॥ अथ ऋग्वेददशग्रंथप्रारंभः ॥

सस्वाहाकारप्रयोगनिर्णय। समंत्रकोशाच

॥ ऋक्संहिताप्रारभ्यते ॥

ऋक्संहितास्थपरिशिष्टविषयानुक्रमणिका ।

ऋग्वेदीयादशग्रंथाः ।

ऋक्संहिता—परिभाषा—सर्वानुक्रम-
छंदर्षि—स्वाहाकारहोमनिर्णयप्रयोगा-
दिविविधोपयुक्तविषयसहिता
मन्त्रकोशयुताच

ऐतरेयब्राह्मणम्—भाष्यपाठैस्तत्रतत्रा-
नुवादितम्

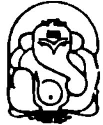
ऐतरेयारण्यकं (उपनिषद्) भाष्यपाठैः
संवाद्य शोधितमस्तीदं पुस्तकम्

गृह्यसूत्रं—आश्वलायनीयम्.

शिक्षादिवेदषडंगानि—नाम
१ शिक्षा पाणिनीया, २ ज्योतिषं लगधस्य,
३ छंदः पिंगलनागस्य, ४ निघंटुः, निरुक्तंच
यास्कस्य, ५ श्रौतसूत्रं आश्वलायनस्य,
६ अष्टाध्यायीसूत्रपाठः पाणिनीयः

शिक्षादिचतुष्टयं—नाम १ शिक्षा, २
ज्योतिषं, ३ छंदः, ४ निघंटुः इति

॥ श्री ॥

वेदोऽखिलो धर्ममूलम् ।

पुरस्कारः

वेदाचार्यश्रीविनायकदेवघैसास गुरुभिः स्वीयपाठशालाद्वारा ऋग्वेददशग्रंथमुद्रणात्मकं महत् कार्यं संपादितम् । तदत्र उपास्यदेव-गणेशकृपा वेदाचार्याणाम् अखंडवेदाध्ययनाध्यापनात्मकं महत्तपश्च कारणमित्यत्र नास्ति संशयः । केवलं मनोरंजनमात्रप्रयोजनाः सहस्रशो ग्रन्थाः अस्मिन् काले मुद्राप्य प्रकाश्यमानाः दरीदृश्यन्ते । अयं तु पवित्रतमः परमेश्वरविग्रहात्मको ग्रन्थः यस्य विधिपूर्वकं सांगाध्ययनेन, आर्षर्णनिर्मोकः स्वतःप्रमाणभूतवेदपरंपरासंरक्षणं च यथार्थतया संपाद्यते । इदमेव विश्वकल्याणकरं भगवत्कृपासंवर्धकं महत् कार्यं, आजन्मवेदाध्ययननिष्ठैः भूदेवैः ऐहिकसुखपराङ्मुखतया अद्ययावत् भारते वर्षे कर्तव्यबुद्ध्या समनुष्ठितमिति कंठस्थेयं वेदानुपूर्वी संपूर्ण-आसेतुहिमाचलं प्रशस्ततमा संदृश्यते इत्यहो भाग्यं भारतवर्षस्य । पुस्तकस्थविद्यावन्नेयं वेदविद्या अप्रशस्ता बुद्धिस्थतया, कंठस्थतया च सर्वा-पेक्षया सर्वेषां वेदाचार्याणां महत्त्वमाख्यापयन्ती सर्वानेतानुत्तमर्णीकरोति । एतादृशं स्वायत्तं विद्याधारणं न केवलं मुद्रणेन सिद्ध्ययति । मुद्रित-ग्रंथावलोकनेन केवलमक्षरवाचनसंभवेऽपि वेदाध्ययनसंस्कारशून्यैः, तत्रत्योदात्तादिस्वरज्ञानं तत्प्रकाशनं च कर्तुमशक्यमेव, इति निर्धार्य श्रीघैसासगुरुवर्यैः पुण्यपत्तनेऽस्मिन् महता प्रबंधेन वेदभवनं निर्माय तद्द्वारा कंठस्था बुद्धिस्था चेयं प्रशस्ततमा वेदविद्यापरंपरा संचालयितुम-

भिलष्यते । तदिदं तेषामभीप्सितं विश्वोपकारकं पवित्रतमं कार्यं विश्वसंरक्षकस्य शास्त्रयोनेः परमकृपया धर्मश्रद्धालूनां सज्जनानां आत्मीयता-प्रकटनेन च निष्प्रत्यूहं संपद्यताम्, समेधतां च वेदाध्ययनाध्यापनपरंपराद्वारा विशुद्धा धर्मबुद्धिः राष्ट्रहितकारिणी इत्येव सर्वान्तर्यामिणः सर्वधीप्रेरकस्य परमेश्वरस्य चरणकमलयोः संततमनुनाथामहे । कामयामहे च वेदाचार्यवैसासगुरुवर्याणां दीर्घायुरारोग्य-वेदपरंपरासंरक्षकपुत्र-छात्राद्यभिवृद्धिं च सर्वकल्याणनिदानभूतामिति ।

फाल्गुन संकष्टी
मंदवासरः १९०७
दि. २९-३-१९८६

वेदमूर्तिकृपाकांक्षी
कवीश्वरकुलजनुर्दत्तात्रेयशर्मा
श्रीवासुदेवनिवासाश्रमः पुण्यपत्तनम्

॥ श्री ॥

वेदोऽखिलो धर्ममूलम् ।

प्रस्तावना

वेदपुरुषाय नमः ।

वेदपुरुषाच्या कृपेमुळे ऋग्वेदान्तर्गत शाकलशाखेचे उपग्रन्थांसह नवमुद्रण वेदाभिमानी जनताजनार्दनापर्यंत उपलब्ध करून देण्याचा आज अत्यंत आनंददायक योग येत आहे. जग हे आश्चर्यांनी भरलेले आहे की, कार्यकारणभावांनी ? आश्चर्यांनी भरलेले आहे असे सिद्ध करायला गेलो, तर कार्यकारणभावच वापरायला लागतो आणि कार्यकारणभावाने ते भरलेले आहे असे म्हणावे, तर कार्यकारण-भावावर आपण विश्वास ठेवतो, हेच केवढे आश्चर्य आहे ! तेव्हा असे याबाबत आश्चर्य अन् कार्यकारणभाव यांचे जुळयाचे दुखणे कायम असल्यानेच ही पोथी छापली गेल्याचे आश्चर्य मानण्याचे तूर्तास बाजूस ठेवतो; पण वास्तविक ते आश्चर्य आहे, असेच झटकन पाहता वाटत राहते.

गेली सुमारे ३८ ते ४० वर्षे वेदाध्यापन करण्याचे व्रत पुणे येथे मजकडून चालू आहे हे खरे, पण प्रकाशन या विषयाशी माझा तसा अगदीच थोडा संबंध होता. आमच्या वेदशाळेतील मुलांना दरवर्षी अध्ययनासाठी पोथ्या मिळणे दुरापास्त होत असल्याने, आम्ही पुष्कळ हिकमतींनी लोकांकडून जुन्या जुन्या पोथ्या हस्तगत करून, मुलांचे अध्ययन त्यावरून घेणे काही वर्षे केले. दरम्यान सरकार, इतर प्रकाशन-संस्था, धर्मरक्षण-संस्कृतिरक्षणात रस घेणाऱ्या संस्था व व्यक्तींशी बोलून वेदांची छपाई कोणी करून देईल काय ? याचा पुष्कळ प्रयत्न

केला. परंतु यश येणार होते ते आत्ता ज्या मार्गाला आले त्या मार्गाला, असे नंतर म्हणायचे. म्हणजे शेवटी वेदपुरुषावर भिस्त टाकून आपणच हे छपाईचे काम वेदपाठशाळेतर्फे हाती घ्यायचे ठरविले व त्याला विश्वस्तांनी पण मान्यता दिली. हे काम हाती घ्यायचे, असे माझ्या व विशेषतः माझ्या मुलाच्या, चि. वे. म. मोरेश्वरच्या मनात आले. पण असे करणे म्हणजे सशाच्या डोईला गेंडयाचे शिंग लावून सह्याद्री फोडण्यातलाच प्रकार होता. कारण या एकूण पोथीची सुमारे २२०० पाने दिमाखदार रीतीने छापायला ५ लाखाच्या दरम्यान खर्च येत आहे. अहो, आमच्या सगळयाच आयुष्याची एकूण उलाढाल या रकमेच्या पंचमांशाच्या आत ! पण सत्यसंकल्प वेदपुरुषच मनात आणवतो. आपल्याला निमित्तकारण करून तो संकल्प वेदपुरुष पूर्ण करून घेतो; असेच म्हणणे प्राप्त आहे. बाकी हे एवढे मोठे अजस्र काम कोणताच आर्थिक वा तांत्रिक अडथळा येऊ न देता एका दमात करणे आमच्या वेदशाळेच्या आवाक्याबाहेरचे होते ... पण ते काम झाले; हे तर खरेच. आता मला पुढचे आश्चर्य असे पाहायचा योग येवो की हे ग्रंथ माळयात ठेवायच्या आतच हातोहात खपून गेले. – ईश्वरी राज्याच्या हालचालीच्या भाषेत बोलतो आहे, म्हणून हा जाता जाता एक शुभविचार मांडला इतकेच. असो.

आपल्या धर्माचे आद्य प्रमाणग्रंथ म्हणजे वेद. वेद तर अपौरुषेय अशी आपली अविचल श्रद्धा ! सृष्टी जन्माला आली आणि गेली, असे होत असते. पण वेद मात्र प्रकाशमय, ज्ञानमय तेजाने कायमच तळपत असतात. म्हणजे सृष्टीचे इतिहास व त्यांची तात्पर्ये आणि जीवमात्राच्या कल्याणमार्गाचे द्योतन वेदच करतात, अशी आपली प्रामाणिक, साधुसंत ऋषिमुनींनी पुन्हा पुन्हा जोखलेली श्रद्धा. आजच्या आधुनिकांनासुद्धा वेद हा मानवी इतिहासातील सर्वांत प्राचीनतम ग्रंथ आहे, हे मानावे लागते आहेच. असा हा वेद 'संहिता-ब्राह्मण आरण्यके' व उपग्रंथ अशा पूर्ण स्वरूपात गेल्या ७५ वर्षांत छापला गेलेला नाही. त्यामुळे गेली सुमारे ३५ वर्षे तो बाजारात अनुपलब्ध-स्थितीत होता. आमच्या वेदशाळेच्या या उपक्रमामुळे आणिक काही वर्षे तरी–आणि वेदपुरुषाने यश दिले तर कायमही हा एकूण ग्रंथसंभार उपलब्ध राहण्याची योजना झालेली आहे.

INTRODUCTION

With this whole book the total Rigveda is reappearing, after some eight decades, in printed form. The Rigveda is historically the very first book and that too the first ever book of knowledge for the Vedas are the root foundations the human being should rely upon.

The Vedas define Vyashti and Samashti and give explicit rules by which 'Vyashti' could utilise the energies of Samashti. Not even that, but the Vedas go even further and tell us very explicitly about the ultimate goal of any being without which no one will be happy for ever.

The Vedas say that one must know the meaning of the Vedas. But this is too broad a statement. There are many methods of interpreting the Vedas in meaningful ways. So choose at least one, believe in it, behave accordingly and you will be successful ... successful in the sense of achieving the goal given by the Vedas.

But there are of course people to whom the Vedas are just their bread and butter. And this can very well happen In short, the Vedas have power to give eternal as well as material satisfaction.

To-day human knowledge has acquired vast horizons; but if one goes through the book of the Vedas one would meet even vaster ideas and there are ways of thinking over their truthfulness too !

This, of course, needs grudgeless thoughtful study of the Vedas and the coming generations, I think, will willingly shoulder this responsibility—may be this might be the need of current times.

2/11 Erandvane, Pune 4.
Chaitra Shuddha 1,
Gudhi Padwa, Shake 1908.

Vinayak Hari Ghaisas
Chief Trustee
Vedacharya Ghaisas Guruji
Ved–Pathashala, Pune 4.

हा ग्रंथ छापण्याआधी आम्ही भारतभर वेगवेगळया भाषांतून जाहिराती देऊन मागणीचा अंदाज घेतला. मागणीचा आकडा स्पृहा करण्याजोगा नसला तरी सबंध भारतातील वेगवेगळया वेदशाळांकडून आम्हांस उत्स्फूर्त प्रतिसाद आला; याचा आम्हास आनंद होतो. भारत दश आसेतुहिमाचल वेगवेगळया बाह्य संस्कृतींनी नटला असला तरी, त्यातील अनुस्यूत वेदसंस्कृतीच या देशाला धरून राहते असे वाटल्यावाचून राहवले नाही. असे असले तरी मूठभरांनी काय होणार ? असा प्रश्न पडतोच. आधुनिक शिक्षणाची लाट वेदमूलक नसल्याने आपल्या पूर्वजांनी स्वधर्म मर्यादा संभाळून, प्राणांची बाजी लावून जतन केलेल्या वेदाचे नेमके महत्त्व काय ? याचे थोडेही शिक्षण मिळण्याची व्यवस्था प्रचलित समाजपद्धतीत नाही. समाजजीवनातून वेद इतका लुप्तप्राय हजारो लाखो वर्षांत झाला नसेल. त्यामुळे वेदांतील विषयांबाबत त्याच्या अध्ययनपद्धतीबाबत अज्ञानामुळे अनेक वादप्रतिवाद चालू असतात.

वेदाची अध्ययनपरंपरा कशासाठी ? वेदाध्ययन झालेल्याकडून शब्दार्थाचे ज्ञान अपेक्षावे का ? वस्तुतः वेदांचे अध्ययन करणे हा अभ्यास वेगळा आणि त्यांचा अर्थ सांगण्याचे शास्त्र अवगत करण्याचा अभ्यास वेगळा. वेदांचे अध्ययन करतो तो वैदिक. त्याचेवर जबाबदारी ही असते की, वेदांचे प्रत्येक अक्षर, पद, ऋचा हे अत्यंत स्वच्छ करून त्याच्या उदात्तादि स्वरासहित नीट हृदयात आणि गळयात बसविणे. सबंध वेद विनापोथी मुखोद्गत राखणे. मग त्यातील शेकडो, हजारो ऋचांचा वापर म्हणजे विनियोग करून, याज्ञिक लोक दत्तयाग, गणेशयाग, पंचायतनयाग अशा छोटया छोटया यज्ञांपासून सोमयाग, वाजपेय यज्ञ, अश्वमेध यज्ञ इत्यादि अत्यंत प्रबल आणि भव्य यज्ञ करतात. या याज्ञिकांतसुद्धा श्रौत याज्ञिक वेगळे व स्मार्त याज्ञिक वेगळे. दत्तयागादि याग अथवा उपनयन, विवाह-संस्कार, वास्तुशांति इत्यादि ठिकाणी आवश्यक असते, ते स्मार्त याज्ञिक आणि सोमयागादि यज्ञ, पुत्रकामेष्टि इत्यादि इष्टिरूप अग्निहोत्री यज्ञ हे श्रौत याज्ञिकाचे भाग होत. या दोन्हीही याज्ञिकांच्या विद्या वेगळया आहेत. त्यांची तंत्रे वेगळी आहेत. फक्त त्यासाठी मंत्राचा भाग आला की वैदिक त्यांना मंत्र पुरवितो.

वेदांचा दुसरा विनियोग होतो पूजादि तंत्रविधींमध्ये. वेगवेगळे अभिषेक, वेगवेगळ्या सूक्तांचे पारायण, वेगवेगळ्या मंत्रांचे जप करून शनि, राहू, केतूपासून इन्द्र, सूर्य, रुद्र, विष्णु, इत्यादि देवतांची प्रीति संपादन करणे आणि वेगवेगळी काम्य व कुलपारंपारिक अनुष्ठाने करून आपापल्या इच्छा पूर्ण करणे, यासाठीही वेदमंत्र लागतातच. पण या विधीचीहि तंत्रे वेगळी असतात. वैदिक त्यांना फक्त मंत्र पुरवितो.

यानंतर योगाभ्यास करणारे लोक प्राणायामादि गोष्टी करण्यासाठी पूरक-कुंभकादिकांचा वापर करताना, प्रणव या एकाक्षरा गायत्रीपासून विराटापर्यन्त नानाविध मंत्रांचा उपयोग करतात; आणि त्या त्या देवतांना शरीरात स्थापण्यासाठी वेगवेगळ्या छंदातील त्या त्या देवतांचे मंत्र वापरतात. वैदिक हा अशा लोकांना मार्गदर्शन करतो इतकेच.

यानंतर वेदांचा संस्कृत भाषेच्या दृष्टीने अर्थ लावणाऱ्यांचा गट येतो. त्यात वेदांचे अपौरुषेयत्व मानणाऱ्या मीमांसकांचा एक गट आणि दुसरा देवकल्पनांची स्थित्यंतरे, त्यांचे उदय व ऱ्हास इत्यादी वेदमाउलीने दिलेल्या शब्दब्रह्मावर मत प्रतिपादन करणाऱ्यांचा गट. या दोघांनाही वेदमंत्र उच्चारता येत नाहीत. त्यासाठी त्यांना वैदिकच पाचारावा लागतो.

इतिहासाचे संदर्भ, समाजशास्त्राचे संदर्भ, भूगर्भशास्त्राचे संदर्भ, गणित इत्यादी अनेक शास्त्रांच्या अभ्यासकांना हा वेदरूप ज्ञान-निधी कारणपरत्वे वापरावा लागतो; पण त्या वेळेला त्यांना ते मंत्र वैदिकामार्फतच जसेच्या तसे कळणार.

गानलिपींत जसेच्या तसे लिहून दिले तरी शास्त्रीय संगीत जसे गुरुपरंपरेशिवाय येणार नाही, शिल्पशास्त्रावरील लठ्ठ लठ्ठ ग्रंथ वाचून ज्याप्रमाणे शिल्प, चित्रकला इत्यादी विद्या येत नाहीत; तद्वतच व्रतस्थ राहून गुरुपरंपरेचा सांभाळ केल्याशिवाय वेद येणार नाहीत. कारण वेदांची अक्षरे ही पुस्तकस्थ होऊ शकत असली तरी वेद कंठगत आणि हृदयस्थ करणे, ही एक शुचिर्भूत राहून गुरुसान्निध्याने अव-गत करायची विद्या आहे. दशग्रंथ अष्टविकृतीतील जटाघनांसह वेद जो नसानसांत भिनवितो त्या वैदिकाचा आनन्द त्याचेजवळच !

या वैदिकाला त्याच्या अभ्यासासाठी लागणारे ग्रंथ म्हणजे आज प्रसिद्ध होत असलेले दशग्रंथ. वस्तुतः दशग्रंथात एका परंपरे-प्रमाणे पदांचाही समावेश होतो. पण या प्रकल्पात पदांचा समावेश नाही. ते अजस्र काम वेदपुरुषाच्या मनात आले तर तो आम्हाकडून असेच बिनबोभाट करवून घेईल, याबद्दल विश्वास वाटतो. ज्या निर्णयसागरच्या मूळ पोथीवरून या नवमुद्रणाचे काम संपादित केले त्या मूळ निर्णयसागर छापखान्याने केलेले न भूतो न भविष्यति आश्चर्यकारक, सुन्दर, टाशीव, बिनचूक मुद्रण सर्वदृष्ट्या अद्वितीयच म्हणावे लागेल. त्या मूळ प्रकाशकांना किती धन्यवाद द्यावेत ! आज ते नकलवायचे म्हणजे सुद्धा आभाळाला हात टेकले, असे आम्हास वाटत आहे. नव-मुद्रणाच्या वेळी पूर्वी मुळातच अत्यल्प असलेल्या चुका दुरुस्त केल्या आहेत. त्यातूनही काही चुका राहिल्या असल्यास विद्वज्जनांनी त्या अवश्य कळवाव्यात.

तात्पर्य, असे हे वेद वेदांगांसह उपयोगाचे दृष्टीने जगभर सारीकडे महत्त्वाचे आहेत. हा मूळ सागर आहे. यामधून वेगवेगळे प्रवाह वाफेच्या मार्गाने अथवा भूगर्भ-मार्गातून येत असतात. म्हणून व्यासंगी अभ्यासकाने आपल्या ग्रंथभांडारात त्याचा अग्रक्रम ठेवायला हवा.

हा ग्रंथ प्रकाशात आणण्याआधी त्याच्या सुबकपणा व टिकाऊपणाबद्दल आमचे काही आग्रह होते. शिवाय केवळ वेदाभिमानी जनतेच्या उदार दातृत्वावरच आमची भिस्त. त्यामुळे आर्थिक भपकेबाजी परवडणारी नव्हती. पण हा त्रैलोक्यातील सर्वोत्तम ग्रंथ निदान उत्तम रीतीने बाहेर पडावा अशी तळमळ होती. त्या दृष्टीने पेपर ॲण्ड पल्पचे डॉ. अरुणराव पारखे, आमचे परमस्नेही अनमोल प्रकाशनचे श्री. र. द. नांदुरकर, ॐकार प्रोसेसचे श्री. संजय देडपांडे, आणि वसंत प्रिंटिंग प्रेसचे वसंत गोविंद मोघे यांचे या कामात खरोखरच अन-मोल साहाय्य लाभले आहे. वसंत प्रेसच्या कामगार व मालकांनी हे अत्यंत जिकिरीचे काम इतर आर्थिक प्रलोभने दूर सारून अत्यंत मन लावून करून दिले. आम्ही तर पूर्वी म्हटल्याप्रमाणे या प्रकाशन कारभारातील अनभिज्ञच ! परन्तु आमच्या श्री. नांदुरकरांनी कमीत कमी

खर्चात अत्यंत उठावदार रीतीने हे काम करण्याबाबत आम्हास जी शक्ती व स्फूर्ति दिली, ती वस्तुतः त्यांचीच आहे. नाही तर हा ग्रंथ यशस्वीरीत्या प्रकाशनांत आणणे आम्हांस अत्यंत कठीण होते.

या सर्व लोकांच्या स्वतःच्या वेदप्रेमामुळे आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांच्या कष्टामुळे हे काम झाले. त्या सर्वास मनःपूर्वक धन्यवाद व वेदपुरुषाचे आशीर्वाद.

ज्या थोर महाभागांच्या आणि वेदाभिमानी जनताजनार्दनाच्या आर्थिक व इतर साहाय्याविना भारतीय संस्कृतीचा हा अमूल्य ठवा ७५ वर्षांनीसुद्धा पुन्हा प्रकाशित करता आला नसता, त्या सर्वांबद्दल मनातील कृतज्ञता बोलून दाखविता येत नाही इतकी मोठी आहे. वेदपुरुष त्या सर्वांचे कल्याण करो.

सद्‌बुद्धी, सदाचरण आणि सद्‌भाव मनात रुजविणाऱ्यांचे वेदपुरुष इहपर कल्याण करीत असतो, इतकेच सांगून तूर्तास विराम घेतो.

२/११ एरंडवणे, पुणे ४.
चैत्र शु. १ गुढी, पाडवा शके १९०८

विनायक हरि घैसास
प्रधान-विश्वस्त, वेदाचार्य घैसास गुरुजी वेदपाठशाळा, पुणे ४.

प्रकाशक :

वेदाचार्य विनायक हरि घैसास

घैसासगुरुजी वेदपाठशाला
२/११ एरंडवणा, कर्वे पथ,
पुण्यपत्तनम् ४११००४

मूल्य : २००-०० रु.

मुद्रक :

वसंत गोविंद मोघे

वसंत प्रिंटिंग प्रेस
४२६/३ चतुःशृंगी पथ
पुण्यपत्तनम् ४११०१६

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा
स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् शके १९०८

॥ अथ ऋग्वेददशग्रंथप्रारंभः ॥

सस्वाहाकारप्रयोगनिर्णय। समंत्रकोशाच

॥ ऋक्संहिताप्रारभ्यते ॥

॥ विद्वदभ्यर्थनम् ॥

ऋग्वेदकल्पद्रुमशौनकादिप्राप्यसुपुष्पाणिधियाविविच्य । ऋक्संहिताख्यांपरिकल्प्यमालांसमर्पयेवैदिककंठदेशे ॥ १ ॥

वेदप्रास्ताविकम् ।

श्रीः ॥ प्रणम्यवेदपुरुषंवेदज्ञान्पारिकांक्षिणः ॥ ऋक्संहितायाहोमादेःकुर्वेप्रास्ताविकंकचित् ॥

ननु कोऽयंवेदोनाम । कथंवातस्यापौरुषेयत्वेनप्रामाण्यम् । केवातस्यविषयप्रयोजनसंबंधाधिकारिणः । नखल्वेतस्मिन्सर्वस्मिन्नसति वेदेप्रवृत्तिः । अत्रोच्यते—इष्टप्राप्त्यनिष्टपरिहारयोरलौकिकमुपायंयोग्रंथोवेदयतिसवेदः । अलौकिकपदेनप्रत्यक्षानुमानेव्यावर्त्येते । अनु- भूयमानस्यस्रक्चंदनवनितादेरिष्टप्राप्तिहेतुत्वमौषधादेरनिष्टपरिहारहेतुत्वंच प्रत्यक्षतःसिद्धम् । स्वेनानुभविष्यमाणस्य पुरुषांतरगतस्यच

तथात्वमनुमानगम्यम् । एवंतर्हि भाविजन्मगतमप्यनुमानगम्यमितिचेन्न । तद्विशेषस्यानवगमात् । नखलु ज्योतिष्टोमादिरिष्टप्राप्तिहेतुः कलंजभक्षणवर्जनादिरनिष्टपरिहारहेतुरित्यमुमर्थं वेदव्यतिरेकेणानुमानसहस्रेणापि तार्किकशिरोमणिरप्यवगंतुंशक्नोति । तस्मादलौकिकोपायबोधकोवेदइतिलक्षणस्यनातिव्याप्तिः । अतएवोक्तं—‘प्रत्यक्षेणानुमित्यावायस्तूपायोनबुध्यते । एनंवदंतिवेदेनतस्माद्वेदस्य वेदता ॥’ इति । सएवोपायो वेदस्यविषयः तद्बोधएव प्रयोजनं तद्बोधार्थी चाधिकारी तेनसहोपकार्योपकारकभावः संबंधः ।

अथवेदानामपौरुषेयत्वेनस्वतःप्रामाण्यमनूद्यते—वेदांश्चैकेसंनिकर्षंपुरुषाख्याः । नन्वस्तुपदानांपदपदार्थसंबंधस्यचनित्यत्वं, वाक्यार्थप्रमितेश्चवाक्यजन्यतयाविधीनांप्रामाण्यं, तथाप्यानुपूर्वीरूपवेदानांनित्यत्वासंभवात्काठकादिसमाख्ययातत्कर्तृकत्वनिश्चयाच्च पौरुषेयत्वंसंभवति । पुरुषेचदोषसंबंधसंभावनयानप्रामाण्यंसंभवति । तथाहि । वेदःप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकधर्मवान् वाक्यत्वात् भारतवदित्यनुमानेनपौरुषेयत्वम् । नचसामान्यधर्मस्यप्रागभावप्रतियोगितानवच्छेदकत्वेनवेदत्वस्यातथात्वादसिद्धिरितिवाच्यम् । वेदत्वस्यातादृशत्वेपिइदानींतनवेदत्वादीनांतदवच्छेदकतयानासिद्धिः । अन्यथाघटादीनामपौरुषेयत्वप्रसंगः । वस्तुतोवेदत्वंप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकं कार्यधर्मवृत्तित्वात् घटत्ववदित्यनुमानेनवेदत्वस्यापितथात्वात् । अतोवेदानांपौरुषेयत्वम् । एवंचकाठककालापकादिसमाख्या, बर्बरःप्रावाहणिरकामयतेत्याद्यनित्यसंयोगोप्युपपद्यते । तदुक्तं संनिकृष्टकालावेदाइदानींतनाइति । तत्रचास्मदादीनांकर्तृत्वासंभवाद्व्यासादिवदीश्वरएवकर्ता । एवंच ‘त्रयोवेदाअजायंतेत्यग्नेर्ऋग्वेदोवायोर्यजुर्वेदः’ इत्यादिदर्शनमुपपद्यते । अतोनस्वतःप्रामाण्यमितिचेत् । न । उक्तानुमानस्य वेदत्वंनप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकं सामान्यधर्मत्वादित्यनुमानेनसत्प्रतिपक्षितत्वात् । प्रतियोगितावच्छेदकभेदाभावेन सकलघटप्रागभावैक्येप्रतियोग्युत्पत्तिनाश्यत्वासंभवेनचनित्यत्वापत्तेः । इष्टापत्तौतूत्पन्नस्यपुनरुत्पत्तिप्रसंगः, प्रागभावनाशस्वीकारेघटानुत्पत्तिप्रसंगः । अवयवशस्तन्नाशस्वीकारोनिरवयवत्वादेवायुक्तः । प्रतियोगिभेदेनाभावनानात्वकल्पनेसंसर्गाभावान्योन्याभावयोरैक्यप्रसंगः । अतोनसामान्यधर्मस्यप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकत्वम् । प्रथमानुमानमपि—वेदाःप्रागभावप्रतियोगितावच्छेदकधर्माभाववंतोऽस्मर्यमाणकर्तृकत्वादात्मवदित्यन्वयिना, अस्मर्यमाणकर्तृकवाक्यत्वादितिव्यतिरेकिणाचसत्प्रतिपक्षितम् । वेदशून्यकालाभावेनवेदप्रागभावासिद्धेश्च । तथाहि । पूर्वकालोनवेदशून्यःकालत्वाद्वर्तमानकालवत् । पूर्वकालीनंवेदाध्ययनंगुर्वध्ययनपूर्वकं वेदाध्ययनत्वादिदानींतनवेदाध्ययनवत् । वेदानपौरुषेयाःअस्मर्यमाणकर्तृकत्वादित्यनुमानेनापौरुषेयत्वसिद्धेश्च । एवं ‘वाचाविरूपनित्यया’ इतिश्रुतिः । ‘स्वयंभूरेषभगवान्वेदोगीतस्त्वयापुरा । शिवाद्याऋषिपर्यंताःस्मर्तारोऽस्यनकारकाः ॥’ इतिस्मृतिश्चोपपद्यते । काठकादिसमाख्यातु श्रुतिस्मृतिविरोधात्प्रवचननिमित्तत्वेनोपपादनीया । ‘अग्नेर्ऋग्वेदः’ इत्यादिश्रुतिरप्यग्निनाज्ञापितइतिव्याख्येया । अनित्यसंयोगोऽपि प्रवाहनित्यतामादायोपपादनीयः । प्रवाहनित्यत्वंचसजातीयप्रागभावसमव्याप्तसजातीयध्वंसकत्वरूपम् । यद्वाबहुक्षीरादिवाक्यवदसत्यकथादिनाविधेयस्तुतिपरत्वेनोपपादनीया । अतोऽपौरुषेयावेदाइतिसिद्धंवेदानांस्वतःप्रामाण्यम् । इतिगागाभट्टः ।

स्वाध्यायविषयेकिंचित्प्रस्तूयते—स्वाध्यायोऽध्येतव्यः । अत्रस्वाध्यायत्वं स्वशाखात्वम् । तत्र स्वत्वंचपरंपरयाध्ययनविषयत्वमनुष्ठानविषयत्वंच । तेन वेदत्रयांतर्गतैकैकशाखापरःस्वाध्यायशब्दः । तेनाध्ययनानुष्ठानयोः स्वपरंपरापरिगृहीताध्ययनानुष्ठानविषयत्वोपपत्तिः । अधीतवेदस्यप्रयोजनवत्त्वंचेत्थमवसेयम् । **विधीनां** प्रवृत्तिजनकप्रवर्तनाज्ञानम्, **अर्थवादानां** प्राशस्त्यज्ञानं, **मंत्राणां**

विशिष्टार्थस्मरणं, **नाम्नां** कर्मभेदो गुणफलोपबंधः संकल्पलाघवंच, **साम्नामक्षराभिव्यक्तिः, स्तोभानां** सामकालपूर्तिः, **उपनिषदां** पारलौकिकफलककर्मप्रवृत्तिजनकशरीरव्यतिरिक्तजीवात्मज्ञानं, क्रमज्ञानादिच यथेष्टमूहनीयम् । एवमंगानामपिवेदोपकारकत्वम् । तच्च **शिक्षायाः** स्वरादिनिश्चयद्वारा,**कल्पस्य** शाखांतरसंदिग्धविध्युपसंहारद्वारा-न्यायलब्धार्थतात्पर्यनिर्णयद्वाराच,**व्याकरणस्य** वैदिकोहविज्ञानद्वारा, **निरुक्तनिघण्ट्वो**र्वैदिकशब्दज्ञानद्वारा, **छंदसां** वैदिकवाक्यपरिमाणद्वारा,**ज्यौतिषस्य** वैदिककर्मप्रयोगोपयोगितिथ्यर्क्षादिज्ञानद्वारा, अधीतवेदजन्यार्थज्ञानोपयोगित्वात्सिद्धं सांगोवेदोऽध्येयोनुष्ठेयानितदुदितानिकर्माणीति । तथाच ऋग्वेदस्यैवाखिलवेदाद्यत्वेनाभ्यर्हितत्वात्तदंतर्गतशाकलसंहितामधिकृत्याध्ययनाध्यापनस्वाहाकाराद्युपकर्त्रीयंभूयादितिनैकशोविद्वत्साहाय्येनप्रयतितंमयाऽस्याःशोधनादिसंस्करणाय । योजितानिचार्षिदैवतच्छंदांसिआमूलांतंतत्तत्सूक्तपत्राधःप्रदेशेषु( )धनुश्चिह्नांतर्गततत्तच्छाखार्थविलासभांजि । प्रत्यध्यायमंतेतत्तदंतर्गतदेवतात्यागाःसूक्तपक्षेणभेदपक्षेणचदर्शिताः । तथाऋग्वेदकल्पद्रुमादिग्रंथेभ्योविद्वद्भ्यश्च यथावगतंस्वाहाकारनिर्णयप्रयोगाद्यपि प्रस्तावनाव्यवहितत्वेनसंग्रथितमत्र । अंतेशाकलसंहितावर्तिनामृचामकारादिवर्णक्रमकोशोऽप्यनल्पपरिश्रमेणप्रणीयसमयोजीतिपुस्तकंयावच्छेमुषिपरिष्कृत्यसंशोधितम् । स्वाहाशब्दयोगेऋगंतस्वरस्योदात्तानुदात्तस्वरितत्वप्रतिपत्तिसौकर्यार्थमृगंते +एतादृगुदात्तचिह्नं *एतादृशंचस्वरितचिह्नंकल्पितंतत्रतत्र । तेनैतादृशचिह्नद्वयहीनाःकेवल-।।-रेखाद्वययुजःशेषाऋचोऽनुदात्तान्ताभवन्ति । अर्धर्चादावेकैवरेखेतिकल्पितास्त्यत्रपरिपाटी । एवंविहितेप्यत्यंतश्रमपुरःसरंशोधने शरीरिमात्रसाधारणभ्रान्त्यादिसमुत्थंदोषजातं सौजन्यधुरीणैः

सारस्पृहयालुभिः परिशीलितमरालचातुरीकैर्विपश्चिद्वरैरुपेक्ष्यमाणं कृतशोधनंचाशासानः सकलाध्येत्रध्यापकप्रयोजकादिसौकर्यमेतद्ग्रंथात्संभावयन्गुणिजनचक्षुर्घटापथगामितयैवसार्थकतांमन्यमानोगुणिजनपरितोषमेवैतद्व्यापारात्प्रीयमाणोऽखिलजगन्नायकोविदधातु-प्रमाणसिद्धांतविरुद्धमत्रयत्किंचनाभून्मतिमांद्यदोषात् । मात्सर्यमुत्सार्यतदार्यचित्ताःप्रसादमाधायविशोधयंतु ॥ इत्याशास्ते

विद्वदेकांतवशंवदः—

वा. ल. पणशीकरः ।

अत्रादर्शपुस्तकदातृनिर्देशः ।

१ वे ॥ शा ॥ सं ॥ गणेशभट्टआठल्ये आलीबागइत्येतैर्दत्तंमहतापरिश्रमेणतैरेवनिर्मितंस्वाहाकारपुस्तकमेकं ।

२ वे ॥ शा ॥ सं ॥ आत्मारामभटजी अळवणी सावंतवाडीइत्येतैर्दत्तंस्वीयसंग्रहस्थंकाशीस्थजड्येप्रणीतं ।

३ वे ॥ शा ॥ सं ॥ रामचंद्र(बाबा)पाध्ये गुर्जरभालावलीइत्येतैः महामहोपाध्यायगोपालोपाध्यायप्रणीतंसंपाद्यदत्तं ।

४ वे ॥ शा ॥ सं ॥ बाबुरामचंद्रदीक्षितजडेबनारसइत्येतैःप्रहितऋग्वेदकल्पद्रुमादिकोशान्शौनकीयांश्चाकलय्यमुद्रितमासीत्

तच्चद्वैतीयीकेऽस्मिन्संस्करणे—

तदंतर्वर्तिमंत्रभागं वे ॥ रा ॥ गणेशभटजीआठल्येइत्येतेषांसाहाय्येनसर्वानुक्रमभाष्येणचपुनःसंशोध्यप्रकाशितोऽयंग्रंथइतिशम् ।

संहिताहोमेप्रमाणम् । तत्रादौसंहिताहोमेप्रमाणंफलंचप्रायश्चित्तप्रकरणेबृहदाश्वलायनस्मृतौ—'श्रौताग्निरपिस्मार्तोग्नौप्रायश्चित्ताहुतीर्हुनेत् । संहितागणकूष्मांडपावमान्यादिभिर्द्विजः॥स्मार्ताभावेतुकृत्वाग्निंकुर्यादुत्तपनीयकमि'ति॥श्रौताग्निरपीत्यपिनास्मार्तोग्निमानपिस्मार्तोग्नौकुर्यादितिप्रतीयते। प्रायश्चित्ताहुतीरित्यनेनपापनिवृत्तिफलकत्वंबोध्यते । उत्तपनीयकोनामआधानसुबोधिन्यां—'दर्भेष्वग्निंसमारोप्यपुनर्दर्भेषुसंयुतं । पुनस्तद्दतृतीयोग्निःसएवोत्तपनीयकः'॥ इति । लौकिकमग्निंसंस्कारविशिष्टंकृत्वाकुर्याद्धोममितिशेषः । श्रुतावपि—'यःसमिधायऽआहुतीयोवेदेनददाशमर्तोऽअग्नये। योनमसास्वध्वरः'॥ इतिमंत्रेस्वातंत्र्येणसंहिताहोमःप्रतीयते । तथाचमंत्रार्थः—अग्नयेऽग्र्यर्थे । यः मर्तः—मनुष्यः । समिधा—पालाश्यादिसमिदाधानेन । आहुती—आहुत्या आज्यादिसाध्यया । यो वेदेन—संहितया तदंतर्गतसर्वमंत्रकरणकहोमेनच । ददाश—परिचरतीति ॥ यद्यपीयंश्रुतिर्वेदेनेत्यस्यब्रह्मयज्ञाध्ययनेनेत्यर्थकरणेनपाकयज्ञप्रशंसाकरणपरतयायोजिता तथाप्युक्तार्थपरतयापियोजयितुंशक्यते बाधकाभावात्, वेदेनाग्नयेददाशेतिसमभिव्याहृतपदस्वारस्याच्चअथचश्रुतीनांविश्वतोमुखत्वात् । तेनोक्तार्थतात्पर्यनिर्णायिकापूर्वोदाहृताश्वलायनस्मृतिरप्यनुगृहीताभवति । एतच्छ्रुतिविहितसमिदाधानाद्युक्तकर्मफलं'तस्येदर्वंत'इत्यग्रिमश्रुतौस्फुटं । तथाहि—'तस्येदर्वंतोरंहयंतऽआशवस्तस्यद्युम्नितमंयशः । नतमंहोदेवकृतंकुतश्चननमर्त्यकृतंनशत्' ॥ इति । मंत्रार्थः—तस्यैव आशवः—शीघ्रगंतारः । अर्वतः—अश्वाः । रंहयंते—वेगंकुर्वंति । शत्रून्प्रसहंतइत्यर्थः । तस्यैवद्युम्नितमंयशः—दीप्ततमाकीर्तिश्चभवति । अपिच । तं देवकृतं—देवेषुविहिताकरणेनयत्कृतं । अंहः—पापं । कुतश्चन—कस्मादपिहेतोः । ननशत्—नव्याप्नोति । अशत् नशत्

इतिचश्राम । नचमर्त्यकृतं—मनुष्येषुर्हिंसादितच्च । इत्येवंपापक्षयकामेनाग्निशुश्रूषाकार्येत्युक्तंभवति । अतःपापक्षयकामेनापिसंहिताहोमोविधेयइतियावत् । किंचोपाकर्मांगत्वेनापिसांख्यायनसूत्रे'प्रत्यृचंवेदेनजुहुयादित्यादिनाऽनेकेहोमविधयोऽभिहिताः । तथाचसूत्रं—'अक्षतसक्तूनांधानानांदधिघृतमिश्राणांप्रत्यृचंवेदेनजुहुयादितिहैकआहुःसूक्तानुवाकाद्याभिरितिवाध्यायार्षेयाद्यादिभिरितिमांडूकेयोऽथहस्माहकौषीतकिरग्निमीळेपुरोहितमित्येकाकुषुंभकस्तदब्रवीदावदंस्त्वंशकुनेगृणानाजमग्निनाधामंतेविश्वंगंतानोयज्ञंयज्ञियायोनःस्वोअरणःप्रतिचक्ष्वविचक्ष्वाग्नेयाहिमरुत्सस्वायत्तेराजन्छृतंहविरितिव्यृचास्तच्छंयोरावृणीमहइत्येकाहुतशेपाद्धविःप्राश्नंती'ति ॥

एवंपराशरस्मृतौप्रायश्चित्तप्रकरणेद्वितीयाध्यायेपारायणांगत्वेनदशांशहोमोऽभिहितः । तथाहि—'ब्रह्महानरकस्यांतेपांडुकुष्ठीप्रजायते । प्रायश्चित्तंप्रकुर्वीतसयत्पातकशांतये ॥ चत्वारःकलशाःकार्याःपंचरत्नसमन्विताः । पंचपल्लवसंयुक्ताःसितवस्त्रेणवेष्टिताः । कषायपंचकोपेतानानाविधफलान्विताः।सर्वौषधिसमायुक्ताःस्थाप्याःप्रतिदिशंदिशं ॥ रूप्यमष्टदलंपद्मंमध्यकुंभोपरिन्यसेत् । तस्योपरिन्यसेद्देवंब्रह्माणंचचतुर्मुखं ॥ पलार्धार्धप्रमाणेनसुवर्णेनविनिर्मितं । अर्चयेत्पुरुषसूक्तेनत्रिकालंप्रतिवासरं ॥ यजमानःशुभैर्गंधैःपुष्पैर्धूपैर्यथाविधि । पूर्वादिकुंभेषुततोब्राह्मणाब्रह्मचारिणः ॥ पाठयेयुःस्वकान्वेदानृग्वेदप्रभृतीन्शनैः । दशांशेनततोहोमोग्रहशांतिपुरःसरः ॥ मध्येकुंडेविधातव्योघृताक्तैस्तिलव्रीहिभिः । द्वादशाहमिदंकर्मसमाप्यद्विजपुंगवः ॥ भद्रपीठेयजमानमभिषिंचेद्यथाविधि । ततोदद्याद्यथाशक्तिगोभूहेमतिलादिकं ॥ ब्राह्मणेभ्यस्ततोदेयमाचार्याययथाविधि । आदित्यावसवोरुद्राविश्वेदेवामरुद्गणाः ॥ प्रीताःसर्वेव्यपोहंतुममपापंसुदारुणं । इत्युदीर्यमुहुर्भक्त्यातमाचार्यंक्षमापयेत् ॥ एवंविधानेविहितेश्वेतकुष्ठंविनश्यति' ॥ इति ॥ यद्यपिरुद्रकल्पद्रुमेलिखितकालिकापुराणे—

'जपाद्दशांशतोहोमस्तथाहोमात्तुतर्पणं। तर्पणस्यदशांशेनमार्जनंकथितंकिल ॥ मार्जनस्यदशांशेनब्राह्मणानपिभोजयेत् ॥ जपोचार्पूर्वकोहोमस्तर्पणंचाभिषेचनं ॥ भूदेवपूजनंपंचप्रकारोक्तापुंरस्क्रियेति ॥ होमाशक्तौजपंकुर्याद्धोमसंख्याचतुर्गुणं। एवंकृतेतुमंत्रस्यजायतेसिद्धिरुत्तमा' ॥ इतिवचनैःपुरश्चरणांगजपसामान्यदशांशहोमःकर्तव्यइतिप्रतीयते तथापि—'पाठयेयुःस्वकान्वेदानृग्वेदप्रभृतीन्शनैः। दशांशेन ततोहोमोमहशांतिपुरःसरः' ॥ इतिप्रकृतप्रायश्चित्तप्रकरणस्थस्मृतिवचनेनविशिष्यदशांशहोमस्यविहितत्वाद्दशांशहोमोविधेयः। वत्संभव श्चदशावृत्तिपारायणेष्वेवैकावृत्तिरूपदशांशेनेतिफलितम् ॥ केचित्तुमहार्णवादिग्रंथेषु'रूपरुद्रजपांशेषोडशधामंत्रविभागपक्षेष्वाद्यमंत्रैराद्यंतमंत्रैर्वादशांशसंख्यापूरणवदेकसंख्याकादिपारायणपक्षेप्याद्यादिमंत्रैस्तद्दशांशसंख्यापूरणीया । एवंकल्पनायांतत्रयन्मूलंतदेवात्रान्वेषणीयमि'तिवदंति। महार्णवेतु 'चतुर्षुब्राह्मणेपुऋग्वेदप्रभृतिमंत्रब्राह्मणात्मकवेदचतुष्टयपारायणंकुर्वत्सुप्रतिदिनंपठितवेदभागदशांशसंख्ययाव्याहृतिभिर्होमःकार्य'इत्युक्तं। कैश्चित्तुसंहिताहोमांशेसाधकतयोपन्यस्तानिऋग्विधानस्थानि—'एषाहिसंहितावेदैःसर्वब्रह्ममयी निचृत्। उग्रेणतपसादृष्टाविश्वामित्रेणधीमता ॥ होमांश्चजपयज्ञांश्चनित्यंकुर्वीतवैतया' इत्यादीनिवचनानितान्युपक्रमोपसंहाराभ्यांगायत्रीमंत्रहोमपराण्येवनतुसंहिताहोमपराणि । कृत्स्नसंहितायाविश्वामित्रदृष्टत्वेनक्वाप्यनुपलंभात्गायत्र्यास्तद्दृष्टत्वाच्च निचृदितिविशेषणस्यसकलसंहितायामसंभवात् न्यूनाक्षरत्वेनगायत्र्यंशएवतत्संभवाच्च वेदैश्चतुर्भिर्वेदैःसंहितासम्यग्धृतेतिस्मृत्यक्षरार्थः। एवंचसंहितेतिपदश्रवणमात्रेणकृत्स्नसंहिताहोमपरतयापूर्वोक्तवचनानियोजयतांप्रमादएवेतिसुधियोविभावयंतु ॥ इतिऋग्वेदकल्पद्रुमः ॥

१ पुरस्क्रिया—पुरश्चरणम्।

प्रासंगिकविविधविषयनिर्णयसंग्रहः।

मंत्रर्षिनिर्णयः। 'ऋपिदैवतच्छंदांस्यनुक्रमिष्याम'इतिसर्वानुक्रमपरिभाषायामृषीणांप्रथमनिर्देशात्तदुल्लिख्यते। ननुमंत्रब्राह्मणयोर्वेदाभिधेयत्वात्सर्वानुक्रमण्यां'नह्येतज्ज्ञानमृते' इत्यादिज्ञानस्यमंत्रादावेवावश्यकत्वबोधनादैतरेयब्राह्मणेमंत्रभागसत्त्वेपितत्प्रतीकोपादानेनर्ष्यादिकथनस्याकरणाच्चात्रनैवर्ष्यादिज्ञानस्योपयोगइतिचेन्न सर्वानुक्रमण्यांब्राह्मणांतर्गतमंत्राणामृष्याद्यकथनेपि 'अज्ञातर्ष्यादिकोमंत्रोदोषावहइतिश्रुतिः' इतिकल्पसारोक्त्या बृहद्देवतायां 'सौर्याणिचैवसामानिसर्वाणिब्राह्मणानिचे'त्यनेनदेवतोक्त्याच छंदसस्तुस्वरूपसिद्धत्वेनचर्ष्यादिज्ञानस्यावश्यकत्वात् ब्राह्मणस्यानेकभागघटितत्वेनमंत्रभागस्यापितदंतर्भूतत्वात् तत्रर्ष्यादिज्ञानस्योपयोगः। 'मंत्रातिरिक्तं ब्राह्मण'मितिभेदव्यवहारस्तुसमुदायनिबंधनइत्यदोषात् एवंबृहद्देवतायां 'सर्वाणिब्राह्मणानी'तिसामान्योक्त्यामंत्रातिरिक्तब्राह्मणस्यापिसूर्यदेवताकत्वंसिद्धम्। ऋषिस्तुतद्द्रष्टृत्वादैतरेयउक्तप्रायएव। छंदस्तुलक्षणाक्रांतेतदेव। अनाक्रांतेतु 'अत्रानुक्तंगाथे'तिसूत्रात्गाथैवेति। मंत्रविषयेतुविनियोजकवाक्यानुरोधेनदेवताकल्पनीयैव। तदुक्तं निरुक्तोत्तरषट्केप्रथमाध्यायचतुर्थखंडे—'तद्येनादिष्टदेवतामंत्रास्तेषुदेवतोपपरीक्षायद्देवतःसयज्ञोवायज्ञांगंवातद्देवताभवंत्यथान्यत्रयज्ञात्प्राजापत्याइतियाज्ञिका—नाराशंस्याइतिनैरुक्ता—अपिवासाकामदेवतास्यात्—प्रायोदेवतावाऽस्तिह्याचारोबहुलंलोके देवदेवत्य—मतिथिदेवत्यं—पितृदेवत्यंयद्देवतोमंत्र'इति। एतदर्थस्तद्भाष्यादवगंतव्यः। अत्रापिसंदेहेतु 'अनिरुक्तोवैप्रजापति'रितिब्राह्मणात्,—'मंत्रेष्वनिरुक्तेषुदेवतांकर्मतोवदेत्। मंत्रतःकर्मतश्चैवप्रजापतिरसंभवे' इति बृहद्देवतास्थवचनाच्च प्रजापतिरेवेतिसिद्धमिष्टम् ॥ ॥ विशेषरूपेणर्ष्यादीनामज्ञानेऽनुकल्पमाहकल्पसारः—'ऋष्यादीनामविज्ञानेवाम-

देवादिकानृषीन् । गायत्र्यादीनिच्छंदांसिविष्णुंदेवंचसंस्मरेदि' ति । तत्रऋषिज्ञानप्राथम्येउदाहरिष्यमाणसर्ववाक्यसंप्रतिपत्तेर्नास्त्येव-संशयः । तत्रसूक्तविशेषेसर्वानुक्रमणीव्याख्यातृवचनद्वैधेनर्षाणामनियमेप्राप्तेतन्निर्णयः क्रियते—'प्रतआशव' इतिसूक्ते 'प्रतेष्टाचत्वारिंश-दृषिगणादशर्चोअकृष्टामाषाःप्रथमे—सिकतानिवावरीद्वितीये—पृश्नयोजास्तृतीयेत्रयश्चतुर्थे' इत्यत्रचतुर्थेदशर्चेपूर्वोक्ताऋषिगणास्त्रयइति-योजना । आर्षानुक्रमण्यां—'प्रतेहिसूक्तंप्रथमंदशर्चमकृष्टमाषाऋषयोविदुस्ते । निवावरीस्तुसिकताद्वितीयंतृतीयमेतेखलुपृश्नयोजाः । गणा-स्त्रयोऽभीकथिताश्चतुर्थमेषांतुगोत्रंक्वचिदप्रसिद्धम् । शिष्टासुपंचस्वृषिरत्रिरेवत्वंत्येतृचेगृत्समदःप्रसिद्धः'इत्युक्तत्वात् सर्वानुक्रमभाष्येपि-त्रयइतिपदच्छेदेनव्याख्यानाच्च । वृत्तिकृतातु अत्रयइतिपदच्छेदंकृत्वाचतुर्थेदशर्चेअत्रयइतिनामानइतिव्याख्यातं तत्तुप्रमाणाभावादु-पेक्ष्यम् । तथा 'माप्रगामे'तिसूक्तेसर्वानुक्रमण्यां 'पराणिचत्वारिसूक्तान्युक्ताऋषय' इत्युक्तम् । अस्यार्थः—सुबन्धुमित्रा—बंधुःश्रुत-बंधुर्विप्रबंधुस्त्रयऋषयः । तेगौपायनाएवनलौपायनाः सुबंधोस्तत्कालमृतत्वेनाद्रष्टृत्वात् । अतएव सर्वानुक्रमण्यांच 'गौपायनान्बंध्वा-दीन्पुरोहितांस्त्यक्त्वान्यौमायाविनौभेष्ठतमौमत्वापुरोदधेतमितरेकुद्धाअभिचेरुरथतौमायाविनौसुबंधोःप्राणानाचिक्षिपतुरथहास्यभ्रातर-स्त्रयोमाप्रगामेतिषट्कंगायंत्रंस्वस्त्ययनंजत्वा' इति—'माप्रगामेत्युपक्रम्यचतुःसूक्तेष्वतःपरम् । बंध्वाद्याऋषयोज्ञेयागौपायनसुतास्त्रय' इति । सर्वानुक्रमवृत्तिकारेण—अपरेत्वित्यादिनाचतुर्णांद्रष्टृत्वमुक्तंतन्मूलविरोधादसंगतमितिस्पष्टमेव । तथाचतुर्थाष्टकेप्रथमाध्यायेऽ-नस्वंतेतिसूक्ते 'अनस्वंताषट्त्रैवृष्णपौरुकुत्स्यौद्वौत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौभारतश्चाश्वमेधोंत्यास्तिस्रोनुष्टुभ'इतिसर्वानुक्रमणी । अस्यार्थः—षडृचात्मकंसूक्तं एतत्त्रयंव्यवस्थयाअपश्यत् । तत्रेयंव्यवस्था—आद्यानांतिसृणामित्यध्याहृत्यत्रैवृष्णपौरुकुत्स्यौत्र्यरुणत्रसदस्यूद्वौसंभूय-

द्रष्टारौ अंत्यास्तिस्रइत्यावर्त्य द्वितीयांतत्वेनविपरिणमय्य ताःभारतोश्वमेधोऽपश्यदितियोजना । अंत्यास्तिस्रइत्यपरंप्रथमांतं अनुष्टु-भइत्यत्रान्वेतीति । तथाचशौनकः आर्षानुक्रमण्यां—'अनस्वंतेतिसूक्तेस्यत्रिवृष्णपुरुकुत्सजौ । त्र्यरुणत्रसदस्यूद्वावश्वमेधश्चभारतः । अंत्यानांतिसृणामासांपूर्वासामितरौसहे'ति । अतएवोभयत्रापिद्वावित्युक्तिरपिचरितार्था । यत्तु तद्वृत्तौ षण्णामपिऋषित्रयमितिव्या-ख्यातं-यच्च तद्भाष्ये द्वेद्वेऋचौएकैकऋषिक्रमेणापश्यदिति—व्याख्यातं तत्तुस्फुटतरमूलभूतशौनकोक्तऋष्यनुक्रमणीविरोधात् मंत्र-लिंगविरोधात् द्वावित्युक्तिविरोधात् इतरौसहेत्युक्तिविरोधाच्चानादेयम् । (ऋ. क.) इतिऋषिनिर्णयः ॥

ऋषिदैवतछंदऊहनिर्णयः । तत्रजपहोमादौप्रयुज्यमानेषुसूक्तर्क्षुपूर्वंदैवतोहःकार्य उतछंदऊह इति विमर्शेसर्वानुक्रमपरिभाषा-रंभएव—'ऋषिदैवतच्छंदांस्यनुक्रमिष्यामः' इत्यनुक्रमपरिग्रहाद्, बह्वृचगृह्यपरिशिष्टेपि—'अथास्यमंत्राणामृषिदैवतच्छंदांसि' इति-तथैवांगीकारात्, तथासांख्यायनसूत्रे—'ऋषेर्यस्ययोयोमंत्रोयद्दैवत्योयच्छंदस्तथातथातंतंमंत्रमनुब्रूयात्' इतिक्रमनिर्देशात्, एवमाधुनिक-याज्ञिकाचाराच्च 'यद्यपिस्यात्स्वयंब्रह्मात्रैलोक्याकर्षणक्षमः । तथापिलौकिकाचारंमनसापिनलंघयेत् ॥' इतिवचनाद्याज्ञिकाचारानुगृहीत-देवताप्राथम्यबोधकवचनानांकर्मकांडविषयेप्राबल्याद्देवतायाःफलदातृत्वेनाभ्यर्हितत्वात्तत्प्राथम्यंयुक्तंमत्वा । तथाश्रौतस्मार्तकर्मकांडो-दधिपारदृश्वभिर्भट्टनारायणकौस्तुभकारशांतिरत्नहेमाद्रिपूर्तकमलाकरादिमहानिबंधकारधुरीणैर्लोकोद्दिधीर्षयानेकशःप्रणीतप्रयोग-धर्मशा-स्त्रादिग्रंथेष्वासेतुहिमालयंप्रथितेषु प्रसंगतःसूक्तमंत्रादिप्रयोगावसरेऋषिदैवतछंदःक्रमेणैवसूक्तादीनांविनियोगादत्रसंहितायामस्माभि-रपिसएवक्रमआदृतोऽस्ति ॥ इमंपक्षंप्राचीनानसहंते—तेषांमतेछंदःप्राथम्यएवादरः । तथाचऋग्वेदकल्पद्रुमे—छंदःप्राथम्ये 'आर्षेय-

छंदोदैवतवित्' इतिसर्वानुक्रमउदाहृतएव । अन्यान्युदाहरिष्यंते । तथाहि निरुक्तभाष्योदाहृतसामवेदब्राह्मणे–'योहवाअविदितार्षेयछंदोदैवतब्राह्मणेनमंत्रेणयाजयतिवाध्यापयतिवास्थाणुंवर्च्छतिगर्तेवापात्यतेप्रमीयतेवापापीयान्भवति' इति । अथर्ववेदे–'गणकऋषिः निचृद्गायत्रीछंदः गणपतिर्देवता' इत्यादि । पारिजाते–'आर्षंछंदोदैवतंचविनियोगस्तथैवच । वेदितव्यंप्रयत्नेनब्राह्मणेनविपश्चिता' इति । गोभिलोप्येवमाह–'आयात्वित्यनुवाकस्यवामदेवऋषिःस्मृतः । आनुष्टुभंभवेच्छंदोवाग्देवीदेवतास्मृता' इति । मदनरत्नेकात्यायनः—'आर्षंछंदश्चदैवत्यंविनियोगस्तथैवच । वेदितव्यंप्रयत्नेनब्राह्मणेनविशेषतः' इति । सांख्यायनसूत्रे—'ऋषीञ्छंदांसिदेवताःश्रद्धामेधेचतर्पयित्वे'ति सर्वत्रछंदःपूर्वमभिहितमितिकृत्वाछंदःप्राथम्यमेवन्याय्यं उदाहृतश्रुतिस्मृतिप्रामाण्यात्, तत्रश्रुतक्रमपरित्यागेबीजाभावात्तासांक्रमबोधनएवतात्पर्याच्च । तथाबृहद्देवतायां—'नियमोयंजपेहोमेऋषिश्छंदोथदैवतं । अन्यथाचेत्प्रयुंजानस्तत्फलंचात्रहीयते ॥ अर्थेप्सवःखल्वृषयश्छंदोभिर्देवताःपुरा । अभ्यधावन्निति छंदोमध्येत्वाहुर्मनीषिणः ॥ ऋषिंतुप्रथमंब्रूयाच्छंदस्तुतदनंतरं । देवतामथमंत्राणांकर्मस्वेवमितिश्रुतिः' इति ॥ आचार्यस्कंदेगृह्याधानप्रस्तावे–'ऋषिंछंदोदैवतंचविनियोगमनुक्रमात् । अस्मृत्वार्षादिकंविप्रोजुहुयाद्वाजपेदपि ॥ यजेद्वाध्यापयेद्वापिनलभेत्कर्मणांफलम्' इति । तथा रामवाजपेयगृह्यकारोपि–'ऋषिमादौप्रयुंजीतछंदोमध्येनियोजयेत् । देवतामवसानेचमंत्रज्ञोमंत्रसिद्धय'इति। तथाश्रीवत्सगोत्रभास्करकृतमहारुद्रपद्धत्यांछंदोभाषायां–'वक्तव्यंछंदआदौतुततश्चर्षिःप्रकीर्तितः । देवताविनियोगश्चतैत्तिरीयकपाठकैः' ॥ आश्वलायनानांतु ऋषिच्छंदोदैवतपूर्वकोविनियोगः । तथाचपरिभाषायां–'आर्षेयच्छंदोदैवतविद्याजनाध्यापनाभ्यांश्रेयोधिगच्छती'ति ॥ तथात्रेदभाष्यकारैर्माधवाचार्यैरपिऋग्भाष्योपोद्घातांतेऋषिच्छंदोदेवताविचारःकृतः सुरूपकृत्नुमितिसूक्तेतेएव ऋषिच्छंदसी इंद्रंपृच्छेतिचतुर्थ्यामृचिलिंगदर्शनादिंद्रोदेवतेतिछंदएवपूर्वमुदाहृतम् । आत्वेतिसूक्तेऋषिच्छंदोदेवताविनियोगाःपूर्ववत् । इत्यादिपुबहुपुस्थलेपुछंदएवपूर्वंधृतम् । निरुक्तभाष्यकारोप्येवमेवाह ॥

अत्रेदंविचार्यते—किंश्रुतिस्मृत्यादीनांद्वैविध्यदर्शनाद्विकल्पः । सोपिशाखाभेदेनकांडभेदेनवाव्यवस्थितउतसर्वत्र । नतावदाद्यः । शाखांतरेतैत्तिरीयशाखायांनारायणोपनिषत्सु–'गायत्र्यागायत्रीछंदोविश्वामित्रऋषिःसवितादेवता'इति । छंदोभाषायां–'वक्तव्यंछंदआदौतुततश्चर्षिःप्रकीर्तितः । देवताविनियोगश्चतैत्तिरीयकपाठकैः' इतिविशिष्यक्रमबोधकश्रुतिस्मृत्यादिप्रमाणदर्शनेनसंदेहस्यैवाभावात् । नद्वितीयः । 'योहवाअविदितार्षेयच्छंदोदैवतब्राह्मणेनमंत्रेणयाजयतिवाध्यापयतिवा' इत्यादिनाकर्मकांडएवर्ष्यादिज्ञानेफलस्य–तदज्ञानेप्रत्यवायस्यचाभिधानात्कांडांतरस्यानुपस्थितेः । नतृतीयः । विरुद्धार्थकानांनिरवकाशानांप्रमाणानांषोडशिग्रहणाग्रहणवद्वैकल्पिकत्वस्यवक्तुंशक्यत्वेपिविरुद्धार्थकपदरहितानांप्रकृतेतथावक्तुमशक्यत्वात् । अतश्छंदःप्राथम्यबोधकश्रुत्यादीनांप्रमाणांतराणामपिसंग्राहकत्वपरतया एकवाक्यत्वलाभाच्छंदःप्राथम्यमेवोचितं । सर्वानुक्रमस्थं–'अनुक्रमिष्याम'इत्यंतं सूक्तप्रतीकादीनिप्रदर्शयिष्यामइतिव्याख्येयं । अतएव सर्वानुक्रमभाष्यकारेणापि 'एताननुक्रमिष्यामोव्याख्यास्याम'इतिव्याख्यायअनेकार्थत्वाद्धातूनामित्युक्तं । देवतास्मरणमंतेवाकुर्यादितिबह्वृचगृह्यपरिशिष्टवाक्यस्यकेषुचित्पुस्तकेष्वदर्शनात् । केषुचित्तुदेवतास्मरणमेववाकुर्यादितिपाठदर्शनेनतस्यापिदेवताप्राथम्येअसाधकत्वात् । नचैवंविनिगमनाविरहः देवताप्राथम्यावगत्यविशेषेपिछंदोविषयेहेतुनिर्देशपूर्वकप्रथमादिपदघटितस्मृत्यवधृततात्पर्यकक्रमबोधकोक्तश्रुतेरेवविनिगमकत्वात् । 'श्रुतिस्मृतिविरोधेतुस्मृतेस्त्यागोविधीयते । तथैवलौकिकंवाक्यंस्मृतिबाधेपरित्यजेत्' इतिस्मृत्य-

पेक्षयाश्रुतेर्बलवत्त्वात् देवताप्राथम्यबोधकश्रुत्यनुपलब्धेश्च । देवताप्राथम्याभासकप्रमाणानांसंग्रहपरतयोन्नीतत्वात् । द्विविधाचारदर्शनेपि श्रुत्यविरुद्धाचारस्यप्रामाणिकत्वेन'अंधस्येवांधलग्नस्ये'तिन्यायेनपरंपरागताचारांतरस्याश्रद्धेयत्वात् । सर्वानुक्रमण्यांदेवताप्राथम्यव्यवहार दर्शनेपि 'तुह्यिह्वैतच्छब्दविशिष्टान्यृषिदैवतच्छंदांसिद्वित्रिचतुःपंचषट्सूक्तभांजियथासंख्यम्' इतिपरिभाषानुसारेणक्वचित्पूर्वसूक्तसाहचर्यात्प्रथमंदेवताउत्तरत्रऋषिः । क्वचित्पूर्वत्रछंदःउत्तरत्रदेवताइतिच । तदुदाहरणानितु—'प्राग्नयेपंचाग्नेयोवत्सआग्नेयंतुप्रनूनंतृचमाग्नेयःश्येनः', 'अग्निर्होतागायत्रंत्विंद्राग्नीऐंद्राग्नं' इत्यादीनि । तुह्यादिशब्दाभावेपियथा—'परंगायत्रंप्राग्वत्सप्रेष्ठेषिश्वानुक्तगोत्रःप्राङ्मत्स्यात्काण्वोऽष्टमंमंडलंमाचिच्चतुस्त्रिंशन्मेधातिथिमेध्यातिथी' । 'जागतमूर्ध्वंप्रागुशनसःप्रदेवंदशवत्सप्रिर्भालंदनः' 'नवमंमंडलंपावमानंसौम्यंस्वादिष्ठयादशमधुच्छंदाः' इत्यादिबहुस्थलेषुव्युत्क्रमदर्शनात् । साहचर्योक्तेरबाधकत्वांगीकारेपि—'अस्यमेष्टौजागतंत्र्यनुष्टुबंतंद्यावापृथिव्येकाद्वेऐंद्यौत्वाष्टृयौवाद्वेद्वेराकासिनीवाल्योरंत्यालिंगोक्तदेवता' । 'ऋतमेकादशंजगत्यंतंषष्ठ्यैंद्रासोमीसरस्वतित्वमितिसारस्वतोर्धर्चो योनोबार्हस्पत्येतंवोमारुती' । 'वायोसैकागायत्रमुक्तादेवताःप्रउगेणाद्येतुतृचेत्यैंद्रवायवीद्यावापृथिव्योर्त्यस्तृचोहाविर्धानोवातृतीयःपादोवाग्नेयोंबितमेनुष्टुभौबृहतीच' । 'कनिक्रदत्तृचंप्रदक्षिणिज्जागतंमध्येतिशकर्येष्टिर्वैताभ्यामृषिरध्वनिवाश्यमानंशकुंतंतुष्टाव' इति । 'अयंसउपांत्यानुष्टुप्पुरीष्येभ्योग्निभ्यः' इति । 'तिस्रःषट्पार्जन्यंतुपर्जन्यायतृचंगायत्रमेतेकुमारआग्नेयोऽपश्यत्' इत्यादिबहुस्थलेषुतत्रैवव्यभिचारदर्शनात् ऋषिदैवतच्छंदांसीत्यस्यसंग्राहकत्वमेवन्याय्यं । यत्तु आश्वलायनानांदेवताप्राथम्याभासकाथर्वणसर्वानुक्रमण्यां 'आश्वलायनानुक्रमानुसारेणानुक्रमिष्यामः खिलान्वर्जयित्वे' तिप्रतिज्ञाय 'इंद्रत्वातृचंविश्वामित्रगोतमविरूपाःप्रत्यृचमिंद्रमरुदग्नयोपिगायत्रम्'

इत्यादीनां एकादशपटलेविंशतितमकांडस्याव्यभिचारेणर्षिदैवतछंदांसिप्रदर्शितानीतितद्बह्वृचानांश्रौतस्मार्तसूत्रकृदाश्वलायनभिन्नाश्वलायनपरंनतुबह्वृचश्रौतस्मार्तसूत्रकृद्बह्वृचाश्वलायनपरं॥तथाचबृहद्आश्वलायनस्मृतौ—'तपसाविदितंविप्रामयातावत्क्षणादिव । श्रौतस्यकर्मणः सिद्ध्यैश्रौतसूत्रंमयाकृतम् ॥ तएतंमृदुगंभीरेगंभीरार्थशिवप्रदे । सुदुर्ज्ञेयेषुविदुषांमनसःप्रीतिवर्धने ॥ श्रौतस्येवचयद्भाष्यंमयैवचकृतं द्विजाः । गृह्यभाष्यंकरिष्यंतिद्विजाइतिनमेकृतं॥' इति । उपनयनप्रकरणेयज्ञोपवीतविधिप्रकरणेच । 'प्रत्यक्षरमृषिंछंदोदेवांगान्यक्षराणिच । भूतेतत्वात्मवर्णांश्चस्थानंज्ञात्वाजपेत्सदा' ॥ तथा । 'ऋष्यादिसर्वंविज्ञायतंत्रविन्मंत्रसूक्तयोः । यज्ञोपवीतमंत्रेणकुर्याद्यज्ञोपवीतिनम ॥ ब्रह्मास्याद्यज्ञसूत्रस्यमुनिर्गायत्रमीरितं । छंदःप्रजापतिर्देवओंकारोप्यथवात्रिवृत्' इति । एतेनसर्वानुक्रमण्यांभूयसाव्यपदेशेनाव्यभिचारेणचदेवताप्राथम्योक्त्याछंदोपेक्षयादेवतायाःप्राथम्यमितिवदंतोनिरस्ताः । सत्यंकस्मिन्बाधकेसाधकसहस्रस्याप्यकिंचित्करत्वमितिन्यायेनभूयसाव्यपदेशस्यासाधकत्वात् । श्रुतिरूपसाधकस्यप्रमाणांतरानपेक्षस्यप्रागेवाभिहितत्वादित्यलंविस्तरेण ॥ श्रुतिस्मृतिप्रमाणानामेकवाक्यत्वकल्पनात् । सर्वेषांचाविरोधेनछंदःप्राथम्यमीरितम ॥ १ ॥ इति ऋ. क. छंदोदेवतोहक्रमनिर्णयः ॥

छन्दोनिर्णयः॥इदानींऋग्विशेषेष्वधिकाक्षरन्यूनत्वेछंदोनिर्णयः—ननुछंदःप्रकरणे 'गायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगत्यतिजगतीशक्वर्यतिशक्वर्यष्ट्यत्यष्टीधृत्यतिधृतयश्चतुर्विंशत्यक्षरादीनिचतुरुत्तराण्यूनाधिकेनैकेननिचृद्भुरिजौद्वाभ्यांविराट्स्वराजा'वित्युक्तंसर्वानुक्रमण्याम्॥ अस्यार्थः—चतुर्विंशत्यक्षरादिगायत्र्यादिछंदःसु एकेनाक्षरेणन्यूनेननिचृत्-एकेनाधिकेनभुरिक् द्वाभ्यांन्यूनेविराट्-अधिकेनस्वराट् इति । तत्रद्वाभ्यांन्यूनेविराडित्यत्रद्वित्वविवक्षायां 'वयंहितेअमन्महो' त्यत्रगायत्रीछंदसित्र्यक्षरैः,—'यत्रद्वाविवजघने' त्यत्रानुष्टुप्-

छंदसिचतुरक्षरैः,–'इंद्रःसहस्रदाव्ना'मित्यत्रगायत्रीछंदसिपंचाक्षरैः,–'अस्माइदुत्यमुपमंस्वर्षा' मित्यत्रजगत्यांपड्भिः,–'रायस्पूर्धिस्वधाव' इतिसतोबृहतीपंक्तौसप्तभिः,–'त्वमग्नेद्युभि' रितिजगत्यामष्टाक्षरैः,–'सिषक्तुन' इत्यादिपुत्र्यक्षरैर्न्यूनत्वे उक्तविराट्लक्षणानाक्रांतत्वेन-छंदोहानिरितिचेन्न । द्वाभ्यामितिद्वित्वस्यत्र्याद्युपलक्षणत्वेनादोषात् । एवंचत्रिप्रभृतिभिरक्षरैर्न्यूनत्वेपिविराट्त्वसिद्धिः । तथाचशौनकः छंदोनुक्रमण्याम्–'अस्यवामस्यसूक्तस्यजगत्यःपंक्तिमाऋचः । पंचपादंसाकंजानांयद्गायत्रेयमेव । सप्तार्धगर्भागौरीश्चतस्यानुष्टुबनुत्तमा । प्रस्तारपंक्तिस्तुविराड्द्वाचत्वारिंश्यृगस्यया' । साचऋक् 'तस्याःसमुद्रा०मुपजीवंती' तिसप्तत्रिंशदक्षराविराट्प्रस्तारपंक्तिरित्याह । चत्वारिं-शदक्षरातुकेवलापंक्तिरितिप्रातिशाख्यभाष्ये । सर्वानुक्रमभाष्येप्येवमेवोक्तंतत्रप्रातिशाख्यभाष्ये–'याःकाश्चिद्बहुपादास्तुगायत्र्योहीन-तांगताः।अक्षरैर्बहुभिस्तास्तुगायत्र्य उपधारये' दित्यभियुक्तोक्तिरप्यत्रानुकूला । आधिक्यांशेतुनोपलक्षणंतथाविधछंदसोभावादितिदिक् ॥

अथदेवतास्तुत्युपयोगिस्थानभक्तिरूपगुणनिर्णयः–(सचायमस्माभिरयोजितोपिनिर्दिश्यते) तथाहिदेवतास्तुतौकर्म-णिचऋच्यादिवदेवतासंबंधिस्थाननामभक्तीनामनुसंधानंकर्तव्यम् । तथाबृहद्देवतायाम्–'स्थानंनामानिभक्तीश्चदेवतायाःस्तुतौस्तुतौ । संपादयन्नुपेक्षेतयांकांचिदिहसंपद' मित्यत्रस्तुतौस्तुताविति द्विर्निर्देशेनसूक्तभाजो–हविर्भाज–ऋग्भाजश्चभूयिष्ठाःकाश्चिन्निपातभाजइति । 'प्रातःसवनंवसंतोगायत्रीत्रिवृत्स्तोमोरथंतरंसामे' त्यग्निसंपत्सु—'माध्यंदिनंसवनंग्रीष्मस्त्रिष्टुप्पंचदशस्तोमोबृहत्सामे'त्यादींद्रसंपत्सु–'तृतीयसवनंवर्षाजगतीसप्तदशस्तोमोवैराजंसामयेचदेवगणाःसमाम्नाताउत्तमेस्थान'इत्यादित्यसंपत्सु–यांकांचित्संपदमुपेक्ष्यापिस्थानभ-क्तिरूपसंपत्तिसंपादनबोधकसंपादयन्नित्यनेनचतत्तद्देवतास्थानादीनामनुसंधानस्यस्तुत्यादिकर्ममात्रेआवश्यकत्वंबोध्यते । तत्रचस्तुतिर्नाम गुण्यवच्छिन्नगुणकीर्तनम् । गुण्यवच्छिन्नत्वंचगुणिनिवस्तुतोविद्यमानत्वम् । बृहद्देवतायांतु–'स्तुतिस्तुनाम्नारूपेणकर्मणाबांधवेनचे'-त्युक्तम् । ननुस्तुतौस्तुतावित्युक्तत्वात्स्तुतिमात्रेस्थानाद्युत्कीर्तनस्यावश्यकत्वेपि कर्ममात्रेस्थानाद्युत्कीर्तनस्यनोपयोगइतिचेन्न । बृहद्देवता-यामेवाग्रे–'विभागमिममेतेषांविभूतिस्थानसंभवम् । सम्यग्विज्ञायमंत्रेपुतंतुकर्मसुयोजयेत् । अध्यापयन्नधीयानोमंत्रंचैवानुकीर्तयन् । स्थानंसालोक्यसायुज्यमेतेषामेवगच्छति' इत्युक्त्वाकर्ममात्रेस्थानाद्युत्कीर्तनस्यफलकथनेन स्तुतिपदस्यकर्ममात्रोपलक्षणत्वेन कर्ममात्रे स्थानाद्युत्कीर्तनस्यावश्यकत्वात् । एतेनस्तुतावित्यस्योपलक्षणत्वंनेतिवदंतोनिरस्ताः ।

स्थानादीनामनुत्कीर्तनेफलाभावउक्तोबृहद्देवतायाम्–'नहिकश्चिदविज्ञाययाथातथ्येनदैवतम् । लौक्यानांवैदिकानांचकर्मणांफल-मश्नुते' इति । याथातथ्यंनामदेवतायाःस्थानभक्तिरूपगुणोत्कीर्तनपूर्वकमनुसंधीयमानत्वम् । तत्रैव–'तत्रतत्रयथावत्तुमंत्रान्कर्मसुयोज-येत् । देवतायाःपरिज्ञानात्तद्धिकर्मसमृद्ध्यत' इति । अत्रयथावदित्यस्यस्थानभक्तिगुणपुरस्कारेणेत्यर्थः । तथाचोक्तप्रकारेणदेवतोत्कीर्त-नेनैवफलसिद्धिरितिनिष्कर्षः । अतएवच वेदभाष्येप्रथमाष्टकेसप्तमाध्याये 'आमनीषेति' ऋग्व्याख्यावसरेमध्यमस्थानसंबंधिनञ्चमव-इत्युक्तम् । तथा 'आग्नेगिरोदिव' इतिमंत्रव्याख्यायांपृथिवीस्थानोग्निरितिचोक्तं सर्वानुक्रमण्यां–'हिरण्यकेशोद्वादशाद्यौतृचौत्रैष्टुभोष्णि-होपूर्वोग्नयेवामध्यमाये' ति । 'हिरण्यकेशोरजसोविसार' इतितृचस्याऽग्नयेवामध्यमायेत्यनेनमध्यमस्थानविशेषणोत्कीर्तनेनान्यस्थान-गतोग्निर्व्यावर्तितः । तस्मात्स्थानाद्युत्कीर्तनंश्रुत्यादिसंमतमिति नात्रतदुत्कीर्तनेविप्रतिपत्तव्यम् । तत्प्रकारश्च–'भवद्भूतस्यभव्यस्य-जंगमस्थावरस्यच । अस्यैकेसूर्यमेवैकंप्रभवंप्रलयंविदुः १ असतश्चसतश्चैवयोनिरेषाप्रजापतिः । यदक्षरंचवाच्यंचयथैतद्ब्रह्मशाश्वतम् २

कृत्वैषहित्रिधात्मानमेषुलोकेषुतिष्ठति । देवान्यथायथंसर्वान्निवेश्यस्वेषुरश्मिषु ३ एतद्भूतेषुलोकेषुअग्निभूतंस्थितंत्रिधा । ऋषयोगीर्भिरर्चंतित्र्यंजितंनामभिस्त्रिभिः ४ तिष्ठत्येवहिभूतानांजठरेजठरेज्वलन् । त्रिस्थानंचैवमर्चंतिहोत्रायांवृक्तबर्हिषः ५ इहैषपचमानोग्निर्मध्यमोग्निर्वनस्पतिः । अमुष्मिन्नेवविप्रैस्तुलोकेग्निःशुचिरुच्यते ६ इहाग्निभूतस्त्वृषिभिर्लोकेस्तुतिभिरीडितः । जातवेदाःस्तुतोमध्येस्तुतो वैश्वानरोदिवि ७ रसान्रश्मिभिरादायवायुनासंगतःसह । वर्षत्येषचयल्लोकेतेनेंद्रइतिसस्मृतः ८ अग्निरस्मिन्नथेंद्रस्तुमध्यमोवायुरेवच । सूर्योदिवीतिविज्ञेयास्तिस्रएवेहदेवताः ९ एतासामेवमाहात्म्यान्नामान्यत्वंविधीयते । तत्तत्स्थानविभागेनतत्रतत्रेहदृश्यते १० तासामियंविभूतिर्हिनामानियदनेकशः । आहुस्तासांतुमंत्रेषुकवयोन्योन्ययोनिताम् ११ यथास्थानंप्रतिष्ठास्तानामान्यत्वेनदेवताः । तद्भक्तास्तत्प्रधानाश्चकेचिदेवंवदंतिताः १२ पृथक्पुरस्ताद्येतूक्तालोकादिपतयस्त्रयः । तेषामात्मैवतत्सर्वंयद्यद्भक्तिःप्रकीर्त्यते १३ तेजस्तेवयवाः प्राहुर्वोढ्नंचैवयस्ययत् । इमामैंद्रींचदिव्यांचवाचमेवपृथक्स्तुताम् १४ बहुदेवायाःस्तुतयोद्विवत्संस्तुतयश्चयाः । प्राधान्यमेवसर्वासुपतीनामिवतास्वपि १५ स्थाननामानिभक्तीश्चदेवतायाःस्तुतौस्तुतौ । संपादयन्नुपेक्षेतयांकांचिदिहसंपदम् १६ अग्निभक्तिस्तुतान्सर्वान्नग्नावेवसमर्पयेत् । यदिंद्रभक्तितस्त्वेंद्रेसूर्येसूर्यानुगंचयत् १७ निरुप्यतेहविर्यस्यैयत्सूक्तंभजतेचया । सैवतत्रप्रधानंस्यान्ननिपातेनसंस्तुताः १८ इतित्रयाणामेतेषामुक्तःसामासिकोविधिः । समासेनैवमुक्तस्तुविस्तरेणत्वनुक्रमः १९ इतिबृहद्देवतायाम् ।

तथा–'महाभाग्याद्देवतायाएकआत्माबहुधास्तूयतएकस्यात्मनोन्येदेवाःप्रत्यंगानिभवंत्यपिचसत्वानांप्रकृतिभूमभिर्ऋषयःस्तुवंतीत्याहु'रित्यादि, तत्रैव–'तिस्रएवदेवताइतिनैरुक्ताअग्निःपृथिवीस्थानो–वायुर्वेंद्रोवांतरिक्षस्थानः–सूर्योद्युस्थानस्तासांमाहाभाग्यादेकैकस्याअपि-

बहूनिनामधेयानिभवंती'ति, तत्रैव–'तिस्रएवदेवताइत्युक्तंपुरस्तात्तासांभक्तिसाहचर्यंव्याख्यास्यामोथैतान्यग्निभक्तीनी' त्यादि, 'अथैतानींद्रभक्तीन्यंतरिक्षलोक' इत्यादि, 'अथैतान्यादित्यभक्तीन्यसौलोकस्तृतीयसवनमि' त्यादि, 'अथातोऽनुक्रमिष्यामोऽग्निःपृथिवीस्थानस्तंप्रथमंव्याख्यास्याम' इत्यादि, 'अथातोमध्यमस्थानादेवतास्तासांवायुःप्रथमागामीभवती' त्यादि, 'अथातोद्युस्थानादेवतास्तासामश्विनौप्रथमागामिनौभवत' इतिनिरुक्ते 'तिस्रएवदेवताःक्षित्यंतरिक्षद्युस्थानाअग्निर्वायुःसूर्यइतितत्तत्स्थानाअन्यास्तद्विभूतयःकर्मपृथक्त्वाद्धिपृथगभिधानस्तुतयोभवंत्येकैववामहानात्मादेवतासूर्यइत्याचक्षतेसहिसर्वभूतात्मा तदुक्तमृषिणासूर्यआत्माजगतस्तस्थुषश्चेति तद्विभूतयोन्यादेवतास्तदप्येतदृचोक्तमिंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुरितियथाभिधानंत्वनुक्रमिष्याम' इतिसर्वानुक्रमण्यांचदर्शितःसएवस्फुटतरंप्रदर्श्यते । तथाहि–एकएवमहानात्मामूलभूतादेवता तस्याअग्निवायुसूर्यरूपास्तिस्रएवांगभूतादेवताः क्रमेणपृथिव्यंतरिक्षद्युस्थानास्तासांतिसृणामितराःसर्वादेवताविभूतयःताश्चसर्वानुक्रमणीवृत्तिकारसंगृहीतश्लोकेषुप्रदर्शिताः । तेच–'अग्न्यादिदेवपत्न्यंतंदेवताकांडमुच्यते' तत्रच–'अग्न्यादिदेवीऊर्जाहुत्यंतःक्षितिगतोगणः । वाय्वादयोभगांताःस्युरंतरिक्षस्थदेवताः । सूर्यादिदेवपत्न्यंताद्युस्थानादेवताइति' । तत्र अग्न्यादिदेवीऊर्जाहुत्यंतोऽग्निगणःपृथिवीस्थानोऽग्निभक्तिः, वाय्वादिभगांतोवायुगणोऽतरिक्षस्थानोवायुभक्तिः, सूर्यादिदेवपत्न्यंतः सूर्यगणोद्युस्थानःसूर्यभक्तिः, यमदेवतायास्तुगणद्वयांतर्भूतत्वेनसर्वत्रस्थानद्वयप्राप्तावपिबृहद्देवतायां–'यस्मिन्वृक्षइतित्वस्मिन्द्युस्थानःस्तूयतेयमः' इत्यनेन 'यस्मिन्वृक्ष' इतिसूक्तस्ययमदेवतायाःद्युस्थानस्यविशिष्योक्त्यासूक्तांतरसंबंधयमदेवतायाअंतरिक्षस्थानमर्थात्सिद्धमिति । इत्थंचसर्वानुक्रमणीभाष्यकारोक्तदिशाबृहद्देवता–निरुक्त–सर्वानुक्रमण्युक्तानामेकवाक्यत्वंलभ्यतइतिनपक्षान्तरावसरः ।

सर्वानुक्रमण्युक्त 'एकैववामहानात्मे' तिवाशब्दस्यपक्षान्तरनिरासार्थंभाष्यकारेणोक्तत्वात् । एतेनवाशब्दस्यविकल्पार्थकत्वेनद्वयोः- पक्षयोःसमत्वात् अंतिमपक्षाश्रयणेस्थानादीनांनोपयोगइतिवदंतोनिरस्ताः । निरुक्तादिषुदेवताकांडोक्तस्थानादिकथनवैयर्थ्योपत्तेश्च । एतद्गणत्रयबहिर्भूतानामितरदेवतानांतु समासासमासनिर्दिष्टदेवताकेमंत्रेयाभिःसहयास्तूयतेतस्याःप्राधान्यात्प्रथमोपात्तत्वाच्च तदनुरोधेन संस्तविकदेवतानांस्थानादिनिर्णयः । तथाचोक्तंनिरुक्ते—'अथास्यसंस्तविकादेवाइंद्रःसोमोवरुणःपर्जन्यऋतवआग्नावैष्णवंहविर्नत्वृक्सं- स्तविकीदाशतयीषुविद्यतेऽथाप्याग्नापौष्णंहविर्नतुसंस्तवस्तत्रैतांविभक्तिस्तुतिमृचमुदाहरंति' । अत्रभाष्यम्—यैःसहाग्निःस्तूयते तद्यथा— 'इंद्रःसोम' इत्येवमादयोमंत्राःस्वभावोपप्रदर्शनायसंस्तवोदाहरणम् । अग्नेःपूर्वनिपातादेवताद्वंद्वेमुख्यता । 'अग्नइंद्रश्चदाशुषोदुरोणे' इतींद्रेणसहाग्निःस्तूयते । 'अग्नीषोमाविमंसुमे' इतिसोमेनसहसंस्तवः । 'त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्' इतिवरुणेनसहसंस्तवः । 'अग्नी- पर्जन्याववतंधियंमे' इतिपर्जन्येनसहसंस्तवः । 'अग्नेदेवाँइहावह' इत्यृतुभिःसहसंस्तवः । 'अग्नाविष्णूसजोषसे०० वाजेभिरागतं' इतिआग्नावैष्णवंहविः । हविर्ग्रहणाद्धविषएवसंप्रदानार्थयाऋचस्ताःसंस्तवेनाग्नाविष्णोःसंति नतुऋक्संस्तविकीदाशतयीषुविद्यते । नेतिप्रतिषेधः । तुशब्दोऽवधारणार्थः । ऋक्संस्तविकीसंस्तवयुक्ता । दाशतयीषु—दशमंडलावयवप्रविभागेनतायत्इतिदशतयोऋग्वेदः तस्यशाखादाशतय्यः तासुसर्वास्वेकापिहविष्यविनियुक्ता शस्त्रमध्यपातिन्यृगग्नाविष्णोःसंस्तविकीनास्ति । स्यादप्यन्यत्रसंस्तविकी- नतुदाशतयीषु । असंस्तवेनवा दाशतयीष्वपीत्युत्सर्गंदर्शयति—'एवमेतन्मयानिपुणमन्विष्यन्त' इति । अथाप्ययमपरउत्सर्गः—अथा- प्याग्नापौष्णंहविरेवनतुसंस्तवः तस्मिंस्तुहविषि, किंतुपृथक्पृथगेवाग्निःस्तूयतेपूषाच । तत्रतस्मिन्संस्तवेऽग्निपूष्णोरेतांविभक्तिस्तुतिमृच-

मुदाहरंतिनैरुक्ताः—'पूषात्वेतश्च्यावयतु०० सुविदत्रियेभ्यः', एवमिंद्रविषये 'अथैतानींद्रभक्तीनि' इत्यादि । अथसंस्तविकादेवताअग्निः- सोमोवरुणइत्यादि । तद्यथा—'इंद्राग्नीअव' इत्यग्निनासहसंस्तवः । 'इंद्रासोमासमघशंसं' इतिसोमेनसहसंस्तवः । 'इंद्रावरुणायुवं' इतिवरुणेनसहसंस्तवः । 'इंद्रानुपूषणावय' मितिपूष्णासहसंस्तवः । 'इदंवामास्येहवि'रितिबृहस्पतिनासहसंस्तवः । 'विश्वंसत्यंमघवाना' इतिब्रह्मणस्पतिनासहसंस्तवः । 'इंद्रापर्वताबृहते'ति पर्वतेनसहसंस्तवः । 'इंद्राकुत्सावहमाने' तिकुत्सेनसहसंस्तवः । 'इंद्राविष्णूदृंहिता' इतिविष्णुनासहसंस्तवः । 'इंद्रवायूइमेसुता' इतिवायुनासहसंस्तवः । मित्रावरुणेत्येवमादिपुयाप्रथमयानिर्दिश्यतेसामुख्यास्तुतिः । यातृतीययानिर्दिष्टासाऽमुख्या । 'आनोमित्रावरुणा','सोमापूषणाजनना','सोमारुद्रायुवमेतान्यस्मे' अग्निनाचपूष्णा मध्यस्थानेनचद्यु स्थानेनचसंस्तवइतिपार्थिवेनप्रतिषेधात्ऋचंनोदाहरति मृग्यमुदाहरणम् । 'धर्तारोदिवऋभव' इतिपर्जन्येनसहसंस्तवः । एवंसूर्यविषये 'अथैतान्यादित्यभक्तीनीत्यादियत्त्किंचित्प्रवह्लितमादित्यकर्मैवतच्चंद्रमसावायुनासंवत्सरेणे'ति संस्तवः । 'पूर्वापरंचरतोमाययैता' विति- चंद्रमसासहसंस्तवः । 'सप्तऋषयःप्रतिहिता' इतिवायुनासहसंस्तवः । 'पंचपादंपितर' मितिसंवत्सरेणसहसंस्तवः । इत्यादिनातत्रैवोक्तम् ।

गणत्रयानुक्तदेवतास्थानादिविचारः ।

याश्चोक्तगणत्रयबहिर्भूतादेवताःस्वातंत्र्येणस्तूयंते नेतरदेवताभिःसहतासांस्थानादिनिर्णयस्तु **निरुक्ते**सप्तमाध्यायेएकादशखंडे—'एते- ष्वेवस्थानव्यूहेष्वृतुछंदःस्तोमपृष्ठस्यभक्तिशेषमनुकल्पयीत शरदनुष्टुबेकविंशस्तोमोवैराजंसामेतिपृथिव्यायतनानि, हेमंतःपंक्तिस्त्रिणवस्तो- मःशाक्वरंसामेत्यंतरिक्षायतनानि, शिशिरोतिच्छंदास्त्रयस्त्रिंशस्तोमोरैवतंसामेतिद्युभक्तीनि' । **अस्यार्थः**—ऋतवश्चछंदांसिचस्तोमाश्चपृष्ठा-

निचऋतुछंदस्तोमपृष्ठंतस्य ऋतुभक्तिशेषंछंदोभक्तिशेषंस्तोमभक्तिशेषंपृष्ठभक्तिशेषंच । तद्यथा—शरदनुष्टुवेकविंशस्तोमोवैराजंसामेतिपृथि-व्यायतनानि। अनग्निलिङ्गोपिचेन्मंत्रएतेषामन्यतमःस्यात्सआग्नेयइतिप्रतिपत्तव्यम्। एवमेवोत्तरयोरपिस्थानव्यूहयोः। व्यूहोनामविस्तरः। यांभजंतइतिशुभक्तीनि। भक्तिग्रहणंप्रणालिकोपप्रदर्शनार्थम्। याएतेषांस्तुतिःसास्तुतिसंक्रमणन्यायेनस्थानाधिपतेःसूर्यस्यस्तुतिरिति। तत्रैवत्रयोदशेखंडेपि 'ऋग्भाजश्चभूयिष्ठा' इत्युक्तम्। तत्र भूयिष्ठग्रहणाद्दर्शयति याअसमाम्नाताःसंतिताअप्युपेक्षितव्याइति। ताश्च-यथालक्षणंत्रिषुस्थानेषुकल्प्याः। तद्यथा—'परमेष्ठिग्रहनक्षत्रसर्पलांगलकुंभकप्रभृतीनी' तितद्भाष्यकृताव्याख्यातम्। तत्रैवनवमाध्याये 'अथयानिपृथिव्यायतनानिसत्वानिस्तुतिंलभंतेतान्यतोऽनुक्रमिष्याम' इत्युक्तम्। अस्यार्थः—अथेतिविशेषाधिकारेप्रकृतार्थादनन्तर-मधिकरोति। पृथिव्यायतनानिपृथिव्याश्रयाणिसत्वानिद्रष्टव्यानिच तेषामप्यत्रविवक्षितत्वात्स्तुतिंलभंतइतिसमाम्नातानितान्यतःपरम-नुक्रमिष्यामोव्याख्यास्यामइतिशेषः। पूर्वस्मादाग्नेयगणाद्विलक्षणोऽयमश्वादिगणइतिपृथगधिकारवचनंपृथिव्यायतनत्वाविशेषात्। सर्प-लांगलकुंभकप्रभृतीनामप्यत्रैवांतर्भावः। तान्यपिस्तुतिंलभंतेलक्षणंचेदमिति। तस्मिन्नेवाष्टमाध्यायेषष्ठेखंडेनिघंटुस्थप्रथमोपात्तदेवाद्यंत-र्गत—नाराशंसपदं 'नराशंसोयज्ञइतिकात्थक्योनराअस्मिन्नासीनाःशंसंत्यग्निरितिशाकपूणि' रितिव्याख्याय नवमाध्याये नवमेखंडे-पृथिवीस्थानांतर्गतद्वितीयनराशंसपदार्थमाह—'येननराःप्रशस्यंतेसनाराशंसोमंत्रस्तस्यैषाभवती'ति। अत्रभाष्यम्—किमत्रमंत्रःस्तूयते? नेत्युच्यते—लक्षणंमंत्रः नराःस्तूयंते। एवंतर्हिनराणामेवसमाम्नानंप्राप्तमासीत् न, तेषांसामान्यस्तुत्यभावात् राज्ञांचस्तुत्युपपत्तेः तेषा-मपिचसामान्यस्तुतिर्नास्ति अस्तित्वेकैकश्येनकेषांचित्। यतोभावयव्यंलक्षणीकृत्य नाराशंसोमंत्रउदाहियते तस्योदाहरणं 'तस्यभाव-

यव्यप्राधान्यस्तुतिरेषाऋग्भवती'ति। बृहद्देवतायामपि—'कर्माणियाभिःकथितानिराज्ञांदानानिचोच्चावचमध्यमानि। नाराशंसीरित्यृ-चस्ताःप्रतीयाद्याभिःस्तुतिर्दाशतयीषुराज्ञाम्'। तत्रैव—'आदावंतेतुहृषयःकीर्तयंतिप्रसंगतः। सूक्तेस्मिन्देवतात्वन्याअन्यास्त्वत्रभवंतिच। सालोक्यात्साहचर्याद्वासंस्तवादथवापुनः। गणस्थानाद्भक्तितोवाकीर्त्यंतेतास्तुदेवता'इति। एवंनिरुक्तताद्भाष्यबृहद्देवतादिप्रमाणैर्निर्णयः कल्पनीयः। इत्थंचगणत्रयानुक्तदेवतानांकासांचित्प्रथमोपात्तदेवतानुरोधेन—कासांचिदनुष्टुबादिछंदःपर्यालोचनेन—कासांचित्पृथिव्या-श्रयत्वेनाग्निभक्तित्वात्तदनुरोधेन—कासांचिन्नराशंसमंत्रस्तूयमानराजप्रभृतीनांभावयव्यादितत्तद्रूपेण—गणत्रयानुक्तानां सामान्यनराशं-सपदेनाग्निगणान्तर्भूतत्वात्तदनुरोधेन—कासांचित्साहचर्येणसूक्तदेवतानुरोधेनचयथायथंस्थानादिद्रष्टव्यमितिफलितम्। अत्रापिच—'अव-शिष्टंहिदेवतात्वमग्नावेव सर्वेदेवताभिवादात्—अग्निर्वैसर्वादेवताइतिहविज्ञायते', 'अग्निर्वैदेवतानांभूयिष्ठभागि'तिच—'अपरिग्रहंच-प्रधानगामि' इतिन्यायइतिसप्तमाध्यायस्थनिरुक्तभाष्यकारेणसर्वदेवतानामग्निरूपत्ववोधनात्प्रायोग्निभक्तित्वंदेवतानां इंद्रादित्यभक्तित्वं चाल्पशइतिविवेकः।

सर्वानुक्रमणीप्रोक्तस्थानादिकादेवताः। ताश्चगणत्रयानुक्ताःसर्वानुक्रमणीप्रोक्ताःस्थानादिज्ञानार्थंतत्कथनपुरःसरंसंक्षेपेण संगृह्यन्ते। तथाहि—'गणत्रयेनिघंटूक्तेनोक्तोयोदेवतागणः। सर्वानुक्रमणीप्रोक्तस्तत्स्थानंभक्तिरुच्यते १ अविदित्वास्थानभक्तीनाममंत्र-मुदीरयेत्। यदितत्सकलंकर्मवैयर्थ्यंयातिनिश्चितम् २ अतःस्थानंचभक्तिश्चनामचप्रोच्यतेमया। पृथ्वीस्थानाअग्निभागाःकथ्यंतेदेवताःपुरा ३ निर्मन्थ्याहवनीयाग्नीदक्षिणासदसस्पतिः। रोमशावरुणानीचगुंगूरग्नंचदेवता ४ उपाध्यायस्तथायूपोवामदेवःशुनोपिच। अत्रि-

श्चैवतथातक्षाश्रुवुर्मांश्चशशीयसी ५ ऋभुक्षाश्चवसिष्ठश्चतथाचैवोपमश्रवाः । अध्येतारःपावमान्योयजमानश्चदंपती६ श्वानोवसुक्रोनिर्ऋ-
तिःसुबंधोर्जीवइत्यपि । वधूवासोयक्ष्मनाशःपुरुषःपणयस्तथा ७ धनदाताचैंद्रलवःसपत्नीनाशनस्तथा । अलक्ष्मीनाशदुःस्वप्ननाशौद्यौ-
चाथमायवः ८ द्रुघणोरथगोपाश्चहस्तत्राणंतथाकराः । अथराज्ञःप्रवक्ष्यामिदेवतात्वमुपागतान् ९ स्वनयःसोमकोराजात्रसदस्युर्ऋणं-
चयः । तरंतपुरुमीळ्हौचतथैवौशनसोनृपः १० रथवीतिश्चायमानःसुदासासंगकावुभौ । ऋक्षाश्वमेधौराजानौकुरुश्रवणइत्यपि ११ पुरू-
रवाश्चासमातिःकशश्चाथतिरिंदिरः । पाकस्थामाभिषिक्तश्चकुरंगश्चनृपःस्मृतः १२ अंतरिक्षस्थितान्देवान्वायुभक्तीन्समासतः । प्रव-
क्ष्यामियतःकर्मसफलंतद्विनानहि १३ अर्यमाचऋतश्छंदअंतरिक्षंचतुर्थकम् । स्वर्गस्थानान्सूर्यभक्तीन्प्रवक्ष्यामिविशेषतः १४ आत्माच-
परमात्माचपृश्निर्येज्ञस्तथाक्षरम् । मायाभेदोभाववृत्तोशुःसंज्ञानंतथैवच १५ इतिगणत्रयानुक्तदेवतानांस्थानादिविचारः ॥

अथदेवतास्वरूपविचारः । तासांरूपंचतुर्विधं—पौरुषविध्यं—अपौरुषविध्यं—कर्मार्थात्मोभयविध्यं—सत्यमौभयविध्यंचेति सर्वंचैतदुपपद्यतेमहाभाग्यसत्यैश्वर्यादेव । स्पष्टंचेदंनिरुक्तोत्तरपट्केप्रथमाध्याये—'अथाकारचिंतनंदेवताना' मित्यादि । ताअपिपुनरनेक-प्रकारैर्भिद्यंते । तेचप्रकाराः—सूक्तभाक्त्व—हविर्भाक्त्व—सूक्तहविरुभयभाक्त्व—निपातभाक्त्वरूपाः । तत्रैवनिरुक्तेतद्भाष्येचत्रयो-दशखंडेऽभिहिताः । याचसूक्तमेवभजतेनहविःसासूक्तभागिनी । तथाचबृहद्देवतायाम्—'यस्यांवदत्यर्थवादात्साज्ञेयासूक्तभागिनी' इति । तदुदाहरणानि—'अयंवेनश्चोदयत्' इतिवेनदेवताकंअहविर्भागित्यादि । 'असुनीते' इतिद्वयोःअसुनीतिः । 'ऋतस्यहिशुरुधः' इतितृ-चस्यऋतोदेवताः इतिद्वेदेवतेनसूक्तभागिन्यौनहविर्भागिन्यौतयोस्तुयथानुगुणंसूक्तभागिनीष्वंतर्भावः । वाय्वादयःसूक्तभाजोहविर्भाजश्च एताःसूक्तंभजंतेहविश्चेत्युभयभाजः । याश्चऋचं—अर्धर्चं—पादंमृचादिकंचप्राधान्येनभजंतेताःसर्वाऋग्भाजःप्रायेणेत्यर्थः । तानसूक्तभाजः किंतुहविर्भाजएव । निपातभाजस्त्वनेकदेवतायामृचिसंभवंति । ताश्चक्वचित्समप्रधानाउपादीयंते क्वचित्प्राधान्येन क्वचिदप्राधान्येनेत्येव मनेकविधानिपातभाजोज्ञेयाः । तथाचबृहद्देवतायाम्—'यांतुस्तौतिप्रसंगेनसाविज्ञेयानिपातिनी' ति । विस्तरस्तुनिरुक्तभाष्यादवगन्तव्यः ॥

लिंगोक्तदेवतानांनिर्णयः । तत्रलिंगंनामऋगर्थः सर्वानुक्रमणीवृत्तौतथैवोक्तत्वात् । तेनउक्ताज्ञाता तात्पर्यानुरोधेनकल्प्ये-तियावत् । तात्पर्यंहिक्वचित्साक्षात्—क्वचिद्विनियोगवशात्—तदनुगुणार्थकल्पनयावगंतव्यम् । एतन्निर्वचनफलंतुवैश्वदेवादिसूक्तेपुसूक्त-भेदप्रयोगेसर्वानुक्रमण्यांलिंगोक्तदेवताकत्वोक्तावधिकारप्राप्तदेवताबाधनमेव । अन्यथोक्तलिंगोक्तदेवतालक्षणस्याऽव्यावर्तकत्वेनतत्रतत्र-लिंगोक्तदेवतोक्तिवैयर्थ्यापत्तेः । ताश्चद्विविधाः—देवताकांडपठिताः तद्बहिर्भूताश्च निपातभाक्त्वाद्बृहद्देवतायांवैश्वदेवसूक्ते देवताकांड-पठिताश्चतदानुपूर्वीकाएव नतुमंत्रपठिताःपर्यायभूताः । यथा—'वह्निंयशस' मितिमंत्रेवह्निरुपादानेपिदेवताकांडेऽग्नित्वेनैवोपादानात्त-दनुरोधेनसर्वानुक्रमण्यामग्निरेवोपात्तोनतुवह्न्यादिरूपेण । एवमन्यत्राप्यूह्यम् । तद्बहिर्भूताअपिद्विविधाः—गणविशिष्टाःकेवलाश्च । ताश्च-सूक्तभाजोनसंति । अन्येनिपातभाक्त्वादयःसर्वेधर्माःसंभवंति । तथाचबृहद्देवतायाम्—'सप्तर्षयोवसवश्चापिदेवाअथर्वाणोभृगवःसोम-सूर्याः । पथ्यास्वस्तीरोदसीचोक्तमंत्रेकुहूर्गुंगूरदितिर्धेनुरघ्या १ असुनीतिरिळाचाघ्न्याविधातानुमतिर्हया । अंगिरोभिःसहैताःस्युरुक्तमंत्रा-श्चदेवताः २ वैश्वानरोहिसुपर्णोविवस्वान्प्रजापतिर्यौःसुधन्वानगोह्यः । अपान्नपादर्यमावातजूतिरिळस्पतिश्चापिरथस्पतिश्च ३ ऋभवः-पर्जन्यःपर्वतामाश्च (पत्नी) दक्षोभगोदेवपत्नीर्दिशश्च । आदित्यारुद्राःपितरोथसाध्यानिपातिनोवैश्वदेवेपुसर्वे ४ इति ।

लिंगोक्तदेवतास्थलनिर्देशः ।

१।३।६। ह्वयामि—आद्यालिंगोक्तदैवतपादा
१।६।१२। इमंषोळश—तन्नोमित्रोऽर्धर्चोलिंगोक्तदेवतः
१।७।३३। ईळेपंचाधिकाश्विनमाद्यौपादौलिंगोक्तदेवतौ
२।१।२६। प्रसुसम्रमैत्रावरुणंत्वंत्येलिंगोक्तदेवत्ये
२।२।३। अस्तुश्रौषळेकादश—वैश्वदेवमेतदेवमन्यासामपिसूक्तप्रयोगेवैश्वदेवत्वं सूक्तभेदप्रयोगेयल्लिंगंसादेवता
२।६।२९। गणानामेकोना—ब्राहस्पत्यास्तुदृष्टलिंगाः
२।७।१५। अस्यमेऽष्टौ—अंत्यालिंगोक्तदेवता
३।५।१३। प्रत्यग्निःपंचलिंगोक्तदैवतंत्वेके
४।१।२०। अग्ने(पावक)गायत्रमंत्यालिंगोक्तदेवता
४।२।२३। तंप्रत्नथा—अन्येचऋषयोत्रदृष्टलिंगाः [देवतः
४।७।३०। स्वादुरेकत्रिंशद्वर्गःपंचादौसौम्योऽगव्यूत्यर्धर्चोलिंगोक्त-
४।८।४। यज्ञायज्ञाद्यधिका-मारुत्योंत्यास्तिस्रोत्रासांलिंगोक्त- [देवताः
५।१।२२। जीमूतस्येवैकोना—रथगोपान्जगत्यांलिंगोक्तदेवता
५।१।२३। पराःपंक्त्यादयोलिंगोक्तदेवताः
५।४। ८। प्रातर्भागंजगत्याद्यालिंगोक्तदेवता
५।४।११। दधिक्रांदाधिक्रंजगत्याद्यालिंगोक्तदेवता
७।५।१५। परेयिवांसंषोळशयमोयामंषष्टीलिंगोक्तदेवता
८।१।२३। प्रतारीतिदशर्चे—सप्तम्यांलिंगोक्तदेवताः
८।७। ९। इमंनोनव-आद्यास्तिस्रश्चाग्नेरात्मस्तवःशिष्टायथानिपातं
८।७।२०। ईजानंशकपूतो—आद्यालिंगोक्तदेवता
८।८।२४। तुभ्येदंचतुष्कं—तृतीयालिंगोक्तदेवता
८।८।४२। विष्णुस्त्वष्टागर्भोर्थाशीर्लिंगोक्तदैवतं

देवताविशेषेदेवतांतरसमुच्चयः। अयंचपरिभाषयाप्राप्तः। तथाहि—'प्रायेणैंद्रेमरुतोराज्ञांचदानस्तुतयः' इति**सर्वानुक्रमणी**। **अस्यार्थः**—इंद्रदेवताकसूक्तघटकबहुमंत्राणां दानादिदेवताकमंत्रान्विहायप्रायेणमरुद्देवताकत्वम् । तत्फलंतुसर्वत्रैंद्रदेवताकमंत्राणांमरुद्द्वितीयप्रापणम्—तदप्युक्तं**सर्वानुक्रमणी**भाष्ये—प्रायेणैंद्रेमरुतःस्तूयंतइतिवाक्यशेषः । परिभाषेयं मरुद्द्वितीयप्रापणार्थमंतरेणापिवचनं, तेन 'सुरूपकृत्नुमूतये' 'इंद्रायाहिचित्रभानो' 'योयजातियजातइत्' 'यज्ञेदिवोनृषदनेपृथिव्याः' इत्यादींद्रदेवताकेषुपरिभाषाप्राप्तमरुद्देवतापिसिद्धा । प्रायेणेत्यनेनेंद्रमात्रदेवताबोधकोक्तिसत्त्वे गुणविशिष्टोपादानेचमरुदभावःसूच्यते । तद्यथा—'तत्रवगस्त्योमारुतं ही'तिहिशब्दप्रापितमरुद्देवताकसूक्तत्रयांतर्गतसहस्तंइतिद्वितीयसूक्तस्याद्यैंद्रीत्यनेनइंद्रदेवताकत्वंबोधितं तत्रसमुच्चायकचशब्दाभावेनमरुदभावः। अतएव 'आदहेत्येताःषण्मारुत्योवीळुचिदिंद्रेणेत्यैंद्र्यौचे'तिमरुत्समुच्चायकचशब्दोपादानंसंगच्छते । एवं 'जगृभ्माष्टौसप्रगुर्वैकुंठमिंद्रंतुष्टावविकुंठानामासुरींद्रतुल्यंपुत्रमिच्छंतीमहत्तपस्तेपेतस्याःस्वयमेवेंद्रःपुत्रोजज्ञे' इति**सर्वानुक्रमणी**तिहासेवैकुंठेंद्रेमरुत्वादिंद्रेचमरुद्द्वितीयदेवताभावःसिध्यति । अतएव **ब्राह्मण**तृतीयपंचिकायांषोडशखंडे 'इंद्रंवैवृत्रंजघ्निवांसंनास्तृतेतिमन्यमानाःसर्वादेवताआजहुस्तंमरुतएवस्वापयोनाजहुःप्राणावैमरुतःस्वापयःप्राणाहैवैनंनाजहुस्तस्मादेषोच्युतःस्वापिमान्प्रगाथःशस्यतआस्वापेस्वापिभिरिती'ति । तदर्थोभाष्येदर्शितः—तथाहि—इंद्रोयदावृत्रंहतवान् तमिंद्रंसर्वादेवताअजहुःपरित्यक्तवत्यः । कीदृश्योदेवताः? नास्तृतेति नहिंसितवानिंद्रइतिमन्यमानाः। वृत्रस्यातिप्रौढशरीरत्वात्प्रहारमात्रेणासौनमृतइतिदेवानांभीतिः । इतरदेवताभिःपरित्यक्तंतमिंद्रंमरुतएवाऽजहुःनपरित्यक्तवंतः तद्विशेषणंस्वापयइति । सुषुप्तिकालेपिवर्तमानाइत्यर्थः । स्वापिशब्दार्थःश्रुत्यैवप्रदर्श्यते—'प्राणावैदेहमध्येवर्तमानाः

प्राणाएवस्वापयोमरुतःस्वापकालानुवर्तिनोवायवः' । प्राणानांतत्कालानुवृत्तिमाथर्वणिकाःप्रश्नोत्तराभ्यामामनंति—'भगवन्नेतस्मिन्पुरुष-कानिस्वपंतिकान्यस्मिन्जाग्रती'तिप्रश्नः 'प्राणाग्नयएवैतस्मिन्पुरेजाग्रती'त्युत्तरं एवंविधायस्मात्प्राणरूपामरुतएवैनमिंद्रंतदानींनपरित्यक्त-वंतस्तस्मात्कारणादेष'इंद्रनेदीय'इत्यादिकः स्वापिमान्प्रगाथोच्युतोमरुत्वतीयशस्त्रेसर्वथाप्यपरित्यक्तःशस्यते । स्वापिशब्दोयस्मिन्प्रगाथे-स्तिसोयंस्वापिमान् 'आस्वापेस्वापिभि'रित्ययंपादोस्मिन्प्रगाथेआम्नायते तस्मादयंस्वापिमान् । इत्थंइन्द्रनिहवाख्यंप्रगाथंप्रशस्य पुनरपि-प्रकारांतरेणप्रशंसति । अपिह अपिच । अतः एतत्प्रगाथशंसनादूर्ध्वंअस्मिन्मरुत्वतीयशस्त्रे यद्यैंद्रमेवछंदःइंद्रसंबंध्येवछंदःशब्दोपलक्षितो-मन्त्रःशंस्यतेतद्रूसर्वं तदपिजातंमरुत्वतीयशस्त्रंभवति । एषचेत्यादिनातत्रयुक्तिरुच्यते 'आस्वापेस्वापिभि'रितिपादोपेतत्वेनस्वापिमानेष-प्रगाथोच्युतश्चेदपरित्यक्तश्चेत्तदामरुत्वतीयंभवति । स्वापिशब्दवाच्यानांमरुतांप्रतिपादकत्वादित्यर्थः । सोयंप्रगाथः शाखांतरेद्रष्टव्यः । बृहद्देवतायामपि—'इरांदणातियत्कालेमरुद्भिःसहितोंबरे । रवेणमहतायुक्तस्तेनेंद्रमृषयोब्रुवन्' । अस्यार्थः—अंबरे मरुद्भिर्वायुभिःसहितः महतारवेणशब्देनयुक्तः इरामुदकंदणातिवर्षतितेनकारणेनर्षयइंद्रमब्रुवन् । तथातत्रैव—'रसान्रश्मिभिरादायवायुनायंगतःसह । वर्षे-त्येवचयल्लोकेतेनेन्द्रइतिचस्मृतः' इति । निरुक्तेपि—'यदेनंप्राणैःसमैंधंस्तदिंद्रस्येंद्रत्वमितिविज्ञायते' । अस्यार्थः—तदिदमपरमिन्द्रस्येंद्र-त्वंब्राह्मणउच्यते—यदेनंमध्यतोवस्थितंशरीरस्यप्राणभावेनविष्टभ्येतरान्प्राणान्वागादीनितरप्राणवृत्तिमाहाभाग्यसंप्रदानेनयदहंविशिष्टो-स्मित्वंतद्विशिष्टोसीत्येवमादिनाप्राणाधिदेवताःसमैंधन्समदीपयन्संतानार्थंतदिंद्रस्येंद्रत्वमितिविज्ञायते । इंधेभूतानीतिकर्तरि प्राणैरेनं-समिंधतेतिकर्मणि इत्यनेनेंद्रपदव्युत्पत्त्याइंद्रस्यमरुदवियोगएवयुक्तः । एवंचमरुतामिंद्रस्यप्रीत्याऽपरित्यक्तत्वात्प्राणिमात्रस्यजीवनहेतु-

त्वेनाप्यायकत्वात् इंद्रपदव्युत्पत्त्यातदवियोगबोधनाच्चइंद्रदेवताकमंत्राणांद्वितीयामरुद्देवतानियतेतिसर्वमनवद्यम् । अन्यत्रतुविधिबोधि-तेंद्रातिरिक्तदेवताकसूक्तघटकानांकेषांचिदेवमंत्राणांमरुद्देवताकत्वमाचार्योक्तमेव 'प्रतित्यमाग्निमारुत'मित्यादि । दानस्तुतिस्तुराज्ञामेव-नेतरेषाम् । तेनयत्किंचित्संबंधितयादानस्तुत्युक्तौतत्तन्नामकराजस्यदानस्तूयमानत्वाद्देवता । इतिपरिभाषाप्राप्तद्वितीयामरुद्देवताविचारः ।

इंद्रासोमादिविचारः । एवमिंद्रासोमदेवताकेराक्षोघ्नसूक्तेपि इंद्रादिदेवताभिरिंद्रासोमयोर्बाधेपिरक्षोघ्नत्वगुणस्याबाधात्तद्गुणकत्व-मिंद्रादिदेवतानांनिर्विवादम् । अतएवबृहद्देवतायां—'पिबेंद्रस्तौतिनेत्यंतरक्षोघ्नाग्नेयमुत्तरम् । रक्षोघ्नाग्नेयमित्युक्तंयस्त्वेतद्ब्राह्मणेतितु' इत्यादि-वचनैर्गुणाभिधानंसंगच्छते । ननु 'इंद्रासोमातपत'मितिपंचविंशत्यृचात्मकेइंद्रसोमदेवताकराक्षोघ्नसूक्ते 'प्रवर्तयदिवोअश्मान'मित्यारभ्य-पंचानां 'प्रवर्तयेतिपंचैंद्र्य' इत्यनेनेंद्रदेवताकत्वमुक्तं तत्रपंचम्याः पूर्वार्धर्चस्यवसिष्ठाशीर्देवताकत्वंउत्तरार्धर्चस्यपृथिव्यंतरिक्षदेवताकत्वस्य-विशिष्योक्त्याबाधात् इंद्रदेवताकत्वविरहेणक्रमेणपंचत्वानुपपत्तिरितिचेन्न 'मानोरक्ष' इतिपंचमींविहाय 'इंद्रजही' त्यग्रिमायाःषष्ठ्या-ग्रहणेनपंचत्वोपपादनेनाक्षतेः । अतएवैतत्प्रकरणस्थसर्वानुक्रमण्यां 'अष्टमीषोळश्यावैंद्र्यौ' इत्युक्त्वापुनश्च 'मानोरक्ष' इतिपंचमींविहाय व्यवधानेन 'इंद्रजही' त्यग्रिमषष्ठीग्रहणरूपवैचित्र्यप्रदर्शनार्थं 'प्रवर्तयेतिपंचैंद्र्य' इतिइंद्रदेवताकत्वोक्तिःसंगच्छते । अन्यथाऋचांक्रमस्यवि-वक्षितत्वेलाघवात्स्थलांतरवत्सकृदुपादानमात्रेणैवतद्देवताकत्वेसिद्धेपुनरुपादानमसंगतंस्यात् । अतएव 'अस्तीदंषोळशाद्याचतुर्थीदशमीद्वा-दश्योनुष्टुभः षष्ठ्येकादश्युपांत्येचजगत्यःपंचम्यृत्विग्भ्योवा' । चतुर्विंशतितमेखंडे 'उपांत्येसीतायैतेचानुष्टुभावाद्याचतुर्थीचेति' । पंच-विंशतितमेखंडे 'त्वामग्नेगयोंत्यापंचम्यौपंक्तीअग्नओजिष्ठमंत्याचतुर्थ्यौचे' त्यादिस्थलांतरेउक्तवैचित्र्यस्यकाप्यभावेनपुनरुपादानाभावः ।

अतएवचबृहद्देवतायां–'प्रवर्तयेतिपंचैंद्र्यऐंद्रासोमीत्वृगुत्तमा । ऋषिस्त्वाशिषआशास्तेमानोरक्षइतित्वृचि । दिविचैवपृथिव्यांचतथापालनमात्मनः' इत्युक्तम् । अत्रहिपंचानामिंद्रदेवताकत्वं 'मानोरक्ष' इत्यस्याःपंचम्याःवसिष्ठाशीरादिदेवताकत्वंचोक्तंतस्या इंद्रदेवताकत्वंतुन विशेषोक्त्यात्वंतत्वेनचेंद्रदेवतासंबंधाभावत् इंद्रजहीत्यस्याइंद्रासोमदेवताकत्वमस्त्वितिवाच्यम् । तत्रैव 'ऐंद्रासोमीत्वृगुत्तमे' त्यनेनोत्तमायाःसप्तम्याएवेंद्रासोमदेवताकत्वविधानात् । 'प्रवर्तयेतिचतस्रऐंद्र्य'इतित्वपपाठः बहुषुपुस्तकेष्वदर्शनात् उक्तबृहद्देवतावाक्यविरोधात्साधकाभावाच्चेतिसर्वमनवद्यम् ।

भाववृत्तविचारः ।अथ'नासदासी'दित्यादिसूक्तेषुभाववृत्तदेवताऽभिहितातस्याःस्वरूपंविचार्यते–'नासत्सप्तप्रजापतिःपरमेष्ठीभाववृत्तंतु'इतिसर्वानुक्रमण्यांभाववृत्तशब्दःभावानांपदार्थानांवृत्तिःसृष्ट्यादिप्रवृत्तिर्यस्मादितिव्युत्पत्त्याजगदुत्पत्तिस्थितिलयकर्तृपरः । सचविशेष्यनिघ्नः । तथाच ब्रह्मणोयदाविशेष्यत्वंतदानपुंसकत्वम् । हरेर्यदाविशेष्यत्वंतदापुंस्त्वम् । अतएवबृहद्देवतायां–'यथेदमग्रेनैवासीदसदप्यथवापिसत् । जज्ञेयथेदंसर्वंतद्भाववृत्तंवदंतितु' इतिनपुंसकनिर्देशः । तत्रैवचान्यत्र–'मायाभेदोभाववृत्तोगुःसंज्ञानंतथैवचे'ति । **अग्निपुराणे**आचाराध्याये–'गायत्रीतुविशेषेणअघमर्षणसूक्तके । देवताभाववृत्तस्तुऋषिश्चैवाघमर्षणः । छंदश्चानुष्टुभंतस्यभाववृत्तोहरिःस्मृतः'इतिपुंनिर्देशश्चसंगच्छते । सूक्तेतुभाववृत्तशब्दोऽर्शआद्यजंतोनित्यनपुंसकः इतिनकुत्रापिलिंगानुपपत्तिरितिदिक् ।

१ वृत्तिशब्देनविग्रहेभाववृत्तीतिस्यात् । वृत्तशब्देनविग्रहेतुभाववृत्तेतिस्यात् ।

अथप्रक्रांतगुणविशिष्टदेवताकसूक्ते**देवतांतर**प्राप्तौगुणोच्चारणविचारः । तत्र 'नवमंमंडलंपावमानंसौम्य'मितिसर्वानुक्रमणी तस्याअयमर्थः–सोमःपवमानगुणकः । पृथक्पदोपादानंमंडलांतर्गतसोमापवादभूतदेवतांतरस्यापितद्गुणलाभार्थंनतुमंडलांतर्गतआप्रीसूक्तस्य गुणांतरयुक्तदेवताकत्वेनकथंपवमानगुणकत्वमितिचेन्न गुणांतरयुक्तत्वेपिपवमानगुणकत्वकल्पनेबाधकाभावात् तद्गुणाभावकल्पनेदृढतरप्रमाणाभावात् मंत्रलिंगविरोधाच्च । नह्येकदेवतायाएकएवगुणइतिनियमः । 'दैव्यौहोतारौप्रचेतसौतिस्रोदेव्यःसरस्वतीळाभारत्य'इत्यादावेकस्याअप्यनेकगुणदर्शनात् । तथाचबृहद्देवतायां–'पवमानःस्तुतःसोमोनवमेमंडलर्षिभिः । पवमानवदाप्र्यस्तुसमिद्धइतिसंस्तुताः' इत्युक्तम् । पवमानवत्यश्चताआप्र्यश्चेतिविग्रहः समिद्धइत्यावृग्भिःसंस्तुताइत्यर्थः । तेनआप्रीदेवतानांपवमानगुणकत्वंस्पष्टमेवलभ्यते । तेनपवमानवदितिवतिप्रत्ययांतमंगीकृत्यसोमोयथापवमानमात्रगुणकः, एवमाप्रीदेवताअपीध्मादिमात्रगुणवत्यइतिदृष्टांतपरतयाव्याख्यानंकुर्वंतोनिरस्ताः । गुणानामुक्तयैवसिद्धत्वेनात्रपवमानवदितिदृष्टांतकथनवैयर्थ्यात्**सर्वानुक्रमणी**वृत्तिकृत्कृतंपवमानगुणकत्वाभावपरंव्याख्यानंतुप्रमाणाभावान्निर्युक्तिकत्वाच्चोपेक्ष्यम् । इतिपवमानविशिष्टदेवताविचारः ।

अथऋभुगणस्थलिंगोक्तदेवतावाचकविभ्वशब्दस्वरूपविचारः । निघंटुस्थदेवताकांडेऋभुपदव्याख्यावसरेनिरुक्तोत्तरषट्केपंचमाध्यायेषोडशखंडेविष्ट्वीशमीतिमंत्रघटकऋभुपदव्याख्यावसरे'ऋभुर्विभ्वावाजइतिसुधन्वनआंगिरसस्यत्रयःपुत्राबभूवु'रित्यत्रविभ्वाइतिनांतःशब्दः । तथाचाष्टमाष्टकेतृतीयाध्यायेऽष्टमेवर्गे'दिवश्चिदावोमवत्तरेभ्य'इतिमंत्रेविभ्वनाचिदितितृतीयांतपददर्शनात् । अतएव तृतीयाष्टकेसप्तमाध्याये'ऋभुतोरयिःप्रथमश्रवस्तम'इतिमंत्रव्याख्यावसरेविभ्वभिस्तष्टःविभ्वतष्टइतिव्याख्यातंवेदभाष्ये । एवंविभ्वाइति-

प्रथमांतं विभ्वानमितिद्वितीयांतं विभ्वनइतिचतुर्थ्यंतंयथायथंतत्रतत्रोह्यम् । एतेनदुर्गप्रणीतनिरुक्तभाष्ये'तेषांप्रथमोत्तमाभ्यांबहुवन्नि-गमाभवंतिनमध्यमेनविभ्वा'इतितृतीयांतसमानाधिकरणनिर्देशेनविभ्वाशब्दआकारांतइतिलभ्यतेसतुलेखकप्रमादइतिस्पष्टमेवप्रतीयते । आकारांतत्वेहिउक्तविभ्वनेतिपदविरोधःविभ्वभिस्तष्टइत्येवविग्रहप्रदर्शनपरउक्तभाष्यविरोधश्चेति । इतिविभ्वशब्दस्वरूपविचारः ॥

अथरोदःशब्दविचारः । अथरोदःशब्दरोदसीशब्दयोर्नपुंसकस्त्रीलिंगयोर्विचारःक्रियते । रुदधातुप्रकृतिकअसुन्प्रत्ययांतः-सांतोनपुंसकएकः । तत्प्रकृतिकगौरादिङीषंतस्त्वपरःस्त्रीलिंगः । वेदेकोशेचोभयोरपितथादर्शनात् । तथाहि । 'नहित्वारोदसीउभे'–'वित्तंमेअस्यरोदसी'–'नरोदसीअपनुदंतघोराः'—इत्यादिमंत्रेपुद्यावापृथिवीवाचकःसांतोनपुंसकः । अतएवपदकालेद्विवचनांतत्वेन-प्रगृह्यत्वादितिशब्दप्रयोगःसंगच्छते । तस्यचद्यावापृथिवीदेवतावाचकस्यदेवतोच्चारणकालेप्रथमांतस्यरोदसीइतिस्वरूपं–अन्वाधानकाले-तुद्वितीयांतस्यरोदसीइति । हौम्यादिद्रव्यत्यागकालेचतुर्थ्यंतस्यरोदोभ्यामिति । अतएवचएतेपृष्ठानीतिमंत्रेरोदसोरितिसप्तमीद्विवचनांत-मुपपद्यते । ङीषंतेतत्रतत्रांतोदात्तस्वरव्यत्ययकल्पनाछांदसत्वेनपूर्वसवर्णादिकंरोदसोरित्यत्रईकारलोपकल्पनंचस्यादितिमहदेवगौरवम् । सांताश्रयणेतुनकिंचित्कल्पनीयमितिमहदेवलाघवम् । **अमरकोशे**पितृतीयकांडेनानार्थवर्गेएकोनत्रिंशदधिकद्विशतश्लोके–'प्रसूरश्वापि-भूद्यावौरोदस्यौरोदसीचते'इति, । **रामाश्रमकृततट्टीकाया**मपि–'द्यावापृथिव्यौरोदस्यौद्यावाभूमीचरोदसी' । 'रोदश्चरोदसीचापिदि-विभूमौपृथक्पृथक् । सहप्रयोगेप्युभयोरोदःस्यादपिरोदसी'इतिविश्वः–इतिदर्शनाच्चसांतएवग्राह्यः । यत्तु । 'जोषद्यदीमसुर्यासचध्यै-विषितस्तुकारोदसी'–'सचामरुत्सुरोदसी'–'मिम्यक्षयेपुरोदसी'–'अधस्मैपुरोदसी'–इतिचतुर्पूदाहरणेपुईकारांतएकवचनांतःसतुमरु-त्स्त्रीवाचकः–रुद्रस्त्रीवाचकः-विद्युद्वाचकश्चेतिनकाप्यनुपपत्तिः । स्पष्टंचेदंवेदभाष्ये–'जोषद्यदीमसुर्यासचध्यै'इतिमंत्रव्याख्यावसरे'परा-शुभ्राअयास'इतिमंत्रेरोदसीइत्यत्रद्यावापृथिवीवाचकत्वेङीषंतस्यांतोदात्तस्यवाछंदसीत्यनेनपूर्वसवर्णदीर्घेद्विवचनांतत्वेनप्रकृतिभावः । मरुत्स्त्रियादिवाचकत्वेतुलुप्तसप्तम्यंतं'ईदूतौचसप्तम्यर्थे'इतिप्रगृह्यंद्रष्टव्यमितिसुधीभिर्विभावनीयं । इतिऋग्वेदकल्पद्रुमेरोदःशब्दनिर्णयः ॥

संहितास्थगायत्र्यादिच्छंदांसि । अथास्यांशाकलसंहितायांगायत्र्यादिच्छंदसामृगियत्ताबुभुत्सूनांप्रीत्यैतत्तत्संख्यानियमं-दर्शयिष्ये । तत्रतावत्–**गायत्र्य**एकोनपंचाशदधिकचतुर्विंशतिशतानि २४४९ । **उष्णिह**एकचत्वारिंशदधिकंशतत्रयं ३४१ । **अनुष्टुभः**पंचपंचाशदधिकान्यष्टौशतानि ८५५ । **बृहत्य**एकाशीत्यधिकंशतं १८१ । **पंक्तयो**द्वादशाधिकंशतत्रयं ३१२ । **त्रिष्टुभ-**स्त्रिपंचाशदधिकद्विचत्वारिंशच्छतानि ४२५३ । **जगत्यो**ऽष्टाचत्वारिंशदुत्तरत्रिशताधिकंसहस्रं १३४८ । **अतिजगत्यः**सप्तदश १७ । **शक्वर्य**एकोनविंशतिः १९ । **अतिशक्वर्यो**नव ९ । **अष्ट्यः**षट् ६ । **अत्यष्ट्य**श्चतुरशीतिः ८४ । **धृती**द्वे २ । **अतिधृति**रेका १ । **एकपदाः**षट् ६ । **द्विपदाः**सप्ताशीतिः ८७ । '**बार्हताःप्रगाथाः**शतं १०० । **विपरीतोत्तरा**श्चतुरधिकानवतिः ९४ । **ककुभः**पंच-पंचाशत् ५५ । **महाबार्हतएकः**' १ । एवंसर्वेमिलित्वा सार्धशतद्वयं २५० । एतेद्वृचात्तृचाइतिकृत्वातएताद्विगुणाऋचः पंच-शतानि ५०० ॥ एवंसकलाःशाकलसंहितायांखिलरहितायामृचो द्व्युत्तरसप्तत्यधिकचतुःशताधिकदशसहस्राणि १०४७२ संख्येनि ॥ यत्तु 'ऋचांदशसहस्राणिऋचांपंचशतानिच ॥ ऋचामशीतिःपादश्चैतत्पारायणमुच्यते ॥' इतिकस्यचिद्वचनं तद्वालखिल्याध्यायादि-

खिलसहितशाकलसंहिताविषयमितिज्ञेयम् ॥ खिलरहितायास्तुपूर्वोक्तायाएवसंख्यायाःप्रतीतेः ॥ एवमत्रप्रथमाष्टकेऋचः १३७० द्वितीये ११५७ तृतीये १२०९ चतुर्थे १२६९ पंचमे १२६३ षष्ठे १६५० सप्तमे १२६३ अष्टमे १२९३ । एतत्संकलनं- पूर्वोक्तमेव । सूक्तसंख्यात्वनुक्रमण्यामेव 'तदेतत्सूक्तसहस्रं' इत्यादिनापठिता सापिवालखिल्यरहितायाएवघटते । तदित्थं-प्रथमा- ष्टके सूक्तानि १२१ द्वितीये ११९ तृतीये १२२ चतुर्थे १४० पंचमे १२९ षष्ठे १२४ सप्तमे ११६ अष्टमे १४६ एतत्संकलनंप्रागुक्तमेव ।

गायत्र्यादिछंदोभेदपरिगणनं-गायत्री८ पदपंक्तिः-उष्णिग्गर्भा-पादनिचृत्-अतिनिचृत्-यवमध्या-वर्धमाना-प्रतिष्ठा-ह्रसीयसी । **उष्णिक् ७** पुरउष्णिक्-ककुप्-ककुब्न्यंकुशिरा-तनुशिरा-पिपीलिकमध्या-अनुष्टुब्गर्भा-उष्णिक् । **अनुष्टुप् ६** महा-पदपंक्तिः-कृतिः-पिपीलिकमध्या-काविराजः-नष्टरूपीविराजः । **बृहती १०** पुरस्ताद्बृहती-न्यंकुसारिणी-उरोबृहती-स्कंधोग्रीवी-उपरिष्टाद्बृहती-विष्टारबृहती-ऊर्ध्वबृहती-पिपीलिकमध्या-विषमपदा-बृहती । **पंक्तिः ७** विराट्-सतोबृहती-विपरीता-प्रस्तार-पंक्तिः-आस्तारपंक्तिः-संस्तारपंक्तिः-विष्टारपंक्तिः । **त्रिष्टुप् १२** जगती-अभिसारिणी-विराट्स्थाना-विराड्रूपा-ज्योतिष्मती-पुरस्ताज्ज्योतिः-मध्येज्योतिः-उपरिष्टाज्ज्योतिः-महाबृहती-यवमध्या-पंक्त्युत्तरा-विराट्पूर्वा । **जगती ३** त्रिष्टुप्-महासतोबृहती-महापंक्तिः । **प्रगाथाः ६** बार्हतः-काकुभः-महाबार्हतः-विपरीतोत्तरः-आनुष्टुभः-आनुष्टुम्मुखास्तृचाः इति ।

स्वाहावत्यऋचः ।

मंत्रप्रतीकं.	अष्टकाध्यायवर्गाः			मंत्रप्रतीकं.	अष्टकाध्यायवर्गाः			मंत्रप्रतीकं.	अष्टकाध्यायवर्गाः		
स्वाहायज्ञंकृणोतन	१	१	२५	आपूर्णोऽअस्यकलशः*	३	२	११	आयाह्यर्यऽआपरि०*	६	३	१२
ततंमेअपस्तदुतायते	१	७	३०	तिष्ठाहरीरथआ	३	२	१७	स्वाहाकृतस्यतृंपतं०	६	३	१७
पूषण्वतेमरुत्वते०*	२	२	११	इंद्रःस्वाहापिबतु०*	३	३	१४	आदूनुतेऽअनु०	६	४	४२
स्वाहाकृतान्याग०	२	२	११	**स्वाहाग्नयेवरुणा०***	**३**	**८**	**२१**	विश्वेदेवाःस्वाहाकृतं०	६	७	२५
पुरोगाऽअग्निर्दे०	२	५	९	आयाह्यग्नेस०	५	२	२	**वेषिहोत्रमुतपोत्रं०***	**७**	**५**	**३०**
घृतंमिमिक्षेघृतमस्य	२	५	२३	यथावःस्वाहा०*	५	२	४	मार्तलीकव्यैर्यमो०	७	६	१४
तुभ्यंहिन्वानोवं०	२	७	२५	आचनोबर्हिः०	५	४	२९	आग्नेवहुवरुण०	८	२	२२
आयाह्यग्नेसमि०	२	८	२३	आनोयातमुप०	५	८	२५	सद्योजातोव्यमिमीत०	८	६	९

निर्दिष्टेषुस्वाहावन्मंत्रेष्वपिप्रदानाप्रदानार्थकस्वाहाकारभेदेनद्वैविध्यंपरिकल्प्य-प्रदानार्थकस्वाहाकारवत्स्वेवांतेपुनःस्वाहाकारोमास्त्व-न्यत्रापेक्षितएवेतिनिर्णीयजुह्वतिकेचनशिष्टास्तन्मतेनप्रदानार्थकस्वाहाकारघटितमंत्रप्रतीकमूर्ध्नि * ईदृक्पुष्पविन्यासःकृतः । तेष्वपि-स्वाहाग्नयेवरुणाय ३।८।२१ आयाह्यर्यआपरि ६।३।१२ वेषिहोत्रमुतपोत्रं ७।५।३० इतिमंत्रत्रयमेवप्रदानार्थकस्वाहाकारवत् तत्राप्याद्यो वैकल्पिकइतिवदन्ति । तस्मादत्रतत्त्वनिर्णयाय-एकसंबेकरोपाह्वनारायणशास्त्रिदर्शितप्रयोगलाघवानुसारेणविचारःक्रियते ।

ऋक्सं.

॥ १८ ॥

स्वाहाकारवन्मंत्रविचारः । अथऋगाम्नायेकतिपयेमंत्राःस्वाहाकारवंतआम्नातास्तत्रसंशयः—किमेतेषांहोमेविनियोगःप्रदाना-
र्थकस्वाहाकारांतरयुतानामुतकेवलानामिति । किंतावत्प्राप्तम् । नकेवलानांहोमेविनियोगःसंभवति । होमस्यत्यागात्मकतया, मंत्रमध्य-
पठितस्यचस्वाहाकारस्यमंत्रावयवतया प्रदानार्थत्वाभावादंतेपुनःप्रदानार्थकस्वाहाकारःप्रयोक्तव्यइति । अतएवभगवान्**जैमिनिः**संकर्ष-
कांडे 'स्वाहाकृत्य' (अ. १४ पा. ४ सू. १८) 'वषट्' (१४।४।१९) इतिसूत्राभ्यांक्रमेण 'स्वाहाकृत्यब्रह्मणातेजुहोमि' 'स्वाहाकृतमिं-
द्रायतेजुहोमि' इत्यादावुपसर्जनत्वेनान्वितानांस्वाहाकाराणांमुख्यविशेष्यत्वाभावात् द्रव्यस्तुतिद्वारैववाक्यार्थसमन्वयादप्रदानार्थत्वम् ।
'वषट्तेविष्णवासआकृणोमी' त्यत्रवषट्पदस्य स्वाहाकृतशब्दवत्समासाभावेनस्वतंत्रतयाप्रदानार्थत्वेप्राप्ते 'आकृणोमि' इत्यत्रतदन्वयेना-
स्वातंत्र्याविशेषादप्रदानार्थत्वंनिर्णीय तत्रतत्रप्रदानार्थकस्वाहाकारांतरप्रयोगंब्रूते । इतिप्राप्तेब्रूमः—नऋगाम्नायपठितेषुस्वाहाकारवत्सु-
मंत्रेषुहोमकालेपुनरन्यःस्वाहाकारःप्रयोक्तव्यइति । कुतः । पठतिहिभगवान्**आश्वलायनः**श्रौतसूत्रप्रथमाध्यायस्यैकादश्यांकंडिकायां—
'स्वाहाकारांतैर्मंत्रैर्नचेन्मंत्रेपठितः' इति । व्याचख्यौ चैतद्**वृत्तिकृन्नारायणः**—'यत्रकापिस्वाहाकारोनपठितस्तदांतेस्वाहाकारःकर्तव्यः ।
यत्रकापिपठितश्चेत्सएवप्रदानार्थकोभवति' इति । **कारिकाकार-मंचनाचार्य**प्रभृतिप्राचीनप्रयोगकाराश्चैवमेवप्रतिपादयंति । **शौन-
कोपि**—'यस्मिन्मंत्रेनपठितःस्वाहाकारोभवेद्यदि । स्वाहांतश्चप्रयोक्तव्योहोमेषुप्रणवादिना' इति । अत्रवचनद्वयेपियद्यपूर्वविधिरंगी-
क्रियते तदापर्युदासन्यायेनस्वाहाकारघटितान्यहोमसाधनीभूतमंत्रत्वावच्छेदेनांतेस्वाहाकारविधिरितिवक्तव्यम् । अथहोमसाधनीभू-
तमंत्रेष्वंतेस्वाहाकारोवचनांतरेणप्राप्तइत्युच्यतेतदानेनवचनेन स्वाहाकारवत्सुमंत्रेषुसप्रतिषिध्यतइत्यापतति । अन्यथावचनवैयर्थ्यापत्ति-

स्वाहा-वन्म.

॥ १८ ॥

दुर्वारा। नन्वेवं 'स्वाहाकृत्य' 'वषट्' इतिसंकर्षकांडस्थाधिकरणद्वयविरोधः । तत्रहीतरविशेषणतयान्वितार्थकस्वाहापदस्यप्रदानार्थत्वं
निरस्यांतेपुनःस्वाहापदप्रयोगव्यवस्थापनात् । न । तस्याश्वलायनोक्तकर्मातिरिक्तकर्मविषयत्वात् । आश्वलायनप्रोक्तकर्मसूक्तसूत्रेण-
तद्बाधात् । अतएवाग्निष्टोमस्यसौत्येहनिहौत्रकांडपठितप्रवृताहुतिहोमे 'स्वाहावाचे' इत्येकोमंत्रः । 'स्वाहावाचस्पतये' इतिद्वितीयः ।
एवमन्येपिबहवोमंत्राःसंति तत्रापिमंत्रपठितस्वाहाकारएवप्रदानार्थकइति मंत्रांतेप्रदानार्थकान्यस्वाहाकारंनप्रयुंजंति । एवमयाश्चेति-
मंत्रेपि । अध्वर्युकांडपठितप्रवृताहुतिहोमेतु 'जुष्टोवाचोभूयासं' इतिमंत्रे स्वाहाकारसत्वेपि 'तस्मिन्माधाःस्वाहा-सरस्वत्या' इतिमंत्रांते-
पुनःस्वाहाकारयोजनादर्शनाद्दृश्यतेकेशवादिप्राचीनप्रयोगेषु । एवंबगलामुख्यादितांत्रिकमंत्रेष्वपि-मंत्रमध्येस्वाहाकारसत्वेपिमंत्रांतेपुनः-
स्वाहाकारःप्रयोज्यइतितंत्रविद्भिरुक्तत्वात् । नचानंत्यस्वाहाकारस्यस्वस्थानच्युतनखकुंडलादीनांकंडूयनालंकरणादिकार्याक्षमत्वमिवन-
प्रदानार्थत्वम् । अतएवयज्ञायज्ञीयेसामनि इरापदस्यगिरापदस्थानएवनिवेशआवृत्तिश्चकल्प्यतइतिशंक्यम् । यत्रकापिस्थितस्यदीपस्येवपद-
स्याप्यर्थप्रकाशकत्वानपायात्, देहिब्राह्मणाय-ब्राह्मणायदेहीत्यादिवाक्याभ्यामविशेषेणबोधानुभवात् । अतएव 'पुरस्तात्स्वाहाकारावाअ-
न्येदेवाउपरिष्टात्स्वाहाकारावाअन्ये' इतिश्रुत्याउभयोरपिप्रदानार्थत्वमनूद्यते । एतेनमंत्रषट्कादिमध्यपठितस्वाहाकारांतेहुत्वाशेषमंत्रोनि-
गदेनोच्चारणीयइतिकेषांचित्प्रलापोनिरस्तः । नचसकृच्छ्रुतस्येतरविशेषणतयोपस्थितार्थकस्यस्वाहाशब्दस्यकथंप्रधानतयाप्रदानार्थावबोध-
कत्वमितिवाच्यम् । 'नचेन्मंत्रेपठित' इतिसूत्रबलादेववाद्यस्वाहाकारघटितमंत्रेषुस्वाहापदस्यावृत्त्याप्रदानार्थावबोधःकल्पनीयइतिदिक् ॥

वासिष्ठविषयेविशेषः । इंद्रोतिमिरितीमंवर्गंवासिष्ठानाधीयीरन्सर्वानुक्रमेवासिष्ठान्प्रतितच्छ्रवणनिषेधमुखेनोपेयभूततदध्ययनप्रतिषेधात् । तथाहि—'अंत्याअभिशापार्थास्तावसिष्ठद्वेषिण्योनवसिष्ठाःशृण्वंति' इति । अत्रभाष्यम्—इंद्रापर्वतेतिसूक्तस्य अंत्याइंद्रोतिमिरित्याद्याश्चतस्रऋचोऽभिशापार्थाः । अभिशापोनामाऽप्रियशंसनरूपोऽर्थःप्रयोजनंयासां । ताश्चवसिष्ठद्वेषकर्त्र्यः । अतोवसिष्ठगोत्रोत्पन्नास्तानशृण्वंति । लिङर्थेलोटोरूपं । यदिशृणुयुस्तदातेषांशिरःशतधाभिद्येत । तदुक्तंबृहद्देवतायां—'शतधाभिद्यतेमूर्धाकीर्तितेनश्रुतेनवा । तेषांबालाःप्रमीयंते' इतीति । सकलसंहिताध्ययनादिकर्मफलसिद्धिस्त्वेषामेतद्वर्गविकलसंहिताध्ययनादिनैवभवति । अतएवचरणव्यूहे—एकंशतसहस्रंवाद्विपंचाशत्सहस्रार्धमेतानिचतुर्दशपदानिवासिष्ठानांतद्व्यतिरिक्तानांतुएकंशतेत्यादिचतुर्दशांतानिपदानिगृहीत्वाइंद्रोतिमिरित्याद्येकसप्ततिपदानिमिलित्वेतरेषांपंचाशीतिरितिपदसंख्याविभागःसंगच्छतइतिदिक् ॥

पारायणहोमाद्यारंभकालः । श्रीः ॥ जपाद्यारंभकालस्तुपरशुरामेणोक्तः—'वैशाखेश्रावणेमासेचाश्विनेमार्गशीर्षके । माघफाल्गुनयोर्वापिसितेपक्षेशुभेदिने ॥ वेदारंभःप्रकर्तव्यःपुत्रपौत्रादिवृद्धये' ॥ इति । 'कार्तिकेस्वर्णलाभःस्यादि'तिकेचित् । वर्ज्याणितुसंग्रहे—'अनध्यायतिथीन्सर्वान्रिक्ताष्टम्यौविहायच । इतरासुचकर्तव्योवेदारंभःशुभप्रदः ॥ अनध्यायेचसंध्यायामपराह्णेकथंचन । स्त्रियांरजस्वलायांतुवेदारंभोनसिद्धिदः' ॥ इति ॥ **रत्नमालायां**—'सोमसौम्यगुरुशुक्रवासराःसर्वकर्मसुभवंतिसिद्धिदा'इति ॥ निष्कामतयावेदाद्यनुष्ठानेतुयदाश्रद्धोत्पद्यतेतदैवारंभःकार्यः । 'नश्वःश्वमुपासीतकोहिमनुष्यस्यश्वोवेदे'तिश्रुतेः श्वःकरवाणीत्येवमुपासनाकालांतरप्रतीक्षानकार्या । हियस्मान्मनुष्यस्यश्वःकालसंबंधिजीवनंकोवेद–कोजानीयात् आयुषोऽस्थिरत्वादितिश्रुत्यर्थः । परशुरामोपि—'यदैवजायतेवित्तंचित्तंश्रद्धासमन्वितम् । तदैवपुण्यकालोयंयतोऽनित्यंहिजीवितम् ॥ अतःसर्वेषुकालेषुजपस्यारंभणंशुभम्' इति ॥ **दीपिकायामपि**—'ईश्वराराधनार्थंवाअथवापापनुत्तये । यदिरुद्राद्यनुष्ठानंनमुहूर्तादिचिंतयेदि'ति ॥ काम्येतुदिनंसंशोध्यमेव ॥ एवमारंभोत्तरंमध्येनध्यायपातेपिजपहोमाभिषेकादिकर्तव्यमेव । 'ततोवेदादिमारभ्यसंततमधीयीतनास्यांतरानध्यायोनास्यांतराजननमरणमशुचि (अशौचंनेत्यर्थः) नांतरात्र्याहरेन्नांतराविरमेत्त्रिःप्राणानायम्याचम्याप्रणवंवाप्रविधाययावत्कालमधीयीततत:सर्वंनिशांनिशांतरंसलिलंलोप्यपरिदध्यात्' । निशांतरं–संध्यांनिशादीन्लोप्य–विहायसमापयेदित्यर्थः । इत्यादिविशेषोज्ञेयः ॥

वेदपारायणप्रयोगः । श्रीः ॥ पूर्वोक्तशुभेकालेपारायणदिनंनिश्चित्यतत्प्राग्दिनेकृतनित्यक्रियःशुक्लवासाःसपत्नीकोयजमानःपूजितेष्टदेवतोगोमयलिप्तेशुचौदेशेप्राङ्मुखउपविश्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोममकायिकादिसमस्तदोषनिवर्हणद्वाराऋग्वेदांतर्गतसब्राह्मणशाकलसंहितापारायणाधिकारार्थंषडब्दचतुरब्दद्व्यब्दैकाब्दान्यतमंपूर्वोत्तरांगसहितंसर्वप्रायश्चित्तंप्रतिकृच्छ्रंगोमूल्यरजतनिष्कपादप्रत्याम्नायेनकार्षापणैकगोमूल्यप्रत्याम्नायेनवाहमाचरिष्यामि इतिसंकल्प्योक्तप्रकारेणसर्वप्रायश्चित्तमाचरेत् ॥ पुनर्देशकालावुत्कीर्त्यममसमस्तपापक्षयद्वाराऋग्वेदांतर्गतसब्राह्मणशाकलसंहितापारायणाधिकारार्थमृग्विधानोक्तक्रमेणप्रणवादिजपमहंकरिष्ये इतिसंकल्प्य ॥ प्रणवस्यपरब्रह्मपरमात्मागायत्रीव्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिःप्रजापतिर्बृहतीगायत्र्या० ॥ आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्रीपंचमीवर्धमानासप्तमीप्रतिष्ठाअंत्येद्वेअनुष्टुभौ ॥ एतोन्विंद्रमितितिसृणामांगिरसस्तिरश्चीइंद्रोऽनुष्टुप् ॥ ऋतंचेतितृचस्यमाधुच्छंदसोघमर्षणोभाववृत्तिरनुष्टुप् ॥ शंनइंद्राग्नीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ॥

स्वस्तिनोमिमीतेतिपंचानांस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्येद्वेअनुष्टुभौ। पावमानीनांछंदर्ष्यादिनवमेमंडलेआलोचनीयम्। शंवत्यादीनांपाठः-कपिंजलाधिकरणन्यायेनतिसृणांतिसृणामेवेतिकेचित् ॥ ऋग्विधाने— तर्पयित्वाद्विराचार्यानृषींश्छंदांसिदेवताइत्यनेनाचार्यादीनां-तर्पणमभिहितं तत्राचार्यादीनांविशेषरूपेणानुपादानात्सामान्यरूपेणेतिगम्यते। तद्यथा। आचार्यास्तृप्यंतु। ऋषयस्तृप्यंतु। छंदांसिस्तृप्यंतु। देवतास्तृप्यंत्विति। ततोरौद्रमंत्राञ्जपेत् ॥ कद्रुद्रायेतिनवर्चस्यघौरःकण्वोरुद्रोगायत्र्यंत्यानुष्टुप्तृतीयामैत्रावरुणी। इमारुद्रायतवस-इत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकुत्सोरुद्रोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ। आतेपितरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोरुद्रस्त्रिष्टुप्। इमारुद्राय-स्थिरधन्वनइतिचतुर्ऋचस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोरुद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप्। ततोयुतसहस्रशतदशान्यतमयासंख्ययागायत्रींजपेत् ॥ पुनर्देशकालौ-संकीर्त्यऋग्वेदांतर्गतब्राह्मणशाकलसंहितापारायणांगत्वेनगणपतिपूजनंस्वस्तिवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंमहयज्ञंचकरिष्य इतिसंकल्प्यो-क्तप्रकारेणकुर्यात्। एवंपूतोधिकारीभवति ॥ ॥ ततःपारायणदिनेकर्ताकृतनित्यक्रियोदर्भासनेप्राङ्मुखउपविश्यपवित्रपाणिःप्राणानायम्य-देशकालौनिर्दिश्य अमुकगोत्रस्यशर्मणोममकायिकादिसमस्तदुरितक्षयपूर्वकंश्रीवेदपुरुषप्रीतिद्वाराअमृतत्वप्राप्त्यर्थंआदौप्रणवसमस्तव्याहृ-तिसहितायाःअंतेमहानाम्न्युपनिषत्सहितायाऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहितायाःपारायणमहंकरिष्ये। ऋत्विग्द्वाराकरणेतुऋत्विजंवृत्वातंमधुप-र्केणार्हयेत्। ततःपारायणकर्तादेवालयेस्वगृहेवागोमयोपलिप्तभूमौहस्तायामविस्तारोच्चांवेदिंकृत्वातदुपरियवसंमिश्रांमृत्तिकांसंस्थाप्यतत्र-महीद्यौरित्यादिविधिनासुदृढंकलशंसुप्रक्षालितंपुष्पपल्लवमालाचंदनकुंकुमादिभूषितंप्रतिष्ठाप्यतत्त्वायामीतितत्रवरुणमावाह्यसंपूज्य ॥ तत उत्तराग्रकुशकृतंवत्सजान्वाकृतिंवेदंब्रह्मणःशिरउपधानत्वेनकलशोपरिनिधायस्वस्त्ययनंपठेत्। स्वस्त्ययनंतार्क्ष्यमितिद्वयोःस्वस्त्यात्रेयोविश्वे-

देवास्त्रिष्टुप्इतिऋग्द्वयंपठेत् ॥ ततऊर्ध्वाग्रपंचाशत्कुशनिर्मितंकूर्चंप्रत्यगग्रंवेदोपरिप्रतिष्ठाप्यप्राणप्रतिष्ठापूर्वकंब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रेणावाह-नाद्युपचारैःपूजयेत्। ब्रह्मदक्षिणभागेद्वितीयकलशोपरिप्रतिमायांसावित्रीपूजनमुक्तंकैश्चित्तन्मूलाभावादुपेक्ष्यं। ततोगुरुंब्राह्मणांश्चसंपूज्य-विष्णुंस्मरेत् ॥ ततोदेवतासंनिधौदर्भासनेदर्भपाणिःप्राङ्मुखउपविश्याचम्य। प्रणवस्यपरब्रह्मपरमात्मागायत्रीव्याहृतीनांपरमेष्ठीप्रजापतिः प्रजापतिर्बृहतीजपेवि०। ॐ भूर्भुवःस्वःइतिजपित्वाऋषिछंदआद्युच्चारणपूर्वकंअग्निमीळेइत्यादिपारायणमारभेत। पूर्वोक्तविरामस्थले-विरमेत्। प्रत्यहंप्रहरद्वयपर्यंतंपठेत्। त्वरयासमापनेच्छायांसार्धप्रहरद्वयपर्यंतंपठेत्। कर्मसमाप्त्यंतंब्रह्मचर्यमधःशयनंस्वल्पंहविष्याश-नंचकार्यं। शक्तौसत्यामुपोषणंब्रह्मपूजनंचप्रत्यहंसमाप्त्यंतंकार्यं। पतितरजस्वलादिसंभाषणंतत्समक्षमध्ययनंचनकुर्यात्। आसमाप्तेर्नाश्री-याद्यथाशक्तिवापःफलान्योदनंहविष्यमात्रमल्पंभुंजीत नोपरिशयीतनमैथुनंचरेत्पतिताद्यैर्नसंभाषेतनैतत्समीपेधीयीतेतिबाधायनोक्तेः। ऋत्विक्कर्तृकपारायणेपारायणकारयित्राप्येतेनियमाःकार्याः। संहितांसमाप्यमहानाम्नीःपठित्वाब्राह्मणंपठेत्। केवलसंहितापारायणेमहा-नाम्नीरेवपठेत्। आरण्यपंचकमध्येप्रथमारण्यकत्रयस्यब्राह्मणांतर्गतत्वाद्ब्राह्मणसमाप्त्यनंतरंपाठः। महानाम्नीसंज्ञकंचतुर्थारण्यकंपूर्वोक्त-ऋग्विधानवचनादेवसंहितासमाप्त्यनंतरमेवपठेत्। पंचमारण्यकस्यमहाव्रतयज्ञसूत्ररूपत्वादारण्यकत्रयानंतरंपाठः॥इतिपारायणविधिः॥

ऋक्संहिताहोमपद्धतिः । श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ श्रौतस्मार्तेषुकर्मस्वखिलविगुणतानाशनेनेष्टसिद्ध्यैरुद्रेंद्रब्रह्मवंद्यःसकल-
विधिविदःकर्मिणोयंस्मरंति । प्रज्ञानानंददेहःसकलमुनिजनध्येयरूपःपरेशोविष्णुस्त्वैमात्रवाच्योनिखिलजनहितःसर्वगःसर्व-
तोऽव्यात् ॥ १ ॥ ऋग्वेदेयाशाकलाख्यास्तिशाखातस्याःकुर्वेगुर्जरोपाह्वयोहम् । गोपालाख्यःपद्धतिंशोनकीयान्ग्रंथान्दृष्ट्वा-
होमजांशालिनींच ॥ २ ॥ तत्रतावद्वेदपारायणफलमाहशौनकः—पारायणाभ्यांद्वाभ्यांवाऽनश्नन्यःसततंपठेत् । अनृतेभ्यः-
पातकेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १ ॥ त्रिभिःपारायणैःशूद्रीगमनात्पातकान्नरः । गंगाप्सुमज्जनाच्चैवमुच्यतेनात्रसंशयः ॥२॥
चतुर्भिःशूद्रीगमनात्तदन्नाशनपातकात् । पंचभिश्चायाज्ययाजैरग्राह्यग्रहणात्तथा ॥ ३ ॥ षड्भिःपारायणैःस्वर्णस्तेयस्त्रीपशुघा-
तनात् । सप्तभिःप्राजापत्यस्यहीनाचाराच्चबंधनात् ॥ ४ ॥ अष्टभिश्चांद्रायणाच्चगुरुतल्पगमात्तथा । रजस्वलासंगमाच्चमुच्यते-
पातकान्नरः ॥ ५ ॥ नवभिस्तुसुरापानात्पातकान्मुच्यतेतथा । असोमपानाद्दशभिरेकादशभिर्ब्रह्महा ॥ ६ ॥ द्वादशभिःपूर्व-
जन्मकृतादिहापिजन्मनि ॥ पातकान्मुच्यतेस्वर्गलोकंगच्छतिशाश्वतम् ॥ ७ ॥ अग्निष्टोमादिक्रतुभिरिष्टंभवतितेनवै । वेदा-
ध्यायीसदैवस्यादपाप्मासत्यवाक्शुचिः ॥ ८ ॥ यंयंकामयतेकामंतंतंवेदेनसाधयेत् । असाध्यंनास्तियत्किंचिद्ब्रह्मणोहिफलं-
महत् ॥ ९ ॥ इतिवेदपारायणमहिमानंप्रदर्श्येदानींस्वाध्यायाभ्यासलक्षणानित्रदनुतदंतरंगभूतंहोमविधिमाह— तत्रादौ-
शरीरशुद्ध्यादिकमाह ॥ सिद्धमंत्रविधानेनजपैर्होमैर्द्विजोत्तमः । तपसास्वर्गमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥ १ ॥ तपोयुक्तस्यसि-
ध्यंतिकर्माणिनियतात्मनः । विद्वेषणंसंवननंविषघ्नंरोगनाशनम् ॥ २ ॥ (विद्वेषणंइमांखनामीत्याद्यं इंद्रोतिभिरित्यादिसूक्त-

खंडंच । संवननंसंसमिदित्यादि । विषघ्नंकंकतोनकंकतइत्यादि । रोगनाशनंअक्षीभ्यांतइत्यादि । उपलक्षणत्वादन्यान्यप्य-
लक्ष्मीनाशनादीन्यूह्यानि) ॥ येनयेनार्थमृषिणायदर्थंदेवताःस्तुताः । ससकामःसमृद्धश्चतेषांतेषांयथातथा ॥ ३ ॥ तानि-
कर्माणिवक्ष्यामिविविधानिचकर्मणाम् । पुरश्चरणमादौतुकर्मणांसिद्धिकारणम् ॥ ४ ॥ स्वाध्यायाभ्यसनस्यादौप्राजापत्यं-
चरेद्द्विजः । केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वाप्लुतःशुचिः ॥ ५ ॥ तिष्ठेदहनिरात्रौतुशुचिरासीतवाग्यतः । सत्यवादीपवित्राणि-
जपेद्व्याहृतयस्तथा ॥ ६ ॥ ॐकाराद्यास्तुताजस्वासावित्रींचतदित्यृचम् । आपोहिष्ठेतिसूक्तंतुशुद्धवत्योघमर्षणम् ॥ ७ ॥
शंवत्यःस्वस्तिमत्यश्चपावमान्यस्तथैव च । सर्वत्रैतत्प्रयोक्तव्यमादावंतेचकर्मणाम् ॥ ८ ॥ (शुद्धवत्यःशुचीवोहव्येत्यादयः ।
अघमर्षणमृतंचेतिसूक्तम् । शंवत्यःशंनइंद्राग्नीत्यादयः । स्वस्तिमत्यःस्वस्तिनोमिमीतामित्यादयः । पावमान्यःस्वादिष्ठ-
येत्यादयः) ॥ आसहस्रादाशताद्वादशांतमथवाजपेत् । ॐकारव्याहृतीस्तिस्रःसावित्रीमथवाऽयुतम् ॥ ९ ॥ (आपोहिष्ठे-
त्यादिजप्यमंत्राणांशक्त्यपेक्षयासहस्रशतदशेत्यावृत्तिसंख्यावेदितव्याः । यद्वौंकारव्याहृतिपूर्विकांसावित्रीमयुतसंख्ययाज-
स्वाऽनंतरंकिंकर्तव्यंतदाह) ॥ तर्पयित्वाद्भिराचार्यानृषीन्छंदांसिदेवताः । प्रपद्येतविरूपाक्षंरौद्रमंत्रगणंजपेत् ॥ १० ॥
अनार्यैर्नाभिभाषेतनशूद्रैर्नापिगर्हितैः । नरजस्वलयानार्यापतितैर्नान्त्यजैर्नृभिः ॥ ११ ॥ नदेवब्राह्मणद्वेष्ट्रानाचार्यगुरुनिंदकैः ।
नमातापितृविद्विष्टैर्नावमन्येतकंचन ॥ १२ ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेदादितःसर्वकर्मणाम् । त्रीणिनक्तानिवाकुर्यात्ततःकर्मसमा-
रभेत् ॥ १३ ॥ नित्यंप्रयोगिणांचैवप्रयोगादौव्रतंत्र्यहम् । उपरिष्टादुपवसेत्कृत्वासांतपनादिकम् ॥ १४ ॥ आयुष्याण्येव-

कर्माणिमंत्रयुक्तःसमारमेत् । सवासाःसशिरस्कोप्सुस्नात्वाभ्युत्स्यजपेद्विजः ॥ १५ ॥ शुद्धवत्यस्तथाब्वत्यःपावमान्योऽघमर्षणम् । एवंत्रिराप्लुत्यशुचिःप्राणायामान्समाचरेत् ॥ १६ ॥ 'अब्वत्यआपोहिष्ठेत्यादयः' । त्रीन्षडष्टौद्वादशवाषोडशाष्टादशापिवा । आशताद्वायमेत्प्राणान्जपन्ब्रह्माघमर्षणम् ॥ १७ ॥ प्राणायामैर्दग्धदोषःशुक्लांबरधरःशुचिः । यथाविध्यपआचम्यारोहेद्वैदर्भप्रस्तरम् ॥ १८ ॥ पवित्रपाणिःकृत्वातुउपस्थंदक्षिणोत्तरम् । दिशोरेवांतरंप्रेक्ष्यानिमिषंछाद्यचक्षुषी ॥ १९ ॥ ॐकारव्याहृतीस्तिस्रःसावित्रींचतदित्यृचम् । मनसैताअनुद्रुत्यवेदादिंसमुपक्रमेत् ॥ २० ॥ मंद्रमेवपठेत्प्रातरुच्चैर्मध्यंदिनेपठेत् । सोच्चैरेवापराह्णेतुसंध्याकालउपारमेत् ॥ २१ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायत्रिराप्लुत्यपठेद्विजः । मध्यमांवृत्तिमास्थायनद्रुतांनविलंबिताम् ॥ २२ ॥ पूर्वांसंध्यांजपंस्तिष्ठेदुपासीतचपश्चिमाम् । नचांतराव्याहरेतविरमेद्वाकथंचन ॥ २३ ॥ विरमेद्ब्राह्मणेप्राप्तेकामंतेनतुसंवदेत् । शूद्रंदृष्ट्वैवसंप्राप्तंनाधीयीतकदाचन ॥ २४ ॥ ऋष्यादिसर्वंविज्ञायपठेत्सुनियतःशुचिः । सर्वान्कामानवाप्नोतिपापैश्चपरिमुच्यते ॥ २५ ॥ अनश्नन्संहितामेतांप्रातःप्रातर्दिनेदिने । आयुर्विद्यांधनंपुत्रान्गृहांश्चाप्नोत्यनुत्तमान् ॥२६॥ एतद्ब्रह्मजपञ्छुद्रान्नेक्षेतान्यांश्चतद्विधान् । प्रेक्ष्याचम्योदकंपूतःपश्येद्रामग्निभास्करौ ॥२७॥ (इत्थंसाधारण्येनस्वाध्यायधर्मानभिधायसंप्रतिहोमधर्मान्वक्तुमुपक्रमते) ॥ आदावेवतुसावित्र्याकर्मकुर्वीतशांतये । पुष्टयेधनलाभायपशुलाभायभूतये ॥२८॥ एषाहिसंहितादेवैःसर्वब्रह्ममयीनिचृत् । उग्रेणतपसादृष्टाविश्वामित्रेणधीमता ॥२९॥ होमांश्चजपयज्ञांश्चनित्यंकुर्वीतवैतया । आज्यंद्रव्यमनादेशेजुहोतिषुविधीयते ॥ ३० ॥ सर्वपापहरोहोमःप्रत्यृचंचतिलैःस्मृतः । गृह्योक्तविधिनासर्वंकर्मकुर्वीततत्त्ववित् ॥ ३१ ॥ शक्त्यातुविप्राःसंभोज्याऋक्सूक्तसमसंख्यया । वर्गाध्यायप्रसंख्यावामंडलान्यथवापुनः ॥ ३२ ॥

अथैतस्यविवरणमित्थं—अनादेशेआज्यद्रव्यमित्यनेनास्मिन्संहिताहोमेआज्यंहौम्यद्रव्यंप्रकृतमितिसिद्धम् ॥ सर्वपापहरोहोमस्तिलैःस्मृतइतितिलहोमस्यसर्वपापहर्तृत्ववर्णनात्तिलद्रव्यंकाम्यमित्यपिसिद्धंस्यात् तथापिपापनाशनस्यसर्वस्याप्यपेक्षितत्वात्तिलाअपिनित्यप्रायाएव ॥ तिलैराज्येनचहोतव्यमित्यर्थः ॥ प्रत्यृचमितिवदतामंत्रविभागोज्ञापितएव ॥ ऋक्शब्दश्चात्रछंदोवाची ॥ तेनयस्यछंदसोयानिर्दिष्टाक्षरसंख्यासायस्मिन्नवसानेपूर्यतेतावत्यृक्यथाग्निमीळइतिगायत्रीऋक् ॥ गायत्रीछंदस्तुचतुर्विंशत्यक्षराणि तान्यग्निमीळइत्यारभ्यरत्नधातममित्यवसानेपूर्यंते तस्माज्जातात्रैकऋक् ॥ एवमुष्णिगादिष्वपिद्रष्टव्यम् ॥ ऋचोपिकचिदेकावसानाभवंति–कचिद्व्यवसानाः–कचित्र्यवसानाअपि ॥ तत्रैकपदाद्विपदाश्चैकावसानाः—गायत्र्यादिशक्वर्यंताःसर्वाद्व्यवसानाः–अतिशक्वर्याद्याःप्रायःसर्वात्र्यवसानाइति ॥ सर्वत्रऋगंतेस्वाहाकारंपठित्वाहोतव्यंनचेन्मंत्रेपठितइत्याद्याश्वलायनेनोक्तत्वात् ॥ यस्मिन्मंत्रेनपठितःस्वाहाकारोभवेद्यदि ॥ स्वाहांतःसप्रयोक्तव्योहोमेषुप्रणवादिनाइतिकारिकोक्तेश्च प्रतिमंत्रमादौप्रणवःपठ्यएव ॥ होमविधेरुपसाधनीभूतंकुंडकरणादिप्राचीनंतंत्रंस्विष्टकृदादिप्रतीचीनंचगृह्योक्तविधि-

---

१ प्रयोगपद्धतिकर्तृभिस्तिलाज्ययोर्नित्यकाम्यत्वेनप्राधान्येनावश्यकत्वेनचसूपपादितेपि घृताक्ततिलाएवप्राह्याइतिमुख्यःपक्षः । लभ्यतेचात्रलेखसंवादःप्राचीनप्रयोगपुस्तकेषुयाज्ञिकमहाशयांतरनिर्मितेषु । किंचसौकर्यंसौलभ्यंसुशकंचेति । अन्वाधानत्यागादौतथैवकीर्तनीयम् । अत्रयुक्तायुक्तविचारःपरंपराधिगतश्रुतिसिद्धाचारविज्ञैर्याज्ञिकमंडनैःपंडितैर्हृदयालुभिःकार्यः ।

नैवकुर्यात् ॥ तत्त्वविदित्यनेनास्यहोमस्याधिकारिणंदर्शयति—योवेदस्यलक्षणतोर्थतश्चतत्त्वंजानातिसएवात्राधिकारीनान्य-इति ॥ ततःकर्मविरामेविप्राभोज्याः ॥ तेचशक्त्यपेक्षयाऋक्सूक्तवर्गाध्यायमंडलसमसंख्याः ॥ ऋगादीनांसंख्यात्वन्यत्रज्ञे-येति ॥ ॥ **अथहोमकर्तुःफलंनिरूपयन्नभिचारणेविधिविशेषमाह**—सर्वकामसमृद्ध्यर्थंपरंब्रह्मेदमुच्यते ॥ १ ॥ एषैवप्रतिलोमोक्तापच्छःशत्रुविनाशिनी । अक्षरप्रतिलोमेयमभिचारेषुशस्यते ॥ २ ॥ अक्षरप्रतिलोमेयंयस्मिन्युज्येतकर्मणि । तदमोघंविजानीयादेतद्वैब्रह्मणोबलम् ॥ ३ ॥ व्याघातकेध्मासमिधोप्यक्षरप्रतिलोमया । जुहुयात्सार्षपंतैलंबिभीतक-कृतस्रुवः ॥४॥ यइच्छेत्पीडनंशत्रोरपिवोच्चाटनंपुनः । पच्छःसंपीडयेच्छत्रून्वर्णशश्चप्रमापयेदिति ॥ ५ ॥ ॐकारपूर्वाव्याहृत-योमधुच्छंदसआदितः । सूक्तान्यंतेमहानाम्न्यःसंहितासाऽमृतास्मृता ॥ १ ॥ अमृतत्वंययुर्देवाःपूर्वंसंहितयानया । जपेदेनं-शुचिर्नित्यममृतत्वंचगच्छति ॥ २ ॥ अत्रैवतुजपेन्मध्येपितृसूक्तान्यनेकशः । पित्र्यांतांसंहितांविद्यात्पितॄन्प्रीणातिचैतया ॥३॥ एवमेवसमाहृत्यवायवीसंहिताभवेत् । रौद्र्यादित्यावैश्वदेवीयद्दैवत्यांचकामयेत् ॥ ४ ॥ कुर्वीतवास्तुशमनंमध्येगोष्ठस्यधर्मवित् । पुष्पैर्गंधैश्चमाल्यैश्चवानस्पत्यैस्तथौषधैः ॥ ५ ॥ वास्तुसर्वंप्रतिकिरेत्सप्तधान्यैस्तथैवच । वास्तोष्पतिंयजेच्चात्रपायसेनबृहस्पतिम् ॥ ६ ॥ औदुंबरपलाशैश्चबलिंप्रतिदिशंहरेत् । सूर्योवायुर्यमःपितरोनिर्ऋतिर्वरुणस्तथा ॥ ७ ॥ सोमोमहेंद्रइत्येतादिक्षुदिग्देव-ताःस्मृताः । दद्याद्दानंब्राह्मणेभ्यःशिवंभवतुवास्त्विति ॥ (भवतिवास्तुनिइतिपाठः) ॥ ३३ ॥ ऋषीणांमंत्रदृष्टेनप्रत्यक्षात्सि-द्धिरिष्यते । सर्वत्रदक्षिणांदद्याद्धनंवाकर्मसिद्धये ॥ ३४ ॥ नत्वेवादक्षिणंकर्मकिंचिदस्तीतिशौनकः । भक्त्याहिपूर्णपात्रेणसंमि-

ताप्यंततोभवेत् ॥ ३५ ॥ तस्मात्स्वल्पापिदातव्यादक्षिणाकर्मसिद्धये । ऋषभैकादशाद्याद्येनवातुष्यतेगुरुः ॥ ३६ ॥ धर्मज्ञेस-त्यवादिनिब्रह्मदानंचदीयते । तदिदंपरमंब्रह्मगुह्यंपावनमद्भुतम् ॥३७॥ नाप्रशांतायदातव्यंनापुत्रायातपस्विने । नासंवत्सरोपि-तायनाशिष्यायाहितायच ॥ ३८ ॥ यएतेनैवविधिनावेदमभ्यस्यतेद्विजः । सनरःसर्वदापूतोमनःशुद्धिश्चजायते ॥ ३९॥ इति ॥

ऋक्संहिताहोमप्रयोगः ॥ अथैतत्प्राचीनप्रयोगान्साधारणींपरिभाषांचानुसृत्यप्रयोगोलिख्यते ॥ तत्रवेदतत्त्ववित्तपो-निष्ठःसंहिताहोमचिकीर्षुर्ब्राह्मणोहोमदिनात्पूर्वंचतुर्थेदिनेनित्यकर्माणिनिर्वर्त्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौसंकीर्त्यकरिष्यमा-णऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहिताहोमेशरीरशुद्धिद्वाराधिकारसिद्धयेप्राजापत्यकृच्छ्रंतत्प्रत्याम्नायगोनिष्क्रयीभूतामुकपरिमाणद्रव्य-दानेनाहमाचरिष्येइतिसंकल्पयेत् ॥ प्राजापत्यस्यगोभिन्नप्रत्याम्नायचिकीर्षायांतत्राऊहयेत्॥ततोयानिकानीतिमंत्रेणकेशश्मश्रु-लोमनखानिवापयित्वाविधिनास्नायात् ॥ ततोब्रह्मकूर्चविधिनापंचगव्यंपिबेदितिकेचिदाहुः ॥ ततस्तद्दिनंवाग्यतःशुचिस्तिष्ठ-न्नीत्वातथाविधआसीनोरात्रिंनयेत् ॥ ततःश्वोभूतेस्नानादिकृतनित्यक्रियःप्रणवव्याहृतिपूर्विकांसावित्रींजप्त्वावक्ष्यमाणान्मंत्रा-न्जपेत् ॥ तेच आपोहिष्ठेतिसूक्तं शुचीवोहव्या अग्निःशुचिव्रततमः उदग्नेशुचय इत्येवंतिस्रःएतोन्विंद्रमितितिस्रश्च ऋतंचेतिसूक्तं शंनइंद्राग्नीतिसूक्तं स्वस्तिनोमिमीतेतिसूक्तशेषं स्वादिष्ठयेत्यारभ्य क्षीरंसर्पिर्मधूदकमित्यंताःपावमान्योदशोत्तरषट्शतान्यृचइति एतेमंत्राः शक्तेनसहस्रावृत्त्याजप्याः तावदशक्तेनतुशतावृत्त्या तत्राप्यशक्तेनपुनर्दशावृत्त्येति ॥ एवमशक्तौप्रणवव्याहृतिपूर्विकां गायत्रीमयुतसंख्ययाजपेत् ॥ केचिन्मंत्रजपगायत्रीजपयोःसमुच्चयमाहुः ॥ तन्न ॥ वाक्यमूलेऽथवेतिपदेनगायत्रीजपस्य-

पाक्षिकत्वद्योतनात् ॥ ततःआचार्यांस्तर्पयामि ऋषींस्तर्पयामि देवतास्तर्पयामि छंदांसितर्पयामीतिजलेनतर्पयित्वा रुद्रंशरणागतोसीतिभावयन्रुद्रदैवत्यमंत्रगणंजपेत् ॥ तेचमंत्राःकद्रुद्रायेतिनवर्चंसूक्तं इमारुद्रायेत्येकादशर्चंसूक्तं आतेपितरितिपंचदशर्चंसूक्तं इमारुद्रायस्थिरधन्वनइतिचतुष्कंसूक्तं आवोराजानं तमुष्टुहि भुवनस्यपितरं त्र्यंबकमित्येताश्चतस्रऋचइत्येतान्मंत्रान्जपित्वाऽनार्यशूद्रगर्हितरजस्वलास्त्रीपतितांत्यजदेवब्राह्मणद्वेष्टृगुर्वाचार्यनिंदकमातापितृद्वेष्टृभिःसहसंभाषणादिवर्जयेत्नचकमप्यवमन्येत ॥ अत्रत्रिरात्रंशक्तस्योपवासाःअशक्तस्यनक्तानि ॥ एतावान्विधिर्वेदपारायणहोमयोःसमानः ॥ इतऊर्ध्वंपारायणविधौविशेषोविधिर्मूलतएवबोध्यः होमविधानस्यैवात्रप्रतिज्ञातत्वात्तंनलिखितवंतोवयम् ॥

एवंत्रिरात्राचीर्णव्रतश्चंद्रतारानुकूल्यादिनिर्णीतेपुण्येदिनेसंभृतसंभारःकर्तास्वासनेशुचौदेशेचोपविश्याचमनप्राणायामान्कृत्वादेशकालौसंकीर्त्यामुकगोत्रस्यामुकशर्मणोममपूर्वजन्मेहजन्मसंचितसकलपापनिबर्हणद्वाराभीष्टकामसिद्ध्यर्थं श्रीवेदपुरुषांतर्गतसावित्रीप्रजापतिप्रीत्यर्थंचऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहितायाःप्रत्यृचंतिलाज्यद्रव्यहोमंकरिष्यइतिसंकल्प्य तदंगंगणपतिपूजनंपुण्याहवाचनंमातृकापूजनंनांदीश्राद्धंचकरिष्ये । ग्रहानुकूल्यार्थंग्रहयज्ञंआचार्यादिवरणंचकरिष्यइतिसंकल्पयेत् ॥ स्वयंहोमचिकीर्षायांब्रह्मादीनेववृणुयान्नत्वाचार्यं ॥ किंच॥श्रीकामःशांतिकामोवाग्रहयज्ञंसमाचरेत् ॥ तथा नैतद्वतेविसिध्यंतिकर्माणि-

१ देवताछंदःशब्दयोःप्रथमाविभक्तिस्वीकारेतृप्यंत्वितिक्रियाविज्ञेया ।

निखिलान्यपीतिवचनाद्ग्रहयज्ञसमुच्चयेच्छायांप्रजापतिप्रीत्यर्थमित्यंतेग्रहयज्ञपुरःसरमितिसंकल्पवाक्येऊहयेत् ॥ ततोगणेशपूजनादिनांदीश्राद्धांतंकृत्वाआचार्यादीन्वृत्वा स्वयंहोमपक्षेब्रह्मादीनेववावृत्वामधुपर्कादिनापूजयेत् ॥ ततआचार्यःपवनपावनभूशुद्ध्यादिविधिनात्मानंपावयित्वामंगलतूर्यादिघोषेणहोममंडपंप्रविश्यसर्षपविकिरणपंचगव्यप्रोक्षणादिदेवयजनंरक्षस्वेत्यंते हेमाद्र्याद्युक्तरीत्यामंडपपूजांकुर्यात् ॥ यथोक्तमंडपाभावपक्षेमंडपपूजापिनविधेया ॥ ततोद्विहस्तपरिमितनिर्मितकुंडात्स्थंडिलाद्वाप्राच्यांनिर्मितचतुरस्रवेद्यांसर्वतोभद्रमंडलंविरच्यतस्मिन्ब्रह्मादिमंडलदेवताआवाह्यतदुपरिमहीद्यौरित्यादिविधिनाकलशौसंस्थाप्यप्रथमकलशोपर्यापलान्माषावधिहेमनिर्मितायांसावित्रीप्रतिमायामग्न्युत्तारणविधिसंस्कृतायांसावित्रीमावाहयेदेवं ॥ तत्सवितुर्विश्वामित्रःसवितागायत्रीसावित्र्यावाहनेविनियोगः ॐतत्सवितु० प्रचोदयात् भूर्भुवःस्वःसावित्रींसांगांसपरिवारांसायुधांसशक्तिकामस्यांसुवर्णप्रतिमायामावाहयामीत्यावाह्य तदस्त्वित्यादिनाप्रतिष्ठापयेत् ॥ ततोद्वितीयकलशेपंचाशद्भिःकुशैर्वत्सजानुसदृशंवेदंकृत्वातंनिधायतदुपरिप्रागुक्तपरिमाणांसौवर्णींब्रह्मप्रतिमामवस्थाप्यतत्रब्रह्माणमावाहयेदनेनमंत्रेण ॥ ब्रह्म-

१ ग्रहयज्ञेसमिच्चर्वाज्यहोमस्यमुख्यत्वात् हुतशिष्टचरोःप्रधानयागादूर्ध्वंकर्तव्यस्विष्टकृदर्थमवश्यत्वात् तस्यच यावद्यागसमाप्तिपर्युषितत्वेनाधार्यत्वाद्ग्रहयज्ञस्य पार्थक्यमुचितम् । यद्वाऽन्वाधानवाक्ये समित्तिलाज्यैरितिवदेत् । अथवा लक्षहोमकोटिहोमादाविवग्रहहोमोत्तरंचरोःस्विष्टकृतंहुनेत् । अंतेपितिलैःस्विष्टकृद्धोमो भिन्नः । एतत्सर्वं श्रीभट्टकमलाकरचरणैःशांतिरत्नेऽयुतहोमप्रयोगेसुस्पष्टमुपपादितम् । किंच यथोक्तमंडपे कूटमंडपेवाग्रहयज्ञेवास्तुहोमादौचपार्थक्येनसंपादितेग्रहदिक्पालबलिदानादौ हुतशिष्टग्रहणाचारावलंबनमपिस्यात् । पौष्टिकत्वादस्यकर्मणोबलिदानाभावेपिनक्षतिः ।

जज्ञानंगौतमोवामदेवोब्रह्मात्रिष्टुप् ब्रह्मावाहनेविनियोगः ॐब्रह्मजज्ञानंप्रथमं० विव: भूर्भुवःस्वःब्रह्माणंसांगंसपरिवारमित्याद्या-वाह्यध्यायेत् ॥ यथा ॥ एह्येहिसर्वाधिपतेसुरेंद्रलोकेनसार्धपितृदेवताभिः । सर्वस्यधातास्यमितप्रभावोविशाध्वरंनःसततंहिताय ॥ १ ॥ हंसारूढंचतुर्वक्त्रंश्मश्रुलंरक्तवर्णकं । लंबोदरंचजटिलंचतुर्बाहुंप्रजापतिं ॥ २ ॥ अक्षमालांदर्भमुष्टिमूर्ध्वाधोदक्षिणेकरे । स्रुवंकमंडलुंवामकरेसावित्रिसंयुतं ॥ ३ ॥ पद्मयोनिंचतुर्मूर्तिंवेदावासंपितामहं । यज्ञाध्यक्षंचतुर्वक्त्रंतस्मैतुभ्यंनमोनमः ॥ ४ ॥ इत्थंध्यात्वासावित्रींब्रह्माणंचकांडानुसमयेनपदार्थानुसमयेनवाषोडशोपचारैःपूजयेत् ॥ एतावत्कर्माचार्यसद्भावेपि यजमान-एवकुर्यादितिकेषांचिदाशयः ॥ अथाचार्यःकुंडेस्थंडिलेवातत्तदुक्तसंस्कारकरणपूर्वकमग्निस्थापनाग्निसंस्काराग्निध्यानान्युक्त-मार्गेणकृत्वाग्रहयज्ञपक्षेकुंडादीशान्यामुक्तलक्षणायांग्रहवेद्यांसूर्यादिग्रहान्तदधिदेवतास्तत्प्रत्यधिदेवताःक्रतुसाद्गुण्यदेवताःक्रतु-संरक्षकदेवताश्चावाह्यसंपूज्यतदीशान्यांकलशेवरुणंस्थापनपूर्वकंसंपूज्याग्नेरंतिकमागत्यान्वादध्यात् ॥ तद्यथा ॥ समिद्द्वयंत्रयं-वादायदेशकालौस्मृत्वासनवग्रहमखऋग्वेदांतर्गतशाकलसंहिताहोमेदेवतापरिग्रहार्थमन्वाधानंकरिष्ये ॥ ग्रहयज्ञाकरणपक्षे-सनवग्रहमखइतिनोच्चार्यं किंतुऋग्वेदांतर्गतेत्यादिकरिष्यइत्यंतमेवोच्चारयेत् ॥ ततोस्मिन्नन्वाहितेग्नावित्यादिचक्षुषीआज्ये-नेत्यंतमुक्त्वा ग्रहयज्ञपक्षेसूर्यादिग्रहान्अष्टोत्तरशताष्टाविंशत्यष्टान्यतमसंख्याभिःअर्कादिजातीयसमिच्चर्वाज्याहुतिभिःतदधि-देवतास्तत्प्रत्यधिदेवताश्चतैरेवद्रव्यैःतत्र्यूनसंख्याहुतिभिःगणपत्यादिक्रतुसाद्गुण्यदेवताःइंद्रादिक्रतुसंरक्षकदेवताश्चतैरेवद्रव्यैः-ततोपिन्यूनसंख्याहुतिभिरिति ॥ ग्रहयज्ञाकरणपक्षेत्वेतदनिर्दिश्यैवात्रप्रधानं—अग्निं १ सोमं २ विश्वान्देवान् ३ ब्रह्माणं ४

ऋषीन् ५ ऋग्वेदं ६ यजुर्वेदं ७ सामवेदं ८ सावित्रीं ९ ब्रह्माणं १० श्रद्धां ११ मेधां १२ प्रज्ञां १३ धारणां १४ सदसस्पतिं १५ अनुमतिं १६ छंदांस्यृषीन् १७ श्रियं १८ ह्रियं १९ सवितारं २० शतर्चिनः २१ माध्यमान् २२ गृत्समदं २३ विश्वामित्रं २४ वामदेवं २५ अत्रिं २६ भरद्वाजं २७ जामदग्न्यं २८ गौतमं २९ वसिष्ठं ३० प्रगाथान् ३१ पावमानीः ३२ क्षुद्रसूक्तान् ३३ महासूक्तान् ३४ महानाम्नीं ३५ उपनिषदं ३६ हव्यवाहं ३७ एतादेवतास्तिलाज्याभ्यामेकैकयाहुत्यायक्ष्ये ॥ पुन-रत्रप्रधानं—अग्निंनववारं ९ वायुं ३ इंद्रवायू ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ इंद्रं २३ मरुतः १ इंद्रमरुतः १ मरुतः १ इंद्रमरुतः १ मरुतः २ इंद्रं ५१ अग्निं ५ निर्मथ्याहवनीयावग्नी १ अग्निं ६ समिद्ध-मग्निं १ तनूनपातं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ विश्वान्देवान् १२ इंद्रं १ मरुतः १ त्वष्टारं १ अग्निं १ इंद्रं १ मित्रावरुणौ १ द्रविणोदसमग्निं ४ अश्विनौ १ अग्निं १ इंद्रं ९ इंद्रावरुणौ ९ ब्रह्मणस्पतिं ३ इंद्रसोमब्रह्मणस्पतीन् १ दक्षिणेंद्रसोमब्रह्म-णस्पतीन् १ सदसस्पतिं ३ नराशंसं १ अग्नामरुतः ९ [१] ऋभून् ८ इंद्राग्नी ६ अश्विनौ ४ सवितारं ४ अग्निं २ देवीः १

१–अत्रान्वाधाने ऐभिरग्नइत्यादिवैश्वदेवसूक्तेषु 'वैश्वदेवत्वंसूक्तभेदप्रयोगे'इतिसर्वानुक्रममवष्टभ्यदेवताविभागंकेचिदिच्छंतितस्यपाक्षिकत्वाद्बहुविस्तृतिशंकयाच नास्माभिर्मध्येसमावेशःकृतः । अथचेद्भेदप्रयोगएवसौरस्यंमन्यमानास्तदाटिप्पनेनिवेशितादेवताआलोच्यतत्रतत्रान्वाधानेसंबध्योह्याः । २–इध्मंवा । ३–भेदपक्षे अग्निं २ विश्वान्देवान् १ अग्निं ९ (एवं १२) । ४–इतश्चतुर्णामपिवासदसस्पतिः ।

इंद्राणीवरुणान्यग्नायीः १ द्यावापृथिव्यौ २ पृथिवीं १ विष्णुं ६ वायुं १ इंद्रवायू २ मित्रावरुणौ ३ मरुतः[1] ३ विश्वान्देवान् ३ पूषणं ३ अपः ७ अग्न्यपः १ अग्निं १ कम् १ अग्निं १ सवितारं ३ वरुणं ३१ अग्निं २२ देवान् १ इंद्रं ४ उलूखलं २ उलूखलमुसले २ प्रजापतिंहरिश्चंद्रं[2] १ इंद्रं २३ अश्विनौ ३ उषसं ३ अग्निं १८ इंद्रं ३० [१५/१५ ।२] अश्विनौ १२ अग्निमित्रवरुणरात्रिसवितॄन् १ सवितारं १ अग्निं १२ यूपं २ अग्निं ६ मरुतः ४० ब्रह्मणस्पतिं ८ वरुणमित्रार्यम्णः ३ आदित्यान् ३ वरुणमित्रार्यम्णः ३ पूषणं १० रुद्रं २ रुद्रमित्रवरुणान् १ रुद्रं ३ सोमं ३ अग्न्यश्व्युषसः २ अग्निं २१ अग्निदेवान् १ अश्विनौ २५ [१५/१० ।३] उषसं २० सूर्यं १३ इंद्रं ७२ अग्निं ९ वैश्वानरमग्निं ७ अग्निं ५ इंद्रं ३८ [१६/२२ ।४] मरुतः १५ अग्निं १३२ इंद्रं ५७ [१६/४१ ।५] मरुतः ३४ विश्वान्देवान् १९ सोमं २३ उषसं १५ अश्विनौ ३ अग्नीषोमौ १२ अग्निं ७ देवाग्नीन् १ अग्निं ७ अग्निमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः[4] १ [६] उषसमग्निं[5] ११ द्रविणोदसमग्निं ९ शुचिमग्निं ८ वैश्वानरमग्निं ३ जातवेदसमग्निं[6] १ इंद्रं ५८ विश्वान्देवान्[7] २९ इंद्राग्नी २१ ऋभून् १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विनः १ अश्विनौ २४

१–मरुत्वानिंद्रइतिकेचित्। २–भगभक्तस्येत्यस्याभगोवा। ३–अधिषवणचर्मदेवतावा। ४–मे. प. विश्वान्देवान् ४ इंद्रापूषणौ १ विश्वान्देवान् ४ अदितिं १ विश्वान्देवान् ९ (एवं १९)। ५–यद्वैवत्यंवासूक्तमितिपक्षेग्निरेवदेवता। ६–द्वेविरूपइत्यारभ्यजातवेदसइत्यंतंशुद्धोग्निर्विकल्पेन। ७–मे. प. विश्वान्देवान् १ रोदसी १ विश्वान्देवान् १ अग्निरोदसीः १ विश्वान्देवान् ३ इंद्ररोदसीः १ सूर्यरश्मिरोदसीः १ विश्वान्देवान् १ सूर्यरश्मिरोदसीः १ विश्वान्देवान् १ रोदस्यौ २ वरुणरोदसीः १ विश्वान्देवान् २ रोदसी १ विश्वदेवान् ११ (एवं २९)।

[७] उषोरात्री १ उषसं १९ रुद्रं ११ सूर्यं ६ अश्विनौ ८३ इंद्रं १५ [८] विश्वान्देवान्[1] १५ उषसं २६ स्वनयं ७ भावयव्यं ५ रोमशां १ भावयव्यं १ अग्निं १९ इंद्रं ५ इंदुं १ इंद्रं २७ इंद्रापर्वतेंद्रान् १ इंद्रं ७ वायुं ९ इंद्रवायू ५ वायुं १ मित्रावरुणौ ५ सूर्यरोदसीमित्रवरुणरुद्रेंद्राग्न्यर्यमभगसोमान्[2] १ देवमरुदग्निमित्रवरुणमघवतः १ [९] मित्रावरुणौ ३ पूषणं ४ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ ३ इंद्रं १ अग्निं १ मरुतः १ इंद्राग्नी १ बृहस्पतिं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं २६ समिद्धमग्निं १ तनूनपातं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं १ अग्निं ४३ मित्रं १ मित्रावरुणौ १९ विष्णुं ६ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ अश्विनौ १२ [६/६ ।१०] द्यावापृथिव्यौ १० ऋभून् १४ अश्वं ३५ विश्वान्देवान् ४१ वाक्समुद्राक्षरापः १ शकधूमसोमौ १ अग्निवायुसूर्यान् १ वाचं ९ सूर्यं २ कालचक्रं १ सरस्वतीं १ साध्यान् १ सूर्यं १ सरस्वंतं १ मरुत्वंतमिंद्रं १५ [११] मरुतः १५ इंद्रं १ मरुतः २० इंद्रं १३ मरुतः २ मरुत्वंतमिंद्रं ४ मरुतः ३ इंद्रं ४५ रतिं ६ अश्विनौ ३९ [३३/६ ।१२] द्यावापृथिव्यौ ११ विश्वान्देवान्[3] ११ अश्वं ११ समिद्धमग्निं १ तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ८

१–मे. प. स्वमरुतः १ उषासानक्ते १ विश्वान्देवान् १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् १ मित्रवरुणसिंधून् १ विश्वान्देवान् २ मित्रावरुणौ २ विश्वान्देवान् ५ (एवं १५)। २–पर्जन्याग्नीवा। ३–मे. प. विश्वान्देवान् ४ अहिर्बुध्न्यं १ त्वष्टारं १ इंद्रं १ मरुतः २ विश्वान्देवान् २ (एवं ११)।

बृहस्पतिं ८ अप्तृणसूर्यान् १६ अग्निं २९ समिद्धमग्निं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौ-होतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं ४९ [१ ३ । १३] इंद्रं १२६ ब्रह्म-णस्पतिं १ बृहस्पतिं २ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं २ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं ५ ब्रह्मणस्पतिं १ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ [१४] बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं ८ बृहस्पतिं १ ब्रह्मणस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ ब्रह्म-णस्पतिं १३ आदित्यान् १७ वरुणं ११ विश्वान्देवान् ७ इंद्रं ५ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १ सरस्वतींद्रौ १ बृहस्पतिं १ इंद्रं १ मरुतः १ विश्वान्देवान् ७ द्यावापृथिव्यौ १ इंद्रं २ राकां २ सिनीवालीं २ गुंगूसिनीवालीराकासरस्वतींद्राणीवरुणानीः १ रुद्रं १५ मरुतः १५ अपांनपातं १५ इंद्रं[3] १ मरुतः १ त्वष्टारं १ अग्निं १ इंद्रं १ मित्रावरुणौ १ [१५] द्रविणोदसं ४ अश्विनौ १ अग्निं १ सवितारं ११ अश्विनौ ८ सोमापूषणौ ५ सोमापूषणादितीः १ वायुं २ इंद्रवायू १ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ द्यावापृथिव्यौ ३ शकुंतं ६ अग्निं २३ वैश्वानरमग्निं २६ समिद्धमग्निं १ तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वन-स्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं २३ [२ २ । १६] यूपं ५ यूपान्[6] ५ व्रश्चनं १ अग्निं २७ इंद्राग्नी ९ अग्निं ४२ विश्वान्देवान् १

१–मे. प. विश्वान्देवान् ६ वरुणं १ (एवं ७)। २–मे. प. मित्रावरुणौ १ विश्वान्देवान् १ उषासानक्ते १ विश्वान्देवान् २ द्यावापृथिवी १ इंद्रं १ (एवं ७)। ३–इंद्रमित्यादीनांषण्णामृतुविशेषणंवा। ४–हविर्धानावा। ५–प्रत्यग्निःप्रकारवेसूक्तयोरन्यासांद्यावापृथिव्यादीनांनिपाताद्दृश्यंतेअतस्तयोर्लिंगोक्तादेवताःपाक्षिकाः। ६–अत्रसूक्तेऽष्टम्याविश्वेदेवावा।

अग्निं ३ विश्वान्देवान् १ अग्निं ८ पुरीष्याग्नीन् १ अग्निं १४ अग्नींद्रौ १ अग्निं १ वैश्वानरमग्निं ३ मरुतः ३ आत्मानं २ उपाध्यायं१ अग्निं ३७ [१७] इंद्रं ६१ नदीः ३ विश्वामित्रं १ नदीः १ इंद्रं २ विश्वामित्रं १ नदीः १ विश्वामित्रं १ नदीः ३ इंद्रं १५३ [६ ३ । १८] इंद्रापर्वतौ १ इंद्रं १ ससर्परींवाचं २ रथांगानि ४ इंद्रं ४ विश्वान्देवान् ५८ [४ ४ । १९] अश्विनौ ९ मित्रं ९ ऋभून् ४ इंद्रर्भून् २ उषसं ७ इंद्रावरुणौ ३ बृहस्पतिं ३ पूषणं ३ सवितारं ३ सोमं ३ मित्रावरुणौ ३ अग्निं १ अग्निवरुणौ ४ अग्निं ३५ रुद्रं १ अग्निं १५ रक्षोहणमग्निं १५ [२०] वैश्वानरमग्निं १५ अग्निं ७४ सोमकं २ अश्विनौ २ इंद्रं ४२ वामदेवं १ इंद्रं २ इंद्रवामदेवौ १ वामदेवं ३ इंद्रं ८० [८ ४ । २१] इंद्रमात्मानं ३ श्येनं ९ इंद्रं[5] १८ इंद्रोषसौ ३ इंद्रं ५० इंद्राश्वौ २ [२२] ऋभून् ४८ द्यावापृथिव्यौ १ दधिक्रावाणं १९ सूर्यं १ इंद्रावरुणौ ११ त्रसदस्युं ६ इंद्रावरुणौ ४ अश्विनौ २१ वायुं १ इंद्रवायू ६ वायुं १ इंद्रवायू ३ वायुं ५ इंद्राबृहस्पती ६ बृहस्पतिं ९ इंद्राबृहस्पती २ [२३] उषसं १८

१–प्रवोवाजाइत्यस्याआद्यायाअयंतेयोनिरित्यस्याश्चऋत्विजोवा। २–मे. प. अग्निं १ विश्वान्देवान् २ द्यावापृथिवी १ विश्वान्देवान् १ सूर्यद्यावापृथिवीः १ द्यावापृथिवी २ द्यां १ विश्वान्देवान् १ सवितारं १ विश्वान्देवान् २ विष्णुं १ इंद्रं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् ५ अग्निं १ विश्वान्देवान् २२ संवत्सरादित्यान् ३ सिंधून् १ सवितारं १ विश्वान्देवान् ६ अग्निं २ (एवं ५८)। ३–मे. प. अग्निं ३ सवितृवरुणमित्रान् १ सूर्यं १ (एवं ५)। अग्न्यश्विनः १ सूर्यं १ उषसं १ अश्व्युषसः १ सूर्यं १ प्रत्यग्नीतिसूक्तद्वयेत्रायंपाक्षिकोदेवताविभागः। ४–कथामहामितिमृक्षत्यतिमृणांकृतंवादेवता। ५–श्येनदेवताया अश्र्चर्वत्वेअधश्वेतमित्यस्यां-इंद्रदेवतापाक्षिकी। ६–अत्रत्वायुजेतिपंचर्चेसूक्तेइंद्रासोमौवादेवते।

सवितारं १३ विश्वान्देवान् १० द्यावापृथिव्यौ ७ क्षेत्रपतिं ३ शुनं १ शुनासीरौ १ सीतां १ शुनासीरौ १ अग्निं ३७ मरुद्रुद्रविष्णून् १ अग्निं २० समिद्धमग्निं १ नाराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं १२७ [२७/११ । २४] विश्वान्देवान् १ अग्निं ५ इंद्राग्नी २ अग्निं ६ इंद्रं २६ ऋणंचयेंद्रौ ४ इंद्रं ८ इंद्रोकुत्सौ १ इंद्रं ६८ [१६/५२ । २५] सूर्यं १ अग्निं ४ विश्वान्देवान् ३० रुद्रं १ विश्वान्देवान् ५६ देवपत्नीः २ [२६] विश्वान्देवान् २५ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू २ विश्वान्देवान् ८ मरुतः ९१ अग्ना-

१–मे. प. विश्वान्देवान् ७ अग्निं १ उषसं १ विश्वान्देवान् १ (एवं १०)। २–उग्रमयातमित्यादिपादौकुत्सदैवत्यौउशनोदैवत्यौवा । उशनायत्सहस्यैरिति-पादस्योशनादेवतावा । ३–मे. प. मित्रावरुणौ १ विश्वान्देवान् १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् १ मरुतः १ विश्वान्देवान् १ उषासानक्ते १ विश्वान्देवान् २ अग्निं १ विश्वान्देवान् २ मरुतः १ विश्वान्देवान् १ भूमिं १ विश्वान्देवान् ३ भूमिं १ विश्वान्देवान् १ (एवं २०)–विश्वान्देवान् २ सवितारं १ इंद्रं १ विश्वान्देवान् १ इंद्रं १ बृहस्पतिं ३ मरुतः १ रुद्रं १ विश्वान्देवान् १ पर्जन्यं २ मरुतः १ विश्वान्देवान् २ अश्विनौ १ (एवं १८)–नदीं १ द्यावापृथिवी १ वायुं १ सोमं १ इंद्रं १ अग्निं १ घर्मं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् २ सरस्वतीं १ बृहस्पतिं १ अग्निं ३ विश्वान्देवान् १ अश्विनौ १ (एवं १७)–इंद्रं २ अग्निं १ सूर्यं १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ अग्निं १ सूर्यं २ विश्वान्देवान् २ सुतंभरं १ अग्निं २ (एवं १५)–इंद्रसूर्यौ १ विश्वान्देवान् २ इंद्राग्नी १ विश्वान्देवान् ६ अपः १ (एवं ११)–विश्वान्देवान् ६ देवपत्नीः २ (एवं ८)। ४–मे. प. उषसं १ सूर्यरश्मीन् १ सूर्यं ३ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणाग्नीन् १ (एवं ७)–वैद्युतमग्निं १ उषसं १ इंद्रसूर्यौ १ अग्निं २ (एवं ५)–विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ विश्वान्देवान् ३ (एवं ५)–सवितारं २ विश्वान्देवान् १ सवितारं २ (एवं ५)–अग्निं २ विश्वान्देवान् १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू २ विश्वान्देवान् ८ (एवं १५)।

मरुतः ८ मरुतः ४ तरंतमहिषींशशीयसीं ४ पुरुमीळ्हं १ तरंतं १ मरुतः ६ रथवीतिं ३ मित्रावरुणौ ५९ [९/५० । २७] अश्विनौ ४८ उषसं १६ सवितारं १४ पर्जन्यं १० पृथिवीं ३ वरुणं ८ इंद्राग्नी ६ मरुतः ९ अग्निं ५४ [१३/४१ । २८] वैश्वानरमग्निं २१ अग्निं ९८ [२९] इंद्रं ६४ विश्वान्देवान् १ इंद्रं १ विश्वान्देवान् १ इंद्रं ५५ चायमानं १ गाः १ गवेंद्रौ १ गाः ५ गवेंद्रौ १ [३०] इंद्रं १२८ बृबुंतक्षाणं ३ इंद्रं १४ सोमं ५ इंद्रं १४ देवभूमींद्रान् १ इंद्रं १ प्रस्तोकं ४ रथं ३ दुंदुभिं २ दुंदुभींद्रौ १ [३१] अग्निं १० मरुतः ५ पूषणं ४ मरुतः ३ विश्वान्देवान् ६३ पूषणं ३२ इंद्रापूषणौ ६ पूषणं ४ इंद्राग्नी २५ सरस्वतीं १४ [३२] अश्विनौ २२ उषसं १२ मरुतः ११ मित्रावरुणौ ११ इंद्रावरुणौ ११ इंद्राविष्णू ८ द्यावापृथिव्यौ ६ सवितारं ६ इंद्रासोमौ ५ बृहस्पतिं ३ सोमारुद्रौ ४ वर्म १ धनुः १ ज्यां १ धनुःकोटिं १ इषुधिं १ सारथिरश्मीन् १ अश्वान् १ रथं १ रथगोपान् १ ब्राह्मणपितृसोमद्यावापृथिवीपूषणः १ इषून् २ प्रतोदं १ हस्तत्राणं १ इषून् २ युद्धभूमिकवचब्रह्मणस्पत्यदितीः १ वर्मसोमवरुणान् १ देवब्रह्माणि १ अग्निं २५ [३३] समिद्धमग्निं १ नराशंसं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उपासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ अग्निं २०

१–मे. प. विश्वान्देवान् १ अग्निं १ अहोरात्रे १ वायुं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् १ सरस्वतीं १ पूषणं १ अग्नित्वष्टारौ १ रुद्रं १ मरुतः २ विष्णुं १ विश्वान्देवान् २ (एवं १५)–विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ द्यावापृथिवी १ मरुतः २ इंद्रं १ अपः १ सवितारं १ अग्निं १ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् ५ (एवं १५)–सूर्यं २ विश्वान्देवान् १० अग्निं १ सोमं १ विश्वान्देवान २ (एवं १६)–विश्वान्देवान् २ सोमं १ विश्वान्देवान् ८ अग्निं १ विश्वान्देवान् २ अग्निपर्जन्यौ १ विश्वान्देवान् १ (एवं १५)।

वैश्वानरमग्निं १६ अग्निं ३३ वैश्वानरमग्निं ३ अग्निं ३७ इंद्रं २१ सुदासं ४ इंद्रं १२२ [¹¹/₁₁ । ३४] वसिष्ठपुत्रान् ९ वसिष्ठं ५ विश्वान्देवान् १५ अहिं १ अहिर्बुध्न्यं १ विश्वान्देवान् ४० [³³/₁₁ । ३५] सवितारं ६ वाजिनः २ विश्वान्देवान् १४ अग्नींद्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्रान् १ भगं ५ उषसं १ विश्वान्देवान् ११ दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यपः १ दधिक्रां ४ सवितारं ४ रुद्रं ४ अपः ४ ऋभून् ४ अपः ४ मित्रावरुणौ १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ नदीः १ आदित्यान् ६ द्यावापृथिव्यौ ३ वास्तोष्पतिं ४ प्रस्वापिनीं ७ मरुतः ४९ रुद्रं १ [३६] सूर्यं १ मित्रावरुणौ १८ सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ सूर्यं ४ सूर्यमित्रावरुणान् १ मित्रावरुणौ १४ आदित्यान् १० सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ५६ उषसं ४० [³⁴/₆ । ३७] इंद्रावरुणौ ३० वरुणं २७ वायुं ४ इंद्रवायू ३ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू ४ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्राग्नी २० सरस्वतीं २ सरस्वंतं १ सरस्वतीं ६ सरस्वंतं ३ इंद्रं १ बृहस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ बृहस्पतिं ५ इंद्राब्रह्मणस्पती १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ६ इंद्राबृहस्पती १

१–मे. प. देवान् १ अपः १ इंद्रं २ यज्ञं ३ देवान् २ वरुणं १ देवान् ३ अग्निं १ अपांनपातं १ अहिं १ अहिर्बुध्न्यं १ देवान् २ देवपत्नीस्त्वष्टारः १ त्वष्टारं १ विश्वान्देवान् ४ (एवं २५)। २–मे. प. विश्वान्देवान् ३ इंद्रार्यमणौ १ रुद्रं १ नदीः १ मरुतः १ विश्वान्देवान् १ विष्णुमरुतः १ (एवं ९)–ऋभून् २ इंद्रं ६ (एवं ८)–विश्वान्देवान् १ वायुपूषणौ १ विश्वान्देवान् ५ (एवं ७)–विश्वान्देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं ३ (एवं ६)–विश्वान्देवान् १ यज्ञं १ विश्वान्देवान् २ अग्निं १ दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यपः १ (एवं ६)।

विष्णुं ३ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ [३८] पर्जन्यं ९ मंडूकान् १० इंद्रासोमौ ७ इंद्रं १ सोमं १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ सोमं २ अग्निं १ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १ ग्राव्णः १ मरुतः १ इंद्रं ४ वसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षाणि १ इंद्रासोमौ २ इंद्रं २९ आसंगमात्मानं ४ आसंगं १ इंद्रं ४० विभिंदुं २ इंद्रं २० पाकस्थामानं ४ इंद्रं १८ कुरुंगं ३ [३९] अश्विनौ ३६ अश्विकशून् १ कशुं २ इंद्रं ४५ तिरिंदिरं ३ मरुतः ३६ अश्विनौ ५० अग्निं १० [४०] इंद्रं[1] १२१ आदित्यान् ३ अदितिं १ आदित्यान् १ अदितिं २ अश्विनौ १ अग्निसूर्यानिलान् १ आदित्यान् १३ अग्निं ३३ आदित्यान् २ त्रसदस्युं २ मरुतः २६ [४१] इंद्रं १६ चित्रं २ अश्विनौ १८ अग्निं ३० इंद्रं २७ वरुं ३ मित्रावरुणौ ९ विश्वान्देवान् ३ मित्रावरुणौ १२ अश्विनौ १९ वायुं ६ विश्वान्देवान् ४१ यज्ञं २ यजमानं २ दंपती ५ दंपत्याशिषः ९ [४२] इंद्रं ६७ अश्विनौ २४ इंद्रं १४ इंद्राग्नी १० अग्निं १० इंद्राग्नी १२ वरुणं १३ अश्विनौ ३ अग्निं ६३ अग्नींद्रौ १ इंद्रं ६१ [⁴¹/₁₀ ।४३] पृथुश्रवसं ४ वायुं ४ पृथुश्रवसं ३ वायुं १ पृथुश्रवसं १ आदित्यान् १३ आदित्योषसः ५ सोमं १५ अग्निं २० इंद्रं ४१ देवान् १ इंद्रं ३९ आदित्यान् ९

१–शौनकीयमतेतु इंद्रं ११९ वास्तोष्पतींद्रौ १ इंद्रं १ इतिविशेषः। २–अत्र २७ विश्वोत्तरं बभ्रुसूक्ते मे. प. सोमं १ अग्निं १ त्वष्टारं १ इंद्रं १ रुद्रं १ पूषणं १ विष्णुं १ अश्विनौ १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ १ (एवं १०)। ३–मे. प. इंद्रं २ यजमानं २ दंपती ५ यजमानपत्न्याशिषः १ पूषणं २ मित्रार्यमवरुणान् १ अग्निं १ यजमानं ४ (एवं १८)। ४–अत्रैकादशसूक्तात्मकवालखिल्याध्यायस्यदेवतान्वाधानवुभुत्सायां इंद्रं ५० विश्वान्देवान् २ इंद्रं १३ अग्निसूर्यौ १ अश्विनौ ४ विश्वान्देवान् ३ इंद्रावरुणौ ७ इतिक्रमः। परमभियुक्ताःस्वाहाकारेनेममुपयुंजंति।

। ३० ॥

आदितिं ३ आदित्यान् ९ [४४] इंद्रं १३ ऋक्षाश्वमेधौ ६ इंद्रं १० विश्वदेववरुणान् १ वरुणं १ इंद्रं २१ अग्निं ३३
अश्विनौ १८ अग्निं १२ श्रुतर्वणं ३ अग्निं १६ इंद्रं ३३ सोमं ९ इंद्रं ९ देवान् १ इंद्रं १८ [।४५] विश्वान्देवान् ९ अग्निं ९
अश्विनौ २० इंद्रं ९२ इंद्रर्भून् १ मरुतः १२ इंद्रं २२ इंद्रामरुतः १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ४८ [२१/२७ । ४६] सुपर्णं १
वज्रं १ वाचं २ इंद्रं १ मित्रावरुणौ ४ मित्रावरुणादित्यान् १ आदित्यान् १ अश्विनौ २ वायुं २ सूर्यं २ उषसं १
पवमानं १ गां २ अग्निं ३५ अग्नामरुतः १ पवमानसोमं ४० समिद्धमग्निं १ तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १
उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ पवमानसोमं ५१५
[४७।४८।४९] अग्निपवमानं ३ पवमानसोमं ३१ अग्निपवमानं ५ पवमानसोमं ३ पावमान्यध्येतारं २ पवमानसोमं
४९८ [५०।५१।५२] अग्निं ५५ [३५/२० । ५३] इंद्रं ३ अपः ९ यमं १ यमीं १ यमं १ यमीं १ यमं ३ यमीं ३ यमं १
यमीं १ यमं १ यमीं १ अग्निं १८ हविर्धानं ५ यमं ५ अंगिरःपित्रथर्वभृगुसोमान् १ यमं ३ यमश्वानौ ३ यमं ४
पितॄन् १४ अग्निं १४ सरण्युं २ पूषणं ४ सरस्वतीं ३ अपः ५ मृत्युं ४ धातारं १ त्वष्टारं १ पितृमेधं ८ [५४]
अवग्नीषोमान् १ अपः ७ अग्निं १८ इंद्रं २५ अश्विनौ ३ सोमं ११ पूषणं ९ इंद्रं २५ वसुक्रं १ इंद्रं ३ वसुक्रं १ इंद्रं १
वसुक्रं १ इंद्रं १ वसुक्रं १ इंद्रं १ वसुक्रं १ इंद्रं ८ अपः १५ विश्वान्देवान् ११ इंद्रं ९ [५५] विश्वान्देवान् १ इंद्रं २ ॥ ३० ॥

१–मे. प. विश्वान्देवान् ३ अर्यमवरुणौ १ विश्वान्देवान् ५ (एवं ९)। २–मे. प. विश्वान्देवान् ९ अश्वत्यगर्भोशमीं १ उषोग्नी १ (एवं ११)।

कुरुश्रवणं २ उपमश्रवसं ४ अक्षान् १ अक्षकितवं ५ अक्षान् १ अक्षकितवं १ अक्षान् १ अक्षकितवं २ अक्षान् १ कृषिं १
अक्षकितवं १ विश्वान्देवान् २८ सूर्यं १२ इंद्रं ५ अश्विनौ ३१ इंद्रं ३३ अग्निं २२ [१२/१० । ५६] वैकुंठमिंद्रं ३७
अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् १ अग्निं १ देवान् ६ अग्निं ३ देवान् २ अग्निं ६
इंद्रं १४ विश्वान्देवान् १३ मनः १२ निर्ऋतिं ३ निर्ऋतिसोमौ १ असुनीतिं २ पृथिवीद्यंतरिक्षसोमपूषपथ्यास्वस्तीः १
द्यावापृथिव्यौ २ इंद्रद्यावापृथिवी १ असमातिं ४ इंद्रं १ असमातिं १ जीवं ५ हस्तं १ विश्वान्देवान् ३४ [२७/८ । ५७]
सावर्णिं ४ विश्वान्देवान् १४ पथ्यास्वस्तिनी २ विश्वान्देवान् ४८ बृहस्पतिं २४ अग्निं १२ समिद्धमग्निं १ नराशंसं १ इळं १
बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १
ज्ञानं ११ [५८] देवान् ९ इंद्रं १७ नदीः ९ ग्राव्णः ८ मरुतः १६ अग्निं १४ विश्वकर्माणं १४ मन्युं १४ सोमं ५ सूर्या-
विवाहं ११ देवान् १ सोमार्कौ १ चंद्रमसं १ सूर्यासावित्रीं ९ वधूवासः २ दंपतीराजयक्ष्महणं १ सूर्यासावित्री १६ [५९]

१–मे. प. विश्वान्देवान् ३ उषासमग्निं २ विश्वान्देवान् ९ (एवं १४)। विश्वान्देवान् १३ सवितारं १ (एवं १४)। २–अत्र ७ विश्वोतरं मे. प. इंद्रं १ अग्निंतुं १ विश्वान्देवान् ३ सोमं १ (एवं १३)। ३–रुद्रं २ अश्विनौ २ रुद्रं २ विश्वान्देवान् १ वास्तोष्पतिरुद्रौ १ वास्तोष्पत्यग्नी १ अंगिरसः १ इंद्रं ३ अग्निं १ नासत्येंद्रान् १ सोमं १ अग्निं १ आदित्यनाभानेदिष्ठौ १ नाभानेदिष्ठधेनू १ अग्निं १ इंद्राग्नी १ इंद्रं १ मित्रावरुणनाभानेदिष्ठान् १ वरुणं १ मित्रावरुणौ २ देवान् १ (एवं २७)॥ ४–मे. प. अंगिरसः ६ विश्वान्देवान् १ सावर्णिं ४ (एवं ११)। ५–विश्वान्देवान् ९ द्यां १ विश्वान्देवान् ४

इंद्रं[1] २३ रक्षोहणमग्निं २५ सूर्यवैश्वानरौ १९ इंद्रं ४ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १३ पुरुषं १६ अग्निं १५ विश्वान्देवान् ३० ग्राव्णः १४ [६०] उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं ३ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ इंद्रं १३ ओषधीः २३ देवान् १२ इंद्रं १२ विश्वान्देवान् २४ द्रुघणं १२ इंद्रं ३ बृहस्पतिं १ इंद्रं ७ अप्वांदेवीं १ मरुतः १ इंद्रं २२ [६१] अश्विनौ ११ दक्षिणां ११ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् १ सरमां १ पणीन् २ विश्वान्देवान् ७ समिद्धमग्निं १ तनूनपातं १ इळं १ बर्हिषं १ देवीर्द्वारः १ उषासानक्ते १ दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ सरस्वतीळाभारतीः १ त्वष्टारं १ वनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १

पथ्यास्वस्ति २ विश्वान्देवान् १ (एवं १७)। विश्वान्देवान् ४ आदित्यार्यमणः १ विश्वान्देवान् ३ नदीः १ विश्वान्देवान् ४ द्यावापृथिव्यौ १ विश्वान्देवान् ३ (एवं १७)। विश्वान्देवान् ४ मित्रावरुणौ १ गां १ विश्वान्देवान् १ द्यावापृथिव्यौ १ विश्वान्देवान् ३ अश्विनौ १ विश्वान्देवान् ३ (एवं १५)। विश्वान्देवान् ६ अग्नीषोमौ १ विश्वान्देवान् ८ (एवं १५)। १–इंद्रेंद्राणीवृषाकपीनांदेवतात्वेत्वित्थं–इंद्राणीं १ इंद्रं ५ इंद्राणीं २ इंद्रं २ इंद्राणीं २ इंद्रं १ वृषाकपिं १ इंद्रं ४ वृषाकपिं ४ इंद्रं १ एवंविभजंति तद्भाष्यविरुद्धं। २–विश्वान्देवान् १ अग्निं ३ विश्वान्देवान् ३ इंद्रं १ विश्वान्देवान् ७ द्यावापृथिवी १ विश्वान्देवान् ६ इंद्रं १ विश्वान्देवान् १ द्यावापृथिवी १ इंद्रं १ विश्वान्देवान् ४ (एवं ३०)। ३–मे. प. बृहस्पतिं ३ देवान्० ४ अग्निं ५ (एवं १२)। ४–मे. प. विश्वान्देवान् १० इंद्रादिती० १ इंद्रं० १ ऋत्विज १२ (एवं २४)।

इंद्रं ३० विश्वान्देवान्[1] १० अग्निं ९ इंद्रं ९ धनान्नदानं ९ रक्षोहणमग्निं ९ ऐंद्रंलवं १३ [६२] इंद्रं ९ प्रजापतिं १० अग्निं ८ वेनं ८ अग्निं ४ वरुणं १ सोमं १ वरुणं २ सोमेंद्रौ १ आंभृणींवाचं ८ विश्वान्देवान् ८ रात्रिं ८ विश्वान्देवान् ९ भाववृत्तिं १४ इंद्रं ३ अश्विनौ २ इंद्रं २ द्युभूम्यश्विनः १ मित्रावरुणौ ६ इंद्रं ११ गोधेंद्रं ३ यमं ७ केश्यग्निसूर्यवायून्[2] ७ विश्वान्देवान्[3] ७ इंद्रं ६ सवितारं ३ देवगंधर्वं १ विश्वावसुं ३ अग्निं ७ विश्वान्देवान् ५ अग्निं ८ [६३] अश्विनौ ६ इंद्रं ६ सपत्नीनाशनं ६ अरण्यानीं ६ इंद्रं १० सवितारं ५ अग्निं ५ श्रद्धां ५ इंद्रं १० भाववृत्तिं ५ अलक्ष्मीनाशनं १ ब्रह्मणस्पतिं २ अलक्ष्मीनाशनं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं ५ विश्वान्देवान् ५ सूर्यं ५ शचीं ६ इंद्रं ५ इंद्राग्नी ५ प्रजापतिं ६ यक्ष्महणं ६ दुःस्वप्ननाशनं ५ विश्वान्देवान् ५ सपत्ननाशनं ५ इंद्रं २ सोमवरुणबृहस्पत्यनुमतिधातृविधातॄन् १ इंद्रं १ वायुं ४ गाः ४ सूर्यं ४ इंद्रं ४ उषसं ४ राजानं ११ ग्राव्णः ४ ऋभून् १ अग्निं ३ मायाभेदं ३ तार्क्ष्यं[4] ३ इंद्रं ६ विश्वान्देवान् ३ बृहस्पतिं ३ यजमानं १ यजमानपत्नीं १ होतारं १ विष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातॄन् १ सिनीवालिसरस्वत्यश्विनः १ अश्विनौ १ आदित्यान् ३ वायुं ३ अग्निं ५ जातवेदसमग्निं ३ सूर्यं ३ भाववृत्तिं ३ अग्निं १ संज्ञानं ३ ॥ (एवमत्रसकलाऋचः १०४७२ द्विसप्तत्युत्तर-

---

१–मे. प. विश्वान्देवान् ३ परमात्मानमिंद्रं २ यज्ञंपरमात्मानं० २ मध्यमांवाचं १ गायत्र्यादिछंदांसि १ विश्वान्देवान् १ (एवं १०)। २–मे. प. अग्निं १ विश्वान्देवान् ४ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ इंद्रं १ विश्वान्देवान १ (एवं ९)। ३–मे. प. देवान् १ वातं ३ विश्वान्देवान् १ अपः २ (एवं ७)। ४–मे. प. विश्वान्देवान् ३ यमं १ विश्वान्देवान् १ (एवं ५)।

चतुःशताधिकदशसहस्राणि)अग्निंनववारमित्यादिसंज्ञानंत्रिवारंचतिलाज्याभ्यां (घृताक्ततिलैर्वा) अद्यप्रभृत्यष्टदिनावधिदिनक्र
मेणप्रतिदिनंशाकलसंहिताप्रथमद्वितीयाद्यष्टकक्रमेणाष्टाध्यायमंत्रैर्यक्ष्ये॥ ब्रह्मादिमंडलदेवताश्चदशदशाहुतिभिस्तैरेवद्रव्यैः ॥
सर्वहोमांतेशेषेणस्विष्टकृतमग्निमिध्मसंनहनेनरुद्रमित्यादियक्ष्यइत्यंतेसमिधावग्नावादध्यात् ॥ सकलहोमदिनावध्यंतरापेक्षा-
यांतमेववान्वाधानवाक्येकीर्तयेत् ॥ ततःपरिसमूहनाद्यभ्यर्चनांतंविधायेध्माधानादिकुर्यात् ॥ आचार्यस्यहोमकर्तृत्वेत्यागं
यजमानःकुर्यात् ॥ एवंचक्षुषीहुत्वाकरिष्यमाणहोमेप्रत्याहुतित्यागंकर्तुमसमर्थोयजमानश्चेदिदहैवत्यागंकुर्यात् ॥सचैवम्॥ इम-
उपकल्पितेतिलाज्यद्रव्येऽन्वाधानोक्तसंख्यावदानपर्याप्तेऽन्वाधानोक्तदेवताभ्योनममेतिपुष्पाक्षतजलमुत्सृजेदिति ॥ प्रत्यव-
दानंत्यागकरणेशक्तश्चेत्तत्रतत्रैवतत्तद्देवतानामचतुर्थ्याविभक्त्यात्यजेदिति ॥ अथाचार्योन्यश्चैकऋत्विगित्येवमुभौतिलाज्ययोः
प्रतिद्रव्यमेकावदानंप्रणवाद्येनस्वाहाकारांतेनमंत्रेणप्रतिमंत्रंजुहुयाताम् ॥ तत्राज्यंस्रुवबिलपरिमितमाचार्येणहोतव्यं ॥ अन्येन-
ऋत्विजामध्यमानामिकांगुष्ठयोगलक्षणयामृगीमुद्रयातिलाहोतव्याः ॥ग्रहयज्ञसमुच्चयपक्षेसूर्याद्युद्देशेनार्कादिजातीयसमिच्चर्वा-
ज्यान्यन्वाधानोक्तसंख्ययात्यक्त्वातद्धोमेऋत्विजोयोजयेत् ॥ ग्रहहोमांतेआचार्यर्त्विजौतिलाज्येअग्न्यादिहव्यवाहांतसप्तत्रिं-
शद्देवताभ्यःप्रणवाद्यैःस्वाहांतैर्नाममंत्रैर्हुत्वाग्निमीळइत्यादिशाकलसंहितामंत्रैर्मंत्राणामृषिदैवतच्छंदोर्थान्जानंतौशुचीप्रसन्ना-
त्मानौजुहुयाताम् ॥ तत्रापिवेदार्थानामनभ्यस्तशास्त्रस्यदुर्ज्ञेयत्वादर्थज्ञानाभावेपियाजनाध्यापनादौप्रत्यवायाभावः किंतुमं-
त्रोक्तफलाल्पत्वमेव ॥ ऋषिदैवतच्छन्दसामपरिज्ञानेतुमंत्रोक्तफलहानिर्दोषश्चश्रूयते—एताभ्यामेवानेवंविदोयातयामानिछंदां-

सिभवंतिस्थाणुंवर्च्छतिगर्तेवापात्यतेप्रमीयतेवापापीयान्भवतीतिविज्ञायतइति ॥ तथामंत्रदेवताविदएवहविर्देवाअपिस्वीकुर्वं-
तिनत्वतथाविधस्येत्याहशौनकः ॥ मंत्राणांदेवताविद्यःप्रयुंक्तेकर्मकर्हिचित् ॥ जुषंतेतस्यदेवासोहविर्नादेवताविदः ॥ इत्यादि ॥
देवताविदइत्यृषिच्छंदसोरप्युपलक्षणं तयोरपिज्ञानस्यावश्यकत्वात् ॥ आकरेप्यृष्यादिसर्वंविज्ञायेत्यादिस्पष्टं ॥ तस्मादृषिदैव-
तच्छंदसांपरिज्ञानमवश्यतयाकर्तव्यं ॥ ऋष्यादिपरिज्ञानंचसर्वानुक्रमविदांसुलभं ॥ सर्वानुक्रमण्यविदांतुमत्कृतसर्वानुक्रमा-
द्यनुयायिसूक्तप्रतीकऋक्संख्यऋषिदैवतच्छंदःप्रयोगावलोकनवतांसुगममेवेति ॥ एवमग्निमीळइत्यारभ्यसमानीवइत्यंतंप्रत्यृ-
चमुक्तद्रव्याभ्यांहोमंकुर्याताम्॥ ऋक्स्वरूपंतुप्रागेवदर्शितमितिनपुनरिहलिख्यतइति ॥ इत्थंचप्रतिदिनंनियमिताध्यायमंत्रैर्हो-
मंकृत्वामूर्धानंदिवइत्यनेन(धामंतइत्यनयाऋचावा) पूर्णाहुतिंचहुत्वाग्नेःपरिसमूहनपर्युक्षणार्चनानिकृत्वायजमानऋत्विजश्चह-
विष्याशनादिव्रतिनोभवेयुः ॥ शक्ताश्चेदुपवसेयुरपि ॥ ततःश्वोभूतेस्नानादिनित्यकर्माणिविधायावाहितदेवताःसंपूज्याग्नेःसमी-
पमागत्याचम्यप्राणानायम्यदेशकालौस्मृत्वास्मिन्नृग्वेदांतर्गतशाकलसंहिताहोमकर्मण्यद्यपूर्वक्रमागताष्टाध्यायमंत्रैर्विहितहोमं
करिष्यइतिसंकल्प्याग्निंध्यात्वापरिसमूहनपर्युक्षणाभ्यर्चनानिकृत्वा क्रमप्राप्ताष्टाध्यायमंत्रैरुक्तद्रव्यहोमंकृत्वावशिष्टंपूर्वदिनव-
त्कुर्यात् ॥ एवमनुदिनंयावच्छाकलसंहिताहोमसमाप्तिदिनमूह्यम् ॥ सकलहोमसमाप्तौशेषेणस्विष्टकृतंहुत्वारज्जुप्रहरणादि-
प्रायश्चित्तहोमांतेइंद्रादिलोकपालेभ्यःपलाशपर्णेष्वौदुंबरपर्णेषुवाबलीन्दत्त्वाऽऽवाहितदेवताभ्यःक्षेत्रपालायचबलीन्दद्यात् ॥
ततःसमुद्रादूर्मिरित्यादिमंत्रैःपूर्णाहुतिंहुत्वाऋद्धिकामउक्तमंत्रैर्वसोर्धारांचहुत्वापूर्णपात्रविमोकाग्न्युपस्थानविभूतिवंदनांतेमा-

वित्रीप्रजापत्याद्यावाहितदेवतास्तत्तन्मंत्रैर्यथाविभवंसंपूज्यसंप्रार्थ्याग्नेःपश्चिमतआचार्यंसंपूज्यगोरूपांतत्तुष्टिकरद्रव्यरूपांत्राद-क्षिणांदत्त्वातथैवब्रह्मादीन्यथाविभवंसंपूज्यतत्तदनुरूपांदक्षिणांदत्त्वातत्तदुचितस्तुतिवाक्यैःक्षमापयेत् ॥ ततोऽग्निंसंपूज्यसा-वित्र्यादिदेवतापीठान्याचार्यादिहस्तेप्रतिपाद्याग्निंविसृज्यशाकलसंहिताऋक्सूक्तवर्गाध्यायमंडलसंख्यान्यतमसंख्ययास्वश-त्त्यनुसृतयाब्राह्मणभोजनंसंकल्प्यकर्मसाद्गुण्यतायैविष्णुंसंस्मृत्यसकलंकर्मेश्वरार्पणंकुर्यात् ॥ इतिसंहिताहोमप्रयोगः ॥ ॥ अथाभिचारादिकर्मणिप्रतिलोमाक्षरोच्चारणमंत्रैर्विभीतकस्रुवेणसर्षपतैलहोमादिविधिप्रयोगोमूलएवस्फुटतरोतोत्रमयानविवि-च्यतइतिदिक् ॥ ॥ अथसंहिताहोमकरणाशक्तस्यानुकल्पाःकेचिदुच्यंते ॥ तेच यथा ॥ सूक्तादिभूताभिर्ऋग्भिर्जुहुयादित्येकः १ अनुवाकाद्याभिर्जुहुयादितिद्वितीयः २ अध्यायाद्याभिर्जुहुयादितितृतीयः ३ मंडलाद्याद्यंत्यभूताभिर्ऋग्भिर्वाहोतव्यमिति-चतुर्थः ४ इत्येवंचत्वारोनुकल्पाअशक्तंप्रत्युपतिष्ठंते ॥ अत्रमूलानिमांडूकेयसांख्यायनादिसूत्राण्याकरादेवोपलब्धव्यानिविस्त-रभीत्यानात्रलिखामहे ॥ सूक्तादिज्ञानंतदियत्ताज्ञानंचसर्वानुक्रमपरिश्रमवतांसुलभतरं ॥ सूक्तानुवाकादिभूतऋग्घोमप्रयो-गोपिप्राग्वदूह्येयइत्यलंविस्तरेण ॥ प्राचांमार्गान्स्वीयबुद्ध्यावबुध्यप्रोक्तंत्वस्मिन्वस्तत्त्ववस्तुप्रबुद्धा ॥ सद्भिःसारंग्राह्यमत्राप्यसारं हेयंयस्मादेषसद्धर्मएव ॥१॥ धृत्वामनसीष्टदुहंशरणंचरणांबुजन्मकंसारेः॥गुर्जरगोपालाख्योप्यकार्षमेतन्मुदर्थमार्याणाम् ॥ २ ॥

॥ इतिऋक्संहिताहोमपद्धतिःसमाप्ता ॥

संहिताहोमांगमृषितर्पणं । तत्र 'तर्पयित्वाद्भिराचार्यानृषीन्छदांसिदेवताः' इतिशौनकीयपरिभाषातो विशेषविधानाभावाच्च आचार्यांस्तर्पयामि ऋषींस्तर्पयामि देवतास्तर्पयामि छंदांसितर्पयामीत्येवतर्पणंकुर्वंतिशिष्टास्तद्वदेवास्माभिरप्यकारिप्रयोगे ॥ अथकेचननि-र्दिष्टप्रमाणतएवसंहितर्षिदैवतछंदांसितर्पयंति तदर्थमयमुपन्यासः ॥ तत्रादौसुमंतुजैमिनीत्यादियेचान्येआचार्यास्तइत्यंतानाचार्यांस्तर्प-यित्वा ॥ ऋषितर्पणंकुर्यात् । मधुछंदसंतर्पयामि । जेतारं । मेधातिथिं ॥१॥ शुनःशेपं । हिरण्यस्तूपं ॥ २ ॥ कण्वं । प्रस्कण्वं ॥ ३ ॥ सव्यं । नोधां ॥ ४ ॥ पराशरं । गोतमं ॥५॥ कुत्सं ॥ ६ ॥ कश्यपं । ऋज्राश्वांबरीषसहदेवभयमानसुराधसः । त्रितं ॥ ७ ॥ कक्षीवंतं ॥८॥ (प्रथ-माष्टकः)॥ ॥ भावयव्यं । रोमशां । परुच्छेपं ॥ १ ॥ दीर्घतमसं ॥ २ ॥ इंद्रं । मरुतः । अगस्त्यं ॥ ३ ॥ लोपामुद्रां । ब्रह्मचारिणं ॥ ४ ॥ गृत्समदं । सोमाहुतिं ॥ ५ ॥ ६ ॥ कूर्मं ॥ ७ ॥ विश्वामित्रं ॥८॥ (द्वितीयाष्टकः) ॥ ॥ ऋषभं । अत्कीलं । कतं । गाथिनं । देवश्रवादेववातौ । ॥ १ ॥ कुशिकं । नदीं । घोरं । प्रजापतिं ॥ २ ॥ ३ ॥ जमदग्निं । वामदेवं ॥ ४ ॥ अदितिं ॥ ५ ॥ ६ ॥ त्रसदस्युं । पुरु-मीह्लाजमीह्लौ ॥ ७ ॥ बुधगविष्ठिरौ । कुमारं । वृशं । वसुश्रुतं । इषं ॥ ८ ॥ (तृतीयाष्टकः) ॥ ॥ गयं । सुतंभरं । धरुणं । पुरुं । द्वितंमृक्तवाहसं । वव्रिं । प्रयस्वंतं । ससं । विश्वसामानं । द्युम्नं । विश्वचर्षणिं । बंधुं । सुबंधुं । श्रुतबंधुं । विप्रबंधुं । वसूयून् । अ-त्रिं । विश्ववारां । गौरिवीतिं । बभ्रुं । अवस्युं । गातुं ॥ १ ॥ संवरणं । प्रभूवसुं । अवत्सारंसदापृणं । प्रतिक्षत्रं ॥ २ ॥ प्रतिरथं । प्रतिभानुं । प्रतिप्रभं । स्वस्त्यात्रेयं । श्यावाश्वं । श्रुतविदं ॥ ३ ॥ अर्चनानसं । रातहव्यं । यजतं । उरुचक्रिं । बाहुवृक्तं । पौरं ।

अवस्युं । सप्तवध्रिं । सत्यश्रवसं । एवयामरुतं । भरद्वाजं ॥ ४ ॥ वीतहव्यं ॥ ५ ॥ ६ ॥ सुहोत्रं । शुनहोत्रं । नरं । शंयुं । गर्गं ॥ ७ ॥ ऋजिश्वानं ॥ ८ ॥ (चतुर्थाष्टकः) ॥ ॥ पायुं । वसिष्ठं ॥ १ ॥ २ ॥ शक्तिं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ मेध्यातिथिं । आसंगं । शश्वतीं । प्रियमेधं । देवातिथिं ॥ ७ ॥ ब्रह्मातिथिं । वत्सं । पुनर्वत्सं । सध्वंसं । शशकर्णं । प्रगाथं ॥ ८ ॥ (पंचमाष्टकः) ॥ ॥ पर्वतं । नारदं । गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ । इरिंबिठिं । सोभरिं ॥ १ ॥ विश्वमनसं । व्यश्वं । मनुं ॥ २ ॥ नीपातिथिं । सहस्रंवसुरोचिषं । नाभाकं । विरूपं । त्रिशोकं ॥ ३ ॥ वशं । भर्गं । कलिं । मत्स्यं । मान्यं । मत्स्यान्जालनद्धान् ॥ ४ ॥ पुरुहन्मानं । सुदीतिं । हर्यतं । गौपवनं । कुरुसुतिं । कुसुं । एकद्यून् । कुसीदिं ॥ ५ ॥ उशनसं । कृष्णं । विश्वकं । शुन्नीकं । नृमेधपुरुमेधौ । अपालां । श्रुतकक्षं । सुकक्षं । बिंदुं । पूतदक्षं । तिरश्चीं । द्युतानं । रेभं ॥ ६ ॥ नृमेधं । नेमं । प्रयोगं । अग्निपावकं । अग्नीगृहपतियविष्ठयौ । असितं । देवलं ॥ ७ ॥ दृढच्युतं । इध्मवाहं । राहूगणं । बृहन्मतिं ॥ ८ ॥ (षष्ठाष्टकः) ॥ ॥ अयास्यं । कविं । उचथ्यं । अमहीयुं । निध्रुविं ॥ १ ॥ भृगुं । शतंवैखानसान् । पवित्रं । वत्सप्रिं । रेणुं । ऋषभं । हरिमंतं ॥ २ ॥ वसुं । वेनं । अकृष्टान्माषान् । सिकतांनिवावरीं । पृश्नियोजान् ॥ ३ ॥ प्रतर्दनं । इंद्रप्रमतिं । वृषगणं । मन्युं । उपमन्युं । व्याघ्रपदं । कर्णश्रुतं । मृळीकं । वसुक्रं ॥ ४ ॥ अंधीगुं । ययातिं । नहुषं । मनुं । द्वितं । शिखंडिन्यावप्सरसौ । अग्निं । चक्षुं । ऊरुं । ऊर्ध्वसद्मानं । कृतयशसं । ऋणंचयं । अग्नीन्धिष्ण्यान् । त्र्यरुणत्रसदस्यून् । अनानतं । शिशुं ॥ ५ ॥ त्रिशिरसं । सिंधुद्वीपं । यमीं । यमं । हविर्धाने । विवस्वंतं । शंखं । दमनं । संकुसुकं ॥ ६ ॥ मथितं । च्यवनं । विमदं । वसुकृतं । वसुक्रपत्नीं । कवषं ॥ ७ ॥ अक्षं । लुशं । अत्रितपसं । इंद्रंमुष्कवंतं । घोषां । सुहस्त्यं ॥ ८ ॥ (सप्तमाष्टकः) ॥ ॥ सप्तगुं । वैकुंठमिंद्रं । देवान् । अग्निंसौचीकं । बृहदुक्थं । अगस्त्यस्वसारं । नाभानेदिष्ठं ॥ १ ॥ गयं । वसुकर्णं । सुमित्रं ॥ २ ॥ बृहस्पतिं । अदितिं । सिंधुदक्षं । जरत्कर्णसर्पं । स्यूमरश्मिं । अग्निंवैश्वानरं । सप्तिं । विश्वकर्माणं । सूर्यासावित्रीं ॥ ३ ॥ इंद्राणीं । वृषाकपिं । मूर्धन्वंतं । नारायणं । अरुणं । शार्यातं । तान्वं । अर्बुदंसर्पं ॥ ४ ॥ पुरूरवसं । उर्वशीं । बरुं । सर्वहरिं । भिषजं । देवापिं । वम्रं । दुवस्युं । बुधं । मुद्गलं । अप्रतिरथं । अष्टकं । दुर्मित्रंसुमित्रगुणं । सुमित्रंदुर्मित्रगुणं ॥ ५ ॥ भूतांशं । दिव्यं । दक्षिणां । पणीन् । सरमांदेवशुनीं । जुहूंब्रह्मजायां । ऊर्ध्वनाभानं । परशुरामं । अष्टादंष्ट्रं । नभप्रभेदनं । शतप्रभेदनं । सध्रिं । घर्मं । उपस्तुतं । अग्नियुतं । अग्नियूपं । भिक्षुं । उरुक्षयं । इंद्रंलवं ॥ ६ ॥ बृहद्दिवं । हिरण्यगर्भं । चित्रमहसं । अग्निवरुणसोमान् । वाचं । कुल्मलबर्हिषं । अंहोमुचं । रात्रिं । विहव्यं । प्रजापतिंपरमेष्ठिनं । यक्ष्मं । सुकीर्तिं । शकपूतं । सुदासं । मांधातारं । गोधां । जूतिं । वातजूतिं । विप्रजूतिं । वृषाणकं । करिक्रतं । अग्नियुतं । एतशां । ऋष्यश्रृंगं । अंगं । विश्वावसुंदेवगंधर्वं । अग्नितापसं । जरितारं । द्रोणं । सारिसृक्वं । स्तंबमित्रं ॥ ७ ॥ सुपर्णं । ऊर्ध्वकृशनं । देवमुनिं । सुवेदसं । पृथुं । अर्चंतं । श्रद्धां । शासं । इंद्रमातरं । शिरिंबिठं । केतुं । भुवनं । साधनं । शचीं । पूरणं । यक्ष्मनाशनं । रक्षोहणं । विवृहणं । प्रचेतसं । कपोतं । अनिलं । शबरं । विभ्राजं । इटतं । संवर्तं । ध्रुवं । अभीवर्तं । ऊर्ध्वग्रावाणं । सूनुं । पतंगं । अरिष्टनेमिं । शिबिं । काशिराजं । प्रतर्दनं । वसुमनसं । जयं । प्रथं । सप्रथं । तपुर्मूर्धानं । प्रजावंतं । त्वष्टारं । विष्णुं । सत्यधृतिं । उलं । श्येनं । सर्पराज्ञीं । अघमर्षणं । संवननं ॥ ८ ॥ (अष्टमाष्टकः) ॥ इत्यृषितर्पणं ॥ ॥

संहिताहोमांगंदेवतर्पणम् ॥ तद्यथा ॥ अग्निंतर्पयामि । सोमं । विश्वान्देवान् । ब्रह्माणं । ऋषीन् । ऋग्वेदं । यजुर्वेदं । सामवेदं । सावित्रीं । ब्रह्माणं । श्रद्धां । मेधां । प्रज्ञां । धारणां । सदसस्पतिं । अनुमतिं । छंदांस्यृषीन् । श्रियं । ह्रियं । सवितारं । शतर्चिनः । माध्यमान् । गृत्समदं । विश्वामित्रं । वामदेवं । अत्रिं । भरद्वाजं । जामदग्न्यं । गौतमं । वसिष्ठं । प्रगाथान् । पावमानीः । क्षुद्रसूक्तान् । महासूक्तान् । महानाम्नीं । उपनिषदं । हव्यवाहं । इति ३७ देवतास्तर्पयित्वा । ततःसंहितास्थदेवतास्तर्पयेत् ॥ ॥ ताश्च—अग्निंतर्पयामि । वायुं । इंद्रावायू । मित्रावरुणौ । अश्विनौ । इंद्रं । विश्वान्देवान् । सरस्वतीं । मरुतः । अग्नीनिर्मथ्याहवनीयौ । अग्निमिध्मं (समिद्धंवा) । तनूनपातं । नराशंसं । इळं । बर्हिषं । देवीर्द्वारः । उषासानक्ते । दैव्यौहोतारौप्रचेतसौ । सरस्वतीळा-भारतीः । त्वष्टारं । वनस्पतिं । स्वाहाकृतीः । अग्निंद्रविणोदसं । इंद्रावरुणौ । ब्रह्मणस्पतिं । सोमं । दक्षिणां । सदसस्पतिं । अग्नामरुतः ॥ १ ॥ ऋभून् । सवितारं । देवीः । इंद्राणीवरुणान्यग्नायीः । द्यावापृथिव्यौ । पृथिवीं । देवान् (विष्णुंवा) । इंद्रंमरु-त्वंतं । पूषणं । अपः । कं । भगं । उलूखलं । मुसलं । हरिश्चंद्रंप्रजापतिंचर्मवा । उषसं ॥ २ ॥ रात्रिं । यूपं । अर्यमणं । आदित्यान् । रुद्रं ॥ ३ ॥ सूर्यं । अग्निंवैश्वानरं ॥ ४ ॥ अग्निंमध्यमं ॥ ५ ॥ अदितिं । सिंधुं । द्यां ॥ ६ ॥ अग्निमुषसं । अग्निंशुचिं । अग्निंजातवेदसं ॥ ७ ॥ सूर्यरश्मीन् । घर्मं ॥ ८ ॥ **प्रथमाष्टकः** ॥ ॥ रोमशां इंदुं । पर्वतं ॥ १ ॥ बृहस्पतिं ॥ २ ॥ अश्वं । वाक्समुद्राऽक्षरान् । शकधूमं । संवत्सरसंस्थंकालचक्रं । साध्यान् । पर्जन्यं । सरस्वंतं ॥ ३ ॥ रतिं ॥ ४ ॥ अहिर्बुध्न्यं । अन्नं । तृणं ॥ ५ ॥ ६ ॥ राकां । सिनीवालीं । गुंग्वादिदेवताः । अपोनपातं ॥ ७ ॥ हविर्धानं । शकुंतं ॥ ८ ॥ **द्वितीयाष्टकः** ॥

॥ यूपान् । व्रश्चनं । अग्नीन्पुरीष्यान् । उपाध्यायं । ऋत्विजः ॥ १ ॥ नदीः । विश्वामित्रं ॥ २ ॥ ससर्परीवाचं । रथांगानि ॥ ३ ॥ संवत्सरं । अग्निंरक्षोहणं ॥ ४ ॥ ५ ॥ आशिषः । वामदेवं । ऋतं । इंद्रमिवात्मानंवामदेवं । सुपर्णात्मानंवामदेवं ॥ ६ ॥ दधिक्रां । त्रसदस्युं ॥ ७ ॥ क्षेत्रपतिं । शुनं । शुनासीरौ । सीतां । गां । घृतं ॥ ८ ॥ **तृतीयाष्टकः** ॥ ॥ उशनसं । ऋणंचयं । कुत्सं ॥ १ ॥ अत्रिं । भूमिं । सुतंभरं । देवपत्नीः ॥ २ ॥ अग्निंवैद्युतं । शशीयसीं । पुरुमीळ्हं । तरंतं । रथवीतिं ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ चायमानम-भ्यावर्तिनं । गाः ॥ ६ ॥ बृबुंतक्षाणं । प्रस्तोकं । रथं । दुंदुभिं ॥ ७ ॥ धेन्विपू । पृश्निं । अहोरात्री ॥ ८ ॥ **चतुर्थाष्टकः** ॥ ॥ वर्म । धनुः । ज्यां । आर्त्नी । इषुधिं । सारथिं । रथगोपान् । ब्राह्मणपितॄन् । प्रतोदं । हस्तघ्नं । युद्धभूमिकवचानि ॥ १ ॥ सुदासं ॥ २ ॥ वसिष्ठपुत्रपौत्रान् । वसिष्ठं ॥ ३ ॥ वाजिनः । वास्तोष्पतिं । प्रस्वापिनीं ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ मंडूकान् । वसिष्ठाशिषः । अंतरिक्षं । इंद्रासोमौरक्षोहणौ । ग्रावाणं । अनिलं । आसंगं । विभिंदुं । पाकस्थामानं । कुरुंगं ॥ ७ ॥ अश्विकशून् । तिरिंदिरं । बरुं ॥ ८ ॥ **पंचमाष्टकः** ॥ ॥ १ ॥ यजमानं । दंपती ॥ २ ॥ ३ ॥ पृथुश्रवसं ॥ ४ ॥ ऋक्षाश्वमेधौ । हविषं । श्रुतर्वणं ॥ ५ ॥ ६ ॥ सुपर्णं । सूर्यप्रभां । पवमानं । पवमानसोमं ॥ ७ ॥ ८ ॥ **षष्ठाष्टकः** ॥ ॥ १ ॥ पवमानमग्निं । पावमान्यध्येतारं ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ यमं । यमीं । अंगिरःपित्रथर्वभृगून् । श्वानौ । सरण्यूं । मृत्युं । धातारं । पितृमेधं ॥ ६ ॥ वसुक्रं । अश्वत्थगर्भांशमीं ॥ ७ ॥ कुरुश्रवणं । उपमश्रवसं । अक्षकृषिंअक्षकितवंच । अक्षान् ॥ ८ ॥ **सप्तमाष्टकः** ॥ ॥ वैकुंठमिंद्रं । अभ्याख्यतंतुं । मनः । निर्ऋतिं । असुनीतिं । पथ्यांस्वस्तिं । असमातिं । जीवं । हस्तं । नासत्यौ । नाभानेदिष्ठान् ॥ १ ॥ सावर्णिं ।

नौरूपांदिवं । ज्ञानं ॥ २ ॥ विश्वकर्माणं । मन्युं । सूर्याविवाहं । अर्कं । चंद्रमसं । मनुष्यविवाहाशिषः । वासः । यक्ष्महणं । सूर्यासावित्रीं ॥ ३ ॥ वृषाकपिं । पुरुषं ॥ ४ ॥ उर्वशीं । पुरूरवसं । ओषधीः । द्रुघणं । अप्वां ॥ ५ ॥ यजमानान । सरमांदेव-शुनीं । पणीन् । परमात्मानमिंद्रं । यज्ञंपरमात्मानं । वाचंमध्यमां । गायत्र्यादिछंदांसि । धनान्नदानं । इंद्रंलवं ॥ ६ ॥ वेनं । आंभृणींवाचं । भववृत्तं । वातं । विश्वावसुंदेवगंधर्वं ॥ ७ ॥ सपत्ननाशिनीं । अरण्यानीं । श्रद्धां । अलक्ष्मीनाशिनीं । शचीं । दुःस्वप्नहनं । इंद्रंसपत्नहनं । अनुमतिमघवद्धातृविधातॄन् । राजानमभिषिक्तं । मयाभेदं । तार्क्ष्यं । यजमानाशिषः । पत्न्याशिषं । होत्राशिषः । सर्पराज्ञीं । संज्ञानं ॥८॥ **अष्टमाष्टकः** ॥ इतिसंहितास्थदेवतातर्पणं ॥ **ततश्छंदसांतर्पणं** ॥ गायत्रींतर्पयामि । उष्णिहं । अनुष्टुभं । बृहतीं । पंक्तिं । त्रिष्टुभं । जगतीं । अतिजगतीं । शक्करीं । अतिशक्करीं । अष्टिं । अत्यष्टिं । धृतिं । अतिधृतिं । इतिछंद-स्तर्पणं ॥ अत्र 'तर्पयित्वाद्भिराचार्यानृषींश्छंदांसिदेवताः' इतिशौनकाच्छंदस्तर्पणोत्तरंवादेवतातर्पणंकार्यम् ॥ ॥

देवताभेदपक्षेणऋग्घोमान्वाधानम् । अथविधांतरेणसूक्तभेदपक्षविभक्तदेवतान्वाधानं ॥ अत्रप्रधानं ॥ आदित्यादिनव-ग्रहान् अमुकद्रव्यैरमुकसंख्याकाभिः ॥ पुनरत्रप्रधानं ॥ अग्निं सोमं विश्वान्देवान् ब्रह्माणं ऋषीन् ऋग्वेदं यजुर्वेदं सामवेदं सावित्रीं ब्रह्माणं श्रद्धां मेधां प्रज्ञां धारणां सदसस्पतिं अनुमतिं छंदांस्यृषीन् श्रियं ह्रियं सवितारं शतर्चिनः माध्यमान् गृत्समदं विश्वामित्रं वामदेवं अत्रिं भरद्वाजं जमदग्निं गौतमं वसिष्ठं प्रगाथान् पावमानीः क्षुद्रसूक्तान् महासूक्तान् महानाम्नीः उपनिषदं हव्यवाहं एताःसप्त-

१ महामहिमामियुक्तोद्धृतविधांतरसूक्तभेदपक्षेणानेनप्रयोगादरपरैस्त्यागावसरेप्यनेनैवप्रयोगआदरणीयः ।

त्रिंशत् ३७ प्रधानांगदेवताः घृतप्लुततिलद्रव्येण एकैकयाहुत्यायक्ष्ये ॥ पुनरत्रप्रधानं ॥ अग्निंनववारं ९ वायुं ३ इंद्रवायू ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ इंद्रं २३ मरुतः १ इंद्रामरुतः १ मरुतः १ इंद्रामरुतः १ मरुतः २ इंद्रं ५१ अग्निं ५ अग्नीनिर्मथ्याहवनीयौ १ अग्निं ६ अग्निंसमिद्धं (इध्मंवा) १ अग्नितनूनपातं १ अग्निनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीदेवीः १ अग्नित्वष्टारं १ अग्नि-वनस्पतिं १ अग्निमूर्तीःस्वाहाकृतीः (विश्वान्देवान्) १ अग्निदेवान् २ अग्नींद्रवायुबृहस्पतिमित्राग्निपूषभगादित्यमारुतगणान् १ देवान् १ अग्निं १ अग्निदेवान् ४ देवाग्नींद्रवायुमित्रमूर्तिविशेषान् १ अग्निं १ अग्निदेवान् १ इंद्रर्तू १ मरुदृतून १ त्वष्टृऋतून १ अग्न्यृतून १ इंद्रर्तू १ मित्रावरुणर्तून् १ अग्निंद्रविणोदसमृतुंच १ अश्व्यृतून् १ अग्न्यृतून् १ इंद्रं ९ इंद्रावरुणौ ९ ब्रह्मणस्पतिं ३ इंद्रसोमब्रह्मणस्पतीन १ दक्षिणेंद्रसोमब्रह्मणस्पतीन १ सदसस्पतिं ३ नराशंसं (सदसस्पतिंवा) १ अग्नामरुतः ९ ॥ १ ॥ ऋभून् ८ इंद्राग्नी ६ अश्विनौ ४ सवितारं ४ अग्निं २ देवीः १ इंद्राणीवरुणान्यग्नायीः १ द्यावापृथिव्यौ २ पृथिवीं १ विष्णुं ६ वायुं १ इंद्रवायू २ मित्रावरुणौ ३ इंद्रंमरुत्वंतं ३ विश्वा-न्देवान् ३ पूषणं ३ अपः ७ अवग्नीन् १ अग्निं १ कं १ अग्निं १ सवितारं २ भगं १ वरुणं ३ १ अग्निं २२ देवान १ इंद्रं ४ उलूख-लं २ उलूखलमुसले २ हरिश्चंद्रप्रजापतिं १ इंद्रं २३ अश्विनौ ३ उषसं ३ अग्निं १८ इंद्रं ३० [illegible] ॥२॥ अश्विनौ १२ अग्निमित्र-वरुणरात्रिसवितॄन् १ सवितारं १ अग्निं १२ यूपं २ अग्निं ६ मरुतः ४० ब्रह्मणस्पतिं ८ वरुणमित्रार्यम्णः ३ आदित्यान् ३ वरुण-मित्रार्यम्णः ३ पूषणं १० रुद्रं २ रुद्रमित्रवरुणान् १ रुद्रं ३ सोमं ३ अग्न्यश्व्युषसः २ अग्निं २१ अग्निदेवान् १ अश्विनौ २५ [illegible] ॥३॥

उषसं २० सूर्यं १३ इंद्रं ७२ अग्निं ९ अग्निंवैश्वानरं ७ अग्निं ५ इंद्रं ३८ [१६/२२] ॥ ४ ॥ मरुतः १५ अग्निं १२० अग्निंमध्यमं ३ अग्निं ९ इंद्रं ५७ [१६/४१] ॥५॥ मरुतः ३४ ऋतुदेवान् १ देवान् १ भगमित्रादितिदक्षमरुद्गणार्यमवरुणसोमाश्विसरस्वतीः १ वायुपृथिवीशुम्रावाश्विनः १ इंद्रापूषणौ १ इंद्रपूषतार्क्ष्यबृहस्पतीन् १ मरुतः १ देवान् २ अदितिं १ वरुणमित्रार्यम्णः ३ इंद्रमरुत्पूषभगान् १ पूषविष्णुमरुद्गणान् १ वायुसिंध्वोषधीः १ रात्र्यहर्लोकद्याः १ वनस्पतिसूर्यगाः १ मित्रवरुणार्यमेंद्रबृहस्पतिविष्णून् १ सोमं २३ उषसं १५ अश्विनौ ३ अग्नीषोमौ १२ अग्निं ७ देवाग्नीन् १ अग्निं ७ अग्निमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः (अग्निंवा) १ ॥ ६ ॥ अग्निमौषसं ११ अग्निंद्रविणोदसं ९ अग्निंशुचिं ८ अग्निंवैश्वानरं ३ अग्निंजातवेदसं १ इंद्रंमरुत्वंतं ३० इंद्रं २८ चंद्ररश्मिरोदांसि १ रोदसी १ देवरोदांसि १ अग्नारोदांसि १ देवरोदांसि १ देववरुणार्यमरोदांसि १ देवरोदांसि १ इंद्रारोदांसि १ सूर्यरश्मिरोदांसि १ इंद्रवरुणाग्न्यर्यमसवितृरोदांसि १ सूर्यरश्मिरोदांसि १ देवरोदांसि १ अग्नारोदांसि १ वरुणारोदांसि १ आदित्यरोदांसि १ बृहस्पतिरोदांसि १ रोदसी १ मित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ इंद्रमित्रवरुणाग्निमारुतशर्धोदितीः १ देवान् १ पितृद्यावापृथिवीः १ नराशंसापूषणौ १ बृहस्पतिं १ इंद्रं १ सवितृमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ आदित्यसुमतीः १ देवेंद्रमरुददितीः १ इंद्राग्न्यर्यमसवितृमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ इंद्राग्नी २१ ऋभून् १४ द्युपृथिव्यग्न्यश्विमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ अश्विनौ २४ ॥ ७ ॥ उषासारात्री १ उषसं १८ उषोमित्रवरुणादितिसिंधुपृथिवीद्याः १ रुद्रं ११ सूर्यं ६ अश्विनौ ८२ दुःस्वप्ननाशनं १ इंद्रं १५ ॥ ८ ॥ रुद्रामरुतः १ उषासानक्ते १ अग्निवाय्विंद्रपर्वतदेवान् १ अश्व्यपांनपादहोरात्राणि १ देवपूषाग्नीन् १ मित्रवरुणसिंधून् १ मित्रवरुणदेवान् १ देवसंघं १

मित्रावरुणौ २ विश्वान्देवान् ४ मित्रावरुणौ १ उषसं २६ स्वनयदानं ७ स्वनयंभावयव्यं ५ रोमशां १ स्वनयंभावयव्यं १ अग्निं १९ इंद्रं ५ इंदुं १ इंद्रं २७ इंद्रापर्वतेंद्रान् १ इंद्रं ७ वायुं ९ इंद्रवायू ५ वायुं १ मित्रावरुणौ ५ सूर्यरोदसीमित्रवरुणरुद्रेंद्राग्न्यर्यमभगसोमान् १ देवेंद्रमरुदग्निमित्रवरुणान् १ ॥ ९ ॥ मित्रावरुणौ ३ पूषणं ४ विश्वान्देवान् १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ ३ इंद्रं १ अग्निं १ मरुतः १ इंद्राग्नी १ बृहस्पतिं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं २६ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं १ अग्निं ४३ मित्रं १ मित्रावरुणौ १९ विष्णुं ६ इंद्राविष्णू ३ विष्णुं ८ अश्विनौ १२ [६/६] ॥१०॥ द्यावापृथिव्यौ १० ऋभून् १४ अश्वं ३५ आदित्यवाय्वग्नीन् १ सूर्यरथचक्राश्वान् १ आदित्यमंडलसप्तरश्मीन् १ परमेश्वरदुर्ज्ञेयतां २ संशयोत्थापनं १ प्रश्नमादित्यविषयकं १ पृथिव्यादित्यवृष्टिहविरुत्पत्तीः १ द्युपृथिवीवृष्टीः १ आदित्यदेवान् १ आदित्यचक्रं १ संवत्सरचक्रं ३ सप्तर्तून् १ सूर्यरश्मीनांस्त्रीत्वपुरुषत्वज्ञानं १ आहुतिंगोरूपां १ अन्यादित्यव्यतिहारोपासकदुर्लभतां १ सोमसूर्यमंडलपरिभ्रमणानि १ जीवपरमात्मानौ १ आदित्यतद्रश्मीन् १ आदित्योपासनानुपासनप्रशंसानिंदे १ अग्निवाय्वादित्यानांभ्वंतरिक्षद्वाधानज्ञानप्रशंसां १ अक्षरप्रशंसां १ सूर्यगायत्रसामनी १ गोसवितृधर्मान् १ गां २ वत्सगावौ १ शरीरजीवौ १ ब्रह्मसाक्षात्कारं १ ज्ञानं १ द्युपृथिव्यादित्यवृष्टीः १ प्रश्नंपृथिव्याद्यंतादिविषयकं १ प्रतिवाक्यं १ आदित्यरश्मीन् १ परिदेवनंब्रह्मात्माननुभवनिमित्तं १ देहात्मजीवात्मानौ १ ब्रह्मात्मज्ञानाज्ञानप्रशंसानिंदे १ गां १ वाचंमाध्यमिकां १ वागपाः १ शकधूमासोमौ १ अग्निसूर्यवायून् १ वाचं १ सूर्यं २

कालचक्रंसंवत्सरसंस्थं १ सरस्वतीं १ साध्यान् १ पर्जन्याग्नीन् १ सरस्वंतं १ इंद्रंमरुत्वंतं १५॥११॥ मरुतः १५ इंद्रं १ मरुतः २० इंद्रं १३ मरुतः२ इंद्रंमरुत्वंतं ४ मरुतः ३ इंद्रं ४५ रतिं ६ अश्विनौ ३९ [३३ ६]॥१२॥ द्यावापृथिव्यौ ११ अग्निसवितृदेवान् १ मित्रार्यमवरुणदेवान् १ देवाग्निवरुणान् १ देव्यउषासानक्ताः १ अहिर्बुध्न्यसिंध्वपांनपातः १ त्वष्टेंद्रौ १ इंद्रं १ मरुद्द्यावापृथिवीः १ मरुत्सेनाः १ अश्विपूषविष्णुवाग्विद्रान् १ देवदीधितिं १ अन्नं ११ अग्निसमिद्धं १ अग्नितनूनपातं १ अग्निमिळं १ अग्निवर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्नीमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्नित्वष्टारं १ अग्निवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ आग्निं ८ बृहस्पतिं ८ अमृणसूर्यान् १६ अग्निं २९ अग्निसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं१ अग्निवर्हिषं१ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः१ अग्निमूर्तीउषासानक्ते१ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ१ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः१ अग्नित्वष्टारं१ अग्निवनस्पतिं१ स्वाहाकृतीः१ अग्निं४९ [३७ १२]॥१३॥ इंद्रं १२६ ब्रह्मणस्पतिं१ बृहस्पतिं३ ब्रह्मणस्पतिं१ बृहस्पतिं३ ब्रह्मणस्पतिं१ बृहस्पतिं१ ब्रह्मणस्पतिं१ बृहस्पतिं५ ब्रह्मणस्पतिं१ बृहस्पतिं१ ब्रह्मणस्पतिं१ ॥१४॥ बृहस्पतिं१ ब्रह्मणस्पतिं८ बृहस्पतिं१ ब्रह्मणस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ ब्रह्मणस्पतिं १३ आदित्यान् १७ वरुणं ११ आदित्यमित्रावरुणान् १ देवान् १ देववसुमित्रवरुणादितींद्रमरुतः १ देवान् ३ वरुणं १ इंद्रं ५ इंद्रासोमौ १ इंद्रं १ सरस्वतींद्रौ १ बृहस्पतिं १ मरुतः १ मित्रावरुणौ १ देवान् १ इंद्रं १ त्वष्ट्रि-ळाभगरोदःपूषाश्विनः १ उषासानक्ताद्यावापृथिवीः १ देवाहिर्बुध्न्याजैकपादिंद्रान्१ विश्वान्देवान् १ द्यावापृथिव्यौ १ इंद्रं २ राकां २ सिनीवालीं २ गुंगूसिनीवालीराकासरस्वतींद्राणीवरुणानीः १ रुद्रं १५ मरुतः १५ अपांनपातं १५ इंद्रामधू १ मरुन्माधवान् १

त्वष्टृशुक्रौ१ अग्निशुची१ इंद्रानभसौ१ मित्रवरुणनभस्यान्१ ॥१५॥ अग्निंद्रविणोदसमिषंच१ अग्निंद्रविणोदसमूर्जंच १ अग्निंद्रविणो-दसंसहंच १ अग्निंद्रविणोदसंसहस्यंच १ अश्वितपान् १ अग्नितपस्यौ १ सवितारं ११ अश्विनौ ८ सोमापूषणौ ५ सोमपूषादितीः १ वायुं २ इंद्रवायू १ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ३ इंद्रं ३ विश्वान्देवान् ३ सरस्वतीं ३ द्यावापृथिव्यौ ३ शकुंतं ६ अग्निं २३ अग्निंवैश्वानरं २६ अग्निसमिद्धं १ अग्नितनूनपातं १ अग्निमिळं १ अग्निवर्हिषं १ आग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ१ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः१ अग्नित्वष्टारं१ अग्निवनस्पतिं१ स्वाहाकृतीः१ अग्निं३३ [२२ ११]॥१६॥ यूपं ५ यूपान् २ विश्वान्देवान् १ यूपान् २ स्थाणुंछिन्नयूपमूलं १ अग्निं २७ इंद्राग्नी ९ अग्निं ४२ अग्न्युषोश्विदधिकाः १ अग्निं ३ दधिकाग्न्युषोबृहस्पतिसवित्रश्विमित्रवरुणभगवसुरुद्रादित्यान्१ अग्निं८ अग्नीन्पुरीष्यान्१ अग्निं१४ अग्नींद्रौ१ अग्निं१ अग्निंवैश्वानरं ३ मरुतः३ परब्रह्म २ उपाध्यायंवैश्वामित्रं१ अग्निं २५ ऋत्विजः १ अग्निं ११॥१७॥ इंद्रं २२७ [१३७ ९०] ॥१८॥ इंद्रापर्वतौ १ इंद्रं १ वाचंससर्परीं २ रथांगानि ४ इंद्रं ४ अग्निं १ द्यावापृथिव्यौ ३ दिवं १ द्यावापृथिव्यौ ३ दिवं १ द्यावापृथिव्यौ १ सवितारं १ त्वष्टृभून् १ मरुत्सरस्वतीः १ विष्णुं १ इंद्रं १ अश्विनौ १ देवेंद्रर्भून् १ अर्यमादितिदेववरुणान् १ अग्निपृथिवीद्यवप्सूर्यांतरिक्षाणि १ पर्वतादितिमरुतः१ अग्निदेवान्१ अग्निं१ उषासाहनी१ अग्निं९ अहोरात्रे१ द्यावापृथिव्यौ४ दिशः १ इंद्रंवर्षतं ६ ॥१९॥ देवान् १ संवत्सरं २ संवत्सरादित्यान् १ सिंधुसंवत्सरेळासरस्वतीभारतीः १ सवितृधिषणे १ सवितृमित्रवरुणाब्रोदांसि १ अग्निवायु-सूर्यान् १ इंद्राग्निदेवान् १ इंद्रपूषाश्विदेवान् १ ओषधींद्रान् १ रोदोग्निदीप्तीः १ अग्निजिह्वाविश्वदेवान् १ अग्निंप्रमतिं १ अश्विनौ ९

मित्रं ९ ऋभून् ४ इंद्रर्भून् ३ उषसं ७ इंद्रावरुणौ ३ बृहस्पतिं ३ पूषणं ३ सवितारं ३ सोमं ३ मित्रावरुणौ ३ अग्निं १
अग्नीवरुणौ४ अग्निं५१ अग्निंरक्षोहणं१५ ॥२०॥ अग्निंवैश्वानरं१५ अग्निं ५८ उषोऽश्विसूर्यान्१ सवितृवरुणमित्रदेवान् १ देवसूर्यान्
१ सूर्यं २ उषोऽश्विनः १ सूर्यं १ उषसं १ अश्व्युषसः १ सूर्यं १ अग्निं ६ सोमकंसाहदेव्यं २ अश्विनौ २ इंद्रं ४२ वामदेवं १
इंद्रं ६३ ॥२१॥ ऋतदेवं ३ इंद्रं २३ श्येनंसुपर्णात्मानं ८ इंद्रं १ इंद्रासोमौ ५ इंद्रं१३ इंद्रोषसौ३ इंद्रं ४० इंद्राग्नी २ ॥२२॥ ऋभून् ४८
द्यावापृथिव्यौ १ दधिक्रां १९ सूर्यं १ इंद्रावरुणौ ११ आत्मानं ६ इंद्रावरुणौ ४ अश्विनौ २१ वायुं १ इंद्रवायू ६ वायुं १ इंद्र-
वायू ३ वायुं ५ इंद्राबृहस्पती ६ बृहस्पतिं ९ इंद्राबृहस्पती २ ॥२३॥ उषसं १८ सवितारं १३ देवद्युभूमिवरुणमित्रान् १ देवान् १
अदितिसिंधुस्वस्त्युषासानक्ताः १ अर्यमवरुणाग्नींद्रविष्णून् १ पर्वतमरुद्भगवरुणमित्रान्१ रोदोहिर्बुध्न्यान् १ देवादितींद्रमित्रवरुणान्
१ अग्निं १ उषसं १ सवितृभगवरुणमित्रार्यमेंद्रान् ७ द्यावापृथिव्यौ १ क्षेत्रपतिं ३ शुनं १ शुनासीरौ १ सीतां २ शुनासीरौ १
अग्निं ३७ मरुद्रुद्राविष्णून् १ अग्निं २० अग्निंसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्नि-
मूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारती: १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १
अग्निं १२७ [$\frac{२७}{१००}$] ॥२४॥ मरुदश्विमित्रवरुणान् १ अग्निं ५ इंद्राग्नी १ अग्निं ६ इंद्रं ८ उशनइंद्रौ १ इंद्रं१७ ऋणंचयौ ४ इंद्रं ७
इंद्रकुत्सौशनसः१ इंद्राकुत्सौ १ इंद्रं६८ [$\frac{१६}{५२}$] ॥२५॥ सूर्यं१ अग्निं४ मित्रावरुणौ१ मित्रवरुणार्यमवाय्विंद्रमरुद्रुद्रान्१ अश्विरुद्रान् १
वाय्वग्निपूषभगान् १ मरुतः १ वायुदेवपत्नीः १ उषासानक्ते १ वास्तोष्पतित्वष्टृवाग्वनस्पत्योषधीः १ मेधादित्यान् १ अग्निंवैद्युतं १

मरुद्गणभगोषधीद्युवनगिरीन् १ वाय्वपाः १ मरुतः १ मरुद्गणं १ भूमिं १ मरुदहिर्बुध्न्यान् १ देवनिर्ऋतीन् १ देवेषं १ भूम्युर्वश्यौ १
देवसंघं १ वरुणमित्रभगादितिवायून् १ अदितिमित्रवरुणान् १ सवितारं १ इंद्रं १ भगसवित्रिंद्रान् १ इंद्रंमरुत्वंतं १ बृहस्पतिं ३
मरुतः १ रुद्रं १ ऋभ्विंद्रपत्नीनदीसरस्वतीराकाः १ पर्जन्यं २ मरुतः १ पृथिव्यंतरिक्षवनस्पत्योषधीः १ देवान् १ अश्विनौ १ नदीः १
द्यावापृथिव्यौ १ वायुं १ सोमं २ इंद्रं १ मां (अग्निंवा) १ धर्मं १ अश्विनौ १ पूषवायू १ अग्निंजातवेदसंमरुतश्च १ सरस्वतीं १
बृहस्पतिं (अग्निंवा) १ अग्निं ३ देवान् १ अश्विनौ १ इंद्रं २ अग्निं ३ विश्वान्देवान् १ सूर्यं १ अग्निं (सूर्यंवा) १ सूर्यं २
मदं १ देवसंघं १ सुतंभरं १ अग्निं २ इंद्रोषआदित्यान् १ सूर्योषोनद्यौः १ मेघस्वंगिरसः १ इंद्राग्नी १ अंगिरसः २ अंगिरः-
सरमाः २ सूर्यं २ देवान् १ अंतर्यामिणं १ अग्नींद्रवरुणमित्रदेवमारुतबलविष्ण्वश्विरुद्रदेवपत्नीपूषभगसरस्वतीः १ इंद्राग्निमित्रवरु-
णादित्यादित्यपृथिवीद्युमरुत्पर्वताब्विष्णुपूषब्रह्मणस्पतिभगसवितॄन् १ विष्णुवायुसोमभर्वश्वित्वष्टॄन् १ मरुतबलबृहस्पतिपूषवरुणमित्रार्य-
म्णः १ पर्वतनदीभगादितीः १ देवपत्नीः २ ॥२६॥ उषसं १ सूर्यरश्मीन् १ सूर्यं ३ सूर्योषःसूर्यरश्मीन् १ मित्रवरुणाग्नीन् १ अग्निंवैद्युतं
१ उषसः १ इंद्रेंद्रात्मसूर्यौ १ अग्निं १ अग्नासवितारौ १ सवितृभगाश्विनः १ सवितृभगौ १ पूषभगादितिसूर्येंद्रविष्णुवरुणमित्रा-
ग्नीन् १ सवितृनदीः १ देवमित्रवरुणान् १ सूर्यं २ देवदेवपत्नीः १ अग्नासवितारौ १ सवितारं १ अग्निदेवान् ३ इंद्रवायू १ वायुं
१ इंद्रवायू २ देवाश्व्युषोग्नीन् १ मित्रवरुणसोमविष्ण्वग्नीन् १ आदित्यवश्विंद्रवाय्वग्नीन् १ अश्विभगादितिपूषद्यावापृथिवीः १ वायु-
सोमबृहस्पत्यादित्यान् १ देवाग्न्यृभुरुद्रान् १ मित्रवरुणरेवतींद्राग्न्यदितीः १ सूर्याचंद्रमसौ १ मरुतः ९१ अग्नामरुतः ८ मरुतः ४

शसीयसीं ४ पुरुमीह्ळवैददश्विं १ तरंतवैददश्विं १ मरुतः ६ रथवीतिंदाल्भ्यं ३ मित्रावरुणौ ५९ [ ] ॥२७॥ अश्विनौ ४८ उषसं १६ सवितारं १४ पर्जन्यं १० पृथिवीं ३ वरुणं ८ इंद्राग्नी ६ मरुतः ९ अग्निं ५४ [ ] ॥२८॥ अग्निंवैश्वानरं २१ अग्निं ९८ ॥ २९ ॥ इंद्रं ६४ वरुणमित्रेंद्रपूषविष्ण्वग्निसवित्रोषधिपर्वतान् १ इंद्रं १ इंद्रदेवान् २१ इंद्रं ५५ दानंचायमानीयं १ गाः १ इंद्रं १ गाः ५ गवेंद्रान् १ ॥ ३० ॥ इंद्रं १२८ बृबुंतक्षाणं ३ इंद्रं १४ सोमं ५ इंद्रं १४ देवभूमिबृहस्पतींद्रान् १ इंद्रं १ [illegible] ४ रथं ३ दुंदुभिं २ दुंदुभींद्रौ १ ॥ ३१ ॥ अग्निं १० मरुतः २ धेन्विषे १ इंद्रवरुणार्यमविष्णून् १ पूषणं ५ मरुतः २ द्यावाभूमी १ मित्रवरुणाग्नि-विश्वदेवान् १ अग्निं १ अहोरात्रे १ वायुं १ अश्विरथाश्विनः १ पर्जन्यवायुमरुतः १ मरुतः १ पूषणं १ त्वष्ट्रग्नी १ रुद्रं १ मरुतः १ मरुद्गणं १ विष्णुं १ अहिर्बुध्न्यपर्वतसवितृविश्वदेवभगान् १ विश्वान्देवान् १ देवादितिव[illegible]मित्रार्यमसवितृभगान् १ सूर्यदेवान् १ द्यावापृथिव्यौ १ मरुतः २ इंद्रं १ अपः १ सवितारं १ अग्निदेवान् १ अश्विनौ १ आदित्यवसुमरुद्रुद्रान् १ रुद्र-सरस्वतीविष्णुवाय्वृभुविश्ववाजविधातृपर्जन्यान् १ सवित्रभगापांनपात्त्वष्टृद्युपृथिवीः १ अहिर्बुध्न्याजैकपात्पृथिवीसमुद्रविश्वदेवान् १ देवपत्नीविश्वदेवान् १ सूर्यं २ अदितिवरुणमित्रार्यमभगान् १ आदित्यादितीः १ द्युपृथिव्यग्निवस्वादित्यादितीः १ देवान् ४ वरु-णमित्राग्नीन् १ इंद्रपृथिवीपूषभगादितिपंचजनान् १ देवान् १ अग्निं १ सोमं १ इंद्रादिदेवान् १ पंथानं १ अतियाजयागनिराकृतिं १ मरुदादित्यान् १ सोमं १ उषःसिंधुपर्वतपितॄन् १ देवसूर्याग्नीन् १ इंद्रसरस्वतीपर्जन्योषध्यग्नीन् १ विश्वान्देवान् ४ पूषणं ३२ इंद्रापूषणौ ६ पूषणं ४ इंद्राग्नी २५ सरस्वतीं १४ ॥ ३२ ॥ अश्विनौ २२ उषसं १२ मरुतः ११ मित्रावरुणौ ११ इंद्रावरुणौ ११

इंद्राविष्णू ८ द्यावापृथिव्यौ ६ सवितारं ६ इंद्रासोमौ ५ बृहस्पतिं ३ सोमारुद्रौ ४ वर्म १ धनुः १ ज्यां १ आर्त्नी १ इषुधिं १ सारथिरश्मीन् १ अश्वान् १ रथं १ रथगोपान् १ ब्राह्मणपितृसोम्यद्युपृथिवीपूष्णः १ इषून् २ प्रतोदं १ हस्तत्राणं १ विपाक्तमुखबाणं २ युद्धभूमिब्रह्मणस्पत्यदितीः १ कवचसोमवरुणदेवान् १ देवब्रह्माणि १ अग्निं २५ ॥ ३३ ॥ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंनराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ अग्निमूर्तीःस्वाहाकृतीः १ अग्निं २० अग्निंवैश्वानरं १६ अग्निं ३३ अग्निंवैश्वानरं ३ अग्निं ३७ इंद्रं २१ दानंसौदासं ४ इंद्रं १२२ [ ] ॥३४॥ वसिष्ठपुत्रान् ९ वसिष्ठं ५ देवान् १ अपः १ इंद्रं २ यज्ञं ३ देवान् २ वरुणं २ देवान् २ अग्निं १ अग्निमपांनपातं १ अग्निमर्हिं १ अग्निमहिर्बुध्न्यं १ देवान् २ देवपत्नीत्वष्टॄन् १ त्वष्टारं १ देवपत्नीद्युपृथिवीवरुणायीत्वष्टॄन् १ पर्वताब्देव-पत्न्योषधीद्युवनस्पत्यंतरिक्षद्यावापृथिवीः १ द्युपृथिवीवरुणमरुतः १ इंद्रवरुणमित्राग्न्यब्वोषधीवृक्षान् १ इंद्राग्निवरुणसोमपूषभगनराशंसपु-रंधिरैसत्यशंसार्यम्णः १ धातृवरुणद्युपृथिव्यद्रिदेवस्तुतीः १ अग्निमित्रवरुणाश्विपुण्यकर्मवायून् १ द्युपृथिव्यंतरिक्षौषधिवृक्षेंद्रान् १ इंद्रवसु-वरुणादित्यरुद्रत्वष्टृदेवपत्नीः १ सोमब्रह्मग्रावयज्ञयूपमित्योषधिवेदीः १ सूर्यचतुर्दिक्पर्वतनद्यपाः १ अदितिमरुद्विष्णुपूषभवित्रवायून् १ सवित्रुषःपर्जन्यक्षेत्रपतीन् १ देवसरस्वतीध्यभिषाड्वातिपाट्दिव्यपार्थिवाप्यान् १ सत्यपत्यश्वगोऋभुपितॄन् १ अजैकपादहिर्बुध्न्यसमु-द्रापांनपात्पृश्नीः १ आदित्यरुद्रवसुदेवान् १ देवयज्ञियमनुयजनदेवान् १ ॥ ३५ ॥ सूर्यपृथिव्यग्नीन् १ मित्रावरुणौ १ वायुधेनुपर्ज-न्यान् १ इंद्रार्यमणौ १ रुद्रं १ सरस्वतीनदीः १ मरुद्वाचः १ भूमिपूषभगवाजान् १ मरुद्विष्णून् १ ऋभून् १ इंद्रं ५ सवितृपर्व-

तैंद्रदेवान् १ सवितारं ६ वाजिनः २ अध्युषःपत्नीयजमानहोतृन् १ बर्हिर्वायुपूष्णः १ वसून् १ विश्वदेवाग्निभगाश्वींद्रान् १ मित्र-
वरुणेंद्राग्न्यर्यमादितिविष्णुसरस्वतीमरुतः १ देवान् १ द्युपृथिवीवरुणमित्राग्निदेवान् १ देवसवितृन् १ मित्रवरुणद्युपृथिवींद्रार्यमादि-
तिविष्णुसरस्वतीः १ वरुणमित्रार्यमादितीः १ विष्णुरुद्राश्विनः १ पूषसरस्वतीदेवपत्नीवायून् १ द्युपृथिवीवरुणमित्राग्निदेवान् १
अग्नींद्रमित्रवरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्रान् १ भगं ५ उषसं १ अंगिरःपर्जन्यनदीपत्नीयजमानान् १ अग्निं १ देवहोतृयज-
मानान् १ अग्निं १ अग्निमरुदिंद्रराज्युषोमित्रवरुणान् १ अग्निदेवान् १ देवद्यावापृथिवीः १ यज्ञर्त्विगग्नीन् १ देवाग्नीन् १ देवान् १
अग्निदेवान् १ दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्युपृथिव्यप्सूर्यान् १ दधिक्रां ४ सवितारं ४ रुद्रं ४ अपः ४ ऋभून् ३
विश्वान्देवान् १ अपः ४ मित्रावरुणौ १ अग्निं १ विश्वान्देवान् १ नदीः १ आदित्यान् ६ द्यावापृथिव्यौ ३ वास्तोष्पतिं ४ इंद्रं ७
मरुतः ४९ रुद्रं १ ॥३६॥ सूर्यं १ मित्रावरुणौ १८ सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ सूर्यं ४ सूर्यमित्रवरुणान् १ मित्रावरुणौ १४ अदितिं
१० सूर्यं ३ मित्रावरुणौ ३ अश्विनौ ५६ उषसं ४० [३४/६] ॥३७॥ इंद्रावरुणौ ३० वरुणं २७ वायुं ४ इंद्रवायू ३ वायुं १ इंद्रवायू
१ वायुं १ इंद्रवायू ४ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्रवायू १ वायुं १ इंद्राग्नी २० सरस्वतीं २ सरस्वंतं १ सरस्वतीं ६ सरस्वंतं ३
इंद्रं १ बृहस्पतिं १ इंद्राब्रह्मणस्पती १ बृहस्पतिं ५ इंद्राब्रह्मणस्पती १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ६ इंद्राबृहस्पती १ विष्णुं ३ इंद्राविष्णू
३ विष्णुं ८ ॥ ३८ ॥ पर्जन्यं ९ मंडूकान् १० इंद्रासोमौरक्षोहणौ ७ इंद्रं १ सोमं १ अग्निं १ देवान् १ सोमं २ अग्निं १ इंद्रा-
सोमौरक्षोहणौ १ इंद्रं १ ग्राव्णः १ मरुतः १ इंद्रं ४ वसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षाणि १ इंद्रं १ इंद्रासोमौरक्षोहणौ २ इंद्रं २९

आसंगं ५ इंद्रं ४० दानंवैभिंदवं २ इंद्रं २० दानंपाकस्थामीयंकौरयाणीयं ४ इंद्रं १४ पूषणं ४ दानंकौरंगं ३ ॥ ३९ ॥ अश्विनौ
३६ अश्विनौदानंकाशवंचैदीयंच १ दानंकाशवं २ इंद्रं ४५ दानंतैरिंदिरंपार्शवीयं ३ मरुतः ३६ अश्विनौ ५० अग्निं १० ॥४०॥
इंद्रं १२१ आदित्यान् ७ अश्विनौ १ अग्निसूर्यवायून् १ आदित्यान् १३ अग्निं ३३ आदित्यान् २ दानंत्रासदस्यवं २ मरुतः २६
॥ ४१ ॥ इंद्रं १६ दानंचैत्रं २ अश्विनौ १८ अग्निं ३० इंद्रं २७ दानंवारवंसौषामीयं ३ मित्रावरुणौ ९ आदित्यश्विमरुतः १
मरुतः १ विष्णुं १ मित्रावरुणौ १२ अश्विनौ १९ वायुं ६ मरुद्ब्रह्मणस्पतिदेवान् १ अग्निदेवान् १ यज्ञं १ देवान् १ देवमरुद-
दितीः १ मरुदिंद्रावरुणादित्यान् १ वरुणादिदेवान् १ मरुद्विष्ण्वश्विपूषइंद्रान् ४ मरुत्सवितृन् १ मरुदादिदेवान् ४ अर्यममित्रवरु-
णान् १ देवान् ५ त्रयस्त्रिंशद्देवान् १ वरुणमित्रार्यमदेवपत्न्यग्नीन् ३ मरुतः १ सोमं १ अग्निं १ त्वष्टारं १ इंद्रं १ रुद्रं १ पूषणं १
विष्णुं १ अश्विनौ १ मित्रावरुणौ १ अत्रीन् १ विश्वान्देवान् ४ यज्ञयजमानौ ४ दंपती ५ दंपत्याशिषः ९ ॥ ४२ ॥ इंद्रं ६७
अश्विनौ २४ इंद्रं १४ इंद्राग्नी १० अग्निं १० इंद्राग्नी १२ वरुणं १३ अश्विनौ ३ अग्निं ६३ अग्नींद्रौ १ इंद्रं ६१ [४१/२०]॥४३॥
दानंपार्थुश्रवसं ४ वायुं ४ इंद्रं ३ वायुं १ इंद्रं १ आदित्यान् १३ आदित्योषसः ५ सोमं १५ अग्निं २० इंद्रं ४१ देवान् १
इंद्रं ३९ आदित्यान् २१ ॥ ४४ ॥ इंद्रं १३ दानमार्क्षाश्वमेधीयं ६ इंद्रं १० इंद्राग्निविश्वदेववरुणान् १ वरुणं १ इंद्रं २१ अग्निं ३३
अश्विनौ १८ अग्निं १२ दानंश्रौतर्वणमार्क्षीयं ३ अग्निं १६ इंद्रं ३३ सोमं ९ इंद्रं ९ देवान् १ इंद्रं १८ [१/२] ॥४५॥ देवान् १
वरुणमित्रार्यम्णः १ देवान् १ अर्यमवरुणौ १ देवान् २ इंद्रविष्णुमरुदश्विनः १ देवान् २ अग्निं ९ अश्विनौ २० इंद्रं ९२ इंद्रर्भून् १

ऋक्सं. मरुतः १२ इंद्रं २२ इंद्रामरुतः १ इंद्राबृहस्पती १ इंद्रं ५० [२६/२२] ॥ ४६ ॥ वाग्देवीं २ इंद्रं १ मित्रावरुणौ ४ मित्र- भेद अन्वा
॥ ४२ ॥ वरुणादित्यान् १ आदित्यान् १ अश्विनौ २ वायुं २ सूर्यं २ उषसं १ सोमंपवमानं १ गां २ अग्निं ३५ अग्नामरुतः १ सोमंपवमानं
४० [1]अग्निसमिद्धंपवमानं १ अग्नितनूनपातंपवमानं १ अग्निमिळंपवमानं १ अग्निबर्हिषंपवमानं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारःपवमानं १
अग्निमूर्तीउषासानक्तेपवमानं १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौपवमानं १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीःपवमानं १ अग्नित्वष्टारंपवमानं १
अग्निवनस्पतिंपवमानं १ स्वाहाकृतीः १ सोमंपवमानं ५१५ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अग्निंपवमानं ३ सोमंपवमानं १८ पूषणं-
पवमानं ३ सोमंपवमानं १० अग्निंपवमानं २ सवितारंपवमानं १ अग्निसवितारौपवमानौ १ विश्वान्देवान्पवमानान् १ सोमंपवमानं
३ पावमान्यध्येतॄन्पवमानान् २ सोमंपवमानं ४९८ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ अग्निं ५५ [३५/२०] ॥ ५३ ॥ इंद्रं ३ अपः ९ यमं
१ यमीं १ यमं १ यमीं १ यमं ३ यमीं ३ यमं १ यमीं १ यमं १ यमीं १ अग्निं १८ शकटेहविर्धानाख्ये ५ यमं ५ पितॄनंगि-
रोथर्वभृगुनामकान् १ पितॄन् ३ श्वानौसारमेयौ ३ यमं ४ पितॄन् १४ अग्निं १४ सरण्यूं २ पूषणं ४ सरस्वतीं ३ अपः ५ मृत्युं
४ धातारं १ त्वष्टारं १ पितृमेधं ७ प्रजापतिं १ ॥ ५४ ॥ अबग्नीषोमान् १ अपः ७ अग्निं १८ इंद्रं २५ अश्विनौ ३ सोमं ११ ॥ ४२ ॥
पूषणं ९ इंद्रं ४४ अग्निमपांनपातं १५ इंद्रामरुतः १ विश्वान्देवान् १ देवसंघं १ सवितृभगार्यमदेवान् १ देवभुविभ्ववाजान् १
देवान् १ हिरण्यगर्भं २ शमीमरणिकारणभूतां १ कण्वं २ इंद्रं ९ ॥५५॥ विश्वान्देवान् १ इंद्रं २ दानंकौरुश्रवणंत्रासदस्यवीयं २

[1] अस्मिन्नाप्रियेपवमानोगुणः।

उपमश्रवसं ४ अक्षान् १ कितवनिंदां ४ कितवाक्षनिंदां १ अक्षनिंदां १ अक्षान् २ कितवनिंदां २ अक्षान् १ कृषिं १ अक्षनिंदां १ अग्निद्यु-
पृथिवीदेवावनानि १ द्युपृथिवीसिंधुपर्वतसूर्योषःसोमान् १ द्युपृथिव्युषोग्नीन् १ उषासाग्नी १ उषासाग्नीन् १ उषोग्न्यश्विनः १ सवितृधि-
षणाग्नीन् १ देवस्तोत्रसूर्याग्नीन् १ आदित्याग्नीन् १ इंद्रमित्रवरुणभगाग्निदेवान् १ आदित्यबृहस्पतिपूषाश्विभगाग्नीन् १ आदित्याग्नीन् १
मरुद्रुद्राग्निदेवान् १ देवान् १ उषोनक्ताद्युपृथिवीवरुणमित्रार्यमेंद्रमरुत्पर्वताबादित्यांतरिक्षस्वर्गान् १ द्युपृथिवीनिर्ऋतीः १ अदितिदेवाव-
नानि १ ग्रावदेवावनानि १ इंद्रेळाबृहस्पती १ अश्विनौ १ मरुद्गणं १ सोमं १ देवान् ३ अग्निमित्रवरुणसवितॄन् १ देवान् १ सवितारं १
सूर्यं १२ इंद्रं ५ अश्विनौ ३१ इंद्रं ३३ अग्निं २२ [१२/१०] ॥५६॥ इंद्रंवैकुंठं ३७ अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् १
अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् १ अग्निंसौचीकं १ देवान् ६ अग्निंसौचीकं ३ देवान् २ अग्निंसौचीकं ६ इंद्रं १४
अग्निवायुसूर्यान् १ पृथिवीदेवसूर्यान् १ स्तोमाभिमानिदेवद्युधर्मदेवादित्यान् १ अंगिरसः ३ बृहदुक्थं १ इंद्रं १ तंतुमद्याख्यं १
मनआवर्तनं ३ सोमं १ मनआवर्तनं १२ निर्ऋतिं ३ निर्ऋतिसोमौ १ देवीमसुनीतिं २ पृथिवीद्यंतरिक्षसोमपूषस्वस्तीः १ द्यावा-
पृथिव्यौ २ इंद्रद्यावापृथिवीः १ असमातिं ४ इंद्रं १ असमातिं १ अर्थंसुबंधोर्जीविताह्वानरूपं ५ सुबंधोःस्पर्शनहेतुभूतांदेवतां १
रुद्रं २ अश्विनौ २ वास्तोष्पतिरुद्रसृष्टिं ३ रुद्रंवास्तोष्पतिं १ वास्तोष्पत्यग्नी १ अंगिरसः १ इंद्रं ३ अग्निं १ नासत्येंद्रान् १ सोमं १
अग्निं १ आदित्ययाः १ नाभानेदिष्ठधेनू १ अग्निं १ इंद्राग्नी १ इंद्रं १ मित्रवरुणनाभानेदिष्ठान् १ वरुणं १ मित्रावरुणौ १
सं. प्र. ८ वरुणं १ देवान् १ ॥५७॥ अंगिरसः ६ विश्वान्देवान् १ दानंसावर्णीयं ४ देवान् ८ इंद्राग्निमित्रवरुणभगद्युपृथिवीमरुतः १ द्यां १

देवान् ४ पथ्यास्वस्ति २ विश्वदेवावितीः १ देवान् २ नराशंसपूषाग्निसूर्यचंद्रमोयमेंद्रवायूषोराश्व्यश्विनः १ अग्निबृहस्पत्यजैकपादहि-
र्बुध्न्यान् १ पृथिव्यर्यमणौ १ अश्वान् १ वार्य्विंद्रपूष्णः १ एकविंशतिनृभुवनस्पतिपर्वताग्निकृशान्वस्तातिष्यरुद्रान् १ नदीसरस्वती-
सरयुसिंध्वाद्याः १ देवमातृदेवपत्नीत्वष्ट्रिंद्रवाजभगमरुतः १ मरुतः १ मरुदिंद्रादिदेववरुणमित्रान् १ मरुददितीः १ द्यावापृथिव्यौ
१ होत्रायज्ञौ १ गयं १ विश्वदेवादितीः १ अग्नींद्रवरुणमित्रार्यमवायुपूषसरस्वत्यादित्यविष्णुमरुद्भृगुसोमरुद्रादितिब्रह्मणस्पतीन् १
इंद्राग्नीषोमान् १ देवान् २ मित्रावरुणौ १ गां १ देवान् १ द्यावापृथिव्यौ १ पर्जन्येंद्रवायुवरुणमित्रार्यमादितिपार्थिवदिव्यांतरिक्ष-
देवान् १ ऋभुसोमान् १ देवान् १ अश्विनौ १ माध्यमिकवागजैकपात्सिंध्वद्विश्वदेवसरस्वतीः १ देवान् १ देवानिंद्रज्येष्ठान् १
मरुतः १ इंद्रवस्वादित्यादितिरुद्रमरुत्त्वष्टृदेवपत्नीः १ अदितिद्युपृथिव्यग्नींद्रविष्णुमरुदादित्यवसुरुद्रसवितॄन् १ सरस्वद्वरुणपूषवि-
ष्णुवाय्वश्विनः १ यज्ञदेवर्त्विगध्वर्य्वादिद्युपृथिवींद्रान् १ अग्नीषोमौ १ देवान् २ देववातपर्जन्यावोषध्यर्यमाग्निवायुसूर्यान् १ सिंध्वं-
तरिक्षाजैकपान्मेघाहिर्बुध्न्यदेवान् १ देवान् १ अब्यादित्यक्षेत्रपतीन् १ देवान् २ बृहस्पतिं २४ अग्निं १२ अग्निंसमिद्धं १ अग्निं-
नराशंसं १ अग्निमिळं १ अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीः-
सरस्वतीळाभारतीः १ अग्निंत्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ ज्ञानं ११ ॥५८॥ देवान् ९ इंद्रं १७ नदीः ९ माण्णः ८
मरुतः १६ अग्निं १४ विश्वकर्माणं १४ मन्युं १४ सोमं ५ सूर्याविवाहं ११ देवान् १ सोमार्कौ १ चंद्रमसं १ विवाहमंत्रा-
शिषः ९ वधूवासःसंस्पर्शनिंदां २ दंपतियक्ष्मनाशं १ सूर्यासावित्रीं १६ ॥५९॥ इंद्रं २३ अग्निंरक्षोहणं २५ सूर्यमग्निंवैश्वानरंच १९

इंद्रं ४ सोमेंद्रौ १ इंद्रं १३ पुरुषं १६ अग्निं १५ देवान् १ अग्निं ३ अग्न्मरुदिंद्रान् १ मरुद्वरुणमित्रार्यमेंद्रान् १ इंद्रासूर्यौ १
इंद्रं १ रुद्रं १ बृहस्पतिसोमजाम्यथर्वदेवभृगून् १ द्युपृथिवीनराशंसयमादितित्वष्टृद्रविणोदऋभुरोदसीमरुद्विष्णून् १ अहिर्बुध्न्यसूर्य-
चंद्रमोद्युपृथिवीः १ पूषापांनपाद्वाय्वश्विनः १ अग्निदेवपत्न्यदितिचंद्रसूर्येंद्रान् १ अंगिरोग्रावेंद्रवस्वदितीः १ द्यावापृथिव्यौ १
देवान् २ अर्यममित्रवरुणदेवजनरुद्रमरुद्गणान् १ सूर्यचंद्रमोहिर्बुध्न्याश्विनः १ मित्रवरुणाश्विनः १ अश्विपूषभगभ्वादिब्रह्मादीन् १
इंद्रं १ सवित्रिंद्रमरुतः १ द्यावापृथिव्यौ १ इंद्रं १ देवस्तोत्रं १ गोयाच्चां १ माण्णः १४ ॥ ६० ॥ उर्वशीं १
पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वश्याद्यप्सरसः १ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ उर्वशीं १ पुरू-
रवसं १ उर्वशीं १ पुरूरवसं २ उर्वशीं १ पुरूरवसं १ इंद्राग्नौ १३ औषधीः २३ बृहस्पतिमित्रवरुणपूषादित्यवस्विंद्रान् १
बृहस्पतिं ३ देवान् २ बृहस्पतिं १ अग्निं ५ इंद्रं १२ इंद्रदेवसवित्रदितीः १ गवादितीः १ इंद्रादिती २ ऋत्विजः १२ द्रुघणं १२
इंद्रं ३ बृहस्पतिं १ इंद्रं ७ देवीमप्वां १ मरुतः १ इंद्रं २२ ॥ ६१ ॥ अश्विनौ ११ दक्षिणां ११ सरमां १ पणीनसुरान् १
सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ सरमां १ पणीनसुरान् १ आदित्यवरुणवाय्वग्नि-
सोमापाः १ सोमवरुणमित्राग्निबृहस्पतिब्रह्मजायादानानि १ देवबृहस्पतिब्रह्मजायाः १ देवसप्तर्षिबृहस्पतिब्रह्मजायाः १ देवजुहूबृहस्प-
तीन् १ देवमनुष्यराजबृहस्पतिब्रह्मजायादानानि १ देवबृहस्पतिब्रह्मजायाबार्हस्पत्ययज्ञान् १ अग्निंसमिद्धं १ अग्निंतनूनपातं १ अग्निमिळं १
अग्निंबर्हिषं १ अग्निमूर्तीर्देवीर्द्वारः १ अग्निमूर्तीउषासानक्ते १ अग्नीदैव्यौहोतारौप्रचेतसौ १ अग्निमूर्तीःसरस्वतीळाभारतीः १ अग्निं-

त्वष्टारं १ अग्निंवनस्पतिं १ स्वाहाकृतीः १ इंद्रं ३० अग्न्यादित्यवायुसूर्यरश्मीन् १ अग्निवायुसूर्यान् १ वेदिजायापतिदेवान् १ देवंमध्यमस्थानं १ वाचंमाध्यमिकांचपरमात्मछंदःसोमग्रहान् १ यज्ञं २ ब्रह्मसर्वरूपांवाचं १ छंदोयोगधिष्ण्यवागृत्विगिंद्राश्वान् १ सप्ताश्वसूर्यान् १ अग्निं ९ इंद्रं ९ धनान्नदानं ९ अग्निंरक्षोहणं ९ इंद्रं २२ [१३/९] ॥ ६२ ॥ प्रजापतिं १० अग्निं ८ वेनं ८ अग्निं ४ वरुणं १ सोमं १ वरुणापाः २ इंद्रं १ वाचमांभृणीं ८ देवार्यममित्रवरुणान् १ वरुणमित्रार्यम्णः ३ वरुणमित्रार्यममरुद्रुद्रेंद्रान् १ वरुणमित्रार्यम्णः १ वरुणमित्रार्यमादित्यान् १ वसुमित्रवरुणार्यमाग्नीन् १ रात्रिं ८ अग्निं १ इंद्रमरुद्विष्ण्वद्यंतरिक्षवायून् १ देवान् २ द्युपृथिव्यहोरात्र्यबोषधिदेवसोमान् १ अग्निं १ इंद्राश्विबृहस्पतिदेवान् १ इंद्रं १ इंद्राग्निवसुरुद्रादित्यान् १ भाववृत्तिं १४ इंद्रं ३ अश्विनौ २ इंद्रं २ द्युभूम्यश्विनः १ मित्रावरुणौ ६ इंद्रं १४ यमं ७ अग्निसूर्यवायून् ७ देवान् १ वातौ १ वातं २ देवमरुद्भूतानि १ अपः १ जिह्वां १ इंद्रं ६ सवितारं ३ विश्वावसुं ३ अग्निं ७ अर्यमभगबृहस्पतिदेववाग्देवीः १ सोमाग्न्यादित्यविष्णुसूर्यब्रह्मबृहस्पतीन् १ इंद्रवायुबृहस्पतीन् १ अर्यमबृहस्पतींद्रवायुविष्णुसरस्वतीसवितॄन् १ अग्निं ९ ॥ ६३ ॥ अश्विनौ ६ इंद्रं ६ सपत्नीबाधनं ६ अरण्यानीं ६ इंद्रं १० सवितारं ५ अग्निं ५ श्रद्धां ५ इंद्रं १० भाववृत्तं ५ अलक्ष्मीनाशनं १ ब्रह्मणस्पतिं २ अलक्ष्मीनाशनं १ विश्वान्देवान् १ अग्निं ५ इंद्रदेवान् २ इंद्रमरुद्देवान् १ देवान् २ सूर्यं ५ शचीं ६ इंद्रं १० गर्भसमाधानं ६ यक्ष्मनाशनं ६ दुःस्वप्ननाशनं ५ देवान् ३ यमं १ देवान् १ सपत्ननाशनं ५ इंद्रं २ सोमवरुणबृहस्पत्यनुमतींद्रधातृविधातॄन् १ इंद्रं १ वायुं ४ गाः ४ सूर्यं ४ इंद्रं ४ उषसं ४ अभिषिक्तराजस्तुतिं ११ ग्राव्णः ४ ऋभून् १ अग्निं ३ मायाभेदं ३ तार्क्ष्यं ३ इंद्रं ६ धातृसवितृविष्णून् १

धातृसवितृविष्ण्वग्नीन् १ धातृसवितृविष्णुसूर्यान् १ बृहस्पतिं ३ पुत्रकामयजमानाशिषः १ पुत्रकामपत्न्याशिषः १ होत्राशिषः १ विष्णुत्वष्टृप्रजाविधातॄन् १ सिनीवालीसरस्वत्यश्विनः १ अश्विनौ १ अदितिं ३ वायुं ३ अग्निं ५ अग्निंजातवेदसं ३ सूर्यं ३ भाववृत्तिं ३ अग्निं १ संज्ञानं ३ ॥ ६४ ॥ इतिशाकलसंहितामंत्रदेवतान्वाधानम् ॥

अनुवाकादृग्देवतान्वाधानम् ।

श्रीः ॥ अग्निं १ इंद्रंद्विः ३ अग्निं ४ ब्रह्मणस्पतिं ५ कं ६ अग्निंद्विः ८ अग्न्यश्व्युषसः ९ इंद्रं १० अग्निंत्रिः १३ मरुतः १४ अग्निं १५ इंद्रं १६ अश्विनौ १७ इंद्रं १८ अग्निं १९ वायुं २० अग्निं २१ अश्विनौ २२ इंद्रंमरुत्वंतं २३ अश्विनौ २४ अग्निं २५ इंद्रं २६ ब्रह्मणस्पतिं २७ रुद्रं २८ अग्निंद्विः ३० इंद्रंद्विः ३२ अग्निंत्रिः ३५ इंद्रं ३६ ऋभून् ३७ वायुं ३८ अग्निंद्विः ४० इंद्रं ४१ इंद्रसूर्यौ ४२ मरुतः ४३ अश्विनौ ४४ अग्निंद्विः ४६ इंद्रंद्विः ४८ विश्वान्देवान् ४९ अश्विनौ ५० अग्निं ५१ इंद्रं ५२ देवान् ५३ मरुतः ५४ अश्विनौ ५५ इंद्रवायू ५६ इंद्रंचतुः ६० यज्ञयजमानौ ६१ अग्निंद्विः ६३ इंद्रंद्विः ६५ मरुतः ६६ सोमंपवमानंसप्त ७३ अग्निं ७४ सरण्यूः ७५ अपोपोनपातंवा ७६ इंद्रं ७७ रुद्रं ७८ अग्निं ७९ सोमं ८० अग्निं ८१ विश्वान्देवान् ८२ इंद्रं ८३ भाववृत्तिं ८४ इंद्रं ८५ ॥ इत्यनुवाकदेवताःपंचाशीतिः ॥

अनुवाकादृचामृष्यादयः ।

श्रीः ॥ अग्निमीळइत्यस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री १ सुरूपकृत्नुमित्यस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री २ एंद्रसानसिमित्यस्य

वैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ३ अग्निंदूतमित्यस्यकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्री ४ सोमानमित्यस्यकाण्वोमेधातिथिर्ब्रह्मणस्पतिर्गायत्री ५ कस्यनूनमित्यस्याजीगर्तिःशुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातःकस्त्रिष्टुप् ६ त्वमग्नेप्रथमइत्यस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपोग्निर्जगती ७ प्रवोयह्व-मित्यस्यघौरःकण्वोग्निर्बृहती ८ अग्नेविवस्वदित्यस्यकाण्वःप्रस्कण्वोग्न्यश्व्युषसोबृहती ९ अभित्यंमेषमित्यस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगती १० नूचित्सहोजाइत्यस्यगौतमोनोधाअग्निर्जगती ११ पश्वानतायुमित्यस्यशाक्त्यःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् १२ उपप्रयंतइत्यस्यराहूगणोगोतमोग्निर्गायत्री १३ प्रयेशुंभंतइत्यस्यराहूगणोगोतमोमरुतोजगती १४ इमंस्तोममित्यस्यांगिरसःकुत्सोग्निर्जगती १५ इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमूतयइत्यस्यांगिरसःकुत्सइंद्रोजगती १६ नासत्याभ्यामित्यस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् १७ कदित्थानॄनित्यस्यदैर्घतमसःकक्षीवानिंद्रस्त्रिष्टुप् १८ अग्निंहोतारमित्यस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोग्निरत्यष्टिः १९ आत्वाजुवइत्यस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोवायुरत्यष्टिः २० वेदिषदइत्यस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगती २१ अबोध्यग्निरित्यस्यौचथ्योदीर्घतमाअश्विनौजगती २२ कयाशुभेत्यस्यैंद्रइंद्रोमरुत्वांस्त्रिष्टुप् २३ युवोरजांसीत्यस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् २४ त्वमग्नेद्युभिरित्यस्यशौनकोगृत्समदोग्निर्जगती २५ योजातएवेत्यस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् २६ गणानांत्वेत्यस्यशौनकोगृत्समदोब्रह्मणस्पतिर्जगती २७ आतेपितरित्यस्यशौनकोगृत्समदोरुद्रोनिचृत्त्रिष्टुप् २८ सोमस्यमेत्यस्य गाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् २९ प्रवोदेवायेत्यस्यवैश्वामित्रऋषभोग्निरनुष्टुप् ३० इच्छंतित्वेत्यस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ३१ इंद्रंमतिरित्यस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ३२ इमंमहइत्यस्यवैश्वामित्रोवाच्योवाप्रजापतिरग्निस्त्रिष्टुप् ३३ त्वांह्यग्नइत्यस्यगौतमोवामदेवोग्निरष्टिः ३४ भद्रंतेअग्नइत्यस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ३५ यन्नइंद्रइत्यस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ३६ प्रऋभुभ्यइत्यस्यगौतमोवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप् ३७ अयंपिबेत्यस्यगौतमोवामदेवोवायुर्गायत्री ३८ अबोध्यग्निरित्यस्यात्रेयौबुधगविष्ठिरावग्निस्त्रिष्टुप् ३९ प्रवेधसइत्यस्यांगिरसोधरुणोग्निस्त्रिष्टुप् ४० महिमहइत्यस्यप्राजापत्यःसंवरणइंद्रस्त्रिष्टुप् ४१ विदादिवइत्यस्यात्रेयःसदापृणइंद्रसूर्यौत्रिष्टुप् ४२ आरुद्रासइत्यस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोजगती ४३ यदद्यस्थइत्यस्यात्रेयःपौरोश्विनावनुष्टुप् ४४ त्वंह्यग्नइत्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निस्त्रिष्टुप् ४५ त्वमग्नेयज्ञानामित्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निर्गायत्री ४६ वृषामहइत्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ४७ योरयिवइत्यस्यबार्हस्पत्यःशंयुरिंद्रोनुष्टुप् ४८ हुवेवोदेवीमित्यस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ४९ स्तुषेनरेत्यस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोश्विनौत्रिष्टुप् ५० अग्निंनरइत्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निर्विराळनुष्टुप् ५१ त्वेहयदित्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ५२ प्रशुक्रैत्वित्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोदेवाविराड्द्विपदा ५३ क्रीळंत्पक्षाइत्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमरुतोविराड्द्विपदा ५४ अपस्वसुरित्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ५५ प्रवीरयेत्यस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रवायूत्रिष्टुप् ५६ माचिदन्यदित्यस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रोबृहती ५७ महाँइंद्रयइत्यस्यकाण्वोवत्सइंद्रोगायत्री ५८ इंद्रःसुतेष्वित्यस्य काण्वोनारदइंद्रउष्णिक् ५९ वयमुत्वामपूर्व्येत्यस्यकाण्वःसोभरिरिंद्रःककुबुष्णिक् ६० योयजातीत्यस्यवैवस्वतोमनुर्यज्ञयजमानौगायत्री ६१ इमेविप्रस्येत्यस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ६२ अग्नआयाहीत्यस्यप्रागाथोभर्गोग्निर्बृहती ६३ योराजेत्यस्यांगिरसःपुरुहन्मेंद्रोबृहती ६४ आतूनइंद्रेत्यस्यकाण्वःकुसीदींद्रोगायत्री ६५ गौर्धयतीत्यस्यांगिरसोबिंदुर्मरुतोगायत्री ६६ स्वादिष्ठयेत्यस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाःपवमानःसोमोगायत्री ६७ पवस्वदक्षसाधनइत्यस्यागस्त्योदृह्ळच्युतःपवमानःसोमोगायत्री ६८ अयावीतीत्यस्यांगिरसोमहीयुःपवमानःसोमोगायत्री ६९ प्रदेवमच्छेत्यस्यभालंदनोवत्सप्रिःपवमानःसोमोजगती ७० प्रतआशवइत्यस्याकृष्टामाषाःपवमानःसोमोजगती ७१ अस्यप्रेषेत्यस्यमै-

त्रावरुणिर्वसिष्ठः पवमानः सोमस्त्रिष्टुप् ७२ सखायआनीत्यस्यकाण्वौपर्वतनारदौद्वेशिखंडिन्यावप्सरसावृषिकेवापवमानः सोमउष्णिक् ७३ अग्नेबृहन्नित्यस्याग्न्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ७४ त्वष्टादुहित्रइत्यस्ययामायनोदेवश्रवासरण्यूस्त्रिष्टुप् ७५ प्रदेवत्रेत्यस्यैलूषः कवषआपोपोनपात्रिष्टुप् ७६ अच्छामइंद्रमित्यस्यांगिरसः कृष्णइंद्रोजगती ७७ इदमित्थेत्यस्यमानवोनाभानेदिष्ठोरुद्रस्त्रिष्टुप् ७८ भद्राअग्नेरित्यस्यवाध्र्यश्वः सुमित्रोग्निर्जगती ७९ सत्येनोत्तमितेत्यस्यसूर्यासावित्रीसोमोनुष्टुप् ८० संजागृवद्भिरित्यस्यवैतहव्योरुणोग्निर्जगती ८१ इंद्रदृह्येत्यस्यवांदनोदुवस्युर्विश्वेदेवाजगती ८२ तमस्यद्यावापृथिवीइत्यस्यवैरूपः शतप्रभेदनइंद्रोजगती ८३ नासदासीदित्यस्यप्रजापतिः परमेष्ठीभाववृत्तिस्त्रिष्टुप् ८४ शासइत्थेत्यस्यभारद्वाजः शासइंद्रोनुष्टुप् ८५ ॥ इत्यनुवाकाद्यृचामृष्यादयः ॥

॥ अथऋग्विधानम् ॥

श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ ॐस्वयंभुवेब्रह्मणेविश्वगोप्त्रेनमस्कृत्वामंत्रदृग्भ्यस्तथैव ॥ विवक्षुरस्म्यृग्विधानंपुराणंपुरादृष्टमृषिभिर्मंत्रदृग्भिः ॥१॥ मंत्रेभ्योमंत्रदृग्भ्यश्चसमाम्नायानुपूर्वशः ॥ कर्मणामृषिदृष्टानांविधिंप्रोवाचशौनकः ॥२॥ ऋषिभिर्विविधामंत्रादृष्टादृष्टप्रयोजनाः ॥ प्रयोजनायचोद्दिष्टास्तस्मिंस्तस्मिन्प्रदर्शिताः ॥ ३ ॥ नानार्थानिचकर्माणिशांतिपुष्ट्याश्रयाणिच ॥ सिद्धयश्चतपोमूलाः श्रद्दधानस्यकुर्वतः ॥ ४ ॥ स्तुत्यादयोयेविकाराः प्रदिष्टास्तथार्थवादाऋक्षुसूक्तेषुचैव ॥ यैर्यैः कामैर्ऋषिभिर्देवताश्चतुष्टूयंतेतान्शृणुष्वोच्यमानान् ॥ ५ ॥ आयुः स्वर्गोद्रविणंसूनवश्चचतुर्विधंप्रोक्तमाशास्यमग्रे ॥ अन्येकामाः शतशः संप्रदिष्टाः संस्तुवद्भिर्ऋषिभिर्देवताश्च ॥ ६ ॥ सिद्धामंत्राविविधान्ब्राह्मणस्यफलंयच्छंतिविधिवत्प्रयुक्ताः ॥ सत्यंतेषांसाधनंसंयमश्चशमस्तितिक्षानसूयादमश्च ॥ ७ ॥ तस्माद्विजः प्रशांतात्माजपहोमपरायणः ॥ तपस्यध्ययनेयुक्तोभवेद्भूतानुकंपकः ॥ ८ ॥ क्षत्रियोबाहुवीर्येणतरेदापदमात्मनः ॥ धनेनवैश्यः शूद्रस्तुजपहोमैर्द्विजोत्तमः ॥९॥ तपसास्वर्गमाप्नोतितपसाविंदतेमहत् ॥ तपोयुक्तस्यसिध्यंतिकर्माणिनियतात्मनः ॥१०॥ विद्वेषणंसंवननंविषघ्नंरोगनाशनं ॥ येनयेनार्थमृषिणायदर्थंदेवताः स्तुताः ॥ ११ ॥ ससकामः समृद्धश्चतेषांतेषांतथातथा ॥ तानिकर्माणिवक्ष्यामिविविधानिचकर्मणाम् ॥ १२ ॥ पुरश्चरणमादौतुकर्मणांसिद्धिकारकम् ॥ स्वाध्यायाभ्यसनस्यादौप्राजापत्यंचरेद्विजः ॥१३॥ केशश्मश्रुलोमनखान्वापयित्वाप्लुतः शुचिः ॥ तिष्ठेदहनिरात्रौतुशुचिरासीतवाग्यतः ॥ १४ ॥ सत्यवादीपवित्राणिजपेद्व्याहृतयस्तथा ॥ ॐकाराद्यास्तुताजस्वासावित्रींचतदित्यृचम् ॥१५॥ आपोहिष्ठेतिसूक्तंतुशुद्धवत्योऽघमर्षणम् ॥ शंवत्यःस्वस्तिमत्यश्चपावमान्यस्तथैवच ॥ १६ ॥ सर्वत्रैतत्प्रयोक्तव्यमादावंतेचकर्मणाम् ॥

आसहस्रादाशताद्वादशांतमथवाजपेत् ॥ १७ ॥ ॐकारंव्याहृतीस्तिस्रःसावित्रीमथवायुतम् ॥ तर्पयित्वाङ्गिरावार्यान्नृषींश्छंदांसिदेवताः
॥ १८ ॥ प्रपद्येतविरूपाक्षंरौद्रमंत्रगणंजपन् ॥ अनार्यैर्नैवभाषेतनशूद्रैर्नापिगर्हितैः ॥ १९ ॥ नरजस्वलयानार्यापतितैर्नोत्यजैर्नृभिः ॥
नदेवब्राह्मणद्विष्टैर्नाचार्यगुरुनिंदकैः ॥ २० ॥ नमातृपितृविद्विष्टैर्नावमन्येतकंचन ॥ मंगलाचारयुक्तःस्वाभिरह्नोभ्युदयादपः (?) ॥२१॥
अंतेद्वादशरात्रस्यस्थालीपाकंप्रकल्पयेत् ॥ अग्नयेचाथसोमायतृतीयाचतयोःसह ॥ २२ ॥ वैश्वदेवीचरौद्रीचजुहुयादुत्तरेततः ॥ अवसा-
नस्यपतयेतथानुमतयेपिच ॥ २३ ॥ धन्वंतरयइत्यन्यागंधर्वाप्सरसामपि ॥ दशमीब्राह्मणस्पत्यापरातुब्रह्मणेस्मृता ॥२४॥ सरस्वत्यैत-
थाविष्णोरंत्यासौविष्टकृत्यपि ॥ आज्याहुतयएवाद्यौस्थालीपाकेहुतेपुनः ॥ २५ ॥ हुत्वाग्नितर्पयेद्विद्वान्पितृभ्यश्चप्रकल्पयेत् ॥ ततःशेषं
विधानेनशुचिर्भुंजीतवाग्यतः ॥ २६ ॥ कृच्छ्राणामेषसर्वेषांविधिरुक्तोऽनुपूर्वशः ॥ प्राजापत्यातिकृच्छ्रस्यतथासांतपनस्यच ॥ २७ ॥
पराकस्यचकृच्छ्रस्यविधिंचांद्रायणस्यच ॥ एकेनशुद्धिमाप्नोतिद्वाभ्यांपापैःप्रमुच्यते ॥२८॥ त्रिभिःसिध्यंतिमंत्राश्चमुच्यतेचोपपातकैः ॥
चतुर्भिर्भ्रूणहत्यायास्तथैवायाज्ययाजनात् ॥२९॥ पंचभिःपातकैःसर्वैर्दुष्कृतैश्चप्रमुच्यते ॥ तप्तकृच्छ्रेणसर्वाणिपापानिप्रतिबाधते ॥३०॥
चांद्रायणंसहाद्यंतमेभिःकृच्छ्रैःसमंस्मृतम् ॥ त्रिभिश्चांद्रायणैःपूतोब्रह्मलोकंसमश्नुते ॥ ३१ ॥ अष्टाभिर्देवताःसाक्षात्पश्येतवरदास्तथा ॥
छंदांसिदशभिर्ज्ञात्वासर्वान्कामान्समश्नुते ॥ ३२ ॥ त्र्यहंप्रातस्त्र्यहंसायंत्र्यहमद्यादयाचितम् ॥ त्र्यहंपरंचनाश्नीयात्प्राजापत्यंचरन्द्विजः
॥ ३३ ॥ एकैकंग्रासमश्नीयात्त्र्यहानित्रीणिपूर्ववत् ॥ त्र्यहंचोपवसेदंत्यमतिकृच्छ्रंचरन्द्विजः ॥ ३४ ॥ अमावास्यांनभुंजीतह्येषचांद्राय-
णोविधिः ॥ कुक्कुटांडप्रमाणंतुग्रासंकुर्यादतंद्रितः ॥३५॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ एकरात्रोपवासश्चकृच्छ्रःसांतपनःस्मृ-

तः ॥ ३६ ॥ एवमेतत्त्र्यहैर्युक्तंमहासांतपनंविदुः ॥ उपवासस्तुसप्ताहंशिशुसांतपनंस्मृतम् ॥ ३७ ॥ तप्तकृच्छ्रंचरन्विप्रोजलक्षीरघृतानि-
लान् ॥ प्रतित्र्यहंपिबेदुष्णान्सकृत्स्नायीसमाहितः ॥ ३८ ॥ नियतस्तुपिबेदापःप्राजापत्यविधिःस्मृतः ॥ यतिकृच्छ्रंवदंत्येतद्रहसामपनो-
दनम् ॥ ३९ ॥ यतात्मनोऽप्रमत्तस्यद्वादशाहमभोजनम् ॥ पराकोनामकृच्छ्रोयंसर्वपापप्रणोदनः ॥ ४० ॥ एकैकंह्रासयेत्पिंडंकृष्णेशुक्लेच
वर्धयेत् ॥ उपस्पृशंस्त्रिषवणमेतच्चांद्रायणंस्मृतम् ॥ ४१ ॥ एतमेवविधिंकृत्स्नमाचरेद्यवमध्यमे ॥ शुक्लपक्षादिनियतश्चरंश्चांद्रायणव्रतम्
॥ ४२ ॥ चतुरःप्रातरश्नीयाद्विप्रःपिंडान्कृताह्निकः ॥ चतुरोऽस्तमितेसूर्येशिशुचांद्रायणंस्मृतम् ॥ ४३ ॥ अष्टावष्टौसमश्नीयात्पिंडान्म-
ध्यंदिनेस्थिते ॥ नियतात्माहविष्यस्ययतिचांद्रायणव्रतम् ॥४४॥ यथाकथंचित्पिंडानांतिस्रोऽशीतीःसमाहितः ॥ मासेनाश्नन्हविष्यस्यचं-
द्रस्यैतिसलोकताम् ॥ ४५ ॥ एतद्रुद्रास्तथादित्यावसवश्चाचरन्व्रतम् ॥ सर्वेकुशलमोक्षायमरुतश्चर्तुभिःसह ॥४६॥ यावकःसप्तरात्रेणपा-
तव्योनियतात्मना ॥ स्थानासनत्रिषवणैर्जपतापावमान्यृचः ॥४७॥ एकैकंसप्तरात्रेणपुनातिविधिवत्कृतः ॥ त्वगसृक्पिशितास्थीनिमेदोमज्ञा-
नमेवच ॥ ४८ ॥ एकैकंसप्तरात्रंतुत्वगादीनांविशोधनम् ॥ एभिर्व्रतैर्विपूतात्माकुर्यात्कर्माण्यतंद्रितः ॥ ४९ ॥ इष्यन्कामांस्ततःसर्वानवाप्नो-
तिनसंशयः ॥ कणपिण्याकतक्राणामेकैकंशोधनंभवेत् ॥ ५० ॥ शुद्धात्माकर्मकुर्वीतसत्यवादीजितेंद्रियः ॥ एवंशुद्धस्यकर्माणिमंत्रैर्वक्ष्या-
मितद्यथा ॥ ५१ ॥ त्रिरात्रमेवोपवसेदादितःसर्वकर्मणाम् ॥ त्रीणिनक्तानिवाकुर्याच्चतःकर्मसमारभेत् ॥ ५२ ॥ नित्यप्रयोगिणांचैवप्रयो-
गादौव्रतंत्र्यहम् ॥ उपरिष्टादुपवसेत्कृत्वावासांनिपातिकम् ॥५३॥ आयुष्याण्येवकर्माणिमंत्रयुक्तःसमारभेत् ॥ शंवत्यःस्वस्तिमत्यश्चजपेत
त्रिवृताऋचः ॥ ५४ ॥ अरण्येवोदितेसूर्येदिशंप्राप्यापराजिताम् ॥ प्राचीमथोत्तरांवापिशुचौदेशेसमाहितः ॥ ५५ ॥ सवासाःसशिरस्को-

ऽसुस्नात्वाभ्युक्ष्यजपेद्विजः ॥ शुद्धवत्यस्तथांब्वत्यःपावमान्योऽघमर्षणम् ॥५६॥ एवंत्रिराप्लुत्यशुचिःप्राणायामान्समाचरेत् ॥ त्रीन्षडष्टौ
द्वादशवाषोडशाष्टादशापिवा ॥ ५७ ॥ आशताद्वायमेत्प्राणान्जपन्ब्रह्माघमर्षणम् ॥ यावद्वामनसस्तुष्टिस्तावत्प्राणान्समायमेत् ॥ ५८ ॥
यथायथामनस्तस्यदुष्कृतंकर्मगर्हति ॥ तथातथाशरीरंतत्तेनाधर्मेणमुच्यते ॥ ५९ ॥ प्राणायामैर्दग्धदोषःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ यथाविध्य-
पआचम्यआरोहेद्दर्भप्रस्तरम् ॥ ६० ॥ पवित्रपाणिःकृत्वातूपस्थंवैदक्षिणोत्तरम् ॥ दिशोरेवांतरंप्रेक्ष्यानिमिषंछाद्यचक्षुषी ॥ ६१ ॥ ॐकारं
व्याहृतीस्तिस्रःसावित्रींचतदित्यृचम् ॥ मनसैताअनुद्रुत्यवेदादिंसमुपक्रमेत् ॥ ६२ ॥ मंद्रमेवपठेत्प्रातरुच्चैर्मध्यंदिनेपठेत् ॥ सोच्चैरेवापरा-
ह्णेतुसंध्याकालउपारमेत् ॥ ६३ ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेचोत्थायत्रिराप्लुत्यपठेद्विजः ॥ मध्यमांवृत्तिमास्थायनद्रुतांनविलंबिताम् ॥ ६४ ॥ पूर्वांसं-
ध्यांजपंस्तिष्ठेदुपासीतचपश्चिमाम् ॥ नचांतराव्याहरेतविरमेद्वाकथंचन ॥६५॥ विरमेद्ब्राह्मणेप्राप्तेकामंतेनतुसंवदेत् ॥ शूद्रंदृष्ट्वैवसंप्राप्तंना-
धीयीतकथंचन ॥ ६६ ॥ आग्नेयंसूक्तमाद्यंतुमुख्यंब्रह्मर्षिसंमतम् ॥ रायस्पोषंधुरंधन्यंजपन्विप्रोऽर्थमाप्नुयात् ॥ ६७ ॥ ऋषिंसर्वमिदंजप्त्वा
सपुत्रंनियतःशुचिः ॥ संहिताफलमाप्नोतिऋग्वेदस्यनसंशयः ॥ ६८ ॥ एकादशगुणंह्येतज्जपन्ब्रह्मसनातनम् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिपापैश्च
परिमुच्यते ॥ ६९ ॥ अनश्नन्संहितामेतांप्रातःप्रातर्दिनेदिने ॥ आयुर्विद्यांधनंपुत्रान्गृहांश्चाप्नोत्यनामयान् ॥ ७० ॥ एतद्ब्रह्मजपन्शूद्रा-
न्नेक्षेतान्यांश्चतद्विधाम् ॥ प्रेक्ष्याचम्योदकंपूतःपश्येद्वामग्निभास्करौ ॥ ७१ ॥ मंद्रंजपोदशगुणउपांशुस्याच्छतान्वितः ॥ सहस्रंमानसंवि-
द्यादेषजप्यविधिःस्मृतः ॥ ७२ ॥ आदावेवतुसावित्र्याकर्मकुर्वीतशांतये ॥ पुष्टयेधनलाभायपशुकामायभूतये ॥ ७३ ॥ एषाहिसंहिता
देवैःसर्वब्रह्ममयीनिचृत् ॥ उग्रेणतपसादृष्टाविश्वामित्रेणधीमता ॥ ७४ ॥ होमांश्चजपयज्ञांश्चनित्यंकुर्वीतचैतया ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंपर-

ब्रह्मेदमुच्यते ॥ ७५ ॥ एषैवप्रतिलोमोक्तापच्छःशत्रुविनाशिनी ॥ अक्षरप्रतिलोमेयमाभिचारेषुशस्यते ॥ ७६ ॥ अक्षरप्रतिलोमेयंयस्मि-
न्युज्येतकर्मणि ॥ तदमोघंविजानीयादेतद्वैब्रह्मणोबलम् ॥ ७७ ॥ व्याघातकेध्मसमिधोह्यक्षरप्रतिलोमया ॥ जुहुयात्सार्षपंतैलंवैभीतक-
कृतस्रुचः ॥ ७८ ॥ यइच्छेत्पीडनंशत्रोरपिवोच्चाटनंपुनः ॥ पच्छःसंपीडयेच्छत्रून्वर्णशश्चप्रमापयेत् ॥ ७९ ॥ इतिपरिभाषा ॥ ॥
ऋग्वेदाद्यस्यसूक्तस्यविधिंवक्ष्याम्यतःपरम् ॥ यथाऋषिर्मधुच्छंदाःकर्मैतेनाकरोत्पुरा ॥ ८० ॥ शिरसाधारयेदग्निंनियतःपरिवत्सरम् ॥
चतुर्थप्राणकालीयोहुतशिष्टमदन्हविः ॥ ८१ ॥ जुहूंत्रिरुपतिष्ठंश्चसत्यवादीदिनेदिने ॥ व्रतकालेतुसंप्राप्तेआग्नेयंनिर्वपेच्चरुम् ॥ ८२ ॥ अन-
ग्नोध्यानमात्रोऽग्निर्व्रतांतेऽस्योपतिष्ठति ॥ दहेयमितियंचेच्छेत्तंदहत्येवपावकः ॥ ८३ ॥ अप्स्वप्यग्निर्ज्वलत्येवतद्व्रतस्यमहात्मनः ॥ समर्धय-
तितंचेष्टैःकामैर्वह्निःप्रयत्नतः ॥ ८४ ॥ अतःपरंतृचाःसप्तवाय्वाद्यायेप्रकीर्तिताः ॥ तान्जपन्प्रयतोनित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते ॥ ८५ ॥
मेधातिथावृषौपुनःसदसस्पतिमित्यृचम् ॥ मेधाकामोजपेन्नित्यंजुहुयाच्चाज्यमेतया ॥८६॥ स्योनेतिपृथिवीनित्यंस्नात्वाविप्रःशुचिर्जपेत् ॥
विंदतेमहतींभूमिमसपत्नामकंटकाम् ॥ ८७ ॥ इदंविष्णुरितीमाभिःपंचभिःश्राद्धकर्मणि ॥ अंगुष्ठमन्नेऽवगाह्येत्तेनरक्षांसिबाधते ॥८८॥
अंगुष्ठमात्रोभगवान्विष्णुःपर्यटतेमहीं ॥ राक्षसानांवधार्थायतच्छ्राद्धेप्रहरिष्यति ॥ ८९॥ अक्षय्यंचभवेदन्नंश्रद्धाभक्तिसमन्वितम् ॥ तस्मा-
च्छ्राद्धेषुसर्वेष्वप्यंगुष्ठग्रहणंस्मृतम् ॥ ९० ॥ सप्तजन्मकृतंपापंकृत्वाचाभक्ष्यभक्षणम् ॥ तद्विष्णोरित्यपांमध्येसकृज्जप्त्वाविशुद्ध्यति ॥९१॥
अंत्रयोयंतियाःप्रोक्तानवर्चस्त्वाभिषेचनीः॥ आयुष्यस्ताःपरिप्रोक्ताभैषज्यःपापमोचनीः ॥९२॥ शुनःशेपमृषिंबद्धःसंनिरुद्धोथधाजपेत् ॥
मुच्यतेसर्वपापेभ्योगदीचाप्यगदोभवेत् ॥ ९३ ॥ यइच्छेच्छाश्वतान्कामानिंद्रात्प्राप्स्येपुरंदरात् ॥ सषोडशभिरेवर्ग्भिरिंद्रंस्तूयाद्दिनेदिने

॥९४॥ हैरण्यस्तूपइंद्रस्यसूक्तंकर्मोमिसंस्तवम् ॥ तज्जपन्प्रयतःशत्रूनयत्नात्प्रतिबाध्यते ॥९५॥ आकृष्णेनेत्यृचात्वेवयोनित्यंसूर्यमर्चति ॥
प्रातर्मध्येऽस्तगंवापिसजीवेदगदःसुखी ॥ ९६ ॥ आकृष्णेनेत्यृचंत्वेतांध्यायन्निशिदिवौकसः ॥ अग्नौहुत्वैतयाचाज्यंदीर्घमायुरवाप्नुयात्
॥ ९७ ॥ येतेपंथाइतीमांतुसावित्रीमध्वगोऽभ्यसेत् ॥ स्वस्तिमान्व्रजतेऽध्वानंगृहांश्चाप्नोत्यनामयान् ॥ ९८ ॥ संपूपन्नितियत्सूक्तंघौरःक-
ण्वोजगावृषिः ॥ अध्वन्यमेतद्विज्ञेयंपरिपंथ्यपसेधनम् ॥ ९९ ॥ रौद्रीभिःषड्भिरीशानंतुष्टूयाद्योदिनेदिने ॥ सनारीसहितःशांतिंशंकरात्प्रा-
प्नुयात्सदा ॥ १०० ॥ एतेनैवषडर्चेनजुहुयादाज्यमन्वहम् ॥ चरुंचकल्पयेद्रौद्रंभूतिकामोऽथपर्वसु ॥ १ ॥ उदित्युद्यंतमादित्यमुपतिष्ठेद्दि-
नेदिने ॥ हृद्रोगनाशनंह्येतत्परमारोग्यवर्धनम् ॥ २ ॥ द्विषंतमित्यथार्धर्चंयंद्विष्यात्तंजपन्स्मरेत् ॥ आगस्कृत्सप्तरात्रेणविद्वेषमधिगच्छति
॥ ३ ॥ रोगैर्गृहीतोरोगीचप्रस्कण्वस्योत्तमंतृचम् ॥ आरोग्यमेतत्प्रयतोजपेन्नित्यमनेकशः ॥ ४ ॥ उत्तमस्तस्यचार्धर्चोद्विषद्वेषइतिस्मृतः ॥
यंद्विष्यात्तमभिध्यायेद्दृष्ट्वाचैनंजपेदिदम् ॥ ५ ॥ आगस्कृच्चत्रिरात्रेणविद्वेषंसंनियच्छति ॥ उदयत्यायुरक्षय्यंतेजोमध्यंदिनेजपन् ॥ ६ ॥
अस्तंव्रजतिसूर्येतुद्विषंतंप्रतिबाध्यते ॥ ओजस्तेजस्तथारोग्यंद्विषद्वेषंप्रकीर्तितम् ॥ ७ ॥ नवपश्येतिसूक्तानियानिगर्भेपराशरः ॥ अरातीनां
हरेत्प्राणान्छत्रूंश्चैवनियच्छति ॥ ८ ॥ सौपर्णानिपवित्राणिसूक्तान्येकादशाभ्यसेत् ॥ वांच्छन्पुत्रान्पशून्वित्तंस्वर्गमायुरनंधताम् ॥ ९ ॥
आध्यात्मिकीःकइत्येताजपंस्तुसुसमाहितः ॥ प्राप्नुयात्सपरंधामविश्वंज्योतिःसनातनम् ॥ ११० ॥ आनोभद्रीयमायुष्यंवैश्वदेवंजपन्मुनिः ॥
मुमूर्षुरपिजप्त्वैतद्दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ११ ॥ पितृणांश्राद्धकालेतुमध्विलेतत्तृचंपठेत् ॥ अघोराःपितरस्तस्यविशंतिज्योतिरुत्तमम् ॥ १२ ॥
त्वंसोमेतिचसूक्तेनपश्येच्चंद्रमुपोदितम् ॥ उपतिष्ठेत्समित्पाणिर्मासिमासिनवंनवम् ॥ १३ ॥ तन्मासंतस्यदुःखंहिनजातुत्रिविधंभवेत् ॥ गौतमेन

पुरादृष्टंमृत्योर्नाशनमात्मनः ॥ १४ ॥ उद्यंतमुपतिष्ठेतपूर्णंचैतत्समाहितः ॥ वासांस्यपिसविंदेतचंद्रस्यैतिसलोकताम् ॥ १५ ॥ धनकामो
जपेन्नित्यमेताइतितुनित्यशः ॥ स्नात्वाशुचिस्तुनियतइष्टंधनमवाप्नुयात् ॥ १६ ॥ आयुरीप्सन्निसमितिकौत्संसूक्तंसदाभ्यसेत् ॥ आज्या-
हुतीश्चजुहुयात्प्रत्यृचंवाग्यतःशुचिः ॥ १७ ॥ जपेदाप्लुत्यनियतःससाक्षादापदंतरेत् ॥ अपनःशोशुचदितिस्नात्वामध्यंदिनेरवौ ॥ १८ ॥
शुचिकामोजिताहारःप्रत्यृचंजुहुयाद्घृतम् ॥ समिधोऽन्वहमिष्टौवासूक्तमेतदघापहम् ॥ १९ ॥ यथामुंजादिवेषीकातथापापात्प्रमुच्यते ॥ जात-
वेदसइत्यादिसदास्वस्त्ययनेजपेत् ॥ १२० ॥ दुर्गेपथिप्रयातस्यनास्यारिभ्योभयंभवेत् ॥ राजकार्येश्वयूथेवाअभिशस्तोऽप्यनेकधा ॥ २१ ॥
अशक्तोऽप्रतिभाकार्येभयेप्राणांतिकेथवा ॥ जातवेदसइत्येतांजपंस्तेभ्यःप्रमुच्यते ॥ २२ ॥ सिषाधयिपुरर्थंतुप्रस्थितोमनसाजपेत् ॥
सिद्धार्थःस्वस्तिमानेतिप्रमीयेतनचाध्वनि ॥ २३ ॥ कृतार्थःस्वगृहान्गच्छन्नेतामेवसदाभ्यसेत् ॥ उदितेसवितर्येतांजपेदस्तंगतेतथा
॥ २४ ॥ अहःस्वस्त्ययनंप्रातारात्रिस्वस्त्ययनंनिशि ॥ व्युष्टायांचजपेन्नित्यमेतांदुःस्वप्ननाशिनीम् ॥ २५ ॥ प्रमंदिनेप्रसूयंत्यांजपेद्गर्भ-
प्रमोचनीम् ॥ इंद्रंचमनसाध्यायेन्नारीगर्भंप्रमुंचति ॥ २६ ॥ आपत्सुसर्वकामोवात्रितंनित्यंजपेदृषिम् ॥ जपन्निंद्रमितिस्नातोवैश्वदेवंतुसप्तकम्
॥ २७ ॥ मुच्यतेजुहुयादाज्यंविश्वस्मादेवसोंऽहसः ॥ शंतातीयंपरंसूक्तंपंचविंशकमुत्तमम् ॥ २८ ॥ नासत्यौतुनमस्कृत्यपरामृद्धिमवाप्नु-
यात् ॥ घर्मसंस्तवनंसूक्तंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २९ ॥ इमाइतिजपेच्छश्वद्रौद्रसूक्तंद्विजःशुचिः ॥ आयुर्विद्यांधनंपुत्रान्गृहांश्चाप्नोत्यना
मयान् ॥ १३० ॥ वीतेष्वपत्यगोष्ठेषुदुःस्वप्नेतित्र(?)मात्मनः ॥ मानोमहांतमित्याभ्यांत्रिरात्रोपोषितःशुचिः ॥ ३१ ॥ औदुंबरीश्चजुहुयाद्द-
धिमध्वाज्यसंस्कृताः ॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यमादावंतेचकर्मणाम् ॥ ३२ ॥ ऊर्ध्वबाहुस्तुसूक्तेनतुष्टावशतशोभवम् ॥ छित्त्वासर्वान्मृ-

त्युपाशान्जीवेद्रोगैर्विवर्जितः ॥ ३३ ॥ विष्णुत्वंतमादित्यंसमित्पाणिःशुचिःसदा ॥ चित्रमित्युपतिष्ठेतसूक्तेनानेनभास्करम् ॥ ३४ ॥
अतिस्तवेनचैतेननित्यंमध्यंदिनेरविम् ॥ गृणानोपोहतेक्षिप्रंप्राप्नोतिचधनायुषी ॥ ३५ ॥ अधःस्वप्नस्येतिजपेत्प्रातःप्रातर्दिनेदिने ॥ दुःस्वप्नं
नुदतेक्षिप्रंनचास्याभोजनाद्भयम् ॥ ३६ ॥ उभेपुनामीतिपरारिपुघ्न्यस्तुप्रकीर्तिताः ॥ ताजपन्हंतिरक्षांसिसपत्नांश्चनियच्छति ॥ ३७ ॥
निवर्त्यपंचयज्ञांश्चहुत्वाचाग्निंकृताह्निकः ॥ येदेवासोदिव्यनयाजपन्कामानवाप्नुयात् ॥ ३८ ॥ इंद्राविष्णूनमस्कृत्यविष्णोर्नुकमितित्रिभिः ॥
समित्पाणिःशुचिर्भूत्वोपतिष्ठेत्तुदिनेदिने ॥ ३९ ॥ धर्मंबुद्धिंधनंपुत्रानारोग्यंधर्मवर्धनम् ॥ प्राप्नोतिचपरंस्थानंज्योतीरूपंसनातनम् ॥ १४० ॥
आततायिनमायांतंदृष्ट्वाव्याघ्रमथोवृकम् ॥ नमागरन्नितिजपंस्तेभ्यएवप्रमुच्यते ॥ ४१ ॥ त्रिरात्रोपोषितोरात्रौजपेदासूर्यदर्शनात् ॥ आप्लु-
त्यप्रयतःसौरीरुपतिष्ठेद्दिवाकरम् ॥ ४२ ॥ पश्यंतितस्करानैनंनचान्येपापवृत्तयः ॥ एकशतानित्रायेततस्करेभ्यश्चरन्पथि ॥ ४३ ॥ स्तेयं
कृत्वाद्विजोमोहात्त्रिरात्रोपोषितःशुचिः ॥ सूक्तंजप्त्वास्यवामीयंक्षिप्रंमुच्येतकिल्बिषात् ॥ ४४ ॥ ज्ञातिपुत्रसुहृन्मित्रैर्यश्चराज्यंचिकीर्षति ॥
नित्यंसनियतोभूत्वासूक्तंतुमनसाजपेत् ॥ ४५ ॥ कयाशुभेतिपैशुन्यंकृत्वाचार्यंनृपद्विजैः ॥ श्रुत्वापरंरहस्यंतुगुरोरप्याहशौनकः ॥ ४६ ॥
इमंनुसोममित्येतेद्वेऋचौप्रयतोजपेत् ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिनकिंचित्पातकंभवेत् ॥ ४७ ॥ पितुंन्वित्युपतिष्ठेतनित्यमन्नमुपस्थितम् ॥ पूज-
येदशनंनित्यंभुंजीयादविकुत्सितम् ॥ ४८ ॥ नास्यस्यादन्नजोव्याधिर्विषमप्यन्नतामियात् ॥ विषंचपीत्वैतत्सूक्तंजपेतविषनाशनम् ॥ ४९ ॥
नावाग्यतस्तुभुंजीतनाशुचिर्नजुगुप्सितम् ॥ दद्याच्चपूजयेच्चैवजुहुयाच्चशुचिःसदा ॥ १५० ॥ क्षुद्भयंनास्यकिंचित्स्यान्नान्नजंव्याधिमाप्नुयात् ॥
उत्पथप्रतिपन्नोयोभ्रष्टोवापिपथःक्वचित् ॥ ५१ ॥ पंथानंप्रतिपद्येतकृत्वावाकर्मगर्हितम् ॥ अग्नेनयेतिसूक्तेनप्रत्यृचंजुहुयाद्घृतम् ॥ ५२ ॥

जपंश्चप्रयतोनित्यमुपतिष्ठेतचानलम् ॥ स्नात्वाजपेदनर्वाणंनमस्कृत्यबृहस्पतिम् ॥ ५३ ॥ वीरान्धनंचप्राप्नोतिसुश्लोक्यांकीर्तिमृच्छति ॥
कंकतोनेतियत्सूक्तंविषार्तःप्रयतोजपेत् ॥ ५४ ॥ विषंनक्रमतेचास्यसर्पाद्दृष्टिविषादपि ॥ यत्कीटलूतासुविषंदंष्ट्रिवृश्चिकजंचयत् ॥ ५५ ॥
मौलंचकृत्रिमंचैवजपन्सर्वंव्यपोहति ॥ धर्मबुद्धिंधनंपुत्रान्सौभाग्यंधनवर्धनम् ॥ ५६ ॥ आरोग्यंपुष्टिमायुष्यंपशून्विद्यांमहद्यशः ॥ त्रिरात्रोपो-
षितःस्नातःप्रयतश्चरितव्रतः ॥ ५७ ॥ प्राणायामशतंकृत्वोपतिष्ठेतशतक्रतुम् ॥ एकाहंकरसंयुक्तःपादौसंधायवाग्यतः ॥ ५८ ॥ योजातइ-
तिसूक्तेनऋषिंगृत्समदंस्मरन् ॥ शतकृत्वोजपेदिंद्रमिंद्रश्रेष्ठानिचांततः ॥ ५९ ॥ एकाहाल्लभतेवित्तंत्र्यहात्सिद्धिमनुत्तमाम् ॥ अहोभि-
स्त्रिभिरारोग्यंचतुर्भिरशनंबहु ॥ १६० ॥ पंचभिर्ब्रह्मवर्चस्यंषड्भिरायुःसुखावहम् ॥ सप्तभिस्तनयान्पुष्टिमष्टभिःप्राप्नुयात्सदा ॥ ६१ ॥
प्रियोभवतिचेंद्रस्यप्रियंधामसगच्छति ॥ रिपुघ्नंदस्युशमनंरायस्पोषकरंपरम् ॥ ६२ ॥ गणानामितियत्सूक्तंतज्जपेत्सुखवर्धनम् ॥ संध्ययोः
प्रयतस्त्वेतज्जपेन्नित्यंबृहस्पतिम् ॥ ६३ ॥ उपतिष्ठेतसूक्तेनसर्वकामसमृद्धये ॥ योमेराजन्नितीमांतुदुःस्वप्नशमनीमृचम् ॥ ६४ ॥ जप्त्वाना-
शयतिक्षिप्रंदुःस्वप्नंब्राह्मणःशुचिः ॥ अहोरात्रमुपोष्यैकंनियतोब्रह्मवित्तमः ॥ ६५ ॥ प्रजार्थंजुहुयादाज्यंचरुंवापयसिश्रृतम् ॥ राकामहमि-
तीमाभिःषष्ठ्याशुक्लस्यपंचभिः ॥ ६६ ॥ हविःशेषंस्वयंप्राश्यविंदतेमहतींप्रजाम् ॥ व्याधिनायोऽभिभूतःस्याद्घोरेणप्राणहारिणा ॥ ६७ ॥
चतुर्दशीमुपोष्यैकांकृष्णस्यजुहुयाच्चरुम् ॥ आतेसूक्तेनरौद्रेणप्रत्यृचंवाग्यतःशुचिः ॥ ६८ ॥ पूर्वमाज्याहुतीर्हुत्वाअथोपस्थायशंकरम् ॥
हविःशेषेणवर्तेतएकांतरमतंद्रितः ॥ ६९ ॥ पूर्णमासिजयेन्मृत्युंरोगेभ्यश्चप्रमुच्यते ॥ अभिशस्येतयोमोहात्कुर्याद्वाकर्मगर्हितम् ॥ १७० ॥
स्नात्वाभुंजन्जपेदप्सुअंबीत्यृचमतंद्रितः ॥ अध्वनिप्रस्थितोयस्तुपश्येच्छकुनिमुत्थितम् ॥ ७१ ॥ अप्रशस्तंप्रशस्तंवास्थित्वेक्ष्यप्रयतोजपेत् ॥

कनिक्रदद्दिसूक्ताभ्यामुपतिष्ठेत्कृतस्वरम् ॥ ७२ ॥ शकुनिंवायसंवापिमृगंदंष्ट्रिणमेववा ॥ अथदृष्ट्वैवजप्तन्यमेवत्तस्करमोहनम् ॥ १७३ ॥
इत्यृग्विधानेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ कल्याणवादीवान्योवानवारौतिनदृश्यते ॥ जपेदेवनमस्कृत्यसिद्धार्थःसनिवर्तते ॥१७४॥
नतस्यास्तिभयंकिंचिद्दस्युभ्योऽध्वनिनकचित् ॥ तरत्यपिचदुर्गाणिस्वस्तिमांश्चसुखीभवेत् ॥ ७५ ॥ यस्यभुक्तंनजीर्येतनतिष्ठेद्वाकथंचन ॥
ध्यात्वासोंऽतरमन्नस्याप्यग्निरसीत्यृचंजपेत् ॥७६॥ विश्वामित्रस्यसंवादंनद्यतिक्रमणेजपेत् ॥ आप्लुत्याचम्यविधिवदुदकस्यांजलिंक्षिपेत्
॥ ७७ ॥ नमःस्रवद्भ्यइत्येतद्योनित्यंहिसमाचरेत् ॥ तंनद्यःस्रोतसःपांतिस्वंपुत्रमिवमातरः ॥ ७८ ॥ भयंचास्यनविद्येतनदीतीरेवनेष्वपि ॥
जलचरेभ्योभूतेभ्यःशीतोष्णैर्नचबाध्यते ॥ ७९ ॥ पूर्णांतितीर्षुःसरितंरमध्वमितिसंस्मरेत् ॥ ओष्वित्यृचमपांमध्येजपेद्योवैनदींतरन्
॥ १८० ॥ सशीघ्रंतीरमाप्नोतिगाधंवाविंदतेद्विजः ॥ युक्तेनैवरथेनाशुयोपांपारंतितीर्षति ॥८१॥ उद्वऊर्मिरितीमांतुजपेतनियतःस्वयम् ॥
अध्वानंप्रस्थितश्चैवमामंद्रैरितिसंस्मरेत् ॥ ८२ ॥ कार्याण्यशेषतःकृत्वापुनरायातिवैगृहम् ॥ अदातारंसुपुष्टार्थंसर्वदाविष्टचेतनम् ॥ ८३ ॥
हत्वातद्धनमन्विच्छन्किंतेकृण्वंत्यृचंजपेत् ॥ इंद्रापर्वतेतिसूक्तमायुष्यंद्राविणंस्मृतम् ॥ ८४ ॥ वागिंद्रियप्रमूढोयोनविद्यांप्रतिपद्यते ॥ इंद्रि-
यार्थान्यथार्थान्वायोनवेत्तिकथंचन ॥ ८५ ॥ विद्यावाधिगतायस्यप्रणश्येतपुनःपुनः ॥ ससर्परीरित्यौजस्वाद्वौमासौप्रतिपद्यते ॥ ८६ ॥
अनसासंप्रयातस्तुस्थिरौगावावितिस्मरेत् ॥ चतस्रःकुशलेनैतिसिद्धार्थःस्थिरयानगः ॥ ८७ ॥ यानाक्षमपभग्नंतंदृष्ट्वादुर्गपथिद्विजः ॥
अभिव्ययस्वेतिजपेदृचमक्षबलंदधत् ॥८८॥ कृष्णपक्षेचतुर्दश्यांत्रिरात्रोपोषितःशुचिः ॥ दक्षिणप्रवणेदेशेश्मशानस्थःसमाहितः ॥८९॥
रक्तोष्णीष्यसिपाणिश्चबैल्वकेध्मोऽनिलाशनः ॥ सप्ताहंजुहुयात्तैलंसार्षपंलवणान्वितम् ॥१९०॥ समिधोराजवृक्षस्यवसिष्ठद्वेषिणीःपठन् ॥

यंद्विष्यात्तस्यकृत्वातुशम्याकेनाकृतिंनिशि ॥९१॥ अधिष्ठायचतांकुर्यादृग्भिश्चतसृभिर्द्विजः ॥ उद्दिश्यनामहोमोयंसप्तरात्रंनजीवति ॥९२॥
वसिष्ठानांततोहंतिब्रह्मतत्कुशिकोदितम् ॥ नास्यकश्चिदवध्योऽस्तिजपतोजुह्वतोपिवा ॥ ९३ ॥ द्वाविंशकंजपेत्सूक्तमाध्यात्मिकमनुत्तमम् ॥
पर्वसुप्रयतोनित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते ॥ ९४ ॥ बृहस्पतिमजाश्वंसवितारंबभ्रुमेवच ॥ ऋतावृतौदिनेदिनेत्यृचैःपंचभिरन्वहम ॥ ९५ ॥
बृहस्पतइतिपंचाहंप्रत्यृचंजुहुयाद्धृतम् ॥ हुत्वाग्निमर्चयित्वातुगंधमाल्यैःसुधूपकैः ॥९६॥ एतावदेवताःपंचकामैरर्चतिपंचभिः ॥ रत्नैरपत्यैः
पशुभिर्मखैर्दीर्घेणचायुषा ॥९७॥ अथवेदादिगीतायाःप्रसारजननंविधिम् ॥ गायत्र्याःसंप्रवक्ष्यामिधर्मकामार्थमोक्षदम ॥ ९८ ॥ नित्यनै-
मित्तिकेकाम्येत्रितयेतुपरायणम् ॥ गायत्र्याश्चपरंनास्तिइहलोकेपरत्रच ॥ ९९ ॥ मेध्यान्नमितभुङ्मौनीत्रिःस्नानार्चनतत्परः ॥ जपेल्लक्षत्र-
यंधीमाननन्यमानसक्रियः ॥ २०० ॥ कर्मभिर्योजयेत्पश्चात्क्रमशःस्वेच्छयापिवा ॥ यावत्कार्यंनकुर्वीततावल्लुपेन्नतद्व्रतम् ॥ १ ॥ आदित्य-
स्योदयेस्नात्वासहस्रंप्रत्यहंजपेत् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्यंधनंचलभतेध्रुवम ॥२॥ त्रिरात्रोपोषितःसम्यग्घृतंहुत्वासहस्रशः ॥ सहस्रंलाभमाप्नो-
तिराहुसूर्यसमागमे ॥ ३ ॥ पालाशसमिधांचैवघृताक्तानांहुताशने ॥ सहस्रंलाभमाप्नोतिराहुसूर्यसमागमे ॥ ४ ॥ हुत्वातुखादिरंवह्नौस-
घृतंरक्तचंदनम् ॥ सहस्रंहेमचाप्नोतिराहुचंद्रसमागमे ॥ ५ ॥ रक्तचंदनमिश्रंतुसघृतंहव्यवाहने ॥ हुत्वागोमयमाप्नोतिसहस्रंगोधनंद्विजः
॥ ६ ॥ यस्यास्तुगोर्गोमयेनगुटिकानांसहस्रशः ॥ हुत्वातांगामवाप्नोतिघृताक्तानांहुताशने ॥ ७ ॥ यवैरश्वांस्तिलैर्गजान्महिषीर्यावकैस्त-
था ॥ शालितंदुलहोमेनकन्यालाभमवाप्नुयात् ॥ ८ ॥ जातीचंपकरक्तार्ककुसुमानांसहस्रशः ॥ हुत्वावस्त्राण्यवाप्नोतिघृताक्तानांहुताशने
॥ ९ ॥ सूर्यबिंबेजलमध्येतोयंहुत्वासहस्रशः ॥ सहस्रंप्राप्नुयाद्धैमंरौप्यमिंदुमयेहुते ॥ २१० ॥ अलक्ष्मीपापसंयुक्तोमलव्याधिविनाशकैः ॥

मुच्येत्सहस्रजप्तेनस्नायाद्यस्तुजलेनवै ॥ ११ ॥ यांदिशंसप्तजप्तेनलोष्टेनसंप्रचारयेत् ॥ चौराग्निमारुतोत्थानिभयानिनभवंतिवै ॥ १२ ॥
क्षीराहारोजपेल्लक्षमपमृत्युंव्यपोहति ॥ घृताशीप्राप्नुयान्मेधांबहुविज्ञानसंचयम् ॥ १३ ॥ हुत्वावेतसपत्राणिघृताक्तानिहुताशने ॥ लक्षाद्ध-
र्षापयद्देवंसार्वभौमंनसंशयः ॥ १४ ॥ लक्षेणभस्महोमस्यकृत्वाह्युत्तिष्ठतेजलात् ॥ आदित्याभिमुखःस्थित्वानाभिमात्रेजलेशुचिः ॥ १५ ॥
तिलानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ सर्वकामसमृद्धात्मापरंस्थानमवाप्नुयात् ॥ १६ ॥ यवानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ सर्वका-
मसमृद्धात्मापरंस्थानमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥ घृतस्याहुतिलक्षेणसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ पंचगव्याशनोलक्षंजपन्जातिस्मरोभवेत् ॥ १८ ॥
तदेवह्यनलेहुत्वाप्राप्नोतिबहुशोधनम् ॥ अन्नाद्यहवनान्नित्यमन्नाद्यंचभवेत्सदा ॥ १९ ॥ जुहुयात्सर्वसाध्यानामाहुत्ययुतसंख्यया ॥ रक्त-
सिद्धार्थकान्हुत्वासर्वान्साधयतेरिपून् ॥ २२० ॥ लवणंमधुसंयुक्तंहुत्वासर्ववशीभवेत् ॥ हुत्वातुकरवीराणिरक्तानिजनयेज्ज्वरम् ॥ २१ ॥
हुत्वाबैभीतकंतैलंदेशादेवप्रचारयेत् ॥ हुत्वातुनिंबपत्राणिविद्वेषंजनयेन्नृणाम् ॥ २२ ॥ रक्तानांतंडुलानांतुघृताक्तानांहुताशने ॥ हुत्वाबल-
मवाप्नोतिशत्रुभिर्नसजीयते ॥ २३ ॥ प्रत्यानयनसिद्ध्यर्थंमधुसर्पिःसमन्वितम् ॥ गव्यंक्षीरंप्रदीप्तेग्नौजुह्वतस्तत्प्रशाम्यति ॥ २४ ॥ ब्रह्मचा-
रीमिताहारोयःसहस्रत्रयंजपेत् ॥ संवत्सरेणलभतेधनैश्वर्यंनसंशयः ॥ २५ ॥ शमीबिल्वपलाशानामर्कस्यतुविशेषतः ॥ पुष्पाणांसमिधां
चैवहुत्वाहेममवाप्नुयात् ॥ २६ ॥ अब्रह्मत्र्यंबकादीनांयस्यायतनमाश्रितः ॥ जपेल्लक्षंनिराहारःसतस्यवरदोभवेत् ॥ २७ ॥ बिल्वानांल-
क्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ परांश्रियमवाप्नोतियदिनभ्रूणहाभवेत् ॥ २८ ॥ पद्मानांलक्षहोमेनघृताक्तानांहुताशने ॥ प्राप्नोतिराज्यम-
खिलमसपत्नमकंटकम् ॥ २९ ॥ पंचविंशतिलक्षेणदधिक्षीरघृताशनः ॥ स्वदेहेसिद्ध्यतेजंतुःकौशिकस्यमतंयथा ॥ २३० ॥ पक्षाहंपंच-

गव्याशीह्येकाहंमारुताशनः ॥ एकाहंब्राह्मणान्नाशीगायत्रीजपउच्यते ॥ ३१ ॥ शतेनगायत्र्यास्नात्वाशतमंतर्जलेजपेत् ॥ शतेनापस्ततः
पीत्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ३२ ॥ गोघ्नःपितृघ्नोमातृघ्नोब्रह्महागुरुतल्पगः ॥ सुवर्णरत्नहारीचयश्चविप्रःसुरांपिबेत् ॥ ३३ ॥ अयाज्यया-
जनंकृत्वाकृत्वावाकर्मगर्हितम् ॥ नसीदेत्प्रतिगृह्णानोमहीमपिससागराम् ॥ ३४ ॥ येचास्यदुःस्थितालोकेग्रहाःसूर्योदयेभुवि ॥ तेयांतिसौम्य-
तांसर्वेशिवायेतिनसंशयः ॥ ३५ ॥ कृणुष्वेतिजपन्सूक्तंरक्षोघ्नंदस्युभिर्वृतः ॥ अरातीनांहरेत्प्राणान्रक्षांस्यपिचनाशयेत् ॥ ३६ ॥ उपतिष्ठेतयो-
वह्निंपरीत्यृचादिनेदिने ॥ तंरक्षतिस्वयंवह्निर्विश्वतोविश्वतोमुखः ॥ ३७ ॥ कोअद्येतितुसूक्तेनयोनित्यंशक्तिमर्चति ॥ जपेद्वाथनमस्कारैःश-
क्तितोलभतेवरान् ॥ ३८ ॥ कयेतिवामदेव्येनकुर्यात्स्वस्त्ययनंनिशि ॥ जपेद्वासंधिवेलासुब्रह्मैतत्कुशिकोदितम् ॥ ३९ ॥ हंसःशुचिषदित्यृ-
चाशुचिरीक्षेद्दिवाकरम् ॥ अंतकालेजपन्नेतिब्रह्मणःसद्मशाश्वतम् ॥ २४० ॥ कृषिंप्रपद्यमानस्तुस्थालीपाकंयथाविधि ॥ जुहुयात्क्षेत्रमध्येतुशु-
नंवाहास्तुपंचभिः ॥ ४१ ॥ यथालिंगंतुविहरेल्लांगलंचकृषीवलः ॥ इंद्रायचमरुद्भ्यश्चपर्जन्यायभगायच ॥ ४२ ॥ पूष्णेधान्यायसीतायै
शुनासीरमथोत्तरम् ॥ हुत्वातुपृथगेतानियजेदेताश्चदेवताः ॥ ४३ ॥ गंधमाल्योपहारैश्चफललाजासुरासवैः ॥ प्रलापनेप्रणयनेखलसीतोप-
हारयोः ॥ ४४ ॥ एताएवजपेन्नित्यंदेवताविधिनाशुचिः ॥ अमोघंकर्मभवतिकृषिर्वर्धतिसर्वदा ॥ ४५ ॥ क्षेत्रस्यपतिनेत्येतत्क्षेत्रपत्यंतृचं
जपेत् ॥ ईक्षेत्सूर्यंद्विजोनित्यंविंदतेक्षेत्रमुत्तमम् ॥ ४६ ॥ आखूत्करेषुचरुणायजेदेतानमूषकान् ॥ चित्रइद्राजेत्यनयास्तुत्वाचाखुपतिंसदा
॥ ४७ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेदत्रकीनाशांश्चैवभोजयेत् ॥ अप्रमत्तःशांतिपरःस्वयमेवकृषिंव्रजेत् ॥ ४८ ॥ भूमिभंगेगवांहिंसातृणकीटादि-
नाशनम् ॥ एतेषुयत्कृतंपापंखलदानेनशुद्ध्यति ॥ ४९ ॥ धान्यानांविंशकंभागंश्रोत्रियेभ्योनिवेदयेत् ॥ विंशकस्यहिदानेनकृषिदोषात्प्रमु-

च्यते ॥ २५० ॥ समुद्राद्विति सूक्तेनयः सदाजुहुयाद्धृतम् ॥ पूर्वोक्तेनैवकल्पेनसंयतात्माजितेंद्रियः ॥ ५१ ॥ विज्योतिपेतिज्वलयेद्यत्रे-च्छेज्जातवेदसि ॥ तमग्निःसर्वतःपातिभद्रेणद्रविणेनच ॥ ५२ ॥ विश्वानिनइतिद्वाभ्यामृग्भ्यांयोवह्निमर्चति ॥ सतरत्यापदःसर्वायशः प्राप्रोतिचाक्षयम् ॥५३॥ हुत्वावह्निमुपस्थायप्राणार्थंहव्यवाहनम् ॥ अग्नेत्वमितिसूक्तेनधनमायुश्चवांछता ॥५४॥ यइच्छेद्विविधंवित्तंस-त्वंचानुपमंमहत् ॥ उरोष्टइतिसूक्तेनह्युपतिष्ठेच्छतक्रतुम् ॥५५॥ प्रजाकामोयजेन्नित्यंचरुणादेवपत्नयः ॥ उपहृत्योपहारंचशेषंभुंजीतवा-ग्यतः ॥५६॥ उच्छिष्टंचप्रदातव्यंभार्यायैपुत्रमिच्छता ॥ धेन्वाःसरूपवत्सायाःपयसासाधयेच्चरुम् ॥५७॥ अनुरूपांप्रजामस्यांलभतेना-त्रसंशयः ॥ स्वस्त्यात्रेयंजपेन्नित्यंप्रातःप्रातःशुचिर्द्विजः ॥५८॥ एतत्स्वस्त्ययनंपुण्यंसर्वकल्मषनाशनम् ॥ सुहृदंज्ञातिजंचैवगच्छंतमनुमं-त्रयेत्॥५९॥स्वस्तिपंथानितिप्रोच्यस्वस्तिमान्व्रजतेऽध्वनि॥विजिहीर्षुर्वनस्पतेतदिदंच्यावनंस्मृतम्॥२६०॥ यइच्यावयितुकामःस्याच्च्याव-येत्तदिदंजपन्॥ द्विषंतंवापदाक्रम्यभूमौपांसुमयींकृतिं॥६१॥निष्पिषन्निवसंग्रामाच्च्यवतेनात्रसंशयः॥ स्त्रियंगर्भप्रमूढांवापाययेदनुमंत्रितं ॥६२॥ उदकंच्यावयेन्नैवगर्भोऽधश्च्यवतेसुखम्॥ अच्छावदेतिसूक्तंतुवृष्टिकामःप्रयोजयेत्॥६३॥ निराहारःक्लिन्नवासाह्यचिरेणप्रवर्षति॥ हुत्वायुतंवैतसीनांक्षीराक्तानांहुताशने ॥ ६४ ॥ महद्वर्षमवाप्नोतिसूक्तेनाच्छावदेनहि ॥ यइच्छेद्वरदांदेवींश्रियंनित्यंकुलेस्थिताम् ॥ ६५ ॥ सशुचिःप्रयतोभूत्वाजुहुयादाज्यमन्वहम्॥श्रियःपंचदशर्चंचश्रीकामःसततंजपेत्॥६६॥आवाहयेच्छ्रियंपद्मेपंचभिःक(न)न्यकेपिवा(?) ॥ उपहारानुपहरेच्छुक्लान्भक्ष्यान्पयोदधि ॥६७॥ स्थालीपचितशालीनांपयसासंप्रकल्पयेत्॥चांद्रायणकृतात्मातुप्रपद्येत्प्रयतःश्रियम्॥६८॥ सर्वौषधीभिःफांटाभिःस्नात्वाद्भिःपावनैरपि॥उपैतुमांदेवसखइतिराज्ञोऽभिषेचनी॥६९॥मनसःकाममित्येषापशुकामाभिषेचनी॥ कर्दमेने-

तियःस्नायात्प्रजाकामःशुचिव्रतः ॥२७०॥ अश्वपूर्वामितिस्नायाद्राज्यकामःशुचिव्रतः ॥ लोहितेचर्मणिस्नायाद्ब्राह्मणस्तुयथाविधि ॥७१॥ राजकर्मणिवैयाघ्रेक्षत्रियस्त्वथरौरवे ॥ वस्तचर्मणिवैश्यस्तुहोमःकार्यस्त्वनंतरम ॥७२॥ चंद्रामितितुपद्मानिजुहुयात्सर्पिषाद्विजः ॥ आदि-त्यवर्णइत्यनयाबिल्वहोमोविधीयते ॥ ७३ ॥ बिल्वेध्मएववाग्निःस्यात्स्थालीश्चजुहुयाद्द्विजः ॥ दशसाहस्रिकोहोमःश्रीकामःप्रथमोविधिः ॥ ७४ ॥ हुत्वातुप्रयुतंसम्यगनंतांविंदतेश्रियम् ॥ अयुतंशतकृत्वस्तुहुत्वाशुक्लानिसर्पिषा ॥ ७५ ॥ अनंतामव्यवच्छिन्नांशाश्वतींविंदते श्रियम् ॥ अशक्तौजपएवोक्तोदशसाहस्रिकावरः ॥ ७६ ॥ जप्त्वातुप्रयुतंसम्यगनंतांविंदतेश्रियम् ॥ अयुतंशतकृत्वस्तुजप्त्वाश्रियमुपाश्नुते ॥७७॥अप्स्वेवजुहुयान्नित्यंपद्मान्ययुतशोनिशि ॥ दृष्ट्वाश्रियंतूपरमेतिकिलासत्वाद्विभेतवै ॥ ७८ ॥ बिल्वाशीबिल्वनिलयोजुह्वन्बिल्वानिस-र्पिषा ॥ एकविंशतिरात्रेणपरांसिद्धिंनियच्छति ॥ ७९ ॥ येनयेनचकामेनजुहोतिप्रयतःश्रियै ॥ पद्मान्यथापिबिल्वानिससकामःसमृद्ध्यति ॥ २८० ॥ नजातुकृपणोऽर्थायश्रियमावाहयेत्क्वचित् ॥ नयत्किंचनकामेनहोमःकार्यःकथंचन ॥ ८१ ॥ महद्वाप्रार्थ्यमानेनराज्यकामेनवा पुनः ॥ वाचःपरंप्रार्थयितायत्नाद्युक्तःश्रियंयजेत् ॥ ८२ ॥ अग्नेत्वष्टर्चसूक्तेनजुहुयादाज्यमन्वहम् ॥ ओजस्विनीमवाप्नोतिप्रजांधर्मवतींशुभां ॥८३॥ अच्छानइत्यृचादीप्तमुपतिष्ठेद्विभावसुम् ॥ प्रजांप्राप्यजयेच्छत्रूंस्तरतेदुरितानिच ॥ ८४ ॥ आगावइतिसूक्तेनगोत्रगालोकमातरः ॥ उपतिष्ठेद्व्रजंतीश्चयइच्छेत्ताःसदाक्षयाः ॥८५॥ त्वामिद्धीतिप्रगाथेनह्युपतिष्ठेच्छतक्रतुम् ॥ मध्याह्नेसंध्ययोश्चैवजपन्धनमवाप्नुयात् ॥८६॥ उपेतितिसृभीराज्ञोदुंदुभीन्संस्पृशेद्रणे ॥ ओजोबलमवाप्नोतिशत्रूंश्चैवनियच्छति ॥ ८७ ॥ पाणिनातृणमादाययज्ञायज्ञेतियोऽभ्यसेत् ॥ सोऽधीतस्यास्यसूक्तस्यफलंप्राप्नोतिनातृणः॥८८॥सूक्तांतेचतृणंत्वग्नाविरिणेचोदकेपिवा ॥ निक्षिपेत्तत्प्रयत्नेनत्यक्तेऽन्यत्रभयावहम्॥८९॥

तृणपाणिंजपन्सूक्तंरक्षोघ्नंदस्युभिर्वृतः ॥ नभयंविंदतेकिंचिद्रक्षोभ्योऽरिभ्यएवच ॥ २९० ॥ गृहात्प्रपद्यमानस्तुपंथानंधनकाम्यया ॥ जपेत्सोध्वनियतेननापिपंथामितिव्रजन् ॥९१॥ येकेचज्मेत्यृचंत्वेतांध्यायन्निशिदिवौकसः ॥ अग्नौहुत्वातयाचाज्यंदीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥९२॥ वयमुत्वेतिसूक्तंतुपौष्णंद्रविणवर्धनम् ॥ नित्यंजपेच्छुचिर्भूत्वाधनंविंदत्यभीप्सितम् ॥९३॥ यस्यनष्टंभवेत्किंचिद्द्रव्यंगोद्विपदंधनम् ॥ नश्येद्वाध्वनियोमोहात्संपूषन्सजपेन्निशि ॥९४॥ इयमित्येतदाद्यंतंसूक्तंसारस्वतंद्विजः ॥ नित्यंजपेच्छुचिर्भूत्वावाग्मीभवतिबुद्धिमान् ॥ ९५ ॥ संवामितितुयत्सूक्तमष्टर्चंत्रैष्टुभंमतम् ॥ तज्जपन्प्रयतोनित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते ॥९६॥ योअद्रिभित्तुयत्सूक्तंतत्सपत्ननिबर्हणम् ॥ बृहस्पतिंनमस्कृत्वासपत्नांस्तृणुतेबहून् ॥९७॥एनस्वीवाभिशस्तोवाकृत्वाकर्मविगर्हितं ॥ सोमारौद्रंजपेत्सूक्तंकृत्स्नमेनोव्यपोहति॥९८॥जीमूतसूक्तस्यविधिंयथालिंगमवेक्ष्यवै॥ऋग्भिःकर्माणिकुर्वीतस्वस्वांगानांयथाविधि॥९९॥संग्रामंतुप्रयातस्यराज्ञश्चैतत्प्रयोजयेत् ॥सर्वाण्यंगानिरथ्याश्वसदश्वांश्चानुमंत्रयेत्॥ ३००॥यमेवदेशंगच्छेतशत्रून्वाप्यनुमंत्रितः॥नाजित्वाविनिवर्तेतपरंहिब्रह्मणोबलम्॥ १॥पुत्रानायुस्तथारोग्यंयइच्छेदव्ययंसुखम्॥सोग्निनरइतिसूक्तेनजुहुयादाज्यमन्वहम्॥२॥प्राग्नयेथत्रिभिःसूक्तैःसंध्ययोर्जपमारभेत् ॥ नरक्षोभ्योभयंवेतिधनंप्राप्नोतिचाक्षयम्॥३॥अभित्वायःप्रगाथेननित्यमर्चेतिवज्रिणम्॥सश्रियंविपुलांभुंक्तेप्राप्नोतिचधनायुषी॥४॥शंवतीःशंनइंद्राग्नीइत्येतांसततंजपेत्॥ नरक्षोभ्योनभूतेभ्योव्याधिभ्योनभयंभवेत्॥५॥निर्वेष्टुकामोरोगार्तोभगसूक्तंसदाभ्यसेत्॥निवेशांविंदतेक्षिप्रंरोगेभ्यश्चप्रमुच्यते॥६॥ इमाइतिजपेन्नित्यंरौद्रंसूक्तंद्विजःशुचिः॥तज्जपन्प्रजयावित्तैःस्वयंचैवतरिष्यति॥७॥उत्तितीर्षुरथोयस्तुशंकेत्स्रोत्याःसमागमे ॥ समुद्रज्येष्ठाइत्येतज्जपेत्सूक्तंभयापहम् ॥८॥ आदित्यदैवतेसूक्तेरिपुघ्नेरोगनाशने ॥ पठेत्प्रातःशुचिर्भूत्वारिपुरोगैःप्रमुच्यते ॥९॥ वास्तोष्पतेप्रतीत्येतत्सूक्तंवास्तोष्पतिंजपन् ॥ स्नातःकृत्वावैश्वदेवंपरंब्रह्मेदमुच्यते ॥ ३१० ॥ अमीवहेतिसूक्तेनभूतानिस्वापयेन्निशि ॥ नहिप्रस्वापनंकिंचिदीदृशंविद्यते क्वचित् ॥ ११ ॥ संबाधेविषमेदुर्गेबद्धोवानिर्गतःक्वचित् ॥ पलायन्वागृहीतोवातस्करैःसंजपेदिदम् ॥ १२ ॥ अमीवहाविश्ववर्तामुद्धृत्यान्याःप्रयोजयेत् ॥ सूक्तमेतज्जपेत्सर्वमितिमन्वेतिशौनकः ॥१३॥ त्रिरात्रंनियतोऽनश्नन्श्रपयेत्पायसंचरुम् ॥ तेनाहुतिशतंपूर्णंजुहुयात्सर्पिषाद्विजः ॥१४॥ समुद्दिश्यमहादेवंत्र्यंबकंत्र्यंबकेत्यृचा ॥ एतत्पर्वशतंकृत्वाजीवेदब्दशतंसुखी ॥१५॥ तच्चक्षुरित्यृचास्नातउपतिष्ठेद्दिवाकरम् ॥ उद्यंतंमध्यगंचैवदीर्घमायुर्जिजीविषुः ॥ १६ ॥ रात्र्याअपरकालेयउत्थायप्रयतःशुचिः ॥ व्युषाइत्युपतिष्ठेतषड्भिःसूक्तैःकृतांजलिः ॥१७॥ प्राप्नुयात्सहिरण्यादिनानारूपंधनंबहु ॥ अश्वांश्चपुरुषान्धान्यंस्त्रियोवासांस्यजाविकान् ॥१८॥ ध्रुवासुत्वासुक्षितिषुजपन्बद्धःप्रमुच्यते ॥ तिष्ठन्रात्रौजपेदेनाविपाशःसन्प्रमुच्यते ॥१९॥ अहोरात्रंस्थितश्चैवमनश्नन्स्याद्विचेष्टितः ॥ अयःपाशाःस्फुटंत्यस्यदारुपाशास्तथैवच ॥ ३२० ॥ स्योनेतिपृथिवींदेवींप्रपद्येन्नियतःसदा ॥ जपेदेनांचतत्रापिभूमिपाशात्प्रमुच्यते ॥२१॥ अगम्यागमनेचैतत्प्रायश्चित्तंविधीयते ॥ अन्यत्रगुरुतल्पाच्चतस्मात्पापात्प्रमुच्यते ॥२२॥ द्वादशाहमभुंजानःस्वगोत्रागमनेजपेत् ॥ अर्धमासमभुंजानःसखिदारेषुसंविशन् ॥२३॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचेदमृचंपुनः ॥ इतिचैताजपेदापःप्रविश्यैतेषुकर्मसु ॥ २४ ॥ इंद्राविष्णूनमस्कृत्यजुहुयादाज्यमन्वहम् ॥ सूक्ताभ्यांपरएताभ्यांयइच्छेद्भूमिमात्मनः॥२५॥ आस्यदघ्नंविगाह्यांभःप्राङ्मुखःप्रयतःशुचिः॥सूक्ताभ्यांतिस्रएताभ्यामुपतिष्ठेद्दिवाकरम् ॥२६॥ अनश्नतातुजप्तव्यंवृष्टिकामेनयत्नतः ॥ पंचरात्रेव्यतीतेतुमहद्वर्षमवाप्नुयात् ॥२७॥ योऽरिभिःसंप्रपद्येतअभिशस्येतवामृषा ॥ उपोष्यैवंत्रिरात्रंसजुहुयादाज्यमन्वहम् ॥ २८ ॥ इंद्रासोमेतिसूक्तंतुजपेच्चैतच्छतावरम् ॥ किंचिद्दद्याद्द्विजेभ्योंतेस्तृणु-

॥ ५४ ॥

तेसर्वशास्त्रवान् ॥ २९ ॥ यस्यलुप्येद्व्रतंमोहाद्व्रात्यैर्वासंस्पृशेद्द्विजः ॥ उपोष्याज्यंचजुहुयात्त्वमग्नेव्रतपाइति ॥३३०॥ प्रसम्राजमितित्वे-
तज्जपन्नीक्षेद्दिवाकरम् ॥ उद्यंतमुपतिष्ठेतस्नात्वास्नात्वादिनेदिने ॥३१॥ अभियुक्तोभवेद्यस्तुविवदेद्वापिकेनचित् ॥ निर्जित्यसगणान्शत्रू-
न्क्षिप्रंवादंपराजयेत् ॥ ३२॥ शमग्निरग्निभिश्चेतिप्रपद्येद्वायुभास्करौ ॥ अग्निंप्रथमतःस्तुत्वामहाकृच्छ्रात्प्रमुच्यते ॥ ३३ ॥ नहीतियश्च-
तुष्केणस्नात्वावैप्रातरुत्थितः ॥ द्यौर्भूमावुपतिष्ठेतसत्रायतिभयात्स्वयम्॥३४॥तृचंजप्त्वायदित्येतत्स्नात्वाभ्यर्च्यपुरंदरम् ॥ प्राप्नुयान्मान-
सान्कामान्संपूज्यवसुरोचिषः ॥३५॥ आद्यानित्रीणिसूक्तानिपंचचाग्नेबृहन्निति ॥ षट्तथान्यानिसूक्तानिअग्निंनरइतीतिच॥३६॥प्रकृता-
नितिचाध्यायंभोजनात्प्राक्पठेदिदम्॥सर्वान्कामानवाप्नोतिमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥३७॥ प्राग्भोजनमिदंब्रह्मन्मानवात्तुमहर्षिणाम्॥पूर्वा-
ह्णेजपतोनित्यमर्थसिद्धिःसदाभवेत् ॥३८॥ अग्निनेत्याश्विनंसूक्तंचतुर्विंशकमुत्तमम् ॥ जपेत्प्रातःशुचिर्भूत्वानासत्यावर्च्यसुव्रतः ॥३९॥
सप्राप्नुयात्परामृद्धिंद्रविणंचोर्जमेवच ॥ समिधेतिजुहोत्यग्नौसूक्तेनप्रत्यृचंघृतम् ॥१४०॥ समृद्धिमतुलांप्राप्यसमानांजीवतेशतम् ॥ द्विच-
त्वारिंशकेनेदंशुक्रेनाद्येतिवज्रिणम् ॥ ४१ ॥ सख्यंलब्ध्वामहेंद्रेणसपत्नांस्तृणुतेबहून् ॥ प्राश्नीयाज्जपतोत्रास्तिप्रश्नंकृत्वाविधानतः ॥ ४२ ॥
तस्मात्पूर्वाह्णिकोध्यायःस्मृतोयंरिप्रनाशनः ॥ वाशंमहीतिजप्त्वाचप्राप्नोत्यारोग्यमेवच ॥४३॥ दुःस्वप्नघ्नीःपराजप्त्वाप्रातःपापैःप्रमुच्यते ॥
शंनोभवेतिद्वाभ्यांतुभुक्त्वान्नंप्रयतःशुचिः ॥ ४४ ॥ हृदयेपाणिनास्पृष्ट्वाज्योग्जीवेदगदःसुखी ॥ यतोभयंविजानीयात्तस्यांदिशियतव्रतः
॥ ४५ ॥ शुचौदेशेग्निमाधायजुहुयादिंद्रमर्च्यच ॥ यतइत्याज्यमुत्पूतंषड्भिर्गंधान्निवेद्यच ॥४६॥ पायसंदधिमंथंवायूषान्वाभ्युपहार-
येत् ॥ अहोरात्रमुपोष्यैकंतिलान्वाघृतमेववा ॥४७॥ उत्वामंदंत्वितिस्नातोहुत्वाशत्रून्प्रमापयेत् ॥ बद्धोवाप्यवरुद्धोवावाग्यतःप्रयतोजपेत्

॥ ४८ ॥ त्यान्त्वित्यादित्यदैवत्यंसद्योमुच्येतबंधनात् ॥ यद्यावस्तुजपेन्नित्यंप्रगाथंनियतःशुचिः ॥ ४९ । सकीर्तिमतुलांप्राप्यसर्वान्कामा-
न्समश्नुते ॥ त्वंनोअग्नइतिसूक्तेनहुत्वार्च्याग्निंघृतेनतु ॥ ३५० ॥ पालितोविश्वतोदीप्तात्प्राप्नुयाद्वह्नितोरयिम् ॥ आतुसूक्तेनसततंधनंयाचे-
त्पुरंदरम् ॥ ५१ ॥ प्रसमित्पाणयेतस्मैधनंयच्छतिवृत्रहा ॥ कन्यावारितिसूक्तंतुसततंनियतोजपेत् ॥ ५२ ॥ त्वग्दोषिणींतथालोम्नींक्षिप्रंत-
स्मात्प्रमोचयेत् ॥ यदद्यकच्चेत्युदितेरवौस्तुत्वापुरंदरम् ॥५३॥ गृणन्नपोहतेरिप्रंवश्यंवाकुरुतेजगत् ॥ यद्वागितिद्व्यृचेनैत्यगौरीर्योऽर्चतिसुव्र-
तः ॥ ५४ ॥ तस्यनासंस्कृतावाणीमुखादुच्चार्यतेक्वचित् ॥ वण्महानितिदृष्ट्वार्कमुपतिष्ठेदृचंपठन् ॥ ५५ ॥ ब्रुवन्नप्यनृतांवाणींनलिंपेदनृते-
नसः ॥ पूर्णेचंद्रमसिज्योत्स्नामियंयेत्यनुसेवयेत् ॥ ५६ ॥ चंद्रदृष्टिस्त्वनिमिषोवर्चस्वीदृष्टिमान्भवेत् ॥ प्रजाहेतिजपन्स्नात्वानयोनिंप्रति-
जायते ॥ ५७ ॥ मातेतिगामुपस्पृश्यजपन्मास्तुसमश्नुते ॥ वचोविदमितित्वेतांजपन्वाचंसमश्नुते ॥ ५८ ॥ पावमानंपरंह्येतन्नवमंमंडलं
पठेत् ॥ स्नात्वाशुचिःशुचौदेशेसपवित्रःसकांचनः ॥ ५९ ॥ इत्यृग्विधानेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ स्वादिष्ठयेतिगायत्रीःपावमानी-
र्जपेद्द्विजः ॥ पवित्राणांपवित्रंतुपावमानीर्ऋचोजपेत् ॥ ३६० ॥ प्रयतोऽप्सुनिमज्ज्याशुसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ एतासांकीर्तनंपुण्यंस्मरणंधार-
णंतथा ॥ ६१ ॥ याथातथ्येनचज्ञात्वाब्रह्मलोकंसमश्नुते ॥ एतेषांतुयथोक्तानांगुणवद्यद्यदुत्तरम् ॥ ६२ ॥ कीर्तनात्तुभवेत्पूतःस्मरणात्स्मर-
तेपरम् ॥ धारणाद्ब्रह्मणमेतिपूतात्माविजितेंद्रियः ॥६३॥ याथातथ्येनचज्ञात्वाब्रह्मणोविंदतेपदम् ॥श्रावयेद्दैवताकृत्येब्राह्मणान्भुंजतोऽग्रतः
॥ ६४ ॥ प्रीणातिदेवतांशश्वत्समर्धयतिकर्मवा ॥ पित्र्येपितॄन्प्रीणयंतिश्राविताःप्रयतात्मना ॥ ६५ ॥ कृत्वादोषान्सुमहतोप्यपेयादीन्प्रपी-
नच ॥ जप्त्वातरत्समंदीयंप्रविश्यापस्त्वहाच्छुचिः ॥ ६६॥ अक्षय्यंचभवेदन्नंपितृभ्यःपरमंमधु ॥ यःपावमानीरध्येतिपूतात्माविजितेंद्रियः

॥ ६७ ॥ तस्यकामदुघाभूत्वोपतिष्ठंतिचधेनवः॥आयुर्बलंयशोवित्तंप्रजांकीर्तिमनामयम् ॥६८॥ स्वाध्यायंपुण्यमतुलंपूतःप्राप्नोतिचाक्षयं ॥
अशक्तस्तुजपन्युक्तांस्त्रिंशद्वैखानसीर्ऋचः ॥ ६९ ॥ सप्तर्षिभिश्रयाःप्रोक्ताःपवित्रस्यचयाःपराः ॥ ऋचांद्विषष्टिःप्रोक्तेयंपवस्वेत्यृषिसत्तमैः
॥ ३७० ॥ सर्वकल्मषनाशायपावनायशिवायच ॥ स्वादिष्ठयेतिसूक्तानांसप्तषष्टिरिहोदिताः ॥ ७१ ॥ दशोत्तराण्यृचांश्चैवपावमानीःश-
तानिषट् ॥ एतज्जुह्वन्जपेन्मंत्रंघोरंमृत्युभयंहरेत् ॥७२॥ व्याधिभ्यःपरिमोक्षंचलभतेनात्रसंशयः ॥ प्रतिगृह्याप्रतिग्राह्यंभुक्त्वाचान्नंविग-
र्हितम् ॥७३॥ जपंस्तरत्समंदीयंप्रविश्यापरुयहाच्छुचिः ॥ पावमानंपरंह्येतद्रहसामपनोदनम् ॥७४॥ प्राणानायम्यचध्यायेदंतेदेवान्पितॄ-
नृषीन् ॥ उपोष्याज्यंचजुहुयादग्निसोमंचपूजयेत् ॥७५॥ सरस्वतींचार्चयेतपयोंबुमधुसर्पिषा ॥ अध्यात्मकंपवित्रंतेसूक्तंजप्त्वापुनःशुचिः
॥ ७६ ॥ गतिमिष्टामवाप्नोतिविंदतेचेहसिद्धयः ॥ नानानमितिसूक्तान्यत्तत्कालेचजपेत्सकृत् ॥ ७७ ॥ जप्त्वाचैवपरंस्थानममृतत्वंचग-
च्छति ॥ आपोहिष्ठेतिनियतःप्रयुंजीतसदाद्विजः ॥७८॥ स्नानार्थंशुद्धिकामस्तुजपेतत्रिःसमाहितः ॥ अप्सुचैवनिमज्जित्वात्रिःपठेत्तुस-
माहितः ॥ ७९ ॥ ब्रह्महातुकपालेनखट्वांगीचीरसंवृतः ॥ चरेद्द्वादशवर्षाणिस्वकर्मपरिकीर्तयन् ॥३८०॥ अजपन्मनसैवैतदापोहिष्ठेति
संस्मरेत् ॥ ऊर्ध्वंतुपंचमाद्वर्षाज्जपेदेवसहस्रशः ॥ ८१ ॥ अपरस्तुत्रिसहस्रोजपःस्यात्प्रत्यहंसदा ॥ पूर्णेतुद्वादशेवर्षेब्राह्मणोविप्रमुच्यते
॥८२॥ समेत्यब्राह्मणान्ब्रूयुरथतंचरितव्रतम् ॥ आचरितंभवेत्किंचिन्मिथ्यावादीपतेत्पुनः ॥८३॥ दशावरान्दशपरान्हन्यात्स्वमनृतंवदन्॥
ॐभोइतिवदेद्विप्रैरनुज्ञातःशुचिर्जपेत् ॥ ८४ ॥ स्थालीपाकंचकुर्वीतसोमयेव्रतचारिणे ॥ एवंसमुच्यतेपापात्सावित्रींप्रतिपद्यच ॥८५॥
ब्रह्महातुपुराशक्रस्त्वाष्ट्रंहत्वात्वृषिंप्रभुं ॥ सिंधुद्वीपस्तमेताभिरभिषिच्यव्यमोचयत् ॥ ८६ ॥ ब्रह्मस्वंचगुरुद्रव्यंस्तेयंकृत्वाजपन्निमाः ॥

॥ ५६ ॥

अनेनैवविधानेनषड्भिर्वर्षैःप्रमुच्यते ॥ ८७ ॥ ब्रह्महाचसुरापश्चनियमेनजपन्निमाः ॥ अनेनैवोपचारेणब्रह्मघ्नइवमुच्यते ॥ ८८ ॥
ब्राह्मणस्यरुषोघ्नम्यजयेदेतान्निपात्यच ॥ त्र्यहंनिपात्योपवसेदेकाहमवगूर्यच ॥ ८९ ॥ शोणितंतुप्रहारेणोत्पाद्यसकथंचन ॥ त्रिरात्रमेवोप-
वसेज्जपेतापिप्रसाद्यतम् ॥३९०॥ प्रातरुत्थायसततंकुर्यान्मार्जनमात्मनः ॥ रात्रौकृतस्यपापस्याविज्ञातस्यापिनिष्कृतिः ॥९१॥ सायं-
चनित्यमेताभिःकुर्यान्मार्जनमात्मनः ॥ दिवाकृतस्यपापस्याविज्ञातस्यापिनिष्कृतिः ॥९२॥ उपतिष्ठेतराजानंयमसूक्तेनवैद्विजः ॥ स्थाली-
पाकंतुकुर्वीतपक्षयोर्यमदैवतम् ॥९३॥ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांयजेतहविषायमम् ॥ परेयिवांसमित्येतत्सूक्तमत्रप्रयोजयेत् ॥९४॥ पुरायुषःप्र-
मीयेतनजातुसकथंचन ॥ प्रोयेत्तस्ययमोराजामृतिंचांतेप्रयच्छति ॥९५॥ धर्मराजायस्वाहेतिमंत्रांतेजुहुयाद्धविः ॥ वैशाखपौर्णमास्यांतु
कर्मनित्यंप्रयोजयेत् ॥९६॥ अयनेपर्वसुस्नात्वायःप्रदद्यात्तिलोदकम् ॥ यमायसगणायैवतद्भयंनसविंदति ॥९७॥ नित्यमेवप्रपद्येतपरं-
मृत्योजपन्द्विजः ॥ नक्तभोजीमिताहारःपरिसंवत्सरंसदा॥९८॥ नैनंपुरायुपान्मृत्युर्नयतेससुतप्रजम् ॥ फलाहारोजपन्मृत्युंत्रिभिर्वरमिता-
शनः ॥ ९९ ॥ षष्ठेकालेतुभुंजीतफलमूलमथापिवा ॥ स्थानासनाभ्यांविहरेदुदकेशिशिरेवसन् ॥४००॥ ग्रीष्मेपंचतपास्तुस्याद्वर्षास्व-
भ्रावकाशकः ॥ एवंयुक्तोजयेन्मृत्युंरोगेभ्यश्चप्रमुच्यते ॥१॥ भ्रातुर्भार्यामपुत्रस्यसंतानार्थंमृतेपतौ ॥ देवरोन्वारुरुक्षंतीमुदीर्ष्वेतिनिव-
र्तयेत् ॥२॥ ऋतुकालेतुसंप्राप्तेघृताभ्यक्तोऽथवाग्यतः ॥ एकमुत्पादयेत्पुत्रंनद्वितीयंकथंचन ॥ ३ ॥ दशारक्षंतुशांत्यर्थंभद्रंनइतिसंस्मरेत् ॥
नित्यंजपेच्छुचिर्भूत्वामानसंविंदतेसुखम् ॥ ४ ॥ फलाहारोभवेन्मासंमासंचापःपिबेत्ततः ॥ वायुभक्षोभवेन्मासंजपन्नेतत्सहस्रशः ॥ ५ ॥
तस्यैवास्यसिध्यंतिसर्वेकामाःसमीहिताः ॥दिव्यान्पश्यतिगंधर्वान्सिद्धान्पश्यतिचारणान् ॥६॥ अंतर्धानंव्रजत्यस्माल्लोकादाकाशगोभवे-

न् ॥ दूरात्पश्यतिदूराच्चशृणोतिपरमेष्ठिवत् ॥ ७ ॥ प्रदेवत्रेतिनियतोजपेतमरुधन्वसु ॥ प्राणांतिकेभयेप्राप्तेक्षिप्रमंभःसविंदति ॥८॥
बैभीतकांस्तुत्रीनक्षान्गंधैःसमभिवासयेत् ॥ पुष्पैरवकिरेच्चैवंस्थापयित्वाविहायसि ॥९॥ संहत्यपादौतांरात्रिंतिष्ठन्नक्षस्तुतिंजपेत् ॥ प्रावे-
पामेत्यृचंत्वेतांमनसैवजपेन्निशि ॥ ४१० ॥ व्युषायामृदितेसूर्येजपन्नादेवनंव्रजेत् ॥ एतामेवजपेन्नित्यंजयत्यन्नैर्नजीयते ॥११॥ यमेव
जेतुमिच्छेतस्पृष्ट्वामूर्धनितंजपेत् ॥ सूक्तशेषंजयत्यन्यान्जीयतेनसकेनचित् ॥१२॥ अबुध्रमुषासानक्तेत्येतेस्वस्त्ययनेजपेत् ॥ नमोमित्रस्य
वरुणस्यचक्षसइतिनित्यशः ॥ १३ ॥ अस्यैवचोत्तमर्गेकाययैनोभ्यःप्रमुच्यते ॥ तयाज्यंजुहुयान्नित्यमेनोभ्योविप्रमुच्यते ॥ १४ ॥ दिव-
स्परीतिसूक्तंतुजपेच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ सर्वत्रलभतेश्रद्धांश्रद्धाकामःसमाहितः ॥ १५ ॥ माप्रगामेतिचजपेत्समूढोगहनेपथि ॥ स्वस्तिमा-
न्व्रजतेऽध्वानंविंदतेचपरंसुखम् ॥१६॥ क्षीणायुरितिमन्येतयंकंचित्सुहृदंप्रियम् ॥ यत्तेयममितिस्नातस्तस्यमूर्धानमालभेत् ॥१७॥ सह-
स्रकृत्वःपंचाहंजपेदायुर्लभेतसः ॥ घृतेनसिंधुद्वीपस्यसूक्तेनैनंचलेपयेत् ॥१८॥ संविशन्शयनेनित्यमेतन्मंत्रंजपेतवै ॥ पुत्रान्भार्यांप्रियं
चान्यमात्मानंचसमालभेत् ॥१९॥ जीवावृत्तिंप्रयुंजीतनित्यमेतांघृतेनतु ॥ स्रोतांस्यभज्यसर्वाणिसुखीभवतिविज्वरः ॥ ४२० ॥ इद-
मित्थेतिमंत्रोयंसहस्रसनिरुच्यते ॥ अर्धमासंहविष्यान्नमर्धमासंपयःपिबेत् ॥२१॥ उपोष्यचापरंपक्षमरण्येस्थंडिलेशुचौ ॥ औदुंबरेध्मं
प्रज्वाल्यजुहुयात्पावकेघृतम् ॥२२॥ स्रुक्स्रुचौचमसाश्चैवसर्वमौदुंबरंभवेत् ॥ हुत्वाहुतिसहस्रंतुतेनकामेनयुज्यते ॥ २३ ॥ आभोगमेव
कर्मैतज्जानीयात्सिद्धिमेवतु ॥ व्यर्थमव्यर्थमेवैतत्फलंचास्यप्रयच्छति ॥२४॥ चतुष्पथेचान्नकामआदित्याभिमुखोघृतम् ॥ जुहुयाद्धनकाम-
स्तुसहस्रंभोजयेद्द्विजान् ॥२५॥ पशुकामोजपेद्गोष्ठेजुहुयाद्वाप्युपोषितः ॥ विधिनातेननियतःसहस्रंविंदतेपशून् ॥ २६ ॥ लोहलोहित-

हेमानांकारयेत्त्रिवृतंमणिम् ॥ सहस्रसमिधांचैवसंपाताभिहुतोभवेत् ॥२७॥ हुत्वासहस्रसंपातंशिरसाधारयेततम् ॥ पाणिनावाशुचिर्नित्यंस-
हस्रानुचरोभवेत् ॥२८॥ परावतःस्वस्त्ययनंस्नातकस्यविधीयते ॥ स्वर्गकामश्चतंनित्यंजपेतनियतव्रतः ॥ २९ ॥ बृहस्पतेप्रथममितिनि-
त्यंज्ञानस्तुतिंजपेत् ॥ ज्ञानवान्भवतिश्रीमाननंतांविंदतेश्रियम् ॥४३०॥ अलक्ष्मीनाशनार्थंतुपयोभक्षोभवेन्नरः ॥ वयःसुपर्णाइत्येतांजप-
न्वैविंदतेश्रियम् ॥३१॥ तमसाप्रावृतोयस्तुमन्येतात्मानमात्मनि ॥ अश्रियावापिसंयुक्तोजपन्नेतांप्रमुच्यते ॥३२॥ अक्षिणीप्रातरुत्थाय
विमृजीतैतयासदा ॥ चक्षुष्मान्भवतिश्रीमाँल्लक्ष्मीश्चापिप्रवर्धते ॥३३॥ नतंविदाथेत्येतांचजपन्विप्रःसमाहितः ॥ विहायकल्मषंसर्वंब्रह्मा-
भ्येतिसनातनम् ॥३४॥ अनयापर्वसुस्नात्वायःप्रदद्यात्तिलोदकम् ॥ यमायसगणायैवतद्धयंसनविंदति ॥३५॥ यस्तेमन्योइतिसदासपत्न-
घ्नत्विमेजपेत् ॥ घृतेनाभिहुतंद्वाभ्यांधारयेदायसंमणिम् ॥३६॥ जुहुयादायसंशंकुमाभ्यामेवचतुर्दशीम् ॥ खादिरेध्मसमिद्धेग्नौसपत्नान्प्रति-
बाधते ॥३७॥ यथाहिपरमंब्रह्मगुह्यंपावनमद्भुतम् ॥ तथासंवननंहृद्यंनह्यस्माद्विद्यतेपरम् ॥३८॥ उपोष्यद्वादशाहानिजपन्नेतमृषिंमुनिः ॥
तन्मनाप्रयतःसख्यात्त्रिरह्नोभ्युदयादपः ॥३९॥ अंतेतुद्वादशाहस्यशुचौदेशेसमाहितः ॥ पुंसःप्रतिकृतिंकुर्याद्भूमौपांसुमयींकृती ॥४४०॥
तस्याहृदयदेशंतुसमाक्रम्यजपेदृषिम् ॥ अमोघंकर्मजानीयादहोरात्रेगतेसति ॥४१॥ त्र्यहेणधनिनंवैश्यंचतूरात्रेणक्षत्रियम् ॥ राजानंपंचरा-
त्रेणषड्रात्रेणद्विजोत्तमम् ॥४२॥ तपस्विनःसप्तरात्राज्जपेद्भुंजीतचैवतम् ॥ अपिवोपोषितःस्नातोजपेदेतत्सदास्थितः ॥४३॥ यइच्छेद्वशमा-
नेतुंहीनंतुपरिवर्जयेत् ॥ सहस्रसंपातहुतंबिल्वानांचूर्णमावपेत् ॥ ४४ ॥ उदपानेवशंनेतुंतंजनंक्षिप्रमानयेत् ॥ मातर्यात्मनिपुत्रेषुपितृभ्रा-
तृसुहृत्सुच ॥४५॥ हृद्यमेतत्प्रयुंजीतशिरसाधारयेततम् ॥ सुमित्रंतुपरिष्वज्यमूर्धन्याघ्रायचात्मजम् ॥ ४६ ॥ हृद्यमेतत्प्रयुंजीतशांत्यर्थाय

सुखायच ॥ असंसिद्धेसंवननेपांसुप्रतिकृतिंपथि ॥४७॥ प्रज्वाल्यजुहुयादग्निंघृतेनब्राह्मणोयदि ॥ क्षत्रियस्त्वथतैलेनसार्षपेणविशोपिच ॥ ४८ ॥ आयसींवाप्रतिकृतिमग्निमध्येनिधापयेत् ॥ तांचप्रज्वलितांमत्वाजुहुयात्तन्मनाःशुचिः ॥४९॥ उग्रेणमहसाहन्यात्क्रुद्धश्वजुहुयाद्घृतम् ॥ यथायथाप्रज्वलितेहूयतेजातवेदसि ॥४५० ॥ दीप्तांप्रतिकृतिंविप्रस्तथासवशमेष्यति ॥ श्मशानदग्धपांसूनांकुर्याद्वेदिंविलक्षणाम् ॥५१॥ बैभीतकेध्मज्वलितेलोहप्रतिकृतिंन्यसेत् ॥ अर्धरात्रेस्थितेतैलंसार्षपंलवणान्वितम् ॥ ५२ ॥ तत्रशरमयंकुर्यात्प्रस्तरंप्रतिलोमतः ॥ त्रिपुशंकुपुचासीनोजुहुयादुग्रदर्शनः ॥ ५३ ॥ मुक्तकेशोवधंप्रेप्सुरचिरेणप्रसाधयेत् ॥ अथवाभिचरेदेनंजुहुयादात्मशोणितम् ॥५४॥ वशंनयतिराजानंक्षिप्रंजनपदंपुरम् ॥ पुष्टिकर्मापिकर्तव्यंहृद्येनैवयतात्मना ॥ ५५ ॥ अनागसिनकुर्वीतब्राह्मणोवधसंयुतम्॥सरूपवत्सायागोश्चपयसासाधयेच्चरुम् ॥५६॥ सहस्रसंपातहुतंपायसेवत्ससमप्रजम् ॥ सहस्रानुचरोवत्सःसस्याद्रोगैर्विवर्जितः ॥५७॥ गाश्चैवपाययेत्ताश्चभवंतिव्याधिवर्जिताः ॥ पुत्रांश्चप्रार्थयेन्नित्यंप्रियानन्यांश्चसज्जनान् ॥५८॥ निरामयाश्चस्निग्धाश्चभवंतिविगतज्वराः ॥ स्त्रियंचेदभिमन्येततस्याःसंवननंमहत् ॥ ५९ ॥ व्रीहीणांनखभिन्नानांतंडुलान्सूक्ष्मचूर्णितान् ॥ सहस्रसंपातहुतान्स्वेदयेत्कुशलोग्निना ॥४६०॥ तेनप्रतिकृतिंकुर्यात्तांध्यात्वामनसास्त्रियम् ॥ अक्तांसर्षपतैलेनजुहुयादंगशश्वताम् ॥६१॥ पादौप्रथमतश्छिद्यात्स्फडित्यग्नौनिधापयेत् ॥ अथजंघेजानुजीचऊरूबाहूततःशिरः ॥ ६२ ॥ छित्वाहृदयदेशंतुहृदयेस्वेनिवेशयेत् ॥ जपन्नेतमृषिंविप्रस्त्रीवशंसाधिगच्छति ॥ ६३ ॥ नैतत्परगृहीतासुनसाध्वीपुकथंचन ॥ नधर्मंत्रतशीलासुकुर्वीतद्विजसत्तमः ॥६४॥ कामंपरिगृहीतासुहीनवर्णासुयश्चरेत् ॥ पतिमस्यागुणीकुर्वन्पूर्वंपश्चात्तुतांस्त्रियम् ॥६५॥ भुक्तांवापायसंसद्यश्छर्दयित्वानिधापयेत् ॥ तच्चूर्णंकृत्यजायायैदेयंसंवननंस्मृतम् ॥ ६६ ॥ महावृक्ष-

॥ ५८ ॥

फलान्येवनयुग्मान्यभिमंत्रयेत् ॥ तेपांयुग्मानिभंजीतस्वयमर्धानिशेपयेत् ॥६७॥ तानिदद्याद्यमिच्छेत्तुवशीकर्तुंजपन्नृषिम् ॥ सुहृद्भूत्वासुहृद्यस्यदेयंसंवननंस्मृतम् ॥६८॥ एकैकमभिरूपंतुहृद्यसूक्तायतःपुनः ॥ कर्माणित्वभिरूपाणिकुर्याद्यस्तुयथेच्छति ॥ ६९ ॥ पराकदासस्यविधिंहृद्येनोक्तंविदुर्बुधाः ॥ स्त्रीणांसंवननंचैतत्पुंसामपिविधीयते ॥४७०॥ द्वेष्येतुज्ञातिनामेवजपेच्चैवसदायुधि ॥ खादिरंकारयेच्छंकुंहृदितंसंनिवेशयेत् ॥ ७१ ॥ कृत्वाप्रतिकृतिंपूर्वंपांसुभिर्वाथवातुपैः ॥ इपुमप्यनुमंत्र्यैनसंग्रामंसंप्रकल्पयेत् ॥७२॥ रिपुन्नमेतजानीयात्प्रयुक्तमपराजितम् ॥ पराकदासप्रेष्यार्थंहृद्यंसंवननंस्मृतम् ॥७३॥ चिंतयन्मनसैवैतत्सूक्तंसिद्धिंनियच्छति ॥ सूर्यायैभाववृत्तंतुश्रावयेत्कन्यकापिता ॥७४॥ अनुरूपंसुसदृशंभर्तारंतेनविंदति ॥ इमामितिजपेत्कन्यानाभिमालभ्यनित्यशः ॥ ७५ ॥ एवमेवजपेद्भर्तादीर्घायुःसभवेत्ततः ॥ स्नापयेदभिरूपैश्चभ्राताकन्यापितापिवा ॥७६॥ शतंपुत्रवतीयावन्नचभर्त्राविियुज्यते ॥ सम्राज्ञीतिजपेन्मूर्ध्निकन्यामालभ्यनित्यशः॥७७॥श्वश्रूश्वशुरदेवरैर्ननांद्राचापिपूज्यते ॥ इंद्राण्याकृतसंवादंस्नानेसूक्तंप्रयोजयेत् ॥७८॥ नवत्रगोत्तमयुतंपतिसौभाग्यपुत्रदम् ॥ जलपुष्पोत्करयुतेचित्रकुंभसमावृते ॥७९॥ कर्तव्योऽत्रतथायोगःसोमगंधर्ववह्निनाम् ॥ भगायाप्सरसांचैवयक्षाधिपतयेपिच ॥४८०॥ इंद्राण्यैदेवपत्नीनांरतिप्रद्युम्नयोस्तथा ॥ नदीसलिलसंपूर्णेपंचगव्यसमायुते ॥८१॥ हुत्वाग्निंस्नापयेत्कन्यांस्थितांदेशेतुदक्षिणे॥ प्रियंगुवटनागानांकपायोद्धृष्टकेरसम् ॥८२॥संपाताभिहुतंकृत्वासर्वौपधिसमन्वितम्॥अभिमंत्र्यचसूक्तांतेनवभिश्चस्तुवीतवै ॥८३॥ एताभिरद्भिःपूर्णेनअभिपिंचेदुपोषिताम्॥याःपतिघ्न्यःस्त्रियस्तन्व्यःशाम्यंतेनास्थितेनवै ॥८४॥ स्नापयेदाहनस्याद्भिर्विद्यायांविप्रवादिनीम्॥ सूक्तादुपोद्धरेदेनंनसेशइतितुद्वृचम्॥८५॥उपदिष्टेयमेकेषांपुंसःकर्मणिपौरुषे॥रक्षोहणंवाजिनमित्येतद्रक्षोहणंजपेत्॥८६॥अग्निंप्रज्वाल्यचैतेनउपतिष्ठेतनि

त्यशः ॥ आज्याहुतीश्चजुहुयात्तेनरक्षांसिबाधते॥८७॥एतद्रक्षोहणंशांतिःपरमैषाप्रकीर्तिता॥हविष्पांतीयमेतत्तुसूक्तमत्रप्रयोजयेत् ॥८८॥
गर्हितान्नात्तृयोगेचहविष्पांतीयमभ्यसेत् ॥ पवित्रंपरमंह्येतद्ध्यातव्यंचाप्यभीक्ष्णशः ॥८९॥ आदित्येदृष्टिमास्थायषण्मासान्नियतोभवेत्॥
देवयानंसपंथानंपश्यत्यादित्यमंडले ॥४९०॥ विद्यावैश्वानरीचास्यस्वकायस्थाप्रकाशते ॥ हविष्पांतीयमभ्यस्यसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥९१॥
इंद्रंस्तवेतिसूक्तंतुजपेच्छत्रुनिबर्हणम्॥पवित्राणांपवित्रंचगुह्यंपावनमद्भुतम् ॥९२॥ शुक्लपक्षेशुभेवारेसुनक्षत्रेसुगोचरे ॥द्वादश्यांपुत्रकामाय
चरुंकुर्वीतवैष्णवम्॥९३॥दंपत्योरुपवासःस्यादेकादश्यांसुरालये॥ऋग्भिःषोडशभिःसम्यगर्चयित्वाजनार्दनम् ॥९४॥चरुंपुरुषसूक्तेनश्रप-
येत्पुत्रकाम्यया॥प्राप्नुयाद्वैष्णवंपुत्रमचिरात्संततिक्षमम्॥९५॥द्वादशद्वादशीःसम्यक्पयसानिर्वपेच्चरुम् ॥ यःकरोतिहयस्थस्याद्यातिविष्णोः
परंपदम्॥ ९६ ॥ हुत्वाग्निंविधिवत्सम्यगृग्भिःषोडशभिर्बुधः ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वास्तवंताभिःप्रयोजयेत् ॥ ९७ ॥ केशवंमार्गशीर्षेतुपौ-
षेनारायणंतथा ॥ माधवंमाघमासेतुगोविंदंफाल्गुनेपुनः ॥९८॥ चैत्रेचैवतथाविष्णुंवैशाखेमधुसूदनम् ॥ ज्येष्ठेत्रिविक्रमंविद्यादाषाढेवाम-
नंविदुः ॥ ९९ ॥ श्रावणेश्रीधरंविद्याद्धृषीकेशंततःपरे ॥ आश्विनेपद्मनाभंतुदामोदरंचकार्तिके ॥ ५०० ॥ द्वादशैतानिनामानिऋष्यशृं-
गोऽब्रवीन्मुनिः ॥ पूजयेन्मासनामभिःसर्वान्कामान्समश्नुते ॥१॥ आयुष्मंतंसुतंसूतेपरामेधासमन्वितम्॥धनवंतंप्रजावंतंधार्मिकंसात्विकं
तथा ॥२॥ समिधोश्वत्थवृक्षस्यहुत्वाग्निंजुहुयात्पुनः ॥ उपस्थानंहुताशस्यध्यात्वार्चयेमधुसूदनम् ॥ ३ ॥ हविर्होमंततःकुर्यात्प्रत्यृचंवाग्य-
तःशुचिः ॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यमादावंतेचपूर्ववत् ॥ ४ ॥ हविःशेषंनमस्कृत्वानारीनारायणंपतिम् ॥ भक्षयित्वाहविःशेषंलब्धाशीःसंवि-
शेत्क्षणम् ॥५॥ ततस्तुकृत्वेदंकर्मकर्तव्यंद्विजतर्पणम् ॥ द्वितीयंस्त्रीनिवर्तेतयावद्गर्भंचविंदति ॥६॥ अपुत्रामृतपुत्रावायाचकन्याःप्रसूयते॥

क्षिप्रंसाजनयेत्पुत्रमृष्यश्रृंगोयथाब्रवीत् ॥ ७ ॥ अर्चनंसंप्रवक्ष्यामिविष्णोरमिततेजसः ॥ यत्कृत्वामुनयःसर्वेब्रह्मनिर्वाणमाप्नुयुः ॥ ८ ॥
अप्स्वग्नौहृदयेसूर्येस्थंडिलेप्रतिमासुच ॥ षट्स्वेतेपुहरेःसम्यगर्चनंमुनिभिःस्मृतम् ॥ ९ ॥ अग्नौक्रियावतांदेवोदिविदेवोमनीषिणाम् ॥
प्रतिमास्वल्पबुद्धीनांयोगिनांहृदयेहरिः ॥५१०॥ आपोह्यायतनंतस्यतस्मात्तासुसदाहरिः ॥तस्यसर्वगतत्वाच्चस्थंडिलेभावितात्मनाम्॥११॥
दद्यात्पुरुषसूक्तेनयःपुष्पाण्यपएववा ॥ अर्चितंस्याज्जगदिदंतेनसर्वंचराचरम ॥१२॥ आनुष्टुभस्यसूक्तस्यत्रिष्टुबंतस्यदेवता ॥ पुरुषोऽथजग-
द्वीजमृषिर्नारायणःस्मृतः ॥ १३ ॥ नारायणमहाबाहोश्रृणुष्वेकंमहाप्रभो ॥ वक्ष्येपुरुषसूक्तस्यविधानंत्वर्चनंप्रति ॥१४॥ अग्निकार्यंज-
पविधिंस्तोत्रंचैवतदात्मकम् ॥ स्नात्वायथोक्तविधिनाप्राङ्मुखःशुद्धमानसः ॥१५॥ प्रथमांविन्यसेद्वामेद्वितीयांदक्षिणेकरे ॥ तृतीयांवाम-
पादेतुचतुर्थीदक्षिणेन्यसेत् ॥ १६ ॥ पंचमींवामजानुनिषष्ठींवैदक्षिणेन्यसेत् ॥ सप्तमींवामकुक्षौतुअष्टमींदक्षिणेन्यसेत् ॥१७॥ नवमीं
नाभिदेशेतुदशमींहृदयेन्यसेत् ॥ एकादशींकंठदेशेद्वादशींवामबाहुके ॥१८॥ त्रयोदशींदक्षिणेन्आस्येचैवचतुर्दशीम् ॥ अक्ष्णोःपंचदशीं
चैवषोडशींमूर्ध्निविन्यसेत् ॥१९॥ एवंन्यासविधिंकृत्वापश्चात्पूजांसमारभेत् ॥ यथादेहेतथादेवेन्यासंकृत्वाविधानतः ॥५२०॥ आद्य-
यावाहयेद्देवमृचातुपुरुषोत्तमम् ॥ द्वितीययासनंदद्यात्पाद्यंचैवतृतीयया ॥२१॥ अर्घ्यंचतुर्थ्यादातव्यंपंचम्याचमनीयकम् ॥ षष्ठ्यास्नानं
प्रकुर्वीतसप्तम्यामम्बरमेवतु ॥२२ ॥ यज्ञोपवीतमष्टम्यानवम्याचानुलेपनम् ॥ पुष्पंदशम्यादातव्यमेकादश्यातुधूपकम् ॥ २६ ॥ द्वादश्या
दीपकंदद्यात्त्रयोदश्यानिवेदनम् ॥ चतुर्दश्यानमस्कारंपंचदश्याप्रदक्षिणाम् ॥२४॥ दक्षिणातुयथाशक्तिषोडश्याचप्रदापयेत् ॥ स्नानेवस्त्रेच-
नैवेद्येदद्यादाचमनीयकम् ॥२५॥ ततःप्रदक्षिणांकृत्वाजपंकुर्यात्समाहितः ॥ यथाशक्तिजपित्वातुसूक्तंतस्मैनिवेदयेत् ॥ २६ ॥ देवस्यद-

क्षिणेपार्श्वेकुंडंस्थंडिलमेववा ॥ कारयेत्प्रथमेनैवद्वितीयेनतुप्रोक्षणम् ॥२७॥ तृतीययाग्निमादध्याच्चतुर्थ्याचसमिंधनम ॥ पंचम्याज्यस्यश्रप
णंचरोश्चश्रपणंतथा ॥ २८ ॥ षष्ठेनैवाग्निमध्येतुकल्पयेत्पद्ममासनम् ॥ चिंतयेद्देवदेवेशंकालानलसमप्रभम् ॥२९॥ ततोगंधंचपुष्पंचधू-
पदीपनिवेदनम् ॥ अनुज्ञाप्यततःकुर्यात्सप्तम्यादियथाक्रमम् ॥५३०॥ सनिवस्त्रावतीःपूर्वंजुहुयादभिघारिताः ॥ ततोघृतेनजुहुयाच्चरुणाच
ततःपुनः ॥३१॥ एवंहुत्वाततश्चैवमनुज्ञाप्ययथाक्रमम् ॥ अग्नेर्भगवतस्तस्यसमीपेस्तोत्रमुच्चरेत् ॥३२॥ जितंतेपुंडरीकाक्षनमस्तेविश्वभावन॥
सुब्रह्मण्यनमस्तेस्तुमहापुरुषपूर्वज ॥ ३३ ॥ नमोहिरण्यगर्भायप्रधानाव्यक्तरूपिणे ॥ ॐनमोवासुदेवायशुद्धज्ञानस्वरूपिणे ॥ ३४ ॥
देवानांदानवानांचसामान्यमसिदैवतम् ॥ सर्वदाचरणद्वंद्वंव्रजामिशरणंतव ॥३५॥ एकस्त्वमसिलोकस्यस्त्रष्टासंहारकस्तथा ॥ अध्यक्ष-
श्चानुमंताचगुणमायासमावृतः ॥३६॥ संसारसागरंघोरमनंतंक्लेशभाजनम् ॥ त्वामेवशरणंप्राप्यनिस्तरंतिमनीषिणः ॥३७॥ नतेरूपंन-
चाकारोनायुधानिनचास्पदम् ॥ तथापिपुरुषाकारोभक्तानांत्वंप्रकाशसे ॥३८॥ नैवकिंचित्परोक्षंतेनप्रत्यक्षोसिकस्यचित् ॥ नैवकिंचिदसा-
ध्यंतेनचसाध्योसिकस्यचित् ॥ ३९ ॥ कार्याणांकारणंपूर्वंवचसांवाच्यमुत्तमम् ॥ योगिनांपरमांसिद्धिंविदंतिपरमंविदः ॥५४०॥ अहं
भीतोस्मिदेवेशसंसारेस्मिन्महाभये ॥ त्राहिमांपुंडरीकाक्षनजानेशरणंपरम् ॥ ४१ ॥ कालेष्वपिचसर्वेषुदिक्षुसर्वासुचाच्युत ॥ शरीरेविगते-
वापिवर्ततेमेमहद्भयम् ॥४२॥ त्वत्पादकमलादन्यन्नमेजन्मांतरेष्वपि ॥ निमित्तंकुशलस्यास्तियेनगच्छामिसद्गतिम् ॥ ४३ ॥ विज्ञानंयदि-
दंप्राप्तंयदिदंज्ञानमर्जितम् ॥ जन्मांतरेपिमेदेवमाभूदस्यपरिक्षयः ॥४४॥ दुर्गतावपिजातस्यत्वद्गतोमेमनोरथः ॥ यदिनाथंचविंदेयतावता-
स्मिकृतीसदा ॥४५॥ अकामकलुषंचित्तंममतेपादयोःस्थितम् ॥ कामयेविष्णुपादौतुसर्वजन्मसुकेवलम् ॥ ४६ ॥ पुरुषस्यहरेःसूक्तंस्वर्ग्यंध-

न्यंयशस्करम् ॥ आत्मज्ञानमिदंपुण्यंयोगज्ञानमिदंपरम् ॥ ४७ ॥ इत्येवमनयास्तुत्यास्तुत्वादेवंदिनेदिने ॥ किंकरोस्मीतिचात्मानंदेवायै
वनिवेदयेत् ॥ ४८ ॥ फलाहारोभवेन्मासंपश्यत्यात्मानमात्मनि ॥ ४९ ॥ फलानिभुक्त्वोपवसेन्मासमद्भिश्चवर्तयेत् ॥ अरण्ये
निवसेन्नित्यंजपन्नेतमृषिंसदा ॥ ५५० ॥ त्रिस्त्रिषवणकालेषुस्नायादप्सुसमाहितः ॥ आदित्यमुपतिष्ठेतसूक्तेनानेननित्यशः ॥ ५१ ॥
आज्याहुतीरनेनैवहुत्वैतांचिंतयेदृषिम् ॥ ऊर्ध्वंमासात्फलाहारस्त्रिभिर्वर्षैर्जयेद्दिवम् ॥ ५२ ॥ तद्भक्तस्तन्मनायुक्तोदशवर्षाण्यनन्यभाक् ॥
साक्षात्पश्यतितंदेवंनारायणमनामयम् ॥ ५३ ॥ प्राह्यमत्यंतयत्नेनत्वष्टारंजगतोऽव्ययम् ॥ गृहस्थधर्मेवर्तेतन्यायवृत्तःसमाहितः ॥५४॥
एतदेवंचिंतयेतनारायणमनामयम् ॥ अर्धरात्रेत्यक्तनिद्रउत्थायशुचिवाग्यतः ॥५५॥ संप्रसुप्तेषुभूतेषुयोगंयुंजीतयोगवित् ॥ ऋज्वासीनः
समेदेशेनिर्वातेशब्दवर्जिते ॥ ५६ ॥ सव्यंपादंदक्षिणस्यांजानुनिश्लेषयेत्ततः ॥ संहृत्यदक्षिणंपादंसव्येजानुनियच्छति ॥५७॥ ब्रह्मांज-
लिकृतःस्वस्थोयोगसंमीलितेक्षणः ॥ ॐमित्युक्त्वास्वहृदयंचिंतयेदविकुत्सितः ॥५८॥ तत्रात्मानंसमादध्यादिंद्रियाणिमनस्तथा ॥ नचबु-
ध्येतकिंचान्यन्नपश्येच्छृणुयान्नच ॥ ५९ ॥ ननमस्येत्सदायोगंतदाप्राप्तःसउच्यते ॥ हृद्येतमृषिमभ्यस्येत्पश्यंस्त्वेवयथाश्रुति ॥ ५६० ॥
प्राणानायम्यचासीनोयावच्चित्तंतदर्पितम् ॥ उच्छ्वसिष्यत्यधोनाभिगमयित्वामनस्तथा ॥ ६१ ॥ उच्छ्वसेदेवमसकृत्तन्मनायोगमुन्नयेत् ॥
एवंहियुंज्यात्सामान्यंनपश्येच्छृणुयान्नच ॥६२॥ तदाशनैर्नियच्छेतहृदयादूर्ध्वमेवतु ॥ समौतुजानूचास्यंचनासिकानयनेभ्रुवौ ॥६३॥
भ्रुवोर्मध्येपरंस्थानंतत्रैतद्धारयेत्स्थिरम् ॥ ललाटदेशेधार्याथमूर्धानंगमयेत्ततः ॥६४॥ उच्छ्वसंश्चयथाकालंनाभितश्चोच्छ्वसेत्पुनः ॥ एतत्प-
रंस्थानमुक्तंब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ ६५ ॥ एवंयुक्तोमहात्मासन्महात्मानंप्रपद्यते ॥ यदिस्यात्सुकृतीशुद्धोयदिवापापकृत्तमः ॥६६॥ उप-

लभ्यपरंब्रह्मगतिंज्ञात्वाभवेच्छुचिः ॥ सर्वपापावबद्धश्चेद्दुर्द्धैतत्प्रयतोजपेत् ॥६७॥ अपिजिज्ञासनादेवगच्छेतपरमांगतिम् ॥ धारणात्तुपृ-
थक्कुर्याद्धर्मेणानेननित्यशः ॥ ६८ ॥ आदित्येग्नौचंद्रमसिवृक्षाग्रेषुचधारयेत् ॥ पर्वताग्रेसमुद्रेवायत्रवापिमनोरमेत् ॥ ६९ ॥ नत्वेवविष-
यान्प्राप्यधारयीतकथंचन ॥ वहन्नदुःखंजानीयात्प्रध्वसेन्मरणेसति ॥५७०॥ धार्मिकाणांकुलेशुद्धेयोगभ्रष्टोभिजायते ॥ मूर्ध्निब्रह्मसर्वि-
देतसएवऋषिसत्तमः ॥ ७१ ॥ तदामूर्ध्नःपरंज्योतिर्नक्षत्रपथमुन्नयेत् ॥ योगीयोगेश्वरंप्राप्यनिर्द्वंद्वःपरमात्मवित् ॥ ७२ ॥ सर्वत्रैवात्मना-
त्मानंपश्येदपिपरायणः ॥ जपेच्चैवसदास्नातःपवित्रमिदमुत्तमम् ॥७३॥ अपिपातकसंयुक्तःकालेनसुकृतीभवेत् ॥ येनयेनचकामेनजपेदि-
ममृषिंसदा ॥ ७४ ॥ संसकामःसमृद्धःस्याच्छ्रद्दधानस्यकुर्वतः ॥ होमंवाप्यथवाजाप्यमुपहारमथोचरुम् ॥ ७५ ॥ कुर्वीतयेनकामेनतत्सि-
द्धिमवधारयेत् ॥ ज्ञातिश्रैष्ठ्यंमहद्वित्तंयशोलोकेपरांगतिम् ॥ ७६ ॥ पापेनविप्रमोक्षस्तुतत्सिद्धिमवधारयेत् ॥ ज्ञानगम्यंपरंसूक्ष्मंव्याप्यसर्वं
व्यवस्थितम् ॥७७॥ ग्राह्यमत्यंतयत्नेनब्रह्माभ्येतिसनातनम् ॥ सहस्रशीर्षेतिसूक्तंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७८ ॥ वेदगर्भशरीरेणसवैनारायणः
स्मृतः ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रपर्जन्याअत्रसूक्तेव्यवस्थिताः ॥ ७९ ॥ अत्रस्थमेतद्द्रष्टव्यंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ अतःसंपठमानोपिभक्तिंनपरिहारयेत्
॥५८०॥ भक्तानुकंपीभगवान्श्रूयतेपुरुषोत्तमः ॥ पूजार्थंतस्यदेवस्यवनात्स्वयमुपाहृतान् ॥ ८१ ॥ आरण्यकविधानेननिर्वपेत्प्रत्यहंचरुम् ॥
नारायणायस्वाहेतिमंत्रांतेजुहुयाद्धविः ॥ ८२ ॥ आसहस्रात्ततश्चक्षुर्दिव्यंहोतुर्ददातिसः ॥ अपिवाचरुसाहस्रंतंत्रेणैकेननिर्वपेत् ॥ ८३ ॥
यावंतोवापिशक्यंतेअह्नासर्वान्समापयेत् ॥ सहस्रस्येप्सितानांचकामानांलभतेफलम् ॥८४॥ पुरुषायुःसमायुक्तःसिद्धोवाविचरेन्महीम् ॥
ध्येयःसदासवितृमंडलमध्यवर्तीनारायणःसरसिजासनसंनिविष्टः॥केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः ॥८५॥

एतत्तुयःपठतिकेवलमेवसूक्तंनारायणस्यचरणावभिवंद्यवंद्यौ ॥ पाठेनतेनपरमेणसनातनस्यस्थानंजरामरणवर्जितमेतिविष्णोः ॥ ८६ ॥
हविषाग्नौजलेपुष्पैर्ध्यानेनहृदयेहरिम् ॥ यजंतिसूरयोनित्यंजपंतिरविमंडले ॥ ८७ ॥ बिल्वपत्रंशमीपत्रंपत्रंभृंगारकस्यच ॥ मालतीकुशपद्मं
चसद्यस्तुष्टिकरंहरेः ॥ ८८ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेकिंचित्तद्ध्यायन्मनसैवतु ॥ संपाद्यतत्प्रसादाच्चदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ ८९ ॥ पत्रैश्चपुष्पैश्चफलैश्च
तोयैरक्रीतलब्धैश्चसदैवसत्सु ॥ भक्त्यैकलभ्येपुरुषेपुराणेमुक्त्यैकिमर्थंक्रियतेतुयत्नः ॥५९०॥ इत्येवमुक्तःपुरुषस्यविष्णोरर्चाविधिर्विष्णु-
कुमारनाम्ना ॥ मुक्त्येकमार्गप्रतिबोधनायदृष्ट्वाविधानंत्विह्नारदोक्तम् ॥९१॥ इत्यृग्विधानेतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ याओषधीःस्वस्त्य-
यनंजपेतनियतव्रतः ॥ ओषधीश्चयजेन्नित्यंषण्मासानेवनित्यशः ॥ ९२ ॥ दृष्ट्वाशरदिवैरुद्रमोषधीश्चयजेत्तथा ॥ नभवंत्यामयास्तस्यत-
थाजीर्णादिकानिच ॥ ९३ ॥ क्रियांतुसप्तरात्रेणसप्रकृत्वःसमाहितः ॥ प्रपद्येतौषधीर्विप्रःसूक्तमेतज्जपन्सदा ॥ ९४ ॥ द्विषत्क्षेत्रादिहाल-
ब्ध्वामितिविज्ञापयेतच ॥ स्वक्षेत्रेचरुणेवेष्ट्वाविंदतेद्विपदोषधीः ॥९५॥ वृष्टिकामोजिताहारःप्रपद्येतबृहस्पतिम् ॥ पायसेनोपहारेणहोमेनच
समन्वितः ॥ ९६ ॥ बृहस्पतेप्रतीत्येतद्वृष्टिकामःप्रयोजयेत् ॥ पर्जन्यंचनमस्कृत्वावृष्टिंविंदतिशोभनाम् ॥ ९७ ॥ सर्वत्रतुपराशांतिर्ज्ञेयो-
प्रतिरथस्त्वृषिः ॥ यमेवदेशंगच्छेतशत्रुंवाप्यनुमंत्रितः ॥९८॥ नाजित्वाविनिवर्तेतपरंहिब्रह्मणोबलं ॥ सर्वकामैर्जपेदेतत्सर्वकामसमृद्धये
॥ ९९ ॥ संग्राममभ्युद्यातोवाराजाचैतत्प्रयोजयेत् ॥ सर्वान्विजयतेशत्रूनपराजीयतेपरैः ॥ ६०० ॥ पथिस्वस्त्ययनंचैतत्तस्करेभ्यश्चर-
न्पथि ॥ भूतोरगपिशाचेभ्यःसर्वेभ्यःपरिरक्षति ॥ १ ॥ भूतांशस्यऋषेःसूक्तंप्रजाकामःशुचिर्जपन् ॥ अनुरूपांप्रजामाशुलभतेनात्रसंशयः
॥ २ ॥ स्थालीपाकेननासत्यावश्विनौतुयजेद्द्विजः ॥ अनेनैवतुसूक्तेनहुत्वाश्चाननुमंत्रयेत् ॥ ३ ॥ पायसंकृसरंमांसमोदनंदधिसक्तुकान् ॥

लभ्यपरंब्रह्मगतिंज्ञात्वाभवेच्छुचिः ॥ सर्वपापावबद्धश्चेद्दुर्द्धैतत्प्रयतोजपेत् ॥६७॥ अपिजिज्ञासनादेवगच्छेतपरमांगतिम् ॥ धारणात्तुपृथक्कुर्याद्धर्मेणानेननित्यशः ॥ ६८ ॥ आदित्येग्नौचंद्रमसिवृक्षाग्रेपुचधारयेत् ॥ पर्वताग्रेसमुद्रेवायत्रवापिमनोरमेत् ॥ ६९ ॥ नत्वेवविषयान्प्राप्यधारयीतकथंचन ॥ वहत्रदुःखंजानीयात्प्रध्वसेन्मरणेसति ॥५७०॥ धार्मिकाणांकुलेशुद्धेयोगभ्रष्टोभिजायते ॥ मूर्ध्निब्रह्मसर्विदेतसएवऋषिसत्तमः ॥ ७१ ॥ तदामूर्ध्नःपरंज्योतिर्नक्षत्रपथमुन्नयेत् ॥ योगीयोगेश्वरंप्राप्यनिर्द्वंद्वःपरमात्मवित् ॥ ७२ ॥ सर्वत्रैवात्मनात्मानंपश्येदपिपरायणः ॥ जपेच्चैवसदास्नातःपवित्रमिदमुत्तमम् ॥७३॥ अपिपातकसंयुक्तःकालेनसुकृतीभवेत् ॥ येनयेनचकामेनजपेदिममृषिंसदा ॥ ७४ ॥ ससकामःसमृद्धःस्याच्छ्रद्दधानस्यकुर्वतः ॥ होमंवाप्यथवाजाप्यमुपहारमथोचरुम् ॥ ७५ ॥ कुर्वीतयेनकामेनतत्सिद्धिमवधारयेत् ॥ ज्ञातिश्रैष्ठ्यंमहद्वित्तंयशोलोकेपरांगतिम् ॥ ७६ ॥ पापेनविप्रमोक्षस्तुतत्सिद्धिमवधारयेत् ॥ ज्ञानगम्यंपरंसूक्ष्मंव्याप्यसर्वंव्यवस्थितम् ॥७७॥ माहात्म्यंतयत्नेनब्रह्माभ्येतिसनातनम् ॥ सहस्रशीर्षेतिसूक्तंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७८ ॥ वेदगर्भशरीरेणसवैनारायणःस्मृतः ॥ ब्रह्मेंद्ररुद्रपर्जन्याअत्रसूक्तेव्यवस्थिताः ॥ ७९ ॥ अत्रस्थमेतद्द्रष्टव्यंजगत्स्थावरजंगमम् ॥ अतःसंपठमानोपिभक्तिंनपरिहारयेत् ॥५८०॥ भक्तानुकंपीभगवान्श्रूयतेपुरुषोत्तमः ॥ पूजार्थंतस्यदेवस्यवनात्स्वयमुपाहृतान् ॥ ८१ ॥ आरण्यकविधानेननिर्वपेत्प्रत्यहंचरुम् ॥ नारायणायस्वाहेतिमंत्रांतेजुहुयाद्धविः ॥ ८२ ॥ आसहस्रात्ततश्चक्षुर्दिव्यंहोतुर्ददातिसः ॥ अपिवाचरुसाहस्रंतंत्रेणैकेननिर्वपेत् ॥ ८३ ॥ यावंतोवापिशक्यंतेअह्नासर्वान्समापयेत् ॥ सहस्रस्येप्सितानांचकामानांलभतेफलम् ॥८४॥ पुरुषायुःसमायुक्तःसिद्धोवाविचरेन्महीम् ॥ ध्येयःसदासवितृमंडलमध्यवर्तीनारायणःसरसिजासनसंनिविष्टः॥केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटीहारीहिरण्मयवपुर्धृतशंखचक्रः॥८५॥

एतत्तुयःपठतिकेवलमेवसूक्तंनारायणस्यचरणावभिवंद्यवंद्यौ ॥ पाठेनतेनपरमेणसनातनस्यस्थानंजरामरणवर्जितमेतिविष्णोः ॥ ८६ ॥ हविषाग्नौजलेपुष्पैर्ध्यानेनहृदयेहरिम् ॥ यजंतिसूरयोनित्यंजपंतिरविमंडले ॥ ८७ ॥ बिल्वपत्रंशमीपत्रंपत्रंभृंगारकस्यच ॥ मालतीकुशपद्मंचसद्यस्तुष्टिकरंहरेः ॥ ८८ ॥ यत्रैतत्पठ्यतेकिंचित्तद्ध्यायन्मनसैवतु ॥ संपाद्यतत्प्रसादाच्चदेवदेवस्यचक्रिणः ॥ ८९ ॥ पत्रैश्चपुष्पैश्चफलैश्चतोयैरक्रीतलब्धैश्चसदैवसत्सु ॥ भक्त्यैकलभ्येपुरुषेपुराणेमुक्त्यैकिमर्थंक्रियतेतुयत्नः ॥५९०॥ इत्येवमुक्तःपुरुषस्यविष्णोरर्चाविधिर्विष्णुकुमारनाम्ना ॥ मुक्त्येकमार्गप्रतिबोधनायदृष्ट्वाविधानंत्विहनारदोक्तम् ॥९१॥ इत्यृग्विधानेतृतीयोध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ याओषधीःस्वस्त्ययनंजपेतनियतव्रतः ॥ ओषधीश्चयजेन्नित्यंषण्मासानेवनित्यशः ॥ ९२ ॥ दृष्ट्वाशरदिवैरुद्रमोषधीश्चयजेत्तथा ॥ नभवंत्यामयास्तस्यतथाजीर्णादिकानिच ॥ ९३ ॥ क्रियांतुसप्तरात्रेणसप्रक्तत्वःसमाहितः ॥ प्रपद्येतौषधीर्विप्रःसूक्तमेतज्जपन्सदा ॥ ९४ ॥ द्विषत्क्षेत्रादिहालब्ध्वामितिविज्ञापयेतच ॥ स्वक्षेत्रेचरुणेवेष्ट्वाविंदतेद्विषदोषधीः ॥९५॥ वृष्टिकामोजिताहारःप्रपद्येतबृहस्पतिम् ॥ पायसेनोपहारेणहोमेनचसमन्वितः ॥ ९६ ॥ बृहस्पतेप्रतीत्येतद्वृष्टिकामःप्रयोजयेत् ॥ पर्जन्यंचनमस्कृत्वावृष्टिंविंदतिशोभनाम् ॥ ९७ ॥ सर्वत्रतुपराशांतिर्ज्ञेयोप्रतिरथस्त्वृषिः ॥ यमेवदेशंगच्छेतशत्रुंवाप्यनुमंत्रितः ॥९८॥ नाजित्वाविनिवर्तेतपरंहिब्रह्मणोबलं ॥ सर्वकामैर्जपेदेतत्सर्वकामसमृद्धये ॥ ९९ ॥ संग्राममभ्युद्यातोवाराजाचैतत्प्रयोजयेत् ॥ सर्वान्विजयतेशत्रून्नपराजीयतेपरैः ॥ ६०० ॥ पथिस्वस्त्ययनंचैतत्तस्करेभ्यश्चरन्पथि ॥ भूतोरगपिशाचेभ्यःसर्वेभ्यःपरिरक्षति ॥ १ ॥ भूतांशस्यऋषेःसूक्तंप्रजाकामःशुचिर्जपन् ॥ अनुरूपांप्रजामाशुलभतेनात्रसंशयः ॥ २ ॥ स्थालीपाकेननासत्यावश्विनौतुयजेद्द्विजः ॥ अनेनैवतुसूक्तेनहुत्वाश्वाननुमंत्रयेत् ॥ ३ ॥ पायसंकृसरंमांसमोदनंदधिसक्तुकान् ॥

भक्ष्यंभोज्यंचपेयंचसमाहृत्योदितेरवौ ॥ चित्रमाल्यशुभान्गाधानन्नपानानियानिच ॥
कुल्माषांश्चकरंभांश्चफलानिविविधानिच ॥ ४ ॥ अर्धरात्रेत्वतिक्रांतेततोऽश्विभ्यांनिवेदयेत् ॥ दीर्घायुषंसुरूपंचलभेत्पुत्रंसुवर्चसम् ॥ ६ ॥
भूतांशमभ्यसेत्तावद्यावदस्तमितोरविः ॥ ५ ॥ सार्वकामिकमप्येनमृषिंविद्याद्विचक्षणः ॥ ७ ॥ नवाउदेवाइत्येतज्जपेतनियतव्रतः ॥ अन्नवान्वै-
रूपवांश्चभवेन्नित्यंभूतांशंयोऽभ्यसेत्सदा ॥ पाप्मोपहतमात्मानंयोमन्येतविचक्षणः ॥ सजपेन्नियतोभूत्वालघुमन्येतपाप्मना ॥ ९ ॥ वाचंप्रप-
दतिसर्वत्रयत्रयत्रोपतिष्ठति ॥ ८ ॥ अहंरुद्रेभिरित्येतद्वाग्मीभवतिपूजितः ॥ ६१० ॥ नतमित्यष्टकंसूक्तंवैश्वदेवंजपन्मुनिः ॥ कृत्स्नंतुकल्मषं
घेद्वाक्कामोहुनेदाशुजपन्निमाः ॥ यःकामयेतनपुनर्जायेयमितियोनिषु ॥ १२ ॥ सहस्रकृत्वोम-
हत्वाविश्वैर्देवैःसहासते ॥ ११ ॥ रात्रींप्रपद्येमनसाशुचिःपर्णत्रतोनिशि ॥ तन्मनानिशिचासीनस्तिष्ठेदहनिधार्मिकः ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वंसंवत्सराद्वै-
नसाजपेद्रात्रीतिरात्रिषु ॥ स्थालीपाकेनरात्रिंचयजेताहरहर्निशि ॥ जुहुयान्निशिपूर्वस्मिन्भागेरात्रौसमाहितः ॥ दिवाचाविश्पतिंकार्यं
वचरुंपयसिसंस्कृतम् ॥ सहस्रकृत्वस्त्वेतेनदिवाहोमोविधीयते ॥ १४ ॥ संवत्सरेतृतीयेतुसर्पिषासाधयेच्चरुम् ॥१६॥ अथास्यवरदादेवी
छायायामंशुतेजसा ॥ १५ ॥ प्रतिप्रयतआत्मवान्सूक्तंतुमनसाजपेत् ॥ संवत्सरेऋतौमासिदिवसेस्मिन्क्षणेपिवा॥प्रयाणकालोभवितातववत्सेति
रात्रिर्भवतिशर्वरी ॥ विज्ञापयीततांदेवींवरदांस्वयमागतां ॥१७॥ नयोनिंपुनरायातिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ १९ ॥ ममाग्नेवर्चइत्येतत्सर्वकामैर्जपेद्दि-
वत्सला ॥ १८॥ रात्रिसूक्तंजपन्नेवतंकालंप्रतिपद्यते ॥ यांकल्पयंतीतिसदाजपेतनियतव्रतः ॥ नैनंकृत्यानिर्हिंसंतिकुद्धाभिचरितानि
जः ॥ जुहन्नाज्यमनेनैवसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ६२० ॥ प्रत्यंगिरसकल्पेनसर्वांस्तान्प्रतिबाधते ॥ २२ ॥ प्रत्यंगिरसविद्वांस्तुनरिष्येतकदा-
च ॥ २१ ॥ यमांगिरसकल्पैस्तुतद्विदोभिचरेतसः ॥

चन ॥ नैनंकृत्यानिर्हिंसंतिज्ञाताज्ञातानिवाक्कचित् ॥ २३ ॥ अजानताजानतावाक्रुद्धेनाधर्षितेनवा ॥ आक्रुष्टंवादुरुक्तंवानैनोविंदतितद्वि-
दम् ॥ २४ ॥ एवमेवजपेन्नित्यमृषिंस्वस्त्ययनायवै ॥ सर्वप्रायश्चित्तमेतदभाषतऋषिःस्वयम् ॥ २५ ॥ स्थावराणांनिवेशेषुनगराणांतथैवच ॥
ग्रामाणांचगृहाणांचजपेततमृषिंसदा ॥ २६ ॥ जातरूपमयंविद्वान्कारयेत्त्रिवृतंमणिम् ॥ सहस्रसंपातहुतमृषिणानेनतंततः ॥ २७ ॥ प्रति-
मुच्येतशिरसिग्रीवायामथवोरसि ॥ नैनंकृत्यानिर्हिंसंतिज्ञाताज्ञातानियानिच ॥ २८ ॥ अनेनैवतुसूक्तेनराज्ञांतुसमलोहितम् ॥ कारयेत
मणिंविद्वांस्तावद्देवानुमंत्रणम् ॥ २९ ॥ संग्रामेषुध्वजाग्राणिवादित्राण्यनुमंत्रयेत् ॥ आसनानिचशय्याश्चयानानिविविधानिच ॥ ६३० ॥
तस्याभिचरतेसाक्षादंगिरार्षिरपिस्वयम् ॥ प्रत्यंगिरसकल्पेनसर्वंतत्प्रतिबाधते ॥३१॥ अमानुषीरभिचरेत्कृत्याःसूक्तंजपन्निदम् ॥ मुच्यतेस-
र्वतोनिष्टात्किंपुनर्मानुषाद्भयम् ॥३२॥ तपस्वीनियतोदांतःप्रयोक्ताचेद्भवेदृषिः ॥ सर्वंतरतिशांतात्मातपोहिसुमहद्बलम् ॥३३॥ आयुष्य-
मायुर्वर्चस्यंसूक्तंदाक्षायणंमहत् ॥ अलंकारंहिरण्यंवाप्राप्यदाक्षायणंजपेत् ॥ प्राप्तांसःश्रियमादत्तेबहुचान्नंसमश्नुते ॥ ३४ ॥ नासदासीदि-
तिजपेज्जुहुयाद्योगतत्परः ॥ प्रजापतेस्तुसायुज्यंद्वादशाब्दैःसमश्नुते ॥ ३५ ॥ उतदेवाइतिजपेदामयावीयतव्रतः ॥ घृतकुंभंनिधायाथजुहु-
याज्जातवेदसि ॥ ३६ ॥ कुंभसंपातमन्यस्मिन्कांस्यपात्रेनिधापयेत् ॥ योऽन्नाध्यंर्लनचान्नंस्यात्सइदंसंप्रकाशयेत् ॥ ३७ ॥ तेनाज्येनांगम-
भ्यज्यशनकैरन्नभाग्भवेत् ॥ रोगार्तस्याप्यनेनैवगात्रमंक्त्वाजपेदिदम् ॥ अजीर्णान्नोत्थंजयीतसुखीभवतिविज्वरः ॥३८॥ अभेअच्छावदे-
त्येतद्धनकामःप्रयोजयेत् ॥ नियतःसर्पिषाहुत्वाजपेदयुतशःपुनः ॥ ३९ ॥ खादिराणांहिसमिधांजुहुयाद्दशतीर्दश ॥ दशकृत्वःसदारेण
रायस्पोषेणपुष्यति ॥ ६४० ॥ बिल्वोदुंबरपालाशैस्तथारौहितकैश्चयः ॥ जुहुयाद्धनकामस्तुरायस्पोषेणपुष्यति ॥ ४१ ॥ बैभीतकेध्मै-

वैंल्वैश्चजुहुयादर्धमासकम् ॥ द्विषद्वेषणंतस्यांतेसूक्तमेतत्प्रयोजयेत् ॥४२॥ द्विषंतंधनिनंहत्वाद्विषतोविंदतेधनम् ॥ अथवाजप्यमेवस्याद्राय-स्पोषधनार्थिना ॥ ४३ ॥ अयमग्नेजरितेतिजपेदग्निभयेसति ॥ विधिनातर्पयित्वाग्निंपयोदधिघृतादिभिः ॥ ४४ ॥ स्वयंपातुंयावदिच्छेत्ता-वद्धुत्वाचतुर्दिशम् ॥ अपामिदंपरिणयेत्संततोदकधारया॥४५॥उतहृदइवभूत्वाप्यग्नेर्भेषजमंतिकात् ॥ अरण्यमेत्यपाठांतुक्रीणीयाद्यवमुष्टि-ना ॥ ४६ ॥ यदिसौम्यसिसोमायत्वांपरिक्रीणाम्योषधिम् ॥ यदिवारुण्यसिवरुणायत्वांपरिक्रीणाम्यहंततः ॥ ४७ ॥ वसुभ्यश्चाथरुद्रेभ्य आदित्येभ्योथवापुनः ॥ वैश्वदेव्यसिविश्वेभ्यःपरिक्रीणाम्यहंततः ॥ ४८ ॥ क्षिप्त्वासुमनसःपूर्वमोषध्यासहवीरुधैः ॥ तस्यवीर्यसमादत्ते कर्मयत्रकरिष्यति ॥ ४९ ॥ तांतुमध्येसंदधीतौषधीनांचविहायसि ॥ ग्रहणेत्वौषधीनांचसर्वत्रैषविधिर्भवेत् ॥ ६५० ॥ उत्खापयीताथपा-ठांत्विमामितिजपन्निह ॥ प्रातश्चपेषयेदेनांसंसदिब्रह्मचारिणाम् ॥५१॥ तदलाभेव्रतवताकन्ययाब्राह्मणेनवा ॥ प्रातःशुचिस्तांघृतेनत्रिःपि-बेदनुमंत्रिताम् ॥ ५२ ॥ इमामितितुसूक्तेनशतकृत्वोदशावरम् ॥ सपत्नींबाधतेतेनपतिश्चातीवमन्यते ॥ ५३ ॥ पतिस्तुपरिजप्यैनांपाठामे-तेनवैपिबेत् ॥ पयसासप्तरात्रेणसपत्नान्प्रतिबाधते ॥ ५४ ॥ मूलमंत्रजपैरन्यैर्यापतिंजेतुमिच्छति ॥ अलोकायमलोकस्थामज्जतेनरकेहिसा ॥ ५५ ॥ अन्यथाचोपनीतानिचूर्णमूलौषधान्यपि ॥ विनाशयेयुःपुरुषंतस्मान्नान्यत्समाचरेत् ॥ ५६ ॥ प्रियंवदाभर्तरियाभर्तायस्याःपरा-यणम् ॥ वाक्चैवमधुरायस्याःपत्युःसंवननंमहत् ॥ प्रियंभर्तारमासाद्यपिबेदेत्रौषधीमिमाम् ॥५७॥ प्रियंवदांसुशीलांचधर्मपत्नीमनिंदितां ॥ अवमन्येतयोमोहात्तमाहुःपुरुषाधमम् ॥५८॥ अरण्यानीत्यरण्येषुजपेत्सूक्तमनेकशः ॥ आरण्यानींनमस्कृत्वाआरण्यान्प्रतिबाधते ॥५९॥ श्रद्धासूक्तंजपेन्नित्यंश्रद्धाकामःसमाहितः ॥ सर्वत्रलभतेश्रद्धांमेधासूक्तंतथैवच ॥ ६६० ॥ ब्राह्मीमासाद्यसूक्तेद्वेजपेतनियतव्रतः ॥ तांपि-बेतयथाशक्त्यात्र्यहात्सिद्धिंनियच्छति ॥ ६१ ॥ शंखपुष्पींतुपयसाब्राह्मीपुष्पाणिसर्पिषा ॥ शतावरींचपयसावचामद्भिर्घृतेनवा ॥ ६२ ॥ सूक्ताभ्यामनुमंत्राभ्यामेकैकांतुत्र्यहंपिबेत् ॥ श्रद्धांमेधांस्मृतिंपुष्टिंबलंलक्ष्मींचविंदति ॥ ६३ ॥ सिद्धिंप्राप्नोतिपरमांदीर्घमायुःसमश्नुते ॥ अथवामनसाध्यायेत्सूक्तंसिद्धिंनियच्छति ॥६४॥ शासइत्थासपत्नघ्नंसंग्रामेविजिगीषतः ॥ प्रयोक्तव्यंतुशुचिनाजुहुयात्तत्रसिद्धयः ॥६५॥ अथवाजप्यमेवस्यात्संग्राममभिगच्छतः ॥ शासइत्थेतियोहंतुंशत्रूंस्तांस्तुविबाधते ॥ ६६ ॥ अलक्ष्मीनाशनार्थंतुजपेन्नित्यंशिरिंबिठम् ॥ अपामार्गमयींशाखांसदर्भांसहवीरुधैः ॥६७॥ गृहीत्वात्मानंपावयेदधश्चोर्ध्वंचनित्यशः ॥ आज्यंवानेनजुहुयात्सहस्रंदशतीर्दश ॥ त्र्यहेणनु-दतेदेहादलक्ष्मींशतवार्षिकीम् ॥ ६८ ॥ चांद्रायणंचरन्नेतत्सूक्तंसिद्धिकरंजपेत् ॥ अलक्ष्मीर्नुदतेदेहादपिवर्षसहस्रिकी ॥ ६९ ॥ गृहीतंय-क्ष्मणादर्भान्गृहीत्वासंस्पृशन्जपेत् ॥ मुंचामित्वाहविषेतियक्ष्माणमपकर्षति ॥ ६७० ॥ समिद्धमग्निंजुहुयादाज्येनैवयथाविधि ॥ संपात-माज्येनिनयेत्संपातैश्चपयःपिबेत् ॥ ७१ ॥ संपातभाजनेसर्पिश्चूर्णंतत्रनिधापयेत् ॥ तत्रास्यभोजनीयंस्यात्पानीयंचानुमंत्रितम् ॥ ७२ ॥ खादिराणिचकाष्ठानिचूर्णंकृत्वासहांबुभिः ॥ साधयीतरसंचैषांमध्वाज्याभ्यांपिबेत्सह ॥ ७३ ॥ मुंचामित्वाहविषेतितत्रतत्रप्रयोजयेत् ॥ यक्ष्माणमपकर्षतिशरीरारोग्यकर्मणा ॥ ७४ ॥ यस्यागर्भःप्रमीयेततत्राग्नौजुहुयाद्धविः ॥ ब्रह्मणाग्निःसंविदानइत्याज्येनयथाविधि ॥ ७५ ॥ आज्यशेषेणचाभ्यज्यगर्भिणीप्रसवेत्ततः ॥ पिबेदेवाज्यशेषंतुजीवन्तस्याःप्रजायते ॥ ७६ ॥ जातानिचेत्प्रमीयेरन्नाज्यंकृत्वानुमंत्रितम् ॥ जुहुयाद्ब्रह्माग्निरितिसंपातान्निनयेन्मणौ ॥ ७७ ॥ मणिंतुत्रिवृतेसूत्रेवासयेद्वाससासह ॥ न्यग्रोधशुंगयातत्रशुक्लोद्दितवेष्टितम् ॥ ७८ ॥ तंसावित्र्ययुतेनैवानुमंत्र्याथयथाविधि॥संपातैरयुतेनैवब्रह्मणेतिचसंस्तुतम् ॥७९॥उपरिष्टाच्चसावित्र्यातावदेवानुमंत्रणम्॥सर्वैःस्वस्त्ययनै-

वैंल्वैश्वजुहुयादर्धमासकम् ॥ द्विषद्वेषणंतस्यांतेसूक्तमेतत्प्रयोजयेत् ॥४२॥ द्विषंतंधनिनंहत्वाद्विषतोविंदतेधनम् ॥ अथवाजप्यमेवस्याद्राय-स्पोषधनार्थिना ॥ ४३ ॥ अयमग्नेजरितेतिजपेदग्निभयेसति ॥ विधिनातर्पयित्वाग्निंपयोदधिघृतादिभिः ॥ ४४ ॥ स्वयंपातुंयावदिच्छेत्ता-वद्धुत्वाचतुर्दिशम् ॥ अपामिदंपरिणयेत्संततोदकधारया॥४५॥उतहृदइवभूत्वाप्यग्नेर्भेषजमंतिकात् ॥ अरण्यमेत्यपाठांतुक्रीणीयाद्यवमुष्टि-ना ॥ ४६ ॥ यदिसौम्यसिसोमायत्वांपरिक्रीणाम्योषधिम् ॥ यदिवारुण्यसिवरुणायत्वांपरिक्रीणाम्यहंततः ॥ ४७ ॥ वसुभ्यश्चाथरुद्रेभ्य आदित्येभ्योथवापुनः ॥ वैश्वदेव्यसिविश्वेभ्यःपरिक्रीणाम्यहंततः ॥ ४८ ॥ क्षिप्त्वासुमनसःपूर्वमोषध्यासहवीरुधैः ॥ तस्यवीर्यंसमादत्ते कर्मयत्रकरिष्यति ॥ ४९ ॥ तांतुमध्येसंदधीतौषधीनांचविहायसि ॥ ग्रहणेत्वौषधीनांचसर्वत्रैषविधिर्भवेत् ॥ ६५० ॥ उत्खापयीताथपा-ठांत्विमामितिजपन्निह ॥ प्रातश्चपेषयेदेनांसंसदिब्रह्मचारिणाम् ॥५१॥ तदलाभेव्रतवताकन्ययाब्राह्मणेनवा ॥ प्रातःशुचिस्तांघृतेनत्रिःपि-बेदनुमंत्रिताम् ॥ ५२ ॥ इमामितितुसूक्तेनशतकृत्वोदशावरम् ॥ सपत्नींबाधतेतेनपतिश्चातीवमन्यते ॥ ५३ ॥ पतिस्तुपरिजप्यैनांपाठामे-तेनवैपिबेत् ॥ पयसासप्तरात्रेणसपत्नान्प्रतिबाधते ॥ ५४ ॥ मूलमंत्रजपैरन्यैर्यापतिंजेतुमिच्छति ॥ अलोकायमलोकस्थामज्जतेनरकेहिसा ॥ ५५ ॥ अन्यथाचोपनीतानिचूर्णमूलौषधान्यपि ॥ विनाशयेयुःपुरुषंतस्मान्नान्यत्समाचरेत् ॥ ५६ ॥ प्रियंवदाभर्तरियाभर्तायस्याःपरा-यणम् ॥ वाक्चैवमधुरायस्याःपत्युःसंवननंमहत् ॥ प्रियंभर्तारमासाद्यपिबेदेवौषधीमिमाम् ॥५७॥ प्रियंवदांसुशीलांचधर्मपत्नीमनिंदितां ॥ अवमन्येतयोमोहात्तमाहुःपुरुषाधमम् ॥५८॥ अरण्यानीत्यरण्येषुजपेत्सूक्तमनेकशः ॥ आरण्यानींनमस्कृत्वाआरण्यान्प्रतिबाधते ॥५९॥ श्रद्धासूक्तंजपेन्नित्यंश्रद्धाकामःसमाहितः ॥ सर्वत्रलभतेश्रद्धांमेधासूक्तंतथैवच ॥ ६६० ॥ ब्राह्मीमासाद्यसूक्तेद्वेजपेतनियतव्रतः ॥ तांपि-

बेतयथाशक्त्यात्र्यहात्सिद्धिंनियच्छति ॥ ६१ ॥ शंखपुष्पींतुपयसाब्राह्मीपुष्पाणिसर्पिषा ॥ शतावरींचपयसावचामद्भिर्घृतेनवा ॥ ६२ ॥ सूक्ताभ्यामनुमंत्राभ्यामेकैकांतुत्र्यहंपिबेत् ॥ श्रद्धांमेधांस्मृतिंपुष्टिंबलंलक्ष्मींचविंदति ॥ ६३ ॥ सिद्धिंप्राप्नोतिपरमांदीर्घमायुःसमश्नुते ॥ अथवामनसाध्यायेत्सूक्तंसिद्धिंनियच्छति ॥६४॥ शासइत्थासपत्नघ्नंसंग्रामेविजिगीषतः ॥ प्रयोक्तव्यंतुशुचिनाजुहुयात्तत्रसिद्धयः ॥६५॥ अथवाजप्यमेवस्यात्संग्राममभिगच्छतः ॥ शासइत्थेतियोहंतुशत्रूंस्तांस्तुविबाधते ॥ ६६ ॥ अलक्ष्मीनाशनार्थंतुजपेन्नित्यंशिरिंबिठम् ॥ अपामार्गमयींशाखांसदर्भांसहवीरुधैः ॥६७॥ गृहीत्वात्मानंपावयेदधश्चोर्ध्वंचनित्यशः ॥ आज्यंवानेनजुहुयात्सहस्रंदशतीर्दश ॥ त्र्यहेणनु-दतेदेहादलक्ष्मींशतवार्षिकीम् ॥ ६८ ॥ चांद्रायणंचरन्नेतत्सूक्तंसिद्धिकरंजपेत् ॥ अलक्ष्मीर्नुदतेदेहादपिवर्षसहस्रिकी ॥ ६९ ॥ गृहीतंय-क्ष्मणादर्भान्गृहीत्वासंस्पृशन्जपेत् ॥ मुंचामित्वाहविषेतियक्ष्माणमपकर्षति ॥ ६७० ॥ समिद्धमग्निंजुहुयादाज्येनैवयथाविधि ॥ संपात-माज्येनिनयेत्संपातैश्चपयःपिबेत् ॥ ७१ ॥ संपातभाजनेसर्पिश्चूर्णंतत्रनिधापयेत् ॥ तत्रास्यभोजनीयंस्यात्पानीयंचानुमंत्रितम् ॥ ७२ ॥ खादिराणिचकाष्ठानिचूर्णंकृत्वासहांबुभिः ॥ साधयीतरसंचैषांमध्वाज्याभ्यांपिबेत्सह ॥ ७३ ॥ मुंचामित्वाहविषेतितत्रतत्रप्रयोजयेत् ॥ यक्ष्माणमपकर्षतिशरीरारोग्यकर्मणा ॥ ७४ ॥ यस्यागर्भःप्रमीयेततत्राग्नौजुहुयाद्धविः ॥ ब्रह्मणाग्निःसंविदानइत्याज्येनयथाविधि ॥ ७५ ॥ आज्यशेषेणचाभ्यज्यगर्भिणीप्रसवेत्ततः ॥ पिबेदेवाज्यशेषंतुजीवन्तस्याःप्रजायते ॥ ७६ ॥ जातानिचेत्प्रमीयेरन्नाज्यंकृत्वानुमंत्रितम् ॥ जुहुयाद्ब्रह्माग्निरितिसंपातान्निनयेन्मणौ ॥ ७७ ॥ मणिंतुत्रिवृतेसूत्रेवासयेद्वाससासह ॥ न्यग्रोधशुंगयातत्रशुक्लोद्दितवेष्टितम् ॥ ७८ ॥ तंसावित्र्ययुतेनैवानुमंत्र्याथयथाविधि॥संपातैरयुतेनैवब्रह्मणेतिचसंस्तुतम् ॥७९॥उपरिष्टाच्चसावित्र्यातावदेवानुमंत्रणम्॥सर्वैःस्वस्त्ययनै-

श्चैवजपेदमिहुतंमणिम् ॥६८०॥ शिरसाधारयेन्नारीप्रयतागर्भिणीसती ॥ तृतीयेगर्भमासेतुमणिमेतंसमासजेत् ॥ पुष्पवतीपरंनारीगौः
सवत्साचरेद्यथा ॥ ८१ ॥ बहुपानीययवसान्वत्सेनपिबतासह ॥ जातस्यतुकुमारस्यकंठेतंमणिमासजेत् ॥ ८२ ॥ आज्यशेषंपुरस्कृत्यत-
मभ्यज्यकुमारकम् ॥ हुत्वास्वस्त्ययनैरेवस्त्रीपुमांसंप्रसूयते ॥ ८३ ॥ ऊर्ध्वंवर्षात्स्वस्त्ययनंपुनरेवविधीयते ॥ पुनःस्तनप्रदानार्थंश्रद्धासूक्तेन
पाययेत् ॥ ८४ ॥ मेधासूक्तेनचैवैतत्पिष्टंव्रीहिमयंकृतम् ॥ मधुमिश्रंजातरूपंमेधावीतेनजायते ॥ ८५ ॥ शतंवर्षाणिजीवेतम्रियतेनपुरा-
युषः ॥ स्मृतमेवचतस्यस्यात्षण्मासाद्ववततःपरं ॥ ८६ ॥ आज्यंसंस्कृत्यजुहुयादक्षीभ्यांतइतिद्विजः ॥ पाणिनातुघृताक्तेनमूर्धानंसंस्पृशे-
त्ततः ॥ ८७ ॥ कर्णौनेत्रेचचुबुकंनासिकांचैवसंस्पृशेत् ॥ एवमेवजपेन्नित्यंयक्ष्मणोविप्रमुच्यते ॥ ८८ ॥ पूर्वोक्तेनैवकल्पेनयक्ष्मनाशन-
माचरेत् ॥ होमैश्चैवजपैश्चैवयक्ष्मनाशनमाचरेत् ॥ ८९ ॥ अपेहीतिजपेत्सूक्तंशुचिर्दुःस्वप्ननाशनम् ॥ देवाःकपोतइतितुकपोतस्यप्रवेशने
॥ ६९० ॥ सूक्तेनजुहुयादाज्यंयमदूतंहतंविदुः ॥ सपत्नघ्नंप्रयुंजीतऋषभंजपहोमयोः ॥ ९१ ॥ येनेदमितिवैनित्यंजपेतनियतव्रतः ॥
समाधिंमनसस्तेनाविंदतेनैवमुह्यति ॥ ९२ ॥ मयोभूर्वातइतितुगवांस्वस्त्ययनंजपेत् ॥ यवानांतुघृताक्तानांकारीषेग्नौसमाहितः ॥ ९३ ॥
जुहुयाद्गोष्ठमध्येतुदधिमध्वाज्यसंस्कृतान् ॥ राजानमभिषिच्येतपुष्येणश्रवणेनवा ॥ ९४ ॥ पौष्णसावित्रसौम्याश्विरोहिण्यामुत्तरासुच ॥
हुत्वाग्निंराजलिंगाभिःसावित्र्याप्रयतःशुचिः ॥ ९५ ॥ महाव्याहृतिमिश्रैश्चसंपाताभिहुतोभवेत् ॥ सर्वौषधिरसैःश्लक्ष्णैर्नदीनांसलिलेनच
॥९६॥ व्याघ्रचर्मण्यथासीनमासंद्यामभिषिच्यच ॥ तिष्ठन्प्रत्यङ्मुखोनृपोयाजयत्वंपृथिवीमिमाम् ॥९७॥ धर्मस्तेनिखिलोराजन्वर्धतांपाल-
यप्रजाः ॥ वर्धत्वंचश्रियैपुष्ट्यैजयायाभ्युदयायच ॥ ९८ ॥ राजानःसंतुतेगोत्रेततोऽप्रतिरथंजपेत् ॥ वैयाघ्रंतुभवेच्चर्मसमिदौदुंबरीभवेत्

॥ ९९ ॥ त्रिरेनमभिषिच्यैवंदुंदुभीनभिमंत्रयेत् ॥ प्राच्यांत्वादिशिवसवोभिषिंचंतुतेजसे ॥ ७०० ॥ दक्षिणस्यांत्वादिशिरुद्राअ-
भिषिंचंतुवृद्धये ॥ प्रतीच्यांत्वादिश्यादित्याअभिषिंचंतुपुष्टये ॥ १ ॥ विश्वेदेवाउदीच्यांत्वाअभिषिंचंतुश्रेयसे ॥ अभिषिच्यचराजा-
नमाशीर्भिरभिनंद्यच ॥ २ ॥ आत्वाहार्षमंतरेधीत्यथैनमभिमंत्रयेत् ॥ पतंगमितिवैनित्यंजपेदज्ञानभेदनम् ॥ ३ ॥ मायाभेदनमेत-
द्धिसर्वामायाःप्रबाधते ॥ शांबरीमिंद्रजालांवामायामेतेनवारयेत् ॥ ४ ॥ अदृष्टानांचसत्वानांमायामेतेनबाधते ॥ त्यमूष्विति स्वस्त्य-
यनंजपेतनियतव्रतः ॥ ५ ॥ पुष्पंदृष्ट्वातुयागर्भंनगृह्णीयाद्वयोन्विता ॥ विष्णुर्योनिंनेजमेषयोनिंस्पृष्ट्वाततोजपेत् ॥ ६ ॥ महित्री-
णामवोस्त्वितिपथिस्वस्त्ययनंजपेत् ॥ प्राप्नयेथद्विषद्वेष्यंजपेद्विष्यस्यनिष्कृतिम् ॥ ७ ॥ आयंगौःसार्पराज्ञीतुसर्पानेतेनबाधते ॥ पवि-
त्राणांपवित्रंतुजपेदेवाघमर्षणम् ॥ ८ ॥ आपःप्रविश्ययश्चैतत्रिःपठेतसमाहितः ॥ अथाश्वमेधावभृथस्तादृशंमनुरब्रवीत् ॥ ९ ॥ अशु-
च्येवनिमज्जित्वात्रिःपठेदघमर्षणम् ॥ अथाश्वमेधावभृथाएवंतदृषिरब्रवीत् ॥ ७१० ॥ यथाश्वमेधःक्रतुराट्सर्वपापप्रणोदनः ॥ तथाघ-
मर्षणंसूक्तंसर्वपापप्रणोदनम् ॥ ११ ॥ सेनादारणमेतत्स्यान्नैर्हस्त्यमितिशौनकः ॥ मनसाध्येयमेतत्तुमन्यतेशौनकस्त्वृषिः ॥ १२ ॥ संस-
मिद्युवसेवृषन्सौभ्रातृकरणंमहत् ॥ ज्ञातिभेदेप्रयुंजीतनभियंतेकदाचन ॥ १३ ॥ कृतेभेदेतुसंज्ञानमेतत्संधिकरंजपेत् ॥ नतत्रभेदोभूयः
स्याद्यत्रैतत्सततंजपेत् ॥ १४ ॥ तच्छंयोरावृणीमहइतिस्वस्त्ययनंजपेत् ॥ महानाम्न्यःपरंब्रह्मशुक्रंज्योतिःसनातनम् ॥ १५ ॥ सपत्नघ्न्यश्च-
पुण्याश्चपावमान्यःपराःस्मृताः ॥ वृष्टिकामोजपेच्चैताआपोहैताःसनातनाः ॥ १६ ॥ ॐकारपूर्वाव्याहृतयोमधुच्छंदसआदितः ॥ सूक्ता-
न्यंतेमहानाम्न्यःसंहितासाऽमृतास्मृता ॥ १७ ॥ अमृतत्वंययुर्वेदाःपूर्वंसंहितयानया ॥ जपेदेनांशुचिर्नित्यममृतत्वंसगच्छति ॥ १८ ॥

अत्रैवतुजपेन्मध्येपितृसूक्तान्यनेकशः ॥ पित्र्यांतांसंहितांविद्यात्पितॄन्प्रीणातिचैतया ॥ १९ ॥ एवमेवसमाहृत्यवाससीसंहिताभवेत् ॥ रौद्र्यादित्यावैश्वदेवीयद्देवत्यांचकामयेत् ॥ ७२० ॥ कुर्वीतवास्तुशमनंमध्येगोष्ठस्यधर्मवित् ॥ पुष्पैर्गंधैश्चमाल्यैश्चवानस्पत्यैस्तथौषधैः ॥ २१ ॥ वास्तुसर्वंप्रविकिरेत्सप्रधान्यैस्तथैवच ॥ वास्तोष्पतिंयजेच्चात्रपायसेनबृहस्पतिम् ॥ २२ ॥ औदुंबरपलाशैश्चबलिंप्रतिदिशंहरेत् ॥ सूर्योवायुर्यमःपितरोवरुणोनिर्ऋतिस्तथा ॥ २३ ॥ सोमोमहेंद्रइत्येतादिक्षुदिग्देवताःस्मृताः ॥ दद्याद्दानंब्राह्मणेभ्यःशिवंभवतुवास्त्विति ॥ २४ ॥ प्रतिसंवत्सरंकार्यंगृहेवैगृहमेधिना ॥ यद्येवंसविधंनान्यदनुक्तमपिकिंचन ॥ २५ ॥ अग्निमिंद्रमथोवायुंसूर्यमन्यांश्चदेवताः ॥ आराधयिषुर्योयोयामभिधत्तेतथात्रताम् ॥ २६ ॥ अभिरूपेणसूक्तेनयथादिष्टंप्रयोजनम् ॥ ऋषीणांमंत्रदृष्टेनप्रत्यक्षात्सिद्धिरिष्यते ॥ २७ ॥ सर्वत्रदक्षिणांदद्याद्धनंवाकर्मसिद्धये ॥ नत्वेवादक्षिणंकर्मकिंचिदस्तीतिशौनकः ॥ २८ ॥ शक्त्याहिपूर्णपात्रेणसंमिताप्यंततोभवेत् ॥ तस्मात्स्वल्पापिदातव्यादक्षिणाकर्मसिद्धये ॥ २९ ॥ ऋषभैकादशादद्यायेनवातुष्यतेगुरुः ॥ धर्मज्ञेसत्यवादिनिब्रह्मदानंप्रदीयते ॥ ७३० ॥ तदिदंपरमंब्रह्मगुह्यंपावनमद्भुतम् ॥ नाप्रशांतायदातव्यंनापुत्रायातपस्विने ॥ नासंवत्सरोषितायनाशिष्यायाहितायच ॥ ३१ ॥ इत्यृग्विधानेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ नराणांभाग्यहीनानामृग्विधानमजानताम् ॥ ऋग्वेदःकल्पवृक्षोयंफलंनैवप्रयच्छति ॥ ३२ ॥ रत्नगर्भइवावासऋग्वेदःप्रतिभातिमे ॥ ऋग्विधानप्रदीपेनविनानैवप्रकाशते ॥ ३३ ॥ रत्नाकरइवोदारऋग्वेदोत्यंतदुस्तरः ॥ ऋग्विधानंमहापूतं विनानैवफलप्रदम् ॥ ३४ ॥ निधानंसर्वरत्नानामृग्वेदोब्रह्ममंदिरम् ॥ ऋग्विधानविधानेनध्रुवमेतदवाप्यते ॥ ३५ ॥ ऋग्वेदःपठितोप्येषनॄणांभवतिनिष्फलः ॥ ऋग्विधानंविनातस्माद्ध्येयंतत्प्रयत्नतः ॥ ३६ ॥ सूक्ततत्त्वार्थकथनमृग्विधानमवैतियः ॥ ऋग्वेदोजायतेतस्यप्रसादोत्फुल्लमानसः ॥ ३७ ॥ आयुष्यंसंपदोमूलंसद्यःकल्मषनाशनम् ॥ ऋग्विधानाभ्यनुष्ठानंशुभंकीर्तिकरंपरम् ॥ ३८ ॥ ऋग्विधानेनसंयुक्तमृग्वेदंवेत्तियोद्विजः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणामाश्रयःसभवेद्ध्रुवम् ॥ ३९ ॥ वेदेषुप्रथमोवेदआयुर्वेदनिधिःप्रभुः ॥ ऋग्विधानस्यचाभ्यासादतीवपरितुष्यति ॥ ७४० ॥ शत्रुनाशमनस्तुष्टिंसुहृज्जनसमागमान् ॥ ऋग्वेदःकुरुतेनित्यमृग्विधानेनतोषितः ॥ ४१ ॥ ऋग्वेदंवेत्तियःसांगमृग्विधानरतःसदा ॥ मनोरथादप्यधिकंभवेत्तस्यसमीहितम् ॥ ४२ ॥ कुलेजन्मनिशीलेवाप्रज्ञायामुद्यमेपित्रा ॥ ऋग्विधानपरिज्ञानादुर्शंतिचरितार्थताम् ॥ ४३ ॥ तुष्यंतिदेवताःसर्वाःसंपद्यंतेविभूतयः ॥ दुराधयःप्रणश्यंतिनित्यमृग्विधिपाठिनाम् ॥ ७४४ ॥ नमःशौनकायनमःशौनकाय ॥ इत्यृग्विधानफलश्रुतिः ॥ ॥ ऋग्विधानंसमाप्तम् ॥

अथयामलाष्टकतंत्रेखिलोपनिषन्मंत्रसंहितास्वरूपम् ।

श्रीः ॥ पार्वत्युवाच ॥ शिवशंकरदेवेशपंचकृत्यपरायण ॥ स्वरूपमंगवेदानांश्रुतंत्वन्मुखतोमया ॥ १ ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिखिलान्युपखिलानिच ॥ महोपनिषदश्चैवयाश्चान्यामंत्रसंहिताः ॥ २ ॥ वेदानांसारभूतास्तुवदमेकरुणानिधे ॥ श्रीशिवउवाच ॥ शृणुदेविप्रवक्ष्यामिखिलान्युपखिलानिच ॥ महोपनिषदोमंत्रसंहिताःसकलार्थदाः ॥ ३ ॥ पुराव्यासेनवेदेषुसंक्षिप्तेषुचतुर्ष्वपि ॥ अनुवाकाष्टकाध्यायसूक्तवाक्यपदात्मसु ॥ ४ ॥ तत्रतत्रतुशिष्टानियानिवाक्यानिसंतिहि ॥ खिलानितानिप्रोच्यंतेखिलशिष्टानियानिच ॥ ५ ॥ वाक्यान्युपखिलानीतिकथ्यंतेतानिभामिनि ॥ वालखिल्यंचराजन्यंलक्ष्मीसूक्तंचगारुडम् ॥ ६ ॥ स्वास्तिकंभौतिकंभौममायुष्यंब्राह्मेवच ॥ ऋक्खिलानिप्रकीर्त्यंतेमहांतिवरवर्णिनि ॥ ७ ॥ पैशाचंरात्रिकांडंचत्रैवेण्यंस्वाप्नमेवच ॥ ऋक्संभूतान्युपखि-

लान्युदीर्यंतिमहांतिवै ॥ ८ ॥ सत्याषाढ्यंप्राध्यकाठ्यंकाठ्यंमौद्गल्यमेवच ॥ वैत्रषोडशकर्माण्यंनागबल्यंयजुःखिलम् ॥ ९ ॥ औधे-
यमापस्तंबीयमाप्तोर्यामीयमेवच ॥ यजुर्वेदस्योपखिलान्युच्यंतेवरवर्णिनि ॥ १० ॥ कौथुम्यंगौतमीयंचवानस्पत्यंरथंतरम् ॥ वैराज्यं
सत्रियंसामखिलंचोपखिलंमहत् ॥ ११ ॥ बृहदाज्यंबृहद्ब्रह्मसामवेदेप्रकीर्त्यते ॥ आंगिरसमथर्वाख्यशिरसौल्क्यमरिग्रहम् ॥ १२ ॥
महासंमोहनंचैत्यमथर्वणखिलंस्मृतम् ॥ पाठ्यंसुसाध्यमधिककर्षणंबलिकल्पनम् ॥ १३ ॥ अथर्वोपखिलान्येतान्युच्यंतेसुमहांतिच ॥
तथाचैवोपनिषदोद्वात्रिंशत्परिकीर्तिताः ॥ १४ ॥ ईशावास्यंचकेनाख्यंकठवह्न्याह्वयंततः ॥ मुंडकंमांडुकंचैवछांदोग्यंतैत्तिरीयकम्
॥ १५ ॥ प्रश्नाख्यंबृहदारण्यमैतरेयंतथैवच ॥ गर्भाख्यंचैवकैवल्यंश्वेताश्वतरमेवच ॥ १६ ॥ कालाग्निरुद्रहंसंचनारायणमतःपरम् ॥
शारीरंनादबिंद्वाख्यंमंत्रंचामृतबिंदुकम् ॥ १७ ॥ ब्रह्माख्यंचैवजाबालमथर्वशिरसंज्ञकम् ॥ बृहज्जाबालकंचैवसुबालकमतःपरम् ॥१८॥
मैत्रेयंपरमंहंसंछुरिकासंज्ञकंतथा ॥ कौषीतकंतापनीयमारुणीनामकंततः ॥ १९ ॥ मैत्रायणीयमाथर्वशिखासंज्ञंततःपरम् ॥ एतान्युप-
निषच्छब्दवाच्यानितुहिमाद्रिजे ॥ २० ॥ मोक्षैकहेतुभूतानिनृणांश्रवणमात्रतः ॥ चतुर्वेदामृतोदन्वत्सुधारसनिबंधनात् ॥ २१ ॥
समुद्भूतान्युपनिषद्रत्नानिगिरिकन्यके ॥ संसारदुःखसंतापसंतप्ताखिलदेहिनाम् ॥ २२ ॥ महत्युपनिषत्प्रोक्ताजीवनौषधमालिका ॥
अज्ञानांधतमोयुक्तसर्वलोकगृहस्थितम् ॥ २३ ॥ दीपिकोपनिषत्प्रोक्तामुक्तिरत्नंप्रमार्गितुम् ॥ द्वात्रिंशदेवतादेविमहोपनिषदःशुभाः
॥ २४ ॥ महत्यःसर्ववेदानांमातरःपरिकीर्तिताः ॥ यान्येवकीर्त्यतेब्रह्मतत्त्वंतत्त्वविदांवरे ॥ २५ ॥ अपूर्णं ॥ इत्यादिसंक्षेपः ॥

इतिश्रीमद्यामलाष्टकतंत्रेखिलोपनिषन्मंत्रसंहितास्वरूपकथनंनामत्रयोदशःपटलः ॥

॥ अथ प्रथमाष्टकप्रारंभः ॥

॥ अथ सर्वानुक्रमपरिभाषा ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ हरिः ॐम् ॥ अथऋग्वेदाम्नायेशाकलकेसूक्तप्रतीकऋक्संख्यऋषिदैवतच्छंदांस्यनुक्रमिष्यामोयथोपदेशं नह्येतज्ज्ञानमृतेश्रौतस्मार्तकर्मप्रसिद्धिर्मंत्राणांब्राह्मणार्षेयच्छंदोदैवतविद्याजनाध्यापनाभ्यांश्रेयोधिगच्छंत्येताभ्यामेवानेवंविदोयातयामानिच्छंदांसिभवंतिस्थाणुंवर्च्छतिगर्तंवापात्यतेप्रमीयतेवापापीयान्भवतीतिविज्ञायते॥ १॥ अथऋषयःशतर्चिनआद्येमंडलेंत्येक्षुद्रसूक्तामहासूक्तामध्यमेषुमाध्यमाःक्वचित्कथंचिदविशेषितंब्रह्मऋषिमस्त्रियमनुक्तगोत्रमांगिरसंविद्याद्यस्यवाक्यंसऋषिर्यातेनोच्यतेसादेवतायदक्षरपरिमाणंतच्छंदोऽर्थेप्सवऋषयोदेवताश्छंदोभिरभ्यधावंस्तिस्रऽएवदेवताःक्षित्यंतरिक्षद्युस्थानाऽअग्निर्वायुःसूर्यइत्येवंव्याहृतयःप्रोक्ताव्यस्ताःसमस्तानांप्रजापतिं (रार्षंतुप्रजापति) रोंकारःसर्वदेवत्यःपारमेष्ठ्योवाब्राह्मोदैवआध्यात्मिकस्तत्तत्स्थानाऽअन्यास्तद्विभूतयःकर्मपृथक्त्वाद्धिपृथगभिधानस्तुतयोभवंत्येकैववामहानात्मादेवतासमूर्यइत्याचक्षते सहिसर्वभूतात्मातदुक्तमृषिणा—सूर्यऽआत्माजगतस्थुषश्चेतितद्विभूतयोऽन्यादेवतास्तदप्येतदृचोक्तमिंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुरितियथाभिधानंत्वनुक्रमिष्यामःप्रायेणैंद्रेमरुतोराज्ञांचदानस्तुतयः ॥ २ ॥ अथच्छंदांसिगायत्र्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपंक्तित्रिष्टुप्जगत्यतिजगतीशक्वर्यतिशक्वर्यष्ट्यत्यष्टीधृत्यतिधृतयश्चतुर्विंशत्यक्षरादीनिचतुरुत्तराण्यूनाधिकेनैकेननिचृद्भुरिजौद्वाभ्यांविराट्स्वराजौपादपूर

णार्थंतुक्षैप्रसंयोगैकाक्षरीभावान्व्यूहेंदाद्येतुसप्तवर्गे पादविशेषात्संज्ञाविशेषास्तानतुक्रामंतएवोदाहरिष्यामोविराड्रूपा विराट्स्थानाश्चबहूनाऽअपित्रिष्टुभऽएवेत्युद्देशस्तत्रदशैकादशद्वादशाक्षराणां वैराजत्रैष्टुभजागताइतिसंज्ञाअनादेशे ष्टाक्षराःपादाश्चतुष्पदाश्चर्चः ॥ ३ ॥ प्रथमंछंदस्त्रिपदागायत्रीपंचकाश्चत्वारःषट्कश्चैकश्चतुर्थश्चतुष्कोवापदपंक्तिःषट्सप्तै कादशाउष्णिग्गर्भास्त्रयःसप्तकाःपादनिचृन्मध्यमःषट्कश्चेदतिनिचृद्दशकश्चेद्यवमध्या यस्यास्तुषट्कसप्तकाष्टकाःसावर्ध मानाविपरीताप्रतिष्ठाद्वौषट्कौसप्तकश्चह्रसीयसी ॥ ४ ॥ द्वितीयमुष्णिक्त्रिपदांत्यौद्वादशकआद्यश्चेत्पुरउष्णिङ्म ध्यमश्चेत्ककुप्त्रैष्टुभजागतचतुष्कौःककुबन्यंकुशिरैकादशिनोःपरःषट्कस्तनुशिरा मध्येचेत्पिपीलिकमध्याऽऽद्यःपंच कस्त्रयोष्टकाऽअनुष्टुब्गर्भाचतुःसप्तकोष्णिगेव ॥ ५ ॥ तृतीयमनुष्टुप्पंचपंचकाःषट्कश्चैकोमहापदपंक्तिर्जागतावष्टकश्च कृतिर्मध्येचेदष्टकःपिपीलिकमध्यानवकयोर्मध्येजागतः काविराण्नदवैराजत्रयोदशैर्नष्टरूपादशकास्त्रयोविराळेकादश कावा ॥ ६ ॥ चतुर्थंबृहतीतृतीयोद्वादशाद्यश्चेत्पुरस्ताद्बृहतीद्वितीयश्चेन्न्यंकुसारिण्युरोबृहतीवास्कंधोग्रीवीवांत्यश्चेदु परिष्टाद्बृहत्यंष्टिनोर्मध्येदशकौविष्टारबृहतींत्रिजागतोर्ध्वबृहतींत्रयोदशिनोर्मध्येष्टकःपिपीलिकमध्यानवकाश्चेकादश्य ष्टिनोविषमपदाचतुर्नवकाबृहत्येव ॥ ७ ॥ पंचमंपंक्तिःपंचपदाथचतुष्पदाविराड्दशकैरयुजौजागतौसतोबृहतीयुजौचे द्विपरीताद्यौचेत्प्रस्तारपंक्तिरंत्यौचेदास्तारपंक्तिराद्यांत्यौचेत्संस्तारपंक्तिर्मध्यमौचेद्विष्टारपंक्तिः ॥ ८ ॥ षष्ठंत्रिष्टुप्त्रैष्टु

भपदाद्वौतुजागतौयस्याःसाजागतेजगतीत्रैष्टुभेत्रिष्टुब्वैराजौजागतौचाभिसारिणीनवकौवैराजस्त्रैष्टुभश्चद्वौवावैराजौ नवकस्त्रैष्टुभश्चविराट्स्थानैकादशिनस्त्रयोष्टकश्चविराड्रूपाद्वादशिनस्त्रयोष्टकश्चज्योतिष्मतीयतोष्टकस्ततोज्योतिश्चत्वा रोष्टकाजागतश्चमहाबृहतीमध्येचेद्यवमध्याद्यौदशकावष्टकास्त्रयःपंक्त्युत्तराविराट्पूर्वावा ॥ ९ ॥ सप्तमंजगतीजागतप दाष्टिनस्त्रयःस्वाचद्वौमहासतोबृहत्यष्टकौसप्तकःषट्कौदशकोनवकश्चपळष्टकावामहापंक्तिः ॥ १० ॥ अथप्रगाथाबृह तींसतोबृहत्यौवार्हतःककुप्चेत्पूर्वाकाकुभोमहाबृहतीमहासतोबृहत्यौमहाबार्हतोबृहतीविपरीतेत्रिपरीतोत्तरोनुष्टुब्गा यत्र्यौचानुष्टुभोऽनुष्टुम्मुखास्तृचाइत्युक्तः ॥ ११ ॥ सूक्तसंख्यानुवर्तंतआन्यस्याःसूक्तसंख्यायाऋषिश्चान्यस्मादपेरवा विशिष्टस्तुहिहवैतच्छन्दविशिष्टान्यृषिदैवतच्छंदांसिद्विद्वित्रिचतुःपंचषट्सूक्तभांजि यथासंख्यमनिरुक्तासंख्याविंशति रनादेशेत्विंद्रोदेवतात्रिष्टुप्छंदःप्रगाथावार्हताविंशिकाद्विपदाविराजस्तदर्धमेकपदाद्विर्द्विपदास्त्वृचःसमामनंत्ययुक्त्वं त्याद्विपदैवंमंडलादिष्वाग्नेयमैंद्रात्रिष्टुवंतस्यसूक्तस्यशेषाजगत्यआदांगायत्रंप्राग्घिरण्यस्तूपात् ॥ १२ ॥ (गोधाघो षाविश्ववारापालोपनिपन्निपत् । ब्रह्मजायाजुहूर्नामागस्त्यस्यस्वसादितिः ॥ इंद्राणीचेंद्रमाताचसरमारोमशोर्वशी । लोपामुद्राचनद्यश्चयमीनारीचशश्वती ॥ श्रीर्लाक्षासार्पराज्ञीवाक्श्रद्धामेधाचदक्षिणा । रात्रीसूर्याचसावित्रीब्रह्मवादि न्यईरिताः ॥ १३ ॥ पादाअतिजगत्यांतुत्रयोद्वादशकाःपरं । अष्टकाशक्करीपादाःसप्तैवाष्टाक्षराश्चते ॥ अतिशाक्वर

पादौद्वावादितःषोळशाक्षरौ । जागतश्चाष्टकावष्टिपादाःषोळशकास्त्रयः ॥ अष्टकौचात्यष्टिपादौजागतौचाष्टकास्त्रयः। जागतश्चाष्टकश्चार्थधृतिपादौतुजागतौ ॥ पादास्त्रयोष्टकाश्चार्थषोळशाक्षरएवच । अष्टकश्चाथातिधृतौजागतःषोळशाक्षरः ॥ त्रयोष्टकाजागतश्चतथैवाष्टकइत्यपि । परःसप्तकपादास्तुप्रसंगात्स्वयमीरिताः) ॥ १४ ॥ इतिपरिभाषा ॥

अग्निंनवमधुच्छंदावैश्वामित्रौवायोवायव्यैंद्रवायवमैत्रावरुणास्तृचाअश्विनाद्वादशाश्विनैंद्रवैश्वदेवसारस्वतास्तृचाःसप्तैताःप्रउगदेवताःसुरूपकृत्नुंदशैंद्रमातुयुंजंत्यादहेत्येताःषण्मारुत्यौवीळुचिदिंद्रेणेत्यैद्यौचैंद्रमिदेंद्रसानसिमिंद्रेहिगायंतिद्वादशानुष्टुभंत्विंद्रमष्टौजेतामाधुच्छंदसोग्निंद्वादशमेधातिथिःकाण्वआग्नेयमग्निनेतिपादोद्यग्निर्दैवतोनिर्मंथ्याहवनीयाभ्यांसुसमिद्धइतीध्मःसमिद्धोवाग्निस्तनूनपान्नराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौप्रचेतसौतिस्रोदेव्यःसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयइतिप्रत्यृचंदेवताएतदाप्रीसूक्तमेतेनान्यान्युक्तदेवतान्येकादशकानित्वनाराशंसान्याप्रशब्दोक्तानित्वतनूनपात्यैभिर्विश्वदेवमिंद्रसोममृतव्यंतत्रैंद्रीमारुतीत्वाष्ट्र्याग्नेय्यैंद्रीमैत्रावरुणीचतस्रोद्रविणोदसआश्विन्याग्नेयृतुदेवताःसर्वत्रात्वानवेंद्रावरुणयोरैंद्रावरुणंयुवाकुपादनिचृतौ(इंद्रोह्नसीयसीवा)सोमानमितिपंचब्राह्मणस्पत्याश्चतुर्थ्यामिंद्रश्चसोमश्चपंचम्यांदक्षिणाचान्त्याःसादसस्पत्यानाराशंसीवांत्याप्रतित्यमाग्निमारुतं ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥

हरिःओ३म् ॥ (मं. १ अ. १ सू. १) अग्निमीळेपुरोहितंयज्ञस्यदेवमृत्विजं । होतारंरत्नधातमं ॥ अग्निःपूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्योनूतनैरुत । सदेवाँएहवक्षति ॥ अग्निनारयिमश्नवत्पोषमेवदिवेदिवे । यशसंवीरवत्तमं ॥ अग्नेयंयज्ञमध्वरंविश्वतःपरिभूरसि । सइद्देवेषुगच्छति ॥ अग्निर्होताकविक्रतुःसत्यश्चित्रश्रवस्तमः । देवोदेवेभिरागमत् ॥ १ ॥ यदंगदाशुषेत्वमग्नेभद्रंकरिष्यसि । तवेत्तत्सत्यमंगिरः ॥ उपत्वाग्नेदिवेदिवेदोषावस्तर्धियावयं । नमोभरंतएमसि ॥ राजंतमध्वराणांगोपामृतस्यदीदिविं । वर्धमानंस्वेदमे ॥ सनःपितेवसूनवेग्नेसूपायनोभव । सचस्वानःस्वस्तये ॥ २ ॥(१।१।२) वायवायाहिदर्शतेमेसोमाअरंकृताः । तेषांपाहिश्रुधीहवं ॥ वायउक्थेभिर्जरंतेत्वामच्छाजरितारः । सुतसोमाअहर्विदः ॥ वायोतवप्रपृंचतीधेनाजिगातिदाशुषे । उरूचीसोमपीतये ॥ इंद्रवायूइमेसुताउपप्रयोभिरागतं । इंदवोवामुशंतिहि+ ॥ वायविंद्रश्चचेतथःसुतानांवाजिनीवसू । तावायातमुपद्रवत्+ ॥ ३ ॥ वायविंद्रश्चसुन्वतआयातमुपनिष्कृतं । मक्ष्वि१त्थाधियानरा ॥ मित्रंहुवेपूतदक्षंवरुणंचरिशादसं । धियंघृताचींसाधंता ॥ ऋतेनमित्रावरुणावृ

(१।१।१) अग्निमीळइतिनवर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाअग्निर्गायत्री । (१।१।२) वायवायाहीतिनवर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाःआद्यतृचस्यवायुःद्वितीयतृचस्यैंद्रवायूतृतीयतृचस्यमित्रावरुणौगायत्री ।

तावृधावृतस्पृशा। क्रतुंबृहंतमाशाथे ॥ कवीनोमित्रावरुणातुविजाताऽउरुक्षया। दक्षंदधातेऽअपसं ॥ ४ ॥ (१।१।३)
अश्विनायज्वरीरिषोद्रवत्पाणीशुभस्पती । पुरुभुजाचनस्यतं ॥ अश्विनापुरुदंससानराशवीरयाधिया । धिष्ण्यावनं
तंगिरः ॥ दस्राायुवाकवःसुतानासत्यावृक्तबर्हिषः ॥ आयातंरुद्रवर्तनी ॥ इंद्रायाहिचित्रभानोसुताऽइमेत्वायवः ।
अण्वींभिस्तनापूतासः ॥ इंद्रायाहिधियेषितोविप्रजूतःसुतावतः । उपब्रह्माणिवाघतः ॥ इंद्रायाहितूतुजानऽउपब्रह्मा
णिहरिवः । सुतेदधिष्वनश्चनः ॥ ५ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासऽआगत । दाश्वांसोदाशुषःसुतं+ ॥ विश्वेदे
वासोऽअप्तुरःसुतमागंततूर्णयः । उस्राऽइवस्वसराणि ॥ विश्वेदेवासोऽअस्रिधऽएहिमायासोऽअद्रुहः । मेधंजुषंत
वह्नयः । पावकानःसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञंवष्टुधियावसुः ॥ चोदयित्रीसूनृतानांचेतंतीसुमतीनां । यज्ञं
दधेसरस्वती ॥ महोऽअर्णःसरस्वतीप्रचेतयतिकेतुना। धियोविश्वाविराजति ॥६॥(१।२।१) सुरूपकृत्नुमूतयेसुदुघामिव
गोदुहे । जुहूमसिद्यविद्यवि ॥ उपनःसवनागहिसोमस्यसोमपाःपिब । गोदाऽइद्रेवतोमदः ॥ अथातेऽअंतमानांवि
द्यामसुमतीनां । मानोऽअतिख्यऽआगहि ॥ परेहिविग्रमस्तृतमिंद्रंपृच्छाविपश्चितं । यस्तेसखिभ्यऽआवरं ॥ उतब्रु ॥ ४ ॥

(१।१।३) अश्विनायज्वरीरितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाःआद्यतृचस्याश्विनौद्वितीयतृचस्येंद्रःतृतीयतृचस्यविश्वेदेवाः
चतुर्थतृचस्यसरस्वतीगायत्री । (१।२।१) सुरूपकृत्नुमितिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ।

वंतुनोनिदोनिरन्यतश्चिदारत । दधानाइंद्रइद्दुवः ॥ ७ ॥ उतनःसुभगाँऽअरिर्वोचेयुर्दस्मकृष्टयः । स्यामेदिंद्रस्यश
र्मणि ॥ एमाशुमाशवेभरयज्ञश्रियंनृमादनं । पतयन्मंदयत्सखं ॥ अस्यपीत्वाशतक्रतोघनोवृत्राणामभवः । प्रावो
वाजेषुवाजिनं ॥ तंत्वावाजेषुवाजिनंवाजयामःशतक्रतो । धनानामिंद्रसातये ॥ योरायो३ऽवनिर्महान्त्सुपारःसुन्वतः
सखा। तस्माऽइंद्रायगायत ॥८॥(१।२।२) आत्वेतानिषीदतेंद्रमभिप्रगायत । सखायःस्तोमवाहसः ॥ पुरूतमंपुरूणामी
शानंवार्याणां । इंद्रंसोमेसचासुते+ ॥ सघानोयोगऽआभुवत्सरायेसपुरंध्यां । गमद्वाजेभिरासनः ॥ यस्यसंस्थेनवृण्वतेह
रीसमत्सुशत्रवः । तस्माऽइंद्रायगायत ॥ सुतपाव्नेसुताऽइमेशुचयोयंतिवीतये । सोमासोदध्याशिरः ॥ ९ ॥ त्वंसु
तस्यपीतयेसद्योवृद्धोऽअजायथाः । इंद्रज्यैष्ठ्यायसुक्रतो ॥ आत्वाविशंत्वाशवःसोमासऽइंद्रगिर्वणः । शंतेसंतुप्रचेत
से ॥ त्वांस्तोमाऽअवीवृधन्त्वामुक्थाशतक्रतो। त्वांवर्धंतुनोगिरः ॥ अक्षितोतिःसनेदिमंवाजमिंद्रःसहस्रिणं । यस्मि
न्विश्वानिपौंस्या ॥ मानोमर्ताऽअभिद्रुहन्तनूनामिंद्रगिर्वणः। ईशानोयवयावधं+ ॥ १० ॥ (१।२।३) युंजंतिब्रध्नमरुषं
चरंतंपरितस्थुषः । रोचंतेरोचनादिवि+ ॥ युंजंत्यस्यकाम्याहरीविपक्षसारथे । शोणाधृष्णूनृवाहसा ॥ केतुंकृण्वन्नके

(१।२।२) आत्वेतेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाइंद्रोगायत्री । (१।२।३) युंजंतीतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाः
आद्यानांतिसृणामिंद्रःततःषण्णांमरुतः (वीळुचिदिंद्रेणेतिद्वयोरिंद्रश्चवा) दशम्याइंद्रोगायत्री ।

तवेपेशोमर्याऽअपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥ आदहस्वधामनुपुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधानानामयज्ञियं ॥ वीळुचिदा रुजत्नुभिर्गुहाचिदिंद्रवह्निभिः । अविंदऽउस्रियाऽअनु ॥ ११ ॥ देवयंतोयथामतिमच्छाविदद्वसुंगिरः । महामनूषतश्रुतं+ ॥ इंद्रेणसंहिदृक्षसेसंजग्मानोऽअबिभ्युषा । मंदूसमानवर्चसा ॥ अनवद्यैरभिद्युभिर्मखःसहस्वदर्चति । गणैरिंद्रस्यकाम्यैः ॥ अतःपरिज्मन्नागहिदिवोवारोचनादधि । सममस्मिन्नृंजतेगिरः ॥ इतोवासातिमीमहेदिवोवापार्थिवादधि । इंद्रंमहोवारजसः ॥ १२ ॥ (१।२।४) इंद्रमिद्गाथिनोबृहदिंद्रमर्केभिरर्किणः । इंद्रंवाणीरनूषत ॥ इंद्रऽइद्धर्योःसचासंमिश्लऽआवचोयुजा । इंद्रोवज्रीहिरण्ययः ॥ इंद्रोदीर्घायचक्षसऽआसूर्यंरोहयद्दिवि । विगोभिरद्रिमैरयत् ॥ इंद्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषुच । उग्रऽउग्राभिरूतिभिः ॥ इंद्रंवयंमहाधनऽइंद्रमर्भेहवामहे । युजंवृत्रेषुवज्रिणं ॥ १३ ॥ सनोवृषन्नमुंचरुंसत्रादावन्नपावृधि । अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥ तुंजेतुंजेयऽउत्तरेस्तोमाऽइंद्रस्यवज्रिणः । नविंधेऽअस्यसुष्टुतिं+ ॥ वृषायूथेववंसगःकृष्टीरियर्त्योजसा । ईशानोऽअप्रतिष्कुतः ॥ यऽएकश्चर्षणीनांवसूनामिरज्यति । इंद्रःपंचक्षितीनां+ ॥ इंद्रंवोविश्वतस्परिहवामहेजनेभ्यः । अस्माकमस्तुकेवलः ॥ १४ ॥ (१।३।१) एंद्रसानसिंरयिंसजित्वानंसदासहं । वर्षिष्ठमूतयेभर ॥ नियेनमुष्टिहत्ययानिवृत्रारुणधामहै । त्वोतासोन्यर्वता ॥ इंद्रत्वोतासऽआवयंवज्रंघनाददीमहि । जयेमसंयुधिस्पृधः ॥ वयंशूरेभिरस्तृभिरिंद्रत्वयायुजावयं । सासह्यामपृतन्यतः+ ॥ महाँऽइंद्रःपरश्चनुमहित्वमस्तुवज्रिणे । द्यौर्नप्रथिनाशवः ॥ १५ ॥ समोहेवायऽआशतनरःस्तोकस्यसनितौ । विप्रासोवाधियायवः ॥ यःकुक्षिःसोमपातमःसमुद्रऽइवपिन्वते । उर्वीरापोनकाकुदः ॥ एवाह्यस्यसूनृताविरप्शीगोमतीमही । पक्वाशाखानदाशुषे ॥ एवाहितेविभूतयऽऊतयऽइंद्रमावते । सद्यश्चित्संतिदाशुषे ॥ एवाह्यस्यकाम्यास्तोमऽउक्थंचशंस्या । इंद्रायसोमपीतये ॥ १६ ॥ (१।३।२) इंद्रेहिमत्स्यंधसोविश्वेभिःसोमपर्वभिः । महाँऽअभिष्टिरोजसा ॥ एमेनंसृजतासुतेमंदिमिंद्रायमंदिने । चक्रिंविश्वानिचक्रये ॥ मत्स्वासुशिप्रमंदिभिःस्तोमेभिर्विश्वचर्षणे । सचैषुसवनेष्वा+ ॥ असृग्रमिंद्रतेगिरःप्रतित्वामुदहासत । अजोषावृषभंपतिं ॥ संचोदयचित्रमर्वाग्राधऽइंद्रवरेण्यं । असदित्तेविभुप्रभु+ ॥ १७ ॥ अस्मान्त्सुतत्रचोदयेंद्ररायेरभस्वतः । तुविद्युम्नयशस्वतः ॥ संगोमदिंद्रवाजवदस्मेपृथुश्रवोबृहत् । विश्वायुर्धेह्यक्षितं ॥ अस्मेधेहिश्रवोबृहद्द्युम्नंसहस्रसातमं । इंद्रतारथिनीरिषः ॥ वसोरिंद्रंवसुपतिंगीर्भिर्गृणंतऋग्मियं । होमगंतारमूतये ॥ सुतेसुतेन्योकसेबृहद्बृहतऽएदरिः । इंद्रायशूषमर्चति ॥ १८ ॥ (१।३।३) गायंतित्वाऽगायत्रिणोर्चन्त्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतऽउद्वंशमिवयेमिरे ॥ यत्सानोःसानुमारुहद्भूर्यस्पष्टकर्त्वं । तदिंद्रो

१ (१।२।४) इंद्रमिदितिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वा०मधुच्छंदाइंद्रोगायत्री । (१।३।१) एंद्रेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वा०मधुच्छंदाइंद्रोगायत्री ।

(१।३।२) इंद्रेहीतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वा०मधुच्छंदाइंद्रोगायत्री । (१।३।३) गायंतीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वा०मधुच्छंदाइंद्रोनुष्टुप् ।

ऋक्सं. ऽअर्थंचेततियूथेनवृष्णिरेजति ॥ युक्ष्वाहिकेशिनाहरीवृषणाकक्ष्यप्रा । अथानऽइंद्रसोमपागिरामुपश्रुतिंचर ॥ एहि मंडलं १
अ.१अ.१ स्तोमाँऽअभिस्वराभिगृणीह्यारुव । ब्रह्मचनोवसोसचेंद्रयज्ञंचवर्धय ॥ उक्थमिंद्रायशंस्यंवर्धनंपुरुनिष्षिधे । शक्रोय अनु. ३
थासुतेषुणोरारणत्सख्येषुच ॥ तमित्सखित्वईमहेतंरायेतंसुवीर्ये । सशक्रऽउतनःशकदिंद्रोवसुदयमानः ॥ १९ ॥
॥ ६ ॥ सुविवृतंसुनिरजमिंद्रत्वादातमिद्यशः । गवामपव्रजंवृधिकृणुष्वराधोऽअद्रिवः ॥ नहित्वारोदसीऽउभेऽऋघायमाण
मिन्वतः । जेषःस्वर्वतीरपःसंगाऽअस्मभ्यंधूनुहि ॥ आश्रुत्कर्णश्रुधीहवंनूचिद्दधिष्वमेगिरः । इंद्रस्तोममिमंममकृ
ष्वायुजश्चिदंतरं ॥ विद्माहित्वावृषंतमंवाजेषुहवनश्रुतं । वृषंतमस्यहूमहऊतिंसहस्रसातमां ॥ आतूनऽइंद्रकौशिकमं
दसानःसुतंपिब । नव्यमायुःप्रसूतिरकृधीसहस्रसामृषिं ॥ परित्वागिर्वणोगिरइमाभवंतुविश्वतः । वृद्धायुमनुवृद्ध
योजुष्टाभवंतुजुष्टयः ॥ २० ॥ (१।३।४) इंद्रंविश्वाऽअवीवृधन्त्समुद्रव्यचसंगिरः । रथीतमंरथीनांवाजानांसत्पतिंप
तिं ॥ सख्येतऽइंद्रवाजिनोमाभेमशवसस्पते । त्वामभिप्रणोनुमोजेतारमपराजितं ॥ पूर्वीरिंद्रस्यरातयोनविदस्यंत्यू
तयः । यदीवाजस्यगोमतःस्तोतृभ्योमंहतेमघं+ ॥ पुरांभिंदुर्युवाकविरमितौजाऽअजायत । इंद्रोविश्वस्यकर्मणोधर्ता ॥ ६ ॥
वज्रीपुरुष्टुतः+ ॥ त्वंवलस्यगोमतोपावरद्रिवोबिलं । त्वांदेवाऽअबिभ्युषस्तुज्यमानासऽआविषुः ॥ तवाहंशूररा ति

(१।३।४) इंद्रंविश्वाइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यजेतामाधुच्छंदसइंद्रोनुष्टुप् ।

भिःप्रत्यायंसिंधुमावदन् । उपातिष्ठंतगिर्वणोविदुष्टेतस्यकारवः ॥ मायाभिरिंद्रमायिनंत्वंशुष्णमवातिरः । विदुष्टेत
स्यमेधिरास्तेषांश्रवांस्युत्तिर ॥ इंद्रमीशानमोजसाभिस्तोमाऽअनूषत । सहस्रंयस्यरातयऽउतवासंतिभूयसीः ॥ २१ ॥
(१।४।१) अग्निंदूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं । अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ अग्निमग्निंहवीमभिःसदाहवंतविश्पतिम् ।
हव्यवाहंपुरुप्रियं+ ॥ अग्नेदेवाँऽइहावहजज्ञानोवृक्तबर्हिषे । असिहोतानऽईड्यः ॥ ताँऽउशतोविबोधययदग्नेयासिदू
त्यं । देवैरासत्सिबर्हिषि ॥ घृताहवनदीदिवःप्रतिष्मरिषतोदह । अग्नेत्वंरक्षस्विनः ॥ अग्निनाग्निःसमिध्यतेकविर्गृह
पतिर्युवा । हव्यवाड्जुह्वास्यः ॥ २२ ॥ कविमग्निमुपस्तुहिसत्यधर्माणमध्वरे । देवममीवचातनं ॥ यस्त्वामग्नेहविष्प
तिर्दूतंदेवसपर्यति । तस्यस्मप्राविताभव ॥ योऽअग्निंदेववीतयेहविष्माँऽआविवासति । तस्मैपावकमृळय ॥ सनः
पावकदीदिवोग्नेदेवाँऽइहावह । उपयज्ञंहविश्चनः ॥ सनःस्तवानऽआभरगायत्रेणनवीयसा । रयिंवीरवतीमिषं ॥ अग्ने
शुक्रेणशोचिषाविश्वाभिर्देवहूतिभिः । इमंस्तोमंजुषस्वनः ॥ २३ ॥ (१।४।२) सुसमिद्धोनआवहदेवाँऽअग्नेहविष्म

(१।४।१) अग्निंदूतमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरग्निर्गायत्री अग्निनाग्निरित्यस्यनिर्मथ्याहवनीयाववग्नीदेवते । (१।४।२) सु
समिद्धइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिःप्रथमायाइध्मः (समिद्धोग्निर्वा) द्वितीयायास्तनूनपात्तृतीयायानराशंसःचतुर्थ्याइळःपंच
म्याबर्हिःषष्ठ्यादेव्योद्वारःसप्तम्याउषासानक्ताअष्टम्यादैव्यौहोतारौ(प्रचेतसावितिगुणः) नवम्याःसरस्वतीळाभारत्यःदशम्यास्त्वष्टाएकाद

ते । होतः पावकयक्षिच ॥ मधुमंतंतनूनपाद्यज्ञंदेवेषुनःकवे । अद्याकृणुहिवीतये ॥ नराशंसमिहप्रियमस्मिन्यज्ञऽउप
ह्वये । मधुजिह्वंहविष्कृतं ॥ अग्नेसुखतमेरथेदेवाँऽईळितऽआवह । असिहोतामनुर्हितः । स्तृणीतबर्हिरानुषग्घृतपृ
ष्ठंमनीषिणः । यत्रामृतस्यचक्षणं ॥ विश्रयंतामृतावृधोद्वारोदेवीरसश्चतः । अद्यानूनंचयष्टवे ॥ २४ ॥ नक्तोषासा
सुपेशसास्मिन्यज्ञऽउपह्वये । इदंनोबर्हिरासदे ॥ तासुजिह्वाऽउपह्वयेहोतारादैव्याकवी । यज्ञंनोयक्षतामिमम् ॥ इ
ळासरस्वतीमहीतिस्रोदेवीर्मयोभुवः । बर्हिःसीदंत्वस्रिधः ॥ इहत्वष्टारमग्रियंविश्वरूपमुपह्वये । अस्माकमस्तुकेव
लः ॥ अवसृजावनस्पतेदेवदेवेभ्योहविः । प्रदातुरस्तुचेतनं ॥ स्वाहायज्ञंकृणोतनेंद्राययज्वनोगृहे । तत्रदेवाँऽउप
ह्वये ॥ २५ ॥ (१।४।३) ऐभिरग्नेदुवोगिरोविश्वेभिःसोमपीतये । देवेभिर्याहियक्षिच ॥ आत्वाकण्वाऽअहूषतगृणं
तिविप्रतेधियः । देवेभिरग्नऽआगहि ॥ इंद्रवायूबृहस्पतिंमित्राग्निंपूषणंभगं । आदित्यान्मारुतंगणं ॥ प्रवोभ्रियंत
ऽइंदवोमत्सरामादयिष्णवः । द्रप्सामध्वश्चमूषदः ॥ ईळतेत्वामवस्यवःकण्वासोवृक्तबर्हिषः । हविष्मंतोऽअरंकृतः ॥
घृतपृष्ठामनोयुजोयेत्वावहंतिवह्नयः । आदेवान्त्सोमपीतये ॥ २६ ॥ तान्यजत्राँऽऋतावृधोग्नेपत्नीवतस्कृधि । मध्वः

श्यावनस्पतिःद्वादश्याःस्वाहाकृतयोदेवताःगायत्रीछंदः (एतदाप्रीसूक्तं)। (१।४।३) ऐभिरग्नइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिर्वि
देवागायत्री । (वैश्वदेवत्वंसूक्तभेदप्रयोगेयल्लिंगंसादेवतेतिपक्षेआद्ययोर्द्वयोरग्निः तृतीयायाविश्वेदेवाः ततोनवानामग्निः एवंद्वादशर्चे) ।

सुजिह्वपायय ॥ येयजत्रायऽईड्यास्तेतेपिबंतुजिह्वया । मधोरग्नेवषट्कृति ॥ आकींसूर्यस्यरोचनाद्विश्वान्देवाँऽउषर्बुधः ।
विप्रोहोतेहवक्षति ॥ विश्वेभिःसोम्यंमध्वग्नऽइंद्रेणवायुना । पिबामित्रस्यधामभिः ॥ त्वंहोतामनुर्हितोग्नेयज्ञेषुसी
दसि । सेमंनोऽअध्वरंयज ॥ युक्ष्वाह्यरुषीरथेहरितोदेवरोहितः । ताभिर्देवाँऽइहावह ॥ २७ ॥ (१।४।४) इंद्रसो
मंपिबऽऋतुनात्वाविशंत्विंदवः । मत्सरासस्तदोकसः ॥ मरुतःपिबतऽऋतुनापोत्राद्यज्ञंपुनीतन । यूयंहिष्ठासुदानवः ॥
अभियज्ञंगृणीहिनोग्नावोनेष्टःपिबऽऋतुना । त्वंहिरत्नधाऽअसि ॥ अग्नेदेवाँऽइहावहसादयायोनिषुत्रिषु । परिभूषपि
बऽऋतुना ॥ ब्राह्मणादिंद्रराधसःपिबासोममृतूँरनु । तवेद्धिसख्यमस्तृतं ॥ युवंदक्षंधृतव्रतमित्रावरुणदूळभं ।
ऋतुनायज्ञमाशाथे ॥ २८ ॥ द्रविणोदाद्रविणसोग्रावहस्तासोऽअध्वरे । यज्ञेषुदेवमीळते ॥ द्रविणोदादंदातुनोवसू
न्यानिशृण्विरे । देवेषुतावनामहे ॥ द्रविणोदाःपिपीषतिजुहोतप्रचतिष्ठत । नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥ यत्त्वातुरीयमृतु
भिर्द्रविणोदोयजामहे । अधस्मानोददिर्भव ॥ अश्विनापिबतंमधुदीद्यग्नीशुचिव्रता । ऋतुनायज्ञवाहसा ॥ गार्हपत्ये
नसंत्यऽऋतुनायज्ञनीरसि । देवान्देवयतेयज ॥ २९ ॥ (१।४।५) आत्वावहंतुहरयोवृषणंसोमपीतये । इंद्रत्वासूर

(१।४।४) इंद्रसोममितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिःआद्यानांषण्णांइंद्रोमरुतस्त्वष्टाग्निरिंद्रोमित्रावरुणौततश्चतसृणांद्रविणोदा
अग्निःएकादश्याअश्विनौद्वादश्याअग्निर्गायत्री (ऋतुदेवताएताः)।(१।४।५) आत्वावहंत्वितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरिंद्रोगायत्री ।

चक्षसः ॥ इमाधानाघृतस्नुवोहरीऽइहोपवक्षतः । इंद्रंसुखतमेरथे ॥ इंद्रंप्रातर्हवामहऽइंद्रंप्रयत्यध्वरे । इंद्रंसोमस्य पीतये ॥ उपनःसुतमागहिहरिभिरिंद्रकेशिभिः । सुतेहित्वाहवामहे ॥ सेमंनःस्तोममागह्युपेदंसवनंसुतं । गौरोनतृषितः पिब ॥ ३० ॥ इमेसोमासऽइंदवःसुतासोऽअधिबर्हिषि । ताँऽइंद्रसहसेपिब ॥ अयंतेस्तोमोऽअग्रियोहृदिस्पृगस्तुशंतमः । अथासोमंसुतंपिब ॥ विश्वमित्सवनंसुतमिंद्रोमदायगच्छति । वृत्रहासोमपीतये ॥ सेमंनःकाममापृणगोभिरश्वैःशतक्रतो । स्तवामत्वास्वाध्यः* ॥ ३१ ॥ (१।४।६) इंद्रावरुणयोरहंसम्राजोरवऽआवृणे । तानोमृळातऽईदृशे ॥ गंताराहिस्थोवसेहवंविप्रस्यमावतः । धर्तारांचर्षणीनां+ ॥ अनुकामंतर्पयेथामिंद्रावरुणरायऽआ । तावांनेदिष्ठमीमहे ॥ युवाकुहिशचीनांयुवाकुसुमतीनां । भूयामवाजदाव्नां ॥ इंद्रःसहस्रदाव्नांवरुणःशंस्यानां । क्रतुर्भवत्युक्थ्यः* ॥ ३२ ॥ तयोरिदवसावयंसनेमनिचधीमहि । स्यादुतप्ररेचनं ॥ इंद्रावरुणवामहंहुवेचित्रायराधसे । अस्मान्त्सुजिग्युषस्कृतं ॥ इंद्रावरुणनूनुवांसिषासंतीषुधीष्वा । अस्मभ्यंशर्मयच्छतं ॥ प्रवामश्नोतुसुष्टुतिरिंद्रावरुणयांहुवे । यामृधाथेसधस्तुतिं ॥ ३३ ॥ (१।५।१) सोमानंस्वरणंकृणुहिब्रह्मणस्पते । कक्षीवंतंयऽऔशिजः+ ॥ योरेवान्योऽअमीवहावसुवि

(१।४।६) इंद्रावरुणयोरितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरिंद्रावरुणौगायत्री । युवाकुहिद्वैपादनिचृतौ (इंद्रःसहस्रेतिह्रसीयसी वा)।(१।५।१) सोमानमितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिःआद्यानांतिसृणांब्रह्मणस्पतिःचतुर्थ्याइंद्रसोमब्रह्मणस्पतयःपंचम्याइंद्रसोम

त्पुष्टिवर्धनः । सनःसिषक्तुयस्तुरः+ ॥ मानःशंसोऽअररुषोधूर्तिःप्रणङ्मर्त्यस्य । रक्षाणोब्रह्मणस्पते ॥ सघावीरोनरिष्यतियमिंद्रोब्रह्मणस्पतिः । सोमोहिनोतिमर्त्यं ॥ त्वंतंब्रह्मणस्पतेसोमऽइंद्रश्चमर्त्यं । दक्षिणापात्वंहसः ॥ ३४ ॥ सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्यकाम्यं । सनिंमेधामयासिषं ॥ यस्मादृतेनसिध्यतियज्ञोविपश्चितश्चन । सधीनांयोगमिन्वति ॥ आदृध्नोतिहविष्कृतिंप्रांचंकृणोत्यध्वरं । होत्रादेवेषुगच्छति ॥ नराशंसंसुधृष्टममपश्यंसप्रथस्तमं । दिवोनसद्ममखसं ॥ ३५ ॥ (१।५।२) प्रतित्यंचारुमध्वरंगोपीथायप्रहूयसे । मरुद्भिरग्नऽआगहि ॥ नहिदेवोनमर्त्योमहस्तवक्रतुंपरः । मरुद्भि० ॥ येमहोरजसोविदुर्विश्वेदेवासोऽअद्रुहः । मरुद्भि० ॥ यऽउग्राऽअर्कमानृचुरनाधृष्टासऽओजसा । मरुद्भि० ॥ येशुभ्राघोरवर्पसःसुक्षत्रासोरिशादसः । मरुद्भि० ॥ ३६ ॥ येनाकस्याधिरोचनेदिविदेवासऽआसते । मरुद्भि० ॥ यऽईंखयंतिपर्वतान्तिरःसमुद्रमर्णवं । मरुद्भि० ॥ आयेतन्वंतिरश्मिभिस्तिरःसमुद्रमोजसा । मरुद्भि० ॥ अभित्वापूर्वपीतयेसृजामिसोम्यंमधु । मरुद्भि० ॥ ३७ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

ब्रह्मणस्पतयोदक्षिणाचततश्चतसृणांसदसस्पतिः (अंत्यायानराशंसोवा) गायत्री । (१।५।२) प्रतित्यमितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरग्निर्मरुतोगायत्री । इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

॥ अथ प्रत्यध्यायगतदैवतत्यागसंग्रहः ॥

प्रथमाष्टके सूक्तसंख्या १२१ ऋचः १३७०

प्रथमाध्याये वर्गाः ३७ सूक्तानि १९ ऋचः १९४ ॥ अथ त्यागः ॥ अग्नयइदंनमम ९ वायवइदं०३ इंद्रवायुभ्यामिदं०३ मित्राव रुणाभ्यामिदं०३ अश्विभ्यामिदं०३ इंद्रायेदं०३ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं०३ सरस्वत्याइदं०३ इंद्रायेदं०२३ मरुद्भ्यइदं० इंद्रमरुद्भ्यइदं० मरु द्भ्यइदं० इंद्रमरुद्भ्यइदं० मरुद्भ्यइदं० २ इंद्रायेदं० ५१ अग्नयइदं० ५ निर्मथ्याहवनीयाभ्यामग्निभ्यामिदं० अग्नयइदं०६ इध्माय(समिद्धायवा) ग्नयइदं० तनूनपातइदं० नराशंसायेदं० इळायेदं० बर्हिषइदं० देवीभ्योद्वार्भ्यइदं० उषासानक्ताभ्यामिदं० दैवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं० सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं० त्वष्टूइदं० वनस्पतयइदं० स्वाहाकृतिभ्यइदं० विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० १२ (अग्नयइदं०२ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं० अग्न यइदं० ९) इंद्रायेदं[1]० मरुद्भ्यइदं० त्वष्टूइदं० अग्नयइदं० इंद्रायेदं० मित्रावरुणाभ्यामिदं० द्रविणोदसेग्नयइदं० ४ अश्विभ्यामिदं० अग्नयइदं० इंद्रायेदं०९ इंद्रावरुणाभ्यामिदं०९ ब्रह्मणस्पतयइदं०३ इंद्रसोमब्रह्मणस्पतिभ्यइदं० दक्षिणेंद्रसोमब्रह्मणस्पतिभ्यइदं० सदसस्प तयइदं० ३ नराशंसाये (सदसस्पतयेवे)दं० अग्नामरुद्भ्यइदं० ९ ॥ इतिप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

---

१ इंद्रायन्यंताकनुदेवनाद्वादश ।

अयमष्टावार्भवमिहषळैंद्राग्नैंप्रातर्युजासैकाचतस्रआश्विन्यस्तथासावित्र्यआग्नेय्यौद्वेदेवीनामेकैकेंद्राणीवरुणा न्यग्नायीनांद्यावापृथिव्येपार्थिवीषड्वैष्णव्योऽतोदेवादेवीवातीन्नाश्चतुर्विंशतिर्वायव्यैकैंद्रवायव्यौमैत्रावरुणमरु त्वतीयवैश्वदेवपौष्णास्तृचाःशिष्टाआप्योंत्याध्यर्धाग्नेय्यप्स्वंतःपुरउष्णिक्परानुष्टुप्तिस्रश्चांत्याएकविंशीप्रतिष्ठा कस्यपंचोनाजीगर्तिःशुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातोवारुणंतुत्रैष्टुभंमाद्यौकाय्याग्नेय्यौसावित्रस्तृचोगाय त्रोस्यांत्याभागीर्वायच्चित्सैकावसिष्वदशाग्नेयंत्वश्वंसप्तोनागायत्रंत्यादेवीत्रिष्टुब्यत्रग्रावानवषळनुष्टुबादियच्चि द्धौलूखल्यौपरेमौसल्यौचप्रजापतेर्हरिश्चंद्रस्यांत्याचर्मप्रशंसावायच्चित्सप्तपांक्तमावोक्ष्यधिकास्माकंपादनिचृ च्छश्वत्रिष्टुप्परौतृचावाश्विनौषस्यौत्वमग्नेद्व्यूनाहिरण्यस्तूपआग्नेयंत्रिष्टुबंत्याष्टमीपोळश्यौचैंद्रस्यपंचोना ॥ २ ॥

हरिःॐ॥ (१।५।३) अयंदेवायजन्मनेस्तोमोविप्रेभिरासया। अकारिरत्नधातमः ॥ यइंद्रायवचोयुजाततक्षुर्मनसाहरी। शमीभिर्यज्ञमाशत ॥ तक्षन्नासत्याभ्यांपरिज्मानंसुखंरथं । तक्षन्धेनुंसबर्दुघाम् ॥ युवानापितरापुनःसत्यमंत्राऋजूय वः । ऋभवोविष्ट्यक्रत ॥ संवोमदासोअग्मतेंद्रेणचमरुत्वता । आदित्येभिश्चराजभिः ॥ १ ॥ उतत्यंचमसंनवंत्व ष्टुर्देवस्यनिष्कृतं । अकर्तचतुरःपुनः ॥ तेनोरत्नानिधत्तनत्रिरासाप्तानिसुन्वते । एकमेकंसुशस्तिभिः ॥ अधारयंतवह्न

(१।५।३) अयंदेवायेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिर्ऋभवोगायत्री ।

॥ १० ॥ यो॑भ॑जंतसु॒कृत्य॑या॑ । भा॒गंदे॒वेषु॑य॒ज्ञियम् ॥ २ ॥ (१।५।४) इ॒हेंद्रा॒ग्नीऽउप॑ह्वयेत॒योरित्स्तोम॑मुश्मसि । तासोमं॑सोम॒
पात॑मा ॥ ताय॒ज्ञेषु॒प्रशं॑सतेंद्रा॒ग्नीशुं॑भतानरः । तागा॑य॒त्रेषु॑गायत ॥ ता॑मि॒त्रस्य॒प्रश॑स्तयऽइंद्रा॒ग्नीताहवामहे । सो॒म॒पा
सोम॑पीतये ॥ उ॒ग्रासं॑ताहवामह॒ऽउपे॒दंसव॑नंसु॒तम् । इं॒द्रा॒ग्नीऽएहग॑च्छतां ॥ ताम॒हांता॒सद॒स्पती॒ऽइंद्रा॒ग्नीरक्षं॒उब्जतं ।
अप्र॑जाःसंत्व॒त्रिणः ॥ तेनस॒त्येनजागृ॒तमधि॑प्रचे॒तुनैप॒दे । इंद्रा॒ग्नीशर्म॑यच्छतम् ॥ ३ ॥ (१।५।५) प्रा॒तर्यु॒जा॒विबो॑धया॒
श्विना॒वेहग॑च्छताम् । अ॒स्यसोम॑स्यपी॒तये॑ ॥ यासु॒रथा॑र॒थीत॑मो॒भादे॒वादि॑वि॒स्पृशा॑ । अ॒श्विना॒ताहवामहे ॥ यावां॑क
शा॒मधु॒मत्य॒श्विनासू॒नृता॑वती । तया॑य॒ज्ञंमि॑मिक्षतम् ॥ न॒हि॒वामस्ति॑दू॒र॒केयत्रा॒रथे॑न॒गच्छ॑थः । अश्विना॒सोमिनो॑गृ
हम्+ ॥ हिर॑ण्यपाणिमू॒तयेस॒वि॒तार॒मुप॑ह्वये । सचेत्ता॒दे॒वतापदं+ ॥ ४ ॥ अ॒पांनपा॒तमव॑सेसवि॒तार॒मुप॑स्तुहि । तस्य॑व्र
तान्युश्मसि ॥ वि॒भ॒क्तारं॑हवामहे॒वसो॑श्चि॒त्रस्य॒राध॑सः ॥ स॒वि॒तारं॑नृ॒चक्ष॑सम् ॥ सखा॑य॒ऽआनिषीं॑दतसवि॒तास्तोम्यो॒नु
नः । दा॒ता॒राधां॑सिशुंभति । अग्नेपत्नी॑रि॒हावहदे॒वाना॑मुश॒तीरुप॑ । त्वष्टा॑रं॒सोम॑पीतये ॥ आग्नाऽअ॑ग्नऽइ॒हाव॑से॒होत्रां॑

(१।५।४) इहेंद्राग्नीइतिषळृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरिंद्राग्नीगायत्री । (१।५।५) प्रातर्युजेत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधा
तिथिःआद्यानां चतसृणामश्विनौततश्चतसृणांसविताततोद्वयोरग्निःततएकस्यादेव्यःततएकस्याइंद्राणीवरुणान्यग्नाय्यःततोद्वयोर्द्यावापृथि
व्यौततएकस्याःपृथिवीततःषण्णांविष्णुः(अतोदेवाइत्यस्यादेवावा)गायत्री । ॥ १० ॥

यविष्ठ॒भार॑तीम् । वरू॑त्रीं॑धि॒षणां॑वह ॥ ५ ॥ अ॒भिनो॑दे॒वीरव॑साम॒हःशर्म॑णानृ॒पत्नीः॑ । अच्छि॑न्नपत्राःसचंतां ॥ इ॒हें
द्रा॒णीमुप॑ह्वयेवरु॒णानीं॑स्व॒स्तये॑ । अ॒ग्नायीं॑सोम॑पीतये ॥ म॒हीद्यौःपृ॒थि॒वीचं॑नऽइ॒मंय॒ज्ञंमि॑मिक्षतां । पि॒पृ॒तांनो॒भरी॑म
भिः ॥ त॒योरिद्घृ॒तव॒त्पयो॒विप्रा॑रिहंति॒धी॒तिभिः॑ । गं॒ध॒र्वस्य॑ध्रु॒वेप॒दे+ ॥ स्यो॒नापृ॑थिविभवानृक्ष॒रानि॒वेश॑नी । यच्छा॑न॒ः
शर्म॑स॒प्रथः॑ ॥ ६ ॥ अतो॑दे॒वाऽअ॑वंतु॒नो॒यतो॒विष्णु॑र्वि॒चक्र॒मे । पृ॒थि॒व्याःस॒प्तधाम॑भिः ॥ इ॒दंविष्णु॒र्वि॒च॑क्रमेत्रे॒धानिद॑
धेप॒दम् । समू॑ळ्हमस्यपांसु॒रे+ ॥ त्रीणि॑प॒दाविच॑क्र॒मेविष्णु॒र्गो॒पाऽअदा॑भ्यः । अ॒तो॒धर्मा॑णि॒धा॒रय॑न् ॥ विष्णोः॒कर्मा॑णि
पश्यत॒यतो॑व्र॒तानि॑पस्प॒शे । इंद्रस्य॒युज्यः॒सखा॑ ॥ तद्विष्णोः॑पर॒मंप॒दंसदा॑पश्यंतिसू॒रयः॑ । दि॒वीव॒चक्षु॒रात॑तम् ॥ तद्वि
प्रा॑सोविप॒न्यवो॑जागृ॒वांस॒ःसमिं॑धते । विष्णो॒र्यत्प॑र॒मंप॒दं+ ॥ ७ ॥ (१।५।६) ती॒व्राःसोमा॑स॒ऽआग॑ह्याशीर्व॑तःसु॒ताऽइ॒मे ।
वा॒यो॒तान्प्रस्थि॑तान्पिब ॥ उ॒भादे॒वादि॑वि॒स्पृशें॑द्र॒वा॒यूहवामहे । अ॒स्यसोम॑स्यपी॒तये॑ ॥ इं॒द्र॒वा॒यूम॑न॒ोजु॒वा॒विप्रा॑हवंतऽऊ॒

(१।५।६) तीव्राःसोमासइतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिःआद्यायावायुःततोद्वयोरिंद्रवायूततस्तिसृणांमित्रावरुणौतत
स्तिसृणांमरुतः (मरुत्वानिंद्रइतिकेचित्)ततस्तिसृणांविश्वेदेवाःततस्तिसृणांपूषाततःसप्तानामापःततएकस्याअग्न्यापःततएकस्याअग्निःअ
प्स्वंतरितिपुरउष्णिक्अप्सुमइत्यनुष्टुप्इदमापइत्याद्यास्तिस्रोनुष्टुभःआपःपृणीतेतिप्रतिष्ठाशेषागायत्र्यः । (अग्न्यापइत्यत्राप्शब्दस्यपूर्वनि
पातेप्राप्तेद्वंद्वेघिइतिसूत्रादग्निशब्दस्यपूर्वनिपातःकृतः) ।

तये । सहस्राक्षाधियस्पती ॥ मित्रंवयंहवामहेवरुणंसोमपीतये । जज्ञानापूतदक्षसा ॥ ऋतेनयावृतावृधावृतस्यज्यो
तिषस्पती । तामित्रावरुणाहुवे ॥ ८ ॥ वरुणःप्राविताभुवन्मित्रोविश्वाभिरूतिभिः । करतांनःसुराधसः ॥ मरुत्वं
तंहवामहऽइंद्रमासोमपीतये । सजूर्गणेनतृंपतु ॥ इंद्रज्येष्ठामरुद्गणादेवासःपूषरातयः । विश्वेममश्रुताहवम् ॥ हत
वृत्रंसुदानवऽइंद्रेणसहसायुजा । मानोदुःशंसऽईशत ॥ विश्वान्देवान्हवामहेमरुतःसोमपीतये । उग्राहिपृश्निमातरः
॥ ९ ॥ जयतामिवतन्यतुर्मरुतामेतिधृष्णुया । यच्छुभंयाथनानरः ॥ हस्काराद्विद्युतस्पर्यतोजाताऽअवंतुनः ।
मरुतोमृळयंतुनः ॥ आपूषंचित्रबर्हिषमाघृणेधरुणंदिवः । आजानष्टंयथापशुम् ॥ पूषाराजानमाघृणिरपगूळ्हंगुहाहि
तं । अविंदच्चित्रबर्हिषम् ॥ उतोसमह्यमिंदुभिःषड्युक्ताँऽअनुसेषिधत् । गोभिर्यवंनचर्कृषत् ॥ १० ॥ अंबयोयंत्य
ध्वभिर्जामयोऽअध्वरीयतां । पृंचतीर्मधुनापयः ॥ अमूर्याऽउपसूर्येयाभिर्वासूर्यःसह । तानोहिन्वंत्वध्वरम् ॥
अपोदेवीरुपह्वयेयत्रगावःपिबंतिनः । सिंधुभ्यःकर्त्वंहविः ॥ अप्स्वं१तरमृतमप्सुभेषजमपामुतप्रशस्तये । देवाभ
वतवाजिनः ॥ अप्सुमेसोमोऽअब्रवीदंतर्विश्वानिभेषजा । अग्निंचविश्वशंभुवमापश्चविश्वभेषजीः ॥ ११ ॥ आपः ॥ ११ ॥
पृणीतभेषजंवरूथंतन्वे३ मम । ज्योक्चसूर्यंदृशे ॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि । यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वा
शेपऽउतानृतम् ॥ आपोऽअद्यान्वचारिषंरसेनसमगस्महि । पयस्वानग्नऽआगहितंमासंसृजवर्चसा ॥ संमाग्ने

वर्चसासृजसंप्रजयासमायुषा । विद्युर्मेऽअस्यदेवाऽइंद्रोविद्यात्सहऽऋषिभिः ॥ १२ ॥ (१।६।१) कस्यनूनं
कतमस्यामृतानांमनामहेचारुदेवस्यनाम । कोनोमह्याऽअदितयेपुनर्दात्पितरंचदृशेयंमातरंच ॥ अग्नेर्वयंप्रथमस्या
मृतानांमनामहेचारुदेवस्यनाम । सनोमह्याऽअदितयेपुनर्दात्पितरंचदृशेयंमातरंच ॥ अभित्वादेवसवितरीशानंवा
र्याणां । सदावन्भागमीमहे ॥ यश्चिद्धितइत्थाभगःशशमानःपुरानिदः । अद्वेषोहस्तयोर्दधे ॥ भगभक्तस्यतेवयमु
दशेमतवावसा । मूर्धानंरायऽआरभे ॥ १३ ॥ नहितेक्षत्रंनसहोनमन्युंवयश्चनामीपतयंतऽआपुः । नेमाऽआपो
ऽअनिमिषंचरंतीर्नयेवातस्यप्रमिनंत्यभ्वं ॥ अबुध्नेराजावरुणोवनस्योर्ध्वंस्तूपंददतेपूतदक्षः । नीचीनाःस्थुरुपरिबुध्नऽ
एषामस्मेऽअंतर्निहिताःकेतवःस्युः ॥ उरुंहिराजावरुणश्चकारसूर्यायपंथामन्वेतवाऽउ । अपदेपादाप्रतिधातवेकरुताप
वक्ताहृदयाविधश्चित् ॥ शतंतेराजन्भिषजःसहस्रमुर्वीगभीरासुमतिष्टेऽअस्तु । बाधस्वदूरेनिर्ऋतिंपराचैःकृतंचिदेनः
प्रमुमुग्ध्यस्मत् ॥ अमीयऽऋक्षानिहितासऽउच्चानक्तंददृश्रेकुहचिद्दिवेयुः । अदब्धानिवरुणस्यव्रतानिविचाकशच्चंद्र
मानक्तमेति ॥ १४ ॥ तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानस्तदाशास्तेयजमानोहविर्भिः । अहेळमानोवरुणेहबोध्युरुशंसमान

(१।६।१) कस्यनूनमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातः आद्यायाःकः द्वितीयायाअग्निस्ततस्तिसृ-
णांसविता (भगभक्तस्येत्यस्याभगोवा) नहितेक्षत्रमित्याद्यानांवरुणस्त्रिष्टुप् अभित्वेत्यादितिस्रोगायत्र्यः ।

ऽआयुःप्रमोषीः ॥ तदिन्नक्तंतद्दिवामह्यमाहुस्तदयंकेतोहृदऽआविचष्टे । शुनःशेपोयमह्वद्गृभीतःसोऽअस्मान्राजावरु
णोमुमोक्तु ॥ शुनःशेपोह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यंद्रुपदेषुबद्धः । अवैनंराजावरुणःससृज्याद्विद्वाँऽअदब्धोविमुमोक्तुपा
शान् ॥ अवतेहेळोवरुणनमोभिरवयज्ञेभिरीमहेहविर्भिः । क्षयन्नस्मभ्यमसुरप्रचेताराजन्नेनांसिशिश्रथःकृतानि ॥ उदु
त्तमंवरुणपाशमस्मदवाधमंविमध्यमंश्रथाय । अथावयमादित्यव्रतेतवानागसोऽअदितयेस्याम॥१५॥ (१।६।२) यच्चि
द्धितेविशोयथाप्रदेववरुणव्रतं । मिनीमसिद्यविद्यवि ॥ मानोवधायहत्नवेजिहीळानस्यरीरधः । माहृणानस्यमन्यवे ॥
विमृळीकायतेमनोरथीरश्वंनसंदितं । गीर्भिर्वरुणसीमहि ॥ पराहिमेविमन्यवःपतंतिवस्यऽइष्टये । वयोनवसतीरुप ॥
कदाक्षत्रश्रियंनरमावरुणंकरामहे । मृळीकायोरुचक्षसं ॥ १६ ॥ तदित्समानमाशातेवेनंतानप्रयुच्छतः । धृतव्रताय
दाशुषे ॥ वेदायोवीनांपदमंतरिक्षेणपततां । वेदनावःसमुद्रियः ॥ वेदमासोधृतव्रतोद्वादशप्रजावतः । वेदायऽउप
जायते ॥ वेदवातस्यवर्तनिमुरोर्ऋष्वस्यबृहतः । वेदायेऽअध्यासते ॥ निषसादधतव्रतोवरुणःपस्त्या३स्वा । साम्रा
ज्यायसुक्रतुः ॥ १७ ॥ अतोविश्वान्यद्भुताचिकित्वाँऽअभिपश्यति । कृतानियाचकर्त्वा ॥ सनोविश्वाहासुक्रतुरा ॥ १२ ॥
दित्यःसुपथाकरत् । प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ बिभ्रद्द्रापिंहिरण्ययंवरुणोवस्तनिर्णिजं । परिस्पशोनिषेदिरे ॥ नयं

(१।६।२) यच्चिद्धितइत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनःशेपोवरुणोगायत्री ।

दिप्संतिदिप्सवोनद्रुह्वाणोजनानां । नदेवमभिमातयः । उतयोमानुषेष्वायशश्चक्रेऽअसाम्या । अस्माकमुदरेष्वा
॥ १८ ॥ परामेयंतिधीतयोगावोनगव्यूतीरनु । इच्छंतीरुरुचक्षसं ॥ संनुवोचावहैपुनर्यतोमेमध्वाभृतं । होतेवक्षद
सेप्रियं+ ॥ दर्शंनुविश्वदर्शतंदर्शंरथमधिक्षमि । एताजुषतमेगिरः ॥ इमंमेवरुणश्रुधीहवमद्याचमृळय । त्वामवस्युरा
चके ॥ त्वंविश्वस्यमेधिरदिवश्चग्मश्चराजसि । सयामनिप्रतिश्रुधि ॥ उदुत्तमंमुमुग्धिनोविपाशंमध्यमंचृत । अवाध
मानिजीवसे ॥ १९ ॥ (१।६।३) वसिष्वाहिमियेध्यवस्त्राण्यूर्जांपते । सेमंनोऽअध्वरंयज ॥ निनोहोतावरेण्यःसदाय
विष्ठमन्मभिः । अग्नेदिवित्मतावचः ॥ आहिष्मासूनवेपितापिर्यजत्यापये । सखासख्येवरेण्यः ॥ आनोबर्हीरिशाद
सोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । सीदंतुमनुषोयथा ॥ पूर्व्यहोतरस्यनोमंदस्वसख्यस्यच । इमाऽउषुश्रुधीगिरः ॥ २० ॥ य
च्चिद्धिशश्वतातनादेवंदेवंयजामहे । त्वेऽइद्धूयतेहविः ॥ प्रियोनोऽअस्तुविश्पतिर्होतामंद्रोवरेण्यः । प्रियाःस्वग्नयोव
यं+ ॥ स्वग्नयोहिवार्यंदेवासोदधिरेचनः । स्वग्नयोमनामहे ॥ अथानऽउभयेषाममृतमर्त्यानां । मिथःसंतुप्रशस्तयः ॥
विश्वेभिरग्नेऽअग्निभिरिमंयज्ञमिदंवचः । चनोधाःसहसोयहो ॥ २१ ॥ (१।६।४) अश्वंनत्वावारवंतंवंदध्याऽअग्निंनमो

(१।६।३) वसिष्वेतिदशर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनःशेपोग्निर्गायत्री । (१।६।४) अश्वंनत्वेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनःशेपो
ऽग्निर्गायत्री । नमोमहद्भ्यइत्यस्यादेवास्त्रिष्टुप् ।

भिः । सघाजैतमध्वराणां ॥ सघानःसूनुःशवसापृथुप्रगामासुशेवः । मीढ्वाँऽअस्माकंबभूयात् ॥ सनोदूराच्चासाच्चनि
मर्त्यादघायोः । पाहिसदमिद्विश्वायुः ॥ इममूषुत्वमस्माकंसनिंगायत्रंनव्यांसं । अग्नेदेवेषुप्रवोचः ॥ आनोभजपर
मेष्वावाजेषुमध्यमेषु । शिक्षावस्वोऽअंतमस्य ॥ २२ ॥ विभक्तासिचित्रभानोसिंधोरूर्माऽउपाकऽआ । सद्योदाशुषे
क्षरसि ॥ यमग्नेपृत्सुमर्त्यमवावाजेषुयंजुनाः । सयंताशश्वतीरिषः ॥ नकिरस्यसहंत्यपर्येताकयस्यचित् । वाजोऽअ
स्तिश्रवाय्यः ॥ सवाजंविश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तुतरुता । विप्रेभिरस्तुसनिता ॥ जराबोधतद्विविड्ढिविशेविशेयज्ञियाय ।
स्तोमंरुद्रायदृशीकं ॥ २३ ॥ सनोमहाँऽअनिमानोधूमकेतुःपुरुश्चंद्रः । धियेवाजायहिन्वतु ॥ सरेवाँऽइवविश्पतिर्दै
व्यःकेतुःशृणोतुनः । उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ नमोमहद्भ्योनमोऽअर्भकेभ्योनमोयुवभ्योनमऽआशिनेभ्यः । यजामदे
वान्यदिशक्नवाममाज्यायसःशंसमावृक्षिदेवाः ॥ २४ ॥ (१।६।५) यत्रग्रावापृथुबुध्नऽऊर्ध्वोभवतिसोतवे । उलूखलसु
तानामवेद्विंद्रजल्गुलः ॥ यत्रद्वाविवजघनाधिषवण्याकृता । उलूखल० ॥ यत्रनार्यपच्यवमुपच्यवंचशिक्षते । उलूख
ल० ॥ यत्रमंथांविबध्नतेरश्मीन्यमितवाऽइव । उलूखल० ॥ यच्चिद्धित्वंगृहेगृहऽउलूखलकयुज्यसे । इहद्युमत्तमं ॥ १३ ॥

(१।६।५) यत्रग्रावेतिनवर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनःशेपःआद्यानांचतसृणामिंद्रःततोद्वयोरुलूखलंततोद्वयोरुलूखलमुसलेअंत्यायाः
प्रजापतिर्हरिश्चंद्रः (अधिषवणचर्मदेवतावा) आद्याःषळनुष्टुभःअंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

वदजयतामिवदुंदुभिः+ ॥ २५ ॥ उतस्मतेवनस्पतेवातोविवात्यग्रमित् । अथोऽइंद्रायपातवेसुनुसोममुलूखल ॥
आयजीवाजसातमाताह्युच्चाविजर्भृतः । हरीऽइवांधांसिबप्सता ॥ तानोऽअद्यवनस्पतीऽऋष्वावृष्वेभिःसोतृ
भिः । इंद्रायमधुमत्सुतम् ॥ उच्छिष्टंचम्वोर्भरसोमंपवित्रऽआसृज । निधेहिगोरधित्वचि+ ॥ २६ ॥ (१।६।६)
यच्चिद्धिसत्यसोमपाऽअनाशस्ताऽइवस्मसि । आतूनऽइंद्रशंसयगोष्वश्वेषुशुभ्रिषुसहस्रेषुतुवीमघ ॥ शिप्रिन्वाजा
नांपतेशचीवस्तवदंसना । आतूनं० ॥ निष्वापयामिथूदृशासस्तामबुध्यमाने ॥ आतूनं० ॥ ससंतुत्याऽअरा
तयोबोधंतुशूररातयः । आतूनं० ॥ समिंद्रगर्दभंमृणनुवंतंपापयामुया । आतूनं० ॥ पतातिकुंडृणाच्यादूरं
वातोवनादधि । आतूनं० ॥ सर्वंपरिक्रोशंजहिजंभयाकृकदाश्वं । आतूनं० ॥ २७ ॥ (१।६।७) आव
ऽइंद्रंक्रिविंयथावाजयंतःशतक्रतुं । मंहिष्ठंसिंचऽइंदुभिः ॥ शतंवायःशुचीनांसहस्रंवासमाशिरां । एदुनिम्नं
नरीयुते ॥ संयन्मदायशुष्मिणऽएनाह्यस्योदरे । समुद्रोनव्यचोदधे ॥ अयमुतेसमतसिकपोतऽइवगर्भधिं ।
वचस्तच्चिन्नऽओहसे ॥ स्तोत्रंराधानांपतेगिर्वाहोवीरयस्यते । विभूतिरस्तुसूनृता ॥ २८ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठानऽऊतयेस्मि

(१।६।६) यच्चिद्धिसत्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिःशुनःशेपइंद्रःपंक्तिः । (१।६।७) आवइंद्रमितिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्याजी-
गर्तिःशुनःशेपइंद्रःसप्तदश्यादितिसृणामश्विनौततस्तिसृणामुषागायत्रीअस्माकमितिपादनिचृत्शश्वदिंद्रइतित्रिष्टुप् ।

न्वाजेषुशतक्रतो । समन्येषुब्रवावहै ॥ योगेयोगेतवस्तरंवाजेवाजेहवामहे । सखायऽइंद्रमूतये ॥ आघागमद्यदिश्रव
त्सहस्रिणीभिरूतिभिः । वाजेभिरुपनोहवं ॥ अनुप्रत्नस्यौकसोहुवेतुविप्रतिंनरं । यंतेपूर्वंपिताहुवे+ ॥ तंत्वावयंविश्व
वाराशास्महेपुरुहूत । सखेवसोजरितृभ्यः ॥ २९ ॥ अस्माकंशिप्रिणीनांसोमपाःसोमपाव्नां । सखेवज्रिन्त्सखीना
म् ॥ तथातदस्तुसोमपाःसखेवज्रिन्तथाकृणु । यथातऽउश्मसीष्टये ॥ रेवतीर्नःसधमादऽइंद्रेसंतुतुविवाजाः । क्षुमं
तोयाभिर्मदेम ॥ आघत्वावान्त्मनाप्तःस्तोतृभ्योधृष्णवियानः । ऋणोरक्षंनचक्र्योः* ॥ आयद्दुवःशतक्रतवाकामंजरि
तॄणां । ऋणोरक्षंनशचीभिः ॥ ३० ॥ शश्वदिंद्रःपोप्रुथद्भिर्जिगायनानदद्भिःशाश्वसद्भिर्धनानि । सनोहिरण्यरथंदं
सनावान्त्सनःसनितासनयेसनोदात् ॥ आश्विनावश्वावत्येषायातंशवीरया । गोमद्दस्राहिरण्यवत् ॥ समानयोज
नोहिवांरथोदस्रावमर्त्यः । समुद्रेऽअश्विनेयते ॥ न्य१घ्न्यस्यमूर्धनिचक्रंरथस्ययेमथुः । परिद्यामन्यदीयते ॥ कस्तऽ
उषःकधप्रियेभुजेमर्तोऽअमर्त्ये । कंनक्षसेविभावरि ॥ वयंहितेऽअमन्मह्यान्तादापराकात् । अश्वेनचित्रेऽअरुषि ॥
त्वंत्येभिरागहिवाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मेरयिंनिधारय ॥ ३१ ॥ (१।७।१) त्वमग्नेप्रथमोऽअंगिराऽऋषिर्देवोदे
वानामभवःशिवःसखा । तवव्रतेकवयोविद्मनापसोजायंतमरुतोभ्राजदृष्टयः । त्वमग्नेप्रथमोऽअंगिरस्तमःकविर्देवा

(१।७।१) त्वमग्नइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपोग्निर्जगतीअष्टमीषोळश्यंत्यास्त्रिष्टुभः ।

नांपरिभूषसिव्रतं । विभुर्विश्वस्मैभुवनायमेधिरोद्विमाताशयुःकतिधाचिदायवे ॥ त्वमग्नेप्रथमोमातरिश्वनऽआविर्भ
वसुक्रतूयाविवस्वते । अरेजेतांरोदसीहोतृवूर्येसघ्नोर्भारमयजोमहोवसो ॥ त्वमग्नेमनवेद्यामवाशयःपुरूरवसेसुकृतेसु
कृत्तरः । श्वात्रेणयत्पित्रोर्मुच्यसेपर्यात्वापूर्वमनयन्नापरंपुनः ॥ त्वमग्नेवृषभःपुष्टिवर्धनऽउद्यतस्रुचेभवसिश्रवाय्यः ।
यऽआहुतिंपरिवेदावषट्कृतिमेकायुरग्रेविशऽआविवाससि ॥ ३२ ॥ त्वमग्नेवृजिनवर्तनिंनरंसक्मन्पिपर्षिविदथेवि
चर्षणे । यःशूरसातापरितक्म्येधनेदभ्रेभिश्चित्समृताहंसिभूयसः ॥ त्वंतमग्नेऽअमृतत्वउत्तमेमर्तंदधासिश्रवसेदिवे
दिवे । यस्तातृषाणऽउभयायजन्मनेमयःकृणोषिप्रयऽआचसूरये ॥ त्वंनोऽअग्नेसनयेधनानांयशसंकारुंकृणुहिस्तवा
नः । ऋध्यामकर्मापसानवेनदेवैर्द्यावापृथिवीप्रावतंनः ॥ त्वंनोऽअग्नेपित्रोरुपस्थऽआदेवोदेवेष्वनवद्यजागृविः । तनू
कृद्बोधिप्रमतिश्चकारवेत्वंकल्याणवसुविश्वमोपिषे ॥ त्वमग्नेप्रमतिस्त्वंपितासिनस्त्वंवयस्कृत्तवजामयोवयं । संत्वारा
यःशतिनःसंसहस्रिणःसुवीरंयंतिव्रतपामदाभ्य ॥ ३३ ॥ त्वामग्नेप्रथममायुमायवेदेवाऽअकृण्वन्नहुषस्यविश्पतिम् ।
इळामकृण्वन्मनुषस्यशासनींपितुर्यत्पुत्रोममकस्यजायते ॥ त्वंनोऽअग्नेतवदेवपायुभिर्मघोनोरक्षतन्वश्चवंद्य । त्राता
तोकस्यतनयेगवामस्यनिमेषंरक्षमाणस्तवव्रते+ ॥ त्वमग्नेयज्यवेपायुरंतरोनिषंगायचतुरक्षऽइध्यसे । योरातहव्योवृ
कायधायसेकीरेश्चिन्मंत्रंमनसावनोषितं+ ॥ त्वमग्नऽउरुशंसायवाघतेस्पार्हंयद्रेक्णःपरमंवनोषितत् । आध्रस्यचित्प्र

मतिरुच्यसेपितापपाकंशास्सिप्रदिशोविदुष्टरः ॥ त्वमंग्नेप्रयंतदक्षिणंनरंवर्मैवस्यूतंपरिपासिविश्वतः । स्वादुक्षद्मायो
वसतौस्योनकृज्जीवयाजंयजंतेसोपमादिवः+ ॥ ३४ ॥ इमामंग्नेशरणिंमीमृषोनऽइममध्वानंयमगामदूरात् । आपिः
पिताप्रमंतिःसोम्यानांभृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानां ॥ मनुष्वदंग्नेऽअंगिरस्वदंगिरोययातिवत्सदनेपूर्ववच्छुचे । अच्छंया
ह्यावहादैव्यंजनमासादयबर्हिषियक्षिचप्रियं+ ॥ एतेनांग्नेब्रह्मणावावृधस्वशक्तीवायत्तेचकृमाविदावा । उतप्रणेष्यभि
वस्योऽअस्मान्त्संनःसृजसुमत्यावाजवत्या ॥ ३५ ॥ (१।७।२) इंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचंयानिचकारप्रथमानिवज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्दप्रवक्षणाऽअभिनत्पर्वतानां ॥ अहन्नहिंपर्वतेशिश्रियाणंत्वष्टास्मैवज्रंस्वर्यंततक्ष । वाश्राऽइवधेनवः
स्यंदमानाऽअंजःसमुद्रमवंजग्मुरापः ॥ वृषायमाणोवृणीतसोमंत्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य ॥ आसायकंमघवादत्तवज्रम
हन्नेनंप्रथमजामहीनां ॥ यदिंद्राहन्प्रथमजामहीनामान्मायिनाममिनाःप्रोतमायाः । आत्सूर्यंजनयन्द्यामुषासंतादी
त्नाशत्रुंनकिलाविवित्से ॥ अहन्वृत्रंवृत्रतरंव्यंसमिंद्रोवज्रेणमहतावधेन । स्कंधांसीवकुलिशेनाविवृक्णाहिःशयतऽउ
पपृक्पृथिव्याः+ ॥ ३६ ॥ अयोद्धेवदुर्मदऽआहिजुह्वेमहावीरंतुविबाधमृजीषं । नातारीदस्यसमृतिंवधानांसंरुजानाः
पिपिषऽइंद्रशत्रुः ॥ अपादहस्तोऽअपृतन्यदिंद्रमास्यवज्रमधिसानौजघान । वृष्णोवध्रिःप्रतिमानंबुभूषन्पुरुत्रावृत्रोऽअ

(१।७।२।) इंद्रस्यन्वितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

शयद्व्यस्तः ॥ नदंनभिन्नममुयाशयानंमनोरुहाणाऽअतियंत्यापः । याश्चिद्वृत्रोमहिनापर्यतिष्ठत्तासामहिःपत्सुतःशीर्ब
भूव ॥ नीचावयाऽअभवद्वृत्रपुत्रेंद्रोऽअस्याऽअववधर्जभार । उत्तरासूरधरःपुत्रऽआसीद्दानुःशयेसहवत्सानधेनुः+ ॥
अतिष्ठंतीनामनिवेशनानांकाष्ठानांमध्येनिहितंशरीरं । वृत्रस्यनिण्यंविचरंत्यापोदीर्घंतमऽआशयदिंद्रशत्रुः ॥ ३७ ॥
दासपत्नीरहिगोपाऽअतिष्ठन्निरुद्धाऽआपःपणिनेवगावः । अपांबिलमपिहितंयदासीद्वृत्रंजघन्वाँऽअपतद्ववार ॥
अश्व्योवारोऽअभवस्तदिंद्रसृकेयत्त्वाप्रत्यहन्देवऽएकः । अजंयोगाऽअजयःशूरसोममवासृजःसर्तवेसप्तसिंधून् ॥ ना
स्मैविद्युन्नतन्यतुःसिषेधनयामिहमकिरद्ध्रादुनिंच । इंद्रश्चयद्युयुधातेऽअहिश्चोतापरीभ्योमघवाविजिग्ये ॥ अहेर्या
तारंकमपश्यऽइंद्रहृदियत्तेजघ्नुषोभीरगच्छत् । नवचयन्नवतिंचस्रवंतीःश्येनोनभीतोऽअतरोरजांसि ॥ इंद्रोयातोवं
सितस्यराजाशमस्यचशृंगिणोवज्रबाहुः । सेदुराजाक्षयतिचर्षणीनामरान्ननेमिःपरितावभूव ॥ ३८ ॥ इतिप्रथमाष्टके
द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्वितीयाध्याये वर्गाः ३८ सूक्तानि १३ ऋचः १८९ ॥ त्यागः ॥ ऋभुभ्यइदं.८ इंद्राग्निभ्यामिदं.६ अश्विभ्यामिदं.४ सवित्र-इदं.४ अग्नयइदं.२ देवीभ्यइदं. इंद्राणीवरुणान्यग्नायीभ्यइदं. द्यावापृथिवीभ्यामिदं.२ पृथिव्याइदं. विष्णवइदं. (प्रथमायादेवे-भ्योवा)६ वायवइदं. इंद्रवायुभ्यामिदं.२ मित्रावरुणाभ्यामिदं.३ मरुद्भ्यः(मरुत्वतइंद्रायवा)इदं.३ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं.३ पूष्णइदं.३

अग्न्यइदं.७ अग्न्यग्न्यइदं. अग्नयइदं. कायेदं. अग्नयइदं. सवित्रइदं.३ (अंत्यायाभगायवा) वरुणायेदं.३१ अग्नयइदं.२२ देवेभ्यइदं. इंद्रायेदं.४ उलूखलायेदं.२ उलूखलमुसलाभ्यामिदं.२ प्रजापतयेहरिश्चंद्राय (अधिषवणचर्मणे) वेदं. इंद्रायेदं.२३ अश्विभ्यामिदं.३ उषसइदं.३ अग्नयइदं.१८ इंद्रायेदं.१५ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥

एतत्रिश्चिद्वादशाश्विनंनवम्यंत्येत्रिष्टुभौह्वयाम्येकादशसावित्रंनवमीजगत्याद्याचसालिंगोक्तदैवतपादाप्रवोविंशतिःकण्वोघौरआग्नेयंप्रागाथमूर्ध्वऊषुयौप्यौक्रीळंपंचोनामारुतंहिगायत्रंतुकद्धप्रयद्दशप्रागाथंतूत्तिष्ठाष्टौब्राह्मणस्पत्यंयंरक्षंतिनववरुणमित्रार्यम्णांमध्येतृचआदित्येभ्योगायत्रंहिसंपूषन्दशपौष्णंकद्रुद्रायनवरौद्रंतृतीयामैत्रावरुणीचांत्यस्तृचःसौम्योंत्यानुष्टुबग्नेषळूनाप्रस्कण्वःकाण्वआग्नेयंतुप्रागाथमाद्योद्धचोऽश्युषसांचत्वमग्नेदशानुष्टुभमर्धचौत्योदैवएषोपंचोनाश्विनंतुगायत्रं ॥ ३ ॥

हरिःओ३म्॥(१।७।३)एतायामोपगव्यंतऽइंद्रमस्माकंसुप्रमंतिंवावृधाति । अनामृणःकुविदादस्यरायोगवांकेतंपर
मावर्जैतेनः ॥ उपेदहंधनदामप्रतीतंजुष्टांनश्येनोवसतिंपतामि । इंद्रंनमस्यन्नुपमेभिरर्कैर्यःस्तोतृभ्योहव्योऽअस्तिया ॥ १६ ॥
मन् ॥ निसर्वसेनऽइषुधींऽरसक्तसमर्योगाऽअजतियस्यवष्टि । चोष्कूयमाणऽइंद्रभूरिवामंमापणिर्भूरस्मदधिप्रवृद्ध ॥

(१।७।३) एतायामेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

वधीर्हिदस्युंधनिनंघनेनँऽएकश्चरन्नुपशाकेभिरिंद्र । धनोरधिविषुणक्तेव्यायन्नयज्वानःसनकाःप्रेतिमीयुः ॥ पराचिच्छीर्षावंवृजुस्तइंद्रायज्वानोयज्वभिःस्पर्धमानाः । प्रयद्दिवोहरिवःस्थातरुग्रनिरव्रताँऽअधमोरोदस्योः ॥ १ ॥ अयुयुत्सन्ननवद्यस्यसेनामयातयंतक्षितयोनवग्वाः । वृषायुधोनवध्रयोनिरष्टाःप्रवद्भिरिंद्राच्चितयंतऽआयन् ॥ त्वमेतान्रुदतोजक्षतश्चायोधयोरजसऽइंद्रपारे । अवादहोदिवऽआदस्युमुच्चाप्रसुन्वतःस्तुवतःशंसमावः ॥ चक्राणासःपरीणहंपृथिव्याहिरण्येनमणिनाशुंभमानाः। नहिन्वानासस्तितिरुस्तऽइंद्रंपरिस्पशोऽअदधात्सूर्येण ॥ परियदिंद्ररोदसीऽउभेऽअबुभोजीर्महिनाविश्वतःसीम् । अमन्यमानाँऽअभिमन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमोदस्युमिंद्र ॥ नयेदिवःपृथिव्याऽअंतमापुर्नमायाभिर्धनदांपर्यभूवन् । युजंवज्रंवृषभश्चक्रऽइंद्रोनिज्योतिषातमसोगाऽअधुक्षत् ॥ २ ॥ अनुस्वधामक्षरन्नापोऽअस्यावर्धतमध्यऽआनाव्यानां । सध्रीचीनेनमनसातमिंद्रऽओजिष्ठेनहन्मनाहन्नभिद्यून्+ ॥ न्याविध्यदिलीबिशस्यदृह्ळाविशृंगिणमभिनच्छुष्णमिंद्रः। यावत्तरोमघवन्यावदोजोवज्रेणशत्रुमवधीःपृतन्युं+॥ अभिसिध्मोऽअजिगादस्यशत्रून्वितिग्मेनवृषभेणापुरोभेत् । संवज्रेणासृजद्वृत्रमिंद्रःप्रस्वांमतिमतिरच्छाशदानः ॥ आवःकुत्समिंद्रयस्मिन्चाकन्प्रावोयुध्यंतंवृषभंदशद्युं । शफच्युतोरेणुर्नक्षतद्यामुच्छ्वैत्रेयोनृषाह्यायतस्थौ ॥ आवःशमंवृषभंतुग्र्यासुक्षेत्रजेषेमघव

न्छित्र्यंगां ॥ ज्योक्चिदत्रतस्थिवांसोऽअक्रन्छत्रूयतामधरावेदनाकः ॥ ३ ॥ (१।७।४) त्रिश्चिन्नोऽअद्याभवतंनवेदसावि
भुर्वांयामऽउतरातिरश्विना । युवोर्हियंत्रंहिम्येववासंसोभ्यायंसेन्याभवतंमनीषिभिः ॥ त्रयःपवयोमधुवाहनेरथेसोम
स्यवेनामनुविश्वइद्विदुः । त्रयःस्कंभासःस्कभितासऽआरभेत्रिर्नक्तंयाथस्त्रिर्वश्विनादिवा ॥ समानेऽअहंत्रिरवद्यगो
हनात्रिरद्ययज्ञंमधुनामिमिक्षतं । त्रिर्वाजवतीरिषोऽअश्विनायुवंदोषाअस्मभ्यमुषसश्चपिन्वतं ॥ त्रिर्वर्तिर्यातंत्रिरनु
व्रतेजनेत्रिःसुप्राव्येत्रेधेवशिक्षतं । त्रिर्नांद्यंवहतमश्विनायुवंत्रिःपृक्षोऽअस्मेऽअक्षरेवपिन्वतं ॥ त्रिर्नोरयिंवहतमश्वि
नायुवंत्रिर्देवतातात्रिरुतावतंधियः । त्रिःसौभगत्वंत्रिरुतश्रवांसिनस्त्रिष्ठंवांसूरेदुहितारुहद्रथं ॥ त्रिर्नोऽअश्वि
नादिव्यानिभेषजात्रिःपार्थिवानित्रिरुदत्तमद्भ्यः । ओमानंशंयोर्ममकायसूनवेत्रिधातुशर्मवहतंशुभस्पती ॥ ४ ॥ त्रि
र्नोऽअश्विनायजतादिवेदिवेपरित्रिधातुपृथिवीमशायतं । तिस्रोनासत्यारथ्यापरावतऽआत्मेववातःस्वसराणिगच्छ
तं ॥ त्रिरश्विनासिंधुभिःसप्तमातृभिस्त्रयऽआहावास्त्रेधाहविष्कृतं । तिस्रःपृथिवीरुपरिप्रवादिवोनाकंरक्षेथेद्युभिर
क्तुभिर्हितं[+] ॥ क्व१त्रीचक्रात्रिवृतोरथस्यक्व१त्रयोवंधुरोयेसनीळाः । कदायोगोवाजिनोरासभस्ययेनयज्ञंनासत्योपया
थः[+] ॥ आनासत्यागच्छतंहूयतेहविर्मध्वःपिबतंमधुपेभिरासभिः । युवोर्हिपूर्वंसवितोषसोरथमृतायचित्रंघृतवंतमि

(१।७।४) त्रिश्चिदितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपोश्विनौजगतीनवम्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

ष्यति ॥ आनासत्यात्रिभिरेकादशैरिहदेवेभिर्यातंमधुपेयमश्विना । प्रायुस्तारिष्टंनीरपांसिमृक्षतंसेधतंद्वेषोभवतंसचा
भुवा ॥ आनोऽअश्विनात्रिवृतारथेनार्वांचंरयिंवहतंसुवीरं । शृण्वंतावामवसेजोहवीमिवृधेचनोभवतंवाजसातौ
॥५॥ (१।७।५) ह्वयाम्यग्निंप्रथमंस्वस्तयेह्वयामिमित्रावरुणाविहावसे । ह्वयामिरात्रींजगतोनिवेशनींह्वयामिदेवंसवि
तारमूतये ॥ आकृष्णेनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंच । हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन् ॥
यातिदेवःप्रवतायात्युद्वतायातिशुभ्राभ्यांयजतोहरिभ्यां । आदेवोयातिसवितापरावतोपविश्वादुरिताबाधमानः ॥
अभीवृतंकृशनैर्विश्वरूपंहिरण्यशम्यंयजतोबृहंतं । आस्थाद्रथंसविताचित्रभानुःकृष्णारजांसितविषींदधानः ॥ वि
जनान्छ्यावाःशितिपादोऽअख्यन्रथंहिरण्यप्रउगंवहंतः । शश्वद्विशःसवितुर्दैव्यस्योपस्थेविश्वाभुवनानितस्थुः ॥
तिस्रोद्यावःसवितुर्द्वाऽउपस्थाँऽएकायमस्यभुवनेविराषाट् । आणिंनरथ्यममृताधितस्थुरिहब्रवीतुयऽउतच्चिकेतत्
॥ ६ ॥ विसुपर्णोऽअंतरिक्षाण्यख्यद्गभीरवेपाऽअसुरःसुनीथः । क्वे३दानींसूर्यःकश्चिकेतकतमांद्यांरश्मिरस्याततान ॥
अष्टौव्यख्यत्ककुभःपृथिव्यास्त्रीधन्वयोजनासप्तसिंधून् । हिरण्याक्षःसवितादेवऽआगाद्दधद्रत्नादाशुषेवार्याणि ॥

(१।७।५) ह्वयामीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपःसवितात्रिष्टुप् । आद्यायाश्चतुर्षुपादेषुक्रमेणाग्निमित्रावरुणरात्रिसविता-
रोदेवताःआद्यानवम्यौजगत्यौ ।

हिरण्यपाणिःसविताविचर्षणिरुभेद्यावापृथिवीऽअंतरीयते । अपामीवांबाधतेवेतिसूर्यमभिकृष्णेनरजसाद्यामृणोति ॥
हिरण्यहस्तोअसुरःसुनीथःसुमृळीकःस्ववाँयात्वर्वाङ् । अपसेधन्रक्षसोयातुधानानस्थाद्देवःप्रतिदोषंगृणानः+ ॥ येतेपं
थाःसवितःपूर्व्यासोरेणवःसुकृताऽअंतरिक्षे ॥ तेभिर्नोऽअद्यपथिभिःसुगेभीरक्षाचनोऽअधिचब्रूहिदेव ॥७॥ (१।८।१)
प्रवोयह्वंपुरूणांविशांदेवयतीनां । अग्निंसूक्तेभिर्वचोभिरीमहेयंसीमिदन्यईळते ॥ जनासोऽअग्निंदधिरेसहोवृधंहविष्मं
तोविधेमते । सत्वंनोऽअद्यसुमनाऽइहाविताभवावाजेषुसंत्य ॥ प्रत्वादूतंवृणीमहेहोतारंविश्ववेदसं । महस्तेसतोवि
चरंत्यर्चयोदिविस्पृशंतिभानवः ॥ देवासस्त्वावरुणोमित्रोऽअर्यमासंदूतंप्रत्नमिंधते । विश्वंसोऽअग्नेजयतित्वयाधनंय
स्तेददाशमर्त्यः ॥ मंद्रोहोतागृहपतिरग्नेदूतोविशामसि । त्वेविश्वासंगतानिव्रताध्रुवायानिदेवाऽअकृण्वत ॥ ८ ॥ त्वे
ऽइदग्नेसुभगेयविष्ठ्यविश्वमाहूयतेहविः । सत्वंनोऽअद्यसुमनाऽउतापरंयक्षिदेवान्त्सुवीर्या ॥ तंघेमित्थानमस्विनऽउप
स्वराजमासते । होत्राभिरग्निंमनुषःसमिंधतेतितिर्वासोऽअतिस्रिधः ॥ घ्नंतोवृत्रमतरन्रोदसीऽअपऽउरुक्षयायचक्रिरे ।
भुवत्कण्वेवृषाद्युम्न्याहुतःक्रंददश्वोगविष्टिषु ॥ संसीदस्वमहाँऽअसिशोचस्वदेववीतमः ॥ विधूममग्नेऽअरुषंमियेध्यसृ
जप्रशस्तदर्शतं+ ॥ यंत्वादेवासोमनवेदधुरिहयजिष्ठंहव्यवाहन । यंकण्वोमेध्यातिथिर्धनस्पृतंयंवृषायमुपस्तुतः+ ॥९॥

(१।८।१) प्रवोयह्वमितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोग्निःऊर्ध्वऊपुणइतिद्वयोर्यूपःप्रगाथः (अयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यइत्यर्थः)

यमग्निंमेध्यातिथिःकण्वईधऽऋतादधि ॥ तस्यप्रेषोदीदियुस्तमिमाऽऋचस्तमग्निंवर्धयामसि ॥ रायस्पूर्धिस्वधावो
स्तिहितेग्नेदेवेष्वाप्यं ॥ त्वंवाजस्यश्रुत्यस्यराजसिसनोमृळमहाँऽअसि ॥ ऊर्ध्वऽऊषुणऽऊतयेतिष्ठादेवोनसविता ।
ऊर्ध्वोवाजस्यसनितायदंजिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ ऊर्ध्वोनःपाह्यंहसोनिकेतुनाविश्वंसमत्रिणंदह । कृधीनऽऊर्ध्वा
चरथायजीवसेविदादेवेषुनोदुवः ॥ पाहिनोऽअग्नेरक्षसःपाहिधूर्तेरराव्णः । पाहिरीषतऽउतवाजिघांसतोबृहद्भानो
यविष्ठ्य ॥ १० ॥ घनेवविष्वग्विजह्यराव्णस्तपुर्जंभयोऽअस्मध्रुक् । योमर्त्यःशिशीतेऽअत्यक्तुभिर्मानःसरिपुरीशत ॥
अग्निर्वव्नेसुवीर्यमग्निःकण्वायसौभगं । अग्निःप्रावन्मित्रोतमेध्यातिथिमग्निःसाताऽउपस्तुतं+ ॥ अग्निनातुर्वशंयदुं
परावतऽउग्रादेवंहवामहे ॥ अग्निर्नयन्नववास्त्वंबृहद्रथंतुर्वीतिंदस्यवेसहः ॥ नित्वामग्नेमनुर्दधेज्योतिर्जनायशश्व
ते ॥ दीदेथकण्वऽऋतजातऽउक्षितोयन्नमस्यंतिकृष्टयः ॥ त्वेषासोऽअग्नेरमवंतोऽअर्चयोभीमासोनप्रतीतये ॥ रक्षस्वि
नःसदमिद्यातुमावतोविश्वंसमत्रिणंदह ॥ ११ ॥ (१।८।२) क्रीळंवःशर्धोमारुतमनर्वाणंरथेशुभं । कण्वाऽअभिप्र
गायत ॥ येपृषतीभिर्ऋष्टिभिःसाकंवाशीभिरंजिभिः । अजायंतस्वभानवः ॥ इहेवशृण्वऽएषांकशाहस्तेषुयद्वदान् ।
नियामन्चित्रमृंजते ॥ प्रवःशर्धायघृष्वयेत्वेषद्युम्नायशुष्मिणे । देवत्तंब्रह्मगायत ॥ प्रशंसागोष्वघ्न्यंक्रीळंयच्छर्धोमारुतं ।

(१।८।२) क्रीळंवइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोमरुतोगायत्री ।

जंभेरसंत्यवावृधे ॥ १२ ॥ कोवोवर्षिष्ठऽआनरोदिवश्चग्मश्चधूतयः । यत्सीमंतंनधूनुथ ॥ निवोयामायमानुषोदध्रऽउ
ग्रायमन्यवे । जिहीतपर्वतोगिरिः ॥ येषामज्मेषुपृथिवीजुजुर्वाँऽइवविश्पतिः ॥ भियायामेषुरेजते । स्थिरंहिजानमेषां
वयोमातुर्निरेतवे । यत्सीमनुद्विताशवः ॥ उदुत्येसूनवोगिरःकाष्ठाऽअज्मेष्वत्नत । वाश्राऽअभिज्ञुयातवे ॥ १३ ॥ त्यं
चिद्धादीर्घंपृथुंमिहोनपातममृध्रं । प्रच्यावयंतियामभिः ॥ मरुतोयद्धवोबलंजनाँऽअचुच्यवीतन । गिरीँरचुच्यवीत
न ॥ यद्धयांतिमरुतःसंहब्रुवतेध्वन्ना ॥ शृणोतिकश्चिदेषां ॥ प्रयातशीभमाशुभिःसंतिकण्वेषुवोदुवः ॥ तत्रोषुमादया
ध्वै ॥ अस्तिहिष्मामदायवःस्मसिष्मावयमेषां । विश्वंचिदायुर्जीवसे ॥ १४ ॥ (१।८।३) कद्धनूनंकधप्रियःपितापुत्रं
नहस्तयोः । दधिध्वेवृक्तबर्हिषः ॥ कनूनंकद्वोऽअर्थंगंतादिवोनपृथिव्याः । कवोगावोनरण्यंति ॥ कवःसुम्नानव्यांसि
मरुतःकसुविता । कोविश्वानिसौभगा ॥ यद्यूयंपृश्निमातरोमर्तासःस्यातन । स्तोतावोऽअमृतःस्यात् ॥ मावोमृगोन
यवसेजरिताभूदजोष्यः । पथायमस्यगादुप ॥ १५ ॥ मोषुणःपरापरानिर्ऋतिर्दुर्हणावधीत् । पदीष्टतृष्णयासह ॥
सत्यंत्वेषाऽअमवंतोधन्वन्चिदारुद्रियासः । मिहंकृण्वंत्यवातां ॥ वाश्रेवविद्युन्मिमातिवत्संनमातासिषक्ति । यदेषां
वृष्टिरसर्जि ॥ दिवाचित्तमःकृण्वंतिपर्जन्येनोदवाहेन । यत्पृथिवींव्युंदंति ॥ अधस्वनान्मरुतांविश्वमासद्मपार्थिवं ।

(१।८।३) कद्धनूनमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोमरुतोगायत्री ।

अरेजंतप्रमानुषाः ॥ १६ ॥ मरुतोवीळुपाणिभिश्चित्राःरोधस्वतीरनु । यातेमखिद्रयामभिः ॥ स्थिरावःसंतुनेमयोर
थाऽअश्वासऽएषां । सुसंस्कृताऽअभीशवः ॥ अच्छावदातनागिराजरायैब्रह्मणस्पतिं । अग्निंमित्रंनदर्शतं ॥ मिमी
हिश्लोकमास्येपर्जन्यऽइवततनः । गायगायत्रमुक्थ्यं* ॥ वंदस्वमारुतंगणंत्वेषंपनस्युमर्किणं । अस्मेवृद्धाऽअसन्निह
॥ १७ ॥ (१।८।४) प्रयदित्थापरावतःशोचिर्नमानमस्यथ । कस्यक्रत्वामरुतःकस्यवर्पसाकंयाथकंहधूतयः ॥
स्थिरावःसंत्वायुधापराणुदेवीळूऽउतप्रतिष्कभे । युष्माकमस्तुतविषीपनीयसीमामर्त्यस्यमायिनः ॥ पराहयत्स्थिरंह
थनरोवर्तयथागुरु । वियाथनवनिनःपृथिव्याव्याशाःपर्वतानां ॥ नहिवःशत्रुर्विविदेऽअधिद्यविनभूम्यांरिशादसः ।
युष्माकमस्तुतविषीतनायुजारुद्रासोनूचिदाधृषे ॥ प्रवेपयंतिपर्वतान्विविंचंतिवनस्पतीन् । प्रोऽआरतमरुतोदुर्मदा
ऽइवदेवासःसर्वयाविशा ॥ १८ ॥ उपोरथेषुपृषतीरयुग्ध्वंप्रष्टिर्वहतिरोहितः । आवोयामायपृथिवीचिदश्रोदबीभयं
तमानुषाः ॥ आवोमक्षूतनायकंरुद्राऽअवोवृणीमहे । गंतानूनंनोवसायथापुरेत्थाकण्वायबिभ्युषे ॥ युष्मेषितोमरु
तोमर्त्येषितऽआयोनोऽअभ्वऽईषते । वितंयुयोतशवसाव्योजसावियुष्माकाभिरूतिभिः ॥ असामिहिप्रयज्यवःकण्वंद
दप्रचेतसः । असामिभिर्मरुतऽआनऽऊतिभिर्गंतावृष्टिंनविद्युतः ॥ असाम्योजोबिभृथासुदानवोसामिधूतयःशवः ।

(१।८।४) प्रयदित्थेतिदशर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोमरुतोबार्हतप्रगाथः (अयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः) ।

ऋषिद्विषेमरुतःपरिमन्यवऽइषुंनसृजतद्विषं ॥ १९ ॥ (१।८।५) उत्तिष्ठब्रह्मणस्पतेदेवयंतस्त्वेमहे । उपप्रयंतुमरुतःसुदानवऽइंद्रप्राशूर्भवासचा । त्वामिद्धिसहसस्पुत्रमर्त्यऽउपब्रूतेधनेहिते । सुवीर्यंमरुतऽआस्वश्व्यंदधीतयोवऽआचके ॥ प्रैतुब्रह्मणस्पतिःप्रदेव्येतुसूनृता । अच्छावीरंनर्यंपंक्तिराधसंदेवायज्ञंनयंतुनः ॥ योवाघतेददातिसूनरंवसुसधत्तेऽअक्षितिश्रवः । तस्माऽइळांसुवीरामायजामहेसुप्रतूर्तिमनेहसं ॥ प्रनूनंब्रह्मणस्पतिर्मंत्रंवदत्युक्थ्यं । यस्मिन्निंद्रोवरुणोमित्रोऽअर्यमादेवाऽओकांसिचक्रिरे ॥ २० ॥ तमिद्वोचेमाविदथेषुशंभुवंमंत्रंदेवाऽअनेहसं । इमांचवाचंप्रतिहर्यथानरोविश्वेद्वामावोऽअश्नवत् ॥ कोदेवयंतमश्नवज्जनंकोवृक्तबर्हिषं । प्रप्रदाश्वान्पस्त्याभिरस्थितांतर्वावत्क्षयंदधे ॥ उपक्षत्रंपृंचीतहंतिराजभिर्भयेचित्सुक्षितिंदधे । नास्यवर्तानतरुतामहाधनेनार्भेऽअस्तिवज्रिणः ॥ २१ ॥ (१।८।६) यंरक्षंतिप्रचेतसोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । नूचित्सदभ्यतेजनः ॥ यंबाहुतेवपिप्रतिपांतिमर्त्यंरिषः । अरिष्टःसर्वऽएधते ॥ विदुर्गाविद्विषःपुरोघ्नंतिराजानऽएषां । नयंतिदुरितातिरः ॥ सुगःपंथाऽअनृक्षरऽआदित्यासऽऋतंयते । नात्रावखादोऽअस्तिवः ॥ यंयज्ञंनयथानरऽआदित्याऽऋजुनापथा । प्रवःसधीतयेनशत् ॥ २२ ॥ सरत्नंमर्त्योवसुविश्वंतोकमुतत्मना ॥ अच्छागच्छत्यस्तृतः ॥ कथाराधामसखायःस्तोमंमित्रस्यार्यम्णः । महिप्सरोवरुणस्य ॥ मावोघ्नंतंमाशपंतंप्रतिवोचेदेवयंतं । सुम्नैरिद्वऽआविवासे ॥ चतुरश्चिद्ददमानाद्बिभीयादानिधातोः । नदुरुक्तायस्पृहयेत् ॥ २३ ॥ (१।८।७) संपूषन्नध्वनस्तिरव्यंहोविमुचोनपात् । सक्ष्वादेवप्रणस्पुरः ॥ योनःपूषन्नघोवृकोदुःशेवऽआदिदेशति । अपस्मतंपथोजहि ॥ अपत्यंपरिपंथिनंमुषीवाणंहुरश्चितं । दूरमधिस्रुतेरज ॥ त्वंतस्यद्वयाविनोघशंसस्यकस्यचित् । पदाभितिष्ठतपुषिं ॥ आतत्तेदस्रमंतुमःपूषन्नवोवृणीमहे । येनपितॄनचोदयः ॥ २४ ॥ अधानोविश्वसौभगहिरण्यवाशीमत्तम । धनानिसुषणाकृधि ॥ अतिनःसश्चतोनयसुगानःसुपथाकृणु । पूषन्निहक्रतुंविदः ॥ अभिसूयवसंनयनवज्वारोऽअध्वने । पूषन्निहक्रतुं० ॥ शग्धिपूर्धिप्रयंसिचशिशीहिप्रास्युदरं । पूषन्निहक्रतुं० ॥ नपूषणंमेथामसिसूक्तैरभिगृणीमसि । वसूनिदस्ममीमहे ॥ २५ ॥ (१।८।८) कद्रुद्रायप्रचेतसेमीळ्हुष्टमायतव्यसे । वोचेमशंतमंहृदे ॥ यथानोऽअदितिःकरत्पश्वेनृभ्योयथागवे । यथातोकायरुद्रियं ॥ यथानोमित्रोवरुणोयथारुद्रश्चिकेतति । यथाविश्वेसजोषसः ॥ गाथपतिंमेधपतिंरुद्रंजलाषभेषजं । तच्छंयोःसुम्नमीमहे ॥ यःशुक्रऽइवसूर्योहि

(१।८।५) उत्तिष्ठेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोब्रह्मणस्पतिःप्रगाथः (अयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः) । (१।८।६) यंरक्षन्तीति नवर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वःआद्यानांतिसृणामंत्यानांतिसृणांचवरुणमित्रार्यमणस्तृतीयादितिसृणामादित्यागायत्री ।

(१।८।७) संपूषन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वःपूषागायत्री । (१।८।८) कद्रुद्रायेतिनवर्चस्यसूक्तस्यघौरःकण्वोरुद्रस्तृतीयायामित्रावरुणौचसप्तम्यादितृचस्यसोमोगायत्र्यन्त्यानुष्टुप् ।

रण्यमिवरोचते । श्रेष्ठोदेवानांवसुः ॥ २६ ॥ शंनःकरत्यर्वतेसुगंमेषायमेष्ये । नृभ्योनारिभ्योगवे ॥ अस्मेसोमश्रिय
मधिनिधेहिशतस्यनृणां । महिश्रवस्तुविनृम्णं ॥ मानःसोमपरिबाधोमारातयोजुहुरंत । आनइंदोवाजेभज ॥
यास्तेप्रजाऽअमृतस्यपरस्मिन्धामन्नृतस्य । मूर्धानाभासोमवेनऽआभूषंतीःसोमवेदः ॥ २७ ॥ (१।९।१) अग्नेविवं
स्वदुषसश्चित्रंराधोऽअमर्त्य । आदाशुषेजातवेदोवहात्वमद्यादेवाँऽउषर्बुधः ॥ जुष्टोहिदूतोऽअसिहव्यवाहनोग्नेरथीर
ध्वराणां । सजूरश्विभ्यामुषसासुवीर्यमस्मेधेहिश्रवोबृहत् ॥ अद्यादूतंवृणीमहेवसुमग्निंपुरुप्रियं । धूमकेतुंभाऽऋजीकं
व्युष्टिषुयज्ञानामध्वरश्रियं ॥ श्रेष्ठंयविष्ठमतिथिंस्वाहुतंजुष्टंजनायदाशुषे । देवाँऽअच्छायातवेजातवेदसमग्निमीळेव्यु
ष्टिषु ॥ स्तविष्यामित्वामहंविश्वस्यामृतभोजन । अग्नेत्रातारममृतंमियेध्ययजिष्ठंहव्यवाहन ॥ २८ ॥ सुशंसोबोधि
गृणतेयविष्ठ्यमधुजिह्वःस्वाहुतः । प्रस्कण्वस्यप्रतिरन्नायुर्जीवसेनमस्यादैव्यंजनं ॥ होतारंविश्ववेदसंसंहित्वाविशऽ
इंधते । सऽआवहपुरुहूतप्रचेतसोग्नेदेवाँऽइहद्रवत् ॥ सवितारमुषसमश्विनाभगमग्निंव्युष्टिषुक्षपः । कण्वासस्त्वासु
तसोमासऽइंधतेहव्यवाहंस्वध्वर ॥ पतिर्ह्यध्वराणामग्नेदूतोविशामसि ।उषर्बुधऽआवहसोमपीतयेदेवाँऽअद्यस्वर्दृशः॥ ॥ २१ ॥
अग्नेपूर्वाऽअनूषसोविभावसोदीदेथविश्वदर्शतः । असिग्रामेष्ववितापुरोहितोसियज्ञेषुमानुषः ॥ २९ ॥ नित्वायज्ञस्य

(१।९।१) अग्नेविवस्वदितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वोग्निरात्येअश्व्युषश्चप्रगाथः (अयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः)

साधनमग्नेहोतारमृत्विजं । मनुष्वद्देवधीमहिप्रचेतसंजीरंदूतममर्त्यं ॥ यद्देवानांमित्रमहःपुरोहितोंतरोयासिदूत्यं ।
सिंधोरिवप्रस्वनितासऽऊर्मयोग्नेर्भ्राजंतेऽअर्चयः ॥ श्रुधिश्रुत्कर्णवह्निभिर्देवैरग्नेसयावभिः । आसीदंतुबर्हिषिमित्रोऽ
अर्यमाप्रातर्यावाणोऽअध्वरं ॥ शृण्वंतुस्तोमंमरुतःसुदानवोग्निजिह्वाऽऋतावृधः । पिबंतुसोमंवरुणोधृतव्रतोश्विभ्या
मुषसासजूः ॥ ३० ॥ (१।९।२) त्वमग्नेवसूँऽरिहरुद्राँऽआदित्याँऽउत । यजास्वध्वरंजनंमनुजातंघृतप्रुषं ॥ श्रु
ष्टीवानोहिदाशुषेदेवाऽअग्नेविचेतसः । तान्रोहिदश्वगिर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमावह ॥ प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदोविरूपव
त् । अंगिरस्वन्महिव्रतप्रस्कण्वस्यश्रुधीहवं ॥ महिकेरवऽऊतयेप्रियमेधाऽअहूषत । राजंतमध्वराणामग्निंशुक्रेणशो
चिषा ॥ घृताहवनसंत्येमाऽउषुश्रुधीगिरः । याभिःकण्वस्यसूनवोहवंतेवसेत्वा ॥ ३१ ॥ त्वांचित्रश्रवस्तमहवंतेविक्षु
जंतवः । शोचिष्केशंपुरुप्रियाग्नेहव्यायवोह्ळवे ॥ नित्वाहोतारमृत्विजंदधिरेवसुवित्तमं । श्रुत्कर्णसप्रथस्तमंविप्राऽअग्ने
दिविष्टिषु ॥ आत्वाविप्राऽअचुच्यवुःसुतसोमाऽअभिप्रयः । बृहद्भाबिभ्रतोहविरग्नेमर्तायदाशुषे ॥ प्रातर्याव्णःसह
स्कृतसोमपेयायसंत्य । इहाद्यदैव्यंजनंबर्हिरासादयावसो ॥ अर्वाचंदैव्यंजनमग्नेयक्ष्वसहूतिभिः । अयंसोमःसुदान

(१।९।२) त्वमग्नेवसूनितिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वोग्निरन्त्यायादेवाश्चानुष्टुप् ।

वस्तंपाततिरोऽअह्न्यम् ॥ ३२ ॥ (१।९।३) एषोऽउषाऽअपूर्व्याव्युच्छतिप्रियादिवः । स्तुषेवामश्विनाबृहत्⁺ ॥
यादस्रासिंधुमातरामनोतरारयीणां । धियादेवावसुविदा ॥ वच्यंतेवांककुहासोजूर्णायामधिविष्टपि । यद्वांरथोवि
भिष्पतात् ॥ हविषाजारोऽअपांपिपर्तिपपुरिर्नरा । पिताकुटस्यचर्षणिः⁺ ॥ आदारोवांमतीनांनासत्यामतवचसा ।
पातंसोमस्यधृष्णुया⁺ ॥ ३३ ॥ यानःपीपरदश्विनाज्योतिष्मतीतमस्तिरः । तामस्मेरासाथामिषं ॥ आनोनावाम
तीनांयातंपारायगंतवे । युंजाथामश्विनारथं ॥ अरित्रंवांदिवस्पृथुतीर्थेसिंधूनांरथः । धियायुयुज्रऽइंदवः ॥ दिवस्क
ण्वासऽइंदवोवसुसिंधूनांपदे । स्वंवव्रिंकुहधित्सथः ॥ अभूदुभाऽउऽअंशवेहिरण्यंप्रतिसूर्यः । व्यख्यज्जिह्वयासितः
॥ ३४ ॥ अभूदुपारमेतवेपंथाऽऋतस्यसाधुया । अदर्शिविस्रुतिर्दिवः⁺ ॥ तत्तदिदश्विनोरवोजरिताप्रतिभूषति ।
मदेसोमस्यपिप्रतोः ॥ वावसानाविवस्वतिसोमस्यपीत्यागिरा । मनुष्वच्छंभूऽआगतं ॥ युवोरुषाऽअनुश्रियंपरिज्मनो
रुपाचरत् । ऋतावनथोऽअक्तुभिः ॥ उभापिबतमश्विनोभानःशर्मयच्छतं । अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ ३५ ॥ इतिप्रथमा
ष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥२२॥

(१।९।३) एषोउषाइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वोश्विनौगायत्री ।

तृतीयाध्याये वर्गाः ३५ सूक्तानि १४ ऋचः १७३ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं.१५ अश्विभ्यामिदं.१२ अग्निमित्रावरुणरात्रिसवितृभ्यइदं.१ सवित्रइदं.१० अग्नयइदं.१२ यूपायेदं.२ अग्नयइदं.६ मरुद्भ्यइदं.४० ब्रह्मणस्पतयइदं.८ वरुणमित्रार्यमभ्यइदं.३ आदित्येभ्यइदं.३ वरुणमित्रार्यमभ्यइदं.३ पूष्णइदं.१० रुद्रायेदं.२ मित्रावरुणरुद्रेभ्यइदं. रुद्रायेदं.३ सोमायेदं.३ अग्न्यश्व्युषोभ्यइदं.२ अग्नयइदं.२१ अग्निदेवेभ्यइदं. अश्विभ्यामिदं.१५ ॥ इतिप्रथमेतृतीयोऽध्यायः ॥

अयंदशप्रागाथंतुसहषोळशोषस्यंतूंषश्चतुष्कमानुष्टुभंतूदुत्यंसप्तोनासौर्यंनवाद्यागायत्र्योंत्यस्तृचोरोगघ्नंउपनिषदंत्योर्धर्चोद्विषन्नोऽभित्यंपंचोनासव्योद्वित्रिष्टुबंतंमंगिराइंद्रतुल्यंपुत्रमिच्छन्नभ्यध्यायत्सव्यइर्तींद्रएवास्यपुत्रोजायतत्यंसुत्रयोदशयंत्येत्रिष्टुभौन्यूष्वेकादशांत्येत्रिष्टुभौमानोत्यात्रिष्टुप्षष्ठ्यष्टमीनवमीचदिवश्चिदष्टौजागतंह्येषप्रषट्प्रमंहिष्ठायनूचिन्नवनोधागौतमआग्नेयंहिचतुस्त्रिष्टुबंतंवयाइत्सस्वैश्वानरीयंवह्निंपंचास्माइदुषोळश ॥४॥

हरिः ॐ३म् ॥ (१।९।४) अयंवामधुमत्तमःसुतःसोमऽऋतावृधा । तमश्विनापिबतंतिरोऽअह्न्यंधत्तंरत्नानि
दाशुषे ॥ त्रिवंधुरेणत्रिवृतासुपेशसारथेनायातमश्विना । कण्वासोवांब्रह्मकृण्वंत्यध्वरेतेषांसुशृणुतंहवं ॥ अश्विनाम
धुमत्तमंपातंसोममृतावृधा । अथाद्यदस्रावसुबिभ्रतारथेदाश्वांसमुपगच्छतं ॥ त्रिषधस्थेबर्हिषिविश्ववेदसामध्वायज्ञं

(१।९।४) अयंवामितिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वोश्विनौप्रगाथः (अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः) ।

मिमिक्षतं । कण्वासोवांसुतसोमाऽअभिद्यवोयुवांहवंतेऽअश्विना ॥ याभिःकण्वमभिष्टिभिःप्रावतंयुवमश्विना । ता
भिःष्व१स्माँऽअवतंशुभस्पतीपातंसोममृतावृधा ॥ १ ॥ सुदासेदस्रावसुबिभ्रतारथेपृक्षोवहतमश्विना । रयिंसमुद्रादु
तवादिवस्पर्यस्मेधत्तंपुरुस्पृहं ॥ यन्नासत्यापरावतियद्वास्थोऽअधितुर्वशे । अतोरथेनसुवृतानऽआगतंसाकंसूर्यस्यरश्मि
भिः ॥ अर्वाचावांसप्तयोध्वरश्रियोवहंतुसवनेदुप । इषंपृंचंतासुकृतेसुदानवऽआबर्हिःसीदतंनरा ॥ तेननासत्यागतं
रथेनसूर्यत्वचा । येनशश्वदूहथुर्दाशुषेवसुमध्वःसोमस्यपीतये ॥ उक्थेभिरर्वागवसेपुरूवसूऽअर्कैश्चनिह्वयामहे । शश्व
त्कण्वानांसदसिप्रियेहिकंसोमंपपथुरश्विना ॥ २ ॥ (१।९।५) सहवामेननऽउषोव्युच्छादुहितर्दिवः । सहद्युम्नेनबृ
हताविभावरिरायादेविदास्वती ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्विश्वसुविदोभूरिच्यवंतवस्तवे । उदीरयप्रतिमासूनृताऽउषश्चोद
राधोमघोनां ॥ उवासोषाऽउच्छाच्चनुदेवीजीरारथानां । येऽअस्याऽआचरणेषुदध्रिरेसमुद्रेनश्रवस्यवः ॥ उषोयेतेप्र
यामेषुयुंजतेमनोदानायसूरयः । अत्राहतत्कण्वऽएषांकण्वतमोनामगृणातिनृणां ॥ आघायोषेवसूनर्युषायातिप्रभुं
जती । जरयंतीवृजनंपद्वदीयतऽउत्पातयतिपक्षिणः ॥ ३ ॥ वियासृजतिसमनंव्य१र्थिनःपदंनवेत्योदती । वयोन
किष्टेपप्तिवांसऽआसतेव्युष्टौवाजिनीवति ॥ एषायुक्तपरावतःसूर्यस्योदयनादधि । शतंरथेभिःसुभगोषाऽइयंविया ॥ २३ ॥

(१।९।५) सहवामेनेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वउषाःप्रगाथः(अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः) ।

त्यभिमानुषान् ॥ विश्वमस्यानानामचक्षसेजगज्ज्योतिष्कृणोतिसूनरी । अपद्वेषोमघोनीदुहितादिवऽउषाऽउच्छदप
स्रिधः ॥ उषऽआभाहिभानुनाचंद्रेणदुहितर्दिवः । आवहंतीभूर्यस्मभ्यंसौभगंव्युच्छंतीदिविष्टिषु ॥ विश्वस्यहिप्राण
नंजीवनंत्वेवियदुच्छसिसूनरि । सानोरथेनबृहताविभावरिश्रुधिचित्रामघेहवं ॥ ४ ॥ उषोवाजंहिवंस्वयश्चित्रोमानु
षेजने । तेनावहसुकृतोऽअध्वराँऽउपयेत्वागृणंतिवह्नयः ॥ विश्वान्देवाँऽआवहसोमपीतयेंतरिक्षादुषस्त्वं । सास्मासु
धागोमदश्वावदुक्थ्य१मुषोवाजंसुवीर्यम् ॥ यस्यारुशंतोऽअर्चयःप्रतिभद्राऽअदृक्षत । सानोरयिंविश्ववारंसुपेशसमु
षाददातुसुग्म्यं ॥ येचिद्धित्वामृषयःपूर्वऽऊतयेजुहूरेवसेमहि । सानःस्तोमाँऽअभिगृणीहिराधसोषःशुक्रेणशोचिषा ॥
उषोयदद्यभानुनाविद्वारावृणवोदिवः । प्रनोयच्छतादवृकंपृथुच्छर्दिःप्रदेविगोमतीरिषः ॥ संनोरायाबृहताविश्वपेश
सामिमिक्ष्वासमिळाभिरा । संद्युम्नेनविश्वतुरोषोमहिसंवाजैर्वाजिनीवति ॥ ५ ॥ (१।९।६) उषोभद्रेभिरागहिदि
वश्चिद्रोचनादधि । वहंत्वरुणप्सवऽउपत्वासोमिनोगृहं ॥ सुपेशसंसुखंरथंयमध्यस्थाऽउषस्त्वं । तेनासुश्रवसंजनंप्रा
वाद्यदुहितर्दिवः ॥ वयश्चित्तेपतत्रिणोद्विपच्चतुष्पदर्जुनि । उषःप्रारन्नृतूँरनुदिवोऽअंतेभ्यस्परि ॥ व्युच्छंतीहिरश्मि

(१।९।६) उषोभद्रेभिरितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वउषाअनुष्टुप् ।

भिर्विश्वमाभासिरोचनं । तांत्वामुषर्वसूयवोगीर्भिःकण्वाऽअहूषत ॥ ६ ॥ (१।९।७) उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिके
तवः । दृशेविश्वायसूर्यम् ॥ अपत्येतायवोयथानक्षत्रायंत्यक्तुभिः । सूरायविश्वचक्षसे ॥ अदृश्रमस्यकेतवोविरश्मयो
जनाँऽअनु । भ्राजंतोऽअग्नयोयथा ॥ तरणिर्विश्वदर्शतोज्योतिष्कृदसिसूर्य । विश्वमाभासिरोचनं+ ॥ प्रत्यङ्देवा
॥ २४ ॥ नांविशःप्रत्यङ्ङुदेषिमानुषान् ॥ प्रत्यङ्विश्वंस्वर्दृशे+ ॥ ७ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यंतंजनाँऽअनु । त्वंवरुणपश्यसि ॥
विद्यामेषिरजस्पृथ्वहामिमानोऽअक्तुभिः । पश्यन्जन्मानिसूर्य ॥ सप्तत्वाहरितोरथेवहंतिदेवसूर्य । शोचिष्केशंविचक्ष
ण ॥ अयुक्तसप्तशुंध्युवःसूरोरथस्यनप्त्यः । ताभिर्यातिस्वयुक्तिभिः ॥ उद्वयंतमसस्परिज्योतिष्पश्यंतऽउत्तरं । देवं
देवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमं+ ॥ उद्यन्नद्यमित्रमहऽआरोहन्नुत्तरांदिवं । हृद्रोगंममसूर्यहरिमाणंचनाशय ॥ शुकेषु
मेहरिमाणंरोपणाकासुदध्मसि । अथोहारिद्रवेषुमेहरिमाणंनिदध्मसि ॥ उदगादयमादित्योविश्वेनसहसासह । द्वि
षंतंमह्यंरंधयन्मोऽअहंद्विषतेरधं ॥ ८ ॥ (१।१०।१) अभित्यंमेषंपुरुहूतमृग्मियमिंद्रंगीर्भिर्मदतावस्वोऽअर्णवं ।
यस्यद्यावोनविचरंतिमानुषाभुजेमंहिष्ठमभिविप्रमर्चत ॥ अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोंतरिक्षप्रांतविषीभिरावृतं । इंद्रं ॥ २४ ॥

(१।९।७) उदुत्यमितित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वःसूर्योगायत्रीअंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः (अंत्यस्तृचोरोगघ्नउपनिषदंत्योर्धर्चोद्विषघ्न
इतिगुणः)। (१।१०।१) अभित्यमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यआंगिरसःसव्यइंद्रोजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

दक्षासऽऋभवोमदच्युतंशतक्रतुंजवनीसूनृतारुहत् ॥ त्वंगोत्रमंगिरोभ्योवृणोरपोतात्रयेशतदुरेषुगातुवित् । ससेनंचि
द्विमदायावहोवस्वाजावद्रिंवावसानस्यनर्तयन् ॥ त्वमपामपिधानावृणोरपाधारयःपर्वतेदानुमद्वसु । वृत्रंयदिंद्रशव
सावधीरहिमादित्सूर्यंदिव्यारोहयोदृशे+ ॥ त्वंमायाभिरपमायिनोधमःस्वधाभिर्येऽअधिशुप्तावजुह्वत । त्वंपिप्रोर्नृम
णःप्रारुजःपुरःप्रऽऋजिश्वानंदस्युहत्येष्वाविथ ॥ ९ ॥ त्वंकुत्संशुष्णहत्येष्वाविथारंधयोतिथिग्वायशंबरम् । महांतंचि
दर्बुदंनिक्रमीःपदासनादेवदस्युहत्यायजज्ञिषे ॥ त्वेविश्वातविषीसध्र्यग्घितातवराधःसोमपीथायहर्षते । तववज्रश्चि
कितेबाह्वोर्हितोवृश्चाशत्रोरवविश्वानिवृष्ण्या ॥ विजानीह्यार्यान्येचदस्यवोबर्हिष्मतेरंधयाशासदव्रतान् । शाकीभव
यजमानस्यचोदिताविश्वेत्तातेसधमादेषुचाकन ॥ अनुव्रतायरंधयन्नपव्रतानाभूभिरिंद्रःश्नथयन्ननाभुवः । वृद्धस्य
चिद्वर्धतोद्यामिनक्षतःस्तवानोवम्रोविजघानसंदिहः ॥ तक्षद्यत्तऽउशनासहसासहोविरोदसीमज्मनाबाधतेशवः ।
आत्वावातस्यनृमणोमनोयुजऽआपूर्यमाणमवहन्नभिश्रवः ॥ १० ॥ मंदिष्टयदुशनेकाव्येसचाँऽइंद्रोवंकूवंकुतराधितिष्ठति । उग्रोययिंनिरपःस्रोतसासृजद्विशुष्णस्यदृंहिताऽऐरयत्पुरः ॥ आस्मारथंवृषपाणेषुतिष्ठसिशार्यातस्यप्रभृतायेषु
मंदसे । इंद्रयथासुतसोमेषुचाकनोनर्वाणंश्लोकमारोहसेदिवि+ ॥ अददाऽअर्भांमहतेवचस्यवेकक्षीवतेवृचयामिंद्रसु
न्वते । मेनाभवोवृषणश्वस्यसुक्रतोविश्वेत्तातेसवनेषुप्रवाच्या ॥ इंद्रोऽअश्रायिसुध्योनिरेकेपज्रेषुस्तोमोदुर्योनयूपः ।

अश्वयुर्गव्यूरथयुर्वसूयुरिंद्र इंद्रायःक्षयतिप्रयंता ॥ इदंनमोवृषभायस्वराजेसत्यशुष्मायतवसेवाचि । अस्मिन्निंद्रवृज
नेसर्ववीराःस्मत्सूरिभिस्तवशर्मन्त्स्याम ॥ ११ ॥ (१।१०।२) त्यंसुमेषंमहयास्वर्विदंशतंयस्यसुभ्वःसाकमीरते ।
अत्यंनवाजंहवनस्यदंरथमेंद्रंववृत्यामवसेसुवृक्तिभिः ॥ सपर्वतोनधरुणेष्वच्युतःसहस्रमूतिस्तविषीषुवावृधे । इंद्रोय
द्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसिजर्हृषाणोऽअंधसा ॥ सहिद्वरोद्वरिषुवव्रऽऊधनिचंद्रबुध्नोमदवृद्धोमनीषिभिः । इंद्रंत
मह्वेस्वपस्ययाधियामंहिष्ठरातिंसहिपप्रिरंधसः ॥ आयंपृणंतिदिविसद्मबर्हिषःसमुद्रंनसुभ्वः स्वाऽअभिष्टयः । तंवृत्र
हत्येऽअनुतस्थुरूतयःशुष्माऽइंद्रमवाताऽअहुतप्सवः ॥ अभिस्ववृष्टिंमदेऽअस्ययुध्यतोरघ्वीरिवप्रवणेसस्रुरूतयः । इंद्रो
यद्वज्रीधृषमाणोऽअंधसाभिनद्वलस्यपरिधींरिवत्रितः ॥ १२ ॥ परींघृणाचरतितित्विषेशवोपोवृत्वीरजसोबुध्नमाशं
यत् । वृत्रस्ययत्प्रवणेदुर्गृभिश्वनोनिजघंथहन्वोरिंद्रतन्यतुं ॥ ह्रदंनहित्वान्यृषंत्यूर्मयोब्रह्माणींद्रतवयानिवर्धना ।
त्वष्टाचित्तेयुज्यंवावृधेशवस्ततक्षवज्रमभिभूत्योजसं ॥ जघन्वाँऽउहरिभिःसंभृतक्रतविंद्रवृत्रंमनुषेगातुयन्नपः । अयं
च्छथाबाह्वोर्वज्रमायसमधारयोदिव्यासूर्यंदृशे ॥ बृहत्स्वश्चंद्रममवद्यदुक्थ्य मकृण्वतभियसारोहणंदिवः । यन्मानु
षप्रधनाऽइंद्रमूतयःस्वर्नृषाचोमरुतोमदन्ननु ॥ द्यौश्चिदस्यामवाँऽअहेःस्वनादयोयवीद्भियसावज्रऽइंद्रते । वृत्रस्ययद्ब

(१।१०।२) त्यंसुमेषमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगतीत्रयोदश्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

द्बधानस्यरोदसीमदेसुतस्यशवसाभिनच्छिरः ॥ १३ ॥ यदिन्न्विंद्रपृथिवीदशभुजिरहानिविश्वाततनंतकृष्टयः । अ
त्राहतेमघवन्विश्रुतंसहोद्यामनुशवसाबर्हणाभुवत् ॥ त्वमस्यपारेरजसोव्योमनःस्वभूत्योजाऽअवसेधृषन्मनः । चकृषे
भूमिंप्रतिमानमोजसोपःस्वःपरिभूरेष्यादिवं ॥ त्वंभुवःप्रतिमानंपृथिव्याऽऋष्ववीरस्यबृहतःपतिर्भूः । विश्वमाप्राऽ
अंतरिक्षंमहित्वासत्यमद्धानकिरन्यस्त्वावान् ॥ नयस्यद्यावापृथिवीऽअनुव्यचोनसिंधवोरजसोऽअंतमानशुः । नोत
स्ववृष्टिंमदेऽअस्ययुध्यतऽएकोऽअन्यच्चकृषेविश्वमानुषक् ॥ आर्चन्नत्रमरुतःसस्मिन्नाजौविश्वेदेवासोऽअमदन्ननुत्वा ।
वृत्रस्ययद्भृष्टिमतावधेननित्वमिंद्रप्रत्यानंजघंथ ॥ १४ ॥ (१।१०।३) न्यू३षुवाचंप्रमहेभरामहेगिरऽइंद्रायसदने
विवस्वतः । नूचिद्धिरत्नंससतामिवाविदन्नदुष्टुतिर्द्रविणोदेषुशस्यते ॥ दुरोऽअश्वस्यदुरऽइंद्रगोरसिदुरोयवस्यवसुनऽइ
नस्पतिः । शिक्षानरःप्रदिवोऽअकामकर्शनःसखासखिभ्यस्तमिदंगृणीमसि ॥ शचीवऽइंद्रपुरुकृद्द्युमत्तमतवेदिदमभि
तश्चेकितेवसु । अतःसंगृभ्याभिभूतऽआभरमात्वायतोजरितुःकाममूनयीः ॥ एभिर्द्युभिःसुमनाएभिरिंदुभिर्निरुंधा
नोऽअमतिंगोभिरश्विना । इंद्रेणदस्युंदरयंतऽइंदुभिर्युतद्वेषसःसमिषारभेमहि ॥ समिंद्ररायासमिषारभेमहिसंवाजे
भिःपुरुश्चंद्रैरभिद्युभिः । संदेव्याप्रमत्यावीरशुष्मयागोऽअग्रयाश्वावत्यारभेमहि ॥ १५ ॥ तेत्वामदाऽअमदन्तानिवृ

(१।१०।३) न्यूषुवाचमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

ऋक्सं. ष्ष्यातेसोमासोवृत्रहत्येषुसत्पते ॥ यत्कारवेदशवृत्राण्यप्रतिबर्हिष्मतेनिसहस्राणिबर्हयः ॥ युधायुधमुपघेदेषिधृष्णुया मंडलं १
अ.१अ.४ पुरापुरंसमिदंहंस्योजसा । नम्यायदिंद्रसख्यापरावतिनिबर्हयोनमुचिंनाममायिनं ॥ त्वंकरंजमुतपर्णयंवधीस्तेजिष्ठया अनु. १०
तिथिग्वस्यवर्तनी । त्वंशतावंगृदस्याभिनत्पुरोनानुदःपरिषूताऋजिश्वना ॥ त्वमेतान्जनराज्ञोद्विर्दशाबंधुनासुश्रव
॥ २६ ॥ सोपजग्मुषः । षष्टिंसहस्रानवतिंनवश्रुतोनिचक्रेणरथ्यादुष्पदावृणक् ॥ त्वमाविथसुश्रवसंतवोतिभिस्तवत्रामभिरिंद्र
तूर्वयाणं । त्वमस्मैकुत्समतिथिग्वमायुंमहेराज्ञेयूनेऽअरंधनायः ॥ यऽउदृचींद्रदेवगोपाःसखायस्तेशिवतमाऽअसा
म । त्वांस्तोषामत्वयासुवीराद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः ॥ १६ ॥ (१।१०।४) मानोऽअस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसिन्
हितेऽअंतःशवसःपरीणशे । अक्रंदयोनद्यो३रोरुवद्वनाकथानक्षोणीर्भियसासमारत ॥ अर्चाशक्रायशाकिनेशचीवते
शृण्वंतमिंद्रंमहयन्नभिष्टुहि । योधृष्णुनाशवसारोदसीऽउभेवृषावृषत्वावृषभोन्यृंजते ॥ अर्चादिवेबृहतेशूष्यं१वचःस्वक्ष
त्रंयस्यधृषतोधृषन्मनः । बृहच्छ्रवाऽअसुरोबर्हणाकृतःपुरोहरिभ्यांवृषभोरथोहिषः+ ॥ त्वंदिवोबृहतःसानुकोपयोवत्मना
धृषताशंबरंभिनत् । यन्मायिनोव्रंदिनोमंदिनाधृषच्छितांगभस्तिमशनिंपृतन्यसि ॥ नियद्वृणक्षिश्वसनस्यमूर्धनिशुष्ण ॥ २६ ॥
स्यचिद्व्रंदिनोरोरुवद्वना । प्राचीनेनमनसाबर्हणावतायदद्याचित्कृणवःकस्त्वापरि ॥ १७ ॥ त्वमाविथनर्यंतुर्व

(१।१०।४) मानोअस्मिन्नित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगतीषष्ठ्यष्टमीनवम्येकादश्यस्त्रिष्टुभः ।

शंयदुंत्वंतुर्वीतिंवय्यंशतक्रतो । त्वंरथमेतशंकृत्व्येधनेत्वंपुरोनवतिंदंभयोनव ॥ सघाराजासत्पतिःशूशुवज्जनोरातह
व्यःप्रतियःशासमिन्वति । उक्थावायोऽअभिगृणातिराधसादानुरस्माऽउपरापिन्वतेदिवः+ ॥ असमंक्षत्रमसमामनी
षाप्रसोमपाऽअपसासंतुनेमे । येतऽइंद्रददुषोवर्धयंतिमहिक्षत्रंस्थविरंवृष्ण्यंच ॥ तुभ्येदेतेबहुलाऽअद्रिदुग्धाश्चमूषद
श्चमसाऽइंद्रपानाः । व्यश्नुहितर्पयाकाममेषामथामनोवसुदेयायकृष्व ॥ अपामतिष्ठद्धरुणह्वरंतमोंतर्वृत्रस्यजठरेषुप
र्वतः ॥ अभीमिंद्रोनद्योवव्रिणाहिताविश्वाऽअनुष्ठाःप्रवणेषुजिघ्नते ॥ सशेवृधमधिधाद्युम्नमस्मेमहिक्षत्रंजनाषाळिंद्रत
व्यं ॥ रक्षाचनोमघोनःपाहिसूरीन्रायेचनःस्वपत्याऽइषेधाः ॥ १८ ॥ (१।१०।५) दिवश्चिदस्यवरिमाविपप्रथऽइंद्रं
नमह्नापृथिवीचनप्रति । भीमस्तुविष्मान्चर्षणिभ्यऽआतपःशिशीतेवज्रंतेजसेनवंसगः ॥ सोऽअर्णवोननद्यःसमुद्रियः
प्रतिगृभ्णातिविश्रिताववरीमभिः । इंद्रःसोमस्यपीतयेवृषायतेसनात्सयुध्मऽओजसापनस्यते ॥ त्वंतमिंद्रपर्वतंनभोज
सेमहोनृम्णस्यधर्मणामिरज्यसि । प्रवीर्येणदेवतातिचेकितेविश्वस्माऽउग्रःकर्मणेपुरोहितः ॥ सऽइद्वनेनमस्युभिर्वच
स्यतेचारुजनेषुप्रब्रुवाणऽइंद्रियं । वृषाछंदुर्भवतिहर्यतोवृषाक्षेमेणधेनांमघवायदिन्वति ॥ सऽइन्महानिसमिथानिम
ज्मनाकृणोतियुध्मऽओजसाजनेभ्यः । अधाचनश्रद्दधतित्विषीमतऽइंद्रायवज्रंनिघनिघ्नतेवधं+ ॥ १९ ॥ सहिश्रव

(१।१०।५) दिवश्चिदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगती ।

ऋक्सं. स्युःसदनानिकृत्रिमाक्ष्मयावृधानऽओजसाविनाशयन् । ज्योतींषिकृण्वन्नवृकाणियज्यवेवसुक्रतुःसर्तवाऽअपःसृजत् ॥ मंडलं १
अ.१अ.४ दानायमनःसोमपावन्नस्तुतेर्वाचाहरीवंदनश्रुदाकृधि । यमिष्ठासःसारथयोयऽइंद्रतेनत्वाकेताऽआदभ्नुवंतिभूर्णयः ॥ अनु. १०
अप्रक्षितंवसुबिभर्षिहस्तयोरषाळ्हंसहस्तन्विश्रुतोदधे । आवृतासोवतासोनकर्तृभिस्तनूषुतेक्रतवऽइंद्रभूरयः ॥ २० ॥
॥ २७ ॥ (१।१०।६) एषप्रपूर्वीरवतस्यचम्रिषोत्योनयोषामुदयंस्तभुर्वणिः । दक्षंमहेपाययतेहिरण्ययंरथमावृत्याहरियोगमृ
भ्वसं ॥ तंगूर्तयोनेमन्निषःपरीणसःसमुद्रंनसंचरणेसनिष्यवः । पतिंदक्षस्यविदथस्यनूसहोगिरिंनवेनाऽअधिरोहतेज
सा ॥ सतुर्वणिर्महाँऽअरेणुपौंस्येगिरेर्भृष्टिर्नभ्राजतेतुजाशवः । येनशुष्णंमायिनमायसोमदेदुध्रऽआभूषुरामयन्निदाम
नि ॥ देवीयदितविषीत्वावृधोतयऽइंद्रंसिषक्त्युषसंनसूर्यः । योधृष्णुनाशवसाबाधतेतमऽइयर्तिरेणुंबृहदर्हरिष्वणिः ॥
वियत्तिरोधरुणमच्युतंरजोतिष्ठिपोदिवऽआतासुबर्हणा । स्वर्मीळ्हेयन्मदऽइंद्रहर्ष्याहन्वृत्रंनिरपामौब्जोऽअर्णवं ॥
त्वंदिवोधरुणंधिषऽओजसापृथिव्याऽइंद्रसदनेषुमाहिनः । त्वंसुतस्यमदेऽअरिणाऽअपोविवृत्रस्यसमयापाष्यारुजः
॥ २१ ॥ (१।१०।७) प्रमंहिष्ठायबृहतेबृहद्रयेसत्यशुष्मायतवसेमतिंभरे । अपामिवप्रवणेयस्यदुर्धरंराधोविश्वायु ॥ २७ ॥
शवसेऽअपावृतं ॥ अधतेविश्वमनुहासदिष्टयऽआपोनिम्नेवसवनाहविष्मतः । यत्पर्वतेनसमशीतहर्यतऽइंद्रस्यवज्रः

(१।१०।६) एषप्रपूर्वीरितिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःसव्यइंद्रोजगती । (१।१०।७) प्रमंहिष्ठायेतिषळर्चस्यसूक्तस्यांगिरसः

श्नथिताहिरण्ययः ॥ अस्मैभीमायनमसासमध्वरऽउषोनशुभ्रऽआभरापनीयसे । यस्यधामश्रवसेनामेंद्रियंज्योतिर
कारिहरितोनायसे ॥ इमेतऽइंद्रतेवयंपुरुष्टुतयेत्वारभ्यचरामसिप्रभूवसो । नहित्वदन्योगिर्वणोगिरःसघत्क्षोणीरिव
प्रतिनोहर्यतद्वचः ॥ भूरितऽइंद्रवीर्यं१ तवस्मस्यस्यस्तोतुर्मघवन्काममापृण । अनुतेद्यौर्बृहतीवीर्यंममऽइयंचतेपृथिवी
नेमऽओजसे ॥ त्वंतमिंद्रपर्वतंमहामुरुंवज्रेणवज्रिन्पर्वशश्चकर्तिथ । अवासृजोनिवृताःसर्तवाऽअपःसत्राविश्वंदधिषे
केवलंसहः ॥ २२ ॥ (इतिप्रथमेमण्डलेदशमोनुवाकः) ॥ (१।११।१) नूचित्सहोजाऽअमृतोनितुंदतेहोतायद्दूतोऽअ
भवद्विवस्वतः । विसाधिष्ठेभिःपथिभीरजोममऽआदेवतातांहविषाविवासति ॥ आस्वमद्मयुवमानोऽअजरस्तृष्व
विष्यन्नतसेषुतिष्ठति । अत्योनपृष्ठंप्रुषितस्यरोचतेदिवोनसानुस्तनयन्नचिक्रदत् । क्राणारुद्रेभिर्वसुभिःपुरोहितोहोता
निषत्तोरयिषाळमर्त्यः । रथोनविक्ष्वृंजसानऽआयुषुव्यानुषग्वार्यादेवऽऋण्वति ॥ विवातजूतोऽअतसेषुतिष्ठतेवृथाजु
हूभिःसृण्यातुविष्वणिः । तृषुयदग्नेवनिनोवृषायसेकृष्णंतऽएमरुशदूर्मेऽअजर ॥ तपुर्जंभोवनऽआवातचोदितोयूथेन
साह्वाँऽअववातिवंसगः । अभिव्रजन्नक्षितंपाजसारजःस्थातुश्चरथंभयतेपतत्रिणः ॥ २३ ॥ दधुष्ट्वाभृगवोमानुषेष्वार
यिंनचारुंसुहवंजनेभ्यः । होतारमग्नेऽअतिथिंवरेण्यंमित्रंनशेवंदिव्यायजन्मने ॥ होतारंसप्तजुह्वो३ यजिष्ठंयंवाघतोवृ

सव्यइंद्रोजगती । (१।११।१) नूचिदितिनवर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाअग्निर्जगतीअंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः ।

ऋक्सं. अ.१अ.४ ॥ २८ ॥

णतेऽअध्वरेषु । अग्निंविश्वेषामरतिंवसूनांसपर्यामिप्रयसायामिरत्नं ॥ अच्छिद्रासूनोसहसोनोऽअद्यस्तोतृभ्योमित्रमहः मंडलं. १
शर्मयच्छ। अग्नेगृणंतमंहसऽउरुष्योर्जोनपात्पूर्भिरायसीभिः ॥ भवावरूथंगृणतेविभावोभवामघवन्मघवद्भ्यःशर्म। उरु अनु. ११
ष्याग्नेऽअंहसोगृणंतंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ २४ ॥ (१।११।२) वयाऽइदग्नेऽअग्नयस्तेऽअन्येत्वेविश्वेऽअमृता
मादयंते । वैश्वानरनाभिरसिक्षितीनांस्थूणेवजनाँऽउपमिद्ययंथ । मूर्धादिवोनाभिरग्निःपृथिव्याऽअथाभवदरतीरोद
स्योः । तंत्वादेवासोजनयंतदेवंवैश्वानरज्योतिरिदार्याय ॥ आसूर्येनरश्मयोध्रुवासोवैश्वानरेदधिरेग्नावसूनि । यापर्व
तेष्वोषधीष्वप्सुयामानुषेष्वसितस्यराजा ॥ बृहतीऽइवसूनवेरोदसीगिरोहोतामनुष्योऽनदक्षः ॥ स्वर्वतेसत्यशुष्मायपू
र्वीर्वैश्वानरायनृतमाययह्वीः+ ॥ दिवश्चित्तेबृहतोजातवेदोवैश्वानरप्ररिरिचेमहित्वं । राजाकृष्टीनामसिमानुषीणांयु
धादेवेभ्योवरिवश्चकर्थ ॥ प्रनूमहित्वंवृषभस्यवोचंयंपूरवोवृत्रहणंसचंते । वैश्वानरोदस्युमग्निर्जघन्वाँऽअधूनोत्का
ष्ठाऽअवशंबरंभेत् ॥ वैश्वानरोमहिम्नाविश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषुयजतोविभावा । शातवनेयेशतिनीभिरग्निःपुरुणीथेजरते
सूनृतावान् ॥ २५ ॥ (१।११।३) वह्निंयशसंविदथस्यकेतुंसुप्राव्यंदूतंसद्योऽअर्थं । द्विजन्मानंरयिमिवप्रशस्तंरा ॥ २८ ॥
तिंभरद्भृगवेमातरिश्वा ॥ अस्यशासुरुभयासःसचंतेहविष्मंतऽउशिजोयेचमर्ताः । दिवश्चित्पूर्वोन्यसादिहोतापृच्छ्यो

(१।११।२) वयाइदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधावैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (१।११।३) वह्निंयशसमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमो

विश्पतिर्विक्षुवेधाः+ ॥ तंनव्यसीहृदऽआजायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः । यमृत्विजोवृजनेमानुषासःप्रयस्वं
तऽआयवोजीजनंत ॥ उशिक्पावकोवसुर्मानुषेषुवरेण्योहोताधायिविक्षु । दमूनागृहपतिर्दमऽआँऽअग्निर्भुवद्रयिपती
रयीणां+ ॥ तंत्वावयंपतिमग्नेरयीणांप्रशंसामोमतिभिर्गोतमासः । आशुंनवाजंभरंमर्जयंतःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जग
म्यात् ॥ २६ ॥ (१।११।४) अस्माऽइदुप्रतवसेतुरायप्रयोनहर्मिस्तोमंमाहिनाय । ऋचीषमायाध्रिगवऽओहमिंद्रायब्र
ह्माणिराततमा ॥ अस्माऽइदुप्रयऽइवप्रयंसिभराम्यांगूषंबाधेसुवृक्ति । इंद्रायहृदामनसामनीषाप्रत्नायपत्येधियोमर्जयं
तं ॥ अस्माऽइदुत्यमुपमंस्वर्षांभराम्यांगूषमास्येन । मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनांसुवृक्तिभिःसूरिंवावृधध्यै ॥ अस्माऽइदु
स्तोमंसंहिनोमिरथंनतष्टेवतत्सिनाय । गिरश्चगिर्वाहसेसुवृक्तींद्रायविश्वमिन्वंमेधिराय ॥ अस्माऽइदुसप्तिमिवश्रवस्येंद्रा
यार्कंजुह्वाऽसमंजे । वीरंदानौकसंवंदध्यैपुरांगूर्तश्रवसंदर्माणं ॥ २७ ॥ अस्माऽइदुत्वष्टातक्षद्वज्रंस्वपस्तमंस्वर्यंरणा
य । वृत्रस्यचिद्विदद्येनमर्मतुजन्नीशानस्तुजताकियेधाः+ ॥ अस्येदुमातुःसवनेषुसद्योमहःपितुंपपिवाञ्चार्वन्ना । मुषा
यद्विष्णुःपचतंसहीयान्विध्यद्वराहंतिरोऽअद्रिमस्ता । अस्माऽइदुग्नाश्चिद्देवपत्नीरिंद्रायार्कमहिहत्यऽऊवुः । परिद्या
वापृथिवीजभ्रऽउर्वीनास्यतेमहिमानंपरिष्टः ॥ अस्येदेवप्ररिरिचेमहित्वंदिवस्पृथिव्याःपर्यंतरिक्षात् । स्वराळिंद्रोदमऽ

नोधाअग्निस्त्रिष्टुप् । (१।११।४) अस्माइद्विति षोळशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

आविश्वगूर्तःस्वरिरमंत्रोववक्षेरणाय ॥ अस्येदेवशवसाशुषंतंविवृश्चद्वज्रेणवृत्रमिंद्रः । गानव्राणाऽअवनीरमुंचदभिश्र वोदावनेसचेताः ॥ २८ ॥ अस्येदुत्वेषसारंतसिंधवःपरियद्वज्रेणसीमयच्छत् । ईशानकृद्दाशुषेदशस्यन्तुर्वीतयेगाधं तुर्वणिःकः ॥ अस्माऽइदुप्रभरातूतुजानोवृत्रायवज्रमीशानःकियेधाः । गोर्नपर्वविरदातिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपांचरध्यै ॥ अस्येदुप्रब्रूहिपूर्व्याणितुरस्यकर्माणिनव्यऽउक्थैः । युधेयदिष्णानऽआयुधान्यृघायमाणोनिरिणातिशत्रून् ॥ अस्येदु भियागिरयश्चदृह्वाद्यावाचभूमाजनुषस्तुजेते । उपोवेनस्यजोगुवानऽओणिंसद्योभुवद्वीर्यायनोधाः ॥ अस्माऽइदुत्यद नुदाय्येषामेकोयद्वव्नेभूरेरीशानः । प्रैतशंसूर्येपस्पृधानंसौवश्व्येसुष्विमावदिंद्रः ॥ एवातेहारियोजनासुवृक्तींद्रब्रह्माणि गोतमासोऽअक्रन् । ऐषुविश्वपेशसंधियंधाःप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ २९ ॥ इतिप्रथमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

चतुर्थाध्यायेवर्गाः २९ सूक्तानि १५ ऋचः १५२ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्यामिदं. १० उषसइदं. २० सूर्यायेदं. १३ इंद्रायेदं. ७२ अग्नयइदं. ९ अग्नयेवैश्वानरायेदं. ७ अग्नयइदं. ५ इंद्रायेदं. १६ ॥ तिप्रथमेचतुर्थः ॥

प्रसप्तोनात्वंनववृष्णेपञ्चोनामारुतंत्रिष्टुबंतंपरमाग्नेयमैंद्रात्पश्वादशपराशरःशात्त्योद्वैपदंतद्रयिर्वनेषुश्रीणन्छुक्रोवने मैकादशौपप्रदशनिकाव्यारयिर्नोपप्रयंतोनवगोतमोराहूगणोगायत्रंतुजुषस्वपंचकातेकथाभित्वागायत्रंतुहिरण्यकेशो द्वादशाद्यौतृचौत्रैष्टुभौष्णिहौपूर्वोग्नयेवामध्यमायेत्थाषोळशैंद्रंपांक्तंहियामित्यस्यांनिपातिनोदध्यङ्ङनुरथर्वाचेति ५

हरिः ओ३म् ॥ (१।११।५) प्रमन्महेशवसानायशूषमांगूषंगिर्वणसेऽअंगिरस्वत् । सुवृक्तिभिःस्तुवतऽऋग्मि यायार्चामार्कंनरेविश्रुताय ॥ प्रवोमहेमहिनमोभरध्वमांगूष्यंशवसानायसाम । येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाऽअर्चंतोऽ अंगिरसोगाऽअविंदन् ॥ इंद्रस्यांगिरसांचेष्टौविदत्सरमातनयायधासिं । बृहस्पतिर्भिनदद्रिंविदद्गाःसमुस्रियाभिर्वाव शंतनरः ॥ ससुष्टुभासस्तुभासप्तविप्रैःस्वरेणाद्रिंस्वर्योऽ३नवग्वैः । सरण्युभिःफलिगमिंद्रशक्रवलंरवेणदरयोदशग्वैः ॥ गृणानोऽअंगिरोभिर्दस्मविवरुषसासूर्येणगोभिरंधः । विभूम्याऽअप्रथयऽइंद्रसानुदिवोरजऽउपरमस्तभायः ॥ १ ॥ तदुप्रयक्षतममस्यकर्मदस्मस्यचारुतममस्तिदंसः । उपह्वरेयदुपराऽअपिन्वन्मध्वर्णसोनद्य१श्चतस्रः ॥ द्विताविवव्रेसन जास्नीळेऽअयास्यस्तवमानेभिरर्कैः । भगोनमेनेपरमेव्योमन्नधारयद्रोदसीसुदंसाः ॥ सनाद्दिवंपरिभूमाविरूपेपुनर्भु वायुवतीस्वेभिरेवैः । कृष्णेभिरक्तोषारुशद्भिर्वपुर्भिराचरतोऽअन्यान्या ॥ सनेमिसख्यंस्वपस्यमानःसूनुर्दाधारशव सासुदंसाः । आमासुचिद्दधिषेपक्वमंतःपयःकृष्णासुरुशद्रोहिणीषु ॥ सनात्सनीळाऽअवनीरवाताव्रतारक्षंतेऽअमृताः सहोभिः । पुरूसहस्राजनयोनपत्नीर्दुवस्यंतिस्वसारोऽअह्रयाणं ॥ २ ॥ सनायुवोनमसानव्योऽअर्कैर्वसूयवोमतयोद स्मदद्रुः । पतिंनपत्नीरुशतीरुशंतंस्पृशंतित्वाशवसावन्मनीषाः+ ॥ सनादेवतवरायोगभस्तौनक्षीयंतेनोपदस्यंतिदस्म ।

(१।११।५) प्रमन्महइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

द्युमाँऽअसिक्रतुमाँऽइंद्रधीरः शिक्षाशचीवः स्तवनः शचीभिः ॥ सनायतेगोतमऽइंद्रनव्यमतक्षद्ब्रह्महरियोजनाय । सुनीथायनः शवसाननोधाः प्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ३ ॥ (१।११।६) त्वंमहाँऽइंद्रयोहशुष्मैर्द्यावाजज्ञानः पृथिवीऽअमेधाः । यद्धतेविश्वागिरयश्चिदभ्वाभियादृह्लासः किरणानैजन् ॥ आयद्धरीऽइंद्रविव्रतावेरातेवज्रंजरिताबाह्वोर्धात् । येनाविहर्यतक्रतोऽअमित्रान्पुरऽइष्णासिपुरुहूतपूर्वीः + ॥ त्वंसत्यऽइंद्रधृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षानर्यस्त्वंषाट् । त्वंशुष्णंवृजनेपृक्षऽआणौयूनेकुत्सायद्युमतेसचाहन् ॥ त्वंहत्यदिंद्रचोदीः सखावृत्रंयद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः । यद्धशूरवृषमणः पराचैर्विदस्यूँर्योनावकृतोवृथाषाट् + ॥ त्वंहत्यदिंद्रारिषण्यन्दृह्लस्यचिन्मर्तानामजुष्टौ । व्यस्मदाकाष्ठाऽअर्वतेवर्घनेववज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥ ४ ॥ त्वांहत्यदिंद्रार्णसातौस्वर्मीह्ळेनरऽआजाहवंते ॥ तवस्वधावऽइयमासमर्यऽऊतिर्वाजेष्वतसाय्याभूत् । त्वंहत्यदिंद्रसप्तयुध्यन्पुरोवज्रिन्पुरुकुत्सायदर्दः । बर्हिर्नयत्सुदासेवृथावर्गंहोराजन्वरिवः पूरवेकः । त्वंत्यान्नऽइंद्रदेवचित्रामिषमापोनपीपयः परिज्मन् । ययाशूरप्रत्यस्मभ्यंयंसित्मनमूर्जंनविश्वधक्षरध्यै ॥ अकारितऽइंद्रगोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्तानमसाहरिभ्यां । सुपेशसंवाजमाभरानः प्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥ ॥ ३० ॥
(१।११।७) वृष्णेशर्धायसुमखायवेधसेनोधः सुवृक्तिंप्रभरामरुद्भ्यः । अपोनधीरोमनसासुहस्त्योगिरः समंजेविदथेष्वाभुवः ॥ तेजज्ञिरेदिवऽऋष्वासऽउक्षणोरुद्रस्यमर्याऽअसुराऽअरेपसः । पावकासः शुचयः सूर्याऽइवसत्वानोनद्रप्सिनोघोरवर्पसः ॥ युवानोरुद्राऽअजराऽअभोग्घनोववक्षुरध्रिगावः पर्वताऽइव । दृह्लाचिद्विश्वाभुवनानिपार्थिवाप्रच्यावयंतिदिव्यानिमज्मना ॥ चित्रैरंजिभिर्वपुषेव्यंजतेवक्षःसुरुक्माँऽअधियेतिरेशुभे । अंसेष्वेषांनिमिमृक्षुऽऋष्टयः साकंजज्ञिरेस्वधयादिवोनरः ॥ ईशानकृतोधुनयोरिशादसोवातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत । दुहंत्यूधर्दिव्यानिधूतयोभूमिंपिन्वंतिपयसापरिज्रयः ॥ ६ ॥ पिन्वंत्यपोमरुतः सुदानवः पयोघृतवद्विदथेष्वाभुवः । अत्यंनमिहेविनयंतिवाजिनमुत्संदुहंतिस्तनयंतमक्षितं ॥ महिषासोमायिनश्चित्रभानवोगिरयोनस्वतवसोरघुष्यदः । मृगाऽइवहस्तिनः खादथावनायदारुणीषुतविषीरयुग्ध्वं ॥ सिंहाऽइवनानदतिप्रचेतसः पिशाऽइवसुपिशोविश्ववेदसः । क्षपोजिन्वंतः पृषतीभिऽऋष्टिभिः समित्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥ रोदसीऽआवदतागणश्रियोनृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः ॥ आवंधुरेष्वमतिर्नदर्शताविद्युन्नतस्थौमरुतोरथेषुवः ॥ विश्ववेदसोरयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः । अस्तारऽइषुंदधिरेगभस्त्योरनंतशुष्मावृषखादयोनरः ॥ ७ ॥ हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृधऽउज्जिघ्नंतऽआपथ्योनपर्वतान् । मखाऽअयासः स्वसृतोध्रुवच्युतोदुध्रकृतोमरुतोभ्राजदृष्टयः ॥ घृषुंपावकंवनिनंविचर्षणिंरुद्रस्यसूनुंहवसागृणीमसि । रजस्तुरंतवसंमारुतंगणमृजीषिणंवृषणंसश्चतश्रिये + ॥ प्रनूसमर्तः शवसाजनाँऽअतितस्थौवऽऊतीमरुतो

(१।११।६) त्वंमहानितिनवर्चस्यसूक्तस्यगोतमोबोधाइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१।११।७) वृष्णेशर्धायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगोतमोनोधामरुतोजगती अंत्यात्रिष्टुप् ।

यमावंत । अर्वद्भिर्वाजंभरतेधनानृभिरापृच्छ्यंक्रतुमाक्षेतिपुष्यति ॥ चर्कृत्यंमरुतःपृत्सुदुष्टरंद्युमंतंशुष्मंमघवत्सुधत्तन ।
धनस्पृतमुक्थ्यंविश्वचर्षणिंतोकंपुष्येमतनयंशतंहिमाः । नूष्ठिरंमरुतोवीरवंतमृतीषाहंरयिमस्मासुधत्त । सहस्रिणंशति
नंशूशुवांसंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ८ ॥ (१।१२।१) पश्वानतायुंगुहाचतंतंनमोयुजानंनमोवहंतं ॥ सजोषाधीराः
पदैरनुग्मन्नुपत्वासीदन्विश्वेयजत्राः ॥ ऋतस्यदेवाऽअनुव्रतागुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्नभूम ॥ वर्धंतीमापःपन्वासुशिश्विमृतस्य
योनागर्भेसुजातं ॥ पुष्टिर्नरण्वाक्षितिर्नपृथ्वीगिरिर्नभुज्मक्षोदोनशंभु ॥ अत्योनाज्मन्त्सर्गप्रतक्तःसिंधुर्नक्षोदःकऽ
ईंवराते ॥ जामिःसिंधूनांभ्रातेवस्वस्रामिभ्यान्नराजावनान्यत्ति ॥ यद्वातजूतोवनाव्यस्थादग्निर्हदातिरोमापृथिव्याः ॥
श्वसित्यप्सुहंसोनसीदन्क्रत्वाचेतिष्ठोविशामुषर्भुत् ॥ सोमोनवेधाऽऋतप्रजातःपशुर्नशिश्वाविभुर्दूरेभाः ॥ ९ ॥
(१।१२।२) रयिर्नचित्रासूरोनसंदृगायुर्नप्राणोनित्योनसूनुः ॥ तक्वानभूर्णिर्वनासिषक्तिपयोनधेनुःशुचिर्विभावा ॥
दाधारक्षेममोकोनरण्वोयवोनपक्वोजेताजनानां ॥ ऋषिर्नस्तुभ्वाविक्षुप्रशस्तोवाजीनप्रीतोवयोदधाति ॥ दुरोकशोचिः
क्रतुर्ननित्योजायेवयोनावरंविश्वस्मै ॥ चित्रोयदभ्राट्छ्वेतोनविक्षुरथोनरुक्मीत्वेषःसमत्सु ॥ सेनेवसृष्टामंदधात्यस्तुर्न
दिद्युत्त्वेषप्रतीका ॥ यमोहजातोयमोजनित्वंजारःकनीनांपतिर्जनीनां ॥ तंवश्चराथावयंवसत्यास्तंनगावोनक्षंतऽइद्धं ॥

(१।१२।१)पश्वानेतिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्तयःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट्(१।१२।२)रयिर्नेतिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्तयःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट्

सिंधुर्नक्षोदःप्रनीचीरैनोन्नवंतगावःस्व१र्दृशीके ॥ १० ॥ (१।१२।३) वनेषुजायुर्मर्तेषुमित्रोवृणीतेश्रुष्टिंराजेवाजु
र्यं ॥ क्षेमोनसाधुःक्रतुर्नभद्रोभुवत्स्वाधीर्होताहव्यवाट् ॥ हस्तेदधानोनृम्णाविश्वान्यमेदेवान्धाद्गुहानिषीदन् ॥ विदं
तीमत्रनरोधियंधाहृदायत्तष्टान्मंत्राँऽअशंसन् ॥ अजोनक्षांदाधारपृथिवींतस्तंभद्यांमंत्रेभिःसत्यैः ॥ प्रियापदानिपश्वो
निपाहिविश्वायुरग्नेगुहागुहंगाः ॥ यऽईंचिकेतगुहाभवंतमायःससादधारामृतस्य ॥ वियेचृतंत्यृतासपंतऽआदिद्वसू
निप्रववाचास्मै ॥ वियोवीरुत्सुरोधन्महित्वोतप्रजाऽउतप्रसूष्वंतः+ ॥ चित्तिरपांदमेविश्वायुःसद्मेवधीराःसंमायचक्रुः
॥ ११ ॥ (१।१२।४) श्रीणन्नुपस्थाद्दिवंभुरण्युःस्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत् ॥ परियदेषामेकोविश्वेषांभुवद्देवोदेवानां
महित्वा+ ॥ आदित्तेविश्वेक्रतुंजुषंतशुष्काद्यद्देवजीवोजनिष्ठाः ॥ भजंतविश्वेदेवत्वंनामऽऋतंसपंतोऽअमृतमेवैः ॥
ऋतस्यप्रेषाऽऋतस्यधीतिर्विश्वायुर्विश्वेऽअपांसिचक्रुः ॥ यस्तुभ्यंदाशाद्योवातेशिक्षात्तस्मैचिकित्वान्रयिंदयस्व ॥
होतानिषत्तोमनोरपत्येसचिन्न्वासांपतीरयीणां+ ॥ इच्छंतरेतोमिथस्तनूषुसंजानतस्वैर्दक्षैरमूराः ॥ पितुर्नपुत्राःक्रतुंजुषंत
श्रोषन्येऽअस्यशासंतुरासः ॥ विरायऽऔर्णोद्दुरःपुरुक्षुःपिपेशनाकंस्तृभिर्दमूनाः ॥ १२ ॥ (१।१२।५) शुक्रःशुशु

(१।१२।३) वनेष्वितिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्तयःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् । (१।१२।४) श्रीणन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्तयः
पराशरोग्निर्द्विपदाविराट् । (१।१२।५) शुक्रइतिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्तयःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् ।

ऋक्सं. अ.१अ.५ ॥ ३२॥ क्राँऽउषोनजारःपप्रासमोचोदिवोनज्योतिः ॥ परिप्रजातःक्रत्वाबभूथभुवोदेवानांपितापुत्रःसन् ॥ वेधाऽअदृप्तोऽ मंडलं १

अग्निर्विजानन्नूधर्नगोनांस्वाद्मापितूनां+ ॥ जनेनशेवऽआहूर्यःसन्मध्येनिषत्तोरण्वोदुरोणे+ ॥ पुत्रोनजातोरण्वोदुरो अनु. १२

णेवाजीनप्रीतोविशोवितारीत् ॥ विशोयदह्वेनृभिःसनीळाऽअग्निर्देवत्वाविश्वान्यश्याः ॥ नकिष्टऽएताव्रतामिनंतिनृ

भ्योयदेभ्यःश्रुष्टिंचकर्थ ॥ तत्तुतेदंसोयदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तोविवेरपांसि ॥ उषोनजारोविभावोस्रःसंज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै ॥ त्मनावहंतोदुरोव्यृण्वन्नवंतविश्वेस्व१र्दृशीके ॥ १३ ॥ (१।१२।६) वनेमपूर्वीरर्योमनीषाऽअग्निःसुशो

कोविश्वान्यश्याः ॥ आदैव्यानिव्रताचिकित्वानामानुषस्यजनस्यजन्म ॥ गर्भोयोऽअपांगर्भोवनानांगर्भश्चस्थातांगर्भ

श्चरथां ॥ अद्रौचिदस्माऽअंतर्दुरोणेविशांनविश्वोऽअमृतःस्वाधीः+ ॥ सहिक्षपावाँऽअग्नीरयीणांदाशद्योऽअस्माऽअ

रंसूक्तैः+ ॥ एताचिकित्वोभूमानिपाहिदेवानांजन्ममर्तांश्चविद्वान्+ ॥ वर्धान्यंपूर्वीःक्षपोविरूपाःस्थातुश्चरथमृतप्र

वीतं ॥ अराधिहोतास्व१र्निषत्तःकृण्वन्विश्वान्यपांसिसत्या+ ॥ गोषुप्रशस्तिंवनेषुधिषेभरंतविश्वेबलिंस्वर्णः ॥ वित्वा

नरःपुरुत्रासपर्यन्पितुर्नजिव्रेर्विवेदोभरंत ॥ साधुर्नगृध्नुरस्तेवशूरोयातेवभीमस्त्वेषःसमत्सु ॥ १४ ॥ (१।१२।७) ॥ ३२ ॥

उपप्रजिन्वन्नुशतीरुशंतंपतिंननित्यंजनयःसनीळाः । स्वसारःश्यावीमरुषीमजुष्रन्चित्रमुच्छंतीमुषसंनगावः ॥ वीळुचि

(१।१२।६) वनेमेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यशात्त्यःपराशरोग्निर्द्विपदाविराट् । (१।१२।७) उपप्रजिन्वन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्त्यः

दृह्लापितरोनऽउक्थैरद्रिंरुजन्नंगिरसोरवेण । चक्रुर्दिवोबृहतोगातुमस्मेऽअहःस्वर्विविदुःकेतुमुस्राः+ ॥ दधन्नृतंधन

यन्नस्यधीतिमादिदर्योदिधिष्वो३ विभृत्राः । अतृष्यंतीरपसोयंत्यच्छादेवान्जन्मप्रयसावर्धयंतीः ॥ मथीद्यदींविभृतो

मातरिश्वागृहेगृहेश्येतोजेन्योभूत् । आदींराज्ञेनसहीयसेसचासन्नादूत्यं१भृगवाणोविवाय ॥ महेयत्पित्रऽईंरसंदिवे

करवत्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान् । सृजदस्ताधृषतादिद्युमस्मैस्वायांदेवोदुहितरित्विषिंधात् ॥ १५ ॥ स्वऽआयस्तुभ्यंद

मऽआविभातिनमोवादाशादुशतोऽअनुद्यून् । वर्धोऽअग्नेवयोऽअस्यद्विबर्हायासद्रायासरथंयंजुनासि ॥ अग्निंविश्वा

ऽअभिपृक्षःसचंतेसमुद्रंनस्रवतःसप्तयह्वीः । नजामिभिर्विचिकितेवयोनोविदादेवेषुप्रमतिंचिकित्वान्+ ॥ आयदिषे

नृपतिंतेजऽआनट्छुचिरेतोनिषिक्तंद्यौरभीके । अग्निःशर्धमनवद्यंयुवानंस्वाध्यंजनयत्सूदयच्च ॥ मनोनयोध्वनःसद्य

ऽएत्येकःसत्रासूरोवस्वऽईशे । राजानामित्रावरुणासुपाणीगोषुप्रियममृतंरक्षमाणा ॥ मानोऽअग्नेसख्यापित्र्याणिप्र

मर्षिष्ठाऽअभिविदुष्कविःसन् । नभोनरूपंजरिमामिनातिपुरातस्याऽअभिशस्तेरधीहि ॥ १६ ॥ (१ । १२ । ८)

निकाव्यावेधसःशश्वतस्कर्हस्तेदधानोनर्यापुरूणि । अग्निर्भुवद्रयिपतीरयीणांसत्राचक्राणोऽअमृतानिविश्वा ॥ अस्मे

वत्संपरिषंतंनविंदन्निच्छंतोविश्वेऽअमृताऽअमूराः । श्रमयुवःपदव्योधियंधास्तस्थुःपदेपरमेचार्वग्नेः+ ॥ तिस्रोयदग्ने

पराशरोग्निस्त्रिष्टुप् । (१।१२।८) निकाव्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यशात्त्यःपराशरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

शरदस्त्वामिच्छुर्चिघृतेनशुचयःसपर्यान् । नामानिचिद्दधिरेयज्ञियान्यसूदयंततन्वःसुजाताः ॥ आरोदसीबृहती
वेविदानाःप्ररुद्रियाजभ्रिरेयज्ञियासः । विदन्मर्तोनेमधितचिकित्वानग्निंपदेपरमेतस्थिवांसं ॥ संजानानाउपसीद
न्नभिज्ञुपत्नीवंतोनमस्यंनमस्यन् । रिरिक्वांसस्तन्वःकृण्वतस्वाःसखासख्युर्निमिषिरक्षमाणाः ॥ १७ ॥ त्रिःसप्तयद्गु
॥ ३३ ॥ ह्यानित्वेऽइत्पदाविदन्निहितायज्ञियासः । तेभीरक्षंतेऽअमृतंसजोषाःपशूञ्चस्थातॄञ्चरथंचपाहि ॥ विद्वाँऽअग्नेवयुना
निक्षितीनांव्यानुषक्छुरुधोजीवसेधाः । अंतर्विद्वाँऽअध्वनोदेवयानानतंद्रोदूतोऽअभवोहविर्वाट्+ ॥ स्वाध्योदिवऽ
आसप्तयह्वीरायोदुरोव्यृतज्ञाऽअजानन् । विदद्गव्यंसरमादृह्वमूर्वंयेनानुकंमानुषीभोजतेविट्+ ॥ आयेविश्वास्वपत्या
नितस्थुःकृण्वानासोऽअमृतत्वायगातुं । मह्नामहद्भिःपृथिवीवितस्थेमातापुत्रैरदितिर्धायसेवेः+ ॥ अधिश्रियंनिदधु
श्चारुमस्मिन्दिवोयदक्षीऽअमृताऽअकृण्वन् । अधक्षरंतिसिंधवोनसृष्टाःप्रनीचीरग्नेऽअरुषीरजानन् ॥ १८ ॥
(१।१२।९) रयिर्नयःपितृवित्तोवयोधाःसुप्रणीतिश्चिकितुषोनशासुः । स्योनशीरतिथिर्नप्रीणानोहोतेवसद्मविधतो
वितारीत् ॥ देवोनयःसवितासत्यमन्माक्रत्वानिपातिवृजनानिविश्वा । पुरुप्रशस्तोऽअमतिर्नसत्यऽआत्मेवशेवोदिधि ॥ ३३ ॥
षाय्योभूत् ॥ देवोनयःपृथिवींविश्वधायाऽउपक्षेतिहितमित्रोनराजा । पुरःसदःशर्मसदोनवीराऽअनवद्यापतिजुष्टेव

(१।१२।९) रयिर्नेतिदशर्चस्यसूक्तस्यशाक्त्यःपराशरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

नारी ॥ तंत्वानरोदमऽआनित्यमिद्धमग्नेसचंतक्षितिषुध्रुवासु । अधिद्युम्नंनिदधुर्भूर्यस्मिन्भवाविश्वायुर्धरुणोरयीणां+ ॥
विपृक्षोऽअग्नेमघवानोऽअश्युर्विसूरयोददतोविश्वमायुः । सनेमवाजंसमिथेष्वर्योभागंदेवेषुश्रवसेदधानाः ॥ १९ ॥ ऋ
तस्यहिधेनवोवावशानाःस्मदूध्नीःपीपयंतद्युभक्ताः । परावतःसुमतिंभिक्षमाणाविसिंधवःसमयासस्रुरद्रिं ॥ त्वेऽअग्ने
सुमतिंभिक्षमाणादिविश्रवोदधिरेयज्ञियासः । नक्ताचचक्रुरुषसाविरूपेकृष्णंचवर्णमरुणंचसंधुः ॥ यान्रायेमर्तान्त्सु
षूदोऽअग्नेतेस्याममघवानोवयंच । छायेवविश्वंभुवनंसिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसीऽअंतरिक्षं ॥ अर्वद्भिरग्नेऽअर्वतोनृभिर्नॄ
न्वीरैर्वीरान्वनुयामात्वोताः । ईशानासःपितृवित्तस्यरायोविसूरयःशतहिमानोऽअश्युः । एताते अग्नऽउचथानिवे
धोजुष्टानिसंतुमनसेहृदेच । शकेमरायःसुधुरोयमंतेधिश्रवोदेवभक्तंदधानाः ॥ २० ॥ (१।१३।१) उपप्रयंतोऽअध्वरं
मंत्रंवोचेमाग्नये । आरेऽअस्मेचशृण्वते+ ॥ यःस्नीहितीषुपूर्व्यःसंजग्मानासुकृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषेगयं ॥ उतब्रुवंतुजं
तवऽउदग्निर्वृत्रहाजनि । धनंजयोरणेरणे ॥ यस्यदूतोऽअसिक्षयेवेषिहव्यानिवीतये । दस्मत्कृणोष्यध्वरम्+ ॥ तमि
त्सुहव्यमंगिरःसुदेवंसहसोयहो । जनाऽआहुःसुबर्हिषं ॥ २१ ॥ आचवहासिताँऽइहदेवाँऽउपप्रशस्तये । हव्यासुश्चं
द्रवीतये ॥ नयोरुपब्दिरश्व्यःशृण्वेरथस्यकच्चन । यदग्नेयासिदूत्यं* ॥ त्वोतोवाज्यह्रयोभिपूर्वस्मादपरः । प्रदाश्वाँ

(१।१३।१) उपप्रयंतइतिनवर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोग्निर्गायत्री ।

ऽअंग्नेऽअस्थात् ॥ उतद्युमत्सुवीर्यंबृहदंग्नेविवाससि । देवेभ्योदेवदाशुषे ॥ २२ ॥ (१।१३।२) जुषस्वंसप्रथस्तमं
वचोदेवप्सरस्तमं । हव्याजुह्वानऽआसनि ॥ अथातेऽअंगिरस्तमाग्नेवेधस्तमप्रियं । वोचेमब्रह्मसानसि+ ॥ कस्तेंजा
मिर्जनानामग्नेकोदाश्वध्वरः । कोहकस्मिन्नसिश्रितः+ ॥ त्वंजामिर्जनानामग्नेमित्रोऽअसिप्रियः । सखासखिभ्यऽईं
ड्यः ॥ यजानोमित्रावरुणायजादेवाँऽऋतंबृहत् । अग्नेयक्षिस्वंदमं ॥ २३ ॥ (१।१३।३) कातऽउपेतिर्मनसोवरा
यभुवंदग्नेशंतमाकामनीषा । कोवायज्ञैःपरिदक्षंतऽआपकेनवातेमनसादाशेम । एह्यग्नऽइहहोतानिषीदादब्धःसुपुरऽ
एताभवानः । अवतांत्वारोदसीविश्वमिन्वेयजामहेसौमनसायदेवान्+ ॥ प्रसुविश्वान्रक्षसोधक्ष्यग्नेभवायज्ञानामभि
शस्तिपावा । अथावहसोमपतिंहरिभ्यामातिथ्यमस्मैचकृमासुदाव्ने ॥ प्रजावतावचसावह्निरासाचहुवेनिचसत्सीहदे
वैः । वेषिहोत्रमुतपोत्रंयजत्रबोधिप्रयंतर्जनितर्वसूनां ॥ यथाविप्रस्यमनुषोहविर्भिर्देवाँऽअयजःकविभिःकविःसन् ।
एवाहोतःसत्यतरत्वमद्याग्नेमंद्रयाजुह्वायजस्व ॥ २४ ॥ (१।१३।४) कथादाशेमाग्नयेकास्मैदेवजुष्टोच्यतेभामिने
गीः । योमर्त्येष्वमृतऽऋतावाहोतायजिष्ठऽइत्कृणोतिदेवान्+ ॥ योऽअध्वरेषुशंतमऽऋतावाहोतातमूनमोभिराकृणु

(१।१३।२) जुषस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोग्निर्गायत्री । (१।१३।३) कातइतिपंचर्चस्यसूक्तराहूगणोगोतमोग्निस्त्रि
ष्टुप् । (१।१३।४) कथादाशेमेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ध्वं । अग्निर्यद्वेर्मर्तायदेवान्त्सचाबोधातिमनसायजाति ॥ सहिक्रतुःसमर्यःससाधुर्मित्रोनभूदद्भुतस्यरथीः । तंमेधे
षुप्रथमंदेवयंतीर्विशऽउपब्रुवतेदस्ममारीः ॥ सनोनृणांनृतमोरिशादोऽअग्निर्गिरोवसावेतुधीतिं । तनाचयेमघवानःश
विष्ठावाजप्रसूताऽइषयंतमन्म ॥ एवाग्निर्गोतमेभिऽर्ऋतावाविप्रेभिरस्तोष्टजातवेदाः । सऽएषुद्युम्नंपीपयत्सवाजंसपु
ष्टिंयातिजोषमाचिकित्वान्+ ॥ २५ ॥ (१।१३।५) अभित्वागोतमागिराजातवेदोविचर्षणे । द्युम्नैरभिप्रणोनुमः ॥
तमुत्वागोतमोगिरारायस्कामोदुवस्यति । द्युम्नै० ॥ तमुत्वावाजसातममंगिरस्वद्धवामहे । द्युम्नै० ॥ तमुत्वावृत्रहं
तमंयोदस्यूँरवधूनुषे । द्युम्नै० ॥ अवोचामरहूगणाऽअग्नयेमधुमद्वचः । द्युम्नै० ॥ २६ ॥ (१।१३।६) हिरण्यके
शोरजसोविसारेहिर्धुनिर्वातऽइवध्रजीमान् । शुचिभ्राजाऽउषसोनवेदायशस्वतीरपस्युवोनसत्याः+ ॥ आतेसुपर्णाऽ
अमिनंतँऽएवैःकृष्णोनोनाववृषभोयदीदं । शिवाभिर्नस्मयमानाभिरागात्पततिमिहःस्तनयंत्यभ्रा+ ॥ यदीमृतस्यप
यसापियानोनयन्नृतस्यपथिभीरजिष्ठैः । अर्यमामित्रोवरुणःपरिज्मात्वचंपृंचंत्युपरस्ययोनौ । अग्नेवाजस्यगोमतऽईं
शानःसहसोयहो । अस्मेधेहिजातवेदोमहिश्रवः ॥ सऽइधानोवसुष्कविरग्निरीळेन्योगिरा । रेवदस्मभ्यंपुर्वणीकदी

(१।१३।५) अभित्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोग्निर्गायत्री । (१।१३।६) हिरण्यकेशइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणो
गोतमोग्निर्गायत्रीआद्यास्तिस्रोनुष्टुभःनतस्तिस्रउष्णिहः (आद्यानांतिसृणांमध्यमोग्निःपार्थिवोवा) ।

ऋक्सं. दिहि ॥ क्षपोराजन्नुतत्मनाग्नेवस्तोरुतोषसः । सतिग्मजंभरक्षसोदहप्रति ॥ २७ ॥ अवानोऽअग्नऽऊतिभिर्गायत्रस्य मंडलं १
प्रभर्मणि । विश्वासुधीषुवंद्य ॥ आनोऽअग्नेरयिंभरसत्रासाहंवरेण्यं । विश्वासुपृत्सुदुष्टरं ॥ आनोऽअग्नेसुचेतुनार
अ.१अ.५ यिंविश्वायुपोषसं ॥ मार्डीकंधेहिजीवसे ॥ प्रपूतास्तिग्मशोचिषेवाचोगोतमाग्नये । भरस्वसुम्नयुर्गिरः ॥ योनोऽअग्ने अनु. १३
॥ ३५ ॥ भिदासत्यंतिदूरेपदीष्टसः । अस्माकमिद्वृधेभव ॥ सहस्राक्षोविचर्षणिरग्नीरक्षांसिसेधति । होतागृणीतऽउक्थ्यः*
॥ २८ ॥ (१।१३।७) इत्थाहिसोमऽइन्मदेब्रह्माचकारवर्धनं । शविष्ठवज्रिन्नोजसापृथिव्यानिःशशाऽअहिमर्चन्न
नुस्वराज्यं ॥ सत्वामदद्वृषामदःसोमःश्येनाभृतःसुतः । येनावृत्रंनिरद्भ्योजघंथवज्रिन्नोजसार्चन्ननु० ॥ प्रेह्यभीहिधृ
ष्णुहिनतेवज्रोनियंसते । इंद्रनृम्णंहितेशवोहनोवृत्रंजयाऽअपोर्चन्ननु० ॥ निरिंद्रभूम्याऽअधिवृत्रंजघंथनिर्दिवः । सृ
जामरुत्वतीरवजीवधन्याऽइमाऽअपोर्चन्न०॥ इंद्रोवृत्रस्यदोधतःसानुंवज्रेणहीळितः । अभिक्रम्यावजिघ्नतेपःसर्मायचो
दयन्नर्चन्ननु० ॥ २९ ॥ अधिसानौनिजिघ्नतेवज्रेणशतपर्वणा । मंदानऽइंद्रोऽअंधसःसखिभ्योगातुमिच्छत्यर्चन्ननु० ॥
इंद्रतुभ्यमिदद्रिवोनुत्तंवज्रिन्वीर्यं । यद्धत्यंमायिनंमृगंतमुत्वंमाययावधीरर्चन्ननु० ॥ वितेवज्रासोऽअस्थिरन्नवतिंना ॥ ३५ ॥
व्याऽ अनु । महत्तऽइंद्रवीर्यंबाह्वोस्तेबलंहितमर्चन्ननु० ॥ सहस्रंसाकमर्चतपरिष्टोभतविंशतिः॥ शतैनमन्वनोनवुरिंद्रा

(१।१३।७) इत्थाहीतिषोडशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमइंद्रोंत्यायादध्यङ्ङनुरथर्वाचपंक्तिः ।

यब्रह्मोद्यतमर्चन्ननु० ॥ इंद्रोवृत्रस्यतविषींनिरहन्सहसासहः । महत्तदस्यपौंस्यंवृत्रंजघन्वाँऽअसृजदर्चन्ननु० ॥ ३० ॥
इमेचित्तवमन्यवेवेपेतेभियसामही । यदिंद्रवज्रिन्नोजसावृत्रंमरुत्वाँऽअवधीरर्चन्ननु० ॥ नवेपसानतन्यतेंद्रंवृत्रोविबी
भयत् । अभ्येनंवज्रऽआयसःसहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननु० ॥ यद्वृत्रंतवचाशनिंवज्रेणसमयोधयः । अहिमिंद्रजिघांसतो
दिवितेबद्बधेशवोर्चन्ननु०॥ अभिष्टनेतेऽअद्रिवोयत्स्थाजगच्चरेजते। त्वष्टाचित्तवमन्यवऽइंद्रवेविज्यतेभियार्चन्ननु०॥
नहिनुयादधीमसींद्रंकोवीर्यापरः । तस्मिन्नृम्णमुतक्रतुंदेवाऽओजांसिसंदधुरर्चन्ननु० ॥ यामथर्वामनुष्पितादध्यङ्धिय
मत्नत । तस्मिन्ब्रह्माणिपूर्वथेंद्रऽउक्थासमग्मतार्चन्ननु० ॥ ३१ ॥ इतिप्रथमाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

पंचमाध्यायेवर्गाः ३१ सूक्तानि १९ ऋचः १८५॥ त्यागः॥ इंद्रायेदं. २२ मरुद्भ्यइदं. १५ अग्नयइदं. १२९ मध्यमायाग्नयइदं. ३
अग्नयइदं. ९ इंद्रायेदं १६ ॥ इतिप्रथमेपंचमोऽध्यायः ॥

इंद्रोनवोपोषुषड्जगत्यंतमश्वावतिजागतमसाविविंशतिःषळनुष्टुभऽऔष्णिहपांक्तगायत्रत्रैष्टुभास्तृचाः पार्थः
प्रयेद्वादशमारुतंहपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौमरुतोदशगायत्रंप्रत्वक्षसःषड्जागतमाविद्युन्मद्भिराद्यांत्यप्रस्तारपंक्तीपं च
मीविराड्रूपानोदशवैश्वदेवंतुपंचाद्याःसप्तमीचजगत्यःषष्ठीविराट्स्थानऋजुनीतीनवगायत्रंमंत्यानुष्टुप्त्वंसोम
त्र्यधिकासौम्यंपंचम्यादिगायत्र्योद्वादशोष्णिक्चैताउत्याद्यूनोषस्यंचतुर्जगत्यादिषळुष्णिगंतंतृचोत्यऽआश्वि

नौग्नीषोमौद्वादशाग्नीषोमीयंमाद्यास्तिस्रोनुष्टुभःऽउपांत्यास्तिस्रोगायत्र्योष्टमीजगतीवेभंषोळशकुत्सआग्नेयंतद्विति
ष्टुबंतंपूर्वोदेवास्त्रयःपादादेवास्तन्नोमित्रोर्धर्चोलिंगोक्तदेवतोयद्दैवत्यंवासूक्तम् ॥ ६ ॥
हरिःओ३म् ॥ (१।१३।८) इंद्रोमदायवावृधेशवसेवृत्रहानृभिः । तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भेहवामहेसवाजेषुप्र
नोविषत् ॥ असिहिवीरसेन्योसिभूरिपरादुदिः ॥ असिदभ्रस्यचिद्वृधोयजमानायशिक्षसिसुन्वतेभूरितेवसु ॥ यदुदीर
तऽआजयोधृष्णवेधीयतेधना । युक्ष्वामदच्युताहरीकंहनःकंवसौदधोस्माँऽइंद्रवसौदधः ॥ क्रत्वामहाँऽअनुष्वधंभी
मऽआवावृधेशवः । श्रियऽऋष्वऽउपाकयोर्निशिप्रीहरिवान्दधेहस्तयोर्वज्रमायसं ॥ आपप्रौपार्थिवंरजोबद्बधेरोच
नादिवि । नत्वावाँऽइंद्रकश्चननजातोनजनिष्यतेतिविश्वंववक्षिथ ॥ १ ॥ योऽअर्योमर्तभोजनंपरादुदातिदाशुषे ।
इंद्रोऽअस्मभ्यंशिक्षतुविभजाभूरितेवसुभक्षीयतवराधसः ॥ मदेमदेहिनोदुदिर्यूथागवामृजुक्रतुः । संगृभायपुरूशतो
भयाहस्त्यावसुशिशीहिरायऽआभर ॥ मादयस्वसुतेसचाशवसेशूरराधसे । विद्माहित्वापुरूवसुमुपकामान्त्ससृज्महे
थानोविताभव ॥ एतेतऽइंद्रजंतवोविश्वंपुष्यंतिवार्यं । अंतर्हिख्योजनानामर्योवेदोऽअदाशुषांतेषांनोवेदऽआभर
॥ २ ॥ (१।१३।९) उपोषुशृणुहीगिरोमघवन्मातथाऽइव । यदानःसूनृतावतःकरऽआदर्थयासऽइद्योजान्विंद्रते

(१।१३।८) इंद्रोमदायेतिनवर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमइंद्रःपंक्तिः(१।१३।९)उपोष्वितिषळर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमइंद्रःपंक्तिरंत्याजगती

हरा ॥ अक्षन्नमीमदंतह्यवप्रियाऽअधूषत । अस्तोषतस्वभानवोविप्रानविष्ठयामतीयोजा० ॥ सुसंदृशंत्वावयंमघवन्वं
दिषीमहि । प्रनूनंपूर्णवंधुरःस्तुतोयाहिवशाँऽअनुयोजा० ॥ सघातंवृषणंरथमधितिष्ठातिगोविदं । यःपात्रंहारियोज
नंपूर्णमिंद्रचिकेततियोजा० ॥ युक्तस्तेऽअस्तुदक्षिणऽउतसव्यःशतक्रतो । तेनजायामुपप्रियांमंदानोयाह्यंधसोयोजा० ॥
युनज्मितेब्रह्मणाकेशिनाहरीऽउपप्रयाहिदधिषेगभस्त्योः । उत्त्वासुतासोरभसाऽअमंदिषुःपूषण्वान्वज्रिन्त्समुपत्न्या
मदः ॥ ३ ॥ (१।१३।१०) अश्वावतिप्रथमोगोषुगच्छतिसुप्रावीरिंद्रमर्त्यस्तवोतिभिः । तमित्पृणक्षिवसुनाभवी
यसासिंधुमापोयथाभितोविचेतसः ॥ आपोनदेवीरुपयंतिहोत्रियमवःपश्यंतिविततंयथारजः । प्राचैर्देवासःप्रणयंति
देवयुंब्रह्मप्रियंजोषयंतेवराऽइव ॥ अधिद्वयोरदधाऽउक्थ्यंवचोयतस्रुचामिथुनायासपर्यतः । असंयत्तोव्रतेतेक्षेति
पुष्यतिभद्राशक्तिर्यजमानायसुन्वते ॥ आदंगिराःप्रथमंदधिरेवयऽइद्धाग्नयःशम्यायेसुकृत्यया । सर्वंपणेःसमविंदं
तभोजनमश्वावंतंगोमंतमापशुंनरः ॥ यज्ञैरथर्वाप्रथमःपथस्ततेततःसूर्योव्रतपावेनऽआजनि । आगाऽआजदुशनाका
व्यःसचायमस्यजातममृतंयजामहे ॥ बर्हिर्वायत्स्वपत्यायवृज्यतेर्कोवाश्लोकमाघोषतेदिवि । ग्रावायत्रवदतिकारुरु
क्थ्यस्तस्येदिंद्रोऽअभिपित्वेषुरण्यति ॥ ४ ॥ (१।१३।११) असाविसोमऽइंद्रतेशविष्ठधृष्णवागहि । आत्वापृण

(१।१३।१०)अश्वावतीतिषडृचस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमइंद्रोजगती। (१।१३।११)असावीतिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमइंद्रआद्याः

किंत्वद्रियंरजःसूर्योनरश्मिभिः ॥ इंद्रमिद्धरीवहतोप्रतिधृष्टशवसं । ऋषीणांचस्तुतीरुपयज्ञंचमानुषाणां ॥ आतिष्ठ
वृत्रहन्नथंयुक्तातेब्रह्मणाहरी । अर्वाचीनंसुतेमनोग्रावाकृणोतुवग्नुना ॥ इममिंद्रसुतंपिबज्येष्ठममर्त्यंमदं । शुक्रस्यत्वा
भ्यक्षरन्धाराऽऋतस्यसादने ॥ इंद्रायनूनमर्चतोक्थानिचब्रवीतन । सुताऽअमत्सुरिंदवोज्येष्ठंनमस्यतासहः ॥ ५ ॥
नकिष्ट्वद्रथीतरोहरीयदिंद्रयच्छसे । नकिष्ट्वानुमज्मनानकिःस्वश्वऽआनशे ॥ यऽएकऽइद्विदयतेवसुमर्तायदाशुषे ।
ईशानोऽअप्रतिष्कुतऽइंद्रोऽअंग+ ॥ कदामर्तमराधसंपदाक्षुंपमिवस्फुरत् । कदानःशुश्रवद्गिरऽइंद्रो० ॥ यश्चिद्धित्वा
बहुभ्यऽआसुतावाँऽआविवासति । उग्रंतत्पत्यतेशवऽइंद्रो० ॥ स्वादोरित्थाविषूवतोमध्वःपिबंतिगौर्यः । याऽइंद्रेण
सयावरीर्वृष्णामदंतिशोभसेवस्वीरनुस्वराज्यं ॥ ६ ॥ ताऽअस्यपृशनायुवःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः । प्रियाऽइंद्रस्यधेनवो
वज्रंहिन्वंतिसायकंवस्वी० ॥ ताऽअस्यनमसासहःसपर्यंतिप्रचेतसः । व्रतान्यस्यसश्चिरेपुरूणिपूर्वचित्तयेवस्वी० ॥
इंद्रोदधीचोऽअस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघाननवतीर्नव ॥ इच्छन्नश्वस्ययच्छिरःपर्वतेष्वपश्रितं । तद्विदच्छर्यणा
वति ॥ अत्राहगोरमन्वतनामत्वष्टुरपीच्यं । इत्थाचंद्रमसोगृहे+ ॥ ७ ॥ कोऽअद्ययुंक्तेधुरिगाऽऋतस्यशिमीवतोभा ॥ २७ ॥
मिनोदुर्हृणायून् । आसन्निषून्हृत्स्वसोमयोभून्यऽएषांभृत्यामृणधत्सजीवात् ॥ कऽईषतेतुज्यतेकोबिभायकोमंसते

षळनुष्टुभःसप्तम्याद्यास्तिस्रउष्णिहःदशम्याद्यास्तिस्रःपंक्तयःत्रयोदशाद्यास्तिस्रोगायत्र्यःषोळश्याद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभःअंत्येद्वेबृहतीसतोबृहत्यौ।

संतमिंद्रंकोऽअंति । कस्तोकायकऽइभायोतरायेधिब्रवत्तन्वे३ कोजनाय ॥ कोऽअग्निमीट्टेहविषाघृतेनस्रुचायजाताऽऋ
तुभिर्ध्रुवेभिः । कस्मैदेवाऽआवहानाशुहोमकोमंसतेवीतिहोत्रःसुदेवः+ ॥ त्वमंगप्रशंसिषोदेवःशविष्ठमर्त्यं । नत्वद
न्योमघवन्नस्तिमर्डितेंद्रब्रवीमितेवचः ॥ मातेराधांसिमातऽऊतयोवसोस्मान्कदाचनादभन् । विश्वाचनऽउपमिमी
हिमानुषवसूनिचर्षणिभ्यऽआ+ ॥ ८ ॥ (१।१४।१) प्रयेशुंभंतेजनयोनसप्तयोयामन्रुद्रस्यसूनवःसुदंससः । रो
दसीहिमरुतश्चक्रिरेवृधेमदंतिवीराविदथेषुघृष्वयः ॥ तऽउक्षितासोमहिमानमाशतदिविरुद्रासोऽअधिचक्रिरेसदः ।
अर्चंतोऽअर्कंजनयंतऽइंद्रियमधिश्रियोदधिरेपृश्निमातरः ॥ गोमातरोयच्छुभयंतेऽअंजिभिस्तनूषुशुभ्रादधिरेविरु
क्मतः । बाधंतेविश्वमभिमातिनमपवर्त्मान्येषामनुरीयतेघृतं+ ॥ वियेभ्राजंतेसुमखासऽऋष्टिभिःप्रच्यावयंतोऽअच्यु
ताचिदोजसा । मनोजुवोयन्मरुतोरथेष्वावृषव्रातासःपृषतीरयुग्ध्वं ॥ प्रयद्रथेषुपृषतीरयुग्ध्वंवाजेऽअद्रिंमरुतोरंहयं
तः । उतारुषस्यविष्यंतिधाराश्चर्मेवोदभिर्व्युंदंतिभूम ॥ आवोवहंतुसप्तयोरघुष्यदोरघुपत्वानःप्रजिगातबाहुभिः ।
सीदताबर्हिरुरुवःसदस्कृतंमादयध्वंमरुतोमध्वोऽअंधसः ॥ ९ ॥ तेवर्धंतस्वतवसोमहित्वनानाकंतस्थुरुरुचक्रिरेसदः ।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणंमदच्युतंवयोनसीदन्नधिबर्हिषिप्रिये+ ॥ शूराऽइवेद्युयुधयोनजग्मयःश्रवस्यवोनपृतनासुयेतिरे ।

(१।१४।१) प्रयेशुंभंतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोमरुतोजगतीपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

भयंतेविश्वाभुवनामरुद्भ्योराजानऽइवत्वेषसंदृशोनरः ॥ त्वष्टायद्वज्रंसुकृतंहिरण्ययंसहस्रभृष्टिंस्वपाऽअवर्तयत् ।
धत्तऽइंद्रोनर्यपांसिकर्तवेहन्वृत्रंनिरपामौब्जदर्णवं ॥ ऊर्ध्वंनुनुद्रेवतंतऽओजसादादृहाणंचिद्बिभिदुर्विपर्वतं । धमं
तोवाणंमरुतःसुदानवोमदेसोमस्यरण्यानिचक्रिरे ॥ जिह्मंनुनुद्रेवतंतयादिशासिंचन्नुत्संगोतमायतृष्णजे । आगच्छं
तीमवसाचित्रभानवःकामंविप्रस्यतर्पयंतधामभिः ॥ यावःशर्मशशमानायसंतित्रिधातूनिदाशुषेयच्छताधि । अस्म
भ्यंतानिमरुतोवियंतरयिंनोधत्तवृषणःसुवीरं ॥ १० ॥ (१।१४।२) मरुतोयस्यहिक्षयेपाथादिवोविमहसः । ससु
गोपातमोजनः ॥ यज्ञैर्वायज्ञवाहसोविप्रस्यवामतीनां । मरुतःशृणुताहवं ॥ उतवायस्यवाजिनोनुविप्रमतक्षत । सगं
तागोमतिव्रजे ॥ अस्यवीरस्यबर्हिषिसुतःसोमोदिविष्टिषु । उक्थंमदश्चशस्यते ॥ अस्यश्रोषंत्वाभुवोविश्वायश्चर्षणी
रभि । सूरंचित्सस्रुषीरिषः ॥ ११ ॥ पूर्वीभिर्हिददाशिमशरद्भिर्मरुतोवयं । अवोभिश्चर्षणीनां ॥ सुभगःसप्रयज्य
वोमरुतोऽअस्तुमर्त्यः । यस्यप्रयांसिपर्षथ ॥ शशमानस्यवानरःस्वेदस्यसत्यशवसः । विदाकामस्यवेनतः ॥ यूयंत
त्सत्यशवसऽआविष्कर्तमहित्वना । विध्यताविद्युतारक्षः ॥ गूहंताहुह्यंतमोवियातविश्वमत्रिणं । ज्योतिष्कर्तायदु ॥ ३८ ॥
श्मसि ॥ १२ ॥ (१।१४।३) प्रत्वक्षसःप्रतवसोविरप्शिनोनानताऽअविथुराऽऋजीषिणः । जुष्टतमासोनृतमासो

(१।१४।२) मरुतोयस्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोमरुतोगायत्री। (१।१४।३) प्रत्वक्षसइतिषड्टचस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमो

ऽअंजिभिर्व्यानजेकेचिदुस्राऽइवस्तृभिः ॥ उपह्वरेषुयदचिध्वंययिंवयऽइवमरुतःकेनचित्पथा । श्चोतंतिकोशाऽउप
वोरथेष्वाघृतमुक्षतामधुवर्णमर्चते ॥ प्रैषामज्मेषुविथुरेवरेजतेभूमिर्यामेषुयद्धयुंजतेशुभे । तेक्रीळयोधुनयोभ्राजदृष्टयः
स्वयंमहित्वंपनयंतधूतयः ॥ सहिस्वसृत्पृषदश्वोयुवागणो३याऽईशानस्तविषीभिरावृतः । असिसत्यऽऋणयावानेद्यो
स्याधियःप्राविताथावृषागणः ॥ पितुःप्रत्नस्यजन्मनावदामसिसोमस्यजिह्वाप्रजिगातिचक्षसा । यदीमिंद्रंशम्यृक्वा
णऽआशतादिन्नामानियज्ञियानिदधिरे ॥ श्रियसेकंभानुभिःसंमिमिक्षिरेतेरश्मिभिस्तऽऋक्वभिःसुखादयः । तेवाशी
मंतऽइष्मिणोऽअभीरवोविद्रेप्रियस्यमारुतस्यधाम्नः ॥ १३ ॥ (१।१४।४) आविद्युन्मद्भिर्मरुतःस्वर्कैरथेभिर्यातऽ
ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः । आवर्षिष्ठयानऽइषावयोनपप्ततासुमायाः ॥ तेरुणेभिर्वरमापिशंगैःशुभेकंयांतिरथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मोनचित्रःस्वधितीवान्पव्यारथस्यजंघनंतभूम ॥ श्रियेकंवोऽअधितनूषुवाशीर्मेधावनानकृणवंतऽऊर्ध्वा । युष्म
भ्यंकंमरुतःसुजातास्तुविद्युम्नासोधनयंतेऽअद्रिं ॥ अहानिगृध्राःपर्यावऽआगुरिमांधियंवार्कार्यांचदेवीं । ब्रह्मकृण्वं
तोगोतमासोऽअर्कैरूर्ध्वंनुनुद्रऽउत्सधिंपिबध्यै ॥ एतत्त्यन्नयोजनमचेतिसस्वर्हयन्मरुतोगोतमोवः । पश्यन्हिरण्यच
क्रानयोदंष्ट्रान्विधावतोवराहून् ॥ एषास्यावोमरुतोनुभर्त्रीप्रतिष्टोभतिवाघतोनवाणी । अस्तोभयद्वृथासामनुस्वधांग

मरुतोजगती। (१।१४।४) आविद्युन्मद्भिरितिषड्टचस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोमरुतस्त्रिष्टुप्आद्यांत्येप्रस्तारपंक्तीपंचमीविराड्रूपा।

भंस्त्योः ॥ १४ ॥ (१।१४।५) आनोभद्राःक्रतवोयंतुविश्वतोदब्धासोऽअपरीतासऽउद्भिदः । देवानोयथासदमि
द्वृधेऽअसन्नप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे ॥ देवानांभद्रासुमतिर्ऋजूयतांदेवानांरातिरभिनोनिवर्ततां । देवानांसख्यमुप
सेदिमावयंदेवानऽआयुःप्रतिरंतुजीवसे ॥ तान्पूर्वयानिविदाहूमहेवयंभगंमित्रमदितिंदक्षमस्रिधं । अर्यमणंवरुणंसो
ममश्विनासरस्वतीनःसुभगामयस्करत् ॥ तन्नोवातोमयोभुवातुभेषजंतन्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः । तद्ग्रावाणःसोम
सुतोमयोभुवस्तदश्विनाशृणुतंधिष्ण्यायुवं+ ॥ तमीशानंजगतस्तस्थुषस्पतिंधियंजिन्वमवसेहूमहेवयं । पूषानोयथावे
दसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धःस्वस्तये ॥ १५ ॥ स्वस्तिनऽइंद्रोवृद्धश्रवाःस्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः । स्वस्तिनस्तार्क्ष्यो
ऽअरिष्टनेमिःस्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु ॥ पृषदश्वामरुतःपृश्निमातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः । अग्निजिह्वामन
वःसूरचक्षसोविश्वेनोदेवाऽअवसागमन्निह+ ॥ भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाभद्रंपश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरंगैस्तुष्टु
वांसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः ॥ शतमिन्नुशरदोऽअंतिदेवायत्रानश्चक्राजरसंतनूनां । पुत्रासोयत्रपितरोभवंति
मानोमध्यारीरिषतायुर्गंतोः ॥ अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षमदितिर्मातासपितासपुत्रः । विश्वेदेवाऽअदितिःपंचजनाऽ

(१।१४।५) आनोभद्राइतिदशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् आद्याःपंचसप्तमीचजगत्यःषष्ठीविराट्स्थाना ।
(सूक्तभेदप्रयोगपक्षेतुआद्यानांचतसृणांविश्वेदेवाःततएकस्याइंद्रापूषणौततश्चतसृणांविश्वेदेवाःततएकस्याअदितिःएवंदश) ।

अदितिर्जातमदितिर्जनित्वं ॥ १६ ॥ (१।१४।६) ऋजुनीतीनोवरुणोमित्रोनयतुविद्वान् । अर्यमादेवैःसजोषाः ॥
तेहिवस्वोवसवानास्तेऽअप्रमूरामहोभिः । व्रतारक्षंतेविश्वाहा ॥ तेऽअस्मभ्यंशर्मयंसन्नमृतामर्त्येभ्यः । बाधमानाऽ
अपद्विषः ॥ विनःपथःसुवितायचियंत्विंद्रोमरुतः । पूषाभगोवंद्यासः ॥ उतनोधियोगोऽअग्राःपूषन्विष्णवेवयावः ।
कर्तानःस्वस्तिमतः ॥ १७ ॥ मधुवाताऽऋतायतेमधुक्षरंतिसिंधवः । माध्वीर्नःसंत्वोषधीः ॥ मधुनक्तमुतोषसोमधु
मत्पार्थिवंरजः । मधुद्यौरस्तुनःपिता+ ॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमाँऽअस्तुसूर्यः । माध्वीर्गावोभवंतुनः ॥ शंनोमि
त्रःशंवरुणःशंनोभवत्वर्यमा । शंनऽइंद्रोबृहस्पतिःशंनोविष्णुरुरुक्रमः+ ॥ १८ ॥ (१।१४।७) त्वंसोमप्रचिकितो
मनीषात्वंरजिष्ठमनुनेषिपंथां । तवप्रणीतीपितरोनऽइंदोदेवेषुरत्नमभजंतधीराः ॥ त्वंसोमक्रतुभिःसुक्रतुर्भूस्त्वंदक्षैःसु
दक्षोविश्ववेदाः । त्वंवृषावृषत्वेभिर्महित्वाद्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवोनृचक्षाः ॥ राज्ञोनुतेवरुणस्यव्रतानिबृहद्गभीरंतवसोमधा
म । शुचिष्ट्वमसिप्रियोनमित्रोदक्षाय्योऽअर्यमेवासिसोम ॥ यातेधामानिदिवियापृथिव्यांयापर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । ते

(१।१४।६) ऋजुनीतीनइतिनवर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोविश्वेदेवागायत्रीअंत्यानुष्टुप् । (वैश्वदेवसूक्तेप्यस्मिन्भेदप्रयोग-
करणाशक्यत्वान्नवानामपिविश्वेदेवाएव) । (१।१४।७) त्वंसोमइतित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमःसोमस्त्रिष्टुप्पंचम्यादि-
द्वादशगायत्र्यःसप्तदश्युष्णिक् ।

भिर्नोविश्वैःसुमनाऽअहेळन्राजन्त्सोमप्रतिहव्यागृभाय ॥ त्वंसोमासिसत्पतिस्त्वंराजोतवृत्रहा । त्वंभद्रोऽअसिक्र
तुः ॥ १९ ॥ त्वंचसोमनोवशोजीवातुंनमरामहे । प्रियस्तोत्रोवनस्पतिः ॥ त्वंसोमम॒हेभगंत्वंयूनऽऋतायते । दक्षंद
धासिजीवसे ॥ त्वंनःसोमविश्वतोरक्षाराजन्नघायतः । नरिष्येत्त्वावतःसखा ॥ सोमयास्तेमयोभुवऽऊतयःसंतिदाशु
षे । ताभिर्नोविताभव ॥ इमंयज्ञमिदंवचोजुजुषाणऽउपागहि । सोमत्वंनोवृधेभव ॥ २० ॥ सोमगीर्भिष्ट्वावयंवर्ध
यामोवचोविदः । सुमृळीकोनऽआविश ॥ गयस्फानोऽअमीवहावसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रःसोमनोभव ॥ सोम
रारंधिनोहृदिगावोनयवसेष्वा । मर्यऽइवस्वऽओक्ये* ॥ यःसोमसख्येतवरारणद्देवमर्त्यः । तंदक्षःसचतेकविः+ ॥
उरुष्याणोऽअभिशस्तेःसोमनिपाह्यंहसः । सखासुशेवऽएधिनः ॥ २१ ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं ।
भवावाजस्यसंगथे+ ॥ आप्यायस्वमदिन्तमसोमविश्वेभिरंशुभिः । भवानःसुश्रवस्तमःसखावृधे+ ॥ संतेपयांसिसमु
यंतुवाजाःसंवृष्ण्यान्यभिमातिषाहः । आप्यायमानोऽअमृतायसोमदिविश्रवांस्युत्तमानिधिष्व ॥ यातेधामानिहविषा
यजंतितातेविश्वापरिभूरस्तुयज्ञं । गयस्फानःप्रतरणःसुवीरोवीरहाप्रचरासोमदुर्यान् ॥ सोमोधेनुंसोमोऽअर्वंतमा
शुंसोमोवीरंकर्मण्यंददाति । सादन्यंविदथ्यंसभेयंपितृश्रवणंयोददाशदस्मै ॥ २२ ॥ अषाळ्हंयुत्सुपृतनासुपप्रिंस्वर्षा
मप्सांवृजनस्यगोपां । भरेषुजांसुक्षितिंसुश्रवसंजयंतंत्वामनुमदेमसोम ॥ त्वमिमाऽओषधीःसोमविश्वास्त्वमपोऽअज
नयस्त्वंगाः । त्वमाततंथोर्वन्तरिक्षंत्वंज्योतिषावितमोववर्थ ॥ देवेननोमनसादेवसोमरायोभागंसहसावन्नभियुध्य ।
मात्वातनदीशिषेवीर्यस्योभयेभ्यःप्रचिकित्सागविष्टौ ॥ २३ ॥ (१।१४।८) एताऽउत्याऽउषसःकेतुमक्रतपूर्वेऽअ
र्धेरजसोभानुमंजते । निष्कृण्वानाऽआयुधानीवधृष्णवःप्रतिगावोरुषीर्यंतिमातरः ॥ उदपप्तन्नरुणाभानवोवृथास्वा
युजोऽअरुषीर्गाऽअयुक्षत । अक्रन्नुषासोवयुनानिपूर्वथारुशंतंभानुमरुषीरशिश्रयुः ॥ अर्चंतिनारीरपसोनविष्टिभिः
समानेनयोजनेनापरावतः । इषंवहंतीःसुकृतेसुदानवेविश्वेदहयजमानायसुन्वते+ ॥ अधिपेशांसिवपतेनृतूरिवापो
र्णुतेवक्षऽउस्रेवबर्जहं । ज्योतिर्विश्वस्मैभुवनायकृण्वतीगावोनव्रजंव्युषाऽआवर्तमः ॥ प्रत्यर्चीरुशदस्याऽअदर्शिवि
तिष्ठतेबाधतेकृष्णमभ्वं । स्वरुंनपेशोविदथेष्वंजन्चित्रंदिवोदुहिताभानुमश्रेत् ॥ २४ ॥ अतारिष्मतमसस्पारमस्यो
षाऽउच्छंतीवयुनाकृणोति । श्रियेछंदोनस्मयतेविभातीसुप्रतीकासौमनसायाजीगः ॥ भास्वतीनेत्रीसूनृतानांदिवस्त
वेदुहितागोतमेभिः । प्रजावतोनृवतोऽअश्वबुध्यानुषोगोऽअग्राँऽउपमासिवाजान् ॥ उषस्तमश्यांयशसंसुवीरंदासप्र
वर्गंरयिमश्वबुध्यं । सुदंससाश्रवसायाविभासिवाजप्रसूतासुभगेबृहंतं ॥ विश्वानिदेवीभुवनाभिचक्ष्याप्रतीचीचक्षुरु
र्वियाविभाति । विश्वंजीवंचरसेबोधयंतीविश्वस्यवाचमविदन्मनायोः+ ॥ पुनःपुनर्जायमानापुराणीसमानंवर्णमभि

(१।१४।८) एताउत्याइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमउषाःअंत्यानांतिसृणामश्विनौआद्याश्चतस्रोजगत्यःततोष्टौत्रिष्टुभःअंत्याःषळुष्णिहः

शुंभमाना । श्वघ्नीवकृत्नुर्विजऽआमिनानामर्तस्यदेवीजरयंत्यायुः ॥ २५ ॥ व्यूर्ण्वतीदिवोऽअंतांऽअबोध्यपस्वसारं
सनुतर्युयोति । प्रमिनतीमनुष्यायुगानियोषाजारस्यचक्षसाविभाति ॥ पशूनचित्रासुभगाप्रथानासिंधुर्नक्षोदऽउर्वि
यार्व्यश्वैत् । अमिनतीदैव्यानिव्रतानिसूर्यस्यचेतिरश्मिभिर्दृशाना ॥ उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति । येन
तोकंचतनयंचधामहे ॥ उषोऽअद्येहगोमत्यश्वावतिविभावरि । रेवदस्मेव्युच्छसूनृतावति ॥ युक्ष्वाहिवाजिनीवत्य
श्वाँऽअद्यारुणाँऽउषः । अथानोविश्वासौभगान्यावह ॥ २६ ॥ अश्विनावर्तिरस्मदागोमद्दस्राहिरण्यवत् । अर्वाग्र
थंसमनसानियच्छतं ॥ यावित्थाश्लोकमादिवोज्योतिर्जनायचक्रथुः । आनऽऊर्जंवहतमश्विनायुवं ॥ एहदेवाम
योभुवादस्राहिरण्यवर्तनी । उषर्बुधोवहंतुसोमपीतये ॥ २७ ॥ (१।१४।९) अग्नीषोमाविमंसुमेशृणुतंवृषणाहवं ।
प्रतिसूक्तानिहर्यतंभवतंदाशुषेमयः ॥ अग्नीषोमायोऽअद्यवामिदंवचःसपर्यति । तस्मैधत्तंसुवीर्यंगवांपोषंस्वश्व्यं ॥
अग्नीषोमायऽआहुतिंयोवांदाशाद्धविष्कृतिं । सप्रजयासुवीर्यंविश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥ अग्नीषोमाचेतितद्वीर्यंवांयदमु
ष्णीतमवसंपणिंगाः । अवातिरतंबृसयस्यशेषोविंदतंज्योतिरेकंबहुभ्यः ॥ युवमेतानिदिविरोचनान्यग्निश्चसोमसक्रतू
अधत्तं । युवंसिंधूँऽरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुंचतंगृभीतान् ॥ आन्यंदिवोमातरिश्वाजभारामथ्नादन्यंपरिश्येनो

(१।१४।९)अग्नीषोमाविति द्वादशर्चस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमोग्नीषोमौत्रिष्टुप् आद्यास्तिस्रोनुष्टुभो(ष्टमीजगतीवा)नवम्यादितिस्रोगायत्र्यः।

ऽअद्रेः । अग्नीषोमाब्रह्मणावावृधानोरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकं ॥ २८ ॥ अग्नीषोमाहविषःप्रस्थितस्यवीतंहर्यतंवृषणा
जुषेथां । सुशर्माणास्ववसाहिभूतमथाधत्तंयजमानायशंयोः ॥ योऽअग्नीषोमाहविषासपर्याद्देवद्रीचामनसायोघृतेन ।
तस्यव्रतंरक्षतंपातमंहसोविशेजनायमहिशर्मयच्छतं ॥ अग्नीषोमासवेदसासहूतीवनतंगिरः । संदेवत्राबभूवथुः ॥
अग्नीषोमावनेनवांयोवांघृतेनदाशति । तस्मैदीदयतंबृहत् ॥ अग्नीषोमाविमानिनोयुवंहव्याजुजोषतं । आयातमुप
नःसचा ॥ अग्नीषोमापिपृतमर्वतोनऽआप्यायंतामुस्रियाहव्यसूदः । अस्मेबलानिमघवत्सुधत्तंकृणुतंनोऽअध्वरंश्रुष्टि
मंतं ॥ २९ ॥ (१।१५।१) इमंस्तोममर्हतेजातवेदसेरथमिवसंमहेमामनीषया । भद्राहिनःप्रमतिरस्यसंसद्यग्नेस
ख्येमारिषामावयंतव ॥ यस्मैत्वमायजसेससाधत्यनर्वाक्षेतिदधतेसुवीर्यं । सतूतावनैनमश्नोत्यंहतिरग्ने० ॥ शकेमत्वा
समिधंसाधयाधियस्त्वेदेवाहविरदंत्याहुतं । त्वमादित्याँऽआवहतान्ह्युश्मस्यग्ने० ॥ भरामेध्मंकृणवामाहवींषितेचि
तयंतःपर्वणापर्वणावयं । जीवातवेप्रतरंसाधयाधियोग्ने० ॥ विशांगोपाऽअस्यचरंतिजंतवोद्विपच्चयदुतचतुष्पदक्तु
भिः । चित्रःप्रकेतऽउषसोमहाँऽअस्यग्ने० ॥ ३० ॥ त्वमध्वर्युरुतहोतासिपूर्व्यःप्रशास्तापोताजनुषापुरोहितः । वि

(१।१५।१) इमंस्तोममितिषोडशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोग्निःपूर्वोदेवाद्यस्यादेवाअग्निश्चतन्नोमित्रइत्यंत्यार्धर्चस्यमित्रवरुणादितिसिंधु-
पृथिवीद्यावोजगतीअंत्येत्रिष्टुभौ । (यद्देवत्यंवासूक्तमितिपक्षेऽग्निरेवदेवता) ।

ऋक्सं. अ.१अ.६ ॥ ४२ ॥

श्वाविद्वाँऽआत्विज्याधीरपुष्यस्यग्ने० ॥ योविश्वतःसुप्रतीकःसदृङ्ङसिदूरेचित्सन्तळिदिवातिरोचसे । रात्र्याश्चिदन्धो ऽअतिदेवपश्यस्यग्ने० ॥ पूर्वोदेवाभवतुसुन्वतोरथोस्माकंशंसोऽअभ्यस्तुदूढ्यः । तदाजानीतोतपुष्यतावचोग्ने० ॥ वधैर्दुःशंसाँऽअपदूढ्योजहिदूरेवायेऽअन्तिवाकेचिदत्रिणः । अथायज्ञायगृणतेसुगंकृध्यग्ने० ॥ यदयुक्थाऽअरुषारो हितारथेवातजूतावृषभस्येवतेरवः । आदिन्वसिवनिनोधूमकेतुनाग्ने० ॥ ३१ ॥ अधस्वनादुतबिभ्युःपतत्रिणोद्रप्सा यत्तेयवसादोव्यस्थिरन् । सुगंतत्तेतावकेभ्योरथेभ्योग्ने० ॥ अयंमित्रस्यवरुणस्यधायसेवयातांमरुतांहेळोऽअद्भुतः । मृळासुनोभूत्वेषांमनःपुनरग्ने० ॥ देवोदेवानामसिमित्रोऽअद्भुतोवसुर्वसूनामसिचारुरध्वरे । शर्मन्त्स्यामतववसप्रथ स्तमेग्ने० ॥ तत्तेभद्रंयत्समिद्धःस्वेदमेसोमाहुतोजरसेमृळयत्तमः । दधासिरत्नंद्रविणंचदाशुषेग्ने० ॥ यस्मैत्वंसुद्रविणोददा शोनागास्त्वमदितेसर्वताता । यंभद्रेणशवसाचोदयासिप्रजावताराधसातेस्याम ॥ सत्वमग्नेसौभगत्वस्यविद्वानस्माक मायुःप्रतिरेहदेव । तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिःसिन्धुःपृथिवीऽउतद्यौः ॥ ३२ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

षष्ठाध्यायेवर्गाः ३२ सूक्तानि १४ ऋचः १६३ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं.४१ मरुद्भ्यइदं.३४ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं.४ इंद्रापूषभ्यामिदं.१ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं.४ अदित्याइदं.१ विश्वेदेवेभ्यइदं.९ सोमायेदं.२३ उषसइदं.१५ अश्विभ्यामिदं.३ अग्नीषोमाभ्यामिदं.१२ अग्नयइदं. ७देवाग्निभ्यामिदं (देवेभ्योऽग्निभ्यइदं.) अग्नयइदं.७ अग्निमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवीद्युभ्यइदं.१ ॥ इतिप्रथमेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

मंडल १ अनु.१५ ॥ ४२ ॥

द्वेएकादशौषसायवाग्नेयैसप्तलथानवद्द्रविणोदसेपनोष्टौशुचयेगायत्रंवैश्वानरस्यतृचंवैश्वानरीयंजातवेदसएका जातवेदस्यमेतदादीन्येकभूयांसिसूक्तसहस्रमेतत्तुकश्यपार्षंसयोवृषंकोनावार्षागिराऋज्राश्वांबरीषसहदेवभय मानसुराधसःप्रमंदिनएकादशकुत्सश्चतुस्त्रिष्टुबंतमाद्यागर्भस्नाविण्युपनिषदिमांतेत्यात्रिष्टुप्त्तेष्टौयोनिर्नवचंद्र माएकोनात्यस्त्रितोवावैश्वदेवंहिपांक्तमंत्यात्रिष्टुबष्टमीमहाबृहतीयवमध्यैंद्रंमित्रंसप्तत्रिष्टुबंतंयज्ञस्तृचंयइंद्रा ग्नीसप्तोनैंद्राग्नंतुविह्यष्टौततंनवार्भवंतुपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौतक्षन्पंचांत्यात्रिष्टुबीळेपंचाधिकाश्विनमाद्यौपादौलिङ्गो क्तदेवतावंत्येत्रिष्टुभौ ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओ३म् ॥ (१।१५।२) द्वेविरूपेचरतःस्वर्थेऽअन्यान्यावत्समुपधापयेते । हरिरन्यस्यांभवतिस्वधावाञ्छु क्रोऽअन्यस्यांददृशेसुवर्चाः ॥ दशेमंत्वष्टुर्जनयंतगर्भमतंद्रासोयुवतयोविभृत्रं । तिग्मानीकंस्वयशसंजनेषुविरोचमानं परिषींनयंति ॥ त्रीणिजानापरिभूषंत्यस्यसमुद्रऽएकंदिव्येकमप्सु । पूर्वामनुप्रदिशंपार्थिवानामृतून्प्रशासद्विदधावनु ष्ठु+ ॥ कऽइमंवोनिण्यमाचिकेतवत्सोमातृर्जनयतस्वधाभिः । बह्वीनांगर्भोऽअपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरतिस्वधा वान् ॥ आविष्ट्योवर्धतेचारुरासुजिह्मानामूर्ध्वःस्वयशाऽउपस्थे । उभेत्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीचीसिंहंप्रतिजोषयेते

सं. ८ (१।१५।२) द्वेविरूपेइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सउषोग्निस्त्रिष्टुप् । (इतआरभ्यजातवेदसइत्यंतंशुद्धोग्निर्वा) ।

॥ १ ॥ उभेभद्रेजोषयेतेनमेनेगावोनवाश्राऽउपतस्थुरेवैः । सदक्षाणांदक्षपतिर्बभूवांजंतियंदक्षिणतोहविर्भिः ॥ उद्यं
यमीतिसवितेवबाहूऽउभेसिचौयततेभीमऽऋंजन् । उच्छुक्रमत्कमजतेसिमस्मान्नवामातृभ्योवसनाजहाति ॥ त्वेषंरूपं
कृणुतऽउत्तरंयत्संपृंचानःसदनेगोभिरद्भिः । कविर्बुध्नंपरिमर्मृज्यतेधीःसादेवतातासमितिर्बभूव ॥ उरुतेज्रयःपर्येति
बुध्नंविरोचमानंमहिषस्यधाम । विश्वेभिरग्नेस्वयशोभिरिद्धोदब्धेभिःपायुभिःपाह्यस्मान्+ ॥ धन्वन्स्रोतःकृणुतेगा
तुमूर्मिंशुक्रैरूर्मिभिरभिनक्षतिक्षां । विश्वासनानिजठरेषुधत्तेंतर्नवासुचरतिप्रसूषु ॥ एवानोऽअग्नेसमिधावृधानोरेव
त्पावकश्रवसेविभाहि । तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीऽउतद्यौः+ ॥ २ ॥ (१।१५।३) सप्रत्नथा
सहसाजायमानःसद्यःकाव्यानिबळधत्तविश्वा । आपश्चमित्रंधिषणाचसाधन्देवाऽअग्निंधारयन्द्रविणोदां ॥ सपूर्वं
यानिविदाकव्यतायोरिमाःप्रजाऽअजनयन्मनूनां । विवस्वताचक्षसाद्यामपश्चदेवा० ॥ तमीळतप्रथमंयज्ञसाधंविश
ऽआरीराहुतमृंजसानं । ऊर्जःपुत्रंभरतंसृप्रदानुंदेवा० ॥ समातरिश्वापुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुंतनयायस्वर्वित् । विशां
गोपाजनितारोदस्योर्देवा० ॥ नक्तोषासावर्णमामेम्यानेधापयेतेशिशुमेकंसमीची । द्यावाक्षामारुक्मोऽअंतर्विभातिदे
वा० ॥ ३ ॥ रायोबुध्नःसंगमनोवसूनांयज्ञस्यकेतुर्मन्मसाधनोवेः । अमृतत्वंरक्षमाणासऽएनंदेवा० ॥ नूचपुराचसदनं

(१।१५।३) सप्रत्नथेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोद्रविणोदाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

रयीणांजातस्यचजायमानस्यचक्षां । सतश्चगोपांभवतश्चभूरेर्देवा० ॥ द्रविणोदाद्रविणसस्तुरस्यद्रविणोदाःसनरस्य
प्रयंसत् । द्रविणोदावीरवतीमिषंनोद्रविणोदारासतेदीर्घमायुः ॥ एवानोऽअग्नेसमिधावृधानोरेवत्पावकश्रवसेविभा
हि । तन्नोमित्रोवरुणोमामहंतामदितिःसिंधुःपृथिवीऽउतद्यौः ॥ ४ ॥ (१।१५।४) अपनःशोशुचदघमग्नेशुशु
ग्ध्यारयिं । अपनःशोशुचदघं+ ॥ सुक्षेत्रियासुगातुयावसूयाचयजामहे । अपनः० ॥ प्रयद्भंदिष्ठऽएषांप्रास्माकासश्च
सूरयः । अपनः० ॥ प्रयत्तेऽअग्नेसूरयोजायेमहिप्रतेवयं । अपनः० ॥ प्रयदग्नेःसहस्वतोविश्वतोयंतिभानवः । अप
नः० ॥ त्वंहिविश्वतोमुखविश्वतःपरिभूरसि । अपनः० ॥ द्विषोनोविश्वतोमुखातिनावेवपारय । अपनः० ॥ सनः
सिंधुमिवनावयातिपर्षास्वस्तये । अपनः० ॥ ५ ॥ (१।१५।५) वैश्वानरस्यसुमतौस्यामराजाहिकंभुवनानामभि
श्रीः । इतोजातोविश्वमिदंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण ॥ पृष्टोदिविपृष्टोऽअग्निःपृथिव्यांपृष्टोविश्वाऽओषधीराविवे
श । वैश्वानरःसहसापृष्टोऽअग्निःसनोदिवासरिषःपातुनक्तं ॥ वैश्वानरतवतत्सत्यमस्त्वस्मान्रायोमघवानःसचंतां ।
तन्नोमित्रो० ॥ ६ ॥ (१।१५।६) जातवेदसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः । सनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वा

(१।१५।४) अपनइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सःशुचिरग्निर्गायत्री । (१।१५।५) वैश्वानरस्येतितृचस्यसूक्तस्यकुत्सोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।
(१।१५।६) जातवेदसइत्येकर्चस्यसूक्तस्यमारीचःकश्यपोजातवेदाअग्निस्त्रिष्टुप् ।

नावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥ ७ ॥ (१।१५।७) सयोवृषावृष्ण्येभिःसमोकामहोदिवःपृथिव्याश्चसम्राट् । सतीनस
त्वाहव्योभरेषुमरुत्वान्नोभवत्विंद्रऽऊती+ ॥ यस्यानाप्तःसूर्यस्येवयामोभरेभरेवृत्रहाशुष्मोऽअस्ति । वृषन्तमःसखिभिः
स्वेभिरेवैर्मरु० ॥ दिवोनयस्यरेतसोदुघानाःपंथासोयंतिशवसापरीताः। तरद्द्वेषाःसासहिःपौंस्येभिर्मरु० ॥ सोऽअंगि
रोभिरंगिरस्तमोभूद्वृषावृषभिःसखिभिःसखासन् । ऋग्मिभिर्ऋग्मीगातुभिर्ज्येष्ठोमरु० ॥ ससूनुभिर्नरुद्रेभिर्ऋभ्वान्
षाह्येसासह्वाँऽअमित्रान् । सनीळेभिःश्रवस्यानितूर्वन्मरु० ॥ ८ ॥ समन्युमीःसमदनस्यकर्तास्माकेभिर्नृभिःसूर्यंसन
त् । अस्मिन्नहन्त्सत्पतिःपुरुहूतोमरु० ॥ तमूतयोरणयञ्छूरसातौतंक्षेमस्यक्षितयःकृण्वतत्रां । सविश्वस्यकरुणस्येश
ऽएकोमरु० ॥ तमप्संतशवसऽउत्सवेषुनरोनरमवसेतंधनाय । सोऽअंधेचित्तमसिज्योतिर्विदन्मरु० ॥ ससव्येनयम
तिव्राधतश्चित्सदक्षिणेसंगृभीताकृतानि । सकीरिणाचित्सनिताधनानिमरु० ॥ सग्रामेभिःसनितासरथेभिर्विदेविश्वा
भिःकृष्टिभिर्न्वद्य । सपौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरु० ॥ ९ ॥ सजामिभिर्यत्समजातिमीह्ळेजामिभिर्वापुरुहूतऽएवैः ।
अपांतोकस्यतनयस्यजेषेमरु० ॥ सवज्रभृद्दस्युहाभीमऽउग्रःसहस्रचेताःशतनीथऽऋभ्वा । चम्रीषोनशवसापांचज

(१।१५।७) सयोवृषेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवार्षागिराऋज्राश्वांबरीषसहदेवभयमानसुराधसइंद्रस्त्रिष्टुप् । (इतआरभ्यमरुत्वा
निंद्रइतिकश्चित् । तन्न । सर्वानुक्रमादिभिरनादृतत्वात् ।)

न्योमरु० ॥ तस्यवज्रःक्रंदतिस्मत्स्वर्षादिवोनत्वेषोरवथःशिमीवान् । तंसचंतेसनयस्तंधनानिमरु० ॥ यस्याजस्रंशव
सामानमुक्थंपरिभुजद्रोदसीविश्वतःसीं । सपारिषत्क्रतुभिर्मंदसानोमरु० ॥ नयस्यदेवादेवतानमर्ताऽआपश्चनशव
सोऽअंतमापुः । सप्ररिक्वात्वक्षसाक्ष्मोदिवश्चमरु० ॥ १० ॥ रोहिच्छ्यावासुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षारायऽऋज्राश्वस्य । वृ
षण्वंतंबिभ्रतीधूर्षुरथंमंद्राचिकेतनाहुषीषुविक्षु+ ॥ एतत्त्यत्तऽइंद्रवृष्णऽउक्थंवार्षागिराऽअभिगृणंतिराधः । ऋज्रा
श्वःप्रष्टिभिरंबरीषःसहदेवोभयमानःसुराधाः ॥ दस्यूञ्छिम्यूँश्चपुरुहूतऽएवैर्हत्वापृथिव्यांशर्वानिबर्हीत् । सनत्क्षेत्रं
सखिभिःश्वित्न्येभिःसनत्सूर्यंसनदपःसुवज्रः ॥ विश्वाहेंद्रोऽअधिवक्तानोऽअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजं । तन्नोमित्रो०
॥ ११ ॥ (१।१५।८) प्रमंदिनेपितुमदर्चतावचोयःकृष्णगर्भानिरहन्नृजिश्वना । अवस्यवोवृषणंवज्रदक्षिणंमरुत्वंतं
सख्यायहवामहे ॥ योव्यंसंजाहृषाणेनमन्युनायःशंबरंयोऽअहन्पिप्रुमव्रतं । इंद्रोयःशुष्णमशुषंन्यावृणङ्मरु० ॥
यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यंमहद्यस्यव्रतेवरुणोयस्यसूर्यः । यस्येंद्रस्यसिंधवःसश्चतिव्रतंमरु० ॥ योऽअश्वानांयोगवांगोपति
र्वशीयऽआरितःकर्मणिकर्मणिस्थिरः । वीळोश्चिदिंद्रोयोऽअसुन्वतोवधोमरु० ॥ योविश्वस्यजगतःप्राणतस्पतिर्योब्रह्म
णेप्रथमोगाऽअविंदत् । इंद्रोयोदस्यूँरधराँऽअवातिरन्मरु० ॥ यःशूरेभिर्हव्योयश्चभीरुभिर्योधावद्भिर्हूयतेयश्चजिग्यु

(१।१५।८) प्रमंदिनइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रोजगतीअंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः । (आद्यागर्भस्राविणीतिगुणः) ।

भिः । इंद्रंयंविश्वाभुवनाभिसंदधुर्मरु० ॥ १२ ॥ रुद्राणामेतिप्रदिशाविचक्षणोरुद्रेभिर्योषातनुतेपृथुज्रयः । इंद्रंम
नीषाऽअभ्यर्चतिश्रुतंमरु० ॥ यद्वामरुत्वःपरमेसधस्थेयद्वावमेवृजनेमादयासे । अतऽआयाह्यध्वरंनोऽअच्छात्वाया
हविश्चकृमासत्यराधः ॥ त्वायेंद्रसोमंसुषुमासुदक्षत्वायाहविश्चकृमाब्रह्मवाहः । अधानियुत्वःसगणोमरुद्भिरस्मिन्य
ज्ञेबर्हिषिमादयस्व ॥ मादयस्वहरिभिर्येतऽइंद्रविष्यस्वशिप्रेविसृजस्वधेने । आत्वासुशिप्रहरयोवहंतूशन्हव्यानिप्रति
नोजुषस्व ॥ मरुत्स्तोत्रस्यवृजनस्यगोपावयमिंद्रेणसनुयामवाजं । तन्नोमित्रो० ॥ १३ ॥ (१।१५।९) इमांतेधियंप्र
भरेमहोमहीमस्यस्तोत्रेधिषणायत्तऽआनजे । तमुत्सवेचप्रसवेचसासहिमिंद्रंदेवासःशवसामदन्ननु ॥ अस्यश्रवोनद्यः
सप्तबिभ्रतिद्यावाक्षामापृथिवीदर्शतंवपुः । अस्मेसूर्याचंद्रमसाभिचक्षेश्रद्धेकमिंद्रचरतोवितर्तुरं+ ॥ तंस्मारथंमघव
न्प्रावसातयेजैत्रंयंतेऽअनुमदामसंगमे । आजानऽइंद्रमनसापुरुष्टुतत्वायद्भ्योमघवञ्छर्मयच्छनः ॥ वयंजयेमत्वयायु
जावृतमस्माकमंशमुदवाभरेभरे । अस्मभ्यमिंद्रवरिवःसुगंकृधिप्रशत्रूणांमघवन्वृष्ण्यारुज ॥ नानाहित्वाहवमानाज
नाऽइमेधनानांधर्तरवसाविपन्यवः । अस्माकंस्मारथमातिष्ठसातयेजैत्रंह्यिंद्रनिभृतंमनस्तव ॥ १४ ॥ गोजिताबाहूऽ ॥ ४५ ॥
अमितक्रतुःसिमःकर्मन्कर्मञ्छतमूतिःखजंकरः । अकल्पऽइंद्रःप्रतिमानमोजसाथाजनाविह्वयंतेसिषासवः ॥ उच्चैश्

(१।१५।९) इमांतइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

तान्मघवञ्छुचभूयसऽउत्सहस्राद्रिरिचेकृष्टिषुश्रवः । अमात्रंत्वाधिषणातित्विषेमह्यधावृत्राणिजिघ्नसेपुरंदर ॥ त्रिवि
ष्टिधातुप्रतिमानमोजसस्तिस्रोभूमीर्नृपतेत्रीणिरोचना । अतीदंविश्वंभुवनंववक्षिथाशत्रुरिंद्रजनुषासनादसि ॥ त्वां
देवेषुप्रथमंहवामहेत्वंबभूथपृतनासुसासहिः । सेमंनःकारुमुपमन्युमुद्भिदमिंद्रःकृणोतुप्रसवेरथंपुरः+ ॥ त्वंजिगेथन
धनारुरोधिथार्भेष्वाजामघवन्महत्सुच । त्वामुग्रमवसेसंशिशीमस्यथानऽइंद्रहवनेषुचोदय ॥ विश्वाहेंद्रोऽअधिवक्ता
नोऽअस्त्वपरिह्वृताःसनुयामवाजं । तन्नोमित्रो० ॥ १५ ॥ (१।१५।१०) तत्तऽइंद्रियंपरमंपराचैरधारयंतकवयःपुरे
दं । क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्यसमीपृच्यतेसमनेवकेतुः+ ॥ सधारयत्पृथिवींपप्रथच्चवज्रेणहत्वानिरपःससर्ज । अह
न्नहिमभिनद्रौहिणंव्यहन्व्यंसंमघवाशचीभिः ॥ सजातूभर्माश्रद्दधानऽओजःपुरोविभिंदन्नचरद्विदासीः । विद्वान्व
ज्रिन्दस्यवेहेतिमस्यार्यंसहोवर्धयाद्युम्नमिंद्र ॥ तदूचुषेमानुषेमायुगानिकीर्तेन्यंमघवानामबिभ्रत् । उपप्रयन्दस्युहत्या
यवज्रीयद्धसूनुःश्रवसेनामदधे+ ॥ तदस्येदंपश्यताभूरिपुष्टंश्रदिंद्रस्यधत्तनवीर्याय । सगाऽअविंदत्सोऽअविंददश्वान्त्स
ऽओषधीःसोऽअपःसवनानि ॥ १६ ॥ भूरिकर्मणेवृषभायवृष्णेसत्यशुष्मायसुनवामसोमं । यऽआदृत्यापरिपंथीवशू
रोयज्वनोविभजन्नेतिवेदः ॥ तदिंद्रप्रेववीर्यंचकर्थयत्ससंतंवज्रेणाबोधयोहिं । अनुत्वापत्नीर्हृषितंवयश्चविश्वेदेवासोऽ

(१।१५।१०) तत्तइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

अमदन्ननुत्वा ॥ शुष्णंपिप्रुंकुयवंवृत्रमिंद्रयदावधीर्विपुरःशंबरस्य । तन्नोमित्रो० ॥ १७ ॥ (१।११५।११) योनिष्ट ऽइंद्रनिषदेऽअकारितमानिषीदस्वानोनार्वा । विमुच्यावयोवसायाश्वान्दोषावस्तोर्वहीयसःप्रपित्वे ॥ ओत्येनरऽइं द्रमूतयेगुर्नूचित्तान्सद्योऽअध्वनोजगम्यात् । देवासोमन्युंदासस्यश्चम्नन्तेनऽआवक्षन्त्सुवितायवर्णं ॥ अवत्मनाभर तेकेतवेदाऽअवत्मनाभरतेफेनमुदन् । क्षीरेणस्नातःकुयवस्ययोषेहतेतेस्यातांप्रवणेशिफायाः ॥ युयोपनाभिरुपरस्या योःप्रपूर्वाभिस्तिरतेराष्टिशूरः । अंजसीकुलिशीवीरपत्नीपयोहिन्वानाऽउदभिर्भरंते ॥ प्रतियत्स्यानीथादर्शिदस्योरो कोनाच्छासदनंजानतीगात् । अधस्मानोमघवन्चर्कृतादिन्मानोमघेवनिष्षपीपरादाः ॥ १८ ॥ सत्वंनऽइंद्रसूर्येसोऽ अप्स्वनागास्त्वऽआभंजजीवशंसे । मांतरांभुजमारीरिषोनःश्रद्धितंतेमहतऽइंद्रियाय ॥ अधामन्येश्रत्तेऽअस्माऽअ धायिवृषाचोदस्वमहतेधनाय । मानोऽअकृतेपुरुहूतयोनाविंद्रक्षुध्यद्भ्योवयऽआसुतिंदाः ॥ मानोवधीरिंद्रमापरादा मानःप्रियाभोजनानिप्रमोषीः । आंडामानोमघवन्छक्रनिर्भेन्मानःपात्राभेत्सहजानुषाणि ॥ अर्वाङेहिसोमकामंत्वा हुरयंसुतस्तस्यपिबामदाय । उरुव्यचाजठरऽआवृषस्वपितेवनःशृणुहिहूयमानः ॥ १९ ॥ (१।११५।१२) चंद्रमाऽ

(१।११५।११) योनिष्टइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१।११५।१२) चंद्रमाइत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोविश्वेदेवाः पंक्तिःअंत्यात्रिष्टुप्अष्टमीमहाबृहतीयवमध्या । (सूक्तभेदप्रयोगपक्षेतुआद्यायाविश्वेदेवाःद्वितीयायारोदसीतृतीयायाविश्वेदेवाःचतुर्थ्याअग्नि

अप्स्व१न्तरासुपर्णोधावतेदिवि । नवोहिरण्यनेमयःपदंविंदंतिविद्युतोवित्तंमेऽअस्यरोदसी ॥ अर्थमिद्वाऽउऽअर्थिन ऽआजायायुवतेपतिं । तुंजातेवृष्ण्यंपयःपरिदायरसंदुहेवित्तं० ॥ मोषुदेवाऽअदःस्व१रवपादिदिवस्परि । मासोम्य स्यशंभुवःशूनेभूमकदाचनवित्तं० ॥ यज्ञंपृच्छाम्यवमंसतद्दूतोविवोचति । क्वऽऋतंपूर्व्यंगतंकस्तद्बिभर्तिनूतनोवित्तं० ॥ अमीयेदेवाःस्थनत्रिष्वारोचनेदिवः । कद्वऽऋतंकदनृतंक्वप्रत्नावऽआहुतिर्वित्तं० ॥ २० ॥ कद्वऽऋतस्यधर्णसिकद्व रुणस्यचक्षणं । कदर्यम्णोमहस्पथातिक्रामेमदूढ्योवित्तं० ॥ अहंसोऽअस्मियःपुरासुतेवदामिकानिचित् । तंमाव्यं त्याध्यो३ वृकोनतृष्णजंमृगंवित्तं० ॥ संमातपंत्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः । मूषोनशिश्नाव्यदंतिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्र तोवित्तं० ॥ अमीयेसप्तरश्मयस्तत्रामेनाभिरातता । त्रितस्तद्वेदाप्त्यःसजामित्वायरेभतिवित्तं० ॥ अमीयेपंचोक्षणो मध्येतस्थुर्महोदिवः । देवत्रानुप्रवाच्यंसध्रीचीनानिवावृतुर्वित्तं० ॥ २१ ॥ सुपर्णाऽएतऽआसतेमध्यऽआरोधनेदि वः । तेसेधंतिपथोवृकंतरंतंयह्वतीरपोवित्तं० ॥ नव्यंतदुक्थ्यंहितंदेवासःसुप्रवाचनं । ऋतमर्षंतिसिंधवःसत्यंतातान सूर्योवित्तं० ॥ अग्नेतवत्यदुक्थ्यंदेवेष्वस्त्याप्यं । सनःसत्तोमनुष्वदादेवान्यक्षिविदुष्टरोवित्तं० ॥ सत्तोहोतामनुष्वदा

रोदस्यःततस्तिसृणांविश्वेदेवाःअष्टम्याइंद्ररोदस्यःनवम्याःसूर्यरश्मिरोदस्यःदशम्याविश्वेदेवाःएकादश्याःसूर्यरश्मिरोदस्यःद्वादश्याविश्वेदे वाःततोद्वयोरग्निरोदसीततएकस्यावरुणरोदस्यःततोद्वयोर्विश्वेदेवाःततएकस्यारोदसीअंत्यायाविश्वेदेवाः । उत्तरसूक्तद्वयेविश्वेदेवाएव) ।

देवाँऽअच्छाविदुष्टरः । अग्निर्हव्यासुपूदतिदेवोदेवेषुमेधिरोवित्तं० ॥ ब्रह्माकृणोतिवरुणोगातुविदंतमीमहे । व्यूर्णो
तिहृदामतिंनव्योजायतामृतंवित्तं० ॥ २२ ॥ असौयःपंथाऽआदित्योदिविप्रवाच्यंकृतः । नसदेवाऽअतिक्रमेतंम
र्तासोनपश्यथवित्तं० ॥ त्रितःकूपेवहितोदेवान्हवतऽऊतये । तच्छुश्रावबृहस्पतिःकृण्वन्नंहूरणादुरुवित्तं० ॥ अरुणो
मासकृद्वृकःपथायंतंददर्शहि । उज्जिहीतेनिचाय्यातष्टेवपृष्ठ्यामयीवित्तं० ॥ एनांगूषेणवयमिंद्रवंतोभिष्यामवृजनेस
र्ववीराः । तन्नोमित्रो० ॥ २३ ॥ (१।१६।१) इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमूतयेमारुतंशर्धोऽअदितिंहवामहे । रथंनदुर्गा
द्वसवःसुदानवोविश्वस्मान्नोऽअंहसोनिष्पिपर्तन ॥ तऽआदित्याऽआगतासर्वतातयेभूतदेवावृत्रतूर्येषुशंभुवः । रथंन० ॥
अवंतुनःपितरःसुप्रवाचनाऽउतदेवीदेवपुत्रेऽऋतावृधा । रथंन० ॥ नराशंसंवाजिनंवाजयन्निहक्षयद्वीरंपूषणंसुम्नैरी
महे । रथंन० ॥ बृहस्पतेसदमिन्नःसुगंकृधिशंयोर्यत्तेमनुर्हितंतदीमहे । रथंन० ॥ इंद्रंकुत्सोवृत्रहणंशचीपतिंकाटेनि
बाळ्हऽऋषिरह्वदूतये । रथंन० ॥ देवैर्नोदेव्यदितिर्निपातुदेवस्त्रातात्रायतामप्रयुच्छन् । तन्नोमित्रो० ॥ २४ ॥
(१।१६।२) यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नमादित्यासोभवतामृळयंतः । आवोर्वाचीसुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्यावरिवोवित्त

(१।१६।१) इंद्रंमित्रमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोविश्वेदेवाजगतीअंत्यात्रिष्टुप् । (१।१६।२) यज्ञोदेवानामितितृचस्यसूक्तस्य
कुत्सोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

रासत् ॥ उपनोदेवाऽअवसागमंत्वंगिरसांसामभिःस्तूयमानाः । इंद्रऽइंद्रियैर्मरुतोमरुद्भिरादित्यैर्नोऽअदितिःशर्मयं
सत् ॥ तन्नऽइंद्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमातत्सविताचनोधात् । तन्नोमित्रो० ॥ २५ ॥ (१।१६।३) यऽइंद्राग्नी
चित्रतमोरथोवामभिविश्वानिभुवनानिचष्टे । तेनायातंसरथंतस्थिवांसाथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥ यावदिदंभुवनंवि
श्वमस्त्युरुव्यचावरिमतागभीरं । तावाँऽअयंपातवेसोमोऽअस्त्वरमिंद्राग्नीमनसेयुवभ्यां ॥ चक्राथेहिसध्र्य१ङ्नाम
भद्रंसध्रीचीनावृत्रहणाऽउतस्थः । ताविंद्राग्नीसध्र्यंचानिषद्यावृष्णःसोमस्यवृषणावृषेथां ॥ समिद्धेष्वग्निष्वानजाना
यतस्रुचाबर्हिरुतिस्तिराणा । तीव्रैःसोमैःपरिषिक्तेभिरर्वागेंद्राग्नीसौमनसाययातं ॥ यानींद्राग्नीचक्रथुर्वीर्याणियानि
रूपाण्युतवृष्ण्यानि । यावांप्रत्नानिसख्याशिवानितेभिःसोमस्यपिबतंसुतस्य ॥ २६ ॥ यदब्रवंप्रथमंवांवृणानो३यंसो
मोऽअसुरैर्नोविहव्यः । तांसत्यांश्रद्धामभ्याहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य ॥ यदिंद्राग्नीमदथःस्वेदुरोणेयद्ब्रह्मणिरा
जनिवायजत्रा । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीयदुषुतुर्वशेषुयद्द्रुह्युष्वनुषुपूरुषुस्थः । अतःपरिवृषणा
वाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीऽअवमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यांपरमस्यामुतस्थः । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥
यदिंद्राग्नीपरमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यामवमस्यामुतस्थः । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीदिविष्ठोयत्पृथि

(१।१६।३) यइंद्राग्नीइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्राग्नीत्रिष्टुप् ।

व्यांयत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ यदिंद्राग्नीऽउदितासूर्यस्यमध्येदिवःस्वधयामादयेथे ।
अतःपरिवृषणावाहियातमथा० ॥ एवेंद्राग्नीपपिवांसासुतस्यविश्वास्मभ्यंसंजयतंधनानि । तन्नोमित्रो० ॥ २७ ॥
(१।१६।४) विह्यख्यंमनसावस्यंऽइच्छन्निंद्राग्नीज्ञासऽउतवासजातान् । नान्यायुवत्प्रमतिरस्तिमह्यंसवांधियंवाज
यंतीमतक्षं ॥ अश्रवंहिभूरिदावत्तरावांविजामातुरुतवाघास्यालात् । अथासोमस्यप्रयतीयुवभ्यामिंद्राग्नीस्तोमंजनया
मिनव्यं ॥ माच्छेद्मरश्मीँरितिनाधमानाःपितृणांशक्तीरनुयच्छमानाः । इंद्राग्निभ्यांकंवृषणोमदंतिताह्यद्रीधिषणा
याऽउपस्थे ॥ युवाभ्यांदेवीधिषणामदायेंद्राग्नीसोममुशतीसुनोति । तावश्विनाभद्रहस्तासुपाणीऽआधावतंमधुनापृ
ङ्क्तमप्सु⁺ ॥ युवामिंद्राग्नीवसुनोविभागेतवस्तमाशुश्रववृत्रहत्ये । तावासद्याबर्हिषियज्ञेऽअस्मिन्प्रचर्षणीमादयेथांसुत
स्य ॥ २८ ॥ प्रचर्षणिभ्यःपृतनाहवेषुप्रपृथिव्यारिरिचाथेदिवश्च । प्रसिंधुभ्यःप्रगिरिभ्योमहित्वाप्रेंद्राग्नीविश्वाभुव
नात्यन्या⁺ ॥ आभरतंशिक्षतंवज्रबाहूऽअस्माँऽइंद्राग्नीऽअवतंशचीभिः । इमेनुतेरश्मयःसूर्यस्ययेभिःसपित्वंपितरोनऽ
आसन् ॥ पुरंदराशिक्षतंवज्रहस्तास्माँऽइंद्राग्नीऽअवतंभरेषु । तन्नोमित्रो० ॥ २९ ॥ (१।१६।५) ततंमेऽअपस्तदु
तायतेपुनःस्वादिष्ठाधीतिरुचथायशस्यते । अयंसमुद्रऽइहविश्वदेव्यःस्वाहाकृतस्यसमुतृप्णुतऽऋभवः ॥ आभोगयं

(१।१६।४) विह्यख्यमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकुत्सइंद्राग्नीत्रिष्टुप् । (१।१६।५) ततंमइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकुत्सऋभवोजगतीपंचम्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

प्रयदिच्छंतऽऐतनापाकाःप्रांचोममकेचिदापयः । सौधन्वनासश्चरितस्यभूमनागच्छतसवितुर्दाशुषोगृहं⁺ ॥ तत्सवि
तावोमृतत्वमासुवदगोह्यंयच्छ्रवयंतऽऐतन । त्यंचिच्चमसमसुरस्यभक्षणमेकंसंतमकृणुताचतुर्वयं ॥ विष्ट्वीशमीतरणि
त्वेनवाघतोमर्तासःसंतोऽअमृतत्वमानशुः । सौधन्वनाऽऋभवःसूरचक्षसःसंवत्सरेसमपृच्यंतधीतिभिः ॥ क्षेत्रमिव
विममुस्तेजनेनँऽएकंपात्रमृभवोजेहमानं । उपस्तुताऽउपमंनाधमानाऽअमर्त्येषुश्रवऽइच्छमानाः ॥ ३० ॥ आमनी
षामंतरिक्षस्यनृभ्यःस्रुचेवघृतंजुहवामविद्मना । तरणित्वायेपितुरस्यसश्चिरऽऋभवोवाजमरुहन्दिवोरजः ॥ ऋभुर्नऽइंद्रः
शवसानवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः । युष्माकंदेवाऽअवसाहनिप्रियेऽभितिष्ठेमपृत्सुतीरसुन्वतां ॥ निश्चर्मणऽऋभ
वोगामपिंशतसंवत्सेनासृजतामातरंपुनः । सौधन्वनासःस्वपस्यानरोजिव्रीयुवानापितराकृणोतन ॥ वाजेभिर्नोवा
जसातावविड्ढ्यृभुमाँऽइंद्रचित्रमादर्षिराधः । तन्नोमित्रो० ॥ ३१ ॥ (१।१६।६) तक्षन्रथंसुवृतंविद्मनापसस्तक्ष
न्हरीऽइंद्रवाहावृषण्वसू । तक्षन्पितृभ्यामृभवोयुवद्वयस्तक्षन्वत्सायमातरंसचाभुवं ॥ आनोयज्ञायतक्षतऽऋभुमद्वयः
क्रत्वेदक्षायसुप्रजावतीमिषं । यथाक्षयामसर्ववीरयाविशातन्नःशर्धायधासथास्विंद्रियं⁺ ॥ आतक्षतसातिमस्मभ्यमृ
भवःसातिंरथायसातिमर्वतेनरः । सातिंनोजैत्रींसंमहेतविश्वहाजामिमजामिंपृतनासुसक्षणिं ॥ ऋभुक्षणमिंद्रमाहुवऽ

(१।१६।६) तक्षन्रथमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकुत्सऋभवोजगतीअंत्यात्रिष्टुप् ।

ऊतयऽऋभून्वाजान्मरुतःसोमपीतये । उभामित्रावरुणानूनमश्विनातेनोहिन्वंतुसातयेधियेजिषे+ ॥ ऋभुर्भरायसं
शिशातुसातिंसमर्यजिद्वाजोऽअस्माँऽअविष्टु । तन्नोमित्रो० ॥ ३२ ॥ (१।१६।७) ईळेद्यावापृथिवीपूर्वचित्तयेग्निंघ
र्मंसुरुचंयामन्निष्टये । याभिर्भरेकारमंशायजिन्वथस्ताभिरूषुऽऊतिभिरश्विनागतं ॥ युवोर्दानायसुभराऽअसश्चतो
रथमातस्थुर्वचसंनमंतवे । याभिर्धियोवथःकर्मन्निष्टयेताभि० ॥ युवंतासाँदिव्यस्यप्रशासनेविशांक्षयथोऽअमृतस्यम
ज्मना । याभिर्धेनुमस्वं१पिन्वथोनराताभि० ॥ याभिःपरिज्मातनयस्यमज्मनाद्विमातातूर्षुतरणिर्विभूषति । याभि
स्त्रिमंतुरभवद्विचक्षणस्ताभि० ॥ याभीरेभंनिवृतंसितमद्भ्यऽउद्वंदनमैरयतंस्वर्दृशे । याभिःकण्वंप्रसिषासंतमावतंता
भि० ॥ ३३ ॥ याभिरंतकंजसमानमारणेभुज्युंयाभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः । याभिःकर्कंधुंवय्यंचजिन्वथस्ताभि० ॥
याभिःशुचंतिंधनसांसुषंसदंतप्तंघर्ममोम्यावंतमत्रये । याभिःपृश्निगुंपुरुकुत्समावतंताभि० ॥ याभिःशचीभिर्वृषणाप
रावृजंप्रांधंश्रोणंचक्षसऽएतवेकृथः । याभिर्वर्तिकांग्रसितामुंचतंताभि० ॥ याभिःसिंधुंमधुमंतमसश्चतंवसिष्ठंयाभि
रजरावजिन्वतं । याभिःकुत्संश्रुतर्यंनर्यमावतंताभि० ॥ याभिर्विश्पलांधनसामथर्व्यंसहस्रमीळ्हऽआजावजिन्वतं ।
याभिर्वशमश्व्यंप्रेणिमावतंताभि० ॥ ३४ ॥ याभिःसुदानूऽऔशिजायवणिजेदीर्घश्रवसेमधुकोशोऽअक्षरत् । कक्षी ॥ ४९ ॥

(१।१६।७) ईळेद्यावापृथिवीइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकुत्सःआद्यायाद्यावापृथिव्यग्न्यश्विनःशिष्टानामश्विनौजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

वंतंस्तोतारंयाभिरावतंताभि० ॥ याभीरसांक्षोदसोद्नःपिपिन्वथुरनश्वंयाभीरथमावतंजिषे । याभिस्त्रिशोकऽउस्त्रि
याऽउदाजतताभि० ॥ याभिःसूर्यंपरियाथःपरावतिमंधातारंक्षैत्रपत्येष्वावतं । याभिर्विप्रंप्रभरद्वाजमावतंताभि० ॥
याभिर्महामतिथिग्वंकशोजुवंदिवोदासंशंबरहत्यऽआवतं । याभिःपूर्भिद्येत्रसदस्युमावतंताभि० ॥ याभिर्वम्रंविपि
पानमुपस्तुतंकलिंयाभिर्वित्तजानिंदुवस्यथः । याभिर्व्यश्वमुतपृथिमावतंताभि० ॥ ३५ ॥ याभिर्नराशयवेयाभिरत्र
येयाभिःपुरामनवेगातुमीषथुः । याभिःशारीराजतंस्यूमरश्मयेताभि० ॥ याभिःपठर्वाजठरस्यमज्मनाग्निर्नादीदेच्चि
तऽइद्धोऽअज्मन्ना । याभिःशर्यातमवथोमहाधनेताभि० ॥ याभिरंगिरोमनसानिरण्यथोग्रंगच्छथोविवरेगोऽअर्ण
सः । याभिर्मनुंशूरमिषासमावतंताभि० ॥ याभिःपत्नीर्विमदायन्यूहथुराघवायाभिररुणीरशिक्षतं । याभिःसुदासऽ
ऊहथुःसुदेव्यं१ताभि० ॥ याभिःशंतातीभवथोददाशुषेभुज्युंयाभिरवथोयाभिरध्रिगुं । ओम्यावतींसुभरामृतस्तुभं
ताभि० ॥ ३६ ॥ याभिःकृशानुमसनेदुवस्यथोजवेयाभिर्यूनोऽअर्वंतमावतं । मधुप्रियंभरथोयत्सरड्भ्यस्ताभि० ॥
याभिर्नरंगोषुयुधंनृषाह्येक्षेत्रस्यसातातनयस्यजिन्वथः । याभीरथाँऽअवथोयाभिरर्वतस्ताभि० ॥ याभिःकुत्समार्जुनेयं
शतक्रतूप्रतुर्वीतिंप्रचदभीतिमावतं । याभिर्ध्वसंतिंपुरुषंतिमावतंताभि० ॥ अप्नस्वतीमश्विनावाचमस्मेकृतंनोदस्रावृ

ऋक्सं. अ.१अ.८ ॥ ५०॥

षणामनीषां । अद्यूत्येवसेनिह्वयेवांवृधेचनोभवतंवाजसातौ ॥ द्युभिरक्तुभिःपरिपातमस्मानरिष्टेभिरश्विनासौभगे भिः । तन्नोमित्रो० ॥ ३७ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

मंडलं १ अनु. १६

सप्तमाध्याये वर्गाः ३७ सूक्तानि १८ ऋचः १७९॥ त्यागः ॥ उषसेग्नयइदं. ११ द्रविणोदसेग्नयइदं. ९ अग्नयेशुचयइदं. ८ अग्नयेवैश्वानरायेदं. ३ जातवेदसेग्नयइदं. इंद्रायेदं. ५८ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. २९ [भे. प. विश्वेभ्योदेवेभ्य. रोदसीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्निरोदसीभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ इंद्ररोदसीभ्य. सूर्यरश्मिरोदसीभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सूर्यरश्मिरोदसीभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्निरोदसीभ्य. २ वरुणरोदसीभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ रोदसीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ११] इंद्राग्निभ्यामिदं. २१ ऋभुभ्यइदं. १४ द्यावापृथिव्यग्न्यश्विभ्यइदं. अश्विभ्यामिदं.२४ ॥ इतिप्रथमेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

इदंविंशतिरुषस्यँद्वितीयोर्धर्चोरात्रेश्चैमाएकादशरौद्रँद्वित्रिष्टुबंतंचित्रंषट्सौर्यंनासत्याभ्यांपंचाधिकाकक्षीवान्दैर्घतमसऽउशिकप्रसूतआश्विनंवैमध्वआवामेकादशावांरथंदशजागतंकाराधद्वादशात्यादुःस्वप्ननाशिन्याद्यागायत्रीद्वितीयाककुप्तृतीयाचतुर्थ्यौकाविराण्नष्टरूप्यौपंचमीतनुशिराषष्ठ्यक्षरैरुष्णिग्विष्टारबृहतीकृतिर्विराट्तिस्रोगायत्र्यःकदित्थापंचोनावैश्वदेवंवा ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ५० ॥

हरिः३ओम् (१।१६।८) इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरागाच्चित्रःप्रकेतोऽअजनिष्टविभ्वा । यथाप्रसूतासवितुःसवायँ

(१।१६।८) इदंश्रेष्ठमितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकुत्सउषाद्वितीयायाअर्धर्चोरात्रिस्त्रिष्टुप् ।

ऽएवारात्र्युषसेयोनिमारैक् ॥ रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागादारैगुकृष्णासदनान्यस्याः । समानबंधूऽअमृतेऽअनूचीद्यावावर्णंचरतऽआमिनाने ॥ समानोऽअध्वास्वस्रोरनंतस्तमन्यान्याचरतोदेवशिष्टे । नमेथेतेनतस्थतुःसुमेकेनक्तोषासासमनसाविरूपे ॥ भास्वतीनेत्रीसूनृतानामचेतिचित्राविदुरोनऽआवः । प्रार्प्याजगद्व्युनोरायोऽअख्यदुषाऽअजीगर्भुवनानिविश्वा ॥ जिह्मश्ये३चरितवेमघोन्याभोगयऽइष्टयेरायऽउत्वं । दभ्रंपश्यद्भ्यऽउर्वियाविचक्षऽउषा० ॥ ॥ १ ॥ क्षत्रायत्वंश्रवसेत्वंमहीयाऽइष्टयेत्वमर्थमिवत्वमित्यै । विसदृशाजीवितामिप्रचक्षऽउषा० ॥ एषादिवोदुहितापत्यदर्शिव्युच्छंतीयुवतिःशुक्रवासाः । विश्वस्येशानापार्थिवस्यवस्वऽउषोऽअद्येहसुभगेव्युच्छ ॥ परायतीनामन्वेतिपाथऽआयतीनांप्रथमाशश्वतीनां । व्युच्छंतीजीवमुदीरयंत्युषामृतंकंचनबोधयंती ॥ उषोयदग्निंसमिधेचकर्थवियदावश्चक्षसासूर्यस्य । यन्मानुषान्यक्ष्यमाणाँऽअजीगस्तद्देवेषुचकृषेभद्रमप्नः ॥ कियात्यायत्समयाभवातियाव्यूषुर्याश्चनूनंव्युच्छान् । अनुपूर्वाःकृपतेवावशानाप्रदीध्यानाजोषमन्याभिरेति ॥ २ ॥ ईयुष्टेयेपूर्वतरामपश्यन्व्युच्छंतीमुषसंमर्त्यासः । अस्माभिरूनुप्रतिचक्ष्याभूदोतेयंतियेऽअपरीषुपश्यान् ॥ यावयद्द्वेषाऽऋतपाऽऋतेजाःसुम्नावरीसूनृताईरयंती । सुमंगलीर्बिभ्रतीदेववीतिमिहाद्योषःश्रेष्ठतमाव्युच्छ ॥ शश्वत्पुरोषाव्युवासदेव्यथोऽअद्येदंव्यावोमघोनी । अथोव्युच्छादुत्तराँऽअनुद्यूनजरामृताचरतिस्वधाभिः ॥ व्यँ१जिभिर्दिवऽआतास्वद्यौदपकृष्णांनिर्णिजंदेव्यावः ।

प्रबोधयंत्यरुणेभिरश्वैरोषायातिसुयुजारथेन ॥ आवहंतीपोष्यावार्याणिचित्रंकेतुंकृणुतेचेकिताना । ईयुषीणामुपमा
शश्वंतीनांविभातीनांप्रथमोषाव्यश्वैत् ॥ ३ ॥ उदीर्ध्वंजीवोऽअसुर्नऽआगादपप्रागात्तमऽआज्योतिरेति । आरैक्पं
थांयातवेसूर्यायागन्मयत्रप्रतिरंतऽआयुः ॥ स्यूमनावाचऽउदियर्तिवह्निःस्तवानोरेभऽउषसोविभातीः । अद्यातदुच्छ
गृणतेमघोन्यस्मेऽआयुर्निदिदीहिप्रजावत् ॥ यागोमतीरुषसःसर्ववीराव्युच्छंतिदाशुषेमर्त्याय । वायोरिवसूनृतानामु
दर्केताऽअश्वदाऽअश्ववत्सोमसुत्वा ॥ मातादेवानामदितेरनीकंयज्ञस्यकेतुर्बृहतीविभाहि । प्रशस्तिकृद्ब्रह्मणेनोव्यु१
च्छानोजनेजनयविश्ववारे ॥ यच्चित्रमप्नऽउषसोवहंतीजानायशशमानायभद्रं । तन्नोमित्रो० ॥ ४ ॥ (१।११६।९)
इमारुद्रायतवसेकपर्दिनेक्षयद्वीरायप्रभरामहेमतीः । यथाशमसद्द्विपदेचतुष्पदेविश्वंपुष्टंग्रामेऽअस्मिन्ननातुरं+ ॥ मृ
ळानोरुद्रोतनोमयस्कृधिक्षयद्वीरायनमसाविधेमते । यच्छंचयोश्चमनुरायेजेपितातदश्यामतवरुद्रप्रणीतिषु ॥ अश्या
मतेसुमतिंदेवयज्ययाक्षयद्वीरस्यतवरुद्रमीढ्वः । सुम्नायन्निद्विशोऽअस्माकमाचरारिष्टवीराजुहवामतेहविः+ ॥ त्वेषं
वयंरुद्रंयज्ञसाधंवंकुंकविमवसेनिह्वयामहे । आरेऽअस्मद्दैव्यंहेळोऽअस्यतुसुमतिमिद्वयमस्यावृणीमहे ॥ दिवोवराहम ॥ ५१ ॥
रुषंकपर्दिनंत्वेषंरूपंनमसानिह्वयामहे । हस्तेबिभ्रद्भेषजावार्याणिशर्मवर्मच्छर्दिरस्मभ्यंयंसत् ॥ ५ ॥ इदंपित्रेमरुतामुच्यते

(१।११६।९) इमारुद्रायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकुत्सोरुद्रोजगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

वचःस्वादोःस्वादीयोरुद्रायवर्धनं । रास्वाचनोऽअमृतमर्तभोजनंत्मनेतोकायतनयायमृळ ॥ मानोमहांतमुतमानोऽअर्भ
कंमानऽउक्षंतमुतमानऽउक्षितं । मानोवधीःपितरंमोतमातरंमानःप्रियास्तन्वोरुद्ररीरिषः ॥ मानस्तोकेतनयेमानऽआयौ
मानोगोषुमानोऽअश्वेषुरीरिषः । वीरान्मानोरुद्रभामितोवधीर्हविष्मंतःसदमित्त्वाहवामहे ॥ उपतेस्तोमान्पशुपाऽइ
वाकरंरास्वापितर्मरुतांसुम्नमस्मे । भद्राहितेसुमतिर्मृळयत्तमाथावयमवऽइत्तेवृणीमहे ॥ आरेतेगोघ्नमुतपूरुषघ्नंक्षय
द्वीरसुम्नमस्मेतेऽअस्तु । मृळाचनोऽअधिचब्रूहिदेवाधाचनःशर्मयच्छद्विबर्हाः ॥ अवोचामनमोऽअस्माऽअवस्यवःशृणो
तुनोहवंरुद्रोमरुत्वान् । तन्नोमित्रो० ॥ ६ ॥ (१।११६।१०) चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः ।
आप्राद्यावापृथिवीऽअंतरिक्षंसूर्यऽआत्माजगतस्तस्थुषश्च ॥ सूर्योदेवीमुषसंरोचमानांमर्योनयोषामभ्येतिपश्चात् ।
यत्रानरोदेवयंतोयुगानिवितन्वतेप्रतिभद्रायभद्रं+ ॥ भद्राऽअश्वाहरितःसूर्यस्यचित्राऽएतग्वाऽअनुमाद्यासः । नम
स्यंतोदिवऽआपृष्ठमस्थुःपरिद्यावापृथिवीयंतिसद्यः+ ॥ तत्सूर्यस्यदेवत्वंतन्महित्वंमध्याकर्तोर्विततंसंजभार । यदेद
युक्तहरितःसधस्थादाद्रात्रीवासस्तनुतेसिमस्मै ॥ तन्मित्रस्यवरुणस्याभिचक्षेसूर्योरूपंकृणुतेद्योरुपस्थे । अनंतमन्यद्रु
शदस्यपाजःकृष्णमन्यद्धरितःसंभरंति ॥ अद्यादेवाऽउदितासूर्यस्यनिरंहसःपिपृतानिरवद्यात् । तन्नोमित्रो० ॥ ७ ॥

(१।११६।१०) चित्रंदेवानामितिषडृचस्यसूक्तस्यकुत्सःसूर्यस्त्रिष्टुप् ।

(१।१७।१) नासत्याभ्यांबर्हिरिवप्रवृंजेस्तोमाँइयर्म्यभ्रियेववातः । यावर्भगायविमदायजायांसेनाजुवान्यूहतूर
थेन ॥ वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वादेवानांवाजूतिभिःशाशदाना । तद्रासभोनासत्यासहस्रमाजायमस्यप्रधनेजिगाय ॥
तुग्रोहभुज्युमश्विनोदमेघेरयिंनकश्चिन्ममृवाँऽअवाहाः । तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतीभिरंतरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥ ति
स्रःक्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्याभुज्युमूहथुःपतंगैः । समुद्रस्यधन्वन्नार्द्रस्यपारेत्रिभीरथैःशतपद्भिःषळश्वैः ॥ अनारं
भणेतदवीरयेथामनास्थानेऽअग्रभणेसमुद्रे । यदश्विनाऽऊहथुर्भुज्युमस्तंशतारित्रांनावमातस्थिवांसं ॥ ८ ॥ यमश्वि
नाददथुःश्वेतमश्वमघाश्वायशश्वदित्स्वस्ति । तद्वांदात्रंमहिकीर्तेन्यंभूत्पैद्वोवाजीसदमिद्धव्योऽअर्यः+ ॥ युवंनरास्तु
वतेपज्रियायकक्षीवतेऽअरदतंपुरंधिं। कारोतराच्छफादश्वस्यवृष्णःशतंकुंभाँऽअसिंचतंसुरायाः ॥ हिमेनाग्निंघ्रंसमवार
येथांपितुमतीमूर्जमस्माऽअधत्तं । ऋबीसेऽअत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुःसर्वगणंस्वस्ति+ ॥ परावतंनासत्यानुदेथामु
च्चाबुध्नंचक्रथुर्जिह्मबारं । क्षरन्नापोनपायनायरायेसहस्रायतृष्यतेगोतमस्य ॥ जुजुरुषोनासत्योतवव्रिंप्रामुंचतंद्रापि
मिवच्यवानात् । प्रातिरतंजहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतंकनीनां ॥ ९ ॥ तद्वांनराशंस्यंराध्यंचाभिष्टिमन्नासत्या
वरूथं । यद्विद्वांसानिधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वंदनाय ॥ तद्वांनरासनयेदंसऽउग्रमाविष्कृणोमितन्यतुर्नवृष्टिं ।

(१।१७।१) नासत्याभ्यामितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् ।

दध्यङ्हयन्मध्वाथर्वणोवामश्वस्यशीर्ष्णाप्रयदीमुवाच ॥ अजोहवीन्नासत्याकरावांमहेयामन्पुरुभुजापुरंधिः । श्रुतंत
च्छासुरिववध्रिमत्याहिरण्यहस्तमश्विनावदत्तं ॥ आस्नोवृकस्यवर्तिकामभीकेयुवंनरानासत्यामुमुक्तं । उतोकविंपुरुभु
जायुवंहकृपमाणमकृणुतंविचक्षे ॥ चरित्रंहिवेरिवाच्छेदिपर्णमाजाखेलस्यपरितक्म्यायां । सद्योजंघामायसींविश्पला
यैधनेहितेसर्तवेप्रत्यधत्तं ॥ १० ॥ शतंमेषान्वृक्येचक्षदानमृज्राश्वंतंपिताधंचकार । तस्माऽअक्षीनासत्याविचक्षऽ
आधत्तंदस्राभिषजावनर्वन्+ ॥ आवांरथंदुहितासूर्यस्यकार्ष्मेवातिष्ठदर्वताजयंती । विश्वेदेवाऽअन्वमन्यंतहृद्भिःस
मुश्रियानासत्यासचेथे ॥ यदयातंदिवोदासायवर्तिर्भरद्वाजायाश्विनाहयंता । रेवदुवाहसचनोरथोवांवृषभश्चशिंशु
मारश्चयुक्ता+ ॥ रयिंसुक्षत्रंस्वपत्यमायुःसुवीर्यंनासत्यावहंता । आजह्नावींसमनसोपवाजैस्त्रिरह्नोभागंदधतीमयातं ॥
परिविष्टंजाहुषंविश्वतःसींसुगेभिर्नक्तमूहथूरजोभिः । विभिंदुनानासत्यारथेनविपर्वताँऽअजरयूऽअयातं ॥ ११ ॥
एकस्यावस्तोरावतंरणायवशमश्विनासनयेसहस्रा । निरहतंदुच्छुनाऽइंद्रवंतापृथुश्रवसोवृषणावरातीः ॥ शरस्यचि
दार्चत्कस्यावतादानीचादुच्चाचक्रथुःपातवेवाः । शयवेचिन्नासत्याशचीभिर्जसुरयेस्तर्यंपिप्यथुर्गां+ ॥ अवस्यतेस्तुवते
कृष्णियायऽऋजूयतेनासत्याशचीभिः । पशुंननष्टमिवदर्शनायविष्णाप्वंददथुर्विश्वकाय ॥ दशरात्रीरशिवेनानवद्यून
वनद्धंश्नथितमप्स्वं१तः । विप्रुतंरेभमुदनिप्रवृक्तमुन्निन्यथुःसोममिवस्रुवेण ॥ प्रवांदंसांस्यश्विनाववोचमस्यपतिःस्यां

ऋक्सं. सुगवः सुवीरः । उतपश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणंजगम्यां ॥ १२ ॥ (१।१७१२) मध्वःसोमस्याश्विना मंडलं १
अ.१अ.८ मदायप्रत्नोहोताविवासतेवां । बर्हिष्मतीरातिर्विश्रितागीरिषायातंनासत्योपवाजैः ॥ योवामश्विनामनसोजवीयान्र अनु. १७
॥ ५३ ॥ थःस्वश्वोविशऽआजिगाति । येनगच्छथःसुकृतोदुरोणंतेननरावर्तिरस्मभ्यंयातं ॥ ऋषिंनरावंहसःपांचजन्यमृबीसा
दत्रिंमुंचथोगणेन । मिनंतादस्योरशिवस्यमायाऽअनुपूर्वंवृषणाचोदयंता ॥ अश्वंनगूळ्हमश्विनादुरेवैर्ऋषिंनरावृषणारे
भमप्सु । संतंरिणीथोविप्रुतंदंसोभिर्नवांजूर्यंतिपूर्व्याकृतानि ॥ सुषुप्वांसंननिर्ऋतेरुपस्थेसूर्यंनदस्रातमसिक्षियंतं ।
शुभेरुक्मंनदर्शतंनिखातमुदूपथुरश्विनावंदनाय ॥ १३ ॥ तद्वांनराशंस्यंपज्रियेणकक्षीवतानासत्यापरिज्मन् । श
फादश्वस्यवाजिनोजनायशतंकुंभाँऽअसिंचतंमधूनां ॥ युवंनरास्तुवतेकृष्णियायविष्णाप्वंददथुर्विश्वकाय । घोषायै
चित्पितृषदेदुरोणेपतिंजूर्यंत्याऽअश्विनावदत्तं ॥ युवंश्यावायरुशतीमदत्तंमहःक्षोणस्याश्विनाकण्वाय । प्रवाच्यंतद्वृष
णाकृतंवांयन्नार्षदायश्रवोऽअध्यधत्तं ॥ पुरूवर्पांस्यश्विनादधानानिपेदवऽऊहथुराशुमश्वं । सहस्रसांवाजिनमप्रतीत
महिहनंश्रवस्यंतरुत्रं ॥ एतानिवांश्रवस्यासुदानूब्रह्मांगूषंसदनंरोदस्योः । यद्वांपज्रासोऽअश्विनाहवंतेयातमिषाच ॥ ५३ ॥
विदुषेचवाजं ॥ १४ ॥ सूनोर्मानेनाश्विनागृणानावाजंविप्रायभुरणारदंता । अगस्त्येब्रह्मणावावृधानासंविश्पलांना

(१।१७१२) मध्वःसोमस्येतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् ।

सत्यारिणीतं ॥ कुहयांतासुष्टुतिंकाव्यस्यदिवोनपातावृषणाशयुत्रा । हिरण्यस्येवकलशंनिखातमुदूपथुर्दशमेऽअश्वि
नाहन् ॥ युवंच्यवानमश्विनाजरंतंपुनर्युवानंचक्रथुःशचीभिः । युवोरथंदुहितासूर्यस्यसहश्रियानासत्यावृणीत ॥ युवं
तुग्रायपूर्व्येभिरेवैःपुनर्मन्यावभवतंयुवाना । युवंभुज्युमर्णसोनिःसमुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥ अजोहवीदश्वि
नातौग्र्योवांप्रोळ्हःसमुद्रमव्यथिर्जगन्वान् । निष्टमूहथुःसुयुजारथेनमनोजवसावृषणास्वस्ति ॥ १५ ॥ अजोहवीद
श्विनावर्तिकावामास्नोयत्सीममुंचतंवृकस्य । विजयुषाययथुःसान्वद्रेर्जातंविष्वाचोऽअहतंविषेण ॥ शतंमेषान्वृक्ये
मामहानंतमःप्रणीतमशिवेनपित्रा । आक्षीऽऋज्राश्वेऽअश्विनावधत्तंज्योतिरंधायचक्रथुर्विचक्षे ॥ शुनमंधायभरमह्व
यत्सावृकीरश्विनावृषणानरेति । जारःकनीनऽइवचक्षदानऽऋज्राश्वःशतमेकंचमेषान् ॥ महीवामूतिरश्विनामयो
भूरुतस्रामंधिष्ण्यासंरिणीथः । अथायुवामिदह्वयत्पुरंधिरागच्छतंसींवृषणाववोभिः ॥ अधेनुंदस्रास्तर्यंविषक्ताम
पिन्वतंशयवेऽअश्विनागां । युवंशचीभिर्विमदायजायांन्यूहथुःपुरुमित्रस्ययोषां ॥ १६ ॥ यवंवृकेणाश्विनावपंतेषंदु
हंतामनुषायदस्रा । अभिदस्युंबकुरेणाधमंतोरुज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥ आथर्वणायाश्विनादधीचेश्व्यंशिरःप्रत्यैरयतं ।
सवांमधुप्रवोचदृतायन्त्वाष्ट्रंयद्दस्रावपिकक्ष्यंवां ॥ सदाकवीसुमतिमाचकेवांविश्वाधियोऽअश्विनाप्रावतंमे । अस्मेर
यिंनासत्याबृहंतमवत्यसाचंश्रुत्यंरराथां ॥ हिरण्यहस्तमश्विनारराणापुत्रंनरावध्रिमत्याऽअदत्तं । त्रिधाहश्यावमश्वि

ऋक्सं. नाविर्कस्तमुञ्जीवसऽऐरयतंसुदानू ॥ एतानिवामश्विनावीर्याणिप्रपूर्व्याण्यायवोवोचन् । ब्रह्मकृण्वंतोवृषणायुव मंडलं १
अ.१अ.८ भ्यांसुवीरासोविदथमावदेम ॥ १७ ॥ (१ । १७ । ३) आवांरथोऽअश्विनाश्येनपत्वासुमृळीकःस्ववाँयात्वर्वाङ् । अनु. १७
योमर्त्यस्यमनसोजवीयान्त्रिवंधुरोवृषणावातरंहाः ॥ त्रिवंधुरेणत्रिवृतारथेनत्रिचक्रेणसुवृतायातमर्वाक् । पिन्वं
॥ ५४ ॥ तंगाजिन्वतमर्वतोनोवर्धयतमश्विनावीरमस्मे+ ॥ प्रवद्यामनासुवृतारथेनदस्राविमंशृणुतंश्लोकमद्रेः । किमंगवांप्रत्य
वर्तिंगमिष्ठाहुर्विप्रासोऽअश्विनापुराजाः+ ॥ आवांश्येनासोऽअश्विनावहंतुरथेयुक्तासऽआशवःपतंगाः । येऽअप्तुरो
दिव्यासोनगृध्राऽअभिप्रयोऽनासत्यावहंति ॥ आवांरथंयुवतिस्तिष्ठदत्रजुष्ट्वीनराडुहितासूर्यस्य । परिवामश्वावपुषः
पतंगावयोवहंत्वरुषाऽअभीके ॥ १८ ॥ उद्वंदनमैरतंदंसनाभिरुद्रेभंदस्रावृषणाशचीभिः । निष्टौग्र्यंपारयथःसमु
द्रात्पुनश्च्यवानंचक्रथुर्युवानं ॥ युवमत्रयेवनीतायतप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तं । युवंकण्वायापिरिप्तायचक्षुःप्रत्यध
त्तंसुष्टुतिंजुजुषाणा+ ॥ युवंधेनुंशयवेनाधितायापिन्वतमश्विनापूर्व्याय । अमुंचतंवर्तिकामंहसोनिःप्रतिजंघांविश्प ॥ ५४ ॥
लायाऽअधत्तं ॥ युवंश्वेतंपेदवऽइंद्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वं । जोहूत्रमर्योऽअभिभूतिमुग्रंसहस्रसांवृषणंवीड्वंगं ॥
तावांनरास्ववसेसुजाताहवामहेऽअश्विनानाधमानाः । आनऽउपवसुमतारथेनगिरोजुषाणासुविताययातं ॥ आश्ये

(१।१७।३) आवांरथइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौत्रिष्टुप् ।

नस्यजवसानूतनेनास्मेयातंनासत्यासजोषाः । हवेहिवामश्विनारातहव्यःशश्वत्तमायाऽउषसोव्युष्टौ ॥ १९ ॥ (१।१७।४)
आवांरथंपुरुमायंमनोजुवंजीराश्वंयज्ञियंजीवसेहुवे । सहस्रकेतुंवनिनंशतद्वसुंश्रुष्टीवानंवरिवोधामभिप्रयः ॥ ऊर्ध्वा
धीतिःप्रत्यस्यप्रयामन्यधायिशस्मन्त्समयंतऽआदिशः । स्वदामिघर्मंप्रतियंत्यूतयऽआवामूर्जानीरथमश्विनारुहत् ॥
संयन्मिथःपस्पृधानासोऽअग्मतशुभेमखाऽअमिताजायवोरणे । युवोरहप्रवणेचेकितेरथोयदश्विनावहथःसूरिमावरं ॥
युवंभुज्युंभुरमाणंविभिर्गतंस्वयुक्तिभिर्निवहंतापितृभ्यऽआ । यासिष्टंवर्तिर्वृषणाविजेन्यं१दिवोदासायमहिचेतिवाम
वः ॥ युवोरश्विनावपुषेयुवायुजंरथंवाणीयेमतुरस्यशर्ध्यं । आवांपतित्वंसख्यायजग्मुषीयोषावृणीतजेन्यायुवांपती ॥
॥ २० ॥ युवंरेभंपरिषूतेरुरुष्यथोहिमेनघर्मंपरितप्तमत्रये । युवंशयोरवसंपिप्यथुर्गविप्रदीर्घेणवंदनस्तार्यायुषा ॥ यु
वंवंदनंनिर्ऋतंजरण्ययारथंनदस्राकरणासमिन्वथः । क्षेत्रादाविप्रंजनथोविपन्ययाप्रवामत्रविधतेदंसनाभुवत् ॥ अग
च्छतंकृपमाणंपरावतिपितुःस्वस्यत्यजसानिबाधितं । स्वर्वतीरितऽऊतीर्युवोरहचित्राऽअभीकेऽअभवन्नभिष्टयः ॥
उतस्यावांमधुमन्मक्षिकारपन्मदेसोमस्यौशिजोहुवन्यति । युवंदधीचोमनऽआविवासथोथाशिरःप्रतिवामश्व्यंवदत् ॥
युवंपेदवेपुरुवारमश्विनास्पृधांश्वेतंतरुतारंदुवस्यथः । शर्यैरभिद्युंपृतनासुदुष्टरंचर्कृत्यमिन्द्रमिवचर्षणीसहं ॥ २१ ॥

सं. १० (१।१७।४) आवांरथमितिदशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौजगती ।

(१।१७।५) काराधद्धोत्राश्विनावांकोवांजोषऽउभयोः । कथाविधात्यप्रचेताः ॥ विद्वांसाविद्दुरःपृच्छेदविद्वानि
त्थापरोऽअचेताः । नूचिन्नुमर्तेऽअक्रौ ॥ ताविद्वांसाहवामहेवांतानोविद्वांसामन्मवोचेतमद्य । प्रार्चद्दयमानोयुवा
कुः ॥ विपृच्छामिपाक्याउनदेवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्यदस्रा । पातंचसह्यसोयुवंचरभ्यसोनः ॥ प्रयाघोषेभृगवाणेनशो
भेययावाचायजतिपज्रियोवां । प्रैषयुर्नविद्वान्+ ॥ २२ ॥ श्रुतंगायत्रंतकवानस्याहंचिद्धिरिरेभाश्विनावां । आक्षी
शुभस्पतीदन्+ ॥ युवंह्यास्तंमहोरन्युवंवायन्निरततंसतं । तानोवसूसुगोपास्यातंपातंनोवृकादघायोः+ ॥ माकस्मैधा
तमभ्यमित्रिणेनोमाकुत्रानोगृहेभ्योधेनवोगुः । स्तनाभुजोऽअशिश्वीः ॥ दुहीयन्मित्रधितयेयुवाकुरायेचनोमिमीतं
वाजवत्यै ॥ इषेचनोमिमीतंधेनुमत्यै ॥ अश्विनोरसनंरथमनश्वंवाजिनीवतोः । तेनाहंभूरिचाकन ॥ अयंसमहमात
नुह्यातेजनाँऽअनु । सोमपेयंसुखोरथः ॥ अधस्वप्नस्यनिर्विदेभुंजतश्चरेवतः । उभाताबस्रिनश्यतः ॥ २३ ॥ (१।१८।१)
कदित्थानॄःपात्रंदेवयतांश्रवद्गिरोऽअंगिरसांतुरण्यन् । प्रयदानड्विशऽआहर्म्यस्योरुक्रंसतेऽअध्वरेयजत्रः ॥ स्तंभीद्ध

(१।१७।५) काराधदितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानश्विनौआद्यागायत्रीद्वितीयाककुप्तृतीयाकाविराट्चतुर्थीनष्टरूपी
पंचमीतनुशिराषष्ठ्युष्णिक्सप्तमीविष्टारबृहत्यष्टमीकृतिर्नवमीविराट्अंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः (अंत्यादुःस्वप्ननाशिनी)। (१।१८।१)
कदित्थेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानिंद्रस्त्रिष्टुप् (विश्वेदेवावा) ।

द्यांसधरुणंप्रुषायदृभुर्वाजायद्रविणंनरोगोः । अनुस्वजांमहिषश्चक्षतव्रांमेनामश्वस्यपरिमातरंगोः+ ॥ नक्षद्धवमरुणीः
पूर्व्यंराट्तुरोविशामंगिरसामनुद्यून् । तक्षद्वज्रंनियुतंतस्तंभद्द्यांचतुष्पदेनर्यायद्विपादे ॥ अस्यमदेस्वर्यंदाऽऋतायापी
वृतमुस्रियाणामनीकं । यद्धप्रसर्गेत्रिककुम्निवर्तदपद्रुहोमानुषस्यदुरोवः ॥ तुभ्यंपयोयत्पितरावनीतांराधःसुरेतस्तु
रणेभुरण्यू । शुचियत्तेरेक्णऽआयजंतसबर्दुघायाःपयऽउस्रियायाः ॥ २४ ॥ अधप्रजज्ञेतरणिर्ममत्तुप्ररोच्यस्याऽउष
सोनसूरः । इंदुर्येभिराष्टस्वेदुहव्यैःस्रुवेणसिंचन्जरणाभिधाम ॥ स्विध्मायद्वनधितिरपस्यात्सूरोऽअध्वरेपरिरोधना
गोः । यद्धप्रभासिकृत्व्याँऽअनुद्यूननर्विशेपश्विषेतुराय ॥ अष्टामहोदिवऽआदोहरीऽइहद्युम्नासाहमभियोधानऽउत्सं ।
हरिंयत्तेमंदिनंदुक्षन्वृधेगोरभसमद्रिभिर्वाताप्यं ॥ त्वमायसंप्रतिवर्तयोगोर्दिवोऽअश्मानमुपनीतमृभ्वा । कुत्सायय
त्रपुरुहूतवन्वञ्छुष्णमनंतैःपरियासिवधैः+ ॥ पुरायत्सूरस्तमसोऽअपीतेस्तमद्रिवःफलिगंहेतिमस्य । शुष्णस्यचित्प
रिहितंयदोजोदिवस्परिसुग्रथितंतदादः ॥ २५ ॥ अनुत्वामहीपाजसीऽअचक्रेद्यावाक्षामामदतामिंद्रकर्मन् । त्वंवृत्र
माशयानंसिरासुमहोवज्रेणसिष्वपोवराहुं ॥ त्वमिंद्रनर्योयाँऽअवोनॄन्तिष्ठावातस्यसुयुजोवहिष्ठान् । यंतेकाव्यऽउश
नामंदिनंदाद्वृत्रहणंपार्यंततक्षवज्रं ॥ त्वंसूरोहरितोरामयोनॄन्भरच्चक्रमेतशोनायमिंद्र । प्रास्यपारंनवतिंनाव्यानाम
पिकर्तमवर्तयोयज्यून् ॥ त्वंनोऽअस्याऽइंद्रदुर्हणायाःपाहिवज्रिवोदुरितादभीके । प्रनोवाजान्रथ्योउअश्वबुध्यानिषे

यँधिश्रवंसेसूनृतायै ॥ मासातेऽअस्मत्सुमतिर्विदंसद्वाजप्रमहःसमिषोवरंत । आनोभजमघवन्गोष्वर्योमंहिष्ठास्तेसध
मादःस्याम ॥ २६ ॥ ॥ इतिप्रथमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥

अष्टमाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि ९ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ उषोरात्रिभ्यामिदं. उषसइदं. १८ उषोमित्रावरुणादितिसिंधुपृथिवी-
द्युभ्यइदं. रुद्रायेदं. ११ सूर्यायेदं. ६ अश्विभ्यामिदं. ८३ इंद्रायेदं १५ ॥ इतिप्रथमेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ इति प्रथमाष्टकः समाप्तः ॥

॥ अथ द्वितीयाष्टकप्रारंभः ॥

ॐप्रवोवैश्वदेवंमावोविराड्रूपेपृथुःसप्तोनोषस्यंतूषाउच्छंतीप्रातारत्नंसप्तस्वनयस्यदानस्तुतिरुपजगत्यावमंदानि
तिंकक्षीवान्दानतुष्टःपंचभिर्भावयव्यंतुष्टावांत्येअनुष्टुभौभावयव्यरोमशयोर्दंपत्योःसंवादोऽग्निमेकादशपरुच्छे
पोदैवोदासिराग्नेयंतुपारुच्छेपंसर्वमात्यष्टिंतत्रातिधृतिःषष्ठ्यंयंजायताष्टौयंत्वमेकादशषष्ठ्यैंदवींप्रप्रावोतिशक्यां
वष्टिरंत्यैंद्रयाहिदशांत्यात्रिष्टुबिंद्रायसप्तत्वयावयंपञ्चुवंतमैंद्रापार्वतोर्धर्चेउभेसप्तादौत्रिष्टुप्सप्तोनुष्टुभोगायत्री
धृतिरष्टिरात्वाषड्वायव्यंत्वंत्याष्टिःस्तीर्णनवचतुर्थ्याद्याःपंचैंद्र्यश्चोपांत्येअष्टौप्रसुतसप्तमैत्रावरुणंत्वंत्येलिंगोक्तदेव
तेअंत्यात्रिष्टुप् ॥ १ ॥
हरिः३ओम् ॥ (१।१८।२) प्रवःपांतंरघुमन्युवोंधोयज्ञंरुद्रायमीह्लुषेभरध्वं । दिवोऽअस्तोष्यसुरस्यवीरैरिषुध्येव
मरुतोरोदस्योः ॥ पत्नीवपूर्वहूतिंवावृधध्याऽउषासानक्तापुरुधाविदाने । स्तरीर्नात्कंव्युतंवसानासूर्यस्यश्रियासुदृशी
हिरण्यैः ॥ ममत्तुनःपरिज्मावसर्हाममत्तुवातोऽअपांवृषण्वान् । शिशीतमिंद्रापर्वतायुवंनस्तन्नोविश्वेवरिवस्यंतुदेवाः+ ॥
उतत्यामेयशसाश्वेतनायैव्यंतापांतौशिजोहुवध्यै । प्रवोनपातमपांकृणुध्वंप्रमातरारास्पिनस्यायोः+ ॥ आवोरुवण्यु

(१।१८।२) प्रवःपांतमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवान्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्पंचमीषष्ठ्यौविराड्रूपे । (भेदप्रयोगपक्षेतुआद्या
नांषण्णांक्रमेणरुद्रमरुतउषासानक्ताविश्वेदेवाअश्विनौविश्वेदेवामित्रावरुणासिंधवोदेवताःततोद्वयोर्विश्वेदेवाःततोद्वयोर्मित्रावरुणौअंत्यपंचा
नांविश्वेदेवाः एवं १५) ।

मौशिजोहुवध्यैघोषेवशंसमर्जुनस्यनंशें । प्रवःपूष्णेदावनऽआँऽअच्छावोचेयवसुतातिमग्नेः+ ॥ १ ॥ श्रुतंमेमित्रावरु
णाहवेमोतश्रुतंसदनेविश्वतःसीं । श्रोतुनःश्रोतुरातिःसुश्रोतुःसुक्षेत्रासिंधुरद्भिः+ ॥ स्तुषेसावांवरुणमित्ररातिर्गवांश
तापृक्षयामेषुपज्रे । श्रुतरथेप्रियरथेदधानाःसद्यःपुष्टिंनिरुंधानासोऽअग्मन् ॥ अस्यस्तुषेमहिमघस्यराधःसचासनेमन
हुषःसुवीराः । जनोयःपज्रेभ्योवाजिनीवानश्वावतोरथिनोमह्यंसूरिः+ ॥ जनोयोमित्रावरुणावभिध्रुगपोनवांसुनोत्य
क्ष्णयाध्रुक् । स्वयंसयक्ष्मंहृदयेनिधत्तऽआपयदींहोत्राभिर्ऋतावा ॥ सव्राधतोनहुषोदंसुजूतःशर्धस्तरोनरांगूर्तश्रवाः ।
विसृष्टरातिर्यातिबाळ्हसृत्वाविश्वासुपृत्सुसदमिच्छूरः ॥ २ ॥ अधग्मंतानहुषोहवंसूरेःश्रोताराजानोऽअमृतस्यमंद्राः ।
नभोजुवोयन्निरवस्यराधःप्रशस्तयेमहिनारथवते ॥ एतंशर्धंधामयस्यसूरेरित्यवोचन्दशतयस्यनंशे । द्युम्नानियेषुवसु
तातीरारन्विश्वेसन्वंतुप्रभृथेषुवाजं ॥ मंदामहेदशतयस्यधासेर्द्विर्यत्पंचबिभ्रतोयंत्यन्ना । किमिष्टाश्वऽइष्टरश्मिरेतऽ
ईशानासस्तरुषऽऋंजतेनॄन् ॥ हिरण्यकर्णंमणिग्रीवमर्णस्तन्नोविश्वेवरिवस्यंतुदेवाः । अर्योगिरःसद्यऽआजग्मुषीरो
स्राश्चाकंतूभयेष्वस्मे+ ॥ चत्वारोमामशर्शारस्यशिश्वस्त्रयोराज्ञऽआयवसस्यजिष्णोः । रथोवांमित्रावरुणादीर्घाप्साः
स्यूमगभस्तिःसूरोनाद्यौत् ॥ ३ ॥ (१।११८।३) पृथूरथोदक्षिणायाऽअयोज्यैनंदेवासोऽअमृतासोऽअस्थुः । कृष्णादु ॥ २ ॥

(१।११८।३) पृथूरथइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानुषास्त्रिष्टुप् ।

दस्थादर्या३ विहायाश्चिकित्संतीमानुषायक्षयाय ॥ पूर्वाविश्वस्माद्भुवनादबोधिजयंतीवाजंबृहतीसनुत्री । उच्चाव्य
ख्यद्युवतिःपुनर्भूरोषाऽअगन्प्रथमापूर्वहूतौ ॥ यदद्यभागंविभजासिनृभ्यऽउषोदेविमर्त्यत्रासुजाते । देवोनोऽअत्रस
वितादमूनाऽअनागसोवोचतिसूर्याय ॥ गृहंगृहमहनायात्यच्छादिवेदिवेऽअधिनामादधाना । सिषासंतीद्योतनाश
श्वदागादग्रमग्रमिद्भजतेवसूनां ॥ भगस्यस्वसावरुणस्यजामिरुषःसूनृतेप्रथमाजरस्व । पश्चासदघ्यायोऽअघस्यधाता
जयेमतंदक्षिणयारथेन ॥ ४ ॥ उदीरतांसूनृताऽउत्पुरंधीरुदग्नयःशुशुचानासोऽअस्थुः । स्पार्हावसूनितमसापगूळ्हा
विष्कृण्वंत्युषसोविभातीः+ ॥ अपान्यदेत्यभ्य१न्यदेतिविषुरूपेऽअहनीसंचरेते । परिक्षितोस्तमोऽअन्यागुहाकरद्यौ
दुषाःशोशुचतारथेन ॥ सदृशीरद्यसदृशीरिदुश्वोदीर्घंसचंतेवरुणस्यधाम । अनवद्यास्त्रिंशतंयोजनान्येकैकाक्रतुंपरियं
तिसद्यः+ ॥ जानत्यह्नःप्रथमस्यनामशुक्राकृष्णादजनिष्टश्वितीची । ऋतस्ययोषानमिनातिधामाहरहर्निष्कृतमाचरं
ती ॥ कन्येवतन्वा३ शाशदानाँऽएषिदेविदेवमियक्षमाणं । संस्मयमानायुवतिःपुरस्तादाविर्वक्षांसिकृणुषेविभाती+
॥ ५ ॥ सुसंकाशामातृमृष्टेवयोषाविस्तन्वंकृणुषेदृशेकं । भद्रात्वमुषोवितरंव्युच्छनतत्तेऽअन्याऽउषसोनशंत ॥ अ
श्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारायतमानारश्मिभिःसूर्यस्य । परांचयंतिपुनराचयंतिभद्रानामवहमानाऽउषासः ॥ ऋत
स्यरश्मिमनुयच्छमानाभद्रंभद्रंक्रतुमस्मासुधेहि । उषोनोऽअद्यसुहवाव्युच्छास्मासुरायोमघवत्सुचस्युः ॥ ६ ॥

(१।१८।४) उषाऽउच्छंतीसमिधानेऽअग्नाऽउद्यन्त्सूर्यऽउर्वियाज्योतिरश्रेत् । देवोनोऽअत्रसवितान्वर्थंप्रासावीद्द्वि
पत्प्रचतुष्पदित्यै+ ॥ अमिनतीदैव्यानिव्रतानिप्रमिनतीमनुष्यायुगानि । ईयुषीणामुपमाशश्वतीनामायतीनांप्रथमो
पाव्यद्यौत् ॥ एषादिवोदुहिताप्रत्यदर्शिज्योतिर्वसानासमनापुरस्तात् । ऋतस्यपंथामन्वेतिसाधुप्रजानतीवनदिशोमि
नाति ॥ उपोऽअदर्शिशुंध्युवोनवक्षोनोधाऽइवाविरकृतप्रियाणि । अद्मसन्नससतोबोधयंतीशश्वत्तमागात्पुनरेयुषी
णां ॥ पूर्वेऽअर्धेरजसोऽअप्त्यस्यगवांजनित्र्यकृतप्रकेतुं । व्युप्रथतेवितरंवरीयऽओभापृणंतीपित्रोरुपस्था ॥ ७ ॥
एवेदेषापुरुतमादृशेकंनाजामिंनपरिवृणक्तिजामिं । अरेपसातन्वा३शाशदानानार्भादीषतेनमहोविभाती+ ॥ अभ्रा
तेवपुंसऽएतिप्रतीचीगर्तारुगिवसनयेधनानां । जायेवपत्यऽउशतीसुवासाऽउषाहस्रेवनिरिणीतेऽअप्सः ॥ स्वसास्व
स्रेज्यायस्यैयोनिमारैगपैत्यस्याःप्रतिचक्ष्येव । व्युच्छंतीरश्मिभिःसूर्यस्यांज्यंक्तेसमनगाऽइवव्राः+ ॥ आसांपूर्वासामह
सुस्वसृणामपरापूर्वामभ्यैतिपश्चात् । ताःप्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मेरेवदुच्छंतुसुदिनाऽउषासः ॥ प्रबोधयोषःपृणतोम
घोन्यबुध्यमानाःपणयःससंतु । रेवदुच्छमघवद्भ्योमघोनिरेवत्स्तोत्रेसूनृतेजारयंती ॥ ८ ॥ अवेयमश्वैद्युवतिःपुरस्ताद्युंक्ते ॥ ३ ॥
गवामरुणानामनीकं । विनूनमुच्छादसतिप्रकेतुर्गृहंगृहमुपतिष्ठातेऽअग्निः+ ॥ उत्तेवयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्चयेपितुभा

(१।१८।४) उषाउच्छंतीतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानुषास्त्रिष्टुप् ।

जोव्युष्टौ । अमासतेवहसिभूरिवाममुषोदेविदाशुषेमर्त्याय ॥ अस्तोढ्वंस्तोम्याब्रह्मणामेवीवृधध्वमुशतीरुषासः । युष्मा
कंदेवीरवसासनेमसहस्रिणंचशतिनंचवाजं ॥ ९ ॥ (१।१८।५) प्रातारत्नंप्रातरित्वादधातितंचिकित्वान्प्रतिगृह्यानिध
त्ते । तेनप्रजांवर्धयमानऽआयूरायस्पोषेणसचतेसुवीरः ॥ सुगुरसत्सुहिरण्यःस्वश्वोबृहदस्मैवयऽइंद्रोदधाति । यस्त्वा
यंतंवसुनाप्रातरित्वोमुक्षीजयेवपदिमुत्सिनाति ॥ आयमद्यसुकृतंप्रातरिच्छन्निष्टेःपुत्रंवसुमतारथेन । अंशोःसुतंपायय
मत्सरस्यक्षयद्वीरंवर्धयसूनृताभिः ॥ उपक्षरंतिसिंधवोमयोभुवऽईजानंचयक्ष्यमाणंचधेनवः । पृणंतंचपपुरिंचश्रवस्य
वोघृतस्यधाराऽउपयंतिविश्वतः ॥ नाकस्यपृष्ठेऽअधितिष्ठतिश्रितोयःपृणातिसहदेवेषुगच्छति । तस्माऽआपोघृतमर्ष
तिसिंधवस्तस्माऽइयंदक्षिणापिन्वतेसदा ॥ दक्षिणावतामिदिमानिचित्रादक्षिणावतांदिविसूर्यासः । दक्षिणावंतोऽ
अमृतंभजंतेदक्षिणावंतःप्रतिरंतऽआयुः ॥ मापृणंतोदुरितमेनऽआरन्माजारिषुःसूरयःसुव्रतासः । अन्यस्तेषांपरिधि
रस्तुकश्चिदपृणंतमभिसंयंतुशोकाः ॥ १० ॥ (१।१८।६) अमंदान्स्तोमान्प्रभरेमनीषासिंधावधिक्षियतोभाव्यस्य ।

(१।१८।५) प्रातारत्नमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवान्स्वनयस्यदानस्तुतिस्त्रिष्टुप्चतुर्थीपंचम्यौजगत्यौ । (स्वनयनाम्नोरा
ज्ञोदानस्तुतिरतःस्वनयोदेवता) । (१।१८।६) अमंदानितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवानृषिःआगधितेत्यस्यभावयव्यऋषिःरो
मशादेवताउपोपमइत्यस्यरोमशाऋषिकास्वनयोदेवतात्रिष्टुप् अंत्येद्वेअनुष्टुभौ । (स्वनयएवभावयव्यशब्देनोच्यतेरोमशास्वनयभार्याअंत्ये

॥ ४ ॥ योमेसहस्रममिमीतसवानतूर्तोराजाश्रवऽइच्छमानः ॥ शतंराज्ञोनाधमानस्यनिष्काच्छतमश्वान्प्रयतान्त्सद्यऽआदं ।
शतंकक्षीवाँऽअसुरस्यगोनांदिविश्रवोजरमाततान ॥ उपमाश्यावाःस्वनयेनदत्तावधूमंतोदशरथासोऽअस्थुः । षष्टिः
सहस्रमनुगव्यमागात्सनत्कक्षीवाँऽअभिपित्वेऽअह्नां ॥ चत्वारिंशद्दशरथस्यशोणाःसहस्रस्याग्रेश्रेणिंनयंति । मदच्यु
तःकृशनावतोऽअत्यान्कक्षीवंतऽउदमृक्षंतपज्राः+ ॥ पूर्वामनुप्रयतिमाददेवस्त्रीन्युक्ताँऽअष्टावरिधायसोगाः । सुबंध
वोयेविश्याऽइवव्राऽअनस्वंतःश्रवऽऐषंतपज्राः+ ॥ आगधितापरिगधितायाकशीकेवजंगहे । ददातिमह्यंयादुरीयाशू
नांभोज्याशता+ ॥ उपोपमेपरामृशमामेदभ्राणिमन्यथाः । सर्वाहमस्मिरोमशागंधारीणामिवाविका+ ॥ ११ ॥
(१।१९।१) अग्निंहोतारंमन्येदास्वंतंवसुंसूनुंसहसोजातवेदसंविप्रंनजातवेदसं । यऊर्ध्वयास्वध्वरोदेवोदेवाच्याकृ
पा । घृतस्यविभ्राष्टिमनुवष्टिशोचिषाजुह्वानस्यसर्पिषः ॥ यजिष्ठंत्वायजमानाहुवेमज्येष्ठमंगिरसांविप्रमन्मभिर्विप्रे
भिःशुक्रमन्मभिः । परिज्मानमिवद्यांहोतारंचर्षणीनां । शोचिष्केशंवृषणंयमिमाविशःप्रावंतुजूतयेविशः ॥ सहिपुरू
चिदोजसाविरुक्मतादीद्यानोभवतिद्रुहंतरःपरशुर्नद्रुहंतरः । वीळुचिद्यस्यसमृतौश्रुवद्वनेवयत्स्थिरं । निःषहमाणोय ॥ ४ ॥

द्वेऋचौतयोःपरस्परंसंवादः आद्याभिःपंचभिर्दानतुष्टःकक्षीवानभावयव्यमस्तौत्ततश्चसएवदेवता) । (१।१९।१) अग्निंहोतारमित्ये
कादशर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोऽग्निरत्यष्टिःषष्ठ्यतिधृतिः ।

मतेनायतेधन्वासहानायते ॥ दृळ्हाचिदस्माऽअनुदुर्यथाविदेतेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्ट्यवसेऽग्नयेदाष्ट्यवसे । प्रयःपुरूणि
गाहतेतक्षद्वनेवशोचिषा । स्थिराचिदन्नानिरिणात्योजसानिस्थिराणिचिदोजसा ॥ तमस्यपृक्षमुपरासुधीमहिनक्तंयः
सुदर्शतरोदिवातरादप्रायुषेदिवातरात् । आदस्यायुर्ग्रभणवद्वीळुशर्मनसूनवे । भक्तमभक्तमवोव्यंतोऽअजराऽअग्न
योव्यंतोऽअजराः ॥ १२ ॥ सहिशर्धोनमारुतंतुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरातनास्विष्टनिः । आदद्धव्यान्याद
दिर्यज्ञस्यकेतुरर्हणा । अधस्मास्यहर्षतोहृषीवतोविश्वेजुषंतपंथांनरःशुभेनपंथां ॥ द्वितायदींकीस्तासोऽअभिद्यवोनम
स्यंतऽउपवोचंतभृगवोमथ्नंतोदाशाभृगवः । अग्निरीशेवसूनांशुचिर्योधर्णिरेषां । प्रियाँऽअपिधींर्वनिषीष्टमेधिरऽआ
वनिषीष्टमेधिरः ॥ विश्वासांत्वाविशांपतिंहवामहेसर्वासांसमानंदंपतिंभुजेसत्यगिर्वाहसंभुजे । अतिथिंमानुषाणांपि
तुर्नयस्यासया । अमीचविश्वेऽअमृतासऽआवयोहव्यादेवेष्वावयः ॥ त्वमग्नेसहसासहन्तमःशुष्मिन्तमोजायसेदेव
तातयेरयिर्नदेवतातये । शुष्मिन्तमोहितेमदोद्युम्निन्तमऽउतक्रतुः । अधस्मातेपरिचरंत्यजरश्रुष्टीवानोनाजर ॥
प्रवोमहेसहसासहस्वतऽउषर्बुधेपशुषेनाग्नयेस्तोमोबभूत्वग्नये । प्रतियदींहविष्मान्विश्वासुक्षासुजोगुवे । अग्रेरेभोनज
रतऽऋषूणांजूर्णिर्होतऽऋषूणां+ ॥ सनोनेदिष्ठंददृशानऽआभराग्नेदेवेभिःसचनाःसुचेतुनामहोरायःसुचेतुना । महि

शविष्ठनस्कृधिसंचक्षेभुजेऽअस्यै । महिस्तोतृभ्योमघवन्त्सुवीर्यंमथीरुग्रोनशवसा ॥ १३ ॥ (१।१९।२) अयंजाय
तमनुषोधरीमणिहोतायजिष्ठऽउशिजामनुव्रतमग्निःस्वमनुव्रतं । विश्वश्रुष्टिःसखीयतेरयिरिवश्रवस्यते । अदब्धोहोता
निषददिळस्पदेपरिवीतऽइळस्पदे+ ॥ तंयज्ञसाधमपिवातयामस्यृतस्यपथानमसाहविष्मतादेवताताहविष्मता । सन
ऽऊर्जामुपाभृत्ययाकृपानजूर्यति । यंमातरिश्वामनवेपरावतोदेवंभाःपरावतः ॥ एवेनसद्यःपर्येतिपार्थिवंमुहुर्गीरेतो
वृषभःकनिक्रदद्दधद्रेतःकनिक्रदत् । शतंचक्षाणोऽअक्षभिर्देवोवनेषुतुर्वणिः । सदोदधानऽउपरेषुसानुष्वग्निःपरेषुसानु
षु ॥ ससुक्रतुःपुरोहितोदमेदमेग्निर्यज्ञस्याध्वरस्यचेततिक्रत्वायज्ञस्यचेतति । क्रत्वावेधाऽइषूयतेविश्वाजातानिपस्पशे ।
यतोघृतश्रीरतिथिरजायतवह्निर्वेधाऽअजायत ॥ क्रत्वायदस्यतविषीषुपृंचतेग्नेरवेणमरुतांनभोज्येषिरायनभोज्या । सहि
ष्मादानमिन्वतित्रसूनांचमज्मना । सनस्त्रासतेदुरितादभिह्रुतःशंसादघादभिह्रुतः ॥ १४ ॥ विश्वोविहायाऽअरतिर्वसुर्द
धेहस्तेदक्षिणेतरणिर्नशिश्रथच्छ्रवस्ययानशिश्रथत् । विश्वस्माऽइदिषुध्यतेदेवत्राहव्यमोहिषे । विश्वस्माऽइत्सुकृतेवार
मृण्वत्यग्निर्द्वाराव्यृण्वति ॥ समानुषेवृजनेशंतमोहितो३ग्निर्यज्ञेषुजेन्योनविश्पतिःप्रियोयज्ञेषुविश्पतिः । सहव्यामा
नुषाणामिळाकृतानिपत्यते । सनस्त्रासतेवरुणस्यधूर्तेर्महोदेवस्यधूर्तेः+ ॥ अग्निंहोतारमीळतेवसुधितिंप्रियंचेतिष्ठमर

(१।१९।२) अयंजायतेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोग्निरत्यष्टिः ।

तिंन्येरिरेहव्यवाहंन्येरिरे । विश्वायुंविश्ववेदसंहोतारंयजतंकविं । देवासोरण्वमवसेवसूयवोगीर्भीरण्वंवसूयवः
॥ १५ ॥ (१।१९।३) यंत्वंरथमिंद्रमेधसातयेपाकासंतमिषिरप्रणयसिप्रानवद्यनयसि । सद्यश्चित्तमभिष्टयेकरोव
शश्चवाजिनं । सास्माकमनवद्यतूतुजानवेधसामिमांवाचंनवेधसां ॥ सःश्रुधियःस्मापृतनासुकासुचिद्दक्षाय्यऽइंद्रभर
हूतयेनृभिरसिप्रतूर्तयेनृभिः । यःशूरैःस्वः१सनितायोविप्रैर्वाजंतरुता । तमीशानासऽइरधंतवाजिनंपृक्षमत्यंनवाजि
नं ॥ दस्मोहिष्मावृषणंपिन्वसित्वचंकंचिद्यावीररररुंशूरमर्त्यंपरिवृणक्षिमर्त्यं । इंद्रोततुभ्यंतद्दिवेतद्रुद्रायस्वयशसे ।
मित्रायवोचंवरुणायसप्रथःसुमृळीकायसप्रथः ॥ अस्माकंवऽइंद्रमुश्मसीष्टयेसखायंविश्वायुंप्रासहंयुजंवाजेषुप्रासहंयु
जं । अस्माकंब्रह्मोतयेवापृत्सुषुकासुचित् । नहित्वाशत्रुःस्तरतेस्तृणोषियंविश्वंशत्रुंस्तृणोषियं+ ॥ निषूनमातिमतिंकय
स्यचित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिरुग्राभिरुग्रोतिभिः । नेषिणोयथापुरानेनाःशूरमन्यसे । विश्वानिपूरोरपपर्षिवह्नि
रासावह्निर्नोऽअच्छ ॥ १६ ॥ प्रतद्वोचेयंभव्यायेंदवेहव्योनयऽइषवान्मन्मरेजतिरक्षोहामन्मरेजति । स्वयंसोऽअस्मदा
निदोवधैरजेतदुर्मतिं । अवस्रवेदघशंसोवतरमवक्षुद्रमिवस्रवेत् ॥ वनेमतद्धोत्रयाचितंत्यावनेमरयिंरयिवःसुवीर्यंर
ण्वंसंतंसुवीर्यं । दुर्मन्मानंसुमंतुभिरेमिषापृचीमहि । आसत्याभिरिंद्रद्युम्नहूतिभिर्यजत्रंद्युम्नहूतिभिः ॥ प्रप्रावोऽअ

(१।१९।३) यंत्वंरथमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपइंद्रःषष्ठ्याइंदुरत्यष्टिःअष्टमीनवम्यावतिशक्वर्यावेकादश्यष्टिः ।

ऋक्सं. स्मेस्वयशोभिरूतीपरिवर्गऽइंद्रोदुर्मतीनांदरीमन्दुर्मतीनां । स्वयंसारिषयध्यैयानंऽउपेषेऽअत्रैः । हुतेमसन्नवक्षतिक्षि मंडलं १
म्राजूर्णिर्नवक्षति ॥ त्वंनऽइंद्ररायापरीणसायाहिपथाँऽअनेहसापुरोयाह्यरक्षसा । सचस्वनःपराकऽआसचस्वास्तमी
अ.२अ.१ कऽआ । पाहिनोदूरादारादभिष्टिभिःसदापाह्यभिष्टिभिः ॥ त्वंनऽइंद्ररायातरूषसोग्रंचित्त्वामहिमासक्षदवसेमहेमि अनु. १९
॥ ६ ॥ त्रंनावसे । ओजिष्ठत्रातरवितारथंकंचिदमर्त्य । अन्यमस्मद्रिरिषेःकंचिदद्रिवोरिरिक्षंतंचिदद्रिवः ॥ पाहिनऽइंद्रसु
ष्टुतस्रिधोवयातासदमिदुर्मतीनांदेवःसन्दुर्मतीनां ॥ हंतापापस्यरक्षसस्त्राताविप्रस्यमावतः । अधाहित्वाजनिताजी
जनद्वसोरक्षोहणंत्वाजीजनद्वसो ॥ १७ ॥ (१।१२९।४) एंद्रयाह्युपनःपरावतोनायमच्छाविदथानीवसत्पतिरस्तंरा
जेवसत्पतिः । हवामहेत्वावयंप्रयस्वंतःसुतेसचा । पुत्रासोनपितरंवाजसातयेमंहिष्ठंवाजसातये ॥ पिबासोममिंद्रसुवान
मद्रिभिःकोशेनसिक्तमवतंनवंसगस्तातृषाणोनवंसगः । मदायहर्यतायतेतुविष्टमायधायसे । आत्वायच्छंतुहरितोन
सूर्यमहाविश्वेवसूर्यं ॥ अविंदद्दिवोनिहितंगुहानिधिंवेर्नगर्भंपरिवीतमश्मन्यनंतेऽअंतरश्मनि । व्रजंवज्रीगवामिवसिषा
सन्नंगिरस्तमः । अपावृणोदिषऽइंद्रःपरीवृताद्वारऽइषःपरीवृताः ॥ दादृहाणोवज्रमिंद्रोगभस्त्योःक्षद्मेवतिग्ममसनाय ॥ ६ ॥
संश्यदहिहत्यायसंश्यत् । संविव्यानऽओजसाशवोभिरिंद्रमज्मना । तष्टेववृक्षंवनिनोनिवृश्चसिपरश्वेवनिवृश्चसि ॥

(१।१२९।४) एंद्रयाहीतिदशर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपइंद्रोत्यष्टिरंत्यात्रिष्टुप् । (अष्टिरित्येवप्रयोगःसाधुः) ।

त्वंवृथानद्यऽइंद्रसर्तवेच्छासमुद्रमसृजोरथाँऽइववाजयतोरथाँऽइव । इतऽऊतीरयुंजतसमानमर्थमक्षितं। धेनूरिवमनवे
विश्वदोहसोजनायविश्वदोहसः ॥ १८ ॥ इमांतेवाचंवसूयंतऽआयवोरथंनधीरःस्वपाऽअतक्षिषुःसुम्नायत्वामतक्षिषुः ।
शुंभंतोजेन्यंयथावाजेषुविप्रवाजिनं । अत्यमिवशवसेसातयेधनाविश्वाधनानिसातये ॥ भिनत्पुरोनवतिमिंद्रपूरवेदिवो
दासायमहिदाशुषेनृतोवज्रेणदाशुषेनृतो । अतिथिग्वायशंबरंगिरेरुग्रोऽअवाभरत् । महोधनानिदयमानऽओजसावि
श्वाधनान्योजसा ॥ इंद्रःसमत्सुयजमानमार्यंप्रावद्विश्वेषुशतमूतिराजिषुस्वर्मीह्ळेष्वाजिषु । मनवेशासदव्रतान्त्वचंकृ
ष्णामरंधयत् । दक्षन्नविश्वंततृषाणमोषतिन्यर्शसानमोषति ॥ सूरश्चक्रंप्रवृहज्जातऽओजसाप्रपित्वेवाचमरुणोमुषाय
तीशानऽआमुषायति । उशनायत्परावतोजगन्नूतयेकवे । सुम्नानिविश्वामनुषेवतुर्वणिरहाविश्वेवतुर्वणिः ॥ सनोन
व्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैःपुरांदर्तःपायुभिःपाहिशग्मैः । दिवोदासेभिरिंद्रस्तवानोवावृधीथाऽअहोभिरिवद्यौः+ ॥ १९ ॥
(१।१२९।५) इंद्रायहिद्यौरसुरोऽअनम्नतेंद्रायमहीपृथिवीवरीमभिर्द्युम्नसातावरीमभिः । इंद्रंविश्वेसजोषसोदेवासो
दधिरेपुरः । इंद्रायविश्वासवनानिमानुषारातानिसंतुमानुषा ॥ विश्वेषुहित्वासवनेषुतुंजतेसमानमेकंवृषमण्यवःपृथक्
स्वःसनिष्यवःपृथक् । तंत्वानावंनपर्षणिंशूषस्यधुरिधीमहि । इंद्रंनयज्ञैश्चितयंतऽआयवःस्तोमेभिरिंद्रमायवः ॥ वि

(१।१२९।५) इंद्रायहीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपइंद्रोत्यष्टिः ।

॥ ७ ॥ त्वांततस्रेमिथुनाऽअवस्यवोव्रजस्यसातागव्यस्यनिःसृजःसक्षंतऽइंद्रनिःसृजः । यद्गव्यंताद्वाजनास्व१र्येतांसमूहसि ।
आविष्कारिक्रद्वृषणंसचाभुवंवज्रमिंद्रसचाभुवं ॥ विदुष्टेऽअस्यवीर्यस्यपूरवःपुरोयदिंद्रशारदीरवातिरःसासहानोऽ
अवातिरः । शासस्तमिंद्रमर्त्यमयज्युंशवसस्पते । महीममुष्णाःपृथिवीमिमाऽअपोमंदसानऽइमाऽअपः+ ॥ आदित्ते
ऽअस्यवीर्यस्यचर्किरन्मदेषुवृषन्नुशिजोयदाविथसखीयतोयदाविथ । चकर्थकारमेभ्यःपृतनासुप्रवंतवे । तेऽअन्यामं
न्यांनद्यंसनिष्णतश्रवस्यंतःसनिष्णत ॥ उतोनोऽअस्याऽउषसोजुषेतह्य१र्कस्यबोधिहविषोहवीमभिःस्वर्षाताहवीम
भिः । यदिंद्रहंतवेमृधोवृषावज्रिन्चिकेतसि । आमेऽअस्यवेधसोनवीयसोमन्मश्रुधिनवीयसः ॥ त्वंतमिंद्रवावृ
धानोऽअस्मयुरमित्रयंतंतुविजातमर्त्यंवज्रेणशूरमर्त्यं । जहियोनोऽअघायतिशृणुष्वसुश्रवस्तमः । रिष्टंनयामन्नपभूतु
दुर्मतिर्विश्वापभूतुदुर्मतिः+ ॥ २० ॥ (१।१९।६) त्वयावयंमघवन्पूर्व्येधनऽइंद्रत्वोताःसासह्यामपृतन्यतोवनुयाम
वनुष्यतः । नेदिष्ठेऽअस्मिन्नहन्यधिवोचानुसुन्वते । अस्मिन्यज्ञेविचयेमाभरेकृतंवाजयंतोभरेकृतं+ ॥ स्वर्जेषे
भरऽआप्रस्यवक्मन्युषर्बुधःस्वस्मिन्नंजसिक्राणस्यस्वस्मिन्नंजसि । अहन्निंद्रोयथाविदेशीर्ष्णाशीर्ष्णोपवाच्यः । अस्म ॥ ७ ॥
त्रातेसध्र्यक्संतुरातयोभद्राभद्रस्यरातयः ॥ तत्तुप्रयःप्रत्नथातेशुशुक्वनंयस्मिन्यज्ञेवारमकृण्वतक्षयमृतस्यवारसिक्षयं ।

(१।१९।६) त्वयावयमितिषड्टचस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपइंद्रोयुवंतमिंद्रेत्यर्धर्चइंद्रापर्वतावत्यष्टिः ।

वितद्वोचेरधद्वितांतःपश्यंतिरश्मिभिः । सघाविदेऽअन्विंद्रोगवेषणोबंधुक्षिद्भ्योगवेषणः ॥ नूऽइत्थातेपूर्वथाचप्रवा
च्यंयदंगिरोभ्योवृणोरपव्रजमिंद्रशिक्षन्नपव्रजं । ऐभ्यःसमान्यादिशास्मभ्यंजेषियोत्सिच । सुन्वद्भ्योरंधयाकंचिदव्रतं
हृणायंतंचिदव्रतं+ ॥ संयज्जनान्क्रतुभिःशूरऽईक्षयद्धनेहितेतरुषंतश्रवस्यवःप्रयक्षंतश्रवस्यवः । तस्माऽआयुःप्रजाव
दिद्बाधेऽअर्चत्योजसा । इंद्रऽओक्यंदिधिषंतधीतयोदेवाँऽअच्छानधीतयः ॥ युवंतमिंद्रापर्वतापुरोयुधायोनःपृत
न्यादपतंतमिद्धतंवज्रेणतंतमिद्धतं । दूरेचत्तायच्छन्त्सद्गहनंयदिनक्षत् । अस्माकंशत्रून्परिशूरविश्वतोदर्मादर्षीष्टवि
श्वतः ॥ २१ ॥ (१।१९।७) उभेपुनामिरोदसीऽऋतेनद्रुहोदहामिसंमहीरनिंद्राः । अभिव्लग्ययत्रहताऽअमित्रा
वैलस्थानंपरितृह्ळाऽअशेरन् ॥ अभिव्लग्याचिदद्रिवःशीर्षायातुमतीनां । छिंधिवटूरिणापदामहावटूरिणापदा+ ॥
अवासांमघवन्जहिशर्धोयातुमतीनां । वैलस्थानकेऽअर्मकेमहावैलस्थेऽअर्मके+ ॥ यासांतिस्रःपंचाशतोभिव्लंगैरपाव
पः । तत्सुतेमनायतितकत्सुतेमनायति ॥ पिशंगभृष्टिमंभृणंपिशाचिमिंद्रसंमृण । सर्वंरक्षोनिबर्हय ॥ अवर्महऽइंद्र
दादृहिश्रुधीनःशुशोचहिद्यौःक्षानभीषाँऽअद्रिवोघृणान्नभीषाँऽअद्रिवः । शुष्मिन्तमोहिशुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे । अ
पूरुषघ्नोऽअप्रतीतशूरसत्वभिस्त्रिसप्तैःशूरसत्वभिः ॥ वनोतिहिसुन्वन्क्षयंपरीणसःसुन्वानोहिष्मायजत्यवद्विषोदेवा

(१।१९।७) उभेपुनामीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपइंद्रआद्यात्रिष्टुप्द्वितीयादितिस्रोनुष्टुभःपंचमीगायत्रीषष्ठीधृतिःसप्तम्यष्टिः।

नामवद्विषः । सुन्वानऽइत्सिषासतिसहस्रावाज्यवृतः । सुन्वानायेंद्रोददात्याभुवंरयिंददात्याभुवं ॥ २२ ॥ (१।२०।१)
आत्वाजुवोरारहाणाऽअभिप्रयोवायोवहंत्विहपूर्वपीतयेसोमस्यपूर्वपीतये । ऊर्ध्वातेऽअनुसूनृतामनंस्तिष्ठतुजानती ।
नियुत्वंतारथेनायाहिदावनेवायोमखस्यदावने ॥ मंदंतुत्वामंदिनोवायविंदवोस्मत्क्राणासःसुकृताऽअभिद्यवोगोभिः
क्राणाऽअभिद्यवः । यद्धक्राणाऽइरध्यैदक्षंसचंतऽऊतयः । सध्रीचीनानियुतोदावनेधियऽउपब्रुवतऽईंधियः ॥ वायुर्युं
क्तेरोहितावायुररुणावायूरथेऽअजिराधुरिवोळ्हवेवहिष्ठाधुरिवोळ्हवे । प्रबोधयापुरंधिंजारऽआससतीमिव । प्रचक्षयरो
दसीवासयोषसःश्रवसेवासयोषसः ॥ तुभ्यमुषासःशुचयःपरावतिभद्रावस्त्रातन्वतेदंसुरश्मिषुचित्रानव्येषुरश्मिषु ।
तुभ्यंधेनुःसबर्दुघाविश्वावसूनिदोहते । अजनयोमरुतोवक्षणाभ्योदिवऽआवक्षणाभ्यः ॥ तुभ्यंशुक्रासःशुचयस्तुर
ण्यवोमदेषूग्राऽइषणंतभुर्वण्यपाभिषंतभुर्वणि । त्वांत्सारीदसमानोभगमीट्टेतक्वीये । त्वंविश्वस्माद्भुवनात्पासिधर्म
णासुर्यात्पासिधर्मणा ॥ त्वंनोवायवेषामपूर्व्यःसोमानांप्रथमःपीतिमर्हसिसुतानांपीतिमर्हसि । उतोविहुत्मतीनांवि
शांववर्जुषीणां । विश्वाऽइत्तेधेनवोदुह्रऽआशिरंघृतंदुह्रतऽआशिरम् ॥ २३ ॥ (१।२०।२) स्तीर्णबर्हिरुपनोयाहि

(१।२०।१) आत्वाजुवइतिषडृचस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोवायुरत्यष्टिरंत्याष्टिः । (१।२०।२) स्तीर्णबर्हिरितिनवर्चस्यसूक्त
स्यदैवोदासिःपरुच्छेपोवायुश्चतुर्थ्यादिपंचानामिंद्रोवाअत्यष्टिःसप्तम्यष्टम्यावष्टी ।

वीतयेसहस्रेणनियुतानियुत्वतेशतिनीभिर्नियुत्वते । तुभ्यंहिपूर्वपीतयेदेवादेवाययेमिरे । प्रतेसुतासोमधुमंतोऽअस्थि
रन्मदायक्रत्वेऽअस्थिरन् ॥ तुभ्यायंसोमःपरिपूतोऽअद्रिभिःस्पार्हावसानःपरिकोशमर्षतिशुक्रावसानोऽअर्षति ।
तवायंभागऽआयुषुसोमोदेवेषुहूयते । वहवायोनियुतोयाह्यस्मयुर्जुषाणोयाह्यस्मयुः+ ॥ आनोनियुद्भिःशतिनीभिर
ध्वरंसहस्रिणीभिरुपयाहिवीतयेवायोहव्यानिवीतये । तवायंभागऋत्वियःसरश्मिःसूर्येसचा । अध्वर्युभिर्भरमाणा
ऽअयंसतवायोशुक्राऽअयंसत ॥ आवांरथोनियुत्वान्वक्षदवसेभिप्रयांसिसुधितानिवीतयेवायोहव्यानिवीतये । पिब
तंमध्वोऽअंधसःपूर्वपेयंहिवांहितं । वायवाचंद्रेणराधसागतमिंद्रश्चराधसागतं ॥ आवांधियोववृत्युरध्वरांऽउपेममिं
दुंमर्मृजंतवाजिनमाशुमत्यंनवाजिनं । तेषांपिबतमस्मयूऽआनोगंतमिहोत्या । इंद्रवायूसुतानामद्रिभिर्युवंमदायवा
जदायुवं+ ॥ २४ ॥ इमेवांसोमाऽअप्स्वासुताऽइहाध्वर्युभिर्भरमाणाऽअयंसतवायोशुक्राऽअयंसत । एतेवामभ्यसृक्ष
ततिरःपवित्रमाशवः । युवायवोतिरोमाण्यव्ययासोमासोऽअत्यव्यया ॥ अतिवायोससतोयाहिशश्वतोयत्रग्रावावदति
तत्रगच्छतंगृहमिंद्रश्चगच्छतं । विसूनृतादद्दशेरीयतेघृतमापूर्णयानियुतायाथोऽअध्वरमिंद्रश्चयाथोऽअध्वरं+ ॥ अत्राहत
द्वहेथेमध्वऽआहुतिंयमश्वत्थमुपतिष्ठंतजायवोस्मेतेसंतुजायवः । साकंगावःसुवतेपच्यतेयवोनतेवायऽउपदस्यंतिधेनवो
नापदस्यंतिधेनवः ॥ इमेयेतेसुवायोबाह्वोजसोंतर्नदीतेपतयंत्युक्षणोमहिव्राधंतऽउक्षणः । धन्वन्चिद्येऽअनाशवोजीरा

श्चिदगिरौकसः । सूर्यस्येवरश्मयोदुर्नियंतवोहस्तयोर्दुर्नियंतवः ॥ २५ ॥ (१।२०।३) प्रसुज्येष्ठंनिचिराभ्यांबृहन्नमो हव्यंमतिंभरतामृळयद्भ्यांस्वादिष्ठंमृळयद्भ्यां । तासम्राजाघृतासुतीयज्ञेयज्ञउपस्तुता । अथैनोःक्षत्रंनकुतश्चनाधृषेदेव त्वंनूचिदाधृषे ॥ अदर्शिगातुरुरवेवरीयसीपंथाऋतस्यसमयंस्तरश्मिभिश्चक्षुर्भगस्यरश्मिभिः । द्युक्षंमित्रस्यसादनमर्य म्णोवरुणस्यच । अथादधातेबृहदुक्थ्यंवयउपस्तुत्यंबृहद्वयः । ज्योतिष्मतीमदितिंधारयत्क्षितिंस्वर्वतीमासचेते दिवेदिवेजागृवांसादिवेदिवे । ज्योतिष्मत्क्षत्रमाशातेआदित्यादानुनस्पती । मित्रस्तयोर्वरुणोयातयज्जनोर्यमायातु यज्जनः ॥ अयंमित्रायवरुणायशंतमःसोमोभूत्ववपानेष्वाभगोदेवोदेवेष्वाभगः । तंदेवासोजुषेरतविश्वेअद्यसजोष सः । तथाराजानाकरथोयदीमहऋतावानायदीमहे ॥ योमित्रायवरुणायाविधज्जनोनर्वाणंतंपरिपातोअंहसोदा श्वांसंमर्तमंहसः । तमर्यमाभिरक्षत्यृजूयंतमनुव्रतं । उक्थैर्यएनोःपरिभूषतिव्रतंस्तोमैराभूषतिव्रतं+ ॥ नमोदिवेबृ हतेरोदसीभ्यांमित्रायवोचंवरुणायमीळ्हुषेसुमृळीकायमीळ्हुषे । इंद्रमग्निमुपस्तुहिद्युक्षमर्यमणंभगं । ज्योग्जीवंतःप्रज

(१।२०।३) प्रसुज्येष्ठमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोमित्रावरुणौनमोदिवइत्यस्यारोदसीमित्रावरुणेंद्राग्न्यर्यमभगसोमा देवताःऊतीदेवानामित्यस्यादेवमरुदग्निमित्रवरुणमघवंतोदेवताअत्यष्टिःअंत्यात्रिष्टुप् ।

यासचेमहिसोमस्योतीसचेमहि ॥ ऊतीदेवानांवयमिंद्रवंतोमंसीमहिस्वयशसोमरुद्भिः । अग्निर्मित्रोवरुणःशर्मयंसन्त दश्यामममघवानोवयंच ॥ २६ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

द्वितीयाष्टके सूक्तानि ११९ ऋचः ११५७

नवमाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १५ ऋचः १३७ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १५ [भे. प. रुद्रमरुद्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्यामिदं. विश्वेभ्यो- देवेभ्यइदं. अश्विभ्यामिदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. मित्रावरुणसिंधुभ्यइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. २ मित्रावरुणाभ्यामिदं. २ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ५] उषसइदं. २६ स्वनयायेदं. ७ भावयव्यायेदं. ५ रोमशायेदं. भावयव्यायेदं. अग्नयइदं. १९ इंद्रायेदं. ५ इंदवइदं. इंद्रायेदं. २७ इंद्रा- पर्वतेंद्रेभ्यइदं. इंद्रायेदं. ७ वायवइदं. ९ इंद्रवायुभ्यामिदं ५ वायवइदं. मित्रावरुणाभ्यामिदं. ५ सूर्यरोदसीमित्रवरुणरुद्रेंद्राग्न्यर्यमभगसो- मेभ्यइदं. देवमरुदग्निमित्रवरुणमघवद्भ्यइदं. १ ॥ इतिद्वितीयेप्रथमः ॥ १ ॥

सुषुमतृचमतिशाक्वरंप्रप्रचतुष्कंपौष्णमस्तुश्रौषळेकादशवैश्वदेवीमैत्रावरुण्याश्विन्यस्तिस्रऐंद्याग्नेयीमारुत्यैं द्राग्नीबार्हस्पत्यावैश्वदेव्यंत्यात्रिष्टुप्पंचमीबृहतीवैश्वदेवमेतदेवमन्यासामपिसूक्तप्रयोगेवैश्वदेवत्वंसूक्तभेदप्रयो गेयर्लिंगंसादेवतावेदिषदेसप्तोनादीर्घतमाऔचथ्यआग्नेयंतुद्विस्त्रिष्टुबंतंतुत्रिष्टुब्दशमीवावळित्थासमिद्धआप्रि यंआनुष्टुभमंत्यैंद्रीप्रतव्यसीमष्टावाग्नेयंतुतत्रिष्टुवंतमेतिप्रसप्तजागतंतंपृच्छतपंचांत्यात्रिष्टुप्त्रिमूर्धानंकथामधी

म्महःसत्रैराजैंपुरुतृचमौष्णिहैंमित्रंनवमैत्रावरुणंहिंजागतंमैत्र्याद्यायुवंसप्तयजामहेचतुष्कंविष्णोःषड्वैष्णवंहि
प्रवोजागतंत्वैंद्रश्चाद्यस्तृचोभवपंचाबोधिषळाश्विनंत्वंत्येत्रिष्टुभौ ॥ २ ॥ ॥ ॥
॥ १० ॥ हरिः३ओम्(१।२०।४) सुषुमायातमद्रिभिर्गोश्रीतामत्सराऽइमेसोमासोमत्सराऽइमे। आराजानादिविस्पृशास्मत्रागं
तमुपनः । इमेवांमित्रावरुणागवाशिरःसोमाःशुक्रागवाशिरः ॥ इमऽआयातमिंदवःसोमासोदध्याशिरःसुतासोदध्या
शिरः । उतवामुषसोबुधिसाकंसूर्यस्यरश्मिभिः । सुतोमित्रायवरुणायपीतयेचारुर्ऋतायपीतये ॥ तांवांधेनुंनवासरीमंशुं
दुहंत्यद्रिभिःसोमंदुहंत्यद्रिभिः । अस्मत्रागंतमुपनोर्वाचासोमपीतये । अयंवांमित्रावरुणानृभिःसुतःसोमऽआपीतये
सुतः+ ॥ १ ॥ (१।२०।५) प्रप्रंपूष्णस्तुविजातस्यशस्यतेमहित्वमस्यतवसोनतंदतेस्तोत्रमस्यनतंदते। अर्चामिसुम्नयन्नहमं
त्यूतिंमयोभुवं । विश्वस्ययोमनऽआयुयुवेमखोदेवऽआयुयुवेमखः+ ॥ प्रहित्वापूषन्नजिरंनयामनिस्तोमेभिःकृण्वऽऋ
णवोयथामृधऽउष्ट्रोनपीपरोमृधः । हुवेयत्त्वामयोभुवंदेवंसख्यायमर्त्यः । अस्माकमांगूषान्द्युम्निनस्कृधिवाजेषुद्युम्नि
नस्कृधि ॥ यस्यंतेपूषन्त्सख्येविपन्यवःक्रत्वाचित्संतोवसाबुभुज्रिरऽइतिक्रत्वाबुभुज्रिरे । तामनुत्वानवीयसींनियुतं ॥ १० ॥
रायऽईमहे । अहेळमानऽउरुशंससरीभववाजेवाजेसरीभव ॥ अस्याऽऊषुणऽउपसातयेभुवोहेळमानोरररिवाँऽअजा

(१।२०।४) सुषुमेतितृचस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपोमित्रावरुणावतिशक्वरी । (१।२०।५) प्रप्रपूष्णइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्य

श्वश्रवस्यतामजाश्व । ओषुत्वाववृतीमहिस्तोमेभिर्दस्मसाधुभिः । नहित्वापूषन्नतिमन्यऽआघृणेनतेसख्यमपह्नुवे+ ॥
॥ २ ॥ (१।२०।६) अस्तुश्रौषट्पुरोऽअग्निंधियादधऽआनुतच्छर्धोदिव्यंवृणीमहऽइंद्रवायूवृणीमहे । यद्धक्राणा
विवस्वतिनाभासंदायिनव्यसी । अधप्रसूनऽउपयंतुधीतयोदेवाँऽअच्छानधीतयः ॥ यद्धत्यन्मित्रावरुणावृतादध्या
ददाथेऽअनृतंस्वेनमन्युनादक्षस्यस्वेनमन्युना । युवोरित्थाधिसद्मस्वपश्यामहिरण्ययं । धीभिश्चनमनसास्वेभिरक्षभिः
सोमस्यस्वेभिरक्षभिः ॥ युवांस्तोमेभिर्देवयंतोऽअश्विनाश्रावयंतऽइवश्लोकमायवोयुवांहव्याभ्या३यवः । युवोर्विश्वा
ऽअधिश्रियःपृक्षश्चविश्ववेदसा । प्रुषायंतेवांपवयोहिरण्ययेरथेदस्राहिरण्यये ॥ अचेतिदस्राव्यु१नाकमृण्वथोयुंजते
वांरथयुजोदिविष्टिष्वध्वस्मानोदिविष्टिषु । अधिवांस्थामवंधुरेरथेदस्राहिरण्यये । पथेवयंतावनुशासतारजोंजसाशा
सतारजः ॥ शचीभिर्नःशचीवसूदिवानक्तंदशस्यतं । मावांरातिरुपदसत्कदाचनास्मद्रातिःकदाचन+ ॥ ३ ॥ वृषन्नि

दैवोदासिःपरुच्छेपःपूषात्यष्टिः । (१।२०।६) अस्तुश्रौषडित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यदैवोदासिःपरुच्छेपआद्यायाविश्वेदेवाःद्वितीयाया
मित्रावरुणौतृतीयादितिसृणामाश्विनौषष्ठ्याइंद्रःसप्तम्याअग्निरष्टम्यामरुतोनवम्याइंद्राग्नीदशम्याबृहस्पतिरंत्यायाविश्वेदेवाअत्यष्टिःपंचमी
बृहत्यंत्यात्रिष्टुप् । (वैश्वदेवमेतत्सूक्तं । अत्रप्रत्येकंदेवताविभागस्त्वाकरएवपठितः । अनयैवदिशासर्वत्रापिवैश्वदेवसूक्तेदेवताविभागः
कर्तव्यइतिहितदनुज्ञा । यथाह–एवमन्यासामपिसूक्तप्रयोगेवैश्वदेवत्वं सूक्तभेदप्रयोगेतुयल्लिंगंसादेवतेति) ।

द्रवृषपाणासऽइंदवऽइमेसुताऽआद्रिंषुतासऽउद्भिदस्तुभ्यंसुतासऽउद्भिदः । तेत्वांमंदंतुदावनेमहेचित्रायराधसे । गी
र्भिर्गिर्वाहःस्तवमानऽआगहिसुमृळीकोनऽआगहि ॥ ओषूणोऽअग्नेश्रृणुहित्वमीळितोदेवेभ्योब्रवसियज्ञियेभ्योराज
भ्योयज्ञियेभ्यः । यद्धत्यामंगिरोभ्योधेनुंदेवाऽअदत्तन । वितांदुह्रेऽअर्यमाकर्तरीसचाँऽएषतांवेदमेसचा ॥ मोषुवो
ऽअस्मदभितानिपौंस्यासनाभूवन्द्युम्नानिमोतजारिषुरस्मत्पुरोतजारिषुः । यद्वश्चित्रंयुगेयुगेनव्यंघोषादमर्त्यं । अस्मा
सुतन्मरुतोयच्चदुष्टरंदिधृतायच्चदुष्टरं ॥ दध्यङ्हमेजनुषंपूर्वोऽअंगिराःप्रियमेधःकण्वोऽअत्रिर्मनुर्विदुस्तेमेपूर्वेमनुर्वि
दुः । तेषांदेवेष्वायतिरस्माकंतेषुनाभयः । तेषांपदेनमह्यानमेगिरेंद्राग्नीऽआनमेगिरा+ ॥ होतायक्षद्वनिनोवंतवार्यं
बृहस्पतिर्यजतिवेनऽउक्षभिःपुरुवारेभिरुक्षभिः । जगृभ्मादूरऽआदिशंश्लोकमद्रेरधत्मना । अधारयदररिंदानिसुक्र
तुःपुरूसद्मानिसुक्रतुः ॥ येदेवासोदिव्येकादशस्थपृथिव्यामध्येकादशस्थ । अप्सुक्षितोमहिनैकादशस्थतेदेवासोयज्ञ
मिमंजुषध्वं ॥ ४ ॥ (१।२१।१) वेदिषदेप्रियधामायसुद्युतेधासिमिवप्रभरायोनिमग्नये । वस्त्रेणेववासयामन्मना
शुचिंज्योतीरथंशुक्रवर्णंतमोहनं ॥ अभिद्विजन्मात्रिवृदन्नमृज्यतेसंवत्सरेवावृधेजग्धमीपुनः । अन्यस्यासाजिह्वयाजे
न्योवृषान्य1न्येनवनिनोमृष्टवारणः+ ॥ कृष्णप्रुतौवेविजेऽअस्यसक्षिताऽउभातरेतेऽअभिमातराशिशुं । प्राचाजिह्वं

(१।२१।१) वेदिषदइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौदशमीत्रिष्टुब्वा ।

ध्वसयंतंतृषुच्युतमासाच्यंकुपयंवर्धनंपितुः+ ॥ मुमुक्ष्वो3मनवेमानवस्यतेरघुद्रुवःकृष्णसीतासऽऊजुवः । असमनाऽ
अजिरासोरघुष्यदोवातजूताऽउपयुज्यंतऽआशवः ॥ आदस्यतेध्वसयंतोवृथेरतेकृष्णमभ्वंमहिवर्पःकरिक्रतः । यत्सीं
महीमवनिंप्राभिमर्मृशदभिश्वसन्स्तनयन्नेतिनानदत् ॥ ५ ॥ भूषन्नयोधिबभ्रूषुनम्नतेवृषेवपत्नीरभ्येतिरोरुवत् ।
ओजायमानस्तन्वश्चशुंभतेभीमोनश्रृंगादविधावदुर्गृभिः ॥ ससंस्तिरोविष्टिरःसंगृभायतिजानन्नेवजानतीर्नित्यऽआ
शये । पुनर्वर्धंतेऽअपियंतिदेव्यमन्यद्वर्पःपित्रोःकृण्वतेसचा ॥ तमग्रुवःकेशिनीःसंहिरेभिरऽऊर्ध्वास्तस्थुर्मम्रुषीःप्राय
वेपुनः । तासांजरांप्रमुंचन्नेतिनानददसुंपरंजनयंजीवमस्तृतं ॥ अधीवासंपरिमातूरिहन्नहतुविग्रेभिःसत्वभिर्यातिवि
ज्रयः । वयोदधत्पद्वतेरेरिहत्सदानुश्येनीसचतेवर्तनीरह ॥ अस्माकमग्नेमघवत्सुदीदिह्यधश्वसीवान्वृषभोदमूनाः ।
अवास्याशिशुमतीरदीदेर्वर्मेवयुत्सुपरिजर्भुराणः ॥ ६ ॥ इदमग्नेसुधितंदुर्धितादाधिप्रियादुचिन्मन्मनःप्रेयोऽअस्तुते ।
यत्तेशुक्रंतन्वो3रोचतेशुचितेनास्मभ्यंवनसेरत्नमात्वं+ ॥ रथायनावमुतनोगृहायनित्यारित्रांपद्वतींरास्यग्ने । अस्मा
कंवीराऽउतनोमघोनोजनाँश्चयापारयाच्छर्मयाच ॥ अभीनोऽअग्नऽउक्थमिज्जुगुर्याद्यावाक्षामासिंधवश्चस्वगूर्ताः ।
गव्यंयव्यंयंतोदीर्घाहेषंवरमरुण्योवरंत ॥ ७ ॥ (१।२१।२) बळित्थातद्वपुषेधायिदर्शतंदेवस्यभर्गःसहसोयतोजनि ।

(१।२१।२) बळित्थेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

 यदीमुपह्वरतेसाधतेमतिर्ऋतस्यधेनाऽअनयंतसस्रुतः ॥ पृक्षोवपुःपितुमान्नित्यऽआशयेद्वितीयमासप्तशिवासुमातृषु ।
 तृतीयमस्यवृषभस्यदोहसेदशप्रमतिंजनयंतयोषणः ॥ निर्यदींबुध्नान्महिषस्यवर्पसऽईशानासःशवसाक्रंतसूरयः । यदी
मनुप्रदिवोमध्वऽआधवेगुहासंतंमातरिश्वामथायति ॥ प्रयत्पितुःपरमान्नीयतेपर्यापृक्षुधोवीरुधोदंसुरोहति । उभाय
॥१२॥ दस्यजनुषंयदिन्वतऽआदिद्यविष्ठोऽअभवद्घृणाशुचिः ॥ आदिन्मातृराविशद्यास्वाशुचिरहिंस्यमानऽउर्वियाविवावृ
धे । अनुयत्पूर्वाऽअरुहत्सनाजुवोनिनव्यसीष्ववरासुधावते ॥ ८ ॥ आदिद्धोतारंवृणतेदिविष्टिषुभगमिवपपृचानास
सऽऋंजते । देवान्यत्क्रत्वामज्मनापुरुष्टुतोमर्तंशंसंविश्वधावेतिधायसे ॥ वियदस्थाद्यजतोवातचोदितोह्वारोनवक्वाज
रणाऽअनाकृतः । तस्यपत्मन्दक्षुषःकृष्णजंहसःशुचिजन्मनोरजऽआव्यध्वनः ॥ रथोनयातःशिक्वभिःकृतोद्यामंगेभि
ररुषेभिरीयते । आदस्यतेकृष्णासोदक्षिसूरयःशूरस्येवत्वेषथादीषतेवयः ॥ त्वयाह्यग्नेवरुणोधृतव्रतोमित्रःशाशद्रेऽअ
र्यमासुदानवः । यत्सीमनुक्रतुनाविश्वथाविभुरराम्ननेमिःपरिभूरजायथाः ॥ त्वमग्नेशशमानायसुन्वतेरत्नंयविष्ठदेव
तातिमिन्वसि । तंत्वानुनव्यंसहसोयुवन्वयंभगंनकारेमहिरत्नधीमहि ॥ अस्मेरयिंनस्वर्थंदमूनसंभगंदक्षंनपपृचासिध ॥१२॥
र्णसिं । रश्मींऽरिवयोयमतिजन्मनीऽउभेदेवानांशंसमृतऽआचसुक्रतुः ॥ उतनःसुद्योत्माजीराश्वोहोतामंद्रःशृणवच्चं
द्ररथः । सनोनेषन्नेषतमैरमूरोग्निर्वामंसुवितंवस्योऽअच्छ ॥ अस्ताव्यग्निःशिमीवद्भिरर्कैःसाम्राज्यायप्रतरंदधानः ।

अमीचयेमघवानोवयंचमिहंनसूरोऽअतिनिष्टतन्युः ॥ ९ ॥ (१।२१।३) समिद्धोऽअग्नऽआवहदेवाँऽअद्ययतस्रुचे ।
तंतुंतनुष्वपूर्व्यंसुतसोमायदाशुषे ॥ घृतवंतमुपमासिमधुमंतंतनूनपात् । यज्ञंविप्रस्यमावतःशशमानस्यदाशुषः ॥
शुचिःपावकोऽअद्भुतोमध्वायज्ञंमिमिक्षति । नराशंसस्त्रिरादिवोदेवेषुयज्ञियः ॥ ईळितोऽअग्नऽआवहेंद्रंचित्रमिह
प्रियं । इयंहित्वामतिर्ममाच्छासुजिह्ववच्यते ॥ स्तृणानासोयतस्रुचोबर्हिर्यज्ञेस्वध्वरे । वृंजेदेवव्यचस्तममिंद्रायशर्मस
प्रथः ॥ विश्रयंतामृतावृधःप्रयैदेवेभ्योमहीः । पावकासःपुरुस्पृहोद्वारोदेवीरसश्चतः ॥ १० ॥ आभंदमानेऽउपाके
नक्तोषासासुपेशसा । यह्वीऽऋतस्यमातरासीदतांबर्हिरासुमत्⁺ ॥ मंद्रजिह्वाजुगुर्वणीहोतारादैव्याकवी । यज्ञंनोय
क्षतामिमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं ॥ शुचिर्देवेष्वर्पिताहोत्रामरुत्सुभारती । इळासरस्वतीमहीबर्हिःसीदंतुयज्ञियाः ॥ त
न्नस्तुरीपमद्भुतंपुरुवारंपुरुत्मना । त्वष्टापोषायविष्यतुरायेनाभानोऽअस्मयुः⁺ ॥ अवसृजन्नुपत्मनादेवान्यक्षिवनस्प
ते । अग्निर्हव्यासुषूदतिदेवोदेवेषुमेधिरः ॥ पूषण्वतेमरुत्वतेविश्वदेवायवायवे । स्वाहागायत्रवेपसेहव्यमिंद्रायकर्त
न ॥ स्वाहाकृतान्यागह्युपहव्यानिवीतये । इंद्रागहिश्रुधीहवंत्वांहवंतेऽअध्वरे⁺ ॥ ११ ॥ (१।२१।४) प्रतव्यसीं

(१।१२।३) समिद्धोअग्नइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाऋषिःइध्मस्तनूनपान्नराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौ
सरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवताःअंत्यायाइंद्रोनुष्टुप् । (१।२१।४) प्रतव्यसीमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यौचथ्यो

नव्यसींधीतिमग्नयेवाचोमतिंसहसःसूनवेभरे । अपांनपाद्योवसुभिःसहप्रियोहोतापृथिव्यांन्यसीददृत्वियः । सजाय
मानःपरमेव्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने । अस्यक्रत्वासमिधानस्यमज्मनाप्रद्यावाशोचिःपृथिवीऽअरोचयत् ॥
अस्यत्वेषाऽअजराऽअस्यभानवःसुसंदृशःसुप्रतीकस्यसुद्युतः । भात्वक्षसोऽअत्यक्तुर्नसिंधवोग्नेरेजंतेऽअससंतोऽअज
राः ॥ यमेरिरेभृगवोविश्ववेदसंनाभापृथिव्याभुवनस्यमज्मना । अग्निंतंगीर्भिर्हिनुहिस्वऽआदमेयऽएकोवस्वोवरुणो
नराजति ॥ नयोवरायमरुतामिवस्वनःसेनेवसृष्टादिव्यायथाशनिः । अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्तिभर्वतियोधोनशत्रून्त्सव
नान्यृंजते ॥ कुविन्नोऽअग्निरुचथस्यवीरसद्वसुष्कुविद्वसुभिःकाममावरत् । चोदःकुवित्तुतुज्यात्सातयेधियःशुचिप्रती
कंतमयाधियागृणे ॥ घृतप्रतीकंवऽऋतस्यधूर्षदमग्निंमित्रंनसमिधानऽऋंजते । इंधानोऽअक्रोविदथेषुदीद्यच्छुक्रवर्णा
मुदुनोयंसतेधियं ॥ अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्नेशिवेभिर्नःपायुभिःपाहिशग्मैः । अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेनिमिषद्भिः
परिपाहिनोजाः ॥ १२ ॥ (१।२१।५) एतिप्रहोताव्रतमस्यमाययोर्ध्वांदधानःशुचिपेशसंधियं । अभिस्रुचःक्रम
तेदक्षिणावृतोयाऽअस्यधामप्रथमंहनिंसते ॥ अभीमृतस्यदोहनाऽअनूषतयोनौदेवस्यसदनेपरीवृताः । अपामुपस्थेवि ॥१३॥
भृतोयदावसदधस्वधाऽअधयद्याभिरीयते ॥ युयूषतःसवयसातदिद्वपुःसमानमर्थंवितरित्रतामिथः । आदींभगोन

दीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्यात्रिष्टुप् । (१।२१।५) एतीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगती ।

हव्यःसमस्मदावोढुर्नरश्मीन्त्समयंस्तसारथिः ॥ यमींद्वासवयसासपर्यतःसमानेयोनामिथुनासमोकसा । दिवानन
क्तंपलितोयुवाजनिपुरूचरन्नजरोमानुषायुगा ॥ तमींहिन्वंतिधीतयोदशव्रिशोदेवंमर्तासऽऊतयेहवामहे । धनोर
धिप्रवतऽआसऽऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुनानवाधित ॥ त्वंह्यग्नेदिव्यस्यराजसित्वंपार्थिवस्यपशुपाऽइवत्मना । एनीतऽ
एतेबृहतीऽअभिश्रियाहिरण्ययीवक्वरीबर्हिराशाते ॥ अग्नेजुषस्वप्रतिहर्यतद्वचोमंद्रस्वधावऽऋतजातसुक्रतो । योवि
श्वतःप्रत्यङ्ङसिदर्शतोरण्वःसंदृष्टौपितुमाँऽइवक्षयः ॥ १३ ॥ (१।२१।६) तंपृच्छतासजगामासवेदसचिकित्वाँईय
तेसान्वीयते । तस्मिन्त्संतिप्रशिषस्तस्मिन्निष्टयःसवाजस्यशवसःशुष्मिणस्पतिः ॥ तमित्पृच्छंतिनसिमोविपृच्छतिस्वे
नेवधीरोमनसायदग्रभीत् । नमृष्यतेप्रथमंनापरंवचोस्यक्रत्वासचतेऽअप्रदृपितः ॥ तमिद्गच्छंतिजुह्वस्तमर्वतीर्वि
श्वान्येकःशृणवद्वचांसिमे । पुरुप्रैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोच्छिद्रोतिःशिशुरादत्तसंरभः ॥ उपस्थायंचरतियत्समारतसद्यो
जातस्तत्सारयुज्येभिः । अभिश्वांतंमृशतेनांद्येमुदेयदींगच्छंत्युशतीरपिष्ठितं ॥ सईंमृगोऽअप्योवनर्गुरुपत्वच्युपम
स्यांनिधायि । व्यब्रवीद्वयुनामर्त्येभ्योग्निर्विद्वाँऽऋतचिद्धिसत्यः ॥ १४ ॥ (१।२१।७) त्रिमूर्धानंसप्तरश्मिंगृणी
षेनूनमग्निंपित्रोरुपस्थे । निषत्तमस्यचरतोध्रुवस्यविश्वादिवोरोचनापप्रिवांसं ॥ उक्षामहाँऽअभिववक्षऽएनेऽअजरस्त

(१।२१।६) तंपृच्छतेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निर्जगतीअंत्यात्रिष्टुप् । (१।२१।७) त्रिमूर्धानमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्यो

ऋक्सं. स्थावितऽऊंतिर्क्रुष्वः । उर्व्याःपदोनिदंधातिसानौरिहंत्यूधोऽअरुषासोऽअस्य ॥ समानंवत्समभिसंचरंतीविष्वंकधे मंडलं. १
अ.२अ.२ नूविचंरतःसुमेके । अनपवृज्याँऽअध्वनोमिमानेविश्वान्केताँऽअधिमहोदधाने ॥ धीरासःपदंकवयोनयंतिनानाहृदा अनु. २१
रक्षमाणाऽअजुर्यं । सिषासंतःपर्यंपश्यंतसिंधुमाविरेंभ्योऽअभवत्सूर्योऽनॄन्+ ॥ दिदृक्षेण्यःपरिकाष्ठासुजेन्यऽईळेन्यो
॥१४॥ महोऽअभीयजीवसे।पुरुत्रायदभंवत्सूरहैभ्योगभेंभ्योमघवाविश्वदर्शतः॥१५॥ (१।२१।८) कथातेऽअग्नेशुचयंतऽआ
योर्देदाशुर्वाजेंभिराशुषाणाः । उभेयत्तोकेतनयेदधानाऽऋतस्यसामन्रणयंतदेवाः+ ॥ बोधामेऽअस्यवचसोयविष्ठमं
हिंष्ठस्यप्रभृतस्यस्वधावः । पीयंतित्वोऽअनुत्वोगृणातिवंदारुस्तेतन्वंवंदेऽअग्ने ॥ येपायवोमामतेयंतेऽअग्नेपश्यंतोऽअं
धंदुरितादरक्षन् । ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतऽइद्रिपवोनाहदेभुः ॥ योनोऽअग्नेऽअररिवाँऽअघायुररातीवा
मर्चयंतिद्वयेन । मंत्रोगुरुःपुनरस्तुसोऽअस्माऽअनुमृक्षीष्टतन्वंदुरुक्तैः+ ॥ उतवायःसहस्यप्रविद्वान्मर्तोमर्तंमर्चयति
द्वयेन । अतःपाहिस्तवमानस्तुवंतमग्नेमाकिर्नोदुरितायधायीः ॥ १६ ॥ (१।२१।९) मथीद्यदींविष्टोमातरिश्वाहो
तारंविश्वाप्सुंविश्वदेव्यं । नियंदधुर्मनुष्यासुविक्षुस्वर्णचित्रंवपुषेविभावं ॥ ददानमिन्नददभंतमन्माग्निर्वरूथंममत ॥१४॥
स्यचाकन् । जुषंतविश्वान्यस्यकर्मोपस्तुतिंभरमाणस्यकारोः+ ॥ नित्येचिन्नुयंसदनेजगृभ्रेप्रशस्तिभिर्दधिरेयज्ञियां

दीर्घतमाअग्निस्त्रिष्टुप् । (१।२१।८) कथातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निस्त्रिष्टुप् ।(१।२१।९) मथीद्यदीमितिपंचर्चस्यसूक्त

सः । प्रसूनयंतगृभयंतऽइष्टावश्वासोनरथ्योरारहाणाः+ ॥ पुरूणिदस्मोनिरिणातिजंभैराद्रोचतेवनऽआविभावा ।
आदस्यवातोऽअनुवातिशोचिरस्तुर्नशर्यामसनामनुद्यून्+ ॥ नयंरिपवोनरिषण्यवोगर्भेसंतंरेषणारेषयंति । अंधाऽअ
पश्यानदभन्नभिख्यानित्यासऽईंप्रेतारोऽअरक्षन् ॥ १७ ॥ (१।२१।१०) महःसरायऽएषतेपतिर्दन्निनऽइनस्यव
सुनःपदऽआ । उपध्रजंतमद्रयोविधन्नित्+ ॥ सयोवृषानरांनरोदस्योःश्रवोभिरस्तिजीवपीतसर्गः । प्रयःसस्राणःशिं
श्रीतयोनौ ॥ आयःपुरंनार्मिणीमदीदेदत्यःकविर्नभन्यो३नार्वा । सूरोनरुरुक्वान्छतात्मा ॥ अभिद्विजन्मात्रीरोच
नानिविश्वारजांसिशुशुचानोऽअस्थात् । होतायजिष्ठोऽअपांसधस्थे ॥ अयंसहोतायोद्विजन्माविश्वादधेवार्याणिश्रव
स्या । मर्तोयोऽअस्मैसुतुकोददाश ॥ १८ ॥ (१।२१।११) पुरुत्वादाश्वान्वोचेरिरग्नेतवस्विदा । तोदस्येवशरण
ऽआमहस्य ॥ व्यऽनिनस्यधनिनःप्रहोषेचिदररुषः । कदाचनप्रजिगतोऽअदेवयोः ॥ सचंद्रोविप्रमर्त्योमहोव्राधन्त
मोदिवि । प्रप्रेत्तेऽअग्नेवनुषःस्याम॥ १९॥ (१।२१।१२) मित्रंनयंशिम्यागोषुगव्यवःस्वाध्योविदथेऽअप्सुजीजनन् ।
अरेजेतांरोदसीपाजसागिराप्रतिप्रियंयजतंजनुषामवः ॥ यद्धत्यद्वांपुरुमीळ्हस्यसोमिनःप्रमित्रासोनदधिरेस्वाभुवः ।

स्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निस्त्रिष्टुप् । (१।२१।१०) महःसरायइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निर्विराट् । (१।२१।११) पुरुत्वेतितृ
चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअग्निरुष्णिक् । (१।२१।१२) मित्रंनयमितिनवर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमामित्रावरुणावाद्यायामित्रोजगती ।

अधक्रतुंविदतंगातुमर्चतऽउतश्रुतंवृषणापस्त्यावतः ॥ आवांभूषन्क्षितयोजन्मरोदस्योःप्रवाच्यंवृषणादक्षसेमहे ।
यदीमृतायभरथोयदर्वतेप्रहोत्रयाशिम्यावीथोऽअध्वरं+ ॥ प्रसाक्षितिरसुरयामहिप्रियऽऋतावानावृतमाघोषथोबृहत् ।
युवंदिवोबृहतोदक्षमाभुवंगांनधुर्युपयुंजाथेऽअपः+ ॥ महीऽअत्रमहिनावारमृण्वथोरेणवस्तुजऽआसद्मन्धेनवः । स्वरं
तिताऽउपरतातिसूर्यमानिम्रुचऽउषसस्तक्कवीरिव ॥ २० ॥ आवामृतायकेशिनीरनूषतमित्रयत्रवरुणगातुमर्चथः ।
अवत्मनासृजतंपिन्वतंधियोयुवंविप्रस्यमन्मनामिरज्यथः ॥ योवांयज्ञैःशशमानोहदाशतिकविर्होतावजतिमन्मसाध
नः । उपाहतंगच्छथोवीथोऽअध्वरमच्छागिरःसुमतिंगंतमस्मयू+ ॥ युवांयज्ञैःप्रथमागोभिरंजतऽऋतावानामनसोन
प्रयुक्तिषु । भरंतिवांमन्मनासंयतागिरोदृप्यतामनसारेवदाशाथे ॥ रेवद्वयोदधाथेरेवदाशाथेनरामायाभिरितऽऊ
तिमाहिनं । नवांद्यावोहभिर्नोतसिंधवोनदेवत्वंपणयोनानशुर्मघं+ ॥ २१ ॥ (१।२१।१३) युवंवस्त्राणिपीवसाव
साथेयुवोरच्छिद्रामंतवोहसर्गाः । अवातिरतमनृतानिविश्वऽऋतेनमित्रावरुणासचेथे ॥ एतच्चनत्वोविचिकेतदेषांस
त्योमंत्रःकविशस्तऽऋघावान् । त्रिरश्रिंहंतिचतुरश्रिरुग्रोदेवनिदोहप्रथमाऽअजूर्यन् ॥ अपादेतिप्रथमापद्वतीनांकस्त
द्वांमित्रावरुणाचिकेत । गर्भोभारंभरत्याचिदस्यऽऋतंपिपर्त्यनृतंनितारीत् ॥ प्रयंतमित्परिजारंकनीनांपश्यामसिनो

(१।२१।१३) युवंवस्त्राणीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमामित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

पनिपद्यमानं । अनवपृग्णावितताविसानंप्रियंमित्रस्यवरुणस्यधाम ॥ अनश्वोजातोऽअनभीशुरर्वाकनिक्रदत्पतयदूर्ध्व
सानुः । अचित्तंब्रह्मजुजुषुर्युवानःप्रमित्रेधामवरुणेगृणंतः ॥ आधेनवोमामतेयमवंतीर्ब्रह्मप्रियंपीपयन्त्सस्मिन्नूधन् ।
पित्वोभिक्षेतवयुनानिविद्वानासाविवासन्नदितिमुरुष्येत् ॥ आवांमित्रावरुणाहव्यजुष्टिंनमसादेवाववसाववृत्यां ।
अस्माकंब्रह्मपृतनासुसह्याऽअस्माकंवृष्टिर्दिव्यासुपारा ॥ २२ ॥ (१।२१।१४) यजामहेवांमहःसजोषाहव्येभिर्मित्रावरु
णानमोभिः । घृतैर्घृतस्नूऽअधयद्वामस्मेऽअध्वर्यवोनधीतिभिर्भरंति ॥ प्रस्तुतिर्वांधामनप्रयुक्तिरयामिमित्रावरुणासुवृ
क्तिः । अनक्तियद्वांविदथेषुहोतासुम्नंवांसूरिर्वृषणावियक्षन् ॥ पीपायधेनुरदितिर्ऋतायजनायमित्रावरुणाहविर्दे ।
हिनोतियद्वांविदथेसपर्यन्त्सरातहव्योमानुषोनहोता ॥ उतवांविक्षुमद्यास्वंधोगावऽआपश्चपीपयंतदेवीः । उतोनोऽ
अस्यपूर्व्यःपतिर्दन्वीतंपातंपयसऽउस्रियायाः ॥ २३ ॥ (१।२१।१५) विष्णोर्नुकंवीर्याणिप्रवोचंयःपार्थिवानिवि
ममेरजांसि । योऽअस्कभायदुत्तरंसधस्थंविचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः+ ॥ प्रतद्विष्णुःस्तवतेवीर्येणमृगोनभीमःकुचरोगि
रिष्ठाः । यस्योरुषुत्रिषुविक्रमणेष्वधिक्षियंतिभुवनानिविश्वा ॥ प्रविष्णवेशूषमेतुमन्मगिरिक्षितऽउरुगायायवृष्णे ।

(१।२१।१४) यजामहइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमामित्रावरुणौत्रिष्टुप् । (१।२१।१५) विष्णोर्नुकमितिषडृचस्यसूक्त
स्यौचथ्योदीर्घतमाविष्णुस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. यऽइदंदीर्घंप्रयंतंसधस्थमेकोविममेत्रिभिरित्पदेभिः ॥ यस्यत्रीपूर्णामधुनापदान्यक्षीयमाणाःस्वधयामदंति । यउत्रि मंडलं १
अ.२अ.२ धातुपृथिवीमुतद्यामेकोदाधारभुवनानिविश्वा ॥ तदस्यप्रियमभिपाथोऽअश्यांनरोयत्रदेवयवोमदंति । उरुक्रमस्यसहिबं अनु. २१
धुरित्थाविष्णोःपदेपरमेमध्वऽउत्सः ॥ तावांवास्तून्युश्मसिगमध्यैयत्रगावोभूरिशृंगाऽअयासः । अत्राहतदुरुगायस्य
॥ १६ ॥ वृष्णःपरमंपदमवभातिभूरि ॥ २४ ॥ (१।२१।१६) प्रवःपांतमंधसोधियायतेमहेशूरायविष्णवेचार्चत । यासानुनि
पर्वतानामदाभ्यामहस्तस्थतुरर्वतेवसाधुना ॥ त्वेषमित्थासमरणंशिमीवतोरिंद्राविष्णूसुतपावामुरुष्यति । यामर्त्यी
यप्रतिधीयमानमित्कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः ॥ ताऽईंवर्धंतिमह्यस्यपौंस्यंनिमातरानयतिरेतसेभुजे । दधातिपुत्रोव
रंपरंपितुर्नामतृतीयमधिरोचनेदिवः+ ॥ तत्तदिदस्यपौंस्यंगृणीमसीनस्यत्रातुरवृकस्यमीढुषः । यःपार्थिवानित्रिभिरि
द्विगामभिरुरुक्रमिष्टोरुगायायजीवसे ॥ द्वेऽइदस्यक्रमणेस्वर्दृशोभिख्यायमर्त्योभुरण्यति । तृतीयमस्यनकिरादधर्ष
तिवयश्चनपतयंतःपतत्रिणः ॥ चतुर्भिःसाकंनवतिंचनामभिश्चक्रंनवृत्तंव्यतीँऽरवीविपत् । बृहच्छरीरोविमिमानऽऋक्व
भिर्युवाकुमारःप्रत्येत्याहवं+ ॥ २५ ॥ (१।२१।१७) भवामित्रोनशेव्योघृतासुतिर्विभूतद्युम्नऽएवयाऽउसप्रथाः । ॥ १६ ॥

(१।२१।१६) प्रवःपांतमितिषडृचस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाआद्यानांतिसृणामिंद्राविष्णूततस्तिसृणांविष्णुर्जगती । (१।२१।१७) भवामित्रइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाविष्णुर्जगती ।

अधातेविष्णोविदुषाचिदर्ध्यःस्तोमोयज्ञश्चराध्योहविष्मता ॥ यःपूर्व्यायवेधसेनवीयसेसुमज्जानयेविष्णवेददाशति ।
योजातमस्यमहतोमहिब्रवत्सेदुश्रवोभिर्युज्यंचिदभ्यसत् ॥ तमुस्तोतारःपूर्व्यंयथाविदऽऋतस्यगर्भंजनुषापिपर्तन ।
आस्यजानंतोनामचिद्विवक्तनमहस्तेविष्णोसुमतिंभजामहे ॥ तमस्यराजावरुणस्तमश्विनाक्रतुंसचंतमारुतस्यवेधसः ।
दाधारदक्षमुत्तममहर्विदंव्रजंचविष्णुःसखिवाँऽअपोर्णुते+ ॥ आयोविवायसचथायदैव्यऽइंद्रायविष्णुःसुकृतेसुकृत्तरः ।
वेधाऽअजिन्वत्त्रिषधस्थऽआर्यमृतस्यभागेयजमानमाभजत् ॥ २६ ॥ (१।२२।१) अबोध्यग्निर्ज्मऽउदेतिसूर्योव्यु१
षाश्चंद्रामह्यावोऽअर्चिषा । आयुक्षातामश्विनायातवेरथंप्रासावीद्देवःसविताजगत्पृथक् । यद्युंजाथेवृषणमश्विनारथं
घृतेननोमधुनाक्षत्रमुक्षतं । अस्माकंब्रह्मपृतनासुजिन्वतंवयंधनाशूरसाताभजेमहि ॥ अर्वाङ्त्रिचक्रोमधुवाहनोरथो
जीराश्वोऽअश्विनोर्यातुसुष्टुतः । त्रिवंधुरोमघवाविश्वसौभगःशंनऽआवक्षद्द्विपदेचतुष्पदे ॥ आनऊर्जंवहतमश्विना
युवंमधुमत्यानःकशयामिमिक्षतं । प्रायुस्तारिष्टंनीरपांसिमृक्षतंसेधतंद्वेषोभवतंसचाभुवा ॥ युवंहगर्भंजगतीषुधत्थोयु
वंविश्वेषुभुवनेष्वंतः । युवमग्निंचवृषणावपश्चवनस्पतीँरश्विनावैरयेथां ॥ युवंहस्थोभिषजाभेषजेभिरथोहस्थोरथ्या३
राथ्येभिः । अथोहक्षत्रमधिधत्थऽउग्रायोवांहविष्मान्मनसाददाश ॥२७॥ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥२॥

(१।२२।१) अबोध्यग्निरितिषडृचस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअश्विनौजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

दशमाध्याये वर्गाः २७ सूक्तानि २१ ऋचः १४३ ॥ त्यागः–मित्रावरुणाभ्यामिदं.३ पूष्णइदं.४ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. मित्रावरुणाभ्यामिदं. अश्विभ्यामिदं.३ इंद्रायेदं. अग्नयइदं. मरुद्भ्यइदं. इंद्राग्निभ्यामिदं. बृहस्पतयइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. अग्नयइदं.२६ इध्मायेदं. तनूनपातइदं. नराशंसायेदं. इळायेदं. बर्हिषइदं. देवीभ्योद्वार्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्यामिदं. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं. सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं. त्वष्ट्रइदं. वनस्पतयइदं. स्वाहाकृतीभ्यइदं. इंद्रायेदं. अग्नयइदं.४३ मित्रायेदं. मित्रावरुणाभ्यामिदं.१९ विष्णवइदं.६ इंद्राविष्णुभ्यामिदं.३ विष्णवइदं.८ अश्विभ्यामिदं.६ ॥ इतिद्वितीयेद्वितीयः ॥ २ ॥

वसूअंत्यानुष्टुप्प्रद्यावापंचद्यावापृथिवीयंतुजागतंतुतेहिंकिमुश्रेष्ठःषळूनाभेवंत्रिष्टुबंतंमानोद्यधिकाश्वस्तुतिस्तु तृतीयाषष्ठ्यौजगत्यौयदक्रंदःसप्तोनास्यद्विपंचाशदल्पस्तवंत्वेतत्संशयोत्थापनप्रश्नप्रतिवाक्यान्यत्रप्रायेणज्ञान मोक्षाक्षरप्रशंसार्चपंचपादंसाकंजानौयद्वायत्रेयंसशिंक्तेसप्तार्धगर्भागौरीरितिजगत्यएतदंतंतुवैश्वदेवंतस्याःस मुद्राइतिवाचःसमुद्राआपोक्षरंसाप्रस्तारपंक्तिःशकमयमितिशकधूमंउक्षाणंपृश्निमितिसोमंस्त्रयःकेशिनइत्यग्निः सूर्योवायुश्चकेशिनश्चत्वारिवाग्वाचइंद्रंमित्रंसौर्यौद्वादशेतिसंवत्सरसंस्थंकालचक्रवर्णनंयस्तेसरस्वत्यैयज्ञेनसा ध्येभ्यःपरानुष्टुप्सौरीपर्जन्याग्निदेवतावांत्यासरस्वतेसूर्यायवाकयापंचोनासंवादस्तृतीयाद्ययुजोमरुतांत्राक्यंमं त्यस्तृचोगस्त्यस्यचशिष्टाइंद्रस्यैकादशीचमरुत्वांस्त्विंद्रोदेवता ॥ ३ ॥ ॥ ॥

॥१७॥

हरिः३ओम् ॥ (१।२२।२) वसूरुद्रापुरुमंतूवृधंतादशस्यतंनोवृषणावभिष्टौ । दस्राह्यद्रथोवांप्रयस्त्रसाथेऽअर्कवाभिरूती ॥ कोवांदाशत्सुमतयेचिदस्यैवसूयद्धेथेनमसापदेगोः । जिगृतमस्मेरेवतीःपुरंधीःकामप्रेणेव मनसाचरंता ॥ युक्तोहयद्वांतौग्र्यायपेरुर्विमध्येऽअर्णसोधायिपज्रः । उपवामवःशरणंगमेयंशूरोनाज्मपतयद्भिरेवैः ॥ उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मामामिमेपतत्रिणीविदुग्धां । मामामेधोदशतयश्चितोधाक्प्रयद्वांबद्धस्त्मनिखादतिक्षां ॥ नमांगरन्नद्योमातृतमादासायदींसुसमुब्धमवाधुः । शिरोयदस्यत्रैतनोवितक्षत्स्वयंदासऽउरोऽअंसावपिग्ध ॥ दीर्घतमामामतेयोजुजुर्वान्दशमेयुगे । अपामर्थंयतीनांब्रह्माभवतिसारथिः ॥ १ ॥ (१।२२।३) प्रद्यावायज्ञैःपृथिवीऽऋतावृधामहीस्तुषेविदथेषुप्रचेतसा । देवेभिर्येदेवपुत्रेसुदंससेत्थाधियावार्याणिप्रभूषतः ॥ उतमन्येपितुरद्रुहोमनोमातुर्महिस्वतवस्तद्धवीमभिः । सुरेतसापितराभूमचक्रतुरुरुप्रजायाऽअमृतंवरीमभिः ॥ तेसूनवःस्वपसःसुदंससोमहीजज्ञुर्मातरापूर्वचित्तये । स्थातुश्चसत्यंजगतश्चधर्मणिपुत्रस्यपाथःपदमद्वयाविनः ॥ तेमायिनोममिरेसुप्रचेतसोजामीसयोनीमिथुनासमोकसा । नव्यंनव्यंतंतुमातन्वतेदिविसमुद्रेऽअंतःकवयःसुदीतयः ॥ तद्राधोऽअद्यसवि

(१।२२।२) वसूरुद्राइतिषडृचस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअश्विनौत्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् । (१।२२।३) प्रद्यावायज्ञैरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाद्यावापृथिव्यौजगती ।

तुर्वरेण्यंवयंदेवस्यप्रसवेमनामहे । अस्मभ्यंद्यावापृथिवीसुचेतुनारयिंधत्तंवसुमंतंशतग्विनं ॥ २ ॥ (१।२२।४)
तेहिद्यावापृथिवीविश्वशंभुवऽऋतावरीरजसोधारयत्कवी । सुजन्मनीधिषणेऽअंतरीयतेदेवोदेवीधर्मणासूर्यःशुचिः ॥
उरुव्यचसामहिनीऽअसश्चतापितामाताचभुवनानिरक्षतः । सुधृष्टमेवपुष्ये३नरोदसीपितायत्सीमभिरूपैरवासयत् ॥
सवह्निःपुत्रःपित्रोःपवित्रवान्पुनातिधीरोभुवनानिमायया । धेनुंचपृश्निंवृषभंसुरेतसंविश्वाहाशुक्रंपयोऽअस्यदुक्षत ॥
अयंदेवानामपसामपस्तमोयोजजानरोदसीविश्वशंभुवा । वियोममेरजसीसुक्रतूययाजरेभिःस्कंभनेभिःसमानृचे ॥
तेनोगृणानेमहिनीमहिश्रवःक्षत्रंद्यावापृथिवीधासथोबृहत् । येनाभिकृष्टीस्ततनामविश्वहापनाय्यमोजोऽअस्मेसमिं
न्वतं ॥ ३ ॥ (१।२२।५) किमुश्रेष्ठःकिंयविष्ठोनऽआजगन्किमीयतेदूत्यं१कद्यदूचिम । ननिंदिमचमसंयोमहाकु
लोग्नेभ्रातर्द्रुणऽइद्भूतिमूदिम ॥ एकंचमसंचतुरःकृणोतनतद्वोदेवाऽअब्रुवंतद्वऽआगमं । सौधन्वनायद्येवाकरिष्यथ
साकंदेवैर्यज्ञियासोभविष्यथ ॥ अग्निंदूतंप्रतियदब्रवीतनाश्वःकर्त्वोरथऽउतेहकर्त्वः । धेनुःकर्त्वायुवशाकर्त्वाद्वातानिं
भ्रातरनुवःकृत्व्येमसि ॥ चकृवांसऽऋभवस्तदपृच्छतकेदभूद्यःस्यदूतोनऽआजगन् । यदावाख्यच्चमसांचतुरःकृताना

(१।२२।४) तेहीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाद्यावापृथिव्यौजगती। (१।२२।५) किमुश्रेष्ठइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यौचथ्यो
दीर्घतमाऋभवोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

दित्त्वष्टाग्नास्वंतर्न्यानजे ॥ हनामैनाँऽइतित्वष्टायदब्रवीच्चमसंयेदेवपानमनिंदिषुः । अन्यानामानिकृण्वतेसुतेसचाँ
अन्यैरेनान्कन्या३नामभिःस्परत् ॥ ४ ॥ इंद्रोहरीयुयुजेऽअश्विनारथंबृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत । ऋभुर्विभ्वावा
जोदेवाँऽअगच्छतस्वपसोयज्ञियंभागमैतन ॥ निश्चर्मणोगामरिणीतधीतिभिर्याजरंतायुवशाताकृणोतन । सौधन्व
नाऽअश्वादश्वमतक्षतयुक्त्वारथमुपदेवाँऽअयातन ॥ इदमुदकंपिबतेत्यब्रवीतनेदंवाघापिबतामुंजनेजनं । सौधन्व
नायदितन्नेवहर्यथतृतीयेघासवनेमादयाध्वै ॥ आपोभूयिष्ठाऽइत्येकोऽअब्रवीदग्निर्भूयिष्ठऽइत्यन्योऽअब्रवीत् । वधर्यं
तींबहुभ्यःप्रैकोऽअब्रवीदृतावदंतश्चमसाँऽअपिंशत ॥ श्रोणामेकऽउदकंगामवाजतिमांसमेकःपिंशतिसूनयाभृतं ।
आनिम्रुचःशकृदेकोऽअपाभरत्किंस्वित्पुत्रेभ्यःपितराऽउपावतुः ॥ ५ ॥ उद्वत्स्वस्माऽअकृणोतनातृणंनिवत्स्वपःस्व
पस्ययानरः । अगोह्यस्ययदसस्तनागृहेतदद्येदमृभवोनानुगच्छथ ॥ संमील्ययद्भुवनापर्यसर्पतक्वस्वित्तात्यापितरावऽ
आसतुः । अशपतयःकरस्नंवऽआददेयःप्राब्रवीत्प्रोतस्माऽअब्रवीतन ॥ सुषुप्वांसऽऋभवस्तदपृच्छतागोह्यकऽइदंनो
ऽअबूबुधत् । श्वानंबस्तोबोधयितारमब्रवीत्संवत्सरऽइदमद्याव्यख्यत ॥ दिवायांतिमरुतोभूम्याग्निरयंवातोऽअंतरि
क्षेणयाति । अद्भिर्यातिवरुणःसमुद्रैर्युष्माँऽइच्छन्तःशवसोनपातः ॥ ६ ॥ (१।२२।६) मानोमित्रोवरुणोऽअर्य

(१।२२।६) मानोमित्रइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअश्वस्त्रिष्टुप्तृतीयापष्ठ्यौजगत्यौ । (अश्वस्तुत्याश्वोदेवता)।

मायुरिंद्रऽऋभुक्षामरुतःपरिख्यन् । यद्वाजिनोदेवजातस्यसप्तेःप्रवक्ष्यामोविदथेवीर्याणि ॥ यन्निर्णिजारेक्णसाप्रावृ
तस्यरातिंगृभीतांमुखतोनयंति । सुप्राङजोमेम्यद्विश्वरूपऽइंद्रापूष्णोःप्रियमप्येतिपाथः ॥ एषच्छागःपुरोऽअश्वेनवा
जिनापूष्णोभागोनीयतेविश्वदेव्यः । अभिप्रियंयत्पुरोळाशमर्वतात्वष्टेदेनंसौश्रवसायजिन्वति ॥ यद्धविष्यमृतुशोदे
॥१९॥ वयानंत्रिर्मानुषाःपर्यश्वंनयंति । अत्रापूष्णःप्रथमोभागऽएतियज्ञंदेवेभ्यःप्रतिवेदयन्नजः+ ॥ होताध्वर्युरावयाऽअग्नि
मिंधोग्रावग्राभऽउतशंस्तासुविप्रः । तेनयज्ञेनस्वरंकृतेनस्विष्टेनवक्षणाऽआपृणध्वं ॥ ७ ॥ यूपव्रस्काऽउतयेयूपवाहा
श्चषालंयेऽअश्वयूपायतक्षति । येचार्वतेपचनंसंभरंत्युतोतेषामभिगूर्तिर्नऽइन्वतु ॥ उपप्रागात्सुमन्मेधायिमन्मदेवा
नामाशाऽउपवीतपृष्ठः । अन्वेनंविप्राऽऋषयोमदंतिदेवानांपुष्टेचकृमासुबंधुं ॥ यद्वाजिनोदामसंदानमर्वतोयाशीर्ष
ण्यारशनारज्जुरस्य । यद्वाघास्यप्रभृतमास्ये३तृणंसर्वाताऽअपिदेवेष्वस्तु ॥ यदश्वस्यक्रविषोमक्षिकाशयद्वास्वरौस्व
धितौरिप्तमस्ति । यद्धस्तयोःशमितुर्यन्नखेषुसर्वातातेऽअपिदेवेष्वस्तु ॥ यदूवध्यमुदरस्यापवातियऽआमस्यक्रविषोगं
धोऽअस्ति । सुकृतातच्छमितारःकृण्वंतूतमेधंश्रृतपाकंपचंतु ॥ ८ ॥ यत्तेगात्रादग्निनापच्यमानादभिशूलंनिहतस्या ॥१९॥
वधावति । मातद्भूम्यामाश्रिषन्मातृणेषुदेवेभ्यस्तदुशद्भ्योरातमस्तु ॥ येवाजिनंपरिपश्यंतिपक्वंयऽईमाहुःसुरभिर्निर्हे
रेति । येचार्वतोमांसभिक्षामुपासतऽउतोतेषामभिगूर्तिर्नऽइन्वतु ॥ यन्नीक्षणंमांस्पचन्याऽउखायायापात्राणियूष्णऽ

आसेचनानि । ऊष्मण्यापिधानाचरूणामंकाःसूनाःपरिभूषंत्यश्वं ॥ निक्रमणंनिषदनंविवर्तनंयच्चपड्बीशमर्वतः । य
च्चपपौयच्चघासिंजघाससर्वाताऽअपिदेवेष्वस्तु ॥ मात्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगंधिर्मोखाभ्राजंत्यभिविक्तजघ्रिः । इष्टंवीत
मभिगूर्तंवषट्कृतंतंदेवासःप्रतिगृभ्णंत्यश्वं ॥ ९ ॥ यदश्वायवासऽउपस्तृणंत्यधीवासंयाहिरण्यान्यस्मै । संदानमर्वंतं
पड्बीशंप्रियादेवेष्वायामयंति ॥ यत्तेसादेमहसाशूकृतस्यपार्ष्ण्यावाकशयावातुतोद । स्रुचेवताहविषोऽअध्वरेषुसर्वा
तातेब्रह्मणासूदयामि ॥ चतुस्त्रिंशद्वाजिनोदेवबंधोर्वंक्रीरश्वस्यस्वधितिःसमेति । अच्छिद्रागात्रावयुनाकृणोतपरुष्प
रुरनुघुष्याविशस्त ॥ एकस्त्वष्टुरश्वस्याविशस्ताद्वायंताराभवतस्तथऽऋतुः । यातेगात्राणामृतुथाकृणोमिताताविंडा
नांप्रजुहोम्यग्नौ+ ॥ मात्वातपत्प्रियऽआत्मापियंतंमास्वधितिस्तन्वआतिष्ठिपत्ते । मातेगृध्नुरविशस्तातिहायछिद्रा
गात्राण्यसिनामिथूकः ॥ नवाउऽएतन्म्रियसेनरिष्यसिदेवाँऽइदेषिपथिभिःसुगेभिः । हरीतेयुंजापृषतीऽअभूतामुपा
स्थाद्वाजीधुरिरासभस्य ॥ सुगव्यंनोवाजीस्वश्व्यंपुंसःपुत्राँऽउतविश्वापुषंरयिं । अनागास्त्वंनोऽअदितिःकृणोतुक्षत्रं
नोऽअश्वोवनतांहविष्मान् ॥ १० ॥ (१।२२।७) यदक्रंदःप्रथमंजायमानऽउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषात् । श्येनस्य
पक्षाहरिणस्यबाहूऽउपस्तुत्यंमहिजातंतेऽअर्वन् ॥ यमेनदत्तंत्रितऽएनमायुनगिंद्रऽएणंप्रथमोऽअध्यतिष्ठत् । गंधर्वोऽ

(१।२२।७) यदक्रंदइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाअश्वस्त्रिष्टुप् ।

अस्यरशनामगृभ्णात्सूरादश्वंवसवोनिरतष्ट ॥ असियमोऽअस्यादित्योऽअर्वन्नसित्रितोगुह्येनव्रतेन । असिसोमेनसम
याविपृक्तऽआहुस्तेत्रीणिदिविबंधनानि ॥ त्रीणितऽआहुर्दिविबंधनानित्रीण्यप्सुत्रीण्यंतःसमुद्रे । उतेवमेवरुणश्छ
न्त्स्यर्वन्यत्रातऽआहुःपरमंजनित्रं ॥ इमातेवाजिन्नवमार्जनानीमाशफानांसनितुर्निधाना । अत्रातेभद्रारशनाऽअप
॥२०॥ श्यमृतस्ययाऽअभिरक्षंतिगोपाः+ ॥ ११ ॥ आत्मानंतेमनसारादजानामवोदिवापतयंतंपतंगं । शिरोऽअपश्यंपथि
भिःसुगेभिररेणुभिर्जेहमानंपतत्रि+ ॥ अत्रातेरूपमुत्तममपश्यंजिगीषमाणमिषऽआपदेगोः । यदातेमर्तोऽअनुभोग
मानळादिद्ग्रसिष्ठऽओषधीरजीगः ॥ अनुत्वारथोऽअनुमर्योऽअर्वन्ननुगावोनुभगःकनीनां । अनुव्रातासस्तवसख्यमी
युरनुदेवाममिरेवीर्यंते ॥ हिरण्यशृंगोयोऽअस्यपादामनोजवाऽअवरऽइंद्रऽआसीत् । देवाऽइदस्यहविरद्यमायन्योऽ
अर्वंतंप्रथमोऽअध्यतिष्ठत् ॥ ईर्मांतासःसिलिकमध्यमासःसंशूरणासोदिव्यासोऽअत्याः । हंसाऽइवश्रेणिशोयतंते य
दाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥ १२ ॥ तवशरीरंपतयिष्ण्वर्वन्तवचित्तंवातऽइवध्रजीमान् । तवशृंगाणिविष्ठितापुरुत्रा ॥२०॥
रण्येषुजर्भुराणाचरंति ॥ उपप्रागाच्छसनंवाज्यर्वादेवद्रीचामनसादीध्यानः । अजःपुरोनीयतेनाभिरस्यानुपश्चात्कव
योयंतिरेभाः+ ॥ उपप्रागात्परमंयत्सधस्थमर्वाँऽअच्छापितरंमातरंच । अद्यादेवान्जुष्टतमोहिगम्याऽअथाशास्तेदाशु

षेवार्याणि ॥ १३ ॥ (१।२२।८) अस्यवामस्यपलितस्यहोतुस्तस्यभ्रातामध्यमोऽअस्त्यश्नः । तृतीयोभ्राताघृतपृष्ठो
ऽअस्यात्रापश्यंविश्पतिंसप्तपुत्रं ॥ सप्तयुंजंतिरथमेकचक्रमेकोऽअश्वोवहतिसप्तनामा । त्रिनाभिचक्रमजरमनर्वंयत्रे
माविश्वाभुवनाधितस्थुः+ ॥ इमंरथमधियेसप्ततस्थुःसप्तचक्रंसप्तवहंत्यश्वाः । सप्तस्वासारोऽअभिसंनवंतेयत्रगवांनि
हितासप्तनाम ॥ कोददर्शप्रथमंजायमानमस्थन्वंतंयदनस्थाबिभर्ति । भूम्याऽअसुरसृगात्माक्वस्वित्कोविद्वांसमुपगा
त्प्रष्टुमेतत् ॥ पाकःपृच्छामिमनसाविजानन्देवानामेनानिहितापदानि । वत्सेबष्कयेधिसप्ततंतून्वितत्निरेकवयऽओ
तवाऽउ ॥ १४ ॥ अचिकित्वान्चिकितुषश्चिदत्रकवीन्पृच्छामिविद्मनेनविद्वान् । वियस्तस्तंभषळिमारजांस्यजस्यरूपे
किमपिस्विदेकं ॥ इहब्रवीतुयऽईमंगवेदास्यवामस्यनिहितंपदंवेः । शीर्ष्णःक्षीरंदुहतेगावोऽअस्यवव्रिंवसानाऽउदकं

(१।२२।८) अस्यवामस्येतिद्विपंचाशदृचस्यसूक्तस्यौचथ्योदीर्घतमाआद्यानामेकचत्वारिंशदृचांविश्वेदेवास्तस्याःसमुद्राइत्यस्यावाक्स
मुद्राक्षराःपःशकमयमित्यस्याःशकधूमसोमौत्रयःकेशिनइत्यस्याअग्निसूर्यवायवो (केशिनइतिगुणः) चत्वारिवागित्यस्यावाक्इंद्रंमित्रमिति
द्वयोःसूर्योद्वादशप्रधयइत्यस्याःकालचक्रं (अत्रसंवत्सरसंस्थंकालचक्रवर्णनं) यस्तइत्यस्याःसरस्वतीयज्ञेनेत्यस्याःसाध्याःसमानमित्यस्याः
सूर्यः (पर्जन्याग्नीवा) दिव्यंसुपर्णमित्यस्याःसरस्वान् (सूर्योवा) त्रिष्टुप् द्वादशीपंचदशीत्रयोविंशीएकोनत्रिंशीषट्त्रिंश्येकचत्वारिं-
शीचजगत्यः द्विचत्वारिंशीप्रस्तारपंक्तिःएकपंचाश्यनुष्टुप् ।

पदापुः ॥ मातापितरमृतऽआबभाजधीत्यग्रेमनसासंहिजग्मे । साबीभत्सुर्गर्भरसानिविद्धानमस्वंतऽइदुपवाकमी
युः ॥ युक्तामातासीद्धुरिदक्षिणायाऽअतिष्ठद्गर्भोवृजनीष्वंतः । अमीमेद्वत्सोऽअनुगामपश्यद्विश्वरूप्यंत्रिषुयोजनेषु ॥
तिस्रोमातॄस्त्रीन्पितॄन्बिभ्रदेकऽऊर्ध्वस्तस्थौनेमवग्लापयंति । मंत्रयंतेदिवोऽअमुष्यपृष्ठेविश्वविदंवाचमविश्वमिन्वां
॥ १५ ॥ द्वादशारंनहितज्जरायववर्तिचक्रंपरिद्यामृतस्य । आपुत्राऽअग्नेमिथुनासोऽअत्रसप्तशतानिविंशतिश्चत
स्थुः ॥ पंचपादंपितरंद्वादशाकृतिंदिवऽआहुःपरेऽअर्धेपुरीषिणं । अथेमेऽअन्यऽउपरेविचक्षणंसप्तचक्रेषळरऽआहु
रर्पितं ॥ पंचारेचक्रेपरिवर्तमानेतस्मिन्नातस्थुर्भुवनानिविश्वा । तस्यनाक्षस्तप्यतेभूरिभारःसनादेवनशीर्यतेसनाभिः ॥
सनेमिचक्रमजरंविवावृतऽउत्तानायांदशयुक्तावहंति । सूर्यस्यचक्षूरजसैत्यावृतंतस्मिन्नार्पिताभुवनानिविश्वा ॥ साकं
जानांसप्तथमाहुरेकजंषळिद्यमाऽऋषयोदेवजाऽइति । तेषामिष्टानिविहितानिधामशःस्थात्रेरेजंतेविकृतानिरूपशः+
॥ १६ ॥ स्त्रियःसतीस्ताँऽउमेपुंसऽआहुःपश्यदक्षण्वान्नविचेतदंधः । कविर्यःपुत्रःसईमाचिकेतयस्ताविजानात्सपितु
ष्पितासत् ॥ अवःपरेणपरऽएनावरेणपदावत्संबिभ्रतीगौरुदस्थात् । साकद्रीचीकंस्विदर्धंपरागात्क्वस्वित्सूतेनहियूथे
ऽअंतः+ ॥ अवःपरेणपितरंयोऽअस्यानुवेदपरऽएनावरेण । कवीयमानःकऽइहप्रवोचद्देवंमनःकुतोऽअधिप्रजातं ॥
येऽअर्वाचस्ताँऽउपराचऽआहुर्येपराचस्ताँऽउंऽअर्वाचऽआहुः । इंद्रश्चयाचक्रथुःसोमतानिधुरानयुक्तारजसोवहंति ॥

द्वासुपर्णासयुजासखायासमानंवृक्षंपरिषस्वजाते । तयोरन्यःपिप्पलंस्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्योऽअभिचाकशीति ॥ १७ ॥
यत्रासुपर्णाऽअमृतस्यभागमनिमेषंविदथाभिस्वरंति । इनोविश्वस्यभुवनस्यगोपाःसमाधीरःपाकमत्राविवेश ॥ यस्मि
न्वृक्षेमध्वदःसुपर्णानिविशंतेसुवतेचाधिविश्वे । तस्येदाहुःपिप्पलंस्वाद्वग्रेतन्नोन्नशद्यःपितरंनवेद ॥ यद्गायत्रेऽअधि
गायत्रमाहितंत्रैष्टुभाद्वात्रैष्टुभंनिरतक्षत । यद्वाजगज्जगत्याहितंपदंयऽइत्तद्विदुस्तेऽअमृतत्वमानशुः ॥ गायत्रेणप्रतिमि
मीतेऽअर्कमर्केणसामत्रैष्टुभेनवाकं । वाकेनवाकंद्विपदाचतुष्पदाक्षरेणमिमतेसप्तवाणीः ॥ जगतासिंधुंदिव्यस्तभायद्रथं
तरेसूर्यंपर्यपश्यत् । गायत्रस्यसमिधस्तिस्रऽआहुस्ततोमह्नाप्ररिरिचेमहित्वा+ ॥ १८ ॥ उपह्वयेसुदुघांधेनुमेतांसुहस्तो
गोधुगुतदोहदेनां । श्रेष्ठंसवंसवितासाविषन्नोभीद्धोघर्मस्तदुषुप्रवोचं ॥ हिंकृण्वतीवसुपत्नीवसूनांवत्समिच्छंतीमनसा
भ्यागात् । दुहामश्विभ्यांपयोऽअघ्न्येयंसावर्धतांमहतेसौभगाय ॥ गौरमीमेदनुवत्संमिषंतंमूर्धानंहिङ्ङकृणोन्मात
वाऽउ । सृक्वाणंघर्ममभिवावशानामिमातिमायुंपयतेपयोभिः ॥ अयंसशिंक्तेयेनगौरभीवृतामिमातिमायुंध्वसनाव
धिश्रिता । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यंविद्युद्भवंतीप्रतिवव्रिमौहत ॥ अनच्छयेतुरगातुजीवमेजद्ध्रुवंमध्यऽआपस्त्या
नां । जीवोमृतस्यचरतिस्वधाभिरमर्त्योमर्त्येनासयोनिः ॥ १९ ॥ अपश्यंगोपामनिपद्यमानमाचपराचपथिभिश्चरं
तं । ससध्रीचीःसविषूचीर्वसानऽआवरीवर्तिभुवनेष्वंतः+ ॥ यऽईंचकारनसोऽअस्यवेदऽयईंददर्शहिरुगिन्नुतस्मात् ।

समातुर्योनापरिवीतोऽअंतर्बहुप्रजानिर्ऋतिमाविवेश ॥ द्यौर्मेपिताजनितानाभिरत्रबंधुर्मेमातापृथिवीमहीयं । उत्तान
योश्चम्वो३र्योनिरंतरत्रापितादुहितुर्गर्भमाधात् ॥ पृच्छामित्वापरमंतंपृथिव्याःपृच्छामियत्रभुवनस्यनाभिः । पृच्छा
मित्वावृष्णोऽअश्वस्यरेतःपृच्छामिवाचःपरमंव्योम ॥ इयंवेदिःपरोऽअंतःपृथिव्याऽअयंयज्ञोभुवनस्यनाभिः । अयं
सोमोवृष्णोऽअश्वस्यरेतोब्रह्मायंवाचःपरमंव्योम ॥ २० ॥ सप्तार्धगर्भाभुवनस्यरेतोविष्णोस्तिष्ठंतिप्रदिशाविधर्मणि ।
तेधीतिभिर्मनसातेविपश्चितःपरिभुवःपरिभवंतिविश्वतः ॥ नविजानामियदिवेदमस्मिनिण्यःसंनद्धोमनसाचरामि ।
यदामागन्प्रथमजाऽऋतस्यादिद्वाचोऽअश्नुवेभागमस्याः ॥ अपाङ्प्राङेतिस्वधयागृभीतोमर्त्योमर्त्येनासयोनिः ।
ताशश्वंताविषूचीनावियंतान्य१न्यंचिक्युर्ननिचिक्युरन्यं+ ॥ ऋचोऽअक्षरेपरमेव्योमन्यस्मिन्देवाऽअधिविश्वेनिषे
दुः । यस्तन्नवेदकिमृचाकरिष्यतियऽइत्तद्विदुस्तऽइमेसमासते ॥ सूयवसाद्भगवतीहिभूयाऽअथोवयंभगवंतःस्याम ।
अद्धितृणमघ्न्येविश्वदानींपिबशुद्धमुदकमाचरंती ॥ २१ ॥ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदी ।
अष्टापदीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरापरमेव्योमन् ॥ तस्याःसमुद्राऽअधिविक्षरंतितेनजीवंतिप्रदिशश्चतस्रः । ततःक्ष
रत्यक्षरंतद्विश्वमुपजीवति ॥ शकमयंधूममारादपश्यंविषूवतापरऽएनावरेण । उक्षाणंपृश्निमपचंतवीरास्तानिधर्माणि
प्रथमान्यासन् ॥ त्रयःकेशिनऽऋतुथाविचक्षतेसंवत्सरेवपतऽएकएषां । विश्वमेकोऽअभिचष्टेशचीभिर्ध्राजिरेकस्य

ददृशेनरूपं+ ॥ चत्वारिवाक्परिमितापदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमनीषिणः । गुहात्रीणिनिहितानेंगयंतितुरीयंवाचो
मनुष्यावदंति ॥ इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुरथोदिव्यःससुपर्णोगरुत्मान् । एकंसद्विप्राबहुधावदंत्यग्निंयमंमातरिश्वान
माहुः ॥ २२ ॥ कृष्णंनियानंहरयःसुपर्णाऽअपोवसानादिवमुत्पतंति । तऽआववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद्घृतेनपृथिवी
व्युद्यते ॥ द्वादशप्रधयश्चक्रमेकंत्रीणिनभ्यानिकऽउतच्चिकेत । तस्मिन्त्साकंत्रिशतानशंकवोर्पिताःषष्टिर्नचलाचला
सः ॥ यस्तेस्तनःशशयोयोमयोभूर्येनविश्वापुष्यसिवार्याणि । योरत्नधावसुविद्यःसुदत्रःसरस्वतितमिहधातवेकः ॥
यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् । तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः+ ॥ समान
मेतदुदकमुच्चैत्यवचाहभिः । भूमिंपर्जन्याजिन्वंतिदिवंजिन्वंत्यग्नयः ॥ दिव्यंसुपर्णंवायसंबृहंतमपांगर्भंदर्शतमोषधी
नां । अभीपतोवृष्टिभिस्तर्पयंतंसरस्वंतमवसेजोहवीमि ॥ २३ ॥ (१।२३।१) कयाशुभासवयसःसनीळाःसमान्या
मरुतःसंमिमिक्षुः । कयामतीकुतऽएतासऽएतेर्चंतिशुष्मंवृषणोवसूया+ ॥ कस्यब्रह्माणिजुजुषुर्युवानःकोऽअध्वरेमरु
तऽआववर्त । श्येनाँऽइवध्रजतोऽअंतरिक्षेकेनमहामनसारीरमाम ॥ कुतस्त्वमिंद्रमाहिनःसन्नेकोयासिसत्पतेकिंतऽ

(१।२३।१) कयाशुभेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यतृतीयाद्ययुगृचामेकादशीवर्ज्यानांमरुतःत्रयोदश्यादितिसृणामगस्त्यःशिष्टानामिंद्रऋषिः
सर्वसूक्तस्यमरुत्वानिंद्रोदेवतात्रिष्टुप्छंदः ।

इत्था । संपृच्छसेसमराणःशुभानैर्वोचेस्तन्नोहरिवोयत्तेऽअस्मे ॥ ब्रह्माणिमेमतयःशंसुतासःशुष्मऽइयर्तिप्रभृतोमेऽअ
द्रिः । आशासतेप्रतिहर्यंत्युक्थेमाहरीवहतस्तानोऽअच्छ ॥ अतोवयमंतमेभिर्युजानाःस्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुंभमानाः ।
महोभिरेताँऽउपयुज्महेन्विंद्रस्वधामनुहिनोबभूथ ॥ २४ ॥ क्वस्यावोमरुतःस्वधासीद्यन्मामेकंसमधत्ताहिहत्ये ।
अहंह्युग्रस्तविषस्तुविष्मान्विश्वस्यशत्रोरनमंवधस्नैः ॥ भूरिचकर्थयुज्येभिरस्मेसमानेभिर्वृषभपौंस्येभिः । भूरीणि
हिकृणवामाशविष्ठेंद्रक्रत्वामरुतोयद्वशाम । वधींवृत्रंमरुतऽइंद्रियेणस्वेनभामेनतविषोबभूवान् । अहमेतामनवेवि
श्वश्चंद्राःसुगाऽअपश्चकरवज्रबाहुः ॥ अनुत्तमातेमघवन्नकिर्नुनत्वावाँऽअस्तिदेवताविदानः । नजायमानोनशतेनजा
तोयानिकरिष्याकृणुहिप्रवृद्ध ॥ एकस्यचिन्मेविभ्वस्त्वोजोयानुदधृष्वान्कृणवैमनीषा । अहंह्युग्रोमरुतोविदानो
यानिच्यवमिंद्रइदीशऽएषां ॥ २५ ॥ अमंदन्मामरुतःस्तोमोऽअत्रयन्मेनरःश्रुत्यंब्रह्मचक्र । इंद्रायवृष्णेसुमखायम
ह्यंसख्येसखायस्तन्वेतनूभिः ॥ एवेदेतेप्रतिमारोचमानाऽअनेद्यःश्रवऽएषोदधानाः । संचक्ष्यामरुतश्चंद्रवर्णाऽअच्छां
तमेछदयाथाचनूनं ॥ कोन्वत्रमरुतोमामहेवःप्रयातनसखींऽरच्छासखायः । मन्मानिचित्राऽअपिवातयंतऽएषांभू
तनवेदामऽऋतानां ॥ आयद्दुवस्याद्दुवसेनकारुरस्मान्चक्रेमान्यस्यमेधा । ओषुवर्तमरुतोविप्रमच्छेमाब्रह्माणिजरिता

वोऽअर्चत् ॥ एषवःस्तोमोमरुतऽइयंगीर्मांदार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषायासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥
॥ २६ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥२३॥

एकादशाध्याये वर्गाः २६ सूक्तानि ८ ऋचः १३२ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्यामिदं. ६ द्यावापृथिवीभ्यामिदं. १० ऋभुभ्यइदं. १४ अश्वायेदं. ३५ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं. ४१ वाक्समुद्राक्षरोद्भ्यइदं. (वागत्र्यइतिवा). शकधूमसोमाभ्यामिदं. केश्यग्निसूर्यवायुभ्यइदं. वाचइदं. सूर्यायेदं. २ कालचक्रायेदं. सरस्वत्याइदं. साध्येभ्यइदं. पर्जन्याग्निभ्यामिदं. सरस्वतइदं. मरुत्वत. इंद्रायेदं. १५ ॥ इतिद्वितीयेतृतीयः ॥ ३ ॥

तस्वगस्त्योमारुतंहिंद्वित्रिष्टुबंतंमित्रावरुणयोर्दीक्षितयोरुर्वशीमप्सरसंदृष्ट्वावासतीवरेकुंभेरेतोपतत्ततोगस्त्यव
सिष्ठावजायेतांसहस्रमेकादशाद्यैंद्रीयज्ञायज्ञादशत्रित्रिष्टुबंतंमहोष्टौद्वितीयाविराण्ननूनंपंचागस्त्येनैंद्रेहविषिम
रुतामुद्यतंइंद्रागस्त्ययोःसंवादऐंद्रस्तत्राद्यातृतीयाचेंद्रवाक्यंचतुर्थीचादौबृहतीतिस्रोनुष्टुभःप्रतिवःषण्मारुतं
तुचतस्रोंत्यामरुत्वतीयाश्चित्रस्तृचंगायत्रंगायत्सप्तोनात्वंराजादशमत्तिषळानुष्टुभंतुत्रिष्टुबंतंत्वाद्यास्कंधोग्री
वीवामत्तिनआचर्षणिप्राःपंचयद्धस्यापूर्वीःषड्जायापत्योर्लोपामुद्रायाअगस्त्यस्यचद्व्यृचाभ्यांरत्यर्थसंवादंश्रु
त्वांतेवासीब्रह्मचार्यंत्येबृहत्यादीअपश्यद्युवोर्दशाश्विनंवैकदुनवाभूदिदमष्टौषष्ठ्यंत्येत्रिष्टुभौतंयुंजाथांषट् ॥ ४ ॥

हरिः ओम् ॥ (१।२३।२) तन्नुवोचामरभसायजन्मनेपूर्वंमहित्वंवृषभस्यकेतवे । ऐधेवयामन्मरुतस्तुविष्वणो
युधेवशक्रास्तविषाणिकर्तन ॥ नित्यंनसूनुंमधुबिभ्रतउपक्रीळंतिक्रीळाविदथेषुघृष्वयः । नक्षंतिरुद्राअवसानमस्वि
नंनमर्धंतिस्वतवसोहविष्कृतं ॥ यस्माऊमासोअमृताअरासतरायस्पोषंचहविषाददाशुषे । उक्षंत्यस्मैमरुतोहिताऽ
इवपुरूरजांसिपयसामयोभुवः ॥ आयेरजांसितविषीभिरव्यतप्रवएवासःस्वयतासोअध्रजन् । भयंतेविश्वाभवना
निहर्म्याचित्रोवोयामःप्रयतास्वृष्टिषु ॥ यत्त्वेषयामानदयंतपर्वतान्दिवोवापृष्ठंनर्याअचुच्यवुः । विश्वोवोअज्मन्भ
यतेवनस्पतीरथीयंतीवप्रजिहीतओषधिः ॥ १ ॥ यूयंनउग्रामरुतःसुचेतुनारिष्टग्रामाःसुमतिंपिपर्तन । यत्रावोदि
द्युद्रदतिक्रिविर्दतीरिणातिपश्वःसुधितेवबर्हणा ॥ प्रस्कंभदेष्णाअनवभ्रराधसोलातृणासोविदथेषुसुष्टुताः । अर्चं
त्यर्कंमदिरस्यपीतयेविदुर्वीरस्यप्रथमानिपौंस्या ॥ शतभुजिभिस्तमभिह्रुतेरघात्पूर्भीरक्षतामरुतोयमावत । जनंयमु
ग्रास्तवसोविरप्शिनःपाथनाशंसात्तनयस्यपुष्टिषु ॥ विश्वानिभद्रामरुतोरथेषुवोमिथस्पृध्येवतविषाण्याहिता । अंसे
ष्वावःप्रपथेषुखादयोक्षोवश्चक्रासमयाविवावृते ॥ भूरीणिभद्रानर्येषुबाहुषुवक्षःसुरुक्मारभसासोअंजयः । अंसेष्वे
ताःपविषुक्षुराअधिवयोनपक्षान्व्यनुश्रियोधिरे ॥ २ ॥ महांतोमह्नाविभ्वोविभूतयोदूरेदृशोयेदिव्याइवस्तृभिः ।

(१।२३।२) तन्नुवोचामेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योमरुतोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

मंद्राःसुजिह्वाःस्वरितारआसभिःसंमिश्लाइंद्रेमरुतःपरिष्टुभः ॥ तद्वःसुजातामरुतोमहित्वनंदीर्घंवोदात्रमदितेरि
वव्रतं । इंद्रश्चनत्यजसाविह्रुणातितज्जनाययस्मैसुकृतेअराध्वं ॥ तद्वोजामित्वंमरुतःपरेयुगेपुरूयच्छंसममृतासआ
वत । अयाधियामनवेश्रुष्टिमाव्यासाकंनरोदंसनैराचिकित्रिरे ॥ येनदीर्घंमरुतःशूशवामयुष्माकेनपरीणसातुरासः ।
आयत्ततनन्वृजनेजनासएभिर्यज्ञेभिस्तदभीष्टिमश्यां ॥ एषवःस्तोमोमरुतइयंगीर्मान्दार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषाया
सीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ३ ॥ (१।२३।३) सहस्रंतइंद्रोतयोनःसहस्रमिषोहरिवोगूर्ततमाः । सह
स्रंरायोमादयध्यैसहस्रिणउपनोयंतुवाजाः ॥ आनोवोभिर्मरुतोयांत्वच्छाज्येष्ठेभिर्वाबृहद्दिवैःसुमायाः । अधयदेषां
नियुतःपरमाःसमुद्रस्यचिद्धनयंतपारे ॥ मिम्यक्षयेषुसुधिताघृताचीहिरण्यनिर्णिगुपरानऋष्टिः । गुहाचरंतीमनु
षोनयोषासभावतीविदथ्येवसंवाक् ॥ परांशुभ्राअयासोयव्यासाधारण्येवमरुतोमिमिक्षुः । नरोदसीअपनुदंत
घोराजुषंतवृधंसख्यायदेवाः ॥ जोषद्यदीमसुर्यासचध्यैविषितस्तुकारोदसीनृमणाः । आसूर्येवविधतोरथंगास्त्वेषप्र
तीकानभसोनेत्या ॥ ४ ॥ आस्थापयंतयुवतिंयुवानःशुभेनिमिश्लांविदथेषुपज्रां । अर्कोयद्वोमरुतोहविष्मान्गायद्गा
थंसुतसोमोदुवस्यन् ॥ प्रतंविवक्मिवक्म्योयएषांमरुतांमहिमासत्योअस्ति । सचायदींवृषमणाअहंयुःस्थिरा

(१।२३।३) सहस्रंतइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योमरुतआद्यायाइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चिज्जनीर्वहतेसुभागाः ॥ पांतिमित्रावरुणाववद्याच्चयतऽईमर्यमोऽअप्रशस्तान् । उतच्यवंतेऽअच्युताध्रुवाणिवावृधऽ
ईमरुतोदातिवारः ॥ नहीनुवोमरुतोऽअंत्यस्मेऽआरात्ताच्चिच्छवसोऽअंतमापुः । तेधृष्णुनाशवसाशूशुवांसोर्णोनद्वेषोधृ
षतापरिष्ठुः ॥ वयमद्येंद्रस्यप्रेष्ठावयंश्वोवोचेमहिसमर्ये । वयंपुरामहिचनोऽअनुद्यून्तन्नऽऋभुक्षानरामनुष्यात् ॥ एष
वःस्तोमोमरुतऽइयंगीर्मांदार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषायासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ५ ॥ (१।२३।४)
यज्ञायज्ञावःसमनातुतुर्वणिर्धियंधियंवोदेवयाऽउदधिध्वे । आवोर्वाचःसुवितायरोदस्योर्महेववृत्यामवसेसुवृक्तिभिः ॥
वव्रासोनयेस्वजाःस्वतवसऽइषंस्वरभिजायंतधूतयः । सहस्रियासोऽअपांनोर्मयऽआसागावोवंद्यासोनोक्षणः ॥ सोमा
सोनयेसुतास्तृप्तांशवोहृत्सुपीतासोदुवसोनासते । ऐषामंसेषुरंभिणीवरारभेहस्तेषुखादिश्चकृतिश्चसंदधे ॥ अवस्वयु
क्तादिवऽआवृथाययुरमर्त्याःकशयाचोदतत्मना । अरेणवस्तुविजाताऽअचुच्यवुर्दृळ्हानिचिन्मरुतोभ्राजदृष्टयः ॥
कोवोंतर्मरुतऽऋष्टिविद्युतोरेजतित्मनाहन्वेवजिह्वया । धन्वच्युतऽइषांनयामनिपुरुप्रैषाऽअहन्योनैतशः ॥ ६ ॥
क्वस्विदस्यरजसोमहस्परंक्वावरंमरुतोयस्मिन्नायय । यच्च्यावयथविथुरेवसंहितंव्यद्रिणापतथत्वेषमर्णवं ॥ सातिर्न
वोमवतीस्वर्वतीत्वेषाविपाकामरुतःपिपिष्वती । भद्रावोरातिःपृणतोनदक्षिणापृथुज्रयीऽअसुर्येवजंजती ॥ प्रतिष्टो

(१।२३।४) यज्ञायज्ञेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योमरुतोजगतीअंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

भंतिसिंधवःपविभ्योयदभ्रियांवाचमुदीरयंति । अवस्मयंतविद्युतःपृथिव्यांयदीघृतंमरुतःप्रुष्णुवंति ॥ असूतपृश्निर्म
हतेरणायत्वेषमयासांमरुतामनीकं । तेसप्सरासोजनयंताभ्वमादित्स्वधामिषिरांपर्यपश्यन् ॥ एषवःस्तोमोमरुतऽइ
यंगीर्मांदार्यस्यमान्यस्यकारोः । एषायासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ७ ॥ (१।२३।५) महश्चित्त्वमिंद्र
यतऽएतान्महश्चिदसित्यजसोवरूता । सनोवेधोमरुतांचिकित्वान्त्सुम्नावनुष्वतवहिप्रेष्ठा ॥ अयुज्रन्तऽइंद्रविश्वकृ
ष्टीर्विदानासोनिष्षिधोमर्त्यत्रा । मरुतांपृत्सुतिर्हासमानास्वर्मीळ्हस्यप्रधनस्यसातौ ॥ अम्यक्सातऽइंद्रऽऋष्टिरस्मेसने
म्यभ्वंमरुतोजुनंति । अग्निश्चिद्धिष्मातसेशुशुक्वानापोनद्वीपंदधतिप्रयांसि ॥ त्वंतूनऽइंद्रतंरयिंदाऽओजिष्ठयादक्षि
णयेवरातिं । स्तुतश्चयास्तेचकनंतवायोःस्तनंनमध्वःपीपयंतवाजैः ॥ त्वेरायऽइंद्रतोशतमाःप्रणेतारःकस्यचिदृतायोः ।
तेषुणोमरुतोमृळयंतुयेस्मापुरागातूयंतीवदेवाः ॥ ८ ॥ प्रतिप्रयाहींद्रमीळ्हुषोनॄन्महःपार्थिवेसदनेयतस्व । अधयदे
षांपृथुबुध्नासऽएतास्तीर्थेनार्यःपौंस्यानितस्थुः ॥ प्रतिघोराणामेतानामयासांमरुतांशृण्वऽआयतामुपब्दिः । येम
र्त्यंपृतनायंतमूमैर्ऋणावानंनपतयंतसर्गैः ॥ त्वंमानेभ्यऽइंद्रविश्वजन्यारदामरुद्भिःशुरुधोगोऽअग्राः । स्तवानेभिःस्तव

(१।२३।५) महश्चिदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप्द्वितीयाविराट् ।

सेदेवदेवैर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ९ ॥ (१।२३।६) ननूनमस्तिनोश्वःकस्तद्वेदयदद्भुतं । अन्यस्यचित्तमभिसं
चरेण्यमुताधीतंविनश्यति ॥ किंनऽइंद्रजिघांससिभ्रातरोमरुतस्तव । तेभिःकल्पस्वसाधुयामानःसमरणेवधीः ॥
किंनोभ्रातरगस्त्यसखासन्नतिमन्यसे । विद्माहितेयथामनोस्मभ्यमिन्नदित्ससि ॥ अरंकृण्वंतुवेदिंसमग्निमिंधतांपुरः ।
तत्रामृतस्यचेतनंयज्ञंतेतनवावहै ॥ त्वमीशिषेवसुपतेवसूनांत्वंमित्राणांमित्रपतेधेष्ठः । इंद्रत्वंमरुद्भिःसंवदस्वाधप्रा
शानऽऋतुथाहवींषि ॥ १० ॥ (१।२३।७) प्रतिवऽएनानमसाहमेमिसूक्तेनभिक्षेसुमतिंतुराणां । रराणतामरुतो
वेद्याभिर्निहेळोधत्तविमुंचध्वमश्वान् ॥ एषवःस्तोमोमरुतोनमस्वान्हृदातष्टोमनसाधायिदेवाः । उपेमायातमनसाजु
षाणायूयंहिष्ठानमसऽइद्वृधासः ॥ स्तुतासोनोमरुतोमृळयंतूतस्तुतोमघवाशंभविष्ठः । ऊर्ध्वानःसंतुकोम्यावनान्यहा
निविश्वामरुतोजिगीषा+ ॥ अस्मादहंतविषादीषमाणऽइंद्राद्भियामरुतोरेजमानः । युष्मभ्यंहव्यानिशितान्यासन्ता
न्यारेचकृमामृळतानः ॥ येनमानासश्चितयंतऽउस्राव्युष्टिषुशवसाशश्वतीनां । सनोमरुद्भिर्वृषभश्रवोधाऽउग्रऽउग्रे
भिःस्थविरःसहोदाः+ ॥ त्वंपाहींद्रसहीयसोनॄन्भवामरुद्भिरवयातहेळाः । सुप्रकेतेभिःसासहिर्दधानोविद्यामेषंवृजनं

(१।२३।६) ननूनमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यप्रथमतृतीयाचतुर्थीनामृचामिंद्रोगस्त्योद्वितीयापंचम्योरगस्त्यऋषिरिंद्रोदेवताआद्याबृहती ततस्तिस्रोनुष्टुभोंत्यात्रिष्टुप् । (१।२३।७) प्रतिवइतिषडृचस्यसूक्तस्यागस्त्योमरुतःअंत्यानांचतसृणांमरुत्वानिंद्रस्त्रिष्टुप् ।

जीरदानुं ॥ ११ ॥ (१।२३।८) चित्रोवोस्तुयामश्चित्रऽऊतीसुदानवः । मरुतोऽअहिभानवः ॥ आरेसावःसु
दानवोमरुतऽऋंजतीशरुः । आरेऽअश्मायमस्यथ ॥ तृणस्कंदस्यनुविशःपरिवृंक्तसुदानवः । ऊर्ध्वान्नःकर्तजीवसे
॥ १२ ॥ (१।२३।९) गायत्सामनभन्यं१यथावेरर्चामतद्वावृधानंस्वर्वत् । गावोधेनवोबर्हिष्यदब्धाऽआयत्सद्मा
नंदिव्यंविवासान् ॥ अर्चद्वृषावृषभिःस्वेदुहव्यैर्मृगोनाश्नोऽअतियज्जुगुर्यात् । प्रमंदयुर्मनांगूर्तहोताभरतेमर्योमिथुना
यजत्रः ॥ नक्षद्धोतापरिसद्ममितायन्भरद्गर्भमाशरदःपृथिव्याः । क्रंददश्वोनयमानोरुवद्गौरंतर्दूतोनरोदसीचरद्वा
क्+ ॥ ताकर्मार्षतरास्मैप्रच्यौत्नानिदेवयंतोभरंते । जुजोषदिंद्रोदस्मवर्चानासत्येवसुग्म्योरथेष्ठाः+ ॥ तमुष्टुहींद्रंयोह
सत्वायःशूरोमघवायोरथेष्ठाः । प्रतीचश्चिद्योधीयान्वृषण्वान्ववव्रुषश्चित्तमसोविहंता+ ॥ १३ ॥ प्रयदित्थामहिना
नृभ्योऽअस्त्यरंरोदसीकक्ष्ये३नास्मै । संविव्यऽइंद्रोवृजनंनभूमाभर्तिस्वधावाँऽओपशमिवद्यां+ ॥ समत्सुत्वाशूरसता
मुराणंप्रपथिंतमंपरितंसयध्यै । सजोषसऽइंद्रंमदेक्षोणीःसूरिंचिद्येऽअनुमदंतिवाजैः ॥ एवाहितेशंसवनासमुद्रऽआ
पोयत्तऽआसुमदंतिदेवीः । विश्वातेऽअनुजोष्याभूद्गौःसूरींश्चिद्यदिधिषावेषिजनान् ॥ असामयथासुषखायऽएन
स्वभिष्टयोनरांनशंसैः । असद्यथानऽइंद्रोवंदनेष्ठास्तुरोऽनकर्मनयमानऽउक्था+ ॥ विष्पर्धसोनरांनशंसैरस्माकासदिं

(१।२३।८) चित्रोवइतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योमरुतोगायत्री । (१।२३।९) गायत्सामेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि

द्रोवज्रहस्तः । मित्रायुवोनपूर्पतिंसुशिंष्टौमध्यायुवऽउपंशिक्षंतियज्ञैः+ ॥ १४ ॥ यज्ञोहिष्मेंद्रंकश्चिदृंधन्जुहुराणश्चिन्म
नंसापरियन् । तीर्थेनाच्छातातृषाणमोकोदीर्घोनसिध्रमाकृणोत्यध्वा ॥ मोषूणंऽइंद्रात्रपृत्सुदेवैरस्तिहिष्मातेशुष्मिन्न
वयाः । महश्चिद्यस्यमीह्ळुषोयव्याहविष्मतोमरुतोवंदतेगीः+ ॥ एषःस्तोमंऽइंद्रतुभ्यमस्मेऽएतेनंगातुंहरिवोविदोनः ।
आनोववृत्याःसुवितायदेवविद्यामेषंवृजनंजीरदांनुं ॥ १५ ॥ (१।२३।१०) त्वंराजेंद्रयेचदेवारक्षानृन्पाह्यसुरत्वम
स्मान् । त्वंसत्पतिर्मघवांनस्तरुत्रस्त्वंसत्योवसवानःसहोदाः+ ॥ दनोविशंऽइंद्रमृध्रवाचःसप्तयत्पुरःशर्मशारदीर्दत् ।
ऋणोरपोऽअनवद्यार्णायूनेवृत्रंपुरुकुत्सायरंधीः ॥ अजावृतंऽइंद्रशूरपत्नीर्द्यांचयेभिःपुरुहूतनूनं । रक्षोऽअग्निमशुषं
तूर्वयाणंसिंहोनदमेऽअपांसिवस्तोः ॥ शेषन्नुतऽइंद्रसस्मिन्योनौप्रशस्तयेपवीरवस्यमह्ना । सृजदर्णांस्यवयद्युधागास्ति
ष्ठद्धरींधृषतामृष्टवाजान् ॥ वहकुत्समिंद्रयस्मिन्चाकन्त्स्यूमन्यूऽऋज्राावातस्याश्वा । प्रसूरश्चक्रंवृहतादभीकेभिस्पृधो
यासिषद्वज्रबाहुः ॥ १६ ॥ जघन्वाँऽइंद्रमित्रेरूञ्चोदप्रवृद्धोहरिवोऽअदाशून् । प्रयेपश्यन्नर्यमणंसचायोस्त्वयाशूर्ता
वहंमानाऽअपत्यं ॥ रपत्कविरिंद्रार्कसातौक्षांदासायोपवर्हणींकः । करत्तिस्रोमघवादानुचित्रानिर्दुयोणेकुयवाचंमृ
धिश्रेत् ॥ सनातातंऽइंद्रनव्याऽआगुःसहोनभोविरणायपूर्वीः । भिनत्पुरोनभिदोऽअदेवीर्ननमोवधरदेवस्यपीयोः+ ॥

रगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१।२३।१०) त्वंराजेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्वंधुनिरिंद्रधुनिमतीऋणोरपःसीरानस्रवंतीः । प्रयत्समुद्रमतिंशूरपर्षिपारयातुर्वशंयदुंस्वस्ति+ ॥ त्वमस्माकमिंद्रवि
श्वधस्याऽअवृकतमोनरांनृपाता । सनोविश्वासांस्पृधांसहोदाविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १७ ॥ (१।२३।११) म
त्स्यपायितेमहःपात्रस्येवहरिवोमत्सरोमदः । वृषातेवृष्णऽइंदुर्वाजीसहस्रसातमः ॥ आनस्तेगंतुमत्सरोवृषामदोवरे
ण्यः । सहावाँऽइंद्रसानसिःपृतनाषाळमर्त्यः ॥ त्वंहिशूरःसनिताचोदयोमनुषोरथं । सहावांदस्युमव्रतमोषःपात्रंनशो
चिषा ॥ मुषायसूर्यंकवेचक्रमीशानऽओजसा । वहशुष्णायवधंकुत्संवातस्याश्वैः ॥ शुष्मिन्तमोहितेमदोद्युम्निन्तमऽ
उतक्रतुः । वृत्रघ्नावरिवोविदामंसीष्ठाऽअश्वसातमः ॥ यथापूर्वेभ्योजरितृभ्यऽइंद्रमयंऽइवापोनतृष्यतेबभूथ । ता
मनुत्वानिविदंजोहवीमिविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १८ ॥ (१।२३।१२) मत्सिनोवस्यऽइष्टयऽइंद्रमिंदोवृषाविश ।
ऋघायमाणऽइन्वसिशत्रुमंतिनविंदसि ॥ तस्मिन्नावेशयागिरोयऽएकश्चर्षणीनां । अनुस्वधायमुप्यतेयवंनचर्कृषद्वृषा ॥
यस्यविश्वानिहस्तयोःपंचक्षितीनांवसु । स्पाशयस्वयोऽअस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि ॥ असुन्वंतंसमंजहिदूणाशंयोनते
मयः । अस्मभ्यमस्यवेदनंदद्धिसूरिश्चिदोहते ॥ आवोयस्यद्विबर्हसोर्केषुसानुषगसत् । आजाविंद्रस्येंदोप्रावोवाजेषु

(१।२३।११) मत्स्यपायीतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यइंद्रोनुष्टुप्आद्यास्कंधोग्रीवाअंत्यात्रिष्टुप् । (१।२३।१२) मत्सि
नइतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यइंद्रोनुष्टुबंत्यात्रिष्टुप् ।

वाजिनं ॥ यथापूर्वेभ्योजरितृभ्यऽइंद्रमयऽइवापोनतृष्यतेबभूथ । तामनुत्वानिविदंजोहवीमिविद्यामेषंवृजनंजीरदा
नुं ॥ १९ ॥ (१।२३।१३) आचर्षणिप्रावृषभोजनानांराजाकृष्टीनांपुरुहूतऽइंद्रः । स्तुतःश्रवस्यन्नवसोपमद्रिग्यु
क्त्वाहरीवृषणायाह्यर्वाङ् ॥ येतेवृषणोवृषभासऽइंद्रब्रह्मयुजोवृषरथासोऽअत्याः । ताँऽआतिष्ठतेभिरायाह्यर्वाङ्ह
वामहेत्वासुतऽइंद्रसोमे ॥ आतिष्ठरथंवृषणंवृषातेसुतःसोमःपरिषिक्तामधूनि । युक्त्वावृषभ्यांवृषभक्षितीनांहरिभ्यां
याहिप्रवतोपमद्रिक् ॥ अयंयज्ञोदेवयाऽअयंमियेधऽइमाब्रह्माण्ययमिंद्रसोमः । स्तीर्णंबर्हिरातुशक्रप्रयाहिपिबानि
षद्यविमुंचाहरीऽइह ॥ ओसुष्टुतऽइंद्रयाह्यर्वाङुपब्रह्माणिमान्यस्यकारोः । विद्यामवस्तोरवसागृणंतोविद्यामेषंवृज
नंजीरदानुं ॥ २० ॥ (१।२३।१४) यद्धस्यातऽइंद्रश्रुष्टिरस्तिययाबभूथजरितृभ्यऽऊती । मानःकामंमहयं
तमाधग्विश्वातेऽअश्यांपर्यापऽआयोः ॥ नघाराजेंद्रऽआदभन्नोयानुस्वसाराकृणवंतयोनौ । आपश्चिदस्मैसुतु
काऽअवेषन्गमन्नऽइंद्रःसख्यावयश्च ॥ जेतानृभिरिंद्रःपृत्सुशूरःश्रोताहवंनाधमानस्यकारोः । प्रभर्तारथंदाशुषऽउ
पाकऽउद्यंतागिरोयदिचत्मनाभूत् ॥ एवानृभिरिंद्रःसुश्रवस्याप्रखादःपृक्षोऽअभिमित्रिणोभूत् । समर्यऽइषःस्तव ॥ २८ ॥
तेविवाचिसत्राकरोयजमानस्यशंसः ॥ त्वयावयंमघवन्निंद्रशत्रूनभिष्यामममहतोमन्यमानान् । त्वंत्रातात्वमुनोवृधेभूः

(१।२३।१३) आचर्षणिप्राइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप्। (१।२३।१४) यद्धस्यातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि

र्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २१ ॥ (१।२३।१५) पूर्वीरहंशरदःशश्रमाणादोषावस्तोरुषसोजरयंतीः । मिनातिश्रि
यंजरिमातनूनामप्यूनुपत्नीर्वृषणोजगम्युः ॥ येचिद्धिपूर्वऽऋतसापऽआसन्त्साकंदेवेभिरवदन्नृतानि । तेचिदवासुर्न
ह्यंतमापुःसमूनुपत्नीर्वृषभिर्जगम्युः ॥ नमृषाश्रांतंयदवंतिदेवाविश्वाऽइत्स्पृधोऽअभ्यश्नवाव । जयावेदत्रशतनीथमा
जिंयत्सम्यंचामिथुनावभ्यजाव ॥ नदस्यमारुधतःकामऽआगन्नितऽआजातोऽअमुतःकुतश्चित् । लोपामुद्रावृषणंनी
रिणातिधीरमधीराधयतिश्वसंतं ॥ इमंनुसोममंतितोहृत्सुपीतमुपब्रुवे । यत्सीमागश्चकृमातत्सुमृळतुपुलुकामोहिम
र्त्यः ॥ अगस्त्यःखनमानःखनित्रैःप्रजामपत्यंबलमिच्छमानः । उभौवर्णावृषिरुग्रःपुपोषसत्यादेवेष्वाशिषोजगाम
॥ २२ ॥ (१।२४।१) युवोरजांसिसुयमासोऽअश्वारथोयद्वांपर्यर्णांसिदीयत् । हिरण्ययावांपवयःप्रुषायन्मध्वःपि
बंताऽउषसःसचेथे ॥ युवमत्यस्यावनक्षथोयद्विपत्मनोनर्यस्यप्रयज्योः । स्वसायद्वांविश्वगूर्तीभरातिवाजायेट्टेमधुपा
विषेचे ॥ युवंपयऽउस्रियायामधत्तंपक्वमामायामवपूर्व्यंगोः । अंतर्यद्वनिनोवामृतप्सूह्वारोनशुचिर्यजतेहविष्मान् ॥
युवंहघर्मंमधुमंतमत्रयेपोनक्षोदोवृणीतमेषे । तद्वांनरावश्विनापश्वऽइष्टीरथ्येवचक्राप्रतियंतिमध्वः ॥ आवांदानाय

रगस्त्यइंद्रस्त्रिष्टुप्। (१।२३।१५) पूर्वीरहमितिषड्टचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यःआद्ययोर्द्वयोर्लोपामुद्राऋषिकाअंत्ययोर्द्वयोरगस्त्यांतेवासी
ब्रह्मचारीऋषिःसर्वासांरतिर्देवतात्रिष्टुप्पंचमीबृहती। (१।२४।१) युवोरजांसीतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप्।

ववृतीयदस्रागोरोहेणतौग्र्योनजिव्रिः । अपःक्षोणीसचतेमाहिनावांजूर्णोवामक्षुरंहसोयजत्रा ॥ २३ ॥ नियद्युवेथेनि
युतःसुदानूऽउपस्वधाभिःसृजथःपुरंधिं । प्रेषद्वेषद्वातोनसूरिरामहेददेसुव्रतोनवाजं ॥ वयंचिद्धिवांजरितारःसत्या
विपन्यामहेविपणिर्हितावान् । अधाचिद्धिष्माश्विनावनिंद्यापाथोहिष्मावृषणावंतिदेवं ॥ युवांचिद्धिष्माश्विनावनु
द्यून्विरुद्रस्यप्रस्रवणस्यसातौ । अगस्त्योनरांनृषुप्रशस्तःकाराधुनीवचितयत्सहस्रैः ॥ प्रयद्वहेथेमहिनारथस्यप्रस्पंद्राया
थोमनुषोनहोता । धत्तंसूरिभ्यऽउतवास्वश्व्यंनासत्यारयिषाचःस्याम ॥ तंवांरथंवयमद्याहुवेमस्तोमैरश्विनासुविताय
नव्यं । अरिष्टनेमिंपरिद्यामियानंविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २४ ॥ (१।२४।२) कदुप्रेष्ठाविषांरयीणामध्वर्यंताय
दुन्निनीथोऽअपां । अयंवांयज्ञोऽअकृतप्रशस्तिंवसुधितीऽअविताराजनानां ॥ आवामश्वासःशुचयःपयस्पावातरंहसो
दिव्यासोऽअत्याः । मनोजुवोवृषणोवीतपृष्ठाऽएहस्वराजोऽअश्विनावहंतु ॥ आवांरथोवनिर्नप्रवत्वान्त्सृप्रवंधुरःसु
वितायगम्याः । वृष्णःस्थातारामनसोजवीयानहंपूर्वोयजतोधिष्ण्यायः+ ॥ इहेहजातासमवावशीतामरेपसातन्वा३
॥२९॥ नामभिःस्वैः । जिष्णुर्वामन्यःसुमखस्यसूरिर्दिवोऽअन्यःसुभगःपुत्रऽऊहे ॥ प्रवांनिचेरुःककुहोवशाँऽअनुपिशंगरूपः ॥२९॥
सदनानिगम्याः । हरीऽअन्यस्यपीपयंतवाजैर्मथ्राराजांस्यश्विनाविघोषैः ॥ २५ ॥ प्रवांशरद्वान्वृषभोननिःषाट्पूर्वी

(१।२४।२) कदुप्रेष्ठावितिनवर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

रिषश्चरतिमध्वऽइष्णन् । एवैरन्यस्यपीपयंतवाजैर्वेषंतीरूर्ध्वानद्योनऽआगुः ॥ असर्जिवांस्थविरावेधसागीर्बाढेऽअ
श्विनात्रेधाक्षरंती । उपस्तुताववतंनाधमानंयामन्नयामञ्छृणुतंहवंमे ॥ उतस्यावांरुशतोवप्ससोगीस्त्रिबर्हिषिसदसि
पिन्वतेनॄन् । वृषावांमेघोवृषणापीपायगोर्नसेकेमनुषोदशस्यन्+ ॥ युवांपूषेवाश्विनापुरंधिरग्निमुषांनजरतेहविष्मा
न् । हुवेयद्वांवरिवस्यागृणानोविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २६ ॥ (१।२४।३) अभूदिदंवयुनमोषुभूषतारथोवृष
ण्वान्मदतामनीषिणः । धियंजिन्वाधिष्ण्याविश्पलावसूदिवोनपातासुकृतेशुचिव्रता ॥ इंद्रतमाहिधिष्ण्यामरुत्तमा
दस्रादंसिष्ठारथ्यारथीतमा । पूर्णंरथंवहेथेमध्वऽआचितंतेनदाश्वांसमुपयाथोऽअश्विना ॥ किमत्रदस्राकृणुथःकिमा
साथेजनोयःकश्चिदहविर्महीयते । अतिक्रमिष्टंजुरतंपणेरसुंज्योतिर्विप्रायकृणुतंवचस्यवे ॥ जंभयतमभितोरायतःशु
नोहतंमृधोविदथुस्तान्यश्विना । वाचंवाचंजरितूरत्निनींकृतमुभाशंसंनासत्यावतंमम ॥ युवमेतंचक्रथुःसिंधुषुप्लवमा
त्मन्वंतंपक्षिणंतौग्र्यायकं । येनदेवत्रामनसानिरूहथुःसुपप्तनीपेतथुःक्षोदसोमहः+ ॥ २७ ॥ अवविद्धंतौग्र्यमप्स्वं१
तरनारंभणेतमसिप्रविद्धं । चतस्रोनावोजठलस्यजुष्टाऽउदश्विभ्यामिषिताःपारयंति ॥ कःस्विद्वृक्षोनिष्ठितोमध्येऽ
अर्णसोयंतौग्र्योनाधितःपर्यषस्वजत् । पर्णामृगस्यपतरोरिवारभऽउदश्विनाऽऊहथुःश्रोमतायकं+ ॥ तद्वांनरानास

(१।२४।३) अभूदिदमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौजगतीषष्ठ्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

॥३०॥ त्यावनुष्याद्यद्बामानासऽउचथमवोचन् । अस्मादद्यसदसःसोम्यादाविद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २८ ॥ (१।२४।४)
तंयुंजाथांमनसोयोजवीयान्त्रिवंधुरोवृषणायस्त्रिचक्रः । येनोपयाथःसुकृतोदुरोणंत्रिधातुनापतथोविर्नपर्णैः+ ॥ सुवृ
द्रथोवर्ततेयन्नभिक्षांयत्तिष्ठथःक्रतुमंतानुपृक्षे । वपुर्वपुष्यासचतामियंगीर्दिवोदुहित्रोषसासचेथे ॥ आतिष्ठतंसुवृतंयो
रथोवामनुव्रतानिवर्ततेहविष्मान् । येननरानासत्येषयध्यैवर्तिर्याथस्तनयायत्मनेच ॥ मावांवृकोमावृकीरादधर्षीन्मा
परिवर्क्तमुतमातिधक्तं । अयंवांभागोनिहितऽइयंगीर्दस्राविमेवांनिधयोमधूनां ॥ युवांगोतमःपुरुमीळ्होऽअत्रिर्दस्राह
वतेवसेहविष्मान् । दिशंनदिष्टामृजूयेवयंतामेहवंनासत्योपयातं ॥ अतारिष्मतमसस्पारमस्यप्रतिवांस्तोमोऽअश्वि
नावधायि । एहयातंपथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ २९ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥

द्वादशाध्याये वर्गाः २९ सूक्तानि १८ ऋचः १४२ ॥ त्यागः ॥ मरुद्भ्यइदं.१५ इंद्रायेदं. मरुद्भ्यइदं.२० इंद्रायेदं.१३ रुद्रमरुद्भ्य-
इदं.२ मरुत्वतइंद्रायेदं.४ मरुद्भ्यइदं.३ इंद्रायेदं.४५ स्त्याइदं.६ अश्विभ्यामिदं.३३ ॥ इतिद्वितीयेचतुर्थः ॥ ४ ॥

॥३०॥ तावांकतरैकादशंद्यावापृथिवीयमानोवैश्वदेवंपितुंन्वन्नस्तुतिर्गायत्रंत्वाद्यानुष्टुब्गर्भातृतीयांत्यपंचम्याद्याश्चत
स्रोनुष्टुभौत्याबृहतीवासमिद्धआप्रियोग्नेनयाष्टावाग्नेयंमनवार्णंबार्हस्पत्यंकंकतःषोळशोपनिषदसृणसौर्ययानु

(१।२४।४) तंयुंजाथामितिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

ष्टुभंविषशंकावानगस्त्यःप्राब्रवीद्दशम्याद्याश्चतिस्रोमहापंक्तयोमहाबृहतीचयआंगिरसःशौनहोत्रोभूत्वाभार्ग
वःशौनकोभवत्सगृत्समदोद्वितीयंमंडलमपश्यत्त्वमग्नेजागतंतुयज्ञेनसप्तोनासमिद्धएकादशाप्रंसप्तमीजगतींहु
वेनवसोमाहुतिर्भार्गवोर्हहोताष्टावानुष्टुभमिमांमेगायत्रंहिंश्रेष्ठंषड्वाजयन्निवांत्यानुष्टुप् ॥ १ ॥
हरिः३ओम् ॥ (१।२४।५) तावामद्यतावपरंहुवेमोच्छंत्यामुषसिवह्निरुक्थैः । नासत्याकुहचित्संतावर्योदिवोन
पातासुदास्तराय+ ॥ अस्मेऽऊषुवृषणामादयेथामुत्पर्णींहतमूर्म्यामदंता । श्रुतंमेऽअच्छोक्तिभिर्मतीनामेष्टानरानि
चेताराचकर्णैः ॥ श्रियेपूषन्निषुकृतेवदेवानासत्यावहतुंसूर्यायाः । वच्यंतेवांककुहाऽअप्सुजातायुगाजूर्णेववरुणस्यभू
रेः ॥ अस्मेसावांमाध्वीरातिरस्तुस्तोमंहिनोतंमान्यस्यकारोः । अनुयद्वांश्रवस्यासुदानूसुवीर्यायचर्षणयोमदंति ॥ ए
षवांस्तोमोऽअश्विनावकारिमानेभिर्मघवानासुवृक्ति । यातंवर्तिस्तनयायत्मनेचागस्त्येनासत्यामदंता ॥ अतारिष्मत
मसस्पारमस्यप्रतिवांस्तोमोऽअश्विनावधायि । एहयातंपथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ १ ॥ (१।२४।६)
कतरापूर्वाकतरापरायोःकथाजातेकवयःकोविवेद । विश्वंत्मनाबिभृतोयद्धनामविवर्तेतेऽअहनीचक्रियेव ॥ भूरिंद्वेऽ
अचरंतीचरंतंपद्वंतंगर्भमपदीदधाते । नित्यंनसूनुंपित्रोरुपस्थेद्यावारक्षतंपृथिवीनोऽअभ्वात् ॥ अनेहोदात्रमदितेरनर्वं

(१।२४।५) तावामितिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योश्विनौत्रिष्टुप् । (१।२४।६) कतरेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यो

हुवेस्वर्वदवधंनमस्वत् । तद्रोदसीजनयतंजरित्रेद्यावा० ॥ अतप्यमानेऽअवसावंतीऽअनुष्यामरोदसीदेवपुत्रे । उ
भेदेवानामुभयेभिरह्नांद्यावा० ॥ संगच्छमानेयुवतीसमंतेस्वसाराजामीपित्रोरुपस्थे । अभिजिघ्रंतीभुवनस्यनाभिंद्या
वा० ॥ २ ॥ उर्वीसद्मनीबृहतीऽऋतेनहुवेदेवानामवसाजनित्री । दधातेयेऽअमृतंसुप्रतीकेद्यावा० ॥ उर्वीपृथ्वीबहु
लेदूरेऽअंतेऽउपब्रुवेनमसायज्ञेऽअस्मिन् । दधातेयेसुभगेसुप्रतूर्तीद्यावा० ॥ देवान्वायच्चकृमाकच्चिदागःसखायंवा
सदमिज्जास्पतिंवा । इयंधीर्भूयाऽअवयानमेषांद्यावा० ॥ उभाशंसानर्यामामविष्टामुभेमामूतीऽअवसासचेतां । भू
रिचिदर्यःसुदास्तरायेषामदंतऽइषयेमदेवाः ॥ ऋतंदिवेतदवोचंपृथिव्याऽअभिश्रावायप्रथमंसुमेधाः । पातामवद्या
दुरिताद्भीकेपितामाताचरक्षतामवोभिः ॥ इदंद्यावापृथिवीसत्यमस्तुपितर्मातर्यदिहोपब्रुवेवां । भूतंदेवानामवमेऽ
अवोभिर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ३ ॥ (१।२४।७) आनऽइळाभिर्विदथेसुशस्तिविश्वानरःसवितादेवएतु ।
अपियथायुवानोमत्सथानोविश्वंजगदभिपित्वेमनीषा+ ॥ आनोविश्वऽआस्क्रागमंतुदेवामित्रोऽअर्यमावरुणःसजो
षाः । भुवन्यथानोविश्वेवृधासःकरन्त्सुषाहाविथुरंनशवः ॥ प्रेष्ठंवोऽअतिथिंगृणीषेग्निंशस्तिभिस्तुर्वणिःसजोषाः । ॥२१॥

द्यावापृथिवीत्रिष्टुप् । (१।२४।७) आनइळाभिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (सूक्तभेदप्रयोगेतु-आद्यचत-
सृणांविश्वेदेवाःततएकस्याअहिर्बुध्न्यःततएकस्यास्त्वष्टाततएकस्याइंद्रःततोद्वयोर्मरुतःततोद्वयोर्विश्वेदेवाःएवमेकादश) ।

असद्यथानोवरुणःसुकीर्तिरिषश्चपर्षदरिगूर्तःसूरिः+ ॥ उपवऽएषेनमसाजिगीषोषासानक्तासुदुघेवधेनुः । समानेऽअ
हन्विमिमानोऽअर्कंविषुरूपेपयसिसस्मिन्नूधन् ॥ उतनोहिर्बुध्न्यो३मयस्कःशिशुंनपिप्युषीववेतिसिंधुः । येननपातम
पांजुनाममनोजुवोवृषणोयंवहंति ॥ ४ ॥ उतनऽईंत्वष्टागंत्वच्छास्मत्सूरिभिरभिपित्वेसजोषाः । आवृत्रहेंद्रश्चर्षणि
प्रास्तुविष्टमोनरांनऽइहगम्याः ॥ उतनऽईंमतयोश्वयोगाःशिशुंनगावस्तरुणंरिहंति । तमींगिरोजनयोनपत्नीःसुरभिष्ट
मंनरांनसंत ॥ उतनऽईंमरुतोवृद्धसेनाःस्मद्रोदसीसमनसःसदंतु । पृषदश्वासोवनयोनरथारिशादसोमित्रयुजोनदे
वाः+ ॥ प्रनुयदेषांमहिनाचिकित्रेप्रयुंजतेप्रयुजस्तेसुवृक्ति । अधयदेषांसुदिनेनशरुर्विश्वमेरिणंप्रुषायंतसेनाः ॥ प्रोऽ
अश्विनाववसेकृणुध्वंप्रपूषणंस्वतवसोहिसंति । अद्वेषोविष्णुर्वातऽऋभुक्षाऽअच्छासुम्नायववृतीयदेवान्+ ॥ इयंसावो
ऽअस्मेदीधितिर्यजत्राऽअपिप्राणीचसदनीचभूयाः । नियादेवेषुयततेवसूयुर्विद्यामेषंवृजनंजीरदानुं ॥ ५ ॥ (१।२४।८)
पितुंनुस्तोषंमहोधर्माणंतविषीं । यस्यत्रितोव्योजसावृत्रंविपर्वमर्दयत् ॥ स्वादोपितोमधोपितोवयंत्वाववृमहे । अस्मा
कमविताभव ॥ उपनःपितवाचरशिवःशिवाभिरूतिभिः । मयोभुरद्विषेण्यःसखासुशेवोऽअद्वयाः ॥ तवत्येपितोर
सारजांस्यनुविष्ठिताः । दिविवाताऽइवश्रिताः+ ॥ तवत्येपितोददतस्तवस्वादिष्ठतेपितो । प्रस्वाद्मानोरसानांतुविग्री

(१।२४।८) पितुंन्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योन्नंगायत्रीआद्यानुष्टुब्गर्भातृतीयापंचम्याद्याश्चतस्रोनुष्टुभोत्याबृहतीवा ।

वाऽइवेरते ॥ ६ ॥ त्वेपितोमहानांदेवानांमनोहितं । अकारिचारुकेतुनातवाहिमवसावधीत् ॥ यददोपितोऽअज
गन्विवस्वपर्वतानां । अत्राचिन्नोमधोपितोरंभक्षायगम्याः ॥ यदपामोषधीनांपरिंशामारिशामहे । वातापेपीवऽइद्भ
व ॥ यत्तेसोमगवाशिरोयवाशिरोभजामहे । वातापेपी० ॥ करंभऽओषधेभवपीवोवृक्कऽउदारथिः । वातापेपी० ॥
तंत्वावयंपितोवचोभिर्गावोनहव्यासुषूदिम । देवेभ्यस्त्वासधमादमस्मभ्यंत्वासधमादं ॥ ७ ॥ (१।२४।९) समिं
द्धोऽअद्यराजसिदेवोदेवैःसहस्रजित् । दूतोहव्याकविर्वह ॥ तनूनपादृतंयतेमध्वायज्ञःसमज्यते । दधत्सहस्रिणीरि
षः ॥ आजुह्वानोनऽईड्योदेवाँऽआवक्षियज्ञियान् । अग्नेसहस्रसाऽअसि ॥ प्राचीनंबर्हिरोजसासहस्रवीरमस्तृणन् ।
यत्रादित्याविराजथ ॥ विराट्सम्राड्विभ्वीःप्रभ्वीर्बह्वीश्चभूयसीश्चयाः । दुरोघृतान्यक्षरन् ॥ ८ ॥ सुरुक्मेहिसुपेश
साधिश्रियाविराजतः । उषासावेहसीदतां ॥ प्रथमाहिसुवाचसाहोतारादैव्याकवी । यज्ञंनोयक्षतामिमं ॥ भारती
ळेसरस्वतियावःसर्वाऽउपब्रुवे । तानश्चोदयतश्रिये+ ॥ त्वष्टारूपाणिहिप्रभुःपशून्विश्वान्त्समानजे । तेषांनःस्फाति
मायज ॥ उपत्मन्यावनस्पतेपाथोदेवेभ्यःसृज । अग्निर्हव्यानिसिष्वदत् ॥ पुरोगाऽअग्निर्देवानांगायत्रेणसमज्यते ।

(१।२४।९) समिद्धइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यइध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळा
भारत्यस्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवताःगायत्रीच्छंदः ।

स्वाहाकृतीषुरोचते ॥ ९ ॥ (१।२४।१०) अग्नेनयसुपथारायेऽअस्मान्विश्वानिदेववयुनानिविद्वान् । युयोध्य१
स्मज्जुहुराणमेनोभूयिष्ठांतेनमऽउक्तिंविधेम ॥ अग्नेत्वंपारयानव्योऽअस्मान्त्स्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा । पूश्चपृथ्वी
बहुलानऽउर्वीभवातोकायतनयायशंयोः+ ॥ अग्नेत्वमस्मद्युयोध्यमीवाऽअनग्नित्राऽअभ्यमंतकृष्टीः । पुनरस्मभ्यंसु
वितायदेवक्षांविश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र ॥ पाहिनोऽअग्नेपायुभिरजस्रैरुतप्रियेसदनऽआशुशुक्वान् । मातेभयंजरितारंय
विष्ठनूनंविदन्मापरंसहस्वः ॥ मानोऽअग्नेवसृजोऽअघायाविष्यवेरिपवेदुच्छुनायै । मादत्वतेदशतेमादतेनोमारीषते
सहसावन्परादाः ॥ १० ॥ विघत्वावाँऽऋतजातयंसद्गृणानोऽअग्नेतन्वे३ वरूथं । विश्वाद्रिरिक्षोरुतवानिनित्सोरभि
ह्रुतामसिहिदेवविष्पट् ॥ त्वंताँऽअग्नऽउभयान्विविद्वान्वेषिप्रपित्वेमनुषोयजत्र । अभिपित्वेमनवेशास्योभूर्मर्मृजे
न्यऽउशिग्भिर्नाक्रः+ ॥ अवोचामनिवचनान्यस्मिन्मानस्यसूनुःसहसानेऽअग्नौ । वयंसहस्रमृषिभिःसनेमविद्यामेषंवृ
जनंजीरदानुं ॥ ११ ॥ (१।२४।११) अनर्वाणंवृषभंमंद्रजिह्वंबृहस्पतिंवर्धयानव्यमर्कैः । गाथान्यःसुरुचोयस्यदे
वाऽआशृण्वंतिनवमानस्यमर्ताः ॥ तमृत्वियाऽउपवाचःसचंतेसर्गोनयोदेवयतामसर्जि । बृहस्पतिःसह्यंजोवरांसिवि
भ्वाभवत्समृतेमातरिश्वा ॥ उपस्तुतिंनमसऽउद्यतिंचश्लोकंयंसत्सवितेवप्रबाहू । अस्यक्रत्वाहन्यो३ योऽअस्तिमृगोन

(१।२४।१०) अग्नेनयेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योग्निस्त्रिष्टुप् । (१।२४।११) अनर्वाणमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्यो

भीमोऽरक्षसस्तुविष्मान् ॥ अस्यश्लोकोदिवीयतेपृथिव्यामत्योनयंसधक्षभृद्विचेताः । मृगाणांनहेतयोयंतिचेमाबृह
स्पतेरहिमायाँऽअभिद्यून्+ ॥ येत्वादेवोस्रिकंमन्यमानाःपापाभद्रमुपजीवंतिपज्राः । नदूढ्ये३अनुददासिवामंबृहस्प
तेचयसऽइत्पियारुं ॥ १२ ॥ सुप्रैतुःसूयवसोनपंथादुर्नियंतुःपरिप्रीतोनमित्रः । अनर्वाणोऽअभियेचक्षतेनोपीवृताऽ
अपोर्णुवंतोऽअस्थुः ॥ संयंस्तुभोवनयोनयंतिसमुद्रंनस्रवतोरोधचक्राः । सविद्वाँऽउभयंचष्टेऽअंतर्बृहस्पतिस्तरऽआप
श्चगृध्रः ॥ एवामहस्तुविजातस्तुविष्मान्बृहस्पतिर्वृषभोधायिदेवः । सनःस्तुतोवीरवद्धातुगोमद्विद्यामेषंवृजनंजीरदा
नुं ॥ १३ ॥ (१।२४।१२) कंकतोनकंकतोथोसतीनकंकतः । द्वावितिप्लुषीऽइतिन्य१दृष्टाऽअलिप्सत ॥ अदृष्टा
न्हंत्यायत्यथोहंतिपरायती । अथोऽअवघ्नतीहंत्यथोपिनष्टिपिंषती+ ॥ शरासःकुशरासोदर्भासःसैर्याऽउत । मौंजा
ऽअदृष्टावैरिणाःसर्वेसाकंन्यलिप्सत ॥ निगावोगोष्ठेऽअसदन्निमृगासोऽअविक्षत । निकेतवोजनानांन्य१दृष्टाऽअलि
प्सत ॥ एतऽउत्येप्रत्यदृश्रन्प्रदोषंतस्कराऽइव । अदृष्टाविश्वदृष्टाःप्रतिबुद्धाऽअभूतन ॥ १४ ॥ द्यौर्वःपितापृथिवी
मातासोमोभ्रातादितिःस्वसा । अदृष्टाविश्वदृष्टास्तिष्ठतेलयतासुकं ॥ येऽअंस्यायेऽअंग्याःसूचीकायेप्रकंकताः । अदृ ॥३३॥
ष्टाःकिंचनेहवःसर्वेसाकंनिजस्यत ॥ उत्पुरस्तात्सूर्यऽएतिविश्वदृष्टोऽअदृष्टहा । अदृष्टान्त्सर्वान्जंभयन्त्सर्वाश्चयातुधा

बृहस्पतिस्त्रिष्टुप् । (१।२४।१२) कंकतइतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिरगस्त्योमृणसूर्याअनुष्टुप्दशम्याद्यास्तिस्रोमहापंक्तयस्त्रयोदशी

न्यः ॥ उदपप्तदसौसूर्यःपुरुविश्वानिजूर्वन् । आदित्यःपर्वतेभ्योविश्वदृष्टोऽअदृष्टहा+ ॥ सूर्येविषमासजामिदृतिंसूरा
वतोगृहे । सोचिन्नुनमराततिनोवयंमरामारेऽअस्ययोजनंहरिष्ठामधुत्वामधुलाचकार ॥ १५ ॥ इयत्तिकाशकुंतिकासका
जंघासतेविषं । सोचिन्नुनमराति० ॥ त्रिःसप्तविष्पुलिंगकाविषस्यपुष्पमक्षन् । ताश्चिन्नुनमरंति० ॥ नवानांनवतीनांविष
स्यरोपुषीणां । सर्वासामग्रभंनामारे० ॥ त्रिःसप्तमयूर्यःसप्तस्वसारोऽअग्रुवः । तास्तेविषंविजभ्रिरऽउदकंकुंभिनीरिव ॥
इयत्तकःकुषुंभकस्तकंभिनद्म्यश्मना । ततोविषंप्रवावृतेपराचीरनुसंवतः ॥ कुषुंभकस्तदब्रवीद्गिरेःप्रवर्तमानकः । वृश्चिक
स्यारसंविषमरसंवृश्चिकतेविषं ॥ १६ ॥ (इतिशातर्चिनंप्रथमंमंडलं ॥ अत्रसूक्तानि १९१) ॥ ॥ परिशिष्टं ॥ मा
विभेर्नमरिष्यसिपरित्वापामिसर्वतः । घनेनहन्मिवृश्चिकमहिंदंडेनागतं ॥ आदित्यरथवेगेनविष्णुबाहुबलेनच । गरु
डपक्षनिपातेनभूमिंगच्छमहायशाः ॥ गरुडस्यजातमात्रेणत्रयोलोकाःप्रकंपिताः । प्रकंपितामहीसर्वासशैलवनकान
ना ॥ गगनंनष्टचंद्रार्कज्योतिषंनप्रकाशते । देवताभयभीताश्चमारुतोनप्लवायतिमारुतोनप्लवायत्योनमः ॥ भोसर्पभ
द्रभद्रंतेदूरंगच्छमहायशाः । जनमेजयस्ययज्ञांतेऽआस्तीकवचनंस्मर ॥ आस्तीकवचनंश्रुत्वायःसर्पोननिवर्तते । शत
धाभिद्यतेमूर्ध्निशिंशवृक्षफलंयथा ॥ नर्मदायैनमःप्रातर्नर्मदायैनमोनिशि । नमोस्तुनर्मदेतुभ्यंत्राहिमांविषसर्पतः ॥

महाबृहती (विषघ्नसूक्तं) ।

योजरत्कारुणाजातोजरत्कन्यांमहायशाः । तस्यसर्पापभद्रंतेदूरंगच्छमहायशाः ॥ १ ॥ (२।१।१) त्वमग्नेद्यु
भिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वंवनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वंनृणांनृपतेजायसेशुचिः ॥ तवाग्नेहोत्रंतव
पोत्रमृत्वियंतवनेष्ट्रंत्वमग्निदृतायतः । तवप्रशास्त्रंत्वमध्वरीयसिब्रह्माचासिगृहपतिश्चनोदमे ॥ त्वमग्नऽइंद्रोवृषभःस
तामसित्वंविष्णुरुरुगायोनमस्यः । त्वंब्रह्मारयिविद्ब्रह्मणस्पतेत्वंविधर्तःसचसेपुरंध्या ॥ त्वमग्नेराजावरुणोधृतव्रतस्त्वं
मित्रोभवसिदस्मऽईड्यः । त्वमर्यमासत्पतिर्यस्यसंभुजंत्वमंशोविदथेदेवभाजयुः+ ॥ त्वमग्नेत्वष्टाविधतेसुवीर्यंतवग्ना
वोमित्रमहःसजात्यं । त्वमाशुहेमाररिषेस्वश्व्यंत्वंनरांशर्धोऽअसिपुरूवसुः ॥ १७ ॥ त्वमग्नेरुद्रोऽअसुरोमहोदिवस्त्वं
शर्धोमारुतंपृक्षऽईशिषे । त्वंवातैररुणैर्यासिशंगयस्त्वंपूषाविधतःपासिनुत्मना ॥ त्वमग्नेद्रविणोदाऽअरंकृतेत्वंदेवः
सवितारत्नधाऽअसि । त्वंभगोनृपतेवस्वऽईशिषेत्वंपायुर्दमेयस्तेविधत् ॥ त्वामग्नेदमऽआविश्पतिंविशस्त्वांराजा
नंसुविदत्रमृंजते । त्वंविश्वानिस्वनीकपत्यसेत्वंसहस्राणिशतादशप्रति ॥ त्वामग्नेपितरमिष्टिभिर्नरस्त्वांभ्रात्राय
शम्यातनूरुचं । त्वंपुत्रोभवसियस्तेविधत्त्वंसखासुशेवःपास्याधृषः ॥ त्वमग्नऽऋभुराकेनमस्य१स्त्वंवाजस्यक्षुमतो
रायऽईशिषे । त्वंविभास्यनुदक्षिदावनेत्वंविशिक्षुरसियज्ञमातनिः ॥ १८ ॥ त्वमग्नेऽअदितिर्देवदाशुषेत्वंहोत्राभारती

(२।१।१) (अथगार्त्समदेद्वितीयेमंडलेचतस्रोऽनुवाकाः) ॥ त्वमग्नइतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोग्निर्जगती ।

वर्धसेगिरा । त्वमिळाशतहिमासिदक्षसेत्वंवृत्रहावसुपतेसरस्वती ॥ त्वमग्नेसुभृतऽउत्तमंवयस्तवस्पार्हेवर्णऽआसंद
शिश्रियः । त्वंवाजःप्रतरणोबृहन्नसित्वंरयिर्बहुलोविश्वतस्पृथुः+ ॥ त्वामग्नऽआदित्यासऽआस्यं१त्वांजिह्वांशुचयश्च
क्रिरेकवे । त्वांरातिषाचोऽअध्वरेषुसश्चिरेत्वेदेवाहविरदंत्याहुतं ॥ त्वेऽअग्नेविश्वेऽअमृतासोऽअद्रुहऽआसादेवाहवि
रदंत्याहुतं । त्वयामर्तासःस्वदंतऽआसुतिंत्वंगर्भोवीरुधांजज्ञिषेशुचिः ॥ त्वंतान्त्संचप्रतिचासिमज्मनाग्नेसुजातप्रचदे
वरिच्यसे । पृक्षोयदत्रमहिनावितेभुवदनुद्यावापृथिवीरोदसीऽउभे+ ॥ येस्तोतृभ्योगोऽअग्रामश्वपेशसमग्नेरातिमुपसृ
जंतिसूरयः । अस्मान्चतांश्चप्रहिनेषिवस्यऽआबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ १९ ॥ (२।१।२) यज्ञेनवर्धतजातवेदसम
ग्निंयजध्वंहविषातनागिरा । समिधानंसुप्रयसंस्वर्णरंद्युक्षंहोतारंवृजनेषुधूर्षदं ॥ अभित्वानक्तीरुषसोववाशिरेग्नेवत्संन
स्वसरेषुधेनवः । दिवऽइवेदरतिर्मानुषायुगाक्षपोभासिपुरुवारसंयतः ॥ तंदेवाबुध्नेरजसःसुदंससंदिवस्पृथिव्योररतिं
न्येरिरे । रथमिववेद्यंशुक्रशोचिषमग्निंमित्रंनक्षितिषुप्रशंस्यं ॥ तमुक्षमाणंरजसिस्वऽआदमेचंद्रमिवसुरुचंह्वारऽआद
धुः । पृश्न्याःपतरंचितयंतमक्षभिःपाथोनपायुंजनसीऽउभेऽअनु ॥ सहोताविश्वंपरिभूत्वध्वरंतमुहव्यैर्मनुषऽऋंजते
गिरा । हिरिशिप्रोवृधसानासुजर्भुरद्यौर्नस्तृभिश्चितयद्रोदसीऽअनु ॥ २० ॥ सनोरेवत्समिधानःस्वस्तयेसंददस्वान्र

(२।१।२) यज्ञेनेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोग्निर्जगती ।

यिमस्मासुदीदिहि । आनंःकृणुष्वसुवितायरोदसीऽअग्नेहव्यामनुषोदेववीतये ॥ दानोऽअग्नेबृहतोदाःसहस्रिणोदु
रोनवाजंश्रुत्याऽअपावृधि । प्राचीद्यावापृथिवीब्रह्मणाकृधिस्व१र्णशुक्रमुषसोविदिद्युतुः ॥ सऽइधानऽउषसोराम्याऽ
अनुस्व१र्णदीदेदरुषेणभानुना । होत्राभिरग्निर्मनुषःस्वध्वरोराजाविशामतिथिश्चारुरायवे ॥ एवानोऽअग्नेऽअमृतेषु
पूर्व्यधीष्पीपायबृहद्दिवेषुमानुषा । दुहानाधेनुर्वृजनेषुकारवेत्मनाशतिनंपुरुरूपमिषणि ॥ वयमंग्नेऽअर्वतावासुवीर्यं
ब्रह्मणावाचितयेमाजनाँऽअति । अस्माकंद्युम्नमधिपंचकृष्टिषूच्चास्व१र्णशुशुचीतदुष्टरं ॥ सनोबोधिसहस्यप्रशंस्योय
स्मिन्त्सुजाताऽइषयंतसूरयः । यमंग्नेयज्ञमुपयंतिवाजिनोनित्येतोकेदीदिवांसंस्वेदमे ॥ उभयासोजातवेदःस्यामतेस्तो
तारोऽअग्नेऽसूरयश्चशर्मणि । वस्वोरायःपुरुश्चंद्रस्यभूयसःप्रजावतःस्वपत्यस्यशग्धिनः ॥ येस्तोतृभ्योगोऽअग्रामश्वपेश
समग्नेरातिमुपसृजंतिसूरयः । अस्मान्चतांश्चप्रहिनेषिवस्यऽआबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २१ ॥ (२।१।३) समिद्धो
ऽअग्निर्निहितःपृथिव्यांप्रत्यङ्विश्वानिभुवनान्यस्थात् । होतापावकःप्रदिवःसुमेधादेवोदेवान्यजत्वग्निरर्हन् ॥ नरा
शंसःप्रतिधामान्यंजन्तिस्रोदिवःप्रतिमह्नास्वर्चिः । घृतप्रुषामनसाहव्यमुंदन्मूर्धन्यज्ञस्यसमनक्तुदेवान्⁺ ॥ ईळितोऽ

(२।१।३) समिद्धोअग्निरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळा
भारत्यस्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवतास्त्रिष्टुप्षष्ठीसप्तम्यौजगत्यौ ।

अग्नेमनसानोऽअर्हन्देवान्यक्षिमानुषात्पूर्वोऽअद्य । सऽआवहमरुतांशर्धोऽअच्युतमिंद्रंनरोबर्हिषदंयजध्वं ॥ देवब
र्हिर्वर्धमानंसुवीरंस्तीर्णरायेसुभरंवेद्यस्यां । घृतेनाक्तंवसवःसीदतेदंविश्वेदेवाऽआदित्यायज्ञियासः ॥ विश्रयंतामुर्वि
याहूयमानाद्वारोदेवीःसुप्रायणानमोभिः । व्यचस्वतीर्विप्रथंतामजुर्यावर्णपुनानायशसंसुवीरं ॥ २२ ॥ साध्वपांसि
सनतानऽउक्षितेऽउषासानक्तावय्येवरण्विते । तंतुंततंसंवयंतीसमीचीयज्ञस्यपेशःसुदुघेपयस्वती ॥ दैव्याहोताराप्रथ
माविदुष्टरऽऋजुयक्षतःसमृचावपुष्टरा । देवान्यजंतावृतुथासमंजतोनाभापृथिव्याऽअधिसानुषुत्रिषु⁺ ॥ सरस्वती
साधयंतीधियंनऽइळादेवीभारतीविश्वतूर्तिः । तिस्रोदेवीःस्वधयाबर्हिरेदमच्छिद्रंपांतुशरणंनिषद्य ॥ पिशंगरूपःसुभ
रोवयोधाःश्रुष्टीवीरोजायतेदेवकामः । प्रजांत्वष्टाविष्यतुनाभिमस्मेऽअथादेवानामप्येतुपाथः ॥ वनस्पतिरवसृजन्नु
पस्थादग्निर्हविःसूदयातिप्रधीभिः । त्रिधासमक्तंनयतुप्रजानन्देवेभ्योदैव्यःशमितोपहव्यं⁺ ॥ घृतंमिमिक्षेघृतमस्ययो
निर्घृतेश्रितोघृतम्वस्यधाम । अनुष्वधमावहमादयस्वस्वाहाकृतंवृषभवक्षिहव्यं⁺ ॥ २३ ॥ (२।१।४) हुवेवःसुद्यो
त्मानंसुवृक्तिंविशामग्निमतिथिंसुप्रयसं । मित्रऽइवयोदिधिषाय्योभूद्देवऽआदेवेजनेजातवेदाः ॥ इमंविधंतोऽअपांस
धस्थेद्वितादधुर्भृगवोविक्ष्वा३ योः । एषविश्वान्यभ्यस्तुभूमादेवानामग्निररतिर्जीराश्वः ॥ अग्निंदेवासोमानुषीषुविक्षु

(२।१।४) हुवेवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःसोमाहुतिरग्निस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. प्रियंधुःक्षेष्यंतोनमित्रं । सदीदयदुशतीरूर्म्याऽआदक्षाय्योयोदास्वंतेदमऽआ+ ॥ अस्यरण्वास्वस्यैवपुष्टिःसंदृष्टिरस्य मंडलं २
अ.२अ.५ हियानस्यदक्षोः । वियोभरिभ्रदोषधीषुजिह्वामत्योनरथ्योदोधवीतिवारान् ॥ आयन्मेऽअभ्वंवनदःपनंतोशि अनु. १
॥२६॥ ग्भ्योनामिमीतवर्णं । सचित्रेणचिकितेरंसुभासाजुजुर्वांयोमुहुरायुवाभूत्+ ॥ २४ ॥ आयोवनातातृषाणोनभातिवा
र्णपथारथ्यैवस्वानीत् । कृष्णाध्वातपूरण्वाश्चिकेतद्यौरिवस्मयमानोनभोभिः ॥ सयोव्यस्थादभिदक्षदुर्वीपशुर्नैतिस्वयुर
गोपाः । अग्निःशोचिष्माँऽअतसान्युष्णन्कृष्णव्यथिरस्वदयन्नभूमं ॥ नूतेपूर्वस्यावसोऽअधीतौतृतीयेविदथेमन्मशंसि।
अस्मेऽअग्नेसंयद्वीरंबृहंतंक्षुमंतंवाजंस्वपत्यंरयिंदाः ॥ त्वयायथागृत्समदासोऽअग्नेगुहावन्वंतऽउपराँऽअभिष्युः । सुवी
रासोऽअभिमातिषाहःस्मत्सूरिभ्योगृणतेतद्वयोधाः ॥ २५ ॥ (२।१।५) होताजनिष्टचेतनःपितापितृभ्यऽऊतये । प्रयक्ष
न्जेन्यंवसुशकेमवाजिनोयमं ॥ आयस्मिन्त्सप्तरश्मयस्ततायज्ञस्यनेतरि । मनुष्वद्दैव्यमष्टमंपोताविश्वंतदिन्वति ॥
दधन्वेवायदीमनुवोचद्ब्रह्माणिवेरुतत् । परिविश्वानिकाव्यानेमिश्चक्रमिवाभवत् ॥ साकंहिशुचिनाशुचिःप्रशास्ताक्र
तुनाजनि । विद्वाँऽअस्यव्रताध्रुवावयाऽइवानुरोहते ॥ ताऽअस्यवर्णमायुवोनेष्टुःसचंतधेनवः । कुवित्तिसृभ्यऽआव ॥२६॥
रंस्वसारोयाऽइदंययुः+ ॥ यदीमातुरुपस्वसाघृतंभरंत्यस्थित । तासामध्वर्युरागतौयवोवृष्टीवमोदते ॥ स्वःस्वायधा

(२।१।५) होताजनिष्टेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःसोमाहुतिरग्निरनुष्टुप् ।

यसेकृणुतामत्विगृत्विजं । स्तोमैयज्ञंचादरंवनेमाररिमावयं ॥ यथाविद्वाँऽअरंकरद्विश्वेभ्योयजतेभ्यः । अयमग्नेत्वेऽ
अपियंयज्ञंचकृमावयं+ ॥ २६ ॥ (२।१।६) इमांमेऽअग्नेसमिधमिमामुपसदंवनेः । इमाऽउषुश्रुधीगिरः ॥ अया
तेऽअग्नेविधेमोर्जोनपादश्वमिष्टे । एनासूक्तेनसुजात ॥ तंत्वागीर्भिर्गिर्वणसंद्रविणस्युंद्रविणोदः । सपर्येमसपर्यवः ॥
सबोधिसूरिर्मघवावसुपतेवसुदावन् । युयोध्य१स्मद्द्वेषांसि ॥ सनोवृष्टिंदिवस्परिसनोवाजमनर्वाणं । सनःसहस्रिणी
रिषः ॥ ईळानायावस्यवेयविष्ठदूतनोगिरा । यजिष्ठहोतरागहि ॥ अंतर्ह्यग्नऽईयसेविद्वान्जन्मोभयाकवे । दूतोजन्येव
मित्र्यः ॥ सविद्वाँऽआचपिप्रयोयक्षिचिकित्वऽआनुषक् । आचास्मिन्त्सत्सिबर्हिषि ॥ २७ ॥ (२।१।७) श्रेष्ठंय
विष्ठभारताग्नेद्युमंतमाभर । वसोपुरुस्पृहंरयिं+ ॥ मानोऽअरातिरीशतदेवस्यमर्त्यस्यच । पर्षितस्याऽउतद्विषः+ ॥
विश्वाऽउतत्वयावयंधाराऽउदन्याऽइव । अतिगाहेमहिद्विषः ॥ शुचिःपावकवंद्योग्नेबृहद्विरोचसे । त्वंघृतेभिराहुतः ॥
त्वंनोऽअसिभारताग्नेवशाभिरुक्षभिः । अष्टापदीभिराहुतः ॥ द्र्वन्नःसर्पिरासुतिःप्रत्नोहोतावरेण्यः । सहसस्पुत्रोऽअद्भुतः
॥ २८ ॥ (२।१।८) वाजयन्निवनूरथान्योगाँऽअग्नेरुपस्तुहि । यशस्तमस्यमीळ्हुषः ॥ यःसुनीथोददाशुषेजुर्योजरयन्न

(२।१।६) इमांमइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःसोमाहुतिरग्निर्गायत्री । (२।१।७) श्रेष्ठमितिषडृचस्यसूक्तस्यभार्गवःसोमाहुतिरग्नि
र्गायत्री । (२।१।८) वाजयन्नितिषडृचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोग्निर्गायत्र्यंत्यानुष्टुप् ।

रिं । चारुप्रतीकऽआहुतः ॥ यऽउंग्रियादमेष्वादोषोषसिंप्रशस्यते । यस्यंव्रतंनमीयते ॥ आयःस्वर्णभानुनाचित्रोविभात्यर्चिषा । अंजानोऽअजरैरभि ॥ अत्रिमनुस्वराज्यमग्निमुक्थानिवावृधुः । विश्वाऽअधिश्रियोदधे ॥ अग्नेरिंद्रस्यसोमस्यदेवानामूतिभिर्वयं । अरिष्यंतःसचेमह्यभिष्याम पृतन्यतः ॥ २९ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥५॥

त्रयोदशाध्याये वर्गाः २९ सूक्तानि १६ ऋचः १५९ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्यामिदं.६ द्यावापृथिवीभ्यामिदं.११ विश्वेभ्योदेवेभ्य.११ [भे.प.विश्वेभ्योदेवे.४ अहयेबुध्न्यायेदं. त्वष्ट्रइदं. इंद्रायेदं. मरुद्भ्यइदं.२ विश्वेभ्योदेवेभ्यइदं.२] अग्नयेदं.११ समिद्धायाग्नयइदं. तनूनपातइदं. इळायेदं. बर्हिषइदं. देवीभ्योद्वार्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्या. दैवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं. सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं. त्वष्ट्रइदं. वनस्पतयइदं. स्वाहाकृतीभ्यइदं. अग्नयइदं.८ बृहस्पतयइदं.८ अमृणसूर्येभ्यइदं.१६ अग्नयइदं.२९ समिद्धायाग्नयइदं. नराशंसायेदं. इळायेदं. बर्हिषइदं. दैवीभ्योद्वार्भ्यइदं. उषासानक्ताभ्यामिदं. दैवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामिदं. सरस्वतीळाभारतीभ्यइदं. त्वष्ट्रइदं. वनस्पतयइदं स्वाहाकृतीभ्यइदं. अग्नयइदं.३७ ॥ इतिद्वितीयेपंचमः ॥ ५ ॥

निहोताजोहूत्रःश्रुधिसैकेंद्रविराट्स्थानमृतेंत्यौयोजातःपंचोनंक्रतुःसप्तोनांत्यात्रिष्टुब्ध्वर्यवोद्वादशंप्रघदशप्रवोनवांत्यात्रिष्टुसदस्मैद्विंत्रिष्टुबंतैप्रातरपायिवयंतैसनोविराड्रूपाविश्वजितेषट्त्रिष्टुबंतैत्रिकद्रुकेषुचतुष्कमच्छाद्यतिशाक्करमैत्याष्टिर्वांगणानामेकोनाब्राह्मणस्पत्यंहबार्हस्पत्यास्तुदृष्टलिंगाःपंचदश्यंत्येत्रिष्टुभौ ॥ १ ॥ ॥३७॥

हरिः३ओम् ॥ (२।१।९) निहोताहोतृषदनेविदानस्त्वेषोदीदिवाँऽअसदत्सुदक्षः । अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठःसहस्रंभरःशुचिजिह्वोऽअग्निः ॥ त्वंदूतस्त्वमुनःपरस्पास्त्वंवस्यऽआवृषभप्रणेता । अग्नेतोकस्यनस्तनेतनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधिगोपाः ॥ विधेमतेपरमेजन्मन्नग्नेविधेमस्तोमैरवरेसधस्थे । यस्माद्योनेरुदारिथायजेतंप्रत्वेहवींषिजुहुरेसमिद्धे ॥ अग्नेयजस्वहविषायजीयाञ्छ्रुष्टीदेष्णमभिगृणीहिराधः । त्वंह्यसिरयिपतीरयीणांत्वंशुक्रस्यवचसोमनोता ॥ उभयंतेनक्षीयतेवसव्यंदिवेदिवेजायमानस्यदस्म । कृधिक्षुमंतंजरितारमग्नेकृधिपतिंस्वपत्यस्यरायः ॥ सैनानीकेनसुविदत्रोऽअस्मेयष्टादेवाँऽआयजिष्ठःस्वस्ति । अदब्धोगोपाऽउतनःपरस्पाऽअग्नेद्युमदुतरेवद्दिदीहि ॥ १ ॥(२।१।१०) जोहूत्रोऽअग्निःप्रथमःपितेवेळस्पदेमनुषायत्समिद्धः । श्रियंवसानोऽअमृतोविचेतामर्मृजेन्यःश्रवस्यःसवाजी ॥ श्रूयाऽअग्निश्चित्रभानुर्हवंमेविश्वाभिर्गीर्भिरमृतोविचेताः । श्यावारथंवहतोरोहितावोतारुषाहचक्रेविभृत्रः ॥ उत्तानायामजनयन्त्सुषूतंभुवदग्निःपुरुपेशासुगर्भः । शिरिणायांचिदक्तुनामहोभिरपरीवृतोवसतिप्रचेताः ॥ जिघर्म्यग्निंहविषाघृतेनप्रतिक्षियंतंभुवनानिविश्वा । पृथुंतिरश्चावयसाबृहंतंव्यचिष्ठमन्नैरभसंदृशानं ॥ आविश्वतःप्रत्यंचंजिघर्म्यरक्षसामनसातज्जुषेत । मर्यश्रीःस्पृहयद्वर्णोऽअग्निर्नाभिमृशेतन्वा३जर्भुराणः ॥ ज्ञेयाभागंसहसानोवरेणत्वादूतासोमनु

(२।१।९) निहोतेतिषड्ऋचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोग्निस्त्रिष्टुप् । (२।१।१०) जोहूत्रइतिषड्ऋचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोग्निस्त्रिष्टुप् ।

वर्द्धदेम । अनूनमग्निंजुह्वावचस्यामधुपृचंधनसाजोहवीमि ॥ २ ॥ (२।१।११) श्रुधीहवमिंद्रमारिषण्यःस्यामतेदा
वनेवसूनां । इमाहित्वामूर्जोवर्धयंतिवसूयवःसिंधवोनक्षरंतः ॥ सृजोमहीरिंद्रयाऽअपिन्वःपरिष्ठिताऽअहिनाशूरपू
र्वीः । अमर्त्यंचिद्दासंमन्यमानमवाभिनदुक्थैर्वावृधानः ॥ उक्थेष्विन्नुशूरयेषुचाकन्स्तोमेष्विंद्ररुद्रियेषुच । तुभ्ये
देतायासुमंदसानःप्रवायवेसिस्रतेनशुभ्राः ॥ शुभ्रंनुतेशुष्मंवर्धयंतःशुभ्रंवज्रंबाह्वोर्दधानाः । शुभ्रस्त्वमिंद्रवावृधा
नोऽअस्मेदासीर्विशःसूर्येणसह्याः ॥ गुहाहितंगुह्यंगूळ्हमप्स्वपीवृतंमायिनंक्षियंतं । उतोऽअपोद्यांतस्तभ्वांसमहन्नहिंशू
रवीर्येण ॥ ३ ॥ स्तवानुतऽइंद्रपूर्व्यामहान्युतस्तवामनूतनाकृतानि । स्तवावज्रंबाह्वोरुशंतंस्तवाहरीसूर्यस्यकेतू ॥ ह
रीनुतऽइंद्रवाजयंताघृतश्चुतंस्वारमस्वार्ष्टां । विसमनाभूमिरप्रथिष्टारंस्तपर्वतश्चित्सरिष्यन् ॥ निपर्वतःसाद्यप्रयुच्छ
न्त्संमातृभिर्वावशानोऽअक्रान् । दूरेपारेवाणींवर्धयंतऽइंद्रेषितांधमनिंपप्रथन्नि ॥ इंद्रोमहांसिंधुमाशयानंमायाविनं
वृत्रमस्फुरन्निः । अरेजेतांरोदसीभियानेकनिक्रदतोवृष्णोऽअस्यवज्रात् ॥ अरोरवीद्वृष्णोऽअस्यवज्रोमानुषंयन्मानु
षोनिजूर्वात् । निमायिनोदानवस्यमायाऽअपादयत्पपिवान्त्सुतस्य ॥ ४ ॥ पिबापिबेदिंद्रशूरसोमंमंदंतुत्वामंदिनः
सुतासः । पृणंतस्तेकुक्षीवर्धयंत्वित्थासुतःपौरऽइंद्रमाव ॥ त्वेऽइंद्राप्यभूमविप्राधियंवनेमऋतयासपंतः । अवस्यवो

(२।१।११) श्रुधीहवमित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रोविराट्स्थानाअंत्यात्रिष्टुप् ।

धीमहिप्रशस्तिंसद्यस्तेरायोदावनेस्याम ॥ स्यामतेतऽइंद्रयेतऊतीऽअवस्यवऽऊर्जंवर्धयंतः । शुष्मिन्तमंयंचाकनामदे
वास्मेरयिंरासिवीरवंतं ॥ रासिक्षयंरासिमित्रमस्मेरासिशर्धऽइंद्रमारुतंनः । सजोषसोयेचमंदसानाःप्रवायवःपांत्यग्र
णीतिं ॥ व्यंत्विन्नुयेषुमंदसानस्तृपत्सोमंपाहिद्रह्यदिंद्र । अस्मान्त्सुपृत्स्वातरुत्रावर्धयोद्यांबृहद्भिरर्कैः ॥ ५ ॥ बृहंत
ऽइन्नुयेतेतरुत्रोक्थेभिर्वासुम्नमाविवासान् । स्तृणानासोबर्हिःपस्त्यावत्त्वोताऽइदिंद्रवाजमग्मन् ॥ उग्रेष्विन्नुशूरमंद
सानस्त्रिकद्रुकेषुपाहिसोममिंद्र । प्रदोधुवच्छ्मश्रुषुप्रीणानोयाहिहरिभ्यांसुतस्यपीतिं ॥ धिष्वाशवःशूरयेनवृत्रमवा
भिनद्दानुमौर्णवाभं । अपावृणोर्ज्योतिरार्यायनिसव्यतःसादिदस्युरिंद्र ॥ सनेमयेतऊतिभिस्तरंतोविश्वाःस्पृधऽआ
र्येणदस्यून् । अस्मभ्यंतत्त्वाष्ट्रंविश्वरूपमरंधयःसाख्यस्यत्रितायं ॥ अस्यसुवानस्यमंदिनस्त्रितस्यन्यर्बुदंवावृधानोऽअ
स्तः । अवर्तयत्सूर्योनचक्रंभिनद्वलमिंद्रोऽअंगिरस्वान् ॥ नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रेदुहीयदिंद्रदक्षिणामघोनी । शिक्षा
स्तोतृभ्योमातिधग्भगोनोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ६ ॥ (२।२।१) योजातऽएवप्रथमोमनस्वान्देवोदेवान्क्रतुना
पर्यभूषत् । यस्यशुष्माद्रोदसीऽअभ्यसेतांनृम्णस्यमह्नासजनासऽइंद्रः ॥ यःपृथिवींव्यथमानामदृंहद्यःपर्वतान्प्रकुपि
ताँऽअरम्णात् । योऽअंतरिक्षंविममेवरीयोयोद्यामस्तभ्नात्सजनासऽइंद्रः ॥ योहत्वाहिमरिणात्सप्तसिंधून्योगाऽउदा

(२।२।१) योजातइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

जदपधावलस्य । योऽअश्मनोरंतरग्निंजजानसंवृक्समत्सुसजनासऽइंद्रः ॥ येनेमाविश्वाच्यवनाकृतानियोदासंवर्णम
धरंगुहाकः । श्वघ्नीवयोजिगीवाँलक्षमाददर्यःपुष्टानिस० ॥ यंस्मापृच्छंतिकुहसेतिघोरमुतेमाहुर्नैषोऽअस्तीत्येनं । सो
ऽअर्यःपुष्टीर्विजऽइवामिनातिश्रदस्मैधत्तस० ॥ ७ ॥ योरध्रस्यचोदितायःकृशस्ययोब्रह्मणोनाधमानस्यकीरेः । युक्त
ग्राव्णोयोविताासुशिप्रःसुतसोमस्यस० ॥ यस्याश्वासःप्रदिशियस्यगावोयस्यग्रामायस्यविश्वेरथासः । यःसूर्यंयउषसं
जजानयोऽअपांनेतासजनास० ॥ यंक्रंदसीसंयतीविह्वयेतेपरेवरऽउभयाऽअमित्राः । समानंचिद्रथमातस्थिवांसाना
नाहवेतेस० ॥ यस्मान्नऽऋतेविजयंतेजनासोयंयुध्यमानाऽअवसेहवंते । योविश्वस्यप्रतिमानंबभूवयोऽअच्युतच्युत्स० ॥
यःशश्वतोमह्येनोदधानानमन्यमानाञ्छर्वाजघान । यःशर्धतेनानुददातिशृध्यांयोदस्योर्हंतास० ॥ ८ ॥ यःशंबरं
पर्वतेषुक्षियंतंचत्वारिंश्यांशरद्यन्वविंदत् । ओजायमानंयोऽअहिंजघानदानुंशयानंस० ॥ यःसप्तरश्मिर्वृषभस्तुवि
ष्मानवासृजत्सर्तवेसप्तसिंधून् । योरौहिणमस्फुरद्वज्रबाहुर्द्यामारोहंतंस० ॥ द्यावाचिदस्मैपृथिवीनमेतेशुष्माच्चिदस्य
पर्वताभयंते । यःसोमपानिचितोवज्रबाहुर्योवज्रहस्तःस० ॥ यःसुन्वंतमवतियःपचंतंयःशंसंतंयःशशमानमूती । यस्य
ब्रह्मवर्धनंयस्यसोमोयस्येदंराधःस० ॥ यःसुन्वतेपचतेदुध्रऽआचिद्वाजंदर्दर्षिसकिलासिसत्यः । वयंतऽइंद्रविश्वहप्रिया

॥३९॥

सःसुवीरासोविदथमावदेम ॥ ९ ॥ (२।२।२) ऋतुर्जनित्रीतस्याऽअपस्परिमक्षूजातऽआविशद्यासुवर्धते । तदाहु
नाऽअभवत्पिप्युषीपयोंशोःपीयूषंप्रथमंतदुक्थ्यं* ॥ सध्रीमायंतिपरिबिभ्रतीःपयोविश्वप्स्न्यायप्रभरंतभोजनं । समा
नोऽअध्वाप्रवतामनुष्यदेयस्ताकृणोःप्रथमंसास्युक्थ्यः* ॥ अन्वेकोवदतियद्ददातितद्रूपामिनन्तदपाऽएकऽईयते । वि
श्वाऽएकस्यविनुदस्तितिक्षतेयस्ता० ॥ प्रजाभ्यःपुष्टिंविभजंतऽआसतेरयिमिवपृष्ठंप्रभवंतमायते । असिन्वन्दंष्ट्रैःपितु
रत्तिभोजनंयस्ता० ॥ अधाकृणोःपृथिवींसंदृशेदिवेयोधौतीनामहिहन्नारिणक्पथः । तंत्वास्तोमेभिरुदभिर्नवाजिनंदे
वंदेवाऽअजनन्त्सास्युक्थ्यः*॥१०॥योभोजनंचदयसेचवर्धनमार्द्रादाशुष्कंमधुमद्दुदोहिथ । सशेवधिंनिदधिषेविवस्वति
विश्वस्यैकऽईशिषेसा० ॥ यःपुष्पिणीश्चप्रस्वश्चधर्मणाधिदानेव्यवनीरधारयः । यश्चासमाऽअजनोदिद्युतोदिवऽउ
रुरूर्वाँऽअभितःसा० ॥ योनार्मरंसहवसुंनिहंतवेपृक्षायचदासवेशायचावहः । ऊर्जयंत्याऽअपरिविष्टमास्यमुतैवाद्यपु
रुकृत्सा० ॥ शतंवायस्यदशसाकमाद्यऽएकस्यश्रुष्टौयद्धचोदमाविथ । अरज्जौदस्यून्त्समुनब्दभीतयेसुप्राव्योऽअभवः
सा० ॥ विश्वेदनुरोधनाऽअस्यपौंस्यंददुरस्मैदधिरेकृत्नवेधनं । षळस्तभ्नाविष्टिरःपंचसंदृशःपरिपरोऽअभवःसा० ॥
॥११॥ सुप्रवाचनंतववीरवीर्य१यदेकेनक्रतुनाविंदसेवसु । जातूष्ठिरस्यप्रवयःसहस्वतोयाचकर्थसेंद्रविश्वास्युक्थ्यः* ॥

(२।२।२) ऋतुर्जनित्रीतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

अरंगयः सरपसस्तरायकंतुर्वीतयेचवय्यायचसुतिं । नीचासंतमुदनयःपरावृजंप्रांधंश्रोणंश्रवयन्त्सा० ॥ अस्मभ्यंतद्व
सोदानायराधःसमर्थयस्वबहुतेवसव्यं । इंद्रयच्चित्रंश्रवस्याऽअनुघून्बृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ १२ ॥ (२।२।३)
अध्वर्यवोभरतेंद्रायसोममामत्रेभिःसिंचतामद्यमंधः । कामीहिवीरःसदमस्यपीतिंजुहोतवृष्णेतदिदेषवष्टि ॥ अध्वर्य
॥ ४० ॥ वोयोऽअपोवव्रिवांसंवृत्रंजघानाशन्येववृक्षं । तस्माऽएतंभरततद्वशायँऽएषऽइंद्रोऽअर्हतिपीतिमस्य ॥ अध्वर्यवोयोदृ
भीकंजघानयोगाऽउदाजदपहिवलंवः । तस्माऽएतमंतरिक्षेनवातमिंद्रंसोमैरोर्णुतजूर्नवस्त्रैः ॥ अध्वर्यवोयऽउरणंजघा
ननवंचख्वांसंनवतिंचबाहून् । योऽअर्बुदमवनीचाबबाधेतमिंद्रंसोमस्यभृथेहिनोत ॥ अध्वर्यवोयःस्वश्नंजघानयःशु
ष्णमशुषंयोव्यंसं । यःपिप्रुंनमुचिंयोरुधिक्रांतस्माऽइंद्रायांधसोजुहोत ॥ अध्वर्यवोयःशतंशंबरस्यपुरोबिभेदाश्मनेवपू
र्वीः । योवर्चिनःशतमिंद्रःसहस्रमपावपद्भरतासोममस्मै ॥ १३ ॥ अध्वर्यवोयःशतमासहस्रंभूम्याऽउपस्थेवपज्जघ
न्वान् । कुत्सस्यायोरतिथिग्वस्यवीरान्न्यावृणग्भरतासोममस्मै ॥ अध्वर्यवोयन्नरःकामयाध्वेश्रुष्टीवहंतोनशथातदिं
द्रे । गभस्तिपूतंभरतश्रुतायेंद्रायसोमंयज्यवोजुहोत ॥ अध्वर्यवःकर्तनाश्रुष्टिमस्मैवनेनिपूतंवनऽउन्नयध्वं । जुषाणोह ॥ ४० ॥
स्त्यमभिवावशेवऽइंद्रायसोममदिरंजुहोत ॥ अध्वर्यवःपयसोधर्यथागोःसोमेभिरींपृणताभोजमिंद्रं । वेदाहमस्यनिभृतं

(२।२।३) अध्वर्यवइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

मऽएतद्दित्संतंभूयोयजताश्चिकेत ॥ अध्वर्यवोयोदिव्यस्यवस्वोयःपार्थिवस्यक्षम्यस्यराजा । तमूर्दरंनपृणतायवेनेंद्रंसोमे
भिस्तदपोवोऽअस्तु ॥ अस्मभ्यंतद्वसोदानायराधःसमर्थयस्वबहुतेवसव्यं । इंद्रयच्चित्रंश्रवस्याऽअनुघून्बृहद्वदेमविदथे
सुवीराः ॥ १४ ॥ (२।२।४) प्रघान्वस्यमहतोमहानिसत्यासत्यस्यकरणानिवोचं । त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्यास्यमदेऽअ
हिमिंद्रोजघान ॥ अवंशेद्यामस्तभायद्बृहंतमारोदसीऽअपृणदंतरिक्षं । सधारयत्पृथिवींपप्रथच्चसोमस्यतामदऽइंद्रश्चका
र ॥ सद्मेवप्राचोविमिमायमानैर्वज्रेणखान्यतृणन्नदीनां । वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैःसोमस्य० ॥ सप्रवोहून्परिगत्यां
दभीतेर्विश्वमधागायुधमिद्धेऽअग्नौ । संगोभिरश्वैरसृजद्रथेभिःसोमस्य० ॥ सऽईंमहींधुनिमेतोररम्णात्सोऽअस्नातॄन
पारयत्स्वस्ति । तऽउत्स्नायरयिमभिप्रतस्थुःसोमस्य० ॥ १५ ॥ सोदंचंसिंधुमरिणान्महित्वावज्रेणानऽउषसःसंपि
पेष । अजवसोजविनीभिर्विवृश्चन्त्सोमस्य० ॥ सविद्वाँऽअपगोहंकनीनामाविर्भवन्नुदतिष्ठत्परावृक् । प्रतिश्रोणःस्था
द्व्य१नगचष्टसोमस्य० ॥ भिनद्वलमंगिरोभिर्गृणानोविपर्वतस्यदृंहितान्यैरत् । रिणग्रोधांसिकृत्रिमाण्येषांसोमस्य० ॥
स्वप्नेनाभ्युप्याचुमुरिंधुनिंचजघंथदस्युंप्रदभीतिमावः । रंभीचिदत्रविविदेहिरण्यंसोमस्य० ॥ नूनंसाते० ॥ १६ ॥
(२।२।५) प्रवःसतांज्येष्ठतमायसुष्टुतिमग्नाविवसमिधानेहविर्भरे । इंद्रमजुर्यंजरयंतमुक्षितंसनाद्युवानमवसेहवामहे ॥

(२।२।४) प्रघान्वितिदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् । (२।२।५) प्रवःसतामितिनवर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रो

यस्मादिंद्रादृहतःकिंचनेमृतेविश्वान्यस्मिन्त्संभृताधिवीर्या । जठरेसोमंतन्वी३सहोहस्तेवज्रंभरतिशीर्षणिक्रतुं ॥ न
क्षोणीभ्यांपरिभ्वेतऽइंद्रियंनसमुद्रैःपर्वतैरिंद्रतेरथः । नतेवज्रमन्वश्नोतिकश्चनयदाशुभिःपतसियोजनापुरु ॥ विश्वेह्य
स्मैयजतायधृष्णवेक्रतुंभरंतिवृषभायसश्चते । वृषायजस्वहविषाविदुष्टरःपिबेंद्रसोमंवृषभेणभानुना ॥ वृष्णःकोशःपवते
मध्वऽऊर्मिर्वृषभान्नायवृषभायपातवे । वृषणाध्वर्यूवृषभासोऽअद्रयोवृषणंसोमंवृषभायसुष्वति ॥ १७ ॥ वृषातेवज्रऽउ
ततेवृषारथोवृषणाहरीवृषभाण्यायुधा । वृष्णोमदस्यवृषभत्वमीशिषऽइंद्रसोमस्यवृषभस्यतृप्णुहि ॥ प्रतेनावंनसमने
वचस्युवंब्रह्मणायामिसवनेषुदाधृषिः । कुविन्नोऽअस्यवचसोनिबोधिषदिंद्रमुत्संनवसुनःसिचामहे ॥ पुरासंबाधादभ्या
ववृत्स्वनोधेनुर्नवत्संयवसस्यपिप्युषी । सकृत्सुतेसुमतिभिःशतक्रतोसंपत्नीभिर्नवृषणोनसीमहि ॥ नूनंसाते० ॥ १८ ॥
(२।२।६) तदस्मैनव्यमंगिरस्वदर्चतशुष्माायदस्यप्रत्नथोदीरते । विश्वायद्गोत्रासहसापरीवृतामदेसोमस्यदृंहितान्यैर
यत् ॥ सभूतुयोहप्रथमायधायसऽओजोमिमानोमहिमानमातिरत् । शूरोयोयुत्सुतन्वंपरिव्यतशीर्षणिद्यांमहिनाप्र
त्यमुंचत ॥ अधाकृणोःप्रथमंवीर्यंमहद्यदस्याग्रेब्रह्मणाशुष्ममैरयः । रथेष्ठेनहर्यश्वेनविच्युताःप्रजीरयःसिस्रतेसध्र्य१
क्पृथक् ॥ अधायोविश्वाभुवनाभिमज्मनेशानकृत्प्रवयाऽअभ्यवर्धत । आद्रोदसीज्योतिषावह्निरातनोत्सीव्यन्तमां

जगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (२।२।६) तदस्माइतिनवर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

सिदुधितासमव्ययत् ॥ सप्राचीनान्पर्वतान्दृंहदोजसाधराचीनमकृणोदपामपः । अधारयत्पृथिवींविश्वधायसमस्त
भ्नान्माययाद्यामवस्रसः ॥ १९ ॥ सास्माऽअरंबाहुभ्यांयंपिताकृणोद्विश्वस्मादाजनुषोवेदसस्परि । येनापृथिव्यांनि
क्रिविंशयध्यैवज्रेणहत्व्यवृणक्तुविष्वणिः ॥ अमाजूरिवपित्रोःसचासतीसमानादासदसस्त्वामियेभगं । कृधिप्रकेतमु
पमास्याभरदद्धिभागंतन्वो३येनमामहः ॥ भोजंत्वामिंद्रवयंहुवेमददिष्ट्वमिंद्रापांसिवाजान् । अविड्ढींद्रचित्रयानऊ
तीकृधिवृषन्निंद्रवस्यसोनः ॥ नूनंसातेप्र० ॥ २० ॥ (२।२।७) प्रातारथोनवोयोजिसस्निश्चतुर्युगस्त्रिकशःसप्तर
श्मिः । दशारित्रोमनुष्यःस्वर्षाःसऽइष्टिभिर्मतिभीरंह्योभूत् ॥ सास्माऽअरंप्रथमंसद्वितीयमुतोतृतीयंमनुषःसहोता ।
अन्यस्यागर्भमन्यऽऊजनंतसोऽअन्येभिःसचतेजेन्योवृषा ॥ हरीनुकंरथऽइंद्रस्ययोजमायैसूक्तेनवचसानवेन । मोषु
त्वामत्रबहवोहिविप्रानिरीरमन्यजमानासोऽअन्ये ॥ आद्वाभ्यांहरिभ्यामिंद्रयाह्याचतुर्भिराषड्भिर्हूयमानः । आष्टाभि
र्दशभिःसोमपेयमयंसुतःसुमखमामृधस्कः ॥ आविंशत्यात्रिंशतायाह्यर्वाङाचत्वारिंशताहरिभिर्युजानः । आपंचाश
तासुरथेभिरिंद्राषष्ट्यासप्तत्यासोमपेयं ॥ २१ ॥ आशीत्यानवत्यायाह्यर्वाङाशतेनहरिभिरुह्यमानः । अयंहितेशुन
होत्रेषुसोमऽइंद्रत्वायापरिषिक्तोमदाय ॥ ममब्रह्मेंद्रयाह्यच्छाविश्वाहरीधुरिधिष्वारथस्य । पुरुत्राहिविहव्योबभूथा

(२।२।७) प्रातारथइतिव्र्यर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

सिन्धूरसवनेमादयस्व ॥ नमऽइंद्रेणसख्यंवियोषदुस्मभ्यमस्यदक्षिणादुहीत । उपज्येष्ठेवरूथेगभस्तौप्रायेप्रायेजिगी
वांसःस्याम ॥ नूनंसाते० ॥ २२ ॥ (२।२।८) अपांय्यस्यांधसोमदायमनीषिणःसुवानस्यप्रयसः । यस्मिन्निंद्रःप्र
दिविवावृधानऽओकोदधेब्रह्मण्यंतश्चनरः ॥ अस्यमंदानोमध्वोवज्रहस्तोहिमिंद्रोऽअर्णोवृतंविवृश्चत् । प्रयद्वयोनस्वस
राण्यच्छाप्रयांसिचनदीनांचक्रमंत ॥ समाहिनऽइंद्रोऽअर्णोऽअपांप्रैरयदहिहाच्छासमुद्रं । अजनयत्सूर्यंविदद्गाऽअक्तु
नाह्नांवयुनानिसाधत् ॥ सोऽअप्रतीनिमनवेपुरूणींद्रोदाशद्दाशुषेहंतिवृत्रं । सद्योयोनृभ्योऽअतसाय्योभूत्पस्पृधाने
भ्यःसूर्यस्यसातौ+ ॥ ससुन्वतऽइंद्रःसूर्यमादेवोरिणङ्मर्त्यायस्तवान् । आयद्रयिंगुहदवद्यमस्मैभरदंशंनैतशोदशस्यन्+
॥ २३ ॥ सरंधयत्सदिवःसारथयेशुष्णमशुषंकुयवंकुत्साय । दिवोदासायनवतिंचनवेंद्रःपुरोव्यैरच्छंबरस्य ॥ एवा
तंऽइंद्रोचथमहेमश्रवस्यानत्मनावाजयंतः । अश्यामतत्साप्तमाशुषाणाननमोवधरदेवस्यपीयोः+ ॥ एवातेगृत्समदाः
शूरमन्मावस्यवोनवयुनानितक्षुः । ब्रह्मण्यंतऽइंद्रतेनवीयऽइषमूर्जंसुक्षितिंसुम्नमश्युः ॥ नूनंसाते० ॥ २४ ॥ (२।२।९)
वयंतेवयऽइंद्रविद्धिषुणःप्रभरामहेवाजयुर्नरथं । विपन्यवोदीध्यतोमनीषासुम्नमियक्षंतस्त्वावतोनॄन्+ ॥ त्वंनऽइंद्र
त्वाभिरूतीत्वायतोऽअभिष्टिपासिजनान् । त्वमिनोदाशुषोवरूथेत्थाधीरभियोनक्षतित्वा ॥ सनोयुवेंद्रोजोहूत्रःसखा

(२।२।८) अपाय्यस्येतिनवर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप् । (२।२।९) वयंतइतिनवर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रस्त्रिष्टुप्

शिवोनरामस्तुपाता । यःशंसंतंयःशशमानमूतीपचंतंचसुन्वंतंचप्रणेषत् ॥ तमुस्तुषऽइंद्रंतंगृणीषेयस्मिन्पुरावावृधुः
शाशदुश्च । सवस्वःकामंपीपरदियानोब्रह्मण्यतोनूतनस्यायोः+ ॥ सोऽअंगिरसामुचथाजुजुष्वान्ब्रह्मातूतोदिंद्रोगातु
मिष्णन् । मुष्णन्नुषसःसूर्येणस्तवानश्वस्यचिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि ॥ २५ ॥ सहश्रुतऽइंद्रोनामदेवऽऊर्ध्वोभुवन्मनुषेद
स्मतमः । अवप्रियमर्शसानस्यसाह्वान्छिरोभरद्दासस्यस्वधावान् ॥ सवृत्रहेंद्रःकृष्णयोनीःपुरंदरोदासीरैरयद्वि । अ
जनयन्मनवेक्षामपश्चसत्राशंसंयजमानस्यतूतोत् ॥ तस्मैतवस्य१मनुदायिसत्रेंद्रायदेवेभिरर्णसातौ । प्रतियदस्यवज्रं
बाह्वोर्धुर्हत्वीदस्यून्पुरऽआयसीर्नितारीत्॥ नूनंसाते० ॥ २६ ॥ (२।२।१०) विश्वजितेधनजितेस्वर्जितेसत्राजितेनृजि
तऽउर्वराजिते । अश्वजितेगोजितेऽअब्जितेभरेंद्रायसोमंयजतायहर्यतं+ ॥ अभिभुवेभिभंगायवन्वतेषाह्लायसहमानाय
वेधसे । तुविग्रयेवह्नयेदुष्टरीतवेसत्रासाहेनमऽइंद्रायवोचत ॥ सत्रासाहोजनभक्षोजनंसहश्च्यवनोयुध्मोऽअनुजोषमु
क्षितः । वृतंचयःसहुरिर्विक्ष्वारितऽइंद्रस्यवोचंप्रकृतानिवीर्या* ॥ अनानुदोवृषभोदोधतोवधोगंभीरऽऋष्वोऽअसम
ष्टकाव्यः । रध्रचोदःश्नथनोवीळितस्पृथुरिंद्रःसुयज्ञऽउषसःस्वर्जनत् ॥ यज्ञेनगातुमप्तुरोविविद्रिरेधियोहिन्वानाऽउ
शिजोमनीषिणः । अभिस्वरानिषदागाऽअवस्यवऽइंद्रेहिन्वानाद्रविणान्याशत ॥ इंद्रश्रेष्ठानिद्रविणानिधेहिचित्तिं

तृतीयाविराड्रूपा । (२।२।१०) विश्वजितइतिषडृचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

दक्षस्यसुभगत्वमस्मे । पोषंरयीणामरिष्टिंतनूनांस्वाद्मानंवाचःसुदिनत्वमह्नां ॥ २७ ॥ (२।२।११) त्रिकद्रु
केषुमहिषोयवाशिरंतुविशुष्मस्तृपत्सोमंमपिबद्विष्णुनासुतंयथावशत् । सऽईंममादमहिकर्मकर्तवेमहामुरुंसैनंसश्चद्दे
वोदेवंसत्यमिंद्रंसत्यऽइंदुः ॥ अधत्विषीमाँऽअभ्योजसाक्रिविंयुधाभवदारोदसीऽअपृणदस्यमज्मनाप्रवावृधे । अध
त्तान्यंजठरेप्रेमरिच्यतसैनं० ॥ साकंजातःक्रतुनासाकमोजसाववक्षिथसाकंवृद्धोवीर्यैःसासहिर्मृधोविचर्षणिः । दा
ताराधःस्तुवतेकाम्यंवसुसैनं० ॥ तवत्यन्नर्यंनृतोपऽइंद्रप्रथमंपूर्व्यंदिविप्रवाच्यंकृतं । यद्देवस्यशवसाप्रारिणाऽअसुंरि
णन्नपः । भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसाविदादूर्जंशतक्रतुर्विदादिषं ॥ २८ ॥ (२।३।१) गणानांत्वागणपतिंहवाम
हेकविंकवीनामुपमश्रवस्तमं । ज्येष्ठराजंब्रह्मणांब्रह्मणस्पतऽआनःशृण्वन्नूतिभिःसीदसादनं ॥ देवाश्चित्तेऽअसुर्यप्रचे
तसोबृहस्पतेयज्ञियंभागमानशुः । उस्राऽइवसूर्योज्योतिषामहोविश्वेषामिज्जनिताब्रह्मणामसि ॥ आविबाध्यापरिरा
पस्तमांसिचज्योतिष्मंतंरथमृतस्यतिष्ठसि । बृहस्पतेभीमममित्रदंभनंरक्षोहणंगोत्रभिदंस्वर्विदं ॥ सुनीतिभिर्नयसि
त्रायसेचनंयस्तुभ्यंदाशान्नतमंहोऽअश्नवत् । ब्रह्मद्विषस्तपनोमन्युमीरसिबृहस्पतेमहितत्तेमहित्वनं+ ॥ नतमंहोनदु

(२।२।११) त्रिकद्रुकेष्वितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रआद्याष्टिस्ततोद्वेअतिशक्वर्यावंत्याष्टिर्वा । (२।३।१) गणानामित्ये
कोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदःआद्यापंचमीनवम्येकादशीसप्तदश्यंत्यानांब्रह्मणस्पतिःशिष्टानांबृहस्पतिर्जगतीपंचदश्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

रितंकुतश्चननारातयस्तितिरुर्नद्वयाविनः । विश्वाऽइदस्माद्ध्वरसोविबाधसेयंसुगोपारक्षसिब्रह्मणस्पते ॥ २९ ॥
त्वंनोगोपाःपथिकृद्विचक्षणस्तवव्रतायमतिभिर्जरामहे । बृहस्पतेयोनोऽअभिह्वरोदधेस्वातंमर्मर्तुदुच्छुनाहरस्वती ॥
उतवायोनोमर्चयादनागसोरातीवामर्तःसानुकोवृकः । बृहस्पतेऽअपतंवर्तयापथःसुगंनोऽअस्यैदेववीतयेकृधि ॥
त्रातारंत्वातनूनांहवामहेवस्पर्तरधिवक्तारमस्मयुं । बृहस्पतेदेवनिदोनिबर्हयमादुरेवाऽउत्तरंसुम्नमुन्नशन् ॥ त्वयावयं
सुवृधाब्रह्मणस्पतेस्पार्हावसुमनुष्यादंदीमहि । यानोदूरेतळितोयाऽअरातयोभिसंतिजंभयाताऽअनप्नसः ॥ त्वयाव
यमुत्तमंधीमहेवयोबृहस्पतेपप्रिणासस्निनायुजा । मानोदुःशंसोऽअभिदिप्सुरीशतप्रसुशंसामतिभिस्तारिषीमहि ॥३०॥
अनानुदोवृषभोजग्मिराहवंनिष्टप्ताशत्रुंपृतनासुसासहिः । असिसत्यऽऋणयाब्रह्मणस्पतऽउग्रस्यचिद्दमितावीळुहर्षि
णः ॥ अदेवेनमनसायोरिषण्यतिशासामुग्रोमन्यमानोजिघांसति । बृहस्पतेमाप्रणक्तस्यनोवधोनिकर्ममन्युंदुरेवस्यश
र्धतः ॥ भरेषुहव्योनमसोपसद्योगंतावाजेषुसनिताधनंधनं । विश्वाऽइदर्योऽअभिदिप्स्वो३मृधोबृहस्पतिर्विववर्हा
रथाँऽइव ॥ तेजिष्ठयातपनीरक्षसस्तपयेत्वानिदेदधिरेदृष्टवीर्यं । आविस्तत्कृष्वयदसत्तऽउक्थ्यं१बृहस्पतेविपरिरापो
ऽअर्दय ॥ बृहस्पतेऽअतियदर्योऽअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छवसऽऋतप्रजाततदस्मासुद्रविणंधेहि
चित्रं+ ॥ ३१ ॥ मानःस्तेनेभ्योयेऽअभिद्रुहस्पदेनिरामिणोरिपवोन्नेषुजागृधुः । आदेवानामोहतेविव्रयोहृदिबृहस्प

तेनपरःसाम्नोविदुः ॥ विश्वेभ्योहित्वाभुवनेभ्यस्परित्वष्टाजनत्साम्नःसाम्नःकविः । सऽऋणचिदृणयाब्रह्मणस्पतिर्द्रुहो हंतामहऽऋतस्यधर्तरि ॥ तवश्रियेव्यजिहीतपर्वतोगवांगोत्रमुदसृजोयदंगिरः । इंद्रेणयुजातमसापरीवृतंबृहस्पतेनिर पामौब्जोऽअर्णवं ॥ ब्रह्मणस्पतेत्वमस्ययंतासूक्तस्यबोधितनयंचजिन्व । विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवी राः ॥ ३२ ॥ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुर्दशाध्याये वर्गाः ३२ सूक्तानि १५ ऋचः १५७ ॥ त्यागः ॥ अग्नयइदं.१२ इंद्रायेदं.१२३ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं.३ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं.३ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ब्रह्मणस्पदयइदं. बृहस्पतयइदं.५ ब्रह्मणस्पतयइदं. बृहस्पतयइदं. ब्रह्मणस्पतयइदं. ॥ इतिद्वितीयेषष्ठः ॥ ६ ॥

सेमांषोळशांत्यात्रिष्टुब्द्वादशीचसैंद्रीचैंधानःपंचजागतंत्वृजुश्चतुष्कंमिमागिररूयूनांकूर्मोगात्सेमदोहिवादित्यं मिदमेकादशवारुणंमुपांत्यादुःस्वप्ननाशिनींधृतव्रताःसप्तवैश्वदेवंमृतमेकादशजगत्यंतंषष्ठ्यैंद्रासोमीसरस्वति त्वमितिसारस्वतोर्धर्चौयोनोबार्हस्पत्यांतंवोमारुत्यस्माकंसप्तवैश्वदेवंत्रिष्टुबंतंमस्यमेष्टौजागतंत्र्यनुष्टुबंतंद्यावा पृथिव्यैकाद्वेऐंद्यौत्वाष्ट्र्यौत्राद्वेद्वेराकासिनीवाल्योरंत्यालिंगोक्तदेवतातेपंचोनारौद्रंधारावरामारुतंत्रिष्टुबंतंमु पेमपोनप्त्रीयंतुभ्यंषळृतव्यंतुजागतंतु ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिः३ओम् ॥ (२।३।२) सेमामविड्ढिप्रभृतिंयऽईशिषेयाविधेमनवयामहागिरा । यथानोमीढ्वान्स्तवतेसखात वबृहस्पतेसीषधःसोतनोमतिं+ ॥ योनंत्वान्यनंमन्योजसोतादर्दमन्युनाशंवराणिवि । प्राच्यावयदच्युताब्रह्मणस्पति राचाविशद्वसुमंतंविपर्वतं ॥ तद्देवानांदेवतमायकर्त्वमश्रश्नन्दृह्ळाव्रदंतवीळिता । उद्गाऽआजदभिनद्ब्रह्मणावलमगूह त्तमोव्यचक्षयत्स्वः* ॥ अश्मास्यमवतंब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभियमोजसातृणत् । तमेवविश्वेपपिरेस्वर्दृशोवहुसाकंसिं सिचुरुत्समुद्रिणं ॥ सनाताकाचिद्भुवनाभवीत्वामाद्भिःशरद्भिर्दुरोवरंतवः । अयंतंताचरतोऽअन्यदन्यदियाचका रवयुनाब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥ अभिनक्षंतोऽअभियेतमानशुर्निधिंपणीनांपरमंगुहाहितं । तेविद्वांसःप्रतिचक्ष्यानृतापु नर्यतऽउऽआयंतदुदीयुराविशं ॥ ऋतावानःप्रतिचक्ष्यानृतापुनरातऽआतस्थुःकवयोमहस्पथः । तेबाहुभ्यांधमितम ग्निमश्मनिनकिष्षोऽअस्त्यरणोजहुर्हितं+ ॥ ऋतज्येनक्षिप्रेणब्रह्मणस्पतिर्यत्रवष्टिप्रतदश्नोतिधन्वना । तस्यसाध्वीरि षवोयाभिरस्यतिनृचक्षसोदृशयेकर्णयोनयः ॥ ससंनयःसविनयःपुरोहितःससुष्टुतःसयुधिब्रह्मणस्पतिः । चाक्ष्मोयद्वा जंभरतेमतीधनादित्सूर्यस्तपतितप्यतुर्वृथा ॥ विभुप्रभुप्रथमंमेहनावतोबृहस्पतेःसुविदत्राणिराध्या । इमासातानिवे न्यस्यवाजिनोयेनजनाऽउभयेभुंजतेविशः ॥२॥ योवरेवृजनेविश्वथाविभुर्महामुरण्वःशवसावक्षिथ । सदेवोदेवान्प्रति

(२।३।२)सेमामितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोब्रह्मणस्पतिःप्रथमादशम्योबृहस्पतिर्द्वादश्यैंद्राब्रह्मणस्पतीजगतीद्वादश्यंत्येत्रिष्टुभौ ।

पप्रथेपृथुविश्वेदुतापरिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ विश्वंसत्यंमघवानायुवोरिदापश्चनप्रमिनंतिव्रतंवां । अच्छेंद्राब्रह्मणस्पतीहविर्नोन्नंयुजेववाजिनाजिगातं॥उतासिष्ठाऽअनुशृण्वंतिवह्नयःसभेयोविप्रोभरतेमतीधना । वीळुद्वेषाऽअनुवशऽऋणमाददिःसहवाजीसमिथेब्रह्मणस्पतिः ॥ ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावशंसत्योमन्युर्महिकर्माकरिष्यतः । योगाऽउदाजत्सदिवेविचाभजन्महीवरीतिःशवसासरत्पृथक् ॥ ब्रह्मणस्पतेसुयमस्यविश्वहारायःस्यामरथ्योऽवयस्वतः । वीरेषुवीराँऽउपपृंग्धिनस्त्वंयदीशानोब्रह्मणावेषिमेहवं ॥ ब्रह्मणस्पतेत्वमस्ययंतासूक्तस्यबोधितनयंचजिन्व । विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ३ ॥ (२।३।३) इंधानोऽअग्निंवनवद्वनुष्यतःकृतब्रह्माशूशुवद्रातहव्यऽइत् । जातेनजातमतिसप्रसर्सृतेयंयंयुजंकृणुतेब्रह्मणस्पतिः ॥ वीरेभिर्वीरान्वनवद्वनुष्यतोगोभीरयिंपप्रथद्बोधतित्मना । तोकंचतस्यतनयंचवर्धतेयंयंयुजं० ॥ सिंधुर्नक्षोदःशिमीवाँऽऋघायतोवृषेववध्रीँरभिवष्ट्योजसा । अग्नेरिवप्रसितिर्नाहवर्तवेयंयंयुजं० ॥तस्माऽअर्षतिदिव्याऽअसश्चतःससत्वभिःप्रथमोगोषुगच्छति । अनिभृष्टतविषिर्हंत्योजसायंयंयुजं० ॥ तस्माऽइद्विश्वेधुनयंतसिंधवोच्छिद्राशर्मदधिरेपुरूणि । देवानांसुम्नेसुभगःसऽएधतेयंयंयुजं० ॥ ४ ॥ (२।३।४) ऋजुरिच्छंसोवनवद्वनुष्यतोदेवयन्निददेवयंतमभ्यसत् । सुप्रावीरिद्वनवत्पृत्सुदुष्टरंयज्वेदयज्योर्विभजातिभोजनं ॥ यजस्ववीरप्रविहिमनायतोभद्रंमनःकृणुष्ववृत्रतूर्ये । हविष्कृणुष्वसुभगोयथाससिब्रह्मणस्पतेरवऽआवृणीमहे ॥ सऽइज्जनेनसविशासजन्मनासपुत्रैर्वाजंभरतेधनानृभिः । देवानांयःपितरमाविवासतिश्रद्धामनाहविषाब्रह्मणस्पतिं ॥ योऽअस्मैहव्यैर्घृतवद्भिरविधत्प्रतंप्राचानयतिब्रह्मणस्पतिः । उरुष्यतीमंहसोरक्षतीरिषोऽहोश्चिदस्माऽउरुचक्रिरद्भुतः ॥५॥ (२।३।५) इमागिरऽआदित्येभ्योघृतस्नूःसनाद्राजभ्योजुह्वाजुहोमि । शृणोतुमित्रोऽअर्यमाभगोनस्तुविजातोवरुणोदक्षोऽअंशः ॥ इमंस्तोमंसक्रतवोमेऽअद्यमित्रोऽअर्यमावरुणोजुषंत । आदित्यासःशुचयोधारपूताऽअवृजिनाऽअनवद्याऽअरिष्टाः ॥ तऽआदित्यासऽउरवोगभीराऽअदब्धासोदिप्संतोभूर्यक्षाः । अंतःपश्यंतिवृजिनोतसाधुसर्वंराजभ्यःपरमाचिदंति ॥ धारयंतऽआदित्यासोजगत्स्थादेवाविश्वस्यभुवनस्यगोपाः । दीर्घाधियोरक्षमाणाऽअसुर्यमृतावानश्चयमानाऽऋणानि ॥ विद्यामादित्याऽअवसोवोऽअस्ययदर्यमन्भयऽआचिन्मयोभु । युष्माकंमित्रावरुणाप्रणीतौपरिश्वभ्रेवदुरितानिवृज्यां ॥ ६ ॥ सुगोहिवोऽअर्यमन्मित्रपंथाऽअनृक्षरोवरुणसाधुरस्ति । तेनादित्याऽअधिवोचतानोयच्छतानोदुष्परिहंतुशर्म ॥ पिपर्तुनोऽअदितीराजपुत्रातिद्वेषांस्यर्यमासुगेभिः । बृहन्मित्रस्यवरुणस्यशर्मोपस्यामपुरुवीराऽअरिष्टाः ॥ तिस्रोभूमीर्धारयन्त्रीँरुतद्यून्त्रीणिव्रताविदथेऽअंतरेषां । ऋतेनादित्यामहिवोमहित्वंतदर्यमन्वरुणमित्रचारु ॥ त्रीरोचनादिव्याधारयंतहिर

(२।३।३) इंधानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोब्रह्मणस्पतिर्जगती । (२।३।४) ऋजुरिदितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोब्रह्मणस्पतिर्जगती । (२।३।५) इमागिरइतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगार्त्समदःकूर्मआदित्यास्त्रिष्टुप् ।

ण्यया॑ः शुच॑यो॒ धार॑पूताः । अस्व॑प्नजो॒ऽअनिमि॒षाऽअद॑ब्धाऽउरु॒शंसा॑ऽऋ॒जवे॒मर्त्या॑य ॥ त्वंविश्वे॑षांवरुणासि॒राजा॒येच॑दे॒
वाऽअ॑सु॒र॒येच॒मर्ता॑ः । श॒तंनो॑रास्वश॒रदो॑वि॒चक्षे॑ऽश्यामायूं॑षि॒सुधि॑तानि॒पूर्वा॑ ॥ ७ ॥ नद॑क्षिणावि॒चि॑कितेनस॒व्यानप्रा॒ची
नं॑मादित्यानो॒तप॒श्चा । पा॒क्या॑चिद्वसवो॒धीर्या॑चिद्यु॒ष्मानी॑तो॒ऽअभ॑यं॒ज्योति॑रश्यां ॥ योराज॑भ्यऽऋ॒तनिभ्यो॒द॒दाश॒यंव
र्ध॑यं॑तिपुष्ट॒यश्च॒नित्या॑ः । सरे॒वान्या॑तिप्रथ॒मोरथे॑नवसु॒दावा॑वि॒दथे॑षुप्रश॒स्तः ॥ शुचि॑र॒पः सू॒यव॑साऽअद॑ब्धऽउप॑क्षेतिवृ॒
द्धव॑याः सु॒वीर॑ः । नकि॒ष्टंघ्नन्त्यं॑ति॑तो॒नदू॒राद्यऽआदि॒त्याना॒भव॑तिप्रणी॑तौ ॥ अदि॑ते॒मित्र॒वरु॒णो॒तमृ॒ळयद्वो॒वयं॑चकृ॒माकच्चि॒
दाग॑ः । उ॒र्व॑श्यामभ॑यं॒ज्योति॑रिंद्र॒मानो॑दी॒र्घाऽअ॒भिन॑शन्त॒मिस्राः ॥ उ॒भेऽअ॑स्मैपीपयतः स॒मीची॑दि॒वोवृ॒ष्टिंसु॒भगो॒नाम॒
पुष्य॑न् । उ॒भाक्षया॑वाज॒यन्या॑ति॒पृत्सू॒भाव॒र्धौ॑भवतः सा॒धू॒ऽअस्मै ॥ यावो॑मा॒याऽअ॑भि॒द्रुहे॑यजत्राः पाशा॑ऽआदित्यारि॒
प॒वे॒विचृ॑त्ताः । अ॒श्वीव॒ताँऽअति॑येषं॒रथे॒नारि॑ष्टाऽउ॒रावाश॑र्म॑न्त्स्याम ॥ माहं॒म॒घोनो॑वरुणप्रि॒यस्य॑भूरि॒दाव्न॒ऽआवि॑दंशू॒न॑
मा॒पेः । मारा॒योरा॑जन्त्सु॒यमा॒दव॑स्थां॒बृहद्व॑देमवि॒दथे॑सु॒वीरा॑ः ॥ ८ ॥ (२।३।६) इ॒दंक॒वेरा॑दि॒त्यस्य॑स्व॒राजो॒विश्वा॑नि
सा॒न्त्य॒भ्य॑स्तु॒म॒ह्ना । अति॒यो॒मं॒द्रोय॒जथा॑यदे॒वः सु॒की॒र्तिं॑भि॑क्षे॒व॒रु॒णस्य॒भूरे॑ः ॥ तव॑व्र॒तेसु॒भगा॑सः स्यामस्वा॒ध्यो॑वरुणतुष्टु॒वां
सः । उ॒पाय॑नऽउ॒षसां॒गोम॑तीनाम॒ग्नयो॒नजर॑माणा॒ऽअनु॒द्यून् ॥ तव॑स्यामपुरु॒वीर॑स्य॒शर्म॑न्नुरु॒शंस॑स्यवरुणप्रणेतः । यू॒यं

(२।३।६) इदंकवेरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगात्सर्मदः कूर्मोवरुणस्त्रिष्टुप् । (दशमीदुःस्वप्ननाशिनीत्रिष्वपिसूक्तेषुपाक्षिकोगृत्समदोऽस्त्येव) ।

नः पुत्रा॒ऽअदि॑तेरदब्धाऽअ॒भिक्ष॑मध्वंयु॒ज्याय॑देवाः ॥ प्रसी॑मादि॒त्योऽअ॑सृजद्वि॒ध॒र्ताँऽऋ॒तंसिं॑ध॑वो॒वरु॑णस्ययंति । नश्रा॑
म्यंतिनवि॒मु॑चं॒त्ये॒तेवयो॒नप॑सू॒रघु॒यापरि॑ज्मन् ॥ विमच्छ्र॑थायरश॒नामि॒वाग॑ऽऋ॒ध्याम॑तेवरुण॒खामृ॒तस्य॑ । मातंतु॑श्छेदि॒व
यतो॒धियं॑मे॒मामात्रा॑शा॒र्य॒पसः॑पु॒रऽऋ॒तोः ॥ ९ ॥ अपो॒सुम्य॑क्षवरुणभि॒यसं॒मत्सम्रा॒ळृता॒वोनु॒मागृभाय । दामे॑वव॒त्साद्वि
मु॑मु॒ग्ध्यंहो॒नहित्वद॒रेनि॒मिष॑श्च॒नेशे॑ ॥ मानो॑व॒धैर्व॑रुण॒येत॑ऽइ॒ष्टावेन॑ः कृ॒ण्वंत॑मसुरभ्री॒णंति॑ । माज्योति॑षः प्रवस॒थानि॑ग
न्मविषू॒मृधः॑शिश्रथो॒जी॒वसे॑नः ॥ नमः॑पु॒राते॑वरु॒णो॒तनू॒नमु॒ताप॒रंतु॑विजातब्रवाम । त्वेहि॒कं॒पर्व॑तेनश्रि॒तान्यप्र॑च्युतानि
दू॒ळभव्र॒ता॑नि ॥ परऽऋ॒णासा॑वी॒रध॒मत्कृ॑ता॒नि॒माहंरा॑जन्न॒न्यकृ॑तेनभोजं । अव्यु॑ष्टा॒ऽइन्नु॒भूय॑सी॒रु॒षास॒ऽआनो॑जी॒वान्व॑
रुणता॒सु॒शाधि ॥ योमे॑राज॒न्युज्यो॑वा॒सखा॑वा॒स्वप्ने॑भ॒यंभी॒रवे॒मह्य॒माह॑ । स्ते॒नोवा॒योदिप्स॑तिनो॒वृको॑वा॒त्वंतस्मा॑द्वरुणपा
ह्यस्मान् ॥ माहं० ॥ १० ॥ (२।३।७) धृ॒तव्र॑ता॒ऽआदि॑त्या॒ऽइषि॑राऽआ॒रेमत्क॑र्तरह॒सूरि॒वाग॑ः । शृ॒ण्व॒तो॒वो॒वरु॒णमित्र॒देवा॑
भ॒द्रस्य॑वि॒द्वाँऽअव॑सेहुवेवः ॥ यू॒यंदे॑वाः प्र॒मति॑र्यू॒यमोजो॑यू॒यंद्वेषां॑सिसनु॒तर्यु॑योत । अ॒भि॒क्ष॒त्तारो॑ऽअ॒भिच॒क्षम॑ध्वम॒द्याच॑नो
मृ॒ळय॑तापरं॑च ॥ किमू॒नुवः॑ कृणवा॒माप॑रे॒ण॒किंसने॑नवसव॒ऽआप्ये॑न । यू॒यंनो॑मित्रावरुणादितेचस्व॒स्तिमिं॑द्रामरुतोदधात ॥
हु॒येदे॑वायू॒यमि॒दाप॑यः स्थ॒तेमृ॑ळत॒नाध॑मानाय॒मह्यं॑ । मावो॒रथो॑मध्यम॒वाळृ॒तेभू॒न्मायु॒ष्माव॑त्स्वा॒पिषु॑श्रमिष्म ॥ प्रव॒ऽएको॑

(२।३।७) धृतव्रताइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगात्सर्मदः कूर्मोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । (भेदप्रयोगे—आद्यानांषण्णांविश्वेदेवाः अंत्यायावरुणः) ।

मिमयभूर्यागोयन्मापितेवंकितवंशशास । आरेपाशाऽआरेऽअघानिदेवामामाधिपुत्रेविमिवग्रभीष्ट ॥ अर्वांचोऽअद्या
भवतायजत्राऽआवोहार्दिभयमानोव्ययेयं । त्राध्वंनोदेवानिजुरोवृकस्यत्राध्वंकर्तादवपदोयजत्राः ॥ माहं० ॥ ११॥
(२।३।८) ऋतंदेवायकृण्वतेसवित्रऽइंद्रायाहिघ्नेनरमंतऽआपः । अहरहर्यात्यक्तुरपांकियात्याप्रथमःसर्गऽआसां ॥ योवृ
त्रायसिनमत्राभरिष्यत्प्रतंजनित्रीविदुषऽउवाच । पथोरदंतीरनुजोषमस्मैदिवेदिवेधुनयोयंत्यर्थं ॥ ऊर्ध्वोह्यस्थादध्यंतरि
क्षेधावृत्रायप्रवधंजभार । मिहंवसानऽउपहीमदुद्रोत्तिग्मायुधोऽअजयच्छत्रुमिंद्रः ॥ बृहस्पतेतपुषाश्नेवविध्यवृकद्वरसो
ऽअसुरस्यवीरान् । यथाजघंथधृषतापुराचिंदेवाजहिशत्रुमस्माकमिंद्र ॥ अवक्षिपदिवोऽअश्मानमुच्चायेनशत्रुमंदसानो
निजूर्वाः । तोकस्यसातौतनयस्यभूरेरस्माँऽअर्धकृणुतादिंद्रगोनां ॥ १२॥ प्रहिक्रतुंवृहथोयंवनुथोरध्रस्यस्थोयजमानस्य
चोदौ । इंद्रासोमायुवमस्माँऽअविष्टमस्मिन्भयस्थेकृणुतमुलोकं+ ॥ नमातमन्नश्रमन्नोततंद्रन्नवोचाममासुनोतेतिसो
यं। योमेपृणाद्योददद्योनिबोधाद्योमासुन्वंतमुपगोभिरायत् ॥ सरस्वतित्वमस्माँऽअविड्ढिमरुत्वतीधृषतीजेषिशत्रून् ।
त्यंचिच्छर्धंतंतविषीयमाणमिंद्रोहंतिवृषभंशांडिकानां ॥ योनःसनुत्यऽउतवाजिघत्नुरभिख्यायतंतिगितेनविध्य । बृ
हस्पतऽआयुधैर्जेषिशत्रून्द्रुहेरीषंतंपरिधेहिराजन् ॥ अस्माकेभिःसत्वभिःशूरशूरैर्वीर्याकृधियानितेकर्त्वानि । ज्योग

(२।३।८) ऋतंदेवायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदइंद्रःपष्ठयाइंद्रासोमौअष्टम्याःसरस्वतीनवम्याबृहस्पतिरेकादश्यामरुतस्त्रिष्टु

भूवन्ननुधूपितासोहत्वीतेषामाभरानोवसूनि ॥ तंवःशर्धंमारुतंसुम्नयुर्गिरोपब्रुवेनमसादैव्यंजनं । यथारयिंसर्ववीरंन
शामहाऽअपत्यसाचंश्रुत्यंदिवेदिवे ॥ १३ ॥ (२।३।९) अस्माकंमित्रावरुणावतंरथमादित्यैरुद्रैर्वसुभिःसचाभुवा ।
प्रयद्वयोनपसन्वस्मनस्परिश्रवस्यवोहृषीवंतोवनर्षदः ॥ अधस्मानऽउदवतासजोषसोरथंदेवासोऽअभिविक्षुवाजयुं ।
यदाशवःपद्याभिस्तित्रतोरजःपृथिव्याःसानौजंघनंतपाणिभिः ॥ उतस्यनऽइंद्रोविश्वचर्षणिर्दिवःशर्धेनमारुतेनसुक्र
तुः । अनुनुस्थात्यवृकाभिरूतिभीरथंमहेसनयेवाजसातये ॥ उतस्यदेवोभुवनस्यसक्षणिस्त्वष्टाग्नाभिःसजोषाजूजुवद्र
थं । इळाभगोबृहद्दिवोतरोदसीपूषापुरंधिरश्विनावधापती ॥ उतत्येदेवीसुभगेमिथूदृशोषासानक्ताजगतामपीजुवा ।
स्तुषेयद्वांपृथिविनव्यसावचःस्थातुश्चवयस्त्रिवयाऽउपस्तिरे ॥ उतवःशंसमुशिजामिवश्मस्यहिर्बुध्न्योजएकपादुत ।
त्रितऽऋभुक्षाःसवितचनोदधेपांनपादाशुहेमाधियाशमि ॥ एतावोवश्म्युद्यतायजत्राऽअतक्षन्नायवोनव्यसेसं । श्र
वस्यवोवाजंचकानाःसप्तिर्नरथ्योऽअहंधीतिमश्याः ॥ १४ ॥ (२।३।१०) अस्यमेद्यावापृथिवीऽऋतायतोभूतमवि

बंत्याजगती। (२।३।९) अस्माकमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (भेदपक्षे—आद्यायामित्रावरुणौ
द्वितीयाचतुर्थीपंचमीनांविश्वेदेवाःतृतीयायाउषासानक्ताषष्ठ्याद्यावापृथिवीसप्तम्याइंद्रः) । (२।३।१०) अस्यमइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यशौनको
गृत्समदआद्यायाद्यावापृथिवीद्वितीयातृतीययोरिंद्रः (त्वष्टावा) चतुर्थीपंचम्योराकाषष्ठीसप्तम्योःसिनीवालीअंत्यायागुंगूसिनीवाली
राकासरस्वतींद्राणीवरुणान्योजगतीअंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः ।

त्रीवचसःसिषासतः । ययोरायुःप्रतरंतेऽइदंपुरऽउपस्तुतेवसूयुर्वांमहोदधे ॥ मानोगुह्यारिपऽआयोरहन्दभन्मानऽ
आभ्योरीरधोदुच्छुनाभ्यः । मानोवियौःसख्याविद्धितस्यनःसुम्नायतामनसातत्त्वेमहे ॥ अहेळतामनसाश्रुष्टिमाव
हदुहानांधेनुंपिप्युषीमसश्चतं । पद्याभिराशुंवचसाचवाजिनंत्वांहिनोमिपुरुहूतविश्वहा ॥ राकामहंसुहवांसुष्टुतीहुवे
शृणोतुनःसुभगाबोधतुत्मना । सीव्यत्वपःसूच्याच्छिद्यमानयाददातुवीरंशतदायमुक्थ्यं* ॥ यास्तेराकेसुमतयःसुपेश
सोयाभिर्ददासिदाशुषेवसूनि । ताभिर्नोऽअद्यसुमनाऽउपागहिसहस्रपोषंसुभगेरराणा ॥ सिनीवालिपृथुष्टुकेयादेवा
नामसिस्वसा । जुषस्वहव्यमाहुतंप्रजांदेविदिदिड्ढिनः ॥ यासुबाहुःस्वंगुरिःसुषूमाबहुसूवरी । तस्यैविश्पत्न्यैहविःसि
नीवाल्यैजुहोतन ॥ यागुंगूर्यासिनीवालीयाराकायासरस्वती । इंद्राणीमह्वऽऊतयेवरुणानींस्वस्तये ॥ १५ ॥ (२।४।१)
आतेपितर्मरुतांसुम्नमेतुमानःसूर्यस्यसंदृशोयुयोथाः । अभिनोवीरोऽअर्वतिक्षमेतप्रजायेमहिरुद्रप्रजाभिः ॥ त्वादत्ते
भीरुद्रशंतमेभिःशतंहिमाऽअशीयभेषजेभिः । व्य१स्मद्द्वेषोवितरंव्यंहोव्यमीवाश्चातयस्वाविषूचीः ॥ श्रेष्ठोजातस्यरु
द्रश्रियासितवस्तमस्तवसांवज्रबाहो । पर्षिणःपारमंहसःस्वस्तिविश्वाऽअभीतीरपसोयुयोधि ॥ मात्वारुद्रचुक्रुधामान
मोभिर्मादुष्टुतीवृषभमासहूती । उन्नोवीरांऽअर्पयभेषजेभिर्भिषक्तमंत्वाभिषजांशृणोमि ॥ हवीमभिर्हवतेयोहविर्भिरव

(२।४।१) आतेपितरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोरुद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

स्तोमेभीरुद्रंदिषीय । ऋदूदरःसुहवोमानोऽअस्यैबभ्रुःसुशिप्रोरीरधन्मनायै ॥ १६ ॥ उन्मामंमंदवृषभोमरुत्वान्त्व
क्षीयसावयसानाधमानं । घृणीवच्छायामरपाऽअशीयाविवासेयंरुद्रस्यसुम्नं+ ॥ क्व१स्यतेरुद्रमृळयाकुर्हस्तोयोऽअस्ति
भेषजोजलाषः । अपभर्तारपसोदैव्यस्याभीनुमावृषभचक्षमीथाः ॥ प्रबभ्रवेवृषभायश्वितीचेमहोमहींसुष्टुतिमीरया
मि । नमस्याकल्मलीकिनंनमोभिर्गृणीमसित्वेषंरुद्रस्यनाम ॥ स्थिरेभिरंगैःपुरुरूपऽउग्रोबभ्रुःशुक्रेभिःपिपिशेहिर
ण्यैः । ईशानादस्यभुवनस्यभूरेर्नवाऽउयोषद्रुद्रादसुर्यं* ॥ अर्हन्बिभर्षिसायकानिधन्वार्हन्निष्कंयजतंविश्वरूपं । अर्ह
न्निदंदयसेविश्वमभ्वंनवाऽओजीयोरुद्रत्वदस्ति ॥ १७ ॥ स्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानंमृगंनभीममुपहत्नुमुग्रं । मृळाजरि
त्रेरुद्रस्तवानोन्यंतेऽअस्मन्निवपंतुसेनाः ॥ कुमारश्चित्पितरंवंदमानंप्रतिनानामरुद्रोपयंतं । भूरेर्दातारंसत्पतिंगृणीषे
स्तुतस्त्वंभेषजारास्यस्मे+ ॥ यावोभेषजामरुतःशुचीनियाशंतमावृषणोयामयोभु । यानिमनुरवृणीतापितानस्ताशंच
योश्चरुद्रस्यवश्मि ॥ परिणोहेतीरुद्रस्यवृज्याःपरित्वेषस्यदुर्मतिर्महीगात् । अवस्थिरामघवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकायतन
यायमृळ ॥ एवाबभ्रोवृषभचेकितानयथादेवनहृणीषेनहंसि । हवनश्रुन्नोरुद्रेहबोधिबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ १८ ॥
(२।४।२) धारावरामरुतोधृष्ण्वोजसोमृगानभीमास्तविषीभिरर्चिनः । अग्नयोनशुशुचानाऽऋजीषिणोभृमिंधमंतो

(२।४।२) धारावराइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोमरुतोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

ऽअपगाऽअवृण्वत ॥ द्यावोनस्तृभिश्चितयंतखादिनोव्य१भ्रियानद्युतयंतवृष्टयः । रुद्रोयद्वोमरुतोरुक्मवक्षसोवृषा
जंनिपृश्न्याःशुक्रऽऊधनि ॥ उक्षंतेऽअश्वाँऽअत्याँऽइवाजिषुनदस्यकर्णैस्तुरयंतऽआशुभिः । हिरंण्यशिप्रामरुतोदविं
ध्वतःपृक्षंयाथपृषतीभिःसमन्यवः ॥ पृक्षेताविश्वाभुवनाववक्षिरेमित्रायवासदमाजीरदानवः । पृषदश्वासोऽअनवभ्र
राधसऽऋजिप्यासोनवयुनेषुधूर्षदः ॥ इंधन्वभिर्धेनुभीरप्शदूधभिरध्वस्मभिःपथिभिर्भ्राजदृष्टयः । आहंसासोनस्व
सराणिगंतनमधोर्मदायमरुतःसमन्यवः ॥ १९ ॥ आनोब्रह्माणिमरुतःसमन्यवोनरांनशंसःसवनानिगंतन । अश्वा
मिवपिप्यतधेनुमूधनिकर्ताधियंजरित्रेवाजपेशसं ॥ तंनोदातमरुतोवाजिनंरथऽआपानंब्रह्मचितयद्दिवेदिवे । इषं
स्तोतृभ्योवृजनेषुकारवेसनिंमेधामरिष्टंदुष्टरंसहः ॥ यद्युंजतेमरुतोरुक्मवक्षसोश्वान्रथेषुभगऽआसुदानवः । धेनुर्नशि
श्वेस्वसरेषुपिन्वतेजनायरातहविषेमहीमिषं ॥ योनोमरुतोवृकतातिमर्त्योरिपुर्दधेवसवोरक्षतारिषः । वर्तयततपुषाच
क्रियाभितमवरुद्राऽअशसोहंतनावधः ॥ चित्रंतद्वोमरुतोयामचेकितेपृश्न्यायदूधरप्यापयोदुहुः । यद्वानिदेनवमान
स्यरुद्रियास्त्रितंजरायजुरतामदाभ्याः ॥ २० ॥ तान्वोमहोमरुतऽएवयाव्नोविष्णोरेषस्यप्रभृथेहवामहे । हिरंण्यवर्णा
न्ककुहान्यतस्रुचोब्रह्मण्यंतःशंस्यंराधऽईमहे ॥ तेदशग्वाःप्रथमायज्ञमूहिरेतेनोहिन्वंतूषसोव्युष्टिषु । उषानरामीररु
णैरपोर्णुतेमहोज्योतिषाशुचतागोऽअर्णसा ॥ तेक्षोणीभिररुणेभिर्नांजिभीरुद्राऽऋतस्यसदनेषुवावृधुः । निमेघमाना

ऽअत्येनपाजसासुश्चंद्रंवर्णंदधिरेसुपेशसं ॥ ताँऽइयानोमहिवरूथमूतयऽउपघेदेनानमसागृणीमसि । त्रितोनयान्पंच
होतृनभिष्टयऽआववर्तदवरान्चक्रियावसे ॥ ययारध्रंपारयथात्यंहोययानिदोमुंचथवंदितारं । अर्वाचीसामरुतोयाव
ऽऊतिरोषुवाश्रेवसुमतिर्जिगातु ॥ २१ ॥ (२।४।३) उपेमसृक्षिवाजयुर्वचस्यांचनोदधीतनाद्योगिरोमे । अपांनपा
दाशुहेमाकुवित्ससुपेशसस्करतिजोषिषद्धि ॥ इमंस्वस्मैहृदऽआसुतष्टंमंत्रंवोचेमकुविदस्यवेदत् । अपांनपादसुर्यस्यम
ह्नाविश्वान्यर्योभुवनाजजान ॥ समन्यायंत्युपयंत्यन्याःसमानमूर्वंनद्यःपृणंति । तमूशुचिंशुचयोदीदिवांसमपांनपातं
परितस्थुरापः ॥ तमस्मेरायुवतयोयुवानंमर्मृज्यमानाःपरियंत्यापः । सशुक्रेभिःशिक्वभीरेवदस्मेदीदायानिध्मोघृतनिं
र्णिगप्सु+ ॥ अस्मैतिस्रोऽअव्यथ्यायनारीर्देवायदेवीर्दिधिपंत्यन्नं । कृताऽइवोपहिप्रसर्स्रेऽअप्सुसपीयूषंधयतिपूर्वसू
नां ॥ २२ ॥ अश्वस्यात्रजनिमास्यचस्वर्द्रुहोरिषःसंपृचःपाहिसूरीन् । आमासुपूर्षुपरोऽअप्रमृष्यंनारातयोविनशन्नानृ
तानि ॥ स्वऽआदमेसुदुघायस्यधेनुःस्वधांपीपायसुभ्वन्नमत्ति । सोऽअपांनपादूर्जयन्नप्स्व१तर्वसुदेयायविधतेविभा
ति ॥ योऽअप्स्वाशुचिनादैव्येनऽऋतावाजस्रऽउर्वियाविभाति । वयाऽइदन्याभुवनान्यस्यप्रजायंतेवीरुधश्चप्रजा
भिः ॥ अपांनपादाह्यस्थादुपस्थंजिह्मानामूर्ध्वोविद्युतंवसानः । तस्यज्येष्ठंमहिमानंवहंतीर्हिरंण्यवर्णाःपरियंतियह्वीः+ ॥

(२।४।३) उपेमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोपांनपात्रिष्टुप् ।

हिरण्यरूपःसहिरण्यसंदृगपांनपात्सेदुहिरण्यवर्णः । हिरण्ययात्परियोनेर्निषद्याहिरण्यदाददत्यन्नमस्मै ॥ २३ ॥ तदस्या
नीकमुतचारुनामापीच्यंवर्धतेनप्तुरपां । यमिंधतेयुवतयःसमित्थाहिरण्यवर्णंघृतमन्नमस्य ॥ अस्मैबहूनामवमायसख्ये
यज्ञैर्विधेमनमसाहविर्भिः । संसानुमार्ज्मिदिधिषामिबिल्मैर्दधाम्यन्नैःपरिवंदऽऋग्भिः+ ॥ सऽईंवृषाजनयत्तासुगर्भंस
ऽईंशिशुर्धयतितंरिहंति । सोऽअपांनपादनभिम्लातवर्णोन्यस्येवेहतन्वाविवेष ॥ अस्मिन्पदेपरमेतस्थिवांसमध्वस्माभि
र्विश्वहादीदिवांसं । आपोनप्त्रेघृतमन्नंवहंतीःस्वयमत्कैःपरिदीयंतियह्वीः+ ॥ अयांसमग्नेसुक्षितिंजनायायांसमुमघवद्भ्यः
सुवृक्तिं । विश्वंतद्भद्रंयदवंतिदेवाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २४ ॥ (२।४।४) तुभ्यंहिन्वानोवसिष्टगाऽअपोधुक्षन्त्सी
मविभिरद्रिभिर्नरः । पिबेंद्रस्वाहाप्रहुतंवषट्कृतंहोत्रादासोमंप्रथमोयऽईशिषे ॥ यज्ञैःसंमिश्लाःपृषतीभिरृष्टिभिर्यामं
न्छुभ्रासोऽअंजिषुप्रियाऽउत । आसद्याबर्हिर्भरतस्यसूनवःपोत्रादासोमंपिबतादिवोनरः ॥ अमेवनःसुहवाऽआहिगंत
ननिबर्हिषिसदतनारणिष्टन । अथामंदस्वजुजुषाणोऽअंधसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिःसुमद्गणः ॥ आवक्षिदेवाँऽइहविप्रय
क्षिचोशन्होतर्निषदायोनिषुत्रिषु । प्रतिवीहिप्रस्थितंसोम्यंमधुपिबाग्नीध्रात्तवभागस्यतृप्णुहि ॥ एषस्यतेतन्वोनृम्णवर्ध ॥५०॥
नःसहऽओजःप्रदिविबाह्वोर्हितः । तुभ्यंसुतोमघवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्यब्राह्मणादातृपत्पिब ॥ जुषेथांयज्ञंबोधतंहवस्य

(२।४।४) तुभ्यमितिषड्टचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदःइंद्रोमरुतस्त्वष्टाग्निरिंद्रोमित्रावरुणावितिक्रमेणदेवताजगती । (एताऋतुदेवताः) ।

मेसत्तोहोतानिविदःपूर्व्याऽअनु । अच्छाराजानानमऽएत्यावृतंप्रशास्त्रादापिबतंसोम्यंमधु ॥ २५ ॥ द्वितीयेसप्तमः ॥

पंचदशाध्याये वर्गाः २५ सूक्तानि १२ ऋचः १३७ ॥ त्यागः ॥ बृहस्पतयइदं. ब्रह्मणस्पतयइदं. ८ बृहस्पतय. ब्रह्मणस्पतय. इंद्राब्रह्मणस्प तिभ्या. ब्रह्मणस्पत.१३ आदित्येभ्य.१७ वरुणाये.११ विश्वेभ्योदेवेभ्यः ७[भे. विश्वे.६ वरुणा.१] वरुणाये. इंद्रायेदं.५ इंद्रासोमाभ्या. इंद्राये. सरस्वतीइंद्राभ्यां. बृहस्पतय. इंद्राये. मरुद्ध्य. विश्वान्दे.७ [भे. मित्रावरुणाभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. उषासानक्ताभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.२] द्यावापृथिवीभ्या. इंद्राये.२ राकायाइ.२ सिनीवाल्या.२ गुंगूसिनीवालीराकासरस्वतींद्राणीवरुणानीभ्य. रुद्राये.१५ मरुद्ध्य.१५ अपांनप्तेग्नय.१५ इंद्राये. मरुद्ध्य. त्वष्ट्रे. अग्नय. इंद्राये. मित्रावरुणाभ्यामि. ॥ इति द्वितीयेसप्तमः ॥ ७ ॥

मंदस्वोदुष्यएकादशसावित्रंग्रावाणेवाष्टावाश्विनंसोमापूषणाषट्सोमापौष्णमंत्योर्धर्चोप्यदितेर्वायोसैकागाय
त्रमुक्तादेवताःप्रउगेणाद्येतुतृचेत्यैंद्रवायवींद्यावापृथिव्योंत्यस्तृचोहविर्धानोर्वांतृतीयःपादोवाग्नेयोंत्रितमेनुष्टु
भौबृहतीचकनिक्रदत्तृचंप्रदक्षिणिज्जागतंमध्येतिशक्कर्यष्टिर्वेताभ्यामृषिरध्वानिवाश्यमानंशकुंतंतुष्टावकुशिक
स्त्वैषीरथिरिंद्रतुल्यंपुत्रमिच्छन्ब्रह्मचर्यंचचारतस्येंद्रएवगाथीपुत्रोजज्ञेगाथिनोविश्वामित्रःसतृतीयंमंडलमपश्यं
त्सोमस्यत्र्यधिकावैश्वानरायपंचोनावैश्वानरीयंतुजागतंतुवैश्वानरायैकादशंसमित्समिदाप्रियःप्रत्यग्निःप्रकार
वइत्याग्नेययोरन्यासामपिनिपातोदृश्यते ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

१ इतःषट्ऋतुदेवताः ।

ऋक्सं. हरिः ओम् (२।४।५) मंदस्वहोत्रादनुजोषमंधसोध्वर्यवः सपूर्णांवष्ट्यासिचं । तस्मा ऽएतंभरततद्वशोददिर्होत्रात्सोमंद्र मंडलं २
अ.२अ.८ विणोदः पिब ऽऋतुभिः ॥ यमुपूर्वमहुवेतमिदंहुवेसेदुहव्योददिर्योनामपत्यते । अध्वर्युभिः प्रस्थितंसोम्यंमधुपोत्रात्सोमंद्र अनु. ४
विο ॥ मेद्यंतुतेवह्नयोयेभिरीयसेरिषण्यन्वीळयस्वावनस्पते । आयूयाधृष्णोऽअभिगूर्यात्वंनेष्ट्रात्सोमंद्रविο ॥ अपां
॥५१॥ द्धोत्रादुतपोत्रादमत्तोतनेष्ट्रादजुषतप्रयोहितं । तुरीयंपात्रममृक्तममर्त्यंद्रविणोदाः पिबतुद्राविणोदसः+ ॥ अर्वाचमद्य
यय्यंनृवाहणंरथंयुंजाथामिहवांविमोचनं । पृंक्तंहवींषिमधुनाहिकंगतमथासोमंपिबतंवाजिनीवसू ॥ जोष्यग्नेसमिधं
जोष्याहुतिंजोषिब्रह्मजन्यंजोषिसुष्टुतिं । विश्वेभिर्विश्वाँऽऋतुनावसोमहऽउशन्देवाँऽउशतः पाययाहविः ॥ १ ॥
(२।४।६) उदुष्यदेवः सवितासवायशश्वत्तमंतदपावह्निरस्थात् । नूनंदेवेभ्योविहिधातिरत्नमथाभजद्वीतिहोत्रंस्व
स्तौ ॥ विश्वस्यहिश्रुष्टयेदेवऽऊर्ध्वः प्रवाहवापृथुपाणिः सिसर्ति । आपश्चिदस्यव्रतऽआनिमृग्राऽअयंचिद्वातोरमतेपरि
ज्मन् ॥ आशुभिश्चिद्यान्विमुचातिनूनमरीरमदतमानंचिदेतोः । अह्यर्षूणांचिन्न्ययाँऽअविष्यामनुव्रतंसवितुर्मोक्या
गात् ॥ पुनः समव्यद्विततंवयंतीमध्याकर्तोर्न्यधाच्छक्मधीरः । उत्संहायास्थाद्व्यृ१तूँरदर्धररमतिः सवितादेवऽआगा ॥५१॥

(२।४।५) मन्दस्वेतिपड्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदः आद्यानांचतसृणांद्रविणोदाः पंचम्याआश्विनौषष्ठ्याअग्निर्जगती । (२।४।६) उदुष्यइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदः सवितात्रिष्टुप् ।

त् ॥ नानौकांसिदुर्योविश्वमायुर्विर्तिष्ठतेप्रभवः शोकोऽअग्नेः । ज्येष्ठंमातासूनवेभागमाधादन्वस्यकेतमिषितंसवित्रा
॥ २ ॥ समाववर्तिविष्ठितोजिगीषुर्विश्वेषांकामश्चरताममाभूत् । शश्वाँऽअपोविकृतंहित्व्यागादनुव्रतंसवितुर्दैव्यस्य ॥
त्वयाहितमप्यमप्सुभागंधन्वान्वामृगयसोवितस्थुः । वनानिविभ्योनकिरस्यतानिव्रतादेवस्यसवितुर्मिनंति ॥ याद्रा
ध्यं१वरुणोयोनिमप्यमनिशितंनिमिषिजर्भुराणः । विश्वोमार्ताडोव्रजमापशुर्गात्स्थशोजन्मानिसविताव्याकः ॥ नय
स्येंद्रोवरुणोनमित्रोव्रतमर्यमानमिनंतिरुद्रः । नारातयस्तमिदंस्वस्तिहुवेदेवंसवितारंनमोभिः ॥ भगंधियंवाजयंतः पु
रंधिंनराशंसोग्नास्पतिर्नोऽअव्याः । आयेवामस्यसंगथेरयीणांप्रियादेवस्यसवितुः स्याम ॥ अस्मभ्यंतद्दिवोऽअद्भ्यः पृ
थिव्यास्त्वयादत्तंकाम्यंराधऽआगात् । शंयत्स्तोतृभ्यऽआपयेभवात्युरुशंसायसवितर्जरित्रे ॥ ३ ॥ (२।४।७) ग्रा
वाणेवतदिदर्थंजरेथेगृध्रेवघृक्षंनिधिमंतमच्छ । ब्रह्माणेवविदथऽउक्थशासादूतेवहव्याजन्यापुरुत्रा ॥ प्रातर्यावाणार
थ्येववीराजेवयमावरमासचेथे । मेनेऽइवतन्वा३ शुंभमानेदंपतीवक्रतुविदाजनेषु ॥ शृंगेवनः प्रथमागंतमर्वाक्शफा
विवजर्भुराणातरोभिः । चक्रवाकेवप्रतिवस्तोरुस्रावार्वाचायातंरथ्येवशक्रा ॥ नावेवनः पारयतंयुगेवनभ्येवनऽउपधीव
प्रधीव । श्वानेवनोऽअरिषण्यातनूनांखृगलेवविस्रसः पातमस्मान् ॥ वातेवाजुर्यानद्येवरीतिरक्षीऽइवचक्षुषायातमर्वा

(२।४।७) ग्रावाणेवेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदोश्विनौत्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. क् । हस्ताविवतन्वेशंभविष्ठापादेवनोनयतंवस्योऽअच्छं ॥ ४ ॥ ओष्ठाविवमध्वास्नेवदंतास्तनाविवपिप्यतंजीवसे मंडलं २
अ.२अ.८ नः । नासेवनस्तन्वोरक्षितारांकर्णाविवसुश्रुताभूतमस्मे+ ॥ हस्तेवशक्तिमभिसंददीनःक्षामेवनःसमजतंरजांसि ।
इमागिरोऽअश्विनायुष्मयंतीःक्ष्णोत्रेणेवस्वधितिंसंशिशीतं ॥ एतानिवामश्विनावर्धनानिब्रह्मस्तोमंगृत्समदासोऽअक्र अनु. ४
॥ ५२ ॥ न् । तानिनराजुजुषाणोपयातंबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ५ ॥ (२।४।८) सोमापूषणाजननारयीणांजननादिवो
जननापृथिव्याः । जातौविश्वस्यभुवनस्यगोपौदेवाऽअकृण्वन्नमृतस्यनाभिं ॥ इमौदेवौजायमानौजुषंतेमौतमांसिगू
हतामजुष्टा । आभ्यामिंद्रःपक्वमामास्वंतःसोमापूषभ्यांजनदुस्रियासु ॥ सोमापूषणारजसोविमानंसप्तचक्रंरथमविं
श्वमिन्वं । विषूवृतंमनसायुज्यमानंतंजिन्वथोवृषणापंचरश्मिं ॥ दिव्य१न्यःसदनंचक्रऽउच्चापृथिव्यामन्योऽअध्यं
तरिक्षे । तावस्मभ्यंपुरुवारंपुरुक्षुंरायस्पोषंविष्यतांनाभिमस्मे+ ॥ विश्वान्यन्योभुवनाजजानविश्वमन्योऽअभिच
क्षाणऽएति । सोमापूषणावर्वतंधियंमेयुवाभ्यांविश्वाःपृतनाजयेम ॥ धियंपूषाजिन्वतुविश्वमिन्वोरयिंसोमोरयिपतिं
र्दधातु । अवतुदेव्यदितिरनर्वाबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ६ ॥ (२।४।९) वायोयेतेसहस्रिणोरथासस्तेभिरागहि । ॥ ५२ ॥

(२।४।८) सोमापूषणेतिषड्चस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदःसोमापूषणौअंत्यायाःसोमपूषादित्यास्त्रिष्टुप् । (२।४।९) वायोइत्येकविंशत्यृचस्य
सूक्तस्यशौनकोगृत्समदःआद्ययोर्द्वयोर्वायुस्तृतीयायाइंद्रवायूचतुर्थ्यादितिसृणांमित्रावरुणौसप्तम्यादितिसृणामश्विनौदशम्यादितिसृणामिं

नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ नियुत्वान्वायवागह्ययंशुक्रोऽअयामिते । गंतासिसुन्वतोगृहं+ ॥ शुक्रस्याद्यगवाशिरऽइंद्र
वायूनियुत्वतः । आयातंपिबतंनरा ॥ अयंवांमित्रावरुणासुतःसोमऽऋतावृधा । ममेदिहश्रुतंहवं ॥ राजानावनभि
द्रुहाध्रुवेसदस्युत्तमे । सहस्रस्थूणऽआसाते ॥ ७ ॥ तासम्राजाघृतासुतीऽआदित्यादानुनस्पती । सचेतेऽअनवह्वरं ॥
गोमदूषुनासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्तीरुद्रानृपाय्यं ॥ नयत्परोनांतरऽआदधर्षद्वृषण्वसू । दुःशंसोमर्त्योरिपुः+ ॥
तानऽआवोह्ळमश्विनारयिंपिशंगसंदृशं । धिष्ण्यावरिवोविदं ॥ इंद्रोऽअंगमहद्भयमभीषदपचुच्यवत् । सहिस्थिरो
विचर्षणिः ॥ ८ ॥ इंद्रश्चमळयातिनोननःपश्चादघंनशत् । भद्रंभवातिनःपुरः+ ॥ इंद्रआशाभ्यस्परिसर्वाभ्योऽअ
भयंकरत् । जेताशत्रून्विचर्षणिः ॥ विश्वेदेवासऽआगतश्रृणुतामऽइमंहवं । एदंबर्हिर्निषीदत ॥ तीव्रोवोमधुमाँऽ
अयंशुनहोत्रेषुमत्सरः । एतंपिबतकाम्यं ॥ इंद्रज्येष्ठामरुद्गणादेवासःपूषरातयः । विश्वेममश्रुताहवं ॥ ९ ॥ अंबित
मेनदीतमेदेवितमेसरस्वति । अप्रशस्ताऽइवस्मसिप्रशस्तिमंबनस्कृधि ॥ त्वेविश्वासरस्वतिश्रितायूंषिदेव्यां । शुन
होत्रेषुमत्स्वप्रजांदेविदिद्दिनः ॥ इमाब्रह्मसरस्वतिजुषस्ववाजिनीवति । यातेमन्मगृत्समदाऋतावरिप्रियादेवेषु
जुह्वति ॥ प्रेतांयज्ञस्यशंभुवायुवामिदावृणीमहे । अग्निंचहव्यवाहनं ॥ द्यावानःपृथिवीऽइमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं ।

सं. १९ द्रः त्रयोदश्यादितिसृणांविश्वेदेवाःषोडश्यादितिसृणांसरस्वतीअंत्यायानांतिसृणांद्यावापृथिवी (हविर्धानावा) गायत्रीअंबितमइतिद्वेअनुष्टुभौ

यज्ञंदेवेषुयच्छतां ॥ आवामुपस्थमद्रुहादेवाःसीदंतुयज्ञियाः । इहाद्यसोमपीतये ॥ १० ॥ (२।४।१०) कनिक्रद
जनुषंप्रब्रुवाणऽइयर्तिवाचमरितेवनावं । सुमंगलश्चशकुनेभवासिमात्वाकाचिदभिभाविश्व्याविदत् ॥ मात्वाश्येन
ऽउद्वधीन्मासुपर्णोमात्वाविददिषुमान्वीरोऽअस्ता । पित्र्यामनुप्रदिशंकनिक्रदत्सुमंगलोभद्रवादीवदेह+ ॥ अवक्रंदद
क्षिणतोगृहाणांसुमंगलोभद्रवादीशकुंते । मानःस्तेनऽईशतमाघशंसोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ ११ ॥ (२।४।११)
प्रदक्षिणिदभिगृणंतिकारवोवयोवदंतऽऋतुथाशकुंतयः । उभेवाचौवदतिसामगाऽइवगायत्रंचत्रैष्टुभंचानुराजति ॥
उद्गातेवशकुनेसामगायसिब्रह्मपुत्रऽइवसवनेषुशंससि । वृषेववाजीशिशुमतीरपीत्यासर्वतोनःशकुनेभद्रमावदविश्वतो
नःशकुनेपुण्यमावद ॥ आवदंस्त्वंशकुनेभद्रमावदतूष्णीमासीनःसुमतिंचिकिद्धिनः । यदुत्पतन्वदसिकर्करिर्यथाबृह
द्वदेमविदथेसुवीराः॥ १२॥ (इतिगार्त्समदंद्वितीयंमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि ४३) (परिशिष्टं ॥ भद्रंवददक्षिणतोभ
द्रमुत्तरतोवद । भद्रंपुरस्तान्नोवदभद्रंपश्चात्कपिंजल ॥ भद्रंवदपुत्रैर्भद्रंवदगृहेषुच । भद्रमस्माकंनोवदभद्रंनोऽअभ
यंकृधि ॥ भद्रमधस्तान्नोवदभद्रमुपरिष्टान्नोवद । भद्रंभद्रंनऽआवदभद्रंनःसर्वतोवद ॥ असपत्नःपुरस्तान्नःशिवंदक्षि

इमाब्रह्मेतिबृहती । (२।४।१०) कनिक्रददितितृचस्यसूक्तस्यशौनकोगृत्समदःशकुंतस्त्रिष्टुप् । (२।४।११) प्रदक्षिणिदितितृचस्यसूक्तस्य
शौनकोगृत्समदःशकुंतोजगतीद्वितीयातिशक्करीअष्टिर्वा ।

णतस्कृधि । अभयंसततंपश्चाद्भद्रमुत्तरतोगृहे ॥ यौवनानिमहयसिजिग्युषामिवदुंदुभिः । शकुंतकप्रदक्षिणंशतपत्रा
भिनोवद ॥ आवदंस्त्वं० ॥ इतिपरिशिष्टं॥१॥)(३।१।१)सोमस्यमातवसंवक्ष्यग्नेवह्निंचकर्थविदथेयजध्यै । देवाँऽअच्छा
दीद्यद्युंजेऽअद्रिंशमायेऽअग्नेतन्वंजुषस्व ॥ प्रांचंयज्ञंचकृमवर्धतांगीःसमिद्भिरग्निंनमसादुवस्यन् । दिवःशशासुर्वि
दथाकवीनांगृत्सायचित्तवसेगातुमीषुः ॥ मयोदधेमेधिरःपूतदक्षोदिवःसुबंधुर्जनुषापृथिव्याः । अविंदन्नुदर्शतमप्स्वं१
तर्देवासोऽअग्निमपसिस्वसॄणां ॥ अवर्धयन्सुभगंसप्तयह्वीःश्वेतंजज्ञानमरुषंमहित्वा । शिशुंनजातमभ्यारुरश्वा
देवासोऽअग्निंजनिमन्वपुष्यन्+ ॥ शुक्रेभिरंगैरजऽआततन्वान्क्रतुंपुनानःकविभिःपवित्रैः । शोचिर्वसानःपर्यायुर
पांश्रियोमिमीतेबृहतीरनूनाः ॥ १३ ॥ वव्राजासीमनदतीरदब्धादिवोयह्वीरवसानाऽअनग्नाः । सनाऽअत्रयुवतयः
सयोनीरेकंगर्भंदधिरेसप्तवाणीः ॥ स्तीर्णाऽअस्यसंहतोविश्वरूपाघृतस्ययोनौस्रवथेमधूनां । अस्थुरत्रधेनवःपिन्वमा
नामहीदस्मस्यमातरासमीची+ ॥ बभ्राणःसूनोसहसोव्यद्यौद्दधानःशुक्रारभसावपूंषि । श्चोतंतिधारामधुनोघृतस्यवृ
षायत्रवावृधेकाव्येन ॥ पितुश्चिदूधर्जनुषाविवेदव्यस्यधाराऽअसृजद्विधेनाः । गुहाचरंतंसखिभिःशिवेभिर्दिवोयह्वी
भिर्नगुहाबभूव ॥ पितुश्चगर्भंजनितुश्चबभ्रेपूर्वीरेकोऽअधयत्पीप्यानाः । वृष्णेसपत्नीशुचयेसबंधूऽउभेऽअस्मैमनुष्ये३

अथवैश्वामित्रेतृतीयेमंडलेपंचानुवाकाः (३।१।१) सोमस्यमेतित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् ।

॥५३॥

निपाहि ॥ १४ ॥ उरौमहाँऽअनिबाधेववर्धापोऽअग्निंयशसःसंहिपूर्वीः । ऋतस्ययोनावशयद्दमूनाजामीनामग्निरप
सिस्वसॄणां ॥ अक्रोनबभ्रिःसमिथेमहीनांदिदृक्षेयःसूनवेभाऽऋजीकः । उदुस्रियाजनितायोजजानापांगर्भोनृतमोय
ह्वोऽअग्निः+ ॥ अपांगर्भंदर्शतमोषधीनांवनाजजानसुभगाविरूपं । देवासश्चिन्मनसासंहिजग्मुःपनिष्ठंजातंतवसंदुव
स्यन् ॥ बृहंतऽइद्भानवोभाऽऋजीकमग्निंसचंतविद्युतोनशुक्राः । गुहेववृद्धंसदसिस्वेऽअंतरपारऽऊर्वेऽअमृतंदुहानाः ॥
ईळेचत्वायजमानोहविर्भिरीळेसखित्वंसुमतिंनिकामः । देवैरवोमिमीहिसंजरित्रेरक्षाचनोदम्येभिरनीकैः ॥ १५ ॥
उपक्षेतारस्तवसुप्रणीतेग्नेविश्वानिधन्यादधानाः । सुरेतसाश्रवसातुंजमानाऽअभिष्यामपृतनायूँरदेवान् ॥ आदेवाना
मभवःकेतुरग्नेमंद्रोविश्वानिकाव्यानिविद्वान् । प्रतिमर्ताँऽअवासयोदमूनाऽअनुदेवान्रथिरोयासिसाधन् ॥ निदुरो
णेऽअमृतोमर्त्यानांराजाससादविदथानिसाधन् । घृतप्रतीकऽउर्वियाव्यद्यौदग्निर्विश्वानिकाव्यानिविद्वान्+ ॥ आ
नोगहिसख्येभिःशिवेभिर्महान्महीभिरूतिभिःसरण्यन् । अस्मेरयिंबहुलंसंतरुत्रंसुवाचंभागंयशसंकृधीनः ॥ एतातेऽ
अग्नेजनिमासनानिप्रपूर्व्यायनूतनानिवोचं । महांतिवृष्णेसवनाकृतेमाजन्मंजन्मन्निहितोजातवेदाः ॥ जन्मंजन्म
न्निहितोजातवेदाविश्वामित्रेभिरिध्यतेऽअजस्रः । तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ इमंयज्ञंसहसाव
न्त्वंनोदेवत्राधेहिसुक्रतोरराणः । प्रयंसिहोतर्बृहतीरिषोनोग्नेमहिद्रविणमायजस्व ॥ इळामग्नेपुरुदंसंसनिंगोःशश्वत्त

मंहवमानायसाध । स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे+ ॥ १६ ॥ (३।१।२) वैश्वानरायधिषणामृ
तावृधेघृतंनपूतमग्नयेजनामसि । द्विताहोतारंमनुषश्चवाघतोधियारथंनकुलिशःसमृण्वति ॥ सरोचयज्जनुषारोदसी
ऽउभेसमात्रोरभवत्पुत्रऽईड्यः । हव्यवाळग्निरजरश्चनोहितोदूळभोविशामतिथिर्विभावसुः ॥ क्रत्वादक्षस्यतरुषोविधर्म
णिदेवासोऽअग्निंजनयंतचित्तिभिः । रुरुचानंभानुनाज्योतिषामहामत्यंनवाजंसनिष्यन्नुपब्रुवे ॥ आमंद्रस्यसनिष्यंतोव
रेण्यंवृणीमहेऽअह्रयंवाजमृग्मियं । रातिंभृगूणामुशिजंकविक्रतुमग्निंराजंतंदिव्येनशोचिषा ॥ अग्निंसुम्नायदधिरेपुरोज
नावाजश्रवसमिहवृक्तबर्हिषः । यतस्रुचःसुरुचंविश्वदेव्यंरुद्रंयज्ञानांसाधदिष्टिमपसां ॥ १७ ॥ पावकशोचेतवहिक्ष
यंपरिहोतर्यज्ञेषुवृक्तबर्हिषोनरः । अग्नेदुवऽइच्छमानासऽआप्यमुपासतेद्रविणंधेहितेभ्यः ॥ आरोदसीऽअपृणदा
स्वर्महज्जातंयदेनमपसोऽअधारयन् । सोऽअध्वरायपरिणीयतेकविरत्योनवाजसातयेचनोहितः ॥ नमस्यतहव्यदा
तिंस्वध्वरंदुवस्यतदम्यंजातवेदसं । रथीर्ऋतस्यबृहतोविचर्षणिरग्निर्देवानामभवत्पुरोहितः ॥ तिस्रोयह्वस्यसमिधःप
रिज्मनोग्नेरपुनन्नुशिजोऽअमृत्यवः । तासामेकामदधुर्मर्त्येभुजमुलोकमुद्वेऽउपजामिमीयतुः ॥ विशांकविंविश्पतिंमानु
षीरिषःसंसीमकृण्वन्त्स्वधितिंनतेजसे । सऽउद्वतोनिवतोयातिवेविषत्सगर्भमेषुभुवनेषुदीधरत् ॥१८॥ सजिन्वतेजठरे

(३।१।२) वैश्वानरायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोवैश्वानरोग्निर्जगती ।

षुप्रजज्ञिवान्वृषांचित्रेषुनानंदन्नसिंहः । वैश्वानरःपृथुपाजाऽअमर्त्योवसुरत्नादयमानोविदाशुषे ॥ वैश्वानरःप्रत्नथाना
कमारुहद्दिवस्पृष्ठंभंदमानःसुमन्मभिः । सपूर्ववज्जनयन्जंतवेधनंसमानमज्मंपर्येतिजागृविः ॥ ऋतावानंयज्ञियंविप्र
मुक्थ्य१ मायंदधेमातरिश्वादिविक्षयं । तंचित्रयामंहरिकेशमीमहेसुदीतिमग्निंसुवितायनव्यसे ॥ शुचिंनयामन्नि
षिरंस्वर्दृशंकेतुंदिवोरोचनस्थामुषर्बुधं । अग्निंमूर्धानंदिवोऽअप्रतिष्कुतंतमीमहेनमसावाजिनंबृहत् ॥ मंद्रंहोतारंशु
चिमद्वयाविनंदमूनसमुक्थ्यंविश्वचर्षणिं । रथंनचित्रंवपुषायदर्शतंमनुर्हितंसदमिद्रायऽईमहे ॥ १९ ॥ (३।१।३)
वैश्वानरायपृथुपाजसेविपोरत्नाविधंतधरुणेषुगातवे । अग्निर्हिदेवाँऽअमृतोदुवस्यत्यथाधर्माणिसनतानदूदुषत् ॥ अं
तर्दूतोरोदसीदस्मऽईयतेहोतानिषत्तोमनुषःपुरोहितः । क्षयंबृहंतंपरिभूषतिद्युभिर्देवेभिरग्निरिषितोधियावसुः ॥ केतुंय
ज्ञानांविदथस्यसाधनंविप्रासोऽअग्निंमहयंतचित्तिभिः । अपांसियस्मिन्नधिसंदधुर्गिरस्तस्मिन्त्सुम्नानियजमानऽआच
के ॥ पितायज्ञानामसुरोविपश्चितांविमानमग्निर्वयुनंचवाघतां । आविवेशरोदसीभूरिवर्पसापुरुप्रियोभंदतेधामभिः
कविः ॥ चंद्रमग्निंचंद्ररथंहरिव्रतंवैश्वानरमप्सुषदंस्वर्विदं । विगाहंतूर्णिंतविषीभिरावृतंभूर्णिंदेवासऽइहसुश्रियंदधुः ॥५५॥
॥ २० ॥ अग्निर्देवेभिर्मनुषश्चजंतुभिस्तन्वानोयज्ञंपुरुपेशसंधिया । रथीरंतरीयतेसाधदिष्टिभिर्जीरोदमूनाऽअभिश

(३।१।३) वैश्वानरायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोवैश्वानरोग्निर्जगती ।

स्तिचातनः । अग्नेजरस्वस्वपत्यऽआयुन्यूर्जापिन्वस्वसमिषोदिदीहिनः । वयांसिजिन्वबृहतश्चजागृवऽउशिग्देवाना
मसिसुक्रतुर्विपां ॥ विश्पतिंयह्वमतिथिंनरःसदायंतारंधीनामुशिजंचवाघतां । अध्वराणांचेतनंजातवेदसंप्रशंसंति
नमसाजूतिभिर्वृधे ॥ विभावादेवःसुरणःपरिक्षितीरग्निर्बभूवशवसासुमद्रथः । तस्यव्रतानिभूरिपोषिणोवयमुपभूषे
मदमऽआसुवृक्तिभिः ॥ वैश्वानरतवधामान्याचकेयेभिःस्वर्विदभवोविचक्षण । जातऽआपृणोभुवनानिरोदसीऽअ
ग्नेताविश्वापरिभूरसित्मना ॥ वैश्वानरस्यदंसनाभ्योबृहदरिणादेकःस्वपस्ययाकविः । उभापितरामहयन्नजायताग्नि
र्द्यावापृथिवीभूरिरेतसा ॥ २१ ॥ (३।१।४) समित्समित्सुमनाबोध्यस्मेशुचाशुचासुमतिंरासिवस्वः । आदेवदेवा
न्यजथायवक्षिसखासखीन्त्सुमनायक्ष्यग्ने ॥ यंदेवासस्त्रिरहन्नायजंतेदिवेदिवेवरुणोमित्रोऽअग्निः । सेमंयज्ञंमधुमंतं
कृधीनस्तनूनपाद्घृतयोनिंविधंतं ॥ प्रदीधितिर्विश्ववाराजिगातिहोतारमिळःप्रथमंयजध्यै । अच्छानमोभिर्वृषभंवंद
ध्यैसदेवान्यक्षदिषितोयजीयान् ॥ ऊर्ध्वोवांगातुरध्वरेऽअकार्यूर्ध्वाशोचींषिप्रस्थितारजांसि । दिवोवानाभान्यसादि
होतास्तृणीमहिदेवव्यचाविबर्हिः ॥ सप्तहोत्राणिमनसावृणानाऽइन्वंतोविश्वंप्रतियन्नृतेन । नृपेशसोविदथेषुप्रजा

(३।१।४) समित्समिदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वती
ळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयइतिक्रमेणदेवतास्त्रिष्टुप् ।

ताऽअभी३ मंयज्ञंविचंरंतपूर्वीः+ ॥ २२ ॥ आभंदमानेऽउषसाऽउपाकेऽउतस्मंयेतेतन्वा३ विरूंपे । यथानोमित्रोवरु
णोजुजोषदिंद्रोमरुत्वाँऽउतवामहोभिः ॥ दैव्याहोतारापथमान्यृंजेसप्तपृक्षासःस्वधयामदंति । ऋतंशंसंतऽऋतमित्त
ऽआंहुरनुंव्रतंव्रतपादीध्यानाः ॥ आभारंतीभारतीभिःसजोषाऽइळादेवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वतीसारस्वतेभिरर्वा
क्तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदंसंदंतु ॥ तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नुदेवत्वष्टर्विरराणःस्यस्व । यतोवीरःकर्मण्यःसुदक्षोयुक्तग्रावाजा
यतेदेवकामः ॥ वनस्पतेवसृजोपदेवानग्निर्हविःशमितासूदयाति । सेदुहोतासत्यतरोयजातियथादेवानांजनिमानि
वेद ॥ आयाह्यग्नेसमिधानोऽअर्वाडिंद्रेणदेवैःसरथंतुरेभिः । बर्हिर्नऽआस्तामदितिःसुपुत्रास्वाहादेवाऽअमृतामादयं
तां ॥ २३ ॥ (३।१।५) प्रत्यग्निरुषसश्चेकिंतानोबोधिविप्रःपदवीःकवीनां । पृथुपाजादेवयद्भिःसमिद्धोपद्वारातम
सोवह्निरावः ॥ प्रेद्वग्निर्वावृधेस्तोमेभिर्गीर्भिःस्तोतृणांनमस्यऽउक्थैः । पूर्वीऽऋतस्यसंदृशश्चकानःसंदूतोऽअद्यौदुषसो
विरोके+ ॥ अधाय्यग्निर्मानुषीषुविक्ष्वपांगर्भोमित्रऽऋतेनसाधन् । आहर्यतोयजतःसान्वस्थादभूदुविप्रोहव्योमती
नां+ ॥ मित्रोऽअग्निर्भवतियत्समिद्धोमित्रोहोतावरुणोजातवेदाः । मित्रोऽअध्वर्युरिषिरोदमूनामित्रःसिंधूनामुतपर्वे

(३।१।५) प्रत्यग्निरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् । (प्रत्यग्निःप्रकारवःसूक्तयोरन्त्यासांद्यावापृथिव्यादीनांनि
पाताददृश्यंतेअतस्तयोर्लिंगोक्तदेवताःपाक्षिकाः) ।

तानां ॥ पातिप्रियंरिपोऽअग्रंपदंवेःपातियह्वश्चरणंसूर्यस्य । पातिनाभासप्तशीर्षाणमग्निःपातिदेवानामुपमादमृष्वः
॥ २४ ॥ ऋभुश्चक्रऽईड्यंचारुनामविश्वानिदेवोवयुनानिविद्वान् । ससस्यचर्मघृतवत्पदंवेस्तदिदग्नीरक्षत्यप्रयुच्छन् ॥
आयोनिमग्निर्घृतवंतमस्थात्पृथुप्रगाणमुशंतमुशानः । दीद्यानःशुचिर्ऋष्वःपावकःपुनःपुनर्मातरानव्यसीकः ॥ सद्यो
जातऽओषधीभिर्ववक्षेयदीवर्धंतिप्रस्वोघृतेन । आपऽइवप्रवताशुंभमानाऽउरुष्यदग्निःपित्रोरुपस्थे ॥ उदुष्टुतःसमिधा
यह्वोऽअद्यौद्वर्ष्मन्दिवोऽअधिनाभापृथिव्याः । मित्रोऽअग्निरीड्योमातरिश्वादूतोवक्षद्यजथायदेवान्+ ॥ उदस्तंभीत्स
मिधानाकमृष्वो३ग्निर्भवन्नुत्तमोरोचनानां । यदीभृगुभ्यःपरिमातरिश्वागुहासंतंहव्यवाहंसमीधे+ ॥ इळामग्ने० ॥ २५ ॥
(३।१।६)प्रकारवोमननावच्यमानादेवद्रीचींनयतदेवयंतः । दक्षिणावाड्वाजिनीप्राच्येतिहविर्भरंत्यग्नयेघृताची ॥ आ
रोदसीऽअपृणाजायमानऽउतप्ररिक्थाऽअधनुप्रयज्यो । दिवश्चिदग्नेमहिनापृथिव्यावच्यंतांतेवह्नयःसप्तजिह्वाः ॥ द्यौ
श्चत्वापृथिवीयज्ञियासोनिहोतारंसादयंतेदमाय । यदीविशोमानुषीर्देवयंतीःप्रयस्वतीरीळतेशुक्रमर्चिः+ ॥ महान्त्स
धस्थेध्रुवऽआनिषत्तोन्तर्द्यावामाहिनेहर्यमाणः । आस्क्रेसपत्नीऽअजरेऽअमृक्तेसबर्दुघेऽउरुगायस्यधेनू+ ॥ व्रतातेऽअ
ग्नेमहतोमहानितवक्रत्वारोदसीऽआततंथ । त्वंदूतोऽअभवोजायमानस्त्वंनेतावृषभचर्षणीनां+ ॥ २६ ॥ ऋतस्यवाके

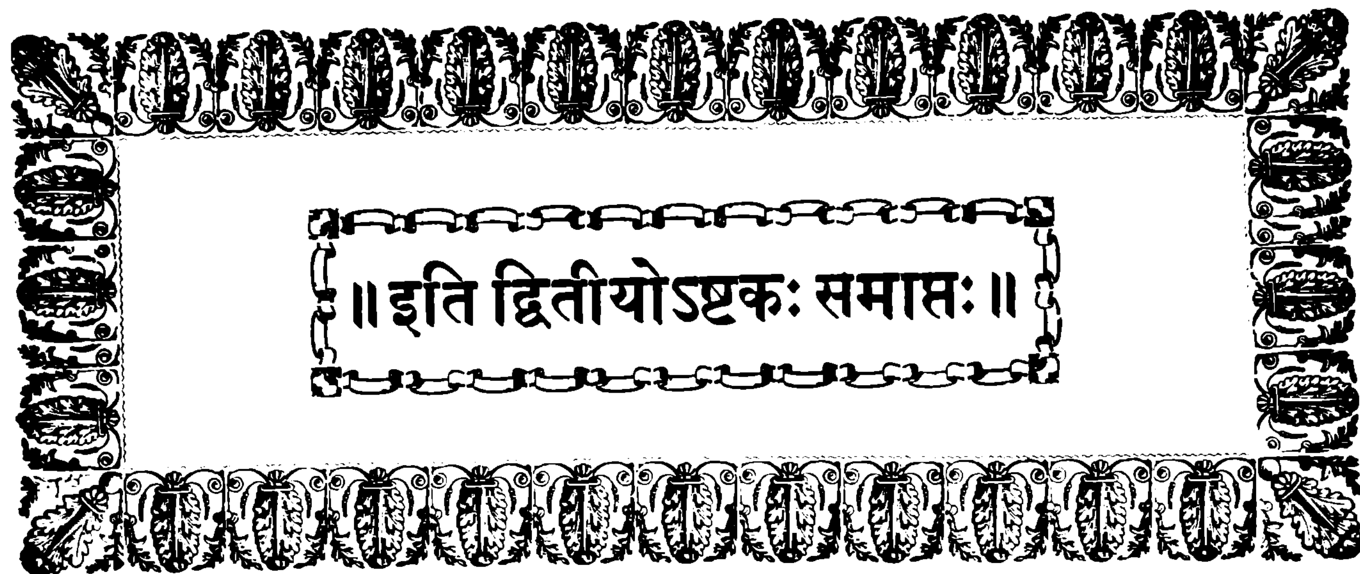
(३।१।६) प्रकारवइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् ।

शिनायोग्याभिर्घृतस्नुवारोहिंताधुरिधिष्व । अथावहदेवान्देवविश्वान्स्वध्वराकृणुहिजातवेदः ॥ दिवश्चिदातेरुचयं
तरोकाऽउषोविभातीरनुभासिपूर्वीः । अपोयदग्नऽउशधग्वनेषुहोतुर्मन्द्रस्यपनयंतदेवाः+ ॥ उरौवायेऽअंतरिक्षेमदंति
दिवोवायेरोचनेसंतिदेवाः । ऊमावायेसुहवासोयजत्राऽआयेमिरेरथ्योऽअग्नेऽअश्वाः ॥ ऐभिरग्नेसरथंयाह्यर्वाङ्नाना
रथंवाविभवोह्यश्वाः । पत्नीवतस्त्रिंशतंत्रींश्चदेवानंनुष्वधमावहमादयस्व ॥ सहोतायस्यरोदसीचिदुर्वीयज्ञंयज्ञमभिवृ
धेगृणीतः । प्राचीऽअध्वरेवतस्थतुःसुमेकेऽऋतावरीऽऋतजातस्यसत्ये+ ॥ इळामग्नेपुरुदंसंसनिंगोःशश्वत्तमंहवमा
नायसाध । स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे+ ॥ २७ ॥ इतिद्वितीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥

षोडशाध्याये वर्गाः २७ सूक्तानि १३ ऋचः १४० ॥ त्यागः ॥ द्रविणोदसेग्नयइषायेदं. द्रविणोदसेग्नयऊर्जाये. द्रविणोदसेग्नयेसहाये. द्रविणोदसेग्नयेसहस्याये. अश्विभ्यांतपस. अग्नयेतपस्याये. सवित्र. ११ अश्विभ्या. ८ सोमापूषणाभ्या. ५ सोमापूषणादितिभ्य. वायव. २ इंद्रवायुभ्या. मित्रावरुणाभ्या. ३ अश्विभ्या. ३ इंद्राये. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सरस्वत्याइ. ३ द्यावापृथिवीभ्या. ३ शकुंताये. ६ अग्नय. २३ वैश्वानरायाग्नय. २६ समिद्धायाग्नय. तनूनपात. इळाये. बर्हिष. देवीभ्योद्वार्भ्य. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्यामि. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्रइ. वनस्पतय. स्वाहाकृतिभ्य. अग्नयइदं. २२ ॥ इतिद्वितीयेऽष्टमः ॥ (१ इतःषट् ऋतुदेवताः ।)

॥ द्वितीयाष्टकःसमाप्तः ॥

॥५७॥

॥ इति द्वितीयोऽष्टकः समाप्तः ॥

॥ अथ तृतीयाष्टकप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ प्रयेंऽजंतियूपस्तुतिंःषष्ट्याद्याभिर्बहवौंत्यात्रश्चन्यष्टमीवैश्वदेवीवातृतीयासप्तम्यावनुष्टुभौसखायोनव
बार्हतंत्रिष्टुवंतंत्वामग्नऔष्णिहंमग्निर्होतागायत्रांत्विंद्राग्नीऐंद्राग्नंप्रवःसप्तऋषभस्त्वानुष्टुभंमाहोताविपाजसाका
त्योत्कीलस्त्वंयमग्निःषड्प्रागाथंसमिध्यमानःपंचकतोवैश्वामित्रस्तुंभवानोग्निंहोतारंगाथीहाग्निमुषसंमाद्यांत्ये
वैश्वदेव्याविमंनउपाद्येअनुष्टुभौविराडूपासतोबृहतीचांत्यायंसउपांत्यानुष्टुप्पुरीष्येभ्योग्निभ्योनिर्मथितोदेवश्र
वादेववातश्चभारतौतृतीयासतोबृहत्यग्नेसहस्वागायत्रमाद्यानुष्टुबग्नेदिवोवैराजमुपांत्याग्नेंद्रीवैश्वानरंनवतृचौ
वैश्वानरीयंमारुतौजागतौद्धृचआत्मस्तुतिर्वापूर्वात्मगीतांत्योपाध्यायस्तुतिंःप्रवःपंचोनागायत्रंत्वृतव्यात्राद्याग्ने
जुषस्वषड्तृतीयाद्युष्णिक्त्रिष्टुप्जगत्योंस्तीदंषोळशाद्याचतुर्थीदशमीद्वादश्योनुष्टुभंःषष्ठ्येकादश्युपांत्येचजग
त्यंःपंचम्यृत्विग्भ्योवा ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः३ओम् ॥ (३।१।७) प्रयऽआरुःशितिपृष्ठस्यधासेरामातराविविशुःसप्तवाणीः । परि
क्षितापितरासंचरेतेप्रसर्स्रातेदीर्घमायुःप्रयक्षे ॥ दिवक्षसोधेनवोवृष्णोऽअश्वादेवीरातस्थौमधुमद्वहंतीः । ऋतस्यत्वा
सदसिक्षेमयंतंपर्येकाचरतिवर्तनिंगौः+ ॥ आसीमरोहत्सुयमाभवंतीःपतिंश्चिकित्वान्रयिविद्रयीणां । प्रनीलपृष्ठोऽअ

(३।१।७) प्रयआरुरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् ।

तसस्वंधासेस्ताऽअवासयत्पुरुधप्रतीकः ॥ महित्वाष्ट्रमूर्जयंतीरजुर्यंस्तभूयमानंवहतोवहंति । व्यंगेभिर्दिद्युतानःसध
स्थऽएकामिवरोदसीऽआविवेश ॥ जानंतिवृष्णोऽअरुषस्यशेवमुतब्रध्नस्यशासनेरणंति । दिवोरुचःसुरुचोरोचमानाऽ
इळायेषांगण्यामाहिनागीः ॥ १ ॥ उतोपितृभ्यांप्रविदानुघोषंमहोमहद्भ्यामनयंतशूषं । उक्षाहयत्रपरिधानमक्तोरनु
स्वंधामजरितुर्ववक्ष ॥ अध्वर्युभिःपंचभिःसप्तविप्राःप्रियंरक्षंतेनिहितंपदंवेः । प्रांचोमदंत्युक्षणोऽअजुर्यादेवादेवानाम
नुहिव्रतागुः ॥ दैव्याहोतारापथमान्यृंजेसप्तपृक्षासःस्वधयामदंति । ऋतंशंसंतऽऋतमित्तऽआहुरनुव्रतंव्रतपादीध्या
नाः ॥ वृषायंतेमहेऽअत्यायपूर्वीर्वृष्णेचित्रायरश्मयःसुयामाः । देवहोतर्मंद्रतरश्चिकित्वान्महोदेवान्रोदसीऽएहवक्षि ॥
पृक्षप्रयजोद्रविणःसुवाचःसुकेतवऽउषसोरेवदूषुः । उतोचिदग्नेमहिनापृथिव्याःकृतंचिदेनःसंमहेदशस्य ॥ इळामग्ने
पुरुदंससंनिंगोःशश्वत्तमंहवमानायसाध । स्यान्नःसूनुस्तनयोविजावाग्नेसातेसुमतिर्भूत्वस्मे ॥ २ ॥ (३।१।८) अं
जंतित्वामध्वरेदेवयंतोवनस्पतेमधुनादैव्येन । यदूर्ध्वस्तिष्ठाद्द्रविणेहधत्ताद्यद्वाक्षयोमातुरस्याऽउपस्थे ॥ समिद्धस्यश्र
यमाणःपुरस्ताद्ब्रह्मवन्वानोऽअजरंसुवीरं । आरेऽअस्मदमतिंबाधमानऽउच्छ्रयस्वमहतेसौभगाय ॥ उच्छ्रयस्ववनस्पते ॥ २ ॥

(३।१।८) अंजंतीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोयूपःषष्ठ्यादिपंचानांयूपाः (अष्टम्याविश्वेदेवावा) अंत्यायाश्चनस्त्रिष्टुप्
तृतीयासप्तम्यावनुष्टुभौ ।

वर्ष्मन्पृथिव्याऽअधि । सुमितीमीयमानोवर्चोधायज्ञवाहसे ॥ युवासुवासाःपरिवीतऽआगात्सऽउश्रेयान्भवतिजा
यमानः । तंधीरासःकवयऽउन्नयंतिस्वाध्योमनसादेवयंतः ॥ जातोजायतेसुदिनत्वेऽअह्नांसमर्यऽआविदथेवर्धमा
नः । पुनंतिधीराऽअपसोमनीषादेवयाविप्रऽउदियर्तिवाचं ॥ ३ ॥ यान्वोनरोदेवयंतोनिमिम्युर्वनस्पतेस्वधितिर्वात
तक्ष । तेदेवासःस्वरवस्तस्थिवांसःप्रजावदस्मेदिधिषंतुरत्नं ॥ येवृक्णासोऽअधिक्षमिनिमितासोयतस्रुचः । तेनोव्यंतु
वार्यंदेवत्राक्षेत्रसाधसः ॥ आदित्यारुद्रावसवःसुनीथाद्यावाक्षामापृथिवीऽअंतरिक्षं । सजोषसोयज्ञमवंतुदेवाऽऊर्ध्वं
कृण्वंत्वध्वरस्यकेतुं ॥ हंसाऽइवश्रेणिशोयतानाःशुक्रावसानाःस्वरवोनऽआगुः । उन्नीयमानाःकविभिःपुरस्ताद्देवा
देवानामपियंतिपाथः ॥ शृंगाणीवेच्छृंगिणांसंददृश्रेचषालवंतःस्वरवःपृथिव्यां । वाघद्भिर्वाविहवेश्रोषमाणाऽअस्माँ
ऽअवंतुपृतनाज्येषु ॥ वनस्पतेशतवल्शोविरोहसहस्रवल्शाविवयंरुहेम । यंत्वामयंस्वधितिस्तेजमानःप्रणिनायमहते
सौभगाय ॥ ४ ॥ (३।१।९) सखायस्त्वाववृमहेदेवंमर्तासऽऊतये । अपांनपातंसुभगंसुदीदितिंसुप्रतूर्तिमनेहसं ॥
कायमानोवनात्वंयन्मातॄरजगन्नपः । नतत्तेऽअग्नेप्रमृषेनिवर्तनंयद्दूरेसन्निहाभवः ॥ अतितृष्टंववक्षिथाथैवसुमनाऽअ
सि । प्रप्रान्येयंतिपर्यन्यऽआसतेयेषांसख्येऽअसिश्रितः ॥ ईयिवांसमतिस्रिधःशश्वतीरतिसश्चतः । अन्वीमविंद

(३।१।९) सखायइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निर्बृहत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. भिचिरासोऽअद्रुहोप्सुसिंहमिवश्रितं+ ॥ ससूवांसमिवत्मनाग्निमित्थातिरोहितं । ऐनंनयन्मातरिश्वापरावतोदेवे मंडलं. ३
अ३.अ.१ भ्योमथितंपरि ॥ ५ ॥ तंत्वामर्तोऽअगृभ्णतदेवेभ्योहव्यवाहन । विश्वान्यद्यज्ञाँऽअभिपासिमानुषतवक्रत्वायवि अनु. १
॥ ३ ॥ ष्ठ्य ॥ तद्भद्रंतवदंसनापाकायचिच्छदयति । त्वांयदग्नेपशवःसमासतेसमिद्धमपिशर्वरे+ ॥ आजुहोतास्वध्वरंशीरंपा
वकशोचिषं । आशुंदूतमजिरंप्रत्नमीड्यंश्रुष्टीदेवंसपर्यत ॥ त्रीणिशतात्रीसहस्राण्यग्निंत्रिंशच्चदेवानवचासपर्यन् ।
औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्माऽआदिद्धोतारंन्यसादयंत ॥ ६ ॥ (३।१।१०) त्वामग्नेमनीषिणःसम्राजंचर्षणीनां ।
देवंमर्तासऽइंधतेसमध्वरे+ ॥ त्वांयज्ञेष्वृत्विजमग्नेहातारमीळते । गोपाऽऋतस्यदीदिहिस्वेदमे ॥ सघायस्तेददाशति
समिधाजातवेदसे । सोऽअग्नेधत्तेसुवीर्यंसपुष्यति ॥ सकेतुरध्वराणामग्निर्देवेभिरागमत् । अंजानःसप्तहोतृभिर्हविष्म
ते ॥ प्रहोत्रेपूर्व्यंवचोग्नयेभरताबृहत् । विपांज्योतींषिबिभ्रतेनवेधसे ॥ ७ ॥ अग्निंवर्धतुनोगिरोयतोजायतऽउक्थ्यः ।
महेवाजायद्रविणायदर्शतः+ ॥ अग्नेयजिष्ठोऽअध्वरेदेवान्देवयतेयज । होतामंद्रोविराजस्यतिस्रिधः ॥ सनःपावक
दीदिहिद्युमदस्मेसुवीर्यं । भवास्तोतृभ्योऽअंतमःस्वस्तये ॥ तंत्वाविप्राविपन्यवोजागृवांसःसमिंधते । हव्यवाहममर ॥ ३ ॥
र्त्यंसहोवृधं ॥ ८ ॥ (३।१।११) अग्निर्होतापुरोहितोध्वरस्यविचर्षणिः । सवेदयज्ञमानुषक्+ ॥ सहव्यवाळमर्त्य

(३।१।१०)त्वामग्नइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निरुष्णिक्। (३।१।११) अग्निर्होतेतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निर्गा

ऽउशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धियासमृण्वति ॥ अग्निर्धियासचेततिकेतुर्यज्ञस्यपूर्व्यः । अर्थंह्यस्यतरणि ॥ अग्निंसूनुं
सनश्रुतंसहसोजातवेदसं । वह्निंदेवाऽअकृण्वत ॥ अदाभ्यःपुरऽएताविशामग्निर्मानुषीणां । तूर्णीरथःसदानवः
॥ ९ ॥ साह्वान्विश्वाऽअभियुजःक्रतुर्देवानाममृक्तः । अग्निस्तुविश्रवस्तमः ॥ अभिप्रयांसिवाहसादाश्वाँऽअश्नोति
मर्त्यः । क्षयंपावकशोचिषः ॥ परिविश्वानिसुधिताग्नेरश्यामनमभिः । विप्रासोजातवेदसः ॥ अग्नेविश्वानिवार्या
वाजेषुसनिषामहे । त्वेदेवासऽएरिरे ॥ १० ॥ (३।१।१२) इंद्राग्नीऽआगतंसुतंगीर्भिर्नभोवरेण्यं । अस्यपातंधि
येषिता+ ॥ इंद्राग्नीजरितुःसचायज्ञोजिगातिचेतमः । अयापातमिमंसुतं+ ॥ इंद्रमग्निंकविच्छदायज्ञस्यजूत्यावृणे ।
तासोमस्येहतृंपतां ॥ तोशावृत्रहणाहुवेसजित्वानापराजिता । इंद्राग्नीवाजसातमा ॥ प्रवामर्चंत्युक्थिनोनीथाविदो
जरितारः । इंद्राग्नीऽइषऽआवृणे ॥ ११ ॥ इंद्राग्नीनवतिंपुरोदासपत्नीरधूनुतं । साकमेकेनकर्मणा ॥ इंद्राग्नीऽअप
सस्पर्युपप्रयंतिधीतयः । ऋतस्यपथ्या३ अनु ॥ इंद्राग्नीतविषाणिवांसधस्थानिप्रयांसिच । युवोरप्तूर्यंहितं+ ॥ इंद्राग्नी
रोचनादिवःपरिवाजेषुभूषथः । तद्वांचेतिप्रवीर्यं+ ॥ १२ ॥ (३।२।१) प्रवोदेवायाग्नयेबर्हिष्ठमर्चास्मै । गमद्देवे
भिरासनोयजिष्ठोबर्हिरासदत् ॥ ऋतावायस्यरोदसीदक्षंसचंतऽऊतयः । हविष्मंतस्तमीळतेतंसनिष्यंतोवसे ॥ सयं

यत्री।(३।१।२२) इंद्राग्नीइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्राग्नीगायत्री।(३।२।१) प्रवोदेवायेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रऋषभो

॥ ४ ॥ ताविप्रऽएषांसयज्ञानामथाहिषः । अग्निंतंवोदुवस्यतदातायोवनितामघं+ ॥ सनःशर्माणिवीतयेग्निर्यच्छतुशंतमा । य
तोनःप्रुष्णवद्वसुदिविक्षितिभ्योऽअप्स्वा+ ॥ दीदिवांसमपूर्व्यंवस्वीभिरस्यधीतिभिः । ऋक्वाणोऽअग्निमिंधतेहोतारं
विश्पतिंविशां+ ॥ उतनोब्रह्मन्नविषऽउक्थेषुदेवहूतमः । शंनःशोचामरुद्वृधोग्नेसहस्रसातमः ॥ नूनोरास्वसहस्रवत्तोक
वत्पुष्टिमद्वसु ॥ द्युमदग्नेसुवीर्यंवर्षिष्ठमनुपक्षितं ॥ १३ ॥ (३।२।२) आहोतामंद्रोविदथान्यस्थात्सत्योयज्वाकवि
तमःसवेधाः । विद्युद्रथःसहसस्पुत्रोऽअग्निःशोचिष्केशःपृथिव्यांपाजोऽअश्रेत् ॥ अयामितेनमऽउक्तिंजुषस्वऽऋतावं
स्तुभ्यंचेततेसहस्वः । विद्वाँऽआवक्षिविदुषोनिषत्सिमध्यऽआबर्हिरूतयेयजत्र ॥ द्रवतांतऽउषसावाजयंतीऽअग्नेवात
स्यपथ्याभिरच्छ । यत्सीमंजंतिपूर्व्यंहविर्भिरावंधुरेवतस्थतुर्दुरोणे+ ॥ मित्रश्चतुभ्यंवरुणःसहस्वोग्नेविश्वेमरुतःसुम्नम
र्चन् । यच्छोचिषासहसस्पुत्रतिष्ठाऽअभिक्षितीःप्रथयन्त्सूर्योनॄन्+ ॥ वयंतेऽअद्यररिमाहिकामंमुत्तानहस्तानमसो
पसद्य । यजिष्ठेनमनसायक्षिदेवानस्रेधतामन्मनाविप्रोऽअग्ने ॥ त्वद्धिपुत्रसहसोविपूर्वीर्देवस्ययंत्यूतयोविवाजाः ।
त्वंदेहिसहस्रिणंरयिंनोद्रोघेणवचसासत्यमग्ने ॥ तुभ्यंदक्षकविक्रतोयानीमादेवमर्तासोऽअध्वरेऽअकर्म । त्वंविश्वस्य ॥ ४ ॥
सुरथस्यबोधिसर्वंतदग्नेऽअमृतस्वदेह+ ॥ १४ ॥ (३।२।३) विपाजसापृथुनाशोशुचानोबाधस्वद्विषोरक्षसोऽअमी

म्रिरनुष्टुप्। (३।२।२)आहोतेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रऋषभोग्निस्त्रिष्टुप् ।(३२३)विपाजसेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकात्यउत्कीलोग्निस्त्रिष्टुप्।

वाः । सुशर्मणोबृहतःशर्मणिस्यामग्नेरहंसुहवस्यप्रणीतौ । त्वंनोऽअस्याऽउषसोव्युष्टौत्वंसूरऽउदितेबोधिगोपाः । ज
न्मेवनित्यंतनयंजुषस्वस्तोमंमेऽअग्नेतन्वासुजात ॥ त्वंनृचक्षावृषभानुपूर्वीःकृष्णास्वग्नेऽअरुषोविभाहि । वसोनेषिचप
र्षिचात्यंहःकृधीनोरायऽउशिजोयविष्ठ ॥ अषाळ्होऽअग्नेवृषभोदिदीहिपुरोविश्वाःसौभगासंजिगीवान् । यज्ञस्यनेताप्र
थमस्यपायोर्जातवेदोबृहतःसुप्रणीते ॥ अच्छिद्राशर्मजरितःपुरूणिदेवाँऽअच्छादीद्यानःसुमेधाः । रथोनसस्निरभि
वक्षिवाजमग्नेत्वंरोदसीनःसुमेके ॥ प्रपीपयवृषभजिन्ववाजानग्नेत्वंरोदसीनःसुदोघे । देवेभिर्देवसुरुचारुचानोमानो
मर्तस्यदुर्मतिःपरिष्ठात् ॥ इळामग्ने० ॥ १५ ॥ (३।२।४) अयमग्निःसुवीर्यस्येशेमहःसौभगस्य । रायऽईशेस्वपत्य
स्यगोमतऽईशेवृत्रहथानां ॥ इमंनरोमरुतःसश्चतावृधंयस्मिन्रायःशेवृधासः । अभियेसंतिपृतनासुदूढ्योविश्वाहाशत्रु
मादभुः+ ॥ सत्वंनोरायःशिशीहिमीढ्वोऽअग्नेसुवीर्यस्य । तुविद्युम्नवर्षिष्ठस्यप्रजावतोनमीवस्यशुष्मिणः ॥ चक्रिर्यो
विश्वाभुवनाभिसासहिश्चक्रिर्देवेष्वादुवः । आदेवेषुयततऽआसुवीर्यऽआशंसऽउतनृणां+ ॥ मानोऽअग्नेमतयेमावीर
तायैरीरधः । मागोतायैसहसस्पुत्रमानिदेपद्वेषांस्याकृधि ॥ शग्धिवाजस्यसुभगप्रजावतोग्नेबृहतोऽअध्वरे । संराया

(३।२।४) अयमग्निरितिषडृचस्यसूक्तस्यकात्यउत्कीलोग्निःआद्यातृतीयापंचम्योबृहत्यःद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः ।

भूयसासृजमयोभुनातुविंद्युम्नयशस्वता ॥ १६ ॥ (३।२।५) समिध्यमानःप्रथमानुधर्मासमक्तुभिरज्यतेविश्ववारः । शोचिष्केशोघृतनिर्णिक्पावकःसुयज्ञोऽअग्निर्यजथायदेवान् ॥ यथायजोहोत्रमग्नेपृथिव्यायथादिवोजातवेदश्चिकित्वान् । एवानेनहविषायक्षिदेवान्मनुष्वद्यज्ञंप्रतिरेममद्य ॥ त्रीण्यायूंषितवजातवेदस्तिस्रऽआजानीरुषसस्तेऽअग्ने । ताभिर्देवानामवोयक्षिविद्वानथाभवयजमानायशंयोः ॥ अग्निंसुदीतिंसुदृशंगृणंतोनमस्यामस्त्वेड्यंजातवेदः । त्वांदूतमरतिंहव्यवाहंदेवाऽअकृण्वन्नमृतस्यनाभिं ॥ यस्त्वद्धोतापूर्वोऽअग्नेयजीयान्द्विताचसत्तास्वधयाचशंभुः । तस्यानुधर्मप्रयजाचिकित्वोथानोधाऽअध्वरंदेववीतौ ॥ १७ ॥ (३।२।६) भवानोऽअग्नेसुमनाऽउपेतौसखेवसख्येपितरेवसाधुः । पुरुद्रुहोहिक्षितयोजनानांप्रतिप्रतीचीर्दहतादरातीः ॥ तपोष्वग्नेऽअंतराँऽअमित्रान्तपाशंसमररुषःपरस्य । तपोवसोचिकितानोऽअचित्तान्वितेतिष्ठंतामजराऽअयासः ॥ इध्मेनाग्नऽइच्छमानोघृतेनजुहोमिहव्यंतरसेबलाय । यावदीशेब्रह्मणावंदमानऽइमांधियंशतसेयायदेवीं ॥ उच्छोचिषासहसस्पुत्रस्तुतोबृहद्वयःशशमानेषुधेहि । रेवदग्नेविश्वामित्रेषुशंयोर्मर्मृज्मातेतन्वं१भूरिकृत्वः ॥ कृधिरत्नंसुसनितर्धनानांसघेदग्नेभवसियत्समिद्धः । स्तोतुर्दुरोणे

(३।२।५) समिध्यमानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रःकतोग्निस्त्रिष्टुप् । (३।२।६) भवानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रःकतोग्निस्त्रिष्टुप् ।

॥ ५ ॥

सुभगस्यरेवत्सृप्राकरस्नादधिषेवपूंषि ॥ १८ ॥ (३।२।७) अग्निंहोतारंप्रवृणेमियेधेगृत्संकविंविश्वविदममूरं । सनोयक्षद्देवतातायजीयान्रायेवाजायवनतेमघानि ॥ प्रतेऽअग्नेहविष्मंतीमियर्म्यच्छासुद्युम्नांरातिनींघृताचीं ॥ प्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणःसंरातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् ॥ सतेजीयसामनसात्वोतऽउतशिक्षस्वपत्यस्यशिक्षोः । अग्नेरायोनृतमस्यप्रभूतौभूयामतेसुष्टुतयश्चवस्वः ॥ भूरीणिहित्वेदधिरेऽअनीकाग्नेदेवस्ययज्यवोजनासः । सऽआवहदेवतातिंयविष्ठशर्धोयदद्यदिव्यंयजासि ॥ यत्त्वाहोतारमनजन्मियेधेनिषादयंतोयजथायदेवाः । सत्वंनोऽअग्नेवितेहबोध्यधिश्रवांसिधेहिनस्तनूषु ॥ १९ ॥ (३।२।८) अग्निमुषसमश्विनादधिक्रांव्युष्टिषुहवतेवह्निरुक्थैः । सुज्योतिषोनःशृण्वंतुदेवाःसजोषसोऽअध्वरंवावशानाः ॥ अग्नेत्रीतेवाजिनात्रीषधस्थातिस्रस्तेजिह्वाऽऋतजातपूर्वीः । तिस्रऽउतेतन्वोदेववातास्ताभिर्नःपाहिगिरोऽअप्रयुच्छन् । अग्नेभूरीणितवजातवेदोदेवस्वधावोमृतस्यनाम । याश्चमायामायिनांविश्वमिन्वत्वेपूर्वीःसंदधुःपृष्टबंधो ॥ अग्निर्नेताभगऽइवक्षितीनांदैवीनांदेवऽऋतुपाऽऋतावा । सवृत्रहासनयोविश्ववेदाःपर्षद्विश्वातिदुरितागृणंतं ॥ दधिक्रामग्निमुषसंचदेवींबृहस्पतिंसवितारंचदेवं । अश्विनामित्रावरुणाभगंचवसून्रुद्राँऽ

(३।२।७) अग्निंहोतारमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकौशिकोगाथ्यग्निस्त्रिष्टुप् । (३।२।८) अग्निमुषसमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकौशिकोगाथ्यग्निःआद्यांत्ययोर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

आदित्याँऽइहहुवे ॥ २० ॥ (३।२।९) इमंनोयज्ञममृतेषुधेहीमाहव्याजातवेदोजुषस्व । स्तोकानामग्नेमेदसोघृत
स्यहोतःप्राशानप्रथमोनिषद्य ॥ घृतवंतःपावकतेस्तोकाश्चोतंतिमेदसः । स्वधर्मन्देववीतयेश्रेष्ठंनोधेहिवार्यं ॥ तुभ्यं
स्तोकाघृतश्चुतोग्नेविप्रायसंत्य । ऋषिःश्रेष्ठःसमिध्यसेयज्ञस्यप्राविताभव ॥ तुभ्यंश्चोतंत्यध्रिगोऽशचीवःस्तोकासोऽअ
ग्नेमेदसोघृतस्य । कविशस्तोबृहताभानुनागाहव्याजुषस्वमेधिर ॥ ओजिष्ठंतेमध्यतोमेदऽउद्भृतंप्रतेवयंददामहे । श्चो
तंतितेवसोस्तोकाऽअधित्वचिप्रतितान्देवशोविहि ॥ २१ ॥ (३।२।१०) अयंसोऽअग्निर्यस्मिन्त्सोममिंद्रःसुतंदधे
जठरेवावशानः । सहस्रिणंवाजमत्यंनसप्तिंससवान्त्सन्त्स्तूयसेजातवेदः ॥ अग्नेयत्तेदिविवर्चःपृथिव्यांयदोषधीष्व
प्स्वायजत्र । येनांतरिक्षमुर्वाततंथत्वेषःसभानुरर्णवोनृचक्षाः ॥ अग्नेदिवोऽअर्णमच्छाजिगास्यच्छादेवाँऽऊचिषेधि
ष्ण्याये । यारोचनेपरस्तात्सूर्यस्ययाश्चावस्तादुपतिष्ठंतऽआपः ॥ पुरीष्यासोऽअग्नयःप्रावणेभिःसजोषसः । जुषंतांय
ज्ञमद्रुहोनमीवाऽइषोमहीः⁺ ॥ इळामग्ने० ॥ २२ ॥ (३।२।११) निर्मथितःसुधितऽआसधस्थेयुवाकविरध्वरस्य

(३।२।९) इमंनइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकौशिकोगाथ्यग्निःआद्यात्रिष्टुप्द्वितीयातृतीयेनुष्टुभौचतुर्थीविराड्रूपांत्यासतोबृहती । (३।२।१०) अयंसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकौशिकोगाथ्यग्निरुपांत्यायाःपुरीष्याग्नयस्त्रिष्टुप्चतुर्थ्यनुष्टुप् । (३।२।११) निर्मथितइति पंचर्चस्यसूक्तस्यभारतौदेवश्रवोदेववातावग्निस्त्रिष्टुप्तृतीयासतोबृहती ।

प्रणेता । जूर्यत्स्वग्निरजरोवनेष्वत्रादधेऽअमृतंजातवेदाः ॥ अमंथिष्टांभारतारेवदग्निंदेवश्रवादेववातःसुदक्षं । अ
ग्नेविपश्यबृहताभिरायेषांनोनेताभवतादनुद्यून्⁺ ॥ दशक्षिपःपूर्व्यंसीमजीजनन्त्सुजातंमातृषुप्रियं । अग्निंस्तुहिदैव
वातंदेवश्रवोयोजनानामसद्वशी⁺ ॥ नित्वादधेवरऽआपृथिव्याऽइळायास्पदेसुदिनत्वेऽअह्नां । दृषद्वत्यांमानुषऽआप
यायांसरस्वत्यांरेवदग्नेदिदीहि ॥ इळामग्ने० ॥ २३ ॥ (३।२।१२) अग्नेसहस्वपृतनाऽअभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तरन्नरा
तीर्वर्चोधायज्ञवाहसे ॥ अग्नऽइळासमिध्यसेवीतिहोत्रोऽअमर्त्यः । जुषस्वसूनोऽअध्वरं⁺ ॥ अग्नेद्युम्नेनजागृवेसहसःसू
नवाहुत । एदंबर्हिःसदोमम ॥ अग्नेविश्वेभिरग्निभिर्देवेभिर्महयागिरः । यज्ञेषुयऽउचायवः ॥ अग्नेदादाशुषेरयिंवीरवं
तंपरीणसं । शिशीहिनःसूनुमतः ॥ २४ ॥ (३।२।१३) अग्नेदिवःसूनुरसिप्रचेतास्तनापृथिव्याऽउतविश्ववेदाः । ऋधग्दे
वाँऽइहयजाचिकित्वः ॥ अग्निःसनोतिवीर्याणिविद्वान्त्सनोतिवाजममृतायभूषन् । सनोदेवाँऽएहवहापुरुक्षो ॥ अग्नि
र्द्यावापृथिवीविश्वजन्येऽआभातिदेवीऽअमृतेऽअमूरः । क्षयन्वाजैःपुरुश्चंद्रोनमोभिः ॥ अग्नऽइंद्रश्चदाशुषोदुरोणेसुता
वतोयज्ञमिहोपयातं । अमर्धंतासोमपेयायदेवा ॥ अग्नेऽअपांसमिध्यसेदुरोणेनित्यःसूनोसहसोजातवेदः । सधस्था

(३।२।१२) अग्नेसहस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निर्गायत्रीआद्यानुष्टुप् । (३।२।१३) अग्नेदिवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्य गाथिनोविश्वामित्रोग्निश्चतुर्थ्याइंद्राग्नीविराट् ।

कर्मं मंडलं ३

८ ३अ १ अनु. २

॥ ७ ॥

निमृहर्यमानऽऊती⁺ ॥ २५ ॥ (३।२।१४) वैश्वानरंमनसाग्निंनिचाय्याहविष्मंतोऽअनुषत्यंस्वर्विदं । सुदानुंदेवं
रथिरंवसूयवोगीर्भीरण्वंकुशिकासोहवामहे ॥ तंशुभ्रमग्निमवसेहवामहेवैश्वानरंमातरिश्वानमुक्थ्यं । बृहस्पतिंमनु
षोदेवतातयेविप्रंश्रोतारमतिथिंरघुष्यदं ॥ अश्वोनक्रंदन्जनिभिःसमिध्यतेवैश्वानरःकुशिकेभिर्युगेयुगे । सनोऽअग्निः
सुवीर्यंस्वश्व्यंदधातुरत्नममृतेषुजागृविः ॥ प्रयंतुवाजास्तविषीभिरग्नयःशुभेसंमिश्लाःपृषतीरयुक्षत । बृहदुक्षोमरुतो
विश्ववेदसःप्रवेपयंतिपर्वताँऽअदाभ्याः ॥ अग्निश्रियोमरुतोविश्वकृष्टयऽआत्वेषमुग्रमवऽईमहेवयं । तेस्वानिनोरुद्रि
यावर्षनिर्णिजःसिंहानहेषक्रतवःसुदानवः ॥ २६ ॥ व्रातंव्रातंगणंगणंसुशस्तिभिरग्नेर्भामंमरुतामोजऽईमहे । पृषदश्वासो
ऽअनवभ्रराधसोगंतारोयज्ञंविदथेषुधीराः ॥ अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदाघृतंमेचक्षुरमृतंमऽआसन् । अर्कस्त्रिधातू
रजसोविमानोजस्रोघर्मोहविरस्मिनाम ॥ त्रिभिःपवित्रैरपुपोध्य१र्कंहृदामतिंज्योतिरनुप्रजानन् । वर्षिष्ठंरत्नमकृतस्व
धाभिरादिद्द्यावापृथिवीपर्यपश्यत् ॥ शतधारमुत्समक्षीयमाणंविपश्चितंपितरंवक्त्वानां । मेळिंमदंतंपित्रोरुपस्थेतंरो
दसीपिपृतंसत्यवाचं ॥ २७ ॥ (३।२।१५) प्रवोवाजाऽअभिद्यवोहविष्मंतोघृताच्या । देवान्जिगातिसुम्नयुः⁺ ॥ ॥ ७ ॥

(३।२।१४) वैश्वानरमितिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रःआद्यानांतिसृणांवैश्वानरोग्निश्चतुर्थ्यादितिसृणांमरुतःसप्तम्यष्टम्योरात्मा
अंत्यायाउपाध्यायःआद्याःषड्जगत्योंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः । (३।२।१५) प्रवोवाजाइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निःआद्याया

ईळेऽअग्निंविपश्चितंगिरायज्ञस्यसाधनं । श्रुष्टीवानंधितावानं ॥ अग्नेशकेमतेवयंयमंदेवस्यवाजिनः । अतिद्वेषांसित
रेम ॥ समिध्यमानोऽअध्वरे३ग्निःपावकऽईड्यः । शोचिष्केशस्तमीमहे ॥ पृथुपाजाऽअमर्त्योघृतनिर्णिक्स्वाहुतः ।
अग्निर्यज्ञस्यहव्यवाट्⁺ ॥ २८ ॥ तंसबाधोयतस्रुचऽइत्थाधियायज्ञवंतः । आचक्रुरग्निमूतये ॥ होतादेवोऽअमर्त्यः
पुरस्तादेतिमायया । विदथानिप्रचोदयन् ॥ वाजीवाजेषुधीयतेध्वरेषुप्रणीयते । विप्रोयज्ञस्यसाधनः ॥ धियाचक्रेव
रेण्योभूतानांगर्भमादधे । दक्षस्यपितरंतना ॥ नित्वादधेवरेण्यंदक्षस्येळासहस्कृत । अग्नेसुदीतिमुशिजं ॥ २९ ॥
अग्निंयंतुरमप्तुरमृतस्ययोगेवनुषः । विप्रावाजैःसमिंधते ॥ ऊर्जोनपातमध्वरेदीदिवांसमुपद्यवि । अग्निमीळेकविक्र
तुं ॥ ईळेन्योनमस्यस्तिरस्तमांसिदर्शतः । समग्निरिध्यतेवृषा ॥ वृषोऽअग्निःसमिध्यतेश्वोनदेववाहनः । तंहविष्मंत
ऽईळते ॥ वृषणंत्वावयंवृषन्वृषणःसमिधीमहि । अग्नेदीद्यतंबृहत्⁺ ॥ ३० ॥ (३।२।१६) अग्नेजुषस्वनोहविःपुरो
ळाशंजातवेदः । प्रातःसावेधियावसो ॥ पुरोळाऽअग्नेपचतस्तुभ्यंवाघापरिष्कृतः । तंजुषस्वयविष्ठ्य ॥ अग्नेवीहिपु
रोळाशमाहुतंतिरोऽअह्न्यं । सहसःसूनुरस्यध्वरेहितः⁺ ॥ माध्यंदिनेसवनेजातवेदःपुरोळाशमिहकवेजुषस्व । अग्नेय
ह्वस्यतवभागधेयंनप्रमिनंतिविदथेषुधीराः ॥ अग्नेतृतीयेसवनेहिकानिषःपुरोळाशंसहसःसूनवाहुतं । अथादेवेष्वध्वरं

ऋतवोवागायत्री । (३।२।१६) अग्नेजुषस्वेतिषडृचस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोग्निर्गायत्रीतृतीयोष्णिक्चतुर्थीत्रिष्टुप्पंचमीजगती ।

विपन्यया धारवंतममृतेषु जागृविं ॥ अग्ने वृधान आहुतिं पुरोळाशं जातवेदः । जुषस्व तिरोऽअह्न्यं ॥ ३१ ॥ (३।२।१७)
अस्तीदमधिमंथनमस्ति प्रजननंकृतं । एतां विश्पत्नीमाभराग्निं मंथाम पूर्वथा ॥ अरण्योर्निहितो जातवेदा गर्भऽइव सुधि
तो गर्भिणीषु । दिवेदिवऽईड्यो जागृवद्भिर्हविष्मद्भिर्मनुष्येभिरग्निः ॥ उत्तानायामवभरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता
वृषणं जजान । अरुषस्तूपो रुशदस्य पाजऽइळायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट ॥ इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्याऽअधि । जा
तवेदो निधीमह्यग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥ मंथता नरः कविमद्वयंतं प्रचेतसममृतं सुप्रतीकं । यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादग्निं नरो ज
नयता सुशेवं ॥ ३२ ॥ यदी मंथंति बाहुभिर्वि रोचतेऽश्वो न वाज्यरुषो वनेष्वा । चित्रो न यामन्नश्विनोरनिवृतः परि वृण
क्त्यश्मनस्तृणा दहन् ॥ जातो अग्नी रोचते चेकितानो वाजी विप्रः कविशस्तः सुदानुः । यं देवासऽईड्यं विश्वविदं हव्यवा
हमदधुरध्वरेषु ॥ सीद होतः स्वऽउ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यज
माने वयो धाः ॥ कृणोत धूमं वृषणं सखायोऽस्रेधंतऽइतन वाजमच्छ । अयमग्निः पृतनाषाट् सुवीरो येन देवासो असहंत
दस्यून् ॥ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः । तं जानन्नग्नऽआसीदाथा नो वर्धया गिरः ॥ ३३ ॥ तनूनपा

(३।२।१७) अस्तीदमिति षोळशर्चस्य सूक्तस्य गाथिनो विश्वामित्रोग्निस्त्रिष्टुप् (पंचम्याऋत्विजो वा) आद्यचतुर्थीदशमीद्वादश्योनुष्टु
भः षष्ठ्येकादशीपंचदश्यो जगत्यः ।

दुच्यते गर्भऽआसुरो नराशंसो भवति यद्विजायते । मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वातस्य सर्गोऽअभवत्सरीमणि ॥ सुनि
र्मथा निर्मथितः सुनिधा निहितः कविः । अग्ने स्वध्वरा कृणु देवान्देवयते यज ॥ अजीजनन्नमृतं मर्त्यासोऽस्रेमाणं तरणिं वी
ळुजंभं । दश स्वसारोऽअग्रुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभंते ॥ प्र सप्तहोता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोचदूध
नि । न नि मिषति सुरणो दिवेदिवे यदसुरस्य जठरादजायत ॥ अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा ब्रह्मणो विश्वमिद्वि
दुः । द्युम्नवद्ब्रह्म कुशिकासऽएरिरऽएकएको दमेऽअग्निं समीधिरे ॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञेऽअस्मिन्होतश्चिकित्वोऽवृणी
महीह । ध्रुवमया ध्रुवमुताशमिष्ठाः प्रजानन्विद्वाँऽउप याहि सोमं ॥ ३४ ॥ ॥ इति तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

तृतीयाष्टके सूक्तानि १२२ ऋचः १२०९

सप्तदशाध्याये वर्गाः ३४ सूक्तानि २३ ऋचः १७६ ॥ त्यागः ॥ अग्नयइदं. ११ यूपायेदं. ५ यूपेभ्यं. ५ व्रश्चनाय. १ अग्नय. २७ इंद्राग्निभ्या. ९ अग्नय. ४२ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. ८ पुरीष्येभ्योग्निभ्य. अग्नय. १४ अग्नींद्राभ्यामि. अग्नय. वैश्वानरायाग्नय. ३ मरुद्भ्योग्निभ्य. ३ आत्मन. २ उपाध्यायाये. अग्नय. ३७ ॥ इतितृतीयेप्रथमः ॥ १ ॥ (१ आदित्यारुद्रा-इत्यस्याअष्टम्याविश्वेदेवता ।)

इच्छंतिद्व्यधिकैंद्रंशासत्कुशिकोविश्वामित्रएववा श्रुतेरिंद्रसोमंत्र्यूनाप्रपर्वतानांसप्तोनासंवादोनदीभिर्विश्वामि
त्रस्योक्तितीर्षोस्तत्रनदीवाक्यैश्चतुर्थीषष्ठ्यष्टमीदशम्यः षष्ठीसप्तम्योस्त्विंद्रस्तुतिरंत्यानुष्टुबिंद्रःपूर्भिदेकादशंति
ष्ठाहरीइमामूषूपांत्यांघोरोपश्यत्सानिर्दहेच्छस्यमानेतिश्रूयतेवात्रंहत्यायगायत्रमंत्यानुष्टुबभितष्टेवदशप्रजाप
तिःसर्वैश्वामित्रोवाच्योवाद्वौवातौनवैकोपींद्रंमतिर्नव ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (३।३।१) इच्छंतित्वासोम्यासःसखायःसुन्वंतिसोमंदधतिप्रयांसि । तितिक्षंतेऽअभिशस्तिंज
नानामिंद्रत्वदाकश्चनहिप्रकेतः+ ॥ नतेदूरेपरमाचिद्रजांस्यातुप्रयाहिहरिवोहरिभ्यां । स्थिरायवृष्णेसवनाकृतेमायु
क्ताग्रावाणःसमिधानेऽअग्नौ+ ॥ इंद्रःसुशिप्रोमघवातरुत्रोमहाव्रातस्तुविकूर्मिर्ऋघावान् । यदुग्रोधाबाधितोमर्त्येषुक्वं१
त्यातेवृषभवीर्याणि ॥ त्वंहिष्माच्यावयन्नच्युतान्येकोवृत्राचरसिजिघ्नमानः । तवद्यावापृथिवीपर्वतासोनुव्रतायनि
मितेवतस्थुः ॥ उताभयेपुरुहूतश्रवोभिरेकोदृह्ळमवदोवृत्रहासन् । इमेचिदिंद्ररोदसीऽअपारेयत्संगृभ्णामघवन्काशि
रित्ते ॥ १ ॥ प्रसूनऽइंद्रप्रवताहरिभ्यांप्रतेवज्रःप्रमृणन्नेतुशत्रून् । जहिप्रतीचोऽअनूचःपराचोविश्वंसत्यंकृणुहिविष्टम
स्तु ॥ यस्मैधायुरदधामर्त्यायाभक्तंचिद्भजतेगेह्यं१सः । भद्रातऽइंद्रसुमतिर्घृताचीसहस्रदानापुरुहूतरातिः+ ॥

(३।३।१) इच्छंतित्वेतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

सहदानुंपुरुहूतक्षियंतमहस्तमिंद्रसंपिणक्कुणारुं । अभिवृत्रंवर्धमानंपियारुमपादमिंद्रतवसाजघंथ ॥ निसा
मनामिषिरामिंद्रभूमिंमहीमपारांसदनेससत्थ । अस्तभ्नाद्द्यांवृषभोऽअंतरिक्षमर्षन्त्वापस्त्वयेहप्रसूताः ॥ अलातृणो
वलऽइंद्रव्रजोगोःपुराहंतोर्भयमानोव्यार । सुगान्पथोऽअकृणोन्निरजेगाःप्रावन्वाणीःपुरुहूतंधमंतीः ॥ २ ॥
एकोद्वेवसुमतीसमीचीऽइंद्रऽआपप्रौपृथिवीमुतद्यां । उतांतरिक्षादभिनःसमीकऽइषोरथीसयुजःशूरवाजान् ॥ दि
शःसूर्योनमिनातिप्रदिष्टादिवेदिवेहर्यश्वप्रसूताः । संयदानळध्वनऽआदिदश्वैर्विमोचनंकृणुतेतत्त्वस्य ॥ दिदृक्षंतऽउ
षसोयामन्नक्तोर्विवस्वत्यामहिचित्रमनीकं । विश्वेजानंतिमहिनायदागादिंद्रस्यकर्मसुकृतापुरूणि ॥ महिज्योतिर्निहि
तंवक्षणास्वामापक्वंचरतिबिभ्रतीगौः । विश्वंस्वाद्मसंभृतमुस्रियायांयत्सीमिंद्रोऽअदधाद्भोजनाय ॥ इंद्रदृह्ययामको
शाऽअभूवन्यज्ञायशिक्षगृणतेसखिभ्यः । दुर्मायवोदुरेवामर्त्यासोनिषंगिणोरिपवोहंत्वासः ॥ ३ ॥ संघोषःशृण्वेवमैर
मित्रैर्जहीन्येष्वशनिंतपिष्ठां । वृश्चेमधस्ताद्विरुजासहस्वजहिरक्षोमघवन्रंधयस्व ॥ उद्वृहरक्षःसहमूलमिंद्रवृश्चामध्यंप्र
त्यग्रंशृणीहि । आकीवतःसललूकंचकर्थब्रह्मद्विषेतपुषिंहेतिमस्य ॥ स्वस्तयेवाजिभिश्चप्रणेतःसंयन्महीरिषऽआसत्सि
पूर्वीः । रायोवंतारोबृहतःस्यामास्मेऽअस्तुभगऽइंद्रप्रजावान् ॥ आनोभरभगमिंद्रद्युमंतंनितेदेष्णस्यधीमहिप्ररेके ।
ऊर्वऽइवपप्रथेकामोऽअस्मेतमापृणवसुपतेवसूनां ॥ इमंकामंमंदयागोभिरश्वैश्चंद्रवताराधसापप्रथश्च । स्वर्यवोमति

भिस्तुभ्यंविप्राऽइंद्रायवाहःकुशिकासोऽअक्रन् ॥ आनोगोत्रादर्दृहिगोपतेगाःसमस्मभ्यंसनयोयंतुवाजाः । दिवक्षाऽ
असिवृषभसत्यशुष्मोस्मभ्यंसुमघवन्बोधिगोदाः+ ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ । शृण्वंतमुग्रमू
तयेसमत्सुघ्नंतंवृत्राणिसंजितंधनानां ॥ ४ ॥ (३।३।२) शासद्वह्निर्दुहितुर्नप्त्यंगाद्विद्वाँऽऋतस्यदीधितिंसपर्यन् ।
पितायत्रदुहितुःसेकमृंजन्त्संशग्म्येनमनसादधन्वे+ ॥ नजामयेतान्वोरिक्थमारैक्चकारगर्भंसनितुर्निधानं । यदी
मातरोजनयंतवह्निमन्यःकर्तासुकृतोरन्यऽऋंधन्+ ॥ अग्निर्जज्ञेजुह्वा३रेजमानोमहस्पुत्राँऽअरुषस्यप्रयक्षे । महान्ग
र्भोमह्याजातमेषांमहीप्रवृद्धर्यश्वस्ययज्ञैः+ ॥ अभिजैत्रीरसचंतस्पृधानंमहिज्योतिस्तमसोनिरजानन् । तंजानतीःप्र
त्युदायन्नुषासःपतिर्गवामभवदेकऽइंद्रः ॥ वीळौसतीरभिधीराऽअतृंदन्प्राचाहिन्वन्मनसासप्तविप्राः । विश्वामविंद
न्पथ्यामृतस्यप्रजानन्नित्तानमसाविवेश ॥ ५ ॥ विदद्यदीसरमारुग्णमद्रेर्महिपाथःपूर्व्यंसध्र्यक्कः । अग्रंनयत्सुपद्यक्षरा
णामच्छारवंप्रथमाजानतीगात् ॥ अगच्छदुविप्रतमःसखीयन्नसूदयत्सुकृतेगर्भमद्रिः । ससानमर्योयुवभिर्मखस्यन्नथा
भवदंगिराःसद्योऽअर्चन् ॥ सतःसतःप्रतिमानंपुरोभूर्विश्वावेदजनिमाहंतिशुष्णं । प्रणोदिवःपदवीर्गव्युरर्चन्त्सखास
खीँऽरमुंचन्निरवद्यात्+ ॥ निर्गव्यतामनसासेदुरर्कैःकृण्वानासोऽअमृतत्वायगातुं । इदंचिन्नुसदनंभूर्येषांयेनमासाँऽ

(३।३।२) शासद्वह्निरितिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यैषीरथिःकुशिकइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

॥ १० ॥

असिषासन्नृतेन ॥ संपश्यमानाऽअमदन्नभिस्वंपयःप्रत्नस्यरेतसोदुघानाः । विरोदसीऽअतपद्घोषऽएषांजातेनिष्ठाम
दधुर्गोषुवीरान्+ ॥ ६ ॥ सजातेभिर्वृत्रहासेदुहव्यैरुदुस्रियाऽअसृजदिंद्रोऽअर्कैः । उरूच्यस्मैघृतवद्भरंतीमधुस्वाद्म
दुदुहेजेन्यागौः+ ॥ पित्रेचिच्चक्रुःसदनंसमस्मैमहित्विषीमत्सुकृतोविहिख्यन् । विष्कभ्नंतःस्कंभनेनाजनित्रीऽआसी
नाऽऊर्ध्वंरभसंविमिन्वन् ॥ महीयदिधिषणाशिश्नथेधात्सद्योवृधंविभ्वं१रोदस्योः । गिरोयस्मिन्ननवद्याःसमीचीर्वि
श्वाऽइंद्रायतविषीरनुत्ताः ॥ मह्यातेसख्यंवश्मिशक्तीरावृत्रघ्नेनियुतोयंतिपूर्वीः । महिस्तोत्रमवऽआगन्मसूरेरस्माकंसुम
घवन्बोधिगोपाः+ ॥ महिक्षेत्रंपुरुश्चंद्रंविविद्वानादित्सखिभ्यश्चरथंसमैरत् । इंद्रोनृभिरजनद्दीद्यानःसाकंसूर्यमुषसंगा
तुमग्निं+ ॥ ७ ॥ अपश्चिदेषविभ्वो३दमूनाःप्रसध्रीचीरसृजद्विश्वश्चंद्राः । मध्वःपुनानाःकविभिःपवित्रैर्द्युभिर्हिन्वंत्य
क्तुभिर्धनुत्रीः ॥ अनुकृष्णेवसुधितीजिहातेऽउभेसूर्यस्यमंहनायजत्रे । परियत्तेमहिमानंवृजध्यैसखायऽइंद्रकाम्याऽ
ऋजिप्याः+ ॥ पतिर्भववृत्रहन्त्सूनृतानांगिरांविश्वायुर्वृषभोवयोधाः । आनोगहिसख्येभिःशिवेभिर्महान्महीभिरू
तिभिःसरण्यन्+ ॥ तमंगिरस्वन्नमसासपर्यन्नव्यंकृणोमिसन्यसेपुराजां । द्रुहोवियाहिबहुलाऽअदेवीःस्वश्चनोमघव
न्त्सातयेधाः ॥ मिहःपावकाःप्रतताऽअभूवन्त्स्वस्तिनःपिपृहिपारमासां । इंद्रत्वंरथिरःपाहिनोरिषोमक्षूमक्षूकृणुहि
गोजितोनः ॥ अदेदिष्टवृत्रहागोपतिर्गाऽअंतःकृष्णाँऽअरुषैर्धामभिर्गात् । प्रसूनृतादिशमानऽऋतेनदुरश्चविश्वाऽअ

वृणोदपस्वाः+ ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रं० ॥ ८ ॥ (३।३।३) इंद्रसोमंसोमपतेपिबेमंमाध्यंदिनंसवनंचारुयत्ते ।
प्रपुथ्याशिप्रेमघवन्नृजीषिन्विमुच्याहरीऽइहमादयस्व ॥ गवाशिरंमंथिनमिंद्रशुक्रंपिबासोमंररिमातेमदाय । ब्रह्मकृ
तामारुतेनागणेनसजोषारुद्रैस्तृपदावृषस्व ॥ येतेशुष्मंयेतविषीमवर्धन्नर्चंतऽइंद्रमरुतस्तऽओजः । माध्यंदिनेसवनेव
॥ ११ ॥ ज्रहस्तपिबारुद्रेभिःसगणःसुशिप्र ॥ तऽइन्न्वस्यमधुमद्विविप्रऽइंद्रस्यशर्धोमरुतोयऽआसन् । येभिर्वृत्रस्येषितोविवेदा
मर्मणोमन्यमानस्यमर्मं ॥ मनुष्वदिंद्रसवनंजुषाणःपिबासोमंशश्वतेवीर्याय । सऽआववृत्स्वहर्यश्वयज्ञैःसरण्युभिरपोऽ
अर्णासिसर्षि ॥ ९ ॥ त्वमपोयद्धवृत्रंजघन्वाँऽअत्याँऽइवप्रासृजःसर्तवाजौ । शयानमिंद्रचरतावधेनवव्रिवांसंपरिदे
वीरदेवं ॥ यजामऽइन्नमसावृद्धमिंद्रंबृहंतमृष्वमजरंयुवानं । यस्यप्रियेममतुर्यज्ञियस्यनरोदसीमहिमानंममाते ॥ इं
द्रस्यकर्मसुकृतापुरूणिव्रतानिदेवानमिनंतिविश्वे । दाधारयःपृथिवींद्यामुतेमांजजानसूर्यमुषसंसुदंसाः ॥ अद्रोघसत्यं
तवतन्महित्वंसद्योयज्जातोऽअपिबोहसोमं : नद्यावऽइंद्रतवसस्तऽओजोनाहानमासाःशरदोवरंत ॥ त्वंसद्योऽअपि
वोजातऽइंद्रमदायसोमंपरमेव्योमन् । यद्धद्यावापृथिवीऽआविवेशीरथाभवःपूर्व्यःकारुधायाः ॥ १० ॥ अहन्नहिंप ॥ ११ ॥
रिशयानमर्णऽओजायमानंतुविजाततव्यान् । नतेमहित्वमनुभूदधद्यौर्यदन्ययास्फिग्या३क्षामवस्थाः ॥ यज्ञोहितंऽ

(३।३।३) इंद्रसोममितिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इंद्रवर्धनोभूदुतप्रियःसुतसोमोमियेधः । यज्ञेनयज्ञमवयज्ञियःसन्यज्ञस्तेवज्रमहिहत्यऽआवत् ॥ यज्ञेनेंद्रमवसाचक्रेऽ
अर्वागैनंसुम्नायनव्यसेववृत्यां । यःस्तोमेभिर्वावृधेपूर्व्येभिर्योमध्यमेभिरुतनूतनेभिः ॥ विवेषयन्मांधिषणाजजानस्त
वैपुरापार्यादिंद्रमह्नः । अंहसोयत्रपीपरद्यथानोनावेवयांतमुभयेहवंते ॥ आपूर्णोऽअस्यकलशःस्वाहासेक्तेवकोशंसिसि
चेपिबध्यै । समुप्रियाऽआववृत्रन्मदायप्रदक्षिणिदभिसोमासऽइंद्रं ॥ नत्वागभीरःपुरुहूतसिंधुर्नाद्रयःपरिषंतोवरंत ।
इत्थासखिभ्यऽइषितोयदिंद्राहृळ्हंचिदरुजोभव्यमूर्वं+ ॥ शुनंहुवेम० ॥ ११ ॥ (३।३।४) प्रपर्वतानामुशतीऽउप
स्थादश्वेऽइवविषितेहासमाने । गावेवशुभ्रेमातरारिहाणेविपाट्छुतुद्रीपयसाजवेते ॥ इंद्रेषितेप्रसवंभिक्षमाणेऽअ
च्छासमुद्रंरथ्येवयाथः । समाराणेऽऊर्मिभिःपिन्वमानेऽअन्यावामन्यामप्येतिशुभ्रे ॥ अच्छासिंधुंमातृतमामयासं
विपाशमुर्वींसुभगामगन्म । वत्सामिवमातरासंरिहाणेसमानंयोनिमनुसंचरंती ॥ एनावयंपयसापिन्वमानाऽअनुयो
निंदेवकृतंचरंतीः । नवर्तवेप्रसवःसर्गतक्तःकिंयुर्विप्रोनद्योजोहवीति ॥ रमध्वंमेवचसेसोम्यायऽऋतावरीरुपमुहूर्त
मेवैः । प्रसिंधुमच्छाबृहतीमनीषावस्युरह्वेकुशिकस्यसूनुः+ ॥ १२ ॥ इंद्रोऽअस्माँऽअरदद्वज्रबाहुरपाहन्वृत्रंपरिधिं

(३।३।४) प्रपर्वतानामितित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रःचतुर्थीषष्ठ्यष्टमीदशमीनांनदीऋषकानद्योदेवताःएनावयमेतद्वच
आतेकारोरितितिसृणांविश्वामित्रोदेवताइंद्रोअस्मानितिद्वयोरिंद्रस्त्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् ।

नदीनां । देवोनयत्सवितासुपाणिस्तस्यवयंप्रसवेयामऽउर्वीः+ ॥ प्रवाच्यंशश्वधावीर्यं१तदिंद्रस्यकर्मयदहिंविवृश्चत् ।
विवज्रेणपरिषदोजघानायन्नापोयनमिच्छमानाः ॥ एतद्वचोजरितर्मापिमृष्ठाऽआयत्तेघोषानुत्तरायुगानि । उक्थेषु
कारोप्रतिनोजुषस्वमानोनिकःपुरुषत्रानमस्ते ॥ ओषुस्वसारःकारवेशृणोतययौवोदूरादनसारथेन । निषूनमध्वंभव
॥ १२ ॥ तासुपाराऽअधोऽअक्षाःसिंधवःस्रोत्याभिः ॥ आतेकारोशृणवामावचांसिययाथदूरादनसारथेन । नितेनंसैपी
प्यानेवयोषामर्यायेवकन्याशश्वचैते ॥ १३ ॥ यदंगत्वाभरताःसंतरेयुर्गव्यन्ग्रामऽइषितऽइंद्रजूतः । अर्षादहप्र
सवःसर्गतक्तऽआवोवृणेसुमतिंयज्ञियानां ॥ अतारिषुर्भरतागव्यवःसमभक्तविप्रःसुमतिंनदीनां । प्रपिन्वध्वमिषयं
तीःसुराधाऽआवक्षणाःपृणध्वंयातशीभं ॥ उद्वऽऊर्मिःशम्याहंत्वापोयोक्त्राणिमुंचत । मादुष्कृतौव्येनसाघ्न्यौशूनमा
रतां ॥ १४ ॥ (३।३।५) इंद्रःपूर्भिदातिरद्दासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानोविशत्रून् । ब्रह्मजूतस्तन्वावावृधानोभूरिदात्र
ऽआपृणद्रोदसीऽउभे+ ॥ मखस्यंतेतविषस्यप्रजूतिमियर्मिवाचममृतायभूषन् । इंद्रक्षितीनामसिमानुषीणांविशांदैवी ॥ १२ ॥
नामुतपूर्वयावा ॥ इंद्रोवृत्रमवृणोच्छर्धनीतिःप्रमायिनाममिनाद्वर्पणीतिः । अहन्व्यंसमुशधग्वनेष्वाविर्धेनाऽअकृ
णोद्राम्याणां ॥ इंद्रःस्वर्षाजनयन्नहानिजिगायोशिग्भिःपृतनाऽअभिष्टिः । प्रारोचयन्मनवेकेतुमह्नामविंदज्ज्योतिर्बृ

(३।३।५) इंद्रःपूर्भिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हतेरणाय ॥ इंद्रस्तुजोबर्हणाऽआविवेशनृवद्दधानोनर्यापुरूणि । अचेतयद्धियऽइमाजरित्रेप्रेमंवर्णमतिरच्छुक्रमासां
॥ १५ ॥ महोमहानिपनयंत्यस्येंद्रस्यकर्मसुकृतापुरूणि ।। वृजनेनवृजिनान्संपिपेषमायाभिर्दस्यूँरभिभूत्योजाः ॥ यु
धेंद्रोमह्नावरिवश्चकारदेवेभ्यःसत्पतिश्चर्षणिप्राः । विवस्वतःसदनेऽअस्यतानिविप्राऽउक्थेभिःकवयोगृणंति ॥ सत्रा
साहंवरेण्यंसहोदांससवांसंस्वरपश्चदेवीः ।। ससानयःपृथिवींद्यामुतेमामिंद्रंमदंत्यनुधीरणासः ॥ ससानात्याँऽउतसूर्यं
ससानेंद्रःससानपुरुभोजसंगां । हिरण्ययमुतभोगंससानहत्वीदस्यून्प्रार्यंवर्णमावत् ॥ इंद्रऽओषधीरसनोदहानिवन
स्पतीँरसनोदंतरिक्षं । विभेदवलंनुनुदेविवाचोथाभवद्दमिताभिक्रतूनां ॥ शुनंहुवेम० ॥ १६ ॥ (३।३।६) तिष्ठा
हरीरथऽआयुज्यमानायाहिवायुर्ननियुतोनोऽअच्छ । पिबास्यंधोऽअभिसृष्टोऽअस्मेऽइंद्रस्वाहाररिमातेमदाय ॥ उपा
जिरापुरुहूतायसप्तीहरीरथस्यधूर्ष्वायुनज्मि ।। द्रवद्यथासंभृतंविश्वतश्चिदुपेमंयज्ञमावहातऽइंद्रं ॥ उपोनयस्ववृषणा
तपुष्पोतेमवत्वंवृषभस्वधावः । ग्रसेतामश्वाविमुचेहशोणादिवेदिवेसदृशीरद्धिधानाः+ ॥ ब्रह्मणातेब्रह्मयुजायुनज्मि
हरीसखायासधमादऽआशू । स्थिरंरथंसुखमिंद्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्वाँऽउपयाहिसोमं ॥ मातेहरीवृषणावीतपृष्ठानि
रीरमन्यजमानासाऽअन्ये । अत्यायाहिशश्वतोवयंतेरंसुतेभिःकृणवामसोमैः ॥ १७ ॥ तवायंसोमस्त्वमेह्यर्वाङ्शश्व

(३।३।६) तिष्ठाहरीइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्तमंसुमनाऽअस्यपाहि । अस्मिन्यज्ञेबर्हिष्यानिषद्यादधिष्वेमंजठरऽइंदुमिंद्र ॥ स्तीर्णंतेबर्हिःसुतऽइंद्रसोमःकृताधाना
ऽअत्तवेतेहरिभ्यां । तदोकसेपुरुशाकायवृष्णेमरुत्वतेतुभ्यंराताहवींषि ॥ इमंनरःपर्वतास्तुभ्यमापःसमिंद्रगोभिर्मधु
मंतमक्रन् । तस्यागत्यासुमनाऽऋष्वपाहिप्रजानन्विद्वान्पथ्या३ अनुस्वाः+ ॥ याँऽआभजोमरुतऽइंद्रसोमेयेत्वामवर्ध
न्नभवन्गणस्ते । तेभिरेतंसजोषावावशानो३ग्नेःपिबजिह्वयासोममिंद्र ॥ इंद्रपिबस्वधयाचित्सुतस्याग्नेर्वापाहिजिह्वया
यजत्र । अध्वर्योर्वाप्रयतंशक्रहस्ताद्धोतुर्वायज्ञंहविषोजुषस्व ॥ शुनंहुवेम० ॥ १८ ॥ (३।३।७) इमामूषुप्रभृतिंसा
तयेधाःशश्वच्छश्वदूतिभिर्यादमानः । सुतेसुतेवावृधेवर्धनेभिर्यःकर्मभिर्महद्भिःसुश्रुतोभूत्+ ॥ इंद्रायसोमाःप्रदिवो
विदानाऽऋभुर्येभिर्वृषपर्वाविहायाः । प्रयम्यमानान्प्रतिषूगृभायेंद्रपिबवृषधूतस्यवृष्णः ॥ पिबावर्धस्वतवघासुतास
ऽइंद्रसोमासःप्रथमाऽउतेमे । यथापिबःपूर्व्याँऽइंद्रसोमाँऽएवापाहिपन्योऽअद्यानवीयान् ॥ महाँऽअमत्रोवृजनेविर
प्श्युग्रंशवःपत्यतेधृष्ण्वोजः । नाहविव्याचपृथिवीचनैनंयत्सोमासोहर्यश्वममंदन् ॥ महाँऽउग्रोवावृधेवीर्यायसमा
चक्रेवृषभःकाव्येन । इंद्रोभगोवाजदाऽअस्यगावःप्रजायंतेदक्षिणाऽअस्यपूर्वीः+ ॥ १९ ॥ प्रयत्सिंधवःप्रसवंयथाय
न्नापःसमुद्रंरथ्येवजग्मुः ॥ अतश्चिदिंद्रःसदसोवरीयान्यदींसोमःपृणातिदुग्धोऽअंशुः+ ॥ समुद्रेणसिंधवोयादमानाऽ

(३।३।७) इमामूष्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रोदशम्याआंगिरसोघोरइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इंद्रायसोमंसुषुतंभरंतः । अंशुंदुहंतिहस्तिनोभरित्रैर्मध्वःपुनंतिधारयापवित्रैः ॥ ह्रदाऽइवकुक्षयःसोमधानाःसमींवि
व्याचसवनापुरूणि । अन्नायदिंद्रःप्रथमाव्याशवृत्रंजघन्वाँऽअवृणीतसोमं ॥ आतूभरमाकिरेतत्परिष्ठाद्विद्माहित्वा
वसुपतिंवसूनां । इंद्रयत्तेमाहिनंदत्रमस्त्यस्मभ्यंतद्धर्यश्वप्रयंधि ॥ अस्मेप्रयंधिमघवन्नृजीषिन्निंद्ररायोविश्ववारस्यभूरेः ।
अस्मेशतंशरदोजीवसेधाऽअस्मेऽवीरान्छश्वतऽइंद्रशिप्रिन् ॥ शुनंहुवेम० ॥ २० ॥ (३।३।८) वार्त्रहत्यायशवसेपृ
तनाषाह्यायच । इंद्रत्वावर्तयामसि ॥ अर्वाचीनंसुतेमनऽउतचक्षुःशतक्रतो । इंद्रकृण्वंतुवाघतः ॥ नामानितेशतक्र
तोविश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इंद्राभिमातिषाह्ये ॥ पुरुष्टुतस्यधामभिःशतेनमहयामसि । इंद्रस्यचर्षणीधृतः ॥ इंद्रंवृत्रा
यहंतवेपुरुहूतमुपब्रुवे । भरेषुवाजसातये ॥ २१ ॥ वाजेषुसासहिर्भवत्वामीमहेशतक्रतो । इंद्रवृत्रायहंतवे ॥ द्युम्नेषु
पृतनाज्येपृत्सुतूर्षुश्रवःसुच । इंद्रसाक्ष्वाभिमातिषु ॥ शुष्मिन्तमंनऊतयेद्युम्निनंपाहिजागृविं । इंद्रसोमंशतक्रतो ॥
इंद्रियाणिशतक्रतोयातेजनेषुपंचसु । इंद्रतानितऽआवृणे ॥ अगन्निंद्रश्रवोबृहद्द्युम्नंदधिष्वदुष्टरं । उत्तेशुष्मंतिरामसि ॥
अर्वावतोनऽआगह्यथोशक्रपरावतः । उलोकोयस्तेऽअद्रिवऽइंद्रेहततऽआगहि ॥ २२ ॥ (३।३।९) अभितष्टेवदी

(३।३।८) वार्त्रहत्यायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रोगायत्रीअंत्यानुष्टुप् । (३।३।९) अभितष्टेवेतिदशर्चस्यसूक्तस्य
वैश्वामित्रःप्रजापतिरिंद्रस्त्रिष्टुप् (वाच्यःप्रजापतिर्वाविश्वामित्रोवा) ।

धयामनीषामत्योनवाजीसुधुरोजिहानः । अभिप्रियाणिमर्मृशत्पराणिकवीँरिच्छामिसंदृशेसुमेधाः+ ॥ इनोतपृच्छ
जनिमाकवीनांमनोधृतःसुकृतस्तक्षतद्यां । इमाउतेप्रण्यो३वर्धमानामनोवाताअधनुधर्मणिग्मन् ॥ निषीमिदत्रगु
ह्यादधानाउतक्षत्रायरोदसीसमंजन् । संमात्राभिर्ममिरेयेमुरुर्वीअंतर्महीसमृतेधायसेधुः ॥ आतिष्ठंतंपरिविश्वेऽ
अभूषञ्छ्रियोवसानश्चरतिस्वरोचिः । महत्तद्वृष्णोअसुरस्यनामाविश्वरूपोअमृतानितस्थौ ॥ असूतपूर्वोवृषभोज्या
यानिमाअस्यशुरुधःसंतिपूर्वीः । दिवोनपाताविदथस्यधीभिःक्षत्रंराजानाप्रदिवोदधाथे ॥ २३ ॥ त्रीणिराजाना
विदथेपुरूणिपरिविश्वानिभूषथःसदांसि । अपश्यमत्रमनसाजगन्वान्व्रतेगंधर्वाँअपिवायुकेशान् ॥ तदिन्न्वस्यवृषभ
स्यधेनोरानामभिर्ममिरेसक्म्यंगोः । अन्यदन्यदसुर्यंवसानानिमायिनोममिरेरूपमस्मिन् ॥ तदिन्न्वस्यसवितुर्नकि
र्मेहिरण्ययीममतिंयामशिश्रेत् । आसुष्टुतीरोदसीविश्वमिन्वेअपीवयोषाजनिमानिवव्रे ॥ युवंप्रत्नस्यसाधथोमहोय
द्दैवीस्वस्तिःपरिणःस्यातं । गोपाजिह्वस्यतस्थुषोविरूपाविश्वेपश्यंतिमायिनःकृतानि ॥ शुनंहुवेम० ॥ २४ ॥ (३।४।१)
इंद्रंमतिर्हृदआवच्यमानाच्छापतिंस्तोमतष्टाजिगाति । याजागृविर्विदथेशस्यमानेंद्रयत्तेजायतेविद्धितस्य ॥ दिव
श्चिदापूर्व्याजायमानाविजागृविर्विदथेशस्यमाना । भद्रावस्त्राण्यर्जुनावसानासेयमस्मेसनजापित्र्याधीः+ ॥ यमाचि

(३।४।१) इंद्रंमातरितिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

दत्रयमसूरसूतजिह्वायाअग्रंपतदाह्यस्थात् । वपूंषिजातामिथुनासचेतेतमोहनातपुषोबुध्नएता ॥ नकिरेषांनिंदिता
मर्त्येषुयेअस्माकंपितरोगोषुयोधाः । इंद्रएषांदृंहितामाहिनावानुद्गोत्राणिसस्रजेदंसनावान् ॥ सखाहयत्रसखिभिर्न
वग्वैरभिज्ञ्वासत्वभिर्गाअनुग्मन् । सत्यंतदिंद्रोदशभिर्दशग्वैःसूर्यंविवेदतमसिक्षियंतं ॥ २५ ॥ इंद्रोमधुसंभृतमुस्रियायां
पद्वद्विवेदशफवन्नमेगोः । गुहाहितंगुह्यंगूह्ळमप्सुहस्तेदधेदक्षिणेदक्षिणावान् ॥ ज्योतिर्वृणीततमसोविजानन्नारेस्या
मदुरितादभीके । इमागिरःसोमपाःसोमवृद्धजुषस्वेंद्रपुरुतमस्यकारोः+ ॥ ज्योतिर्यज्ञायरोदसीअनुष्यादारेस्यामदु
रितस्यभूरेः । भूरिचिद्धितुजतोमर्त्यस्यसुपारासोवसवोबर्हणावत् ॥ शुनं० ॥ २६ ॥ इतितृतीयाष्टकेद्वितीयोध्यायः ॥ २ ॥

अष्टादशाध्याये वर्गाः २६ सूक्तानि १० ऋचः १३७ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. ६१ नदीभ्य. ३ विश्वामित्रा. नदीभ्य. इंद्राये. २ विश्वामित्राये. नदीभ्य. विश्वामित्राये. नदीभ्य. ३ इंद्राये. ६३ ॥ तृतीयेद्वितीयः ॥ २ ॥

इंद्रत्वागायत्रंह्यातूनउपनआयाह्यष्टावयंतेपंचबार्हतंत्वामंद्रैर्युध्मस्यमरुत्वान्त्सद्योहशंसामहामिंद्रःस्वाहाचर्षणीधृतं
द्वादशाद्यांत्यौतृचौजागतगायत्रौधानावंतमष्टौपूर्वार्धंगायत्रंषष्ठीजगतींद्रापर्वताचतुर्विंशतिराद्यैंद्रापार्वतीपंचदश्या
दिद्वेवाचेससर्पर्यंचतस्रोरथांगस्तुतयोत्याअभिशापार्थास्तावसिष्ठद्वेषिण्योनवसिष्ठाःशृण्वंतिदशमीषोळश्यौजगत्यौ
त्रयोदशीगायत्रींद्वादशीविंशीद्वाविंश्योनुष्टुभोष्टादशीबृहतींमंमहेह्यधिकोक्तगोत्रःप्रजापतिर्हिवैश्वदेवंहोषसः ॥१॥

॥ हरिःओम् ॥ (३।४।२) इंद्रंत्वावृषभंवयंसुतेसोमेहवामहे । सपाहिमध्वोऽअंधसः ॥ इंद्रंक्रतुविदंसुतंसोमं
हर्यपुरुष्टुत । पिबावृषस्वतातृपिं ॥ इंद्रप्रणोधितावानंयज्ञंविश्वेभिर्देवेभिः । तिरस्तवानविश्पते ॥ इंद्रसोमाःसुताऽ
इमेतवप्रयंतिसत्पते । क्षयंचंद्रासऽइंदवः ॥ दधिष्वाजठरेसुतंसोममिंद्रवरेण्यं । तवद्युक्षासऽइंदवः ॥ १ ॥ गिर्वणः
पाहिनःसुतंमधोर्धाराभिरज्यसे । इंद्रत्वादातमिद्यशः ॥ अभिद्युम्नानिवनिनऽइंद्रंसचंतेऽअक्षिता । पीत्वीसोमस्यवा
वृधे ॥ अर्वावतोनऽआगहिपरावतश्चवृत्रहन् । इमाजुषस्वनोगिरः ॥ यदंतरापरावतमर्वावतंचहूयसे । इंद्रेहततऽ
आगहि ॥ २ ॥ (३।४।३) आतूनऽइंद्रमद्र्यग्घुवानःसोमपीतये । हरिभ्यांयाह्यद्रिवः ॥ सत्तोहोतानऋत्वियस्ति
स्तिरेबर्हिरानुषक् । अयुज्रन्प्रातरद्रयः ॥ इमाब्रह्मब्रह्मवाहःक्रियंतऽआबर्हिःसीद । वीहिशूरपुरोळाशं ॥ रारंधिस
वनेषुणऽएषुस्तोमेषुवृत्रहन् । उक्थेष्विंद्रगिर्वणः ॥ मतयःसोमपामुरुंरिहंतिशवसस्पतिं । इंद्रंवत्संनमातरः ॥ ३ ॥
समंदस्वाह्यंधसोराधसेतन्वामहे । नस्तोतारंनिदेकरः ॥ वयमिंद्रत्वायवोहविष्मंतोजरामहे । उतत्वमस्मयुर्वसो ॥
मारेऽअस्मद्विमुमुचोहरिप्रियार्वाङ्याहि । इंद्रस्वधावोमत्स्वेह+ ॥ अर्वाचंत्वासुखेरथेवहतामिंद्रकेशिना । घृतस्नूब ॥ १५ ॥

(३।४।२) इंद्रत्वेतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रोगायत्री । (३।४।३) आतूनइंद्रेतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्र
इंद्रोगायत्री ।

हिंरासदे ॥ ४ ॥ (३।४।४) उपनःसुतमागहिसोममिंद्रगवाशिरं । हरिभ्यांयस्तेऽअस्मयुः+ ॥ तमिंद्रमदमागहिब
र्हिष्ठांग्रावभिःसुतं । कुविन्न्वस्यतृप्णवः ॥ इंद्रमित्थागिरोममाच्छागुरिषिताऽइतः । आवृतेसोमपीतये ॥ इंद्रंसोम
स्यपीतयेस्तोमैरिहहवामहे । उक्थेभिःकुविदागमत् ॥ इंद्रसोमाःसुताऽइमेतान्दधिष्वशतक्रतो । जठरेवाजिनीवसो
॥ ५ ॥ विद्माहित्वाधनंजयंवाजेषुदधृषंकवे । अधातेसुम्नमीमहे ॥ इममिंद्रगवाशिरंयवाशिरंचनःपिब । आगत्यावृ
षभिःसुतं+ ॥ तुभ्येदिंद्रस्वऽओक्ये३सोमंचोदामिपीतये । एषरारंतुतेहृदि+ ॥ त्वांसुतस्यपीतयेप्रत्नमिंद्रहवामहे ।
कुशिकासोऽअवस्यवः ॥ ६ ॥ (३।४।५) आयाह्यर्वाङुपवंधुरेष्ठास्तवेदनुप्रदिवःसोमपेयं । प्रियासखायाविमुचोप
बर्हिस्त्वामिमेहव्यवाहोहवंते ॥ आयाहिपूर्वीरतिचर्षणीराँऽअर्यऽआशिषऽउपनोहरिभ्यां । इमाहित्वामतयःस्तोमत
ष्टाऽइंद्रहवंतेसख्यंजुषाणाः+ ॥ आनोयज्ञंनमोवृधंसजोषाऽइंद्रदेवहरिभिर्याहितूयं । अहंहित्वामतिभिर्जोहवीमिघृ
तप्रयाःसधमादेमधूनां ॥ आचत्वामेतावृषणावहातोहरीसखायासुधुरास्वंगा । धानावदिंद्रःसवनंजुषाणःसखास
ख्युःश्रृणवद्वंदनानि ॥ कुविन्मागोपांकरसेजनस्यकुविद्राजानंमघवन्नृजीषिन् । कुविन्मऽऋषिंपपिवांसंसुतस्यकुविन्मे
वस्वोऽअमृतस्यशिक्षाः ॥ आत्वाबृहंतोहरयोयुजानाऽअर्वागिंद्रसधमादोवहंतु । प्रयेद्विताद्विवऽऋंजंत्याताःसुसंमृ

(३।४।४)उपनइतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रोगायत्री। (३।४।५) आयाह्यर्वाङित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप्।

॥ १६ ॥ द्यासोवृषभस्यमूराः+ ॥ इंद्रपिबवृषधूतस्यवृष्णऽआयंतेश्येनऽउशतेजभार । यस्यमदेच्यावयसिप्रकृष्टीर्यस्यमदेऽअप
गोत्राववर्थ ॥ शुनंहुवेम० ॥ ७ ॥ (३।४।६) अयंतेऽअस्तुहर्यतःसोमऽआहरिभिःसुतः । जुषाणऽइंद्रहरिभिर्नऽ
आगह्यातिष्ठहरितंरथं ॥ हर्यन्नुषसमर्चयःसूर्यंहर्यन्नरोचयः । विद्वांश्चिकित्वान्हर्यश्ववर्धसऽइंद्रविश्वाऽअभिश्रियः ॥
द्यामिंद्रोहरिधायसंपृथिवींहरिवर्पसं । अधारयद्धरितोर्भूरिभोजनंययोरंतर्हरिश्चरत् ॥ जज्ञानोहरितोवृषाविश्वमाभा
तिरोचनं । हर्यश्वोहरितंधत्तऽआयुधमावज्रंबाह्वोर्हरिं ॥ इंद्रोहर्यंतमर्जुनंवज्रंशुक्रैरभीवृतं । अपावृणोद्धरिभिरद्रि
भिःसुतमुद्गाहरिभिराजत ॥ ८ ॥ (३।४।७) आमंद्रैरिंद्रहरिभिर्याहिमयूररोमभिः । मात्वाकेचिन्नियमन्विंनपा
शिनोतिधन्वेवताँऽइहि ॥ वृत्रखादोवलंरुजःपुरांदर्मोऽअपामजः । स्थातारथस्यहर्योरभिस्वरऽइंद्रोदृह्ळाचिदारुजः+ ॥
गंभीराँऽउदधीँऽरिवक्रतुंपुष्यसिगाऽइव । प्रसुगोपायवसंधेनवोयथाह्रदंकुल्याऽइवाशत ॥ आनस्तुजंरयिंभराशंनप्र
तिजानते । वृक्षंपक्वंफलमंकीवधूनुहींद्रसंपारणंवसु ॥ स्वयुरिंद्रस्वराळसिस्मद्दिष्टिःस्वयशस्तरः । सवावृधानऽओज
सापुरुष्टुतभवानःसुश्रवस्तमः ॥ ९ ॥ (३।४।८) युध्मस्यतेवृषभस्यस्वराजऽउग्रस्ययूनःस्थविरस्यघृष्वेः । अजूर्यतो ॥ १६ ॥

(३।४।६) अयंतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रोबृहती । (३।४।७) आमंद्रैरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्र
इंद्रोबृहती । (३।४।८) युध्मस्यतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

वज्रिणोवीर्या३णींद्रश्रुतस्यमहतोमहानि ॥ महाँऽअसिमहिषवृष्ण्येभिर्धनस्पृदुग्रसहमानोऽअन्यान् । एकोविश्वस्यभु
वनस्यराजासयोधयाचक्षययाचजनान् ॥ प्रमात्राभीरिरिचेरोचमानःप्रदेवेभिर्विश्वतोऽअप्रतीतः । प्रमज्मनादिवऽ
इंद्रःपृथिव्याःप्रोरोर्महोऽअंतरिक्षादृजीषी+ ॥ उरुंगभीरंजनुषाभ्यु१ग्रंविश्वव्यचसमवतंमतीनां । इंद्रंसोमासःप्रदिवि
सुतासःसमुद्रंनस्रवतऽआविशंति ॥ यंसोममिंद्रपृथिवीद्यावागर्भंनमाताबिभृतस्त्वाया । तंतेहिन्वंतितमुतेमृजंत्यध्व
र्यवोवृषभपातवाऽउ ॥ १० ॥ (३।४।९) मरुत्वाँऽइंद्रवृषभोरणायपिबासोममनुष्वधंमदाय । आसिंचस्वजठरेम
ध्वऽऊर्मिंत्वंराजासिप्रदिवःसुतानां ॥ सजोषाऽइंद्रसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहाशूरविद्वान् । जहिशत्रूँरपमृधोनुद
स्वाथाभयंकृणुहिविश्वतोनः ॥ उतऽऋतुभिर्ऋतुपाःपाहिसोममिंद्रदेवेभिःसखिभिःसुतंनः । याँऽआभजोमरुतोयेत्वा
न्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ येत्वाहिहत्येमघवन्नवर्धन्येशांबरेहरिवोयेगविष्टौ । येत्वानूनमनुमदंतिविप्राःपिबेंद्रसो
मंसगणोमरुद्भिः ॥ मरुत्वंतंवृषभंवावृधानमकवारिंदिव्यंशासमिंद्रं । विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रंसहोदामिहतंहुवेम
॥ ११ ॥ (३।४।१०) सद्योहजातोवृषभःकनीनःप्रभर्तुमावदंधसःसुतस्य । साधोःपिबप्रतिकामंयथातेरसाशिरःप्रथ
मंसोम्यस्य ॥ यज्जायथास्तदहरस्यकामेंशोःपीयूषमपिबोगिरिष्ठां । तंतेमातापरियोषाजनित्रीमहःपितुर्दमऽआसिंचद

(३।४।९) मरुत्वाँइंद्रेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् । (३।४।१०) सद्योहजातइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनो

ग्रे ॥ उपस्थायमातरमन्नमैट्टतिग्ममपश्यदभिसोममूधः । प्रयावयन्नचरद्गृत्सोऽअन्यान्महानिचक्रेपुरुधप्रतीकः ॥ उ
ग्रस्तुराषाळभिभूत्योजायथावशंतन्वंचक्रऽएषः । त्वष्टारमिंद्रोजनुषाभिभूयामुष्यासोममपिबच्चमूषु ॥ शुनंहुवेम०
॥ १२ ॥ (३।४।११) शंसामहामिंद्रंयस्मिन्विश्वाऽआकृष्टयःसोमपाःकाममव्यन् । यंसुक्रतुंधिषणेविभ्वतष्टंघनंवृ
त्राणांजनयंतदेवाः+ ॥ यंनुनकिःपृतनासुस्वराजंद्वितातरतिनृतमंहरिष्ठां । इनतमःसत्वभिर्योहशूषैःपृथुज्रयाऽअमि
नादायुर्दस्योः ॥ सहावांपृत्सुतरणिर्नावांव्यानशीरोदसीमेहनावान् । भगोनकारेहव्योमतीनांपितेवचारुःसुहवोवयो
धाः+ ॥ धर्तादिवोरजसस्पृष्टऽऊर्ध्वोरथोनवायुर्वसुभिर्नियुत्वान् । क्षपांवस्ताजनितासूर्यस्यविभक्ताभागंधिषणेववा
जं ॥ शुनंहुवेम० ॥ १३ ॥ (३।४।१२) इंद्रःस्वाहापिबतुयस्यसोमऽआगत्यातुम्रोवृषभोमरुत्वान् । ओरुव्यचाः
पृणतामेभिरन्नैरास्यहविस्तन्वः१कामंमृध्याः ॥ आतेसपर्यूजवसेयुनज्मिययोरनुप्रदिवःश्रुष्टिमावः । इहत्वाधेयुर्हर
यःसुशिप्रपिबात्व१स्यसुषुतस्यचारोः ॥ गोभिर्मिमिक्षुंदधिरेसुपारमिंद्रंज्यैष्ठ्यायधायसेगृणानाः । मंदानःसोमंपपिवाँ
ऽऋजीषिन्त्समस्मभ्यंपुरुधागाऽइषण्य ॥ इमंकाममंदयागोभिरश्वैश्चंद्रवताराधसापप्रथश्च । स्वर्यवोमतिभिस्तुभ्यंवि

विश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् । (३।४।११) शंसामहामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् । (३।४।१२) इंद्रःस्वाहेति
पंचर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

प्राऽइंद्रायवाहःकुशिकासोऽअक्रन् ॥ शुनंहुवेम० ॥ १४ ॥ (३।४।१३) चर्षणीधृतंमघवानमुक्थ्य१मिंद्रंगिरोबृ
हतीरभ्यनूषत । वावृधानंपुरुहूतंसुवृक्तिभिरमर्त्यंजरमाणंदिवेदिवे ॥ शतक्रतुमर्णवंशाकिनंनरंगिरोमऽइंद्रमुपयंति
विश्वतः । वाजसनिंपूर्भिदंतूर्णिमप्तुरंधामसाचमभिषाचंस्वर्विदं ॥ आकरेवसोर्जरितापनस्यतेनेहसःस्तुभऽइंद्रोदुव
स्यति । विवस्वतःसदनऽआहिपिप्रियेसत्रासाहमभिमातिहनंस्तुहि ॥ नृणामुत्वानृतमंगीर्भिरुक्थैरभिप्रवीरमर्चतास
बाधः । संसहसेपुरुमायोजिहीतेनमोऽअस्यप्रदिवऽएकऽईशे ॥ पूर्वीरस्यनिष्षिधोमर्त्येषुपुरूवसूनिपृथिवीबिभर्ति ।
इंद्रायद्यावऽओषधीरुतापोरयिंरक्षंतिजीरयोवनानि ॥ १५ ॥ तुभ्यंब्रह्माणिगिरऽइंद्रतुभ्यंसत्रादधिरेहरिवोजुषस्व ।
बोध्या३पिरवसोनूतनस्यसखेवसोजरितृभ्योवयोधाः ॥ इंद्रमरुत्वऽइहपाहिसोमंयथाशार्यातेऽअपिबःसुतस्य । तवप्र
णीतीतवशूरशर्मन्नाविवासंतिकवयःसुयज्ञाः+ ॥ सवावशानऽइहपाहिसोमंमरुद्भिरिंद्रसखिभिःसुतंनः । जातंयत्त्वा
परिदेवाऽअभूषन्महेभरायपुरुहूतविश्वे ॥ अप्तूर्येमरुतऽआपिरेषोमंदन्निंद्रमनुदातिवाराः । तेभिःसाकंपिबतुवृत्रखा
दःसुतंसोमंदाशुषःस्वेसधस्थे ॥ इदंह्यन्वोजसासुतंराधानांपते । पिबात्व१स्यगिर्वणः ॥ यस्तेऽअनुस्वधामसत्सुतेनि

(३।४।१३) चर्षणीधृतमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप्आद्यास्तिस्रोजगत्यःअंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

यच्छतन्वं । सत्वाममत्तुसोम्यं+ ॥ प्रतेऽअश्नोतुकुक्ष्योःप्रेंद्रब्रह्मणाशिरः । प्रबाहूशूरराधसे ॥ १६ ॥ (३।४।१४)
धानावंतंकरंभिणमपूपवंतमुक्थिनं । इंद्रप्रातर्जुषस्वनः ॥ पुरोळाशंपचत्यंजुषस्वेंद्रागुरस्वच । तुभ्यंहव्यानिसिस्रते ॥
पुरोळाशंचनोघसोजोषयासेगिरश्चनः । वधूयुरिवयोषणां ॥ पुरोळाशंसनश्रुतप्रातःसावेजुषस्वनः । इंद्रक्रतुर्हितेबृह
न्+ ॥ माध्यंदिनस्यसवनस्यधानाःपुरोळाशमिंद्रकृष्वेहचारुं । प्रयत्स्तोताजरितातूर्ण्यर्थोवृषायमाणऽउपगीर्भिरीट्टे
॥ १७ ॥ तृतीयेधानाःसवनेपुरुष्टुतपुरोळाशमाहुतंमामहस्वनः । ऋभुमंतंवाजवंतंत्वाकवेप्रयस्वंतऽउपशिक्षेमधीति
भिः ॥ पूषण्वतेतेचकृमाकरंभंहरिवतेहर्यश्वायधानाः । अपूपमद्धिसगणोमरुद्भिःसोमंपिबवृत्रहाशूरविद्वान्+ ॥ प्र
तिधानाभरततूयमस्मैपुरोळाशंवीरतमायनृणां । दिवेदिवेसदृशीरिंद्रतुभ्यंवर्धंतुत्वासोमपेयायधृष्णो ॥ १८ ॥
(३।४।१५) इंद्रापर्वताबृहतारथेनवामीरिषऽआवहतंसुवीराः । वीतंहव्यान्यध्वरेषुदेवावर्धेथांगीर्भिरिळयामदंता ॥
तिष्ठासुकंमघवन्मापरागाःसोमस्यनुत्वासुषुतस्ययक्षि । पितुर्नपुत्रःसिचमारभेतऽइंद्रस्वादिष्ठयागिराशचीवः ॥ शंसा

(३।४।१४) धानावंतमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रइंद्रस्त्रिष्टुप्आद्याश्चतस्त्रोगायत्र्यःषष्ठीजगती । (३।४।१५) इंद्रापर्वते
तिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रऋषिरिंद्रोदेवताआद्यायाइंद्रापर्वतौपंचदश्यादिद्वयोःससर्परीवाक्ततश्चतसृणांरथांगानित्रिष्टुप्
शमीषोळश्योजगत्यौद्वादशीद्वाविंश्योनुष्टुभःत्रयोदशीगायत्रीअष्टादशीबृहती ।

वाध्वर्योप्रतिमेगृणीहींद्रायवाहःकृणवावजुष्टं । एदंबर्हिर्यजमानस्यसीदार्थाचभूदुक्थमिंद्रायशस्तं+ ॥ जायेदस्तंमघव
न्त्सेदुयोनिस्तदित्त्वायुक्ताहरयोवहंतु । यदाकदाचसुनवामसोममग्निष्ट्वादूतोधन्वात्यच्छ ॥ परायाहिमघवन्नाचयाहीं
द्रभ्रातरुभयत्रातेऽअर्थं । यत्रारथस्यबृहतोनिधानंविमोचनंवाजिनोरासभस्य ॥ १९ ॥ अपाःसोममस्तमिंद्रप्रयाहि
कल्याणीर्जायासुरणंगृहेते । यत्रारथस्यबृहतोनिधानंविमोचनंवाजिनोदक्षिणावत् ॥ इमेभोजाऽअंगिरसोविरूपादि
वस्पुत्रासोऽअसुरस्यवीराः । विश्वामित्रायददतोमघानिसहस्रसावेप्रतिरंतऽआयुः ॥ रूपंरूपंमघवाबोभवीतिमायाः
कृण्वानस्तन्वं१परिस्वां । त्रिर्यद्दिवःपरिमुहूर्तमागात्स्वैर्मंत्रैरनृतुपाऽऋतावा ॥ महाँऽऋषिर्देवजादेवजूतोस्तभ्नात्सिंधु
मर्णवंनृचक्षाः । विश्वामित्रोयदवहत्सुदासमप्रियायतकुशिकेभिरिंद्रः ॥ हंसाऽइवकृणुथश्लोकमद्रिभिर्मदंतोगीर्भिर
ध्वरेसुतेसचा । देवेभिर्विप्राऽऋषयोनृचक्षसोविपिबध्वंकुशिकाःसोम्यंमधु ॥ २० ॥ उपप्रेतकुशिकाश्चेतयध्वमश्वंरा
येप्रमुंचतासुदासः । राजावृत्रंजंघनत्प्रागपागुदगथायजातेवरऽआपृथिव्याः+ ॥ यऽइमेरोदसीऽउभेऽअहमिंद्रमतुष्ट
वं । विश्वामित्रस्यरक्षतिब्रह्मेदंभारतंजनं ॥ विश्वामित्राऽअरासतब्रह्मेंद्रायवज्रिणे । करदिन्नःसुराधसः ॥ किंतेकृण्वं
तिकीकटेषुगावोनाशिरंदुह्रेनतपंतिघर्मं । आनोभरप्रमगंदस्यवेदोनैचाशाखंमघवन्रंधयानः ॥ ससर्परीरमतिंबाधमा
नाबृहन्मिमायजमदग्निदत्ता । आसूर्यस्यदुहितातताननश्रवोदेवेष्वमृतमजुर्यं+ ॥ २१ ॥ ससर्परीरभरत्तूयमेभ्योधि

श्रवः पांचजन्यासुकृष्टिषु । सापक्ष्या३ नव्यमायुर्दधानायांमेपलस्तिजमदग्नयोददुः ॥ स्थिरौगावौभवतांवीळुरक्षोमेषा
विवर्हिमायुगंविशारि । इंद्रः पातल्येददतांशरीतोररिष्टनेमेऽअभिनः सचस्व ॥ बलंधेहितनूषुनोबलमिंद्रानळुत्सुनः ।
बलंतोकायतनयायजीवसेत्वंहिबलदाऽअसि ॥ अभिव्ययस्वखदिरस्यसारमोजोधेहिस्पंदनेशिंशपायां । अक्षवीळो
वीळितवीळयस्वमायामादस्मादवजीहिपोनः ॥ अयमस्मान्वनस्पतिर्माचहामाचरीरिषत् । स्वस्त्यागृहेभ्यऽआवसाऽ
आविमोचनात् ॥ २२ ॥ इंद्रोतिभिर्बहुलाभिर्नोऽअद्ययाच्छ्रेष्ठाभिर्मघवञ्छूरजिन्व । योनोद्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्टयमुद्वि
ष्मस्तमुप्राणोजहातु ॥ परशुंचिद्वितपतिशिंबलंचिद्विवृश्चति । उखाचिदिंद्रयेषंतीप्रयस्ताफेनमस्यति ॥ नसायकस्यचि
किते जनासोलोधंनयंतिपशुमन्यमानाः । नावाजिनंवाजिनाहासयंतिनगर्दभंपुरोऽअश्वान्नयंति ॥ इमऽइंद्रभरतस्य
पुत्राऽअपपित्वंचिकितुर्नप्रपित्वं । हिन्वंत्यश्वमरणंननित्यंज्यावाजंपरिणयंत्याजौ+ ॥ २३ ॥ (३।५।१) इमंमहेविदथ्या
यशूषंशश्वत्कृत्वऽईड्यायप्रजभ्रुः । शृणोतुनोदम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रः ॥ महिमहेदिवेऽअर्चापृथिव्यैका ॥ १९ ॥

(३।५।१) इमंमहइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रः प्रजापतिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । (सूक्तभेदप्रयोगपक्षेदेवताः क्रमेण—अग्निः १ विश्वेदेवाः २ द्यावापृथिवी १ विश्वे. १ सूर्यद्यावापृथिव्यः १ द्यावापृथिवी २ द्यौः १ विश्वेदेवाः १ सविता १ विश्वे. २ विष्णुः १ इंद्रः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः ५ अग्निः १ एवं २२ ॥ उत्तरसूक्तेअखिलाअपिविश्वेदेवाः) ।

मोमऽइच्छन्चरतिप्रजानन् । ययोर्हस्तोमेविदथेषुदेवाः सपर्यवोमादयंतेसचायोः+ ॥ युवोर्ऋतंरोदसीसत्यमस्तुमहेषुणः
सुवितायप्रभूतं । इदंदिवेनमोऽअग्नेपृथिव्यैसपर्यामिप्रयसायामिरत्नं ॥ उतोहिवांपूर्व्याऽआविविद्रऽऋतावरीरोदसी
सत्यवाचः । नरश्चिद्वांसमिथेशूरसातौववंदिरेपृथिविवेविदानाः ॥ कोऽअद्धावेदकऽइहप्रवोचद्देवाँऽअच्छापथ्या३
कासमेति । दद्दश्रऽएषामवमासदांसिपरेषुयागुह्येषुव्रतेषु ॥ २४ ॥ कविर्नृचक्षाऽअभिषीमचष्टऽऋतस्ययोनाविघृते
मदंती । नानाचक्रातेसदनंयथावेः समानेनक्रतुनासंविदाने+ ॥ समान्यावियुतेदूरेऽअंतेध्रुवेपदेतस्थतुर्जागरूके । उ
तस्वसारायुवतीभवंतीऽआदुब्रुवातेमिथुनानिनाम ॥ विश्वेदेतेजनिमासंविविक्तोमहोदेवान्बिभ्रतीनव्यथेते । एजं
ध्रुवंपत्यतेविश्वमेकंचरत्पतत्त्रिविषुणंविजातं+ ॥ सनापुराणमध्येम्यारान्महः पितुर्जनितुर्जामितन्नः । देवासोयत्रपनि
तारऽएवैरुरौपथिव्युतेतस्थुरंतः+ ॥ इमंस्तोमंरोदसीप्रब्रवीम्यृदूदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः । मित्रः सम्राजोवरुणोयुवान
ऽआदित्यासः कवयः पप्रथानाः+ ॥ २५ ॥ हिरण्यपाणिः सवितासुजिह्वस्त्रिरादिवोविदथेपत्यमानः । देवेषुचसवितः
श्लोकमश्रेरादस्मभ्यमासुवसर्वतातिं ॥ सुकृत्सुपाणिः स्ववाँऽऋतावादेवस्त्वष्टावसेतानिनोधात् । पूषण्वंतऽऋभवोमा
दयध्वमूर्ध्वग्रावाणोऽअध्वरमतष्ट ॥ विद्युद्रथामरुतऽऋष्टिमंतोदिवोमर्याऽऋतजाताऽअयासः । सरस्वतीशृणवन्य
ज्ञियासोधातारयिंसहवीरंतुरासः ॥ विष्णुंस्तोमासः पुरुदस्ममर्काभगस्येवकारिणोयामनिग्मन् । उरुक्रमः ककुहोयस्य

पूर्वीर्नमंधतियुवतयोजनित्रीः ॥ इंद्रोविश्वैर्वीर्यै३ःपत्यमानऽउभेऽआपप्रौरोदसीमहित्वा । पुरंदरोवृत्रहाधृष्णुषेणः
संगृभ्यान्ऽआभराभूरिपश्वः+ ॥ २६ ॥ नासत्यामेपितराबंधुपृच्छासजात्यमश्विनोश्चारुनाम । युवंहिस्थोरयिदौनो
रयीणांदात्रंरक्षेथेऽअकवैरदब्धा ॥ महत्तद्वःकवयश्चारुनामयद्धदेवाभवथविश्वऽइंद्रे । सखऽऋभुभिःपुरुहूतप्रिये
भिरिमांधियंसातयेतक्षतानः ॥ अर्यमाणोऽअदितिर्यज्ञियासोदब्धानिवरुणस्यव्रतानि । युयोतनोऽअनपत्यानिगंतोः
प्रजावान्नःपशुमाँऽअस्तुगातुः+ ॥ देवानांदूतःपुरुधप्रसूतोनागान्नोवोचतुसर्वताता । शृणोतुनःपृथिवीद्यौरुतापःसूर्यो
नक्षत्रैरुर्व१न्तरिक्षं ॥ शृण्वंतुनोवृषणःपर्वतासोध्रुवक्षेमासऽइळयामदंतः । आदित्यैर्नोऽअदितिःशृणोतुयच्छंतुनोम
रुतःशर्मभद्रं+ ॥ सदासुगःपितुमाँऽअस्तुपंथामध्वादेवाऽओषधीःसंपिपृक्त । भगोमेऽअग्नेसख्येनमृध्याऽउद्रायोऽअ
श्यांसदनंपुरुक्षोः+ ॥ स्वदस्वहव्यासमिषोदिदीह्यस्मद्र्य१क्संमिमीहिश्रवांसि । विश्वाँऽअग्नेपृत्सुतान्जेषिशत्रूनहाविश्वासुमनादीदिहीनः ॥ २७ ॥ (३।५।२) उषसःपूर्वाऽअधयद्व्यूषुर्महद्विजज्ञेऽअक्षरंपदेगोः । व्रतादेवानामुपनुप्र
भूषन्महद्देवानामसुरत्वमेकं ॥ मोषूणोऽअत्रजुहुरंतदेवामापूर्वेऽअग्नेपितरःपदज्ञाः । पुराण्योःसद्मनोःकेतुरंतर्महद्दे० ॥
विमेपुरुत्रापतयंतिकामाःशम्यच्छादीद्येपूर्व्याणि । समिद्धेऽअग्नावृतमिद्वदेममहद्दे० ॥ समानोराजाविभृतःपुरुत्रा

(३।५।२) उषसइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रःप्रजापतिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

शयेशयासुप्रयुतोवनानु । अन्यावत्संभरतिक्षेतिमातामहद्दे० ॥ आक्षित्पूर्वास्वपराऽअनूरुत्सद्योजातासुतरुणीष्वंतः ।
अंतर्वतीःसुवतेऽअप्रवीतामहद्दे० ॥ २८ ॥ शयुःपरस्तादधनुद्विमाताबंधनश्चरतिवत्सऽएकः । मित्रस्यतावरुणस्यव्र
तानिमहद्दे० ॥ द्विमाताहोताविदथेषुसम्राळन्वग्रंचरतिक्षेतिबुध्नः । प्ररण्यानिरण्यवाचोभरंतेमहद्दे० ॥ शूरस्येवयु
ध्यतोऽअंतमस्यप्रतीचीनंददृशेविश्वमायत् । अंतर्मतिश्चरतिनिष्षिधंगोर्महद्दे० ॥ निवेवेतिपलितोदूतऽआस्वंतर्महाँ
श्चरतिरोचनेन । वपूंषिबिभ्रदभिनोविचष्टेमहद्दे० ॥ विष्णुर्गोपाःपरमंपातिपाथःप्रियाधामान्यमृतादधानः । अग्नि
ष्टाविश्वाभुवनानिवेदमहद्दे० ॥ २९ ॥ नानाचक्रातेयम्या३वपूंषितयोरन्यद्रोचतेकृष्णमन्यत् । श्यावीचयदरुषीच
स्वसारौमहद्दे० ॥ माताचयत्रदुहिताचधेनूसबर्दुघेधापयेतेसमीची । ऋतस्यतेसदसीळेऽअंतर्महद्दे० ॥ अन्यस्या
वत्संरिहतीमिमायकयाभुवानिदधेधेनुरूधः । ऋतस्यसापयसापिन्वतेळामहद्दे० ॥ पद्यावस्तेपुरुरूपावपूंष्यूर्ध्वात
स्थौत्र्यविंरेरिहाणा । ऋतस्यसद्मविचरामिविद्वान्महद्दे० ॥ पदेऽइवनिहितेदस्मेऽअंतस्तयोरन्यद्गुह्यमाविरन्यत् ।
सध्रीचीनापथ्या३साविषूचीमहद्दे० ॥ ३० ॥ आधेनवोधुनयंतामशिश्वीःसबर्दुघाःशशयाऽअप्रदुग्धाः । नव्यान
व्यायुवतयोभवंतीर्महद्दे० ॥ यदन्यासुवृषभोरोरवीतिसोऽअन्यस्मिन्यूथेनिदधातिरेतः । सहिक्षपावान्त्सभगःसरा
जामहद्दे० ॥ वीरस्यनुस्वश्व्यंजनासःप्रनुवोचामविदुरस्यदेवाः । षोळ्हायुक्ताःपंचपंचावहंतिमहद्दे० ॥ देवस्त्वष्टास

वितावि॒श्वरू॑पः पु॒पोष॑ प्र॒जाः पु॑रु॒धाज॑जान । इ॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नान्यस्य म॒हद्दे॒० ॥ म॒हीसमैरच्च॒म्वासमी॒चीऽउ॒भेतेऽअस्य
वसुं॒नान्यृष्टे । शृ॒ण्वेवी॒रोविंद॒मानोवसू॑नि म॒हद्दे॒० ॥ इ॒मांचनः पृथि॒वींवि॒श्वधा॑या॒ऽउप॑क्षेति हि॒तमि॑त्रोनराजा । पु॒रः स
दः शर्म॒सदो॒नवी॒राम॒हद्दे॒० ॥ नि॒ष्षिध्व॑रीस्त॒ऽओष॑धीरु॒तापो॑र॒यिंत॑ऽइंद्रपृथि॒वीबि॑भर्ति । स॒खाय॑स्तेवाम॒भाजः॑ स्याम म॒
हद्दे॒० ॥ ३१ ॥ इतितृतीयाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

एकोनविंशाध्याये वर्गाः ३१ सूक्तानि १६ ऋचः १५८ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. ९० इंद्रापर्वताभ्या. १ इंद्राये. १३ ससर्पर्यैवाचइ. २ रथांगेभ्य. ४ इंद्राये. ४ विश्वान्देवान् ४४ [भे. प. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्यः २ द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सूर्यद्यावापृथिवीभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. २ यवइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सवित्रइदं. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ विष्णवइ. इंद्राये. अश्विभ्यामि. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २२ एवं ४४] ॥ इतितृतीयेतृतीयः ॥ ३ ॥

नताष्टौप्रमेषट्धेनुर्नवाश्विनंमित्रोमैत्रंचतुर्गायत्र्यंतमिहेहवःससाभेवंजागतंतृचौंत्यऐंद्रश्चोषउषस्यमिमाउव्यूनैं
द्रावरुणबार्हस्पत्यपौष्णंसावित्रसौम्यमैत्रावरुणास्तृचांअंत्योजमदग्न्यार्षोवाचतुर्थ्याद्यागायत्र्यौयःपूजयितुंदेव
पितृमनुष्यान्पेचआंत्राणिशुनःश्येनरूपेणैंद्रोवृत्त्यर्थमाहरन्मधुयस्यसवामदेवोगौतमश्चतुर्थंमंडलपश्यत्त्वांह्य
ग्नेविंशतिरष्ष्यतिजगतीधृतिरुपाद्याश्चतस्रोवारुण्यश्चवायोमर्त्येष्वावःषोळशाद्यारौद्रींकृणुष्वपंचोनाराक्षोघ्नं॥१॥

॥ हरिः ओम् ॥ (३।५।३) नता॒मि॑नंति॒मा॒यिनो॒नधीरा॑व्र॒तादे॒वानां॑प्रथ॒माध्रु॒वाणि॑ । नरोद॑सीऽअ॒द्रुहा॒वेद्या॑भि॒र्न
पर्व॑तानिनमे॑तस्थि॒वांसः॑ ॥ षड्भा॒राँ॑ऽएको॒ऽअच॑रन्बिभर्त्यृ॒तंवर्षि॑ष्ठमुप॒गाव॒ऽआगुः॑ । ति॒स्रोम॒हीरुप॑रास्तस्थु॒रत्या॒गुहा॒द्वे
निहि॑ते॒दर्श्येका॑ ॥ त्रि॒पा॒जस्यो॑वृ॒षभो॑वि॒श्वरू॑प॒ऽउ॒तत्र्यु॒धापु॑रु॒धप्र॒जावा॑न् । त्र्य॒नी॒कः पत्य॑ते॒माहि॑नावा॒न्त्सरे॑तोधावृ॒षभः
शश्व॑तीनां ॥ अ॒भीक॒ऽआसां॑प॒द॒वीर॑बोध्यादि॒त्याना॑मह्वे॒चारु॒नाम॑ । आप॑श्चिदस्मा॒ऽअर॑मंत॒दे॒वीः पृथ॒ग्व्रजं॑तीः॒परि॑षीम
वृं॒जन् ॥ त्री॒षध॒स्था॑सिंधव॒स्त्रिः क॒वीना॑मु॒तत्रि॒मा॒ताबि॒दथे॑षुस॒म्राट् । ऋ॒ताव॑री॒र्योष॑णास्ति॒स्रोऽअप्या॒स्त्रिरादि॒वोवि॒दथे॒
पत्य॑मानाः ॥ त्रि॒रादि॒वः स॑वि॒त॒र्वार्या॑णिदि॒वेदि॑व॒ऽआसु॑व॒त्रिर्नो॒ऽअह्नः॑ । त्रि॒धातु॑रा॒य॒ऽआसु॑वा॒वसू॑नि॒भग॑त्रातर्धिषणे
सा॒तये॑धाः ॥ त्रि॒रादि॒वः स॑वि॒तासो॑षवी॒ति॒राजा॑नामि॒त्रावरु॑णासु॒पाणी । आप॑श्चिदस्य॒रोद॑सी चिदु॒र्वीरत्नं॑भिक्षंतसवि
तुः स॒वाय॑ ॥ त्रिरु॑त्त॒मादू॒णशा॑रोच॒नानि॒त्रयो॑राजं॒त्यसु॑रस्यवी॒राः । ऋ॒तावा॑न॒ऽइषि॒रादू॒ळभा॑स॒स्त्रिरादि॒वोवि॒दथे॑संतु॒दे
वाः + ॥ १ ॥ (३।५।४) प्रमे॑विवि॒क्वाँ॑ऽअविद॒न्मनी॒षांधे॒नुंचरं॑तींप्रयु॑ता॒मगो॑पां । स॒द्यश्चि॒द्यादु॒दु॒हेभूरि॑धा॒सेरिंद्र॒स्तद॒ग्निः

(३।५।३) नतामिनंतीत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षेविभागःक्रमेण—विश्वेदेवाः १ संवत्सरादित्याः सिंधवः १ सविता १ विश्वेदेवाः २ एवमष्टौ) । (३।५।४) प्रमेविविक्वानितिपड्ढचस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षेविश्वेदेवाः ४ अग्निः २ एवंषट्) ।

पनितारौऽअस्याः ॥ इंद्रःसुपूषावृषणासुहस्तादिवोनप्रीताःशशयंदुदुह्रे । विश्वेयदस्यांरणयंतदेवाःप्रवोत्रवसवःसुम्न
मश्यां ॥ याजामयोवृष्णऽइच्छंतिशक्तिंनमस्यंतीर्जानतेगर्भमस्मिन् । अच्छापुत्रंधेनवोवावशानामहश्चरंतिबिभ्रतंव
पूंषि ॥ अच्छाविवक्मिरोदसीसुमेकेग्राव्णोयुजानोऽअध्वरेमनीषा । इमाऽउतेमनवेभूरिवाराऽऊर्ध्वाभवंतिदर्शताय
जंत्राः ॥ यातेजिह्वामधुमतीसुमेधाऽअग्नेदेवेषूच्यतऽउरूची । तयेहविश्वाँऽअवसेयजत्रानासादयपाययाचामधूनि ॥
यातेऽअग्नेपर्वतस्येवधारासश्चंतीपीपयद्देवचित्रा । तामस्मभ्यंप्रमतिंजातवेदोवसोरास्वसुमतिंविश्वजन्यां ॥ २ ॥
(३।५।५) धेनुःप्रत्नस्यकाम्यंदुहानांतःपुत्रश्चरतिदक्षिणायाः । आद्योतनिंवहतिशुभ्रयामोषसःस्तोमोऽअश्विनाव
जीगः ॥ सुयुग्वहंतिप्रतिवामृतेनोर्ध्वाभवंतिपितरेवमेधाः । जरेथामस्मद्विपणेर्मनीषांयुवोरवश्चकृमायातमर्वाक्+ ॥
सुयुग्भिरश्वैःसुवृतारथेनदस्राविमंशृणुतंश्लोकमद्रेः । किमंगवांप्रत्यवर्तिंगमिष्ठाहुर्विप्रासोऽअश्विनापुराजाः+ ॥ आ
मन्येथामागतंकच्चिदेवैर्विश्वेजनासोऽअश्विनाहवंते । इमाहिवांगोऽऋजीकामधूनिप्रमित्रासोनददुरुस्रोऽअग्रे॥ तिरः
पुरूचिदश्विनारजांस्यांगूषोवांमघवानाजनेषु । एहयातंपथिभिर्देवयानैर्दस्राविमेवांनिधयोमधूनां ॥ ३ ॥ पुराणमो
कःसख्यंशिवंवांयुवोर्नराद्रविणंजह्नाव्यां । पुनःकृण्वानाःसख्याशिवानिमध्वामदेमसहनूसमानाः+ ॥ अश्विनावा

(३।५।५) धेनुःप्रत्नस्येतिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोश्विनौत्रिष्टुप् ।

युनायुवंसुदक्षानियुद्भिश्चसजोषसायुवाना । नासत्यातिरोऽअह्न्यंजुषाणासोमंपिबतमस्रिधासुदानू ॥ अश्विनापरि
वामिषःपुरूचीरीयुर्गीर्भिर्यतमानाऽअमृध्राः । रथोहवामृतजाऽअद्रिजूतःपरिद्यावापृथिवीयातिसद्यः+ ॥ अश्विना
मधुषुत्तमोयुवाकुःसोमस्तंपातमागतंदुरोणे । रथोहवांभूरिवर्पःकरिक्रत्सुतावतोनिष्कृतमागमिष्ठः ॥ ४ ॥ (३।५।६)
मित्रोजनान्यातयतिब्रुवाणोमित्रोदाधारपृथिवीमुतद्यां । मित्रःकृष्टीरनिमिषाभिचष्टेमित्रायहव्यंघृतवज्जुहोत ॥ प्रस
मित्रमर्तोऽअस्तुप्रयस्वान्यस्तऽआदित्यशिक्षतिव्रतेन । नहन्यतेनजीयतेत्वोतोनैनमंहोऽअश्नोत्यंतितोनदूरात्+ ॥
अनमीवासऽइळयामदंतोमितज्ञवोवरिमन्नापृथिव्याः । आदित्यस्यव्रतमुपक्षियंतोवयंमित्रस्यसुमतौस्याम ॥ अयं
मित्रोनमस्यःसुशेवोराजासुक्षत्रोऽअजनिष्टवेधाः । तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ महाँऽआदि
त्योनमसोपसद्योयातयज्जनोगृणतेसुशेवः । तस्माऽएतत्पन्यतमायजुष्टमग्नौमित्रायहविराजुहोत ॥ ५ ॥ मित्रस्य
चर्षणीधृतोवोदेवस्यसानसि । द्युम्नंचित्रश्रवस्तमं ॥ अभियोमहिनादिवंमित्रोबभूवसप्रथाः । अभिश्रवोभिःपृथि
वीं+ ॥ मित्रायपंचयेमिरेजनाऽअभिष्टिशवसे । सदेवान्विश्वान्बिभर्ति ॥ मित्रोदेवेष्वायुषुजनायवृक्तबर्हिषे । इषऽ

(३।५।६) मित्रोजनानितिनवर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रोमित्रस्त्रिष्टुप् अंत्याश्चतस्रोगायत्र्यः ।

इष्टव्रताऽअकः ॥ ६ ॥ (३।५।७) इहेहवोमनसाबंधुतानरऽउशिजोजग्मुरभितानिवेदसा । याभिर्मायाभिःप्रतिजूतिवर्पसःसौधन्वनायज्ञियंभागमानश ॥ याभिःशचीभिश्चमसाँऽअपिंशतयाधियागामरिणीतचर्मणः । येनहरीमनसानिरतक्षततेनदेवत्वमृभवःसमानश ॥ इंद्रस्यसख्यमृभवःसमानशुर्मनोर्नपातोऽअपसोदधन्विरे । सौधन्वनासोऽअमृतत्वमेरिरेविष्ट्वीशमीभिःसुकृतःसुकृत्यया ॥ इंद्रेणयाथसरथंसुतेसचाँऽअथोवशानांभवथासहश्रिया । नवःप्रतिमैसुकृतानिवाघतःसौधन्वनाऽऋभवोवीर्याणिच ॥ इंद्रऽऋभुभिर्वाजवद्भिःसमुक्षितंसुतंसोममावृषस्वागभस्त्योः । धियेषितोमघवन्दाशुषोगृहेसौधन्वनेभिःसहमत्स्वानृभिः ॥ इंद्रऽऋभुमान्वाजवान्मत्स्वेहनोस्मिन्त्सवनेशच्यापुरुष्टुत । इमानितुभ्यंस्वसराणियेमिरेव्रतादेवानांमनुषश्चधर्मभिः ॥ इंद्रऽऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निहस्तोमंजरितुरुपयाहियज्ञियं । शतंकेतेभिरिषिरेभिरायवेसहस्रणीथोऽअध्वरस्यहोमनि ॥ ७ ॥ (३।५।८) उषोवाजेनवाजिनिप्रचेताःस्तोमंजुषस्वगृणतोमघोनि । पुराणीदेवियुवतिःपुरंधिरनुव्रतंचरसिविश्ववारे ॥ उषोदेव्यमर्त्याविभाहिचंद्ररथासूनृताऽईरयंती । आत्वावहंतुसुयमासोऽअश्वाहिरण्यवर्णापृथुपाजसोये ॥ उषःप्रतीचीभुवनानिविश्वोर्ध्वातिष्ठस्यमृतस्यकेतुः । समानमर्थंचरणीयमानाचक्रमिवनव्यस्यावंवृत्स्व ॥ अवस्यूमेवचिन्वतीमघोन्युषायातिस्वसरस्यपत्नी । स्व१र्जनंतीसुभगासुदंसाऽआंताद्दिवःपप्रथऽआपृथिव्याः ॥ अच्छावोदेवीमुषसंविभातींप्रवोभरध्वंनमसासुवृक्तिं । ऊर्ध्वंमधुधादिविपाजोऽअश्रेत्प्ररोचनारुरुचेरण्वसंदृक् ॥ ऋतावरीदिवोऽअर्कैरबोध्यारेवतीरोदसीचित्रमस्थात् । आयतीमग्नऽउषसंविभातींवाममेषिद्रविणंभिक्षमाणः ॥ ऋतस्यबुध्नऽउषसामिषण्यन्वृषामहीरोदसीऽआविवेश । महीमित्रस्यवरुणस्यमायाचंद्रेवभानुंविदधेपुरुत्रा ॥ ८ ॥ (३।५।९) इमाऽउवांभृमयोमन्यमानायुवावतेनतुज्याऽअभूवन् । क्व१त्यदिंद्रावरुणायशोवांयेनस्मासिनंभरथःसखिभ्यः ॥ अयमुवांपुरुतमोरयीयञ्छश्वत्तममवसेजोहवीति । सजोषाविंद्रावरुणामरुद्भिर्दिवापृथिव्याशृणुतंहवंमे ॥ अस्मेतदिंद्रावरुणावसुष्यादस्मेरयिर्मरुतःसर्ववीरः । अस्मान्वरूत्रीःशरणैरवंत्वस्मान्होत्राभारतीदक्षिणाभिः ॥ बृहस्पतेजुषस्वनोहव्यानिविश्वदेव्य । रास्वरत्नानिदाशुषे ॥ शुचिमर्कैर्बृहस्पतिमध्वरेषुनमस्यत । अनाम्योजऽआचके ॥ ९ ॥ वृषभंचर्षणीनांविश्वरूपमदाभ्यं । बृह

(३।५।७) इहेहवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रऋभवःअंत्यानांतिसृणामिंद्रऋभवोजगती । (३।५।८) उषोवाजेनेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रउषास्त्रिष्टुप् ।

(३।५।९) इमाउवामित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यगाथिनोविश्वामित्रः (अंत्यतृचस्यजमदग्निर्वा) आद्यतिसृणामिंद्रावरुणौचतुर्थ्यादितिसृणांबृहस्पतिःइयंतइत्यादितिसृणांपूषातत्सवितुरित्यादितिसृणांसवितासोमइत्यादितिसृणांसोमआनइत्यादितिसृणांमित्रावरुणौदेवताः आद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभःशिष्टाःपञ्चदशगायत्र्यः ।

ऋक्सं. स्पतिंवरेण्यं ॥ इयंतेपूषन्नाघृणेसुष्टुतिर्देवनव्यसी । अस्माभिस्तुभ्यंशस्यते ॥ तांजुषस्वगिरंममवाजयंतीमवाधियं । मंडलं ४
अ.३अ.४ वधूयुरिवयोषणां ॥ योविश्वाभिविपश्यतिभुवनासंचपश्यति । सनःपूषाविताभुवत् ॥ तत्सवितुर्वरेण्यंभर्गोदेवस्य
धीमहि । धियोयोनःप्रचोदयात् ॥ १० ॥ देवस्यसवितुर्वयंवाजयंतःपुरंध्या । भगस्यरातिमीमहे ॥ देवंनरःसवि अनु. १
॥ २४ ॥ तारंविप्रायज्ञैःसुवृक्तिभिः । नमस्यंतिधियेषिताः+ ॥ सोमोजिगातिगातुविद्देवानामेतिनिष्कृतं । ऋतस्ययोनिमा
सदं ॥ सोमोऽस्मभ्यंद्विपदेचतुष्पदेचपशवे । अनमीवाऽइषस्करत् ॥ अस्माकमायुर्वर्धयन्नभिमातीःसहमानः ।
सोमःसधस्थमासदत् ॥ आनोमित्रावरुणाघृतैर्गव्यूतिमुक्षतं । मध्वारजांसिसुक्रतू ॥ उरुशंसानमोवृधामह्नादक्षस्य
राजथः । द्राघिष्ठाभिःशुचिव्रता ॥ गृणानाजमदग्निनायोनावृतस्यसीदतं । पातंसोममृतावृधा ॥ ११ ॥ (इतिवैश्वा
मित्रंतृतीयंमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि ६२) (४।१।१) त्वांह्यग्नेसदमित्समन्यवोदेवासोदेवमरतिंन्येरिरइतिक्रत्वान्ये
रिरे । अमर्त्यंयजतमर्त्येष्वादेवमादेवंजनतप्रचेतसंविश्वमादेवंजनतप्रचेतसं ॥ सभ्रातरंवरुणमग्नऽआववृत्स्वदेवाँऽ
अच्छासुमतीयज्ञवनसंज्येष्ठंयज्ञवनसं । ऋतावानमादित्यंचर्षणीधृतंराजानंचर्षणीधृतं ॥ सखेसखायमभ्याववृत्स्वाशुं ॥ २४ ॥

वामदेवेचतुर्थेमंडलेपंचानुवाकाः (३।१।१) त्वांह्यग्नइतिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निर्द्वितीयादिचतसृणामग्निवरुणौ
त्रिष्टुप्आद्यास्तिस्रःक्रमेणाष्ट्यतिजगतीधृतयः ।

नचक्रंरथ्येवरंह्यास्मभ्यंदस्मरंह्या । अग्नेमृळीकंवरुणेसचाविदोमरुत्सुविश्वभानुषु । तोकायतुजेशुशुचानशंकृध्यस्म
भ्यंदस्मशंकृधि ॥ त्वंनोऽअग्नेवरुणस्यविद्वान्देवस्यहेळोवयासिसीष्ठाः । यजिष्ठोवह्नितमःशोशुचानोविश्वाद्वेषांसिप्र
मुमुग्ध्यस्मत्+ ॥ सत्वंनोऽअग्नेवमोभवोतीनेदिष्ठोऽअस्याऽउषसोव्युष्टौ । अवयक्ष्वनोवरुणंरराणोवीहिमृळीकंसुहवो
नऽएधि ॥ १२ ॥ अस्यश्रेष्ठासुभगस्यसंदृग्देवस्यचित्रतमामर्त्येषु । शुचिघृतंनतप्तमघ्न्यायाःस्पार्हादेवस्यमंहनेवधे
नोः+ ॥ त्रिरस्यतापरमासंतिसत्यास्पार्हादेवस्यजनिमान्यग्नेः । अनंतेऽअंतःपरिवीतऽआगाच्छुचिःशुक्रोऽअर्योरोरु
चानः ॥ सदूतोविश्वेदभिवष्टिसद्माहोताहिरण्यरथोरंसुजिह्वः । रोहिदश्वोवपुष्योविभावासदारण्वःपितुमतीवसंस
त्+ ॥ सचेतयन्मनुषोयज्ञबंधुःप्रतंमह्यारशनयानयंति । सक्षेत्यस्यदुर्यासुसाधन्देवोमर्तस्यसधनित्वमाप ॥ सतूनोऽ
अग्निर्नयतुप्रजानन्नच्छारत्नंदेवभक्तंयदस्य । धियायद्विश्वेऽअमृताऽअकृण्वन्द्यौष्पिताजनितासत्यमुक्षन् ॥ १३ ॥
सजायतप्रथमःपस्त्यासुमहोबुध्नेरजसोऽअस्ययोनौ । अपादशीर्षागुहमानोऽअंतायोयुवानोवृषभस्यनीळे+ ॥ प्रशर्ध
ऽआर्तप्रथमंविपन्याँऽऋतस्ययोनावृषभस्यनीळे । स्पार्होयुवावपुष्योविभावासप्तप्रियासोजनयंतवृष्णे ॥ अस्माकमत्र
पितरोमनुष्याऽअभिप्रसेदुर्ऋतमाशुषाणाः । अश्मव्रजाःसुदुघावव्रेऽअंतरुदुस्राऽआजन्नुषसोहुवानाः+ ॥ तेमर्मृजत
सं. २४ ददृवांसोऽअद्रिंतदेषामन्येऽअभितोविवोचन् । पश्वयंत्रासोऽअभिकारमर्चन्विदंतज्योतिश्चकृपंतधीभिः+ ॥ तेगव्य

ऋक्सं. तामनसाद्दध्रमुब्धंगायेमानंपरिषंतमद्रिं । दृह्वंनरोवचसादैव्येनव्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥ १४ ॥ तेमन्वतप्रथमं मंडलं ४
अ.३अ.४ नामधेनोस्त्रिःसप्तमातुःपरमाणिविंदन् । तज्जानतीरभ्यनूषतव्राऽआविर्भुवदरुणीर्यशसागोः+ ॥ नेशत्तमोदुधितंरो अनु. १
चतद्यौरुद्देव्याऽउषसोभानुरर्त । आसूर्योबृहतस्तिष्ठदज्राँऽऋजुमर्तेषुवृजिनाचपश्यन् ॥ आदित्पश्चाबुबुधानाव्यख्य
॥ २५ ॥ न्नादिद्रत्नंधारयंतद्युभक्तं । विश्वेविश्वासुदुर्यासुदेवामित्रधियेवरुणसत्यमस्तु ॥ अच्छावोचेयशुशुचानमग्निंहोतारंवि
श्वभरसंयजिष्ठं । शुच्यूधोऽअतृणन्नगवामंधोनपूतंपरिषिक्तमंशोः+ ॥ विश्वेषामदितिर्यज्ञियानांविश्वेषामतिथिर्मानु
षाणां । अग्निर्देवानामवऽआवृणानःसुमृळीकोभवतुजातवेदाः ॥ १५ ॥ (४।१।२) योमर्त्येष्वमृतऽऋतावादेवो
देवेष्वरतिर्निधायि । होतायजिष्ठोमह्नाशुचध्यैहव्यैरग्निर्मनुषऽईरयध्यै ॥ इहत्वंसूनोसहसोनोऽअद्यजातोजाताँऽउभ
याँऽअंतरग्ने । दूतऽईयसेयुयुजानऽऋष्वऽऋजुमुष्कान्वृषणःशुक्राँश्च ॥ अत्यावृधस्नूरोहिताघृतस्नूऽऋतस्यमन्येमनसा
जविष्ठा । अंतरीयसेअरुषायुजानोयुष्माँश्चदेवान्विशऽआचमर्तान् ॥ अर्यमणंवरुणंमित्रमेषामिंद्राविष्णूमरुतोऽ
अश्विनोत । स्वश्वोऽअग्नेसुरथःसुराधाऽएदुवहसुहविषेजनाय ॥ गोमाँऽअग्नेविमाँऽअश्वीयज्ञोनृवत्सखासदमिदप्रमृ ॥ २५ ॥
ष्यः । इळावाँऽएषोऽअसुरप्रजावान्दीर्घोरयिःपृथुबुध्नःसभावान् ॥ १६ ॥ यस्तऽइध्मंजभरत्सिष्विदानोमूर्धानंवा

(४।१।२) योमर्त्येष्वितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ततपंतेत्वाया । भुवस्तस्यस्वतवाँःपायुरग्नेविश्वस्मात्सीमघायतऽउरुष्य ॥ यस्तेभरादन्नियतेचिदन्नंनिशिषन्मंद्रमति
थिमुदीरत् । आदेवयुरिनधतेदुरोणेतस्मिन्रयिर्ध्रुवोऽअस्तुदास्वान् ॥ यस्त्वादोषायऽउषसिप्रशंसात्प्रियंवात्वाकृणव
तेहविष्मान् । अश्वोनस्वेदमऽआहेम्यावान्तमंहसःपीपरोदाश्वांसं ॥ यस्तुभ्यमग्नेऽअमृतायदाशद्दुवस्त्वेकृणवतेयत
स्रुक् । नसरायाशशमानोवियोषन्नैनमंहःपरिवरदघायोः+ ॥ यस्यत्वमग्नेऽअध्वरंजुजोषोदेवोमर्तस्यसुधितंरराणः ।
प्रीतेदसद्धोत्रासायविष्ठासामयस्यविधतोवृधासः ॥ १७ ॥ चित्तिमचित्तिंचिनवद्विविद्वान्पृष्ठेववीतावृजिनाचमर्तान् ।
रायेचनःस्वपत्यायदेवदितिंचरास्वादितिमुरुष्य ॥ कविंशशासुःकवयोदब्धानिधारयंतोदुर्यास्वायोः । अतस्त्वंदृ
श्याँऽअग्नऽएतान्पड्भिःपश्येरद्भुताँऽअर्यऽएवैः ॥ त्वमग्नेवाघतेसुप्रणीतिःसुतसोमायविधतेयविष्ठ । रत्नंभरशशमानाय
घृष्वेपृथुश्चंद्रमवसेचर्षणिप्राः+ ॥ अधाहयद्वयमग्नेत्वायापड्भिर्हस्तेभिश्चकृमातनूभिः । रथंनक्रंतोऽअपसाभुरिजोर्ऋतं
येमुःसुध्यऽआशुषाणाः+ ॥ अधामातुरुषसःसप्तविप्राजायेमहिप्रथमावेधसोनॄन् । दिवस्पुत्राऽअंगिरसोभवेमाद्रिंरु
जेमधनिनंशुचंतः ॥ १८ ॥ अधायथानःपितरःपरासःप्रत्नासोऽअग्नऽऋतमाशुषाणाः । शुचीदयन्दीधितिमुक्थ
शासःक्षामाभिंदंतोऽअरुणीरपव्रन् ॥ सुकर्माणःसुरुचोदेवयंतोयोनदेवाजनिमाधमंतः । शुचंतोऽअग्निंववृधंतऽइंद्र
मूर्वंगव्यंपरिषदंतोऽअग्मन् ॥ आयूथेवक्षुमतिपश्वोऽअख्यद्देवानांयजनिमांत्युग्र । मर्तानांचिदुर्वशीरकृप्रन्वृधेचिद

र्यऽउपरस्यायोः ॥ अकर्मतेस्वपसोऽअभूमऽऋतमवस्रन्नुषसोविभातीः । अनूनमग्निंपुरुधासुश्चंद्रंदेवस्यमर्मृजतश्चारुचक्षुः ॥ एतातेऽअग्नऽउचथानिवेधोवोचामकवयेताजुषस्व । उच्छोचस्वकृणुहिवस्यसोनोमहोरायःपुरुवारप्रयंधि ॥ १९ ॥ (४।१।३) आवोराजानमध्वरस्यरुद्रंहोतारंसत्ययजंरोदस्योः । अग्निंपुरातनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसेकृणुध्वं ॥ अयंयोनिश्चकृमायंवयंतेजायेवपत्यऽउशतीसुवासाः । अर्वाचीनःपरिवीतोनिषीदेमाऽउतेस्वपाकप्रतीचीः ॥ आशृण्वतेऽअदृपितायमन्मनृचक्षसेसुमृळीकायवेधः । देवायशस्तिममृतायशंसग्रावेवसोतामधुषुद्यमीळे ॥ त्वंचिन्नःशम्याऽअग्नेऽअस्याऋतस्यबोध्यृतचित्स्वाधीः । कदातऽउक्थासधमाद्यानिकदाभवंतिसख्यागृहेते ॥ कथाहतद्वरुणायत्वमग्नेकथादिवेगर्हसेकन्नऽआगः । कथामित्रायमीळ्हुषेपृथिव्यैब्रवःकदर्यम्णेकद्भगाय ॥ २० ॥ कद्धिष्ण्यासुवृधसानोऽअग्नेकद्वातायप्रतवसेशुभंये । परिज्मनेनासत्यायक्षेब्रवःकदग्नेरुद्रायनृघ्ने ॥ कथामहेपुष्टिंभरायपूष्णेकद्रुद्रायसुमखायहविर्दे । कद्विष्णवऽउरुगायायरेतोब्रवःकदग्नेशरवेबृहत्यै ॥ कथाशर्धायमरुतामृतायकथासूरेबृहतेपृच्छ्यमानः । प्रतिब्रवोदितयेतुरायसाधादिवोजातवेदश्चिकित्वान् ॥ ऋतेनऽऋतंनियतमीळऽआगोरामासचामधुमत्पक्वमग्ने । कृष्णासतीरुशताधासिनैषाजामर्येणपयसापीपाय ॥ ऋतेनहिष्मावृषभश्चिदक्तःपुमाँऽअग्निःपयसापृष्ठ्येन । अस्पंदमानोऽअचरद्वयोधावृषाशुक्रंदुदुहेपृश्निरूधः ॥ २१ ॥ ऋतेनाद्रिंव्यसन्भिदंतःसमंगिरसोनवंतगोभिः । शुनंनरःपरिषदन्नुषासमाविःस्वरभवज्जातेऽअग्नौ ॥ ऋतेनदेवीरमृताऽअमृक्ताऽअर्णोभिरापोमधुमद्भिरग्ने । वाजीनसर्गेषुप्रस्तुभानःप्रसदमित्स्रवितवेदधन्युः ॥ माकस्ययक्षंसदमिद्धुरोगामावेशस्यप्रमिनतोमापेः । माभ्रातुरग्नेऽअनृजोऋणंवेर्मासख्युर्दक्षंरिपोर्भुजेम ॥ रक्षाणोऽअग्नेतववरक्षणेभीरारक्षाणःसुमखप्रीणानः । प्रतिष्फुरविरुजवीड्वंहोजहिरक्षोमहिचिद्वावृधानं ॥ एभिर्भवसुमनाऽअग्नेऽअर्कैरिमान्स्पृशमन्मभिःशूरवाजान् । उतब्रह्माण्यंगिरोजुषस्वसंतेशस्तिर्देववाताजरेत ॥ एताविश्वाविदुषेतुभ्यंवेधोनीथान्यग्नेनिण्यावचांसि । निवचनाकवयेकाव्यान्यशंसिषंमतिभिर्विप्रऽउक्थैः ॥ २२ ॥ (४।१।४) कृणुष्वपाजःप्रसितिंनपृथ्वींयाहिराजेवामवाँऽइभेन । तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोस्तासिविध्यरक्षसस्तपिष्ठैः ॥ तवभ्रमासऽआशुयापतंत्यनुस्पृशधृषताशोशुचानः । तपूंष्यग्नेजुह्वापतंगानसंदितोविसृजविष्वगुल्काः ॥ प्रतिस्पशोविसृजतूर्णितमोभवापायुर्विशोऽअस्याऽअदब्धः । योनोदूरेऽअघशंसोयोऽअंत्यग्नेमाकिष्टेव्यथिरादधर्षीत् ॥ उदग्नेतिष्ठप्रत्यातनुष्वन्यमित्राँऽओषतात्तिग्महेते । योनोऽअरातिंसमिधानचक्रेनीचातंधक्ष्यतसंनशुष्कं ॥ ऊर्ध्वोभवप्रतिविध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्वदैव्यान्यग्ने । अवस्थिरातनुहियातुजूनांजामिमजामिंप्रमृणीहि

(४।१।३) आवोराजानमितिषोडशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवआद्यायारुद्रोद्वितीयादीनामग्निस्त्रिष्टुप् ।

(४।१।४) कृणुष्वेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोरक्षोहाग्निस्त्रिष्टुप् ।

शत्रून् ॥ २३ ॥ सतेजानातिसुमतिंयविष्ठयऽईवतेब्रह्मणेगातुमैरत् । विश्वान्यस्मैसुदिनानिरायोद्युम्नान्यर्योविदुरो
ऽअभिद्यौत् ॥ सेदग्नेऽअस्तुसुभगःसुदानुर्यस्त्वानित्येनहविषायऽउक्थैः । पिप्रीषतिस्वऽआयुषिदुरोणेविश्वेदस्मैसुदि
नासासदिष्टिः+ ॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरतामियंगीः । स्वश्वास्त्वासुरथामर्जयेमास्मेक्षत्राणिधार
येरनुद्यून्+ ॥ इहत्वाभूर्याचरेदुपत्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनुद्यून् । क्रीळंतस्त्वासुमनसःसपेमाभिद्युम्नातस्थिवांसोज
नानां ॥ यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्योऽअग्नऽउपयातिवसुमतारथेन । तस्यत्राताभवसितस्यसखायस्तऽआतिथ्यमानु
षग्जुजोषत् ॥ २४ ॥ महोरुजामिबंधुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय । त्वंनोऽअस्यवचसश्चिकिद्धिहोतर्यवि
ष्ठसुक्रतोदमूनाः ॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाऽअतंद्रासोवृकाऽअश्रमिष्ठाः । तेपायवःसध्र्यंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमू
र ॥ येपायवोमामतेयंतेऽअग्नेपश्यंतोऽअंधंदुरितादरक्षन् । ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतऽइद्रिपवोनाहदेभुः ॥
त्वयावयंसधन्य१स्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान् । उभाशंसासूदयसत्यतातेनुष्ठुयाकृणुह्यह्रयाण ॥ अयातेऽअग्नेस ॥ २७ ॥
मिधाविधेमप्रतिस्तोमंशस्यमानंगृभाय । दहाशसोरक्षसःपाह्य१स्मान्द्रुहोनिदोमित्रमहोऽअवद्यात्+ ॥ २५ ॥ इति
तृतीयाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि ११ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १४ [भे. प. विश्वेभ्यो. १ संवत्सरादित्येभ्य. ३
सिंधुभ्य. सवित्र. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ अग्नय. २ एवं १४] अश्विभ्यामि. ९ मित्राय. ९ ऋभुभ्य. ४ इंद्रऋभुभ्य. ३ उषस. ७ इंद्रा-
वरुणाभ्यामि. ३ बृहस्पतय. ३ पूष्णइ. ३ सवित्र.३ सोमाये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३ अग्नय. अग्नीवरुणाभ्या. ४ अग्नय. ३५ रुद्राये.
अग्नय. १५ रक्षोघ्नेग्नय. १५ ॥ इतितृतीयेचतुर्थः ॥ ४ ॥

वैश्वानरायवैश्वानरीयमूर्ध्वऊष्वेकादशायमिहादौजगतींपंचानुष्टुभौदूतंवोष्टौगायत्रंत्वग्नेमृळाग्नेतमद्यपदपांक्तं
पंचमीमहापदपंक्तिरंत्योष्णिक्चतुर्थीषष्ठ्युपांत्यावासप्तम्याःपंचकौमुख्यौतृतीयःसप्तकोनवकश्चाष्टम्याःपंचकः
पादश्चतुष्कःसप्तकस्त्रैष्टुभश्चभद्रंषड्यस्त्वांप्रत्यग्निःपंचलिंगोक्तदैवतंत्वेकेप्रत्यग्निरग्निर्होतादशगायत्रंमृषिर्बोध
दितिद्वाभ्यांसोमकंसाहदेव्यंमभ्यवदत्पराभ्यामस्याश्विनावायुरयाचतासत्यःसैकेंद्रंत्वंमहाँअसिन्नयामेकपदा
यंपंथाःसप्तोनासंवादइंद्रादितिवामदेवानां ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् (४।१।५) वैश्वानरायमीळ्हुषेसजोषाःकथादाशेमाग्नयेबृहद्भाः । अनूनेनबृहतावक्षथेनोपस्तभाय
दुपमिन्नरोधः ॥ मानिंदतयऽइमांमह्यंरातिंदेवोददौमर्त्यायस्वधावान् । पाकायगृत्सोऽअमृतोविचेतावैश्वानरोनृत

(४।१।५) वैश्वानरायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

शत्रून् ॥ २३ ॥ सतेजानातिसुमतिंयविष्ठयऽईवतेब्रह्मणेगातुमैरत् । विश्वान्यस्मैसुदिनानिरायोद्युम्नान्यर्योविदुरो
ऽअभिद्यौत् ॥ सेदग्नेऽअस्तुसुभगःसुदानुर्यस्त्वानित्येनहविषायऽउक्थैः । पिप्रीषतिस्वऽआयुषिदुरोणेविश्वेदस्मैसुदि
नासासदिष्टिः+ ॥ अर्चामितेसुमतिंघोष्यर्वाक्संतेवावाताजरतामियंगीः । स्वश्वास्त्वासुरथामर्जयेमास्मेक्षत्राणिधार
येरनुद्यून्+ ॥ इहत्वाभूर्याचरेदुपत्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनुद्यून् । क्रीळंतस्त्वासुमनसःसपेमाभिद्युम्नातस्थिवांसोज
नानां ॥ यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्योऽअग्नऽउपयातिवसुमतारथेन । तस्यत्राताभवसितस्यसखायस्तऽआतिथ्यमानु
षग्जुजोषत् ॥ २४ ॥ महोरुजामिबंधुतावचोभिस्तन्मापितुर्गोतमादन्वियाय । त्वंनोऽअस्यवचसश्चिकिद्धिहोतर्यवि
ष्ठसुक्रतोदमूनाः ॥ अस्वप्नजस्तरणयःसुशेवाऽअतंद्रासोवृकाऽअश्रमिष्ठाः । तेपायवःसध्र्यंचोनिषद्याग्नेतवनःपांत्वमू
र ॥ येपायवोमामतेयंतेऽअग्नेपश्यंतोऽअंधंदुरितादरक्षन् । ररक्षतान्त्सुकृतोविश्ववेदादिप्संतऽइद्रिपवोनाहदेभुः ॥
त्वयावयंसधन्य१स्त्वोतास्तवप्रणीत्यश्यामवाजान् । उभाशंसासूदयसत्यतातेनुष्ठुयाकृणुह्यह्रयाण ॥ अयातेऽअग्नेस ॥ २७ ॥
मिधाविधेमप्रतिस्तोमंशस्यमानंगृभाय । दहाशसोरक्षसःपाह्य१स्मान्द्रुहोनिदोमित्रमहोऽअवद्यात्+ ॥ २५ ॥ इति
तृतीयाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि ११ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १४ [भे. प. विश्वेभ्यो. १ संवत्सरादित्येभ्य. ३ सिंधुभ्य. सवित्र. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ अग्नय. २ एवं १४] अश्विभ्यामि. ९ मित्राय. ९ ऋभुभ्य. ४ इंद्रऋभुभ्य. ३ उषस. ७ इंद्रा-वरुणाभ्यामि. ३ बृहस्पतय. ३ पूष्णइ. ३ सवित्र.३ सोमाये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३ अग्नय. अग्नीवरुणाभ्या. ४ अग्नय. ३५ रुद्राये. अग्नय. १५ रक्षोघ्नेग्नय. १५ ॥ इतितृतीयेचतुर्थः ॥ ४ ॥

वैश्वानरायवैश्वानरीयंमूर्ध्वेऊष्वेकादशायमिहादौजगतींपंचानुष्टुभौदूतंवोष्टौगायत्रंत्वग्नेमृळाग्नेतमद्यपदपांक्तं
पंचमीमहापदपंक्तिरंत्योष्णिक्चतुर्थीषष्ठ्युपांत्यावासप्तम्याःपंचकौमुख्यौतृतीयःसप्तकोनवकश्चाष्टम्याःपंचकः
पादश्चतुष्कःसप्तकस्त्रैष्टुभश्चभद्रंषड्यस्त्वांप्रत्यग्निःपंचलिंगोक्तदैवतंत्वेकंप्रत्यग्निरग्निर्होतादशगायत्रंमृषिर्बोध
दितिद्वाभ्यांसोमकंसाहदेव्यमभ्यवदत्पराभ्यामस्याश्विनावायुरयाचतासत्यःसैकंद्रैत्वंमहाँअसिद्व्यामेकपदा
यंपंथाःसप्तोनासंवादंइंद्रादितिवामदेवानां ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् (४।१।५) वैश्वानरायमीह्ळुषेसजोषाःकथादाशेमाग्नयेबृहद्भाः । अनूनेनबृहतावक्षथेनोपस्तभाय
दुपमिन्नरोधः ॥ मानिंदतयऽइमांमह्यंरातिंदेवोददौमर्त्यायस्वधावान् । पाकायगृत्सोऽअमृतोविचेतावैश्वानरोनृत

(४।१।५) वैश्वानरायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

मोयह्वोऽअग्निः+ ॥ सामद्विबर्हामहितिग्मभृष्टिःसहस्ररेतावृषभस्तुविष्मान् । पदंनगोरपगूह्ळंविविद्वानग्निर्मह्यंप्रेदुवो
चन्मनीषां+ ॥ प्रताँऽअग्निर्बभसत्तिग्मजंभस्तपिष्ठेनशोचिषायःसुराधाः । प्रयेमिनंतिवरुणस्यधामप्रियामित्रस्यचेत
तोध्रुवाणि ॥ अभ्रातरोनयोषणोव्यंतःपतिरिपोनजनयोदुरेवाः । पापासःसंतोऽअनृताऽअसत्याऽइदंपदमजनतागं
भीरं+ ॥ १ ॥ इदंमेऽअग्नेकियतेपावकामिनतेगुरुंभारंनमन्म । बृहद्दधाथधृषतागभीरंयह्वंपृष्ठंप्रयसासप्तधातु ॥
तमिन्वे३ वसमनासमानमभिक्रत्वापुनतीधीतिरश्याः । ससस्यचर्मन्नधिचारुपृश्नेरग्रेरुपऽआरुपितंजबारु ॥ प्रवाच्यं
वचसःकिंमेऽअस्यगुहाहितमुपनिणिग्वदंति । यदुस्रियाणामपवारिवव्रन्पातिप्रियंरुपोऽअग्रंपदंवेः+ ॥ इदमुत्यन्म
हिमहामनीकंयदुस्रियासचतपूर्व्यंगौः । ऋतस्यपदेऽअधिदीद्यानंगुहारघुष्यद्रघुयद्विवेद ॥ अधद्युतानःपित्रोःसचा
सामनुतगुह्यंचारुपृश्नेः । मातुष्पदेपरमेऽअंतिषद्गोर्वृष्णःशोचिषःप्रयतस्यजिह्वा+ ॥ २ ॥ ऋतंवोचेनमसापृच्छ्यमान
स्तवाशसाजातवेदोयदीदं । त्वमस्यक्षयसियद्धविश्वंदिवियदुद्रविणंयत्पृथिव्यां+ ॥ किंनोऽअस्यद्रविणंकद्धरत्नंविनो
वोचोजातवेदश्चिकित्वान् । गुहाध्वनःपरमंयन्नोऽअस्यरेकुपदंननिदानाऽअगन्म ॥ काममर्यादावयुनाकद्धवाममच्छा ॥ २८ ॥
गमेमरघवोनवाजं । कदानोदेवीरमृतस्यपत्नीःसूरोवर्णेनततनन्नुषासः ॥ अनिरेणवचसाफल्ग्वेनप्रतीत्येनकृधुनातृपा
सः । अधातेऽअग्नेकिमिहावदंत्यनायुधासऽआसतासचंतां ॥ अस्यश्रियेसमिधानस्यवृष्णोवसोरनीकंदमऽआरुरोच ।

रुशद्वसानःसुदृशीकरूपःक्षितिर्नरायापुरुवारोऽअद्यौत् ॥ ३ ॥ (४।१।६) ऊर्ध्वऽऊषुणोऽअध्वरस्यहोतरग्नेतिष्ठदेवता
तायजीयान् । त्वंहिविश्वमभ्यसिमन्मप्रवेधसश्चित्तिरसिमनीषां+ ॥ अमूरोहोतान्यसादिविक्ष्व१ग्निर्मंद्रोविदथेषुप्र
चेताः । ऊर्ध्वंभानुंसवितेवाश्रेन्मेतेवधूमंस्तभायदुपद्यां+ ॥ यतासुजूर्णीरातिनीघृताचीप्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः ।
उदुस्वरुर्नवजानाक्रःपश्वोऽअनक्तिसुधितःसुमेकः ॥ स्तीर्णेबर्हिषिसमिधानेऽअग्नाऽऊर्ध्वोऽअध्वर्युर्जुजुषाणोऽअस्था
त् । पर्यग्निःपशुपानहोतात्रिविष्ट्येतिप्रदिवऽउराणः+ ॥ परित्मनामितद्रुरेतिहोताग्निर्मंद्रोमधुवचाऽऋतावा । द्रवंत्य
स्यवाजिनोनशोकाभयंतेविश्वाभुवनायदभ्राट् ॥ ४ ॥ भद्रातेऽअग्नेस्वनीकसंदृग्घोरस्यसतोविषुणस्यचारुः । नय
त्तेशोचिस्तमसावरंतनध्वस्मानस्तन्वी३ रेपऽआधुः ॥ नयस्यसातुर्जनितोरवारिनमातरापितरानूचिदिष्टौ । अधामि
त्रोनसुधितःपावको३ग्निर्दीदायमानुषीषुविक्षु+ ॥ द्विर्यंपंचजीजनन्त्संवसानाःस्वसारोऽअग्निंमानुषीषुविक्षु । उषर्बुध
मथर्यो३ नदंतंशुक्रंस्वासंपरशुंनतिग्मं+ ॥ तवत्येऽअग्नेहरितोघृतस्नारोहितासऽऋज्वंचःस्वंचः । अरुषासोवृषणऽऋजु
मुष्काऽआदेवतातिमह्वंतदस्माः+ ॥ येहत्येतेसहमानाऽअयासस्त्वेषासोऽअग्नेऽअर्चयश्चरंति । श्येनासोनदुवसना
सोऽअर्थंतुविष्वणसोमारुतंनशर्धः ॥ अकारिब्रह्मसमिधानतुभ्यंशंसात्युक्थंयजतेव्यूधाः । होतारमग्निंमनुषोनिषेदु

(४।१।६) ऊर्ध्वऊषुणइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ।

नमस्यंतऽउशिजःशंसमायोः+ ॥ ५ ॥ (४।१।७) अयमिहप्रथमोधायिधातृभिर्होतायजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्यः । यम
प्नवानोभृगवोविरुरुचुर्वनेषुचित्रंविभ्वंविशेविशे ॥ अग्नेकुदातऽआनुषग्भुवद्देवस्यचेतनं । अधाहित्वाजगृभ्रिरेमर्ता
सोविक्ष्वीड्यं ॥ ऋतावानंविचेतसंपश्यंतोद्यामिवस्तृभिः । विश्वेषामध्वराणांहस्कर्तारंदमेदमे ॥ आशुंदूतंविवस्वतो
विश्वायश्चर्षणीरभि । आजभ्रुःकेतुमायवोभृगवाणंविशेविशे ॥ तमींहोतारमानुषक्चिकित्वांसंनिषेदिरे । रण्वंपावक
शोचिषंयजिष्ठंसप्तधामभिः ॥ ६ ॥ तंशश्वतीषुमातृषुवनऽआवीतमश्रितं । चित्रंसंतंगुहाहितंसुवेदंकूचिदर्थिनं ॥
ससस्ययद्वियुतातस्मिन्नूधन्नृतस्यधामन्रणयंतदेवाः । महाँऽअग्निर्नमसारातहव्योवेरध्वरायसदमिदृतावा ॥ वेरध्वर
स्यदूत्यानिविद्वानुभेऽअंतारोदसीसंचिकित्वान् । दूतऽईयसेप्रदिवऽउराणोविदुष्टरोदिवऽआरोधनानि ॥ कृष्णंतऽ
एमरुशतःपुरोभाश्चरिष्ण्व१र्चिर्वपुषामिदेकं । यदप्रवीतादधतेहगर्भंसद्यश्चिज्जातोभवसीदुदूतः+ ॥ सद्योजातस्यदद्द
शानमोजोयदस्यवातोऽअनुवातिशोचिः । वृणक्तितिग्मामतसेषुजिह्वांस्थिराचिदन्नादयतेविजंभैः ॥ तृषुयदन्नातृषु
णाववक्षतृषुंदूतंकृणुतेयह्वोऽअग्निः । वातस्यमेळिंसचतेनिजूर्वन्नाशुंनवाजयतेहिन्वेऽअर्वा ॥ ७ ॥ (४।१।८) दूतं ॥२९॥

(४।१।७) अयमिहेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप्आद्याजगतीद्वितीयाद्याःपंचानुष्टुभः । (४।१।८) दूतंवइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोवैश्वानरोग्निर्गायत्री ।

वोविश्ववेदसंहव्यवाहममर्त्यं । यजिष्ठमृंजसेगिरा+ ॥ सहिवेदावसुधितिंमहाँऽआरोधनंदिवः । सदेवाँऽएहवक्षति ॥
सवेददेवऽआनमंदेवाँऽऋतायतेदमे । दातिप्रियाणिचिद्वसु ॥ सहोतासेदुदूत्यंचिकित्वाँऽअंतरीयते । विद्वाँऽआरो
धनंदिवः+ ॥ तेस्यामयेऽअग्नयेददाशुर्हव्यदातिभिः । यऽईंपुष्यंतऽइंधते ॥ तेरायातेसुवीर्यैःससवांसोविशृण्विरे ।
येऽअग्नादधिरेदुवः ॥ अस्मेरायोदिवेदिवेसंचरंतुपुरुस्पृहः । अस्मेवाजासऽईरतां ॥ सविप्रश्चर्षणीनांशवसामानुषा
णां । अतिक्षिप्रेवविध्यति ॥ ८ ॥ (४।१।९) अग्नेमृळमहाँऽअसियऽईमादेवयुंजनं । इयेथबर्हिरासदं ॥ समानु
षीषुदूळभोविक्षुप्रावीरमर्त्यः । दूतोविश्वेषांभुवत् ॥ ससद्मपरिणीयतेहोतामंद्रोदिविष्टिषु । उतपोतानिषीदति ॥
उतग्नाऽअग्निरध्वरऽउतोगृहपतिर्दमे । उतब्रह्मानिषीदति ॥ वेषिह्यध्वरीयतामुपवक्ताजनानां । हव्याचमानुषाणां ॥
वेषीद्वस्यदूत्यं१यस्यजुजोषोऽअध्वरं । हव्यंमर्तस्यवोढवे ॥ अस्माकंजोष्यध्वरमस्माकंयज्ञमंगिरः । अस्माकंशृ
णुधीहवं ॥ परितेदूळभोरथोस्माँऽअश्नोतुविश्वतः । येनरक्षसिदाशुषः ॥ ९ ॥ (४।१।१०) अग्नेतमद्याश्वंनस्तो
मैःक्रतुंनभद्रंहृदिस्पृशं । ऋध्यामातऽओहैः ॥ अधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्यदक्षस्यसाधोः । रथीरृतस्यबृहतोबभूथ ॥

(४।१।९) अग्नेमृळेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निर्गायत्री । (४।१।१०) अग्नेतमद्येत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निःपद
पंक्तिःपंचमीमहापदपंक्तिःअंत्येद्वेउष्णिहौ ।

एभिर्नोऽअर्कैर्भवानोऽअर्वाङ्स्व१र्णज्योतिः । अग्नेविश्वेभिःसुमनाऽअनीकैः ॥ आभिष्टेऽअद्यगीर्भिर्गृणंतोग्नेदा
शेम । प्रतेदिवोनस्तनयंतिशुष्माः ॥ तवस्वादिष्ठाग्नेसंदृष्टिरिदाचिदह्नऽइदाचिदक्तोः । श्रियेरुक्मोनरोचतऽउ
पाके+ ॥ घृतंनपूतंतनूररेपाःशुचिहिरण्यं । तत्तेरुक्मोनरोचतस्वधावः ॥ कृतंचिद्धिष्मासनेमिद्वेषोग्नऽइनोषिम
र्तात् । इत्थायजमानादृतावः ॥ शिवानःसख्यासंतुभ्रात्राग्नेदेवेषुयुष्मे । सानोनाभिःसदनेसस्मिन्नूधन् ॥ १० ॥
(४।२।१) भद्रंतेऽअग्नेसहसिन्ननीकमुपाकऽआरोचतेसूर्यस्य । रुशद्दृशेददृशेनक्तयाचिदरूक्षितंदृशऽआरूपेऽ
अन्नं ॥ विषाह्यग्नेगृणतेमनीषांखंवेपसातुविजातस्तवानः । विश्वेभिर्यद्वावनःशुकदेवैस्तन्नोरास्वसुमहोभूरिमन्म ॥
त्वदग्नेकाव्यात्वन्मनीषास्त्वदुक्थाजायंतेराध्यानि । त्वदेतिद्रविणंवीरपेशाऽइत्थाधियेदाशुषेमर्त्याय ॥ त्वद्वाजीवा
जंभरोविहायाऽअभिष्टिकृज्जायतेसत्यशुष्मः । त्वद्रयिर्देवजूतोमयोभुस्त्वदाशुर्जूजुवांऽअग्नेऽअर्वा ॥ त्वामग्नेप्रथमंदे
वयंतोदेवंमर्ताऽअमृतमंद्रजिह्वं । द्वेषोयुतमाविवासंतिधीभिर्दमूनसंगृहपतिममूरं ॥ आरेऽअस्मदमतिमारेऽअंहऽआ
रेविश्वांदुर्मतिंयन्निपासि । दोषाशिवःसहसःसूनोऽअग्नेयंदेवऽआचित्सचसेस्वस्ति+ ॥ ११ ॥ (४।२।२) यस्त्वा
मग्नऽइनधतेयतस्रुक्त्रिस्तेऽअन्नंकृणवत्सस्मिन्नहन् । ससुद्युम्नैरभ्यस्तुप्रसक्षत्तवक्रत्वाजातवेदश्चिकित्वान्+ ॥ इध्मंय

(४।२।१) भद्रंतइतिषडृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् । (४।२।२) यस्त्वामग्नइतिषडृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् ।

स्तइध्मंजभरच्छश्रमाणोमहोऽअग्नेऽअनीकमासपर्यन् । सइधानःप्रतिदोषामुषासंपुष्यन्रयिंसचतेघ्नन्नमित्रान् ॥ अग्निरीशे
बृहतःक्षत्रियस्याग्निर्वाजस्यपरमस्यरायः । दधातिरत्नंविधतेयविष्ठोव्यानुषङ्मर्त्यायस्वधावान् ॥ यच्चिद्धितेपुरुषत्राय
विष्ठाचित्तिभिश्चकृमाकच्चिदागः । कृधीष्व१स्माँऽअदितेरनागान्व्येनांसिशिश्रथोविष्वगग्ने ॥ महश्चिदग्नऽएनसोऽअ
भीकऽऊर्वाद्देवानामुतमर्त्यानां । मातेसखायःसदमिद्रिषामयच्छातोकायतनयायशंयोः+ ॥ यथाहत्यद्वसवोगौर्यंचि
त्पदिषितामुंचतायजत्राः । एवोष्व१स्मन्मुंचताव्यंहःप्रतार्यग्नेप्रतरंनऽआयुः ॥ १२ ॥ (४।२।३) प्रत्यग्निरुषसा
मग्रमख्यद्विभातीनांसुमनारत्नधेयं । यातमश्विनासुकृतोदुरोणमुत्सूर्योज्योतिषादेवऽएति ॥ ऊर्ध्वंभानुंसवितादेवो
ऽअश्रेद्द्रप्संदविध्वद्गविषोनसत्वा । अनुव्रतंवरुणोयंतिमित्रोयत्सूर्यंदिव्यारोहयंति ॥ यंसीमकृण्वन्तमसेविपृचेध्रुवक्षे
माऽअनवस्यंतोऽअर्थं । तंसूर्यंहरितःसप्तयह्वीःस्पशंविश्वस्यजगतोवहंति ॥ वहिष्ठेभिर्विहरन्यासितंतुमवव्ययन्नसितं
देववस्म । दविध्वतोरश्मयःसूर्यस्यचर्मेवावाधुस्तमोऽअप्स्व१न्तः+ ॥ अनायतोऽअनिबद्धःकथायंन्यङ्ङुत्तानोवपद्यतेन ।
कयायातिस्वधयाकोददर्शदिवःस्कंभःसमृतःपातिनाकं ॥ १३ ॥ (४।२।४) प्रत्यग्निरुषसोजातवेदाऽअख्यद्देवोरोच

(४।२।३) प्रत्यग्निरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुप् । (४।२।४) प्रत्यग्निरुषसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवो-
ग्निस्त्रिष्टुप् (अनयोःसूक्तयोःकेचिदाचार्यालिङ्गोक्तदेवताआहुःताश्चआद्यसूक्तेआद्यानांतिसृणामग्निःचतुर्थ्याःसवितृवरुणमित्राःपंचम्याः

मानामहोभिः । आनासत्योरुगायारथेनेमंयज्ञमुपनोयातमच्छ ॥ ऊर्ध्वंकेतुंसविताद्देवोऽअश्रेज्ज्योतिर्विश्वस्मैभुवनाय
कृण्वन् । आप्राद्यावापृथिवीऽअंतरिक्षंविसूर्योरश्मिभिश्चेकिताना: ॥ आवहंत्यरुणीर्ज्योतिषागान्महीचित्रारश्मिभि
श्चेकिताना । प्रबोधयंतीसुवितायदेव्यु१षाऽईयतेसुयुजारथेन ॥ आवांवहिष्ठाऽइहतेवहंतुरथाऽअश्वासऽउषसोव्यु
ष्टौ । इमेहिवांमधुपेयायसोमाऽअस्मिन्यज्ञेवृषणामादयेथां ॥ अनायतो० ॥ १४ ॥ (४।२।५) अग्निर्होतानोऽअ
ध्वरेवाजीसन्परिणीयते । देवोदेवेषुयज्ञियः ॥ परित्रिविष्ट्यध्वरंयात्यग्नीरथीरिव । आदेवेषुप्रयोदधत् ॥ परिवाजप
तिःकविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् । दधद्रत्नानिदाशुषे ॥ अयंयःसृंजयेपुरोदैववातेसमिध्यते । द्युमाँऽअमित्रदंभनः ॥
अस्यघावीरऽईवतोग्नेरीशीतमर्त्यः । तिग्मजंभस्यमीळ्हुषः ॥ १५ ॥ तमर्वंतंनसानसिमरुषंनदिवःशिशुं । मर्मृज्यंतेदिवेदि
वे ॥ बोधद्यन्माहरिभ्यांकुमारःसाहदेव्यः । अच्छानहूतऽउदरं ॥ उतत्यायजताहरीकुमारात्साहदेव्यात् । प्रयंता
सद्यऽआददे ॥ एषवांदेवावश्विनाकुमारःसाहदेव्यः । दीर्घायुरस्तुसोमकः ॥ तंयुवंदेवावश्विनाकुमारंसाहदेव्यं ।
दीर्घायुषंकृणोतन ॥ १६ ॥ (४।२।६) आसत्योयातुमघवाँऽऋजीषीद्रवंत्वस्यहरयऽउपनः । तस्माऽइदंधःसुषुमा ॥ ३१ ॥

सूर्यः । अपरसूक्तेक्रमेणअश्विनःसूर्यउषाअश्च्युषसःसूर्यइत्येवंज्ञेयाः) । (४।२।५) अग्निर्होतेतिदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवो-
ग्निःसप्तम्यष्टम्योःसोमःअंत्ययोरश्विनौगायत्री । (४।२।६) आसत्योयात्वित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

सुदक्षमिहाभिपित्वंकरतेगृणानः+ ॥ अवस्यशूराध्वनोनांतेस्मिन्नोऽअद्यसवनेमंदध्यै । शंसात्युक्थमुशनेववेधाश्चिकि
तुषेऽअसुर्यायमन्म ॥ कविर्ननिण्यंविदथानिसाधन्वृषायत्सेकंविपिपानोऽअर्चात् । दिवऽइत्थाजीजनत्सप्तकारून
ह्नाचिच्चक्रुर्वयुनागृणंतः ॥ स्व१र्यद्वेदिसुदृशीकमर्कैर्महिज्योतीरुरुचुर्यद्धवस्तोः । अंधातमांसिदुधिताविचक्षेनृभ्यश्च
कारनृतमोऽअभिष्टौ ॥ ववक्षऽइंद्रोऽअमितमृजीष्यु१भेऽआपप्रौरोदसीमहित्वा । अतश्चिदस्यमहिमाविरेच्यभियो
विश्वाभुवनाबभूव ॥ १७ ॥ विश्वानिशक्रोनर्याणिविद्वानपोरिरेचसखिभिर्निकामैः । अश्मानंचिद्येबिभिदुर्वचोभि
र्व्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥ अपोवृत्रंवव्रिवांसंपराहन्प्रावत्तेवज्रंपृथिवीसचेताः । प्रार्णांसिसमुद्रियाण्यैनोःपतिर्भव
न्छवसाशूरधृष्णो ॥ अपोयदद्रिंपुरुहूतदर्दराविर्भुवत्सरमापूर्व्यंते । सनोनेतावाजमादर्षिभूरिंगोत्रारुजन्नंगिरोभिर्गृ
णानः+ ॥ अच्छाकविंनृमणोगाऽअभिष्टौस्वर्षातामघवन्नाधमानं । ऊतिभिस्तमिषणोद्युम्नहूतौनिमायावानब्रह्मादस्यु
र्रत ॥ आदस्युघ्नामनसायाह्यस्तंभुवत्तेकुत्सःसख्येनिकामः । स्वेयोनानिषदतंसरूपाविवांचिकित्सदृतचिद्धनारी
॥ १८ ॥ यासिकुत्सेनसरथमवस्युस्तोदोवातस्यहर्योरीशानः । ऋज्रावाजंनगध्यंयुयूषन्कविर्यदहन्पार्यायभूषात् ॥
कुत्सायशुष्णमशुषंनिबर्हीःप्रपित्वेऽअह्नःकुयवंसहस्रा । सद्योदस्यून्प्रमृणकुत्स्येनप्रसूरश्चक्रंवृहतादभीके ॥ त्वंपिप्रुंमृ
गयंशूशुवांसमृजिश्वनेवैदथिनायरंधीः । पंचाशत्कृष्णानिवपःसहस्रात्कंनपुरोजरिमाविदर्दः ॥ सूरंऽउपाकेतन्व१ंद

धानोवियत्तेचेत्यमृतस्यवर्पैः । मृगोनहस्तीतविषीमुषाणःसिंहोनभीमऽआयुधानिबिभ्रत् ॥ इंद्रंकामावसूयंतोऽअग्मन्त्स्वर्मीह्ळेनसवनेचकानाः । श्रवस्यवःशशमानासऽउक्थैरोकोनरण्वासुदृशीवपुष्टिः+ ॥ १९ ॥ तमिद्वऽइंद्रंसुहवंहुवेमयस्ताचकारनर्यापुरूणि । योमावतेजरित्रेगध्यंचिन्मक्षूवाजंभरतिस्पार्हराधाः ॥ तिग्मायदंतरशनिःपतातिकस्मिन्चिच्छूरमुहुकेजनानां । घोरायदर्यसमृतिर्भवात्यधस्मानस्तन्वोबोधिगोपाः+ ॥ भुवोविताावामदेवस्यधीनांभुवःसखावृकोवाजसातौ । त्वामनुप्रमतिमाजगन्मोरुशंसोजरित्रेविश्वधस्याः ॥ एभिर्नृभिरिंद्रत्वायुभिष्ट्वामघवद्भिर्मघवन्विश्वऽआजौ । द्यावोनद्युम्नैरभिसंतोऽअर्यःक्षपोमदेमशरदश्चपूर्वीः+ ॥ एवेदिंद्रायवृषभायवृष्णेब्रह्माकर्मभृगवोनरथं । नूचिद्यथानःसख्यावियोषदसन्नऽउग्रोविताातनूपाः+ ॥ नूष्टुतऽइंद्रनूगृणानऽइषंजरित्रेनद्यो३नपीपेः । अकारितेहरिवोब्रह्मनव्यंधियास्यामरथ्यःसदासाः+ ॥ २० ॥ (४।२।७) त्वंमहाँऽइंद्रतुभ्यंहक्षाऽअनुक्षत्रंमंहनामन्यतद्यौः । त्वंवृत्रंशवसाजघन्वान्त्सृजःसिंधूँरहिनाजग्रसानान्+ ॥ तवत्विषोजनिमन्रेजतद्यौरेजद्भूमिर्भियसास्वस्यमन्योः । ऋघायंतसुभ्व१ःपर्वतासऽआर्दन्धन्वानिसरयंतऽआपः ॥ भिनद्गिरिंशवसावज्रमिष्णन्नाविष्कृण्वानःसहसानऽओजः । वधीद्वृत्रंवज्रेणमंदसानःसरन्नापोजवसाहतवृष्णीः ॥ सुवीरस्तेजनितामन्यतद्यौरिंद्रस्यकर्तास्वपस्तमोभूत् । यऽईंजजानस्वर्यं

(४।२।७) त्वंमहानित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् असिन्नयामित्येकपदाविराट् ।

सुवज्रमनपच्युतंसदसोनभूम ॥ यऽएकऽइच्च्यावयतिप्रभूमाराजाकृष्टीनांपुरुहूतऽइंद्रः । सत्यमेनमनुविश्वेमदंतिरातिंदेवस्यगृणतोमघोनः ॥ २१ ॥ सत्रासोमाऽअभवन्नस्यविश्वेसत्रामदासोबृहतोमदिष्ठाः । सत्राभवोवसुपतिर्वसूनांदत्रेविश्वाऽअधिथाऽइंद्रकृष्टीः+ ॥ त्वमधप्रथमंजायमानोमेविश्वाऽअधिथाऽइंद्रकृष्टीः । त्वंप्रतिप्रवतऽआशयानमहिंवज्रेणमघवन्विवृश्चः ॥ सत्राहणंदाधृषिंतुम्रमिंद्रंमहामपारंवृषभंसुवज्रं । हंतायोवृत्रंसनितोतवाजंदातामघानिमघवासुराधाः ॥ अयंवृतश्चातयतेसमीचीर्यऽआजिषुमघवाशृण्वऽएकः । अयंवाजंभरतियंसनोत्यस्यप्रियासःसख्येस्याम ॥ अयंशृण्वेऽअधजयन्नुतघ्नन्नयमुतप्रकृणुतेयुधागाः । यदासत्यंकृणुतेमन्युमिंद्रोविश्वंदृह्ळंभयतऽएजदस्मात् ॥ २२ ॥ समिंद्रोगाऽअजयत्संहिरण्यासमश्वियामघवायोहपूर्वीः । एभिर्नृभिर्नृतमोऽअस्यशाकैरायोविभक्तासंभरश्चवस्वः ॥ कियत्स्विदिंद्रोऽअध्येतिमातुःकियत्पितुर्जनितुर्योजजान । योऽअस्यशुष्मंमुहुकैरियर्तिवातोनजूतःस्तनयद्भिरभ्रैः+ ॥ क्षियंतंत्वमक्षियंतंकृणोतीयर्तिरेणुंमघवासमोहं । विभंजनुरशनिमाँऽइवद्यौरुतस्तोतारंमघवावसौधात् ॥ अयंचक्रमिषणत्सूर्यस्यन्येतशंरीरमतससृमाणं । आकृष्णऽईंजुहुराणोजिघर्तित्वचोबुध्नेरजसोऽअस्ययोनौ ॥ असिक्नयांयजमानोनहोता ॥ २३ ॥ गव्यंतऽइंद्रंसख्यायविप्राऽअश्वायंतोवृषणंवाजयंतः । जनीयंतोजनिदामक्षितोतिमाच्यावयामोवतेनकोशं ॥ त्रातानोबोधिददृशानऽआपिरभिख्याताामर्डितासोम्यानां । सखापितापितृतमःपितृणांकर्तेमुलोकमुश

तेवंयोधाः+ ॥ सखीयतामविताबोधिसखागृणानऽइंद्रस्तुवतेवयोधाः । वयंह्यातेचकृमासबाधऽआभिःशमीभिर्महयं
तऽइंद्र ॥ स्तुतऽइंद्रोमघवायद्धवृत्राभूरीण्येकोऽअप्रतीनिहंति । अस्यप्रियोजरितायस्यशर्मन्नकिर्देवावारयंतेनमर्ताः ॥
एवानऽइंद्रोमघवाविरप्शीकरत्सत्याचर्षणीधृदनर्वा । त्वंराजाजनुषांधेह्यस्मेऽअधिश्रवोमाहिनंयज्जरित्रे+ ॥ नूष्टुतऽ
इंद्र० ॥ २४ ॥ (४।२।८) अयंपंथाऽअनुवित्तःपुराणोयतोदेवाऽउदजायंतविश्वे । अतश्चिदाजनिषीष्टप्रवृद्धोमामा
तरममुयापत्तवेकः ॥ नाहमतोनिरयादुर्गहैतत्तिरश्चतापार्श्वान्निर्गमाणि । बहूनिमेऽअकृताकर्त्वानियुध्यैत्वेनसंत्वेन
पृच्छै ॥ परायतींमातरमन्वचष्टननानुगान्यनुनूर्गमानि । त्वष्टुर्गृहेऽअपिबत्सोममिंद्रःशतधन्यंचम्वोःसुतस्य ॥ किंस
ऽऋधक्कृणवद्यंसहस्रंमासोजभारशरदश्चपूर्वीः । नहीन्वस्यप्रतिमानमस्त्यंतर्जातेषूतयेजनित्वाः ॥ अवद्यमिवमन्यमा
नागुहाकरिंद्रंमातावीर्येणान्यृष्टं । अथोदस्थात्स्वयमत्कंवसानऽआरोदसीऽअपृणाज्जायमानः ॥ २५ ॥ एताऽअर्षंत्यल
लाभवंतीर्ऋतावरीरिवसंक्रोशमानाः । एताविपृच्छकिमिदंभनंतिकमापोऽअद्रिंपरिधिंरुजंति ॥ किमुष्विदस्मैनि
विदोभनंतेंद्रस्यावद्यंदिधिषंतऽआपः । ममैतान्पुत्रोमहतावधेनवृत्रंजघन्वाँऽअसृजद्विसिंधून् ॥ ममच्चनत्वायुवतिः ॥ ३३ ॥

(४।२।८) अयंपंथाइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवऋषिःआद्यायाइंद्रऋषिःनहीन्वस्येत्यादिसार्धतिसृणामदितिर्ऋषिका
आद्यायावामदेवोदेवता नाहमतइत्यादिपंचार्धर्चानामंत्यानांषण्णामृचांचेंद्रोदेवतानहीन्वस्येतिसार्धतिसृणांवामदेवोदेवतात्रिष्टुप् ।

परासममच्चनत्वाकुषवाजगार । ममच्चिदापःशिशवेममृड्युर्ममच्चिदिंद्रःसहसोदतिष्ठत् ॥ ममच्चनतेमघवन्व्यंसोनि
विविध्वाँऽअपहनूजघान । अधानिविद्धऽउत्तरोबभूवाञ्छिरोदासस्यसंपिणग्वधेन ॥ गृष्टिःससूवस्थविरंतवागामनाधृ
ष्यंवृषभंतुम्रमिंद्रं । अरीह्ळंवत्संचरथायमातास्वयंगातुंतन्वऽइच्छमानं ॥ उतमातामहिषमन्ववेनदमीत्वाजहतिपुत्रदे
वाः । अथाब्रवीद्वृत्रमिंद्रोहनिष्यन्त्सखेविष्णोवितरंविक्रमस्व ॥ कस्तेमातरंविधवामचक्रच्छयुंकस्त्वामजिघांसच्चरं
तं । कस्तेदेवोऽअधिमार्डीकऽआसीद्यत्प्राक्षिणाःपितरंपादगृह्य ॥ अवर्त्याशुनऽआंत्राणिपेचेनदेवेषुविविदेमर्डितारं ।
अपश्यंजायाममहीयमानामधामेश्येनोमध्वाजभार ॥ २६ ॥ इतितृतीयाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

एकविंशाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १४ ऋचः १४८ ॥ त्यागः ॥ वैश्वानरायाग्नय. १५ अग्नय. ६१ सवितृवरुणमित्रेभ्य० सूर्या-
ये. ३ अद्यश्विभ्य. सूर्याये. उषस. अध्युपोभ्य. सूर्याये. अग्नय. ६ सोमकाये. २ अश्विभ्या. २ इंद्राये. ४२ वामदेवाये. इंद्राये. २
इंद्रवामदेवाभ्या. वामदेवाये. ३ इंद्राये. ६ ॥ इतितृतीयेपंचमः ॥ ५ ॥

एवैकादशानआयातुयंनःकथोपांत्यस्तिस्रऋतुदेव्योवाकासुष्टुतिरुपांत्यानुष्टुप्कोअद्याष्टावहंमनुःसप्ताद्याभिस्ति
सृभिरिंद्रमिवात्मानमृषिस्तुष्टावेंद्रोवात्मानंपरानवाष्टौवाश्येनस्तुतिर्गर्भेनुपंचांत्याशक्करीत्वायुजेंद्रासोमंवानः

स्तुतौनकिश्चतुर्विंशतिर्द्विंवश्चित्तृचउषस्यश्चगायत्रीह्यष्टम्यंत्येअनुष्टुभौकयापंचोनाभीषुपादनिचृदातूनश्चतुर्विंश तिरंत्याभ्यामैंद्राश्वौस्तुतौ ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (४।२।९) एवात्वामिंद्रवज्रिन्नत्रविश्वेदेवासःसुहवासऽऊमाः । महामुभेरोदसीवृद्धमृष्वंनिरे
कमिद्वृणतेवृत्रहत्ये ॥ अवासृजंतजिव्रयोनदेवाभुवःसम्राळिंद्रसत्ययोनिः । अहन्नहिंपरिशयानमर्णःप्रवर्तनीररदोवि
श्वधेनाः ॥ अतृप्णुवंतंवियतमबुध्यमबुध्यमानंसुषुपाणमिंद्र । सप्तप्रतिप्रवतऽआशयानमहिंवज्रेणविरिणाऽअपर्व
न् ॥ अक्षोदयच्छवसाक्षामबुध्नंवार्णवातस्तविषीभिरिंद्रः । दृळ्हान्यौभ्नादुशमानऽओजोवाभिनत्ककुभःपर्वतानां ॥
अभिप्रदद्रुर्जनयोनगर्भंरथाऽइवप्रययुःसाकमद्रयः । अतर्पयोविसृतऽउब्जऽऊर्मीन्त्वंवृताँऽअरिणाऽइंद्रसिंधून् ॥ १ ॥
त्वंमहीमवनिंविश्वधेनांतुर्वीतयेवय्यायक्षरंतीं । अरमयोनमसैजदर्णःसुतरणाँऽअकृणोरिंद्रसिंधून् ॥ प्राग्रुवोनभन्वो३
नवक्काध्वस्राऽअपिन्वद्युवतीॠतज्ञाः । धन्वान्यज्राँऽअपृणक्तृषाणाँऽअधोगिंद्रःस्तर्यो३ दंसुपत्नीः ॥ पूर्वीरुषसःश
रदश्चगूर्तावृत्रंजघन्वाँऽअसृजद्विसिंधून् । परिष्ठिताऽअतृणद्बद्बधानाःसीराऽइंद्रःस्रवितवेपृथिव्या ॥ वम्रीभिःपुत्र
मग्रुवोऽअदानंनिवेशनाद्धरिवऽआजभर्थ । व्यं१धोऽअख्यदहिमाददानोनिर्भूदुखच्छित्समरंतपर्व ॥ प्रतेपूर्वाणिकर ॥ ३४ ॥

(४।२।९) एवात्वामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

णानिविप्राविद्वाँऽआहविदुषेकरांसि । यथायथावृष्ण्यानिस्वगूर्तापांसिराजन्नर्याविवेषीः ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ २ ॥
(४।२।१०) आनऽइंद्रोदूरादानऽआसादभिष्टिकृदवसेयासदुग्रः । ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुःसंगेसमत्सुतुर्वणिः
पृतन्यून् ॥ आनऽइंद्रोहरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोवसेराधसेच । तिष्ठातिवज्रीमघवाविरप्शीमंयज्ञमनुनोवाजसातौ ॥
इमंयज्ञंत्वमस्माकमिंद्रपुरोदधत्सनिष्यसिक्रतुंनः । श्वघ्नीववज्रिन्त्सनयेधनानांत्वयावयमर्यऽआजिंजयेम ॥ उशन्नुषु
णःसुमनाऽउपाकेसोमस्यनुसुषुतस्यस्वधावः । पाऽइंद्रप्रतिभृतस्यमध्वःसमंधसाममदःपृष्ठ्येन ॥ वियोररप्शऽऋषिभि
र्नवेभिर्वृक्षोनपक्वःसृण्योनजेता । मर्योनयोषामभिमन्यमानोच्छाविवक्मिपुरुहूतमिंद्रं ॥ ३ ॥ गिरिर्नयःस्वतवाँऽऋ
ष्वऽइंद्रःसनादेवसहसेजातऽउग्रः । आदर्तावज्रंस्थविरंनभीमऽउद्नेवकोशंवसुनान्यृष्टं ॥ नयस्यवर्ताजनुषान्वस्तिन
राधसऽआमरीतामघस्य । उद्वावृषाणस्तविषीवऽउग्रास्मभ्यंदद्धिपुरुहूतरायः ॥ ईक्षेरायःक्षयस्यचर्षणीनामुतव्रजम
पवर्तासिगोनां । शिक्षानरःसमिथेषुप्रहावान्वस्वोराशिमभिनेतासिभूरिं ॥ कयातच्छृण्वेशच्याशचिष्ठोययाकृणोतिमु
हुकाचिदृष्वः । पुरुदाशुषेविचयिष्ठोऽअंहोथादधातिद्रविणंजरित्रे ॥ मानोमर्धीराभरादद्धितन्नःप्रदाशुषेदातवेभूरियं
त्ते । नव्येदेष्णेशस्तेऽअस्मिन्तऽउक्थेप्रब्रवामवयमिंद्रस्तुवंतः ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ ४ ॥ (४।२।११) आयात्विंद्रोव

(४।२।१०) आनइंद्रइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् । (४।२।११) आयात्विंद्रइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमो

सऽउर्पनऽइहस्तुतःसंधमादस्तुशूरः । वावृधानस्तर्विषीर्यस्यपूर्वीर्द्यौर्नक्षत्रमभिभूतिपुष्यात् ॥ तस्येदिहस्तवथवृष्ण्या
नितुविद्युम्नस्यतुविराधसोनृन् । यस्यक्रतुर्विदथ्योउ३ नसम्राट्साह्वान्तरुत्रोऽअभ्यास्तिकृष्टीः+ ॥ आयात्विंद्रोदिवऽआ
पृथिव्यामक्षूसमुद्रादुतवापुरीषात् । स्वर्णरादवसेनोमरुत्वान्परावतोवासदनादृतस्य ॥ स्थूरस्यरायोबृहतोयऽईशेत
मुष्टवामविदथेष्विंद्रं । योवायुनाजयतिगोमतीषुप्रधृष्णुयानयतिवस्योऽअच्छ ॥ उपयोनमोनमसिस्तभायन्नियर्तिवा
चंजनयन्यजध्यै । ऋंजसानःपुरुवारऽउक्थैरेंद्रंकृण्वीतसदनेषुहोता ॥ ५ ॥ धिषायदिधिषण्यंतःसरण्यान्त्सदंतोऽ
अद्रिमौशिजस्यगोहे । आदुरोषाःपास्त्यस्यहोतायोनोमहान्त्संवरणेषुवह्निः ॥ सत्रायदींभार्वरस्यवृष्णःसिषक्तिशुष्मः
स्तुवतेभराय । गुहायदीमौशिजस्यगोहेप्रयद्धियेप्रायसेमदाय ॥ वियद्वरांसिपर्वतस्यवृण्वेपयोभिर्जिन्वेऽअपांजवां
सि । विदद्गौरस्यगवयस्यगोहेयदीवाजायसुध्योउ३ वहंति ॥ भद्रातेहस्तासुकृतोतपाणीप्रयंतारास्तुवतेराधऽइंद्र । का
तेनिषत्तिकिमुनोममत्सिकिंनोदुदुहर्षसेदातवाऽउं ॥ एवावस्वऽइंद्रःसत्यःसम्राड्ढंतावृत्रंवरिवःपूरवेकः । पुरुष्टुतक्र
त्वानःशग्धिरायोभक्षीयतेवसोदैव्यस्य ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ ६ ॥ (४।३।१) यन्नऽइंद्रोजुजुषेयच्चवष्टितन्नोमहान्करति
शुष्म्याचित् । ब्रह्मस्तोमंमघवासोममुक्थायोऽअश्मानंशवसाबिभ्रदेति ॥ वृषावृषंधिंचतुरश्रिमस्यन्नुग्रोबाहुभ्यांनृ

वामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् । (४।३।१) यन्नइंद्रइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

॥ ३५ ॥

तमःशचीवान् । श्रियेपरुष्णीमुषमाणऽऊर्णायस्याःपर्वाणिसख्यायविव्ये+ ॥ योदेवोदेवतमोजायमानोमहोवाजेभि
र्महद्भिश्चशुष्मैः । दधानोवज्रंबाह्वोरुशंतंद्याममेनरेजयत्प्रभूम ॥ विश्वारोधांसिप्रवतश्चपूर्वीर्द्यौर्ऋष्वाज्जनिमन्रेजत
क्षाः । आमातराभरतिशुष्म्यागोर्नृवत्परिज्मन्नोनुवंतवाताः ॥ तातूतऽइंद्रमहतोमहानिविश्वेष्वित्सवनेषुप्रवाच्या ।
यच्छूरधृष्णोधृषतादधृष्वानहिंवज्रेणशवसाविवेषीः ॥ ७ ॥ तातूतेसत्यातुविनृम्णविश्वाप्रधेनवःसिस्रतेवृष्णऽऊध्नः ।
अधाहत्वद्वृषमणोभियानाःप्रसिंधवोजवसाचक्रमंत ॥ अत्राहतेहरिवस्ताऽउदेवीरवोभिरिंद्रस्तवंतस्वसारः । यत्सीम
नुप्रमुचोबद्बधानादीर्घामनुप्रसितिंस्यंदयध्यै ॥ पिपीळेऽअंशुर्मद्योनसिंधुरात्वाशमीशशमानस्यशक्तिः । अस्मद्र्यक्शुशु
चानस्ययम्याऽआशुर्नरश्मिंतुव्योजसंगोः+ ॥ अस्मेवर्षिष्ठाकृणुहिज्येष्ठानृम्णानिसत्रासहुरेसहांसि । अस्मभ्यंवृत्रासुह
नानिरंधिजहिवधर्वनुषोमर्त्यस्य ॥ अस्माकमित्सुशृणुहित्वमिंद्रास्मभ्यंचित्राँऽउपमाहिवाजान् । अस्मभ्यंविश्वाऽइष
णःपुरंधीरस्माकंसुमघवन्बोधिगोदाः+ ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ ८ ॥ (४।३।२) कथामहामवृधत्कस्यहोतुर्यज्ञंजुषाणोऽअ
भिसोममूधः । पिबन्नुशानोजुषमाणोऽअंधोववक्षऽऋष्वःशुचतेधनाय ॥ कोऽअस्यवीरःसधमादमापसमानंशसुमति
भिःकोऽअस्य । कदस्यचित्रंचिकितेकदूतीवृधेभुवच्छशमानस्ययज्योः ॥ कथाशृणोतिहूयमानमिंद्रःकथाशृण्वन्नवसा

(४।३।२) कथामहामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् (अंत्यानांतिसृणांऋतंदेवतावा) ।

मस्यवेद । काऽअस्यपूर्वीरुपंगातयोहकुथैनंमाहुःपपुरिंजरित्रे+ ॥ कुथाऽसबाधःशशमानोऽअस्यनशदभिद्रविणंदी
ध्यानः । देवोभुवन्नवेदामऽऋतानांनमोजगृभ्राँऽअभियज्जुजोषत् ॥ कुथाकदस्याऽउषसोव्युष्टौदेवोमर्तस्यसख्यंजु
जोष । कुथाकदस्यसख्यंसखिभ्योयेऽअस्मिन्कामंसुयुजंततस्रे+ ॥ ९ ॥ किमादमत्रंसख्यंसखिभ्यःकुदानुतेभ्रात्रंप्रब्र
वाम । श्रियेसुदृशोवपुरस्यसर्गाःस्वर्णचित्रतममिषऽआगोः+ ॥ द्रुहंजिघांसन्ध्वरसमनिंद्रांतेतिक्तेतिग्मातुजसेऽअ
नीका । ऋणाचिद्यत्रऽऋणयानऽउग्रोदूरेऽअज्ञाताऽउषसोबबाधे+ ॥ ऋतस्यहिशुरुधःसंतिपूर्वीऋतस्यधीतिर्वृजिनानि
हंति । ऋतस्यश्लोकोबधिरातर्तर्दकर्णाबुधानःशुचमानऽआयोः+ ॥ ऋतस्यदृह्ळाधरुणानिसंतिपुरूणिचंद्रावपुषेवपूं
षि । ऋतेनदीर्घमिषणंतपृक्षऽऋतेनगावऽऋतमाविवेशुः ॥ ऋतंयेमानऽऋतमिद्वनोत्यृतस्यशुष्मस्तुरयाऽउगव्युः ।
ऋतायपृथ्वीबहुलेगभीरेऽऋतायधेनूपरमेदुहाते ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ १० ॥ (४।३।३) कासुष्टुतिःशवसःसूनुमिंद्रम
र्वाचीनंराधसऽआववर्तत् । दुदिर्हिवीरोगृणतेवसूनिसगोपतिर्निष्षिधांनोजनासः ॥ सवृत्रहत्येहव्यःसऽईड्यःससुष्टु
तऽइंद्रःसत्यराधाः । सयामन्नामघवामर्त्यायब्रह्मण्यतेसुष्वयेवरिवोधात् ॥ तमिन्नरोविह्वयंतेसमीकेरिरिक्वांसस्तन्वः
कृण्वतत्रां । मिथोयत्त्यागमुभयासोऽअग्मन्नरस्तोकस्यतनयस्यसातौ+ ॥ ऋतूयंतिक्षितयोयोगऽउग्राशुषाणासोमिथो

(४।३।३) कासुष्टुतिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ऽअर्णसातौ । संयद्विशोववृत्रंतयुध्माऽआदिन्नेमऽइंद्रयंतेऽअभीके ॥ आदिद्धनेमऽइंद्रियंयजंतऽआदित्पक्तिःपुरोळा
शंरिरिच्यात् । आदित्सोमोविपपृच्यादसुष्वीनादिज्जुजोषवृषभंयजध्यै ॥ ११ ॥ कृणोत्यस्मैवरिवोयऽइत्थेंद्रायसोम
मुशतेसुनोति । सध्रीचीनेनमनसाविवेनन्तमित्सखायंकृणुतेसमत्सु ॥ यऽइंद्रायसुनवत्सोममद्यपचात्पक्तीरुतभृज्जा
तिधानाः । प्रतिमनायोरुचथानिहर्यन्तस्मिन्दधद्वृषणंशुष्ममिंद्रः ॥ यदासमर्यंव्यचेदृघावादीर्घंयदाजिमभ्यख्यदर्
यः । अचिक्रदद्वृषणंपत्न्यच्छादुरोणऽआनिशितंसोमसुद्भिः ॥ भूयसावस्नमचरत्कनीयोविक्रीतोऽअकानिषंपुनर्यन् ।
सभूयसाकनीयोनारिरेचीद्दीनादक्षाविदुहंतिप्रवाणं+ ॥ कऽइमंदशभिर्ममेंद्रंक्रीणातिधेनुभिः । यदावृत्राणिजंघनद
थैनंमेपुनर्ददत् ॥ नूष्टुतऽइंद्र० ॥ १२ ॥ (४।३।४) कोऽअद्यनर्योदेवकामऽउशन्निंद्रस्यसख्यंजुजोष । कोवामहेवं
सेपायोयसमिद्धेऽअग्नौसुतसोमऽईट्टे ॥ कोनानामवचसासोम्यायमनायुर्वाभवतिवस्तऽउस्राः । कऽइंद्रस्ययुज्यंकःस
खित्वंकोभ्रात्रंवष्टिकवयेकऽऊती+ ॥ कोदेवानामवोऽअद्यावृणीतेकऽआदित्याँऽअदितिंज्योतिरीट्टे । कस्याश्विना
विंद्रोऽअग्निःसुतस्यांशोःपिबंतिमनसाविवेनं ॥ तस्माऽअग्निर्भारतःशर्मयंसज्ज्योक्पश्यात्सूर्यमुच्चरंतं । यऽइंद्रायसुन
वामेत्याहनरेनर्यायनृतमायनृणां+ ॥ नतंजिनंतिबहवोनदभ्राऽउर्वस्माऽअदितिःशर्मयंसत् । प्रियःसुकृत्प्रियऽइंद्रेम

(४।३।४) कोअद्येत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियोऽअस्यसोमी+ ॥ १३ ॥ सुप्राव्यः प्राशुषाळेषवीरः सुष्वेः पक्तिंकृणुतेकेवलेंद्रः । नासुष्वेरापिर्न सखानजामिर्दुष्प्राव्योवहंतेदवाचः ॥ नरेवतापणिनासख्यमिंद्रोऽसुन्वतासुतपाःसंगृणीते । आस्यवेदःखिदतिहंति नग्नंविसुष्वयेपक्तयेकेवलोभूत् ॥ इंद्रंपरेवरेमध्यमासऽइंद्रंयांतोवसितासऽइंद्रं । इंद्रंक्षियंतऽउतयुध्यमानाऽइंद्रंनरो वाजयंतोहवंते ॥ १४ ॥ (४।३।५) अहंमनुरभवंसूर्यश्चाहंकक्षीवाँऽऋषिरस्मिविप्रः । अहंकुत्समार्जुनेयंन्यृंजेहंक विरुशनापश्यतामा ॥ अहंभूमिमददामार्यायाहंवृष्टिंदाशुषेमर्त्याय । अहमपोऽअनयंवावशानाममदेवासोऽअनुकेत मायन् ॥ अहंपुरोमंदसानोव्यैरंनवसाकंनवतीःशंबरस्य । शततमंवेश्यंसर्वतातादिवोदासमतिथिग्वंयदावं ॥ प्रसुष विभ्योमरुतोविरस्तुप्रश्येनःश्येनेभ्यऽआशुपत्वा । अचक्रयायत्स्वधयासुपर्णोहव्यंभरन्मनवेदेवजुष्टं ॥ भरद्यदिविर तोवेविजानःपथोरुणामनोजवाऽअसर्जि । तूयंययौमधुनासोम्येनोतश्रवोविविदेश्येनोऽअत्र ॥ ऋजीपीश्येनोददमा नोऽअंशुंपरावतःशकुनोमंद्रंमदं । सोमंभरद्दादृहाणोदेवानान्दिवोऽअमुष्मादुत्तरादादाय ॥ आदायश्येनोऽअभर

(४।३।५) अहंमनुरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवःआद्यानांतिसृणामात्मादेवताअंत्यानांचतसृणांश्येनस्त्रिष्टुप् (आद्यतृचेवा मदेवेंद्रयोर्ऋषित्वविकल्पमाहुःकेचित्) ।

त्सोमंसहस्रंसवाँऽअयुतंचसाकं । अत्रापुरंधिरजहादरातीर्मदेसोमस्यमूराऽअमूरः ॥ १५ ॥ (४।३।६) गर्भेनुसन्न न्वेषामवेदमहंदेवानांजनिमानिविश्वा । शतंमापुरऽआयसीररक्षन्नधश्येनोजवसानिरदीयं ॥ नघासमामपजोषंज भाराभीमासत्वक्षसावीर्येण । ईर्मापुरंधिरजहादरातीरुतवाताँऽअतरच्छूशुवानः ॥ अवयच्छ्येनोऽअस्वनीदधद्योर्वि यद्यदिवातऽऊहुःपुरंधिं । सृजद्यदस्माऽअवहक्षिपज्यांकृशानुरस्तामनसाभुरण्यन्+ ॥ ऋजिप्यऽईमिंद्रावतोनभुज्युं श्येनोजभारबृहतोऽअधिष्णोः । अंतःपतत्पतत्र्यस्यपर्णमधयामनिप्रसितस्यतद्वेः+ ॥ अधश्वेतंकलशंगोभिरक्तमापि प्यानंमघवाशुक्रमंधः । अध्वर्युभिःप्रयतंमध्वोऽअग्रमिंद्रोमदायप्रतिधत्पिबध्यैशूरोमदायप्रतिधत्पिबध्यै ॥ १६ ॥ (४।३।७) त्वायुजातवतत्सोमसख्यऽइंद्रोऽअपोमनवेसस्रुतस्कः । अहन्नहिमरिणात्सप्तसिंधूनपावृणोदपिहितेवखा नि ॥ त्वायुजानिखिदत्सूर्यस्येंद्रश्चक्रंसहसासद्यऽइंदो । अधिष्णुनाबृहतावर्तमानंमहोद्रुहोऽअपविश्वायुधायि ॥ अ हन्निन्द्रोऽअदहदग्निरिंदोपुरादस्यून्मध्यंदिनादभीके । दुर्गेदुरोणेक्रत्वानयातांपुरूसहस्राशर्वानिबर्हीत् ॥ विश्वस्मा त्सीमधमाँऽइंद्रदस्यून्विशोदासीरकृणोरप्रशस्ताः । अबाधेथाममृणतंनिशत्रूनविंदेथामपचितिंवधत्रैः ॥ एवासत्यंम

(४।३।६) गर्भेन्वितिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवःश्येनस्त्रिष्टुबंत्याशकरी (परानवाष्टौत्वेत्यनुक्रमण्यामुक्तेरधश्वेतमित्यस्यांपाक्षिकींद्रदेव तायदिश्येनदेवतायाअष्टर्चत्वंस्वीकृतंचेत्) । (४।३।७) त्वायुजेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् (इंद्रासोमौवादेवते)

घवानायुवंतदिंद्रश्वसोमोर्वमभ्यंगोः । आर्दद्दतमपिहितान्यश्वारिरिचथुःक्षाश्चित्ततृदाना+ ॥ १७ ॥ (४।३।८)
आनःस्तुतऽउपवाजेभिरूतीऽइंद्रयाहिहरिभिर्मंदसानः । तिरश्चिदर्यःसवनापुरूण्यांगूषेभिर्गृणानःसत्यराधाः ॥ आ
हिष्मायातिनर्यश्चिकित्वान्हूयमानःसोतृभिरुपयज्ञं । स्वश्वोयोऽअभीरुर्मन्यमानःसुष्वाणेभिर्मदतिसंहवीरैः+ ॥ श्रा
वयेदस्यकर्णावाजयध्यैजुष्टामनुप्रदिशंमंदयध्यै । उद्वावृषाणोराधसेतुविष्मान्करन्नऽइंद्रःसुतीर्थाभयंच ॥ अच्छायो
गंतानाधमानमूतीऽइत्थाविप्रंहवमानंगृणंतं । उपत्मनिदधानोधुर्या३शूंन्सहस्राणिशतानिवज्रबाहुः ॥ त्वोतासोमघ
वन्निंद्रविप्रावयंतेस्यामसूरयोगृणंतः । भेजानासोबृहद्दिवस्यरायऽआकाय्यस्यदावनेपुरुक्षोः+ ॥ १८ ॥ (४।३।९)
नकिरिंद्रत्वदुत्तरोनज्यायाँऽअस्तिवृत्रहन् । नकिरेवायथात्वं+ ॥ सत्रातेऽअनुकृष्टयोविश्वाचक्रेवावृतुः । सत्रामहाँऽ
असिश्रुतः+ ॥ विश्वेचनेदनात्वादेवासऽइंद्रयुयुधुः । यदहानक्तमातिरः ॥ यत्रोतबाधितेभ्यश्चक्रंकुत्सायुयुध्यते ।
मुषायऽइंद्रसूर्यं ॥ यत्रदेवाँऽऋघायतोविश्वाँऽअयुध्यऽएकऽइत् । त्वमिंद्रवनूँरहन् ॥ १९ ॥ यत्रोतमर्त्यायकमरिणा
ऽइंद्रसूर्यं । प्रावःशचीभिरेतशं ॥ किमादुतासिवृत्रहन्मघवन्मन्युमत्तमः । अत्राहदानुमातिरः ॥ एतद्धेदुतवीर्य१

(४।३।८) आनःस्तुतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रस्त्रिष्टुप् । (४।३।९) नकिरिंद्रेतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवाम
देवइन्द्रःचतुर्दश्यादितिसृणामिंद्रोषसौगायत्रीअष्टम्यंत्येअनुष्टुभौ ।

मिंद्रचकर्थपौंस्यं । स्त्रियंयद्दुर्हणायुवंवधीर्दुहितरंदिवः ॥ दिवश्चिद्घादुहितरंमहान्महीयमानां । उषासमिंद्रसंपिण
क् ॥ अपोषाऽअनसस्सरत्संपिष्टादहबिभ्युषी । नियत्सींशिश्नथद्वृषा ॥ २० ॥ एतदस्याऽअनःशयेसुसंपिष्टंविपा
श्या । ससारसींपरावतः ॥ उतसिंधुंविबाल्यंवितस्थानामधिक्षमि । परिष्ठाऽइंद्रमायया ॥ उतशुष्णस्यधृष्णुयाप्रमृ
क्षोऽअभिवेदनं । पुरोयदस्यसंपिणक्+ ॥ उतदासंकौलितरंबृहतःपर्वतादधि । अवाहन्निंद्रशंबरं ॥ उतदासस्यवर्चि
नःसहस्राणिशतावधीः । अधिपंचप्रधीँरिव ॥ २१ ॥ उतत्यंपुत्रमग्रुवःपरावृक्तंशतक्रतुः । उक्थेष्विंद्रऽआभजत् ॥
उतत्यातुर्वशायदूऽअस्नातारांशचीपतिः । इंद्रोविद्वाँऽअपारयत् ॥ उतत्यासद्यऽआर्यासरयोरिंद्रपारतः । अर्णाचि
त्ररथावधीः ॥ अनुद्वाजहितानयोधंश्रोणंचवृत्रहन् । नतत्तेसुम्नमष्टवे ॥ शतमश्मन्मयीनांपुरामिंद्रोव्यास्यत् । दि
वोदासायदाशुषे ॥ २२ ॥ अस्वापयद्दभीतयेसहस्रात्रिंशतंहथैः । दासानामिंद्रोमायया ॥ सघेदुतासिवृत्रहन्त्समा
नऽइंद्रगोपतिः । यस्ताविश्वानिचिच्युषे ॥ उततूनंयदिंद्रियंकरिष्याऽइंद्रपौंस्यं । अद्यानकिष्टदामिनत् ॥ वामंवामं
तऽआदुरेदेवोददात्वर्यमा । वामंपूषावामंभगोवामंदेवःकरूळती ॥ २३ ॥ (४।३।१०) कयानश्चित्रऽआभुवदूतीस
दावृधःसखा । कथाशचिष्ठयावृता+ ॥ कस्त्वासत्योमदानांमंहिष्ठोमत्सदंधसः । दृह्ळाचिदारुजेवसु ॥ अभीषुणःस

(४।३।१०) कयानइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रोगायत्रीतृतीयापादनिचृत ।

स्त्रीनामविताजरितॄणां । शतंभवास्यूतिभिः ॥ अभीनऽआववृत्स्वचक्रंनवृत्तमर्वतः । नियुद्भिश्चर्षणीनां+ ॥ प्रवता
हिक्रतूनामाहापदेवगच्छसि । अभक्षिसूर्येसचा ॥ २४ ॥ संयत्तऽइंद्रमन्यवःसंचक्राणिदधन्विरे । अधत्वेऽअधसूर्ये ॥
उतस्माहित्वामाहुरिन्मघवानंशचीपते । दातारमविदीधयुं ॥ उतस्मासद्यऽइत्परिशशमानायसुन्वते । पुरूचिन्मंहसे
॥ ३९ ॥ वसु ॥ नहिष्मातेशतंचनराधोवरंतऽआमुरः । नच्यौत्नानिकरिष्यतः+ ॥ अस्माँऽअवंतुतेशतमस्मान्त्सहस्रमूतयः ।
अस्मान्विश्वाऽअभिष्टयः ॥ २५ ॥ अस्माँऽइहावृणीष्वसख्यायस्वस्तये । महोरायेदिवित्मते ॥ अस्माँऽअविड्ढिवि
श्वहेंद्ररायापरीणसा । अस्मान्विश्वाभिरूतिभिः ॥ अस्मभ्यंताँऽअपावृधिव्रजाँऽअस्तेवगोमतः । नवाभिरिंद्रोतिभिः ॥
अस्माकंधृष्णुयारथोद्युमाँऽइंद्रानपच्युतः । गव्युरश्वयुरीयते ॥ अस्माकमुत्तमंकृधिश्रवोदेवेषुसूर्य । वर्षिष्ठंद्यामिवोपरि
॥ २६ ॥ (४।३।११) आतूनऽइंद्रवृत्रहन्नस्माकमर्धमागहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥ भृमिश्चिद्घासितूतुजिराचित्रचि
त्रिणीष्वा । चित्रंकृणोष्यूतये ॥ दभ्रेभिश्चिच्छशीयांसंहंसिव्राधंतमोजसा । सखिभिर्येत्वेसचा ॥ वयमिंद्रत्वेसचावयं
त्वाभिनोनुमः । अस्माँऽअस्माँऽइदुदव ॥ सनश्चित्राभिरद्रिवोनवद्याभिरूतिभिः । अनाधृष्टाभिरागहि ॥ २७ ॥ ॥ ३९ ॥
भूयामोषुत्वावतःसखायऽइंद्रगोमतः । युजोवाजायघृष्वये ॥ त्वंह्येकऽईशिषऽइंद्रवाजस्यगोमतः । सनोयंधिमहीमि

(४।३।११) आतूनइतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रोंत्ययोरिंद्राश्वौगायत्री ।

षं ॥ नत्वावरंतेऽअन्यथायद्दित्ससिस्तुतोमघं । स्तोतृभ्यऽइंद्रगिर्वणः ॥ अभित्वागोतमागिरानूषतप्रदावने । इंद्रवा
जायघृष्वये ॥ प्रतेवोचामवीर्या३ यामंदसानऽआरुजः । पुरोदासीरभीत्य ॥ २८ ॥ तातेगृणंतिवेधसोयानिचकर्थ
पौंस्या । सुतेष्विंद्रगिर्वणः ॥ अवीवृधंतगोतमाऽइंद्रत्वेस्तोमवाहसः । ऐषुधावीरवद्यशः ॥ यच्चिद्धिशश्वतामसींद्रसा
धारणस्त्वं । तंत्वावयंहवामहे ॥ अर्वाचीनोवसोभवास्मेसुमत्स्वांधसः । सोमानामिंद्रसोमपाः ॥ अस्माकंत्वामतीना
मास्तोमऽइंद्रयच्छतु । अर्वागावर्तयाहरी ॥ पुरोळाशंचनोघसोजोषयासेगिरश्चनः । वधूयुरिवयोषणां ॥ २९ ॥
सहस्रंव्यतीनांयुक्तानामिंद्रमीमहे । शतंसोमस्यखार्यः ॥ सहस्रातेशतावयंगवामाच्यावयामसि । अस्मत्राराधऽएतु
ते ॥ दशतेकलशानांहिरण्यानामधीमहि । भूरिदाऽअसिवृत्रहन् ॥ भूरिदाभूरिदेहिनोमादभ्रंभूर्याभर । भूरिघेदिं
द्रदित्ससि ॥ भूरिदाह्यसिश्रुतःपुरुत्राशूरवृत्रहन् । आनोभजस्वराधसि ॥ प्रतेबभ्रूविचक्षणशंसामिगोषणोनपात् ।
माभ्यांगाऽअनुशिश्रथः ॥ कनीनकेवविद्रधेनवेद्रुपदेऽअर्भके । बभ्रूयामेषुशोभेते ॥ अरंमऽउस्रयाम्णेरमनुस्रयाम्णे ।
बभ्रूयामेष्वस्रिधा ॥ ३० ॥ ॥ इतितृतीयाष्टकेषष्ठोध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥

द्वाविंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १४ ऋचः १५९ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं ५१ ऋताये. ३ इंद्राये. २० आत्मन. ३ सुपर्णात्मने श्येनाये. ८ इंद्राये. इंद्रासोमाभ्यामि. ५ इंद्राये. १३ इंद्रोषसाभ्यामि.३ इंद्राये. ५० इंद्राश्वाभ्या. २ ॥ इतितृतीयेषष्ठः ॥ ६ ॥

प्रऋभुभ्यएकादशाभेर्वावाऋभुर्विभ्वेहोपनवानश्चौत्यात्रिष्टुबुपनोष्टौचतुरनुष्टुबंतमुतोहिदशदाधिकांर्हिद्यावापृ
थिव्याद्याग्नुंषळंत्यानुष्टुब्दधिक्राव्णः पंचचतस्रौत्याजगत्यौत्यासौरींद्राकोवामेकादशैंद्रावरुणंतुंममद्वितादशत्र
सदस्युःपौरुकुत्स्यःषळाद्याआत्मस्तवःकउश्रवत्ससंपुरुमीह्ळाजमीह्ळौसौहोत्रौत्वाश्विनंहितंवामेषस्यत्रिष्टुबंतमग्रं
वायव्याद्यैंद्रवायवंतुगायत्रंवायोचतुष्कमानुष्टुभंत्वाद्यावायव्यांविहिपंचवायव्यंमिदंवांषळैंद्राबार्हस्पत्यंगायत्रं
यस्तस्तंभैकादशबार्हस्पत्यमंत्येऐंद्र्यौचोपांत्याजगती ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥
॥ हरिः ओम् ॥ (४।४।१) प्रऽऋभुभ्योदूतमिववाचमिष्यऽउपस्तिरेश्वैतरींधेनुमीळे । येवातजूतास्तरणिभिरे
वैःपरिद्यांसद्योऽअपसोबभूवुः ॥ यदारमक्रन्नृभवःपितृभ्यांपरिविष्टीवेषणादंसनाभिः । आदिद्देवानामुपसख्यमाय
न्धीरासःपुष्टिमवहन्मनायै ॥ पुनर्येचक्रुःपितरायुवानासनायूपेवजरणाशयाना । तेवाजोविभ्वाँऽऋभुरिंद्रवंतोमधु
प्सरसोनोवंतुयज्ञं ॥ यत्संवत्समृभवोगामरक्षन्यत्संवत्समृभवोमाऽअपिंशन् । यत्संवत्समभरन्भासोऽअस्यास्ताभिःश
मींभिरमृतत्वमाशुः ॥ ज्येष्ठऽआहचमसाद्वाकरेतिकनीयान्त्रीन्कृणवामेत्याह । कनिष्ठऽआहचतुरस्करेतित्वष्टऽऋभव
स्तत्पनयद्वचोवः ॥ १ ॥ सत्यमूचुर्नरऽएवाहिचक्रुरनुस्वधामृभवोजग्मुरेतां । विभ्राजमानाँश्चमसाँऽअहेवावेनत्त्वष्टा

(४।४।१) प्रऋभुभ्यइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप् ।

चतुरोदहृश्वान् ॥ द्वादशद्यून्यदगोह्यस्यातिथ्येरणन्नृभवःससंतः । सुक्षेत्राकृण्वन्ननयंतसिंधून्धन्वातिष्ठन्नोषधीर्नि
म्नमापः ॥ रथंयेचक्रुःसुवृतंनरेष्ठांयेधेनुंविश्वजुवंविश्वरूपां । तऽआतक्षंत्वृभवोरयिंनःस्ववसःस्वपसःसुहस्ताः ॥ अ
पोह्येषामजुषंतदेवाऽअभिक्रत्वामनसादीध्यानाः । वाजोदेवानामभवत्सुकर्मेंद्रस्यऽऋभुक्षावरुणस्यविभ्वा ॥ येहरी
मेधयोक्थामदंतऽइंद्रायचक्रुःसुयुजायेऽअश्वा । तेरायस्पोषंद्रविणान्यस्मेधत्तऽऋभवःक्षेमयंतोनमित्रं ॥ इदाह्नःपी
तिमुतवोमदंधुर्नऽऋतेश्रांतस्यसख्यायदेवाः । तेनूनमस्मेऽऋभवोवसूनितृतीयेऽअस्मिन्त्सवनेदधात ॥ २ ॥ (४।४।२)
ऋभुर्विभ्वावाजऽइंद्रोनोऽअच्छेमंयज्ञंरत्नधेयोपयात । इदाहिवोधिषणादेव्यह्नामधात्पीतिंसंमदाऽअग्मतावः ॥ वि
दानासोजन्मनोवाजरत्नाऽउतऽऋतुभिर्ऋभवोमादयध्वं । संवोमदाऽअग्मतसंपुरंधिःसुवीरामस्मेरयिमेरयध्वं ॥ अयं
वोयज्ञऽऋभवोकारियमामनुष्वत्प्रदिवोदधिध्वे । प्रवोच्छाजुजुषाणासोऽअस्थुरभूतविश्वेऽअग्रियोतवाजाः ॥ अभूदु
वोविधतेरत्नधेयमिदानरोदाशुषेमर्त्याय । पिबंतवाजाऽऋभवोददेवोमहितृतीयंसवनंमदाय ॥ आवाजायातोपनऽ
ऋभुक्षामहोनरोद्रविणसोगृणानाः । आवःपीतयोभिपित्वेऽअह्नामिमाऽअस्तंनवस्वऽइवग्मन् ॥ ३ ॥ आनपातःशव
सोयातनोपेमंयज्ञंनमसाहूयमानाः । सजोषसःसूरयोयस्यचस्थमध्वःपातरत्नधाऽइंद्रवंतः ॥ सजोषाऽइंद्रवरुणेनसोमंस

(४।४।२) ऋभुर्विभ्वेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप् ।

जोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः । अग्रेपाभिर्ऋतुपाभिः सजोषा ग्नास्पत्नीभी रत्नधाभिः सजोषाः ॥ सजोषस आदित्यैर्मादयध्वं
सजोषस ऋभवः पर्वतेभिः । सजोषसो दैव्येना सवित्रा सजोषसः सिंधुभी रत्नधेभिः ॥ ये अश्विना ये पितरा य ऊती धेनुं त
तक्षुर्ऋभवो ये अश्वा । ये अंसत्रा य ऋधग्रोदसी ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ ये गोमंतं वाजवंतं सुवीरं रयिं धत्थ वसु
मंतं पुरुक्षुं । ते अग्रेपा ऋभवो मंदसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणंति ॥ नापाभूत न वोऽतीतृषामानिःशस्ता ऋभवो यज्ञे
अस्मिन् । समिंद्रेण मदथ सं मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः ॥ ४ ॥ (४।४।३) इहोप यात शवसो नपातः सौधन्व
ना ऋभवो माप भूत । अस्मिन्हि वः सवने रत्नधेयं गमंत्विंद्रमनु वो मदासः ॥ आगन्नृभूणामिह रत्नधेयमभूत्सोमस्य सुषुतस्य
पीतिः । सुकृत्यया यत्स्वपस्यया चँ एकं विचक्र चमसं चतुर्धा ॥ व्यकृणोत चमसं चतुर्धा सखे वि शिक्षेत्यब्रवीत । अथैत
वाजा अमृतस्य पंथां गणं देवानामृभवः सुहस्ताः ॥ किंमयः स्विच्चमस एष आस यं काव्येन चतुरो विचक्र । अथा सुनुध्वं
सवनं मदाय पात ऋभवो मधुनः सोम्यस्य ॥ शच्याकर्त पितरा युवाना शच्याकर्त चमसं देवपानं । शच्या हरी धनुतरावत
ष्टेंद्रवाहावृभवो वाजरत्नाः ॥ ५ ॥ यो वः सुनोत्यभिपित्वे अह्नां तीव्रं वाजासः सवनं मदाय । तस्मै रयिमृभवः सर्ववीरमा
तक्षत वृषणो मंदसानाः ॥ प्रातः सुतमपिबो हर्यश्व माध्यंदिनं सवनं केवलं ते । समृभुभिः पिबस्व रत्नधेभिः सखीँ र्याँ इंद्र

(४।४।३) इहोपेति नवर्चस्य सूक्तस्य गौतमो वामदेव ऋभवस्त्रिष्टुप् ।

चकृषे सुकृत्या ॥ ये देवासो अभवता सुकृत्या श्येना इवेदधि दिवि निषेद । ते रत्नं धात शवसो नपातः सौधन्वना अभ
वतामृतासः ॥ यत्तृतीयं सवनं रत्नधेयमकृणुध्वं स्वपस्या सुहस्ताः । तदृभवः परिषिक्तं व एतत्सं मदेभिरिंद्रियेभिः पिब
ध्वं ॥ ६ ॥ (४।४।४) अनश्वो जातो अनभीशुरुक्थ्यो३ रथस्त्रिचक्रः परि वर्तते रजः । महत्तद्वो देव्यस्य प्रवाचनं द्या
मृभवः पृथिवीं यच्च पुष्यथ ॥ रथं ये चक्रुः सुवृतं सुचेतसोऽविह्वरंतं मनसस्परि ध्यया । ताँ ऊ न्व१स्य सवनस्य पीतय आ वो
वाजा ऋभवो वेदयामसि ॥ तद्वो वाजा ऋभवः सुप्रवाचनं देवेषु विभ्वो अभवन्महित्वनं । जिव्री यत्संता पितरा सनाजु
रा पुनर्युवाना चरथाय तक्षथ ॥ एकं वि चक्र चमसं चतुर्वयं निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिः । अथा देवेष्वमृतत्वमानश
श्रुष्टी वाजा ऋभवस्तद्व उक्थ्यं ॥ ऋभुतो रयिः प्रथमश्रवस्तमो वाजश्रुतासो यमजीजनन्नरः । विभ्वतष्टो विदथेषु प्रवा
च्यो यं देवासोऽवथा स विचर्षणिः ॥ ७ ॥ स वाज्यर्वा स ऋषिर्वचस्यया स शूरो अस्ता पृतनासु दुष्टरः । स रायस्पोषं स सुवी
र्यं दधे यं वाजो विभ्वाँ ऋभवो यमाविषुः ॥ श्रेष्ठं वः पेशो अधि धायि दर्शतं स्तोमो वाजा ऋभवस्तं जुजुष्टन । धीरासो हि
ष्ठा कवयो विपश्चितस्तान्व एना ब्रह्मणा वेदयामसि ॥ यूयमस्मभ्यं धिषणाभ्यस्परि विद्वांसो विश्वा नर्याणि भोजना । द्यु
मंतं वाजं वृषशुष्ममुत्तममा नो रयिमृभवस्तक्षता वयः ॥ इह प्रजामिह रयिं रराणा इह श्रवो वीरवत्तक्षता नः । येन वयं चि

(४।४।४) अनश्वो जात इति नवर्चस्य सूक्तस्य गौतमो वामदेव ऋभवो जगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

तयेमात्यन्यान्तंवाजंचित्रमृभवोददानः ॥ ८ ॥ (४।४।५) उपनोवाजाऽअध्वरमृभुक्षादेवायातपथिभिर्देवयानैः ।
यथायज्ञंमनुषोविक्ष्वा३सुदधिध्वेरण्वाःसुदिनेष्वह्नां ॥ तेवोहृदेमनसेसंतुयज्ञाजुष्टासोऽअद्यघृतनिर्णिजोगुः । प्रवःसु
तासोहरयंतपूर्णाःक्रत्वेदक्षायहर्षयंतपीताः+ ॥ त्र्युदायंदेवहितंयथावःस्तोमोवाजाऋभुक्षणोददेवः । जुह्वेमनुष्वदु
परासुविक्षुयुष्मेसचावृहद्दिवेषुसोमं ॥ पीवोऽअश्वाःशुचद्रथाहिभूतायःशिप्रावाजिनःसुनिष्काः । इंद्रस्यसूनोशवसो
नपातोनुवश्चेत्यग्रियंमदाय ॥ ऋभुमृभुक्षणोरयिंवाजेवाजिन्तमंयुजं । इंद्रस्वंतंहवामहेसदासातममश्विनं ॥ ९ ॥
सेद्दभवोयमवथयूयमिंद्रश्चमर्त्यं । सधीभिरस्तुसनितामेधसातासोऽअर्वता ॥ विनोवाजाऋभुक्षणःपथश्चितनयष्ट
वे । अस्मभ्यंसूरयःस्तुताविश्वाऽआशास्तरीषणि ॥ तंनोवाजाऋभुक्षणऽइंद्रनासत्यारयिं । समश्वंचर्षणिभ्यऽआपु
रुशस्तऽमघत्तये ॥ १० ॥ (४।४।६) उतोहिवांदात्रासंतिपूर्वायापूरुभ्यस्त्रसदस्युर्नितोशे । क्षेत्रासांददथुरुर्वरासां
घनंदस्युभ्योऽअभिभूतिमुग्रं+ ॥ उतवाजिनंपुरुनिष्षिध्वानंदधिक्रामुददथुर्विश्वकृष्टिं । ऋजिप्यंश्येनंप्रुषितप्सुमाशुं
चर्कृत्यमर्योनृपतिंनशूरं ॥ यंसीमनुप्रवतेवद्रवंतंविश्वःपूरुर्मदतिहर्षमाणः । पड्भिर्गृध्यंतंमेधयुंनशूरंरथतुरंवातमिवध्र

(४।४।५) उपनइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवऋभवस्त्रिष्टुप्अंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः । (४।४।६) उतोहीतिदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमो वामदेवोदधिक्रावाआद्यायाद्यावापृथिवीत्रिष्टुप् ।

जंतं ॥ यःस्मारुंधानोगध्यासमत्सुसनुतरश्चरतिगोषुगच्छन् । आविर्ऋजीकोविदथानिचिक्यत्तिरोऽअरतिंपर्यापऽआ
योः+ ॥ उतस्मैनंवस्त्रमथिंनतायुमनुक्रोशंतिक्षितयोभरेषु । नीचायमानंजसुरिंनश्येनंश्रवश्चाच्छापशुमच्चयूथं+ ॥११॥
उतस्मासुप्रथमःसरिष्यन्निवेवेतिश्रेणिभीरथानां । स्रजंकृण्वानोजन्योनशुभ्वारेणुंरेरिहत्किरणंदद्श्वान्+ ॥ उतस्य
वाजीसहुरिर्ऋतावाशुश्रूषमाणस्तन्वासमर्ये । तुरंयतीषुतुरयन्नृजिप्योधिभ्रुवोःकिरतेरेणुमृंजन्+ ॥ उतस्मास्यतन्यतो
रिवद्योर्ऋघायतोऽअभियुजोभयंते । यदासहस्रमभिषीमयोधीदुर्वर्तुःस्माभवतिभीमऽऋंजन्+ ॥ उतस्मास्यपनयंतिज
नाजूतिंकृष्टिप्रोऽअभिभूतिमाशोः । उतैनमाहुःसमिथेवियंतःपरादधिक्राऽअसरत्सहस्रैः ॥ आदधिक्राःशवसापंचकृ
ष्टीःसूर्यऽइवज्योतिषापस्ततान । सहस्रसाःशतसावाज्यर्वापृणक्तुमध्वासमिमावचांसि ॥ १२ ॥ (४।४।७) आशुं
दधिक्रांतमुनुष्टवामदिवस्पृथिव्याऽउतचर्किराम । उच्छंतीमामुषसःसूदयंत्वतिविश्वानिदुरितानिपर्षन् ॥ महश्चर्क
र्म्यर्वतःक्रतुप्रादधिक्राव्णःपुरुवारस्यवृष्णः । यंपूरुभ्योदीदिवांसंनाग्निंददथुर्मित्रावरुणाततुरिं ॥ योऽअश्वस्यदधिक्रा
व्णोऽअकारीत्समिद्धेऽअग्नाऽउषसोव्युष्टौ । अनागसंतमदितिःकृणोतुसमित्रेणवरुणेनासजोषाः ॥ दधिक्राव्णऽइष
ऽऊर्जोमहोयदमन्महिमरुतांनामभद्रं । स्वस्तयेवरुणंमित्रमग्निंहवामहऽइंद्रंवज्रबाहुं ॥ इंद्रमिवेदुभयेविह्वयंतऽउदीरा

(४।४।७) आशुमितिषडृचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोदधिक्रावात्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् ।

णायज्ञमुपप्रयंतः । दधिक्रामुसूदनंमर्त्यायददथुर्मित्रावरुणानोऽअश्वं ॥ दधिक्राव्णोऽअकारिषंजिष्णोरश्वस्यवाजि
नः । सुरभिनोमुखाकरत्प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ १३ ॥ (४।४।८) दधिक्राव्णऽइदुनुचर्किरामविश्वाऽइन्मामुष
सःसूदयंतु । अपामग्नेरुषसःसूर्यस्यबृहस्पतेरांगिरसस्यजिष्णोः+ ॥ सत्वाभरिषोगविषोदुवन्यसच्छ्रवस्यादिषऽउषस
स्तुरण्यसत् । सत्योद्रवोद्रवरःपतंगरोदधिक्रावेषमूर्जंस्वर्जनत् ॥ उतस्मास्यद्रवतस्तुरण्यतःपर्णनवेरनुवातिप्रगर्धिनः ।
श्येनस्येवध्रजतोऽअंकसंपरिदधिक्राव्णःसहोर्जातरित्रतः ॥ उतस्यवाजीक्षिपणिंतुरण्यतिग्रीवायांबद्धोऽअपिकक्षऽआ
सनि । क्रतुंदधिक्राऽअनुसंतवीत्वत्पथामंकांस्यन्वापनीफणत् ॥ हंसःशुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोण
सत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऽऋतजाऽअद्रिजाऽऋतं ॥ १४ ॥ (४।४।९) इंद्राकोवांवरुणासुम्नमाप
स्तोमोहविष्मांऽअमृतोनहोता । योवांहृदिक्रतुमाँऽअस्मदुक्तःपस्पर्शदिंद्रावरुणानमस्वान् ॥ इंद्राहयोवरुणाचक्रऽआ
पीदेवौमर्तःसख्यायप्रयस्वान् । सहंतिवृत्रासमिथेषुशत्रूनवोभिर्वामहद्भिःसप्रशृण्वे ॥ इंद्राहरत्नंवरुणाधेष्ठेत्थानृभ्यः
शशमानेभ्यस्ता । यदीसखायासख्यायसोमैःसुतेभिःसुप्रयसामादयैते ॥ इंद्रायुवंवरुणादिद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रानिव

(४।४।८) दधिक्राव्णइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोदधिक्रावाअंत्यायाःसूर्यस्त्रिष्टुप्अंत्याश्चतस्रोजगत्यः । (४।४।९) इंद्रा-
कोवानित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

धिष्टंवज्रं । योनोदुरेवोवृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्मिमाथामभिभूत्योजः ॥ इंद्रायुवंवरुणाभूतमस्याधियःप्रेतारावृषभेवधे
नोः । सानोदुहीयद्यवसेवगत्वीसहस्रधारापयसामहीगौः+ ॥ १५ ॥ तोकेहितेतनयऽउर्वरासुसूरोदृशीकेवृषणश्चपौं
स्ये । इंद्रानोऽअत्रवरुणास्यातामवोभिर्दस्मापरितक्म्यायां ॥ युवामिद्ध्यवसेपूर्व्यायपरिप्रभूतीगविषःस्वापी । वृणीम
हेसख्यायप्रियायशूरामंहिष्ठापितरेवशंभू+ ॥ तावांधियोवसेवाजयंतीराजिंनजग्मुर्युवयूःसुदानू । श्रियेनगावऽउप
सोममस्थुरिंद्रंगिरोवरुणंमेमनीषाः+ ॥ इमाऽइंद्रंवरुणंमेमनीषाऽअग्मन्नुपद्रविणमिच्छमानाः । उपेमस्थुर्जोष्टारऽइव
वस्वोरघ्वीरिवश्रवसोभिक्षमाणाः ॥ अश्व्यस्यत्मनारथ्यस्यपुष्टेर्नित्यस्यरायःपतयःस्याम । ताचक्राणाऽऊतिभिर्नव्य
सीभिरस्मत्रारायोनियुतःसचंतां ॥ आनोबृहंताबृहतीभिरूतीऽइंद्रयातंवरुणवाजसातौ । यद्दिद्यवःपृतनासुप्रक्रीळा
न्तस्यवांस्यामसनितारऽआजेः+ ॥ १६ ॥ (४।४।१०) ममद्विताराष्ट्रंक्षत्रियस्यविश्वायोर्विश्वेऽअमृतायथानः ।
क्रतुंसचंतेवरुणस्यदेवाराजामिकृष्टेरुपमस्यवव्रेः ॥ अहंराजावरुणोमह्यंतान्यसुर्याणिप्रथमाधारयंत । क्रतुंसचंते० ॥
अहमिंद्रोवरुणस्तेमहित्वोर्वीगंभीरेरजसीसुमेके । त्वष्टेवविश्वाभुवनानिविद्वान्त्समैरयंरोदसीधारयंच ॥ अहमपोऽअ
पिन्वमुक्षमाणाधारयंदिवंसदनऽऋतस्य । ऋतेनपुत्रोऽअदितेर्ऋतावोतत्रिधातुप्रथयद्विभूम ॥ मांनरःस्वश्वावाजयंतो

(४।४।१०) ममद्वितेतिदशर्चस्यसूक्तस्यपौरुकुत्स्यस्त्रसदस्युःआद्यानांषण्णांत्रसदस्युर्देवताअंत्यानांचतसृणामिंद्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

मांवृताःसमरंणेहवंते । कृणोम्याजिंमघवाहमिंद्रऽइयर्मिरेणुमभिभूत्योजाः ॥ १७ ॥ अहंताविश्वाचकरंनकिर्मादैव्यं
सहोवरतेऽअप्रतीतं । यन्मासोमासोममदन्यदुक्थोभेभयेतेरजसीऽअपारे+ ॥ विदुष्टेविश्वाभुवनानितस्यताप्रब्रवी
षिवरुणायवेधः । त्वंवृत्राणिशृण्विषेजघन्वान्त्वंवृताँऽअरिणाऽइंद्रसिंधून् ॥ अस्माकमत्रपितरस्तऽआसन्त्सप्तऽऋष
योदौर्गहेबध्यमाने । तऽआयजंतत्रसदस्युमस्याऽइंद्रंनवृत्रतुरमर्धदेवं+ ॥ पुरुकुत्सानीहिवामदाशद्धव्येभिरिंद्रावरु
णानमोभिः । अथाराजानंत्रसदस्युमस्यावृत्रहणंददथुरर्धदेवं+ ॥ रायावयंससवांसोमदेमहव्येनदेवायवसेनगावः ।
तांधेनुमिंद्रावरुणायुवंनोविश्वाहाधत्तमनपस्फुरंतीं ॥ १८ ॥ (४।४।११) कऽउंश्रवत्कतमोयज्ञियानांवंदारुदेवः
कतमोजुषाते । कस्येमांदेवीममृतेषुप्रेष्ठांहृदिश्रेषामसुष्टुतिंसुहव्यां+ ॥ कोमृळातिकतमऽआगमिष्ठोदेवानामुकतमःशं
भविष्ठः । रथंकमाहुर्द्रवदश्वमाशुंयंसूर्यस्यदुहितावृणीत ॥ मक्षूहिष्मागच्छथऽईवतोद्यूनिंद्रोनशक्तिंपरितक्म्यायां ।
दिवऽआजातादिव्यासुपर्णाकयाशचीनांभवथःशचिष्ठा ॥ कावांभूदुपमातिःकयानऽआश्विनागमथोहूयमाना । को
वांमहश्चित्त्यजसोऽअभीकऽउरुष्यतंमाध्वीदस्रानऽऊती+ ॥ उरुवांरथःपरिनक्षतिद्यामायत्समुद्रादभिवर्ततेवां । म
ध्वामाध्वीमधुवांप्रुषायन्यत्सींवांपृक्षोभुरजंतपक्वाः+ ॥ सिंधुर्हवांरसयासिंचदश्वान्घृणावयोरुषासःपरिग्मन् । तदू

(४।४।११) कउश्रवदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौहोत्रौपुरुमीह्ळाजमीह्ळावश्विनौत्रिष्टुप् ।

षुवामजिरंचेतियानंयेनपतीभवथःसूर्यायाः ॥ इहेहयद्वांसमनापपृक्षेसेयमस्मेसुमतिर्वाजरत्ना । उरुष्यतंजरितारंयुवं
हश्रितःकामोनासत्यायुवद्रिक्+ ॥ १९ ॥ (४।४।१२) तंवांरथंवयमद्याहुवेमपृथुज्रयमश्विनासंगतिंगोः । यःसूर्यां
वहतिवंधुरायुर्गिर्वाहसंपुरुतमंवसूयुं+ ॥ युवंश्रियमश्विनादेवतातांदिवोनपातावनथःशचीभिः । युवोर्वपुरभिपृक्षःस
चंतेवहंतियत्ककुहासोरथेवां ॥ कोवामद्याकरतेरातहव्यऽऊतयेवासुतपेयायवार्कैः । ऋतस्यवावनुषेपूर्व्यायनमोयेमा
नोऽअश्विनावववर्तत् ॥ हिरण्ययेनपुरुभूरथेनेमंयज्ञंनासत्योपयातं । पिबाथऽइन्मधुनःसोम्यस्यदधथोरत्नंविधतेजना
य ॥ आनोयातंदिवोऽअच्छापृथिव्याहिरण्ययेनसुवृतारथेन । मावामन्येनियमन्देवयंतःसंयद्ददेनाभिःपूर्व्यावां ॥
नूनोरयिंपुरुवीरंबृहंतंदस्रामिमाथामुभयेष्वस्मे । नरोयद्वामश्विनास्तोममावन्त्सधस्तुतिमाजमीह्ळासोऽअग्मन् ॥ इ
हेहयद्वां० ॥ २० ॥ (४।४।१३) एषस्यभानुरुदियर्तियुज्यतेरथःपरिज्मादिवोऽअस्यसानवि । पृक्षासोऽअस्मि
न्मिथुनाऽअधित्रयोदृतिस्तुरीयोमधुनोविरप्शते ॥ उद्वांपृक्षासोमधुमंतऽईरतेरथाऽअश्वासऽउषसोव्युष्टिषु । अपोर्णु
वंतस्तमऽआपरीवृतंस्वर्णशुक्रंतन्वंतऽआरजः ॥ मध्वःपिबतंमधुपेभिरासभिरुतप्रियंमधुनेयुंजाथांरथं । आवर्तनिं
मधुनाजिन्वथस्पथोदृतिंवहेथेमधुमंतमश्विना ॥ हंसासोयेवांमधुमंतोऽअस्रिधोहिरण्यपर्णाऽउहुवऽउषर्बुधः । उद

(४।४।१२) तंवामितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौहोत्रौपुरुमीह्ळाजमीह्ळावश्विनौत्रिष्टुप् । (४।४।१३) एषस्यइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमो

प्रतोमंदिनोमंदिनिस्पृशोमध्वोनमक्षःसवनानिगच्छथः ॥ स्वध्वरासोमधुमंतोऽअग्नयऽउस्राजरंतेप्रतिवस्तोरश्विना ।
यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणःसोमंसुषावमधुमंतमद्रिभिः ॥ आकेनिपासोऽअहभिर्दविध्वतःस्वर्णशुक्रंतन्वंतऽआर
जः । सूरश्चिदश्वान्युयुजानऽईयतेविश्वाँऽअनुस्वधयाचेतथस्पथः ॥ प्रवामवोचमश्विनाधियंधारथःस्वश्वोऽअज
रोयोऽअस्ति । येनसद्यःपरिरजांसियाथोहविष्मंतंतरणिंभोजमच्छ ॥ २१ ॥ (४।५।१) अग्रंपिबामधूनांसुतंवायो
दिविष्टिषु । त्वंहिपूर्वपाऽअसि ॥ शतेनानोऽअभिष्टिभिर्नियुत्वाँऽइंद्रसारथिः । वायोसुतस्यतृंपतं ॥ आवाँसहस्रंह
रयऽइंद्रवायूऽअभिप्रयः । वहंतुसोमपीतये ॥ रथंहिरण्यवंधुरमिंद्रवायूस्वध्वरं । आहिस्थाथोदिविस्पृशं ॥ रथेनपृ
थुपाजसादाश्वांसमुपगच्छतं । इंद्रवायूऽइहागतं ॥ इंद्रवायूऽअयंसुतस्तंदेवेभिःसजोषसा । पिबतंदाशुषोगृहे ॥ इह
प्रयाणमस्तुवामिंद्रवायूविमोचनं । इहवांसोमपीतये ॥ २२ ॥ (४।५।२) वायोशुक्रोऽअयामितेमध्वोऽअग्रंदिवि
ष्टिषु । आयाहिसोमपीतयेस्पार्होदेवनियुत्वता ॥ इंद्रश्चवायवेषांसोमानांपीतिमर्हथः । युवांहियंतीदवोनिम्नमापो
नसध्र्यक् ॥ वायविंद्रश्चशुष्मिणासरथंशवसस्पती । नियुत्वंतानऽऊतयऽआयातंसोमपीतये ॥ यावांसंतिपुरुस्पृहो

वामदेवोश्विनौजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (४।५।१) अग्रंपिबेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रवायूआद्यायावायुर्गायत्री । (४।५।२) वायो
शुक्रइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवइंद्रवायूआद्यायावायुरनुष्टुप् ।

नियुतोदाशुषेनरा । अस्मेतायज्ञवाहसेंद्रवायूनियच्छतं ॥ २३ ॥ (४।५।३) विहिहोत्राऽअवीताविपोनरायोऽअ
र्यः । वायवाचंद्रेणरथेनयाहिसुतस्यपीतये ॥ निर्युवाणोऽअशस्तीर्नियुत्वाँऽइंद्रसारथिः । वायवा० ॥ अनुकृष्णेवसु
धितीयेमातेविश्वपेशसा । वायवा० ॥ वहंतुत्वामनोयुजोयुक्तासोनवतिर्नव । वायवा० ॥ वायोशतंहरीणांयुवस्व
पोष्याणां । उतवातेसहस्रिणोरथऽआयातुपाजसा ॥ २४ ॥ (४।५।४) इदंवामास्येहविःप्रियमिंद्राबृहस्पती ।
उक्थंमदश्चशस्यते ॥ अयंवांपरिषिच्यतेसोमऽइंद्राबृहस्पती । चारुर्मदायपीतये ॥ आनऽइंद्राबृहस्पतीगृहमिंद्रश्चग
च्छतं । सोमपासोमपीतये ॥ अस्मेऽइंद्राबृहस्पतीरयिंधत्तंशतग्विनं । अश्वावंतंसहस्रिणं ॥ इंद्राबृहस्पतीवयंसुतेगी
र्भिर्हवामहे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ सोममिंद्राबृहस्पतीपिबतंदाशुषोगृहे । मादयेथांतदोकसा ॥ २५ ॥ (४।५।५)
यस्तस्तंभसहसाविज्मोऽअंतान्बृहस्पतिस्त्रिषधस्थोरवेण । तंप्रत्नासऽऋषयोदीध्यानाःपुरोविप्रादधिरेमंद्रजिह्वं ॥ धुने
तयःसुप्रकेतंमदंतोबृहस्पतेऽअभियेनस्ततस्रे । पृषंतंसृप्रमदब्धमूर्वंबृहस्पतेरक्षतादस्ययोनिं ॥ बृहस्पतेयापरमापराव
दतऽआतऽऋतस्पृशोनिषेदुः । तुभ्यंखाताऽअवताऽअद्रिदुग्धामध्वःश्चोतंत्यभितोविरप्शं ॥ बृहस्पतिःप्रथमंजाय

(४।५।३) विहिहोत्राइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोवायुरनुष्टुप् । (४।५।४) इदंवामितिषड्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेव-
इंद्राबृहस्पतीगायत्री । (४।५।५) यस्तस्तंभेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोबृहस्पतिरंत्ययोर्द्वयोरिंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप्दशमीजगती ।

ऋक्सं. मानोमहोज्योतिंषःपरमेव्योमन् । सप्तास्यस्तुविजातोरवेणविसप्तरश्मिरधमत्तमांसि ॥ ससुष्टुभासऽऋक्वतागणेनव मंडलं ४
अ.३अ.७ लंरुरोजफलिगंरवेण । बृहस्पतिरुस्त्रियाहव्यसूदःकनिक्रदद्वावशतीरुदाजत् ॥ २६ ॥ एवापित्रेविश्वदेवायवृष्णेय अनु. ५
॥ ४६ ॥ ज्ञैर्विधेमनमसाहविर्भिः । बृहस्पतेसुप्रजावीरवंतोवयंस्यामपतयोरयीणां+ ॥ सऽइद्राजाप्रतिजन्यानिविश्वाशुष्मे
णतस्थावभिवीर्येण । बृहस्पतिंयःसुभृतंबिभर्तिवल्गूयतिवंदतेपूर्वभाजं ॥ सऽइत्क्षेतिसुधितऽओकसिस्वेतस्माऽइळा
पिन्वतेविश्वदानीम् । तस्मैविशःस्वयमेवानमंतेयस्मिन्ब्रह्माराजनिपूर्वऽएति ॥ अप्रतीतोजयतिसंधनानिप्रतिजन्या
न्युतयासजन्या । अवस्यवेयोवरिवःकृणोतिब्रह्मणेराजातमवंतिदेवाः+ ॥ इंद्रश्चसोमंपिबतंबृहस्पतेस्मिन्यज्ञेमंदसा
नावृषण्वसू । आवांविशंत्विंदवःस्वाभुवोस्मेरयिंसर्ववीरंनियच्छतं ॥ बृहस्पतऽइंद्रवर्धतंनःसचासावांसुमतिर्भूत्वस्मे ।
अविष्टंधियोजिगृतंपुरंधीर्जजस्तमर्योवनुषामरातीः ॥ २७ ॥ इतितृतीयाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥

त्रयोविंशाध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि १८ ऋचः १४४ ॥ त्यागः ॥ ऋभुभ्य. ४८ द्याव्यापृथिवीभ्या. १ दधिक्राव्ण. १९ सूर्याये.१ ॥ ४६ ॥
इंद्रावरुणाभ्या. ११ त्रसदस्यव. ६ इंद्रावरुणाभ्या. ४ अश्विभ्या. २१ वायव. १ इंद्रवायुभ्या. ६ वायवे. इंद्रवायुभ्या. ३ वायव. ५
इंद्राबृहस्पतिभ्या. ६ बृहस्पतय. ९ इंद्राबृहस्पतिभ्या. २ ॥ इतितृतीयेसप्तमः ॥ ७ ॥

इदमुषस्यंतुप्रतिष्यासप्तगायत्रंतद्देवस्यसावित्रंतुजागतमभूद्देवःषट्त्रिष्टुबंतंकोवोदशवैश्वदेवंत्रिगायत्र्यंतंतुम
हीसप्तद्यावापृथिवीयंक्षेत्रस्याष्टौतिस्रःक्षैत्रपत्याःशुनायैकापरापुरउष्णिक्सांत्याचशुनासीराभ्यामुपांत्यसीतायै
तेचानुष्टुभौवाद्याचतुर्थीचसमुद्रादेकादशाग्नेयंजगत्यंतंसौर्यंत्वापंवागव्यंत्वाघृतस्तुतिर्वानमोत्रिभ्योभौमोत्रिःपं
चमेमंडलेनुक्तगोत्रमात्रेयंविद्यात्पंक्त्यंतस्यचसूक्तस्यशेषमानुष्टुभमत्रोधिद्वादशबुधविष्ठिरौकुमारंकुमारोत्रृशो
वाजानउभौवाशक्रयंतंकंवीत्यृचोस्तुवृशएवत्वमग्नेवसुश्रुतआद्याविराट्तृतीयामारुतरौद्रात्रैष्णवीत्वामग्नए
कादशसुसमिद्धायाप्रगायत्रमग्निंतंदशपांक्तंसखायइषःपंक्त्यंतंत्वामग्नेसप्तजागतं ॥ १ ॥ ॥ ॥
॥ हरिःओम् ॥ (४।५।६) इदमुत्यत्पुरुतमंपुरस्ताज्ज्योतिस्तमसोवयुनावदस्थात् । नूनंदिवोदुहितरोविभाती
गातुंकृणवन्नुषसोजनाय ॥ अस्थुरुचित्राऽउषसःपुरस्तान्मिताऽइवस्वरवोध्वरेषु । व्यूव्रजस्यतमसोद्वारोच्छंतीरव्रञ्छु
चयःपावकाः+ ॥ उच्छंतीरद्यचितयंतभोजान्राधोदेयायोषसोमघोनीः । अचित्रेऽअंतःपणयःससंत्वबुध्यमानास्तम
सोविमध्ये ॥ कुवित्सदेवीःसनयोनवोवायामोबभूयादुषसोवोऽअद्य । येनानवग्वेऽअंगिरेदशग्वेसप्तास्येरेवतीरेवदू
ष+ ॥ यूयंहिदेवीर्ऋतयुग्भिरश्वैःपरिप्रयाथभुवनानिसद्यः । प्रबोधयंतीरुषसःससंतंद्विपाच्चतुष्पाच्चरथायजीवं+ ॥ १ ॥

(* जननान्नऋषेःपुत्रोजान इति सर्वा० भाष्यं । जार इति सायणः।) (४।५।६) इदमुत्यदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवउषास्त्रिष्टुप् ।

कस्विदासांकतमापुराणीययाविधानाविदधुरृभूणां । शुभंयच्छुभ्राउषसश्चरंतिनविज्ञायंतेसदृशीरजुर्याः+ ॥ ताघा
ताभद्राउषसःपुरासुरभिष्टिद्युम्नाऋतजातसत्याः । यास्वीजानःशशमानउक्थैःस्तुवञ्छंसद्द्रविणंसद्यआप ॥ ता
आचरंतिसमनापुरस्तात्समानतःसमनापप्रथानाः । ऋतस्यदेवीःसदसोबुधानागवांनसर्गाउषसोजरंते ॥ ताइ
न्वे३वसमनासमानीरमीतवर्णाउषसश्चरंति । गूहंतीरभ्वमसितंरुशद्भिःशुक्रास्तनूभिःशुचयोरुचानाः+ ॥ रयिंदि
वोदुहितरोविभातीःप्रजावंतंयच्छतास्मासुदेवीः । स्योनादावःप्रतिबुध्यमानाःसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ तद्वोदिवोदु
हितरोविभातीरुपब्रुवउषसोयज्ञकेतुः । वयंस्यामयशसोजनेषुतद्द्यौश्चधत्तांपृथिवीचदेवी+ ॥ २ ॥ (४।५।७) प्र
तिष्यासूनरीजनीव्युच्छंतीपरिस्वसुः । दिवोअदर्शिदुहिता+ ॥ अश्वेवचित्रारुषीमातागवामृतावरी । सखाभूदश्वि
नोरुषाः+ ॥ उतसखास्यश्विनोरुतमातागवामसि । उतोषोवस्वईशिषे ॥ यावयद्द्वेषसंत्वाचिकित्वित्सूनृतावरि ।
प्रतिस्तोमैरभुत्स्महि ॥ प्रतिभद्राअदृक्षतगवांसर्गानरश्मयः । ओषाअप्राउरुज्रयः ॥ आपप्रुषीविभावरिव्याव
र्ज्योतिषातमः । उषोअनुस्वधामव ॥ आद्यांतनोषिरश्मिभिरांतरिक्षमुरुप्रियं । उषःशुक्रेणशोचिषा॥३॥ (४।५।८) ॥ ४७ ॥
तद्देवस्यसवितुर्वार्यंमहद्वृणीमहेअसुरस्यप्रचेतसः । छर्दिर्येनदाशुषेयच्छतित्मनातन्नोमहाँउदयान्देवोअक्तुभिः ॥

(४।५।७) प्रतिष्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवउषागायत्री। (४।५।८) तद्देवस्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवःसविताजगती।

दिवोधर्ताभुवनस्यप्रजापतिःपिशंगंद्रापिंप्रतिमुंचतेकविः । विचक्षणःप्रथयन्नापृणन्नुर्वजीजनत्सवितासुम्नमुक्थ्यं* ॥
आप्रारजांसिदिव्यानिपार्थिवाश्लोकंदेवःकृणुतेस्वायधर्मणे । प्रबाहूअस्राक्सवितासवीमनिनिवेशयन्प्रसुवन्नक्तुभि
र्जगत् ॥ अदाभ्योभुवनानिप्रचाकशद्व्रतानिदेवःसविताभिरक्षते । प्रास्राग्बाहूभुवनस्यप्रजाभ्योधृतव्रतोमहोअज्म
स्यराजति ॥ त्रिरंतरिक्षंसवितामहित्वनात्रीरजांसिपरिभूस्त्रीणिरोचना । तिस्रोदिवःपृथिवीस्तिस्रइन्वतित्रिभिर्व्रतै
रभिनोरक्षतित्मना ॥ बृहत्सुम्नःप्रसवीतानिवेशनोजगतःस्थातुरुभयस्ययोवशी । सनोदेवःसविताशर्मयच्छत्वस्मेक्षया
यत्रिवरूथमंहसः ॥ आगन्देवऋतुभिर्वर्धतुक्षयंदधातुनःसवितासुप्रजामिषं । सनःक्षपाभिरहभिश्चजिन्वतुप्रजावंतं
रयिमस्मेसमिन्वतु ॥ ४ ॥ (४।५।९) अभूद्देवःसवितावंद्योनुनइदानीमह्नउपवाच्योनृभिः । वियोरत्नाभजंति
मानवेभ्यःश्रेष्ठंनोअत्रद्रविणंयथादधत् ॥ देवेभ्योहिप्रथमंयज्ञियेभ्योमृतत्वंसुवसिभागमुत्तमं । आदिद्दामानंसवि
तर्व्यूर्णुषेनूचीनाजीवितामानुषेभ्यः ॥ अचित्तीयच्चकृमादैव्येजनेदीनैर्दक्षैःप्रभूतीपूरुषत्वता । देवेषुचसवितर्मानुषेषु
चत्वंनोअत्रसुवतादनागसः ॥ नप्रमियेसवितुर्दैव्यस्यतद्यथाविश्वंभुवनंधारयिष्यति । यत्पृथिव्यावरिमन्नास्वंगुरि
र्वर्ष्मन्दिवःसुवतिसत्यमस्यतत्+ ॥ इंद्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यःपर्वतेभ्यःक्षयाँएभ्यःसुवसिपस्त्यावतः । यथायथापतयंतोवि

(४।५।९) अभूद्देवइतिषड्टचस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवःसविताजगत्यंत्यात्रिष्टुप्।

ऋक्सं. येमिरऽएवैवतस्थुःसवितःसवायते ॥ येतेत्रिरहन्त्सवितःसवासोदिवेदिवेसौभगमासुवंति । इंद्रोद्यावापृथिवीसिंधुर मंडल ४
अ.३अ.८ द्भिरादित्यैर्नोऽअदितिःशर्मयंसत् ॥ ५ ॥ (४।५।१०) कोवंस्त्रातावसवःकोवरूताद्यावाभूमीऽअदितेत्रासीथां अनु. ५
नः । सहीयसोवरुणमित्रमर्तात्कोवोध्वरेवरिवोधातिदेवाः ॥ प्रयेधामानिपूर्व्याण्यर्चान्वियदुच्छान्वियोतारोऽअमू
॥ ४८ ॥ राः । विधातारोवितेदधुरजस्राऽऋतधीतयोरुरुचंतदस्माः+ ॥ प्रपस्त्या३मदितिंसिंधुमर्कैःस्वस्तिमीळेसख्यायदेवीं ।
उभेयथानोऽअहनीनिपातऽउषासानक्ताकरतामदब्धे ॥ व्यर्यमावरुणश्चेतिपंथामिषस्पतिःसुवितंगातुमग्निः । इंद्रा
विष्णूनृवदुषुस्तवानाशर्मनोयंतममवद्वरूथं ॥ आपर्वतस्यमरुतामवांसिदेवस्यत्रातुरव्रिभगस्य । पात्पतिर्जन्यादंहसोनो
मित्रोमित्रियादुतनऽउरुष्येत् ॥ ६ ॥ नूरोदसीऽअहिनाबुध्न्येनस्तुवीतदेवीऽअप्येभिरिष्टैः । समुद्रंनसंचरणेसनिष्यवो
घर्मस्वरसोनद्यो३अपव्रन् ॥ देवैर्नोदेव्यदितिर्निपातुदेवस्त्रातात्रायतामप्रयुच्छन् । नहिमित्रस्यवरुणस्यधासिमर्हामं
सिप्रमियंसान्वग्नेः+ ॥ अग्निरीशेवसव्यस्याग्निर्महःसौभगस्य । तान्यस्मभ्यंरासते ॥ उषोमघोन्यावहसूनृतेवार्या
पुरु । अस्मभ्यंवाजिनीवति ॥ तत्सुनःसविताभगोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । इंद्रोनोराधसागमत् ॥७॥ (४।५।११) मही ॥ ४८ ॥

(४।५।१०) कोवस्त्रातेतिदशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्अंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः । (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः ७ अग्निः १ उषाः १ विश्वेदेवाः१ एवंदश) । (४।५।११) महीइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोद्यावापृथिवीत्रिष्टुप्अंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः ।

द्यावापृथिवीऽइहज्येष्ठेरुचाभवतांशुचयद्भिरर्कैः । यत्सींवरिष्ठेबृहतीविमिन्वन्रुवद्धोक्षापप्रथानेभिरेवैः ॥ देवीदे
वेभिर्यजतेयजत्रैरमिनतीतस्थतुरुक्षमाणे । ऋतावरीऽअद्रुहादेवपुत्रेयज्ञस्यनेत्रीशुचयद्भिरर्कैः+ ॥ सऽइत्स्वपाभुवने
ष्वासयऽइमेद्यावापृथिवीजजान । उर्वीगभीरेरजसीसुमेकेऽअवंशेधीरःशच्यासमैरत् ॥ नूरोदसीबृहद्भिर्नोवरूथैःप
त्नीवद्भिरिषयंतीसजोषाः । उरूचीविश्वेयजतेनिपातंधियास्यामरथ्यःसदासाः+ ॥ प्रवांमहिद्यवीऽअभ्युपस्तुतिंभरा
महे । शुचीऽउपप्रशस्तये ॥ पुनानेतन्वामिथःस्वेनदक्षेणराजथः । ऊह्याथेसनादृतं+ ॥ महीमित्रस्यसाधथस्तरंतीपि
प्रतीऽऋतं । परियज्ञंनिषेदथुः ॥ ८ ॥ (४।५।१२) क्षेत्रस्यपतिनावयंहितेनेवजयामसि । गामश्वंपोषयित्न्वासनो
मृळातीदृशे ॥ क्षेत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मिंधेनुरिवपयोऽअस्मासुधुक्ष्व । मधुश्चुतंघृतमिवसुपूतमृतस्यनःपतयोमृळयंतु ॥
मधुमतीरोषधीर्द्यावऽआपोमधुमन्नोभवत्वंतरिक्षं । क्षेत्रस्यपतिर्मधुमान्नोऽअस्त्वरिष्यंतोऽअन्वेनंचरेम ॥ शुनंवाहाः

(४।५।१२) क्षेत्रस्येत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवआद्यानांतिसृणांक्षेत्रपतिर्देवताचतुर्थ्याःशुनःपंचम्यष्टम्योःशुनासीरौषष्ठीसप्तम्योः सीता आद्याचतुर्थीषष्ठीसप्तम्योनुष्टुभःपंचमीपुरउष्णिक्शेषास्त्रिष्टुभः (अत्रचतुर्थ्याःशुनोऽदंतः । तथाशुनासीरावित्यत्रकेचिद्वाय्वादित्या वित्युच्चारयन्तितन्नचतुरस्रं यतःवायुःशुनःसूर्यएवात्रसीरःशुनासीरौवायुसूर्यौवदंति । शुनासीरंयास्कइंद्रंतुमेनेसूर्येंद्रौतौमन्यतेशाकपूणि रितिशुनासीरस्वरूपेशौनकेनाचार्यमतदर्शनव्याजेनवैविध्यंप्रतिपादितंतस्मात्प्रकृतिभूतशुनासीरशब्देनोच्चारणंयुक्तं) ।

शुनंनरः॒शुनंकृ॒षतु॒लांग॑लं । शु॒नंव॑र॒त्राबध्यं॑तांशु॒नमष्ट्रा॒मुदि॑ंगय ॥ शुना॑सीरावि॒मांवाचं॑जुषेथां॒यद्दि॒वि॒चक्रथुः॒पयः॑ । ते नेमामुपसिंचतं ॥ अ॒र्वाची॑सुभगेभव॒सीते॒वंदा॑महेत्वा । यथा॑नः॒सुभगा॒ससि॒यथा॑नः॒सुफला॒ससि ॥ इंद्रः॒सीतां॒निगृ॑ह्णातु॒तांपू॒षानु॑यच्छतु । सा॒नः॒पय॑स्वतीदुहा॒मुत्त॑रामुत्त॒रांसमां ॥ शु॒नंनः॒फाला॒विकृ॑षंतु॒भूमिं॒शु॒नंकी॒नाशा॒ऽअ॒भियं॑तुवा॒हैः । शु॒नंप॒र्जन्यो॒मधु॑ना॒पयो॑भिः॒शुना॑सीराशु॒नम॒स्मासु॑धत्तं ॥ ९ ॥ (४।५।१३) स॒मु॒द्राद्रू॒र्मिर्मधु॑माँऽउ॒दार॒दुपां॒शुना॒सम॑मृ॒तत्वमा॑नट् । घृ॒तस्य॒नाम॒गुह्यं॒यदस्ति॑जि॒ह्वा दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒नाभिः ॥ व॒यंनाम॒प्रब्र॑वामाघृ॒तस्या॒स्मिन्य॒ज्ञेधा॑रयामा॒नमो॑भिः । उप॑ब्र॒ह्माशृ॑णवच्छ॒स्यमा॑नं॒चतुः॑शृंगोवमीद्गौ॒रऽए॒तत् ॥ च॒त्वारि॒शृंगा॒त्रयो॑ऽअस्य॒पादा॒द्वेशी॒र्षेस॒प्तहस्ता॑सोऽअस्य । त्रिधा॑ब॒द्धोवृ॑ष॒भोरो॑रवीतिम॒हो दे॒वोमर्त्याँ॒ऽआवि॑वेश ॥ त्रिधा॑हि॒तंप॒णिभि॑र्गु॒ह्यमा॑नं॒गवि॑दे॒वासो॑घृ॒तमन्व॑विंदन् । इंद्र॒ऽएकं॒सूर्य॒ऽएकं॑जजान॒वेना॒देकं॒स्व॒धया॒निष्ट॑तक्षुः ॥ ए॒ताऽअ॑र्षंतिहृ॒द्या॑त्समु॒द्राच्छ॒तव्र॑जारि॒पुणा॒नाव॒चक्षे॑ । घृ॒तस्य॒धारा॑ऽअ॒भिचा॑कशीमिहि॒रण्ययो॑वे॒तसो॒मध्य॑ऽआसां ॥ १० ॥ स॒म्यक्स्र॑वंति॒सरि॑तो॒नधेना॑ऽअं॒तर्हृ॒दामन॑सापू॒यमा॑नाः । ए॒तेऽअ॑र्षंत्यू॒र्मयो॑घृ॒तस्य॑मृ॒गाऽइ॑व॒क्षिप॒णोरीष॑माणाः ॥ सिंधो॑रिवप्राध्व॒नेशू॑घ॒नासो॒वात॑प्रमियः॒पतयं॑ति॒यह्वाः॑ । घृ॒तस्य॒धारा॑ऽअरु॒षोनवा॒जीकाष्ठा॑भिं॒दन्नू॒र्मिभिः॒पिन्व॑मानः ॥ अ॒भिप्र॑वंत॒सम॑नेव॒योषाः॑कल्या॒ण्यः१॒स्मय॑मानासो॒ऽअ॒ग्निं । घृ॒तस्य॒धाराः॑स॒मिधो॑नसंत॒ताजु॑षा॒णोह॑र्यति॒जा॒तवे॑दाः ॥ क॒न्या॑ऽइव॒वहतु॒मेत॒वाऽउ॑ऽअं॒ज्यं॑जा॒नाऽअ॒भिचा॑कशीमि । यत्र॒सोमः॑सू॒यते॒यत्र॑य॒ज्ञोघृ॒तस्य॒धारा॑ऽअ॒भितत्प॑वंते ॥ अ॒भ्य॑र्षत॒सुष्टु॒तिंगव्य॑मा॒जिम॒स्मासु॑भ॒द्राद्रवि॑णानिधत्त । इ॒मंय॒ज्ञंन॑यतदे॒वता॑नोघृ॒तस्य॒धारा॒मधु॑मत्पवंते ॥ धाम॑न्ते॒विश्वं॒भुव॑न॒मधि॑श्रि॒तम॒ंतः स॑मु॒द्रेहृ॒द्यं१॒तरायु॑षि । अ॒पामनी॑के॒समि॒थेय॑ऽआभृ॑त॒स्तम॑श्याम॒मधु॑मंतं॒तऽऊ॒र्मिं ॥ ११ ॥ (इतिवामदेवंचतुर्थंमंडलंसमाप्तं । अत्रसूक्तानि ५८)॥ (५।१।१) अबो॑ध्य॒ग्निःस॒मिधा॒जना॑नां॒प्रति॑धे॒नुमि॑वाय॒तीमु॒षासं॑ । य॒ह्वाऽइ॑व॒प्रव॒यामु॒ज्जिहा॑नाः॒प्रभा॒नवः॑सिस्रते॒नाक॒मच्छ॑ ॥ अबो॑धि॒होता॑य॒जथा॑य दे॒वानू॒र्ध्वोऽअ॒ग्निःसु॒मनाः॑प्रा॒तर॑स्थात् । समि॑द्धस्य॒रुश॑दद॒र्शि॒पाजो॑म॒हान्दे॒वस्तम॑सो॒निर॑मोचि ॥ यदीं॑ग॒णस्य॑रश॒नामजी॑गः॒शुचि॑रंक्ते॒शुचि॑भि॒र्गोभि॑र॒ग्निः । आद्दक्षि॑णायुज्यते वाज॒यंत्यु॑त्ता॒नामू॒र्ध्वोऽअ॑धयज्जु॒हूभिः॑ ॥ अ॒ग्निम॒च्छादे॒वय॒तांमनां॑सि॒चक्षूं॑षीव॒सूर्ये॒संच॑रंति । यदीं॒सुवा॑ते॒ऽउ॒षसा॒विरू॑पे॒श्वेतो॑वा॒जीजा॑यते॒ऽअग्रे॒ऽअह्नां॑ ॥ जनि॑ष्ट॒हिजे॒न्यो॑ऽअग्रे॒ऽअह्नां॑हि॒तोहि॒ते॑ष्व॒रुषो॒वने॑षु । दमे॑दमेस॒प्तरत्ना॒दधा॑नो॒ग्निर्होता॒निष॑सादा॒यजी॑यान् ॥ अ॒ग्निर्होता॒न्य॑सीद॒द्यजी॑यानु॒पस्थे॑मा॒तुः॒सुर॒भाऽउ॑लो॒के । युवा॑क॒विः॒पु॑रुनि॒ष्ठऽऋ॒तावा॑ध॒र्ता॒कृ॑ष्टीना॒मु॒तमध्य॒ऽइ॒द्धः ॥ १२ ॥ प्रणु॒त्यंविप्र॑मध्व॒रेषु॑सा॒धुम॒ग्निंहोता॑रमीळते॒नमो॑भिः । आयस्त॒ता॒न॒रोद॑सी॒ऽऋ॒तेन॒नित्यं॑मृजं॒ति॒वा॒जिनं॑घृ॒तेन॑ ॥ मा॒र्जा॒ल्यो॑मृज्यते॒स्वे

(४।५।१३) समुद्रादूर्मिरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यगौतमोवामदेवोग्निस्त्रिष्टुबंत्याजगती । (सूर्योवागावोवाघृतस्तुतिर्वादेवता) ।

आत्रेयेपंचमेमंडलेषडनुवाकाः । (५।१।१) अबोधीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयौबुधगविष्ठिरावग्निस्त्रिष्टुप् ।

दमूनाःकविप्रशस्तोऽअतिथिःशिवोनः । सहस्रशृंगोवृषभस्तदोजाविश्वाँऽअग्नेसहसाप्रास्यन्यान्+ ॥ प्रसद्योऽअग्नेऽ
अत्येष्यन्यानाविर्यस्मैचारुतमोबभूथ । ईळेन्योवपुष्योविभावाप्रियोविशामतिथिर्मानुषीणां ॥ तुभ्यंभरंतिक्षितयोय
विष्ठबलिमग्नेऽअंतितऽओतदूरात् । आभंदिष्ठस्यसुमतिंचिकिद्धिबृहत्तेऽअग्नेमहिशर्मभद्रं+ ॥ आद्यरथंभानुमोभानु
मंतमग्नेतिष्ठयजतेभिःसमंतं । विद्वान्पथीनामुर्वं१तरिक्षमेहदेवान्हविरद्यायवक्षि ॥ अवोचामकवयेमेध्यायवचोवंदा
रुवृषभायवृष्णे । गविष्ठिरोनमसास्तोममग्नौदिवीवरुक्ममुरुव्यंचमश्रेत् ॥ १३ ॥ (५।१।२) कुमारंमातायुवतिः
समुब्धंगुहाबिभर्तिनददातिपित्रे । अनीकमस्यनमिनज्जनासःपुरःपश्यंतिनिहितमरतौ ॥ कमेतंत्वंयुवतेकुमारंपेषी
बिभर्षिमहिषीजजान । पूर्वीर्हिगर्भःशरदोववर्धापश्यंजातंयदसूतमाता+ ॥ हिरण्यदंतंशुचिवर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमा
युधामिमानं । ददानोऽअस्माऽअमृतंविपृक्वत्किंमामनिंद्राःकृणवन्ननुक्थाः+ ॥ क्षेत्रादपश्यंसनुतश्चरंतंसुमद्यूथंनपुरु
शोभमानं । नताऽअगृभ्रन्नजनिष्टहिषःपलिक्नीरिद्युवतयोभवंति ॥ केमेमर्यकंवियवंतगोभिर्नयेषांगोपाऽअरणश्चिदा
स । यईंजगृभुरवतेसृजंत्वाजातिपश्वऽउपनश्चिकित्वान्+ ॥ वसांराजानंवसतिंजनानामरातयोनिदधुर्मर्त्येषु । ब्रह्मा

(५।१।२) कुमारमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःकुमारःकमेतंत्विज्योतिषेत्यनयोर्जानोवृशोग्निस्त्रिष्टुप्अंत्याशक्करी (पाक्षिकोजारो
वृशःसर्वसूक्तेपि । अत्रसर्वानुक्रमभाष्येजननाम्नऋषेःपुत्रोजानइत्येवनिर्णीतम् । जरनाम्नऋषेःपुत्रोजारोवृशइतितुसायनभाष्यम् ।)

ण्यत्रेरवतंसृजंतुनिंदितारोनिंद्यासोभवंतु ॥ १४ ॥ शुनश्चिच्छेपंनिदितंसहस्राद्यूपादमुंचोऽअशमिष्टहिषः । एवास्म
दग्नेविमुमुग्धिपाशान्होतश्चिकित्वऽइहतूनिषद्य ॥ हृणीयमानोऽअपहिमदैयेःप्रमेदेवानांव्रतपाऽउवाच । इंद्रोविद्वाँ
ऽअनुहित्वाचचक्षतेनाहमग्नेऽअनुशिष्टऽआगां ॥ विज्योतिषाबृहताभात्यग्निराविर्विश्वानिकृणुतेमहित्वा । प्रादेवी
र्मायाःसहतेदुरेवाःशिशीतेशृंगेरक्षसेविनिक्षे ॥ उतस्वानासोदिविषंत्वग्नेस्तिग्मायुधारक्षसेहंतवाऽउ । मदेचिदस्यप्ररु
जंतिभामानवरंतेपरिबाधोऽअदेवीः ॥ एतंतेस्तोमंतुविजातविप्रोरथंनधीरःस्वपाऽअतक्षं । यदीदग्नेप्रतित्वंदेवहर्याः
स्वर्वतीरपऽएनाजयेम ॥ तुविग्रीवोवृषभोवावृधानोशत्र्व१र्यःसमजातिवेदः । इतीममग्निममृताऽअवोचन्बर्हिष्मते
मनवेशर्मयंसद्धविष्मतेमनवेशर्मयंसत् ॥ १५ ॥ (५।१।३) त्वमग्नेवरुणोजायसेयत्त्वंमित्रोभवसियत्समिद्धः । त्वे
विश्वेसहसस्पुत्रदेवास्त्वमिंद्रोदाशुषेमर्त्याय ॥ त्वमर्यमाभवसियत्कनीनांनामस्वधावन्गुह्यंबिभर्षि । अंजंतिमित्रंसु
धितंनगोभिर्यद्दंपतीसमनसाकृणोषि ॥ तवश्रियेमरुतोमर्जयंतरुद्रयत्तेजनिमचारुचित्रं । पदंयद्विष्णोरुपमंनिधायि
तेनपासिगुह्यंनामगोनां ॥ तवश्रियासुदृशोदेवदेवाःपुरूदधानाऽअमृतंसपंत । होतारमग्निंमनुषोनिषेदुर्दशस्यंतऽउ
शिजःशंसमायोः+ ॥ नत्वद्धोतापूर्वोऽअग्नेयजीयान्नकाव्यैःपरोऽअस्तिस्वधावः । विशश्चयस्याऽअतिथिर्भवासिसय

(५।१।३) त्वमग्नइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुश्रुतोग्निस्तृतीयायामरुद्रुद्रविष्णवस्त्रिष्टुबाद्याविराट् ।

ज्ञेनवनवद्देवमर्तान् ॥ वयमग्नेवनुयामत्वोतावसूयवोहविषाबुध्यमानाः । वयंसमर्येविदथेष्वह्नांवयंरायासहसस्पुत्रम
र्तान् ॥ १६ ॥ योनऽआगोऽअभ्येनोभरात्यधीदघमघशंसेदधात । जहीचिकित्वोऽअभिशस्तिमेतामग्नेयोनोमर्चय
तिद्वयेन ॥ त्वामस्याव्युषिदेवपूर्वेदूतंकृण्वानाऽअयजंतहव्यैः । संस्थेयदग्नऽईयसेरयीणांदेवोमर्तैर्वसुभिरिध्यमानः ॥
अवस्पृधिपितरंयोधिविद्वान्पुत्रोयस्तेसहसःसूनऽऊहे । कदाचिकित्वोऽअभिचक्षसेनोग्नेकदाँऽऋतचिद्यातयासे ॥ भू
रिनामवंदमानोदधातिपितावसोयदितज्जोषयासे । कुविद्देवस्यसहसाचकानःसुम्नमग्निर्वनतेवावृधानः+ ॥ त्वमंगज
रितारंयविष्ठविश्वान्यग्नेदुरितातिपर्षि । स्तेनाऽअदृश्रन्रिपवोजनासोऽज्ञातकेतावृजिनाऽअभूवन् ॥ इमेयामासस्त्व
द्रिगभूवन्वसवेवातदिदागोऽअवाचि । नाहायमग्निरभिशस्तयेनोनरीषतेवावृधानःपरादात् ॥ १७ ॥ (५।१।४)
त्वामग्नेवसुपतिंवसूनामभिप्रमंदेऽअध्वरेषुराजन् । त्वयावाजंवाजयंतोजयेमाभिष्यामपृत्सुतीर्मर्त्यानां ॥ हव्यवाळ
ग्निरजरःपितानोविभुर्विभावासुदृशीकोऽअस्मे । सुगार्हपत्याःसमिषोदिदीह्यस्मद्र्य१क्संमिमीहिश्रवांसि ॥ विशांक
विंविश्पतिंमानुषीणांशुचिंपावकंघृतपृष्ठमग्निं । निहोतारंविश्वविदंदधिध्वेसदेवेषुवनतेवार्याणि ॥ जुषस्वाग्नऽइळया
सजोषायतमानोरश्मिभिःसूर्यस्य । जुषस्वनःसमिधंजातवेदऽआचदेवान्हविरद्यायवक्षि ॥ जुष्टोदमूनाऽअतिथिर्दु

(५।१।४) त्वामग्नइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुश्रुतोग्निस्त्रिष्टुप् ।

रोणऽइमंनोयज्ञमुपयाहिविद्वान् । विश्वाऽअग्नेऽअभियुजोविहत्याशत्रूयतामाभराभोजनानि ॥ १८ ॥ वधेनदस्युं
प्रहिचातयस्ववयःकृण्वानस्तन्वे३स्वायै । पिपर्षियत्सहसस्पुत्रदेवान्त्सोऽअग्नेपाहिनृतमवाजेऽअस्मान् ॥ वयंतेऽअग्न
ऽउक्थैर्विधेमवयंहव्यैःपावकभद्रशोचे । अस्मेरयिंविश्ववारंसमिन्वास्मेविश्वानिद्रविणानिधेहि ॥ अस्माकमग्नेऽअ
ध्वरंजुषस्वसहसःसूनोत्रिषधस्थहव्यं । वयंदेवेषुसुकृतःस्यामशर्मणानस्त्रिवरूथेनपाहि ॥ विश्वानिनोदुर्गहाजातवेदः
सिंधुंननावादुरितातिपर्षि । अग्नेऽअत्रिवन्नमसागृणानो३स्माकंबोध्यविताततूनां ॥ यस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोम
र्त्यमर्त्योजोहवीमि । जातवेदोऽयशोऽअस्मासुधेहिप्रजाभिरग्नेऽअमृतत्वमश्यां ॥ यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदऽउलोकमग्ने
कृणवःस्योनं । अश्विनंसपुत्रिणंवीरवंतंगोमंतंरयिंनशतेस्वस्ति ॥ १९ ॥ (५।१।५) सुसमिद्धायशोचिषेघृतंतीव्रंजु
होतन । अग्नयेजातवेदसे ॥ नराशंसःसुषूदतीमंयज्ञमदाभ्यः । कविर्हिमधुहस्त्यः ॥ ईळितोऽअग्नऽआवहेंद्रंचित्रमि
हप्रियं । सुखैरथेभिरूतये ॥ ऊर्णम्रदाविप्रथस्वाभ्य१र्कोऽअनूषत । भवानःशुभ्रसातये ॥ देवीर्द्वारोविश्रयध्वंसुप्रा
यणानऽऊतये । प्रप्रयज्ञंपृणीतन ॥ २० ॥ सुप्रतीकेवयोवृधायह्वीऽऋतस्यमातरा । दोषामुषासमीमहे ॥ वातस्यप

(५।१।५) सुसमिद्धायेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुश्रुतःइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळा-
भारत्यस्त्वष्टावनस्पतिस्वाहाकृतयोगायत्री ।

त्वामीळितादैव्याहोतारामनुषः । इमंनोयज्ञमागतं ॥ इळासरस्वतीमहीतिस्रोदेवीर्मयोभुवः । बर्हिःसीदंत्वस्रिधः ॥
शिवस्त्वष्टरिहागहिविभुःपोषऽउतत्मना । यज्ञेयज्ञेनऽउदव ॥ यत्रवेत्थवनस्पतेदेवानांगुह्यानामानि । तत्रहव्यानि
गामय ॥ स्वाहाग्नयेवरुणायस्वाहेंद्रायमरुद्भ्यः । स्वाहादेवेभ्योहविः+ ॥ २१ ॥ (५।१।६) अग्निंतंमन्येयोवसुर
स्तंयंयंतिधेनवः । अस्तमर्वंतऽआशवोस्तंनित्यासोवाजिनऽइषंस्तोतृभ्यऽआभर ॥ सोऽअग्निर्योवसुर्गृणेसंयमायंतिधे
नवः । समर्वंतोरघुद्रुवःसंसुजातासःसूरयऽइषं० ॥ अग्निर्हिवाजिनंविशेददातिविश्वचर्षणिः । अग्नीरायेस्वाभुवंसप्री
तोयातिवार्यमिषं० ॥ आतेऽअग्नऽइधीमहिद्युमंतंदेवाजरं । यद्धस्यातेपनीयसीसमिद्दीदयतिद्यवीषं० ॥ आतेऽअग्न
ऽऋचाहविःशुक्रस्यशोचिषस्पते । सुश्चंद्रदस्मविश्पतेहव्यवाट्तुभ्यंहूयतऽइषं० ॥ २२ ॥ प्रोत्येऽअग्नयोग्निषुविश्वंपु
ष्यंतिवार्यं । तेहिन्विरेतऽइन्विरेतऽइषण्यंत्यानुषगिषं० ॥ तवत्येऽअग्नेऽअर्चयोमहिव्राधंतवाजिनः । येपत्वभिः
शफानांव्रजाभुरंतगोनामिषं० ॥ नवानोऽअग्नऽआभरस्तोतृभ्यःसुक्षितीरिषः । तेस्यामयऽआनृचुस्त्वादूतासोदमेदम
ऽइषं० ॥ उभेसुश्चंद्रसर्पिषोदर्वीश्रीणीषऽआसनि । उतोनऽउत्पुपूर्याऽउक्थेषुशवसस्पतऽइषं० ॥ एवाँऽअग्निमजुर्य
मुर्गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक् । दधदस्मेसुवीर्यमुतत्यदाश्वश्व्यमिषं० ॥ २३ ॥ (५।१।७) सखायःसंवःसम्यंचमिषंस्तो ॥ ५२॥

(५।१।६) अग्निंतमितिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुश्रुतोग्निःपंक्तिः । (५।१।७) सखायःसमितिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयइषोग्निरनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

मंचाग्नये । वर्षिष्ठायक्षितीनामूर्जोनप्त्रेसहस्वते ॥ कुत्राचिद्यस्यसमृतौरण्वानरोनृषदने । अर्हंतश्चिद्यमिंधतेसंजन
यंतिजंतवः ॥ संयदिषोवनामहेसंहव्यामानुषाणां । उतद्युम्नस्यशवसऽऋतस्यरश्मिमाददे ॥ सःस्माकृणोतिकेतु
मानक्तंचिद्दूरऽआसते । पावकोयद्वनस्पतीन्प्रस्मामिनात्यजरः ॥ अवस्मयस्यवेषणेस्वेदंपथिषुजुह्वति । अभीमह
स्वजेन्यंभूमापृष्ठेवरुरुहुः ॥ २४ ॥ यंमर्त्यःपुरुस्पृहंविदद्विश्वस्यधायसे । प्रस्वादनंपितूनामस्ततातिंचिदायवे ॥
सहिष्माधन्वाक्षितंदातानदात्यापशुः । हिरिश्मश्रुःशुचिदन्नृभुरनिभृष्टतविषिः ॥ शुचिःष्मयस्माऽअत्रिवत्प्रस्वधि
तीवरीयते । सुषूरसूतमाताक्राणायदानशेभगं ॥ आयस्तेसर्पिरासुतेग्नेशमस्तिधायसे । ऐषुद्युम्नमुतश्रवऽआचित्तं
मर्त्येषुधाः ॥ इतिचिन्मन्युमध्रिजस्त्वादातमापशुंददे । आदग्नेऽअपृणतोत्रिःसासह्याद्दस्यूनिषःसासह्यान्नॄन्+
॥ २५ ॥ (५।१।८) त्वामग्नऽऋतायवःसमीधिरेप्रत्नंप्रत्नासऽऊतयेसहस्कृत । पुरुश्चंद्रंयजतंविश्वधायसंदमूनसंगृ
हपतिंवरेण्यं ॥ त्वामग्नेऽअतिथिंपूर्व्यंविशःशोचिष्केशंगृहपतिंनिषेदिरे । बृहत्केतुंपुरुरूपंधनस्पृतंसुशर्माणंस्ववसंजर
द्विषं ॥ त्वामग्नेमानुषीरीळतेविशोहोत्राविदंविविचिंरत्नधातमं । गुहासंतंसुभगविश्वदर्शतंतुविष्वणसंसुयजंघृतश्रि
यं ॥ त्वामग्नेधर्णसिंविश्वधावयंगीर्भिर्गृणंतोनमसोपसेदिम । सनोजुषस्वसमिधानोऽअंगिरोदेवोमर्तस्ययशसासुदी

(५।१।८) त्वामग्नऋतायवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयइषोग्निर्जगती ।

त्वमी॑ळितादै॒व्याहोता॑रा॒मनु॑षः । इ॒मंनो॑य॒ज्ञमा॑गतं ॥ इळा॒सर॑स्वतीम॒हीति॒स्रोदे॒वीर्म॑यो॒भुवः॑ । ब॒र्हिः सी॑दं॒त्वस्रि॒धः॑ ॥
शि॒वस्त्व॑ष्टरि॒हाग॑हिवि॒भुः पोष॑ऽउ॒तत्मना॑ । य॒ज्ञेय॑ज्ञे॒न॒ऽउ॒द॑व ॥ यत्र॒वेत्थ॑वनस्पतेदे॒वानां॒गुह्या॒नामा॑नि । तत्र॑ह॒व्यानि॑
गामय ॥ स्वाहा॒ग्नये॒वरु॑णाय॒स्वाहेंद्रा॑य॒मरु॒द्भ्यः॑ । स्वाहा॑दे॒वेभ्यो॑ह॒विः + ॥ २१ ॥ (५।१।६) अ॒ग्निंतंम॑न्ये॒योवसु॑र
स्तं॒यंयंति॑धे॒नवः॑ । अस्त॒मर्वं॑त॒ऽआ॒शवोस्तं॒नित्या॑सोवा॒जिन॒ऽइषं॑स्तो॒तृभ्य॒ऽआभ॑र ॥ सोऽअ॒ग्निर्योवसु॑र्गृ॒णेसंयमा॒यंति॑धे
नवः॑ । सम॑र्वं॑तोरघु॒द्रुवः॒ संसु॑जा॒तासः॑सू॒रय॒ऽइषं॑० ॥ अ॒ग्निर्हि॑वा॒जिनं॑वि॒शेददा॑तिवि॒श्वच॑र्षणिः । अ॒ग्नीरा॒येस्वा॒भुवं॒सप्री॑
तो॒याति॒वार्य॒मिषं॑० ॥ आते॑ऽअग्नऽइधीमहि॒द्युमं॑तंदे॒वाजरं॑ । यद्ध॒स्याते॒पनी॑यसीस॒मिद्दी॒दय॑ति॒द्यवीषं॑० ॥ आते॑ऽअग्न
ऽऋ॒चाह॒विः शुक्र॑स्यशोचिषस्पते । सुश्चं॑द्र॒दस्म॒विश्प॑ते॒हव्य॑वा॒ट्तुभ्यं॑हू॒यत॒ऽइषं॑० ॥ २२ ॥ प्रोत्येऽअ॒ग्नयो॒ग्निषु॒विश्वं॑पु
ष्यं॒ति॒वार्यं॑ । तेहि॑न्विरे॒त॒ऽइन्वि॒रे॒त॒ऽइष॒ण्यं॑त्या॒नु॒षगिषं॑० ॥ तव॒त्येऽअ॑ग्ने॒ऽअ॒र्चयो॒महि॑व्राधं॒तवा॒जिनः॑ । येप॒त्वभिः॑
श॒फानां॑व्र॒जा॒भु॒रं॑त॒गोना॒मिषं॑० ॥ नवा॑नोऽअग्न॒ऽआभ॑रस्तो॒तृभ्यः॑सुक्षि॒तीरिषः॑ । तेस्या॒म॒य॒ऽआनृ॑चु॒स्त्वादू॑तासो॒दमे॑दम
ऽइषं॑० ॥ उ॒भे॒सु॒श्चं॒द्रस॒र्पिषो॒दर्वी॑श्रीणीष॒ऽआस॒नि॑ । उ॒तोन॒ऽउत्पु॑पूर्या॒ऽउ॒क्थेषु॑शवसस्पत॒ऽइषं॑० ॥ एवाँ॒ऽअ॒ग्निम॑जुर्य
मु॒र्गी॒र्भिर्य॒ज्ञेभि॑रानु॒षक् । दध॑द॒स्मेसु॒वीर्य॑मु॒तत्यदा॒श्वश्व्य॒मिषं॑० ॥ २३ ॥ (५।१।७) सखा॑यः॒संवः॑स॒म्यंच॒मिषं॒स्तो

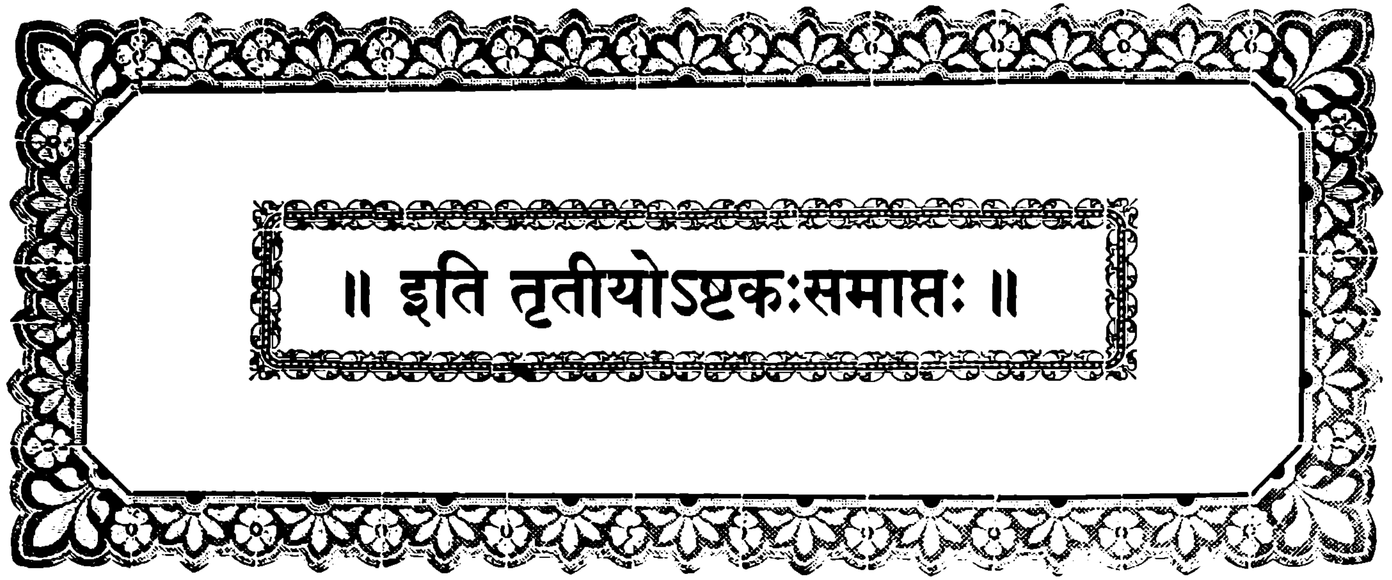
(५।१।६) अग्निंतमितिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुश्रुतोग्निःपंक्तिः । (५।१।७) सखायःसमितिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयइषोग्निरनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

मं॑चा॒ग्नये॑ । वर्षि॑ष्ठायक्षिती॒नामू॒र्जोन॒प्त्रेसह॑स्वते ॥ कुत्रा॑चि॒द्यस्य॒सम॑ृतौ॒र॒ण्वान॒रोनृ॒षद॑ने । अर्ह॑तश्चि॒द्यमि॑ध॒तेसं॑ज॒न
यं॑ति॒जं॒तवः॑ ॥ संयदि॒षोवना॑महे॒संह॒व्यामानु॑षाणां । उ॒तद्यु॒म्नस्य॒शव॑स॒ऽऋ॒तस्य॑र॒श्मिमाद॑दे ॥ सः स्मा॑कृणोति॒केतु॑
मानक्तं॑चिद्दू॒रऽआस॒ते । पा॒व॒कोयद्व॒न॒स्पतीन्प्रस्मा॑मि॒नात्य॒जरः॑ ॥ अव॑स्म॒यस्य॒वेष॑णे॒स्वेदं॑प॒थिषु॒जुह्व॑ति । अ॒भीम॒ह
स्वजे॑न्यं॒भूमा॑पृ॒ष्ठेव॑रुरुहुः ॥ २४ ॥ यंमर्त्यः॑पुरु॒स्पृहं॑वि॒दद्विश्व॑स्य॒धाय॑से । प्रस्वाद॑नंपितू॒नाम॑स्ततातिंचि॒दा॒यवे॑ ॥
सहि॒ष्मा॒धन्वाक्षि॑तं॒दाता॒नदात्या॒पशुः॑ । हिरि॑श्मश्रुः॒शुचि॑दन्नृ॒भुरनि॑भृष्टतविषिः ॥ शुचिः॑ष्मय॒स्मा॑ऽअत्रि॒वत्प्रस्वधि॑
तीव॒रीय॑ते । सु॒षूर॑सूत॒माता॒क्राणा॒यदा॑न॒शेभगं॑ ॥ आयस्ते॑स॒र्पिरा॑सु॒तेग्ने॒शमस्ति॒धाय॑से । ऐषु॑द्यु॒म्नमु॒तश्रव॒ऽआचि॒त्तं
मर्त्ये॑षु॒धाः ॥ इतिचि॒न्मन्यु॑म॒ध्रिज॒स्त्वादा॑त॒मापशुं॑ददे । आद॑ग्ने॒ऽअपृ॑ण॒तोत्रिः॑सासह्या॒द्दस्यू॑नि॒षः सा॑सह्या॒न्नॄन् +
॥ २५ ॥ (५।१।८) त्वाम॑ग्न॒ऽऋ॒ता॒यवः॑समी॑धिरेप्र॒त्नंप्र॒त्नास॑ऽऊ॒तये॑सहस्कृत । पु॒रु॒श्चं॒द्रंय॑ज॒तंवि॒श्वधा॑यसं॒दमू॑नसं॒गृ
हप॑तिं॒वरे॑ण्यं ॥ त्वाम॑ग्ने॒ऽअति॑थिंपू॒र्व्यंविशः॑शो॒चिष्के॑शंगृ॒हप॑तिं॒निषे॑दिरे । बृ॒हत्के॑तुंपुरु॒रूपं॑धन॒स्पृतं॑सु॒शर्मा॑णं॒स्वव॑संज॒र
द्विषं॑ ॥ त्वाम॑ग्ने॒मानु॑षीरीळते॒विशो॑होत्रा॒विदं॒विवि॑चिंरत्न॒धात॑मं । गुहा॒संतं॑सुभगवि॒श्वद॑र्शतंतुवि॒ष्वण॒संसु॒यजं॑घृत॒श्रि
यं॑ ॥ त्वाम॑ग्ने॒धर्ण॒सिंवि॒श्वधा॑व॒यंगी॒र्भिर्गृ॒णंतो॒नम॒सोप॑सेदिम । सनो॑जुषस्वसमिधा॒नोऽअं॑गिरोदे॒वोमर्त॑स्य॒यश॒सा॑सुदी

(५।१।८) त्वामग्नऋतायवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयइषोग्निर्जगती ।

तिभिः ॥ त्वामग्नेपुरुरूपोविशेविशेवयोदधासिप्रत्नथापुरुष्टुत । पुरूण्यन्नासहसाविराजसित्विषिःसातेतित्विषाणस्य नाधृषे ॥ त्वामग्नेसमिधानंयविष्ठ्यदेवादूतंचक्रिरेहव्यवाहनं । उरुज्रयसंघृतयोनिमाहुतंत्वेषंचक्षुर्दधिरेचोदयन्मति ॥ त्वामग्नेप्रदिवऽआहुतंघृतैःसुम्नायवःसुषमिधासमीधिरे । सवावृधानऽओषधीभिरुक्षितो३भिज्रयांसिपार्थिवाविति ष्ठसे ॥ २६ ॥ इतितृतीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुर्विंशाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १६ ऋचः १५२ ॥ त्यागः ॥ उषस. १८ सवित्र. १३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १० [भे. प. विश्वेभ्यो. ७ अग्नय. उषस. विश्वेभ्योदेवेभ्य.] द्यावापृथिवीभ्या. ७ क्षेत्रपतय. ३ शुनाये. शुनासीराभ्या. सीताया. २ शुनासीराभ्या. अग्नय. ३७ मरुद्भ्द्विष्णुभ्य. अग्नय. २० समिद्धायाग्नय. नराशंसाये. इळाये. बर्हिषद. देवीभ्योद्वार्भ्यइ. उषासानक्ताभ्या. दैवीभ्यां- होतृभ्यां. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतिभ्य. अग्नय. २७ ॥ इतितृतीयेऽष्टमः ॥ ८ ॥

॥ इति तृतीयोऽष्टकःसमाप्तः ॥

अथ चतुर्थाष्टकप्रारंभः ॥

ॐत्वामग्नेगयोत्यापंचम्यौपंक्तीअग्नओजिष्ठमंत्याचतुर्थ्यौचजनस्यषट्सुतंभरोजागतंप्राग्नयेचंतोगायत्रंत्वांग्निंस्तो
मेनंप्रवेधसेपंचांगिरसोधरुणोबृहत्पूरुःपंक्त्यंतंह्यायज्ञैःप्रातर्मृक्तवाहाद्वितोभ्यवस्थावत्रिगायत्रावनुष्टुभौविरा
ड्पायमग्नेचतुष्कंप्रयस्वंतःपंक्त्यंतंहमनुष्वत्सर्सःप्रविश्वसामन्विश्वसामांग्नेद्युम्नोविश्वचर्षणिरंग्नेत्वंगोपायना
लौपायनावाबंधुःसुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चैकर्चाद्वैपदमच्छावोनवंवसूयवआनुष्टुभमग्नेगायत्रमंत्यावैश्वदेव्यं
नस्वंताषट्त्रैवृष्णःपौरुकुत्स्यौद्वौत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौभारतश्चाश्वमेधौत्यास्तिस्रोनुष्टुभोनात्मात्मनेदद्यादि
तिसर्वास्वत्रिंकेचिदंत्यैंद्राग्नीसमिद्धोविश्ववारात्रेयीत्रिष्टुब्जगतीत्रिष्टुबनुष्टुब्गायत्र्यौत्र्यर्यमापंचोनागौरिवीतिः
शाक्त्यऐंद्रमुशनायदौशनसोवापादःक्स्यबभ्रुर्ऋणंचयोप्यत्रराजास्तुतंइंद्रोरथायसप्तोनावस्युरुग्रमितिकौत्स्यौ
शनसौवापादौपरैंद्राकौत्स्यदर्द्वादशगातुः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःओम् ॥ (५।१।९) त्वामंग्नेहविष्मंतोदेवंमर्तासऽईळते । मन्येत्वाजातवेदसंसह
व्यावक्ष्यानुषक्+ ॥ अग्निर्होतादास्वतःक्षयस्यवृक्तबर्हिषः । संयज्ञासश्चरंतियंसंवाजासःश्रवस्यवः ॥ उतस्मयंशिशुंय
थानवंजनिष्टारणी । धर्तारंमानुषीणांविशामग्निंस्वध्वरं+ ॥ उतस्मदुर्गृभीयसेपुत्रोनह्वार्याणां । पुरूयोदग्धासिवनाग्ने

(५।१।९) त्वामग्नइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगयोग्निरनुष्टुप्पंचमीसप्तम्यौपंक्ती ।

ऋक्सं. पशुर्नयवसे ॥ अधस्मयस्यार्चयःसम्यक्संयंतिधूमिनः । यदीमहत्रितोदिव्युपधमातैवधमतिशिशीतेध्मातरीयथा ॥ मंडलं ५
अ.४अ.१ तवाहमग्नऽऊतिभिर्मित्रस्यचप्रशस्तिभिः । द्वेषोयुतोनदुरितातुर्यामर्त्यानां ॥ तंनोऽअग्नेऽअभीनरोरयिंसहस्वऽआ अनु. १
भर । सक्षेपयत्सपोषयद्भुवद्वाजस्यसातयऽउतैधिपृत्सुनोवृधे+ ॥ १ ॥ (५।१।१०) अग्नऽओजिष्ठमाभरद्युम्नमस्म
॥ २ ॥ भ्यमध्रिगो । प्रनोरायापरीणसारत्सिवाजायपंथां ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअद्भुतक्रत्वादक्षस्यमंहना । त्वेऽअसुर्यं१मारुहत्क्रा
णामित्रोनयज्ञियः ॥ त्वंनोऽअग्नऽएषांगयंपुष्टिंचवर्धय । येस्तोमेभिःप्रसूरयोनरोमघान्यानशुः+ ॥ येऽअग्नेचंद्रतेगि
रःशुंभंत्यश्वराधसः । शुष्मेभिःशुष्मिणोनरोदिवश्चिद्येषांबृहत्सुकीर्तिर्बोधतित्मना ॥ तवत्येऽअग्नेऽअर्चयोभ्राजंतोयं
तिधृष्णुया । परिज्मानोनविद्युतःस्वानोरथोनवाजयुः+ ॥ नूनोऽअग्नऽऊतयेसबाधसश्चरातये । अस्माकासश्चसूर
योविश्वाऽआशास्तरीषणि ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअंगिरःस्तुतस्तवानऽआभर ॥ होतर्विभ्वासहंरयिंस्तोतृभ्यःस्तवसेचनऽउतै
धिपृत्सुनोवृधे+ ॥ २ ॥ (५।१।११) जनस्यगोपाऽअजनिष्टजागृविरग्निःसुदक्षःसुवितायनव्यसे । घृतप्रतीकोबृह
तादिविस्पृशाद्युमद्विभातिभरतेभ्यःशुचिः ॥ यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितमग्निंनरस्त्रिषधस्थेसमीधिरे । इंद्रेणदेवैःसरथं ॥ २ ॥

(५।१।१० अग्नओजिष्ठमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगयोग्निरनुष्टुप्चतुर्थीसप्तम्यौपंक्ती । (५।१।११)जनस्येतिषडृचस्यसूक्तस्यात्रेयः सुतंभरोग्निर्जगती ।

सबर्हिषिसीदन्निहोतायजथायसुक्रतुः ॥ असंमृष्टोजायसेमात्रोःशुचिर्मंद्रःकविरुदतिष्ठोविवस्वतः । घृतेनत्वावर्धयन्न
ग्नऽआहुतधूमस्तेकेतुरभवद्दिविश्रितः+ ॥ अग्निर्नोयज्ञमुपवेतुसाधुयाग्निंनरोविभरंतेगृहेगृहे । अग्निर्दूतोऽअभवद्धव्य
वाहनोग्निंवृणानावृणतेकविक्रतुं ॥ तुभ्येदमग्नेमधुमत्तमंवचस्तुभ्यंमनीषाऽइयमस्तुशंहृदे । त्वांगिरःसिंधुमिवाव
नीर्महीरापृणंतिशवसावर्धयंतिच ॥ त्वामग्नेऽअंगिरसोगुहाहितमन्वविंदञ्छिश्रियाणंवनेवने । सजायसेमथ्यमानःस
होमहत्वामाहुःसहसस्पुत्रमंगिरः ॥ ३ ॥ (५।१।१२) प्राग्नयेबृहतेयज्ञियायऽऋतस्यवृष्णेऽअसुरायमन्म । घृतं
नयज्ञऽआस्ये३सुपूतंगिरंभरेवृषभायप्रतीचीं+ ॥ ऋतंचिकित्वऽऋतमिच्चिकिद्ध्यृतस्यधाराऽअनुतृंधिपूर्वीः । नाहंया
तुंसहसानद्वयेनऽऋतंसपाम्यरुषस्यवृष्णः ॥ कयानोऽअग्नऽऋतयन्नृतेनभुवोनवेदाऽउचथस्यनव्यः । वेदामेदेवऽऋ
तुपाऽऋतूनांनाहंपतिंसनितुरस्यरायः+॥ केतेऽअग्नेरिपवेबंधनासःकेपायवःसनिषंतद्युमंतः । केधासिमग्नेऽअनृतस्यपां
तिकऽआसतोवचसःसंतिगोपाः+ ॥ सखायस्तेविषुणाऽअग्नऽएतेशिवासःसंतोऽअशिवाऽअभूवन् । अधूर्षतस्वयमे
तेवचोभिरृजूयतेवृजिनानिब्रुवंतः ॥ यस्तेऽअग्नेनमसायज्ञमीट्टऽऋतंसपात्यरुषस्यवृष्णः । तस्यक्षयःपृथुरासाधुरेतु
प्रसर्स्राणस्यनहुषस्यशेषः ॥ ४ ॥ (५।१।१३) अर्चंतस्त्वाहवामहेर्चंतःसमिधीमहि । अग्नेऽअर्चंतऊतये ॥ अग्ने

(५।१।१२) प्राग्नयइतिषडृचस्यसूक्तस्यात्रेयःसुतंभरोग्निस्त्रिष्टुप् । (५।१।१३) अर्चंतइतिषडृचस्यसूक्तस्यात्रेयःसुतंभरोग्निर्गायत्री ।

स्तोमैमनामहेसिध्रमद्यादिविस्पृशः । देवस्यद्रविणस्यवः ॥ अग्निर्जुषतनोगिरोहोतायोमानुषेष्वा । सयक्षद्दैव्यंजनं ॥
त्वमग्नेसप्रथाऽअसिजुष्टोहोतावरैण्यः । त्वयायज्ञंवितन्वते ॥ त्वामग्नेवाजसातमंविप्रावर्धतिसुष्टुतं । सनोरास्वसुवी
र्यं ॥ अग्नेनेमिरराँऽइवदेवाँस्त्वंपरिभूरसि । आराधश्चित्रमृंजसे ॥ ५ ॥ (५।१।१४ ॥ अग्निंस्तोमेनबोधयसमिधा
नोऽअमर्त्यं । हव्यादेवेषुनोदधत् ॥ तमध्वरेष्वीळतेदेवंमर्ताऽअमर्त्यं । यजिष्ठंमानुषेजने ॥ तंहिशश्वंतऽईळतेस्रुचा
देवंघृतश्चुता । अग्निंहव्यायवोळ्हवे ॥ अग्निर्जातोऽअरोचतघ्नन्दस्यून्ज्योतिषातमः । अविंदद्गाऽअपःस्वः+ ॥ अग्नि
मीळेन्यंकविंघृतपृष्ठंसपर्यत । वेतुमेशृणवद्धवं ॥ अग्निंघृतेनवावृधुःस्तोमेभिर्विश्वचर्षणिं । स्वाधीभिर्वचस्युभिः ॥
॥ ६ ॥ (५।२।१) प्रवेधसेकवयेवेद्यायगिरंभरेयशसेपूर्व्याय । घृतप्रसत्तोऽअसुरःसुशेवोरायोधर्ताधरुणोवस्वोऽअ
ग्निः+ ॥ ऋतेनऽऋतंधरुणंधारयंतयज्ञस्यशाकेपरमेव्योमन् । दिवोधर्मन्धरुणेसेदुषोनॄन्जातैरजाताँऽअभियेननक्षुः+ ॥
अंहोयुवस्तन्वस्तन्वतेविवयोमहद्दुष्टरंपूर्व्याय । ससंवतोनवजातस्तुतुर्यात्सिंहंनक्रुद्धमभितःपरिष्ठुः ॥ मातेवयद्भरसेप ॥ ३ ॥
प्रथानोजनंजनंधायसेचक्षसेच । वयोवयोजरसेयद्दधानःपरित्मनाविषुरूपोजिगासि ॥ वाजोनुतेशवसस्पात्वंतमुरुं

(५।१।१४) अग्निंस्तोमेनेतिषडृचस्यसूक्तस्यात्रेयःसुतंभरोग्निर्गायत्री । (५।२।१) प्रवेधसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोधरुणोऽग्निस्त्रिष्टुप् ।

दोघंधरुणंदेवरायः । पदंनतायुर्गुहादधानोमहोरायेचितयन्नत्रिमस्पः ॥ ७ ॥ (५।२।२२) बृहद्वयोहिभानवेर्चादेवा
याग्नये । यंमित्रंनप्रशस्तिभिर्मर्तासोदधिरेपुरः+ ॥ सहिद्युभिर्जनानांहोतादक्षस्यबाह्वोः । विहव्यमग्निरानुषग्भगोन
वारमृण्वति ॥ अस्यस्तोमेमघोनःसख्येवृद्धशोचिषः । विश्वायस्मिन्तुविष्वणिसमर्येशुष्ममादधुः+ ॥ अधाह्यग्नऽएषां
सुवीर्यस्यमंहना । तमिद्यह्वंनरोदसीपरिश्रवोबभूवतुः ॥ नूनऽएहिवार्यमग्नेगृणानऽआभर । येवयंयेचसूरयःस्वस्ति
धामहेसचोतैधिपृत्सुनोवृधे+ ॥ ८ ॥ (५।२।३) आयज्ञैर्देवमर्त्यऽइत्थातव्यांसमूतये । अग्निंकृतेस्वध्वरेपूरुरीळी
तावसे ॥ अस्यहिस्वयशस्तरऽआसाविधर्मन्मन्यसे । तंनाकंचित्रशोचिषंमंद्रंपरोमनीषया ॥ अस्यवासाऽउऽअर्चिषा
यऽआयुक्ततुजागिरा । दिवोनयस्यरेतसाबृहच्छोचंत्यर्चयः ॥ अस्यक्रत्वाविचेतसोदस्मस्यवसुरथऽआ । अधाविश्वा
सुहव्योग्निर्विक्षुप्रशस्यते ॥ नूनऽइद्धिवार्यमासासचंतसूरयः । ऊर्जोनपादभिष्टयेपाहिशग्धिस्वस्तयऽउतैधिपृत्सुनोवृ
धे+ ॥ ९ ॥ (५।२।४) प्रातरग्निःपुरुप्रियोविशस्तवेतातिथिः । विश्वानियोऽअमर्त्योहव्यामर्तेषुरण्यति ॥ द्विता
यमृक्तवाहसेस्वस्यदक्षस्यमंहना । इंदुंसधत्तऽआनुषक्स्तोताचित्तेऽअमर्त्य ॥ तंवोदीर्घायुशोचिषंगिराहुवेमघोनां ।

(५।२।२) बृहद्वयइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःपूरुरग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।३) आयज्ञैरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःपूरुरग्निरनु-
ष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।४) प्रातरग्निरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोमृक्तवाहाद्वितोग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः ।

अरिंष्टोयेषांरथोव्यंश्वदावन्नीयते ॥ चित्रावायेषुदीधितिरासन्नुक्थापांतिये । स्तीर्णंबर्हिःस्वर्णरेश्रवांसिदधिरेपरिं ॥
येमेंपंचाशतंददुरश्वानांसधस्तुति । द्युमदंग्नेमहिश्रवोबृहत्कृधिमघोनांनृवदंमृतनृणां+ ॥ १० ॥ (५।२।५) अभ्यं
वस्थाःप्रजायंतेप्रवव्रेर्वव्रिश्चिकेत । उपस्थेमातुर्विचष्टे ॥ जुहुरेविचितयंतोनिंमिषंनृम्णंपांति । आदृह्लांपुरंविविशुः ॥
आश्वैत्रेयस्यजंतवोद्युमद्वर्धंतकृष्टयः । निष्कग्रीवोबृहदुक्थऽएनामध्वानवाजयुः+ ॥ प्रियंदुग्धंनकाम्यमजामिजा
म्योःसचां । घर्मोनवाजजठरोदब्धःशश्वतोदभः ॥ क्रीळन्नोरश्मऽआभुवःसंभस्मनावायुनावेविंदानः । ताऽअस्यस
न्धृषजोनतिग्माःसुसंशितावक्ष्योवक्षणेस्थाः+ ॥ ११ ॥ (५।२।६) यमंग्नेवाजसातमत्वंचिन्मन्यसेरयिं । तंनोगी
र्भिःश्रवाय्यंदेवत्रापनयायुजं ॥ येऽअग्नेनेरयंतितेवृद्धाऽउग्रस्यशवसः । अपद्वेषोऽअपह्वरोन्यव्रंतस्यसश्चिरे ॥ होतां
रंत्वावृणीमहेग्नेदक्षस्यसाधनं । यज्ञेषुपूर्व्यंगिराप्रयस्वंतोहवामहे ॥ इत्थाययाथांतऽऊतयेसहंसावन्दिवेदिवे । रायऽऋ
तायंसुक्रतोगोभिःष्यामसधमादोवीरैःस्यामसधमादः ॥ १२ ॥ (५।२।७) मनुष्वत्त्वानिधीमहिमनुष्वत्समिंधीम
हि । अग्नेमनुष्वदंगिरोदेवान्देवयतेयंज ॥ त्वंहिमानुषेजनेग्नेसुप्रींतऽइध्यसे । स्रुचंस्त्वायंत्यानुषक्सुजातसर्पिरासु

(५।२।५) अभ्यवस्थाइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवव्रिरग्निःआद्येद्वेगायत्र्यौतृतीयाचतुर्थ्यावनुष्टुभौपंचमीविराड्रूपा ।(५।२।६)यमग्न
इतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रयस्वंतोग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः ।(५।२।७) मनुष्वदितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयःससोग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः ।

ते ॥ त्वांविश्वेसजोषसोदेवासोदूतमंक्रत । सपर्यंतस्त्वाकवेयज्ञेषुदेवमीळते ॥ देवंवोदेवयज्ययाग्निमीळीतमर्त्यः ।
समिंद्धःशुक्रदीदिह्यृतस्ययोनिमासदःससस्ययोनिमासदः ॥ १३ ॥ (५।२।८) प्रविंश्वसामन्नत्रिवदर्चांपावकशो
चिषे । योऽअध्वरेष्वीड्योहोतामंद्रतमोविशि+ ॥ न्य१ग्निंजातवेदसंदधातादेवमृत्विजं । प्रयज्ञऽएत्वानुषगद्यादेव
व्यचस्तमः ॥ चिकित्विन्मनसंत्वादेवंमर्तासऽऊतये । वरेण्यस्यतेवसऽइयानासोऽअमन्महि ॥ अग्नेचिकिद्ध्य१स्यनं
ऽइदंवचःसहस्य । तंत्वासुशिप्रदंपतेस्तोमैर्वर्धंत्यत्रयोगीर्भिःशुंभंत्यत्रयः ॥ १४ ॥ (५।२।९) अग्नेसहंतमाभरद्युम्न
स्यप्रासहारयिं । विश्वायश्चर्षणीरभ्या३सावाजेषुसासहत् ॥ तमंग्नेपृतनाषहंरयिंसंहस्वऽआभर । त्वंहिसत्योऽअद्भु
तोदातावाजस्यगोमतः ॥ विश्वेहित्वासजोषसोजनासोवृक्तबर्हिषः । होतारंसद्मसुप्रियंव्यंतिवार्यापुरु+ ॥ सहिष्मा
विश्वचर्षणिरभिमातिसहोदधे । अग्नऽएषुक्षयेष्वारेवन्नःशुक्रदीदिहिद्युमत्पावकदीदिहि ॥१५॥ (५।२।१०) अग्नेत्वं
नोऽअंतमऽउतत्राताशिवोभवावरूथ्यः+॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाऽअच्छानक्षिद्युमत्तमंरयिंदाः॥ सनोबोधिश्रुधीहवमुरुष्या

(५।२।८) प्रविश्वसामन्नितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयोविश्वसामाग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।९) अग्नेसहंतमितिचतुर्ऋचस्य
सूक्तस्यात्रेयोद्युम्नोविश्वचर्षणिरग्निरनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (५।२।१०) अग्नेत्वंनइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगौपायनालौपायनावाबंधुःसुबंधुः
श्रुतबंधुर्विप्रबंधुश्चक्रमेणर्षयोऽग्निर्द्विपदाविराट् ।

णोऽअघायतःसमस्मात् ॥ तंत्वांशोचिष्ठदीदिवःसुम्नायनूनमीमहेसखिभ्यः ॥१६॥ (५।२।११) अच्छांवोऽअग्निमवसे
देवंगासिसनोवसुः । रासत्पुत्रऽऋषूणामृतावापर्षतिद्विषः+ ॥ सहिसत्योयंपूर्वेचिद्देवासश्चिद्यमीधिरे । होतारंमंद्रजि
ह्वमित्सुदीतिभिर्विभावसुं ॥ सनोधीतीवरिष्ठयाश्रेष्ठयाचसुमत्या । अग्नेरायोदिदीहिनःसुवृक्तिभिर्वरेण्य ॥ अग्निर्देवे
षुराजत्यग्निर्मर्तेष्वाविशन् । अग्निर्नोहव्यवाहनोग्निंधीभिःसपर्यत ॥ अग्निस्तुविश्रवस्तमंतुविब्रह्माणमुत्तमं । अतूर्तं
श्रावयत्पतिंपुत्रंददातिदाशुषे ॥ १७ ॥ अग्निर्ददातिसत्पतिंसासाहयोयुधानृभिः । अग्निरत्यंरघुष्यदंजेतारमपराजि
तं ॥ यद्वाहिष्ठंतदग्नयेबृहदर्चविभावसो । महिषीवत्वद्रयिस्त्वद्वाजाऽउदीरते ॥ तवद्युमंतोऽअर्चयोग्रावेवोच्यतेबृह
त् । उतोतेतन्यतुर्यथास्वानोऽअर्तत्मनादिवः+ ॥ एवाँऽअग्निंवसूयवःसहसानंववंदिम । सनोविश्वाऽअतिद्विषःपर्ष
न्नावेवसुक्रतुः ॥ १८ ॥ (५।२।१२) अग्नेपावकरोचिषामंद्रयादेवजिह्वया । आदेवान्वक्षियक्षिच ॥ तंत्वाघृतस्न
वीमहेचित्रभानोस्वर्दृशं । देवाँऽआवीतयेवह ॥ वीतिहोत्रंत्वाकवेद्युमंतंसमिधीमहि । अग्नेबृहंतमध्वरे+ ॥ अग्नेवि
श्वेभिरागहिदेवेभिर्हव्यदातये । होतारंत्वावृणीमहे ॥ यजमानायसुन्वतऽआग्नेसुवीर्यंवह । देवैरासत्सिबर्हिषि ॥ ५ ॥

(५।२।११) अच्छावइतिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसूयवोग्निरनुष्टुप् । (५।२।१२) अग्नेपावकेतिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसूयवोग्नि
रंत्यायाविश्वेदेवागायत्री ।

॥ १९ ॥ समिधानःसहस्रजिदग्नेधर्माणिपुष्यसि । देवानांदूतऽउक्थ्यः* ॥ न्यग्निंजातवेदसंहोत्रवाहंयविष्ठ्यं ।
दधातादेवमृत्विजं ॥ प्रयज्ञऽएत्वानुषगद्यादेवव्यचस्तमः । स्तृणीतबर्हिरासदे ॥ एदंमरुतोऽअश्विनामित्रःसीदंतुव
रुणः । देवासःसर्वयाविशा+ ॥ २० ॥ (५।२।१३) अनस्वंतासत्पतिर्मामहेमेगावाचेतिष्ठोऽअसुरोमघोनः । त्रैवृ
ष्णोऽअग्नेदशभिःसहस्रैर्वैश्वानरत्र्यरुणश्चिकेत ॥ योमेशताचविंशतिंचगोनांहरीचयुक्तासुधुरादताति । वैश्वानरसु
ष्टुतोवावृधानोग्नेयच्छत्र्यरुणायशर्म ॥ एवातेऽअग्नेसुमतिंचकानोनविष्ठायनवमंत्रसदस्युः । योमेगिरस्तुविजातस्यपू
र्वीर्युक्तेनाभित्र्यरुणोगृणाति ॥ योमऽइतिप्रवोचत्यश्वमेधायसूरये । ददवृचासनिंयतेददन्मेधामृतायते+ ॥ यस्यमा
परुषाःशतमुद्धर्षयंत्युक्षणः । अश्वमेधस्यदानाःसोमाऽइवत्र्याशिरः ॥ इंद्राग्नीशतदाव्न्यश्वमेधेसुवीर्यं । क्षत्रंधारयतं
बृहद्दिविसूर्यमिवाजरं ॥ २१ ॥ (५।२।१४) समिद्धोऽअग्निर्दिविशोचिरश्रेत्प्रत्यङ्ङुषसमुर्विया विभाति । एतिप्रा

(५।२।१३) अनस्वंतेतिषड्टचस्यसूक्तस्यत्रैवृष्णत्र्यरुणःपौरुकुत्स्यत्रसदस्युर्भारतोश्वमेधश्चैतेऋषयोऽग्निरंत्यायाइंद्राग्नीत्रिष्टुप् अंत्या
स्तिस्रोनुष्टुभः । (अस्मिन्सूक्तेभौमोत्रिरेवदेवतेतिकेचित् अन्यथायोमेशताचविंशतिंचगोनामित्यादिदातृक्रियायाअनुपपत्तेः । नैतदन्ये
मन्यंतेआत्माभ्यासपक्षस्वीकारेणतथाप्युपपत्तेः) । (५।२।१४) समिद्धइतिषड्टचस्यसूक्तस्यात्रेयीविश्ववाराऋषिकाग्निः आद्याःक्रमेणत्रि
ष्टुब्जगतीत्रिष्टुबनुष्टुभःअंत्येद्वेगायत्र्यौ ।

ऋक्सं. चींविश्ववारानमोभिर्देवाँऽईळानाहविषाघृताचीं ॥ समिध्यमानोऽअमृतस्यराजसिहविष्कृण्वंतंसचसेस्वस्तये । वि मंडलं ५
अ.४अ.१ श्वंसधत्तेद्रविणंयमिन्वस्यातिथ्यमग्नेनिचधत्तऽइत्पुरः ॥ अग्नेशर्धमहतेसौभगायतवद्युम्नान्युत्तमानिसंतु । संजास्प अनु. २
त्यंसुयममाकृणुष्वशत्रूयतामभितिष्ठामहांसि ॥ समिद्धस्यप्रमहसोग्नेवंदेतवश्रियं । वृषभोद्युम्नवाँऽअसिसमध्वरेष्वि
॥ ६ ॥ ध्यसे ॥ समिद्धोऽअग्नऽआहुतदेवान्यक्षिस्वध्वर । त्वंहिहव्यवाळसि ॥ आजुहोतादुवस्यताग्निंप्रयत्यध्वरे । वृणी
ध्वंहव्यवाहनं ॥ २२ ॥ (५।२।१५) त्र्यर्यमामनुषोदेवताताात्रीरोचनादिव्याधारयंत । अर्चंतित्वामरुतःपूतदक्षा
स्त्वमेषामृषिरिंद्रासिधीरः ॥ अनुयदीमरुतोमंदसानमार्चन्निंद्रंपपिवांसंसुतस्य । आदत्तवज्रमभियदहिंहन्नपोयह्वीर
सृजत्सर्तवाऽउ ॥ उतब्रह्माणोमरुतोमेऽअस्येंद्रःसोमस्यसुषुतस्यपेयाः । तद्धिहव्यंमनुषेगाऽअविंददहन्नहिंपपिवाँऽइं
द्रोऽअस्य ॥ आद्रोदसीवितरंविष्कभायत्संविव्यानश्चिद्भियसेमृगंकः । जिगर्तिमिंद्रोऽअपजर्गुराणःप्रतिश्वसंतमवदा
नवंहन् ॥ अधक्रत्वामघवन्तुभ्यंदेवाऽअनुविश्वेऽअददुःसोमपेयं । यत्सूर्यस्यहरितःपतंतीःपुरःसतीरुपराऽएतशे
कः+ ॥ २३ ॥ नवयदस्यनवतिंचभोगान्त्साकंवज्रेणमघवाविवृश्चत् । अर्चंतींद्रंमरुतःसधस्थेत्रैष्टुभेनवचसाबाधत ॥ ६ ॥
द्यां+ ॥ सखासख्येऽअपचत्तूयमग्निरस्यक्रत्वामहिषात्रीशतानि । त्रीसाकमिंद्रोमनुषःसरांसिसुतंपिबद्वृत्रहत्यायसो

(५।२।१५) त्र्यर्यमेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यशाक्त्योगौरिवीतिरिंद्रः (उशनायदितिपादस्योशनावा) त्रिष्टुप् ।

मं ॥ त्रीयच्छतामहिषाणामघोमास्त्रीसरांसिमघवासोम्यापाः । कारंनविश्वेऽअह्वंतदेवाभरमिंद्रायंयदहिंजघान ॥
उशनायत्सहस्यै३रयातंगृहमिंद्रजूजुवानेभिरश्वैः । वन्वानोऽअत्रसरथंययाथकुत्सेनदेवैरवनोर्हशुष्णं ॥ प्रान्यच्चक्रम
वृहःसूर्यस्यकुत्सायान्यद्वरिवोयातवेकः । अनासोदस्यूँरमृणोवधेननिदुर्योणऽआवृणङ्मृध्रवाचः ॥ २४ ॥ स्तोमास
स्त्वागौरिवीतेरवर्धन्नरंधयोवैदथिनायपिप्रुं । आत्वामृजिश्वासख्यायचक्रेपचन्पक्तीरपिबःसोममस्य ॥ नवग्वासःसुत
सोमासऽइंद्रंदशग्वासोऽअभ्यर्चंत्यर्कैः । गव्यंचिदूर्वमपिधानवंतंतंचिन्नरःशशमानाऽअपव्रन् ॥ कथोनुतेपरिचरा
णिविद्वान्वीर्यामघवन्याचकर्थ । याचोनुनव्याकृणवःशविष्ठप्रेदुतातेविदथेषुब्रवाम ॥ एताविश्वाचकृवाँऽइंद्रभूर्यपरी
तोजनुषावीर्येण । याचिन्नुवज्रिन्कृणवोदधृष्वान्नतेवर्तातविष्याऽअस्तितस्याः ॥ इंद्रब्रह्मक्रियमाणाजुषस्वयातेशवि
ष्ठनव्याऽअकर्म । वस्त्रेवभद्रासुकृतावसूयूरथंनधीरःस्वपाऽअतक्षं ॥ २५ ॥ (५।२।१६) क११स्यवीरःकोऽअपश्य
दिंद्रंसुखरथमीयमानंहरिभ्यां । योरायावज्रीसुतसोममिच्छन्तदोकोगंतापुरुहूतऽऊती+ ॥ अवाचचक्षंपदमस्यसस्व
रुग्रंनिधातुरन्वायमिच्छन् । अपृच्छमन्याँऽउततेमऽआहुरिंद्रंनरोबुबुधानाऽअशेम ॥ प्रनुवयंसुतेयातेकृतानींद्रब्रवा
मयानिनोजुजोषः । वेददविद्वाञ्छृणवच्चविद्वान्वहतेयंमघवासर्वसेनः ॥ स्थिरंमनश्चकृपेजातऽइंद्रवेषीदेकोयुधयेभू

(५।२।१६) कस्येतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोबभ्रुरिंद्रोंत्यानांचतसृणामृणंचयेंद्रौदेवतेत्रिष्टुप् ।

यसश्चित् । अश्मानंचिच्छवसादिद्युतोविविदोगवामूर्वमुस्रियाणां ॥ परोयत्त्वंपरमऽआजनिष्ठाःपरावतिश्रुत्यंनाम
बिभ्रत् । अतश्चिदिंद्रादभयंतदेवाविश्वाऽअपोऽअजयद्दासपत्नीः ॥ २६ ॥ तुभ्येदेतेमरुतःसुशेवाऽअर्चंत्यर्कंसुन्वं
त्यंधः । अहिमोहानमपऽआशयानंप्रमायाभिर्मायिनंसक्षदिंद्रः ॥ विषूमृधोजनुषादानमिन्वन्नहन्गवामघवन्त्संचका
नः । अत्रादासस्यनमुचेःशिरोयदवर्तयोमनवेगातुमिच्छन्⁺ ॥ युजंहिमामकृथाऽआदिदिंद्रशिरोदासस्यनमुचेर्मथा
यन् । अश्मानंचित्स्वर्यं१वर्तमानंप्रचक्रियेवरोदसीमरुद्भ्यः ॥ स्त्रियोहिदासऽआयुधानिचक्रेकिंमाकरन्नबलाऽअस्य
सेनाः । अंतर्ह्यख्यदुभेऽअस्यधेनेऽअथोपप्रैद्युधयेदस्युमिंद्रः ॥ समत्रगावोभितोनवंतेहेहवत्सैर्वियुताअयदासन् । सं
ताऽइंद्रोऽअसृजदस्यशाकैर्यदींसोमासःसुषुताऽअमंदन् ॥ २७ ॥ यदींसोमाबभ्रुधूताऽअमंदन्नरोरवीद्वृषभःसादने
षु । पुरंदरःपपिवाँऽइंद्रोऽअस्यपुनर्गवामददादुस्रियाणां ॥ भद्रमिदंरुशमाऽअग्नेऽअक्रन्गवांचत्वारिददतःसहस्रा ।
ऋणंचयस्यप्रयतामघानिप्रत्यग्रभीष्मनृतमस्यनृणां⁺ ॥ सुपेशसंमावसृजंत्यस्तंगवांसहस्रैरुशमासोऽअग्ने । तीव्राऽइंद्र
ममंदुःसुतासोक्तोर्व्युष्टौपरितक्म्यायाः ॥ औच्छत्सारात्रीपरितक्म्यायाँऽऋणंचयेराजनिरुशमानां । अत्योनवा
जीरघुरज्यमानोबभ्रुश्चत्वार्यसनत्सहस्रा ॥ चतुःसहस्रंगव्यस्यपश्वःप्रत्यग्रभीष्मरुशमेष्वग्ने । घर्मश्चित्तप्तःप्रवृजेयऽ

आसीदयस्मयस्तम्वादामविप्राः ॥ २८ ॥ (५।२।१७) इंद्रोरथायप्रवतंकृणोतियमध्यस्थान्मघवावाजयंतं । यूथे
वपश्वोव्युनोतिगोपाऽअरिष्टोयातिप्रथमःसिषासन् ॥ आप्रद्रवहरिवोमाविवेनःपिशंगरातेऽअभिनःसचस्व । नहि
त्वदिंद्रवस्योऽअन्यदस्त्यमेनाँश्चिज्जनिवतश्चकर्थ ॥ उद्यत्सहःसहसऽआजनिष्टदेदिष्टऽइंद्रऽइंद्रियाणिविश्वा । प्राचो
दयत्सुदुघावव्रेऽअंतर्विज्योतिषासंववृत्वत्तमोवः ॥ अनवस्तेरथमश्वायतक्षन्त्वष्टावज्रंपुरुहूतद्युमंतं । ब्रह्माणऽइंद्रंम
हयंतोऽअर्कैरवर्धयन्नहयेहंतवाऽउ ॥ वृष्णेयत्तेवृषणोऽअर्कमर्चानिंद्रग्रावाणोऽअदितिःसजोषाः । अनश्वासोयेपव
योरथाऽइंद्रेषिताऽअभ्यवर्तंतदस्यून् ॥ २९ ॥ प्रतेपूर्वाणिकरणानिवोचंप्रनूतनामघवन्याचकर्थ । शक्तीवोयद्विभरा
रोदसीऽउभेजयन्नपोमनवेदानुचित्राः ॥ तदिन्नुतेकरणंदस्मविप्राहिंयद्घ्नन्नोजोऽअत्रामिमीथाः । शुष्णस्यचित्परि
मायाऽअगृभ्णाःप्रपित्वंयन्नपदस्यूँऽरसेधः ॥ त्वमपोयदवेतुर्वशायारमयःसुदुघाःपारऽइंद्र । उग्रमयातमवहोहकुत्सं
संहयद्वामुशनारंतदेवाः⁺ ॥ इंद्राकुत्सावहमानारथेनावामत्याऽअपिकर्णेवहंतु । निःषीमद्भ्योधमथोनिःषधस्थान्म
घोनोहृदोवरथस्तमांसि ॥ वातस्ययुक्तान्त्सुयुजश्चिदश्वान्कविश्चिदेषोऽअजगन्नवस्युः । विश्वेतेऽअत्रमरुतःसखायऽ

(५।२।१७) इंद्रोरथायेतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुर्ऋषिरिंद्रः (उग्रमयातमित्यादिपादौकुत्सदैवत्यौउशनोदैवत्यौवा) नवम्या
इंद्राकुत्सौत्रिष्टुप् ।

इंद्रब्रह्माणितविषीमवर्धन् ॥ ३० ॥ सूरश्चिद्रथंपरितक्म्यायांपूर्वंकरदुपरंजूजुवांसं । भरच्चक्रमेतशः संरिणातिपुरो दधत्सनिष्यतिक्रतुंनः ॥ आयंजनाऽअभिचक्षेजगामेंद्रः सखायंसुतसोममिच्छन् । वदन्ग्रावाववेदिंभ्रियातेयस्यजीर मध्वर्यवश्चरंति ॥ येचाकनंतचाकनंतनूतेमर्ताऽअमृतमोतेऽअंहऽआरन् । वावंधियज्यूँऽरुततेषुधेह्योजोजनेषुयेषुते स्याम ॥ ३१ ॥ (५।२।१८) अर्ददरुत्समसृजोविखानित्वमर्णवान्बद्बधानाँऽअरम्णाः । महांतमिंद्रपर्वतंवियद्वः सृजोविधाराऽअवदानवंहन् ॥ त्वमुत्साँऽऋतुभिर्बद्बधानाँऽअरंहऽऊधः पर्वतस्यवज्रिन् । अहिंचिदुग्रप्रयुतंशयानंज घन्वाँऽइंद्रतविषीमधत्थाः ॥ त्यस्यचिन्महतोनिर्मृगस्यवधर्जघानतविषीभिरिंद्रः । यऽएकऽइदप्रतिर्मन्यमानऽआद स्मादन्योऽअजनिष्टतव्यान् ॥ त्यंचिदेषांस्वधयामदंतंमिहोनपातंसुवृधंतमोगां । वृषप्रभर्मादानवस्यभामंवज्रेणवज्री निजघानशुष्णं ॥ त्यंचिदस्यक्रतुभिर्निषत्तममर्मणोविददिदस्यमर्म । यदींसुक्षत्रप्रभृतामदस्ययुयुत्संतंतमसिहर्म्येधाः ॥ ३२ ॥ उ त्यंचिदित्थाकत्पयंशयानमसूर्येतमसिवावृधानं । तंचिन्मंदानोवृषभः सुतस्योच्चैरिंद्रोऽअपगूर्याजघान ॥ त्यंचिदर्णमधु पंशयानमसिन्वंवव्रंमह्यादटुग्रः । अपादमत्रंमहतावधेननिदुर्योणऽआवृणङ्मृध्रवाचं ॥ कोऽअस्यशुष्मंतविषींवरात ऽएकोधनाभरतेऽअप्रतीतः । इमेचिदस्यज्रयसोनुदेवीऽइंद्रस्यौजसोभियसाजिहाते ॥ न्यस्मैदेवीस्वधितिर्जिहीतऽइं द्रायगातुरुशतीवयेमे । संयदोजौयुवतेविश्वमाभिरनुस्वधाव्नेक्षितयोनमंत ॥ एकंनुत्वासत्पतिंपांचजन्यंजातंशृणो मियशसंजनेषु । तंमेजगृभ्रऽआशसोनविष्ठंदोषावस्तोर्हवमानासऽइंद्रं ॥ एवाहित्वामृतुथायातयंतंमघाविप्रेभ्योददं तंशृणोमि । किंतेब्रह्माणोगृहतेसखायोयेत्वायानिदधुः काममिंद्र ॥ ३३ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

(५।२।१८) अर्ददरुत्समितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगातुरिंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चतुर्थाष्टकेसूक्तानि १३० ऋचः १२६९

पंचविंशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि २४ ऋचः १६८ ॥ त्यागः ॥ अग्नयइदं.१०० विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय.५ इंद्राग्निभ्या. अग्नय.६ इंद्राये.८ उशनइंद्राभ्या. इंद्राये.१७ ऋणंचयेंद्राभ्या.४ इंद्राये.७ इंद्रकुत्सोशनोभ्य. इंद्रकुत्साभ्या. इंद्राये.१६ ॥ इतिचतुर्थेप्रथमः ॥

महिदशप्राजापत्यः संवरणोजातशत्रूंनवत्रिष्टुबंतंयस्तेष्टौप्रभूवसुरांगिरसः पंक्त्यंतंसआगमत्षट्तृतीयाजगतीसं भानुनापंचात्रिरुरोरानुष्टुभंयदिंद्रपंक्त्यंतंमायाहिनवत्र्युष्णिगाद्यंत्यानुष्टुम्मध्येचसासौरीतदादीतिहासः स्तु तिकर्मत्वादत्रिरेवदेवः कोनुविंशतिर्वैश्वदेवंवैतत्षोळश्याद्यतिजगत्यावंत्यैकपदाप्रशंतमाद्यूनैकादशीरौद्र्याधेन

वरूयूनैतयोरुपांत्यैकपदातंप्रलथापंचोनाकाश्यपोवत्सारोन्येचऋषयोदृष्टलिंगाद्विनिष्टुबंतंविदाएकादशसदापृ
णोंहयोष्टौप्रतिक्षत्रौत्योद्वृचोदेवपत्नीस्तवौत्यात्रिष्टुप्द्वितीयाच ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (५।३।१) महिंमहेतवसेदीध्येनृनिंद्रायेत्थातवसेऽअतव्यान् । योऽअस्मैसुमतिंवाजसातौस्तु
तोजनेसमर्यश्चिकेत ॥ सत्वंनऽइंद्रधियसानोऽअर्कैर्हरीणांवृषन्योक्त्रमश्रेः । याऽइत्थामघवन्ननुजोषवक्षोऽअभिप्रार्यः
सक्षिजनान् ॥ नतेतऽइंद्राभ्य१स्मदृष्वायुक्तासोऽअब्रह्मतायदसन् । तिष्ठारथमधितंवज्रहस्तारश्मिंदेवयमसेस्वश्वः ॥
पुरूयत्तऽइंद्रसंत्युक्थागवेचकर्थोर्वरासुयुध्यन् । ततक्षेसूर्यायचिदोकसिस्वेवृषासमत्सुदासस्यनामचित् ॥ वयंतेतऽइं
द्रयेचनरःशर्धोजज्ञानायाताश्चरथाः । आस्मान्जगम्यादहिशुष्मसत्वाभगोनहव्यःप्रभृथेषुचारुः ॥ १ ॥ पपृक्षेण्यमिं
द्रत्वेह्योजोनृम्णानिचनृतमानोऽअमर्तः । सनऽएनींवसवानोरयिंदाःप्रार्यःस्तुषेतुविमघस्यदानं ॥ एवानऽइंद्रोतिभि
रवपाहिगृणतःशूरकारून् । उततवचंददतोवाजसातौपिप्रीहिमध्वःसुषुतस्यचारोः ॥ उतत्येमापौरुकुत्स्यस्यसूरेस्त्रस
दस्योर्हिरणिनोरराणाः । वहंतुमादशश्येतासोऽअस्यगैरिक्षितस्यक्रतुभिर्नुसश्चे ॥ उतत्येमामारुताश्वस्यशोणाःक्रत्वा
मघासोविदथस्यरातौ । सहस्रामेच्यवतानोददानऽआनूकमर्योवपुषेनार्चत् ॥ उतत्येमाध्वन्यस्यजुष्टालक्ष्मण्यस्यसुरु

(५।३।१) महिमहइतिदशर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्यःसंवरणइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चोयतानाः । मह्नारायःसंवरणस्यऽऋषेर्व्रजंनगावःप्रयताऽअपिग्मन् ॥ २ ॥ (५।३।२) अजातशत्रुमजरास्वर्वत्य
नुस्वधामितादस्ममीयते । सुनोतनपचतब्रह्मवाहसेपुरुष्टुतायप्रतरंदधातन ॥ आयःसोमेनजठरमपिप्रतामंदतमघवा
मध्वोऽअंधसः । यदींमृगायहंतवेमहावधःसहस्रभृष्टिमुशनावधंयमत् ॥ योऽअस्मैघ्रंसऽउतवायऽऊधनिसोमंसुनो
तिभवतिद्युमाँऽअह । अपापशक्रस्ततनुष्टिमूहतितनूशुभ्रंमघवायःकवासखः+ ॥ यस्यावधीत्पितरंयस्यमातरंयस्यश
क्रोभ्रातरंनातऽईषते । वेतीद्वस्यप्रयतायतंकरोनकिल्बिषादीषतेवस्वऽआकरः+ ॥ नपंचभिर्दशभिर्वष्ट्यारभंनासुन्व
तासचतेपुष्यताचन । जिनातिवेदमुयाहंतिवाधुनिरादेवयुंभजतिगोमतिव्रजे+ ॥ ३ ॥ वित्वक्षणःसमृतौचक्रमास
जोसुन्वतोविषुणःसुन्वतोवृधः । इंद्रोविश्वस्यदमितविभीषणोयथावशंनयतिदासमार्यः ॥ समींपणेरजतिभोजनंमु
षेविदाशुषेभजतिसूनरंवसु । दुर्गेचनध्रियतेविश्वऽआपुरुजनोयोऽअस्यतविषीमचुक्रुधत् ॥ संयज्जनौसुधनौविश्वश
र्धसावेदिंद्रोमघवागोषुशुभ्रिषु । युजंह्य१न्यमकृतप्रवेपन्युदींगव्यंसृजतेसत्वभिर्धुनिः ॥ सहस्रसामाग्निवेशिंगृणी
षेशत्रिमग्नऽउपमांकेतुमर्यः । तस्माऽआपःसंयतःपीपयंततस्मिन्क्षत्रममवत्त्वेषमस्तु ॥ ४ ॥ (५।३।३) यस्तेसाधिष्ठो

(५।३।२) अजातशत्रुमितिनवर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्यःसंवरणइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (५।३।३) यस्तेसाधिष्ठइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यां-
गिरसःप्रभूवसुरिंद्रोनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

वंसऽइंद्रक्रतुष्टमाभर । अस्मभ्यंचर्षणीसहंसस्निंवाजेषुदुष्टरं ॥ यदिंद्रतेचतस्रोयच्छूरसंतितिस्रः । यद्वापंचक्षितीना
मवस्तत्सुनऽआभर ॥ आतेवोवरेण्यंवृषन्तमस्यहूमहे । वृषजूतिर्हिजज्ञिषऽआभूभिरिंद्रतुर्वणिः ॥ वृषाह्यसिराधसे
जज्ञिषेवृष्णिंतेशवः । स्वक्षत्रंतेधृषन्मनःसत्राहमिंद्रपौंस्यं ॥ त्वंतमिंद्रमर्त्यममित्रयंतमद्रिवः । सर्वरथाशतक्रतोनिया
हिशवसस्पते ॥ ५ ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तमजनासोवृक्तबर्हिषः । उग्रंपूर्वीषुपूर्व्यंहवंतेवाजसातये ॥ अस्माकमिंद्रदुष्टरंपु
रोयावानमाजिषु । सयावानंधनेधनेवाजयंतमवारथं ॥ अस्माकमिंद्रेहिनोरथमवापुरंध्या । वयंशविष्ठवार्यंदिविश्र
वोदधीमहिदिविस्तोमंमनामहे ॥ ६ ॥ (५।३।४) सऽआगमदिंद्रोयोवसूनांचिकेतद्दातुंदामनोरयीणां । धन्वचरो
नवंसगस्तृषाणश्चकमानःपिबतुदुग्धमंशुं+ ॥ आतेहनूहरिवःशूरशिप्रेरुहत्सोमोनपर्वतस्यपृष्ठे । अनुत्वाराजन्नर्वतोन
हिन्वन्गीर्भिर्मदेमपुरुहूतविश्वे ॥ चक्रंनवृत्तंपुरुहूतवेपतेमनोभियामेऽअमतेरिदद्रिवः । रथादधित्वाजरितासदावृध
कुविन्नुस्तोषन्मघवन्पुरूवसुः ॥ एषग्रावेवजरितातऽइंद्रेयर्तिवाचंबृहदाशुषाणः । प्रसव्येनमघवन्यंसिरायःप्रदक्षिणि
द्धरिवोमाविवेनः ॥ वृषात्वावृषणंवर्धतुद्यौर्वृषावृषभ्यांवहसेहरिभ्यां । सनोवृषावृषरथःसुशिप्रवृषक्रतोवृषावज्रिन्भ
रेधाः ॥ योरोहितौवाजिनौवाजिनीवान्त्रिभिःशतैःसचमानावदिष्ट । यूनेसमस्मैक्षितयोनमंतांश्रुतरथायमरुतोदुवो

(५।३।४) सआगमदितिषड्चस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रभूवसुरिंद्रस्त्रिष्टुप्तृतीयाजगती ।

या+ ॥ ७ ॥ (५।३।५) संभानुनायततेसूर्यस्याजुह्वानोघृतपृष्ठःस्वंचाः । तस्माऽअमृध्राऽउषसोव्युच्छान्यऽइंद्रा
यसुनवामेत्याह ॥ समिद्धाग्निर्वनवत्स्तीर्णबर्हिर्युक्तग्रावासुतसोमोजराते । ग्रावाणोयस्येषिरंवदंत्ययदध्वर्युर्हविषाव
सिंधुं ॥ वधूरियंपतिमिच्छंत्येतियऽईंवहातेमहिषीमिषिरां । आस्यश्रवस्याद्रथऽआचघोषात्पुरूसहस्रापरिवर्तयाते ॥
नसराजाव्यथतेयस्मिन्निंद्रस्तीव्रंसोमंपिबतिगोसखायं । आसत्वनैरजतिहंतिवृत्रंक्षेतिक्षितीःसुभगोनामपुष्यन् ॥ पु
ष्यात्क्षेमेऽअभियोगेभवात्युभेवृतौसंयतीसंजयाति । प्रियःसूर्येप्रियोऽअग्नाभवातियऽइंद्रायसुतसोमोददाशत् ॥ ८ ॥
(५।३।६) उरोष्टऽइंद्रराधसोविभ्वीरातिःशतक्रतो । अधानोविश्वचर्षणेद्युम्नासुक्षत्रमंहय ॥ यदीमिंद्रश्र
वाय्यमिषंशविष्ठदधिषे । पप्रथेदीर्घश्रुत्तमंहिरण्यवर्णदुष्टरं ॥ शुष्मासोयेतेऽअद्रिवोमेहनाकेतसापः । उभादेवाव
भिष्टयेदिवश्चग्मश्चराजथः ॥ उतोनोऽअस्यकस्यचिद्दक्षस्यतववृत्रहन् । अस्मभ्यंनृम्णमाभरास्मभ्यंनृमणस्यसे ॥
नूतऽआभिरभिष्टिभिस्तवशर्मन्छतक्रतो । इंद्रस्यामसुगोपाःशूरस्यामसुगोपाः+ ॥ ९ ॥ (५।३।७) यदिंद्रचित्र
मेहनास्तित्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नोविदद्वसऽउभयाहस्त्याभर ॥ यन्मन्यसेवरेण्यमिंद्रद्युक्षंतदाभर । विद्याम

(५।३।५) संभानुनेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरिंद्रस्त्रिष्टुप् । (५।३।६) उरोष्टइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरिंद्रोनुष्टुप् । (५।३।७)
यदिंद्रेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरिंद्रोनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

॥ १० ॥

तस्यतेवयमकूपारस्यदावने ॥ यत्तेदित्सुप्रराध्यंमनोऽअस्तिश्रुतंबृहत् । तेनदृह्ळाचिदद्रिवऽआवाजंदर्षिसातये ॥
मंहिष्ठंवोमघोनांराजानंचर्षणीनां । इंद्रमुपप्रशस्तयेपूर्वीभिर्जुजुषेगिरः ॥ अस्माऽइत्काव्यंवचऽउक्थमिंद्रायशंस्यं ।
तस्माऽउब्रह्मवाहसेगिरोवर्धंत्यत्रयोगिरःशुंभंत्यत्रयः ॥ १० ॥ (५।३।८) आयाह्यद्रिभिःसुतंसोमंसोमपतेपिब ।
वृषन्निंद्रवृषभिर्वृत्रहंतम ॥ वृषाग्रावावृषामदोवृषासोमोऽअयंसुतः । वृषन्निंद्र० ॥ वृषात्वावृषणंहुवेवज्रिन्चित्राभिरू
तिभिः । वृषन्निंद्र० ॥ ऋजीषीवज्रीवृषभस्तुराषाट्छुष्मीराजावृत्रहासोमपावा । युक्त्वाहरिभ्यामुपयासदर्वाङ्मा
ध्यंदिनेसवनेमत्सदिंद्रः ॥ यत्त्वासूर्यस्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः । अक्षेत्रविद्यथामुग्धोभुवनान्यदीधयुः ॥ ११ ॥
स्वर्भानोरधयदिंद्रमायाऽअवोदिवोवर्तमानाऽअवाहन् । गूह्ळंसूर्यंतमसापव्रतेनतुरीयेणब्रह्मणाविंददत्रिः ॥ मामामि
मंतवसंतमत्रऽइरस्याद्रुग्धोभियसानिगारीत् । त्वंमित्रोऽअसिसत्यराधास्तौमेहावतंवरुणश्चराजा ॥ ग्राव्णोब्रह्मायुयु
जानःसपर्यन्कीरिणादेवान्नमसोपशिक्षन् । अत्रिःसूर्यस्यदिविचक्षुराधात्स्वर्भानोरपमायाऽअघुक्षत् ॥ यंवैसूर्यंस्वर्भा
नुस्तमसाविध्यदासुरः । अत्रयस्तमन्वविंदन्नह्य१न्येऽअशक्नुवन् ॥ १२ ॥ (५।३।९) कोनुवांमित्रावरुणावृताय

(५।३।८)आयाहीतिनवर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिःआद्यानांचतसृणामिंद्रःपंचम्याःसूर्यःषष्ठ्यादिचतसृणामत्रिर्देवता आद्यास्तिस्रउष्णिहःपंच-
म्यंत्येऽनुष्टुभौशिष्टास्त्रिष्टुभः। (५।३।९) कोनुवामितिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यभौमोत्रिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्षोडशीसप्तदश्यावतिजगत्यावंत्यैकपदा।

न्दिवोवामहःपार्थिवस्यवादे । ऋतस्यवासदसित्रासीथांनोयज्ञायतेवापशुषोनवाजान् ॥ तेनोमित्रोवरुणोऽअर्यमायु
रिंद्रऽऋभुक्षामरुतोजुषंत । नमोभिर्वायेदधतेसुवृक्तिंस्तोमंरुद्रायमीह्ळुषेसजोषाः ॥ आवांयेष्ठाश्विनाहुवध्यैवातस्यप
त्मन्रथ्यस्यपुष्टौ । उतवादिवोऽअसुरायमन्मप्रांधांसीवयज्यवेभरध्वं ॥ प्रसक्षणोदिव्यःकण्वहोतात्रितोदिवःसजोषा
वातोऽअग्निः । पूषाभगःप्रभृथेविश्वभोजाऽआजिंनजग्मुराश्वश्वतमाः ॥ प्रवोरयिंयुक्ताश्वंभरध्वंरायऽएषेवसेदधी
तधीः । सुशेवऽएवैरौशिजस्यहोतायेवऽएवामरुतस्तुराणां ॥ १३ ॥ प्रवोवायुंरथयुजंकृणुध्वंप्रदेवंविप्रंपनितारम
र्कैः । इषुध्यवऽऋतसापःपुरंधीर्वस्वीर्नोऽअत्रपत्नीराधियेधुः ॥ उपवऽएषेवंद्येभिःशूषैःप्रयह्वीदिवश्चितयद्भिरर्कैः । उ
षासानक्ताविदुषीवविश्वमाहावहतोमर्त्याययज्ञं+ ॥ अभिवोऽअर्चेपोष्यावतोनॄन्वास्तोष्पतिंत्वष्टारंरराणः । धन्यास
जोषाधिषणानमोभिर्वनस्पतीँरोषधीरायऽएषे ॥ तुजेनस्तनेपर्वताःसंतुस्वैतवोयेवसवोनवीराः । पनितऽआप्त्योयज
तःसदानोवर्धान्नःशंसंनर्योऽअभिष्टौ ॥ वृष्णोऽअस्तोषिभूम्यस्यगर्भंत्रितोनपातमपांसुवृक्तिः । गृणीतेऽअग्निरेतरीनशू
षैःशोचिष्केशोनिरिणातिवना ॥ १४ ॥ कथामहेरुद्रियायब्रवामकद्रायेचिकितुषेभगाय । आपऽओषधीरुतनोवंतु

(भेदपक्षे–मित्रावरुणौ १ विश्वेदेवाः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः १ मरुतः १ विश्वेदेवाः १ उषासानक्ते १ विश्वेदेवाः २ अग्निः १
विश्वेदेवाः २ मरुतः १ विश्वेदेवाः १ भूमिः १ विश्वेदेवाः ३ भूमिः १ विश्वेदेवाः १ एवं २० ।

द्यौर्वनागिरयोवृक्षकेशाः ॥ शृणोतुनऽऊर्जांपतिर्गिरःसनभस्तरीयाँऽइषिरःपरिज्मा । शृण्वंत्वापःपुरोनशुभ्राःपरिस्रु

चोबबृहाणस्याद्रेः ॥ विदाचिन्नुमहांतोयेवऽएवाब्रवामदस्मावार्यंदधानाः । वयश्चनसुभ्व१आवयंतिक्षुभामर्तमनुय
तंवधस्नैः+ ॥ आदैव्यानिपार्थिवानिजन्मापश्चाच्छासुमखायवोचं । वर्धतांद्यावोगिरश्चंद्राग्राऽउदावर्धतामभिषाता
॥ १२ ॥ ऽअर्णाः ॥ पदेपदेमेजरिमानिधायिवरूत्रीवाशक्रायापायुभिश्च । सिषक्तुमातामहीरसानःस्मत्सूरिभिर्ऋजुहस्तऽऋजु
वनिः ॥ १५ ॥ कथादाशेमनमसासुदानूनेवयामरुतोऽअच्छोक्तौप्रश्रवसोमरुतोऽअच्छोक्तौ । मानोहिर्बुध्न्योरिषेधा
दस्माकंभूदुपमातिवनिः ॥ इतिचिन्नुप्रजायैपशुमत्यैदेवासोवनतेमर्त्योवऽआदेवासोवनतेमर्त्योवः । अत्राशिवांतन्वो
धासिमस्याजरांचिन्मेनिर्ऋतिर्जग्रसीत ॥ तांवोदेवाःसुमतिमूर्जयंतीमिषमश्यामवसवःशसागोः । सानःसुदानुर्मृळयं
तीदेवीप्रतिद्रवंतीसुवितायगम्याः ॥ अभिनऽइळायूथस्यमातास्मन्नदीभिरुर्वशीवागृणातु । उर्वशीवाबृहद्दिवागृणाना
भ्यूर्ण्वानाप्रभृथस्यायोः+ ॥ सिषक्तुनऽऊर्जव्यस्यपुष्टेः+ ॥ १६ ॥ (५।३।१०) प्रशंतमावरुणंदीधितीगीर्मित्रंभग
मदितिंनूनमश्याः । पृषद्योनिःपंचहोताशृणोत्वतूर्तपंथाऽअसुरोमयोभुः+ ॥ प्रतिमेस्तोममदितिर्जगृभ्यात्सूनुंनमा ॥ १२ ॥

(५।३।१०) प्रशंतमेत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिर्विश्वेदेवाःएकादश्यारुद्रस्त्रिष्टुप्सप्तदश्येकपदा। (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः २ सविता १ इंद्रः १ विश्वेदेवाः१ इंद्रः१ बृहस्पतिः३ मरुतः१ रुद्रः१ विश्वेदेवाः१ पर्जन्यः२ मरुतः१ विश्वेदेवाः २ अश्विनौ १ एवं १८)।

ताहृद्यंसुशेवं । ब्रह्मप्रियंदेवहितंयदस्त्यहंमित्रेवरुणेयन्मयोभु+ ॥ उदीरयकवितमंकवीनामुनत्तैनमभिमध्वाघृतेन ।
सनोवसूनिप्रयताहितानिचंद्राणिदेवःसवितासुवाति ॥ समिंद्रणोमनसानेषिगोभिःसंसूरिभिर्हरिवःसंस्वस्ति । संब्रह्म
णादेवहितंयदस्तिसंदेवानांसुमत्यायज्ञियानां ॥ देवोभगःसवितारायोऽअंशऽइंद्रोवृत्रस्यसंजितोधनानां । ऋभुक्षा
वाजऽउतवापुरंधिरवंतुनोऽअमृतासस्तुरासः ॥ १७ ॥ मरुत्वतोऽअप्रतीतस्यजिष्णोरजूर्यतःप्रब्रवामाकृतानि । नते
पूर्वेमघवन्नापरासोनवीर्य१नूतनःकश्चनाप ॥ उपस्तुहिप्रथमंरत्नधेयंबृहस्पतिंसनितारंधनानां । यःशंसतेस्तुवतेशंभ
विष्ठःपुरूवसुरागमज्जोहुवानं ॥ तवोतिभिःसचमानाऽअरिष्टाबृहस्पतेमघवानःसुवीराः । येऽअश्वदाऽउतवासंतिगो
दायेवस्त्रदाःसुभगास्तेषुरायः ॥ विसर्माणंकृणुहिवित्तमेषांयेभुंजतेऽअपृणंतोनऽउक्थैः । अपव्रतान्प्रसवेवावृधानान्ब्र
ह्मद्विषःसूर्याद्यावयस्व ॥ यऽओहतेरक्षसोदेववीतावचक्रेभिस्तंमरुतोनियात । योवःशमींशशमानस्यनिंदात्तुच्छ्या
न्कामान्करतेसिष्विदानः+ ॥ १८ ॥ तमुष्टुहियःस्विषुःसुधन्वायोविश्वस्यक्षयतिभेषजस्य । यक्ष्वामहेसौमनसायरु
द्रंनमोभिर्देवमसुरंदुवस्य ॥ दमूनसोऽअपसोयेसुहस्तावृष्णःपत्नीर्नद्योविभ्वतष्टाः । सरस्वतीबृहद्दिवोतराकादशस्य
तीर्वरिवस्यंतुशुभ्राः+ ॥ प्रसूमहेसुशरणायमेधांगिरंभरेनव्यसींजायमानां । यऽआहनादुहितुर्वक्षणासुरूपामिनानोऽ
सं. ३१ अकृणोदिदंनः ॥ प्रसुष्टुतिःस्तनयंतंरुवंतमिळस्पतिंजरितर्नूनमश्याः । योऽअब्दिमाँऽउदनिमाँऽइयर्तिप्रविद्युतारोद

सीऽउक्षमाणः ॥ एषःस्तोमोमारुतंशर्धोऽअच्छारुद्रस्यसूनूँर्युवन्यूँरुदश्याः । कामोरायेहवतेमास्वस्त्युपस्तुहिपृषदश्वाँ
ऽअयासः ॥ प्रैषःस्तोमःपृथिवीमंतरिक्षंवनस्पतीँऽरोषधीरायेऽअश्याः । देवोदेवःसुहवोभूतुमह्यंमानोमातापृथिवीदु
र्मतौधात् ॥ उरौदेवाऽअनिबाधेस्याम ॥ समश्विनोरवसानूतनेनमयोभुवासुप्रणीतीगमेम । आनोरयिंवहतमोतवीरा
नाविश्वान्यमृतासौभगानि ॥ १९ ॥ (५।३।११) आधेनवःपयसातूर्ण्यर्थाऽअमर्धंतीरुपनोयंतुमध्वा । महोराये
बृहतीःसप्तविप्रोमयोभुवोजरिताजोहवीति ॥ आसुष्टुतीनमसावर्तयध्यैद्यावावाजायपृथिवीऽअमृध्रे । पितामाताम
धुवचाःसुहस्ताभरेभरेनोयशसावविष्टां ॥ अध्वर्यवश्चकृवांसोमधूनिप्रवायवेभरतचारुशुक्रं । होतेवनःप्रथमःपाह्यस्य
देवमध्वोररिमातेमदाय ॥ दशक्षिपोयुंजतेबाहूऽअद्रिंसोमस्ययाशमितारासुहस्ता । मध्वोरसंसुगभस्तिर्गिरिष्ठांचनि
श्चदद्दुहेशुक्रमंशुः+ ॥ असावितेजुजुषाणायसोमःक्रत्वेदक्षायबृहतेमदाय । हरीरथेसुधुरायोगेऽअर्वागिंद्रप्रियाकृ
णुहिहूयमानः ॥ २० ॥ आनोमहीमरमतिंसजोषाग्नांदेवींनमसारातहव्यां । मधोर्मदायबृहतीमृतज्ञामाग्नेवहपथि
भिर्देवयानैः ॥ अंजंतियंप्रथयंतोनविप्रावपावंतंनाग्निनातपंतः । पितुर्नपुत्रऽउपसिप्रेष्ठऽआघर्मोऽअग्निमृतयन्नसादि ॥ ॥१३॥

(५।३।११) आधेनवइतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्षोडश्येकपदाविराट् (भेदपक्षे—नदी १द्यावापृथिवी १ वायुः १ सोमः १ इंद्रः १ अग्निः १ घर्मः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः २ सरस्वती १ बृहस्पतिः १ अग्निः ३ विश्वेदेवाः १ अश्विनौ १ एवं १७) ।

अच्छामहीबृहतीशंतमागीर्दूतोनगंत्वश्विनाहुवध्यै । मयोभुवासरथायातमर्वाग्गंतंनिधिधुरमाणिर्ननाभिं ॥ प्रतव्यं
सोनमऽउक्तिंतुरस्याहंपूष्णऽउतवायोरदिक्षि । याराधसाचोदितारामतीनांयावाजस्यद्रविणोदाऽउतत्मन्+ ॥ आनाम
भिर्मरुतोवक्षिविश्वानारूपेभिर्जातवेदोहुवानः । यज्ञंगिरोजरितुःसुष्टुतिंचविश्वेगंतमरुतोविश्वऽऊती+ ॥ २१ ॥ आ
नोदिवोबृहतःपर्वतादासरस्वतीयजतागंतुयज्ञं । हवंदेवीजुजुषाणाघृताचीशग्मांनोवाचमुशतीशृणोतु ॥ आवेधसं
नीलपृष्ठंबृहंतंबृहस्पतिंसदनेसादयध्वं । सादद्योनिंदमऽआदीदिवांसंहिरण्यवर्णमरुषंसपेम ॥ आधर्णसिर्बृहद्दिवोररा
णोविश्वेभिर्गंत्वोमभिर्हुवानः । ग्नावसानऽओषधीरमृध्रस्त्रिधातुशृंगोवृषभोवयोधाः+ ॥ मातुष्पदेपरमेशुक्रऽआयो
र्विपन्यवोरास्पिरासोऽअग्मन् । सुशेव्यंनमसारातहव्याःशिशुंमृजंत्यायवोनवासे+ ॥ बृहद्वयोबृहतेतुभ्यमग्नेधिया
जुरोमिथुनासःसचंत । देवोदेवःसुहवोभूतुमह्यंमानोमातापृथिवीदुर्मतौधात् ॥ उरौदेवाऽअनिबाधेस्याम ॥ सम
श्विनोरवसानूतनेनमयोभुवासुप्रणीतीगमेम । आनोरयिंवहतमोतवीरानाविश्वान्यमृतासौभगानि ॥२२॥(५।३।१२)
तंप्रत्नथापूर्वथाविश्वथेमथाज्येष्ठतातिंबर्हिषदंस्वर्विदं । प्रतीचीनंवृजनंदोहसेगिराशुंजयंतमनुयासुवर्धसे ॥ श्रियेसुदृ

(५।३।१२) तंप्रत्नथेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारोविश्वेदेवाजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ (भेदपक्षे—इंद्रः २ अग्निः १ सूर्यः १ अग्निः १ विश्वेदेवाः १ सूर्यः १ अग्निः १ सूर्यः २ विश्वेदेवाः २ सुतंभरः १ अग्निः २ एवं १५) ।

शीरुपरस्यया:स्वर्विरोचमानःककुभामचोदते । सुगोपाऽअसिनदभायसुक्रतोपरोमायाभिर्ऋतऽआसनामते ॥ अत्यं
हविःसचतेसच्चधातुचारिष्टगातुःसहोतासहोभरिः । प्रसर्स्राणोऽअनुबर्हिर्वृषाशिशुर्मध्येयुवाजरोविस्रुहाहितः+ ॥ प्र
वऽएतेसुयुजोयामन्निष्टयेनीचीरमुष्मैयम्यऽऋतावृधः । सुयंतुभिःसर्वशासैरभीशुभिःक्रिविर्नामानिप्रवणेमुषायति ॥
संजर्भुराणस्तरुभिःसुतेगृभंवयाकिनंचित्तगर्भासुसुस्वरुः । धारवाकेष्वृजुगाथशोभसेवर्धस्वपत्नीरभिजीवोऽअध्वरे+
॥ २३ ॥ यादृगेवदृदृशेतादृगुच्यतेसंच्छाययादधिरेसिध्रयाप्स्वा । महीमस्मभ्यमुरुषामुरुज्रयोबृहत्सुवीरमनपच्युतं
सहः ॥ वेत्यग्रुर्जनिवान्वाऽअतिस्पृधःसमर्यतामनसासूर्यःकविः । घ्रंसंरक्षंतंपरिविश्वतोगयमस्माकंशर्मवनवत्स्वाव
सुः ॥ ज्यायांसमस्ययतुनस्यकेतुनऽऋषिस्वरंचरतियासुनामते । यादृश्मिन्धायितमपस्ययाविदद्यऽउस्वयंवहतेसोऽ
अरंकरत् ॥ समुद्रमासामवतस्थेऽअग्रिमानरिष्यतिसवनंयस्मिन्नायता । अत्रानहार्दिक्रवणस्यरेजतेयत्रामतिर्विद्यते
पूतबंधनी ॥ सहिक्षत्रस्यमनसस्यचित्तिभिरेवावदस्ययजतस्यसध्रेः । अवत्सारस्यस्पृणवामरण्वभिःशविष्ठंवाजंविदुषा
चिदर्ध्यं ॥ २४ ॥ श्येनऽआसामदितिःकक्ष्योमदोविश्ववारस्ययजतस्यमायिनः । समन्यमन्यमर्थयंत्येतवेविदुर्विषा
णंपरिपानमंतिते+ ॥ सदापृणोयजतोविद्विषोवधीद्बाहुवृक्तःश्रुतवित्तर्योवःसचा । उभासवराप्रत्येतिभातिचयदींग
णंभजंतेसुप्रयावभिः ॥ सुतंभरोयजमानस्यसत्पतिर्विश्वासामूधःसधियामुदंचनः । भरद्धेनूरसवच्छिश्रियेपयोनुब्रु

वाणोऽअध्येतिनस्वपन्+ ॥ योजागारतमृचःकामयंतेयोजागारतमुसामानियंति । योजागारतमयंसोमऽआहतवाह
मस्मिसख्येन्योकाः ॥ अग्निर्जागारतमृचःकामयंतेग्निर्जागारतमुसामानियंति । अग्निर्जागारतमयंसोमऽआहतवाह
मस्मिसख्येन्योकाः ॥ २५ ॥ (परिशिष्टं ॥ जागर्षित्वंभुवनेजातवेदोजागर्षियत्रयजतेहविष्मान् । इदंहविःश्रद्दधा
नोजुहोमितेनपासिगुह्यंनामगोनां ॥ (५।४।१) विदादिवोविष्यन्नद्रिमुक्थैरायत्याऽउषसोऽअर्चिनोगुः । अपावृ
तव्रजिनीरुत्स्वर्गाद्विदुरोमानुषीर्देवऽआवः ॥ विसूर्योऽअमतिंनश्रियंसादोर्वाद्गवांमाताजानतीगात् । धन्वर्णसोनद्य१ः
खादोऽअर्णाःस्थूणेवसुमितादृंहतद्यौः+ ॥ अस्माऽउक्थायपर्वतस्यगर्भोमहीनांजनुषेपूर्व्याय । विपर्वतोजिहीतसा
धतद्यौराविवासंतोदसयंतभूम ॥ सूक्तेभिर्वोवचोभिर्देवजुष्टैरिंद्रान्व१ग्नीऽअवसेहुवध्यै । उक्थेभिर्हिष्माकवयःसुय
ज्ञाऽआविवासंतोमरुतोयजंति ॥ एतोन्व१द्यसुध्योभवामप्रदुच्छुनामिनवामावरीयः । आरेद्वेषांसिसनुतर्दधामा
यामप्रांचोयजमानमच्छ ॥ २६ ॥ एताधियंकृणवामासखायोपयामाताँऽऋणुतव्रजंगोः । ययामनुर्विशिशिप्रंजिगाय
ययावणिग्वंकुरापापुरीषं ॥ अनूनोदत्रहस्तयतोऽअद्रिरार्चन्येनदशमासोनवग्वाः । ऋतंयतीसरमागाऽअविंदद्विश्वा

(५।४।१) विदादिवइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसदापृणोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । (भेदपक्षे–इंद्रसूर्यौ १ विश्वेदेवाः २ इंद्राग्नी १ विश्वेदेवाः ६ आपः १ एवं ११ । अत्रसूक्तेसदापृणर्षेर्यजतइत्यादिलिंगोक्तऋषिभिःसमुच्चयइतिकेचित्) ।

निसत्यांगिराश्चकार ॥ विश्वेऽअस्याव्युषिमाहिनायाःसंयद्गोभिरंगिरसोनवंत । उत्सऽआसांपरमेसधस्थऽऋतस्यपथा सरमाविदद्गाः+ ॥ आसूर्योयातुसप्ताश्वःक्षेत्रंयदस्योर्वियादीर्घयाथे । रघुःश्येनःपतयदंधोऽअच्छायुवाकविर्दीदय द्गोषुगच्छन् ॥ आसूर्योऽअरुहच्छुक्रमर्णोयुक्तयद्धरितोवीतपृष्ठाः । उद्गाननावमनयंतधीराऽआश्रृण्वतीरापोऽअर्वा गतिष्ठन् ॥ धियंवोऽअप्सुदधिषेस्वर्षायतरन्दशमासोनवग्वाः । अयाधियास्यामदेवगोपाऽअयाधियातुतुर्यामा त्यंहः ॥ २७ ॥ (५।४।२) हयोनविद्वाँऽअयुजिस्वयंधुरितांवहामिप्रतरणीमवस्युवं । नास्यावश्मिविमुचंनावृतंपु नर्विद्वान्पथःपुरऽएतऽऋजुनेषति ॥ अग्नऽइंद्रवरुणमित्रदेवाःशर्धःप्रयंतमारुतोतविष्णो । उभानासत्यारुद्रोऽअध ग्नाःपूषाभगःसरस्वतीजुषंत ॥ इंद्राग्नीमित्रावरुणादितिंस्वःपृथिवींद्यांमरुतःपर्वताँऽअपः । हुवेविष्णुंपूषणंब्रह्मणस्प तिंभगंनुशंसंसवितारमूतये ॥ उतनोविष्णुरुतवातोऽअस्रिधोद्रविणोदाऽउतसोमोमयस्करत् । उतऽऋभवऽउतराये नोऽअश्विनोतत्वष्टोतविभ्वानुमंसते ॥ उतत्यन्नोमारुतंशर्धऽआगमद्दिविक्षयंयजतंबर्हिरासदे । बृहस्पतिःशर्मपूषोत नोयमद्वरूथ्यं१वरुणोमित्रोऽअर्यमा+ ॥ उतत्येनःपर्वतासःसुशस्तयःसुदीतयोनद्य१स्त्रामणेभुवन् । भगोविभक्ताश

(५।४।२) हयोनेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिक्षत्रोविश्वेदेवाजगतीसप्तम्यष्टम्योर्देवपत्न्यःद्वितीयांत्येत्रिष्टुभौ। (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ६ देवपत्न्यः २ एवं ८)।

वसावसागमदुरुव्यचाऽअदितिःश्रोतुमेहवं ॥ देवानांपत्नीरुशतीरवंतुनःप्रावंतुनस्तुजयेवाजसातये । याःपार्थिवा सोयाऽअपामपिव्रतेतानोदेवीःसुहवाःशर्मयच्छत ॥ उतग्नाव्यंतुदेवपत्नीरिंद्राण्य१ग्नाय्यश्विनीराट् । आरोदसीवरु णानीशृणोतुव्यंतुदेवीर्यऽऋतुर्जनीनां ॥ २८ ॥ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

षड्विंशाध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १४ ऋचः १४६ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं.५२ सूर्याये. अत्रय.४ विश्वेभ्योदेवेभ्य.३० [भे. प. मित्रावरुणाभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. उपासानक्ताभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य.२ मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. भूम्याइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ भूम्याइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ सवित्र. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. बृहस्पतय. ३ मरुद्भ्य.] रुद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.५६ [भे. प. विश्वेभ्यो. पर्जन्याये. २ मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ अश्विभ्या. नद्याइ. द्यावापृथिवीभ्या. वायव. सोमाये. इंद्राये. अग्नय. घर्माये. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ सरस्वत्या. बृहस्पतय. अग्नय. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. अश्विभ्या. इंद्राये. २ अग्नय. सूर्याये. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सूर्याये. अग्नय. सूर्याये. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य.२ सुतंभराये. अग्नय. २ इंद्रसूर्याभ्यामि. विश्वेभ्योदेवेभ्य. २ इंद्राग्निभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६ अद्भ्यइ. विश्वे. ६] देवानांपत्नीभ्य.२ ॥ इतिचतुर्थेद्वितीयः ॥

प्रयुंजतीसप्तप्रतिरथःकदुपंचप्रतिभानुर्जागतंदेवंवःप्रतिभोत्यातृणपाणिर्विश्वःस्वस्त्यात्रेयःपंक्त्यंतमग्नेपंचोना चतुर्थ्यंद्रवायवीवायव्यैकैंद्रवायव्यौचतस्रोगायत्र्यःषळुष्णिहस्तिस्रोजगत्यस्त्रिष्टुभोवांत्येअनुष्टुभौप्रश्यावाश्व

त्र्यूनाश्यावाश्वोमारुतंहतंतपंक्तिःषष्ठ्यंत्येचकोवेदषोळशंककुब्बृहत्यनुष्टुप्पुरउष्णिककुप्सतोबृहत्यौगायत्रीसतो
बृहतीककुभौगायत्रीसतोबृहत्यौककुप्सतोबृहतीप्रशर्धायपंचोनाजागततमुपांत्यात्रिष्टुप्प्रयज्यवोदशांत्यात्रिष्टुब
ग्नेनवबार्हतंतृतीयासप्तम्यौसतोबृहत्यावारुद्रासोष्टौद्वित्रिष्टुबंतंतमुप्रवस्त्रिष्टुबंतमीळेद्विजगत्यंतमाग्नेयंचवाके
ष्ठैकोनागायत्रंश्यावाश्वोत्रवैददर्भीतरंतपुरुमीळ्हौदार्भ्यरथवीतिंमरुतश्चदानतुष्टःप्रशशंसबुद्ध्वाचतरंतमहिषीं
शशीयसींपंचभ्यनुष्टुप्नवमीसतोबृहत्यृतेननवश्रुतविन्मैत्रावरुणंवैतत् ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःॐम् ॥ ॥ (५।४।३) प्रयुंजतीदिवऽएतिब्रुवाणामहीमातादुहितुर्बोधयंती । आविवासंतीयुवतिर्मं
नीषापितृभ्यऽआसदनेजोहुवाना ॥ अजिरासस्तदपऽईयमानाऽआतस्थिवांसोऽअमृतस्यनाभिं । अनंतासऽउरवो
विश्वतःसींपरिद्यावापृथिवीयंतिपंथाः ॥ उक्षासमुद्रोऽअरुषःसुपर्णःपूर्वस्ययोनिंपितुराविवेश । मध्येदिवोनिहितःपृ
श्निरश्माविचक्रमेरजसस्पात्यंतौ ॥ चत्वारऽईबिभ्रतिक्षेमयंतोदशगर्भंचरसेधापयंते । त्रिधातवःपरमाऽअस्यगावो
दिवश्चरंतिपरिसद्योऽअंतान् ॥ इदंवपुर्निवचनंजनासश्चरंतियन्नद्यस्तस्थुरापः । द्वेयदींबिभृतोमातुरन्येऽइहेहजाते

(५।४।३) प्रयुंजतीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिरथोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । (भेदपक्षे—उषाः १ सूर्यरश्मयः १ सूर्यः ३ विश्वेदेवाः १ मित्रावरुणाग्नयः १ एवं ७) ।

॥ १६ ॥

यम्याउसबंधू ॥ वितन्वतेधियोऽअस्माऽअपांसिवस्त्रापुत्रायमातरोवयंति । उपप्रक्षेवृषणोमोदमानादिवस्पथावध्वो
यंत्यच्छ ॥ तदस्तुमित्रावरुणातदग्नेशंयोरस्मभ्यमिदमस्तुशस्तं । अशीमहिगाधमुतप्रतिष्ठांनमोदिवेबृहतेसादनाय
॥ १ ॥ (५।४।४) कदुप्रियायधाम्नेमनामहेस्वक्षत्रायस्वयशसेमहेवयं । आमेन्यस्यरजसोयदभ्रऽआँऽअपोवृणा
नावितनोतिमायिनी ॥ ताऽअत्नतवयुनंवीरवक्षणंसमान्यावृतयाविश्वमारजः । अपोऽअपाचीरपराऽअपेजतेप्रपूर्वा
भिस्तिरतेदेवयुर्जनः ॥ आग्रावभिरहन्येभिरक्तुभिर्वरिष्ठंवज्रमाजिघर्तिमायिनि । शतंवायस्यप्रचरन्त्स्वेदमेसंवर्तयं
तोविचवर्तयन्नहा ॥ तामस्यरीतिंपरशोरिवप्रत्यनीकमख्यंभुजेऽअस्यवर्पसः । सचायदिंपितुमंतमिवक्षयंरत्नंदधाति
भरहूतयेविशे ॥ सजिह्वयाचतुरनीकऽऋंजतेचारुवसानोवरुणोयतन्नरिं । नतस्यविद्मपुरुषत्वतावयंयतोभगःसवि
तादातिवार्यं ॥ २ ॥ (५।४।५) देवंवोऽअद्यसवितारमेषेभगंचरत्नंविभजंतमायोः । आवांनरापुरुभुजाववृत्यांदि
वेदिवेचिदश्विनासखीयन् ॥ प्रतिप्रयाणमसुरस्यविद्वान्त्सूक्तैर्देवंसवितारंदुवस्य । उपब्रुवीतनमसाविजानञ्ज्येष्ठंच
रत्नंविभजंतमायोः ॥ अदत्रयादयतेवार्याणिपूषाभगोऽअदितिर्वस्तऽउस्रः । इंद्रोविष्णुर्वरुणोमित्रोऽअग्निरहानिभ

(५।४।४) कदुप्रियायेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिभानुर्विश्वेदेवाजगती (भेदपक्षे—विद्युतोग्निः १ उषाः १ इंद्रसूर्यौ १ अग्निः २ एवं ५)।
(५।४।५) देवंवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःप्रतिप्रभुर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्अंत्यातृणपाणिः (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः १ सूर्यः १ विश्वेदेवाः ३ एवं ५)।

द्राजनयंतदस्माः+ ॥ तन्नोऽअनर्वासवितावरूथंतत्सिंधवऽइषयंतोऽअनुग्मन् । उपयद्वोचेऽअध्वरस्यहोतारायःस्या मपतयोवाजरत्नाः ॥ प्रयेवसुभ्यऽईवदानमोदुर्येमित्रेवरुणेसूक्तवाचः । अवैत्वभ्वंकृणुतावरीयोदिवस्पृथिव्योरवसा मदेम ॥ ३ ॥ परिशिष्टं ॥ सूक्तांतेतृणान्यन्नावरण्येवोदकेपिंवा ॥ यत्स्तृणैरध्ययनंतदधीतंस्तृणान्भिवतेभव ॥ वा पीकूपतडागानांसमुद्रंगच्छस्वाहा ॥ ॥ (५।४।६) विश्वोदेवस्यनेतुर्मर्तोवुरीतसख्यं । विश्वोरायऽइषुध्यतिद्यु म्नंवृणीतपुष्यसे ॥ तेतेदेवनेतर्येचेमाँऽअनुशसे । तेरायातेह्या३पृचेसचेमहिसचथ्यैः* ॥ अतोनऽआनॄनतिथीनतःप त्नीर्दशस्यत । आरेविश्वंपथेष्ठांद्विषोयुयोतुयूयुविः ॥ यत्रवह्निरभिहितोदुद्रवद्द्रोण्यःपशुः । नृमणावीरपस्त्योर्णाधीरे वसनिता ॥ एषतेदेवनेतारथस्पतिःशंरयिः । शंरायेशंस्वस्तयऽइषःस्तुतोमनामहेदेवस्तुतोमनामहे ॥ ४ ॥ (५।४।७) अग्नेसुतस्यपीतयेविश्वरूमेभिरागहि । देवेभिर्हव्यदातये ॥ ऋतधीतयऽआगतसत्यधर्माणोऽअध्वरं । अग्नेःपिबतजि

(५।४।६) विश्वोदेवस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवाअनुष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (भेदपक्षे—सविता २ विश्वेदेवाः १ सविता २ एवं ५) (५।४।७) अग्नेसुतस्येतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यस्वस्त्यात्रेयोविश्वेदेवाश्चतुर्थीषष्ठीसप्तमीनामिंद्रवायूपंचम्यावायुःआद्याश्चतस्रो गायत्र्यःपंचम्यादिषळुष्णिहःएकादश्यादितिस्रोजगत्यः (त्रिष्टुभोवा) अंत्येद्वेअनुष्टुभौ। (भेदपक्षे—अग्निः २ विश्वेदेवाः १ इंद्रवायू १ वायुः १ इंद्रवायू २ अग्निः ३ विश्वेदेवाः ५ एवं १५) ।

ह्वया ॥ विप्रेभिर्विप्रसंत्यप्रातर्यावभिरागहि । देवेभिःसोमपीतये ॥ अयंसोमश्चमूसुतोऽमत्रेपरिषिच्यते । प्रियऽइं द्रायवायवे ॥ वायवायाहिवीतयेजुषाणोहव्यदातये । पिबासुतस्यांधसोऽअभिप्रयः ॥ ५ ॥ इंद्रश्चवायवेषांसुतानां पीतिमर्हथः । तान्जुषेथामरेपसावभिप्रयः ॥ सुताऽइंद्रायवायवेसोमासोदध्याशिरः । निम्नंनयंतिसिंधवोभिप्रयः ॥ सजूर्विश्वेभिर्देवेभिरश्विभ्यामुषसासजूः । आयाह्यग्नेऽअत्रिवत्सुतेरण ॥ सजूर्मित्रावरुणाभ्यांसजूःसोमेनविष्णुना । आयाह्यग्नेऽअत्रिवत्सुतेरण ॥ सजूरादित्यैर्वसुभिःसजूरिंद्रेणवायुना । आयाह्यग्नेऽअत्रिवत्सुतेरण ॥ ६ ॥ स्वस्ति नोमिमीतामश्विनाभगःस्वस्तिदेव्यदितिरनर्वणः । स्वस्तिपूषाऽअसुरोदधातुनःस्वस्तिद्यावापृथिवीसुचेतुना ॥ स्वस्त येवायुमुपब्रवामहैसोमंस्वस्तिभुवनस्ययस्पतिः । बृहस्पतिंसर्वगणंस्वस्तयेस्वस्तयऽआदित्यासोभवंतुनः ॥ विश्वेदेवा नोऽअद्यास्वस्तयेवैश्वानरोवसुरग्निःस्वस्तये । देवाऽअवंत्वृभवःस्वस्तयेस्वस्तिनोरुद्रःपात्वंहसः ॥ स्वस्तिमित्रावरुणा स्वस्तिपथ्येरेवति । स्वस्तिनऽइंद्रश्चाग्निश्चस्वस्तिनोऽअदितेकृधि ॥ स्वस्तिपंथामनुचरेमसूर्याचंद्रमसाविव । पुनर्ददता घ्नताजानतासंगमेमहि ॥ ७ ॥ (परिशिष्टं ॥ ॥ स्वस्त्ययनंताक्ष्यमरिष्टनेमिंमहद्भूतंवायसंदेवतानां । असुरघ्नमिं द्रसखंसमत्सुबृहद्यशोनावमिवारुहेम ॥ अंहोमुचमांगिरसंगयंचस्वस्त्यात्रेयंमनसाचताक्ष्यं । प्रयतपाणिःशरणंप्रपद्ये

स्वस्तिसंबाधेष्वभयंनोऽअस्तु ॥) (५।४।८) प्रश्यावाश्वधृष्णुयार्चामरुद्भिर्ऋक्वभिः । येऽअद्रोघमनुष्वधंश्रवोम
दंतियज्ञियाः ॥ तेहिस्थिरस्यशवसःसखायःसंतिधृष्णुया । तेयामन्नाधृषद्विनस्त्मनापांतिशश्वतः ॥ तेस्पंद्रासोनोक्ष
णोतिष्कंदंतिशर्वरीः । मरुतामधामहोदिविक्षमाचमन्महे ॥ मरुत्सुवोदधीमहिस्तोमंयज्ञंचधृष्णुया । विश्वेयेमानुषा
॥ १८ ॥ युगापांतिमर्त्यंरिषः⁺ ॥ अर्हंतोयेसुदानवोनरोऽअसामिशवसः । प्रयज्ञंयज्ञियेभ्योदिवोऽअर्चामरुद्भ्यः ॥ ८ ॥ आरु
क्मैरायुधानरऽऋष्वाऽऋष्टीरसृक्षत । अन्वेनाँऽअहविद्युतोमरुतोजज्झतीरिवभानुरर्तत्मनादिवः⁺ ॥ येवावृधंत
पार्थिवायऽउरावंतरिक्षऽआ । वृजनेवानदीनांसधस्थेवामहोदिवः⁺ ॥ शर्धोमारुतमुच्छंससत्यशवसमृभ्वसं । उतस्म
तेशुभेनरःप्रस्पंद्रायुजतत्मना ॥ उतस्मतेपरुष्ण्यामूर्णावसतशुंध्यवः । उतपव्यारथानामाद्रिंभिंदंत्योजसा ॥ आपथ
योविपथयोंतस्पथाऽअनुपथाः । एतेभिर्मह्यंनामभिर्यज्ञंविष्टारऽओहते ॥ ९ ॥ अधानरोन्योहतेधानियुतऽओहते ।
अधापारावताऽइतिचित्रारूपाणिदश्यां ॥ छंदःस्तुभःकुभन्यवऽउत्समाकीरिणोनृतुः । तेमेकेचिन्नतायवऽऊमाऽआ
सन्दृशित्विषे⁺ ॥ यऽऋष्वाऽऋष्टिविद्युतःकवयःसंतिवेधसः । तमृषेमारुतंगणंनमस्यारमयागिरा⁺ ॥ अच्छऽऋषे ॥ १८ ॥
मारुतंगणंदानामित्रंनयोषणा । दिवोवाधृष्णवऽओजसास्तुताधीभिरिषण्यत ॥ नूमन्वानऽएषांदेवाँऽअच्छानवक्ष

(५।४।८) प्रश्यावाश्वेतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोनुष्टुप्षष्ठीषोडशीसप्तदश्यःपंक्तयः ।

णा । दानासचेतसूरिभिर्यामश्रुतेभिरंजिभिः ॥ प्रयेमेबंध्वेषेगांवोचंतसूरयःपृश्निंवोचंतमातरं । अधापितरमिष्मिणं
रुद्रंवोचंतशिक्वसः ॥ सप्तमेसप्तशाकिनऽएकमेकाशतादंदुः । यमुनायामधिश्रुतमुद्राधोगव्यंमृजेनिराधोऽअश्व्यंमृ
जे ॥ १० ॥ (५।४।९) कोवेदजानमेषांकोवापुरासुम्नेष्वासमरुतां । यद्युयुज्रेकिलास्यः* ॥ ऐतान्रथेषुतस्थुषःकः
शुश्रावकथाययुः । कस्मैसस्रुःसुदासेऽअन्वापयऽइळाभिर्वृष्टयःसह⁺ ॥ तेमऽआहुर्यऽआययुरुपद्युभिर्विभिर्मदे । न
रोमर्याऽअरेपसऽइमान्पश्यन्नितिष्टुहि ॥ येऽअंजिषुयेवाशीषुस्वभानवःस्रक्षुरुक्मेषुखादिषु । श्रायारथेषुधन्वसु ॥
युष्माकंस्मारथाँऽअनुमुदेदधेमरुतोजीरदानवः । वृष्टीद्यावोयतीरिव ॥ ११ ॥ आयंनरःसुदानवोददाशुषेदिवःको
शमचुच्यवुः । विपर्जन्यंसृजंतिरोदसीऽअनुधन्वनायंतिवृष्टयः ॥ ततृदानाःसिंधवःक्षोदसारजःप्रसस्रुर्धेनवोयथा ।
स्यंनाऽअश्वाऽइवाध्वनोविमोचनेवियद्वर्तंतऽएन्यः* ॥ आयातमरुतोदिवऽआंतरिक्षादमादुत । मावस्थातपरावतः ॥
मावोरसानितभाकुभाक्रुमुर्मावःसिंधुर्निरीरमत् । मावःपरिष्ठात्सरयुःपुरीषिण्यस्मेऽइत्सुम्नमस्तुवः ॥ तंवःशर्धंरथा
नांत्वेषंगणंमारुतंनव्यसीनां । अनुप्रयंतिवृष्टयः ॥ १२ ॥ शर्धंशर्धवऽएषांव्रातंव्रातंगणंगणंसुशस्तिभिः । अनुक्रामे

(५।४।९) कोवेदेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतः क्रमेणककुप्बृहत्यनुष्टुप्पुरउष्णिक्ककुप्सतोबृहतीसतोबृहतीगायत्रीसतो
बृहतीककुप्ककुब्गायत्रीसतोबृहतीसतोबृहतीककुप्सतोबृहत्यः ।

मधीतिभिः ॥ कस्माऽअद्यसुजातायरातहव्यायप्रययुः । एनायामेनमरुतः ॥ येनतोकायतनयायधान्यं१बीजंवह
ध्वेऽअक्षितं । अस्मभ्यंतद्धत्तनयद्वऽईमहेराधोविश्वायुसौभगं ॥ अतीयामनिदस्तिरःस्वस्तिभिर्हित्वावद्यमरातीः ।
वृष्टीशंयोरापऽउस्रिभेषजंस्याममरुतःसह ॥ सुदेवःसमहासतिसुवीरोनरोमरुतःसमर्त्यः । यंत्रायध्वेस्यामते ॥
स्तुहिभोजान्स्तुवतोऽअस्ययामनिरणन्गावोनयवसे । यतःपूर्वाँइवसखीँरनुह्वयगिरागृणीहिकामिनः ॥ १३ ॥
(५।४।१०) प्रशर्धायमारुतायस्वभानवऽइमांवाचमनजापर्वतच्युते । घर्मस्तुभेदिवऽआपृष्ठयज्वनेद्युम्नश्रवसेमहिनृ
म्णमर्चत ॥ प्रवोमरुतस्तविषाऽउदन्यवोवयोवृधोऽअश्वयुजःपरिज्रयः । संविद्युतादधतिवाशतित्रितःस्वरंत्यापोव
नापरिज्रयः ॥ विद्युन्महसोनरोऽअश्मदिद्यवोवातत्विषोमरुतःपर्वतच्युतः । अब्दयाचिन्मुहुराह्रादुनीवृतस्तनयद
मारभसाऽउदोजसः ॥ व्यं१क्तून्रुद्राव्यहानिशिक्वसोव्यं१तरिक्षंविरजांसिधूतयः । वियदज्राँऽअजथनावऽईयथावि
दुर्गाणिमरुतोनाहरिष्यथ ॥ तद्वीर्यंवोमरुतोमहित्वनंदीर्घंततानसूर्योनयोजनं । एतानयामेऽअगृभीतशोचिषोनश्व
दांयन्न्ययातनागिरिं ॥ १४ ॥ अभ्राजिशर्धोमरुतोयदर्णसंमोषथावृक्षंकपनेववेधसः । अधस्मानोऽअरमतिंसजोष
सश्चक्षुरिवयंतमनुनेषथासुगं ॥ नसजीयतेमरुतोनहन्यतेनस्रेधतिनव्यथतेनरिष्यति । नास्यरायऽउपदस्यंतिनोतय

(५।४।१०) प्रशर्धायेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोजगतीचतुर्दशीत्रिष्टुप् ।

ऽऋषिंवायंराजानंवासुषूदथ ॥ नियुत्वंतोग्रामजितोयथानरोऽर्यमणोनमरुतःकवंधिनः । पिन्वंत्युत्संयदिनासोऽअ
स्वरन्व्युंदंतिपृथिवींमध्वोऽअंधसा ॥ प्रवत्वतीयंपृथिवीमरुद्भ्यःप्रवत्वतीद्यौर्भवतिप्रयद्भ्यः । प्रवत्वतीःपथ्याऽअंतरि
क्ष्याःप्रवत्वंतःपर्वताजीरदानवः ॥ यन्मरुतःसभरसःस्वर्णरःसूर्यऽउदितेमदथादिवोनरः । नवोश्वाःश्रथयंताहसिस्र
तःसद्योऽअस्याध्वनःपारमश्नुथ ॥ १५ ॥ अंसेषुवऽऋष्टयःपत्सुखादयोवक्षःसुरुक्मामरुतोरथेशुभः । अग्निभ्राजसो
विद्युतोगभस्त्योःशिप्राःशीर्षसुवितताहिरण्ययीः ॥ तंनाकमर्योऽअगृभीतशोचिषंरुशत्पिप्पलंमरुतोविधूनुथ । समं
च्यंतवृजनातित्विषंतयत्स्वरंतिघोषंविततमृतायवः ॥ युष्मादत्तस्यमरुतोविचेतसोरायःस्यामरथ्यो३वयस्वतः । नयो
युच्छतितिष्यो३यथादिवो३स्मेरारंतमरुतःसहस्रिणं ॥ यूयंरयिंमरुतःस्पार्हवीरंयूयमृषिमवथसामविप्रं । यूयमर्वंतंभ
रतायवाजंयूयंधत्थराजानंश्रुष्टिमंतं ॥ तद्वोयामिद्रविणंसद्यऽऊतयोयेनास्व१र्णततनामनॄँरभि । इदंसुमेमरुतोहर्यता
वचोयस्यतरेमतरसाशतंहिमाः ॥ १६ ॥ (५।४।११) प्रयज्यवोमरुतोभ्राजदृष्टयोबृहद्वयोदधिरेरुक्मवक्षसः । ई
यंतेऽअश्वैःसुयमेभिराशुभिःशुभंयातामनुरथाऽअवृत्सत ॥ स्वयंदधिध्वेतविषींयथाविदबृहन्महांतऽउर्वियाविराज
थ । उतांतरिक्षंममिरेव्योजसाशुभं० ॥ साकंजाताःसुभ्वःसाकमुक्षिताःश्रियेचिदाप्रतरंवावृधुर्नरः । विरोकिणःसूर्य

(५।४।११) प्रयज्यवइतिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

॥२०॥ स्येवरश्मयःशुभं० ॥ आभूषेण्यंवोमरुतोमहित्वनंदिदृक्षेण्यंसूर्यस्येवचक्षणं । उतोऽअस्माँऽअमृतत्वेदधातनशुभं० ॥
उदीरयथामरुतःसमुद्रतोयूयंवृष्टिंवर्षयथापुरीषिणः । नवोदस्राऽउपदस्यंतिधेनवःशुभं० ॥ १७ ॥ यदश्वान्धूर्षुपृष
तीरयुग्ध्वंहिरण्ययान्प्रत्यत्काँऽअमुग्ध्वं । विश्वाऽइत्स्पृधोमरुतोव्यस्यथशुभं० ॥ नपर्वतानन्द्योवरंतवोयत्राचिध्वंम
रुतोगच्छथेदुतत् । उतद्यावापृथिवीयाथनापरिशुभं० ॥ यत्पूर्व्यंमरुतोयच्चनूतनंयदुद्यतेवसवोयच्चशस्यते । विश्व
स्यतस्यभवथानवेदसःशुभं० ॥ मृळतनोमरुतोमावधिष्टनास्मभ्यंशर्मबहुलंवियंतन । अधिस्तोत्रस्यसख्यस्यगातनशु
भं० ॥ यूयमस्मान्नयतवस्योऽअच्छानिरंहतिभ्योमरुतोगृणानाः । जुषध्वंनोहव्यदातिंयजत्रावयंस्यामपतयोरयीणां+
॥ १८ ॥ (५।४।१२) अग्नेशर्धंतमागणंपिष्टंरुक्मेभिरंजिभिः । विशोऽअद्यमरुतामवह्वयेदिवश्चिद्रोचनादधि ॥
यथाचिन्मन्यसेहृदातदिन्मेजग्मुराशसः । येतेनेदिष्ठंहवनान्यागमन्तान्वर्धभीमसंदृशः ॥ मीह्लुष्मतीवपृथिवीपराह
तामदंत्येत्यस्मदा । ऋक्षोनवोमरुतःशिमीवाँऽअमोदुध्रोगौरिवभीमयुः+ ॥ नियेरिणंत्योजसावृथागावोनदुर्धुरः ।
अश्मानंचित्स्वर्यं१पर्वतंगिरिंप्रच्यावयंतियामभिः ॥ उत्तिष्ठनूनमेषांस्तोमैःसमुक्षितानां । मरुतांपुरुतममपूर्व्यंगवांस ॥२०॥
र्गमिवह्वये ॥ १९ ॥ युङ्ध्वंह्यरुषीरथेयुङ्ध्वंरथेषुरोहितः । युङ्ध्वंहरीऽअजिराधुरिवोढवेवहिष्ठाधुरिवोढवे ॥ उत

(५।४।१२) अग्नेशर्धंतमितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोबृहतीतृतीयासप्तम्यौसतोबृहत्यौ ।

स्यवाज्यरुषस्तुविष्वणिरिहस्मधायिदर्शतः । मावोयामेषुमरुतश्चिरंकरत्प्रतंरथेषुचोदत ॥ रथंनुमारुतंवयंश्रवस्युमा
हुवामहे । आयस्मिन्तस्थौसुरणानिबिभ्रतीसचामरुत्सुरोदसी+ ॥ तंवःशर्धंरथेशुभंत्वेषंपनस्युमाहुवे । यस्मिन्त्सुजा
तासुभगामहीयतेसचामरुत्सुमीह्लुषी+ ॥ २० ॥ (५।५।१) आरुद्रासऽइंद्रवंतःसजोषसोहिरण्यरथाःसुवितायगं
तन । इयंवोऽअस्मत्प्रतिहर्यतेमतिस्तृष्णजेनदिवऽउत्साऽउदन्यवे ॥ वाशीमंतऽऋष्टिमंतोमनीषिणःसुधन्वानऽइषुमं
तोनिषंगिणः । स्वश्वास्थसुरथाःपृश्निमातरःस्वायुधामरुतोयाथनाशुभं ॥ धूनुथद्यांपर्वतान्दाशुषेवसुनिवोवनाजिहते
यामनोभिया । कोपयथपृथिवींपृश्निमातरःशुभेयदुग्राःपृषतीरयुग्ध्वं ॥ वातत्विषोमरुतोवर्षनिर्णिजोयमाऽइवसुसं
दृशःसुपेशसः । पिशंगाश्वाऽअरुणाश्वाऽअरेपसःप्रत्वक्षसोमहिनाद्यौरिवोरवः ॥ पुरुद्रप्साऽअंजिमंतःसुदानवस्त्वेष
संदृशोऽअनवभ्रराधसः । सुजातासोजनुषारुक्मवक्षसोदिवोऽअर्काऽअमृतंनामभेजिरे ॥ २१ ॥ ऋष्टयोवोमरुतोऽ
अंसयोरधिसहऽओजोबाह्वोर्वोबलंहितं । नृम्णाशीर्षस्वायुधारथेषुवोविश्वावःश्रीरधितनूषुपिपिशे ॥ गोमदश्वावद्रथ
वत्सुवीरंचंद्रवद्राधोमरुतोददानः । प्रशस्तिंनःकृणुतरुद्रियासोभक्षीयवोवसोदैव्यस्य ॥ हयेनरोमरुतोमृळतानस्तुवी

(५।५।१) आरुद्रासइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

मघासोऽअमृताऽऋतज्ञाः । सत्यंश्रुतःकवयोयुवानोबृहद्गिरयोबृहदुक्षमाणाः ॥ २२ ॥ (५।५।२) तमुनूनंतविषी
मंतमेषांस्तुषेगणंमारुतंनव्यसीनां । यऽआश्वश्वाऽअमवद्वहंतऽउतेशिरेऽअमृतस्यस्वराजः ॥ त्वेषंगणंतवसंखादिहं
स्तंधुनिव्रतंमायिनंदातिवारं । मयोभुवोयेऽअमितामहित्वावंदस्वविप्रतुविराधसोनॄन् ॥ आवोयंतूदवाहासोऽअद्य
वृष्टियेविश्वेमरुतोजुनंति । अयंयोऽअग्निर्मरुतःसमिद्धऽएतंजुषध्वंकवयोयुवानः ॥ यूयंराजानमिर्यंजनायविभ्वतष्टं
जनयथायजत्राः । युष्मदेतिमुष्टिहाबाहुजूतोयुष्मत्सदश्वोमरुतःसुवीरः ॥ अराऽइवेदचरमाऽअहेवप्रप्रजायंतेऽअक
वामहोभिः । पृश्नेःपुत्राऽउपमासोरभिष्ठाःस्वयामत्यामरुतःसंमिमिक्षुः ॥ यत्प्रायासिष्टपृषतीभिरश्वैर्वीळुपविभिर्मरु
तोरथेभिः । क्षोदंतऽआपोरिणतेवनान्यवोस्रियोवृषभःक्रंदतुद्यौः ॥ प्रथिष्टयामन्पृथिवीचिदेषांभर्तेवगर्भंस्वमिच्छ
वोधुः । वातान्ह्यश्वान्धुर्यायुयुज्रेवर्षंस्वेदंचक्रिरेरुद्रियासः ॥ हयेनरो० ॥२३॥ (५।५।३) प्रवःस्पळक्रन्त्सुवितायदाव
नेर्चोदिवेप्रपृथिव्याऽऋतंभरे । उक्षंतेऽअश्वान्तरुषंतऽआरजोनुस्वंभानुंश्रथयंतेऽअर्णवैः ॥ अमादेषांभियसाभूमिरेज
तिनौर्नपूर्णाक्षरतिव्यथिर्यती । दूरेदृशोयेचितयंतऽएमभिरंतर्महेविदथेयेतिरेनरः ॥ गवामिवश्रियसेशृंगमुत्तमंसूर्योन ॥२१॥
चक्षूरजसोविसर्जने । अत्याऽइवसुभ्वश्चारवस्थनमर्याऽइवश्रियसेचेतथानरः ॥ कोवोमहांतिमहतामुदश्नवत्कस्का

(५।५।२) तमुनूनमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतस्त्रिष्टुप् । (५।५।३)प्रवःस्पळित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतोजगत्यंत्या

व्यामरुतःकोहपौंस्या । यूयंहभूमिंकिरणंनरेजथप्रयद्भरध्वेसुवितायदावने ॥ अश्वाऽइवेदरुषासःसबंधवःशूराऽइवप्रयु
धःप्रोतयुयुधुः । मर्याऽइवसुवृधोवावृधुर्नरःसूर्यस्यचक्षुःप्रमिनंतिवृष्टिभिः ॥ तेऽअज्येष्ठाऽअकनिष्ठासऽउद्भिदोमध्य
मासोमहसाविवावृधुः । सुजातासोजनुषापृश्निमातरोदिवोमर्याऽआनोऽअच्छाजिगातन ॥ वयोनयेश्रेणीःपप्तुरोजसां
तान्दिवोबृहतःसानुनस्परि । अश्वासऽएषामुभयेयथाविदुःप्रपर्वतस्यनभनूँरचुच्यवुः ॥ मिमातुद्यौरदितिर्वीतयेनःसं
दानुचित्राऽउषसोयतंतां । आचुच्यवुर्दिव्यंकोशमेतऽऋषेरुद्रस्यमरुतोगृणानाः ॥२४॥ (५।५।४) ईळेऽअग्निंस्वव
संनमोभिरिहप्रसत्तोविचयत्कृतंनः । रथैरिवप्रभरेवाजयद्भिःप्रदक्षिणिन्मरुतांस्तोममृध्यां ॥ आयेतस्थुःपृषतीषुश्रुता
सुसुखेषुरुद्रामरुतोरथेषु । वनाचिदुग्राजिहतेनिवोभियापृथिवीचिद्रेजतेपर्वतश्चित् ॥ पर्वतश्चिन्महिवृद्धोबिभायदि
वश्चित्सानुरेजतस्वनेवः । यत्क्रीळथमरुतऽऋष्टिमंतऽआपऽइवसध्र्यंचोधवध्वे ॥ वराऽइवेद्रैवतासोहिरण्यैरभि
स्वधाभिस्तन्वःपिपिश्रे । श्रियेश्रेयांसस्तवसोरथेषुसत्रामहांसिचक्रिरेतनूषु ॥ अज्येष्ठासोऽअकनिष्ठासऽएतेसंभ्रा
तरोवावृधुःसौभगाय । युवापितास्वपारुद्रऽएषांसुदुघापृश्निःसुदिनामरुद्भ्यः ॥ यदुत्तमेमरुतोमध्यमेवायद्वावमेसुभ
गासोदिविष्ठ । अतोनोरुद्राऽउतवान्वस्याग्नेवित्ताद्धविषोयद्यजाम ॥ अग्निश्चयन्मरुतोविश्ववेदसोदिवोवहध्वऽउत्त

त्रिष्टुप् । (५।५।४) ईळेअग्निमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोमरुतस्त्रिष्टुबंत्येद्वेजगत्यौ । (आग्नेयंचवेत्यनुक्रमण्युक्तेरग्नामरुतोवा)।

॥ २२ ॥ रादधिष्णुभिः । तेमंदसानाधुनयोरिशादसोवामंधत्तयजमानायसुन्वते+ ॥ अग्नेमरुद्भिःशुभयद्भिर्ऋक्वभिःसोमंपिब
मंदसानोगणश्रिभिः । पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरायुभिर्वैश्वानरप्रदिवाकेतुनासजूः+ ॥ २५ ॥ (५।५।५) केष्ठानरः
श्रेष्ठतमायऽएकंऽएकऽआयय । परमस्याःपरावतः ॥ क१वोश्वाःक्वा३भीशवःकथंशेककथायय । पृष्ठेसदोनसोर्य
मः ॥ जघनेचोदंऽएषांविसक्थानिनरोयमुः । पुत्रकृथेनजनयः ॥ परावीरासऽएतनमर्यासोभद्रजानयः । अग्नित
पोयथासथ ॥ सनत्साश्व्यंपशुमुतगव्यंशतावयं । श्यावाश्वस्तुतायया दोर्वीरायोपबर्बृहत् ॥ २६ ॥ उतत्वास्त्रीशशी
यसीपुंसोभवतिवस्यसी । अदेवत्रादराधसः ॥ वियाजानातिजसुरिंवितृष्यंतंविकामिनं । देवत्राकृणुतेमनः ॥ उत
घानेमोऽअस्तुतःपुमाँऽइतिब्रुवेपणिः । सवैरदेयऽइत्समः+ ॥ उतमेरपद्युवतिर्ममंदुषीप्रतिश्यावायवर्तनिं । विरोहिं
तापुरुमीळ्हाययेमतुर्विप्रायदीर्घयशसे ॥ योमेधेनूनांशतंवैददश्विर्यथाददत् । तरंतऽइवमंहना ॥ २७ ॥ यऽईंवहंत
ऽआशुभिःपिबंतोमदिरंमधु । अत्रश्रवांसिदधिरे ॥ येषांश्रियाधिरोदसीविभ्राजंतेरथेष्वा । दिविरुक्मऽइवोपरि ॥ ॥ २२ ॥

(५।५।५) केष्ठानरइत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यश्यावाश्वः आद्यानांचतसृणांयईंवहंतइत्यादिषण्णांचमरुतःपंचम्यादिचतसृणांतरंत
महिषीशशीयसी वतमेरपदित्यस्याःपुरुमीळ्होयोमेधेनूनामित्यस्यास्तरंतःएतंमेस्तोममित्यादितिसृणांरथवीतिर्गायत्रीपंचम्यनुष्टुप्नवमीसतो
बृहती । (अत्रत्यौपुरुमीळ्हतरंतौवैददश्वी रथवीतिर्दार्भ्यः) ।

युवासमारुतोगणस्त्वेषरथोऽअनेद्यः । शुभंयावाप्रतिष्कुतः ॥ कोवेदनूनमेषांयत्रामदंतिधूतयः । ऋतजाताऽअरेप
सः ॥ यूयंमर्तंविपन्यवःप्रणेतारऽइत्थाधिया । श्रोतारोयामहूतिषु ॥ २८ ॥ तेनोवसूनिकाम्यापुरुश्चंद्रारिशादसः ।
आयज्ञियासोववृत्तन ॥ एतंमेस्तोममूर्म्येदार्भ्यायपरावह । गिरोदेविरथीरिव ॥ उतमेवोचतादितिसुतसोमेरथवी
तौ । नकामोऽअपवेतिमे ॥ एषक्षेतिरथवीतिर्मघवागोमतीरनु । पर्वतेष्वपश्रितः ॥ २९ ॥ (५।५।६) ऋतेनऽऋ
तमपिहितंध्रुवंवांसूर्यस्ययत्रविमुचंत्यश्वान् । दशशतासहतस्थुस्तदेकंदेवानांश्रेष्ठंवपुषामपश्यं ॥ तत्सुवांमित्रावरु
णामहित्वमीर्मातस्थुषीरहभिर्दुदुह्रे । विश्वाःपिन्वथःस्वसरस्यधेनाऽअनुवामेकःपविरावर्वर्त ॥ अधारयतंपृथि
वीमुतद्यांमित्रराजानावरुणामहोभिः । वर्धयतमोषधीःपिन्वतंगाऽअववृष्टिंसृजतंजीरदानू ॥ आवामश्वासःसुयु
जोवहंतुयतरश्मयऽउपयंत्वर्वाक् । घृतस्यनिर्णिगनुवर्ततेवामुपसिंधवःप्रदिविक्षरंति ॥ अनुश्रुताममतिंवर्धदुर्वीं
बर्हिरिवयजुषारक्षमाणा । नमस्वंताधृतदक्षाधिगर्तेमित्रासाथेवरुणेळास्वंतः+ ॥ ३० ॥ अक्रविहस्तासुकृतेपरस्पायं
त्रासाथेवरुणेळास्वंतः । राजानाक्षत्रमहृणीयमानासहस्रस्थूणंबिभृथःसहद्वौ+ ॥ हिरण्यनिर्णिगयोऽअस्यस्थूणावि
भ्राजतेदिव्य१श्वाजनीव । भद्रेक्षेत्रेनिमितातिल्विलेवासनेममध्वोऽअधिगर्त्यस्य ॥ हिरण्यरूपमुषसोव्युष्टावयःस्थू

(५।५।६) ऋतेनऋतमितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्रुतविन्मित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

णमुदितासूर्यस्य । आरोहथोवरुणमित्रगर्तमतश्चक्षाथेऽअदितिंदितिंच ॥ यद्वंहिष्ठंनातिविधेसुदानूऽअच्छिद्रंशर्मभु
वनस्यगोपा । तेननोमित्रावरुणावविष्टंसिषासंतोजिगीवांसःस्याम ॥ ३१ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

सप्तविंशाध्यायेवर्गाः ३१ सूक्तानि १६ ऋचः १६१ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. २५ [भे. प. उषसइ. सूर्यरश्मिभ्य. सूर्याये.३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. मित्रावरुणाभ्यामग्नय. विद्युतेग्नय. उषस. इंद्रसूर्याभ्या. अग्नय.२ विश्वेभ्यो. सूर्याये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ सवित्र.२ विश्वेभ्योदेवे. सवित्र.२ अग्नय.२ विश्वेभ्योदेवेभ्य.] इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्रवायुभ्या.२ विश्वेभ्योदेवेभ्य.८ मरुद्भ्य.९१ अग्नामरुद्भ्य.८ मरुद्भ्य.४ तरंतमहिष्याशसीयस्याइ.४ पुरुमीह्लाये. तरंताये. मरुद्भ्य.६ रथवीतय.३ मित्रावरुणाभ्या.९ ॥ इतिचतुर्थेतृतीयः ॥

ऋतस्यसप्तार्चनानाजागतंवरुणंपंक्त्यंतंतुयश्चिकेतषड्जातहव्यआचिकितानानुष्टुभंतुबळित्थापंचयजतःप्रवोगा
यत्रंत्रीरोचनाचतुष्कमुरुचक्रिःपुरुरुणागायत्रंत्वानस्तृचंबाहुवृक्तआमित्रऔष्णिहंयदद्यदशपौरआश्विनंतदा
नुष्टुभंतुकृष्टःप्रतिनवावस्युःपांक्तमाभातिपंचात्रिःप्रातर्यावाणाश्विनौनवसप्तवध्रिरुयुष्णिगादिंचतुर्थीत्रिष्टुप्पं
चानुष्टुभौत्याःपंचगर्भस्रविण्यउपनिर्षन्महेदशसत्यश्रवाउषस्यंतुपांक्तंद्युतद्यामानंषड्युंजतेपंचश्यावाश्वःसावि
त्रंतुजागतंतत्सवितुर्नवगायत्रमाद्यानुष्टुबच्छदशात्रिःपार्जन्यमुपाद्यास्तिस्रोजगत्यउपांत्यानुष्टुब्बळित्थातृचंपा
र्थिवमानुष्टुभंप्रसम्राजेष्टौवारुणमिंद्राग्नीषळैंद्राग्नमानुष्टुभंविराट्पूर्वांतंप्रवोनवैवयामरुन्मारुतमतिजागतंबार्ह
स्पत्योभरद्वाजःषष्ठंमंडलमपश्यत्त्वंह्यग्नेसप्तोना ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (५।५।७) ऋतस्यगोपावधितिष्ठथोरथंसत्यधर्माणापरमेव्योमनि । यमत्रमित्रावरुणावथोयुवं
तस्मैवृष्टिर्मधुमत्पिन्वतेदिवः ॥ सम्राजावस्यभुवनस्यराजथोमित्रावरुणाविदथेस्वर्दृशा । वृष्टिंवांराधोऽअमृतत्व
मीमहेद्यावापृथिवीविचरंतितन्यवः ॥ सम्राजाऽउग्रावृषभादिवस्पतीपृथिव्यामित्रावरुणाविचर्षणी । चित्रेभिरभ्रैरुप
तिष्ठथोरवंद्यांवर्षयथोऽअसुरस्यमायया ॥ मायावांमित्रावरुणादिविश्रितासूर्योज्योतिश्चरतिचित्रमायुधं । तमभ्रेण
वृष्ट्यागूहथोदिविपर्जन्यद्रप्सामधुमंतऽईरते ॥ रथंयुंजतेमरुतःशुभेसुखंशूरोनमित्रावरुणागविष्टिषु । रजांसिचित्रा
विचरंतितन्यवोदिवःसम्राजापयसानऽउक्षतं ॥ वाचंसुमित्रावरुणाविरावतींपर्जन्यश्चित्रांवदतित्विषीमतीं । अभ्रा
वसतमरुतःसुमाययाद्यांवर्षयतमरुणामरेपसं ॥ धर्मणामित्रावरुणाविपश्चितावृतारक्षेथेऽअसुरस्यमायया । ऋतेन
विश्वंभुवनंविराजथःसूर्यमाधत्थोदिविचित्र्यंरथं ॥ १ ॥ (५।५।८) वरुणंवोरिशादसमृचामित्रंहवामहे । परिव्र
जेवबाह्वोर्जगन्वांसास्वर्णरं ॥ ताबाहवासुचेतुनाप्रयंतमस्माऽअर्चते । शेवंहिजार्यंवांविश्वासुक्षासुजोगुवे ॥ यन्नूनम
श्यांगतिंमित्रस्ययायांपथा । अस्यप्रियस्यशर्मण्यहिंसानस्यसश्चिरे ॥ युवाभ्यांमित्रावरुणोपमंधेयामृचा । यद्धक्षये

(५।५।७) ऋतस्यगोपावितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोर्चनानामित्रावरुणौजगती । (५।५।८) वरुणंवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यार्चनाना मित्रावरुणावनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

॥ २४ ॥ मघोनांस्तोतॄणांचस्पूर्धसे ॥ आनोमित्रसुदीतिभिर्वरुणश्चसधस्थऽआ । स्वेक्षयेमघोनांसखीनांचवृधसे ॥ युवंनोयेषुव
रुणक्षत्रंबृहच्चविभृथः । उरुणोवाजसातयेकृतंरायेऽस्वस्तये ॥ उच्छंत्यांमेयजतादेवक्षत्रेरुशद्गवि । सुतंसोमंनहस्ति
भिरापड्भिर्धावतंनराविभ्रतावर्चनानसं ॥ २ ॥ (५।५।९) यश्चिकेतससुक्रतुर्देवत्रासब्रवीतुनः । वरुणोयस्यदर्शतोमित्रो
वावनंतेगिरः ॥ ताहिश्रेष्ठवर्चसाराजानादीर्घश्रुत्तमा । तासत्पतीऽऋतावृधऽऋतावानाजनेजने ॥ तावामियानोवसेपू
र्वाऽउपब्रुवेसचा । स्वश्वासःसुचेतुनावाजाँऽअभिप्रदावने ॥ मित्रोऽअंहोश्चिदादुरुक्षयायगातुंवनते । मित्रस्यहिप्रतूर्व
तःसुमतिरस्तिविधतः+ ॥ वयंमित्रस्यावसिस्यामसप्रथस्तमे । अनेहसस्त्वोतयःसत्रावरुणशेषसः ॥ युवंमित्रेमंजनंयत
थःसंचनयथः । मामघोनःपरिख्यतंमोऽअस्माकमृषीणांगोपीथेनऽउरुष्यतं ॥ ३ ॥ (५।५।१०) आचिकितानसु
क्रतूदेवौमर्तरिशादसा । वरुणायऽऋतपेशसेदधीतप्रयसेमहे+ ॥ ताहिक्षत्रमविह्रुतंसम्यगसुर्य१माशाते । अधव्रतेव
मानुषंस्व१र्णधायिदर्शतं+ ॥ तावामेषेरथानामुर्वींगव्यूतिमेषां । रातहव्यस्यसुष्टुतिंदधृक्स्तोमैर्मनामहे ॥ अधाहि
काव्यायुवंदक्षस्यपूर्भिरद्भुता । निकेतुनाजनानांचिकेथेपूतदक्षसा ॥ तदृतंपृथिविबृहच्छ्रवऽएषऽऋषीणां । श्रयसा ॥ २४ ॥

(५।५।९) यश्चिकेतेतिषडृचस्यसूक्तस्यात्रेयोरातहव्योमित्रावरुणावनुष्टुबंत्यापंक्तिः । (५।५।१०) आचिकितानेतिषडृचस्य
सूक्तस्यात्रेयोरातहव्योमित्रावरुणावनुष्टुप् ।

नावरंपृथ्वतिक्षरंतियामभिः ॥ आयद्वामीयचक्षसामित्रवयंचसूरयः । व्यचिष्ठेबहुपाय्येयतेमहिस्वराज्ये ॥ ४ ॥
(५।५।११) बळित्थादेवनिष्कृतमादित्यायजतंबृहत् । वरुणमित्रार्यमन्वर्षिष्ठंक्षत्रमाशाथे ॥ आयद्योनिंहिरण्ययं
वरुणमित्रसदथः । धर्तारांचर्षणीनांयंतंसुम्नंरिशादसा ॥ विश्वेहिविश्ववेदसोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । व्रतापदेवसश्चि
रेपांतिमर्त्यंरिषः+ ॥ तेहिसत्याऽऋतस्पृशऽऋतावानोजनेजने । सुनीथासःसुदानवोंहोश्चिदुरुचक्रयः ॥ कोनुवांमि
त्रास्तुतोवरुणोवातनूनां । तत्सुवामेषतेमतिरत्रिभ्यऽएषतेमतिः+ ॥ ५ ॥ (५।५।१२) प्रवोमित्रायगायतवरुणा
यविपागिरा । महिक्षत्रावृतंबृहत्+ ॥ सम्राजायाघृतयोनीमित्रश्चोभावरुणश्च । देवादेवेषुप्रशस्ता+ ॥ तानःशक्तंपा
र्थिवस्यमहोरायोदिव्यस्य । महिवांक्षत्रंदेवेषु ॥ ऋतमृतेनसपंतेषिरंदक्षमाशाते । अद्रुहादेवौवर्धेते ॥ वृष्टिद्यावारीत्या
पेषस्पतीदानुमत्याः । बृहंतंगर्तमाशाते ॥ ६ ॥ (५।५।१३) त्रीरोचनावरुणत्रीँऽरुतद्यून्त्रीणिमित्रधारयथोरजांसि । वा
वृधानावमतिंक्षत्रियस्यानुव्रतंरक्षमाणावजुर्यं+ ॥ इरावतीर्वरुणधेनवोवांमधुमद्वांसिंधवोमित्रदुह्रे । त्रयस्तस्थुर्वृष
भासस्तिसृणांधिषणानांरेतोधाविद्युमंतः ॥ प्रातर्देवीमदितिंजोहवीमिमध्यंदिनऽउदितासूर्यस्य । रायेमित्रावरुणा

(५।५।११) बळित्थादेवेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोयजतोमित्रावरुणावनुष्टुप् । (५।५।१२) प्रवोमित्रायेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयो
यजतोमित्रावरुणौगायत्री । (५।५।१३) त्रीरोचनेतिचतुरृचस्यसूक्तस्यात्रेयउरुचक्रिर्मित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

सर्वतातेळेतोकायतनयायशंयोः ॥ याधर्तारारजसोरोचनस्योतादित्यादिव्यापार्थिवस्य । नवांदेवाऽअमृताऽआमि
नंतिव्रतानिमित्रावरुणाध्रुवाणि ॥ ७ ॥ (५।५।१४) पुरूरुणाचिद्ध्यस्त्यवोनूनंवांवरुण । मित्रवंसिवांसुमतिं ॥
तावांसम्यगद्रुह्वाणेषमश्यामधायसे । वयंतेरुद्रास्याम ॥ पातंनोरुद्रापायुभिरुतत्रायेथांसुत्रात्रा । तुर्यामदस्यून्तनू
भिः ॥ माकस्याद्भुतक्रतूयक्षंभुजेमातनूभिः । माशेषसामातनसा ॥ ८ ॥ (५।५।१५) आनोगंतंरिशादसावरुण
मित्रबर्हणा । उपेमंचारुमध्वरं ॥ विश्वस्यहिप्रचेतसावरुणमित्रराजथः । ईशानापिप्यतंधियः ॥ उपनःसुतमागतं
वरुणमित्रदाशुषः । अस्यसोमस्यपीतये ॥ ९ ॥ (५।५।१६) आमित्रेवरुणेवयंगीर्भिर्जुहुमोऽअत्रिवत् । निबर्हिषि
सदतंसोमपीतये ॥ व्रतेनस्थोध्रुवक्षेमाधर्मणायातयज्जना । निबर्हिषि० ॥ मित्रश्चनोवरुणश्चजुषेतांयज्ञमिष्टये । निब
र्हिषिसदतांसोम० ॥१०॥ (५।६।१) यदद्यस्थःपरावतियदर्वावत्यश्विना । यद्वापुरूपुरुभुजायदंतरिक्षऽआगतं ॥
इहत्यापुरुभूतमापुरूदंसांसिबिभ्रता । वरस्यायाम्यध्रिगूहुवेतुविष्टमाभुजे ॥ ईर्मान्यद्वपुषेवपुश्चक्रंरथस्ययेमथुः । पर्य

(५।५।१४) पुरूरुणेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यात्रेयउरुचक्रिर्मित्रावरुणौगायत्री । (५।५।१५) आनोगंतमितितृचस्यसूक्तस्यात्रेयोबा हुवृक्तोमित्रावरुणौगायत्री । (५।५।१६) आमित्रइतितृचस्यसूक्तस्यात्रेयोबाहुवृक्तोमित्रावरुणावुष्णिक् । (५।६।१) यदद्यस्थइतिदशर्च स्यसूक्तस्यात्रेयःपौरोश्विनावनुष्टुप् ।

न्यानाहुषायुगामह्वारजांसिदीयथः ॥ तदूषुवामेनाकृतंविश्वायद्वामनुष्टवे । नानाजातावरेपसासमस्मेबंधुमेयथुः ॥
आयद्वांसूर्यारथंतिष्ठद्रघुष्यदंसदा । परिवामरुषावयोघृणावरंतऽआतपः ॥ ११ ॥ युवोरत्रिश्चिकेततिनरासुम्नेनचे
तसा । घर्मंयद्वामरेपसंनासत्यास्नाभुरण्यति ॥ उग्रोवांककुहोययिःशृण्वेयामेषुसंतनिः । यद्वांदंसोभिरश्विनात्रिर्न
रावववर्तति ॥ मध्वऽऊषुमधूयुवारुद्रासिषक्तिपिप्युषी । यत्समुद्रातिपर्षथःपक्वाःपृक्षोभरंतवां ॥ सत्यमिद्वाऽउऽअश्वि
नायुवामाहुर्मयोभुवा । तायामन्यामहूतमायामन्नामृळयत्तमा ॥ इमाब्रह्माणिवर्धनाश्विभ्यांसंतुशंतमा । यातक्षा
मरथाँऽइवावोचामबृहन्नमः ॥ १२ ॥ (५।६।२) कूष्ठोदेवावश्विनाद्यादिवोमनावसू । तच्छ्रवथोवृषण्वसूऽअत्रि
र्वामाविवासति ॥ कुहत्याकुहनुश्रुतादिविदेवानासत्या । कस्मिन्नायतथोजनेकोवांनदीनांसचा ॥ कंयाथःकंहग
च्छथःकमच्छायुंजाथेरथं । कस्यब्रह्माणिरण्यथोवयंवामुश्मसीष्टये ॥ पौरंचिद्ध्युदप्रुतंपौरपौरायजिन्वथः । यदींगृ
भीततातयेसिंहमिवद्रुहस्पदे ॥ प्रच्यवानाज्जुजुरुषोवव्रिमत्कंनमुंचथः । युवायदीकृथःपुनराकाममृण्वेवध्वः ॥ १३ ॥
अस्तिहिवामिहस्तोतास्मसिवांसंदृशिश्रिये । नूश्रुतंमऽआगतमवोभिर्वाजिनीवसू ॥ कोवामद्यपुरूणामावव्नेमर्त्यानां ।
कोविप्रोविप्रवाहसाकोयज्ञैर्वाजिनीवसू ॥ आवांरथोरथानांयेष्ठोयात्वश्विना । पुरूचिदस्मयुस्तिरऽआंगूषोमर्त्येष्वा ॥

(५।६।२) कूष्ठोदेवावितिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःपौरोश्विनावनुष्टुप् ।

शमूषुवांमधूयुवास्माकमस्तुचर्कृतिः । अर्वाचीनाविचेतसाविभिःश्येनेवदीयतं ॥ अश्विनायद्धकर्हिचिच्छुश्रूयातमि
मंहवं । वस्वीरूषुवांभुजःपृंचंतिसुवांपृचः ॥ १४ ॥ (५।६।३) प्रतिप्रियतमंरथंवृषणंवसुवाहनं । स्तोतावामश्वि
नावृषिःस्तोमेनप्रतिभूषतिमाध्वीममश्रुतंहवं ॥ अत्यायातमश्विनातिरोविश्वाऽअहंसना । दस्राहिरण्यवर्तनीसुषुम्ना
सिंधुवाहसामाध्वी० ॥ आनोरत्नानिबिभ्रतावश्विनागच्छतंयुवं । रुद्राहिरण्यवर्तनीजुषाणावाजिनीवसूमाध्वी० ॥
सुष्टुभोवांवृषण्वसूरथेवाणीच्याहिता । उतवांककुहोमृगःपृक्षःकृणोतिवापुषोमाध्वी० ॥ बोधिन्मनसारथ्येषिराहवन
श्रुता । विभिश्च्यवानमश्विनानियाथोऽअद्वयाविनंमाध्वी० ॥ १५ ॥ आवांनरामनोयुजोश्वासःप्रुषितप्सवः ।
वयोवहंतुपीतयेसहसुम्नेभिरश्विनामाध्वी० ॥ अश्विनावेहगच्छतंनासत्यामाविवेनतं । तिरश्चिदर्ययापरिवर्तिर्यातम
दाभ्यामाध्वी० ॥ अस्मिन्यज्ञेऽअदाभ्याजरितारंशुभस्पती । अवस्युमश्विनायुवंगृणंतमुपभूषथोमाध्वी० ॥ अभूदु
षारुशत्पशुराग्निरधाय्यृत्वियः । अयोजिवांवृषण्वसूरथोदस्रावमर्त्योमाध्वी० ॥ १६ ॥ (५।६।४) आभात्यग्निरु
षसामनीकमुद्विप्राणांदेवयावाचोऽअस्थुः । अर्वाचानूनंरथ्येहयातंपीपिवांसमश्विनाघर्ममच्छ ॥ नसंस्कृतंप्रमिमीतो
गमिष्ठांतिनूनमश्विनोपस्तुतेह । दिवाभिपित्वेवसागमिष्ठाप्रत्यवर्तिंदाशुषेशंभविष्ठा ॥ उतायातंसंगवेप्रातरह्नोमध्यं

(५।६।३)प्रतिप्रियतममतिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोवसुरश्विनौपंक्तिः।(५।६।४)आभात्यग्निरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरश्विनौत्रिष्टुप्।

दिनऽउदितासूर्यस्य । दिवानक्तमवसाशंतमेननेदानींपीतिरश्विनाततान ॥ इदंहिवांप्रदिविस्थानमोकऽइमेगृहाऽअ
श्विनेदंदुरोणं । आनोदिवोबृहतःपर्वतादाद्भ्योयातमिषमूर्जंवहंता ॥ समश्विनोरवसानूतनेनमयोभुवासुप्रणीतीगमे
म । आनोरयिंवहतमोतवीरानाविश्वान्यमृतासौभगानि ॥ १७ ॥ (५।६।५) प्रातर्यावाणाप्रथमायजध्वंपुरागृ
ध्रादररुषःपिबातः । प्रातर्हियज्ञमश्विनादधातेप्रशंसंतिकवयःपूर्वभाजः ॥ प्रातर्यजध्वमश्विनाहिनोतनसायमस्तिदे
वयाऽअजुष्टं । उतान्योऽअस्मद्यजतेविचावःपूर्वःपूर्वोयजमानोवनीयान् ॥ हिरण्यत्वङ्मधुवर्णोघृतस्नुःपृक्षोवहन्नारथो
वर्ततेवां । मनोजवाऽअश्विनावातरंहायेनातियाथोदुरितानिविश्वा ॥ योभूयिष्ठंनासत्याभ्यांविवेषचनिष्ठंपित्वोररते
विभागे । सतोकमस्यपीपरच्छमीभिरनूर्ध्वभासःसदमित्तुतुर्यात् ॥ समश्विनो० ॥ १८ ॥ (५।६।६) अश्विनावे
हगच्छतंनासत्यामाविवेनतं । हंसाविवपततमासुताँऽउप ॥ अश्विनाहरिणाविवगौराविवानुयवसं । हंसाविव० ॥
अश्विनावाजिनीवसूजुषेथांयज्ञमिष्टये । हंसाविव० ॥ अत्रिर्यद्वामवरोहन्नृबीसमजोहवीन्नाधमानेवयोषा । श्येनस्य
चिज्जवसानूतनेनागच्छतमश्विनाशंतमेन ॥ १९ ॥ विजिहीष्ववनस्पतेयोनिःसूष्यंत्याऽइव । श्रुतंमेऽअश्विनाहवंस

(५।६।५) प्रातर्यावाणेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरश्विनौत्रिष्टुप् । (५।६।६) अश्विनावितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसप्तवध्रि
रश्विनावनुष्टुप्आद्यास्तिस्रउष्णिहश्चतुर्थीत्रिष्टुप् (पंचम्यादिपंचर्चभेस्याविण्यउपनिषदः) ।

सवध्रिंचमुंचतं ॥ भीतायनाधमानायऽऋषयेसप्तवध्रये । मायाभिरश्विनायुवंवृक्षंसंचविचांचथः ॥ यथावातःपुष्करि
णींसमिंगयतिसर्वतः । एवातेगर्भऽएजतुनिरैतुदशमास्यः । यथावातोयथावनंयथासमुद्रऽएजति । एवात्वंदशमास्य
सहावेहिजरायुणा ॥ दशमासाञ्छशयानःकुमारोऽअधिमातरि । निरैतुजीवोऽअक्षतोजीवोजीवंत्याऽअधि ॥ २० ॥
(५।६।७) महेनोऽअद्यबोधयोषोरायेदिवित्मती । यथाचिन्नोऽअबोधयःसत्यश्रवसिवाय्येसुजातेऽअश्वसूनृते ॥ यासु
नीथेशौचद्रथेव्यौच्छोदुहितर्दिवः । साव्युच्छसहीयसिसत्य० ॥ सानोऽअद्याभरद्वसुर्व्युच्छादुहितर्दिवः । योव्यौच्छः
सहीयसिसत्य० ॥ अभियेत्वाविभावरिस्तोमैर्गृणंतिवह्नयः । मघैर्मघोनिसुश्रियोदामन्वंतःसुरातयःसुजाते० ॥ यच्चि
द्धितेगणाऽइमेछदयंतिमघत्तये । परिचिद्वष्टयोदधुर्ददतोराधोऽअह्रयंसुजाते० ॥ २१ ॥ ऐषुधावीरवद्यशऽउषोमघो
निसूरिषु । येनोराधांस्यह्रयामघवानोऽअरासतसुजा० ॥ तेभ्योद्युम्नंबृहद्यशऽउषोमघोन्यावह । येनोराधांस्यश्व्यागव्याभजंतसूरयःसुजा० ॥ उतनोगोमतीरिषऽआवहादुहितर्दिवः । साकंसूर्यस्यरश्मिभिःशुक्रैःशोचद्भिरर्चिभिःसुजा०॥
व्युच्छादुहितर्दिवोमाचिरंतनुथाऽअपः । नेत्त्वास्तेनंयथारिपुंतपातिसूरोऽअर्चिषासुजा० ॥ एतावद्वेदुषस्त्वंभूयोवादा
तुमर्हसि । यास्तोतृभ्योविभावर्युच्छंतीनप्रमीयसेसुजा० ॥ २२॥ (५।६।८) द्युतद्यामानंबृहतीमृतेनऽऋतावरीमरुणप्सुं

(५।६।७) महेनइतिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसत्यश्रवाउषाःपंक्तिः। (५।६।८) द्युतद्यामानमितिषड्चस्यसूक्तस्यात्रेयःसत्यश्रवाउषास्त्रिष्टुप्।

विभातीं । देवीमुषसंस्वरावहंतींप्रतिविप्रासोमतिभिर्जरंते ॥ एषाजनंदर्शताबोधयंतीसुगान्पथःकृण्वतीयात्यग्रे । बृह
द्रथाबृहतीविश्वमिन्वोषाज्योतिर्यच्छत्यग्रेऽअह्नां ॥ एषागोभिररुणेभिर्युजानास्रेधंतीरयिमप्रायुचक्रे । पथोरदंतीसुवि
तायदेवीपुरुष्टुताविश्ववाराविभाति ॥ एषाव्येनीभवतिद्विबर्हाऽआविष्कृण्वानातन्वंपुरस्तात् । ऋतस्यपंथामन्वेतिसा
धुप्रजानतीवनदिशोमिनाति ॥ एषाशुभ्रानतन्वोविदानोर्ध्वेवस्नातीदृशयेनोऽअस्थात् । अपद्वेषोबाधमानातमांस्युषा
दिवोदुहिताज्योतिषागात् ॥ एषाप्रतीचीदुहितादिवोनॄन्योषेवभद्रानिरिणीतेऽअप्सः । व्यूर्ण्वतीदाशुषेवार्याणिपुन
र्ज्योतिर्युवतिःपूर्वथाकः ॥२३॥ (५।६।९) युंजतेमनऽउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः । विहोत्रादधेवयु
नाविदेकऽइन्महीदेवस्यसवितुःपरिष्टुतिः॥ विश्वारूपाणिप्रतिमुंचतेकविःप्रासावीद्भद्रंद्विपदेचतुष्पदे । विनाकमख्य
त्सवितावरेण्योनुप्रयाणमुषसोविराजति ॥ यस्यप्रयाणमन्वन्यऽइद्ययुर्देवादेवस्यमहिमानमोजसा । यःपार्थिवानिवि
ममेसऽएतशोरजांसिदेवःसवितामहित्वना ॥ उतयासिसवितस्त्रीणिरोचनोतसूर्यस्यरश्मिभिःसमुच्यसि । उतरा
त्रीमुभयतःपरीयसऽउतमित्रोभवसिदेवधर्मभिः ॥ उतेशिषेप्रसवस्यत्वमेकऽइदुतपूषाभवसिदेवयामभिः । उतेदंवि
श्वंभुवनंविराजसिश्यावाश्वस्तेसवितःस्तोममानशे ॥ २४ ॥ (५।६।१०) तत्सवितुर्वृणीमहेवयंदेवस्यभोजनं । श्रे

(५।६।९) युंजतेमनइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वःसविताजगती । (५।६।१०) तत्सवितुरितिनवर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वः

उँसर्वधातमंतुरंभगस्यधीमहि ॥ अस्यहिस्वयशस्तरंसवितुःकच्चनप्रियं । नमिनंतिस्वराज्यं ॥ सहिरत्नानिदाशुषेसुवा
तिसविताभगः । तंभागंचित्रमीमहे ॥ अद्यानोदेवसवितःप्रजावत्सावीःसौभगं । परादुःष्वप्न्यंसुव ॥ विश्वानिदेव
सवितर्दुरितानिपरासुव । यद्भद्रंतन्नऽआसुव ॥ २५ ॥ अनागसोऽअदितयेदेवस्यसवितुःसवे । विश्वावामानिधीम
हि ॥ आविश्वदेवंसत्पतिंसूक्तैरद्यावृणीमहे । सत्यसवंसवितारं ॥ यऽइमेऽउभेऽअहनीपुरऽएत्यप्रयुच्छन् । स्वाधी
र्देवःसविता ॥ यऽइमाविश्वाजातान्याश्रावयतिश्लोकेन । प्रचसुवातिसविता+ ॥ २६ ॥ (५।६।११) अच्छा
वदतवसंगीर्भिराभिःस्तुहिपर्जन्यंनमसाविवास । कनिक्रदद्वृषभोजीरदानूरेतोदधात्योषधीषुगर्भं ॥ विवृक्षान्हंत्युतहं
तिरक्षसोविश्वंबिभायभुवनंमहावधात् । उतानागाऽईषतेवृष्ण्यावतोयत्पर्जन्यःस्तनयन्हंतिदुष्कृतः ॥ रथीवकशया
श्वाँऽअभिक्षिपन्नाविर्दूतान्कृणुतेवर्ष्याँ३ अह । दूरात्सिंहस्यस्तनथाऽउदीरतेयत्पर्जन्यःकृणुतेवर्ष्यं१नभः ॥ प्रवाता
वांतिपतयंतिविद्युतऽउदोषधीर्जिहतेपिन्वतेस्वः । इराविश्वस्मैभुवनायजायतेयत्पर्जन्यःपृथिवींरेतसावति ॥ यस्यव्र
तेपृथिवीनन्नमीतियस्यव्रतेशफवज्जर्भुरीति । यस्यव्रतऽओषधीर्विश्वरूपाःसनःपर्जन्यमहिशर्मयच्छ ॥ २७ ॥ दिवो ॥ २८ ॥
नोवृष्टिंमरुतोररीध्वंप्रपिन्वतवृष्णोऽअश्वस्यधाराः । अर्वाङेतेनस्तनयित्नुनेह्यपोनिषिंचन्नसुरःपितानः ॥ अभिक्रंद

सविवागायत्रीआद्यानुष्टुप् । (५।६।११) अच्छावदेविदशर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिःपर्जन्यस्त्रिष्टुप्द्वितीयादितिस्रोजगत्योनवम्यनुष्टुप् ।

स्तनयगर्भमाधाऽउदन्वतापरिदीयारथेन । दृतिंसुकर्षविषितंन्यंचंसमाभवंतूद्वतोनिपादाः+ ॥ महांतंकोशमुदचानि
षिंचस्यंदंतांकुल्याविषिताःपुरस्तात् । घृतेनद्यावापृथिवीव्युंधिसुप्रपाणंभवत्वघ्न्याभ्यः ॥ यत्पर्जन्यकनिक्रदत्स्तनय
न्हंसिदुष्कृतः । प्रतीदंविश्वंमोदतेयत्किंचपृथिव्यामधि ॥ अवर्षीर्वर्षमुदुषूगृभायाकर्धन्वान्यत्येतवाऽउ । अजीजन
ऽओषधीर्भोजनायकमुतप्रजाभ्योविदोमनीषां+ ॥ २८ ॥ (५।६।१२) बळित्थापर्वतानांखिद्रंबिभर्षिपृथिवि ।
प्रयाभूमिंप्रवत्वतिमह्नाजिनोषिमहिनि ॥ स्तोमासस्त्वाविचारिणिप्रतिष्टोभंत्यक्तुभिः । प्रयावाजंनहेषंतंपेरुमस्यस्यर्जु
नि ॥ दृह्लाचिद्यावनस्पतीन्क्ष्मयादर्धर्ष्योजसा । यत्तेऽअभ्रस्यविद्युतोदिवोवर्षंतिवृष्टयः ॥ २९ ॥ ॥ (परिशिष्टं ॥
वर्षंतुतेविभावरिदिवोऽअभ्रस्यविद्युतः । रोहंतुसर्वबीजान्यवब्रह्मद्विषोजहि ॥) (५।६।१३) प्रसम्राजेबृहदर्चा
गभीरंब्रह्मप्रियंवरुणायश्रुताय । वियोजघानशमितेवचर्मोपस्तिरेपृथिवींसूर्याय ॥ वनेषुव्यं१तरिक्षंततानवाजमर्वत्सु
पयऽउस्रियासु । हृत्सुक्रतुंवरुणोऽअप्स्व१ग्निंदिविसूर्यमदधात्सोममद्रौ ॥ नीचीनबारंवरुणःकवंधंप्रससर्जरोदसीऽ
अंतरिक्षं । तेनविश्वस्यभुवनस्यराजायवंनवृष्टिर्व्युनत्तिभूम ॥ उनत्तिभूमिंपृथिवीमुतद्यांयदादुग्धंवरुणोवष्ट्यादित् ।
समभ्रेणवसतपर्वतासस्तविषीयंतःश्रथयंतवीराः ॥ इमामूष्वासुरस्यश्रुतस्यमहींमायांवरुणस्यप्रवोचं । मानेनेवतस्थि

(५।६।१२) बळित्थेतितृचस्यसूक्तस्यभौमोत्रिःपृथिव्यनुष्टुप् । (५।६।१३) प्रसम्राजइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिर्वरुणस्त्रिष्टुप् ।

वाँऽअंतरिक्षेवियोममेपृथिवींसूर्येण ॥ ३० ॥ इमामूनुकवितमस्यमायांमहींदेवस्यनकिरादधर्ष । एकंयदुद्नानपृणंत्ये
नीरासिंचंतीरवनयःसमुद्रं+ ॥ अर्यम्यंवरुणमित्र्यंवासखायंवासदमिद्भ्रातरंवा । वेशंवानित्यंवरुणारणंवायत्सीमाग
श्चकृमाशिश्रथस्तत्+ ॥ कितवासोयद्रिरिपुर्नदीवियद्वाघाग्न्यमुतयन्नविद्म । सर्वाताविष्यशिथिरेवदेवाधातेस्यामव
रुणप्रियासः ॥ ३१ ॥ (५।६।१४) इंद्राग्नीयमवथऽउभावाजेषुमर्त्यं । दृह्ळाचित्सप्रभेदतिद्युम्नावाणीरिवत्रितः+ ॥
यापृतनासुदुष्टरायावाजेषुश्रवाय्या । यापंचचर्षणीरभींद्राग्नीताहवामहे ॥ तयोरिदमवच्छवस्तिग्मादिद्युन्मघो
नोः । प्रतिद्रुणागभस्त्योर्गवांवृत्रघ्नऽएषते ॥ तावामेषेरथानामिंद्राग्नीहवामहे । पतीतुरस्यराधसोविद्वांसागिर्वणस्त
मा ॥ तावृधंतावनुद्यून्मर्तायदेवावदभा । अर्हंताचित्पुरोदधेंशेवदेवाववर्ते ॥ एवेंद्राग्निभ्यामहाविहव्यंशूष्यंघृतंनपू
तमद्रिभिः । तासूरिषुश्रवोबृहद्रयिंगृणत्सुदिधृतमिषंगृणत्सुदिधृतं ॥ ३२ ॥ (५।६।१५) प्रवोमहेमतयोयंतुविष्णवे
मरुत्वतेगिरिजाऽएवयामरुत् । प्रशर्धायप्रयज्यवेसुखादयेतवसेभंददिष्टयेधुनिव्रतायशवसे ॥ प्रयेजातामहिनायेच
नुस्वयंप्रविद्मनाब्रुवतऽएवयामरुत् । क्रत्वातद्वोमरुतोनाधृषेशवोदानामह्नातदेषामधृष्टासोनाद्रयः ॥ प्रयेदिवोबृह ॥ २९ ॥

(५।६।१४) इंद्राग्नीयमितिषड्चस्यसूक्तस्यभौमोत्रिरिंद्राग्न्यनुष्टुप्‌अंत्याविराट्पूर्वापंक्त्युत्तरावा । (५।६।१५) प्रवोमहइतिन-
वर्चस्यसूक्तस्यात्रेयएवयामरुन्मरुतोतिजगती ।

तःशृण्विरेगिरासुशुक्वानःसुभ्वऽएवयामरुत् । नयेषामिरीसधस्थऽईष्टऽआँऽअग्नयोनस्वविद्युतःप्रस्यंद्रासोधुनीनां ॥
सचक्रमेमहतोनिरुरुक्रमःसमानस्मात्सदसऽएवयामरुत् । यदायुक्तत्मनास्वादधिष्णुभिर्विष्पर्धसोविमहसोजिगाति
शेवृधोनृभिः ॥ स्वनोनवोमवान्रेजयद्वृषात्वेषोययिस्तविषऽएवयामरुत् । येनासहंतऽऋंजतस्वरोचिषःस्थारश्मानोहिर
ण्ययाःस्वायुधासऽइष्मिणः ॥ ३३ ॥ अपारोवोमहिमावृद्धशवसस्त्वेषंशवोवत्वेवयामरुत् । स्थातारोहिप्रसितौ
संदृशिस्थनतेनऽउरुष्यतानिदःशुशुक्वांसोनाग्नयः ॥ तेरुद्रासःसुमखाऽअग्नयोयथातुविद्युम्नाऽअवंत्वेवयामरुत् । दी
र्घंपृथुपप्रथेसद्मपार्थिवंयेषामज्मेष्वामहःशर्धांस्यद्भुतैनसां ॥ अद्वेषोनोमरुतोगातुमेतनश्रोताहवंजरितुरेवयामरुत् ।
विष्णोर्महःसमन्यवोयुयोतनस्मद्रथ्योनदंसनापद्वेषांसिसनुतः+ ॥ गंतानोयज्ञंयज्ञियाःसुशमिश्रोताहवमरक्षऽएव
यामरुत् । ज्येष्ठासोनपर्वतासोव्योमनियूयंतस्यप्रचेतसःस्यातदुर्धर्तवोनिदः+ ॥३४॥ (इत्यात्रेयंपंचमंमंडलंसमाप्तम् ॥
अत्रसूक्तानि ८७) ॥ ५ ॥ (॥ परिशिष्टं ॥ हिरण्यवर्णांहरिणींसुवर्णरजतस्रजां । चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवे
दोमऽआवह ॥ तांमऽआवहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीं । यस्यांहिरण्यंविंदेयंगामश्वंपुरुषानहं ॥ अश्वपूर्वांरथमध्यां
हस्तिनादप्रमोदिनीं । श्रियंदेवीमुपह्वयेश्रीर्मादेवीजुषतां ॥ कांसोस्मितांहिरण्यप्राकारामार्द्रांज्वलंतींतृप्तांतर्पयंतीं ।
पद्मेस्थितांपद्मवर्णांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ चंद्रांप्रभासांयशसाज्वलंतींश्रियंलोकेदेवजुष्टामुदारां । तांपद्मिनीमींशरणमहं

ऋक्सं. प्रपद्येऽलक्ष्मीर्मेनश्यतांत्वांवृणे ॥ १ ॥ आदित्यवर्णेतपसोधिजातोवनस्पतिस्तववृक्षोथबिल्वः । तस्यफलानितपसानु मंडलं ६
अ.४अ.४ दंतुमायांतरायाश्चबाह्याऽअलक्ष्मीः ॥ उपैतुमांदेवसखःकीर्तिश्चमणिनासह । प्रादुर्भूतोस्मिराष्ट्रेस्मिन्कीर्तिमृद्धिंददातु अनु. ६
॥ ३० ॥ मे ॥ क्षुत्पिपासामलांज्येष्ठामलक्ष्मींनाशयाम्यहं । अभूतिमसमृद्धिंचसर्वांनिर्णुदमेगृहात् ॥ गंधद्वारांदुराधर्षांनित्यपु
ष्टांकरीषिणीं । ईश्वरींसर्वभूतानांतामिहोपह्वयेश्रियं ॥ मनसःकाममाकूतिंवाचःसत्यमशीमहि । पशूनांरूपमन्नस्यम
यिश्रीःश्रयतांयशः ॥ २ ॥ कर्दमेनप्रजाभूतामयिसंभवकर्दम । श्रियंवासयमेकुलेमातरंपद्ममालिनीं । आपःस्रजंतु
स्निग्धानिचिक्लीतवसमेगृहे । निचदेवींमातरंश्रियंवासयमेकुले ॥ आर्द्रांपुष्करिणींपुष्टिंसुवर्णांहेममालिनीं । सूर्यांहि
रण्मयींलक्ष्मींजातवेदोमऽआवह ॥ आर्द्रांयःकरिणींयष्टिंपिंगलांपद्ममालिनीं । चंद्रांहिरण्मयींलक्ष्मींजातवेदोमऽआव
ह ॥ तांमऽआवहजातवेदोलक्ष्मीमनपगामिनीं । यस्यांहिरण्यंप्रभूतंगावोदास्योश्वान्विंदेयंपुरुषानहं ॥ ३ ॥ यःशु
चिःप्रयतोभूत्वाजुहुयादाज्यमन्वहं । सूक्तंपंचदशर्चंचश्रीकामःसततंजपेत् ॥ पद्मानने पद्मऽऊरूपद्माक्षीपद्मसंभवे ।
तन्मेभजसिपद्माक्षीयेनसौख्यंलभाम्यहं ॥ अश्वदायीगोदायीधनदायीमहाधने । धनंमेजुषतांदेविसर्वकामांश्चदेहिमे ॥ ॥ ३० ॥
पद्माननेपद्मविपद्मपत्रेपद्मप्रियेपद्मदलायताक्षि । विश्वप्रियेविश्वमनोनुकूलेत्वत्पादपद्मंमयिसंनिधत्स्व ॥ पुत्रपौत्रध
नंधान्यंहस्त्यश्वादिगवेरथं । प्रजानांभवसीमाताऽआयुष्मंतंकरोतुमे ॥ धनमग्निर्धनंवायुर्धनंसूर्योधनंवसुः । धनमिंद्रोबृ

हस्पतिर्वरुणंधनमस्तुते ॥ वैनतेयसोमंपिबसोमंपिबतुवृत्रहा । सोमंधनस्यसोमिनोमह्यंददातुसोमिनः ॥ नक्रोधोन
चमात्सर्यंनलोभोनाशुभामतिः । भवंतिकृतपुण्यानांभक्तानांश्रीसूक्तंजपेत् ॥ सरसिजनिलयेसरोजहस्तेधवलतरां
शुकगंधमाल्यशोभे । भगवतिहरिवल्लभेमनोज्ञेत्रिभुवनभूतिकरिप्रसीदमह्यं ॥ विष्णुपत्नींक्षमांदेवींमाधवींमाधवप्रि
यां । लक्ष्मींप्रियसखींदेवींनमाम्यच्युतवल्लभां ॥ महालक्ष्मीचविद्महेविष्णुपत्नीचधीमहि । तन्नोलक्ष्मीःप्रचोदयात् ॥
श्रीवर्चस्वमायुष्यमारोग्यमाविधाच्छोभमनंमहीयते । धान्यंधनंपशुंबहुपुत्रलाभंशतसंवत्सरंदीर्घमायुः ॥ ४ ॥
इतिपरिशिष्टं ॥ ६ ॥) (६।१।१) त्वंह्यग्नेप्रथमोमनोतास्याधियोऽअभवोदस्महोता । त्वंसींवृषन्नकृणोर्दुष्टरींतु
सहोविश्वस्मैसहसेसहध्यै ॥ अधाहोतान्यसीदोयजीयानिळस्पदऽइषयन्नीड्यःसन् । तंत्वानरःप्रथमंदेवयंतोमहोराये
चितयंतोऽअनुग्मन् ॥ वृतेवयंतंबहुभिर्वसव्यैस्त्वेरयिंजागृवांसोऽअनुग्मन् । रुशंतमग्निंदर्शतंबृहंतंवपावंतंविश्वहा
दीदिवांसं ॥ पदंदेवस्यनमसाव्यंतःश्रवस्यवःश्रवऽआपन्नमृक्तं । नामानिचिद्दधिरेयज्ञियानिभद्रायांतेरणयंतसंदृ
ष्टौ ॥ त्वांवर्धंतिक्षितयःपृथिव्यांत्वांरायऽउभयासोजनानां । त्वंत्रातातरणेचेत्योभूःपितामातासदमिन्मानुषाणां
॥ ३५ ॥ सपर्येण्यःसप्रियोविक्ष्वग्निर्होतामंद्रोनिषसादायजीयान् । तंत्वावयंदमऽआदीदिवांसमुपज्ञुबाधोनमसा

सं. ३४ भारद्वाजेषष्ठेमंडलेषडनुवाकाः । (६।१।१) त्वंह्यग्नइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निस्त्रिष्टुप् ।

सदेम ॥ तंत्वावयंसुध्यो३ नव्यमग्नेसुम्नायवईमहेदेवयंतः । त्वंविशोअनयोदीद्यानोदिवोअग्नेबृहतारोचनेन ॥ विशांकविंविश्पतिंशश्वतीनांनितोशनंवृषभंचर्षणीनां । प्रेतींषणिमिषयंतंपावकंराजंतमग्निंयजतंरयीणां ॥ सोअग्नईजेशशमेचमर्तोयस्तआनट्समिधाहव्यदातिं । यआहुतिंपरिवेदानमोभिर्विश्वेत्सवामादधतेत्वोतः ॥ अस्माउतेमहिमहेविधेमनमोभिरग्नेसमिधोतहव्यैः । वेदींसूनोसहसोगीर्भिरुक्थैरातेभद्रायांसुमतौयतेम ॥ आयस्ततंथरोदसीविभासाश्रवोभिश्चश्रवस्यस्तरुत्रः । बृहद्भिर्वाजैःस्थविरेभिरस्मेरेवद्भिरग्नेवितरंविभाहि ॥ नृवद्वसोसदमिद्धेह्यस्मेभूरितोकायतनयायपश्वः । पूर्वीरिषोबृहतीरारेअघाअस्मेभद्रासौश्रवसानिसंतु ॥ पुरूण्यग्नेपुरुधात्वायावसूनिराजन्वसुतातेअश्यां । पुरूणिहित्वेपुरुवारसंत्यग्नेवसुविधतेराजनित्वे ॥ ३६ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अष्टाविंशाध्याये वर्गाः ३६ सूक्तानि २६ ऋचः १७७ ॥ त्यागः ॥ मित्रावरुणाभ्या.५० अश्विभ्या.४८ उषस.१६ सवित्र.१४ पर्जन्याये.१० पृथिव्या.३ वरुणाये.८ इंद्राग्निभ्यां.६ मरुद्भ्य.९ अग्नय.१३ ॥ इतिचतुर्थेचतुर्थः ॥

त्वंह्येकादशानुष्टुभंशक्वर्यंतमग्नेऽष्टौयथाहोतर्हुवेसप्तप्रनव्यसामूर्धानंवैश्वानरीयंहिद्विजगत्यंतंपृक्षस्यांत्यात्रिष्टुबृहश्वपुरोवोद्विपदांतंयजस्वषण्मध्येत्वद्धिश्वाग्नायआनुष्टुभंशक्वर्यंतमिममूष्वेकोनावीतहव्यऋषिर्वाजागतंप्रा

ग्दशम्यास्तृतीयापंचदश्यौशक्वर्यौषष्ठ्यतिशक्वर्यनुष्टुब्बृहत्याउपांत्यैत्वमग्नेष्टाचत्वारिंशद्गायत्रंवर्धमानाद्याषष्ठीचसप्तविंश्यनुष्टुप्त्रिष्टुप्पूर्वेचांत्ये ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ओम् ॥ (६।१।२) त्वंहिक्षैतवद्यशोग्नेमित्रोनपत्यसे । त्वंविचर्षणेश्रवोवसोपुष्टिंनपुष्यसि ॥ त्वांहिष्मा चर्षणयोयज्ञेभिर्गीर्भिरीळते । त्वांवाजीयात्यवृकोरजस्तूर्विश्वचर्षणिः ॥ सजोषस्त्वादिवोनरोयज्ञस्यकेतुमिंधते । यद्धस्यमानुषोजनःसुम्नायुर्जुह्वेअध्वरे ॥ ऋधद्यस्तेसुदानवेधियामर्तःशशमते । ऊतीषबृहतोदिवोद्विषोअंहोनतरति ॥ समिधायस्तआहुतिंनिशितिंमर्त्योनशत् ॥ वयावंतंसपुष्यतिक्षयमग्नेशतायुषं ॥ १ ॥ त्वेषस्तेधूमऋण्वति दिविषञ्छुक्रआततः । सूरोनहिद्युतात्वंकृपापावकरोचसे ॥ अधाहिविक्ष्वीड्योसिप्रियोनोअतिथिः । रण्वःपुरीवजूर्यःसूनुर्नत्रययाय्यः ॥ क्रत्वाहिद्रोणेअज्यसेग्नेवाजीनकृत्व्यः । परिज्मेवस्वधागयोत्योनह्वार्यःशिशुः ॥ त्वंत्याचिदच्युताग्नेपशुर्नयवसे । धामाहयत्तेअजरवनावृश्चंतिशिक्वसः ॥ वेषिह्यध्वरीयतामग्नेहोतादमेविशां । समृधोविश्पतेकृणुजुषस्वहव्यमंगिरः ॥ अच्छानोमित्रमहोदेवदेवानग्नेवोचःसुमतिंरोदस्योः । वीहिस्वस्तिंसुक्षितिंदिवोनॄन्द्वि

(६।१।२) त्वंहिक्षैतवदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निरनुष्टुबंत्याशक्वरी ।

षोऽअंहांसिदुरितातरेमतातरेमतवावसातरेम ॥ २ ॥ (६।१।३) अग्नेसक्षैषदृतपाऽऋतेजाऽउरुज्योतिर्नशतेदेवयुष्टे ।
यंत्वंमित्रेणवरुणःसजोषादेवपासित्यजसामर्तमंहः ॥ ईजेयज्ञेभिःशशमेशमीभिर्ऋधद्वारायाग्नयेददाश । एवाचनतंय
शसामजुष्टिर्नांहोमर्तनशतेनप्रदृप्तिः ॥ सूरोनयस्यदृशतिररेपाभीमायदेतिंशुचतस्तऽआधीः । हेषस्वतःशुरुधोनायम
क्तोःकुत्राचिद्रण्वोवसतिर्वनेजाः+ ॥ तिग्मंचिदेममहिवर्पोऽअस्यभसदश्वोनयमसानऽआसा । विजेहमानःपरशुर्न
जिह्वांद्रविर्नद्रावयतिदारुधक्षत् ॥ सऽइदस्तेवप्रतिधादसिष्यन्छिशीततेजोयसोनधाराम् । चित्रध्रजतिररतिर्योऽअ
क्तोर्वेर्नद्रुषद्वारघुपत्मजंहाः ॥ ३ ॥ सऽईरेभोनप्रतिवस्तऽउस्राःशोचिषारारपीतिमित्रमहाः । नक्तंयऽईमरुषोयोदि
वानृनमर्त्योऽअरुषोयोदिवानॄन्+ ॥ दिवोनयस्यविधतोनवीनोद्वृषारुक्षऽओषधीषुनूनोत् । घृणानयोध्रजसापत्मनाय
न्नारोदसीवसुनादंसुपत्नी ॥ धायोभिर्वायोयुज्येभिरर्कैर्विद्युन्नदविद्योत्स्वेभिःशुष्मैः । शर्धोवायोमरुतांततक्षऽऋभुर्न
त्वेषोरभसानोऽअद्यौत् ॥ ४ ॥ (६।१।४) यथाहोतर्मनुषोदेवतातायज्ञेभिःसूनोसहसोयजासि । एवानोऽअद्यस
मनासमानानुशन्नग्नऽउशतोयक्षिदेवान्+ ॥ सनोविभावाचक्षणिर्नवस्तोरग्निर्वंदारुवेद्यश्चनोधात् । विश्वायुर्योऽअमृ ॥३२॥
तोमर्त्येषूषर्भुद्भूदतिथिर्जातवेदाः ॥ द्यावोनयस्यपनयंत्यभ्वंभासांसिवस्तेसूर्योनशुक्रः । वियऽइनोत्यजरःपावकोश्न

(६।१।३) अग्नेसक्षेषदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।४) यथाहोतरित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्नि-

स्यचिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि ॥ वद्माहिसूनोऽअस्यद्मसद्वाचक्रेऽअग्निर्जनुषाज्मान्नं । सत्वंनऽऊर्जसनऽऊर्जंधाराजेवजेर
वृकेक्षेष्यंतः+ ॥ नितिक्तियोवारणमन्नमत्तिवायुर्नराष्ट्र्यत्येत्यक्तून् । तुर्यामयस्तऽआदिशामरातीरत्योनह्रुतःपततः
परिह्रुत्+ ॥ ५ ॥ आसूर्योनभानुमद्भिरर्कैरग्नेततंथरोदसीविभासा । चित्रोनयत्परितमांस्यक्तःशोचिषापत्मन्नौशिजो
नदीयन् । त्वांहिमंद्रतममर्कशोकैर्ववृमहेमहिनःश्रोष्यग्ने । इंद्रंनत्वाशवसादेवतावायुंपृणंतिराधसानृतमाः ॥ नूनो
ऽअग्नेवृकेभिःस्वस्तिवेषिरायःपथिभिःपर्ष्यंहः । तासूरिभ्योगृणतेरासिसुम्नंमदेमशतहिमाःसुवीराः ॥ ६ ॥ (६।१।५)
हुवेवःसूनुंसहसोयुवानमद्रोघवाचंमतिभिर्यविष्ठं । यऽइन्वतिद्रविणानिप्रचेताविश्ववाराणिपुरुवारोऽअध्रुक्+ ॥ त्वे
वसूनिपुर्वणीकहोतर्दोषावस्तोरेरिरेयज्ञियासः । क्षामेवविश्वाभुवनानियस्मिन्त्संसौभगानिदधिरेपावके+ ॥ त्वंविक्षु
प्रदिवःसीदऽआसुक्रत्वारथीरभवोवार्याणां । अतऽइनोषिविधतेचिकित्वोव्यानुषग्जातवेदोवसूनि ॥ योनःसनुत्यो
ऽअभिदासदग्नेयोऽअंतरोमित्रमहोवनुष्यात् । तमजरेभिर्वृषभिस्तवस्वैस्तपातपिष्ठतपसातपस्वान् ॥ यस्तेयज्ञेनसमि
धायऽउक्थैरर्केभिःसूनोसहसोददाशत् । समर्त्येष्वमृतप्रचेतारायाद्युम्नेनश्रवसाविभाति ॥ सतत्कृधीषितस्तूयमग्ने
स्पृधोबाधस्वसहसासहस्वान् । यच्छस्यसेद्युभिरक्तोवचोभिस्तज्जुषस्वजरितुर्घोषिमन्म ॥ अश्यामतंकाममग्नेतवोतीऽ

त्रिष्टुप् । (६।१।५) हुवेवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् ।

अश्यामरयिंरयिवःसुवीरं । अश्यामवाजमभिवाजयंतोश्यामद्युम्नमंजराजरंते ॥ ७ ॥ (६।१।६) प्रनव्यसासहसःसूनुम
च्छायज्ञेनगातुमवऽइच्छमानः । वृश्चद्वनंकृष्णयामंरुशंतंवीतीहोतारंदिव्यंजिगाति ॥ सःश्वितानस्तन्यतूरोचनस्थाऽ
अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः । यःपावकःपुरुतमःपुरूणिपृथून्यग्निरनुयातिभर्वन् ॥ वितेविष्वग्वातजूतासोऽअग्नेभामा
सःशुचेशुचयश्चरंति । तुविम्रक्षासोदिव्यानवग्वावनावनंतिधृषतारुजंतः ॥ येतेशुक्रासःशुचयःशुचिष्मःक्षांवपंतिवि
षितासोऽअश्वाः । अधभ्रमस्तऽउर्वियाविभातियातयमानोऽअधिसानुपृश्नेः ॥ अधजिह्वापापतीतिप्रवृष्णोगोषुयुधो
नाशनिःसृजाना । शूरस्येवप्रसितिःक्षातिरग्नेर्दुर्वर्तुर्भीमोदयतेवनानि ॥ आभानुनापार्थिवानिज्रयांसिमहस्तोदस्यधृ
षतातंथ । सबाधस्वापभयासहोभिःस्पृधोवनुष्यन्वनुषोनिजूर्व ॥ सचित्रचित्रंचितयंतमस्मेचित्रक्षत्रचित्रतमंवयो
धां । चंद्रंरयिंपुरुवीरंबृहंतंचंद्रचंद्राभिर्गृणतेयुवस्व ॥ ८ ॥ (६।१।७) मूर्धानंदिवोऽअरतिंपृथिव्यावैश्वानरमृतऽ
आजातमग्निं । कविंसम्राजमतिथिंजनानामासन्नापात्रंजनयंतदेवाः+ ॥ नाभिंयज्ञानांसदनंरयीणांमहामाहावमभि
संनवंत । वैश्वानरंरथ्यमध्वराणांयज्ञस्यकेतुंजनयंतदेवाः+ ॥ त्वद्विप्रोजायतेवाज्यग्नेत्वद्वीरासोऽअभिमातिषाहः । ॥२३॥
वैश्वानरत्वमस्मासुधेहिवसूनिराजन्स्पृहयाय्याणि ॥ त्वांविश्वेऽअमृतजायमानंशिशुंनदेवाऽअभिसंनवंते । तवक्रतु

(६।१।६)प्रनव्यसेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप्।(६।१।७)मूर्धानमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोवैश्वानर

भिरमृतत्वमायन्वैश्वानरयत्पित्रोरदीदेः ॥ वैश्वानरतवतानिव्रतानिमहान्यग्नेनकिरादधर्ष । यज्जायमानःपित्रोरुप
स्थेविंदःकेतुंवयुनेष्वह्नां ॥ वैश्वानरस्यविमितानिचक्षसासानूनिदिवोऽअमृतस्यकेतुना । तस्येदुविश्वाभुवनाधिमूर्ध
निवयाऽइवरुरुहुःसप्तविस्रुहः ॥ वियोरजांस्यमिमीतसुक्रतुर्वैश्वानरोविदिवोरोचनाकविः । परियोविश्वाभुवनानिप
प्रथेदब्धोगोपाऽअमृतस्यरक्षिता+ ॥ ९ ॥ (६।१।८) पृक्षस्यवृष्णोऽअरुषस्यनूसहःप्रनुवोचंविदथाजातवेदसः ।
वैश्वानरायमतिर्नव्यसीशुचिःसोमऽइवपवतेचारुरग्नये ॥ सजायमानःपरमेव्योमनिव्रतान्यग्निर्व्रतपाऽअरक्षत । व्यं१
तरिक्षममिमीतसुक्रतुर्वैश्वानरोमहिनानाकमस्पृशत् ॥ व्यस्तभ्नाद्रोदसीमित्रोऽअद्भुतोंतर्वावदकृणोज्ज्योतिषातमः ।
विचर्मणीवधिषणेऽअवर्तयद्वैश्वानरोविश्वमधत्तवृष्ण्यं ॥ अपामुपस्थेमहिषाऽअगृभ्णतविशोराजानमुपतस्थुरृग्मि
यं । आदूतोऽअग्निमभरद्विवस्वतोवैश्वानरंमातरिश्वापरावतः ॥ युगेयुगेविदथ्यंगृणद्भ्योग्नेरयिंयशसंधेहिनव्यसीं ।
पव्येवराजन्नघशंसमजरनीचानिवृश्चवनिनंनतेजसा ॥ अस्माकमग्नेमघवत्सुधारयानामिक्षत्रमजरंसुवीर्यं । वयंजयेम
शतिनंसहस्रिणंवैश्वानरवाजमग्नेतवोतिभिः ॥ अदब्धेभिस्तवगोपाभिरिष्टेस्माकंपाहित्रिषधस्थसूरीन् । रक्षाचनोददु

स्त्रिष्टुबंत्येद्वेजगत्यौ । (६।१।८) पृक्षस्येतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोवैश्वानरोग्निर्जगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

षांशधोंऽअग्नेवैश्वानरप्रचतारीःस्तवानः ॥ १० ॥ (६।१।९) अहश्चकृष्णमहरर्जुनंचविवर्तेतेरजसीवेद्याभिः । वै
श्वानरोजायमानोनराजावातिरज्ज्योतिषाग्निस्तमांसि ॥ नाहंतंतुंनविजानाम्योतुंनयंवयंतिसमरेतमानाः । कस्यस्वि
त्पुत्रऽइहवक्त्वानिपरोवदात्यवरेणपित्रा+ ॥ सऽइत्तंतुंसविजानात्योतुंसवक्त्वान्यृतुथावदाति । यऽईंचिकेतदमृत
स्यगोपाऽअवश्चरन्परोऽअन्येनपश्यन् ॥ अयंहोताप्रथमःपश्यतेममिदंज्योतिरमृतंमर्त्येषु । अयंसजज्ञेध्रुवऽआनिष
त्तोमर्त्यस्तन्वा३वर्धमानः ॥ ध्रुवंज्योतिर्निहितंदृशयेकंमनोजविष्ठंपतयत्स्वंतः । विश्वेदेवाःसमनसःसकेताऽएकंक्रतु
मभिवियंतिसाधु+ ॥ विमेकर्णापतयतोविचक्षुर्वी३दंज्योतिर्हृदयऽआहितंयत् । विमेमनश्चरतिदूरऽआधीःकिंस्विद्व
क्ष्यामिकिमुनूमनिष्ये ॥ विश्वेदेवाऽअनमस्यन्भियानास्त्वामग्नेतमसितस्थिवांसँ । वैश्वानरोवतूतयेनोमर्त्योवतूतये
नः ॥ ११ ॥ (६।१।१०) पुरोवोमंद्रंदिव्यंसुवृक्तिंप्रयतियज्ञेऽअग्निमध्वरेदधिध्वं । पुरऽउक्थेभिःसहिनोविभावा
स्वध्वराकरतिजातवेदाः ॥ तमुद्युमःपुर्वणीकहोतरग्नेऽअग्निभिर्मनुषऽइधानः । स्तोमंयमस्मैममतेवशूषंघृतंनशुचिमत
यःपवंते ॥ पीपायसःश्रवसामर्त्येषुयोऽअग्नयेददाशविप्रऽउक्थैः । चित्राभिस्तमूतिभिश्चित्रशोचिर्व्रजस्यसातागोमतो

(६।१।९) अहश्चकृष्णमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१०) पुरोवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्य
बार्हस्पत्योभरद्वाजोग्निस्त्रिष्टुबंत्याद्विपदाविराट् ।

दधाति ॥ आयःपप्रौजायमानऽउर्वीदूरेदृशाभासाकृष्णाध्वा । अधबहुचित्तमऽऊर्म्यायास्तिरःशोचिषाददृशेपाव
कः+ ॥ नूनंश्चित्रंपुरुवाजाभिरूतीऽअग्नेरयिंमघवद्भ्यश्चधेहि । येराधसाश्रवसाचात्यन्यान्त्सुवीर्येभिश्चाभिसंतिजना
न् ॥ इमंयज्ञंचनोधाऽअग्नऽउशन्यंतऽआसानोजुहुतेहविष्मान् । भरद्वाजेषुदधिषेसुवृक्तिमवीर्वाजस्यगध्यस्यसातौ+ ॥
विद्वेषांसीनुहिवर्धयेळांमदेमशतहिमाःसुवीराः ॥ १२ ॥ (६।१।११) यजस्वहोतरिषितोयजीयानग्नेबाधोमरुतां
नप्रयुक्ति । आनोमित्रावरुणानासत्याद्यावाहोत्रायपृथिवीववृत्याः ॥ त्वंहोतामंद्रतमोनोऽअध्रुगंतर्देवोविदथामर्त्ये
षु । पावकयाजुह्वा३वह्निरासाग्नेयजस्वतन्वं१तवस्वां+ ॥ धन्याचिद्धित्वेधिषणावष्टिप्रदेवान्जन्मगृणतेयजध्यै । वे
पिष्ठोऽअंगिरसांयद्धविप्रोमधुच्छंदोभनतिरेभऽइष्टौ+ ॥ अदिद्युतत्स्वपाकोविभावाग्नेयजस्वरोदसीऽउरूची । आयुं
नयंनमसारातहव्याऽअंजंतिसुप्रयसंपंचजनाः ॥ वृंजेहयन्नमसाबर्हिरग्नावयामिस्रुग्घृतवतीसुवृक्तिः । अम्यक्षिसद्मस
दनेपृथिव्याऽअश्रायियज्ञःसूर्येनचक्षुः ॥ दशस्यानःपुर्वणीकहोतर्देवेभिरग्नेऽअग्निभिरिधानः । रायःसूनोसहसोवाव
सानाऽअतिस्रसेमवृजनंनांहः ॥ १३ ॥ (६।१।१२) मध्येहोतादुरोणेबर्हिषोराळग्निस्तोदस्यरोदसीयजध्यै । अयं
ससूनुःसहसऽऋतावादूरात्सूर्योनशोचिषाततान ॥ आयस्मिन्त्वेस्वपाकेयजत्रयक्षद्राजन्त्सर्वतातेवनुद्यौः । त्रिषध

(६।१।११) यजस्वहोतरितिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१२) मध्येहोतेतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यो

स्थस्ततरुषोनजंहोहव्यामघानिमानुषायजध्यै ॥ तेजिष्ठायस्यारतिर्वनेराट्तोदोऽअध्वन्नवृधसानोऽअद्यौत् । अद्रोघो
नद्रविताचेततित्मन्नमर्त्योवर्त्रऽओषधीषु ॥ सास्माकेभिरेतरीनशूषैरग्निष्टवेदमऽआजातवेदाः । द्रुन्नोवन्वन्क्रत्वाना
र्वोस्रः पितेवजारयायियज्ञैः+ ॥ अधस्मास्यपनयंतिभासोवृथायत्तक्षदनुयातिपृथ्वीं । सद्योयस्पंद्रोविषितोधवीयानृ
णोनतायुरतिधन्वाराट् ॥ सत्वंनोऽअर्वन्निदायाविश्वेभिरग्नेऽअग्निभिरिधानः । वेषिरायोवियासिदुच्छुनामदेमश
तहिमाःसुवीराः ॥ १४ ॥ (६।१।१३) त्वद्धिश्वासुभगसौभगान्यग्नेवियंतिवनिनोनवयाः । श्रुष्टीरयिर्वाजोवृत्रतू
र्येदिवोवृष्टिरीड्योरीतिरपां+ ॥ त्वंभगोनऽआहिरत्नमिषेपरिज्मेवक्षयसिदस्मवर्चाः । अग्नेमित्रोनबृहतऽऋतस्यासि
क्षत्तावामस्यदेवभूरेः ॥ ससत्पतिःशवसाहंतिवृत्रमग्नेविप्रोविपणेर्भातिवाजं । यंत्वंप्रचेतऽऋतजातरायासजोषानप्त्रा
पाहिनोषि ॥ यस्तेसूनोसहसोगीर्भिरुक्थैर्यज्ञैर्मर्तोनिशितिंवेद्यानट् । विश्वंसदेवप्रतिवारमग्नेधत्तेधान्यं१पत्यतेवस
व्यैः* ॥ तानृभ्यऽआसौश्रवसासुवीराग्नेसूनोसहसःपुष्यसेधाः । कृणोषियच्छवसाभूरिपश्वोवयोवृकायारयेजसु
रये ॥ वद्मासूनोसहसोनोविहायाऽअग्नेतोकंतनयंवाजिनोदाः । विश्वाभिर्गीर्भिरभिपूर्तिमश्यांमदेमशतहिमाः
सुवीराः ॥ १५ ॥ (६ । १ । १४) अग्नायोमर्त्योदुवोधियंजुजोषधीतिभिः । भसन्नुषप्रपूर्व्यऽइषंवुरीतावसे ॥

भरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१३) त्वद्धिश्वेतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निस्त्रिष्टुप् । (६।१।१४) अग्नायइतिषड्चस्यसूक्तस्य

ऽअग्निरिद्धिप्रचेताऽअग्निर्वेधस्तमऽऋषिः । अग्निंहोतारमीळतेयज्ञेषुमनुषोविशः ॥ नानाह्य१ग्नेवसेस्पर्धंतेरायो
ऽअर्यः । तूर्वंतोदस्युमायवोव्रतैःसीक्षंतोऽअव्रतं+ ॥ अग्निरप्सामृतीषहंवीरंददातिसत्पतिं । यस्यत्रसंतिशवसः
संचक्षिशत्रवोभिया+ ॥ अग्निर्हिविद्मनानिदोदेवोमर्तमुरुष्यति । सहावायस्यावृतोरयिर्वाजेष्ववृतः ॥ अच्छानोमि
त्रमहोदेवदेवानग्नेवोचःसुमतिंरोदस्योः । वीहिस्वस्तिंसुक्षितिंदिवोनॄन्द्विषोऽअंहांसिदुरितातरेमतातरेमतवावसातरे
म ॥ १६ ॥ (६।१।१५) इममूषुवोऽअतिथिमुषर्बुधंविश्वासांविशांपतिमृंजसेगिरा । वेतीद्दिवोजनुषाकच्चिदाशु
चिर्ज्योक्चिदत्तिगर्भोयदच्युतं ॥ मित्रंनयंसुधितंभृगवोदधुर्वनस्पतावीड्यमूर्ध्वशोचिषं । सत्वंसुप्रीतोवीतहव्येऽअद्भु
तप्रशस्तिभिर्महयसेदिवेदिवे ॥ सत्वंदक्षस्यावृकोवृधोभूरर्यःपरस्यांतरस्यतरुषः । रायःसूनोसहसोमर्त्येष्वाछर्दिर्यच्छ
वीतहव्यायसप्रथोभरद्वाजायसप्रथः ॥ द्युतानंवोऽअतिथिंस्वर्णरमग्निंहोतारंमनुषःस्वध्वरं । विप्रंनद्युक्षवचसंसुवृक्ति
भिर्हव्यवाहमरतिंदेवमृंजसे ॥ पावकयायश्चितयंत्याकृपाक्षामन्रुरुचऽउषसोनभानुना । तूर्वन्नयामन्नेतशस्यनूरणऽ
आयोघृणेनततृषाणोऽअजरः ॥ १७ ॥ अग्निमग्निंवःसमिधादुवस्यतप्रियंप्रियंवोऽअतिथिंगृणीषणि । उपवोगीर्भिर

बार्हस्पत्योभरद्वाजोऽग्निरनुष्टुबंत्याशक्करी । (६।१।१५) इममूष्वित्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसोवीतहव्यो (भरद्वाजोवा) ग्निर्ज
गतीतृतीयापंचदश्यौशक्कर्यौषष्ठ्यतिशक्करीसप्तदश्यनुष्टुप् अष्टादशीबृहतीदशम्याद्याःपंचषोडश्येकोनविंशीचत्रिष्टुभः ।

ऋक्सं. मृतंविवासतदे॒वोदे॒वेषु॒वन॑ते॒हिवार्यं॑दे॒वोदे॒वेषु॒वन॑ते॒हि॒नोदुवः॑ ॥ सभि॑द्धमग्निंस॒मिधा॒गि॒राग॑णे॒शुचि॑पाव॒कंपु॒रोऽध्व॒रे मंडलं ६
अ.४अ.५ ध्रुवं । विप्रं॒होता॑रंपुरु॒वार॑म॒द्रुहं॑क॒विंसु॒म्नैरी॑महे॒जा॒तवे॑दसं ॥ त्वांदू॒तम॑ग्नेऽअ॒मृतं॑यु॒गेयु॑गेह॒व्य॒वाहं॑दधिरे॒पा॒युमीड्यं॑ । दे॒ अनु. १
॥ ३६ ॥ वास॑श्च॒मर्ता॑स॒श्च॒जागृ॑विंवि॒भुंवि॒श्पतिं॒नम॑सा॒निषे॑दिरे ॥ वि॒भूष॑न्नग्नऽउ॒भयाँ॑ऽअनु॑व्र॒तादू॒तोदे॒वानां॒रज॑सीसमी॑यसे ।
यत्ते॑धी॒तिंसु॑म॒तिमा॑वृणी॒महेऽध॑स्मानस्त्रि॒वरू॑थः॒शिवोभ॑व ॥ तंसु॒प्रती॑कंसु॒दृशं॒स्वंच॒मवि॑द्वांसो॒वि॒दुष्ट॑रंसपेम । सय॑क्ष॒द्वि
श्वा॑व॒युना॑निवि॒द्वान्प्रह॒व्यम॒ग्निर॒मृते॑षुवोचत् ॥ १८ ॥ तम॑ग्नेपास्यु॒तत॑पिपर्षि॒यस्त॒ऽआन॑ट्क॒वये॑शूरधी॒तिं । य॒ज्ञस्य॑वा
निशि॑तिंवोदि॑तिंवा॒तमित्पृ॑णक्षि॒शव॑सोत॒राया॑ ॥ त्वम॑ग्नेवनुष्य॒तोनिपा॑हि॒त्वमु॑नः॒सहसावन्नव॒द्यात् । संत्वा॒ध्वस्म॒न्व
द॒भ्ये॑तु॒पाथः॒संर॒यिः॑स्पृह॒याय्यः॑सह॒स्री ॥ अ॒ग्निर्होता॑गृ॒हप॑तिः॒सराजा॒विश्वा॑वेद॒जनि॑माजा॒तवे॑दाः । दे॒वाना॑मु॒तयोम
र्त्या॑नां॒यजि॑ष्ठः॒सप्रय॑जतामृ॒तावा॑ ॥ अग्ने॒यद॒द्यवि॒शोऽअ॑ध्वरस्यहोतः॒पाव॑कशोचे॒वेष्ट्वंहि॒यज्वा॑ । ऋ॒तायज्जासि॒महि॒ना
वियद्भूर्ह॒व्यावह॑यविष्ठ॒याते॑ऽअ॒द्य ॥ अ॒भिप्रया॑सिसु॒धि॑ता॒नि॒हिख्यो॒निर्त्वा॑दधी॒तरो॒द॑सी॒यज॑ध्यै । अवा॑नोमघव॒न्वा ॥ ३६ ॥
जंसा॒ताव॑ग्ने॒विश्वा॑नि॒दु॒रि॒तात॑रेम॒ताते॑रेम॒तवा॒व॑सा॒तरेम ॥ १९ ॥ अग्ने॒विश्वे॑भिः॒स्वनी॑कदे॒वैरूर्णा॑वंत॒प्रथ॒मःसी॑द॒योनिं॑ ।
कु॒ला॒यिनं॑घृ॒तवं॑तंसवि॒त्रेय॒ज्ञंन॑यय॒ज॑मानाय॒साधु ॥ इ॒मम॒ुत्यम॑थर्व॒वद॒ग्निंम॑थंतिवे॒धसः॑ । यम॑ङ्कू॒यंत॒मान॑य॒न्नमू॑रंश्या
व्या॑भ्यः ॥ जनि॑ष्वादे॒ववी॑तयेस॒र्वता॑ता॒स्वस्तये॑ । आदे॒वान्व॑क्ष्य॒मृताँ॑ऋता॒वृधो॒य॒ज्ञंदे॒वेषु॑पिस्पृशः ॥ व॒यमु॑त्वागृह

पतेजनानाम॒ग्नेऽअक॑र्मस॒मिधा॑बृ॒हंतं॑ । अ॒स्थु॒रिनो॒गार्ह॑पत्यानि॒संतु॑ति॒ग्मेन॑न॒स्तेज॑सासंशि॑शाधि ॥ २० ॥ (६।२।१)
त्वम॑ग्नेय॒ज्ञानां॒होता॒विश्वे॑षांहि॒तः । दे॒वेभि॒र्मानु॑षे॒जने॑ ॥ सनो॑मं॒द्राभि॑रध्व॒रेजि॒ह्वाभि॑र्यजा॒महः । आदे॒वान्व॑क्षि॒यक्षि
च ॥ वेत्था॒हिवे॑धो॒ऽअध्व॑नः॒पथ॑श्चदे॒वांज॑सा । अग्ने॑य॒ज्ञेषु॑सुक्रतो ॥ त्वामी॑ळेऽअध॑द्वि॒ताभ॑र॒तोवा॒जिभिः॑शु॒नं । ई॒जेय॒
ज्ञेषु॑य॒ज्ञियं॑ ॥ त्वमि॒मावार्या॑पु॒रुदि॒वोदा॑सायसु॒न्वते । भ॒रद्वा॑जायदा॒शुषे॑ ॥ २१ ॥ त्वंदू॒तोऽअम॑र्त्य॒ऽआव॑हा॒दैव्यंज
नं॑ । शृ॒ण्वन्विप्र॑स्यसुष्टु॒तिं ॥ त्वाम॑ग्नेस्वा॒ध्यो३॒मर्ता॑सोदे॒ववी॑तये । य॒ज्ञेषु॑दे॒वमी॑ळते ॥ तव॒प्रय॑क्षिसं॒दृश॑मु॒तक्रतुं॑सु॒दा
न॑वः । विश्वे॑जुषंत॒कामि॑नः ॥ त्वंहोता॒मनु॑र्हि॑तो॒वह्नि॑रा॒सावि॒दुष्ट॑रः । अग्ने॒यक्षि॑दि॒वोविशः॑ । अग्न॒ऽआया॑हिवी॒तये॑गृ
णा॒नोह॒व्यदा॑तये । निहोता॑सत्सिब॒र्हिषि॑ ॥ २२ ॥ तंत्वा॑स॒मिद्भि॑रंगिरोघृ॒तेन॑वर्धयामसि । बृ॒हच्छो॑चायविष्ठ्य ॥ स
नः॑पृ॒थुश्र॒वाय्य॒मच्छा॑देवविवाससि । बृ॒हद॑ग्नेसु॒वीर्यं॑ ॥ त्वाम॑ग्ने॒पुष्क॑रा॒दध्यथ॑र्वा॒निर॑मंथत । मू॒र्ध्नोविश्व॑स्यवा॒घतः॑ ॥
तमु॑त्वाद॒ध्यङ्ऋषिः॑पु॒त्रऽई॑धे॒ऽअथ॑र्वणः । वृ॒त्र॒हणं॑पुरं॒दरं ॥ तमु॑त्वापा॒थ्योवृषा॒सामी॑धेदस्यु॒हंत॑मं । ध॒नं॒ज॒यंरणे॑रणे
॥ २३ ॥ एह्यू॒षुब्रवा॑णि॒तेऽग्न॑ऽइ॒त्थेत॑रा॒गिरः॑ । ए॒भिर्व॑र्धा॒सऽइंदु॑भिः ॥ यत्र॒क्व॑चते॒मनो॒दक्षं॑दध॒सऽउत्त॑रं । तत्रा॒सदः॑कृ

(६।२।१) त्वमग्नेयज्ञानामित्यष्टाचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऋषिर्गायत्रीआद्याषष्ठ्यौत्रर्धमानेसप्तविंश्यनुष्टुपृषद्चत्वारिं
शीत्रिष्टुप्अंत्येद्वेअनुष्टुभौ ।

णवसे ॥ नहितेपूर्तमक्षिपद्भुवन्नेमानांवसो । अथादुवोवनवसे ॥ आग्निरगामिभारतोवृत्रहापुरुचेतनः । दिवोदा
सस्यसत्पतिः ॥ सहिविश्वातिपार्थिवारयिंदाशन्महित्वना । वन्वन्नवातोऽअस्तृतः ॥ २४ ॥ सप्रत्नवन्नवीयसाग्नेद्यु
म्नेनसंयता । बृहत्ततंथभानुना । प्रवःसखायोऽअग्नयेस्तोमंयज्ञंचधृष्णुया । अर्चगायचवेधसे । सहियोमानुषायु
गासीदद्धोताकविक्रतुः । दूतश्चहव्यवाहनः ॥ ताराजानाशुचिव्रतादित्यान्मारुतंगणं । वसोयक्षीहरोदसी ॥ वस्वी
तेऽअग्नेसंदृष्टिरिषयुतेमर्त्याय । ऊर्जोनपादमृतस्य ॥ २५ ॥ क्रत्वादाऽअस्तुश्रेष्ठोद्यत्वावन्वन्त्सुरेक्णाः । मर्तेऽआना
शसुवृक्तिं+ ॥ तेतेऽअग्नेत्वोताऽइषयंतोविश्वमायुः । तरंतोऽअर्योऽअरातीर्वन्वंतोऽअर्योऽअरातीः ॥ अग्निस्तिग्मेन
शोचिषायासद्विश्वंन्यत्रिणं । अग्निर्नोवनतेरयिं+ ॥ सुवीरंरयिमाभरजातवेदोविचर्षणे । जहिरक्षांसिसुक्रतो ॥
त्वंनःपाह्यंहसोजातवेदोऽअघायतः । रक्षाणोब्रह्मणस्कवे ॥ २६ ॥ योनोऽअग्नेदुरेवऽआमर्तोवधायदाशति । तस्मा
न्नःपाह्यंहसः ॥ त्वंतंदेवजिह्वयापरिबाधस्वदुष्कृतं । मर्तोयोनोजिघांसति ॥ भरद्वाजायसप्रथःशर्मयच्छसहंत्य ।
अग्नेवरेण्यंवसु ॥ अग्निर्वृत्राणिजंघनद्द्रविणस्युर्विपन्यया । समिद्धःशुक्रऽआहुतः ॥ गर्भेमातुःपितुष्पिताविदिद्युता
नोऽअक्षरे । सीदन्नृतस्ययोनिमा+ ॥ २७ ॥ ब्रह्मप्रजावदाभरजातवेदोविचर्षणे । अग्नेयद्दीदयद्दिवि+ ॥ उपत्वार
ण्वसंदृशंप्रयस्वंतःसहस्कृत । अग्नेससृज्महेगिरः ॥ उपछायामिवघृणेरगन्मशर्मतेवयं । अग्नेहिरण्यसंदृशः ॥ यऽउ

ग्रऽइवशर्यहातिग्मशृंगोनवंसगः । अग्नेपुरोरुरोजिथ ॥ आयंहस्तेनखादिनंशिशुंजातंनबिभ्रति । विशामग्निंस्वध्व
रं+ ॥ २८ ॥ प्रदेवंदेववीतयेभरतावसुवित्तमं । आस्वेयोनौनिषीदतु ॥ आजातंजातवेदसिप्रियंशिशीतातिथिं ।
स्योनऽआगृहपतिं ॥ अग्नेयुक्ष्वाहियेतवाश्वासोदेवसाधवः । अरंवहंतिमन्यवे ॥ अच्छानोयाह्यावहाभिप्रयांसिवीत
ये । आदेवान्त्सोमपीतये ॥ उदग्नेभारतद्युमदजस्रेणदविद्युतत् । शोचाविभाह्यजर ॥ २९ ॥ वीतीयोदेवंमर्तोदु
वस्येदग्निमीळीताऽध्वरेहविष्मान् । होतारंसत्ययजंरोदस्योरुत्तानहस्तोनमसाविवासेत् ॥ आतेऽअग्नऽऋचाहविर्हृ
दातष्टंभरामसि । तेतेभवंतूक्षणऽऋषभासोवशाऽउत+ ॥ अग्निंदेवासोऽअग्रियमिंधतेवृत्रहन्तमं । येनावसून्याभृ
तातृह्लारक्षांसिवाजिना ॥ ३० ॥ इतिचतुर्थाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

एकोत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १५ ऋचः १६० ॥ त्यागः ॥ अग्नय.४१ वैश्वानरायाग्नय.२१ अग्नय.९८ ॥ इति
चतुर्थेपंचमः ॥

पिबपंचोनैंद्रंत्रैष्टुभंद्विपदांतंतमुष्टुहिमहान्त्सप्तोनाद्यौर्नविपिप्रोर्विराळिमाउद्वादशनवम्येकादश्यौवैश्वदेव्यौय
एकएकादशसुतइद्दशमृषायातेनवश्रुधीनोष्टौकिमस्यांत्याचायमानस्याभ्यावर्तिनोदानस्तुतिरागावोगव्यंद्वि
तीयैंद्रीचांत्यश्चपादोंत्यानुष्टुब्जागतस्तृचोद्वितीयादिः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

ऋक्सं. ॥ हरिः ओम् ॥ (६।२।२) पिबासोमम॒भियमु॑ग्रतर्द॑ऽऊ॒र्वंगव्यं॑महि॒गृणानऽइं॑द्र । वियोधृ॒ष्णोवधि॑षोवज्रहस्त॒वि मंडलं ६
अ.४अ.६ श्वावृत्रम॑मित्रि॒याशवो॑भिः ॥ सऽईं॑पाहि॒यऽऋ॑जी॒षीतरु॑त्रोयः शिप्र॑वान्वृष॒भोयोम॑ती॒नां । योगो॑त्र॒भिद्व॑ज्र॒भृद्योह॑रि॒ष्ठाः अनु. २
॥३८॥ सऽइं॑द्रचि॒त्राँऽअ॒भितृं॑धि॒वाजा॑न् ॥ ए॒वापा॑हिप्र॒त्नथा॒मंद॑तुत्वाश्रु॒धिब्रह्म॑वावृ॒धस्वो॒तगी॒र्भिः । आ॒विः सूर्यं॑कृणु॒हिपी॑पि॒
हीषो॑ज॒हिशत्रूँ॑र॒भिगाऽइंद्रतृं॑धि ॥ तेत्वा॒मदा॑बृ॒हदिं॑द्रस्वधाव॒ऽइ॒मेपी॒ताऽउ॑क्षयंत॒द्युमंतं॑ । म॒हाम॒नूनं॑त॒वसं॒विभू॑तिम॒त्स॒
रासो॑जर्हृषंतप्र॒साहं॑ ॥ येभिः सूर्य॑मु॒षसं॑मं॒दसा॒नोवा॑स॒योप॑द्दृ॒ह्ळानि॒दर्द्र॑त् । म॒हाम॒द्रिं॒परि॒गाऽइं॑द्र॒संतं॑नु॒त्थाऽअच्यु॑तंसद॑
सस्परि॒स्वात् ॥ १ ॥ तवक्रत्वा॑तवतद्दं॑सना॑भिरा॒मासु॑प॒क्वं॑शच्या॒निदी॑धः । औ॒र्णोर्दुर॑ऽउ॒स्रिया॑भ्योवि॒दृह्ळोदू॒र्वाद्गाऽ
असृ॒जोऽअंगि॑रस्वान् ॥ प॒प्राथ॒क्षां॑महि॒दंसो॒व्यु१॒र्वीमु॒पद्याम्ऋ॒ष्वोबृ॒हदिं॑द्रस्तभायः । अधा॑रयो॒रोद॑सीदे॒वपु॑त्रेप्र॒त्नेमा॒तरा॑
य॒ह्वीऽऋ॒तस्य॑ ॥ अध॑त्वा॒विश्वे॑पु॒रऽइं॑द्रदे॒वाऽएकं॑त॒वसं॑दधिरे॒भरा॑य । अदे॑वो॒यद॒भ्यौहि॑ष्टदे॒वान्स्व॑र्षातावृणत॒ऽइंद्र॒म
त्रं॑ ॥ अध॒द्यौश्चि॑त्ते॒ऽअप॒सानुवज्रा॑द्द्वि॒तान॑मद्भि॒यसा॒स्वस्य॑म॒न्योः । अहिं॒यदिंद्रो॑ऽअ॒भ्योह॑सानं॒निचि॑द्वि॒श्वायु॑ः श॒यथे॑ज॒
घान॑ ॥ अध॒त्वष्टा॑तिम॒हऽउ॒ग्रवज्रं॑स॒हस्र॑भृष्टिंववृ॒तच्छ॒तास्रि॑ । निका॑मम॒रम॑णं॒येन॒नवं॑त॒महिं॒संपि॑णगृजीषिन् ॥ २ ॥ ॥३८॥
वर्धा॒न्यंविश्वे॑म॒रुतः स॒जोषाः॒पच॑च्छ॒तंम॑हि॒षाँऽइंद्र॒तुभ्यं॑ । पू॒षाविष्णु॒स्त्रीणि॒सरां॑सिधाव॒न्वृत्र॒हणं॒मदि॒रमं॒शुम॑स्मै ॥ आ

(६।२।२) पिबासोममितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुबंत्याद्विपदात्रिष्टुप् ।

क्षोदो॒महि॑वृ॒तंन॒दीनां॒परि॑ष्ठितमसृज॒ऽऊ॒र्मिम॒पां । तासा॒मनु॑प्र॒वत॑ऽइंद्र॒पंथां॒प्रार्द॑यो॒नीची॑र॒पसः॑ समु॒द्रं ॥ ए॒वाता॒विश्वा॑
चकृ॒वांस॒मिंद्रं॑म॒हामु॒ग्रम॒जु॒र्यं॑सहो॒दां । सु॒वीर॑त्वास्वायु॒धंसु॒वज्र॒माब्रह्म॒नव्य॒मव॑सेववृत्यात् ॥ स॒नो॒वाजा॑य॒श्रव॑सऽइ॒षेच॑
रा॒येधे॑हि॒द्युम॑त॒ऽइंद्र॒विप्रा॑न् । भ॒रद्वा॑जेनृ॒वत॑ऽइंद्रसू॒रीन्दि॒विच॑स्मैधि॒पार्ये॑नऽइंद्र ॥ अ॒यावाजं॑दे॒वहि॑तंसनेम॒मदे॑मश॒त
हि॑माः सु॒वीराः॑ ॥ ३ ॥ (६।२।३) तमु॑ष्टुहि॒योऽअ॒भिभू॑त्योजावन्वन्नवा॑तः पुरुहू॒तऽइंद्रः॑ । अषा॑ह्ळमु॒ग्रंसह॑मानमा॒भि
र्गी॒र्भिर्व॑र्धवृष॒भंच॑र्षणी॒नां ॥ सयु॒ध्मः सत्वा॑खज॒कृत्स॒मद्वा॑तुवि॒म्रक्षो॑नदनु॒माँऽऋ॑जी॒षी । बृ॒हद्रे॑णु॒श्च्यव॑नो॒मानु॑षीणा॒मे
कः कृ॒ष्टीना॑मभवत्स॒हावा॑ ॥ त्वंह॒नुत्यद॑दमा॒यो॒दस्यूँ॒रेकः॑ कृ॒ष्टीर॑वनो॒राया॑य । अस्ति॑स्वि॒न्नुवी॒र्यं१॒तत्त॑ऽइंद्र॒नस्वि॑दस्ति॒तदृ॑
तुथावि॒वो॑चः ॥ सदिद्धि॒ते॑तुवि॒जा॒तस्य॒मन्ये॒सहः॑ सहिष्ठतुर॒तस्तु॒रस्य॑ । उ॒ग्रमु॒ग्रस्य॑त॒वस॒स्तवी॒योर॑ध्रस्यरध्रतु॒रोब॑भूव ॥
तन्नः॑ प्र॒त्नंस॒ख्यम॑स्तुयु॒ष्मेऽइ॒त्थावद॑द्भि॒र्वलमंगि॑रोभिः । हन्न॑च्युतच्युद्दस्मे॒षयं॑तमृ॒णोः पुरो॒विदुरो॑ऽअस्य॒विश्वाः॑ ॥ ४ ॥
सहि॒धीभि॒र्हव्यो॒ऽअस्त्यु॒ग्रऽई॑शान॒कृन्म॑ह॒तिवृ॒त्रतूर्ये॑ । सतो॒कसा॑ता॒तन॑येसव॒ज्रीवि॑तं॒तसा॒य्यो॑ऽअभवत्स॒मत्सु॑ ॥ सम॒
ज्मना॒जनि॑म॒मानु॑षाणा॒मम॑र्त्येन॒नाम्ना॒तिप्रस॑र्स्रे । सद्यु॒म्नेन॒सश॑व॒सोतरा॒यासवी॒र्ये॑ण॒नृत॑मः॒समो॑काः ॥ सयोन॒मुहे॒नमि
थू॒जनो॒भूत्सु॒मंतु॑नामा॒चुमु॑रिं॒धुनिं॑च । वृ॒णक्पिप्रुं॒शंब॑रं॒शुष्ण॒मिंद्रः॑ पु॒रांच्यौ॒त्नाय॑श॒यथा॑य॒नूचि॑त् ॥ उ॒दाव॑ता॒त्वक्ष॑सा॒प

(६।२।३) तमुष्टुहीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ऋक्सं. न्यसाचवृत्रहत्यायरथमिंद्रतिष्ठ । धिष्वबज्रंहस्तऽआदक्षिणत्राभिप्रमंदपुरुदत्रमायाः+ ॥ अग्निर्नशुष्कंवनमिंद्रहेतीर मंडलं ६
अ.४अ.६ क्षोनिधक्ष्यशनिर्नभीमा । गंभीरयऽऋष्वयायोरुरोजाध्वानयद्दुरितादभयच्च ॥ ५ ॥ आसहस्रंपथिभिरिंद्ररायातुविं
द्युम्नतुविवाजेभिरर्वाक् । याहिसूनोसहसोयस्यनूचिददेवऽईशेपुरुहूतयोतोः ॥ प्रतुविद्युम्नस्यस्थविरस्यघृष्वेर्दिवोरर अनु. २
॥३९॥ प्शोमहिमापृथिव्याः । नास्यशत्रुर्नप्रतिमानमस्तिनप्रतिष्ठिःपुरुमायस्यसह्योः ॥ प्रतत्तेऽअद्याकरणंकृतंभूत्कुत्संयदायु
मतिथिग्वमस्मै । पुरूसहस्रानिशिशाऽअभिक्षामुत्तूर्वयाणंधृषतानिनेथ ॥ अनुत्वाहिघ्नेऽअधदेवदेवामदन्विश्वेकवित
मंकवीनां । करोयत्रवरिवोबाधितायदिवेजनायतन्वेगृणानः+ ॥ अनुद्यावापृथिवीतत्तऽओजोमर्त्याजिहतऽइंद्रदे
वाः । कृष्वाकृत्नोऽअकृतंयत्तेऽअस्त्युक्थंनवीयोजनयस्वयज्ञैः+ ॥ ६ ॥ (६।२।१४) महाँऽइंद्रोनृवदाचर्षणिप्राऽउ
तद्विबर्हाऽअमिनःसहोभिः । अस्मद्र्यग्वावृधेवीर्यायोरुःपृथुःसुकृतःकर्तृभिर्भूत् ॥ इंद्रमेवधिषणासातयेधाद्बृहंतमृष्व
मजरंयुवानं । अषाळ्हेनशवसाशूशुवांसंसद्यश्चिद्योवावृधेऽअसामि ॥ पृथूकरस्नाबहुलागभस्तीऽअस्मद्र्यक्संमिमीहि
श्रवांसि । यूथेवपश्वःपशुपादमूनाऽअस्माँऽइंद्राभ्याववृत्स्वाजौ+ ॥ तंवऽइंद्रंचतिनमस्यशाकैरिहनूनंवाजयंतोहुवेम । ॥३९॥
यथाचित्पूर्वेजरितारऽआसुरनेद्याऽअनवद्याऽअरिष्टाः ॥ धृतव्रतोधनदाःसोमवृद्धःसहिवामस्यवसुनःपुरुक्षुः । संजग्मिरे

(६।२।१४) महाँइंद्रइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

पथ्या३रायोऽअस्मिन्त्समुद्रेनसिंधवोयादमानाः ॥ ७ ॥ शविष्ठंनऽआभरशूरशवऽओजिष्ठमोजोऽअभिभूतऽउग्रं ।
विश्वाद्युम्नावृष्ण्यामानुषाणामस्मभ्यंदाहरिवोमादयध्यै ॥ यस्तेमदःपृतनाषाळमृध्रऽइंद्रतंनऽआभरशूशुवांसं । येन
तोकस्यतनयस्यसातौमंसीमहिजिगीवांसस्त्वोताः ॥ आनोभरवृषणंशुष्ममिंद्रधनस्पृतंशूशुवांसंसुदक्षं । येनवंसामपृ
तनासुशत्रून्तवोतिभिरुतजामीँऽरजामीन् ॥ आतेशुष्मोवृषभऽएतुपश्चादोत्तरादधरादापुरस्तात् । आविश्वतोऽअ
भिसमेत्वर्वाङिंद्रद्युम्नंस्वर्वद्धेह्यस्मे+ ॥ नृवत्तऽइंद्रनृतमाभिरूतीवंसीमहिवामंश्रोमतेभिः । ईक्षेहिवस्वऽउभयस्यराज
न्धारत्नंमहिस्थूरंबृहंतं ॥ मरुत्वंतंवृषभंवावृधानमकवारिंदिव्यंशासमिंद्रं । विश्वासाहमवसेनूतनायोग्रंसहोदामिहतं
हुवेम ॥ जनंवज्रिन्महिचिन्मन्यमानमेभ्योनृभ्योरंधयायेष्वस्मि । अधाहित्वापृथिव्यांशूरसातौहवामहेतनयेगोष्व
प्सु+ ॥ वयंतऽएभिःपुरुहूतसख्यैःशत्रोःशत्रोरुत्तरऽइत्स्याम । घ्नंतोवृत्राण्युभयानिशूररायामदेमबृहतात्वोताः ॥ ८ ॥
(६।२।१५) द्यौर्नयऽइंद्राभिभूमार्यस्तस्थौरयिःशवसापृत्सुजनान् । तंनःसहस्रभरमुर्वरासांदद्धिसूनोसहसोवृत्रतुरं ॥
दिवोनतुभ्यमन्विंद्रसत्रासुर्यंदेवेभिर्धायिविश्वं । अहिंयद्वृत्रमपोवव्रिवांसंहन्नृजीषिन्विष्णुनासचानः+ ॥ तूर्वन्नोजी
यान्तवसस्तवीयान्कृतब्रह्मेंद्रोवृद्धमहाः । राजाभवन्मधुनःसोम्यस्यविश्वासांयत्पुरांदर्त्नुमावत् ॥ शतैरपद्रन्पणयऽ

(६।२।१५) द्यौर्नयइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप्सप्तमीविराट्पंक्तिः ।

इंद्रात्रदशोणयेकवयेर्कसातौ । वधैःशुष्णस्याशुषस्यमायाःपित्वोनारिरेचीत्किंचनप्र+ ॥ महोद्रुहोऽअपविश्वायुधायि
वज्रस्ययत्पतनेपादिशुष्णः । उरुषसरथंसारथयेकरिंद्रःकुत्सायसूर्यस्यसातौ+ ॥ ९ ॥ प्रश्येनोनमदिरमंशुमस्मैशिरो
दासस्यनमुचेर्मथायन् । प्रावन्नमींसाप्यंससंतंपृणग्रायासमिषासंस्वस्ति+ ॥ विपिप्रोरहिमायस्यदृह्वाःपुरोवज्रिन्छव
॥ ४० ॥ सानर्ददः । सुदामन्तद्रेक्णोऽअप्रमृष्यमृजिश्वनेदात्रंदाशुषेदाः ॥ सवेतसुंदशमायंदशोणिंतूतुजिमिंद्रःस्वभिष्टिसु
म्नः । आतुग्रंशश्वदिभंद्योतनायमातुर्नसीमुपसृजाऽइयध्यै ॥ सईस्पृधोवनतेऽअप्रतीतोबिभ्रद्वज्रंवृत्रहणंगभस्तौ ।
तिष्ठद्धरीऽअध्यस्तेवगर्तेवचोयुजावहतऽइंद्रमृष्वं+ ॥ सनेमतेवसानव्यऽइंद्रप्रपूरवस्तवंतऽएनायज्ञैः । सप्तयत्पुरःश
र्मशारदीर्दर्धन्दासीःपुरुकुत्सायशिक्षन् ॥ त्वंवृधऽइंद्रपूर्व्योभूर्वरिवस्यन्नुशनेकाव्याय । परानववास्त्वमनुदेयंमहेपि
त्रेददाथस्वमपातं ॥ त्वंधुनिरिंद्रधुनिमतीऋणोरपःसीरानस्रवंतीः । प्रयत्समुद्रमतिशूरपर्षिपारयातुर्वशंयदुंस्वस्ति+ ॥
तवहत्यदिंद्रविश्वमाजौसस्तौधुनीचुमुरीयाहसिष्वप् । दीदयदित्तुभ्यंसोमेभिःसुन्वन्दभीतिरिध्मभृतिःपक्थ्य१र्कैः+
॥ १० ॥ (६।२।६) इमाऽउत्वापुरुतमस्यकारोर्हव्यंवीरहव्याहवंते । धियोरथेष्ठामजरंनवीयोरयिर्विभूतिरीयते ॥ ४० ॥
वचस्या+ ॥ तमुस्तुषऽइंद्रंयोविदानोगिर्वाहसंगीर्भिर्यज्ञवृद्धं । यस्यदिवमतिमह्नापृथिव्याःपुरुमायस्यरिरिचेमहि

(६।२।६) इमाउत्वेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रोनवम्येकादश्योर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

त्वं+ ॥ सऽइत्तमोवयुनंततन्वत्सूर्येणवयुनवच्चकार । कदातेमर्ताऽअमृतस्यधामेयक्षंतोनमिनंतिस्वधावः ॥ यस्ताचका
रसकुहस्विदिंद्रःकमाजनंचरतिकासुविक्षु । कस्तेयज्ञोमनसेशंवरायकोऽअर्कऽइंद्रकतमःसहोता ॥ इदाहितेवेविषतः
पुराजाःप्रत्नासऽआसुःपुरुकृत्सखायः । येमध्यमासऽउतनूतनासऽउतावमस्यपुरुहूतबोधि ॥ ११ ॥ तंपृच्छंतोवरा
सःपराणिप्रत्नातऽइंद्रश्रुत्यानुयेमुः । अर्चामसिवीरब्रह्मवाहोयादेवविद्मतात्त्वामहांतं ॥ अभित्वापाजोरक्षसोवितस्थे
महिजज्ञानमभितत्सुतिष्ठ । तवप्रत्नेनयुज्येनसख्यावज्रेणधृष्णोऽअपतानुदस्व ॥ सतुश्रुधींद्रनूतनस्यब्रह्मण्यतोवीर
कारुधायः । त्वंह्या३पिःप्रदिविपितृणांशश्वद्बभूथसुहवऽएष्टौ ॥ प्रोतयेवरुणंमित्रमिंद्रंमरुतःकृष्वावसेनोऽअद्य ।
प्रपूषणंविष्णुमग्निंपुरंधिंसवितारमोषधीःपर्वतांश्च ॥ इमऽउत्वापुरुशाकप्रयज्योजरितारोऽअभ्यर्चंत्यर्कैः । श्रुधीहव
माहुवतोहुवानोनत्वावाँऽअन्योऽअमृतत्वदस्ति ॥ नूमऽआवाचमुपयाहिविद्वान्विश्वेभिःसूनोसहसोयजत्रैः । येऽअ
ग्निजिह्वाऽऋतसापऽआसुर्येमनुंचक्रुरुपरंदसाय ॥ सनोबोधिपुरऽएतासुगेषूतदुर्गेषुपथिकृद्विदानः । येऽअश्रमासऽउर
वोवहिष्ठास्तेभिर्नऽइंद्राभिवक्षिवाजं ॥ १२ ॥ (६।२।७) यऽएकऽइद्धव्यश्चर्षणीनामिंद्रंतंगीर्भिरभ्यर्चऽआभिः ।
यःपत्यतेवृषभोवृष्ण्यावान्त्सत्यःसत्वापुरुमायःसहस्वान् ॥ तमुनःपूर्वेपितरोनवग्वाःसप्तविप्रासोऽअभिवाजयंतः ।

(६।२।७) यएकइदित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नक्षद्दाभंततुरिंपर्वतेष्ठामद्रोघवाचंमतिभिःशविष्ठं ॥ तमीमहइंद्रमस्यरायःपुरुवीरस्यनृवतःपुरुक्षोः । योऽअस्कृधो
युरजरःस्वर्वान्तमाभरहरिवोमादयध्यै ॥ तन्नोविवोचोयदितेपुराचिज्जरितारआनशुःसुम्नमिंद्र । कस्तेभागःकिंव
योदुध्रखिद्वःपुरुहूतपुरूवसोसुरघ्नः+ ॥ तंपृच्छंतीवज्रहस्तंरथेष्ठामिंद्रंवेपीवक्करीयस्यनूगीः । तुविग्राभंतुविकूर्मिरंभो
दांगातुमिषेनक्षंतेतुम्रमच्छ ॥ १३ ॥ अयाहत्यंमाययावावृधानंमनोजुवास्वतवःपर्वतेन । अच्युताचिद्वीळितास्वोजो
रुजोविदृळ्हाधृषताविरप्शिन् ॥ तंवोधियानव्यस्याशविष्ठंप्रत्नंप्रत्नवत्परितंसयध्यै । सनोवक्षदनिमानःसुवह्मेंद्रोविश्वा
न्यतिदुर्गहाणि ॥ आजनायद्रुहणेपार्थिवानिदिव्यानिदीपयोंतरिक्षा । तपावृषन्विश्वतःशोचिषातान्ब्रह्मद्विषेशोच
यक्षामपश्च ॥ भुवोजनस्यदिव्यस्यराजापार्थिवस्यजगतस्त्वेषसंदृक् । धिष्ववज्रंदक्षिणइंद्रहस्तेविश्वाअजुर्यदयसे
विमायाः+ ॥ आसंयतमिंद्रणःस्वस्तिंशत्रुतूर्यायबृहतीममृध्रां । ययादासान्यार्याणिवृत्राकरोवज्रिन्त्सुतुकानाहुषा
णि ॥ सनोनियुद्भिःपुरुहूतवेधोविश्ववाराभिरागहिप्रयज्यो । नयाअदेवोवरतेनदेवआभिर्याहितूयमामद्र्यद्रिक्+
॥ १४ ॥ (६।२।८) सुतइत्त्वंनिमिश्लइंद्रसोमेस्तोमेब्रह्मणिशस्यमानउक्थे । यद्वायुक्ताभ्यांमघवन्हरिभ्यांबिभ्रद्व
ज्रंबाह्वोरिंद्रयासि ॥ यद्वादिविपार्येसुष्विमिंद्रवृत्रहत्येवसिशूरसातौ । यद्वादक्षस्यबिभ्युषोअबिभ्यदरंधयःशर्धतऽ

(६।२।८) सुतइदितिदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इंद्रदस्यून् ॥ पातासुतमिंद्रोअस्तुसोमंप्रनेनीरुग्रोजरितारमूती । कर्तावीरायसुष्वयउलोकंदातावसुस्तुवतेकीरये
चित् ॥ गंतेयांतिसवनाहरिभ्यांबभ्रिर्वज्रंपपिःसोमंददिर्गाः । कर्तावीरंनर्यंसर्ववीरंश्रोताहवंगृणतःस्तोमवाहाः ॥ अ
स्मैवयंयद्वावानतद्विविष्मइंद्राययोनःप्रदिवोअपस्कः । सुतेसोमेस्तुमसिशंसदुक्थेंद्रायब्रह्मवर्धनंयथासत् ॥ १५ ॥
ब्रह्माणिहिचकृषेवर्धनानितावत्तइंद्रमतिभिर्विविष्मः । सुतेसोमेसुतपाःशंतमानिरांद्याक्रियास्मवक्षणानियज्ञैः+ ॥
सनोबोधिपुरोळाशंरराणःपिबातुसोमंगोऋजीकमिंद्र । एदंबर्हिर्यजमानस्यसीदोरुंकृधित्वायतउलोकं+ ॥ समंद
स्वाह्यनुजोषमुग्रप्रत्वायज्ञासइमेअश्नुवंतु । प्रेमेहवासःपुरुहूतमस्मेआत्वेयंधीरवसइंद्रयम्याः ॥ तंवःसखायःसं
यथासुतेषुसोमेभिरींपृणताभोजमिंद्रं । कुवित्तस्माअसतिनोभरायनसुष्विमिंद्रोवसेमृधाति ॥ एवेदिंद्रःसुतेअस्ता
विसोमेभरद्वाजेषुक्षयदिन्मघोनः । असद्यथाजरित्रउतसूरिरिंद्रोरायोविश्ववारस्यदाता+ ॥ १६ ॥ (६।३।१) वृषा
मदइंद्रेश्लोकउक्थासचासोमेषुसुतपाऋजीषी । अर्चत्र्योमघवानृभ्यउक्थैर्द्युक्षोराजागिरामक्षितोतिः ॥ ततु
रिर्वीरोनर्योविचेताःश्रोताहवंगृणतउर्व्यूतिः । वसुःशंसोनरांकारुधायावाजीस्तुतोविदथेदातिवाजं ॥ अक्षोनच
क्र्योःशूरबृहन्प्रतेमह्नारिरिचेरोदस्योः । वृक्षस्यनुतेपुरुहूतवयाव्यू३तयोरुरुहुरिंद्रपूर्वीः+ ॥ शचीवतस्तेपुरुशाकशा

(६।३।१) वृषामदइतिदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

कागवामिवस्तुतयःसंचरणीः । वत्सानांनतंतयस्तऽइंद्रदामन्वंतोऽअदामानःसुदामन् ॥ अन्यदद्यकर्वरमन्यदुश्वोसं
च्चसन्मुहुराचक्रिरिंद्रः । मित्रोनोऽअत्रवरुणश्चपूषार्योवशस्यपर्येतास्ति ॥ १७ ॥ वित्वदापोनपर्वतस्यपृष्ठादुक्थेभिरिं
द्रानयंतयज्ञैः । तंत्वाभिःसुष्टुतिभिर्वाजयंतऽआजिंनजग्मुर्गिर्वाहोऽअश्वाः ॥ नयंजरंतिशरदोनमासानद्यावऽइंद्रम
वकर्शयंति । वृद्धस्यचिद्वर्धतामस्यतनूःस्तोमेभिरुक्थैश्चशस्यमाना ॥ नवीळवेनमतेनस्थिरायनशर्धतेदस्युजूतायस्त
वान् । अज्राऽइंद्रस्यगिरयश्चिदृष्वागंभीरेचिद्भवतिगाधमस्मै ॥ गंभीरेणनऽउरुणामत्रिन्प्रेषोयंधिसुतपावन्वाजा
न् । स्थाऽऊषुऽऊर्ध्वऽऊतीऽअरिषण्यन्नक्तोर्व्युष्टौपरितक्म्यायां ॥ सचस्वनायमवसेऽअभीकऽइतोवातमिंद्रपाहिरि
षः । अमाचैनमरण्येपाहिरिषोमदेमशतहिमाःसुवीराः ॥ १८ ॥ (६।३।२) यातऽऊतिरवमायापरमायामध्यमें
द्रशुष्मिन्नस्ति । ताभिरूषुवृत्रहत्येवीर्नऽएभिश्चवाजैर्महान्नऽउग्र ॥ आभिःस्पृधोमिथतीररिषण्यन्नमित्रस्यव्यथयाम
न्युमिंद्र । आभिर्विश्वाऽअभियुजोविषूचीरार्यायविशोवतारीर्दासीः ॥ इंद्रजामयऽउतयेजामयोर्वाचीनासोवनुषोयु
युज्रे । त्वमेषांविथुराशवांसिजहिवृष्ण्यानिकृणुहीपराचः ॥ शूरोवाशूरंवनतेशरीरैस्तनूरुचातरुषियत्कृण्वैते । तोके
वागोषुतनयेयदप्सुविक्रंदसीऽउर्वरासुब्रवैते ॥ नहित्वाशूरोनतुरोनधृष्णुर्नत्वायोधोमन्यमानोयुयोध । इंद्रनकिष्ट्वाप्र

(६।३।२) यातऊतिरितिनवर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्यस्त्येषांविश्वाजातान्यभ्यसितानि ॥ १९ ॥ सपत्यतऽउभयोर्नृम्णमयोर्यदीवेधसःसमिथेहवैते । वृत्रेवामहोनृवति
क्षयेवाव्यचस्वंतायदिवितंसैते ॥ अधस्मातेचर्षणयोयदेजानिंद्रत्रातोतभवावरूता । अस्माकासोयेनृतमासोऽअर्यऽ
इंद्रसूरयोदधिरेपुरोनः ॥ अनुतेदायिमहऽइंद्रियायसत्रातेविश्वमनुवृत्रहत्ये । अनुक्षत्रमनुसहोयजत्रेंद्रदेवेभिरनुतेनृ
षह्ये ॥ एवानःस्पृधःसमजासमत्स्विंद्ररारंधिमिथतीरदेवीः । विद्यामवस्तोरवसागृणंतोभरद्वाजाऽउततऽइंद्रनूनं+
॥ २० ॥ (६।३।३) श्रुधीनऽइंद्रह्वयामसित्वामहोवाजस्यसातौवावृषाणाः । संयद्विशोयंतशूरसाताऽउग्रंनोवःपा
र्येऽअहन्दाः ॥ त्वांवाजीहवतेवाजिनेयोमहोवाजस्यगध्यस्यसातौ । त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंतरुत्रंत्वांचष्टेमुष्टिहागोषुयुध्य
न् ॥ त्वंकविंचोदयोर्कसातौत्वंकुत्सायशुष्णंदाशुषेवर्क् । त्वंशिरोऽअमर्मणःपराहन्नतिथिग्वायशंस्यंकरिष्यन्+ ॥
त्वंरथंप्रभरोयोधमृष्वमावोयुध्यंतंवृषभंदशद्युं । त्वंतुग्रंवेतसवेसचाहन्त्वंतुजिंगृणंतमिंद्रतूतोः ॥ त्वंतदुक्थमिंद्रबर्ह
णाकःप्रयच्छतासहस्राशूरदर्षि । अवगिरेर्दासंशंबरंहन्प्रावोदिवोदासंचित्राभिरूती+ ॥ २१ ॥ त्वंश्रद्धाभिर्मंदसानः
सोमैर्दभीतयेचुमुरिमिंद्रसिष्वप् । त्वंरजिंपिठीनसेदशस्यन्षष्टिंसहस्राशच्यासचाहन् ॥ अहंचनतत्सूरिभिरानश्यांत
वज्यायऽइंद्रसुम्नमोजः । त्वयायत्स्तवंतेसधवीरवीरास्त्रिवरूथेननहुषाशविष्ठ ॥ वयंतेऽअस्यामिंद्रद्युम्नहूतौसखायः

(६।३।३) श्रुधीनइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

स्याममहिन्प्रेष्ठाः । प्रातर्दनिःक्षत्रश्रीरस्तुश्रेष्ठोघनेवृत्राणांसनयेधनानां ॥ २२ ॥ (६।३।४) किमस्यमदेकिम्वस्य पीताविंद्रःकिमस्यसख्येचकार । रणावायेनिषदिकिंतेऽअस्यपुराविविद्रेकिमुनूतनासः ॥ सदस्यमदेसद्वस्यपीताविंद्रःसदस्यसख्येचकार । रणावायेनिषदिसत्तेऽअस्यपुराविविद्रेसदुनूतनासः ॥ नहिनुतेमहिमनःसमस्यनमघवन्मघवत्वस्यविद्म । नराधसोराधसोनूतनस्येंद्रनाकिर्ददृशऽइंद्रियंते ॥ एतत्त्यत्तऽइंद्रियमचेतियेनावधीर्वरशिखस्यशेषः । वज्रस्ययत्तेनिहतस्यशुष्मात्स्वनाच्चिदिंद्रपरमोददार ॥ वधीदिंद्रोवरशिखस्यशेषोभ्यावर्तिनेचायमानायशिक्षन् । वृचीवतोयद्धरियूपीयायांहन्पूर्वेऽअर्धेभियसापरोदर्त् ॥ २३ ॥ त्रिंशच्छतंवर्मिणऽइंद्रसाकंयव्यावत्यांपुरुहूतश्रवस्या । वृचीवंतःशरवेपत्यमानाःपात्राभिंदानान्यर्थान्यायन् ॥ यस्यगावावरुषासूयवस्यूऽअंतरूषुचरतोरेरिहाणा । ससृंजयायतुर्वशंपरादाद्वृचीवतोदैववातायशिक्षन् ॥ द्वयाँऽअग्नेरथिनोविंशतिंगावधूमतोमघवामह्यंसम्राट् । अभ्यावर्तीचायमानोददातिदूणाशेयंदक्षिणापार्थवानाम् ॥ २४ ॥ (६।३।५) आगावोऽअग्मन्नुतभद्रमक्रन्त्सीदंतुगोष्ठेरणयंत्वस्मे । प्रजावतीःपुरुरूपाऽइहस्युरिंद्रायपूर्वीरुषसोदुहानाः ॥ इंद्रोयज्वनेपृणतेचशिक्षत्युपेद्ददातिनस्वंमुषायति ।

(६।३।४)किमस्यमदइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रःअंत्यायाश्चायमानोराजात्रिष्टुप्(चायमानस्यराज्ञोदानस्तुतिः)।(६।३।५) आगावइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोगावस्त्रिष्टुप् (द्वितीयायाइंद्रश्चांत्यपादस्यच) द्वितीयाद्यास्तिस्रोजगत्यांत्यानुष्टुप् ।

भूयोभूयोरयिमिदस्यवर्धयन्नभिन्नेखिल्येनिदधातिदेवयुं ॥ नतानशंतिनदभातितस्करोनासामामित्रोव्यथिरादधर्षति । देवाँश्चयाभिर्यजतेददातिचज्योगित्ताभिःसचतेगोपतिःसह ॥ नताऽअर्वारेणुककाटोऽअश्नुतेनसंस्कृतत्रमुपयंतिताऽअभि । उरुगायमभयंतस्यताऽअनुगावोमर्तस्यविचरंतियज्वनः ॥ गावोभगोगावऽइंद्रोमेऽअच्छान्गावःसोमस्यप्रथमस्यभक्षः । इमायागावःसजनासऽइंद्रऽइच्छामीद्धृदामनसाचिदिंद्रं ॥ यूयंगावोमेदयथाकृशंचिदश्रीरंचित्कृणुथासुप्रतीकं । भद्रंगृहंकृणुथभद्रवाचोबृहद्वोवयऽउच्यतेसभासु ॥ प्रजावतीःसूयवसंरिशंतीःशुद्धाऽअपःसुप्रपाणेपिबंतीः । मावस्तेनऽईशतमाघशंसःपरिवोहेतीरुद्रस्यवृज्याः ॥ उपेदमुपपर्चनमासुगोषूपपृच्यतां । उपऽऋषभस्यरेतस्युपेंद्रतववीर्ये* ॥ २५ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

त्रिंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि १२ ऋचः १३२ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. ६४ विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. ५५ चायमानाये. गोभ्यइ. गवेंद्राभ्या. गोभ्य. ५ गवेंद्राभ्या. ॥ इतिचतुर्थेषष्टः ॥

इंद्रंषड्भूयःपंचाभूरेकःसुहोत्रस्तुचतुर्थीशक्रर्यपूर्व्यायओजिष्ठःशुनहोत्रस्तुसंचत्वेकदानरस्तुसत्रावागपान्मंद्र स्वेंद्रपिबाहेळमानःप्रत्यस्मैचतुष्कमानुष्टुभंबृहत्यंतंयस्यौष्णिहंयोरयिवश्चतुर्विंशतिःशंयुर्बार्हस्पत्योह्यादौषळनुष्टुभस्तिस्रश्चविराजोमध्यमैत्रवासायआनयत्रयस्त्रिंशद्गायत्रंपुरूतममतिनिचृदधिबृबुःपादनिचृदंत्यानुष्टुप्तृचं

त्येबृबुस्तक्षादैवतंत्वामिद्धिषळूनाप्रागाथंस्वादुरेकत्रिंशद्वर्गःपंचादौसौम्योगव्यूत्यर्धर्चोलिंगोक्तदैवतःप्रस्तो
कइतित्रिष्टुबनुष्टुब्गायत्रीद्विपदासाञ्जयस्यप्रस्तोकस्यदानस्तुतिःपरौतृचौरथदुंदुभिदैवत्याविंद्रोंत्योर्धर्चोयुजा
नोबृहतीत्रिष्टुब्द्विपदादिवस्पृथिव्याजगती ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (६।३।६) इंद्रंवोनरःसख्यायसेपुर्महोयंतःसुमतयेचकानाः । महोहिदातावज्रहस्तोऽअस्तिम
हामुरण्वमवसेयजध्वं ॥ आयस्मिन्हस्तेनर्यामिमिक्षुरारथेहिरण्ययेरथेष्ठाः । आरश्मयोगभस्त्योःस्थूरयोराध्वन्नश्वा
सोवृषणोयुजानाः+ ॥ श्रियेतेपादादुवऽआमिमिक्षुर्धृष्णुर्वज्रीशवसादक्षिणावान् । वसानोऽअत्कंसुरभिंदृशेकंस्व१
र्णनृतविषिरोबभूथ ॥ ससोमऽआमिश्लतमःसुतोभूद्यस्मिन्पक्तिःपच्यतेसंतिधानाः । इंद्रंनरःस्तुवंतोब्रह्मकाराऽउ
क्थाशंसंतोदेववाततमाः ॥ नतेऽअंतःशवसोधाय्यस्यवितुबाबधेऽरोदसीमहित्वा । आतासूरिःपृणतितूतुजानोयूथे
वाप्सुसमीजमानऽऊती+ ॥ एवेदिंद्रःसुहवऽऋष्वोऽअस्तूतीऽअनूतीहिरिशिप्रःसत्वा । एवाहिजातोऽअसमात्योजाःपु
रूचवृत्राहनतिनिदस्यून् ॥ १ ॥ (६।३।७) भूयऽइद्वावृधेवीर्यायँऽएकोऽअजुर्योदयतेवसूनि । प्ररिरिचेदिवऽइंद्रःपृथि
व्याऽअर्धमिदस्यप्रतिरोदसीऽउभे+ ॥ अधामन्येबृहदसुर्यमस्ययानिदाधारनकिरामिनाति । दिवेदिवेसूर्योदर्शतोभू

(६।३।६) इंद्रंवइतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।७) भूयइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

द्विसद्मान्युर्वियासुक्रतुर्धात् ॥ अद्याचिन्नूचित्तदपोनदीनांयदाभ्योऽअरदोगातुमिंद्र । निपर्वताऽअद्मसदोनसेदुस्त्व
यादृह्ळानिसुक्रतोरजांसि ॥ सत्यमित्तन्नत्वावाँऽअन्योऽअस्तींद्रदेवोनमर्त्योज्यायान् । अहन्नहिंपरिशयानमर्णोवासृ
जोऽअपोऽअच्छासमुद्रं+ ॥ त्वमपोविदुरोविषूचीरिंद्रदृह्ळमरुजःपर्वतस्य । राजाभवोजगतश्चर्षणीनांसाकंसूर्यंजनय
न्द्यामुषासं ॥ २ ॥ (६।३।८) अभूरेकोरयिपतेरयीणामाहस्तयोरधिथाऽइंद्रकृष्टीः । वितोकेऽअप्सुतनयेचसूरेवो
चंतचर्षणयोविवाचः ॥ त्वद्भियेंद्रपार्थिवानिविश्वाच्युताचिच्च्यावयंतेरजांसि । द्यावाक्षामापर्वतासोवनानिविश्वंदृ
ह्ळंभयतेऽअज्मन्नाते ॥ त्वंकुत्सेनाभिशुष्णमिंद्राशुषंयुध्यकुयवंगविष्टौ । दशप्रपित्वेऽअधसूर्यस्यमुषायश्चक्रमविवेरपांसि ॥ त्वंशतान्यवशंबरस्यपुरोजघंथाप्रतीनिदस्योः । अशिक्षोयत्रशच्याशचीवोदिवोदासायसुन्वतेसुतक्रेभरद्वाजाय
गृणतेवसूनि ॥ ससत्यसत्वन्महतेरणायरथमातिष्ठतुविनृम्णभीमं । याहिप्रपथिन्नवसोपमद्रिक्प्रचश्रुतश्रावयचर्षणि
भ्यः ॥ ३ ॥ (६।३।९) अपूर्व्यापुरुतमान्यस्मैमहेवीरायतवसेतुराय । विरप्शिनेवज्रिणेशंतमानिवचांस्यासास्थ
विरायतक्षं ॥ समातरासूर्येणाकवीनामवासयद्रुजदद्रिंगृणानः । स्वाधीभिर्ऋक्वभिर्वावशानऽउदुस्रियाणामसृजन्नि

(६।३।८) अभूरेकइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःसुहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप्चतुर्थीशक्वरी (सुहोत्रःशुनहोत्रोनरोगर्गऋजिश्वाइत्येतेऋषयोबृह
स्पतेःपौत्राउतदौष्यंतेर्भरतस्यपौत्राइतिविपर्ययेइतिहासःश्रूयते) । (६।३।९) अपूर्व्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःसुहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

दानँ ॥ सवार्हेभिर्ऋक्वभिर्गोषुशश्वन्मितज्ञुभिःपुरुकृत्वाजिगाय । पुरःपुरोहासखिभिःसखीयन्दृह्ळारुरोजकविभिः
कविःसन्+ ॥ सनीव्याभिर्जरितारमच्छामहोवाजेभिर्महद्भिश्चशुष्मैः । पुरुवीराभिर्वृषभक्षितीनामागिर्वणःसुविताय
प्रयाहि ॥ ससर्गेणशवसातक्तोऽअत्यैरपऽइंद्रोदक्षिणतस्तुराषाट् । इत्थासृजानाऽअनपावृदर्थंदिवेदिवेविविषुरप्रमृ
ष्यं+ ॥ ४ ॥ (६।३।१०) यऽओजिष्ठऽइंद्रतंसुनोदामदोवृषन्त्स्वभिष्टिर्दास्वान् । सौवश्व्यंयोवनवत्स्वश्वोवृत्रास
मत्सुसासहदमित्रान् ॥ त्वांहीं३द्रावसेविवाचोहवंतेचर्षणयःशूरसातौ । त्वंविप्रेभिर्विपणीँऽरशायस्त्वोतऽइत्सनिता
वाजमर्वा ॥ त्वंताँऽइंद्रोभयाँऽअमित्रान्दासावृत्राण्यार्याचशूर । वधीर्वनेवसुधितेभिरत्कैरापृत्सुदर्षिनृणांनृतम ॥
सत्वंनऽइंद्राकवाभिरूतीसखाविश्वायुरविताव्रृधेभूः । स्वर्षातायद्ध्वयामसित्वायुध्यंतोनेमधितापृत्सुशूर ॥ नूनंनऽइं
द्रापरायचस्याभवामृळीकऽउतनोऽअभिष्टौ । इत्थागृणंतोमहिनस्यशर्मन्दिविष्यामपार्येगोषतमाः ॥ ५ ॥(६।३।११)
संचत्वेजग्मुर्गिरऽइंद्रपूर्वीर्विचत्वद्यंतिविभ्वोमनीषाः । पुरानूनंचस्तुतयऽऋषीणांपस्पृध्रऽइंद्रेऽअध्युक्थार्का+ ॥ पुरु
हूतोयःपुरुगूर्तऽऋभ्वाँऽएकःपुरुप्रशस्तोऽअस्तियज्ञैः । रथोनमहेशवसेयुजानो३स्माभिरिंद्रोऽअनुमाद्योभूत् । नयंहिं
सँतिधीतयोनवाणीरिंद्रंनक्षंतीदभिवर्धयंतीः । यदिस्तोतारःशतंयत्सहस्रंगृणंतिगिर्वणसंशंतदस्मै ॥ अस्माऽएतद्दि

(६।३।१०) यओजिष्ठइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशुनहोत्रइंद्रस्त्रिष्टुप्। (६।३।११) संचत्वइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशुनहोत्र-

व्य१र्चेवमासामिमिक्षऽइंद्रेन्ययामिसोमः । जनंनधन्वन्नभिसंयदापःसात्रावावृधुर्हवनानियज्ञैः+ ॥ अस्माऽएतन्मह्यां
गूषमस्माऽइंद्रायस्तोत्रंमतिभिरवाचि । असद्यथामहतिवृत्रतूर्यऽइंद्रोविश्वायुरवितावृधश्च ॥ ६ ॥ (६।३।१२) क
दाभुवन्रथक्षयाणिब्रह्मकदास्तोत्रेसहस्रपोष्यंदाः । कदास्तोमंवासयोस्यरायाकदाधियःकरसिवाजरत्नाः ॥ कर्हिस्वि
त्तदिंद्रयन्नृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्नीळयासेजयाजीन् । त्रिधातुगाऽअधिजयासिगोष्विंद्रद्युम्नंस्वर्वद्धेह्यस्मे+ ॥ कर्हिस्वित्त
दिंद्रयज्जरित्रेविश्वप्सुब्रह्मकृणवःशविष्ठ । कदाधियोननियुतोयुवासेकदागोमघाहवनानिगच्छाः ॥ सगोमघाजरित्रे
ऽअश्वश्चंद्रावाजश्रवसोऽअधिधेहिपृक्षः । पीपिहीषःसुदुघामिंद्रधेनुंभरद्वाजेषुसुरुचोरुरुच्याः ॥ तमानूनंवृजनमन्य
थाचिच्छूरोयच्छक्रविदुरोगृणीषे । मानिररंशुक्रदुघस्यधेनोराँगिरसान्ब्रह्मणाविप्रजिन्व ॥ ७ ॥ (६।३।१३) सत्राम
दासस्तवविश्वजन्याःसत्रारायोधयेपार्थिवासः । सत्रावाजानामभवोविभक्तायद्देवेषुधारयथाऽअसुर्यं* ॥ अनुप्रयेजे
जनऽओजोऽअस्यसत्रादधिरेऽअनुवीर्याय । स्यूमगृभेदुधयेर्वतेचक्रतुंवृंजंत्यपिवृत्रहत्ये ॥ तंसध्रीचीरूतयोवृष्ण्यानि
पौंस्यानिनियुतःसश्चुरिंद्रं । समुद्रंनसिंधवऽउक्थशुष्माऽउरुव्यचसंगिरऽआविशंति ॥ सरायस्खामुपसृजागृणानः

इंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१२) कदाभुवन्नितिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजोनरइंद्रस्त्रिष्टुप्। (६।३।१३) सत्रामदासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार-
द्वाजोनरइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

पुरुश्चंद्रस्यत्वमिंद्रवस्वः । पतिर्बभूथासमोजनानामेकोविश्वस्यभुवनस्यराजा ॥ सतुश्रुधिश्रुत्यायोदुवोयुर्द्यौर्नभूमाभि
रायोऽअर्यः । असोयथानःशवसाचकानोयुगेयुगेवयसाचेकितानः ॥ ८ ॥ (६।३।१४) अर्वाग्रथंविश्ववारंतऽउग्रें
द्रयुक्तासोहरयोवहंतु । कीरिश्चिद्धित्वाहवतेस्वर्वानृधीमहिसधमादस्तेऽअद्य+ ॥ प्रोद्रोणेऽहरयःकर्माग्मन्पुनानासऽ
ऋज्यंतोऽअभूवन् । इंद्रोनोऽअस्यपूर्व्यःपपीयाद्युक्षोमदस्यसोम्यस्यराजा ॥ आससाणासःशवसानमच्छेंद्रंसुचक्रेरथ्या
सोऽअश्वाः । अभिश्रवऽऋज्यंतोवहेयुर्नूचिन्नुवायोरमृतंविदस्येत् ॥ वरिष्ठोऽअस्यदक्षिणामियर्तींद्रोमघोनांतुविकूर्मि
तमः । ययावज्रिवःपरियास्यंहोमघाचधृष्णोदयसेविसूरीन्+ ॥ इंद्रोवाजस्यस्थविरस्यदातेंद्रोगीर्भिर्वर्धतांवृद्धमहाः ।
इंद्रोवृत्रंहनिष्ठोऽअस्तुसत्वातासूरिःपृणतितूतुजानः ॥ ९ ॥ (६।३।१५) अपादितऽउदुनश्चित्रतमोमहींभर्षद्द्युम
तीमिंद्रहूतिं । पन्यसींधीतिंदैव्यस्ययामन्जनस्यरातिंवनतेसुदानुः ॥ दूराच्चिदावसतोऽअस्यकर्णाघोषादिंद्रस्यतन्यति
ब्रुवाणः । एयमेनंदेवहूतिर्ववृत्यान्मद्र्य१गिंद्रमियमृच्यमाना ॥ तंवोधियापरमयापुराजामजरमिंद्रमभ्यनूष्यर्कैः ।
ब्रह्माचगिरोदधिरेसमस्मिन्महांश्चस्तोमोऽअधिवर्धदिंद्रे ॥ वर्धाद्यंयज्ञऽउतसोमऽइंद्रंवर्धाद्ब्रह्मगिरऽउक्थाचमन्म ।
वर्धाहैनमुषसोयामन्नक्तोर्वर्धान्मासाःशरदोद्यावऽइंद्रं ॥ एवाजज्ञानंसहसेऽअसामिवावृधानंराधसेचश्रुताय । महा

(६।३।१४) अर्वाग्रथमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१५) अपादितइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाज

मुग्रमवसेविप्रनूनमाविवासेमवृत्रतूर्येषु ॥ १० ॥ (६।३।१६) मंद्रस्यकवेर्दिव्यस्यवह्नेर्विप्रमन्मनोवचनस्यमध्वः ।
अपानस्तस्यसचनस्यदेवेषोयुवस्वगृणतेगोऽअग्राः ॥ अयमुशानःपर्यद्रिमुस्राऽऋतधीतिभिर्ऋतयुग्युजानः । रुजदरु
ग्णंविवलस्यसानुंपणींऽर्वचोभिरभियोधदिंद्रः ॥ अयंद्योतयदद्युतोव्य१क्तून्दोषावस्तोःशरदऽइंदुरिंद्र । इमंकेतुम
दधुर्नूचिदह्नांशुचिजन्मनऽउषसश्चकार ॥ अयंरोचयदरुचोरुचानो३यंवासयद्व्यृ१तेनपूर्वीः । अयमीयतऽऋतयु
ग्भिरश्वैःस्वर्विदानाभिनाचर्षणिप्राः+ ॥ नूगृणानोगृणतेप्रत्नराजन्निषःपिन्ववसुदेयायपूर्वीः । अपऽओषधीरविषा
वनानिगाऽअर्वतोनॄनृचसेरिरीहि ॥ ११ ॥ (६।३।१७) इंद्रपिबतुभ्यंसुतोमदायावस्यहरीविमुचासखाया । उत
प्रगायगणऽआनिषद्याथायज्ञायगृणतेवयोधाः ॥ अस्यपिबयस्यजज्ञानऽइंद्रमदायक्रत्वेऽअपिबोविरप्शिन् । तमु
तेगावोनरऽआपोऽअद्रिरिंदुंसमह्यन्पीतयेसमस्मै ॥ समिद्धेऽअग्नौसुतऽइंद्रसोमऽआत्वावहंतुहरयोवहिष्ठाः । त्वाय
तामनसाजोहवीमींद्रायाहिसुवितायमहेनः ॥ आयाहिशश्वदुशताययाथेंद्रमहामनसासोमपेयं । उपब्रह्माणिशृणवऽ
इमानोथातेयज्ञस्तन्वे३वयोधात् ॥ यदिंद्रदिविपार्येयदृधग्यद्वास्वेसदनेयत्रवासि । अतोनोयज्ञमवसेनियुत्वान्त्स

इंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१६) मंद्रस्यकवेरितिपंचर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१७) इंद्रपिबेतिपंचर्चस्यसूक्तस्य
बार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

जोषाः पाहिगिर्वणोमरुद्भिः ॥ १२ ॥ (६।३।१८) अहेळमानउपयाहियज्ञंतुभ्यंपवंतइंदवःसुतासः । गावोन वज्रिन्स्वमोकोअच्छेंद्रागहिप्रथमोयज्ञियानां ॥ यातेकाकुत्सुकृतायावरिष्ठाययाशश्वत्पिबसिमध्वऊर्मिं । तया पाहिप्रतेअध्वर्युरस्थात्संतेवज्रोवर्ततामिंद्रगव्युः ॥ एषद्रप्सोवृषभोविश्वरूपइंद्रायवृष्णेसमकारिसोमः । एतंपिब हरिवःस्थातरुग्रयस्येशिषेप्रदिवियस्तेअन्नं ॥ सुतःसोमोअसुतादिंद्रवस्यानयंश्रेयान्चिकितुषेरणाय । एतंतितिर्व उपयाहियज्ञंतेनविश्वास्तविषीरापृणस्व ॥ ह्वयामसित्वेंद्रयाह्यर्वाङ्रंतेसोमस्तन्वेभवाति । शतक्रतोमादयस्वासुतेषुप्रास्माँअवपृतनासुप्रविक्षु ॥ १३ ॥ (६।३।१९) प्रत्यस्मैपिपीषतेविश्वानिविदुषेभर । अरंगमायजग्मयेऽपश्चाद्दघ्वनेनरे ॥ एमेनंप्रत्येतनसोमेभिःसोमपातमं । अमत्रेभिर्ऋजीषिणमिंद्रंसुतेभिरिंदुभिः ॥ यदीसुतेभिरिंदुभिःसोमेभिःप्रतिभूषथ ॥ वेदाविश्वस्यमेधिरोधृषत्तंतमिदेषते ॥ अस्माअस्माइदंधसोध्वर्योप्रभरासुतं । कुवित्समस्यजेन्यस्यशर्धतोभिशस्तेरवस्परत् ॥ १४ ॥ (६।३।२०) यस्यत्यच्छंबरंमदेदिवोदासायरंधयः । अयंससोमइंद्रतेसुतःपिब ॥ यस्यतीव्रसुतंमदंमध्यमंतंचरक्षसे । अयंस० ॥ यस्यगाअंतरश्मनोमदेदृह्ळाअवासृजः । अयंस० ॥

(६।३।१८) अहेळमानइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रस्त्रिष्टुप् । (६।३।१९) प्रत्यस्माइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रोनुष्टुबंत्याबृहती । (६।३।२०) यस्यत्यदितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रउष्णिक् ।

यस्यमंदानोअंधसोमाघोनंदधिषेशवः । अयंस० ॥ १५ ॥ (६।४।१) योरयिवोरयिंतमोयोद्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः । सोमःसुतःसइंद्रतेस्तिस्वधापतेमदः ॥ यःशग्मस्तुविशग्मतेरायोदामामतीनां । सोमःसुतः० ॥ येनवृद्धोनशवसातुरोनस्वाभिरूतिभिः । सोमःसुतः० ॥ त्यमुवोअप्रहणंगृणीषेशवसस्पतिं । इंद्रंविश्वासाहंनरंमंहिष्ठंविश्वचर्षणिं ॥ यंवर्धयंतीद्गिरःपतिंतुरस्यराधसः । तमिन्न्वस्यरोदसीदेवीशुष्मंसपर्यतः ॥ १६ ॥ तद्वउक्थस्यबर्हणेंद्रायोपस्तृणीषणि । विपोनयस्योतयोवियद्रोहंतिसक्षितः ॥ अविदद्दक्षंमित्रोनवीयान्पपानोदेवेभ्योवस्योअचैत् । ससवान्स्तौलाभिर्धौतरीभिरुरुष्यापायुरभवत्सखिभ्यः ॥ ऋतस्यपथिवेधाअपायिश्रियेमनांसिदेवासोअक्रन् । दधानोनाममहोवचोभिर्वपुर्दृशयेवेन्योव्यावः ॥ द्युमत्तमंदक्षंधेह्यस्मेसेधाजनानांपूर्वीररातीः । वर्षीयोवयःकृणुहिशचीभिर्धनस्यसातावस्माँअविड्ढि ॥ इंद्रतुभ्यमिन्मघवन्नभूमवयंदात्रेहरिवोमाविवेनः । नकिरापिर्ददृशेमर्त्यत्राकिमंगरध्रचोदनंत्वाहुः ॥ १७ ॥ माजस्वनेवृषभनोररीथामातेरेवतःसख्येरिषाम । पूर्वीष्टइंद्रनिष्षिधोजनेषुजह्यसुष्वीन्प्रवृहापृणतः ॥ उदभ्राणीवस्तनयन्नियर्तींद्रोराधांस्यश्व्यानिगव्या । त्वमसिप्रदिवःकारुधायामात्वादामानआदभन्मघो

(६।४।१) योरयिवइतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यःशंयुरिंद्रस्त्रिष्टुबाद्याःषडनुष्टुभःसप्तम्यादितिस्रोविराट्पंक्तयः । (तिसृष्वष्टम्येवविराट्सप्तमीनवम्यौतुत्रिष्टुभाविति केचित्) ।

नः ॥ अध्वर्यो वीर प्र महे सुतानामिंद्राय भर स ह्यस्य राजा । यः पूर्व्याभिरुत नूतनाभिर्गीर्भिर्वावृधे गृणतामृषीणां ॥ अ
स्य मदे पुरु वर्पांसि विद्वानिंद्रो वृत्राण्यप्रती जघान । तमु प्र होषि मधुमंतमस्मै सोमं वीराय शिप्रिणे पिबध्यै ॥ पाता सुतमिं
द्रो ऽअस्तु सोमं हंता वृत्रं वज्रेण मंदसानः । गंता यज्ञं परावतश्चिदच्छा वसुर्धीनामविता कारुधायाः ॥ १८ ॥ इदं त्यत्पा
त्रमिंद्रपानमिंद्रस्य प्रियममृतमपायि । मत्सद्यथा सौमनसाय देवं व्य१स्मद्द्वेषो युयवद्व्यंहः ॥ एना मंदानो जहि शूर शत्रू
न्जामिमजामिं मघवन्नमित्रान् । अभिषेणाँ ऽअभ्या३देदिशानान्पराच ऽइंद्र प्र मृणा जही च ॥ आसु ष्मा णो मघवन्निंद्र
पृत्स्व१स्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः । अपां तोकस्य तनयस्य जेष ऽइंद्र सूरीन्कृणुहि स्मा नो ऽअर्धं+ ॥ आ त्वा हरयो वृषणो युजा
ना वृषरथासो वृषरश्मयोऽत्याः । अस्मत्रांचो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदाय सुयुजो वहंतु ॥ आ ते वृषन्वृषणो द्रोणमस्थुर्घृत
प्रुषो नोर्मयो मदंतः । इंद्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरंति वृषभाय सोमं ॥ १९ ॥ वृषासि दिवो वृषभः पृथिव्या वृषा
सिंधूनां वृषभः स्तियानां । वृष्णे त ऽइंदुर्वृषभ पीपाय स्वादू रसो मधुपेयो वराय ॥ अयं देवः सहसा जायमान ऽइंद्रेण युजा प
णिमस्तभायत् । अयं स्वस्य पितुरायुधानींदुरमुष्णादशिवस्य मायाः+ ॥ अयमकृणोदुषसः सुपत्नीरयं सूर्ये ऽअदधाज्ज्यो
तिरंतः । अयं त्रिधातु दिवि रोचनेषु त्रितेषु विंददमृतं निगूळ्हं ॥ अयं द्यावापृथिवी वि ष्कभायदयं रथमयुनक्सप्तरश्मिं ।
अयं गोषु शच्या पक्वमंतः सोमो दाधार दशयंत्रमुत्सं ॥ २० ॥ (परिशिष्टं ॥ ॥ चक्षुश्च श्रोत्रं च मनश्च वाक्प्राणापानौ दे

ह ऽइदं शरीरं ॥ द्वौ प्रत्यंचावनुलोमौ विसर्गावेतं त्वं मन्ये दशयंत्रमुत्सं ॥ नखश्च पृष्ठश्च करौ च बाहू जंघे चोरू ऽउदरं शिरश्च ॥
रोमाणि मांसं रुधिरास्थि मज्जमेतच्छरीरं जलबुद्बुदोपमं ॥ भ्रुवौ ललाटे च तथा च कर्णौ हनू कपोलौ छुबुकस्तथा च । ओष्ठौ
च दंताश्च तथैव जिह्वा मेतच्छरीरं मुखरं तु कोशं ॥) (६।४।२) य ऽआनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुं । इंद्रः स नो युवा
सखा ॥ अविप्रे चिद्वयो दधदनाशुना चिदर्वता । इंद्रो जेता हितं धनं ॥ महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः । नास्य क्षी
यंत ऽऊतयः । सखायो ब्रह्मवाहसेऽर्चत प्र च गायत । स हि नः प्रमतिर्मही+ ॥ त्वमेकस्य वृत्रहन्नविता द्वयोरसि । उतेदृ
शे यथा वयं+ ॥ २१ ॥ नयसीद्वति द्विषः कृणोष्युक्थशंसिनः । नृभिः सुवीर ऽउच्यसे ॥ ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः स
खायमृग्मियं । गां न दोहसे हुवे ॥ यस्य विश्वानि हस्तयोरूचुर्वसूनि नि द्विता । वीरस्य पृतनाषहः ॥ वि दृळ्हानि चिदद्रि
वो जनानां शचीपते । वृह माया ऽअनानत ॥ तमु त्वा सत्य सोमपा ऽइंद्र वाजानां पते । अहूमहि श्रवस्यवः ॥ २२ ॥
तमु त्वा यः पुरासिथ यो वा नूनं हिते धने । हव्यः स श्रुधी हवं ॥ धीभिरर्वद्भिरर्वतो वाजाँ ऽइंद्र श्रवाय्यान् । त्वया जेष्म हि
तं धनं ॥ अभूरु वीर गिर्वणो महाँ ऽइंद्र धने हिते । भरे वितंतसाय्यः ॥ या त ऽऊतिरमित्रहन्मक्षूजवस्तमासति । तया
नो हिनुही रथं ॥ स रथेन रथीतमोऽस्माकेनाभियुग्वना । जेषि जिष्णो हितं धनं ॥ २३ ॥ य ऽएक ऽइत्तमु ष्टुहि कृष्टीनां विच

(६।४।२) यआनयदिति त्रयस्त्रिंशदृचस्य सूक्तस्य बार्हस्पत्यः शंयुरिंद्रोंत्यतृचस्य बृबुस्तक्षा गायत्री रकोनत्रिंशयति निचृदेकत्रिंशीपादनिचृ

षणिः । पतिर्जज्ञेवृषक्रतुः ॥ योगृणतामिदासिथापिरूतीशिवःसखा । सत्वंनऽइंद्रमृळय ॥ धिष्ववज्रंगभस्त्योर
क्षोहत्यायवज्रिवः । सासहीष्ठाऽअभिस्पृधः ॥ प्रत्नंरयीणांयुजंसखायंकीरिचोदनं । ब्रह्मवाहस्तमंहुवे ॥ सहिविश्वा
निपार्थिवाँऽएकोवसूनिपत्यते । गिर्वणस्तमोऽअध्रिगुः ॥ २४ ॥ सनोनियुद्भिरापृणकामंवाजेभिरश्विभिः । गोम
द्भिर्गोपतेधृषत्+ ॥ तद्वोगायसुतेसचापुरुहूतायसत्वने । शंयद्गवेनशाकिने ॥ नघावसुर्नियमतेदानंवाजस्यगोमतः ।
यत्सीमुपश्रवद्गिरः ॥ कुवित्सस्यप्रहिव्रजंगोमंतंदस्युहागमत् । शचीभिरपनोवरत् ॥ इमाऽउत्वाशतक्रतोभिप्रणोनु
वुर्गिरः । इंद्रवत्संनमातरः ॥ २५ ॥ दूणाशंसख्यंतवगौरसिवीरगव्यते । अश्वोऽअश्वायतेभव ॥ समंदस्वाह्यंध
सोराधसेतन्वामहे । नस्तोतारंनिदेकरः ॥ इमाऽउत्वासुतेसुतेनक्षंतेगिर्वणोगिरः । वत्संगावोनधेनवः ॥ पुरूतमंपुरू
णांस्तोतॄणांविवाचि । वाजेभिवाजयतां+ ॥ अस्माकमिंद्रभूतुतेस्तोमोवाहिष्ठोऽअंतमः । अस्मान्रायेमहेहिनु । अधि
बृबुःपणीनांवर्षिष्ठेमूर्धन्नस्थात् । उरुःकक्षोनगांग्यः+ ॥ यस्यवायोरिवद्रवद्भद्रारातिःसहस्रिणी । सद्योदानायमंहते ॥
तत्सुनोविश्वेऽअर्यऽआसदागृणंतिकारवः । बृबुंसहस्रदातमंसूरिंसहस्रसातमं ॥ २६ ॥ (६।४।३) त्वामिद्धिहवा
महेसातावाजस्यकारवः । त्वांवृत्रेष्विंद्रसत्पतिंनरस्त्वांकाष्ठास्वर्वतः ॥ सत्वंनश्चित्रवज्रहस्तधृष्णुयामहस्तवानोऽअ

दंत्यानुष्टुप् । (६।४।३) त्वामिद्धीतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यःशंयुरिंद्रःअयुजोबृहत्यःयुजःसतोबृहत्यः ।

द्रिवः । गामश्वंरथ्यमिंद्रसंकिरसत्रावाजंनजिग्युषे ॥ यःसत्राहाविचर्षणिरिंद्रंतंहूमहेवयं । सहस्रमुष्कतुविनृम्णसत्प
तेभवासमत्सुनोवृधे+ ॥ वाधसेजनान्वृषभेवमन्युनाघृषौमीह्ळऽऋचीषम । अस्माकंबोध्यविताम्हाधनेतनूष्वप्सुसूर्ये ॥
इंद्रज्येष्ठंनऽआभरँऽओजिष्ठंपपुरिश्रवः । येनेमेचित्रवज्रहस्तरोदसीऽओभेसुशिप्रप्राः+ ॥ २७ ॥ त्वामुग्रमवसेचर्ष
णीसहंराजन्देवेषुहूमहे । विश्वासुनोविथुरापिब्दनावसोमित्रान्सुषहान्कृधि ॥ यदिंद्रनाहुषीष्वाँऽओजोनृम्णंचकृष्टि
षु । यद्वापंचक्षितीनांद्युम्नमाभरसत्राविश्वानिपौंस्या ॥ यद्वातृक्षौमघवन्द्रुह्यावाजनेयत्पूरौकच्चवृष्ण्यं । अस्मभ्यंत
द्रिरीहिसंनृषाह्येमित्रान्पृत्सुतुर्वणे ॥ इंद्रत्रिधातुशरणंत्रिवरूथंस्वस्तिमत् । छर्दिर्यच्छमघवद्भ्यश्चमह्यंचयावयादिद्युमे
भ्यः ॥ येगव्यतामनसाशत्रुमादभुरभिप्रघ्नंतिधृष्णुया । अधस्मानोमघवन्निंद्रगिर्वणस्तनूपाऽअंतमोभव ॥ २८ ॥
अधस्मानोवृधेभवेंद्रनायमवायुधि । यदंतरिक्षेपतयंतिपर्णिनोदिद्यवस्तिग्ममूर्धानः ॥ यत्रशूरासस्तन्वोवितन्वतेप्रि
याशर्मपितॄणां । अधस्मायच्छतन्वे३तनेचछर्दिरचित्तंयावयद्वेषः ॥ यदिंद्रसर्गेऽअर्वतश्चोदयासेमहाधने । असमने
ऽअध्वनिवृजिनेपथिश्येनाँऽइवश्रवस्यतः+ ॥ सिंधूँऽरिवप्रवणऽआशुयायतोयदिक्रोशमनुष्वणि । आयेवयोनवर्वृत
त्यामिषिगृभीताबाह्वोर्गवि ॥ २९ ॥ (६।४।४) स्वादुष्किलायंमधुमाँऽउतायंतीव्रःकिलायंरसवाँऽउतायं ।

(६।४।४) स्वादुष्किलायमित्येकत्रिंशदृचस्यसूक्तस्यभारद्वाजोगर्गइंद्रःआद्यानांपंचानांसोमोऽगव्यूतीत्यस्यादेवभूमींद्राःप्रस्तोकइत्यादि

उतोन्वस्यपपिवांसमिंद्रंनकश्चनसहतऽआहवेषु ॥ अयंस्वादुरिहमदिष्ठऽआसयस्येंद्रोवृत्रहत्येममाद । पुरूणियश्च्यौ
त्नाशंबरस्यविनवतिंनवचदेह्यो३ हन्+ ॥ अयंमेपीतउदियर्तिवाचमयंमनीषामुशतीमजीगः । अयंषळुर्वीरमिमी
तधीरोनयाभ्योभुवनंकच्चनारे+ ॥ अयंसयोवरिमाणंपृथिव्यावर्ष्माणंदिवोऽअकृणोदयंसः । अयंपीयूषंतिसृषुप्रव
त्सुसोमोदाधारोर्वं१तरिक्षं ॥ अयंविदच्चित्रदृशीकमर्णःशुक्रसद्मनामुषसामनीके । अयंमहान्महतास्कंभनेनोद्या
मस्तभ्नाद्वृषभोमरुत्वान् ॥ ३० ॥ धृषत्पिबकलशेसोममिंद्रवृत्रहाशूरसमरेवसूनां । माध्यंदिनेसवनऽआवृष
स्वरयिस्थानोरयिमस्मासुधेहि ॥ इंद्रप्रणःपुरऽएतेवपश्यप्रनोनयप्रतरंवस्योऽअच्छ । भवासुपारोऽअतिपारयोनो
भवासुनीतिरुतवामनीतिः ॥ उरुंनोलोकमनुनेषिविद्वान्त्स्वर्वज्ज्योतिरभयंस्वस्ति । ऋष्वातऽइंद्रस्थविरस्यबाहूऽ
उपस्थेयामशरणाबृहंता ॥ वरिष्ठेनऽइंद्रवंधुरेधावहिष्ठयोःशतावन्नश्वयोरा । इषमावक्षीषांवर्षिष्ठांमानस्तारीन्मघव
न्रायोऽअर्यः+ ॥ इंद्रमृळमह्यंजीवातुमिच्छचोदयधियमयसोनधारां । यत्किंचाहंत्वायुरिदंवदामितज्जुषस्वकृधिमा
देववंतं ॥ ३१ ॥ त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रंहवेहवेसुहवंशूरमिंद्रं । ह्वयामिशक्रंपुरुहूतमिंद्रंस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः ॥ ॥५०॥

चतसृणांप्रस्तोकोवनस्पतइत्यादितिसृणारथउपश्वासयेतिद्वयोर्दुंदुभिःआमूरजइत्यस्यादुंदुभींद्रौत्रिष्टुप् एकोनविंशीबृहतीत्रयोविंश्यनुष्टुप्
चतुर्विंशीगायत्रीपंचविंशीद्विपदासप्तविंशीजगती ।

इंद्रःसुत्रामास्ववाँऽअवोभिःसुमृळीकोभवतुविश्ववेदाः । बाधतांद्वेषोऽअभयंकृणोतुसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ तस्यव
यंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम । ससुत्रामास्ववाँऽइंद्रोऽअस्मेऽआराच्चिद्द्वेषःसनुतर्युयोतु ॥ अवत्वेऽइंद्रप्र
वतोनोर्मिर्गिरोब्रह्माणिनियुतोधवंते । उरूनराधःसवनापुरूण्यपोगावज्रिन्युवसेसमिंदून् ॥ कऽईंस्तवत्कःपृणात्को
यजातेयदुग्रमिन्मघवाविश्वहावेत् । पादाविवप्रहरन्नन्यमन्यंकृणोतिपूर्वमपरंशचीभिः ॥ ३२ ॥ शृण्वेवीरऽउग्रमु
ग्रंदमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः । एधमानद्विळुभयस्यराजाचोष्कूयतेविशऽइंद्रोमनुष्यान्* ॥ परापूर्वेषांसख्या
वृणक्तिवितर्तुराणोऽअपरेभिरेति । अनानुभूतीरवधून्वानःपूर्वीरिंद्रःशरदस्तर्तरीति ॥ रूपंरूपंप्रतिरूपोबभूवतदस्य
रूपंप्रतिचक्षणाय । इंद्रोमायाभिःपुरुरूपऽईयतेयुक्ताह्यस्यहरयःशतादश ॥ युजानोहरितारथेभूरित्वष्टेहराजति ।
कोविश्वाहाद्विषतःपक्षऽआसतऽउतासीनेषुसूरिषु ॥ अगव्यूतिक्षेत्रमागन्मदेवाऽउर्वीसतीभूमिरंहूरणाभूत् । बृह
स्पतेप्रचिकित्सागविष्टावित्थासतेजरित्रऽइंद्रपंथां ॥ ३३ ॥ दिवेदिवेसदृशीरन्यमर्धंकृष्णाऽअसेधदपसद्मनोजाः ।
अहन्दासावृषभोवस्नयंतोदव्रजेवर्चिनंशंबरंच ॥ प्रस्तोकऽइन्नुराधसस्तऽइंद्रदशकोशयीर्दशवाजिनोदात् । दिवोदा
सादतिथिग्वस्यराधःशांबरंवसुप्रत्यग्रभीष्म ॥ दशाश्वान्दशकोशान्दशवस्त्राधिभोजना । दशोहिरण्यपिंडान्दिवो
दासादसानिषं ॥ दशरथान्प्रष्टिमतःशतंगाऽअथर्वभ्यः । अश्वथःपायवेदात् ॥ महिराधोविश्वजन्यंदधानान्भर

द्वाजान्त्साह्वयोऽअभ्ययष्ट ॥ ३४ ॥ वनस्पतेवीड्वंगोहिभूयाऽअस्मत्सखाप्रतरणःसुवीरः । गोभिःसंनद्धोऽअसिवी ळयस्वास्थातातेजयतुजेत्वानि ॥ दिवस्पृथिव्याःपर्योजऽउद्भृतंवनस्पतिभ्यःपर्याभृतंसहः । अपामोज्मानंपरिगो भिरावृतमिंद्रस्यवज्रंहविषारथंयज ॥ इंद्रस्यवज्रोमरुतामनीकंमित्रस्यगर्भोवरुणस्यनाभिः । सेमांनोहव्यदातिंजुषा णोदेवरथप्रतिहव्यागृभाय ॥ उपश्वासयपृथिवीमुतद्यांपुरुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत् । सदुंदुभेसजूरिंद्रेणदेवैर्दूराद्द वीयोऽअपसेधशत्रून् ॥ आक्रंदयबलमोजोनऽआधानिष्टनिहिदुरिताबाधमानः । अपप्रोथदुंदुभेदुच्छुनाऽइतऽइं द्रस्यमुष्टिरसिवीळयस्व ॥ आमूरजप्रत्यावर्तयेमाःकेतुमद्दुंदुभिर्वावदीति । समश्वपर्णाश्चरंतिनोनरोस्माकमिंद्ररथि नोजयंतु ॥ ३५ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

एकत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३५ सूक्तानि १९ ऋचः १७६ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं.१२८ बृबवेतक्षणइ.३ इंद्राये.१४ सोमाये.५ इंद्राये.१४ देवभूमिबृहस्पतींद्रेभ्य. इंद्राये. प्रस्तोकाये.४ रथाये.३ दुंदुभ्या.२ दुंदुभींद्राभ्या. ॥ इतिचतुर्थसप्तमः ॥

यज्ञायज्ञाद्यधिकाशंयुस्तृणपाणिकंपृश्निसूक्तैःप्रगाथौबृहतीमहासतोबृहतीमहाबार्हतबार्हतौप्रगाथावित्याग्ने य्यःकाकुभःप्रगाथःपुरउष्णिग्बृहत्यतिजगतीतिमारुत्यौत्यास्तिस्रोवासांलिंगोक्तदेवताःकाकुभःप्रगाथःपुरउ ष्णिग्बृहतीतिपौष्ण्यौबृहतीमहाबृहतीयवमध्यौत्यानुष्टुम्मारुत्यौत्याद्यावाभूम्योर्वापृश्नेर्वास्तुषपंचोनऋजिश्वा

हवैश्वदेवंहशक्रयैतंहुवेवउदुत्यत्षोळशत्र्युष्णिगनुष्टुबंतंनतंत्र्यूनासप्तम्याद्याःषड्गायत्र्यश्चतुर्दशीजगतींसुहोत्रा दयोनुक्तगोत्राभारद्वाजाःपौत्रांबृहस्पतेर्दौष्यंतेर्वाभरतस्यवयंदशपौष्णंतद्गायत्रंवैयांपूषन्ननुष्टुप्संपूषन्नेहिवांष ड्यएनमंत्यानुष्टुविंद्रान्वैंद्रंचशुक्रंचतुष्कंद्वितीयाजगतींप्रनुदशैंद्राग्नंतुबार्हतंचतुरनुष्टुबंतंश्नथत्पंचोनागायत्रंतु त्रित्रिष्टुबादिंत्रिष्टुब्बृहत्यनुष्टुबंतमियंषळूनासारस्वतंत्रिजगत्यादिजगतीत्रिष्टुबंतं ॥ १ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (६।४।५) यज्ञायज्ञावोऽअग्नयेगिरागिराचदक्षसे । प्रप्रवयममृतंजातवेदसंप्रियंमित्रंनशंसि षं ॥ ऊर्जोनपातंसहिनायमस्मयुर्दाशेमहव्यदातये । भुवद्वाजेष्ववितामुवद्वृधऽउतत्रातातनूनां ॥ वृषाह्यग्नेऽअज रोमहान्विभास्यर्चिषा । अजस्रेणशोचिषाशोशुचच्छुचेसुदीतिभिःसुदीदिहि ॥ महोदेवान्यजसियक्ष्यानुषक्तवक्रत्वो तदंसना । अर्वाचःसींकृणुह्यग्नेवसेरास्ववाजोतवंस्व ॥ यमापोऽअद्रयोवनागर्भमृतस्यपिप्रति । सहसायोमथितोजायते नृभिःपृथिव्याऽअधिसानवि ॥ १ ॥ आयःपप्रौभानुनारोदसीऽउभेधूमेनधावतेदिवि । तिरस्तमोददृशऽऊर्म्यास्वा

(६।४।५) यज्ञायज्ञावइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यःशंयुस्तृणपाणिःआद्यानांदशानामग्निरेकादश्यादिपंचानांमरुतस्ततश्चतुर्णां पूषाततस्तृचस्यमरुतः (त्रयोदश्यादितिसृणामिंद्रार्यमपूषविष्णवाद्यालिंगोक्तदेवतावाअंत्ययोर्द्यावाभूमीवापृश्निर्वा) आद्याबृहतीद्विती यासतोबृहतीतृतीयाबृहतीचतुर्थीसतोबृहतीपंचमीबृहतीषष्ठीमहासतोबृहतीसप्तमीमहाबृहतीअष्टमीमहासतोबृहतीनवमीबृहतीदशमीस

श्यावास्त्वरुषोवृषाश्यावाऽअरुषोवृषा ॥ बृहद्भिरग्नेऽअर्चिभिःशुक्रेणदेवशोचिषा । भरद्वाजेसमिधानोयविष्ठ्यरेवन्नः शुक्रदीदिहिद्युमत्पावकदीदिहि ॥ विश्वासांगृहपतिर्विशामसित्वमग्नेमानुषीणां । शतंपूर्भिर्यविष्ठपाह्यंहसःसमेद्धारं शतंहिमाःस्तोतृभ्योयेचददति ॥ त्वंनश्चित्रऽऊत्यावसोराधांसिचोदय । अस्यरायस्त्वमग्नेरथीरसिविदागाधंतुचेतुनः ॥ पर्षितोकंतनयंपर्तृभिष्ट्वमदब्धैरप्रयुत्वभिः । अग्नेहेळांसिदैव्यायुयोधिनोदेवानिह्वरांसिच ॥ २ ॥ आसखायःसबर्दुघांधेनुमजध्वमुपनव्यसावचः । सृजध्वमनपस्फुरां ॥ याशर्धायमारुतायस्वभानवेश्रवोमृत्युधुक्षत । यामृळीकेमरुतांतुराणांयासुम्नैरेवयावरी ॥ भरद्वाजायावधुक्षतद्विता । धेनुंचविश्वदोहसमिषंचविश्वभोजसं ॥ तंवऽइंद्रंनसुक्रतुंवरुणमिवमायिनं । अर्यमणंनमंद्रंसृप्रभोजसंविष्णुंनस्तुषऽआदिशे ॥ त्वेषंशर्धोनमारुतंतुविष्वण्यनर्वाणंपूषणंसंयथाशता । संसहस्राकारिषच्चर्षणिभ्यऽआँऽआविर्गूह्ळावसूकरत्सुवेदानोवसूकरत् ॥ आमापूषन्नुपद्रवशंसिषंनुतेऽअपिकर्णऽआघृणे । अघाऽअर्योऽअरातयः ॥ ३ ॥ माकाकंबीरमुद्वृहोवनस्पतिमशस्तीर्विहिनीनशः । मोतसूरोऽअहऽएवाचनग्रीवाऽआदधतेवेः+ ॥ दृतेरिवतेवृकमस्तुसख्यं । अच्छिद्रस्यदधन्वतःसुपूर्णस्यदधन्वतः ॥ परोहिम ॥ ५२ ॥

तोबृहतीएकादशीककुब्द्वादशीसतोबृहतीत्रयोदशीपुरउष्णिक्चतुर्दशीबृहतीपंचदश्यतिजगतीषोडशीककुप्सप्तदशीसतोबृहतीअष्टादशीपुरउष्णिक्एकोनविंशीबृहतीविंशीबृहतीएकविंशीमहाबृहतीयवमध्याद्वाविंश्यनुष्टुप् । (पृश्निसूक्तमिदं) ।

त्यैरसिसमोदेवैरुतश्रिया । अभिख्यःपूषन्पृतनासुनस्त्वमवानूनंयथापुरा+ ॥ वामीवामस्यधूतयःप्रणीतिरस्तुसूनृता । देवस्यवामरुतोमर्त्यस्यवेजानस्यप्रयज्यवः ॥ सद्यश्चिद्यस्यचर्कृतिःपरिद्यांदेवोनैतिसूर्यः । त्वेषंशवोदधिरेनामयज्ञियंमरुतोवृत्रहंशवोज्येष्ठंवृत्रहंशवः ॥ सकृद्धद्यौरजायतसकृद्भूमिरजायत । पृश्न्यादुग्धंसकृत्पयस्तदन्योनानुजायते ॥ ४ ॥ परिशिष्टं ॥ सूक्तांतेतृणान्युग्नावरण्येवोदकेपिंवा । यस्तृणैरध्ययनंतदधीतंस्तृणानिभवतेभवं ॥ वापींकूपतडागानांसमुद्रंगच्छस्वाहा ॥) (६।४।६) स्तुषेजनंसुव्रतंनव्यसीभिर्गीर्भिर्मित्रावरुणासुम्नयंता । तऽआगंमंतुतऽइहश्रुवंतुसुक्षत्रासोवरुणोमित्रोऽअग्निः+॥ विशोविशऽईड्यमध्वरेष्वदृप्तक्रतुमरतिंयुवत्योः । दिवःशिशुंसहसःसूनुमग्निंयज्ञस्यकेतुमरुषंयजध्यै ॥ अरुषस्यदुहितराविरूपेस्तृभिरन्यापिपिशेसूरोऽअन्या । मिथस्तुराविचरंतीपावकेमन्मश्रुतंनक्षतऽऋच्यमाने ॥ प्रवायुमच्छाबृहतीमनीषाबृहद्रयिंविश्ववारंरथप्रां । द्युतद्यामानियुतःपत्यमानःकविःकविमियक्षसिप्रयज्यो ॥ समेवपुश्छदयदश्विनोर्योरथोविरुक्मान्मनसायुजानः । येननरानासत्येषयध्यैवर्तिर्याथस्तनयायत्मनेच ॥ ५ ॥ पर्जन्यवातावृषभापृथिव्याःपुरीषाणिजिन्वतमप्यानि । सत्यश्रुतःकवयोयस्यगीर्भिर्जे

(६।४।६) स्तुषेजनमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवात्रिष्टुबंत्याशक्वरी (इतश्चत्वारिवैश्व. । भेदपक्षे—विश्वेदेवाः १ अग्निः १ अहोरात्रे १ वायुः १ अश्विनौ १ विश्वेदेवाः १ सरस्वती १ पूषा १ अग्नित्वष्टारौ १ रुद्रः १ मरुतः २ विष्णुः १ विश्वेदेवाः २ एवं १५)

गतःस्थातुर्जगदाकृणुध्वं ॥ पावीरवीकन्यांचित्रायुःसरस्वतीवीरपत्नीधियंधात् । ग्नाभिरच्छिद्रंशरणंसजोषादुराध
र्षंगृणतेशर्मयंसत् ॥ पथस्पथःपरिपतिंवचस्याकामेनकृतोऽअभ्यानळर्क । सनोरासच्छुरुधश्चंद्राग्राधियंधियंसीषधा
तिप्रपूषा ॥ प्रथमभाजंयशसंवयोधांसुपाणिंदेवंसुगभस्तिमृभ्वं । होतायक्षद्यजतंपस्त्यानामग्निस्त्वष्टारंसुहवंविभा
वा ॥ भुवनस्यपितरंगीर्भिराभीरुद्रंदिवावर्धयारुद्रमक्तौ । बृहंतमृष्वमजरंसुषुम्नमृधग्घुवेमकविनेषितासः ॥ ६ ॥
आयुवानःकवयोयज्ञियासोमरुतोगंतगृणतोवरस्यां । अचित्रंचिद्धिजिन्वथावृधंतऽइत्थानक्षंतोनरोऽअंगिरस्वत् ॥
प्रवीरायप्रतवसेतुरायाजायूथेवपशुरक्षिरस्तं । सपिस्पृशतितन्विश्रुतस्यस्तृभिर्ननाकंवचनस्यविपः ॥ योरजांसिविम
मेपार्थिवानित्रिश्चिद्विष्णुर्मनवेबाधिताय । तस्यतेशर्मन्नुपदद्यमानेरायामदेमतन्वा३तनाच ॥ तन्नोहिर्बुध्न्योऽअद्भि
रर्कैस्तत्पर्वतस्तत्सविताचनोधात् । तदोषधीभिरभिरातिषाचोभगःपुरंधिर्जिन्वतुप्रराये ॥ नूनोरयिंरथ्यंचर्षणिप्रां
पुरुवीरंमहऽऋतस्यगोपां । क्षयंदाताजरंयेनजनान्त्स्पृधोऽअदेवीरभिचक्रमामविशऽआदेवीरभ्य३श्नवाम ॥ ७ ॥
(६।५।१) हुवेवोदेवीमदितिंनमोभिर्मृळीकायवरुणंमित्रमग्निं । अभिक्षदामर्यमणंसुशेवंत्रातॄन्देवान्त्सवितारंभगं

(६।५।१) हुवेवइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे—विश्वे. १ सूर्यः १ द्यावापृथिवी १ मरुतः २ इंद्रः १ अपः १ सविता १ अग्निः १ अश्विनौ १ विश्वे० ५ एवं १५) ।

च ॥ सुज्योतिषःसूर्यदक्षपितननागास्त्वेसुमहोवीहिदेवान् । द्विजन्मानोयऽऋतसापःसत्याःस्वर्वन्तोयजताऽअग्निजि
ह्वाः ॥ उतद्यावापृथिवीक्षत्रमुरुबृहद्रोदसीशरणंसुषुम्ने । महस्करथोवरिवोयथानोस्मेक्षयायधिषणेऽअनेहः ॥
आनोरुद्रस्यसूनवोनमंतामद्याहूतासोवसवोधृष्टाः । यदीमर्भेमहतिवाहितासोबाधेमरुतोऽअह्वामदेवान् ॥ मिम्य
क्षयेषुरोदसीनुदेवीसिषक्तिपूषाऽअभ्यर्धयज्वा । श्रुत्वाहवंमरुतोयद्धयाथभूमारेजंतेऽअध्वनिप्रविक्ते ॥ ८ ॥ अभि
त्यंवीरंगिर्वणसमर्चेंद्रंब्रह्मणाजरितर्नवेन । श्रवदिद्धवमुपचस्तवानोरासद्वाजाँऽउपमहोगृणानः ॥ ओमानमापो
मानुषीरमृक्तंधाततोकायतनयायशंयोः । यूयंहिष्ठाभिषजोमातृतमाविश्वस्यस्थातुर्जगतोजनित्रीः ॥ आनोदेवःस
विताचायमाणोहिरण्यपाणिर्यजतोजगम्यात् । योदत्रवाँऽउषसोनप्रतीकंव्यूर्णुतेदाशुषेवार्याणि ॥ उतत्वंसूनोसह
सोनोऽअद्यादेवाँऽअस्मिन्नध्वरेववृत्याः । स्यामहंतेसदमिद्रातौतवस्यामग्नेवसासुवीरः ॥ उतत्यामेहवमाजग्म्यातंना
सत्याधीभिर्युवमंगविप्रा । अत्रिंनमहस्तमसोमुमुक्तंतूर्वतंनरादुरितादभीके ॥ ९ ॥ तेनोरायोद्युमतोवाजवतोदाता
रोभूतनृवतःपुरुक्षोः । दशस्यंतोदिव्याःपार्थिवासोगोजाताऽअप्यामृळताचदेवाः ॥ तेनोरुद्रःसरस्वतीसजोषामीळ्हु
ष्मंतोविष्णुर्मृळंतुवायुः । ऋभुक्षावाजोदैव्योविधातापर्जन्यावातापिप्यतामिषंनः ॥ उतस्यदेवःसविताभगोनोपांन
पादवतुदानुपप्रिः । त्वष्टादेवेभिर्जनिभिःसजोषाद्यौर्देवेभिःपृथिवीसमुद्रैः ॥ उतनोहिर्बुध्न्यःशृणोत्वजऽएकपात्पृ

धिवीसमुद्रः । विश्वेदेवाऽऋतावृधोहुवानास्तुतामंत्राःकविशस्ताऽअवंतु ॥ एवानपातोममतस्यधीभिर्भरद्वाजाऽअ
भ्यर्चत्यर्कैः । ग्नाहुतासोवसवोधृष्टाविश्वेस्तुतासोभूतायजत्राः ॥१०॥ (६।५।२) उदुत्यच्चक्षुर्महिमित्रयोराँऽएतिंप्रियं
वरुणयोरदब्धं । ऋतस्यशुचिदर्शतमनीकंरुक्मोनदिवऽउदितान्यद्यौत् ॥ वेदुयस्त्रीणिविदथान्येषांदेवानांजन्म
सनुतराचविप्रः । ऋजुमर्तेषुवृजिनाचपश्यन्नभिचष्टेसूरोऽअर्यऽएवान् ॥ स्तुषऽउवोमहऽऋतस्यगोपानदितिंमित्रंवरु
णंसुजातान् । अर्यमणंभगमदब्धधीतीनच्छावोचेसधन्यःपावकान्⁺ ॥ रिशादसःसत्पतीँऽरदब्धान्महोराज्ञःसुवस
नस्यदातॄन् । यूनःसुक्षत्रान्क्षयतोदिवोनॄनादित्यान्याम्यदितिंदुवोयु⁺ ॥ द्यौ३ष्पितःपृथिविमातरध्रुगग्नेभ्रातर्वसवो
मृळतानः । विश्वऽआदित्याऽअदितेसजोषाऽअस्मभ्यंशर्मबहुलंवियंत ॥ ११ ॥ मानोवृकायवृक्येसमस्माऽअघाय
तेरीरधतायजत्राः । यूयंहिष्ठारथ्योनस्तनूनांयूयंदक्षस्यवचसोबभूव⁺ ॥ मावऽएनोऽअन्यकृतंभुजमामातत्कर्मवसवो
यच्चयध्वे । विश्वस्यहिक्षयथविश्वदेवाःस्वयंरिपुस्तन्वंरीरिषीष्ट ॥ नमऽइदुग्रंनमऽआविवासेनमोदाधारपृथिवीमुत
द्यां । नमोदेवेभ्योनमऽईशऽएषांकृतंचिदेनोनमसाविवासे ॥ ऋतस्यवोरथ्यःपूतदक्षानृतस्यपस्त्यसदोऽअदब्धान् ।

(६।५।२) उदुत्यदितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्त्रयोदश्याद्यास्तिस्रउष्णिहोंत्यानुष्टुप् । (भेदपक्षे–सूर्यः२
विश्वेदेवाः १० अग्निः १ सोमः १ विश्वेदेवाः २ एवं १६) ।

ताँऽआनमोभिरुरुचक्षसोनॄन्विश्वान्वऽआनमेमहोयजत्राः ॥ तेहिश्रेष्ठवर्चसस्तऽउनस्तिरोविश्वानिदुरितानयंति ।
सुक्षत्रासोवरुणोमित्रोऽअग्निर्ऋतधीतयोवक्मराजसत्याः ॥ १२ ॥ तेनऽइंद्रःपृथिवीक्षामवर्धन्पूषाभगोऽअदितिःपंच
जनाः । सुशर्माणःस्ववसःसुनीथाभवंतुनःसुत्रात्रासःसुगोपाः⁺ ॥ नूसद्मानंदिव्यंनंशिदेवाभारद्वाजःसुमतिंयातिहो
ता । आसानेभिर्यजमानोमियेधैर्देवानांजन्मवसूयुर्ववंद ॥ अपत्यंवृजिनंरिपुंस्तेनमग्नेदुराध्यं । दविष्ठमस्यसत्पतेकृ
धीसुगं⁺ ॥ ग्रावाणःसोमनोहिकंसखित्वनायवावशुः । जहीन्य१त्रिणंपणिंवृकोहिषः⁺ ॥ यूयंहिष्ठासुदानवऽइंद्रज्ये
ष्ठाऽअभिद्यवः । कर्तानोऽअध्वन्नासुगंगोपाऽअमा⁺ ॥ अपिपंथामगन्महिस्वस्तिगामनेहसं । येनविश्वाःपरिद्विषो
वृणक्तिविंदतेवसु ॥ १३ ॥ (६।५।३) नतद्दिवानपृथिव्यानुमन्येनयज्ञेननोतशमीभिराभिः । उब्जंतुतंसुभ्व१ःप
र्वतासोनिहीयतामतियाजस्ययष्टा⁺ ॥ अतिवायोमरुतोमन्यतेनोब्रह्मवायःक्रियमाणंनिनित्सात् । तपूंषितस्मैवृजि
नानिसंतुब्रह्मद्विषमभितंशोचतुद्यौः⁺ ॥ किमंगत्वाब्रह्मणःसोमगोपांकिमंगत्वाहुरभिशस्तिपांनः । किमंगनःपश्यसि
निद्यमानान्ब्रह्मद्विषेतपुषिंहेतिमस्य ॥ अवंतुमामुषसोजायमानाऽअवंतुमासिंधवःपिन्वमानाः । अवंतुमापर्वतास्ने

(६।५।३) नतद्दिवेतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजऋजिश्वाविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्सप्तम्याद्याःषड्गायत्र्यश्चतुर्दशीजगती । (भेदपक्षे–विश्वे-
देवाः २ सोमः १ विश्वे० ८ अग्निः १ विश्वे० ३ अग्निपर्जन्यौ १ विश्वे० १ एवं १७) ।

भुवासोवंतुमापितरोदेवहूतौ ॥ विश्वदानींसुमनसःस्यामपश्येमनुसूर्यमुच्चरंतं । तथाकरद्वसुपतिर्वसूनांदेवाँऽओहा
नोवसागमिष्ठः ॥ १४ ॥ इंद्रोनेदिष्ठमवसागमिष्ठःसरस्वतीसिंधुभिःपिन्वमाना । पर्जन्योनऽओषधीभिर्मयोभुरग्निः
सुशंसःसुहवःपितेव ॥ विश्वेदेवासऽआगतशृणुतामऽइमंहवं । एदंबर्हिर्निषीदत ॥ योवोदेवाघृतस्नुनाहव्येनप्रतिभू
षति । तंविश्वऽउपगच्छथ ॥ उपनःसूनवोगिरःशृण्वंत्वमृतस्ययेः । सुमृळीकाभवंतुनः ॥ विश्वेदेवाऋतावृधऽऋतु
भिर्हवनश्रुतः । जुषंतांयुज्यंपयः ॥ १५ ॥ स्तोत्रमिंद्रोमरुद्गणस्त्वष्टृमान्मित्रोऽअर्यमा । इमाहव्याजुषंतनः ॥ इमं
नोऽअग्नेऽअध्वरंहोतर्वयुनशोयज । चिकित्वान्दैव्यंजनं ॥ विश्वेदेवाःशृणुतेमंहवंमेयेऽअंतरिक्षेयऽउपद्यविष्ठ । येऽ
अग्निजिह्वाऽउतवायजत्राऽआसद्यास्मिन्बर्हिषिमादयध्वं ॥ विश्वेदेवाममशृण्वंतुयज्ञियाऽउभेरोदसीऽअपांनपाच्चम
न्मं । मावोवचांसिपरिचक्ष्याणिवोचंसुम्नेष्विद्वोऽअंतमामदेम ॥ येकेचज्मामहिनोऽअहिमायादिवोजज्ञिरेऽअपांम
धस्थे । तेऽअस्मभ्यमिषयेविश्वमायुःक्षपऽउस्रावरिवस्यंतुदेवाः ॥ अग्नीपर्जन्याववतंधियंमेस्मिन्हवेसुहवासुष्टुतिंनः ।
इळामन्योजनयद्गर्भमन्यःप्रजावतीरिषऽआधत्तमस्मे+ ॥ स्तीर्णेबर्हिषिसमिधानेऽअग्नौसूक्तेनमहानमसाविवासे । ॥५५॥
अस्मिन्नोऽअद्यविदथेयजत्राविश्वेदेवाहविषिमादयध्वं ॥ १६ ॥ (६।५।४) वयमुत्वापथस्पतेरथंनवाजसातये ।

(६।५।४) वयमुत्वेतिदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःपूषागायत्रीअष्टम्यनुष्टुप् ।

धियेपूषन्नयुज्महि ॥ अभिनोनर्यंवसुवीरंप्रयतदक्षिणं । वामंगृहपतिंनय ॥ अदित्संतंचिदाघृणेपूषन्दानायचो
दय । पणेश्चिद्विम्रदामनः ॥ विपथोवाजसातयेचिनुहिविमृधोजहि । साधंतामुग्रनोधियः ॥ परितृंधिपणीनामार
याहृदयाकवे । अथेमस्मभ्यंरंधय ॥ १७ ॥ विपूषन्नारयातुदपणेरिच्छहृदिप्रियं । अथे० ॥ आरिखकिकिराकृणुप
णीनांहृदयाकवे । अथे० ॥ यांपूषन्ब्रह्मचोदनीमारांबिभर्ष्याघृणे । तयासमस्यहृदयमारिखकिकिराकृणु ॥ यातेऽ
अष्ट्रागोऽऔपशाघृणेपशुसाधनी । तस्यास्तेसुम्नमीमहे ॥ उतनोगोषणिंधियमश्वसांवाजसामुत । नृवत्कृणुहिवीत
ये ॥ १८ ॥ (६।५।५) संपूषन्विदुषानययोऽअंजसानुशासति । यऽएवेदमितिब्रवत् ॥ समुपूष्णागमेमहियोगृ
हाँऽअभिशासति । इमऽएवेतिचब्रवत् ॥ पूष्णश्चक्रंनरिष्यतिनकोशोवपद्यते । नोऽअस्यव्यथतेपविः+ ॥ योऽअस्मै
हविषाविधन्नतंपूषापिमृष्यते । प्रथमोविंदतेवसु ॥ पूषागाऽअन्वेतुनःपूषारक्षत्ववंतः । पूषावाजंसनोतुनः ॥ १९ ॥
पूषन्ननुप्रगाऽइहियजमानस्यसुन्वतः । अस्माकंस्तुवतामुत+ ॥ माकिर्नेशन्माकींरिषन्माकींसंशारिकेवटे । अथा
रिष्टाभिरागहि ॥ शृण्वंतंपूषणंवयमिर्यमनष्टवेदसं । ईशानंरायऽईमहे ॥ पूषन्तवव्रतेवयंनरिष्येमकदाचन । स्तोता
रस्तऽइहस्मसि ॥ परिपूषापरस्ताद्धस्तंदधातुदक्षिणं । पुनर्नोनष्टमाजतु ॥ २० ॥ (६।५।६) एहिवांविमुचोनपा

(६।५।५) संपूषन्नितिदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःपूषागायत्री। (६।५।६) एहिवामितिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःपूषा

दाघृणेसंसंखावहै । रथीऋतस्यनोभव ॥ रथीतंमंकपर्दिनमीशानंराधसोमहः । रायःसखायमीमहे ॥ रायोधारा
स्याघृणेवसोराशिरजाश्व । धीवतोधीवतःसखा ॥ पूषणंन्व१जाश्वमुपस्तोषामवाजिनं । स्वसुर्योजारऽउच्यते ॥
मातुर्दिधिषुमब्रवंस्वसुर्जारःशृणोतुनः । भ्रातेंद्रस्यसखामम ॥ आजासःपूषणंरथेनिशृंभास्तेजनश्रियं । देवंवहंतुबि
भ्रतः ॥२१॥ (६।५।७) यऽएनमादिदेशतिकरंभादितिपूषणं । नतेनदेवऽआदिशे ॥ उतघासरथीतमःसख्यासत्पतिर्यु
जा । इंद्रोवृत्राणिजिघ्नते ॥ उतादःपरुषेगविसूरश्चक्रंहिरण्ययं । न्यैरयद्रथीतमः ॥ यदद्यत्वापुरुष्टुतब्रवामदस्रमंतुमः ।
तत्सुनोमन्मसाधय ॥ इमंचनोगवेषणंसातयेसीषधोगणं । आरात्पूषन्नसिश्रुतः+ ॥ आतेस्वस्तिमीमहऽआरेऽअघा
मुपावसुं । अद्याचसर्वतातयेश्वश्वसर्वतातये ॥ २२ ॥ (६।५।८) इंद्रानुपूषणावयंसख्यायस्वस्तये । हुवेमवाजसा
तये ॥ सोममन्यऽउपासदत्पातवेचम्वोःसुतं । करंभमन्यऽइच्छति ॥ अजाऽअन्यस्यवह्नयोहरीऽअन्यस्यसंभृता ।
ताभ्यांवृत्राणिजिघ्नते ॥ यदिंद्रोऽअनयद्रितोमहीरपोवृषन्तमः । तत्रपूषाभवत्सचा ॥ तांपूष्णःसुमतिंवयंवृक्षस्यप्रव
यामिव । इंद्रस्यचारभामहे ॥ उत्पूषणंयुवामहेभीशूँऽरिवसारथिः । मह्याऽइंद्रंस्वस्तये ॥ २३ ॥ (६।५।९) शुक्रं

गायत्री । (६।५।७) यएनमितिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःपूषागायत्रीअंत्यानुष्टुप् । (६।५।८) इंद्रान्वितिषडृचस्यसूक्तस्य
बार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रापूषणौगायत्री । (६।५।९) शुक्रंतइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःपूषात्रिष्टुप्द्वितीयाजगती ।

तेऽअन्यद्यजतंतेऽअन्यद्विषुरूपेऽअहनीद्यौरिवासि । विश्वाहिमायाऽअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु ॥ अ
जाश्वःपशुपावाजपस्त्योधियंजिन्वोभुवनेविश्वेऽअर्पितः । अष्ट्रांपूषाशिथिरामुद्वरीवृजत्संचक्षाणोभुवनादेवऽईयते ॥
यास्तेपूषन्नावोऽअंतःसमुद्रेहिरण्ययीरंतरिक्षेचरंति । ताभिर्यासिदूत्यांसूर्यस्यकामेनकृतश्रवऽइच्छमानः ॥ पूषासुबं
धुर्दिवऽआपृथिव्याऽइळस्पतिर्मघवादस्मवर्चाः । यंदेवासोऽअददुःसूर्यायैकामेनकृतंतवसंस्वंचं ॥ २४ ॥ (६।५।१०)
प्रनुवोचासुतेषुवांवीर्या३यानिचक्रथुः । हतासोवांपितरोदेवशत्रवऽइंद्राग्नीजीवथोयुवं+ ॥ बळित्थामहिमावामिंद्रा
ग्नीपनिष्ठऽआ । समानोवांजनिताभ्रातरायुवंयमाविहेहमातरा ॥ ओकिवांसासुतेसचाँऽअश्वासप्तीऽइवादने । इं
द्रान्व१ग्नीऽअवसेहवज्रिणावयंदेवाहवामहे ॥ यऽइंद्राग्नीसुतेषुवांस्तवत्तेष्वृतावृधा । जोषवाकंवदतःपज्रहोषिणान
देवाभसथश्चन+ ॥ इंद्राग्नीकोऽअस्यवांदेवौमर्तश्चिकेतति । विषूचोऽअश्वान्युयुजानऽईयतऽएकःसमानऽआरथे
॥ २५ ॥ इंद्राग्नीऽअपादियंपूर्वागात्पद्वतीभ्यः । हित्वीशिरोजिह्वयावावदच्चरत्त्रिंशत्पदान्यक्रमीत् ॥ इंद्राग्नीऽआ
हितंन्वतेनरोधन्वानिबाह्वोः । मानोऽअस्मिन्महाधनेपरावर्क्तंगविष्टिषु ॥ इंद्राग्नीतपंतिमाघाऽअर्योऽअरातयः ।
अपद्वेषांस्याकृतंयुयुतंसूर्यादधि ॥ इंद्राग्नीयुवोरपिवसुदिव्यानिपार्थिवा । आनऽइहप्रयच्छतंरयिंविश्वायुपोषसं ॥

(६।५।१०) प्रनुवोचेतिदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्राग्नीबृहतीअंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

इंद्राग्नीऽउक्थवाहसास्तोमेभिर्हवनश्रुता । विश्वाभिर्गीर्भिरागतमस्यसोमस्यपीतये ॥ २६ ॥ (६।५।११) अथर्द्वृ
त्रमुतसनोतिवाजमिंद्रायोऽअग्नीसहुरीसपर्यात् । इरज्यंतावसव्यस्यभूरेःसहस्तमासहसावाजयंता ॥ तायोधिष्टम
भिगाऽइंद्रनूनमपःस्वरुषसोऽअग्नऽऊळ्हाः । दिशःस्वरुषसऽइंद्रचित्राऽअपोगाऽअग्नेयुवसेनियुत्वान् ॥ आवृत्रहणा
वृत्रहभिःशुष्मैरिंद्रयातंनमोभिरग्नेऽअर्वाक् । युवंराधोभिरकवेभिरिंद्राग्नेऽअस्मेभवतमुत्तमेभिः ॥ ताहुवेययोरिदंप
प्नेविश्वंपुराकृतं । इंद्राग्नीनमर्धतः ॥ उग्राविघनिनामृधऽइंद्राग्नीहवामहे । तानोमृळातऽईदृशे ॥ २७ ॥ हतोवृत्रा
ण्यार्याहतोदासानिसत्पती । हतोविश्वाऽअपद्विषः ॥ इंद्राग्नीयुवामिमे३भिस्तोमाऽअनूषत । पिबतंशंभुवासुतं ॥
यावांसंतिपुरुस्पृहोनियुतोदाशुषेनरा । इंद्राग्नीताभिरागतं ॥ ताभिरागच्छतंनरोपेदंसवनंसुतं । इंद्राग्नीसोमपीत
ये ॥ तमीळिष्वयोऽअर्चिषावनाविश्वापरिष्वजत् । कृष्णाकृणोतिजिह्वया ॥ २८ ॥ यऽइद्धऽआविवासतिसुम्नमिं
द्रस्यमर्त्यः । द्युम्नायसुतराऽअपः+ ॥ तानोवाजवतीरिषऽआशून्पिपृतमर्वतः । इंद्रमग्निंचवोळ्हवे ॥ उभावामिंद्रा
ग्नीऽआहुवध्याऽउभाराधसःसहमादयध्यै । उभादातारविषांरयीणामुभावाजस्यसातयेहुवेवां ॥ आनोगव्येभिर
श्व्यैर्वसव्यै३रुपगच्छतं । सखायौदेवौसख्यायशंभुवेंद्राग्नीताहवामहे ॥ इंद्राग्नीशृणुतंहवंयजमानस्यसुन्वतः । वीतं

(६।५।११) अथवृत्रमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्राग्नीगायत्रीआद्यास्तिस्रस्त्रयोदशीचत्रिष्टुभःचतुर्दशीबृहत्यंत्यानुष्टुप् ।

हव्यान्यागतंपिबतंसोम्यंमधु ॥ २९ ॥ (६।५।१२) इयमददाद्रभसमृणच्युतंदिवोदासंवध्र्यश्वायदाशुषे । या
शश्वंतमाचखादावसंपणिंतातेदात्राणितविषासरस्वति ॥ इयंशुष्मेभिर्बिसखाऽइवारुजत्सानुगिरीणांतविषेभिरूर्मि
भिः । पारावतघ्नीमवसेसुवृक्तिभिःसरस्वतीमाविवासेमधीतिभिः ॥ सरस्वतिदेवनिदोनिबर्हयप्रजांविश्वस्यबृसयस्य
मायिनः । उतक्षितिभ्योवनीरविंदोविषमेभ्योऽअस्रवोवाजिनीवति ॥ प्रणोदेवीसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती ।
धीनामवित्र्यवतु ॥ यस्त्वादेविसरस्वत्युपब्रूतेधनेहिते । इंद्रंनवृत्रतूर्ये ॥ ३० ॥ त्वंदेविसरस्वत्यवावाजेषुवाजिनि ।
रदापूषेवनःसनिं+ ॥ उतस्यानःसरस्वतीघोराहिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नीवष्टिसुष्टुतिं+ ॥ यस्याऽअनंतोऽअह्रुतस्त्वेषश्च
रिष्णुरर्णवः । अमश्चरतिरोरुवत्॥ सानोविश्वाऽअतिद्विषःस्वसॄरन्याऽऋतावरी । अतन्नहेवसूर्यः ॥ उतनःप्रियाप्रिया
सुसप्तस्वसासुजुष्टा । सरस्वतीस्तोम्याभूत् ॥ ३१ ॥ आपप्रुषीपार्थिवान्युरुरजोऽअंतरिक्षं । सरस्वतीनिदस्पातु ॥
त्रिषधस्थासप्तधातुःपंचजातावर्धयंती । वाजेवाजेहव्याभूत् ॥ प्रयामहिम्नामहिनासुचेकितेद्युम्नेभिरन्याऽअपसामप
स्तमा । रथऽइवबृहतीविभ्वनेकृतोपस्तुत्याचिकितुषासरस्वती ॥ सरस्वत्यभिनोनेषिवस्योमापस्फरीःपयसामानऽ
आधक् । जुषस्वनःसख्यावेश्याचमात्वत्क्षेत्राण्यरणानिगन्म ॥ ३२ ॥ ॥ इतिचतुर्थाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

(६।५।१२) इयमददादितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःसरस्वतीगायत्रीआद्यास्तिस्रस्त्रयोदशीचजगत्योंत्यात्रिष्टुप् ।

द्वात्रिंशाध्यायेवर्गाः ३२ सूक्तानि १४ ऋचः १६६ ॥ त्यागः ॥ अग्नय. १० मरुद्भ्य. ५ पूष्णइदं. ४ मरुद्भ्य. ३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ६३ [भे. प. विश्वेभ्योदेवेभ्य. अग्नय. अहोरात्राभ्या. वायव. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सरस्वत्याइ. पूष्ण. अग्नयेत्वष्ट्रइ. रुद्राये. मरुद्भ्य. २ विष्णव. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ सूर्यायेदं. द्यावापृथिवीभ्या. मरुद्भ्य. २ इंद्राये. अद्भ्य. सवित्र. अग्नय. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ५ सूर्याये. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १० अग्नय. सोमाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ४ सोमाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ८ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. ३ अग्निपर्जन्याभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.] पूष्णइ. ३२ इंद्रापूषभ्या. ६ पूष्ण. ४ इंद्राग्निभ्या. २५ सरस्वत्याइ. १४ ॥ इतिचतुर्थेऽष्टमः ॥

॥ इतिचतुर्थाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथपंचमाष्टकप्रारंभः ॥

श्रीः ॥ स्तुषएकादशाश्विनंतुंक्तत्यैकपदांतंत्रैष्टुभमाद्याविरालुदुश्रियेषळुषस्यंत्वेषास्यावपुर्न्वेकादशमारुतंवि
श्वेषांमैत्रावरुणंश्रुष्टीवामैंद्रावरुणमुपांत्येजगत्यौसंवामष्टावैंद्रावैष्णवंघृतवतीषट्द्यावापृथिवीयंजागतमुदुष्य:
सावित्रंत्रित्रिष्टुबंतमिंद्रासोमापंचैंद्रासोमंयोअद्रिभित्सूचंबार्हस्पत्यंसोमारुद्राचतुष्कंसोमारौद्रंजीमूतस्येवैकोना
पायुर्भारद्वाजःसंग्रामांगान्यृक्शोभितुष्टावंवर्मधनुर्ज्यामार्त्नीइषुधिंजगत्यर्धेसारथिमर्धेरश्मीनश्वान्रथंरथगोपा
न्जगत्याद्यालिंगोक्तदेवतांद्वाभ्यामिषून्प्रतोदंहस्तघ्नंद्वाभ्यामिषून्परा:पंक्त्यादयोलिंगोक्तदेवता:संग्रामाशिषां
त्यानुष्टुब्बृजीतआलाक्तेतिषद्वे द्वेयोन्य:संभूतौवसतीवरीषुगृह्यमाणासुपुष्करेस्थितवान्सर्वत:पुष्करंतत्रविश्वेदे
वाअधारयंस्तुत्थापयतोमहस्तपश्चकारांदृष्टमिंद्रमन्यैर्ऋषिभिर्योदृष्टवांस्तपसापूर्वस्तोमभागान्परितुष्ट:शक्र:प्रब्रूतं
यस्यसगुणतोनामजज्ञेवसत:श्रैष्ठ्यकर्मण:ससप्तमंमंडलंवसिष्ठोपश्यदग्निंपंचाधिकाविराजोष्टादशाद्या: ॥ १ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ हरिःओम् ॥ (६।६।१) स्तुषेनरादिवोऽअस्यप्रसंताश्विनाहुवेजरमाणोऽअर्कैः ।
यासद्यऽउस्राव्युषिज्मोऽअंतान्युयूषतःपर्युरूवरांसि ॥ तायज्ञमाशुचिभिश्चक्रमाणारथस्यभानुंरुरुचूरजोभिः । पुरू
वरांस्यमितामिमानापोधन्वान्यतियाथोऽअज्रान् ॥ ताहत्यद्वर्तिर्यदरध्रमुग्रेत्थाधियऽऊहथुःशश्वदश्वैः । मनोजवे

षष्ठेनुवाकेचतुर्दशसूक्तानि (६।६।१) स्तुषेनरेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोश्विनौत्रिष्टुप् ।

भिरिषिरैःशयध्यैपरिव्यथिर्दाशुषोमर्त्यस्य ॥ तानव्यंसोजरमाणस्यमन्मोपभूषतोयुयुजानसप्ती । शुभंपृक्षमिषमूर्जंव हंताहोतायक्षत्प्रत्नोऽध्रुग्युवाना ॥ तावल्गूदस्रापुरुशाकतमाप्रत्नानव्यंसावचसाविवासे । याशंसतेस्तुवतेशंभविष्ठाबभूवतुर्गृणतेचित्ररातीं ॥ १ ॥ ताभुज्युंविभिरद्भ्यःसमुद्रात्तुग्रस्यसूनुमूहथूरजोभिः । अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजंतापतत्रिभिरर्णसोनिरुपस्थात् ॥ विजयुषारथ्यायातमद्रिंश्रुतंहवंवृषणावध्रिमत्याः । दशस्यंताशयवेपिप्यथुर्गामितिच्यवानासुमतिंभुरण्यू ॥ यद्रोदसीप्रदिवोऽअस्तिभूमाहेळोदेवानामुतमर्त्यत्रा । तदादित्यावसवोरुद्रियासोरक्षोयुजेतपुरघंदधात ॥ यऽईंराजानावृतुथाविदधद्रजसोमित्रोवरुणश्चिकेतत् । गंभीरायरक्षसेहेतिमस्यद्रोघायचिद्वचसऽआनवाय ॥ अंतरैश्चक्रैस्तनयायवर्तिर्द्युमतायातंनृवतारथेन । सनुत्येनत्यजसामर्त्यस्यवनुष्यतामपिशीर्षावव़ृक्तं ॥ आपरमाभिरुतमध्यमाभिर्नियुद्भिर्यातमवमाभिरर्वाक् । दृह्ळस्यचिद्गोमतोविव्रजस्यदुरोवर्तंगृणतेचित्ररातीं ॥ २ ॥

(६।६।२) कऽत्यावल्गूपुरुहूताद्यदूतोनस्तोमोविदन्नमस्वान् । आयोऽअर्वाङ्नासत्यावव्रर्तप्रेष्ठाह्यसथोऽअस्यमन्मन् ॥ अरंमेगंतंहवनायास्मैगृणानायथापिबाथोऽअंधः । परिहत्यद्वर्तिर्याथोरिषोनयत्परोनांतरस्तुतुर्यात्+ ॥ अकारिवामंधसोवरीमन्नस्तारिबर्हिःसुप्रायणतमं । उत्तानहस्तोयुवयुर्ववंदावांनक्षंतोऽअद्रयऽआंजन् ॥ ऊर्ध्वोवामग्निरध्व

(६।६।२) कत्येत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोऽश्विनौत्रिष्टुप्आद्याविराळंत्यैकपदा ।

रेष्वस्थात्प्ररातिरेतिजूर्णिनीघृताची । प्रहोतागूर्तमनाऽउराणोयुक्तयोनासत्याहवीमन् ॥ अधिश्रियेदुहितासूर्यस्यरथंतस्थौपुरुभुजाशतोतिं । प्रमायाभिर्मायिनाभूतमत्रनरानृतूजनिमन्यज्ञियानां ॥ ३ ॥ युवंश्रीभिर्दर्शताभिराभिःशुभेपुष्टिमूहथुःसूर्यायाः । प्रवांवयोवपुषेनुपप्तन्नक्षद्वाणीसुष्टुताधिष्ण्यावां ॥ आवांवयोश्वासोवहिष्ठाऽअभिप्रयोनासत्यावहंतु । प्रवांरथोमनोजवाऽअसर्जीषःपृक्षऽइषिधोऽअनुपूर्वीः+ ॥ पुरुहिवांपुरुभुजादेष्णंधेनुंनऽइषंपिन्वतमसक्रां । स्तुतश्चवांमाध्वीसुष्टुतिश्चरसाश्चयेवामनुरातिमग्मन् ॥ उतमऽऋज्रेपुरयस्यरघ्वीसुमीह्ळशतंपेरुकेचपक्का । शांडोदाद्धिरणिनःस्मद्दिष्टीन्दशवशासोऽअभिषाचऽऋष्वान्+ ॥ संवांशतानासत्यासहस्राश्वानांपुरुपंथागिरेदात् । भरद्वाजायवीरनूगिरेदाद्धतारक्षांसिपुरुदंससास्युः ॥ आवांसुम्नेवरिमन्त्सूरिभिःष्यां ॥ ४ ॥ (६।६।३) उदुश्रियऽउषसोरोचमानाऽअस्थुरपांनोर्मयोरुशंतः । कृणोतिविश्वासुपथासुगान्यभूदुवस्वीदक्षिणामघोनी ॥ भद्रादद्दक्षऽउर्वियाविभास्युत्तेशोचिर्भानवोद्यामपप्तन् । आविर्वक्षःकृणुषेशुंभमानोषोदेविरोचमानामहोभिः ॥ वहंतिसीमरुणासोरुशंतोगावःसुभगामुर्वियाप्रथानां । अपेजतेशूरोऽअस्तेवशत्रून्बाधतेतमोऽअजिरोनवोह्ळा ॥ सुगोततेसुपथापर्वतेष्ववातेऽअपस्तरसिस्वभानो । सानऽआवहपृथुयामन्नृष्वेरयिंदिवोदुहितरिषयध्यै ॥ साबहयोक्षभिरवातोषोवरंवह

(६।६।३) उदुश्रियऽइतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजउषास्त्रिष्टुप् ।

सिजोषमनु । त्वंदिवोदुहितर्याहदेवीपूर्वहूतौमंहनादर्शताभूः ॥ उत्तेवयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्चयेपितुभाजोव्युष्टौ । अ
मासतेवहसिभूरिवाममुषोदेविदाशुषेमर्त्याय ॥ ५ ॥ (६।६।४) एषास्यानोदुहितादिवोजाःक्षितीरुच्छंतीमानुषीर
जीगः । याभानुनारुशताराम्यास्वज्ञायितिरस्तमसश्चिदक्तून्+ ॥ वितद्ययुररुणयुग्भिरश्वैश्चित्रंभांत्युषसश्चंद्ररथाः ।
॥ ३ ॥ अग्रंयज्ञस्यबृहतोनयंतीर्विताबाधंतेतमऽऊर्म्यायाः ॥ श्रवोवाजमिषमूर्जंवहंतीर्निदाशुषऽउषसोमर्त्याय । मघोनीर्वी
रवत्पत्यमानाऽअवोधातविधतेरत्नमद्य+ ॥ इदाहिवोविधतेरत्नमस्तीदावीरायदाशुषऽउषासः । इदाविप्रायजरतेय
दुक्थानिष्ममावतेवहथापुराचित् ॥ इदाहितऽउषोऽअद्रिसानोगोत्रागवामंगिरसोगृणंति । व्य१र्केणबिभिदुर्ब्रह्म
णाचसत्यानृणामभवद्देवहूतिः ॥ उच्छादियोदुहितःप्रत्नवन्नोभरद्वाजवद्विधतेमघोनि । सुवीरंरयिंगृणतेरिरीह्युरुगा
यमधिधेहिश्रवोनः ॥ ६ ॥ (६।६।५) वपुर्नुतच्चिकितुषेचिदस्तुसमानंनामधेनुपत्यमानं । मर्तेष्वन्यद्दोहसेपीपाय
सकृच्छुक्रंदुदुहेपृश्निरूधः ॥ येऽअग्नयोनशोशुचन्निधानाद्विर्यत्रिर्मरुतोवावृधंत । अरेणवोहिरण्ययासऽएषांसाकंनृ
म्णैःपौंस्येभिश्चभूवन् ॥ रुद्रस्ययेमीह्ळुषःसंतिपुत्रायांश्चोनुदाधृविर्भरध्यै । विदेहिमातामहोमहीषासेत्पृश्निःसुभ्वे३ग ॥ २ ॥
र्भमाधात् ॥ नयऽईषंतेजनुषोयान्वं१तःसंतोवद्यानिपुनानाः । निर्यद्दुह्रेशुचयोनुजोषमनुश्रियातन्वमुक्षमाणाः ॥

(६।६।४) एषास्येतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजउषात्रिष्टुप् । (६।६।५) वपुर्न्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोमरुत-

मक्षूनयेषुदोहसेचिदयाऽआनामधृष्णुमारुतंदधानाः । नयेस्तौनाऽअयासोमह्नानूचित्सुदानुरवयासदुग्रान्+ ॥ ७ ॥
तऽइदुग्राःशवसाधृष्णुषेणाऽउभेयुजंतरोदसीसुमेके । अधस्मैषुरोदसीस्वशोचिरामवत्सुतस्थौनरोकः ॥ अनेनोवोम
रुतोयामोऽअस्त्वनश्वश्चिद्यमजत्यरथीः । अनवसोऽअनभीशूरजस्तूर्विरोदसीपथ्यायातिसाधन् ॥ नास्यवर्तानतरु
तान्वस्तिमरुतोयमवथवाजसातौ । तोकेवागोषुतनयेयमप्सुसव्रजंदर्तापार्येऽअधद्योः+ ॥ प्रचित्रमर्कंगृणतेतुरायमा
रुतायस्वतवसेभरध्वं । येसहांसिसहसासहंतेरेजतेऽअग्नेपृथिवीमखेभ्यः ॥ त्विषीमंतोऽअध्वरस्येवदिद्युत्तृषुच्यवसो
जुह्वो३नाग्नेः । अर्चत्रयोधुनयोनवीराभ्राजज्जन्मानोमरुतोऽअधृष्टाः ॥ तंवृधंतंमारुतंभ्राजदृष्टिंरुद्रस्यसूनुंहवसाविं
वासे । दिवःशर्धायशुचयोमनीषागिरयोनापऽउग्राऽअस्पृध्रन् ॥ ८ ॥ (६।६।६) विश्वेषांवःसतांज्येष्ठतमागीर्भिर्मि
त्रावरुणावावृधध्यै । संयारश्मेवयमतुर्यमिष्ठाद्वाजनाँऽअसमाबाहुभिःस्वैः+ ॥ इयंमद्वांप्रस्तृणीतेमनीषोपप्रियानम
सावर्हिरच्छ । यंतंनोमित्रावरुणावधृष्टंच्छर्दिर्यद्वांवरूथ्यंसुदानू ॥ आयातंमित्रावरुणासुशस्त्युपप्रियानमसाहूयमा
ना । संयावप्नःस्थोऽअपसेवजनान्छुधीयतश्चिद्यतथोमहित्वा+ ॥ अश्वानयावाजिनापूतबंधूऽऋतायद्गर्भमदितिर्भर
ध्यै । प्रयामहिमहांताजायमानाघोरामर्तायरिपवेनिदीधः ॥ विश्वेयद्वांमंहनामंदमानाःक्षत्रंदेवासोऽअदधुःसजो

त्रिष्टुप् । (६।६।६) विश्वेषामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

षाः । परियद्भूथोरोदसीचिदुर्वीसंतिस्पशोऽअदब्धासोऽअमूराः ॥ ९ ॥ ताहिक्षत्रंधारयेथेऽअनुद्यून्दृंहेथेसानुमुप
मादिवद्योः । दृह्ळोनक्षत्रऽउतविश्वदेवोभूमिमातान्द्यांधासिनायोः+ ॥ ताविग्रंधैथेजठरंपृणध्याऽआयत्सद्मसभृत
यःपृणंति । नमृष्यंतेयुवतयोवाताविवियत्पयोविश्वजिन्वाभरंते ॥ ताजिह्वयासदमेदंसुमेधाऽआयद्वांसत्योऽअरतिर्ऋ
तेभूत् । तद्वांमहित्वंघृतान्नावस्तुयुवंदाशुषेविचयिष्टमंहः ॥ प्रयद्वांमित्रावरुणास्पूर्धन्प्रियाधामयुवधितामिनंति ।
नयेदेवासऽओहसानमर्ताऽअयज्ञसाचोऽअप्योनपुत्राः+ ॥ वियद्वाचंकीस्तासोभरंतेशंसंतिकेचिन्निविदोमनानाः ।
आद्वांब्रवामसत्यान्युक्थानाकिर्देवेभिर्यतथोमहित्वा+ ॥ अवोरित्थावांछर्दिषोऽअभिष्टौयुवोर्मित्रावरुणावस्कृधो
यु । अनुयद्गावःस्फुरानृजिप्यंधृष्णुंयद्रणेवृषणंयुनजन् ॥ १० ॥ (६।६।७) श्रुष्टीवांऽयज्ञऽउद्यतःसजोषामनुष्व
द्वृक्तबर्हिषोयजध्यै । आयऽइंद्रावरुणाविषऽअद्यमहेसुम्नायमहऽआववर्तत् ॥ ताहिश्रेष्ठादेवतातातुजाशूराणांशवि
ष्ठाताहिभूतं । मघोनांमंहिष्ठातुविशुष्मऽऋतेनवृत्रतुरासर्वसेना ॥ तागृणीहिनमस्येभिःशूषैःसुम्नेभिरिंद्रावरुणाचका
ना । वज्रेणान्यःशवसाहंतिवृत्रंसिषक्त्यन्योवृजनेषुविप्रः ॥ ग्नाश्चयन्नरश्चवावृधंतविश्वेदेवासोनरांस्वगूर्ताः । प्रैभ्य
ऽइंद्रावरुणामहित्वाद्यौश्चपृथिविभूतमुर्वी+ ॥ सऽइत्सुदानुःस्ववाँऽऋतावेंद्रायोवांवरुणदाशतित्मन् । इषासद्विष

(६।६।७) श्रुष्टीवामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रावरुणौत्रिष्टुप्नवमीदशम्यौजगत्यौ ।

स्तरेदास्वान्वंसद्रयिंरयिवतश्चजनान् ॥ ११ ॥ यंयुवंदाश्वध्वरायदेवारयिंधत्थोवसुमंतंपुरुक्षुं । अस्मेसऽइंद्रावरुणा
वपिष्यात्प्रयोभनक्तिवनुषामशस्तीः ॥ उतनःसुत्रात्रोदेवगोपाःसूरिभ्यऽइंद्रावरुणारयिःष्यात् । येषांशुष्मःपृतनासु
साह्वान्प्रसद्योद्युम्नातिरतेततुरिः ॥ नूनऽइंद्रावरुणागृणानापृंक्तंरयिंसौश्रवसायदेवा । इत्थागृणंतोमहिनस्यशर्धोपो
ननावादुरितातरेम ॥ प्रसम्राजेबृहतेमन्मनुप्रियमर्चदेवायवरुणायसप्रथः । अयंयऽउर्वीमहिनामहिव्रतःक्रत्वावि
भात्यजरोनशोचिषा ॥ इंद्रावरुणासुतपाविमंसुतंसोमंपिबतंमद्यंधृतव्रता । युवोरथोऽअध्वरंदेववीतयेप्रतिस्वसरमु
पयातिपीतये ॥ इंद्रावरुणामधुमत्तमस्यवृष्णःसोमस्यवृषणावृषेथां । इदंवामंधःपरिषिक्तमस्मेऽआसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयेथां ॥ १२ ॥ (६।६।८) संवांकर्मणासमिषाहिनोमींद्राविष्णूऽअपसस्पारेऽअस्य । जुषेथांयज्ञंद्रविणंचधत्तम
रिष्टैर्नःपथिभिःपारयंता ॥ याविश्वासांजनितारामतीनामिंद्राविष्णूकलशासोमधाना । प्रवांगिरःशस्यमानाऽअवं
तुप्रस्तोमासोगीयमानासोऽअर्कैः+ ॥ इंद्राविष्णूमदपतीमदानामासोमंयातंद्रविणोदधाना । संवामंजंत्वक्तुभिर्मती
नांसंस्तोमासःशस्यमानासऽउक्थैः ॥ आवामश्वासोऽअभिमातिषाहऽइंद्राविष्णूसधमादोवहंतु । जुषेथांविश्वाह
वनामतीनामुपब्रह्माणिशृणुतंगिरोमे ॥ इंद्राविष्णूतत्पनयाय्यंवांसोमस्यमदऽउरुचक्रमाथे । अकृणुतमंतरिक्षंवरीयो

(६।६।८) संवामित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्राविष्णूत्रिष्टुप् ।

प्रथतंजीवसेनोरजांसि ॥ इंद्राविष्णूहविषावावृधानाग्राद्वानानमसारातहव्या । घृतासुतीद्रविणंधत्तमस्मेसमुद्रःस्थः
कलशःसोमधानः ॥ इंद्राविष्णूपिबतंमध्वोऽअस्यसोमस्यदस्राजठरंपृणेथां । आवामंधांसिमदिराण्यग्मन्नुपब्रह्माणि
शृणुतंहवंमे ॥ उभाजिग्यथुर्नपराजयेथेनपराजिग्येकतरश्चनैनोः । इंद्रश्वविष्णोयदपस्पृधेथांत्रेधासहस्रंवितदैरये
थां ॥ १३ ॥ (६।६।९) घृतवतीभुवनानामभिश्रियोर्वीपृथ्वीमधुदुघेसुपेशसा । द्यावापृथिवीवरुणस्यधर्मणाविष्कभितेऽअजरेभूरिरेतसा ॥ असश्चंतीभूरिधारेपयस्वतीघृतंदुहातेसुकृतेशुचिव्रते । राजंतीऽअस्यभुवनस्यरोदसीऽ
अस्मेरेतःसिंचतंयन्मनुर्हितं ॥ योवामृजवेक्रमणायरोदसीमर्तोददाशधिषणेससाधति । प्रप्रजाभिर्जायतेधर्मणस्प
रिंयुवोःसिक्ताविषुरूपाणिसव्रता ॥ घृतेनद्यावापृथिवीऽअभीवृतेघृतश्रियाघृतपृचाघृतावृधा । उर्वीपृथ्वीहोतृवूर्येपु
रोहितेतेऽइद्विप्राऽईळतेसुम्नमिष्टये ॥ मधुनोद्यावापृथिवीमिमिक्षतांमधुश्चुतामधुदुघेमधुव्रते । दधानेयज्ञंद्रविणंच
देवतामहिश्रवोवाजमस्मेसुवीर्यं ॥ ऊर्जंनोद्यौश्चपृथिवीचपिन्वतांपितामाताविश्वविदासुदंससा । संरराणेरोदसीवि
श्वशंभुवासनिंवाजंरयिमस्मेसमिन्वतां ॥ १४ ॥ (६।६।१०) उदुष्यदेवःसविताहिरण्ययाबाहूऽअयंस्तसवनायसु

(६।६।९) घृतवतीइतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोद्यावापृथिव्यौजगती । (६।६।१०) उदुष्येतिषड्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यो
भरद्वाजःसविताजगतीअंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

क्रतुः । घृतेनपाणीऽअभिप्रुष्णुतेमखोयुवासुदक्षोरजसोविधर्मणि ॥ देवस्यवयंसवितुःसवीमनिश्रेष्ठेस्यामवसुनश्चदाव
ने । योविश्वस्यद्विपदोयश्चतुष्पदोनिवेशनेप्रसवेचासिभूमनः ॥ अदब्धेभिःसवितःपायुभिष्ट्वंशिवेभिरद्यपरिपाहिनोग
यं । हिरण्यजिह्वःसुवितायनव्यसेरक्षामाकिर्नोऽअघशंसऽ[illegible]त ॥ उदुष्यदेवःसवितादमूनाहिरण्यपाणिःप्रतिदोषम
स्थात् । अयोहनुर्यजतोमंद्रजिह्वऽआदाशुषेसुवतिभूरिवामं ॥ उदूऽअयाँऽउपवक्तेवबाहूहिरण्ययासवितासुप्रतीका ।
दिवोरोहांस्यरुहत्पृथिव्याऽअरीरमत्पतयत्कच्चिदभ्वं ॥ वाममद्यसवितर्वाममुश्वोदिवेदिवेवाममस्मभ्यंसावीः । वाम
स्यहिक्षयस्यदेवभूरेरयाधियावामभाजःस्याम ॥ १५ ॥ (६।६।११) इंद्रासोमामहितद्वांमहित्वंयुवंमहानिप्रथमानिच
क्रथुः । युवंसूर्यंविविदथुर्युवंस्वर्विश्वातमांस्यहतंनिदश्च ॥ इंद्रासोमावासयथऽउषासमुत्सूर्यंनयथोज्योतिषासह ।
उपद्यांस्कंभथुःस्कंभनेनाप्रथतंपृथिवींमातरंवि ॥ इंद्रासोमावहिमपःपरिष्ठांहथोवृत्रमनुवांद्यौरमन्यत । प्रार्णांस्यै
रयतंनदीनामासमुद्राणिपप्रथुःपुरूणि ॥ इंद्रासोमापक्वमामास्वंतर्निगवामिद्दधथुर्वक्षणासु । जगृभथुरनपिनद्धमासु
रुशच्चित्रासुजगतीष्वंतः ॥ इंद्रासोमायुवमंगतरुत्रमपत्यसाचंश्रुत्यंरराथे । युवंशुष्मंनर्यंचर्षणिभ्यःसंविव्यधुःपृत
नाषाहमुग्रा ॥ १६ ॥ (६।६।१२) योऽअद्रिभित्प्रथमजाऽऋतावाबृहस्पतिरांगिरसोहविष्मान् । द्विबर्हज्माप्राघ

(६।६।११) इंद्रासोमेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजइंद्रासोमौत्रिष्टुप् । (६।६।१२) योअद्रिभिदितितृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यो

मसत्पितानऽआरोदसीवृषभोरोरवीति ॥ जनायचिद्यऽईवतऽउलोकंबृहस्पतिर्देवहूतौचकार । घ्नन्वृत्राणिविपुरोदर्द
रीतिजयन्छत्रूँरमित्रान्पृत्सुसाहन् ॥ बृहस्पतिःसमजयद्वसूनिमहोव्रजान्गोमतोदेवऽएषः । अपःसिषासन्त्स्व१रप्रती
तोबृहस्पतिर्हंत्यमित्रमर्कैः+ ॥१७॥ (६।६।१३) सोमारुद्राधारयेथामसुर्यं१प्रवामिष्टयोरमश्नुवंतु । दमेदमेसप्तरत्ना
दधानाशंनोभूतंद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ सोमारुद्राविवृहतंविषूचीममीवायानोगयमाविवेश । आरेबाधेथांनिर्ऋतिंपराचैर
स्मेभद्रासौश्रवसानिसंतु ॥ सोमारुद्रायुवमेतान्यस्मेविश्वातनूषुभेषजानिधत्तं । अवस्यतंमुंचतंयन्नोऽअस्तितनूषुबद्धंकृ
तमेनोऽअस्मत्+ ॥ तिग्मायुधौतिग्महेतीसुशेवौसोमारुद्राविहसुमृळतंनः । प्रनोमुंचतंवरुणस्यपाशाद्गोपायतंनःसुमन
स्यमाना ॥ १८ ॥ (६।६।१४) जीमूतस्येवभवतिप्रतीकंयद्वर्मीयातिसमदामुपस्थे । अनाविद्धयातन्वाजयत्वंसत्वा
वर्मणोमहिमापिपर्तु ॥ धन्वनागाधन्वनाजिंजयेमधन्वनातीव्राःसमदोजयेम । धनुःशत्रोरपकामंकृणोतिधन्वनास

भरद्वाजोबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् । (६।६।१३)सोमारुद्रेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजःसोमारुद्रौत्रिष्टुप् । (६।६।१४) जीमूतस्येवेत्येको
नत्रिंशत्यृचस्यसूक्तस्यभारद्वाजःपायुः आद्यानांनवानांक्रमेणवर्मधनुर्ज्याधनुष्कोटीषुधिःसारथीरश्मयोऽश्वारथोरथगोपाः दशम्याब्राह्मण
पितृसोमपृथिवीपूषाणः एकादश्यादिद्वयोरिषवः त्रयोदश्याःप्रतोदः चतुर्दश्याहस्तत्राणं पंचदशीषोडश्योरिषवः सप्तदश्यायुद्धभूमिकवच
ब्रह्मणस्पत्यदित्यः अष्टादश्यावर्मसोमवरुणाः अंत्यायादेवब्रह्माणित्रिष्टुप् । षष्ठीदशम्यौजगत्यौद्वादशीत्रयोदशीपंचदशीषोळश्यंत्याअनुष्टुभः

वीःप्रदिशोजयेम ॥ वक्ष्यंतीवेदागनीगंतिकर्णंप्रियंसखायंपरिषस्वजाना । योषेवशिंक्तेविततधिधन्वन्ज्याऽइयंसमनेपा
रयंती ॥ तेऽआचरंतीसमनेवयोषामातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थे । अपशत्रून्विध्यतांसंविदानेऽआर्त्नीऽइमेविष्फुरंतीऽअ
मित्रान् ॥ बह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसमनावगत्य । इषुधिःसंकाःपृतनाश्चसर्वाःपृष्ठेनिनद्धोजयतिप्रसूतः
॥ १९ ॥ रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनःपुरोयत्रयत्रकामयतेसुषारथिः । अभीशूनांमहिमानंपनायतमनःपश्चादनुयच्छंतिर
श्मयः ॥ तीव्रान्घोषान्कृण्वतेवृषपाणयोश्वारथेभिःसहवाजयंतः । अवक्रामंतःप्रपदैरमित्रान्क्षिणंतिशत्रूँरनपव्ययं
तः ॥ रथवाहनंहविरस्यनामयत्रायुधंनिहितमस्यवर्म । तत्रारथमुपशग्मंसदेमविश्वाहावयंसुमनस्यमानाः ॥ स्वादु
षंसदःपितरोवयोधाःकृच्छ्रेश्रितःशक्तीवंतोगभीराः । चित्रसेनाऽइषुबलाऽअमृध्राःसतोवीराऽउरवोव्रातसाहाः+ ॥
ब्राह्मणासःपितरःसोम्यासःशिवेनोद्यावापृथिवीऽअनेहसा । पूषानःपातुदुरितादृतावृधोरक्षामाकिर्नोऽअघशंसऽई
शत ॥ २० ॥ सुपर्णंवस्तेमृगोऽअस्यादंतोगोभिःसंनद्धापततिप्रसूता । यत्रानरःसंचविचद्रवंतितत्रास्मभ्यमिषवःशर्म
यंसन् ॥ ऋजीतेपरिवृंग्धिनोश्माभवतुनस्तनूः । सोमोऽअधिब्रवीतुनोदितिःशर्मयच्छतु ॥ आजंघंतिसान्वेषांजघनाँ

सप्तदशीपंक्तिः।(त्रयोदश्याःप्रतोदइत्यत्राश्वोदेवतेतिकेचित् । चतुर्दश्याहस्तघ्नमित्यत्रहस्तत्राणंचतुर्दश्यामितिशौनकोक्तेर्हस्तत्राणमेवयुक्तं । प
राःपंक्त्यादयोलिंगोक्तदेवताइत्येवमनुक्रमण्यांसत्यामंत्ययोर्द्वयोर्विश्वेदेवाइतिकेचिन्मन्यंतेबहुदैवतत्वात् ।पंचदश्यादिद्वयोर्विपाक्तमुखवाण

ऽउपजिघ्नते । अश्वाजनिप्रचेतसोश्वान्त्समत्सुचोदय ॥ अहिरिवभोगैःपर्येतिबाहुंज्यायाहेतिंपरिबाधमानः । हस्तघ्नो
विश्वावयुनानिविद्वान्पुमान्पुमांसंपरिपातुविश्वतः ॥ आलाक्तायारुरुशीर्ष्ण्यथोयस्याऽअयोमुखं । इदंपर्जन्यरेतस
ऽइष्वैदेव्यैबृहन्नमः ॥ २१ ॥ अवसृष्टापरापतशरव्येब्रह्मसंशिते । गच्छामित्रान्प्रपद्यस्वमामीषांकंचनोच्छिषः ॥
यत्रबाणाःसंपतंतिकुमाराविशिखाऽइव । तत्रानोब्रह्मणस्पतिरदितिःशर्मयच्छतुविश्वाहाशर्मयच्छतु ॥ मर्माणितेव
र्मणाछादयामिसोमस्त्वाराजामृतेनानुवस्तां । उरोर्वरीयोवरुणस्तेकृणोतुजयंतंत्वानुदेवामदंतु ॥ योनःस्वोऽअरणो
यश्चनिष्ट्योजिघांसति । देवास्तंसर्वेधूर्वंतुब्रह्मवर्ममममांतरं ॥ २२ ॥ (इतिभारद्वाजंषष्ठंमंडलंसमाप्तं अत्रसूक्तानि ७५)
(७।१।१) अग्निंनरोदीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतीजनयंतप्रशस्तं । दूरेदृशंगृहपतिमथर्युं+ ॥ तमग्निमस्तेवसवोन्यृ
ण्वन्त्सुप्रतिचक्षमवसेकुतश्चित् । दक्षाय्योयोदमऽआसनित्यः ॥ प्रेद्धोऽअग्नेदीदिहिपुरोनोजस्रयासूर्म्यायविष्ठ ।
त्वांशश्वंतऽउपयंतिवाजाः ॥ प्रतेऽअग्नयोग्निभ्योवरंनिःसुवीरासःशोशुचंतद्युमंतः । यत्रानरःसमासतेसुजाताः+ ॥
दानोऽअग्नेधियारयिंसुवीरंस्वपत्यंसहस्यप्रशस्तं । नयंयावातरतियातुमावान् ॥ २३ ॥ उपयमेतियुवतिःसुदक्षंदो
षावस्तोर्हविष्मतीघृताची । उपस्वैनमरमतिर्वसूयुः+ ॥ विश्वाऽअग्नेपदहारातीर्येभिस्तपोभिरदहोजरूथं । प्रनिस्वरं
इतिशौनकः)।वासिष्ठेसप्तमेमंडलेषडनुवाकाः(७।१।१)अग्निंनरइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निर्विराट्अंत्याःसप्तत्रिष्टुभः।

चातयस्वामीवां ॥ आयस्तेऽअग्नऽइधतेऽअनीकंवसिष्ठशुक्रदीदिवःपावक । उतोनऽएभिःस्तवथैरिहस्याः ॥ वियेते
ऽअग्नेभेजिरेऽअनीकंमर्तानरःपित्र्यासःपुरुत्रा । उतोनऽएभिःसुमनाऽइहस्याः ॥ इमेनरोवृत्रहत्येषुशूराविश्वाऽअदे
वीरभिसंतुमायाः । येमेधियंपनयंतप्रशस्तां+ ॥ २४ ॥ माशूनेऽअग्नेनिषदामनृणांमाशेषसोवीरतापरित्वा । प्रजाव
तीषुदुर्यासुदुर्य ॥ यमश्वीनित्यमुपयातियज्ञंप्रजावंतंस्वपत्यंक्षयंनः । स्वजन्मनाशेषसावावृधानं+ ॥ पाहिनोऽअग्नेर
क्षसोऽअजुष्टात्पाहिधूर्तेरररुषोऽअघायोः । त्वायुजापृतनायूँरभिष्यां ॥ सेदग्निरग्नीँऽरत्यस्त्वन्यान्यत्रवाजीतनयोवी
ळुपाणिः । सहस्रपाथाऽअक्षरासमेति ॥ सेदग्निर्योवनुष्यतोनिपातिसमेद्धारमंहसऽउरुष्यात् । सुजातामःपरिचरं
तिवीराः+ ॥ २५ ॥ अयंसोऽअग्निराहुतःपुरुत्रायमीशानःसमिदिंधेहविष्मान् । परियमेत्यध्वरेषुहोता ॥ त्वेऽअग्नऽ
आहवनानिभूरीशानासऽआजुहुयामनित्या । उभाकृण्वंतोवहतूमियेधे ॥ इमोऽअग्नेवीततमानिहव्याजस्रोवक्षिदेव
तातिमच्छ । प्रतिनऽईंसुरभीणिव्यंतु ॥ मानोऽअग्नेवीरतेपरादादुर्वाससेमतयेमानोऽअस्यै । मानःक्षुधेमारक्षसऽऋ
तावोमानोदमेमावनऽआजुहूर्थाः ॥ नूमेब्रह्माण्यग्नऽउच्छशाधित्वंदेवमघवद्भ्यःसुषूदः । रातौस्यामोभयासऽआतेयू
यंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ २६ ॥ त्वमग्नेसुहवोरण्वसंदृक्सुदीतीसूनोसहसोदिदीहि । मात्वेसचातनयेनित्यऽआध
ङ्मावीरोऽअस्मन्नर्योविदासीत् ॥ मानोऽअग्नेदुर्भृतयेसचैषुदेवेद्धेष्वग्निषुप्रवोचः । मातेऽअस्मान्दुर्मतयोभृमाच्चिदेव

स्यसूनोसहसोनशंत ॥ समतोंऽअग्नेस्वनीकरेवानमर्त्येयऽआजुहोतिहव्यं । सदेवतावसुवानिंदधातियंसूरिरर्थीपृच्छमा
नऽएति ॥ महोनोऽअग्नेसुवितस्यविद्वान्रयिंसूरिभ्यऽआवहाबृहंतं । येनवयंसहसावन्मदेमाविक्षितासऽआयुषासुवी
रा: ॥ नूसेब्रह्माण्य० ॥ २७ ॥ इतिपंचमाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

पंचमाष्टकेसूक्तानि १२९ ऋचः १२६३

त्रयस्त्रिंशाष्टकेवर्गाः २७ सूक्तानि १५ ऋचः १४३ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्यामिदं.२२ उषस.१२ मरुद्भ्य.११ मित्रावरुणाभ्या. ११
इंद्रावरुणाभ्या.११ इंद्राविष्णुभ्या.८ द्यावापृथिवीभ्या.६ सवित्र.६ इंद्रासोमाभ्या.५ बृहस्पतय.३ सोमारुद्राभ्या.४ वर्मणइ.
धनुषइ. ज्यायाइ. धनुष्कोट्या. इषुध्याइ. सारथिरश्मिभ्य. अश्वेभ्य. रथाये. रथगोपेभ्य. ब्राह्मणपितृसोमद्यावापृथिवीपूषभ्य. इषुभ्य.२
प्रतोदाये. हस्तत्राणाये. इषुभ्य.२ युद्धभूमिकवचब्रह्मणस्पत्यदितिभ्य. वर्मसोमवरुणेभ्य. देवब्रह्मभ्य. अग्नये.२५ ॥ इतिपंचमेप्रथमः ॥

जुषस्वैकादशाप्रमाग्निंवोदशप्रवःप्राग्नयेनववैश्वानरीयंतुप्रसम्राजःसप्तप्रवोदेवामिंधंबोधिषळुषोनपंचमहानगन्म
तृचैप्राग्नयेवैश्वानरीयंसमिधाबृहत्याद्युपसद्यायपंचोनागायत्रमेनावोद्वादशप्रागाथमग्नेभवसप्तद्विपदंत्रैष्टुभंत्वे
हपंचाधिकैंद्रंसुदासःपैजवनस्यचतस्रोत्यादानस्तुतिर्यस्तिग्मश्रृंगएकादश ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ८ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।१।२) जुषस्वनःसमिधमग्नेऽअद्यशोचाबृहद्यजतंधूममृण्वन् । उपस्पृशदिव्यंसानुस्तूपैः
संरश्मिभिस्ततनःसूर्यस्य ॥ नराशंसस्यमहिमानमेषामुपस्तोषामयजतस्ययज्ञैः । येसुक्रतवःशुचयोधियंधाःस्वदंतिदे
वाऽउभयानिहव्या ॥ ईळेन्यंवोऽअसुरंसुदक्षमंतर्दूतंरोदसीसत्यवाचं । मनुष्वदग्निंमनुनासमिद्धंसमध्वरायसदमि
न्महेम ॥ सपर्यवोभरमाणाऽअभिज्ञुप्रवृंजतेनमसाबर्हिरग्नौ । आजुह्वानाघृतपृष्ठंपृषद्वदध्वर्यवोहविषामर्जयध्वं ॥
स्वाध्योवि दुरोदेवयंतोशिश्रयूरथयुर्देवताता । पूर्वीशिशुंनमातरारिहाणेसमग्रुवोनसमनेष्वंजन् ॥ १ ॥ उतयोष
णेदिव्येमहीनऽउषासानक्तासुदुघेवधेनुः । बर्हिषदापुरुहूतेमघोनीऽआयज्ञियेसुवितायश्रयेतां ॥ विप्रायज्ञेषुमानुषेषु
कारूमन्येवांजातवेदसायजध्यै । ऊर्ध्वंनोऽअध्वरंकृतंहवेषुतादेवेषुवनथोवार्याणि ॥ आभारतीभारतीभिःसजोषाऽ
इळादेवैर्मनुष्येभिरग्निः । सरस्वतीसारस्वतेभिरर्वाक्तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदंसदंतु ॥ तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नुदेवत्वष्टर्विर
राणःस्यस्व । यतोवीरःकर्मण्यःसुदक्षोयुक्तग्रावाजायतेदेवकामः ॥ वनस्पतेवसृजोपदेवानग्निर्हविःशमितासूदयाति ।
सेदुहोतासत्यतरोयजातियथादेवानांजनिमानिवेद ॥ आयाह्यग्नेसमिधानोऽअर्वाङिंद्रेणदेवैःसरथंतुरेभिः । बर्हि

(७।१।२) जुषस्वेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःइध्मोनराशंसइळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्य-
स्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयस्त्रिष्टुप् ।

नेऽआस्तामदितिःसुपुत्रास्वाहादेवाऽअमृतामादयंतां ॥ २ ॥ (७।१।३) अग्निंवोदेवमग्निभिःसजोषायजिष्ठंदूत
मध्वरेकृणुध्वं । योमर्त्येषुनिध्रुविर्ऋतावातपुर्मूर्धाघृतान्नःपावकः+ ॥ प्रोथदश्वोनयवसेविष्यन्यदामहःसंवरणाद्व्यस्था
त् । आदस्यवातोऽअनुवातिशोचिरधस्मतेव्रजनंकृष्णमस्ति ॥ उद्यस्यतेनवजातस्यवृष्णोग्नेचरंत्यजराऽइधानाः ।
अच्छाद्यामरुषोधूमऽएतिसंदूतोऽअग्नऽईयसेहिदेवान्+ ॥ वियस्यतेपृथिव्यांपाजोऽअश्रेत्तृषुयदन्नासमवृक्तजंभैः ।
सेनेवसृष्टाप्रसितिष्टऽएतियवंनदस्मजुह्वाविवेक्षि ॥ तमिद्दोषातमुषसियविष्ठमग्निमत्यंनमर्जयंतनरः । निशिशानाऽ
अतिथिमस्ययोनौदीदायशोचिराहुतस्यवृष्णः ॥ ३ ॥ सुसंदृक्तेस्वनीकप्रतीकंवियद्रुक्मोनरोचसऽउपाके । दिवोनते
तन्यतुरेतिशुष्मश्चित्रोनसूरःप्रतिचक्षिभानुं+ ॥ यथावःस्वाहाग्नयेदाशेमपरीळाभिर्घृतवद्भिश्चहव्यैः । तेभिर्नोऽअग्ने
ऽअमितैर्महोभिःशतंपूर्भिरायसीभिर्निपाहि ॥ यावातेसंतिदाशुषेऽअधृष्टागिरोवायाभिर्नृवतीरुरुष्याः । ताभिर्नः
सूनोसहसोनिपाहिस्मत्सूरीन्जरितॄन्जातवेदः ॥ निर्यत्पूतेवस्वधितिःशुचिर्गात्स्वयाकृपातन्वा३रोचमानः । आयोमा
त्रोरुशेन्योजनिष्टदेवयज्यायसुक्रतुःपावकः+ ॥ एतानोऽअग्नेसौभगादिदीह्यपिक्रतुंसुचेतसंवतेम । विश्वास्तोतृभ्यो
गृणतेचसंतुयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ४ ॥ (७।१।४) प्रवःशुक्रायभानवेभरध्वंहव्यंमतिंचाग्नयेसुपूतं । योदै

(७।१।३) अग्निंवइतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।४) प्रवःशुक्रायेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्नि

व्यानिमानुषाजनूंष्यंतर्विश्वानिविद्मनाजिगाति ॥ सगृत्सोऽअग्निस्तरुणश्चिदस्तुयतोयविष्ठोऽअजनिष्टमातुः । संयो
वनायुवतेशुचिदन्भूरिचिदन्नासमिदत्तिसद्यः+ ॥ अस्यदेवस्यसंसद्यनीकेयंमर्तासःश्येतंजगृभ्रे । नियोगृभंपौरुषेयी
मुवोचदुरोकमग्निरायवेशुशोच ॥ अयंकविरकविषुप्रचेतामर्तेष्वग्निरमृतोनिधायि । समानोऽअत्रजुहुरःसहस्वःसदा
त्वेसुमनसःस्याम ॥ आयोयोनिंदेवकृतंससादक्रत्वाह्य१ग्निरमृताँऽअतारीत् । तमोषधीश्चवनिनश्चगर्भंभूमिश्चविश्व
धायसंबिभर्ति ॥ ५ ॥ ईशेह्य१ग्निरमृतस्यभूरेरीशेरायःसुवीर्यस्यदातोः । मात्वावयंसहसावन्नवीरामाप्सवःपरिष
दामुमादुवः ॥ परिषद्यंह्यरणस्यरेक्णोनित्यस्यरायःपतयःस्याम । नशेषोऽअग्नेऽअन्यजातमस्त्यचेतानस्यमापथोवि
दुक्षः+ ॥ नहिग्रभायारणःसुशेवोन्योदर्योमनसामंतवाऽउ । अधाचिदोकःपुनरित्सऽएत्यानोवाज्यभीषाळेतुनव्यः ॥
त्वमग्नेवनुष्यतोनिपाहित्वमुनःसहसावन्नवद्यात् । संत्वाध्वस्मन्वदभ्येतुपाथःसंरयिःस्पृहयाय्यःसहस्री+ ॥ एतानो
ऽअग्नेसौभगादिदीह्यपिक्रतुंसुचेतसंवतेम । विश्वास्तोतृभ्योगृणतेचसंतुयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥६॥ (७।१।५) प्रा
ग्नयेतवसेभरध्वंगिरंदिवोऽअरतयेपृथिव्याः । योविश्वेषाममृतानामुपस्थेवैश्वानरोवावृधेजागृवद्भिः ॥ पृष्टोदिवि
धाय्यग्निःपृथिव्यांनेतासिंधूनांवृषभःस्तियानां । समानुषीरभिविशोविभातिवैश्वानरोवावृधानोवरेण ॥ त्वद्भिया

त्रिष्टुप् । (७।१।५) प्राग्नयइतिनवर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

विशाऽआयन्नसिक्नीरसमनाजहतीर्भोजनानि । वैश्वानरपूर्वेशोशुचानःपुरोयदग्नेदरयन्नदीदेः ॥ तवत्रिधातुपृथिवी
ऽउतद्यौर्वैश्वानरव्रतमग्नेसचंत । त्वंभासारोदसीऽआततंथाजस्रेणशोचिषाशोशुचानः ॥ त्वामग्नेहरितोवावशाना
गिरःसचंतेधुनयोघृताचीः । पतिंकृष्टीनांरथ्यंरयीणांवैश्वानरमुषसांकेतुमह्नां ॥ ७ ॥ त्वेऽअसुर्यं१वसवोन्यृण्वन्क
तुंहितेमित्रमहोजुषंत । त्वंदस्यूँरोकसोऽअग्नऽआजऽउरुज्योतिर्जनयन्नार्याय ॥ सजायमानःपरमेव्योमन्वायुर्नपाथः
परिपासिसद्यः । त्वंभुवनाजनयन्नभिक्रन्नपत्यायजातवेदोदशस्यन्+ ॥ तामग्नेऽअस्मेऽइषमेरयस्ववैश्वानरद्युमतीं
जातवेदः । ययाराधःपिन्वसिविश्ववारपृथुश्रवोदाशुषेमर्त्याय ॥ तंनोऽअग्नेमघवद्भ्यःपुरुक्षुंरयिंनिवाजंश्रुत्यंयुवस्व ।
वैश्वानरमहिनःशर्मयच्छरुद्रेभिरग्नेवसुभिःसजोषाः ॥ ८ ॥ (७।१।६) प्रसम्राजोऽअसुरस्यप्रशस्तिंपुंसःकृष्टीनाम
नुमाद्यस्य । इंद्रस्येवप्रतवसस्कृतानिवंदेदारुंवंदमानोविवक्मि ॥ कविंकेतुंधासिंभानुमद्रेर्हिन्वंतिशंराज्यंरोदस्योः ।
पुरंदरस्यगीर्भिराविवासेऽग्नेर्व्रतानिपूर्व्यामहानि ॥ न्यक्रतून्ग्रथिनोमृध्रवाचःपणीँरश्रद्धाँऽअवृधाँऽअयज्ञान् । प्रप्रता
न्दस्यूँरग्निर्विवायपूर्वश्चकारापराँऽअयज्यून्+ ॥ योऽअपाचीनेतमसिमदंतीःप्राचीश्चकारनृतमःशचीभिः । तमीशा
नंवस्वोऽअग्निंगृणीषेऽनानतंदमयंतंपृतन्यून्+ ॥ योदेह्यो३अनमयद्वधस्नैर्योऽअर्यपत्नीरुषसश्चकार । सनिरुध्यानहु

(७।१।६) प्रसम्राजइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् ।

षोयह्वोऽअग्निर्विशश्चक्रेबलिहृतःसहोभिः ॥ यस्यशर्मन्नुपविश्वेजनासऽएवैस्तस्थुःसुमतिंभिक्षमाणाः । वैश्वानरोव
रमारोदस्योराग्निःससादपित्रोरुपस्थं ॥ आदेवोददेबुध्न्या३वसूनिवैश्वानरऽउदितासूर्यस्य । आसमुद्रादवरादापर
स्मादाग्निर्ददेदिवऽआपृथिव्याः+ ॥ ९ ॥ (७।१।७) प्रवोदेवंचित्सहसानमग्निमश्वंनवाजिनंहिषेनमोभिः । भवानो
दूतोऽअध्वरस्यविद्वान्त्मनादेवेषुविविदेमितद्रुः ॥ आयाह्यग्नेपथ्या३अनुस्वामंद्रोदेवानांसख्यंजुषाणः । आसानुशु
ष्मैर्नदयन्पृथिव्याजंभेभिर्विश्वमुशधग्वनानि ॥ प्राचीनोयज्ञःसुधितंहिबर्हिःप्रीणीतेऽअग्निरीळितोनहोता । आमा
तराविश्ववारेहुवानोयतोयविष्ठजज्ञिषेसुशेवः ॥ सद्योऽअध्वरेरथिरंजनंतमानुषासोविचेतसोयऽएषां । विशामधा
यिविश्पतिर्दुरोणे३ग्निर्मंद्रोमधुवचाऽऋतावा ॥ असादिवृतोवह्निराजगन्वानग्निर्ब्रह्मानृषदनेविधर्ता । द्यौश्चयंपृथि
वीवावृधातेऽआयंहोतायजतिविश्ववारं ॥ एतेद्युम्नेभिर्विश्वमातिरंतमंत्रंयेवारंनर्याऽअतक्षन् । प्रयेविशस्तिरंतश्रोष
माणाऽआयेमेऽअस्यदीधयन्नृतस्य ॥ नूत्वामग्नऽईमहेवसिष्ठाऽईशानंसूनोसहसोवसूनां । इषंस्तोतृभ्योमघवद्भ्यऽआ
नड्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ १० ॥ (७।१।८) इंधेराजासमर्योनमोभिर्यस्यप्रतीकमाहुतंघृतेन । नरोहव्येभि
रीळतेसबाधऽआग्निरग्रऽउषसामशोचि ॥ अयमुष्यसुमहाँऽअवेदिहोतामंद्रोमनुषोयह्वोऽअग्निः । विभाऽअकःसस

(७।१।७) प्रवोदेवमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।८) इंधेराजेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् ।

ज्ञानःपृथिव्यांकृष्णपविरोषधीभिर्ववक्षे ॥ कयानोऽअग्नेविवसःसुवृक्तिंकामुस्वधामृणवःशस्यमानः । कुदाभवेमपत
यःसुदत्ररायोवंतारोदुष्टरस्यसाधोः ॥ प्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वेवियत्सूर्योनरोचतेबृहद्भाः । अभियःपूरुंपृतनासुत
स्थौद्युतानोदैव्योऽअतिथिःशुशोच ॥ असन्नित्वेऽआहवनानिभूरिभुवोविश्वेभिःसुमनाऽअनीकैः । स्तुतश्चिदग्नेशृ
॥ ११ ॥ ण्विषेगृणानःस्वयंवर्धस्वतन्वंसुजात ॥ इदंवचःशतसाःसंसहस्रमुदग्नयेजनिषीष्टद्विबर्हाः । शंयत्स्तोतृभ्यऽआपयेभ
वातिद्युमदमीवचातंनरक्षोहा ॥ नूत्वामग्नऽईमहेवसिष्ठाऽईशानंसूनोसहसोवसूनां । इषंस्तोतृभ्योमघवद्भ्यऽआन
ड्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ११ ॥ (७।१।९) अबोधिजारऽउषसामुपस्थाद्धोतामंद्रःकवितमःपावकः । दधा
तिकेतुमुभयस्यजंतोर्हव्यादेवेषुद्रविणंसुकृत्सु ॥ ससुक्रतुर्योविदुरःपणीनांपुनानोऽअर्कंपुरुभोजसंनः । होतामंद्रोवि
शांदमूनास्तिरस्तमोददृशेराम्याणां ॥ अमूरःकविरदितिर्विवस्वान्त्सुसंसन्मित्रोऽअतिथिःशिवोनः । चित्रभानुरुषसां
भात्यग्रेपांगर्भःप्रस्वआविवेश ॥ ईळेन्योवोमनुषोयुगेषुसमनगाऽअशुचज्जातवेदाः । सुसंदृशाभानुनायोविभातिप्र
तिगावःसमिधानंबुधंत ॥ अग्नेयाहिदूत्यंमारिषण्योदेवाँऽअच्छाब्रह्मकृतागणेन । सरस्वतींमरुतोऽअश्विनापोय ॥ ११ ॥
क्षिदेवान्रत्नधेयायविश्वान् ॥ त्वामग्नेसमिधानोवसिष्ठोजरूथंहन्यक्षिरायेपुरंधिं । पुरुणीथाजातवेदोजरस्वयूयंपातस्व

(७।१।९) अबोधिजारइतिषड्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् ।

स्तिभिःसदानः ॥ १२ ॥ (७।१।१०) उषोनजारःपृथुपाजोऽअश्रेद्दविद्युतद्दीद्यच्छोशुचानः । वृषाहरिःशुचिरा
भातिभासाधियोहिन्वानऽउशतीरजीगः ॥ स्वर्णवस्तोरुषसामरोचियज्ञंतन्वानाऽउशिजोनमन्म । अग्निर्जन्मानि
देवऽआविविद्वान्द्रवद्दूतोदेवयावावनिष्ठः ॥ अच्छागिरोमतयोदेवयंतीरग्निंयंतिद्रविणंभिक्षमाणाः । सुसंदृशंसुप्र
तीकंस्वंचंहव्यवाहमरतिंमानुषाणां ॥ इंद्रंनोऽअग्नेवसुभिःसजोषारुद्रंरुद्रेभिरावहाबृहंतं । आदित्येभिरदितिंविश्व
जन्यांबृहस्पतिमृक्वभिर्विश्ववारं । मंद्रंहोतारमुशिजोयविष्ठमग्निंविशऽईळतेऽअध्वरेषु । सहिक्षपावाँऽअभवद्रयीणा
मतंद्रोदूतोयजथायदेवान् ॥ १३ ॥ (७।१।११) महाँऽअस्यध्वरस्यप्रकेतोनऽऋतेत्वदमृतामादयंते । आविश्वे
भिःसरथंयाहिदेवैन्यग्नेहोताप्रथमःसदेह ॥ त्वामीळतेऽअजिरंदूत्यायहविष्मंतःसदमिन्मानुषासः । यस्यदेवैरास
दोबर्हिरग्नेहान्यस्मैसुदिनाभवंति ॥ त्रिश्चिदक्तोःप्रचिकितुर्वसूनित्वेऽअंतर्दाशुषेमर्त्याय । मनुष्वदग्नऽइहयक्षिदेवा
न्भवानोदूतोऽअभिशस्तिपावा ॥ अग्निरीशेबृहतोऽअध्वरस्याग्निर्विश्वस्यहविषःकृतस्य । क्रतुंह्यस्यवसवोजुषंताथादे
वादधिरेहव्यवाहं ॥ आग्नेवहहविरद्यायदेवानिंद्रज्येष्ठासऽइहमादयंतां । इमंयज्ञंदिविदेवेषुधेहियूयंपातस्वस्तिभिः

(७।१।१०) उषोनजारइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप्। (७।१।११) महाँअसीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठो

सदानः ॥ १४ ॥ (७।१।१२) अगन्ममहानमसायविष्ठंयोदीदायसमिद्धःस्वेदुरोणे । चित्रभानुंरोदसीऽअंतरुर्वी
स्वाहुतंविश्वतःप्रत्यंचं ॥ समह्नाविश्वादुरितानिसाह्वानग्निष्टवेदमऽआजातवेदाः । सनोरक्षिषद्दुरितादवद्यादस्मा
न्गृणतऽउतनोमघोनः ॥ त्वंवरुणऽउतमित्रोऽअग्नेत्वांवर्धंतिमतिभिर्वसिष्ठाः । त्वेवसुसुषणनानिसंतुयूयंपातस्वस्ति
भिःसदानः ॥ १५ ॥ (७।१।१३) प्राग्नयेविश्वशुचेधियंधेसुरघ्नेमन्मंधीतिंभरध्वं । भरेहविर्नबर्हिषिप्रीणानोवै
श्वानरायय‍तयेमतीनां+ ॥ त्वमग्नेशोचिषाशोशुचानऽआरोदसीऽअपृणाजायमानः । त्वंदेवाँऽअभिशस्तेरमुंचोवै
श्वानरजातवेदोमहित्वा ॥ जातोयदग्नेभुवनाव्यख्यःपशून्नगोपाऽइर्यःपरिज्मा । वैश्वानरब्रह्मणेविंदगातुंयूयंपातस्व
स्तिभिःसदानः ॥ १६ ॥ (७।१।१४) समिधाजातवेदसेदेवायदेवहूतिभिः । हविर्भिःशुक्रशोचिषेनमस्विनोवयंदा
शेमाग्नये ॥ वयंतेऽअग्नेसमिधाविधेमवयंदाशेमसुष्टुतीयजत्र । वयंघृतेनाध्वरस्यहोतर्वयंदेवहविषाभद्रशोचे ॥ आ
नोदेवेभिरुपदेवहूतिमग्नेयाहिवषट्कृतिंजुषाणः । तुभ्यंदेवायदाशतःस्यामयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः॥१७॥ (७।१।१५)
उपसद्यायमीळ्हुषऽआस्येजुहुताहविः । योनोनेदिष्ठमाप्यं ॥ यःपंचचर्षणीरभिनिषसाददमेदमे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥

म्निस्त्रिष्टुप्। (७।१।१२) अगन्मेतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।१३) प्राग्नयइतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठो
वैश्वानरोग्निस्त्रिष्टुप् । (७।१।१४) समिधेतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निस्त्रिष्टुबाद्याबृहती । (७।१।१५) उपसद्यायेतिपंचदशर्चस्य

सनोवेदोऽअमात्यमग्नीरक्षतुविश्वतः । उतास्मान्पात्वंहसः ॥ नवंनुस्तोममग्नयेदिवःश्येनायजीजनं । वस्वःकुविद्वना
तिनः ॥ स्पार्हायस्यश्रियोदृशेरयिर्वीरवतोयथा । अग्रेयज्ञस्यशोचतः ॥ १८ ॥ सेमांवेतुवषट्कृतिमग्निर्जुषतनोगिरः ।
यजिष्ठोहव्यवाहनः ॥ नित्वानक्ष्यविश्पतेद्युमंतंदेवधीमहि । सुवीरमग्नऽआहुत ॥ क्षपऽउस्रश्चदीदिहिस्वग्नयस्त्वया
वयं । सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥ उपत्वासातयेनरोविप्रासोयंतिधीतिभिः । उपाक्षरासहस्रिणी ॥ अग्नीरक्षांसिसेधतिशु
क्रशोचिरमर्त्यः । शुचिःपावकऽईड्यः ॥ १९ ॥ सनोराधांस्याभरेशानःसहसोयहो । भगश्चदातुवार्यं ॥ त्वमग्नेवी
रवद्यशोदेवश्चसविताभगः । दितिश्चदातिवार्यं ॥ अग्नेरक्षाणोऽअंहसःप्रतिष्मदेवरीषतः । तपिष्ठैरजरोदह ॥ अधा
महीनऽआयस्यनाधृष्टोनृपीतये । पूर्भवाशतभुजिः ॥ त्वंनःपाह्यंहसोदोषावस्तरघायतः । दिवानक्तमदाभ्य ॥ २० ॥
(७।१।१६) एनावोऽअग्निंनमसोर्जोनपातमाहुवे । प्रियंचेतिष्ठमरतिंस्वध्वरंविश्वस्यदूतममृतं ॥ सयोजतेऽअरुषा
विश्वभोजसासदुद्रवत्स्वाहुतः । सुब्रह्मायज्ञःसुशमीवसूनांदेवंराधोजनानां ॥ उदस्यशोचिरस्थादाजुह्वानस्यमीळ्हुषः ।
उद्धूमासोऽअरुषासोदिविस्पृशःसमग्निमिंधतेनरः ॥ तंत्वादूतंकृण्महेयशस्तमंदेवाँऽआवीतयेवह । विश्वासूनोसह
सोमर्तभोजनारास्वतद्यत्त्वेमहे ॥ त्वमग्नेगृहपतिस्त्वंहोतानोऽअध्वरे । त्वंपोताविश्ववारप्रचेतायक्षिवेषिचवार्यं ॥ कृधि

सूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निर्गायत्री । (७।१।१६) एनावोअग्निमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निःप्रथमाद्ययुजोबृहत्यःद्वितीया

रत्नंयजमानायसुक्रतोत्वंहिरत्नधाऽअसि । आनऽऋतेशिशीहिविश्वमृत्विजंसुशंसोयश्चदक्षते ॥ २१ ॥ त्वेऽअग्नेस्वा
हुतप्रियासःसंतुसूरयः । यंतारोयेमघवानोजनानामूर्वांदयंतगोनां ॥ येषामिळाघृतहस्तादुरोणऽआँऽअपिप्राता नि
षीदंति । ताँस्त्रायस्वसहस्यद्रुहोनिदोयच्छानःशर्मदीर्घश्रुत ॥ समंद्रयाचजिह्वयावह्निरासाविदुष्टरः । अग्नेरयिंम
घवद्भ्योनऽआवहहव्यदातिंचसूदय ॥ येराधांसिददत्यश्व्यामघाकामेनश्रवसोमहः । ताँऽअंहसःपिपृहिपर्तृभिष्ट्वंशतं
पूर्भिर्यविष्ठ्य ॥ देवोवोद्रविणोदाःपूर्णांविवष्ट्यासिचं । उद्वासिंचध्वमुपवापृणध्वमादिद्वोदेवऽओहते ॥ तंहोतारम
ध्वरस्यप्रचेतसंवह्निंदेवाऽअकृण्वत । दधातिरत्नंविधतेसुवीर्यमग्निर्जनायदाशुषे ॥ २२ ॥ (७।१।१७) अग्नेभवसु
षमिधासमिद्धऽउतबर्हिरुर्वियाविस्तृणीतां ॥ उतद्वारऽउशतीर्विश्रयंतामुतदेवाँऽउशतऽआवहेह ॥ अग्नेवीहिहवि
षायक्षिदेवान्स्वध्वराकृणुहिजातवेदः ॥ स्वध्वराकरतिजातवेदायक्षद्देवाँऽअमृतान्पिप्रयच्च ॥ वंस्वविश्वावार्याणि
प्रचेतःसत्याभवंत्वाशिषोनोऽअद्य ॥ त्वामुतेदधिरेहव्यवाहंदेवासोऽअग्नऽऊर्जऽआनपातं ॥ तेतेदेवायदाशतःस्या
ममहोनोरत्नाविदधऽइयानः ॥ २३ ॥ (७।२।१) त्वेहयत्पितरश्चिन्नऽइंद्रविश्वावामाजरितारोऽअसन्वन् । त्वे

दियुजःसतोवृहत्यः । (७।१।१७) अग्नेभवेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोग्निर्द्विपदात्रिष्टुप् ॥ द्वितीयेनुवाकेषोडशसूक्तानि
(७।२।१) त्वेहयदितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रोंत्यानांचतसृणांसुदासस्त्रिष्टुप् ।

गावःसुदुघास्त्वेह्यश्वास्त्वंवसुदेवयतेवनिष्ठः ॥ राजेवहिजनिभिःक्षेष्येवावद्युभिरभिविदुष्कविःसन् । पिशागिरोमघ
वन्गोभिरश्वैस्त्वायतःशिशीहिरायेऽअस्मान् । इमाऽउत्वापस्पृधानासोऽअत्रमंद्रागिरोदेवयंतीरुपस्थुः । अर्वाचीं
तेपथ्याराऽएतुस्यामतेसुमताविंद्रशर्मन् । धेनुंनत्वासूयवसेदुदुक्षन्नुपब्रह्माणिससृजेवसिष्ठः । त्वामिन्मेगोपतिंवि
श्वऽआहानऽइंद्रःसुमतिंगंत्वच्छ ॥ अर्णांसिचित्पप्रथानासुदासऽइंद्रोगाधान्यकृणोत्सुपारा । शर्धंतंशिम्युमुचथस्य
नव्यःशापंसिंधूनामकृणोदशस्तीः ॥ २४ ॥ पुरोळाऽइत्तुर्वशोयक्षुरासीद्रायेमत्स्यासोनिशिताऽअपीव । श्रुष्टिंचक्रुर्भृ
गवोद्रुह्यवश्चसखासखायमतरद्विषूचोः ॥ आपक्थासोभलानसोभनंतालिनासोविषाणिनःशिवासः । आयोनयत्स
धमाऽआर्यस्यगव्यातृत्सुभ्योऽअजगन्युधानॄन् ॥ दुराध्योऽअदितिंस्रेवयंतोचेतसोविजगृभ्रेपरुष्णीं । मह्नाविव्य
क्पृथिवींपत्यमानःपशुष्कविरशयच्चायमानः ॥ ईयुरर्थंनन्यर्थंपरुष्णीमाशुश्चनेदभिपित्वंजगाम । सुदासऽइंद्रःसुतु
काँऽअमित्रानरंधयन्मानुषेवध्रिवाचः ॥ ईयुर्गावोनयवसादगोपायथाकृतमभिमित्रंचितासः । पृश्निगावःपृश्निनिप्रे
षितासःश्रुष्टिंचक्रुर्नियुतोरंतयश्च ॥ २५ ॥ एकंचयोविंशतिंचश्रवस्यावैकर्णयोर्जनान्राजान्यस्तः । दस्मोनसद्मन्निशि
शातिबर्हिःशूरःसर्गमकृणोदिंद्रऽएषां ॥ अधश्रुतंकवषंवृद्धमप्स्वनुद्रुह्युंनिवृणक्वज्रबाहुः । वृणानाऽअत्रसख्यायस
ख्यंत्वायंतोयेऽअमदन्ननुत्वा ॥ विसद्योविश्वादृंहितान्येषामिंद्रःपुरःसहसासप्तदर्दः । व्यानवस्यतृत्सवेगयंभाग्जेष्म

पुरुंविदथैमृध्रवाचं ॥ निगव्यवोनवोद्रुह्यवश्चषष्टिःशतासुषुपुःषट्सहस्रा । षष्टिर्वीरासोऽअधिषड्दुवोयुविश्वेदिंद्रस्य
वीर्याकृतानि ॥ इंद्रेणैतेतृत्सवोवेविषाणाऽआपोनसृष्टाऽअधवंतनीचीः । दुर्मित्रासःप्रकलविन्मिमानाजहुर्विश्वानि
भोजनासुदासे ॥ २६ ॥ अर्धंवीरस्यशृतपामनिंद्रंपराशर्धंतंनुनुदेऽअभिक्षां । इंद्रोमन्युंमन्युम्योमिमायभेजेपथोव
॥ १४ ॥ र्तनिंपत्यमानः ॥ आध्रेणचित्तद्वेकंचकारसिंह्यंचित्पेत्वेनाजघान । अवस्रक्तीर्वेश्यावृश्चदिंद्रःप्रायच्छद्विश्वाभोजना
सुदासे ॥ शश्वंतोहिशत्रवोरारधुष्टेभेदस्यचिच्छर्धतोविंदरंधिं । मर्ताँऽएनःस्तुवतोयःकृणोतितिग्मंतस्मिन्निजहिवज्र
मिंद्र ॥ आवदिंद्रंयमुनातृत्सवश्चप्रात्रभेदंसर्वतातामुषायत् । अजासश्चशिग्रवोयक्षवश्चबलिंशीर्षाणिजभ्रुरश्व्यानि ॥
नतऽइंद्रसुमतयोनरायःसंचक्षेपूर्वाऽउषसोननूत्नाः । देवकंचिन्मान्यमानंजघंथावत्मनाबृहतःशंबरंभेत् ॥ २७ ॥
प्रयेगृहादममदुस्त्वायापराशरःशतयातुर्वसिष्ठः । नतेभोजस्यसख्यंमृषंताधासूरिभ्यःसुदिनाव्युच्छान् ॥ द्वेनप्तुर्देव
वतःशतेगोर्द्वारथावधूमंतासुदासः । अर्हन्नग्नेपैजवनस्यदानंहोतेवसद्मपर्येमिरेभन् ॥ चत्वारोमापैजवनस्यदानाःस्म ॥ १४ ॥
द्दिष्टयःकृशनिनोनिरेके । ऋज्रासोमापृथिविष्ठाःसुदासस्तोकंतोकायश्रवसेवहंति ॥ यस्यश्रवोरोदसीऽअंतरुर्वीशी
र्ष्णेशीर्ष्णेविबभाजाविभक्ता । सप्तेदिंद्रंनस्रवतोगृणंतिनियुध्यामधिमशिशादभीके ॥ इमंनरोमरुतःसश्चतानुदिवो

दासंनपितरंसुदासः । अविष्टनापैजवनस्यकेतंदूणाशंक्षत्रमजरंदुवोयु+ ॥ २८ ॥ (७।२।२) यस्तिग्मशृंगोवृषभो
नभीमऽएकःकृष्टीश्च्यावयतिप्रविश्वाः । यःशश्वतोऽअदाशुषोगयस्यप्रयंतासिसुष्वितरायवेदः ॥ त्वंहत्यदिंद्रकुत्स
मावःशुश्रूषमाणस्तन्वासमर्ये । दासंयच्छुष्णंकुयवंन्यस्माऽअरंधयऽआर्जुनेयायशिक्षन् ॥ त्वंधृष्णोधृषतावीतहव्यं
प्रावोविश्वाभिरूतिभिःसुदासं । प्रपौरुकुत्सिंत्रसदस्युमावःक्षेत्रसातावृत्रहत्येषुपूरुं+ ॥ त्वंनृभिर्नृमणोदेववीतौभूरी
णिवृत्राहर्यश्वहंसि । त्वंनिदस्युंचुमुरिंधुनिंचास्वापयोदभीतयेसुहंतु ॥ तवच्यौत्नानिवज्रहस्ततानिनवयत्पुरोनवतिं
चसद्यः । निवेशनेशततमाविवेषीरहन्चवृत्रंनमुचिमुताहन् ॥ २९ ॥ सनातातऽइंद्रभोजनानिरातहव्यायदाशुषेसु
दासे । वृष्णेतेहरीवृषणायुनज्मिव्यंतुब्रह्माणिपुरुशाकवाजं ॥ मातेऽअस्यांसहसावन्परिष्टावघायभूमहरिवःपरादै ।
त्रायस्वनोवृकेभिर्वरूथैस्तवप्रियासःसूरिषुस्याम ॥ प्रियासऽइत्तेमघवन्नभिष्टौनरोमदेमशरणेसखायः । नितुर्वशंनि
याद्वंशिशीह्यतिथिग्वायशंस्यंकरिष्यन्+ ॥ सद्यश्चिन्नुतेमघवन्नभिष्टौनरःशंसंत्युक्थशासऽउक्था । येतेहवेभिर्विपणीँ
ऽरदाशन्नस्मान्वृणीष्वयुज्यायतस्मै ॥ एतेस्तोमानरांनृतमतुभ्यमस्मद्र्यंचोददतोमघानि । तेषामिंद्रवृत्रहत्येशिवोभूःस

(७।२।२) यस्तिग्मशृंगइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

त्वांवशूरोविताचनृणां+ ॥ नूऽइंद्रशूरस्तवमानऊतीब्रह्मजूतस्तन्वावावृधस्व । उपनोवाजान्मिमीह्युपस्तीन्यूयंपात स्वस्तिभिःसदानः ॥ ३० ॥ ॥ इतिपंचमाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

चतुस्त्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १८ ऋचः १५६ ॥ त्यागः ॥ समिद्धायाग्नय. नराशंसाये. इळाये. बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्यइ. उषासानक्ताभ्या. दैवीभ्यांहोतृभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. अग्नय.२० वैश्वानरायाग्नय.१६ अग्नय.३३ वैश्वानरायाग्नय.३ अग्नय.३७ इंद्राये.२१ सुदासायेदं.४ इंद्राये.११ ॥ इतिपंचमेद्वितीयः ॥

उग्रोदशासार्विपिबनववैराजमृतेंत्यांमुदुषड्योनिरातेनसोमःपंचेंद्रंनरोब्रह्माणोयंसोमआनःप्रवोद्वादशगायत्रं त्रिविराळंतंमोषुसप्ताधिकाप्रगाथंतृतीयाद्विपदासौदासैरग्नौप्रक्षिप्यमाणाःशक्तिरंत्यंप्रगाथमालेभेसोर्धर्चउक्ते दह्यतेतंपुत्रोक्तंवसिष्ठःसमापयतेतिशाट्यायनकंत्रसिष्ठस्यैवहतपुत्रस्यार्षमितितांडकंश्चित्यंचःषळूनासंस्तवोव सिष्ठस्यसपुत्रस्येंद्रेणवासंवादःप्रशुक्रापंचाधिकावैश्वदेवंहांद्याएकाविंशतिर्द्विपदाअब्जामहेरर्धर्चंउत्तरोहिर्बुध्न्या यशंनःपंचोनाशांतिः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ १५ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।२।३) उग्रोजज्ञेवीर्यायस्वधावान्चक्रिरपोनर्योयत्करिष्यन् । जग्मिर्युवानृषदनमवोभिस्त्राता

(७।२।३) उग्रोजज्ञइतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नऽइंद्रऽएनसोमहश्चित् ॥ हंतावृत्रमिंद्रःशूशुवानःप्रावीन्नुवीरोजरितारमूती । कर्तासुदासेऽअहवाऽउलोकंदातावसु मुहुरादाशुषेभूत् ॥ युध्मोऽअनर्वाखजकृत्समद्वाशूरःसत्राषाट्जनुषेमषाह्ळः । व्यासऽइंद्रःपृतनाःस्वोजाऽअधाविश्वं शत्रूयंतंजघान ॥ उभेचिदिंद्ररोदसीमहित्वापप्राथतविषीभिस्तुविष्मः । निवज्रमिंद्रोहरिवान्मिमिक्षन्त्समंधसाम देषुवाऽउवोच ॥ वृषाजजानवृषणंरणायतमुचिन्नारीनर्यंससूव । प्रयःसेनानीरधनृभ्योऽअस्तीनःसत्वागवेषणःसधृ ष्णुः+ ॥ १ ॥ नूचित्सभ्रेषतेजनोनरेषन्मनोयोऽअस्यघोरमाविवासात् । यज्ञैर्यऽइंद्रेदधतेदुवांसिक्षयत्सरायऽऋतपा ऽऋतेजाः+ ॥ यदिंद्रपूर्वोऽअपरायशिक्षन्नयज्ज्यायान्कनीयसोदेष्णं+ । अमृतऽइत्पर्यासीतदूरमाचित्रचित्र्यंभरार यिंनः ॥ यस्तऽइंद्रप्रियोजनोददाशदसन्निरेकेऽअद्रिवःसखाते । वयंतेऽअस्यांसुमतौचनिष्ठाःस्यामवरूथेऽअघ्नतोनृपी तौ ॥ एषःस्तोमोऽअचिक्रदद्वृषातऽउतस्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट । रायस्कामोजरितारंतऽआगन्त्वमंगशक्रवस्वऽआशको नः ॥ सनऽइंद्रत्वयताायाऽइषेधास्त्मनाचयेमघवानोजुनंति । वस्वीषुतेजरित्रेऽअस्तुशक्तिर्यूयंपात० ॥२॥ (७।२।४) असाविदेवंगोऽऋजीकमंधोन्यस्मिन्निंद्रोजनुषेमुवोच । बोधामसित्वाहर्यश्वयज्ञैर्बोधानःस्तोममंधसोमदेषु ॥ प्रयंति यज्ञंविपयंतिबर्हिःसोममादोविदथेदुध्रवाचः । न्युभ्रियंतेयशसोगृभादादूरऽउपब्दोवृषणोनृषाचः ॥ त्वमिंद्रस्रवित

(७।२।४) असाविदेवमितिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

वाऽअपस्कः परिष्ठिताऽअहिनाशूरपूर्वीः । त्वद्वावक्रेरथ्यो३ नधेनारेजंतेविश्वाकृत्रिमाणिभीषा+ ॥ भीमोविवेषायुधे
भिरेषामपांसिविश्वानर्याणिविद्वान् । इंद्रःपुरोजर्हृषाणोविदूधोद्विवज्रहस्तोमहिनाजघान ॥ नयातवऽइंद्रजूजुवुर्नो
नवंदनाशविष्ठवेद्याभिः । सशर्धदर्योविषुणस्यजंतोर्माशिश्नदेवाऽअपिगुर्ऋतंनः ॥ ३ ॥ अभिक्रत्वेंद्रभूरधज्मन्नतेवि
व्यङ्महिमानंरजांसि । स्वेनाहिवृत्रंशवसाजघंथनशत्रुरंतंविविदद्युधाते ॥ देवाश्चित्तेऽअसुर्यायपूर्वेनुक्षत्रायममिरेस
हांसि । इंद्रोमघानिदयतेविषह्येंद्रंवाजस्यजोहुवंतसातौ+ ॥ कीरिश्चिद्धित्वामवसेजुहावेशानमिंद्रसौभगस्यभूरेः ।
अवोबभूथशतमूतेऽअस्मेऽअभिक्षत्तुस्त्वावतोवरूता+ ॥ सखायस्तऽइंद्रविश्वहस्यामनमोवृधासोमहिनातरुत्र । वन्वं
तुस्मातेवसासमीके३ भीतिमर्योवनुषांशवांसि ॥ सनऽइंद्रत्वयताया ऽइषेधास्त्मनाचयेमघवानोजुनंति । वस्वीषुतेज
रित्रेऽअस्तुशक्तिर्यूयं० ॥४॥(७।२।५)पिबासोममिंद्रमंदतुत्वायंतेसुषावहर्यश्वाद्रिः । सोतुर्बाहुभ्यांसुयतोनार्वा ॥ यस्ते
मदोयुज्यश्चारुरस्तियेनवृत्राणिहर्यश्वहंसि । सत्वामिंद्रप्रभूवसोममत्तु ॥ बोधासुमेमघवन्वाचमेमांयांतेवसिष्ठोऽअर्च
तिप्रशस्तिं । इमाब्रह्मसधमादेजुषस्व ॥ श्रुधीहवंविपिपानस्याद्रेर्बोधाविप्रस्यार्चतोमनीषां । कृष्वादुवांस्यंतमासचे
मा+ ॥ नतेगिरोऽअपिमृष्येतुरस्यनसुष्टुतिमसुर्यस्यविद्वान् । सदातेनामस्वयशोविवक्मि ॥ ५ ॥ भूरिहितेसवना

(७।२।५) पिबासोममितिनवर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रोविराळंत्यात्रिष्टुप् ।

मानुषेषुभूरिमनीषीहवतेत्वामित् । मारेऽअस्मन्मघवन्ज्योकः ॥ तुभ्येदिमासवनाशूरविश्वातुभ्यंब्रह्माणिवर्धनाकृ
णोमि । त्वंनृभिर्हव्योविश्वधासि ॥ नूचिन्नुतेमन्यमानस्यदस्मोदश्नुवंतिमहिमानमुग्र । नवीर्यमिंद्रतेनराधः ॥ येच
पूर्वऽऋषयोयेचनूत्नाऽइंद्रब्रह्माणिजनयंतविप्राः । अस्मेतेसंतुसख्याशिवानियूयंपात० ॥ ६ ॥ (७।२।६) उदुब्रह्मा
ण्यैरतश्रवस्येंद्रंसमर्येमहयावसिष्ठ । आयोविश्वानिशवसाततानोपश्रोताम ऽईवतोवचांसि ॥ अयामिघोषऽइंद्रदेव
जामिरिरज्यंतयच्छुरुधोविवाचि । नहिस्वमायुश्चिकितेजनेषुतानीदंहांस्यतिपर्ष्यस्मान्+ ॥ युजेरथंगवेषणंहरिभ्या
मुपब्रह्माणिजुजुषाणमस्थुः । विबाधिष्टस्यरोदसीमहित्वेंद्रोवृत्राण्यप्रतीजघन्वान्+ ॥ आपश्चित्पिप्युस्तर्यो३ नगावो
नक्षन्नृतंजरितारस्तऽइंद्र । याहिवायुर्ननियुतोनोऽअच्छात्वंहिधीभिर्दयसेविवाजान् ॥ तेत्वामदाऽइंद्रमादयंतुशु
ष्मिणंतुविराधसंजरित्रे । एकोदेवत्रादयसेहिमर्तानस्मिन्छूरसवनेमादयस्व ॥ एवेदिंद्रंवृषणंवज्रबाहुंवसिष्ठासोऽअ
भ्यर्चंत्यर्कैः । सनःस्तुतोवीरवद्धातुगोमद्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ७ ॥ (७।२।७) योनिष्टऽइंद्रसदनेऽअकारि
तमानृभिःपुरुहूतप्रयाहि । असोयथानोविताबृधेचददोवसूनिममदश्चसोमैः ॥ गृभीतंतेमनऽइंद्रद्विबर्हाःसुतःसोमः
परिषिक्तामधूनि । विसृष्टधेनाभरतेसुवृक्तिरियमिंद्रंजोहुवतीमनीषा+ ॥ आनोदिवऽआपृथिव्याऽऋजीषिन्निदंब

(७।२।६) उदुब्रह्माणीतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।७) योनिष्टइतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हिंःसोमपेयाययाहि । वहंतुत्वाहरयोमद्र्यंचमांगूषमच्छातवसंमदाय ॥ आनोविश्वाभिरूतिभिःसजोषाब्रह्मजुषाणो
हर्यश्वयाहि । वरीवृजत्स्थविरेभिःसुशिप्रास्मेदधद्वृषणंशुष्ममिंद्र ॥ एषःस्तोमोमहउग्रायवाहेधुरी३वात्योनवाजयन्न
धायि । इंद्रत्वायमर्कईट्टेवसूनांदिवीवद्यामधिनःश्रोमतंधाः ॥ एवानइंद्रवार्यस्यपूर्धिप्रतेमहींसुमतिंवेविदाम ।
इषंपिन्वमघवद्भ्यःसुवीरांयूयंपात० ॥ ८ ॥ (७।२।८) आतेमहइंद्रोत्युग्रसमन्यवोयत्समरंतसेनाः । पतातिदि
द्युन्नर्यस्यबाह्वोर्मातेमनोविष्वद्र्य१ग्विचारीत् ॥ निदुर्गइंद्रश्नथिह्यमित्रानभियेनोमर्तासोअमंति । आरेतंशंसंकृ
णुहिनिनित्सोरानोभरसंभरणंवसूनां ॥ शतंतेशिप्रिन्नूतयःसुदासेसहस्रंशंसाउतरातिरस्तु । जहिवधर्वनुषोमर्त्यस्या
स्मेद्युम्नमधिरत्नंचधेहि ॥ त्वावतोहींद्रक्रत्वेअस्मित्वावतोवितुःशूररातौ । विश्वेदहानितविषीवउग्रँओकःकृणु
ष्वहरिवोनमर्धीः ॥ कुत्साएतेहर्यश्वायशूषमिंद्रेसहोदेवजूतमियानाः । सत्राकृधिसुहनाशूरवृत्रावयंतरुत्राःसनुया
मवाजं ॥ एवानइंद्रवार्यस्यपूर्धिप्रतेमहींसुमतिंवेविदाम । इषंपिन्वमघवद्भ्यःसुवीरांयूयंपात० ॥ ९ ॥ (७।२।९)
नसोमइंद्रमसुतोममादनाब्रह्माणोमघवानंसुतासः । तस्माउक्थंजनयेयज्जुजोषन्नृवन्नवीयःश्रृणवद्यथानः ॥ उक्थ ॥ १७ ॥
उक्थेसोमइंद्रंममादनीथेनीथेमघवानंसुतासः । यदींसबाधःपितरंनपुत्राःसमानदक्षाअवसेहवंते । चकारताकृ

(७।२।८) आतेमहइतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।९) नसोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

णवंमृगमन्यायानिब्रुवंतिवेधसःसुतेषु । जनीरिवपतिरेकःसमानोनिमामृजेपुरइंद्रःसुसर्वाः ॥ एवातमाहुरुतशृण्व
इंद्रएकोविभक्तातरणिर्मघानां । मिथस्तुरऊतयोयस्यपूर्वीरस्मेभद्राणिसश्चतप्रियाणि ॥ एवावसिष्ठइंद्रमूतयेनॄ
न्कृष्टीनांवृषभंसुतेगृणाति । सहस्रिणउपनोमाहिवाजान्यूयंपात० ॥ १० ॥ (७।२।१०) इंद्रंनरोनेमधिताहव
तेयत्पार्यायुनजतेधियस्ताः । शूरोनृषाताशवसश्चकानआगोमतिव्रजेभजात्वंनः ॥ यइंद्रशुष्मोमघवन्तेअस्तिशि
क्षासखिभ्यःपुरुहूतनृभ्यः । त्वंहिदृळ्हामघवन्विचेताअपावृधिपरिवृतंनराधः ॥ इंद्रोराजाजगतश्चर्षणीनामधिक्षमि
विषुरूपंयदस्ति । ततोददातिदाशुषेवसूनिचोदद्राधउपस्तुतश्चिदर्वाक् ॥ नूचिन्नइंद्रोमघवासहूतीदानोवाजंनि
यमतेनऊती । अनूनायस्यदक्षिणापीपायवामंनृभ्योअभिवीतासखिभ्यः ॥ नूइंद्ररायेवरिवस्कृधीनआतेमनो
ववृत्याममघाय । गोमदश्वावद्रथवद्व्यंतोयूयंपात० ॥ ११ ॥ (७।२।११) ब्रह्माणइंद्रोपयाहिविद्वानर्वांचस्तेहर
यःसंतुयुक्ताः । विश्वेचिद्धित्वाविहवंतमर्ताअस्माकमिच्छृणुहिविश्वमिन्व ॥ हवंतइंद्रमहिमाव्यानड्ब्रह्मयत्पासि
शवसिन्नृषीणां । आयद्वज्रंदधिषेहस्तउग्रघोरःसन्क्रत्वाजनिष्ठाअषाळ्हः । तवप्रणीतींद्रजोहुवानान्त्संयन्नॄन्नरोद
सीनिनेथ । महेक्षत्रायशवसेहिजज्ञेतूतुजिंचित्तूतुजिरशिश्नत् ॥ एभिर्नइंद्राहभिर्दशस्यदुर्मित्रासोहिक्षितयःपवंते ।

(७।२।१०) इंद्रंनरइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।११) ब्रह्माणइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

प्रतियच्चष्टेऽअनृतमनेनाऽअवद्विताववरुणोमायीनःसात् ॥ वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनंमहोरायोराधसोयद्ददन्नः । योऽ
अर्चतोब्रह्मकृतिमविंष्ठोयूयंपात० ॥ १२ ॥ (७।२।१२) अयंसोमऽइंद्रतुभ्यंसुन्वऽआतुप्रयाहिहरिवस्तदोकाः ।
पिबात्वस्यसुषुतस्यचारोर्ददोमघानिमघवन्नियानः ॥ ब्रह्मन्वीरब्रह्मकृतिंजुषाणोर्वाचीनोहरिभिर्याहितूयं । अस्मि
न्नुषुसवनेमादयस्वोपब्रह्माणिशृणवऽइमानः ॥ कातेऽअस्त्यरंकृतिःसूक्तैःकदानूनंतेमघवन्दाशेम । विश्वामतीराततं
नेत्वायाधामऽइंद्रशृणवोहवेमा ॥ उतोघातेपुरुष्याइदासन्येषांपूर्वेषामशृणोर्ऋषीणां । अधाहंत्वामघवन्जोहवीमि
त्वंनइंद्रासिप्रमतिःपितेव ॥ वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनंमहोरायोराधसोयद्ददन्नः । योऽअर्चतोब्रह्मकृतिमविंष्ठोयूयंपा
त० ॥ १३ ॥ (७।२।१३) आनोदेवशवसायाहिशुष्मिन्भवावृधऽइंद्ररायोऽअस्य । महेनृम्णायनृपतेसुवज्रमहि
क्षत्रायपौंस्यायशूर ॥ हवंतऽउत्वाहव्यंविवाचितनूषुशूराःसूर्यस्यसातौ । त्वंविश्वेषुसेन्योजनेषुत्वंवृत्राणिरंधयासुहं
तु ॥ अहायदिंद्रसुदिनाव्युच्छान्दधोयत्केतुमुपमंसमत्सु । न्यग्निःसीदसुरोनहोताहुवानोऽअत्रसुभगायदेवान् ॥
वयंतेतऽइंद्रयेचदेवस्तवंतशूरददतोमघानि । यच्छासूरिभ्यऽउपमंवरूथंस्वाभुवोजरणामश्नवंत ॥ वोचेमेदिंद्रंमघवा

(७।२।१२) अयंसोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (७।२।१३) आनोदेवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरु-
णिर्वसिष्ठइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

नमेनंमहोरायोराधसोयद्ददन्नः । योऽअर्चतोब्रह्मकृतिमविंष्ठोयूयंपात० ॥ १४ ॥ (७।२।१४) प्रवऽइंद्रायमादनं
हर्यश्वायगायत । सखायःसोमपाव्ने ॥ शंसेदुक्थंसुदानवऽउतद्युक्षंयथानरः । चकृमासत्यराधसे ॥ त्वंनऽइंद्रवाज
युस्त्वंगव्युःशतक्रतो । त्वंहिरण्ययुर्वसो ॥ वयमिंद्रत्वायवोभिप्रणोनुमोवृषन् । विद्धीत्वस्यनोवसो ॥ मानोनिदे
चवक्तवेर्योरंधीरराव्णे । त्वेऽअपिक्रतुर्मम ॥ त्वंवर्मासिसप्रथःपुरोयोधश्चवृत्रहन् । त्वयाप्रतिब्रुवेयुजा ॥ १५ ॥
महाँऽउतासियस्यतेनुस्वधावरीसहः । मम्नातेऽइंद्ररोदसी ॥ तंत्वामरुत्वतीपरिभुवद्वाणीसयावरी । नक्षमाणासह
द्युभिः ॥ ऊर्ध्वासस्त्वान्विंदवोभुवन्दस्ममुपद्यवि । संतेनमंतकृष्टयः ॥ प्रवोमहेमहिवृधेभरध्वंप्रचेतसेप्रसुमतिंकृणु
ध्वं । विशःपूर्वीःप्रचराचर्षणिप्राः ॥ उरुव्यचसेमहिनेसुवृक्तिमिंद्रायब्रह्मजनयंतविप्राः । तस्यव्रतानिनमिनंतिधी
राः ॥ इंद्रंवाणीरनुत्तमन्युमेवसत्राराजानंदधिरेसहध्यै । हर्यश्वायबर्हयासमापीन् ॥ १६ ॥ (७।२।१५) मोषु
त्वावाघतश्चनारेऽअस्मन्निरीरमन् । आरात्ताच्चित्सधमादंनऽआगहीहवासन्नुपश्रुधि ॥ इमेहितेब्रह्मकृतःसुतेसचाम

(७।२।१४) प्रवइंद्रायेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रोगायत्र्यंत्यास्तिस्रोविराजः । (७।२।१५) मोषुत्वेतिसप्तविंशत्यृ-
चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रः प्रथमाचतुर्थीषष्ठ्यादियुग्मृचश्चबृहत्यःद्वितीयापंचम्याद्ययुग्मृचश्चसतोबृहत्यःरायस्कामइतितृतीयाद्विप-
दाविराट् (इंद्रक्रतुंनइत्यर्धर्चोवासिष्ठःशक्तिऋषिरितिशाट्यायनब्राह्मणं, इंद्रक्रतुंनइत्यृग्द्वयात्मकस्यशक्तिऋषिरितितांडकब्राह्मणं ।)

धौनमक्षऽआसते । इंद्रेकामंजरितारोवसूयवोरथेनपादमादधुः ॥ रायस्कामोवज्रहस्तंसुदक्षिणंपुत्रोनपितरंहुवे ॥
इमऽइंद्रायसुन्विरेसोमासोदध्याशिरः । ताँऽआमदायवज्रहस्तपीतयेहरिभ्यांयाह्योकऽआ+ ॥ श्रवच्छुत्कर्णऽईयतेव
॥ १९ ॥ सूनांनूचिन्नोमाधिषद्गिरः । सद्यश्चिद्यःसहस्राणिशतादददन्नकिर्दित्संतमामिनत् ॥ १७ ॥ सवीरोऽअप्रतिष्कुतऽइंद्रे
णशूशुवेनृभिः । यस्तेगभीरासवनानिवृत्रहन्त्सुनोत्याचधावति ॥ भवावरूथंमघवन्मघोनांयत्समजासिशर्धतः । वि
त्वाहतस्यवेदनंभजेमह्यादूणाशोभरागयं ॥ सुनोतासोमपाव्नेसोममिंद्रायवज्रिणे । पचतापक्तीरवसेकृणुध्वमित्पृणन्नि
त्पृणतेमयः ॥ मास्रेधतसोमिनोदक्षतामहेकृणुध्वंरायऽआतुजे । तरणिरिज्जयतिक्षेतिपुष्यतिनदेवासःकवत्नवे ॥
नकिःसुदासोरथंपर्यासनरीरमत् । इंद्रोयस्याविितायस्यमरुतोगमत्सगोमतिव्रजे+ ॥ १८ ॥ गमद्वाजंवाजयन्निंद्रम
त्योयस्यत्वमविताभुवः । अस्माकंबोध्यवितारथानामस्माकंशूरनृणां+ ॥ उदिन्न्वस्यरिच्यतेंशोधनंनजिग्युषः । यऽ
इंद्रोहरिवान्नदभंतितंरिपोदक्षंदधातिसोमिनि ॥ मंत्रमखर्वंसुधितंसुपेशसंदधातयज्ञियेष्वा । पूर्वीश्चनप्रसितयस्तरंति
तंयऽइंद्रेकर्मणाभुवत् ॥ कस्तमिंद्रत्वावसुमामर्त्योदधर्षति । श्रद्धाऽइत्तेमघवन्पार्येदिविवाजीवाजंसिषासति ॥ म ॥ १९ ॥
घोनःस्मवृत्रहत्येषुचोदययेददतिप्रियावसु । तवप्रणीतीहर्यश्वसूरिभिर्विश्वातरेमदुरिता+ ॥ १९ ॥ तवेदिंद्रावमंव
सुत्वंपुष्यसिमध्यमं । सत्राविश्वस्यपरमस्यराजसिनकिष्ट्वागोषुवृण्वते ॥ त्वंविश्वस्यधनदाऽअसिश्रुतोयऽईंभवंत्याज

यः । तवायंविश्वःपुरुहूतपार्थिवोवस्युर्नामभिक्षते ॥ यदिंद्रयावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतारमिद्दिधिषेयरदाव
सोनपापत्वायरासीय ॥ शिक्षेयमिन्महयतेदिवेदिवेरायऽआकुहचिद्विदे । नहित्वदन्यन्मघवन्नऽआप्यंवस्योऽअ
स्तिपिताचन+ ॥ तरणिरित्सिषासतिवाजंपुरंध्यायुजा । आवऽइंद्रंपुरुहूतंनमेगिरानेमिंतष्टेवसुद्रं ॥ २० ॥ नदुष्टु
तीमर्त्योविंदतेवसुनस्रेधंतंरयिर्नशत् । सुशक्तिरिन्मघवन्तुभ्यंमावतेदेष्णंयत्पार्येदिवि+ ॥ अभित्वाशूरनोनुमोदु
ग्धाऽइवधेनवः । ईशानमस्यजगतःस्वर्दृशमीशानमिंद्रतस्थुषः ॥ नत्वावाँऽअन्योदिव्योनपार्थिवोनजातोनजनि
ष्यते । अश्वायंतोमघवन्निंद्रवाजिनोगव्यंतस्त्वाहवामहे ॥ अभीषतस्तदाभरेंद्रज्यायःकनीयसः । पुरूवसुर्हिमघव
न्त्सनादसिभरेभरेचहव्यः ॥ पराणुदस्वमघवन्नमित्रान्त्सुवेदानोवसूकृधि । अस्माकंबोध्यवितामहाधनेभवावृधःसखी
नां ॥ इंद्रक्रतुंनऽआभरपितापुत्रेभ्योयथा । शिक्षाणोऽअस्मिन्पुरुहूतयामनिजीवाज्योतिरशीमहि ॥ मानोऽअज्ञा
तावृजनादुराध्यो३ माशिवासोऽअवक्रमुः । त्वयावयंप्रवतःशश्वतीरपोतिशूरतरामसि ॥ २१ ॥ (७।२।१६) श्वि
त्यंचोमादक्षिणतस्कपर्दाधियंजिन्वासोऽअभिहिप्रमंदुः । उत्तिष्ठन्वोचेपरिबर्हिषोनृन्नमेदूरादवितवेवसिष्ठाः ॥ दूरा

(७।२।१६) श्वित्यंचइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठऋषिःआद्यानांपंचानांवसिष्ठपुत्राऋषयःआद्यानांनवानांवसिष्ठपुत्रा
देवताःअंत्यानांपंचानांवसिष्ठोदेवतात्रिष्टुप् (आद्यानांनवानामिंद्रोदेवताअंत्यानांपंचानांवसिष्ठोदेवताव्यत्यासेनमिथस्तौवाऋषी) ।

दिंद्रंमनयन्नासुतेनतिरोवैशंतमतिपांतंमुग्रं । पाशंद्युम्नस्यवायतस्यसोमात्सुतादिंद्रोऽवृणीतावसिष्ठान् ॥ एवेन्नुकंसिं
धुंमेभिस्ततारेवेन्नुकंभेदमेभिर्जघान । एवेन्नुकंदाशराज्ञेसुदासंप्रावदिंद्रोब्रह्मणावोवसिष्ठाः ॥ जुष्टीनरोब्रह्मणावःपि
तृणामक्षमव्ययंनकिलारिषाथ । यच्छक्वरीषुबृहतारवेणेंद्रेशुष्मंमदधातावसिष्ठाः ॥ उद्द्यामिवेत्तृष्णजोनाथितासो
दीधयुर्दाशराज्ञेवृतासः । वसिष्ठस्यस्तुवतऽइंद्रोऽअश्रोदुरुंतृत्सुभ्योऽअकृणोदुलोकं+ ॥ २२ ॥ दंडाऽइवेद्गोऽअज
नासऽआसन्परिच्छिन्नाभरताऽअर्भकासः । अभवच्चपुरऽएतावसिष्ठऽआदित्तृत्सूनांविशोऽअप्रथंत ॥ त्रयः कृण्वंति
भुवनेषुरेतस्तिस्रःप्रजाआर्याज्योतिरग्राः । त्रयोघर्मासऽउषसंसचंतेसर्वाँऽइत्ताँऽअनुविदुर्वसिष्ठाः ॥ सूर्यस्येववक्ष
थोज्योतिरेषांसमुद्रस्येवमहिमागभीरः । वातस्येवप्रजवोनान्येनस्तोमोवसिष्ठाऽअन्वेतवेवः ॥ तऽइन्निण्यंहृदयस्यप्र
केतैःसहस्रवल्शमभिसंचरंति । यमेनततंपरिधिंवयंतोऽप्सरसऽउपसेदुर्वसिष्ठाः ॥ विद्युतोज्योतिःपरिसंजिहानंमि
त्रावरुणायदपश्यतांत्वा । तत्तेजन्मोतैकंवसिष्ठागस्त्योयत्त्वाविशऽआजभार ॥ २३ ॥ उतासिमैत्रावरुणोवसिष्ठोर्व
श्यांब्रह्मन्मनसोधिजातः । द्रप्संस्कन्नंब्रह्मणादैव्येनविश्वेदेवाःपुष्करेत्वाददंत ॥ सप्रकेतऽउभयस्यप्रविद्वान्त्सहस्र
दानऽउतवासदानः । यमेनततंपरिधिंवयिष्यन्नप्सरसःपरिजज्ञेवसिष्ठः ॥ सत्रेहजाताविषितानमोभिःकुंभेरेतःसि
षिचतुःसमानं । ततोहमानऽउदियायमध्यात्ततोजातमृषिमाहुर्वसिष्ठं ॥ उक्थभृतंसामभृतंबिभर्तिग्रावाणंबिभ्रत्प्र

वदात्यग्रे । उपैनमाध्वंसुमनस्यमानाऽआवोगच्छातिप्रतृदोवसिष्ठः ॥ २४ ॥ (७।३।११) प्रशुक्रैतुदेवीमनीषाऽअ
स्मत्सुतष्टोरथोनवाजी+ ॥ विदुःपृथिव्यादिवोजनित्रंशृण्वंत्यापोऽअधक्षरंतीः ॥ आपश्चिदस्मैपिन्वंतपृथ्वीर्वृत्रेषुशूरा
मंसंतऽउग्राः+ ॥ आधूर्ष्वस्मैदधाताश्वानिंद्रोनवज्रीहिरण्यबाहुः ॥ अभिप्रस्थाताहेवयज्ञंयातेवपत्मन्त्मनाहिनोत ॥
त्मनासमत्सुहिनोतयज्ञंदधातकेतुंजनायवीरं+ ॥ उदस्यशुष्माद्भानुर्नार्तविभर्तिभारंपृथिवीनभूम ॥ ह्वयामिदेवाँऽ
अयातुरग्नेसाधन्नृतेनधियंदधामि ॥ अभिवोदेवींधियंदधिध्वंप्रवोदेवत्रावाचंकृणुध्वं ॥ आचष्टऽआसांपाथोनदीनां
वरुणऽउग्रःसहस्रचक्षाः ॥ २५ ॥ राजाराष्ट्रानांपेशोनदीनामनुत्तमस्मैक्षत्रंविश्वायु ॥ आविष्टोऽअस्मान्विश्वासुवि
क्ष्वद्युंकृणोतशंसंनिनित्सोः+ ॥ व्येतुदिद्युद्विषामशेवायुयोतविष्वग्रपस्तनूनां ॥ अवीन्नोऽअग्निर्हव्यान्नमोभिःप्रेष्ठोऽ
अस्माऽअधायिस्तोमः ॥ सजूर्देवेभिरपांनपातंसखायंकृध्वंशिवोनोऽअस्तु ॥ अब्जामुक्थैरहिंगृणीषेबुध्नेनदीनांरजः
सुषीदन् ॥ मानोहिर्बुध्न्योरिषेधान्मायज्ञोऽअस्यस्रिधदृतायोः+ ॥ उतनऽएषुनृषुश्रवोधुःप्रराययंतुशर्धतोऽअर्यः+ ॥

तृतीयेनुवाकेद्वाविंशतिसूक्तानि (७।३।११) प्रशुक्रैत्विति पंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवाद्विपदाविराट् अंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टु
भः अब्जामुक्थैरितिद्विपदायाअहिर्देवता मानोहिर्बुध्न्योरित्यस्याअहिर्बुध्न्यः (इतश्चत्वारिवैश्वदेवसूक्तानि। भेदपक्षे—देवाः१ आपः१ इंद्रः२
यज्ञः ३ देवाः २ वरुणः १ देवाः ३ अग्निः १ अपांनपात् १ अहिः १ अहिर्बुध्न्यः १ देवाः २ देवपत्नीत्वष्टारः१ त्वष्टा १ विश्वे. ४ एवं२५)

तपँतिशत्रुंस्वर्णभूमामहासेनासोऽअमेभिरेषां ॥ आयन्नःपत्नीर्गमन्त्यच्छात्वष्टासुपाणिर्दधातुवीरान् ॥ २६ ॥ प्रतिनःस्तोमंत्वष्टाजुषेतस्यादस्मेऽअरमतिर्वसूयुः ॥ तानोरासन्नातिषाचोवसून्यारोदसीवरुणानीश्रृणोतु । वरूत्रीभिःसुशरणोनोऽअस्तुत्वष्टासुदत्रोविदधातुरायः ॥ तन्नोरायःपर्वतास्तन्नऽआपस्तद्रातिषाचऽओषधीरुतद्यौः । वनस्पतिभिःपृथिवीसजोषाऽउभेरोदसीपरिपासतोनः ॥ अनुतदुर्वीरोदसीजिहातामनुद्युक्षोवरुणऽइंद्रसखा । अनुविश्वेमरुतोयेसहासोरायःस्यामधरुणंधियध्यै ॥ तन्नऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअग्निरापऽओषधीर्वनिनोजुषंत । शर्मन्त्स्याममरुतामुपस्थेयूयंपात० ॥ २७ ॥ (७।३।२) शंनऽइंद्राग्नीभवतामवोभिःशंनऽइंद्रावरुणारातहव्या । शमिंद्रासोमासुवितायशंयोःशंनऽइंद्रापूषणावाजसातौ ॥ शंनोभगःशमुनःशंसोऽअस्तुशंनःपुरंधिःशमुसंतुरायः । शंनःसत्यस्यसुयमस्यशंसःशंनोऽअर्यमापुरुजातोऽअस्तु ॥ शंनोधाताशमुधर्तानोऽअस्तुशंनऽउरूचीभवतुस्वधाभिः । शंरोदसीबृहतीशंनोऽअद्रिःशंनोदेवानांसुहवानिसंतु ॥ शंनोऽअग्निर्ज्योतिरनीकोऽअस्तुशंनोमित्रावरुणावश्विनाशं । शंनःसुकृतांसुकृतानिसंतुशंनऽइषिरोऽअभिवातुवातः ॥ शंनोद्यावापृथिवीपूर्वहूतौशमंतरिक्षंदृशयेनोऽअस्तु । शंनऽओषधीर्वनिनोभवंतुशंनोरजसस्पतिरस्तुजिष्णुः ॥ २८ ॥ शंनऽइंद्रोवसुभिर्देवोऽअस्तुशमादित्येभिर्वरुणःसुशंसः ॥ शं

(७।३।२) शंनइंद्राग्नीइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । (अत्रसूक्तेसर्वेपिविश्वेदेवाः) ।

नोरुद्रोरुद्रेभिर्जलाषःशंनस्त्वष्टाग्नाभिरिहश्रृणोतु ॥ शंनःसोमोभवतुब्रह्मशंनःशंनोग्रावाणःशमुसंतुयज्ञाः । शंनःस्वरूणांमितयोभवंतुशंनःप्रस्वःशम्वस्तुवेदिः ॥ शंनःसूर्यऽउरुचक्षाऽउदेतुशंनश्चतस्रःप्रदिशोभवंतु । शंनःपर्वताध्रुवयोभवंतुशंनःसिंधवःशमुसंत्वापः ॥ शंनोऽअदितिर्भवतुव्रतेभिःशंनोभवंतुमरुतःस्वर्काः । शंनोविष्णुःशमुपूषानोऽअस्तुशंनोभवित्रंशम्वस्तुवायुः ॥ शंनोदेवःसवितात्रायमाणःशंनोभवंतूषसोविभातीः । शंनःपर्जन्योभवतुप्रजाभ्यःशंनःक्षेत्रस्यपतिरस्तुशंभुः ॥ २९ ॥ शंनोदेवाविश्वदेवाभवंतुशंसरस्वतीसहधीभिरस्तु । शमभिषाचःशमुरातिषाचःशंनोदिव्याःपार्थिवाःशंनोऽअप्याः ॥ शंनःसत्यस्यपतयोभवंतुशंनोऽअर्वंतःशमुसंतुगावः । शंनऽऋभवःसुकृतःसुहस्ताःशंनोभवंतुपितरोहवेषु ॥ शंनोऽअजऽएकपाद्देवोऽअस्तुशंनोहिर्बुध्न्यःशंसमुद्रः । शंनोऽअपांनपात्पेरुरस्तुशंनःपृश्निर्भवतुदेवगोपा ॥ आदित्यारुद्रावसवोजुषंतेदंब्रह्मक्रियमाणंनवीयः । शृण्वंतुनोदिव्याःपार्थिवासोगोजाताऽउतयेयज्ञियासः ॥ येदेवानांयज्ञियायज्ञियानांमनोर्यजत्राऽअमृताऽऋतज्ञाः । तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपात० ॥ ३० ॥ (अथपरिशिष्टं ॥ शंवतीःपारयंत्येतेतंपृच्छंतिवचोयुजां । अभ्यारंतयमाकेतुंयऽएवेदमितिब्रवन् ॥ भासाकेतुंपरिस्रुतंभारतीर्ब्रह्मवर्धनीः । संजानानामहीमातायऽएवेदमितिब्रवत् ॥ इंद्रस्तंकिंविभुंप्रभुंभानुनेयंसरस्वतीं । येनेनंसूर्यमरोचयद्येनेमेरोदसीऽउभे ॥ जुषस्वाग्नेऽअंगिरःकाण्वंमेध्यातिथिं । मात्वासोमस्यबर्बृहत्सुतस्यमधुमत्तमः ॥

त्वमग्नेऽअंगिरः शोचस्वदेववीतमः । आशंतमशंतमाभिरभिष्टिभिः शांतिः स्वस्तिमकुर्वत ॥ शंनः कनिक्रददेवः पर्जन्योऽ अभिवर्षतु । शंनोद्यावापृथिवीशंप्रजाभ्यः शंनएधिद्विपदेशंचतुष्पदे ॥१॥) इतिपंचमाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

पंचत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १६ ऋचः १६५ ॥ त्यागः ॥ इंद्रायेदं. १११ वसिष्ठपुत्रेभ्य. ९ वसिष्ठाये. ५ विश्वेभ्योदेवेभ्य. १५ [भे. प. देवेभ्य. अब्द्ध्य. इंद्राये. २ यज्ञाये. ३ देवेभ्य. २ वरुणाये. देवेभ्य. ३ अग्नय. अपांनप्त्रेग्नय.] अहयेग्नय. अहयेबुध्न्यायाग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य.२३ [भे. प. देवेभ्य. २ देवपत्नीत्वष्टृभ्य. त्वष्ट्रे. विश्वेभ्योदेवेभ्यः १९] ॥ इतिपंचमेतृतीयः ॥

प्रब्रह्मनवावोष्टांवुदुष्यःसावित्रमंत्येवाजिन्यौभगमितिभागोवार्धर्चेऊर्ध्वःसप्तवैश्वदेवंत्वोश्रुष्टिःप्रातर्भौगैजग त्याद्यालिंगोक्तदेवतांत्योषस्याप्रब्रह्माणःषड्वैश्वदेवंतुप्रवःपंचदधिक्रांदाधिक्रैजगत्याद्यालिंगोक्तदेवतादेवश्चतु ष्कंसावित्रमिमारौद्रंत्रिष्टुबंतमापोयमापमृभुक्षणआर्भवमंत्यावैश्वदेवीवासमुद्रज्येष्ठाआपमामांमैत्रावरुण्या ग्नेयीवैश्वदेवीनदीस्तुतिर्जागतमंत्यातिजगतीशक्करीवादित्यानांतृचमादित्यंत्वादित्यासःप्रद्यावाद्यावापृथि वीयैवास्तोर्वास्तोष्पत्यमर्मीवहाष्टौवास्तोष्पत्याद्यागायत्रींशेषारूयुपरिष्टाद्बृहत्यादयोनुष्टुभःप्रस्वापिन्यउपनि षत्कईपंचाधिकामारुतंहाद्याएकादशद्विपदामध्वःसप्तप्रसाकमुक्षेषड्यंत्रायध्वेद्वादशंत्रिप्रगाथादिनवम्याद्या गायत्र्योंत्यानुष्टुब्रौद्रीमृत्युविमोचनी ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिः ॐम् ॥ (७।३।३) प्रब्रह्मैतुसदनादृतस्यविरश्मिभिःससृजेसूर्योगाः । विसानुनापृथिवीसस्रऽउर्वीपृथु प्रतीकमध्येधेऽअग्निः ॥ इमांवांमित्रावरुणासुवृक्तिमिषंनकृण्वेऽअसुरानवीयः । इनोवामन्यःपदवीरदब्धोजनंच मित्रोयततिब्रुवाणः ॥ आवातस्यध्रजतोरंतऽइत्याऽअपीपयंतधेनवोनसूदाः । महोदिवःसदनेजायमानोचिक्रदद्वृष भःसस्मिन्नूधन् ॥ गिरायऽएतायुनजद्धरीतऽइंद्रप्रियासुरथाशूरधायू । प्रयोमन्युंरिरिक्षतोमिनात्यासुक्रतुमर्यमणंव वृत्यां ॥ यजंतेऽअस्यसख्यंवयश्चनमस्विनःस्वऽऋतस्यधामन् । विपृक्षोबावधेनृभिःस्तवानऽइदंनमोरुद्रायप्रेष्ठं ॥ १ ॥ आयत्साकंयशसोवावशानाःसरस्वतीसप्तथीसिंधुमाता । याःसुष्वयंतसुदुघाःसुधाराऽअभिस्वेनपयसापीप्यानाः ॥ उतत्येनोमरुतोमंदसानाधियंतोकंचवाजिनोवंतु । मानःपरिख्यदक्षराचरंत्यवीवृधन्युज्यंतेरयिंनः ॥ प्रवोमहीमरमतिंकृणुध्वंप्रपूषणंविदथ्यंनवीरं । भगंधियोवितारंनोऽअस्याःसातौवाजंरातिषाचंपुरंधिं ॥ अच्छायंवोमरुतःश्लोकऽएत्वच्छाविष्णुंनिषिक्तपामवोभिः । उतप्रजायैगृणतेवयोधुर्यूयंपात० ॥ २ ॥ (७।३।४) आवोवाहिष्ठोवहतु

(७।३।३) प्रब्रह्मेतिनवर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् । (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ३ इंद्रार्यमणौ १ रुद्रः १ नद्यः १ मरुतः १ विश्वेदेवाः १ विष्णुमरुतः १ एवं ९) । (७।३।४) आवोवाहिष्ठइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे–ऋभवः २ इंद्रः ६ एवमष्टौ) ।

स्तवध्यैरथौवाजाऽऋभुक्षणोऽअमृक्तः । अभित्रिपृष्ठैःसवनेषुसोमैर्मदेसुशिप्रामहभिःपृणध्वं ॥ यूयंहरत्नंमघवत्सुध
त्थस्वर्दृशंऽऋभुक्षणोऽअमृक्तं । संयज्ञेषुस्वधावंतःपिबध्वंविनोराधांसिमतिभिर्दयध्वं ॥ उवोचिथहिमघवन्देष्णंम
होऽअर्भस्यवसुनोविभागे । उभातेपूर्णावसुनागभस्तीनसूनृतानियमतेवसव्या* ॥ त्वमिंद्रस्वयशाऽऋभुक्षावाजोनसा
धुरस्तमेष्यृक्वा । वयंनुतेदाश्वांसःस्यामब्रह्मकृण्वंतोहरिवोवसिष्ठाः ॥ सनितासिप्रवतोदाशुषेचिद्याभिर्विवेषोहर्यश्व
धीभिः । ववन्मानुतेयुज्याभिरूतीकदानऽइंद्ररायऽआदशस्येः ॥ ३ ॥ वासयसीववेधसस्त्वंनःकदानऽइंद्रवचसोबु
बोधः । अस्तंतात्याधियारयिंसुवीरंपृक्षोनोऽअर्वान्युहीतवाजी+ ॥ अभियंदेवीनिर्ऋतिश्चिदीशेनक्षंतऽइंद्रंशरदःसुपृ
क्षः । उपत्रिबंधुर्जरदष्टिमेत्यस्ववेशंयंकृणवंतमर्ताः ॥ आनोराधांसिसवितःस्तवध्याऽआरायोयंतुपर्वतस्यरातौ । स
दानोदिव्यःपायुःसिषक्तुयूयंपात० ॥ ४ ॥ (७।३।५) उदुष्यदेवःसवितायंयामहिरण्ययीममतिंयामशिश्रेत् ।
नूनंभगोहव्योमानुषेभिर्वियोरत्नापुरूवसुर्दधाति ॥ उदुतिष्ठसवितःश्रुध्य१स्यहिरण्यपाणेप्रभृतावृतस्य । व्यु१र्वीपृ
थ्वीममतिंसृजानऽआनृभ्योमर्तभोजनंसुवानः+ ॥ अपिष्टुतःसवितादेवोऽअस्तुयमाचिद्विश्वेवसवोगृणंति । सनःस्तो
मान्नमस्य१श्चनोधाद्विश्वेभिःपातुपायुभिर्निसूरीन्+ ॥ अभियंदेव्यदितिर्गृणातिसवंदेवस्यसवितुर्जुषाणा । अभिसम्रा

(७।३।५) उदुष्यदेवइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःआद्यानांषण्णांसविताअंत्ययोर्द्वयोर्वाजिनस्त्रिष्टुप् (भगमित्यर्धर्चस्यभगोवा)।

जोवरुणोगृणंत्यभिमित्रासोऽअर्यमासजोषाः ॥ अभियेमिथोवनुषःसपंतेरातिंदिवोरातिषाचःपृथिव्याः ॥ अहिर्बु
ध्न्यऽउतनःशृणोतुवरूत्र्येकधेनुभिर्निपातु ॥ अनुतन्नोजास्पतिर्मंसीष्टरत्नंदेवस्यसवितुरियानः । भगमुग्रोवसेजोहवी
तिभगमनुग्रोऽअधयातिरत्नं ॥ शंनोभवंतुवाजिनोहवेषुदेवतातामितद्रवःस्वर्काः । जंभयंतोहिंवृकंरक्षांसिसनेम्यस्म
द्युयवन्नमीवाः ॥ वाजेवाजेवतवाजिनोनोधनेषुविप्राऽअमृताऽऋतज्ञाः । अस्यमध्वःपिबतमादयध्वंतृप्तायातपथिभि
र्देवयानैः ॥ ५ ॥ (७।३।६) ऊर्ध्वोऽअग्निःसुमतिंवस्वोऽअश्रेत्प्रतीचीजूर्णिर्देवतातिमेति । भेजातेऽअद्रीरथ्येव
पंथामृतंहोतानऽइषितोयजाति ॥ प्रवावृजेसुप्रयाबर्हिरेषामाविश्पतीवबीरिटऽइयाते । विशामक्तोरुषसःपूर्वहूतौवा
युःपूषास्वस्तयेनियुत्वान् ॥ ज्मयाऽअत्रवसवोरंतदेवाऽउरावंतरिक्षेमर्जयंतशुभ्राः । अर्वाक्पथऽउरुज्रयःकृणुध्वंश्रो
तादूतस्यजग्मुषोनोऽअस्य+ ॥ तेहियज्ञेषुयज्ञियासऊमाःसधस्थंविश्वेऽअभिसंतिदेवाः । ताँऽअध्वरऽउशतोयक्ष्यग्ने
श्रुष्टीभगंनासत्यापुरंधिं ॥ आग्नेगिरोदिवऽआपृथिव्यामित्रंवहवरुणमिंद्रमग्निं । आर्यमणमदितिंविष्णुमेषांसरस्व
तीमरुतोमादयंतां ॥ ररेहव्यंमतिभिर्यज्ञियानांनक्षत्कामंमर्त्यानामसिन्वन् । धातारयिमविदस्यंसदासांसक्षीमहियु
ज्येभिर्नुदेवैः ॥ नूरोदसीऽअभिष्टुतेवसिष्ठैर्ऋतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः । यच्छंतुचंद्राऽउपमंनोऽअर्कंयूयंपात०

(७।३।६) ऊर्ध्वोऽअग्निरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः१ वायुपूषणौ १ विश्वेदेवाः ५ एवं ७)।

॥ ६ ॥ (७।३।७) ओश्रुष्टिर्विदथ्या३ समेतुप्रतिस्तोमंदधीमहितुराणां । यदद्यदेवःसवितासुवातिस्यामास्यरत्नि
नोविभागे+ ॥ मित्रस्तन्नोवरुणोरोदसीचद्युभक्तमिंद्रोऽअर्यमाददातु । दिदेष्टुदेव्यदितीरेक्णोवायुश्चयन्नियुवैतेभग
श्च ॥ सेदुग्रोऽअस्तुमरुतःसशुष्मीयंमर्त्यंपृषदश्वाऽअवाथ । उतेमग्निःसरस्वतीजुनंतिनतस्यरायःपर्येतास्ति ॥ अयं
हिनेतावरुणऽऋतस्यमित्रोराजानोऽअर्यमापोधुः । सुहवादेव्यदितिरनर्वातेनोऽअंहोऽअतिपर्षन्नरिष्टान् ॥ अस्यदेव
स्यमीह्ळुषोवयाविष्णोरेषस्यप्रभृथेहविर्भिः । विदेहिरुद्रोरुद्रियंमहित्वंयासिष्टंवर्तिरश्विनाविरावत् ॥ मात्रपूषन्नाधृ
णऽइरस्योवरूत्रीयद्रातिपाचश्चरासन् । मयोभुवोनोऽअर्वंतोनिपांतुवृष्टिंपरिज्मावातोददातु ॥ नूरोदसीऽअभिष्टुते
वसिष्ठैर्ऋतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः । यच्छंतुचंद्राऽउपमंनोऽअर्कंयूयंपात० ॥ ७ ॥ (७।३।८) प्रातर
ग्निंप्रातरिंद्रंहवामहेप्रातर्मित्रावरुणाप्रातरश्विना । प्रातर्भगंपूषणंब्रह्मणस्पतिंप्रातःसोममुतरुद्रंहुवेम ॥ प्रातर्जितंभग
मुग्रंहुवेमवयंपुत्रमदितेर्योविधर्ता । आध्रश्चिद्यंमन्यमानस्तुरश्चिद्राजाचिद्यंभगंभक्षीत्याह ॥ भगप्रणेतर्भगसत्यराधो
भगेमांधियमुदवाददन्नः । भगप्रणोजनयगोभिरश्वैर्भगप्रनृभिर्नृवंतःस्याम ॥ उतेदानींभगवंतःस्यामोतप्रपित्वऽउत

(७।३।७) ओश्रुष्टिरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (अत्राखिलाविश्वेदेवाः)। (७।३।८) प्रातरग्निमितिसप्तर्च
स्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोभगः आद्यायाअग्नींद्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिरुद्रादेवताःअंत्यायाउषा आद्याजगतीशेषास्त्रिष्टुभः ।

मध्येऽअह्नां । उतोदितामघवन्त्सूर्यस्यवयंदेवानांसुमतौस्याम ॥ भगऽएवभगवाँऽअस्तुदेवास्तेनवयंभगवंतःस्याम ।
तंत्वाभगसर्वऽइज्जोहवीतिसनोभगपुरऽएताभवेह+ ॥ समध्वरायोषसोनमंतदधिक्रावेवशुचयेपदाय । अर्वाचीनंव
सुविदंभगंनोरथमिवाश्वावाजिनऽआवहंतु ॥ अश्वावतीर्गोमतीर्नऽउषासोवीरवतीःसदमुच्छंतुभद्राः । घृतंदुहाना
विश्वतःप्रपीतायूयंपात० ॥ ८ ॥ (७।३।९) प्रब्रह्माणोऽअंगिरसोनक्षंतप्रक्रंदनुर्नभन्यस्यवेतु । प्रधेनवऽउदप्रु
तोनवंतयुज्यातामद्रीऽअध्वरस्यपेशः ॥ सुगस्तेऽअग्नेसनवित्तोऽअध्वायुक्ष्वासुतेहरितोरोहितश्च । येवासद्मन्नरुषावी
रवाहोहुवेदेवानांजनिमानिसत्तः+ ॥ समुवोयज्ञंमहयन्नमोभिःप्रहोतामंद्रोरिरिचऽउपाके । यजस्वसुपुर्वणीकदेवा
नायज्ञियामरमतिंववृत्याः ॥ यदावीरस्यरेवतोदुरोणेस्योनशीरतिथिराचिकेतत् । सुप्रीतोऽअग्निःसुधितोदमऽआ
सविशेदातिवार्यमियत्यै ॥ इमंनोऽअग्नेऽअध्वरंजुषस्वमरुत्स्विंद्रेयशसंकृधीनः । आनक्तावर्हिःसदतामुषासोशंतामि
त्रावरुणायजेह+ ॥ एवाग्निंसहस्यं१वसिष्ठोरायस्कामोविश्वप्स्न्यस्यस्तौत् । इषंरयिंपप्रथद्वाजमस्मेयूयंपात० ॥ ९ ॥
(७।३।१०) प्रवोयज्ञेषुदेवयंतोऽअर्चन्द्यावानमोभिःपृथिवीऽइषध्यै । येषांब्रह्माण्यसमानिविप्राविष्वग्वियंतिवनि

(७।३।९) प्रब्रह्माणइतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः १ अग्निः १ देवाः १ अग्निः
३ एवं ६)। (७।३।१०) प्रवोयज्ञेष्वितिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः १ यज्ञः १

नोनशाखाः ॥ प्रयज्ञऽएंतुहेत्वोनसप्तिरुद्यच्छध्वंसमनसोघृताचीः । स्तृणीतबर्हिरध्वरायसाधूर्ध्वाशोचींषिदेवयून्यं
स्थुः ॥ आपुत्रासोनमातरंविभृत्राःसानौदेवासोबर्हिषःसदंतु । आविश्वाचीविदथ्यामनक्त्वग्नेमानोदेवतातामृध
स्कः ॥ तेसींपपंतजोषमायजत्राऽऋतस्यधाराःसुदुघादुहानाः । ज्येष्ठंवोऽअद्यमहऽआवसूनामागंतनसमनसोयति
ष्ठ ॥ एवानोऽअग्नेविक्ष्वादशस्यत्वयावयंसहसावन्नास्क्राः । रायायुजासधमादोऽअरिष्टायूयंपात० ॥ १० ॥
(७।३।११) दधिक्रावंःप्रथममश्विनोषसमग्निंसमिद्धंभगमूतयेहुवे । इंद्रंविष्णुंपूषणंब्रह्मणस्पतिमादित्यान्द्यावापृ
थिवीऽअपःस्वः ॥ दधिक्रामुनमसाबोधयंतऽउदीराणायज्ञमुपप्रयंतः । इळांदेवीबर्हिषिसादयंतोश्विनाविप्रासुहवा
हुवेम ॥ दधिक्रावाणंबुबुधानोऽअग्निमुपब्रुवऽउषसंसूर्यंगां । ब्रध्नंमांश्चतोर्वरुणस्यबभ्रुंतेविश्वास्मद्दुरितायावयंतु ॥
दधिक्रावाप्रथमोवाज्यर्वाग्रेरथानांभवतिप्रजानन् । संविदानऽउषसासूर्येणादित्येभिर्वसुभिरंगिरोभिः ॥ आनोदधि
क्राःपथ्यामनक्त्वृतस्यपंथामन्वेतवाऽउ । शृणोतुनोदैव्यंशर्धोऽअग्निःशृण्वंतुविश्वेमहिषाऽअमूराः ॥ ११ ॥ ॥ २५ ॥

विश्वेदेवाः २ अग्निः १ एवं ५)। (७।३।११) दधिक्रांवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोदधिक्रा आद्यायादधिक्राश्व्युषो
ग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्यापस्त्रिष्टुबाद्याजगती ।

(७।३।१२) आदेवोयातुसविताासुरत्नोतरिक्षप्रावहमानोऽअश्वैः । हस्तेदधानोनर्यापुरूणिनिवेशयंन्चप्रसुवन्चभूमं ॥
उदस्यबाहूशिथिराबृहंताहिरण्ययादिवोऽअंतांऽअनष्टां । नूनंसोऽअस्यमहिमापनिष्टसूरश्चिदस्माऽअनुदादपस्यां ॥
सघानोदेवःसवितासहावासाविषद्वसुपतिर्वसूनि । विश्रयमाणोऽअमतिमुरूचीमर्तभोजनमधरासतेनः ॥ इमागिरः
सवितारंसुजिह्वंपूर्णगभस्तिमीळतेसुपाणिं । चित्रंवयोबृहदस्मेदधातुयूयंपात० ॥ १२ ॥ (७।३।१३) इमारुद्राय
स्थिरधन्वनेगिरःक्षिप्रेषवेदेवायस्वधान्ने । अषाह्वायसहमानायवेधसेतिग्मायुधायभरताशृणोतुनः ॥ सहिक्षयेणक्ष
म्यस्यजन्मनःसाम्राज्येनदिव्यस्यचेतति । अवन्नवंतीरुपनोदुरश्चरानमीवोरुद्रजासुनोभव ॥ यातेदिद्युदवसृष्टादिव
स्परिक्ष्मयाचरतिपरिसावृणक्तुनः । सहस्रंतेस्वपिवातभेषजामानस्तोकेषुतनयेषुरीरिषः ॥ मानोवधीरुद्रमापरादा
मातेभूमप्रसितौहीळितस्य । आनोभजबर्हिषिजीवशंसेयूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।३।१४) आपोयंवःप्रथमंदेवयंतऽ
इंद्रपानमूर्मिमकृण्वतेळः । तंवोवयंशुचिमरिप्रमद्यघृतप्रुषंमधुमंतंवनेम ॥ तमूर्मिमापोमधुमत्तमंवोनपादवत्वाशुहे
मा । यस्मिन्निंद्रोवसुभिर्मादयातेतमश्यामदेवयंतोवोऽअद्य ॥ शतपवित्राःस्वधयामदंतीदेवीर्देवानामपियंतिपा

(७।३।१२) आदेवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःसवितात्रिष्टुप् । (७।३।१३) इमारुद्रायेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमैत्रा
वरुणिर्वसिष्ठोरुद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (७।३।१४) आपोयंवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठआपस्त्रिष्टुप् ।

॥ २६ ॥

थः । ताऽइंद्रस्यनमिनंतिव्रतानिसिंधुभ्योहव्यंघृतवज्जुहोत ॥ याःसूर्योरश्मिभिराततानयाभ्यऽइंद्रोऽअरदद्गातुमू
र्मिं । तेसिंधवोवरिवोधातनानोयूयंपात० ॥ १४ ॥ (७।३।१५) ऋभुक्षणोवाजामादयध्वमस्मेनरोमघवानःसुतस्य ।
आवोर्वाचःक्रतवोनयातांविभ्वोरथंनर्यंवर्तयंतु ॥ ऋभुर्ऋभुभिरभिवःस्यामविभ्वोविभुभिःशवसाशवांसि । वाजोऽअ
स्माँऽअवतुवाजसाताविंद्रेणयुजातरुषेमवृत्रं+ ॥ तेचिद्धिपूर्वीरभिसंतिशासाविश्वाँऽअर्यऽउपरतातिवन्वन् । इंद्रो
विभ्वाँऽऋभुक्षावाजोऽअर्यःशत्रोर्मिथत्याकृणवन्विनृम्णं+ ॥ नूदेवासोवरिवःकर्तनानोभूतनोविश्वेवसेसजोषाः । सम
स्मेऽइषंवसवोददीरन्यूयंपात० ॥ १५ ॥ (७।३।१६) समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्यमध्यात्पुनानायंत्यनिविशमानाः ।
इंद्रोयावज्रीवृषभोरराद ताऽआपोदेवीरिहमामवंतु ॥ याऽआपोदिव्याऽउतवास्रवंतिखनित्रिमाऽउतवायाःस्वयंजाः ।
समुद्रार्थायाःशुचयःपावकास्ताऽआपो० ॥ यासांराजावरुणोयातिमध्येसत्यानृतेऽअवपश्यन्जनानां । मधुश्चुतःशुच
योयाःपावकास्ताऽआपो० ॥ यासुराजावरुणोयासुसोमोविश्वेदेवायासूर्जंमदंति । वैश्वानरोयास्वग्निःप्रविष्टस्ताऽ
आपो० ॥ १६ ॥ (७।३।१७) आमांमित्रावरुणेहरक्षतंकुलाययद्विश्वयन्मानऽआगन् । अजकावंदुर्दृशीकंतिरो ॥ २६ ॥

(७।२।१५) ऋभुक्षणइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठऋभवस्त्रिष्टुप्अंत्यायाविश्वेदेवावा । (७।३।१६)समुद्रज्येष्ठाइतिचतुर्ऋचस्य
सूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठआपस्त्रिष्टुप् । (७।३।१७) आमामितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमित्रावरुणावग्निर्विश्वेदेवानद्यइति-

दधेमामांपद्येनरपसाविदत्त्सरुः ॥ यद्विजामन्परुषिवंदनंभुवदष्ठीवंतौपरिकुल्फौचदेहत् । अग्निष्टच्छोचन्नपबाधता
मितोमामां० ॥ यच्छल्मलौभवतियन्नदीषुयदोषधीभ्यःपरिजायतेविषं । विश्वेदेवानिरितस्तत्सुवंतुमामां० ॥ याः
प्रवतोनिवतऽउद्वतऽउदन्वतीरनुदकाश्चयाः । ताऽअस्मभ्यंपयसापिन्वमानाःशिवादेवीरशिपदाभवंतुसर्वानद्योऽअ
शिमिदाभवंतु ॥ १७ ॥ (७।३।१८) आदित्यानामवसानूतनेनसक्षीमहिशर्मणाशंतमेन । अनागास्त्वेऽअदिति
त्वेतुरासऽइमंयज्ञंदधतुश्रोषमाणाः ॥ आदित्यासोऽअदितिर्मादयंतांमित्रोऽअर्यमावरुणोरजिष्ठाः । अस्माकंसंतुभुव
नस्यगोपाःपिबंतुसोममवसेनोऽअद्य+ ॥ आदित्याविश्वेमरुतश्चविश्वेदेवाश्चविश्वऽऋभवश्चविश्वे । इंद्रोऽअग्निरश्वि
नातुष्टुवानायूयंपात० ॥ १८ ॥ (७।३।१९) आदित्यासोऽअदितयःस्यामपूर्देवत्रावसवोमर्त्यत्रा । सनेममित्रावरु
णासनंतोभवेमद्यावापृथिवीभवंतः ॥ मित्रस्तन्नोवरुणोमामहंतशर्मतोकायतनयायगोपाः । मावोभुजेमान्यजातमे
नोमातत्कर्मवसवोयच्चयध्वे ॥ तुरण्यवोंगिरसोनक्षंतरत्नंदेवस्यसवितुरियानाः । पिताचतन्नोमहान्यजत्रोविश्वेदे
वाःसमनसोजुषंत ॥ १९ ॥ (७।३।२०) प्रद्यावायज्ञैःपृथिवीनमोभिःसबाधऽईळेबृहतीयजत्रे । तेचिद्धिपूर्वेकव

क्रमेणदेवताजगत्यंत्यातिजगतीशक्करीवा । (७।३।१८) आदित्यानामितितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठआदित्यास्त्रिष्टुप् । (७।३।१९) आ
दित्यासइतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठआदित्यास्त्रिष्टुप् ।(७।३।२०) प्रद्यावेतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोद्यावापृथिव्यौत्रिष्टुप् ।

योगृणंतःपुरोमहीदधिरेदेवपुत्रे ॥ प्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिर्गीर्भिःकृणुध्वंसदनेऽऋतस्य । आनोद्यावापृथिवीदैव्येन
जनेनयातंमहिवांवरूथं ॥ उतोहितांरत्नधेयानिसंतिपुरूणिद्यावापृथिवीसुदासे । अस्मेधत्तंयदसदस्कृधोयुयूयंपात०
॥ २० ॥ (७।३।२१) वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मान्त्स्वावेशोऽअनमीवोभवानः । यत्त्वेमहेप्रतितन्नोजुषस्वशंनोभ
वद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ वास्तोष्पतेप्रतरणोनऽएधिगयस्फानोगोभिरश्वेभिरिंदो । अजरासस्तेसख्येस्यामपितेवपुत्रान्प्र
तिनोजुषस्व ॥ वास्तोष्पतेशग्मयासंसदातेसक्षीमहिरण्वयागातुमत्या । पाहिक्षेमऽउतयोगेवरंनोयूयंपात० ॥ २१ ॥
(७।३।२२) अमीवहावास्तोष्पतेविश्वारूपाण्याविशन् । सखासुशेवऽएधिनः ॥ यदर्जुनसारमेयदतःपिशंगयच्छ
से । वीवभ्राजंतऽऋष्टयऽउपस्रक्केषुबप्सतोनिषुस्वप ॥ स्तेनंरायसारमेयतस्करंवापुनःसर । स्तोतॄनिंद्रस्यरायसिकि
मस्मान्दुच्छुनायसे० ॥ त्वंसूकरस्यदर्दृहितववदर्दर्तुसूकरः । स्तोतॄनिंद्रस्यरायसिकिमस्मा० ॥ सस्तुमातासस्तुपिता
सस्तुश्वासस्तुविश्पतिः । ससंतुसर्वेज्ञातयःसस्त्वयमभितोजनः ॥ यऽआस्तेयश्चचरतियश्चपश्यतिनोजनः । तेषांसं
हन्मोऽअक्षाणियथेदंहर्म्यंतथा ॥ सहस्रशृंगोवृषभोयःसमुद्रादुदाचरत् । तेनासहस्येनावयंनिजनान्त्स्वापयामसि ॥

(७।३।२१) वास्तोष्पतइतितृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवास्तोष्पतिस्त्रिष्टुप् । (७।३।२२) अमीवहेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि
र्वसिष्ठःआद्यायावास्तोष्पतिःद्वितीयादिसप्तानांप्रस्वापिनीआद्यागायत्रीततस्तिस्रउपरिष्टाद्बृहत्यःअंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

प्रोष्ठेशयावह्येशयानारीर्यास्तल्पशीवरी । स्त्रियोयाःपुण्यगंधास्ताःसर्वाःस्वापयामसि ॥ २२ ॥ (॥ परिशिष्टं ॥
स्वमस्त्वमाधिकरणेसर्वेनिष्वापयाजनं । आसूर्यमन्यान्त्स्वापयव्युष्टंजाग्रियादहं ॥ अजगरोनामसर्पःसर्पिरविषोम
हान् । तस्मिन्हिसर्पःसुधितस्तेनत्वास्वापयामसि ॥ सर्पःसर्पोऽअजगरःसर्पिरविषोमहान् । तस्यसर्पात्सिंधवस्तस्य
गाधमशीमहि ॥ कालिकोनामसर्पोनवनागसहस्रबळः । यमुनह्रदेहसोजातोयोनारायणवाहनः ॥ यदिकालिकदू
तस्ययदिकाःकाळिकाद्भयात् । जन्मभूमिमतिक्रांतोनिर्विषोयातिकाळिकः ॥ आयाहींद्रपथिभिरीळितेभिर्यज्ञमिमं
नोभागधेयंजुषस्व । तृप्तांजंहुर्मातुळस्येवयोषाभागस्तेपैतृष्वसेयीवपामिव ॥ यशस्करंबलवंतंप्रभुत्वंतमेवराजाधिप
तिर्बभूव । संकीर्णनागाश्वपतिर्नराणांसुमंगल्यंसततंदीर्घमायुः ॥ कर्कोटकोनामसर्पोयोदृष्टीविषऽउच्यते । तस्यसर्प
स्यसर्पत्वंतस्मैसर्पनमोस्तुते ॥ १ ॥) (७।४।१) कईव्यक्तानरःसनीळारुद्रस्यमर्याऽअधास्वश्वाः ॥ नकिर्ह्येषांज
नूंषिवेदतेऽअंगविद्रेमिथोजनित्रं ॥ अभिस्वपूभिर्मिथोवपंतवातस्वनसःश्येनाऽअस्पृध्रन् ॥ एतानिधीरोनिण्याचि
केतपृश्निर्यदूधोमहीजभार ॥ साविट्सुवीरामरुद्भिरस्तुसनात्सहंतीपुष्यंतीनृम्णं ॥ यामंयेष्ठाःशुभाशोभिष्ठाःश्रिया

चतुर्थेनुवाकेपंचदशसूक्तानि (७।४।१) कईव्यक्ताइतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमरुतस्त्रिष्टुप्आद्याएकादशद्विपदाविरा-
जः । (अत्रांत्यायावैश्वदेवत्वंकश्चिन्मन्यतेतन्मनाभावादुपेक्ष्यं) ।

संमिश्लाऽओजोभिरुग्राः+ ॥ उग्रंवऽओजःस्थिराशवांस्यधामरुद्भिर्गणस्तुविष्मान् ॥ शुभ्रोवःशुष्मःक्रुध्मीमनांसि
धुनिर्मुनिरिवशर्धस्यधृष्णोः+ ॥ सनेम्यस्मद्युयोतदिद्युंमावोदुर्मतिरिहप्रणङ्नः ॥ प्रियावोनामहुवेतुराणामायत्तृपन्म
रुतोवावशानाः+ ॥ २३ ॥ स्वायुधासऽइष्मिणःसुनिष्काऽउतस्वयंतन्वः शुंभमानाः ॥ शुचीवोहव्यामरुतःशुचीनां
नांशुचिंहिनोम्यध्वरंशुचिभ्यः । ऋतेनसत्यमृतसापऽआयन्छुचिजन्मानःशुचयःपावकाः ॥ अंसेष्वामरुतःखादयो
वोवक्षःसुरुक्माऽउपशिश्रियाणाः । विविद्युतोनवृष्टिभीरुचानाऽअनुस्वधामायुधैर्यच्छमानाः ॥ प्रबुध्न्यावऽईरतेम
हांसिप्रनामानिप्रयज्यवस्तिरध्वं । सहस्रियंदम्यंभागमेतंगृहमेधीयंमरुतोजुषध्वं ॥ यदिस्तुतस्यमरुतोऽअधीथेत्था
विप्रस्यवाजिनोहवीमन् । मक्षूरायःसुवीर्यस्यदातनूचिद्यमन्यऽआदभदरावा ॥ २४ ॥ अत्यासोनयेमरुतःस्वंचोयक्षदृशो
नशुभयंतमर्याः । तेहर्म्येष्ठाःशिशवोनशुभ्रावत्सासोनप्रक्रीळिनःपयोधाः+ ॥ दशस्यंतोनोमरुतोमृळंतुवरिवस्यंतोरोदसी
सुमेके । आरेगोहानृहावधोवोऽअस्तुसुम्नेभिरस्मेवसवोनमध्वं ॥ आवोहोताजोहवीतिसत्तःसत्राचींरातिंमरुतोगृणा
नः । यऽईवतोवृषणोऽअस्तिगोपाःसोऽअद्वयावीहवतेवऽउक्थैः+ ॥ इमेतुरंमरुतोरामयंतीमेसहःसहसऽआनमंति । ॥ २८ ॥
इमेशंसंवनुष्यतोनिपांतिगुरुद्वेषोऽअररुषेदधंति ॥ इमेरध्रंचिन्मरुतोजुनंतिभृमिंचिद्यथावसवोजुषंत । अपबाधध्वं
वृषणस्तमांसिधत्तविश्वंतनयंतोकमस्मे ॥ २५ ॥ मावोदात्रान्मरुतोनिररामममापश्चाद्दध्मरथ्योविभागे । आनःस्पा

र्हेभजतनावस्व्ये३ यदींसुजातंवृषणोवोऽअस्ति ॥ संयद्धनंतमन्युभिर्जनासःशूरायह्वीष्वोषधीषुविक्षु । अधस्मानोम
रुतोरुद्रियासस्त्रातारोभूतपृतनास्वर्यः+ ॥ भूरिचक्रमरुतःपित्र्याण्युक्थानियावःशस्यंतेपुराचित् । मरुद्भिरुग्रःपृत
नासुसाळ्हामरुद्भिरित्सनिताबाजमर्वा ॥ अस्मेवीरोमरुतःशुष्म्यस्तुजनानांयोऽअसुरोविधर्ता । अपोयेनसुक्षितयेतरे
माधस्वमोकोऽअभिवःस्याम ॥ तन्नऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअग्निरापऽओषधीर्वनिनोजुषंत । शर्मन्त्स्याममरुतामुपस्थेयू
यंपात० ॥२६॥ (७।४।२) मध्वीवोनाममारुतंयजत्राःप्रयज्ञेषुशवसामदंति । येरेजयंतिरोदसीचिदुर्वीपिन्वंत्युत्संयदया
सुरुग्राः+ ॥ निचेतारोहिमरुतोगृणंतंप्रणेतारोयजमानस्यमन्म । अस्माकमद्यविदथेषुबर्हिरावीतयेसदतपिप्रिया
णाः+ ॥ नैतावदन्येमरुतोयथेमेभ्राजंतेरुक्मैरायुधैस्तनूभिः । आरोदसीविश्वपिशःपिशानाःसमानमंज्यंजतेशुभे
कं+ ॥ ऋधक्सावोमरुतोदिद्युदस्तुयद्वऽआगःपुरुषताकराम । मावस्तस्यामपिभूमायजत्राऽअस्मेवोऽअस्तुसुमतिश्च
निष्ठा ॥ कृतेचिदत्रमरुतोरणंतानवद्यासःशुचयःपावकाः । प्रणोवतसुमतिभिर्यजत्राःप्रवाजेभिस्तिरतपुष्यसेनः ॥
उतस्तुतासोमरुतोव्यंतुविश्वेभिर्नामभिर्नरोहवींषि । ददातनोऽअमृतस्यप्रजायैजिगृतरायःसूनृतामघानि ॥
आस्तुतासोमरुतोविश्वऽऊतीऽअच्छासूरीन्त्सर्वताताजिगात । येनस्त्मनाशतिनोवर्धयंतियूयंपात० ॥ २७ ॥

(७।४।२) मध्वोवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमरुतस्त्रिष्टुप् ।

(७।४।३) प्रसाकमुक्षेऽअर्चतागणाययोदैव्यंस्यधाम्नस्तुविष्मान् । उतक्षोदंतिरोदसीमहित्वानक्षंतेनाकंनिर्ऋतेरवं
शात्+ ॥ जनूश्चिद्वोमरुतस्त्वेष्येणभीमासस्तुविमन्यवोयासः । प्रयेमहोभिरोजसोनसंतिविश्वोवोयामन्भयतेस्वर्दृ
क्+ ॥ बृहद्वयोमघवद्भ्योदधातजुजोषन्निन्मरुतःसुष्टुतिंनः । गतोनाध्वाविर्तिरातिजंतुंप्रणःस्पार्हाभिरूतिभिस्तिरेत ॥
युष्मोतोविप्रोमरुतःशतस्वीयुष्मोतोऽअर्वासहुरिःसहस्री । युष्मोतःसम्राळुतहंतिवृत्रंप्रतद्वोऽअस्तुधूतयोदेष्णं+ ॥
ताँऽआरुद्रस्यमीह्ळुषोविवासेकुविन्नंसंतेमरुतःपुनर्नः । यत्सस्वर्ताजिहीळिरेयदाविरवतदेनऽईमहेतुराणां ॥ प्रसावा
चिसुष्टुतिर्मघोनामिदंसूक्तंमरुतोजुषंत । आराच्चिद्द्वेषोवृषणोयुयोतयूयंपात० ॥ २८ ॥ (७।४।४) यंत्रायध्वऽ
इदमिदंदेवासोयंचनयथ । तस्माऽअग्नेवरुणमित्रार्यमन्मरुतःशर्मयच्छत ॥ युष्माकंदेवाऽअवसाहनिप्रियऽईजान
स्तरतिद्विषः । प्रसक्षयंतिरतेविमहीरिषोयोवोवरायदाशति ॥ नहिवश्चरमंचनवसिष्ठःपरिमंसते । अस्माकमद्यमरु
तःसुतेसचाविश्वेपिबतकामिनः ॥ नहिवऽऊतिःपृतनासुमर्धतियस्माऽअराध्वंनरः । अभिवऽआवर्त्सुमतिर्नवीयसी
तूयंयातपिपीषवः ॥ ओषुघृष्विराधसोयातनांधांसिपीतये । इमावोहव्यामरुतोररेहिकंमोष्वन्यत्रगंतन ॥ आच ॥ २९ ॥

(७।४।३) प्रसाकमुक्षइतिषड्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमरुतस्त्रिष्टुप् । (७।४।४) यंत्रायध्वइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसि
ष्ठोमरुतोंत्यायारुद्रः आद्यातृतीयापंचम्योबृहत्यःद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यःसप्तम्यष्टम्यौत्रिष्टुभौनवम्याद्यास्तिस्रोगायत्र्योंत्यानुष्टुप् ।

नोबर्हिःसदंताविताचनःस्पार्हाणिदातवेवसु । अस्रेधंतोमरुतःसोम्येमधौस्वाहेहमादयाध्वै ॥ २९ ॥ सस्वश्चिद्धित
न्वः शुंभमानाऽआहंसासोनीलपृष्ठाऽअपप्तन् । विश्वंशर्धोऽअभितोमानिषेदनरोनरण्वाःसवनेमदंतः ॥ योनोमरुतो
ऽअभिदुर्हृणायुस्तिरश्चित्तानिवसवोजिघांसति । द्रुहःपाशान्प्रतिसमुचीष्टतपिष्ठेनहन्मनाहंतनातं+ ॥ सांतपनाऽइ
दंहविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । युष्माकोतीरिशादसः ॥ गृहमेधासऽआगतमरुतोमापभूतन । युष्माकोतीसुदानवः ॥
इहेहवःस्वतवसःकवयःसूर्यत्वचः । यज्ञंमरुतऽआवृणे ॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपुष्टिवर्धनं । उर्वारुकमिवबंधनान्मृ
त्योर्मुक्षीयमामृतात् ॥ ३० ॥ इतिपंचमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

षट्त्रिंशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि २४ ऋचः १५६ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदे. १७ [भे. प. विश्वेभ्योदेवेभ्यइ.३ इंद्रार्यमभ्या. रुद्राये. नदीभ्य. मरुद्भ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य. विष्णुमरुद्भ्य. ऋभुभ्य.२ इंद्राये.६] सवित्र.६ वाजिभ्य.२ विश्वेभ्योदे.१४ [भे. प. विश्वेभ्योदे. वायुपूषभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.१२] अग्नींद्रमित्रावरुणाश्विभगपूषब्रह्मणस्पतिसोमरुद्रेभ्य. भगाये.५ उषसइ. विश्वेभ्योदे०११ [भे. प. अग्नय. देवेभ्य. अग्नय.३ विश्वेभ्योदेवेभ्य. यज्ञाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.२ अग्नय. दधिक्राश्व्युषोग्निभगेंद्रविष्णुपूषब्रह्मणस्पत्यादित्यद्यावापृथिव्य द्भ्यइ.] दधिक्रायिदं.४ सवित्र.४ रुद्राये.४ अद्भ्य.४ ऋभुभ्य.४ अद्भ्य.४ मित्रावरुणाभ्या. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. नदीभ्य. आदित्येभ्य.६ द्यावापृथिवीभ्या.३ वास्तोष्पतय.४ प्रस्वापिन्या.७ मरुद्भ्य.४९ रुद्राये. ॥ इतिपंचमेचतुर्थः ॥

यदद्यमैत्रावरुणंतुवैसौर्याद्योद्वांसप्तोत्सूर्यःषळाद्यास्तिस्रःसौर्यउद्वेतीतिचार्धपंचमादिविपंचप्रतिवांप्रमित्रयोरे
कोनागायत्रंदशम्यादयस्त्रयःप्रगाथाःपुरंउष्णिक्कतुर्थ्याद्यादशादित्यास्तिस्रःसौर्यःप्रतिवांदशाश्विनंतुतदाशु
भ्रानवसप्ताद्याविराजआवांरथोष्टावाविश्ववाराःसप्तापस्वसुःषळागोमतापंचातारिष्मेमाउवांषट्प्रागाथंव्यु
षाअष्टाउषस्यंतुवांउदुसप्तोपोरुरुचेषट्प्रतिपंचव्युषाःप्रतितृचं ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।४।५) यदद्यसूर्यब्रवोनागाऽउद्यन्मित्रायवरुणायसत्यं । वयंदेवत्रादितेस्यामतवप्रियासो
ऽअर्यमन्गृणंतः ॥ एषःस्यमित्रावरुणानृचक्षाऽउभेऽउदेतिसूर्योऽअभिज्मन् । विश्वस्यस्थातुर्जगतश्चगोपाऽऋजुमर्तेषु
वृजिनाचपश्यन् ॥ अयुक्तसप्तहरितःसधस्थाद्याऽईंवहंतिसूर्यंघृताचीः । धामानिमित्रावरुणायुवाकुःसंयोयूथेवज
निमानिचष्टे ॥ उद्वांपृक्षासोमधुमंतोऽअस्थुरासूर्योऽअरुहच्छुक्रमर्णः । यस्माऽआदित्याऽअध्वनोरदंतिमित्रोऽअर्य
मावरुणःसजोषाः ॥ इमेचेतारोऽअनृतस्यभूरेर्मित्रोऽअर्यमावरुणोहिसंति । इमऽऋतस्यवावृधुर्दुरोणेशग्मासःपु
त्राऽअदितेरदब्धाः ॥ इमेमित्रोवरुणोदूळभासोचेतसंचिच्चितयंतिदक्षैः । अपिक्रतुंसुचेतसंवतंतस्तिरश्चिदंहःसुपथा
नयंति ॥ १ ॥ इमेदिवोऽअनिमिषापृथिव्याश्चिकित्वांसोऽअचेतसंनयंति । प्रव्राजेचिन्नद्योगाधमस्तिपारंनोऽअ

(७।४।५) यदद्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमित्रावरुणावाद्यायाःसूर्यस्त्रिष्टुप् ।

स्यविष्पितस्यपर्षन् ॥ यद्गोपावददितिःशर्मभद्रंमित्रोयच्छंतिवरुणःसुदासे । तस्मिन्नातोकंतनयंदधानामाकर्मदेवहे
ळनंतुरासः ॥ अववेदिंहोत्राभिर्यजेतरिपःकाश्चिद्वरुणध्रुतःसः । परिद्वेषोभिरर्यमावृणक्तूरुंसुदासेवृषणाऽउलोकं+ ॥
सस्वश्चिद्धिसमृतिस्त्वेष्यैषामपीच्येनसहसासहंते । युष्मद्भियावृषणोरेजमानादक्षस्यचिन्महिनामृळतानः ॥ योब्रह्म
णेसुमतिमायजातेवाजस्यसातौपरमस्यरायः । सीक्षंतमन्युंमघवानोऽअर्यऽउरुक्षयायचक्रिरेसुधातु ॥ इयंदेवपुरोहि
तिर्युवभ्यांयज्ञेषुमित्रावरुणावकारि । विश्वानिदुर्गापिपृतंतिरोनोयूयंपात० ॥ २ ॥ (७।४।६) उद्वांचक्षुर्वरुणसु
प्रतीकंदेवयोरेतिसूर्यस्ततन्वान् । अभियोविश्वाभुवनानिचष्टेसमन्युंमर्त्येष्वाचिकेत ॥ प्रवांसमित्रावरुणावृतावावि
प्रोमन्मानिदीर्घश्रुदियर्ति । यस्यब्रह्माणिसुक्रतूऽअवाथऽआयत्क्रत्वानशरदःपृणैथे ॥ प्रोरोमित्रावरुणापृथिव्याःप्र
दिवऽऋष्वाद्बृहतःसुदानू । स्पशोदधाथेऽओषधीषुविक्ष्वृधग्यतोऽअनिमिषंरक्षमाणा ॥ शंसामित्रस्यवरुणस्यधाम
शुष्मोरोदसीबद्बधेमहित्वा । अयन्मासाऽअयज्वनामवीराःप्रयज्ञमन्मावृजनंतिराते ॥ अमूराविश्वावृषणाविमावां
नयासुचित्रंददृशेनयक्षं । द्रुहःसचंतेऽअनृताजनानांनवांनिण्यान्यचितेऽअभूवन् ॥ समुवांयज्ञंमहयंनमोभिर्हुवेवां

(७।४।६) उद्वांचक्षुरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

॥ ३० ॥

मित्रावरुणासबाधः । प्रवांमन्मान्यृचसेनवानिकृतानिब्रह्मजुजुषन्निमानि ॥ इयंदेवपुरोहितिः० ॥ ३ ॥ (७।४।७)
उत्सूर्योबृहदर्चींष्यश्रेत्पुरुविश्वाजनिममानुषाणां । समोदिवाददृशेरोचमानःक्रत्वाकृतःसुकृतःकर्तृभिर्भूत् ॥ ससूर्य
प्रतिपुरोनऽउद्गाऽएभिःस्तोमेभिरेतशेभिरेवैः । प्रनोमित्रायवरुणायवोचोनागसोऽअर्यम्णेऽअग्नयेच ॥ विनःसहस्रं
शुरुधोरदंत्वृतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः । यच्छंतुचंद्राऽउपमंनोऽअर्कमानःकामंपूपुरंतुस्तवानाः ॥ द्यावाभूमीऽअ
दितेत्रासीथांनोयेवांजज्ञुःसुजनिमानऽऋष्वे । माहेळेभूमवरुणस्यवायोर्मामित्रस्यप्रियतमस्यनृणां + ॥ प्रबाहवासिसृतंजी
वसेनऽआनोगव्यूतिमुक्षतंघृतेन । आनोजनेश्रवयतंयुवानाश्रुतंमेमित्रावरुणाहवेमा + ॥ नूमित्रोवरुणोऽअर्यमानस्त्मने
तोकायवरिवोदधंतु । सुगानोविश्वासुपथानिसंतुयूयंपात० ॥४॥ (७।४।८) उद्वेतिसुभगोविश्वचक्षाःसाधारणःसूर्योमा
नुषाणां । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्यदेवश्चर्मेवयःसमविव्यक्तमांसि ॥ उद्वेतिप्रसवीताजनानांमहान्केतुरर्णवःसूर्यस्य । समानं
चक्रंपर्याविवृत्सन्यदेतशोवहतिधूर्षुयुक्तः । विभ्राजमानऽउषसामुपस्थाद्रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः । एषमेदेवःसविताच
च्छंदयःसमानंनप्रमिनातिधाम ॥ दिवोरुक्मऽउरुचक्षाऽउदेतिदूरेऽअर्थस्तरणिर्भ्राजमानः । नूनंजनाःसूर्येणप्रसूताऽ

(७।४।७) उत्सूर्यइतिषड्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठआद्यानांतिसृणांसूर्यस्ततस्तिसृणांमित्रावरुणौत्रिष्टुप् । (७।४।८) उद्वेती
तिषड्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःआद्यानांसार्धचतसृणांसूर्यस्ततोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

अयन्नर्थानिकृणवन्नपांसि ॥ यत्राचक्रुरमृतागातुमस्मैश्येनोनदीयन्नन्वेतिपाथः । प्रतिवांसूरऽउदितेविधेमनमोभि
र्मित्रावरुणोतहव्यैः + ॥ नूमित्रोवरुणो० ॥ ५ ॥ (७।४।९) दिविक्षयंतारजसःपृथिव्यांप्रवांघृतस्यनिर्णिजोददीर
न् । हव्यंनोमित्रोऽअर्यमासुजातोराजासुक्षत्रोवरुणोजुषंत ॥ आराजानामहऽऋतस्यगोपासिंधुपतीक्षत्रियायातमर्वाक् ।
इळांनोमित्रावरुणोतवृष्टिमवदिवऽइन्वतंजीरदानू ॥ मित्रस्तन्नोवरुणोदेवोऽअर्यःप्रसाधिष्ठेभिःपथिभिर्नयंतु । ब्रवद्य
थानऽआदरिःसुदासऽइषामदेमसहदेवगोपाः ॥ योवांगर्तमनसातक्षदेतमूर्ध्वांधीतिंकृणवद्धारयच्च । उक्षेथां
मित्रावरुणाघृतेनताराजानासुक्षितीस्तर्पयेथां ॥ एषःस्तोमोवरुणमित्रतुभ्यंसोमःशुक्रोनवायवेयामि । अविष्टंधियोजि
गृतंपुरंधीर्यूयंपात० ॥ ६ ॥ (७।४।१०) प्रतिवांसूरऽउदितेसूक्तैर्मित्रंहुवेवरुणंपूतदक्षं । ययोरसुर्य१मक्षितंज्येष्ठंवि
श्वस्ययामन्नाचिताजिगत्नु + ॥ ताहिदेवानामसुरातावर्यातानःक्षितीःकरतमूर्जयंतीः । अश्यामंमित्रावरुणावयंवांद्या
वाचयत्रपीपयन्नहाच ॥ ताभूरिपाशावनृतस्यसेतूदुरत्येतूरिपवेमर्त्याय । ऋतस्यमित्रावरुणापथावामपोननावादुरिता
तरेम ॥ आनोमित्रावरुणाहव्यजुष्टिंघृतैर्गव्यूतिमुक्षतमिळाभिः । प्रतिवामत्रवरमाजनायपृणीतमुद्नोदिव्यस्यचारोः ॥

(७।४।९) दिविक्षयंतेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् । (७।४।१०) प्रतिवामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरु
णिर्वसिष्ठोमित्रावरुणौत्रिष्टुप् ।

एषःस्तोमो० ॥ ७ ॥ (७।४।११) प्रमित्रयोर्वरुणयोःस्तोमोनऽएतुशूष्यः । नमस्वान्तुविजातयोः ॥ याधारयंतदेवाः सुदक्षादक्षपितरा । असुर्यायप्रमहसा ॥ तानःस्तिपातनूपावरुणजरितॄणां । मित्रसाधयतंधियः ॥ यदद्यसूरऽउदिते नागामित्रोऽअर्यमा । सुवातिसविताभगः ॥ सुप्रावीरस्तुसक्षयःप्रनुयामन्त्सुदानवः । येनोऽअंहोतिपिप्रति ॥ ८ ॥ उतस्वराजोऽअदितिरदब्धस्यव्रतस्यये । महोराजानऽईशते ॥ प्रतिवांसूरऽउदितेमित्रंगृणीषेवरुणं । अर्यमणंरिशादसं ॥ रायाहिरण्ययामतिरियमवृकायशवसे । इयंविप्रामेधसातये ॥ तेस्यामदेववरुणतेमित्रसूरिभिःसह । इषंस्वश्चधीमहि ॥ बहवःसूरचक्षसोग्निजिह्वाऽऋतावृधः । त्रीणियेयेमुर्विदथानिधीतिभिर्विश्वानिपरिभूतिभिः ॥ ९ ॥ वियेदधुःशरदंमासमादहर्यज्ञमक्तुंचादृचं । अनाप्यंवरुणोमित्रोऽअर्यमाक्षत्रंराजानऽआशत ॥ तद्वोऽअद्यमनामहे सूक्तैःसूरऽउदिते । यदोहतेवरुणोमित्रोऽअर्यमायूयमृतस्यरथ्यः ॥ ऋतावानऽऋतजाताऽऋतावृधोघोरासोऽअनृतद्विषः । तेषांवःसुम्नेसुच्छर्दिष्टमेनरःस्यामयेचसूरयः ॥ उदुत्यद्दर्शतंवपुर्दिवऽएतिप्रतिह्वरे । यदीमाशुर्वहतिदेवऽएतशोविश्वस्मैचक्षसेऽअरं ॥ शीर्ष्णःशीर्ष्णोजगतस्तस्थुषस्पतिंसमयाविश्वमारजः । सप्तस्वसारःसुवितायसूर्यंवहं ॥ ३२ ॥

(७।४।११) प्रमित्रयोरित्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोमित्रावरुणौचतुर्थ्यादिदशानामादित्यःचतुर्दश्यादितिसृणां सूर्योगायत्रीदशमीद्वादशीचतुर्दश्योबृहत्यःएकादशीत्रयोदशीपंचदश्यःसतोबृहत्यःषोडशीपुरउष्णिक् ।

तिहरितोरथे ॥ १० ॥ तच्चक्षुर्देवहितंशुक्रमुच्चरत् । पश्येमशरदःशतंजीवेमशरदःशतं ॥ काव्येभिरदाभ्यायातंवरुणद्युमत् । मित्रश्चसोमपीतये ॥ दिवोधामभिर्वरुणमित्रश्चायातमद्रुहा । पिबतंसोममातुजी ॥ आयातंमित्रावरुणाजुषाणावाहुतिंनरा । पातंसोममृतावृधा ॥ ११ ॥ (७।४।१२) प्रतिवांरथंनृपतीजरध्यैहविष्मतामनसायज्ञियेन । योवांदूतोनधिष्ण्यावजीगरच्छासूनुर्नपितराविवक्मि ॥ अशोच्यग्निःसमिधानोऽअस्मेऽउपोऽअदृश्रन्तमसश्चिदंताः । अचेतिकेतुरुषसःपुरस्ताच्छ्रियेदिवोदुहितुर्जायमानः ॥ अभिवांनूनमश्विनासुहोतास्तोमैःसिषक्तिनासत्याविवक्वान् । पूर्वीभिर्यातंपथ्याभिरर्वाक्स्वर्विदावसुमतारथेन ॥ अवोर्वांनूनमश्विनायुवाकुर्हुवेयद्वांसुतेमाध्वीवसूयुः । आवांवहंतुस्थविरासोऽअश्वाःपिबाथोऽअस्मेसुषुतामधूनि ॥ प्राचीमुदेवाश्विनाधियंमेमृध्रांसातयेकृतंवसूयुं । विश्वाऽअविष्टंवाजऽआपुरंधीस्तानःशक्तंशचीपतीशचीभिः ॥ १२ ॥ अविष्टंधीष्वश्विनानऽआसुप्रजावद्रेतोऽअह्वयंनोऽअस्तु । आवांतोकेतनयेतूतुजानाःसुरत्नासोदेववीतिंगमेम ॥ एषस्यवांपूर्वगत्वेवसख्येनिधिर्हितोमाध्वीरातोऽअस्मे । अहेळतामनसायातमर्वागश्नंताहव्यंमानुषीषुविक्षु ॥ एकस्मिन्योगेभुरणासमानेपरिवांसप्तस्रवतोरथोगात् । नवायंतिसुभ्वोदेवयुक्तायेवांधूर्षुतरणयोवहंति ॥ असश्चतामघवद्भ्योहिभूतंयेरायामघदेयंजुनंति । प्रयेबं

(७।४।१२) प्रतिवामितिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ।

धुंसूनृताभिस्तिरंतेगव्यांपृंचंतोऽअश्व्यामघानि ॥ नूमेहवमाशृणुतंयुवानायासिष्टंवर्तिरश्विनाविरावत् । धत्तंरत्नानि
जरतंचसूरीन्यूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।४।१३) आशुभ्रायातमश्विनास्वश्वागिरोदस्राजुजुषाणायुवाकोः । हव्यानि
चप्रतिभृतावीतंनः ॥ प्रवामंधांसिमद्यान्यस्थुररंगंतंहविषोवीतयेमे । तिरोऽअर्योहवनानिश्रुतंनः ॥ प्रवांरथोमनो
जवाऽइयर्तितिरोरजांस्यश्विनाशतोतिः । अस्मभ्यंसूर्यावसूऽइयानः+ ॥ अयंहयद्वांदेवयाऽउऽअद्रिरूर्ध्वोविवक्ति
सोमसुद्युवभ्यां । आवल्गूविप्रोववृतीतहव्यैः+ ॥ चित्रंहयद्वांभोजनंन्वस्तिन्यत्रयेमहिष्वंतंयुयोतं । योवांमोमानंद
धंतेप्रियःसन्+ ॥ १४ ॥ उतत्यद्वांजुरतेऽअश्विनाभूच्च्यवानायप्रतीत्यंहविर्दे । अधियद्वर्पऽइतऊतिधत्थः+ ॥ उत
त्यंभुज्युमश्विनासखायोमध्येजहुर्दुरेवासःसमुद्रे । निरींपर्षदरावायोयुवाकुः ॥ वृकायचिज्जसमानायशक्तमुतश्रुतं
शयवेहूयमाना । यावघ्न्यामपिन्वतमपोनस्तर्यंचिच्छक्त्यश्विनाशचीभिः ॥ एषस्यकारुर्जरतेसूक्तैरग्रेबुधानऽउषसां
सुमन्मा । इषातंवर्धदघ्न्यापयोभिर्यूयंपात० ॥ १५ ॥ (७।४।१४) आवांरथोरोदसीबद्बधानोहिरण्ययोवृषभि
र्यात्वश्वैः । घृतवर्तनिःपविभीरुचानऽइषांवोळ्हानृपतिर्वाजिनीवान् ॥ सप्रथानोऽअभिपंचभूमात्रिवंधुरोमनसायां ॥ ३३ ॥

(७।४।१३) आशुभ्रेतिनवर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप्आद्याःसप्तविराजः । (७।४।१४) आवांरथइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्य
मैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ।

तुयुक्तः । विशोयेनगच्छथोदेवयंतीःकुत्राचिद्याममश्विनादधाना ॥ स्वश्वायशसायातमर्वाग्दस्रानिधिंमधुमंतंपिबा
थः । विवांरथोवध्वा३यादमानोंतान्दिवोबाधतेवर्तनिभ्यां ॥ युवोःश्रियंपरियोषावृणीतसूरोदुहितापरितक्म्यायां ।
यद्देवयंतमवथःशचीभिःपरिघ्रंसमोमनावांवयोगात् ॥ योहस्यवांरथिरावस्तऽउस्रारथोयुजानःपरियातिवर्तिः । ते
नंनःशंयोरुषसोव्युष्टौन्यश्विनावहतंयज्ञेऽअस्मिन् ॥ नरागौरेवविद्युतंतृषाणास्माकमद्यसवनोपयातं । पुरुत्राहिवांम
तिभिर्हवंतेमावामन्येनियमन्देवयंतः ॥ युवंभुज्युमवविद्धंसमुद्रऽउदूहथुरर्णसोऽअस्रिधानैः । पतत्रिभिरश्रमैरव्य
थिभिर्दंसनाभिरश्विनापारयंता ॥ नूमेहवमाशृणुतंयुवानायासिष्टंवर्तिरश्विनाविरावत् । धत्तंरत्नानिजरतंचसूरी
न्यूयंपात० ॥ १६ ॥ (७।४।१५) आविश्ववाराश्विनागतंनःप्रतत्स्थानमवाचिवांपृथिव्यां । अश्वोनवाजीशुनपृ
ष्ठोऽअस्थादायत्सेदथुर्ध्रुवसेनयोनिं ॥ सिषक्तिसावांसुमतिश्चनिष्ठातापिघर्मोमनुषोदुरोणे । योवांसमुद्रान्त्सरितःपि
पर्त्येतग्वाचिन्नसुयुजायुजानः+ ॥ यानिस्थानान्यश्विनादधाथेदिवोयह्वीष्वोषधीषुविक्षु । निपर्वतस्यमूर्धनिसदंतेषं
जनायदाशुषेवहंता ॥ चनिष्टंदेवाऽओषधीष्वप्सुयद्योग्याऽअश्नवैथेऽऋषीणां । पुरूणिरत्नादधतौन्य१स्मेऽअनुपूर्वा
णिचख्यथुर्युगानि ॥ शुश्रुवांसाचिदश्विनापुरूण्यभिब्रह्माणिचक्षाथेऽऋषीणां । प्रतिप्रयातंवरमाजनायास्मेवामस्तु

(७।४।१५) आविश्ववारेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् ।

सुमतिश्चनिष्ठा ॥ योवांयज्ञोनासत्याहविष्मान्कृतब्रह्मासमर्यो३भवाति । उपप्रयातंवरमावसिष्ठमिमाब्रह्माण्यृच्यंते
युवभ्यां ॥ इयंमनीषाऽइयमश्विनागीरिमांसुवृक्तिंवृषणाजुषेथां । इमाब्रह्माणियुवयून्यग्मन्यूयंपात० ॥ १७ ॥
(७।५।१) अपस्वसुरुषसोनग्जिहीतेरिणक्तिकृष्णीररुषायपंथां । अश्वामघागोमघावांहुवेमदिवानक्तंशरुमस्मद्युयोतं ॥
उपायातंदाशुषेमर्त्यायरथेनवाममश्विनावहंता । युयुतमस्मदनिराममीवांदिवानक्तंमाध्वीत्रासीथांनः ॥ आवांरथं
मवमस्यांव्युष्टौसुम्नायवोवृषणोवर्तयंतु । स्यूमगभस्तिमृतयुग्भिरश्वैराश्विनावसुमंतंवहेथां ॥ योवांरथोनृपतीऽअस्ति
वोळ्हात्रिवंधुरोवसुमाँऽउस्रयामा । आनऽएनानासत्योपयातमभियद्वांविश्वप्स्न्योजिगाति ॥ युवंच्यवानंजरसोमुमुक्तं
निपेदवऽऊहथुराशुमश्वं । निरंहसस्तमसःस्पर्तमत्रिंनिजाहुषंशिथिरेधातमंतः ॥ इयंमनीषा० ॥ १८ ॥ (७।५।२)
आगोमतानासत्यारथेनाश्वावतापुरश्चंद्रेणयातं । अभिवांविश्वानियुतःसचंतेस्पार्हयाश्रियातन्वाशुभाना+ ॥ आनो
देवेभिरुपयातमर्वाक्सजोषसानासत्यारथेन । युवोर्हिनःसख्यापित्र्याणिसमानोबंधुरुततस्यवित्तं ॥ उदुस्तोमासोऽ
अश्विनोरबुध्रञ्जामिब्रह्माण्युषसश्चदेवीः । आविवासन्रोदसीधिष्ण्येमेऽअच्छाविप्रोनासत्याविवक्ति ॥ विचेदुच्छंत्यश्वि ॥ ३४ ॥
नाऽउषासःप्रवांब्रह्माणिकारवोभरंते । ऊर्ध्वंभानुंसविताद्देवोऽअश्रेद्बृहदग्नयःसमिधाजरंते ॥ आपश्चातान्नासत्यापु

(७।५।१) अपस्वसुरितिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् । (७।५।२) आगोमतेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौ

रस्तादाश्विनायातमधरादुदक्तात् । आविश्वतःपांचजन्येनरायायूयंपात० ॥ १९ ॥ (७।५।३) अतारिष्मतमस
स्पारमस्यप्रतिस्तोमंदेवयंतोदधानाः । पुरुदंसापुरुतमापुराजामर्त्याहवतेऽअश्विनागीः+ ॥ न्युप्रियोमनुषःसादिहो
तानासत्यायोयजतेवंदतेच । अश्नीतंमध्वोऽअश्विनाऽउपाकऽआवांवोचेविदथेषुप्रयस्वान् ॥ अहेमयज्ञंपथामुराणाऽ
इमांसुवृक्तिंवृषणाजुषेथां । श्रुष्टीवेवप्रेषितोवामबोधिप्रतिस्तोमैर्जरमाणोवसिष्ठः ॥ उपत्यावह्नीगमतोविशंनोरक्षोह
णासंभृतावीळुपाणी । समंधांस्यग्मतमत्सराणिमानोमर्धिष्टमागतंशिवेन ॥ आपश्चातान्नासत्या० ॥ २०॥ (७।५।४)
इमाऽउवांदिविष्टयऽउस्राहवंतेऽअश्विना । अयंवामह्वेवसेशचीवसूविशंविशंहिगच्छथः ॥ युवंचित्रंददथुर्भोजनंनरा
चोदेथांसूनृतावते । अर्वाग्रथंसमनसानियच्छतंपिबतंसोम्यंमधु ॥ आयातमुपभूषतंमध्वःपिबतमश्विना । दुग्धंपयो
वृषणाजेन्यावसूमानोमर्धिष्टमागतं ॥ अश्वासोयेवामुपदाशुषोगृहंयुवांदीयंतिबिभ्रतः । मक्षूयुभिर्नराहयेभिरश्वि
नादेवायातमस्मयू ॥ अधाहयंतोऽअश्विनापृक्षःसचंतसूरयः । तायंसतोमघवद्भ्योध्रुवंयशश्छर्दिरस्मभ्यंनासत्या ॥
प्रयेययुरवृकासोरथाऽइवनृपातारोजनानां । उतस्वेनशवसाशूशुवुर्नरऽउतक्षियंतिसुक्षितिं ॥ २१ ॥ (७।५।५) व्युषा

त्रिष्टुप् । (७।५।३) अतारिष्मेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोश्विनौत्रिष्टुप् । (७।५।४) इमाउवामितिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि-
र्वसिष्ठोश्विनौबृहतीद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः । (७।५।५) व्युषाआवइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

ऽआवोदिविजाऽऋतेनाविष्कृण्वानामहिमानमागात् । अपद्रुहस्तमऽआवरजुष्टमंगिरस्तमापथ्याऽअजीगः ॥ महे
नोऽअद्यसुवितायबोध्युषोमहेसौभगायप्रयँधि । चित्रंरयिंयशसँधेह्यस्मेदेविमर्तेषुमानुषिश्रवस्युं ॥ एतेत्येभान
वोदर्शतायाश्चित्राऽउषसोऽअमृतासऽआगुः । जनयँतोदैव्यानिव्रतान्यापृणंतोऽअंतरिक्षाव्यस्थुः ॥ एषास्यायुजाना
॥ ३५ ॥ पराकात्पंचक्षितीःपरिसद्योजिगाति । अभिपश्यँतीवयुनाजनानांदिवोदुहिताभुवनस्यपत्नी ॥ वाजिनीवतीसूर्यस्ययो
षाचित्रामघारायऽईशेवसूनां । ऋषिष्टुताजरयँतीमघोन्युषाऽउच्छतिवह्निभिर्गृणाना ॥ प्रतिद्युतानामरुषासोऽअ
श्वाश्चित्राऽअदृश्रन्नुषसंवहँतः । यातिशुभ्राविश्वपिशारथेनदधातिरत्नंविधतेजनाय ॥ सत्यासत्येभिर्महतीमहद्भिर्दे
वीदेवेभिर्यजतायजत्रैः । रुजदृळ्हानिदददुस्रियाणांप्रतिगावऽउषसंवावशंत ॥ नूनोगोमद्वीरवद्धेहिरत्नमुषोऽअश्वाव
त्पुरुभोजोऽअस्मे । मानोबर्हिःपुरुषतानिदेकर्यूयंपात० ॥ २२ ॥ (७।५।६) उदुज्योतिरमृतँविश्वजन्यंविश्वानरः
सवितादेवोऽअश्रेत् । क्रत्वादेवानामजनिष्टचक्षुराविरकर्भुवनंविश्वमुषाः ॥ प्रमेपंथादेवयानाऽअदृश्रन्नमर्धंतोवसु
भिरिष्कृतासः । अभूदुकेतुरुषसःपुरस्तात्प्रतीच्यागादधिहर्म्येभ्यः ॥ तानीदहानिबहुलान्यासन्याप्राचीनमुदितासू ॥ ३५ ॥
र्यस्य । यतःपरिजारऽइवाचरंत्युषोददृक्षेनपुनर्यतीव ॥ तऽइद्देवानांसधमादऽआसन्नृतावानःकवयःपूर्व्यासः । गूळ्हं

(७।५।६) उदुज्योतिरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

ज्योतिःपितरोऽअन्वविंदन्त्सत्यमंत्राऽअजनयन्नुषासं ॥ समानऽऊर्वेऽअधिसंगतासःसंजानतेनयतंतेमिथस्ते । तेदेवा
नांनमिनंतिव्रतान्यमर्धंतोवसुभिर्यादमानाः ॥ प्रतित्वास्तोमैरीळतेवसिष्ठाऽउषर्बुधःसुभगेतुष्टुवांसः । गवांनेत्रीवाज
पत्नीनऽउच्छोषःसुजातेप्रथमाजरस्व ॥ एषानेत्रीराधसःसूनृतानामुषाऽउच्छंतीरिभ्यतेवसिष्ठैः । दीर्घश्रुतँरयिमस्मे
दधानायूयंपात० ॥ २३ ॥ (७।५।७) उपोरुरुचेयुवतिर्नयोषाविश्वंजीवंप्रसुवंतीचरायै । अभूदग्निःसमिधेमानु
षाणामकर्ज्योतिर्बाधमानातमांसि ॥ विश्वंप्रतीचीसप्रथाऽउदस्थाद्रुशद्वासोबिभ्रतीशुक्रमश्वैत् । हिरण्यवर्णासुदृशी
कसंदृग्गवांमातानेत्र्यह्नामरोचि ॥ देवानांचक्षुःसुभगावहंतीश्वेतंनयंतीसुदृशीकमश्वं । उषाऽअदर्शिरश्मिभिर्व्यक्ता
चित्रामघाविश्वमनुप्रभूता ॥ अंतिवामादूरेऽअमित्रमुच्छोर्वींगव्यूतिमभयंकृधीनः । यावयद्द्वेषऽआभरावसूनिचोद
यराधोगृणतेमघोनि ॥ अस्मेश्रेष्ठेभिर्भानुभिर्विभाह्युषोदेविप्रतिरंतीनऽआयुः । इषंचनोदधतीविश्ववारेगोमदश्वाव
द्रथवच्चराधः ॥ यांत्वादिवोदुहितर्वर्धयंत्युषःसुजातेमतिभिर्वसिष्ठाः । सास्मासुधारयिमृष्वंबृहंतंयूयंपात० ॥२४॥
(७।५।८) प्रतिकेतवःप्रथमाऽअदृश्रन्नूर्ध्वाऽअस्याऽअंजयोविश्रयंते । उषोऽअर्वाचाबृहतारथेनज्योतिष्मतावाम
मस्मभ्यँवक्षि ॥ प्रतिषीमग्निर्जरतेसमिद्धःप्रतिविप्रासोमतिभिर्गृणंतः । उषायातिज्योतिषाबाधमानाविश्वातमांसिदु

(७।५।७) उपोरुरुचइतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् । (७।५।८) प्रतिकेतवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि-

रितापदेवी॑ ॥ एताऽउत्याःप्रत्यदृश्रन्पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छंतीरुषसोविभातीः । अजीजनन्त्सूर्यंयज्ञमग्निमपाचीनंतमो
ऽअगादजुष्टं ॥ अचेतिदिवोदुहितामघोनीविश्वेपश्यंत्युषसंविभातीं । आस्थाद्रथंस्वधयायुज्यमानमायमश्वासःसुयु
जोवहंति ॥ प्रतित्वाद्यसुमनसोबुधंतास्माकासोमघवानोवयंच । तिल्विलायध्वमुषसोविभातीर्यूयंपात० ॥ २५ ॥
(७।५।९) व्युषाऽआवःपथ्याजनानांपंचक्षितीर्मानुषीर्बोधयंती । सुसंदृग्भिरुक्षभिर्भानुमश्रेद्विसूर्योरोदसीचक्ष
सावः ॥ व्यंजतेदिवोऽअंतेष्वक्तून्विशोनयुक्ताऽउषसोयतंते । संतेगावस्तमऽआवर्तयंतिज्योतिर्यच्छंतिसवितेवबा
हू॑ ॥ अभूदुषाऽइंद्रतमामघोन्यजीजनत्सुवितायश्रवांसि । विदिवोदेवीदुहितादधात्यंगिरस्तमासुकृतेवसूनि ॥ ता
वदुषोराधोऽअस्मभ्यंरास्वयावत्स्तोतृभ्योऽअरदोगृणाना । यांत्वाजज्ञुर्वृषभस्यारवेणविदृह्ळस्यदुरोऽअद्रेरौर्णोः ॥ देवं
देवंराधसेचोदयंत्यस्मद्र्यक्सूनृताऽईरयंती । व्युच्छंतीनःसनयेधियोधायूयंपात० ॥ २६ ॥ (७।५।१०) प्रतिस्तो
मेभिरुषसंवसिष्ठागीर्भिर्विप्रासःप्रथमाऽअबुध्रन् । विवर्तयंतींरजसीसमंतेऽआविष्कृण्वतींभुवनानिविश्वा ॥ एषास्या
नव्यमायुर्दधानागूढ्वीतमोज्योतिषोषाऽअबोधि । अग्रऽएतियुवतिरह्रयाणाप्राचिकितत्सूर्यंयज्ञमग्नि॑ ॥ अश्वावती ॥ ३६ ॥

वसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् । (७।५।९) व्युषाआवइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् । (७।५।१०) प्रतिस्तोमेभिरितितृच-
स्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठउषास्त्रिष्टुप् ।

गोमतीर्नऽउषासोवीरवतीःसदमुच्छंतुभद्राः । घृतंदुहानाविश्वतःप्रपीतायूयंपात० ॥ २७ ॥ ॥ इतिपंचमाष्टके
पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सप्तत्रिंशाध्यायेवर्गाः ३७ सूक्तानि २१ ऋचः १५० ॥ त्यागः ॥ सूर्याये. मित्रावरुणाभ्या. १८ सूर्याये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३
सूर्याये. ४ सूर्यमित्रावरुणेभ्य. मित्रावरुणाभ्या. १४ आदित्येभ्य. १० सूर्याये. ३ मित्रावरुणाभ्या. ३ अश्विभ्या. ५६ उपस. ३४
॥ इतिपंचमेपंचमः ॥

प्रत्युषट्प्रागाथमिंद्रावरुणादशैंद्रावरुणंहजागतंतुंयुवांनरावांपंचपुनीषेधीराष्टौवारुणंहरदत्सप्तप्रशुंध्युवमंत्या
पाशविमोचनीमोषुपंचगायत्रंजगत्यंतंप्रवीरयासप्तवायव्यंह्यैंद्यश्चयाद्विवदुक्ताःकुविदंगावायोपंचशुचिन्वष्टावैं
द्राग्नंविंयंवांद्वादशगायत्रमंत्यानुष्टुप्प्रक्षोदसाषट्सारस्वतंतुतृतीयासरस्वतेबृहदुप्रगाथःप्रस्तारपंक्तिःपरास्ति
स्रोगायत्र्यःसरस्वतेयज्ञेदशैंद्यादिर्बार्हस्पत्यमंत्यैंद्रीचतृतीयानवम्यावैंद्राब्राह्मणस्पत्येअध्वर्यवःसप्तोक्तदेवतांत्या
परोवैष्णवंतूरुमित्यैंद्यश्चतिस्रोनूमर्तः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
॥ हरिःओम् ॥ (७।५।११) प्रत्युऽअदर्श्यायत्युच्छंतीदुहितादिवः । अपोमहिव्ययतिचक्षसेतमोज्योतिष्कृ

(७।५।११) प्रत्युअदर्शीतिषड्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठउषाबृहतीद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः ।

णोतिसूनरी ॥ उदुस्रियाःसृजतेसूर्यःसचाँऽउद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् । तवेदुषोव्युषिसूर्यस्यचसंभक्तेनगमेमहि ॥ प्रतित्वा
दुहितर्दिवऽउषोजीराऽअभुत्स्महि । यावहसिपुरुस्पार्हवनन्वतिरत्नंनदाशुषेमयः ॥ उच्छंतीयाकृणोषिमंहनामहिप्र
ख्यैदेविस्वर्दृशे । तस्यास्तेरत्नभाजऽईमहेवयंस्याममातुर्नसूनवः ॥ तच्चित्रंराधऽआभरोषोयदीर्घश्रुत्तमं । यत्तेदिवो
दुहितर्मर्तभोजनंतद्रास्वभुनजामहै ॥ श्रवःसूरिभ्योऽअमृतंवसुत्वनंवाजाँऽअस्मभ्यंगोमतः । चोदयित्रीमघोनःसूनृ
तावत्युषाऽउच्छदपस्रिधः ॥ १ ॥ (७।५।१२) इंद्रावरुणायुवमध्वरायनोविशेजनायमहिशर्मयच्छतं । दीर्घप्रय
ज्युमतियोवनुष्यतिवयंजयेमपृतनासुदूढ्यः* ॥ सम्राळन्यःस्वराळन्यऽउच्यतेवांमहांताविंद्रावरुणामहावसू । विश्वे
देवासःपरमेव्योमनिसंवामोजोवृषणासंबलंदधुः ॥ अन्वपांखान्यतृंतमोजसासूर्यमैरयतंदिविप्रभुं । इंद्रावरुणामदे
ऽअस्यमायिनोपिन्वतमपितःपिन्वतंधियः ॥ युवामिद्युत्सुपृतनासुवह्नयोयुवांक्षेमस्यप्रसवेमितज्ञवः । ईशानावस्वऽ
उभयस्यकारवऽइंद्रावरुणासुहवाहवामहे ॥ इंद्रावरुणायदिमानिचक्रथुर्विश्वाजातानिभुवनस्यमज्मना । क्षेमेणमि
त्रोवरुणंदुवस्यतिमरुद्भिरुग्रःशुभमन्यऽईयते ॥ २ ॥ महेशुल्कायवरुणस्यनुत्विषऽओजोमिमातेध्रुवमस्ययत्स्वं । अ
जामिमन्यःश्नथयंतमातिरद्दभ्रेभिरन्यःप्रवृणोतिभूयसः ॥ नतमंहोनदुरितानिमर्त्यमिंद्रावरुणानतपःकुतश्चन ।

(७।५।१२) इंद्रावरुणेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रावरुणौजगती ।

यस्यदेवागच्छथोवीथोऽअध्वरंनतंमर्तस्यनशतेपरिह्वृतिः ॥ अर्वाङ्नरादैव्येनावसागतंश्रृणुतंहवंयदिमेजुजोषथः ।
युवोर्हिसख्यमुतवायदाप्यंमार्डीकमिंद्रावरुणानियच्छतं ॥ अस्माकमिंद्रावरुणाभरेभरेपुरोयोधाभवतंकृष्ट्योजसा ।
यद्वाँहवंतऽउभयेऽअधस्पृधिनरस्तोकस्यतनयस्यसातिषु ॥ अस्मेऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअर्यमाद्युम्नंयच्छंतुमहिशर्मसप्रथः ।
अवध्रंज्योतिरदितेर्ऋतावृधोदेवस्यश्लोकंसवितुर्मनामहे ॥ ३ ॥ (७।५।१३) युवांनरापश्यमानासऽआप्यंप्राचाग
व्यंतःपृथुपर्शवोययुः । दासाचवृत्राहतमार्याणिचसुदासमिंद्रावरुणावसावतं ॥ यत्रानरःसमयंतेकृतध्वजोयस्मिन्ना
जाभवतिकिंचनप्रियं । यत्राभयंतेभुवनास्वर्दृशस्तत्रानऽइंद्रावरुणाधिवोचतं ॥ संभूम्याऽअंताध्वसिराऽअदृक्षतेंद्राव
रुणादिविघोषऽआरुहत् । अस्थुर्जनानामुपमामरातयोर्वागवसाहवनश्रुतागतं ॥ इंद्रावरुणावधनाभिरप्रतिभेदंवन्वं
ताप्रसुदासमावतं । ब्रह्माण्येषांश्रृणुतंहवीमनिसत्यातृत्सूनामभवत्पुरोहितिः ॥ इंद्रावरुणावभ्यातपंतिमाघान्यर्योव
नुषामरातयः । युवंहिवस्वऽउभयस्यराजथोधस्मानोवतंपार्येदिवि+ ॥ ४ ॥ युवांहवंतऽउभयासऽआजिष्विंद्रंचव
स्वोवरुणंचसातये । यत्रराजभिर्दशभिर्निबाधितंप्रसुदासमावतंतृत्सुभिःसह+ ॥ दशराजानःसमिताऽअयज्यवःसु
दासमिंद्रावरुणानयुयुधुः । सत्यानृणामद्मसदामुपस्तुतिर्देवाऽएषामभवन्देवहूतिषु ॥ दाशराज्ञेपरियत्तायविश्वतः

(७।५।१३) युवांनरेतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रावरुणौजगती ।

सुदासऽइंद्रावरुणावशिक्षतं । श्वित्यंचोयत्रनमसाकपर्दिनोधियाधीवंतोऽअसपंततृत्सवः ॥ वृत्राण्यन्यःसमिथेषुजि
घ्नतेव्रतान्यन्योऽअभिरक्षतेसदा । हवामहेवांवृषणासुवृक्तिभिरस्मेऽइंद्रावरुणाशर्मयच्छतं ॥ अस्मेऽइंद्रोवरुणोमित्रोऽअ
र्यमाद्युम्नंयच्छंतुमहिशर्मसप्रथः । अवध्रंज्योतिरदितेर्ऋतावृधोदेवस्यश्लोकंसवितुर्मनामहे ॥ ५ ॥ (७।५।१४) आ
वांराजानावध्वरेववृत्यांहव्येभिरिंद्रावरुणानमोभिः । प्रवांघृताचींबाह्वोर्दधानापरित्मनाविषुरूपाजिगाति ॥ युवोरा
ष्ट्रंबृहदिन्वतिद्यौर्यौसेतृभिररज्जुभिःसिनीथः । परिनोहेळोवरुणस्यवृज्याऽउरुंनऽइंद्रःकृणवदुलोकं ॥ कृतंनोयज्ञं
विदथेषुचारुंकृतंब्रह्माणिसूरिषुप्रशस्ता । उपोरयिर्देवजूतोनऽएतुप्रणःस्पार्हाभिरूतिभिस्तिरेतं ॥ अस्मेऽइंद्रावरुणा
विश्ववारंरयिंधत्तंवसुमंतंपुरुक्षुं । प्रयऽआदित्योऽअनृतामिनात्यमिताशूरोदयतेवसूनि ॥ इयमिंद्रंवरुणमष्टमेगीःप्रा
वत्तोकेतनयेतूतुजाना । सुरत्नासोदेववीतिंगमेमयूयंपात० ॥ ६ ॥ (७।५।१५) पुनीषेवामरक्षसंमनीषांसोममिं
द्रायवरुणायजुह्वत् । घृतप्रतीकामुषसंनदेवींतानोयामन्नुरुष्यतामभीके ॥ स्पर्धंतेवाऽउदेवहूयेऽअत्रयेषुध्वजेषुदिद्य
वःपतंति । युवंताँऽइंद्रावरुणावमित्रान्हतंपराचःशर्वाविषूचः ॥ आपश्चिद्धिस्वयशसःसदःसुदेवीरिंद्रंवरुणंदेवताधुः । ॥ ३८ ॥
कृष्टीरन्योधारयतिप्रविक्तावृत्राण्यन्योऽअप्रतीनिहंति ॥ ससुक्रतुर्ऋतचिदस्तुहोतायऽआदित्यशवसावांनमस्वान् ।

(७।५।१४) आवांराजानावितिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रावरुणौत्रिष्टुप् । (७।५।१५) पुनीषेवामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि

आववर्तदवसेवांहविष्मानसदित्ससुवितायप्रयस्वान् ॥ इयमिंद्रंवरुणमष्टमेगीःप्रावत्तोकेतनयेतूतुजाना । सुरत्नासो
देववीतिंगमेमयूयंपात० ॥ ७ ॥ (७।५।१६) धीरात्वस्यमहिनाजनूंषिवियस्तस्तंभरोदसीचिदुर्वी । प्रनाकमृष्वंनु
नुदेबृहंतंद्वितानक्षत्रंपप्रथच्चभूम ॥ उतस्वयातन्वा३संवदेतत्कदान्व१ंतर्वरुणेभुवानि । किंमेहव्यमहृणानोजुषेतक
दामृळीकंसुमनाऽअभिख्यं ॥ पृच्छेतदेनोवरुणदिदृक्षूपोऽएमिचिकितुषोविपृच्छं । समानमिन्मेकवयश्चिदाहुरयं
हतुभ्यंवरुणोहृणीते ॥ किमागऽआसवरुणज्येष्ठंयत्स्तोतारंजिघांससिसखायं । प्रतन्मेवोचोदूळभस्वधावोवत्वाने
नानमसातुरऽइयां ॥ अवद्रुग्धानिपित्र्यासृजानोवयावयंचकृमातनूभिः । अवराजन्पशुतृपंनतायुंसृजावत्संनदाम्नो
वसिष्ठं ॥ नसःस्वोदक्षोवरुणध्रुतिःसासुरामन्युर्विभीदकोऽअचित्तिः । अस्तिज्यायान्कनीयसऽउपारेस्वप्नश्चनेदनृ
तस्यप्रयोता ॥ अरंदासोनमीळ्हुषेकराण्यहंदेवायभूर्णयेनागाः । अचेतयदचितोदेवोऽअर्योगृत्संरायेकवितरोजुना
ति ॥ अयंसुतुभ्यंवरुणस्वधावोहृदिस्तोमऽउपश्रितश्चिदस्तु । शंनःक्षेमेशमुयोगेनोऽअस्तुयूयंपातस्वस्तिभिः० ॥ ८ ॥
(७।५।१७) रदत्पथोवरुणःसूर्यायप्रार्णांसिसमुद्रियानदीनां । सर्गोनसृष्टोऽअर्वतीर्ऋतायन्चकारमहीरवनीरहभ्यः ॥
आत्मातेवातोरजऽआनवीनोत्पशुर्नभूर्णिर्यवसेससवान् । अंतर्महीबृहतीरोदसीमेविश्वातेधामवरुणप्रियाणि ॥ परि

वसिष्ठइंद्रावरुणौत्रिष्टुप् । (७।५।१६) धीरात्वित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवरुणस्त्रिष्टुप् । (७।५।१७) रदत्पथइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्य

सशोवरुणस्यसंदिष्टाऽउभेपश्यंतिरोदसीसुमेके । ऋतावानःकवयोयज्ञधीराःप्रचेतसोयऽइषयंतमन्म ॥ उवाचमेव
रुणोमेधिरायत्रिःसप्तनामाघ्न्याबिभर्ति । विद्वान्पदस्यगुह्यानवोचद्युगायविप्रऽउपरायशिक्षन् ॥ तिस्रोद्यावोनिहिता
ऽअंतरस्मिन्तिस्रोभूमीरुपराःषड्विधानाः । गृत्सोराजावरुणश्चक्रऽएतंदिविप्रेंखंहिरण्ययंशुभेकं+ ॥ अवसिंधुंवरुणो
द्यौरिवस्थाद्द्रप्सोनश्वेतोमृगस्तुविष्मान् । गंभीरशंसोरजसोविमानःसुपारक्षत्रःसतोऽअस्यराजा ॥ योमृळयातिचक्रु
षेचिदागोवयंस्यामवरुणेऽअनागाः । अनुव्रतान्यदितेर्ऋधंतोयूयंपात० ॥ ९ ॥ (७।५।१८) प्रशुंध्युवंवरुणायप्रे
ष्ठांमतिंवसिष्ठमीळ्हुषेभरस्व । यईमर्वाचंकरतेयजत्रंसहस्रामघंवृषणंबृहंतं ॥ अधान्वस्यसंदृशंजगन्वानग्नेरनीकंवरुण
स्यमंसि । स्व१र्यदश्मन्नधिपाऽउऽअंधोभिमावपुर्दृशयेनिनीयात् ॥ आयद्रुहावरुणश्चनावंप्रयत्समुद्रमीरयावमध्यं ।
अधियदपांस्नुभिश्चरावप्रप्रेंखऽईंखयावहैशुभेकं+ ॥ वसिष्ठंहवरुणोनाव्याधादृषिंचकारस्वपामहोभिः । स्तोतारंविप्रः
सुदिनत्वेऽअह्नांयान्नुद्यावस्ततनन्यादुषासः ॥ क्व१त्यानिनौसख्याबभूवुःसचावहेयदवृकंपुराचित् । बृहंतंमानंवरुण
स्वधावःसहस्रद्वारंजगमागृहंते ॥ यऽआपिर्नित्योवरुणप्रियःसन्त्वामागांसिकृणवत्सखाते । मातऽएनस्वंतोयक्षिन्भु ॥ ३९ ॥
जेमयंधिष्माविप्रःस्तुवतेवरूथं ॥ ध्रुवासुत्वासुक्षितिषुक्षियंतोव्य१स्मत्पाशंवरुणोमुमोचत् । अवोवन्वानाऽअदितेरु

मैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवरुणस्त्रिष्टुप् । (७।५।१८) प्रशुंध्युवमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवरुणस्त्रिष्टुबंत्याजगती । (अंत्यापाशवि-

पस्थाद्यूयंपात० ॥ १० ॥ (७।५।१९) मोषुवरुणमृन्मयंगृहंराजन्नहंगमं । मृळासुक्षत्रमृळय ॥ यदेमिप्रस्फुरन्निव
दृतिर्नध्मातोऽअद्रिवः । मृळा० ॥ क्रत्वःसमहदीनताप्रतीपंजगमाशुचे । मृळा० ॥ अपांमध्येतस्थिवांसंतृष्णाविद
ज्जरितारं । मृळा० ॥ यत्किंचेदंवरुणदैव्येजनेभिद्रोहंमनुष्याश्चरामसि । अचित्तीयत्तवधर्मायुयोपिममानस्तस्मादे
नसोदेवरीरिषः ॥ ११ ॥ (७।६।१) प्रवीरयाशुचयोदद्रिरेवामध्वर्युभिर्मधुमंतःसुतासः । वहवायोनियुतोयाह्य
च्छापिबासुतस्यांधसोमदाय ॥ ईशानायप्रहुतिंयस्तऽआनट्शुचिंसोमंशुचिपास्तुभ्यंवायो । कृणोषितंमर्त्येषुप्रशस्तं
जातोजातोजायतेवाज्यस्य ॥ रायेनुयंजज्ञतूरोदसीमेरायेदेवीधिषणाधातिदेवं । अधवायुंनियुतःसश्चतस्वाऽउतश्वे
तंवसुधितिंनिरेके+ ॥ उच्छन्नुषसःसुदिनाऽअरिप्राऽउरुज्योतिर्विविदुर्दीध्यानाः । गव्यंचिदूर्वमुशिजोविवव्रुस्तेषामनुप्र
दिवःसस्रुरापः । तेसत्येनमनसादीध्यानाःस्वेनयुक्तासःक्रतुनावहंति । इंद्रवायूवीरवाहंरथंवामीशानयोरभिपृक्षःस
चंते ॥ ईशानासोयेदधतेस्वर्णोगोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यैः । इंद्रवायूसूरयोविश्वमायुरर्वद्भिर्वीरैःपृतनासुसह्युः ॥
अर्वंतोनश्रवसोभिक्षमाणाऽइंद्रवायूसुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः । वाजयंतःस्ववसेहुवेमयूयंपात० ॥ १२ ॥ (७।६।२) कुवि

मोचनीतिगुणः) (७।५।१९) मोषुवरुणेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवरुणोगायत्र्यंत्याजगती । (७।६।१) प्रवीरयेतिसप्तर्चस्य
सूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःआद्यानांचतसृणांवायुरंत्यानांतिसृणामिंद्रवायूत्रिष्टुप् । (७।६।२) कुविदंगेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठ

दुंगनमसायेवृधासःपुरादेवाऽअनवद्यासऽआसन् । तेवायवेमनवेबाधितायावासयन्नुषसंसूर्येण ॥ उशंतादूतानदभा
यगोपामासश्चपाथःशरदश्चपूर्वीः । इंद्रवायूसुष्टुतिर्वामियानामार्डीकमीट्टेसुवितंचनव्यं ॥ पीवोऽअन्नाँरयिवृधःसुमे
धाःश्वेतःसिषक्तिनियुतामभिश्रीः । तेवायवेसमनसोवितस्थुर्विश्वेन्नरःस्वपत्यानिचक्रुः ॥ यावत्तरस्तन्वो३ यावदोजो
यावन्नरश्चक्षसादीध्यानाः । शुचिंसोमंशुचिपापातमस्मेऽइंद्रवायूसदतंबर्हिरेदं ॥ नियुवानानियुतःस्पार्हवीराऽइंद्रवायू
सरथंयातमर्वाक् । इदंहिवांप्रभृतंमध्वोऽअग्रमधप्रीणानाविमुमुक्तमस्मे ॥ यावांशतंनियुतोयाःसहस्रमिंद्रवायूविश्व
वाराःसचंते । आभिर्यातंसुविदत्राभिरर्वाक्पातंनराप्रतिभृतस्यमध्वः ॥ अर्वंतोनश्रवसोभिक्षमाणाऽइंद्रवायूसुष्टुत्ति
भिर्वसिष्ठाः । वाजयंतःस्ववसेहुवेमयूयंपात० ॥ १३ ॥ (७।६।३) आवायोभूषशुचिपाऽउपनःसहस्रंतेनियुतोवि
श्ववार । उपोतेऽअंधोमद्यमयामियस्यदेवदधिषेपूर्वपेयं ॥ प्रसोताजीरोऽअध्वरेष्वस्थात्सोममिंद्रायवायवेपिबध्यै ।
प्रयद्वांमध्वोऽअग्रियंभरंत्यध्वर्यवोदेवयंतःशचीभिः ॥ प्रयाभिर्यासिदाश्वांसमच्छानियुद्भिर्वायविष्टयेदुरोणे । निनो
रयिंसुभोजसंयुवस्वनिवीरंगव्यमश्व्यंचराधः ॥ येवायवऽइंद्रमादनासऽआदेवासोनितोशनासोऽअर्यः । घ्नंतोवृत्रा
णिसूरिभिःष्यामसासह्वांसोयुधानृभिरमित्रान् ॥ आनोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरंसहस्रिणीभिरुपयाहियज्ञं । वायो

इंद्रवायूआद्यातृतीययोर्वायुस्त्रिष्टुप् । (७।६।३) आवायवितिपंचर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोवायुर्द्वितीयाचतुर्थ्योरिंद्रवायूत्रिष्टुप् ।

ऽअस्मिन्त्सवनेमादयस्वयूयंपात० ॥ १४ ॥ (७।६।४) शुचिंनुस्तोमंनवजातमद्येंद्राग्नीवृत्रहणाजुषेथां । उभाहि
वांसुहवाजोहवीमिताबाजंसद्यऽउशतेधेष्ठा ॥ तासानसीशवसानाहिभूतंसाकंवृधाशवसाशूशुवांसा । क्षयंतौरायोय
वसस्यभूरेःपृंक्तंवाजस्यस्थविरस्यघृष्वेः ॥ उपोहयद्विदथंवाजिनोगुर्धीभिर्विप्राःप्रमतिमिच्छमानाः । अर्वंतोनकाष्ठां
नक्षमाणाऽइंद्राग्नीजोहुवतोनरस्ते ॥ गीर्भिर्विप्रःप्रमतिमिच्छमानऽईट्टेरयिंयशसंपूर्वभाजं । इंद्राग्नीवृत्रहणासुवज्रा
प्रनोनव्येभिस्तिरतंदेष्णैः ॥ संयन्महीमिथतीस्पर्धमानेतनूरुचाशूरसातायतैते । अदेवयुंविदथेदेवयुभिःसत्राहतं
सोमसुताजनेन ॥ १५ ॥ इमामुषुसोमसुतिमुपनऽएंद्राग्नीसौमनसाययातं । नूचिद्धिपरिमम्नाथेऽअस्मानावांशश्व
द्भिर्ववृतीयवाजैः ॥ सोऽअग्नऽएनानमसासमिद्धोच्छामित्रंवरुणमिंद्रंवोचेः । यत्सीमागश्चकृमातत्सुमृळतदर्यमादि
तिःशिश्रथंतु ॥ एताऽअग्नऽआशुषाणासऽइष्टीर्युवोःसचाभ्यंश्यामवाजान् । मेंद्रोनोविष्णुर्मरुतःपरिख्यन्यूयंपात०
॥ १६ ॥ (७।६।५) इयंवामस्यमन्मनऽइंद्राग्नीपूर्व्यस्तुतिः । अभ्राद्वृष्टिरिवाजनि ॥ शृणुतंजरितुर्हवमिंद्राग्नीव
नतंगिरः । ईशानापिप्यतंधियः ॥ मापापत्वायनोनरेंद्राग्नीमाभिशस्तये । मानोरीरधतंनिदे ॥ इंद्रेऽअग्नानमोबृह
त्सुवृक्तिमेरयामहे । धियाधेनाऽअवस्यवः ॥ ताहिशश्वंतऽईळतऽइत्थाविप्रासऽऊतये । सबाधोवाजसातये ॥ ता

(७।६।४) शुचिंन्वित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्राग्नीत्रिष्टुप् । (७।६।५) इयंवामितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्राग्नी

वाँगीभिर्वैपन्यवःप्रयस्वंतोहवामहे । मेधसातासनिष्यवः ॥ १७ ॥ इंद्राग्नीऽअवसागतमस्मभ्यंचर्षणीसहा । मा
नोदुःशंसऽईशत ॥ माकस्यनोऽअररुषोधूर्तिःप्रणङ्मर्त्यस्य । इंद्राग्नीशर्मयच्छतं ॥ गोमद्धिरण्यवद्वसुयद्वामश्वावदी
महे । इंद्राग्नीतद्वनेमहि ॥ यत्सोमऽआसुतेनरऽइंद्राग्नीऽअजोहवुः । सप्तींवंतासपर्यवः ॥ उक्थेभिर्वृत्रहंतमायामं
दानाचिदागिरा । आंगूषैराविवासतः ॥ ताविद्दुःशंसंमर्त्यंदुर्विद्वांसंरक्षस्विनं । आभोगंहन्मनाहतमुदधिंहन्मनाह
तं ॥ १८ ॥ (७।६।६) प्रक्षोदसाधायसासस्रऽएषासरस्वतीधरुणमायसीपूः । प्रबाबधानारथ्येवयातिविश्वाऽअ
पोमहिनासिंधुरन्याः+ ॥ एकाचेतत्सरस्वतीनदीनांशुचिर्यतीगिरिभ्यऽआसमुद्रात् । रायश्चेतंतीभुवनस्यभूरेर्घृतंप
योदुदुहेनाहुषाय ॥ सवावृधेनर्योयोषणासुवृषाशिशुर्वृषभोयज्ञियासु । सवाजिनंमघवद्भ्योदधातिविसातयेतन्वंमा
मृजीत ॥ उतस्यानःसरस्वतीजुषाणोपश्रवत्सुभगायज्ञेऽअस्मिन् । मितज्ञुभिर्नमस्यैरियानारायायुजाचिदुत्तरासखि
भ्यः ॥ इमाजुह्वानायुष्मदानमोभिःप्रतिस्तोमंसरस्वतिजुषस्व । तवशर्मन्प्रियतमेदधानाऽउपस्थेयामशरणंनवृक्षं+ ॥
अयमुतेसरस्वतिवसिष्ठोद्वारावृतस्यसुभगेव्यावः । वर्धशुभ्रेस्तुवतेरासिवाजान्यूयंपात० ॥ १९ ॥ (७।६।७) बृहदु ॥ ४१ ॥

गायत्र्यंत्यानुष्टुप्। (७।६।६)प्रक्षोदसेतिषड्टचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःसरस्वतीतृतीयायाःसरस्वांस्त्रिष्टुप्। (७।६।७) बृहदुगायिषइतिष
ड्टचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःसरस्वतीअंत्यानांतिसृणांसरस्वान्आद्याबृहतीद्वितीयासतोबृहतीतृतीयाप्रस्तारपंक्तिःअंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः।

गायिषेवचोसुर्यानदीनां । सरस्वतीमिन्महयासुवृक्तिभिःस्तोमैर्वसिष्ठरोदसी ॥ उभेयत्तेमहिनाशुभ्रेऽअंधसीऽअ
धिक्षियंतिपूरवः । सानोबोध्यवित्रीमरुत्सखाचोदराधोमघोनां ॥ भद्रमिद्भद्राकृणवत्सरस्वत्यकवारीचेततिवाजिनी
वती । गृणानाजमदग्निवत्स्तुवानाचवसिष्ठवत्+ ॥ जनीयंतोन्वग्रवःपुत्रीयंतःसुदानवः । सरस्वंतंहवामहे ॥ येतेस
रस्वऽऊर्मयोमधुमंतोघृतश्चुतः । तेभिर्नोऽविताभव ॥ पीपिवांसंसरस्वतःस्तनंयोविश्वदर्शतः । भक्षीमहिप्रजामिषं
॥ २० ॥ (७।६।८) यज्ञेदिवोनृषदनेपृथिव्यानरोयत्रदेवयवोमदंति । इंद्राययत्रसवनानिसुन्वेगमन्मदायप्रथमंवय
श्च ॥ आदैव्यावृणीमहेवांसिबृहस्पतिर्नोमहऽआसखायः । यथाभवेममीढुषेऽअनागायोनोदातापरावतःपितेव ॥
तमुज्येष्ठंनमसाहविर्भिःसुशेवंब्रह्मणस्पतिंगृणीषे । इंद्रंश्लोकोमहिदैव्यःसिषक्तुयोब्रह्मणोदेवकृतस्यराजा ॥ सऽआ
नोयोनिंसदतुप्रेष्ठोबृहस्पतिर्विश्ववारोयोऽअस्ति । कामोरायःसुवीर्यस्यतंदात्पर्षन्नोऽअतिसश्चतोऽअरिष्टान् ॥ तमानो
ऽअर्कममृतायजुष्टमिमेधासुरमृतासःपुराजाः । शुचिक्रंदंयजतंपस्त्यानांबृहस्पतिमनर्वाणंहुवेम ॥ २१ ॥ तंशग्मा
सोऽअरुषासोऽअश्वाबृहस्पतिंसहवाहोवहंति । सहश्चिद्यस्यनीलवत्सधस्थंनभोनरूपमरुषंवसानाः ॥ सहिशुचिःशत
पत्रःसशुंध्युर्हिरण्यवाशीरिषिरःस्वर्षाः । बृहस्पतिःसस्वावेशऽऋष्वःपुरूसखिभ्यऽआसुतिंकरिष्ठः ॥ देवीदेवस्यरोद

(७।६।८)यज्ञेदिवइतिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोबृहस्पतिःआद्यायाइंद्रःतृतीयानवम्योरिंद्राब्रह्मणस्पतीअंत्यायाइंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप्

सीजानित्रीबृहस्पतिवावृधतुर्महित्वा । दक्षाय्यायदक्षतासखायःकरद्ब्रह्मणेसुतरासुगाधा+ ॥ इयंवांब्रह्मणस्पतेसुवृ
क्तिर्ब्रह्मेंद्रायवज्रिणेऽअकारि । अविष्टंधियोजिगृतंपुरंधीर्जजस्तमर्योवनुषामरातीः ॥ बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वोदिव्य
स्येशाथेऽउतपार्थिवस्य । धत्तंरयिंस्तुवतेकीरयेचिद्यूयंपात० ॥ २२ ॥ (७।६।९) अध्वर्यवोरुणंदुग्धमंशुंजुहोतन
वृषभायक्षितीनां । गौराद्वेदीयाँऽअवपानमिंद्रोविश्वाहेद्यातिसुतसोममिच्छन्+ ॥ यद्दधिषेप्रदिविचार्वन्नंदिवेदिवे
पीतिमिदस्यवक्षि । उतहृदोतमनसाजुषाणऽउशन्निंद्रप्रस्थितान्पाहिसोमान् ॥ जज्ञानःसोमंसहसेपपाथप्रतेमाताम
हिमानमुवाच । एंद्रपप्राथोर्व१ंतरिक्षंयुधादेवेभ्योवरिवश्चकर्थ ॥ यद्योधयामहतोमन्यमानान्त्साक्षामतान्बाहुभिः
शाशदानान् । यद्वानृभिर्वृतऽइंद्राभियुध्यास्तंत्वयाजिंसौश्रवसंजयेम ॥ प्रेंद्रस्यवोचंप्रथमाकृतानिप्रनूतनामघवाया
चकार । यदेददेवीरसहिष्टमायाऽअथाभवत्केवलःसोमोऽअस्य ॥ तवेदंविश्वमभितःपशव्य१ंयत्पश्यसिचक्षसासूर्य
स्य । गवामसिगोपतिरेकऽइंद्रभक्षीमहितेप्रयतस्यवस्वः ॥ बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वोदिव्यस्येशाथेऽउतपार्थिवस्य ।
धत्तंरयिंस्तुवतेकीरयेचिद्यूयंपात० ॥ २३ ॥ (७।६।१०) परोमात्रयातन्वावृधाननतेमहित्वमन्वश्नुवंति । उभेते ॥ ४२ ॥

(७।६।९) अध्वर्यवइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रोंत्यायाइंद्राबृहस्पतीत्रिष्टुप् । (७।६।१०) परोमात्रयेतिसप्तर्चस्य
सूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविष्णुःउरुंयज्ञायेतितिसृणामिंद्राविष्णूत्रिष्टुप् ।

विद्मरजसीपृथिव्याविष्णोदेवत्वंपरमस्यवित्से ॥ नतेविष्णोजायमानोनजातोदेवमहिम्नःपरमंतमाप । उदस्तभ्नाना
कमृष्वंबृहंतंदाधर्थप्राचींककुभंपृथिव्याः+ ॥ इरावतीधेनुमतीहिभूतंसूयवसिनीमनुषेदशस्या । व्यस्तभ्नारोदसीवि
ष्णवेतेदाधर्थपृथिवीमभितोमयूखैः ॥ उरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकंजनयंतासूर्यमुषासमग्निं । दासस्यचिद्वृषशिप्रस्यमाया
जघ्नथुर्नरापृतनाज्येषु ॥ इंद्राविष्णूदृंहिताःशंबरस्यनवपुरोनवतिंचश्नथिष्टं । शतंवर्चिनःसहस्रंचसाकंहथोऽअप्रत्य
सुरस्यवीरान्+ ॥ इयंमनीषाबृहतीबृहंतोरुक्रमातवसावर्धयंती । ररेवांस्तोमंविदथेषुविष्णोपिन्वतमिषोवृजनेष्विंद्र ॥
वषट्तेविष्णवासऽआकृणोमितन्मेजुषस्वशिपिविष्टहव्यं । वर्धंतुत्वासुष्टुतयोगिरोमेयूयंपात० ॥ २४ ॥ (७।६।११)
नूमर्तोदयतेसनिष्यन्योविष्णवऽउरुगायायदाशत् । प्रयःसत्राचामनसायजातऽएतावंतंनर्यमाविवासात् ॥ त्वंवि
ष्णोसुमतिंविश्वजन्यामप्रयुतामेवयावोमतिंदाः । पर्चोयथानःसुवितस्यभूरेरश्वावतःपुरुश्चंद्रस्यरायः+ ॥ त्रिर्देवःपृ
थिवीमेषऽएतांविचक्रमेशतर्चसंमहित्वा । प्रविष्णुरस्तुतवसस्तवीयान्त्वेषंह्यस्यस्थविरस्यनाम ॥ विचक्रमेपृथिवीमे
षऽएतांक्षेत्रायविष्णुर्मनुषेदशस्यन् । ध्रुवासोऽअस्यकीरयोजनासऽउरुक्षितिंसुजनिमाचकार ॥ प्रतत्तेऽअद्यशिपिवि
ष्टनामार्यःशंसामिवयुनानिविद्वान् । तंत्वागृणामितवसमतव्यान्क्षयंतमस्यरजसःपराके+ ॥ किमित्तेविष्णोपरिचक्ष्यं

(७।६।११) नूमर्तइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठोविष्णुस्त्रिष्टुप् ।

भूप्रयद्वक्षेशिपिविष्टोऽअस्मि । मावर्पोऽअस्मदपगूहऽएतद्यदन्यरूपःसमिथेबभूर्थ ॥ वषट्तेविष्णवासऽआकृणो
मितन्मेजुषस्वशिपिविष्टहव्यं । वर्धंतुत्वासुष्टुतयोगिरोमेयूयंपात० ॥ २५ ॥ इतिपंचमाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

अष्टत्रिंशाध्यायेवर्गाः २५ सूक्तानि २० ऋचः १४५ ॥ त्यागः ॥ उषस.६ इंद्रावरुणाभ्या.३० वरुणाये.२७ वायव. ४ इंद्रवायुभ्या.३ वायव. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्रवायुभ्या.४ वायव. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्रवायुभ्या. वायव. इंद्राग्निभ्या.२० सरस्वत्या.२ सरस्वत. सरस्वत्या.६ सरस्वत.३ इंद्राये. बृहस्पतय. इंद्राब्रह्मणस्पतिभ्या. बृहस्पतय.५ इंद्राब्रह्मणस्पतिभ्या. इंद्राबृहस्पतिभ्या. इंद्राये.६ इंद्राबृहस्पतिभ्या. विष्णव.३ इंद्राविष्णुभ्या.३ विष्णव.८ ॥ इतिपंचमेषष्ठः ॥

तिस्रःषट्पार्जन्यंतुपर्जन्यायतृचंगायत्रंद्वितीयापादनिचृदेतेकुमारआग्नेयोपश्यद्वसिष्ठएववावृष्टिकामःसंवत्स
रंदशपर्जन्यस्तुतिःसंहृष्टान्मंडूकांस्तुष्टावांद्यानुष्टुबिंद्रासोमापंचाधिकेंद्रासोमंराक्षोघ्नंशापाभिशापप्रायंषट्सप्त
वाद्याजगत्यएकविंशीत्रयोविंश्यौचाष्टादशीमारुतीचदशमीचतुर्दश्यावाग्नेय्यौदैव्यैकादश्यंत्यानुष्टुम्नवमीद्वा
दशीत्रयोदशीसौम्यःसप्तदशीग्राव्ण्यष्टमीषोळश्यावैंद्र्यौप्रवर्तयेतिचतस्रऐंद्र्योमानोरक्षइत्यृषेरात्मानआशीरुत्त
रोर्धर्चःपृथिव्यंतरिक्षंदैवतःपरंगायत्रंप्रागवत्सप्रेंर्कषिश्चानुक्तगोत्रःप्राङ्मत्स्यात्काण्वोष्टमंमंडलंमाचिच्चतुस्त्रिंश
न्मेधातिथिमेध्यातिथीऐंद्रंबार्हतंद्विप्रगाथादिद्वित्रिष्टुवंतमाद्यंद्वृचंप्रगाथोपश्यत्सघोरःसन्भ्रातुःकण्वस्यपुत्रता

*अत्रांतरिक्षंद्यौरितिदैवतइतिपाठोस्तिसचमानोरक्षइतिमंत्रेद्योर्देवत्वेनग्रहणाभावादुपेक्ष्यःवसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षदेवतात्रयमेवात्रयुक्तं।

मगात्प्लायोगिश्चासंगोयःस्त्रीभूत्वापुमानभूत्समेध्यातिथयेदानंदत्त्वास्तुहिस्तुहीतिचतसृभिरात्मानंतुष्टावपत्नी
चास्यांगिरसीशश्वतीपुंस्त्वमुपलभ्यैनंप्रीतांत्ययातुष्टावेदंवसोद्विचत्वारिंशन्मेधातिथिरांगिरसश्चप्रियमेधःस्वा
दवोनुष्टुवंत्याभ्यांमेधातिथिर्विभिंदोदानंतुष्टावपिबचतुर्विंशतिर्मेध्यातिथिःप्रागाथंत्वनुष्टुब्गायत्र्यौबृहतीचां
त्याःकौरयाणस्यपाकस्थाम्नोदानस्तुतिर्यदिंद्रसैकादेवातिथिस्तृचोंत्यःपुरउष्णिगंतःकुरुंगस्यदानस्तुतिस्तत्पू
र्वाश्चतस्रःपौष्ण्योवा ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (७।६।१२) तिस्रोवाचःप्रवदज्योतिरग्रायाऽएतद्दुह्रेमधुदोघमूधः । सवत्संकृण्वन्गर्भमोषधी
नांसद्योजातोवृषभोरोरवीति ॥ योवर्धनऽओषधीनांयोऽअपांयोविश्वस्यजगतोदेवऽईशे । सत्रिधातुशरणंशर्मयंसत्रि
वर्तुज्योतिःस्वभिष्ट्य१स्मे ॥ स्तरीरुत्वद्भवतिसूतऽउत्वद्यथावशंतन्वंचक्रऽएषः । पितुःपयःप्रतिगृभ्णातिमातातेनपि
तावर्धतेतेनपुत्रः+ ॥ यस्मिन्विश्वानिभुवनानितस्थुस्तिस्रोद्यावस्त्रेधासस्रुरापः । त्रयःकोशासऽउपसेचनासोमध्वः
श्चोतंत्यभितोविरप्शं+ ॥ इदंवचःपर्जन्यायस्वराजेहृदोऽअस्त्वंतरंतज्जुजोषत् । मयोभुवोवृष्टयःसंत्वस्मेसुपिप्पलाऽ
ओषधीर्देवगोपाः ॥ सरेतोधावृषभःशश्वतीनांतस्मिन्नात्माजगतस्तस्थुषश्च । तन्मऽऋतंपातुशतशारदाययूयंपात० ॥

(७।६।१२) तिस्रोवाचइतिषड्चस्यसूक्तस्याग्नेयःकुमारःपर्जन्यस्त्रिष्टुप्) (तिस्रोवाचःपर्जन्यायेतिसूक्तयोर्वृष्टिकामोवसिष्ठःपाक्षिकः ।

॥ १ ॥ (७।६।१३) पर्जन्यायप्रगायतदिवस्पुत्रायमीळ्हुषे । सनोयवसमिच्छतु ॥ योगर्भमोषधीनांगवांकृणोत्यर्वं
तां । पर्जन्यःपुरुषीणां ॥ तस्माऽइदास्येहविर्जुहोतामधुमत्तमं । इळांनःसंयतंकरत् ॥ २ ॥ (७।६।१४) संवत्सरंशं
शयानाब्राह्मणाव्रतचारिणः । वाचंपर्जन्यजिन्वितांप्रमंडूकाऽअवादिषुः ॥ दिव्याऽआपोऽअभियदेनमायन्दृतिंनशु
ष्कंसरसीशयानं । गवामहनमायुर्वत्सिनीनांमंडूकानांवग्नुरत्रासमेति ॥ यदीमेनाँऽउशतोऽअभ्यवर्षीत्तृष्यावतःप्रावृ
ष्यागतायां । अक्खलीकृत्यापितरंनपुत्रोऽअन्योऽअन्यमुपवदंतमेति ॥ अन्योऽअन्यमनुगृभ्णात्येनोरपांप्रसर्गेयदमं
दिषातां । मंडूकोयदभिवृष्टःकनिष्कन्पृश्निःसंपृंक्तेहरितेनवाचं ॥ यदेषामन्योऽअन्यस्यवाचंशाक्तस्येववदतिशिक्ष
माणः । सर्वंतदेषांसमृधेवपर्वयत्सुवाचोवदथनाध्यप्सु+ ॥ ३ ॥ गोमायुरेकोऽअजमायुरेकःपृश्निरेकोहरितऽएकऽए
षां । समानंनामबिभ्रतोविरूपाःपुरुत्रावाचंपिपिशुर्वदंतः ॥ ब्राह्मणासोऽअतिरात्रेनसोमेसरोनपूर्णमभितोवदंतः ।
संवत्सरस्यतदहःपरिष्ठयन्मंडूकाःप्रावृषीणंबभूव ॥ ब्राह्मणासःसोमिनोवाचमक्रतब्रह्मकृण्वंतःपरिवत्सरीणं । अध्वर्य
वोघर्मिणःसिष्विदानाऽआविर्भवंतिगुह्यानकेचित् ॥ देवहितिंजुगुपुर्द्वादशस्यऽऋतुंनरोनप्रमिनंत्येते । संवत्सरेप्रावृ ॥ ४४ ॥

(७।६।१३) पर्जन्यायेतितृचस्यसूक्तस्याग्नेयःकुमारःपर्जन्योगायत्री । (७।६।१४) संवत्सरमितिदशर्चस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणि-
र्वसिष्ठःपर्जन्यस्तुतिसंहृष्टमंडूकास्त्रिष्टुबाद्यानुष्टुप् ।

ष्यागतायांतप्ताघर्माऽअश्नुवतेविसर्गं+ ॥ गोमायुरदादजमायुरदात्पृश्निरदाद्धरितोनोवसूनि । गवांमंडूकाददतः
शतानिसहस्रसावेप्रतिरंतऽआयुः ॥ ४ ॥ (परिशिष्टं ॥ उपप्लवदमंडूकीवर्षमावदतादुरि । मध्येह्रदस्यप्लवस्वनि
गृह्यचतुरःपरः ॥) (७।६।१५) इंद्रासोमातपतंरक्षऽउब्जतंन्यर्पयतंवृषणातमोवृधः । पराश्रृणीतमचितोन्योषतं
हतंनुदेथांनिशिशीतमत्रिणः ॥ इंद्रासोमासमघशंसमभ्य१घंतपुर्ययस्तुचरुरग्निवाँऽइव । ब्रह्मद्विषेक्रव्यादेघोरचक्षसे
द्वेषोधत्तमनवायंकिमीदिने ॥ इंद्रासोमादुष्कृतोवव्रेऽअंतरनारंभणेतमसिप्रविध्यतं । यथानातःपुनरेकश्चनोदयत्त
द्वामस्तुसहसेमन्युमच्छवः ॥ इंद्रासोमावर्तयतंदिवोवधंसंपृथिव्याऽअघशंसायतर्हणं । उत्तक्षतंस्वर्य१पर्वतेभ्योयेनर
क्षोवावृधानंनिजूर्वथः ॥ इंद्रासोमावर्तयतंदिवस्पर्यग्नितप्तेभिर्युवमश्महन्मभिः । तपुर्वधेभिरजरेभिरत्रिणोनिपर्शाने
विध्यतंयंतुनिस्वरं+ ॥ ५ ॥ इंद्रासोमापरिवांभूतुविश्वतऽइयंमतिःकक्ष्याश्वेववाजिना । यांवांहोत्रांपरिहिनोमिमेध
येमाब्रह्माणिनृपतीवजिन्वतं ॥ प्रतिस्मरेथांतुजयद्भिरेवैर्हतंद्रुहोरक्षसोभंगुरावतः । इंद्रासोमादुष्कृतेमासुगंभूद्योनः

(७।६।१५) इंद्रासोमेतिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठइंद्रासोमौअष्टमीषोडश्येकोनविंशीविंश्येकविंशीद्वाविंशीचतुर्विंशीनामिं
द्रःनवमीद्वादशीत्रयोदशीनांसोमःदशमीचतुर्दश्योरग्निःएकादश्याविश्वेदेवाःसप्तदश्याग्रावाणःअष्टादश्यामरुतःत्रयोविंश्यावसिष्ठाशीःपृ
सं. ४६ थिव्यंतारेक्षाणि आद्याःषडष्टादशीद्वात्रिंशीत्रयोविंश्योजगत्योंत्यानुष्टुप्शिष्टास्त्रिष्टुभः।(अस्मिन्सूक्तेरक्षोघ्नत्वंगुणःसर्वासांदेवतानांवक्तव्यः)

कदाचिदभिदासतिद्रुहा+ ॥ योमापाकेनमनसाचरंतमभिचष्टेऽअनृतेभिर्वचोभिः । आपऽइवकाशिनासंगृभीताऽ
असन्नस्त्वासतऽइंद्रवक्ता+ ॥ येपाकशंसंविहरंतऽएवैर्येवाभद्रंदूषयंतिस्वधाभिः । अहयेवातान्प्रददातुसोमऽआवा
दधातुनिर्ऋतेरुपस्थे ॥ योनोरसंदिप्सतिपित्वोऽअग्नेयोऽअश्वानांयोगवांयस्तनूनां । रिपुःस्तेनःस्तेयकृद्दभ्रमेतुनिषहीं
यतांतन्वा३तनाच ॥ ६ ॥ परःसोऽअस्तुतन्वा३तनाचतिस्रःपृथिवीरधोऽअस्तुविश्वाः । प्रतिशुष्यतुयशोऽअस्यदे
वायोनोदिवादिप्सतियश्चनक्तं ॥ सुविज्ञानंचिकितुषेजनायसच्चासच्चवचसीपस्पृधाते । तयोर्यत्सत्यंयतरदृजीयस्तदि
त्सोमोवतिहंत्यासत् ॥ नवाऽउसोमोवृजिनंहिनोतिनक्षत्रियंमिथुयाधारयंतं । हंतिरक्षोहंत्यासद्वदंतमुभाविंद्रस्यप्रसि
तौशयाते ॥ यदिवाहमनृतदेवऽआसमोघंवादेवाँऽअप्यूहेऽअग्ने । किमस्मभ्यंजातवेदोहृणीषेद्रोघवाचस्तेनिर्ऋथंसच
तां ॥ अद्यामुरीययदियातुधानोऽअस्मियदिवायुस्ततपपूरुषस्य । अधासवीरैर्दशभिर्वियूयायोमामोघंयातुधानेत्याह
॥ ७ ॥ योमायातुंयातुधानेत्याहयोवारक्षाःशुचिरस्मीत्याह । इंद्रस्तंहंतुमहतावधेनविश्वस्यजंतोरधमस्पदीष्ट ॥ प्र
याजिगातिखर्गलेवनक्तमपद्रुहातन्वं१गूहमाना । वव्राँऽअनंताँऽअवसापदीष्टग्रावाणोघ्नंतुरक्षसऽउपब्दैः+ ॥ वि
तिष्ठध्वंमरुतोविक्ष्वि१च्छतगृभायतरक्षसःसंपिनष्टन । वयोयेभूत्वीपतयंतिनक्तभिर्येवारिपोदधिरेदेवेऽअध्वरे+ ॥
प्रवर्तयदिवोऽअश्मानमिंद्रसोमशितंमघवन्त्संशिशाधि । प्राक्तादपाक्तादधरादुदक्तादभिजहिरक्षसःपर्वतेन ॥ एत

ऽउत्येपतयंतिश्वयातवऽइंद्रंदिप्संतिदिप्सवोदाभ्यं । शिशीतेशक्रःपिशुनेभ्योवधंनूनंसृजदशनिंयातुमद्भ्यः ॥ ८ ॥
इंद्रोयातूनामभवत्पराशरोहविर्मथीनामभ्या३विवासतां । अभीदुशक्रःपरशुर्यथावनंपात्रेवभिंदन्त्सतऽएतिरक्षसः ॥
उलूकयातुंशुशुलूकयातुंजहिश्वयातुमुतकोकयातुं । सुपर्णयातुमुतगृध्रयातुंदृषदेवप्रमृणरक्षऽइंद्र ॥ मानोरक्षोऽअभि
नड्यातुमावतामपोच्छतुमिथुनायाकिमीदिना । पृथिवीनःपार्थिवात्पात्वंहसोंतरिक्षंदिव्यात्पात्वस्मान्+ ॥ इंद्रजहि
पुमांसंयातुधानमुतस्त्रियंमाययाशाशदानां । विग्रीवासोमूरदेवाऽऋदंतुमातेदृशन्त्सूर्यमुच्चरंतं ॥ प्रतिचक्ष्वविचक्ष्वें
द्रश्चसोमजागृतं । रक्षोभ्योवधमस्यतमशनिंयातुमद्भ्यः ॥ ९ ॥ (इतिवासिष्ठंसप्तमंमंडलंसमाप्तंअत्रसूक्तानि १००)
(८।१।१) माचिदन्यद्विशंसतसखायोमारिषण्यत । इंद्रमित्स्तोतावृषणंसचासुतेमुहुरुक्थाचशंसत ॥ अवक्रक्षि
णंवृषभंयथाजुरंगांनचर्षणीसहं । विद्वेषणंसंवननोभयंकरंमंहिष्ठमुभयाविनं ॥ यच्चिद्धित्वाजनाऽइमेनानाहवंतऽऊ

प्रागाथेष्टमेमंडलेदशानुवाकाः तत्रप्रथमेनुवाकेपंचसूक्तानि (८।१।१) माचिदन्यदितिचतुस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यआद्ययोर्द्वयोःकाण्वः
प्रगाथऋषिःशिष्टानांकाण्वौमेधातिथिमेध्यातिथीऋषी स्तुहिस्तुहीत्यादिचतसृणांप्लायोगिरासंगऋषिःअंत्यायाआंगिरसीशश्वतीऋषिका
इंद्रोदेवतास्तुहिस्तुहीत्यादिपंचानामासंगोदेवताबृहती द्वितीयासतोबृहतीअंत्येद्वेत्रिष्टुभौ। (काण्वःप्रगाथइत्यत्रत्यःप्रगाथोवस्तुतोघौरःसन
भ्रातुःकण्वस्यपुत्रतांगतइतीतिहासःश्रूयते)।

तयें । अस्माकंब्रह्मेदमिंद्रभूतुतेह्राविश्वाचवर्धनं ॥ वितर्तूर्यंतेमघवन्विपश्चितोर्योविपोजनानां । उपक्रमस्वपुरुरूप
माभरवाजंनेदिष्ठमूतयें ॥ महेचनत्वामद्रिवःपराशुल्कायदेयां । नसहस्त्रायनायुतायवज्रिवोनशतायशतामघ ॥१०॥
वस्याँऽइंद्रासिमेपितुरुतभ्रातुरभुंजतः । माताचमेछदयथःसमावसोवसुत्वनायराधसे ॥ क्वेयथक्वेदसिपुरुत्राचिद्धिते
मनः । अलर्षियुध्मखजकृत्पुरंदरप्रगायत्राऽअगासिषुः ॥ प्रास्मैगायत्रमर्चतवावातुर्यःपुरंदुरः । याभिःकाण्वस्योपब
र्हिरासदंयासद्वज्रीभिनत्पुरः ॥ येतेसंतिदशग्विनःशतिनोयेसहस्त्रिणः । अश्वासोयेतेवृषणोरघुद्रुवस्तेभिर्नःस्तूयमा
गहि ॥ आत्वा१द्यसबर्दुघांहुवेगायत्रवेपसं । इंद्रंधेनुंसुदुघामन्यामिषमुरुधारामरंकृतं ॥ ११ ॥ यत्तुदत्सूरऽएतशंवं
कूवातस्यपर्णिना । वहत्कुत्समार्जुनेयंशतक्रतुःत्सरद्गंधर्वमस्तृतं ॥ यऽऋतेचिदभिश्रिषःपुराजत्रुभ्यऽआतृदः । सं
धातासंधिंमघवापुरूवसुरिष्कर्ताविहुतंपुनः ॥ माभूमनिष्ट्याऽइवेंद्रत्वदरणाऽइव । वनानिनप्रजहितान्यद्रिवोदुरोषा
सोऽअमन्महि ॥ अमन्महीदनाशवोनुग्रासश्चवृत्रहन् । सकृत्सुतेमहताशूरराधसानुस्तोमंमुदीमहि ॥ यदिस्तोमंमम
श्रवदस्माकमिंद्रमिंदवः । तिरःपवित्रंससृवांसऽआशवोमंदंतुतुग्र्यावृधः ॥ १२ ॥ आत्व१द्यसधस्तुतिंवावातुःसख्यु
रागहि । उपस्तुतिर्मघोनांप्रत्वावत्वधातेवश्मिसुष्टुतिं+ ॥ सोताहिसोममद्रिभिरेमेनमप्सुधावत । गव्यावस्त्रेववास
यंतऽइन्नरोनिर्धुक्षन्वक्षणाभ्यः ॥ अधज्मोऽअधवादिवोबृहतोरोचनादधि । अयावर्धस्वतन्वागिराममाजातासुक्र

तोपृण ॥ इंद्रायसुमदिंतमंसोमंसोतावरेण्यं । शक्रऽएणंपीपयद्विश्वयाधियाहिन्वानंनवाजयुं+ ॥ मात्वासोमस्यगल्द
यासदायाचन्नहंगिरा । भूर्णिंमृगंनसवनेषुचुक्रुधंकऽईशानंनयाचिषत् ॥१३॥ मदेनेषितंमदमुग्रमुग्रेणशवसा । विश्वे
षांतरुतारंमदच्युतंमदेहिष्मादादातिनः ॥ शेवारेवार्यापुरुदेवोमर्तायदाशुषे । ससुन्वतेचस्तुवतेचरासतेविश्वगूर्तोऽअ
रिष्टुतः+ ॥ एंद्रयाहिमत्स्वचित्रेणदेवराधसा । सरोनप्रास्युदरंसपीतिभिरासोमेभिरुरुस्फिरं+ । आत्वासहस्त्रमाश
तंयुक्तारथेहिरण्ययें । ब्रह्मयुजोहरयऽइंद्रकेशिनोवहंतुसोमपीतये ॥ आत्वारथेहिरण्ययेहरीमयूरशेप्या । शितिपृष्ठा
वहतांमध्वोऽअंधसोविवक्षणस्यपीतयें ॥ १४ ॥ पिबात्व१स्यगिर्वणःसुतस्यपूर्वपाऽइव । परिष्कृतस्यरसिनऽइयमासु
तिश्चारुर्मदायपत्यते ॥ यऽएकोऽअस्तिदंसनामहाँऽउग्रोऽअभिव्रतैः । गमत्सशिप्रीनसयोषदागमद्धवन्नपरिवर्जति ॥
त्वंपुरंचरिष्ण्वंवधैःशुष्णस्यसंपिणक् । त्वंभाऽअनुचरोऽअधद्विताय्दिंद्रहव्योभुवः ॥ ममत्वासूरऽउदितेममंमध्यंदिने
दिवः । ममप्रपित्वेऽअपिशर्वरेवसवास्तोमासोऽअवृत्सत ॥ स्तुहिस्तुहीदेतेघातेमंहिष्ठासोमघोनां । निंदिताश्वःप्रप
थीपरमज्यामघस्यमेध्यातिथे ॥ १५ ॥ आयदश्वान्वनन्वतःश्रद्धयाहंरथेरुहं । उतवामस्यवसुनश्चिकेततियोऽअस्ति
याद्वःपशुः+ ॥ यऽऋज्रामह्यंमामहेसहत्वचाहिरण्यया । एषविश्वान्यभ्यस्तुसौभगासंगस्यस्वनद्रथः ॥ अधप्लायोगि
रतिदासदन्यानासंगोऽअग्नेदशभिःसहस्त्रैः । अधोक्षणोदशमह्यंरुशंतोनळाऽइवसरसोनिरतिष्ठन् ॥ अन्वस्यस्थूरंद

दृशेपुरस्तादनस्थऽऊरुरवरंबमाणः । शश्वतीनार्यभिचक्ष्याहसुभद्रमर्यभोजनंबिभर्षि ॥ १६ ॥ (८।१।२) इदंव
सोसुतमंधःपिबासुपूर्णमुदरं । अनाभयिन्नरिमाते ॥ नृभिर्धूतःसुतोऽअश्नैरव्योवारैःपरिपूतः । अश्वोननिक्तोनदी
षु ॥ तंतेयवंयथागोभिःस्वादुमकर्मश्रीणंतः । इंद्रत्वास्मिन्त्सधमादे ॥ इंद्रऽइत्सोमपाऽएकऽइंद्रःसुतपाविश्वायुः ।
अंतर्देवान्मर्त्याँश्च ॥ नयंशुक्रोनदुराशीर्नतृप्राऽउरुव्यचसं । अपस्पृण्वतेसुहार्दं ॥ १७ ॥ गोभिर्यदीमन्येऽअस्मन्मृ
गंनव्रामृगयंते । अभित्सरंतिधेनुभिः ॥ त्रयऽइंद्रस्यसोमाःसुतासःसंतुदेवस्य । स्वेक्षयेसुतपाव्नः ॥ त्रयःकोशासः
श्चोतंतितिस्रश्चम्वः सुपूर्णाः । समानेऽअधिभार्मन् ॥ शुचिरसिपुरुनिष्ठाःक्षीरैर्मध्यतऽआशीर्तः । दध्नामंदिष्ठःशूर
स्य ॥ इमेतऽइंद्रसोमास्तीव्राऽअस्मेसुतासः । शुक्राऽआशिरंयाचंते ॥ १८ ॥ ताँऽआशिरंपुरोळाशमिंद्रेमंसो
मंश्रीणीहि । रेवंतंहित्वाशृणोमि ॥ हृत्सुपीतासोयुध्यंतेदुर्मदासोनसुरायां । ऊधर्ननग्नाजरंते ॥ रेवाँऽइद्रेवतःस्तोता
स्यात्वावतोमघोनः । प्रेदुहरिवःश्रुतस्य ॥ उक्थंचनशस्यमानमगोरररिराचिकेत । नगायत्रंगीयमानं ॥ मानऽइंद्र
पीयत्नवेमाशर्धतेपरादाः । शिक्षाशचीवःशचीभिः ॥ १९ ॥ वयमुत्वातदिदर्थाऽइंद्रत्वायंतःसखायः । कण्वाऽउ

(८।१।२) इदंवसोसुतमितिद्विचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यमेधातिथिरांगिरसःप्रियमेधश्चेत्युभावृषीअंत्ययोर्द्वयोःकाण्वोमेधातिथिर्ऋषिरिंद्रः
अंत्ययोर्विभिंदुर्गायत्रीअष्टाविंश्यनुष्टुप् । (विभिंदोर्दानस्तुतिः)

क्थेभिर्जरंते ॥ नघेमन्यदापपनवज्रिन्नपसोनविष्टौ । तवेदुस्तोमंचिकेत ॥ इच्छंतिदेवाःसुन्वंतंनस्वप्नायस्पृहयंति ।
यंतिप्रमादमतंद्राः ॥ ओषुप्रयाहिवाजेभिर्माहृणीथाऽअभ्य१स्मान् । महाँऽइवयुवजानिः ॥ मोष्व१द्यदुर्हणावान्त्सा
यंकरदारेऽअस्मत् । अश्रीरऽइवजामाता ॥ २० ॥ विद्माह्यस्यवीरस्यभूरिदावरींसुमतिं । त्रिषुजातस्यमनांसि ॥
आतूषिंचकण्वमंतंनघाविद्मशवसानात् । यशस्तरंशतमूतेः ॥ ज्येष्ठेनसोतरिंद्रायसोमंवीरायशक्राय । भरापिबन्नर्याय ॥
योवेदिष्ठोऽअव्यथिष्वश्वावंतंजरितृभ्यः । वाजंस्तोतृभ्योगोमंतं । पन्यंपन्यमित्सोतारऽआधावतमद्याय । सोमंवीराय
शूराय ॥ २१ ॥ पातावृत्रहासुतमाघागमन्नारेऽअस्मत् । नियमतेशतमूतिः ॥ एहहरीब्रह्मयुजाशग्मावक्षतःसखा
यं । गीर्भिःश्रुतंगिर्वणसं ॥ स्वादवःसोमाऽआयाहिश्रीताःसोमाऽआयाहि । शिप्रिन्नृषीवःशचीवोनायमच्छासधमा
दं ॥ स्तुतश्चयास्त्वावर्धंतिमहेराधसेनृम्णाय । इंद्रकारिणंवृधंतः ॥ गिरश्चयास्तेगिर्वाहऽउक्थाचतुभ्यंतानि । सत्रा
दधिरेशवांसि ॥ २२ ॥ एवेदेषतुविकूर्मिर्वाजाँऽएकोवज्रहस्तः । सनादमृक्तोदयते ॥ हंतावृत्रंदक्षिणेनेंद्रःपुरूपुरुहूतः ।
महान्महीभिःशचीभिः ॥ यस्मिन्विश्वाश्चर्षणयऽउतच्यौत्नाज्रयांसिच । अनुघेन्मंदीमघोनः ॥ एषऽएतानिचकारें
द्रोविश्वायोतिंशृण्वे । वाजदावामघोनां ॥ प्रभर्तारथंगव्यंतमपाकाच्चिद्यमवंति । इनोवसुसहिवोळ्हा ॥ २३ ॥
सनिताविप्रोऽअर्वद्भिर्हंतावृत्रंनृभिःशूरः । सत्योविताविधंतं ॥ यजध्वैनंप्रियमेधाऽइंद्रंसत्राचामनसा । योभूत्सोमैः

सत्यमद्धा ॥ गाथश्रवसंसत्पतिंश्रवस्कामंपुरुत्मानं । कण्वासोगातवाजिनं ॥ यऽऋतेचिद्गास्पदेभ्योदात्सखानृभ्यःश
चीवान् ॥ येऽअस्मिन्काममश्रियन् ॥ इत्थाधीवंतमद्रिवःकाण्वंमेध्यातिथिं । मेषोभूतो३ भियन्नयः ॥ शिक्षाविभिं
दोऽअस्मैचत्वार्ययुतादद॑त् । अष्टापरःसहस्रा ॥ उतसुत्येपयोवृधामाकीरणस्यनप्त्या । जनित्वनायमामहे ॥ २४ ॥
(८।१।३) पिबासुतस्यरसिनोमत्स्वानऽइंद्रगोमतः । आपिर्नोबोधिसधमाद्योवृधे३ स्माँऽअवंतुतेधियः ॥ भूयाम
तेसुमतौवाजिनोवयंमानःस्तरभिमातये । अस्मान्चित्राभिरवतादभिष्टिभिरानःसुम्नेषुयामय ॥ इमाऽउत्त्वापुरूवसो
गिरोवर्धंतुयाममं । पावकवर्णाःशुचयोविपश्चितोभिस्तोमैरनूषत ॥ अयंसहस्रमृषिभिःसहस्कृतःसमुद्रऽइवपप्रथे ।
सत्यःसोऽअस्यमहिमागृणेशवोयज्ञेषुविप्रराज्ये ॥ इंद्रमिद्देवतातयऽइंद्रंप्रयत्यध्वरे । इंद्रंसमीकेवनिनोहवामहऽइंद्रं
धनस्यसातये ॥ २५ ॥ इंद्रोमह्नारोदसीपप्रथच्छवऽइंद्रःसूर्यमरोचयत् । इंद्रेहविश्वाभुवनानियेमिरऽइंद्रेसुवानास
ऽइंदवः ॥ अभित्वापूर्वपीतयऽइंद्रस्तोमेभिरायवः । समीचीनासऽऋभवःसमस्वरन्रुद्रागृणंतपूर्व्यं ॥ अस्येदिंद्रोवावृ
धेवृष्ण्यंशवोमदेसुतस्यविष्णवि । अद्यातमस्यमहिमानमायवोनुष्टुवंतिपूर्वथा ॥ तत्त्वायामिसुवीर्यंतद्ब्रह्मपूर्वचित्तये । ॥ ४८ ॥

(८।१।३) पिबासुतस्येतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेध्यातिथिरिंद्रःअंत्यचतसृणांपाकस्थामादेवता प्रथमाद्येकोनविंश्यंताअयुजो
बृहत्यःद्वितीयादिविंश्यंतायुजःसतोबृहत्यःअंत्याश्चतस्रःक्रमेणानुष्टुब्गायत्र्यौबृहतीच ।

येनायतिभ्योभृगवेधनेहितेयेनप्रस्कण्वमाविथ ॥ येनासमुद्रमसृजोमहीरपस्तदिंद्रवृष्णितेशवः । सद्यःसोऽअस्यम
हिमानसंनशेयंक्षोणीरनुचक्रदे ॥ २६ ॥ शग्धीनऽइंद्रयत्त्वारयिंयामिसुवीर्यं । शग्धिवाजायप्रथमंसिषासतेशग्धि
स्तोमायपूर्व्य ॥ शग्धीनोऽअस्ययद्धपौरमाविथधियऽइंद्रसिषासतः । शग्धियथारुशमंश्यावकंकृपमिंद्रप्रावःस्वर्णरं ॥
कन्नव्योऽअतसीनांतुरोगृणीतमर्त्यः । नहीन्वस्यमहिमानमिंद्रियंस्वर्गृणंतऽआनशुः ॥ कदुस्तुवंतऽऋतयंतदेवतऽऋ
षिःकोविप्रऽओहते । कदाहवंमघवन्निंद्रसुन्वतःकदुस्तुवतऽआगमः ॥ उदुत्येमधुमत्तमागिरःस्तोमासऽईरते । सत्रा
जितोधनसाऽअक्षितोतयोवाजयंतोरथाऽइव ॥ २७ ॥ कण्वाऽइवभृगवःसूर्याऽइवविश्वमिद्धीतमानशुः । इंद्रंस्तोमे
भिर्महयंतऽआयवःप्रियमेधासोऽअस्वरन् ॥ युक्ष्वाहिवृत्रहन्तमहरीऽइंद्रपरावतः । अर्वाचीनोमघवन्त्सोमपीतयऽ
उग्रऽऋष्वेभिरागहि ॥ इमेहितेकारवोवावशुर्धियाविप्रासोमेधसातये । सत्वंनोमघवन्निंद्रगिर्वणोवेनोनशृणुधीहवं ॥
निरिंद्रबृहतीभ्योवृत्रंधनुभ्योऽअस्फुरः । निरर्बुदस्यमृगयस्यमायिनोनिःपर्वतस्यगाऽआजः ॥ निरग्नयोरुरुचुर्निरुसू
र्योनिःसोमऽइंद्रियोरसः । निरंतरिक्षादधमोमहामहिंकृषेतदिंद्रपौंस्यं ॥ २८ ॥ यंमेदुरिंद्रोमरुतःपाकस्थामाकौर
याणः । विश्वेषांत्मनाशोभिष्ठमुपेवदिविधावमानं ॥ रोहितंमेपाकस्थामासुधुरंकक्ष्यप्रां । अदाद्रायोविबोधनं ॥ य
स्माऽअन्येदशप्रतिधुरंवहंतिवह्नयः । अस्तंवयोनतुग्र्यं ॥ आत्मापितुस्तनूर्वासऽओजोदाऽअभ्यंजनं । तुरीयमिद्रो

हितस्यपाकस्थामानंभोजंदातारमब्रवं ॥ २९ ॥ (८।१।४) यदिंद्रप्रागपागुदङ्न्यग्वाहूयसेनृभिः । सिमापुरूनृषू
तोऽअस्यानवेसिंप्रशर्धतुर्वशे ॥ यद्वारुमेरुशमेश्यावकेकृपऽइंद्रमादयसेसचा । कण्वासस्त्वाब्रह्मभिःस्तोमवाहसऽइंद्रायं
च्छंत्यागहि ॥ यथागौरोऽअपाकृतंतृष्यन्नेत्यवेरिणं । आपित्वेनःप्रपित्वेतूयमागहिकण्वेषुसुसचापिब ॥ मंदंतुत्वा
मघवन्निंद्रेदंवोराधोदेयायसुन्वते । आमुष्यासोममपिबश्चमूसुतंज्येष्ठंतद्दधिषेसहः ॥ प्रचक्रेसहसासहोबभंजमन्युमो
जसा । विश्वेतऽइंद्रपृतनायवोयहोनिवृक्षाऽइवयेमिरे ॥ ३० ॥ सहस्रेणेवसचतेयवीयुधायस्तऽआनळुपस्तुतिं । पुत्रं
प्रावर्गंकृणुतेसुवीर्येदाश्नोतिनमऽउक्तिभिः ॥ माभेममाश्रमिष्मोग्रस्यसख्येतव । महत्तेवृष्णोऽअभिचक्ष्यंकृतंपश्येमतु
र्वशंयदुं ॥ सव्यामनुस्फिग्यंवावसेवृषानदानोऽअस्यरोषति । मध्वासंपृक्ताःसारघेणधेनवस्तूयमेहिद्रवापिब ॥ अश्वी
रथीसुरूपऽइद्गोमाँऽइदिंद्रतेसखा । श्वात्रभाजावयसासचतेसदाचंद्रोयातिसभामुप ॥ ऋश्योनतृष्यन्नवपानमागहि
पिबासोमंवशाँऽअनु । निमेघमानोमघवन्दिवेदिवऽओजिष्ठंदधिषेसहः ॥ ३१ ॥ अध्वर्योद्रावयात्वंसोममिंद्रःपिपास
ति । उपनूनंयुयुजेवृषणाहरीऽआचजगामवृत्रहा ॥ स्वयंचित्समन्यतेदाशुरिर्जनोयत्रासोमस्यतृंपसि । इदंतेऽअ ॥ ४९ ॥

(८।१।४) यदिंद्रेत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरिंद्रःअंत्यतिसृणांकुरुंगः अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यःअंत्यापुरउष्णिक्
(प्रपूषणमित्यादितिसृणांपूषादेवतावा) ।

न्नंयुज्यंसमुक्षितंतस्येहिप्रद्रवापिब ॥ रथेष्ठायाध्वर्यवःसोममिंद्रायसोतन । अधिब्रध्नस्याद्रयोविचक्षतेसुन्वंतोदाश्वध्वरं ॥
उपब्रध्नंवावातावृषणाहरीऽइंद्रमपसुवक्षतः । अर्वाचंत्वासप्तयोध्वरश्रियोवहंतुसवनेदुप ॥ प्रपूषणंवृणीमहेयुज्यायपुरू
वसुं । सशक्रशिक्षपुरुहूतनोधियातुजेरायेविमोचन ॥ ३२ ॥ संनःशिशीहिभुरिजोरिवक्षुरंरास्वरायोविमोचन । त्वेत
न्नःसुवेदमुस्रियंवसुयंत्वंहिनोषिमर्त्यं ॥ वेमित्वापूषन्नृंजसेवेमिस्तोतवऽआघृणे । नतस्यवेम्यरणंहितद्वसोस्तुषेपज्रायसा
म्ने ॥ परागावोयवसंकच्चिदाघृणेनित्यंरेक्णोऽअमर्त्य । अस्माकंपूषन्नविताशिवोभवमंहिष्ठोवाजसातये ॥ स्थूरंराधः
शताश्वंकुरुंगस्यदिविष्टिषु । राज्ञस्त्वेषस्यसुभगस्यरातिषुतुर्वशेष्वमन्महि ॥ धीभिःसातानिकाण्वस्यवाजिनःप्रियमेधै
रभिद्युभिः । षष्टिंसहस्रानुनिर्मजामजेनिर्यूथानिगवामृषिः ॥ वृक्षाश्चिन्मेऽअभिपित्वेऽअरारणुः । गांभजंतमेहनाश्वं
भजंतमेहना ॥ ३३ ॥ इतिपंचमाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

एकोनचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि ८ ऋचः १६५ ॥ त्यागः ॥ पर्जन्याये.९ मंडूकेभ्य.१० इंद्रासोमाभ्या.७ इंद्राये.
सोमाये. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. सोमाये.२ अग्नय. इंद्रासोमाभ्यामि. इंद्राये. ग्रावभ्यइ. मरुद्भ्य. इंद्राये.४ वसिष्ठाशीःपृथिव्यंतरिक्षेभ्य.
इंद्रासोमाभ्या.२ इंद्राये.२९ आसंगायात्मने.४ आसंगाये.१ इंद्राये.४० विभिंदव.२ इंद्राये. २० पाकस्थाम्न.४ इंद्राये.१८
कुरुंगाये.३ ॥ इतिपंचमेसप्तमः ॥

दूरादेकान्नचत्वारिंशद्ब्रह्मातिथिराश्विनंद्विबृहत्यनुष्टुबंतमंत्याःपंचार्धर्चाश्चैद्यस्यकशोर्दानस्तुतिर्महाँइंद्रोष्टाच
त्वारिंशद्वत्सस्तृचोत्यस्तिरिंदिरस्यपार्शव्यस्यदानस्तुतिःप्रयद्वःषट्त्रिंशत्पुनर्वत्सोमारुतमानस्त्र्यधिकासध्वंसं
आश्विनंह्यानुष्टुभंत्वानूनंसैकाशशकर्णौत्येगायत्र्याउपाद्येचाद्याचतुर्थीषष्ठीचतुर्दश्याद्येचबृहत्यःपंचमीककुब्द
शम्याद्यास्त्रिष्टुब्विराड्जगत्यौयत्स्थःषट्प्रगाथोपश्यंद्बृहतीमध्येज्योतिरनुष्टुबास्तारपंक्तिःप्रगाथस्त्वमग्नेदशव
त्सआग्नेयेगायत्रेंत्यादैवीत्रिष्टुबाद्याप्रतिष्ठोपाद्यावर्धमाना ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।१।५) दूरादिहेवयत्सत्यरुणप्सुरशिश्वितत् । विभानुंविश्वधातनत् ॥ नृवद्दस्रामनोयुजा
रथेनपृथुपाजसा । सचेथेऽअश्विनोषसं ॥ युवाभ्यांवाजिनीवसूप्रतिस्तोमाऽअदृक्षत । वाचंदूतोयथोहिषे ॥ पुरुप्रि
याणऽऊतयेपुरुमंद्रापुरूवसू । स्तुषेकण्वासोऽअश्विना ॥ मंहिष्ठावाजसातमेषयंताशुभस्पती । गंताराद्दाशुषोगृहं
॥ १ ॥ तासुदेवायदाशुषेसुमेधामवितारिणीं । घृतैर्गव्यूतिमुक्षतं ॥ आनःस्तोममुपद्रवत्तूयंश्येनेभिराशुभिः । यात
मश्वेभिरश्विना ॥ येभिस्तिस्रःपरावतोदिवोविश्वानिरोचना । त्रीँरक्तून्परिदीयथः ॥ उतनोगोमतीरिषऽउतसाती

(८।१।५) दूरादिहेवेत्येकोनचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोब्रह्मातिथिरश्विनौ यथाचिच्चैद्यःकशुरित्यादिसार्धद्वयोःकशुर्गायत्रीअंत्या
स्तिस्रःक्रमेणबृहत्यावनुष्टुप्च ।

रहर्विदा । विपथःसातयेसितं ॥ आनोगोमंतमश्विनासुवीरंसुरथंरयिं । वोढमश्वावतीरिषः ॥ २ ॥ वावृधानाशुभस्प
तीदस्राहिरण्यवर्तनी । पिबतंसोम्यंमधु ॥ अस्मभ्यंवाजिनीवसूमघवद्भ्यश्चसप्रथः । छर्दिर्यंतमदाभ्यं ॥ निषुब्रह्मज
नानांयाविष्टंतूयमागतं । मोष्व१न्याँउपारतं ॥ अस्यपिबतमश्विनायुवंमदस्यचारुणः । मध्वोरातस्यधिष्ण्या ॥
अस्मेऽआवहतंरयिंशतवंतंसहस्रिणं । पुरुक्षुंविश्वधायसं ॥ ३ ॥ पुरुत्राचिद्धिवांनराविह्वयंतेमनीषिणः । वाघद्भिर
श्विनागतं ॥ जनासोवृक्तबर्हिषोहविष्मंतोऽअरंकृतः । युवांहवंतेऽअश्विना ॥ अस्माकमद्यवामयंस्तोमोवाहिष्ठोऽअंत
मः । युवाभ्यांभूत्वश्विना ॥ योहवांमधुनोदृतिराहितोरथचर्षणे । ततःपिबतमश्विना ॥ तेननोवाजिनीवसूपश्वेतो
कायशंगवे । वहतंपीवरीरिषः ॥ ४ ॥ उतनोदिव्याऽइषऽउतसिंधूँरहर्विदा । अपद्वारेववर्षथः ॥ कदावांतौग्र्यो
विधत्समुद्रेजहितोनरा । यद्वांरथोविभिष्पतात् ॥ युवंकण्वायनासत्यापिरिप्तायहर्म्ये । शश्वदूतीर्दशस्यथः ॥ ताभि
रायातमूतिभिर्नव्यसीभिःसुशस्तिभिः । यद्वांवृषण्वसूहुवे ॥ यथाचित्कण्वमावतंप्रियमेधमुपस्तुतं । अत्रिंशिंजार
मश्विना ॥ ५ ॥ यथोतकृत्व्येधनेंशुंगोष्वगस्त्यं । यथावाजेषुसोभरिं ॥ एतावद्वांवृषण्वसूऽअतोवाभूयोऽअश्विना ।
गृणंतःसुम्नमीमहे ॥ रथंहिरण्यवंधुरंहिरण्याभीशुमश्विना । आहिस्थाथोदिविस्पृशं ॥ हिरण्ययीवांरभिरीषाऽअक्षो
हिरण्ययः । उभाचक्राहिरण्यया ॥ तेननोवाजिनीवसूपरावतश्चिदागतं । उपेमांसुष्टुतिंमम ॥ ६ ॥ आवहेथेपराका

त्पूर्वीरश्नंतावश्विना । इषोदासीरमर्त्या ॥ आनोद्युम्नैराश्रवोभिरारायायातमश्विना । पुरुश्चंद्रानासत्या ॥ एहवांप्रु
षितप्सवोवयोवहंतुपर्णिनः । अच्छास्वध्वरंजनं ॥ रथंवामनुगायसंयइषावर्तंतेसह । नचक्रमभिबाधते ॥ हिरण्य
येनरथेनद्रवत्पाणिभिरश्वैः । धीजवनानासत्या ॥ ७ ॥ युवंमृगंजागृवांसंस्वदथोवावृषण्वसू । तानःपृंक्तमिषार
यिं ॥ तामेऽअश्विनासनीनांविद्यातंनवानां । यथाचिच्चैद्यःकशुःशतमुष्ट्रानांददत्सहस्रादशगोनां ॥ योमेहिरण्यसं
दृशोदशराज्ञोऽअमंहत । अधस्पदाऽइच्चैद्यस्यकृष्टयश्चर्मम्नाऽअभितोजनाः ॥ माकिरेनापथागाद्येनेमेयंतिचेदयः ।
अन्योनेत्सूरिरोहतेभूरिदावत्तरोजनः ॥ ८ ॥ (८।२।१) महाँऽइंद्रोयऽओजसापर्जन्योवृष्टिमाँऽइव । स्तोमैर्वत्स
स्यवावृधे ॥ प्रजामृतस्यपिप्रतःप्रयद्भरंतवह्नयः । विप्राऽऋतस्यवाहसा ॥ कण्वाऽइंद्रंयदक्रतस्तोमैर्यज्ञस्यसाधनं ।
जामिब्रुवतऽआयुधं ॥ समस्यमन्यवेविशोविश्वानमंतकृष्टयः । समुद्रायेवसिंधवः ॥ ओजस्तदस्यतित्विषऽउभेयत्स
मवर्तयत् । इंद्रश्चर्मेवरोदसी ॥ ९ ॥ विचिद्वृत्रस्यदोधतोवज्रेणशतपर्वणा । शिरोबिभेदवृष्णिना ॥ इमाऽअभिप्र
णोनुमोविपामग्रेषुधीतयः । अग्नेःशोचिर्नदिद्युतः ॥ गुहासतीरुपत्मनाप्रयच्छोचंतधीतयः । कण्वाऽऋतस्यधारया ॥ ॥ ५१ ॥
प्रतामिंद्रनशीमहिरयिंगोमंतमश्विनं । प्रब्रह्मपूर्वचित्तये ॥ अहमिद्धिपितुष्परिमेधामृतस्यजग्रभ । अहंसूर्यऽइवाज

(८।२।१) महाँइंद्रइत्यष्टाचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोवत्सइंद्रोत्यतिसृणांतिरिंदिरोगायत्री । (पार्शव्यस्यदानस्तुतिः)

नि ॥ १० ॥ अहंप्रत्नेनमन्मनागिरःशुंभामिकण्ववत् । येनेंद्रःशुष्ममिद्दधे ॥ येत्वामिंद्रनतुष्टुवुरृषयोयेचतुष्टुवुः ।
ममेद्वर्धस्वसुष्टुतः ॥ यदस्यमन्युरध्वनीद्विवृत्रंपर्वशोरुजन् । अपःसमुद्रमैरयत् ॥ निशुष्णऽइंद्रधर्णसिंवज्रंजघंथदस्यं
वि । वृषाह्युग्रशृण्विषे ॥ नद्यावऽइंद्रमोजसानांतरिक्षाणिवज्रिणं । नविव्यचंतभूमयः ॥ ११ ॥ यस्तऽइंद्रमहीर
पःस्तभूयमानऽआशयत् । नितंपद्यासुशिश्नथः ॥ यऽइमेरोदसीमहीसमीचीसमजग्रभीत् । तमोभिरिंद्रतंगुहः ॥
यऽइंद्रयतयस्त्वाभृगवोयेचतुष्टुवुः । ममेदुग्रश्रुधीहवं ॥ इमास्तऽइंद्रपृश्नयोघृतंदुहतऽआशिरं । एनामृतस्यपिप्यु
षीः ॥ याऽइंद्रप्रस्वस्त्वासागर्भमचक्रिरन् । परिधर्मेवसूर्यं ॥ १२ ॥ त्वामिच्छवसस्पतेकण्वाऽउक्थेनवावृधुः । त्वांसु
तासऽइंदवः ॥ तवेदिंद्रप्रणीतिषूतप्रशस्तिरद्रिवः । यज्ञोवितंतसाय्यः ॥ आनऽइंद्रमहीमिषंपुरंनदर्षिगोमतीं । उत
प्रजांसुवीर्यं ॥ उतत्यदाश्वश्व्यंयदिंद्रनाहुषीष्वा । अग्रेविक्षुप्रदीदयत् ॥ अभिव्रजंनतत्निषेसूरऽउपाकचक्षसं । यदिंद्र
मृळयासिनः ॥ १३ ॥ यदंगतविषीयसऽइंद्रप्रराजसिक्षितीः । महाँऽअपारऽओजसा ॥ तंत्वाहविष्मतीर्विशऽउप
ब्रुवतऽऊतये । उरुज्रयसमिंदुभिः ॥ उपह्वरेगिरीणांसंगथेचनदीनां । धियाविप्रोऽअजायत ॥ अतःसमुद्रमुद्वतश्चि
कित्वाँऽअवपश्यति । यतोविपानऽएजति ॥ आदित्प्रत्नस्यरेतसोज्योतिष्पश्यंतिवासरं । परोयदिध्यतेदिवा
॥ १४ ॥ कण्वासऽइंद्रतेमतिंविश्वेवर्धंतिपौंस्यं । उतोशविष्ठवृष्ण्यं ॥ इमांमऽइंद्रसुष्टुतिंजुषस्वप्रसुमामव ।

उतप्रवर्धयामतिं+ ॥ उतब्रह्मण्यावयंतुभ्यंप्रवृद्धवज्रिवः । विप्राऽअतक्ष्मजीवसे ॥ अभिकण्वाऽअनूषतापोनप्रवता
यतीः । इंद्रंवनन्वतीमतिः+ ॥ इंद्रमुक्थानिवावृधुःसमुद्रमिवसिंधवः । अनुत्तमन्युमजरं ॥ १५ ॥ आनोया
हिपरावतोहरिभ्यांहर्यताभ्यां । इममिंद्रसुतंपिब ॥ त्वामिद्वृत्रहंतमजनासोवृक्तबर्हिषः । हवंतेवाजसातये ॥
अनुत्वारोदसीऽउभेचक्रंनवर्त्येतशं । अनुसुवानासऽइंदवः ॥ मंदस्वासुस्वर्णरऽउतेंद्रशर्यणावति । मत्स्वाविवस्वतो
मती+ ॥ वावृधानऽउपद्यविवृषावज्र्यरोरवीत् । वृत्रहासोमपातमः ॥ १६ ॥ ऋषिर्हिपूर्वजाऽअस्येकऽईशानऽओ
जसा । इंद्रचोष्कूयसेवसु ॥ अस्माकंत्वासुताँऽउपवीतपृष्ठाऽअभिप्रयः । शतंवहंतुहरयः ॥ इमांसुपूर्व्यांधियंमधोर्घृत
स्यपिप्युषीं । कण्वाऽउक्थेनवावृधुः ॥ इंद्रमिद्विमहीनांमेधेवृणीतमर्त्यः । इंद्रंसनिष्युरूतये ॥ अर्वांचंत्वापुरुष्टुतप्रि
यमेधस्तुताहरी । सोमपेयायवक्षतः ॥ शतमहंतिरिंदिरेसहस्रंपर्शावाददे । राधांसियाद्वानां ॥ त्रीणिशतान्यर्वतां
सहस्रादशगोनां । ददुष्पज्रायसाम्ने ॥ उदानट्ककुहोदिवमुष्ट्रांन्चतुर्युजोददत् । श्रवसायाद्वंजनं ॥ १७ ॥ (८।२।२)
प्रयद्वस्त्रिष्टुभमिषंमरुतोविप्रोऽअक्षरत् । विपर्वतेषुराजथ ॥ यदंगतविषीयवोयामंशुभ्राऽअचिध्वं । निपर्वताऽअहा
सत ॥ उदीरयंतवायुभिर्वाश्रासःपृश्निमातरः । धुक्षंतपिप्युषीमिषं ॥ वपंतिमरुतोमिहंप्रवेपयंतिपर्वतान् । यद्यामं

(८।२।२) प्रयद्वइतिषट्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वःपुनर्वत्सोमरुतोगायत्री ।

॥ ५२ ॥

यांतिवायुभिः ॥ नियद्यामायवोगिरिर्निसिंधवोविधर्मणे । महेशुष्माययेमिरे+ ॥ १८ ॥ युष्माँऽउनक्तमूतयेयुष्मा
न्दिवाहवामहे । युष्मान्प्रयत्यध्वरे+ ॥ उदुत्येऽअरुणप्सवश्चित्रायामेभिरीरते । वाश्राऽअधिष्णुनादिवः+ ॥ सृजं
तिरश्मिमोजसापंथांसूर्याययातवे । तेभानुभिर्वितस्थिरे ॥ इमांमेमरुतोगिरमिमंस्तोममृभुक्षणः । इमंमेवनताहवं ॥
त्रीणिसरांसिपृश्नयोदुदुह्रेवज्रिणेमधु । उत्संकवंधमुद्रिणं ॥ १९ ॥ मरुतोयद्धवोदिवःसुम्नायंतोहवामहे । आतूनऽ
उपगंतन ॥ यूयंहिष्ठासुदानवोरुद्राऽऋभुक्षणोदमे । उतप्रचेतसोमदे ॥ आनोरयिंमदच्युतंपुरुक्षुंविश्वधायसं । इय
र्तामरुतोदिवः+ ॥ अधीवयद्गिरीणांयामंशुभ्राऽअचिध्वं । सुवानैर्मंदध्वऽइंदुभिः ॥ एतावतश्चिदेषांसुम्नंभिक्षेतम
र्त्यः । अदाभ्यस्यमन्मभिः ॥ २० ॥ येद्रप्साऽइवरोदसीधमंत्यनुवृष्टिभिः । उत्संदुहंतोऽअक्षितं ॥ उदुस्वानेभिरी
रतऽउद्रथैरुदुवायुभिः । उत्स्तोमैःपृश्निमातरः ॥ येनावतुर्वशंयदुंयेनकण्वंधनस्पृतं । रायेसुतस्यधीमहि ॥ इमाऽउ
वःसुदानवोघृतंनपिप्युषीरिषः । वर्धान्काण्वस्यमन्मभिः ॥ क्वनूनंसुदानवोमदथावृक्तबर्हिषः । ब्रह्माकोवःसपर्यति
॥ २१ ॥ नहिष्मयद्धवःपुरास्तोमेभिर्वृक्तबर्हिषः । शर्धाँऽऋतस्यजिन्वथ ॥ समुत्येमहतीरपःसंक्षोणीसमुसूर्यं । संव
ज्रंपर्वशोदधुः ॥ विवृत्रंपर्वशोययुर्विपर्वताँऽअराजिनः । चक्राणावृष्णिपौंस्यं ॥ अनुत्रितस्ययुध्यतःशुष्ममावन्नुतक्र
तुं । अन्विंद्रंवृत्रतूर्ये ॥ विद्युद्धस्ताऽअभिद्यवःशिप्राःशीर्षन्हिरण्ययीः । शुभ्राव्यंजतश्रिये+ ॥ २२ ॥ उशनायत्प

रावतऽउक्ष्णोरंध्रमयातन । द्यौर्नचक्रदद्भिया+ ॥ आनोमखस्यदावनेश्वैर्हिरण्यपाणिभिः । देवासऽउपगंतन ॥ यदे
षांपृषतीरथेप्रष्टिर्वहतिरोहितः । यांतिशुभ्रारिणन्नपः+ ॥ सुषोमेशर्यणावत्यार्जीकेपस्त्यावति । ययुर्निचक्रयानरः ॥
कदागच्छाथमरुतऽइत्थाविप्रंहवमानं । मार्डीकेभिर्नाधमानं ॥ २३ ॥ कद्धनूनंकधप्रियोयदिंद्रमजहातन । कोवः
सखित्वऽओहते ॥ सहोषुणोवज्रहस्तैःकण्वासोऽअग्निंमरुद्भिः । स्तुषेहिरण्यवाशीभिः ॥ ओषुवृष्णःप्रयज्यूनानव्य
सेसुविताय । ववृत्यांचित्रवाजान् ॥ गिरयश्चिन्निजिहतेपर्शानासोमन्यमानाः । पर्वताश्चिन्नियेमिरे ॥ आक्ष्णयावा
नोवहंत्यंतरिक्षेणपततः । धातारःस्तुवतेवयः ॥ अग्निर्हिजानिपूर्व्यश्छंदोनसूरोऽअर्चिषा । तेभानुभिर्वितस्थिरे
॥ २४ ॥ (८।२।३) आनोविश्वाभिरूतिभिरश्विनागच्छतंयुवं । दस्राहिरण्यवर्तनीपिबतंसोम्यंमधु ॥ आनूनंया
तमश्विनारथेनसूर्यत्वचा । भुजीहिरण्यपेशसाकवीगंभीरचेतसा ॥ आयातंनहुषस्पर्यांतरिक्षात्सुवृक्तिभिः । पिबा
थोऽअश्विनामधुकण्वानांसवनेसुतं+ ॥ आनोयातंदिवस्पर्यांतरिक्षादधप्रिया । पुत्रःकण्वस्यवामिहसुषावसोम्यंम
धु ॥ आनोयातमुपश्रुत्यश्विनासोमपीतये । स्वाहास्तोमस्यवर्धनाप्रकवीधीतिभिर्नरा ॥ २५ ॥ यच्चिद्धिवांपुरऽऋष
योजुहूरेवसेनरा । आयातमश्विनागतमुपेमांसुष्टुतिंमम ॥ दिवश्चिद्रोचनादध्यानोगंतंस्वर्विदा । धीभिर्वत्सप्रचेतसा

(८।२।३) आनोविश्वाभिरितित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वःसध्वंसोश्विनावनुष्टुप् ।

स्तोमेभिर्हवनश्रुता ॥ किमन्येपर्यासतेस्मत्स्तोमेभिरश्विना । पुत्रःकण्वस्यवामृषिर्गीर्भिर्वत्सोऽअवीवृधत् ॥ आवांविप्रऽ
इहावसेह्वत्स्तोमेभिरश्विना । अरिप्रावृत्रहंतमातानोभूतंमयोभुवा ॥ आयद्वांयोषणारथमतिष्ठद्वाजिनीवसू । विश्वान्य
श्विनायुवंप्रधीतान्यगच्छतं ॥ २६ ॥ अतःसहस्रनिर्णिजारथेनायातमश्विना । वत्सोवांमधुमद्वचोशंसीत्काव्यःक
विः ॥ पुरुमंद्रापुरूवसूमनोतरारयीणां । स्तोमंमेऽअश्विनाविमममिवह्नीऽअनूषातां ॥ आनोविश्वान्यश्विनाधत्तंरा
धांस्यह्रया । कृतंनऽऋत्वियावतोमानोरीरधतंनिदे ॥ यन्नासत्यापरावतियद्वास्थोऽअध्यंबरे । अतःसहस्रनिर्णिजा
रथेनायातमश्विना ॥ योवांनासत्यावृषिर्गीर्भिर्वत्सोऽअवीवृधत् । तस्मैसहस्रनिर्णिजमिषंधत्तंघृतश्चुतं ॥ २७ ॥ प्रा
स्माऽऊर्जंघृतश्चुतमश्विनायच्छतंयुवं । योवांसुम्नायतुष्टवद्वसूयाद्दानुनस्पती ॥ आनोगंतंरिशादसेमंस्तोमंपुरुभुजा ।
कृतंनःसुश्रियोनरेमादातमभिष्टये ॥ आवांविश्वाभिरूतिभिःप्रियमेधाऽअहूषत । राजंतावध्वराणामश्विनायामहू
तिषु ॥ आनोगंतंमयोभुवाश्विनाशंभुवायुवं । योवांविपन्यूधीतिभिर्गीर्भिर्वत्सोऽअवीवृधत् ॥ याभिःकण्वंमेधाति
थिंयाभिर्वशंदशव्रजं । याभिर्गोशर्यमावतंताभिर्नोवतंनरा ॥ २८ ॥ याभिर्नरात्रसदस्युमावतंकृत्व्येधने । ताभिः
ष्व१स्माँऽअश्विनाप्रावतंवाजसातये ॥ प्रवांस्तोमाःसुवृक्तयोगिरोवर्धंत्वश्विना । पुरुत्रावृत्रहंतमातानोभूतंपुरुस्पृ

॥ ५३ ॥

हा ॥ त्रीणिपदान्यश्विनोराविःसांतिगुहापरः । कवीऽऋतस्यपत्मभिरर्वाग्जीवेभ्यस्परि ॥ २९ ॥ (८।२।४) आ
नूनमश्विनायुवंवत्सस्यंगंतमवसे । प्रास्मैयच्छतमवृकंपृथुच्छर्दिर्युयुतंयाऽअरातयः ॥ यदंतरिक्षेयद्दिवियत्पंचमानुषाँ
ऽअनु । नृम्णंतद्धत्तमश्विना ॥ येवांदंसांस्यश्विनाविप्रासःपरिमामृशुः । एवेत्काण्वस्यबोधतं ॥ अयंवांघर्मोऽअश्वि
नास्तोमेनपरिषिच्यते । अयंसोमोमधुमान्वाजिनीवसूयेनवृत्रंचिकेतथः ॥ यदप्सुयद्वनस्पतौयदोषधीषुपुरुदंससाकृ
तं । तेनमाविष्टमश्विना ॥ ३० ॥ यन्नासत्याभुरण्यथोयद्वादेवभिषज्यथः । अयंवांवत्सोमतिभिर्नविंधतेहविष्मंतं
हिगच्छथः ॥ आनूनमश्विनोर्ऋषिःस्तोमंचिकेतवामया । आसोमंमधुमत्तमंघर्मंसिंचादथर्वणि ॥ आनूनंरघुवर्तनिंर
थंतिष्ठाथोऽअश्विना । आवांस्तोमाऽइमेममनभोनचुच्यवीरत ॥ यदद्यवांनासत्योक्थैराचुच्युवीमहि । यद्वावाणी
भिरश्विनेवेत्काण्वस्यबोधतं ॥ यद्वांकक्षीवाँऽउतयद्व्यश्वऽऋषिर्यद्वांदीर्घतमाजुहाव । पृथीयद्वांवैन्यःसादनेष्वेवेदतो
ऽअश्विनाचेतयेथां ॥ ३१ ॥ यातंछर्दिष्पाऽउतनःपरस्पाभूतंजगत्पाऽउतनस्तनूपा । वर्तिस्तोकायतनयाययातं ॥
यदिंद्रेणसरथंयाथोऽअश्विनायद्वावायुनाभवथःसमोकसा । यदादित्येभिर्ऋभुभिःसजोषसायद्वाविष्णोर्विक्रमणेषुति

(८।२।४) आनूनमित्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वःशशकर्णोश्विनावनुष्टुप् आद्याचतुर्थीषष्ठीचतुर्दशीपंचदश्योर्बृहत्यःद्वितीयातृतीया विंश्येकविंश्योगायत्र्यःपंचमीककुप्दशमीत्रिष्टुबेकादशीविराट्द्वादशीजगती ।

ष्ठथः ॥ यदद्याश्विनावहंहुवेयवाजसातये । यत्पृत्सुतुर्वणेसहस्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः ॥ आनूनंयातमश्विनेमाह
व्यानिवांहिता । इमेसोमासोऽअधितुर्वशेयदाविमेकण्वेषुवामथ ॥ यन्नासत्यापराकेऽअर्वाकेऽअस्तिभेषजं ।
तेननूनंविमदायप्रचेतसाछर्दिर्वत्साययच्छतं ॥ ३२ ॥ अभुत्स्युप्रदेव्यासाकंवाचाहमश्विनोः । व्यावर्देव्याम
तिंविरातिंमर्त्येभ्यः ॥ प्रबोधयोषोऽअश्विनाप्रदेविसूनृतेमहि । प्रयज्ञहोतरानुषक्प्रमदायश्रवोबृहत् ॥ यदु
षोयासिभानुनासंसूर्येणरोचसे । आहायमश्विनोरथोवर्तिर्यातिनृपाय्यं ॥ यदापीतासोऽअंशवोगावोनदुहऽऊधभिः ।
यद्वावाणीरनूषतप्रदेवयंतोऽअश्विना ॥ प्रद्युम्नायप्रशवसेप्रनृषाह्यायशर्मणे । प्रदक्षायप्रचेतसा ॥ यन्नूनंधीभिरश्वि
नापितुर्योनानिषीदथः । यद्वासुम्नेभिरुक्थ्या ॥ ३३ ॥ (८।२।५) यत्स्थोदीर्घप्रसद्मनियद्वादोरोचनेदिवः । यद्वा
समुद्रेऽअध्याकृतेगृहेतऽआयातमश्विना ॥ यद्वायज्ञंमनवेसंमिमिक्षथुरेवेत्काण्वस्यबोधतं । बृहस्पतिंविश्वान्देवाँऽअहं
हुवऽइंद्राविष्णूऽअश्विनावाशुहेषसा ॥ त्यान्वश्विनाहुवेसुदंससागृभेकृता । ययोरस्तिप्रणःसख्यंदेवेष्वध्याप्यं ॥
ययोरधिप्रयज्ञाऽअसूरेसंतिसूरयः । तायज्ञस्याध्वरस्यप्रचेतसास्वधाभिर्यापिबतःसोम्यंमधु ॥ यदद्याश्विनावपाग्य
त्प्राक्स्थोवाजिनीवसू । यद्द्रुह्यव्यनवितुर्वशेयदौहुवेवामथमागतं ॥ यदंतरिक्षेपतथःपुरुभुजायद्वेमेरोदसीऽअनु । यद्वा

(८।२।५) यत्स्थइतिषडृचस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथोश्विनौक्रमेणबृहतीमध्येज्योतिरनुष्टुबास्तारपंक्तिर्बृहतीसतोबृहत्यः ।

स्वधाभिरधितिष्ठथोरथमतऽआयातमश्विना ॥ ३४ ॥ (८।२।६) त्वमग्नेव्रतपाऽअसिदेवऽआमर्त्येष्वा । त्वंयज्ञे
ष्वीड्यः ॥ त्वमसिप्रशस्योविदथेषुसहंत्य । अग्नेरथीरध्वराणां ॥ सत्वमस्मदपद्विषोयुयोधिजातवेदः । अदेवीरग्नेऽ
अरातीः ॥ अंतिचित्संतमहयज्ञंमर्तस्यरिपोः । नोपवेषिजातवेदः ॥ मर्ताऽअमर्त्यस्यतेभूरिनाममनामहे । विप्रासोजा
तवेदसः ॥ ३५ ॥ विप्रंविप्रासोवसेदेवंमर्तासऊतये । अग्निंगीर्भिर्हवामहे ॥ आतेवत्सोमनोयमत्परमाच्चित्सध
स्थात् । अग्नेत्वांकामयागिरा ॥ पुरुत्राहिसदृङ्ङसिविशोविश्वाऽअनुप्रभुः । समत्सुत्वाहवामहे ॥ समत्स्वग्निमवसे
वाजयंतोहवामहे । वाजेषुचित्रराधसं ॥ प्रत्नोहिकमीड्योऽअध्वरेषुसनाच्चहोतानव्यश्चसत्सि । स्वांचाग्नेतन्वंपिप्रयं
स्वास्मभ्यंचसौभगमायजस्व ॥ ३६ ॥ इतिपंचमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ इतिपंचमोऽष्टकः ॥ ५ ॥ ॥

चत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३६ सूक्तानि ७ ऋचः १८३ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्या.३६ अश्विकशुभ्य. कशव.२ इंद्राये.४५ तिरिंदि-
राये.३ मरुद्ध्य.३६ अश्विभ्या.५० अग्नय.१० ॥ इतिपंचमेऽष्टमः ॥

(८।२।६) त्वमग्नइतिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोवत्सोग्निर्गायत्रीप्रथमाप्रतिष्ठाद्वितीयावर्धमानांत्यात्रिष्टुप् ।

॥ इतिपंचमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथषष्ठाष्टकप्रारंभः ॥

ॐ यइंद्रत्रयस्त्रिंशत्पर्वतऔष्णिहंत्विंद्रःसुतेषुनारदौयदिंद्रपंचोनागोषूक्त्यश्वसूक्तिनौकाण्वायनौतम्वभिसप्तो नौष्णिहंप्रसम्राजंद्वादशोरिंबिठिरायाहिपंचोनाप्रगाथांतमिदंहत्र्यधिकादित्यमौष्णिहमष्टम्यश्विभ्यांपराग्निसू र्योनिळानां (देवेभिरित्यदितैरदितिर्नइतिचद्वे) तंगूर्धयसप्तत्रिंशत्सोभरिराग्नेयंकाकुभंप्रागाथंहपितुर्नद्विपदां त्येककुप्पंक्तीत्रसदस्योर्दानस्तुतिस्तत्पूर्वेउष्णिक्सतोबृहत्यावादित्येभ्यंआगंतषड्विंशतिर्मारुतं ॥ १ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःओम् ॥ (८।२।७) यऽइंद्रसोमपातमोमदःशविष्ठचेतति । येनाहंसिन्य१त्रिणंतमीम हे ॥ येनादशग्वमध्रिगुंवेपयंतंस्वर्णरं । येनासमुद्रमाविथातमीमहे ॥ येनसिंधुंमहीरपोरथाँऽइवप्रचोदयः । पंथामृ तस्ययातवेतमीमहे ॥ इमंस्तोममभिष्टयेघृतंनपूतमद्रिवः । येनानुसद्यऽओजसाववक्षिथ ॥ इमंजुषस्वगिर्वणःसमुद्र इवपिन्वते । इंद्रविश्वाभिरूतिभिर्ववक्षिथ ॥ १ ॥ योनोदेवःपरावतःसखित्वनायमामहे । दिवोनवृष्टिंप्रथयन्ववक्षिथ ॥ ववक्षुरस्यकेतवऽउतवज्रोगभस्त्योः । यत्सूर्योनरोदसीऽअवर्धयत् ॥ यदिंप्रवृद्धसत्पतेसहस्रंमहिषाँऽअघः । आदित्तऽइंद्रियंमहिप्रवावृधे ॥ इंद्रःसूर्यस्यरश्मिभिन्यर्शसानमोषति । अग्निर्वनेवसासहिःप्रवावृधे ॥ इयंतऽऋ त्वियावतीधीतिरेतिनवीयसी । सपर्यंतीपुरुप्रियामिमीतऽइत् ॥ २ ॥ गर्भोयज्ञस्यदेवयुःक्रतुंपुनीतऽआनुषक् । स्तो

(८।२।७) यइंद्रेतित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वःपर्वतइंद्रउष्णिक् ।

मैरिंद्रस्यवावृधेमिमीतऽइत् ॥ सनिर्मित्रस्यपप्रथऽइंद्रः सोमस्यपीतये । प्राचीवाशीवसुन्वतेमिमीतऽइत् ॥ यंविप्राऽ
उक्थवाहसोभिप्रमंदुरायवः । घृतंनपिप्यऽआसन्यृतस्ययत्+ ॥ उतस्वराजेऽअदितिःस्तोममिंद्रायजीजनत् । पुरुप्र
शस्तमूतयऽऋतस्ययत् ॥ अभिवह्नयऽऊतयेनूषतप्रशस्तये । नदेवविव्रताहरीऽऋतस्ययत् ॥ ३ ॥ यत्सोममिंद्रविष्णवियद्
॥ २ ॥ वाघत्रितऽआप्त्ये । यद्वामरुत्सुमंदसेसमिंदुभिः ॥ यद्वाशक्रपरावतिसमुद्रेऽअधिमंदसे । अस्माकमित्सुतेरणासमिंदुभिः ॥
यद्वासिसुन्वतोवृधोयजमानस्यसत्पते । उक्थेवायस्यरण्यसिसमिंदुभिः ॥ देवंदेवंवोवसऽइंद्रमिंद्रंगृणीषणि । अ
धायज्ञायतुर्वणेव्यानशुः ॥ यज्ञेभिर्यज्ञवाहसंसोमेभिःसोमपातमं । होत्राभिरिंद्रंवावृधुर्व्यानशुः ॥ ४ ॥ महीरस्यप्र
णीतयःपूर्वीरुतप्रशस्तयः । विश्वावसूनिदाशुषेव्यानशुः ॥ इंद्रंवृत्रायहंतवेदेवासोदधिरेपुरः । इंद्रंवाणीरनूषतास
मोजसे ॥ महांतंमहिनावयंस्तोमेभिर्हवनश्रुतं । अर्कैरभिप्रणोनुमःसमोजसे ॥ नयंविविक्तोरोदसीनांतरिक्षाणिवज्रि
णं । अमादिदस्यतित्विषेसमोजसः ॥ यदिंद्रपृतनाज्येदेवास्त्वादधिरेपुरः । आदित्तेहर्यताहरीववक्षतुः ॥ ५ ॥ यदा
वृत्रंनदीवृतंशवसावज्रिन्नवधीः । आदित्ते० ॥ यदातेविष्णुरोजसात्रीणिपदाविचक्रमे । आदित्ते० ॥ यदातेहर्य ॥ २ ॥
ताहरीवावृधातेदिवेदिवे । आदित्तेविश्वाभुवनानियेमिरे ॥ यदातेमारुतीर्विशस्तुभ्यमिंद्रनियेमिरे । आदित्ते० ॥
यदासूर्यममुंदिविशुक्रंज्योतिरधारयः ॥ आदित्ते० ॥ इमांतऽइंद्रसुष्टुतिंविप्रऽइयर्तिधीतिभिः । जामिंपदेवपिप्रतींप्रा

ध्वरे ॥ यदस्यधामनिप्रियेसमीचीनासोऽअस्वरन् । नाभायज्ञस्यदोहनाप्राध्वरे+ ॥ सुवीर्यस्वश्व्यंसुगव्यमिंद्रदद्धिनः ।
होतेवपूर्वचित्तयेप्राध्वरे ॥ ६ ॥ (८।३।१) इंद्रःसुतेषुसोमेषुक्रतुंपुनीतऽउक्थ्यं । विदेवृधस्यदक्षसोमहान्हिषः+ ॥
सप्रथमेव्योमनिदेवानांसदनेवृधः । सुपारःसुश्रवस्तमःसमप्सुजित्+ ॥ तमह्वेवाजसातयऽइंद्रंभरायशुष्मिणं । भवा
नःसुम्नेऽअंतमःसखावृधे+ ॥ इयंतऽइंद्रगिर्वणोरातिःक्षरतिसुन्वतः । मंदानोऽअस्यबर्हिषोविराजसि ॥ नूनंतदिंद्र
दद्धिनोयत्त्वासुन्वंतऽईमहे । रयिंनश्चित्रमाभरास्वर्विदं ॥ ७ ॥ स्तोतायत्तेविचर्षणिरतिप्रशर्धयद्गिरः । वयाऽइवानु
रोहतेजुषंतयत्+ ॥ प्रत्नवज्जनयागिरःशृणुधीजरितुर्हवं । मदेमदेववक्षिथासुकृत्वने ॥ क्रीळंत्यस्यसूनृताऽआपोनप्र
वतायतीः । अयाधियायऽउच्यतेपतिर्दिवः+ ॥ उतोपतिर्यऽउच्यतेकृष्टीनामेकऽइद्वशी । नमोवृधैरवस्युभिःसुतेर
ण ॥ स्तुहिश्रुतंविपश्चितंहरीयस्यप्रसक्षिणा । गंतारादाशुषोगृहंनमस्विनः ॥ ८ ॥ तूतुजानोमहेमतेश्वेभिःप्रुषितप्सु
भिः । आयाहियज्ञमाशुभिःशमिद्धिते ॥ इंद्रशविष्ठसत्पतेरयिंगृणत्सुधारय । श्रवःसूरिभ्योऽअमृतंवसुत्वनं+ ॥ हवे
त्वासूरऽउदितेहवेमध्यंदिनेदिवः । जुषाणऽइंद्रसप्तिभिर्नऽआगहि ॥ आतूगहिप्रतुद्रवमत्स्वासुतस्यगोमतः । तंतुंतनुष्व
पूर्व्यंयथाविदे+ ॥ यच्छक्रासिपरावतियदर्वावतिवृत्रहन् । यद्वासमुद्रेऽअंधसोवितेदसि ॥ ९ ॥ इंद्रंवर्धंतुनोगिरऽइंद्रं

तृतीयेनुवाकेष्टसूक्तानि (८।३।१) इंद्रःसुतेष्वितित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोनारदइंद्रउष्णिक् ।

सुतासऽइंदवः । इंद्रेहविष्मतीर्विशोऽअराणिषुः ॥ तमिद्विप्राऽअवस्यवःप्रवत्वतीभिरूतिभिः । इंद्रंक्षोणीरवर्धयन्वयाऽ
इव ॥ त्रिकद्रुकेषुचेतनंदेवासोयज्ञमत्नत । तमिद्वर्धंतुनोगिरःसदावृधं ॥ स्तोतायत्तेऽअनुव्रतऽउक्थान्यृतुथादधे ।
शुचिःपावकऽउच्यतेसोऽअद्भुतः ॥ तदिद्रुद्रस्यचेततियह्वंप्रत्नेषुधामसु । मनोयत्राविततद्धुर्विचेतसः ॥ १० ॥ यदि
मेसख्यमावरऽइमस्यपाह्यंधसः । येनविश्वाऽअतिद्विषोऽअतारिम ॥ कदातऽइंद्रगिर्वणःस्तोताभवातिशंतमः ।
कदानोगव्येऽअश्व्येवसौदधः ॥ उततेसुष्टुताहरीवृषणावहतोरथं । अजुर्यस्यमदिंतमंयमीमहे ॥ तमीमहेपुरुष्टुतंयह्वं
प्रत्नाभिरूतिभिः । निबर्हिषिप्रियेसददधद्विता ॥ वर्धस्वासुपुरुष्टुतऽऋषिष्टुताभिरूतिभिः । धुक्षस्वपिप्युषीमिषम
वाचनः ॥ ११ ॥ इंद्रत्वमवितेदसीत्थास्तुवतोऽअद्रिवः । ऋतादियर्मितेधियंमनोयुजं ॥ इहत्यासधमाद्यायुजानः
सोमपीतये । हरीऽइंद्रप्रतद्वसूऽअभिस्वर ॥ अभिस्वरंतुयेतवरुद्रासःसक्षतश्रियं । उतोमरुत्वतीर्विशोऽअभिप्रयः ॥
इमाऽअस्यप्रतूर्तयःपदंजुषंतयद्दिवि । नाभायज्ञस्यसंदधुर्यथाविदे ॥ अयंदीर्घायचक्षसेप्राचिप्रयत्यध्वरे । मिमीते ॥ ३ ॥
यज्ञमानुषग्विचक्ष्य ॥ १२ ॥ वृषायमिंद्रतेरथऽउतोतेवृषणाहरी । वृषात्वंशतक्रतोवृषाहवः ॥ वृषाग्रावावृषामदोवृ
षासोमोऽअयंसुतः । वृषायज्ञोयमिन्वसिवृषाहवः ॥ वृषात्वावृषणंहुवेवज्रिन्चित्राभिरूतिभिः । वावंथहिप्रतिष्टुतिं

वृषाहवः ॥ १३ ॥ (८।३।२) यदिंद्राहंयथात्वमीशीयवस्वऽएकऽइत् । स्तोतामेगोषखास्यात् ॥ शिक्षेयमस्मैदित्सें
यंशचीपतेमनीषिणे । यदहंगोपतिःस्यां ॥ धेनुष्टऽइंद्रसूनृतायजमानायसुन्वते । गामश्वंपिप्युषीदुहे ॥ नतेवर्ता
स्तिराधसऽइंद्रदेवोनमर्त्यः । यद्दित्ससिस्तुतोमघं ॥ यज्ञऽइंद्रमवर्धयद्यद्भूमिंव्यवर्तयत् । चक्राणऽओपशंदिवि
॥ १४ ॥ वावृधानस्यतेवयंविश्वाधनानिजिग्युषः । ऊतिमिंद्रावृणीमहे ॥ व्यं१तरिक्षमतिरन्मदेसोमस्यरोचना ।
इंद्रोयदभिनद्वलं ॥ उद्गाऽआजदंगिरोभ्यऽआविष्कृण्वन्गुहासतीः । अर्वाचंनुनुदेवलं ॥ इंद्रेणरोचनादिवोदृह्ळा
निदंहितानिच । स्थिराणिनपराणुदे ॥ अपामूर्मिर्मदन्निवस्तोमऽइंद्राजिरायते । वितेमदाऽअराजिषुः ॥ १५ ॥
त्वंहिस्तोमवर्धनऽइंद्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतृणामुतभद्रकृत् ॥ इंद्रमित्केशिनाहरीसोमपेयायवक्षतः । उपयज्ञंसुरा
धसं ॥ अपांफेनेननमुचेःशिरऽइंद्रोदवर्तयः । विश्वायदजयःस्पृधः ॥ मायाभिरुत्सिसृप्सतऽइंद्रद्यामारुरुक्षतः ।
अवदस्यूँरधूनुथाः ॥ असुन्वामिंद्रसंसदंविषूचींव्यनाशयः । सोमपाऽउत्तरोभवन् ॥ १६ ॥ (८।३।३) तम्वभि
प्रगायतपुरुहूतंपुरुष्टुतं । इंद्रंगीर्भिस्तविषमाविवासत ॥ यस्यद्विबर्हसोबृहत्सहोदाधाररोदसी । गिरीँरज्राँऽअपःस्व

(८।३।२) यदिंद्राहमितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वायनौगोषूक्त्यश्वसूक्तिनाविंद्रोगायत्री । (८।३।३) तम्वभीतित्रयोदशर्चस्य
सूक्तस्यकाण्वायनौगोषूक्त्यश्वसूक्तिनाविंद्रउष्णिक् ।

वृषत्वना+ ॥ सराजसिपुरुष्टुतँऽएकोवृत्राणिजिघ्नसे । इंद्रजैत्राश्रवस्याचयंतवे ॥ तंतेमदंगृणीमसिवृषणंपृत्सुसास
हिं । उलोककृत्नुमद्रिवोहरिश्रियं ॥ येनज्योतींष्यायवेमनवेचविवेदिथ । मंदानोऽअस्यबर्हिषोविराजसि ॥ १७ ॥
तदद्याचित्तऽउक्थिनोनुष्टुवंतिपूर्वथा । वृषपत्नीरपोजयादिवेदिवे ॥ तवत्यदिंद्रियंबृहत्तवशुष्ममुतक्रतुं । वज्रंशिशा
तिधिषणावरेण्यं ॥ तवद्यौरिंद्रपौंस्यंपृथिवीवर्धतिश्रवः । त्वामापःपर्वतासश्चहिन्विरे ॥ त्वांविष्णुर्बृहन्क्षयोमित्रोगृ
णातिवरुणः । त्वांशर्धोमदत्यनुमारुतं ॥ त्वंवृषाजनानांमंहिष्ठऽइंद्रजज्ञिषे । सत्राविश्वास्वपत्यानिदधिषे ॥ १८ ॥
सत्रात्वंपुरुष्टुतँऽएकोवृत्राणितोशसे । नान्यऽइंद्रात्करणंभूयऽइन्वति ॥ यदिंद्रमन्मशस्त्वानानाहवंतऽऊतये । अ
स्माकेभिर्नृभिरत्रास्वर्जय ॥ अरंक्षयायनोमहेविश्वारूपाण्याविशन् । इंद्रंजैत्रायहर्षयाशचीपतिं ॥ १९ ॥ (८।३।४)
प्रसम्राजंचर्षणीनामिंद्रंस्तोतानव्यंगीर्भिः । नरंनृषाहंमंहिष्ठं ॥ यस्मिन्नुक्थानिरण्यंतिविश्वानिचश्रवस्या । अपामवो
नसमुद्रे+ ॥ तंसुष्टुत्याविवासेज्येष्ठराजंभरेकृत्नुं । महोवाजिनंसनिभ्यः ॥ यस्यानूनागभीराम‍दाऽउरवस्तरुत्राः ।
हर्षुमंतःशूरसातौ ॥ तमिद्धनेषुहितेष्वधिवाकायहवंते । येषामिंद्रस्तेजयंति ॥ तमिच्च्यौत्नैरार्यंतितंकृतेभिश्चर्षणयः ।
एषऽइंद्रोवरिवस्कृत्+ ॥ २० ॥ इंद्रोब्रह्मेंद्रऽऋषिरिंद्रःपुरूपुरुहूतः । महान्महीभिःशचीभिः ॥ सःस्तोम्यःसहव्यः

(८।३।४) प्रसम्राजमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वइरिंबिठिरिंद्रोगायत्री ।

सत्यःसत्वातुविकूर्मिः । एकश्चित्सन्नभिभूतिः ॥ तमर्केभिस्तंसामभिस्तंगायत्रैश्चर्षणयः । इंद्रंवर्धंतिक्षितयः ॥ प्रणेता
रंवस्योऽअच्छाकर्तारंज्योतिःसमत्सु । सासह्वांसंयुधामित्रान् ॥ सनःपप्रिःपारयातिस्वस्तिनावापुरुहूतः । इंद्रोविश्वा
अतिद्विषः ॥ सत्वंनऽइंद्रवाजेभिर्दशस्याचगातुयाच । अच्छाचनःसुम्नंनेषि ॥ २१ ॥ (८।३।५) आयाहिसुषुमा
हितऽइंद्रसोमंपिबाऽइमं । एदंबर्हिःसदोमम ॥ आत्वाब्रह्मयुजाहरीवहतामिंद्रकेशिना । उपब्रह्माणिनःशृणु ॥ ब्र
ह्माणस्त्वावयंयुजासोमपामिंद्रसोमिनः । सुतावंतोहवामहे ॥ आनोयाहिसुतावतोस्माकंसुष्टुतीरुप । पिबासुशिप्रि
न्नंधसः ॥ आतेसिंचामिकुक्ष्योरनुगात्राविधावतु । गृभायजिह्वयामधु ॥ २२ ॥ स्वादुष्टेऽअस्तुसंसुदेमधुमान्तन्वे३
तव । सोमःशमस्तुतेहृदे+ ॥ अयमुत्वाविचर्षणेजनीरिवाभिसंवृतः । प्रसोमऽइंद्रसर्पतु ॥ तुविग्रीवोवपोदरःसुबा
हुरंधसोमदे । इंद्रोवृत्राणिजिघ्नते ॥ इंद्रप्रेहिपुरस्त्वंविश्वस्येशानऽओजसा । वृत्राणिवृत्रहन्जहि ॥ दीर्घस्तेऽअस्त्वंकु
शोयेनावसुप्रयच्छसि । यजमानायसुन्वते+ ॥ २३ ॥ अयंतऽइंद्रसोमोनिपूतोऽअधिबर्हिषि । एहीमस्यद्रवापिब ॥
शाचिगोशाचिपूजनायंरणायतेसुतः । आखंडलप्रहूयसे ॥ यस्तेशृंगवृषोनपात्प्रणपात्कुंडपाय्यः । न्यस्मिन्दध्रऽआ

(८।३।५) आयाहीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वइरिंबिठिरिंद्रोगायत्रीअंत्येद्वेबृहतीसतोबृहत्यौ । त्वास्तोष्पतइत्यस्यावास्तोष्पतिर्देव
तेतिशौनकः । उपांत्यायाअर्धर्चेदेवोवास्तोष्पतिःस्तुतइतिहितद्वाक्यम्) ।

मनः ॥ वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणांसत्रंसोम्यानां । द्रप्सोभेत्तापुरांशश्वतीनामिंद्रोमुनीनांसखा ॥ पृदाकुसानुर्यजतोगवे
षणऽएकःसन्नभिभूयसः । भूर्णिमश्वंनयत्तुजापुरोगृभेंद्रंसोमस्यपीतये॥ २४ ॥ (८।३।६) इदंहनूनमेषांसुम्नंभिक्षे
तमर्त्यः । आदित्यानामपूर्व्यंसवीमनि ॥ अनर्वाणोह्येषांपंथाऽआदित्यानां । अदब्धाःसंतिपायवःसुगेवृधः॥ तत्सु
नःसविताभगोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । शर्मयच्छंतुसप्रथोयदीमहे ॥ देवेभिर्देव्यदितेऽरिष्टभर्मन्नागहि । स्मत्सूरिभिःपु
रुप्रियेसुशर्मभिः ॥ तेहिपुत्रासोऽअदितेर्विदुर्द्वेषांसियोतवे । अंहोश्चिदुरुचक्रयोनेहसः ॥ २५ ॥ अदितिर्नोदिवापशु
मदितिर्नक्तमद्वयाः । अदितिःपात्वंहसःसदावृधा ॥ उतस्यानोदिवामतिरदितिरूत्यागमत् । साशंतातिमयस्कर
दपस्रिधः ॥ उतत्यादैव्याभिषजाशंनःकरतोऽअश्विना । युयुयातामितोरपोऽअपस्रिधः ॥ शमग्निरग्निभिःकरच्छंन
स्तपतुसूर्यः । शंवातोवात्वरपाऽअपस्रिधः ॥ अपामीवामपस्रिधमपसेधतदुर्मतिं । आदित्यासोयुयोतनानोऽअंहसः
॥ २६ ॥ युयोताशरुमस्मदाँऽआदित्यासऽउतामतिं । ऋधग्द्वेषःकृणुतविश्ववेदसः ॥ तत्सुनःशर्मयच्छतादित्याय
न्मुमोचति । एनस्वंतंचिदेनसःसुदानवः ॥ योनःकश्चिद्रिरिक्षतिरक्षस्त्वेनमर्त्यः । स्वैःषऽएवैरिरिषीष्टयुर्जनः ॥ स
मित्तमघमश्नवद्दुःशंसंमर्त्यंरिपुं । योऽअस्मत्रादुर्हणावाँऽउपद्वयुः+ ॥ पाकत्रास्थनदेवाहृत्सुजानीथमर्त्यं । उपद्वयुंचा ॥ ५ ॥

(८।३।६) इदंहेतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वइरिंबिठिरादित्याःचतुर्थीषष्ठीसप्तमीनामदितिःअष्टम्याअश्विनौनवम्याअग्निसूर्यानिला

द्वयुंचवसवः ॥ २७ ॥ आशर्मपर्वतानामोतापांवृणीमहे । द्यावाक्षामारेऽअस्मद्रपस्कृतं ॥ तेनोभद्रेणशर्मणायुष्मा
कंनावावसवः । अतिविश्वानिदुरितापिपर्तन ॥ तुचेतनायतत्सुनोद्राघीयऽआयुर्जीवसे । आदित्यासःसुमहसःकृ
णोतन ॥ यज्ञोहीळोवोऽअंतरऽआदित्याऽअस्तिमृळत । युष्मेऽइद्वोऽअपिष्मसिसजात्ये* ॥ बृहद्वरूथंमरुतांदेवंत्रा
तारमश्विना । मित्रमीमहेवरुणंस्वस्तये ॥ अनेहोमित्रार्यमन्नृवद्वरुणशंस्यं । त्रिवरूथंमरुतोयंतनश्छर्दिः+ ॥ येचि
द्धिमृत्युबंधवऽआदित्यामनवःस्मसि । प्रसूनऽआयुर्जीवसेतिरेतन ॥ २८ ॥ (८।३।७) तंगूर्धयास्वर्णरंदेवासोदे
वमरतिंदधन्विरे । देवत्राहव्यमोहिरे ॥ विभूतरातिंविप्रचित्रशोचिषमग्निमीळिष्वयंतुरं । अस्यमेधस्यसोम्यस्यसो
भरेप्रेमध्वरायपूर्व्यं ॥ यजिष्ठंत्वाववृमहेदेवंदेवत्राहोतारममर्त्यं । अस्ययज्ञस्यसुक्रतुं ॥ ऊर्जोनपातंसुभगंसुदीदितिम
ग्निंश्रेष्ठशोचिषं । सनोमित्रस्यवरुणस्यसोऽअपामासुम्नंयक्षतेदिवि+ ॥ यःसमिधायऽआहुतीयोवेदेनददाशमर्तोऽअ
ग्नये । योनमसास्वध्वरः+ ॥ २९ ॥ तस्येदर्वंतोरंहयंतऽआशवस्तस्यद्युम्नितमंयशः। नतमंहोदेवकृतंकुतश्चननमर्त्यकृ

उष्णिक् । (८।३।७) तंगूर्धयेतिसप्तत्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरग्निः चतुस्त्रिंशीपंचत्रिंश्योरादित्याअंत्ययोर्द्वयोस्त्रसदस्युःप्रथमा
दिपंचविंश्यंताअयुजःककुभःद्वितीयादिषड्विंश्यंतायुजःसतोबृहत्यः पितुर्नेतिसप्तविंशीद्विपदाअष्टाविंशीत्रिंशीद्वात्रिंशीषट्त्रिंश्यःककुभः
एकोनत्रिंश्येकात्रिंशीत्रयस्त्रिंशीपंचात्रिंश्यःसतोबृहत्यःचतुस्त्रिंश्युष्णिक्सप्तत्रिंशीपंक्तिः ।

तंनशत् ॥ स्वग्नयोवोऽअग्निभिःस्यामसूनोसहसऽऊर्जांपते । सुवीरस्त्वमस्मयुः+ ॥ प्रशंसमानोऽअतिथिर्नमित्रियो
ग्नीरथोनवेद्यः । त्वेक्षेमासोऽअपिसंतिसाधवस्त्वंराजारयीणां+ ॥ सोऽअद्धादाश्वध्वरोग्नेमर्तःसुभगसप्रशंस्यः । सधी
भिरस्तुसनिता ॥ यस्यत्वमूर्ध्वोऽअध्वरायतिष्ठसिक्षयद्वीरःससाधते । सोऽअर्वद्भिःसनितासविपन्युभिःसशूरैःसनि
ताकृतं+ ॥ ३० ॥ यस्याग्निर्वपुर्गृहेस्तोमंचनोदधीतविश्ववार्यः । हव्यावावेविषद्विषः ॥ विप्रस्यवास्तुवतःसहसोय
होमक्षूतमस्यरातिषु । अवोदेवमुपरिमर्त्यंकृधिवसोविविदुषोवचः ॥ योऽअग्निंहव्यदातिभिर्नमोभिर्वासुदक्षमाविवा
सति । गिरावाजिरशोचिषं ॥ समिधायोनिशितीदाशददितिंधामभिरस्यमर्त्यः । विश्वेत्सधीभिःसुभगोजनाँऽअति
द्युम्नैरुद्नऽइवतारिषत् ॥ तदग्नेद्युम्नमाभरयत्सासहत्सदनेकंचिदत्रिणं । मन्युंजनस्यदूढ्यः* ॥ ३१ ॥ येनचष्टेवरु
णोमित्रोऽअर्यमायेननासत्याभगः । वयंतत्तेशवसागातुवित्तमाऽइंद्रत्वोताविधेमहि ॥ तेघेदग्नेस्वाध्यो३येत्वाविप्रनि
दधिरेनृचक्षसं । विप्रासोदेवसुक्रतुं ॥ तऽइद्वेदिंसुभगतऽआहुतिंतेसोतुंचक्रिरेदिवि । तऽइद्वाजेभिर्जिग्युर्महद्धनंये
त्वेकामंन्येरिरे+ ॥ भद्रोनोऽअग्निराहुतोभद्रारातिःसुभगभद्रोऽअध्वरः । भद्राऽउतप्रशस्तयः ॥ भद्रंमनःकृणुष्ववृ ॥ ६ ॥
त्रतूर्येयेनासमत्सुसासहः । अवस्थिरातनुहिभूरिशर्धतांवनेमातेऽअभिष्टिभिः ॥ ३२ ॥ ईळेगिरामनुर्हितंयंदेवादूत
मरतिंन्येरिरे । यजिष्ठंहव्यवाहनं ॥ तिग्मजंभायतरुणायराजतेप्रयोगायस्यग्नये । यःपिंशतेसूनृताभिःसुवीर्यमग्निर्घृते

भिराहुतः ॥ यदींघृतेभिराहुतोवाशीमग्निर्भरतऽउच्चावच । असुरऽइवनिर्णिजं ॥ योहव्यान्यैरयतामनुर्हितोदेवऽ
आसासुगंधिना । विवासतेवार्याणिस्वध्वरोहोतादेवोऽअमर्त्यः ॥ यदग्नेमर्त्यस्त्वंस्यामहंमित्रमहोऽअमर्त्यः । सहसः
सूनवाहुत ॥ ३३ ॥ नत्वारासीयाभिशस्तयेवसोनपापत्वायसंत्य । नमेस्तोतामतीवानदुर्हितःस्यादग्नेनपापया ॥
पितुर्नपुत्रःसुभृतोदुरोणऽआदेवाँऽएतुप्रणोहविः+ ॥ तवाहमग्नऽऊतिभिर्नेदिष्ठाभिःसचेयजोषमावसो । सदादेवस्य
मर्त्यः ॥ तवक्रत्वासनेयंतवरातिभिरग्नेतवप्रशस्तिभिः । त्वामिदाहुःप्रमतिंवसोममाग्नेहर्षस्वदातवे ॥ प्रसोऽअग्नेतवो
तिभिःसुवीराभिस्तिरतेवाजभर्मभिः । यस्यत्वंसख्यमावरः ॥ ३४ ॥ तवद्रप्सोनीलवान्वाशऽऋत्वियऽइंधानःसिष्ण
वाददे । त्वंमहीनामुषसामसिप्रियःक्षपोवस्तुषुराजसि ॥ तमागन्मसोभरयःसहस्रमुष्कंस्वभिष्टिमवसे । सम्राजंत्रास
दस्यवं ॥ यस्यतेऽअग्नेऽअन्येऽअग्नयऽउपक्षितोवयाऽइव । विपोनद्युम्नानियुवेजनानांतवक्षत्राणिवर्धयन् ॥ यमादि
त्यासोऽअद्रुहःपारंनयथमर्त्यं । मघोनांविश्वेषांसुदानवः ॥ यूयंराजानःकंचिच्चर्षणीसहःक्षयंतंमानुषाँऽअनु । वयंते
वोवरुणमित्रार्यमन्त्स्यामेदृतस्यरथ्यः* ॥ अदान्मेपौरुकुत्स्यःपंचाशतंत्रसदस्युर्वधूनां । मंहिष्ठोऽअर्यःसत्पतिः ॥ उत
मेप्रयियोर्वयियोःसुवास्त्वाऽअधितुग्वनि । तिसृणांसप्ततीनांश्यावःप्रणेताभुवद्वसुर्दियानांपतिः ॥३५॥ (८।३।८) आगं

(८।३।८) आगंतेतिचत्वारिंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिर्मरुतः अयुजःककुभोयुजःसतोबृहत्यः ।

ऋक्सं. तामारिषण्यतप्रस्थावानोमापस्थातासमन्यवः । स्थिराचिन्नमयिष्णवः ॥ वीळुपविभिर्मरुतऽऋभुक्षणऽआरुद्रासःसु मंडलं ८
अ.६ अ.१ दीतिभिः । इषानोऽअद्यागतापुरुस्पृहोयज्ञमासोभरीयवः ॥ विद्माहिरुद्रियाणांशुष्ममुग्रंमरुतांशिमीवतां । विष्णोरे अनु. ३
॥ ७ ॥ षस्यमीळ्हुषां ॥ विद्वीपानिपापतंतिष्ठद्दुच्छुनोभेयुजंतरोदसी । प्रधन्वान्यैरतशुभ्रखादयोयदेजथस्वभानवः ॥ अच्यु
ताचिद्वोऽअज्मन्नानानदतिपर्वतासोवनस्पतिः । भूमिर्यामेषुरेजते ॥ ३६ ॥ अमायवोमरुतोयातवेद्यौर्जिहीतऽउत्तराबृ
हत् । यत्रानरोदेदिशतेतनूष्वात्वक्षांसिबाह्वोजसः ॥ स्वधामनुश्रियंनरोमहित्वेषाऽअमवंतोवृषप्सवः । वहंतेऽअह्रुत
प्सवः ॥ गोभिर्वाणोऽअज्यतेसोभरीणांरथेकोशेहिरण्यये । गोबंधवःसुजातासऽइषेभुजेमहांतोनःस्परसेनु ॥ प्रति
वोवृषदंजयोवृष्णेशर्धायमारुतायभरध्वं । हव्यावृषप्रयाव्णे ॥ वृषणश्वेनमरुतोवृषप्सुनारथेनवृषनाभिना । आश्ये
नासोनपक्षिणोवृथानरोहव्यानोवीतयेगत ॥ ३७ ॥ समानमंज्येषांविभ्राजंतेरुक्मासोऽअधिबाहुषु । दविद्युत
त्यृष्टयः ॥ तऽउग्रासोवृषणऽउग्रबाहवोनकिष्टनूषुयेतिरे । स्थिराधन्वान्यायुधारथेषुवोनीकेष्वधिश्रियः ॥ ये
षामर्णोनसप्रथोनामत्वेषंशश्वतामेकमिद्भुजे । वयोनपित्र्यंसहः ॥ तान्वंदस्वमरुतस्ताँउपस्तुहितेषांहिधुनीनां । ॥ ७ ॥
अराणांनचरमस्तदेषांदानामह्नातदेषां ॥ सुभगःसवऽऊतिष्वासपूर्वोसुमरुतोव्युष्टिषु । योवानूनमुतासति ॥ ३८ ॥
यस्यवायूयंप्रतिवाजिनोनरऽआहव्यावीतयेगथ । अभिषद्युम्नैरुतवाजसातिभिःसुम्नावोधूतयोनशत् ॥ यथारुद्रस्य

सूनवोदिवोवशंत्यसुरस्यवेधसः । युवानस्तथेदसत् ॥ येचार्हंतिमरुतःसुदानवःस्मन्मीळ्हुषश्चरंतिये । अतश्चिदानऽ
उपवस्यसाहृदायुवानऽआववृध्वं ॥ यूनऽऊषुनविष्ठयावृष्णःपावकाँऽअभिसोभरेगिरा । गायगाऽइवचर्कृषत् ॥
साहायेसंतिमुष्टिहेवहव्योविश्वासुपृत्सुहोतृषु । वृष्णश्चंद्रान्नसुश्रवस्तमान्गिरावंदस्वमरुतोऽअह ॥ ३९ ॥ गावश्चि
द्घासमन्यवःसजात्येनमरुतःसबंधवः । रिहतेककुभोमिथः ॥ मर्तश्चिद्वोनृतवोरुक्मवक्षसऽउपभ्रातृत्वमायति ।
अधिनोगातमरुतःसदाहिवऽआपित्वमस्तिनिध्रुवि ॥ मरुतोमारुतस्यनऽआभेषजस्यवहतासुदानवः । यूयंसखायः
सप्तयः ॥ याभिःसिंधुमवथयाभिस्तूर्वथयाभिर्दशस्यथाक्रिविं । मयोनोभूतोतिभिर्मयोभुवःशिवाभिरसचद्विषः ॥
यत्सिंधौयदसिक्न्यांयत्समुद्रेषुमरुतःसुबर्हिषः । यत्पर्वतेषुभेषजं ॥ विश्वंपश्यंतोबिभृथातनूष्वातेनानोऽअधिवो
चत । क्ष्मारपोमरुतऽआतुरस्यनऽइष्कर्ताविह्रुतंपुनः ॥ ४० ॥ इतिषष्ठाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥

षष्ठाष्टकेसूक्तानि १२४ ऋचः १६५०

एकचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ४० सूक्तानि ९ ऋचः २०६ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.१२१ [भे. प. इंद्राये.११९ वास्तोष्पतींद्राभ्यामि. इंद्राये.] आदित्येभ्य.३ अदित्याइ.१ आदित्येभ्य.१ अदित्या.२ अश्विभ्या. अग्निसूर्यानिलेभ्य. आदित्येभ्य.१३ अग्नय.३३ आदित्येभ्य.२ त्रसदस्यव.२ मरुद्भ्य.२६ ॥ इतिषष्ठेप्रथमः ॥

वयमुघ्नूनौत्येद्वृचेचित्रस्यदानस्तुतिरोत्यमाश्विनंत्रिप्रगाथादिबृहत्यनुष्टुबेकादश्याद्यैककुम्मध्येज्योतिषीईळि
ष्वात्रिंशाद्विश्वमनावैयश्वआग्नेयमौष्णिहंहंसखायस्तृचौत्यः सौषाम्णस्यवरोदानस्तुतिरंत्यानुष्टुप्तावांचतुर्विंशति
मैत्रावरुणंदशम्याद्यास्तिस्रोवैश्वदेव्यउपांत्योष्णिग्गर्भायुवोःपंचाधिकाव्यश्वोवांगिरसआश्विनंविंश्याद्यावाय
व्यास्तत्पूर्वाश्वतस्रोगायत्र्योंत्यैकविंश्यौचविंश्यनुष्टुबग्निरुक्थेद्व्यधिकामनुर्वैवस्वतोवैश्वदेवंहप्रगाथंयेत्रिंशतिपं
चौपांत्यापुरउष्णिग्बभ्रुर्दशकश्यपोवामारीचोद्वैपदंनहिवश्चतुष्कंपुरउष्णिग्बृहत्यनुष्टुबंतंयोयजातिन्यूनांत्रेज्या
स्तवोयजमानप्रशंसार्चयेत्यादिपंचदंपत्योःशिष्टास्तदाशिषोनुष्टुप्चतुष्पंक्त्यंतंनवम्यनुष्टुब्दशमीपादनिचृत्॥२॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।४।१) वयमुत्वामपूर्व्यस्थूरंनकच्चिद्भरंतोवस्यवः । वाजेचित्रंहवामहे ॥ उपत्वाकर्मन्नूतये
सनोयुवोग्रश्चक्रामयोधृषत् । त्वामिद्ध्यवितारंववृमहेसखायऽइंद्रसानसिं+ ॥ आयाहीमऽइंदवोश्वपतेगोपतऽउर्व
रापते । सोमंसोमपतेपिब ॥ वयंहित्वाबंधुमंतमबंधवोविप्रासऽइंद्रयेमिम । यातेधामानिवृषभतेभिरागहिविश्वेभिः
सोमपीतये ॥ सीदंतस्तेवयोयथागोश्रीतेमधौमदिरेविवक्षणे । अभित्वामिंद्रनोनुमः ॥ १ ॥ अच्छाचत्वैनानमसाव
दामसिकिंमुहुश्चिद्विदीधयः । संतिकामासोहरिवोददिष्टंस्मोवयंसंतिनोधियः ॥ नूत्नाऽइदिंद्रतेवयमूतीऽअभूमनहि

चतुर्थेनुवाकेदशसूक्तानि (८।४।१) वयमुत्वेत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरिंद्रोंत्ययोर्द्वयोश्चित्रःअयुजःककुभोयुजःसतोबृहत्यः ।

नूतेऽअद्रिवः । विद्मापुरापरीणसः ॥ विद्मासखित्वमुतशूरभोज्य1मातेतावज्रिन्नीमहे । उतोसमस्मिन्नाशिशीहिनो
वसोवाजेसुशिप्रगोमति ॥ योनऽइदमिदंपुराप्रवस्यऽआनिनायतमुवःस्तुषे । सखायऽइंद्रमूतये ॥ हर्यश्वंसत्पतिंचर्ष
णीसहंसहिष्मायोऽअमंदत । आतुनःसवयतिगव्यमश्व्यंस्तोतृभ्योमघवाशतं+ ॥ २ ॥ त्वयाहस्विद्युजावयंप्रतिश्व
संतंवृषभब्रुवीमहि । संस्थेजनस्यगोमतः ॥ जयेमकारेपुरुहूतकारिणोभितिष्ठेमदूढ्यः । नृभिर्वृत्रंहन्यामशूशुयामचा
वैरिंद्रप्रणोधियः ॥ अभ्रातृव्योऽअनात्वमनापिरिंद्रजनुषासनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥ नकीरेवंतंसख्याय
विंदसेपीयंतितेसुराश्वः । यदाकृणोषिनदनुंसमूहस्यादित्पितेवहूयसे ॥ मातेऽअमाजुरोयथामूरासऽइंद्रसख्येत्वाव
तः । निषदामसचासुते+ ॥ ३ ॥ मातेगोदत्रनिरराममराधसऽइंद्रमातेगृहामहि । दृळ्हाचिदर्यःप्रमृशाभ्याभरनतेदा
मानऽआदभे ॥ इंद्रोवाघेदियन्मघंसरस्वतीवासुभगाददिर्वसु । त्वंवाचित्रदाशुषे ॥ चित्रऽइद्राजाराजकाऽइदन्य
केयकेसरस्वतीमनु । पर्जन्यऽइवततनद्धिवृष्ट्यासहस्रमयुतादवत् ॥ ४ ॥ (८।४।२) ओत्यमह्वऽआरथमद्यादंसि
ष्ठमूतये । यमश्विनासुहवारुद्रवर्तनीऽआसूर्यायैतस्थथुः ॥ पूर्वापुषंसुहवंपुरुस्पृहंभुज्युंवाजेषुपूर्व्यं । सच्नावंतंसुम

(८।४।२) ओत्यमह्वइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरश्विनौ प्रथमातृतीयापंचमीसप्तमीबृहत्यःद्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः
अष्टम्यनुष्टुप् नवमीत्रयोदशीपंचदशीसप्तदश्यःककुभःदशमीचतुर्दशीषोडश्यष्टादश्यःसतोबृहत्यः एकादशीद्वादश्यौककुम्मध्येज्योतिषी ।

ऋक्सं. तिभिःसोभरेविद्वेषसमनेहसं ॥ इहत्यापुरुभूतमादेवानमोभिरश्विना । अर्वाचीनास्ववसेकरामहेगंतारादाशुषो मंडल ८
अ. ६ अ. २ गृहं+ ॥ युवोरथस्यपरिचक्रमीयतऽईर्मान्यद्वामिषण्यति । अस्माँऽअच्छासुमतिर्वांशुभस्पतीऽआधेनुरिवधावतु ॥ अनु. ४
॥ ९ ॥ रथोयोवांत्रिवंधुरोहिरण्याभीशुरश्विना । परिद्यावापृथिवीभूषतिश्रुतस्तेननासत्यागतं ॥ ५ ॥ दशस्यंतामनवेपूर्व्यं
दिवियवंवृकेणकर्षथः । तावामद्यसुमतिभिःशुभस्पतीऽअश्विनाप्रस्तुवीमहि ॥ उपनोवाजिनीवसूयातमृतस्यपथि
भिः । येभिस्तृक्षिंवृषणात्रासदस्यवंमहेक्षत्रायजिन्वथः ॥ अयंवामद्रिभिःसुतःसोमोनरावृषण्वसू । आयातंसोमपी
तयेपिबतंदाशुषोगृहे+ ॥ आहिरुहतमश्विनारथेकोशेहिरण्ययेवृषण्वसू । युंजाथांपीवरीरिषः ॥ याभिःपक्थमव
थोयाभिरध्रिगुंयाभिर्बभ्रुंविजोषसं । ताभिर्नोमक्षूतूयमश्विनागतंभिषज्यतंयदातुरं ॥ ६ ॥ यदध्रिगावोऽअध्रिगूऽ
इदाचिदह्नोऽअश्विनाहवामहे । वयंगीर्भिर्विपन्यवः ॥ ताभिरायातंवृषणोपमेहवंविश्वप्सुंविश्ववार्यं । इषामंहिष्ठा
पुरुभूतमानरायाभिःक्रिविंवावृधुस्ताभिरागतं ॥ ताविदाचिदहानांतावश्विनावंदमानऽउपब्रुवे । ताऽऊनमोभिरीम
हे ॥ ताविद्दोषाताऽउषसिशुभस्पतीतायामन्रुद्रवर्तनी । मानोमर्तायरिपवेवाजिनीवसूपरोरुद्रावतिख्यतं ॥ आसु ॥ ९ ॥
ग्म्यायसुग्म्यंप्रातारथेनाश्विनावासक्षणी । हुवेपितेवसोभरी ॥ ७ ॥ मनोजवसावृषणामदच्युतामक्षुंगमाभिरूति
भिः । आरात्ताच्चिद्भूतमस्मेऽअवसेपूर्वीभिःपुरुभोजसा ॥ आनोऽअश्वावदश्विनावर्तिर्यासिष्टंमधुपातमानरा । गो

मद्दस्राहिरण्यवत् ॥ सुप्रावर्गंसुवीर्यंसुष्टुवार्यमनाधृष्टंरक्षस्विना । अस्मिन्नावामायानेवाजिनीवसूविश्वावामानिधीम
हि ॥ ८ ॥ (८।४।३) ईळिष्वाहिप्रतीव्यं१यजस्वजातवेदसं । चरिष्णुधूममगृभीतशोचिषं ॥ दामानंविश्वचर्ष
णेग्निंविश्वमनोगिरा । उतस्तुषेविष्पर्धसोरथानां ॥ येषामाबाधऽऋग्मियऽइषःपृक्षश्चनिग्रभे । उपविदावह्निर्विंदते
वसु ॥ उदस्यशोचिरस्थाद्दीदियुषोव्य१जरं । तपुर्जंभस्यसुद्युतोगणश्रियः ॥ उदुतिष्ठस्वध्वरस्तवानोदेव्याकृपा ।
अभिख्याभासाबृहताशुशुक्वनिः ॥ ९ ॥ अग्नेयाहिसुशस्तिभिर्हव्याजुह्वानऽआनुषक् । यथादूतोबभूथहव्यवाहनः ॥
अग्निंवःपूर्व्यंहुवेहोतारंचर्षणीनां । तमयावाचागृणेतमुवःस्तुषे ॥ यज्ञेभिरद्भुतक्रतुंयंकृपासूदयंतऽइत् । मित्रंनजने
सुधितमृतावनि ॥ ऋतावानमृतायवोयज्ञस्यसाधनंगिरा । उपोऽएनंजुजुषुर्नमसस्पदे+ ॥ अच्छानोऽअंगिरस्तमंय
ज्ञासोयंतुसंयतः । होतायोऽअस्तिविक्ष्वायशस्तमः ॥ १० ॥ अग्नेतवत्येऽअजरेंधानासोबृहद्भाः । अश्वाऽइववृषण
स्तविषीयवः ॥ सत्वंनऽऊर्जांपतेरयिंरास्वसुवीर्यं । प्रावनस्तोकेतनयेसमत्स्वा+ ॥ यद्वाऽउविश्पतिःशितःसुप्रीतोम
नुषोविशि । विश्वेदग्निःप्रतिरक्षांसिसेधति ॥ श्रुष्ट्यग्नेनवस्यमेस्तोमस्यवीरविश्पते । निमायिनस्तपुषारक्षसोदह ॥
नतस्यमाययाचनरिपुरीशीतमर्त्यः । योऽअग्नयेददाशहव्यदातिभिः ॥ ११ ॥ व्यश्वस्त्वावसुविदमुक्षण्युरप्रीणादृ

(८।४।३) ईळिष्वेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यवैयश्वोविश्वमनाअग्निरुष्णिक् ।

षिंः । महोरायेतमुत्वासमिंधीमहि ॥ उशनाकाव्यस्त्वानिहोतारमसादयत् । आयजिंत्वामनवेजातवेदसं ॥ विश्वेहि
त्वासजोषसोदेवासोदूतमक्रत । श्रुष्टीदेवप्रथमोयज्ञियोभुवः ॥ इमंघावीरोऽअमृतंदूतंकृण्वीतमर्त्यः । पावकंकृष्ण
वर्तनिंविहायसं ॥ तंहुवेमयतस्रुचःसुभासंशुक्रशोचिषं । विशामग्निमजरंप्रत्नमीड्यं ॥ १२ ॥ योऽअस्मैहव्यदाति
भिराहुतिंमर्तोविधत् । भूरिपोषंसधत्तेवीरवद्यशः ॥ प्रथमंजातवेदसमग्निंयज्ञेषुपूर्व्यं । प्रतिस्रुगेतिनमसाहविष्मती ॥
आभिर्विधेमाग्नयेज्येष्ठाभिर्व्यश्ववत् । मंहिष्ठाभिर्मतिभिःशुक्रशोचिषे ॥ नूनमर्चविहायसेस्तोमेभिःस्थूरयूपवत् ।
ऋषेवैयश्वदम्यायाग्नये ॥ अतिथिंमानुषाणांसूनुंवनस्पतीनां । विप्राऽअग्निमवसेप्रत्नमीळते ॥ १३ ॥ महोविश्वाँऽअ
भिषतो३भिहव्यानिमानुषा । अग्नेनिषत्सिनमसाधिबर्हिषि ॥ वंस्वानोवार्यापुरुवंस्वरायःपुरुस्पृहः । सुवीर्यस्यप्रजा
वतोयशस्वतः ॥ त्वंवरोसुषाम्णेग्नेजनायचोदय । सदावसोरातिंयविष्ठशश्वते ॥ त्वंहिसुप्रतूरसित्वंनोगोमतीरिषः ।
महोरायःसातिमग्नेऽअपावृधि ॥ अग्नेत्वंयशाऽअस्यामित्रावरुणावह । ऋतावानासम्राजापूतदक्षसा ॥ १४ ॥
(८।४।४) सखायऽआशिषामहिब्रह्मेंद्रायवज्रिणे । स्तुषऽऊषुवोनृतमायधृष्णवे ॥ शवसाह्यसिश्रुतोवृत्रहत्येनवृत्र
हा । मघैर्मघोनोऽअतिशूरदाशसि ॥ सनःस्तवानऽआभररयिंचित्रश्रवस्तमं । निरेकेचिद्योहरिवोवसुर्ददिः⁺ ॥

(८।४।४) सखायइतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यवैयश्वोविश्वमनाइंद्रोंत्यतृचस्यवरुरुष्णिगंत्यानुष्टुप् (वरुःसौषाम्णोयंराजा) ।

आनिरेकमुतप्रियमिंद्रदर्षिजनानां । धृषताधृष्णोस्तवमानऽआभर ॥ नतेसव्यंनदक्षिणंहस्तंवरंतऽआमुरः । नपरिबा
धोहरिवोगविष्टिषु ॥ १५ ॥ आत्वागोभिरिवव्रजंगीर्भिर्ऋणोम्यद्रिवः । आस्माकामंजरितुरामनःपृण ॥ विश्वानि
विश्वमनसोधियानोवृत्रहंतम । उग्रप्रणेतरधिषूवसोगहि ॥ वयंतेऽअस्यवृत्रहन्विद्यामशूरनव्यसः । वसोःस्पार्हस्य
पुरुहूतराधसः ॥ इंद्रयथाह्यस्तितेपरीतंनृतोशवः । अमृक्तारातिःपुरुहूतदाशुषे ॥ आवृषस्वमहामहमहेनृतमराधसे ।
दृळ्हश्चिदृह्यमघवन्मघत्तये ॥ १६ ॥ नूऽअन्यत्राचिदद्रिवस्त्वंनोजग्मुराशसः । मघवञ्छग्धितवतन्नऽऊतिभिः ॥
नह्य१गन्नृतोत्वदन्यंविंदामिराधसे । रायेद्युम्नायशवसेचगिर्वणः ॥ एंदुमिंद्रायसिंचतपिबातिसोम्यंमधु । प्रराधसा
चोदयातेमहित्वना⁺ ॥ उपोहरीणांपतिंदक्षंपृंचंतमब्रवं । नूनंश्रुधिस्तुवतोऽअश्व्यस्य ॥ नह्य१गपुराचनजज्ञेवीरतर
स्त्वत् । नकीरायानैवथानभंदना ॥ १७ ॥ एदुमध्वोमदिन्तरंसिंचवाध्वर्योऽअंधसः । एवाहिवीरःस्तवतेसदावृ
धः ॥ इंद्रस्थातर्हरीणांनकिष्टेपूर्व्यस्तुतिं । उदानंशशवसानभंदना ॥ तंवोवाजानांपतिमहूमहिश्रवस्यवः । अप्रायु
भिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यं ॥ एतोन्विंद्रंस्तवामसखायःस्तोम्यंनरं । कृष्टीर्योविश्वाऽअभ्यस्त्येकऽइत् ॥ अगोरुधायगवि
षेद्युक्षायदस्म्यंवचः । घृतात्स्वादीयोमधुनश्चवोचत ॥ १८ ॥ यस्यामितानिवीर्या३नराधःपर्येतवे । ज्योतिर्नविश्व
मभ्यस्तिदक्षिणा ॥ स्तुहींद्रंव्यश्ववदनूर्मिंवाजिनंयमं । अर्योगयंमंहमानंविदाशुषे ॥ एवानूनमुपस्तुहिवैयश्वदशमं

नवै । सुविद्वांसंचर्कृत्यंचरणीनां ॥ वेत्थाहिनिर्ऋतीनांवज्रहस्तपरिवृजं । अहरहःशुंध्युःपरिपदामिव ॥ तदिंद्रावऽ
आभरयेनादंसिष्ठकृत्वने । द्विताकुत्सायशिश्नथोनिचोदय ॥ १९ ॥ तमुत्वानूनमीमहेनव्यंदंसिष्ठसन्यसे । सत्वंनो
विश्वाऽअभिमातीःसक्षणिः ॥ यऽऋक्षादंहसोमुचद्योवार्यात्सप्तसिंधुषु । वधर्दासस्यतुविनृम्णनीनमः ॥ यथावरो
सुषाम्णेसनिभ्यऽआवहोरयिं । व्यश्वेभ्यःसुभगेवाजिनीवति ॥ आनार्यस्यदक्षिणाव्यश्वाँऽएतुसोमिनः । स्थूरंचरा
धःशतवत्सहस्रवत् ॥ यत्त्वापृच्छादीजानःकुहयाकुहयाकृते । एषोऽअपश्रितोवलोगोमतीमवतिष्ठति ॥ २० ॥
(८।४।५) तावांविश्वस्यगोपादेवादेवेषुयज्ञिया । ऋतावानायजसेपूतदक्षसा ॥ मित्रातनानरथ्या३वरुणोयश्चसु
क्रतुः । सनात्सुजातातनयाधृतव्रता ॥ तामाताविश्ववेदसासुर्यायप्रमहसा । महीजजानादितिर्ऋतावरी ॥ महांता
मित्रावरुणासम्राजादेवावसुरा । ऋतावानावृतमाघोषतोबृहत्⁺ ॥ नपाताशवसोमहःसूनूदक्षस्यसुक्रतू । सृप्रदानूऽ
इषोवास्त्वधिक्षितः ॥ २१ ॥ संयादानूनियेमथुर्दिव्याःपार्थिवीरिषः । नभस्वतीरावांचरंतुवृष्टयः ॥ अधियाबृहतो
दिवो३भियूथेवपश्यतः । ऋतावानासम्राजानमसेहिता⁺ ॥ ऋतावानानिषेदतुःसाम्राज्यायसुक्रतू । धृतव्रताक्षत्रिया
क्षत्रमाशतुः ॥ अक्ष्णश्चिद्गातुवित्तरानुल्बणेनचक्षसा । निचिन्मिषंतानिचिरानिचिक्यतुः ॥ उतनोदेव्यदितिरुरुष्य

(८।४।५) तावांविश्वस्येतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यवैयश्वोविश्वमनामित्रावरुणौदशम्यादितिसृणांविश्वेदेवाउष्णिकुउपांत्योष्णिग्गर्भा ।

तांनासत्या । उरुष्यंतुमरुतोवृद्धशवसः ॥ २२ ॥ तेनोनावमुरुष्यतदिवानक्तंसुदानवः । अरिष्यंतोनिपायुभिःसचे
महि ॥ अघ्नतेविष्णवेवयमरिष्यंतःसुदानवे । श्रुधिस्वयावन्सिंधोपूर्वचित्तये ॥ तद्वार्यंवृणीमहेवरिष्ठंगोपयत्यं ।
मित्रोयत्पांतिवरुणोयदर्यमा⁺ ॥ उतनःसिंधुरपांतन्मरुतस्तदश्विना । इंद्रोविष्णुर्मीढ्वांसःसजोषसः ॥ तेहिष्मावनु
षोनरोभिमातिंकयस्यचित् । तिग्मंनक्षोदःप्रतिघ्नंतिभूर्णयः ॥ २३ ॥ अयमेकऽइत्थापुरूरुचष्टेविविश्पतिः । तस्य
व्रतान्यनुवश्चरामसि ॥ अनुपूर्वाण्योक्यासाम्राज्यस्यसश्चिम । मित्रस्यव्रतावरुणस्यदीर्घश्रुत्⁺ ॥ परियोरश्मिनादि
वोंतान्ममेपृथिव्याः । उभेऽआपप्रौरोदसीमहित्वा⁺ ॥ उदुष्यशरणेदिवोज्योतिरयंस्तसूर्यः । अग्निर्नशुक्रःसमिधान
ऽआहुतः ॥ वचोदीर्घप्रसद्मनीशेवाजस्यगोमतः । ईशेहिपित्वोविषस्यदावने ॥ २४ ॥ तत्सूर्यंरोदसीऽउभेदोषाव
स्तोरुपब्रुवे । भोजेष्वस्माँऽअभ्युच्चरासदा ॥ ऋज्रमुक्षण्यायनेरजतंहरयाणे । रथंयुक्तमसनामसुषामणि ॥ तामेऽअ
श्व्यानांहरीणांनितोशना । उतोनुकृत्व्यानांनृवाहसा ॥ स्मदभीशूकशावंताविप्रानविष्ठयामती । महोवाजिनावर्वं
तासचासनं ॥ २५ ॥ (८।४।६) युवोरुषूरथंहुवेसधस्तुत्यायसूरिषु । अतूर्तदक्षावृषणावृषण्वसू ॥ युवंवरोसुषा

(८।४।६) युवोरुष्वितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसोव्यश्वोश्विनावंत्यषण्णांवायुरुष्णिक् वा हिष्ठोवामित्यादिचतस्रोगायत्र्यःविंश्येक-
विंश्यंत्याअनुष्टुभः (व्यश्वोवेतिसर्वानुक्रमोक्तावपिशौनकेनव्यश्वस्यैवमुख्यत्वद्योतनादत्रव्यश्वेमुख्यत्वमादृतंतेनपाक्षिकोविश्वमनाः) ।

म्णोमहेतनेनासत्या । अवोभिर्याथोवृषणावृषण्वसू ॥ तावामद्यहवामहेहव्येभिर्वाजिनीवसू । पूर्वीरिषऽइषयंताव
तिक्षपः ॥ आवांवाहिष्ठोऽअश्विनारथोयातुश्रुतोनरा । उपस्तोमान्तुरस्यदर्शथःश्रिये ॥ जुहुराणाचिदश्विनाम
न्येथांवृषण्वसू । युवंहिरुद्रापर्षथोऽअतिद्विषः ॥ २६ ॥ दस्राहिविश्वमानुषङ्मक्षूभिःपरिदीयथः । धियंजिन्वाम
धुवर्णाशुभस्पती ॥ उपनोयातमश्विनारायाविश्वपुषासह । मघवानासुवीरावनपच्युता ॥ आमेऽअस्यप्रतीव्यमिं
द्रनासत्यागतं । देवादेवेभिरद्यसचनस्तमा ॥ वयंहिवांहवामहऽउक्षण्यंतोव्यश्ववत् । सुमतिभिरुपविप्राविहागतं ॥
अश्विनास्वृषेस्तुहिकुवित्तेश्रवतोहवं । नेदीयसःकूळयातःपणीँऽरुत ॥ २७ ॥ वैयश्वस्यश्रुतंनरोतोमेऽअस्यवेदथः ।
सजोषसावरुणोमित्रोऽअर्यमा ॥ युवादत्तस्यधिष्ण्यायुवानीतस्यसूरिभिः । अहरहर्वृषणामह्यंशिक्षतं ॥ योवांय
ज्ञेभिरावृतोधिवस्त्रावधूरिव । सपर्यंताशुभेचक्रातेऽअश्विना ॥ योवामुरुव्यचस्तमंचिकेततिनृपाय्यं । वर्तिरश्विनापरि
यातमस्मयू ॥ अस्मभ्यंसुवृषण्वसूयातंवर्तिर्नृपाय्यं । विषुद्रुहेवयज्ञमूहथुर्गिरा ॥२८॥ वाहिष्ठोवांहवानांस्तोमोदूतोहुव
न्नरा । युवाभ्यांभूत्वश्विना ॥ यददोदिवोऽअर्णवऽइषोवामदथोगृहे । श्रुतमिन्मेऽअमर्त्या ॥ उतस्याश्वेतयावरीवाहिष्ठा
वांनदीनां । सिंधुर्हिरण्यवर्तनिः ॥ स्मदेतयासुकीर्त्याश्विनाश्वेतयाधिया । वहेथेशुभ्रयावाना ॥ युक्ष्वाहित्वंरथासहायु
वस्वपोष्यावसो । आन्नोवायोमधुपिबास्माकंसवनागहि ॥ २९ ॥ तववायवृतस्पतेत्वष्टुर्जामातरद्भुत । अवांस्यावृणीमहे ॥
त्वष्टुर्जामातरंवयमीशानंरायऽईमहे । सुतावंतोवायुंद्युम्नाजनासः ॥ वायोयाहिशिवादिवोवहस्वासुस्वश्व्यं । वहस्व
महःपृथुपक्षसारथे ॥ त्वांहिसुप्सरस्तमंनृषदनेषुहूमहे । ग्रावाणंनाश्वपृष्ठंमंहना ॥ सत्वंनोदेवमनसावायोमंदानोऽअग्रि
यः । कृधिवाजाँऽअपोधियः ॥३०॥ (८।४।७) अग्निरुक्थेपुरोहितोग्रावाणोबर्हिरध्वरे । ऋचायामिमरुतोब्रह्मणस्पतिंदे
वाँऽअवोवरेण्यं ॥ आपशुंगासिपृथिवींवनस्पतीनुषासानक्तमोषधीः । विश्वेचनोवसवोविश्ववेदसोधीनांभूतप्रावि
तारः ॥ प्रसूनऽएत्वध्वरो३ग्नादेवेषुपूर्व्यः । आदित्येषुप्रवरुणेधृतव्रतेमरुत्सुविश्वभानुषु ॥ विश्वेहिष्मामनवेविश्ववेदसोभु
वन्वृधेरिशादसः । अरिष्टेभिःपायुभिर्विश्ववेदसोयंतानोवृकंच्छर्दिः ॥ आनोऽअद्यसमनसोगंताविश्वेसजोषसः । ऋचा
गिरामरुतोदेव्यदितेसदनेपस्त्येमहि ॥ ३१ ॥ अभिप्रियामरुतोयावोऽअश्व्याहव्यामित्रप्रयाथन । आबर्हिरिंद्रोवरुणस्तु
रानरऽआदित्यासःसदंतुनः ॥ वयंवोवृक्तबर्हिषोहितप्रयसऽआनुषक् । सुतसोमासोवरुणहवामहेमनुष्वदिद्धाग्नयः ॥
आप्रयातमरुतोविष्णोऽअश्विनापूषन्माकीनयाधिया । इंद्रऽआयातुप्रथमःसनिष्युभिर्वृषायोवृत्रहागृणे ॥ विनोदे
वासोऽअद्रुहोच्छिद्रंशर्मयच्छत । नयद्दूराद्वसवोनूचिदंतितोवरूथमादधर्षति ॥ अस्तिहिवःसजात्यंरिशादसोदेवासोऽ

(८।४।७) अग्निरुक्थइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुर्विश्वेदेवाः अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः । (अग्निरुक्थइत्यादिवैश्वदेवेषु चतुःसूक्तेषुआद्ययोरंत्येचसर्वेविश्वेदेवाएवनात्रभेदः) ।

अस्त्याप्यं। प्रणः पूर्वस्मैसुवितायवोचतमक्षूसुम्नायनव्यसे॥३२॥इदाहिवऽउपस्तुतिमिदावामस्यभक्तये। उपवोविश्ववेद
सोनमस्युराँऽअसृक्ष्यन्यामिव॥ उदुष्यवःसवितासुप्रणीतयोस्थादूर्ध्वोवरेण्यः। निद्विपादश्चतुष्पादोऽअर्थिनोविश्रन्पत
यिष्णवः ॥ देवंदेवंवोवसेदेवंदेवमभिष्टये । देवंदेवंहुवेमवाजसातयेगृणंतोदेव्याधिया+ ॥ देवासोहिष्मामनवेसमन्य
वोविश्वेसाकंसरातयः । तेनोऽअद्यतेऽअपरंतुचेतुनोभवंतुवरिवोविदः॥ प्रवःशंसाम्यद्रुहःसंस्थऽउपस्तुतीनां । नतं
धूर्तिर्वरुणमित्रमर्त्यंयोवोधामभ्योविधत् ॥ प्रसक्षयंतिरतेविमहीरिषोयोवोवरायदाशति । प्रप्रजाभिर्जायतेधर्मणस्प
यरिष्टःसर्वऽएधते ॥ ३३ ॥ ऋतेसविंदतेयुधःसुगेभिर्यात्यध्वनः । अर्यमामित्रोवरुणःसरातयोयंत्रायंतेसजोषसः ॥
अज्रेचिदस्मैकृणुथान्यंचनंदुर्गेचिदासुसरणं । एषाचिदस्मादशनिःपरोनुसास्रेधंतीविनश्यतु ॥ यदद्यसूर्यऽउद्यतिप्रि
यक्षत्राऽऋतंदध । यन्निम्रुचिप्रबुधिविश्ववेदसोयद्वामध्यंदिनेदिवः+ ॥ यद्वाभिपित्वेऽअसुराऽऋतंयतेछर्दिर्येमविदा
शुषे । वयंतद्वोवसवोविश्ववेदसऽउपस्थेयाममध्यऽआ+ ॥ यदद्यसूरऽउदितेयन्मध्यंदिनऽआतुचि । वामंधत्थमन
वेविश्ववेदसोजुह्वानायप्रचेतसे ॥ वयंतद्वःसम्राजऽआवृणीमहेपुत्रोनबहुपाय्यं । अश्यामतदादित्याजुह्वतोहविर्येन
वस्योनशामहै ॥ ३४ ॥ (८।४।८) येत्रिंशतित्रयस्परोदेवासोबर्हिरासदन् । विदन्नहद्वितासनन् ॥ वरुणोमित्रोऽ ॥ १३ ॥

(८।४।८) येत्रिंशतीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुर्विश्वेदेवागायत्रीचतुर्थीपुरउष्णिक् ।

अर्यमास्मद्रातिषाचोऽअग्नयः । पत्नीवंतोवषट्कृताः ॥ तेनोगोपाऽअपाच्यास्तऽउदक्तऽइत्थान्यक् । पुरस्तात्सर्व
याविशा+ ॥ यथावशंतिदेवास्तथेदसत्तदेषांनकिरामिनत् । अरावाचनमर्त्यः ॥ सप्तानांसप्तऽऋष्टयःसप्तद्युम्नान्ये
षां । सप्तोऽअधिश्रियोधिरे ॥ ३५ ॥ (८।४।९) बभ्रुरेकोविषुणःसूनरोयुवांज्यंक्तेहिरण्ययं ॥ योनिमेकऽआससा
दद्योतनोंतर्देवेषुमेधिरः ॥ वाशीमेकोबिभर्तिहस्तऽआयसीमंतर्देवेषुनिध्रुविः ॥ वज्रमेकोबिभर्तिहस्तऽआहितंतेनवृ
त्राणिजिघ्नते ॥ तिग्ममेकोबिभर्तिहस्तऽआयुधंशुचिरुग्रोजलाषभेषजः ॥ पथऽएकःपीपायतस्करोयथाँऽएषवेदनि
धीनां+ ॥ त्रीण्येकऽउरुगायोविचक्रमेयत्रदेवासोमदंति ॥ विभिर्द्वाचरतऽएकयासहप्रप्रवासेववसतः ॥ सदोद्वाच
क्रातेऽउपमादिविसम्राजासर्पिरासुती ॥ अर्चंतऽएकेमहिसाममन्वततेनसूर्यमरोचयन् ॥ ३६ ॥ (८।४।१०) नहि
वोऽअस्त्यर्भकोदेवासोनकुमारकः । विश्वेसतोमहांतऽइत्+ ॥ इतिस्तुतासोऽअसथारिशादसोयेस्थत्रयश्चत्रिंशच्च ।
मनोर्देवायज्ञियासः ॥ तेनस्त्राध्वंतेवततऽउनोऽअधिवोचत । मानःपथःपित्र्यान्मानवादधिदूरंनैष्टपरावतः ॥ येदेवा

(८।४।९) बभ्रुरेकइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुर्विश्वेदेवाद्विपदाविराट् । (भेदपक्षे—सोमः १ अग्निः १ त्वष्टा १ इंद्रः १ रुद्रः
१ पूषा १ विष्णुः १ अश्विनौ १ मित्रावरुणौ १ अश्विनौ १ एवंदश । अस्मिन्मारीचःकश्यपर्षिःपाक्षिकः) । (८।४।१०) नहिव
इतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुर्विश्वेदेवागायत्रीपुरउष्णिग्बृहत्यनुष्टुभः ।

सऽइद्दृस्थनविश्वैर्वैश्वानराऽउत । अस्मभ्यंशर्मसप्रथोगवेश्वायियच्छत ॥ ३७ ॥ (८।५।११) योयजातियजातऽइ
त्सुनवच्चपचातिच । ब्रह्मेदिंद्रस्यचाकनत् ॥ पुरोळाशंयोऽअस्मैसोमंररतऽआशिरं । पादित्तंशक्रोऽअंहसः ॥ तस्य
द्युमाँऽअसद्रथोदेवजूतःसशूशुवत् । विश्वावन्वन्नमित्रिया ॥ अस्यप्रजावतीगृहेसश्चंतीदिवेदिवे । इळाधेनुमतीदु
हे ॥ यादंपतीसमनसासुनुतऽआचधावतः । देवासोनित्ययाशिरा ॥ ३८ ॥ प्रतिप्राशव्याँऽइतःसम्यंचाबर्हिराशाते ।
नताावाजेषुवायतः ॥ नदेवानामपिह्नुतःसुमतिंनजुगुक्षतः । श्रवोबृहद्विवासतः ॥ पुत्रिणाताकुमारिणाविश्वमायुर्व्य
श्नुतः । उभाहिरण्यपेशसा ॥ वीतिहोत्राकृतद्वसूदशस्यंतामृतायकं । समूधोरोमशंहतोदेवेषुकृणुतोदुवः ॥ आशर्म
पर्वतानांवृणीमहेनदीनां । आविष्णोःसचाभुवः ॥ ३९ ॥ ऐतुपूषारयिर्भगःस्वस्तिसर्वधातमः । उरुरध्वास्वस्तये ॥
अरमतिरनर्वणोविश्वोदेवस्यमनसा । आदित्यानामनेहऽइत्+ ॥ यथानोमित्रोऽअर्यमावरुणःसंतिगोपाः । सुगाऽऋ
तस्यपंथाः ॥ अग्निंवःपूर्व्यंगिरादेवमीळेवसूनां । सपर्यंतःपुरुप्रियंमित्रंनक्षेत्रसाधसं ॥ मक्षूदेववतोरथःशूरोवापृत्सु

पंचमेनुवाकेद्वादशसूक्तानि(८।५।११) योयजातीत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतोमनुः यज्ञोदेवतातृतीयादिद्वयोर्यजमानःपंचम्यादीनांदंपती दशम्यादिनवानांदंपत्याशिषोगायत्रीनवमीचतुर्दश्यावनुष्टुभौदशमीपादनिचृदंत्याश्चतस्रःपंक्तयः(प्रथमयोर्द्वयोरिंद्रोदेवतेतिकेचित् दशम्या यजमानपत्न्याशीःततोद्वयोःपूषाततएकस्यामित्रार्यमवरुणाःततएकस्याअग्निःअंत्यचतसृणांयजमानइतिशौनकाद्यभिप्रायेणकेचिदाहुः)।

कासुचित् । देवानांयऽइन्मनोयजमानऽइयक्षत्यभीदयज्वनोभुवत् ॥ नयजमानरिष्यसिनसुन्वाननदेवयो । देवा
नांय० ॥ नकिष्टंकर्मणानशन्नप्रयोषन्नयोषति । देवानांय० ॥ असदत्रसुवीर्यमुतत्यदाश्वश्व्यं । देवनांय० ॥ ४० ॥
इतिषष्ठाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्विचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ४० सूक्तानि ११ ऋचः २०४ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.१६ चित्राये.२ अश्विभ्या.१८ अग्नय.३० इंद्राये.२७ वस्वइदं.३ मित्रावरुणाभ्या.९ विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ मित्रावरुणाभ्या.१२ अश्विभ्या.१९ वायव.६ विश्वेभ्योदेवेभ्य.४१ [भे. प. विश्वेभ्योदे.२७ सोमाये. अग्नय. त्वष्ट्र. इंद्राये. रुद्राय. पूष्ण. विष्णव. अश्विभ्या. मित्रावरुणाभ्या. अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.४] यज्ञाय.२ यजमानाय.२ दंपतीभ्या.५ दंपत्याशीर्भ्य.९ ॥ इतिषष्ठेद्वितीयः ॥

प्रकृतानित्रिंशन्मेधातिथिर्वयंघैकोनामेध्यातिथिर्बार्हतंत्रिगायत्र्यनुष्टुबंतमिंद्रयाहिह्यूनानीपातिथिरानुष्टुभंतृचो
त्योगायत्रंस्तंसहस्रंवसुरोचिषोगिरसोपश्यन्नग्निनाचतुर्विंशतिःश्यावाश्वआश्विनमुपरिष्टाज्ज्योतिषंपंक्तिमहा
बृहतीपंक्त्यंतमवितासिसप्तशाक्वरंमहापंक्त्यंतंप्रेदंमहापांक्तमाद्यातिजगतीयज्ञस्यदशैंद्राग्नमग्निमस्तोषिनाभा
कआग्नेयंमहापांक्तंहींद्राग्नीद्वादशैंद्राग्नमंत्यात्रिष्टुप्द्वितीयाद्यक्रयंस्माऊषुदशवारुणंत्वंस्तभ्नात्षळर्चनानावात्रैष्टु

भंमंत्यंवातृचमाश्विनंमानुष्टुभमपश्यंदिमेत्रयस्त्रिंशद्विरूपआंगिरसआग्नेयंतुसमिधाग्निंत्रिंशदाघद्विचत्वारिंश
त्रिशोकआद्याग्नेंद्री ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (८।५।२) प्रकृतान्यृजीषिणःकण्वाऽइंद्रस्यगाथया । मदेसोमस्यवोचत ॥ यःसृबिंदुमनर्श
॥ १५ ॥ निंपिप्रुंदासमहीशुवं । वधीदुग्रोरिणन्नपः+ ॥ न्यर्बुदस्यविष्टपंवर्ष्माणंबृहतस्तिर । कृषेतदिंद्रपौंस्यं ॥ प्रतिश्रुताय
वोधृषत्तूर्णाशंनगिरेरधि । हुवेसुशिप्रमूतये ॥ सगोरश्वस्यविव्रजंमंदानःसोम्येभ्यः । पुरंनशूरदर्षसि ॥ १ ॥ यदिमे
रारणःसुतऽउक्थेवादधसेचनः । आरादुपस्वधागहि ॥ वयंघातेऽअपिष्मसिस्तोतारऽइंद्रगिर्वणः । त्वंनोजिन्वसोम
पाः+ ॥ उतनःपितुमाभरसंरराणोऽअविक्षितं । मघवन्भूरितेवसु ॥ उतनोगोमतस्कृधिहिरण्यवतोऽअश्विनः ।
इळाभिःसंरभेमहि ॥ बृहदुक्थंहवामहेसृप्रकरस्नमूतये । साधुकृण्वंतमवसे ॥ २ ॥ यःसंस्थेचिच्छतक्रतुरादीकृणो
तिवृत्रहा । जरितृभ्यःपुरूवसुः ॥ सनःशक्रश्चिदाशकद्दानवाँऽअंतराभरः । इंद्रोविश्वाभिरूतिभिः ॥ योरायो३वनिर्म
हान्त्सुपारःसुन्वतःसखा । तमिंद्रमभिगायत ॥ आयंतारंमहिस्थिरंपृतनासुश्रवोजितं । भूरेरीशानमोजसा ॥ नकि ॥ १६ ॥
रस्यशचीनांनियंतासूनृतानां । नकिर्वक्तानदादिति ॥ ३ ॥ ननूनंब्रह्मणामृणंप्राशूनामस्तिसुन्वतां । नसोमोऽअप्र

(८।५।२) प्रकृतानीतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिरिंद्रोगायत्री ।

तापपे ॥ पन्यऽइदुपगायतपन्यऽउक्थानिशंसत । ब्रह्माकृणोतपन्यऽइत्+ ॥ पन्यऽआदर्दिरच्छतासहस्रावाज्यवृ
तः । इंद्रोयोयज्वनोवृधः ॥ विषूचरस्वधाऽअनुकृष्टीनामन्वाहुवः । इंद्रपिबसुतानां ॥ पिबस्वधैनवानामुतयस्तुग्र्ये
सचा । उतायमिंद्रयस्तव ॥ ४ ॥ अतीहिमन्युषाविणंसुषुवांसमुपारणे । इमंरातंसुतंपिब ॥ इहितिस्रःपरावतऽइहि
पंचजनाँऽअति । धेनाऽइंद्रावचाकशत् ॥ सूर्योरश्मिंयथासृजात्वायच्छंतुमेगिरः । निम्नमापोनसध्र्यक्+ ॥ अध्व
र्यवातुहिषिंचसोमंवीरायशिप्रिणे । भरासुतस्यपीतये ॥ यऽउद्नःफलिगंभिनन्न्य१क्सिंधूँऽरवासृजत् । योगोषुपक्वं
धारयत् ॥ ५ ॥ अहन्वृत्रमृचीषमऽऔर्णवाभमहीशुवं । हिमेनाविध्यदर्बुदं ॥ प्रवऽउग्रायनिष्टुरेषाळ्हायप्रसक्षिणे ।
देवत्तंब्रह्मगायत ॥ योविश्वान्यभिव्रतासोमस्यमदेऽअंधसः । इंद्रोदेवेषुचेतति ॥ इहत्यासधमाद्याहरीहिरण्यके
श्या । वोळ्हामभिप्रयोहितं+ ॥ अर्वाचंत्वापुरुष्टुतप्रियमेधस्तुताहरी । सोमपेयायवक्षतः ॥ ६ ॥ (८।५।३)
वयंघत्वासुतावंतऽआपोनवृक्तबर्हिषः । पवित्रस्यप्रस्रवणेषुवृत्रहन्परिस्तोतारऽआसते ॥ स्वरंतित्वासुतेनरोवसोनिरेकऽ
उक्थिनः । कदासुतंतृषाणऽओकऽआगमऽइंद्रस्वब्दीववंसगः ॥ कण्वेभिर्धृष्णवाधृषद्वाजंदर्षिसहस्रिणं । पि
शंगरूपंमघवन्विचर्षणेमक्षूगोमंतमीमहे ॥ पाहिगायांधसोमदऽइंद्रायमेध्यातिथे । यःसंमिश्लोहर्योर्यःसुतेसचा

(८।५।३) वयंघेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेध्यातिथिरिंद्रोबृहतीषोडश्याद्यास्तिस्रोगायत्र्योन्त्यानुष्टुप् ।

ऋक्सं. वज्रीरथोहिरण्ययः ॥ यःसुषव्यःसुदक्षिणऽइनोयःसुक्रतुर्गृणे । यऽआकरःसहस्रायःशतामघऽइंद्रोयःपूर्भिदारितः+ मंडलं ८
अ. ६ अ. ३ ॥ ७ ॥ योधृषितोयोवृतोयोऽअस्तिश्मश्रुषुश्रितः । विभूतद्युम्नश्च्यवनःपुरुष्टुतःक्रत्वागौरिवशाकिनः+ ॥ अनु. ५
॥ १६ ॥ कईंवेदसुतेसचापिबंतंकद्वयोदधे । अयंयःपुरोविभिनत्त्योजसामंदानःशिप्र्यंधसः ॥ दानामृगोनवारणःपुरुत्राचरथंदधे । नकिष्ट्वानियमदासुतेगमोमहाँश्चरस्योजसा ॥ यऽउग्रःसन्ननिःष्टृतःस्थिरोरणायसंस्कृतः । यदिस्तोतुर्मघवाशृणवद्धवंनेंद्रोयोषत्यागमत् ॥ सत्यमित्थावृषेदसिवृषजूतिर्नोवृतः । वृषाह्युग्रश्रृण्विषेपरावतिवृषोऽअर्वावतिश्रुतः ॥ ८ ॥ वृषणस्तेऽअभीशवोवृषाकशाहिरण्ययी । वृषारथोमघवन्वृषणाहरीवृषात्वंशतक्रतो ॥ वृषासोतासुनोतुतेवृषन्नृजीपिन्नाभर । वृषादधन्वेवृषणंनदीष्वातुभ्यंस्थातर्हरीणां ॥ एंद्रयाहिपीतयेमधुशविष्ठसोम्यं । नायमच्छामघवांशृणवद्गिरोब्रह्मोक्थाचसुक्रतुः ॥ वहंतुत्वारथेष्ठामाहरयोरथयुजः । तिरश्चिदर्यसवनानिवृत्रहन्नन्येषांयाशतक्रतो ॥ अस्माकमद्यांतमंस्तोमंधिष्वमहामह । अस्माकंतेसवनासंतुशंतमामदायद्युक्षसोमपाः ॥ ९ ॥ नहिषस्तवनोममशास्त्रेऽअन्यस्यरण्यति । योऽअस्मान्वीरऽआनयत् ॥ इंद्रश्चिद्घातदब्रवीत्स्त्रियाऽअशास्यंमनः । उतोऽअहक्रतुंरघुं+ ॥ सप्तीचिद्घामदच्युतामिथुनावहतोरथं । एवेद्धूर्वृष्णऽउत्तरा ॥ अधःपश्यस्वमोपरिसंतरांपादकौहर । मातेक ॥ १६ ॥

शप्लकौदृशन्स्त्रीहिब्रह्माबभूविथ ॥ १० ॥ (८।५।४) एंद्रयाहिहरिभिरुपकण्वस्यसुष्टुतिं । दिवोऽअमुष्यशासतोदिवंयय दिवावसो ॥ आत्वाग्रावावदन्निहसोमीघोषेणयच्छतु । दिवो० ॥ अत्राविनेमिरेषामुरांनधूनुतेवृकः । दिवो० ॥ आत्वाकण्वाऽइहावसेहवंतेवाजसातये । दिवो० ॥ दधामितेसुतानांवृष्णेनपूर्वपाय्यं । दिवो० ॥ ११ ॥ स्मत्पुरंधिर्नऽआगहिविश्वतोधीर्नऽऊतये । दिवो० ॥ आनोयाहिमहेमतेसहस्रोतेशतामघ । दिवो० ॥ आत्वाहोतामनुर्हितोदेवत्रावक्षदीड्यः । दिवो० ॥ आत्वामदच्युताहरीश्येनंपक्षेववक्षतः । दिवो० ॥ आयाह्यर्यऽआपरिस्वाहासोमस्यपीतये । दिवो० ॥ १२ ॥ आनोयाह्युपश्रुत्युक्थेषुरणयाऽइह । दिवो० ॥ सरूपैरासुनोगहिसंभृतैःसंभृताश्वः । दिवो० ॥ आयाहिपर्वतेभ्यःसमुद्रस्याधिविष्टपः ॥ दिवो० ॥ आनोगव्यान्यश्व्यासहस्राशूरदर्दृहि । दिवो० ॥ आनःसहस्रशोभरायुतानिशतानिच । दिवो० ॥ आयदिंद्रश्चदद्वहेसहस्रंवसुरोचिषः । ओजिष्ठमश्व्यंपशुं+ ॥ यऽऋज्रावातरंहसोरुषासोरघुष्यदः । भ्राजंतेसूर्याऽइव ॥ पारावतस्यरातिषुद्रवच्चक्रेष्वाशुषु । तिष्ठंवनस्यमध्यऽआ+ ॥ १३ ॥ (८।५।५) अग्निनेंद्रेणवरुणेनविष्णुनादित्यैरुद्रैर्वसुभिःसचाभुवा । सजोषसाऽउषसासूर्येणचसोमं

(८।५।४) एंद्रयाहीत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोनीपातिथिरिंद्रःआयदिंद्रइत्यादितिसृणामांगिरसाःसहस्रवसुरोचिषऋषयइंद्रोऽनुष्टुबंत्यास्तिस्रोगायत्र्यः(८।५।५)अग्निनेंद्रेणेतिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वोश्विनावुपरिष्टाज्ज्योतिरंत्यास्तिस्रः क्रमेणपंक्तिमहाबृहतीपंक्तयः ।

पिबतमश्विना ॥ विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेनवाजिनादिवापृथिव्याद्रिभिःसचाभुवा । सजोषसा० ॥ विश्वैर्देवैस्त्रिभिरे
कादशैरिहाद्भिर्मरुद्भिर्भृगुभिःसचाभुवा । सजोषसा० ॥ जुषेथांयज्ञंबोधतंहवस्यमेविश्वेहदेवौसवनावगच्छतं । स
जोषसाऽउषसासूर्येणचेषंनोवोळ्हमश्विना ॥ स्तोमंजुषेथांयुवशेवकन्यनांविश्वेहदेवौसवनावगच्छतं । सजोषसा० ॥
गिरोजुषेथामध्वरंजुषेथांविश्वेहदेवौसवनावगच्छतं । सजोषसा० ॥ १४ ॥ हारिद्रवेवपतथोवनेदुपसोमंसुतंमहिषे
वावगच्छथः । सजोषसाऽउषसासूर्येणचत्रिर्वर्तिर्यातमश्विना ॥ हंसाविवपतथोऽअध्वगाविवसोमंसुतंमहिषेवावग
च्छथः । सजोषसा० ॥ श्येनाविवपतथोहव्यदातयेसोमंसुतंमहिषेवावगच्छथः । सजोषसा० ॥ पिबतंचतृप्णुतंचा
चगच्छतंप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तं । सजोषसाऽउषसासूर्येणचोर्जंनोधत्तमश्विना ॥ जयतंचप्रस्तुतंचप्रचावतंप्रजांचध
त्तंद्रविणंचधत्तं । सजोषसा० ॥ हतंचशत्रून्यततंचमित्रिणःप्रजांचधत्तंद्रविणंचधत्तं ॥ सजोषसा० ॥ १५ ॥ मि
त्रावरुणवंताऽउतधर्मवंतामरुत्वंताजरितुर्गच्छथोहवं । सजोषसाऽउषसासूर्येणचादित्यैर्यातमश्विना ॥ अंगिरस्वंता
ऽउतविष्णुवंतामरुत्वंताजरितुर्गच्छथोहवं । सजोषसा० ॥ ऋभुमंतावृषणावाजवंतामरुत्वंताजरितुर्गच्छथोहवं ।
सजोषसा० ॥ ब्रह्मजिन्वतमुतजिन्वतंधियोहतंरक्षांसिसेधतममीवाः । सजोषसाऽउषसासूर्येणचसोमंसुन्वतोऽअ
श्विना ॥ क्षत्रंजिन्वतमुतजिन्वतंनॄन्हतंरक्षांसिसेधतममीवाः । सजोषसा० ॥ धेनूर्जिन्वतमुतजिन्वतंविशोहतंरक्षां

सिसेधतममीवाः । सजोषसा० ॥ १६ ॥ अत्रेरिवशृणुतंपूर्व्यस्तुतिंश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता । सजोषसाऽउष
सासूर्येणचाश्विनातिरोऽअह्न्यं ॥ सर्गाँइवसृजतंसुष्टुतीरुपश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता । सजोषसा० ॥ रश्मींऽ
रिवयच्छतमध्वराँऽउपश्यावाश्वस्यसुन्वतोमदच्युता । सजोषसा० ॥ अर्वाग्रथंनियच्छतंपिबतंसोम्यंमधु । आया
तमश्विनागतमवस्युर्वामहंहुवेधत्तंरत्नानिदाशुषे ॥ नमोवाकेप्रस्थितेऽअध्वरेनराविवक्षणस्यपीतये । आयात० ॥
स्वाहाकृतस्यतृंपतंसुतस्यदेवावंधसः । आयात० ॥ १७ ॥ (८।५।६) अवितासिसुन्वतोवृक्तबर्हिषःपिबासोमंमदा
यकंशतक्रतो । यंतेभागमधारयन्विश्वाःसेहानःपृतनाऽउरुज्रयःसमप्सुजिन्मरुत्वाँऽइंद्रसत्पते ॥ प्रावस्तोतारंमघव
न्नवत्वांपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ ऊर्जादेवाँऽअवस्योजसात्वांपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभा
ग० ॥ जनितादिवोजनितापृथिव्याःपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ जनिताश्वानांजनितागवामसिपि
बासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥ अत्रीणांस्तोमंमद्रिवोमहस्कृधिपिबासोमंमदायकंशतक्रतो । यंतेभाग० ॥
श्यावाश्वस्यसुन्वतस्तथाशृणुयथाशृणोरत्रेःकर्माणिकृण्वतः । प्रत्रसदस्युमाविथत्वमेकऽइन्नृषाह्यऽइंद्रब्रह्माणिवर्ध
यन् ॥ १८ ॥ (८।५।७) प्रेदंब्रह्मवृत्रतूर्येष्वाविथप्रसुन्वतःशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्यसवन

(८।५।६) अवितासीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वइंद्रःशक्वर्यंत्यामहापंक्तिः। (८।५।७) प्रेदमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वइंद्रो-

स्यवृत्रहन्ननेद्यपिबासोमस्यवज्रिवः ॥ सेहानऽउग्रपृतनाऽअभिद्रुहःशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥
एकराळस्यभुवनस्यराजसिशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥ सस्थावानायवयसित्वमेकऽइच्छचीप
तऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥ क्षेमस्यचप्रयुजश्चत्वमीशिषेशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदि
नस्य० ॥ क्षत्रायत्वमवसिनत्वमाविथशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । माध्यंदिनस्य० ॥ श्यावाश्वस्यरेभतस्तथाशृ
णुयथाशृणोरत्रेःकर्माणिकृण्वतः । प्रत्रसदस्युमाविथत्वमेकऽइन्नृषाह्यऽइंद्रक्षत्राणिवर्धयन् ॥ १९ ॥ (८।५।८)
यज्ञस्यहिस्थऽऋत्विजासस्नीवाजेषुकर्मसु । इंद्राग्नीतस्यबोधतं ॥ तोशासारथयावानावृत्रहणापराजिता । इंद्राग्नी० ॥
इदंवांमदिरंमध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः । इंद्राग्नी० ॥ जुषेथांयज्ञमिष्टयेसुतंसोमंसधस्तुती । इंद्राग्नीऽआगतंनरा ॥ इमा
जुषेथांसवनायेभिर्हव्यान्यूहथुः । इंद्राग्नी० ॥ इमांगायत्रवर्तनिंजुषेथांसुष्टुतिंमम । इंद्राग्नी० ॥ २० ॥ प्रातर्यावं
भिरागतंदेवेभिर्जेन्यावसू । इंद्राग्नीसोमपीतये ॥ श्यावाश्वस्यसुन्वतोत्रीणांशृणुतंहवं । इंद्राग्नी० ॥ एवावामह्वऽऊ
तयेयथाहुवंतमेधिराः । इंद्राग्नी० ॥ आहंसरस्वतीवतोरिंद्राग्न्योरवोवृणे । याभ्यांगायत्रमृच्यते ॥ २१ ॥ (८।५।९) ॥ १८ ॥
अग्निमस्तोष्यृग्मियमग्निमीळायजध्यै । अग्निर्देवाँऽअनक्तुनऽउभेहिविदथेकविरंतश्चरतिदूत्यं१नभंतामन्यकेसमे ॥

महापंक्तिराद्यातिजगती । (८।५।८) यज्ञस्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वइंद्राग्नीगायत्री । (८।५।९) अग्निमितिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वो

न्यग्नेनव्यसावचस्तनूषुशंसमेषां । न्यरातीरराव्णांविश्वाऽअर्योऽअरातीरितोयुच्छंत्वामुरोनभंता० ॥ अग्नेमन्मानि
तुभ्यंकंघृतंनजुह्वऽआसनि । सदेवेषुप्रचिकिद्धित्वंह्यसिपूर्व्यःशिवोदूतोविवस्वतोनभंता० ॥ तत्तदग्निर्वयोदधेयथाय
थाकृपण्यति । ऊर्जाहुतिर्वसूनांशंचयोश्चमयोदधेविश्वस्यैदेवहूत्यैनभंता० ॥ सचिकेतसहीयसाग्निश्चित्रेणकर्मणा ।
सहोताशश्वतीनांदक्षिणाभिरभीवृतऽइनोतिचप्रतीव्यं१नभंता० ॥ २२ ॥ अग्निर्जातादेवानामग्निर्वेदमर्तानामपी
च्यं । अग्निःसद्रविणोदाऽअग्निर्द्वाराव्यूर्णुतेस्वाहुतोनवीयसानभंता० ॥ अग्निर्देवेषुसंवसुःसविक्षुयज्ञियास्वा । समु
दाकाव्यापुरुविश्वंभूमेवपुष्यतिदेवोदेवेषुयज्ञियोनभंता० ॥ योऽअग्निःसप्तमानुषःश्रितोविश्वेषुसिंधुषु । तमागन्मत्रि
पस्त्यंमंधातुर्दस्युहंतममग्निंयज्ञेषुपूर्व्यंनभंता० ॥ अग्निस्त्रीणित्रिधातून्याक्षेतिविदथाकविः । सत्रीँऽरेकादशाँऽइह
क्षच्चपिप्रयच्चनोविप्रोदूतःपरिष्कृतोनभंता० ॥ त्वंनोऽअग्नऽआयुषुत्वंदेवेषुपूर्व्यवस्वऽएकऽइरज्यसि । त्वामापःपरिस्रु
तःपरियंतिस्वसेतवोनभंता० ॥ २३ ॥ (८।५।१०) इंद्राग्नीयुवंसुनःसहंतादासथोरयिं । येनदृह्लासमत्स्वावीळुचित्साहिषीम
ह्यग्निर्वनेववातऽइन्नभंता० ॥ नहिवांवव्रयामहेथेंद्रमिद्यजामहेशविष्ठंनृणांनरं । सनःकदाचिदर्वतागमदावाजसातयेगम
दामेधसातयेनभंता० ॥ ताहिमध्यंभराणामिंद्राग्नीऽअधिक्षितः । ताऽउकवित्वनाकवीपृच्छ्यमानासखीयतेसंधीतमश्नुतं

नाभाकोग्निर्महापंक्तिः । (८।५।१०) इंद्राग्नीइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोनाभाकइंद्राग्नीमहापंक्तिर्द्वितीयाशक्वर्यंत्यात्रिष्टुप् ।

नरानभंता०॥अभ्यर्चनभाकवदिंद्राग्नीयजसागिरा॥ययोर्विश्वमिदंजगदियंद्यौःपृथिवीमह्यु१पस्थेबिभृतोवसुनभंता० ॥
प्रब्रह्माणिनभाकवदिंद्राग्निभ्यामिरज्यत । यासप्तबुध्नमर्णवंजिह्मवारमपोर्णुतऽइंद्रऽईशानऽओजसानभंता० ॥ अपि
वृश्चपुराणवद्व्रततेरिवगुष्पितमोजोदासस्यदंभय । वयंतदस्यसंभृतंवस्विंद्रेणविभजेमहिनभंता० ॥ २४ ॥ यदिंद्राग्नीज
नाऽइमेविह्वयंतेतनागिरा । अस्माकेभिर्नृभिर्वयंसासह्यामपृतन्यतोवनुयामवनुष्यतोनभंता० ॥ यानुश्वेतावबोदि
वऽउच्चरातऽउपद्युभिः । इंद्राग्न्योरनुव्रतमुहानायंतिसिंधवोयान्त्सींबंधादमुंचतानभंता० ॥ पूर्वीष्टऽइंद्रोपमातयः
पूर्वीरुतप्रशस्तयःसूनोहिन्वस्यहरिवः । वस्वोवीरस्यापृचोयानुसाधंतनोधियोनभंता० ॥ तंशिशीतासुवृक्तिभिस्त्वेषं
सत्वानमृग्मियं । उतोनुचिद्यऽओजसाशुष्णस्यांडानिभेदतिजेषत्स्वर्वतीरपोनभंता० ॥ तंशिशीतास्वध्वरंसत्यंसत्वा
नमृत्वियं । उतोनुचिद्यऽओहतऽआंडाशुष्णस्यभेदत्यजैःस्वर्वतीरपोनभंता० ॥ एवेंद्राग्निभ्यांपितृवन्नवीयोमंधातृवद
गिरस्वदवाचि । त्रिधातुनाशर्मणापातमस्मान्वयंस्यामपतयोरयीणां॥२५॥(८।५।११)अस्माऽऊषुप्रभूतयेवरुणायमरु
द्भ्योर्चाविदुष्टरेभ्यः । योधीतामानुषाणांपश्वोगाऽइवरक्षतिनभंता० ॥ तमूषुसमनागिरापितॄणांचमन्मभिः । नाभाक
स्यप्रशस्तिभिर्यःसिंधूनामुपोदयेसप्तस्वसासमध्यमोनभंता० ॥ सक्षपःपरिषस्वजेन्यु१स्रोमाययादधेसविश्वंपरिदर्श

(८।५।११) अस्माऊष्वितिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोनाभाकोवरुणोमहापंक्तिः ।

तः । तस्यवेनीरनुव्रतमुषस्तिस्रोऽअवर्धयन्नभंता० ॥ यःककुभोनिधारयःपृथिव्यामधिदर्शतः । समातापूर्व्यंपदंतद्व
रुणस्यसप्त्यंसहिगोपाऽइवेर्योनभंता० ॥ योधर्ताभुवनानांयऽउस्राणामपीच्या३वेदनामानिगुह्या । सकविःकाव्या
पुरुरूपंद्यौरिवपुष्यतिनभंता० ॥ २६ ॥ यस्मिन्विश्वानिकाव्याचक्रेनाभिरिवश्रिता । त्रितंजूतीसपर्यतव्रजेगावोन
संयुजेयुजेऽअश्वाँऽअयुक्षतनभंता० ॥ यऽआस्वत्कऽआशयेविश्वाजातान्येषां । परिधामानिमर्मृशद्वरुणस्यपुरोगये
विश्वेदेवाऽअनुव्रतंनभंता० ॥ ससमुद्रोऽअपीच्यस्तुरोद्यामिवरोहतिनियदासुयजुर्दधे । समायाऽअर्चिनापदास्तृणा
न्नाकमारुहन्नभंता० ॥ यस्यश्वेताविचक्षणातिस्रोभूमीरधिक्षितः । त्रिरुत्तराणिपप्रतुर्वरुणस्यध्रुवंसदःससप्तानामिर
ज्यतिनभंता० ॥ यःश्वेताँऽअधिनिर्णिजश्चक्रेकृष्णाँऽअनुव्रता । सधामपूर्व्यंममेयःस्कंभेनविरोदसीऽअजोनद्यामधा
रयन्नभंता० ॥ २७ ॥ (८।५।१२) अस्तभ्नाद्द्यामसुरोविश्ववेदाऽअमिमीतवरिमाणंपृथिव्याः । आसीदद्विश्वाभु
वनानिसम्राड्विश्वेत्तानिवरुणस्यव्रतानि ॥ एवावंदस्ववरुणंबृहंतंनमस्याधीरममृतस्यगोपां । सनःशर्मत्रिवरूथंवियंस
त्पातंनोद्यावापृथिवीऽउपस्थे ॥ इमांधियंशिक्षमाणस्यदेवक्रतुंदक्षंवरुणसंशिशाधि । ययातिविश्वादुरितातरेमसुत
र्माणमधिनावंरुहेम ॥ आवांग्रावाणोऽअश्विनाधीभिर्विप्राऽअचुच्यवुः । नासत्यासोमपीतयेनभंता० ॥ यथावाम

(८।५।१२) अस्तभ्नादितिषडृचस्यसूक्तस्यकाण्वोनाभाकऋषिरंत्यानांतिसृणामात्रेयार्चनानाऋषिराद्यानांतिसृणांवरुणोंऽत्यानांति
सृणामश्विनौआद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभोंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः ।

त्रिरश्विनागीर्भिर्विप्रोऽअजोहवीत् । नासत्यासोमपीतयेनभंता० ॥ एवावामह्वऽऊतयेयथाहुवंतमेधिराः । नासत्या
सोमपीतयेनभंता० ॥ २८ ॥ (८।६।१) इमेविप्रस्यवेधसोग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरःस्तोमासऽईरते ॥ अस्मैतेप्रतिह
र्यतेजातवेदोविचर्षणे । अग्नेजनामिसुष्टुतिं ॥ आरोकाऽइवघेदहतिग्माऽअग्नेतवत्विषः । दद्भिर्वनानिबप्सति ॥
हरयोधूमकेतवोवातजूताऽउपद्यवि । यतंतेवृथगग्नयः ॥ एतेत्येवृथगग्नयऽइद्धासःसमदृक्षत । उषसामिवकेत
वः ॥ २९ ॥ कृष्णारजांसिपत्सुतःप्रयाणेजातवेदसः । अग्निर्यद्रोधतिक्षमि ॥ धासिंकृण्वानऽओषधीर्बप्सदग्निर्नवा
यति । पुनर्यतरुणीरपि ॥ जिह्वाभिरहनंनमदर्चिषाजंजणाभवन् । अग्निर्वनेषुरोचते ॥ अप्स्वग्नेसधिष्टवसौषधीरनु
रुध्यसे । गर्भेसंजायसेपुनः ॥ उदग्नेतवतद्घृतादर्चीरोचतऽआहुतं । निंसानंजुह्वो३मुखे ॥ ३० ॥ उक्षान्नायवशान्नाय
सोमपृष्ठायवेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥ उतत्वानमसावयंहोतर्वरेण्यक्रतो । अग्नेसमिद्भिरीमहे ॥ उतत्वाभृगुवच्छु
चेमनुष्वदग्नऽआहुत । अंगिरस्वद्धवामहे ॥ त्वंह्यग्नेऽअग्निनाविप्रोविप्रेणसन्त्सता । सखासख्यासमिध्यसे ॥ सत्वं
विप्रायदाशुषेरयिंदेहिसहस्रिणं । अग्नेवीरवतीमिषं ॥ ३१ ॥ अग्नेभ्रातःसहस्कृतरोहिदश्वशुचिव्रत । इमंस्तोमंजुष
स्वमे ॥ उतत्वाग्नेमगस्तुतोवाश्रायप्रतिहर्यते । गोष्ठंगावऽइवाशत ॥ तुभ्यंताऽअंगिरस्तमविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ।

षष्ठेनुवाकेषट्सूक्तानि (८।६।१) इमेविप्रस्येतित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ।

अग्नेकामाययेमिरे ॥ अग्निंधीभिर्मनीषिणोमेधिरासोविपश्चितः । अद्मसद्यायहिन्विरे ॥ तंत्वामज्मेषुवाजिनंतन्वानाऽ
अग्नेऽअध्वरं । वह्निंहोतारमीळते ॥ ३२ ॥ पुरुत्राहिसदृङ्ङसिविशोविश्वाऽअनुप्रभुः । समत्सुत्वाहवामहे ॥ तमीळिष्व
यऽआहुतोग्निर्विभ्राजतेघृतैः । इमंनःशृणवद्धवं ॥ तंत्वावयंहवामहेशृण्वंतंजातवेदसं । अग्नेघ्नंतमपद्विषः ॥ विशांराजा
नमद्भुतमध्यक्षंधर्मणामिमं । अग्निमीळेसऽउश्रवत् ॥ अग्निंविश्वायुवेपसंमर्यंनवाजिनंहितं । सप्तिंनवाजयामसि ॥ ३३ ॥
घ्नन्मृध्राण्यपद्विषोदहन्रक्षांसिविश्वहा । अग्नेतिग्मेनदीदिहि ॥ यंत्वाजनासऽइंधतेमनुष्वदंगिरस्तम । अग्नेसबोधिमे
वचः ॥ यदग्नेदिविजाऽअस्यप्सुजावासहस्कृत । तंत्वागीर्भिर्हवामहे ॥ तुभ्यंघेत्तेजनाऽइमेविश्वाःसुक्षितयःपृथक् ।
धासिंहिन्वंत्यत्तवे ॥ तेघेदग्नेस्वाध्योहाविश्वानृचक्षसः । तरंतःस्यामदुर्गहा ॥ ३४ ॥ अग्निंमंद्रंपुरुप्रियंशीरंपावकशो
चिषं । हृद्भिर्मंद्रेभिरीमहे ॥ सत्वमग्नेविभावसुःसृजन्त्सूर्योनरश्मिभिः । शर्धन्तमांसिजिघ्नसे ॥ तत्तेसहस्वऽईमहे
दात्रंयन्नोपदस्यति । त्वदग्नेवार्यंवसु ॥ ३५ ॥ (८।६।२) समिधाग्निंदुवस्यतघृतैर्बोधयतातिथिं । आस्मिन्हव्या
जुहोतन ॥ अग्नेस्तोमंजुषस्वमेवर्धस्वानेनमन्मना । प्रतिसूक्तानिहर्यनः ॥ अग्निंदूतंपुरोदधेहव्यवाहमुपब्रुवे । देवाँऽ
आसादयादिह ॥ उत्तेबृहंतोऽअर्चयःसमिधानस्यदीदिवः । अग्नेशुक्रासऽईरते ॥ उपत्वाजुह्वो३ममघृताचीर्यंतुहर्य

(८।६।२) समिधाग्निमितित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ।

त । अग्नेहव्याजुषस्वनः ॥ ३६ ॥ मंद्रंहोतारमृत्विजंचित्रभानुंविभावसुं । अग्निमीळेसऽउश्रवत् ॥ प्रत्नंहोतारमी
ड्यंजुष्टमग्निंकविक्रतुं । अध्वराणामभिश्रियं ॥ जुषाणोऽअंगिरस्तमेमाहव्यान्यानुषक् । अग्नेयज्ञंनयऽऋतुथा⁺ ॥
समिधानऽउसंत्यशुक्रशोचऽइहावह । चिकित्वान्दैव्यंजनं ॥ विप्रंहोतारमद्रुहंधूमकेतुंविभावसुं । यज्ञानांकेतुमीम
हे ॥ ३७ ॥ अग्नेनिपाहिनस्त्वंप्रतिष्मदेवरीषतः । भिंधिद्वेषःसहस्कृत ॥ अग्निःप्रत्नेनमन्मनाशुंभानस्तन्वंस्वां । क
विर्विप्रेणवावृधे ॥ ऊर्जोनपातमाहुवेग्निंपावकशोचिषं । अस्मिन्यज्ञेस्वध्वरे⁺ ॥ सनोमित्रमहस्त्वमग्नेशुक्रेणशोचि
षा । देवैरासत्सिबर्हिषि ॥ योऽअग्निंतन्वोदमेदेवंमर्तःसपर्यति । तस्माऽइद्दीदयद्वसु ॥ ३८ ॥ अग्निर्मूर्धादिवःककु
त्पतिःपृथिव्याऽअयं । अपांरेतांसिजिन्वति ॥ उदग्नेशुचयस्तवशुक्राभ्राजंतऽईरते । तवज्योतींष्यर्चयः ॥ ईशिषेवा
र्यस्यहिदात्रस्याग्नेस्वर्पतिः । स्तोतास्यांतवशर्मणि ॥ त्वामग्नेमनीषिणस्त्वांहिन्वंतिचित्तिभिः । त्वांवर्धंतुनोगिरः ॥
अदब्धस्यस्वधावतोदूतस्यरेभतःसदा । अग्नेःसख्यंवृणीमहे ॥ ३९ ॥ अग्निःशुचिव्रततमःशुचिर्विप्रःशुचिःकविः ।
शुचीरोचतऽआहुतः ॥ उतत्वाधीतयोममगिरोवर्धंतुविश्वहा । अग्नेसख्यस्यबोधिनः ॥ यदग्नेस्यामहंत्वंत्वंवाघास्या
ऽअहं । स्युष्टेसत्याऽइहाशिषः ॥ वसुर्वसुपतिर्हिकमस्यग्नेविभावसुः । स्यामतेसुमतावपि ॥ अग्नेधृतव्रतायतेसमुद्रायेव
सिंधवः । गिरोवाश्रासऽईरते ॥ ४० ॥ युवानंविश्पतिंकविंविश्वादंपुरुवेपसं । अग्निंशुंभामिमन्मभिः ॥ यज्ञानां

रथ्येवयंतिग्मजंभायवीळवे । स्तोमैरिषेमाग्नये ॥ अयमग्नेत्वेऽअपिजरिताभूतुसंत्य । तस्मैपावकमृळय ॥ धीरोह्यस्य
द्मसद्विप्रोनजागृविःसदा । अग्नेदीदयसिद्यवि ॥ पुराग्नेदुरितेभ्यःपुरामृध्रेभ्यःकवे । प्रणऽआयुर्वसोतिर ॥ ४१ ॥
(८।६।३) आघायेऽअग्निमिंधतेस्तृणंतिबर्हिरानुषक् । येषामिंद्रोयुवासखा ॥ बृहन्निदिध्मऽएषांभूरिशस्तंपृथुःस्व
रुः । येषामिंद्रोयुवासखा ॥ अयुद्धऽइद्युधावृतंशूरऽआजतिसत्वभिः । येषामिंद्रोयुवासखा ॥ आबुंदंवृत्रहाददेजा
तःपृच्छद्विमातरं । कऽउग्राःकेहश्रृण्विरे ॥ प्रतित्वाशवसीवदद्गिरावप्सोनयोधिषत् । यस्तेशत्रुत्वमाचके⁺ ॥ ४२ ॥
उतत्वंमघवञ्छृणुयस्तेवष्टिववक्षितत् । यद्वीळयासिवीळुतत्⁺ ॥ यदाजिंयात्याजिकृदिंद्रःस्वश्वयुरुप । रथीतमोर
थीनां ॥ विषुविश्वाऽअभियुजोवज्रिन्विष्वग्यथावृह । भवानःसुश्रवस्तमः ॥ अस्माकंसुरथंपुरऽइंद्रःकृणोतुसातये ।
नयंधूर्वंतिधूर्तयः ॥ वृज्यामतेपरिद्विषोरंतेशक्रदावने । गमेमेदिंद्रगोमतः ॥ ४३ ॥ शनैश्चिद्यंतोऽअद्रिवोश्वावंतः
शतग्विनः । विवक्षणाऽअनेहसः ॥ ऊर्ध्वाहितेदिवेदिवेसहस्रासूनृताशता । जरितृभ्योविमंहते ॥ विद्माहित्वाधनं
जयमिंद्रदृळ्हाचिदारुजं । आदारिणंयथागयं ॥ ककुहंचित्त्वाकवेमंदंतुधृष्णविंदवः । आत्वापणिंयदीमहे ॥ यस्तेरे
वाँऽअदाशुरिःप्रममर्षमघत्तये । तस्यनोवेदऽआभर ॥ ४४ ॥ इमऽउत्वाविचक्षतेसखायऽइंद्रसोमिनः । पुष्टावंतोय

(८।६।३) आघायइतिद्विचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यकाण्वस्त्रिशोकइंद्रआद्यायाअग्नींद्रागायत्री ।

॥ २१ ॥

थापशुं ॥ उतत्वाबधिरंवयंश्रुत्कर्णंसंतमूतये । दूरादिहहवामहे ॥ यच्छुश्रूयाऽइमंहवंदुर्मर्षंचक्रियाऽउत । भवे
रापिर्नोऽअंतमः ॥ यच्चिद्धितेऽअपिव्यथिर्जगन्वांसोऽअमन्महि । गोदाऽइदिंद्रबोधिनः ॥ आत्वारंभंनजिव्रयोरर
म्माशवसस्पते । उश्मसित्वासधस्थऽआ ॥ ४५ ॥ स्तोत्रमिंद्रायगायतपुरुनृम्णायसत्वने । नकिर्यंवृण्वतेयुधि ॥
अभित्वांवृषभासुतेसुतंसृजामिपीतये । तृंपाव्यंश्रुहीमदं ॥ मात्वामूराऽअविष्यवोमोपहस्वानऽआदभन् । माकींब्र
ह्मद्विषोवनः ॥ इहत्वागोपरीणसामहेमंदंतुराधसे । सरोगौरोयथापिब ॥ यावृत्रहापरावतिसनानवाचचुच्युवे ।
तासंसत्सुप्रवोचत ॥ ४६ ॥ अपिबत्कद्रुवःसुतमिंद्रःसहस्रबाह्वे । अत्रादेदिष्टपौंस्यं ॥ सत्यंतत्तुर्वशेयदौविदानोऽ
अह्नवाय्यं । व्यानट्तुर्वणेशमि ॥ तरणिंवोजनानांत्रदंवाजस्यगोमतः । समानमुप्रशंसिषं ॥ ऋभुक्षणंनवर्तवऽउक्थे
षुतुग्र्यावृधं । इंद्रंसोमेसचासुते ॥ यःकृंतदिद्वियोन्यंत्रिशोकायगिरिंपृथुं । गोभ्योगातुंनिरेतवे ॥ ४७ ॥ यद्दधि
षेमनस्यसिमंदानःप्रेदियक्षसि । मातत्करिंद्रमृळय ॥ दभ्रंचिद्धित्वावतःकृतंशृण्वेऽअधिक्षमि । जिगात्विंद्रतेमनः ॥
तवेदुताःसुकीर्तयोसन्नुतप्रशस्तयः । यदिंद्रमृळयासिनः ॥ मानऽएकस्मिन्नागसिमाद्वयोरुतत्रिषु । वधीर्माशूरभूरि
षु ॥ बिभयाहित्वावतऽउग्रादभिप्रभंगिणः । दस्मादहमृतीषहः ॥ ४८ ॥ मासख्युःशूनमाविदेमापुत्रस्यप्रभूवसो ।
आवृत्वद्भूतुतेमनः ॥ कोनुमर्याऽअमिथितःसखासखायमब्रवीत् । जहाकोऽअस्मदीषते ॥ एवारेवृषभासुतेसिन्व

न्भूर्यावयः । श्वघ्नीवनिवताचरन् ॥ आतऽएतावचोयुजाहरीगृभ्णेसुमद्रथा । यदीब्रह्मभ्यऽइद्ददः ॥ भिंधिविश्वा
ऽअपद्विषःपरिबाधोजहीमृधः । वसुस्पार्हंतदाभर ॥ यद्वीळाविंद्रयत्स्थिरेयत्पर्शानेपराभृतं । वसु० ॥ यस्यतेविश्व
मानुषोभूरेर्दत्तस्यवेदति । वसु० ॥ ४९ ॥ इतिषष्ठाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥

त्रिचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ४९ सूक्तानि १४ ऋचः २५८ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.६७ अश्विभ्यां.२४ इंद्राये.१४ इंद्राग्निभ्यां.१० अग्नय.
इंद्राग्निभ्या.१२ वरुणाये.१३ अश्विभ्या.३ अग्नय.६३ अग्नींद्राभ्या. इंद्राये.४१ ॥ इतिषष्ठेतृतीयः ॥

त्वावतस्त्रयस्त्रिंशद्वशोश्व्यआसआदिकानीतस्यपृथुश्रवसोदानस्तुतिराद्यापादनिचृत्पंचम्यादिककुब्गायत्री
बृहत्यनुष्टुप्सतोबृहतीगायत्रींविपरीतोत्तराप्रगाथौद्विपदाचतुर्विंशिकाबृहतीपिपीलिकमध्याककुम्न्यंकुशिरा
विराड्जगत्युपरिष्टाद्बृहतीबृहत्यौविषमपदोत्तरापंक्तिःसंस्तारपंक्तिर्गायत्रीपंक्तिःप्रगाथौवायव्यौचगायत्रीद्वि
पदोष्णिक्पंक्तिर्वायव्यागायत्रींमहिवोश्व्यूनांत्रितआध्यआदित्येभ्योत्यादुःस्वप्नघ्न्यंपंचोषसेपिमहापांक्तंस्वादोः
पंचोनाप्रगाथःसौम्यंत्रैष्टुभंपंचमीजगत्यभिप्रदशप्रस्कण्वःप्रागाथंतत्सुश्रुतंपुष्टिगुर्यथामनौश्रुष्टिगुर्यथामना
वायुरुपमंत्वाष्ट्रौमेध्यएतत्तेमातरिश्वानोविश्वइतिवैश्वदेवःप्रगाथौभूरीत्पंचकृशःप्रस्कण्वस्यदानस्तुतिर्गायत्रं
तुतृतीयांत्रेअनुष्टुभौप्रतितेपृषध्रोत्याग्निसौरीपंक्तिर्युवंदेवाचतुष्कंमेध्याआश्विनंत्रैष्टुभंयमृत्विजस्तृचंवैश्वदेवं

माधक्त्रिक्स्तुतिर्वैमानिवांसप्तसुपर्णऐंद्रावरुणंजागतमग्नआविंशतिर्भर्गःप्रागाथंआग्नेयंप्रागाथंतूभयंद्यूनां
प्रोअस्मैद्वादशप्रगाथःपांक्तंसप्तम्याद्यास्तिस्रोबृहत्यःसपूर्व्योगायत्रमाद्याचतुर्थ्यादिद्वेसप्तमीचानुष्टुभौगायत्रे
त्यादैवीत्रिष्टुबुत्त्वायदिंद्रतरोभिःपंचोनाकलिःप्रागाथःप्रागाथंमत्यानुष्टुप्त्यांनुसैकामत्स्यःसांमदोमैत्रावरुणि
र्मान्योवाबहवोवामत्स्याजालनद्धाआदित्यानस्तुवन्दशम्याद्यास्तिस्रोप्यदितेः ॥ ४ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।६।४) त्वावतःपुरूवसोवयमिंद्रप्रणेतः । स्मसिस्थातर्हरीणां ॥ त्वांहिसत्यमद्रिवोविद्मदा तारमिषां । विद्मदातारंरयीणां ॥ आयस्यंतेमहिमानंशतमूतेशतक्रतो । गीर्भिर्गृणंतिकारवः ॥ सुनीथोघासमर्त्यो यंमरुतोयमर्यमा । मित्रःपांत्यद्रुहः ॥ दधानोगोमदश्ववत्सुवीर्यमादित्यजूतऽएधते । सदारायापुरुस्पृहा ॥ १ ॥ त मिंद्रंदानमीमहेशवसानमभीर्वं । ईशानंरायऽईमहे ॥ तस्मिन्हिसंत्यूतयोविश्वाऽअभीरवःसचा । तमावहंतुस

(८।६।४) त्वावतइतित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्याश्व्योवशऋषिःपृथुश्रवादेवता आद्यानांविंशत्यृचामिंद्रोदेवताआनोवायवित्यादिचत सृणांशतंदासइत्यस्याश्ववायुर्देवता आद्यापादनिचृद्द्वितीयादितिस्रोगायत्र्यःपंचम्याद्याःक्रमेणककुब्गायत्रीबृहत्यनुष्टुप्सतोबृहतीगायत्री बृहतीविपरीताद्विपदागायत्रीबृहतीपिपीलिकमध्याककुप्यंकुशिराविराड्जगत्युपरिष्टाद्बृहतीबृहतीविषमपदाबृहतीपंक्तिसंस्तारपंक्तिगाय- त्रीपंक्तिबृहतीसतोबृहतीबृहतीसतोबृहतीगायत्रीद्विपदाविराडुष्णिक्पंक्तिगायत्र्यः । (पृथुश्रवाःकानीतोराजातस्यदानस्तुतिः) ।

सयःपुरूवसुंमदायहरयःसुतं ॥ यस्तेमदोवरेण्योयऽइंद्रवृत्रहंतमः । यऽआददिःस्वर्नृभिर्यःपृतनासुदुष्टरः ॥ योदुष्टरोविश्ववारश्रवाय्योवाजेष्वस्तितरुता । सनःशविष्ठसवनावसोगहिगमेमगोमतिव्रजे ॥ गव्योषुणोयथापुरा श्वयोतरथया । वरिवस्यमहामह ॥ २ ॥ नहितेशूरराधसोंतंविंदामिसत्रा । दशस्यानोमघवन्नूचिदद्रिवोधि योवाजेभिराविथ ॥ यऽऋष्वःश्रावयत्सखाविश्वेत्सवेदजनिमापुरुष्टुतः । तंविश्वेमानुषायुगेंद्रंहवंतेतविषंयतस्रुचः ॥ सनोवाजेष्ववितापुरूवसुःपुरस्थातामघवावृत्रहाभुवत् ॥ अभिवोवीरमंधसोमदेषुगायगिरामहाविचेतसं । इंद्रंनाम श्रुत्यंशाकिनंवचोयथा ॥ ददीरेक्णस्तन्वेददिर्वसुददिर्वाजेषुपुरुहूतवाजिनं । नूनमथ ॥ ३ ॥ विश्वेषामिरज्यंतंवसू नांसासह्वांसंचिदस्यवर्पसः । कृपयतोनूनमत्यथ ॥ महःसुवोऽअरमिषेस्तवामहेमीळ्हुषेऽअरंगमायजग्मये । यज्ञेभि र्गीर्भिर्विश्वमनुषांमरुतामियक्षसिगायेत्वानमसागिरा ॥ येपातयंतेऽअज्मभिर्गिरीणांस्नुभिरेषां । यज्ञंमहिष्वणी नांसुम्नंतुविष्वणीनांप्राध्वरे ॥ प्रभंगंदुर्मतीनामिंद्रशविष्ठाभर । रयिमस्मभ्यंयुज्यंचोदयन्मतेज्येष्ठंचोदयन्मते ॥ सनितःसुसनितरुग्रचित्रचेतिष्ठसूनृत । प्रासहासम्राट्सहुरिंसहंतंभुज्युंवाजेषुपूर्व्यं ॥ ४ ॥ आसऽएंतुयऽईवदाँऽअ देवःपूर्तमाददे । यथाचिद्वशोऽअश्व्यःपृथुश्रवसिकानीतेस्याव्युष्याददे ॥ षष्टिंसहस्राश्व्यस्यायुतासनमुष्ट्रानां विंशतिंशता । दशश्यावीनांशतादशत्र्यरुषीणांदशगवांसहस्रा ॥ दशश्यावाऽऋधद्रयोवीतवारासऽआशवः ।

मथ्रानेमिंनिवावृतुः ॥ दानासःपृथुश्रवसःकानीतस्यसुराधसः । रथंहिरण्ययंददन्मंहिष्ठःसूरिरभूद्वर्षिष्ठमकृतश्रवः ॥
आनोवायोमहेतनेयाहिमखायपाजसे । वयंहितेचकृमाभूरिदावनेसद्यश्चिन्महिदावने ॥ ५ ॥ योऽअश्वेभिर्वहतेव
स्तऽउस्राख्रिःसप्तसप्ततीनां । एभिःसोमेभिःसोमसुद्भिःसोमपादानायशुक्रपूतपाः ॥ योमऽइमंचिदुत्मनामंदच्चित्रंदाव
नें । अरट्वेऽअक्षेनहुषेसुकृत्वनिसुकृत्तरायसुक्रतुः ॥ उचथ्ये३ वपुषियःस्वराळुतवायोघृतस्नाः । अश्वेषितंरजेषितंशुनेषितं
प्राज्मतदिदन्नुतत्⁺ ॥ अधप्रियामिषिरायषष्टिंसहस्रासनं । अश्वानामिन्नवृष्णां ॥ गावोनयूथमुपयंतिवध्रयऽउपमायंति
वध्रयः ॥ अधयच्चरथेगणेशतमुष्ट्राँऽअचिक्रदत् । अधश्चित्नेषुविंशतिंशता⁺ ॥ शतंदासेबल्बूथेविप्रस्तरुक्षऽआददे । तेते
वायविमेजनामदंतींद्रगोपामदंतिदेवगोपाः ॥ अधस्यायोषणामहीप्रतीचीवशमश्व्यं । अधिरुक्माविनीयते ॥ ६ ॥ (८।६।५)
महिवोमहतामवोवरुणमित्रदाशुषे । यमादित्याऽअभिद्रुहोरक्षथानेमघंनशदनेहसोवऽऊतयःसुऽऊतयोवऽऊतयः ॥
विदादेवाऽअघानामादित्यासोऽअपाकृतिं । पक्षावयोयथोपरिव्य१स्मेशर्मयच्छतानेहसो० ॥ व्य१स्मेऽअधिशर्मत
त्पक्षावयोनयंतन । विश्वानिविश्ववेदसोवरूथ्यामनामहेनेहसो० ॥ यस्माऽअरासतक्षयंजीवातुंचप्रचेतसः । मनो
र्विश्वस्यघेदिमऽआदित्याराययऽईशतेनेहसो० ॥ परिणोवृणजन्नघादुर्गाणिरथ्योयथा । स्यामेदिंद्रस्यशर्मण्यादित्या

(८।६।५) महिवइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यात्यत्रितआदित्याअंत्यपंचानामादित्योपसोमहापंक्तिः । (अंत्याःपंचदुःस्वप्नघ्न्यः) ।

नामुतावस्यनेहसो० ॥ ७ ॥ परिह्वृतेदनाजनोयुष्मादत्तस्यवायति । देवाऽअदभ्रमाशवोयमादित्याऽअहेतनानेह
सो० ॥ नतंतिग्मंचनत्यजोनद्रासदभितंगुरु । यस्माऽउशर्मसप्रथऽआदित्यासोऽअराध्वमनेहसो० ॥ युष्मेदेवाऽअ
पिष्मसियुध्यंतऽइववर्मसु । यूयंमहोनऽएनसोयूयमर्भादुरुष्यतानेहसो० ॥ अदितिर्नऽउरुष्यत्वदितिःशर्मयच्छतु ।
मातामित्रस्यरेवतोर्यम्णोवरुणस्यचानेहसो० ॥ यद्देवाःशर्मशरणंयद्भद्रंयदनातुरं । त्रिधातुयद्वरूथ्य१तदस्मासुवियं
तनानेहसो० ॥ ८ ॥ आदित्याऽअवहिख्यताधिकूलादिवस्पशः । सुतीर्थमर्वतोयथानुनोनेषथासुगमनेहसो० ॥
नेहभद्रंरक्षस्विनेनावयैनोपयाऽउत । गवेचभद्रंधेनवेवीरायचश्रवस्यतेनेहसो० ॥ यदाविर्यदपीच्य१देवासोऽअस्ति
दुष्कृतं । त्रितेतद्विश्वमाप्त्यऽआरेऽअस्मद्दधातनानेहसो० ॥ यच्चगोषुदुःष्वप्न्यंयच्चास्मेदुहितर्दिवः । त्रितायतद्वि
भावर्याप्त्यायपरावहानेहसो० ॥ निष्कंवाघाकृणवतेस्रजंवादुहितर्दिवः । त्रितेदुःष्वप्न्यंसर्वमाप्त्येपरिदद्मस्यनेहसो०
॥ ९ ॥ तदन्नायतदपसेतंभागमुपसेदुषे । त्रितायचद्वितायचोषोदुःष्वप्न्यंवहानेहसो० ॥ यथाकलांयथाशफंयथऽ
ऋणंसंनयामसि । एवादुःष्वप्न्यंसर्वमाप्त्येसंनयामस्यनेहसो० ॥ अजैष्माद्यासनामचाभूमानागसोवयं । उषोयस्मा
दुःष्वप्न्यादभैष्मापतदुच्छत्वनेहसो० ॥ १० ॥ (८।६।६) स्वादोरभक्षिवयसःसुमेधाःस्वाध्योवरिवोवित्तरस्य ।

(८।६।६) स्वादोरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथःसोमस्त्रिष्टुप्पंचमीजगती ।

विश्वेयंदेवाऽउतमर्त्यासोमधुंब्रुवंतोऽअभिसंचरंति ॥ अंतश्चप्रागाऽअदितिर्भवास्यवयाताहरसोदैव्यस्य । इंदुविंद्र
स्यसख्यंजुषाणःश्रौष्टीवधुरमनुरायऽऋध्याः ॥ अपामसोमममृताऽअभूमागन्मज्योतिरविदामदेवान् । किंनूनम
स्मान्कृणवदरातिःकिमुधूर्तिरमृतमर्त्यस्य ॥ शंनोभवहृदऽआपीतऽइंदोपितेवसोमसूनवेसुशेवः । सखेवसख्यऽउरुशं
सधीरःप्रणऽआयुर्जीवसेसोमतारीः ॥ इमेमापीतायशसऽउरुष्यवोरथंनगावःसमनाहपर्वसु । तेमारक्षंतुविस्रसश्चरि
त्रादुतमास्रामाद्यवयंत्विंदवः ॥ ११ ॥ अग्निंनमामथितंसंदिदीपःप्रचक्षयकृणुहिवस्यसोनः । अथाहितेमदऽआसो
ममन्येरेवाँऽइवप्रचरापुष्टिमच्छ ॥ इषिरेणतेमनसासुतस्यभक्षीमहिपित्र्यस्येवरायः । सोमराजन्प्रणऽआयूंषितारीर
हानीवसूर्यावासराणि ॥ सोमराजन्मृळयानःस्वस्तितवस्मसिव्रत्या३स्तस्यविद्धि । अलर्तिदक्षऽउतमन्युरिंदोमानोऽ
अर्योऽअनुकामंपरादाः ॥ त्वंहिनस्तन्वःसोमगोपागात्रेगात्रेनिषसत्थानृचक्षाः । यत्तेवयंप्रमिनामव्रतानिसनोमृळसु
षखादेववस्यः ॥ ऋदूदरेणसख्यासचेययोमानरिष्येद्धर्यश्वपीतः । अयंयःसोमोन्यधाय्यस्मेतस्माऽइंद्रंप्रतिरमेम्यायुः
॥ १२ ॥ अपत्याऽअस्थुरनिराऽअमीवानिरत्रसन्तमिषीचीरभैषुः । आसोमोऽअस्माँऽअरुहद्विहायाऽअगन्मयत्रप्र
तिरंतऽआयुः ॥ योनऽइंदुःपितरोहृत्सुपीतोमर्त्योमर्त्याँऽआविवेश । तस्मैसोमायहविषाविधेममृळीकेऽअस्यसुमतौ
स्याम ॥ त्वंसोमपितृभिःसंविदानोनुद्यावापृथिवीऽआततंथ । तस्मैतऽइंदोहविषाविधेमवयंस्यामपतयोरयीणां ॥

त्रातारोदेवाऽअधिवोचतानोमानोनिद्राऽईशतमोतजल्पिः । वयंसोमस्यविश्वहप्रियासःसुवीरासोविदथमावदेम ॥
त्वंनःसोमविश्वतोवयोधास्त्वंस्वर्विदाविशानृचक्षाः । त्वंनऽइंदऽऊतिभिःसजोषाःपाहिपश्चातादुतवापुरस्तात् ॥ १३ ॥
(अथवालखिल्यानि[1] ॥ (१) अभिप्रवःसुराधसमिंद्रमर्चयथाविदे । योजरितृभ्योमघवापुरूवसुःसहस्रेणेवशिक्ष
ति ॥ शतानीकेवप्रजिगातिधृष्णुयाहंतिवृत्राणिदाशुषे । गिरेरिवप्ररसाऽअस्यपिन्विरेदत्राणिपुरुभोजसः ॥ आत्वा
सुतासऽइंदवोमदायऽइंद्रगिर्वणः । आपोनवज्रिन्नन्वोक्यं१सरःपृणंतिशूरराधसे ॥ अनेहसंप्रतरणंविवक्षणंमध्वः
स्वादिष्ठमींपिब । आयथामंदसानःकिरासिनःप्रक्षुद्रेवत्मनाधृषत् ॥ आनःस्तोममुपद्रवद्धियानोऽअश्वोनसोतृभिः ।
यंतेस्वधावन्त्स्वदयंतिधेनवऽइंद्रकण्वेषुरातयः ॥ १४ ॥ उग्रंनवीरंनमसोपसेदिमविभूतिमक्षितावसुं । उद्रीववज्रि

१ अथैकादशसूक्तात्मकंवालखिल्याख्यंभागंपाठकाअस्मिन्नध्यायेपठंति सवेदपारायणादौनेष्यते खिलत्वात्।–"सूक्तसहस्रंससप्तदश-कमृग्वेदेपारायणपाठेशाकल्ये" इत्यत्रसिद्धान्तितायाःसप्तदशाधिकसहस्रसूक्तसंख्यायाःखिलरहितसंहितयेवपूर्तेश्च । यश्चसर्वानुक्रमण्यामेषामनुक्रमोदृश्यतेसविचारणीयोवैदिकधुरीणैः । सत्यप्येवमेषांपारायणादौनिषेधेऽध्ययनाध्यापनादावृष्यादिज्ञानंश्रेयोहेतुरित्यभिप्रेत्य दृष्टसर्वानुक्रमानुसारेणसूक्तप्रतीकाद्यंलिख्यते ।

(१) अभिप्रेतिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रस्कण्वइंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

न्नवतोनासिंचतेक्षरंतींद्रधीतयः ॥ यद्धनूनंयद्वायज्ञेयद्वापृथिव्यामधि । अतोनोयज्ञमाशुभिर्महेमतऽउग्रऽउग्रेभिरागहि ॥ अजिरासोहरयोयेतऽआशवोवाताऽइवप्रसक्षिणः । येभिरपत्यंमनुषःपरीयसेयेभिर्विश्वंस्वर्दृशे ॥ एतावतस्तऽईमहऽइंद्रसुम्नस्यगोमतः । यथाप्रावोमघवन्मेध्यातिथिंयथानीपातिथिंधने ॥ यथाकण्वेमघवन्त्रसदस्यवियथापक्थेदशव्रजे । यथागोशर्येऽअसनोर्ऋजिश्वनींद्रगोमद्धिरण्यवत् ॥ १५ ॥ (२) प्रसुश्रुतंसुराधसमर्चाशक्रमभिष्टये । यःसुन्वतेस्तुवतेकाम्यंवसुसहस्रेणेवमंहते ॥ शतानीकाहेतयोऽअस्यदुष्टराऽइंद्रस्यसमिषोमहीः । गिरिर्नभुज्मामघवत्सुपिन्वतेयदींसुताऽअमंदिषुः ॥ यदींसुतासऽइंदवोभिप्रियममंदिषुः । आपोनधायिसवनंमऽआवसोदुघाऽइवोपदाशुषे ॥ अनेहसंवोहवमानमूतयेमध्वःक्षरंतिधीतयः । आत्वावसोहवमानासऽइंदवऽउपस्तोत्रेषुदधिरे ॥ आनःसोमेस्वध्वरऽइयानोऽअत्योनतोशते । यंतेस्वदावन्स्वदंतिगूर्तयःपौरेछंदयसेहवं ॥ १६ ॥ प्रवीरमुग्रंविविचिंधनस्पृतंविभूतिंराधसोमहः । उद्रीवंवज्रिन्नवतोवसुत्वनासदापीपेथदाशुषे ॥ यद्धनूनंपरावतियद्वापृथिव्यांदिवि । युजानऽइंद्रहरिभिर्महेमतऽऋष्वऽऋष्वेभिरागहि ॥ रथिरासोहरयोयेतेऽअस्रिधऽओजोवातस्यपिप्रति । येभिर्निदस्युंमनुषोनिघोषयोयेभिःस्वःपरीयसे ॥ एतावतस्तेवसोविद्यामशूरनव्यसः । यथाप्रावऽएतशंकृत्व्येधनेयथावशंदशव्रजे ॥

(२) प्रसुश्रुतमितिदशर्चस्यसूक्तस्यपुष्टिगुरिंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

यथाकण्वेमघवन्मेधेऽअध्वरेदीर्घनीथेदमूनसि । यथागोशर्येऽअसिषासोऽअद्रिवोमयिगोत्रंहरिश्रियं ॥ १७ ॥ (३) यथामनौसांवरणौसोममिंद्रापिबःसुतं । नीपातिथौमघवन्मेध्यातिथौपुष्टिगौश्रुष्टिगौसचा ॥ पार्षद्वाणःप्रस्कण्वंसमसादयच्छयानंजिव्रिमुद्धितं । सहस्राण्यसिषासद्गवामृषिस्त्वोतोदस्यवेवृकः ॥ यऽउक्थेभिर्नविंधतेचिकिद्यऽऋषिचोदनः । इंद्रंतमच्छावदनव्यस्यामत्यरिष्यंतंनभोजसे ॥ यस्माऽअर्कंसप्तशीर्षाणमानृचुस्त्रिधातुमुत्तमेपदे । सत्विमाविश्वाभुवनानिचिक्रददादिज्जनिष्टपौंस्यं ॥ योनोदातावसूनामिंद्रंतंहूमहेवयं । विद्माह्यस्यसुमतिंनवीयसींगमेमगोमतिव्रजे ॥ १८ ॥ यस्मैत्वंवसोदानायशिक्षसिसरायस्पोषमश्नुते । तंत्वावयंमघवन्निंद्रगिर्वणःसुतावंतोहवामहे ॥ कदाचनस्तरीरसिनेंद्रसश्चसिदाशुषे । उपोपेन्नुमघवन्भूयऽइन्नुतेदानंदेवस्यपृच्यते ॥ प्रयोननक्षेऽअभ्योजसाक्रिविंवधैःशुष्णंनिघोषयन् । यदेदस्तंभीत्प्रथयन्नमूंदिवमादिज्जनिष्टपार्थिवः ॥ यस्यायंविश्वऽआर्योदासःशेवधिपाऽअरिः । तिरश्चिदर्येरुशमेपवीरवितुभ्येत्सोऽअज्यतेरयिः ॥ तुरण्यवोमधुमंतंघृतश्चुतंविप्रासोऽअर्कमानृचुः । अस्मेरयिःपप्रथेवृष्ण्यंशवोस्मेसुवानासऽइंदवः ॥ १९ ॥ (४) यथामनौविवस्वतिसोमंशक्रापिबःसुतं । यथात्रितेछंदऽइंद्रजुजो

(३) यथामनावितिदशर्चस्यसूक्तस्यश्रुष्टिगुरिंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः । (४) यथामनावितिदशर्चस्यसूक्तस्यायुरिंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

षस्यायौमादयसेसचा ॥ पृषध्रेमेध्येमातरिश्वनींद्रसुवानेऽअमंदथाः । यथासोमंदशशिप्रेदशोण्येस्यूमरश्मावृजूनसि ॥
यऽउक्थाकेवलादधेयःसोमंधृषितापिबत् । यस्मैविष्णुस्त्रीणिपदाविचक्रमऽउपमित्रस्यधर्मभिः ॥ यस्यत्वमिंद्रस्तोमे
षुचाकनोवाजेवाजिन्छतक्रतो । तंत्वावयंसुदुघामिवगोदुहोजुहूमसिश्रवस्यवः ॥ योनोदातासनःपितामहाँऽउग्रऽई
शानकृत् । अयामन्नुग्रोमघवापुरूवसुर्गोरश्वस्यप्रदातुनः ॥ २० ॥ यस्मैत्वंवसोदानायमंहसेसरायस्पोषमिन्वति ।
वसूयवोवसुपतिंशतक्रतुंस्तोमैरिंद्रंहवामहे ॥ कदाचनप्रयुच्छस्युभेनिपासिजन्मनी । तुरीयादित्यहवनंतऽइंद्रियमात
स्थावमृतंदिवि ॥ यस्मैत्वंमघवन्निंद्रगिर्वणःशिक्षोशिक्षसिदाशुषे । अस्माकंगिरऽउतसुष्टुतिंवसोकण्ववच्छृणुधीहवं ॥
अस्ताविमन्मपूर्व्यंब्रह्मेंद्रायवोचत । पूर्वीर्ऋतस्यबृहतीरनूषतस्तोतुर्मेधाऽअसृक्षत ॥ समिंद्रोरायोबृहतीरधूनुतसंक्षो
णीसमुसूर्यं । संशुक्रासःशुचयःसंगवाशिरःसोमाऽइंद्रममंदिषुः ॥ २१ ॥ (५) उपमंत्वामघोनांज्येष्ठंचवृषभाणां ।
पूर्भित्तमंघवन्निंद्रगोविदमीशानंरायऽईमहे ॥ यऽआयुंकुत्समतिथिग्वमर्दयोवावृधानोदिवेदिवे । तंत्वावयंहर्यश्वं
शतक्रतुंवाजयंतोहवामहे ॥ आनोविश्वेषांरसंमध्वःसिंचंत्वद्रयः । येपरावतिसुन्विरेजनेष्वायेऽअर्वावतींदवः ॥ वि
श्वाद्वेषांसिजहिचावचाकृधिविश्वेसन्वंत्वावसु । शीष्टेषुचित्तेमदिरासोऽअंशवोयत्रासोमस्यतृंपसि ॥ २२ ॥ इंद्रने

(५) उपमंत्वेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमेध्यइंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

दीयऽएदिहिमितमेधाभिरूतिभिः । आशंतमशंतमाभिरभिष्टिभिरास्वापेस्वापिभिः ॥ आजितुरंसत्पतिंविश्वचर्षणिं
कृधिप्रजास्वाभगं । प्रसूतिराशचीभिर्येतऽउक्थिनःक्रतुंपुनतऽआनुषक् ॥ यस्तेसाधिष्ठोवसेतेस्यामभरेषुते । वयंहो
त्राभिरुतदेवहूतिभिःससवांसोमनामहे ॥ अहंहितेहरिवोब्रह्मवाजयुराजिंयामिसदोतिभिः । त्वामिदेवतममेसम
श्वयुर्गव्युरग्रेमथीनां ॥ २३ ॥ (६) एतत्तऽइंद्रवीर्यंगीर्भिर्गृणंतिकारवः । तेस्तोभंतऽऊर्जमावन्घृतश्चुतंपौरासोन
क्षन्धीतिभिः ॥ नक्षंतऽइंद्रमवसेसुकृत्ययायेषांसुतेषुमंदसे । यथासंवर्तेऽअमदोयथाकृशऽएवास्मेऽइंद्रमत्स्व ॥ आ
नोविश्वेसजोषसोदेवासोगंतनोपनः । वसवोरुद्राऽअवसेनऽआगमन्छृण्वंतुमरुतोहवं ॥ पूषाविष्णुर्हवनंमेसरस्वत्यवं
तुसप्तसिंधवः । आपोवातःपर्वतासोवनस्पतिःश्रृणोतुपृथिवीहवं ॥ २४ ॥ यदिंद्रराधोऽअस्तितेमाघोनंमघवत्तम ।
तेननोबोधिसधमाद्योवृधेभगोदानायवृत्रहन् ॥ आजिपतेनृपतेत्वमिद्धिनोवाजऽआवक्षिसुक्रतो । वीतीहोत्राभिरुतदे
ववीतिभिःससवांसोविशृण्विरे ॥ संतिह्यर्यऽआशिषऽइंद्रऽआयुर्जनानां । अस्मान्नक्षस्वमघवन्नुपावसेधुक्षस्वपिप्यु
षीमिषं ॥ वयंतऽइंद्रस्तोमेभिर्विधेमत्वमस्माकंशतक्रतो । महिस्थूरंशशयंराधोऽअह्रयंप्रस्कण्वायनितोशय ॥ २५ ॥

(६) एतत्तइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यमातरिश्वानइंद्रस्तृतीयाचतुर्थ्योविश्वेदेवाः अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

(७) भूरीदिंद्रस्यवीर्यं१व्यख्यंमभ्यायति । राधस्तेदस्यवेवृक ॥ शतंश्वेतासऽउक्षणोदिवितारोनरोचंते । मह्नादि
वंनतस्तभुः ॥ शतंवेणूञ्छतंशुनःशतंचर्माणिम्लातानि । शतंमेबल्बजस्तुकाऽअरुषीणांचतुःशतं ॥ सुदेवाःस्थका
ण्वायनावयोवयोविचरंतः । अश्वासोनचंक्रमत ॥ आदित्साप्तस्यचर्किरन्नानूनस्यमहिश्रवः । श्यावीरतिध्वसन्पथ
श्चक्षुषाचनसंनशे ॥ २६ ॥ (८) प्रतितेदस्यवेवृकराधोऽअदर्श्यह्रयं । द्यौर्नप्रथिनाशवः ॥ दशमह्यंपौतक्रतःसह
स्रादस्यवेवृकः । नित्याद्रायोऽअंमहत ॥ शतंमेगर्दभानांशतमूर्णावतीनां । शतंदासाँऽअतिस्रजः ॥ तत्रोऽअपिप्रा
णीयतपूतक्रतायैव्यक्ता । अश्वानामिन्नयूथ्यां* ॥ अचेत्यग्निश्चिकितुर्हव्यवाट्ससुमद्रथः । अग्निःशुक्रेणशोचिषाबृह
त्सूरोऽअरोचतदिविसूर्योऽअरोचत ॥ २९ ॥ (९) युवंदेवाक्रतुनापूर्व्येणयुक्तारथेनतविषंयजत्रा । आगच्छतं
नासत्याशचीभिरिदंतृतीयंसवनंपिबाथः ॥ युवांदेवास्त्रयऽएकादशासःसत्याःसत्यस्यदद्दशेपुरस्तात् । अस्माकंयज्ञंस
वनंजुषाणापातंसोममश्विनादीद्यग्नी ॥ पनाय्यंतदश्विनाकृतंवांवृषभोदिवोरजसःपृथिव्याः । सहस्रंशंसाऽउतयेगविं
ष्टौसर्वाँऽइत्ताँऽउपयातापिबध्यै ॥ अयंवांभागोनिहितोयजत्रेमागिरोनासत्योपयातं । पिबतंसोमंमधुमंतमस्मेप्रदा

(७) भूरीदितिपंचर्चस्यसूक्तस्यकृशइंद्रोगायत्रीतृतीयापंचम्यावनुष्टुभौ । (८) प्रतितइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यपृषध्रइंद्रोंत्यायाअग्नि
सूर्यौगायत्र्यंत्यापंक्तिः । (९) युवंदेवेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमेध्योश्विनौत्रिष्टुप् ।

श्वांसमवतंशचीभिः ॥ २८ ॥ (१०) यमृत्विजोबहुधाकल्पयंतःसचेतसोयज्ञमिमंवहंति । योऽअनूचानोब्राह्मणो
युक्तऽआसीत्कास्वित्तत्रयजमानस्यसंवित् ॥ एकऽएवाग्निर्बहुधासमिद्धऽएकःसूर्योविश्वमनुप्रभूतः । एकैवोषाःसर्व
मिदंविभात्येकंवाऽइदंविबभूवसर्वं ॥ ज्योतिष्मंतंकेतुमंतंत्रिचक्रंसुखंरथंसुषदंभूरिवारं । चित्रामघायस्ययोगेधिजज्ञे
तंवांहुवेऽअतिरिक्तंपिबध्यै ॥ २९ ॥ (११) इमानिवांभागधेयानिसिस्रतऽइंद्रावरुणाप्रमहेसुतेषुवां । यज्ञेयज्ञेहस
वनाभुरण्यथोयत्सुन्वतेयजमानायशिक्षथः ॥ निःषिध्वरीरोषधीरापऽआस्तामिंद्रावरुणामहिमानमाशत । यासिस्र
तूरजसःपारेऽअध्वनोययोःशत्रुर्नकिरादेवऽओहते ॥ सत्यंतदिंद्रावरुणाकृशस्यवांमध्वऽऊर्मिंदुहतेसप्तवाणीः । ता
भिर्दाश्वांसमवतंशुभस्पतीयोवामदब्धोऽअभिपातिचित्तिभिः ॥ घृतप्रुषःसौम्याजीरदानवःसप्तस्वसारःसदनऽऋत
स्य । याहवामिंद्रावरुणाघृतश्चुतस्ताभिर्धत्तंयजमानायशिक्षतं ॥ ३० ॥ अवोचाममहतेसौभगायसत्यंत्वेषाभ्यांमहि
मानमिंद्रियं । अस्मान्त्स्विंद्रावरुणाघृतश्चुतस्त्रिभिःसाप्तेभिरवतंशुभस्पती ॥ इंद्रावरुणायदृषिभ्योमनीषांवाचोमतिं
श्रुतमदत्तमग्रे । यानिस्थानान्यसृजंतधीरायज्ञंतन्वानास्तपसाभ्यपश्यं ॥ इंद्रावरुणासौमनसमदृप्तंरायस्पोषंयजमा

(१०) यमृत्विजइतितृचस्यसूक्तस्यमेध्योविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (आद्यायाऋत्विजोदेवतावा) । (११) इमानिवामितिसप्तर्चस्यसूक्त
स्यसुपर्णइंद्रावरुणौजगती ।

नेषुधत्तं । प्रजापुष्टिंभूतिमस्मासुधत्तंदीर्घायुत्वायप्रतिरतंनऽआयुः ॥ ३१ ॥ इतिवालखिल्यानि ॥) (८।७।१)
अग्नऽआयाह्यग्निभिर्होतारंत्वावृणीमहे । आत्वामनक्तुप्रयताहविष्मतीयजिष्ठंबर्हिरासदे ॥ अच्छाहित्वासहसःसूनो
ऽअंगिरःस्रुचश्चरंत्यध्वरे । ऊर्जोनपातंघृतकेशमीमहेग्निंयज्ञेषुपूर्व्यं ॥ अग्नेकविर्वेधाऽअसिहोतापावकयक्ष्यः । मं
द्रोयजिष्ठोऽअध्वरेष्वीड्योविप्रेभिःशुक्रमन्मभिः ॥ अद्रोघमावहोशतोयविष्ठ्यदेवाँऽअजस्रवीतये । अभिप्रयांसिसु
धितावसोगहिमंदस्वधीतिभिर्हितः ॥ त्वमित्सप्रथाऽअस्यग्नेत्रातर्ऋतस्कविः । त्वांविप्रासःसमिधानदीदिवऽआवि
वासंतिवेधसः ॥ ३२ ॥ शोचाशोचिष्ठदीदिहिविशेमयोरास्वस्तोत्रेमहाँऽअसि । देवानांशर्मन्ममसंतुसूरयःशत्रूषाहः
स्वग्नयः ॥ यथाचिद्वृद्धमतसमग्नेसंजूर्वसिक्षमि । एवादहमित्रमहोयोऽअस्मध्रुग्दुर्मन्माकश्चवेनति ॥ मानोमर्तायरि
पवेरक्षस्विनेमाघशंसायरीरधः । अस्रेधद्भिस्तरणिभिर्यविष्ठ्यशिवेभिःपाहिपायुभिः ॥ पाहिनोऽअग्नऽएकयापाह्युत
द्वितीयया । पाहिगीर्भिस्तिसृभिरूर्जांपतेपाहिचतसृभिर्वसो ॥ पाहिविश्वस्माद्रक्षसोऽअराव्णःप्रस्मवाजेषुनोव ।
त्वामिद्धिनेदिष्ठंदेवतातयऽआपिंनक्षामहेवृधे ॥ ३३ ॥ आनोऽअग्नेवयोवृधंरयिंपावकशंस्यं । रास्वाचनऽउपमा
तेपुरुस्पृहंसुनीतीस्वयशस्तरं ॥ येनवंसामपृतनासुशर्धतस्तरंतोऽअर्यऽआदिशः । सत्वंनोवर्धप्रयसाशचीवसोजिन्वा

सप्तमेनुवाकेदशसूक्तानि (८।७।१) अग्नआयाहीतिविंशत्यृचस्यसूक्तस्यप्रागाथोभर्गोग्निःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

धियोवसुविदः ॥ शिशानोवृषभोयथाग्निःशृंगेदविध्वत् । तिग्माऽअस्यहनवोनप्रतिधृषेसुजंभःसहसोयहुः ॥ नहि
तेऽअग्नेवृषभप्रतिधृषेजंभासोयद्वितिष्ठसे । सत्वंनोहोतःसुहुतंहविष्कृधिवंस्वानोवार्यापुरु ॥ शेषेवनेषुमात्रोःसंत्वा
मर्तासइंधते । अतंद्रोहव्यावहसिहविष्कृतऽआदिद्देवेषुराजसि ॥ ३४ ॥ सप्तहोतारस्तमिदीळतेत्वाग्नेसुत्यजमह्रयं ।
भिनत्स्यद्रिंतपसाविशोचिषाप्राग्नेतिष्ठजनाँऽअति ॥ अग्निमग्निंवोऽअध्रिगुंहुवेमवृक्तबर्हिषः । अग्निंहितप्रयसःशश्वती
ष्वाहोतारंचर्षणीनां ॥ केतेनशर्मन्त्सचतेसुषामण्यग्नेतुभ्यंचिकित्वना । इषण्ययानःपुरुरूपमाभरवाजंनेदिष्ठमूतये ॥
अग्नेजरितर्विश्पतिस्तेपानोदेवरक्षसः । अप्रोषिवान्गृहपतिर्महाँऽअसिदिवस्पायुर्दुरोणयुः ॥ मानोरक्षऽआवेशीदा
घृणीवसोमायातुर्यातुमावतां । परोगव्यूत्यनिरामपक्षुधमग्नेसेधरक्षस्विनः ॥ ३५ ॥ (८।७।२) उभयंशृणवच्चनऽइं
द्रोऽअर्वागिदंवचः । सत्राच्यामघवासोमपीतयेधियाशविष्ठऽआगमत् ॥ तंहिस्वराजंवृषभंतमोजसेधिषणेनिष्टतक्ष
तुः । उतोपमानांप्रथमोनिषीदसिसोमकामंहितेमनः ॥ आवृषस्वपुरूवसोसुतस्येंद्रांधसः । विद्माहित्वाहरिवःपृत्सुसा
सहिमधृष्टंचिद्दधृष्वणिं ॥ अप्रामिसत्यमघवन्तथेदसदिंद्रक्रत्वायथावशः । सनेमवाजंतवशिप्रिन्नवसामक्षूचिद्यंतोऽ
अद्रिवः ॥ शग्ध्यू३षुशचीपतऽइंद्रविश्वाभिरूतिभिः । भगंनहित्वायशसंवसुविदमनुशूरचरामसि ॥ ३६ ॥ पौरोऽ

(८।७।२) उभयमित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यप्रागाथोभर्गइंद्रः अयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

अश्वस्यपुरुकृद्गवामस्युत्सोदेवहिरण्ययः । नकिर्हिदानंपरिमर्धिषत्त्वेयद्यद्यामितदाभर ॥ त्वंह्येहिचेरवेविदाभगंवसु
त्तये । उद्वावृषस्वमघवन्गविष्टयउदिंद्राश्वमिष्टये ॥ त्वंपुरूसहस्राणिशतानिचयूथादानायमंहसे । आपुरंदरंचकृ
मविप्रवचसइंद्रंगायंतोवसे ॥ अविप्रोवायदविधद्विप्रोवेंद्रतेवचः । सप्रममंदत्त्वायाशतक्रतोप्राचामन्योअहंसन ॥
उग्रबाहुर्म्रक्षकृत्वापुरंदरोयदिमेशृणवद्धवं । वसूयवोवसुपतिंशतक्रतुंस्तोमैरिंद्रंहवामहे ॥ ३७ ॥ नपापासोमनामहे
नारायासोनजल्हवः । यदिन्विंद्रंवृषणंसचासुतेसखायंकृणवामहै ॥ उग्रंयुयुज्मपृतनासुसासहिमृणकातिमदाभ्यं ।
वेदाभृमंचित्सनितारथीतमोवाजिनंयमिदूनशत् ॥ यतइंद्रभयामहेततोनोअभयंकृधि । मघवञ्छग्धितवतन्नऽ
ऊतिभिर्विद्विषोविमृधोजहि ॥ त्वंहिराधस्पतेराधसोमहःक्षयस्यासिविधतः । तंत्वावयंमघवन्निंद्रगिर्वणःसुतावंतोह
वामहे ॥ इंद्रःस्पळुतवृत्रहापरस्पानोवरेण्यः । सनोरक्षिषच्चरमंसमध्यमंसपश्चात्पातुनःपुरः+ ॥ ३८ ॥ त्वंनःपश्चा
दधरादुत्तरात्पुरइंद्रनिपाहिविश्वतः । आरेअस्मत्कृणुहिदैव्यंभयमारेहेतीरदेवीः ॥ अद्याद्याश्वश्वइंद्रत्रास्वपरे
चनः । विश्वाचनोजरितृन्त्सत्पतेअहादिवानक्तंचरक्षिषः ॥ प्रभंगीशूरोमघवातुवीमघःसंमिश्लोवीर्यायकं । उभाते
बाहूवृषणाशतक्रतोनियावज्रंमिमिक्षतुः ॥ ३९ ॥ (८।७।३) प्रोअस्माउपस्तुतिंभरतायज्जुजोषति । उक्थैरिंद्र

(८।७।३) प्रोअस्माइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रःपंक्तिःसप्तम्याद्यास्तिस्रोबृहत्यः ।

स्यमाहिनंवयोवर्धतिसोमिनोभद्राइंद्रस्यरातयः ॥ अयुजोअसमोनृभिरेकःकृष्टीरयास्यः । पूर्वीरतिप्रवावृधेविश्वा
जातान्योजसाभद्रा० ॥ अहितेनचिदर्वताजीरदानुःसिषासति । प्रवाच्यमिंद्रतत्तववीर्याणिकरिष्यतोभद्रा० ॥
आयाहिकृणवामतइंद्रब्रह्माणिवर्धना । येभिःशविष्ठचाकनोभद्रमिहश्रवस्यतेभद्रा० ॥ धृषतश्चिद्धृषन्मनःकृणोषि
द्रयत्त्वं । तीव्रैःसोमैःसपर्यतोनमोभिःप्रतिभूषतोभद्रा० ॥ अवचष्टऋचीषमोवताँइवमानुषः । जुष्ट्वीदक्षस्यसोमि
नःसखायंकृणुतेयुजंभद्रा० ॥ ४० ॥ विश्वेतइंद्रवीर्यंदेवाअनुक्रतुंददुः । भुवोविश्वस्यगोपतिःपुरुष्टुतभद्रा० ॥
गृणेतदिंद्रतेशवउपमंदेवतातये । यद्धंसिवृत्रमोजसाशचीपतेभद्रा० ॥ समनेववपुष्यतःकृणवन्मानुषायुगा । विदे
तदिंद्रश्चेतनमधश्रुतोभद्रा० ॥ उज्जातमिंद्रतेशवउत्त्वामुत्तवक्रतुं । भूरिगोभूरिवावृधुर्मघवन्तवशर्मणिभद्रा० ॥
अहंचत्वंचवृत्रहन्त्संयुज्यावसनिभ्यआ । अरातीवाचिदद्रिवोनुनौशूरमंसतेभद्रा० ॥ सत्यमिद्वाउतंवयमिंद्रंस्तवा
मनानृतं । महाँअसुन्वतोवधोभूरिज्योतींषिसुन्वतोभद्रा० ॥ ४१ ॥ (८।७।४) सपूर्व्योमहानांवेनःक्रतुभिरान
जे । यस्यद्वारामनुष्पितादेवेषुधियआनजे+ ॥ दिवोमानंनोत्सदन्त्सोमपृष्ठासोअद्रयः । उक्थाब्रह्मचशंस्या ॥
सविद्वाँअंगिरोभ्यइंद्रोगाअवृणोदप । स्तुषेतदस्यपौंस्यं ॥ सप्रत्नथाकविवृधइंद्रोवाकस्यवक्षणिः । शिवोअर्क

(८।७।४) सपूर्व्यइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रोत्यायादेवागायत्रीआद्याचतुर्थीपंचमीसप्तम्योनुष्टुभःअंत्यात्रिष्टुप् ।

स्यहोमन्यसत्रागंत्ववंसे ॥ आदूनुतेऽअनुक्रतुंस्वाहावरस्ययज्यवः । श्वात्रमर्काऽअनूषतेंद्रंगोत्रस्यदावने ॥ इंद्रेवि
श्वानिवीर्यांकृतानिकर्त्वानिच । यमर्काऽअध्वरंविदुः+ ॥ ४२ ॥ यत्पांचजन्ययाविशेंद्रेघोषाऽअसृक्षत । अस्तृणाद्ब
र्हणाविपो३र्योमानस्यसक्षयः ॥ इयमुंतेऽअनुष्टुतिश्चकृषेतानिपौंस्या । प्रावश्चक्रस्यवर्तनिं+ ॥ अस्यवृष्णोव्योदनऽउ
रुक्रमिष्टजीवसे । यवंनपश्वऽआददे ॥ तद्दधानाऽअवस्यवोयुष्माभिर्दक्षपितरः । स्याममरुत्वतोवृधे+ ॥ बळृत्वियाय
धाम्नऽऋक्वभिःशूरनोनुमः । जेषामेंद्रत्वयायुजा+ ॥ अस्मेरुद्रामेहनापर्वतासोवृत्रहत्येभरहूतौसजोषाः । यःशंसते
स्तुवतेधायिपज्रऽइंद्रज्येष्ठाऽअस्माँऽअवंतुदेवाः+ ॥ ४३ ॥ (८।७।५) उत्त्वामंदंतुस्तोमाःकृणुष्वराधोऽअद्रिवः ।
अवब्रह्मद्विषोजहि ॥ पदापणींऽरराधसोनिबाधस्वमहाँऽअसि । नहित्वाकश्चनप्रति ॥ त्वमीशिषेसुतानामिंद्रत्वमसु
तानां । त्वंराजाजनानां ॥ एहिप्रेहिक्षयोदिव्या३घोषंञ्चर्षणीनां । ओभेपृणासिरोदसी ॥ त्यंचित्पर्वतंगिरिंशतवंतंस
हस्रिणं । विस्तोतृभ्योरुरोजिथ ॥ वयमुत्वादिवासुतेवयंनक्तंहवामहे । अस्माकंकाममापृण ॥ ४४ ॥ क्व१स्यवृषभो
युवातुविग्रीवोऽअनानतः । ब्रह्माकस्तंसपर्यति ॥ कस्यस्वित्सवनंवृषाजुजुष्वाँऽअवगच्छति । इंद्रंकऽउस्विदाचके ॥ ॥ ११ ॥
कंतेदानाऽअसक्षतवृत्रहन्कंसुवीर्या । उक्थेकऽउस्विदंतमः । अयंतेमानुषेजनेसोमःपूरुषुसूयते । तस्येहिप्रद्रवापि

(८।७।५) उत्त्वामंदंत्वितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रोगायत्री ।

ब ॥ अयंतेशर्यणावतिसुषोमायामधिप्रियः । आर्जीकीयेमदिन्तमः ॥ तमद्यराधसेमहेचारुंमदायघृष्वये । एहीमिंद्र
द्रवापिब ॥ ४५ ॥ (८।७।६) यदिंद्रप्रागपागुदङ्न्यग्वाहूयसेनृभिः । आयाहितूयमाशुभिः ॥ यद्वाप्रस्रवणेदि
वोमादयासेस्वर्णरे । यद्वासमुद्रेऽअंधसः ॥ आत्वागीर्भिर्महामुरुंहुवेगामिवभोजसे । इंद्रसोमस्यपीतये ॥ आतऽइं
द्रमहिमानंहरयोदेवतेमहः । रथेवहंतुबिभ्रतः ॥ इंद्रंगृणीषऽउस्तुषेमहाँऽउग्रऽईशानकृत् । एहिनःसुतंपिब ॥
सुतावंतस्त्वावयंप्रयस्वंतोहवामहे । इदंनोबर्हिरासदे ॥ ४६ ॥ यच्चिद्धिशश्वतामसींद्रसाधारणस्त्वम् । तंत्वावयंह
वामहे ॥ इदंतेसोम्यंमध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः । जुषाणऽइंद्रतत्पिब ॥ विश्वाँऽअर्योविपश्चितोतिख्यस्तूयमागहि । अ
स्मेधेहिश्रवोबृहत्+ ॥ दातामेपृषतीनांराजाहिरण्यवीनां । मादेवामघवारिषत् ॥ सहस्रेपृषतीनामधिश्चंद्रंबृहत्पृथु ।
शुक्रंहिरण्यमाददे ॥ नपातोदुर्गहस्यमेसहस्रेणसुराधसः । श्रवोदेवेष्वक्रत ॥ ४७ ॥ (८।७।७) तरोभिर्वोविदद्व
सुमिंद्रंसबाधऽऊतये । बृहद्गायंतःसुतसोमेऽअध्वरेहुवेभरंनकारिणं ॥ नयंदुध्रावरंतेनस्थिरामुरोमदेसुशिप्रमंधसः ।
यऽआदृत्याशशमानायसुन्वतेदाताजरित्रऽउक्थ्यं* ॥ यःशक्रोमृक्षोऽअश्व्योयोवाकीजोहिरण्ययः । सऽऊर्वस्यरेज

(८।७।६) यदिंद्रेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःप्रगाथइंद्रोगायत्री । (८।७।७) तरोभिरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यप्रागाथःकलिरिंद्रः
प्रथमादित्रयोदश्यंताअयुजोबृहत्यःद्वितीयादियुजःसतोबृहत्योंत्यानुष्टुप् ।

यत्त्वपावृतिमिंद्रोगव्यस्यवृत्रहा+ ॥ निखातंचिद्यःपुरुसंभृतंवसूदिद्वपतिदाशुषे । वज्रीसुशिप्रोहर्यश्वऽइत्करदिंद्रःक्रत्वायथावशत् ॥ यद्वावंथपुरुष्टुतपुराचिच्छूरनृणां । वयंतत्तऽइंद्रसंभरामसिथज्ञनुक्थंतुरंवचः ॥ ४८ ॥ सचासोमेषुपुरुहूतवज्रिवोमदायद्युक्षसोमपाः । त्वमिद्धिब्रह्मकृतेकाम्यंवसुदेष्ठःसुन्वतेभुवः ॥ त्रयमंनभिदाह्योपीपेमेहवज्रिणं । तस्माऽउऽअद्यसमनासुतंभरानूनंभूषतश्रुते+ ॥ वृकश्चिदस्यवारणऽउरामथिरावयुनेषुभूपति । सेमंनःस्तोमंजुजुषाणऽआगहींद्रप्रचित्रयाधिया+ ॥ कदून्वस्याकृतमिंद्रस्यास्तिपौंस्यं । केनोनुकंश्रोमतेननशुश्रुवेजनुषःपरिवृत्रहा+ ॥ कदूमहीरधृष्टाऽअस्यतविषीःकदुवृत्रघ्नोऽअस्तृतं । इंद्रोविश्वान्बेकनाटाँऽअहर्दृशऽउतक्रत्वापणींऽरभि+ ॥ ४९ ॥ वयंघातेऽअपूर्व्येंद्रब्रह्माणिवृत्रहन् । पुरूतमासःपुरुहूतवज्रिवोभृतिंनप्रभरामसि ॥ पूर्वीश्चिद्धित्वेतुविकूर्मिन्नाशसोहवंतऽइंद्रोतयः । तिरश्चिदर्यःसवनावसोगहिशविष्ठश्रुधिमेहवं ॥ वयंघातेत्वेऽइद्विंद्रविप्राऽअपिष्मसि । नहित्वदन्यःपुरुहूतकश्चनमघवन्नस्तिमर्डिता+ ॥ त्वंनोऽअस्याऽअमतेरुतक्षुधोऽभिशस्तेरवस्पृधि । त्वंनऽऊतीतवचित्रयाधियाशिक्षाशचिष्ठगातुवित्+ ॥ सोमऽइद्वःसुतोऽअस्तुकलयोमाबिभीतन । अपेदेषध्वस्मायतिस्वयंघैपोऽअपायति ॥ ५० ॥ (८।७।८) त्यान्नुक्षत्रियाँऽअवऽआदित्यान्याचिषामहे । सुमृळीकाँऽअभिष्टये ॥ मित्रोनोऽअत्यंहतिंवरु

(८।७।८)त्यान्नित्येकविंशत्यृ.सू.सांमदोमत्स्यआदित्यादशम्यादितिस्तृणामदितिर्गायत्री(मैत्रावरुणिर्मान्योबहवोवामत्स्याजालनद्धाऋष.)

णःपर्षदर्यमा । आदित्यासोयथाविदुः+ ॥ तेषांहिचित्रमुक्थ्यंवरूथमस्तिदाशुषे । आदित्यानामरंकृते ॥ महिवोमहतामवोवरुणमित्रार्यमन् । अवांस्यावृणीमहे ॥ जीवान्नोऽअभिधेतनादित्यासःपुराहथात् । कद्धस्थहवनश्रुतः ॥ ५१ ॥ यद्वःश्रांतायसुन्वतेवरूथमस्तियच्छर्दिः । तेनानोऽअधिवोचत ॥ अस्तिदेवाऽअंहोरुर्वस्तिरत्नमनागसः । आदित्याऽअद्भुतैनसः ॥ मानःसेतुःसिषेदयंमहेवृणक्तुनस्परि । इंद्रऽइद्धिश्रुतोवशी+ ॥ मानोमृचारिपूणांवृजिनानामविष्यवः । देवाऽअभिप्रमृक्षत ॥ उतत्वामदितेमह्यहंदेव्युपब्रुवे । सुमृळीकामभिष्टये ॥ ५२ ॥ पर्षिदीनेगभीरऽआँऽउग्रपुत्रेजिघांसतः । माकिस्तोकस्यनोरिषत् ॥ अनेहोनऽउरुव्रजऽउरूचिविप्रसर्तवे । कृधितोकायजीवसे ॥ येमूर्धानःक्षितीनामदब्धासःस्वयशसः । व्रतारक्षंतेऽअद्रुहः ॥ तेनऽआस्नोवृकाणामादित्यासोमुमोचत । स्तेनंबद्धमिवादिते ॥ अपोषुणऽइयंशरुरादित्याऽअपदुर्मतिः । अस्मदेत्वजघ्नुषी ॥ ५३ ॥ शश्वद्धिवःसुदानवऽआदित्याऽऊतिभिर्वयं । पुरानूनंबुभुज्महे ॥ शश्वंतंहिप्रचेतसःप्रतियंतंचिदेनसः । देवाःकृणुथजीवसे ॥ तत्सुनोनव्यंसन्यसऽआदित्यायन्मुमोचति । बंधाद्बद्धमिवादिते ॥ नास्माकमस्तितत्तरऽआदित्यासोऽअतिष्कदे । यूयमस्मभ्यंमृळत ॥ मानोहेतिर्विवस्वतऽआदित्याःकृत्रिमाशरुः । पुरानुजरसोवधीत् ॥ विषुद्वेषोव्यंहतिमादित्यासोविसंहितं । विष्वग्विवृहतारपः ॥ ५४ ॥ ॥ इतिषष्ठाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुश्चत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ५४ सूक्तानि ११ ऋचः १८८ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.२० पृथुश्रवस.४ वायव.४ पृथुश्रवसे.३ वायव. पृथुश्रवसे. आदित्येभ्य.१३ आदित्योषोभ्य.५ सोमाये.१५ अग्नय.२० इंद्राये.४१ देवेभ्य. इंद्राये.३९ आदित्येभ्य.९ अदित्या.३ आदित्येभ्य.९ ॥ इतिषष्ठेचतुर्थः ॥

आत्वैकोनाप्रियमेधआदावनुष्टुम्मुखास्तृचाश्चत्वारोंत्याःषळृक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिःप्रप्रद्व्यूनानुष्टुभंद्विबृहत्यंतं द्वितीयोष्णिक्चतुर्थ्याद्यास्तिस्रोगायत्र्यःषोळश्येकादश्यौपंक्तीअपाद्वैश्वदेवोर्धर्चस्त्रयोवारुणायोराजापंचोना पुरुहन्माबार्हतंत्रिप्रगाथाद्युष्णिगनुष्टुप्पुरउष्णिगंतंत्वंनःसुदीतिपुरुमीळ्हौतयोर्वान्यतरआग्नेयंतुत्रिप्रगाथांतंह विर्द्व्यूनाहर्यतःप्रागाथोहविषांस्तुतिर्वोदीराथांगोपवनआत्रेयःसप्तवध्रिर्वाश्विनंविशोविशोवःपंचोनाग्नेयंत्वंनुष्टु म्मुखास्तृचाश्चत्वारोंत्यास्तिस्रोनुष्टुभआर्क्षस्यश्रुतर्वणोदानस्तुतिर्युक्ष्वाहिषोळशविरूपइमंनुद्वादशकुरुसुतिःका ण्वोजज्ञानएकादशप्रगाथांतंपुरोळाशंदशबृहत्यंतमयंकृत्नुर्नवकृत्नुर्भार्गवःसौम्यमंत्यानुष्टुम्न्वन्यंदशकद्व्यूनोध सोगायत्रंत्यादैवीत्रिष्टुवातूनोनवकुसीदीकाण्वः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।७।९) आत्वारथंयथोतयेसुम्नायवर्तयामसि । तुविकूर्मिमृतीषहमिंद्रशविष्ठसत्पते ॥ तु

(८।७।९)आत्वेत्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रियमेधइंद्रश्चतुर्दश्यादिषण्णामृक्षाश्वमेधौगायत्रीआद्याचतुर्थीसप्तमीदशम्योनुष्टुभः ।

विशुष्मतुविक्रतोशचीवोविश्वयामते । आपप्राथमहित्वना+ ॥ यस्यतेमहिनामहःपरिज्मायंतमीयतुः । हस्तावज्रंहि रण्ययं ॥ विश्वानरस्यवस्पतिमनानतस्यशवसः । एवैश्चचर्षणीनामूतीहुवेरथानाम् ॥ अभिष्टयेसदावृधंस्वर्मीळ्हेषुयंन रः । नानाहवंतऽऊतये ॥ १ ॥ परोमात्रमृचीषममिंद्रमुग्रंसुराधसं । ईशानंचिद्वसूनां ॥ तंतमिद्राधसेमहऽइंद्रंचो दामिपीतये । यःपूर्व्यामनुष्टुतिमीशेकृष्टीनांनृतुः+ ॥ नयस्यतेशवसानसख्यमानंशमर्त्यः । नकिःशवांसितेनशत् ॥ त्वोतासस्त्वायुजाप्सुसूर्येमहद्धनं । जयेमपृत्सुवज्रिवः ॥ तंत्वायज्ञेभिरीमहेतंगीर्भिर्गिर्वणस्तम । इंद्रयथाचिदाविथ वाजेषुपुरुमाय्यं ॥ २ ॥ यस्यतेस्वादुसख्यंस्वाद्वीप्रणीतिरद्रिवः । यज्ञोवितंतसाय्यः ॥ उरुणस्तन्वेतनऽउरुक्षयायन स्कृधि । उरुणोयंधिजीवसे ॥ उरुंनृभ्यऽउरुंगवऽउरुंरथायपंथां । देववीतिंमनामहे ॥ उपमापड्द्वाद्वानरःसोमस्यह र्ष्या । तिष्ठंतिस्वादुरातयः ॥ ऋज्राविंद्रोतऽआददेहरीऽऋक्षस्यसूनवि । आश्वमेधस्यरोहिता ॥ ३ ॥ सुरथाँऽआ तिथिग्वेस्वभीशूँरार्क्षे । आश्वमेधेसुपेशसः ॥ षळश्वाँऽआतिथिग्वऽइंद्रोतेवधूमतः । सचापूतक्रतौसनं ॥ ऐषुचेतद्वृ षण्वत्यंतर्ऋज्रेष्वरुषी । स्वभीशुःकशावती ॥ नयुष्मेवाजबंधवोनिनित्सुश्चनमर्त्यः । अवद्यमधिदीधरत् ॥ ४ ॥ (८।७।१०) प्रप्रवस्त्रिष्टुभमिषंमंदद्वीरायेंदवे । धियावोमेधसातयेपुरंध्याविवासति ॥ नदंवऽओदतीनांनदंयो

(८।७।१०) प्रप्रवइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रियमेधइंद्रःअपादिंद्रइत्यस्यविश्वेदेववरुणादेवताःसुदेवइत्यस्यवरुणोनुष्टुद्वितीयो

युवतीनां । पतिंवोऽअघ्न्यानांधेनूनामिषुध्यसि ॥ ताऽअस्यसूददोहसःसोमंश्रीणंतिपृश्नयः । जन्मन्देवानांविशस्त्रि
ष्वारोचनेदिवः ॥ अभिप्रगोपतिंगिरेंद्रमर्चयथाविदे । सूनुंसत्यस्यसत्पतिं ॥ आहरयःससृज्रिरेरुषीरधिबर्हिषि । य
त्राभिसंनवामहे ॥ ५ ॥ इंद्रायगावऽआशिरंदुदुह्रेवज्रिणेमधु । यत्सीमुपह्वरेविदत् ॥ उद्यद्ब्रध्नस्यविष्टपंगृहमिंद्र
श्चगन्वहि । मध्वःपीत्वासचेवहित्रिःसप्तसख्युःपदे ॥ अर्चतप्रार्चतप्रियमेधासोऽअर्चत । अर्चंतुपुत्रकाऽउतपुरंन
धृष्ण्वर्चत ॥ अवस्वरातिगर्गरोगोधापरिसनिष्वणत् । पिंगापरिचनिष्कददिंद्रायब्रह्मोद्यतं ॥ आयत्पतंत्येन्यःसुदु
घाऽअनपस्फुरः । अपस्फुरंगृभायतसोममिंद्रायपातवे ॥ ६ ॥ अपादिंद्रोऽअपादग्निर्विश्वेदेवाऽअमत्सत । वरुणऽ
इदिहक्षयत्तमापोऽअभ्यनूषतवत्संसंशिश्वरीरिव ॥ सुदेवोऽअसिवरुणयस्यतेसप्तसिंधवः । अनुक्षरंतिकाकुदंसूर्म्यंसु
षिरामिव ॥ योव्यतींरफाणयत्सुयुक्ताँऽउपदाशुषे । तक्वोनेतातदिद्वपुरुपमायोऽअमुच्यत ॥ अतीदुशक्रऽओहत
ऽइंद्रोविश्वाऽअतिद्विषः । भिनत्कनीनऽओदनंपच्यमानंपरोगिरा ॥ अर्भकोनकुमारकोधितिष्ठन्नवंरथं । सपक्षन्म
हिषंमृगंपित्रेमात्रेविभुक्रतुं ॥ आतूसुशिप्रदंपतेरथंतिष्ठाहिरण्ययं । अधद्युक्षंसचेवहिसहस्रपादमरुषंस्वस्तिगामनेह
सं ॥ तंघेमित्थानमस्विनऽउपस्वराजमासते । अर्थंचिदस्यसुधितंयदेतवऽआवर्तयंतिदावने ॥ अनुप्रत्नस्यौकसःप्रि

ष्णिक्चतुर्थ्याद्यास्तिस्रोगायत्र्यःएकादशीषोळश्यौपंक्तीअंत्येद्वेबृहत्यौ ।

यमेधासऽएषां । पूर्वामनुप्रयतिंवृक्तबर्हिषोहितप्रयसऽआशत ॥ ७ ॥ (८।८।१) योराजाचर्षणीनांयातारथेभिर
ध्रिगुः । विश्वासांतरुतापृतनानांज्येष्ठोयोवृत्रहागृणे ॥ इंद्रंतंशुंभपुरुहन्मन्नवसेयस्यद्विताविधर्तरि । हस्तायवज्रःप्रति
धायिदर्शतोमहोदिवेनसूर्यः ॥ नकिष्टंकर्मणानशद्यश्चकारसदावृधं । इंद्रंनयज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टंधृष्ण्वोजसं ॥
अषाळ्हमुग्रंपृतनासुसासहिंयस्मिन्महीरुरुज्रयः । संधेनवोजायमानेऽअनोनवुर्द्यावःक्षामोऽअनोनवुः ॥ यद्द्यावऽइंद्रते
शतंशतंभूमीरुतस्युः । नत्वावज्रिन्त्सहस्रंसूर्याऽअनुनजातमष्टरोदसी ॥ ८ ॥ आपप्राथमहिनावृष्ण्यावृषन्विश्वाश
विष्ठशवसा । अस्माँऽअवमघवन्गोमतिव्रजेवज्रिन्चित्राभिरूतिभिः ॥ नसीमदेवऽआपदिषंदीर्घायोमर्त्यः । एतग्वा
चिद्यऽएतशायुयोजतेहरीऽइंद्रोयुयोजते ॥ तंवोमहोमहाय्यमिंद्रंदानायसक्षणिं । योगाधेषुयऽआरणेषुहव्योवाजेष्व
स्तिहव्यः ॥ उदूषुणोवसोमहेमृशस्वशूरराधसे । उदूषुमह्यैमघवन्मघत्तयऽउदिंद्रश्रवसेमहे ॥ त्वंनऽइंद्रऽऋतयुस्त्वा
निदोनितृंपसि । मध्येवसिष्वतुविनृम्णोर्वोर्निदासंशिश्नथोहथैः ॥ ९ ॥ अन्यव्रतममानुषमयज्वानमदेवयुं । अव
स्वःसखादुधुवीतपर्वतःसुघ्नायदस्युंपर्वतः ॥ त्वंनऽइंद्रासांहस्तेशविष्ठदावने । धानानांनसंगृभायास्मयुर्द्विःसंगृभाया

अष्टमेनुवाकएकादशसूक्तानि (८।८।१) योराजेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपुरुहन्मेंद्रोबृहती द्वितीयाचतुर्थीषष्ठ्यःसतोबृहत्यः त्रयोदश्युष्णिक्चतुर्दश्यनुष्टुबंत्यापुरउष्णिक् ।

स्मयुः+ ॥ सखायः क्रतुमिच्छतकथाराधामशरस्य । उपस्तुतिंभोजःसूरियोऽअह्रयः ॥ भूरिभिःसमहऽऋषिभिर्बर्हि
ष्मद्भिःस्तविष्यसे । यदित्थमेकमेकमिच्छरवत्सान्पराददः ॥ कर्णगृह्यामघवाशौरदेव्योवत्संनस्त्रिभ्यऽआनयत् । अजां
सूरिर्नधातवे ॥ १० ॥ (८।८।२) त्वंनोऽअग्नेमहोभिःपाहिविश्वस्याऽअरातेः । उतद्विषोमर्त्यस्य ॥ नहिमन्युः
पौरुषेयऽईशेहिवःप्रियजात । त्वमिदसिक्षपावान् ॥ सनोविश्वेभिर्देवेभिरुर्जोनपाद्भद्रशोचे । रयिंदेहिविश्ववारं ॥
नतमग्नेऽअरातयोमर्तंयुवंतरायः । यंत्रायसेदाश्वांसं ॥ यंत्वंविप्रमेधसातावग्नेहिनोषिधनाय । सतवोतीगोषुगंता
॥ ११ ॥ त्वंरयिंपुरुवीरमग्नेदाशुषेमर्ताय । प्रणोनयवस्योऽअच्छ ॥ उरुष्याणोमापरादाऽअघायतेजातवेदः । दुरा
ध्ये३मर्ताय ॥ अग्नेमाकिष्टेदेवस्यरातिमदेवोयुयोत । त्वमीशिषेवसूनां ॥ सनोत्रस्वऽउपमास्यूर्जोनपान्माहिनस्य ।
सखेवसोजरितृभ्यः ॥ अच्छानःशीरशोचिषंगिरोयंतुदर्शतम् । अच्छायज्ञासोनमसापुरूवसुंपुरुप्रशस्तमूतये ॥ १२ ॥
अग्निंसूनुंसहसोजातवेदसंदानायवार्याणां । द्वितायोभूदमृतोमर्त्येष्वाहोतामंद्रतमोविशि+ ॥ अग्निंवोदेवयज्यया
ग्निंप्रयत्यध्वरे । अग्निंधीषुप्रथममग्निमर्वत्यग्निंक्षैत्रायसाधसे ॥ अग्निरिषांसख्येददातुनऽईशेयोवार्याणां । अग्नितोके

(८।८।२) त्वंनोअग्नइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यसुदीतिपुरुमीह्ळावग्निर्गायत्री दशमीद्वादशीचतुर्दश्योर्बृहत्यः एकादशीत्रयोदशीपंचद-
श्यःसतोबृहत्यः । (अत्रसुदीतिपुरुमीह्ळयोरन्यतरोवाऋषिः) ।

तनयेशश्वदीमहेवसुंसंततनूपां+ ॥ अग्निमीळिष्वावसेगाथाभिःशीरशोचिषं । अग्निंरायेपुरुमीह्ळश्रुतंनरोग्निंसुदीतये
छर्दिः+ ॥ अग्निंद्वेषोयोतवैनोगृणीमस्यग्निंशंयोश्चदातवे । विश्वासुविक्ष्ववितेवहव्योभुवद्वस्तुर्ऋषूणां+ ॥ १३ ॥
(८।८।३) हविष्कृणुध्वमागमदध्वर्युर्वनतेपुनः । विद्वाँऽअस्यप्रशासनं ॥ नितिग्ममभ्यं१शुंसीदद्धोतामनावधि ।
जुषाणोऽअस्यसख्यं+ ॥ अंतरिच्छंतितंजनेरुद्रंपरोमनीषया । गृभ्णंतिजिह्वयाससं+ ॥ जाम्यतीतपेधनुर्वयोधाऽअ
रुहद्वनं । दृषदंजिह्वयावधीत् ॥ चरन्वत्सोरुशन्निहनिदातारंनविंदते । वेतिस्तोतवऽअंब्यं* ॥ १४ ॥ उतोन्वस्यय
न्महदश्वावद्योजनंबृहत् । दामारथस्यददृशे ॥ दुहंतिसप्तैकामुपद्वापंचसृजतः । तीर्थेसिंधोरधिस्वरे+ ॥ आदशभि
र्विवस्वतऽइंद्रःकोशमचुच्यवीत् । खेदयात्रिवृतादिवः+ ॥ परित्रिधातुरध्वरंजूर्णिरेतिनवीयसी । मध्वाहोतारोऽअं
जते ॥ सिंचंतिनमसावतमुच्चाचक्रंपरिज्मानं । नीचीनबारमक्षितं ॥ १५ ॥ अभ्यारमिदद्रयोनिषिक्तंपुष्करेमधु ।
अवतस्यविसर्जने ॥ गावऽउपावतावतंमहीयज्ञस्यरप्सुदा । उभाकर्णाहिरण्यया ॥ आसुतेसिंचतश्रियंरोदस्योरभि
श्रियं । रसादधीतवृषभं+ ॥ तेजानतस्वमोक्यं१संवत्सासोनमातृभिः । मिथोनसंतजामिभिः ॥ उपस्रक्वेषुबप्सतः
कृण्वतेधरुणंदिवि । इंद्रेऽअग्नानमःस्वः* ॥ १६ ॥ अधुक्षत्पिप्युषीमिषमूर्जंसप्तपदीमरिः । सूर्यस्यसप्तरश्मिभिः ॥

(८।८।३) हविरित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यप्रागाथोहर्यतोग्निर्गायत्री । (हविषांस्तुतिर्वादेवता)

॥ १६ ॥ सोमस्यमित्रावरुणोदितासूरऽआददे । तदातुरस्यभेषजं+ ॥ उतोन्वस्ययत्पदंहर्यतस्यनिधान्यं । परिद्यांजिह्वयातन
त् ॥ १७ ॥ (८।८।४) उदीराथामृतायतेयुंजाथामश्विनारथं । अंतिषद्भूतुवामवः ॥ निमिषश्चिज्जवीयसारथेना
यातमश्विना । अंति० ॥ उपस्तृणीतमत्रयेहिमेनघर्ममश्विना । अंति० ॥ कुहस्थःकुहजग्मथुःकुहश्येनेवपेतथुः ।
अंति० ॥ यदद्यकर्हिकर्हिचिच्छुश्रूयातमिमंहवं । अंति० ॥ १८ ॥ अश्विनायामहूतमानेदिष्ठंयाम्याप्यं । अंति०॥
अवंतमत्रयेगृहंकृणुतंयुवमश्विना । अंति० ॥ वरेथेऽअग्निमातपोवदतेवल्ग्वत्रये । अंति० ॥ प्रसप्तवध्रिराशसाधारा
मग्नेरशायत । अंति० ॥ इहागतंवृषण्वसूशृणुतंमऽइमंहवं । अंति० ॥ १९ ॥ किमिदंवांपुराणवज्जरतोरिवशस्य
त । अंति० ॥ समानंवांसजात्यंसमानोबंधुरश्विना । अंति० ॥ योवांरजांस्यश्विनारथोवियातिरोदसी । अंति० ॥
आनोगव्येभिरश्व्यैःसहस्रैरुपगच्छतं । अंति० ॥ मानोगव्येभिरश्व्यैःसहस्रेभिरतिख्यतं । अंति० ॥ अरुणप्सुरुषाऽ
अभूदकर्ज्योतिर्ऋतावरी । अंति० ॥ अश्विनासुविचाकशद्वृक्षंपरशुमाँऽइव । अंति० ॥ पुरंनधृष्णवारुजकृष्णयाबा
धितोविशा । अंति० ॥ २० ॥ (८।८।५) विशोविशोवोऽअतिथिंवाजयंतःपुरुप्रियं । अग्निंवोदुर्यंवचःस्तुषेशूष ॥ १६ ॥

(८।८।४) उदीराथामित्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगोपवनोश्विनौगायत्री । (सप्तवध्रिर्वाऋषिः) (८।८।५) विशोविशइतिपंच
दशर्चस्यसूक्तस्यात्रेयोगोपवनोग्निरंत्यतिसृणांश्रुतर्वागायत्री आद्याचतुर्थीसप्तमीदशम्यस्त्रयोदश्यादितिस्रश्चानुष्टुभः ।

स्यमन्मभिः ॥ यंजनासोहविष्मंतोमित्रंनसर्पिरासुतिं । प्रशंसंतिप्रशस्तिभिः ॥ पन्यांसंजातवेदसंयोदेवतात्युद्यता ।
हव्यान्यैरयद्दिवि+ ॥ आगन्मवृत्रहंतमंज्येष्ठमग्निमानवं । यस्यश्रुतर्वाबृहन्नार्क्षोऽअनीकऽएधते ॥ अमृतंजातवेदसं
तिरस्तमांसिदर्शतं । घृताहवनमीड्यं ॥ २१ ॥ सबाधोयंजनाऽइमेऽग्निंहव्येभिरीळते । जुह्वानासोयतस्रुचः ॥
इयंतेनव्यसीमतिरग्नेऽअधाय्यस्मदा । मंद्रसुजातसुक्रतोमूरदस्मातिथे ॥ सातेऽअग्नेशंतमाचनिष्ठाभवतुप्रिया ।
तयावर्धस्वसुष्टुतः ॥ साद्युम्नैर्द्युम्निनीबृहदुपोपश्रवसिश्रवः । दधीतवृत्रतूर्ये ॥ अश्वमिद्गांरथप्रांत्वेषमिंद्रंनसत्पतिं ।
यस्यश्रवांसितूर्वथपन्यंपन्यंचकृष्टयः ॥ २२ ॥ यंत्वागोपवनोगिराचनिष्ठदग्नेऽअंगिरः । सपावकश्रुधीहवं ॥ यंत्वा
जनासऽईळतेसबाधोवाजसातये । सबोधिवृत्रतूर्ये ॥ अहंहुवानऽआर्क्षेश्रुतर्वणिमदच्युति । शर्धांसीवस्तुकाविनांमृ
क्षाशीर्षाचतुर्णां+ ॥ मांचत्वारऽआशवःशविष्ठस्यद्रवित्नवः । सुरथासोऽअभिप्रयोवक्षन्वयोनतुग्र्यं ॥ सत्यमित्त्वाम
हेनदिपरुष्ण्यवदेदिशं । नेमापोऽअश्वदातरःशविष्ठादस्तिमर्त्यः ॥ २३ ॥ (८।८।६) युक्ष्वाहिदेवहूतमाँऽअश्वाँऽ
अग्नेरथीरिव । निहोतापूर्व्यःसदः ॥ उतनोदेवदेवाँऽअच्छावोचोविदुष्टरः । श्रद्विश्वावार्याकृधि ॥ त्वंहयद्यविष्ठ्य
सहसःसूनवाहुत । ऋतावायज्ञियोभुवः ॥ अयमग्निःसहस्रिणोवाजस्यशतिनस्पतिः । मूर्धाकवीरयीणां+ ॥ तंनेमि

(८।८।६) युक्ष्वाहीतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोविरूपोग्निर्गायत्री ।

मृभवौयथानमस्वसहूतिभिः । नेदीयोयज्ञमंगिरः ॥ २४ ॥ तस्मैनूनमभिद्यवेवाचाविरूपनित्यया । वृष्णेचोदस्वसुष्टुतिं+ ॥ कमुष्विदस्यसेनयाग्नेरपाकचक्षसः । पणिंगोषुस्तरामहे ॥ मानोदेवानांविशःप्रस्नातीरिवोस्राः । कृशंनहासुरघ्न्याः ॥ मानःसमस्यदूढ्यःपरिद्वेषसोअंहतिः । ऊर्मिर्ननावमावधीत् ॥ नमस्तेअग्नओजसेगृणंतिदेवकृष्टयः । अमैरमित्रमर्दय ॥ २५ ॥ कुवित्सुनोगविष्टयेग्नेसंवेषिषोरयिं । उरुकृदुरुणस्कृधि ॥ मानोअस्मिन्महाधनेपरावर्ग्भारभृद्यथा । संवर्गंसंरयिंजय ॥ अन्यमस्मद्भियाइयमग्नेसिषक्तुदुच्छुना । वर्धानोअमवच्छवः ॥ यस्याजुषन्नमस्विनःशमीमदुर्मखस्यवा । तंघेदग्निर्वृधावति ॥ परस्याअधिसंवतोवराँअभ्यातर । यत्राहमस्मितांअव ॥ विद्माहितेपुरावयमग्नेपितुर्यथावसः । अधातेसुम्नमीमहे ॥ २६ ॥ (८।८।७) इमंनुमायिनंहुवइंद्रमीशानमोजसा । मरुत्वंतंनवृंजसे ॥ अयमिंद्रोमरुत्सखाविवृत्रस्याभिनच्छिरः । वज्रेणशतपर्वणा ॥ वावृधानोमरुत्सखेंद्रोविवृत्रमैरयत् । सृजन्त्समुद्रियाअपः+ ॥ अयंहयेनवाइदंस्वर्मरुत्वताजितं । इंद्रेणसोमपीतये ॥ मरुत्वंतमृजीषिणमोजस्वंतंविरप्शिनं । इंद्रंगीर्भिर्हवामहे ॥ इंद्रंप्रत्नेनमन्मनामरुत्वंतंहवामहे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ २७ ॥ मरुत्वाँइंद्रमीढ्वःपिबासोमंशतक्रतो । अस्मिन्यज्ञेपुरुष्टुत ॥ तुभ्येदिंद्रमरुत्वतेसुताःसोमासोअद्रिवः । हृदाहूयंतउक्थिनः ॥ पिबेदिंद्रमरुत्सखासुतंसोमंदिविष्टिषु । वज्रंशिशानओजसा ॥ उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वीशिप्रेअवेपयः । सोममिंद्रचमूसुतं+ ॥ अनुत्वारोदसीउभेक्रक्षमाणमकृपेतां । इंद्रयद्दस्युहाभवः ॥ वाचमष्टापदीमहंनवस्रक्तिमृतस्पृशं । इंद्रात्परितन्वंममे ॥ २८ ॥ (८।८।८) जज्ञानोनुशतक्रतुर्विपृच्छदितिमातरं । कउग्राःकेहशृण्विरे ॥ आदींशवस्यब्रवीदौर्णवाभमहीशुवम् । तेपुत्रसंतुनिष्टुरः ॥ समित्तान्वृत्रहाखिदत्खेअराँइवखेदया । प्रवृद्धोदस्युहाभवत् ॥ एकयाप्रतिधापिबत्साकंसरांसित्रिंशतं । इंद्रःसोमस्यकाणुका+ ॥ अभिगंधर्वमतृणदबुध्नेषुरजःस्वा । इंद्रोब्रह्मभ्यइद्वृधे+ ॥ २९ ॥ निराविध्यद्गिरिभ्यआधारयत्पक्वमोदनं । इंद्रोबुंदंस्वाततं ॥ शतब्रध्नइषुस्तवसहस्रपर्णएकइत् । यमिंद्रचकृषेयुजं ॥ तेनस्तोतृभ्यआभरनृभ्योनारिभ्योअत्तवे । सद्योजातऋभुष्ठिर ॥ एताच्यौत्नानितेकृतावर्षिष्ठानिपरीणसा । हृदावीड्वधारयः ॥ विश्वेत्ताविष्णुराभरदुरुक्रमस्त्वेषितः । शतंमहिषान्क्षीरपाकमोदनंवराहमिंद्रएमुषं+ ॥ तुविक्षंतेसुकृतंसूमयंधनुःसाधुर्बुंदोहिरण्ययः । उभातेबाहूरण्यासुसंस्कृतऋदूपेचिदृदूवृधा ॥ ३० ॥ (८।८।९) पुरोळाशंनोअंधसइंद्रसहस्रमाभर । शताचशूरगोनां ॥ आनोभरव्यंजनंगामश्व

(८।८।७) इमंन्विति द्वादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुरुसुतिरिंद्रोगायत्री ।

(८।८।८) जज्ञानइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुरुसुतिरिंद्रोगायत्रीअंत्येद्वेबृहतीसतोबृहत्यौ । (८।८।९) पुरोळाशमितिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुरुसुतिरिंद्रोगायत्र्यंत्याबृहती ।

ऋक्सं. मभ्यंजनं । सचामनाहिरण्ययां ॥ उतनःकर्णशोभनापुरूणिधृष्णवाभर । त्वंहिशृष्विषेवसो ॥ नकींवृधीकइंद्रते मंडलं ८
अ.६ अ.५ नसुषानसुदाऽउत । नान्यस्त्वच्छूरवाघतः ॥ नकीमिंद्रोनिकर्तवेनशक्रःपरिशक्तवे । विश्वंशृणोतिपश्यति ॥ ३१ ॥ अनु. ८
॥ १८ ॥ समन्युंमर्त्यानामदब्धोनिचिकीषते । पुरानिदश्चिकीषते ॥ क्रत्वऽइत्पूर्णमुदरंतुरस्यास्तिविधतः । वृत्रघ्नःसोमपाव्नः ॥
त्वेवसूनिसंगताविश्वाचसोमसौभगा । सुदात्वपरिह्वृता ॥ त्वामिद्यवयुर्ममकामोगव्युर्हिरण्ययुः । त्वामश्वयुरेषते ॥
तवेदिंद्राहमाशसाहस्तेदात्रंचनादद । दिनस्यवामघवन्त्संभृतस्यवापूर्धियवस्यकाशिना ॥ ३२ ॥ (८।८।१०)
अयंकृत्नुरगृभीतोविश्वजिदुद्भिदित्सोमः । ऋषिर्विप्रःकाव्येन ॥ अभ्यूर्णोतियन्नग्नंभिषक्तिविश्वंयत्तुरं । प्रेमंधःख्य
न्निःश्रोणोभूत् ॥ त्वंसोमतनूकृद्भ्योद्वेषोभ्योन्यकृतेभ्यः । उरुयंतासिवरूथं ॥ त्वंचित्तीतवदक्षैर्दिवऽआपृथिव्याऽ
ऋजीषिन् । यावीरघस्यचिद्द्वेषः ॥ अर्थिनोयंतिचेदर्थंगच्छानिद्दुषोरातिं । ववृज्युस्तृष्यतःकामं ॥ ३३ ॥ विदद्य
त्पूर्व्यंनष्टमुदीमृतायुमीरयत् । प्रेमायुस्तारीदतीर्णं ॥ सुशेवोनोमृळयाकुरदृप्तक्रतुरवातः । भवानःसोमशंहृदे ॥ ॥ १८ ॥
मानःसोमसंवीविजोमाविबीभिषथाराजन् । मानोहार्दित्विषावधीः ॥ अवयत्स्वेसधस्थेदेवानांदुर्मतीरीक्षे । राजन्न

(८।८।१०) अयंकृत्नुरितिनवर्चस्यसूक्तस्यकृत्नुर्भार्गवःसोमोगायत्र्यंत्यानुष्टुप् ।

पद्विषःसेधमीढ्वोऽअपस्त्रिधःसेध ॥ ३४ ॥ (८।८।११) नह्यं१न्यंबळाकरंमर्डितारंशतक्रतो । त्वंनऽइंद्रमृळय ॥
योनःशश्वत्पुराविथामृध्रोवाजसातये । सत्वंनऽइंद्रमृळय ॥ किमंगरध्रचोदनःसुन्वानस्यावितेदसि । कुविदिंस्वद्रणः
शकः ॥ इंद्रप्रणोरथमवपश्चाच्चित्संतमद्रिवः । पुरस्तादेनंमेकृधि ॥ हंतोनुकिमाससेप्रथमंनोरथंकृधि । उपमंवाजयु
श्रवः ॥ ३५ ॥ अवानोवाजयुंरथंसुकरंतेकिमित्परि । अस्मान्त्सुजिग्युषस्कृधि ॥ इंद्रदृह्यस्वपूरसिभद्रातऽएतिनि
ष्कृतं । इयंधीर्ऋत्वियावती ॥ मासीमवद्यऽआभागुर्वीकाष्ठाहितंधनं । अपावृक्ताऽअरत्नयः ॥ तुरीयंनामयज्ञियंय
दाकरस्तदुश्मसि । आदित्पतिर्नऽओहसे ॥ अवीवृधद्वोऽअमृताऽअमंदीदेकद्यूर्देवाऽउतयाश्चदेवीः । तस्माऽउरा
धःकृणुतप्रशस्तंप्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ३६ ॥ (८।९।१) आतूनऽइंद्रक्षुमंतंचित्रंग्राभंसंगृभाय । महाह
स्तीदक्षिणेन ॥ विद्माहित्वातुविकूर्मितुविदेष्णंतुवीमघं । तुविमात्रमवोभिः ॥ नहित्वाशूरदेवानमर्तासोदित्संतं ।
भीमंनगांवारयंते ॥ एतोन्विंद्रंस्तवामेशानंवस्वःस्वराजं । नराधसामर्धिषन्नः ॥ प्रस्तोषदुपगासिषच्छ्रवत्सामगीयमा
नं । अभिराधसाजुगुरत् ॥ ३७ ॥ आनोभरदक्षिणेनाभिसव्येनप्रमृश । इंद्रमानोवसोर्निर्भाक् ॥ उपक्रमस्वाभर

(८।८।११) नह्यन्यमितिदशर्चस्यसूक्तस्यनौधसएकद्यूरिंद्रोंत्यायादेवागायत्र्यंत्यात्रिष्टुप् ॥ नवमेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (८।९।१)
आतूनइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुसीदींद्रोगायत्री ।

धृषताधृष्णोजनानाम् । अदाशूष्टरस्यवेदः ॥ इंद्रूयऽउनुतेऽअस्तिवाजोविप्रेभिःसनित्वः । अस्माभिःसुतंसनुहि ॥ सद्योजुवस्तेवाजाऽअस्मभ्यंविश्वश्चंद्राः । वशैश्चमक्षूजरंते ॥ ३८ ॥ इतिषष्ठाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥

पंचचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३८ सूक्तानि १४ ऋचः १९५ ॥त्यागः॥ इंद्राये.१३ ऋक्षाश्वमेधाभ्या.६ इंद्राये.१० विश्वदेववरुणेभ्य. वरुणाये. इंद्राये.२१ अग्नय.३३ अश्विभ्या.१८ अग्नय.१२ श्रुतर्वणाये.३ अग्नय.१६ इंद्राये.३३ सोमाये.९ इंद्राये.९ देवेभ्य. इंद्राये.९ ॥ इतिषष्ठेपंचमः ॥

आप्रदेवानांवैश्वदेवंप्रेष्ठमुशनाकाव्यआग्नेयंमामेकृष्णआश्विनंद्युभाहिपंचविश्वकोवाकार्ष्णिर्जागतंद्युम्नीषड्ा सिष्ठोवाद्युम्नीकःप्रियमेधोवाप्रागाथंहतंवोदस्रंनोधाबृहदिंद्रायसप्तनृमेधपुरुमेधौद्यनुष्टुब्बृहत्यंतंमानोविश्वा सुषट्कन्यावाःसप्तात्रेय्यपालेतिहासऐंद्रआनुष्टुभंद्विपंक्त्यादिंपातंत्रयस्त्रिंशच्छ्रुतकक्षःसुकक्षोवाद्यानुष्टुबुद्ध्च तुस्त्रिंशत्सुकक्षौत्यैंद्राभर्वीगौर्धयतिद्वादशबिंदुःपूतदक्षोवामारुतंमात्वानकतिरश्चीरांगिरसआनुष्टुभंमस्यैसैका द्युतानोवामारुतस्त्रैष्टुभंचतुर्थीविराळिष्यामितिमारुतःपादःपरैंद्राबार्हस्पत्यायाइंद्रपंचोनारेभःकाश्यपोबार्ह तमतिजगत्युपरिष्टाद्बृहत्यावतिजगतीत्रिष्टुब्जगतीत्यंततः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ २९ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (८।९।२) आप्रद्वपरावतोर्वावतश्चवृत्रहन् । मध्वःप्रतिप्रभर्मणि ॥ तीव्राःसोमासऽआगहि सुतासोमादयिष्णवः । पिबादधृग्यथोचिषे+ ॥ इषामंदस्वादुतेरंवरायमन्यवे । भुवत्तइंद्रशंहृदे+ ॥ आत्वंशत्रवाग हि न्युक्थानिचहूयसे । उपमेरोचनेदिवः+ ॥ तुभ्यायमद्रिभिःसुतोगोभिःश्रीतोमदायकं । प्रसोमऽइंद्रहूयते ॥ १ ॥ इंद्रश्रुधिसुमेहवमस्मेसुतस्यगोमतः । विपीतिंतृप्तिमश्नुहि ॥ यऽइंद्रचमसेष्वासोमश्चमूषुतेसुतः । पिबेदस्य त्वमीशिषे ॥ योऽअप्सुचंद्रमाऽइवसोमश्चमूषुददृशे । पिबे० ॥ यंतेश्येनःपदाभरत्तिरोरजांस्यस्पृतं । पिबे० ॥ २ ॥ (८।९।३) देवानामिदवोमहत्तदावृणीमहेवयं । वृष्णामस्मभ्यमूतये ॥ तेनःसंतुयुजःसदावरुणोमित्रोऽअर्यमा । वृधासश्चप्रचेतसः ॥ अतिनोविष्पितापुरुनौभिरपोनपर्षथ । यूयमृतस्यरथ्यः ॥ वामंनोऽअस्त्वर्यमन्वामंवरुणशंस्यं । वामंह्यावृणीमहे ॥ वामस्यहिप्रचेतसऽईशानासोरिशादसः । नेमादित्याऽअघस्ययत्+ ॥ ३ ॥ वयमिद्वःसुदानवः क्षियंतोयांतोऽअध्वन्ना । देवावृधायहूमहे ॥ अधिनऽइंद्रैषांविष्णोसजात्यानां । इतामरुतोऽअश्विना ॥ प्रभ्रातृ त्वंसुदानवोधद्विताससमान्या । मातुर्गर्भेभरामहे ॥ यूयंहिष्ठासुदानवऽइंद्रज्येष्ठाऽअभिद्यवः । अधाचिद्वऽउतब्रुवे

(८।९।२) आप्रद्रवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुसीदीद्रोगायत्री। (८।९।३) देवानामितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःकुसीदीविश्वेदेवा गायत्री । (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ३ अर्यमवरुणौ १ विश्वेदेवाः ५ एवं ९)

॥ ४ ॥ (८।९।४) प्रेष्ठंवोऽअतिथिंस्तुषेमित्रमिवप्रियं । अग्निंरथंनवेद्यं ॥ कविमिवप्रचेतसंयंदेवासोऽअधद्विता ।
निमर्त्येष्वादधुः ॥ त्वंयविष्ठदाशुषोनॄंःपाहिशृणुधीगिरः । रक्षातोकमुतत्मना ॥ कयातेऽअग्नेऽअंगिरऊर्जोनपा
दुपस्तुतिं । वरायदेवमन्यवे ॥ दाशेमकस्यमनसायज्ञस्यसहसोयहो । कदुवोचऽइदंनमः ॥ ५ ॥ अधात्वंहिनस्करो
विश्वाऽअस्मभ्यंसुक्षितीः । वाजद्रविणसोगिरः ॥ कस्यनूनंपरीणसोधियोजिन्वसिदंपते । गोषातायस्यतेगिरः ॥ तं
मर्जयंतसुक्रतुंपुरोयावानमाजिषु । स्वेषुक्षयेषुवाजिनं ॥ क्षेतिक्षेमेभिःसाधुभिर्नकिर्यंघ्नंतिहंतियः । अग्नेसुवीरऽएध
ते ॥ ६ ॥ (८।९।५) आमेहवंनासत्याश्विनागच्छतंयुवं । मध्वःसोमस्यपीतये ॥ इमंमेस्तोममश्विनेमंमेशृणुतंह
वं । मध्वःसो० ॥ अयंवांकृष्णोऽअश्विनाहवतेवाजिनीवसू । मध्वःसो० ॥ शृणुतंजरितुर्हवंकृष्णस्यस्तुवतोनरा । म
ध्वःसो० ॥ छर्दिर्यंतमदाभ्यंविप्रायस्तुवतेनरा । मध्वःसो० ॥ ७ ॥ गच्छतंदाशुषोगृहमित्थास्तुवतोऽअश्विना ।
मध्वःसो० ॥ युंजाथांरासभंरथेवीड्वंगेवृषण्वसू । मध्वःसो० ॥ त्रिवंधुरेणत्रिवृतारथेनायातमश्विना । मध्वःसो० ॥ नूमे
गिरोनासत्याश्विनाप्रावतंयुवं । मध्वःसो० ॥ ८ ॥ (८।९।६) उभाहिदस्राभिषजामयोभुवोभादक्षस्यवचसोबभूव ॥ ४० ॥

(८।९।४) प्रेष्ठंवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाव्यउशनाअग्निर्गायत्री । (८।९।५) आमेहवमितिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णोश्विनौ-
गायत्री । (८।९।६) उभाहीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णोश्विनौजगती । (अत्रकार्ष्णिर्विश्वकऋषिःपाक्षिकः) ।

थुः । तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानोवियौष्टंसख्यामुमोचतं ॥ कथानूनंवांविमनाऽउपस्तवद्युवंधियंददथुर्वस्यऽइष्ट
ये । तावांविश्वकोहवतेतनूकृथेमानो० ॥ युवंहिष्मापुरुभुजेममेधतुंविष्णाप्वेददथुर्वस्यऽइष्टये । तावांविश्वकोहवते
तनूकृथेमानो० ॥ उतत्यंवीरंधनसामृजीषिणंदूरेचित्संतमवसेहवामहे । यस्यस्वादिष्ठासुमतिःपितुर्यथामानो० ॥
ऋतेनदेवःसविताशमायतऽऋतस्यशृंगमुर्वियाविपप्रथे । ऋतंसासाहमहिचित्पृतन्यतोमानो० ॥ ९ ॥ (८।९।७)
द्युम्नीवांस्तोमोऽअश्विनाक्रिविर्नसेकऽआगतं । मध्वःसुतस्यसदिविप्रियोनरापातंगौराविवेरिणे ॥ पिबतंघर्मंमधुमंत
मश्विनाबर्हिःसीदतंनरा । तामंदसानामनुषोदुरोणऽआनिपातंवेदसावयः ॥ आवांविश्वाभिरूतिभिःप्रियमेधाऽअ
हूषत । तावर्तिर्यातमुपवृक्तबर्हिषोजुष्टंयज्ञंदिविष्टिषु ॥ पिबतंसोमंमधुमंतमश्विनाबर्हिःसीदतंसुमत् । तावावृधाना
ऽउपसुष्टुतिंदिवोगंतंगौराविवेरिणं ॥ आनूनंयातमश्विनाश्वेभिःप्रुषितप्सुभिः । दस्राहिरण्यवर्तनीशुभस्पतीपातंसो
ममृतावृधा ॥ वयंहिवांहवामहेविपन्यवोविप्रासोवाजसातये । तावल्गूदस्रापुरुदंससाधियाश्विनाश्रुष्ट्यागतं ॥ १० ॥
(८।९।८) तंवोदस्ममृतीषहंवसोर्मंदानमंधसः । अभिवत्संनस्वसरेषुधेनवऽइंद्रंगीर्भिर्नवामहे ॥ द्युक्षंसुदानुंतवि

(८।९।७) द्युम्नीवामितिषड्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णोश्विनौअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः । (अत्रवासिष्ठोद्युम्नीकआंगिरसः
प्रियमेधश्चेत्युभावृषीवैकल्पिकौ) । (८।९।८) तंवोदस्ममितिषड्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधाइंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

धीभिरावृतंगिरिंनपुरुभोजसं । क्षुमंतंवाजंशतिनंसहस्रिणंमक्षूगोमंतमीमहे ॥ नत्वाबृहंतोऽअद्रयोवरंतऽइंद्रवीळवः । यद्दित्ससिस्तुवतेमावतेवसुनकिष्टदामिनातिते ॥ योद्धासिक्रत्वाशवसोतदंसनाविश्वाजातामिमज्मना । आत्वायमर्कऽऊतयेववर्ततियंगोतमाऽअजीजनन् ॥ प्रहिरिरिक्षऽओजसादिवोऽअंतेभ्यस्परि । नत्वाविव्याचरजऽइंद्रपार्थिवमनुस्वधांववक्षिथ ॥ नकिःपरिष्टिर्मघवन्मघस्यतेयद्दाशुषेदशस्यसि । अस्माकंबोध्युचथस्यचोदितामंहिष्ठोवाजसातये ॥ ११ ॥ (८।९।९) बृहदिंद्रायगायतमरुतोवृत्रहंतमं । येनज्योतिरजनयन्नृतावृधोदेवंदेवायजागृवि ॥ अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेंद्रोद्युम्न्याभवत् । देवास्तऽइंद्रसख्याययेमिरेबृहद्भानोमरुद्गण ॥ प्रवऽइंद्रायबृहतेमरुतोब्रह्मार्चत । वृत्रंहनतिवृत्रहाशतक्रतुर्वज्रेणशतपर्वणा ॥ अभिप्रभरधृषताधृषन्मनःश्रवश्चित्तेऽअसद्बृहत् । अर्षंत्वापोजवसाविमातरोहनोवृत्रंजयास्वः* ॥ यज्जायथाऽअपूर्व्यमघवन्वृत्रहत्याय । तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्नाऽउतद्यां+ ॥ तत्तेयज्ञोऽअजायततदर्कऽउतहस्कृतिः । तद्विश्वमभिभूरसियज्जातंयच्चजंत्वं ॥ आमासुपक्वमैरयऽआसूर्यंरोहयोदिवि । घर्मंनसामन्तपतासुवृक्तिभिर्जुष्टंगिर्वणसेबृहत्+ ॥ १२ ॥ (८।९।१०) आनोविश्वासुहव्यऽइंद्रःस

(८।९।९) बृहदिंद्रायेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यांगिरसौनृमेधपुरुमेधाविंद्रोबृहतीद्वितीयाचतुर्थ्यौसतोबृहत्यौपंचमीषष्ठ्यावनुष्टुभौ । (८।९।१०) आनोविश्वास्वितिषडृचस्यसूक्तस्यांगिरसौनृमेधपुरुमेधाविंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः ।

मत्सुभूषतु । उपब्रह्माणिसवनानिवृत्रहापरमज्याऽऋचीषमः ॥ त्वंदाताप्रथमोराधसामस्यसिसत्यऽईशानकृत् । तुविद्युम्नस्ययुज्यावृणीमहेपुत्रस्यशवसोमहः+ ॥ ब्रह्मातऽइंद्रगिर्वणःक्रियंतेऽअनतिद्भुता । इमाजुषस्वहर्यश्वयोजनेंद्रयातेऽअमन्महि ॥ त्वंहिसत्योमघवन्ननानतोवृत्राभूरिन्यृंजसे । सत्वंशविष्ठवज्रहस्तदाशुषेर्वांचंरयिमाकृधि ॥ त्वमिंद्रयशाऽअस्यृजीषीशवसस्पते । त्वंवृत्राणिहंस्यप्रतीन्येकऽइदनुत्ताचर्षणीधृता ॥ तमुत्वानूनमसुरप्रचेतसंराधोभागमिवेमहे । महीवकृत्तिःशरणातऽइंद्रप्रतेसुम्नानोऽअश्नवन् ॥ १३ ॥ (८।९।११) कन्या३वारवायतीसोममपिस्रुताविदत् । अस्तंभरंत्यब्रवीदिंद्रायसुनवैत्वाशक्रायसुनवैत्वा ॥ असौयऽएषिवीरकोगृहंगृहंविचाकशत् । इमंजंभसुतंपिबधानावंतंकरंभिणमपूपवंतमुक्थिनं ॥ आचनत्वाचिकित्सामोधिचनत्वानेमसि । शनैरिवशनकैरिवेंद्रायेंदोपरिस्रव ॥ कुविच्छकत्कुवित्करत्कुविन्नोवस्यसस्करत् । कुवित्पतिद्विषोयतीरिंद्रेणसंगमामहै ॥ इमानित्रीणिविष्टपातानींद्रविरोहय । शिरस्ततस्योर्वरामादिदंमऽउपोदरे ॥ असौचयानंऽउर्वरादिमांतन्वं१मम । अथोततस्ययच्छिरःसर्वाता रोमशाकृधि ॥ खेरथस्यखेनसःखेयुगस्यशतक्रतो । अपालामिंद्रत्रिष्पूत्व्यकृणोःसूर्यत्वचं ॥ १४ ॥ (८।९।१२) पांत

(८।९।११) कन्यावारितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यात्रेय्यपालेंद्रोनुष्टुबाद्येद्वेपंक्ती । (८।९।१२) पांतमितित्रयस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसः श्रुतकक्षइंद्रोगायत्र्याद्यानुष्टुप् (सुकक्षोवाऋषिः) ।

माडवोऽअंधसऽइंद्रमभिप्रगायत । विश्वासाहंशतक्रतुंमंहिष्ठंचर्षणीनां+ ॥ पुरुहूतंपुरुष्टुतंगाथान्यं१सनश्रुतं । इंद्रऽइ
तिब्रवीतन ॥ इंद्रऽइन्नोमहानांदातावाजानांनृतुः । महाँऽअभिज्ञ्वायमत् ॥ अपादुशिप्र्यंधसःसुदक्षस्यप्रहोषिणः ।
इंदोरिंद्रोयवाशिरः ॥ तम्वभिप्रार्चतेंद्रंसोमस्यपीतये । तदिद्ध्यस्यवर्धनं ॥ १५ ॥ अस्यपीत्वामदानांदेवोदेवस्यौजसा । वि
श्वाभिभुवनाभुवत् ॥ त्यमुवःसत्रासाहंविश्वासुगीर्ष्वायतं । आच्यावयस्यूतये ॥ युध्मंसंतमनर्वाणंसोमपामनपच्युतं ।
नरमवार्यक्रतुं ॥ शिक्षाणऽइंद्ररायऽआपुरुविद्वाँऽऋचीषम । अवानःपार्येधने ॥ अतश्चिदिंद्रणऽउपायाहिशतवाजया ।
इषासहस्रवाजया ॥ १६ ॥ अयामधीवतोधियोर्वद्भिःशक्रगोदरे । जयेमपृत्सुवज्रिवः ॥ वयमुत्वाशतक्रतोगावोनय
वसेष्वा । उक्थेषुरणयामसि ॥ विश्वाहिमर्त्यत्वनानुकामाशतक्रतो । अगन्मवज्रिन्नाशसः ॥ त्वेसुपुत्रशवसोवृत्र
न्कामकातयः । नत्वामिंद्रातिरिच्यते ॥ सनोवृषन्त्सनिष्ठयासंघोरयाद्रविल्वा । धियाविड्ढिपुरंध्या ॥ १७ ॥ यस्ते
नूनंशतक्रतविंद्रद्युम्नितमोमदः । तेननूनंमदेमदेः ॥ यस्तेचित्रश्रवस्तमोयऽइंद्रवृत्रहन्तमः । यऽओजोदातमोमदः ॥
विद्माहियस्तेऽअद्रिवस्त्वादत्तःसत्यसोमपाः । विश्वासुदस्मकृष्टिषु ॥ इंद्रायमद्वनेसुतंपरिष्टोभंतुनोगिरः । अर्कम
र्चंतुकारवः ॥ यस्मिन्विश्वाऽअधिश्रियोरणंतिसप्तसंसदः । इंद्रंसुतेहवामहे ॥ १८ ॥ त्रिकद्रुकेषुचेतनंदेवासोयज्ञम
त्नत । तमिद्वर्धंतुनोगिरः ॥ आत्वाविशंत्विंदवःसमुद्रमिवसिंधवः । नत्वामिंद्रातिरिच्यते ॥ विव्यक्थमहिनावृष

न्भक्षंसोमस्यजागृवे । यऽइंद्रजठरेषुते ॥ अरंतऽइंद्रकुक्षयेसोमोभवतुवृत्रहन् । अरंधामभ्यऽइंदवः ॥ अरमश्वाय
गायतिश्रुतकक्षोऽअरंगवे । अरमिंद्रस्यधाम्ने ॥ अरंहिष्मासुतेषुणःसोमेष्विंद्रभूषसि । अरंतेशक्रदावने ॥ १९ ॥
पराकात्ताच्चिदद्रिवस्त्वांनक्षंतनोगिरः । अरंगमामतेवयं+ ॥ एवाह्यसिवीरयुरेवाशूरऽउतस्थिरः । एवातेराध्यंमनः ॥
एवारातिस्तुवीमघविश्वेभिर्धायिधातृभिः । अधाचिदिंद्रमेसचा ॥ मोषुब्रह्मेवतंद्रयुर्भुवोवाजानांपते । मत्स्वासुत
स्यगोमतः ॥ मानऽइंद्राभ्या३दिशःसूरोऽअक्तुष्वायमन् । त्वायुजावनेमतत्+ ॥ त्वयेदिंद्रयुजावयंप्रतिब्रुवीमहि
स्पृधः । त्वमस्माकंतवस्मसि ॥ त्वामिद्धित्वायवोनुनोनुवतश्चरान् । सखायऽइंद्रकारवः ॥ २० ॥ (८।९।१३)
उद्घेदभिश्रुतामघंवृषभंनर्यापसं । अस्तारमेषिसूर्य ॥ नवयोनवतिंपुरोबिभेदबाह्वोजसा । अहिंचवृत्रहावधीत् ॥
सनऽइंद्रःशिवःसखाश्वावद्गोमद्यवमत् । उरुधारेवदोहते ॥ यदद्यकच्चवृत्रहन्नुदगाऽअभिसूर्य । सर्वंतदिंद्रतेवशे ॥
यद्वाप्रवृद्धसत्पतेनमराऽइतिमन्यसे । उतोतत्सत्यमित्तव ॥ २१ ॥ येसोमासःपरावतियेऽअर्वावतिसुन्विरे । सर्वां
स्ताँऽइंद्रगच्छसि ॥ तमिंद्रंवाजयामसिमहेवृत्रायहंतवे । सवृषावृषभोभुवत् ॥ इंद्रःसदामनेकृतऽओजिष्ठःसमदेहि
तः । द्युम्नीश्लोकीससोम्यः+ ॥ गिरावज्रोनसंभृतःसबलोऽअनपच्युतः । ववक्षऽऋष्वोऽअस्तृतः ॥ दुर्गेचिन्नःसुगं

(८।९।१३) उद्घेदभीतिचतुस्त्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसःसुकक्षइंद्रोत्यायाइंद्रर्भवोगायत्री ।

कृधिगृणानऽइंद्रगिर्वणः । त्वंचमघवन्वशः ॥ २२ ॥ यस्यंतेनूचिदादिशंनमिनंतिस्वराज्यं । नदेवोनाध्रिगुर्जनः ॥ अधातेऽअप्रतिष्कुतंदेवीशुष्मंसपर्यतः । उभेसुशिप्ररोदसी ॥ त्वमेतदधारयःकृष्णासुरोहिणीषुच । परुष्णीषुरुशत्पयः ॥ वियदहेरधत्विषोविश्वेदेवासोऽअक्रमुः । विदन्मृगस्यताँऽअमः ॥ आदुमेनिवरोभुवद्वृत्रहादिष्टपौंस्यं । अजातशत्रुरस्तृतः ॥ २३ ॥ श्रुतंवोवृत्रहन्तमंप्रशर्धंचर्षणीनां । आशुषेराधसेमहे ॥ अयाधियाचगव्ययापुरुणामन्पुरुष्टुत । यत्सोमेसोमऽआभवः ॥ बोधिन्मनाऽइदस्तुनोवृत्रहाभूर्यासुतिः । शृणोतुशक्रऽआशिषं ॥ कयात्वंनऽऊत्याभिप्रमंदसेवृषन् । कयास्तोतृभ्यऽआभर ॥ कस्यवृषासुतेसचानियुत्वान्वृषभोरणत् । वृत्रहासोमपीतये ॥ २४ ॥ अभीषुणस्त्वंरयिंमंदसानःसहस्रिणं । प्रयंताबोधिदाशुषे ॥ पत्नीवंतःसुताऽइमऽउशंतोयंतिवीतये । अपांजग्मिर्निचुंपुणः ॥ इष्टाहोत्राऽअसृक्षतेंद्रंवृधासोऽअध्वरे । अच्छावभृथमोजसा ॥ इहत्यासधमाद्याहरीहिरण्यकेश्या । वोह्लामभिप्रयोहितं ॥ तुभ्यंसोमाःसुताऽइमेस्तीर्णंबर्हिर्विभावसो । स्तोतृभ्यऽइंद्रमावह ॥ २५ ॥ आतेदक्षंविरोचनादधद्रत्नाविदाशुषे । स्तोतृभ्यऽइंद्रमर्चत ॥ आतेदधामींद्रियमुक्थाविश्वाशतक्रतो । स्तोतृभ्यऽइंद्रमृळय ॥ भद्रंभद्रंनऽआभरेषमूर्जंशतक्रतो । यदिंद्रमृळयासिनः ॥ सनोविश्वान्याभरसुवितानिशतक्रतो । यदिंद्र० ॥ त्वामिद्वृत्रहन्तमसुतावंतोहवामहे । यदिंद्रमृळयासिनः ॥ २६ ॥ उपनोहरिभिःसुतंयाहिमदानांपते । उपनोहरिभिःसुतं ॥ द्वितायोवृत्रहन्तमोविदऽइंद्रःशतक्रतुः । उप० ॥ त्वंहिवृत्रहन्नेषांपातासोमानामसि । उप० ॥ इंद्रऽइपेददातुनऽऋभुक्षणमृभुंरयिं । वाजीददातुवाजिनं ॥ २७ ॥ (८।१०।१) गौर्धयतिमरुतांश्रवस्युर्मातामघोनां । युक्तावह्नीरथानां ॥ यस्यादेवाऽउपस्थेव्रताविश्वेधारयंते । सूर्यामासादृशेकं ॥ तत्सुनोविश्वेऽअर्यऽआसदागृणंतिकारवः । मरुतःसोमपीतये ॥ अस्तिसोमोऽअयंसुतःपिबंत्यस्यमरुतः । उतस्वराजोऽअश्विना ॥ पिबंतिमित्रोऽअर्यमातनापूतस्यवरुणः । त्रिषधस्थस्यजावतः ॥ उतोन्वस्यजोषमाँइंद्रःसुतस्यगोमतः । प्रातर्होतेवमत्सति ॥ २८ ॥ कदत्विषंतसूरयस्तिरऽआपऽइवस्रिधः । अर्षंतिपूतदक्षसः ॥ कद्वोऽअद्यमहानांदेवानामवोवृणे । त्मनाचदस्मवर्चसां ॥ आयेविश्वापार्थिवानिपप्रथन्रोचनादिवः । मरुतःसोमपीतये ॥ त्यान्नुपूतदक्षसोदिवोवोमरुतोहुवे । अस्यसोमस्यपीतये ॥ त्यान्नुयेविरोदसीतस्तभुर्मरुतोहुवे । अस्य० ॥ त्यंनुमारुतंगणंगिरिष्ठांवृषणंहुवे । अस्य० ॥ २९ ॥ (८।१०।२) आत्वागिरोरथीरिवास्थुःसुतेषुगिर्वणः । अभित्वासमनूषतेंद्रवत्संनमातरः ॥ आत्वाशुक्राऽअचुच्यवुःसुतासऽइंद्रगिर्वणः । पिबात्वस्यांधसऽइंद्रविश्वासुतेहितं ॥ पिबासोमंमदायकमिंद्रश्येनाभृतंसु

दशमेनुवाकेदशसूक्तानि (८।१०।१) गौर्धयतीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबिंदुर्मरुतोगायत्री (पूतदक्षोवाऋषिः) । (८।१०।२) आत्वागिरइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसस्तिरश्चीरिंद्रोनुष्टुप् ।

तं । त्वंहिशश्वतीनांपतीराजाविशामसि ॥ श्रुधीहवंतिरश्च्याऽइंद्रयस्त्वासपर्यति । सुवीर्यस्यगोमतोरायस्पूर्धिमहा
ऽअसि ॥ इंद्रयस्तेनवीयसींगिरंमंद्रामजीजनत् । चिकित्विन्मनसंधियंप्रत्नामृतस्यपिप्युषीं ॥ ३० ॥ तमुष्टवामयं
गिरऽइंद्रमुक्थानिवावृधुः । पुरूण्यस्यपौंस्यासिषासंतोवनामहे ॥ एतोन्विंद्रंस्तवामशुद्धंशुद्धेनसाम्ना । शुद्धैरुक्थै
वीवृध्वांसंशुद्धऽआशीर्वान्ममत्तु ॥ इंद्रंशुद्धोनऽआगहिशुद्धः शुद्धाभिरूतिभिः । शुद्धोरयिंनिधारयशुद्धोममद्धिसो
म्यः+ ॥ इंद्रशुद्धोहिनोरयिंशुद्धोरत्नानिदाशुषे । शुद्धोवृत्राणिजिघ्नसेशुद्धोवाजंसिषाससि ॥ ३१ ॥ (८।१०।२)
अस्माऽउषासऽआतिरंतयाममिंद्रायनक्तमूर्म्याःसुवाचः । अस्माऽआपोमातरःसप्ततस्थुर्नृभ्यस्तरायसिंधवःसुपाराः+ ॥
अतिविद्धाविथुरेणाचिदस्त्रात्रिःसप्तसानुसंहितागिरीणां । नतद्देवोनमर्त्यस्तुतुर्याद्यानिप्रवृद्धोवृषभश्चकार ॥ इंद्रस्य
वज्रऽआयसोनिमिश्लऽइंद्रस्यबाह्वोर्भूयिष्ठमोजः । शीर्षन्निंद्रस्यक्रतवोनिरेकऽआसन्नेषंतश्रुत्याऽउपाके+ ॥ मन्ये
त्वायज्ञियंयज्ञियानांमन्येत्वाच्यवनमच्युतानां । मन्येत्वासत्वनामिंद्रकेतुंमन्येत्वावृषभंचर्षणीनां+ ॥ आयद्वज्रंबा
ह्वोरिंद्रधत्सेमदच्युतमहयेहंतवाऽउ । प्रपर्वताऽअनवंतप्रगावःप्रब्रह्माणोऽअभिनक्षंतऽइंद्रं ॥ ३२ ॥ तमुष्टवामयऽ
इमाजजानविश्वाजातान्यवराण्यस्मात् । इंद्रेणमित्रंदिधिषेमगीर्भिरुपोनमोभिर्वृषभंविशेम ॥ वृत्रस्यत्वाश्वसथादी

(८।१०।३) अस्माइत्येकविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसस्तिरश्चीरिंद्रश्चतुर्दश्याइंद्रामरुतःपंचदश्याइंद्रावृहस्पतीत्रिष्टुप्चतुर्थीविराट्(शुतानोवाऋ.)

षमाणाविश्वेदेवाऽअजहुर्येसखायः । मरुद्भिरिंद्रसख्यंतेऽअस्त्वथेमाविश्वाःपृतनाजयासि ॥ त्रिःषष्टिस्त्वामरुतोवा
वृधानाऽउस्राऽइवराशयोयज्ञियासः । उपत्वेमःकृधिनोभागधेयंशुष्मंतऽएनाहविषाविधेम ॥ तिग्ममायुधंमरुताम
नीकंकस्तऽइंद्रप्रतिवज्रंदधर्ष । अनायुधासोऽअसुराऽअदेवाश्चक्रेणताँऽअपवपऽऋजीषिन् ॥ महऽउग्रायतवसेसुवृ
क्तिंप्रेरयशिवतमायपश्वः । गिर्वाहसेगिरऽइंद्रायपूर्वीर्धेहितन्वेकुविदंगवेदत् ॥ ३३ ॥ उक्थवाहसेविभ्वेमनीषांद्रु
णानपारमीरयानदीनां । निस्पृशधियातन्विश्रुतस्यजुष्टतरस्यकुवि० ॥ तद्विविड्ढियत्तऽइंद्रोजुजोषत्स्तुहिसुष्टुतिंनम
साविवास । उपभूषजरितर्मारुवण्यःश्रावयावाचंकुवि० ॥ अवद्रप्सोऽअंशुमतीमतिष्ठदियानःकृष्णोदशभिःसहस्रैः ।
आवत्तमिंद्रःशच्याधमंतमपस्नेहितीर्नृमणाऽअधत्त ॥ द्रप्समपश्यंविषुणेचरंतमुपह्वरेनद्योऽअंशुमत्याः । नभोनकृ
ष्णमवतस्थिवांसमिष्यामिवोवृषणोयुध्यताजौ+ ॥ अधद्रप्सोऽअंशुमत्याऽउपस्थेधारयत्तन्वंतित्विषाणः । विशोऽ
अदेवीरभ्या३चरंतीर्बृहस्पतिनायुजेंद्रःससाहे ॥ ३४ ॥ त्वंहत्यत्सप्तभ्योजायमानोशत्रुभ्योऽअभवःशत्रुरिंद्र । गूढे
द्यावापृथिवीऽअन्वविंदोविभुमद्भ्योभुवनेभ्योरणंधाः ॥ त्वंहत्यदप्रतिमानमोजोवज्रेणवज्रिन्धृषितोजघंथ । त्वंशुष्ण
स्यावातिरोवधत्रैस्त्वंगाऽइंद्रशच्येदविंदः ॥ त्वंहत्यद्वृषभचर्षणीनांघनोवृत्राणांतविषोबभूथ । त्वंसिंधूँऽरसृजस्तस्त
भानान्त्वमपोऽअजयोदासपत्नीः ॥ ससुक्रतूरणितायःसुतेष्वनुत्तमन्युर्योऽअहेवरेवान् । यऽएकऽइन्नर्यपांसिकर्तास

वृत्रहामतीदन्यमाहुः ॥ सवृत्रहेंद्रश्चर्षणीधृत्तंसुष्टुत्याहव्यैंहुवेम । सप्राविताम्घवानोधिवक्तासवाजस्यश्रवस्यंस्यदा
ता+ ॥ सवृत्रहेंद्रऽऋभुक्षाःसद्योजज्ञानोहव्योबभूव । कृण्वन्नपांसिनर्यांपुरूणिसोमोनपीतोहव्यःसखिभ्यः ॥ ३५ ॥
(८।१०।४) याऽइंद्रभुजऽआभरःस्वर्वांऽअसुरेभ्यः । स्तोतारमिन्मघवन्नस्यवर्धययेचत्वेवृक्तबर्हिषः ॥ यमिंद्रद
धिषेत्वमश्वंगांभागमव्ययं । यजमानेसुन्वतिदक्षिणावतितस्मिन्तंधेहिमापणौ+ ॥ यऽइंद्रसस्त्यव्रतोनुष्वापमदेवयुः ।
स्वैःषऽएवैर्मुमुरत्पोष्यंरयिंसनुतर्धेहितंततः ॥ यच्छक्रासिपरावतियदर्वावतिवृत्रहन् । अतस्त्वागीर्भिर्द्युगदिंद्रकेशि
भिःसुतावाँऽआविवासति ॥ यद्वासिरोचनेदिवःसमुद्रस्याधिविष्टपि । यत्पार्थिवेसदनेवृत्रहन्तमयदंतरिक्षऽआग
हि ॥ ३६ ॥ सनःसोमेषुसोमपाःसुतेषुशवसस्पते । मादयस्वराधसासूनृतावतेंद्ररायापरीणसा ॥ मानऽइंद्रपरावृ
णग्भवानःसधमाद्यः । त्वंनऽऊतीत्वमिन्नऽआप्यंमानऽइंद्रपरावृणक् ॥ अस्मेऽइंद्रसचासुतेनिषदापीतयेमधु । कृ
धीजरित्रेमघवन्नवोमहदस्मेऽइंद्रसचासुते+ ॥ नत्वादेवासऽआशतनमर्त्यासोऽअद्रिवः । विश्वाजातानिशवसाभिभू
रसिनत्वादेवासऽआशत ॥ विश्वाःपृतनाऽअभिभूतरंनरंसजूस्ततक्षुरिंद्रंजजनुश्चराजसे । क्रत्वावरिष्ठंवरऽआमुरिमु ॥ ४५ ॥
तोग्रमोजिष्ठंतवसंतरस्विनं ॥ ३७ ॥ समीरेभासोऽअस्वरन्निंद्रंसोमस्यपीतये । स्वर्पतिंयदींवृधेधृतव्रतोह्योजसासमू

(८।१०।४) याइंद्रेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोरेभइंद्रोबृहतीदशम्याद्याःक्रमेणातिजगत्युपरिष्टाद्बृहत्योजगतीत्रिष्टुप्जगत्यः ।

तिभिः ॥ नेमिंनमंतिचक्षसामेषंविप्राऽअभिस्वरा । सुदीतयोवोऽअद्रुहोपिकर्णेतरस्विनःसमृक्वभिः ॥ तमिंद्रंजोहवी
मिमघवानमुग्रंसत्रादधानमप्रतिष्कुतंशवांसि । मंहिष्ठोगीर्भिराचयज्ञियोववर्तद्रायेनोविश्वासुपथाकृणोतुवज्री+ ॥
त्वंपुरऽइंद्रचिकिदेनाव्योजसाशविष्ठशक्रनाशयध्यै । त्वद्विश्वानिभुवनानिवज्रिन्द्यावारेजेतेपृथिवीचभीषा+ ॥
तन्मऽऋतमिंद्रशूरचित्रपात्वपोनवज्रिन्दुरितातिपर्षिभूरि । कदानऽइंद्ररायऽआदशस्येर्विश्वप्स्न्यस्यस्पृहयाय्यस्यरा
जन् ॥ ३८ ॥ इतिषष्ठाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

षट्चत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३८ सूक्तानि १६ ऋचः १९७ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.९ विश्वेभ्योदेवेभ्य.९ [भे. प. विश्वेभ्योदे.३ अर्य-
मवरुणाभ्यामि. विश्वेभ्योदेवेभ्य.५] अग्नय. ९ अश्विभ्यामि.२० इंद्राये.९२ इंद्रर्भुभ्य. मरुद्भ्य.१२ इंद्राये.२२ इंद्रामरुद्भ्य. इंद्राबृहस्प-
तिभ्या. इंद्रायेदं.२१ ॥ इतिषष्ठेषष्ठः ॥

इंद्रायद्वादशनृमेधऔष्णिहंसप्तम्युपांत्येचककुभौत्यानवम्यौपुरउष्णिहौत्वामिदाष्टौप्रागाथमयंतेद्वादशनेमो
भार्गवस्त्रैष्टुभंषष्ठीजगतीपरास्तिस्रोनुष्टुभोयमितिद्वृचेनेंद्रआत्मानमस्तौदुपांत्येवाच्यावृधक्षोळशजमदग्निर्भा
र्गवोमैत्रावरुणंप्रागाथंत्रित्रिष्टुबंतंतृतीयादिगायत्रीपरासतोबृहतीस्तोत्रंराजस्वृक्सपादादित्याश्विन्यौवायव्ये
सौर्यौबृहत्युषस्यासूर्यप्रभास्तुतिर्वापावमानीगव्येत्वमग्नेह्यधिकाभार्गवःप्रयोगोबार्हस्पत्योवाग्निःपावकःसहस

स्तुतयोर्वाग्न्योर्गृहपतिर्यविष्ठयोर्वान्यतरआग्नेयंत्वदर्शिंषळूनासोभरिर्बार्हतंपंचमीविराड्रूपासप्तम्याद्ययुजः सतोबृहत्योष्टम्यादियुजःककुभ्नसीयसीककुबनुष्टुबंत्याग्निमारुतीनवमंमंडलंपावमानंसौम्यंस्वादिष्ठयादशम धुच्छंदाःपवस्वमेधातिथिरेषशुनःशेपःसनहिरण्यस्तूपःसमिद्धएकादशकाश्यपोसितोदेवलोवाविंशतिःसूक्ता न्याद्यमाप्रियंश्वतुरनुष्टुबंतंमंद्रयानवासृग्रमेतेसोमाःपरिप्रियाप्रस्वानासउपास्मैसोमाअसृग्रं ॥ ७ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (८।१०।५) इंद्रायसामगायतविप्रायबृहतेबृहत् । धर्मकृतेविपश्चितेपनस्यवे ॥ त्वमिंद्राभिभूर सित्वंसूर्यमरोचयः । विश्वकर्माविश्वदेवोमहाँऽअसि ॥ विभ्राजन्ज्योतिषास्व१रगच्छोरोचनंदिवः । देवास्तऽइंद्रम स्यायेमिरे ॥ एंद्रनोगधिप्रियःसत्राजिदगोह्यः । गिरिर्नविश्वतस्पृथुःपतिर्दिवः+ ॥ अभिहिसत्यसोमपाऽउभेबभू थरोदसी । इंद्रासिसुन्वतोवृधःपति० ॥ त्वंहिशश्वतीनामिंद्रदर्तापुरामसि । हंतादस्योर्मनोर्वृधःपति० ॥ १ ॥ अ धाहींद्रगिर्वणऽउपत्वाकामान्महःससृज्महे । उदेवयंतऽउदभिः ॥ वार्णत्वायव्याभिर्वर्धतिशूरब्रह्माणि । वावृध्वांसं चिदद्रिवोदिवेदिवे॥ युंजंतिहरीऽइषिरस्यगाथयोरौरथऽउरुयुगे। इंद्रवाहावचोयुजा ॥ त्वंनऽइंद्राभरँऽओजोनृम्णंशत क्रतोविचर्षणे । आवीरंपृतनाषहं ॥ त्वंहिनःपितावसोत्वंमाताशतक्रतोबभूविथ । अधातेसुम्नमीमहे॥ त्वांशुष्मिन्पुरु

(८।१०।५) इंद्रायसामेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधइंद्रउष्णिक्सप्तमीदशम्येकादश्यःककुभोनवम्यंत्येपुरउष्णिहौ ।

हूतवाजयंतमुपब्रुवेशतक्रतो । सनोरास्वसुवीर्यं ॥ २ ॥ (८।१०।६) त्वामिदाह्योनरोपीप्यन्वज्रिन्भूर्णयः । सऽ इंद्रस्तोमवाहसामिहश्रुध्युपस्वसरमागहि ॥ मत्स्वासुशिप्रहरिवस्तदीमहेत्वेऽआभूषंतिवेधसः । तवश्रवांस्युपमान्यु क्थ्यासुतेष्विंद्रगिर्वणः ॥ श्रायंतऽइवसूर्यंविश्वेदिंद्रस्यभक्षत । वसूनिजातेजनमानऽओजसाप्रतिभागंनदीधिम ॥ अनर्शरातिंवसुदामुपस्तुहिभद्राऽइंद्रस्यरातयः । सोऽअस्यकामंविधतोनरोषतिमनोदानायचोदयन् ॥ त्वामिंद्रप्रतूर्तिष्व भिविश्वाऽअसिस्पृधः । अशस्तिहाजनिताविश्वतूरसित्वंतूर्यतरुष्यतः+ ॥ अनुतेशुष्मंतुरयंतमीयतुःक्षोणीशिशुंनमात रा । विश्वास्तेस्पृधःश्नथयंतमन्यवेवृत्रंयदिंद्रतूर्वसि ॥ इतऽऊतीवोऽअजरंप्रहेतारमप्रहितं । आशुंजेतारंहेतारंरथीत ममतूर्ततुग्र्यावृधं ॥ इष्कर्तारमनिष्कृतंसहस्कृतंशतमूतिंशतक्रतुं । समानमिंद्रमवसेहवामहेवसवानंवसूजुवं ॥ ३ ॥ (८।१०।७) अयंतऽएमितन्वापुरस्ताद्विश्वेदेवाऽअभिमायंतिपश्चात् । यदामह्यंदीधरोभागमिंद्रादिन्मयाकृण वोवीर्याणि ॥ दधामितेमधुनोभक्षमग्रेहितस्तेभागःसुतोऽअस्तुसोमः । असश्चत्वंदक्षिणतःसखामेधावृत्राणिजंघनाव

(८।१०।६) त्वामिदेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधइंद्रःअयुजोबृहत्योयुजःसतोबृहत्यः । (८।१०।७) अयंतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्य भार्गवोनेमऋषिःअयंतइतिद्वयोरिंद्रऋषिःइंद्रोदेवतामनोजवाइत्यस्याःसुपर्णोदेवतासमुद्रेइत्यस्यावम्रंयद्वाग्वदंतीतिद्वयोर्वाग्देवतात्रिष्टुप् षष्ठीजगतीसप्तम्याद्यास्तिस्रोनुष्टुभः ।

भूरि ॥ प्रसुस्तोमंभरतवाजयंतऽइंद्रायसत्यंयदिसत्यमस्ति । नेंद्रोऽअस्तीतिनेमऽउत्वऽआहकईंददर्शकमभिष्टवाम ॥
अयमस्मिजरितःपश्यमेहविश्वाजातान्यभ्यस्मिमह्ना । ऋतस्यमाप्रदिशोवर्धयंत्यादर्दिरोभुवनादर्दरीमि ॥ आयन्मा
वेनाऽअरुहन्नृतस्यँऽएकमासीनंहर्यतस्यपृष्ठे । मनश्चिन्मेहृदऽआप्रत्यवोचदचिक्रदञ्छिशुमंतःसखायः ॥ विश्वेत्ताते
सवनेषुप्रवाच्यायाचकर्थमघवन्निंद्रसुन्वते । पारावतंयत्पुरुसंभृतंवस्वपावृणोःशरभायऽऋषिबंधवे ॥ ४ ॥ प्रनूनंधा
वतापृथङ्नेहयोवोऽअवावरीत् । निर्षीवृत्रस्यमर्मणिवज्रमिंद्रोऽअपीपतत् ॥ मनोजवाऽअयमानऽआयसीमतरत्पुरं ।
दिवंसुपर्णोगत्वायसोमंवज्रिणऽआभरत् ॥ समुद्रेऽअंतःशयतऽउद्नावज्रोऽअभीवृतः । भरंत्यस्मैसंयतःपुरःप्रस्रवणा
बलिं ॥ यद्वाग्वदंत्यविचेतनानिराष्ट्रीदेवानांनिषसादमंद्रा । चतस्रऽऊर्जंदुदुहेपयांसिक्वस्विदस्याःपरमंजगाम ॥
देवींवाचमजनयंतदेवास्तांविश्वरूपाःपशवोवदंति । सानोमंद्रेषमूर्जंदुहानाधेनुर्वागस्मानुपसुष्टुतैतु ॥ सखेविष्णोवि
तरंविक्रमस्वद्यौर्देहिलोकंवज्रायविष्कभे । हनाववृत्रंरिणचावसिंधूनिंद्रस्ययंतुप्रसवेविसृष्टाः ॥ ५ ॥ (८।१०।८) ऋध

(८।१०।८) ऋधगित्थेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोजमदग्निर्ऋषिर्मित्रावरुणौदेवते पंचम्यामित्रावरुणादित्यादेवताःषष्ठ्याआदि त्याःसप्तम्यष्टम्योरश्विनौनवमीदशम्योर्वायुरेकादशीद्वादश्योःसूर्यस्त्रयोदश्याउषाश्चतुर्दश्याःपवमानस्ततोद्वयोर्गौर्बृहती द्वितीयाचतुर्थी-षष्ठ्यष्टम्यःसतोबृहत्यःतृतीयागायत्र्यंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

गित्थासमर्त्यःशशमेदेवतातये । योनूनंमित्रावरुणावभिष्टयऽआचक्रेहव्यदातये ॥ वर्षिष्ठक्षत्राऽउरुचक्षसानरा
राजानादीर्घश्रुत्तमा । ताबाहुतानदंसनारथर्यतःसाकंसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ प्रयोवांमित्रावरुणाजिरोदूतोऽअद्रवत् ।
अयःशीर्षामदेरघुः ॥ नयःसंपृच्छेनपुनर्हवीतवेनसंवादायरमते । तस्मान्नोऽअद्यसमृतेरुरुष्यतंबाहुभ्यांनऽउरुष्यतं ॥
प्रमित्रायप्रार्यम्णेसचथ्यमृतावसो । वरूथ्यं1वरुणेछंद्यंवचःस्तोत्रंराजसुगायत ॥ ६ ॥ तेहिन्विरेऽअरुणंजेन्यंवस्वे
कंपुत्रंतिसृणां । तेधामान्यमृतामर्त्यानामदब्धाऽअभिचक्षते ॥ आमेवचांस्युद्यताद्युमत्तमानिकर्त्वा । उभायातंना
सत्यासजोषसाप्रतिहव्यानिवीतये ॥ रातिंयद्वामरक्षसंहवामहेयुवाभ्यांवाजिनीवसू । प्राचींहोत्रांप्रतिरंतावितंनरा
गृणानाजमदग्निना ॥ आनोयज्ञंदिविस्पृशंवायोयाहिसुमन्मभिः । अंतःपवित्रऽउपरिश्रीणानो3यंशुक्रोऽअयामि
ते ॥ वेत्यध्वर्युःपथिभीरजिष्ठैःप्रतिहव्यानिवीतये । अधानियुत्वऽउभयस्यनःपिबशुचिंसोमंगवाशिरं ॥ ७ ॥ बण्म
हाँऽअसिसूर्यबळादित्यमहाँऽअसि । महस्तेसतोमहिमापनस्यतेद्धादेवमहाँऽअसि ॥ बट्सूर्यश्रवसामहाँऽअसिसत्रा
देवमहाँऽअसि । मह्नादेवानामसुर्यःपुरोहितोविभुज्योतिरदाभ्यं ॥ इयंयानीच्यर्किणीरूपारोहिण्याकृता । चित्रेव
प्रत्यदर्श्यायत्य1तर्दशसुबाहुषु ॥ प्रजाहतिस्रोऽअत्यायमीयुर्न्य1न्याऽअर्कमभितोविविश्रे । बृहद्धतस्थौभुवनेष्वंतः
पवमानोहरितऽआविवेश ॥ मातारुद्राणांदुहितावसूनांस्वसादित्यानाममृतस्यनाभिः । प्रनुवोचंचिकितुषेजनाय

मागामनागामदितिंवधिष्ट ॥ वचोविदंवाचमुदीरयंतींविश्वाभिर्धीभिरुपतिष्ठमानां । देवींदेवेभ्यःपर्येयुषींगामा
मावृक्तमर्त्योदभ्रचेताः ॥ ८ ॥ (८।१०।९) त्वमग्नेबृहद्वयोदधासिदेवदाशुषे । कविर्गृहपतिर्युवा ॥ सनऽईळान
यासहदेवाँऽअग्नेदुवस्युवा । चिकिद्विभानवावह ॥ त्वयाहस्विद्युजावयंचोदिष्ठेनयविष्ठ्य । अभिष्मोवाजसातये ॥
और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदाहुवे । अग्निंसमुद्रवाससं ॥ हुवेवातस्वनंकविंपर्जन्यक्रंद्यंसहः । अग्निं० ॥ ९ ॥ आस
वंसवितुर्यथाभगस्येवभुजिंहुवे । अग्निं० ॥ अग्निंवोवृधंतमध्वराणांपुरूतमं । अच्छानप्त्रेसहस्वते ॥ अयंयथानऽआ
भुवत्त्वष्टारूपेवतक्ष्या । अस्यक्रत्वायशस्वतः ॥ अयंविश्वाऽअभिश्रियोग्निर्देवेषुपत्यते । आवाजैरुपनोगमत् ॥ वि
श्वेषामिहस्तुहिहोतॄणांयशस्तमं । अग्निंयज्ञेषुपूर्व्यं ॥ १० ॥ शीरंपावकशोचिषंज्येष्ठोयोदमेष्वा । दीदायदीर्घश्रुत्त
मः ॥ तमर्वंतंनसानसिंगृणीहिविप्रशुष्मिणं । मित्रंनयातयज्जनं ॥ उपत्वाजामयोगिरोदेदिशतीर्हविष्कृतः । वायोर
नीकेऽअस्थिरन् ॥ यस्यत्रिधात्ववृतंबर्हिस्तस्थावसंदिनं । आपश्चिन्निदधापदं ॥ पदंदेवस्यमीळ्हुषोनाधृष्टाभिरूति
भिः । भद्रासूर्यऽइवोपदृक् ॥ ११ ॥ अग्नेघृतस्यधीतिभिस्तेपानोदेवशोचिषा । आदेवान्वक्षियक्षिच ॥ तंत्वाजनं ॥ ४८ ॥

(८।१०।९) त्वमग्नइतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यभार्गवःप्रयोगोग्निर्गायत्री । अस्मिन्सूक्तेएतऋषयोविकल्प्यंते—बार्हस्पत्योग्निःपावकः यद्वासहसःपुत्रौगृहपतियविष्ठौअनयोरन्यतरोवा) ।

तमातरःकविंदेवासोऽअंगिरः । हव्यवाहममर्त्यं ॥ प्रचेतसंत्वाकवेग्नेदूतंवरेण्यं । हव्यवाहंनिषेदिरे ॥ नहिमेऽअ
स्त्यघ्न्यानस्वधितिर्वनन्वति । अथैतादृग्भरामिते ॥ यदग्नेकानिकानिचिदातेदारूणिदध्मसि । ताजुषस्वयविष्ठ्य ॥
यदत्त्युपजिह्विकायद्वम्रोऽअतिसर्पति । सर्वंतदस्तुतेघृतं ॥ अग्निमिंधानोमनसाधियंसचेतमर्त्यः । अग्निमीधेवि
वस्वभिः ॥ १२ ॥ (८।१०।१०) अदर्शिगातुवित्तमोयस्मिन्व्रतान्यादधुः । उपोषुजातमार्यस्यवर्धनमग्निंनक्षंतनो
गिरः ॥ प्रदैवोदासोऽअग्निर्देवाँऽअच्छानमज्मना । अनुमातरंपृथिवींविवावृतेतस्थौनाकस्यसानवि ॥ यस्माद्रेजंतकृ
ष्टयश्चर्कृत्यानिकृण्वतः । सहस्रसांमेधसाताविवत्मनाग्निंधीभिःसपर्यत ॥ प्रयंरायेनिनीषसिमर्तोयस्तेवसोदाशत् ।
सवीरंधत्तेऽअग्नऽउक्थशंसिनंत्मनासहस्रपोषिणं ॥ सदृळ्हेचिदभितृणत्तिवाजमर्वतासधत्तेऽअक्षितिश्रवः । त्वेदेवत्रा
सदापुरूवसोविश्वावामानिधीमहि ॥ १३ ॥ योविश्वादयतेवसुहोतामंद्रोजनानां । मधोर्नपात्राप्रथमान्यस्मैप्रस्तोमा
यंत्यग्नये ॥ अश्वंनगीर्भीरथ्यंसुदानवोमर्मृज्यंतेदेवयवः । उभेतोकेतनयेदस्मविश्पतेपर्षिराधोमघोनां ॥ प्रमंहिष्ठाय
गायतऽऋताव्नेबृहतेशुक्रशोचिषे । उपस्तुतासोऽअग्नये ॥ आवंसतेमघवावीरवद्यशःसमिद्धोद्युम्न्याहुतः । कुविन्नोऽ

(८।१०।१०) अदर्शीतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वःसोभरिरग्निरंत्यायाअग्नामरुतोबृहतीपंचमीविराडुपासप्तम्याद्ययुजःसतोबृहत्यो ऽष्टम्यादियुजःक्रमेणककुब्ह्रसीयसीककुबनुष्टुभः ।

अस्यसुमतिर्नवीयस्यच्छावाजेभिरागमत् ॥ प्रेष्ठमुप्रियाणांस्तुह्यासावातिथिं । अग्निंरथानांयमं ॥ १४ ॥ उदितायो
निर्दितावेदितावस्वायज्ञियोववर्तति । दुष्टरायस्यप्रवणेनोर्मयोधियावाजंसिषासतः ॥ मानोहृणीतामतिथिर्वसुरग्निः
पुरुप्रशस्तऽएषः । यःसुहोतास्वध्वरः+ ॥ मोतेरिषन्येऽअच्छोक्तिभिर्वसोग्नेकेभिश्चिदेवैः । कीरिश्चिद्धित्वामीट्टेदूत्या
यरातहव्यःस्वध्वरः+ ॥ आग्नेयाहिमरुत्सखारुद्रेभिःसोमपीतये । सोभर्याऽउपसुष्टुतिंमादयस्वस्वर्णरे ॥ १५ ॥ ॥
(इतिप्रागाथमष्टमंमंडलंअत्रसूक्तानि ९२) ॥ (९।१।१) स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया । इंद्रायपातवेसु
तः+ ॥ रक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिमयोहतं । द्रुणासधस्थमासदत् ॥ वरिवोधातमोभवमंहिष्ठोवृत्रहन्तमः । पर्षि
राधोमघोनाम् ॥ अभ्यर्षमहानांदेवानांवीतिमंधसा । अभिवाजमुतश्रवः ॥ त्वामच्छाचरामसितदिदर्थंदिवेदिवे ।
इंदोत्वेनऽआशसः ॥ १६ ॥ पुनातितेपरिस्रुतंसोमंसूर्यस्यदुहिता । वारेणशश्वतातना ॥ तमीमण्वीःसमर्यऽआगृ
भ्णंतियोषणोदश । स्वसारःपार्येदिवि+ ॥ तमींहिन्वंत्यग्रुवोधमंतिबाकुरंदृतिं । त्रिधातुवारणंमधु ॥ अभीइमम
घ्न्याऽउतश्रीणंतिधेनवःशिशुं । सोममिंद्रायपातवे ॥ अस्येदिंद्रोमदेष्वाविश्वावृत्राणिजिघ्नते । शूरोमघाचमंह ॥ ४९ ॥

पावमानेनवमेमंडलेसप्तानुवाकाःतत्रप्रथमेनुवाकेचतुर्विंशतिसूक्तानि (९।१।१) स्वादिष्ठयेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोमधुच्छंदाः पवमानसोमोगायत्री ।

ते ॥ १७ ॥ (९।१।२) पवस्वदेववीरतिपवित्रंसोमरंह्या । इंद्रमिंदोवृषाविश ॥ आवच्यस्वमहिप्सरोवृषेंदोद्युम्नव
त्तमः । आयोनिंधर्णसिःसदः ॥ अधुक्षतप्रियंमधुधारासुतस्यवेधसः । अपोवसिष्टसुक्रतुः ॥ महांतंत्वामहीरन्वापो
ऽअर्षतिसिंधवः । यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ समुद्रोऽअप्सुमामृजेविष्टंभोधरुणोदिवः । सोमःपवित्रेऽअस्मयुः+ ॥ १८ ॥
अचिक्रदद्वृषाहरिर्महान्मित्रोनदर्शतः । संसूर्येणरोचते ॥ गिरस्तऽइंदऽओजसामर्मृज्यंतेऽअपस्युवः । याभिर्मदाय
शुंभसे ॥ तंत्वामदायघृष्वयऽउलोककृत्नुमीमहे । तवप्रशस्तयोमहीः+ ॥ अस्मभ्यमिंदविंद्रयुर्मध्वःपवस्वधारया ।
पर्जन्योवृष्टिमाँऽइव ॥ गोषाऽइंदोनृषाऽअस्यश्वसावाजसाऽउत । आत्मायज्ञस्यपूर्व्यः+ ॥ १९ ॥ (९।१।३) एष
देवोऽअमर्त्यःपर्णवीरिवदीयति । अभिद्रोणान्यासदं ॥ एषदेवोविपाकृतोतिह्वरांसिधावति । पवमानोऽअदाभ्यः ॥
एषदेवोविपन्युभिःपवमानऋतायुभिः । हरिर्वाजायमृज्यते ॥ एषविश्वानिवार्याशूरोयन्निवसत्वभिः । पवमानःसि
षासति ॥ एषदेवोरथर्यतिपवमानोदशस्यति । आविष्कृणोतिवग्वनुं+ ॥ २० ॥ एषविप्रैरभिष्टुतोपोदेवोविगाहते ।
दधद्रत्नानिदाशुषे ॥ एषदिवंविधावतितिरोरजांसिधारया । पवमानःकनिक्रदत् ॥ एषदिवंव्यासरत्तिरोरजांस्यस्पृ

(९।१।२) पवस्वेतिदशर्चस्यसूक्तस्यकाण्वोमेधातिथिःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।३) एषदेवइतिदशर्चस्यसूक्तस्याजीगर्तिः शुनःशेपःसकृत्रिमोवैश्वामित्रोदेवरातःपवमानसोमोगायत्री ।

तः । पर्वमानःस्वध्वरः+ ॥ एषप्रत्नेनजन्मनादेवोदेवेभ्यःसुतः । हरिःपवित्रेऽअर्षति ॥ एषऽउस्यपुरुव्रतोजज्ञानोज
नयन्निषः । धारयापवतेसुतः+ ॥ २१ ॥ (९।१।१४) सनाचसोमजेषिचपवमानमहिश्रवः । अथानोवस्यसस्कृ
धि ॥ सनाज्योतिःसनास्व१र्विश्वाचसोमसौभगा । अथा० ॥ सनादक्षमुतक्रतुमपसोममृधोजहि । अथा० ॥ पवी
तारःपुनीतनसोममिंद्रायपातवे । अथा० ॥ त्वंसूर्येनऽआभजतवक्रत्वातवोतिभिः । अथा० ॥ २२ ॥ तवक्रत्वात
वोतिभिर्ज्योक्पश्येमसूर्यं । अथा० ॥ अभ्यर्षस्वायुधसोमद्विबर्हसंरयिं । अथा० ॥ अभ्य१र्षानपच्युतोरयिंसमत्सु
सासहिः । अथा० ॥ त्वांयज्ञैरवीवृधन्पवमानविधर्मणि । अथा० ॥ रयिंनश्चित्रमश्विनमिंदोविश्वायुमाभर । अ
था० ॥ २३ ॥ (९।१।१५) समिद्धोविश्वतस्पतिःपवमानोविराजति । प्रीणन्वृषाकनिक्रदत् ॥ तनूनपात्पवमानः
शृंगेशिशानोऽअर्षति । अंतरिक्षेणरारजत् ॥ ईळेन्यःपवमानोरयिर्विराजतिद्युमान् । मधोर्धाराभिरोजसा ॥ बर्हिः
प्राचीनमोजसापवमानस्तृणन्हरिः । देवेषुदेवऽईयते ॥ उदातैर्जिहतेबृहद्द्वारोदेवीर्हिरण्ययीः । पवमानेनसुष्टु

(९।१।१४) सनाचेतिदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१५) समिद्धइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपो
सितःक्रमेणेध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौतिस्रोदेव्यःसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयोगायत्री-
अंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः । (इतआरभ्यविंशतिसूक्तेषुकाश्यपोदेवलोऽसितेनसहविकल्पते) ।

ताः ॥ २४ ॥ सुशिल्पेबृहतीमहीपवमानोवृषण्यति । नक्तोषासानदर्शते+ ॥ उभादेवानृचक्षसाहोतारादैव्याहुवे । पव
मानऽइंद्रोवृषा ॥ भारतीपवमानस्यसरस्वतीळामही । इमंनोयज्ञमागमन्तिस्रोदेवीःसुपेशसः ॥ त्वष्टारमग्रजांगोपां
पुरोयावानमाहुवे । इंदुरिंद्रोवृषाहरिःपवमानःप्रजापतिः ॥ वनस्पतिंपवमानमध्वासमंग्धिधारया । सहस्रवल्शंहरिं
तंभ्राजमानंहिरण्ययं ॥ विश्वेदेवाःस्वाहाकृतिंपवमानस्यागत । वायुर्बृहस्पतिःसूर्योग्निरिंद्रःसजोषसः ॥ २५ ॥
(९।१।१६) मंद्रयासोमधारयावृषापवस्वदेवयुः । अव्योवारेष्वस्मयुः+ ॥ अभित्यंमद्यंमदमिंदविंद्रऽइतिक्षर । अ
भिवाजिनोऽअर्वतः ॥ अभित्यंपूर्व्यंमदंसुवानोऽअर्षपवित्रऽआ । अभिवाजमुतश्रवः ॥ अनुद्रप्सासऽइंदवऽआपो
नप्रवतासरन् । पुनानाऽइंद्रमाशत ॥ यमत्यमिववाजिनंमृजंतियोषणोदश । वनेक्रीळंतमत्यविं ॥ २६ ॥ तंगोभि
र्वृषणंरसंमदायदेववीतये । सुतंभरायसंसृज ॥ देवोदेवायधारयेंद्रायपवतेसुतः । पयोयदस्यपीपयत् ॥ आत्मायज्ञ
स्यरंह्यासुष्वाणःपवतेसुतः । प्रत्नंनिपातिकाव्यं ॥ एवापुनानऽइंद्रयुर्मदंमदिष्ठवीतये । गुहाचिद्दधिषेगिरः ॥ २७ ॥
(९।१।१७) असृग्रमिंदवःपथाधर्मन्नृतस्यसुश्रियः । विदानाऽअस्ययोजनं ॥ प्रधारामध्वोऽअग्रियोमहीरपोविगाह

(९।१।१६) मंद्रयेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१७) असृग्रमितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोऽसितः
पवमानसोमोगायत्री ।

ते । हविर्हविष्षुवंद्यः ॥ प्रयुजोवाचोऽअग्रियोवृषावचक्रदद्वने । सद्माभिसत्योऽअध्वरः+ ॥ परियत्काव्याकविर्नृ
म्णावसानोऽअर्षति । स्वर्वाजीसिषासति ॥ पवमानोऽअभिस्पृधोविशोराजेवसीदति । यदीमृण्वंतिवेधसः ॥ २८ ॥
अव्योवारेपरिप्रियोहरिर्वनेषुसीदति । रेभोवनुष्यतेमती+ ॥ सवायुमिंद्रमश्विनासाकंमदेनगच्छति । रणायोऽअस्य
धर्मभिः ॥ आमित्रावरुणाभगंमध्वःपवंतऽऊर्मयः । विदानाऽअस्यशक्मभिः ॥ अस्मभ्यंरोदसीरयिंमध्वोवाजस्य
सातये । श्रवोवसूनिसंजितं ॥ २९ ॥ (९।१।८) एतेसोमाऽअभिप्रियमिंद्रस्यकाममक्षरन् । वर्धंतोऽअस्यवी
र्यं* ॥ पुनानासश्चमूषदोगच्छंतोवायुमश्विना । तेनोधांतुसुवीर्यं ॥ इंद्रस्यसोमराधसेपुनानोहार्दिचोदय । ऋतस्य
योनिमासदं ॥ मृजंतित्वादशक्षिपोहिन्वंतिसप्तधीतयः । अनुविप्राऽअमादिषुः ॥ देवेभ्यस्त्वामदायकंसृजानमति
मेष्यः । संगोभिर्वासयामसि ॥ ३० ॥ पुनानःकलशेष्वावस्त्राण्यरुषोहरिः । परिगव्यान्यव्यत ॥ मघोनऽआपव
स्वनोजहिविश्वाऽअपद्विषः । इंदोसखायमाविश ॥ वृष्टिंदिवःपरिस्रवद्युम्नंपृथिव्याऽअधि । सहोनःसोमपृत्सुधाः ॥
नृचक्षसंत्वावयमिंद्रपीतंस्वर्विदं । भक्षीमहिप्रजामिषं ॥ ३१ ॥ (९।१।९) परिप्रियादिवःकविर्वयांसिनप्त्योर्हि
तः । सुवानोयातिकविक्रतुः ॥ प्रप्रक्षयायपन्यसेजनायजुष्टोऽअद्रुहे । वीत्यर्षचनिष्ठया ॥ ससूनुर्मातराशुचिर्जातो

(९।१।८) एतेसोमाइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।९) परिप्रियेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमान

जातेऽअरोचयत् । महान्महीऽऋतावृधा ॥ ससप्तधीतिभिर्हितोनद्योऽअजिन्वदद्रुहः । याऽएकमक्षिवावृधुः+ ॥
ताऽअभिसंतमस्तृतंमहेयुवानमादधुः । इंदुमिंद्रतवव्रते+ ॥ ३२ ॥ अभिवह्निरमर्त्यःसप्तपश्यतिवावहिः । क्रिविर्दे
वीरतर्पयत् ॥ अवाकल्पेषुनःपुमस्तमांसिसोमयोध्या । तानिपुनानजंघनः ॥ नूनव्यसेनवीयसेसूक्तायसाधयापथः ।
प्रत्नवद्रोचयारुचः ॥ पवमानमहिश्रवोगामश्वंरासिवीरवत् । सनामेधासनास्वः* ॥ ३३ ॥ (९।१।१० ॥ प्रस्वा
नासोरथाऽइवार्वंतोनश्रवस्यवः । सोमासोरायेऽअक्रमुः ॥ हिन्वानासोरथाऽइवदधन्विरेगभस्त्योः । भरासःकारि
णामिव ॥ राजानोनप्रशस्तिभिःसोमासोगोभिरंजते । यज्ञोनसप्तधातृभिः ॥ परिसुवानासऽइंदवोमदायबर्हणागि
रा । सुताऽअर्षतिधारया ॥ आपानासोविवस्वतोजनंतऽउषसोभगं । सूराऽअण्वंवितन्वते ॥ ३४ ॥ अपद्वारामती
नांप्रत्नाऽऋण्वंतिकारवः । वृष्णोहरसऽआयवः ॥ समीचीनासऽआसतेहोतारःसप्तजामयः । पदमेकस्यपिप्रतः ॥ ना
भानाभिनऽआददेचक्षुश्चित्सूर्येसचा । कवेरपत्यमादुहे ॥ अभिप्रियादिवस्पदमध्वर्युभिर्गुहाहितं । सूरःपश्यतिचक्षसा
॥ ३५ ॥ (९।१।११) उपास्मैगायतानरःपवमानायेंदवे । अभिदेवाँऽइयक्षते ॥ अभितेमधुनापयोथर्वाणोऽअशि

सोमोगायत्री । (९।१।१०) प्रस्वानासइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।११) उपास्माइति
नवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री ।

ऋक्सं. अ. ६ अ. ७ ॥ ५२ ॥

मंडलं ९ अनु. १

श्रयुः । देवंदेवायदेवयु+ ॥ सनःपवस्वशंगवेशंजनायशमर्वते । शंराजन्नोषधीभ्यः ॥ बभ्रवेनुस्वतवसेरुणायदिवि
स्पृशे । सोमायगाथमर्चत ॥ हस्तच्युतेभिरद्रिभिःसुतंसोमंपुनीतन । मधावाधावतामधु ॥ ३६ ॥ नमसेदुपसीदत
दध्नेदभिश्रीणीतन । इंदुमिंद्रेदधातन ॥ अमित्रहाविचर्षणिःपवस्वसोमशंगवे । देवेभ्योऽअनुकामकृत+ ॥ इंद्राय
सोमपातवेमदायपरिषिच्यसे । मनश्चिन्मनसस्पतिः ॥ पवमानसुवीर्यंरयिंसोमरिरीहिनः । इंदविंद्रेणनोयुजा+
॥ ३७ ॥ (९।१।१२) सोमाऽअसृग्रमिंदवःसुताऽऋतस्यसादने । इंद्रायमधुमत्तमाः ॥ अभिविप्राऽअनूषतगावो
वत्संनमातरः । इंद्रंसोमस्यपीतये ॥ मदच्युत्क्षेतिसादनेसिंधोरूर्माविपश्चित् । सोमोगौरीऽअधिश्रितः+ ॥ दिवो
नाभाविचक्षणोव्योवारेमहीयते । सोमोयःसुक्रतुःकविः+ ॥ यःसोमःकलशेष्वाँऽअंतःपवित्रऽआहितः । तमिंदुः
परिषस्वजे ॥ ३८ ॥ प्रवाचमिंदुरिष्यतिसमुद्रस्याधिविष्टपि । जिन्वन्कोशंमधुश्चुतं ॥ नित्यस्तोत्रोवनस्पतिर्धीना
मंतःसबर्दुघः । हिन्वानोमानुषायुगा+ ॥ अभिप्रियादिवस्पदासोमोहिन्वानोऽअर्षति । विप्रस्यधारयाकविः+ ॥ ॥ ५२ ॥
आपवमानधारयरयिंसहस्रवर्चसं । अस्मेऽइंदोस्वाभुवं ॥ ३९ ॥ इतिषष्ठाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥

(९।१।१२) सोमाअसृग्रमितिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री ।

सप्तचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३९ सूक्तानि १८ ऋचः १९८ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.२७ सुपर्णाय.१ वज्राय.१ वाचे.२ इंद्राये. मित्राव-
रुणाभ्या.४ मित्रावरुणादित्येभ्य. आदित्येभ्य. अश्विभ्या.२ वायव.२ सूर्याये.२ उषस. पवमानाये. गवइ०२ अग्नय.३५ अग्ना-
मरुद्भ्य. पवमानायसोमाये.४० समिद्धायाग्नय. तनूनपात. इळाये. बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्य. उपासानक्ताभ्या. दैविभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्या.
सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. पवमानायसोमाये.६३ ॥ इतिषष्ठेसप्तमः ॥

सोमःपरिप्राष्टावेषधियाप्रतेप्रनिम्नेनेवपरिसुवानःसप्तयत्सोमप्रकविरंतेधावन्त्येतेसोमासःसोमाअसृग्रंप्रसोमा
सःपवस्वषट्दृढच्युतआगस्त्यस्तममृक्षंतेध्मवाहोदार्ढच्युतएषकविनृमेधएषवाजीप्रियमेधःप्रास्यनृमेधःप्रधारा
बिंदुःप्रसोमासोगोतमःप्रसोमासःश्यावाश्वःप्रसोमासस्त्रितःप्रसुवानआनःपवस्वप्रभूवसुरसर्जिससुतोरहूगणः
एषउस्यआशुरर्षबृहन्मतिःपुनानःप्रयेगावोमेध्यातिथिर्जनयन्योअत्यइव ॥ ८ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।१।१३) सोमःपुनानोऽअर्षतिसहस्रधारोऽअत्यविः । वायोरिंद्रस्यनिष्कृतं+ ॥ पवमान
मवस्यवोविप्रमभिप्रगायत । सुष्वाणंदेववीतये ॥ पवंतेवाजसातयेसोमाःसहस्रपाजसः । गृणानादेववीतये ॥ उत
नोवाजसातयेपवस्वबृहतीरिषः । द्युमदिंदोसुवीर्यं ॥ तेनःसहस्रिणंरयिंपवंतामासुवीर्यं । सुवानादेवासऽइंदवः ॥

(९।१।१३) सोमःपुनानइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोऽसितःपवमानसोमोगायत्री ।

॥ १ ॥ अत्याहियानानहेतृभिरसृग्रंवाजसातये । विवारमव्यमाशवः ॥ वाश्राऽअर्षंतींदवोभिवत्संनधेनवः । दुध
न्विरेगभस्त्योः ॥ जुष्टऽइंद्रायमत्सरःपवमानकनिक्रदत् । विश्वाऽअपद्विषोजहि ॥ अपघ्नंतोऽअराव्णःपवमानाः
स्वर्दृशः । योनावृतस्यसीदत ॥ २ ॥ (९।१।१४) परिप्रासिष्यदत्कविःसिंधोरूर्मावधिश्रितः । कारंबिभ्रत्पुरुस्पृ
हं ॥ गिरायदीसबंधवःपंचव्राताऽअपस्यवः । परिष्कृण्वंतिधर्णसिं ॥ आदस्यशुष्मिणोरसेविश्वेदेवाऽअमत्सत ।
यदीगोभिर्वसायते ॥ निरिणानोविधावतिजहच्छर्याणितान्वा । अत्रासंजिघ्रतेयुजा ॥ नप्तीभिर्योविवस्वतःशुभ्रो
नमामृजेयुवा । गाःकृण्वानोननिर्णिजं ॥ ३ ॥ अतिश्रितीतिरश्चतागव्याजिगात्यण्व्या । वग्नुमियर्तियंविदे ॥ अ
भिक्षिपःसमग्मतमर्जयंतीरिषस्पतिं । पृष्ठागृभ्णतवाजिनः ॥ परिदिव्यानिमर्मृशद्विश्वानिसोमपार्थिवा । वसूनि
याह्यस्मयुः ॥ ४ ॥ (९।१।१५) एषधियायात्यण्व्याशूरोरथेभिराशुभिः । गच्छन्निंद्रस्यनिष्कृतं ॥ एषपुरुधि
यायतेबृहतेदेवतातये । यत्रामृतासऽआसते ॥ एषहितोविनीयतेंतःशुभ्रावतापथा । यदीतुंजंतिभूर्णयः ॥ एषशृं
गाणिदोधुवच्छिशीतेयूथ्यो३वृषा । नृम्णादधानऽओजसा ॥ एषरुक्मिभिरीयतेवाजीशुभ्रेभिरंशुभिः । पतिःसिंधू
नांभवन् ॥ एषवसूनिपिब्दनापरुषाययिवाँऽअति । अवशादेषुगच्छति ॥ एतंमृजंतिमर्ज्यमुपद्रोणेष्वायवः । प्रच

(९।१।१४) परिप्रेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१५) एषधियेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितः

क्राणंमहीरिषः ॥ एतमुत्यंदशक्षिपोमृजंतिसप्तधीतयः । स्वायुधंमदिंतमं ॥ ५ ॥ (९।१।१६) प्रतेसोतारऽओ
ण्यो३रसंमदायघृष्वये । सर्गोनतक्त्येतशः ॥ क्रत्वादक्षस्यरथ्यमपोवसानमंधसा । गोषामण्वेषुसश्चिम ॥ अनप्तम
प्सुदुष्टरंसोमंपवित्रऽआसृज । पुनीहींद्रायपातवे ॥ प्रपुनानस्यचेतसासोमःपवित्रेऽअर्षति । क्रत्वासधस्थमासदत् ॥
प्रत्वानमोभिरिंदवऽइंद्रसोमाऽअसृक्षत । महेभरायकारिणः ॥ पुनानोरूपेऽअव्ययेविश्वाऽअर्षन्नभिश्रियः । शूरोन
गोषुतिष्ठति ॥ दिवोनसानुपिप्युषीधारासुतस्यवेधसः । वृथापवित्रेऽअर्षति । त्वंसोमविपश्चितंतनापुनानऽआयु
षु । अव्योवारंविधावसि ॥ ६ ॥ (९।१।१७) प्रनिम्नेनेवसिंधवोघ्नंतोवृत्राणिभूर्णयः । सोमाऽअसृग्रमाशवः ॥
अभिसुवानासऽइंदवोवृष्टयःपृथिवीमिव । इंद्रंसोमासोऽअक्षरन् ॥ अत्यूर्मिर्मत्सरोमदःसोमःपवित्रेऽअर्षति । विघ्न
न्रक्षांसिदेवयुः ॥ आकलशेषुधावतिपवित्रेपरिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषुवर्धते ॥ अतित्रीसोमरोचनारोहन्नभ्राजसेदि
वं । इष्णन्त्सूर्यंनचोदयः ॥ अभिविप्राऽअनूषतमूर्धन्यज्ञस्यकारवः । दधानाश्चक्षसिप्रियं ॥ तमुत्वावाजिनंनरो
धीभिर्विप्राऽअवस्यवः । मृजंतिदेवतातये ॥ मधोर्धारामनुक्षरतीव्रःसधस्थमासदः । चारुर्ऋतायपीतये ॥ ७ ॥

पवमानसोमोगायत्री । (९।१।१६) प्रतेसोतारइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१७) प्रनिम्नेनेवेत्य
ष्टर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री ।

(९।१।१८) परिसुवानोगिरिष्ठाःपवित्रेसोमोऽअक्षाः । मदेषुसर्वधाऽअसि ॥ त्वंविप्रस्त्वंकविर्मधुप्रजातमंधसः ।
मदेषु० ॥ तवविश्वेसजोषसोदेवासःपीतिमाशत । मदेषु० ॥ आयोविश्वानिवार्यावसूनिहस्तयोर्दधे । मदेषु० ॥
यऽइमेरोदसीमहीसंमातरेवदोहते । मदेषु० ॥ परियोरोदसीऽउभेसद्योवाजेभिरर्षति । मदेषु० ॥ सशुष्मीकलशे
ष्वापुनानोऽअचिक्रदत् । मदेषु० ॥ ८ ॥ (९।१।१९) यत्सोमचित्रमुक्थ्यंदिव्यंपार्थिवंवसु । तन्नःपुनानऽआ
भर ॥ युवंहिस्थःस्वर्पतीऽइंद्रश्चसोमगोपती । ईशानापिप्यतंधियः ॥ वृषापुनानऽआयुषुस्तनयन्नधिबर्हिषि । हरिः
सन्योनिमासदत् ॥ अवावशंतधीतयोवृषभस्याधिरेतसि । सूनोर्वत्सस्यमातरः ॥ कुविद्वृषण्यंतीभ्यःपुनानोगर्भमा
दधत् । याःशुक्रंदुहतेपयः ॥ उपशिक्षापतस्थुषोभियसमाधेहिशत्रुषु । पवमानविदारयिं+ ॥ निशत्रोःसोमवृष्ण्यं
निशुष्मंनिवयस्तिर । दूरेवासतोऽअंतिवा ॥ ९ ॥ (९।१।२०) प्रकविर्देववीतयेव्योवारेभिरर्षति । साह्वान्विश्वा
ऽअभिस्पृधः ॥ सहिष्माजरितृभ्यऽआवाजंगोमंतमिन्वति । पवमानःसहस्रिणं ॥ परिविश्वानिचेतसामृशसेपवसे
मती । सनःसोमश्रवोविदः ॥ अभ्यर्षबृहद्यशोमघवद्भ्योध्रुवंरयिं । इषंस्तोतृभ्यऽआभर ॥ त्वंराजेवसुव्रतोगिरःसोमा ॥ ५४ ॥

(९।१।१८) परिसुवानइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।१९) यत्सोमेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्य
काश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।२०) प्रकविरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री ।

विवेशिथ । पुनानोवह्नेऽअद्भुत ॥ सवह्निरप्सुदुष्टरोमृज्यमानोगभस्त्योः । सोमश्चमूषुसीदति ॥ क्रीळुर्मखोनमंहयुःप
वित्रंसोमगच्छसि । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ १० ॥ (९।१।२१) एतेधावंतींदवःसोमाऽइंद्रायघृष्वयः । मत्सरासः
स्वर्विदः ॥ प्रवृण्वंतोऽअभियुजःसुष्वयेवरिवोविदः । स्वयंस्तोत्रेवयस्कृतः ॥ वृथाक्रीळंतऽइंदवःसधस्थमभ्येकमित् ।
सिंधोरूर्मावक्षरन् ॥ एतेविश्वानिवार्यापवमानासऽआशत । हितानसप्तयोरथे ॥ आस्मिन्पिशंगमिंदवोदधातावे
नमादिशे । योऽअस्मभ्यमरावा ॥ ऋभुर्नरथ्यंनवंदधाताकेतमादिशे । शुक्राःपवध्वमर्णसा ॥ एतऽउत्येऽअवीवश
न्काष्ठांवाजिनोऽअक्रत । सतःप्रासाविषुर्मतिं+ ॥ ११ ॥ (९।१।२२) एतेसोमासऽआशवोरथाऽइवप्रवाजिनः ।
सर्गाःसृष्टाऽअहेषत ॥ एतेवाताऽइवोरवःपर्जन्यस्येववृष्टयः । अग्नेरिवभ्रमावृथा ॥ एतेपूताविपश्चितःसोमासोद
ध्याशिरः । विपाव्यानशुर्धियः ॥ एतेमृष्टाऽअमर्त्याःससृवांसोनशश्रमुः । इयक्षंतःपथोरजः ॥ एतेपृष्ठानिरोदसोर्वि
प्रयंतोव्यानशुः । उतेदमुत्तमंरजः ॥ तंतुंतन्वानमुत्तममनुप्रवतऽआशत । उतेदमुत्तमाय्यं ॥ त्वंसोमपणिभ्यऽआ
वसुगव्यानिधारयः । ततंतंतुमचिक्रदः ॥ १२ ॥ (९।१।२३) सोमाऽअसृग्रमाशवोमधोर्मदस्यधारया । अभिवि

(९।१।२१) एतेधावंतीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।२२) एतेसोमासइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्य
काश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री । (९।१।२३) सोमाअसृग्रमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री ।

श्वानिकाव्या ॥ अनुप्रत्नासऽआयवःपदंनवीयोऽअक्रमुः । रुचेजनंतसूर्यं ॥ आपवमाननोभरार्योऽअदाशुषोगयं ।
कृधिप्रजावतीरिषः ॥ अभिसोमासऽआयवःपवंतेमद्यंमदं । अभिकोशंमधुश्चुतं ॥ सोमोऽअर्षतिधर्णसिर्दधानऽइंद्रि
यंरसं । सुवीरोऽअभिशस्तिपाः+ ॥ इंद्रायसोमपवसेदेवेभ्यःसधमाद्यः । इंदोवाजंसिषाससि ॥ अस्यपीत्वामदाना
मिंद्रोवृत्राण्यप्रति । जघानजघनंच्चनु+ ॥ १३ ॥ (९।१।२४) प्रसोमासोऽअधन्विषुःपवमानासऽइंदवः । श्रीणा
नाऽअप्सुमृंजत ॥ अभिगावोऽअधन्विषुरापोनप्रवतायतीः । पुनानाऽइंद्रमाशत ॥ प्रपवमानधन्वसिसोमेंद्रायपा
तवे । नृभिर्यतोविनीयसे ॥ त्वंसोमनृमादनःपवस्वचर्षणीसहे । सस्निर्योऽअनुमाद्यः ॥ इंदोयदद्रिभिःसुतःपवित्रं
परिधावसि । अरमिंद्रस्यधाम्ने ॥ पवस्ववृत्रहन्तमोक्थेभिरनुमाद्यः । शुचिःपावकोऽअद्भुतः ॥ शुचिःपावकऽउच्य
तेसोमःसुतस्यमध्वः । देवावीरघशंसहा+ ॥ १४ ॥ (९।२।१) पवस्वदक्षसाधनोदेवेभ्यःपीतयेहरे । मरुद्भ्योवाय
वेमदः ॥ पवमानधियाहितो३भियोनिंकनिक्रदत् । धर्मणावायुमाविश ॥ संदेवैःशोभतेवृषाकविर्योनावधिप्रियः ।
वृत्रहादेववीतमः ॥ विश्वारूपाण्याविशन्पुनानोयातिहर्यतः । यत्रामृतासऽआसते ॥ अरुषोजनयन्गिरःसोमःपव ॥ ५५ ॥

(९।१।२४) प्रसोमासइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोसितःपवमानसोमोगायत्री ॥ द्वितीयेनुवाकेषट्त्रिंशत्सूक्तानि । (९।२।१) पवस्वेतिषड्चस्यसूक्तस्यागस्त्योदृढच्युतःपवमानसोमोगायत्री ।

तऽआयुषक् । इंद्रंगच्छन्कविक्रतुः ॥ आपवस्वमदिन्तमपवित्रंधारयाकवे । अर्कस्ययोनिमासदं ॥ १५ ॥ (९।२।२)
तममृक्षंतवाजिनमुपस्थेऽअदितेरधि । विप्रासोऽअण्व्याधिया+ ॥ तंगावोऽअभ्यनूषतसहस्रधारमक्षितं । इंदुंधर्ता
रमादिवः+ ॥ तंवेधांमेधयाह्यन्पवमानमधिद्यवि । धर्णसिंभूरिधायसं ॥ तमह्यन्भुरिजोर्धियासंवसानंविवस्वतः ।
पतिंवाचोऽअदाभ्यं ॥ तंसानावधिजामयोहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । हर्यतंभूरिचक्षसं ॥ तंत्वाहिन्वंतिवेधसःपवमानगि
रावृधं । इंदविंद्रायमत्सरं+ ॥ १६ ॥ (९।२।३) एषकविरभिष्टुतःपवित्रेऽअधितोशते । पुनानोघ्नन्नपस्रिधः ॥
एषऽइंद्रायवायवेस्वर्जित्परिषिच्यते । पवित्रेदक्षसाधनः ॥ एषनृभिर्विनीयतेदिवोमूर्धावृषासुतः । सोमोवनेषुविश्व
वित्+ ॥ एषगव्युरचिक्रदत्पवमानोहिरण्ययुः । इंदुःसत्राजिदस्तृतः ॥ एषसूर्येणहासतेपवमानोऽअधिद्यवि ।
पवित्रेमत्सरोमदः ॥ एषशुष्म्यसिष्यददंतरिक्षेवृषाहरिः । पुनानऽइंदुरिंद्रमा+ ॥ १७ ॥ (९।२।४) एषवाजीहि
तोनृभिर्विश्वविन्मनसस्पतिः । अव्योवारंविधावति ॥ एषपवित्रेऽअक्षरत्सोमोदेवेभ्यःसुतः । विश्वाधामान्याविश
न्+ ॥ एषदेवःशुभायतेधियोनावमर्त्यः । वृत्रहादेववीतमः ॥ एषवृषाकनिक्रदद्दशभिर्जामिभिर्यतः । अभिद्रोणा

(९।२।२) तममृक्षंतेतिषड्चस्यसूक्तस्यदार्ढच्युतइध्मवाहःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३) एषकविरितिषड्चस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।४) एषवाजीतिषड्चस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रियमेधःपवमानसोमोगायत्री ।

निधावति ॥ एषसूर्यमरोचयत्पवमानोविचर्षणिः । विश्वाधामानिविश्ववित्+ ॥ एषशुष्म्यदाभ्यःसोमःपुनानोऽअ
र्षति । देवावीरघशंसहा+ ॥ १८ ॥ (९।२।५) प्रास्यधाराऽअक्षरन्वृष्णःसुतस्यौजसा । देवाँऽअनुप्रभूषतः ॥
सप्तिंमृजंतिवेधसोगृणंतःकारवोगिरा । ज्योतिर्जज्ञानमुक्थ्यं* ॥ सुषहासोमतानितेपुनानायप्रभूवसो । वर्धासमुद्र
मुक्थ्यं* ॥ विश्वावसूनिसंजयन्पवस्वसोमधारया । इनुद्वेषांसिसध्र्यक् ॥ रक्षासुनोऽअररुषःस्वनात्समस्यकस्यचि
त् । निदोयत्रमुमुच्महे ॥ एंदोपार्थिवंरयिंदिव्यंपवस्वधारया । द्युमंतंशुष्ममाभर ॥ १९ ॥ (९।२।६) प्रधाराऽ
अस्यशुष्मिणोवृथापवित्रेऽअक्षरन् । पुनानोवाचमिष्यति+ ॥ इंदुर्हियानःसोतृभिर्मृज्यमानःकनिक्रदत् । इयर्तिव
ग्नुमिंद्रियं+ ॥ आनःशुष्मंनृषाह्यंवीरवंतंपुरुस्पृहं । पवस्वसोमधारया ॥ प्रसोमोऽअतिधारयापवमानोऽअसिष्यद
त् । अभिद्रोणान्यासदं ॥ अप्सुत्वामधुमत्तमंहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदविंद्रायपीतये ॥ सुनोतामधुमत्तमंसोममिंद्रा
यवज्रिणे । चारुंशर्धायमत्सरं+ ॥ २० ॥ (९।२।७) प्रसोमासःस्वाध्य१ःपवमानासोऽअक्रमुः । रयिंकृण्वंतिचेत
नं ॥ दिवस्पृथिव्याऽअधिभवेंदोद्युम्नवर्धनः । भवावाजानांपतिः ॥ तुभ्यंवाताऽअभिप्रियस्तुभ्यमर्षंतिसिंधवः ।

(९।२।५) प्रास्यधाराइतिषडृचस्यसूक्तस्यांगिरसोनृमेधःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।६) प्रधाराइतिषडृचस्यसूक्तस्यांगिरसो बिंदुःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।७) प्रसोमासइतिषडृचस्यसूक्तस्यराहूगणोगोतमःपवमानसोमोगायत्री ।

सोमवर्धंतितेमहः ॥ आप्यायस्वसमेतुतेविश्वतःसोमवृष्ण्यं । भवावाजस्यसंगथे+ ॥ तुभ्यंगावोघृतंपयोबभ्रोदुदुह्रे
ऽअक्षितं । वर्षिष्ठेऽअधिसानवि ॥ स्वायुधस्यतेसतोभुवनस्यपतेवयं । इंदोसखित्वमुश्मसि ॥ २१ ॥ (९।२।८)
प्रसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनः । सुताविदथेऽअक्रमुः ॥ आदींत्रितस्ययोषणोहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदुमिंद्रा
यपीतये ॥ आदींहंसोयथागणंविश्वस्यावीवशन्मतिं । अत्योनगोभिरज्यते ॥ उभेसोमावचाकशन्मृगोनतक्तोऽअर्ष
सि । सीदन्नृतस्ययोनिमा+ ॥ अभिगावोऽअनूषतयोषाजारमिवप्रियं । अगन्नाजिंयथाहितं+ ॥ अस्मेधेहिद्युमद्यशो
मघवद्भ्यश्चमह्यंच । सनिंमेधामुतश्रवः ॥ २२ ॥ (९।२।९) प्रसोमासोविपश्चितोपांनयंतऊर्मयः । वनानिमहिषाऽ
इव ॥ अभिद्रोणानिबभ्रवःशुक्राऽऋतस्यधारया । वाजंगोमंतमक्षरन् ॥ सुताऽइंद्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः ।
सोमाऽअर्षंतिविष्णवे ॥ तिस्रोवाचऽउदीरतेगावोमिमंतिधेनवः । हरिरेतिकनिक्रदत् ॥ अभिब्रह्मीरनूषतयह्वीर्ऋतस्य
मातरः । मर्मृज्यंतेदिवःशिशुं ॥ रायःसमुद्रांश्चतुरोस्मभ्यंसोमविश्वतः । आपवस्वसहस्रिणः ॥ २३ ॥ (९।२।१०)
प्रसुवानोधारयातनेंदुर्हिन्वानोऽअर्षति । रुजदृह्ळाव्योजसा ॥ सुतऽइंद्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सोमोऽअर्षति

(९।२।८) प्रसोमासइतिषडृचस्यसूक्तस्यात्रेयःश्यावाश्वःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।९) प्रसोमासइतिषडृचस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितः-पवमानसोमोगायत्री । (९।२।१०) प्रसुवानइतिषडृचस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितःपवमानसोमोगायत्री ।

विष्णवे ॥ वृषाणंवृषभिर्यतंसुन्वंतिसोममद्रिभिः । दुहंतिशक्मनापयः ॥ भुवत्रितस्यमर्ज्योभुवदिंद्रायमत्सरः । सं रूपैरज्यतेहरिः ॥ अभीमृतस्यविष्टपंदुहतेपृश्निमातरः । चारुप्रियतमंहविः ॥ समेनमह्रुताइमागिरोअर्षंतिस सुतः । धेनूर्वाश्रोअवीवशत् ॥ २४ ॥ (९।२।११) आनःपवस्वधारयापवमानरयिंपृथुं । ययाज्योतिर्विदा सिनः ॥ इंदोसमुद्रमींखयपवस्वविश्वमेजय । रायोधर्तानओजसा ॥ त्वयावीरेणवीरवोभिष्यामपृतन्यतः । क्षरा णोअभिवार्यं ॥ प्रवाजमिंदुरिष्यतिसिषासन्वाजसाऋषिः । व्रताविदानआयुधा ॥ तंगीर्भिर्वाचमींखयंपुनानं वासयामसि । सोमंजनस्यगोपतिं ॥ विश्वोयस्यव्रतेजनोदाधारधर्मणस्पतेः । पुनानस्यप्रभूवसोः ॥ २५ ॥ (९।२।१२) असर्जिरथ्योयथापवित्रेचम्वोःसुतः । कार्ष्मन्वाजीन्यक्रमीत् ॥ सवह्निःसोमजागृविःपवस्वदेववीरति । अभिकोशं मधुश्चुतं ॥ सनोज्योतींषिपूर्व्यपवमानविरोचय । क्रत्वेदक्षायनोहिनु ॥ शुंभमानऋतायुभिर्मृज्यमानोगभस्त्योः । पवतेवारेअव्यये ॥ सविश्वादाशुषेवसुसोमोदिव्यानिपार्थिवा । पवतामांतरिक्ष्या ॥ आदिवस्पृष्ठमश्वयुर्गव्ययुः सोमरोहसि । वीरयुःशवसस्पते ॥ २६ ॥ (९।२।१३) ससुतःपीतयेवृषासोमःपवित्रेअर्षति । विघ्नन्रक्षांसिदेवयुः ॥

(९।२।११) आनःपवस्वेतिषड्टचस्यसूक्तस्यांगिरसःप्रभूवसुःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१२) असर्जीतिषड्टचस्यसूक्तस्यांगिरसः प्रभूवसुःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१३) ससुतइतिषड्टचस्यसूक्तस्यांगिरसोरहूगणःपवमानसोमोगायत्री ।

सपवित्रेविचक्षणोहरिरर्षतिधर्णसिः । अभियोनिंकनिक्रदत् ॥ सवाजीरोचनादिवःपवमानोविधावति । रक्षोहावारम व्ययं ॥ सत्रितस्याधिसानविपवमानोअरोचयत् । जामिभिःसूर्यंसह ॥ सवृत्रहावृषासुतोवरिवोविददाभ्यः । सोमो वाजमिवासरत् ॥ सदेवःकविनेषितो३ भिद्रोणानिधावति । इंदुरिंद्रायमंहना ॥ २७ ॥ (९।२।१४) एषउस्यवृषार थोव्योवारेभिरर्षति । गच्छन्वाजंसहस्रिणं ॥ एतंत्रितस्ययोषणोहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदुमिंद्रायपीतये ॥ एतंत्यं हरितोदशमर्मृज्यंतेअपस्युवः । याभिर्मदायशुंभते ॥ एषस्यमानुषीष्वाश्येनोनविक्षुसीदति । गच्छंजारोनयोषि तं ॥ एषस्यमद्योरसोवचष्टेदिवःशिशुः । यइंदुर्वारमाविशत् ॥ एषस्यपीतयेसुतोहरिरर्षतिधर्णसिः । क्रंदन्योनिं मभिप्रियं ॥ २८ ॥ (९।२।१५) आशुरर्षबृहन्मतेपरिप्रियेणधाम्ना । यत्रदेवाइतिब्रवन् ॥ परिष्कृण्वन्ननिं ष्कृतंजनाययातयन्निषः । वृष्टिंदिवःपरिस्रव ॥ सुतएतिपवित्रआत्विषिंदधानओजसा । विचक्षाणोविरोचय न् ॥ अयंसयोदिवस्परिरघुयामापवित्रआ । सिंधोरूर्माव्यक्षरत् ॥ आविवासन्परावतोअथोअर्वावतःसुतः । इंद्रायसिच्यतेमधु ॥ समीचीनाअनूषतहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । योनावृतस्यसीदत ॥ २९ ॥ (९।२।१६) पुनानो

(९।२।१४) एषउस्यइतिषड्टचस्यसूक्तस्यांगिरसोरहूगणःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१५) आशुरर्षेतिषड्टचस्यसूक्तस्यांगिरसो बृहन्मतिःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१६) पुनानइतिषड्टचस्यसूक्तस्यांगिरसोबृहन्मतिःपवमानसोमोगायत्री ।

ऽअंक्रमीद्भिविश्वामृधोविचर्षणिः । शुंभंतिविप्रंधीतिभिः ॥ आयोनिंमरुणोरुहद्गमदिंद्रंवृषासुतः । ध्रुवेसदंसिसीदंति ॥ नूनोरयिंमहामिंदोस्मभ्यंसोमविश्वतः । आपंवस्वसहस्रिणं ॥ विश्वासोमपवमानद्युम्नानींदवाभर । विदाःसहस्रिणीरिषः ॥ सनःपुनानऽआभररयिंस्तोत्रेसुवीर्यं । जरितुर्वर्धयागिरः ॥ पुनानऽइंदवाभरसोमद्विबर्हसंरयिं । वृषन्निंदोनऽउक्थ्यं* ॥ ३० ॥ (९।२।१७) प्रयेगावोनभूर्णयस्त्वेषाऽअयासोऽअक्रमुः । घ्नंतःकृष्णामपत्वचं ॥ सुवितस्यमनामहेतिसेतुंदुराव्यं । साह्वांसोदस्युमव्रतं+ ॥ शृण्वेवृष्टेरिवस्वनःपवमानस्यशुष्मिणः । चरंतिविद्युतोदिवि+ ॥ आपंवस्वमहीमिषंगोमदिंदोहिरण्यवत् । अश्वावद्वाजवत्सुतः+ ॥ सपवस्वविचर्षणऽआमहीरोदसीपृण । उषाःसूर्योनरश्मिभिः ॥ परिणःशर्मयंत्याधारयासोमविश्वतः । सरारसेवविष्टपं ॥ ३१ ॥ (९।२।१८) जनयन्रोचनादिवोजनयन्नप्सुसूर्यं । वसानोगाऽअपोहरिः ॥ एषप्रत्नेनमन्मनादेवोदेवेभ्यस्परि । धारयापवतेसुतः+ ॥ वावृधानायतूर्वयेपवंतेवाजसातये । सोमाःसहस्रपाजसः ॥ दुहानःप्रत्नमित्पयःपवित्रेपरिषिच्यते । क्रंदन्देवाँऽअजीजनत् ॥ अभिविश्वानिवार्याभिदेवाँऽऋतावृधः । सोमःपुनानोऽअर्षति ॥ गोमन्नःसोमवीरवदश्वावद्वाजवत्सुतः ॥ ५९ ॥

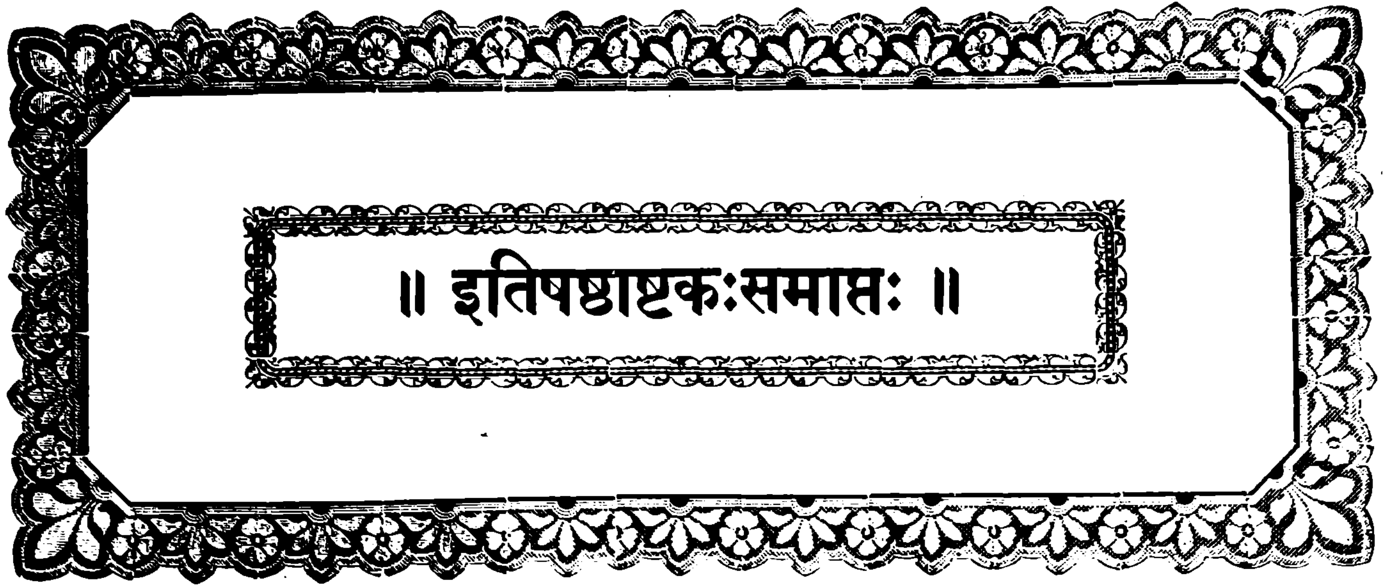
(९।२।१७) प्रयेगावइतिषडृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेध्यातिथिःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।१८) जनयन्नितिषडृचस्यसूक्तस्य काण्वोमेध्यातिथिःपवमानसोमोगायत्री ।

पवस्वबृहतीरिषः ॥ ३२ ॥ (९।२।१९) योऽअत्यऽइवमृज्यतेगोभिर्मदायहर्यतः । तंगीर्भिर्वासयामसि ॥ तंनोविश्वाऽअवस्युवोगिरःशुंभंतिपूर्वथा । इंदुमिंद्रायपीतये ॥ पुनानोयातिहर्यतःसोमोगीर्भिःपरिष्कृतः । विप्रस्यमेध्यातिथेः ॥ पवमानविदारयिमस्मभ्यंसोमसुश्रियं । इंदोसहस्रवर्चसं ॥ इंदुरत्योनवाजसृत्कनिक्रंतिपवित्रऽआ । यदक्षारतिदेवयुः+ ॥ पवस्ववाजसातयेविप्रस्यगृणतोवृधे । सोमरास्वसुवीर्यं ॥ ३३ ॥ इतिषष्ठाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

अष्टचत्वारिंशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि ३१ ऋचः २०४ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं. २०४ ॥ इतिषष्ठोऽष्टमः ॥

(९।२।१९) योअत्यइवेतिषडृचस्यसूक्तस्यकाण्वोमेध्यातिथिःपवमानसोमोगायत्री ।

॥ इतिषष्ठाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथसप्तमाष्टकप्रारंभः ॥

ॐ प्रणोयास्यःसपवस्वांसृग्रन्नयासोमःपंचकविर्भार्गवस्तंत्वापवस्वौत्तेशुष्मासउचथ्यौध्वयोंपरिद्युक्षंउत्तेचतु
ष्कमवत्सारौस्यप्रत्नांयवंयवैपरिसोमःप्रतेधारास्तरत्सपवस्वप्रगायत्रेणोपांत्यापुरउष्णिगयावीतीत्रिंशदमहीयु
रेतेऽअसृग्रंजमदग्निरापवस्वनिध्रुविःकाश्यपोवृषासोमकश्यपः ॥ १ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (९।२।२०) प्रणंऽइंदोमहेतनंऽऊर्मिंनविभ्रंदर्षसि । अभिदेवाँऽअयास्यः ॥ मतीजुष्टोधिया
हितःसोमोहिन्वेपरावतिं । विप्रस्यधारयाकविः+ ॥ अयंदेवेषुजागृविःसुतऽएतिपवित्रऽआ । सोमोयातिविचर्ष
णिः ॥ सनःपवस्ववाजयुश्चक्राणश्चारुमध्वरं । बर्हिष्माँऽआविवासति ॥ सनोभगायवायवेविप्रवीरःसदावृधः । सो
मोदेवेष्वायमत् ॥ सनोऽअद्यवसुत्तयेक्रतुविद्गातुवित्तमः । वाजंजेषिश्रवोबृहत् ॥ १ ॥ (९।२।२१) सपवस्वमदाय
कंनृचक्षादेववीतये । इंदविंद्रायपीतये ॥ सनोऽअर्षाभिदूत्यं१त्वमिंद्रायतोशसे । देवान्त्सखिभ्यऽआवरं ॥ उतत्वा
मरुणंवयंगोभिरंजमोमदायकं । विनोरायेदुरोवृधि ॥ अत्यूपवित्रमक्रमीद्वाजीधुरंनयामनि । इंदुर्देवेषुपत्यते ॥ स
मीसखायोऽअस्वरन्वनेक्रीळंतमत्यविं । इंदुंनावाऽअनूषत ॥ तयापवस्वधारयाययापीतोविचक्षसे । इंदोस्तोत्रेसु

(९।२।२०) प्रणइंदवितिषडृचस्यसूक्तस्यांगिरसोयास्यःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।२१) सपवस्वेतिपडृचस्यसूक्तस्यांगिरसो
यास्यःपवमानसोमोगायत्री ।

वीर्थे ॥ २ ॥ (९।२।२२) असृग्रन्देववीतयेत्यासः कृत्व्याऽइव । क्षरंतःपर्वतावृधः ॥ परिष्कृतासऽइंदवोयोषेवपि
त्र्यावती । वायुंसोमाऽअसृक्षत ॥ एतेसोमासऽइंदवःप्रयस्वंतश्चमूसुताः । इंद्रंवर्धंतिकर्मभिः ॥ आधावतासुह
स्त्यःशुक्रागृभ्णीतमंथिना । गोभिःश्रीणीतमत्सरं+ ॥ सपवस्वधनंजयप्रयंताराधसोमहः । अस्मभ्यंसोमगातुवि
त्+ ॥ एतंमृजंतिमर्ज्यंपवमानंदशक्षिपः । इंद्रायमत्सरंमदं ॥ ३ ॥ (९।२।२३) अयासोमःसुकृत्ययामहश्चि
दभ्यवर्धत । मंदानऽउद्वृषायते ॥ कृतानीदस्यकर्त्वाचेतंतेदस्युतर्हणा । ऋणाचधृष्णुश्चयते ॥ आत्सोमऽइंद्रियोर
सोवज्रःसहस्रसाभुवत् । उक्थंयदस्यजायते ॥ स्वयंकविर्विधर्तरिविप्रायरत्नमिच्छति । यदीमर्मृज्यतेधियः ॥ सि
षासतूरयीणांवाजेष्ववंतामिव । भरेषुजिग्युषामसि ॥ ४ ॥ (९।२।२४) तंत्वानृम्णानिबिभ्रतंसधस्थेषुमहोदि
वः । चारुंसुकृत्ययेमहे ॥ संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यंमहामहिव्रतंमदं । शतंपुरोरुरुक्षणिं ॥ अतस्त्वारयिमभिराजानंसुक्रतो
दिवः । सुपर्णोऽअव्यथिर्भरत् ॥ विश्वस्माऽइत्स्वर्दृशेसाधारणंरजस्तुरं । गोपामृतस्यविर्भरत् ॥ अधाहिन्वानऽइं
द्रियंज्यायोमहित्वमानशे । अभिष्टिकृद्विचर्षणिः ॥ ५ ॥ (९।२।२५) पवस्ववृष्टिमासुनोपामूर्मिंदिवस्परि । अ

(९।२।२२) असृग्रमितिषड्चस्यसूक्तस्यांगिरसोयास्यःपवमानसोमोगायत्री ।(९।२।२३) अयासोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविः पवमानसोमोगायत्री । (९।२।२४)तंत्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।२५) पवस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्य

यक्ष्मावृहतीरिषः ॥ तयापवस्वधारयाययागावऽइहागमन् । जन्यासऽउपनोगृहं+ ॥ घृतंपवस्वधारयायज्ञेषुदेववीतमः ।
अस्मभ्यंवृष्टिमापव ॥ सनऽऊर्जेव्य१व्ययंपवित्रंधावधारया । देवासःशृणवन्हिकं ॥ पवमानोऽअसिष्यदद्रक्षांस्यपजंघ
नत् । प्रत्नवद्रोचयन्रुचः ॥ ६ ॥ (९।२।२६) उत्तेशुष्मासऽईरतेसिंधोरूर्मेरिवस्वनः । वाणस्यचोदयापविं+ ॥ प्रसवेतऽ
उदीरतेतिस्रोवाचोमखस्युवः । यदव्यऽएषिसानवि ॥ अव्योवारेपरिप्रियंहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । पवमानंमधुश्चुतं ॥
आपवस्वमदिंतमपवित्रंधारयाकवे । अर्कस्ययोनिमासदं ॥ सपवस्वमदिंतमगोभिरंजानोऽअक्तुभिः । इंदविंद्रायपी
तये ॥ ७ ॥ (९।२।२७) अध्वर्योऽअद्रिभिःसुतंसोमंपवित्रऽआसृज । पुनीहींद्रायपातवे ॥ दिवःपीयूषमुत्तमंसो
ममिंद्रायवज्रिणे । सुनोतामधुमत्तमं ॥ तवत्यऽइंदोऽअंधसोदेवामधोर्व्यश्नते । पवमानस्यमरुतः ॥ त्वंहिसो
मवर्धयन्त्सुतोमदायभूर्णये । वृषन्स्तोतारमूतये ॥ अभ्यर्षविचक्षणपवित्रंधारयासुतः । अभिवाजमुतश्रवः ॥ ८ ॥
(९।२।२८) परिद्युक्षःसनद्रयिर्भरद्वाजंनोऽअंधसा । सुवानोऽअर्षपवित्रऽआ+ ॥ तवप्रत्नेभिरध्वभिरव्योवारे
परिप्रियः । सहस्रधारोयात्तना ॥ चरुर्नयस्तमींखयेंदोनदानमींखय । वधर्वधस्नवींखय ॥ निशुष्ममिंदवेषांपुरुहूत

भार्गवःकविःपवमानसोमोगायत्री ।(९।२।२६) उत्तेशुष्मासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसउचथ्यःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।२७)अध्व र्योइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसउचथ्यःपवमानसोमोगायत्री।(९।२।२८)परिद्युक्षइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसउचथ्यःपवमानसोमोगायत्री

जनानां । योऽअस्माँऽआदिदेशति ॥ शतंनऽइंदऊतिभिःसहस्रंवाशुचीनां । पवस्वमंहयद्रयिः ॥ ९ ॥ (९।२।२९)
उत्तेशुष्मासोऽअस्थूरक्षोभिंदंतोऽअद्रिवः । नुदस्वयाःपरिस्पृधः ॥ अयानिजघ्निरोजसारथसंगेधनेहिते । स्तवाऽअ
बिभ्युषाहृदा+ ॥ अस्यव्रतानिनाधृषेपवमानस्यदूढ्या । रुजयस्त्वापृतन्यति ॥ तंहिन्वंतिमदच्युतंहरिंनदीषुवाजिनं ।
इंदुमिंद्रायमत्सरं+ ॥१०॥ (९।२।३०) अस्यप्रत्नामनुद्युतंशुक्रंदुदुह्रेऽअह्रयः । पयःसहस्रसामृषिं । अयंसूर्यऽइवोपदृगयं
सरांसिधावति । सप्तप्रवतऽआदिवं ॥ अयंविश्वानितिष्ठतिपुनानोभुवनोपरि । सोमोदेवोनसूर्यः ॥ परिणोदेववीतये
वाजाँऽअर्षसिगोमतः । पुनानऽइंदविंद्रयुः+ ॥ ११ ॥ (९।२।३१) यवंयवंनोऽअंधसापुष्टंपुष्टंपरिस्रव । सोमवि
श्वाचसौभगा ॥ इंदोयथातवस्तवोयथातेजातमंधसः । निबर्हिषिप्रियेसदः ॥ उतनोगोविदश्ववित्पवस्वसोमांध
सा । मक्षूतमेभिरहभिः ॥ योजिनातिनजीयतेहंतिशत्रुमभीत्य । सपवस्वसहस्रजित् ॥ १२ ॥ (९।२।३२) परि
सोमऽऋतंबृहदाशुःपवित्रेऽअर्षति । विघ्नन्रक्षांसिदेवयुः ॥ यत्सोमोवाजमर्षतिशतंधाराऽअपस्युवः । इंद्रस्यसख्य

(९।२।२९) उत्तेशुष्मासइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३०) अस्यप्रत्नामितिचतुर्ऋचस्य सूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३१) यवंयवमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३२) परिसोमइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री ।

माविशन्+ ॥ अभित्वायोषणोदशजारंनकन्यानूषत । मृज्यसेसोमसातये ॥ त्वमिंद्रायविष्णवेस्वादुरिंदोपरिस्रव ।
नृन्स्तोतॄन्पाह्यंहसः ॥ १३ ॥ (९।२।३३) प्रतेधाराऽअसश्चतोदिवोनयंतिवृष्टयः । अच्छावाजंसहस्रिणं ॥ अ
भिप्रियाणिकाव्याविश्वाचक्षाणोऽअर्षति । हरिस्तुंजानऽआयुधा ॥ सममृंजानऽआयुभिरिभोराजेवसुव्रतः ।
श्येनोनवंसुषीदति ॥ सनोविश्वादिवोवसूतोपृथिव्याऽअधि । पुनानऽइंदवाभर ॥ १४ ॥ (९।२।३४) तरत्समं
दीधावतिधारासुतस्यांधसः । तरत्समंदीधावति ॥ उस्रावेदवसूनांमर्तस्यदेव्यवसः । तरत्स० ॥ ध्वस्रयोःपुरुषंत्यो
रासहस्राणिदद्महे । तरत्स० ॥ आययोस्त्रिंशतंतनासहस्राणिचदद्महे । तरत्स० ॥ १५ ॥ (९।२।३५) पवस्व
गोजिदश्वजिद्विश्वजित्सोमरण्यजित् । प्रजावद्रत्नमाभर ॥ पवस्वाद्भ्योऽअदाभ्यःपवस्वौषधीभ्यः । पवस्वधिषणा
भ्यः ॥ त्वंसोमपवमानोविश्वानिदुरितातर । कविःसीदनिबर्हिषि ॥ पवमानःस्वर्विदोजायमानोभवोमहान् । इंदो
विश्वाँऽअभीदसि ॥ १६ ॥ (९।२।३६) प्रगायत्रेणगायतपवमानंविचर्षणिं । इंदुंसहस्रचक्षसं ॥ तंत्वासहस्रचक्ष

(९।२।३३) प्रतेधाराइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३४) तरत्समंदीतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्य काश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३५) पवस्वेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्री । (९।२।३६)प्रगाय त्रेणेतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाश्यपोवत्सारःपवमानसोमोगायत्रीतृतीयापुरउष्णिक् ।

समथौसहस्रभर्णसं । अतिवारमपाविषुः ॥ अतिवारान्पवमानोऽअसिष्यदत्कलशाँऽअभिधावति । इंद्रस्यहार्द्या
विशन्+ ॥ इंद्रस्यसोमराधसेशंपवस्वविचर्षणे । प्रजावद्रेतऽआभर ॥ १७ ॥ (९।३।१) अयावीतीपरिस्रवय
स्तऽइंदोमदेष्वा । अवाहन्नवतीर्नव ॥ पुरःसद्यऽइत्थाधियेदिवोदासायशंबरं । अधत्यंतुर्वशंयदुं ॥ परिणोऽअ
श्वमश्वविद्गोमदिंदोहिरण्यवत् । क्षरासहस्रिणीरिषः ॥ पवमानस्यतेवयंपवित्रमभ्युंदतः । सखित्वमावृणीमहे ॥
येतेपवित्रमूर्मयोभिक्षरंतिधारया । तेभिर्नःसोममृळय ॥ १८ ॥ सनःपुनानऽआभररयिंवीरवतीमिषं । ईशानःसो
मविश्वतः ॥ एतमुत्यंदशक्षिपोमृजंतिसिंधुमातरं । समादित्येभिरख्यत ॥ समिंद्रेणोतवायुनासुतऽएतिपवित्रऽआ ।
संसूर्यस्यरश्मिभिः ॥ सनोभगायवायवेपूष्णेपवस्वमधुमान् । चारुर्मित्रेवरुणेच ॥ उच्चातेजातमंधसोदिविषद्भूम्या
ददे । उग्रंशर्ममहिश्रवः ॥ १९ ॥ एनाविश्वान्यर्यऽआद्युम्नानिमानुषाणां । सिषासंतोवनामहे ॥ सनऽइंद्राययज्य
वेवरुणायमरुद्भ्यः । वरिवोवित्परिस्रव ॥ उपोषुजातमप्तुरंगोभिर्भंगंपरिष्कृतं । इंदुंदेवाऽअयासिषुः ॥ तमिद्वर्धंतु
नोगिरोवत्संसंशिश्वरीरिव । यऽइंद्रस्यहृदंसनिः ॥ अर्षाणःसोमशंगवेधुक्षस्वपिप्युषीमिषं । वर्धासमुद्रमुक्थ्यं* ॥ ४ ॥
॥ २० ॥ पवमानोऽअजीजनद्दिवश्चित्रंनतन्यतुं । ज्योतिर्वैश्वानरंबृहत्+ ॥ पवमानस्यतेरसोमदोराजन्नदुच्छुनः ।

तृतीयेनुवाकेसप्तसूक्तानि (९।३।१) अयावीतीतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यांगिरसोऽमहीयुःपवमानसोमोगायत्री ।

विवारमव्यमर्षति ॥ पवमानरसस्तवदक्षोविराजतिद्युमान् । ज्योतिर्विश्वंस्वर्दृशे+ ॥ यस्तेमदोवरेण्यस्तेनापवस्वांध
सा । देवावीरघशंसहा+ ॥ जघ्निर्वृत्रममित्रियंसस्निर्वाजंदिवेदिवे । गोषाऽउऽअश्वसाऽअसि ॥ २१ ॥ संमिश्लोऽअ
रुषोभवसूपस्थाभिर्नधेनुभिः । सीदन्छ्येनोनयोनिमा+ ॥ सपवस्वयऽआविथेंद्रंवृत्रायहंतवे । वव्रिवांसंमहीरपः+ ॥
सुवीरासोवयंधनाजयेमसोममीढ्वः । पुनानोवर्धनोगिरः ॥ त्वोतासस्तवावसास्यामवन्वंतऽआमुरः । सोमव्रतेषुजा
गृहि ॥ अपघ्नन्पवतेमृधोपसोमोऽअराव्णः । गच्छन्निंद्रस्यनिष्कृतं+ ॥ २२ ॥ महोनोरायऽआभरपवमानजहीमृ
धः । रास्वेंदोवीरवद्यशः ॥ नत्वाशतंचनह्रुतोराधोदित्संतमामिनन् । यत्पुनानोमखस्यसे ॥ पवस्वेंदोवृषासुतःकृधी
नोयशसोजने । विश्वाऽअपद्विषोजहि ॥ अस्यतेसख्येवयंतवेंदोद्युम्नऽउत्तमे । सासह्यामपृतन्यतः+ ॥ यातेभीमा
न्यायुधातिग्मानिसंतिधूर्वणे । रक्षासमस्यनोनिदः+ ॥ २३ ॥ (९।३।२) एतेऽअसृग्रमिंदवस्तिरःपवित्रमाशवः ।
विश्वान्यभिसौभगा ॥ विघ्नंतोदुरितापुरुसुगातोकायवाजिनः । तनाकृण्वंतोऽअर्वते ॥ कृण्वंतोवरिवोगवेभ्यर्षतिसु
ष्टुतिं । इळामस्मभ्यंसंयतं ॥ असाव्यंशुर्मदायाप्सुदक्षोगिरिष्ठाः । श्येनोनयोनिमासदत् ॥ शुभ्रमंधोदेववातमप्सु
धूतोनृभिःसुतः । स्वदंतिगावःपयोभिः ॥ २४ ॥ आदीमश्वंनहेतारोशूशुभन्नमृताय । मध्वोरसंसधमादे ॥ यास्ते

(९।३।२) एतेअसृग्रमितित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यभार्गवोजमदग्निःपवमानसोमोगायत्री ।

धारामधुश्चुतोसृग्रमिंदऽऊतये । ताभिःपवित्रमासदः ॥ सोऽअर्षेंद्रायपीतयेतिरोरोमाण्यव्यया । सीदन्योनावने
ष्वा+ ॥ त्वमिंदोपरिस्रवस्वादिष्ठोऽअंगिरोभ्यः । वरिवोविद्घृतंपयः ॥ अयंविचर्षणिर्हितःपवमानःसचेतति ।
हिन्वानऽआप्यंबृहत्+ ॥ २५ ॥ एषवृषावृषव्रतःपवमानोऽअशस्तिहा । करद्वसूनिदाशुषे ॥ आपवस्वसहस्रिणंर
यिंगोमंतमश्विनं । पुरुश्चंद्रंपुरुस्पृहं ॥ एषस्यपरिषिच्यतेमर्मृज्यमानऽआयुभिः । उरुगायःकविक्रतुः ॥ सहस्रोतिः
शतामघोविमानोरजसःकविः । इंद्रायपवतेमदः ॥ गिराजातऽइहस्तुतऽइंदुरिंद्रायधीयते । विर्योनावसताविव
॥ २६ ॥ पवमानःसुतोनृभिःसोमोवाजमिवासरत् । चमूषुशक्मनासदं ॥ तंत्रिपृष्ठेत्रिवंधुरेरथेयुंजंतियातवे । ऋषी
णांसप्तधीतिभिः ॥ तंसोतारोधनस्पृतमाशुंवाजाययातवे । हरिंहिनोतवाजिनं ॥ आविशन्कलशंसुतोविश्वाऽअर्षन्न
भिश्रियः । शूरोनगोषुतिष्ठति ॥ आतऽइंदोमदायकंपयोदुहंत्यायवः । देवादेवेभ्योमधु ॥ २७ ॥ आनःसोमंपवि
त्रऽआसृजतामधुमत्तमं । देवेभ्योदेवश्रुत्तमं ॥ एतेसोमाऽअसृक्षतगृणानाःश्रवसेमहे । मदिन्तमस्यधारया ॥ अभि
गव्यानिवीतयेनृम्णापुनानोऽअर्षसि । सनद्वाजःपरिस्रव ॥ उतनोगोमतीरिषोविश्वाऽअर्षपरिष्टुभः । गृणानोजमद
ग्निना ॥ पवस्ववाचोऽअग्रियःसोमचित्राभिरूतिभिः । अभिविश्वानिकाव्या ॥ २८ ॥ त्वंसमुद्रियाऽअपोग्रियोवाच
ऽईरयन् । पवस्वविश्वमेजय ॥ तुभ्येमाभुवनाकवेमहिम्नेसोमतस्थिरे । तुभ्यमर्षंतिसिंधवः ॥ प्रतेदिवोनवृष्टयोधा

॥ ५ ॥

रायंत्यसश्चतः । अभिशुक्रामुपस्तिरं ॥ इंद्रायेंदुंपुनीतनोग्रंदक्षायसाधनं । ईशानंवीतिराधसं ॥ पवमानऽऋतःकविः
सोमःपवित्रमासदत् । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ २९ ॥ (९।३।३) आपवस्वसहस्रिणंरयिंसोमसुवीर्यं । अस्मेश्रवांसि
धारय ॥ इषमूर्जंचपिन्वसऽइंद्रायमत्सरिन्तमः । चमूष्वानिषीदसि ॥ सुतऽइंद्रायविष्णवेसोमःकलशेऽअक्षरत् ।
मधुमाँऽअस्तुवायवे ॥ एतेऽअसृग्रमाशवोतिह्वरांसिबभ्रवः । सोमाऽऋतस्यधारया ॥ इंद्रंवर्धंतोऽअप्तुरःकृण्वंतोवि
श्वमार्यं । अपघ्नंतोऽअराव्णः ॥ ३० ॥ सुताऽअनुस्वमारजोभ्यर्षंतिबभ्रवः । इंद्रंगच्छंतऽइंदवः ॥ अयापवस्वधार
यायथासूर्यमरोचयः । हिन्वानोमानुषीरपः+ ॥ अयुक्तसूरऽएतशंपवमानोमनावधि । अंतरिक्षेणयातवे ॥ उतत्या
हरितोदशसूरोऽअयुक्तयातवे । इंदुरिंद्रऽइतिब्रुवन्+ ॥ परीतोवायवेसुतंगिरऽइंद्रायमत्सरं । अव्योवारेषुसिंचत
॥ ३१ ॥ पवमानविदारयिमस्मभ्यंसोमदुष्टरं । योदूणाशोवनुष्यता+ ॥ अभ्यर्षसहस्रिणंरयिंगोमंतमश्विनं । अभि
वाजमुतश्रवः ॥ सोमोदेवोनसूर्योद्रिभिःपवतेसुतः । दधानःकलशेरसं ॥ एतेधामान्यार्याशुक्राऽऋतस्यधारया ।
वाजंगोमंतमक्षरन् ॥ सुताऽइंद्रायवज्रिणेसोमासोदध्याशिरः । पवित्रमत्यक्षरन् ॥ ३२ ॥ प्रसोममधुमत्तमोरायेऽ
अर्षपवित्रऽआ । मदोयोदेववीतमः ॥ तमीमृजंत्यायवोहरिंनदीषुवाजिनं । इंदुमिंद्रायमत्सरं+ ॥ आपवस्वहिरण्य

(९।३।३) आपवस्वेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यकाश्यपोनिध्रुविःपवमानसोमोगायत्री ।

व॒दश्वा॑वत्सोमवी॒रव॑त् । वाजं॒गोम॑न्त॒मा भ॑र ॥ परि॒वाजे॒नवा॒जयु॒मव्यो॒वारे॑षुसिंचत । इंद्रा॑यमधु॒मत्त॑मं ॥ क॒विंमृ॑जंति
मर्ज्यं॑धी॒भिर्विप्रा॑ऽअव॒स्यवः॑ । वृषा॒कनि॑क्रदर्षति ॥ ३३ ॥ वृष॑णंधी॒भिर॒प्तुरं॒सोम॑मृ॒तस्य॒धार॑या । म॒तीविप्राः॒सम॑स्वर
न् ॥ पव॑स्वदेवायु॒षगिंद्रं॒गच्छ॑तुते॒मदः॑ । वा॒युमारो॑ह॒धर्म॑णा ॥ पव॑मान॒नितो॑शसेर॒यिंसो॑मश्र॒वाय्यं॑ । प्रि॒यः स॑मु॒द्रमा
वि॑श ॥ अ॒पघ्नन्प॑वसे॒मृधः॑क्रतु॒वित्सो॑ममत्स॒रः । नु॒दस्वादे॑वयुं॒जनं॑ ॥ पव॑माना॒ऽअसृक्षत॒सोमाः॑शु॒क्रास॒ऽइंद॑वः । अ॒भि
विश्वा॑नि॒काव्या॑ ॥ ३४ ॥ पव॑मानास॒ऽआ॒शवः॑शु॒भ्राऽअ॑सृग्र॒मिंद॑वः । घ्नंतो॒विश्वा॒ऽअप॒द्विषः॑ ॥ पव॑मानादि॒वस्पर्य॑
तरि॑क्षादसृक्षत । पृ॒थि॒व्याऽअधि॒सान॑वि ॥ पु॒नानः॑सोम॒धार॒येंदो॒विश्वा॒ऽअप॒स्रिधः॑ । ज॒हिरक्षां॑सिसुक्रतो ॥ अ॒पघ्न
न्सो॑मर॒क्षसो॒भ्य॑र्ष॒कनि॑क्रदत् । द्यु॒मंतं॒शुष्म॑मुत्त॒मं ॥ अ॒स्मेवसू॑नि॒धार॑य॒सोम॑दि॒व्यानि॒पार्थि॑वा । इंदो॒विश्वा॑नि॒वार्या॑
॥ ३५ ॥ (९।३।४) वृषा॑सोमद्यु॒माँऽअ॑सि॒वृषा॑देववृष॑व्रतः । वृषा॒धर्मा॑णिदधिषे ॥ वृष्ण॑स्ते॒वृष्ण्यं॒शवो॒वृषा॒वनं॒वृषा
मदः॑ । स॒त्यंवृ॑ष॒न्वृषे॒द॑सि ॥ अश्वो॒नच॑क्रदो॒वृषा॒संगा॑ऽइंदो॒समर्व॑तः । विनो॑रा॒येदुरो॑वृधि ॥ असृ॑क्षत॒प्रवा॒जिनो॑ग॒व्या
सोमा॑सोऽअश्व॒या । शु॒क्रासो॑वीर॒याशवः॑ ॥ शुंभ॑माना॒ऽऋता॒युभि॑र्मृ॒ज्यमा॑ना॒गभ॑स्त्योः । पव॑न्ते॒वारे॑ऽअ॒व्यये॑ ॥ ३६ ॥
तेविश्वा॑दा॒शुषे॒वसु॒सोमा॑दि॒व्यानि॒पार्थि॑वा । पव॑न्ता॒मांतरि॑क्ष्या ॥ पव॑मानस्यविश्ववि॒त्प्रते॒सर्गा॑ऽअसृक्षत । सूर्य॑स्ये॒व॒न

(९।३।४) वृषासोमेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यमारीचःकश्यपःपवमानसोमोगायत्री ।

र॒श्मयः॑ ॥ के॒तुंकृ॒ण्वन्दि॒वस्परि॒विश्वा॑रू॒पाभ्य॑र्षसि । स॒मु॒द्रः सो॑मपिन्वसे ॥ हि॒न्वा॒नोवाच॑मिष्यसि॒पव॑मान॒विध॑र्मणि ।
अक्रा॑न्दे॒वोनसूर्यः॑ ॥ इंदुः॑पवि॒ष्टचे॑तनः प्रि॒यः क॑वी॒नांम॒ती । सृ॒जदश्वं॑र॒थीरि॑व ॥ ३७ ॥ ऊ॒र्मिर्यस्ते॑प॒वित्र॒ऽआदे॑वा॒वीः
प॒र्यक्ष॑रत् । सीद॑न्नृ॒तस्य॒योनि॒मा ॥ सनो॑ऽअर्षप॒वित्र॒ऽआमदो॒योदे॑व॒वीत॑मः । इंद॒विंद्रा॑यपी॒तये॑ ॥ इ॒षेप॑वस्व॒धार॑या
मृ॒ज्यमा॑नोमनी॒षिभिः॑ । इंदो॑रु॒चाभिगा॑ऽइहि ॥ पु॒नानो॒वरि॑वस्कृ॒ध्यूर्जं॒जना॑यगिर्वणः । हरे॑सृजा॒नऽआ॒शिरं॑ ॥ पु॒ना
नोदे॒ववी॑तय॒ऽइंद्र॑स्ययाहिनिष्कृ॒तं । द्यु॒ता॒नोवा॒जिभि॑र्य॒तः ॥ ३८ ॥ प्रहि॑न्वा॒नास॒ऽइंद॒वोच्छा॑समु॒द्रमा॒शवः॑ । धि॒
याजू॒ताऽअ॑सृक्षत ॥ म॒र्मृजा॒नास॒ऽआय॑वो॒वृथा॑समु॒द्रमिंद॑वः । अग्म॑न्नृ॒तस्य॒योनि॒मा ॥ परि॑णोयाह्यस्म॒युर्विश्वा॒वसू
न्योज॑सा । पा॒हिनः॒शर्म॑वी॒रव॑त् ॥ मिमा॑ति॒वह्नि॒रेत॑शः प॒दंयु॑जा॒नऽऋक्व॑भिः । प्रयत्स॑मु॒द्रऽआहि॑तः ॥ आयद्योनिं॑हि
र॒ण्यय॑मा॒शुर्ऋ॒तस्य॒सीद॑ति । जहा॒त्यप्र॑चेतसः ॥ ३९ ॥ अ॒भिवे॒नाऽअ॑नूष॒तेय॑क्षंति॒प्रचे॑तसः । मज्ज॒न्त्यवि॑चेतसः ॥
इंद्रा॑येंदोम॒रुत्व॑ते॒पव॑स्व॒मधु॑मत्तमः । ऋ॒तस्य॒योनि॑मा॒सदं॑ ॥ तंत्वा॒विप्रा॑वचो॒विदः॒परि॑ष्कृण्वंति॒वे॒धसः॑ । संत्वा॑मृजंत्या
यवः॑ ॥ रसं॑ते॒मित्रो॑ऽअर्य॒मापिब॑न्ति॒वरु॑णः कवे । पव॑मानस्यम॒रुतः॑ ॥ त्वंसो॑मवि॒प॒श्चितं॑पुना॒नोवाच॑मिष्यसि । इंदो॑स
ह॒स्रभ॑र्णसं ॥ ४० ॥ उ॒तोस॒हस्र॑भर्णसं॒वाचं॑सोममख॒स्युवं॑ । पु॒नान॒ऽइंद॒वाभ॑र ॥ पु॒नान॒ऽइंद॑वे॒षांपुरु॑हूत॒जना॑नां ।
प्रि॒यः स॑मु॒द्रमावि॑श ॥ दवि॑द्युतत्या रु॒चाप॑रि॒ष्टोभ॑न्त्याकृ॒पा । सोमाः॑शु॒क्रागवा॑शिरः ॥ हि॒न्वा॒नोहे॒तृभि॑र्य॒तऽआवाजं॑

वाज्यक्रमीत् । सीदंतोवनुषोयथा ॥ ऋधक्सोमस्वस्तयेसंजग्मानोदिवःकविः । पवस्वसूर्योदृशे ॥ ४१ ॥ इतिसप्तमाष्टकेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

सप्तमाष्टकेसूक्तानि ११६ ऋचः १२६३

एकोनपंचाशाध्यायेवर्गाः ४१ सूक्तानि २१ ऋचः २०० ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं २०० ॥ इतिसप्तमेप्रथमः ॥

हिन्वंतिभृगुर्वारुणिर्जमदग्निर्वापवस्वशतंवैखानसाअष्टादश्यनुष्टुप्परास्तिस्रआग्नेय्यस्त्वंसोमासिद्वात्रिंशद्भरद्वाजःकश्यपोगोतमोत्रिर्विश्वामित्रोजमदग्निर्वसिष्ठइतीहतृचाःसप्तर्षयःशेषेपवित्रोवसिष्ठोवोभौवापवस्वसोमतिस्रोनित्यद्विपदागायत्र्योऽवितानस्तिस्रःपौष्ण्योवायत्तेपवित्रंपंचाग्नेय्यःसावित्र्यग्निसावित्रीवैश्वदेवीवासामंत्यास्त्रिंशीपुरउष्णिक्सप्तविंश्यनुष्टुबंत्येचतेपावमान्यध्येतृस्तुतीजागतमूर्ध्वंप्रागुशनसःप्रदेवंदशवत्सप्रिर्भालंदनस्त्रिष्टुबंतहेषुर्नहिरण्यस्तूपोंत्येत्रिष्टुभौत्ररस्मैरेणुरादक्षिणानवऋषभस्तोवैश्वामित्रोहारिंहरिमंतःसप्तकेपवित्रःशिशुर्नकक्षीवांस्त्रिष्टुबष्टम्याभिप्रियाणिपंचकविः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (९।३।५) हिन्वंतिसूरमुस्रयःस्वसारोजामयस्पतिं । महामिंदुंमहीयुवः ॥ पवमानरुचारुचा

(९।३।५) हिन्वंतीतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यवारुणिर्भृगुःपवमानसोमोगायत्री । (अत्रभार्गवोजमदग्निःपाक्षिकः) ।

देवोदेवेभ्यस्परि । विश्वावसून्याविश ॥ आपवमानसुष्टुतिंवृष्टिंदेवेभ्योदुवः । इषेपवस्वसंयतं ॥ वृषाह्यसिभानुनाद्युमंतंत्वाहवामहे । पवमानःस्वाध्यः* ॥ आपवस्वसुवीर्यंमंदमानःस्वायुध । इहोष्विंदवागहि ॥ १ ॥ यदद्भिःपरिषिच्यसेमृज्यमानोगभस्त्योः । द्रुणासधस्थमश्नुषे ॥ प्रसोमायव्यश्ववत्पवमानायगायत । महेसहस्रचक्षसे ॥ यस्यवर्णंमधुश्चुतंहरिंहिन्वंत्यद्रिभिः । इंदुमिंद्रायपीतये ॥ तस्यतेवाजिनोवयंविश्वाधनानिजिग्युषः । सखित्वमावृणीमहे ॥ वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सरः । विश्वादधानओजसा ॥ २ ॥ तंत्वाधर्तारमोण्योः पवमानस्वर्दृशं । हिन्वेवाजेषुवाजिनं ॥ अयाचित्तोविपानयाहरिःपवस्वधारया । युजंवाजेषुचोदय ॥ आनइंदोमहीमिषंपवस्वविश्वदर्शतः । अस्मभ्यंसोमगातुवित् ॥ आकलशाअनूषतेंदोधाराभिरोजसा । एंद्रस्यपीतयेविश ॥ यस्यतेमद्यंरसंतीव्रंदुहंत्यद्रिभिः । सपवस्वाभिमातिहा ॥ ३ ॥ राजामेधाभिरीयतेपवमानोमनावधि । अंतरिक्षेणयातवे ॥ आनइंदोशतग्विनंगवांपोषंस्वश्व्यं । वहाभगत्तिमूतये ॥ आनःसोमसहोजुवोरूपंनवर्चसेभर । सुष्वाणोदेववीतये ॥ अर्षासोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् । सीदञ्छ्येनोनयोनिमा ॥ अप्साइंद्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः । सोमोअर्षतिविष्णवे ॥ ४ ॥ इषंतोकायनोदधदस्मभ्यंसोमविश्वतः । आपवस्वसहस्रिणं ॥ येसोमासःपरावतियेअर्वावतिसुन्विरे । येवादःशर्यणावति ॥ यआर्जीकेषुकृत्वसुयेमध्येपस्त्यानां । येवाजनेषुपंचसु ॥ तेनोवृष्टिंदिवस्परिपवंता

मासुवीर्यं । सुवानादेवासऽइंदवः ॥ पर्वतेहर्यतोहरिर्गृणानोजमदग्निना । हिन्वानोगोरधित्वचि ॥ ५ ॥ प्रशुक्रा
सोवयोजुवोहिन्वानासोनसप्तयः । श्रीणानाऽअप्सुमृंजत ॥ तंत्वासुतेष्वाभुवोहिन्विरेदेवतातये । सपवस्वानयारु
चा ॥ आतेदक्षंमयोभुवंवह्निमद्यावृणीमहे । पांतमापुरुस्पृहं ॥ आमंद्रमावरेण्यमाविप्रमामनीषिणं । पांतमा० ॥
आरयिमासुचेतुनमासुक्रतोतनूष्वा । पांतमा० ॥ ६ ॥ (९।३।६) पवस्वविश्वचर्षणेभिविश्वानिकाव्या । सखासखि
भ्यऽईड्यः ॥ ताभ्यांविश्वस्यराजसियेपवमानधामनी । प्रतीचीसोमतस्थतुः ॥ परिधामानियानितेत्वंसोमासिविश्व
तः । पवमानऽऋतुभिःकवे ॥ पवस्वजनयन्निषोभिविश्वानिवार्या । सखासखिभ्यऽऊतये ॥ तवशुक्रासोऽअर्चयो
दिवस्पृष्ठेवितन्वते । पवित्रंसोमधामभिः ॥ ७ ॥ तवेमेसप्तसिंधवःप्रशिषंसोमसिस्रते । तुभ्यंधावंतिधेनवः ॥ प्रसो
मयाहिधारयासुतऽइंद्रायमत्सरः । दधानोऽअक्षितिश्रवः ॥ समुत्वाधीभिरस्वरन्हिन्वतीःसप्तजामयः । विप्रमाजा
विवस्वतः ॥ मृजंतित्वासमग्रुवोव्येजीरावधि ष्वणि । रेभोयदज्यसेवने ॥ पवमानस्यतेकवेवाजिन्त्सर्गाऽअसृक्षत ।
अर्वंतोनश्रवस्यवः ॥ ८ ॥ अच्छाकोशंमधुश्चुतमसृग्रंवारेऽअव्यये । अवावशंतधीतयः ॥ अच्छासमुद्रमिंदवोस्तंगावोन

(९।३।६) पवस्वेतित्रिंशदृचस्यसूक्तस्यशतंवैखानसाःपवमानसोमएकोनविंश्यादितिसृणामग्निःपवमानोगायत्र्यष्टादश्यनुष्टुप् (शतं
वैखानसाएतेस्वायंभुवाःअतएषांगोत्रंनास्तिएवमग्रेपिनारायणादयऊह्याः) ।

धेनवः । अग्मन्नृतस्ययोनिमा ॥ प्रणऽइंदोमहेरणऽआपोऽअर्षंतिसिंधवः । यद्गोभिर्वासयिष्यसे ॥ अस्यतेसख्येवयमि
यक्षंतस्त्वोतयः । इंदोसखित्वमुश्मसि ॥ आपवस्वगविष्टयेमहेसोमनृचक्षसे । एंद्रस्यजठरेविश ॥ ९ ॥ महाँऽअसिसो
मज्येष्ठऽउग्राणामिंदऽओजिष्ठः । युध्वासन्छश्वज्जिगेथ ॥ यऽउग्रेभ्यश्चिदोजीयान्छूरेभ्यश्चिच्छूरतरः । भूरिदाभ्य
श्चिन्मंहीयान् ॥ त्वंसोमसूरऽएषस्तोकस्यसातातनूनां । वृणीमहेसख्यायवृणीमहेयुज्याय ॥ अग्नऽआयूंषिपवसऽ
आसुवोर्जमिषंचनः । आरेबाधस्वदुच्छुनां ॥ अग्निर्ऋषिःपवमानःपांचजन्यःपुरोहितः । तमीमहेमहागयं ॥ १० ॥
अग्नेपवस्वस्वपाऽअस्मेवर्चःसुवीर्यं । दधद्रयिंमयिपोषं ॥ पवमानोऽअतिस्रिधोभ्यर्षतिसुष्टुतिं । सूरोनविश्वदर्शतः ॥
समर्मृजानऽआयुभिःप्रयस्वान्प्रयसेहितः । इंदुरत्योविचक्षणः ॥ पवमानऽऋतंबृहच्छुक्रंज्योतिरजीजनत् । कृष्णा
तमांसिजंघनत् ॥ पवमानस्यजंघ्नतोहरेश्चंद्राऽअसृक्षत । जीराऽअजिरशोचिषः ॥ ११ ॥ पवमानोरथीतमःशुभ्रे
भिःशुभ्रशस्तमः । हरिश्चंद्रोमरुद्गणः ॥ पवमानोव्यश्नवद्रश्मिभिर्वाजसातमः । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ प्रसुवानऽइंदु
रक्षाःपवित्रमत्यव्ययं । पुनानऽइंदुरिंद्रमा ॥ एषसोमोऽअधित्वचिगवांक्रीळत्यद्रिभिः । इंद्रंमदायजोहुवत् ॥ यस्य
तेद्युम्नवत्पयःपवमानाभृतंदिवः । तेननोमृळजीवसे ॥ १२ ॥ (९।३।७) त्वंसोमासिधारयुर्मंद्रऽओजिष्ठोऽअध्व

(९।३।७) त्वंसोमासीतिद्वात्रिंशदृचस्यसूक्तस्याद्यानांसप्तानांतृचानांभरद्वाजकश्यपगोतमात्रिविश्वामित्रजमदग्निवसिष्ठाऋषयःशिष्टाना

रे । पवस्वमंहयद्रयिः ॥ त्वंसुतोनृमादनोदधन्वान्मत्सरिन्तमः । इंद्रायसूरिरंधसा ॥ त्वंसुष्वाणोऽअद्रिभिरभ्य
र्षकनिक्रदत् । द्युमंतंशुष्ममुत्तमं ॥ इंदुर्हिन्वानोऽअर्षतितिरोवाराण्यव्यया । हरिर्वाजमचिक्रदत् ॥ इंदोव्यव्यम
र्षसिविश्रवांसिविश्वासौभगा । विवाजान्त्सोमगोमतः ॥ १३ ॥ आनंऽइंदोशतग्विनंरयिंगोमंतमश्विनं । भरासोमस
हस्रिणं ॥ पवमानासऽइंदवस्तिरःपवित्रमाशवः । इंद्रंयामेभिराशत ॥ ककुहःसोम्योरसऽइंदुरिंद्रायपूर्व्यः । आ
युःपवतऽआयवे ॥ हिन्वंतिसूरमुस्रयःपवमानंमधुश्चुतं । अभिगिरासमस्वरन् ॥ अवितानोऽअजाश्वःपूषायामनियामनि । आभक्षत्कन्यासुनः ॥ १४ ॥ अयंसोमःकपर्दिनेघृतंनपवतेमधु । आभ० ॥ अयंतऽआघृणेसुतोघृतंनपवतेशुचि । आभ० ॥ वाचोजंतुःकवीनांपवस्वसोमधारया । देवेषुरत्नधाऽअसि ॥ आकलशेषुधावतिश्येनोवर्मविगाहते । अभिद्रोणाकनिक्रदत् ॥ परिप्रसोमतेरसोसर्जिकलशेसुतः । श्येनोनतक्तोऽअर्षति ॥ १५ ॥ पवस्वसोममंदयन्निंद्रायमधुमत्तमः । असृग्रन्देववीतयेवाजयंतोरथाऽइव ॥ तेसुतासोमदिन्तमाःशुक्रावायुमसृक्षत ॥ ग्राव्णातुन्नोऽ

मांगिरसःपवित्रऋषिः (अत्रवसिष्ठोवापवित्रवसिष्ठौवेतिविपक्षौ) पवमानसोमोदेवता दशम्यादितिसृणांपूषावा यत्तेपवित्रमित्यादिपंचानामग्निःअंत्ययोर्द्वयोःपावमान्यधेतागायत्री षोडश्याद्यास्तिस्रोद्विपदागायत्र्यःत्रिंशीपुरउष्णिक्सप्तविंशयेकात्रिंशीद्वात्रिंश्योनुष्टुभः (पंचविंश्यादितिसृणांक्रमात्सविताग्निसवितारौविश्वेदेवाइतिदेवताअग्निनासहविकल्पंते) ।

अभिष्टुतःपवित्रंसोमगच्छसि । दधत्स्तोत्रेसुवीर्यं ॥ एषतुन्नोऽअभिष्टुतःपवित्रमतिगाहते । रक्षोहावारमव्ययं ॥ १६ ॥ यदंतियच्चदूरकेभयंविंदतिमामिह । पवमानवितज्जहि ॥ पवमानःसोऽअद्यनःपवित्रेणविचर्षणिः । यःपोतासपुनातुनः ॥ यत्तेपवित्रमर्चिष्यग्नेविततमंतरा । ब्रह्मतेनपुनीहिनः ॥ यत्तेपवित्रमर्चिवदग्नेतेनपुनीहिनः । ब्रह्मसवैःपुनीहिनः ॥ उभाभ्यांदेवसवितःपवित्रेणसवेनच । मांपुनीहिविश्वतः ॥ १७ ॥ त्रिभिष्ट्वंदेवसवितर्वर्षिष्ठैःसोमधामभिः । अग्नेदक्षैःपुनीहिनः ॥ पुनंतुमांदेवजनाःपुनंतुवसवोधिया । विश्वेदेवाःपुनीतमाजातवेदःपुनीहिमा ॥ प्रप्यायस्वप्रस्यंदस्वसोमविश्वेभिरंशुभिः । देवेभ्यऽउत्तमंहविः ॥ उपप्रियंपनिप्नतंयुवानमाहुतीवृधं । अगन्मबिभ्रतोनमः ॥ अलाय्यस्यपरशुर्ननाशतमापवस्वदेवसोम । आखुंचिदेवदेवसोम ॥ यःपावमानीरध्येत्यृषिभिःसंभृतंरसं । सर्वंसपूतमश्नातिस्वदितंमातरिश्वना ॥ पावमानीर्योऽअध्येत्यृषिभिःसंभृतंरसं । तस्मैसरस्वतीदुहेक्षीरंसर्पिर्मधूदकं ॥ १८ ॥ (परिशिष्टं ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीःसुदुघाहिघृतश्चुतः । ऋषिभिःसंभृतोरसोब्राह्मणेष्वमृतंहितं ॥ पावमानीर्दिशंतुनऽइमंलोकमथोऽअमुं । कामान्त्समर्धयंतुनोदेवीर्देवैःसमाहिताः ॥ येनदेवाःपवित्रेणात्मानंपुनतेसदा । तेनसहस्रधारेणपावमान्यःपुनंतुमां ॥ प्राजापत्यंपवित्रंशतोद्यामंहिरण्मयं । तेनब्रह्मविदोवयंपूतंब्रह्मपुनीमहे ॥ इंद्रःपुनीतीसहमांपुनातसोमःस्वस्त्यावरुणःसमीच्या । यमोराजाप्रमृणाभिःपुनातुमाजातवेदामूर्जयंत्यापुनातु ॥ ऋषयस्तुतपस्तेपुःसर्वेस्वर्गंजिगीषवः । तप

सस्तपसोऽर्येतुपावमानीऋंचोब्रवीत् ॥ १ ॥ यन्मेगर्भेवसतःपापमुग्रंयज्जायमानस्यचकिंचिदन्यत् । जातस्यचयच्चा
पिचवर्धतोमेतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ मातापित्रोर्यन्नकृतंवचोमेयत्स्थावरंजंगममाबभूव । विश्वस्यतत्प्रहृषितंव
चोमेतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ गोघ्नात्तस्करत्वात्स्त्रीवधाद्यच्चकिल्बिषं । पापकंचचरणेभ्यस्तत्पावमानीभिरहंपु
नामि ॥ ब्रह्मवधात्सुरापानात्स्वर्णस्तेयाद्वृषलिगमनमैथुनसंगमात् । गुरोर्दाराधिगमनाच्चतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥
बालघ्नान्मातृपितृवधाद्भूमितस्करात्सर्ववर्णगमनमैथुनसंगमात् । पापेभ्यश्चप्रतिग्रहात्सद्यःप्रहरतिसर्वदुष्कृतंतत्पाव
मानीभिरहंपुनामि ॥ क्रयविक्रयाद्योनिदोषाद्भक्षाद्भोज्यात्प्रतिग्रहात् । असंभोजनाच्चापिनृशंसंतत्पावमानीभिरहंपु
नामि ॥ २ ॥ दुर्यष्टंदुरधीतंपापंयच्चाज्ञानतोकृतं । अयाजिताश्चासंयाज्यास्तत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ अमंत्रमन्नंय
त्किंचिद्धूयतेचहुताशने । संवत्सरकृतंपापंतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ ऋतस्ययोनयोमृतस्यधामविश्वादेवेभ्यःपुण्यं
गंधाः । तानऽआपःप्रवहंतुपापंशुद्धागच्छामिसुकृतामुलोकंतत्पावमानीभिरहंपुनामि ॥ पावमानीःस्वस्त्ययनीर्या
भिर्गच्छतिनांदनं । पुण्यांश्चभक्षान्भक्षयत्यमृतत्वंचगच्छति ॥ पावमानीःपितृन्देवान्ध्यायेद्यश्चसरस्वतीं । पितृंस्त
स्योपवर्तेतत्क्षीरंसर्पिर्मधूदकं ॥ पावमानंपरंब्रह्मशुक्रंज्योतिःसनातनं । ऋषींस्तस्योपतिष्ठेतत्क्षीरंसर्पिर्मधूदकं ॥ पाव
मानंपरंब्रह्मयेपठंतिमनीषिणः । सप्तजन्मभवेद्विप्रोधनाढ्योवेदपारगाः ॥ दशोत्तराण्यृचांश्चैवपावमानीःशतानिषट् ।

एतज्जुहृन्जपेन्मंत्रंघोरमृत्युभयंहरेत् ॥ ३ ॥ इतिपरि०) (९।४।१) प्रदेवमच्छामधुमंतऽइंदवोसिष्यदंतगावऽआ
नधेनवः । बर्हिषदोवचनावंतऽऊधभिःपरिस्रुतमुस्रियानिर्णिजंधिरे ॥ सरोरुवदभिपूर्वाऽअचिक्रददुपारुहःश्रथयं
न्त्स्वादतेहरिः । तिरःपवित्रंपरियन्नुरुज्रयोनिशर्याणिदधतेदेवऽआवरं ॥ वियोममेयम्यासंयतीमदःसाकंवृधापयं
सापिन्वदक्षिता । महीऽअपारेरजसीविवेविददभिव्रजन्नक्षितंपाजऽआददे ॥ समातराविचरन्वाजयन्नपःप्रमेधिरः
स्वधयापिन्वतेपदं । अंशुर्यवेनपिपिशेयतोनृभिःसंजामिभिर्नसतेरक्षतेशिरः ॥ संदक्षेणमनसाजायतेकविर्ऋतस्यग
र्भोनिहितोयमापरः । यूनाहसंताप्रथमंविजज्ञतुर्गुहाहितंजनिमनेममुद्यतं ॥ १९ ॥ मंद्रस्यरूपंविविदुर्मनीषिणः
श्येनोयदंधोऽअभरत्परावतः । तंमर्जयंतसुवृधंनदीष्वाँऽउशंतमंशुंपरियंतमृग्मियं ॥ त्वांमृजंतिदशयोषणःसुतंसोम
ऽऋषिभिर्मतिभिर्धीतिभिर्हितं । अव्योवारेभिरुतदेवहूतिभिर्नृभिर्यतोवाजमादर्षिसातये ॥ परिप्रयंतंवय्यंसुषंसदं
सोमंमनीषाऽअभ्यनूषतस्तुभः । योधारयामधुमाँऽऊर्मिणादिवऽइयर्तिवाचंरयिषाळमर्त्यः ॥ अयंदिवऽइयर्तिविश्व
मारजःसोमःपुनानःकलशेषुसीदति । अद्भिर्गोभिर्मृज्यतेऽअद्रिभिःसुतःपुनानऽइंदुर्वरिवोविदत्प्रियं+ ॥ एवानःसो

चतुर्थेनुवाकेऽष्टादशसूक्तानि (९।४।१) प्रदेवमितिदशर्चस्यसूक्तस्यभालंदनोवत्सप्रिःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

मपरिषिच्यमानोवयोदधच्चित्रतमंपवस्व । अद्वेषेद्यावापृथिवीहुवेमदेवाधत्तरयिमस्मेसुवीरं ॥ २० ॥ (९।४।२) इषुर्न
धन्वन्प्रतिधीयतेमतिर्वत्सोनमातुरुपसर्ज्यूधनि । उरुधारेवदुहेऽअग्रऽआयत्यस्यव्रतेष्वपिसोमऽइष्यते ॥ उपो
मतिःपृच्यतेसिच्यतेमधुमंद्राजनीचोदतेऽअंतरासनि । पवमानःसंतनिःप्रघ्नतामिवमधुमान्द्रप्सःपरिवारमर्षति ॥
अव्येवधूयुःपवतेपरित्वचिश्रथ्नीतेनप्तीरदितेर्ऋतंयते । हरिरक्रान्यजतःसंयतोमदोनृम्णाशिशानोमहिषोनशोभते ॥
उक्षामिमातिप्रतियंतिधेनवोदेवस्यदेवीरुपयंतिनिष्कृतं । अत्यक्रमीदर्जुनंवारमव्ययमत्कंनर्निक्तंपरिसोमोऽअव्यत ॥
अमृक्तेनरुशतावाससाहरिरमर्त्योनिर्णिजानःपरिव्यत । दिवस्पृष्ठंबर्हणानिर्णिजेकृतोपस्तरणंचम्वोर्नभस्मयं ॥ २१ ॥
सूर्यस्येवरश्मयोद्रावयित्नवोमत्सरासःप्रसुपःसाकमीरते । तंतुंततंपरिसर्गासऽआशवोनेंद्रादृतेपवतेधामकिंचन ॥
सिंधोरिवप्रवणेनिम्नऽआशवोवृषच्युतामदासोगातुमाशत । शंनोनिवेशेद्विपदेचतुष्पदेस्मेवाजाःसोमतिष्ठंतुकृष्टयः ॥
आनःपवस्ववसुमद्धिरण्यवदश्वावद्गोमद्यवमत्सुवीर्यं । यूयंहिसोमपितरोममस्थनदिवोमूर्धानःप्रस्थितावयस्कृतः ॥
एतेसोमाःपवमानासऽइंद्रंरथाऽइवप्रययुःसातिमच्छ । सुताःपवित्रमतियंत्यव्यंहित्वीवव्रिंहरितोवृष्टिमच्छ ॥ इंदविं

(९।४।२) इषुर्नेतिदशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोहिरण्यस्तूपःपवमानसोमोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

द्रायबृहतेपवस्वसुमृळीकोऽअनवद्योरिशादाः । भराचंद्राणिगृणतेवसूनिदेवैर्द्यावापृथिवीप्रावतंनः ॥ २२ ॥ (९।४।३)
त्रिरस्मैसप्तधेनवोदुदुह्रेसत्यामाशिरंपूर्व्येव्योमनि । चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णिजेचारूणिचक्रेयदृतैरवर्धत ॥ सभि
क्षमाणोऽअमृतस्यचारुणऽउभेद्यावाकाव्येनाविशश्रथे । तेजिष्ठाऽअपोमंहनापरिव्यतयदीदेवस्यश्रवसासदोविदुः ॥
तेऽअस्यसंतुकेतवोमृत्यवोदाभ्यासोजनुषीऽउभेऽअनु । येभिर्नृम्णाचदेव्याचपुनतऽआदिद्राजानंमननाऽअगृभ्णत ॥
समृज्यमानोदशभिःसुकर्मभिःप्रमध्यमासुमातृषुप्रमेसचा । व्रतानिपानोऽअमृतस्यचारुणऽउभेनृचक्षाऽअनुपश्यते
विशौ ॥ सर्मृजानऽइंद्रियायधायसऽओभेऽअंतारोदसीहर्षतेहितः । वृषाशुष्मेणबाधतेविदुर्मतीरादेदिशानःशर्य
हेवशुरुधः ॥ २३ ॥ समातरानदद्दशानऽउस्रियोनानददेतिमरुतामिवस्वनः । जानन्नृतंप्रथमंयत्स्वर्णरंप्रशस्तयेकम
वृणीतसुक्रतुः ॥ रुवतिभीमोवृषभस्तविष्ययाशृंगेशिशानोहरिणीविचक्षणः । आयोनिंसोमःसुकृतंनिषीदतिगव्ययी
त्वग्भवतिनिर्णिगव्ययी ॥ शुचिःपुनानस्तन्वमरेपसमव्येहरिर्न्यधाविष्टसानवि । जुष्टोमित्रायवरुणायवायवेत्रिधा
तुमधुक्रियतेसुकर्मभिः ॥ पवस्वसोमदेववीतयेवृषेंद्रस्यहार्दिसोमधानमाविश । पुरानोबाधाद्दुरितातिपारयक्षेत्रविद्धि
दिशऽआहाविपृच्छते ॥ हितोनसप्तिरभिवाजमर्षेंद्रस्येंदोजठरमापवस्व । नावानसिंधुमतिपर्षिविद्वान्छूरोनयुध्यन्न

(९।४।३) त्रिरस्माइतिदशर्चस्यक्तसूक्तस्यवैश्वामित्रोरेणुःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

वनोनिदस्पः ॥ २४ ॥ (९।४।४) आदक्षिणासृज्यतेशुष्म्या३सदंवेतिद्रुहोरक्षसःपातिजागृविः । हरिरोपशंकृणु
तेनभस्पथऽउपस्तिरेचम्वो३ब्रह्मनिर्णिजे ॥ प्रकृष्टिहेवशूषऽएतिरोरुवदसुर्यं१वर्णनिरिणीतेऽअस्यतं । जहातिवव्रिंपि
तुरेतिनिष्कृतमुपप्रुतंकृणुतेनिर्णिजंतना ॥ अद्रिभिःसुतःपवतेगभस्त्योर्वृषायतेनभसावेपतेमती । समोदतेनसतेसा
धतेगिरानेनिक्तेऽअप्सुयजतेपरीमणि ॥ परिद्युक्षंसहसःपर्वतावृधंमध्वःसिंचंतिहर्म्यस्यसक्षणि । आयस्मिन्गावःसुहु
ताद्ऽऊधनिमूर्धञ्छ्रीणंत्यग्रियंवरीमभिः ॥ समीरथंनभुरिजोरहेषतदशस्वसारोऽअदितेरुपस्थऽआ । जिगादुपज्रय
तिगोरपीच्यंपदंयदस्यमतुथाऽअजीजनन् ॥ २५ ॥ श्येनोनयोनिंसदनंधियाकृतंहिरण्ययमासदंदेवऽएषति । एरी
णंतिबर्हिषिप्रियंगिराश्वोनदेवाँऽअप्येतियज्ञियः ॥ पराव्यक्तोऽअरुषोदिवःकविर्वृषात्रिपृष्ठोऽअनविष्टगाऽअभि ।
सहस्रणीतिर्यतिःपरायतीरेभोनपूर्वीरुषसोविराजति ॥ त्वेषंरूपंकृणुतेवर्णोऽअस्यसयत्राशयत्समृतासेधतिस्रिधः ।
अप्सायातिस्वधयादैव्यंजनंसंसुष्टुतीनसतेसंगोऽअग्रया ॥ उक्षेवयूथापरियन्नरावीदधित्विषीरधितसूर्यस्य । दिव्यः
सुपर्णोवचक्षतक्षांसोमःपरिक्रतुनापश्यतेजाः+ ॥ २६ ॥ (९।४।५) हरिंमृजंत्यरुषोनयुज्यतेसंधेनुभिःकलशेसोमो

(९।४।४) आदक्षिणेतिनवर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रऋषभःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (९।४।५) हरिंमृजंतीतिनवर्चस्यसूक्तस्यां
गिरसोहरिमंतःपवमानसोमोजगती ।

ऽअज्यते । उद्वाचमीरयतिहिन्वतेमतीपुरुष्टुतस्यकतिचित्परिप्रियः ॥ साकंवदंतिबहवोमनीषिणऽइंद्रस्यसोमंजठरेय
दादुहुः । यदीमृजंतिसुगभस्तयोनरःसनीळाभिर्दशभिःकाम्यंमधु ॥ अरममाणोऽअत्येतिगाऽअभिसूर्यस्यप्रियंदुहि
तुस्तिरोरवं । अन्वस्मैजोषमभरद्विनंगृसःसंद्वयीभिःस्वसृभिःक्षेतिजामिभिः ॥ नृधूतोऽअद्रिषुतोबर्हिषिप्रियःपतिर्ग
वांप्रदिवऽइंदुर्ऋत्वियः । पुरंधिवान्मनुषोयज्ञसाधनःशुचिर्धियापवतेसोमऽइंद्रते ॥ नृबाहुभ्यांचोदितोधारयासुतो
नुष्वधंपवतेसोमऽइंद्रते । आप्राःक्रतून्त्समजैरध्वरेमतीर्वेर्नद्रुषच्चम्वो३रासदद्धरिः ॥ २७ ॥ अंशुंदुहंतिस्तनयंतम
क्षितंकविंकवयोपसोमनीषिणः । समीगावोमतयोयंतिसंयतऽऋतस्ययोनासदनेपुनर्भुवः ॥ नाभापृथिव्याधरुणोम
होदिवो३पामूर्मौसिंधुष्वंतरुक्षितः । इंद्रस्यवज्रोवृषभोविभूवसुःसोमोहृदेपवतेचारुमत्सरः+ ॥ सतूपवस्वपरिपार्थिवं
रजस्तोत्रेशिक्षन्नाधून्वतेचसुक्रतो । मानोनिर्भाग्वसुनःसादनस्पृशोरयिंपिशंगंबहुलंवसीमहि ॥ आतूनऽइंदोशतदा
त्वश्व्यंसहस्रदातुपशुमद्धिरण्यवत् । उपमास्वबृहतीरेवतीरिषोधिस्तोत्रस्यपवमाननोगहि ॥ २८ ॥ (९।४।६) स्रक्के
द्रप्सस्यधमतःसमस्वरन्नृतस्ययोनासमरंतनाभयः । त्रीन्त्समूर्ध्नोऽअसुरश्चक्रऽआरभेसत्यस्यनावःसुकृतमपीपरन् ॥
सम्यक्सम्यंचोमहिषाऽअहेषतसिंधोरूर्मावधिवेनाऽअवीविपन् । मधोर्धाराभिर्जनयंतोऽअर्कमित्प्रियामिंद्रस्यतन्वं

(९।४।६) स्रक्केद्रप्सस्येतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपवित्रःपवमानसोमोजगती ।

मवीवृधन् ॥ पवित्रवंतःपरिवाचमासतेपितैषांप्रत्नोऽअभिरक्षतिव्रतं । महःसमुद्रंवरुणस्तिरोदधेधीराऽइच्छेकुर्धरुणे
ष्वारभं ॥ सहस्रधारेवतेसमस्वरन्दिवोनाकेमधुजिह्वाऽअसश्चतः । अस्यस्पशोननिमिषंतिभूर्णयःपदेपदेपाशिनःसं
तिसेतवः ॥ पितुर्मातुरध्यायेसमस्वरन्नृचाशोचंतःसंदहंतोऽअव्रतान् । इंद्रद्विष्टामपधमंतिमाययात्वचमसिक्नींभूम
नोदिवस्परि ॥ २९ ॥ प्रत्नान्मानादध्यायेसमस्वरन्छ्लोकयंत्रासोरभसस्यमंतवः । अपानक्षासोबधिराऽअहासतऽऋ
तस्यपंथांनतरंतिदुष्कृतः ॥ सहस्रधारेविततेपवित्रऽआवाचंपुनंतिकवयोमनीषिणः । रुद्रासऽएषामिषिरासोऽअद्रु
हःस्पशःस्वंचःसुदृशोनृचक्षसः ॥ ऋतस्यगोपानदभायसुक्रतुस्त्रीषपवित्राहृद्य१ंतरादधे । विद्वान्त्सविश्वाभुवनाभि
पश्यत्यवाजुष्टान्विध्यतिकर्तेऽअव्रतान्+ ॥ ऋतस्यतंतुर्विततःपवित्रऽआजिह्वायाऽअग्रेवरुणस्यमायया । धीराश्चित्त
त्समिनक्षंतऽआशतात्राकर्तमवपदात्यप्रभुः ॥ ३० ॥ (९।४।७) शिशुर्नजातोवचक्रदद्वनेस्व१र्यद्वाज्यरुषःसिषा
सति । दिवोरेतसासचतेपयोवृधातमीमहेसुमतीशर्मसप्रथः ॥ दिवोयस्कंभोधरुणःस्वाततऽआपूर्णोऽअंशुःपर्येतिवि
श्वतः । सेमेमहीरोदसीयक्षदावृतासमीचीनेदाधारसमिषःकविः+ ॥ महिप्सरःसुकृतंसोम्यंमधूर्वीगव्यूतिरदितेर्ऋ ॥ १३ ॥
तंयते । ईशेयोवृष्टेरितऽउस्रियोवृषापांनेतायऽइतऊतिर्ऋग्मियः ॥ आत्मन्वन्नभोदुह्यतेघृतंपयऽऋतस्यनाभिरमृतं

(९।४।७) शिशुर्नेतिनवर्चस्यसूक्तस्यदैर्घतमसःकक्षीवान्पवमानसोमोजगत्यष्टमीत्रिष्टुप् ।

विजायते । समीचीनाःसुदानवःप्रीणंतितंनरोहितमवमेहंतिपेरवः ॥ अरावीदंशुःसचमानऽऊर्मिणादेवाव्यं१मनुषेपि
न्वतित्वचं । दधातिगर्भमदितेरुपस्थऽआयेनतोकंचतनयंचधामहे ॥ ३१ ॥ सहस्रधारेवताऽअसश्चतस्तृतीयेसंतुर
जसिप्रजावतीः । चतस्रोनाभोनिहिताऽअवोदिवोहविर्भरंत्यमृतंघृतश्चुतः ॥ श्वेतंरूपंकृणुतेयत्सिषासतिसोमोमीढ्वाँऽ
असुरोवेदभूमनः । धियाशमीसचतेसेमभिप्रवद्दिवस्कवंधमवदर्षदुद्रिणं ॥ अधश्वेतंकलशंगोभिरक्तंकार्ष्मन्नावाज्य
क्रमीत्ससवान् । आहिंन्विरेमनसादेवयंतःकक्षीवतेशतहिमायगोनां ॥ अद्भिःसोमपपृचानस्यतेरसोव्योवारंविपव
मानधावति । समृज्यमानःकविभिर्मदिन्तमस्वदस्वेंद्रायपवमानपीतये ॥ ३२ ॥ (९।४।८) अभिप्रियाणिपवतेच
नोहितोनामानियह्वोऽअधियेषुवर्धते । आसूर्यस्यबृहतोबृहन्नधिरथंविष्वंचमरुहद्विचक्षणः+ ॥ ऋतस्यजिह्वापवतेम
धुप्रियंवक्तापतिर्धियोऽअस्याऽअदाभ्यः । दधातिपुत्रःपित्रोरपीच्यं१नामतृतीयमधिरोचनेदिवः+ ॥ अवद्युतानःक
लशाँऽअचिक्रदन्नृभिर्येमानःकोशऽआहिरण्यये । अभीमृतस्यदोहनाऽअनूषताधित्रिपृष्ठऽउषसोविराजति ॥ अद्रि
भिःसुतोमतिभिश्चनोहितःप्ररोचयन्रोदसीमातराशुचिः । रोमाण्यव्यासमयाविधावतिमधोर्धारापिन्वमानादिवेदिवे

(९।४।८) अभिप्रियाणीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोजगती ।

वे ॥ परिसोमप्रधन्वास्वस्तयेनृभिःपुनानोऽअभिवासयाशिरं । येतेमदाऽआहनसोविहायसस्तेभिरिंद्रंचोदयदातवे
मघं ॥ ३३ ॥ इतिसप्तमःष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥

पंचाशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि ११ ऋचः १६३ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमाये.४८ अग्नयेपवमानाये.३ पवमानायसोमाये.३१
[भे. प. पवमानायसो.१८ पूष्णेपवमानायसोमाये.३ पवमानायसोमाये.१०] अग्नयेपवमानाये.५ [भे. प. अग्नयेप.२ सवित्र. अग्नि-
सवितृभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.] पवमानायसोमाये.३ पावमान्यध्येतृभ्यइ.२ पवमानायसोमाये. ७१ ॥ इतिसप्तमेद्वितीयः ॥

धर्तैषप्रराजाचोदसःसोमस्यवसुर्भारद्वाजःप्रसोमस्यासावीतित्रिष्टुबंतेपवित्रंतेपवित्रःपवस्ववाच्यःप्रजापतिरिं
द्रायद्वादशवेनोभार्गवोद्वित्रिष्टुबंतंप्रतेष्टाचत्वारिंशदृषिगणादशर्चाअकृष्टामाषाःप्रथमेसिकतानिवावरीद्वितीये
पृश्नियोजास्तृतीयेत्रयश्चतुर्थेत्रेःपंचांत्यागृत्समदःप्रतुनवोशनायंसोमोष्टौप्रोस्यसप्तप्रहिन्वानःषड्वसिष्ठः ॥ ३ ॥
॥ हरिःओम् ॥ (९।४।९) धर्तादिवःपवतेकृत्व्योरसोदक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः । हरिःसृजानोऽअत्योनस
त्वभिर्वृथापाजांसिकृणुतेनदीष्वा ॥ शूरोनधत्तऽआयुधागभस्त्योःस्वःसिषासन्रथिरोगविष्टिषु । इंद्रस्यशुष्ममी
रयन्नपस्युभिरिंदुर्हिन्वानोऽअज्यतेमनीषिभिः ॥ इंद्रस्यसोमपवमानऽऊर्मिणातविष्यमाणोजठरेष्वाविश । प्रणःपि

(९।४।९) धर्तेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोजगती ।

न्वविद्युदभ्रेवरोदसीधियानवाजाँऽउपमासिशश्वतः ॥ विश्वस्यराजापवतेस्वर्दृशऽऋतस्यधीतिमृषिषाळवीवशत् ।
यःसूर्यस्यासिरेणमृज्यतेपितामतीनामसमष्टकाव्यः ॥ वृषेवयूथापरिकोशमर्षस्यपामुपस्थेवृषभःकनिक्रदत् । सइंद्राय
पवसेमत्सरिन्तमोयथाजेषामसमिथेत्वोतयः ॥ १ ॥ (९।४।१०) एषप्रकोशेमधुमाँऽअचिक्रददिंद्रस्यवज्रोवपुषोवपुष्ट
रः । अभीमृतस्यसुदुघाघृतश्चुतोवाश्राऽअर्षंतिपयसेवधेनवः ॥ सपूर्व्यःपवतेयंदिवस्परिश्येनोमथायदिषितस्तिरोर
जः । समध्वऽआयुवतेवेविजानऽइत्कृशानोरस्तुर्मनसाहबिभ्युषा ॥ तेनःपूर्वासऽउपरासऽइंदवोमहेवाजायधन्वंतुगो
मते । ईक्षेण्यासोऽअह्योरनचारवोब्रह्मब्रह्मयेजुजुषुर्हविर्हविः ॥ अयंनोविद्वान्वनवद्वनुष्यतऽइंदुःसत्राचामनसापुरुष्टु
तः । इनस्ययःसदनेगर्भमादधेगवामुरुब्जमभ्यर्षतिव्रजं ॥ चक्रिर्दिवःपवतेकृत्व्योरसोमहाँऽअदब्धोवरुणोहुरुग्य
ते । असाविमित्रोवृजनेषुयज्ञियोत्योनयूथेवृषयुःकनिक्रदत् ॥ २ ॥ (९।४।११) प्रराजावाचंजनयन्नसिष्यददपो
वसानोऽअभिगाऽइयक्षति । गृभ्णातिरिप्रमविरस्यतान्वाशुद्धोदेवानामुपयातिनिष्कृतं ॥ इंद्रायसोमपरिषिच्यसे
नृभिर्नृचक्षाऽऊर्मिःकविरज्यसेवने । पूर्वीर्हितेस्रुतयःसंतियातवेसहस्रमश्वाहरयश्चमूषदः ॥ समुद्रियाऽअप्सरसोम
नीषिणमासीनाऽअंतरभिसोममक्षरन् । ताऽईंहिन्वंतिहर्म्यस्यसक्षणिंयाचंतेसुम्नंपवमानमक्षितं ॥ गोजिन्नःसोमर

(९।४।१०) एषइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोजगती । (९।४।११) प्रराजेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमो

धजिद्धिरण्यजित्स्वर्जिदब्जित्पवतेसहस्रजित् । यंदेवासश्चक्रिरेपीतयेमदंस्वादिष्ठंद्रप्समरुणंमयोभुवं ॥ एतानिसोम
पवमानोऽअस्मयुःसत्यानिकृण्वन्द्रविणान्यर्षसि । जहिशत्रुमंतिकेदूरकेचयऽउर्वींगव्यूतिमभयंचनस्कृधि ॥ ३ ॥
(९।४।१२) अचोदसोनोधन्वंत्विंदवःप्रसुवानासोबृहद्दिवेषुहरयः । विचनशन्नऽइषोऽअरातयोर्योनशंतसानिषंत
नोधियः ॥ प्रणोधन्वंत्विंदवोमदच्युतोधनावायेभिरर्वतोजुनीमसि । तिरोमर्तस्यकस्यचित्परिह्वृतिंवयंधनानिविश्व
धाभरेमहि ॥ उतस्वस्याऽअरात्याऽअरिर्हिषऽउतान्यस्याऽअरात्यावृकोहिषः । धन्वन्नतृष्णासमरीततॉऽअभिसोम
जहिपवमानदुराध्यः* ॥ दिवितेनाभापरमोयऽआददेपृथिव्यास्तेरुरुहुःसानविक्षिपः । अद्रयस्त्वाबप्सतिगोरधित्व
च्य१प्सुत्वाहस्तैर्दुदुहुर्मनीषिणः ॥ एवातऽइंदोसुभ्वंसुपेशसंरसंतुंजंतिप्रथमाऽअभिश्रियः । निदंनिदंपवमाननितारि
षऽआविस्तेशुष्मोभवतुप्रियोमदः ॥ ४ ॥ (९।४।१३) सोमस्यधारापवतेनृचक्षसऽऋतेनदेवान्हवतेदिवस्परि ।
बृहस्पतेरवथेनाविदिद्युतेसमुद्रासोनसवनानिविव्यचुः ॥ यंत्वावाजिन्नघ्न्याऽअभ्यनूषतायोहतंयोनिमारोहसिद्युमा
न् । मघोनामायुःप्रतिरन्महिश्रवऽइंद्रायसोमपवसेवृषामदः ॥ एंद्रस्यकुक्षापवतेमदिन्तमऽऊर्जंवसानःश्रवसेसुमंग

जगती । (९।४।१२) अचोदसइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःकविःपवमानसोमोजगती । (९।४।१३) सोमस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्य
भारद्वाजोवसुःपवमानसोमोजगती ।

लः । प्रत्यङ्सविश्वाभुवनाभिपप्रथेक्रीळन्हरिरत्यःस्यंदतेवृषा ॥ तंत्वादेवेभ्योमधुमत्तमंनरःसहस्रधारंदुहतेदशक्षि
पः । नृभिःसोमप्रच्युतोग्रावभिःसुतोविश्वान्देवाँऽआपवस्वासहस्रजित् ॥ तंत्वाहस्तिनोमधुमंतमद्रिभिर्दुहंत्यप्सुवृ
षभंदशक्षिपः । इंद्रंसोममादयन्दैव्यंजनंसिंधोरिवोर्मिःपवमानोऽअर्षसि ॥ ५ ॥ (९।४।१४) प्रसोमस्यपवमानस्यो
र्मयऽइंद्रस्ययंतिजठरंसुपेशसः । दध्नायदीमुन्नीतायशसागवांदानायशूरमुदमंदिषुःसुताः+ ॥ अच्छाहिसोमःकलशाँ
ऽअसिष्यददत्योनवोळ्हारघुवर्तनिर्वृषा । अथादेवानामुभयस्यजन्मनोविद्वाँऽअश्नोत्यमुतऽइतश्चयत्+ ॥ आनःसोमप
वमानःकिरावस्विंदोभवमघवाराधसोमहः । शिक्षावयोधोवसवेसुचेतुनामानोगयमारेऽअस्मत्परासिचः ॥ आनःपू
षापवमानःसुरातयोमित्रोगच्छंतुवरुणःसजोषसः । बृहस्पतिर्मरुतोवायुरश्विनात्वष्टासवितासुयमासरस्वती ॥ उ
भेद्यावापृथिवीविश्वमिन्वेऽअर्यमादेवोऽअदितिर्विधाता । भगोनृशंसऽउर्व१न्तरिक्षंविश्वेदेवाःपवमानंजुषंत ॥ ६ ॥
(९।४।१५) असाविसोमोऽअरुषोवृषाहरीराजेवदस्मोऽअभिगाऽअचिक्रदत् । पुनानोवारंपर्येत्यव्ययंश्येनोनयो
निंघृतवंतमासदं ॥ कविर्वेधस्यापर्येषिमाहिनमत्योनमृष्टोऽअभिवाजमर्षसि । अपसेधन्दुरितासोममृळयघृतंवसानः

(९।४।१४) प्रसोमस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजोवसुःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (९।४।१५) असावीतिपंचर्चस्यसूक्तस्य
भारद्वाजोवसुःपवमानसोमोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

परीयासिनिर्णिजं ॥ पर्जन्यःपितामहिषस्यपर्णिनोनाभापृथिव्यागिरिषुक्षयंदधे । स्वसारऽआपोऽअभिगाऽउतासर
न्त्संग्रावभिर्नसतेवीतेऽअध्वरे ॥ जायेवपत्यावधिशेवमंहसेपज्रायागर्भशृणुहिब्रवीमिते । अंतर्वाणीषुप्रचरासुजी
वसेऽनिंद्योवृजनेसोमजागृहि ॥ यथापूर्वेभ्यःशतसाऽअमृध्रःसहस्रसाःपर्ययावाजमिंदो । एवापवस्वसुवितायनव्यसेत
वव्रतमन्वापःसचंते ॥ ७ ॥ (९।४।१६) पवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतेप्रभुर्गात्राणिपर्येषिविश्वतः । अतप्ततनूर्नतदा
मोऽअश्नुतेशृतासऽइद्वहंतस्तत्समाशत ॥ तपोष्पवित्रंविततंदिवस्पदेशोचंतोऽअस्यतंतवोव्यस्थिरन् । अवंत्यस्यपवी
तारमाशवोदिवस्पृष्ठमधितिष्ठंतिचेतसा ॥ अरूरुचदुषसःपृश्निरग्रियऽउक्षाबिभर्तिभुवनानिवाजयुः । मायाविनोममिरे
ऽअस्यमाययानृचक्षसःपितरोगर्भमादधुः ॥ गंधर्वऽइत्थापदमस्यरक्षतिपातिदेवानांजनिमान्यद्भुतः । गृभ्णातिरिपुं
निधयानिधापतिःसुकृत्तमामधुनोभक्षमाशत ॥ हविर्हविष्मोमहिसद्मदैव्यंनभोवसानःपरीयास्यध्वरं । राजापवित्रर
थोवाजमारुहःसहस्रभृष्टिर्जयसिश्रवोबृहत् ॥ ८ ॥ (९।४।१७) पवस्वदेवमादनोविचर्षणिरप्साऽइंद्रायवरुणाय
वायवे । कृधीनोऽअद्यवरिवःस्वस्तिमदुरुक्षितौगृणीहिदैव्यंजनं ॥ आयस्तस्थौभुवनान्यमर्त्योविश्वानिसोमःप

(९।४।१६) पवित्रंतइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःपवित्रःपवमानसोमोजगती । (९।४।१७) पवस्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवाच्यः
प्रजापतिःपवमानसोमोजगती ।

रितान्यर्षति । कृण्वन्त्संचृतंविचृतमभिष्टयऽइंदुःसिषक्त्युषसंनसूर्यः ॥ आयोगोभिःसृज्यतऽओषधीष्वादेवानांसु
म्नऽइषयन्नुपावसुः । आविद्युतापवतेधारयासुतऽइंद्रंसोमोमादयन्दैव्यंजनं ॥ एषस्यसोमःपवतेसहस्रजिद्धिन्वानो
वाचमिषिरामुषर्बुधं । इंदुःसमुद्रमुदियर्तिवायुभिरेंद्रस्यहार्दिकलशेषुसीदति ॥ अभित्यंगावःपयसापयोवृधंसोमंश्री
णंतिमतिभिःस्वर्विदं । धनंजयःपवतेकृत्व्योरसोविप्रःकविःकाव्येनास्वर्चनाः ॥ ९ ॥ (९।४।१८) इंद्रायसोमसु
षुतःपरिस्रवापामीवाभवतुरक्षसासह । मातेरसस्यमत्सतद्वयाविनोद्रविणस्वंतऽइहसंत्विंदवः ॥ अस्मान्त्समर्येपवमा
नचोदयदक्षोदेवानामसिहिप्रियोमदः । जहिशत्रूँरभ्याभंदनायतःपिबेंद्रसोममवनोमृधोजहि ॥ अदब्धऽइंदोपव
सेमदिन्तमऽआत्मेंद्रस्यभवसिधासिरुत्तमः । अभिस्वरंतिबहवोमनीषिणोराजानमस्यभुवनस्यनिंसते ॥ सहस्रणीथः
शतधारोऽअद्भुतऽइंद्रायेंदुःपवतेकाम्यंमधु । जयन्क्षेत्रमभ्यर्षाजयन्नपऽउरुंनोगातुंकृणुसोममीढ्वः ॥ कनिक्रदत्कल
शेगोभिरज्यसेव्य१व्ययंसमयावारमर्षसि । मर्मृज्यमानोऽअत्योनसानसिरिंद्रस्यसोमजठरेसमक्षरः ॥ स्वादुःपवस्व
दिव्यायजन्मनेस्वादुरिंद्रायसुहवीतुनाम्ने । स्वादुर्मित्रायवरुणायवायवेबृहस्पतयेमधुमाँऽअदाभ्यः ॥ १० ॥ अ
त्यंमृजंतिकलशेदशक्षिपःप्रविप्राणांमतयोवाचऽईरते । पवमानाऽअभ्यर्षंतिसुष्टुतिमेंद्रंविशंतिमदिरासऽइंदवः ॥

(९।४।१८) इंद्रायेतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोवेनःपवमानसोमोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

पवमानोऽअभ्यर्षासुवीर्यमुर्वींगव्यूतिंमहिशर्मसप्रथः । माकिर्नोऽअस्यपरिषूतिरीशतेंदोजयेमत्वयाधनंधनं ॥ अधि
द्यामस्थाद्वृषभोविचक्षणोरूरुचद्विदिवोरोचनाकविः । राजापवित्रमत्येतिरोरुवद्दिवःपीयूषंदुहतेनृचक्षसः ॥ दिवो
नाकेमधुजिह्वाऽअसश्चतोवेनादुहन्त्युक्षणंगिरिष्ठां । अप्सुद्रप्संवावृधानंसमुद्रऽआसिंधोरूर्मामधुमंतंपवित्रऽआ ॥
नाकेसुपर्णमुपपप्तिवांसंगिरोवेनानामकृपंतपूर्वीः । शिशुंरिहंतिमतयःपनिप्नतंहिरण्ययंशकुनंक्षामणिस्थां ॥ ऊर्ध्वो
गंधर्वोऽअधिनाकेऽअस्थाद्विश्वारूपाप्रतिचक्षाणोऽअस्य । भानुःशुक्रेणशोचिषाव्यद्यौत्प्रारूरुचद्रोदसीमातराशुचिः
॥ ११ ॥ (९।५।११) प्रतेऽआशवःपवमानधीजवोमदाऽअर्षतिरघुजाऽइवत्मना । दिव्याःसुपर्णामधुमंतऽइंदवो
मदिन्तमासःपरिकोशमासते ॥ प्रतेमदासोमदिरासऽआशवोसृक्षतरथ्यासोयथापृथक् । धेनुर्नवत्संपयसाभिवज्रि
णमिंद्रमिंदवोमधुमंतऊर्मयः ॥ अत्योनहियानोऽअभिवाजमर्षस्वर्वित्कोशंदिवोऽअद्रिमातरं । वृषापवित्रेऽअधि
सानोऽअव्ययेसोमःपुनानऽइंद्रियायधायसे ॥ प्रतऽआश्विनीःपवमानधीजुवोदिव्याऽअसृग्रन्पयसाधरीमणि । प्रां

पंचमेनुवाकेएकादशसूक्तानि (९।५।११) प्रतआशवइत्यष्टाचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यआद्यानांदशानामकृष्टामाषाऋषयःएकादश्यादि
दशानांसिकतानिवावरीएकविंश्यादिदशानांपृश्नियोजाःएकत्रिंश्यादिदशानामत्रयःएकचत्वारिंश्यादिपंचानांभौमोत्रिःअंत्यानांतिसृणां
शौनकोगृत्समदःपवमानसोमोजगती ।

तऋषयःस्थाविरीरसृक्षतयेत्वामृजंत्यृषिषाणवेधसः ॥ विश्वाधामानिविश्वचक्षऽऋभ्वसःप्रभोस्तेसतःपरियंतिकेतवः ।
व्यानशिःपवसेसोमधर्मभिःपतिर्विश्वस्यभुवनस्यराजसि ॥ १२ ॥ उभयतःपवमानस्यरश्मयोध्रुवस्यसतःपरियंतिके
तवः । यदीपवित्रेऽअधिमृज्यतेहरिःसत्तानियोनाकलशेषुसीदति ॥ यज्ञस्यकेतुःपवतेस्वध्वरःसोमोदेवानामुपयाति
निष्कृतं । सहस्रधारःपरिकोशमर्षतिवृषापवित्रमत्येतिरोरुवत् ॥ राजासमुद्रंनद्यो३विगाहतेपामूर्मिंसचतेसिंधुषुश्रि
तः । अध्यस्थात्सानुपवमानोऽअव्ययंनाभापृथिव्याधरुणोमहोदिवः ॥ दिवोनसानुस्तनयन्नचिक्रदद्द्यौश्चयस्यपृ
थिवीचधर्मभिः । इंद्रस्यसख्यंपवतेविवेविदत्सोमःपुनानःकलशेषुसीदति ॥ ज्योतिर्यज्ञस्यपवतेमधुप्रियंपितादेवा
नांजनिताविभूवसुः । दधातिरत्नंस्वधयोरपीच्यंमदिन्तमोमत्सरऽइंद्रियोरसः ॥ १३ ॥ अभिक्रंदन्कलशंवाज्यर्ष
तिपतिर्दिवःशतधारोविचक्षणः । हरिर्मित्रस्यसदनेषुसीदतिममृजानोविभिःसिंधुभिर्वृषा ॥ अग्रेसिंधूनांपवमानोऽ
अर्षत्यग्रेवाचोऽअग्रियोगोषुगच्छति । अग्रेवाजस्यभजतेमहाधनंस्वायुधःसोतृभिःपूयतेवृषा ॥ अयंमतवाञ्छकुनोय
थाहितोव्येससारपवमानऊर्मिणा । तवक्रत्वारोदसीऽअंतराकवेशुचिर्धियापवतेसोमऽइंद्रते ॥ द्रापिंवसानोयज
तोदिविस्पृशमंतरिक्षप्राभुवनेष्वर्पितः । स्वर्जज्ञानोनभसाभ्यक्रमीत्प्रत्नमस्यपितरमाविवासति ॥ सोऽअस्यविशेमहि
शर्मयच्छतियोऽअस्यधामप्रथमंव्यानशे । पदंयदस्यपरमेव्योमन्यतोविश्वाऽअभिसंयातिसंयतः ॥ १४ ॥ प्रोऽअं

॥ १८ ॥ यासीदिंदुरिंद्रस्यनिष्कृतंसखासख्युर्नप्रमिनातिसंगिरं । मर्यंऽइवयुवतिभिःसमर्षतिसोमःकलशेशतयाम्नापथा+ ॥
प्रवोधियोमंद्रयुवोविपन्युवःपनस्युवःसंवसनेष्वक्रमुः । सोमंमनीषाऽअभ्यनूषतस्तुभोभिधेनवःपयसेमशिश्रयुः ॥
आनःसोमसंयतंपिप्युषीमिषमिंदोपवस्वपवमानोऽअस्रिधं । यानोदोहतेत्रिरहन्नसंश्चुषीक्षुमद्वाजवन्मधुमत्सुवीर्यं ॥
वृषामतीनांपवतेविचक्षणःसोमोऽअह्नःप्रतरीतोषसोदिवः । क्राणासिंधूनांकलशाँऽअवीवशदिंद्रस्यहार्द्याविशन्मनी
षिभिः ॥ मनीषिभिःपवतेपूर्व्यःकविर्नृभिर्यतःपरिकोशाँऽअचिक्रदत् । त्रितस्यनामजनयन्मधुक्षरदिंद्रस्यवायोःस
ख्यायकर्तवे ॥ १५ ॥ अयंपुनानऽउषसोविरोचयदयंसिंधुभ्योऽअभवदुलोककृत् । अयंत्रिःसप्तदुदुहानऽआशिरं
सोमोहृदेपवतेचारुमत्सरः+ ॥ पवस्वसोमदिव्येषुधामसुसृजानऽइंदोकलशेपवित्रऽआ । सीदन्निंद्रस्यजठरेकनिक्रद
न्नृभिर्यतःसूर्यमारोहयोदिवि+ ॥ अद्रिभिःसुतःपवसेपवित्रऽआँऽइंदविंद्रस्यजठरेष्वाविशन् । त्वंनृचक्षाऽअभवोवि
चक्षणसोमगोत्रमंगिरोभ्योवृणोरप ॥ त्वांसोमपवमानंस्वाध्योनुविप्रासोऽअमदन्नवस्यवः । त्वांसुपर्णऽआभरद्दिव
स्परींदोविश्वाभिर्मतिभिःपरिष्कृतं ॥ अव्येपुनानंपरिवारऽऊर्मिणाहरिंनवंतेऽअभिसप्तधेनवः । अपामुपस्थेऽअध्या ॥ १८ ॥
यवःकविमृतस्ययोनामहिषाऽअहेषत ॥ १६ ॥ इंदुःपुनानोऽअतिगाहतेमृधोविश्वानिकृण्वन्त्सुपथानियज्यवे ।
गाःकृण्वानोनिर्णिजंहर्यतःकविरत्योनक्रीळन्परिवारमर्षति ॥ असश्चतःशतधाराऽअभिश्रियोहरिंनवंतेवताऽउद

न्युवः । क्षिपोमृजंतिपरिगोभिरावृतंतृतीयेपृष्ठेऽअधिरोचनेदिवः+ ॥ तवेमाःप्रजादिव्यस्यरेतसस्त्वंविश्वस्यभुवन
स्यराजसि । अथेदंविश्वंपवमानतेवशेत्वमिंदोप्रथमोधामधाऽअसि ॥ त्वंसमुद्रोऽअसिविश्ववित्कवेतवेमाःपंचप्रदि
शोविधर्मणि । त्वंद्यांचपृथिवींचातिजभ्रिषेतवज्योतींषिपवमानसूर्यः ॥ त्वंपवित्रेरजसोविधर्मणिदेवेभ्यःसोमपव
मानपूयसे । त्वामुशिजःप्रथमाऽअगृभ्णततुभ्येमाविश्वाभुवनानियेमिरे ॥ १७ ॥ प्ररेभऽएत्यतिवारमव्ययंवृषाव
नेष्ववचक्रदद्धरिः । संधीतयोवावशानाऽअनूषतशिशुंरिहंतिमतयःपनिप्नतं ॥ ससूर्यस्यरश्मिभिःपरिव्यततंतुंत
न्वानस्त्रिवृतंयथाविदे । नयन्नृतस्यप्रशिषोनवीयसीःपतिर्जनीनामुपयातिनिष्कृतं+ ॥ राजासिंधूनांपवतेपतिर्दिवऽ
ऋतस्ययातिपथिभिःकनिक्रदत् । सहस्रधारःपरिषिच्यतेहरिःपुनानोवाचंजनयन्नुपावसुः ॥ पवमानमह्यर्णोविधावसि
सूरोनचित्रोऽअव्ययानिपव्यया । गभस्तिपूतोनृभिरद्रिभिःसुतोमहेवाजायधन्यायधन्वसि ॥ इषमूर्जंपवमानाभ्यर्ष
सिश्येनोनवंसुकलशेषुसीदसि । इंद्रायमद्वामद्योमदःसुतोदिवोविष्टंभऽउपमोविचक्षणः+ ॥ १८ ॥ सप्तस्वसारोऽअभि
मातरःशिशुंनवंजज्ञानंजेन्यंविपश्चितं । अपांगंधर्वंदिव्यंनृचक्षसंसोमंविश्वस्यभुवनस्यराजसे ॥ ईशानऽइमाभुवना
निवीयसेयुजानऽइंदोहरितःसुपर्ण्यः । तास्तेक्षरंतुमधुमद्घृतंपयस्तवव्रतेसोमतिष्ठंतुकृष्टयः ॥ त्वंनृचक्षाऽअसिसोमवि
सं. ६१ श्वतःपवमानवृषभताविधावसि । सनःपवस्ववसुमद्धिरण्यवद्वयंस्यामभुवनेषुजीवसे ॥ गोवित्पवस्ववसुविद्धिरण्य

विद्वंतोधाऽइंदोभुवनेष्वर्पितः । त्वंसुवीरोऽअसिसोमविश्ववित्तंत्वाविप्राऽउपगिरेमऽआसते ॥ उन्मध्वऽऊर्मिर्वननाऽअतिष्ठिपदपोवसानोमहिषोविगाहते । राजापवित्ररथोवाजमारुहत्सहस्रभृष्टिर्जयतिश्रवोबृहत्+ ॥ १९ ॥ सभंदनाऽउदियर्तिप्रजावतीर्विश्वायुर्विश्वाःसुभराऽअहर्दिवि । ब्रह्मप्रजावद्रयिमश्वपस्त्यंपीतऽइंदविंद्रमस्मभ्यंयाचतात् ॥ सोऽअग्रेऽअह्नांहरिर्हर्यतोमदःप्रचेतसाचेतयतेऽअनुद्युभिः । द्वाजनायातयन्नंतरीयतेनराचशंसंदैव्यंचधर्तरि ॥ अंजतेव्यंजतेसमंजतेक्रतुंरिहंतिमधुनाभ्यंजते । सिंधोरुच्छ्वासेपतयंतमुक्षणंहिरण्यपावाःपशुमासुगृभ्णते ॥ विपश्चितेपवमानायगायतमहीनधारात्यन्धोऽअर्षति । अहिर्नजूर्णामतिसर्पतित्वचमत्योनक्रीळन्नसरद्वृषाहरिः ॥ अग्रेगोराजाप्यस्तविष्यतेविमानोऽअह्नांभुवनेष्वर्पितः । हरिर्घृतस्नुःसुदृशीकोऽअर्णवोज्योतीरथःपवतेरायऽओक्यः* ॥ २० ॥ असर्जिस्कंभोदिवऽउद्यतोमदःपरित्रिधातुर्भुवनान्यर्षति । अंशुंरिहंतिमतयःपनिप्नतंगिरायदिनिर्णिजमृग्मिणोययुः+ ॥ प्रतेधाराऽअत्यण्वानिमेष्यःपुनानस्यसंयतोयंतिरंहयः । यद्गोभिरिंदोचम्वोःसमज्यसऽआसुवानःसोमकलशेषुसीदसि ॥ पवस्वसोमक्रतुविन्नऽउक्थ्योव्योवारेपरिधावमधुप्रियं । जहिविश्वान्रक्षसऽइंदोऽअत्रिणोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ २१ ॥ (९।५।२) प्रतुद्रवपरिकोशंनिषीदनृभिःपुनानोऽअभिवाजमर्ष । अश्वंनत्वावा

(९।५।२) प्रतुद्रवेतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाव्यउशनापवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

जिनंमर्जयंतोच्छाबर्हीरशनाभिर्नयंति ॥ स्वायुधःपवतेदेवऽइंदुरशस्तिहावृजनंरक्षमाणः । पितादेवानांजनितासुदक्षोविष्टंभोदिवोधरुणःपृथिव्याः ॥ ऋषिर्विप्रःपुरऽएताजनानामृभुर्धीरऽउशनाकाव्येन । सचिद्विवेदनिहितंयदासामपीच्यं१गुह्यंनामगोनां ॥ एषस्यतेमधुमाँऽइंद्रसोमोवृषावृष्णेपरिपवित्रेऽअक्षाः । सहस्रसाःशतसाभूरिदावाशश्वत्तमंबर्हिरावाज्यस्थात् ॥ एतेसोमाऽअभिगव्यासहस्रामहेवाजायामृतायश्रवांसि । पवित्रेभिःपवमानाऽअसृग्रन्छ्रवस्यवोनपृतनाजोऽअत्याः ॥ २२ ॥ परिहिष्मापुरुहूतोजनानांविश्वासरद्भोजनापूयमानः । अथाभरश्येनभृतप्रयांसिरयिंतुंजानोऽअभिवाजमर्ष ॥ एषसुवानःपरिसोमःपवित्रेसर्गोनसृष्टोऽअदधावदर्वा । तिग्मेशिशानोमहिषोनश्रृंगेगागव्यन्नभिशूरोनसत्वा ॥ एषायर्यौपरमादंतरद्रेःकूचित्सतीरूर्वेगाविवेद । दिवोनविद्युत्स्तनयंत्यभ्रैःसोमस्यतेपवतऽइंद्रधारा ॥ उतस्मराशिंपरियासिगोनामिंद्रेणसोमसरथंपुनानः । पूर्वीरिषोबृहतीर्जीरदानोशिक्षाशचीवस्तवताऽउपष्टुत्+ ॥ २३ ॥ (९।५।३) अयंसोमऽइंद्रतुभ्यंसुन्वेतुभ्यंपवतेत्वमस्यपाहि । त्वंहयंचकृषेत्वंववृषऽइंदुंमदाययुज्यायसोमं ॥ सऽईंरथोनभुरिषाळयोजिमहःपुरूणिसातयेवसूनि । आदींविश्वानहुष्याणिजातास्वर्षातावनऽऊर्ध्वानवंत ॥ वायुर्नयोनियुत्वाँऽइष्टयामानासत्येवहवऽआशंभविष्ठः । विश्ववारोद्रविणोदाऽइवत्मन्पूषेवधीज

(९।५।३) अयंसोमइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाव्यउशनापवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

वनोसिसोम ॥ इंद्रोनयोमहाकर्माणिचक्रिर्हंतावृत्राणामसिसोमपूर्भित् । पैद्वोनहित्वमहिनाम्नांहंताविश्वस्यासिसोम
दस्योः ॥ अग्निर्नयोवनऽआसृज्यमानोवृथापाजांसिकृणुतेनदीषु । जनोनयुध्वामहतऽउपब्दिरियर्तिसोमःपवमानऽ
ऊर्मिं+ ॥ एतेसोमाऽअतिवाराण्यव्यादिव्यानकोशासोऽअभ्रवर्षाः । वृथासमुद्रंसिंधवोननीचीःसुतासोऽअभिकल
॥ २० ॥ शाँऽअसृग्रन् ॥ शुष्मीशर्धोनमारुतंपवस्वानभिशस्तादिव्यायथाविट् । आपोनमक्षूसुमतिर्भवानःसहस्राप्साःपृतना
षाण्नयज्ञः+ ॥ राज्ञोनुतेवरुणस्यव्रतानिबृहद्गभीरंतवसोमधाम । शुचिष्ट्वमसिप्रियोनमित्रोदक्षाय्योऽअर्यमेवासिसो
म ॥ २४ ॥ (९।५।४) प्रोस्यवह्निःपथ्याभिरस्यान्दिवोनवृष्टिःपवमानोऽअक्षाः । सहस्रधारोऽअसदन्न्य१स्मेमा
तुरुपस्थेवनऽआचसोमः ॥ राजासिंधूनामवसिष्टवासऽऋतस्यनावमारुहद्रजिष्ठां । अप्सुद्रप्सोवावृधेश्येनजूतोदुहऽ
ईंपितादुहऽईंपितुर्जां+ ॥ सिंहंनसंतमध्वोऽअयासंहरिमरुषंदिवोऽअस्यपतिं । शूरोयुत्सुप्रथमःपृच्छतेगाऽअस्यच
क्षसापरिपात्युक्षा+ ॥ मधुपृष्ठंघोरमयासमश्वंरथेयुंजंत्युरुचक्रऽऋष्वं । स्वसारऽईंजामयोमर्जयंतिसनाभयोवाजिन
मूर्जयंति ॥ चतस्रऽईंघृतदुहःसचंतेसमानेऽअंतर्धरुणेनिषत्ताः । ताऽईंमर्षंतिनमसापुनानास्ताऽईंविश्वतःपरिषंति ॥ २० ॥
पूर्वीः+ ॥ विष्टंभोदिवोधरुणःपृथिव्याविश्वाऽउतक्षितयोहस्तेऽअस्य । असत्तऽउत्सोगृणतेनियुत्वान्मध्वोऽअंशुःप

(९।५।४) प्रोस्यवह्निरितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाव्यउशनापवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

वतऽइंद्रियाय ॥ वन्वन्नवातोऽअभिदेववीतिमिंद्रायसोमवृत्रहापवस्व । शग्धिमहःपुरुश्चंद्रस्यरायःसुवीर्यस्यपतयः
स्याम ॥ २५ ॥ (९।५।५) प्रहिन्वानोजनितारोदस्योरथोनवाजंसनिष्यन्नयासीत् । इंद्रंगच्छन्नायुधासंशिशानो
विश्वावसुहस्तयोरादधानः ॥ अभित्रिपृष्ठंवृषणंवयोधामांगूषाणामवावशंतवाणीः । वनावसानोवरुणोनसिंधून्विर
त्नधादयतेवार्याणि ॥ शूरग्रामःसर्ववीरःसहावान्जेतापवस्वसनिताधनानि । तिग्मायुधःक्षिप्रधन्वासमत्स्वषाळ्हःसा
ह्वान्पृतनासुशत्रून् ॥ उरुगव्यूतिरभयानिकृण्वन्त्समीचीनेऽआपवस्वापुरंधी । अपःसिषासन्नुषसःस्व१र्गाःसंचिक्र
दोमहोऽअस्मभ्यंवाजान् ॥ मत्सिसोमवरुणंमत्सिमित्रंमत्सींद्रमिंदोपवमानविष्णुं । मत्सिशर्धोमारुतंमत्सिदेवान्म
त्सिमहामिंद्रमिंदोमदाय ॥ एवाराजेवक्रतुमाँऽअमेनविश्वाघनिघ्नद्दुरितापवस्व । इंदोसूक्तायवचसेवयोधायूयंपा
तस्वस्तिभिःसदानः ॥ २६ ॥ ॥ इतिसप्तमाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥
एकपंचाशाध्यायेवर्गाः २६ सूक्तानि १५ ऋचः १३५ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं १३५ ॥ इतिसप्तमेतृतीयः ॥
असर्जिकश्यपःपरिसुवानःसाकमुक्षःपंचनोधाअधियत्कण्वःकनिक्रंतिप्रस्कण्वःप्रसेनानीश्चतुर्विंशतिर्दैवोदासिः
प्रतर्दनोस्यप्रेषाष्टापंचाशदाद्यंतृचंवसिष्ठोपश्यदुत्तरांनवपृथग्वासिष्ठांइंद्रप्रमतिर्वृषगणोमन्युरुपमन्युर्व्याघ्रपा

(९।५।५) प्रहिन्वानइतिषडृचस्यसूक्तस्यमैत्रावरुणिर्वसिष्ठःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

च्छार्कि:कर्णश्रुन्मृळीकोवसुकइतिचतुर्दशपराशरोत्या:कुत्सोभिनोद्वादशांबरीषऋजिश्वाचानुष्टुभंहबृहत्युपां
त्याहर्यतायाष्टौरेभसूनूकाश्यपोबृहत्याद्याभीनवंतेनव ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥
॥ हरि:ओम् ॥ (९।५।६) असर्जिवक्कारथ्येयथाजौधियामनोताप्रथमोमनीषी । दशस्वसारोऽअधिसानोऽ
अव्येजंतिवह्निंसदनान्यच्छ ॥ वीतीजनस्यदिव्यस्यकव्यैरधिसुवानोनहुष्येभिरिंदु: । प्रयोनृभिरमृतोमर्त्येभिर्मर्मृ
जानोविभिर्गोभिरद्भि:+ ॥ वृषावृष्णेरोरुवदंशुरस्मैपवमानोरुशदीर्तेपयोगो: । सहस्रमृक्वापथिभिर्वचोविदध्वस्म
भि:सूरोऽअण्वंवियाति ॥ रुजाद्दृह्ळाचिद्रक्षस:सदांसिपुनानऽइंदऊर्णुहिविवाजान् । वृश्चोपरिष्टात्तुजतावधेनयेऽ
अंतिदूरादुपनायमेषां ॥ सप्रत्नवन्नव्यसेविश्ववारसूक्तायपथ:कृणुहिप्राच: । येदु:षहासोवनुषाबृहंतस्तांस्तेऽअश्याम
पुरुकृत्पुरुक्षो ॥ एवापुनानोऽअप:स्व१र्गाऽअस्मभ्यंतोकातनयानिभूरि । शंन:क्षेत्रमुरुज्योतींषिसोमज्योङ्न:सूर्यंदृश
येरिरीहि ॥ १ ॥ (९।५।७) परिसुवानोहरिरंशु:पवित्रेरथोनसर्जिसनयेहियान: । आपच्छ्लोकमिंद्रियंपूयमान:प्र
तिदेवाँऽअजुषतप्रयोभि: ॥ अच्छानृचक्षाऽअसरत्पवित्रेनामदधान:कविरस्ययोनौ । सीदन्होतेवसदनेचमूषूपेमग्म
न्नृषय:सप्तविप्रा: ॥ प्रसुमेधागातुविद्विश्वदेव:सोम:पुनान:सदऽएतिनित्यं । भुवद्विश्वेषुकाव्येषुरंतानुजनान्यततेपं

(९।५।६) असर्जीतिषड्‍चस्यसूक्तस्यमारीच:कश्यप:पवमानसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।७)परिसुवानइतिषड्‍चस्यसूक्तस्यमारीच:कश्यप:पवमा

चधीर: ॥ तवत्येसोमपवमाननिण्येविश्वेदेवास्त्रयऽएकादशास: । दशस्वधाभिरधिसानोऽअव्येमृजंतित्वानद्य:सप्त
यह्वी:+ ॥ तन्नुसत्यंपवमानस्यास्तुयत्रविश्वेकारव:संनसंत । ज्योतिर्यदह्नेऽअकृणोदुलोकंप्रावन्मनुंदस्यवेकरभीकं ॥
परिसद्मेवपशुमांतिहोताराजानसत्य:समितीरियान: । सोम:पुनान:कलशाँऽअयासीत्सीदन्मृगोनमहिषोवनेषु ॥ २ ॥
(९।५।८) साकमुक्षोमर्जयंतस्वसारोदशधीरस्यधीतयोधनुत्री: । हरि:पर्यद्रवज्जा:सूर्यस्यद्रोणंननक्षेऽअत्योनवा
जी+ ॥ संमातृभिर्नशिशुर्वावशानोवृषादधन्वेपुरुवारोऽअद्भि: । मर्योनयोषामभिनिष्कृतंयन्त्संगच्छतेकलशऽउस्रि
याभि: ॥ उतप्रपिप्यऽऊधरघ्न्यायाऽइंदुर्धाराभि:सचतेसुमेधा: । मूर्धानंगाव:पयसाचमूष्वभिश्रीणंतिवसुभिर्ननि
क्तै:+ ॥ सनोदेवेभि:पवमानरदेंदोरयिमश्विनंवावशान: । रथिरायतामुशतीपुरंधिरस्मद्र्य१गादावनेवसूनां ॥ नू
नोरयिमुपमास्वनृवंतंपुनानोवाताप्यंविश्वश्चंद्रं । प्रवंदितुरिंदोतार्यायु:प्रातर्मक्षूधियावसुर्जगम्यात् ॥ ३ ॥ (९।५।९)
अधियदस्मिन्वाजिनीवशुभ:स्पर्धंतेधिय:सूर्येनविश: । अपोवृणान:पवतेकवीयन्व्रजंनपशुवर्धनायमन्म ॥ द्विता
व्यूर्ण्वन्नमृतस्यधामस्वर्विदेभुवनानिप्रथंत । धिय:पिन्वाना:स्वसरेनगावऽऋतायंतीरभिवावश्रऽइंदुं ॥ परियत्कवि:

नसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।८) साकमुक्षइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यगौतमोनोधा:पवमानसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।९) अधियदितिपंचर्चस्यसूक्तस्य
घौर:कण्व:पवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

काव्याभरतेशूरोनरथोभुवनानिविश्वा । देवेषुयशोमर्तायभूषन्दक्षायरायःपुरुभूषुनव्यः ॥ श्रियेजातःश्रियऽआनिरियाय
श्रियंवयोजरितृभ्योदधाति । श्रियंवसानाऽअमृतत्वमायन्भवंतिसत्यासमिथामितद्रौ ॥ इषमूर्जमभ्यर्१षाश्वंगामुरु
ज्योतिःकृणुहिमत्सिदेवान् । विश्वानिहिसुषहातानितुभ्यंपवमानबाधसेसोमशत्रून् ॥ ४ ॥ (९।५।१०) कनिक्रंतिहरि
रासृज्यमानःसीदन्वनस्यजठरेपुनानः । नृभिर्यतःकृणुतेनिर्णिजंगाऽअतोमतीर्जनयतस्वधाभिः ॥ हरिःसृजानःपथ्या
मृतस्येयर्तिवाचमरितेवनावं । देवोदेवानांगुह्यानिनामाविष्कृणोतिबर्हिषिप्रवाचे ॥ अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाःप्रमनी
षाऽईरतेसोममच्छ । नमस्यंतीरुपचयंतिसंचाचविशंत्युशतीरुशंतं ॥ तंमर्मृजानंमहिषंनसानावंशुंदुहंत्युक्षणंगिरिष्ठां ।
तंवावशानंमतयःसचंतेत्रितोबिभर्तिवरुणंसमुद्रे+ ॥ इष्यन्वाचमुपवक्तेवहोतुःपुनानऽइंदोविष्यामनीषां । इंद्रश्चयत्क्ष
यथःसौभगायसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ ५ ॥ (९।५।११) प्रसेनानीःशूरोऽअग्रेरथानांगव्यन्नेतिहर्षतेऽअस्यसेना ।
भद्रान्कृण्वन्निंद्रहवान्त्सखिभ्यऽआसोमोवस्त्रारभसानिदत्ते ॥ समस्यहरिंहरयोमृजंत्यश्वहयैरनिशितंनमोभिः ।
आतिष्ठतिरथमिंद्रस्यसखाविद्वाँऽएनासुमतिंयात्यच्छ ॥ सनोदेवदेवतातेपवस्वमहेसोमप्सरसऽइंद्रपानः । कृण्वन्न

(९।५।१०) कनिक्रंतीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यकण्वःप्रस्कण्वःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् । (९।५।११) प्रसेनानीरितिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्य
दैवोदासिःप्रतर्दनःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

पोवर्षयन्द्यामुतेमामुरोरानोवरिवस्यापुनानः+ ॥ अजीतयेहतयेपवस्वस्वस्तयेसर्वतातयेबृहते । तदुशंतिविश्वऽइमेस
खायस्तदहंवश्मिपवमानसाम ॥ सोमःपवतेजनितामतीनांजनितादिवोजनितापृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनितासूर्यस्य
जनितेंद्रस्यजनितोतविष्णोः ॥ ६ ॥ ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणांमहिषोमृगाणां । श्येनोगृध्राणांस्वधितिर्व
नानांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ प्रावीविपद्वाचऽऊर्मिंनसिंधुर्गिरःसोमःपवमानोमनीषाः । अंतःपश्यन्वृजनेमावरा
ण्यातिष्ठतिवृषभोगोषुजानन्+ ॥ समत्सरःपृत्सुवन्वन्नवातःसहस्ररेताऽअभिवाजमर्ष । इंद्रायेंदोपवमानोमनीष्यं१
शोरूर्मिमीरयगाऽइषण्यन्+ ॥ परिप्रियःकलशेदेववातऽइंद्रायसोमोरण्योमदाय । सहस्रधारःशतवाजऽइंदुर्वाजीन
सप्तिःसमनाजिगाति ॥ सपूर्व्योवसुविज्जायमानोमृजानोऽअप्सुदुदुहानोऽअद्रौ । अभिशस्तिपाभुवनस्यराजाविद
द्गातुंब्रह्मणेपूयमानः ॥ ७ ॥ त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वेकर्माणिचक्रुःपवमानधीराः । वन्वन्नवातःपरिधीँऽरपोर्णुवीरे
भिरश्वैर्मघवाभवानः ॥ यथापवथामनवेवयोधाऽअमित्रहावरिवोविद्धविष्मान् । एवापवस्वद्रविणंदधानऽइंद्रेसंति
ष्ठजनयायुधानि ॥ पवस्वसोममधुमाँऽऋतावापोवसानोऽअधिसानोऽअव्ये । अवद्रोणानिघृतवांतिसीदमदिन्तमो
मत्सरऽइंद्रपानः ॥ वृष्टिंदिवःशतधारःपवस्वसहस्रसावाजयुर्देववीतौ । संसिंधुभिःकलशेवावशानःसमुस्रियाभिः
प्रतिरन्नऽआयुः ॥ एषस्यसोमोमतिभिःपुनानोत्योनवाजीतरतीदरातीः । पयोनदुग्धमदितेरिषिरमुर्विवगातुःसुयमो

नवोह्ला ॥ ८ ॥ स्वायुधःसोतृभिःपूयमानोभ्यर्षगुह्यंचारुनाम । अभिवाजंसप्तिरिवश्रवस्याभिवायुमभिगादेवसोम ॥
शिशुंजज्ञानंहर्यतंमृजंतिशुंभंतिवह्निमरुतोगणेन । कविर्गीर्भिःकाव्येनाकविःसन्त्सोमःपवित्रमत्येतिरेभन् ॥ ऋषिम
नायऽऋषिकृत्स्वर्षाःसहस्रणीथःपदवीःकवीनां । तृतीयंधाममहिषःसिषासन्त्सोमोविराजमनुराजतिष्टुप् ॥ चमूष
च्छ्येनःशकुनोविभृत्वागोविंदुर्द्रप्सऽआयुधानिबिभ्रत् । अपामूर्मिसचमानःसमुद्रंतुरीयंधाममहिषोविवक्ति ॥ मर्यो
नशुभ्रस्तन्वंमृजानोत्योनसृत्वासनयेधनानां । वृषेवयूथापरिकोशमर्षन्कनिक्रदच्चम्वो३ राविवेश ॥ ९ ॥ पवस्वेंदो
पवमानोमहोभिःकनिक्रदत्परिवाराण्यर्ष । क्रीळंन्चम्वो३ राविशपूयमानऽइंद्रंतेरसोमदिरोममत्तु ॥ प्रास्यधाराबृहती
रसृग्रन्नक्तोगोभिःकलशाँऽआविवेश । सामकृण्वन्त्सामन्योविपश्चित्क्रंदन्नेत्यभिसख्युर्नजामिं ॥ अपघ्नन्नेषिपवमा
नशत्रून्प्रियांनजारोऽअभिगीतऽइंदुः । सीदन्वनेषुशकुनोनपत्वासोमःपुनानःकलशेषुसत्ता ॥ आतेरुचःपवमानस्य
सोमयोषेवयंतिसुदुघाःसुधाराः । हरिरानीतःपुरुवारोऽअप्स्वचिक्रदत्कलशेदेवयूनां ॥ १० ॥ (९।६।१) अस्य

षष्ठेनुवाकेसप्तसूक्तानि (९।६।१) अस्यप्रेषेत्यष्टपंचाशदृचस्यसूक्तस्याद्यानांतिसृणांमैत्रावरुणिर्वसिष्ठश्चतुर्थ्यादितिसृणांवासिष्ठइंद्रप्रमतिः ॥ २३ ॥
ततःद्वितीयादिनवतृचानांपवमानसोमस्त्रिष्टुप् सप्तम्यादितिसृणांवासिष्ठोवृषगणोदशम्यादितिसृणांवासिष्ठोमन्युस्त्रयोदश्यादितिसृणांवा
सिष्ठउपमन्युःषोडश्यादितिसृणांवासिष्ठोव्याघ्रपादेकोनविंश्यादितिसृणांवासिष्ठःशक्तिर्द्वाविंश्यादितिसृणांवासिष्ठःकर्णश्रुत्पंचविंश्यादि

प्रेषाहेमनापूयमानोदेवोदेवेभिःसमपृक्तरसं । सुतःपवित्रंपर्येतिरेभन्मितेवसद्मपशुमांतिहोता ॥ भद्रावस्त्रासमन्या३
वसानोमहान्कविर्निवचनानिशंसन् । आवच्यस्वचम्वोःपूयमानोविचक्षणोजागृविर्देववीतौ ॥ समुप्रियोमृज्यते
सानोऽअव्येयशस्तरोयशसांक्षैतोऽअस्मे । अभिस्वरधन्वापूयमानोयूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ प्रगायताभ्यर्चामदे
वान्त्सोमंहिनोतमहतेधनाय । स्वादुःपवातेऽअतिपारमव्यमासीदातिकलशंदेवयुर्नः ॥ इंदुर्देवानामुपसख्यमाय
न्त्सहस्रधारःपवतेमदाय । नृभिःस्तवानोऽअनुधामपूर्वमगन्निंद्रंमहतेसौभगाय ॥ ११ ॥ स्तोत्रेरायेहरिरर्षापुनानऽइंद्रं
मदोगच्छतुतेभराय । देवैर्याहिसरथंराधोऽअच्छायूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ प्रकाव्यमुशनेवब्रुवाणोदेवोदेवानांज
निमाविवक्ति । महिव्रतःशुचिबंधुःपावकःपदावराहोऽअभ्येतिरेभन् ॥ प्रहंसासस्तृपलंमन्युमच्छामादस्तंवृषगणाऽ
अयासुः । आंगूष्यं१पवमानंसखायोदुर्मर्षंसाकंप्रवदंतिवाणं ॥ सरंहतऽउरुगायस्यजूतिंवृथाक्रीळंतंमिमतेनगावः ।
परीणसंकृणुतेतिग्मशृंगोदिवाहरिर्ददृशेनक्तमृज्रः ॥ इंदुर्वाजीपवतेगोन्योघाऽइंद्रेसोमःसहऽइन्वन्मदाय । हंतिर
क्षोबाधतेपर्यरातीर्वरिवःकृण्वन्वृजनस्यराजा ॥ १२ ॥ अधधारयामध्वापृचानस्तिरोरोमपवतेऽअद्रिदुग्धः । इंदु

तिसृणांवासिष्ठोमृळीकोष्टविंश्यादितिसृणांवासिष्ठोवसुक्रएकत्रिंश्यादिचतुर्दशानांशाक्त्यःपराशरःपंचचत्वारिंश्यादिचतुर्दशानामांगिर
सःकुत्सऋषयःपवमानसोमस्त्रिष्टुप् ।

रिंद्रस्यसख्यंजुषाणोदेवोदेवस्यमत्सरोमदाय ॥ अभिप्रियाणिपवतेपुनानोदेवोदेवान्त्स्वेनरसेनपृंचन् । इंदुर्धर्माण्यृ
तुथावसानोदशक्षिपोऽअव्यतसानोऽअव्ये ॥ वृषाशोणोऽअभिकनिक्रदद्गानदयन्नेतिपृथिवीमुतद्यां । इंद्रस्येववग्नु
राशृण्वऽआजौप्रचेतयन्नर्षतिवाचमेमां+ ॥ रसाय्यःपयसापिन्वमानऽईरयन्नेषिमधुमंतमंशुं । पवमानःसंतनिमेषि
कृण्वन्निंद्रायसोमपरिषिच्यमानः ॥ एवापवस्वमदिरोमदायोदग्राभस्यनमयन्वधस्नैः । परिवर्णंभरमाणोरुशंतंगव्यु
र्नोऽअर्षपरिसोमसिक्तः+ ॥ १३ ॥ जुष्टीनऽइंदोसुपथासुगान्युरौपवस्ववरिवांसिकृण्वन् । घनेवविष्वग्दुरितानिवि
घ्नन्नधिष्णुनाधन्वसानोऽअव्ये ॥ वृष्टिंनोऽअर्षदिव्यांजिगत्नुमिळावतींशंगयींजीरदानुं । स्तुकेववीताधन्वाविचिन्व
न्बंधूँऽरिमाँऽअवराँऽइंदोवायून्+ ॥ ग्रंथिंनविष्यग्रथितंपुनानऽऋजुंचगातुंवृजिनंचसोम । अत्योनक्रदोहरिरासृजा
नोमर्योदेवधन्वपस्त्यावान् ॥ जुष्टोमदायदेवतातऽइंदोपरिष्णुनाधन्वसानोऽअव्ये । सहस्रधारःसुरभिरदब्धःपरिस्र
ववाजसातौनृषह्ये ॥ अरश्मानोयेरथाऽअयुक्ताऽअत्यासोनसस्सृजानासऽआजौ । एतेशुक्रासोधन्वंतिसोमादेवासस्ताँ
ऽउपयाताविबध्यै ॥ १४ ॥ एवानऽइंदोऽअभिदेववीतिंपरिस्रवनभोऽअर्णश्चमूषु । सोमोऽअस्मभ्यंकाम्यंबृहंतंरयिंददा ॥ २४ ॥
तुवीरवंतमुग्रं+ ॥ तक्षद्यदीमनसोवेनतोवाग्ज्येष्ठस्यवाधर्मणिक्षोरनीके । आदीमायन्वरमावावशानाजुष्टंपतिंकलशे
गावऽइंदुं ॥ प्रदानुदोदिव्योदानुपिन्वऽऋतमृतायपवतेसुमेधाः । धर्माभुवद्वृजन्यस्यराजाप्ररश्मिभिर्दशभिर्भारिभूम ॥

पवित्रेभिःपवमानोनृचक्षाराजादेवानामुतमर्त्यानां । द्विताभुवद्रयिपतीरयीणामृतंभरत्सुभृतंचार्विंदुः ॥ अर्वाँऽइवश्र
वसेसातिमच्छेंद्रस्यवायोरभिवीतिमर्ष । सनःसहस्राबृहतीरिषोदाभवासोमद्रविणोवित्पुनानः+ ॥ १५ ॥ देवाव्यो
नःपरिषिच्यमानाःक्षयंसुवीरंधन्वंतुसोमाः । आयज्यवःसुमतिंविश्ववाराहोतारोनदिविजयोमंद्रतमाः ॥ एवादेवदे
वतातेपवस्वमहेसोमप्सरसेदेवपानः । महश्चिद्धिष्मसिहिताःसमर्येकृधिसुष्ठानेरोदसीपुनानः+ ॥ अश्वोनक्रदोवृष
भिर्युजानःसिंहोनभीमोमनसोजवीयान् । अर्वाचीनैःपथिभिर्येरजिष्ठाऽआपवस्वसौमनसंनऽइंदो ॥ शतंधारादेवजा
ताऽअसृग्रन्त्सहस्रमेनाःकवयोमृजंति । इंदोसनित्रंदिवऽआपवस्वपुरऽएतासिमहतोधनस्य ॥ दिवोनसर्गाऽअसस्
ग्रमह्नांराजानमित्रंप्रमिनातिधीरः । पितुर्नपुत्रःक्रतुभिर्यतानऽआपवस्वविशेऽअस्याऽअजीतिं ॥ १६ ॥ प्रतेधाराम
धुमतीरसृग्रन्वारान्यत्पूतोऽअत्येष्यव्यान् । पवमानपवसेधामगोनांजज्ञानःसूर्यमपिन्वोऽअर्कैः+ ॥ कनिक्रददनुपंथा
मृतस्यशुक्रोविभास्यमृतस्यधाम । सऽइंद्रायपवसेमत्सरवान्हिन्वानोवाचंमतिभिःकवीनां+ ॥ दिव्यःसुपर्णोवचक्षि
सोमपिन्वन्धाराःकर्मणादेववीतौ । एंदोविशकलशंसोमधानक्रंदन्निहिसूर्यस्योपरश्मिं+ ॥ तिस्रोवाचऽईरयतिप्रवह्नि
र्ऋतस्यधीतिंब्रह्मणोमनीषां । गावोयंतिगोपतिंपृच्छमानाःसोमंयंतिमतयोवावशानाः+ ॥ सोमंगावोधेनवोवावशा
नाःसोमंविप्रामतिभिःपृच्छमानाः । सोमःसुतःपूयतेऽअज्यमानःसोमेऽअर्कास्त्रिष्टुभःसंनवंते ॥ १७ ॥ एवानःसोम

रिंद्रस्यसख्यंजुषाणोदेवोदेवस्यमत्सरोमदाय ॥ अभिप्रियाणिपवतेपुनानोदेवोदेवान्त्स्वेनरसेनपृंचन् । इंदुर्धर्माण्यृ
तुथावसानोदशक्षिपोऽअव्यतसानोऽअव्ये ॥ वृषाशोणोऽअभिकनिक्रदद्गानदयन्नेतिपृथिवीमुतद्यां । इंद्रस्येववग्नु
राशृण्वऽआजौप्रचेतयन्नर्षतिवाचमेमां+ ॥ रसाय्यःपयसापिन्वमानऽईरयन्नेषिमधुमंतमंशुं । पवमानःसंतनिमेषि
कृण्वन्निंद्रायसोमपरिषिच्यमानः ॥ एवापवस्वमदिरोमदायोदग्राभस्यनमयन्वधस्नैः । परिवर्णंभरमाणोरुशंतंगव्यु
र्नोऽअर्षपरिसोमसिक्तः+ ॥ १३ ॥ जुष्टीनऽइंदोसुपथासुगान्युरौपवस्ववरिवांसिकृण्वन् । घनेवविष्वग्दुरितानिवि
घ्नन्नधिष्णुनाधन्वसानोऽअव्ये ॥ वृष्टिंनोऽअर्षदिव्यांजिगत्नुमिळावतींशंगयींजीरदानुं । स्तुकेववीताधन्वाविचिन्व
न्बंधूँऽरिमाँऽअवराँऽइंदोवायून्+ ॥ ग्रंथिंनविष्यग्रथितंपुनानऽऋजुंचगातुंवृजिनंचसोम । अत्योनक्रदोहरिरासृजा
नोमर्योदेवधन्वपस्त्यावान् ॥ जुष्टोमदायदेवतातऽइंदोपरिष्णुनाधन्वसानोऽअव्ये । सहस्रधारःसुरभिरदब्धःपरिस्र
ववाजसातौनृषह्ये ॥ अरश्मानोयेरथाऽअयुक्ताऽअत्यासोनससृजानासऽआजौ । एतेशुक्रासोधन्वंतिसोमादेवासस्ताँ
ऽउपयाताविवध्यै ॥ १४ ॥ एवानऽइंदोऽअभिदेववीतिंपरिस्रवनभोऽअर्णश्चमूषु । सोमोऽअस्मभ्यंकाम्यंबृहंतंरयिंददा ॥ २४ ॥
तुवीरवंतमुग्रं+ ॥ तक्षद्यदीमनसोवेनतोवाग्ज्येष्ठस्यवाधर्मणिक्षोरनीके । आदीमायन्वरमावावशानाजुष्टंपतिंकलशे
गावऽइंदुं ॥ प्रदानुदोदिव्योदानुपिन्वऽऋतमृतायपवतेसुमेधाः । धर्माभुवद्वृजन्यस्यराजाप्ररश्मिभिर्दशभिर्भारिभूम ॥

पवित्रेभिःपवमानोनृचक्षाराजादेवानामुतमर्त्यानां । द्विताभुवद्रयिपतीरयीणामृतंभरत्सुभृतंचार्विंदुः ॥ अर्वाँऽइवश्र
वसेसातिमच्छेंद्रस्यवायोरभिवीतिमर्ष । सनःसहस्राबृहतीरिषोदाभवासोमद्रविणोवित्पुनानः+ ॥ १५ ॥ देवाव्यो
नःपरिषिच्यमानाःक्षयंसुवीरंधन्वंतुसोमाः । आयज्यवःसुमतिंविश्ववाराहोतारोनदिविजयोमंद्रतमाः ॥ एवादेवदे
वतातेपवस्वमहेसोमप्सरसेदेवपानः । महश्चिद्धिष्मसिहिताःसमर्येकृधिसुष्ठानेरोदसीपुनानः+ ॥ अश्वोनक्रदोवृष
भिर्युजानःसिंहोनभीमोमनसोजवीयान् । अर्वाचीनैःपथिभिर्येरजिष्ठाऽआपवस्वसौमनसंनऽइंदो ॥ शतंधारादेवजा
ताऽअसृग्रन्त्सहस्रमेनाःकवयोमृजंति । इंदोसनित्रंदिवऽआपवस्वपुरऽएतासिमहतोधनस्य ॥ दिवोनसर्गाऽअसस्
ग्रमह्नांराजानमित्रंप्रमिनातिधीरः । पितुर्नपुत्रःक्रतुभिर्यतानऽआपवस्वविशेऽअस्याऽअजीतिं ॥ १६ ॥ प्रतेधाराम
धुमतीरसृग्रन्वारान्यत्पूतोऽअत्येष्यव्यान् । पवमानपवसेधामगोनांजज्ञानःसूर्यमपिन्वोऽअर्कैः+ ॥ कनिक्रदनुपंथा
मृतस्यशुक्रोविभास्यमृतस्यधाम । सऽइंद्रायपवसेमत्सरवान्हिन्वानोवाचंमतिभिःकवीनां+ ॥ दिव्यःसुपर्णोवचक्षि
सोमपिन्वन्धाराःकर्मणादेववीतौ । एंदोविशकलशंसोमधानक्रंदन्निहिसूर्यस्योपरश्मिं+ ॥ तिस्रोवाचऽईरयतिप्रवह्नि
ऋतस्यधीतिंब्रह्मणोमनीषां । गावोयंतिगोपतिंपृच्छमानाःसोमंयंतिमतयोवावशानाः+ ॥ सोमंगावोधेनवोवावशा
नाःसोमंविप्रामतिभिःपृच्छमानाः । सोमःसुतःपूयतेऽअज्यमानःसोमेऽअर्कास्त्रिष्टुभःसंनवंते ॥ १७ ॥ एवानःसोम

परिषिच्यमानऽआपवस्वपूयमानःस्वस्ति । इंद्रमाविशबृहतारवेणवर्धयावाचंजनयापुरंधिं ॥ आजागृविर्विप्रऽऋता
मतीनांसोमःपुनानोऽअसदच्चमूषु । सपंतियंमिथुनासोनिकामाऽअध्वर्यवोरथिरासःसुहस्ताः ॥ सपुनानऽउपसूरेन
धातोभेऽअप्रारोदसीविषऽआवः । प्रियाचिद्यस्यप्रियसासऽऊतीसतूधनंकारिणेनप्रयंसत् ॥ सवर्धितावर्धनःपूयमा
नःसोमोमीढ्वाँऽअभिनोज्योतिषावीत् । येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाःस्वर्विदोऽअभिगाऽअद्रिमुष्णन्⁺ ॥ अक्रान्त्समुद्रः
प्रथमेविधर्मन्जनयन्प्रजाभुवनस्यराजा । वृषापवित्रेऽअधिसानोऽअव्येबृहत्सोमोवावृधेसुवानऽइंदुः ॥ १८ ॥ मह
त्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृणीतदेवान् । अदधादिंद्रेपवमानऽओजोजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुः ॥ मत्सिवायुमिष्ट
येराधसेचमत्सिमित्रावरुणापूयमानः । मत्सिशर्धोमारुतंमत्सिदेवान्मत्सिद्यावापृथिवीदेवसोम ॥ ऋजुःपवस्ववृजि
नस्यहंतापामीवांबाधमानोमृधश्च । अभिश्रीणन्पयःपयसाभिगोनामिंद्रस्यत्वंतववयंसखायः ॥ मध्वःसूदंपवस्वव
स्वऽउत्संवीरंचनऽआपवस्वाभगंच । स्वदस्वेंद्रायपवमानऽइंदोरयिंचनऽआपवस्वासमुद्रात्⁺ ॥ सोमःसुतोधारया
त्योनहित्वासिंधुर्ननिम्नमभिवाज्यक्षाः । आयोनिंवन्यमसदत्पुनानःसमिंदुर्गोभिरसरत्समद्भिः ॥ १९ ॥ एषस्यते
पवतऽइंद्रसोमश्चमूषुधीरऽउशतेतवस्वान् । स्वर्चक्षारथिरःसत्यशुष्मःकामोनयोदेवयतामसर्जि ॥ एषप्रत्नेनवयसापु
नानस्तिरोवर्पांसिदुहितुर्दधानः । वसानःशर्मत्रिवरूथमप्सुहोतेवयातिसमनेषुरेभन् ॥ नूनस्त्वंरथिरोदेवसोमपरिस्र

वचम्वोःपूयमानः । अप्सुस्वादिष्ठोमधुमाँऽऋतावादेवोनयःसवितासत्यमन्मा ॥ अभिवायुंवीत्यर्षागृणानो३भिमि
त्रावरुणापूयमानः । अभीनरंधीजवनंरथेष्ठामभींद्रंवृषणंवज्रबाहुं ॥ अभिवस्त्रासुवसनान्यर्षाभिधेनूःसुदुघाःपूयमा
नः । अभिचंद्राभर्तवेनोहिरण्याभ्यश्वान्रथिनोदेवसोम ॥ २० ॥ अभीनोऽअर्षदिव्यावसून्यभिविश्वापार्थिवापूय
मानः । अभियेनद्रविणमश्नवामाभ्यार्षेयंजमदग्निवन्नः ॥ अयापवापवस्वैनावसूनिमाँश्चत्वऽइंदोसरसिप्रधन्व । ब्र
ध्नश्चिदत्रवातोनजूतःपुरुमेधश्चित्तकवेनरंदात् ॥ उतनऽएनापवयापवस्वाधिश्रुतेश्रवाय्यस्यतीर्थे । षष्टिंसहस्रानैगुतो
वसूनिवृक्षंनपक्वंधूनवद्रणाय ॥ महीमेऽअस्यवृषनामशूषेमाँश्चत्वेवापृशनेवावधत्रे । अस्वापयन्निगुतस्नेहयच्चापामि
त्राँऽअपाचितोऽअचेतः⁺ ॥ संत्रीपवित्राविततान्येष्यन्वेकंधावसिपूयमानः । असिभगोऽअसिदात्रस्यदातासिमघ
वामघवद्भ्यऽइंदो ॥ २१ ॥ एषविश्ववित्पवतेमनीषीसोमोविश्वस्यभुवनस्यराजा । द्रप्साँऽईरयन्विदथेष्विंदुर्विवार
मव्यंसमयातियाति ॥ इंदुंरिहंतिमहिषाऽअदब्धाःपदेरेभंतिकवयोनगृध्राः । हिन्वंतिधीरादशभिःक्षिपाभिःसमंज
तेरूपमपांरसेन ॥ त्वयावयंपवमानेनसोमभरेकृतंविचिनुयामशश्वत् । तन्नोमित्रो० ॥ २२ ॥ (९।६।२) अभि
नोवाजसातमंरयिमर्षपुरुस्पृहं । इंदोसहस्रभर्णसंतुविद्युम्नंविभ्वासहं ॥ परिष्यसुवानोऽअव्ययंरथेनवर्माव्यत ।

(९।६।२) अभिनइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांबरीषऋजिश्वानौपवमानसोमोनुष्टुबेकादशीबृहती ।

परिषिच्यमानऽआपवस्वपूयमानःस्वस्ति । इंद्रमाविशबृहतारवेणवर्धयावाचंजनयापुरंधिं ॥ आजागृविर्विप्रऽऋता
मतीनासोमःपुनानोऽअसदच्चमूषु । सपंतियंमिथुनासोनिकामाऽअध्वर्यवोरथिरासःसुहस्ताः ॥ सपुनानऽउपसूरेन
धातोभेऽअप्रारोदसीविषऽआवः । प्रियाचिद्यस्यप्रियसासऽऊतीसतूधनंकारिणेनप्रयंसत् ॥ सवर्धितावर्धनःपूयमा
नःसोमोमीढ्वाँऽअभिनोज्योतिषावीत् । येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाःस्वर्विदोऽअभिगाऽअद्रिमुष्णन्+ ॥ अक्रान्त्समुद्रः
प्रथमेविधर्मन्जनयन्प्रजाभुवनस्यराजा । वृषापवित्रेऽअधिसानोऽअव्येबृहत्सोमोवावृधेसुवानऽइंदुः ॥ १८ ॥ मह
तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृणीतदेवान् । अदधादिंद्रेपवमानऽओजोजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुः ॥ मत्सिवायुमिष्ट
येराधसेचमत्सिमित्रावरुणापूयमानः । मत्सिशर्धोमारुतंमत्सिदेवान्मत्सिद्यावापृथिवीदेवसोम ॥ ऋजुःपवस्ववृजि
नस्यहंतापामीवांबाधमानोमृधश्च । अभिश्रीणन्पयःपयसाभिगोनामिंद्रस्यत्वंतववयंसखायः ॥ मध्वःसूदंपवस्वव
स्वऽउत्संवीरंचनऽआपवस्वाभगंच । स्वदस्वेंद्रायपवमानऽइंदोरयिंचनऽआपवस्वासमुद्रात्+ ॥ सोमःसुतोधारया
त्योनहित्वासिंधुर्ननिम्नमभिवाज्यक्षाः । आयोनिंवन्यमसदत्पुनानःसमिंदुर्गोभिरसरत्समद्भिः ॥ १९ ॥ एषस्यते
पवतऽइंद्रसोमश्चमूषुधीरऽउशतेतवस्वान् । स्वर्चक्षारथिरःसत्यशुष्मःकामोनयोदेवयतामसर्जि ॥ एषप्रत्नेनवयसापु
नानस्तिरोवर्पांसिदुहितुर्दधानः । वसानःशर्मत्रिवरूथमप्सुहोतेवयातिसमनेषुरेभन् ॥ नूनस्त्वंरथिरोदेवसोमपरिस्र

वचम्वोःपूयमानः । अप्सुस्वादिष्ठोमधुमाँऽऋतावादेवोनयःसविता सत्यमन्मा ॥ अभिवायुंवीत्यर्षागृणानो३भिमि
त्रावरुणापूयमानः । अभीनरंधीजवनंरथेष्ठामभींद्रंवृषणंवज्रबाहुं ॥ अभिवस्त्रासुवसनान्यर्षाभिधेनूःसुदुघाःपूयमा
नः । अभिचंद्राभर्तवेनोहिरण्याभ्यश्वान्रथिनोदेवसोम ॥ २० ॥ अभीनोऽअर्षदिव्यावसून्यभिविश्वापार्थिवापूय
मानः । अभियेनद्रविणमश्नवामाभ्यार्षेयंजमदग्निवन्नः ॥ अयापवापवस्वैनावसूनिमाँश्चत्वऽइंदोसरसिप्रधन्व । ब्र
ध्नश्चिदत्रवातोनजूतःपुरुमेधश्चित्तकवेनरंदात् ॥ उतनऽएनापवयापवस्वाधिश्रुतेश्रवाय्यस्यतीर्थे । षष्टिंसहस्रानैगुतो
वसूनिवृक्षंनपक्वंधूनवद्रणाय ॥ महीमेऽअस्यवृषनामशूषेमाँश्चत्वेवापृशनेवावधत्रे । अस्वापयन्निगुतःस्नेहयच्चापामि
त्राँऽअपाचितोऽअचेतः+ ॥ संत्रीपवित्राविततान्येष्यन्वेकंधावसिपूयमानः । असिभगोऽअसिदात्रस्यदातासिमघ
वामघवद्भ्यऽइंदो ॥ २१ ॥ एषविश्ववित्पवतेमनीषीसोमोविश्वस्यभुवनस्यराजा । द्रप्साँऽईरयन्विदथेष्विंदुर्विवार
मव्यंसमयातियाति ॥ इंदुंरिहंतिमहिषाऽअदब्धाःपदेरेभंतिकवयोनगृध्राः । हिन्वंतिधीरादशभिःक्षिपाभिःसमंज
तेरूपमपांरसेन ॥ त्वयावयंपवमानेनसोमभरेकृतंविचिनुयामशश्वत् । तन्नोमित्रो० ॥ २२ ॥ (९।६।२) अभि
नोवाजसातमंरयिमर्षपुरुस्पृहं । इंदोसहस्रभर्णसंतुविद्युम्नंविभ्वासहं ॥ परिष्यसुवानोऽअव्ययंरथेनवर्मांव्यत ।

(९।६।२) अभिनइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांबरीषऋजिश्वानौपवमानसोमोनुष्टुबेकादशीबृहती ।

इंदुरभिद्रुणाहितोहियानोधाराभिरक्षाः ॥ परिष्यसुवानोऽअक्षाऽइंदुरव्येमदच्युतः । धारायऽऊर्ध्वोऽअध्वरेभ्राजा
नैतिगव्ययुः+ ॥ सहित्वंदेवशश्वतेवसुमर्तायदाशुषे । इंदोसहस्रिणंरयिंशतात्मानंविवाससि ॥ वयंतेऽअस्यवृत्रह
न्वसोवस्वःपुरुस्पृहः । निनेदिष्ठतमाऽइषःस्यामसुम्नस्याध्रिगो ॥ द्विर्यंपंचस्वयशसंस्वसारोऽअद्रिसंहतं । प्रियमिंद्रं
स्यकाम्यंप्रस्नापयंत्यूर्मिणं ॥ २३ ॥ परित्यंहर्यतंहरिंबभ्रुंपुनंतिवारेण । योदेवान्विश्वाँऽइत्परिमदेनसहगच्छति ॥
अस्यवोह्यवसापांतोदक्षसाधनं । यःसूरिषुश्रवोबृहद्दधेस्व१र्णहर्यतः+ ॥ सवांयज्ञेषुमानवीऽइंदुर्जनिष्टरोदसी । देवो
देवीगिरिष्ठाऽअस्रेधंतंतुविष्वणि ॥ इंद्रायसोमपातवेवृत्रघ्नेपरिषिच्यसे । नरेचदक्षिणावतेदेवायसदनासदे ॥ तेप्र
त्नासोव्युष्टिषुसोमाःपवित्रेऽअक्षरन् । अपप्रोथंतःसनुतर्हुरश्चितःप्रातस्ताँऽअप्रचेतसः ॥ तंसखायःपुरोरुचंयूयंवयंच
सूरयः । अश्यामवाजगंध्यंसनेमवाजपस्त्यं ॥ २४ ॥ (९।६।३) आहर्यतायधृष्णवेधनुस्तन्वंतिपौंस्यं । शुक्रांवं
यंत्यसुरायनिर्णिजंविपामग्रेमहीयुवः ॥ अधक्षपापरिष्कृतोवाजाँअभिप्रगाहते । यदीविवस्वतोधियोहरिंहिन्वंति
यातवे ॥ तमस्यमर्जयामसिमदोयऽइंद्रपातमः । यंगावऽआसभिर्दधुःपुरानूनंचसूरयः ॥ तंगाथयापुराण्यापुनान
मभ्यनूषत । उतोकृपंतधीतयोदेवानांनामबिभ्रतीः ॥ तमुक्षमाणमव्ययेवारेपुनंतिधर्णसिं । दूतंनपूर्वचित्तयऽआ

(९।६।३) आहर्यतायेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपौरेभसूनूपवमानसोमोनुष्टुबाद्याबृहती ।

शासतेमनीषिणः ॥ २५ ॥ सपुनानोमदिन्तमःसोमश्चमूषुसीदति । पशौनरेतऽआदधत्पतिर्वचस्यतेधियः+ ॥ सममृ
ज्यतेसुकर्मभिर्देवोदेवेभ्यःसुतः । विदेयदासुसंददिर्महीरपोविगाहते ॥ सुतऽइंदोपवित्रऽआनृभिर्यतोविनीयसे ।
इंद्रायमत्सरिन्तमश्चमूष्वानिषीदसि ॥ २६ ॥ (९।६।४) अभीनवंतेऽअद्रुहःप्रियमिंद्रस्यकाम्यं । वत्संनपूर्वऽआ
युनिजातंरिहंतिमातरः ॥ पुनानऽइंदवाभरसोमद्विबर्हसंरयिं । त्वंवसूनिपुष्यसिविश्वानिदाशुषोगृहे+ ॥ त्वंधियंम
नोयुजंसृजावृष्टिंनतन्युतुः । त्वंवसूनिपार्थिवादिव्याचसोमपुष्यसि ॥ परितेजिग्युषोयथाधारासुतस्यधावति । रंह
माणाव्य१व्ययंवारंवाजीवसानसिः+ ॥ क्रत्वेदक्षायनःकवेपवस्वसोमधारया । इंद्रायपातवेसुतोमित्रायवरुणायच
॥ २७ ॥ पवस्ववाजसातमःपवित्रेधारयासुतः । इंद्रायसोमविष्णवेदेवेभ्योमधुमत्तमः ॥ त्वांरिहंतिमातरोहरिंपवि
त्रेऽअद्रुहः । वत्संजातंनधेनवःपवमानविधर्मणि ॥ पवमानमहिश्रवश्चित्रेभिर्यासिरश्मिभिः । शर्धन्तमांसिजिघ्नसे
विश्वानिदाशुषोगृहे ॥ त्वंद्यांचमहिव्रतपृथिवींचातिजभ्रिषे । प्रतिद्रापिममुंचथाःपवमानमहित्वना+ ॥ २८ ॥ इति
सप्तमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्विपंचाशाध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १० ऋचः १३८ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमायेदं. १३८ ॥ इतिसप्तमेचतुर्थः ॥

(९।६।४) अभीनवंतइतिनवर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपौरेभसूनूपवमानसोमोनुष्टुप् ।

पुरोजितीषोळशांधीगुःश्यावाश्विर्ययातिर्नाहुषोनहुषोमानवोमनुःसांवरणइतितृचाःशेषेप्रजापतिरुपाद्येगाय
त्र्यौकाणाष्टौत्रितऔष्णिहंवैप्रपुनानायषड्ढितआस्यःसखायःपर्वतनारदौकाश्यपौद्वेशिखंडिन्यौवाप्सरसौ
तंवइंद्रमच्छषळूनांम्रिश्चाक्षुषश्चक्षुर्मानवोमनुराप्सवइतितृचाःपंचाम्निःपरीतःषड्विंशतिःसप्तऋषयःप्रागाथंतृ
तीयाषोळश्यौद्विपदेअष्टम्याद्येचबृहत्यौपवस्वषोळशगौरिवीतिर्द्वृचंशक्तिरेकामूरुरूर्जिश्वोर्ध्वसद्माकृतयशा
ऋणंचयइत्यृषयोद्वृचास्तिस्रःशक्तिःकाकुभाःप्रागाथाःससुन्वेगायत्रीयवमध्यापरासतोबृहतीपरिद्व्यधिकाम्र
योधिष्ण्याऐश्वरयोद्वैपदंपर्यूषुद्वादशत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौतिस्रोनुष्टुभःपिपीलिकमध्याषळूर्ध्वबृहत्यस्तिस्र
श्चविराजोयारुचातृचमनानतःपारुच्छेपिरात्यष्टंनानानंचतुष्कंशिशुःपाङ्क्तंहिंशर्यणावत्येकादशकश्यपोयइंदो
श्चतुष्कंदशमंमंडलमग्रेसप्तत्रितःपिप्रीहीनःप्रतएकः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

॥हरिःओम्॥(९।६।५)पुरोजितीवोऽअंधसःसुतायमादयित्नवे। अपश्वानंश्नथिष्टनसखायोदीर्घजिह्व्यं*॥योधा
रयापावकयापरिप्रस्यंदतेसुतः । इंदुरश्वोनकृत्व्यः ॥ तंदुरोषमभीनरःसोमंविश्वाच्याधिया । यज्ञंहिन्वंत्यद्रिभिः ॥

(९।६।५) पुरोजितीतिषोळशर्चस्यसूक्तस्याद्यानांतिसृणांश्यावाश्विरंधीगुश्चतुर्थ्यादितिसृणांनाहुषोययातिःसप्तम्यादितिसृणांमान
वोनहुषोदशम्यादितिसृणांसांवरणोमनुस्त्रयोदश्यादिचतसृणांवैश्वामित्रःप्रजापतिःपवमानसोमोनुष्टुप्द्वितीयातृतीयेगायत्र्यौ ।

सुतासोमधुमत्तमाःसोमाऽइंद्रायमंदिनः । पवित्रवंतोऽअक्षरन्देवान्गच्छंतुवोमदाः ॥ इंदुरिंद्रायपवतऽइतिदे
वासोऽअब्रुवन् । वाचस्पतिर्मखस्यतेविश्वस्येशानऽओजसा ॥ १ ॥ सहस्रधारःपवतेसमुद्रोवाचमींखयः । सोमःप
तीरयीणांसखेंद्रस्यदिवेदिवे ॥ अयंपूषारयिर्भगःसोमःपुनानोऽअर्षति । पतिर्विश्वस्यभूमनोव्यख्यद्रोदसीऽउभे+ ॥
समुप्रियाऽअनूषतगावोमदायघृष्वयः । सोमासःकृण्वतेपथःपवमानासऽइंदवः ॥ यऽओजिष्ठस्तमाभरपवमानश्रवा
य्यं । यःपंचचर्षणीरभिरयिंयेनवनामहे ॥ सोमाःपवंतऽइंदवोस्मभ्यंगातुवित्तमाः । मित्राःसुवानाऽअरेपसःस्वाध्यः
स्वर्विदः ॥ २ ॥ सुष्वाणासोव्यद्रिभिश्चितानागोरधित्वचि । इषमस्मभ्यमभितःसमस्वरन्वसुविदः ॥ एतेपूताविं
पश्चितःसोमासोदध्याशिरः । सूर्यासोनदर्शतासोजिगत्नवोध्रुवाघृते+ ॥ प्रसुन्वानस्यांधसोमर्तोनवृततद्वचः । अप
श्वानमराधसंहतामखंनभृगवः ॥ आजामिरत्केऽअव्यतभुजेनपुत्रऽओण्योः । सरज्जारोनयोषणांवरोनयोनिमास
दं ॥ सवीरोदक्षसाधनोवियस्तस्तंभरोदसी । हरिःपवित्रेऽअव्यतवेधानयोनिमासदं ॥ अव्योवारेभिःपवतेसोमोग
व्येऽअधित्वचि । कनिक्रदद्वृषाहरिरिंद्रस्याभ्येतिनिष्कृतं+ ॥ ३ ॥ (९।६।६) ऋाणाशिशुर्महीनांहिन्वन्नृतस्यदी
धितिं । विश्वापरिप्रियाभुवदधद्विता+ ॥ उपत्रितस्यपाष्योरुरभक्तयद्गुहापदं । यज्ञस्यसप्तधामभिरधप्रियं+ ॥ त्री

(९।६।६) क्राणाशिशुरित्यष्टर्चस्यसूक्तस्याद्यस्त्रितःपवमानसोमउष्णिक् ।

॥ २७ ॥

णित्रितस्यधारयापृष्ठेष्वेरयारयिं । मिमीतेऽअस्ययोजनाविसुक्रतुः ॥ जज्ञानंसप्तमातरोवेधामशासतश्रिये । अयंध्रु वोरयीणांचिकेतयत्+ ॥ अस्यव्रतेसजोषसोविश्वेदेवासोऽअद्रुहः । स्पार्हाभवंतिरंतयोजुषंतयत्+ ॥ ४ ॥ यमीगर्भमृतावृ धोदृशेचारुमजीजनन् । कविंमंहिष्ठमध्वरेपुरुस्पृहं ॥ समीचीनेऽअभित्मनायह्वीऽऋतस्यमातरा । तन्वानायज्ञमानु षग्यदंजते+ ॥ क्रत्वाशुक्रेभिरक्षभिर्ऋणोरपव्रजंदिवः । हिन्वन्नृतस्यदीधितिंप्राध्वरे ॥ ५ ॥ (९।६।७) प्रपुनाना यवेधसेसोमायवचऽउद्यतं । भृतिंनभरामतिभिर्जुजोषते ॥ परिवाराण्यव्ययागोभिरंजानोऽअर्षति । त्रीषधस्था पुनानःकृणुतेहरिः ॥ परिकोशंमधुश्चुतमव्ययेवारेऽअर्षति । अभिवाणीर्ऋषीणांसप्तनूषत ॥ परिणेतामतीनांविश्वदे वोऽअदाभ्यः । सोमःपुनानश्चम्वोर्विशद्धरिः ॥ परिदैवीरनुस्वधाऽइंद्रेणयाहिसरथं । पुनानोवाघद्वाघद्भिरमर्त्यः ॥ परिसप्तिर्नवाजयुर्देवोदेवेभ्यःसुतः । व्यानशिःपवमानोविधावति ॥ ६ ॥ (९।७।१) सखायऽआनिषीदतपुना नायप्रगायत । शिशुंनयज्ञैःपरिभूषतश्रिये+ ॥ समीवत्संनमातृभिःसृजतागयसाधनं । देवाव्यं१मदमभिद्विशवसं ॥ पुनातादक्षसाधनंयथाशर्धायवीतये । यथामित्रायवरुणायशंतमः ॥ अस्मभ्यंत्वावसुविदमभिवाणीरनूषत । गोभि

(९।६।७) प्रपुनानायेतिषड्चस्यसूक्तस्याप्योद्रितःपवमानसोमउष्णिक् ॥ सप्तमेनुवाकेएकादशसूक्तानि (९।७।१) सखायइ तिषड्चस्यसूक्तस्यकाश्यपौपर्वतनारदौपवमानसोमउष्णिक् (शिखंडिन्यावप्सरसौऋषिकेत्रपाक्षिके किंचपर्वतनारदौकाण्वावपि) ।

ष्टेवर्णमभिवासयामसि ॥ सनोमदानांपतऽइंदोदेवप्सराऽअसि । सखेवसख्येगातुवित्तमोभव ॥ सनेमिकृध्य१स्म दारक्षसंकंचिदत्रिणं । अपादेवंद्वयुमंहोयुयोधिनः ॥ ७ ॥ (९।७।२) तंवःसखायोमदायपुनानमभिगायत । शि शुंनयज्ञैःस्वदयंतगूर्तिभिः ॥ संवत्सऽइवमातृभिरिंदुर्हिन्वानोऽअज्यते । देवावीर्मदोमतिभिःपरिष्कृतः ॥ अयंदक्षा यसाधनोयंशर्धायवीतये । अयंदेवेभ्योमधुमत्तमःसुतः+ ॥ गोमन्नऽइंदोऽअश्ववत्सुतःसुदक्षधन्व । शुचिंतेवर्णमधि गोषुदीधरं ॥ सनोहरीणांपतऽइंदोदेवप्सरस्तमः । सखेवसख्येनर्योरुचेभव ॥ सनेमित्वमस्मदाँऽअदेवंकंचिदत्रिणं । साह्वाँऽइंदोपरिबाधोऽअपद्वयुं+ ॥ ८ ॥ (९।७।३) इंद्रमच्छसुताऽइमेवृषणंयंतुहरयः । श्रुष्टीजातासऽइंदवःस्व र्विदः ॥ अयंभरायसानसिरिंद्रायपवतेसुतः । सोमोजैत्रस्यचेततियथाविदे+ ॥ अस्येदिंद्रोमदेष्वाग्राभंगृभ्णीतसा नसिं । वज्रंचवृषणंभरत्समप्सुजित्+ ॥ प्रधन्वासोमजागृविरिंद्रायेंदोपरिस्रव । द्युमंतंशुष्ममाभरास्वर्विदं ॥ इंद्रा यवृषणंमदंपवस्वविश्वदर्शतः । सहस्रयामापथिकृद्विचक्षणः+ ॥ ९ ॥ अस्मभ्यंगातुवित्तमोदेवेभ्योमधुमत्तमः । सहस्रंयाहिपथिभिःकनिक्रदत् ॥ पवस्वदेववीतयऽइंदोधाराभिरोजसा । आकलशंमधुमान्त्सोमनःसदः ॥ तवद्र

(९।७।२) तंवइतिषड्चस्यसूक्तस्यपर्वतनारदौपवमानसोमउष्णिक् । (९।७।३) इंद्रमच्छेतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्याद्यानांतिसृणां चाक्षुषोग्निश्चतुर्थ्यादितिसृणांमानवश्चक्षुःसप्तम्यादितिसृणामाप्सवोमनुर्दशम्यादिपंचानांचाक्षुषोग्निःपवमानसोमउष्णिक् ।

प्साऽउंदप्रुतऽइंद्रंमदायवावृधुः । त्वांदेवासोऽअमृतायकंपपुः ॥ आनःसुतासऽइंदवःपुनानाधावतारयिं । वृष्टिद्या
वोरीत्यापःस्वर्विदः ॥ सोमःपुनानऽऊर्मिणाव्योवारंविधावति । अग्रेवाचःपवमानःकनिक्रदत् ॥ १० ॥ धीभिर्हि
न्वंतिवाजिनंवनेक्रीळंतमत्यविं । अभित्रिपृष्ठंमतयःसमस्वरन् ॥ असर्जिकलशाँऽअभिमीळ्हेसप्तिर्नवाजयुः । पुनानो
वाचंजनयन्नसिष्यदत् ॥ पवतेहर्यतोहरिरतिह्वरांसिरंह्या । अभ्यर्षन्त्स्तोतृभ्योवीरवद्यशः ॥ अयापवस्वदेवयुर्मधो
र्धाराऽअसृक्षत । रेभन्पवित्रंपर्येषिविश्वतः ॥ ११ ॥ (९।७१४) परीतोषिंचतासुतंसोमोयऽउत्तमंहविः । दधन्वाँ
योनर्योऽअप्स्वं१तरासुषावसोममद्रिभिः ॥ नूनंपुनानोविभिःपरिस्रवादब्धःसुरभिंतरः । सुतेचित्त्वाप्सुमदामोऽअंध
साश्रीणंतोगोभिरुत्तरं ॥ परिसुवानश्चक्षसेदेवमादनःक्रतुरिंदुर्विचक्षणः ॥ पुनानःसोमधारयापोवसानोऽअर्षसि ।
आरत्नधायोनिमृतस्यसीदस्युत्सोदेवहिरण्ययः ॥ दुहानऽऊधर्दिव्यंमधुप्रियंप्रत्नंसधस्थमासदत् । आपृच्छ्यंधरुणं
वाज्यर्षतिनृभिर्धूतोविचक्षणः ॥ १२ ॥ पुनानःसोमजागृविरव्योवारेपरिप्रियः । त्वंविप्रोऽअभवोंगिरस्तमोमध्वा

(९।७१४) परीतइतिषड्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्योभरद्वाजोमारीचःकश्यपोराहूगणोगोतमोभौमोत्रिर्गाथिनोविश्वामित्रोभार्गवो जमदग्निर्मैत्रावरुणिर्वसिष्ठऋषयःपवमानसोमोदेवता आद्याचतुर्थीषष्ठ्यष्टमीनवमीदशमीद्वादशीचतुर्दश्यःसप्तदश्याद्ययुजश्चबृहत्यःद्विती यापंचमीसप्तम्येकादशीत्रयोदशीपंचदश्योष्टादश्यादियुजश्चसतोबृहत्यःतृतीयाषोडशीचद्विपदाविराट् । ॥ २९ ॥

यज्ञंमिमिक्षनः ॥ सोमोमीढ्वान्पवतेगातुवित्तमऽऋषिर्विप्रोविचक्षणः ॥ त्वंकविरभवोदेववीतमऽआसूर्यंरोहयोदिवि ॥
सोमऽउषुवाणःसोतृभिरधिष्णुभिरवीनां । अश्वयेवहरितायातिधारयामंद्रयायातिधारया ॥ अनूपेगोमान्गोभिर
क्षाःसोमोदुग्धाभिरक्षाः । समुद्रंनसंवरणान्यग्मन्मंदीमदायतोशते ॥ आसोमसुवानोऽअद्रिभिस्तिरोवाराण्यव्य
या । जनोनपुरिचम्वोर्विशद्धरिःसदोवनेषुदधिषे ॥ १३ ॥ समामृजेतिरोऽअण्वानिमेष्योमीळ्हेसप्तिर्नवाजयुः । अ
नुमाद्यःपवमानोमनीषिभिःसोमोविप्रेभिर्ऋक्वभिः ॥ प्रसोमदेववीतयेसिंधुर्नपिप्येऽअर्णसा । अंशोःपयसामदिरोन
जागृविरच्छाकोशंमधुश्चुतं ॥ आहर्यतोऽअर्जुनेऽअत्केऽअव्यतप्रियःसूनुर्नमर्ज्यः । तमींहिन्वंत्यपसोयथारथंनदीष्वा
गभस्त्योः ॥ अभिसोमासऽआयवःपवंतेमद्यंमदं । समुद्रस्याधिविष्टपिमनीषिणोमत्सरासःस्वर्विदः ॥ तरत्समुद्रंपव
मानऽऊर्मिणाराजादेवऽऋतंबृहत् । अर्षन्मित्रस्यवरुणस्यधर्मणाप्रहिन्वानऽऋतंबृहत् ॥ १४ ॥ नृभिर्येमानोहर्य
तोविचक्षणोराजादेवःसमुद्रियः ॥ इंद्रायपवतेमदःसोमोमरुत्वतेसुतः । सहस्रधारोऽअत्यव्यमर्षतितमीमृजंत्याय
वः ॥ पुनानश्चमूजनयन्मतिंकविःसोमोदेवेषुरण्यति । अपोवसानःपरिगोभिरुत्तरःसीदन्वनेष्वव्यत ॥ तवाहंसोम
रारणसख्यऽइंदोदिवेदिवे । पुरूणिबभ्रोनिचरंतिमामवपरिधीँरतितौँऽइहि ॥ उताहंनक्तमुतसोमतेदिवासख्याय
बभ्रऽऊधनि । घृणातपंतमतिसूर्यंपरःशकुनाऽइवपप्तिम ॥ १५ ॥ मृज्यमानःसुहस्त्यसमुद्रेवाचमिन्वसि । रयिंपि

शंगोंबहुलंपुरुस्पृहंपवमानाभ्यर्षसि ॥ मृजानोवारेपवमानोऽअव्ययेवृषावचक्रदोवने । देवानांसोमपवमाननिष्कृतं
गोभिरंजानोऽअर्षसि ॥ पवस्ववाजसातयेभिविश्वानिकाव्या । त्वंसमुद्रंप्रथमोविधारयोदेवेभ्यःसोममत्सरः+ ॥
सतूपवस्वपरिपार्थिवंरजोदिव्याचसोमधर्मभिः । त्वांविप्रासोमतिभिर्विचक्षणशुभ्रंहिन्वंतिधीतिभिः ॥ पवमाना
ऽअसृक्षतपवित्रमतिधारया । मरुत्वंतोमत्सराऽइंद्रियाहयामेधामभिप्रयांसिच ॥ अपोवसानःपरिकोशमर्षतीं
दुर्हियानःसोतृभिः । जनयंज्योतिर्मंदनाऽअवीवशद्गाःकृण्वानोननिर्णिजं ॥ १६ ॥ (९।७।५) पवस्वमधु
मत्तमऽइंद्रायसोमक्रतुवित्तमोमदः । महिद्युक्षतमोमदः ॥ यस्यतेपीत्वावृषभोवृषायतेस्यपीतास्वर्विदः । मसु
प्रकेतोऽअभ्यक्रमीदिषोच्छावाजंनैतशः ॥ त्वंह्यंगदैव्यापवमानजनिमानिद्युमत्तमः । अमृतत्वायघोषयः ॥ ये
नानवग्वोदध्यङ्ङपोर्णुतेयेनविप्रासऽआपिरे । देवानांसुम्नेऽअमृतस्यचारुणोयेनश्रवांस्यानशुः+ ॥ एषस्यधारयासुतो
व्योवारेभिःपवतेमदिन्तमः । क्रीळन्नूर्मिरपामिव ॥ १७ ॥ यऽउस्रियाऽअप्याऽअंतरश्मनोनिर्गाऽअकृंतदोजसा । ॥ ३८ ॥

(९।७।५) पवस्वेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्याद्ययोर्द्वयोःशाक्त्योगौरिवीतिस्तृतीयायावसिष्ठःशक्तिश्चतुर्थ्यादिद्वयोरांगिरसउरुःषष्ठ्यादि-
द्वयोर्भारद्वाजऋजिश्वाष्टम्यादिद्वयोरांगिरसऊर्ध्वसद्मादशम्यादिद्वयोरांगिरसःकृतयशाद्वादश्यादिद्वयोऋणंचयश्चतुर्दश्यादितिसृणांवासि
ष्ठःशक्तिरित्यृषयःपवमानसोमोदेवता अयुजःककुभोयुजःसतोबृहत्यःसमुन्वेयइतियवमध्यागायत्री ।

अभिव्रजंतत्निषेगव्यमश्व्यंवर्मीवधृष्णवारुज ॥ आसोतापरिषिंचताश्वंनस्तोममप्तुरंरजस्तुरं । वनक्रक्षमुदप्रुतं ॥
सहस्रधारंवृषभंपयोवृधंप्रियंदेवायजन्मने । ऋतेनयऽऋतजातोविवावृधेराजादेवऽऋतंबृहत्+ ॥ अभिद्युम्नंबृहद्य
शऽइषस्पतेदिदीहिदेववदेवयुः । विकोशंमध्यमंयुव ॥ आवच्यस्वसुदक्षचम्वोःसुतोविशांवह्निर्नविश्पतिः । वृष्टिंदिवः
पवस्वरीतिमपांजिन्वागविष्टयेधियः ॥ १८ ॥ एतमुत्यंमदच्युतंसहस्रधारंवृषभंदिवोदुहुः । विश्वावसूनिबिभ्रतं ॥
वृषाविजज्ञेजनयन्नमर्त्यःप्रतपञ्ज्योतिषातमः ॥ ससुष्टुतःकविभिर्निर्णिजंदधेत्रिधात्वस्यदंससा ॥ ससुन्वेयोवसूनांयो
रायामानेताय‌ऽइळानां । सोमोयःसुक्षितीनां+ ॥ यस्यनऽइंद्रःपिबाद्यस्यमरुतोयस्यवार्यमणाभगः । आयेनमित्रावरु
णाकरामहऽएंद्रमवसेमहे+ ॥ इंद्रायसोमपातवेनृभिर्यतःस्वायुधोमदिन्तमः । पवस्वमधुमत्तमः ॥ इंद्रस्यहार्दि
सोमधानमाविशसमुद्रमिवसिंधवः । जुष्टोमित्रायवरुणायवायवेदिवोविष्टंभऽउत्तमः+ ॥ १९ ॥ (९।७।६)
परिप्रधन्वेंद्रायसोमस्वादुर्मित्रायपूष्णेभगाय ॥ इंद्रस्तेसोमसुतस्यपेयाःक्रत्वेदक्षायविश्वेचदेवाः+ ॥ एवामृतायम
हेक्षयायसशुक्रोऽअर्षदिव्यःपीयूषः ॥ पवस्वसोममहान्त्समुद्रःपितादेवानांविश्वाभिधाम ॥ शुक्रःपवस्वदेवेभ्यःसोम
दिवेपृथिव्यैशंचप्रजायै ॥ दिवोधर्तासिशुक्रःपीयूषःसत्येविधर्मन्वाजीपवस्व ॥ पवस्वसोमद्युम्नीसुधारोमहामवीनाम

(९।७।६) परिप्रेतिद्वाविंशत्यृचस्यसूक्तस्यैश्वरयोधिष्ण्याग्नयःपवमानसोमोद्विपदाविराट् ।

नुपूर्व्यः+ ॥ नृभिर्येमानोजज्ञानःपूतःक्षरद्विश्वानिमंद्रःस्वर्वित्+ ॥ इंदुःपुनानःप्रजामुराणःकरद्विश्वानिद्रविणानि
नः ॥ पवस्वसोमक्रत्वेदक्षायाश्वोननिक्तोवाजीधनाय ॥ २० ॥ तंतेसोतारोरसंमदायपुनंतिसोमंमहेद्युम्नाय ॥ शिशुं
जज्ञानंहरिंमृजंतिपवित्रेसोमंदेवेभ्यऽइंदुं ॥ इंदुःपविष्टचारुर्मदायापामुपस्थेकविर्भगाय ॥ बिभर्तिचार्विंद्रस्यनाम
येनविश्वानिवृत्राजघान ॥ पिबंत्यस्यविश्वेदेवासोगोभिःश्रीतस्यनृभिःसुतस्य ॥ प्रसुवानोऽअक्षाःसहस्रधारस्तिरःप
वित्रंविवारमव्यम् ॥ सवाज्यक्षाःसहस्ररेताऽअद्भिर्मृजानोगोभिःश्रीणानः+ ॥ प्रसोमयाहींद्रस्यकुक्षानृभिर्येमानोऽ
अद्रिभिःसुतः+ ॥ असर्जिवाजीतिरःपवित्रमिंद्रायसोमःसहस्रधारः ॥ अंजंत्येनंमध्वोरसेनेंद्रायवृष्णऽइंदुंमदाय ॥
देवेभ्यस्त्वावृथापाजसेपोवसानंहरिंमृजंति ॥ इंदुरिंद्रायतोशतेनितोशतेश्रीणन्नुग्रोरिणन्नपः+ ॥ २१ ॥ (९।७।७)
पर्यूषुप्रधन्ववाजसातयेपरिवृत्राणिसक्षणिः । द्विषस्तरध्याऽऋणयानऽईयसे ॥ अनुहित्वासुतंसोममदामसिमहेसम
र्यराज्ये । वाजाँऽअभिपवमानप्रगाहसे ॥ अजीजनोहिपवमानसूर्यंविधारेशक्मनापयः । गोजीरयारंहमाणःपुरंध्या ॥
अजीजनोऽअमृतमर्त्येष्वाँऽऋतस्यधर्मन्नमृतस्यचारुणः । सदासरोवाजमच्छासनिष्यदत् ॥ अभ्यभिहिश्रवसाततर्दिथोत्संनकंचिज्जनपानमक्षितं । शर्याभिर्नभरमाणोगभस्त्योः ॥ आदींकेचित्पश्यमानासऽआप्यंवसुरुचोदिव्याऽ
अभ्यनूषत । वारंनदेवःसवितान्यूर्णुते ॥ २२ ॥ त्वेसोमप्रथमावृक्तबर्हिषोमहेवाजायश्रवसेधियंदधुः । सत्वंनोवी
रवीर्यायचोदय ॥ दिवःपीयूषंपूर्व्यंयदुक्थ्यंमहोगाहाद्दिवऽआनिरधुक्षत । इंद्रमभिजायमानंसमस्वरन् ॥ अधय
दिमेपवमानरोदसीऽइमाचविश्वाभुवनाभिमज्मना । यूथेननिःष्ठावृषभोवितिष्ठसे ॥ सोमःपुनानोऽअव्ययेवारेशिशु
र्नक्रीळन्पवमानोऽअक्षाः । सहस्रधारःशतवाजऽइंदुः ॥ एषपुनानोमधुमाँऽऋतावेंद्रायेंदुःपवतेस्वादुरूर्मिः । वाज
सनिर्वरिवोविद्वयोधाः+ ॥ सपवस्वसहमानःपृतन्यून्त्सेधन्रक्षांस्यपदुर्गहाणि । स्वायुधःसासह्वान्त्सोमशत्रून् ॥ २३ ॥
(९।७।८) अयारुचाहरिण्यापुनानोविश्वाद्वेषांसितरतिस्वयुग्वभिःसूरोनिस्वयुग्वभिः । धारासुतस्यरोचतेपुनानो
अरुषोहरिः । विश्वायद्रूपापरियात्यृक्वभिःसप्तास्येभिरृक्वभिः ॥ त्वंत्यत्पणीनांविदोवसुसंमातृभिर्मर्जयसिस्वऽआद
मऽऋतस्यधीतिभिर्दमे । परावतोनसामतद्यत्रारणंतिधीतयः । त्रिधातुभिररुषीभिर्वयोदधेरोचमानोवयोदधे ॥
पूर्वामनुप्रदिशंयातिचेकितत्संरश्मिभिर्यततेदर्शतोरथोदैव्योदर्शतोरथः । अग्मन्नुक्थानिपौंस्येंद्रंजैत्रायहर्षयन् ।

(९।७।७) पर्यूष्वितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यत्र्यरुणत्रसदस्यूराजानौपवमानसोमःआद्यास्तिस्रोनुष्टुभःपिपीलिकमध्याःचतुर्थ्यादिषळूर्ध्वबृहत्योऽत्यास्तिस्रोविराजः ।

(९।७।८) अयारुचेतितृचस्यसूक्तस्यपरुच्छेपिरनानतःपवमानसोमोत्यष्टिः ।

वज्रंश्चयद्भवंयोऽअनपच्युतासमत्स्वनपच्युता ॥ २४ ॥ (९।७।९) नानानंवाऽउनोधियोविव्रतानिजनानां ।
तक्षारिष्टंरुतंभिषग्ब्रह्मासुन्वंतमिच्छतींद्रायेंदोपरिस्रव ॥ जरतीभिरोषधीभिःपर्णेभिःशकुनानां । कार्मारोऽअश्मभि
र्द्युभिर्हिरण्यवंतमिच्छतीं० ॥ कारुरहंततोभिषगुपलप्रक्षिणीननना । नानाधियोवसूयवोनुगाऽइवतस्थिमेंद्रा० ॥ अ
श्वोवोह्वासुखंरथंहसनामुपमंत्रिणः । शेपोरोमण्वंतौभेदौवारिन्मंडूकऽइच्छतीं० ॥ २५ ॥ (९।७।१०) शर्यणावं
तिसोममिंद्रःपिबतुवृत्रहा । बलंदधानऽआत्मनिंकरिष्यन्वीर्यंमहदिंद्रा० ॥ आपवस्वदिशांपतऽआर्जीकात्सोममी
ढ्वः । ऋतवाकेनसत्येनश्रद्धयातपसासुतऽइंद्रा० ॥ पर्जन्यवृद्धंमहिषंतंसूर्यस्यदुहिताभरत् । तंगंधर्वाःप्रत्यगृभ्णन्तं
सोमेरसमादधुरिंद्रा० ॥ ऋतंवदन्नृतद्युम्नसत्यंवदन्त्सत्यकर्मन् । श्रद्धांवदन्त्सोमराजन्धात्रासोमपरिष्कृतऽइंद्रा० ॥
सत्यमुग्रस्यबृहतःसंस्रवंतिसंस्रवाः । संयंतिरसिनोरसाःपुनानोब्रह्मणाहरऽइंद्रा० ॥ २६ ॥ यत्रब्रह्मापवमानछंदस्यांउ
वाचंवदन् । ग्राव्णासोमेमहीयतेसोमेनानंदंजनयन्निंद्रा० ॥ यत्रज्योतिरजस्रंयस्मिँल्लोकेस्वर्हितं । तस्मिन्मांधेहिप
वमानामृतेलोकेऽअक्षितऽइंद्रा० ॥ यत्रराजावैवस्वतोयत्रावरोधनंदिवः । यत्रामूर्यह्वतीरापस्तत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥

(९।७।९) नानानमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यांगिरसःशिशुःपवमानसोमःपंक्तिः । (९।७।१०) शर्यणावतीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्य मारीचःकश्यपःपवमानसोमःपंक्तिः ।

यत्रानुकामंचरणंत्रिनाकेत्रिदिवेदिवः । लोकायत्रज्योतिष्मंतस्तत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रकामानिकामाश्चयत्रब्रध्न
स्यविष्टपं । स्वधाचयत्रतृप्तिश्चतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रानंदाश्चमोदाश्चमुदःप्रमुदऽआसते । कामस्ययत्राप्ताःका
मास्तत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ २७ ॥ (९।७।११) यऽइंदोःपवमानस्यानुधामान्यक्रमीत् । तमाहुःसुप्रजाऽइतिय
स्तेसोमाविधन्मनऽइंद्रा० ॥ ऋषेमंत्रकृतांस्तोमैःकश्यपोद्वर्धयन्गिरः । सोमंनमस्यराजानंयोजज्ञेवीरुधांपतिरिंद्रा० ॥
सप्तदिशोनानासूर्याःसप्तहोतारऽऋत्विजः । देवाऽआदित्यायेसप्ततेभिःसोमाभिरक्षनऽइंद्रा० ॥ यत्तेराजन्छृतंहविस्ते
नसोमाभिरक्षनः । अरातीवामानस्तारीन्मोचनःकिंचनाममदिंद्रा० ॥ २८ ॥ (इतिपावमानंनवमंमंडलंसमाप्तं
सूक्तानि ११४ ॥) (॥ परिशिष्टं ॥ यत्रतत्परमंपदंविष्णोर्लोकेमहीयते । देवैःसुकृतकर्मभिस्तत्रमाममृतंकृधीं
द्रा० ॥ यत्रतत्परमाव्ययंभूतानामधिपतिं । भावभावीचयोगीश्चतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रलोकास्तनूत्यजः
श्रद्धयातपसाजिताः । तेजश्चयत्रब्रह्मचतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रदेवामहात्मानःसेंद्राश्चमरुद्गणाः । ब्रह्मा
चयत्रविष्णुश्चतत्रमाममृतंकृधींद्रा० ॥ यत्रगंगाचयमुनायत्रप्राचीसरस्वती । यत्रसोमेश्वरोदेवस्तत्रमाममृतं

(९।७।११) यइंदोरितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यमारीचःकश्यपःपवमानसोमःपंक्तिः ।

कृधींद्रा० ॥ १ ॥) (१०।१।१) अग्रेबृहन्नुषसामूर्ध्वोऽअस्थान्निर्जगन्वान्तमसोज्योतिषागात् । अग्निर्भानुनारु
शतास्वंगऽआजातोविश्वासद्मान्यप्राः ॥ सजातोगर्भोऽअसिरोदस्योरग्नेचारुर्विभृतऽओषधीषु । चित्रःशिशुःपरित
मांस्यक्तून्प्रमातृभ्योऽअधिकनिक्रदद्गाः ॥ विष्णुरित्थापरममस्यविद्वान्जातोबृहन्नभिपातितृतीयं । आसायदस्यपयो
ऽअक्रतस्वंसचेतसोऽअभ्यर्चत्यत्र ॥ अतऽउत्वापितुभृतोजनित्रीरन्नावृधंप्रतिचरंत्यन्नैः । ताऽईंप्रत्येषिपुनरन्यरूपाऽ
असित्वंविक्षुमानुषीषुहोता ॥ होतारंचित्ररथमध्वरस्ययज्ञस्ययज्ञस्यकेतुंरुशंतं । प्रत्यर्धिदेवस्यदेवस्यमह्नाश्रियात्वग्नि
मतिथिंजनानां ॥ सतुवस्त्राण्यधपेशनानिवसानोऽअग्निर्नाभापृथिव्याः । अरुषोजातःपदऽइळायाःपुरोहितोराज
न्यक्षीहदेवान्+ ॥ आहिद्यावापृथिवीऽअग्नऽउभेसदापुत्रोनमातराततंथ । प्रयाह्यच्छोशतोयविष्ठाथावहसहस्येहदे
वान्+ ॥ २९ ॥ (१०।१।२) पिप्रीहिदेवाँऽउशतोयविष्ठविद्वाँऽऋतूँऽऋतुपतेयजेह । येदैव्याऽऋत्विजस्तेभिरग्ने
त्वंहोतॄणामस्यायजिष्ठः ॥ वेषिहोत्रमुतपोत्रंजनानांमंधातासिद्रविणोदाऽऋतावा । स्वाहावयंकृणवामाहवींषिदेवोदे

दशमेमंडलेदशानुवाकाः । तत्रप्रथमेनुवाकेषोडसूक्तानि । (१०।१।१) अग्रेबृहन्निति सप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।
(१०।१।२) पिप्रीहीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

वान्यंजत्वग्निरर्हन् ॥ आदेवानामपिपंथामगन्मयच्छक्नवामतदनुप्रवोळ्हुं । अग्निर्विद्वान्त्सयजात्सेदुहोतासोऽअध्वरा
न्त्सऽऋतून्कल्पयाति ॥ यद्वोवयंप्रमिनामव्रतानिविदुषांदेवाऽअविदुष्टरासः । अग्निष्टद्विश्वमापृणातिविद्वान्येभि
र्देवाँऽऋतुभिःकल्पयाति ॥ यत्पाकत्रामनसादीनदक्षानयज्ञस्यमन्वतेमर्त्यासः । अग्निष्टद्धोताक्रतुविद्विजानन्यजि
ष्ठोदेवाँऽऋतुशोयजाति ॥ विश्वेषांह्यध्वराणामनीकंचित्रंकेतुंजनितात्वाजजान । सऽआयजस्वनृवतीरनुक्षाःस्पार्हा
ऽइषःक्षुमतीर्विश्वजन्याः ॥ यंत्वाद्यावापृथिवीयंत्वापस्त्वष्टायंत्वासुजनिमाजजान । पंथामनुप्रविद्वान्पितृयाणंद्युम
दग्नेसमिधानोविभाहि ॥ ३० ॥ (१०।१।३) इनोराजन्नरतिःसमिद्धोरौद्रोदक्षायसुषुमाँऽअदर्शि । चिकिद्विभा
तिभासाबृहतासिक्नीमेतिरुशतीमपाजन् ॥ कृष्णांयदेनीमभिवर्पसाभूज्जनयन्योषांबृहतःपितुर्जां । ऊर्ध्वंभानुंसूर्यस्य
स्तभायन्दिवोवसुभिररतिर्विभाति ॥ भद्रोभद्रयासचमानऽआगात्स्वसारंजारोऽअभ्येतिपश्चात् । सुप्रकेतैर्द्युभिरग्नि
र्वितिष्ठन्रुशद्भिर्वर्णैरभिराममस्थात् ॥ अस्ययामासोबृहतोनवग्नूनिंधानाऽअग्नेःसख्युःशिवस्य । ईड्यस्यवृष्णोबृहतः
स्वासोभामासोयामन्नक्तवश्चिकित्रे ॥ स्वनानयस्यभामासःपवंतेरोचमानस्यबृहतःसुदिवः । ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैःक्री
ळुमद्भिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षतिद्यां+ ॥ अस्यशुष्मासोददृशानपवेर्जेहमानस्यस्वनयन्नियुद्भिः । प्रत्नेभिर्योरुशद्भिर्देव

(१ नात्रस्वाहाकारःकिंतुमंत्रांतएवहविःप्रक्षेपः ।) (१०।१।३) इनोराजन्निति सप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

तमोविरेभद्भिररतिर्भातिविभ्वा ॥ सऽआवक्षिमहिनऽआचसत्तिदिवस्पृथिव्योररतिर्युवत्योः । अग्निःसुतुकःसुतुके
भिरश्वैरभस्वद्भीरभस्वाँऽएहगम्याः ॥ ३१ ॥ (१०।१।४) प्रतेयक्षिप्रतऽइयर्मिमन्मभुवोयथावंद्यौनोहवेषु । धन्व
न्निवप्रपाऽअसित्वमग्नऽइयक्षवेपूरवेप्रत्नराजन् ॥ यंत्वाजनासोऽअभिसंचरंतिगावऽउष्णमिवव्रजंयविष्ठ । दूतोदेवा
नामसिमर्त्यानामंतर्महाँश्चरसिरोचनेन ॥ शिशुंनत्वाजेन्यंवर्धयंतीमाताबिभर्तिसचनस्यमाना । धनोरधिप्रवताया
सिहर्यन्जिगीषसेपशुरिवावसृष्टः ॥ मूराऽअमूरनवयाचिकित्वोमहित्वमग्नेत्वमंगवित्से । शयेवव्रिश्चरतिजिह्वयादन्रेरि
ह्यतेयुवतिंविश्पतिःसन् ॥ कूचिज्जायतेसनयासुनव्योवनेतस्थौपलितोधूमकेतुः । अस्नातापोवृषभोनप्रवेतिसचेत
सोयंप्रणयंतमर्ताः ॥ तनूत्यजेवतस्करावनर्गूरशनाभिर्दशभिरभ्यधीतां । इयंतेऽअग्नेनव्यसीमनीषायुक्ष्वारथंनशुच
यद्भिरंगैः ॥ ब्रह्मचतेजातवेदोनमश्चेयंचगीःसदामिद्वर्धनीभूत् । रक्षाणोऽअग्नेतनयानितोकारक्षोतनस्तन्वो३ अप्रयु
च्छन् ॥ ३२ ॥ (१०।१।५) एकःसमुद्रोधरुणोरयीणामस्मद्धृदोभूरिजन्माविचष्टे । सिषक्त्यूधर्निण्योरुपस्थऽउ
त्सस्यमध्येनिहितंपदंवेः ॥ समानंनीळंवृषणोवसानाःसंजग्मिरेमहिषाऽअर्वतीभिः । ऋतस्यपदंकवयोनिपांतिगुहा
नामानिदधिरेपराणि ॥ ऋतायिनीमायिनीसंदधातेमित्वाशिशुंजज्ञतुर्वर्धयंती । विश्वस्यनाभिंचरतोध्रुवस्यकवेश्चित्तं

(१०।१।४) प्रतइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।५) एकःसमुद्रइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

तुमनसावियंतः ॥ ऋतस्यहिवर्तनयःसुजातमिषोवाजायप्रदिवःसचंते । अधीवासंरोदसीवावसानेघृतैरन्नैर्वावृधाते
मधूनां ॥ सप्तस्वसॄररुषीर्वावशानोविद्वान्मध्वऽउज्जभाराद्दृशेकं । अंतर्येमेऽअंतरिक्षेपुराजाऽइच्छन्वव्रिमविदत्पूषण
स्य ॥ सप्तमर्यादाःकवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदभ्यंहुरोगात् । आयोर्हस्कंभऽउपमस्यनीळेपथांविसर्गेधरुणेषुतस्थौ ॥
असच्चसच्चपरमेव्योमन्दक्षस्यजन्मन्नदितेरुपस्थे । अग्निर्हनःप्रथमजाऽऋतस्यपूर्वऽआयुनिवृषभश्चधेनुः ॥ ३३ ॥
इतिसप्तमाष्टकेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

त्रिपंचाशाध्यायेवर्गाः ३३ सूक्तानि १९ ऋचः १८९ ॥ त्यागः ॥ पवमानायसोमाये. १५४ अग्नयइदं. ३५ ॥ इतिसप्तमेपंचमः ॥

अयंस्वस्तिप्रकेतुनानवत्रिशिरास्त्वाष्ट्रस्तृचोंत्यऐंद्रआपोहिसिंधुद्वीपोवांबरीषआपंगायत्र्यंत्यनुष्टुबंतंपंचमीवर्ध
मानासप्तमीप्रतिष्ठांचित्रषळूनाविवस्वतयोर्यमयम्योःसंवादःषष्ठ्ययुग्भिर्यमीमिथुनार्थंयमंप्रोवाचसतांनवमीयु
ग्भिरनिच्छन्प्रत्याचष्टेवृषानवांगिर्हविर्धानंआग्नेयंतुत्रित्रिष्टुबंतंद्यावायुजेपंचविवस्वान्वादित्योहाविर्धानंजग
त्यंतंपरेयिवांसंषोळशयमोयामंषष्ठीलिंगोक्तदेवतापराश्चतिस्रःपित्र्यावांतृचःश्वभ्यांपराऽअनुष्टुभोबृहत्युपां
त्यायामायनाःपरेपंचोदीरतांषळूनाशंखःपित्र्यंजगत्येकादशीमैनंदमनऽआग्नेयंचतुरनुष्टुबंतंत्वष्टादेवश्रवांद्वे
सरण्यूदेवतेपौष्ण्यश्चतस्रःसारस्वत्यस्तिस्रःपंचाप्योंद्रप्सस्तिस्रःसौम्योवांत्येअनुष्टुभाउपांत्यापुरस्ताद्बृहतीवापरं

मृत्योःसंकुसुकश्चतस्रोमृत्युदेवताःपराधात्रीपरात्वाष्ट्रीपराःपितृमेधाएकादशीप्रस्तारपङ्क्तिर्जगत्युपांत्यांत्यानुष्टुप्
प्राजापत्यावासानिरुक्ता ॥ ६ ॥
॥ हरिःॐम् ॥ (१०।१।६) अयंसयस्यशर्मन्नवोभिरग्नेरेधतेजरिताभिष्टौ । ज्येष्ठेभिर्योभानुभिर्ऋषूणांपर्येतिपरि
वीतोविभावा ॥ योभानुभिर्विभावाविभात्यग्निर्देवेभिर्ऋतावाजस्रः । आयोविवायसख्यासखिभ्योपरिह्वृतोऽअत्यो
नसप्तिः ॥ ईशेयोविश्वस्यादेववीतेरीशेविश्वायुरुषसोव्युष्टौ । आयस्मिन्मनाहवींष्यग्नावरिष्टरथःस्कभ्नातिशूषैः ॥
शूषेभिर्वृधोजुषाणोऽअर्कैर्देवाँऽअच्छारघुपत्वाजिगाति । मंद्रोहोतासजुह्वा३ यजिष्ठःसंमिश्लोऽअग्निराजिघर्तिदेवा
न् ॥ तमुस्रामिंद्रंनरेजमानमग्निंगीर्भिर्नमोभिराकृणुध्वं । आयंविप्रासोमतिभिर्गृणंतिजातवेदसंजुह्वंसहानां ॥ संय
स्मिन्विश्वावसूनिजग्मुर्वाजेनाश्वाःसप्तीवंतऽएवैः । अस्मेऽऊतीरिंद्रवाततमाऽअर्वाचीनाऽअग्नऽआकृणुष्व ॥ अधा
ह्यग्नेमह्नानिषद्यासद्योजज्ञानोहव्योबभूथ । तंतेदेवासोऽअनुकेतमायन्नधावर्धतप्रथमासऽऊमाः ॥ १ ॥ (१०।१।७)
स्वस्तिनोदिवोऽअग्नेपृथिव्याविश्वायुर्धेहियजथायदेव । सचेमहितवदस्मप्रकेतैरुरुष्याणऽउरुभिर्देवशंसैः ॥ इमाऽ
अग्नेमतयस्तुभ्यंजातागोभिरश्वैरभिगृणंतिराधः । यदातेमर्तोऽअनुभोगमानड्वसोदधानोमतिभिःसुजात ॥ अग्निं

(१०।१।६) अयंसइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।७) स्वस्तिनइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्याप्त्यस्त्रितोग्निस्त्रिष्टुप् ।

मन्येपितरमग्निमापिमग्निंभ्रातरंसदमित्सखायं । अग्नेरनीकंबृहतःसपर्यंदिविशुक्रंयजतंसूर्यस्य ॥ सिध्राऽअग्नेधियो
ऽअस्मेसनुत्रीर्यंत्रायसेदमऽआनित्यहोता । ऋतावासरोहिदश्वःपुरुक्षुर्द्युभिरस्माऽअहभिर्वाममस्तु ॥ द्युभिर्हितंमित्र
मिवप्रयोगंप्रत्नमृत्विजमध्वरस्यजारं । बाहुभ्यामग्निमायवोजनंतविक्षुहोतारंन्यसादयंत ॥ स्वयंयजस्वदिविदेवदे
वान्किंतेपाकःकृणवदप्रचेताः । यथायजऽऋतुभिर्देवदेवानेवायजस्वतन्वंसुजात ॥ भवानोऽअग्नेवितोतगोपाभवावय
स्कृदुतनोवयोधाः । रास्वाचनःसुमहोहव्यदातिंत्रास्वोतनस्तन्वो३ अप्रयुच्छन् ॥ २ ॥ (१०।१।८) प्रकेतुनाबृह
तायात्यग्निरारोदसीवृषभोरोरवीति । दिवश्चिदंताँऽउपमाँऽउदानळपामुपस्थेमहिषोववर्ध ॥ मुमोदगर्भोवृषभःककु
द्मानस्रेमावत्सःशिमीवाँऽअरावीत् । सदेवतात्युद्यतानिकृण्वन्त्स्वेषुक्षयेषुप्रथमोजिगाति ॥ आयोमूर्धानंपित्रोररं
ब्धन्यध्वरेदधिरसूरोऽअर्णः । अस्यपत्मन्नरुषीरश्वबुध्नाऽऋतस्ययोनौतन्वोजुषंत ॥ उपऽउषोहिवसोऽअग्रमेषित्वंय
मयोरभवोविभावा । ऋतायसप्तदधिषेपदानिजनयन्मित्रंतन्वे३ स्वायै ॥ भुवश्चक्षुर्महऽऋतस्यगोपाभुवोवरुणोयदृता
यवेषि । भुवोऽअपांनपाज्जातवेदोभुवोदूतोयस्यहव्यंजुजोषः ॥ ३ ॥ भुवोयज्ञस्यरजसश्चनेतायत्रानियुद्भिःसचसे
शिवाभिः । दिविमूर्धानंदधिषेस्वर्षांजिह्वामग्नेचकृषेहव्यवाहं ॥ अस्यत्रितःक्रतुनावव्रेऽअंतरिच्छन्धीतिंपितुरेवैःपरं

(१०।१।८) प्रकेतुनेतिनवर्चस्यसूक्तस्यत्वाष्ट्रस्त्रिशिराअग्निःअंत्यतृचस्येंद्रस्त्रिष्टुप् ।

स्य । सचस्यमानःपित्रोरुपस्थेजामिब्रुवाणऽआयुधानिवेति ॥ सपित्र्याण्यायुधानिविद्वानिंद्रेषितऽआप्त्योऽअभ्ययु
ध्यत् । त्रिशीर्षाणंसप्तरश्मिंजघन्वान्त्वाष्ट्रस्यचिन्निःससृजेत्रितोगाः+ ॥ भूरीदिंद्रऽउदिनक्षंतमोजोवाभिनत्सत्पति
र्मन्यमानं । त्वाष्ट्रस्यचिद्विश्वरूपस्यगोनामाचक्राणस्त्रीणिशीर्षापरावर्क् ॥ ४ ॥ (१०।१।९) आपोहिष्ठामयोभुव
स्तानऽऊर्जेदधातन । महेरणायचक्षसे ॥ योवःशिवतमोरसस्तस्यभाजयतेहनः । उशतीरिवमातरः ॥ तस्माऽअरंग
मामवोयस्यक्षयायजिन्वथ । आपोजनयथाचनः ॥ शंनोदेवीरभिष्टयऽआपोभवंतुपीतये । शंयोरभिस्रवंतुनः ॥ ई
शानावार्याणांक्षयंतीश्चर्षणीनां । अपोयाचामिभेषजं+ ॥ अप्सुमेसोमोऽअब्रवीदंतर्विश्वानिभेषजा । अग्निंचविश्वशं
भुवं ॥ आपःपृणीतभेषजंवरूथंतन्वे३ मम । ज्योक्चसूर्यंदृशे+ ॥ इदमापःप्रवहतयत्किंचदुरितंमयि । यद्वाहमभि
दुद्रोहयद्वाशेपऽउतानृतं ॥ आपोऽअद्यान्वचारिषंरसेनसमगस्महि । पयस्वानग्नऽआगहितंमासंसृजवर्चसा ॥ (प
रिशिष्टं ॥ ससृषीस्तदपसोदिवानक्तंचससृषीः । वरेण्यक्रतूरहमादेवीरवसेहुवे) ॥ ५ ॥ (१०।१।१०) ओचि

(१०।१।९) आपोहिष्ठेतिनवर्चस्यसूक्तस्यांबरीषःसिंधुद्वीपआपोगायत्रीपंचमीवर्धमानासप्तमीप्रतिष्ठांत्येद्वेअनुष्टुभौ। आपोहिसिंधुद्वीपोंबां
बरीषइत्येवमनुक्रमण्यांसिंधुद्वीपस्यपाक्षिकत्वस्वीकारेपूर्वोक्तस्त्रिशिराःप्राप्नोतितथापिप्रयोक्तृभिःसिंधुद्वीपएवाद्रियते। (१०।१।१०)ओचि
दितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यनवमीवर्ज्यानामयुजांषष्ठ्याश्चवैवस्वतीयमीऋषिकायमोदेवताषष्ठीवर्ज्यानांयुजांनवम्याश्चवैवस्वतोयमीत्रिष्टुप् ।

त्सखायंसख्याववृत्यांतिरःपुरूचिदर्णवंजगन्वान् । पितुर्नपातमादधीतवेधाऽअधिक्षमिप्रतरंदीध्यानः ॥ नतेसखास
ख्यंवष्ट्येतत्सलक्ष्मायद्विषुरूपाभवाति । महस्पुत्रासोऽअसुरस्यवीरादिवोधर्तारऽउर्वियापरिख्यन् ॥ उशंतिघातेऽ
अमृतासऽएतदेकस्यचित्त्यजसंमर्त्यस्य । नितेमनोमनसिधाय्यस्मेजन्युःपतिस्तन्व१माविविश्याः ॥ नयत्पुराचकृमा
कद्धनूनमृतावदंतोऽअनृतंरपेम । गंधर्वोऽअप्स्वप्याचयोषासानोनाभिःपरमंजामितन्नौ ॥ गर्भेनुनौजनितादंप
तीकर्देवस्त्वष्टासवितावि‌श्वरूपः । नकिरस्यप्रमिनंतिव्रतानिवेदनावस्यपृथिवीऽउतद्यौः+ ॥ ६ ॥ कोऽअस्ययुंक्तेदप्र
थमस्याह्नःकऽईंददर्शकऽइहप्रवोचत् । बृहन्मित्रस्यवरुणस्यधामकदुब्रवऽआहनोवीच्यानॄन्+ ॥ यमस्यमायम्यं१
कामऽआगन्त्समानेयोनौसहशेय्याय । जायेवपत्येतन्वंरिरिच्यांविचिद्वृहेवरथ्येवचक्रा+ ॥ नतिष्ठंतिननिमिषं
त्येतेदेवानांस्पशऽइहयेचरंति । अन्येनमदाहनोयाहितूयंतेनविवृहरथ्येवचक्रा+ ॥ रात्रीभिरस्माऽअहभिर्दशस्येत्सू
र्यस्यचक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् । दिवापृथिव्यामिथुनासबंधूयमीर्यमस्यविभृयादजामि ॥ आघातागच्छानुत्तरायुगानि
यत्रजामयःकृणवन्नजामि । उपबर्बृहिवृषभायबाहुमन्यमिच्छस्वसुभगेपतिंमत्+ ॥ ७ ॥ किंभ्रातासद्यदनाथंभवा
तिकिमुस्वसायन्निर्ऋतिर्निगच्छात् । काममूतावह्वे३ तद्रपामितन्वामेतन्वं१संपिपृग्धि ॥ नवाऽउतेतन्वातन्वं१संपपृ
च्यांपापमाहुर्यःस्वसारंनिगच्छात् । अन्येनमत्प्रमुदःकल्पयस्वनतेभ्रातासुभगेवष्ट्येतत्+ ॥ नवाऽउतेतन्वातन्वं१संपपृ

नोहृदयंचाविदाम । अन्याकिलत्वांकक्ष्येवयुक्तंपरिष्वजातेलिबुजेववृक्षं+ ॥ अन्यमूषुत्वंयम्यन्यऽउत्वांपरिष्वजाते
लिबुजेववृक्षं । तस्यवात्वंमनऽइच्छासवातवाधाकृणुष्वसंविदंसुभद्रां ॥ ८ ॥ (१०।१।११) वृषावृष्णेदुदुहेदोह
सादिवःपयांसियह्वोऽअदितेरदाभ्यः । विश्वंसवेदवरुणोयथाधियासयज्ञियोयजतुयज्ञियाँऽऋतून्+ ॥ रपद्गंधर्वीर
प्याचयोषणानदस्यनादेपरिपातुमेमनः । इष्टस्यमध्येऽअदितिर्निधातुनोभ्रातानोज्येष्ठःप्रथमोविवोचति ॥ सोचि
न्नुभद्राक्षुमतीयशस्वत्युषाऽउवासमनवेस्वर्वती । यदीमुशंतमुशतामनुक्रतुमग्निंहोतारंविदथायजीजनन् ॥ अधत्यंद्र
प्संविभ्वंविचक्षणंविराभरदिषितःश्येनोऽअध्वरे । यदीविशोवृणतेदस्ममार्याऽअग्निंहोतारमधधीरजायत ॥ सदा
सिरण्वोयवसेवपुष्यतेहोत्राभिरग्नेमनुषःस्वध्वरः । विप्रस्यवायच्छशमानऽउक्थ्यं१वाजंससवाँऽउपयासिभूरिभिः
॥ ९ ॥ उदीरयपितराजारऽआभगमियक्षतिहर्यतोहृत्तऽइष्यति । विवक्तिवह्निःस्वपस्यतेमखस्तविष्यतेऽअसुरोवेप
तेमती+ ॥ यस्तेऽअग्नेसुमतिंमर्तोऽअक्षत्सहसःसूनोऽअतिसप्रशृण्वे । इषंदधानोवहमानोऽअश्वैरासद्युमाँऽअमवान्भू
षतिद्यून्+ ॥ यदग्नऽएषासमितिर्भवातिदेवीदेवेषुयजतायजत्र । रत्नाचयद्विभजासिस्वधावोभागंनोऽअत्रवसुमंतं
वीतात् ॥ श्रुधीनोऽअग्नेसदनेसधस्थेयुक्ष्वारथममृतस्यद्रवित्नुं । आनोवहरोदसीदेवपुत्रेमाकिर्देवानामपभूरिहस्याः

(१०।१।११) वृषावृष्णइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिर्हविर्धानोऽग्निर्जगतीअंत्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

॥ १० ॥ (१०।१।१२) द्यावाहक्षामाप्रथमेऽऋतेनाभिश्रावेभवतःसत्यवाचा । देवोयन्मर्तान्यजथायकृण्वन्त्सी
दद्धोताप्रत्यङ्स्वमसुंयन्+ ॥ देवोदेवान्परिभूर्ऋतेनवहानोहव्यंप्रथमश्चिकित्वान् । धूमकेतुःसमिधाभाऽऋजीकोमं
द्रोहोतानित्योवाचायजीयान् ॥ स्वावृग्देवस्यामृतंयदीगोरतोजातासोधारयंतऽउर्वी । विश्वेदेवाऽअनुतत्तेयजुर्गुर्दु
हेयदेनींदिव्यंघृतंवाः+ ॥ अर्चामिवांवर्धायापोघृतस्नूद्यावाभूमीशृणुतंरोदसीमे । अहायद्द्यावोसुनीतिमयन्मध्वानो
ऽअत्रपितराशिशीतां ॥ किंस्विन्नोराजाजगृहेकदस्यातिव्रतंचकृमाकोविवेद । मित्रश्चिद्धिष्माजुहुराणोदेवाञ्छ्लोको
नयातामपिवाजोऽअस्ति ॥ ११ ॥ दुर्मंत्वत्रामृतस्यनामसलक्ष्मायद्विषुरूपाभवाति । यमस्ययोमनवतेसुमंत्वग्नेतमृ
ष्वपाह्यप्रयुच्छन् ॥ यस्मिन्देवाविदथेमादयंतेविवस्वतःसदनेधारयंते । सूर्येज्योतिरदधुर्मास्य१क्तून्परिद्योतनिंचर
तोऽअजस्रा ॥ यस्मिन्देवामन्मनिसंचरंत्यपीच्ये३नवयमस्यविद्म । मित्रोनोऽअत्रादितिरनागान्त्सवितादेवोवरुणा
यवोचत् ॥ श्रुधीनोऽअग्नेसदनेसधस्थेयुक्ष्वारथममृतस्यद्रवित्नुं । आनोवहरोदसीदेवपुत्रेमाकिर्देवानामपभूरिहस्याः
॥ १२ ॥ (१०।१।१३) युजेवांब्रह्मपूर्व्यंनमोभिर्विश्लोकऽएतुपथ्येवसूरेः । शृण्वंतुविश्वेऽअमृतस्यपुत्राऽआयेधा

(१०।१।१२) द्यावाहेतिनवर्चस्यसूक्तस्यहविर्धानोग्निस्त्रिष्टुप् । (१०।१।१३) युजेवामितिपंचर्चस्यसूक्तस्यादित्योविवस्वान्हविर्धान-
स्त्रिष्टुबंत्याजगती ।

मानिदिव्यानितस्थुः ॥ यमेऽइवयतमानेयदैतंप्रवाभरन्मानुषादेवयंतः । आसीदतंस्वमुलोकंविदानेस्वासस्थेभवत
मिंद्वेनः ॥ पंचपदानिरुपोऽअन्वरोहंचतुष्पदीमन्वेमिव्रतेन । अक्षरेणप्रतिमिमऽएतामृतस्यनाभावधिसंपुनामि ॥
देवेभ्यःकमवृणीतमृत्युंप्रजायैकममृतंनावृणीत । बृहस्पतिंयज्ञमकृण्वतऽऋषिंप्रियांयमस्तन्वंप्रारिरेचीत् ॥ सप्तश्च
रंतिशिशवेमरुत्वतेपित्रेपुत्रासोऽअप्यवीवतन्नृतं । उभेऽइदस्योभयस्यराजतऽउभेयतेतेऽउभयस्यपुष्यतः ॥ १३ ॥
(१०।१।१४) परेयिवांसंप्रवतोमहीरनुवहुभ्यःपंथामनुपस्पशानं । वैवस्वतंसंगमनंजनानांयमंराजानंहविषादुव
स्य ॥ यमोनोगातुंप्रथमोविवेदनैषागव्यूतिरपभर्तवाऽउं । यत्रानःपूर्वेपितरःपरेयुरेनाजज्ञानाःपथ्या३ अनुस्वाः+ ॥
मातलीकव्यैर्यमोऽअंगिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः । यांश्चदेवावावृधुर्येचदेवान्त्स्वाहान्येस्वधयान्येमदंति ॥
इमंयमप्रस्तरमाहिसीदांगिरोभिःपितृभिःसंविदानः । आत्वामंत्राःकविशस्तावहंत्वेनाराजन्हविषामादयस्व ॥ अं
गिरोभिरागहियज्ञियेभिर्यमवैरूपैरिहमादयस्व । विवस्वंतंहुवेयःपितातेस्मिन्यज्ञेबर्हिष्यानिषद्य ॥ १४ ॥ अंगिरसो
नःपितरोनवग्वाऽअथर्वाणोभृगवःसोम्यासः । तेषांवयंसुमतौयज्ञियानामपिभद्रेसौमनसेस्याम ॥ प्रेहिप्रेहिपथिभिः

(१०।१।१४) परेयिवांसमितिषोळशर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतोयमऋषिःयमोदेवतापष्ठ्याअंगिरःपित्रथर्वभृगुसोमाःदशम्यादितिसृणां
श्वानौत्रिष्टुप्त्रयोदशीचतुर्दशीषोडश्योनुष्टुभःपंचदशीबृहती (प्रेहिप्रेहीत्यादितिसृणांपितृदेवतावैकल्पिकी) ।

पूर्व्येभिर्यत्रानःपूर्वेपितरःपरेयुः । उभाराजानास्वधयामदंतायमंपश्यासिवरुणंचदेवं+ ॥ संगच्छस्वपितृभिःसंयमेने
ष्टापूर्तेनपरमेव्योमन् । हित्वायावद्यंपुनरस्तमेहिसंगच्छस्वतन्वासुवर्चाः ॥ अपेतवीतविचसर्पवातोस्माऽएतंपितरो
लोकमक्रन् । अहोभिरद्भिरक्तुभिर्व्यक्तंयमोददात्यवसानमस्मै ॥ अतिद्रवसारमेयौश्वानौचतुरक्षौशबलौसाधुनाप
था । अथापितृन्त्सुविदत्राँऽउपेहियमेनयेसधमादंमदंति ॥ १५ ॥ यौतेश्वानौयमरक्षितारौचतुरक्षौपथिरक्षीनृचक्ष
सौ । ताभ्यामेनंपरिदेहिराजन्त्स्वस्तिचास्माऽअनमीवंचधेहि ॥ उरूणसावसुतृपाऽउदुंबलौयमस्यदूतौचरतोजनाँऽ
अनु । तावस्मभ्यंदृशयेसूर्यायपुनर्दातामसुमद्येहभद्रं+ ॥ यमायसोमंसुनुतयमायजुहुताहविः । यमंहयज्ञोगच्छत्य
ग्निदूतोऽअरंकृतः ॥ यमायघृतवद्धविर्जुहोतप्रचतिष्ठत । सनोदेवेष्वायमद्दीर्घमायुःप्रजीवसे ॥ यमायमधुमत्तमंरा
ज्ञेहव्यंजुहोतन । इदंनमऽऋषिभ्यःपूर्वजेभ्यःपूर्वेभ्यःपथिकृद्भ्यः ॥ त्रिकद्रुकेभिःपततिषळुर्वीरेकमिद्बृहत् । त्रिष्टुब्गा
यत्रीछंदांसिसर्वातायमऽआहिता ॥ १६ ॥ (१०।१।१५) उदीरतामवरऽउत्परासऽउन्मध्यमाःपितरःसोम्यासः ।
असुंयऽईयुरवृकाऽऋतज्ञास्तेनोवंतुपितरोहवेषु ॥ इदंपितृभ्योनमोऽअस्त्वद्ययेपूर्वासोयऽउपरासऽईयुः । येपार्थिवे
रजस्यानिषत्तायेवानूनंसुवृजनासुविक्षु ॥ आहंपितृन्त्सुविदत्राँऽअवित्सिनपातंचविक्रमणंचविष्णोः । बर्हिषदोयेस्व

(१०।१।१५) उदीरतामितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनःशंखःपितरस्त्रिष्टुबेकादशीजगती ।

धयांसुतस्यभजैतपित्वस्तऽइहागमिष्ठाः ॥ बर्हिषदः पितरऽऊत्य१र्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वं । तऽआगतावसाशं
तमेनाथानःशंयोररपोदधात ॥ उपहूताःपितरःसोम्यासोबर्हिष्येषुनिधिषुप्रियेषु । तऽआगमंतुतऽइहश्रुवंत्वधिब्रुवं
तुतेवंत्वस्मान्+ ॥ १७ ॥ आच्याजानुदक्षिणतोनिषद्येमंयज्ञमभिगृणीतविश्वे । माहिंसिष्टपितरःकेनचिन्नोयद्वऽआ
गःपुरुषताकराम ॥ आसीनासोऽअरुणीनामुपस्थेरयिंधत्तदाशुषेमर्त्याय । पुत्रेभ्यःपितरस्तस्यवस्वःप्रयच्छततऽइहोर्जंद
धात ॥ येनःपूर्वेपितरःसोम्यासोनूहिरेसोमपीथंवसिष्ठाः । तेभिर्यमःसंरराणोहवींष्युशन्नुशद्भिःप्रतिकाममत्तु ॥ ये
तातृषुर्देवत्राजेहमानाहोत्राविदःस्तोमतष्टासोऽअर्कैः । आग्नेयाहिसुविदत्रेभिर्वाङ्सत्यैःकव्यैःपितृभिर्घर्मसद्भिः ॥
येसत्यासोहविरदोहविष्पाऽइंद्रेणदेवैःसरथंदधानाः । आग्नेयाहिसहस्रंदेववंदैःपरैःपूर्वैःपितृभिर्घर्मसद्भिः ॥ १८ ॥
अग्निष्वात्ताःपितरऽएहगच्छतसदःसदःसदतसुप्रणीतयः । अत्ताहवींषिप्रयतानिबर्हिष्यथारयिंसर्ववीरंदधातन ॥
त्वमग्नऽईळितोजातवेदोवाड्ढव्यानिसुरभीणिकृत्वी । प्रादाःपितृभ्यःस्वधयातेऽअक्षन्नद्धित्वंदेवप्रयताहवींषि ॥ येचेह
पितरोयेचनेहयाँश्चविद्मयाँऽउचनप्रविद्म । त्वंवेत्थयतितेजातवेदःस्वधाभिर्यज्ञंसुकृतंजुषस्व ॥ येऽअग्निदग्धायेऽअ
नग्निदग्धामध्येदिवःस्वधयामादयंते । तेभिःस्वराळसुनीतिमेतांयथावशंतन्वंकल्पयस्व ॥ १९ ॥ (१०।१।१६) मैनं

(१०।१।१६) मैनमितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनोदमनोग्निस्त्रिष्टुबंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

मग्नेविदहोमाभिशोचोमास्यत्वचंचिक्षिपोमाशरीरं । यदाशृतंकृणवोजातवेदोथेमेनंप्रहिणुतात्पितृभ्यः ॥ शृतंय
दाकरसिजातवेदोथेमेनंपरिदत्तात्पितृभ्यः । यदागच्छात्यसुनीतिमेतामथादेवानांवशनीर्भवाति ॥ सूर्यंचक्षुर्गच्छतु
वातमात्माद्यांचगच्छपृथिवींचधर्मणा । अपोवागच्छयदितत्रतेहितमोषधीषुप्रतितिष्ठाशरीरैः ॥ अजोभागस्तपसातं
तपस्वतंतेशोचिस्तपतुतंतेऽअर्चिः । यास्तेशिवास्तन्वोजातवेदस्ताभिर्वहैनंसुकृतामुलोकं+ ॥ अवसृजपुनरग्नेपितृभ्यो
यस्तऽआहुतश्चरतिस्वधाभिः । आयुर्वसानऽउपवेतुशेषःसंगच्छतांतन्वाजातवेदः ॥ २० ॥ यत्तेकृष्णःशकुनऽआतु
तोदपिपीलःसर्पऽउतवाश्वापदः । अग्निष्टद्विश्वादगदंकृणोतुसोमश्चयोब्राह्मणाँऽआविवेश ॥ अग्नेर्वर्मपरिगोभिर्व्यय
स्वसंप्रोर्णुष्वपीवसामेदसाच । नेत्त्वाधृष्णुर्हरसाजर्हृषाणोदधृग्विधक्ष्यन्पर्यंखयाते ॥ इममग्नेचमसंमाविजिह्वरःप्रियो
देवानामुतसोम्यानां । एषयश्चमसोदेवपानस्तस्मिन्देवाऽअमृतामादयंते ॥ क्रव्यादमग्निंप्रहिणोमिदूरंयमराज्ञोगच्छ
तुरिप्रवाहः । इहैवायमितरोजातवेदादेवेभ्योहव्यंवहतुप्रजानन्+ ॥ योऽअग्निःक्रव्यात्प्रविवेशवोगृहमिमंपश्यन्नि
तरंजातवेदसं । तंहरामिपितृयज्ञायदेवंसघर्ममिन्वात्परमेसधस्थे ॥ २१ ॥ योऽअग्निःक्रव्यवाहनःपितॄन्यक्षदृतावृ
धः । प्रेदुहव्यानिवोचतिदेवेभ्यश्चपितृभ्यऽआ ॥ उशंतस्त्वानिधीमह्युशंतःसमिधीमहि । उशन्नुशतऽआवहपितॄन्ह
विषेऽअत्तवे ॥ यंत्वमग्नेसमदहस्तमुनिर्वापयापुनः । कियाम्ब्वत्ररोहतुपाकदूर्वाव्यल्कशा ॥ शीतिकेशीतिकावतिह्लादि

दिंकेह्वादिंकावति । मंडूक्या३ सुसंगमऽइमंस्वंग्निंहर्षय ॥ २२ ॥ (१०।२।१) त्वष्टादुहित्रेवहतुंकृणोतीतीदं
विश्वंभुवनंसमेति । यमस्यमातापर्युह्यमानामहोजायाविवस्वतोननाश ॥ अपांगूहन्नमृतांमर्त्येभ्यःकृत्वीसवर्णामदधु
र्विवस्वते । उताश्विनावभरद्यत्तदासीदजहादुद्वामिथुनासरण्यूः ॥ पूषात्वेतश्च्यावयतुप्रविद्वाननष्टपशुर्भुवनस्यगो
पाः । सत्वैतेभ्यःपरिंददत्पितृभ्योग्निर्देवेभ्यःसुविदत्रियेभ्यः ॥ आयुर्विश्वायुःपरिपासतित्वापूषात्वापातुप्रपथेपुर
स्तात् । यत्रासतेसुकृतोयत्रतेययुस्तत्रत्वादेवःसविताद्धातु ॥ पूषेमाऽआशाऽअनुवेदसर्वाःसोऽअस्माँऽअभयतमेन
नेषत् । स्वस्तिदाऽआघृणिःसर्ववीरोप्रयुच्छन्पुरऽएतुप्रजानन् ॥ २३ ॥ प्रपथेपथामजनिष्टपूषाप्रपथेदिवःप्रपथेपृथि
व्याः । उभेऽअभिप्रियतमेसधस्थेऽआचपराचचरतिप्रजानन् ॥ सरस्वतींदेवयंतोहवंतेसरस्वतीमध्वरेतायमाने ।
सरस्वतींसुकृतोऽअह्वयंतसरस्वतीदाशुषेवार्यंदात् ॥ सरस्वतियासरथंययाथस्वधाभिर्देविपितृभिर्मदंती । आसद्या
स्मिन्बर्हिषिमादयस्वानमीवाऽइषऽआधेह्यस्मे ॥ सरस्वतींयांपितरोहवंतेदक्षिणायज्ञमभिनक्षमाणाः । सहस्रार्घमि
ळोऽअत्रभागंरायस्पोषंयजमानेषुधेहि ॥ आपोऽअस्मान्मातरःशुंधयंतुघृतेननोघृतप्वःपुनंतु । विश्वंहिरिप्रंप्रवहंतिदेवी

द्वितीयेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (१०।२।१) त्वष्टादुहित्रइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनोदेवश्रवाऋषिःआद्ययोर्द्वयोःसरण्यूदेवताततश्चत
सृणांपूषाततस्तिसृणांसरस्वतीततःपंचानामापस्त्रिष्टुप् अंत्येद्वेअनुष्टुभौ(द्रप्सश्चस्कन्देतितिसृणांसोमोदेवतावाउपांत्यापुरस्ताद्बृहतीवेतिच)।

रुदिदाभ्यःशुचिरापूतऽएमि ॥ २४ ॥ द्रप्सश्चस्कंदप्रथमाँऽअनुद्यूनिमंचयोनिमनुयश्चपूर्वः । समानंयोनिमनुसं
चरंतंद्रप्संजुहोम्यनुसप्तहोत्राः ॥ यस्तेद्रप्सःस्कंदतियस्तेऽअंशुर्बाहुच्युतोधिषणायाऽउपस्थात् । अध्वर्योर्वापरिवायःप
वित्रात्तंतेजुहोमिमनसावषट्कृतं ॥ यस्तेद्रप्सःस्कन्नोयस्तेऽअंशुरवश्चयःपरःस्रुचा । अयंदेवोबृहस्पतिःसंतंसिंचतुराध
से ॥ पयस्वतीरोषधयःपयस्वन्मामकंवचः । अपांपयस्वदित्पयस्तेनमासहशुंधत ॥ २५ ॥ (१०।२।२) परंमृत्यो
ऽअनुपरेहिपंथांयस्तेस्वऽइतरोदेवयानात् । चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजांरीरिषोमोतवीरान् ॥ मृत्योःपदं
योपयंतोयदैतद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः । आप्यायमानाःप्रजयाधनेनशुद्धाःपूताभवतयज्ञियासः ॥ इमेजीवावि
मृतैराववृत्रन्नभूद्भद्रादेवहूतिर्नोऽअद्य । प्रांचोऽअगामनृतयेहसायद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः ॥ इमंजीवेभ्यःपरि
धिंदधामिमैषांनुगादपरोऽअर्थमेतं । शतंजीवंतुशरदःपुरूचीरंतर्मृत्युंदधतांपर्वतेन ॥ यथाहान्यनुपूर्वंभवंतियथऽ
ऋतवऽऋतुभिर्यंतिसाधु । यथानपूर्वमपरोजहात्येवाधातरायूंषिकल्पयैषां ॥ २६ ॥ आरोहतायुर्जरसंवृणानाऽअ
नुपूर्वंयतमानायतिष्ठ । इहत्वष्टासुजनिमासजोषादीर्घमायुःकरतिजीवसेवः ॥ इमानारीरविधवाःसुपत्नीरांजनेनस

(१०।२।२) परंमृत्योइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्ययामायनःसंकुसुकःआद्यानांचतसृणांमृत्युःपंचम्याधाताषष्ठ्यास्त्वष्टाशिष्टानांपितृमेधा
स्त्रिष्टुपएकादशीप्रस्तारपंक्तिःत्रयोदशीजगत्यंत्येद्वेअनुष्टुभौ (अंत्यायाःप्रजापतिर्वादेवता) ।

पि॑त्वासं वि॑शंतु । अ॒न॒श्र॒वो॑न॒मी॒वाः॑सु॒र॒त्नाऽआरो॑हंतु॒जन॑यो॒योनि॑म॒ग्रे ॥ उदी॑र्ष्वनार्य॒भि जी॑वलो॒कंग॒तासु॑मे॒तमुप॑शेष॒ऽए हि॑ । ह॒स्त॒ग्रा॒भस्य॑दिधि॒षोस्तवे॒दंपत्यु॑र्जनि॒त्वम॒भिसं ब॑भूथ ॥ धनु॒र्हस्ता॑दा॒दद॑नोमृ॒तस्या॒स्मेक्ष॒त्राय॒वर्च॑से॒बला॑य । अत्रै॒व त्वमि॒हव॒यंसु॒वीरा॒विश्वाः॒स्पृधो॑ऽअ॒भिमा॑तीर्जयेम ॥ उप॑सर्पमा॒तरं॒भूमि॑मे॒तामु॑रु॒व्यच॑संपृथि॒वींसु॒शेवा॑ । ऊर्ण॑म्रदायुव॒ति॒र्दक्षि॑णावत॒ऽए॒षात्वा॑पातु॒निर्ऋ॑ते॒रुप॒स्थात् ॥ २७ ॥ उच्छ्वं॑चस्वपृथिवि॒मानिबा॑धथाः सूपाय॒नास्मै॑भवसूपवंच॒ना । मा॒तापु॒त्रंयथा॑सि॒चाभ्ये॑नंभूम॒ऽऊर्णु॑हि ॥ उ॒च्छ्वंच॑माना॒पृथि॒वीसु॒ति॑ष्ठतुस॒हस्रं॒मित॒ऽउप॒हिश्रयं॑तां । तेगृ॒हासो॑घृत॒श्चुतो॑ भवंतु॒वि॒श्वाहा॒स्मै॑शर॒णाः सं॑त्व॒त्र ॥ उत्ते॑स्तभ्ना॒मिपृथि॒वींत्वत्परी॒मंलो॒गंनि॒दध॒न्मोऽअ॒हंरि॑षं । ए॒तांस्थूणां॑पि॒तरो॑धारयं॒तु॒तेत्रा॑य॒मः सा॒दना॑तेमिनोतु ॥ प्र॒तीची॑ने॒मामह॒नीष्वाः॑ प॒र्णमि॑वा॒दधुः । प्र॒तीचीं॑जग्र॒भावा॒चमश्वं॑रश॒नया॑यथा ॥ २८ ॥ इतिसप्तमाष्टकेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चतुःपंचाशाध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १३ ऋचः १४१ ॥ त्यागः ॥ अग्नय. २० इंद्राये. ३ अग्न्यइ. ९ यमाये. यम्याइ. यमाये. यम्याइ. यमाये. ३ यम्या. ३ यमाये. यम्या. यमाये. यम्या. अग्नय. १८ हविर्धानाये. ५ यमाये. ५ अंगिरःपित्रथर्वभृगुसोमेभ्यः. यमाये. ३ श्वानाभ्यामि. ३ यमाये. ४ पितृभ्य. १४ अग्नय. १४ सरण्यव. २ पूष्ण. ४ सरस्वत्या. ३ अद्भ्य. ५ मृत्यव. ४ धात्रइ. त्वष्ट्रइ. पितृमेधाये. ८ ॥ इतिसप्तमेषष्ठः ॥

निवर्तध्वमष्टौमथितोभृगुर्वा(वा)रुणिर्भार्गवश्च्यवनोवाप्यंगव्यंवानुष्टुभमग्नीषोमीयोद्वितीयोर्धर्चः षष्ठीगायत्रीस प्तोत्तराण्यैंद्रोविमदःप्राजापत्योवावासुक्रोवसुकृद्वाभद्रंदशाग्नेयंतुगायत्रमाद्यैकपदापादएववाशांत्यर्थःपरानुष्टु बंत्येविराट्त्रिष्टुभावाग्निंनाष्टावास्तारपांक्तिःककुहपंचोनापुरस्ताद्बार्हतंत्रिष्टुबंतंत्वंत्याचिदानस्त्वंनोनुष्टुभायजाम हेसप्ताद्यांत्येत्रिष्टुभौपंचम्यभिसारिणींद्रसोमंषळास्तारपांक्तंत्वाश्विन्योंत्यास्तिस्रोनुष्टुभोभद्रमेकादशसौम्यंप्रहि नवपौष्णमानुष्टुभमाद्याचतुर्थ्याऽउष्णिहावसत्सुचतुर्विंशतिरैंद्रोवसुक्रोविश्वोहिद्वादशैंद्रवसुक्रयोःसंवादऐंद्रः सूक्तस्यप्रथमयेंद्रस्यस्नुषापरोक्षवदिंद्रमाहेंद्रस्ययुजःशेषाऋषेश्चतुर्थीचवनेनाष्टौप्रदेवत्रापंचोनाकवषऐलूषआ पमपोनप्त्रीयंवानएकादशवैश्वदेवंप्रसुग्मंतानवपंचाद्याजगत्यः ॥ ७ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् (१०।२।३) निव॑र्तध्वं॒मानु॑गाता॒स्मान्त्सि॑षक्तरेवतीः । अग्नी॑षोमापुनर्वसू॒ऽअ॒स्मेधा॑रयतंर॒यिं ॥ पुन॑रेना॒निव॑र्तय॒पुन॑रेना॒न्याकु॑रु । इंद्र॑ऽएणा॒नियच्छत्व॒ग्निरे॑ना॒ऽउ॒पाज॑तु ॥ पुन॑रेता॒निव॑र्त॒ताम॒स्मिन्पु॑ष्यंतु॒गोप॑तौ । इ॒हैवाग्ने॒निधा॑रये॒हति॑ष्ठतु॒यार॒यिः ॥ यन्नि॒यानं॒न्यय॑नंसंज्ञा॒नं॒यत्प॒राय॑णं । आ॒वर्त॑नंनि॒वर्त॑नं॒योगो॒पाऽअ॒पि॒तंहु॑वे ॥

(१०।२।३) निवर्तध्वमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्ययामायनोमथितऋषिःआपोदेवताःआद्यायाअबग्नीषोमाअनुष्टुप्षष्ठीगायत्री । (अत्रसूक्ते वारुणिर्भृगुर्भार्गवश्च्यवनश्चेमौपाक्षिकावृषीगावोदेवता) ।

यऽउदानड्व्ययनंयऽउदानट्परायणं । आवर्तनंनिवर्तनमपिगोपानिवर्ततां ॥ आनिवर्तनिवर्तयपुनर्नऽइंद्रगादेहि ।
जीवाभिर्भुनजामहै ॥ पारैवोविश्वतोदधऽऊर्जाघृतेनपयसा । येदेवाःकेचयज्ञियास्तेरय्यासंसृजंतुनः ॥ आनिवर्त
नवर्तयनिनिवर्तनवर्तय । भूम्याश्चतस्रःप्रदिशस्ताभ्यऽएनानिवर्तय ॥ १ ॥ (१०।२४) भद्रंनोऽअपिवातयमनः ॥
अग्निमीळेभुजांयविष्ठंशासामित्रंदुर्धरीतुं । यस्यधर्मन्त्स्व१रेनीःसपर्यंतिमातुरूधः ॥ यमासाकृपनीळंभासाकेतुंवर्ध
यंति । भ्राजतेश्रेणिदन् ॥ अर्योविशांगातुरेतिप्रयदानड्दिवोऽअंतान् । कविरभ्रंदीद्यानः ॥ जुषद्धव्यामानुषस्यो
र्ध्वस्तस्थावृभ्वायज्ञे । मिन्वन्त्सद्मपुरऽएति ॥ सहिक्षेमोहविर्यज्ञःश्रुष्टीदस्यगातुरेति । अग्निंदेवावाशीमंतं ॥ २ ॥
यज्ञासाहंदुवऽइषेग्निंपूर्वस्यशेवस्य । अद्रेःसूनुमायुमाहुः ॥ नरोयेकेचास्मदाविश्वेत्तेवामऽआस्युः । अग्निंहविषावर्ध
तः ॥ कृष्णःश्वेतोरुषोयामोऽअस्यब्रध्नऽऋज्रऽउतशोणोयशस्वान् । हिरण्यरूपंजनिताजजान ॥ एवातेऽअग्नेविम
दोमनीषामूर्जोनपादमृतेभिःसजोषाः । गिरऽआवक्षत्सुमतीरियानऽइषमूर्जंसुक्षितिंविश्वमाभाः ॥ ३ ॥ (१०।२५)
आग्निंनस्ववृक्तिभिर्होतारंत्वावृणीमहे । यज्ञायस्तीर्णबर्हिषेविवोमदेशीरंपावकशोचिषंविवक्षसे ॥ त्वामुतेस्वाभुवः

(१०।२४) भद्रमितिदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदोग्निर्गायत्रीआद्यैकपदाविराट्द्वितीयानुष्टुबंत्येविराट्त्रिष्टुभौ (भद्रंनःप्रभृतिसप्तसूक्तेपु यऐंद्रोविमदःसप्राजापत्योवैकल्पिकः किंचवासुक्रोवसुकृद्वा) । (१०।२५) आग्निंनेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदोग्निरास्तारपंक्तिः ।

शुंभंत्यश्वराधसः । वेतित्वामुपसेचनीविवोमदऽऋजीतिरग्नऽआहुतिर्वि० ॥ त्वेधर्माणऽआसतेजुहूभिःसिंचतीरिव ।
कृष्णारूपाण्यर्जुनाविवोमदेविश्वाऽअधिश्रियोधिषेवि० ॥ यमग्नेमन्यसेरयिंसहसावन्नमर्त्य । तमानोवाजसातयेवि
वोमदेयज्ञेषुचित्रमाभराविं० ॥ अग्निर्जातोऽअथर्वणाविदद्विश्वानिकाव्या । भुवद्दूतोविवस्वतोविवोमदेप्रियोयमस्यका
म्योवि० ॥४॥ त्वांयज्ञेष्वीळतेग्नेप्रयत्यध्वरे । त्वंवसूनिकाम्याविवोमदेविश्वादधासिदाशुषेवि० ॥ त्वांयज्ञेष्वृत्विजंचारु
मग्नेनिषेदिरे । घृतप्रतीकंमनुषोविवोमदेशुक्रंचेतिष्ठमक्षभिर्वि० ॥ अग्नेशुक्रेणशोचिषोरुप्रथयसेबृहत् । अभिक्रंदन्वृषा
यसेविवोमदेगर्भंदधासिजामिषुवि० ॥ ५ ॥ (१०।२६) कुहश्रुतऽइंद्रःकस्मिन्नद्यजनेमित्रोनश्रूयते । ऋषीणां
वायःक्षयेगुहावाचर्कृषेगिरा+ ॥ इहश्रुतऽइंद्रोऽअस्मेऽअद्यस्तवेवज्र्यृचीषमः । मित्रोनयोजनेष्वायशश्चक्रेऽअसा
म्या+ ॥ महोयस्पतिःशवसोऽअसाम्यामहोनृम्णस्यतूतुजिः । भर्तावज्रस्यधृष्णोःपितापुत्रमिवप्रियं+ ॥ युजानोऽअ
श्वावातस्यधुनीदेवोदेवस्यवज्रिवः । स्यंतापथाविरुक्मतासृजानःस्तोष्यध्वनः ॥ त्वंत्याचिद्वातस्याश्वागाऽऋज्रात्म
नावहध्यै । ययोर्देवोनमर्त्योयंतानकिर्विदाय्यः ॥ ६ ॥ अधग्मंतोशनापृच्छतेवांकदर्थानऽआगृहं । आजग्मथुःपरा
काद्दिवश्चग्मश्चमर्त्यं ॥ आनऽइंद्रपृक्षसेस्माकंब्रह्मोद्यतं । तत्त्वायाचामहेवःशुष्णंयद्धन्नमानुषं ॥ अकर्मादस्युरभि

(१०।२६) कुहश्रुतइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदइंद्रःपुरस्ताद्बृहतीपंचमीसप्तमीनवम्योनुष्टुभोत्यात्रिष्टुप् ।

नोऽअमंतुरन्यव्रतोऽअमानुषः । त्वंतस्यामित्रहन्वधर्दासस्यदंभय ॥ त्वंनऽइंद्रशूरशूरैरुतत्वोतासोबर्हणा । पुरुत्रा
तेविपूर्तयोनवंतक्षोणयोयथा ॥ त्वंतान्वृत्रहत्येचोदयोनृन्कार्पाणेशूरवज्रिवः । गुहायदीकवीनांविशांनक्षत्रशवसां
॥ ७ ॥ मक्षूतातंऽइंद्रदानाप्नसऽआक्षाणेशूरवज्रिवः । यद्धशुष्णस्यदंभयोजातंविश्वंसयावभिः ॥ माकुध्र्यगिंद्रशू
रवस्वीरस्मेभूवन्नभिष्टयः । वयंवयंतऽआसांसुम्नेस्यामवज्रिवः ॥ अस्मेतातंऽइंद्रसंतुसत्याहिंसंतीरुपस्पृशः । विद्या
मयासांभुजोधेनूनांनवज्रिवः ॥ अहस्तायदपदीवर्धतक्षाःशचीभिर्वेद्यानां । शुष्णंपरिप्रदक्षिणिद्विश्वायवेनिशिश्नथः ॥
पिबापिबेदिंद्रशूरसोमंमारिषण्योवसवानवसुःसन् । उतत्रायस्वगृणतोमघोनोमहश्चरायोरेवतस्कृधीनः ॥ ८ ॥
(१०।२।७) यजामहऽइंद्रंवज्रदक्षिणंहरीणांरथ्यं१विव्रतानां । प्रश्मश्रुदोधुवदूर्ध्वथाभूद्विसेनाभिर्दयमानोविरा
धसा ॥ हरीन्वस्ययावनेविदेवस्विंद्रोमघैर्मघवावृत्रहाभुवत् । ऋभुर्वाजऽऋभुक्षाःपत्यतेशवोवक्षणोमिदासस्यनामचि
त् ॥ यदावज्रंहिरण्यमिदथारथंहरीयमस्यवहतोविसूरिभिः । आतिष्ठतिमघवासनश्रुतऽइंद्रोवाजस्यदीर्घश्रवसस्प
तिः ॥ सोचिन्नुवृष्टिर्यूथ्या३स्वासचाँऽइंद्रःश्मश्रूणिहरिताभिप्रुष्णुते । अवेतिसुक्षयंसुतेमधूदिद्धूनोतिवातोयथाव
नं ॥ योवाचाविवाचोमृध्रवाचःपुरूसहस्राशिवाजघान । तत्तदिदस्यपौंस्यंगृणीमसिपितेवयस्तविषींवावृधेशवः ॥

(१०।२।७) यजामहइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदइंद्रोजगत्याद्यांत्येत्रिष्टुभौपंचम्यभिसारिणी ।

स्तोमंतऽइंद्रविमदाऽअजीजनन्नपूर्व्यंपुरुतमंसुदानवे । विद्माह्यस्यभोजनमिनस्ययदापशुंनगोपाःकरामहे ॥ माकिं
र्नऽएनासख्यावियौषुस्तवचेंद्रविमदस्यचऽऋषेः । विद्माहितेप्रमतिंदेवजामिवदस्मेतेसंतुसख्याशिवानि ॥ ९ ॥
(१०।२।८) इंद्रसोममिमंपिबमधुमंतंचमूसुतं । अस्मेरयिंनिधारयविवोमदेसहस्रिणंपुरूवसोविवक्षसे ॥ त्वांयज्ञे
भिरुक्थैरुपहव्येभिरीमहे । शचीपतेशचीनांविवोमदेश्रेष्ठंनोधेहिवार्यंवि० ॥ यस्पतिर्वार्याणामसिरध्रस्यचोदिता ।
इंद्रस्तोतृणामविताविवोमदेद्विषोनःपाह्यंहसोवि० ॥ युवंशक्रामायाविनासमीचीनिरमंथतं । विमदेनयदीळिताना
सत्यानिरमंथतं ॥ विश्वेदेवाऽअकृपंतसमीच्योर्निष्पतंत्योः । नासत्यावब्रुवन्देवाःपुनरावहतादिति ॥ मधुमन्मेप
रायणंमधुमत्पुनरायनं । तानोदेवादेवतयायुवंमधुमतस्कृतं ॥ १० ॥ (१०।२।९) भद्रंनोऽअपिवातयमनोदक्षमु
क्रतुं । अधातेसख्येऽअंधसोविवोमदेरणन्गावोनयवसेविवक्षसे ॥ हृदिस्पृशस्तऽआसतेविश्वेषुसोमधामसु । अधा
कामाऽइमेममविवोमदेवितिष्ठंतेवसूयवोवि० ॥ उतव्रतानिसोमतेप्राहंमिनामिपाक्या । अधापितेवसुनवेविवोमदे
मृळानोऽअभिचिद्वधाद्वि० ॥ समुप्रयंतिधीतयःसर्गासोवताँऽइव । क्रतुंनःसोमजीवसेविवोमदेधारयाचमसाँऽइव

(१०।२।८) इंद्रसोममितिषड्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदइंद्रोंत्यतिसृणामश्विनावास्तारपंक्तिरंत्यास्तिस्रोनुष्टुभः । (१०।२।९) भद्रमित्ये
कादशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदःसोमआस्तारपंक्तिः ।

वि० ॥ तवत्येसौमशक्तिभिर्निकामासोव्यृण्विरे । गृत्सस्यधीरास्तवसोविवोमदेव्रजंगोमंतमश्विनंविवक्षसे ॥ ११ ॥
पशुंनःसोमरक्षसिपुरुत्राविष्ठितंजगत् । समाकृणोषिजीवसेविवोमदेविश्वासंपश्यन्भुवनावि० ॥ त्वंनःसोमविश्वतो
गोपाऽअदाभ्योभव । सेधराजन्नपस्निधोविवोमदेमानोदुःशंसऽईशताव० ॥ त्वंनःसोमसुक्रतुर्वयोधेयायजागृहि ।
क्षेत्रवित्तरोमनुषोविवोमदेद्रुहोनःपाह्यंहसोवि० ॥ त्वंनोवृत्रहंतमेंद्रस्येंदोशिवःसखा । यत्सींहवंतेसमिथेविवोमदेयु
ध्यमानास्तोकसातौवि० ॥ अयंघसतुरोमदऽइंद्रस्यवर्धतप्रियः । अयंकक्षीवतोमहोविवोमदेमतिंविप्रस्यवर्धयद्वि० ॥
अयंविप्रायदाशुषेवाजाँऽइयर्तिगोमतः । अयंसप्तभ्यऽआवरंविवोमदेप्रांधंश्रोणंचतारिषद्वि० ॥ १२ ॥ (१०।२।१०)
प्रह्यच्छामनीषाःस्पार्हायंतिनियुतः । प्रदस्रानियुद्रथःपूषाऽअविष्टुमाहिनः ॥ यस्यत्यन्महित्वंवाताप्यमयंजनः ।
विप्रऽआवंसद्धीतिभिश्चिकेतसुष्टुतीनां ॥ सवेदसुष्टुतीनामिंदुर्नपूषावृषा । अभिप्सुरःप्रुषायतिव्रजंनऽआप्रुषायति ॥
मंसीमहित्वावयमस्माकंदेवपूषन् । मतीनांचसाधनंविप्राणांचाधवं ॥ प्रत्यर्धिर्यज्ञानामश्वहयोरथानां । ऋषिःस
योमनुर्हितोविप्रस्ययावयत्सखः ॥ १३ ॥ आधीषमाणायाःपतिःशुचायाश्चशुचस्यच । वासोवायोवीनामावासां
सिमर्मृजत् ॥ इनोवाजानांपतिरिनःपुष्टीनांसखा । प्रश्मश्रुंहर्यतोदूधोद्विवृथायोऽअदाभ्यः ॥ आतेरथस्यपूषन्नजा

(१०।२।१०) प्रह्यच्छेतिनवर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोविमदःपूषानुष्टुप्आद्याचतुर्थ्यावुष्णिहौ ।

धुरंववृत्युः । विश्वस्यार्थिनःसखासनोजाऽअनपच्युतः ॥ अस्माकमूर्जारथंपूषाऽअविष्टुमाहिनः । भुवद्वाजानांवृध
ऽइमंनःश्रृणवद्धवं ॥ १४ ॥ (१०।२।११) असत्सुमेंजरितःसाभिवेगोयत्सुन्वतेयजमानायशिक्षं । अनाशीर्दाम
हमस्मिप्रहंतासत्यध्वृतंवृजिनायंतमाभुं ॥ यदीदहंयुधयेसंनयान्यदेवयूंन्तन्वा३ शूशुजानान् । अमातेतुम्रंवृषभंप
चानितीव्रंसुतंपंचदशंनिषिंचं ॥ नाहंतंवेदयऽइतिब्रवीत्यदेवयून्त्समरणेजघन्वान् । यदावाख्यत्समरणमृघावदादि
द्धमेवृषभाप्रब्रुवंति ॥ यदज्ञातेषुवृजनेष्वासंविश्वेसतोमघवानोमऽआसन् । जिनामिवेत्क्षेमऽआसंतमाभुंप्रतांक्षिणां
पर्वतेपादगृह्य ॥ नवाऽउमांवृजनेवारयंतेनपर्वतासोयदहंमनस्ये । ममस्वनात्कृधुकर्णोभयातऽएवेदनुद्यून्किरणःस
मेजात् ॥ १५ ॥ दर्शन्त्वत्रश्रृतपाँऽअनिंद्रान्बाहुक्षदःशरवेपत्यमानान् । घृषुंवायेनिनिदुःसखायमध्यून्वेषुपवयोव
वृत्युः ॥ अभूर्वौक्षीर्व्युं१आयुरानड्दर्षन्नुपूर्वोऽअपरोनुदर्षत् । द्वेपवस्तेपरितंनभूतोयोऽअस्यापारेरजसोविवेष ॥ गा
वोयवंप्रयुताऽअर्योऽअक्षन्ताऽअपश्यंसहगोपाश्चरंतीः । हवाऽइदर्योऽअभितःसमायन्कियदासुस्वपतिश्छंदयाते ॥
संयद्वयंयवसादोजनानामहंयवादऽउर्वज्रेऽअंतः । अत्रायुक्तोवसातारमिच्छादथोऽअयुक्तंयुनजद्ववन्वान् ॥ अत्रे
दुमेमंससेसत्यमुक्तंद्विपाच्चयच्चतुष्पात्संसृजानि । स्त्रीभिर्योऽअत्रवृषणंपृतन्यादयुद्धोऽअस्यविभजानिवेदः ॥ १६ ॥

(१०।२।११) असत्स्वितिचतुर्विंशत्यृचस्यसूक्तस्यैंद्रोवसुक्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

यस्यानक्षादुहिताजात्वासकस्तांविद्वाँऽअभिमन्यातेऽअंधां । कतरोमेनिंप्रतितंमुचातेयऽईंवहातेयऽईंवावरेयात् ॥
कियतीयोषामर्यतोवधूयोःपरिप्रीतापन्यसावार्येण । भद्रावधूर्भवतियत्सुपेशाःस्वयंसामित्रंवनुतेजनेचित् ॥ पत्तोजं
गारप्रत्यंचमत्तिशीर्ष्णाशिरःप्रतिदधौवरूथं । आसीनऽऊर्ध्वामुपसिक्षिणातिन्यङ्ङुत्तानामन्वेतिभूमिं ॥ बृहन्नच्छा
योऽअपलाशोऽअर्वातस्थौमाताविषितोऽअत्तिगर्भः । अन्यस्यावत्संरिहतीमिमायकयाभुवानिदधेधेनुरूधः ॥ सप्त
वीरासोऽअधरादुदायन्नष्टोत्तरात्तात्समजग्मिरन्ते । नवपश्चातात्स्थिविमंतऽआयन्दशप्राक्सानुवितिरंत्यश्नः ॥ १७ ॥
दशानामेकंकपिलंसमानंतंहिन्वंतिक्रतवेपार्याय । गर्भंमातासुधितंवक्षणास्ववेनंतंतुषयंतीबिभर्ति ॥ पीवानंमेषमप
चंतवीरान्युप्ताऽअक्षाऽअनुदीवऽआसन् । द्वाधनुंबृहतीमप्स्वं१तःपवित्रवंताचरतःपुनंता ॥ विक्रोशनासोविष्वंच
ऽआयन्पचातिनेमोनहिपक्षदर्धः । अयंमेदेवःसवितातदाहद्रुन्नऽइद्वनवत्सर्पिरन्नः ॥ अपश्यंग्राममंवहमानमारादच
क्रयास्वधयावर्तमानं । सिषक्त्यर्यःप्रयुगाजनानांसद्यःशिश्नाप्रमिनानोनवीयान् ॥ एतौमेगावौप्रमरस्ययुक्तौमोषुप्र
सेधीर्मुहुरिन्ममंधि । आपश्चिदस्यविनशंत्यर्थंसूरश्चमर्कऽउपरोबभूवान् ॥ १८ ॥ अयंयोवज्रःपुरुधाविवृत्तोवःसूर्य
स्यबृहतःपुरीषात् । श्रवऽइदेनापरोऽअन्यदस्तितदव्यथीजरिमाणस्तरंति ॥ वृक्षेवृक्षेनियतामीमयद्गौस्ततोवयःप्रप
तान्पूरुषादः । अथेदंविश्वंभुवनंभयातऽइंद्रायसुन्वदृषयेचशिक्षत् ॥ देवानांमानेप्रथमाऽअतिष्ठन्कृंतत्रादेषामुपरा

ऽउदायन् । त्रयस्तपंतिपृथिवीमनूपाद्वाबृबूकंवहतःपुरीषं ॥ सातेजीवातुरुततस्यविद्धिमास्मैतादृगपगूहःसमर्ये ।
आविःस्वःकृणुतेगूहतेबुसंसपादुरस्यनिर्णिजोनमुच्यते ॥ १९ ॥ (१०।२।१२) विश्वोह्य१न्योऽअरिराजगाममम
मेदहश्वशुरोनाजगाम । जक्षीयाद्धानाऽउतसोमंपपीयात्स्वाशितःपुनरस्तंजगायात् ॥ सरोरुवद्वृषभस्तिग्मशृंगोवर्ष्मं
न्तस्थौवरिमन्नापृथिव्याः । विश्वेष्वेनंवृजनेषुपामियोमेकुक्षीसुतसोमःपृणाति ॥ अद्रिणातेमंदिनऽइंद्रतूयान्त्सुन्वं
तिसोमान्पिबसित्वमेषां । पचंतितेवृषभाँऽअत्सितेषांपृक्षेणयन्मघवन्हूयमानः ॥ इदंसुमेजरितराचिकिद्धिप्रतीपंशा
पंनद्योवहंति । लोपाशःसिंहंप्रत्यंचमत्साःक्रोष्टावराहंनिरतक्तकक्षात् ॥ कुथातऽएतदहमाचिकेतंगृत्सस्यपाकस्तवसो
मनीषां । त्वंनोविद्वाँऽऋतुथाविवोचोयमर्धंतेमघवन्क्षेम्याधूः ॥ एवाहिमांतवसंवर्धयंतिदिवश्चिन्मेबृहतऽउत्तरा
धूः । पुरूसहस्रानिशिशामिसाकमशत्रुंहिमाजनिताजजान ॥ २० ॥ एवाहिमांतवसंजज्ञुरुग्रंकर्मन्कर्मन्वृषणमिंद्रदेवाः ।
वधींवृत्रंवज्रेणमंदसानोपव्रजंमहिनादाशुषेवं ॥ देवासऽआयन्परशूँरबिभ्रन्वनावृश्चंतोऽअभिविड्भिरायन् । निसुद्वं१

(१०।२।१२) विश्वोहीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यआद्यायाइंद्रस्नुषाऋषिकाद्वितीयादिचतुर्थीवर्जानांयुजामिंद्रऋषिःचतुर्थीसहितानाम
युजांवसुक्रऋषिःचतुर्थीवर्ज्यानांयुजांवसुक्रोदेवताशिष्टानामिंद्रस्त्रिष्टुप् । (अत्रसूक्तेप्रथमर्चिइंद्रस्नुषार्षत्वेविकल्पंशौनकोमन्यतेतत्पक्षेतत्र
वसुक्रोविज्ञेयः) ।

दधतोवक्षणासुयत्राकृपीटमनुतद्दहंति ॥ शशःक्षुरंप्रत्यंचंजगाराद्रिंलोगेनव्यभेदमारात् । बृहंतंचिद्दहतेरंधयानिव
यद्वत्सोवृषभंशूशुवानः ॥ सुपर्णऽइत्थानखमासिषायावरुद्धःपरिपदंनसिंहः । निरुद्धश्चिन्महिषस्तर्ष्यावान्गोधात
स्माऽअयथंकर्षदेतत्+ ॥ तेभ्योगोधाऽअयथंकर्षदेतद्येब्रह्मणःप्रतिपीयंत्यन्नैः । सिमऽउक्ष्णोवसृष्टाँऽअदंतिस्वयंबला
नितन्वःश्रृणानाः+ ॥ एतेशमीभिःसुशमीऽअभूवन्येहिंन्विरेतन्व१ःसोमऽउक्थैः । नृवद्वदन्नुपनोमाहिवाजान्दि
विश्रवोदधिषेनामवीरः+ ॥ २१ ॥ (१०।२।१३) वनेनवायोन्यधायिचाकन्छुचिर्वांस्तोमोभुरणावजीगः । यस्ये
दिंद्रःपुरुदिनेषुहोतानृणांनर्योनृतमःक्षपावान् ॥ प्रतेऽअस्याऽउषसःप्रापरस्यानृतौस्यामनृतमस्यनृणां । अनुत्रिशो
कःशतमावहन्नृन्कुत्सेनरथोयोऽअसत्ससवान्+ ॥ कस्तेमदऽइंद्ररंत्योभूद्दुरोगिरोऽअभ्यु१ग्रोविधाव । कद्वाहोऽअ
र्वागुपमामनीषाऽआत्वाशक्यामुपमंराधोऽअन्नैः ॥ कदुद्युम्नमिंद्रत्वावतोनॄन्कयाधियाकरसेकन्नऽआगन् । मित्रोन
सत्यऽउरुगायभृत्याऽअन्नेसमस्ययदसन्मनीषाः+ ॥ प्रेरयसूरोऽअर्थनपारंयेऽअस्यकामंजनिधाऽइवग्मन् । गिरश्चये
तेतुविजातपूर्वीर्नरऽइंद्रप्रतिशिक्षंत्यन्नैः ॥ २२ ॥ मात्रेनुतेसुमितेऽइंद्रपूर्वीद्यौर्मज्मनापृथिवीकाव्येन । वरायतेघृ
तवंतःसुतासःस्वाद्मन्भवंतुपीतयेमधूनि ॥ आमध्वोऽअस्माऽअसिचन्नमत्रमिंद्रायपूर्णंसहिसत्यराधाः । सवावृधेव

(१०।२।१३) वनेनेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोवसुक्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

रिमन्नापृथिव्याऽअभिक्रत्वानर्यःपौंस्यैश्च ॥ व्यानळिंद्रःपृतनाःस्वोजाऽआस्मैयतंतेसख्यायपूर्वीः । आस्मारथंनपृत
नासुतिष्ठयंभद्रयासुमत्याचोदयासे ॥ २३ ॥ (१०।३।१) प्रदेवत्राब्रह्मणेगातुरेत्वपोऽअच्छामनसोनप्रयुक्ति ।
महींमित्रस्यवरुणस्यधासिंपृथुज्रयसेरीरधासुवृक्तिं+ ॥ अध्वर्यवोहविष्मंतोहिभूताच्छापऽइतोशतीरुशंतः । अवया
श्चष्टऽअरुणःसुपर्णस्तमास्यध्वमूर्मिमद्यासुहस्ताः ॥ अध्वर्यवोपऽइतासमुद्रमपांनपातंहविषायजध्वं । सवोदददूर्मिम
द्यासुपूतंतस्मैसोमंमधुमंतंसुनोत ॥ योऽअनिध्मोदीदयदप्स्व१ंतर्यंविप्रासऽईळतेऽअध्वरेषु । अपांनपान्मधुमतीरपो
दायाभिरिंद्रोवावृधेवीर्याय ॥ याभिःसोमोमोदतेहर्षतेचकल्याणीभिर्युवतिभिर्नमर्यः । ताऽअध्वर्योऽअपोऽअच्छा
परेहियदासिंचाऽओषधीभिःपुनीतात् ॥ २४ ॥ एवेद्यूनेयुवतयोनमंतयदीमुशन्नुशतीरेत्यच्छ । संजानतेमनसासं
चिकित्रेध्वर्यवोधिषणापश्चदेवीः+ ॥ योवोवृताभ्योऽअकृणोदुलोकंयोवोमह्याऽअभिशस्तेरमुंचत् । तस्माऽइंद्रायम
धुमंतमूर्मिंदेवमादनंप्रहिणोतनापः ॥ प्रास्मैहिनोतमधुमंतमूर्मिंगर्भोयोवःसिंधवोमध्वऽउत्सः । घृतपृष्ठमीड्यमध्वरे
ष्वापोरेवतीःश्रृणुताहवंमे ॥ तंसिंधवोमत्सरमिंद्रपानमूर्मिंप्रहेतयऽउभेऽइयर्ति । मदच्युतमौशानंनभोजांपरित्रितंतुं
विचरंतमुत्सं ॥ आववृततीरधनुद्विधारागोषुयुधोनानियवंचरंतीः । ऋषेजनित्रीर्भुवनस्यपत्नीरपोवंदस्वसवृधःसयो

तृतीयेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (१०।३।१) प्रदेवत्रेतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषआपस्त्रिष्टुप् ।

नीः ॥ २५ ॥ हिनोतानोऽअध्वरंदेवयज्याहिनोतब्रह्मसनयेधनानां । ऋतस्ययोगेविष्यध्वमूधःश्रुष्टीवरीर्भूतनास्म
भ्यमापः ॥ आपोरेवतीःक्षयथाहिवस्वःक्रतुंचभद्रंबिभृथामृतंच । रायश्चस्थःस्वपत्यस्यपत्नीःसरस्वतीतद्गृणतेवयोधा
त् ॥ प्रतियदापोऽअदृश्रमायतीर्घृतंपयांसिबिभ्रतीर्मधूनि । अध्वर्युभिर्मनसासंविदानाऽइंद्रायसोमंसुषुतंभरंतीः ॥
एमाऽअग्मन्रेवतीर्जीवधन्याऽअध्वर्यवःसादयतासखायः । निबर्हिषिधत्तनसोम्यासोपांनप्त्रासंविदानासऽएनाः ॥
आग्मन्नापऽउशतीर्बर्हिरेदंन्यध्वरेऽअसदन्देवयंतीः । अध्वर्यवःसुनुतेंद्रायसोममभूदुवःसुशकादेवयज्या ॥ २६ ॥
(१०।३।२) आनोदेवानामुपवेतुशंसोविश्वेभिस्तुरैरवसेयजत्रः । तेभिर्वयंसुषखायोभवेमतरंतोविश्वादुरितास्या
म ॥ परिचिन्मर्तोद्रविणंममन्यादृतस्यपथानमसाविवासेत् । उतस्वेनक्रतुनासंवदेतश्रेयांसंदक्षंमनसाजगृभ्यात् ॥
अधायिधीतिरससृग्रमंशास्तीर्थेनदस्ममुपयंत्यूमाः । अभ्यानश्मसुवितस्यशूषंनवेदसोऽअमृतानामभूम ॥ नित्यश्चा
कन्यात्स्वपतिर्दमूनायस्माऽउदेवःसविताजजान । भगोवागोभिरर्यमेमनज्यात्सोऽअस्मैचारुश्छदयदुतस्यात् ॥ इयं
साभूयाऽउषसामिवक्षायद्धक्षुमंतःशवसासमायन् । अस्यस्तुतिंजरितुर्भिक्षमाणाऽआनःशग्मासऽउपयंतुवाजाः
॥ २७ ॥ अस्येदेषासुमतिःपप्रथानाभवत्पूर्व्याभूमनागौः । अस्यसनीळाऽअसुरस्ययोनौसमानऽआभरणेबिभ्रमा

(१०।३।२)आनोदेवानामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे-विश्वेदेवाः९अश्वत्थगर्भाशर्मी१उयोग्नी१एवं११)।

णाः ॥ किंस्विद्वनंकऽउसवृक्षऽआसयतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षुः । संतस्थानेऽअजरेऽइतऽऊतीऽअहानिपूर्वीरुषसोज
रंत ॥ नैतावदेनापरोऽअन्यदस्त्युक्षासद्यावापृथिवीबिभर्ति । त्वचंपवित्रंकृणुतस्वधावान्यदींसूर्यंनहरितोवहंति ॥
स्तेगोनक्षामत्येतिपृथ्वींमिहंनवातोविहवातिभूम । मित्रोयत्रवरुणोऽअज्यमानोग्निर्वनेनव्यसृष्टशोकं ॥ स्तरीर्यत्सूत
सद्योऽअज्यमानाव्यथिरव्यथीःकृणुतस्वगोपा । पुत्रोयत्पूर्वःपित्रोर्जनिष्टशम्यांगौर्जगारयद्धपृच्छान् ॥ उतकण्वंनृ
षदःपुत्रमाहुरुतश्यावोधनमादत्तवाजी । प्रकृष्णायरुशदपिन्वतोधर्ऋतमत्रनकिरस्माऽअपीपेत् ॥ २८ ॥ (१०।३।३)
प्रसुग्मंताधियसानस्यसक्षणिवरेभिर्वराँऽअभिषुप्रसीदतः । अस्माकमिंद्रऽउभयंजुजोषतियत्सोम्यस्यांधसोबुबोधति ॥
वींद्रयासिदिव्यानिरोचनाविपार्थिवानिरजसापुरुष्टुत । येत्वावहंतिमुहुरध्वराँऽउपतेसुवन्वंतुवग्वनाँऽअराधसः ॥
तदिन्मेच्छन्त्सद्वपुषोवपुष्टरंपुत्रोयज्जानंपित्रोरधीयति । जायापतिंवहतिवग्नुनासुमत्पुंसऽइद्भद्रोवहतुःपरिष्कृतः ॥
तदित्सधस्थमभिचारुदीधयगावोयच्छासन्वहतुंनधेनवः । मातायन्मंतुर्यूथस्यपूर्व्याभिवाणस्यसप्तधातुरिज्जनः ॥
प्रवोच्छारिरिचेदेवयुष्पदमेकोरुद्रेभिर्यातितुर्वणिः । जरावायेष्वमृतेषुदावनेपरिवऽऊमेभ्यःसिंचतामधु ॥ २९ ॥
निधीयमानमपगूळ्हमप्सुप्रमेदेवानांव्रतपाऽउवाच । इंद्रोविद्वाँऽअनुहित्वाचचक्षतेनाहमग्नेऽअनुशिष्टऽआगां ॥ अक्षेत्र

(१०।३।३) प्रसुग्मंतेतिनवर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषइंद्रोजगतीअंत्याश्चतस्रस्त्रिष्टुभः।

वित्क्षेत्रविदंह्यप्राट्सप्रैतिक्षेत्रविदानुशिष्टः । एतद्वैभद्रमनुशासनस्योतस्रुतिंविंदत्यंजसीनां ॥ अद्येदुप्राणीदममन्निमा
हापीवृतोऽअधयन्मातुरूधः । एमेनमापजरिमायुवानमहेळन्वसुःसुमनाबभूव ॥ एतानिभद्राकलशक्रियामकुरुश्रवण
दर्दतोमघानि । दानऽइद्वोमघवानःसोऽअस्त्वयंचसोमोहृदियंबिभर्मि ॥ ३० ॥ इतिसप्तमाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

पंचपंचाशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १४ ऋचः १५३ ॥ त्यागः ॥ अग्न्योग्नीषोमाभ्या. अग्न्य.७ अग्नय.१८ इंद्राये.२५ अश्वि-
भ्या.३ सोमाये.११ पूष्ण.९ इंद्राये.२५ वसुक्राये. इंद्राये.३ वसुक्राये. इंद्राये. वसुक्राये. इंद्राये. वसुक्राये. इंद्राये. वसुक्राये. इंद्राये.८
अग्न्य.१५ विश्वेभ्योदेवेभ्य.११ [भे. प. विश्वेभ्योदे.९ अश्वत्थगर्भायैशम्याइ. उषसेग्नय.] इंद्राये.९ ॥ इतिसप्तमेसप्तमः ॥

प्रमाद्यावैश्वदेव्यैंद्रःप्रगाथःपरागायत्र्योद्वेकुरुश्रवणस्यत्रासदस्यवस्यदानस्तुतिःपराभिर्मृतेमित्रातिथौराज्ञित
त्स्नेहादृषिरुपमश्रवसंपुत्रमस्यव्यशोकयत्प्रावेपाःषळूनामौजवान्वाक्षोक्षकृषिप्रशंसाचाक्षकितवनिंदाचसप्तमी
जगत्यंबुध्रंलुशोधानाकोवैश्वदेवंतुद्वित्रिष्टुबंतंतूषासानक्तानमोद्वादशसौर्योभितपाःसौर्यंजागतंत्रित्रिष्टुब्दशम्य
स्मिन्नःपंचमुष्कवानिंद्रोयोवांषळूनाकाक्षीवतीघोषाश्विनंहित्रिष्टुवंतरथंयांतंसमानंतृचंसुहस्त्योघौपेयोस्तेवेका
दशकृष्णोच्छामेद्वित्रिष्टुवंतंत्वायातुत्रित्रिष्टुबादिदिवस्परिद्वादशंवत्सप्रिराग्नेयंतु ॥ ८ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (१०।३।४) प्रमायुयुजेप्रयुजोजनानांवहामिस्मपूषणमंतरेण । विश्वेदेवासोऽअधमामरक्षन्दुः
शासुरागादितिघोषऽआसीत् ॥ संमातपंत्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः । निबाधतेऽअमतिर्नग्नताजसुर्वेर्नवेवीयतेम
तिः+ ॥ मूषोनशिश्नाव्यदंतिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्रतो । सकृत्सुनोमघवन्निंद्रमृळयाधापितेवनोभव ॥ कुरुश्रवण
मावृणिराजानंत्रासदस्यवं । मंहिष्ठंवाघतामृषिः ॥ यस्यमाहरितोरथेतिस्रोवहंतिसाधुया । स्तवैसहस्रदक्षिणे ॥ १ ॥
यस्यप्रस्वादसोगिरऽउपमश्रवसःपितुः । क्षेत्रंनरण्वमूचुषे ॥ अधिपुत्रोपमश्रवोनपान्मित्रातिथेरिहि । पितुष्टेऽअ
स्मिवंदिता+ ॥ यदीशीयामृतानामुतवामर्त्यानां । जीवेदिन्मघवाममं ॥ नदेवानामतिव्रतंशतात्माचनजीवति । तथा
युजाविवावृते ॥ २ ॥ (१०।३।५) प्रावेपामाबृहतोमादयंतिप्रवातेजाऽइरिणेवर्वृताना: । सोमस्येवमौजवतस्यभ
क्षोविभीदकोजागृविर्मह्यमच्छान् ॥ नमामिमेथनजिहीळऽएषाशिवासखिभ्यऽउतमह्यमासीत् । अक्षस्याहमेकपर
स्यहेतोरनुव्रतामपजायामरोधं ॥ द्वेष्टिश्वश्रूरपजायारुणद्धिननाथितोविंदतेमर्डितारं । अश्वस्येवजरतोवस्न्यस्यनाहं

(१०।३।४) प्रमायुयुजइतिनवर्चस्यसूक्तस्यैलूषःकवषऋषिःआद्यायाविश्वेदेवाःततोद्वयोरिंद्रःचतुर्थीपंचम्योःकुरुश्रवणःषष्ठ्यादिचतसृ
णामुपश्रवा आद्यात्रिष्टुप्द्वितीयाबृहतीतृतीयासतोबृहतीशेषाःषड्गायत्र्यः । (१०।३।५) प्रावेपाइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यमौजवानक्ष
ऋषिःआद्यासप्तमीनवमीद्वादशीनामक्षादेवताःत्रयोदश्याःकृषिःशिष्टानामक्षनिंदादेवतात्रिष्टुप्सप्तमी जगती ।

विंदामिकितवस्यभोगं ॥ अन्येजायांपरिमृशंत्यस्ययस्यागृधद्वेदनेवाज्य१क्षः । पितामाताभ्रातरऽएनमाहुर्नजानी
मोनयताबद्धमेतं+ ॥ यदादीध्येनदविषाण्येभिःपरायद्भ्योवहीयेसखिभ्यः । न्युप्ताश्चबभ्रवोवाचमक्रतँऽएमीदेषांनि
॥ ४९ ॥ ष्कृतंजारिणीव ॥ ३ ॥ सभामेतिकितवःपृच्छमानोजेष्यामीतितन्वा३शूशुजानः । अक्षासोऽअस्यवितिरंतिकामंप्र
तिदीव्नेदधतऽआकृतानि ॥ अक्षासऽइदंकुशिनोनितोदिनोनिकृत्वानस्तपनास्तापयिष्णवः । कुमारदेष्णाजयतःपुन
र्हणोमध्वासंपृक्ताःकितवस्यबर्हणा ॥ त्रिपंचाशःक्रीळतिव्रातऽएषांदेवऽइवसवितासत्यधर्मा । उग्रस्यचिन्मन्यवेनान
मंतेराजाचिदेभ्योनमऽइत्कृणोति ॥ नीचावर्ततऽउपरिस्फुरंत्यहस्तासोहस्तवंतंसहंते । दिव्याऽअंगाराऽइरिणेन्यु
प्ताःशीताःसंतोहृदयंनिर्दहंति ॥ जायातप्यतेकितवस्यहीनामातापुत्रस्यचरतःक्वस्वित् । ऋणावाबिभ्यद्धनमिच्छमा
नोन्येषामस्तमुपनक्तमेति ॥ ४ ॥ स्त्रियंदृष्ट्वायकितवंततापान्येषांजायांसुकृतंचयोनिं । पूर्वाह्णेऽअश्वान्युयुजेहिबभ्रू
न्त्सोऽअग्नेरंतेवृषलःपपाद ॥ योवःसेनानीर्महतोगणस्यराजाव्रातस्यप्रथमोबभूव । तस्मैकृणोमिनधनारुणध्मिदशा ॥ ४९ ॥
हंप्राचीस्तदृतंवदामि ॥ अक्षैर्मादीव्यःकृषिमित्कृषस्ववित्तेरमस्वबहुमन्यमानः । तत्रगावःकितवतत्रजायातन्मेविच
ष्टेसवितायमर्यः+ ॥ मित्रंकृणुध्वंखलुमृळतानोमानोघोरेणचरताभिधृष्णु । निवोनुमन्युर्विशतामरातिरन्योबभ्रू

णांप्रसितौन्वस्तु ॥ ५ ॥ (१०।३।६) अबुध्रमुत्यऽइंद्रवंतोऽअग्नयोज्योतिर्भरंतऽउषसोव्युष्टिषु । महीद्यावापृथि
वीचेततामपोद्यादेवानामवऽआवृणीमहे ॥ दिवस्पृथिव्योरवऽआवृणीमहेमातृन्त्सिंधून्पर्वतान्छर्यणावतः । अना
गास्त्वंसूर्यमुषासमीमहेभद्रंसोमःसुवानोऽअद्याकृणोतुनः ॥ द्यावानोऽअद्यपृथिवीऽअनागसोमहीत्रायेतांसुविताय
मातरा । उषाऽउच्छंत्यपबाधतामघंस्वस्त्य१ग्निंसमिधानमीमहे ॥ इयंनऽउस्राप्रथमासुदेव्यंरेवत्सनिभ्योरेवतीव्यु
च्छतु । आरेमन्युंदुर्विदत्रस्यधीमहिस्वस्त्य१ग्निं० ॥ प्रयाःसिस्रतेसूर्यस्यरश्मिभिर्ज्योतिर्भरंतीरुषसोव्युष्टिषु । भद्रा
नोऽअद्यश्रवसेव्युच्छतस्वस्त्य१ग्निं० ॥ ६ ॥ अनमीवाऽउषसऽआचरंतुनऽउदग्नयोजिहतांज्योतिषाबृहत् । आयु
क्षातामश्विनातूतुजिंरथंस्वस्त्य१ग्निं० ॥ श्रेष्ठंनोऽअद्यसवितर्वरेण्यंभागमासुवसहिरत्नधाऽअसि । रायोजनित्रींधि
षणामुपब्रुवेस्वस्त्य१ग्निं० ॥ पिपर्तुमातदृतस्यप्रवाचनंदेवानांयन्मनुष्या३अमन्महि । विश्वाऽइदुस्राःस्पळुदेतिसूर्यः
स्वस्त्य१ग्निं० ॥ अद्वेषोऽअद्यबर्हिषःस्तरीमणिग्राव्णांयोगेमन्मनःसाधऽईमहे । आदित्यानांशर्मणिस्थाभुरण्यसिस्व
स्त्य१ग्निं० ॥ आनोबर्हिःसधमादेबृहद्दिविदेवाँऽईळेसादयासप्तहोतॄन् । इंद्रंमित्रंवरुणंसातयेभगंस्वस्त्य१ग्निं० ॥ ७ ॥ तऽ
आदित्याऽआगंतासर्वतातयेवृधेनोयज्ञमवतासजोषसः । बृहस्पतिंपूषणमश्विनाभगंस्वस्त्य१ग्निं० ॥ तन्नोदेवायच्छत

(१०।३।६) अबुध्रमितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यधानाकोलुशोविश्वेदेवाजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ(भेद-विश्वेदेवाः३ उषसोग्निः२ विश्वेदेवाः९एवं१४)

सुप्रवाचनंछर्दिरादित्याःसुभरंनृपाय्यं । पश्वेतोकायतनयायजीवसेस्वस्त्यग्निं० ॥ विश्वेऽअद्यमरुतोविश्वऽऊती
विश्वेभवंत्वग्नयःसमिद्धाः । विश्वेनोदेवाऽअवसागमंतुविश्वमस्तुद्रविणंवाजोऽअस्मे ॥ यंदेवासोवथवाजसातौयं
त्रायध्वेयंपिपृथात्यंहः । योवोगोपीथेनभयस्यवेदतेस्यामदेववीतयेतुरासः ॥ ८ ॥ (१०।३।७) उषासानक्ताबृह
तीसुपेशसाद्यावाक्षामावरुणोमित्रोऽअर्यमा । इंद्रंहुवेमरुतःपर्वताँऽअपऽआदित्यान्द्यावापृथिवीऽअपःस्वः* ॥ द्यौ
श्चनःपृथिवीचप्रचेतसऽऋतावरीरक्षतामंहसोरिषः । मादुर्विदत्रानिर्ऋतिर्नऽईशततद्देवानामवोऽअद्यावृणीमहे ॥
विश्वस्मान्नोऽअदितिःपात्वंहसोमातामित्रस्यवरुणस्यरेवतः । स्वर्वज्ज्योतिरवृकंनशीमहितद्दे० ॥ ग्रावावदन्नपरक्षां
सिसेधतुदुःष्वप्न्यंनिर्ऋतिंविश्वमत्रिणं । आदित्यंशर्ममरुतामशीमहितद्दे० ॥ एंद्रोबर्हिःसीदतुपिन्वतामिळाबृहस्पतिः
सामभिर्ऋक्वोऽअर्चतु । सुप्रकेतंजीवसेमन्मधीमहितद्दे० ॥ ९ ॥ दिविस्पृशंयज्ञमस्माकमश्विनाजीराध्वरंकृणुतंसुम्नमिष्ट
ये । प्राचीनरश्मिमाहुतंघृतेनतद्दे० ॥ उपह्वयेसुहवंमारुतंगणंपावकमृष्वंसख्यायशंभुवं । रायस्पोषंसौश्रवसायधीम
हितद्दे० ॥ अपांपेरुंजीवधन्यंभरामहेदेवाव्यंसुहवमध्वरश्रियं । सुरश्मिंसोममिंद्रियंयमीमहितद्दे० ॥ सनेमतत्सुस
नितासनित्वभिर्वयंजीवाजीवपुत्राऽअनागसः । ब्रह्मद्विषोविष्वगेनोभरेरततद्दे० ॥ येस्थामनोयज्ञियास्तेशृणोतनयद्वो ॥ ५० ॥

(१०।३।७) उषासानक्तेतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यधानाकोलुशोविश्वेदेवाजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ (भेदपक्षे—विश्वेदेवाः १३ सविता १ एवं १४) ।

देवाऽईमहेतद्ददातन । जैत्रंक्रतुंरयिमद्वीरवद्यशस्तद्दे० ॥ १० ॥ महदद्यमहतामावृणीमहेवोदेवानांबृहतामनर्वणां ।
यथावसुवीरजातंनशामहैतद्दे० ॥ महोऽअग्नेःसमिधानस्यशर्मण्यनागामित्रेवरुणेस्वस्तये । श्रेष्ठेस्यामसवितुःसवीम
नितद्दे० ॥ येसवितुःसत्यसवस्यविश्वेमित्रस्यव्रतेवरुणस्यदेवाः । तेसौभगंवीरवद्गोमदप्नोदधातनद्रविणंचित्रमस्मे ॥
सवितापश्चातात्सवितापुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात् । सवितानःसुवतुसर्वतातिंसवितानोरासतांदीर्घमा
युः ॥ ११ ॥ (१०।३।८) नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसेमहोदेवायतदृतंसपर्यत । दूरेदृशेदेवजातायकेतवेदिवस्पुत्रा
यसूर्यायशंसत ॥ सामासत्योक्तिःपरिपातुविश्वतोद्यावाचयत्रततनन्नहानिच । विश्वमन्यन्निविशतेयदेजतिविश्वाहा
पोविश्वाहोदेतिसूर्यः ॥ नतेऽअदेवःप्रदिवोनिवासतेयदेतशेभिःपतरैरथर्यसि । प्राचीनमन्यदनुवर्ततेरजऽउदन्येन
ज्योतिषायासिसूर्य ॥ येनसूर्यज्योतिषाबाधसेतमोजगच्चविश्वमुदियर्षिभानुना । तेनास्मद्विश्वामनिरामनाहुतिमपा
मीवामपदुःष्वप्न्यंसुव ॥ विश्वस्यहिप्रेषितोरक्षसिव्रतमहेळयन्नुच्चरसिस्वधाऽअनु । यदद्यत्वासूर्योपब्रवामहैतंनोदेवा
ऽअनुमंसीरतक्रतुं ॥ तंनोद्यावापृथिवीतन्नऽआपइंद्रःशृण्वंतुमरुतोहवंवचः । माशूनेभूमसूर्यस्यसंदृशिभद्रंजीवंतो
जरणामशीमहि ॥ १२ ॥ विश्वाहात्वासुमनसःसुचक्षसःप्रजावंतोऽअनमीवाऽअनागसः । उद्यंतंत्वामित्रमहोदिवे

(१०।३।८) नमोमित्रस्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यसौर्योभितपाःसूर्योजगतीदशमीत्रिष्टुप् ।

दिवेज्योग्जीवाःप्रतिपश्येमसूर्य ॥ महिज्योतिर्बिभ्रतंत्वाविचक्षणभास्वंतंचक्षुषेचक्षुषेमयः । आरोहंतंबृहतःपाजस
स्परिवयंजीवाःप्रतिपश्येमसूर्य ॥ यस्यतेविश्वाभुवनानिकेतुनाप्रचेरतेनिचविशंतेऽअक्तुभिः । अनागास्त्वेनहरिके
शसूर्याह्नाह्नानोवस्यसावस्यसोदिहि ॥ शंनोभवचक्षसाशंनोऽअह्नाशंभानुनाशंहिमाशंघृणेन । यथाशमध्वञ्छमसद्दु
रोणेतत्सूर्यद्रविणंधेहिचित्रं+ ॥ अस्माकंदेवाऽउभयायजन्मनेशर्मयच्छतद्विपदेचतुष्पदे । अदत्पिबदूर्जयमानमाशि
तंतदस्मेशंयोररपोदधातन ॥ यद्वोदेवाश्चकृमजिह्वयागुरुमनसोवाप्रयुतीदेवहेळनं । अरावायोनोऽअभिदुच्छुनायते
तस्मिन्तदेनोवसवोनिधेतन ॥ १३ ॥ (१०।३।९) अस्मिन्नऽइंद्रपृत्सुतौयशस्वतिशिमीवतिक्रंदसिप्रावसातये ।
यत्रगोषाताधृषितेषुखादिषुविष्वक्पतंतिदिद्यवोनृषाह्ये ॥ सनःक्षुमंतंसदनेव्यूर्णुहिगोऽअर्णसंरयिमिंद्रश्रवाय्यं । स्या
मतेजयतःशक्रमेदिनोयथावयमुश्मसितद्वसोकृधि ॥ योनोदासऽआर्योवापुरुष्टुतादेवऽइंद्रयुधयेचिकेतति । अस्मा
भिष्टेसुषहाःसंतुशत्रवस्त्वयावयंतान्वनुयामसंगमे+ ॥ योदभ्रेभिर्हव्योयश्चभूरिभिर्योऽअभीकेवरिवोविन्नृषाह्ये । तं
विखादेसस्निमद्यश्रुतंनरमर्वाचमिंद्रमवसेकरामहे ॥ स्ववृजंहित्वामहमिंद्रशुश्रवानानुदंवृषभरध्रचोदनं । प्रमुंचस्व

(१०।३।९) अस्मिन्नइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यमुष्कवानिंद्रइंद्रोजगती ।

परिकुत्सादिहागहिकिमुत्वावान्मुष्कयोर्बद्धऽआसते ॥ १४ ॥ (१०।३।१०) योवांपरिज्मासुवृदश्विनारथोदोषा
मुषासोहव्योहविष्मता । शश्वत्तमासस्तमुवामिदंवयंपितुर्ननामसुहवंहवामहे ॥ चोदयतंसूनृताःपिन्वतंधियऽउत्पुरं
धीरीरयतंतदुश्मसि । यशसंभागंकृणुतंनोऽअश्विनासोमंनचारुंमघवत्सुनस्कृतं ॥ अमाजुरश्चिद्भवथोयुवंभगोनाशो
श्चिदवितारापमस्यचित् । अंधस्यचिन्नासत्याकृशस्यचिद्युवामिदाहुर्भिषजारुतस्यचित् ॥ युवंच्यवानंसनयंयथारथं
पुनर्युवानंचरथायतक्षथुः । निष्टौग्र्यमूहथुरद्भ्यस्परिविश्वेत्तावांसवनेषुप्रवाच्या ॥ पुराणावांवीर्याउप्रब्रवाजनेथोहा
सथुर्भिषजामयोभुवा । तावांनुनव्यावसेकरामहेयंनासत्याश्रदरिर्यथादधत् ॥ १५ ॥ इयंवामह्वेशृणुतंमेऽअश्वि
नापुत्रायेवपितरामह्यंशिक्षतं । अनापिरज्ञाऽअसजात्यामतिःपुरातस्याऽअभिशस्तेरवस्पृतं ॥ युवंरथेनविमदायशुं
ध्युवंन्यूहथुःपुरुमित्रस्ययोषणां । युवंहवंवध्रिमत्याऽअगच्छतंयुवंसुषुतिंचक्रथुःपुरंधये ॥ युवंविप्रस्यजरणामुपेयुषःपु
नःकलेरकृणुतंयुवद्वयः । युवंवंदनमृश्यदादुदूपथुर्युवंसद्योविश्पलामेतवेकृथः ॥ युवंहरेभंवृषणागुहाहितमुदैरयतंम
मृवांसमश्विना । युवमृबीसमुततप्तमत्रयऽओमन्वंतंचक्रथुःसप्तवध्रये ॥ युवंश्वेतंपेदवेश्विनाश्वंनवभिर्वाजैर्नवतीच
वाजिनं । चर्कृत्यंददथुर्द्रावयत्सखंभगंननृभ्योहव्यंमयोभुवं ॥ १६ ॥ नतंराजानावदितेकुतश्चननांहोऽअश्नोति

(१०।३।१०) योवामितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाक्षीवतीघोषाश्विनौजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

दुरितंनकिर्भयं । यमश्विनासुहवारुद्रवर्तनीपुरोरथंकृणुथःपत्न्यासह+ ॥ आतेनयातंमनसोजवीयसारथंयंवामृभवश्च
क्रुरश्विना । यस्ययोगेदुहिताजायतेदिवऽउभेऽअहनीसुदिनेविवस्वतः ॥ तावर्तिर्यातंजयुषाविपर्वतमपिन्वतंशयवे
धेनुमश्विना । वृकस्यचिद्वर्तिकामंतरास्याद्युवंशचीभिर्ग्रसितामंमुंचतं ॥ एतंवांस्तोममश्विनावकर्मातक्षामभृगवोन
रथं । न्यमृक्षामयोषणांनमर्येनित्यंनसूनुंतनयंदधानाः ॥ १७ ॥ (१०।३।११) रथंयांतंकुहकोहवांनराप्रतिद्युमंतं
सुवितायभूषति । प्रातर्यावाणंविभ्वंविशेविशेवस्तोर्वस्तोर्वहमानंधियाशमि ॥ कुहस्विद्दोषाकुहवस्तोरश्विनाकुहाभि
पित्वंकरतःकुहोषतुः । कोवांशयुत्राविधवेवदेवरंमर्यंनयोषांकृणुतेसधस्थऽआ+ ॥ प्रातर्जरेथेजरणेवकापयावस्तोर्व
स्तोर्यजतागच्छथोगृहं । कस्यध्वस्राभवथःकस्यवानराराजपुत्रेवसवनावगच्छथः ॥ युवांमृगेववारणामृगण्यवोदोषा
वस्तोर्हविषानिह्वयामहे । युवंहोत्रामृतुथाजुह्वतेनरेषंजनायवहथःशुभस्पती ॥ युवांहघोषापर्यश्विनायतीराज्ञऽऊचे
दुहितापृच्छेवांनरा । भूतंमेऽअह्नऽउतभूतमक्तवेश्वावतेरथिनेशक्तमर्वते ॥ १८ ॥ युवंकवीष्ठःपर्यश्विनारथंविशोन
कुत्सोजरितुर्नशायथः । युवोर्हमक्षापर्यश्विनामध्वासाभरतनिष्कृतंनयोषणा ॥ युवंहभुज्युंयुवमश्विनावशंयुवंशिंजा
रमुशनामुपारथुः । युवोररावापरिसख्यमासतेयुवोरहमवसासुम्नमाचके ॥ युवंहकृशंयुवमश्विनाशयुंयुवंविधंतंविध

(१०।३।११) रथंयांतमितिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाक्षीवतीघोषाश्विनौजगती ।

वामुरुष्यथः । युवंसनिभ्यःस्तनयन्तमश्विनापव्रजमूर्णुथःसप्तास्यं ॥ जनिष्टयोषापतयत्कनीनकोविचारुहन्वीरुधोदं
सनाऽअनु । आस्मैरीयंतेनिवनेवसिंधवोस्माऽअह्नेभवतितत्पतित्वनं+ ॥ जीवंरुदंतिविमयंतेऽअध्वरेदीर्घामनुप्रसि
तिंदीधियुर्नरः । वामंपितृभ्योयऽइदंसमेरिरेमयःपतिभ्योजनयःपरिष्वजे ॥ १९ ॥ नतस्यविद्मतदुषुप्रवोचतयुवाह
यद्युवत्याःक्षेतियोनिषु । प्रियोस्रियस्यवृषभस्यरेतिनोगृहंगमेमाश्विनातदुश्मसि ॥ आवामगन्त्सुमतिर्वाजिनीवसून्य
श्विनाहृत्सुकामाऽअयंसत । अभूतंगोपामिथुनाशुभस्पतीप्रियाऽअर्यम्णोदुर्याऽअशीमहि ॥ तामंदसानामनुषोदुरो
णऽआधत्तंरयिंसहवीरंवचस्यवे । कृतंतीर्थंसुप्रपाणंशुभस्पतीस्थाणुंपथेष्ठामपदुर्मतिंहतं ॥ क्वस्विदद्यकतमास्वश्विना
विक्षुदस्रामादयेतेशुभस्पती । कऽईंनियेमेकतमस्यजग्मतुर्विप्रस्यवायजमानस्यवागृहं+ ॥ २० ॥ (१०।३।१२)
समानमुत्यंपुरुहूतमुक्थ्यंरथंत्रिचक्रंसवनागनिग्मतं । परिज्मानंविदथ्यंसुवृक्तिभिर्वयंव्युष्टाऽउषसोहवामहे ॥ प्रा
तर्युजंनासत्याधितिष्ठथःप्रातर्यावाणंमधुवाहनंरथं । विशोयेनगच्छथोयज्वरीर्नराकीरेश्चिद्यज्ञंहोतृमंतमश्विना ॥ अ
ध्वर्युंवामधुपाणिंसुहस्त्यमग्निधंवाधृतदक्षंदमूनसं । विप्रस्यवायत्सवनानिगच्छथोतऽआयातंमधुपेयमश्विना ॥ २१ ॥
(१०।३।१३) अस्तेवसुप्रतरंलायमस्यन्भूषन्निवप्रभरास्तोममस्मै । वाचाविप्रास्तरतवाचमर्योनिरामयजरितःसोम

(१०।३।१२) समानमितितृचस्यसूक्तस्यघौषेयःसुहस्त्योश्विनौजगती। (१०।३।१३) अस्तेवेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णइंद्रस्त्रिष्टुप्।

ऽइंद्रं ॥ दोहेनगामुपशिक्षासखायंप्रबोधयजरितर्जारमिंद्रं । कोशंनपूर्णंवसुनान्यृष्टमाच्यावयमघदेयायशूरं ॥ कि
मंगत्वांमघवन्भोजमाहुःशिशीहिमाशिशयंत्वाशृणोमि । अप्नस्वतीममधीरस्तुशक्रवसुविदंभगमिंद्राभरानः ॥ त्वांज
नाममसत्येष्विंद्रसंतस्थानाविह्वयंतेसमीके । अत्रायुजंकृणुतेयोहविष्मान्नासुन्वतासख्यंवष्टिशूरः ॥ धनंनस्पंद्रंबहुलं
योऽअस्मैतीव्रान्त्सोमाँऽआसुनोतिप्रयस्वान् । तस्मैशत्रून्त्सुतुकान्प्रातरह्नोनिस्वष्ट्रान्युवतिहंतिवृत्रं ॥ २२ ॥ यस्मिं
न्वयंदधिमाशंसमिंद्रेयःशिश्रायमघवाकाममस्मे । आराच्चित्सन्भयतामस्यशत्रुर्न्यस्मैद्युम्नाजन्यानमंतां ॥ आराच्छ
त्रुमपबाधस्वदूरमुग्रोयःशंबःपुरुहूततेन । अस्मेधेहियवमद्गोमदिंद्रकृधीधियंजरित्रेवाजरत्नां ॥ प्रयमंतर्वृषसवासोऽ
अग्मन्तीव्राःसोमाबहुलान्तासऽइंद्रं । नाहदामानंमघवानियंसन्निसुन्वतेवहतिभूरिवामं ॥ उतप्रहामतिदीव्याजया
तिकृतंयच्छ्वघ्नीविचिनोतिकाले । योदेवकामोनधनारुणद्धिसमित्तंरायासृजतिस्वधावान् ॥ गोभिष्टरेमामतिंदुरेवांय
वेनक्षुधंपुरुहूतविश्वां । वयंराजभिःप्रथमाधनान्यस्माकेनवृजनेनाजयेम ॥ बृहस्पतिर्नःपरिपातुपश्चादुतोत्तरस्मादध
रादघायोः । इंद्रःपुरस्तादुतमध्यतोनःसखासखिभ्योवरिवःकृणोतु ॥ २३ ॥ (१०।४।१) अच्छामऽइंद्रंमतयःस्व
विंदःसध्रीचीर्विश्वाऽउशतीरनूषत । परिष्वजंतेजनयोयथापतिंमर्यंनशुंध्युंमघवानमूतये ॥ नघात्वद्रिगपवेतिमेमन

चतुर्थेनुवाकेष्टादशसूक्तानि । (१०।४।१) अच्छामइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णइंद्रोजगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ ।

स्त्वेऽइत्कामंपुरुहूतशिश्रय । राजेवदस्मनिषदोधिबर्हिष्यस्मिन्त्सुसोमेवपानमस्तुते ॥ विषूवृदिंद्रोऽअमतेरुतक्षुधःस
ऽइद्रायोमघवावस्वऽईशते । तस्येदिमेप्रवणेसप्तसिंधवोवयोवर्धतिवृषभस्यशुष्मिणः ॥ वयोनवृक्षंसुपलाशमासद
न्त्सोमासऽइंद्रंमंदिनश्चमूषदः । प्रैषामनीकंशवसादविद्युतद्विदत्स्व१र्मनवेज्योतिरार्यं ॥ कृतंनश्वघ्नीविचिनोतिदेव
नेसंवर्गंयन्मघवासूर्यंजयत् । नतत्तेऽअन्योऽअनुवीर्यंशकन्नपुराणोमघवन्नोतनूतनः ॥ २४ ॥ विशंविशंमघवापर्य
शायतजनानांधेनाऽअवचाकशद्वृषा । यस्याहशक्रःसवनेषुरण्यतिसतीव्रैःसोमैःसहतेपृतन्यतः ॥ आपोनसिंधुम
भियत्समक्षरन्त्सोमासऽइंद्रंकुल्याऽइवह्रदं । वर्धतिविप्रामहोऽअस्यसादनेयवंनवृष्टिर्दिव्येनदानुना ॥ वृषानक्रु
द्धःपतयद्रजःस्वायोऽअर्यपत्नीरकृणोदिमाऽअपः । ससुन्वतेमघवाजीरदानवेविंदज्ज्योतिर्मनवेहविष्मते ॥ उज्जा
यतांपरशुर्ज्योतिषासहभूयाऽऋतस्यसुदुघापुराणवत् । विरोचतामरुषोभानुनाशुचिःस्व१र्णशुक्रंशुशुचीतसत्पतिः ॥
गोभिष्टरेमामतिंदुरेवांयवेनक्षुधंपुरुहूतविश्वां । वयंराजभिःप्रथमाधनान्यस्माकेनवृजनेनाजयेम ॥ बृहस्पतिर्नःप
रिपातुपश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इंद्रःपुरस्तादुतमध्यतोनःसखासखिभ्योवरिवःकृणोतु ॥ २५ ॥ (१०।४।२)
आयात्विंद्रःस्वपतिर्मदाययोधर्मणातूतुजानस्तुविष्मान् । प्रत्वक्षाणोऽअतिविश्वासहांस्यपारेणमहतावृष्ण्येन ॥

(१०।४।२) आयात्वित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसःकृष्णइंद्रोजगतीआद्यास्तिस्रोंत्येद्वेचत्रिष्टुभः ।

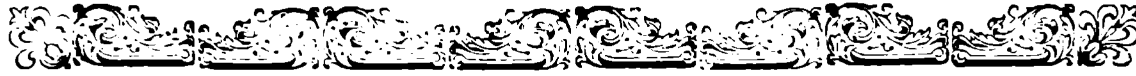
सुष्ठामारथः सुयमाहरीतेमिम्यक्षवज्रोनृपतेगभस्तौ । शीभैराजन्सुपथायाह्यर्वाङ्वर्धामतेपपुषोवृष्ण्यानि ॥ एंद्र
वाहोनृपतिंवज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषासऽएनं । प्रत्वंक्षसंवृषभंसत्यशुष्ममेमस्मत्रासधमादोवहंतु ॥ एवापतिंद्रो
णसाचंसचेतसमूर्जःस्कंभंधरुणऽआवृषायसे । ओजःकृष्वसंगृभायत्वेऽअप्यसोयथाकेनिपानामिनोवृधे+ ॥ गमं
न्नस्मेवसून्याहिशंसिषंस्वाशिषंभरमायाहिसोमिनः । त्वमीशिषेसास्मिन्नासत्सिबर्हिष्यनाधृष्यातवपात्राणिधर्मणा
॥ २६ ॥ पृथक्प्रायन्प्रथमादेवहूतयोकृण्वतश्रवस्यानिदुष्टरा । नयेशेकुर्यज्ञियांनावमारुहमीर्मैवतेन्यविशंतके
पयः ॥ एवैवापागपरेसंतुदूढ्योश्वायेषांदुर्युजऽआयुयुज्रे । इत्थायेप्रागुपरेसंतिदावनेपुरूणियत्रवयुनानिभोजना ॥
गिरींऽरज्रान्रेजमानाँऽअधारयद्द्यौःक्रंदद्दंतरिक्षाणिकोपयत् । समीचीनेधिषणेविष्कभायतिवृष्णःपीत्वामदऽउ
क्थानिशंसति ॥ इमंबिभर्मिसुकृतंतेऽअंकुशंयेनारुजासिमघवन्छफारुजः । अस्मिन्त्सुतेसवनेऽअस्त्वोक्यंसुतऽइष्टौ
मघवन्बोध्याभगः ॥ गोभिष्टरेमामतिंदुरेवांयवेनक्षुधंपुरुहूतविश्वां । वयंराजभिःप्रथमाधनान्यस्माकेनवृजनेनाजये
म ॥ बृहस्पतिर्नःपरिपातुपश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः । इंद्रःपुरस्तादुतमध्यतोनःसखासखिभ्योवरिवःकृणो
तु ॥ २७ ॥ (१०।४।३) दिवस्परिप्रथमंजज्ञेऽअग्निरस्मद्द्वितीयंपरिजातवेदाः ॥ तृतीयमप्सुनृमणाऽअजस्रमिंधान

(१०।४।३) दिवस्परीतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभालंदनोवत्सप्रिरग्निस्त्रिष्टुप् ।

ऽएनंजरतेस्वाधीः+ ॥ विद्माते ऽअग्नेत्रेधात्रयाणिविद्मातेधामविभृतापुरुत्रा । विद्मातेनामपरमंगुहायद्विद्मातमु
त्संयतऽआजगंथ ॥ समुद्रेत्वानृमणाऽअप्स्वं१तर्नृचक्षाऽईधेदिवोऽअग्नऽऊधन् । तृतीयेत्वारजसितस्थिवांसमपामु
पस्थेमहिषाऽअवर्धन् ॥ अक्रंददग्निःस्तनयन्निवद्यौःक्षामारेरिहद्वीरुधःसमंजन् । सद्योजज्ञानोविहीमिद्धोऽअख्यदा
रोदसीभानुनाभात्यंतः+ ॥ श्रीणामुदारोधरुणोरयीणांमनीषाणांप्रार्पणःसोमगोपाः । वसुःसूनुःसहसोऽअप्सुराजा
विभात्यग्रऽउषसामिधानः+ ॥ विश्वस्यकेतुर्भुवनस्यगर्भऽआरोदसीऽअपृणाज्जायमानः । वीळुंचिदद्रिमभिनत्परा
यन्जनायदग्निमयजंतपंच ॥ २८ ॥ उशिक्पावकोऽअरतिःसुमेधामर्तेष्वग्निरमृतोनिधायि । इयर्तिधूममरुषंभरिभ्र
दुच्छुक्रेणशोचिषाद्यामिनक्षन् ॥ दृशानोरुक्मऽउर्वियाव्यद्यौद्दुर्मर्षमायुःश्रियेरुचानः । अग्निरमृतोऽअभवद्वयोभि
र्यदेनंद्यौर्जनयत्सुरेताः ॥ यस्तेऽअद्यकृणवद्भद्रशोचेपूपंदेवघृतवंतमग्ने । प्रतंनयप्रतरंवस्योऽअच्छाभिसुम्नंदेवभक्तंय
विष्ठ ॥ आतंभजसौश्रवसेष्वग्नऽउक्थऽउक्थऽआभजशस्यमाने । प्रियःसूर्येप्रियोऽअग्नाभवात्युज्जातेनभिनददुज्जनि
त्वैः ॥ त्वामग्नेयजमानाऽअनुद्यून्विश्वावसुदधिरेवार्याणि । त्वयासहद्रविणमिच्छमानाव्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥
अस्ताव्यग्निर्नरांसुशेवोवैश्वानरऽऋषिभिःसोमगोपाः । अद्वेषेद्यावापृथिवीहुवेमदेवाधत्तरयिमस्मेसुवीरं ॥ २९ ॥
॥ ॥ इतिसप्तमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

षद्पंचाशाध्यायेवर्गाः २९ सूक्तानि १३ ऋचः १४४ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये.२ कुरुश्रवणाये.२ उपमश्रवस.४ अक्षेभ्य. अक्षकितवाये.५ अक्षेभ्य. अक्षकितवाये. अक्षेभ्य. अक्षकितवाये.२ अक्षेभ्य. कृष्याइ. अक्षकितवाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.२८ [मे. प. विश्वेभ्योदे.३ उषसेग्नय.२ विश्वेभ्योदेवेभ्य.२२ सवित्र. १] सूर्याये.१२ इंद्राये.५ अश्विभ्यामि.३१ इंद्राये.३३ अग्नय.१२ ॥ इतिसप्तमेष्टमः ॥

॥ इतिसप्तमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ इतिसप्तमाष्टकःसमाप्तः ॥

॥ अथाष्टमाष्टकप्रारंभः ॥

ॐ प्रहोतादशजगृभ्माष्टौसप्तगुवैकुंठमिंद्रंतुष्टावविकुंठानामासुरींद्रतुल्यंपुत्रमिच्छंतीमहत्तपस्तेपेतस्याःस्वयमे
वेंद्रःपुत्रोजज्ञेंससप्तगुस्तुतिसंहृष्टआत्मानमुत्तरैस्त्रिभिस्तुष्टावाहंभुवमेकादशांत्येत्रिष्टुभौसप्तमीचाहंदामंत्यो
पाद्येचत्रिष्टुभौप्रवोमहेसप्तद्विजगत्याद्यंतकेतेभिसारिण्यौवषट्कारेणवृक्णेषुभ्रातृषुसांचीकोग्निरपःप्रविश्यंदे
वैःसमवददुत्तरैस्त्रिभिर्महत्तन्नवात्रयुजोग्निवाक्यैविश्वइत्युत्तरंचषट्कमयुजोदेवानांयमैच्छामेत्युत्तरंचैकादश
कैतदद्येतितुद्बृचोग्नेस्तंतुमाद्याजगत्योष्टमीवर्जैतांसुषट्बृहदुक्थोवामदेव्योवांदूरेष्टाविदंतेसप्तवैश्वदेवंतुचतु
र्थ्याद्यास्तिस्रोजगत्यःपराणिचत्वारिसूक्तान्युक्ताऋषयोद्विपदेत्वत्रिमंडलेथहैक्ष्वाकोराजासमातिंगौपायनान्त्रं
ध्वादींन्पुरोहितांस्त्यक्त्वान्यौमायाविनौश्रेष्ठतमौमत्वापुरोदधेतमितरेक्रुद्धाअभिचेरुरथतौमायाविनौसुबंधोः
प्राणानाचिक्षिपतुरथास्यभ्रातरस्त्रयोमाप्रगामेतिषट्कंगायत्रंस्वस्त्ययनंजप्त्वायत्तइतिद्वादशर्चमानुष्टुभंमनआ
वर्तनंजेपुःप्रतारीतिदशर्चेचतस्रोनिर्ऋत्यपनोदार्थंजेपुश्चतुर्थ्यासोमंचास्तुवन्मृत्योरपगमायोत्तराभ्यांदेवीमसु
नीतिंसप्तम्यांलिंगोक्तदेवताःशिष्टाभिःपङ्क्तिमहापाङ्क्तिपङ्क्त्युत्तराभिर्द्यावापृथिव्यौसमिंद्रेतींद्रंचार्धर्चेनाजनमि
तिद्वादशर्चआनुष्टुभेचतसृभिरसमातिमस्तुवन्पंचम्येंद्रंषष्ठ्यागस्त्यस्यस्वसामातैषांराजानमस्तौत्पराभिःसुबं

धोर्जीवमाहुर्यंत्तमंत्यया लब्धसंज्ञमस्पृशन्पंचाद्यागायत्र्यौष्टम्याद्येपङ्क्तीइदमित्थासप्ताधिकानाभानेदिष्ठोमानवोवैश्वदेवंतत् ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःओम् ॥ (१०।४।४) प्रहोताजातोमहान्नभोविन्नृषद्वासीददपामुपस्थे । दधिर्योधायिसतेवयांसियंतावसूनिविधतेतनूपाः+ ॥ इमंविधंतोऽअपांसधस्थेपशुंननष्टंपदैरनुग्मन् । गुहाचतंतमुशिजोनमोभिरिच्छंतोधीराभृगवोविंदन् ॥ इमंत्रितोभूर्यविंददिच्छन्वैभूवसोमूर्धन्यघ्न्यायाः । सशेवृधोजातऽआहर्म्येषुनाभिर्युवाभवतिरोचनस्य ॥ मंद्रंहोतारमुशिजोनमोभिःप्रांचंयज्ञंनेतारमध्वराणां । विशामकृण्वन्नरतिंपावकंहव्यवाहंदधतोमानुषेषु ॥ प्रभूर्जयंतंमहांविपोधांमूराऽअमूरंपुरांदर्माणं । नयंतोगर्भंवनांधियंधुर्हिरिश्मश्रुंनार्वाणंधनर्चं ॥ १ ॥ निपस्त्यासुत्रितःस्तभूयन्परिवीतोयोनौसीददंतः । अतःसंगृभ्याविशांदमूनाविधर्मणायंत्रैरीयतेनॄन्+ ॥ अस्याजरासोदमामरित्राऽअर्चद्धूमासोऽअग्नयःपावकाः । श्वितीचयःश्वात्रासोभुरण्यवोवनर्षदोवायवोनसोमाः ॥ प्रजिह्वयाभरतेवेपोऽअग्निःप्रवयुनानिचेतसापृथिव्याः । तमायवःशुचयंतंपावकंमंद्रंहोतारंदधिरेयजिष्ठं ॥ द्यावायमग्निंपृथिवीजनिष्टामापस्त्वष्टाभृगवोयंसहोभिः । ईळेन्यंप्रथमंमातरिश्वादेवास्ततक्षुर्मनवेयजत्रं ॥ यंत्वादेवादधिरेहव्यवाहंपुरुस्पृहोमानुषासोयजत्रं । सयामन्नग्नेस्तुवतेवयोधाःप्रदेवयन्यशसःसंहिपूर्वीः+ ॥ २ ॥ ॥ २ ॥

(१०।४।४) प्रहोतेतिदशर्चस्यसूक्तस्यभालंदनोवत्सप्रिरग्निस्त्रिष्टुप् ।

(१०।४।५) जगृभ्मातेदक्षिणमिंद्रहस्तंवसूयवोवसुपतेवसूनां । विद्माहित्वागोपतिंशूरगोनामस्मभ्यंचित्रंवृषणंरयिंदाः ॥ स्वायुधंस्ववसंसुनीथंचतुःसमुद्रंधरुणंरयीणां । चर्कृत्यंशंस्यंभूरिवारमस्मभ्यं० ॥ सुब्रह्माणंदेववंतंबृहंतमुरुंगभीरंपृथुबुध्नमिंद्र । श्रुतऋषिमुग्रमभिमातिषाहमस्मभ्यं० ॥ सनद्वाजंविप्रवीरंतरुत्रंधनस्पृतंशूशुवांसंसुदक्षं । दस्युहनंपूर्भिदमिंद्रसत्यमस्मभ्यं० ॥ अश्वावंतंरथिनंवीरवंतंसहस्रिणंशतिनंवाजमिंद्र । भद्रव्रातंविप्रवीरंस्वर्षामस्मभ्यं० ॥ ३ ॥ प्रसप्तगुमृतधीतिंसुमेधांबृहस्पतिंमतिरच्छाजिगाति । यऽआंगिरसोनमसोपसद्योस्मभ्यं० ॥ वनीवानोममदूतासऽइंद्रंस्तोमाश्चरंतिसुमतीरियानाः । हृदिस्पृशोमनसावच्यमानाऽअस्मभ्यं० ॥ यत्त्वायामिदद्धितन्नऽइंद्रबृहंतंक्षयमसमंजनानां । अभितद्द्यावापृथिवीगृणीतामस्मभ्यं० ॥ ४ ॥ (१०।४।६) अहंभुवंवसुनःपूर्व्यस्पतिरहंधनानिसंजयामिशश्वतः । मांहवंतेपितरंनजंतवोहंदाशुषेविभजामिभोजनं ॥ अहमिंद्रोरोधोवक्षोऽअथर्वणस्त्रितायगाऽअजनयमहेरधि । अहंदस्युभ्यःपरिनृम्णमाददेगोत्राशिक्षन्दधीचेमातरिश्वने ॥ मह्यंत्वष्टावज्रमतक्षदायसंमयिदेवासोवृजन्नपिक्रतुं । ममानीकंसूर्यस्येवदुष्टरं

(१०।४।५) जगृभ्मेत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसप्तगुर्वैकुंठइंद्रस्त्रिष्टुप् । (१०।४।६) अहंभुवमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवैकुंठइंद्रोवैकुंठइंद्रोजगतीसप्तमीदशम्येकादश्यस्त्रिष्टुभः ।

मामार्यैतिकृतंनकर्त्वैंनष ॥ अहमेतंगव्ययमश्व्यंपशुंपुरीषिणंसायकेनाहिरण्ययं । पुरूसहस्रानिर्शिशामिदाशुषेयन्मा
सोमासऽउक्थिनोऽअमंदिषुः ॥ अहमिंद्रोनपराजिग्यऽइद्धनंनमृत्यवेवतस्थेकदाचन । सोममिन्मासुन्वंतोयाचताव
सुनमेपूरवःसख्येरिषाथन ॥ ५ ॥ अहमेतान्छाश्वसतोद्वाद्वेंद्रयेवज्रंयुधयेकृण्वत । आह्वयमानाँऽअवहन्मनाहनंद्द
॥ ३ ॥ ह्यावदन्ननमस्युर्नमस्विनः ॥ अभी३दमेकमेकोऽअस्मिनिष्षाळभीद्वाकिमुत्रयःकरंति । खलेनपर्षान्प्रतिहन्मिभूरिकिं
मानिंदंतिशत्रवोनिंद्राः+ ॥ अहंगुंगुभ्योऽअतिथिग्वमिष्करमिषंनवृत्रतुरंविक्षुधारयं । यत्पर्णयघ्नऽउतवाकरंजहेप्रा
हंमहेवृत्रहत्येऽअशुश्रवि ॥ प्रमेनमीसाप्यऽइषेभुजेभूद्गवामेषेसख्याकृणुतद्विता । दिद्युंयदस्यसमिथेषुमंहयमादिदे
नंशंस्यमुक्थ्यंकरं ॥ प्रनेमस्मिन्ददृशेसोमोऽअंतर्गोपानेममाविरस्थाकृणोति । सतिग्मशृंगंवृषभंयुयुत्सन्द्रुहस्तस्थौ
बहुलेबद्धोऽअंतः+ ॥ आदित्यानांवसूनांरुद्रियाणांदेवोदेवानांनमिनामिधाम । तेमाभद्रायशवसेततक्षुरपराजितम
स्तृतमषाह्ळं ॥ ६ ॥ (१०।४।७) अहंदांगृणतेपूर्व्यंवस्वहंब्रह्मकृणवंमह्यंवर्धनं । अहंभुवंयजमानस्यचोदितायज्व
नःसाक्षिविश्वस्मिन्भरे ॥ मांधुरिंद्रंनामदेवतादिवश्चग्मश्चापांचजंतवः । अहंहरीवृषणाविव्रतारघूऽअहंवज्रंशवसेधृ ॥ ३ ॥
ष्णवाददे ॥ अहमत्कंकवयेशिश्नथंहथैरहंकुत्समावमाभिरूतिभिः । अहंशुष्णस्यश्नथितावधर्यमंनयोररऽआर्यंनामद

(१०।४।७) अहंदामित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवैकुंठइंद्रोवैकुंठइंद्रोजगतीद्वितीयांत्येत्रिष्टुभौ ।

स्यवे ॥ अहंपितेववेतसूँरभिष्टयेतुग्रंकुत्सायस्मदिभंचरंधयं । अहंभुवंयजमानस्यराजनिप्रयद्भरेतुजयेनप्रियाधृषे ॥
अहंरंधयंमृगयंश्रुतर्वणेयन्माजिहीतवयुनाचनानुषक् । अहंवेशंनम्रमायवेकरमहंसव्यायपड्गृभिमरंधयं ॥ ७ ॥ अ
हंसयोनववास्त्वंबृहद्रथंसंवृत्रेवदासंवृत्रहारुजं । यद्वर्धयंतंप्रथयंतमानुषग्दूरेपारेरजसोरोचनाकरं ॥ अहंसूर्यस्यपरि
याम्याशुभिःप्रैतशेभिर्वहमानऽओजसा । यन्मासावोमनुषऽआहनिर्णिजऽऋधक्कृषेदासंकृत्व्यंहथैः ॥ अहंसप्तहानहु
षोनहुष्टरःप्राश्रावयंशवसातुर्वशंयदुं । अहंन्य१न्यंसहसासहस्करंनवव्राधतोनवतिंचवक्षयं ॥ अहंसप्तस्रवतोधारयंवृ
षाद्रविल्वःपृथिव्यांसीराऽअधि । अहमर्णांसिविर्तिरामिसुक्रतुर्युधाविंदंमनवेगातुमिष्टयें ॥ अहंतदासुधारयंयदासु
नदेवश्चनत्वष्टाधारयद्रुशत् । स्पार्हंगवामूधःसुवक्षणास्वामधोर्मधुश्वात्र्यंसोममाशिरं ॥ एवादेवाँऽइंद्रोविव्येनॄन्प्रच्यौ
त्नेनमघवासत्यराधाः । विश्वेत्तातेहरिवःशचीवोभितुरासःस्वयशोगृणंति ॥ ८ ॥ (१०।४।८) प्रवोमहेमंदमाना
यांधसोर्चाविश्वानरायविश्वाभुवे । इंद्रस्ययस्यसुमखंसहोमहिश्रवोनृम्णंचरोदसीसपर्यतः ॥ सोचिन्नुसख्यानर्यऽइन
स्तुतश्चर्कृत्यऽइंद्रोमावतेनरे । विश्वासुधूर्षुवाजकृत्येषुसत्पतेवृत्रेवाप्स्व१भिशूरमंदसे ॥ केतेनरऽइंद्रयेतऽइषेयेतेसु
म्नंसधन्य१मियक्षान् । केतेवाजायासुर्यायहिन्विरेकेऽअप्सुस्वासूर्वरासुपौंस्ये ॥ भुवस्त्वमिंद्रब्रह्मणामहान्भुवोविश्वे

(१०।४।८) प्रवोमहइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवैकुंठइंद्रोवैकुंठइंद्रोजगतीतृतीयाचतुर्थ्यावभिसारिण्यौपंचमीत्रिष्टुप् ।

षुसवनेषुयज्ञियः । भुवोनॄँश्च्यौत्नोविश्वस्मिन्भरेज्येष्ठश्चमंत्रोविश्वचर्षणे ॥ अवानुकंज्यायान्यज्ञवनसोमहींतऽओमा
त्रांकृष्टयोविदुः । असोनुकमजरोवर्धाश्चविश्वेदेतासवनातूतुमाकृषे ॥ एताविश्वासवनातूतुमाकृषेस्वयंसूनोसहसोया
निंदधिषे । वरायतेपात्रंधर्मणेतनायज्ञोमंत्रोब्रह्मोद्यतंवचः ॥ येतेविप्रब्रह्मकृतःसुतेसचावसूनांचवसुनश्चदावने ।
प्रतेसुम्नस्यमनसापथाभुवन्मदेसुतस्यसोम्यस्यांधसः ॥ ९ ॥ (१०।४।९) महत्तदुल्बंस्थविरंतदासीद्येनाविष्टितःप्र
विवेशिथापः । विश्वाऽअपश्यद्बहुधातेऽअग्नेजातवेदस्तन्वोदेवऽएकः ॥ कोमाददर्शकतमःसदेवोयोमेतन्वोबहुधाप
र्यपश्यत् । क्काहमित्रावरुणाक्षियंत्यग्नेर्विश्वाःसमिधोदेवयानीः ॥ ऐच्छामत्वाबहुधाजातवेदःप्रविष्टमग्नेऽअप्स्वोष
धीषु । तंत्वायमोऽअचिकेच्चित्रभानोदशांतरुष्यादतिरोचमानं ॥ होत्रादहंवरुणबिभ्यदायन्नेदेवमायुनजन्नत्रदेवाः ।
तस्यमेतन्वोबहुधानिविष्टाऽएतमर्थंनचिकेताहमग्निः+ ॥ एहिमनुर्देवयुर्यज्ञकामोरंकृत्यातमसिक्षेष्यग्ने । सुगान्पथः
कृणुहिदेवयानान्वहहव्यानिसुमनस्यमानः ॥ १० ॥ अग्नेःपूर्वेभ्रातरोऽअर्थमेतंरथीवाध्वानमन्वावरीवुः । तस्मा
द्भियावरुणदूरमायंगौरोनक्षेप्नोरविजेज्यायाः ॥ कुर्मस्तऽआयुरजरंयदग्नेयथायुक्तोजातवेदोनरिष्याः । अथावहासि ॥ ४ ॥
सुमनस्यमानोभागंदेवेभ्योहविषःसुजात ॥ प्रयाजान्मेऽअनुयाजांश्चकेवलानूर्जस्वंतंहविषोदत्तभागं । घृतंचापांपुरु

(१०।४।९) महत्तदितिनवर्चस्यसूक्तस्यद्वितीयादियुगृचांसौचीकोग्निऋषिःअयुजांदेवाऋषयःयुजांदेवादेवताःअयुजामग्निर्देवतात्रिष्टुप् ।

षंचौषधीनामग्नेश्चदीर्घमायुरस्तुदेवाः ॥ तवप्रयाजाऽअनुयाजाश्चकेवलऽऊर्जस्वंतोहविषःसंतुभागाः । तवाग्नेयज्ञो३
यमस्तुसर्वस्तुभ्यंनमंतांप्रदिशश्चतस्रः ॥ ११ ॥ (१०।४।१०) विश्वेदेवाःशास्तनमायथेहहोतावृतोमनवैयन्निष
द्य । प्रमेब्रूतभागधेयंयथावोयेनपथाहव्यमावोवहानि ॥ अहंहोतान्यसीदंयजीयान्विश्वेदेवामरुतोमाजुनंति । अह
रहरश्विनाध्वर्यवंवांब्रह्मासमिद्भवतिसाहुतिर्वां ॥ अयंयोहोताकिरुसयमस्यकमप्यूहेयत्समंजंतिदेवाः । अहरहर्जाय
तेमासिमास्यथादेवादधिरेहव्यवाहं ॥ मांदेवादधिरेहव्यवाहमपम्लुक्तंबहुकृच्छ्राचरंतं । अग्निर्विद्वान्यज्ञंनःकल्पया
तिपंचयामंत्रिवृतंसप्ततंतुं ॥ आवोयक्ष्यमृतत्वंसुवीरंयथावोदेवावरिवःकराणि । आबाह्वोर्वज्रमिंद्रस्यधेयामथेमावि
श्वाःपृतनाजयाति ॥ त्रीणिशतात्रीसहस्राण्यग्निंत्रिंशच्चदेवानवचासपर्यन् । औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्माऽआदिद्धो
तारंन्यसादयंत ॥ १२ ॥ (१०।४।११) यमैच्छाममनसासो३यमागाद्यज्ञस्यविद्वान्परुषश्चिकित्वान् । सनोयक्षद्देव
तातायजीयान्निहिषत्सदंतरःपूर्वोऽअस्मत् ॥ अराधिहोतानिषदायजीयानभिप्रयांसिसुधितानिहिख्यत् । यजामहैय
ज्ञियान्हंतदेवाँऽईळामहाऽईड्याँऽआज्येन ॥ साध्वीमकर्देववीतिंनोऽअद्ययज्ञस्यजिह्वामविदामगुह्यां । सऽआयुरागा

(१०।४।१०) विश्वेदेवाइतिषड्चस्यसूक्तस्यसौचीकोग्निर्देवास्त्रिष्टुप् । (१०।४।११) यमैच्छामेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यदेवाऋषयः
चतुर्थीपंचम्योःसौचीकोग्निऋषिःअग्निर्देवताचतुर्थीपंचम्योर्देवादेवताजगतीअश्मन्वतीरितित्रिष्टुप् ।

त्सुरभिर्वसानोभद्रामकर्द्देवहूतिंनोऽअद्य+ ॥ तदद्यवाचःप्रथमंमंसीययेनासुराँऽअभिदेवाऽअसाम । ऊर्जादऽउतयज्ञि
यासःपंचजनाममहोत्रंजुषध्वं॥ पंचजनाममहोत्रंजुषंतांगोजाताऽउतयेयज्ञियासः । पृथिवीनःपार्थिवात्पात्वंहसोंतरिक्षं
दिव्यात्पात्वस्मान्+॥१३॥ तंतुंतन्वन्नजसोभानुमन्विहिज्योतिष्मतःपथोरक्षधियाकृतान् । अनुल्बणंवयतजोगुवामपो
मनुर्भवजनयादैव्यंजनं ॥ अक्षानहोनह्यतनोतसोम्याऽइष्कृणुध्वंरशनाऽओतपिंशत । अष्टावंधुरंवहताभितोरथंयेन
देवासोऽअनयन्नभिप्रियं+ ॥ अश्मन्वतीरीयतेसंरभध्वमुत्तिष्ठतप्रतरतासखायः । अत्राजहामयेऽअसन्नशेवाःशिवा
न्वयमुत्तरेमाभिवाजान् ॥ त्वष्टामायावेदपसामपस्तमोबिभ्रत्पात्रादेवपानानिशंतमा । शिशीतेनूनंपरशुंस्वायसंयेनवृ
श्चादेतशोब्रह्मणस्पतिः ॥ सतोनूनंकवयःसंशिशीतवाशीभिर्याभिरमृतायतक्षथ । विद्वांसःपदागुह्यानिकर्तनयेनदे
वासोऽअमृतत्वमानशुः+ ॥ गर्भेयोषामदधुर्वत्समासन्यपीच्येनमनसोतजिह्वया । सविश्वाहासुमनायोग्याऽअभिसि
षासनिर्वनतेकारऽइज्जितिं ॥ १४ ॥ (१०।४।१२) तांसुतेकीर्तिंमघवन्महित्वायत्त्वाभीतेरोदसीऽअह्वयेतां । प्रा
वोदेवाँऽआतिरोदासमोजःप्रजायैत्वस्यैयदशिक्षऽइंद्र ॥ यदचरस्तन्वावावृधानोबलानींद्रप्रब्रुवाणोजनेषु । मायेत्
त्सातेयानियुद्धान्याहुर्नाद्यशत्रुंननुपुराविवित्से ॥ कऽउनुतेमहिमनःसमस्यास्मत्पूर्वऽऋषयोंतमापुः । यन्मातरंचपितरं

(१०।४।१२) तांसुतइतिषड्टचस्यसूक्तस्यवामदेव्योबृहदुक्थइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

चसाकमजनयथास्तन्वः स्वायाः ॥ चत्वारितेऽअसुर्याणिनामादाभ्यानिमहिषस्यसंति । त्वमंगतानिविश्वानिवि
त्सेयेभिःकर्माणिमघवन्चकर्थ ॥ त्वंविश्वादधिषेकेवलानियान्याविर्याचगुहावसूनि । काममिन्मेमघवन्माविताररी
स्त्वमाज्ञातात्वमिंद्रासिदाता+॥ योऽअदधाज्ज्योतिषिज्योतिरंतर्योऽअसृजन्मधुनासंमधूनि । अधप्रियंशूषमिंद्रायमन्म
ब्रह्मकृतोबृहदुक्थादवाचि ॥ १५ ॥ (१०।४।१३) दूरेतन्नामगुह्यंपराचैर्यत्त्वाभीतेऽअह्वयेतांवयोधै । उदस्तभ्नाःपृ
थिवींद्यामभीकेभ्रातुःपुत्रान्मघवन्तित्विषाणः+ ॥ महत्तन्नामगुह्यंपुरुस्पृग्येनभूतंजनयोयेनभव्यं । प्रत्नंजातंज्योति
र्यदस्यप्रियंप्रियाःसमविशंतपंच ॥ आरोदसीऽअपृणादोतमध्यंपंचदेवाँऽऋतुशःसप्तसप्त । चतुस्त्रिंशतापुरुधाविचष्टे
सरूपेणज्योतिषाविव्रतेन ॥ यदुषऽऔच्छःप्रथमाविभानामजनयोयेनपुष्टस्यपुष्टं । यत्तेजामित्वमवरंपरस्यामहन्महः
त्याऽअसुरत्वमेकं ॥ विधुंददाणंसमनेबहूनांयुवानंसंतंपलितोजगार । देवस्यपश्यकाव्यंमहित्वाद्याममारसह्यःसमा
न ॥ १६ ॥ शाक्मनाशाकोऽअरुणःसुपर्णऽआयोमहःशूरःसनादनीळः । यच्चिकेतसत्यमित्तन्नमोघंवसुस्पार्हमुतजे
तोतदाता ॥ ऐभिर्ददेवृष्ण्यापौंस्यानियेभिरौक्षद्वृत्रहत्यायवज्री । येकर्मणःक्रियमाणस्यमह्नऽऋतेकर्ममुदजायंतदे
वाः+ ॥ युजाकर्माणिजनयन्विश्वौजाऽअशस्तिहाविश्वमनास्तुराषाट् । पीत्वीसोमस्यदिवऽआवृधानःशूरोनिर्युधाधम

(१०।४।१३) दूरेतदित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवामदेव्योबृहदुक्थइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हस्यून् ॥ १७ ॥ (१०।४।१४) इदंतऽएकंपरऽऊतऽएकंतृतीयेनज्योतिषासंविशस्व । संवेशनेतन्व१श्चारुरेधिप्रि
योदेवानांपरमेजनित्रे ॥ तनूष्टेवाजिन्तन्व१नयंतीवाममस्मभ्यंधातुशर्मतुभ्यं । अह्रुतोमहोधरुणायदेवान्दिवींव
ज्योतिःस्वमामिमीयाः ॥ वाज्यसिवाजिनेनासुवेनीःसुवितःस्तोमंसुवितोदिवंगाः । सुवितोधर्मंप्रथमानुसत्यासुवितोदे
वान्सुवितोनुपत्म ॥ महिम्नऽएषांपितरश्चनेशिरेदेवादेवेष्वदधुरपिक्रतुं । समविव्यचुरुतयान्यत्विषुरैषांतनूषुनिवि
विशुःपुनः ॥ सहोभिर्विश्वंपरिचक्रमूरजःपूर्वाधामान्यमितामिमानाः । तनूषुविश्वाभुवनानियेमिरेप्रासारयंतपुरुध
प्रजाऽअनु ॥ द्विधासूनवोसुरंस्वर्विदमास्थापयंततृतीयेनकर्मणा । स्वांप्रजांपितरःपित्र्यंसहऽआवरेष्वदधुस्तंतुमात
तं ॥ नावानक्षोदःप्रदिशःपृथिव्याःस्वस्तिभिरतिदुर्गाणिविश्वा । स्वांप्रजांबृहदुक्थोमहित्वावरेष्वदधादापरेषु ॥ १८ ॥
(१०।४।१५) माप्रगामपथोवयंमायज्ञादिंद्रसोमिनः । मांतस्थुर्नोऽअरातयः ॥ योयज्ञस्यप्रसाधनस्तंतुर्देवेष्वात
तः । तमाहुतंनशीमहि ॥ मनोन्वाहुवामहेनाराशंसेनसोमेन । पितृणांचमन्मभिः ॥ आतऽएतुमनःपुनःक्रत्वेदक्षाय

(१०।४।१४) इदंतइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवामदेव्योबृहदुक्थोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्चतुर्थ्यादितिस्रोजगत्यः । (१०।४।१५) माप्रगामे
तिषड्चस्यसूक्तस्यगौपायनाबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुर्विश्वेदेवागायत्री। (भेदपक्षे—इंद्रः१ अग्निस्तंतुः१विश्वेदेवाः३सोमः१ एवं६ । माप्रगामे
तिसूक्तानांबंध्वाद्याऋषयइत्यार्षानुक्रमण्यांशौनकः) । अत्रैषांगौपायनत्वमेवनलौपायनत्वं तथासुबंधोर्लोपश्च सर्वा. भा.) ।

जीवसे । ज्योक्चसूर्यंदृशे ॥ पुनर्नःपितरोमनोददातुदैव्योजनः । जीवंव्रातंसचेमहि ॥ वयंसोमव्रतेतवमनस्तनू
षुबिभ्रतः । प्रजावंतःसचेमहि ॥ १९ ॥ (१०।४।१६) यत्तेयमंवैवस्वतंमनोजगामदूरकं । तत्तऽआवर्तयामसीह
क्षयायजीवसे ॥ यत्तेदिवंयत्पृथिवींमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेभूमिंचतुर्भृष्टिंमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥
यत्तेचतस्रःप्रदिशोमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेसमुद्रमर्णवंमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेमरीचीःप्रवतोमनो
जगामदूरकं । तत्त० ॥ २० ॥ यत्तेऽअपोयदोषधीर्मनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेसूर्यंयदुषसंमनोजगामदूरकं ।
तत्त० ॥ यत्तेपर्वतान्बृहतोमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेविश्वमिदंजगन्मनोजगामदूरकं० ।तत्त० ॥ यत्तेऽपराः
परावतोमनोजगामदूरकं । तत्त० ॥ यत्तेभूतंचभव्यंचमनोजगामदूरकं ॥ तत्त० ॥ २१ ॥ (१०।४।१७) प्रता
र्यायुःप्रतरंनवीयःस्थातारेवक्रतुमतारथस्य । अधच्यवानऽउत्तवीत्यर्थंपरातरंसुनिर्ऋतिर्जिहीतां ॥ सामन्नुरायेनिधि
मन्न्वन्नंकरामहेसुपुरुधश्रवांसि । तानोविश्वानिजरितामत्तुपरा० ॥ अभीष्व१र्यःपौंस्यैर्भवेमद्यौर्नभूमिंगिरयोना

(१०।४।१६) यत्तेयममितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगौपायनाबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुर्मनोनुष्टुप् । (१०।४।१७) प्रतार्यायुरितिदशर्चस्य
सूक्तस्यगौपायनाबंध्वादयऋषयःआद्यानांचतसृणांनिर्ऋतिर्देवताचतुर्थ्यानिर्ऋतिसोमौपंचमीषष्ठ्योरसुनीतिदेवीसप्तम्याःपृथिवीद्यावंतरि
क्षसोमपूषपथ्यास्वस्तयोदेवताःअंत्यानांतिसृणांद्यावापृथिव्यौत्रिष्टुप् अंत्यार्धर्चस्येंद्रः अंत्यास्तिस्रःक्रमेणपंक्तिमहापंक्तिपंक्त्युत्तराः ।

ज्रान् । तानोविश्वानिजरितांचिकेतपरा० ॥ भोषुणःसोममृत्यवेपरादाःपश्येमनुसूर्यमुच्चरंतं । द्युभिर्हितोजरिमासू
नोऽअस्तुपरा० ॥ असुनीतेमनोऽअस्मासुधारयजीवातवेसुप्रतिरानऽआयुः । रारंधिनःसूर्यस्यसंदृशिघृतेनत्वंतन्वंव
र्धयस्व ॥ २२ ॥ असुनीतेपुनरस्मासुचक्षुःपुनःप्राणमिहनोधेहिभोगं । ज्योक्पश्येमसूर्यमुच्चरंतमनुमतेमृळयानःस्व
स्ति+ ॥ पुनर्नोऽअसुंपृथिवीददातुपुनर्द्यौर्देवीपुनरंतरिक्षं । पुनर्नःसोमस्तन्वंददातुपुनःपूषापथ्यां३यास्वस्तिः+ ॥
शंरोदसीसुबंधवेयह्वीऽऋतस्यमातरा । भरतामपयद्रपोद्यौःपृथिविक्षमारपोमोषुतेकिंचनाममत् ॥ अवद्वकेऽअव
त्रिकादिवश्चरंतिभेषजा । क्षमाचरिष्ण्वेककंभरतामपयद्रपोद्यौःपृथिविक्षमारपोमोषुतेकिंचनाममत् ॥ समिंद्रेरय
गामनड्वाहंयऽआवहदुशीनराण्याऽअनः । भरतामपयद्रपोद्यौःपृथिविक्षमारपोमोषुतेकिंचनाममत् ॥ २३ ॥
(१०।४।१८) आजनंत्वेषसंदृशंमाहीनानामुपस्तुतं । अगन्मबिभ्रतोनमः ॥ असमातिंनितोशनंत्वेषंनिययिनं
रथं । भजेरथस्यसत्पतिं ॥ योजनान्महिषाँऽइवातितस्थौपवीरवान् । उतापवीरवान्युधा+ ॥ यस्येक्ष्वाकुरुपव्रते रे
वान्मराय्येधते । दिवीवपंचकृष्टयः ॥ इंद्रक्षत्रासमातिषुरथप्रोष्ठेषुधारय । दिवीवसूर्यंदृशे+ ॥ अगस्त्यस्यनद्भ्यःस

(१०।४।१८) आजनमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यगौपायनाबंध्वादयऋषयःषष्ठ्याअगस्त्यस्वसाऋषिकाआद्यानांचतसृणांषष्ठ्याश्चासमाति
र्देवतापंचम्याइंद्रःसप्तम्यादिपंचानांजीवःद्वादश्याहस्तोऽनुष्टुप् आद्याःपंचगायत्र्यःअष्टमीनवम्यौपंक्ती ।

॥ ७ ॥

प्तीयुनक्षिरोहिता । पणीन्न्यक्रमीरभिविश्वान्राजन्नराधसः ॥ २४ ॥ अयंमातायंपितायंजीवातुरागमत् । इदंतवप्र
सर्पणंसुबंधवेहिनिरिहि ॥ यथायुगंवरत्रयानह्यंतिधरुणायकं । एवादाधारतेमनोजीवातवेनमृत्यवेथोऽअरिष्टताता
ये ॥ यथेयंपृथिवीमहीदाधारेमान्वनस्पतीन् । एवादाधार० ॥ यमादहंवैवस्वतात्सुबंधोर्मनऽआभरं । जीवातवेनमृ
त्यवेथो० ॥ न्य१ग्वातोववातिन्यक्तपतिसूर्यः । नीचीनमघ्न्यादुहेन्यग्भवतुतेरपः ॥ अयंमेहस्तोभगवानयंमेभगव
त्तरः । अयंमेविश्वभेषजोयंशिवाभिमर्शनः ॥ २५ ॥ (१०।५।१) इदमित्थारौद्रंगूर्तवचाब्रह्मक्रत्वाशच्यामंतरा
जौ ॥ क्राणायदस्यपितरामंहनेष्ठाःपर्षत्पक्थेऽअहन्नासप्तहोतॄन् ॥ सऽइद्दानायदभ्यायवन्वन्च्यवानःसूदैरमिमीतवे
दिं । तूर्वयाणोगूर्तवचस्तमःक्षोदोनरेतऽइतऽऊतिसिंचत् ॥ मनोनयेषुहवनेषुतिग्मंविपःशच्यावनुथोद्रवंता । आयः
शर्याभिस्तुविनृम्णोऽअस्याश्रीणीतादिशंगभस्तौ ॥ कृष्णायद्गोष्वरुणीषुसीदद्दिवोनपाताश्विनाहुवेवां । वीतंमेयज्ञ
मागतंमेऽअन्नंववन्वांसानेषमस्मृतध्रू ॥ प्रथिष्टयस्यवीरकर्ममिष्णदनुष्ठितंनुनर्योऽअपौहत् । पुनस्तदावृहतियत्कना

पंचमेनुवाकेष्टसूक्तानि। (१०।५।१) इदमित्थेतिसप्तविंशत्यृचस्यसूक्तस्यमानवोनाभानेदिष्ठोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् (भेदपक्षे—रुद्रः २
अश्विनौ२रुद्रः२विश्वेदेवाः१वास्तोष्पतिरुद्रौ१वास्तोष्पत्यग्नी१अंगिरसः १ इंद्रः ३अग्निः१नासत्येंद्राः१ सोमः१अग्निः १ आदित्यनाभाने
दिष्ठौ१नाभानेदिष्ठधेनू१अग्निः१इंद्राग्नी१इंद्रः१मित्रावरुणनाभानेदिष्ठाः१वरुणः१मित्रावरुणौ१वरुणः १ देवाः१ एवं २७) ।

यादुहितुराऽअनुभृतमनर्वा ॥ २६ ॥ मध्यायत्कर्त्वमभवदभीकेकामंकृण्वानेपितरियुवत्यां । मनानग्रेतोजहतुर्वि
यंतासानौनिषिक्तंसुकृतस्ययोनौ ॥ पितायत्स्वांदुहितरमधिष्कन्क्ष्मयारेतःसंजग्मानोनिषिंचत् । स्वाध्योजनयन्ब्रह्म
देवावास्तोष्पतिंव्रतपांनिरतक्षन् ॥ सऽईंवृषानफेनमस्यदाजौस्मदापरैदपदभ्रचेताः । सरत्पदानदक्षिणापरावृङ्न
तानुमेपृशन्योजगृभ्रे ॥ मक्षूनवह्निःप्रजायाऽउपब्दिरग्निंननग्नऽउपसीददूधः । सनितेध्मंसनितोतवाजंसधर्ताजज्ञे
सहसायवीयुत् ॥ मक्षूकनायाःसख्यंनवग्वाऽऋतंवदंतऽऋतयुक्तिमग्मन् । द्विबर्हसोयऽउपगोपमागुरदक्षिणासोऽ
अच्युतादुदुक्षन् ॥ २७ ॥ मक्षूकनायाःसख्यंनवीयोराधोनरेतऽऋतमित्तुरण्यन् । शुचियत्तेरेक्णऽआयजंतसबर्दु
घायाःपयऽउस्रियायाः ॥ पश्वायत्पश्वावियुताबुधंतेतिब्रवीतिवक्तरीरराणः । वसोर्वसुत्वाकारवोनेहाविश्वंविवेष्टिद्र
विणमुपक्षु ॥ तदिन्न्वस्यपरिषद्वानोऽअग्मन्पुरूसदंतोनार्षदंबिभित्सन् । विशुष्णस्यसंग्रथितमनर्वाविदत्पुरुप्रजा
तस्यगुहायत् ॥ भर्गोहनामोतयस्यदेवाःस्व१र्णयेत्रिषधस्थेनिषेदुः । अग्निर्हनामोतजातवेदाःश्रुधीनोहोतर्ऋतस्य
होताध्रुक् ॥ उतत्यामेरौद्रावर्चिमंतानासत्याविंद्रगूर्तयेयजध्यै । मनुष्वद्वृक्तबर्हिषेरराणामंदूहितप्रयसाविक्षुयज्यू
॥ २८ ॥ अयंस्तुतोराजावंदिवेधाऽअपश्चविप्रस्तरतिःस्वसेतुः । सकक्षीवंतंरेजयत्सोऽअग्निंनेमिंनचक्रमर्वतोरघुद्रु ॥
सद्विबंधुर्वैतरणोयष्टासबर्धुधेनुमस्वंदुहध्यै । संयन्मित्रावरुणावृंजऽउक्थैर्ज्येष्ठेभिरर्यमणंवरूथैः ॥ तद्बंधुःसूरिर्दिवि

तेधियंधानाभानेदिष्ठोरपतिप्रवेनन् । सानोनाभिःपरमास्यवाघाहंतत्पश्चाकतिथश्चिदास ॥ इयंमेनाभिरिहमेसधस्थ
मिमेमेदेवाऽअयमस्मिसर्वः । द्विजाऽअहप्रथमजाऽऋतस्येदंधेनुरदुहज्जायमाना ॥ अधासुमंद्रोऽअरतिर्विभावावस्य
तिद्विवर्तनिर्वनेषाट् । ऊर्ध्वायच्छ्रेणिर्नशिशुर्दन्मक्षूस्थिरंशेवृधंसूतमाता ॥ २९ ॥ अधागावऽउपमातिंकनायाऽअ
नुश्वांतस्यकस्यचित्परेयुः । श्रुधित्वंसुद्रविणोनस्त्वंयाळाश्वघ्नस्यवावृधेसूनृताभिः ॥ अधत्वमिंद्रविद्ध्य१स्मान्महोरा
येनृपतेवज्रबाहुः । रक्षाचनोमघोनःपाहिसूरीननेहसस्तेहरिवोऽअभिष्टौ ॥ अधयद्राजानागविष्टौसरत्सरण्युःकारवे
जरण्युः । विप्रःप्रेष्ठःसह्येषांबभूवपराचवक्षदुतपर्षदेनान् ॥ अधान्वस्यजेन्यस्यपुष्टौवृथारेभंतऽईमहेतदूनु । सरण्युर
स्यसूनुरश्वोविप्रश्चासिश्रवसश्चसातौ ॥ युवोर्यदिसख्यायास्मेशर्धायस्तोमंजुजुषेनमस्वान् । विश्वत्रयस्मिन्नागिरःस
मीचीःपूर्वीवगातुर्दाशत्सूनृतायै ॥ सगृणानोऽअद्भिर्देववानितिसुबंधुर्नमसासूक्तैः । वर्धदुक्थैर्वचोभिराहिनूनंव्यध्वै
तिपयसऽउस्रियायाः ॥ तऽऊषुणोमहोयजत्राभूतदेवासऽऊतयेसजोषाः । येवाजाँऽअनयताविय्ंतोयेस्थानिचेता
रोऽअमूराः ॥ ३० ॥ इत्यष्टमाकेप्रथमोऽध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अष्टमाष्टकेसूक्तानि १४५ ऋचः १२९३

सप्तपंचाशाध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि १६ ऋचः १६१ ॥ त्यागः ॥ अग्नय.१० वैकुंठायेंद्राये.३७ अग्नय. देवेभ्य. अग्नय.

देवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य. अग्नय. देवेभ्य.६ अग्नय.३ देवेभ्य.२ अग्नय:६ इंद्राये.१४ विश्वेभ्योदेवेभ्य.१३ [भे. प. विश्वेभ्योदे.७ इंद्राये. अग्नयेतंतव. विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ सोमाये.] मनसइदं.१२ निर्ऋतय.३ निर्ऋतिसोमाभ्या. असुनीत्या.२ पृथिवीद्यंतरिक्षसोमपूषपथ्यास्वस्तिभ्य. द्यावापृथिवीभ्या.२ इंद्रद्यावापृथिवीभ्य. असमातय.४ इंद्राये. असमातय. जीवायेदं.५ हस्ताये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.२७ [भे. प. रुद्राये.२ अश्विभ्या.२ रुद्राये.२ विश्वेभ्योदेवेभ्य. वास्तोष्पतयेरुद्राये. वास्तोष्पत्यग्निभ्या. अंगिरोभ्य. इंद्राये.३ अग्नय. नासत्येंद्रेभ्य. सोमाये. अग्नय. आदित्यनाभानेदिष्ठेभ्य. नाभानेदिष्ठधेनुभ्या. अग्नय. इंद्राग्निभ्या. इंद्राये. मित्रावरुणनाभा-नेदिष्ठेभ्य. वरुणाये. मित्रावरुणाभ्या.२ देवेभ्य.] ॥ इत्यष्टमेप्रथमः ॥

येयज्ञेनैकादशाद्याः षळंगिरसांस्तुतिर्वीत्यात्रिष्टुप्पंचम्यनुष्टुप्प्रगाथोनुष्टुभौगायत्रीचतस्रोंत्याःसावर्णेर्दानस्तु
तिःपरावतऋयूनागयःप्लातोद्वित्रिष्टुबंतंतुस्वस्तिनस्त्रिष्टुब्वासासहोत्तरयापथ्यास्वस्तिदेवत्याकथायांमेत्रिष्टुबग्नि
रिंद्रःपंचोनावसुकर्णोवासुक्रस्त्रिष्टुबंतंतुदेवान्हुवइमांधियंद्वादशायास्योबार्हस्पत्यंतूदप्लुतोभद्राःसुमित्रोवाध्य
श्वऽआग्नेयंद्विजगत्यादींमांमएकादशाग्नेबृहस्पतेबृहस्पतिर्ज्ञानंतुष्टावनवमीजगती ॥ ३ ॥ ॥ ९ ॥
॥ हरिःओम् ॥ (१०।५।२) येयज्ञेनदक्षिणयासमक्ताऽइंद्रस्यसख्यममृतत्वमानश । तेभ्योभद्रमंगिरसोवोऽ

(१०।५।२) येयज्ञेनेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यमानवोनाभानेदिष्ठोविश्वेदेवाःप्रनूनमित्यादिचतसृणांसावर्णिर्जगतीपंचम्यष्टमीनवम्यो-

अस्तुप्रतिगृभ्णीतमानवंसुमेधसः ॥ यऽउदाजन्पितरोगोमयंवस्वृतेनाभिंदन्परिवत्सरेवलं । दीर्घायुत्वमंगिरसोवोऽ
अस्तुप्रति० ॥ यऽऋतेनसूर्यमारोहयन्दिव्यप्रथयन्पृथिवींमातरंवि । सुप्रजास्त्वमंगिरसोवोऽअस्तुप्रति० ॥ अयंना
भावदतिवल्गुवोगृहेदेवपुत्राऽऋषयस्तच्छृणोतन । सुब्रह्मण्यमंगिरसोवोऽअस्तुप्रति० ॥ विरूपासऽइदृषयस्तऽइद्गं
भीरवेपसः । तेऽअंगिरसःसूनवस्तेऽअग्नेःपरिजज्ञिरे ॥ १ ॥ येऽअग्नेःपरिजज्ञिरेविरूपासोदिवस्परि । नवग्वोनुद
शग्वोऽअंगिरस्तमःसचादेवेषुमंहते ॥ इंद्रेणयुजानिःसृजंतवाघतोव्रजंगोमंतमश्विनं । सहस्रंमेददतोऽअष्टकर्ण्यः
श्रवोदेवेष्वक्रत ॥ प्रनूनंजायतामयंमनुस्तोक्मेवरोहतु । यःसहस्रंशताश्वंसद्योदानायमंहते ॥ नतमश्नोतिकश्चनदि
वऽइवसान्वारभं । सावर्ण्यस्यदक्षिणाविसिंधुरिवपप्रथे ॥ उतदासापरिविषेस्मद्दिष्टीगोपरीणसा । यदुस्तुर्वश्चमाम
हे ॥ सहस्रदाग्रामणीर्मारिषन्मनुःसूर्येणास्ययतमानैतुदक्षिणा । सावर्णेर्देवाःप्रतिरंत्वायुर्यस्मिन्नश्रांताऽअसनामवा

नुष्टुभःषष्ठीबृहतीसप्तमीसतोबृहतीदशमीगायत्रीअंत्यात्रिष्टुप् (भेदपक्षे—अंगिरसः६विश्वेदेवाः १सावर्णिः ४ एवं ११ । अंगिरसोनुक्रम
ण्यांपाक्षिकाउक्ताः) । येयज्ञेनेतिचतसृणांत्रिष्टुप्छंदस्त्वंकश्चिद्बूतेतद्बहुविरुद्धं । विरोधास्तु—षळंगिरसांस्तुतिर्वोत्यात्रिष्टुबित्यनुक्रमाच्छेषा
जगत्यइतिपरिभाषाव्याघातएकः । तासांत्रिष्टुप्छंदस्त्वेनादेशपरिभाषयातासामंत्यायाश्चत्रिष्टुप्त्वेसिद्धेंत्यात्रिष्टुबितिसिद्धानुवादलक्षणदोषा
विष्करणंद्वितीयः । दशमीत्वस्यगायत्रीजगत्यन्याविनोत्तमामितिशौनकवचनाज्ञानेनस्वेच्छयाव्याख्यानमितितृतीयश्चेति ।)

जँ ॥ २ ॥ (१०।५।३) परावतोयेदिधिषंतऽआप्यंमनुप्रीतासोजनिमाविवस्वतः । ययातेयेनहुष्यस्यबर्हिषिदेवा
ऽआसतेतेऽअधिब्रुवंतुनः ॥ विश्वाहिवोनमस्यानिवंद्यानामानिदेवाऽउतयज्ञियानिवः । येस्थजाताऽअदितेरद्भ्यस्प
रियेपृथिव्यास्तेमऽइहश्रुताहवं ॥ येभ्योमातामधुमत्पिन्वतेपयःपीयूषंद्यौरदितिरद्रिबर्हाः । उक्थशुष्मान्वृषभरा
न्त्स्वप्नसस्ताँऽआदित्याँऽअनुमदास्वस्तये ॥ नृचक्षसोऽअनिमिषंतोऽअर्हणाबृहद्देवासोऽअमृतत्वमानशुः ॥ ज्योतीर
थाऽअहिमायाऽअनागसोदिवोवर्ष्माणंवसतेस्वस्तये ॥ सम्राजोयेसुवृधोयज्ञमाययुरपरिह्वृतादधिरेदिविक्षयं । ताँऽ
आविवासनमसासुवृक्तिभिर्महोऽआदित्याँऽअदितिंस्वस्तये ॥ ३ ॥ कोवःस्तोमंराधतियंजुजोषथविश्वेदेवासोमनुषो
यतिष्ठन । कोवोध्वरंतुविजाताऽअरंकरद्योनःपर्षदत्यंहःस्वस्तये ॥ येभ्योहोत्रांप्रथमामायेजेमनुःसमिद्धाग्निर्मनसास
प्तहोतृभिः । तऽआदित्याऽअभयंशर्मयच्छतसुगानःकर्तसुपथास्वस्तये ॥ यऽईशिरेभुवनस्यप्रचेतसोविश्वस्यस्थातुर्ज
गतश्चमंतवः । तेनःकृतादकृतादेनसस्पर्यद्यादेवासःपिपृतास्वस्तये ॥ भरेष्विंद्रंसुहवंहवामहेंहोमुचंसुकृतंदैव्यंजनं ।
अग्निंमित्रंवरुणंसातयेभगंद्यावापृथिवीमरुतःस्वस्तये ॥ सुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसंसुशर्माणमदितिंसुप्रणीतिं । दैवीं

(१०।५।३) परावतइतिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगयःप्लातोविश्वेदेवाःपंचदशीषोडश्योःपथ्यास्वस्तिर्जगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौस्वस्तिस्त्रिष्टुब्वा ।
(भेदपक्षे—विश्वेदेवाः९दिवः१विश्वेदेवाः४पथ्यास्वस्ति२विश्वेदेवाः१एवं१७) । गयःप्लातइत्यत्रप्लातोगयोविश्वेदेवाइत्यपिकेचित्प्रयुंजते) ।

नावंस्वरित्रामनागसमस्रवंतीमारुहेमास्वस्तये ॥ ४ ॥ विश्वेयजत्राऽअधिवोचतोतयेत्रायध्वंनोदुरेवायाऽअभिह्रुतः ।
सत्ययावोदेवहूत्याहुवेमश्रृण्वतोदेवाऽअवसेस्वस्तये ॥ अपामीवामपविश्वामनाहुतिमपारातिंदुर्विदत्रामघायतः ।
आरेदेवाद्वेषोऽअस्मद्युयोतनोरुणःशर्मयच्छतास्वस्तये ॥ अरिष्टःसमर्तोविश्वऽएधतेप्रप्रजाभिर्जायतेधर्मणस्परि ।
यमादित्यासोनयथासुनीतिभिरतिविश्वानिदुरितास्वस्तये ॥ यंदेवासोवथवाजसातौयंशूरसातामरुतोहितेधने । प्रा
तर्यावाणंरथमिंद्रसानसिमरिष्यंतमारुहेमास्वस्तये ॥ स्वस्तिनःपथ्यासुधन्वसुस्वस्त्य१प्सुवृजनेस्वर्वति । स्वस्तिनःपु
त्रकृथेषुयोनिषुस्वस्तिरायेमरुतोदधातन ॥ स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वत्यभियावाममेति । सानोऽअमासोऽअर
णेनिपातुस्वावेशाभवतुदेवगोपा ॥ एवाप्लतेःसूनुरवीवृधद्वोविश्वऽआदित्याऽअदितेमनीषी । ईशानासोनरोऽअम
र्त्येनास्तावीजनोदिव्योगयेन ॥ ५ ॥ (१०।५।४) कथादेवानांकतमस्ययामनिसुमंतुनामश्रृण्वतांमनामहे । को
मृळातिकतमोनोमयस्करत्कतमऽऊतीऽअभ्याववर्तति ॥ क्रतूयंतिक्रतवोहृत्सुधीतयोवेनंतिवेनाःपतयंत्यादिशः ।
नमर्डितावीद्यतेऽअन्यऽएभ्योदेवेषुमेऽअधिकामाऽअयंसत ॥ नराशंसंपूषणमगोह्यमग्निंदेवेद्धमभ्यर्चसेगिरा ।

(१०।५।४) कथादेवानामितिसप्तदशर्चस्यसूक्तस्यगयःप्लातोविश्वेदेवाजगतीद्वादशीषोडशीसप्तदश्यस्त्रिष्टुभः (भेदपक्षे—विश्वे-
देवाः४ आदित्यार्यमणः१विश्वेदेवाः३नद्यः१विश्वेदेवाः४द्यावापृथिव्यौ१विश्वेदेवाः३एवं१७) ।

सूर्यामासाचंद्रमसायमंदिवित्रितंवातमुषसमक्तुमश्विना ॥ कथाकविस्तुवीरवान्कयागिराबृहस्पतिर्वावृधतेसुवृक्ति
भिः । अजऽएकपात्सुहवेभिर्ऋक्वभिरहिःशृणोतुबुध्न्यो३ हवीमनि ॥ दक्षस्यवादितेजन्मनिव्रतेराजानामित्रावरुणावि
वाससि । अतूर्तपंथाःपुरुरथोऽअर्यमासप्तहोताविषुरूपेषुजन्मसु ॥ ६ ॥ तेनोऽअर्वंतोहवनश्रुतोहवंविश्वेशृण्वंतुवा
जिनोमितद्रवः । सहस्रसामेधसाताविवत्मनामहोयेधनंसमिथेषुजभ्रिरे+ ॥ प्रवोवायुंरथयुजंपुरंधिंस्तोमैःकृणुध्वंस
ख्यायपूषणं । तेहिदेवस्यसवितुःसवीमनिक्रतुंसचंतेसचितःसचेतसः ॥ त्रिःसप्तसस्रानद्योमहीरपोवनस्पतीन्पर्वताँऽ
अग्निमूतये । कृशानुमस्तॄन्तिष्यंसधस्थऽआरुद्रंरुद्रेषुरुद्रियंहवामहे ॥ सरस्वतीसरयुःसिंधुरूर्मिभिर्महोमहीरवसायंतु
वक्षणीः । देवीरापोमातरःसूदयित्वोघृतवत्पयोमधुमन्नोऽअर्चत ॥ उतमाताबृहद्दिवाशृणोतुनस्त्वष्टादेवेभिर्जनि
भिःपितावचः । ऋभुक्षावाजोरथस्पतिर्भगोरण्वःशंसःशशमानस्यपातुनः ॥ ७ ॥ रण्वःसंदृष्टौपितुमाँऽइवक्षयोभद्रा
रुद्राणांमरुतामुपस्तुतिः । गोभिःष्यामयशसोजनेष्वासदादेवासऽइळयासचेमहि ॥ यांमेधियंमरुतऽइंद्रदेवाऽअद
दातवरुणमित्रयूयं । तांपीपयतपयसेवधेनुंकुविद्गिरोऽअधिरथेवहाथ ॥ कुविदंगप्रतियथाचिदस्यनःसजात्यस्यमरु
तोबुबोधथ । नाभायत्रप्रथमंसंनसामहेतत्रजामित्वमदितिर्दधातुनः ॥ तेहिद्यावापृथिवीमातरामहीदेवीदेवान्जन्म
नायज्ञियेऽइतः । उभेबिभृतऽउभयंभरीमभिःपुरूरेतांसिपितृभिश्चसिंचतः ॥ विषाहोत्राविश्वमश्नोतिवार्यंबृहस्पति
रमतिःपनीयसी । ग्रावायत्रमधुषुदुच्यतेबृहदवीवशंतमतिभिर्मनीषिणः ॥ एवाकविस्तुवीरवाँऽऋतज्ञाद्रविणस्यु
र्द्रविणसश्चकानः । उक्थेभिरत्रमतिभिश्चविप्रोपीपयद्गयोदिव्यानिजन्म ॥ एवाप्लतेःसूनुरवीवृधद्वोविश्वऽआदित्याऽ
अदितेमनीषी । ईशानासोनरोऽअमर्त्येनास्ताविजनोदिव्योगयेन ॥ ८ ॥ (१०।५।५) अग्निरिंद्रोवरुणोमित्रोऽअर्यमा
वायुःपूषासरस्वतीसजोषसः । आदित्याविष्णुर्मरुतःस्वर्बृहत्सोमोरुद्रोऽअदितिर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ इंद्राग्नीवृत्रहत्येषुस
त्पतीमिथोहिन्वानातन्वा३ समोकसा । अंतरिक्षंमह्यापप्रुरोजसासोमोघृतश्रीर्महिमानमीरयन् ॥ तेषांहिमह्नामहता
मनर्वणांस्तोमाँऽइयर्म्यृतज्ञाऽऋतावृधां । येऽअप्सवमर्णवंचित्रराधसस्तेनोरासंतांमहयेसुमित्र्याः+ ॥ स्वर्णरमंतरि
क्षाणिरोचनाद्यावाभूमीपृथिवींस्कंभुरोजसा । पृक्षाऽइवमहयंतःसुरातयोदेवाःस्तवंतेमनुषायसूरयः ॥ मित्रायशिक्ष
वरुणायदाशुषेयासम्राजामनसानप्रयुच्छतः । ययोर्धामधर्मणारोचतेबृहद्ययोरुभेरोदसीनाधसीवृतौ ॥ ९ ॥ यागौ
र्वर्तनिंपर्येतिनिष्कृतंपयोदुहानाव्रतनीरवारतः । साप्रब्रुवाणावरुणायदाशुषेदेवेभ्योदाशद्धविषाविवस्वते ॥ दिवक्ष
सोऽअग्निजिह्वाऽऋतावृधऽऋतस्ययोनिंविमृशंतऽआसते । द्यांस्कभित्व्य१पऽआचक्रुरोजसायज्ञंजनित्वीतन्वी३ नि

(१०।५।५) अग्निरिंद्रइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवासुक्रोवसुकर्णोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप् । (भेदपक्षे–विश्वेदेवाः ४मित्रावरुणौ१ गौः१विश्वेदेवाः१द्यावापृथिव्यौ१विश्वेदेवाः३अश्विनौ१विश्वेदेवाः३एव१५) ।

मांमृजुः ॥ परिक्षितापितरापूर्वजावरीऽऋतस्ययोनांक्षयतःसमोकसा । द्यावापृथिवीवरुणायसव्रतेघृतवत्पयोमहि
पायपिन्वतः ॥ पर्जन्यावातावृषभापुरीषिणेंद्रवायूवरुणोमित्रोऽअर्यमा । देवाँऽऽआदित्याँऽअदितिंहवामहेयेपार्थि
वासोदिव्यासोऽअप्सुये+ ॥ त्वष्टारंवायुमृभवोयऽओहतेदैव्याहोतारा‌ऽउषसंस्वस्तये । बृहस्पतिंवृत्रखादंसुमेधस
मिंद्रियंसोमंधनसाऽउऽईमहे ॥ १० ॥ ब्रह्मगामश्वंजनयंतऽओषधीर्वनस्पतीन्पृथिवींपर्वताँऽअपः । सूर्यंदिविरोह
यंतःसुदानवऽआर्याव्रताविसृजंतोऽअधिक्षमि ॥ भुज्युमंहसःपिपृथोनिरश्विनाश्यावंपुत्रंवध्रिमत्याऽअजिन्वतं । क
मद्युवंविमदायोहथुर्युवंविष्णाप्वं१विश्वकायावसृजथः ॥ पावीरवीतन्यतुरेकपादजोदिवोधर्तासिंधुरापःसमुद्रियः ।
विश्वेदेवासःशृणवन्वचांसिमेसरस्वतीसहधीभिःपुरंध्या ॥ विश्वेदेवाःसहधीभिःपुरंध्यामनोर्यजत्राऽअमृताऽऋत
ज्ञाः । रातिषाचोऽअभिषाचःस्वर्विदःस्व१र्गिरोब्रह्मसूक्तंजुषेरत ॥ देवान्वसिष्ठोऽअमृतान्ववंदेयेविश्वाभुवनाभिप्र
तस्थुः । तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपातस्वस्तिभिःसदानः ॥ ११ ॥ (१०।५।६) देवान्हुवेबृहच्छ्रवसःस्वस्तयेज्योति
ष्कृतोऽअध्वरस्यप्रचेतसः । येवावृधुःप्रतरंविश्वेवेदसऽइंद्रज्येष्ठासोऽअमृताऽऋतावृधः ॥ इंद्रप्रसूतावरुणप्रशिष्टा
येसूर्यस्यज्योतिषोभागमानशुः । मरुद्गणेवृजनेमन्मधीमहिमाघोनेयज्ञंजनयंतसूरयः ॥ इंद्रोवसुभिःपरिपातुनोगय ॥ १२ ॥

(१०।५।६)देवान्हुवइतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवासुक्रोवसुकर्णोविश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप्(पक्षे-विश्वेदेवाः६अग्नीषोमौ१विश्वेदेवाः८एवं१५)।

मादित्यैर्नोऽअदितिःशर्मयच्छतु । रुद्रोरुद्रेभिर्देवोमृळयातिनस्त्वष्टानोग्नाभिःसुवितायजिन्वतु ॥ अदितिर्द्यावापृ
थिवीऽऋतंमहदिंद्राविष्णूमरुतःस्वर्बृहत् । देवाँऽआदित्याँऽअवसेहवामहेवसून्रुद्रान्त्सवितारंसुदंससं ॥ सरस्वान्धी
भिर्वरुणोधृतव्रतःपूषाविष्णुर्महिमावायुरश्विना । ब्रह्मकृतोऽअमृताविश्ववेदसःशर्मनोयंसन्त्रिवरूथमंहसः ॥ १२ ॥
वृषायज्ञोवृषणःसंतुयज्ञियावृषणोदेवावृषणोहविष्कृतः । वृषणाद्यावापृथिवीऽऋतावरीवृषापर्जन्योवृषणोवृषस्तुभः ॥
अग्नीषोमावृषणावाजसातयेपुरुप्रशस्तावृषणाऽउपब्रुवे । यावीजिरेवृषणोदेवयज्ययातानःशर्मत्रिवरूथंवियंसतः ॥
धृतव्रताःक्षत्रियायज्ञनिष्कृतोबृहद्दिवाऽअध्वराणामभिश्रियः । अग्निहोतारऽऋतसापोऽअद्रुहोपोऽअसृजन्ननुवृत्र
तूर्ये ॥ द्यावापृथिवीजनयन्नभिव्रतापऽओषधीर्वनिनानियज्ञिया । अंतरिक्षंस्व१रापप्रुरूतयेवशंदेवासस्तन्वी३निमा
मृजुः ॥ धर्तारोदिवऽऋभवःसुहस्तावातापर्जन्यामहिषस्यतन्यतोः । आपऽओषधीःप्रतिरंतुनोगिरोभगोरातिर्वाजि
नोयंतुमेहवं ॥ १३ ॥ समुद्रःसिंधूरजोऽअंतरिक्षमजऽएकपात्तनयित्नुरर्णवः । अहिर्बुध्न्यःशृणवद्वचांसिमेविश्वेदेवा
सऽउतसूरयोमम ॥ स्यामवोमनवोदेववीतयेप्रांचंनोयज्ञंप्रणयतसाधुया । आदित्यारुद्रावसवःसुदानवऽइमाब्रह्मश
स्यमानानिजिन्वत ॥ दैव्याहोतारापथमापुरोहितऽऋतस्यपंथामन्वेमिसाधुया । क्षेत्रस्यपतिंप्रतिवेशमीमहेविश्वान्देवाँ
ऽअमृताँऽअप्रयुच्छतः ॥ वसिष्ठासःपितृवद्वाचमक्रतदेवाँऽईळानाऽऋषिवत्स्वस्तये । प्रीताऽइवज्ञातयःकाममेत्या

स्मेदेवासोवधूनुतावसु ॥ देवान्वसिष्ठोऽअमृतान्ववंदेयेविश्वाभुवनाभिप्रतस्थुः । तेनोरासंतामुरुगायमद्ययूयंपात
स्वस्तिभिःसदानः ॥ १४ ॥ (१०।५।७) इमांधियंसप्तशीर्ष्णीपितानऽऋतप्रजातांबृहतीमविंदत् । तुरीयंस्विज्ज
नयद्विश्वजन्योयास्यऽउक्थमिंद्रायशंसन् ॥ ऋतंशंसंतऽऋजुदीध्यानादिवस्पुत्रासोऽअसुरस्यवीराः । विप्रंपदमंगि
रसोदधानायज्ञस्यधामप्रथमंमनंत ॥ हंसैरिवसखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानिनहनाव्यस्यन् । बृहस्पतिरभिकनिक्र
दद्गाऽउतप्रास्तौदुच्चविद्वाँऽअगायत् ॥ अवोद्वाभ्यांपरऽएकयागागुहातिष्ठंतीरनृतस्यसेतौ । बृहस्पतिस्तमसिज्यो
तिरिच्छन्नुदुस्राऽआकर्विहितिस्रऽआवः ॥ विभिद्यापुरंशयथेमपाचींनिस्त्रीणिसाकमुदधेरकृंतत् । बृहस्पतिरुषसंसू
र्यंगामर्कंविवेदस्तनयन्निवद्यौः[+] ॥ इंद्रोवलंरक्षितारंदुघानांकरेणेवविचकर्तारवेण । स्वेदांजिभिराशिरमिच्छमानो
रोदयत्पणिमागाऽअमुष्णात् ॥ १५ ॥ सऽईंसत्येभिःसखिभिःशुचद्भिर्गोधायसंविधनसैरदर्दः । ब्रह्मणस्पतिर्वृषभि
र्वराहैर्घर्मस्वेदेभिर्द्रविणंव्यानट् ॥ तेसत्येनमनसागोपतिंगाऽइयानासऽइषणयंतधीभिः । बृहस्पतिर्मिथोऽअवद्यपे
भिरुदुस्रियाऽअसृजतस्वयुग्भिः ॥ तंवर्धयंतोमतिभिःशिवाभिःसिंहमिवनानदतंसधस्थे । बृहस्पतिंवृषणंशूरसातौ
भरेभरेऽअनुमदेमजिष्णुं[+] ॥ यदावाजमसनद्विश्वरूपमाद्यामरुक्षदुत्तराणिसद्म । बृहस्पतिंवृषणंवर्धयंतोनानासंतो

(१०।५।७) इमांधियमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोऽयास्योबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ।

बिभ्रतोज्योतिरासा[+] ॥ सत्यामाशिषंकृणुतावयोधैकीरिंचिद्ध्यवथस्वेभिरेवैः । पश्चामृधोऽअपभवंतुविश्वास्तद्रोद
सीशृणुतंविश्वमिन्वे[+] ॥ इंद्रोमह्नामहतोऽअर्णवस्यविमूर्धानमभिनदर्बुदस्य । अहन्नहिमरिणात्सप्तसिंधून्देवैर्द्यावा
पृथिवीप्रावतंनः ॥ १६ ॥ (१०।५।८) उदप्रुतोनवयोरक्षमाणावावदतोऽअभ्रियस्येवघोषाः । गिरिभ्रजोनोर्म
योमदंतोबृहस्पतिमभ्य१र्काऽअनावन् ॥ संगोभिरांगिरसोनक्षमाणोभगऽइवेदर्यमणंनिनाय । जनेमित्रोनदंपतीऽ
अनक्तिबृहस्पतेवाजयाशूँरिवाजौ[+] ॥ साध्वर्याऽअतिथिनीरिषिराःस्पार्हाःसुवर्णाऽअनवद्यरूपाः । बृहस्पतिःपर्वते
भ्योवितूर्यानिर्गाऽऊपेयवमिवस्थिविभ्यः ॥ आप्रुषायन्मधुनऽऋतस्ययोनिमवक्षिपन्नर्कऽउल्कामिवद्योः । बृहस्प
तिरुद्धरन्नश्मनोगाभूम्याऽउद्नेववित्वचंबिभेद ॥ अपज्योतिषातमोऽअंतरिक्षादुद्नःशीपालमिववातऽआजत् । बृह
स्पतिरनुमृश्यावलस्याभ्रमिववातऽआचक्रऽआगाः[+] ॥ यदावलस्यपीयतोजसुंभेद्बृहस्पतिरग्नितपोभिरर्कैः । दद्भि
र्नजिह्वापरिविष्टमाददाविर्निधीँरकृणोदुस्रियाणां ॥ १७ ॥ बृहस्पतिरमतहित्यदासांनामस्वरीणांसदनेगुहायत् ।
आंडेवभित्त्वाशकुनस्यगर्भमुदुस्रियाःपर्वतस्यत्मनाजत् ॥ अश्नापिनद्धंमधुपर्यपश्यन्मत्स्यंनदीनऽउदनिक्षियंतं । नि
ष्टज्जभारचमसंनवृक्षाद्बृहस्पतिर्विरवेणाविकृत्य ॥ सोषामविंदत्सःस्व१ःसोऽअग्निंसोऽअर्केणविबबाधेतमांसि । बृह

(१०।५।८) उदप्रुतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोयास्योबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् ।

॥ १३ ॥

स्पतिर्गोवपुषोवलस्यनिर्मज्जानंनपर्वणोजभार ॥ हिमेवपर्णामुषितावनानिबृहस्पतिनाकृपयद्वलोगाः । अनानुकृत्य
मपुनश्चकारयात्सूर्यामासामिथऽउच्चरातः ॥ अभिश्यावंनकृशनेभिरश्वंनक्षत्रेभिःपितरोद्यामपिंशन् । रात्र्यांतमोऽ
अदधुर्ज्योतिरहन्बृहस्पतिर्भिनदद्रिंविदद्गाः+ ॥ इदमकर्मनमोऽअभ्रियाययःपूर्वीरन्वानोनवीति । बृहस्पतिःसहि
गोभिःसोऽअश्वैःसवीरेभिःसनृभिर्नोवयोधात् ॥ १८ ॥ (१०।६।१) भद्राऽअग्नेर्वध्र्यश्वस्यसंदृशोवामीप्रणीतिः
सुरणाऽउपेतयः । यदींसुमित्राविशोऽअग्रऽइंधतेघृतेनाहुतोजरतेदविद्युतत् ॥ घृतमग्नेर्वध्र्यश्वस्यवर्धनंघृतमन्नंघृत
म्वस्यमेदनं । घृतेनाहुतऽउर्वियाविपप्रथेसूर्यऽइवरोचतेसर्पिरासुतिः ॥ यत्तेमनुर्यदनीकंसुमित्रःसमीधेऽअग्नेतदिदं
नवीयः । सरेवच्छोचसगिरोजुषस्वसवाजंदर्षिसऽइहश्रवोधाः ॥ यंत्वापूर्वमीळितोवध्र्यश्वःसमीधेऽअग्नेसऽइदंजुष
स्व । सनःस्तिपाऽउतभवातनूपादात्रंरक्षस्वयदिदंतेऽअस्मे+ ॥ भवाद्युम्नीवाध्र्यश्वोतगोपामात्वातारीदभिमातिर्जना
नां । शूरऽइवधृष्णुश्च्यवनःसुमित्रःप्रनुवोचंवाध्र्यश्वस्यनाम ॥ समज्र्यापर्वत्या३वसूनिदासावृत्राण्यार्याजिगेथ ।
शूरऽइवधृष्णुश्च्यवनोजनानांत्वमग्नेपृतनायूँरभिष्याः ॥ १९ ॥ दीर्घतंतुर्बृहदुक्षायमग्निःसहस्रस्तरीःशतनीथऽऋ
भ्वा । द्युमान्द्युमत्सुनृभिर्मृज्यमानःसुमित्रेषुदीदयोदेवयत्सु ॥ त्वेधेनुःसुदुघाजातवेदोसश्चतेवसमनासबर्धुक् । त्वं

षष्ठेनुवाकेषोडशसूक्तानि (१०।६।१) भद्राअग्नेरितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवाध्र्यश्वःसुमित्रोग्निस्त्रिष्टुबाद्येद्वेजगत्यौ ।

नृभिर्दक्षिणावद्भिरग्नेसुमित्रेभिरिध्यसेदेवयद्भिः ॥ देवाश्चित्तेऽअमृताजातवेदोमहिमानंवाध्र्यश्वप्रवोचन् । यत्संपृ
च्छंमानुषीर्विशऽआयन्त्वंनृभिरजयस्त्वावृधेभिः ॥ पितेवपुत्रमबिभरुपस्थेत्वामग्नेवध्र्यश्वःसपर्यन् । जुषाणोऽअस्य
समिधंयविष्ठोतपूर्वाँऽअवनोर्व्राधतश्चित् ॥ शश्वदग्निर्वध्र्यश्वस्यशत्रून्नृभिर्जिगायसुतसोमवद्भिः । समनंचिददहश्चि
त्रभानोवव्राधंतमभिनद्वृधश्चित् ॥ अयमग्निर्वध्र्यश्वस्यवृत्रहासनकात्प्रेद्धोनमसोपवाक्यः । सनोऽअजामीँरुतवावि
जामीनभितिष्ठशर्धतोवाध्र्यश्व ॥ २० ॥ (१०।६।२) इमांमेऽअग्नेसमिधंजुषस्वेळस्पदेप्रतिहर्याघृताचीं । वर्ष्मं
न्पृथिव्याःसुदिनत्वेऽअह्नामूर्ध्वोभवसुक्रतोदेवयज्या+ ॥ आदेवानामग्रयावेहयातुनराशंसोविश्वरूपेभिरश्वैः । ऋत
स्यपथानमसामियेधोदेवेभ्योदेवतमःसुषूदत् ॥ शश्वत्तममीळतेदूत्यायहविष्मंतोमनुष्यासोऽअग्निं । वर्हिष्ठैरश्वैःसु
वृतारथेनादेवान्वक्षिनिषदेहहोता ॥ विप्रथतांदेवजुष्टंतिरश्चादीर्घंद्राघ्मासुरभिभूत्वस्मे । अहेळतामनसादेववर्हिरिं
द्रज्येष्ठाँऽउशतोयक्षिदेवान् ॥ दिवोवासानुस्पृशतावरीयःपृथिव्यावामात्रयाविश्रयध्वं । उशतीर्द्वारोमहिनामह
द्भिर्देवंरथंरथयुर्धारयध्वं ॥ २१ ॥ देवीदिवोदुहितरासुशिल्पेऽउषासानक्तासदतांनियोनौ । आवांदेवासऽउशती

(१०।६।२) इमांमइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवाध्र्यश्वःसुमित्रइध्मोनराशंसइळोवर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौप्रचेतसौसरस्व
तीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयस्त्रिष्टुप् ।

उशंतऽउरौसीदंतुसुभगेऽउपस्थे ॥ ऊर्ध्वोग्रावाबृहदग्निःसमिद्धःप्रियाधामान्यदितेरुपस्थे । पुरोहितावृत्विजायज्ञेऽ
अस्मिन्विदुष्टराद्रविणमायजेथां ॥ तिस्रोदेवीर्बर्हिरिदंवरीयऽआसीदतचकृमावःस्योनं । मनुष्व द्यज्ञंसुधिताहवींषी
ळादेवीघृतपदीजुषंत ॥ देवत्वष्टर्यद्धचारुत्वमानड्यदंगिरसामभवःसचाभूः । सदेवानांपाथऽउपप्रविद्वानुशन्यक्षि
॥ १५ ॥ द्रविणोदःसुरत्नः ॥ वनस्पतेरशनयानियूयादेवानांपाथऽउपवक्षिविद्वान् । स्वदातिदेवःकृणवद्धवींष्यवतांद्यावापृ
थिवीहवंमे ॥ आग्नेवहवरुणमिष्टयेनऽइंद्रंदिवोमरुतोऽअंतरिक्षात् । सीदंतुबर्हिर्विश्वऽआयजत्राःस्वाहादेवाऽअमृ
तामादयंतां ॥ २२ ॥ (१०।६।३) बृहस्पतेप्रथमंवाचोऽअग्रंयत्प्रैरतनामधेयंदधानाः । यदेषांश्रेष्ठंयदरिप्रमासी
त्प्रेणातदेषांनिहितंगुहाविः+ ॥ सक्तुमिवतितउनापुनंतोयत्रधीरामनसावाचमक्रत । अत्रासखायःसख्यानिजान
तेभद्रैषांलक्ष्मीर्निहिताधिवाचि+ ॥ यज्ञेनवाचःपदवीयमायन्तामन्वविंदन्नृषिषुप्रविष्टां । तामाभृत्याव्यदधुःपुरुत्रा
तांसप्तरेभाऽअभिसंनवंते ॥ उतत्वःपश्यन्नददर्शवाचमुतत्वःश‍ृण्वन्नश‍ृणोत्येनां । उतोत्वस्मैतन्वं१विसस्रेजायेवपत्य
ऽउशतीसुवासाः ॥ उतत्वंसख्येस्थिरपीतमाहुर्नैनंहिन्वंत्यपिवाजिनेषु । अन्धेन्वाचरतिमाययैषवाचंशुश्रुवाँऽअफ ॥ १५ ॥
लामपुष्पां+ ॥ २३ ॥ यस्तित्याजसचिविदंसखायंनतस्यवाच्यपिभागोऽअस्ति । यदींश‍ृणोत्यलकंश‍ृणोतिनहिप्रवेद

(१०।६।३) बृहस्पतइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोबृहस्पतिर्ज्ञानंत्रिष्टुप्नवमीजगती ।

सुकृतस्यपंथां ॥ अक्षण्वंतःकर्णवंतःसखायोमनोजवेष्वसमाबभूवुः । आदघ्नासऽउपकक्षासऽउत्वेह्रदाऽइवस्नात्वाऽ
उत्वेददृश्रे ॥ हृदातष्टेषुमनसोजवेषुयद्ब्राह्मणाःसंयजंतेसखायः । अत्राहत्वंविजहुर्वेद्याभिरोहब्रह्माणोविचरंत्युत्वे ॥
इमेयेनार्वाङ्नपरश्चरंतिनब्राह्मणासोनसुतेकरासः । तऽएतेवाचमभिपद्यपापयासिरीस्तंत्रंतन्वतेऽअप्रजज्ञयः ॥ सर्वेनं
दंतियशसागतेनसभासाहेनसख्यासखायः । किल्बिषस्पृत्पितुषणिर्ह्येषामरंहितोभवतिवाजिनाय ॥ ऋचांत्वःपोष
मास्तेपुपुष्वान्गायत्रंत्वोगायतिशक्करीषु । ब्रह्मात्वोवदतिजातविद्यांयज्ञस्यमात्रांविमिमीतऽउत्वः ॥ २४ ॥ ॥ इत्य
ष्टमाष्टकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अष्टपंचाशाध्यायेवर्गाः २४ सूक्तानि १० ऋचः १३३ ॥ त्यागः ॥ विश्वेभ्योदेवेभ्य.७ [भे. प. अंगिरोभ्य.६ विश्वेभ्योदेवेभ्य.१] सावर्णय.४ विश्वेभ्योदेवेभ्य.१४ [भे. प. विश्वेभ्योदे.९ दिवे. विश्वेभ्योदेवेभ्य.४] पथ्यायैस्वस्तय.२ विश्वेभ्योदे.४७ [भे. प. विश्वेभ्योदे.४ अदित्यर्यमभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ नदीभ्य. विश्वेभ्योदे.४ द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.७ मित्रावरुणाभ्या. गवइ. विश्वेभ्योदेवेभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ अश्विभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.९ अग्नीषोमाभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.८] बृहस्पतय.२४ अग्नय.१२ समिद्धायाग्नय. नराशंसाये. इळाये. बर्हिषइ. देवीभ्योद्वार्भ्यइ. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्रइ. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. ज्ञानाये.११ ॥ इत्यष्टमेद्वितीयः ॥

देवानांनवलौक्योवाबृहस्पतिर्दाक्षायण्यदितिर्वादैवमानुष्टुभंजनिष्ठाएकादशगौरिवीतिर्वसूनांषट्प्रसुनवसिंधुक्षि
त्प्रैयमेधोनदीस्तुतिर्जागतंत्वावोष्टौसर्पऐरावतोजरत्कर्णोग्राव्णोस्तौदभ्रप्रुषःस्यूमरश्मिभार्गवोमारुतंतुपंचमी
जगतीविप्रासोद्वितीयापंचम्याद्याश्चतिस्रोजगत्योपश्यंसप्तसौचीकोग्निर्वैश्वानरोवासप्तिर्वावाजंभरऽआग्नेयंत्वं
ग्निःसप्तिंयइमाविश्वाविश्वकर्माभौवनोवैश्वकर्माणंतुद्वितीयाविराड्रूपाचक्षुर्षोयस्तेमन्योमन्युस्तापसोमान्यवं
त्वाद्याजगतीत्वयामन्योचतुर्जगत्यंतंसत्येनसप्तचत्वारिंशत्सावित्रीसूर्यात्मदैवतमानुष्टुभंपंचभिःसोममस्तौत्प
राभिःस्वविवाहंसप्तदश्यादेवान्परयासोमार्कौपरयाचंद्रमसंपरानृणांविवाहमंत्राआशीःप्रायाःपरादेहीतिद्वेव
धूवासःसंस्पर्शनिंदार्थेपरायक्ष्मनाशिनीदंपत्योर्नवोनवस्तिस्रोनृक्षरागृभ्णामीतिद्वेद्वेयदश्विनापूषाघोरचक्षुरि
तित्रिष्टुभस्तृष्टमुरोबृहतीपूर्वापरमिहप्रियमाणःप्रजांजगत्यः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥
॥ हरिःओम् ॥ (१०।६।४) देवानांनुवयंजानाप्रवोचामविपन्यया । उक्थेषुशस्यमानेषुयःपश्यादुत्तरेयु
गे ॥ ब्रह्मणस्पतिरेतासंकुर्मारऽइवाधमत् । देवानांपूर्व्येयुगेसतःसदजायत ॥ देवानांयुगेप्रथमेसतःसदजायत ।
तदाशाऽअन्वजायंततदुत्तानपदस्परि ॥ भूर्जज्ञऽउत्तानपदोभुवऽआशाऽअजायंत । अदितेर्दक्षोऽअजायतदक्षाद्व

(१०।६।४) देवानामितिनवर्चस्यसूक्तस्यलौक्योबृहस्पतिर्देवाअनुष्टुप् ।(आंगिरसोवाबृहस्पतिऋषिर्दाक्षायण्यदितिर्वाऋषिका) ।

दितिःपरि ॥ अदितिर्ह्यजनिष्टदक्षयादुहितातव । तांदेवाऽअन्वजायंतभद्राऽअमृतबंधवः ॥ १ ॥ यद्देवाऽअदः
सलिलेसुसंरब्धाऽअतिष्ठत । अत्रावोनृत्यतामिवतीव्रोरेणुरपायत ॥ यद्देवायतयोयथाभुवनान्यपिन्वत । अत्रास
मुद्रऽआगूह्ळमासूर्यमजभर्तन ॥ अष्टौपुत्रासोऽअदितेर्येजातास्तन्वस्परि । देवाँऽउपप्रैत्सप्तभिःपरामार्ताण्डमास्य
त् ॥ सप्तभिःपुत्रैरदितिरुपप्रैत्पूर्व्यंयुगं । प्रजायैमृत्यवेत्वत्पुनर्मार्ताण्डमाभरत् ॥ २ ॥ (१०।६।५) जनिष्ठाऽउग्रः
सहसेतुरायमंद्रऽओजिष्ठोबहुलाभिमानः । अवर्धन्निंद्रंमरुतश्चिदत्रमातायद्वीरंदधनद्धनिष्ठा ॥ द्रुहोनिषत्तापृशनी
चिदेवैःपुरूशंसेनवावृधुष्टऽइंद्रं । अभीवृतेवतामहापदेनध्वांतात्प्रपित्वादुदरन्तगर्भाः ॥ ऋष्वातेपादाप्रयज्जिगास्यव
र्धन्वाजाऽउतयेचिदत्र । त्वमिंद्रसालावृकान्सहस्रमासन्दधिषेऽअश्विनाववृत्याः ॥ समनातूर्णिरुपयासियज्ञमाना
सत्यासख्यायवक्षि । वसाव्यामिंद्रधारयःसहस्राश्विनाशूरददतुर्मघानि ॥ मन्दमानऽऋतादधिप्रजायैसखिभिरिंद्र
ऽइषिरेभिरर्थं । आभिर्हिमायाऽउपदस्युमागान्मिहःप्रतम्राऽअवपत्तमांसि ॥ ३ ॥ सनामानाचिद्ध्वसयोन्यस्माऽअ
वाहन्निंद्रऽउषसोयथानः । ऋष्वैरगच्छःसखिभिर्निकामैःसाकंप्रतिष्ठाहृद्याजघंथ ॥ त्वंजघंथनमुचिंमखस्युंदासंकृ
ण्वानऽऋषयेविमायं । त्वंचकर्थमनवेस्योनान्पथोदेवत्राञ्जसेवयानान् ॥ त्वमेतानिपप्रिषेविनामेशानऽइंद्रदधिषे

(१०।६।५) जनिष्ठाइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यशाक्त्योगौरिवीतिरिंद्रस्त्रिष्टुप् ।

गभस्तौ । अनुत्वादेवाःशवसामदंत्युपरिबुध्नान्वनिनश्चकर्थ ॥ चक्रंयदस्याप्स्वानिषत्तमुतोतदस्मैमध्विच्चच्छद्यात् । पृ
थिव्यामतिषितंयदूधःपयोगोष्वदधाऽओषधीषु ॥ अश्वादियायेतियद्वदंत्योजसोजातमुतमन्यऽएनं । मन्योरियाय
हर्म्येषुतस्थौयतःप्रजज्ञऽइंद्रोऽअस्यवेद ॥ वयःसुपर्णाऽउपसेदुरिंद्रंप्रियमेधाऽऋषयोनाधमानाः । अपध्वान्तमूर्णु
हिपूर्धिचक्षुर्मुमुग्ध्य१स्मान्निधयेवबद्धान् ॥ ४ ॥ (१०।६।६) वसूनांवाचर्कृषऽइयक्षन्धियावायज्ञैर्वारोदस्योः ।
अर्वंतोवायेरयिमंतःसातौवनुंवायेसुश्रुणंसुश्रुतोधुः ॥ हवऽएषामसुरोनक्षतद्यांश्रवस्यतामनसानिंसतक्षां । चक्षाणा
यत्रंसुवितायदेवाद्यौर्नवारेभिःकृणवंतस्वैः ॥ इयमेषाममृतानांगीःसर्वतातायेकृपणंतरत्नैः । धियंचयज्ञंचसाधंतस्ते
नोधांतुवसव्यं१मसामि ॥ आतत्तऽइंद्रायवःपनंताभियऽऊर्वंगोमंतंतितृत्सान् । सकृत्स्वं१येपुरुपुत्रांमहींसहस्रधा
रांबृहतीं दुदुक्षन् ॥ शचीवऽइंद्रमवसेकृणुध्वमनानतंदमयंतंपृतन्यून् । ऋभुक्षणंमघवानंसुवृक्तिंभर्तायोवज्रंनर्यंपुरु
क्षुः ॥ यद्वावानपुरुतमंपुराषाळावृत्रहेंद्रोनामान्यप्राः । अचेतिप्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुश्मसिकर्तवेकरत्तत् ॥५॥
(१०।६।७) प्रसुवऽआपोमहिमानमुत्तमंकारुर्वोचातिसदनेविवस्वतः । प्रसप्तसप्तत्रेधाहिचक्रमुःप्रसृत्वरीणामतिसिं
धुरोजसा ॥ प्रतेरदद्वरुणोयातवेपथःसिंधोयद्वाजाँऽअभ्यद्रवस्त्वं । भूम्याऽअधिप्रवतायासिसानुनायदेषामग्रंजगतामिर

(१०।६।६) वसूनामितिषड्टृचस्यसूक्तस्यशाक्त्योगौरिवीतिरिंद्रस्त्रिष्टुप् ।(१०।६।७)प्रसुवइतिनवर्चस्यसूक्तस्यप्रैयमेधःसिंधुक्षिन्नद्योजगती ।

ज्यसि ॥ दिविस्वनोयततेभूम्योपर्यनंतंशुष्ममुदियर्तिभानुना । अभ्रादिवप्रस्तनयंतिवृष्टयःसिंधुर्यदेतिवृषभोनरोरु
वत् ॥ अभित्वासिंधोशिशुमिन्नमातरोवाश्राऽअर्षंतिपयसेवधेनवः । राजेवयुध्वानयसित्वमित्सिचौयदासामग्रंप्रव
तामिनक्षसि ॥ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या । असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयाजीकीयेशृणुह्यासु
षोमया ॥ ६ ॥ (परिशिष्टं ॥ सितासितेसरितेयत्रसंगथेतत्राप्लुतासोदिवमुत्पतंति । येवैतन्वं१विसृजंतिधीरास्तेज
नासोऽअमृतत्वंभजंते ॥ १ ॥) तृष्टामयाप्रथमंयातवेसजूःसुसर्त्वारसयाश्वेत्यात्या । त्वंसिंधोकुभयागोमतींक्रुमुंमेह
त्न्वासरथंयाभिरीयसे ॥ ऋजीत्येनीरुशतीमहित्वापरिज्रयांसिभरतेरजांसि । अदब्धासिंधुरपसामपस्तमाश्वानचि
त्रावपुषीवदर्शता ॥ स्वश्वासिंधुःसुरथासुवासाहिरण्ययीसुकृतावाजिनीवती । ऊर्णावतीयुवतिःसीलमावत्युताधि
वस्तेसुभगामधुवृधं ॥ सुखंरथंयुयुजेसिंधुरश्विनंतेनवाजंसनिषदस्मिन्नाजौ । महान्ह्यस्यमहिमापनस्यतेदब्धस्यस्वय
शसोविरप्शिनः ॥ ७ ॥ (१०।६।८) आवऽऋंजसऽऊर्जांव्युष्टिष्विंद्रंमरुतोरोदसीऽअनक्तन । उभेयथानोऽअह
नीसचाभुवासदःसदोवरिवस्यातऽउद्भिदा ॥ तदुश्रेष्ठंसवनंसुनोतनात्योनहस्तयतोऽअद्रिःसोतरि । विदद्ध्य१र्योऽअ
भिभूतिपौंस्यंमहोरायेचित्तरुतेयदर्वतः ॥ तदिद्ध्यस्यसवनंविवेरपोयथापुरामनवेगातुमश्रेत् । गोऽअर्णसित्वाष्ट्रेऽअ

(१०।६।८) आवऋंजसइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यैरावतोजरत्कर्णःसर्पोग्रावाणोजगती ।

श्वंनिर्णिजिप्रेमध्वरेष्वध्वराँऽअशिश्रयुः ॥ अपहतरक्षसोभंगुरावंतःस्कभायतनिर्ऋतिंसेधतामतिं । आनोरयिंसर्ववी
रंसुनोतनदेवाव्यंभरतश्लोकमद्रयः ॥ दिवश्चिदावोमवत्तरेभ्योविभ्वनाचिदाश्वपस्तरेभ्यः । वायोश्चिदासोमरभस्त
रेभ्योग्नेश्चिदर्चपितुकृत्तरेभ्यः ॥ ८ ॥ भुरंतुनोयशसःसोत्वंधसोग्रावाणोवाचादिवितादिवित्मता । नरोयत्रदुहतेका
म्यंमध्वाघोषयंतोऽअभितोमिथस्तुरः ॥ सुन्वंतिसोमंरथिरासोऽअद्रयोनिरस्यरसंगविषोदुहंतिते । दुहंत्यूधरुपसेचं
नायकंनरोहव्यानमर्जयंतऽआसभिः ॥ एतेनरःस्वपसोऽअभूतनयऽइंद्रायसुनुथसोममद्रयः । वामंवामंवोदिव्या
यधाम्नेवसुवसुवःपार्थिवायसुन्वते+ ॥ ९ ॥ (१०।६।९) अभ्रप्रुषोनवाचाप्रुषावसुहविष्मंतोनयज्ञाविजानुषः । सुमारु
तंनब्रह्माणमर्हसेगणमस्तोष्येषांनशोभसे ॥ श्रियेमर्यासोऽअंजीँऽरकृण्वतसुमारुतंनपूर्वीरतिक्षपः । दिवस्पुत्रासऽ
एतानयेतिरऽआदित्यासस्तेऽअक्रानवावृधुः ॥ प्रयेदिवःपृथिव्यानबर्हणात्मनारिरिच्रेऽअभ्रान्नसूर्यः । पाजस्वंतो
नवीराःपनस्यवोरिशादसोनमर्याऽअभिद्यवः ॥ युष्माकंबुध्नेऽअपांनयामनिविथुर्यतिनमहीश्रथर्यति । विश्वप्सुर्यज्ञो
ऽअर्वागयंसुवःप्रयस्वंतोनसत्राचऽआगत ॥ यूयंधूर्षुप्रयुजोनरश्मिभिर्ज्योतिष्मंतोनभासाव्युष्टिषु । श्येनासोनस्वय
शसोरिशादसःप्रवासोनप्रसितासःपरिप्रुषः ॥ १० ॥ प्रयद्वहध्वेमरुतःपराकाद्यूयंमहःसंवरणस्यवस्वः । विदानासो

(१०।६।९) अभ्रप्रुषइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःस्यूमरश्मिर्मरुतस्त्रिष्टुप्पंचमीजगती ।

वसवोराध्यस्याराच्चिद्द्वेषःसनुतर्युयोत ॥ यऽउदृचियज्ञेऽअध्वरेष्ठामरुद्भ्योनमानुषोददाशत् । रेवत्सवयोदधतेसुवीरंस
देवानामपिगोपीथेऽअस्तु ॥ तेहियज्ञेषुयज्ञियासऽऊमाऽआदित्येननाम्नाशंभविष्ठाः । तेनोवंतुरथतूर्मनीषांमहश्चयाम
न्नध्वरेचकानाः+ ॥ ११ ॥ (१०।६।१०) विप्रासोनमन्मभिःस्वाध्योदेवाव्यो३नयज्ञैःस्वप्नसः । राजानोनचित्राः
सुसंदृशःक्षितीनांनमर्याऽअरेपसः ॥ अग्निर्नयेभ्राजसारुक्मवक्षसोवातासोनस्वयुजःसद्यऽऊतयः । प्रज्ञातारोनज्ये
ष्ठाःसुनीतयःसुशर्माणोनसोमाऽऋतंयते+ ॥ वातासोनयेधुनयोजिगत्नवोग्नीनांनजिह्वाविरोकिणः । वर्मण्वंतोनयो
धाःशिमीवंतःपितॄणांनशंसाःसुरातयः ॥ रथानांनये१राःसनाभयोजिगीवांसोनशूराऽअभिद्यवः । वरेयवोनमर्याघृ
तप्रुषोभिस्वर्तारोऽअर्कंनसुष्टुभः ॥ अश्वासोनयेज्येष्ठासऽआशवोदिधिषवोनरथ्यःसुदानवः । आपोननिम्नैरुदभिर्जि
गत्नवोविश्वरूपाऽअंगिरसोऽनसामभिः ॥ १२ ॥ ग्रावाणोनसूरयःसिंधुमातरऽआदर्दिरासोऽअद्रयोनविश्वहा ।
शिशूलानक्रीळयःसुमातरोमहाग्रामोनयामन्नुतत्विषा+ ॥ उषसांनकेतवोध्वरश्रियःशुभंयवोनांजिभिर्व्यश्वितन् ।
सिंधवोनययियोभ्राजदृष्टयःपरावतोनयोजनानिममिरे ॥ सुभागान्नोदेवाःकृणुतासुरत्नानस्मान्स्तोतॄन्मरुतोवावृधा

(१०।६।१०) विप्रासइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवःस्यूमरश्मिर्मरुतस्त्रिष्टुब्द्वितीयापंचम्याद्याश्चतस्रश्चजगत्यः ।

नाः । अधिस्तोत्रस्यसख्यस्यगातसनाद्दिवौरत्नधेयानिसंति ॥ १३ ॥ (१०।६।११) अपश्यमस्यमहतोमहित्वम
मर्त्यस्यमर्त्यासुविक्षु । नानाहनूविभृतेसंभरेतेऽअसिन्वतीबप्सतीभूर्यत्तः ॥ गुहाशिरोनिहितमृधगक्षीऽअसिन्वन्न
त्तिजिह्वयावनानि । अत्राण्यस्मैपड्भिःसंभरंत्युत्तानहस्तानमसाधिविक्षु+ ॥ प्रमातुःप्रतरंगुह्यमिच्छन्कुमारोनवीरुधः
सर्पदुर्वीः । ससंनपक्कमविदच्छुचंतंरिरिह्वांसंरिपऽउपस्थेऽअंतः+ ॥ तद्वामृतंरोदसीप्रब्रवीमिजायमानोमातरागर्भो
ऽअत्ति । नाहंदेवस्यमर्त्यश्चिकेताग्निरंगविचेताःसप्रचेताः ॥ योऽअस्माऽअन्नंतृष्वा३दधात्याज्यैर्घृतैर्जुहोतिपुष्यति ।
तस्मैसहस्रमक्षभिर्विचक्षेग्नेविश्वतःप्रत्यङ्ङसित्वं+ ॥ किंदेवेषुत्यजऽएनश्चकर्थाग्नेपृच्छामिनुत्वामविद्वान् । अक्रीळन्क्री
ळन्हरिरत्तवेदन्विपर्वशश्चकर्तगामिवासिः+ ॥ विषूचोऽअश्वान्युयुजेवनेजाऽऋजीतिभीरशनाभिर्गृभीतान् । चक्ष
देमित्रोवसुभिःसुजातःसमानृधेपर्वभिर्वावृधानः+ ॥ १४ ॥ (१०।६।१२) अग्निःसप्तिंवाजंभरंददात्यग्निर्वीरंश्रु
त्यंकर्मनिःष्ठां । अग्नीरोदसीविचरत्समञ्जन्नग्निर्नारींवीरकुक्षिंपुरंधिं ॥ अग्नेरप्नसःसमिदस्तुभद्राग्निर्महीरोदसीऽआवि
वेश । अग्निरेकंचोदयत्समत्स्वग्निर्वृत्राणिदयतेपुरूणि ॥ अग्निर्हत्यंजरतःकर्णमावाग्निरद्भ्योनिरदहज्जरूथं । अग्निरत्रिं

(१०।६।११) अपश्यमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौचीकोग्निरग्निस्त्रिष्टुप् (वैश्वानरोग्निर्वाजंभरःसप्तिरितीमावृषीपाक्षिकौ) । (१०।६।१२) अग्निःसप्तिमितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसौचीकोग्निरग्निस्त्रिष्टुप् (वैश्वानरोग्निर्वाजंभरःसप्तिरितीमावृषीपाक्षिकौ) ।

घर्मऽउरुष्यदंतरग्निर्नृमेधंप्रजयासृजत्सं+ ॥ अग्निर्दाद्द्रविणंवीरपेशाऽअग्निरृषिंयःसहस्रासनोति । अग्निर्दिविहव्यमा
ततानाग्नेर्धामानिविभृतापुरुत्रा+ ॥ अग्निमुक्थैरृषयोविह्वयंतेग्निंनरोयामनिबाधितासः । अग्निंवयोऽअंतरिक्षेपतं
तोग्निःसहस्रापरियातिगोनां ॥ अग्निंविशऽईळतेमानुषीर्याऽअग्निंमनुषोनहुषोविजाताः । अग्निर्गांधर्वींपथ्यामृतस्याग्ने
र्गव्यूतिर्घृतऽआनिषत्ता ॥ अग्नयेब्रह्मऽऋभवस्ततक्षुरग्निंमहामवोचामासुवृक्तिं । अग्नेप्रावजरितारंयविष्ठाग्नेमहिद्रवि
णमायजस्व ॥ १५ ॥ (१०।६।१३) यऽइमाविश्वाभुवनानिजुह्वदृषिर्होतान्यसीदत्पितानः । सऽआशिषाद्रविण
मिच्छमानःप्रथमच्छदवराँऽआविवेश ॥ किंस्विदासीदधिष्ठानमारंभणंकतमत्स्वित्कथासीत् । यतोभूमिंजनयन्वि
श्वकर्माविद्यामौर्णोन्महिनाविश्वचक्षाः ॥ विश्वतश्चक्षुरुतविश्वतोमुखोविश्वतोबाहुरुतविश्वतस्पात् । संबाहुभ्यांध
मतिसंपतत्रैर्द्यावाभूमीजनयन्देवएकः ॥ किंस्विद्वनंकऽउसवृक्षऽआसयतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षुः । मनीषिणोमनं
सापृच्छतेदुतद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानिधारयन् ॥ यातेधामानिपरमाणियावमायामध्यमाविश्वकर्मन्नुतेमा । शिक्षासखि
भ्योहविषिस्वधावःस्वयंयजस्वतन्वंवृधानः+ ॥ विश्वकर्मन्हविषावावृधानःस्वयंयजस्वपृथिवीमुतद्यां । मुह्यंत्वन्येऽ
अभितोजनासऽइहास्माकंमघवासूरिरस्तु ॥ वाचस्पतिंविश्वकर्माणमूतयेमनोजुवंवाजेऽअद्याहुवेम । सनोविश्वानि

(१०।६।१३) यइमाविश्वेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभौवनोविश्वकर्माविश्वकर्मात्रिष्टुप्द्वितीयाविराड्रूपा ।

हर्वनानिजोषद्विश्वशंभूरवसेसाधुकर्मा ॥ १६ ॥ (१०।६।१४) चक्षुषःपितामनसाहिधीरोघृतमेनेऽअजनन्नम्नमा
ने । यदेदंताऽअदंदृहंतपूर्वऽआदिद्द्यावापृथिवीऽअप्रथेतां ॥ विश्वकर्माविमनाऽआद्विहायाधाताविधातापरमोतसं
दृक् । तेषामिष्टानिसमिषामदंतियत्रासप्तऽऋषीन्परऽएकमाहुः+ ॥ योनःपिताजनितायोविधाताधामानिवेदभुवना
निविश्वा । योदेवानांनामधाऽएकएवतंसंप्रश्नंभुवनायंत्यन्या+ ॥ तऽआयजंतद्रविणंसमस्माऽऋषयःपूर्वेजरितारोन
भूना । असूर्तेसूर्तेरजसिनिषत्तेयेभूतानिसमकृण्वन्निमानि ॥ परोदिवापरऽएनापृथिव्यापरोदेवेभिरसुरैर्यदस्ति । कंस्वि
द्गर्भंप्रथमंदध्रऽआपोयत्रदेवाःसमपश्यंतविश्वे ॥ तमिद्गर्भंप्रथमंदध्रऽआपोयत्रदेवाःसमगच्छंतविश्वे । अजस्यनाभा
वध्येकमर्पितंयस्मिन्विश्वानिभुवनानितस्थुः+ ॥ नतंविदाथयऽइमाजजानान्यद्युष्माकमंतरंबभूव । नीहारेणप्रावृता
जल्प्याचासुतृपऽउक्थशासश्चरंति ॥ १७ ॥ (१०।६।१५) यस्तेमन्योविधद्वज्रसायकसहऽओजःपुष्यतिविश्वमा
नुषक् । साह्यामदासमार्यंत्वयायुजासहस्कृतेनसहसासहस्वता ॥ मन्युरिंद्रोमन्युरेवासदेवोमन्युर्होतावरुणोजातवे
दाः । मन्युंविशऽईळतेमानुषीर्याःपाहिनोमन्योतपसासजोषाः ॥ अभीहिमन्योतवसस्तवीयान्तपसायुजाविजहिश ॥ २० ॥

(१०।६।१४) चक्षुषइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभौवनोविश्वकर्माविश्वकर्मात्रिष्टुप् । (१०।६।१५) यस्तेमन्यवितिसप्तर्चस्यसूक्तस्य
तापसोमन्युर्मन्युस्त्रिष्टुबाद्याजगती ।

त्रून् । अमित्रहावृत्रहादस्युहाचविश्वावसून्याभरात्वंनः ॥ त्वंहिमन्योऽअभिभूत्योजाःस्वयंभूर्भामोऽअभिमातिषा
हः । विश्वचर्षणिःसहुरिःसहावानस्मास्वोजःपृतनासुधेहि ॥ अभागःसन्नपपरेतोऽअस्मितवक्रत्वातविषस्यप्रचेतः ।
तंत्वामन्योऽअक्रतुर्जिहीळाहंस्वातनूर्बलदेयायमेहि ॥ अयंतेऽअस्म्युपमेह्यर्वाङ्प्रतीचीनःसहुरेविश्वधायः । मन्यो
वज्रिन्नभिमामाववृत्स्वहनावदस्यूँरुतबोध्यापेः+ ॥ अभिप्रेहिदक्षिणतोभवामेधावृत्राणिजंघनावभूरि । जुहोमितेध
रुणंमध्वोऽअग्रमुभाऽउपांशुप्रथमापिबाव ॥ १८ ॥ (१०।६।१६) त्वयामन्योसरथमारुजंतोहर्षमाणासोधृषिता
मरुत्वः । तिग्मेषवऽआयुधासंशिशानाऽअभिप्रयन्तुनरोऽअग्निरूपाः ॥ अग्निरिवमन्योत्विषितःसहस्वसेनानीर्नःसहु
रेहूतऽएधि । हत्वायशत्रून्विभजस्ववेदऽओजोमिमानोविमृधोनुदस्व ॥ सहस्वमन्योऽअभिमातिमस्मेरुजन्मृणन्प्र
मृणन्प्रेहिशत्रून् । उग्रंतेपाजोनन्वारुरुध्रेवशीवशंनयसऽएकजत्वं+ ॥ एकोबहूनामसिमन्यवीळितोविशंविशंयुधयेसं
शिशाधि । अकृत्तरुक्त्वयायुजावयंद्युमन्तंघोषंविजयायकृण्महे ॥ विजेषकृदिंद्रऽइवानवब्रवो३स्माकंमन्योऽअधिपा
भवेह । प्रियंतेनामसहुरेगृणीमसिविद्मातमुत्संयतऽआबभूथ ॥ आभूत्यासहजावज्रसायकसहोबिभर्ष्यभिभूतऽउत्त
रं । क्रत्वानोमन्योसहमेद्येधिमहाधनस्यपुरुहूतसंसृजि ॥ संसृष्टंधनमुभयंसमाकृतमस्मभ्यंदत्तांवरुणश्चमन्युः । भि

(१०।६।१६) त्वयामन्यवितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यतापसोमन्युर्मन्युर्जगतीआद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभः ।

यंदधानाहृदयेषुशत्रवःपराजितासोऽअपनिलयंतां ॥ १९ ॥ (१०।७।१) सत्येनोत्तभिताभूमिःसूर्येणोत्तभिताद्यौः।
ऋतेनादित्यास्तिष्ठंतिदिविसोमोऽअधिश्रितः ॥ सोमेनादित्याबलिनःसोमेनपृथिवीमही । अथोनक्षत्राणामेषामुपस्थे
सोमऽआहितः ॥ सोमंमन्यतेपपिवान्यत्संपिंषंत्योषधिं । सोमंयंब्रह्माणोविदुर्नतस्याश्नातिकश्चन + ॥ आच्छद्विधा
नैर्गुपितोबार्हतैःसोमरक्षितः । ग्राव्णामिच्छृण्वन्तिष्ठसिनतेऽअश्नातिपार्थिवः ॥ यत्त्वादेवप्रपिबंतितत ऽआप्यायसे
पुनः । वायुःसोमस्यरक्षितासमानांमासऽआकृतिः ॥ २० ॥ रैभ्यासीदनुदेयीनाराशंसीन्योचनी । सूर्यायाभद्रमि
द्वासोगाथयैतिपरिष्कृतं ॥ चित्तिराऽउपबर्हणंचक्षुराऽअभ्यंजनं । द्यौर्भूमिःकोशऽआसीद्यदयात्सूर्यापतिं ॥ स्तोमा
ऽआसन्प्रतिधयःकुरीरंछंदऽओपशः । सूर्यायाऽअश्विनावराग्निरासीत्पुरोगवः + ॥ सोमोवधूयुरभवदश्विनास्तामुभा
वरा । सूर्यांयत्पत्येशंसंतींमनसासवितादददात् ॥ मनोऽअस्याऽअनऽआसीद्द्यौरासीदुतछदिः । शुक्रावनड्वाहावास्तां

सप्तमेनुवाकेषट्सूक्तानि । (१०।७।१) सत्येनेतिसप्तचत्वारिंशदृचस्यसूक्तस्यसूर्यासावित्रीऋषिकापंचानांसोमोदेवताततएकादशानां
सूर्याविवाहःसप्तदश्यादेवाःअष्टादश्याःसोमार्कौएकोनविंश्याश्चंद्रमाःततोनवानांनृणांविवाहमंत्राआशीःप्रायाः ततोद्वयोर्वधूर्वासोदेवता ॥ २१ ॥
एकत्रिंश्यायक्ष्महाशिष्टानामृचांसूर्यासावित्री अनुष्टुप्चतुर्दशीएकोनविंश्यादितिस्रस्त्रयोविंशीचतुर्विंशीषड्विंशीषट्त्रिंशीसप्तत्रिंशीचतुश्च
त्वारिंश्यश्चत्रिष्टुभःअष्टादशीसप्तविंशीत्रिचत्वारिंश्यश्चजगत्यःचतुस्त्रिंश्युरोबृहती ।

यदयात्सूर्यागृहं + ॥ २१ ॥ ऋक्सामाभ्यामभिहितौगावौतिसामनावितः । श्रोत्रंतेचक्रेऽआस्तांदिविपंथाश्चराचरः + ॥
शुचीतेचक्रेयात्याव्यानोऽअक्षऽआहतः । अनोमनस्मयंसूर्यारोहत्प्रयतीपतिं ॥ सूर्यायावहतुःप्रागात्सवितायमवा
सृजत् । अघासुहन्यंतेगावोर्जुन्योःपर्युह्यते ॥ यदश्विनापृच्छमानावयातंत्रिचक्रेणवहतुंसूर्यायाः । विश्वेदेवाऽअनु
तद्वामजानन्पुत्रःपितरावबृणीतपूषा + ॥ यदयातंशुभस्पतीवरेयंसूर्यामुप । क्वैकंचक्रंवामासीत्क्वदेष्ट्रायतस्थथुः ॥२२॥
द्वेतेचक्रेसूर्येब्रह्माणऽऋतुथाविदुः । अथैकंचक्रंयद्गुहातदद्धातयऽइद्विदुः ॥ सूर्यायैदेवेभ्योमित्रायवरुणायच । ये
भूतस्यप्रचेतसऽइदंतेभ्योकरंनमः ॥ पूर्वापरंचरतोमाययैतौशिशूक्रीळंतौपरियातोऽअध्वरं । विश्वान्यन्योभुवनाभि
चष्टऽऋतूँरन्योविदधज्जायतेपुनः ॥ नवोनवोभवतिजायमानोह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रं । भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचं
द्रमास्तिरतेदीर्घमायुः ॥ सुकिंशुकंशल्मलिंविश्वरूपंहिरण्यवर्णंसुवृतंसुचक्रं । आरोहसूर्येऽअमृतस्यलोकंस्योनंपत्येव
हतुंकृणुष्व ॥ २३ ॥ उदीर्ष्वातःपतिवतीह्ये३षाविश्वावसुंनमसागीर्भिरीळे । अन्यामिच्छपितृषदंव्यक्तांसतेभागोज
नुषातस्यविद्धि ॥ उदीर्ष्वातोविश्वावसोनमसेळामहेत्वा । अन्यामिच्छप्रफर्व्यं१संजायांपत्यासृज ॥ अनृक्षराऽऋज
वःसंतुपंथायेभिःसखायोयंतिनोवरेयं । समर्यमासंभगोनोनिनीयात्संजास्पत्यंसुयममस्तुदेवाः ॥ प्रत्वामुंचामिवरुण
स्यपाशाद्येनत्वाबध्नात्सवितासुशेवः । ऋतस्ययोनौसुकृतस्यलोकेरिष्टांत्वासहपत्यादधामि ॥ प्रेतोमुंचामिनामुतःसुब

द्धाममुतस्करं । यथेयमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रासुभगासति ॥ २४ ॥ पूषात्वेतोनयतुहस्तगृह्याश्विनात्वाप्रवहतांरथेन । गृहा
न्गच्छगृहपत्नीयथासोवशिनीत्वंविदथमावदासि ॥ इहप्रियंप्रजयातेसमृध्यतामस्मिन्गृहेगार्हपत्यायजागृहि । एना
पत्यातन्वं१संसृजस्वाधाजिव्रीविदथमावदाथः ॥ नीललोहितंभवतिकृत्यासक्तिर्व्यज्यते । एधंतेऽअस्याज्ञातयःपति
र्बंधेषुबध्यते ॥ परादेहिशामुल्यंब्रह्मभ्योविभजावसु । कृत्यैषापद्वतीभूत्व्याजायाविशतेपतिं ॥ अश्रीरातनूर्भवतिरु
शतीपापयामुया । पतिर्यद्वध्वो३वाससास्वमंगमभिधित्सते ॥ २५ ॥ येवध्वश्चंद्रंवहतुंयक्ष्मायंतिजनादनु । पुनस्ता
न्यज्ञियादेवानयंतुयतऽआगताः ॥ माविदन्परिपंथिनोयऽआसीदंतिदंपती । सुगेभिर्दुर्गमतीतामपद्रान्त्वरातयः ॥
सुमंगलीरियंवधूरिमांसमेतपश्यत । सौभाग्यमस्यैदत्वायाथास्तंविपरेतन ॥ तृष्टमेतत्कटुकमेतदपाष्ठवद्विषवन्नैतद
त्तवे । सूर्यांयोब्रह्माविद्यात्सऽइद्वाधूयमर्हति ॥ आशसनंविशसनमथोऽअधिविकर्तनं । सूर्यायाःपश्यरूपाणितानि
ब्रह्मातुशुंधति ॥ २६ ॥ गृभ्णामितेसौभगत्वायहस्तंमयापत्याजरदष्टिर्यथासः । भगोऽअर्यमासवितापुरंधिर्मह्यंत्वा
दुर्गार्हपत्यायदेवाः+ ॥ तांपूषञ्छिवतमामेरयस्वयस्यांबीजंमनुष्या३वपंति । यानऽऊरूऽउशतीविश्रयातेयस्यामुशंतः
प्रहरामशेपं ॥ तुभ्यमग्रेपर्यवहन्सूर्यांवहतुनासह । पुनःपतिभ्योजायांदाऽअग्नेप्रजयासह+ ॥ पुनःपत्नीमग्निरदादा
युषासहवर्चसा । दीर्घायुरस्यायःपतिर्जीवातिशरदःशतं+ ॥ सोमःप्रथमोविविदेगंधर्वोविविदऽउत्तरः । तृतीयोऽ

अग्निष्टेपतिस्तुरीयस्तेमनुष्यजाः+ ॥ २७ ॥ सोमोददद्गंधर्वायगंधर्वोददद्ग्नये । रयिंचपुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथोऽइ
मां+ ॥ इहैवस्तंमावियौष्टंविश्वमायुर्व्यश्नुतं । क्रीळंतौपुत्रैर्नप्तृभिर्मोदमानौस्वेगृहे+ ॥ आनःप्रजांजनयतुप्रजापतिरा
जरसायसमनक्त्वर्यमा । अदुर्मंगलीःपतिलोकमाविशशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधिशिवाप
शुभ्यःसुमनाःसुवर्चाः । वीरसूर्देवकामास्योनाशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ इमांत्वमिंद्रमीढ्वःसुपुत्रांसुभगांकृणु ।
दशास्यांपुत्रानाधेहिपतिमेकादशंकृधि ॥ सम्राज्ञीश्वशुरेभवसम्राज्ञीश्वश्र्वांभव । ननांदरिसम्राज्ञीभवसम्राज्ञीऽअ
धिदेवृषु ॥ समंजंतुविश्वेदेवाःसमापोहृदयानिनौ । संमातरिश्वासंधातासमुदेष्ट्रीदधातुनौ ॥ २८ ॥ (॥ परिशि
ष्टं ॥ ॥ अविधवाभववर्षाणिशतंसाग्रंतुसुव्रता । तेजस्वीचयशस्वीचधर्मपत्नीपतिव्रता ॥ जनयद्बहुपुत्राणिमाच
दुःखंलभेत्कचित् । भर्तातेसोमपानित्यंभवेद्धर्मपरायणः ॥ अष्टपुत्राभवत्वंचसुभगाचपतिव्रता । भर्तुश्चैवपितुर्भ्रातु
र्हृदयानंदिनीसदा ॥ इंद्रस्यतुयथेंद्राणीश्रीधरस्ययथाश्रिया । शंकरस्ययथागौरीतद्भर्तुरपिभर्तरि ॥ अत्रेर्यथानुसू
यास्याद्वसिष्ठस्याप्यरुंधती । कौशिकस्ययथासतीतथात्वमपिभर्तरि ॥ ध्रुवैधिपोष्यामयिमह्यंत्वाददाद्बृहस्पतिः ।
मयापत्याप्रजावतीसंजीवशरदःशतं ॥) इत्यष्टमाष्टकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥

एकोनषष्ठ्यध्यायेवर्गाः २८ सूक्तानि १४ ऋचः १४८॥ त्यागः॥ देवेभ्य.९ इंद्राये.१७ नदीभ्य.९ ग्रावभ्य.८ मरुद्भ्य.१६ अग्नय. १४ विश्वकर्मण.१४ मन्यव.१४ सोमाये.५ सूर्याविवाहाये.११ देवेभ्य. सोमार्काभ्या. चंद्रमस. सूर्यासावित्र्या.९ वधूवाससइ.२ दंपती-राजयक्ष्मघ्नइ. सूर्यासावित्र्या.१६ ॥ इत्यष्टमेतृतीयः ॥

विहित्र्यधिकैंद्रोवृषाकपिरिंद्राणींद्रश्चसमूदिरेपाङ्क्तंरक्षोहणंपंचाधिकापायुराग्नेयंराक्षोघ्नंचतुरनुष्टुबंतंहविरेको नांगिरसोमूर्धन्वान्वामदेव्योवासौर्यवैश्वानरीयमिंद्रंस्तवब्धूनारेणुःपंचम्यैंद्रासोमींसहस्रशीर्षाषोळशनारायणः पौरुषमानुष्टुभंत्रिष्टुबंतंतुसंजागृवद्भिःपंचोनारुणोवैतहव्यआग्नेयंयज्ञस्यशार्यातोमानवोवैश्वदेवंतुजागतंमहि तान्वःपार्थ्यःप्रस्तारपाङ्क्तंपुरस्ताद्बृहत्यंतंत्रयोदश्युपाद्येचानुष्टुभौनवम्यक्षरैःपङ्क्तिरेकादशीन्यंकुसारिणींप्रेतेप ळूनासर्पोर्बुदःकाद्रवेयोग्राव्णोस्तौत्सप्तम्यंत्येत्रिष्टुभौपंचमीच ॥ ४ ॥ ॥ ॥

॥ हरिःॐम् ॥ (१०।७।२) विहिसोतोरसृक्षतनेंद्रंदेवमंसत । यत्रामदद्वृषाकपिरर्यःपुष्टेषुमत्सखाविश्वस्मा

॥ २३ ॥ (१०।७।२) विहिसोतोरितित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्यआद्याष्टम्येकादशीद्वादशीचतुर्दशीनामेकोनविंश्यादिचतसृणांचेंद्रऋषिःसप्तमीत्रयोदशीत्रयोविंशीनामैंद्रोवृषाकपिऋषिःशिष्टानामेकादशर्चामिंद्राणीऋषिकाइंद्रःपंक्तिः । (अत्रयस्यवाक्यमितिपरिभाषांस्वीकृत्य-इंद्रेंद्राणीवृषाकपीनांविभागशोदेवतात्वंकेचिन्मन्यंतेतद्भाष्यकारादिविरुद्धं) ।

दिंद्रऽउत्तरः ॥ पराहींद्रधावसिवृषाकपेरतिव्यथिः । नोऽअहप्रविंदस्यन्यत्रसोमपीतयेविश्व० ॥ किमयंत्वांवृषाकपिश्च
कारहरितोमृगः । यस्माऽइरस्यसीदुन्वर्योवापुष्टिमद्वसुविश्व० ॥ यमिमंत्वंवृषाकपिंप्रियमिंद्राभिरक्षसि । श्वान्वस्यजं
भिषदपिकर्णेवराहयुविश्व० ॥ प्रियातष्टानिमेकपिर्व्यक्ताव्यदूदुषत् । शिरोन्वस्यराविषंनसुगंदुष्कृतेभुवंविश्व० ॥ १ ॥
नमत्स्त्रीसुभसत्तरानसुयाशुतराभुवत् । नमत्प्रतिच्यवीयसीनसक्थ्युद्यमीयसीविश्व० ॥ उवेऽअंबसुलाभिकेयथेवांगभ
विष्यति । भसन्मेऽअंबसक्थिमेशिरोमेवीवहृष्यतिविश्व० ॥ किंसुबाहोस्वंगुरेपृथुष्टोपृथुजाघने । किंशूरपत्नि
नस्त्वमभ्यमीषिवृषाकपिंविश्व० ॥ अवीरामिवमामयंशरारुरभिमन्यते । उताहमस्मिवीरिणींद्रपत्नीमरुत्सखाविश्व०
श्व० ॥ संहोत्रंस्मपुरानारीसमनंवावगच्छति । वेधाऽऋतस्यवीरिणींद्रपत्नीमहीयतेविश्व० ॥ २ ॥ इंद्राणीमासु
नारिषुसुभगामहमश्रवं । नह्यस्याऽअपरंचनजरसामरतेपतिर्विश्व० ॥ नाहमिंद्राणिराणसख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्ये
दमप्यंहविःप्रियंदेवेषुगच्छतिविश्व० ॥ वृषाकपायिरेवतिसुपुत्रऽआदुसुस्नुषे । घसत्तऽइंद्रऽउक्षणःप्रियंकाचित्करंह
विर्विश्व० ॥ उक्ष्णोहिमेपंचदशसाकंपचंतिविंशतिं । उताहमद्मिपीवऽइदुभाकुक्षीपृणंतिमेविश्व० ॥ वृषभोनतिग्मशृं
गोंतर्यूथेषुरोरुवत् । मंथस्तऽइंद्रशंहृदेयंतेसुनोतिभावयुर्विश्व० ॥ ३ ॥ नसेशेयस्यरंबतेंतरासक्थ्या३कपृत् । सेदीशे
यस्यरोमशंनिषेदुषोविजृंभतेविश्व० ॥ नसेशेयस्यरोमशंनिषेदुषोविजृंभते । सेदीशेयस्यरंबतेंतरासक्थ्या३कपृद्विश्व० ॥

अयमिंद्रवृषाकपिःपरस्वंतंहुतंविदत् । असिंसूनांनवंचरुमादेधस्यानऽआचितंविश्वं० ॥ अयमेमिविचाकशद्विचिन्वन्दा
समार्यं । पिबामिपाकसुत्वनोभिधीरमचाकशंविश्वं० ॥ धन्वचयत्कृंतत्रंचकतिंस्वित्ताबियोजना । नेदीयसोवृषाकपे
स्तमेहिंगृहाँऽउपविश्वं० ॥ पुनरेहिवृषाकपेसुविताकल्पयावहै । यऽएषःस्वप्ननंशनोस्तमेषिपथापुनर्विश्वं० ॥ यदुदंचोवृ
षाकपेगृहमिंद्राजगंतन । क्वस्यपुल्वघोमृगःकमगन्जनयोपनोविश्वं० ॥ पर्शुर्हनाममानवीसाकंससूववविंशतिं । भद्रंभ
लत्यस्याऽअभूद्यस्याऽउदरमामयद्विश्वं० ॥४॥ (१०।७।३) रक्षोहणंवाजिनमाजिघर्मिमित्रंप्रथिष्ठमुपयामिशर्म । शिशा
नोऽअग्निःक्रतुभिःसमिद्धःसनोदिवासरिषःपातुनक्तं ॥ अयोदंष्ट्रोऽअर्चिषायातुधानानुपस्पृशजातवेदःसमिद्धः । आजि
ह्वयामूरदेवान्रभस्वक्रव्यादोवृक्त्व्यपिधत्स्वासन्+ ॥ उभोभयाविन्नुपधेहिदंष्ट्राहिंस्रःशिशानोवरंपरंच । उतांतरिक्षेपरि
याहिराजन्जंभैःसंधेह्यभियातुधानान् ॥ यज्ञैरिषूःसन्नममानोऽअग्नेवाचाशल्याँऽअशनिभिर्दिहानः । ताभिर्विध्यहृद
येयातुधानान्प्रतीचोबाहून्प्रतिभङ्ध्येषां ॥ अग्नेत्वचंयातुधानस्यभिंधिहिंस्राशनिर्हरसाहंत्वेनं । प्रपर्वाणिजातवेदःशृ
णीहिक्रव्यात्क्रविष्णुर्विचिनोतुवृक्णं+ ॥५॥ यत्रेदानींपश्यसिजातवेदस्तिष्ठंतमग्नऽउतवाचरंतं । यद्वांतरिक्षेपथिभिःपतं
तंतमस्ताविध्यशर्वाशिशानः ॥ उतालब्धंस्पृणुहिजातवेदऽआलेभानादृष्टिभिर्यातुधानात् । अग्नेपूर्वोनिजहिशोशुचानऽ

(१०।७।३) रक्षोहणमितिपंचविंशत्यृचस्यसूक्तस्यभारद्वाजःपायूरक्षोहात्रिष्टुप्अंत्याश्चतस्रोनुष्टुभः ।

आमादःक्ष्विंकास्तमदंत्वेनीः ॥ इहप्रब्रूहियतमःसोऽअग्नेयोयातुधानोयऽइदंकृणोति । तमारभस्वसमिधायविष्ठनृच
क्षसश्चक्षुषेरंधयैनं ॥ तीक्ष्णेनाग्नेचक्षुषारक्षयज्ञंप्रांचंवसुभ्यःप्रणयप्रचेतः । हिंस्रंरक्षांस्यभिशोशुचानंमात्वादभन्यातुधा
नानृचक्षः ॥ नृचक्षारक्षःपरिपश्यविक्षुतस्यत्रीणिप्रतिशृणीह्यग्रा । तस्याग्नेपृष्टीर्हरसाशृणीहित्रेधामूलंयातुधानस्यवृ
श्च ॥ ६ ॥ त्रिर्यातुधानःप्रसितिंतऽएत्वृतंयोऽअग्नेऽअनृतेनहंति । तमर्चिषास्फूर्जयन्जातवेदःसमक्षमेनंगृणतेनिवृ
ङ्धि ॥ तदग्नेचक्षुःप्रतिधेहिरेभेशफारुजंयेनपश्यसियातुधानं । अथर्ववज्ज्योतिषादैव्येनसत्यंधूर्वंतमचितंन्योष ॥ यद
ग्नेऽअद्यमिथुनाशपातोयद्वाचस्तृष्टंजनयंतरेभाः । मन्योर्मनसःशरव्याजायतेयातयाविध्यहृदयेयातुधानान् ॥ पराशृ
णीहितपसायातुधानान्पराग्नेरक्षोहरसाशृणीहि । परार्चिषामूरदेवाञ्छृणीहिपरासुतृपोऽअभिशोशुचानः ॥ पराद्य
देवावृजिनंशृणंतुप्रत्यगेनंशपथायंतुतृष्टाः । वाचास्तेनंशरवऽऋच्छंतुमर्मन्विश्वस्यैतुप्रसितिंयातुधानः ॥ ७ ॥ यःपौ
रुषेयेणक्रविषासमङ्क्तेयोऽअश्व्येनपशुनायातुधानः । योऽअघ्न्यायाभरतिक्षीरमग्नेतेषांशीर्षाणिहरसापिवृश्च ॥ संवत्स
रीणंपयऽउस्रियायास्तस्यमाशीद्यातुधानोनृचक्षः । पीयूषमग्नेयतमस्तितृप्सात्तंप्रत्यंचमर्चिषाविध्यमर्मन् ॥ विषंगवां
यातुधानाःपिबंत्वावृश्च्यंतामदितयेदुरेवाः । परैनान्देवःसवितादरातुपराभागमोषधीनांजयंतां ॥ सनादग्नेमृणसि
यातुधानान्नत्वारक्षांसिपृतनासुजिग्युः । अनुदहसहमूरान्क्रव्यादोमातेहेत्यामुक्षतदैव्यायाः ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअध

रादुदक्तात्त्वंपश्चादुत्तरेक्षापुरस्तात् । प्रतितेतेऽअजरासस्तपिष्ठाऽअघशंसंशोशुचतोदहंतु ॥ ८ ॥ पश्चात्पुरस्तादधरा
दुदक्तात्कविःकाव्येनपरिपाहिराजन् । सखेसखायमजरोजरिम्णेग्नेमर्ताँऽअमर्त्यस्त्वंनः ॥ परित्वाग्नेपुरंवयंविप्रंसह
स्यधीमहि । धृषद्वर्णंदिवेदिवेहंतारंभंगुरावतां ॥ विषेणभंगुरावतःप्रतिष्मरक्षसोदह । अग्नेतिग्मेनशोचिषातपुरग्रा
भिर्ऋष्टिभिः ॥ प्रत्यग्नेमिथुनादहयातुधानाकिमीदिना । संत्वाशिशामिजागृह्यदब्धंविप्रमन्मभिः ॥ प्रत्यग्नेहरसाह
रःशृणीहिविश्वतःप्रति । यातुधानस्यरक्षसोबलंविरुजवीर्यं ॥ ९ ॥ (१०।७४) हविष्पांतमजरंस्वर्विदिदिविस्पृ
श्याहुतंजुष्टमग्नौ । तस्यभर्मणेभुवनायदेवाधर्मणेकंस्वधयापप्रथंत ॥ गीर्णंभुवनंतमसापगूह्ळमाविःस्वरभवज्जातेऽअ
ग्नौ । तस्यदेवाःपृथिवीद्यौरुतापोरणयन्नोषधीःसख्येऽअस्य ॥ देवेभिर्न्विषितोयज्ञियेभिरग्निंस्तोषाण्यजरंबृहंतं । यो
भानुनापृथिवींद्यामुतेमामाततानरोदसीऽअंतरिक्षं ॥ योहोतासीत्प्रथमोदेवजुष्टोयंसमांजन्नाज्येनावृणानाः । सपत
त्रीत्वरंस्थाजगद्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोज्जातवेदाः ॥ यज्जातवेदोभुवनस्यमूर्धन्नतिष्ठोऽअग्नेसहरोचनेन । तंत्वाहेममति
भिर्गीर्भिरुक्थैःसयज्ञियोऽअभवोरोदसिप्राः+ ॥ १० ॥ मूर्धाभुवोभवतिनक्तमग्निस्ततःसूर्योजायतेप्रातरुद्यन् । मा ॥ २५ ॥

(१०।७४) हविष्पांतमित्येकोनविंशत्यृचस्यसूक्तस्यांगिरसोमूर्धन्वान्सूर्यवैश्वानरौत्रिष्टुप् । (मरीचिः—हविष्पांतंद्विदैवत्यंसौर्य-
वैश्वानरीयकमितिद्वेदेवतेअत्र । तेनसूर्यवैश्वानरइत्यग्नेर्गुणइतिवदंतःपरास्ताः) ।

यामेतुयज्ञियानामेतामपोयत्तूर्णिश्चरतिप्रजानन्+ ॥ दृशेन्योयोमहिनासमिद्धोरोचतदिवियोनिर्विभावा । तस्मिन्न
ग्नौसूक्तवाकेनदेवाहविर्विश्वऽआजुहवुस्तनूपाः+ ॥ सूक्तवाकंप्रथममादिदग्निमादिद्धविरजनयंतदेवाः । सऽएषांय
ज्ञोऽअभवत्तनूपास्तंद्योर्वेदतंपृथिवीतमापः ॥ यंदेवासोजनयंताग्निंयस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानिविश्वा । सोऽअर्चिषापृथिवीं
द्यामुतेमामृजूयमानोऽअतपन्महित्वा+ ॥ स्तोमेनहिदिविदेवासोऽअग्निमजीजनञ्छक्तिभीरोदसिप्रां । तमूऽअकृ
ण्वन्त्रेधाभुवेकंसऽओषधीःपचतिविश्वरूपाः ॥ ११ ॥ यदेदेनमदधुर्यज्ञियासोदिविदेवाःसूर्यमादितेयं । यदाच
रिष्णूमिथुनावभूतामादित्प्रापश्यन्भुवनानिविश्वा ॥ विश्वस्माऽअग्निंभुवनायदेवावैश्वानरंकेतुमह्नामकृण्वन् ।
आयस्ततानोषसोविभातीरपोऽऊर्णोतितमोऽअर्चिषायन्+ ॥ वैश्वानरंकवयोयज्ञियासोग्निंदेवाऽअजनयन्नजुर्यं ।
नक्षत्रंप्रत्नममिनच्चरिष्णुयक्षस्याध्यक्षंतविषंबृहंतं ॥ वैश्वानरंविश्वहादीदिवांसंमंत्रैरग्निंकविमच्छावदामः । योमहि
म्नापरिबभूवोर्वीऽउतावस्तादुतदेवःपरस्तात् ॥ द्वेस्रुतीऽअशृणवंपितॄणामहंदेवानामुतमर्त्यानां । ताभ्यामिदंविश्व
मेजत्समेतियदंतरापितरंमातरंच ॥ १२ ॥ द्वेसमीचीबिभृतश्चरंतंशीर्षतोजातंमनसाविमृष्टं । सप्रत्यङ्विश्वाभुव
नानितस्थावप्रयुच्छन्तरणिर्भ्राजमानः ॥ यत्रावदेतेऽअवरःपरश्चयज्ञन्योःकतरोनौविवेद । आशेकुरित्सधमादंस
खायोनक्षंतयज्ञंकऽइदंविवोचत् ॥ कत्यग्नयःकतिसूर्यासःकत्युषासःकत्युस्विदापः । नोपस्पिजंवःपितरोवदामिपृ

च्छामिवः कवयोविप्रनेकं+ ॥ यावन्मात्रमुषसोनप्रतीकंसुपर्ण्यो३ वसंतेमातरिश्वः । तावद्दधात्युपयज्ञमायन्ब्राह्म
णोहोतुरवरोनिषीदन् ॥ १३ ॥ (१०।७५) इंद्रस्तवानृतमंयस्यमह्नाविबबाधेरोचनाविज्मोऽअंतान् । आयःप
प्रौचर्षणीधृद्वरोभिःप्रसिंधुभ्योरिरिचानोमहित्वा+ ॥ ससूर्यःपर्युरूवरांस्येंद्रोववृत्याद्रथ्येवचक्रा । अतिष्ठंतमपस्यं१
नसर्गंकृष्णातमांसित्विष्याजघान ॥ समानमस्माऽअनपावृदर्चक्ष्मयादिवोऽअसमंब्रह्मनव्यं । वियःपृष्ठेवजनिमा
न्यर्यऽइंद्रश्चिकायनसखायमीषे+ ॥ इंद्रायगिरोऽअनिशितसर्गाऽअपःप्रेरयंसगरस्यबुध्नात् । योऽअक्षेणेवचक्रिया
शचीभिर्विष्वक्तस्तंभपृथिवीमुतद्यां+ ॥ आपांतमन्युस्तृपलप्रभर्माधुनिःशिमीवाञ्छरुमाँऽऋजीषी । सोमोविश्वान्य
तसावनानिनार्वागिंद्रंप्रतिमानानिदेभुः ॥ १४ ॥ नयस्यद्यावापृथिवीनधन्वनांतरिक्षंनाद्रयःसोमोऽअक्षाः । यद
स्यमन्युरधिनीयमानःशृणातिवीळुरुजतिस्थिराणि ॥ जघानवृत्रंस्वधितिर्वनेवरुरोजपुरोऽअरदन्नसिंधून् । बिभेद
गिरिंनवमिन्नकुंभमागाऽइंद्रोऽअकृणुतस्वयुग्भिः ॥ त्वंहत्यदृणयाऽइंद्रधीरोसिर्नपर्ववृजिनाशृणासि । प्रयेमित्रस्य
वरुणस्यधामयुजंनजनामिनंतिमित्रं+ ॥ प्रयेमित्रंप्रार्यमणंदुरेवाःप्रसंगिरःप्रवरुणंमिनंति । न्य१मित्रेषुवधमिंद्रतुम्रं
वृषन्वृषाणमरुषंशिशीहि ॥ इंद्रोदिवऽइंद्रऽईशेपृथिव्याऽइंद्रोऽअपामिंद्रऽइत्पर्वतानां । इंद्रोवृधामिंद्रऽइन्मेधिरा

(१०।७५) इंद्रंस्तवेत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोरेणुरिंद्रःपंचम्याइंद्रासोमौत्रिष्टुप् ।

णामिंद्रःक्षेमेयोगेहव्यऽइंद्रः ॥ १५ ॥ प्राक्तुभ्यऽइंद्रःप्रवृधोऽअहभ्यःप्रांतरिक्षात्प्रसमुद्रस्यधासेः । प्रवातस्यप्रथसः
प्रज्मोऽअंतात्प्रसिंधुभ्योरिरिचेप्रक्षितिभ्यः ॥ प्रशोशुचत्याऽउषसोनकेतुरसिन्वातेवर्ततामिंद्रहेतिः । अश्मेव विध्य
दिवऽआसृजानस्तपिष्ठेनहेषसाद्रोघमित्रान् ॥ अन्वहमासाऽअन्विद्वनान्यन्वोषधीरनुपर्वतासः । अन्विंद्रंरोदसी
वावशानेऽअन्वापोऽअजिहतजायमानं ॥ कर्हिस्वित्सातऽइंद्रचेत्यासदघस्ययद्भिनदोरक्षऽएषत् । मित्रक्रुवोयच्छस
नेनगावःपृथिव्याऽआपृगमुयाशयंते ॥ शत्रूयंतोऽअभियेनस्ततस्नेमहिव्राधंतऽओगणासऽइंद्र । अंधेनामि
त्रास्तमसासचंतांसुज्योतिषोऽअक्तवस्ताँऽअभिष्युः ॥ पुरूणिहित्वासवनाजनानांब्रह्माणिमंदन्गृणतामृषीणां ।
इमामाघोषन्नवसासहूतिंतिरोविश्वाँऽअर्चतोयाह्यर्वाङ्+ ॥ एवातेवयमिंद्रभुंजतीनांविद्यामसुमतीनांनवानां ।
विद्यामवस्तोरवसागृणंतोविश्वामित्राऽउततऽइंद्रनूनं ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ । शृण्वंत
मुग्रमूतयेसमत्सुघ्नंतंवृत्राणिसंजितंधनानां ॥ १६ ॥ (१०।७६) सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् । सभूमिं
विश्वतोवृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं+ ॥ पुरुषऽएवेदंसर्वंयद्भूतंयच्चभव्यं । उतामृतत्वस्येशानोयदन्नेनातिरोहति ॥ एता
वानस्यमहिमातोज्यायांश्चपूरुषः । पादोस्यविश्वाभूतानित्रिपादस्यामृतंदिवि+ ॥ त्रिपादूर्ध्वऽउदैत्पुरुषःपादोस्येहा

(१०।७६) सहस्रशीर्षेतिषोळशर्चस्यसूक्तस्यनारायणःपुरुषोनुष्टुबंत्यात्रिष्टुप् ।

भवत्पुनः । ततोविष्वङ्व्यक्रामत्साशनानशनेऽअभि+ ॥ तस्माद्विराळजायतविराजोऽअधिपूरुषः । सजातोऽअ
त्यरिच्यतपश्चाद्भूमिमथोपुरः+ ॥ १७ ॥ यत्पुरुषेणहविषादेवायज्ञमतन्वत । वसंतोऽअस्यासीदाज्यंग्रीष्मऽइध्मः
शरद्धविः+ ॥ तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्पुरुषंजातमग्रतः । तेनदेवाऽअयजंतसाध्याऽऋषयश्चये+ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसं
भृतंपृषदाज्यं । पशूंस्तांश्चक्रेवायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्चये+ ॥ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऽऋचःसामानिजज्ञिरे । छंदांसिज
ज्ञिरेतस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ तस्मादश्वाऽअजायंतयेकेचोभयादतः । गावोहजज्ञिरेतस्मात्तस्माज्जाताऽअजावयः
॥ १८ ॥ यत्पुरुषंव्यदधुःकतिधाव्यकल्पयन् । मुखंकिमस्यकौबाहूकाऽऊरूपादाऽउच्येते ॥ ब्राह्मणोस्यमुखमासी
द्बाहूराजन्यःकृतः । ऊरूतदस्ययद्वैश्यःपद्भ्यांशूद्रोऽअजायत ॥ चंद्रमामनसोजातश्चक्षोःसूर्योऽअजायत । मुखादिं
द्रश्चाग्निश्चप्राणाद्वायुरजायत ॥ नाभ्याऽआसीदंतरिक्षंशीर्ष्णोद्यौःसमवर्तत । पद्भ्यांभूमिर्दिशःश्रोत्रात्तथालोकाँऽ
अकल्पयन् ॥ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिःसप्तसमिधःकृताः । देवायद्यज्ञंतन्वानाऽअबध्नन्पुरुषंपशुं+ ॥ यज्ञेनयज्ञमय
जंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् । तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः+ ॥ १९ ॥ (१०।८।१)
संजागृवद्भिर्जरमाणऽइध्यतेदमेदमूनाऽइषयन्निळस्पदे । विश्वस्यहोताहविषोवरेण्योविभुर्विभावासुषखासखीयते+ ॥

अष्टमेनुवाकेनवसूक्तानि । (१०।८।१) संजागृवद्भिरितिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यवैतहव्योरुणोग्निर्जगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

सदर्शतश्रीरतिथिर्गृहेगृहेवनेवनेशिश्रियेतक्ववीरिव । जनंजनंजन्योनातिमन्यतेविशऽआक्षेतिविश्यो३ विशंविशं ॥
सुदक्षोदक्षैःक्रतुनासिसुक्रतुरग्नेकविःकाव्येनासिविश्ववित् । वसुर्वसूनांक्षयसित्वमेकऽइद्द्यावाचयानिपृथिवीचपुष्य
तः ॥ प्रजानन्नग्नेतवयोनिमृत्वियमिळायास्पदेघृतवंतमासदः । आतेचिकित्रऽउषसामिवेतयोरेपसःसूर्यस्येवरश्मयः ॥
तवश्रियोवर्ष्यस्येवविद्युतश्चित्राश्चिकित्रऽउषसांनकेतवः । यदोषधीरभिसृष्टोवनानिचपरिस्वयंचिनुषेऽअन्नमास्ये
॥ २० ॥ तमोषधीर्दधिरेगर्भमृत्वियंतमापोऽअग्निंजनयंतमातरः । तमित्समानंवनिनश्चवीरुधोंतर्वतीश्चसुवतेचवि
श्वहा ॥ वातोपधूतऽइषितोवशाँऽअनुतृषुयदन्नावेविषद्वितिष्ठसे । आतेयतंतेरथ्यो३ यथापृथक्शर्धांस्यग्नेऽअजरा
णिधक्षतः ॥ मेधाकारंविदथस्यप्रसाधनमग्निंहोतारंपरिभूतमंमतिं । तमिदर्भेहविष्यासमानमित्तमिन्महेवृणतेना
न्यंत्वत्+ ॥ त्वामिदत्रवृणतेत्वायवोहोतारमग्नेविदथेषुवेधसः । यद्देवयंतोदधतिप्रयांसितेहविष्मंतोमनवोवृक्तबर्हि
षः ॥ तवाग्नेहोत्रंतवपोत्रमृत्वियंतवनेष्ट्रंत्वमग्निदृतायतः । तवप्रशास्त्रंत्वमध्वरीयसिब्रह्माचासिगृहपतिश्चनोदमे
॥ २१ ॥ यस्तुभ्यमग्नेऽअमृतायमर्त्यःसमिधादाशदुतवाहविष्कृति । तस्यहोताभवसियासिदूत्य१मुपब्रूषेयजस्यध्व
रीयसि ॥ इमाऽअस्मैमतयोवाचोऽअस्मदाँऽऋचोगिरःसुष्टुतयःसमग्मत । वसूयवोवसवेजातवेदसेवृद्धासुचिद्वर्धनो
यासुचाकनत् ॥ इमांप्रत्नायसुष्टुतिंनवीयसींवोचेयमस्माऽउशतेशृणोतुनः । भूयाऽअंतराहृद्यस्यनिस्पृशेजायेवपत्यऽ

उशतीसुवासाः ॥ यस्मिन्नश्वासऽऋषभासऽउक्षणोवशामेषाऽअवसृष्टासऽआहुताः । कीलालपेसोमपृष्ठायवेधसेहृदा
मतिंजनयेचारुमग्नये ॥ अहाव्यग्नेहविरास्येतेस्रुचीवघृतंचम्वीवसोमः । वाजसनिंरयिमस्मेसुवीरंप्रशस्तंधेहियशसंबृ
हंतं ॥ २२ ॥ (१०।८।२) यज्ञस्यवोरथ्यंविश्पतिंविशांहोतारमक्तोरतिथिंविभावसुं । शोचन्छुष्कासुहरिणीषुजर्भुरद्वृ
षाकेतुर्यजतोद्यामशायत ॥ इममंजस्पामुभयेऽअकृण्वतधर्माणमग्निंविदथस्यसाधनं । अक्तुंनयह्वमुषसःपुरोहितंतनू
नपातमरुषस्यनिंसते ॥ बळस्यनीथाविपणेश्चमन्महेवयाऽअस्यप्रहुताऽआसुरत्तवे । यदाघोरासोऽअमृतत्वमाशता
दिज्जनस्यदैव्यस्यचर्किरन् ॥ ऋतस्यहिप्रसितिर्द्यौरुरुव्यचोनमोमह्यरमतिःपनीयसी । इंद्रोमित्रोवरुणःसंचिकित्रि
रेथोभगःसवितापूतदक्षसः ॥ प्ररुद्रेणययिनायंतिसिंधवस्तिरोमहीमरमतिंदधन्विरे । येभिःपरिज्मापरियन्नुरुज्रयो
विरोरुवज्जठरेविश्वमुक्षते ॥ २३ ॥ क्राणारुद्रामरुतोविश्वकृष्टयोदिवःश्येनासोऽअसुरस्यनीळयः । तेभिश्चष्टेवरुणो
मित्रोऽअर्यमेंद्रोदेवेभिरर्वशेभिरर्वशः ॥ इंद्रेभुजंशशमानासऽआशतसूरोदृशीकेवृषणश्चपौंस्ये । प्रयेन्वस्यार्हणाततक्षि
रेयुजंवज्रंनृषदनेषुकारवः ॥ सूरश्चिदाहरितोऽअस्यरीरमदिंद्रादाकश्चिद्भयतेतवीयसः । भीमस्यवृष्णोजठरादभिश्व
सोदिवेदिवेसहुरिस्तन्नबाधितः ॥ स्तोमंवोऽअद्यरुद्रायशिक्वसेक्षयद्वीरायनमसादिदिष्टन । येभिःशिवःस्ववाँऽएव

(१०।८।२) यज्ञस्येतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यमानवःशार्यातोविश्वेदेवाजगती ।

यावभिर्दिवःसिषक्तिस्वयशानिकामभिः ॥ तेहिप्रजायाऽअभरंतविश्रवोबृहस्पतिर्वृषभःसोमजामयः । यज्ञैरथर्वाप्र
थमोविधारयद्देवादक्षैर्भृगवःसंचिकित्रिरे ॥ २४ ॥ तेहिद्यावापृथिवीभूरिरेतसानराशंसश्चतुरंगोयमोदितिः । देव
स्त्वष्टाद्रविणोदाऽऋभुक्षणःप्ररोदसीमरुतोविष्णुरर्हिरे ॥ उतस्यनंऽउशिजामुर्विंयाकविरहिःशृणोतुबुध्न्योहवीमनि ।
सूर्यामासाविचरंतादिविक्षिताधियाशमीनहुषीऽअस्यबोधतं ॥ प्रनःपूषाचरथंविश्वदेव्योपांनपादवतुवायुरिष्टये ।
आत्मानंवस्योऽअभिवातमर्चततदश्विनासुहवायामनिश्रुतं ॥ विशामासामभयानामधिक्षितंगीर्भिरुस्वयशसंगृणी
मसि । ग्नाभिर्विश्वाभिरदितिमनर्वणमक्तोर्युवानंनृमणाऽअधापतिं ॥ रेभदत्रजनुषापूर्वोऽअंगिराग्रावाणऽऊर्ध्वाऽ
अभिचक्षुरध्वरं ॥ येभिर्विहायाऽअभवद्विचक्षणःपाथःसुमेकंस्वधितिर्वनन्वति ॥ २५ ॥ (१०।८।३) महिद्यावा
पृथिवीभूतमुर्वीनारीयह्वीनरोदसीसदंनः । तेभिर्नःपातंसह्यसऽएभिर्नःपातंशूषणि ॥ यज्ञेयज्ञेसमर्त्योदेवान्त्सपर्य
ति । यःसुम्नैर्दीर्घश्रुत्तमऽआविवासात्येनान् ॥ विश्वेषामिरज्यवोदेवानांवार्महः । विश्वेहिविश्वमहसोविश्वेयज्ञेषु
यज्ञियाः ॥ तेघाराजानोऽअमृतस्यमंद्राऽअर्यमामित्रोवरुणःपरिज्मा । कद्रुद्रोनृणांस्तुतोमरुतःपूषणोभगः ॥ उत

(१०।८।३) महीतिपंचदशर्चस्यसूक्तस्यपाथ्यस्तान्वोविश्वेदेवाःप्रस्तारपंक्तिर्द्वितीयात्रयोदश्यनुष्टुभौनवम्यक्षरैःपंक्तिरेकादशीन्यं
कुसारिण्यंत्यापुरस्ताद्बृहती ।

नोनक्तमपांवृषणवसूसूर्यामासासदनायसधन्यां । सचायत्साद्येषामहिर्बुध्नेषुबुध्न्यः* ॥ २६ ॥ उतनोदेवावश्विनाशु
भस्पतीधामभिर्मित्रावरुणाऽउरुष्यतां । महःसरायऽएषतेतिधन्वेवदुरिता+ ॥ उतनोरुद्राचिन्मृळतामश्विनाविश्वेदे
वासोरथस्पतिर्भगः । ऋभुर्वाजऽऋभुक्षणःपरिज्माविश्ववेदसः ॥ ऋभुर्ऋभुक्षाऽऋभुर्विधतोमदऽआतेहरीजूजुवान
॥ २९ ॥ स्यवाजिना । दुष्टरंयस्यसामचिदृधग्यज्ञोनमानुषः ॥ कृधीनोऽअह्रयोदेवसवितःसचस्तुषेमघोनां । सहोनऽइंद्रोव
ह्निभिर्न्येषांचर्षणीनांचक्रंरश्मिनयोयुवे ॥ ऐषुद्यावापृथिवीधातंमहदस्मेवीरेषुविश्वचर्षणिश्रवः । पृक्षंवाजस्यसातये
पृक्षंरायोततुर्वणे ॥ २७ ॥ एतंशंसमिंद्रास्मयुष्ट्वंकूचित्संतंसहसावन्नभिष्टयेसदापाह्यभिष्टये । मेदतांवेदतावसो ॥
एतंमेस्तोमंतनानसूर्येद्युतद्यामानंवावृधंतनूणां । संवननंनाश्व्यंतष्टेवानपच्युतं ॥ वावर्तयेषांरायायुक्तैषांहिरण्ययी ।
नेमधितानपौंस्यावृथेवविष्टांता ॥ प्रतद्दुःशीमेपृथवानेवेनेप्ररामेवोचमसुरेमघवत्सु । येयुक्त्वायपंचशतास्मयुपथावि
श्राव्येषां ॥ अधीन्वत्रसप्ततिंचसप्तच । सद्योदिदिष्टतान्वःसद्योदिदिष्टपार्थ्यःसद्योदिदिष्टमायवः+ ॥ २८ ॥ (१०।८४)
प्रैतेवदंतुप्रवयंवदामग्रावभ्योवाचंवदतावदद्भ्यः । यदद्रयःपर्वताःसाकमाशवःश्लोकंघोषंभरथेंद्रायसोमिनः ॥ एतेवं ॥ २९ ॥
दंतिशतवत्सहस्रवदभिक्रंदंतिहरितेभिरासभिः । विष्ट्वीग्रावाणःसुकृतःसुकृत्ययाहोतुश्चित्पूर्वेहविरद्यमाशत ॥ एतेवं

(१०।८४) प्रैतइतिचतुर्दशर्चस्यसूक्तस्यकाद्रवेयोर्बुदःसर्पोग्रावाणोजगतीपंचमीसप्तमीचर्तुदश्यस्त्रिष्टुभः ।

दंत्यविदन्ननामधुन्यूंखयंतेऽअधिपक्वऽआमिषि । वृक्षस्यशाखामरुणस्यबप्संतस्तेसूभर्वावृषभाःप्रेमराविषुः ॥ बृहद्व
दंतिमदिरेणमंदिनेंद्रंक्रोशंतोविदन्ननामधु । संरभ्याधीराःस्वसृभिरनर्तिषुराघोषयंतःपृथिवीमुपब्दिभिः ॥ सुपर्णा
वाचमक्रतोपद्यव्याखरेकृष्णाऽइषिराऽअनर्तिषुः । न्य१ङ्नियंत्युपरस्यनिष्कृतंपुरूरेतोदधिरेसूर्यश्वितः ॥ २९ ॥ उ
ग्राऽइवप्रवहंतःसमायमुःसाकंयुक्तावृषणोबिभ्रतोधुरः । यच्छ्वसंतोजग्रसानाऽअराविषुःशृण्वऽएषांप्रोथथोऽअर्वता
मिव ॥ दशावनिभ्योदशकक्ष्येभ्योदशयोक्त्रेभ्योदशयोजनेभ्यः । दशाभीशुभ्योऽअर्चताजरेभ्योदशधुरोदशयुक्ताव
हद्भ्यः ॥ तेऽअद्रयोदशयंत्रासऽआशवस्तेषामाधानंपर्येतिहर्यतं । तऽऊसुतस्यसोम्यस्यांधसोंशोःपीयूषंप्रथमस्यभेजिरे ॥
तेसोमादोहरीऽइंद्रस्यनिंसतेंशुंदुहंतोऽअध्यासतेगवि । तेभिर्दुग्धंपपिवान्त्सोम्यंमध्विंद्रोवर्धतेप्रथतेवृषायते ॥ वृषा
वोऽअंशुर्नकिलारिषाथनेळावंतःसदमित्स्थनाशिताः । रैवत्येवमहसाचारवःस्थनयस्यग्रावाणोऽअजुषध्वमध्वरं+
॥ ३० ॥ तृदिलाऽअतृदिलासोऽअद्रयोश्रमणाऽअशृथिताऽअमृत्यवः । अनतुराऽअजराःस्थामविष्णवःसुपीवसो
ऽअतृषिताऽअतृष्णजः ॥ ध्रुवाऽएववःपितरोयुगेयुगेक्षेमकामासःसदसोनयुंजते । अजुर्यासोहरिषाचोहरिद्रवऽआ
द्यांरवेणपृथिवीमशुश्रवुः ॥ तदिद्वदंत्यद्रयोविमोचनेयामन्नंजस्पाऽइवघेदुपब्दिभिः । वपंतोबीजमिवधान्याकृतःपृं

चतिसोमंनमिनंतिबप्सतः ॥ सुतेऽअध्वरेऽअधिवाचमक्रताक्रीळयोनमातरंतुदंतः । विषूमुंचासुषुवुषोमनीषांविवर्तं
तामद्रयश्चायमानाः ॥ ३१ ॥ इत्यष्टमाष्टकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

पष्ठ्यध्यायेवर्गाः ३१ सूक्तानि ९ ऋचः १६० ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.२३ रक्षोघ्नेग्नय.२५ सूर्यवैश्वानराये.१९ इंद्राये.४ इंद्रासोमाभ्या. इंद्राये.१३ पुरुषाये.१६ अग्नय.१५ विश्वेभ्योदेवेभ्य.३० [भे. प. विश्वेभ्योदे.१ अग्नय.३ विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ इंद्राये. विश्वेभ्योदवेभ्य.७ द्यावापृथिवीभ्या. विश्वेभ्योदेवेभ्य.६ इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य. द्यावापृथिवीभ्या. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.४] ग्रावभ्यइदं१४॥ इत्यष्टमेचतुर्थः ॥

हयेह्यूनोर्वशीमैळःपुरूरवाःपूर्वोषितान्कामान्पुनरासाद्यावरोद्धुमैच्छंत्सातमनिच्छंतीप्रत्याचष्टेहयऽइषुर्याकदा सुदेवोंतरिक्षप्रांसचेर्तितिस्नश्चैलवाक्यैंशिष्टाऽउर्वश्याःप्रतेसप्तोनाबरुःसर्वहरिवैंद्रोहरिस्तुतिर्द्धिःत्रिष्टुबंतयाऽओ षधीरूयधिकांथर्वणोभिषगोपधिस्तुतिरानुष्टुभंबृहस्पतेद्वादशार्ष्टिषेणोदेवापिर्वृष्टिकामोदेवांस्तुष्टावकंनोवम्रो वैखानसंइंद्रदुवस्युर्वादनोवैश्वदेवंतुत्रिष्टुबंतमुद्गुध्यध्वंबुधःसौम्यंक्रत्विक्स्तुतिर्वानवम्यंत्येजगत्यौपंचमीबृहती गायत्र्योर्मध्येप्रतेमुद्गलोभार्म्यश्वोद्रुघणनऋषभेणचाजिंजिगायेतिद्रौघणंवाद्यातृतीयांत्याबृहत्यऽआशुःसप्तोनैं द्रोप्रतिरथश्चतुर्थीबार्हस्पत्योपांत्याप्वादैव्यंत्यानुष्टुम्मारुतीवासाव्येकादशाष्टकौवैश्वामित्रःकदाकौत्सोदुर्मित्रो नाम्नासुमित्रोगुणतःसुमित्रोवानाम्नादुर्मित्रोगुणतऽऔष्णिहंहरीवत्रंपिपीलिकमध्येत्रिष्टुबंत्याद्यागायत्रीवा॥५॥

हरिःओम् ॥ (१०।८।५) हयेजायेमनसातिष्ठघोरेवचांसिमिश्राकृणवावहैनु । ननौमंत्राऽअनुदितासऽएतेम यस्करन्परतरेचनाहन् ॥ किमेतावाचाकृणवातवाहंप्राक्रमिषमुषसामग्रियेव । पुरूरवःपुनरस्तंपरेहिदुरापनावातऽ इवाहमस्मि ॥ इषुर्नश्रियऽइषुधेरसनागोषाःशतसानरंहिः । अवीरेक्रतौविदविद्युतन्नोरानमायुंचितयंतधुनयः ॥ सावसुदधतीश्वशुरायवयऽउषोयदिवष्ट्यंतिगृहात् । अस्तंननक्षेयस्मिन्चाकन्दिवानक्तंश्रथितावैतसेन ॥ त्रिःस्मनाह्नः श्रथयोवैतसेनोतस्मेव्यत्यैपृणासि । पुरूरवोनुतेकेतमायंराजामेवीरतन्व१स्तदासीः ॥ १ ॥ यासुजूर्णिःश्रेणिःसु म्नऽआपिर्ह्रदेचक्षुर्नग्रंथिनीचरण्युः । ताऽअंजयोरुणयोनसस्रुःश्रियेगावोनधेनवोनवंत ॥ समस्मिन्जायमानऽआसत ग्नाऽउतेमवर्धन्नद्य१ःस्वगूर्ताः । महेयत्त्वापुरूरवोरणायावर्धयन्दस्युहत्यायदेवाः+ ॥ सचायदासुजहतीष्वत्कममा नुषीषुमानुषोनिषेवे । अपस्मत्तरसंतीनभुज्युस्ताऽअत्रसन्रथस्पृशोनाश्वाः ॥ यदासुमर्तोऽअमृतासुनिस्पृक्संक्षोणी भिःक्रतुभिर्नपृंक्ते । ताऽआतयोनतन्वःशुंभतस्वाऽअश्वासोनक्रीळयोदंदशानाः ॥ विद्युन्नयापतंतीदविद्योद्भरंतीमेऽ अप्याकाम्यानि । जनिष्टोऽअपोनर्यःसुजातःप्रोर्वशीतिरतदीर्घमायुः ॥ २ ॥ जज्ञिषऽइत्थागोपीथ्यायहिदधाथत

(१०।८।५) हयेजायेइत्यष्टादशर्चस्यसूक्तस्यआद्यातृतीयाषष्ठीनवम्यादिचतसृणांचतुर्दशीसप्तदशीत्येवंनवानामैलःपुरूरवाऋषिरुर्वशी देवता शिष्टानामुर्वशीऋषिकापुरूरवादेवतात्रिष्टुप् ।

त्पुरूरवोम ऽओजः । अशासंत्वाविदुषीसस्मिन्नहन्नम ऽआशृणोःकिमभुग्वदासि ॥ कदासूनुःपितरंजात ऽइच्छाच्चक्रं
नाश्रुवर्तयद्विजानन् । कोदंपतीसमनसावियूयोदधयदग्निःश्वशुरेषुदीदयत् ॥ प्रतिब्रवाणिवर्तयते ऽअश्रुचक्रंनक्रंद
दाध्येशिवायै । प्रतत्तेहिनवायत्ते ऽअस्मेपरेह्यस्तंनहिमूरमापः ॥ सुदेवो ऽअद्यप्रपतेदनावृत्परावतंपरमांगंतवा ऽउ ।
अधाशयीतनिर्ऋतेरुपस्थेधैनंवृकारभसासो ऽअद्युः+ ॥ पुरूरवोमामृथामाप्रपप्तोमात्वावृकासो ऽअशिवास ऽउक्षन् ।
नवैस्त्रैणानिसख्यानिसंतिसालावृकाणांहृदयान्येता+ ॥ ३ ॥ यद्विरूपाचरंमर्त्येष्ववसंरात्रीःशरदश्चतस्रः । घृतस्य
स्तोकंसकृदह्न ऽआश्नांतादेवेदंतातृपाणाचरामि ॥ अंतरिक्षप्रांरजसोविमानीमुपशिक्षाम्युर्वशींवसिष्ठः । उपत्वारा
तिःसुकृतस्यतिष्ठान्निवर्तस्वहृदयंतप्यतेमे ॥ इतित्वादेवा ऽइम ऽआहुरैळयथेमेतद्भवसिमृत्युबंधुः । प्रजातेदेवान्हवि
षायजातिस्वर्ग ऽउत्वमपिमादयासे ॥ ४ ॥ (१०।८।६) प्रतेमहेविदथेशंसिषंहरीप्रतेवन्वेवनुषोहर्यतंमदं । घृतंन
योहरिभिश्चारुसेचत ऽआत्वाविशंतुहरिवर्पसंगिरः ॥ हरिंहियोनिमभियेसमस्वरन्हिन्वंतोहरीदिव्यंयथासदः । आ
यंपृणंतिहरिभिर्नधेनव ऽइंद्रायशूषंहरिवंतमर्चत ॥ सो ऽअस्यवज्रोहरितोय ऽआयसोहरिर्निकामोहरिरागभस्त्योः ।

(१०।८।६) प्रतइतित्रयोदशर्चेस्यसूक्तस्यांगिरसोबरुर्हरिजेगत्यंत्येद्वेत्रिष्टुभौ (ऐंद्रःसर्वेहरिर्वाऋषिरत्र । हरिरितींद्रनाम । शौनकस्तु
मुखतएवैतत्सूक्तमैंद्रमित्याह । हरिरितींद्राश्वनामेतिचकश्चित् । एवंहरिशब्दार्थेविप्रतिपत्तावप्याकरोदितहरिशब्दोच्चारणंयुक्तमुत्पश्यामः)।

द्युम्नीसुशिप्रोहरिमन्युसायक ऽइंद्रेनिरूपाहरितामिमिक्षिरे ॥ दिविनकेतुरधिधायिहर्यतोविव्यचद्वज्रोहरितोनरंह्या ।
तुददहिंहरिशिप्रोय ऽआयसःसहस्रशोका ऽअभवद्धरिंभरः+ ॥ त्वंत्वमहर्यथा ऽउपस्तुतःपूर्वेभिरिंद्रहरिकेशयज्वभिः ।
त्वंहर्यसितवविश्वमुक्थ्य१मसामिराधोहरिजातहर्यतं+ ॥ ५ ॥ तावज्रिणंमंदिनंस्तोम्यंमद ऽइंद्रंरथेवहतोहर्यताहरी ।
पुरूण्यस्मैसवनानिहर्यत ऽइंद्रायसोमाहरयोदधन्विरे ॥ अरंकामायहरयोदधन्विरेस्थिरायहिन्वन्हरयोहरीतुरा ।
अर्वद्भिर्योहरिभिर्जोषमीयतेसो ऽअस्यकामंहरिवंतमानशे ॥ हरिश्मशारुर्हरिकेश ऽआयसस्तुरस्पेयेयोहरिपा ऽअवर्धत ।
अर्वद्भिर्योहरिभिर्वाजिनीवसुरतिविश्वादुरितापारिषद्धरी ॥ स्रुवेवयस्यहरिणीविपेततुःशिप्रेवाजायहरिणीदविध्वतः ।
प्रयत्कृतेचमसेमर्मृजद्धरीपीत्वामदस्यहर्यतस्यांधसः ॥ उतस्मसद्महर्यतस्यपस्त्यो३रत्योनवाजंहरिवाँ ऽअचिक्रदत् ।
महीचिद्धिधिषणाहर्यदोजसाबृहद्वयोदधिषेहर्यतश्चिदा+ ॥६॥ आरोदसीहर्यमाणोमहित्वानव्यंनव्यंहर्यसिमन्मनुप्रियं ।
प्रपस्त्यमसुरहर्यतंगोराविष्कृधिहरयेसूर्याय ॥ आत्वाहर्यतंप्रयुजोजनानांरथेवहंतुहरिशिप्रमिंद्र । पिबायथाप्रतिभृत
स्यमध्वोहर्यन्यज्ञंसधमादेदशोणिं ॥ अपाःपूर्वेषांहरिवःसुतानामथो ऽइदंसवनंकेवलंते । ममद्धिसोमंमधुमंतमिंद्रसत्रावृ
षन्जठर ऽआवृषस्व ॥७॥ (१०।८।७) या ऽओषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियुगंपुरा । मनैनुबभ्रूणामहंशतंधामानिसप्तच॥

(१०।८।७) याओषधीरितित्रयोविंशत्यृचस्यसूक्तस्याथर्वणोभिषगोषधयोनुष्टुप् ।

शतंवोऽअंबधामानिसहस्रमुतवोरुहः । अधाशतक्रत्वोयूयमिमंमेऽअगदंकृत ॥ ओषधीःप्रतिमोदध्वंपुष्पवतीःप्रसूव
रीः । अश्वाऽइवसजित्वरीर्वीरुधःपारयिष्ण्वः* ॥ ओषधीरितिमातरस्तद्वोदेवीरुपब्रुवे । सनेयमश्वंगांवासऽआत्मा
नंतवपूरुष ॥ अश्वत्थेवोनिषदनंपर्णेवोवसतिष्कृता । गोभाजऽइत्किलासथयत्सनवथपूरुषं ॥ ८ ॥ यत्रौषधीःसमग्म
॥ ३२ ॥ तराजानःसमिताविव । विप्रःसऽउच्यतेभिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥ अश्वावतींसोमावतीमूर्जयंतीमुदोजसं । आविं
त्सिसर्वाऽओषधीरस्माऽअरिष्टतातये ॥ उच्छुष्माऽओषधीनांगावोगोष्ठादिवेरते । धनंसनिष्यंतीनामात्मानंतवपू
रुष ॥ इष्कृतिर्नामवोमाताथोयूयंस्थनिष्कृतीः । सीराःपतत्रिणीस्थनयदामयतिनिष्कृथ ॥ अतिविश्वाःपरिष्ठाःस्ते
नऽइवव्रजमक्रमुः । ओषधीःप्राचुच्यवुर्यत्किंचतन्वो३ रपः ॥ ९ ॥ यदिमावाजयन्नहमोषधीर्हस्तऽआदधे । आत्मा
यक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभोयथा ॥ यस्यौषधीःप्रसर्पथांगमंगंपरुष्परुः । ततोयक्ष्मंविबाधध्वऽउग्रोमध्यमशीरिव ॥
साकंयक्ष्मप्रपतचाषेणकिकिदीविना । साकंवातस्यध्राज्यासाकंनश्यनिहाकया ॥ अन्यावोऽअन्यामवत्वन्यान्यस्या
ऽउपावत । ताःसर्वाःसंविदानाऽइदंमेप्रावतावचः ॥ याःफलिनीर्याऽअफलाऽअपुष्पायाश्चपुष्पिणीः । बृहस्पतिप्र ॥ ३२ ॥
सूतास्तानोमुंचंत्वंहसः ॥ १० ॥ मुंचंतुमाशपथ्या३दथोवरुण्यादुत । अथोयमस्यपड्वीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात्+ ॥
अवपतंतीरवदन्दिवऽओषधयस्परि । यंजीवमश्नवामहैनसरिष्यातिपूरुषः ॥ याऽओषधीःसोमराज्ञीर्बह्वीःशतविच
क्षणाः । तासांत्वमस्युत्तमारंकामायशंहृदे+ ॥ याऽओषधीःसोमराज्ञीर्विष्ठिताःपृथिवीमनु । बृहस्पतिप्रसूताऽअस्यै
संदत्तवीर्यं* ॥ मावोरिषत्खनितायस्मैचाहंखनामिवः । द्विपच्चतुष्पदस्माकंसर्वमस्त्वनातुरं+ ॥ याश्चेदमुपशृण्वंति
याश्चदूरंपरागताः । सर्वाःसंगत्यवीरुधोस्यैसंदत्तवीर्यं ॥ ओषधयःसंवदंतेसोमेनसहराज्ञा । यस्मैकृणोतिब्राह्मणस्तंरा
जन्पारयामसि ॥ त्वमुत्तमास्योषधेतववृक्षाऽउपस्तयः । उपस्तिरस्तुसो३स्माकंयोऽअस्माँऽअभिदासति ॥ ११ ॥
॥ (१०।८।८) बृहस्पतेप्रतिमेदेवतामिहिमित्रोवायद्वरुणोवासिपूषा । आदित्यैर्वायद्वसुभिर्मरुत्वान्त्सपर्जन्यंशंतनवे
वृषाय ॥ आदेवोदूतोऽअजिरश्चिकित्वान्त्वद्देवापेऽअभिमामगच्छत् । प्रतीचीनःप्रतिमामावंवृत्स्वदधामितेद्युमतीं
वाचमासन्+ ॥ अस्मेधेहिद्युमतींवाचमासन्बृहस्पतेऽअनमीवामिषिरां । ययावृष्टिंशंतनवेवनावदिवोद्रप्सोमधुमाँऽ
आविवेश ॥ आनोद्रप्सामधुमंतोविशंत्विंद्रदेह्यधिरथंसहस्रं । निषीदहोत्रमृतुथायजस्वदेवान्देवापेहविषासपर्य ॥
आर्ष्टिषेणोहोत्रमृषिर्निषीदन्देवापिर्देवसुमतिंचिकित्वान् । म८उत्तरस्मादधरंसमुद्रमपोदिव्याऽअसृजद्वर्ष्याऽअ
भि+ ॥ अस्मिन्त्समुद्रेऽअध्युत्तरस्मिन्नापोदेवेभिर्निवृताऽअतिष्ठन् । ताऽअद्रवन्नार्ष्टिषेणेनसृष्टादेवापिनाप्रेषितामृक्षि

(१०।८।८) बृहस्पतइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यार्ष्टिषेणोदेवापिर्देवास्त्रिष्टुप् । (शौनकस्त्वस्मिन्सूक्तेआद्यानांचतसृणांबृहस्पतिस्ततश्चत-
सृणांदेवास्ततःपंचानामग्निरित्येवंदेवताव्यवस्थामाह) ।

णीषु ॥ १२ ॥ यद्देवापिःशंतनवेपुरोहितोहोत्रायवृतःकृपयन्नदीधेत् । देवश्रुतंवृष्टिवनिंरराणोबृहस्पतिर्वाचमस्माऽ
अयच्छत् ॥ यंत्वादेवापिःशुशुचानोऽअग्नऽआर्ष्टिषेणोमनुष्यःसमीधे । विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानःप्रपर्जन्यमीरयावृ
ष्टिमंतं ॥ त्वांपूर्वऽऋषयोगीर्भिरायन्त्वामध्वरेषुपुरुहूतविश्वे । सहस्राण्यधिरथान्यस्मेऽआनोयज्ञंरोहिदश्वोपयाहि ॥
एतान्यग्नेनवतिर्नवत्वेऽआहुतान्यधिरथासहस्रा । तेभिर्वर्धस्वतन्वःशूरपूर्वीर्दिवोनोवृष्टिमिषितोरिरीहि ॥ एतान्य
ग्नेनवतिंसहस्रासंप्रयच्छवृष्णऽइंद्रायभागं । विद्वान्पथऽऋतुशोदेवयानानप्यौलानंदिविदेवेषुधेहि ॥ अग्नेबाधस्ववि
मृधोविदुर्गहापामीवामपरक्षांसिसेध । अस्मात्समुद्राद्बृहतोदिवोनोपांभूमानमुपनःसृजेह+ ॥ १३ ॥ (१०।८।९)
कन्नश्चित्रमिषण्यसिचिकित्वान्पृथुग्मानंवाश्रंवावृधध्यै । कत्तस्यदातुशवसोव्युष्टौतक्षद्वज्रंवृत्रतुरमपिन्वत् ॥ सहिद्यु
ताविद्युतावेतिसामपृथुंयोनिमसुरत्वाससाद । ससनीळेभिःप्रसहानोऽअस्यभ्रातुर्नऽऋतेसप्तथस्यमायाः+ ॥ सवाजं
यातापदुष्पदायन्त्स्वर्षातापरिषदत्सनिष्यन् । अनर्वायच्छतदुरस्यवेदोघ्नञ्छिश्नदेवाँऽअभिवर्पसाभूत्+ ॥ सयह्व्यो३
वनीर्गोष्ववर्वाजुहोतिप्रधन्यासुसस्रिः । अपादोयत्रयुज्यासोरथाद्रोण्यश्वासऽईरतेघृतंवाः+ ॥ सरुद्रेभिरशस्तवारऽ
ऋभ्वाहित्वीगयमारेऽअवद्यऽआगात् । वम्रस्यमन्येमिथुनाविवव्रीऽअन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन्+ ॥ सऽइद्दासंतुवी

(१०।८।९) कन्नइतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवैखानसोवम्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

रवंपतिर्दन्षळक्षंत्रिशीर्षाणंदमन्यत् । अस्यत्रितोन्वोजसावृधानोविपावराहमयोऽअग्रयाहन् ॥ १४ ॥ सद्रुह्वणेमनु
षऽऊर्ध्वसानऽआसाविषदर्शसानायशरुं । सनृतमोनहुषोस्मत्सुजातःपुरोभिनदर्हन्दस्युहत्ये ॥ सोऽअभ्रियोनयवस
ऽउदन्यन्क्षयायगातुंविदन्नोऽअस्मे । उपयत्सीददिंदुंशरीरैःश्येनोयोपाष्टिर्हतिदस्यून् ॥ सव्राधतःशवसानेभिरस्यकु
त्सायशुष्णंकृपणेपरादात् । अयंकविमनयच्छस्यमानमत्कंयोऽअस्यसनितोतनृणां+ ॥ अयंदशस्यन्नर्येभिरस्यदस्मो
देवेभिर्वरुणोनमायी । अयंकनीनऽऋतुपाऽअवेद्यमिमीतारंयश्चतुष्पात् ॥ अस्यस्तोमेभिरौशिजऽऋजिश्वाव्रजंदर
यद्वृषभेणपिप्रोः । सुत्वायद्यजतोदीदयद्गीःपुरऽइयानोऽअभिवर्पसाभूत्+ ॥ एवामहोऽअसुरवक्षथायवम्रकःपड्भि
रुपसर्पदिंद्रं । सऽइयानःकरतिस्वस्तिमस्माऽइषमूर्जंसुक्षितिंविश्वमाभाः ॥ १५ ॥ (१०।९।१) इंद्रदह्यमघवन्त्वा
वदिद्भुजऽइहस्तुतःसुतपाबोधिनोवृधे । देवेभिर्नःसविताप्रावतुश्रुतमासर्वतातिमदितिंवृणीमहे ॥ भरायसुभरतभा
गमृत्वियंप्रवायवेशुचिपेक्रंददिष्टये । गौरस्ययःपयसःपीतिमानशऽआसर्व० ॥ आनोदेवःसवितासाविषद्वयऽऋजूय
तेयजमानायसुन्वते । यथादेवान्प्रतिभूषेमपाकवदासर्व० ॥ इंद्रोऽअस्मेसुमनाऽअस्तुविश्वहाराजासोमःसुवितस्या

नवमेनुवाकेत्रयोदशसूक्तानि (१०।९।१) इंद्रदह्येतिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यवांदनोदुवस्युर्विश्वेदेवाजगत्यंत्यात्रिष्टुप्(भेदपक्षे–विश्वेदेवाः १० इंद्रादिती१ इंद्रः१ एवं१२) ।

धेतुनः । यथायथामित्रधितानिसंदुधुरासर्व० ॥ इंद्रऽउक्थेनशवसापरुर्दधेबृहस्पतेप्रतरीतास्यायुषः । यज्ञोमनुः प्रमतिर्नःपिताहिकमासर्व० ॥ इंद्रस्यनुसुकृतंदैव्यंसहोग्निर्गृहेजरितामेधिरःकविः । यज्ञश्चभूद्विदथेचारुरंतमऽआसर्व० ॥ १६ ॥ नवोगुहाचकृमभूरिदुष्कृतंनाविष्ट्वंवसवोदेवहेळनं । माकिर्नोदेवाऽअनृतस्यवर्पसऽआसर्व० ॥ अपामीवांसवितासाविषन्न्यग्वरीयऽइदपसेधन्त्वद्रयः । ग्रावायत्रमधुषुदुच्यतेबृहदासर्व० ॥ ऊर्ध्वोग्रावावसवोस्तुसोतरिविश्वाद्वेषांसिसनुतर्युयोत । सनोदेवःसवितापायुरीड्यऽआसर्व० ॥ ऊर्जंगावोयवसेपीवोऽअत्तनऽऋतस्ययाःसदनेकोशेऽअङ्ध्वे । तनूरेवतन्वोऽअस्तुभेषजमासर्व० ॥ क्रतुप्रावाजरिताशश्वतामवऽइंद्रऽइद्भद्राप्रमतिःसुतावतां । पूर्णमूधर्दिव्यंयस्यसिक्तयऽआसर्व० ॥ चित्रस्तेभानुःक्रतुप्राऽअभिष्टिःसंतिस्पृधोजरणिप्राऽअधृष्टाः । रजिष्ठयारज्यापश्वऽआगोस्तूतूर्षतिपर्यग्रंदुवस्युः+ ॥ १७ ॥ (१०।९।२) उद्बुध्यध्वंसमनसःसखायःसमग्निमिंध्वंबहवःसनीळाः । दधिक्रामग्निमुषसंचदेवीमिंद्रावतोवसेनिह्वयेवः ॥ मंद्राकृणुध्वंधियऽआतनुध्वंनावमरित्रपरणींकृणुध्वं । इष्कृणुध्वमायुधारंकृणुध्वंप्रांचंयज्ञंप्रणयतासखायः ॥ युनक्तसीरावियुगातनुध्वंकृतेयोनौवपतेहबीजं । गिराचश्रुष्टिः

(१०।९।२) उद्बुध्यध्वमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यसौम्योबुधोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप्चतुर्थीषष्ठ्यौगायत्र्यौपंचमीबृहतीनवमीद्वादश्यौजगत्यौ (ऋत्विजोदेवतावा) ।

सभराऽअसन्नोनेदीयऽइत्सृण्यःपक्वमेयात् ॥ सीरायुंजंतिकवयोयुगावितन्वतेपृथक् । धीरादेवेषुसुम्नया+ ॥ निराहावान्कृणोतनसंवरत्रादधातन । सिंचामहाऽअवतमुद्रिणंवयंसुषेकमनुपक्षितं ॥ इष्कृताहावमवतंसुवरत्रंसुषेचनं । उद्रिणंसिंचेऽअक्षितं ॥ १८ ॥ प्रीणीताश्वान्हितंजयाथस्वस्तिवाहंरथमित्कृणुध्वं । द्रोणाहावमवतमश्मचक्रमंसत्रकोशंसिंचतानृपाणं ॥ व्रजंकृणुध्वंसहिवोनृपाणोवर्मसीव्यध्वंबहुलापृथूनि । पुरःकृणुध्वमायसीरधृष्टामावःसुस्रोचमसोदृंहतातं+ ॥ आवोधियंयज्ञियांवर्तऽऊतयेदेवादेवींयजतांयज्ञियामिह । सानोदुहीयद्यवसेवगत्वीसहस्रधारापयसामहीगौः+ ॥ आतूषिंचहरिमींद्रोरुपस्थेवाशीभिस्तक्षताश्मन्मयीभिः । परिष्वजध्वंदशकक्ष्याभिरुभेधुरौप्रतिवह्नियुनक्त ॥ उभेधुरौवह्निरापिब्दमानोंतर्योनेवचरतिद्विजानिः । वनस्पतिंवनऽआस्थापयध्वंनिषूदधिध्वमखनंतऽउत्सं ॥ कपृन्नरःकपृथमुद्दधातनचोदयंतखुदतवाजसातये । निष्टिग्र्यःपुत्रमाच्यावयोतयऽइंद्रंसबाधऽइहसोमपीतये ॥ १९ ॥ (१०।९।३) प्रतेरथंमिथूकृतमिंद्रोवतुधृष्णुया । अस्मिन्नाजौपुरुहूतश्रवाय्येधनभक्षेषुनोव ॥ उत्स्म

(१०।९।३) प्रतेरथमितिद्वादशर्चस्यसूक्तस्यभार्म्यश्वोमुद्गलोद्रुघणस्त्रिष्टुप्आद्यातृतीयांत्याबृहत्यः । (प्रतेरथमितिसूक्तदेवतात्वेविप्रतिपत्तिःपरस्परमाचार्याणां । उक्तंचशौनकेन—प्रेतीतिद्यासमसूक्तंतुमन्यतेशाकटायनः । यास्कोद्रौघणमैंद्रंवावैश्वदेवंतुशौनकः । आजानवेनंभार्म्यश्वइंद्रासोमौतुमुद्गलइति ।)

ऋक्सं. वातोवहतिवासोऽअस्याऽअधिरथंयदजयत्सहस्रं । रथीरभून्मुद्गलानीगविष्टौभरेकृतंव्यचेदिंद्रसेना॥ अंतर्यच्छ मंडलं १०
अ. ८ अ. ५ जिघांसतोवज्रमिंद्राभिदासतः । दासस्यवामघवन्नार्यस्यवासनुतर्यवयावधं ॥ उद्नोह्रदमपिबज्जर्हृषाणःकूटंस्मतृंहद अनु. ९
भिमातिमेति । प्रमुष्कभारःश्रवऽइच्छमानोजिरंबाहूऽअभरत्सिषासन् ॥ न्यक्रंदयन्नुपयंतऽएनममेहयन्वृषभंमध्य
॥ ३५ ॥ ऽआजेः । तेनसूभर्वंशतवत्सहस्रंगवांमुद्गलःप्रधनेजिगाय ॥ ककर्दवेवृषभोयुक्तऽआसीदवावचीत्सारथिरस्यकेशी ।
दुधेर्युक्तस्यद्रवतःसहानसऽऋच्छंतिष्मानिष्पदोमुद्गलानीं ॥ २० ॥ उतप्रधिमुदहन्नस्यविद्वानुपायुनग्वंसगमत्रशि
क्षन् । इंद्रऽउदावत्पतिमघ्न्यानामरंहतपद्याभिःककुद्मान् ॥ शुनमष्ट्राव्यचरत्कपर्दीवरत्रायांदार्वानह्यमानः । नृम्णा
निकृण्वन्बहवेजनायगाःपस्पशानस्तविषीरधत्त ॥ इमंतंपश्यवृषभस्ययुंजंकाष्ठायामध्येद्रुघणंशयानं । येनजिगायश
तवत्सहस्रंगवांमुद्गलःपृतनाज्येषु ॥ आरेऽअघाकोन्वी१त्थाददर्शयंयुंजंतितम्वास्थापयंति । नास्मैतृणंनोदकमाभर
न्त्युत्तरोधुरोवहतिप्रदेदिशत् ॥ परिवृक्तेवपतिविद्यमानट्पीप्यानाकूचक्रेणेवसिंचन् । एषैष्याचिद्रथ्याजयेमसुमंगलंसि
नवदस्तुसातं ॥ त्वंविश्वस्यजगतश्चक्षुरिंद्रासिचक्षुषः । वृषायदाजिंवृषणासिषाससिचोदयन्वध्रिणायुजा ॥ २१ ॥ ॥ ३५ ॥
(१०।९।४) आशुःशिशानोवृषभोनभीमोघनाघनःक्षोभणश्चर्षणीनां । संक्रंदनोनिमिषऽएकवीरःशतंसेनाऽअज

(१०।९।४) आशुःशिशानइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रोप्रतिरथइंद्रश्चतुर्थ्याबृहस्पतिर्द्वादश्याअप्वादेव्यंत्यायामरुतस्त्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् ।

यत्साकमिंद्रः ॥ संक्रंदनेनानिमिषेणजिष्णुनायुत्कारेणदुश्च्यवनेनधृष्णुना । तदिंद्रेणजयततत्सहध्वंयुधोनरऽइषुह
स्तेनवृष्णा ॥ सऽइषुहस्तैःसनिषंगिभिर्वशीसंस्रष्टासयुधऽइंद्रोगणेन । संसृष्टजित्सोमपाबाहुशर्ध्यू१ग्रधन्वाप्रतिहि
ताभिरस्ता ॥ बृहस्पतेपरिदीयारथेनरक्षोहामित्राँऽअपबाधमानः । प्रभंजन्त्सेनाःप्रमृणोयुधाजयन्नस्माकमेध्यविता
रथानां ॥ बलविज्ञायःस्थविरःप्रवीरःसहस्वान्वाजीसहमानऽउग्रः । अभिवीरोऽअभिसत्वासहोजाजैत्रमिंद्ररथमातिष्ठ
गोवित् ॥ गोत्रभिदंगोविदंवज्रबाहुंजयंतमज्मप्रमृणंतमोजसा । इमंसजाताऽअनुवीरयध्वमिंद्रंसखायोऽअनुसंरभ
ध्वं ॥ २२ ॥ अभिगोत्राणिसहसागाहमानोदयोवीरःशतमन्युरिंद्रः । दुश्च्यवनःपृतनाषाळयुध्यो३स्माकंसेनाऽअव
तुप्रयुत्सु ॥ इंद्रऽआसांनेताबृहस्पतिर्दक्षिणायज्ञःपुरऽएतुसोमः । देवसेनानामभिभंजतीनांजयंतीनांमरुतोयंत्व
ग्रं ॥ इंद्रस्यवृष्णोवरुणस्यराज्ञऽआदित्यानांमरुतांशर्धऽउग्रं । महामनसांभुवनच्यवानांघोषोदेवानांजयतामुदस्था
त् ॥ उद्धर्षयमघवन्नायुधान्युत्सत्वनांमामकानांमनांसि । उद्वृत्रहन्वाजिनांवाजिनान्युद्रथानांजयतांयंतुघोषाः ॥
अस्माकमिंद्रःसमृतेषुध्वजेष्वस्माकंयाऽइषवस्ताजयंतु । अस्माकंवीराऽउत्तरेभवंत्वस्माँऽउदेवाऽअवताहवेषु ॥ अमी
षांचित्तंप्रतिलोभयंतीगृहाणांगान्यप्वेपरेहि । अभिप्रेहिनिर्दहहृत्सुशोकैरंधेनामित्रास्तमसासचंतां ॥ प्रेताजयतानर

(आशुःशिशानःसूक्तोपांत्यायाआप्वादेवीत्यनुक्रमण्यांमप्वादेवीतिशोनकीये)

इंद्रोवःशर्मयच्छतु । उग्रावःसंतुबाहवोनाधृष्यायथासथ ॥ ॥ (परिशिष्टं ॥ असौयासेनामरुतःपरेषामभ्यैतिनऽओज
सास्पर्धमाना । तांगूहततमसापव्रतेनयथामीषाऽअन्योऽअन्यंनजानात् ॥ अंधाऽअमित्राभवताशीर्षाणाऽअहयऽइव ।
तेषांवोऽअग्निदग्धानामग्निमूढानामिंद्रोहंतुवरंवरं) ॥ २३ ॥ (१०।९।५) असाविसोमःपुरुहूततुभ्यंहरिभ्यांयज्ञ
मुपयाहितूयं । तुभ्यंगिरोविप्रवीराऽइयानादधन्विरऽइंद्रपिबासुतस्य ॥ अप्सुधूतस्यहरिवःपिबेहनृभिःसुतस्यजठरं
पृणस्व । मिमिक्षुर्यमद्रयऽइंद्रतुभ्यंतेभिर्वर्धस्वमदमुक्थवाहः ॥ प्रोग्रांपीतिंवृष्णऽइयर्मिसत्यांप्रयैसुतस्यहर्यश्वतुभ्यं ।
इंद्रधेनाभिरिहमादयस्वधीभिर्विश्वाभिःशच्यागृणानः+ ॥ ऊतीशचीवस्तववीर्येणवयोदधानाऽउशिजऽऋतज्ञाः ।
प्रजावदिंद्रमनुषोदुरोणेतस्थुर्गृणंतःसधमाद्यासः ॥ प्रणीतिभिष्टेहर्यश्वसुष्टोःसुषुम्नस्यपुरुरुचोजनासः । मंहिष्ठामूतिं
वितिरेदधानाःस्तोतारऽइंद्रतवसूनृताभिः ॥ २४ ॥ उपब्रह्माणिहरिवोहरिभ्यांसोमस्ययाहिपीतयेसुतस्य । इंद्रत्वा
यज्ञःक्षममाणमानट्दाश्वाँऽअस्यध्वरस्यप्रकेतः+ ॥ सहस्रवाजमभिमातिषाहंसुतेरणंमघवानंसुवृक्तिं । उपभूषंतिगि
रोऽअप्रतीतमिंद्रंनमस्याजरितुःपनंत ॥ सप्तापोदेवीःसुरणाऽअमृक्तायाभिःसिंधुमतरऽइंद्रपूर्भित् । नवतिंस्रोत्यान
वचस्रवंतीर्देवेभ्योगातुंमनुषेचविंदः ॥ अपोमहीरभिशस्तेरमुंचोजागरास्वधिदेवऽएकः । इंद्रयास्त्वंवृत्रतूर्येचकर्थ

(१०।९।५) असावीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रोष्टकइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

ताभिर्विश्वायुस्तन्वंपुपुष्याः ॥ वीरेण्यःक्रतुरिंद्रःसुशस्तिरुतापिधेनापुरुहूतमीट्टे । आर्दयद्वृत्रमकृणोदुलोकंससाहेश
क्रःपृतनाऽअभिष्टिः+ ॥ शुनंहुवेममघवानमिंद्रमस्मिन्भरेनृतमंवाजसातौ । शृण्वंतमुग्रमूतयेसमत्सुघ्नंतंवृत्राणिसंजि
तंधनानां ॥ २५ ॥ (१०।९।६) कदावसोस्तोत्रंहर्यतऽआवश्मशारुधद्वाः । दीर्घंसुतंवाताप्याय ॥ हरीयस्यसुयु
जाविव्रतावेरर्वंतानुशेपा । उभारजीनकेशिनापतिर्दन्+ ॥ अपयोरिंद्रःपापजऽआमर्तोनशश्रमाणोबिभीवान् । शुभे
यद्युयुजेतविषीवान् ॥ सचायोरिंद्रश्चर्कृषऽआँऽउपानसःसपर्यन् । नदयोर्विव्रतयोःशूरऽइंद्रः ॥ अधियस्तस्थौकेश
वंताव्यचस्वंतानपुष्ट्यै । वनोतिशिप्राभ्यांशिप्रिणीवान् ॥ २६ ॥ प्रास्तौदृष्वौजाऽऋष्वेभिस्ततक्षशूरःशवसा । ऋभु
र्नक्रतुभिर्मातरिश्वा ॥ वज्रंयश्चक्रेसुहनायदस्यवेहिरीमशोहिरीमान् । अरुतहनुरद्भुतंनरजः ॥ अवनोवृजिनाशिशी
ह्यृचावनेमानृचः । नाब्रह्मायज्ञऽऋधग्जोषतित्वे+ ॥ ऊर्ध्वायत्तेत्रेतिनीभूद्यज्ञस्यधूर्षुसद्मन् । सजूर्नावंस्वयशसंसचा
योः+ ॥ श्रियेतेपृश्निरुपसेचनीभूच्छ्रियेदर्विररेपाः । ययास्वेपात्रेसिंचसऽउत्+ ॥ शतंवायदसुर्यप्रतित्वासुमित्रऽइ
त्थास्तौद्दुर्मित्रऽइत्थास्तौत् । आवोयद्दस्युहत्येकुत्सपुत्रंप्रावोयद्दस्युहत्येकुत्सवत्सं+ ॥ २७ ॥ इत्यष्टमाष्टकेपं
चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

(१०।९।६) कदेत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकौत्सोदुर्मित्रइंद्रउष्णिक्आद्यागायत्रीवाद्वितीयासप्तम्यौपिपीलिकमध्येअंत्यात्रिष्टुप् ।

एकषष्ट्याध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि ११ ऋचः १४९ ॥ त्यागः ॥ उर्वश्या. पुरूरवस. उर्वश्या. पुरूरवस.२ उर्वश्या. पुरूरवस. उर्वश्या.३ पुरूरवस. उर्वश्या. पुरूरवस. उर्वश्या. पुरूरवस.२ उर्वश्या. पुरूरवस. इंद्राये.१३ ओषधीभ्य.२३ देवेभ्य. १२ [भे. प. बृहस्पतय.३ देवेभ्य.४ अग्नय.५] इंद्राये.१२ विश्वेभ्योदेवेभ्य.२४ [भे. प. विश्वेभ्योदे.१० इंद्रादितिभ्या. इंद्राये. ऋत्विज.१२] द्रुघणाये.१२ इंद्राये.३ बृहस्पतय. इंद्राये.७ अप्वायैदेव्याइ. मरुद्भ्य. इंद्राये.२२ ॥ इत्यष्टमेपंचमः ॥

उभौभूतांशःकाश्यपआश्विनमाविर्दिव्योदक्षिणावाप्राजापत्यादक्षिणांतद्दातृन्वास्तौच्चतुर्थीजगतीकिमिच्छंती
पणिभिरसुरैर्निगूह्ळागाअन्वेष्टुंसरमांदेवशुनींमिंद्रेणप्रहितामयुग्भिःपणयोमित्रीयंतःप्रोचुःसातान्युग्मांत्याभि
रनिच्छंतीप्रत्याचष्टेतेवदन्त्सप्तजुहूर्ब्रह्मजायांब्राह्मोवोर्ध्वनाभवैश्वदेवंह्यनुष्टुबंतंसमिद्धऽएकादशजमदग्निस्त
त्सुतोवारामआप्रियःपरेचत्वारोवैरूपामनीषिणोदशाष्टादंष्ट्रइंद्रपिबनभःप्रभेदनंस्तमस्यशतप्रभेदनोत्यात्रिष्टुप्
घर्मासध्रिस्तापसोवाघर्मोवैश्वदेवंचतुर्थीजगतींचित्रऽइन्नववार्ष्टिहव्यउपस्तुतंआग्नेयंजागतंत्रिष्टुप्शक्र्यंतंपिब
स्थौरोग्नियुतोग्नियूपोवांनवाउभिक्षुर्धनान्नदानप्रशंसाचाद्येजगत्यांवग्नेहंस्युरुक्षयऽआमहीयवंऽआग्नेयंराक्षोघ्नं
गायत्रंत्वितिवैसप्तोनैंद्रोलबआत्मानंतुष्टाव ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःओम् ॥ (१०।९।७) उभाऽउंनूनंतदिदर्थयेथेवितन्वाथेधियोवस्त्रापसेव । सध्रीचीनायातवेप्रेमजीगःसुदि
नेवपृक्षऽआतंसयेथे ॥ उष्टारेवफर्वरेषुश्रयेथेप्रायोगेवश्वात्र्याशासुरेर्थः । दूतेवहिष्ठोयशसाजनेषुमापस्थातंमहिषेवा
वपानात् ॥ साकंयुजाशकुनस्येवपक्षापश्वेवचित्रायजुरागमिष्टं । अग्निरिवदेवयोर्दीदिवांसापरिज्मानेवयजथःपुरु
त्रा+ ॥ आपीवोऽअस्मेपितरेवपुत्रोग्रेवरुचानृपतीवतुर्यैं । इर्येवपुष्ट्यैकिरणेवभुज्यैश्रुष्टीवानेवहवमागमिष्टं ॥ वंसगेव
पूषर्याशिंबातामित्रेवऽऋताशतराशातपंता । वाजेवोच्चावयसाघर्म्येष्ठामेषेवेषासपर्या३पुरीषा ॥ १ ॥ सृण्येवजर्भ
रीतुर्फरीतूनैतोशेवतुर्फरीपर्फरीका । उदन्यजेवजेमनामदेरूतामेजराय्वजरंमरायु ॥ पज्रेवचर्चरंजारंमरायुक्षद्मेवा
र्थेषुतर्तरीथऽउग्रा । ऋभूनापत्खरमज्राखरज्रुर्वायुर्नपर्फरत्क्षयद्रयीणां+ ॥ घर्मेवमधुजठरेसनेरूभगेविताुर्फरीफा
रिवारं । पतरेवचचराचंद्रनिर्णिङ्मनऽऋंगामनन्या३नजग्मी ॥ बृहंतेवगंभरेषुप्रतिष्ठांपादेवगाधंतरतेविदाथः । क
र्णेवशासुरनुहिस्मराथोंशेवनोभजतंचित्रमप्नः ॥ आरंगरेवमध्वेरयेथेसारघेवगविनीचीनवारे । कीनारेवस्वेदमासि
ष्विदानाक्षामेवोर्जासूयवसात्सचेथे ॥ ऋध्यामस्तोमंसनुयामवाजमानोमंत्रंसरथेहोपयातं । यशोनपक्वंमधुगोष्वंतरा
भूतांशोऽअश्विनोःकाममप्राः ॥ (परिशिष्टं ॥ हविर्भिरेकेस्वरितःसचंतेसुन्वंतऽएकेसवनेषुसोमान् । शचीर्मदंतऽउत

(१०।९।७) उभाउनूनमित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यकाश्यपोभूतांशोश्विनौत्रिष्टुप् ।

दक्षिणाभिर्नोजिह्मायंत्योनरकेपताम) ॥ २ ॥ (१०।९।८) आविरभून्महिमाघोनमेषांविश्वंजीवंतमसोनिरमो
चि । महिज्योतिःपितृभिर्दत्तमागादुरुःपंथादक्षिणायाऽअदर्शि ॥ उच्चादिविदक्षिणावंतोऽअस्थुर्येऽअश्वदाःसहते
सूर्येण । हिरण्यदाऽअमृतत्वंभजंतेवासोदाःसोमप्रतिरंतऽआयुः ॥ दैवीपूर्तिर्दक्षिणादेवयज्यानकवारिभ्योनहितेपृ
णंति । अथानरःप्रयतदक्षिणासोवद्यभियाबहवःपृणंति ॥ शतधारंवायुमर्कंस्वर्विदंनृचक्षसस्तेऽअभिचक्षतेहविः । ये
पृणंतिप्रचयच्छंतिसंगमेतेदक्षिणांदुहतेसप्तमातरं ॥ दक्षिणावान्प्रथमोहूतऽएतिदक्षिणावान्ग्रामणीरग्रमेति । तमेव
मन्येनृपतिंजनानांयःप्रथमोदक्षिणामाविवाय ॥ ३ ॥ तमेवऽऋषिंतमुब्रह्माणमाहुर्यज्ञन्यंसामगामुक्थशासं । सशुक्र
स्यतन्वोवेदतिस्रोयःप्रथमोदक्षिणयारराध ॥ दक्षिणाश्वंदक्षिणागांददातिदक्षिणाचंद्रमुतयद्धिरण्यं । दक्षिणान्नंवनु
तेयोनऽआत्मादक्षिणांवर्मकृणुतेविजानन्⁺ ॥ नभोजाम्रुर्नन्यर्थमीयुर्नरिष्यंतिनव्यथंतेहभोजाः । इदंयद्विश्वंभुवं
नंस्वश्चैतत्सर्वंदक्षिणैभ्योददाति ॥ भोजाजिग्युःसुरभियोनिमग्रेभोजाजिग्युर्वध्वं१यासुवासाः । भोजाजिग्युरंतःपे
यंसुरायाभोजाजिग्युर्येऽअहूताःप्रयंति ॥ भोजायाश्वंसंमृजंत्याशुंभोजायास्तेकन्या३शुंभमाना । भोजस्येदंपुष्करि

(१०।९।८) आविरित्येकादशर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोदिव्योदक्षिणात्रिष्टुप्चतुर्थीजगती । (प्राजापत्यादक्षिणानाम्नीऋषिकावादक्षिणा-
दातारोवादेवता) ।

॥ ३८ ॥

णीववेश्मपरिष्कृतंदेवमानेवचित्रं⁺ ॥ भोजमश्वाःसुष्ठुवाहोवहंतिसुवृद्रथोवर्ततेदक्षिणायाः । भोजंदेवासोवताभरेषु
भोजःशत्रून्समनीकेषुजेता ॥ ४ ॥ (१०।९।९) किमिच्छंतीसरमाप्रेदमानड्दूरेह्यध्वाजगुरिःपराचैः । कास्मेहिं
तिःकापरितक्म्यासीत्कथंरसायाऽअतरःपयांसि ॥ इंद्रस्यदूतीरिषिताचरामिमहऽइच्छंतीपणयोनिधीन्वः । अति
ष्कदोभियसातन्नऽआवत्तथारसायाऽअतरंपयांसि ॥ कीदृङ्ङिंद्रःसरमेकादृशीकायस्येदंदूतीरसरःपराकात् । आच
गच्छान्मित्रमेनादधामाथागवांगोपतिर्नोभवाति ॥ नाहंतंवेददभ्यंदभत्सयस्येदंदूतीरसरंपराकात् । नतंगूहंतिस्रव
तोगभीराहताऽइंद्रेणपणयःशयध्वे ॥ इमागावःसरमेयाऽऐच्छःपरिदिवोऽअंतान्सुभगेपतंती । कस्तऽएनाऽअव
सृजादयुध्व्युतास्माकमायुधासंतितिग्मा⁺ ॥ ५ ॥ असेन्यावःपणयोवचांस्यनिषव्यास्तन्वःसंतुपापीः । अधृष्टोवऽ
एतवाऽअस्तुपंथाबृहस्पतिर्वऽउभयानमृळात् ॥ अयंनिधिःसरमेऽअद्रिबुध्नोगोभिरश्वेभिर्वसुभिन्यृष्टः । रक्षंतितंप
णयोयेसुगोपारेकुपदमलकमाजगंथ ॥ एहगमन्नृषयःसोमशिताऽअयास्योऽअंगिरसोनवग्वाः । तऽएतमूर्वंविभजंत
गोनामथैतद्वचःपणयोवमन्नित्⁺ ॥ एवाचत्वंसरमऽआजगंथप्रबाधितासहसादैव्येन । स्वसारंत्वाकृणवैमापुनर्गाऽ

(१०।९।९) किमिच्छंतीत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यायुजांपणिनामासुराऋषयःयुजामेकादश्याश्चसरमानाम्नीदेवशुनीऋषिकाअयुजांसरमा
देवतायुजामेकादश्याश्चपणयस्त्रिष्टुप् ।

अपतेगवांसुभगेभजाम ॥ नाहंवेदभ्रातृत्वंनोस्वसृत्वमिंद्रोविदुरंगिरसश्चघोराः । गोकामामेऽअच्छदयन्यदायमपा
तऽइतपणयोवरीयः ॥ दूरमितपणयोवरीयऽउद्गावोयंतुमिनतीर्ऋतेन । बृहस्पतिर्याऽअविंदन्निगूळ्हाःसोमोग्रावाण
ऽऋषयश्चविप्राः ॥ ६ ॥ (१०।९।१०) तेवदन्प्रथमाब्रह्मकिल्बिषेकूपारःसलिलोमातरिश्वा । वीळुहरास्तपऽउग्रो
मयोभूरापोदेवीःप्रथमजाऽऋतेन ॥ सोमोराजाप्रथमोब्रह्मजायांपुनःप्रायच्छदहृणीयमानः । अन्वर्तितावरुणोमित्र
ऽआसीदग्निर्होताहस्तगृह्यानिनाय ॥ हस्तेनैवग्राह्यऽआधिरस्याब्रह्मजायेयमितिचेदवोचन् । नदूतायप्रह्येतस्थऽए
षातथाराष्ट्रंगुपितंक्षत्रियस्य ॥ देवाऽएतस्यामवदंतपूर्वेसप्तऽऋषयस्तपसेयेनिषेदुः । भीमाजायाब्राह्मणस्योपनीतादु
र्धांदधातिपरमेव्योमन् ॥ ब्रह्मचारीचरतिवेविषद्विषःसदेवानांभवत्येकमंगं । तेनजायामन्वविंदद्बृहस्पतिःसोमेन
नीतांजुह्वं१नदेवाः ॥ पुनर्वैदेवाऽअददुःपुनर्मनुष्याऽउत । राजानःसत्यंकृण्वानाब्रह्मजायांपुनर्ददुः ॥ पुनर्दायब्रह्म
जायांकृत्वीदेवैर्निकिल्बिषं । ऊर्जंपृथिव्याभक्त्वायोरुगायमुपासते ॥ ७ ॥ (१०।९।११) समिद्धोऽअद्यमनुषो

(१०।९।१०) तेवदन्नितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यब्रह्मजायाजुहूर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्येद्वेअनुष्टुभौ । (ब्राह्मोवोर्ध्वनाभऋषिः) (१०।९।११)
समिद्धइत्येकादशर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोजमदग्निरिध्मस्तनूनपादिळोबर्हिर्देवीर्द्वारउषासानक्तादैव्यौहोतारौसरस्वतीळाभारत्यस्त्वष्टावनस्पति-
स्वाहाकृतयस्त्रिष्टुप् । (जामदग्निःपरशुरामोवा)

दुरोणेदेवोदेवान्यजसिजातवेदः । आचवहमित्रमहश्चिकित्वान्त्वंदूतःकविरसिप्रचेताः ॥ तनूनपात्पथऽऋतस्ययां
नान्मध्वासमंजन्त्स्वदयासुजिह्व । मन्मानिधीभिरुतयज्ञमृन्धन्देवत्राचकृणुह्यध्वरंनः ॥ आजुह्वानऽईड्योवंद्यश्चाया
ह्यग्नेवसुभिःसजोषाः । त्वंदेवानामसियह्वहोतासऽएनान्यक्षीषितोयजीयान् ॥ प्राचीनंबर्हिःप्रदिशापृथिव्यावस्तो
रस्यावृज्यतेऽअग्रेऽअह्नां । व्युप्रथतेवितरंवरीयोदेवेभ्योऽअदितयेस्योनं+ ॥ व्यचस्वतीरुर्वियाविश्रयंतांपतिभ्योनज
नयःशुंभमानाः । देवीर्द्वारोबृहतीर्विश्वमिन्वादेवेभ्योभवतसुप्रायणाः+ ॥ ८ ॥ आसुष्वयंतीयजतेऽउपाकेऽउषा
सानक्तासदतांनियोनौ । दिव्येयोषणेबृहतीसुरुक्मेऽअधिश्रियंशुक्रपिशंदधाने ॥ दैव्याहोताराप्रथमासुवाचामिमा
नायज्ञंमनुषोयजध्यै । प्रचोदयंताविदथेषुकारूप्राचीनंज्योतिःप्रदिशादिशंता ॥ आनोयज्ञंभारतीतूयमेत्विळामनु
ष्वदिहचेतयंती । तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदंस्योनंसरस्वतीस्वपसःसदंतु ॥ यऽइमेद्यावापृथिवीजनित्रीरूपैरपिंशद्भुवनानि
विश्वा । तमद्यहोतरिषितोयजीयान्देवंत्वष्टारमिहयक्षिविद्वान्+ ॥ उपावसृजत्मन्यासमंजन्देवानांपाथऽऋतुथाह
वींषि । वनस्पतिःशमितादेवोऽअग्निःस्वदंतुहव्यंमधुनाघृतेन ॥ सद्योजातोव्यमिमीतयज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरो
गाः । अस्यहोतुःप्रदिश्यृतस्यवाचिस्वाहाकृतंहविरदंतुदेवाः+ ॥ ९ ॥ (१०।९।१२) मनीषिणःप्रभरध्वंमनीषां

(१०।९।१२) मनीषिणइतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपोष्टादंष्ट्रइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

यथायथामतयःसंतिनृणां । इंद्रंसत्यैरेरयामाकृतेभिःसहिवीरोगिर्वणस्युर्विदानः ॥ ऋतस्यहिसदसोधीतिरद्यौत्संगा
र्ष्टेयोवृषभोगोभिरानट् । उदतिष्ठत्तविषेणारवेणमहांतिचित्संविव्याचारजांसि ॥ इंद्रःकिलश्रुत्याऽअस्यवेदसहिजि
ष्णुःपथिकृत्सूर्याय । आन्मेनांकृण्वन्नच्युतोभुवद्गोःपतिर्दिवःसनजाऽअप्रतीतः ॥ इंद्रोमह्नामहतोऽअर्णवस्यव्रतामि
नादंगिरोभिर्गृणानः । पुरूणिचिन्नितताना रजांसिदाधारयोधरुणंसत्यताता ॥ इंद्रोदिवःप्रतिमानंपृथिव्याविश्वावे
दसवनाहंतिशुष्णं । महींचिद्द्यामातनोत्सूर्येणचास्कंभचित्कंभनेनस्कभीयान्॥ १० ॥ वज्रेणहिवृत्रहावृत्रमस्तरदेवस्यशू
शुवानस्यमायाः । विधृष्णोऽअत्रधृषताजघंथाथाभवोमघवन्बाह्वोजाः ॥ सचंतयदुषसःसूर्येणचित्रामस्यकेतवोरामविं
दन् । आयन्नक्षत्रंददृशेदिवोनपुनर्यतोनकिरद्धानुवेद ॥ दूरंकिलप्रथमाजग्मुरासामिंद्रस्ययाःप्रसवेसस्रुरापः । क्व
स्विदग्रंक्वबुध्नऽआसामापोमध्यंक्ववोनूनमंतः ॥ सृजःसिंधूँरहिनाजग्रसानाँऽआदिदेताःप्रविविज्रेजवेन । मुमुक्षमा
णाऽउतयामुमुत्रेधेदेतानरमंतेनितिक्ताः ॥ सध्रीचीःसिंधुमुशतीरिवायन्त्सनाज्जारऽआरितःपूर्भिदासां । अस्तमा
तेपार्थिवावसून्यस्मेजग्मुःसूनृताऽइंद्रपूर्वीः+ ॥ ११ ॥ (१०।९।१३) इंद्रपिबप्रतिकामंसुतस्यप्रातःसावस्तवहिपू
र्वपीतिः । हर्षस्वहंतवेशूरशत्रूनुक्थेभिष्टेवीर्या३प्रब्रवाम ॥ यस्तेरथोमनसोजवीयानेंद्रतेनसोमपेयाययाहि । तूयमाते

(१०।९।१३) इंद्रपिबेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपोनभःप्रभेदनइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

हरयःप्रद्रवंतुयेभिर्यासिवृषभिर्मंदमानः ॥ हरित्वतावर्चसासूर्यस्यश्रेष्ठैरूपैस्तन्वंस्पर्शयस्व । अस्माभिरिंद्रसखिभि
र्हुवानःसध्रीचीनोमादयस्वानिषद्य ॥ यस्यत्यत्तेमहिमानंमदेष्विमेमहीरोदसीनाविविक्तां । तदोकऽआहरिभिरिंद्रयु
क्तैःप्रियेभिर्याहिप्रियमन्नमच्छ ॥ यस्यशश्वत्पपिवाँऽइंद्रशत्रूननानुकृत्यारण्याचकर्थ । सतेपुरंधिंतविषीमियर्तिसते
मदायसुतऽइंद्रसोमः ॥ १२ ॥ इदंतेपात्रंसनवित्तमिंद्रपिबासोममेनाशतक्रतो । पूर्णऽआहावोमदिरस्यमध्वोयंवि
श्वऽइदभिहर्यंतिदेवाः+ ॥ विहित्वामिंद्रपुरुधाजनासोहितप्रयसोवृषभह्वयंते । अस्माकंतेमधुमत्तमानीमाभुवन्त्सव
नातेषुहर्य ॥ प्रतंऽइंद्रपूर्व्याणिप्रनूनंवीर्यावोचंप्रथमाकृतानि । सतीनमन्युरश्रथायोऽअद्रिंसुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे
गां+ ॥ निषुसीदगणपतेगणेषुत्वामाहुर्विप्रतमंकवीनां । नऽऋतेत्वत्क्रियतेकिंचनारेमहामर्कंमघवन्चित्रमर्च ॥ अभि
ख्यानोमघवन्नाधमानान्त्सखेबोधिवसुपतेसखीनां । रणंकृधिरणकृत्सत्यशुष्माभक्तेचिदाभजारायेऽअस्मान्+
॥ १३ ॥ (१०।१०।१) तमस्यद्यावापृथिवीसचेतसाविश्वेभिर्देवैरनुशुष्ममावतां । यदैत्कृण्वानोमहिमानमिंद्रियं
पीत्वीसोमस्यक्रतुमाँऽअवर्धत ॥ तमस्यविष्णुर्महिमानमोजसांशुंदधन्वान्मधुनोविरप्शते । देवेभिरिंद्रोमघवासया
वभिर्वृत्रंजघन्वाँऽअभवद्वरेण्यः ॥ वृत्रेणयदहिनाबिभ्रदायुधासमस्थिथायुधयेशंसमाविदे । विश्वेतेऽअत्रमरुतःस

दशमेनुवाकेषोडशसूक्तानि (१०।१०।१) तमस्येतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपःशतप्रभेदनोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

हत्मनावर्धन्नुग्रमहिमानमिंद्रियं+ ॥ जज्ञानऽएवव्यबाधतस्पृधःप्रापश्यद्वीरोऽअभिपौंस्यंरणं । अवृश्चदद्रिमवसस्य
दःसृजदस्तभ्नान्नाकंस्वपस्ययापृथुं+ ॥ आदिंद्रःसत्रातविषीरपत्यतवरीयोद्यावापृथिवीऽअबाधत । अवाभरद्धृषितो
वज्रमायसंशेवंमित्रायवरुणायदाशुषे ॥ १४ ॥ इंद्रस्यात्रतविषीभ्योविरप्शिनऽऋघायतोऽअरंहयंतमन्यवे । वृत्रंय
दुग्रोव्यवृश्चदोजसापोबिभ्रतंतमसापरीवृतं ॥ यावीर्याणिप्रथमानिकर्त्वामहित्वेभिर्यतमानौसमीयतुः । ध्वांतंतमो
वदध्वसेहतऽइंद्रोमह्नापूर्वहूतावपत्यत ॥ विश्वेदेवासोऽअधवृष्ण्यानितेवर्धयन्त्सोमवत्यावचस्यया । रुद्धंवृत्रमहि
मिंद्रस्यहन्मनाग्निर्नजंभैस्तृष्वन्नमावयत् ॥ भूरिदक्षेभिर्वचनेभिर्ऋक्वभिःसख्येभिःसख्यानिप्रवोचत । इंद्रोधुनिंचचु
मुरिंचदंभयंच्छ्रद्धामनस्याशृणुतेदभीतये ॥ त्वंपुरूण्याभरास्वश्व्यायेभिर्मंसैनिवचनानिशंसन् । सुगेभिर्विश्वादुरि
तातरेमविदोषुणऽउर्वियागाधमद्य+ ॥ १५ ॥ (१०।१०।२) घर्मासमंताात्रिवृतंव्यापतुस्तयोर्जुष्टिंमातरिश्वाजगा
म । दिवस्पयोदिधिषाणाऽअवेषन्विदुर्देवाःसहसामानमर्कं+ ॥ तिस्रोदेष्ट्रायनिर्ऋतीरुपासतेदीर्घश्रुतोविहिजानंति
वह्नयः । तासांनिचिक्युःकवयोनिदानंपरेषुयागुह्येषुव्रतेषु ॥ चतुष्कपर्दायुवतिःसुपेशाघृतप्रतीकावयुनानिवस्ते ।
तस्यांसुपर्णावृषणानिषेदतुर्यत्रदेवादधिरेभागधेयं ॥ एकःसुपर्णःससमुद्रमाविवेशसऽइदंविश्वंभुवनंविचष्टे । तंपाके

(१०।१०।२) घर्मेतिदशर्चस्यसूक्तस्यवैरूपःसध्रिर्विश्वेदेवास्त्रिष्टुप्चतुर्थीजगती । (तापसोघर्मोवाऋषिः)

नमनसापश्यमंतितस्तंमातारेळ्हिसऽउरेळ्हिमातरं ॥ सुपर्णंविप्राःकवयोवचोभिरेकंसंतंबहुधाकल्पयंति । छंदांसिचद
धतोऽअध्वरेषुग्रहान्त्सोमस्यमिमतेद्वादश ॥ १६ ॥ षट्त्रिंशांश्चचतुरःकल्पयंतश्छंदांसिचदधतऽआद्वादशं । यज्ञंवि
मायकवयोमनीषऽऋक्सामाभ्यांप्ररथंवर्तयंति ॥ चतुर्दशान्येमहिमानोऽअस्यतंधीरावाचाप्रणयंतिसप्त । आप्नानं
तीर्थंकऽइहप्रवोचद्येनपथाप्रपिबंतेसुतस्य ॥ सहस्रधापंचदशान्युक्थायावद्द्यावापृथिवीतावदित्तत् । सहस्रधामहि
मानःसहस्रंयावद्ब्रह्मविष्ठितंतावतीवाक्+ ॥ कश्छंदसांयोगमावेदधीरःकोधिष्ण्यांप्रतिवाचंपपाद । कमृत्विजामष्टमं
शूरमाहुर्हरीऽइंद्रस्यनिचिकायकःस्वित् ॥ भूम्याऽअंतंपर्येकेचरंतिरथस्यधूर्षुयुक्तासोऽअस्थुः । श्रमस्यदायंविभजं
त्येभ्योयदायमोभवतिहर्म्येहितः+ ॥ १७ ॥ (१०।१०।३) चित्रऽइच्छिशोस्तरुणस्यवक्षथोनयोमातरावप्येतिधा
तवे । अनूधायदिजीजनदधाचनुववक्षसद्योमहिदूत्यं१चरन् ॥ अग्निर्हनामधायिदन्नपस्तमःसंयोवनायुवतेभस्मना
दता । अभिप्रमुराजुह्वास्वध्वरऽइनोनप्रोथमानोयवसेवृषा ॥ तंवोविंनद्रुषदंदेवमंधसऽइंदुंप्रोथंतंप्रवपंतमर्णवं । आ
सावह्निंनशोचिषाविरप्शिनंमहिव्रतंनसरजंतमध्वनः ॥ वियस्यतेज्रयसानस्याजरधक्षोर्नवाताःपरिसंत्यच्युताः ।
आरण्वासोयुयुधयोनसत्वनंत्रितंनशंतप्रशिषंतऽइष्टये ॥ सऽइदग्निःकण्वतमःकण्वसखार्यःपरस्यांतरस्यतरुषः । अ

(१०।१०।३) चित्रइतिनवर्चस्यसूक्तस्यवार्ष्टिहव्यउपस्तुतोग्निर्जगतीअष्टमीनवम्यौत्रिष्टुप्शक्वर्यौ ।

ग्निःपातुगृणतोऽअग्निःसूरीनग्निर्ददातुतेषामवोनः ॥ १८ ॥ वाजिन्तमायसह्यसेसुपित्र्यतृषुच्यवानोऽअनुजातवेदसे ।
अनुद्रेचिद्योधृषतावरंसतेमहिन्तमायधन्वनेदविष्यते+ ॥ एवाग्निर्मर्तैःसहसूरिभिर्वसुःष्टवेसहसःसूनरोनृभिः । मित्रा
सोनयेसुधिताऽऋतायवोद्यावोनद्युम्नैरभिसंतिमानुषान् ॥ ऊर्जोनपात्सहसावन्नितित्वोपस्तुतस्यवन्दतेवृषावाक् ।
त्वांस्तोषामत्वयासुवीराद्राघीयऽआयुःप्रतरंदधानाः ॥ इतित्वाग्नेवृष्टिहव्यस्यपुत्राऽउपस्तुतासऽऋषयोवोचन् । तां
श्चपाहिगृणतश्चसूरीन्वषड्वषळित्यूर्ध्वासोऽअनक्षन्नमोनमऽइत्यूर्ध्वासोऽअनक्षन् ॥ १९ ॥ (१०।१०४) पिबासो
मंमहतऽइंद्रियायपिबावृत्रायहंतवेशविष्ठ । पिबरायेशवसेहूयमानःपिबमध्वस्तृपदिंद्रावृषस्व ॥ अस्यापिबक्षुमतःप्र
स्थितस्येंद्रसोमस्यवरमासुतस्य । स्वस्तिदामनसामादयस्वार्वाचीनोरेवतेसौभगाय ॥ ममत्तुत्वादिव्यःसोमऽइंद्रमम
त्तुयःसूयतेपार्थिवेषु । ममत्तुयेनवरिवश्चकर्थममत्तुयेननिरिणासिशत्रून् ॥ आद्विबर्हाऽअमिनोयात्विंद्रोवृषाहरिभ्या
परिषिक्तमंधः । गव्यासुतस्यप्रभृतस्यमध्वःसत्राखेदामरुशहावृषस्व ॥ नितिग्मानिभ्राशयन्भ्राश्यान्यवस्थिरातनु
हियातुजूनां । उग्रायतेसहोवलंददामिप्रतीत्याशत्रून्विगदेषुवृश्च ॥ २० ॥ व्यर्यऽइंद्रतनुहिश्रवांस्योजःस्थिरेवध
न्वनोभिमातीः । अस्मद्र्यग्वावृधानःसहोभिरनिभृष्टस्तन्वंवावृधस्व ॥ इदंहविर्मघवन्तुभ्यंरातंप्रतिसम्राळहृणानोगृ

(१०।१०४) पिबेतिनवर्चस्यसूक्तस्यौरोमियुतइंद्रस्त्रिष्टुप् । (अग्नियूपोवाऋषिः)

भाय । तुभ्यंसुतोमघवन्तुभ्यंपक्वो३द्धींद्रपिबचप्रस्थितस्य ॥ अद्धीदिंद्रप्रस्थितेमाहवींषिचनोदधिष्वपचतोतसोमं ।
प्रयस्वंतःप्रतिहर्यामसित्वासत्याःसंतुयजमानस्यकामाः ॥ प्रेंद्राग्निभ्यांसुवचस्यामियर्मिसिंधाविवप्रेरयंनावमर्कैः । अ
याऽइवपरिचरंतिदेवायेऽअस्मभ्यंधनदाऽउद्भिदश्च ॥ २१ ॥ (१०।१०५) नवाऽउदेवाःक्षुधमिद्वधंददुरुताशि
तमुपगच्छंतिमृत्यवः । उतोरयिःपृणतोनोपदस्यत्युतापृणन्मर्डितारंनविंदते ॥ यऽआध्रायचकमानायपित्वोन्नवा
न्त्सन्रफितायोपजग्मुषे । स्थिरंमनःकृणुतेसेवतेपुरोतोचित्समर्डितारंनविंदते ॥ सऽइद्भोजोयोगृहवेददात्यन्नकामा
यचरतेकृशाय । अरमस्मैभवतियामहूताऽउतापरीषुकृणुतेसखायं ॥ नससखायोनददातिसख्येसचाभुवेसचमाना
यपित्वः । अपास्मात्प्रेयान्नतदोकोऽअस्तिपृणंतमन्यमरणंचिदिच्छेत् ॥ पृणीयादिन्नाधमानायतव्यान्द्राघीयांसमनु
पश्येतपंथां । ओहिवर्ततेरथ्येवचक्रान्यमन्यमुपतिष्ठंतरायः ॥ २२ ॥ मोघमन्नंविंदतेऽअप्रचेताःसत्यंब्रवीमिवधऽ
इत्सतस्य । नार्यमणंपुष्यतिनोसखायंकेवलाघोभवतिकेवलादी+ ॥ कृषन्नित्फालऽआशितंकृणोतियन्नध्वानमपवृ
ङ्क्तेचरित्रैः । वदन्ब्रह्मावदतोवनीयान्पृणन्नापिरपृणंतमभिष्यात् ॥ एकपाद्भूयोद्विपदोविचक्रमेद्विपात्त्रिपादमभ्येति
पश्चात् । चतुष्पादेतिद्विपदामभिस्वरेसंपश्यन्पंक्तीरुपतिष्ठमानः ॥ समौचिद्धस्तौनसमंविविष्टःसंमातराचिन्नसमंदु

(१०।१०५) नवाइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोभिक्षुर्धनान्नदानंत्रिष्टुबाद्येजगत्यौ ।

हाते । यमयोश्चिन्नसमावीर्याणिज्ञातीचित्संतौनसमंपृणीतः ॥ २३ ॥ (१०।१०१६) अग्नेहंसिन्य1त्रिणंदीद्यन्मर्त्ये
ष्वा । स्वेक्षयेशुचिव्रत ॥ उत्तिष्ठसिस्वाहुतोघृतानिप्रतिमोदसे । यत्त्वास्रुचःसमस्थिरन् ॥ सऽआहुतोविरोचतेग्निरी
ळेन्योगिरा । स्रुचाप्रतीकमज्यते ॥ घृतेनाग्निःसमज्यतेमधुप्रतीकऽआहुतः । रोचमानोविभावसुः ॥ जरमाणःस
मिध्यसेदेवेभ्योहव्यवाहन । तंत्वाहवंतमर्त्याः ॥ २४ ॥ तंमर्ताऽअमर्त्यंघृतेनाग्निंसपर्यत । अदाभ्यंगृहपतिं ॥ अ
दाभ्येनशोचिषाग्नेरक्षस्त्वंदह । गोपाऽऋतस्यदीदिहि ॥ सत्वमग्नेप्रतीकेनप्रत्योषयातुधान्यः । उरुक्षयेषुदीद्यत् ॥
तंत्वागीर्भिरुरुक्षयाहव्यवाहंसमीधिरे ॥ यजिष्ठंमानुषेजने ॥ २५ ॥ (१०।१०१७) इतिवाऽइतिमेमनोगामश्वंस
नुयामिति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ प्रवाताऽइवदोधतऽउन्मापीताऽअयंसत । कुवि० ॥ उन्मापीताऽअयंसतर
थमश्वाऽइवाशवः । कुवि० ॥ उपमामतिरस्थितवाश्रापुत्रमिवप्रियं । कुवि० ॥ अहंतष्टेवबंधुरंपर्यचामिहृदामतिं ।
कुवि० ॥ नहिमेऽअक्षिपच्चनाच्छान्त्सुःपंचकृष्टयः । कुवि० ॥ २६ ॥ नहिमेरोदसीऽउभेऽअन्यंपक्षंचनप्रति ।
कुवि० ॥ अभिद्यांमहिनाभुवमभी3मांपृथिवींमहीं । कुवि० ॥ हंताहंपृथिवीमिमांनिदधानीहवेहवा । कुवि० ॥ ॥ ४३ ॥

(१०।१०१६) अग्नेहंसीतिनवर्चस्यसूक्तस्यामहीयवउरुक्षयोरक्षोहाग्निर्गायत्री । (१०।१०१७) इतिवाइतित्रयोदशर्चस्यसूक्तस्यैंद्रो
लबोगायत्री ।

ओषमित्पृथिवीमहंजंघनानीहवेहवा । कुवि० ॥ दिविमेऽअन्यःपक्षो3धोऽअन्यमचीकृषं । कुवि० ॥ अहमस्मि
महामहोभिनभ्यमुदीषितः । कुवि० ॥ गृहोयाम्यरंकृतोदेवेभ्योहव्यवाहनः । कुवि० ॥ २७ ॥ इत्यष्टमाष्टके
षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

द्विषष्टयध्यायेवर्गाः २७ सूक्तानि १४ ऋचः १४० ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्या. ११ दक्षिणाया. ११ सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. सरमाया. पणिभ्य. २ विश्वेभ्योदेवेभ्य. ७ समिद्धायाग्नय. तनूनपात. इळाये. बर्हिष. देवीभ्योद्वार्भ्य. उषासानक्ताभ्या. देवीभ्यांहोतृभ्यांप्रचेतोभ्या. सरस्वतीळाभारतीभ्य. त्वष्ट्र. वनस्पतय. स्वाहाकृतीभ्य. इंद्राये. ३० विश्वेभ्योदेवेभ्य. १० [भे. प. विश्वेभ्योदे. ३ परमात्मनइंद्राये. २ यज्ञायपरमात्मन. २ मध्यमायैवाच. गायत्र्यादिछंदोभ्य. विश्वेभ्योदेवेभ्य.] अग्नय. ९ इंद्राये. ९ धनान्नाय. ९ रक्षोघ्नेग्नय. ९ ऐंद्रायलबाये. १३ ॥ इत्यष्टमेषष्टः ॥

तदिन्नवाथर्वणोबृहद्दिवोहिरण्यगर्भोदशहिरण्यगर्भःप्राजापत्यःकायंवसुंनाष्टौचित्रमहावासिष्ठआग्नेयंजागतं
माद्यांपंचमींचतेंयंवेनोवैन्यमिमंनोनवैंद्युत्तमानिहवोग्निवरुणसोमानामाद्याग्नेयीतिस्त्रश्चाग्नेरात्मस्तवःशिष्टाय
थानिपातंसप्तमीजगत्यहमष्टौवागांभृण्यात्मानंतुष्टावद्वितीयाजगतींनतंशैलूषिःकुल्मलबर्हिषोवामदेव्योवांहो
मुग्वैश्वदेवमुपरिष्टाद्बार्हतमंत्यात्रिष्टुप्रात्रीकुशिकःसौभरोरात्रिर्वाभारद्वाजीरात्रिस्तवंगायत्रंममाग्नेनववह

व्यौवैश्वदेवंजगत्यंतेनासत्सप्तप्रजापतिःपरमेष्ठीभाववृत्तंतुयोयज्ञोयज्ञःप्राजापत्योजगत्याद्यापप्राचःसुकीर्तिः
काक्षीवतोमध्येनुष्टुप्सोत्तराचाश्विन्यावीजानंशकपूतोनार्मेधोमैत्रावरुणंन्यंकुसारिण्याद्यालिंगोक्तदेवतात्या
महासतोबृहत्युपाद्योपांत्येप्रस्तारपंक्तीशेषाविराड्रूपाःप्रोषुसुदाःपैजवनःशाक्करमहापांक्ताबाद्यौतृचौत्रिष्टुबंतमु
भेयन्मांधातायौवनाश्वोमहापांक्तंपंक्तिरंत्यातामध्यर्धागोधापश्यद्यस्मिन्कुमारोयामायनोयाममानुष्टुभंहिके
शीमुनयोवातरशनाजूतिर्वातजूतिर्विप्रजूतिर्वृषाणकःकरिक्रतएतशऋश्यशृंगश्चैकर्चाःकैशिनंमुतदेवाःसप्तऋ
षयएकर्चावैश्वदेवंतवत्येषळंगऽऔरवोजागतंसूर्यरश्मिर्देवगंधर्वौविश्वावसुरात्मानमस्तौत्पूर्वार्धेसवितारमग्ने
तवाग्निःपावकआग्नेयंविष्टारपंक्तीतिस्रःसतोबृहत्यउपरिष्टाज्योतिरग्नेअच्छाग्निस्तापसोवैश्वदेवमानुष्टुभंह्यम
ष्टौद्वृचाःशार्ङ्गाजरिताद्रोणःसारिसृक्वःस्तंबमित्रश्चाग्नेयमाद्येजगत्यौचतस्रस्त्रिष्टुभः ॥ ७ ॥ ॥ ॥
हरिःओम् (१०।१०।८) तदिदासभुवनेषुज्येष्ठंयतोजज्ञऽउग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्योजज्ञानोनिरिणातिशत्रूननुयं
विश्वेमदंत्यूमाः ॥ वावृधानःशवसाभूर्योजाःशत्रुर्दासायभियसंदधाति । अव्यनच्चव्यनच्चसस्निसंतेनवंतप्रभृतामदे
षु ॥ त्वेक्रतुमपिवृंजंतिविश्वेद्विर्यदेतेत्रिर्भवंत्यूमाः । स्वादोःस्वादीयःस्वादुनासृजासमदःसुमधुमधुनाभियोधीः ॥ ॥ ४४ ॥

(१०।१०।८) तदिदितिनवर्चस्यसूक्तस्याथर्वणोबृहद्दिवइंद्रस्त्रिष्टुप् ।

इर्तिचिद्धित्वाधनाजयंतंमदेमदेऽअनुमदंतिविप्राः । ओजीयोधृष्णोस्थिरमातनुष्वमात्वादभन्यातुधानादुरेवाः ॥
त्वयावयंशाशद्महेरणेषुप्रपश्यंतोयुधेन्यानिभूरि । चोदयामितऽआयुधावचोभिःसंतेशिशामिब्रह्मणावयांसि ॥ १ ॥
स्तुषेय्यंपुरुवर्पसमृभ्वमिनतममाप्त्यमाप्त्यानां । आदर्षतेशवसासप्तदानून्प्रसाक्षतेप्रतिमानानिभूरि ॥ नितद्दधिषेवरंपरं
चयस्मिन्नाविथावसादुरोणे । आमातरास्थापयसेजिगत्नूऽअतऽइनोषिकर्वरापुरूणि ॥ इमाब्रह्मबृहद्दिवोऽविवक्तींद्राय
शूषमग्रियःस्वर्षाः । महोगोत्रस्यक्षयतिस्वराजोदुरश्चविश्वाऽअवृणोदपस्वाः ॥ एवामहान्बृहद्दिवोऽअथर्वावोच
त्स्वांतन्वमिंद्रमेव । स्वसारोमातरिभ्वरीररिप्राहिन्वंतिचशवसावर्धयंतिच ॥ २ ॥ (१०।१०।९) हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकऽआसीत् । सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम ॥ यऽआत्मदाबल
दायस्यविश्वऽउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः । यस्यछायामृतंयस्यमृत्युःकस्मै० ॥ यःप्राणतोनिमिषतोमहित्वैकऽइद्राजा
जगतोबभूव । यऽईशेऽअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मै० ॥ यस्येमेहिमवंतोमहित्वायस्यसमुद्रंरसयासहाहुः । यस्येमाः
प्रदिशोयस्यबाहूकस्मै० ॥ येनद्यौरुग्रापृथिवीचदृह्ळायेनस्वःस्तभितंयेननाकः । योऽअंतरिक्षेरजसोविमानःकस्मै०
॥ ३ ॥ यंक्रंदसीऽअवसातस्तभानेऽअभ्यैक्षेतांमनसारेजमाने । यत्राधिसूरऽउदितोविभातिकस्मै० ॥ आपोहयद्बृ

(१०।१०।९) हिरण्यगर्भइतिदशर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्योहिरण्यगर्भःप्रजापतिस्त्रिष्टुप् ।

हृतीर्विश्वमायन्गर्भंदधानाजनयंतीरग्निं । ततोदेवानांसमवर्ततासुरेकःकस्मै० ॥ यश्चिदापोमहिनापर्यपश्यद्दक्षंदधा
नाजनयंतीर्यज्ञं । योदेवेष्वधिदेवऽएकऽआसीत्कस्मै० ॥ मानोहिंसीज्जनितायःपृथिव्यायोवादिवंसत्यधर्माजजान ।
यश्चापश्चंद्राबृहतीर्जजानकस्मै० ॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वाजातानिपरिताबभूव । यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोऽअ
स्तुवयंस्यामपतयोरयीणां+ ॥ ४ ॥ (१०।१०।१०) वसुंनचित्रमहसंगृणीषेवामंशेवमतिथिमद्विषेण्यं । सरासते
शुरुधोविश्वधायसोग्निर्होतागृहपतिःसुवीर्यं ॥ जुषाणोऽअग्नेप्रतिहर्यमेवचोविश्वानिविद्वान्वयुनानिसुक्रतो । घृतनि
र्णिग्ब्रह्मणेगातुमेरयतवदेवाऽअजनयन्ननुव्रतम्+ ॥ सप्तधामानिपरियन्नमर्त्योदाशद्दाशुषेसुकृतेमामहस्व । सुवीरेण
रयिणाग्नेस्वाभुवायस्तऽआनट्समिधातंजुषस्व ॥ यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितंहविष्मंतऽईळतेसप्तवाजिनं । शृण्वंतमग्निं
घृतपृष्ठमुक्षणंपृणंतंदेवंपृणतेसुवीर्यं ॥ त्वंदूतःप्रथमोवरेण्यःसहूयमानोऽअमृतायमत्स्व । त्वांमर्जयन्मरुतोदाशुषोगृ
हेत्वांस्तोमेभिर्भृगवोविरुरुचुः ॥ ५ ॥ इषंदुहन्सुदुघांविश्वधायसंयज्ञप्रियेयजमानायसुक्रतो । अग्नेघृतस्नुस्त्रिर्ऋता
निदीद्यद्वर्तिर्यज्ञंपरियन्त्सुक्रतूयसे ॥ त्वामिदस्याऽउषसोव्युष्टिषुदूतंकृण्वानाऽअयजंतमानुषाः । त्वांदेवामहया
य्यायवावृधुराज्यमग्नेनिमृजंतोऽअध्वरे+ ॥ नित्वावसिष्ठाऽअह्वंतवाजिनंगृणंतोऽअग्नेविदथेषुवेधसः । रायस्पोषंय

(१०।१०।१०) वसुमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यवासिष्ठश्चित्रमहाअग्निर्जगतीआद्यापंचम्यौत्रिष्टुभौ ।

जमानेषुधारययूयं० ॥ ६ ॥ (१०।१०।११) अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाज्योतिर्जरायूरजसोविमाने । इममपांसंग
मेसूर्यस्यशिशुंनविप्रामतिभीरिहंति ॥ समुद्रादूर्मिमुदियर्तिवेनोनभोजाःपृष्ठंहर्यतस्यदर्शि । ऋतस्यसानावधिविष्टपि
भ्राट्समानंयोनिमभ्यनूषतव्राः+ ॥ समानंपूर्वीरभिवावशानास्तिष्ठन्वत्सस्यमातरःसनीळाः । ऋतस्यसानावधिचक्र
माणारिहंतिमध्वोऽअमृतस्यवाणीः ॥ जानंतोरूपमकृपंतविप्रामृगस्यघोषंमहिषस्यहिग्मन् । ऋतेनयंतोऽअधिसिंधुम
स्थुर्विदद्गंधर्वोऽअमृतानिनाम ॥ अप्सराजारमुपसिष्मियाणायोषाबिभर्तिपरमेव्योमन् । चरत्प्रियस्ययोनिषुप्रियः
सन्सीदत्पक्षेहिरण्ययेसवेनः+ ॥ ७ ॥ नाकेसुपर्णमुपयत्पतंतंहृदावेनंतोऽअभ्यचक्षतत्वा । हिरण्यपक्षंवरुणस्यदूतंय
मस्ययोनौशकुनंभुरण्युं+ ॥ ऊर्ध्वोगंधर्वोऽअधिनाकेऽअस्थात्प्रत्यङ्चित्राबिभ्रदस्यायुधानि । वसानोऽअत्कंसुरभिं
दृशेकंस्व१र्णनामजनतप्रियाणि ॥ द्रप्सःसमुद्रमभियज्जिगातिपश्यन्गृध्रस्यचक्षसाविधर्मन् । भानुःशुक्रेणशोचिषा
चकानस्तृतीयेचक्रेरजसिप्रियाणि ॥ ८ ॥ (१०।१०।१२) इमंनोऽअग्नऽउपयज्ञमेहिपंचयामंत्रिवृतंसप्ततंतुं । अ
सोहव्यवाळुतनःपुरोगाज्योगेवदीर्घतमऽआशयिष्ठाः ॥ अदेवाद्देवःप्रचतागुहायन्प्रपश्यमानोऽअमृतत्वमेमि । शि

(१०।१०।११) अयमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यभार्गवोवेनोवेनस्त्रिष्टुप् । (१०।१०।१२) इमंनइतिनवर्चस्यसूक्तस्याद्यायाःपंचम्यादिचतसृणांचा
ग्निवरुणसोमाऋषयःद्वितीयादितिसृणामग्निर्ऋषिःआद्यानांचतसृणामग्निःपंचमीसप्तम्यष्टमीनांवरुणःषष्ठ्याःसोमोनवम्याःसोमेंद्रौत्रिष्टुप्-

वंयत्संतमशिवोजहामिस्वात्सख्यादरणींनाभिमेमि ॥ पश्यन्नन्यस्याऽअतिथिंवयायाऽऋतस्यधामविमिमेपुरूणि ।
शंसामिपित्रेऽअसुरायशेवमयज्ञियाद्यज्ञियंभागमेमि ॥ बह्वीःसमाऽअकरमंतरस्मिन्निंद्रंवृणानःपितरंजहामि । अग्निः
सोमोवरुणस्तेच्यवंतेपर्यावर्द्राष्ट्रंतदवाम्यायन्⁺ ॥ निर्मायाऽउत्येऽअसुराऽअभूवन्त्वंचमावरुणकामयासे । ऋतेनरा
जन्ननृतंविविंचन्ममराष्ट्रस्याधिपत्यमेहि ॥ ९ ॥ इदंस्वरिदमिदासवाममयंप्रकाशऽउर्वं१तरिक्षं । हनाववृत्रंनिरेहि
सोमहविष्वासंतंहविषायजाम ॥ कविःकवित्वादिविरूपमासजदप्रभूतीवरुणोनिरपःसृजत् । क्षेमंकृण्वानाजनयोन
सिंधवस्ताऽअस्यवर्णंशुचयोभरिभ्रति ॥ ताऽअस्यज्येष्ठमिंद्रियंसचंतेताऽईमाक्षेतिस्वधयामदंतीः । ताऽईंविशोनरा
जानंवृणानाबीभत्सुवोऽअपवृत्रादतिष्ठन् ॥ बीभत्सूनांसयुजंहंसमाहुरपांदिव्यानांसख्येचरंतं । अनुष्टुभमनुचर्चूर्य
माणमिंद्रंनिचिक्युःकवयोमनीषा⁺ ॥ १० ॥ (१०।१०।१३) अहंरुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुतविश्वदेवैः ।
अहंमित्रावरुणोभाबिभर्म्यहमिंद्राग्नीऽअहमश्विनोभा⁺ ॥ अहंसोममाहनसंबिभर्म्यहंत्वष्टारमुतपूषणंभगं । अहंदधा
मिद्रविणंहविष्मतेसुप्राव्ये३यजमानायसुन्वते⁺ ॥ अहंराष्ट्रीसंगमनीवसूनांचिकितुषीप्रथमायज्ञियानां । तांमादेवा
व्यदधुःपुरुत्राभूरिस्थात्रांभूर्यावेशयंतीं ॥ मयासोऽअन्नऽमत्तियोविपश्यतियःप्राणितियऽईंशृणोत्युक्तं । अमंतवोमां

सप्तमीजगती । (१०।१०।१३) अहंरुद्रेभिरित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यांभृणिर्वागांभृणिर्वाक्त्रिष्टुप्द्वितीयाजगती ।

तऽउपक्षियंतिश्रुधिश्रुतश्रद्धिवंतेवदामि ॥ अहमेवस्वयमिदंवदामिजुष्टंदेवेभिरुतमानुषेभिः । यंकामयेतंतमुग्रंकृ
णोमितंब्रह्माणंतमृषिंतंसुमेधां⁺ ॥ ११ ॥ अहंरुद्रायधनुरातनोमिब्रह्मद्विषेशरवेहंतवाऽउ । अहंजनायसमदंकृणोम्य
हंद्यावापृथिवीऽआविवेश ॥ अहंसुवेपितरमस्यमूर्धन्ममयोनिरप्स्वं१तःसमुद्रे । ततोवितिष्ठेभुवनानुविश्वोतामूंद्यांव
र्ष्मणोपस्पृशामि ॥ अहमेववातऽइवप्रवाम्यारभमाणाभुवनानिविश्वा । परोदिवापरऽएनापृथिव्यैतावतीमहिनासं
बभूव ॥ १२ ॥ (१०।१०।१४) नतमंहोनदुरितंदेवासोऽअष्टमर्त्यं । सजोषसोयमर्यमामित्रोनयंतिवरुणोऽअति
द्विषः ॥ तद्धिवयंवृणीमहेवरुणमित्रार्यमन् । येनानिरंहसोयूयंपाथनेथाचमर्त्यमतिद्विषः ॥ तेनूनंनोयमूतयेवरुणो
मित्रोऽअर्यमा । नयिष्ठाऽउनोनेषणिपर्षिष्ठाऽउनःपर्षण्यतिद्विषः ॥ यूयंविश्वंपरिपाथवरुणोमित्रोऽअर्यमा । युष्मा
कंशर्मणिप्रियेस्यामसुप्रणीतयोतिद्विषः ॥ आदित्यासोऽअतिस्रिधोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । उग्रंमरुद्भीरुद्रंहुवेमेंद्रमग्निं
स्वस्तयेतिद्विषः ॥ नेतारऽऊषुणस्तिरोवरुणोमित्रोऽअर्यमा । अतिविश्वानिदुरिताराजानश्चर्षणीनामतिद्विषः ॥ शुनम
स्मभ्यमूतयेवरुणोमित्रोऽअर्यमा । शर्मयच्छंतुसप्रथऽआदित्यासोयदीमहेऽअतिद्विषः ॥ यथाहत्यद्वसवोगौर्यंचित्प

(१०।१०।१४) नतमित्यष्टर्चस्यसूक्तस्यशैलूषिःकुल्मलबर्हिषोविश्वेदेवाउपरिष्टाद्बृहत्यंत्यात्रिष्टुप् । (अत्रवामदेव्योंहोमुक्पाक्षिकऋषिः । कुल्मलबर्हिषइत्यदंतंप्रातिपदिकं) ।

दिषितामर्मुंचतायजत्राः । एवोष्व१स्मन्मुंचताव्यंहः प्रतार्यग्नेप्रतरन्नऽआयुः ॥ १३ ॥ (१०।१०।१५) रात्रीव्य
ख्यदायतीपुरुत्रादेव्य१क्षभिः । विश्वाऽअधिश्रियोधित ॥ ओर्वप्राऽअमर्त्यानिवतोदेव्यु१द्वतः । ज्योतिषाबाधते
तमः ॥ निरुस्वसारमस्कृतोषसंदेव्यायती । अपेदुहासतेतमः ॥ सानोऽअद्ययस्यावयंनितेयामन्नविक्ष्महि । वृक्षेनवे
सतिंवयः ॥ निग्रामासोऽअविक्षतनिपद्वंतोनिपक्षिणः । निश्येनासश्चिदर्थिनः ॥ यावयावृक्यं१वृकंयवयस्तेनमूर्म्ये ।
अथानःसुतराभव ॥ उपमापेपिशत्तमःकृष्णंव्यक्तमस्थित । उषऽऋणेवयातय ॥ उपतेगाऽइवाकरंवृणीष्वदुहितर्दिवः ।
रात्रिस्तोमंनजिग्युषे ॥१४॥ (परिशिष्टं ॥ आरात्रिपार्थिवंरजःपितरःप्रायुधामभिः । दिवःसदांसिबृहतीवितिष्ठसऽआ
त्वेषंवर्ततेतमः ॥ येतेरात्रीनृचक्षसोयुक्तासोनवतिर्नव । अशीतिःसंत्वष्टाऽउतोतेसप्तसप्ततीः ॥ रात्रींप्रपद्येजननींसर्वभू
तनिवेशनीं । भद्रांभगवतींकृष्णांविश्वस्यजगतोनिशां ॥ संवेशिनींसंयमिनींग्रहनक्षत्रमालिनीं । प्रपन्नोहंशिवांरात्रीं
भद्रेपारमशीमहिभद्रेपारमशीमह्योंनमः ॥ १ ॥ स्तोष्यामिप्रयतोदेवींशरण्यांबह्वृचप्रियां । सहस्रसंमितांदुर्गांजातवेद
सेसुनवामसोमं ॥ शांत्यर्थंतद्विजातीनामृषिभिःसोमपाश्रिताः । ऋग्वेदेत्वंसमुत्पन्नारातीयतोनिदहातिवेदः ॥ येत्वां
देविप्रपद्यंतिब्राह्मणाहव्यवाहनीं । अविद्याबहुविद्यावासनःपर्षदतिदुर्गाणिविश्वा ॥ येऽअग्निवर्णांशुभांसौम्यकीर्त

(१०।१०।१५) रात्रीत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यसौभरःकुशिकोरात्रिर्गायत्री । (अत्रभारद्वाजीरात्रिऋषिकापाक्षिकी) ।

यिष्यंतियेद्विजाः । तान्तारयतिदुर्गाणिनावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः ॥ २ ॥ दुर्गेषुविषमेघोरेसंग्रामेरिपुसंकटे । अग्निचो
रनिपातेषुदुष्टग्रहनिवारणे ॥ दुर्गेषुविषमेषुत्वंसंग्रामेषुवनेषुच । मोहयित्वाप्रपद्यंतेतेषांमेऽअभयंकुरुतेषांमेऽअभयंकुरु ॥
केशिनींसर्वभूतानांपंचमीतिचनामच । सामांसमानिशादेवीसर्वतःपरिरक्षतुसर्वतःपरिरक्षत्वोंनमः ॥ ३ ॥ तामग्निवर्णां
तपसाज्वलंतींवैरोचनींकर्मफलेषुजुष्टां । दुर्गांदेवींशरणमहंप्रपद्येसुतरसितरसेनमःसुतरसितरसेनमः ॥ दुर्गादुर्गेषुस्थाने
षुशंनोदेवीरभिष्टये । यऽइमंदुर्गास्तवंपुण्यंरात्रौरात्रौसदापठेत् ॥ रात्रिःकुशिकसौभरोरात्रिर्वाभारद्वाजीरात्रिस्तवोगा
यत्री । रात्रीसूक्तंजपेन्नित्यंतत्कालमुपपद्यते ॥ उलूकयातुंशुशुलूकयातुंजहिश्वयातुमुतकोकयातुं । सुपर्णयातुमुतगृ
ध्रयातुंदृषदेवप्रमृणरक्षऽइंद्र ॥ पिशंगभृष्टिमंभृणंपिशाचिमिंद्रसंमृण । सर्वरक्षोनिबर्हय ॥ ४ ॥ हिमस्यत्वाजरायु
णाशालेपरिव्ययामसि । उतह्रदोहिनोधियोग्निर्ददातुभेषजं ॥ शिशीतह्रदोहिनोधियोग्निर्ददातुभेषजं । अंतिकाम
ग्निमजनयदूर्वीतःशिशुलागमत् ॥ अजातपुत्रपक्षायाहृदयंममदूयते । विपुलंवनंबह्वाकाशंचरजातवेदःकामाय ॥
मांचरक्षपुत्रांश्चशरणमभूत्तव । पिंगाक्षलोहितग्रीवकृष्णवर्णनमोस्तुते ॥ अस्मान्निबर्हरस्येनांसागरस्योर्मयोयथा ।
इंद्रःक्षत्रंददातुवरुणमभिषिंचतु ॥ शत्रवोनिधनंयांतुजयत्वंब्रह्मतेजसा ॥ ५ ॥ कपिलजटींसर्वभक्षंचाग्निंप्रत्यक्षदे
वतं ॥ वरुणंचवशाम्यग्नेममपुत्रांश्चरक्षंतुममपुत्रांश्चरक्षत्वोंनमः ॥ साग्रंवर्षशतंजीवपिबखादचमोदच ॥ दुःखितांश्चद्विं

जांश्चैवप्रजांचपशुपालय ॥ यावदादित्यस्तपतियावद्भ्राजतिचंद्रमाः । यावद्वायुःप्लवायतितावज्जीवजयाजय ॥ येनं
जांश्चैवप्रजांचपशुपालय ॥ यावदादित्यस्तपतियावद्भ्राजतिचंद्रमाः । यावद्वायुःप्लवायतितावज्जीवजयाजय ॥ येनं
केनप्रकारेणकोहिनामनुजीवति । परेषामुपकारार्थयज्जीवतिसजीवति । एतांवैश्वानरींसर्वदेवान्नमोस्तुते ॥ नचोर
भयंनचसर्पभयंनचव्याघ्रभयंनचमृत्युभयं । यस्यापमृत्युर्नैचमृत्युःसर्वलभतेसर्वंजयते ॥ ६ ॥ इतिपरिशिष्टं ॥)
(१०।१०।१६) ममाग्नेवर्चोविहवेष्वस्तुवयंत्वेंधानास्तन्वंपुषेम । मह्यंनमंतांप्रदिशश्चतंस्रस्त्वयाध्यक्षेणपृतनाजये
म ॥ ममदेवाविहवेसंतुसर्वऽइंद्रवंतोमरुतोविष्णुरग्निः । ममांतरिक्षमुरुलोकमस्तुमह्यंवातःपवतांकामेऽअस्मिन्+ ॥
मयिदेवाद्रविणमायजंतांमय्याशीरस्तुमयिदेवहूतिः । दैव्याहोतारोवनुषंतपूर्वेरिष्टाःस्यामतन्वासुवीराः ॥ मह्यंयजं
तुममयानिहव्याकूतिःसत्यामनसोमेऽअस्तु । एनोमानिगांकतमच्चनाहंविश्वेदेवासोऽअधिवोचतानः ॥ देवीःषळु
र्वीरुरुनःकृणोतविश्वेदेवासऽइहवीरयध्वं । माहास्महिप्रजयामातनूभिर्मारधामद्विषतेसोमराजन् ॥ १५ ॥ अग्नेम
न्युंप्रतिनुदन्परेषामदब्धोगोपाःपरिपाहिनस्त्वं । प्रत्यंचोयंतुनिगुतःपुनस्ते३मैषांचित्तंप्रबुधांविनेशत् ॥ धाताधातृ
णांभुवनस्ययस्पतिर्देवंत्रातारमभिमातिषाहं । इमंयज्ञमश्विनोभाबृहस्पतिर्देवाःपांतुयजमानंन्यर्थात्+ ॥ उरुव्यचा ॥ ४८ ॥
नोमहिषःशर्मयंसदस्मिन्हवेपुरुहूतःपुरुक्षुः । सनःप्रजायैहर्यश्वमृळयेंद्रमानोरीरिषोमापरादाः ॥ येनःसपत्नाऽअपते

(१०।१०।१६) ममाग्नइतिनवर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोविहव्योविश्वेदेवास्त्रिष्टुबंत्याजगती ।

भवंत्विंद्राग्निभ्यामवबाधामहेतान् । वसवोरुद्राऽआदित्याऽउपरिस्पृशंमोग्रंचेत्तारमधिराजमक्रन् ॥ (परिशिष्टं ॥
अर्वाचमिंद्रममुतोहवामहेयोगोजिद्धनजिदश्वजिद्यः । इमंनोयज्ञंविहवेजुषस्वास्यकुल्मोहरिवोमेदिनंत्वा) ॥ १६ ॥
(परिशिष्टं ॥ आयुष्यंवर्चस्यंरायस्पोषमौद्भिदं । इदंहिरण्यंवर्चस्वजैत्रायाविशतादिमाम् ॥ उच्चैर्वाजीपृतनाषाट्स
भासाहंधनंजयं । सर्वाःसमग्राऽऋद्धयोहिरण्येस्मिन्समाहिताः ॥ शुनमहंहिरण्यस्यपितुर्नामेवजग्रभ । तेनमांसूर्य
त्वचमकरंपूरुषुप्रियं ॥ सम्राजंचविराजंचाभिष्टिर्याचमेध्रुवा । लक्ष्मीराष्ट्रस्ययामुखेतयामामिंद्रसंसृज ॥ अग्नेःप्रजा
तंपरियद्धिरण्यममृतंयज्ञेऽअधिमर्त्येषु । यऽएनद्वेदसइदेनमर्हतिजरामृत्युर्भवतियोबिभर्ति ॥ १ ॥ यद्वेदराजावरु
णोयदुदेवीसरस्वती । इंद्रोयद्वृत्रहावेदतन्मेवर्चसऽआयुषे ॥ नतद्रक्षांसिनपिशाचास्तरंतिदेवानामोजःप्रथमजंह्ये३
तत् । योविभर्तिदाक्षायणाहिरण्यंसदेवेषुकृणुतेदीर्घमायुःसमनुष्येषुकृणुतेदीर्घमायुः ॥ यदाबध्नन्दाक्षायणाहिरण्यंश
तानीकायसुमनस्यमानाः । तन्नऽआबध्नामिशतशारदायायुष्मान्जरदष्टिर्यथासत् ॥ घृतादुल्लुप्तंमधुमत्सुवर्णंधनंजयंध
रुणंधारयिष्णु ॥ ऋणक्सपत्नादधरांश्चकृण्वदारोहमांमहतेसौभगाय ॥ प्रियंमाकुरुदेवेषुप्रियंराजसुमाकुरु । प्रियं
विश्वेषुगोप्तेषुमयिधेहिरुचारुचं ॥ अग्निर्येनविराजतिसूर्योयेनविराजति ॥ विराज्येनविराजतितेनास्मान्ब्रह्मणस्पते

विराजसमिधंकुरु ॥ २ ॥ इतिपरिशिष्टं ॥) (१०।११।१) नासदासीन्नोसदासीत्तदानींनासीद्रजोनोव्योमापरो
यत् । किमावरीवः कुहकस्यशर्मन्नंभः किमासीद्गहनंगभीरं+ ॥ नमृत्युरासीदमृतंनतर्हिनरात्र्याऽअह्नऽआसीत्प्रकेतः ।
आनीदवातंस्वधयातदेकंतस्माद्धान्यन्नपरः किंचनास ॥ तमऽआसीत्तमसागूह्ळमग्रेप्रकेतंसलिलंसर्वमाऽइदं । तुच्छ्ये
नाभ्वपिहितंयदासीत्तपसस्तन्महिनाजायतैकं ॥ कामस्तदग्रेसमवर्ततांधिमनसोरेतःप्रथमंयदासीत् । सतोबंधुमसति
निरविंदन्हृदिप्रतीष्याकवयोमनीषा+ ॥ तिरश्चीनोविततोरश्मिरेषामधःस्विदासी३दुपरिस्विदासी३त् । रेतोधाऽ
आसन्महिमानऽआसन्स्वधाऽअवस्तात्प्रयतिःपरस्तात् ॥ कोऽअद्धावेदकऽइहप्रवोचत्कुतऽआजाताकुतऽइयंविसृ
ष्टिः । अर्वाग्देवाऽअस्यविसर्जनेनाथाकोवेदयतऽआबभूव ॥ इयंविसृष्टिर्यतऽआबभूवयदिवादधेयदिवान । योऽअ
स्याध्यक्षःपरमेव्योमन्त्सोऽअंगवेदयदिवानवेद ॥ १७ ॥ (१०।११।२) योयज्ञोविश्वतस्तंतुभिस्ततऽएकशतंदेवक
र्मेभिरायतः । इमेवयंतिपितरोयऽआययुःप्रवयापवयेत्यासतेतते+ ॥ पुमाँऽएनंतनुतऽउत्कृणत्तिपुमान्वितत्नेऽअधि
नाकेऽअस्मिन् । इमेमयूखाऽउपसेदुरूसदःसामानिचक्रुस्तसराण्योतवे ॥ कासीत्प्रमाप्रतिमाकिंनिदानमाज्यंकिमासी ॥ ४९ ॥

एकादशेनुवाकेत्रयोविंशतिसूक्तानि (१०।११।१) नासदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यपरमेष्ठीप्रजापतिर्भाववृत्तिस्त्रिष्टुप्। (१०।११।२) योयज्ञ
इतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्योयज्ञोभाववृत्तिस्त्रिष्टुबाद्याजगती ।

त्परिधिःकऽआसीत् । छंदःकिमासीत्प्रऽउगंकिमुक्थंयद्देवादेवमयजंतविश्वे ॥ अग्नेर्गायत्र्यभवत्सयुग्वोष्णिहयासवि
तासंबभूव । अनुष्टुभासोमऽउक्थैर्महस्वान्बृहस्पतेर्बृहतीवाचमावत् ॥ विराण्मित्रावरुणयोरभिश्रीरिंद्रस्यत्रिष्टुबिह
भागोऽअह्नः । विश्वान्देवान्जगत्याविवेशतेनचाक्लृप्रऽऋषयोमनुष्याः ॥ चाक्लृप्रेतेनऽऋषयोमनुष्यायज्ञेजातेपितरो
नःपुराणे । पश्यन्मन्येमनसाचक्षसातान्यऽइमंयज्ञमयजंतपूर्वे ॥ सहस्तोमाःसहछंदसऽआवृतःसहप्रमाऽऋषयःसप्त
दैव्याः । पूर्वेषांपंथामनुदृश्यधीराऽअन्वालेभिरेरथ्यो३नरश्मीन्+ ॥ १८ ॥ (१०।११।३) अपप्राचऽइंद्रविश्वाँ
ऽअमित्रानपापाचोऽअभिभूतेनुदस्व । अपोदीचोऽअपशूराधराचऽउरौयथातवशर्मन्मदेम ॥ कुविदंगयवमंतोयवंचि
द्यथादांत्यनुपूर्वंवियूय । इहेहैषांकृणुहिभोजनानियेबर्हिषोनमोवृक्तिंनजग्मुः+ ॥ नहिस्थूर्यृतुथायातमस्तिनोतश्रवो
विविदेसंगमेषु । गव्यंतऽइंद्रंसख्यायविप्राऽअश्वायंतोवृषणंवाजयंतः ॥ युवंसुराममश्विनानमुचावासुरेसचा । वि
पिपानाशुभस्पतीऽइंद्रंकर्मस्वावतं ॥ पुत्रमिवपितरावश्विनोभेंद्रावथुःकाव्यैर्दंसनाभिः । यत्सुरामंव्यपिबःशचीभिः
सरस्वतीत्वामघवन्नभिष्णक् ॥ इंद्रःसुत्रामास्ववाँऽअवोभिःसुमृळीकोभवतुविश्ववेदाः । बाधतांद्वेषोऽअभयंकृणो
तुसुवीर्यस्यपतयःस्याम ॥ तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम । ससुत्रामास्ववाँऽइन्द्रोऽअस्मेऽआराच्चिद्द्वे

(१०।११।३) अपप्राचइतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यकाक्षीवतःसुकीर्तिरिंद्रश्चतुर्थीपंचम्योरश्विनौत्रिष्टुप्चतुर्थ्यनुष्टुप् ।

पः॑सनु॒तर्युं॑योतु ॥ १९ ॥ (१०।११४) ई॒जा॒नमि॒द्द्यौर्गू॒र्तावसुरीजा॒नंभू॒मिर॒भिप्र॑भू॒षणि॑ । ई॒जा॒नंदे॒वाव॒श्वि
नाव॒भिसु॒म्नैर॑वर्धतां ॥ तावां॑मित्रावरुणाधा॒रय॑त्क्षितीसुषु॒म्नेषि॑तत्व॒तायजामसि । यु॒वोः॑क्रा॒णाय॑स॒ख्यैर॒भिष्या॑मर॒क्ष
सः ॥ अधा॑चि॒न्नुयद्दि॒धिषामहेवाम॒भिप्रि॒यंरेक्ण॒ःपत्य॑मानाः । द॒द्वाँवा॒यत्पुष्य॑ति॒रेक्ण॒ःसम्वा॑र॒न्नकि॑रस्यम॒घानि॑ ॥
अ॒सावन्योऽअ॑सुरसूयत॒द्यौस्त्वंविश्वे॑षांवरुणासि॒राजा॑ । मू॒र्धारथ॑स्यचाकन्नैताव॒तैन॑सांतक॒ध्रुक्+ ॥ अ॒स्मिन्त्स्वे॒३ तच्छ
कपू॑त॒ऽएनो॑हि॒तेमि॒त्रेनिग॑तान्हंति॒वीरान् । अ॒वोर्वा॒यद्धा॑त्त॒नूष्ववः॑प्रि॒यासु॑य॒ज्ञिया॒स्वर्वा॑ ॥ यु॒वोर्हि॑मा॒तादि॑ति॒र्वि॑चेत
सा॒द्यौर्नभू॒मिः॒पय॑सापुपू॒तनि॑ । अवं॑प्रि॒यादि॑दिष्ट॒नसू॒रोनि॑नि॒क्तर॒श्मिभिः॑ ॥ यु॒वंह्य॑प्न॒राजा॒वसी॑दतं॒तिष्ठ॒द्रथं॒नधू॒र्षदं॑वन॒
र्षदं॑ । तानः॑कणूक॒यंती॒र्नृमेध॑स्त॒त्रेऽअंह॑सः॒सु॒मेध॑स्त॒त्रेऽअंह॑सः ॥ २० ॥ (१०।११५) प्रोष्व॑स्मैपु॒रोर॒थमिंद्रा॑यशू॒ष
मर्च॑त । अ॒भीके॑चिदुलोक॒कृत्सं॒गेस॒मत्सु॑वृत्र॒हास्माकं॑बोधिचोदि॒तानभं॑तामन्य॒केषां॑ज्या॒काऽअधि॒धन्व॑सु ॥ त्वंसिंधूं॒र
वासृ॑जोध॒राचो॒ऽअह॒न्नहिं॑ । अ॒श॒त्रुरिं॑द्रजज्ञिषे॒विश्वं॑पुष्यसि॒वार्यं॒तंत्वा॒परि॑ष्वजामहे॒नभं॑ता० ॥ वि॒षुविश्वा॒ऽअरा॑तयो॒
र्यो॒नशं॑तनो॒धियः॑ । अस्ता॑सि॒शत्र॑वे॒वधं॒योन॑ऽइंद्र॒जिघां॑सति॒याते॑रा॒तिर्द॒दिर्वसु॒नभं॑ता० ॥ योन॑ऽइंद्र॒ाभितो॒जनो॑वृका॒

(१०।११४) ईजानमितिषळृर्चस्यसूक्तस्यनार्मेधःशकपूतोमित्रावरुणावाद्यायाद्युभूम्यश्विनोविराड्रूपाःआद्यान्यंकुसारिणीद्वितीयाषष्ठ्यौ प्रस्तारपंक्तीअंत्यामहासतोबृहती । (१०।११५) प्रोष्वितिसप्तर्चस्यसूक्तस्यसुदाःपैजवनइंद्रःशक्वरीचतुर्थ्यादितिस्रोमहापंक्तयोंत्यात्रिष्टुप् ।

यु॒रादि॒देश॑ति । अ॒धस्प॒दंतमीं॑कृधिविबा॒धोऽअ॑सिसास॒हिर्नभं॑ता० ॥ योन॑ऽइंद्रा॒भि॒दास॑ति॒सना॑भि॒र्यश्च॒निष्ट्यः॑ । अव॒
तस्य॒बलं॑तिरम॒हीव॒द्यौरध॒त्मनानभं॑ता० ॥ व॒यमिं॑द्र॒त्वा॒यवः॑सखि॒त्वमार॑भामहे । ऋ॒तस्य॑नः॒प॒था॒न॒याति॒विश्वा॑निदुरि॒
तानभं॑ता० ॥ अ॒स्मभ्यं॑सु॒त्वमिं॑द्र॒तांशि॑क्ष॒यादोह॑ते॒प्रति॒वरं॑जरि॒त्रे । अच्छि॑द्रोध्नीपी॒पय॒द्यथा॑नः॒सह॒स्र॑धार॒ापय॑साम॒हीगौः+
॥ २१ ॥ (१०।११६) उ॒भेयदिं॑द्र॒रोद॑सी॒ऽआप॒प्राथो॒षाऽइ॑व । म॒हांतं॑त्वाम॒हीनां॑स॒म्राजं॑चर्ष॒णीनां॑दे॒वीजनि॑त्र्यजी
जनद्भ॒द्राजनि॑त्र्यजीजनत् ॥ अवं॑स्मदु॒र्हणा॑य॒तोमर्तस्य॑तनुहिस्थि॒रं । अ॒धस्प॒दंतमीं॑कृधि॒योऽअ॒स्माँऽआ॒दिदे॑शतिदे॒वी० ॥
अव॒त्याबृ॑ह॒तीरिषो॑वि॒श्वश्चं॑द्राऽअमित्रहन् । शचीभिः॑शक्रधूनु॒हींद्र॒विश्वा॑भिरू॒तिभि॑र्दे॒वी० ॥ अव॒यत्त्वंश॑तक्रत॒विंद्र॒वि
श्वा॑निधूनु॒षे । र॒यिंनसु॑न्व॒तेसचा॑सह॒स्रिणी॑भिरू॒तिभि॑र्दे॒वी० ॥ अव॒स्वेदा॒ऽइ॒वाभि॒तोविष्व॑क्पतंतु॒दि॒द्यवः॑ । दूर्वा॑या
ऽइव॒तंत॑वो॒व्य१॒स्मदे॑तुदुर्म॒तिर्दे॒वी० ॥ दी॒र्घंह्यं॑कु॒शंय॑था॒शक्तिं॒बिभ॑र्षिमंतुमः । पूर्वे॑णमघवन्प॒दाजो॒व॒यांयथा॒यमोदे॒वी० ॥
नकि॑र्देवामिनीमसि॒नकि॒रायो॑पयामसिमंत्र॒श्रुत्यं॑चरामसि । प॒क्षेभि॑रपिक॒क्षेभि॒रत्राभिसंर॑भामहे ॥ २२ ॥ (१०।११७)
यस्मि॑न्वृ॒क्षेसु॑पला॒शेदे॒वैः॒संपिब॑ते॒यमः॑ । अत्रा॑नोवि॒श्पतिः॑पि॒तापु॒रा॒णाँऽअनु॑वेनति ॥ पु॒रा॒णाँऽअ॑नु॒वेनं॑तं॒चरं॑तं॒पापया॑

(१०।११६) उभेयदितिसप्तर्चस्यसूक्तस्ययौवनाश्वोमांधातेंद्रःअंत्यानांतिसृणामर्धर्चागोधेंद्रोमहापंक्तिरंत्यापंक्तिः । (१०।११७) यस्मि न्नितिसप्तर्चस्यसूक्तस्ययामायनःकुमारोयमोनुष्टुप् ।

मुया । असूयन्नभ्यचाकशंतस्मांऽअस्पृहयंपुनः ॥ यंकुमारनवंरथमचक्रंमनसाकृणोः । एकेषंविश्वतःप्राचमपश्यन्न
धितिष्ठसि ॥ यंकुमारप्रावर्तयोरथंविप्रेभ्यस्परि । तंसामानुप्रावर्ततसमितोनाव्याहितं ॥ कःकुमारमजनयद्रथंकोनि
रवर्तयत् । कःस्वित्तदद्यनोब्रूयादनुदेयीयथाभवत् ॥ यथाभवदनुदेयीततोऽअग्रमजायत । पुरस्ताद्बुध्नऽआततःप
श्चान्निरयणंकृतं ॥ इदंयमस्यसादनंदेवमानंयदुच्यते । इयमस्यधम्यतेनाळीरयंगीर्भिःपरिष्कृतः ॥ २३ ॥
(१०।११।८) केश्यग्निंकेशीविषंकेशीबिभर्तिरोदसी । केशीविश्वंस्वर्दृशेकेशीदंज्योतिरुच्यते ॥ मुनयोवातरश
नाःपिशंगावसतेमला । वातस्यानुध्राजिंयंतियद्देवासोऽअविक्षत ॥ उन्मदितामौनेयेनवातांऽआतस्थिमावयं । शरी
रेदस्माकंयूयंमर्तासोऽअभिपश्यथ ॥ अंतरिक्षेणपततिविश्वारूपावचाकशत् । मुनिर्देवस्यदेवस्यसौकृत्यायसखाहि
तः ॥ वातस्याश्वोवायोःसखाथोदेवेषितोमुनिः । उभौसमुद्रावाक्षेतियश्चपूर्वऽउतापरः ॥ अप्सरसांगंधर्वाणांमृगा
णांचरणेचरन् । केशीकेतस्यविद्वान्सखास्वादुर्मदिन्तमः ॥ वायुरस्माऽउपामंथत्पिनष्टिस्माकुनन्नमा । केशीविषस्य

(१०।११।८) केशीतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यवातरशनाजूतिर्वातजूतिर्विप्रजूतिर्वृषाणकःकरिक्रतएतशऋष्यशृंगइतिक्रमेणैकर्चाऋषयः केश्यग्निसूर्यवायवोदेवताअनुष्टुप् ।

पात्रेणयद्रुद्रेणापिबत्सह ॥ २४ ॥ (१०।११।९) उतदेवाऽअवहितंदेवाऽउन्नयथापुनः । उतागश्चकुषंदेवादेवा
जीवयथापुनः ॥ द्वाविमौवातौवातऽआसिंधोरापरावतः । दक्षंतेऽअन्यऽआवातुपरान्योवातुयद्रपः ॥ आवातवा
हिभेषजंविवातवाहियद्रपः । त्वंहिविश्वभेषजोदेवानांदूतऽईयसे ॥ आत्वागमंशंतातिभिरथोऽअरिष्टतातिभिः ।
दक्षंतेभद्रमाभार्षपरायक्ष्मंसुवामिते ॥ त्रायंतामिहदेवास्त्रायंतांमरुतांगणः । त्रायंतांविश्वाभूतानियथायमरपाऽअ
सत् ॥ आपऽइद्वाऽउभेषजीरापोऽअमीवचातनीः ॥ आपःसर्वस्यभेषजीस्तास्तेकृण्वन्तुभेषजं ॥ हस्ताभ्यांदशशाखा
भ्यांजिह्वावाचःपुरोगवी । अनामयित्नुभ्यांत्वाताभ्यांत्वोपस्पृशामसि ॥ २५ ॥ (१०।११।१०) तवत्यऽइंद्रसख्ये
षुवह्नयऽऋतंमन्वानाव्यदर्दिरुर्वलं । यत्रादशस्यन्नुषसोरिणन्नपःकुत्सायमन्मन्नह्यश्चदंसयः ॥ अवासृजःप्रस्वःश्वंच
योगिरीनुदाजऽउस्राऽअपिबोमधुप्रियं । अवर्धयोवनिनोऽअस्यदंससाशुशोचसूर्यऽऋतजातयागिरा ॥ विसूर्योम
ध्येऽअमुचद्रथंदिवोविदद्दासायप्रतिमानमार्यः । दृळ्हानिपिप्रोरसुरस्यमायिनऽइंद्रोव्यास्यच्चकृवाँऽऋजिश्वना ॥ अ
नाधृष्टानिधृषितोव्यास्यन्निधींऽरदेवाँऽअमृणदयास्यः । मासेवसूर्योवसुपुर्यमाददेगृणानःशत्रूँऽरशृणाद्विरुक्मता ॥

(१०।११।९) उतेतिसप्तर्चस्यसूक्तस्यभरद्वाजःकश्यपोगौतमोत्रिर्विश्वामित्रोजमदग्निर्वसिष्ठइतिक्रमेणैकर्चाऋषयोविश्वेदेवाअनुष्टुप् । (भेदपक्षे—देवाः १ वातः ३ विश्वेदेवाः १ आपः २ एवं ७)। (१०।११।१०) तवत्यइतिषड्चस्यसूक्तस्यौरवोंगइंद्रोजगती ।

अयुद्धसेनोविभ्वाविभिंदुतादाशद्वृत्रहातुज्यानितेजते । इंद्रस्यवज्रादबिभेदभिश्नथःप्राक्रामच्छुंध्यूरजहादुषाऽअनः ॥
एतात्यातेश्रुत्यानिकेवलायदेकऽएकमकृणोरयज्ञं । मासांविधानमदधाऽअधिद्यवित्वयाविभिन्नंभरतिप्रधिंपिता ॥
२६ ॥ (१०।१११।११) सूर्यरश्मिर्हरिकेशःपुरस्तात्सविताज्योतिरुदयाँऽअजस्रं । तस्यपूषाप्रसवेयातिविद्वान्सं
पश्यन्विश्वाभुवनानिगोपाः ॥ नृचक्षाऽएषदिवोमध्यऽआस्तऽआपप्रिवान्रोदसीऽअंतरिक्षं । सविश्वाचीरभिचष्टेघृ
ताचीरंतरापूर्वमपरंचकेतुं ॥ रायोबुध्नःसंगमनोवसूनांविश्वारूपाभिचष्टेशचीभिः । देवऽइवसवितासत्यधर्मेंद्रोन
तस्थौसमरेधनानां ॥ विश्वावसुंसोमगंधर्वमापोददृशुषीस्तदृतेनाव्यायन् । तदन्ववैदिंद्रोरारहाणऽआसांपरिसूर्यस्य
परिधीँऽरपश्यत् ॥ विश्वावसुरभितन्नोऽगृणातुदिव्योगंधर्वोरजसोविमानः । यद्वाघासत्यमुतयन्नविद्मधियोहिन्वा
नोधियऽइन्नोऽअव्याः ॥ सस्निमविंदच्चरणेनदीनामपावृणोद्दुरोऽअश्मव्रजानां । प्रासांगंधर्वोऽअमृतानिवोचदिंद्रो
दक्षंपरिजानादहीनां ॥ २७ ॥ (१०।१११।१२) अग्नेतवश्रवोवयोमहिभ्राजंतेऽअर्चयोविभावसो । बृहद्भानोशवसा
वाजमुक्थ्यँ१दधासिदाशुषेकवे ॥ पावकवर्चाःशुक्रवर्चाऽअनूनवर्चाऽउदियर्षिभानुना । पुत्रोमातराविचरन्नुपावसि ॥ ५२ ॥

(१०।१११।११) सूर्यरश्मिरितिषडृचस्यसूक्तस्यदेवगंधर्वोविश्वावसुःसवितांत्यतिसृणांदेवगंधर्वोविश्वावसुस्त्रिष्टुप् । (१०।१११।१२)
अग्नेतवेतिषडृचस्यसूक्तस्यपावकोग्निरग्निःसतोबृहतीआद्येविष्टारपंक्तीअंत्योपरिष्टाज्ज्योतिः ।

पृणक्षिरोदसीऽउभे ॥ ऊर्जोनपाज्जातवेदःसुशस्तिभिर्मंदस्वधीतिभिर्हितः । त्वेऽइषःसंदधुर्भूरिवर्पसश्चित्रोतयो
वामजाताः ॥ इरज्यन्नग्नेप्रथयस्वजंतुभिरस्मेरायोऽअमर्त्य । सदर्शतस्यवपुषोविराजसिपृणक्षिसानसिंक्रतुं ॥ इष्क
र्तारमध्वरस्यप्रचेतसंक्षयंतंराधसोमहः । रातिंवामस्यसुभगांमहीमिषंदधासिसानसिंरयिं ॥ ऋतावानंमहिषंविश्वद
र्शतमग्निंसुम्नायदधिरेपुरोजनाः । श्रुत्कर्णंसप्रथस्तमंत्वागिरादैव्यंमानुषायुगा ॥ २८ ॥ (१०।१११।१३) अग्नेऽ
अच्छावदेहनःप्रत्यङ्नःसुमनाभव । प्रनोयच्छविशस्पतेधनदाऽअसिनस्त्वं ॥ प्रनोयच्छत्वर्यमाप्रभगःप्रबृहस्पतिः ।
प्रदेवाःप्रोतसूनृतारायोदेवीददातुनः ॥ सोमंराजानमवसेग्निंगीर्भिर्हवामहे । आदित्यान्विष्णुंसूर्यंब्रह्माणंचबृहस्प
तिं ॥ इंद्रवायूबृहस्पतिंसुहवेहहवामहे । यथानःसर्वऽइज्जनःसंगत्यांसुमनाऽअसत् ॥ अर्यमणंबृहस्पतिमिंद्रंदाना
यचोदय । वातंविष्णुंसरस्वतींसवितारंचवाजिनं ॥ त्वंनोऽअग्नेऽअग्निभिर्ब्रह्मयज्ञंचवर्धय । त्वंनोदेवतातयेरायो
दानायचोदय ॥ २९ ॥ (१०।१११।१४) अयमग्नेजरितात्वेऽअभूदपिसहसःसूनोनह्य१न्यदस्त्याप्यं । भद्रंहिश
र्मत्रिवरूथमस्तितऽआरेहिंसानामपदिद्युमाकृधि ॥ प्रवत्तेऽअग्नेजनिमापितूयतःसाचीवविश्वाभुवनान्यृंजसे । प्रस

(१०।१११।१३) अग्नेअच्छेतिषडृचस्यसूक्तस्यतापसोग्निर्विश्वेदेवाअनुष्टुप् । (१०।१११।१४) अयमग्नइत्यष्टर्चस्यसूक्तस्यप्रथमयोःशार्ङ्गो
जरितातृतीयाचतुर्थ्योःशार्ङ्गोद्रोणःपंचमीषष्ठ्योःशार्ङ्गःसारिसृक्कःसप्तम्यष्टम्योःशार्ङ्गस्तम्बमित्रोग्निस्त्रिष्टुपआद्येजगत्यावंत्येअनुष्टुभौ ।

धय:प्रसनिषंतनोधियं:पुरश्चरंतिपशुपाऽइवत्मनां ॥ उतवाऽउपरिवृणक्षिबप्संद्बहोरंग्नऽउलपस्यस्वधावः । उतखि
ल्याऽउर्वराणांभवंतिमातेहेतिंतविर्षीचुक्रुधाम ॥ यदुद्वतोनिवतोयासिबप्सत्पृथगेषिप्रगर्धिनीवसेना । यदातेवातो
ऽअनुवातिशोचिर्वेसेवश्मश्रुवपसिप्रभूमं ॥ प्रत्यंस्यश्रेणयोददृश्रऽएकंनियानंबहवोरथासः । बाहूयदग्नेऽअनुमर्मृजा
नोन्यंकुत्तानामन्वेषिभूमिं ॥ उत्तेशुष्माजिहतामुत्तेऽअर्चिरुत्तेऽअग्नेशशमानस्यवाजाः । उच्छ्वंचस्वनिनंमवर्धमानऽ
आत्वाद्यविश्वेवसंवःसदंतु ॥ अपामिदंन्ययनंसमुद्रस्यनिवेशनं । अन्यंकृणुष्वेतःपंथांतेनयाहिवशाँऽअनु ॥ आयं
नेतेपरायणेदूर्वारोहंतुपुष्पिणीः । हृदाश्चपुंडरीकाणिसमुद्रस्यगृहाऽइमे ॥ ३० ॥ इत्यष्टमाष्टकेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥

त्रिपष्टयध्यायेवर्गाः ३० सूक्तानि २३ ऋचः १७२ ॥ त्यागः ॥ इंद्राये.९ प्रजापतय.१० अग्नय.८ वेनाये.८ अग्नय.४ वरुणाये. सोमाये. वरुणाये.२ सोमेंद्राभ्या. आंभृण्यैवाच.८ विश्वेभ्योदेवेभ्य.८ रात्र्या.८ विश्वेभ्योदेवेभ्य.९ [भे. प. विश्वेभ्योदे. अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य.४ अग्नय. विश्वेभ्योदेवेभ्य. इंद्राये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.] भाववृत्तय.१४ इंद्राये.३ अश्विभ्यामि.२ इंद्राये.२ द्युभूम्यश्विभ्य. मित्रावरुणाभ्या.६ इंद्राये.११ गोषेंद्राये.३ यमाये.७ केश्यग्निसूर्यवायुभ्य.७ विश्वेभ्योदेवेभ्य.७ [भे.प. देवेभ्य. वाताये.३ विश्वेभ्यो देवेभ्य.१ अघ्न्य.२] इंद्राये.६ सवित्रइ.३ देवगंधर्वाय. विश्वावसव.३ अग्नय.७ विश्वेभ्योदेवेभ्य.५ अग्नय.८ ॥ इत्यष्टमेसप्तमः ॥

त्यंषट्सांख्योत्रिराश्विर्नमयंहिताक्ष्र्यपुत्रःसुपर्णोयामायनोवोर्ध्वकृशनोगायत्रीबृहतीगायत्र्यौसतोबृहतीविष्टा
रपंक्तिरिमामिंद्राण्युपनिषत्सपत्नीबाधनमानुष्टुभंतुपक्त्यंतमरण्यान्यैरंमदोदेवमुनिररण्यानींतुष्टावंश्रत्तेपंच
सुवेदाःशैरीषिस्त्रिष्टुबंतंसुष्वाणासःपृथुर्वैन्यःसविताचेतोहैरण्यस्तूपःसावित्रंसमिद्धोमृळीकोवासिष्ठऽआग्नेयं
वार्हतमंत्येऽउपरिष्टाज्ज्योतिषीजगत्युपांत्यावाश्रद्धयाश्रद्धाकामायनीश्राद्धमानुष्टुभंतुशासःशासोभारद्वाजेई
खयंतीर्देवजामयइंद्रमातरोगायत्रंसोमोयमीभाववृत्तमानुष्टुभंत्वंरायिशिरिंबिठोभारद्वाजोऽलक्ष्मीघ्नंद्वितीयातृ
तीयाब्राह्मणस्पत्येअंत्यावैश्वदेव्याग्निंकेतुराग्नेयंआग्नेयंगायत्रमिमानुकंभुवनऽआप्त्यःसाधनोवाभौवनोवैश्वदेवंद्वै
पदंत्रैष्टुभंसूर्योनश्चक्षुःसौर्यःसौर्यंगायत्रमुदसौषट्पौलोमीशच्यात्मानंतुष्टावानुष्टुभंतीभ्रस्यपंचपूरणोवैश्वामित्रो
मुंचामित्वाप्राजापत्योयक्ष्मनाशनोराजयक्ष्मघ्नंमंत्यानुष्टुब्ब्रह्मणाषट्ब्राह्मोरक्षोहागर्भसंस्रावेप्रायश्चित्तमानुष्टुभं
ह्यक्षीभ्यांविवृहाकाश्यपोयक्ष्मघ्नंमपेहिपंचप्रचेतादुःस्वप्नघ्नंपत्त्यंतंत्रिष्टुम्मध्यंदेवानैर्ऋतःकपोतःकपोतोपहतौ
प्रायश्चित्तंवैश्वदेवंमृषभमृषभोवैराजःशाक्वरोवासपत्नघ्नंमानुष्टुभंमहापंक्त्यंतंतुभ्येदंचतुष्कंविश्वामित्रजमदग्नी
जागतंतृतीयालिंगोक्तदेवतावातस्यानिलोवातायनोवायव्यंमयोभूःशंबरःकाक्षीवतोगव्यंविभ्राट्विभ्राट्सौ
र्यःसौर्यंजागतमास्तारपंक्त्यंतंत्वंत्यमिटोभार्गवोगायत्रमायाहिसंवर्तउषस्यंद्वैपदमात्वाषट्ध्रुवोराज्ञःस्तुतिस्त्वा

नुष्टुभंत्वंभीवर्तेनपंचाभीवर्तः प्रवश्चतुष्कंमूर्ध्वोग्रावासर्पोर्बुदिर्ग्राव्णोस्तौद्गायत्र्यंप्रसूनवःसूनुरार्भवंआग्नेयमानु
ष्टुभंद्वितीयागायत्र्याद्यार्भवीपतंगंतृचंपतंगःप्राजापत्योमायाभेदंजगत्यादित्यमूष्वरिष्टनेमिस्तार्क्ष्योमुत्तिष्ठतैक
र्चाःशिबिरौशीनरःकाशिराजःप्रतर्दनोरोहिदश्वोवसुमनाआद्यानुष्टुप्प्रससाहिषेजयेंद्रःप्रथश्चैकर्चाःप्रथोवासि
ष्ठःसप्रथोभारद्वाजोघर्मःसौर्योवैश्वदेवंबृहस्पतिस्तपुर्मूर्धाबार्हस्पत्योबार्हस्पत्यमपश्यंप्रजावान्प्राजापत्योन्वृचं
यजमानपत्नीहोत्राशिषोविष्णुस्त्वष्टागर्भकर्ताविष्णुर्वाप्राजापत्योगर्भार्थाशीर्लिंगोक्तदैवतमानुष्टुभंमहिसत्यधृ
तिर्वारुणिरादित्यंस्वस्त्ययनंगायत्रंवैवातोवातायनउलोवायव्यंप्राग्नयेपंचाग्नेयोवत्सआग्नेयंतुभ्यनूनंतृचमाग्नेयः
श्येनोजातवेदस्यमायंगौःसार्पराज्ञ्यात्मदैवतंसौर्यंवाऽऋतंचमाधुच्छंदसोऽघमर्षणोभाववृत्तमानुष्टुभंतुसंसंचतु
ष्कंसंवननःसंज्ञानमाद्याग्नेयीतृतीयात्रिष्टुप्तृतीयात्रिष्टुप् ॥ ८ ॥ तदेतत्सूक्तसहस्रंससप्तदशकंसपादाधिकमृ
ग्वेदेपारायणपाठेशाकल्येशैशिरीयकेनमःशौनकायनमःशौनकाय ॥ १ ॥ ॥ ॥
हरिः ओम् ॥ (१०।११।१५) त्यंचिदत्रिंमृतजुरमर्थमश्वंनयातवे । कक्षीवंतंयदीपुनारथंनकृणुथोनवं ॥ त्यं
चिदश्वंनवाजिनमरेणवोयमत्नत । दृढंग्रंथिंनविष्यतमत्रिंयविष्ठमारजः ॥ नरादंसिष्ठावत्रयेशुभ्रासिषासतंधियः । ॥ ५४ ॥

(१०।११।१५) त्यंचिदितिषड्चस्यसूक्तस्यसांख्योत्रिरश्विनावनुष्टुप् ।

अथाहिवांदिवोनरापुनस्तोमोनविशसे ॥ चितेतद्वांसुराधसारातिःसुमतिरश्विना । आयन्नःसदनेपृथौसमनेपर्षथोन
रा ॥ युवंभुज्युंसमुद्रऽआरजसःपारऽईंखितं । यातमच्छापतत्रिभिर्नासत्यासातयेकृतं ॥ आवांसुम्नैःशंयूऽइवमंहि
ष्ठाविश्ववेदसा । समस्मेभूषतंनरोत्संनपिप्युषीरिषः ॥ १ ॥ (१०।११।१६) अयंहितेऽअमर्त्यऽइंदुरत्योनपत्यते ।
दक्षोविश्वायुर्वेधसे ॥ अयमस्मासुकाव्यऽऋभुर्वज्रोदास्वते । अयंबिभर्त्यूर्ध्वकृशनंमदमृभुर्नकृत्व्यंमदं ॥ घृषुःश्येना
यकृत्वनऽआसुस्वासुवंसगः । अवदीधेदहीशुवः ॥ यंसुपर्णःपरावतःश्येनस्यपुत्रऽआभरत् । शतचक्रंयो३ह्योवर्त
निः+ ॥ यंतेश्येनश्चारुमवृकंपदाभरदरुणंमानमंधसः । एनावयोवितार्यायुर्जीवसऽएनाजागारबंधुता ॥ एवातदिं
द्रऽइंदुनादेवेषुचिद्धारयातेमहित्यजः । क्रत्वावयोवितार्यायुःसुक्रतोक्रत्वायमस्मदासुतः+ ॥ २ ॥ (१०।११।१७)
इमांखनाम्योषधिंवीरुधंबलवत्तमां । ययासपत्नींबाधतेययासंविंदतेपतिं ॥ उत्तानपर्णेसुभगेदेवजूतेसहस्वति । सप
त्नींमेपराधमपतिंमेकेवलंकुरु ॥ उत्तराहमुत्तरऽउत्तरेदुत्तराभ्यः । अथासपत्नीयाममाधरासाधराभ्यः ॥ नह्यस्याना
मगृभ्णामिनोऽअस्मिन्रमतेजने । परामेवपरावतंसपत्नींगमयामसि ॥ अहमस्मिसहमानाथत्वमसिसासहिः । उभेस

(१०।११।१६) अयंहीतिषड्चस्यसूक्तस्यतार्क्ष्यपुत्रःसुपर्णइंद्रोगायत्रीद्वितीयाबृहतीपंचमीसतोबृहतीषष्ठीविष्टारपंक्तिः (यामायन
ऊर्ध्वकृशनोवात्रऋषिः) । (१०।११।१७) इमामितिषड्चस्यसूक्तस्येंद्राणीसपत्नीनाशनमनुष्टुबंत्यापंक्तिः ।

हस्वतीभूत्वीसपत्नीमिसहावहै ॥ उपतेधांसहमानामभित्वाधांसहीयसा । मामनुप्रतेमनोवत्संगौरिवधावतुपथावारि
वधावतु ॥ ३ ॥ (१०।११।१८) अरण्यान्यरण्यान्यसौयाप्रेवनश्यसि । कथाग्रामंनपृच्छसिनत्वाभीरिवविंदतीँ ॥
वृषारवायवदतेयदुपावतिचिच्चिकः । आघाटिभिरिवधावयन्नरण्यानिर्महीयते ॥ उतगावऽइवादंत्युतवेश्मेव
दृश्यते । उतोऽअरण्यानिःसायंशकटीरिवसर्जति ॥ गामंगैषऽआह्वयतिदार्वंगैषोऽअपावधीत् । वसन्नरण्यान्यांसा
यमक्रुक्षदितिमन्यते ॥ नवाऽअरण्यानिर्हंत्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति । स्वादोःफलस्यजग्ध्वायथाकामंनिपद्यते ॥ आं
जनगंधिंसुरभिंबह्वन्नामकृषीवलां । प्राहंमृगाणांमातरमरण्यानिमंशंसिषं ॥ ४ ॥ (१०।११।१९) श्रत्तेदधामिप्र
थमायमन्यवेहन्यद्वृत्रंनर्यविवेरपः । उभेयत्त्वाभवतोरोदसीऽअनुरेजतेशुष्मात्पृथिवीचिदद्रिवः ॥ त्वंमायाभिरनव
द्यमायिनंश्रवस्यतामनसावृत्रमर्दयः । त्वामिन्नरोवृणतेगविष्टिषुत्वांविश्वासुहव्यास्विष्टिषु ॥ ऐषुचाकंधिपुरुहूतसूरि
षुवृधासोयेमघवन्नानशुर्मघं । अर्चंतितोकेतनयेपरिष्टिषुमेधसातावाजिनमह्रयेधने ॥ सऽइन्नुरायःसुभृतस्यचाकन
न्मदंयोऽअस्यरंह्यंचिकेतति । त्वावृधोमघवन्दाश्वध्वरोमक्षूसवाजंभरतेधनानृभिः ॥ त्वंशर्धायमहिनागृणानऽउरु

(१०।११।१८) अरण्यानीतिषड्चस्यसूक्तस्यैरंमदोदेवमुनिररण्यान्यनुष्टुप् । (१०।११।१९) श्रत्तइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यशैरीषिः
सुवेदाइंद्रोजगत्यंत्यात्रिष्टुप् ।

कृधिमघवन्छग्धिरायः । त्वंनोमित्रोवरुणोनमायीपित्वोनदस्मदयसेविभक्ता+ ॥ ५ ॥ (१०।११।२०) सुष्वाणा
सऽइंद्रस्तुमसित्वासस्वांसश्चतुविनृम्णवाजं । आनोभरसुवितंयस्यचाकन्त्मनातनासनुयामत्वोताः ॥ ऋष्वस्त्व
मिंद्रशूरजातोदासीर्विशःसूर्येणसह्याः । गुहाहितंगुह्यंगूह्ळमप्सुबिभृमसिप्रस्रवणेनसोमं ॥ अर्योवागिरोऽअभ्यर्चवि
द्वानृषीणांविप्रःसुमतिंचकानः । तेस्यामयेरणयंतसोमैरेनोततुभ्यंरथोह्ळभक्षैः+ ॥ इमाब्रह्मेंद्रतुभ्यंशंसिदानृभ्योनृणां
शूरशवः । तेभिर्भवसक्रतुर्येषुचाकन्नुतत्रायस्वगृणतऽउतस्तीन्+ ॥ श्रुधीहवमिंद्रशूरपृथ्याऽउतस्तवसेवेन्यस्यार्कैः ।
आंयस्तेयोनिंघृतवंतमस्वारूर्मिर्ननिम्नैर्द्रवयंतवक्वाः ॥ ६ ॥ (१०।११।२१) सवितायंत्रैःपृथिवीमरम्णादस्कंभने
सविताद्यामदृंहत् । अश्वमिवाधुक्षद्धुनिमंतरिक्षमतूर्तेबद्धंसवितासमुद्रं+ ॥ यत्रासमुद्रःस्कभितोव्यौनदपांनपात्स
वितातस्यवेद । अतोभूरतऽआऽउत्थितंरजोतोद्यावापृथिवीऽअप्रथेतां ॥ पश्चेदमन्यदभवद्यजत्रममर्त्यस्यभुवनस्य
भूना । सुपर्णोऽअंगसवितुर्गरुत्मान्पूर्वोजातःसऽउऽअस्यानुधर्म ॥ गावऽइवग्रामंयूयुधिरिवाश्वान्वाश्रेववत्संसुमना
दुहाना । पतिरिवजायामभिनोन्येतुधर्तादिवःसविताविश्ववारः ॥ हिरण्यस्तूपःसवितर्यथात्वांगिरसोजुह्वेवाजेऽ

(१०।११।२०) सुष्वाणासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैन्यःपृथुरिंद्रस्त्रिष्टुप् । (१०।११।२१) सवितेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यहैरण्यस्तूपो
र्चन्सवितात्रिष्टुप् ।

अस्मिन् । एवात्वार्चन्नवसेवंदमानःसोमस्येवांशुंप्रतिजागराहं ॥ ७ ॥ (१०।११।२२) समिद्धश्चित्समिध्यसेदे
वेभ्योहव्यवाहन । आदित्यैरुद्रैर्वसुभिर्नऽआगहिमृळीकायनऽआगहि ॥ इमंयज्ञमिदंवचोजुजुषाणऽउपागहि । म
र्तासस्त्वासमिधानहवामहेमृळीकायहवामहे ॥ त्वामुजातवेदसंविश्ववारंगृणेधिया । अग्नेदेवाँऽआवहनःप्रियव्रता
न्मृळीकायप्रियव्रतान् ॥ अग्निर्देवोदेवानामभवत्पुरोहितोग्निंमनुष्या३ऋषयःसमीधिरे । अग्निंमहोधनसातावहंहुवे
मृळीकंधनसातये ॥ अग्निरत्रिंभरद्वाजंगविष्ठिरंप्रावन्नःकण्वंत्रसदस्युमाहवे । अग्निंवसिष्ठोहवतेपुरोहितोमृळीकाय
पुरोहितः ॥ ८ ॥ (१०।११।२३) श्रद्धयाग्निःसमिध्यतेश्रद्धयाहूयतेहविः । श्रद्धांभगस्यमूर्धनिवचसावेदयामसि ॥
प्रियंश्रद्धेददतःप्रियंश्रद्धेदिदासतः । प्रियंभोजेषुयज्वस्विदंमऽउदितंकृधि ॥ यथादेवाऽअसुरेषुश्रद्धामुग्रेषुचक्रिरे ।
एवंभोजेषुयज्वस्वस्माकमुदितंकृधि ॥ श्रद्धांदेवायजमानावायुगोपाऽउपासते । श्रद्धांहृदय्य१याकूत्याश्रद्धयाविंद
तेवसु ॥ श्रद्धांप्रातर्हवामहेश्रद्धांमध्यंदिनंपरि । श्रद्धांसूर्यस्यनिम्रुचिश्रद्धेश्रद्धापयेहनः ॥ ९ ॥ (परिशिष्टं ॥ मे
धामह्यमांगिरसोमेधांसप्तऽऋषयोददुः । मेधामिंद्रश्चाग्निश्चमेधांधातादधातुते ॥ मेधांतेवरुणोराजामेधांदेवीसरस्व

(१०।११।२२) समिद्धइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवासिष्ठोमृळीकोग्निर्बृहतीअंत्येद्वेउपरिष्टाज्ज्योतिषी (उपांत्याजगतीत्रा) (१०।११।२३) श्रद्धयेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यश्रद्धाकामायनीश्रद्धानुष्टुप् ।

ती । मेधांतेऽअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजा ॥ यामेधाऽअप्सरस्सुगंधर्वेषुचयन्मनः । दैवीयामानुषीमेधासामामा
विशतादिमां ॥ यन्मेनोक्तंतद्रवतांशकेयंयदनुब्रुवे । निशामतंनिशामहैमयिव्रतंसहव्रतेषुभूयासंब्रह्मणासंगमेमहि ॥
शरीरंमेविचक्षणंवाङ्मेमधुमद्दुहा । अवृद्धमहमसौसूर्योब्रह्मणानीस्थःश्रुतंमेमाप्रहासीः ॥ मेधांदेवींमनसारेजमानांगं
धर्वजुष्टांप्रतिनोजुषस्व । मह्यंमेधांवदमह्यंश्रियंवदमेधावीभूयासमजराजरिष्णु ॥ सदसस्पतिमद्भुतंप्रियमिंद्रस्य
काम्यं । सनिंमेधामयासिषं ॥ यांमेधांदेवगणाःपितरश्चोपासते । तयामामेधयामेमेधाविनंकुरु ॥ मेधाव्य१हंसुमनाः
सुप्रतीकःश्रद्धामनाःसत्यमतिःसुशेवः । महायशाधारयिष्णुःप्रवक्ताभूयासमस्मैशरयाप्रयोगे ॥ १ ॥ इतिपरिशिष्टं ॥)
(१०।१२।१) शासऽइत्थामहाँऽअस्यमित्रखादोऽअद्भुतः । नयस्यहन्यतेसखानजीयतेकदाचन ॥ स्वस्तिदावि
शस्पतिर्वृत्रहाविमृधोवशी । वृषेंद्रःपुरऽएतुनःसोमपाऽअभयंकरः ॥ विरक्षोविमृधोजहिविवृत्रस्यहनूरुज । विम
न्युमिंद्रवृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥ विनऽइंद्रमृधोजहिनीचायच्छपृतन्यतः । योऽअस्माँऽअभिदासत्यधरंगमया
तमः ॥ अपेंद्रद्विषतोमनोपजिज्यासतोवधं । विमन्योःशर्मयच्छवरीयोयवयावधं ॥ १० ॥ (१०।१२।२) ईंखयं

द्वादशेनुवाकेचत्वारिंशत्सूक्तानि (१०।१२।१) शासइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशासइंद्रोनुष्टुप् । (१०।१२।२) ईंखयंतीरिति पंचर्चस्यसूक्तस्यदेवजामयइंद्रमातरइंद्रोगायत्री ।

तीरपस्युवऽइंद्रंजातमुपासते । भेजानासःसुवीर्यं ॥ त्वमिंद्रबलादधिसहसोजातऽओजसः । त्वंवृषन्वृषेदसि ॥ त्व
मिंद्रासिवृत्रहाव्यं१तरिक्षमतिरः । उद्द्यामस्तभ्नाऽओजसा ॥ त्वमिंद्रसजोषसमर्कंबिभर्षिबाह्वोः । वज्रंशिशानऽओज
सा ॥ त्वमिंद्राभिभूरसिविश्वाजातान्योजसा । सविश्वाभुवऽआभवः ॥ ११ ॥ (१०।१२।३) सोमऽएकेभ्यःप
वतेघृतमेकऽउपासते । येभ्योमधुप्रधावतितांश्चिदेवापिगच्छतात् ॥ तपसायेऽअनाधृष्यास्तपसायेस्वर्ययुः । तपोये
चक्रिरेमहस्तांश्चि० ॥ येयुध्यंतेप्रधनेषुशूरासोयेतनूत्यजः । येवासहस्रदक्षिणास्तांश्चि० ॥ येचित्पूर्वऽऋतसापऽऋ
तावानऽऋतावृधः । पितॄन्तपस्वतोयमतांश्चि० ॥ सहस्रणीथाःकवयोयेगोपायंतिसूर्यं । ऋषीन्तपस्वतोयमतपोजाँऽ
अपिगच्छतात् ॥ १२ ॥ (१०।१२।४) अरायिकाणेविकटेगिरिंगच्छसदान्वे । शिरिंबिठस्यसत्वभिस्तेभिष्ट्वाचा
तयामसि ॥ चत्तोऽइतश्चत्तामुतःसर्वाभ्रूणान्यारुषी । अराय्यंब्रह्मणस्पतेतीक्ष्णशृंगोदृषन्निहि ॥ अदोयद्दारुप्लवते
सिंधोःपारेऽअपूरुषं । तदारभस्वदुर्हणोतेनगच्छपरस्तरं+ ॥ यद्धप्राचीरजगंतोरोमंडूरधाणिकीः । हताऽइंद्रस्यशत्रवः
सर्वेबुद्बुदयाशवः ॥ परीमेगामनेषतपर्यग्निमहृषत । देवेष्वक्रतश्रवःकऽइमाँऽआदधर्षति ॥ १३ ॥ (१०।१२।५)अग्निंहि

(१०।१२।३) सोमइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैवस्वतीयमीभाववृत्तिरनुष्टुप् । (१०।१२।४) अरायीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यभारद्वाजःशिरिंबिठो
ऽलक्ष्मीनाशनोद्वितीयातृतीययोर्ब्रह्मणस्पतिरंत्यायाविश्वेदेवाअनुष्टुप् । (१०।१२।५) अग्निमितिपंचर्चस्यसूक्तस्याग्नेयःकेतुरग्निर्गायत्री ।

न्वंतुनोधियःसप्तिमाशुमिवाजिषु । तेनजेष्मधनंधनं ॥ ययागाऽआकरामहेसेनयाग्नेतवोत्या । तांनोहिन्व
मघत्तये ॥ आग्नेस्थूरंरयिंभरपृथुंगोमंतमश्विनं । अङ्धिखंवर्तयापणिं+ ॥ अग्नेनक्षत्रमजरमासूर्यंरोहयोदिवि ।
दधज्ज्योतिर्जनेभ्यः ॥ अग्नेकेतुर्विशामसिप्रेष्ठःश्रेष्ठऽउपस्थसत् । बोधास्तोत्रेवयोदधत् ॥ १४ ॥ (१०।१२।६)
इमानुकंभुवनासीषधामेंद्रश्चविश्वेचदेवाः+ ॥ यज्ञंचनस्तन्वंचप्रजांचादित्यैरिंद्रःसहचीक्लृपाति ॥ आदित्यैरिंद्रःसग
णोमरुद्भिरस्माकंभूत्वविताततूनां ॥ हत्वायदेवाऽअसुरान्यदायन्देवादेवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ प्रत्यंचमर्कमनयन्छ
चीभिरादित्स्वधामिषिरांपर्यपश्यन् ॥ १५ ॥ (१०।१२।७) सूर्योनोदिवस्पातुवातोऽअंतरिक्षात् । अग्निर्नःपार्थि
वेभ्यः ॥ जोषासवितर्यस्यतेहरःशतंसवाँऽअर्हति । पाहिनोदिद्युतःपतंत्याः ॥ चक्षुर्नोदेवःसविताचक्षुर्नऽउतपर्व
तः । चक्षुर्धातादधातुनः ॥ चक्षुर्नोधेहिचक्षुषेचक्षुर्विख्यैतनूभ्यः । संचेदंविचपश्येम ॥ सुसंदृशंत्वावयंप्रतिपश्येम
सूर्य । विपश्येमनृचक्षसः ॥ १६ ॥ (१०।१२।८) उदसौसूर्योऽअगादुदयंमामकोभगः । अहंतद्विद्वलापतिम
भ्यसाक्षिविषासहिः+ ॥ अहंकेतुरहंमूर्धाहमुग्राविवाचनी । ममेदनुक्रतुंपतिःसेहानायाऽउपाचरेत् ॥ ममपुत्राःशत्रु

(१०।१२।६) इमान्वितिपंचर्चस्यसूक्तस्याप्त्योभुवनोविश्वेदेवाद्विपदात्रिष्टुप् । (अत्रभौवनःसाधनोवैकल्पिकः)(१०।१२।७) सूर्योन
इतिपंचर्चस्यसूक्तस्यसौर्यश्चक्षुर्मानवःसूर्योगायत्री । (१०।१२।८) उदसावितिषडृचस्यसूक्तस्यपौलोमीशचीशच्यनुष्टुप् ।

हणोथौमेदुहितोविराट् । उताहमस्मिसंजयापत्यौमेश्लोकऽउत्तमः+ ॥ येनेंद्रोहुविषाकृत्व्यभवद्युम्न्युत्तमः । इदंतद
क्रिदेवाऽअसपत्नाकिलाभुवं ॥ असपत्नासपत्नघ्नीजयंत्यभिभूवरी । आवृक्षमन्यासांवर्चोराधोऽअस्थेयसामिव ॥
समजैषमिमाऽअहंसपत्नीरभिभूवरी । यथाहमस्यवीरस्यविराजानिजनस्यच ॥ १७ ॥ (१०।१२।९) तीव्रस्याभिवं
यसोऽअस्यपाहिसर्वरथाविहरीऽइहमुंच । इंद्रमात्वायजमानासोऽअन्येनिरीरमन्तुभ्यमिमेसुतासः ॥ तुभ्यंसुतास्तु
भ्यमुसोत्वासस्त्वांगिरःश्वात्र्याऽआह्वयंति । इंद्रेदमद्यसवनंजुषाणोविश्वस्यविद्वाँऽइहपाहिसोमं ॥ यऽउंशतामनसा
सोममस्मैसर्वहृदादेवकामःसुनोति । नगाऽइंद्रस्तस्यपरांददातिप्रशस्तमिच्चारुमस्मैकृणोति ॥ अनुस्पष्टोभवत्येषोऽअ
स्ययोऽअस्मैरेवान्नसुनोतिसोमं । निररत्नौमघवातंदधातिब्रह्मद्विषोहंत्यनानुदिष्टः ॥ अश्वायंतोगव्यंतोवाजयंतोहवा
महेत्वोपगंतवाऽउं । आभूषंतस्तेसुमतौनवायांवयमिंद्रत्वाशुनंहुवेम ॥ १८ ॥ (१०।१२।१०) मुंचामित्वाहविषा

(१०।१२।९) तीव्रस्येतिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैश्वामित्रःपूरणइंद्रस्त्रिष्टुप्। (१०।१२।१०) मुंचामित्वेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यप्राजापत्योयक्ष्म नाशनइंद्राग्नीत्रिष्टुबंत्यानुष्टुप् (मुंचामीतिसूक्तेराजयक्ष्मघ्नमित्युक्तेराजयक्ष्मनाशनोदेवतेतिकेचित् अन्येप्रजापतिमाहुः इंद्राग्नीइतितुयास्कः इत्थंमतवैविध्येपि 'पळाहुतिश्चरुर्मुंचामित्वाहविपाजीवनायकमित्येतेनेति' गृह्यसूत्रानुसारिवृत्तिकृत्कारिकाकारादिभिरस्यसूक्तस्येंद्राग्नि- देवतात्वनिर्देशात्तएवस्माभिरुक्ते) । ॥ ५८ ॥

जीवनायकमज्ञातयक्ष्मादुतराजयक्ष्मात् । ग्राहिर्जग्राहयदिवैतदेनंतस्याऽइंद्राग्नीप्रमुमुक्तमेनं ॥ यदिक्षितायुर्यदि
वापरेतोयदिमृत्योरंतिकंनीतऽएव । तमाहरामिनिर्ऋतेरुपस्थादस्पार्षमेनंशतशारदाय ॥ सहस्राक्षेणशतशारदेनश
तायुषाहविषाहार्षमेनं । शतंयथेमंशरदोनयातींद्रोविश्वस्यदुरितस्यपारं+ ॥ शतंजीवशरदोवर्धमानःशतंहेमंतान्छ
तमुवसंतान् । शतमिंद्राग्नीसविताबृहस्पतिःशतायुषाहविषेमंपुनर्दुः ॥ आहार्षत्वाविदंत्वापुनरागाःपुनर्नव । सर्वा
गसर्वतेचक्षुःसर्वमायुश्चतेविदं ॥ १९ ॥ (१०।१२।११) ब्रह्मणाग्निःसंविदानोरक्षोहाबाधतामितः । अमीवायस्ते
गर्भंदुर्णामायोनिमाशये ॥ यस्तेगर्भममीवादुर्णामायोनिमाशये । अग्निष्टंब्रह्मणासहनिष्क्रव्यादमनीनशत् ॥ यस्तेहं
तिपतयंतंनिषत्स्नुंयःसरीसृपं । जातंयस्तेजिघांसतितमितोनाशयामसि ॥ यस्तऽऊरूविहरत्यंतरादंपतीशये । योनिं
योऽअंतरारेह्लितमितोनाशयामसि ॥ यस्त्वाभ्रातापतिर्भूत्वाजारोभूत्वानिपद्यते । प्रजांयस्तेजिघांसतितमितोनाश

(१०।१२।११) ब्रह्मणाग्निरितिषड्चस्यसूक्तस्यब्राह्मोरक्षोहाप्रजापतिरनुष्टुप्। (अत्रसूक्तेऽनुक्रमण्यवष्टंभेनदेवतानिर्णयोनभवति। यतस्तत्रगर्भस्रावेप्रायश्चित्तिरित्युक्तंतेनसूक्तस्यप्रभावमात्रंद्योत्यतेनतुदेवता । अतोत्रप्रजापतिर्देवताग्राह्या । तथाच शौनकः 'मंत्रेपुह्यनिरु क्तेषुदेवतांकर्मतोवदेत् । मंत्रतःकर्मणाचैवप्रजापतिरसंभवे' इति । भाष्यकारैरपिप्रजापतिरेवोक्तः । बृहद्देवतायांतुराक्षोघ्नाग्नेयमित्युक्तं तत्रयुक्तायुक्तंसद्भिर्विचारणीयम्) ।

यामसि ॥ यस्त्वास्वप्नेनतमसामोहयित्वानिपद्यते । प्रजांयस्तेजिघांसतितमितोनाशयामसि ॥ २० ॥ (१०।१२।१२) अक्षीभ्यांतेनासिकाभ्यांकर्णाभ्यांछुबुकादधि । यक्ष्मंशीर्षण्यंमस्तिष्काज्जिह्वायाविवृहामिते ॥ ग्रीवाभ्यस्तउष्णिहाभ्यःकीकसाभ्योअनूक्यात् । यक्ष्मंदोषण्यंमंसाभ्यांबाहुभ्यांवि० ॥ आंत्रेभ्यस्तेगुदाभ्योवनिष्ठोर्हृदयादधि । यक्ष्मंमतस्नाभ्यांयक्नःप्लाशिभ्योवि० ॥ ऊरुभ्यांतेअष्ठीवद्भ्यांपार्ष्णिभ्यांप्रपदाभ्यां । यक्ष्मंश्रोणिभ्यांभासदाद्भंससोवि० ॥ मेहनाद्वनंकरणाल्लोमभ्यस्तेनखेभ्यः । यक्ष्मंसर्वस्मादात्मनस्तमिदंवि० ॥ अंगादंगाल्लोम्नोलोम्नोजातंपर्वणिपर्वणि । यक्ष्मंसर्वस्मादात्मनस्तमिदंवि० ॥ २१ ॥ (१०।१२।१३) अपेहिमनसस्पतेपक्रामपरश्चर । परोनिर्ऋत्याआचक्ष्वबहुधाजीवतोमनः ॥ भद्रंवैवरंवृणतेभद्रंयुंजंतिदक्षिणं । भद्रंवैवस्वतेचक्षुर्बहुत्राजीवतोमनः ॥ यदाशसानिःशसाभिशसोपारिमजाग्रतोयत्स्वपंतः । अग्निर्विश्वान्यपदुष्कृतान्यजुष्टान्यारेअस्मद्दधातु ॥ यदिंद्रब्रह्मणस्पतेभिद्रोहंचरामसि । प्रचेतानआंगिरसोद्विषतांपात्वंहसः ॥ अजैष्माद्यासनामचाभूमानागसोवयं । जाग्रत्स्वप्नःसंकल्पःपापोयंद्विष्मस्तंसऋच्छतुयोनोद्वेष्टितमृच्छतु ॥ २२ ॥ (१०।१२।१४) देवाःकपोतइषितोयदिच्छन्दूतो

(१०।१२।१२) अक्षीभ्यामितिषडृचस्यसूक्तस्यकाश्यपोविवृहायक्ष्महानुष्टुप् । (१०।१२।१३) अपेहीतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसः प्रचेतादुःस्वप्ननाशनोनुष्टुप्तृतीयात्रिष्टुप्अंत्यापंक्तिः । (१०।१२।१४) देवाइतिपंचर्चस्यसूक्तस्यनैर्ऋतःकपोतोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

निर्ऋत्याइदमाजगाम । तस्माअर्चामकृणवामनिष्कृतिंशंनोअस्तुद्विपदेशंचतुष्पदे ॥ शिवःकपोतइषितोनोअस्त्वनागादेवाःशकुनोगृहेषु । अग्निर्हिविप्रोजुषतांहविर्नःपरिहेतिःपक्षिणीनोवृणक्तु ॥ हेतिःपक्षिणीनदभात्यस्मानाष्ट्र्यांपदंकृणुतेअग्निधाने । शंनोगोभ्यश्चपुरुषेभ्यश्चास्तुमानोहिंसीदिहदेवाःकपोतः ॥ यदुलूकोवदतिमोघमेतद्यत्कपोतःपदमग्नौकृणोति । यस्यदूतःप्रहितएषएतत्तस्मैयमायनमोअस्तुमृत्यवे ॥ ऋचाकपोतंनुदतप्रणोदमिषंमदंतःपरिगांनयध्वं । संयोपयंतोदुरितानिविश्वाहित्वानऊर्जंप्रपतात्पतिष्ठः ॥ २३ ॥ (१०।१२।१५) ऋषभंमासमानानांसपत्नानांविषासहिं । हंतारंशत्रूणांकृधिविराजंगोपतिंगवां ॥ अहमस्मिसपत्नहेंद्रइवारिष्टोअक्षतः । अधःसपत्नामेपदोरिमेसर्वेअभिष्ठिताः ॥ अत्रैववोपिनह्याम्युभेआर्त्नीइवज्यया । वाचस्पतेनिषेधेमान्यथामदधरंवदान् ॥ अभिभूरहमागमंविश्वकर्मेणधाम्ना । आवश्चित्तमावोव्रतमावोहंसमितिंददे ॥ योगक्षेमंवआदायाहंभूयासमुत्तमआवोमूर्धानमक्रमीं । अधस्पदान्मउद्वदतमंडूकाइवोदकान्मंडूकाउदकादिव ॥२४॥ (१०।१२।१६) तुभ्येदमिंद्रपरिषिच्यतेमधुत्वंसुतस्यकलशस्यराजसि । त्वंरयिंपुरुवीरामुनस्कृधित्वंतपःपरितप्याजयःस्वः* ॥ स्व

(१०।१२।१५) ऋषभमितिपंचर्चस्यसूक्तस्यवैराजऋषभःसपत्ननाशनोनुष्टुबंत्यामहापंक्तिः । (शाकरोवाऋषिः) । (१०।१२।१६) तुभ्येदमितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यगाथिभार्गवोविश्वामित्रजमदग्नीइंद्रस्तृतीयायाःसोमवरुणबृहस्पत्यनुमतिधातृविधातारोजगती ।

जिंतंमहिंमंदानमंधसोहवामहेपरिशक्रंसुताँऽउप । इमंनोयज्ञमिहबोध्यागहिस्पृधोजयंतंमघवानमीमहे ॥ सोमस्य
राज्ञोवरुणस्यधर्मणिबृहस्पतेरनुमत्याऽउशर्मणि । तवाहमद्यमघवन्नुपस्तुतौधातर्विधातःकलशाँऽअभक्षयं ॥ प्रसूतो
भक्षमकरंचरावपिस्तोमंचेमंप्रथमःसूरिरुन्मृजे । सुतेसातेनयद्यागमंवांप्रतिविश्वामित्रजमदग्नीदमे ॥ २५ ॥
(१०।१२।१७) वातस्यनुमहिमानंरथस्यरुजन्नेतिस्तनयन्नस्यघोषः । दिविस्पृग्यात्यरुणानिकृण्वन्नुतोऽएतिपृथि
व्यारेणुमस्यन् ॥ संप्रेरतेऽअनुवातस्यविष्ठाऽऐनंगच्छंतिसमनंनयोषाः । ताभिःसयुक्सरथंदेवऽईयतेस्यविश्वस्यभुव
नस्यराजा ॥ अंतरिक्षेपथिभिरीयमानोननिविंशतेकतमच्चनाहः । अपांसखाप्रथमजाऽऋतावाक्वस्विज्जातःकुतऽआ
बभूव ॥ आत्मादेवानांभुवनस्यगर्भोयथावशंचरतिदेवऽएषः । घोषाऽइदस्यशृण्विरेनरूपंतस्मैवातायहविषाविधेम
॥ २६ ॥ (१०।१२।१८) मयोभूर्वातोऽअभिवातूस्राऽऊर्जस्वतीरोषधीरारिशंतां । पीवस्वतीर्जीवधन्याःपिबंत्वव
सायपद्वतेरुद्रमृळ ॥ याःसरूपाविरूपाऽएकरूपायासामग्निरिष्ट्यानामानिवेद । याऽअंगिरसस्तपसेहचक्रुस्ताभ्यःप
र्जन्यमहिशर्मयच्छ ॥ यादेवेषुतन्व१मैरयंतयासांसोमोविश्वारूपाणिवेद । ताऽअस्मभ्यंपयसापिन्वमानाःप्रजावती

(१०।१२।१७) वातस्येतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यवातायनोनिलोवायुस्त्रिष्टुप् । (१०।१२।१८) मयोभूरितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यकाक्षीवतः
शंबरोगावस्त्रिष्टुप् ।

रिंद्रगोष्ठेरिरीहि ॥ प्रजापतिर्मह्यमेतारराणोविश्वैर्देवैःपितृभिःसंविदानः । शिवाःसतीरुपनोगोष्ठमाकस्तासांवयंप्र
जयासंसदेम ॥ २७ ॥ (१०।१२।१९) विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यंमध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्रुतं । वातजूतोयोऽअ
भिरक्षतित्मनाप्रजाःपुपोषपुरुधाविराजति ॥ विभ्राड्बृहत्सुभृतंवाजसातमंधर्मन्दिवोधरुणेसत्यमर्पितं । अमित्रहावृ
त्रहादस्युहंतमंज्योतिर्जज्ञेऽअसुरहासपत्नहा ॥ इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरुत्तमंविश्वजिद्धनजिदुच्यतेबृहत् । विश्व
भ्राड्भ्राजोमहिसूर्योदृशऽउरुपप्रथेसहऽओजोऽअच्युतं ॥ विभ्राजंज्योतिषास्व१रगच्छोरोचनंदिवः । येनेमावि
श्वाभुवनान्याभृताविश्वकर्मणाविश्वदेव्यावता ॥ २८ ॥ (१०।१२।२०) त्वंत्यमिटतोरथमिंद्रप्रावःसुतावतः ।
अशृणोःसोमिनोहवं ॥ त्वंमखस्यदोधतःशिरोवत्वचोभरः । अगच्छःसोमिनोगृहं ॥ त्वंत्यमिंद्रमर्त्यमास्त्रबुध्नायवे
न्यं । मुहुःश्रथ्नामनस्यवे ॥ त्वंत्यमिंद्रसूर्यंपश्चासंतंपुरस्कृधि । देवानांचित्तिरोवशं ॥ २९ ॥ (१०।१२।२१) आ
याहिवनसासहगावःसचंतवर्तनिंयदूधभिः ॥ आयाहिवस्व्याधियामंहिष्ठोजारयन्मखःसुदानुभिः ॥ पितुभृतोनतं

(१०।१२।१९) विभ्राडितिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यसौर्योविभ्राट्सूर्योजगत्यंत्यास्तारपंक्तिः । (१०।१२।२०) त्वंत्यमितिचतुर्ऋचस्य
सूक्तस्यभार्गवइटइंद्रोगायत्री । (१०।१२।२१) आयाहीतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यांगिरसःसंवर्तउषाद्विपदाविराट् ।

ऋक्सं. तुमित्सुदानवःप्रतिदध्मोयजामसि ॥ उषाऽअपस्वसुस्तमःसंवर्तयतिवर्तनिंसुजातता ॥ ३० ॥ (१०।१२।२२) आत्वा मंडलं १०
हार्षमंतरेभूर्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः । विशस्त्वासर्वावांछंतुमात्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ॥ इहैवैधिमापच्योष्ठाःपर्वतऽइवा
अ. ८ अ. ८ विचाचलिः । इंद्रऽइवेहध्रुवस्तिष्ठेहराष्ट्रमुधारय ॥ इममिंद्रोऽअदीधरद्ध्रुवंध्रुवेणहविषा । तस्मैसोमोऽअधिब्रवत्त अनु. १२
॥ ६१ ॥ स्माऽउब्रह्मणस्पतिः ॥ ध्रुवाद्यौर्ध्रुवापृथिवीध्रुवासःपर्वताऽइमे । ध्रुवंविश्वमिदंजगद्ध्रुवोराजाविशामयं ॥ ध्रुवंतेरा
जावरुणोध्रुवंदेवोबृहस्पतिः । ध्रुवंतऽइंद्रश्चाग्निश्चराष्ट्रंधारयतांध्रुवं ॥ ध्रुवंध्रुवेणहविषाभिसोमंमृशामसि । अथोत
ऽइंद्रःकेवलीर्विशोबलिहृतस्करत् ॥ ३१ ॥ (१०।१२।२३) अभीवर्तेनहविषायेनेंद्रोऽअभिवावृते । तेनास्मान्ब्र
ह्मणस्पतेभिराष्ट्रायवर्तय ॥ अभिवृत्यसपत्नानभियानोऽअरातयः । अभिपृतन्यंतंतिष्ठाभियोनऽइरस्यति ॥ अभि
त्वादेवःसविताभिसोमोऽअवीवृतत् । अभित्वाविश्वाभूतान्यभीवर्तोयथाससि ॥ येनेंद्रोहविषाकृत्व्यभवद्द्युम्न्युत्त
मः । इदंतदक्रिदेवाऽअसपत्नःकिलाभुवं ॥ असपत्नःसपत्नहाभिराष्ट्रोविषासहिः । यथाहमेषांभूतानांविराजानिज
नस्यच ॥ ३२ ॥ (१०।१२।२४) प्रवोग्रावाणःसवितादेवःसुवतुधर्मणा । धूर्षुयुज्यध्वंसुनुत ॥ ग्रावाणोऽअप ॥ ६१ ॥

(१०।१२।२२) आत्वेतिषडृचस्यसूक्तस्यांगिरसोध्रुवोराजानुष्टुप् । (१०।१२।२३) अभीवर्तेनेतिपंचर्चस्यसूक्तस्यांगिरसोभीवर्तो राजानुष्टुप् । (१०।१२।२४) प्रवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्योर्ध्वग्रावार्बुदःसर्पऋषिपुत्रोग्रावाणोगायत्री ।

दुच्छुनामपसेधतदुर्मतिं । उस्राःकर्तनभेषजं ॥ ग्रावाणऽउपरेष्वामहीयंतेसजोषसः । वृष्णेदधतोवृष्ण्यं ॥ ग्रावा
णःसवितानुवोदेवःसुवतुधर्मणा । यजमानायसुन्वते ॥ ३३ ॥ (१०।१२।२५) प्रसूनवऋभूणांबृहन्नवंतवृज
ना । क्षामायेविश्वधायसोश्नन्धेनुंनमातरं ॥ प्रदेवंदेव्याधियाभरताजातवेदसं । हव्यानोवक्षदानुषक् ॥ अयमु
ष्यप्रदेवयुर्होतायज्ञायनीयते । रथोनयोरभीवृतोघृणीवान्चेततित्मना ॥ अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिवजन्मनः । सहं
सश्चित्सहीयान्देवोजीवातवेकृतः ॥ ३४ ॥ (१०।१२।२६) पतंगमक्तमसुरस्यमाययाहृदापश्यंतिमनसाविपश्चि
तः । समुद्रेऽअंतःकवयोविचक्षतेमरीचीनांपदमिच्छंतिवेधसः ॥ पतंगोवाचंमनसाबिभर्तितांगंधर्वोवदद्गर्भेऽअंतः ।
तांद्योतमानांस्वर्यंमनीषामृतस्यपदेकवयोनिपांति ॥ अपश्यंगोपामनिपद्यमानमाचपराचपथिभिश्चरंतं । ससध्रीचीः
सविषूचीर्वसानऽआवरीवर्तिभुवनेष्वंतः ॥ ३५ ॥ (१०।१२।२७) त्यमूषुवाजिनंदेवजूतंसहावानंतरुतारंरथा
नां । अरिष्टनेमिंपृतनाजमाशुंस्वस्तयेतार्क्ष्यमिहाहुवेम ॥ इंद्रस्येवरातिमाजोहुवानाःस्वस्तयेनावमिवारुहेम । उर्वीन
पृथ्वीबहुलेगभीरेमावामेतौमापरेतौरिषाम ॥ सद्यश्चिद्यःशवसापंचकृष्टीःसूर्यऽइवज्योतिषापस्ततान । सहस्रसाःश

(१०।१२।२५) प्रसूनवइतिचतुर्ऋचस्यसूक्तस्यार्भवःसूनुरग्निराद्यायाऋभवोनुष्टुप्द्वितीयागायत्री । (१०।१२।२६) पतंगमितितृचस्य स्यसूक्तस्यप्राजापत्यःपतंगोमायाभेदस्त्रिष्टुबाद्याजगती । (१०।१२।२७) त्यमूष्वितितृचस्यसूक्तस्यतार्क्ष्योरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यस्त्रिष्टुप् ।

तसाऽअस्यरंहिनस्मावरंतेयुवतिंनशर्यां ॥ ३६ ॥ (१०।१२।२८) उत्तिष्ठतावपश्यतेंद्रस्यभागमृत्वियं । यदिश्रा
तोजुहोतनयद्यश्रातोममत्तन ॥ श्रातंहविरोष्विंद्रप्रयाहिजगामसूरोऽअध्वनोविमध्यं । परित्वासतेनिधिभिःसखा
यःकुलपानवाजपतिंचरंतं ॥ श्रातंमन्यऽऊधनिश्रातमग्नौसुश्रातंमन्येतदृतंनवीयः । माध्यंदिनस्यसवनस्यदध्नःपिबें
द्रवज्रिन्पुरुकृज्जुषाणः+ ॥ ३७ ॥ (१०।१२।२९) प्रससाहिषेपुरुहूतशत्रूञ्ज्येष्ठस्तेशुष्मऽइहरातिरस्तु । इंद्राभ
रदक्षिणेनावसूनिपतिःसिंधूनामसिरेवतीनां ॥ मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाःपरावतऽआजगंथापरस्याः । सृकंसंशा
यपविमिंद्रतिग्मंविशत्रून्ताढिविमृधोनुदस्व ॥ इंद्रंक्षत्रमभिवाममोजोजायथावृषभचर्षणीनां । अपानुदोजनममि
त्रयंतमुरुंदेवेभ्योऽअकृणोरुलोकं+ ॥ ३८ ॥ (१०।१२।३०) प्रथश्चयस्यसप्रथश्चनामानुष्टुभस्यहविषोहविर्यत् ।
धातुर्द्युतानात्सवितुश्चविष्णोरथंतरमाजभारावसिष्ठः ॥ अविंदन्तेऽअतिहितंयदासीद्यज्ञस्यधामपरमंगुहायत् । धा
तुर्द्युतानात्सवितुश्चविष्णोर्भरद्वाजोबृहदाचक्रेऽअग्नेः+ ॥ तेविंदन्मनसादीध्यानायजुःष्कन्नंप्रथमंदेवयानं । धातुर्द्यु

(१०।१२।२८) उत्तिष्ठतेतितृचस्यसूक्तस्यौशीनरःशिबिः१ काशिराजःप्रतर्दनो२ रोहिदश्वोवसुमना३ इतिक्रमेणैकर्चाइंद्रस्त्रिष्टुबा द्यानुष्टुप् । (१०।१२।२९) प्रससाहिषइतितृचस्यसूक्तस्यैंद्रिर्जयइंद्रस्त्रिष्टुप् ; (१०।१२।३०) प्रथश्चेतितृचस्यसूक्तस्यवासिष्ठःप्रथो १ भारद्वाजःसप्रथ२ सौर्योघर्म३ श्चैकर्चोविश्वेदेवास्त्रिष्टुप् ।

तानात्सवितुश्चविष्णोरासूर्यादभरन्घर्ममेते+ ॥ ३९ ॥ (१०।१२।३१) बृहस्पतिर्नयतुदुर्गहातिरःपुनर्नेषदघशंसा
यमन्म । क्षिपदशस्तिमपदुर्मतिंहन्नथाकरद्यजमानायशंयोः+ ॥ नराशंसोनोवतुप्रयाजेशंनोऽअस्त्वनुयाजोहवेषु ।
क्षिपद० ॥ तपुर्मूर्धातपतुरक्षसोयेब्रह्मद्विषःशरवेहंतवाऽउ । क्षिपद० ॥ ४० ॥ (१०।१२।३२) अपश्यंत्वामनं
साचेकितानंतपसोजातंतपसोविभूतं । इहप्रजामिहरयिंरराणःप्रजायस्वप्रजयापुत्रकाम ॥ अपश्यंत्वामनसादीध्यां
नांस्वायांतनूऽऋत्व्येनाधमानां । उपमामुच्चायुवतिर्बभूयाःप्रजायस्वप्रजयापुत्रकामे ॥ अहंगर्भमदधामोषधीष्वहंवि
श्वेषुभुवनेष्वंतः । अहंप्रजाऽअजनयंपृथिव्यामहंजनिभ्योऽअपरीषुपुत्रान्+ ॥ ४१ ॥ (१०।१२।३३) विष्णुर्यो
निंकल्पयतुत्वष्टारूपाणिपिंशतु । आसिंचतुप्रजापतिर्धातागर्भंदधातुते ॥ गर्भंधेहिसिनीवालिगर्भंधेहिसरस्वति ।
गर्भंतेऽअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजा ॥ हिरण्ययीऽअरणीयंनिर्मंथतोऽअश्विना । तंतेगर्भंहवामहेदशमेमासिसू
तवे ॥ ४२ ॥ (अथपरिशिष्टं ॥ नेजमेषपरापतसुपुत्रःपुनरापत । अस्यैमेपुत्रकामायैगर्भमाधेहियःपुमान् ॥ यथेयंपृ

(१०।१२।३१) बृहस्पतिरितितृचस्यसूक्तस्यबार्हस्पत्यस्तपुर्मूर्धाबृहस्पतिस्त्रिष्टुप् । (१०।१२।३२) अपश्यमितितृचस्यसूक्तस्यप्राजापत्यःप्रजावानृषिःयजमानोयजमानपत्नीहोताइतिक्रमेणदेवतास्त्रिष्टुप् । (अपश्यंत्वेत्येतस्याद्ययायजमानमीक्षते द्वितीययापत्नींतृतीयया त्मानंआ०श्रौ०)(१०।१२।३३) विष्णुरितितृचस्यसूक्तस्यगर्भकर्तात्वष्टाआद्याया विष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातारो द्वितीयायाःसिनीवालिसरस्वत्य

थिवीमह्युत्तानागर्भमादधे । एवंतंगर्भमाधेहिदशमेमासिसूतवे ॥ विष्णोःश्रेष्ठेनरूपेणास्यांनार्यांगवीन्यां । पुमांसं
पुत्रानाधेहिदशमेमासिसूतवे ॥ १ ॥ (१०।१२।३४) महित्रीणामवोस्तुद्युक्षंमित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्षंवरुणस्य ॥
नहितेषाममाचननाध्वसुवारणेषु । ईशेरिपुरघशंसः ॥ यस्मैपुत्रासोऽअदितेःप्रजीवसेमर्त्याय । ज्योतिर्यच्छंत्यजस्रं
॥ ४३ ॥ (१०।१२।३५) वातऽआवातुभेषजंशंभुमयोभुनोहृदे । प्रणऽआयूंषितारिषत् ॥ उतवातपितासिनऽउ
तभ्रातोतनःसखा । सनोजीवातवेकृधि ॥ यददोवाततेगृहे३मृतस्यनिधिर्हितः । ततोनोदेहिजीवसे ॥ ४४ ॥
(१०।१२।३६) प्राग्नयेवाचमीरयवृषभायक्षितीनां । सनःपर्षदतिद्विषः ॥ यःपरस्याःपरावतस्तिरोधन्वातिरोच
ते । सनः० ॥ योरक्षांसिनिजूर्वतिवृषाशुक्रेणशोचिषा । सनः० ॥ योविश्वाभिविपश्यतिभुवनासंचपश्यति ।
सनः० ॥ योऽअस्यपारेरजसःशुक्रोऽअग्निरजायत । सनः० ॥ ४५ ॥ (परिशिष्टं ॥ अनीकवंतमूतयेग्निंगीर्भिर्हवा

श्विनस्तृतीयायाअश्विनावनुष्टुप् । (प्राजापत्योविष्णुर्वाऋषिः) । (१०।१२।३४) महीतितृचस्यसूक्तस्यवारुणिःसत्यधृतिरादित्या
गायत्री । (महिसत्यधृतिर्वारुणिरादित्यंस्वस्त्ययनमित्यनुक्रमण्याअदितिर्देवतायस्येत्यादित्यंआदित्योदेवतायस्येत्यादित्यमितिद्वैविध्येनप्राप्ता
वप्यत्रादित्यानामेवदेवतात्वंनादितेः 'माहित्रंयन्महित्रीणामादित्यानांस्तुतिंविदुः' इतिशौनकोक्तेः) । (१०।१२।३५) वातइतितृचस्य ॥ ६२ ॥
सूक्तस्यवातायनउलोवायुर्गायत्री । (१०।१२।३६) प्राग्नयइतिपंचर्चस्यसूक्तस्याग्नेयोवत्सोग्निर्गायत्री ।

महे । सनः०) ॥ (१०।१२।३७) प्रनूनंजातवेदसमश्वंहिनोतवाजिनं । इदंनोबर्हिरासदे ॥ अस्यप्रजातवेदसोविप्रवी
रस्यमीह्लुषः । महीमियर्मिसुष्टुतिं ॥ यारुचोजातवेदसोदेवत्राहव्यवाहनीः । ताभिर्नोयज्ञमिन्वतु ॥४६॥ (१०।१२।३८)
आयंगौःपृश्निरक्रमीदसदन्मातरंपुरः । पितरंचप्रयन्त्स्वः* ॥ अंतश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती । व्यख्यन्महिषो
दिवं ॥ त्रिंशद्धामविराजतिवाक्पतंगायधीयते । प्रतिवस्तोरहद्युभिः ॥ ४७ ॥ (१०।१२।३९) ऋतंचसत्यंचा
भीद्धात्तपसोध्यजायत । ततोरात्र्यजायतततःसमुद्रोऽअर्णवः+ ॥ समुद्रादर्णवादधिसंवत्सरोऽअजायत । अहोरा
त्राणिविदधद्विश्वस्यमिषतोवशी+ ॥ सूर्याचंद्रमसौधातायथापूर्वमकल्पयत् । दिवंचपृथिवींचांतरिक्षमथोस्वः*
॥ ४८ ॥ (१०।१२।४०) संसमिद्युवसेवृषन्नग्नेविश्वान्यर्यऽआ । इळस्पदेसमिध्यसेसनोवसून्याभर ॥ संगच्छध्वं
संवदध्वंसंवोमनांसिजानतां । देवाभागंयथापूर्वेसंजानानाऽउपासते ॥ समानोमंत्रःसमितिःसमानीसमानंमनःसह

(१०।१२।३७) प्रनूनमितितृचस्यसूक्तस्याग्नेयःश्येनोजातवेदाअग्निर्गायत्री । (१०।१२।३८) आयंगौरितितृचस्यसूक्तस्यसार्पराज्ञी
सूर्योगायत्री । (अत्रयद्यपिसार्पराज्ञ्यात्मदैवतमित्यनेनप्रकृतासार्पराज्ञीदेवताप्राप्नोतितथापिप्रयोक्तृभिःसूर्यस्यग्रहणात्पाक्षिकोपिसूर्योस्माभि
रुपात्तः) । (१०।१२।३९) ऋतंचेतितृचस्यसूक्तस्यमाधुच्छंदसोघमर्षणोभाववृत्तिरनुष्टुप् । (१०।१२।४०) संसमितिचतुर्ऋचस्य
सूक्तस्यांगिरसःसंवननःआद्यायाअग्निस्ततस्तिसृणांसंज्ञानमनुष्टुप्तृतीयात्रिष्टुप् ।

चित्तमेषां । समानंमंत्रमभिमंत्रयेवःसमानेनवोहविषाजुहोमि ॥ समानीवऽआकूतिःसमानाहृदयानिवः । समानम
स्तुवोमनोयथावःसुसहासति ॥ ४९ ॥ इत्यष्टमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ (परिशिष्टं ॥ संज्ञानमुशनावदत्सं
ज्ञानंवरुणोवदत् । संज्ञानमिंद्रश्चाग्निश्चसंज्ञानंसवितावदत् ॥ संज्ञानंनश्वेभ्यःसंज्ञानमरणेभ्यः । संज्ञानमश्विनायुव
मिहास्मासुनियच्छतां ॥ यत्कक्षीवांसंवननंपुत्रोऽअंगिरसाभवेत् । तेननोद्यविश्वेदेवाःसंप्रियांसमजीजनन् ॥ संवो
मनांसिजानतांसमाकूतिर्मनामसि । असौयोविमनामनःसंसमावर्तयामसि ॥ १ ॥ नैर्हस्त्यंसेनादरणंपरिवर्त्मेतुयद्ध
विः । तेनामित्राणांबाहून्हविषाशोषयामसि ॥ परिवर्त्मान्येषामिंद्रःपूषाचसस्रतुः । तेषांवोऽअग्निदग्धानामग्निमू
ढानामिंद्रोहंतुवरंवरं ॥ ऐषुनह्यवृषाजिनंहरिणस्यधियंयथा । पराँऽअमित्राँऽऐषत्ववर्वाचीगौरुपाजंतु ॥ प्राध्वराणां
पतेवमोहोतर्वरेण्यक्रतो । तुभ्यंगायत्रमृच्यते ॥ गोकामोऽअन्नकामःप्रजाकामऽउतकश्यपः । भूतंभविष्यत्प्रस्तौति
सहद्ब्रह्मैकमक्षरंवहुब्रह्मैकमक्षरं ॥ २ ॥ यदक्षरंभूतकृतंविश्वेदेवाऽउपासते । महऽऋषिमस्यगोप्तारंजमदग्निरकुर्वत ॥
जमदग्निराप्यायतेछंदोभिश्चतुरुत्तरैः । राजासोमस्यभक्षेणब्रह्मणावीर्यावतां ॥ शिवानःप्रदिशोदिशःसत्यानःप्रदि
शोदिशः । अजोयत्तेजोददृश्रेशुक्रंज्योतिःपरोगुहा ॥ यदृषिःकश्यपःस्तौतिसत्यंब्रह्मचराचरंध्रुवंब्रह्मचराचरं । त्र्या
युषंजमदग्नेःकश्यपस्यत्र्यायुषमगस्त्यस्यत्र्यायुषं ॥ यद्देवानांत्र्यायुषंतन्मेऽअस्तुत्र्यायुषंसर्वमस्तुशतायुषंबलायुषं ॥

तच्छंयोरावृणीमहेगातुंयज्ञायगातुंयज्ञपतये । दैवीस्वस्तिरस्तुनःस्वस्तिर्मानुषेभ्यः । ऊर्ध्वंजिगातुभेषजंशंनोऽअस्तु
द्विपदेशंचतुष्पदे ॥ ३ ॥ (इतिपरिशिष्टं ॥) ॥ ॥ ॥ ॥

चतुःषष्ट्यध्यायेवर्गाः ४९ सूक्तानि ४९ ऋचः २१८ ॥ त्यागः ॥ अश्विभ्या.६ इंद्राये.६ सपत्नीनाशनाये.६ अरण्यान्या.६ इंद्राये.१० सवित्र.५ अग्नय.५ श्रद्धाया.५ इंद्राये.१० भाववृत्तय.५ अलक्ष्मीनाशनाये. ब्रह्मणस्पतय.२ अलक्ष्मीनाशनाये. विश्वेभ्यो-देवेभ्य. अग्नय.५ विश्वेभ्योदेवेभ्य.५ सूर्याये.५ शच्याइ.६ इंद्राये.५ इंद्राग्निभ्या.५ प्रजापतय.६ यक्ष्मघ्नइ.६ दुःस्वप्ननाशनाये.५ विश्वे-भ्योदेवेभ्य.५ [भे. प. विश्वेभ्योदे. ३ यमाये. विश्वेभ्योदेवेभ्य.] सपत्ननाशनाये.५ इंद्राये.२ सोमवरुणबृहस्पत्यनुमतिधातृविधातृभ्य. इंद्राये. वायव.४ गोभ्य.४ सूर्याये.४ इंद्राये.४ उषस.४ राज्ञइदं.११ ग्रावभ्यइ.४ ऋभुभ्य. अग्नय.३ मायाभेदाये.३ तार्क्ष्याये.३ इंद्राये.६ विश्वेभ्योदेवेभ्य.३ बृहस्पतय.३ यजमानाय. यजमानपत्न्या. होत्रइदं. विष्णुत्वष्टृप्रजापतिधातृभ्य. सिनीवालिसरस्वत्यश्विभ्य. अश्विभ्या. आदित्येभ्य.३ वायव.३ अग्नय.५ जातवेदसेग्नय.३ सूर्याये.३ भाववृत्तय.३ अग्नय. संज्ञानायेदं. ३ ॥ इत्यष्टमेऽष्टमः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ अथनिविदध्यायः ॥ ओम् अग्निर्देवेद्धः ॥ अग्निर्मन्विद्धः ॥ अग्निःसुषामत् ॥ होतादेव वृतः ॥ होतामनुवृतः ॥ प्रणीर्यज्ञानां ॥ रथीरध्वराणाम् ॥ अतूर्तोहोता ॥ तूर्णिर्हव्यवाट् ॥ आदेवोदेवान्वक्षत् ॥ यक्षदग्निर्देवोदेवान् ॥ सोअध्वराकरतिजातवेदाः ॥ १२ ॥ १ ॥ इंद्रोमरुत्वान्सोमस्यपिबतु ॥ मरुत्स्तोत्रोमरुद्ग णः ॥ मरुत्सखामरुद्वृधः ॥ घ्नन्वृत्रासृजदपः ॥ मरुतामोजसासह ॥ यईमेनंदेवाअन्वमदन् ॥ अप्सूर्येवृत्रतूर्ये ॥ शंवरहत्येगविष्टौ ॥ अर्चंतंगुह्यापदा ॥ परमस्यांपरावति ॥ आदींब्रह्माणिवर्धयन् ॥ अनाधृष्टान्योजसा ॥ कृण्व न्देवेभ्योदुवः ॥ मरुद्भिःसखिभिःसह ॥ इंद्रोमरुत्वाँइहश्रवदिहसोमस्यपिबतु ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ २० ॥ २ ॥ इंद्रोदेवःसोमंपिबतु ॥ एकजानांवीरतमः ॥ भूरिदानंतवस्तमः ॥ हर्योःस्थाता ॥ पृश्नेःप्रेता ॥ वज्रस्यभर्ता ॥ पुरां भेत्ता ॥ पुरांदर्मा ॥ अपांस्रष्टा ॥ अपांनेता ॥ सत्वानांनेता ॥ निजघ्निर्दूरेश्रवाः ॥ उपमातिकृद्दंसनावान् ॥ इहोशंदेवोबभूवान् ॥ इंद्रोदेवइहश्रवदिहसोमस्यपिबतु ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं । प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु । चित्रश्चित्राभिरूतिभिः । श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ २० ॥ ३ ॥ सवितादेवःसोमस्य पिबतु ॥ हिरण्यपाणिःसुजिह्वः ॥ सुबाहुःस्वंगुरिः ॥ त्रिरहन्त्सत्यसवनः ॥ यःप्रासुवद्वसुधीती ॥ उभेजोष्ट्रीसवीम

नि ॥ श्रेष्ठंसावित्रमासुवं ॥ दोग्ध्रींधेनुं ॥ वोढारमनड्वाहं ॥ आशुंसप्तिं ॥ पुरंधिंयोषां ॥ जिष्णुंरथेष्ठां ॥ सभेयं युवानं ॥ परामीवांसाविषत्पराघशंसं ॥ सवितादेवइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया । प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं । प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु । चित्रश्चित्राभिरूतिभिः । श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ २० ॥ ४ ॥ द्यावापृथिवीसोमस्यमत्सतां ॥ पिताचमाताच ॥ पुत्रश्चप्रजननंच ॥ धेनुश्चऋषभश्च ॥ धन्याचधिषणाच ॥ सुरे ताश्चसुदुघाच ॥ शंभूश्चमयोभूश्च ॥ ऊर्जस्वतीचपयस्वतीच ॥ रेतोधाश्चरेतोभृच्च ॥ द्यावापृथिवीइहश्रुतामिहसो मस्यमत्सतां ॥ प्रेमांदेवीदेवहूतिमवतांदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतां ॥ चित्रेचित्राभि रूतिभिः ॥ श्रुताब्रह्माण्यावसागमंतां ॥ १५ ॥ ५ ॥ ऋभवोदेवाःसोमस्यमत्सन् ॥ विष्ट्वीस्वपसः ॥ कर्मणासुह स्ताः ॥ धन्याधनिष्ठाः ॥ शम्याशमिष्ठाः ॥ शच्याशचिष्ठाः ॥ येधेनुंविश्वजुवंविश्वरूपामरक्षन् ॥ अरक्षन्धेनुमभ वद्विश्वरूपी ॥ अयुंजतहरीअयुर्देवाँउप ॥ अबुभ्रन्त्संकनीनामदंतः ॥ संवत्सरेस्वपसोयज्ञियंभागमायन् ॥ ऋभवो देवाइहश्रवन्निहसोमस्यमत्सन् ॥ प्रेमांदेवादेवहूतिमवंतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवं तु ॥ चित्राश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमन् ॥ १७ ॥ ६ ॥ विश्वेदेवाःसोमस्यमत्सन् ॥ विश्वेवैश्वा नराः ॥ विश्वेहिविश्वमहसः ॥ महिमिहांतः ॥ तक्वान्नानेमतिथीवानः ॥ अस्क्रा:पचतवाहसः ॥ वातात्मानोअग्नि

दूताः ॥ येद्यांचपृथिवींचातस्थुः ॥ अपश्चस्वश्च ॥ ब्रह्मचक्षत्रंच ॥ बर्हिश्चवेदिंच ॥ यज्ञंचोरुचांतरिक्षं ॥. येस्थत्रय
एकादशाः ॥ त्रयश्चत्रिंशच्च ॥ त्रयश्चत्रीचशता ॥ त्रयश्चत्रीचसहस्रा ॥ तावंतोभिषाचः ॥ तावंतोरातिषाचः ॥
तावतीःपत्नीः ॥ तावतीर्ग्नाः ॥ तावंतउदरणे ॥ तावंतोनिवेशने ॥ अतोवादेवाभूयांसःस्थ ॥ मावोदेवाअपिशसा
मापरिशसावृक्षि ॥ विश्वेदेवाइहश्रवन्निहसोमस्यमत्सन् ॥ प्रेमांदेवादेवहूतिमवंतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥
प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवंतु ॥ चित्राश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमन् ॥ ३० ॥ ७ ॥ अग्निर्वैश्वानरःसो
मस्यमत्सत् ॥ विश्वेषांदेवानांसमित् ॥ अजस्रंदैव्यंज्योतिः ॥ योविड्भ्योमानुषीभ्योअदीदेत् ॥ द्युषुपूर्वासुदिद्यु
तानः ॥ अजरउषसामनीके ॥ आयोद्यांभात्यांपृथिवीम् ॥ ओर्वंतरिक्षं ॥ ज्योतिषायज्ञायशर्मयंसत् ॥ अग्निर्वैश्वा
नरइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥
चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ १५ ॥ ८ ॥ मरुतोदेवाःसोमस्यमत्सन् ॥ सुष्टुभःस्वर्काः ॥
अर्कस्तुभोबृहद्वयसः ॥ शूराअनाधृष्टरथाः ॥ त्वेषासःपृश्निमातरः ॥ शुभ्राहिरण्यखादयः ॥ तवसोभंददिष्टयः ॥
नभस्यावर्षनिर्णिजः ॥ मरुतोदेवाइहश्रवन्निहसोमस्यमत्सन् ॥ प्रेमांदेवादेवहूतिमवंतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदंक्ष
त्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवंतु ॥ चित्राश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमन् ॥ १४ ॥ ९ ॥ अग्निर्जा

तवेदाःसोमस्यमत्सत् ॥ स्वनीकश्चित्रभानुः ॥ अप्रोषिवान्गृहपतिः ॥ तिरस्तमांसिदर्शतः ॥ घृताहवनईड्यः ॥
बहुलवर्मास्तृतयज्वा ॥ प्रतीत्याशत्रून्जेतापराजितः ॥ अग्नेजातवेदोभिद्युम्नमभिसहआयच्छस्व ॥ तुशोअसुशः ॥
समेद्धारंस्तोतारमंहसस्पाहि ॥ अग्निर्जातवेदाइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रे
दंब्रह्मप्रेदंक्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ १६ ॥ १० ॥
अस्यमदेजरितरिंद्रःसोमस्यमत्सत् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोहिमहन् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोवृत्रमहन् ॥ अस्यमदेज
रितरिंद्रोपांवेगमैरयत् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोजिन्वदजुवोपिन्वदगितः ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रउदार्यवर्णमतिरदव
दासीद्दिशोअस्तभ्नात् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रउद्यामस्तभ्नादप्रथयत्पृथिवीं ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रोदिविसूर्यमैरयद्व्यंत
रिक्षमतिरत् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रःसमुद्रंप्रकुपितमरम्णात् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रऋष्याँइवपंफणतःपर्वतान्प्रकुपि
ताँअरम्णात् ॥ अस्यमदेजरितरिंद्रइहश्रवदिहसोमस्यमत्सत् ॥ प्रेमांदेवोदेवहूतिमवतुदेव्याधिया ॥ प्रेदंब्रह्मप्रेदं
क्षत्रं ॥ प्रेमंसुन्वंतंयजमानमवतु ॥ चित्रश्चित्राभिरूतिभिः ॥ श्रवद्ब्रह्माण्यावसागमत् ॥ १६ ॥ ११ ॥ अग्निर्द्वाद
श ॥ इंद्रोमरुत्वानिंद्रोदेवःसवितादेवःपृथग्विंशतिः ॥ द्यावापृथिवीपंचदश ॥ ऋभवोदेवाःसप्तदश ॥ विश्वेदेवास्त्रिं
शत् ॥ अग्निर्वैश्वानरःपंचदश ॥ मरुतोदेवाश्चतुर्दश ॥ अग्निर्जातवेदाअस्यमदेपृथक्षोळश ॥ ॥ इतिनिविदध्यायः ॥

अथकुंतापाध्यायः ॥ अथनाराशंस्यः ॥ ओम् ॥ इदंजनाउपश्रुतनराशंसस्तविष्यते ॥ षष्टिंसहस्रानवतिंचकौरम आरुशमेषुदद्महे ॥ उष्ट्रायस्यप्रवाहणोवधूमंतोद्विर्दश ॥ वर्ष्मारथस्यनिजिहीळतेदिवईषमाणाउपस्पृशः ॥ एषइषायमामहेशतंनिष्कान्दशस्रजः ॥ त्रीणिशतान्यर्वतांसहस्रादशगोनां ॥ ३ ॥ इतितिस्रोनाराशंस्यः ॥ ॥ अथरैभ्यः ॥ वच्यस्वरेभवच्यस्ववृक्षेनपक्वेशकुनः ॥ नष्टेजिह्वाचर्चरीतिक्षुरोनभुरिजोरिव ॥ प्ररेभासोमनीषयावृथागावइवेरते ॥ अमोतपुत्रकाएषाममोतकाइवासते ॥ प्ररेभधियंभरस्वगोविदंवसुविदं ॥ देवत्रेमांवाचंश्रीणीहीषुर्नवीरमस्तारं ॥ ३ ॥ इतितिस्रोरैभ्यः ॥ ॥ अथपारिक्षित्यः ॥ राज्ञोविश्वजनीनस्ययोदेवोमर्त्यांअति ॥ वैश्वानरस्यसुष्टुतिमासुनोतापरिक्षितिः ॥ परिक्छिन्नःक्षेममकरत्तमासुनुमासरं ॥ मरायन्कुर्वन्कौरव्यःपतिर्वदतिजायया ॥ कतरत्तआहराणिदधिमंथांपरिस्रुतां ॥ जायापतिंविपृच्छतिराष्ट्रेराज्ञःपरिक्षितः ॥ अभीवर्ष्मप्रजिहातेयवःपक्वःपथोबिलं ॥ जनःसभद्रमेधत्त राष्ट्रेराज्ञःपरिक्षितः ॥ इतिचतस्रःपारिक्षित्यः ॥ ॥ अथकारव्याः ॥ इंद्रःकारुमबूबुधदुत्तिष्ठविचराजनं ॥ ममेदुग्रस्यचर्कृधिसर्वाइत्तेपृणादरिः ॥ इहगावःप्रजायध्वमिहाश्वाइहपूरुषाः ॥ इहोसहस्रदक्षिणोवीरस्त्रातानिषीदतु ॥ नेमाइंद्रगावोरिषन्मोआसांगोपतीरिषत् ॥ मासाममित्रयुर्जनइंद्रमास्तेनईशत ॥ उपवोनरएमसिसूक्तेनवचसावयं भद्रेणवचसावयं ॥ चनोदधिध्वंनोअंगिरोनरिष्येमकदाचन ॥ ४ ॥ इतिचतस्रःकारव्याः ॥ ॥ अथदिशांक्लृप्तयः ॥

यःसभेयोविदथ्यःसुत्वायज्वाचपूरुषः ॥ सूर्यंचामूरिशादसंतंदेवाःप्रागकल्पयन् ॥ योजाम्याअप्रथस्तदमद्यःसखायन्निनित्सति ॥ ज्येष्ठोयदिप्रचेतास्तदाहुरधरागिति ॥ यद्भद्रस्यपुरुषस्यपुत्रोभवतिदाधृषिः ॥ तद्विप्रोअब्रवीदुदग्गंधर्वःकाव्यंवचः ॥ यश्चपणिरभुजिष्योयश्चरेवाँअदाशुरिः ॥ धीराणांशश्वतामहंतदपागितिशुश्रुम ॥ येचदेवाअयजंताथोयेचपरादुदिः ॥ सूर्योदिवमिवगत्वामघवानोविरप्शते ॥ ५ ॥ इतिपंचदिशांक्लृप्तयः ॥ ॥ अथजनकल्पाः ॥ योनाक्ताक्षोअनभ्यक्तोमणिवोअहिरण्यवः ॥ अब्रह्माब्रह्मणस्पुत्रस्तोताकल्पेषुसंमितः ॥ यआक्ताक्षःस्वभ्यक्तःसुमणिःसुहिरण्यवः ॥ सुब्रह्माब्रह्मणस्पुत्रस्तोताकल्पेषुसंमितः ॥ अप्रपाणाचयेशंतारेवाँअप्रददिश्वयः ॥ सुयभ्राकन्याकल्याणीतोताकल्पेषुसंमितः ॥ सुप्रपाणाचयेशांतारेवान्सुप्रददिश्वयः ॥ सुयभ्राकन्याकल्याणीतोताकल्पेषुसंयितः ॥ वाव्राताचमहिष्यंनस्ताचयुधिंगमः ॥ अनाशुरश्वआयामीतोताकल्पेषुसंमितः ॥ परिवृक्ताचमहिषीविश्वस्याचयुधिंगमः ॥ स्वाशुरश्वआयामीतोताकल्पेषुसंमितः ॥ इतिषड्जनकल्पाः ॥ ॥ अथेंद्रगाथाः ॥ यदिंद्रोदाशराज्ञेमानुषंव्यगाहथाः ॥ विरूपःसर्वस्माआसीत्सहयक्षायकल्पते ॥ त्वंविषाक्षंमघवन्नम्रंपर्याकरोरभि ॥ त्वंरौहिणंव्यास्यस्त्वंवृत्रस्याभिनच्छिरः ॥ यःपर्वतान्व्यदधाद्योअपोव्यगाहथाः ॥ योवृत्रोवृत्रहन्नहंतस्माइंद्रनमोस्तुते ॥ प्रष्टिंधावंतंहर्योरौच्चैःश्रवसमब्रवं ॥ स्वस्त्यश्वजैत्रायेंद्रमावहसुस्रजं ॥ यत्त्वाश्वेतोच्चैःश्रवसंहर्योर्युंजंतिदक्षिणं ॥

मूर्धानमश्वंदेवानाबिभ्रदिंद्रंमहीयसे ॥ इतिपंचेंद्रगाथाः ॥ ॥ अथैतशप्रलापाः ॥ एताअश्वाआप्लवंते ॥ प्रतीपंप्राति सत्वनं ॥ तासामेकाहरिक्लिका ॥ हरिक्लिकेकिमिच्छसि ॥ साधुंपुत्रंहिरण्ययं ॥ क्वाहकंपरास्यः ॥ यत्रामूस्तिस्रः शिंशपाः ॥ परित्रयःपृदाकवः ॥ शृंगंधमंतआसते ॥ अयंमहांतेअवहि ॥ १० ॥ सइत्थकंसएत्रकं ॥ सघाघतेस घागमे ॥ गोमीघमोमिनीरभिः ॥ पुमान्भूमेनिनित्सति ॥ बद्धवथोइति ॥ बद्धवोअथोइति ॥ अजकोरकोविका ॥ अश्वस्यवालोगोशफः ॥ केशिनीइयेनीएनीवा ॥ अनामयोपजिह्विका ॥ २० ॥ कोअंबकुलिमायुंनि ॥ कोअर्जुन्याः पयः ॥ कोअसिक्न्याःपयः ॥ एतंपृच्छकुहंपृच्छ ॥ कुहाकंपक्वकंपृच्छ ॥ यआयंतिश्वभिष्कुभिः ॥ अकुभ्यंतःकुभा यवः ॥ आमणकोमणत्थकः ॥ देवत्तःप्रतिहूर्यः ॥ पिनष्टिपतिकाहविः ॥ ३० ॥ प्रबुद्बुदोमथायति ॥ शुंगउत्पत ॥ मात्वांबिसखानाविदन् ॥ वशायाःपुत्रमायांतं ॥ इरार्चेद्रममंदत ॥ इयंनियंनिति ॥ अथोइयंनिति ॥ अथोज्याय स्तरोभुवत् ॥ इयंयकाशलाकका ॥ आमिणोतिनिभज्यते ॥ ४० ॥ तस्याअनुनिभंजनं ॥ वरुणोयातिवभ्रुभिः ॥ शतंबभ्रोरभीशवः ॥ शतंकशाहिरण्ययीः ॥ शतंरथाहिरण्ययाः ॥ आहलकुःशवर्तकुः ॥ आयवनेनतेजनिः ॥ ॥ ६८ ॥ शफेनपीवओहति ॥ वनिष्ठुनोपनृत्यति ॥ इयंमह्यमदुरिति ॥ ५० ॥ तेवृक्षाःसहतिष्ठंति ॥ पाकवलिःशकवलिः ॥ अश्वत्थःखबुरोधवः ॥ अरदुःपरमःशये ॥ हतइवपापपूरुषः ॥ अदोहमितपीयूषकं ॥ द्वौचहस्तिनौदती ॥ अध्य

र्धचपरस्वतः ॥ आदलाबुकमेककं ॥ अलाबुकंनिरवातकं ॥ ६० ॥ कर्करिकोनिरवातकः ॥ तद्वातउन्मथाइति ॥ कुलायंकरवाँइति ॥ उग्रंबलिशदाततं ॥ नबलिशनदाततं ॥ कएषांकर्करींरिखत् ॥ कएषांदुंदुभिंहनत् ॥ यदींहन त्कथंहनत् ॥ दैलींहनत्कथंहनत् ॥ पर्याकारंपुनःपुनः ॥ ७० ॥ इतिसप्ततिपदान्यैतशप्रलापाः ॥ ॥ अथप्रवह्लिकाः ॥ विततौकिरणौद्वौतावापिनष्टिपूरुषः ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ मातुष्टेकिरणौद्वौनीवीतःपुरुषादृते ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ निगृह्यकर्तकौद्वौनिरायच्छसिमध्यमां ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिम न्यसे ॥ उत्तानायैशयानायैतिष्ठन्नेवावगूहसि ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ श्लक्ष्णायाश्लक्ष्णिकायांश्ल क्ष्णमेवावगूहसि ॥ नवैकुमारितत्तथायथाकुमारिमन्यसे ॥ अवश्लक्ष्णमवभ्रशदंतर्लोमवतिह्रदे ॥ नवैकुमारितत्त थायथाकुमारिमन्यसे ॥ इतिषट्प्रवह्लिकाः ॥ ॥ अथाजिज्ञासेन्याः ॥ इहेत्थप्रागपागुदगधराक् ॥ अरालाउदभं थते ॥ इहेत्थप्रागपागुदगधराक् ॥ वत्साःप्रुषंतआसते ॥ इहेत्थप्रागपागुदगधराक् ॥ सवीपुत्सीलिलीशये ॥ इहे त्थप्रागपागुदगधराक् ॥ स्थालीपाकोविलीयते ॥ इतिचतस्रआजिज्ञासेन्याः ॥ ॥ अथप्रतिराध्यः ॥ भुगित्यभिगतः ॥ शरित्यभिष्ठितः ॥ फलित्यपक्रांतः ॥ इतितिस्रःप्रतिराध्यः ॥ ॥ अथातिवादः ॥ वीमेदेवाअक्रंसताध्वर्योक्षिप्रंप्रचर ॥ सुशस्तिरिद्धवामस्यतिप्राक्विदसोमहै ॥ इत्यतिवादः ॥ ॥ अथदेवनीथाः ॥ आदित्याहजरितरंगिरोभ्योदक्षिणामन

यन् ॥ तांहजरितर्नप्रत्यायन् ॥ तामुहजरितःप्रत्यायन् ॥ तांहजरितर्नप्रत्यगृभ्णन् ॥ तामुहजरितःप्रत्यगृभ्णन् ॥
अहानेतसंनविचेतनानि ॥ जज्ञानेतसन्नपुरोगवासः ॥ उतश्वेतआशुपत्वा ॥ उतोपद्याभिर्जविष्ठः ॥ उतेमाशुमानं
पिपर्ति ॥ आदित्यारुद्रावसवस्त्वेळते ॥ इदंराधःप्रतिगृभ्णीह्यंगिरः ॥ इदंराधोबृहत्पृथु ॥ देवाददत्वावरं ॥ तद्वो
अस्तुसुचेतनं ॥ युष्मेअस्तुदिवेदिवे ॥ प्रत्येवगृभायत ॥ इतिसप्तदशपदानिदेवनीथाः ॥ अथभूतेच्छदः ॥ त्वमिं
द्रशर्मरिणाहव्यंपरावतेभ्यः ॥ विप्रायस्तुवतेवसूनिजुरश्रवसेमहे ॥ त्वमिंद्रकपोतायच्छिन्नपक्षायवंचते ॥ श्यामा
कंपक्वंपीलुचवारस्माअकृणोर्बहु ॥ अरंगरोवावदीतित्रेधाबद्धोवरत्रया ॥ इरामुहप्रशंसत्यनिरामपबाधतां ॥ इतितिस्रो
भूतेच्छदः ॥ ॥ अथाहनस्याः ॥ यदस्याअंहुभेद्याःपृथुस्थूरमुपातसत् ॥ मुष्काविदस्याएजतेगोशफेशकुलाविव ॥ य
दास्थूरेणपससाअनूमुष्काउपावधीत् ॥ विष्वंचावस्याअर्दतेसिकतास्विवगर्दभः ॥ यदल्पिकास्वल्पिकाकर्कंधुकेवप
च्यते ॥ वासंतिकमिवतेजनोयभ्यमानावितन्वते ॥ यद्देवासोललामगुंप्रविष्टीमिनमाविषुः ॥ सक्थ्नादेदिश्यतेनरःस
कथ्यःसाक्षीवगोयथा ॥ महाणग्न्युपब्रुतेअश्वस्यावेशितंपसः ॥ इदक्फलस्यवृक्षस्यशूर्पेशूर्पंभजेमहि ॥ महाणग्न्यदृसं
हिसोकंदस्तमासरत् ॥ शक्तुकाननाशकामशकंसकथ्युद्यमत् ॥ महाणग्न्युलूखलमतिक्रामंत्यब्रवीत् ॥ यथैवतेवनस्प

तेपिघ्नंतितथैवमे ॥ महान्वैभद्रोबिल्वोमहान्पक्कउदुंबरः ॥ महाँअभिज्ञुबाधतेमहतःसाधुखोदनं ॥ इत्यष्टावाहन
स्याः ॥ इतिकुंतापाध्यायःसमाप्तः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अथपुरोरुक् ॥ वायुरग्रेगायज्ञप्रीःसाकंगन्मनसायज्ञं ॥ शिवोनियुद्भिःशिवाभिः ॥ १ ॥ हिरण्यवर्तनीनरादेवा
पतीअभिष्टये ॥ वायुश्चेंद्रश्चसुमुखः ॥ २ ॥ काव्याराजानाक्रत्वादक्षस्यदुरोणे ॥ रिशादसासधस्थआ ॥ ३ ॥ दे
व्याअध्वर्यूआगतंरथेनसूर्यत्वचा ॥ मध्वायज्ञंसमंजाथे ॥ ४ ॥ इंद्रउक्थेभिर्मंदिष्ठोवाजानांचवाजपतिः ॥ हरिवां
सुतानांसखा ॥ ५ ॥ विश्वान्देवान्हवामहेस्मिन्यज्ञेसुपेशसः ॥ तइमंयज्ञमागमंदेवासोदेव्याधिया ॥ ६ ॥ जुषा
णाअध्वरेमदोयेयज्ञस्यतनूकृतः ॥ विश्वआसोमपीतये ॥ ७ ॥ वाचमहंदेवींवाचास्मिन्यज्ञेसुपेशसा ॥ सरस्वतींह्व
वामहे ॥ ८ ॥ इत्यष्टौपुरोरुक् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अथप्रैषाः ॥ होतायक्षदग्निंसमिधासुषमिधासमिद्धंनाभापृथिव्याःसंगथेवामस्य ॥ वर्ष्मन्दिवइळस्पदेवेत्वाज्य
स्यहोतर्यज ॥ १ ॥ होतायक्षत्तनूनपातमदितेर्गर्भंभुवनस्यगोपां ॥ मध्वाद्यदेवोदेवेभ्योदेवयानान्पथोअनक्तुवेत्वा
ज्यस्यहोतर्यज ॥ २ ॥ होतायक्षन्नराशंसंनृशस्त्रंनॄँःप्रणेत्रं ॥ गोभिर्वपावान्त्स्याद्वीरैःशक्तीवान्रथैःप्रथमयावाहिरण्यै
श्चंद्रीवेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ३ ॥ होतायक्षदग्निमीळईळितोदेवोदेवाँऽआवक्षद्दूतोहव्यवाळमूरः ॥ उपेमंयज्ञमुपेमां

देवोदेवहूतिमवतुवेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ४ ॥ होतायक्षद्बर्हिःसुष्टरीमोर्णम्रदाअस्मिन्यज्ञेविचप्रचप्रथतांस्वासस्थंदे
वेभ्यः ॥ एमेनदद्यवसवोरुद्राआदित्याःसदंतुप्रियमिंद्रस्यास्तुवेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ५ ॥ होतायक्षद्दुरऋष्वाःकव
ष्योकोषधावनीरुद्रातातामिर्जिहतांविपक्षोभिःश्रयतां ॥ सुप्रायणाअस्मिन्यज्ञेविश्रयंतामृतावृधोव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज
॥ ६ ॥ होतायक्षदुषासानक्ताबृहतीसुपेशसानॄँःपतिभ्योयोनिंकृण्वाने ॥ संस्मयमानेइंद्रेणदेवैरेदंबर्हिःसीदतांवीता
माज्यस्यहोतर्यज ॥ ७ ॥ होतायक्षद्दैव्याहोतारामंद्रापोताराकवीप्रचेतसा ॥ स्विष्टमद्यान्यःकरदिषास्वभिगूर्तम
न्यऊर्जासतवसेमंयज्ञंदिविदेवेषुधत्तांवीतामाज्यस्यहोतर्यज ॥ ८ ॥ होतायक्षत्तिस्रोदेवीरपसामपस्तमाअच्छिद्रमद्ये
दमपस्तन्वतां ॥ देवेभ्योदेवीर्देवमपोव्यंत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ९ ॥ होतायक्षत्त्वष्टारमचिष्टमपाकंरेतोधांविश्रवसंय
शोधां ॥ पुरुरूपमकामकर्शनंसुपोषःपोषैःस्यात्सुवीरोवीरैर्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ १० ॥ होतायक्षद्वनस्पतिमुपावस्र
क्षद्धियोजोष्टारंशशमंनरः ॥ स्वदान्स्वधितिर्ऋतुथाद्यदेवोदेवेभ्योहव्यवाड्वेत्वाज्यस्यहोतर्यज ॥ ११ ॥ अंजेदग्निरसन
द्वाजंनिदेवोदेवेभ्योहव्यवाट्प्रांजोभिर्हिन्वानोधेनाभिःकल्पमानोयज्ञस्यायुःप्रतिरन्नुपप्रेष्यहोतर्हव्यादेवेभ्यः ॥ १२ ॥
होतायक्षदग्निंस्वाहाज्यस्यस्वाहामेदसःस्वाहास्तोकानांस्वाहास्वाहाकृतीनांस्वाहाहव्यसूक्तीनां ॥ स्वाहादेवाआज्य
पाजुषाणाअग्नआज्यस्यव्यंतुहोतर्यज ॥ १३ ॥ इतिप्रयाजप्रैषः ॥ ॥ होतायक्षदग्निमाज्यस्यजुषतांहविर्होतर्यज

॥ १४ ॥ होतायक्षत्सोममाज्यस्यजुषतांहविर्होतर्यज ॥ १५ ॥ होतायक्षदग्नीषोमौछागस्यवपायामेदसोजुषेतांहवि
र्होतर्यज ॥ १६ ॥ होतायक्षदग्नीषोमौपुरोळाशस्यजुषेतांहविर्होतर्यज ॥ १७ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशस्यजुषतांह
विर्होतर्यज ॥ १८ ॥ होतायक्षदग्नीषोमौछागस्यहविषआत्तामद्यमध्यतोमेदउद्भृतंपुराद्वेषोभ्यःपुरापौरुषेय्यागृभः ॥
घस्तान्नूनंघासेअज्राणांयवसप्रथमानांसुमत्क्षराणांशतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानांपीवोपवसनानांपार्श्वतःश्रोणितःशिताम
तउत्सादतोंगादंगादवत्तानांकरतएवाग्नीषोमौजुषेतांहविर्होतर्यज ॥ १९ ॥ देवेभ्योवनस्पतेहवींषिहिरण्यपर्णप्रदिवस्ते
अर्थं ॥ प्रदक्षिणिद्रशनयानियूयऋतस्यवक्षिपथिभीरजिष्ठैः ॥ होतायक्षद्वनस्पतिमभिहिपिष्टतमयारभिष्टयारशनयाधि
त ॥ यत्राग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्रसोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्राग्नीषोमयोश्छागस्यहविषःप्रियाधा
मानियत्रवनस्पतेःप्रियापाथांसियत्रदेवानामाज्यपानांप्रियाधामानियत्राग्नेर्होतुःप्रियाधामानितत्रैतंप्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवो
पावस्रक्षद्रभीयांसमिवकृत्वीकरदेवंदेवोवनस्पतिर्जुषतांहविर्होतर्यज ॥ २० ॥ वनस्पतेरशनयानियूयपिष्टतमयावयुना
निविद्वान् ॥ वहदेवत्रादिधिषोहवींषिप्रचदातामममृतेषुवोचः ॥ होतायक्षदग्निंस्विष्टकृतमयाळग्निरग्नेराज्यस्यहविषःप्रि
याधामान्ययाट्सोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाळग्नीषोमयोश्छागस्यहविपःप्रियाधामान्ययाड्वनस्पतेःप्रियापाथां
स्ययाड्देवानामाज्यपानांप्रियाधामानियक्षदग्नेर्होतुःप्रियाधामानियक्षत्स्वंमहिमानमायजतामेज्याइषःकृणोतुसोअध्वरा

जातवेदाजुषतांहविर्होतर्यज ॥ २१ ॥ इतिपाशुकप्रैषाः ॥ ॥ अथानुयाजप्रैषाः ॥ देवंबर्हिःसुदेवंदेवैःस्यात्सुवीरंवीरै
र्वस्तोर्वृज्येताक्तोःप्रभ्रियेतात्यन्यान्रायाबर्हिष्मतोमदेमवसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥२२॥ देवीर्द्वारःसंघातेविड्वीर्यामंछि
थिराध्रुवादेवहूतौवत्सईमेनास्तरुणआमिमीयात्कुमारोवावनजातौमैनाअर्वारेणुककाटःपृणग्वसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज
॥ २३ ॥ देवीउषासानक्ताद्यास्मिन्यज्ञेप्रयत्यह्वेतामपिनूनंदैवीर्विशःप्रायासिष्टांसुप्रीतेसुधितेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज
॥ २४ ॥ देवीजोष्ट्रीवसुधितीययोरन्याघाद्वेषांसियुयवदान्यावक्षद्वसुवार्याणियजमानायवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज
॥ २५ ॥ देवीऊर्जाहुतीइषमूर्जमन्यावक्षत्सग्धिंसपीतिमन्यानवेनपूर्वंदयमानास्यामपुराणेननवंतामूर्जमूर्जाहुतीऊर्जय
मानेअधातांवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज ॥ २६ ॥ देवादैव्याहोतारापोतारानेष्टाराहताघशंतावाभरद्वसुवनेवसुधेयस्यवी
तांयज ॥ २७ ॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीरिळासरस्वतीभारतीद्यांभारत्यादित्यैरस्पृक्षत्सरस्वतीमंरुद्रैर्यज्ञमावीदिहैवेळया
वसुमत्यासधमादंमदेमवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥ २८ ॥ देवोनराशंसस्त्रिशीर्षाषळक्षःशतमिदेनंशितिपृष्ठाआदधति
सहस्रमींप्रवहंतिमित्रावरुणेदस्युहोत्रमर्हतोबृहस्पतिस्तोत्रमश्विनाध्वर्यवंवसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥ २९ ॥ देवोवनस्प
तिर्वर्षप्रावाघृतनिर्णिक्द्यामग्रेणास्पृक्षदांतरिक्षंमध्येनाप्राःपृथिवीमपरेणादृंहीद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज ॥ ३० ॥ देवंब
र्हिर्वारितीनांनिधेधासिप्रच्युतीनामप्रच्युतंनिकामधरणंपुरुस्पार्हंयशस्विदेनांबर्हिन्याबर्हींष्यभिष्यामवसुवनेवसुधेयस्य

वेतुयज ॥ ३१ ॥ देवोअग्निःस्विष्टकृत्सुद्रविणामंद्रःकविःसत्यमन्मायजीहोताहोतुर्होतुरायजीयानग्नेयांदेवायनयाङ्याँ
अपिप्रेर्येतेहोत्रेअमत्सततांससनुषींहोत्रांदेवंगमांदिविदेवेषुयज्ञमेरयेमंस्विष्टकृच्चाग्नेहोताभूर्वसुवनेवसुधेयस्यनमोवाकेवी
हियज ॥ ३२ ॥ ॥ अथसूक्तवाकप्रैषः ॥ अग्निमद्यहोतारमवृणीतायंयजमानःपचन्पक्तीःपचन्पुरोळाशंगृह्णन्नग्नयआज्यं
गृह्णन्त्सोमायाज्यंबध्नन्नग्नीषोमाभ्यांछागंसूपस्थाअद्यदेवोवनस्पतिरभवदग्नयआज्येनसोमायाज्येनाग्नीषोमाभ्यांछागेना
घस्तंतंमेदस्तःप्रतिपचताग्रभीष्टामवीवृधेतांपुरोळाशेनत्वामद्यर्षआर्षेयऋषीणांनपादवृणीतायंयजमानोबहुभ्यआसंगथे
भ्यः ॥ एषमेदेवेषुवार्यादक्ष्यतइतितायादेवादेवदानान्यदुस्तान्यस्माआचशास्वाचगुरस्वेषितश्चहोतरसिभद्रवाच्यायप्रे
षितोमानुषःसूक्तवाकायसूक्ताब्रू ३ हि ॥ ३३ ॥ ॥ अथसुत्यायांसवनीयप्रैषाः ॥ होतायक्षदग्निंछागस्यवपायामेदसो
जुषतांहविर्होतर्यज ॥ ३४ ॥ होतायक्षदिंद्रंहरिवाँइंद्रोधानाअत्तुपूषण्वान्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्परिवापइंद्रस्या
पूपः ॥ मित्रावरुणयोःपयस्याप्रातःप्रातःसावस्यपुरोळाशाँइंद्रःप्रस्थितांजुषाणोवेतुहोतर्यज ॥ ३५ ॥ होतायक्षदग्निंपु
रोळाशानांजुषतांहविर्होतर्यज ॥३६॥ होतायक्षद्वायुमग्रेगामग्रेयावाणमग्रेसोमस्यपातारंकरदेवंवायुरावसागमज्जुषतां
वेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ३७ ॥ होतायक्षदिंद्रवायूअर्हताहार्णांगव्याभिर्गोमंताभ्रियंतांवीरयाशुक्रयाएनयोर्नियुतोगो
अग्रावीरोपशाश्वपुरस्त्यास्तासामिहप्रयाणमस्त्विहविमोचनंकरतएवेंद्रवायूजुषेतांवीतांपिबतांसोमंहोतर्यज ॥ ३८ ॥

होतायक्षन्मित्रावरुणासुक्षत्रारिशादसानिचिन्मिषंतानिचिरानिचियौसाक्ष्णश्चिद्गातुवित्तरानुल्बणेनचक्षसऋतमृतमि
तिदीध्यानाकरतएवंमित्रावरुणाजुषेतांवीतांपिबतांसोमंहोतर्यज ॥३९॥ होतायक्षदश्विनानासत्यादीद्यग्नीरुद्रवर्तिनी
न्यतरेणचक्रेणवामीरिषऽऊर्जावहतंसुवीराः सनुतरेणाररुषोबाधेतांमधुकशयेमंयज्ञंयुवानामिमिक्षतांकरतएवाश्विना
जुषेतांपिबतांवीतांसोमंहोतर्यज ॥ ४० ॥ होतायक्षदिंद्रंप्रातःप्रातःसावस्यार्वावतोगमदापरावतओरोरंतरिक्षादास्वात्स
धस्थादिमेअस्मैशुक्रामधुश्चुतःप्रस्थिताइंद्रायसोमास्तांजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ४१ ॥ होतायक्षदिंद्रंहोत्रात्सजूर्दि
वआपृथिव्याऋतुनासोमंपिबतुहोतर्यज ॥४२॥ होतायक्षन्मरुतःपोत्रात्सुष्टुभःस्वर्काऋतुनासोमंपिबतुपोतर्यज ॥४३॥
होतायक्षद्ग्रावोनेष्ट्रात्त्वष्टासुजनिमासजूर्देवानांपत्नीभिर्ऋतुनासोमंपिबतुनेष्टर्यज ॥ ४४ ॥ होतायक्षदग्निमाग्नीध्रादृतुना
सोमंपिबत्वग्नीद्यज ॥ ४५ ॥ होतायक्षदिंद्रोब्रह्माब्राह्मणादृतुनासोमंपिबतुब्रह्मन्यज ॥ ४६ ॥ होतायक्षन्मित्रावरुणौ
प्रशास्तारौप्रशास्त्रादृतुनासोमंपिवतांप्रशास्तर्यज ॥४७॥ होतायक्षद्देवंद्रविणोदांहोत्रादृतुभिःसोमंपिबतुहोतर्यज॥४८॥
होतायक्षद्देवंद्रविणोदांपोत्रादृतुभिःसोमंपिबतुपोतर्यज ॥ ४९ ॥ होतायक्षद्देवंद्रविणोदांनेष्ट्रादृतुभिःसोमंपिबतुनेष्टर्यज
॥ ५० ॥ होतायक्षद्देवंद्रविणोदामपाद्धोत्रादपात्पोत्रादपान्नेष्ट्रात्तुरीयंपात्रममृक्तममर्त्यमिंद्रपानंदेवोद्रविणोदाद्राविणो
दसःस्वयमायूयाःस्वयमभिगूर्याःस्वयमभिगूर्तयाहोत्रयऋतुभिःसोमस्यपिबत्वच्छावाकयज ॥ ५१ ॥ होतायक्षदश्विना

ध्वर्यूआध्वर्यवादृतुनासोमंपिबतामध्वर्यूयजतं ॥ ५२ ॥ होतायक्षदग्निंगृहपतिंगार्हपत्यात्सुगृहपतिस्त्वयाग्नेयंसुन्वन्यज
मानस्यात्सुगृहपतिस्त्वमनेनसुन्वतायजमानेनाग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यादृतुनासोमंपिबतुगृहपतेयज ॥ ५३ ॥ होतायक्षद
ग्निंपुरोळाशस्यजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ५४ ॥ होतायक्षदिंद्रंहरिवाँइंद्रोधानाअत्तुपूषण्वान्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्प
रिवापइंद्रस्यापूपः ॥ माध्यंदिनस्यसवनस्यपुरोळाशाँइंद्रःप्रस्थितांजुषाणोवेतुहोतर्यज ॥ ५५ ॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशा
नांजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ५६ ॥ होतायक्षदिंद्रंमाध्यंदिनस्यसवनस्यनिष्केवल्यस्यभागस्यात्तारंपातारंश्रोतारंहवमागंता
रमस्याधियोवितारंसुन्वतोयजमानस्यवृधं ॥ ओभाकुक्षीपृणतांवार्त्रघ्नंचमाघोनंचेमेअस्मैशुक्रामधुश्चुतःप्रस्थिताइंद्रायसो
मास्तांजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ५७ ॥ होतायक्षदिन्द्रंमरुत्वंतमिंद्रोमरुत्वान्जुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥५८॥
होतायक्षदादित्यान्प्रियान्प्रियधाम्नःप्रियव्रतान्महस्वसरस्यपतीनुरोरंतरिक्षस्याध्यक्षान्त्स्वादित्यानवोदधतस्मैसुन्वतेय
जमानायकरन्नेवमादित्याजुषंतांमदंताव्यंतुपिबंतुसोमंहोतर्यज ॥ ५९ ॥ होतायक्षदग्निंछागस्यहविषआददद्यमध्यतोमे
दउद्भृतंपुराद्वेषोभ्यःपुरापौरुषेय्यागृभः ॥ घसन्नूनंघासेअज्राणांयवसप्रथमानांसुमत्क्षराणांशतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानां
पीवोपवसनानांपार्श्वतःश्रोणितःशितामतउत्सादतोंगादंगादवत्तानांकरदेवाग्निर्जुषतांहविर्होतर्यज ॥ ६० ॥ (होताय
क्षद्वनस्पतिमभिहिपिष्टतमयारभिष्टयारशनयाधित ॥ यत्राग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामानियत्रसोमस्याज्यस्यहविषःप्रि

याधामानियत्राग्नेश्छागस्यहविषःप्रियाधामानियत्रवनस्पतेःप्रियापाथांसियत्रदेवानामाज्यपानांप्रियाधामानियत्राग्नेर्हो तुःप्रियाधामानितत्रैतंप्रस्तुत्येवोपस्तुत्येवोपावस्रक्षद्रभीयांसमिवकृत्वीकरदेवंदेवोवनस्पतिर्जुषतांहविर्होतर्यज ॥ होताय क्षदग्निंस्विष्टकृतमयाळग्निरग्नेराज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाट्सोमस्याज्यस्यहविषःप्रियाधामान्ययाळग्नेश्छागस्यहवि षःप्रियाधामान्ययाड्वनस्पतेःप्रियापाथांस्ययाड्देवानामाज्यपानांप्रियाधामानियक्षदग्नेर्होतुःप्रियाधामानियक्षत्स्वंमहि मानमायजतामेज्याऽइषकृणोतुसोऽअध्वराजातवेदाजुषतांहविर्होतर्यज) ॥ होतायक्षदिंद्रंहरिवांऽइंद्रोधानाअत्तुपूषण्वा न्करंभंसरस्वतीवान्भारतीवान्परिवापइंद्रस्यापूपः ॥ तृतीयस्यसवनस्यपुरोळशाँइंद्रःप्रस्थितांजुषाणोवेतुहोतर्यज॥६१॥ होतायक्षदग्निंपुरोळाशानांजुषतांहविर्होतर्यज ॥ ६२ ॥ होतायक्षदिंद्रंतृतीयस्यसवनस्यऋभुमतोविभुमतोवाजवतोबृह स्पतिवतोविश्वदेव्यावतःममस्यमदाःप्रातस्तनाअग्मतसंमाध्यंदिनाः समिदातनास्तेषांसमुक्षितानांगौरइवप्रगाह्यावृषा यस्वायूयावाहुभ्यामुपयाहिहरिभ्यांप्रप्रुथ्याशिप्रेनिप्पृथ्यऋजीषमिमेअस्मैतीव्राआशीर्वंतःप्रस्थिताइंद्रायसोमास्तांजुष तांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ६३ ॥ होतायक्षद्देवंसवितारंपरामीवांसाविषत्पराघशंसंसुसावित्रमासाविषदस्मैसुन्वतेयज मानायकरदेवंदेवःसविताजुषतांमदतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ६४ ॥ अग्निमद्यहोतारमवृणीतायंसुन्वन्यजमानःपच न्पक्तीःपचन्पुरोळाशान्गृह्णन्नग्नयऽआज्यंगृह्णन्त्सोमायाज्यंवध्नन्नग्नयेछागंसुन्वंनिंद्रायसोमंभृंजन्हरिभ्यांधानाःसूपस्था

अद्यदेवोवनस्पतिरभवदग्नयआज्येनसोमायाज्येनाग्नयेछागेनेंद्रायसोमेनहरिभ्यांधानाभिरघत्तंमेदस्तःप्रतिपचग्रभीद वीवृधतपुरोळाशैरपादिंद्रःसोमंगवाशिरंयवाशिरंतीव्रांतंवहुदमध्यमुपोत्थामदाश्चौद्भिमदाँआनळवीवृधतांगूर्षैस्त्वामद्य र्षआर्षेयऋषीणांनपादवृणीतायंसुन्वन्यजमानोवहुभ्यआसंगथेभ्यः॥ एषमेदेवेषुवसुवार्यायक्ष्यतइतितायादेवादेवदाना न्यदुस्तान्यस्माआचशास्वाचगुरस्वेषितश्चहोतरसिभद्रवाच्यायप्रेषितोमानुषःसूक्तवाकायसूक्ताब्रू ३ हि ॥६५॥ धाना सोमानामिंद्राद्धिचपित्रचवध्वांतंहरीधानाउपऋजीषंजिघ्रतामारथचर्षणेसिंचस्वयत्त्वापृच्छाद्विपत्पत्नीःक्वामीमदथाइ त्यस्मिन्सुन्वतियजमानेतस्मैकिमराथाः सुष्टुसुवीर्यंयज्ञस्यागुरउद्चयद्दचीकमतोतोतत्तथाभूद्धोतर्यज ॥ ६६ ॥ हो तायक्षदश्विनासोमानांतिरोअह्न्यानांत्रिर्वर्तिर्यातंत्रिरिहमादयेथामुतोतुरीयंनासत्यावाजिनायधेनुःसजूरग्नीरोहिदश्वो घृतस्नुःसजूरुषाअरुणीभिःसजूःसूर्यएतशेनसजोषावश्विनादंसोभिःकरतएवाश्विनाजुषेतांमदेतांपिवतांसोमंहोतर्यज ॥६७॥ होतायक्षदश्विनामरस्वतीमिंद्रंसुत्रामाणंसोमानांसुराम्णांजुषतांव्यंतुपिबंतुमदंतुसोमान्सुराम्णोहोतर्यज ॥६८॥ होतायक्षत्प्रजापतिंमहिम्नोजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यज ॥ ६९ ॥ इतिप्रैषाध्यायःसमाप्तः ॥ ॥ ७ ॥

इतिऋक्संहितापरिशिष्टानि

॥ इति अष्टमाष्टकः समाप्तः ॥

॥ ऋग्वेदसंहितर्चामकारादिक्रमकोशः ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अंगादंगाल्लोम्नोलोम्नो	८	८	२१	अंतरैश्चक्रैस्तनयाय	५	१	२	अंसेष्वामरुतःखादयः	५	४	२४	अक्षन्नमीमदंतहि	१	६	३
अंगिरसोनःपितरः	७	६	१५	अंतर्दूतोरोदसीदस्मईयते	२	८	२०	अंहोयुवस्तन्वस्तन्वतेवि	४	३	७	अक्षानहोनह्यतन	८	१	१४
अंगिरस्वंताउतविष्णुवंता	६	३	१६	अंतर्यच्छजिघांसतः	८	५	२०	अकर्मतेस्वपसोअभूम	३	४	१९	अक्षास्मिद्दंकुशिनः	७	८	४
अंगिरोभिरागहि	७	६	१४	अंतर्ह्यग्नईयसे	२	५	२७	अकर्मादस्युरभिनोअमंतुः	७	७	७	अक्षितोतिःसनेदिमं	१	१	१०
अंजंतित्वामध्वरे	३	१	३	अंतश्चप्रागाअदितिः	६	४	११	अकारितइंद्रगोतमेभिः	१	५	५	अक्षीभ्यांतेनासिकाभ्यां	८	८	२१
अंजंतियंप्रथयंतोनविप्राः	४	२	२१	अंतश्चरतिरोचना	८	८	४७	अकारिब्रह्मसमिधान	३	५	५	अक्षेत्रवित्क्षेत्रविदं	७	७	३०
अंजतेव्यंजते	७	३	२०	अंतिचित्संतमह	५	८	३५	अकारिवामंधसो	५	१	३	अक्षैर्मादीव्यःकृषिमित्	७	८	५
अंजंत्येनंमध्वोरसेन	७	५	२१	अंतिवामादूरेअमित्रमुच्छः५	५	२४		अक्रंददग्निस्तनयन्	७	८	२८	अक्षोदयच्छवसाक्षाम	३	६	१
अंतरिक्षप्रांरजसो	८	५	४	अंबयोयंत्यध्वभिः	१	२	११	अक्रविहस्तासुकृते	४	३	३१	अक्षोनचक्र्योःशूर	४	६	२७
अंतरिक्षेणपतति	८	७	२४	अंबितमेनदीतमे	२	८	१०	अक्रान्त्समुद्रःप्रथमे	७	४	१८	अक्ष्णश्चिद्गातुवित्तरा	६	२	२०
अंतरिक्षेपथिभिः	८	८	२६	अंशुंदुहंतिस्तनयन्तं	७	२	२८	अक्रोनबभ्रिःसमिथे	२	८	१५	अगच्छतंकृपमाणं	१	८	२१
अंतरिच्छंतितंजने	६	५	१४	अंसेषुवऋष्टयः	४	३	१६	अक्षण्वंतःकर्णवंतः	८	२	२४	अगच्छतुविप्रतमः	३	२	६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अगन्निन्द्रश्रवोबृहत्	१	२	२२	अग्निंतंमन्येयोवसु	१	८	२२	अग्निंविशईळते	८	३	१५	अग्निनातुर्वशंयदुं	१	३	११
अगन्ममहानमसा	५	२	१५	अग्निंदूतंपुरोदधे	६	३	१६	अग्निंविश्वायुवेपसं	६	३	३३	अग्निनारयिमश्नवत्	१	१	१
अगव्यूतिक्षेत्रमागन्म	३	७	३३	अग्निंदूतंवृणीमहे	१	१	२२	अग्निंविश्वाअभिपृक्षः	१	५	१६	अग्निनेंद्रेणवरुणेन	६	३	१४
अगस्त्यःखनमानः	२	४	२२	अग्निंदूतंप्रतियत्	२	३	४	अग्निंवोदेवमग्निभिः	५	२	३	अग्निःपूर्वेभिर्ऋषिभिः	१	१	१
अगस्त्यस्यनद्भ्यः	८	१	२४	अग्निंदेवासोमानुषीषु	२	५	२४	अग्निंवोदेवयज्यया	६	५	१३	अग्निःप्रत्नेनमन्मना	६	३	३८
अगोरुधायगविषे	६	२	१८	अग्निंदेवासोअग्रियं	४	५	३०	अग्निंवोवृधंतं	६	७	१०	अग्निमग्निंवःसमिधा	४	५	१८
अग्नआयाहिवीतये	४	५	२२	अग्निंद्वेषोयोतवैनो	६	५	१३	अग्निंसुदीतिंसुदृशं	३	१	१७	अग्निमग्निंवोअध्रिगुं	६	४	१७
अग्नआयाह्यग्निभिः	६	४	३२	अग्निंधीभिर्मनीषिणः	६	३	३२	अग्निंसुम्नायदधिरे	२	८	१७	अग्निमग्निंहवीमभिः	१	१	२२
अग्नआयूंषिपवस	७	२	१०	अग्निंनमामयितंसंदिदीपः	६	४	१२	अग्निंसूनुंसनश्रुतं	३	१	९	अग्निमच्छादेवयतां	३	८	१२
अग्नइळासमिध्यसे	३	१	२४	अग्निंनरोदीधितिभिः	५	१	२३	अग्निंसूनुंसहसोजातवेदसं	६	५	१३	अग्निमस्तोष्यृग्मियं	६	३	२२
अग्नइंद्रश्चदाशुषो	३	१	२५	अग्निंमंद्रंपुरुप्रियं	६	३	३५	अग्निंस्तोमेनबोधय	४	१	६	अग्निमिंधानोमनसा	६	७	१२
अग्नइंद्रवरुणमित्र	४	२	२८	अग्निंमन्येपितरमग्निमापिं	७	६	२	अग्निंहिन्वंतुनोधियः	८	८	१४	अग्निमीळिष्वावसे	६	५	१३
अग्नओजिष्ठमाभर	४	१	२	अग्निंयंतुरमप्तुरं	३	१	३०	अग्निंहोतारंप्रवृणे	३	१	१९	अग्निमीळेन्यंकविं	४	१	६
अग्नयेब्रह्मऋभवः	८	३	१५	अग्निंवःपूर्व्यंगिरा	६	३	४०	अग्निंहोतारंमन्येदास्वंतं	२	१	१२	अग्निमीळेपुरोहितं	१	१	१
अग्नायोमर्त्योदुवो	४	५	१६	अग्निंवःपूर्व्यंहुवे	६	२	१०	अग्निंहोतारमीळते	२	१	१५	अग्निमीळेभुजांयविष्ठं	७	७	२
अग्निंघृतेनवावृधुः	४	१	६	अग्निंवर्धंतुनोगिरो	३	१	८	अग्निनाग्निःसमिध्यते	१	१	२२	अग्निमुक्थैर्ऋषयः	८	३	१५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अग्निमुषसमश्विना	३	१	२०	अग्निर्जातोअथर्वणः	७	७	४	अग्निर्मूर्धादिवःककुत्	६	३	३९	अग्निश्रियोमरुतो	३	१	२६
अग्निरत्रिंभरद्वाजं	८	८	८	अग्निर्जातोअरोचत	४	१	६	अग्निर्वव्नेसुवीर्यमग्निः	१	३	११	अग्निष्वात्ताःपितरः	७	६	१२
अग्निरप्सामृतीषहं	४	५	१६	अग्निर्जुषतनोगिरः	४	१	५	अग्निर्वृत्राणिजंघनत्	४	५	२७	अग्निःसनोतिवीर्याणि	३	१	२५
अग्निरस्मिजन्मना	३	१	२७	अग्निर्ददातिसत्पतिं	४	१	१८	अग्निर्हत्यंजरतःकर्णं	८	३	१५	अग्निःसप्तिंवाजंभरं	८	३	१५
अग्निरिद्धिप्रचेताः	४	५	१६	अग्निर्दाद्द्रविणंवीरपेशाः	८	३	१०	अग्निर्हनामधायिदन्	८	६	१८	अग्निस्तिग्मेनशोचिषा	४	५	२६
अग्निरिंद्रोवरुणोमित्रः	८	२	९	अग्निर्देवेभिर्मनुषश्च	२	८	२१	अग्निर्हिजानिपूर्व्यः	५	८	२४	अग्निस्तुविश्रवस्तमं	४	१	१७
अग्निरिवमन्यो	८	३	१९	अग्निर्देवेषुराजति	४	१	१७	अग्निर्हिवाजिनंविशे	३	८	२२	अग्निस्त्रीणित्रिधातूनि	६	३	२३
अग्निरिषांसख्येददातुनः	६	५	१३	अग्निर्देवेषुसंवसुः	६	३	२३	अग्निर्हिविप्मनानिदः	४	५	१६	अग्नीपर्जन्याववतं	४	८	१६
अग्निरीशेबृहतो	५	२	१४	अग्निर्देवोदेवानामभवत्	८	८	८	अग्निर्होताकविक्रतुः	१	१	१	अग्नीरक्षांसिसेधति	५	२	१९
अग्निरीशेबृहतःक्षत्रियस्य	३	५	१२	अग्निर्द्यावापृथिवी	३	१	२५	अग्निर्होतागृहपतिः	४	५	१९	अग्नीषोमाचेतितत्	१	६	२८
अग्निरीशेवसव्यस्य	३	८	७	अग्निर्धियासचेतति	३	१	९	अग्निर्होतादास्वतः	४	१	१	अग्नीषोमापिपृतं	१	६	२९
अग्निरुक्थेपुरोहितः	६	२	३०	अग्निर्नयेभ्राजसा	८	३	१२	अग्निर्होतानोअध्वरे	३	५	१५	अग्नीषोमायआहुतिं	१	६	२८
अग्निर्ऋषिःपवमानः	७	२	१०	अग्निर्नयोवनआ	७	३	२४	अग्निर्होतान्यसीदत्	३	८	१२	अग्नीषोमायोअद्यवां	१	६	२८
अग्निर्जज्ञेजुह्वा३ रेजमानः	३	२	५	अग्निर्नशुष्कंवनं	४	६	५	अग्निर्होतापुरोहितो	३	१	९	अग्नीषोमावनेनवां	१	६	२९
अग्निर्जागारतमृचः	४	२	२५	अग्निर्नेताभगइव	३	१	२०	अग्निःशुचिव्रततमः	६	३	४०	अग्नीषोमाविमानिनः	१	६	२९
अग्निर्जातादेवानां	६	३	२३	अग्निर्नोयज्ञमुपवेतु	४	१	३	अग्निश्रयन्मरुतो	४	३	२५	अग्नीषोमाविमंसुमे	१	६	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अग्नीषोमावृषणा	८	२	१३	अग्नेतवस्येअजर	६	२	११	अग्नेनक्षत्रमजरं	८	८	१४	अग्नेमाकिष्टेदेवस्य	६	५	१२
अग्नीषोमासवेदसा	१	६	२९	अग्नेतवश्रवोवयो	८	७	२८	अग्नेनयसुपथाराये	२	५	१०	अग्नेमृळमहाँअसि	३	५	९
अग्नीषोमाहविषः	१	६	२९	अग्नेतृतीयेसवनेहि	३	१	३१	अग्नेनिपाहिनस्त्वं	६	३	३८	अग्नेयजस्वहविषा	२	६	१
अग्नेअच्छावदेहनः	८	७	२९	अग्नेत्रीतेवाजिना	३	१	२०	अग्नेनेमिरराँइव	४	१	५	अग्नेयजिष्ठोअध्वरे	३	१	८
अग्नेअपांसमिध्यसे	३	१	२५	अग्नेत्वचंयातुधानस्य	८	४	५	अग्नेपत्नीरिहावह	१	२	५	अग्नेयत्तेदिविवर्चः	३	१	२२
अग्नेकदातभानुषक्	३	५	६	अग्नेत्वंनोअंतमः	४	१	१६	अग्नेपवस्वस्वपा	७	२	११	अग्नेयदद्यविशो	४	५	१९
अग्नेकविर्वेधाअसि	६	४	३२	अग्नेत्वंपारयानव्यः	२	५	१०	अग्नेपावकरोचिषा	४	१	१९	अग्नेयाहिदूत्यं१	५	२	१२
अग्नेकेतुर्विशामसि	८	८	१४	अग्नेत्वमस्मद्युयोधि	२	५	१०	अग्नेपूर्वाअनूषसो	१	३	२९	अग्नेयाहिसुशस्तिभिः	६	२	१०
अग्नेघृतस्यधीतिभिः	६	७	१२	अग्नेत्वंयशाअस्या	६	२	१४	अग्नेःपूर्वेभ्रातरः	८	१	११	अग्नेयुक्ष्वाहियेतव	४	५	२९
अग्नेचिकिद्ध्य१स्यनः	४	१	१४	अग्नेदादाशुषेरयिं	३	१	२४	अग्नेबाधस्वविमृधोवि	८	५	१३	अग्नेयंयज्ञमध्वरं	१	१	१
अग्नेजरस्वस्वपत्यआयुनि	२	८	२१	अग्नेदिवोअर्णमच्छा	३	१	२२	अग्नेभवसुषमिधा	५	२	२३	अग्नेरभसःसमिदस्तु	८	३	१५
अग्नेजरितर्विश्पतिः	६	४	३५	अग्नेदिवःसूनुरसि	३	१	२५	अग्नेभूरीणितव	३	१	२०	अग्नेरक्षाणोअंहसः	५	२	२०
अग्नेजुषस्वनोहविः	३	१	३१	अग्नेदेवाँइहावहजज्ञानः	१	१	२२	अग्नेभ्रातःसहस्कृत	६	३	३२	अग्नेरिंद्रस्यसोमस्य	२	५	२९
अग्नेजुषस्वप्रतिहर्यतद्वचः	२	२	१३	अग्नेदेवाँइहावहसादया	१	१	२८	अग्नेमन्मानितुभ्यंकं	६	३	२२	अग्नेर्गायत्र्यभवत्	८	७	१८
अग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैः	३	५	१०	अग्नेद्युम्नेनजागृवे	३	१	२४	अग्नेमन्युंप्रतिनुदन्	८	७	१६	अग्नेर्वर्मपरिगोभिः	७	६	२१
अग्नेतवत्यदुक्थ्यं	१	७	२२	अग्नेधृतव्रतायते	६	३	४०	अग्नेमरुद्भिःशुभयद्भिः	४	३	२५	अग्नेस्त्रयंप्रथमस्यामृतानां	१	२	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अग्नेवाजस्यगोमतः	१	५	२७	अग्नेसहस्वपृतनाः	३	१	२४	अचेतिदिवोदुहिता	५	५	२५	अच्छामहीबृहतीशंतमा	४	२	२१
अग्नेविवस्वदुषसः	१	३	२८	अग्नेसुखतमेरथे	१	१	२४	अचेत्यग्निश्चिकितुः	६	४	२७	अच्छायंवोमरुतः	५	४	२
अग्नेविश्वानिवार्या	३	१	१०	अग्नेसुतस्यपीतये	४	३	५	अचोदसोनोधन्वंतु	७	३	४	अच्छायोगंतानाधमानः	३	६	१९
अग्नेविश्वेभिरग्निभिः	३	१	२४	अग्नेःस्तोमंमनामहे	४	१	५	अच्युताचिद्वोअज्मन्	६	१	३६	अच्छावदतवसंगीर्भिः	४	४	२७
अग्नेविश्वेभिरागहि	४	१	१९	अग्नेस्तोमंजुषस्वमे	६	३	३६	अच्छऋषेमारुतंगणं	४	३	१०	अच्छावदातनागिरा	१	३	१७
अग्नेविश्वेभिःस्वनीक	४	५	२०	अग्नेहंसिन्य१त्रिणं	८	६	२४	अच्छाकविंनृमणोगाः	३	५	१८	अच्छाविवक्मिरोदसी	३	४	२
अग्नेवीहिपुरोळाशं	३	१	३१	अग्रेपिबामधूनांसुतं	३	७	२२	अच्छाकोशंमधुश्चुतं	७	२	९	अच्छावोअग्निमवसे	४	१	१७
अग्नेवीहिहविषा	५	२	२३	अग्रेगोराजाप्यस्तविष्यते	७	३	२०	अच्छागिरोमतयो	५	२	१३	अच्छावोचेयशुशुचानं	३	४	१५
अग्नेवृधानआहुतिं	३	१	३१	अग्रेबृहन्नुषसामूर्ध्वो	७	५	२९	अच्छाचत्वैनानमसा	६	२	२	अच्छावोदेवीमुषसं	३	४	८
अग्नेशकेमतेवयं	३	१	२८	अग्रेसिंधूनांपवमानः	७	३	१४	अच्छानृचक्षाअसरत्	७	४	२	अच्छासमुद्रमिंदवः	७	२	९
अग्नेशर्धंतमागणं	४	३	१९	अघोरचक्षुरपतिघ्न्येधि	८	३	२८	अच्छानोअंगिरस्तमं	६	२	२०	अच्छासिंधुंमातृतमा	३	२	१२
अग्नेशर्धमहतेसौभगाय	४	१	२२	अग्नंतेविष्णवेवयं	६	२	२३	अच्छानोमित्रमहो	४	५	२	अच्छाहिसोमःकलशान्	७	३	६
अग्नेशुक्रेणशोचिषाविश्वेभिः	१	१	२३	अचिकित्वाञ्चिकितुषः	२	३	१५	अच्छानोमित्रमहो	४	५	१६	अच्छाहित्वासहसःसूनो	६	४	३२
अग्नेशुक्रेणशोचिषोरु	७	७	५	अचिक्रदद्वृषाहरिः	६	७	१९	अच्छानोयाह्यावह	४	५	२९	अच्छिद्राशर्मजरितः	३	१	१५
अग्नेसक्षिषदतपाः	४	५	३	अचित्तीयच्चकृमा	३	८	५	अच्छानःशीरशोचिषं	६	५	१२	अच्छिद्रासूनोसहसोनो	१	४	२४
अग्नेसहंतमाभर	६	१	१५	अचेतिदस्राव्यु१नाकं	२	२	३	अच्छामहेंद्रंमतयः	७	८	२४	अजाअन्यस्यवह्नयो	४	८	२३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अजातशत्रुमजरास्वर्वती	४	२	३	अज्येष्ठासोअकनिष्ठासः	४	३	२५	अतिथिंमानुषाणां	६	२	१३	अतोनआनूनतिथीन्	४	३	४
अजावृतइंद्रशूरपत्नीः	२	४	१६	अत्रेचिदस्मैकृणुथा	६	२	३४	अतिद्रवसारमेयौ	७	६	१५	अतोवयमंतमेभिर्युजानाः	२	३	२४
अजाश्वःपशुपावाजपस्त्यः	४	८	२४	अतःपरिज्मन्नागहि	१	१	१२	अतिनःसश्चतोनय	१	३	२५	अतोविश्वान्यद्भुता	१	२	१८
अजिरामस्तदपः	४	३	१	अतःसमुद्रमुद्वतः	५	८	१४	अतिनोविष्पितापुरु	६	६	३	अत्यंमृजंतिकलशे	७	३	११
अजिरासोहरयोयेत	६	४	१५	अतःसहस्रनिर्णिजा	५	८	२७	अतिवायोससतोयाहि	२	१	२५	अत्यंहविःसचतेसच्चधातु	४	३	२३
अजीजनन्नमृतंमर्त्यासो	३	३	३४	अतउत्वापितुभृतः	७	५	२९	अतिवायोमरुतो	४	८	१४	अत्यायातमश्विना	४	४	१५
अजीजनोअमृतं	७	५	२२	अतप्यमानेअवसावंती	२	५	२	अतिवारान्पवमानो	७	१	१७	अत्यावृधस्नूरोहिता	३	४	१६
अजीजनोहिपवमान	७	५	२२	अतश्चिदिंद्रणउप	६	६	१६	अतिविद्धाविथुरेणाचित्	६	६	३२	अत्यासोनयेमरुतः	५	४	२५
अजीतयेहतये	७	४	६	अतस्त्वारयिमभि	७	१	५	अतिविश्वाःपरिष्ठाः	८	५	९	अत्याहियानानहेतृभिः	६	८	२
अजैष्माद्यासनामच	६	४	१०	अतारिषुर्भरतागव्यवःसं	३	२	१४	अतिश्रितीतिरश्चता	६	८	४	अत्यूपवित्रमक्रमीत्	७	१	२
अजैष्माद्यासनामच	८	८	२२	अतारिष्मतमसस्पारमस्य	५	५	२०	अतिष्ठंतीनामनिवेशनानां	१	२	३७	अत्यूर्मिर्मत्सरोमदः	६	८	७
अजोनक्षांदाधारपृथिवीं	१	५	११	अतारिष्मतमसस्पारं	१	६	२५	अतीदुशक्रओहते	६	५	७	अत्योनहियानोअभि	७	३	१२
अजोभागस्तपसातं	७	६	२०	अतारिष्मतमसस्पारं	२	४	२९	अतीयामनिदस्तिरः	४	३	१३	अत्योनाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः	१	५	९
अजोहवीदश्विनातौग्र्यो	१	८	१५	अतारिष्मतमसस्पारमस्य	२	५	१	अतीहिमन्युषाविणं	६	३	५	अत्रातेरूपमुत्तमं	२	३	१२
अजोहवीदश्विनावर्तिका	१	८	१६	अतिवृष्टंववक्षिथ	३	१	५	अतृष्णुवंतंवियतमं	३	६	१	अत्राविनेमिरेषां	६	३	११
अजोहवीन्नासत्याकरावां	१	८	१०	अतित्रीसोमरोचना	६	८	७	अतोदेवाअवंतुनः	१	२	७	अत्राहगोरमन्वत	१	६	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अत्राहतद्वहेथेमध्वआहुतिं	२	१	२५	अदब्धेभिस्तवगोपाभिः	४	५	१०	अदृश्रमस्यकेतवः	१	४	७	अद्रिभिःसुतोमतिभिः	७	२	३३
अत्राहतेहरिवस्ताउ	३	६	८	अदर्दरुत्समसृजोविखानि	४	१	३२	अदृष्टान्हंत्यायती	२	५	१४	अद्रिभिःसुतःपवते	७	२	२५
अत्रिमनुस्वराज्यं	२	५	२९	अदर्शिगातुरुरवेवरीयसी	२	१	२६	अदेदिष्टवृत्रहागोपतिर्गाः	३	२	८	अद्रिभिःसुतःपवसेपवित्रे	७	३	१६
अत्रिर्यद्वामवरोहन्	४	४	१९	अदर्शिगातुवित्तमः	६	७	१३	अदेवाद्देवःप्रचता	८	७	९	अद्रोघमावहोशतो	६	४	३२
अत्राणांस्तोममद्रिवो	६	३	१८	अदान्मेपौरुकुत्स्यः	६	१	३५	अदेवेनमनसा	२	६	३१	अद्रोघसत्यंतवतन्महित्वं	३	२	१०
अत्रेदुमेमंससेसत्यमुक्तं	७	७	१६	अदाभ्येनशोचिषा	८	६	२५	अदोयद्दारुप्लवते	८	८	१३	अद्रौचिदस्माअंतर्दुरोणे	१	५	१४
अत्रारिवशृणुतंपूर्व्यस्तुतिं	६	२	१७	अदाभ्योभुवनानि	३	८	४	अद्धीदिंद्रप्रस्थितेमा	८	६	२१	अद्वेषोअद्यबर्हिषः	७	८	७
अत्रैववोपिनह्यामि	८	८	२४	अदाभ्यःपुरएता	३	१	५	अद्भिःसोमपपृचानस्य	७	२	३२	अद्वेषोनोमरुतो	४	४	३४
अथातेअंगिरस्तमः	१	५	२३	अदितिर्द्यावापृथिवीऋतं	८	२	१२	अद्याचिन्नूचित्तदपो	४	७	२	अधक्रत्वामघवन्तुभ्यं	४	१	२३
अथातेअंतमानां	१	१	७	अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षं	१	६	१६	अद्यादूतंवृणीमहे	१	३	२८	अधक्षपापरिष्कृतः	७	४	२५
अथानउभयेषां	१	२	२१	अदितिर्नउरुष्यतु	६	४	८	अद्यादेवाउदितासूर्यस्य	१	८	७	अधग्मंतानहुषोहवंसूरेः	२	१	३
अदत्रयादयतेवार्याणि	४	३	३	अदितिर्नोदिवा	६	१	२६	अद्याद्याश्वश्वइंद्र	६	४	३९	अधग्मंतोशनापृच्छतेवां	७	७	७
अददाअर्भामहते	१	४	११	अदितिर्हजनिष्ट	८	३	१	अद्यानोदेवसवितः	४	४	२५	अधजिह्वापापतीति	४	५	८
अदब्धइंदोपवसे	७	३	१०	अदितेमित्रवरुणो	२	७	८	अद्यामुरीययदियातुधानः	५	७	७	अधज्मोअधवादिवः	५	७	१३
अदब्धस्यस्वधावतः	६	३	३९	अदित्संतंचिदाघृणे	४	८	१७	अद्येदुप्राणीदममन्	७	७	३०	अधतेविश्वमनुहासदिष्ट	१	४	२२
अदब्धेभिःसवितः	५	१	१५	अदिद्युतत्स्वपाको	४	५	१३	अद्रिणातेमंदिनः	७	८	२०	अधत्यंद्रप्संविभ्वं	७	६	९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अधत्वमिंद्रबिब	८	१	३०	अधश्वेतंकलशंगोभिरक्तं	६	३	१६	अधात्वांहिनस्करः	६	६	६	अधाह्युयहूयमंमेत्वाया	३	४	१८
अधत्वष्टातेमहः	४	६	२	अधश्वेतंकलशं	७	२	३२	अधानरोन्योहतेधा	४	३	१०	अधाहुयंतोअश्विना	५	५	२१
अधत्वाविश्वेपुरः	४	६	२	अधस्मयस्यार्चयः	४	१	१	अधानोविश्वसौभग	१	३	२५	अधाहिकाव्यायुवं	४	४	४
अधत्विषीमांअभ्योजसा	२	६	२८	अधस्मातेचर्षणयो	४	६	२०	अधान्वस्यजेन्यस्य	८	१	३०	अधाहिन्वानइंद्रियं	७	१	५
अधद्रप्सोअंशुमत्याउपस्थे	६	६	३४	अधस्मानउदवता	२	७	१४	अधान्वस्यसंदृशंजगन्वान्	५	६	१०	अधाहिविक्ष्वीड्योसि	४	५	२
अधयुतानःपित्रोः	३	५	२	अधस्मानोवृधेभव	४	७	२९	अधामन्येबृहदसुर्यम्	४	७	२	अधाहींद्रगिर्वणः	६	७	२
अधयाश्चित्तेअपसा	४	६	२	अधस्मास्यपनयंति	४	५	१४	अधामन्येश्रत्तेअस्मा	१	७	१९	अधाहोतान्यसीदो	४	४	३५
अधधारयामध्वा	७	४	१३	अधस्यायोषणामही	६	४	६	अधामहीनआयस्य	५	२	२०	अधाह्यग्नएषां	४	१	८
अधःपश्यस्वमोपरि	६	३	१०	अधस्वनादुतबिभ्युः	१	६	३२	अधामातुरुषसःसप्तविप्राः	३	४	१८	अधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्य	३	५	१०
अधप्रजज्ञेतरणिर्ममत्तु	१	८	२५	अधस्वनान्मरुतांविश्वं	१	३	१६	अधायथानःपितरःपरासः	३	४	१९	अधाह्यग्नेमह्नानिषद्य	७	६	१
अधप्रियमिषिराय	६	४	६	अधस्वमस्य निर्विदे	१	८	२३	अधायिधीतिरससृग्रं	७	७	२७	अधियामस्थावृषभो	७	३	११
अधप्लायोगिरतिदासत्	५	७	१६	अधाकृणोःपृथिवीं	२	६	१०	अधायोविश्वाभुवना	२	६	१९	अधिद्वयोरदधाउक्थ्यं	१	६	४
अधयच्चारथेगणे	६	४	६	अधाकृणोःप्रथमंवीर्यं	२	६	१९	अधाव्यग्निर्मानुषीषुविक्षु	२	६	२४	अधिनइंद्रैषां	६	६	४
अधयदिमेपवमान	७	५	२३	अधागावउपमातिं	८	१	३०	अधारयतंपृथिवीं	४	३	३०	अधिपुत्रोपमश्रवः	७	८	२
अधयद्राजानागविष्टौ	८	१	३०	अधाचित्नुयद्दिधिषा	८	७	२०	अधारयंतवह्नयः	१	२	२	अधिपेशांसिवपतेनृतूरिव	१	६	२४
अधश्रुतंकवषंवृद्धं	५	२	२६	अधातेअप्रतिष्कुतं	६	६	२३	अधासुमंद्रोअरतिः	८	१	२९	अधिबृबुःपणीनां	४	७	२६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अधियदस्मिन्वाजिनीव	७	४	४	अध्वर्यवोपहृतासमुद्रं	७	७	२४	अध्वर्योवीरप्रमहे	४	७	१८	अनानुदोवृषभोजग्मिः	२	६	३१
अधियमस्थाकेशवंता	८	५	२६	अध्वर्यवोभरतेंद्राय	२	६	१३	अनच्छयेतुरगातुजीवं	२	३	१९	अनायतोअनिबद्धःकथा	३	५	१३
अधियावृहतोदिवः	६	२	२२	अध्वर्यवोयउरणं	२	६	१३	अनक्षमप्सुदुष्टरं	६	८	६	अनायतोअनिबद्धः	३	५	१३
अधिश्रियेदुहिता	५	१	३	अध्वर्यवोयश्नरः	२	६	१४	अनमीवाउषसआ	७	८	७	अनारंभणेतदवीरयेथाम्	१	८	८
अधिश्रियंनिदधुश्चारु	१	५	१८	अध्वर्यवोयोअपो	२	६	१३	अनमीवासइळयामदंतो	३	४	५	अनिरेणवचसाफल्ग्वेन	३	५	३
अधिसानौनिजिघ्नते	१	५	३०	अध्वर्यवोयोदिव्यस्य	२	६	१४	अनर्वाणोह्येषां	६	१	२५	अनुकृष्णेवसुधितीयेमाते	३	७	२४
अधीन्वत्रसप्ततिंचसप्तच	८	४	२८	अध्वर्यवोयोदृभीकं	२	६	१३	अनर्वाणंवृषभंमंद्रजिह्वं	२	५	१२	अनुकामंतर्पयेथां	१	१	३२
अर्धावयत्रिरीणां	५	८	२०	अध्वर्यवोयःशतमासहस्रं	२	६	१४	अनर्शरातिंवसुदामुपस्तुहि	६	७	३	अनुकृष्णेवसुधिती	३	२	८
अधीवासंपरिमातुः	२	२	६	अध्वर्यवोयःशतंशंबरस्य	२	६	१३	अनश्वोजातोअनभीशु	२	२	२२	अनुतदुर्वीरोदसी	५	३	२७
अधुक्षतप्रियंमधु	६	७	१८	अध्वर्यवोयःस्वश्नं	२	६	१३	अनश्वोजातोअनभीशु	३	७	७	अनुतन्नोजास्पतिः	५	४	५
अधुक्षत्पिप्युषीमिषं	६	५	१७	अध्वर्यवोरुणंदुग्धमंशुं	५	६	२३	अनवद्यैरभिद्युभिः	१	१	१२	अनुतेदायिमहइंद्रियाय	४	६	२०
अधेनुंदस्रास्तर्यं१विषक्तां	१	६	१६	अध्वर्यवोहविष्मंताहि	७	७	२४	अनवस्तेरथमश्वायतक्षन्	४	१	२९	अनुतेशुष्मंतुरयंतमीयतुः	६	७	३
अध्वर्यवःकर्तनाश्रुष्टिं	२	६	१४	अध्वर्युभिःपंचभिः	३	१	२	अनस्वंतासत्पतिर्मामहेमे	४	१	२१	अनुत्तमातेमघवन्नकिर्नु	२	३	२५
अध्वर्यवःपयसो	२	६	१४	अध्वर्युवामधुपाणिं	७	८	२१	अनागसोअदितये	४	४	२६	अनुत्रितस्ययुध्यतः	५	९	२२
अध्वर्यवश्चकृवांसोमधूनि	४	२	२०	अध्वर्योअद्रिभिःसुतं	७	१	८	अनाधृष्टानिधृषितः	८	७	२६	अनुत्वामहीपाजसीअचक्रे	१	८	२६
अध्वर्यवातुहिषिंच	६	३	५	अध्वर्योद्रावयात्वं	५	७	३२	अनानुदोवृषभोदोधतः	२	६	२७	अनुत्वारथोअनुमर्योअर्वन्	२	३	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अनुत्वारोदसीउभे	६	५	२८	अनुहित्वासुतंसोम	७	५	२२	अन्येजायांपरिमृशंत्यस्य	७	८	३	अपद्वारामतीनां	६	७	३५
अनुत्वारोदसीउभेचक्रं	५	८	१६	अनूनोदत्रहस्तयतोअद्रिः	४	२	२७	अन्योअन्यमनुगृभ्णाति	५	७	३	अपनःशोशुचदघं	१	७	५
अनुत्वाहिघ्नेअधदेव	४	६	६	अनूपेगोमान्गोभिरक्षाः	७	५	१३	अन्वपांखान्यंतृंतमोजसा	५	६	२	अपप्राचइंद्रविश्वान्	८	७	१९
अनुद्यावापृथिवी	४	६	६	अनृक्षराऋजवः	८	३	२४	अन्वस्यस्थूरंददृशेपुरस्तात्	५	७	१६	अपयोरिंद्रःपापजे	८	५	२६
अनुद्रप्सासइंदवः	६	७	२६	अनेनोवोमरुतो	५	१	८	अन्वहमासाअन्विद्वनानि	८	४	१६	अपश्चिद्देषविभ्वो३दमूनाः	३	२	८
अनुद्वाजहितानयो	३	६	२२	अनेहसंप्रतरणंविवक्षणं	६	४	१४	अन्वेकोवदतियद्ददाति	२	६	१०	अपश्यंगोपामनिपद्यमानं	२	३	२०
अनुपूर्वाण्योक्या	६	२	२४	अनेहसंवोहवमानमूतये	६	४	१६	अपघ्नंतोअराव्णः	६	८	२	अपश्यंगोपामनिपद्यमानं	८	८	३५
अनुप्रत्नस्यौकसः	१	२	२९	अनेहोदात्रमदितेरनर्वं	२	५	२	अपघ्नन्त्सोमरक्षसः	७	१	३५	अपश्यंग्रामंवहमानं	७	७	१८
अनुप्रत्नस्यौकसः	६	५	७	अनेहोनउरुव्रजे	६	४	५३	अपघ्नन्नेषिपवमान	७	४	१०	अपश्यंत्वामनसा	८	८	४१
अनुप्रत्नासआयवः	६	८	१३	अनेहोमित्रार्यमन्	६	१	२८	अपघ्नन्पवतेमृधः	७	१	२२	अपश्यंत्वामनसादीध्यानां	८	८	४१
अनुप्रयेजेजनओजो	४	७	८	अन्यदद्यकर्वरमन्यदु	४	६	१७	अपघ्नन्पवसेमृधः	७	१	३४	अपश्यमस्यमहतो	८	३	१४
अनुयदींमरुतोमन्दसानं	४	१	२३	अन्यमस्मद्भियाइयं	६	५	२६	अपज्योतिषातमो	८	२	१७	अपस्वसुरुषसोनग्जिहीते	५	५	१८
अनुव्रतायरन्धयन्नपव्रतान्	१	४	१०	अन्यमूषुत्वंयम्यन्यः	७	६	८	अपत्याअस्थुरनिरा	६	४	१३	अपहतरक्षसोभंगुरावतः	८	३	८
अनुश्रुताममतिंवर्धत्	४	३	३०	अन्यव्रतममानुषं	६	५	१०	अपत्येतायवोयथा	१	४	७	अपागूहन्नमृतां	७	६	२३
अनुस्पष्टोभवत्येषः	८	८	१८	अन्यस्यावत्संरिहती	३	३	३०	अपत्यंपरिपंथिनं	१	३	२४	अपाङ्प्राङेतिस्वधया	२	३	२१
अनुस्वधामक्षरन्नापो	१	३	३	अन्यावोअन्यामवतु	८	५	१०	अपत्यंवृजिनंरिपुं	४	८	१३	अपादहस्तोअपृतन्यत्	१	२	३७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अपादितउदुनश्चित्रतमः	४	७	१०	अपाय्यस्यांधसो	२	६	२३	अपेंद्रद्विषतोमनः	८	८	१०	अप्रामिसत्यमघवन्तथेत्	६	४	३६
अपादिंद्रोअपादग्निः	६	५	७	अपारोवोमहिमा	४	४	३४	अपेहिमनसस्पते	८	८	२२	अप्सरसांगंधर्वाणां	८	७	२४
अपादुशिप्यंधसः	६	६	१५	अपांगर्भंदर्शतमोषधीनां	२	८	१५	अपोदेवीरुपह्वये	१	२	११	अप्सराजामुपसिप्मि	८	७	७
अपादेतिप्रथमापद्वतीनां	२	२	२२	अपांनपातमवसे	१	२	५	अपोमहीरभिशस्ते	८	५	२५	अप्साइंद्रायवायवे	७	२	४
अपाद्धोत्रादुतपोत्रादमत्र	२	८	१	अपांनपादाह्यस्थादुपस्थं	२	७	२३	अपोयदद्रिंपुरुहूत	३	५	१८	अप्सुत्वामधुमत्तमं	६	८	२०
अपाधमदभिशस्ती	६	६	१२	अपांपेरुंजीवधन्यं	७	८	१०	अपोवसानःपरिकोशं	७	५	१६	अप्सुधूतस्यहरिवः	८	५	२४
अपान्यदेत्यभ्य१न्यदेति	२	१	५	अपांफेनेननमुचेः	६	१	१६	अपोवृत्रंवव्रिवांसं	३	५	१८	अप्सुमेसोमोअब्रवीत्	१	२	११
अपामतिष्ठद्धरुणःह्वरंतमः	१	४	१८	अपांमध्येतस्थिवांसं	५	६	११	अपोषाअनसःसरत्	३	६	२०	अप्सुमेसोमोअब्रवीत्	७	५	५
अपामसोमममृताअभूम	६	४	११	अपाःपूर्वेषांहरिवः	८	५	७	अपोषुणइयंशरुः	६	४	५३	अप्स्वग्नेसधिष्टव	६	३	३०
अपामिदंन्ययनं	८	७	३०	अपाःसोममस्तमिंद्र	३	३	२०	अपोसुम्यक्षवरुण	२	७	१०	अप्स्व१न्तरमृतमप्सु	१	२	११
अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाः	७	४	५	अपिपंथामगन्महि	४	८	१३	अपोत्येषामजुषंतदेवाः	३	७	२	अबुध्नेराजावरुणोवनस्य	१	२	१४
अपामीवामपविश्वा	८	२	५	अपिबत्कद्रुवःसुतं	६	३	४७	असूर्येमरुतआपिः	३	३	१६	अबुध्रमुत्यइंद्रवंतः	७	८	६
अपामीवामपस्त्रिधं	६	१	२६	अपिवृश्चपुराणवत्	६	३	२४	अप्रस्वतीमश्विनावाचं	१	७	३७	अबोधिजारउषसा	५	२	१२
अपामीवांसविता	८	५	१७	अपिष्टुतःसविता	५	४	५	अप्रक्षितंवसुबिभर्षिहस्ते	१	४	१०	अबोधिहोतायजथा	३	८	१२
अपामुपस्थेमहिषा	४	५	१०	अपूर्व्यापुरुतमा	४	७	४	अप्रतीतोजयतिसंधनानि	३	७	२७	अबोध्यग्निर्ज्मउदेतिसूर्यः	२	२	२७
अपामूर्मिर्मदन्निव	६	१	१५	अपेतवीतविचसर्पतातः	७	६	१५	अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्ने	२	२	१२	अबोध्यग्निःसमिधा	३	८	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अब्जामुक्थैरहिं	५	३	२६	अभितेमधुनापयः	६	७	३६	अभित्वावृषभासुते	६	३	४६	अभिप्रशूरधृषता	६	६	१२
अभागःसन्नपपरेतः	३	८	१८	अभित्यंगावःपयसा	७	३	९	अभित्वाशूरनोनुमः	५	३	२१	अभिप्रयांसिवाहसा	३	१	१०
अभिकण्वाअनूषत	५	८	१५	अभित्यंपूर्व्यंमदं	६	७	२६	अभि वासिंधोशिशुमित्	८	३	६	अभिप्रयांसिसुधितानि	४	५	१९
अभिख्यायांचिदद्रिवः	२	१	२२	अभित्यंमद्यंमदं	६	७	२६	अभिद्यांमहिनाभुव	८	६	२७	अभिप्रवंतसमनेव	३	८	११
अभिक्रत्वेंद्रभूरध	५	३	४	अभित्यमेषंपुरुहूतमृग्मियं	१	४	९	अभिद्युम्नानिवनिनः	३	३	२	अभिप्रवःसुराधसः	६	४	१४
अभिक्रंदन्कलशं	७	३	१४	अभित्यंवीरंगिर्वणसं	४	८	९	अभिद्युम्नंबृहद्यशः	७	५	१८	अभिप्रस्थाताहेव	५	६	२५
अभिक्रंदस्तनय	४	४	२८	अभित्रिपृष्ठंवृषणं	७	३	२६	अभिद्रोणानिबभ्रवः	६	८	२३	अभिप्रियाणिकाव्या	७	१	१४
अभिक्षिपःसमग्मत	६	८	४	अभित्वागोतमागिरा	१	५	२६	अभिद्विजन्मात्रिवृदन्नं	२	२	५	अभिप्रियाणिपवते	७	२	३३
अभिख्यानोमघवन्	८	६	१३	अभित्वागोतमागिरा	३	६	२८	अभिद्विजन्मात्रीरोचनानि	२	२	१८	अभिप्रियाणिपवते	७	४	१३
अभिगंधर्वमतृणत्	६	५	२९	अभित्वादेवसवितः	१	२	१३	अभिनद्दळायूथस्यमाता	४	२	१६	अभिप्रियादिवस्पदा	६	७	३९
अभिगव्यानिवीतये	७	१	२८	अभित्वादेवःसविता	८	८	३२	अभिनक्षंतोअभियेतं	२	७	२	अभिप्रियादिवस्पदं	६	७	३५
अभिगावोअधन्विषुः	६	८	१४	अभित्वानक्तीरुषसः	२	५	२०	अभिनोदेवीरवसा	१	२	६	अभिप्रियामरुतोयावो	६	२	३२
अभिगावोअनूषतयोषा	६	८	२२	अभित्वापाजोरक्षसो	४	६	१२	अभिनोनर्यंवसु	४	८	१७	अभिप्रेहिदक्षिणतः	८	३	१८
अभिगोत्राणिसहसा	८	५	२३	अभित्वापूर्वपीतये	१	१	३७	अभिनोवाजसातमं	७	४	२३	अभिब्रह्मीरनूषत	६	८	२३
अभिजैत्रीरसचंतस्पृधानं	३	२	५	अभित्वापूर्वपीतये	५	७	२६	अभिप्रगोपतिंगिरा	६	५	५	अभिभुवेभिभंगाय	२	६	२७
अभितष्टेवदीधयामनीषां	३	२	२३	अभित्वायोपणोदश	७	१	१३	अभिप्रदद्रुर्जनयोन	३	६	१	अभिभूरहमागमं	८	८	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अभियज्ञंगृणीहिनः	१	१	२८	अभिवोअर्चेपोष्यावतोनॄन्	४	२	१४	अभिहिसत्यसोमपाः	६	७	१	अभीष्व१र्यःपौंस्यैः	८	२	२२
अभियेत्वाविभावरि	४	४	२१	अभिवोदेवींधियं	५	३	२५	अभीकआसांपदवीर	३	४	१	अभीहिमन्योतवसः	८	३	१८
अभियेमियोवनुषः	५	४	५	अभिवोवीरमन्धसोमदेषु	६	४	३	अभीनआववृत्स्व	३	६	२४	अभुत्स्वप्रदेव्या	५	८	३३
अभियोमहिनादिवं	३	४	६	अभिव्ययस्वखदिरस्य	३	३	२२	अभीनवंतेअद्रुहः	७	४	२७	अभूदिदंवयुनमोषुभूषत	२	४	२७
अभियंदेवीनिर्ऋतिः	५	४	४	अभिव्रजंनतत्निषे	५	८	१३	अभीनोअग्नउक्थमित्	२	२	७	अभूदुपारमेतवे	१	३	३५
अभियंदेव्यादितिः	५	४	५	अभिश्यावङ्कृशनेभिः	८	२	१७	अभीनोअर्षदिव्या	७	४	२१	अभूदुभाउअंशवे	१	३	३४
अभिवस्त्रासुवसनानि	७	४	२१	अभिष्टनेतेअद्रिवो	१	५	३१	अभी३दमेकमेकः	८	१	६	अभूदुवोविधतेरत्नधेयं	३	७	३
अभिवह्नयऊतये	६	१	३	अभिष्टयेसदावृधं	६	५	१	अभी३ममह्नयाउत	६	७	१७	अभूदुषाइंद्रतमामघोनी	५	५	२६
अभिवह्निरमर्त्यः	६	७	३३	अभिसिध्मोअजिगा	१	३	३	अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिं	१	४	९	अभूदुषारुशत्पशुः	४	४	१६
अभिवांनूनमश्विना	५	५	१२	अभिसुवानासइंदवः	५	८	७	अभीमृतस्यदोहनाअनूषत	२	२	१३	अभूद्देवःसवितावंद्यो	३	८	५
अभिवायुंवीत्यर्षा	७	४	२०	अभिसूयवसंनय	१	३	२५	अभीमृतस्यविष्टपं	६	८	२४	अभूरुवीरगिर्वणो	४	७	२३
अभिविप्राअनूषतगावः	६	७	३८	अभिसोमासआयवः	६	८	१३	अभीवर्तेनहविषा	८	८	३२	अभूरेकोरयिपते	४	७	३
अभिविप्राअनूषतमूर्धन्	६	८	७	अभिसोमासआयवः	७	५	१४	अभीवृतंकृशनैर्विश्वरूपं	१	३	६	अभूर्वौक्षीर्व्यू१आयु	७	७	१६
अभिविश्वानिवार्या	६	८	३२	अभिस्वपूभिर्मिथो	५	४	२३	अभीपतस्तदाभर	५	३	२१	अभ्यभिहिश्रवसा	७	५	२२
अभिवृत्रंसपत्नान्	८	८	३२	अभिस्वरंतुयेतव	६	१	१२	अभीषुणस्त्वंरयिं	६	६	२५	अभ्यर्चनभाकवत्	६	३	२४
अभिवेनाअनूषत	७	१	४०	अभिस्ववृष्टिंमदेअस्य	१	४	१२	अभीषुणःसखीनां	३	६	२४	अभ्यर्षतसुष्टुतिंगव्यं	३	८	११

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अभ्यर्षबृहद्यशः	६	८	१०	अमंदान्स्तोमान्प्रभरे	२	१	११	अमूराविश्वावृषणाविमा	५	५	३	अयंतेअस्म्युपमेह्यर्वाङ्	८	३	१८
अभ्यर्षमहानां	६	७	१६	अमन्महीदनाशवः	५	७	१२	अमूरोहोतान्यसादि	३	५	४	अयंतेमानषेजने	६	४	४५
अभ्यर्षविचक्षण	७	१	८	अमाजुरश्चिद्भवथोयुवं	७	८	१५	अमूर्याउपसूर्ये	१	२	११	अयंतेयोनिर्ऋत्वियः	३	१	३३
अभ्यर्षसहस्रिणं	७	१	३२	अमाजूरिवपित्रोः	२	६	२०	अमृक्तेनरुशता	७	२	२१	अयंतेशर्यणावति	६	४	४५
अभ्यर्षस्वायुध	६	७	२३	अमादेषांभियसा	४	३	२४	अमृतंजातवेदसं	६	५	२१	अयंतेस्तोमोअग्रियः	१	१	३१
अभ्य१र्षानपच्युतः	६	७	२३	अमायवोमरुतो	६	१	३७	अमेवनःसुहवा	२	७	२५	अयंदक्षायसाधनः	७	५	८
अभ्यवस्थाःप्रजायंते	४	१	११	अमित्रहाविचर्षणिः	६	७	३७	अम्यक्सातइंद्रऋष्टिरस्मे	२	४	८	अयंदशस्यन्नर्येभिः	८	५	१५
अभ्यारमिदद्रयः	६	५	१६	अमित्रायुधोमरुतामिव	३	१	३४	अयंकविरकविषु	५	२	५	अयंदिवइयर्तिविश्व	७	२	२०
अभ्यूर्णोतियन्नग्नं	६	५	३३	अमिनतीदैव्यानिव्रतानि	२	१	७	अयंकृत्नुरगृभीतः	६	५	३३	अयंदीर्घायचक्षसे	६	१	१२
अभ्रप्रुषोनवाचा	८	३	१०	अमीयऋक्षानिहितास	१	२	१४	अयंघसतुरोमदः	७	७	१२	अयंदेवःसहसा	४	७	२०
अभ्राजिशर्धोमरुतो	४	३	१५	अमीयेदेवास्थन	१	७	२०	अयंचक्रमिषणत्सूर्यस्य	३	५	२३	अयंदेवानामपसामपस्तमो	२	३	३
अभ्रातरोनयोषणो	३	५	१	अमीयेपंचोक्षणः	१	७	२१	अयंजायतमनुषोधरीमणि	२	१	१४	अयंदेवायजन्मने	१	२	१
अभ्रातृव्योअनात्वं	६	२	३	अमीयेसप्तरश्मयः	७	१	२१	अयंतआघृणेसुतः	७	५	१५	अयंदेवेषुजागृविः	७	१	१
अभ्रातेवपुंसएतिप्रतीची	२	१	८	अमीवहावास्तोष्पते	५	४	२२	अयंतइंद्रसोमो	६	१	२४	अयंद्यावापृथिवी	४	७	२०
अमंथिष्टांभारता	३	१	२३	अमीषांचित्तंप्रतिलोभयंती	८	५	२३	अयंतएमितन्वापुरस्तात्	६	७	४	अयंद्योतयदद्युतो	४	७	११
अमंदन्मामरुतस्तोमः	२	३	२६	अमूरःकविरदितिः	५	२	१२	अयंतेअस्तुहर्यतः	३	३	८	अयंनाभावदतिवल्गुवो	८	२	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अयंनिधिःसरमे	८	६	६	अयंयोवज्रःपुरुधा	७	७	१९	अयंवृतश्चातयते	३	५	२२	अयंसोमइंद्रतुभ्यं	७	३	२४
अयंनोविद्वान्वनवत्	७	३	२	अयंयोहोताकिरुस	८	१	१२	अयंवेनश्चोदयत्	८	७	७	अयंसोमश्चमूसुतो	४	३	५
अयंपंथाअनुवित्तः	३	५	२५	अयंयःसृंजयेपुरो	३	५	१५	अयंवांयज्ञऋभवो	३	७	३	अयंसोमःकपर्दिने	४	२	१५
अयंपुनानउषसः	७	३	१६	अयंरोचयदरुचो	४	७	११	अयंशृण्वेअधजयन्नुत	३	५	२२	अयंस्तुतोराजावंदि	८	१	२९
अयंपूषारयिर्भगः	७	५	२	अयंवांकृष्णोअश्विना	६	६	७	अयंसमहमातनू	१	८	२३	अयंस्वादुरिहमदिष्ठः	४	७	३०
अयंभरायसानसिः	७	५	९	अयंवांघर्मोअश्विना	५	८	३०	अयंसयस्यशर्मन्	७	६	१	अयंहयद्वांदेवयाउ	५	५	१४
अयंमतवान्छकुनः	७	३	१४	अयंवांपरिषिच्यते	३	७	२५	अयंसयोदिवस्परि	६	८	२९	अयंहयेनवाइदं	६	५	२७
अयंमातायंपिता	८	१	२५	अयंवांभागोनिहितो	६	४	२८	अयंसयोवरिमाणं	४	७	३०	अयंहितेअमर्त्यः	८	८	२
अयंमित्रस्यवरुणस्य	१	६	३२	अयंवामद्रिभिःसुतः	६	२	६	अयंसशिंक्तेयेनगौः	२	३	१९	अयंहिनेतावरुणः	५	४	७
अयंमित्रायवरुणायशंतमः	२	१	२६	अयंवांमधुमत्तमः	१	४	१	अयंसहस्रमृषिभिः	५	७	२५	अयंहोताप्रथमः	४	५	११
अयंमित्रोनमस्यः	३	४	५	अयंवांमित्रावरुणा	२	८	७	अयंसहोतायोद्विजन्मा	२	२	१८	अयमकृणोदुषसः	४	७	२०
अयंमेपीतउदियर्ति	४	७	३०	अयंविचर्षणिर्हितः	७	१	२५	अयंसुतुभ्यंवरुणस्वधावः	५	६	८	अयमग्निरुरुष्यति	८	८	३२
अयंमेहस्तोभगवान्	८	१	२५	अयंविदच्चित्रदृशीकं	४	७	३०	अयंसूर्यइवोपदृक्	७	१	११	अयमग्निर्वध्र्यश्वस्य	८	२	२०
अयंयज्ञोदेवयाअयं	२	४	२०	अयंविप्रायदाशुषे	७	७	१२	अयंसोअग्निराहुतः	५	१	२६	अयमग्निःसहस्रिणः	६	५	२४
अयंयथानआभुवत्	६	७	१०	अयंविश्वाअभिश्रियः	६	७	१०	अयंसोअग्निर्यस्मिन्	३	१	२२	अयमग्निःसुवीर्यस्येशे	३	१	१६
अयंयोनिश्चकृमायंवयन्तो	३	४	२०	अयंविश्वानितिष्ठति	७	१	११	अयंसोमइंद्रतुभ्यंसुन्वआ	५	३	१३	अयमग्नेजरितात्वे	८	७	३०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अयमंग्नेस्वेअपि	६	३	३१	अयाधिस्तोविपानया	७	२	३	अयाहुत्यंमाययावावृधानं	४	६	१४	अरंमउम्नयाम्णे	३	६	३०
अयमस्मान्वनस्पतिर्मा	३	३	२२	अयातेंअग्नेविधेम	२	५	२७	अयुजोअसमोनृभिः	६	४	४०	अरंमेगंतंहवनाय	५	१	३
अयमस्मासुकाव्यः	८	८	२	अयातेंअग्नेसमिधा	३	४	२५	अयुंक्तंतइंद्रविश्वकृष्टीः	२	४	८	अरंहिष्मासुतेषुणः	६	६	१९
अयमंस्मिजरितःपश्यमेह	६	७	४	अयाधियाचंगव्यया	६	६	२४	अयुक्तसप्तशुंध्युवः	१	४	८	अरण्यान्यरण्यानि	८	८	४
अयमिंद्रवृषाकपिः	८	४	४	अयानिंजघ्निरोजसा	७	१	१०	अयुक्तसप्तहरितः	५	५	१	अरण्योर्निहितोजातवेदाः	३	१	३२
अयमिंद्रोमरुत्सखा	६	५	२७	अयापवस्वदेवयुः	७	५	११	अयुक्तसूरएतशं	७	१	३१	अरमतिरनर्वणः	६	२	४०
अयमिहप्रथमोधायि	३	५	६	अयापवस्वधारया	७	१	३१	अयुद्धइद्युधावृतं	६	३	४२	अरंममाणोअत्येति	७	२	२७
अयमुतेसमतसि	१	२	२८	अयापवापवस्वैना	७	४	२१	अयुंद्धसेवोविभ्वा	८	७	२६	अरमयःसरपसः	२	६	१२
अयमुतेसरस्वतिवसिष्ठः	५	६	१९	अयामभीवतोधियः	६	६	१७	अयुयुत्सन्ननवद्यस्यसेनां	१	३	२	अरमश्वायगायति	६	६	१९
अयमुत्वाविचर्षणे	६	१	२३	अयामिघोषइंद्र	५	३	७	अयोदंष्ट्रोअर्चिषा	८	४	५	अरश्मानोयेरथाः	७	४	१४
अयमुंवांपुरुतमोरयीणां	३	४	९	अयामितेनमउक्तिं	३	१	१४	अयोद्धेवदुर्मदआहिजुह्वे	१	२	३७	अराइवेदचरमा	४	३	२३
अयमुशानःपर्यद्रिं	४	७	११	अयारुचाहरिण्या	७	५	२४	अरंकामायहरयः	८	५	६	अराग्निहोतानिपदा	८	१	१३
अयमुष्यप्रदेवयुः	८	८	३४	अयावाजंदेवहितं	४	६	३	अरंकृण्वंतुवेदिं	२	४	१०	अराग्निहोतास्वनिपत्तः	१	५	१४
अयमुष्यसुमहां	५	२	११	अयावीतीपरिस्रव	७	१	१८	अरंक्षयायनोमहे	६	१	१९	अरायिकाणेविकटे	८	८	१३
अयमेकइत्थापुरु	६	२	२४	अयासमग्नेसुक्षितिं	२	७	२४	अरंतइंद्रकुक्षये	६	६	१९	अरावीदंशुःसचमानः	७	२	२१
अयमेमिविचाकशत्	८	४	४	अयासोमःसुकृत्यया	७	१	४	अरंदासोनमीळ्हुषेकराणि	५	६	८	अरित्रंवांदिवस्पृथु	१	२	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्टः	अ.	वर्गः
अरिष्टःसमर्तोविश्वं	८	२	५	अर्णांसिचित्पप्रथाना	५	२	२४	अर्वाङेहिसोमकामंत्वाहुः	१	७	१९	अर्पासोमद्युमत्तमः	७	२	४
अरुणप्सुरुषाअभूत्	६	५	२०	अर्थमिद्वाउअर्थिनः	१	७	२७	अर्वाङ्त्रिचक्रोमधुवाहनो	२	२	२७	अर्पाणःसोमशंगवे	७	१	२०
अरुणोमासकृद्वृकः	१	७	२३	अर्थिनोयंतिचेदर्थं	६	५	३३	अर्वाङ्नरादैव्येनावसा	५	६	३	अर्हंतोयेसुदानवः	४	३	८
अरुषस्यदुहितरा	४	८	५	अर्धंवीरस्यश्टतपां	५	२	२७	अर्वाङ्वश्रवसेसातिं	७	४	१५	अर्हन्बिभर्षिसायकानि	२	७	१७
अरुषोजनयन्गिरः	६	८	१५	अर्भकोनकुमारकः	६	५	७	अर्वांचमद्ययय्यंनृवाहणं	२	८	१	अलातृणोवलइंद्रव्रजोगोः	३	२	२
अरूरुचदुषसःपृश्निं	७	३	८	अर्यमणंबृहस्पतिं	८	७	२९	अर्वांचंत्वापुरुष्टुत	६	३	३	अलाय्यस्यपरशुर्ननाश	७	२	१८
अरोरवीद्वृष्णोअस्य	२	६	४	अर्यमणंवरुणंमित्रमेषां	३	४	१६	अर्वांचंत्वापुरुष्टुत	५	८	१७	अवंतमत्रयेगृहं	६	५	१९
अर्चंतप्रार्चत	६	५	६	अर्यमाणोअदितिः	३	३	२७	अर्वांचंत्वासुखेरथे	३	३	४	अवक्रक्षिणंवृषभंयथाजुरं	५	७	१०
अर्चद्वृषावृषभिः	२	४	१३	अर्यम्यंवरुणमित्र्यंवा	४	४	३१	अर्वांचंदैव्यंजनं	१	३	३२	अवक्रंददक्षिणतोगृहाणां	२	८	११
अर्चंतएकेमहिसाममन्वत	६	२	३६	अर्योवागिरोअभ्यर्च	८	८	६	अर्वांचावांसप्तयः	१	४	२	अवंतुनःपितरःसुप्रवाचनं	१	७	२४
अर्चंतस्त्वाहवामहे	४	१	५	अर्योविशांगातुरेति	७	७	२	अर्वांचोअद्याभवता	२	७	११	अवंतुमामुषसो	४	८	१४
अर्चंतिनारीरपसोन	१	६	२४	अर्वद्भिरग्नेअर्वतोनृभिः	१	५	२०	अर्वाचीनोवसोभव	३	६	२९	अवंशोद्यामस्तभाय	२	६	१५
अर्चादिवेबृहतेशूष्यं	१	४	१७	अर्वंतोनश्रवसो	५	६	१२	अर्वाचीनंसुतेमनः	३	२	२१	अवःपरेणपरएनावरेण	२	३	१७
अर्चामितेसुमतिं	३	४	२४	अर्वंतोनश्रवसो	५	६	१२	अर्वाचीसुभगेभव	३	८	९	अवःपरेणपितरंयः	२	३	१७
अर्चामिवांवर्धायापः	७	६	११	अर्वाप्रथंनियच्छतं	६	३	१७	अर्वावतोनआगहि	३	२	२२	अवक्षिपदिवोअश्मान	२	७	१२
अर्चाशक्रायशाकिने	१	४	१७	अर्वाप्रथंविश्ववारंते	४	७	९	अर्वावतोनआगहि	३	३	२	अवचष्टऋचीषमः	६	४	४०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अवतेहेळोवरुणनमोभिः	१	२	१५	अवर्महइंद्रदादृहिश्रुधीनः	२	१	२२	अवस्वरातिगर्गरः	६	५	६	अविप्रेचिद्वयोदधत्	४	७	२१
अवत्मनाभरतेकेतवेदाः	१	७	१८	अवर्षीवर्षमुदुषू	४	४	२८	अवस्वेदाइवाभितः	८	७	२२	अविप्रोवायदविधत्	६	४	३७
अवत्याबृहतीरिषः	८	७	२२	अवविद्धंतौग्र्यमप्सु	२	४	२८	अवाकल्पेषुनःपुमः	६	७	३३	अविष्टंधीष्वश्विनानआसु	५	५	१३
अवत्वेइंद्रप्रवतो	४	७	३२	अववेदिंहोत्राभिर्यजेत	५	५	२	अवाचचक्षंपदमस्यसस्वः	४	१	२६	अविष्टोअस्मान्विश्वासु	५	३	२६
अवद्यमिवमन्यमाना	३	५	२५	अवसिंधुंवरुणोद्यौरिव	५	६	९	अवानुकंज्यायात्	८	१	९	अर्वान्नोअग्निर्हव्यान्	५	३	२६
अवच्युतानःकुलशान्	७	२	३३	अवसृजपुनरग्ने	७	६	२०	अवानोअग्नऊतिभिः	१	५	२८	अवीरामिवमामयं	८	४	२
अवद्रप्सोअंशुमतीमतिष्ठ	६	६	३४	अवसृजन्नुपत्मना	२	२	११	अवानोवाजयुंरथं	६	५	३६	अर्वाग्रथंद्रःअमृताअमंदी	६	५	३६
अवद्रुग्धानिपित्र्यासृजानो	५	६	८	अवसृजावनस्पते	१	१	२५	अवावशंतधीतयः	६	८	९	अर्वाग्रथंतगोतमा	३	६	२९
अवद्रकेअवत्रिका	८	१	२३	अवसृष्टापरापत	५	१	२२	अवासांमघवन्जहि	२	१	२२	अवेयमश्वैद्युवतिःपुरस्तात्	२	१	९
अवनोवृजिनाशिशीहि	८	५	२७	अवस्पृधिपितरंयोधि	३	८	१७	अवासृजंतजिव्रयोन	३	६	१	अर्वाचामकवयेमेध्याय	३	८	१३
अवपतंतीरवदन्	८	५	११	अवस्मदुर्हणायतः	८	७	२२	अवासृजःप्रस्वःश्वंचयः	८	७	२६	अर्वाचामनमोअस्मा	१	८	६
अवयच्छयेनोअस्वनी	३	६	१६	अवस्मयस्यवेषणे	३	४	२४	अवितानोअजाश्वः	७	२	१४	अर्वाचामनिवचनानि	२	५	११
अवयस्त्वंशतक्रतो	८	७	२२	अवस्यतेस्तुवतेकृष्णियाय	१	८	२	अवितासिसुन्वतो	६	३	१८	अर्वाचाममहतेसौभगाय	६	४	३१
अवयत्स्वेसधस्थे	६	५	३४	अवस्यशूराध्वनोनांते	३	५	१७	अविदद्दक्षंमित्रो	४	७	१७	अर्वाचामरहूगणः	१	५	२६
अवर्त्याशुनआंत्राणि	३	५	२६	अवस्यूमेवचिन्वती	३	४	८	अविदद्दिवोनिहितंगुहा	२	१	१८	अर्वाद्वाभ्यांपरएकया	८	२	१५
अवर्धयन्सुभगंसप्तयह्वीः	२	८	१३	अवस्वयुक्तादिवआवृथा	२	४	६	अविंदंतेअतिहितं	८	८	२९	अर्वारिथावांछर्दिपः	५	१	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अवोर्वांनूनमश्विनायुवाकुः	५	५	१२	अश्वंनत्वावारवंतं	१	२	२२	अश्वासोनयेज्येष्ठासः	८	३	१२	अश्विनास्तृपेस्तुहि	६	२	२७
अव्येपुनानंपरिवारे	७	३	१६	अश्वत्थेवोनिषदनं	८	५	८	अश्वासोयेवामुपदाशुषो	५	५	२१	अश्विनाहरिणाविव	४	४	१९
अव्येवधूयुःपवते	७	२	२१	अश्वमिद्गांरथप्रां	६	५	२२	अश्विनापरिवामिषः	३	४	४	अश्विनारसनंरथं	१	८	२३
अव्योवारेपरिप्रियं	७	१	१	अश्व्यस्यत्मनारथ्यस्य	३	७	१६	अश्विनापिबतंमधु	१	१	२९	अश्वीरथीसुरूपइत्	५	७	२१
अव्योवारेपरिप्रियः	६	७	२९	अश्वस्यात्रजनिमा	२	७	२३	अश्विनापुरुदंससा	१	१	५	अश्वेवचित्रारुपी	३	८	३
अव्योवारेभिःपवते	७	५	३	अश्वाइवेदरुषासः	४	३	२४	अश्विनामधुमत्तमं	१	४	१	अश्वोनक्रंदन्जनिभिः	३	१	२६
अशोच्यग्निःसमिधानो	५	५	१२	अश्वादियायेतियद्वदंति	८	३	४	अश्विनामधुपुत्तमः	३	४	४	अश्वोनक्रंदोवृषभिः	७	४	१६
अश्मापिनद्धंमधुपर्यं	८	२	१८	अश्वानयावाजिना	५	१	९	अश्विनायज्वरीरिषः	१	१	५	अश्वोनचक्रदोवृषा	७	१	३६
अश्मन्वतीरीयते	८	१	१४	अश्वायंतोगव्यंतो	८	८	१८	आश्विनायद्धकर्हिचित्	४	४	१४	अश्वोवोळ्हासुखंरथं	७	५	२५
अश्मास्यमवतंब्रह्मणः	२	७	९	अश्वावतिप्रथमोगोषु	१	६	४	अश्विनायामहूतमा	६	५	१९	अश्यश्वोवारोअभवः	१	२	३८
अश्यामतेसुमतिंदेवयज्य	१	७	५	अश्वावतीर्गोमतीर्नः	५	४	८	अश्विनावर्तिरस्मदा	१	६	२७	अषाळ्हमुग्रंपृतनासु	६	५	८
अश्यामतंकाममग्ने	४	५	७	अश्वावतीर्गोमतीर्नउषासः	५	५	२७	अश्विनावाजिनीवसू	४	४	१९	अषाळ्होअग्नेवृषभो	३	१	१५
अश्रवंहिभूरिदावत्तरावां	१	७	२८	अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा	२	१	६	अश्विनावायुनायुवं	३	४	४	अषाळ्हंयुत्सुपृतनासुपप्रिं	१	६	२३
अश्रीरातनूर्भवति	८	१	२५	अश्वावतीर्गोमतीः	१	४	३	अश्विनावेहगच्छतं	४	४	१६	अष्टामहोदिवआदोहरी	१	८	२५
अश्वंनगीर्भीरथ्यंसुदानवः	६	७	१४	अश्वावतींसोमावतीं	८	५	९	अश्विनावेहगच्छतं	४	४	१९	अष्टौपुत्रासोअदितेः	८	३	७
अश्वंनगूळ्हमश्विनासुदेवैः	१	८	११	अश्वावंतंरथिनं	८	१	३	अश्विनासुविचाकशत्	६	५	२०	अष्टाव्यख्यत्ककुभः	१	३	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
असंमृष्टोजायतेमात्रोः	४	१	३	असश्चतामघवन्नयोहि	५	५	१३	असुनीतेपुनरस्मासु	८	१	२३	अस्ताविमन्मपूर्व्यं	६	४	२१
असच्चसच्चपरमेव्योमन्	७	५	३३	असश्चंतीभूरिधारे	५	१	१४	असुनीतेमनोअस्मासु	८	१	२२	अस्ताव्यग्निःशिमीवद्भिः	२	२	९
असत्सुमेजरितः	७	७	१५	असादिवृतोवह्निः	५	२	१०	असुन्वंतंसमंजहि	२	४	१९	अस्ताव्यग्निर्नरांसुशेवः	७	८	२९
असदत्रसुवीर्यं	६	२	४०	असामयथासुषखायः	२	४	१४	असुन्वामिंद्रसंसदं	६	१	१६	अस्तिदेवाअंहोरुरु	६	४	५२
असन्नित्त्वेआवहवाने	५	२	११	असामिहिप्रयज्यवः	१	३	१९	असूतपूर्वोवृषभोज्यायान्	३	२	२३	अस्तिसोमोअयंसुतः	६	६	२८
असपत्नासपत्नघ्नी	८	८	१७	असाम्योजोबिभृता	१	३	१९	असूतपृश्निर्महतेरणाय	२	४	७	अस्तिहिवामिहस्तोता	४	४	१४
असपत्नःसपत्नहा	८	८	३२	असावन्योअसुर	८	७	२०	असृक्षतप्रवाजिनः	७	१	३६	अस्तिहिवःसजात्यं	६	२	३२
असमंक्षत्रमसमामनीषा	१	४	१९	असावितेजुजुषाणाय	४	२	२०	असृग्रंदेववीतये	७	१	३	अस्तिहिष्मामदायवः	१	३	१४
असमातिंनितोशनं	८	१	२४	असाविदेवंगोऋजीकं	५	३	३	असृग्रंदेववीतये	७	२	१६	अस्तीदमधिमन्थनं	३	१	३२
असर्जिकलशाँअभि	७	५	११	असाविसोमइंद्रते	१	६	५	असृग्रमिंदवःपथा	६	७	२८	अस्तुश्रौषट्पुरोअग्निं	२	२	३
असर्जिरथ्योयथा	६	८	२६	असाविसोमोअरुषः	७	३	७	असृग्रमिंद्रतेगिरः	१	१	१७	अस्तेवसुप्रतरंलायं	७	८	२२
असर्जिवक्कारथ्यो	७	४	१	असाविसोमःपुरुहूत	८	५	२४	असेन्यावःपणयो	८	६	६	अस्तोढ्वंस्तोम्याब्रह्मणामे	२	१	९
असर्जिवांस्थविराबेधसा	२	४	२६	असाव्यंशुर्मदाय	७	१	२४	असौचयानउर्वरा	६	६	१४	अस्थुरुचित्राउषसः	३	८	१
असर्जिवाजीतिरःपवित्रं	७	५	२१	असिन्नथांयजमानोनहोता	३	५	२३	असौयएषिवीरकः	६	६	१४	अस्मभ्यामिंदाविंद्रयुः	६	७	१९
असर्जिस्कुंभोदिवः	७	३	२१	असियमोअस्यादित्यः	२	३	११	असौयःपंथाआदित्यः	१	७	२१	अस्मभ्यंगातुवित्तमः	७	५	१०
असश्चतःशतधाराः	७	३	१७	असिहिवीरसेन्यः	१	६	१	अस्तभ्नाद्यामसुरो	६	३	२८	अस्मभ्यंतद्दिवोअद्भ्यः	२	८	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अस्मभ्यंतद्वसोदानाय	२	६	१२	अस्माइदुत्वष्टातक्षत्	१	४	२८	अस्माकंघृष्णुयारथो	३	६	२६	अस्माकमिंद्रावरुणा	५	६	३
अस्मभ्यंतद्वसोदानाय	२	६	१४	अस्माइदुप्रतवसेतुराय	१	४	२७	अस्माकंमित्रावरुणा	२	७	१४	अस्माकमिंद्रेहिनः	४	२	६
अस्मभ्यंताँअपावृधि	३	६	२६	अस्माइदुप्रभरातूतुजानः	१	४	२९	अस्माकंवइंद्रमुश्मसि	२	१	१६	अस्माकमिंद्रःसमृतेषु	८	५	२३
अस्मभ्यंत्वावसुविदं	७	५	७	अस्माइदुप्रयइवप्रयंसि	१	४	२७	अस्माकंशिप्रिणीनां	१	२	३०	अस्माकमुत्तमंकृधि	३	६	२६
अस्मभ्यंरोदसीरयिं	६	७	२९	अस्माइदुसप्तिमिव	१	४	२७	अस्माकंसुरथंपुरः	६	३	४३	अस्माकमूर्जारथं	७	७	१४
अस्मभ्यंवाजिनीवसू	५	८	३	अस्माइदुस्तोमंसं	१	४	२७	अस्माकमग्नेअध्वरं	३	८	१९	अस्माकेभिःसत्वभिः	२	७	१३
अस्मभ्यंसुत्वमिंद्रतान्	८	७	२१	अस्माउक्थायपर्वतस्य	४	२	२६	अस्माकमग्नेमघवत्सुदीदि	२	२	६	अस्मादहंतविषादीषमाणः	२	४	११
अस्मभ्यंसुवृषण्वसू	६	२	२८	अस्माउतेमहिमहे	४	४	३६	अस्माकमग्नेमघवत्सु	४	५	१०	अस्मान्त्संमर्येपवमान	७	३	१०
अस्माँअवंतुतेशतं	३	६	२५	अस्माउषासआतिरंतयामं	६	६	३२	अस्माकमत्रपितरः	३	७	१८	अस्मान्सुतत्रचोदय	१	१	१८
अस्माँअविड्ढिविश्वहा	३	६	२६	अस्माऊषुप्रभूतये	६	३	२६	अस्माकमत्रपितरोमनुष्या	३	४	१४	अस्मिन्नइंद्रपृत्सुतौ	७	८	१४
अस्माँइहावृणीष्व	३	६	२६	अस्माएतद्दिव्य१र्चेव	४	७	६	अस्माकमघवामयं	५	८	४	अस्मिन्त्समुद्रेअध्युत्तरस्मि	८	५	१२
अस्माँअस्माँइदंधसो	४	७	१४	अस्माएतन्मह्यांगूषं	४	७	६	अस्माकमघांतमं	६	३	९	अस्मिन्त्स्वे३तच्छकपूत	८	७	२०
अस्माइदुग्नाश्चिद्देवपत्नीः	१	४	२८	अस्माकंजोष्यध्वरं	३	५	२९	अस्माकमायुर्वर्धय	३	४	११	अस्मिन्पदेपरमे	२	७	२४
अस्माइत्काव्यंवचः	४	२	१०	अस्माकंत्वामतीनां	३	६	९	अस्माकमित्सुशृणुहि	३	६	८	अस्मिन्यज्ञेअदाभ्या	४	४	१६
अस्माइदुत्यदनुदाय्येषां	१	४	२९	अस्माकंत्वासुताँउप	५	८	१७	अस्माकमिंद्रदुष्टरं	४	२	६	अस्मेआवहतंरयिं	५	८	३
अस्माइदुत्यमुपमं	१	४	२७	अस्माकंदेवाउभयाय	७	८	१३	अस्माकमिंद्रभूतुते	४	७	२६	अस्मेइंद्रसचासुते	६	६.	३७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अस्मेइंद्राबृहस्पती	३	७	२५	अस्मेवीरोमरुतः	५	४	२६	अस्यदेवस्यमीळ्हुषः	५	४	७	अस्ययामासोबृहतः	७	५	३१
अस्मेइंद्रावरुणाविश्ववारं	५	६	६	अस्मेइंद्रोवरुणो	५	६	५	अस्यदेवस्यसंसदि	५	२	५	अस्यरण्वास्वस्येवपुष्टिः	२	५	२४
अस्मेइंद्रोवरुणोमित्रो	५	६	३	अस्मेश्रेष्ठेभिर्भानुभिर्वि	५	५	२४	अस्यपिबक्षुमतः	८	६	२०	अस्यवामस्यपलितस्य	२	३	१४
अस्मेऊषुवृषणामादयेथां	२	५	१	अस्मेसावांमाध्वीरातिः	२	५	१	अस्यपिबतमश्विना	५	८	३	अस्यवासाउअर्चिषा	४	१	९
अस्मेतदिंद्रावरुणा	३	४	९	अस्मेसोमश्रियमधि	१	३	२७	अस्यपिबयस्यजज्ञानः	४	७	१२	अस्यवीरस्यबर्हिषि	१	६	११
अस्मेतातइंद्रसंतु	७	७	८	अस्मैतिस्रोअव्यथ्याय	२	७	२२	अस्यपीत्वामदानांदेवो	६	६	१६	अस्यवृष्णोव्योदने	६	४	४३
अस्मेधेहिद्युमतीं	८	५	१२	अस्मैतप्रतिहर्यते	६	३	२९	अस्यपीत्वामदानां	६	८	१३	अस्यवोह्यवसा	७	४	२४
अस्मेधेहिद्युमद्यशः	६	८	२२	अस्मैबहूनामवमाय	२	७	२४	अस्यपीत्वाशतक्रतो	१	१	८	अस्यव्रतानिनाधृषे	७	१	१०
अस्मेधेहिश्रवोबृहत्	१	१	१८	अस्मैभीमायनमसा	१	४	२२	अस्यप्रजातवेदसः	८	८	४६	अस्यव्रतेसजोषसः	७	५	४
अस्मेप्रयंधिमघवन्नृजीषिन्	३	२	२०	अस्मैवयंयद्वावान	४	६	१५	अस्यप्रजावतीगृहे	६	२	३८	अस्यशासुरुभयासःसचंते	१	४	२६
अस्मेरयिंनस्वर्थं	२	२	९	अस्यक्रत्वाविचेतसः	४	१	९	अस्यप्रत्नामनुद्युतं	७	१	१०	अस्यशुष्मासोददृशानपवे	७	५	३१
अस्मेरायोदिवेदिवे	३	५	८	अस्यघावीरईवतः	३	५	१५	अस्यप्रेषाहेमना	७	४	११	अस्यश्रवोनद्यःसप्तबिभ्रति	१	५	१४
अस्मेरुद्रामेहनापर्वतासः	१	४	४३	अस्यतेसख्येवयंतव	७	१	२३	अस्यमंदानोमध्वो	२	६	२३	अस्यश्रियेसमिधानस्य	३	५	३
अस्मेवर्षिष्ठाकृणुहि	३	६	८	अस्यतेसख्येवयमियक्षंतः	७	२	९	अस्यमदेपुरुवर्पांसि	४	७	१८	अस्यश्रेष्ठासुभगस्य	३	४	१३
अस्मेवसूनिधारय	७	१	३५	अस्यत्रितःक्रतुना	७	६	४	अस्यमदेस्वर्यंदाऋताय	१	८	२४	अस्यश्रोषंत्वाभुवः	१	६	११
अस्मेवत्संपरिषंतंनविंदन्	१	५	१७	अस्यत्वेषाअजराअस्य	२	२	१२	अस्यमेद्यावापृथिवी	२	७	१५	अस्यश्लोकोदिवीयते	२	५	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अस्यसुवानस्यमंदिनः	२	६	६	अस्येदेवश्रवसाशुषंतं	१	४	२८	अहंपुरोमंदसानो	३	६	१५	अहंहितेहरिवोब्रह्म	६	४	२३
अस्यस्तुषेमहिमघस्यराधः	२	१	२	अस्येदेषासुमतिःपप्रथाना	७	७	२८	अहंभुवंवसुनः	८	१	५	अहंहुवानआर्क्षे	६	५	२३
अस्यस्तोमेभिरौशिजः	८	५	१६	अस्वप्नजस्तरणयः	३	४	२५	अहंभूमिमददामार्याय	३	६	१५	अहंहोतान्यसीदं	८	१	१२
अस्यस्तोमेमघोनः	४	१	८	अस्वापयद्दभीतये	३	६	२३	अहंमनुरभवंसूर्यश्चाहं	३	६	१५	अहन्नहिंपर्वतेशिश्रियाणं	१	२	३६
अस्युहिस्वयशस्तरं	४	४	२५	अहंकेतुरहंमूर्धा	८	८	१७	अहंरंधयन्मृगयं	८	१	७	अहन्निंद्रोअदहदग्नि	३	६	१७
अस्युहिस्वयशस्तरः	४	१	९	अहंगर्भमदधा	८	१	४१	अहंराजावरुणोमह्यं	३	७	१७	अहन्वृत्रमृचीषमः	६	३	६
अस्याऊषुणउपसातये	२	२	२	अहंगुंगुभ्योअतिथिग्व	८	१	६	अहंराष्ट्रीसंगमनी	८	७	११	अहन्वृत्रंवृत्रतरंव्यंसं	१	२	३६
अस्याजरासोदमां	८	१	२	अहंचत्वंचवृत्रहन्	६	४	४१	अहंरुद्रायधनुरा	८	७	१२	अहमर्कंकवये	८	१	७
अस्येदिंद्रोमदेष्वा	६	७	१७	अहंचनतत्सूरिभिः	४	६	२२	अहंरुद्रेभिर्वसुभिः	८	७	११	अहमपोअपिन्वमुक्षमाणा	३	७	१७
अस्येदिंद्रोमदेष्वा	७	५	९	अहंतदासुधारयं	८	१	८	अहंसप्तस्रवतः	८	१	८	अहमस्मिमहामहो	८	६	२७
अस्येदिंद्रोवावृधेवृष्ण्यं	५	७	२६	अहंतष्टेववंधुरं	८	६	२६	अहंससहानहुषः	८	१	८	अहमस्मिसपत्नहा	८	८	२४
अस्येदुत्वेषसारंतसिंधवः	१	४	२९	अहंताविश्वाचकरं	३	७	१८	अहंसयोनववास्त्वं	८	१	८	अहमस्मिसहमाना	८	८	३
अस्येदुप्रब्रूहिपूर्व्याणि	१	४	२९	अहंदांगृणतेपूर्व्यं	८	१	७	अहंसुवेपितरमस्य	८	७	१२	अहमिद्धिपितुष्परि	५	८	१०
अस्येदुभियागिरयश्च	१	४	२९	अहन्नहिंपरिशयानमर्णः	३	२	११	अहंसूर्यस्यपरियामि	८	१	८	अहमिंद्रोनपराजिग्ये	८	१	५
अस्येदुमातुःसवनेषुसद्यः	१	४	२८	अहंप्रत्नेनमन्मना	५	८	११	अहंसोअस्मियःपुरासुते	१	७	२१	अहमिंद्रोरोधोवक्षः	८	१	५
अस्येदेवप्ररिरिचे	१	४	२८	अहंपितेवबेतसून्	८	१	७	अहंसोमंमाहनसं	८	७	११	अहमिंद्रोवरुणस्तेमहित्वा	३	७	१७

॥ १२ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
अहमेतंगव्ययमश्व्यं	८	१	५	आंत्रेभ्यस्तेगुदाभ्यः	८	८	२१	आगंन्मवृत्रहंतमं	६	५	२१	आघायेअग्निमिंधते	६	३	४२
अहमेतान्छाश्वसतः	८	१	६	आकरेवसोर्जरिता	३	३	१५	आगावोअग्मन्नुतभद्रं	४	६	२५	आघायोषेवसूनरी	१	४	३
अहमेववातइव	८	७	१२	आकलशाअनूषत	७	२	३	आगोमतानासत्यारथेन	५	५	१९	आचत्वामेतावृषणा	३	३	७
अहमेवस्वयमिदं	८	७	११	आकलशेषुधावति	६	८	७	आग्नाअग्नइहावसे	१	२	५	आचनत्वाचिकित्सामा	६	६	१४
अहंश्चकृष्णमहरर्जुनं	४	५	११	आकलशेपुधावतिश्येनः	७	२	१५	आग्निंनस्ववृक्तिभिः	७	७	४	आचनोबर्हिःसदता	५	४	२९
अहस्तायदपदी	७	७	८	आक्रींसूर्यस्यरोचनात्	१	१	२७	आग्निरगामिभारतः	४	५	२४	आचर्षणिप्रावृषभः	२	४	२०
अहानिगृध्राःपर्यावं	१	६	१४	आकृष्णेनरजसावर्तमानः	१	३	६	आग्नेगिरोदिवआ	५	४	६	आचवहासितांइह	१	५	२२
अहायदिंद्रसुदिना	५	३	१४	आक्रेनिपासोअहभिः	३	७	२१	आग्नेयाहिमरुत्सखा	६	७	१५	आचष्टआसांपाथो	५	३	३५
अहाव्यग्नेहविरास्ये	८	४	२२	आक्रंदयबलमाजौ	४	७	३५	आग्नेवहवरुणमिष्टयेनः	८	२	२२	आचिकितानसुक्रतू	४	४	४
अहिंतेनचिद्वता	६	४	४०	आक्षित्पूर्वास्वपरा	३	३	२८	आग्नेवहहविरद्याय	५	२	१४	आच्याजानुदक्षिणतः	७	६	१८
अहिरिवभोगैःपर्येति	५	१	२१	आक्षोदोमहिवृतं	४	६	३	आग्नेस्थूरंरयिंभर	८	८	१४	आच्छद्विधानैर्गुपितः	८	३	२९
अहेमयज्ञंपथामुराणाः	५	५	२०	आक्ष्णयावानोवहन्ति	५	८	२४	आग्मन्नापउशतीर्बर्हिः	७	७	२६	आजंघंतिसान्वेषां	५	१	२४
अहेर्यातारंकमपश्यइंद्र	१	२	३८	आगंधितापरिगधिता	२	१	११	आग्रावभिरहन्येभि	४	३	२	आजनायद्रुह्वणे	४	६	१४
अहेळतामनसाश्रुष्टिं	२	७	१५	आगंतामारिषण्यत	६	१	२६	आघत्वावान्त्मनाप्तः	१	२	३०	आजनंत्वेषसंदृशं	८	१	२४
अहेळमानउपयाहि	४	७	१३	आगन्देवऋतुभिर्वर्धतु	३	८	४	आघागमद्यदिश्रवत्	२	२	२९	आजागृविर्विप्रऋता	७	४	१८
आंजनगंधिंसुरभिं	८	८	४	आगन्नृभूणामिह	३	७	५	आघातागच्छानुत्तरा	७	६	७	आजातंजातवेदसि	४	५	२९

॥ १२ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आजामिरत्केअव्यत	७	५	३	आतिष्ठतंसुवृतंयोरथः	२	४	२९	आतेअग्नऋचाहविः	३	८	२२	आतेसुपर्णाअमिनंतँएवैः	१	५	२७
आजासःपूषणंरथे	४	८	२१	आतिष्ठंतंपरिविश्वेअभूषन्	३	२	२३	आतेकारोशृणवामा	३	२	१३	आतेस्वस्तिमीमहे	४	८	२२
आजिपतेनृपतेत्वमिद्धि	६	४	२५	आतिष्ठरथंवृषणंवृषाते	२	४	२०	आतेदक्षंमयोभुवं	७	२	६	आतेहनूहरिवःशूरशिप्रे	४	२	७
आजितुरंसत्पतिं	६	४	२३	आतिष्ठवृत्रहन्रथं	१	६	५	आतेदक्षविरोचना	६	६	२६	आत्मन्वन्नभोदुह्यते	७	२	३१
आजुहोतादुवस्यता	४	१	२२	आतूगहिप्रतुद्रव	६	१	९	आतेदधामींद्रियं	६	६	२६	आत्मातेवातोरजआ	५	६	९
आजुहोतास्वध्वरं	३	१	६	आतूनइंद्रकौशिक	१	१	२०	आतेनयातंमनसः	७	८	१७	आत्मादेवानांभुवनस्य	८	८	२६
आजुह्वानईड्योवंद्यः	८	६	८	आतूनइंद्रक्षुमंतं	६	५	३७	आतेपितर्मरुतांसुम्न	२	७	२६	आत्मानंतेमनसारा	२	३	१२
आजुह्वानोनईड्यः	२	५	८	आतूनइंद्रमद्र्यक्	३	३	३	आतेमहइंद्रोत्युग्र	५	३	९	आत्मापितुस्तनूर्वासः	५	७	२९
आतंभजसौश्रवसेषु	७	८	२९	आतूनइंद्रवृत्रहन्	३	६	२७	आतेरथस्यपूषन्	७	७	१४	आत्मायज्ञस्यरंह्या	५	७	२७
आतइंद्रोमदायकं	७	१	२७	आतूनइंद्रोशतदातु	७	२	२८	आतेरुचःपवमानस्य	७	४	१०	आत्वद्यसधस्तुतिं	५	७	१३
आतइंद्रमहिमानं	६	४	४६	आतूभरमाकिरेतत्परिष्ठात्	३	२	२०	आतेवत्सोमनोयमत्	५	८	३६	आत्वद्यसबर्दुघां	५	७	११
आतएतावथोयुजा	६	३	४९	आतूषिंचकण्वमतं	५	७	२१	आतेवृषन्वृषणो	४	७	१९	आत्वंशत्रवागहि	६	६	१
आतएतुमनःपुनः	८	१	१९	आतूषिंचहरिमींद्रो	८	५	१९	आतेवोवरेण्यं	४	२	५	आत्वाकण्वाअहूषत	१	१	२६
आतक्षतसातिमस्मभ्यं	१	७	३२	आतूसुशिप्रदंपते	६	५	७	आतेशुष्मोवृषभएतु	४	६	८	आत्वाकण्वाइहावसे	६	३	११
आतसंइंद्रायवः	८	३	५	आतेअग्नइधीमहि	३	८	२२	आतेसपर्यूजवसे	३	३	१४	आत्वागमंशंतातिभिः	८	७	२५
आतवेदग्नमंतुमः	१	३	२४	आतेअग्नऋचाहविः	४	५	३०	आतेसिचामिकुक्ष्योः	६	१	२२	आत्वागिरोरथीरिव	६	६	३०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आत्वागीर्भिर्महामुरुं	६	४	४८	आत्वासुतासइंदवः	६	४	१४	आवायस्येनोअभर	३	६	१५	आदित्यैरिंद्रःसगणः	८	८	१५
आत्वागोभिरिवव्रजं	६	२	१६	आत्वाहर्योवृषणो	४	७	१९	आदारोवांमतीनां	१	३	१३	आदित्सासस्यचार्किरन्	६	४	२६
आत्वाग्रावावदन्निह	६	३	११	आत्वाहुर्यंतंप्रयुजः	८	५	७	आदिंद्रःसत्रातविषीः	८	६	१४	आदिद्धनेमइंद्रियं	३	६	१२
आत्वाजुवोरारहाणाअभि	२	१	२३	आत्वाहार्षमंतरेधि	८	८	३१	आदित्तेअस्यवीर्यस्य	२	१	२०	आदिद्धोतारंवृणते	२	२	९
आत्वाबृहंतोहरयः	३	३	७	आत्वाहोतामनुर्हितः	६	३	१२	आदित्तेविश्वेक्रतुंजुषंत	१	५	१२	आदिन्मातॄराविशद्या	२	२	८
आत्वामद्ययुजाहरी	६	१	२२	आत्वेतानिषीदत	१	१	९	आदित्पश्चाबुबुधाना	३	४	१५	आदिवस्पृष्ठमश्वयुः	६	८	२६
आत्वामदच्युताहरी	६	३	१२	आत्सोमइंद्रियोरसः	७	१	४	आदित्प्रत्नस्यरेतसः	५	८	१४	आदींकेचित्पश्यमानासः	७	५	२२
आत्वारथेहिरण्यये	५	७	१४	आथर्वणायाश्विनादधीचे	१	८	१७	आदित्याअवहिख्यत	६	४	९	आदींत्रितस्ययोषणः	६	८	२२
आत्वारथंयथोतये	६	५	१	आदंगिराःप्रथमंदधिरे	१	६	४	आदित्यानामवसा	५	४	१८	आदींशवस्यब्रवीत्	६	५	२९
आत्वारंभंनजिव्रयो	६	३	४५	आदक्षिणासृज्यते	७	२	२५	आदित्यानांवसूनां	८	१	६	आदींहंसोयथागणम्	६	८	२२
आत्वावहंतुहरयः	१	१	३०	आदधिक्राःशवसा	३	७	१२	आदित्यारुद्रावसवः	३	१	४	आदीमश्वंनहेतारः	७	१	२५
आत्वाविप्राअचुच्यवुः	१	३	३२	आदश्वाभिर्विवस्वतः	६	५	१५	आदित्यारुद्रावसवः	५	३	३०	आदुमेनिवरोभुवत्	६	६	२३
आत्वाविशंत्वाशवः	१	१	१०	आदस्यतेध्वसयंतः	२	२	५	आदित्याविश्वेमरुतः	५	४	१८	आदूनुतेअनुक्रतुं	६	४	४२
आत्वाविशंत्विंदवः	६	६	१९	आदस्यशुष्मिणोरसे	६	८	३	आदित्यासोअतिस्निधः	८	७	१३	आदध्नोतिहविष्कृतिं	१	१	३५
आत्वाशुक्राअचुच्यवुः	६	६	३०	आदस्युघ्नामनसा	३	५	१८	आदित्यासोअदितयः	५	४	१९	आदेवानामग्रयावा	८	२	२१
आत्वासहस्रमाशतम्	५	७	१४	आदहस्वधामनु	१	१	११	आदित्यासोअदितिः	५	४	१८	आदेवानामपिपंथां	७	५	३०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आदेवानामभवःकेतुरग्ने	२	८	१६	आधेनवःपयसातूर्ण्यर्थाः	४	२	२०	आनःस्तुतउपवाजे	३	६	१८	आनामभिर्मरुतोवक्षि	४	२	२१
आदेवोददेबुध्न्या	५	२	९	आधेनवोधुनयंता	३	३	३१	आनःस्तोममुपद्रवत्	५	८	२	आनार्यस्यदक्षिणा	६	२	२०
आदेवोदूतोअजिरः	८	५	१२	आधेनवोमामतेयं	२	२	२२	आनःस्तोममुपद्रवत्	६	४	१	आनासत्यागच्छतंहूयते	१	३	५
आदेवोयातुसविता	५	४	१२	आध्रेणचित्तद्वेकं	५	२	२७	आनइंद्रोमहीमिषं	७	२	३	आनासत्यात्रिभिरेकादशै	१	३	५
आदैव्यानिपार्थिवानि	४	२	१६	आनःपवस्वधारया	६	८	२५	आनइंद्रोशतग्विनंगवां	७	२	४	आनिरेकमुतप्रियं	६	२	१५
आदैव्यानिव्रताचिकित्वा	१	५	१४	आनःपवस्ववसुमत्	७	२	२२	आनइंद्रोशतग्विनं	७	२	१४	आनिवर्तनवर्तय	७	७	१
आदैव्यावृणीमहेवांसि	५	६	२१	आनःपूषापवमानः	७	३	६	आनइंद्रपृक्षसे	७	७	७	आनिवर्तनिवर्तयपुनः	७	७	१
आद्यरथंभानुमो	३	८	१३	आनःप्रजांजनयतु	८	३	२८	आनइंद्रमहीमिषं	५	८	१३	आनूनमश्विनोर्ऋषिः	५	८	३१
आद्यांतनोषिरश्मिभिः	३	८	३	आनःशुष्मंनृषाह्यं	६	८	२०	आनइंद्राबृहस्पती	३	७	२५	आनूनमश्विनायुवं	५	८	३०
आद्रोदसीवितरंवि	४	१	२३	आनःसहस्रशोभर	६	३	१३	आनइंद्रोदूरादान	३	६	३	आनूनंयातमश्विना	५	८	२५
आद्वाभ्यांहरिभ्यां	२	६	२१	आनःसुतासइंदवः	७	५	१०	आनइंद्रोहरिभि	३	६	३	आनूनंयातमश्विना	६	६	१०
आद्विबर्हाअमिनः	८	६	२०	आनःसोमपवमानःकिरा	७	३	६	आनइळाभिर्विदथे	२	५	४	आनूनंयातमश्विनेमा	५	८	३२
आधर्णसिर्बृहद्दिवोरराणः	४	२	२१	आनःसोमसहोजुवः	७	२	४	आनऊर्जंवहतमश्विनायुवं	२	२	२७	आनूनंरघुवर्तनिं	५	८	३१
आधावतासुहस्त्यः	७	१	३	आनःसोमसंयतं	७	३	१५	आनपातःशवसोयात	३	७	४	आनोअग्नेरयिंभर	१	५	२८
आधीषमाणायाःपतिः	७	७	१४	आनःसोमस्वध्वरः	६	४	१६	आनस्तुजंरयिंभराशं	३	३	९	आनोअग्नेवयोवृधं	६	४	३४
आधूर्ष्वस्मैदधाता	५	३	२५	आनःसोमंपवित्रआ	७	१	२८	आनस्तेगंतुमत्सरः	३	४	१८	आनोअग्नेसुचेतुना	१	५	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आनोअयसमनसः	६	२	३१	आनोदेवःसविता	८	५	१६	आनोभरभगमिंद्रद्युमंतं	३	२	७	आनोयातंदिवस्परि	५	८	२५
आनोअश्वावदश्विना	६	२	८	आनोदिवशवसा	५	३	१४	आनोभरवृषणंशुष्मं	४	६	८	आनोयाहिपरावतः	६	८	१६
आनोअश्विनात्रिवृता	१	३	५	आनोदेवानामुपवेतु	७	७	२७	आनोभरव्यंजनंगामश्वं	६	५	३१	आनोयाहिमहेमते	६	३	१२
आनोगंतंमयोभुवा	५	८	२८	आनोदेवेभिरुप	५	२	१७	आनोभरदक्षिणे	६	५	३८	आनोयाहिसुतावतो	६	१	२२
आनोगंतंरिशादसा	४	४	९	आनोदेवेभिरुपयातमर्वा	५	५	१९	आनोभद्राःक्रतवोयंतु	१	६	१५	आनोयाह्युपश्रुति	६	३	१३
आनोगंतंरिशादसा	५	८	२८	आनोद्युम्नैराश्रवोभिः	५	८	७	आनोमखस्यदावने	५	८	२३	आनोरत्नानिबिभ्रता	४	४	१५
आनोगव्यान्यश्व्या	६	३	१३	आनोद्रप्साम्धुमतः	८	५	१२	आनोमहीमरमतिंसजोषा	४	२	२१	आनोरयिंमदच्युतं	५	८	२०
आनोगव्येभिरश्व्यैर्वसव्यैः	४	८	२९	आनोनावामतीनां	१	३	३४	आनोमित्रसुदीतिभिः	४	४	२	आनोराधांसिसवितः	५	४	४
आनोगव्येभिरश्व्यैः	६	५	२०	आनोनियुद्भिःशतिनीभिः	२	१	२४	आनोमित्रावरुणा	३	४	११	आनोरुद्रस्यसूनवो	४	८	८
आनोगहिसख्येभिः	२	८	१६	आनोनियुद्भिःशतिनीभिः	५	६	१४	आनोमित्रावरुणा	५	५	७	आनोवायोमहेतने	६	४	५
आनोगोत्रादर्दृहिगोपते	३	२	४	आनोबर्हिःसधमादे	७	८	७	आनोयज्ञंदिविस्पृशं	६	७	७	आनोविश्वआस्क्रागमंतु	२	५	४
आनोगोमंतमश्विना	५	८	२	आनोबर्हीरिशादसः	१	२	२०	आनोयज्ञंनमोवृधं	३	३	७	आनोविश्वान्यश्विना	५	८	२७
आनोदधिक्राःपथ्यां	५	४	११	आनोबृहंताबृहतीभिः	३	७	१६	आनोयज्ञंभारती	८	६	९	आनोविश्वाभिरूतिभिः	५	३	८
आनोदिवआपृथिव्या	५	३	८	आनोब्रह्माणिमरुतः	२	७	२०	आनोयज्ञायतक्षतम्	१	७	२८	आनोविश्वाभिरूतिभिः	५	८	२५
आनोदिवोबृहतःपर्वतादा	४	२	२२	आनोभजपरमेषु	१	२	२२	आनोयातमुपश्रुति	५	३	२५	आनोविश्वासुहव्यः	६	३	१३
आनोदेवःसविता	४	८	९	आनोभरदक्षिणेना	६	५	३८	आनोयातंदिवोअच्छा	३	७	२०	आनोविश्वेषांरथं	६	४	२२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आनोविश्वेसजोषसो	६	४	२४	आपवमानसुष्टुतिं	७	२	१	आपानासोविवस्वतः	६	७	३४	आप्यायस्वमदिंतम	१	६	२२
आनोवोभिर्मरुतोयान्तु	२	४	४	आपवस्वगविष्टये	७	२	९	आपांतमन्युस्तृपलप्रभर्मा	८	४	१४	आप्यायस्वसमेतुते	१	६	२२
आन्यंदिवोमातरिश्वा	१	६	२८	आपवस्वदिशांपते	७	५	२६	आपीवोअस्मेपितरेव	८	६	१	आप्यायस्वसमेंतुते	६	८	२१
आपःपृणीतभेषजं	१	२	१२	आपवस्वमदिंतम	६	८	१५	आपुत्रासोनमातरं	५	४	१०	आप्रद्रवपरावतः	६	६	१
आपःपृणीतभेषजं	७	६	५	आपवस्वमदिंतम	७	१	७	आपूर्णोअस्यकलशः	३	२	११	आप्रद्रवहरिवोमाविवेनः	४	१	२९
आपइद्वाउभेषजीः	८	७	२५	आपवस्वमहीमिषं	६	८	३१	आपूषंचित्रबर्हिषं	१	२	१०	आप्रयातमरुतोविष्णो	६	२	३२
आपकथासोभलानता	५	२	२५	आपवस्वसहस्रिणं	७	१	२६	आपोअद्यान्वचारिषं	१	२	१२	आप्रारजांसिदिव्यानि	३	८	४
आपथ्योविपथ्यो	४	३	९	आपवस्वसहस्रिणं	७	१	३०	आपोअद्यान्वचारिषं	७	६	५	आप्रुषायन्मधुन	८	२	१७
आपप्राथमहिनावृष्ण्या	६	५	९	आपवस्वसुवीर्यं	७	२	१	आपोअस्मान्मातरः	७	६	२४	आबुंदंवृत्रहाददे	६	३	४२
आपप्रुषीपार्थिवानि	४	८	३२	आपवस्वहिरण्यवत्	७	१	३३	आपोनदेवीरुपयंति	१	६	४	आभंदमानेउपाके	२	२	११
आपप्रुषीविभावरि	३	८	३	आपश्रुंगासिपृथिवीं	६	२	३१	आपोनसिंधुमभियत्	७	८	२५	आभंदमानेउषसाउपाके	२	८	२३
आपप्रौपार्थिवंरजः	१	६	१	आपश्चातान्नासत्यापुरस्तां	५	५	१९	आपोभूयिष्ठाइत्येको	२	३	५	आमध्वोअस्माअसिचन्	७	७	२३
आपरमाभिरुत	५	१	२	आपश्चातान्नासत्यापुरस्ता	५	५	२०	आपोयंवःप्रथमं	५	४	१४	आमनीषामंतरिक्षस्य	१	७	३१
आपर्वतस्यमरुतां	३	८	६	आपश्चित्पिप्युःस्तर्यः	५	३	७	आपोरेवतीःक्षयथाहि	७	७	२६	आमंद्रमावरेण्यं	७	२	६
आपवमानधारय	६	७	३९	आपश्चिदस्मैपिन्वंत	५	३	२५	आपोहयद्बृहतीर्विश्व	८	७	४	आमंद्रस्यसनिष्यंतो	२	८	१७
आपवमाननोभर	६	८	१३	आपश्चिद्धिस्वयशसः	५	६	७	आपोहिष्ठामयोभुवः	७	६	५	आमंद्रैरिंद्रहरिभिः	३	३	९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आभानुनापार्थिवानि	४	५	८	आमित्रेवरुणेवयं	४	४	१०	आयुजीवाजुसातमा	१	२	२१	आयद्वामीयचक्षसा	४	४	४
आभात्यग्निरुषसा	४	४	१७	आमूरजप्रत्यावर्तय	४	७	१५	आयुशैर्देवमर्त्यैः	४	१	१९	आयनेतेपरायणे	८	७	३०
आभारतंशिक्षतंवज्रबाहू	१	७	२९	आमेंअस्यप्रतीव्यं	६	२	२७	आयत्पतंत्येन्यः	६	५	६	आयज्ञःपत्नीर्गमन्	५	३	२६
आभारतीभारतीभिः	५	२	२	आमेयवास्युर्यता	६	७	७	आयत्साकंयशसो	५	४	२	आयन्मावेनाअरुहन्नृतस्य	६	७	४
आभारतीभारतीभिः	२	८	२३	आमेहवंनासत्या	६	६	७	आयद्वाम्वनन्वतः	५	७	१६	आयन्मेअभ्ववनदःपतंतः	२	५	२४
आभिरस्पृधोमिथती	४	६	१९	आयंगौःपृश्निरक्रमीत्	८	८	४७	आयदिंद्रवद्व्रहे	६	३	१३	आयमद्यसुकृतंप्रातरिच्छ	२	१	१०
आभिर्विधेमाग्नये	६	२	१३	आयंजनाअभिचक्षे	४	१	३१	आयद्दुवेनुपतिंतेजआनट्	१	५	१६	आययोस्त्रिंशतंतना	७	१	१५
आभिष्टेअद्यगीर्भिः	३	५	१०	आयंतारंमहिस्थिरं	६	३	३	आयद्दुवःशतक्रतो	१	२	३०	आयस्ततंयरोदसी	४	४	३६
आभूत्यासहजावज्र	८	३	१९	आयंपृणंतिदिवि	१	४	४२	आयदुवस्यादुवसेनकारुः	२	३	२६	आयस्तस्थौभुवनानि	७	३	९
आभूषेण्यंवोमरुतो	४	३	१७	आयद्वरःसुदानवो	४	३	१२	आयद्धरीइंद्रविव्रता	१	५	४	आयस्तेअग्नइध्मते	५	१	२६
आभोगयंप्रयदिच्छंत	१	७	३०	आयंहस्तेनखादिनं	४	५	२८	आयद्योनिंहिरण्ययं	७	१	३९	आयस्तेसर्पिरासुते	३	८	२५
आमन्येथामागतं	३	४	३	आयःपुरोजायमानः	४	५	१२	आयद्योनिंहिरण्ययं	४	४	५	आयस्मिन्त्वेस्वपाके	४	५	१४
आमापूषन्नुपद्रव	४	८	३	आयःपुरोभानुना	४	८	२	आयद्रुहावरुणश्चनावं	५	६	१०	आयस्मिन्त्ससरश्मयः	२	५	२६
आमांमित्रावरुणेह	५	४	१७	आयःपुरंनार्मिणीमदीदे	२	२	१८	आयद्वांश्र्वावाहोरिंद्रधत्से	६	६	३२	आयस्मिन्हस्तेनर्योमि	४	७	१
आमासुपक्वमैरयः	६	६	१२	आयःसोमेनजठरमपिप्रत	४	२	३	आयद्वांयोषणारथं	५	८	२६	आयस्यंतेमहिमानं	६	४	१
आमित्रावरुणाभगं	६	७	२९	आयःस्व१र्णभानुना	२	५	२९	आयद्वांसूर्यारथं	४	४	११	आयातंनहुषस्परि	५	८	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आयातंमित्रावरुणा	५	५	९	आयाह्यग्नेसमिधानोअर्वाङ्	२	८	२३	आयोमूर्धानंपित्रो	७	६	३	आरेसावःसुदानवः	२	४	१२
आयातंमित्रावरुणा	५	५	११	आयाह्यग्नेसमिधानो	५	२	२	आयोयोनिंदेवकृतं	५	२	५	आरोकाइवघेदहः	३	६	२९
आयातमरुतोदिवः	४	३	१२	आयाह्यद्रिभिःसुतं	४	२	११	आयोवनातातृषाणः	२	५	२५	आरोदसीअपृणदास्वः	२	८	१८
आयातमुपभूषतं	५	५	२१	आयाह्यर्यआपरि	६	३	१२	आविवायसचथाय	२	२	२६	आरोदसीअपृणाजायमान	२	८	२६
आयात्विंद्रःस्वपति	७	८	२६	आयाह्यर्वाकुपबंधु	३	३	७	आयोविश्वानिवार्या	६	८	८	आरोदसीअपृणदोत	८	१	१६
आयात्विंद्रोदिवआ	३	६	५	आयुर्विश्वायुःपरि	७	६	२३	आरंगरेवमध्वरेयिये	७	६	२	आरोदसीबृहतीवेविदाना	१	५	१७
आयात्विंद्रोवसउप	३	६	५	आयुवानःकवयो	४	८	७	आरयिमासुचेतुनं	७	२	६	आरोदसीहर्यमाणो	८	५	७
आयाहिकृणवामते	६	४	४०	आयूयेवक्षुमतिपश्वो	३	४	१९	आराच्छत्रुमपबाधस्व	७	८	२३	आरोहतायुर्जरसं	७	६	२७
आयाहिपर्वतेभ्यः	६	३	१३	आयेतन्वंतिरश्मिभिः	१	१	३७	आराजानामहऋतस्य	५	५	६	आर्चत्रमरुतःसस्मिन्ना	१	४	१४
आयाहिपूर्वीरति	३	३	७	आयेतस्थुःपृषतीषु	४	३	२५	आरिखकिकिराकृणु	४	८	१८	आलाक्तायारुरुशीर्ष्णी	५	१	२१
आयाहिवनसासह	८	८	३०	आयेरजांसितविषीभिः	२	४	१	आरुक्मैरायुधानरं	४	३	९	आवंसतेमघवावीरवद्यशः	६	७	१४
आयाहिवस्व्याधिया	८	८	३०	आयेविश्वास्वपत्यानितस्थुः	१	५	१८	आरुद्रासइंद्रवंतः	४	३	२१	आवःकुत्समिंद्रयस्मिन्	१	३	३
आयाहिशश्वदुशता	४	७	१२	आयेविश्वापार्थिवानि	६	६	२९	आरेअघाकोन्वि१त्था	८	५	२१	आवःशर्मवृषभंतुग्र्यासु	१	३	३
आयाहिसुषुमाहिते	६	१	२२	आयोगोभिःसृज्यते	७	३	९	आरेअस्मदमतिमारे	३	५	११	आवदिंद्रंकृविर्यथा	१	२	२८
आयाहीमइंदवः	६	२	१	आयोनिमग्निर्घृतवंतम	२	८	२५	आरेतेगोघ्नमुतपूरुषघ्नं	१	८	६	आवंक्रंजसऊर्जा	८	३	८
आयाह्यग्नेपथ्या१अनु	५	२	१०	आयोनिमरुणोरुहत्	६	८	३०	आरेमन्युंदुर्विदत्रस्य	७	८	६	आवक्षिदेवाँइहविप्र	२	७	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आवंच्यस्वमहिप्सरः	६	७	१८	आवांरथंपुरुमायंमनोजुवं	१	८	२०	आवांसुहस्तंहस्त्य	३	७	२२	आविरभून्महिमाघोनं	८	६	३
आवंच्यस्वसुदक्षचम्वोः	७	५	१८	आवांरथंयुवतिस्तिष्ठदत्र	१	८	१८	आवांसुम्नेवरिमन्	५	१	४	आविर्वासम्परावतः	६	८	२९
आवर्दिद्वंयमुना	५	२	२७	आवांरथमवमस्यांव्युष्टौ	५	५	१८	आवांसुम्नैःशंयूइव	८	८	१	आविशन्कलशंसुतः	७	१	२७
आवदंस्त्वंशकुनेभद्रमा	२	८	१२	आवांरथोअश्विना	१	८	१८	आवांजायातोपनक्तभुक्षा	३	७	३	आविष्टतःप्रत्यंचं	२	६	२
आववृंततीरधनुद्विधारा	७	७	२५	आवांरथोनियुत्वान्वक्ष	२	१	२४	आवांतवाहिभेषजं	८	७	२५	आविश्वदेवंसत्पतिं	४	४	२६
आवहंतीपोष्यावार्याणि	१	८	३	आवांरथोरथानां	४	४	१४	आवांतस्थप्रजंतो	५	४	१	आविश्ववाराश्विनागतंनः	५	५	१७
आवहंत्यरुणीर्ज्योतिषा	३	५	१४	आवांरथोरोदसीबद्धधानः	५	५	१६	आवांमगनसुमतिर्वा	७	८	२०	आविद्योवर्धतेचारुरासु	१	७	१
आवहेथेपराकात्	५	८	७	आवांरथोवनिर्न	२	४	२५	आवांयोभूषणुचिपाडपनः	५	६	१४	आवृत्रहणावृत्रहभिः	४	८	२७
आवांग्रावाणोअश्विना	६	३	२८	आवांराजानावध्वरे	५	६	६	आवामश्वासोअभि	५	१	१३	आवृषस्वपुरूवसो	६	४	३६
आवांदानायववृतीयदस्रा	२	४	२३	आवांवयोश्वासो	५	१	४	आवामश्वासःशुचयः	२	४	२५	आवृषस्वमहामह	६	२	१६
आवांधियोववृत्युरध्वरान्	२	१	२४	आवांवाहिष्ठाहुहते	३	५	१४	आवामश्वासःसुयुजो	४	३	३०	आवृषस्वमहामह	६	४	१८
आवांनरामनोयुजो	४	४	१६	आवांवाहिष्ठोअश्विना	६	२	२६	आवामुपस्थमद्रुहा	२	८	१०	आवेधसंनीलपृष्ठंबृहंतं	४	२	२२
आवांभूषन्क्षितयोजन्म	२	२	२०	आवांविप्रइहावसे	५	८	२६	आवामृतायकेशिनी	२	२	२१	आवोधियंयज्ञियां	८	५	१९
आवांमित्रावरुणाहव्यजुं	२	२	२२	आवांविश्वाभिरूतिभिः	५	८	२८	आविंशत्यात्रिंशता	२	६	२१	आवोमक्षूतनायकं	१	३	१९
आवांयेष्ठाश्विनाहुवध्यै	४	२	१३	आवांविश्वाभिरूतिभिः	६	६	१०	आविद्युन्मद्भिर्मरुतः	१	६	१४	आवोयक्ष्यमृतत्वं	८	१	१२
आवांरथंदुहितासूर्यस्य	१	८	११	आवांश्येनासोअश्विना	१	८	१८	आविबाध्यापरिराप	२	६	२९	आवोयस्यद्विबर्हसः	२	४	१९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
आवोयंतूदवाहासः	४	३	२३	आशृण्वतेअदृपिताय	३	४	२०	आसुग्म्यायसुग्म्यं	६	२	७	आस्वमद्मयुवमानोअजरः	१	४	२३
आवोराजानमध्वरस्य	३	४	२०	आश्येनस्यजवसानूतनेन	१	८	१९	आसुतेसिंचतश्रियं	६	५	१६	आहंसरस्वतीवतोः	६	३	२१
आवोरुवण्युमौशिजो	२	१	१	आश्रुत्कर्णश्रुधीहवं	१	१	२०	आसुष्टुतीनमसावर्तयध्यै	४	२	२०	आहंपितॄन्सुविदत्रान्	७	६	१७
आवोवहंतुसप्तयोरघुष्यदः	१	६	९	आश्विनावश्वावति	१	२	३१	आसुष्माणोमघवन्	४	७	१९	आहरयःससृज्रिरे	६	५	५
आवोवाहिष्ठोवहतु	५	४	३	आश्वैत्रेयस्यजंतवः	४	१	११	आसुष्वयंतीयजते	८	६	९	आहर्यतायधृष्णवे	७	४	२५
आवोहोताजोहवीति	५	४	२५	आर्ष्टिषेणोहोत्रमृषिः	८	५	१२	आसूर्येणरश्मयोध्रुवासः	१	४	२५	आहर्यतोअर्जुनेअत्के	७	५	१४
आशर्मपर्वतानामोता	६	१	२८	आसंयतमिंद्रणः	४	६	१६	आसूर्योअरुहच्छुक्रमर्णः	४	२	२७	आहायमश्विनोरथः	५	८	३३
आशर्मपर्वतानांवृणीमहे	६	२	३९	आसएतुयईवदा	६	४	५	आसूर्योनभानुमद्भिः	४	५	६	आहार्यंत्वाविदंत्वा	८	८	१९
आशसनंविशसनं	८	३	२६	आसंस्वायःसबर्दुघां	४	८	३	आसूर्योयातुसप्ताश्वः	४	२	२७	आहिद्यावापृथिवीअग्ने	७	५	२९
आशीत्यानवत्यायाहि	२	६	२२	आसत्योयातुमघवां	३	५	१७	आसोतापरिषिंचत	७	५	१८	आहिरुहतमश्विना	६	२	६
आशुंदधिक्रांतमुत्तुष्टवाम	३	७	१३	आसवंसवितुर्यथा	६	७	१०	आसोमसुवानोअद्रिभिः	७	५	१३	आहिष्मायातिनर्यं	३	६	१८
आशुंदूतंविवस्वतो	३	५	६	आसस्राणासःशवसानं	४	७	९	आस्तुतासोमरुतो	५	४	२७	आहिष्मासूनवेपिता	१	२	२०
आशुःशिशानोवृषभः	८	५	२२	आसहस्रंपथिभिः	४	६	६	आस्थापयंतयुवतिंयुवानः	२	४	५	आहोतामंद्रोविदथा	३	१	१४
आशुभिश्चिद्यान्विमुंचाति	२	८	२	आसांपूर्वासामहंसु	२	१	८	आस्नोवृकस्यवर्तिकां	१	८	१०	इंदुर्विंद्रायबृहते	७	२	२२
आशुभ्रायातमश्विना	५	५	१४	आसीनासोअरुणीनां	७	६	१८	आस्मारथंवृषपाणेषु	१	४	११	इंदुःपविष्टचारुर्मदाय	५	७	२१
आशुरर्षबृहन्मते	६	८	२९	आसीमरोहत्सुयमा	३	१	१	आस्मिन्पिशंगमिंदवः	६	८	११	इंदुःपविष्टचेतनः	७	१	३७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इंदुःपुनानोअति	७	३	१७	इंद्रंतंशुंभपुरुहन्मन्नवसे	६	५	८	इंद्रंवृत्रायहन्तवेदेवा	६	१	५	इंद्रःसूर्यस्यरश्मिभिः	६	१	२
इंदुःपुनानःप्रजामुराणः	७	५	२०	इंद्रंनरोनेमधिता	५	३	११	इंद्रंवाविश्वतस्परि	१	१	१४	इंद्रःस्वर्षाजनयन्नहानि	३	२	१५
इंदुरत्योनवाजसृत्	६	८	३३	इंद्रंवोनरःसख्याय	४	७	१	इंद्रंसोमस्यपीतये	३	३	५	इंद्रःस्वाहापिबतु	३	३	१४
इंदुरिंद्रायपवते	७	५	१	इंद्रंनोअग्नेवसुभिः	५	२	१३	इंद्रंस्तवानृतमं	८	४	१४	इंद्रआशाभ्यस्परि	२	८	९
इंदुरिंद्रायतोशते	७	५	२१	इंद्रंपरेवरेमध्यमासः	३	६	१४	इंद्रःकिलश्रुत्याअस्य	८	६	१०	इंद्रआसांनेतावृहस्पतिः	८	५	२३
इंदुरिहंतिमहिषाः	७	४	२२	इंद्रंप्रत्नेनमन्मना	६	५	२७	इंद्रःपूर्भिदातिरद्दासमर्कैः	३	२	१५	इंद्रइत्सोमपाएकः	५	७	१७
इंदुर्देवानामुपसख्य	७	४	११	इंद्रंप्रातर्हवामहे	१	१	३०	इंद्रप्रणःपुरएतेव	४	७	३१	इंद्रइद्धर्योःसचा	१	१	१३
इंदुर्वाजीपवते	७		१२	इंद्रंमतिर्हृदआवच्यमाना	३	२	२५	इंद्रःसदामनेकृतः	६	६	२२	इंद्रइत्सोमहानां	६	६	१५
इंदुर्हिन्वानोअर्षति	९	२	१३	इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुः	२	३	२२	इंद्रःसमत्सुयजमानमार्यं	२	१	१९	इंद्रइषेददातुनः	६	६	२७
इंदुर्हियानःसोतृभिः	१	८	२०	इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमूतये	१	७	२४	इंद्रःसहस्रदाव्नां	१	१	३२	इंद्रउक्थेनशवसा	८	५	१६
इंदोयथातवस्तवः	९	१	१२	इंद्रंवयंमहाधने	१	१	१३	इंद्रःसीतांनिगृह्णातु	३	८	९	इंद्रऋभुभिर्वाजवद्भिः	३	४	७
इंदोयदद्रिभिःसुतः	६	८	१४	इंद्रंवर्धंतुनोगिरः	६	१	१२	इंद्रःसुनेषुसोमेषु	६	१	७	इंद्रऋभुभिर्वाजिभिः	३	४	७
इंदोव्यव्यमर्षसि	९	२	१२	इंद्रंवर्धतोअप्तुरः	७	१	३०	इंद्रःसुत्रामास्ववाँ	४	७	३२	इंद्रऋभुमान्वाजवान्	३	४	७
इंदोसमुद्रमींखय	६	८	२५	इंद्रंवाणीरनुत्तमन्युं	५	३	१६	इंद्रःसुत्रामास्ववान्	८	७	१९	इंद्रओषधीरसनोदहानि	३	२	१६
इंद्रंकामावसूयंतो	३	५	१९	इंद्रंविश्वाअवीवृधन्	१	१	२१	इंद्रःसुषपावृषणा	३	४	२	इंद्रक्रतुंनआभर	५	३	२१
इंद्रंकुत्सोवृत्रहणंशचीपतिं	१	७	२४	इंद्रंवृत्रायहन्तवेपुरु	३	२	२१	इंद्रःसीरप्रोमघवातरुत्रः	३	२	१	इंद्रक्रतुविदंसुतं	३	३	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इंद्रक्षत्रमभिवामं	८	८	३८	इंद्रद्युम्नमघवन्	८	५	१६	इंद्रमरुत्वइहपाहि	३	३	१६	इंद्रवायूअयंसुतः	३	७	२२
इंद्रक्षत्रासमातिषु	८	१	२४	इंद्रदृह्ययामकोशाअभूवन्	३	२	३	इंद्रमित्केशिनाहरी	६	१	१६	इंद्रवायूइमेसुता	१	१	३
इंद्रगृणीषउस्तुषे	६	४	४६	इंद्रदृह्यस्वपूरसि	६	५	३६	इंद्रमित्थागिरोममा	३	३	५	इंद्रवायूबृहस्पतिं	१	१	२६
इंद्रजहिपुमांसंयातुधानं	५	७	९	इंद्रनेदीयएदिहि	६	४	२३	इंद्रमिद्गाथिनोबृहत्	१	१	१३	इंद्रवायूबृहस्पतिं	८	७	२९
इंद्रजामयउतये	४	६	१९	इंद्रपिबतुभ्यंसुतो	४	७	१२	इंद्रमिद्देवतातये	५	७	२५	इंद्रवायूमनोजुवा	१	२	८
इंद्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यः	३	८	५	इंद्रपिबतुवृषधूतस्य	३	३	७	इंद्रमिद्धरीवहतो	१	६	५	इंद्रशविष्ठसत्पत	६	१	९
इंद्रज्येष्ठामरुद्गणाः	१	२	९	इंद्रपिबप्रतिकामं	८	६	१२	इंद्रमिद्धिमहीनां	५	८	१७	इंद्रशुद्धोनआगहि	६	६	३१
इंद्रज्येष्ठामरुद्गणाः	२	८	९	इंद्रपिबस्वधयाचित्सुतस्य	३	२	१८	इंद्रमिवेदुभयेविह्वयंत	३	७	१३	इंद्रशुद्धोहिनोरयिं	६	६	३१
इंद्रज्येष्ठंनआभर	४	७	२७	इंद्रप्रणःपुरएते	४	७	३१	इंद्रमीशानमोजसा	१	१	२१	इंद्रश्वमृळयातिनः	२	८	९
इंद्रतमाहिधिष्ण्याम	२	४	२७	इंद्रप्रणोधितावानं	३	३	१	इंद्रमुक्थानिवावृधुः	५	८	१५	इंद्रश्ववायवेषांसुतानां	४	३	६
इंद्रतुभ्यमिदद्रिवो	१	५	३०	इंद्रप्रणोरथमव	६	५	३५	इंद्रमृळमह्यंजीवातुं	४	७	३१	इंद्रश्ववायवेषां	३	७	२३
इंद्रतुभ्यमिन्मघवन्	४	७	१७	इंद्रप्रसूतावरुणप्रशिष्टा	८	२	१२	इंद्रमेवधिषणासातये	४	६	७	इंद्रश्वसोमंपिबतं	३	७	२७
इंद्रत्रिधातुशरणं	४	७	२८	इंद्रप्रेहिपुरस्त्वं	६	१	२३	इंद्रयउनुतेअस्ति	६	५	३८	इंद्रश्विद्धातदब्रवीत्	६	३	१०
इंद्रत्वमवितेदसि	६	१	१२	इंद्रब्रह्मक्रियमाणाजुषस्व	४	१	२५	इंद्रयथाह्यस्तिते	६	२	१६	इंद्रश्रुधिसुमेहवं	६	३	२
इंद्रत्वोतासआवयं	१	१	१५	इंद्रमग्निंकविच्छदा	३	१	११	इंद्रयस्तेनवीयसीं	६	६	३०	इंद्रश्रेष्ठानिद्रविणानि	२	६	२७
इंद्रत्वावृषभंवयं	३	३	१	इंद्रमच्छसुताइमे	७	५	९	इंद्रवाजेषुनोव	१	१	१३	इंद्रसोमंपिबक्रतुना	१	१	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इंद्रसोमंसोमपतेपिबेमं	३	२	९	इंद्रस्यसोमपवमान	७	३	१	इंद्राग्नीजरितुःसचा	३	१	११	इंद्राबृहस्पतीवयं	३	७	२५
इंद्रसोममिमंपिब	७	७	१०	इंद्रस्यसोमराधसे	७	१	१७	इंद्राग्नीतपंतिमा	४	८	२६	इंद्रायगावआशिरं	६	५	६
इंद्रसोमाःसुताइमेतव	३	३	१	इंद्रस्यसोमराधसे	६	७	३०	इंद्राग्नीतविषाणिवां	३	१	१२	इंद्रायगिरोअनिशित	८	४	१४
इंद्रसोमाःसुताइमेतान्	३	३	५	इंद्रस्यहार्दिसोमधानं	७	५	१९	इंद्राग्नीनवतिंपुरो	३	१	१२	इंद्रायनूनमर्चत	१	६	५
इंद्रस्तुजोबर्हणाआविवेश	३	२	१५	इंद्रस्यांगिरसांचेष्टौ	१	५	१	इंद्राग्नीमित्रावरुणादितिं	४	२	२८	इंद्रायपवतेमदः	७	५	१५
इंद्रस्तेसोमसुतस्यपेयाः	७	५	२०	इंद्रस्यात्रतविषीभ्यः	८	६	१५	इंद्राग्नीयमवथः	४	४	३२	इंद्रायमद्वनेसुतं	६	६	१८
इंद्रस्थातर्हरीणां	६	२	१८	इंद्रस्येवरातिमा	८	८	३६	इंद्राग्नीयुवोरपि	४	८	२६	इंद्रायवृषणंमदं	७	५	९
इंद्रःस्पळुतवृत्रहा	६	४	३८	इंद्राकुत्सावहमानारथेन	४	१	३०	इंद्राग्नीयुवामिमे	४	८	२८	इंद्रायसामगायत	६	७	१
इंद्रस्यकर्मसुकृतापुरूणि	३	२	१०	इंद्राकोवांवरुणा	३	७	१५	इंद्राग्नीयुवंसुनः	६	३	२४	इंद्रायसुमदिंतमं	५	७	१३
इंद्रस्यदूतीरिषिता	८	६	५	इंद्राग्नीअपसस्पर्युप	३	१	१२	इंद्राग्नीरोचनादिवः	३	१	१२	इंद्रायसोमपरिषिच्यसे	७	३	३
इंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचं	१	२	३६	इंद्राग्नीअपादियं	४	८	२६	इंद्राग्नीवृत्रहत्येषु	८	२	९	इंद्रायसोमपवसे	६	८	१३
इंद्रस्यनुसुकृतंदैव्यं	८	५	१६	इंद्राग्नीअवसागतं	५	६	१८	इंद्राग्नीशतदाव्नि	४	१	२१	इंद्रायसोमपातवेनृभिः	७	५	१९
इंद्रस्यवज्रआयसो	६	६	३२	इंद्राग्नीआगतंसुतं	३	१	११	इंद्राग्नीशृणुतंहवं	४	८	२९	इंद्रायसोमपातवे	६	७	३७
इंद्रस्यवज्रोमरुतां	४	७	३५	इंद्राग्नीआहितंन्वते	४	८	२६	इंद्राणीमासुनारिषु	८	४	३	इंद्रायसोमपातवेवृत्रघ्ने	७	४	२४
इंद्रस्यवृष्णोअसुरस्य	८	५	२३	इंद्राग्नीउक्थवाहसा	४	८	३६	इंद्रानुपूषणावयम्	४	८	२३	इंद्रायसोमसुषुतः	७	३	१०
इंद्रस्यसख्यमृभवः	३	४	७	इंद्राग्नीकोअस्यवां	४	८	२५	इंद्रापर्वताबृहतारथेन	३	३	१९	इंद्रायसोमाःप्रदिवो	३	२	१९

॥ १८ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इंद्रायहिद्यौरसुरोअनम्नत	२	१	२०	इंद्रावरुणावभ्यातपंति	५	६	४	इंद्रासोमावहिमपः	५	१	१६	इंद्रोअश्वायिसुध्योनिरेके	१	४	११
इंद्रायाहिचित्रभानो	१	१	५	इंद्रावरुणासुतपौ	५	१	१२	इंद्रासोमावासयथ	५	१	१६	इंद्रोअस्मांअरदद्वज्रबाहुः	३	२	१३
इंद्रायाहितूतुजानः	१	१	५	इंद्रावरुणासौमनसमदृप्तं	६	४	३१	इंद्रासोमासमघशंसमभ्य	५	७	५	इंद्रोअस्मेसुमनाअस्तु	८	५	१६
इंद्रायाहिधियेषितः	१	१	५	इंद्राविष्णूतत्पनयाय्यं	५	१	१३	इंद्राहयोवरुणाचक्र	३	७	१५	इंद्रोअंगमहद्भयं	२	८	८
इंद्रायुवंवरुणा	३	७	१५	इंद्राविष्णूदृंहिताःशंबरस्य	५	६	२४	इंद्राहरत्नंवरुणा	३	७	१५	इंद्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो	३	३	२३
इंद्रायुवंवरुणाभूतं	३	७	१५	इंद्राविष्णूपिबतं	५	१	१३	इंद्रियाणिशतक्रतो	३	२	२२	इंद्रोदधीचोअस्थभिः	१	६	७
इंद्रायेंदुंपुनीतन	७	१	२९	इंद्राविष्णूमदपती	५	१	१३	इंद्रेअग्नानमोबृहत्	५	६	१७	इंद्रोदिवइंद्रईशे	८	४	१५
इंद्रायेंदोमरुत्वते	७	१	४०	इंद्राविष्णूहविषा	५	१	१३	इंद्रेणयाथसरथंसुते	३	४	७	इंद्रोदिवःप्रतिमानं	८	६	१०
इंद्रावरुणनूनुवां	१	१	३२	इंद्रासोमातपतंरक्षउब्जतं	५	७	५	इंद्रेणयुजानिःसृजंत	८	२	२	इंद्रोदीर्घायचक्षसे	१	१	१३
इंद्रावरुणयोरहं	१	१	३२	इंद्रासोमादुष्कृतोवव्रेअंत	५	७	५	इंद्रेणरोचनादिवः	६	१	१५	इंद्रोनयोमहाकर्माणि	७	३	२४
इंद्रावरुणवामहं	१	१	३३	इंद्रासोमापक्वमामासु	५	१	१६	इंद्रेणसंहिदृक्षसे	१	१	१२	इंद्रोनेदिष्ठमवसा	४	८	१५
इंद्रावरुणामधुमत्तमस्य	५	१	१२	इंद्रासोमापरिवांभूतु	५	७	६	इंद्रेणतेतृत्संवो	५	२	२६	इंद्रोब्रह्मेंद्रऋषिः	१	१	२१
इंद्रावरुणायदिमानि	५	६	२	इंद्रासोमामहितद्वां	५	१	१६	इंद्रेभुजंशशमानासः	८	४	४	इंद्रोमदायवावृधे	१	६	१
इंद्रावरुणायदृषिभ्यो	६	४	३१	इंद्रासोमायुवमंग	५	१	१६	इंद्रेविश्वानिवीर्या	६	४	४२	इंद्रोमधुसंभृतमुस्रियायां	३	२	२६
इंद्रावरुणायुवमध्वरायनः	५	६	२	इंद्रासोमावर्तयतंदिव	५	७	५	इंद्रेषितेप्रसवंभिक्षमाणे	३	२	१२	इंद्रोमहांसिंधुमाशयानं	२	६	४
इंद्रावरुणावधनाभिरप्रति	५	६	४	इंद्रासोमावर्तयतंदिवो	५	७	५	इंद्रेहिमत्स्यंधसः	१	१	१७	इंद्रोमहाम्महतो	८	६	१६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्ग	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इंद्रोमह्नामहतः	८	६	१०	इंद्रोहुयंतमर्जुनं	३	१	८	इतोवासातिमीमहे	१	१	१२	इदंवचःशतसाः	५	२	११
इंद्रोमह्नारोदसीपप्रथ	५	७	२६	इंधन्वभिर्धेनुभिः	२	७	१९	इत्थाधीवंतमद्रिवः	५	७	२४	इदंवपुर्निवचनंजनासः	४	२	१
इंद्रोयज्वनेपृणतेच	४	६	२५	इंधानोअग्निंवनवत्	२	७	४	इत्थायथातऊतये	४	१	१२	इदंवसोसुतमंधः	५	७	१७
इंद्रोयातूनामभवत्प	५	७	९	इंधेराजासमर्यो	५	२	११	इत्थाहिसोमइन्मदे	१	५	२९	इदंवामास्येहुविः	३	७	२५
इंद्रोयातोवसितस्यराजा	१	२	३८	इच्छंतरेतोमिथस्तनूषु	१	५	१२	इदंकुवेरादित्यस्य	२	७	९	इदंवामदिरंमधु	६	३	२०
इंद्रोरथायप्रवतंकृणोति	४	१	२९	इच्छंतित्वासोम्यासः	३	२	१	इदंतएकंपरऊत	८	१	१८	इदंविष्णुर्विचक्रमे	१	२	७
इंद्रोराजाजगतः	५	३	११	इच्छंतिदेवाःसुन्वंतं	५	७	२०	इदंतेपात्रंसनवित्तं	८	३	१३	इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योतिरा	१	८	१
इंद्रोवलंरक्षितारं	८	२	१६	इच्छन्नश्वस्ययच्छिरः	१	६	७	इदंतेसोम्यंमधु	६	४	४७	इदंश्रेष्ठंज्योतिषांज्योति	८	८	२८
इंद्रो वसुभिःपरिपातु	८	२	१२	इतऊतीवोअजरं	६	७	३	इदंत्यत्पात्रमिंद्रपानं	४	७	१९	इदंसुमेजरितराचिकिद्धि	७	७	२०
इंद्रोवाघेदियन्मघं	६	२	४	इतिचिद्धित्वाधना	८	७	१	इदंद्यावापृथिवीसत्यमस्तु	२	५	३	इदंस्वरिदमिदास	८	७	१०
इंद्रोवाजस्यस्थविरस्य	४	७	९	इतिचिन्नुप्रजायैपशुमत्यै	४	२	१६	इदंनमोवृषभायस्वराजे	१	४	११	इदंहनूनमेषां	६	१	२५
इंद्रोविश्वैर्वीर्यैः	३	३	२६	इतिचिन्मन्युमध्रिजः	३	८	२५	इदंपितृभ्योनमोअस्तु	७	६	१७	इदंह्यन्वोजसासुतं	३	३	१६
इंद्रोवृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः	३	२	१५	इतित्वाग्नेवृष्टिहव्यस्य	८	६	१९	इदंपित्रेमरुतामुच्यते	१	८	६	इदंहुविर्मघवन्	८	६	२१
इंद्रोवृत्रस्यतविषीं	१	५	३०	इतित्वादेवाइमआहुः	८	५	४	इदंमेअग्नेकियते	३	५	२	इदंहिवांप्रदिविस्थानं	४	४	१७
इंद्रोवृत्रस्यदोधतः	१	५	२९	इतिवाइतिमेमनः	८	६	२६	इदंयमस्यसादनं	८	७	२६	इदमकर्मनमो	८	२	१८
इंद्रोहरीयुयुजेअश्विनारथं	२	३	५	इतिस्तुतासोअसथा	६	२	३७	इदंवचःपर्जन्यायस्वराजे	५	६	१	इदमग्नेसुधितंदुर्धितादधि	२	२	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इदमापःप्रवहत	१	२	१२	इमंकाममंदयागोभिरश्वैः	३	२	४	इमंबिभर्मिसुकृतंते	७	८	२७	इमंस्तोमंरोदसी	३	३	२५
इदमापःप्रवहत	७	६	५	इमकाममंदया	३	३	१४	इमंमहेविदथ्याय	३	३	२४	इमंस्तोमंसक्रतवो	२	७	६
इदमित्थारौद्रंगूर्तवचाः	८	१	२६	इमंधावीरोअमृतं	६	२	१२	इमंमेगङ्गेयमुने	८	३	६	इमंस्वस्मैहृदआसुतष्टं	२	७	२१
इदमुत्यत्पुरुतमं	३	८	१	इमंचनोगवेषणं	४	८	२२	इमंमेवरुणश्रुधी	१	२	१९	इमआयातमिंदवः	२	२	१
इदमुत्यन्महिमहा	३	५	२	इमंजीवेभ्यःपरिधिं	७	६	२६	इमंमेस्तोममश्विना	६	६	७	इमइंद्रभरतस्य	३	३	२३
इदमुदकंपिबतेत्यब्रवीतने	२	३	५	इमंजुषस्वगिर्वणः	६	१	१	इमंयज्ञमिदंवचः	१	६	२०	इमइंद्रायसुन्विरे	५	३	१७
इदाहितंउषोअद्रिसानो	५	१	६	इमंतंपश्यवृषभस्य	८	५	२१	इमंयज्ञमिदंवचः	८	८	८	इमउत्वाविचक्षते	६	३	४५
इदाहितेवेविषतः	४	६	११	इमंत्रितोभूर्यविंदत्	८	१	१	इमंयज्ञंचनोधा	४	५	१२	इममग्नेचमसंमावि	७	६	२१
इदाहिवमुपस्तुतिं	६	२	२३	इमंनरोमरुतः	३	१	१६	इमंयज्ञंत्वमस्माकं	३	६	३	इममिंद्रगवाशिरं	३	३	६
इदाहिवोविधते	५	१	६	इमंनरोमरुतःसश्चता	५	२	२८	इमंयज्ञंसहसावंत्वस्मः	२	८	१६	इममिंद्रसुतंपिब	१	६	५
इदाह्नःपीतिमुतवोमदंधुः	३	७	२	इमंनरःपर्वतास्तुभ्यमापः	३	२	१८	इमंयमप्रस्तरमाहि	७	६	१४	इममिंद्रोअदीधरत्	८	८	३१
इध्मेनाग्नइच्छमानो	३	१	१८	इमंनुमायिनंहुवे	३	५	२७	इमंरथमधियेसप्ततस्थुः	२	३	१४	इममुत्यमथर्ववत्	४	५	२०
इध्मंयस्तेजभरं	३	५	१२	इमंनुसोममंतितः	२	४	२२	इमंविधंतोअपांसधस्थे	२	५	२४	इममूषुवोअतिथिं	४	५	१७
इनोतपृच्छजनिमाकवीनां	३	२	२३	इमंनोअग्नउपयज्ञं	८	७	९	इमंविधंतोअपां	८	१	१	इममूषुत्वमस्माकं	१	२	२२
इनोराजन्नरतिःसमिद्धः	७	५	३१	इमंनोअग्नेध्वरं	४	५	१६	इमंस्तोमममिष्टये	६	१	१	इममंजस्यामुभये	८	४	२३
इनोवाजानांपतिः	७	७	१४	इमंनोयज्ञममृतेषु	३	१	२१	इमंस्तोममर्हतेजातवेदसे	१	६	३०	इमांखनाम्योषधिं	८	८	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इमांगायत्रवर्तनिं	६	३	२०	इमाअसिप्रणोनुमः	५	८	१०	इमाजुषेथांसवना	६	३	२०	इमामूषुप्रभृतिंसातयेधाः	३	२	१९
इमांचनःपृथिवीं	३	३	३१	इमाअस्मैमतयोवाचः	८	४	२२	इमाजुह्वानायुष्मदा	५	६	१९	इमामूष्वासुरस्य	४	४	३०
इमांतइंद्रसुष्टुतिं	६	१	६	इमाअस्यप्रतूर्तयः	६	१	१२	इमातेवाजिन्नवमार्जनानि	२	३	११	इमारुद्रायतवसेकपर्दिने	१	८	५
इमांतेधियंप्रभरेमहो	१	७	१४	इमाइंद्रंवरुणंमे	३	७	१६	इमाधानाघृतस्नुवः	१	१	३०	इमारुद्रायस्थिरधन्वने	५	४	१३
इमांतेवाचंवसूयंतआयवः	२	१	१९	इमाउत्वापस्पृधानासः	५	२	२४	इमानारीरविधवाः	७	६	२७	इमास्तइंद्रपृश्नयः	५	८	१२
इमांत्वमिंद्रमीढ्वः	८	३	२८	इमाउत्वापुरुतमस्य	४	६	११	इमानित्रीणिविष्टपा	६	६	१४	इमेचित्तवमन्यवे	१	५	३१
इमांधियंशिक्षमाणस्यदेव	६	३	२८	इमाउत्वापुरुशाक	४	६	१२	इमानिवांभागधेयानि	६	४	३०	इमेचेतारोअनृतस्यभूरेः	५	५	१
इमांधियंसप्तशीर्ष्णीम्	८	२	१५	इमाउत्वापुरूवसो	५	७	२५	इमानुकंभुवना	८	८	१५	इमेजीवाविमृतैः	७	६	२६
इमांप्रत्नायसुष्टुतिं	८	४	२२	इमाउत्वाशतक्रतो	४	७	२५	इमाब्रह्मबृहद्दिवः	८	७	२	इमेतइंद्रतेवयंपुरुष्टुत	१	४	२२
इमांमइंद्रसुष्टुतिं	५	८	१५	इमाउत्वासुतेसुते	४	७	२६	इमाब्रह्माणिवर्धना	४	४	१२	इमेतइंद्रसोमाः	५	७	१८
इमांमेअग्नेसमिधं	२	५	२७	इमाउवांदिविष्टयः	५	५	२१	इमाब्रह्मब्रह्मवाहः	३	३	३	इमेतुरंमरुतो	५	४	२५
इमांमेअग्नेसमिधं	८	२	२१	इमाउवांभूमयोम	३	४	९	इमाब्रह्मसरस्वति	२	८	१०	इमेदिवोअनिमिषा	५	५	२
इमांमेमरुतोगिरं	५	८	१९	इमाउवःसुदानवः	५	८	२१	इमाब्रह्मेंद्रतुभ्यंशंसि	८	८	६	इमेनरोवृत्रहत्ये	५	१	२५
इमांवांमित्रावरुणा	५	४	१	इमागावःसरमेयाः	८	६	५	इमामग्नेशरणिंमीमृषः	१	२	१५	इमेभोजाअंगिरसो	३	३	२०
इमांसुपूर्व्यांधियं	५	८	१७	इमागिरआदित्येभ्यो	२	७	६	इमामुषुसोमसुतिमुपनः	५	६	१६	इमेमापीतायशसउरुष्यवः	६	४	११
इमाअग्नेमतयस्तुभ्यं	७	६	२	इमागिरःसवितारं	५	४	१२	इमामूनुकवितमस्य	४	४	३१	इमेमित्रोवरुणोदूळभासः	५	५	१

॥ २० ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इमेयामासस्त्वद्रिगभूवन्	३	८	१७	इयंदेवपुरोहितिर्युवभ्यां	५	५	३	इयत्तकःकुषुंभकः	२	५	१६	इयिरेणंतेमनसासुतस्य	६	४	१२
इमेयेतेसुवायोबाह्वोजसः	२	१	२५	इयंनउस्राप्रथमासु	७	८	६	इयत्तिकाशकुंतिका	२	५	१६	इषुर्नधन्वन्प्रति	७	२	२१
इमेयेनार्वाङ्नपरः	८	२	२४	इयंमद्वांप्रस्तृणीते	५	१	९	इयमददाद्रभसं	४	८	३०	इषुर्नश्रियइषुधेः	८	५	१
इमेरध्रंचिन्मरुतो	५	४	२५	इयंमनीषाइयमश्विनागीः	५	५	१७	इयमिंद्रंवरुणमष्टमेगीः	५	६	६	इषेपवस्वधारया	७	१	३
इमेवांसोमाअप्स्वासुता	२	१	२५	इयंमनीषाइयमश्विनागीः	५	५	१८	इयमिंद्रंवरुणमष्टमेगीः	५	६	७	इष्कर्तारमध्वरस्य	८	७	२८
इमेविप्रस्यवेधसः	६	३	२९	इयंमनीषाबृहतीबृहंतः	५	६	२४	इयमुतेअनुष्टुतिः	६	४	४३	इष्कर्तारमनिष्कृतं	६	७	३
इमेसोमासइंदवः	१	१	३१	इयंमेनाभिरिहमे	८	१	२९	इयमेषाममृतानांगीः	८	३	५	इष्कृताहावमवतं	८	५	१८
इमेहितेकारवोवावशु	५	७	२८	इयंयानीच्यार्किणी	६	७	८	इरज्यन्नग्नेप्रथयस्व	८	७	२८	इष्कृतिर्नामवोमाता	८	५	९
इमेहितेब्रह्मकृतः	५	३	१७	इयंवामस्यमन्मनः	५	६	१७	इरावतीधेनुमती	५	६	२४	इष्टाहोत्राअसृक्षत	६	६	२५
इमोअग्नेवीततमानि	५	१	२६	इयंवामह्वेशृणुतं	७	८	१६	इरावतीर्वरुणधेनवोवां	४	४	७	इष्यन्वाचमुपवक्तेव	७	४	५
इमैदेवाजायमानाजुषंत	२	८	६	इयंवांब्रह्मणस्पतेसुवृक्तिः	५	६	२२	इषंतोकायनोदधत्	७	२	५	इहत्यापुरुभूतमा	४	४	११
इयंतऋत्वियावती	६	१	२	इयंविसृष्टिर्यतआ	८	७	१७	इषंदुहन्सुदुघां	८	७	६	इहत्यापुरुभूतमा	६	२	५
इयंतइंद्रगिर्वणः	६	१	७	इयंवेदिःपरोअंतः	२	३	२०	इषमूर्जंचपिन्वसे	७	१	३०	इहत्यासधमाद्या	६	१	१२
इयंतेनव्यसीमतिः	६	५	२२	इयंशुष्मेभिर्बिसखाइव	४	८	३०	इषमूर्जंपवमाना	७	३	१८	इहत्यासधमाद्या	६	३	६
इयंतेपूषन्नाघृणे	३	४	१०	इयंसाभूयाउषसामिवक्षाः	७	७	२७	इषमूर्जमभ्य१र्षाश्वंगां	७	४	४	इहत्वंसूनोसहसोनो	३	४	१६
इयंदेवपुरोहितिर्युवभ्यां	५	५	२	इयंसावोअस्मेदीधितिः	२	५	५	इषामंदस्वादुते	३	६	१	इहत्वष्टारमग्रियं	१	१	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इमांगायत्रवर्तनिं	६	३	२०	इमाअग्निप्रणोनुमः	५	८	१०	इमाजुषेथांसवना	६	३	२०	इमामूषुप्रभृतिंसातयेधाः	३	२	१९
इमांचनःपृथिवीं	३	३	३१	इमाअस्मैमतयोवाचः	८	४	२२	इमाजुह्वानायुष्मदा	५	६	१९	इमामूष्वासुरस्य	४	४	३०
इमांतइंद्रसुष्टुतिं	६	१	६	इमाअस्यप्रतूर्तयः	६	१	१२	इमातेवाजिन्नवमार्जनानि	२	३	११	इमारुद्रायतवसेकपर्दिने	१	८	५
इमांतेधियंप्रभरेमहो	१	७	१४	इमाइंद्रंवरुणंमे	३	७	१६	इमाधानाघृतस्नुवः	१	१	३०	इमारुद्रायस्थिरधन्वने	५	४	१३
इमांतेवाचंवसूयंतआयवः	२	१	१९	इमाउत्वापस्पृधानासः	५	२	२४	इमानारीरविधवाः	७	६	२७	इमास्तइंद्रपृश्नयः	५	८	१२
इमांत्वमिंद्रमीढ्वः	८	३	२८	इमाउत्वापुरुतमस्य	४	६	११	इमानित्रीणिविष्टपा	६	६	१४	इमेचित्तवमन्यवे	१	५	३१
इमांधियंशिक्षमाणस्यदेव	६	३	२८	इमाउत्वापुरुशाक	४	६	१२	इमानिवांभागधेयानि	६	४	३०	इमेचेतारोअनृतस्यभूरेः	५	५	१
इमांधियंसप्तशीर्ष्णीम्	८	२	१५	इमाउत्वापुरूवसो	५	७	२५	इमानुकंभुवना	८	८	१५	इमेजीवाविमृतैः	७	६	२६
इमांप्रत्नायसुष्टुतिं	८	४	२२	इमाउत्वाशतक्रतो	४	७	२५	इमाब्रह्मबृहद्दिवः	८	७	२	इमेतइंद्रतेवयंपुरुष्टुत	१	४	२२
इमांमइंद्रसुष्टुतिं	५	८	१५	इमाउत्वासुतेसुते	४	७	२६	इमाब्रह्माणिवर्धना	४	४	१२	इमेतइंद्रसोमाः	५	७	१८
इमांमेअग्नेसमिधं	२	५	२७	इमाउवांदिविष्टयः	५	५	२१	इमाब्रह्मब्रह्मवाहः	३	३	३	इमेतुरंमरुतो	५	४	२५
इमांमेअग्नेसमिधं	८	२	२१	इमाउवांभूमयोम	३	४	९	इमाब्रह्मसरस्वति	२	८	१०	इमेदिवोअनिमिषा	५	५	२
इमांमेमरुतोगिरं	५	८	१९	इमाउवःसुदानवः	५	८	२१	इमाब्रह्मेंद्रतुभ्यंशंसि	८	८	६	इमेनरोवृत्रहत्ये	५	१	२५
इमांवांमित्रावरुणा	५	४	१	इमागावःसरमेयाः	८	६	५	इमामग्नेशरणिंमीमृषः	१	२	३५	इमेभोजाअंगिरसो	३	३	२०
इमांसुपूर्व्यांधियं	५	८	१७	इमागिरआदित्येभ्यो	२	७	६	इमामुषुसोमसुतिमुपनः	५	६	१६	इमेमापीतायशसउरुष्यवः	६	४	११
इमाअग्नेमतयस्तुभ्यं	७	६	२	इमागिरःसवितारं	५	४	१२	इमामूनुकवितमस्य	४	४	३१	इमेमित्रोवरुणोदूळभासः	५	५	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इमेयामासस्त्वद्रिगभूवन्	३	८	१७	इयंदेवपुरोहितिर्युवभ्यां	५	५	३	इयत्तकःकुषुंभकः	२	५	१६	इषिरेणतेमनसासुतस्य	६	४	१२
इमेयेतेसुवायोबाह्वोजसः	२	१	२५	इयंनउस्राप्रथमासु	७	८	६	इयत्तिकाशकुंतिका	२	५	१६	इषुर्नधन्वन्प्रति	७	२	२१
इमेयेनार्वाङ्नपरः	८	२	२४	इयंमद्वांप्रस्तृणीते	५	१	९	इयमददाद्रभसं	४	८	३०	इषुर्नश्रियइषुधेः	८	५	१
इमेरध्रंचिन्मरुतो	५	४	२५	इयंमनीषाइयमश्विनागीः	५	५	१७	इयामिंद्रंवरुणमष्टमेगीः	५	६	६	इषेपवस्वधारया	७	१	३
इमेवांसोमाअप्स्वासुता	२	१	२५	इयंमनीषाइयमश्विनागीः	५	५	१८	इयामिंद्रंवरुणमष्टमेगीः	५	६	७	इष्कर्तारमध्वरस्य	८	७	२८
इमेविप्रस्यवेधसः	६	३	२९	इयंमनीषाबृहतीबृहंतः	५	६	२४	इयमुतेअनुष्टुतिः	६	४	४३	इष्कर्तारमनिष्कृतं	६	७	३
इमेसोमासइंदवः	१	१	३१	इयंमेनाभिरिहमे	८	१	२९	इयमेषाममृतानांगीः	८	३	५	इष्कृताहावमवतं	८	५	१८
इमेहितेंकारवोवावशु	५	७	२८	इययानीच्यार्किणी	६	७	८	इरज्यन्नग्नेप्रथयस्व	८	७	२८	इष्कृतिर्नामवोमाता	८	५	९
इमेहितेब्रह्मकृतः	५	३	१७	इयंवामस्यमन्मनः	५	६	१७	इरावतीधेनुमती	५	६	२४	इष्टाहोत्राअसृक्षत	६	६	२५
इमोअग्नेवीततमानि	५	१	२६	इयंवामह्वेशृणुतं	७	८	१६	इरावतीर्वरुणधेनवोवां	४	४	७	इष्यन्वाचमुपवक्तेव	७	४	५
इमौदेवौजायमानौजुषंत	२	८	६	इयंवांब्रह्मणस्पतेसुवृक्तिः	५	६	२२	इषंतोकायनोदधत्	७	२	५	इहत्यापुरुभूतमा	४	४	११
इयंतऋत्वियावती	६	१	२	इयंविसृष्टिर्यतआ	८	७	१७	इषंदुहन्सुदुघां	८	७	६	इहत्यापुरुभूतमा	६	२	५
इयंतइंद्रगिर्वणः	६	१	७	इयंवेदिःपरोअंतः	२	३	२०	इषमूर्जंचपिन्वसे	७	१	३०	इहत्यासधमाद्या	६	१	१२
इयंतेनव्यसीमतिः	६	५	२२	इयंशुष्मेभिर्बिसखाइव	४	८	३०	इषमूर्जंपवमाना	७	३	१८	इहत्यासधमाद्या	६	३	६
इयंतेपूषन्नाघृणे	३	४	१०	इयंसाभूयाउषसामिवक्षाः	७	७	२७	इषमूर्जमभ्यर्षाश्वंगां	७	४	४	इहत्वंसूनोसहसोनो	३	४	१६
इयंदेवपुरोहितिर्युवभ्यां	५	५	२	इयंसावोअस्मेदीधितिः	२	५	५	इषामंदस्वादुते	३	६	१	इहत्वष्टारमग्रियं	१	१	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
इहत्वाभूर्याचरेदुप	३	४	२४	इहेहवोमनसाबंधुता	३	४	७	ईक्षेरायःक्षयस्य	३	६	४	ईशोयोविश्वस्यादेववीतौ	७	६	१
इहत्वागोपरीणसा	६	३	४६	इहेहवःस्वतवसः	५	४	१०	ईजानमिद्द्यौर्गूर्तावसुः	८	७	२०	ईळतेत्वामवस्यवः	१	१	२६
इहप्रजामिहरयिं	३	७	८	इहैवस्तंमाविर्यौष्टं	८	३	२८	ईजेयज्ञेभिःशशमे	४	५	३	ईळानायावस्यवे	२	५	२७
इहप्रब्रूहियतमः	८	४	६	इहैवैधिमापच्योष्ठाः	८	८	३१	ईयिवांसमतिस्रिधः	३	१	५	ईळितोअग्नआवह	२	२	१०
इहप्रयाणमस्तुवा	३	७	२२	इहोपयातशवसोनपातः	३	७	५	ईयुरर्थंनन्यर्थं	५	२	२५	ईळितोअग्नआवहे	३	८	२०
इहप्रियंप्रजयाते	८	३	३५	इळामग्नेपुरुदंसं	२	८	१६	ईयुर्गावोनयवसा	५	२	२५	ईळितोअग्नेमनसानः	२	५	२२
इहब्रवीतुयईमंगवेद	२	३	१५	इळामग्नेपुरुदंससनिंगोः	२	८	२५	ईयुष्टेयेपूर्वतरामपश्यन्	१	८	३	ईळिष्वाहिप्रतीव्यं	६	२	९
इहश्रुतइंद्रोअस्मे	७	७	६	इळामग्नेपुरुदंससनिंगोः	२	८	२७	ईर्मांतासःसिलिक	२	३	१२	ईळेअग्निंविपश्चितं	३	१	२८
इहागतंवृषण्वसू	६	५	१९	इळामग्नेपुरुदंसं	३	१	२	ईर्मान्यद्वपुषे	४	४	११	ईळेअग्निंस्ववसं	४	३	२५
इहितिस्रःपरावतः	६	३	५	इळामग्नेपुरुदंसं	३	१	१५	ईशानइमाभुवनानि	७	३	१९	ईळेगिरामनुर्हितं	६	१	३३
इहेंद्राग्नीउपह्वये	१	२	३	इळामग्नेपुरुदंसं	३	१	२२	ईशानकृतोधुनयो	१	५	६	ईळेचत्वायजमानोहविर्भिः	२	८	१५
इहेंद्राणीमुपह्वये	१	२	६	इळामग्नेपुरुदंसं	३	१	२३	ईशानायप्रहुतिंयस्तआन	५	६	१२	ईळेद्यावापृथिवी	१	७	३३
इहेवशृण्वएषां	१	३	१२	इळायास्त्वापदेवयं	३	१	३२	ईशानावार्याणां	७	६	५	ईळेन्योनमस्यः	३	१	३०
इहेहजातासमवावशीतां	२	४	२५	इळासरस्वतीमही	१	१	२५	ईशानासोयेदधतेस्वर्णः	५	६	१२	ईळेन्योवोमनुषो	५	२	१२
इहेहयद्वांसमना	३	७	१९	इळासरस्वतीमही	३	८	२१	ईशिषेवार्यस्यहि	६	३	३९	ईळेन्यंवोअसुरं	५	२	१
इहेहयद्वांसमनापपृक्षे	३	७	२०	ईंखयंतीरपस्युवः	८	८	११	ईशेह्य१ग्निरमृतस्य	५	२	६	ईळेन्यःपवमानः	६	७	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उक्थंचनशस्यमानं	५	७	१९	उग्रंयुयुज्मपृतनासु	६	४	३८	उच्छंत्यामेयजता	४	४	२	उतघासरथीतमः	४	८	२२
उक्थउक्थेसोमइंद्रं	५	३	१०	उग्रंवओजःस्थिरा	५	४	२३	उच्छादिवोदुहितः	५	१	६	उततेसुष्टुताहरी	६	१	११
उक्थभृतंसामभृतं	५	३	२४	उग्रबाहुर्म्रक्षकृत्वापुरंदर	६	४	३७	उच्छ्रिष्टंचम्वोर्भर	१	२	२६	उतत्यंचमसंनवं	१	२	२
उक्थमिंद्रायशंस्यं	१	१	१९	उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजाः	३	३	१२	उच्छुष्मा ओषधीनां	८	५	९	उतत्यंनोमारुतंशर्धआगमः	४	२	२८
उक्थवाहसेविभ्वेमनीषां	६	६	३४	उग्राइवप्रवहंतःसमायमुः	८	४	३०	उच्छोचिषासहसस्पुत्र	३	१	१८	उतत्यंपुत्रमग्रुवः	३	६	२२
उक्थेभिरर्वागवसे	१	४	२	उग्राविघनिनामृधः	४	८	२७	उच्छ्रयस्ववनस्पते	३	१	३	उतत्यंभुज्युमश्विना	५	५	१५
उक्थेभिर्वृत्रहंतमा	५	६	१८	उग्रासंताहवामहे	१	२	३	उच्छ्रंचस्वपृथिविमा	७	६	२८	उतत्यंवीरंधनसामृजीषिणं	६	६	९
उक्थेष्विन्नुशूरयेषु	२	६	२	उग्रेष्विन्नुशूरमंदसानः	२	६	६	उच्छ्रंचमानापृथिवी	७	६	२८	उतत्यदाश्वश्व्यं	५	८	१३
उक्षंतेअश्वाँअत्याँइव	२	७	१९	उग्रोजज्ञेवीर्याय	५	३	१	उज्जातमिंद्रतेशवः	६	४	४१	उतत्यद्वांजुरते	५	५	१५
उक्षान्नायवशान्नाय	६	३	३१	उग्रोवांककुहोययिः	४	४	१२	उज्जायतांपरशुः	७	८	२५	उतत्यातुर्वशायदू	३	६	२२
उक्षामहाँअभिववक्षएने	२	२	१५	उचथ्ये३वपुषियःस्वराट्	६	४	६	उतक्रतुभिर्ऋतुपाः	३	३	११	उतत्यादैव्याभिषजा	६	१	२६
उक्षामिमातिप्रति	७	२	२१	उच्चातेजातमंधसः	७	१	१९	उतकण्वंनृषदःपुत्रं	७	७	२८	उतत्यामेयशसाश्वेतनायै	२	१	१
उक्षासमुद्रोअरुषः	४	३	१	उच्चादिविदक्षिणावंतः	८	६	३	उतगावइवादंति	८	८	४	उतत्यामेरौद्रावर्चिमंता	८	१	२८
उक्षेवयूथापरियन्	७	२	२६	उच्छंतीयाकृणोषिमंहना	५	६	१	उतग्नाअग्निरध्वर	३	५	९	उतत्यायजताहरी	३	६	१६
उक्ष्णोहिमेपंचदश	८	४	३	उच्छंतीरद्यचितयंत	३	८	१	उतग्नाव्यंतुदेवपत्नीः	४	२	२८	उतत्यासद्यआर्या	३	६	२२
उग्रंनवीरंनमसोपसेदिम	६	४	१५	उच्छन्नुषसःसुदिनाअरिप्राः	५	६	१२	उतघानेमोअस्तुतः	४	३	२७	उतत्याहरितोदश	७	१	३१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उतत्यामेहवमाजंग्म्यातं	४	८	९	उतत्वामदितेमहि	६	४	५२	उतनःसुभगाँअरिः	१	१	८	उतनोदेव्यदितिः	६	२	२२
उतत्येदेवीसुभगे	२	७	१४	उतत्वामरुणंवयं	७	१	२	उतनईंत्वष्टागन्त्वच्छास्मत्	२	५	५	उतनोधियोगोअग्राः	१	६	१७
उतत्येनोमरुतो	५	४	२	उतत्वास्त्रीशशीयसी	४	३	२७	उतनईंमतयोअश्वयोगाः	२	५	५	उतनोनक्तमपां	८	४	२६
उतत्येनःपर्वतासः	४	२	२८	उतदासस्यवर्चिनः	३	६	२१	उतनईंमरुतोवृद्धसेनाः	२	५	५	उतनोब्रह्मन्नविष	३	१	१३
उतत्येमाध्वन्यस्यजुष्टाः	४	२	२	उतदासापरिविषे	८	२	२	उतनएनापवया	७	४	२१	उतनोरुद्राचिन्मृळत	८	४	२७
उतत्येमापौरुकुत्स्यस्यसूरेः	४	२	२	उतदासंकौलितरं	३	६	२१	उतनएषुनृषु	५	३	२६	उतनोवाजसातये	६	८	१
उतत्येमामारुताश्वस्य	४	२	२	उतदेवाअवहितं	८	७	२५	उतनूनंयदिंद्रियं	३	६	३३	उतनोविष्णुरुतवातो	४	२	२८
उतत्वंमघवञ्छृणु	६	३	४३	उतद्यावापृथिवीक्षत्र	४	८	८	उतनोगोमतस्कृधि	६	३	२	उतनोहिर्बुध्न्यो १ मयस्कः	२	५	४
उतत्वंसख्येस्थिरपीतं	८	२	२३	उतद्युमत्सुवीर्यं	१	५	२२	उतनोगोमतीरिषः	४	४	२२	उतनोहिर्बुध्न्यः	४	८	१०
उतत्वंसूनोसहसो	४	८	९	उतद्वारउशतीः	५	२	२३	उतनोगोमतीरिषः	५	८	२	उतप्रधिमुदहन्नस्य	८	५	२१
उतत्वःपश्यन्नददर्श	८	२	२३	उतनःकर्णशोभना	६	५	३१	उतनोगोमतीरिषः	७	१	२८	उतप्रपिप्यऊधरघ्न्यायाः	७	४	३
उतत्वामग्नेममस्तुतः	६	३	३२	उतनःपितुमाभर	६	३	२	उतनोगोविदश्ववित्	७	१	१२	उतप्रहामतिदीव्या	७	८	२३
उतत्वाधीतयोमम	६	३	४०	उतनःप्रियाप्रियासु	४	८	३१	उतनोगोषणिंधियं	४	८	१८	उतब्रह्मण्यावयं	५	८	१५
उतत्वानमसावयं	६	३	३१	उतनःसिंधुरपां	६	२	२३	उतनोदिव्याइषः	५	८	५	उतब्रह्माणोमरुतोमेअस्य	४	१	२३
उतत्वाबधिरंवयं	६	३	४५	उतनःसुत्रात्रोदेवगोपाः	५	१	१२	उतनोदेवदेवान्	६	५	२४	उतब्रुवंतुजंतवः	१	५	२१
उतत्वामृगुवच्छुचे	६	३	३१	उतनःसुद्योत्माजीराश्वः	२	२	९	उतनोदेवावश्विना	८	४	२७	उतब्रुवंतुनोनिदो	१	१	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उतमऋज्रेपुरयस्य	५	१	४	उतवांविक्षुमद्यास्वंधः	२	२	२३	उतस्मास्यतन्यतोरिव	३	७	१२	उतस्यावांरुशतोवप्ससः	२	४	२६
उतमन्येपितुरद्रुहः	२	३	२	उतवःशंसमुशिजां	२	७	१४	उतस्मास्यद्रवतः	३	७	१४	उतस्याश्वेतयावरी	६	२	२९
उतमातावृहद्दिवा	८	२	७	उतस्मतानिसोमते	७	७	११	उतस्मास्यपनयंति	३	७	१२	उतस्वयातन्वा३संवदेतत्	५	६	८
उतमातामहिषमन्ववेन	३	५	२६	उतशुष्णस्यधृष्णुया	३	६	२१	उतस्माहिस्वामाहु	३	६	२५	उतस्वराजोअदितिः	५	५	९
उतमेप्रयियोर्वयियोः	६	१	३५	उतसखास्यश्विनोरुत	३	८	३	उतस्मैनंवस्त्रमथिंन	३	७	११	उतस्वराजोअदितिः	६	१	३
उतमेवोचतादिति	४	३	२९	उतसिंधुंविबाल्यं	३	६	२१	उतस्यदेवःसविता	४	८	१०	उतस्वस्याअरात्याः	७	३	४
उतमेरपयुवतिः	४	३	२७	उतसुत्येपयोवृधा	५	७	२४	उतस्यदेवोभुवनस्य	२	७	१४	उतस्वानासोदिविषंत्व	३	८	१५
उतवायःसहस्यप्रविद्वान्	२	२	१६	उतस्तुतासोमरुतो	५	४	२७	उतस्यनइंद्रोविश्वचर्षणिः	२	७	१४	उतादःपरुषेगवि	४	८	२२
उतयासिसवितस्त्रीणि	४	४	२४	उतस्मतेपरुष्ण्यां	४	३	९	उतस्यनउशिजामुर्विया	८	४	२५	उताभयेपुरुहूतश्रवोभिः	३	२	१
उतयोमानुषेष्वा	१	२	१८	उतस्मंतेवनस्पते	१	२	२६	उतस्यवाजीक्षिपणिं	३	७	१४	उतायातंसंगवेप्रातः	४	४	१७
उतयोषणेदिव्येमही	५	२	२	उतस्मदुर्गृभीयसे	४	१	१	उतस्यवाजीसहुरि	३	७	१२	उताल्बधंस्पृणुहि	८	४	६
उतवाउपरिवृणक्षि	८	७	३०	उतस्मयंशिशुंयथा	४	१	१	उतस्यवाज्यरुषः	४	३	२०	उताशिष्ठाअनुशृण्वंति	२	७	३
उतवाजिनंपुरुनिष्षिध्वानं	३	७	११	उतस्मराशिंपरि	७	३	२३	उतस्यानःसरस्वती	४	८	३१	उतासिमैत्रावरुणो	५	३	२४
उतवातपितासिनः	८	८	४४	उतस्मसद्महर्युतस्य	८	५	६	उतस्यानःसरस्वती	५	६	१९	उताहंनक्तमुतसोमतेदिवा	७	५	१५
उतवायस्यवाजिनः	१	६	११	उतस्मासुप्रहत्परि	३	६	२५	उतस्यानोदिवा	६	१	२६	उतेदानींभगवंतः	५	४	८
उतवायोनोमर्चया	२	६	३०	उतस्मासुप्रथमःसरिष्य	३	७	१२	उतस्यावांमधुमन्मक्षिका	१	८	२१	उतेशिषेप्रसवस्य	४	४	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उतोषातेपुरुष्यार्‌३	५	३	१३	उत्तानायामवभरा	३	१	३२	उत्त्वामंदंतुस्तोमाः	६	४	४४	उदस्यशोचिरस्थात्	५	२	२१
उतोनोअस्यकस्यचित्	४	२	९	उत्तिष्ठताअवपश्यत	८	८	३०	उत्सूर्योबृहदर्चींष्यश्रेत्	५	५	४	उदस्यशोचिरस्थात्	६	२	९
उतोनोअस्याउषसोजुषेत	२	१	२०	उत्तिष्ठनूनमेषां	४	३	१९	उत्स्मवातोवहतिवासो	८	५	२०	उदातैर्जिहतेबृहत्	६	७	२४
उतोन्वस्यजोषमां	६	६	२८	उत्तिष्ठन्नोजसासह	६	५	२८	उदगादयमादित्यः	१	४	८	उदानट्ककुहोदिवं	५	८	१७
उतोन्वस्ययस्पदं	६	५	१७	उत्तिष्ठब्रह्मणस्पते	१	३	२०	उदप्रुतवतक्रतात्	६	३	३०	उदावताअत्वक्षसा	४	६	५
उतोन्वस्ययन्महत्	६	५	१५	उत्तिष्ठसिस्वाहुतः	८	६	४	उदप्रेतिष्ठप्रत्यातनुष्व	३	४	२३	उदितायोनिदितावेविता	६	७	१५
उतोपत्तिर्यउच्यते	६	१	८	उत्तेबृहंतोअर्चयः	६	३	३६	उदग्नेभारतद्युमत्	४	५	२९	उदिक्ष्वस्यरिच्यते	५	३	१९
उतोपितृभ्यांप्रविदानु	३	१	२	उत्तेवयश्चिद्वसतेरपप्तन्	२	१	९	उदग्नेशुचयस्तव	६	३	३९	उदीरतामवरउत्	७	६	१७
उतोसमस्मिन्नादुभिः	१	२	१०	उत्तेवयश्चिद्वसतेः	५	१	५	उदपप्तदसौसूर्यः	२	५	१५	उदीरतांसूनृताउत्पुरंधीः	२	१	५
उतोसहस्रभर्णसं	७	१	४१	उत्तेशतान्मघवन्नुच्च	१	७	१५	उदप्रुतोवरुणाभानवोवृथा	१	६	२४	उदीरयकवितमंकवीनां	४	२	१७
उतोहिवांदात्रासंति	३	७	११	उत्तेशुष्माजिहतां	८	७	३०	उदप्रुतोनवयो	८	२	१७	उदीरयथामरुतः	४	३	१७
उतोहिवांपूर्व्याआविविद्र	३	३	२४	उत्तेशुष्मासईरते	७	१	७	उदश्राणीवस्तनयन्	४	७	१८	उदीरयपितराजारः	७	६	१०
उतोहिवांरत्नधेयानि	५	४	२०	उत्तेशुष्मासोअस्थुः	७	१	१०	उदसौसूर्योअगात्	८	८	१७	उदीरयंतवायुभिः	५	८	१८
उत्तराहमुत्तरः	८	८	३	उत्तेस्तभ्नामिपृथिवीं	७	६	२८	उदस्तंभीत्समिधानाकं	२	८	२५	उदीराथामृतायते	६	५	१८
उत्तानपर्णेसुभगे	८	८	३	उत्पुरस्तात्सूर्यः	२	५	१५	उदस्यबाहूशिथिरा	५	४	१२	उदीर्ध्वंजीवोअसुर्नआगा	१	८	४
उत्तानायामजनयन्	२	६	२	उत्पूषणंयुवामहे	४	८	२३	उदस्यशुष्माद्भानुः	५	३	२५	उदीर्ष्वनार्यभिजीवलोकं	७	६	२७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उदीर्ष्वातःपतिवतीह्येषा	८	३	२४	उदुष्यदेवःसवितासवाय	२	८	२	उद्बुध्यध्वंसमनसः	८	५	१८	उद्वेतिप्रसवीताजनानां	५	५	५
उदीर्ष्वातोविश्वावसो	८	३	२४	उदुष्यदेवःसविता	५	१	१५	उद्यत्सहःसहसआजनिष्ट	४	१	२९	उद्वेतिसुभगोविश्वचक्षाः	५	५	५
उदुज्योतिरमृतंविश्वजन्यं	५	५	२३	उदुष्यदेवःसवितादमूना	५	१	१५	उद्यदिंद्रोमहतेदानवाय	४	१	३३	उनत्तिभूमिंपृथिवीं	४	४	३०
उदुतिष्ठसवितः	५	४	५	उदुष्यदेवःसविता	५	४	५	उद्यन्नद्यमित्रमहः	१	४	८	उन्मदितामौनेयेन	८	७	२४
उदुतिष्ठस्वध्वरः	६	२	९	उदुष्यवःसवितासुप्रणीत	६	२	२३	उद्यद्ब्रध्नस्यविष्टपं	६	५	६	उन्मध्वऊर्मिर्वननां	७	३	१९
उदुत्तमंमुमुग्धिनः	१	२	१९	उदुष्यशरणेदिवः	६	२	२४	उद्यंयमीतिसवितेवबाहू	१	७	२	उन्मापीताअयंसत	८	६	२६
उदुत्तमंवरुणपाशमस्मत्	१	२	१५	उदुस्तोमासोअश्विनोरबुध्रन्	५	५	१९	उद्यस्यतेनवंजातस्य	५	२	३	उन्मामममंदवृषभो	२	७	१७
उदुत्यचक्षुर्महिमित्रयो	४	८	११	उदुस्त्रियाःसृजतेसूर्यःसचा	५	६	१	उद्यमिवेत्तृष्णजो	५	३	२२	उपक्रमस्वाभर	६	५	३८
उदुत्यदर्शतंवपुः	५	५	१०	उदुस्वानेभिरीरते	५	८	२१	उद्वंदनमैरतंदंसनाभिः	१	८	१९	उपक्षत्रंपृंचीतहंति	१	३	२१
उदुत्येअरुणप्सवः	५	८	१९	उदूअयांउपवक्तेव	५	१	१५	उद्वऊर्मिःशम्याहंत्वापो	३	२	१४	उपक्षरंतिसिंधवोमयोभुवः	२	१	१०
उदुत्येमधुमत्तमाः	५	७	२७	उदूषुणोवसोमहे	६	५	९	उद्वत्स्वस्माअकृणोतना	२	३	६	उपक्षेतारस्तवसुप्रणीते	२	८	१६
उदुत्येसूनवोगिरः	१	३	१३	उद्गाआजदंगिरोभ्यः	६	१	१५	उद्वयंतमसस्परि	१	४	८	उपछायामिवघृणे	४	५	२८
उदुत्यंजातवेदसं	१	४	७	उद्गातेवशकुनेसामगायसि	२	८	१२	उद्वांचक्षुर्वरुणसुप्रतीकं	५	५	३	उपतेगाइवाकरं	८	७	१४
उदुब्रह्माण्यैरत	५	३	७	उद्वेदभिश्रुतामघं	६	६	२१	उद्वांपृक्षासोमधुमंत	३	७	२१	उपतेधांसहमाना	८	८	३
उदुश्रियउषसोरोचमाना	५	१	५	उद्धर्षयमघवन्नायुधानि	८	५	२३	उद्वांपृक्षासोमधुमंतो	५	५	१	उपतेस्तोमान्पशुपाइवाकरं	१	८	६
उदुष्टुतःसमिधायह्वोअद्यौ	२	८	२५	उद्वोहृदमपिबज्जर्हृषाणः	८	५	२०	उद्वृहरक्षःसहमूलमिंद्र	३	२	४	उपत्मन्यावनस्पते	२	५	९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उपत्यावह्नीगमतोविशंश्च:	५	५	२०	उपनोवाजाअध्वर	३	७	९	उपमाश्यावाःस्वनयेन	२	१	११	उपक्षरंतुबप्सतः	६	५	१६
उपत्रितस्यपाष्योः	७	५	४	उपनोवाजिनीवसू	६	२	६	उपमाषड्द्वाद्वा	६	५	३	उपहूताःपितरःसोम्यासः	७	६	१७
उपत्वाकर्मन्नूतये	६	२	१	उपनोहरिभिःसुतं	६	६	२७	उपयमेतियुवतिः	५	१	२४	उपह्वयेसुदुघांधेनुमेतां	२	३	१९
उपत्वाग्नेदिवेदिवे	१	१	२	उपप्रजिन्वन्नुशती	१	५	१५	उपयोनमोनमसि	३	६	५	उपह्वयेसुहवंमारुतं	७	८	१०
उपत्वाजामयोगिरः	६	७	११	उपप्रयंतोअध्वरं	१	५	२१	उपवएषेनमसाजिगीषा	२	५	४	उपह्वरेगिरीणां	५	८	१४
उपत्वाजुह्वो३मम	६	३	३६	उपप्रागाच्छसनंवाज्यवी	२	३	१३	उपवएषेवंद्येभिःशूषैः	४	२	१४	उपह्वरेषुयदचिध्वं	१	६	१३
उपत्वारण्वसंदृशं	४	५	२८	उपप्रागात्परमंयत्सधस्थं	२	३	१३	उपशिक्षापतस्थुषः	६	८	९	उपाजिरापुरुहूतायसप्तिः	३	२	१७
उपत्वासातयेनरो	५	२	१९	उपप्रागात्सुमन्मेधायि	२	३	८	उपश्वासयपृथिवीं	४	७	३५	उपायातंदाशुषेमर्त्याय	५	५	१८
उपनःपितवाचर	२	५	६	उपप्रियंपनिप्नतं	७	२	१८	उपसद्यायमीळ्हुषः	५	२	१८	उपावसृजत्मन्या	८	६	९
उपनःसवनागहि	१	१	७	उपप्रेतकुशिकाश्चेतयध्वं	३	३	२१	उपसर्पमातरंभूमिं	७	६	२७	उपास्मैगायतानरः	६	७	३६
उपनःसुतमागतं	४	४	९	उपप्लवदमंडूकी	५	७	४	उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येत्	२	३	१	उपेदहंधनदामप्रतीतं	१	३	१
उपनःसुतमागहि	१	१	३०	उपब्रध्नंवावाताव्रषणाहरी	५	७	३२	उपस्तुतिंनमसउद्यतिंच	२	५	१२	उपेमसृक्षिवाजयु	२	७	२२
उपनःसुतमागहि	३	३	५	उपब्रह्माणिहरिवः	८	५	२५	उपस्तुहिप्रथमंरत्नधेयं	४	२	१८	उपेदमुपपर्चनं	४	६	२५
उपनःसूनवोगिरः	४	८	१५	उपमंत्वामघोनां	६	४	२२	उपस्तृणीतमत्रये	६	५	१८	उपोअदर्शिशुन्ध्युवोन	२	१	७
उपनोदेवाअवसागमंतु	१	७	२५	उपमापेपिशत्तमः	८	७	१४	उपस्थायमातरमन्नं	३	३	१२	उपोनयस्यवृषणातपुष्पो	३	२	१७
उपनोयातमश्विना	६	२	२७	उपमामतिरस्थित	८	६	२६	उपस्थायंचरतियत्समारत	२	२	१४	उपोपमेपरामृशमामे	२	१	११

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उपोमतिःपृच्यते	७	२	२१	उभाभ्यांदेवसवितः	७	२	१७	उरुंनृभ्यंउरुंगवे	६	५	३	उरौदेवाअनिबाधेस्याम	४	२	१९
उपोरयेषुपृषतीरयुग्ध्वं	१	३	१९	उभावामिंद्राग्नीआहुवध्यै	४	८	२९	उरुंनोलोकमनुनेषि	४	७	३१	उरौदेवाअनिबाधेस्याम	४	२	२२
उपोरुरुचेयुवतिर्नयोषा	५	५	२४	उभाशंसानर्यामामविष्टा	२	५	३	उरुंयज्ञायचक्रथुरुलोकं	५	६	२४	उरौमहाँअनिबाधेववर्ध	२	८	१५
उपोषुजातमप्तुरं	७	१	२०	उभाहिदस्राभिषजा	६	६	९	उरुंहिराजावरुणश्चकार	१	२	१४	उरौवायेअंतरिक्षेमदंति	२	८	२७
उपोषुशृणुहीगिरः	१	६	३	उभेअस्मैपीपयतः	२	७	८	उरुज्योतिरभयानि	७	३	२६	उर्वीपृथ्वीबहुले	२	५	३
उपोहयद्विदथंवाजिनोगुः	५	६	१५	उभेचिदिंद्ररोदसी	५	३	१	उरुणसस्तन्वे३तने	६	५	३	उर्वीसद्मनीबृहतीऋतेन	२	५	३
उपोहरीणांपतिं	६	२	१७	उभेद्यावापृथिवी	७	३	६	उरुतेज्रयःपर्येतिबुध्नं	१	७	२	उलूकयातुंशुशुलूकयातुं	५	७	९
उभयंतेनक्षीयते	२	६	१	उभेपुरौवह्निरापिब्दमानः	८	५	१९	उरुवांरथःपरिनक्षति	३	७	१९	उवाचमेवरुणोमेधिराय	५	६	९
उभयंशृणवच्चन	६	४	३६	उभेपुनामिरोदसीऋतेन	२	१	२२	उरुव्यचसामहिनी	२	३	३	उवासोषाउच्छाच्चनु	१	४	३
उभयतःपवमानस्य	७	३	१३	उभेभद्रेजोषयेतेनमेने	१	७	२	उरुव्यचसेमहिने	५	३	१६	उवेअंबसुलाभिके	८	४	२
उभयासोजातवेदःस्याम	२	५	२१	उभेयत्तेमहिनाशुभ्रे	५	६	२०	उरुव्यचानोमहिषः	८	७	१६	उवोचिथहिमघवन्	५	४	३
उभाउनूनंतदिदर्थयेथे	८	६	१	उभेयदिंद्ररोदसी	८	७	२२	उरुशंसानमोवृधा	३	४	११	उशंतस्त्वानिधीमहि	७	६	२२
उभाजिग्यथुर्नपरा	५	१	१३	उभेसुश्चंद्रसर्पिषो	३	८	२३	उरुष्याणोअभिशस्तेः	१	६	२१	उशंतादूतानदभायगोपा	५	६	१३
उभादेवादिविस्पृशा	१	२	८	उभेसोमावचाकशन्	६	८	२२	उरुष्याणोमापरादाः	६	५	१२	उशंतिघातेअमृतासः	७	६	६
उभादेवानृचक्षसा	६	७	२५	उभोभयाविन्नुपधेहि	८	४	५	उरूणसावसुतृपौ	७	६	१६	उशनाकाव्यस्त्वा	६	२	१२
उभापिबतमश्विना	१	३	३५	उरुंगभीरंजनुषा	३	३	१०	उरोष्टइंद्रराधसः	४	२	९	उशनायत्परावतः	५	८	२३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
उशनायत्संहस्यैं	४	१	२४	उषोनजारोविभावोस्रः	१	५	१३	ऊर्जोदेवाँअवस्योजसात्वां	६	३	१८	ऊर्ध्वाहितेंदिवेदिंवे	६	३	४४
उशत्पुर्णःसुमनाउपाके	३	६	३	उषोनजारःपृथुपाजो	५	२	१३	ऊर्जोनपाज्जातवेदः	•८	७	२८	ऊर्ध्वाधीतिःप्रत्यस्यप्रयाम	१	८	२०
उशिक्पावकोअरतिः	७	८	२९	उषोभद्रेभिरागहि	१	४	६	ऊर्जोनपातमध्वरे	३	१	३०	ऊर्ध्वोअग्निःसुमतिं	५	४	६
उशिक्पावकोवसु	१	४	२६	उषोमघोन्यावहसूनृते	१	८	६	ऊर्जोनपातमाहुवे	६	३	३८	ऊर्ध्वोगंधर्वोअधिनाके	७	३	११
उषःप्रतीचीभुवनानि	३	४	८	उषोयदग्निंसमिधेचक्रथ	१	८	२	ऊर्जोनपातंसहिनायम्	४	८	१	ऊर्ध्वोगंधर्वोअधि	८	७	८
उषआभाहिभानुना	१	४	४	उषोयदद्यभानुना	१	४	५	ऊर्जोनपातंसुभग	६	१	२९	ऊर्ध्वोग्रावाबृहदग्निः	८	२	२२
उषउषोहिवस्वोअग्ने	७	६	३	उषोयेतेप्रयामेषु	१	४	३	ऊर्जोनपात्सहसावन्	८	६	१९	ऊर्ध्वोग्रावावसवोस्तु	८	५	१७
उषसःपूर्वाअधयत्	३	३	२८	उषोवाजेनवाजिनिप्रचेताः	३	४	८	ऊर्णम्रदाविप्रथस्वाभ्या	३	८	२०	ऊर्ध्वोनःपाह्यंहसः	१	३	१०
उषसांनकेतवो	८	३	१३	उषोवाजंहिवंस्व	१	४	५	ऊर्ध्वंकेतुंसवितादेवो	३	५	१४	ऊर्ध्वोभवप्रतिविध्या	३	४	२३
उपस्तच्चित्रमाभर	१	६	२६	उष्टारेवफर्वरेषु	८	६	१	ऊर्ध्वंनूनंप्रवतंतओजसा	१	६	१०	ऊर्ध्वोवांगातुरध्वरेअका	२	८	२२
उपस्तमश्यांयशसंसुवीरं	१	६	२५	उस्रावेदवसूनां	७	१	१५	ऊर्ध्वंभानुंसवितादेवो	३	५	१३	ऊर्ध्वोवामग्निरध्वरे	५	१	३
उपाअपस्वसुस्तमः	८	८	३०	ऊतीदेवानांवयमिंद्रवंतः	२	१	२६	ऊर्ध्वऊषुणऊतये	१	३	१०	ऊर्ध्वोह्यस्थादध्यंतरिक्षे	२	७	१२
उषाउच्छन्तीसमिधाने	२	१	७	ऊतीशचीवस्तव	८	५	२४	ऊर्ध्वऊषुणोअध्वरस्य	३	५	४	ऊर्मिर्यस्तेपवित्रआ	७	१	३८
उषासानक्ताबृहती	७	७	९	ऊरुभ्यांतेअष्ठीवद्भ्यां	८	८	२१	ऊर्ध्वस्तिष्ठानऊतये	१	२	२९	ऋक्सामाभ्यामभिहितौ	८	३	२२
उषोअद्येहगोमति	१	६	२६	ऊर्जंगावोयवसे	८	५	१७	ऊर्ध्वायस्तेत्रेतिनीभूत्	८	५	२७	ऋचाकपोतंनुदत	८	८	२३
उषोदेव्यमर्त्याविभाहि	३	४	८	ऊर्जंनोद्यौश्चपृथिवी	५	१	१४	ऊर्ध्वासस्त्वान्विंदवः	५	३	१६	ऋचांत्वःपोषमास्ते	८	२	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ऋचोअक्षरेपरमेव्योमन्	२	३	२१	ऋतंवदन्नृतद्युम्न	७	५	२६	ऋतस्यवाकेशिनायोग्या	२	८	२७	ऋतावायस्यरोदसी	३	१	१३
ऋजिप्यईमिंद्रावतोन	३	६	१६	ऋतंवोचेनमसा	३	५	३	ऋतस्यवोरथ्यःपूतदक्षो	४	८	१२	ऋतुर्जनित्रीतस्या	२	६	१०
ऋजीतेपरिवृङ्धि	५	१	२१	ऋतंशंसंतऋजुदीध्यानाः	८	२	१५	ऋतस्यहिधेनवोवावशानाः	१	५	२०	ऋतेनऋतमपिहितं	४	३	३०
ऋजीत्येनीरुशती	८	३	७	ऋतज्येनक्षिप्रेण	२	७	२	ऋतस्यहिप्रसितिर्द्योः	८	४	२३	ऋतेनऋतंधरुणंधारयंत	४	१	७
ऋजीपीश्येनोददमानो	३	६	१५	ऋतधीतयआगत	४	३	५	ऋतस्यहिवर्तनयः	७	५	३३	ऋतेनऋतंनियतमीळ	३	४	२१
ऋजीषीवज्रीवृषभ	४	२	११	ऋतमृतेनसपंते	४	४	६	ऋतस्यहिशुरुधःसंति	३	६	१०	ऋतेनदेवःसविताशमायत	६	६	९
ऋजुनीतीनोवरुणः	१	६	१७	ऋतस्यगोपानदभाय	७	२	३०	ऋतस्यहिसदसो	८	६	१०	ऋतेनदेवीरमृता	३	४	२२
ऋजुःपवस्ववृजिनस्य	७	४	१९	ऋतस्यगोपावधि	४	४	१	ऋतायिनीमायिनी	७	५	२२	ऋतेनमित्रावरुणा	१	१	४
ऋजुरिच्छंसोवनवत्	२	७	५	ऋतस्यजिह्वापवतेमधु	७	२	३३	ऋतावरीदिवोअर्कैरबोध्या	३	४	८	ऋतेनयावृतावृधा	१	२	८
ऋज्रमुक्षण्यायने	६	२	२५	ऋतस्यतंतुर्विततः	७	२	३०	ऋतावानऋतजाता	५	५	१०	ऋतेनहिष्मावृषभश्चिदक्तः	३	४	२१
ऋज्राविंद्रोतआददे	६	५	३	ऋतस्यदृळ्हाधरुणानि	३	६	१०	ऋतावानमृतायवो	६	२	१०	ऋतेनाद्रिंव्यसन्भिदंतः	३	४	२२
ऋतंचसत्यंचाभीद्धात्	८	८	४८	ऋतस्यदेवाअनुव्रता	१	५	९	ऋतावानानिषेदतुः	६	२	२२	ऋतेसविंदतेयुधः	६	२	३४
ऋतंचिकित्वऋतमित्	४	१	४	ऋतस्यपथिवेधा	४	७	१७	ऋतावानंमहिषं	८	७	२८	ऋदूदरेणसख्यासचेय	६	४	१२
ऋतंदिवेतदवोचंपृथिव्यै	२	५	३	ऋतस्यप्रेषाऋतस्यधीतिः	१	५	१२	ऋतावानंयज्ञियंविप्रं	२	८	१९	ऋधक्सावोमरुतो	५	४	२७
ऋतंदेवायकृण्वते	२	७	१२	ऋतस्यबुध्नउषसामिषण्यन्	३	४	८	ऋतावानंविचेतसं	३	५	६	ऋधक्सोमस्वस्तये	७	१	४१
ऋतंयेमानऋतमिद्वनो	३	६	१०	ऋतस्यरश्मिमनुयच्छमाना	२	१	६	ऋतावानःप्रतिचक्ष्यानृता	२	७	२	ऋधगित्थासमर्त्यः	६	७	६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ऋभुश्चलेसुवानये	४	५	१
ऋभ्वामस्तोमैसनुयाम	८	९	२
ऋभुक्षणमिंद्रमाहुव	१	७	३२
ऋभुक्षणंनवर्तवे	६	३	४७
ऋभुक्षणोवाजाः	५	४	१५
ऋभुतोरयिःप्रथम	३	७	७
ऋभुमंताबृषणावाजवंता	६	३	१६
ऋभुमृभुक्षणोरयिं	३	७	९
ऋभुर्ऋभुक्षाऋभुर्विधतः	८	४	२७
ऋभुर्ऋभुभिरभि	५	४	१५
ऋभुर्नइंद्रःशवसानवीया	१	७	३१
ऋभुर्नरथ्यंनवं	६	८	११
ऋभुर्भरायसंशिशातु	१	७	३२
ऋभुर्विभ्वावाजइंद्रो	३	७	३
ऋभुर्बक्रईड्यंचारुनाम	२	८	२५
ऋश्योनतृष्यन्नवपानमा	५	७	३१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ऋषभंमासमानानां	८	८	२४
ऋषिमनायऋषिकृत्	७	४	९
ऋषिर्नस्तुभ्वाविक्षुप्रशस्तः	१	५	१०
ऋषिर्विप्रःपुरएता	७	३	२२
ऋषिर्हिपूर्वजाअसि	५	८	१७
ऋषिंनरावंहसःपांचजन्यं	१	८	१३
ऋषेमंत्रकृतांस्तोमैः	७	५	२८
ऋष्टयोवोमरुतो	४	३	२२
ऋष्वस्त्वमिंद्रशूरजातः	८	८	६
ऋष्वातेपादाप्रयज्जिगासि	८	३	३
एंदुमिंद्रायसिंचत	६	२	१७
एंद्रोपार्थिवंरयिं	६	८	१९
एंदोबर्हिःसीदतु	७	८	९
एंद्रनोगधिप्रियः	६	७	१
एंद्रयाहिपीतये	६	३	९
एंद्रयाहिमत्स्व	५	७	१४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एंद्रयाहिहरिभिः	६	३	११
एंद्रयाह्युपनःपरावतः	२	१	१८
एंद्रवाहोनृपतिं	७	८	२६
एंद्रसानसिंरयिं	१	१	१५
एंद्रस्यकुक्षापवते	७	३	५
एकंचमसंचतुरःकृणोतन	२	३	४
एकंचयोविंशतिं	५	२	२६
एकंनुत्वासत्पतिंपांचजन्यं	४	१	३३
एकंविचक्रचमसंचतुर्वयं	३	७	७
एकःसमुद्रोधरुणः	७	५	२३
एकःसुपर्णःससमुद्रं	८	६	१६
एकएवाग्निर्बहुधासमिद्धः	६	४	२९
एकपाद्भूयोद्विपदो	८	६	२१
एकयाप्रतिधापिबत्	६	५	२९
एकराळस्यभुवनस्यराज	६	३	१९
एकस्यचिन्मइंस्याविशस्ता	२	३	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एकस्मिन्योगेभुरणा	५	५	१३
एकस्यचिन्मेविभ्व१	२	३	२५
एकस्यावस्तोरावतंरणाय	१	८	१२
एकाचेतत्सरस्वतीनदीनां	५	६	१९
एकोद्वेवसुमतीसमीची	३	२	३
एकोबहूनामसिमन्यवी	८	३	१९
एतंतेस्तोमंतुविजात	३	८	१५
एतंत्यंहरितोदश	६	८	२८
एतंत्रितस्ययोषणः	६	८	२८
एतंमृजंतिमर्ज्यं	६	८	५
एतंमृजंतिमर्ज्यं	७	१	३
एतंमेस्तोमंमूर्म्ये	४	३	२९
एतंमेस्तोमंतनानसूर्ये	८	४	२८
एतंवांस्तोमममश्विनौ	७	८	१८
एतंशर्धंधामयस्यसूरेः	२	१	३
एतंशंसमिंद्रास्मयुष्टं	८	४	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एतउत्येअवीवशन्	६	८	११
एतउत्येपतयंतिश्वयातवः	५	७	८
एतउत्येप्रत्यदृश्रन्	२	५	१४
एतद्वनस्त्वोविचिकेतदेषां	२	२	२२
एतत्तइंद्रवीर्यं	६	४	२४
एतत्यत्तइंद्रवृष्णउक्थं	१	७	११
एतत्यत्तइंद्रियमचेति	४	६	२३
एतत्यत्तयोजनमचेति	१	६	१४
एतदस्याअनःशये	३	६	२१
एतद्देदुतवीर्यं	३	६	२०
एतद्वचोजरितर्मापिमृष्ठाः	३	२	१३
एतमुत्यंदशक्षिपः	६	८	५
एतमुत्यंदशक्षिपः	७	१	१९
एतमुत्यंमदच्युतंसहस्रं	७	५	१९
एताअग्नआशुषाणासइष्टीः	५	६	१६
एतअर्षंतिहृद्यात्	३	८	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एताअर्षंत्यललाभवंती	३	५	२६
एताउत्याउषसःकेतुमक्रत	१	६	२४
एताउत्याःप्रत्यदृश्रन्पुरस्ता	५	५	२५
एताचिकित्वोभूमानिपा	१	५	१४
एताच्यौत्नानितेकृता	६	५	३०
एतातेअग्नउचथानिवेधः	१	५	२०
एतातेअग्नउचथा	३	४	१९
एतातेअग्नेजनिमासनानि	२	८	१६
एतात्यातेश्रुत्यानि	८	७	२६
एताधियंकृणवामासखायः	४	२	२७
एतानिधीरोनिण्या	५	४	२३
एतानिभद्राकलशक्रियाम	७	७	३०
एतानिवामश्विनावर्धना	२	८	५
एतानिवामश्विनावीर्याणि	१	८	१७
एतानिवांश्रवस्यासुदानू	१	८	१४
एतानिसोमपवमानः	७	३	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एतानोअग्नेसौभगा	५	२	४
एतानोअग्नेसौभगा	५	२	६
एतान्यग्नेनवतिर्नव	८	५	१३
एतान्यग्नेनवतिंसहस्रा	८	५	१३
एतायामोपगव्यंतइंद्रं	१	३	१
एतावतश्चिदेषां	५	८	२०
एतावतस्तईमहे	६	४	१५
एतावतस्तेवसो	६	४	१७
एतावद्वांवृषण्वसू	५	८	६
एतावद्वेदुषस्त्वं	४	४	२२
एतावानस्यमहिमा	८	४	१७
एताविश्वाचकृवाँइंद्र	४	१	२५
एताविश्वाविदुषेतुभ्यं	३	४	२२
एताविश्वासवना	८	१	९
एवावोवह्न्युद्यता	२	७	१४
एतिप्रहोताव्रतमस्य	२	२	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एतेअसृग्रमाशवः	७	१	३०
एतेअसृग्रमिंदवः	७	१	२४
एतेतइंद्रजंतवः	१	६	२
एतेत्येभानवोदर्शतायां	५	५	२२
एतेत्येवृथगग्नयः	६	३	२९
एतेद्युम्नेभिर्विश्वं	५	२	१०
एतेधामान्यार्या	७	१	३२
एतेधावंतींदवः	६	८	११
एतेनरःस्वपसो	८	३	९
एतेनाग्नेब्रह्मणावावृधस्व	१	२	३५
एतेपूताविपश्चितः	६	८	१२
एतेपूताविपश्चितः	७	५	३
एतेपृष्ठानिरोदसोः	६	८	१२
एतेमृष्टाअमर्त्याः	६	८	१२
एतेवदंतिशतवत्	८	४	२९
एतेवदंत्यविदन्नना	८	४	२९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एतेवाताइवोरवः	६	८	१२	एदंमरुतोअश्विना	४	१	२०	एवाँअग्निंगुर्यमुः	३	८	२३	एवातेवयमिंद्रमुंजतीनां	८	४	१६
एतेविश्वानिवार्या	६	८	११	एदुमध्वोमदिंतरं	६	२	१८	एवाँअग्निंवसूयवः	४	१	१८	एवातेहारियोजनासुवृक्ति	१	४	२९
एतेशमीभिःसुशमी	७	७	२१	एनांगूषेणवयमिंद्रवंतः	१	७	२३	एवाकविस्तुवीरवाँऋतज्ञा	८	२	८	एवात्वामिंद्रवज्रिन्नत्र	३	६	१
एतेसोमाअतिवाराणि	७	३	२४	एनामंदानोजहिशूर	४	७	१९	एवाग्निंसहस्यं	५	४	९	एवादेवदेवताते	७	४	१६
एतेसोमाअभिगव्या	७	३	२२	एनावयंपयसापिन्वमानाः	३	२	१२	एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा	१	५	२५	एवादेवाँइंद्रोविव्ये	८	१	८
एतेसोमाअभिप्रियं	६	७	३०	एनाविश्वान्यर्यआ	७	१	२०	एवाग्निर्मर्तैःसह	८	६	१९	एवानइंद्रवायस्य	५	३	८
एतेसोमाअसृक्षत	७	१	२८	एनावोअग्निंनमसा	५	२	२१	एवाचत्वंसरमआ	८	६	६	एवानइंद्रवायस्य	५	३	९
एतेसोमाःपवमानासः	७	२	२२	एभिर्द्युभिःसुमनाएभिः	१	४	१५	एवाजज्ञानंसहसे	४	७	१०	एवानइंद्रोअभि	७	४	१५
एतेसोमासआशवः	६	८	१२	एभिर्नइंद्राहभिः	५	३	१२	एवातइंद्दोसुभ्वं	७	३	४	एवानइंद्रोतिभिरव	४	२	२
एतेसोमासइंदवः	७	१	३	एभिर्नृभिरिंद्रत्वायुभिः	३	५	२०	एवातइंद्रोचथमहे	२	६	२४	एवानइंद्रोमघवाविरप्शी	३	५	२४
एतेसोमानरांनृतम	५	२	३०	एभिर्नोअर्कैर्भवानो	३	५	१०	एवातदिंद्रइंदुना	८	८	२	एवानपातोममतस्य	४	८	१०
एतोन्व१ंद्रसुध्यो३ भवाम	४	२	२६	एभिर्भवसुमनाअग्ने	३	४	२२	एवातमाहुरुतशृण्वः	५	३	१०	एवानूनमुपस्तुहि	६	२	१९
एतोन्विंद्रंस्तवाम	६	२	१८	एमाअग्मन्रेवतीः	७	७	२६	एवाताविश्वाचकृवांसं	४	६	३	एवानृभिरिंद्रःसुश्रवस्या	२	४	२१
एतोन्विंद्रंस्तवामेशां	६	५	३७	एमाशुमाशवेभर	१	१	८	एवातेअग्नेविमदो	७	७	३	एवानोअग्नेअमृतेषु	२	५	२१
एतोन्विंद्रंस्तवामशुद्धं	६	६	३१	एमेनंप्रत्येतन	४	७	१३	एवातेअग्नेसुमतिंचकानः	४	१	२१	एवानोअग्नेविक्ष्वा	५	४	१०
एतामेगावौप्रभरस्य	७	७	१८	एमेनंसृजतासुते	१	१	१७	एवातेगृत्समदाःशूर	२	६	२४	एवानोअग्नेसमिधावृधानः	१	७	२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एवानोअग्नेसमिधावृधाना	१	७	४	एवामृतायमहेक्षयाय	७	५	२०	एवाह्यस्यकाम्या	१	१	१६	एषइंद्रायवायवे	६	८	१७
एवानःसोमपरिषिच्य	७	२	२०	एवाराजेवक्रतुमान्	७	३	२६	एवाह्यस्यसूनृता	१	१	१६	एषउस्यपुरुव्रतः	६	७	२१
एवानःसोमपरिषिच्य	७	४	१८	एवारातिस्तुवीमघ	६	६	२०	एवेंद्राग्निभ्यांपितृवन्नवीय	६	३	३५	एषउस्यवृषारथः	६	८	२८
एवानःस्पृधःसमजा	४	६	२०	एवारेवृषभासुते	६	३	४९	एवेंद्राग्निभ्यामहा	४	४	३२	एषएतानिचकार	५	७	२३
एवापतिंद्रोणसाचं	७	८	२६	एवावंदस्ववरुणंबृहंतं	६	३	२८	एवेंद्राग्नीपपिवांसासुतस्य	१	७	२७	एषकविरभिष्टुतः	६	८	१७
एवापवस्वमदिरः	७	४	१३	एवावसिष्ठइंद्रं	५	३	१०	एवेदिंद्रायवृषभाय	३	५	२०	एषक्षेतिरथवीतिः	४	३	२९
एवापाहिप्रत्नथा	४	६	१	एवावस्वइंद्रःसत्यः	३	६	६	एवेदिंद्रंवृषणं	५	३	७	एषगव्युरचिक्रदत्	६	८	१७
एवापित्रेविश्वदेवाय	३	७	२७	एवावामह्वऊतये	६	३	२१	एवेदिंद्रःसुतेअस्तावि	४	६	१६	एषप्रावेवजरितातइंद्र	४	२	७
एवापुनानइंद्रयुः	६	७	२७	एवावामह्वऊतये	६	३	२८	एवेदिंद्रःसुहव	४	७	१	एषच्छागःपुरोअश्वेन	२	४	७
एवापुनानोअपस्वः	७	४	१	एवासत्यंमघवानायुवं	३	६	१७	एवेदुतेप्रतिमारोचमाना	२	३	२६	एषतुभ्योअभिष्टुतः	७	२	१७
एवाप्लतेःसूनुरवीवृधद्वः	८	२	५	एवाहितेविभूतयः	१	१	१६	एवेदेषतुविकूर्मिः	५	७	२३	एषतेदेवनेता	४	३	४
एवाप्लतेःसूनुरवीवृधद्वः	८	२	८	एवाहिदिशस्त्वंनास्मुद्रे	२	४	१४	एवेद्वेषापुरुतमादृशेकं	२	१	८	एषदिवंविधावति	६	७	२१
एवाबभ्रोवृषभ	२	७	१८	एवाहि त्वामृतुथायातयं	४	१	३३	एवेयूनेयुवतयोनमंत	७	७	२५	एषदिवंव्यासरत्	६	७	२१
एवामहस्तुविजातः	२	५	१३	एवाहिमांतवसंजज्ञुः	७	७	२१	एवेनसद्यःपर्यैतिपार्थिवं	२	१	१४	एषदेव.शुभायते	६	८	१८
एवामहान्बृहद्दिवः	८	७	२	एवाहिमांतवसंवर्धयंति	७	७	२०	एवेष्मुकासिंधुमेभिः	५	३	२२	एषदेवोअमर्त्यः	६	७	२०
एवामहोअसुर	८	५	१५	एवाह्यसिवीरयुः	६	६	२०	एवैवापागपरेसंतु	७	८	२७	एषदेवोरथर्यति	६	७	२०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एषदेवोविपन्युभिः	६	७	२०	एषवःस्तोमोमरुतइयंगीः	२	४	५	एषसूर्यमरोचयत्	६	८	१८	एषस्यभानुरुदियर्ति	३	७	२१
एषदेवोविपाकृतः	६	७	२०	एषवःस्तोमोमरुतः	२	४	७	एषसूर्येणहासते	६	८	१७	एषस्यमद्योरसः	६	८	२८
एषद्रप्सोवृषभो	४	७	१३	एषवःस्तोमोमरुतोनमस्वा	२	४	११	एषसोमोअधित्वचि	७	२	१२	एषस्यमानुषीष्वा	६	८	२८
एषधियायात्यण्व्या	६	८	५	एषवसूनिपिब्दना	६	८	५	एषःस्तोमइंद्रतुभ्यमस्मे	२	४	१५	एषस्यमित्रावरुणानृचक्षाः	५	५	१
एषनृभिर्विनीयते	६	८	१७	एषवांदेवावश्विना	३	५	१६	एषःस्तोमोअचिक्रदत्	५	३	२	एषस्यवांपूर्वगत्वेवमर्त्ये	५	५	१३
एषपवित्रेअक्षरत्	६	८	१८	एषवांस्तोमोअश्विना	२	५	१	एषःस्तोमोमहउग्राय	५	३	८	एषस्यसोमोमतिभिः	७	४	८
एषपुनानोमधुमाँ	७	५	२३	एषवाजीहितोनृभिः	६	८	१८	एषःस्तोमोवरुणमित्रतुभ्यं	५	५	६	एषस्यसोमःपवते	७	३	९
एषपुरूधियायते	६	८	५	एषविप्रैरभिष्टुतः	६	७	२१	एषःस्तोमोवरुणमित्रतुभ्यं	५	५	७	एषहितोविनीयते	६	८	५
एषप्रकोशेमधुमान्	७	३	२	एषविश्ववित्पवते	७	४	२२	एषःस्तोमोमारुतंशर्धोअच्छ	४	२	१९	एषागोभिररुणेभिः	४	४	२३
एषप्रत्नेनजन्मना	६	७	२१	एषविश्वानिवार्या	६	७	२०	एषस्यकारुर्जरतेसूक्तैः	५	५	१५	एषाजनंदर्शताबोधयंती	४	४	२३
एषप्रत्नेनमन्मना	६	८	१२	एषवृषावृषव्रतः	७	१	२६	एषस्यतेतन्वोनृम्ण	२	७	२५	एषादिवोदुहिताप्रत्यदर्शि	१	८	२
एषप्रत्नेनवयसा	७	४	२०	एषवृषाकनिक्रदत्	६	८	१८	एषस्यतेपवते	७	४	२०	एषादिवोदुहिताप्रत्यदर्शि	२	१	७
एषप्रपूर्वीरवतस्यचम्रिषः	१	४	२१	एषशुष्म्यसिष्यदत्	६	८	१७	एषस्यतेमधुमाँइंद्र	७	३	२२	एषानेत्रीराधसःसूनृतानां	५	५	२३
एषरुक्मिभिरीयते	६	८	५	एषशुष्म्यदाभ्यः	६	८	१८	एषस्यधारयासुतः	७	५	१७	एषाप्रतीचीदुहिता	४	४	२३
एषवःस्तोमोमरुतइयंगीः	२	३	२६	एषशृंगाणिदोधुवत्	६	८	५	एषस्यपरिषिच्यते	७	१	२६	एषाययौपरमादन्तः	७	३	२३
एषवःस्तोमोमरुतइयंगीः	२	४	३	एषसुवानःपरिसोमः	७	३	२३	एषस्यपीतयेसुतः	६	८	२८	एषायुक्तपरावतः	१	४	४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
एषाव्येनीभवति	४	४	२३	एह्यूषुब्रवाणितेग्ने	४	५	२४	ओत्येनरइंद्रमूतयेगुः	१	७	१८	औच्छत्साराात्रीपारितक्म्या	४	१	२८
एषाशुभ्रानतन्वोविदा	४	४	२३	ऐच्छामत्वाबहुधाजातवेद	८	१	१०	ओमानमापोमानुषी	४	८	९	और्वभृगुवच्छुचिं	६	७	९
एषास्यानव्यमायुर्दधाना	५	५	२७	एतान्नयेषुतस्थुषः	४	३	११	ओमासश्चर्षणीधृतो	१	१	६	कंकतोनकंकतो	२	५	१४
एषास्यानोदुहिता	५	१	७	एतुपूषारयिर्भगः	६	२	४०	ओवंप्राअमर्त्या	८	७	१४	कंतेदानाअसक्षत	६	४	४५
एषास्यायुजानापराकात्	५	५	२२	ऐभिरग्नेदुवोगिरः	१	१	२६	ओश्रुष्टिर्विदथ्या	५	४	७	कंनश्चित्रमिषण्यसिचिक्रि	८	५	१४
एषास्यावोमरुतोनुभर्त्री	१	६	१४	ऐभिरग्नेसरथंयाह्यर्वाङ्	२	८	२७	ओषधयःसंवदन्ते	८	५	११	कंयाथःकंहगच्छथः	४	४	१४
एषोउषाअपूर्व्या	१	३	३३	ऐभिर्ददेवृष्ण्यापौंस्यानि	८	१	१७	ओषधीःप्रतिमोदध्वं	८	५	८	कःकुमारमजनयत्	८	७	२३
एहगमन्नृषयःसोम	८	६	६	ऐषुचाकन्धिपुरुहूत	८	८	५	ओषधीरितिमातरः	८	५	८	कःस्विद्वृक्षोनिष्ठितो	२	४	२८
एहदेवामयोभुवा	१	६	२७	ऐषुचेतद्वृषण्वती	६	५	४	ओषमित्पृथिवीमहं	८	६	२७	कइमंदशभिर्मम	३	६	१२
एहवांप्रुषितप्सवः	५	८	७	ऐषुद्यावापृथिवीयातं	८	४	२७	ओषुष्वग्नेराधसो	५	४	२९	कइमंवोनिण्यमाचिकेत	१	७	१
एहहरीब्रह्मयुजा	५	७	२२	ऐषुधावीरवद्यशः	४	४	२२	ओषुप्रयाहिवाजेभिः	५	७	२०	कइंवेदसुतेसचा	६	३	६
एहिप्रेहिक्षयोदिवि	६	४	४४	ओकिवांसासुतेसचा	४	८	२५	ओषुवृष्णःप्रयज्यून्	५	८	२४	कइंव्यक्तानरःसनीळाः	५	४	२३
एहिमनुर्देवयुः	८	१	१०	ओचित्सखायंसख्यावबृ	७	६	६	ओषुस्वसारःकारवेशृणोत	३	२	१३	कइंषतेतुज्यतेकोबिं	१	६	८
एहिवांविमुचोन	४	८	२१	ओजस्तदस्यतित्विषे	५	८	९	ओषूणोअग्नेशृणुहित्वं	२	२	४	कइंस्तवत्कःपृणात्कोयजाते	४	७	३२
एहिस्तोमाँअभिस्वर	१	१	१९	ओजिष्ठंतेमध्यतो	३	१	२१	ओष्ठाविवमध्वास्नेवदंता	२	८	५	कउनुतेमहिमनःसमस्या	८	१	१५
एह्यग्नइहहोतानिषीदा	१	५	२४	ओत्यमह्वआरथं	६	२	५	ओसुष्टुतइंद्रयाहि	२	४	२०	कउश्रवत्कतमोयज्ञियानां	३	७	१९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
कुकर्दवेवृषभोयुक्तआसीत्	८	५	२०	कथानूनंवांविमनाउपस्तव	६	६	९	कदाभुवन्रथक्षयाणि	४	७	७	कद्वऋतस्यधर्णसि	१	७	२१
कुहंचित्स्वाकवे	६	३	४४	कथामहामवृधत्कस्यहोतुः	३	६	९	कदामर्तमराधसं	१	६	६	कद्वोअद्यमहानां	६	६	२९
कुहःसोम्योरसः	७	२	१४	कथामहेपुष्टिंभरायपूष्णे	३	४	२१	कदावसोस्तोत्रंहर्यतः	८	५	२६	कनिक्रदज्जनुषंप्रब्रुवाणः	२	८	११
कण्वाइवभृगवःसूर्याइव	५	७	२८	कथामहेरुद्रियायब्रवाम	४	२	१५	कदावांतौग्र्योविधत्	५	८	५	कनिक्रदत्कलशेगोभिरज्य	७	३	१०
कण्वाइंद्रंयदक्रत	५	८	९	कथाराधामसखायः	१	३	२३	कदासूनुःपितरंजातइच्छा	८	५	३	कनिक्रददनुपन्थामृतस्य	७	४	१७
कण्वासइंद्रतेमतिं	५	८	१५	कथाशर्धायमरुतामृताय	३	४	२१	कदित्थानॄँःपात्रंदेवयतां	१	८	२४	कनिक्रंतिहरिरासृज्यमानः	७	४	५
कण्वेभिर्धृष्णवाधृषत्	६	३	५	कथाशृणोतिहूयमानमिं	३	६	९	कदुप्रम्नामिंद्रस्यावतोनॄन्	७	७	२२	कनीनकेवविद्रधे	३	६	३०
कतरापूर्वाकतरापरायोः	२	५	२	कथासबाधःशशमानो	३	६	९	कदुप्रियायधाम्नेमनामहे	४	३	२	कक्ष्योभतसीनां	५	७	२७
कत्यग्नयःकतिसूर्यासः	८	४	१३	कथाहतद्वरुणायत्वमग्ने	३	४	२०	कदुप्रेष्ठाविषांरयीणां	२	४	२५	कन्याइववहतुमेतवाउ	३	८	११
कथाकदस्याउषसोव्युष्टौ	३	६	९	कथोनुतेपरिचराणि	४	१	२५	कदुस्तुवंतऋतयंतदेव	५	७	२७	कन्या३वारवायती	६	६	१४
कथाकविस्तुवीरवान्	८	२	६	कदित्विषंतसूरयः	६	६	२९	कदून्व१स्याकृतं	६	४	४९	कन्येवतन्वा३शाशदाना	२	१	५
कथातएतदहमाचिकेतं	७	७	२०	कदाक्षत्रश्रियंनरमा	१	२	१६	कदूमहीरधृष्टाअस्य	६	४	४९	कपृन्नरःकपृथमुद्दधातन	८	५	१९
कथातेअग्नेशुचयंतआयोः	२	२	१६	कदागच्छाथमरुतः	५	८	२३	कद्धनूनंकधप्रियः	१	३	१५	कमुष्विदस्यसेनया	६	५	२५
कथादाशेमनमसासुदानू	४	२	१६	कदाचनस्तरीरसि	६	४	१९	कद्धनूनंकधप्रियः	५	८	२४	कमेतंत्वंयुवतेकुमारं	३	८	१४
कथादाशेमाग्नये	१	५	२५	कदाचनप्रयुच्छस्यु	६	४	२१	कद्धिष्ण्यासुवृधसानोअग्ने	३	४	२१	कयातच्छृण्वेशच्याशचिष्ठ	३	६	४
कथादेवानांकतमस्ययाम	८	२	६	कदातइंद्रगिर्वणः	६	१	११	कद्रुद्रायप्रचेतसे	१	३	२६	कयातेअग्नेअङ्गिरः	६	६	५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
कयात्वंनऊत्या	६	६	२४	कविर्नृचक्षाअभिषीमचष्ट	३	३	२५	कस्यवृषासुतेसचा	६	६	२४	किंनोअस्यद्रविणंकद्धरत्नं	३	५	३
कयानश्चित्रआभुवदूती	३	६	२४	कविर्वेधस्यापर्येषिमाहिनं	७	३	७	कस्यस्वित्सवनंवृषा	६	४	४५	किंनोभ्रातरगस्त्य	२	४	१०
कयानोअग्नऋतयन्नृतेन	४	१	४	कवीनोमित्रावरुणा	१	१	४	कातउपेतिर्मनसः	१	५	२४	किंभ्रातासद्यदनाथंभवा	७	६	८
कयानोअग्नेविवसःसुवृक्तिं	५	२	११	कश्छंदसांयोगमावेदधीरः	८	६	१७	कातेअस्त्यरंकृतिःसूक्तैः	५	३	१३	किमयस्विद्वमसएषआस	३	७	५
कयाशुभासवयसः	२	३	२४	कस्तउषःकधप्रिये	१	२	३१	काममर्यादावयुनाकद्धवामं	३	५	३	किंसऋधक्कृणवद्यंसहस्रं	३	५	२५
करंभओषधेभव	२	५	७	कस्तमिंद्रत्वावसुं	५	३	१९	कामस्तदग्रेसमवर्तताधि	८	७	१७	किंसुबाहोस्वंगुरे	८	४	२
कर्णगृह्यामघवाशौरदेव्यः	६	५	१०	कस्तंजामिर्जनानां	१	५	२३	कायमानोवनात्वं	३	१	५	किंस्विदासीदधिष्ठानं	८	३	१६
कर्हिस्वित्तदिंद्रयन्नृभिर्नॄन्	४	७	७	कस्तेमदइंद्ररंत्योभूत्	७	७	२२	काराधद्धोत्राश्विनावां	१	८	२२	किंस्विद्वनंकउसवृक्षआस	८	३	१६
कर्हिस्वित्तदिंद्रयज्जरित्रे	४	७	७	कस्तेमातरंविधवामचक्रत्	३	५	२६	कारुरहंततोभिषक्	७	५	२५	किंस्विद्वनंकउसवृक्षआस	७	७	२८
कर्हिस्वित्सातइंद्रचेत्यासः	८	४	१६	कस्त्वासत्योमदानां	३	६	२४	कावांभूदुपमातिःकयानः	३	७	१९	किंस्वित्नोराजाजगृहेकद	७	६	११
कविंकेतुंधासिंभानुमद्रेः	५	२	९	कस्माअद्यसुजाताय	४	३	१३	काव्येभिरदाभ्या	५	५	११	कितवासोयद्रिरिपुर्नदी	४	४	३१
कविंमृजंतिमर्ज्यं	७	१	३३	कस्यनूनंकतमस्यामृतानां	१	२	१३	कार्षीत्प्रमाप्रतिमाकिंनि	८	७	१८	किमंगत्वाब्रह्मणःसोमगो	४	८	१४
कविंशशासुःकवयोदब्धा	३	४	१८	कस्यनूनंपरीणसः	६	६	६	कासुष्टुतिःशवसःसूनुं	३	६	११	किमंगत्वामघवन्भोजमा	७	८	२२
कविःकविस्त्वादिविरूपमा	८	७	१०	कस्यब्रह्माणिजुजुषुर्युवा	२	३	२४	किंतेकृण्वंतिकीकटेषु	३	३	२१	किमंगरध्रचोदनः	६	५	३५
कविमग्निमुपस्तुहि	१	१	२३	कविर्ननिण्यंविदथानि	३	५	१७	किंदेवेषुत्यजएनश्चकर्थ	८	१	१४	किमत्रदस्राकृणुथः	२	४	२७
कविमिवप्रचेतसं	६	६	५	करंभओषधेभव	२	५	७	किंनइंद्रजिघांससि	२	४	१०	किमन्येपर्यासते	५	८	२६

॥ २९ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
किमयंत्वांवृषाकपिः	८	४	१	कीरिश्चिद्धित्वामवसेजुहा	५	३	४	कुविद्वृषण्यंतीभ्यः	६	८	९	कूतेचिदत्रमरुतोरणंत	५	४	२७
किमस्यमदेकिम्वस्यपीता	४	६	२३	कुतस्त्वमिंद्रमाहिनः	२	३	२४	कुविवोअग्निरुचथस्य	२	२	१२	कृतंचिद्विष्मासनेमिद्वेषः	३	५	१०
किमागआसवरुणज्येष्ठं	५	६	८	कुत्राचिद्यस्यसमृतौ	३	८	२४	कुविम्मागोपांकरसेजनस्य	३	३	७	कृतंनश्वघ्नीविचिनोतिदेवे	७	८	२४
किमादमंत्रंसख्यंसखिभ्यः	३	६	१०	कुत्साएतेहर्यश्वायशूषं	५	३	९	कुंभकस्तदब्रवीत्	२	५	१६	कृतंनोयज्ञंविदथेषुचारुं	५	६	६
किमादुतासिवृत्रहन्	३	६	२०	कुत्सायशुष्णमशुषंनिबर्हीः	३	५	१९	कुहुत्याकुहनुश्रुता	४	४	१३	कृधिरत्नंसुसनितः	३	१	१
किमिच्छंतीसरमाप्रेदमा	८	६	५	कुमारश्चित्पितरं	२	७	१८	कुहयांतासुष्टुतिंकाव्यस्य	१	८	१५	कृधीनोअह्रयोदेव	८	४	२७
किमित्तेविष्णोपरिचक्ष्यं	५	६	२५	कुमारंमातायुवतिःसमुब्धं	३	८	१४	कुहश्रुतइंद्रःकस्मिन्नद्य	७	७	६	कृधीरत्नंयजमानाय	५	२	२१
किमिदंवांपुराणवत्	६	३	२०	कुरुश्रवणमावृणि	७	८	१	कुहस्थःकुहजग्मतुः	६	५	१८	कृषन्नित्फालआशितंकृणोति	८	६	२३
किमुश्रेष्ठःकिंयविष्ठोन	२	३	४	कुर्मस्तआयुरजरंयदग्ने	८	१	११	कुहस्विद्दोषाकुहवस्तोरश्विना	७	८	१८	कृष्णंतएमरुशतःपुरोभाः	३	५	७
किमुष्विदस्मैनिविदो	३	५	२६	कुविच्छकत्कुवित्करत्	६	६	१४	कृषिजायतेसनयासुनव्यः	७	२	३२	कृष्णंनियानंहरयःसुपर्णा	२	३	२३
किमूनुवःकृणवामा	२	७	११	कुवित्सदेवीःसनयोनवो	३	८	१	कुहोदेवावश्विना	४	४	१३	कृष्णप्रुतौवेविजेअस्य	२	२	५
किमेतावाचाकृणवातवाहं	८	५	१	कुवित्संस्यप्रहिव्रजं	४	७	२५	कृणुष्वपाजःप्रसितिंन	३	४	२३	कृष्णांयदेनीमभिवर्पसा	७	५	३१
कियतीयोषामर्यतोवधूः	७	७	१७	कुवित्सुनोगविष्टये	६	५	२६	कृणोतधूमंवृषणं	३	१	३३	कृष्णःश्वेतोरुषोयामोअस्य	७	७	३
कियस्विदिंद्रोअध्येति	३	५	२३	कुविदंगनमसायेवृधासः	५	६	१३	कृणोत्यस्मैवरिवोयइत्था	३	६	१२	कृष्णायद्गोष्वरुणीषुसीदत्	८	१	२६
कियात्यायत्समयाभवाति	१	८	२	कुविदंगप्रतियथाचिदस्य	८	२	६	कृण्वंतोवरिवोगवे	७	१	२४	कृष्णारजांसिपत्सुतः	६	३	३०
कीदृङ्ङिंद्रःसरमेकादृशी	८	६	५	कुविदंगयवमंतोयवंचित्	८	७	१९	कृतानीदस्यकर्त्वा	७	१	४	केतुंकृण्वन्दिवस्परि	७	१	३७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
केतुंकृण्वन्नकेतवे	१	१	११	कोददर्शप्रथमंजायमानं	२	३	१४	कोवेदनूनमेषां	४	३	२८	क्रत्वःसमहदीनता	५	६	११
केतुंयज्ञानांविदथस्य	२	८	२०	कोदेवयंतमश्नवत्	१	३	२१	कोवोंतर्मरुतऋष्टिविद्युतो	२	४	६	क्रव्यादमग्निंप्रहिणोमिदूरं	७	४	२१
केतंअग्नेरिपवेबंधनास	४	१	४	कोदेवानामवोअद्यावृणीते	३	६	१३	कोवोमहांतिमहतामुदश्नवत्	४	३	२४	क्राणारुद्रामरुतोविश्वकृष्टयः	८	४	२४
केतेनरइंद्रयेतइषे	८	१	९	कोनानामवचसासोम्याय	३	६	१३	कोवोवर्षिष्ठआनरो	१	३	१३	क्राणारुद्रेभिर्वसुभिःपुरोहितः	१	४	२३
केतंनशर्मन्त्सचतेसुषामणि	६	४	३५	कोनुमर्याअमिथितः	६	३	४९	क्रतुप्रावाजरिताशश्वतामसि	८	५	१७	क्राणाशिशुर्महीनां	७	५	४
केमेमर्यकंवियवंतगोभिः	३	८	१४	कोनुवांमित्रावरुणावृतायन्	४	२	१३	क्रतूयंतिक्रतवोहृत्सुधीत	८	२	६	क्रीळंतोरश्मयआभुवः	४	१	११
केइयं१मिंकेशीविषं	८	७	२४	कोनुवांमित्रास्तुतः	४	४	५	क्रतूयंतिक्षितयोयोगउग्र	३	६	११	क्रीळंत्यस्यसूनृता	६	१	८
केष्ठानरःश्रेष्ठतमाः	४	३	२६	कोन्वत्रमरुतोमामहे	२	३	२६	क्रत्वइद्दूर्णमुदरं	६	५	३२	क्रीळंवःशर्धोमारुतं	१	३	१२
कोअग्निमीट्टेहविषा	१	६	८	कोमाददर्शकतमःसदेवः	८	१	१०	क्रत्वादक्षस्यतरुषोविधर्मणि	२	८	१७	क्रीळुमखोनमंहयुः	६	८	१०
कोअद्धावेदकइहप्रवोचत्	३	३	२४	कोमृळातिकतमआगमिष्ठो	३	७	१९	क्रत्वादक्षस्यरथ्यं	६	८	६	क१त्यानिनौसख्याबभूवुः	५	६	१०
कोअद्धावेदकइहप्रवोचत्	८	७	१७	कोवःस्तोमंराधतियंजुजोष	८	२	४	क्रत्वादाअस्तुश्रेष्ठः	४	५	२६	क१त्यावल्गूपुरुहूताय	५	१	३
कोअद्यनर्योदेवकामः	३	६	१३	कोवस्त्राताविसवःकोवरूता	३	८	६	क्रत्वामहाँअनुष्वधं	१	६	१	क१त्रीचक्रात्रिवृतो	१	३	५
कोअद्ययुंक्तेधुरिगा	१	६	८	कोवामद्यपुरूणां	४	४	१४	क्रत्वायदस्यतविषीषु	२	१	१४	कन्नूनंकद्वोअर्थं	१	३	१५
कोअस्यवीरःसधमादमाप	३	६	९	कोवामद्याकरतेरातहव्यः		७	२०	क्रत्वाशुक्रेभिरक्षभिः	७	५	५	कन्नूनंसुदानवः	५	८	२१
कोअस्यवेदप्रथमस्याह्नः	७	६	७	कोवांदाशत्सुमतयेचित्	२	१	१	क्रत्वाहिद्रोणेअज्यसे	४	५	२	क१वोश्वाःक्वा३भीशवः	४	३	२६
कोअस्यशुष्मंतविषीं	४	१	३३	कोवेदजानमेषां	४	३	११	क्रत्वेदक्षायनःकवे	७	४	२७	कवःसुम्नानव्यांसि	१	३	१५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
क१स्यतेरुद्रमृळयाकु	२	७	१७	क्षेत्रस्यपतिनावयं	३	८	९	गयस्फानोअमीवहा	१	६	२१	गायत्सामनभन्यं	२	४	१३
क१स्यवीरःकोअपश्यदि	४	१	२६	क्षेत्रस्यपतेमधुमंत	३	८	९	गर्भेनुनौजनितादंपतीकः	७	६	६	गायंतित्वागायत्रिणः	१	१	१९
क१स्यवृषभोयुवा	६	४	४५	क्षेत्रादपश्यंसनुत	३	८	१४	गर्भेनुसंनन्वेषामवेद	३	६	१६	गार्हपत्येनसंत्य	१	१	२९
क१स्यावोमरुतःस्वधासी	२	३	२५	क्षेमस्यचप्रयुजश्चत्वमीशि	६	३	१९	गर्भंमातुःपितुष्पिता	४	५	२७	गावइवग्रामंयूयुधिरिवा	८	८	७
कस्विदग्रकतमास्वध्विनां	७	८	२०	क्षेमोनसाधुःक्रतुर्नभद्रः	१	५	११	गर्भेयोअपामदधुर्वत्समास	८	१	१४	गावउपावतावतं	६	५	१६
कस्विदस्यरजसोमहः	२	४	७	खेरथस्यखेनसः	६	६	१४	गर्भोयज्ञस्यदेवयुः	६	१	३	गावश्चिद्घासमन्यवः	६	१	४०
कस्विदासांकतमापुराणी	३	८	२	गंतानोयज्ञंयज्ञियाः	४	४	३४	गर्भोयोअपांगर्भः	१	५	१४	गावोनयूथमुपयंतिवध्रयः	६	४	६
कंयथकेदसि	५	७	११	गंतारहिस्थोवसे	१	१	२२	गर्भंधेहिसिनीवालि	८	८	४२	गावोभगोगावइंद्रोमे	४	६	२५
क्षत्रंजिन्वतमुतजिन्वतं	६	३	१६	गंतेयांतिसवनाहरिभ्यां	४	६	१५	गवामिवश्रियसेशृंगमुत्त	४	३	२४	गावोयवंप्रयुताअर्योअक्षन्	७	७	१६
क्षत्रायत्वमवसिनत्वमावि	६	३	१९	गंधर्वइत्थापदमस्यरक्षति	७	३	८	गवाशिरंमंथिनमिंद्रशुक्रं	३	२	९	गिरयश्चिन्निजिहते	५	८	२४
क्षत्रायत्वंश्रवसेत्वंमहीया	१	८	२	गंभीराउदधींरिव	३	३	९	गव्यंतइंद्रंसख्यायविप्राः	३	५	२४	गिरश्चयास्मैगिर्वाहः	५	७	२२
क्षपउस्रश्चदीदिहि	५	२	१९	गंभीरेणनउरुणामत्रिन्प्रेपः	४	६	१८	गव्योपुणोयथापुरा	६	४	२	गिरस्तइंदओजसा	६	७	१९
क्षपोराजन्नुततमना	१	५	२७	गच्छतंदाशुषोगृहं	६	६	८	गाथपतिंमेधपतिं	१	३	२६	गिराजातइहस्तुतः	७	१	२६
क्षियंतंत्वमक्षियंतं	३	५	२२	गणानांत्वागणपतिं	२	६	२९	गाथश्रवसंसत्पतिं	५	७	२४	गिरायएतायुनजद्धरीते	५	४	१
क्षेतिक्षेमेभिःसाधुभिः	६	६	६	गमद्वाजंवाजयन्निंद्रमर्त्यः	५	३	१९	गामंगैषआह्वयति	८	८	४	गिरायदीसबंधवः	६	८	३
क्षेत्रमिवविममुस्तेजनेन	१	७	३०	गमन्नस्मेवसून्याहिशंसिषं	७	८	२६	गायत्रेणप्रतिमिमीतेअर्कं	२	३	१८	गिरावज्रोनसंभृतः	६	६	२२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
गिरिर्नयःस्वतवाँऋष्व	३	६	४	गृष्टिःससूवस्थविरंतवा	३	५	२६	गोमन्नःसोमवीरवत्	६	८	३२	ग्रावाणेवतदिदर्थंजरेथे	२	८	४
गिरीँरज्राँरेजमानाँअधार	७	८	२७	गृहमेधासआगत	५	४	३०	गोमाँअग्नेविमाँअश्वीयज्ञः	३	४	१६	ग्रावाणोअपदुच्छुनां	८	८	३३
गिरोजुषेथामध्वरंजुषेथां	६	३	१४	गृहोयाम्यरंकृतः	८	६	२७	गोमातरोयच्छुभयंते	१	६	९	ग्रावाणोनसूरयःसिंधुमा	८	३	१३
गिर्वणःपाहिनःसुतं	३	३	२	गोजितावाहूअमितक्रतुः	१	७	१५	गोमायुरदादजमायुरदात्	५	७	४	ग्रावावदन्नपरक्षांसिसेध	७	८	९
गीर्णंभुवनंतमसापगूळ्हं	८	४	१०	गोजिन्नःसोमोरथजिद्धिर	७	३	३	गोमायुरेकोअजमायुरेकः	५	७	४	ग्राव्णातुन्नोअभिष्टुतः	७	२	१६
गीर्भिर्विप्रःप्रमतिमिच्छ	५	६	१५	गोत्रभिदंगोविदंवज्रबाहुं	८	५	२२	गोवित्पवस्ववसुविद्धिरण्य	७	३	१९	ग्राव्णोब्रह्मायुयुजानः	४	२	१२
गुहाशिरोनिहितमृधगक्षी	८	३	१४	गोभिर्मिमिक्षुंदधिरेसुपा	३	३	१४	गोषाइंदोनृषाअसि	६	७	१९	ग्रीवाभ्यस्तउष्णिहाभ्यः	८	८	२१
गुहासतीरुपत्मना	५	८	१०	गोभिर्यदीमन्येअस्मत्	५	७	१८	गोषुप्रशस्तिंवनेषुधिषे	१	५	१४	घनेवविष्वग्विजहि	१	३	११
गुहाहितंगुह्यंगूळ्हं	२	६	३	गोभिर्वाणोअज्यतेसोभरी	६	१	३७	गौरमीमेदनुवत्संमिषन्तं	२	३	१९	घर्मासमंतात्रिवृतंव्यापतुः	८	६	१६
गूहतागुह्यंतमः	१	६	१२	गोभिष्टरेमामतिंदुरेवां	७	८	२३	गौरीर्मिमायसलिलानि	२	३	२१	घर्मंवमधुजठरेसनेरू	८	६	२
गृहंगृहमहनायात्य	२	१	४	गोभिष्टरेमामतिंदुरेवां	७	८	२५	गौर्धयतिमरुतां	६	६	२८	घृतपृष्ठामनोयुजः	१	१	२६
गृणानाजमदग्निना	३	४	११	गोभिष्टरेमामतिंदुरेवां	७	८	२७	ग्राश्चयन्नरश्चवावृधंत	५	१	११	घृतप्रतीकंवऋतस्य	२	२	१२
गृणानोअंगिरोभिः	१	५	१	गोमदश्वावद्रथवत्सुवीरं	४	३	२२	ग्रंथिंनविष्यग्रथितंपुनानः	७	४	१४	घृतंनपूतंतनूररेपाः	३	५	१०
गृणेतदिंद्रतेशवः	६	४	४१	गोमदूषुनासत्या	२	८	८	ग्रावाणःसवितानुवः	८	८	३३	घृतंपवस्वधारया	७	१	६
गृभीतंतेमनइंद्रद्विबर्हाः	५	३	८	गोमद्धिरण्यवद्वसु	५	६	१८	ग्रावाणःसोमनोहिकं	४	८	१३	घृतंमिमिक्षेघृतमस्य	२	५	२२
गृभ्णामितेसौभगत्वाय	८	३	२७	गोमन्नइंद्रोअश्ववत्	७	५	८	ग्रावाणउपरेष्वा	८	८	२३	घृतप्रुषःसौम्याजीर	६	४	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
घृतमग्नेवध्र्यश्वस्यवर्धनं	८	२	१९	चकृवांसऋभवस्तदपृच्छत	२	३	४	चतुस्त्रिंशद्वाजिनोदेव	२	३	१०	चर्षणीधृतंमघवानमुक्थ्यं	३	३	१५
घृतवतीभुवनानामभिश्रि	५	१	१४	चक्रंनवृत्तंपुरुहूतवेपते	४	२	७	चतुःसहस्रंगव्यस्यपश्वः	४	१	२८	चाक्ळृप्रेतेनऋषयोमनुष्याः	८	७	१८
घृतवंतमुपमासि	२	२	१०	चक्रंयदस्याप्स्वानिषत्तं	८	३	४	चत्तोइतश्चत्तामुतः	८	८	१३	चिकित्विन्मनसंत्वा	४	१	१४
घृतवंतःपावकते	३	१	२१	चक्राणासःपरीणहंपृथिव्या	१	३	२	चत्वारईंबिभ्रतिक्षेमयंतः	४	३	१	चितेतद्वांसुराधसा	८	८	१
घृताहवनदीदिवः	१	१	२२	चक्राथेहिसध्र्यं१ङ्नामभद्रं	१	७	२६	चत्वारितेअसुर्याणिनाम	८	१	१५	चित्तिमचित्तिंचिनवद्विवि	३	४	१८
घृताहवनसंत्येमा	१	३	३१	चक्रिर्दिवःपवतेकृत्व्योरसं	७	३	२	चत्वारिवाक्परिमितापदा	२	३	२२	चित्तिरपादमेविश्वायुः	१	५	११
घृतेनद्यावापृथिवीअभिवृ	५	१	१४	चक्रिर्योविश्वाभुवना	३	१	१६	चत्वारिंशद्दशरथस्य	३	८	१०	चित्तिराउपबर्हणं	८	३	२१
घृतेनाग्निःसमज्यते	८	६	२४	चक्षुर्नोदेवःसविता	८	८	१६	चत्वारिंशद्दशतयस्य	२	१	११	चित्रंतद्वोमरुतोयाम	२	७	२०
घृषुंपावकंवनिनं	१	५	८	चक्षुर्नोधेहिचक्षुषे	८	८	१६	चत्वारोमापैजवनस्यदानाः	५	२	२८	चित्रंदेवानामुदगादनीकं	१	८	७
घृषुःश्येनायकृत्वने	८	८	२	चक्षुश्चश्रोत्रंचमनश्च	४	७	२०	चत्वारोमामशर्शारस्य	२	१	३	चित्रंहयद्वांभोजनंन्वस्ति	५	५	१४
घ्नंतोवृत्रमतरन्रोदसी	१	३	९	चक्षुषःपितामनसाहिधीरः	८	३	१७	चनिष्टंदेवाओषधीष्वप्सु	५	५	१७	चित्रइच्छिशोस्तरुणस्य	८	६	१८
घ्नन्मृध्राण्यपद्विषः	६	३	३४	चतस्रईंघृतदुहःसचंते	७	३	२५	चमूषच्छ्येनःशकुनोविभृ	७	४	९	चित्रइद्राजाराजकाइदन्य	६	२	४
चंद्रमग्निंचंद्ररथंहरिव्रतं	२	८	२०	चनुरश्रिद्दमानात्	१	३	२३	चरन्वत्सोरुशन्निह	६	५	१४	चित्रस्तेभानुःक्रतुप्राअभि	८	५	१७
चंद्रमाअप्स्वं१तरा	१	७	२०	चतुर्दशान्येमहिमानोअ	८	६	१७	चरित्रंहिवेरिवाच्छेदिपर्णं	१	८	१०	चित्राबायेषुदीधितिः	४	१	१०
चंद्रमामनसोजातः	८	४	१९	चतुर्भिःसाकंनवतिंचनाम	२	२	२५	चरुर्नयस्तमीङ्खय	७	१	९	चित्रैरंजिभिर्वपुषे	१	५	६
चकारताकृणवन्नूनमन्या	५	३	१०	चतुष्कपर्दायुवतिःसुपेशा	८	६	१६	चर्कृत्यंमरुतःपृत्सु	१	५	८	चित्रोयदभ्राट्श्वेतोनविक्षु	१	५	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
चित्रोवोस्तुयामः	२	४	१२	जज्ञानोनुशतक्रतुः	६	५	२९	जनूश्चिद्वोमरुतस्त्वेष्येण	५	४	२८	जानंतोरूपमकृपंतविप्राः	८	७	७
चोदयंतसूनृताःपिन्वतं	७	८	१५	जज्ञानोहरितोवृषा	३	३	८	जनेनशेवआहूयः	१	५	१३	जानंत्यह्नःप्रथमस्य	२	१	५
चोदयित्रीसूनृतानां	१	१	६	जज्ञिषइत्थागोपीथ्यायहि	८	५	३	जनोयोमित्रावरुणा	२	१	२	जामिःसिंधूनांभ्रातेव	१	५	९
छंदस्तुभःकुभन्यवः	४	३	१०	जनंवज्रिन्महिचिन्मन्य	४	६	८	जन्मंजन्मनिहितोजात	२	८	१६	जाम्यतीतपेधनुः	६	५	१४
छर्दिर्यंतमदाभ्यं	६	६	७	जनयन्रोचनादिवः	६	८	३२	जयंतंचप्रस्तुतंचप्रचावत	६	३	१५	जायातप्यतेकितवस्यहीना	७	८	४
जंभयतमभितो	२	४	२७	जनस्यगोपाअजनिष्टजागृ	४	१	३	जयतामिवतन्यतुः	१	२	१०	जायेदस्तंमघवन्त्सेदुयोनि	३	३	१९
जगतासिंधुंदिव्यस्तभाय	२	३	१८	जनायचिद्यईवतउलोकं	५	१	१७	जयेमकारेपुरुहूतकारिणः	६	२	३	जायेवपत्यावधिशेवमंहसे	७	३	७
जगृभ्मातेदक्षिणमिंद्र	८	१	३	जनासोअग्निंदधिरेसहः	१	३	८	जरतीभिरोषधीभिः	७	५	२५	जिघर्म्यग्निंहविषाघृतेन	२	६	२
जवनेचोदएषां	४	२	२६	जनासोवृक्तबर्हिषः	५	८	४	जरमाणःसमिध्यसे	८	६	२४	जिह्मंनुनुद्रेवततया	१	६	१०
जघन्वाँइंद्रमित्रेरून्	२	४	१७	जनितादिवोजनितापृथि	६	३	१८	जराबोधतद्विविड्ढि	१	२	२३	जिह्मश्ये३चरितवेमघोनी	१	८	१
जघन्वाँउहरिभिःसंभृत	१	४	१३	जनिताश्वानांजनितागवा	६	३	१८	जागर्षित्वंभुवने	४	२	२५	जिह्वाभिरहनंनम	६	३	३०
जघानवृत्रंस्वधितिर्वनेव	८	४	१५	जनिष्टयोपापतयत्कनीन	७	८	१९	जातवेदसेसुनवामसोमं	१	७	७	जीमूतस्येवभवतिप्रतीकं	५	१	१९
जघ्निर्वृत्रममित्रियं	७	१	२१	जनिष्टहिजेन्योअग्रेअह्नां	३	८	१२	जातोअग्नीरोचते	३	१	३२	जीवान्नोअभिधेतन	६	४	५१
जज्ञानंसप्तमातरः	७	५	४	जनिष्ठाउग्रःसहसेतुराय	८	३	३	जातोजायतेसुदिनत्वे	३	१	३	जीवंरुदंतिविमयंतेअध्व	७	८	१९
जज्ञानःसोमंसहसेपपाथ	५	६	२३	जनिष्वादेववीतये	४	५	२०	जातोयदग्नेभुवनाव्यख्यः	५	१	१६	जुजुरुषोनासत्योतवव्रिं	१	८	९
जज्ञानएवव्यबाधतस्पृधः	८	४	१६	जनीयंतोन्वग्रवः	५	६	२०	जानंतिवृष्णोअरुषस्य	३	१	१	जुषद्धव्यामानुषस्य	७	७	२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
जुषस्वनःसमिधमग्नेअद्य	५	२	१	जेतानृभिरिंद्रःपृत्सुशूरः	२	४	२१	तंगावोअभ्यनूषत	६	८	१६	तंत्वाघृतस्नवीमहे	४	१	१९
जुषस्वसप्रथस्तमं	१	५	२३	जोषयदीमसुर्यासचध्यै	२	४	४	तंगीर्भिर्वाचमीखयं	६	८	२५	तंत्वाजनंतमातरः	६	७	१२
जुषस्वाग्नइळयासजोषाः	३	८	१८	जोषासवितर्यस्यते	८	८	१६	तंगूर्तयोनेमन्निषःपरीणस	१	४	२१	तंत्वादूतंकृण्महेयशस्तमं	५	२	२१
जुषाणोअग्नेप्रतिहर्यमेवचः	८	७	५	जोष्यग्नेसमिधंजोष्याहुतिं	२	८	१	तंगूर्धयास्वर्णरं	६	१	२९	तंत्वादुवेम्योमधुमत्तमंनर	७	३	५
जुपाणोअंगिरस्तम	६	३	३७	जोहूत्रोअग्निःप्रथमः	२	६	२	तंगोभिर्वृषणंरसं	६	७	२७	तंत्वाधृतारमोण्योः	७	२	३
जुषेथांयज्ञमिष्टये	६	३	२०	ज्ञेयाभागंसहसानोवरेण	२	६	२	तंघेमित्थानमस्विनः	१	३	९	तंत्वानरोदमआ	१	५	१९
जुषेथांयज्ञंबोधतंहवस्यमे	६	३	१४	ज्मयाअत्रवसवोरंतदेवाः	५	४	६	तंघेमित्थानमस्विनः	६	५	७	तंत्वानृम्णानिबिभ्रतं	७	१	५
जुषेथांयज्ञंबोधतं	२	७	२५	ज्यायांसमस्ययतुनस्यकेतु	४	२	२४	तंतमिद्राधसेमहे	६	५	२	तंत्वामज्मेषुवाजिनं	६	३	३२
जुष्टइंद्रायमत्सरः	६	८	२	ज्येष्ठआहचमसाद्वाकरेति	३	७	१	तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्वि	८	१	१४	तंत्वामदायघृष्वये	६	७	१९
जुष्टोनरोब्रह्मणावःपितॄणां	५	३	२२	ज्येष्ठंनसोतारिंद्रायसोमं	५	७	२१	तंतुंतन्वानमुत्तमं	६	८	१२	तंत्वामरुत्वतीपरि	५	३	१६
जुष्टोदमूनाअतिथिर्दुरोणे	३	८	१९	ज्योतिर्यज्ञस्यपवतेमधुप्रि	७	३	१३	तंतेमदंगृणीमसि	६	१	१७	तंत्वामर्ताअगृभ्णत	३	१	६
जुष्टोमदायदेवतातइंदो	७	४	१४	ज्योतिर्यज्ञायरोदसीअनु	३	२	२६	तंतेयवंयथागोभिः	५	७	१७	तंत्वायज्ञेभिरीमहे	६	५	२
जुष्टोहिदूतोअसि	१	३	२८	ज्योतिर्वृणीततमसोविजा	३	२	२६	तंतेसोतारोरसंमदाय	७	५	२१	तंत्वावयंपतिमग्नेरयीणां	१	४	२६
जुष्टीनइंद्रोसुपथासुगानि	७	४	१४	ज्योतिष्मंतंकेतुमंतं	६	४	२९	तंत्रिपृष्ठेत्रिवंधुरे	७	१	२७	तंत्वावयंपितोवचोभिः	२	५	७
जुहुराणाचिदश्विना	६	२	२६	ज्योतिष्मतीमदितिंधारय	२	१	२६	तंत्वागीर्भिरुरुक्षया	८	६	२५	तंत्वावयंविश्ववारा	१	२	२९
जुहुरेविचितयंतः	४	१	११	तंगाथयापुराण्या	७	४	२५	तंत्वागीर्भिर्गिर्वणस	२	५	२७	तंत्वावयंसुध्यो३नव्यमग्ने	४	४	३६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तंत्वावयंहवामहे	६	३	३३	तंप्रत्नथापूर्वथाविश्वथेमथा	४	२	२३	तंवश्चरायावयंवसत्याः	१	५	१०	तंशुभ्रमग्निमवसे	३	१	२६
तंत्वावाजेषुवाजिनं	१	१	८	तंमर्जयंतसुक्रतुं	६	६	६	तंवारथंवयमद्याहुवेम	२	४	२४	तंसखायःपुरोरुचं	७	४	२४
तंत्वाविप्रावचोविदः	७	१	४८	तंमर्ताअमर्त्यं	८	६	२५	तंवारथंवयमद्याहुवेम	३	७	२०	तंसध्रीचीरूतयोवृष्ण्यानि	४	७	८
तंत्वाविप्राविपन्यवो	२	१	८	तंमर्मृजानंमहिषंनसानो	७	४	५	तंवृधंतंमारुतंभ्राजदृष्टिं	५	१	८	तंसबाधोयतस्रुचः	३	१	२९
तंत्वाशोचिष्ठदीदिवः	४	१	१६	तंयज्ञसाधमपिवात	२	१	१४	तंवेधांमेधयाह्यन्	६	८	१६	तंसानावधिजामयः	६	८	१६
तंत्वासमिद्भिरंगिरः	४	५	२३	तंयज्ञंबर्हिषिप्रौक्षन्	८	४	१८	तंवोदस्ममृतीषहं	६	६	११	तंसिंधवोमत्सरमिंद्रपानं	७	७	२५
तंत्वासहस्रचक्षसं	७	१	१७	तंयुवंदेवावश्विना	३	५	१६	तंवोदीर्घायुशोचिषं	४	१	१०	तंसुप्रतीकंसुदृशंस्वंचं	४	५	१८
तंत्वासुतेष्वाभुवः	७	२	६	तंयुंजाथांमनसोयोजवी	२	४	२९	तंवोधियानव्यस्याशविष्ठं	४	६	१४	तंसुष्टुत्याविवासे	६	१	२०
तंत्वाहविष्मतीर्विशः	५	८	१४	तंवःशर्धंमारुतंसुम्नयुः	२	७	१३	तंवोधियापरमयापुराजाः	४	७	१०	तंसोतारोधनस्पृतं	७	१	२७
तंत्वाहम्निनोमधुमंतम	७	३	५	तंवःशर्धंरथानां	४	३	१२	तंवोमहोमहाय्यं	६	६	९	तंस्मारथंमघवन्प्रावसात	१	७	१४
तंत्वाहिन्वंतिवेधसः	६	८	१६	तंवःशर्धंरथेशुभं	४	३	२०	तंवोवाजानांपतिं	६	२	१८	तंहिन्वंतिमदच्युतं	७	१	१०
तंदुरोषमभीनरः	७	५	१	तंवःसखायोमदाय	७	५	८	तंवोविश्वद्रुपदंदेवमंधसः	८	६	१८	तंहिशश्वंतईळते	४	१	६
तंदेवाबुध्नेरजसः	२	५	२०	तंवःसखायःसंयथासुतेषु	४	६	१६	तंशग्मासोअरुषासोअश्वा	५	६	२२	तंहिस्वराजंवृषभंतमोजसे	६	४	३६
तंपृच्छताग्मजगामासवे	२	२	१४	तंवइंद्रंचतिनमस्यशाकैः	४	६	७	तंशश्वतीषुमातृषु	३	५	७	तंहुवेमयतस्रुचः	६	२	१२
तंपृच्छंतीवज्रहस्तंरथेष्ठां	४	६	१३	तंवइंद्रंनसुक्रतुं	४	८	३	तंशिशीतासुवृक्तिभिः	६	३	२५	तंहोतारमध्वरस्यप्रचेतसं	५	२	२२
तंपृच्छंतोवरासःपराणि	४	६	१२	तंवर्धयंतोमतिभिःशिवा	८	२	१६	तंशिशीतास्वध्वरं	६	३	२५	तआदित्याआगतासर्वतां	१	७	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तआदित्याआगंतासुर्वता	७	८	८	तच्चक्षुर्देवहितंशुक्रमुच्चरत्	५	५	११	तत्त्वायामिसुवीर्यं	५	७	२१	तदुवाचःप्रथमं	८	१	१३
तआदित्यासउरवः	२	७	६	तच्चित्रंराधआभर	५	६	१	तत्सवितावोवृतत्वमासुं	१	७	३०	तदुपाचिदुक्थिनः	६	१	१८
तआयजंतद्रविणंसमस्मा	८	३	१७	ततंमेअपस्तदुतायतेपुनः	१	७	३०	तत्सवितुर्वरेण्यं	३	४	१०	तद्वानावस्युवः	६	४	३
तइदुग्राःशवसाधृष्णुषे	५	१	८	ततुरिर्वीरोनर्योविचेताः	४	६	१७	तत्सवितुर्वृणीमहे	४	४	२५	तदर्वायतदपसे	६	४	१०
तइद्देवानांसधमादआस	५	५	२३	ततूदानाःसिंधवःक्षोदसा	४	३	१२	तत्सुनःशर्मयच्छत	६	१	२७	तदस्तुमित्रावरुणातदग्ने	४	३	१
तइद्वेदिंसुभगतआहुतिं	६	१	३२	तत्तइंद्रियंपरमंपराचैः	१	७	१६	तत्सुनःसविताभगः	३	८	७	तदस्मैनव्यमंगिर	२	६	१९
तइन्निण्यंहृदयस्यप्रकेतैः	५	३	२३	तत्तदग्निर्वयोदधे	६	३	२२	तत्सुनःसविताभगः	६	१	२५	तदस्यप्रियमभिपाथोअ	२	२	२४
तइन्वस्यमधुमद्विविप्र	३	२	९	तत्तदिदश्विनोरवो	१	३	३५	तत्सुनोनव्यंसन्यस	६	४	५४	तदुस्यानीकमुतचारु	२	७	२४
तउक्षितासोमहिमानं	१	६	९	तत्तविदस्यपौंस्यंगृणीम	२	२	२५	तत्सुनोविश्वेअर्यआ	४	७	२६	तदस्येदंपश्यताभूरिपुष्टं	१	७	१६
तउग्रासोवृषणउग्रबाहवः	६	१	३८	तत्तुतेदंसोयदहन्	१	५	१३	तत्सुनोविश्वेअर्यआ	६	६	२८	तदिंद्रप्रेववीर्यंचकर्थयत्	१	७	१७
तऊषुणोमहोयजत्राः	८	१	३०	तत्तुप्रयःप्रत्नथाते	२	१	२१	तत्सुवांमित्रावरुणामहित्वं	४	३	३०	तदिंद्रावआभर	२	६	१९
तक्कानभूर्णिर्वना	१	५	१०	तत्तेभद्रंयत्समिद्धः	१	६	३२	तत्सूर्यंरोदसीउभे	६	२	२५	तदित्सधस्थमभिचारुदी	७	७	२९
तक्षद्यत्तउशनासहसासहः	१	४	१०	तत्तेयज्ञोअजायत	६	६	१२	तत्सूर्यस्यदेवत्वंतन्महित्वं	१	८	७	तदित्समानमाशाते	१	२	१७
तक्षद्यदीमनसोवेनतोवाक्	७	४	१५	तत्तेसहस्वईमहे	६	३	३५	तथातदस्तुसोमपाः	१	२	३०	तदिदासभुवनेषुज्येष्ठं	८	७	१
तक्षद्वासत्याभ्यां	१	२	१	तत्रोअपिप्राण्णीयत	६	४	२७	तदग्नेचक्षुःप्रतिधेहिरेभे	८	४	२७	तदिद्वदंत्यद्रयोविमोचने	८	४	३१
तक्षन्रथंसुवृतंविद्मनापसः	१	७	३२	तत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानः	१	२	१५	तदग्नेद्युम्नमाभर	६	१	३१	तदिद्ध्यस्यसवनंविवेरपः	८	३	८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तदिद्रुद्रस्यचेतति	६	१	१०	तद्भद्रंतवदंसना	३	१	६	तद्वोजामित्वंमरुतःपरे	२	४	३	तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नु	२	८	२३
तदित्कृत्तंतद्दिवामह्यमाहुः	१	२	१५	तद्राधोअद्यसवितुर्वरेण्यं	२	३	२	तद्वोदिवोदुहितरोविभा	३	८	२	तन्नस्तुरीपमधपोषयित्नु	५	२	२
तदिन्नुतेकरणंदस्मविप्र	४	१	३०	तद्वःसुजातामरुतोमहि	२	४	२	तद्वोयामिद्रविणंसद्यऊत	४	३	१६	तन्नुसत्यंपवमानस्यास्तु	७	४	२
तदिन्मेच्छन्त्सद्वपुषोवपुष्ट	७	७	२९	तद्वउक्थस्यबर्हणा	४	७	१९	तद्वोवाजाऋभवःसुप्रवाच	३	७	७	तन्नाकमर्योअगृभीत	४	३	१६
तदित्त्वस्यपरिषद्वानोअग्मन्	८	१	२८	तद्वांनरानासत्यावनुष्यात्	२	४	२८	तनूत्यजेवतस्करावनगू	७	५	३२	तन्नुवोचामरभसाय	२	४	१
तदिन्न्वस्यवृषभस्यधेनोः	३	२	२४	तद्वांनराशंस्यंपज्रियेण	१	८	१४	तनूनपात्पथऋतस्ययानान्	८	६	८	तन्नेमिमृभवोयथा	६	५	२४
तदिन्न्वस्यसवितुर्नकिर्मे	३	२	२४	तद्वांनराशंस्यंराध्यंच	१	८	१०	तनूनपादुच्यतेगर्भः	३	१	३४	तंनोअग्नेअभीनरः	४	१	१
तदुप्रयक्षतममस्य	१	५	२	तद्वांनरासनयेदंसउग्रं	१	८	१०	तनूनपात्पवमानः	६	७	२४	तन्नोअग्नेमघवद्भ्यःपुरुक्षुं	५	२	८
तदुश्रेष्ठंसवनंसुनोतन	८	३	८	तद्वामृतंरोदसीप्रब्रवीमि	८	३	१४	तनूनपादृतंयतेम	२	५	८	तन्नोअनर्वासविताविरूथं	४	३	३
तदृचुषेमानुषेमायुगानि	१	७	१६	तद्वार्यंवृणीमहे	६	२	२४	तनूष्ट्वावाजिन्तन्वं१नयंती	८	१	१८	तन्नोदातमरुतोवाजिनं	२	७	२०
तदूषुवामिनाकृतं	४	४	११	तद्विप्रासोविपन्यवः	१	२	७	तन्नइंद्रस्तद्वरुणस्तदग्निः	१	७	२५	तन्नोदेवायच्छतसुप्रवाचं	७	८	८
तदृतंपृथिविबृहत्	४	४	४	तद्विद्वियत्तइंद्रोजुजोष	६	६	३४	तन्नःप्रत्नंसख्यमस्तुयुष्मे	४	६	४	तन्नोद्यावापृथिवीतन्नआ	७	८	१२
तद्देवस्यसवितुर्वार्यंमहत्	३	८	४	तद्विष्णोःपरमंपदं	१	२	७	तन्नइंद्रोवरुणोमित्रोअग्नि	५	३	२७	तन्नोरायःपर्वतास्तन्नआपः	५	३	२७
तद्देवानांदेवतमाय	२	७	१	तद्वीर्यंवोमरुतोमहित्वनं	४	३	१४	तन्नइंद्रोवरुणोमित्रोअग्निः	५	४	६	तन्नोवाजाऋभुक्षणः	२	७	१०
तद्विवयंवृणीमहे	८	७	१३	तद्वोअद्यमनामहे	५	५	१०	तंनव्यसीहृदआजायमानं	१	४	२६	तन्नोवातोमयोभुवातु	१	६	१५
तद्बंधुःसूरिर्दिवितेधियंधाः	८	१	२९	तद्वोगायसुतेसचा	४	७	२५	तन्नस्तुरीपमद्भुतं	२	२	११	तन्नोविवोचोयदितेपुराचित्	४	६	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तम्नोविश्वाअवस्यवः	६	८	३३	तमप्सराधंसेमहे	६	४	४५	तमानूनंवृजनमन्यथाचि	४	७	७	तमिद्विप्राअवस्यवः	६	१	१०
तम्नोहिर्बुध्न्योअद्भिरर्कैः	४	८	७	तमध्वरेष्वीळते	४	१	६	तमाप्नोअर्कमम्रतायजुष्टं	५	६	२१	तमिद्वोचेमाविदथेषु	१	३	२१
तन्मंऋतमिंद्रशूरचित्रपा	६	६	३८	तमप्संतशवसउत्सवेषु	१	७	९	तमिंद्रमदमागहि	३	३	५	तमिन्नरोविह्वयंतेसमीके	३	६	११
तन्मित्रस्यवरुणस्याभिच	१	८	७	तमप्रक्षंतवाजिनं	६	८	१६	तमिंद्रंजोहवीमिमघवान	६	६	३८	तमिन्वेऽ३वसमनासमा	३	५	२
तपसायेअनाधृष्याः	८	८	१२	तमर्केभिस्तंसामभिः	६	१	२१	तमिंद्रंदानमीमहे	६	४	२	तमींहिन्वंतिधीतयोदश	२	२	१३
तपंतिशत्रुंस्व१र्णभूम	५	३	२६	तमर्वंतंनसानसिमरुषं	३	५	१६	तमिंद्रंवाजयामसि	६	६	२२	तमींहिन्वंत्यग्रुवः	६	७	१७
तपुर्जंभोवनआवातचोदि	१	४	२३	तमर्वंतंनसानसिंगृणीहि	६	७	११	तमिष्योरैरायैंति	६	१	२०	तमींहोतारमानुषक्	३	५	६
तपुर्मूर्धातपतुरक्षसोये	८	८	४०	तमश्वैरायुवतयो	२	७	२२	तमिर्त्पृच्छंतिनसिमोविपृ	२	२	१४	तमीळतप्रथमंयज्ञसाधं	१	७	३
तपोष्वग्नेअंतराँअमि	३	८	११	तमस्यद्यावापृथिवीसचेत	८	६	१४	तमित्संखित्वमीमहे	१	१	१९	तमीळिष्वयआहुतः	७	३	३३
तपोष्पवित्रंवितंतंदिवस्प	७	३	८	तमस्यपृक्षमुपरा	२	१	१२	तमित्सुहव्यमंगिरः	१	५	२१	तमीळिष्वयोअर्चिषा	४	८	२८
तमंगिरस्वन्नमसासपर्यन्	३	२	८	तमस्यमर्जयामसि	७	४	२५	तमिद्दोषातमुषसियविष्ठं	५	२	३	तमीमण्वीःसमर्यआ	६	७	१७
तमआसीत्तमसागूळ्हमग्रें	८	७	१७	तमस्यविष्णुर्महिमानमो	८	६	१४	तमित्पृच्छंतिजुहु१स्तमर्वं	२	२	१४	तमीमहइंद्रमस्यरायः	४	६	१३
तमग्निमस्तेवसवोन्यृण्वन्	५	१	२३	तमस्यराजावरुणस्तमश्वि	२	२	२६	तमिद्गर्भंप्रथमंदध्रआपः	८	३	१७	तमीमहेपुरुष्टुतं	६	१	११
तमग्नेपास्युततंपिपर्षि	४	५	१९	तमह्वेवाजसातये	६	१	७	तमिद्धनेषुहितेषु	६	१	२०	तमींमृजंत्यायवः	७	१	३३
तमग्नेपृतनाषहं	४	१	१५	तमह्वन्भुरिजोर्धिया	६	८	१६	तमिद्वइंद्रंसुहवंहुवेम	३	५	२०	तमीशानंजगतः	१	६	१५
तमग्रुवःकेशिनीःसंहिरें	२	२	६	तमागन्मसोभरयः	६	१	३५	तमिद्वर्धंतुनोगिरः	७	१	२०	तमुक्षमाणमव्यये	७	४	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्र	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ठ.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तमुक्षमाणंरजसिस्व	२	५	२०	तमुष्टवामयंगिरः	६	६	३१	तयापवस्वधारया	७	१	२	तवत्यइंद्रोअंधसः	७	१	८
तमुज्येष्ठंनमसाहविर्भिः	५	६	२१	तमुष्टुहियोअभिभूत्योजाः	४	६	४	तयापवस्वधारया	७	१	६	तवत्यदिंद्रियंबृहत्	६	१	१८
तमुत्वागोतमागिरा	१	५	२६	तमुष्टुहियःस्विषुःसुध	४	२	१९	तयोरिदमवच्छवः	४	४	३२	तवत्येअग्नेअर्चयः	३	८	२३
तमुत्वादध्यङ्ऋषिः	४	५	२३	तमुष्टुहींद्रंयोहसत्वा	२	४	१३	तयोरिदवसावयं	१	१	३३	तवत्येअग्नेअर्चयः	४	१	२
तमुत्वानूनमसुरप्रचेतसं	६	६	१३	तमुस्तुषइंद्रंतंगृणीषे	२	६	२७	तयोरिद्घृतवत्पयः	१	२	६	तवत्येअग्नेहरितोघृतस्नाः	३	५	५
तमुत्वानूनमीमहे	६	२	२०	तमुस्तुषइंद्रंयोविदानः	४	६	११	तरणिर्विश्वदर्शतः	१	४	७	तवत्येपितोददतः	२	५	६
तमुत्वापाथ्योवृषा	४	५	२३	तमुस्तोतारःपूर्व्यंयथाविद	२	२	२६	तरणिरित्सिषासति	५	३	२०	तवत्येपितोरसारजांसि	२	५	६
तमुत्वायःपुरासिथ	४	७	२३	तमुत्वामिंद्रंनरेजमानम्	७	६	१	तरणिंवोजनानां	६	३	४७	तवत्येसोमपवमाननिण्ये	७	४	२
तमुत्वावाजसातमं	१	५	२६	तमूतयोरणयन्छूरसातौ	१	७	९	तरत्समंदीधावति	७	१	१५	तवत्येसोमशक्तिभिः	७	७	११
तमुत्वावाजिनंनरः	६	८	७	तमूर्मिमापोमधुमत्तमंवः	५	४	१४	तरत्समुद्रंपवमानऊर्मिणा	७	५	१४	तवत्यंनर्यंनृतोपइंद्र	२	६	२८
तमुत्वावृत्रहंतमं	१	५	२७	तमूषुसमनागिरा	६	३	२६	तरोभिर्वोविदद्वसुः	६	४	४८	तवत्रिधातुपृथिवीउतद्यौः	५	२	७
तमुत्वासत्यसोमपाः	४	७	२२	तमूत्वियाउपवाचः	२	५	१२	तवक्रत्वातवतद्दंसनाभिः	४	६	२	तवत्विषोजनिमरेजतद्यौः	३	५	२१
तमुद्युमःपुर्वणीकहोतः	४	५	१२	तमेवऋषिंतमुब्रह्माणमाहु	८	६	४	तवक्रत्वातवोतिभिः	६	७	२३	तवद्युमंतोअर्चयः	४	१	१८
तमुनूनंतविषीमंतमेषां	४	३	२३	तमोषधीर्दधिरेगर्भमृत्वि	८	४	२२	तवक्रत्वासनेयंतवरातिभिः	६	१	१४	तवद्यौरिंद्रपौंस्यं	६	१	१८
तमुनःपूर्वेपितरोनवग्वा	४	६	२३	तम्वभिप्रगायत	६	१	१७	तवध्यौक्षानिवज्रहस्तता	५	२	२९	तवद्रप्साउदप्रुतः	७	५	१०
तमुष्टवामयइमाजजान	६	६	३३	तम्वभिप्रार्चत	६	६	१५	तवत्यइंद्रसख्येषुवह्नयः	८	७	२६	तवद्रप्सोनीलवान्वाशऋ	६	१	३५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तवप्रणीतींद्रजोहुवानान्	५	३	१२	तवंहुत्यांइंद्रविश्वमाजौ	४	६	१०	तस्मांअग्निर्भारतःशर्मयंस	३	६	११	तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्य	४	७	३२
तवप्रलेभिरध्वभिः	७	१	९	तवाग्निहोत्रंतवपोत्रं	२	५	१७	तस्मांअर्षंतिदिव्या	२	७	४	तस्यवयंसुमतौयज्ञियस्य	८	७	१९
तवप्रयक्षिसंदृशं	४	५	२२	तवाग्निहोत्रंतवपोत्रमृत्विय	८	४	२१	तस्माइदास्येहविः	५	७	२	तस्याःसमुद्राअधिविक्षं	२	३,	२२
तवप्रयाजाअनुयाजाश्च	८	१	११	तवायंसोमस्त्वमेह्यर्वाङ्	३	२	१८	तस्माइद्दिवेधुनयंत	२	७	४	तस्येदर्वंतोरंहयंतआशवः	६	१	३०
तवभ्रमासआशुयापतंति	३	४	२३	तवाहंशूररातिभिः	१	१	२१	तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतऋचः	८	४	१८	तस्येदिहस्तवथवृष्ण्यानि	३	६	५
तवजायवृतस्पते	६	२	३०	तवाहंसोमसरण	७	५	१५	तस्मादश्वाअजायंत	८	४	१८	ताँआरुद्रस्यमीळ्हुषोविवा	५	४	२८
तवविश्वेसजोषसः	६	८	८	तवाहमग्नऊतिभिः	४	१	१	तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतःसंभृ	८	४	१८	ताँआशिरंपुरोळाशं	५	७	१९
तवव्रतेसुभगास	२	७	९	तवाहमग्नऊतिभिः	६	१	३४	तिस्माद्विराळजायत	८	४	१७	ताँइयानोमहिवरूथं	२	७	२१
तवशरीरंपतयिष्ण्वर्वन्	२	३	१३	तवेदंविश्वमभितःपशव्यं	५	६	२३	तस्माअरंगमामवः	७	६	५	ताँउशतोविबोधय	१	१	२२
तवशुक्रासोअर्चयः	७	२	७	तवेदिंद्रप्रणीतिषु	५	८	१३	तस्मिन्नावेशयागिरः	२	४	१९	तांजुषस्वगिरंमम	३	४	१०
तवश्रियासुदृशोदेवदेवाः	३	८	१६	तवेदिंद्रावमंवसु	५	३	२०	तस्मिन्हिसंत्यूतयः	६	४	२	तांपूषन्छिवतमामेरयस्व	८	३	२७
तवश्रियेमरुतोमर्जयन्त	३	८	१६	तवेदिंद्राहमाशसा	६	५	३२	तस्मैतवस्या१मनुदायि	२	६	२६	तांपूष्णःसुमतिंवयं	४	८	२३
तवश्रियेव्यजिहीत	२	६	३२	तवेदुताःसुकीर्तयः	६	३	४८	तस्मैनूनमभिद्यवे	६	५	२५	तांवांधेनुंनवासरीं	२	२	१
तवश्रियोवर्ष्यस्येवविद्युतः	८	४	२०	तवेमाःप्रजादिव्यस्यरेतसः	७	३	१७	तस्यतेवाजिनोवयं	७	२	२	तांवोदेवाःसुमतिमूर्जयं	४	२	१६
तवस्यामपुरुवीरस्य	२	७	९	तवेमेसप्तसिंधवः	७	२	८	तस्यद्युमाँअसद्रथः	६	२	३८	तांसुतेकीर्तिंमघवन्महि	८	१	१५
तवस्वादिष्ठाग्नेसंदृष्टिः	३	५	१०	तवोतिभिःसचमानाअरि	४	२	१८	तस्यवज्रःक्रन्दतिस्मत्स्वर्षा	१	७	१०	ताअस्तवयुनंवीरवक्षणं	४	३	२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ताअभिसंतमस्तृतं	६	७	३२	तानःशक्रंपार्थिवस्य	४	४	६	ताभिरायातंवृषणोपमेहवं	६	२	७	तावज्रिणंमंदिनंस्तोम्यंमदे	८	५	६
ताअस्यज्येष्ठमिंद्रियं	८	७	१०	तानआवोळ्हमश्विना	२	८	८	ताभुज्युंविभिरद्भ्यःसमुद्रा	५	१	२	तावदुषोराधोअस्मभ्यं	५	५	२६
ताअस्यनमसासहः	१	६	७	तानव्यसोजरमाणस्यम	५	१	१	ताभूरिपाशावनृतस्यसेतू	५	५	७	तावर्तिर्यातंजयुषाविपर्वतं	७	८	१७
ताअस्यपृशनायुवः	१	६	७	तानस्तिपातनूपा	५	५	८	ताभ्याविश्वस्यराजसि	७	२	७	तावल्गूदस्रापुरुशाकतमा	५	१	१
ताअस्यवर्णमायु	२	५	२६	तानीदहानिबहुलान्यास	५	५	२३	तामंदसानामनुषोदुरोण	७	८	२०	तावांगीर्भिर्विपन्यवः	५	६	१७
ताअस्यसूददोहसः	६	५	५	तानृभ्यआसौश्रवसासुवी	४	५	१५	तामग्नेअस्मेइषमेरयस्व	५	२	८	तावांधियोवसेवाजयंतीः	३	७	१६
ताआचरंतिसमनापुरस्तात्	३	८	२	तानोअद्यवनस्पती	१	२	२६	तामस्यरीतिंपरशोरिवप्र	४	३	२	तावांनरास्ववसेसुजाता	१	८	१९
ताइन्वे३वसंमनासमानी	३	८	२	तानोरासन्रातिषाचोवसू	५	३	२७	तामहांतासदस्पती	१	२	३	तावांमित्रावरुणाधारयत्	८	७	२०
ताईवर्धंतिमह्यस्यपौंस्यं	२	२	२५	तानोवाजवतीरिषः	४	८	२९	तामाताविश्ववेदसा	६	२	२१	तावांवास्तून्युश्मसि	२	२	२४
ताकर्माषतरास्मै	२	४	१३	तान्यजत्राँऋतावृधः	१	१	२७	तामित्रस्यप्रशस्तये	१	२	३	तावांविश्वस्यगोपा	६	२	२१
तागृणीहिनमस्येभिःशूषैः	५	१	११	तान्पूर्वयानिविदाहूमहे	१	६	१५	तामेअश्विनासनीनां	५	८	८	तावांसम्यगद्रुह्वाणा	४	४	८
ताघाताभद्राउषसःपुरासु	३	८	२	तान्वंदस्वमरुतस्ताँउपस्तु	६	१	३८	तामेअश्व्यानांहरीणां	६	२	२५	तावामद्यतावपरंहुवेम	२	५	१
ताजिह्वयासदमेदंसुमेधा	५	१	१०	तान्वोमहोमरुतएव	२	७	२१	तायज्ञमाशुचिभिश्चक्रमा	५	१	१	तावामद्यहवामहे	६	२	२६
तातूतइंद्रमहतोमहानि	३	६	७	ताबाहवासुचेतुना	४	४	२	तायज्ञेषुप्रशंसता	१	२	३	तावामियानोवसे	४	४	३
तातूतेसत्यातुविनृम्णवि	३	६	८	ताभिरागच्छतंनरा	४	८	२८	तायोधिष्टमभिगाइंद्रनू	४	८	२७	तावामेषेरथानां	४	४	४
तातेगृणंतिवेधसः	३	६	२९	ताभिरायातमूतिभिः	५	८	५	ताराजानाशुचिव्रता	४	५	२५	तावामेषेरथानां	४	४	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ताविग्रंधैथेजठरंपृणध्यै	५.	१	१०	ताहिश्रेष्ठवर्चसा	४	४	३	तिस्रोद्यावोनिहिंताअंतरं	५	६	९	तुग्रोहभुज्युमश्विनोदमेघे	१	८	८
ताविदाचिदहानां	६	२	७	ताहिश्रेष्ठादेवतातातुजा	५	१	११	तिस्रोद्यावःसवितुर्द्वा	१	३	६	तुचेतनायतत्सुनः	६	१	२८
ताविदुःशंसंमर्त्यं	५	६	१८	ताहुवेययोरिदं	४	८	२७	तिस्रोभूमीर्धारयन्	२	७	७	तुजेनस्तनेपर्वताःसंतु	४	२	१४
ताविद्दोषाताउषसिशुभ	६	२	७	तिग्मंचिदेममहिवर्पो	४	५	३	तिस्रोमातॄस्त्रीन्पितॄन्	२	३	१५	तुभ्यंगावोघृतंपयः	६	८	२१
ताविद्वांसाहवामहेवां	१	८	२२	तिग्मजंभायतरुणाय	६	१	३३	तिस्रोयदग्नेशरदः	१	५	१७	तुभ्यंघेत्तेजनाइमे	६	३	३४
तावृधंतावनुद्यून्	४	४	३२	तिग्ममायुधंमरुतामनीं	६	६	३३	तिस्रोयह्वस्यसमिधःपरि	२	८	१८	तुभ्यंताअंगिरस्तम	६	३	३२
तासम्राजाघृतासुती	२	८	८	तिग्ममेकोबिभर्तिहस्तआ	६	२	३६	तिस्रोवाचईरयतिप्रवह्निः	७	४	१७	तुभ्यंदक्षकविक्रतो	३	१	१४
तासानसीशवसानाहिभू	५	६	१५	तिग्मायदंतरशनिःपता	३	५	२०	तिस्रोवाचउदीरते	६	८	२३	तुभ्यंपयोयत्पितरावनीतां	१	८	२४
तासुजिह्वामुपह्वये	१	१	२५	तिग्मायुधौतिग्महेतीसुशे	५	१	१८	तिस्रोवाचःप्रवदज्योतिर	५	७	१	तुभ्यंब्रह्माणिगिरइंद्रतुभ्यं	३	३	१६
तासुदेवायदाशुषे	५	८	२	तिरःपुरूचिदश्विनारजां	३	४	३	तीक्ष्णेनाग्नेचक्षुषारक्षयज्ञं	८	४	६	तुभ्यंभरंतिक्षितयोयविष्ठ	३	८	१३
ताहुत्यद्वर्तिर्यदरध्रमुग्रा	५	१	१	तिरश्चीनोविततोरश्मिरे	८	७	१७	तीव्रस्याभिवयसोअस्यपा	८	८	१८	तुभ्यंवाताअभिप्रियः	६	८	२१
ताहिक्षत्रमविह्रुतं	४	४	४	तिष्ठासुकंमघवन्मापरागाः	३	३	१९	तीव्राःसोमासआगहि	१	२	८	तुभ्यंशुक्रासःशुचयस्तु	२	१	२३
ताहिक्षत्रंधारयेथेअनुद्यू	५	१	१०	तिष्ठाहरीरथआयुज्यमाना	३	२	१७	तीव्राःसोमासआगहि	६	६	१	तुभ्यंश्चोतंत्यध्रिगो	३	१	२१
ताहिदेवानामसुराताव	५	५	७	तिस्रःक्षपस्त्रिरहातिव्रज	१	८	८	तीव्रान्घोषान्कृण्वतेवृषपा	५	१	२०	तुभ्यंसुतास्तुभ्यमुसोत्वा	८	८	१८
ताहिमध्यंभराणां	६	३	२४	तिस्रोदेवीर्बर्हिरिदंवरीयः	८	२	२२	तीव्रोवोमधुमाँअयं	२	८	९	तुभ्यंसोमाःसुताइमे	६	६	२५
ताहिशश्वंतईळते	५	६	१७	तिस्रोदेष्ट्रायनिर्ऋतीरुपासते	८	६	१६	तुंजेतुंजेयउत्तरे	१	१	१४	तुभ्यंस्तोकाघृतश्चुता	३	१	२१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तुभ्यंहिन्वानोवसिष्ठ	२	७	२५	तुविक्षंतेसुकृतंसूमयंधनुः	६	५	३०	तेआचरंतीसमनेवयोषा	५	१	१९	तेत्वामदाबृहदिंद्रस्वधावः	४	६	१
तुभ्यमग्नेपर्यवहन्	८	३	२७	तुविग्रीवोवपोदरः	६	१	२३	तेक्षोणीभिररुणेभिः	२	७	२१	तेदशग्वाःप्रथमा	२	७	२१
तुभ्यमुषासःशुचयःपरा	२	१	२३	तुविग्रीवोवृषभोवावृधानः	३	८	१५	तेगव्यतामनसादृध्रमुब्धं	३	४	१४	तेनःपूर्वासउपरासइंदवः	७	३	२
तुभ्यायमद्रिभिःसुतः	६	६	१	तुविशुष्मतुविक्रतो	६	५	१	तेघाराजानोअमृतस्यमं	८	४	२६	तेनःसंतुयुजःसदा	६	६	३
तुभ्यायंसोमःपरिपूतो	२	१	२४	तूतुजानोमहेमते	६	१	९	तेघेदग्नेस्वाध्यः	६	१	३२	तेनःसहस्रिणंरयिं	६	८	१
तुभ्येदमग्नेमधुमत्तमंवचः	४	१	३	तूर्वन्नोजीयान्तवसस्तवी	४	६	९	तेघेदग्नेस्वाध्यः	६	३	३४	तेनआस्नोवृकाणां	६	४	५३
तुभ्येदमिंद्रपरिषिच्यतेम	८	८	२५	तूणस्कंदस्यनुविशः	२	४	१२	तेचिद्धिपूर्वीरभिसंतिशा	५	४	१५	तेनइंद्रःपृथिवीक्षामवर्ध	४	८	१३
तुभ्येदिमासवनाशूरविश्वा	५	३	६	तृतीयेधानाःसवनेपुरुष्टुत	३	३	१८	तेजज्ञिरेदिवऋष्वासः	१	५	६	तेननासत्यागतं	१	४	२
तुभ्येदिंद्रमरुत्वते	६	५	२८	तृदिलाअतृदिलासोअद्रयः	८	४	३१	तेजानतस्वमोक्यं	६	५	१६	तेननोवाजिनीवसूपश्वे	५	८	४
तुभ्येदिंद्रस्वओक्ये	३	३	६	तृषुयन्नातृषुणावक्ष	३	५	७	तेजिष्ठयातपनी	२	६	३१	तेनसत्येनजागृतं	१	२	३
तुभ्येदेतेबहुलाअद्रिदुग्धाः	१	४	१८	तृष्टमेतत्कटुकमेतत्	८	३	२६	तेजिष्ठायस्यारतिर्वनेराट्	४	५	१४	तेनस्तोतृभ्यआभर	६	५	३०
तुभ्येदेतेमरुतःसुशेवाः	४	१	२७	तृष्टामयाप्रथमंयातवेसजूः	८	३	७	तेतेअग्नेत्वोताः	४	५	२६	तेन[illegible]ध्वंतंवतत	६	२	२७
तुभ्येमाभुवनाकवे	७	१	२९	तेअज्येष्ठाअकनिष्ठासउ	४	३	२४	तेतेदेवनेतः	४	३	४	तेनूनंनोयमूतये	८	७	१३
तुरण्यवोमधुमंतंघृतश्चुतं	६	४	१९	तेअद्रयोदशयंत्रासआशव	८	४	३०	तेतेदेवायदाशतःस्याम	५	२	२३	तेनोअर्वंतोहवनश्रुतोहवं	८	२	७
तुरण्यवोंगिरसोनक्षंत	५	४	१९	तेअस्मभ्यंशर्मयंस	१	६	१७	तेत्वामदाअमदंतानिवृ	१	४	१६	तेनोगृणानेमहिनीमहिश्र	२	३	३
तुरीयंनामयज्ञियं	६	५	३६	तेअस्यसंतुकेतवोमृत्यवः	७	२	२३	तेत्वामदाइंद्रमादयंतु	५	३	७	तेनोगोपाअपाच्यः	६	२	३५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
तेनोंनावमुरुष्यत	६	२	२३	तेरुणेभिर्वरमापिशंगैः	१	६	१४	तेस्यामदेववरुण	५	५	९	तोशावृत्रहणाहुवे	३	१	११
तेनोंभद्रेणशर्मणा	६	१	२८	तेरुद्रासःसुमखाअग्नयो	४	४	३४	तेस्यामयेअग्नये	३	५	८	तोशासारथयावाना	६	३	२०
तेनोंमित्रोवरुणोअर्यमा	४	२	१३	तेवदन्प्रथमाब्रह्मकिल्बि	८	६	७	तेहिद्यावापृथिवीभूरिरेत	८	४	२५	त्मनावहंतोदुरो	१	५	१३
तेनोरत्नानिधत्तन	१	२	२	तेवर्धंतस्वतवसो	१	६	१०	तेहिद्यावापृथिवीमातरा	८	२	८	त्मनासमत्सुहिनोतयज्ञं	५	३	२५
तेनोरायोद्युमतोवाजवतः	४	८	१०	तेविंदन्मनसादीध्याना	८	८	३९	तेहिद्यावापृथिवीविश्वशं	२	३	३	त्यंचित्पर्वतंगिरिं	६	४	४४
तेनोरुद्रःसरस्वतीसजो	४	८	१०	तेविश्वादाशुषेवसु	७	१	३७	तेहिन्विरेअरुणंजेन्यंवसु	६	७	७	त्यंचिदत्रिमृतजुरं	८	८	१
तेनोवसूनिकाम्या	४	३	२९	तेवोहृदेमनसेसंतुयज्ञा	३	७	९	तेहिपुत्रासोअदितेः	६	१	२५	त्यंचिदर्णमधुपंशयानं	४	१	३३
तेनोवृष्टिंदिवस्परि	७	२	५	तेषांहिचित्रमुक्थ्यं	६	४	५१	तेहिप्रजायाअभरंतविश्र	८	४	२४	त्यंचिदश्वंनवाजिनं	८	८	१
तेप्रवासोव्युष्टिषु	७	४	२४	तेषांहिमह्नामहतामनर्व	८	२	९	तेहियज्ञेषुयज्ञियासऊमाः	५	४	६	त्यंचिदस्यक्रतुभिर्निषत्तं	४	१	३२
तेभ्योगोधाअयथंकर्षदेत	७	७	२१	तेसत्येनमनसागोपतिंगाः	८	२	१६	तेहियज्ञेषुयज्ञियासऊमाः	८	३	११	त्यंचिदित्थाकत्पयंशयानं	४	१	३२
तेभ्योद्युम्नंबृहद्यशः	४	४	२२	तेसत्येनमनसादीध्यानाः	५	६	१२	तेहिवस्वोवसवानाः	१	६	१७	त्यंचिदेषांस्वधयामदंतं	४	१	३२
तेमआहुर्यआययुः	४	३	११	तेसींषपंतजोषमायज	५	४	१०	तेहिश्रेष्ठवर्चसस्तउन	४	८	१२	त्यंचिद्दादीर्घंपृथुं	१	३	१४
तेमन्वतप्रथमंनामधेनोः	३	४	१५	तेसुतासोमदिंतमाः	७	२	१६	तेहिष्मावनुषोनरः	६	२	२३	त्यंनुमारुतंगणं	६	६	२९
तेमर्मृजतदद्वांसोअद्रिं	३	४	१४	तेसूनवःस्वपसःसुदंससः	२	३	२	तेहिसत्याऋतस्पृशः	४	४	५	त्यंन्वश्विनाहुवे	५	८	३४
तेमायिनोममिरेसुप्रचेतसः	२	३	२	तेसोमादोहरीइंद्रस्यनिंस	८	४	३०	तेहिस्थिरस्यशवसः	४	३	८	त्यंसुमेषंमहयास्वर्विदं	१	४	१२
तेरायातेसुवीर्यैः	३	५	८	तेस्पंद्रासोनोक्षणः	४	३	८	तोकेहितेतनयउर्वरासु	३	७	१६	त्यमुवोअप्रहणं	४	७	१६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्यमुवःसत्रासाहं	६	६	१६	त्रिंशच्छतंवर्मिणइंद्रसाकं	४	६	२४	त्रिपादूर्ध्वउदैत्पुरुषः	८	४	१७	त्रिर्वर्तियातंत्रिरनुव्रते	१	३	४
त्यमूषुवाजिनंदेवजूतं	८	८	३६	त्रिंशद्धामविराजति	८	८	४७	त्रिभिःपवित्रैरपु	३	१	२७	त्रिवंधुरेणत्रिवृता	१	४	१
त्यस्यचिन्महतोनिर्मृगस्य	४	१	३२	त्रिःषष्टिस्त्वामरुतोवावृ	६	६	३३	त्रिभिष्ट्वंदेवसवितः	७	२	१८	त्रिवंधुरेणत्रिवृतारथेन	१	८	१८
त्यांनुक्षत्रियाँअव	६	४	५१	त्रिःसप्तमयूर्यःसप्त	२	५	१६	त्रिमूर्धानंसप्तरश्मिंगृणीषे	२	२	१५	त्रिवंधुरेणत्रिवृतारथेन	६	६	८
त्यांनुपूतदक्षसः	६	६	२९	त्रिःसप्तयद्गुह्यानित्वे	१	५	१८	त्रिरंतरिक्षंसवितामहित्व	३	८	४	त्रिविष्टिधातुप्रतिमानमो	१	७	१५
त्यांनुयेविरोदसी	६	६	२९	त्रिःसप्तविष्पुलिंगका	२	५	१६	त्रिरश्विनासिंधुभिः	१	३	५	त्रिश्चिदक्तोःप्रचिकितुर्वसू	५	२	१४
त्रयइंद्रस्यसोमाः	५	७	१८	त्रिःसप्तसस्नानद्योमहीरपः	८	२	७	त्रिरस्मैसप्तधेनवोदुदुह्रे	७	२	२३	त्रिश्चिन्नोअद्याभवतंनवेद	१	३	४
त्रयःकृण्वंतिभुवनेषुरेतः	५	३	२३	त्रिःस्मनाह्नःश्नथयोवैतसे	८	५	१	त्रिरस्यतापरमासंतिस	३	४	१३	त्रिषधस्थासप्तधातुः	४	८	३२
त्रयःकेशिनऋतुथा	२	३	२२	त्रिकद्रुकेभिःपतति	७	६	१६	त्रिरादिवःसवितर्वार्याणि	३	४	१	त्रिषधस्थेबर्हिषि	१	४	१
त्रयःकोशासश्चोततंति	५	७	१८	त्रिकद्रुकेषुचेतनं	६	१	१०	त्रिरादिवःसवितासोषवी	३	४	१	त्रीणिजानापरिभूषंत्यस्य	१	७	१
त्रयःपवयोमधुवाहनेरथे	१	३	४	त्रिकद्रुकेषुचेतनं	६	६	१९	त्रिरुत्तमादूणशारोचनानि	३	४	१	त्रीणितआहुर्दिविबंधना	२	३	१२
त्रातानोबोधिददृशानआ	३	५	२४	त्रिकद्रुकेषुमहिषो	२	६	२८	त्रिर्देवःपृथिवीमेषएतां	५	६	२५	त्रीणित्रितस्यधारया	७	५	४
त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रं	४	७	३२	त्रितःकूपेवहितोदेवान्	१	७	२३	त्रिर्नोअश्विनादिव्यानि	१	३	४	त्रीणिपदान्यश्विनोः	५	८	२९
त्रातारोदेवाअधिवोचता	६	४	१३	त्रिधाहितंपणिभिर्गुह्यमा	३	८	१०	त्रिर्नोअश्विनायजता	१	३	५	त्रीणिपदाविचक्रमे	१	२	७
त्रातारंस्वातनूनां	२	६	३०	त्रिपंचाशःक्रीळतिव्रातएं	७	८	४	त्रिर्नोरयिंवहतमश्विना	१	३	४	त्रीणिराजानाविदथेपुरूणि	३	२	२४
त्रायंतामिहदेवाः	८	७	२५	त्रिपाजस्योवृषभोविश्वरू	३	४	१	त्रियातुधानःप्रसितिंतएं	८	४	७	त्रीणिशतात्रीसहस्रा	३	१	६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्रीणिशतात्रीसहस्राण्यु	८	१	१२
त्रीणिशतान्यर्वतां	५	८	१७
त्रीणिसरांसिपृश्नयः	५	८	१९
त्रीण्यायूंषितवजातवेद	३	१	१७
त्रीण्येकउरुगायोविचक्रमे	६	२	३६
त्रीयच्छतामहिषाणामघो	४	१	२४
त्रीरोचनादिव्याधारयंत	२	७	७
त्रीरोचनावरुणत्रीरुत	२	४	७
त्रीषधस्थासिंधवस्त्रिःकं	३	४	१
त्र्यंबकंयजामहे	५	४	३०
त्र्यर्यमामनुषोदेवताता	४	१	२३
त्र्युदायंदेवहितंयथावः	३	७	९
त्वंकरंजमुतपर्णयंवधीः	१	४	१६
त्वंकुविंचोदयोर्कसातौ	४	६	२१
त्वंकुत्संशुष्णहत्येष्वाविथ	१	४	१०
त्वंकुत्सेनाभिशुष्णमिंद्र	४	७	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंगोत्रमंगिरोभ्योवृणोरप	१	४	९
त्वंचसोमनोवशः	१	६	२०
त्वंचित्तीतववदक्षैः	६	५	३३
त्वंचिन्नःशम्याअग्नेअस्याः	३	४	२०
त्वंजघंथनमुचिंमखस्युं	८	३	४
त्वंजामिर्जनानां	१	५	२३
त्वंजिगेथनधनारुरोधिथ	१	७	१५
त्वंतदुक्थमिंद्रबर्हणाकः	४	६	२१
त्वंतंदेवजिह्वया	४	५	२७
त्वंतंब्रह्मणस्पते	१	१	३४
त्वंतमग्नेअमृतत्व	१	२	३३
त्वंतमिंद्रपर्वतंनभोजसे	१	४	१९
त्वंतमिंद्रपर्वतंमहामुरुं	१	४	२२
त्वंतमिंद्रमर्त्यं	४	२	५
त्वंतमिंद्रमर्त्यं	८	८	२९
त्वंतमिंद्रवावृधानो	२	१	२०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंतस्यद्वयाविनो	१	३	२४
त्वंताँअग्नउभयान्वि	२	५	२१
त्वंताँइंद्रोभयाँअमित्रान्	४	७	५
त्वंतान्त्संचप्रतिचासि	२	५	१९
त्वंतान्वृत्रहत्येचोदयोनॄन्	७	७	७
त्वंनूनइंद्रतंरयिंदा	२	४	८
त्वंत्यत्पणीनांविदोवसु	७	५	२४
त्वंत्यमिटतोरथं	८	८	२९
त्वंत्यमिंद्रसूर्यं	८	८	२९
त्वंत्याचिदच्युता	४	५	२
त्वंत्याचिद्वातस्याश्वागाः	७	७	६
त्वंत्याइंद्रदेवचित्रा	१	५	५
त्वंत्येभिरागहि	१	२	३१
त्वंत्वमहर्यथाउपस्तुतः	८	५	५
त्वंदाताप्रथमोराधसाम	६	६	१३
त्वंदिवोधरुणंधिषओजसा	१	४	२१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंदिवोबृहतःसानुकोपयः	१	४	१७
त्वंदूतःप्रथमोवरेण्यः	८	७	५
त्वंदूतस्त्वमुनःपरस्पाः	२	६	१
त्वंदूतोअमर्त्यः	४	५	२२
त्वंदेविसरस्वति	४	८	३१
त्वंधांचमहिव्रत	७	४	२८
त्वंधियंमनोयुजं	७	४	२७
त्वंधुनिरिंद्रधुनिमतीः	२	४	१७
त्वंधुनिरिंद्रधुनिमतीः	४	६	१०
त्वंधृष्णोधृषतावीतहव्यं	५	२	२९
त्वंनःपश्चादधरादुत्तरात्	६	४	३९
त्वंनपाह्यंहसः	४	५	२६
त्वंनःपाह्यंहसः	५	२	२०
त्वंनःसोमविश्वतः	७	७	१२
त्वंनःसोमविश्वतोरक्ष	१	६	२०
त्वंनःसोमविश्वतोवयोधाः	६	४	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंनःसोमसुक्रतुः	७	७	१२
त्वंनइंद्रक्रतुयुः	६	५	९
त्वंनइंद्रत्वाभिरूती	२	६	२५
त्वंनइंद्ररायातरूषसा	२	१	१७
त्वंनइंद्ररायापरीणसा	२	१	१७
त्वंनइंद्रवाजयुः	५	३	१५
त्वंनइंद्रशूरशूरैः	७	७	७
त्वंनइंद्राभरँओजो	६	७	२
त्वंनइंद्रासांहस्ते	६	५	१०
त्वंनश्चित्रऊत्या	४	८	२
त्वंनृचक्षाअसिसोमविश्व	७	३	१९
त्वंनृचक्षावृषभानु	३	१	१५
त्वंनृभिर्नृमणोदेववीतौ	५	२	२९
त्वंनोअग्नआयुषु	६	३	२३
त्वंनोअग्नएषां	४	१	२
त्वंनोअग्नेअग्निभिः	८	७	२९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंनोअग्नेअधरादुदक्तात्	८	५	८
त्वंनोअग्नेअद्भुत	४	१	२
त्वंनोअग्नेअंगिरः	४	१	२
त्वंनोअग्नेतवदेव	१	२	३४
त्वंनोअग्नेपित्रोरुपस्थे	१	२	३३
त्वंनोअग्नेमहोभिः	६	५	११
त्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वान्	३	४	१२
त्वंनोअग्नेसनयेधनानां	१	२	३३
त्वंनोअसिभारताग्ने	२	५	२८
त्वंनोअस्याइंद्रदुर्हणायाः	१	८	२६
त्वंनोअस्याअमतेरुतक्षुधः	६	४	५०
त्वंनोअस्याउषसो	३	१	१५
त्वंनोगोपाःपथिकृत्	२	६	३०
त्वंनोवायवेषामपूर्व्यः	२	१	२३
त्वंनोवृत्रहंतम	७	७	१२
त्वंपवित्रेरजसोविधर्मणि	७	३	१७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंपाहींद्रसहीयसोनॄन्	२	४	११
त्वंपिप्रुंमृगयंशूशुवांसं	३	५	१९
त्वंपुरइंद्रचिकिदेनाव्योज	६	६	३८
त्वंपुरंचरिष्णवं	५	७	१५
त्वंपुरूण्याभरास्वश्व्या	८	६	१५
त्वंपुरूसहस्राणिशतानिच	६	४	३७
त्वंभगोनआहिरत्नमिषे	४	५	१५
त्वंभुवःप्रतिमानंपृथिव्या	१	४	१४
त्वंमखस्यदोधतः	८	८	२९
त्वंमहाँइंद्रतुभ्यंहक्षाः	३	५	२१
त्वंमहाँइंद्रयोहशुष्मै	१	५	४
त्वंमहीमवनिंविश्वधेनां	३	६	२
त्वंमानेभ्यइंद्रविश्वजन्या	२	४	९
त्वंमायाभिरनवद्यमायिनं	८	८	५
त्वंमायाभिरपमायिनोध	१	४	९
त्वंयविष्ठदाशुषः	६	६	५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंरथंप्रभरोयोधमृष्वं	४	६	२१
त्वंरयिंपुरुवीरं	६	५	१२
त्वंराजेंद्रयेचदेवाः	२	४	१६
त्वंराजेवसुव्रतः	६	८	१०
त्वंवरुणउतमित्रोअग्ने	५	२	१५
त्वंवरोसुषाम्णे	६	२	१४
त्वंवर्मासिसप्रथः	५	३	१५
त्वंवलस्यगोमतः	१	१	२१
त्वंविष्णुप्रदिवःसीदआसु	४	५	७
त्वंविप्रस्त्वंकविः	६	८	८
त्वंविश्वस्यजगतः	८	५	२१
त्वंविश्वस्यधनदाअसि	५	३	२०
त्वंविश्वस्यमेधिर	१	२	१९
त्वंविश्वादधिषेकेवलानि	८	५	१५
त्वंविश्वेषांवरुणासि	२	७	७
त्वंविष्णोसुमतिंविश्वजं	५	६	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वंवृधानयइंद्र	२	१	१८	त्वंसुवैनआभज	६	७	२२	त्वंहुत्यदिंद्रकुत्समावः	५	२	२९	त्वंहिशश्वतीनां	६	७	१
त्वंवृधइंद्रपूर्व्योभूः	४	६	१०	त्वंसोमक्रतुभिःसुक्र	१	६	१९	त्वंहुत्यदिंद्रचोदीः	१	५	४	त्वंहिशूरःसनिता	२	४	१८
त्वंवृषाजनानां	६	१	१८	त्वंसोमतनूकृद्भ्यः	६	५	३३	त्वंहुत्यदिंद्रसप्तयु	१	५	५	त्वंहिष्माच्यावयन्नच्युता	३	२	१
त्वंशतान्यवशंबरस्य	४	७	३	त्वंसोमनृमादनः	६	८	१४	त्वंहुत्यदिंद्रारिषण्यन्	१	५	४	त्वंहिसत्योमघवन्ननानतः	६	६	१३
त्वंशर्धायमहिनागृणानः	८	८	५	त्वंसोमपणिभ्यआ	६	८	१२	त्वंहुत्यदृणयाइंद्रधीरः	८	४	१५	त्वंहिसुप्रतरासि	२	६	१४
त्वंशुभ्राभिर्मदसानः	४	६	२२	त्वंसोमपवमानः	७	१	१६	त्वंहुत्यद्वृषभचर्षणीनां	६	६	३५	त्वंहिसोमवर्धयन्	७	१	८
त्वंसत्यइंद्रधृष्णुरेतान्	१	५	४	त्वंसोमपितृभिःसंविदान	६	४	१३	त्वंहनुत्यदमायोदस्यून्	४	६	४	त्वंहिस्तोमवर्धनः	६	१	१६
त्वंसद्योअपिबोजातइंद्र	३	२	१०	त्वंसोमप्रचिकितो	१	६	१९	त्वंहयद्यविष्ठय	६	५	२४	त्वंहोतामनुर्हितः	१	१	२७
त्वंसमुद्रियाअपः	७	१	२९	त्वंसोममहेभगं	१	६	२०	त्वंहिक्षैतवद्यशः	४	५	१	त्वंहोतामनुर्हितः	४	५	२२
त्वंसमुद्रोअसिविश्ववित्क	७	३	१७	त्वंसोमविपश्चितं	६	८	६	त्वंहिनस्तन्वःसोमगोपाः	६	४	१२	त्वंहोतामंद्रतमोनोअध्रु	४	५	१३
त्वंसिंधूँरवासृजः	८	७	२१	त्वंसोमविपश्चितं	७	१	४०	त्वंहिनःपितावसो	६	७	२	त्वंह्यग्नेअग्निना	६	३	३१
त्वंसुतस्यपीतये	१	१	१०	त्वंसोमसूरएषः	७	२	१०	त्वंहिमन्योअभिभूत्योजा	८	३	१८	त्वंह्यग्नेदिव्यस्यराजसि	२	२	१३
त्वंसुतोनृमादनः	७	२	१३	त्वंसोमासिधारयुः	७	२	१३	त्वंहिमानुषेजने	४	१	१३	त्वंह्यग्नेप्रथमोमनोता	४	४	३५
त्वंसुष्वाणोअद्रिभिः	७	२	१३	त्वंसोमासिसत्पतिः	१	६	१९	त्वंहिराधस्पतेराधसोम	६	४	३८	त्वंह्येकईशिषइंद्र	३	६	२८
त्वंसूकरस्यदर्दहि	५	४	२२	त्वंहुत्यत्सप्तभ्योजायमानः	६	६	३५	त्वंहिविश्वतोमुख	७	१	५	त्वंह्येहिचेरवे	६	४	३७
त्वंसूरोहरितोरामयोनॄन्	१	८	२६	त्वंहुत्यदप्रतिमानमोजः	६	६	३५	त्वंहिवृत्रहन्नेषां	६	६	२७	त्वंह्यंगदैव्या	७	५	१७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वदग्नेकाव्यात्वन्मनीषाः	३	५	११	त्वमग्नेत्वष्टाविधते	२	५	१७	त्वमग्नेवनुष्यतोनिपाहि	५	२	६	त्वमपामपिधानावृणोरप	१	४	९
त्वद्धिपुत्रसहसो	३	१	१४	त्वमग्नेद्युभिस्त्वमा	२	५	१७	त्वमग्नेवरुणोजायसेयत्	३	८	१६	त्वमपोयदवेतुर्वशाया	४	१	३०
त्वद्भियाविशआयन्नसि	५	२	७	त्वमग्नेद्रविणोदा	२	५	१८	त्वमग्नेवसूँरिह	१	३	३१	त्वमपोयद्धवृत्रंजघन्वान्	३	२	१०
त्वद्भियेंद्रपार्थिवानि	४	७	३	त्वमग्नेपुरुरूपोविशेविशे	३	८	२६	त्वमग्नेवाघतेसुप्रणीतिः	३	४	१८	त्वमपोविदुरोविषूचीः	४	७	२
त्वद्वाजीवाजंभरोविहायाः	३	५	११	त्वमग्नेप्रथमोअंगिरा	१	२	३२	त्वमग्नेवीरवद्यशः	५	२	२०	त्वमर्यमाभवसियत्	३	८	१६
त्वद्विप्रोजायतेवाज्यग्ने	४	५	९	त्वमग्नेप्रथमोअंगिरस्तमः	१	२	३२	त्वमग्नेवृजिनवर्तनिं	१	२	३३	त्वमसिप्रशस्यः	५	८	३५
त्वद्विश्वासुभगसौभगानि	४	५	१५	त्वमग्नेप्रथमोमातरिश्वने	१	२	३२	त्वमग्नेवृषभःपुष्टिवर्धनः	१	२	३२	त्वमस्माकमिंद्रविश्वध	२	४	१७
त्वमंगजरितारंयविष्ठ	३	८	१७	त्वमग्नेप्रमतिः	१	२	३३	त्वमग्नेव्रतपाअसि	५	८	३५	त्वमस्यपारेरजसोव्योमनः	१	४	१४
त्वमंगप्रशंसिषः	१	६	८	त्वमग्नेप्रयतदक्षिणं	१	२	३४	त्वमग्नेशशमानाय	२	२	९	त्वमायसंप्रतिवर्तयोगोः	१	८	२५
त्वमग्नइंद्रोवृषभः	२	५	१७	त्वमग्नेबृहद्वयः	६	७	९	त्वमग्नेशोचिषाशोशुचानः	५	२	१६	त्वमाविथनर्यंतुर्वशंयदुं	१	४	१८
त्वमग्नईळितोजातवेदः	७	६	१९	त्वमग्नेमनवेद्यामवाशयः	१	२	३२	त्वमग्नेसप्रथाअसिजुष्टो	४	१	५	त्वमाविथसुश्रवसंतवोति	१	४	१६
त्वमग्नउरुशंसायवाघते	१	२	३४	त्वमग्नेयज्ञानां	४	५	२१	त्वमग्नेसहसासहंतमः	२	१	१३	त्वमित्सप्रथाअसि	६	४	३२
त्वमग्नऋभुराकेनं	२	५	१८	त्वमग्नेयज्यवेपायुः	१	२	३४	त्वमग्नेसुभृतउत्तमं	२	५	१९	त्वमिंद्रनर्योयाँअवोनॄन्	१	८	२६
त्वमग्नेअदितिर्देव	२	५	१९	त्वमग्नेराजावरुणो	२	५	१७	त्वमग्नेसुहवारण्वसंदृक्	५	१	२७	त्वमिंद्रप्रतूर्तिषु	६	७	३
त्वमग्नेअमृतत्वउत्तमे	१	२	३३	त्वमग्नेरुद्रोअसुरो	२	५	१८	त्वमध्वप्रथमंजायमानः	३	५	२२	त्वमिंद्रबलादधि	८	८	११
त्वमग्नेगृहपतिः	५	२	२१	त्वमग्नेवनुष्यतोनिपाहि	४	५	१९	त्वमध्वर्युरुतहोता	१	६	३१	त्वमिंद्रयशाअसि	६	६	१३

॥ ४० ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वमिंद्रसजोषसं	८	८	११	त्वमेतानिंद्रपिपेविनाम	८	३	४	त्वयाह्यग्नेवरुणोधृतव्रतो	२	२	९	त्वांयज्ञेभिरुक्थैः	७	७	१०
त्वमिंद्रबलितवाजुपस्कः	५	३	३	त्वमेतांजनराज्ञोद्विर्दश	१	७	१६	त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वे	७	४	८	त्वांयज्ञेष्वृत्विजंचारुं	७	७	५
त्वमिंद्रस्वयशाऋभुक्षाः	५	४	३	त्वमेताम्रुदतोजक्षतः	१	३	२	त्वयेदिंद्रयुजावयं	६	६	२०	त्वांयज्ञेष्वृत्विजं	३	१	७
त्वमिंद्राभिभूरसि	८	८	११	त्वयामन्योसरथमारुजं	८	३	१९	त्वष्टादुहित्रेवहतुंकृणोति	७	६	३३	त्वांयज्ञेष्वीळते	७	७	५
त्वमिंद्राभिभूरसित्वंसूर्यं	६	७	१	त्वयायथागृत्समदासो	२	५	२५	त्वष्टामायावेदपसामपस्तमो	८	१	१४	त्वांयज्ञैरवीवृधन्	६	७	२३
त्वमिंद्रायुविश्वये	७	१	१३	त्वयावयमुत्तमं	२	६	३०	त्वष्टायद्वज्रंसुकृतं	१	६	१०	त्वांरिहंतिमातरः	७	४	२८
त्वमिंद्रासिवृत्रहा	८	८	११	त्वयावयंपवमानेनसोम	७	४	२२	त्वष्टारंवायुमृभवोयओहते	८	२	१०	त्वांवर्धंतिक्षितयःपृथिव्यां	४	४	३५
त्वमिंद्रोपरिंबव	७	१	२५	त्वयावयंमघवन्पूर्व्ये	२	१	२१	त्वष्टारमग्रजांगोपां	६	७	२५	त्वांवाजीहवतेवाजिनेयः	४	६	२१
त्वमिमाओषधीःसोम	१	६	११	त्वयावयंमघवन्निंद्रशत्रून्	२	४	२१	त्वष्टारूपाणिहिप्रभुः	२	५	९	त्वांविश्वेअमृतजायमानं	४	५	९
त्वमिमावार्यापुरु	४	५	२१	त्वयावयंशाशद्महेरणेषु	८	७	१	त्वष्टुर्जामातरंवयं	६	२	३०	त्वांविश्वेसजोषसः	६	२	११
त्वमीशिषेवसुपतेवसूनां	२	४	१०	त्वयावयंसधन्य१स्त्वोताः	३	४	२५	त्वांचित्रश्रवस्तमं	१	३	३२	त्वांविश्वेसजोषसः	४	१	१३
त्वमीशिषेसुतानां	६	४	२४	त्वयावयंसुवृधा	२	६	३०	त्वांजनाममसत्येष्विंद्र	७	८	२२	त्वांविष्णुर्बृहन्क्षयः	६	१	१८
त्वमुत्तमास्योषधे	८	५	११	त्वयावीरेणवीरवः	६	८	२५	त्वांदूतमग्नेअमृतंयुगेयुगे	४	५	१८	त्वांशुष्मिन्पुरुहूतवाजयं	६	७	२
त्वमुत्सांऋतुभिर्बद्धधानान्	४	१	३२	त्वयाहस्विद्युजावयं	६	२	३	त्वांदेवेषुप्रथमंहवामहे	१	७	१५	त्वांसुतस्यपीतये	३	३	६
त्वमेकस्यवृत्रहन्	४	७	२१	त्वयाहस्विद्युजावयं	६	७	९	त्वांपूर्वऋषयोगीर्भिरायन्	८	५	१३	त्वांसोमपवमानंस्वाध्यः	७	३	१६
त्वमेतदधारयः	६	६	२३	त्वयाहितमप्यमप्सुभागं	२	८	३	त्वांमृजंतिदशयोषणःसुतं	७	२	२०	त्वांस्तोमाअवीवृधन्	१	१	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वांहुत्यदिंद्रार्णसातौ	१	५	५	त्वामग्नेप्रथममायु	१	२	३४	त्वामिच्छवसस्पते	५	८	१३	त्वामुतेस्वाभुवः	७	७	४
त्वांहिमंद्रतममर्कशोकैः	४	५	६	त्वामग्नेप्रथमंदेवयंतः	३	५	११	त्वामिदत्रवृणतेत्वायवः	८	४	२१	त्वायुजातवतत्सोमसख्यः	३	६	१७
त्वांहिष्मांचर्षणयः	४	५	१	त्वामग्नेप्रदिवआहुतंघृतैः	३	८	२६	त्वामिदस्याउषसोव्युष्टिषु	८	७	६	त्वायुजानिस्विदुरसूर्यस्य	३	६	१७
त्वांहिसत्यमद्रिवः	६	४	१	त्वामग्नेमनीषिणः	३	१	७	त्वामिदाह्योनरः	६	७	३	त्वायंद्रसोमंसुषुमासुदक्ष	१	७	१३
त्वांहिसुप्सरस्तमं	६	२	३०	त्वामग्नेमनीषिणः	६	३	३९	त्वामिद्धित्वायवः	६	६	२०	त्वावतोहींद्रक्रत्वेअस्मि	५	३	९
त्वांहीं३द्रावसेविवाचः	४	७	५	त्वामग्नेयजमानाअनुद्यून्	७	८	२९	त्वामिद्धिसहसस्पुत्र	१	३	२०	त्वावतःपुरूवसो	६	४	१
त्वांह्यग्नेसदमित्समन्यवः	३	४	१२	त्वामग्नेमानुषीरीळतेवि	३	८	२६	त्वामिद्धिहवामहे	४	७	२७	त्विषीमंतोअध्वरस्येवदि	५	१	८
त्वादत्तेभीरुद्रशंतमेभिः	२	७	१६	त्वामग्नेवसुपतिंवसूनां	३	८	१८	त्वामिद्यवयुर्मम	६	५	३२	त्वेअग्नआहवनानिभूरि	५	१	२६
त्वामग्नेअंगिरसोगुहाहितं	४	१	३	त्वामग्नेवाजसातमं	४	१	५	त्वामिद्वृत्रहंतम	४	२	६	त्वेअग्नेविश्वेअमृतासो	२	५	१९
त्वामग्नेअतिथिंपूर्व्यंविशः	३	८	२६	त्वामग्नेसमिधानोवसिष्ठः	५	२	१२	त्वामिद्वृत्रहंतम	५	८	१६	त्वेअग्नेसुमतिंभिक्ष	१	५	२०
त्वामग्नआदित्यासः	२	५	१९	त्वामग्नेसमिधानंयविष्ठ	३	८	२६	त्वामिद्वृत्रहंतमसुता	६	६	२६	त्वेअग्नेस्वाहुत	५	२	२२
त्वामग्नऋतायवःसमीधि	३	८	२६	त्वामग्नेस्वाध्यः	४	५	२२	त्वामीळतेअजिरंदूत्याय	५	२	१४	त्वेअसुर्य१वसवोन्यृण्वन्	५	२	८
त्वामग्नेदमआवि	२	५	१८	त्वामग्नेहरितोवावशानाः	५	२	७	त्वामीळेअधद्विता	४	५	२१	त्वेइदग्नेसुभगेयवि	१	३	९
त्वामग्नेधर्णसिंविश्वधावयं	३	८	२६	त्वामग्नेहविष्मंतः	४	१	१	त्वामुग्रमवसेचर्षणीसहं	४	७	२८	त्वेइंद्राप्यभूमविप्रा	२	६	५
त्वामग्नेपितरमिष्टि	२	५	१८	त्वामच्छाचरामसि	६	७	१६	त्वामुजातवेदसं	८	८	८	त्वेक्रतुमपिवृंजंतिविश्वे	८	७	१
त्वामग्नेपुष्करादधि	४	५	२३	त्वामस्याव्युषिदेवपूर्वे	३	८	१७	त्वामुतेदधिरेहव्यवाहं	५	२	२३	त्वेधर्माणआसते	७	७	४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वामिंद्रसजोषसं	८	८	११	त्वमेतानिंमपिबेविनाम	८	३	४	त्वयाग्नेमेवकोभूतमतो	२	२	९	त्वांयज्ञेभिरुक्थैः	७	७	१०
त्वामिंद्रअवितवाअपस्कः	५	३	३	त्वमेतांजनराज्ञोद्विर्दशा	१	७	१६	त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वे	७	४	८	त्वांयज्ञेष्वृत्विजंचारुं	७	७	५
त्वामिंद्रस्वयंशाकभुक्षाः	५	४	३	त्वमेताम्रुतोजक्षतः	१	३	२	त्वयेदिंद्रयुजावयं	६	६	२०	त्वांयज्ञेष्वृत्विजं	३	१	७
त्वामिंद्राभिभूरसि	८	८	११	त्वयामन्योसरथमारुजं	८	३	१९	त्वष्टादुहित्रेवहतुंकृणोति	७	६	२३	त्वांयज्ञेष्वीळते	७	७	५
त्वामिंद्राभिभूरसित्वंसूर्यं	६	७	१	त्वयायथागृत्समदासो	२	५	२५	त्वष्टामायावेदपसामपस्त	८	१	१४	त्वांयज्ञैरवीवृधन्	६	७	२३
त्वामिंद्रायुविष्णवे	७	१	१३	त्वयावयमुत्तमं	२	६	३०	त्वष्टायद्वज्रंसुकृतं	१	६	१०	त्वांरिहंतिमातरः	७	४	२८
त्वामिंद्रासिवृत्रहा	८	८	११	त्वयावयंपवमानेनसोम	७	४	२२	त्वष्टारंवायुमृभवोयओहे	८	२	१०	त्वांवर्धंतिक्षितयःपृथिव्यां	७	४	३५
त्वामिंद्रोपरिस्रव	७	१	२५	त्वयावयंमघवन्पूर्व्ये	२	१	२१	त्वष्टारमग्रजांगोपां	६	७	२५	त्वांवाजीहवतेवाजिनेयः	४	६	२१
त्वमिमाओषधीःसोम	१	६	३३	त्वयावयंमघवन्निंद्रशत्रू	२	४	२१	त्वष्टारूपाणिहिप्रभु	२	५	९	त्वांविश्वेअमृतजायमानं	४	५	९
त्वमिमावार्यापुरु	४	५	२१	त्वयावयंशाशद्महेरणेषु	८	७	१	त्वष्टुर्जामातरंवयं	६	२	३०	त्वांविश्वेसजोषसः	६	२	११
त्वमीशिषेवसुपतेवसूनां	२	४	१०	त्वयावयंसधन्यः१स्त्वोताः	३	४	२५	त्वांचित्रश्रवस्तमं	१	३	३२	त्वांविश्वेसजोषसः	४	१	१३
त्वमीशिषेसुतानां	६	४	४४	त्वयावयंसुवृधा	२	६	३०	त्वांजनाममसत्येष्विंद्र	७	८	२२	त्वांविष्णुर्बृहन्क्षयः	६	१	१८
त्वमुत्तमास्योषधे	८	५	११	त्वयावीरेणवीरवः	६	८	२५	त्वांदूतमग्नेअमृतंयुगेयुगे	४	५	१८	त्वांशुष्मिन्पुरुहूतवाजयं	६	७	२
त्वमुत्साँऋतुभिर्बद्धानात्	४	१	३२	त्वयाहस्विद्युजावयं	६	२	३	त्वांदेवेषुप्रथमंहवामहे	१	७	१५	त्वांसुतस्यपीतये	३	३	६
त्वमेकस्यवृत्रहन्	४	७	२१	त्वयाहस्विद्युजावयं	६	७	९	त्वांपूर्वऋषयोगीर्भिरायन्	८	५	११	त्वांसोमपवमानंस्वाध्यः	७	३	१६
त्वमेतदधारयः	६	६	२३	त्वयाहितमप्यमप्सुभागं	२	८	३	त्वांमृजंतिदशयोषणःसुतं	७	२	२०	त्वांस्तोमाअवीवृधन्	१	१	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वांहुत्यदिंद्रार्णसातौ	१	५	५	त्वामग्नेप्रथममायु	१	२	३४	त्वामिच्छवसस्पते	५	८	१३	त्वामुतेस्वाभुवः	७	७	४
त्वांहिमंद्रतममर्कशोकैः	४	५	६	त्वामग्नेप्रथमंदेवयंतः	३	५	११	त्वामिदत्रवृणतेत्वायवः	८	४	२१	त्वायुजातवतत्सोमसख्यः	३	६	१७
त्वांहिष्मार्चर्षणयः	४	५	१	त्वामग्नेप्रदिवआहुतंघृतैः	३	८	२६	त्वामिदस्याउषसोव्युष्टिषु	८	७	६	त्वायुजानिखिदुरसूर्यस्य	३	६	१७
त्वांहिसत्यमद्रिवः	६	४	१	त्वामग्नेमनीषिणः	३	१	७	त्वामिदाह्योनरः	६	७	३	त्वायेंद्रसोमंसुषुमासुदक्ष	१	७	१३
त्वांहिसुप्सरस्तमं	६	२	३०	त्वामग्नेमनीषिणः	६	३	३९	त्वामिद्धिहवामहे	६	६	२०	त्वावतोहींद्रक्रत्वेअस्मि	५	३	९
त्वांहीं३द्रावसेविवाचः	४	७	५	त्वामग्नेयजमानाअनुद्यून्	७	८	२९	त्वामिद्धिसहसस्पुत्र	१	३	२०	त्वावतःपुरूवसो	६	४	१
त्वांह्यग्नेसदमित्समन्यवः	३	४	१२	त्वामग्नेमानुषीरीळतेवि	३	८	२६	त्वामिद्धिहवामहे	४	७	२७	त्विषीमंतोअध्वरस्येवदि	५	१	८
त्वादत्तेभीरुद्रशंतमेभिः	२	७	१६	त्वामग्नेवसुपतिंवसूनां	३	८	१८	त्वामिद्यवयुर्मम	६	५	३२	त्वेअग्नआहवनानिभूरि	५	१	२६
त्वामग्नेअंगिरसोगुहाहितं	४	१	३	त्वामग्नेवाजसातमं	४	१	५	त्वामिद्वृत्रहंतम	४	२	६	त्वेअग्नेविश्वेअमृतासो	२	५	१९
त्वामग्नेअतिथिंपूर्व्यंविशः	३	८	२६	त्वामग्नेसमिधानोवसिष्ठः	५	२	१२	त्वामिद्वृत्रहंतम	५	८	१६	त्वेअग्नेसुमतिंभिक्ष	१	५	२०
त्वामग्नआदित्यासः	२	५	१९	त्वामग्नेसमिधानंयविष्ठ्य	३	८	२६	त्वामिद्वृत्रहंतमसुता	६	६	२६	त्वेअग्नेस्वाहुत	५	२	२२
त्वामग्नऋतायवःसमीधि	३	८	२६	त्वामग्नेस्वाध्यः	४	५	२२	त्वामीळतेअजिरंदूत्याय	५	२	१४	त्वेअसुर्यं१वसवोन्यृण्वन्	५	२	८
त्वामग्नेदमआवि	२	५	१८	त्वामग्नेहरितोवावशानाः	५	२	७	त्वामीळेअधद्विता	४	५	२१	त्वेह्यग्नेसुभगेयवि	१	३	९
त्वामग्नेधर्णसिंविश्वधावयं	३	८	२६	त्वामग्नेहविष्मंतः	४	१	१	त्वामुग्रमवसेचर्षणीसहं	४	७	२८	त्वेइंद्राप्यभूमविप्रा	२	६	५
त्वामग्नेपितरमिष्टि	२	५	१८	त्वामच्छाचरामसि	६	७	१६	त्वामुजातवेदसं	८	८	८	त्वेक्रतुमपिवृंजंतिविश्वे	८	७	१
त्वामग्नेपुष्करादधि	४	५	२३	त्वामस्याव्युषिदेवपूर्वे	३	८	१७	त्वामुतेदधिरेहव्यवाहं	५	२	२३	त्वेधर्माणआसते	७	७	४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वमिंद्रसजोषसं	८	८	११	त्वमेतानिंमपिबेविमाम	८	३	४	त्वयाजांमेवरुणोधृतव्रतो	२	२	९	त्वांयज्ञेभिरुक्थैः	७	७	१०
त्वमिंद्रप्रविर्तवाअपस्कः	५	३	३	त्वमेतांजनराज्ञोद्विर्दशा	१	७	१६	त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वे	७	४	८	त्वांयज्ञेष्वृत्विजंचारुं	७	७	५
त्वमिंद्रस्वयशाऋभुक्षाः	५	४	३	त्वमेतान्रुदतोजक्षतः	१	३	२	त्वयेदिंद्रयुजावयं	६	३	२०	त्वांयज्ञेष्वृत्विजं	३	१	७
त्वमिंद्राभिभूरसि	८	८	११	त्वयामन्योसरथमारुजं	८	३	१९	त्वष्टादुहित्रेवहतुंकृणोति	७	६	२३	त्वांयज्ञेष्वीळते	७	७	५
त्वमिंद्राभिभूरसित्वंसूर्यं	६	७	१	त्वयायथागृत्समदासो	२	५	२५	त्वष्टामायावेदपसामपस्त	८	१	१४	त्वांयज्ञैरवीवृधन्	६	७	२३
त्वमिंद्रायविष्णवे	७	१	१३	त्वयावयमुत्तमं	२	६	३०	त्वष्टायद्वज्रंसुकृतं	१	६	१०	त्वांरिहंतिमातरः	७	४	२८
त्वमिंद्रासिवृत्रहा	८	८	११	त्वयावयंपवमानेनसोम	७	४	२२	त्वष्टारंवायुमृभवोयओहते	८	२	१०	त्वांवर्धंतिक्षितयःपृथिव्यां	४	४	३५
त्वमिंद्रोपारिबव	७	१	२५	त्वयावयंमघवन्पूर्व्ये	२	१	२१	त्वष्टारमग्रजांगोपां	६	७	२५	त्वांवाजीहवतेवाजिनेयः	४	६	२१
त्वमिमाओषधीःसोम	१	६	३३	त्वयावयंमघवन्निंद्रशत्रून्	२	४	२१	त्वष्टारूपाणिहिप्रभुः	२	५	९	त्वांविश्वेअमृतजायमानं	४	५	९
त्वमिमावार्यापुरु	४	५	२१	त्वयावयंशाशद्महेरणेषु	८	७	१	त्वद्युओमातरंवयं	६	२	३०	त्वांविश्वेसजोषसः	६	२	११
त्वमीशिषेवसुपतेवसूनां	२	४	१०	त्वयावयंसधन्य१स्त्वोताः	३	४	२५	त्वांचित्रश्रवस्तमं	१	३	३२	त्वांविश्वेसजोषसः	४	१	१३
त्वमीशिषेसुतानां	६	४	४४	त्वयावयंसुवृधा	२	६	३०	त्वांजनाममसत्येष्विंद्र	७	८	२२	त्वांविष्णुर्बृहन्क्षयः	६	१	१८
त्वमुत्तमास्योषधे	८	५	११	त्वयावीरेणवीरवः	६	८	२५	त्वांदूतमग्नेअमृतंयुगेयुगे	४	५	१८	त्वांशुष्मिन्पुरुहूतवाजयं	६	७	२
त्वमुत्साँऋतुभिर्बद्बधानाँ	४	१	३२	त्वयाहस्विद्युजावयं	६	२	३	त्वांदेवेषुप्रथमंहवामहे	१	७	१५	त्वांसुतस्यपीतये	३	३	६
त्वमेकस्यवृत्रहन्	४	७	२१	त्वयाहस्विद्युजावयं	६	७	९	त्वांपूर्वऋषयोगीर्भिराय	८	५	१३	त्वांसोमपवमानंस्वाध्यः	७	३	१६
त्वमेतदधारयः	६	६	२३	त्वयाहितमप्यमप्सुभागं	२	८	३	त्वांमृजंतिदशयोषणःसुतं	७	२	२०	त्वांस्तोमाअवीवृधन्	१	१	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वांहुत्यदिंद्रार्णसातौ	१	५	५	त्वामग्नेप्रथममायु	१	२	३४	त्वामिच्छवसस्पते	५	८	१३	त्वामुतेस्वाभुवः	७	७	४
त्वांहिमंद्रतममर्कशोकैः	४	५	६	त्वामग्नेप्रथमंदेवयंतः	३	५	११	त्वामिदत्रवृणतेत्वायवः	८	४	२१	त्वायुजातवतत्सोमसख्यः	३	६	१७
त्वांहिष्माचर्षणयः	४	५	१	त्वामग्नेप्रदिवआहुतंघृतैः	३	८	२६	त्वामिदस्याउषसोव्युष्टिषु	८	७	६	त्वायुजानिखिदत्सूर्यस्य	३	६	१७
त्वांहिसत्यमद्रिवः	६	४	१	त्वामग्नेमनीषिणः	३	१	७	त्वामिदाह्योनरः	६	७	३	त्वायमिंद्रसोमसुषुमासुदक्ष	१	७	१३
त्वांहिसुप्सरस्तमं	६	२	३०	त्वामग्नेमनीषिणः	६	३	३९	त्वामिद्धित्वायवः	६	६	२०	त्वावतोहींद्रक्रत्वेअस्मि	५	३	९
त्वांहीं३द्रावसेविवाचः	४	७	५	त्वामग्नेयजमानाअनुद्यून्	७	८	२९	त्वामिद्धिसहसस्पुत्र	१	३	२०	त्वावतःपुरूवसो	६	४	१
त्वांह्यग्नेसदमित्समन्यवः	३	४	१२	त्वामग्नेमानुषीरीळतेवि	३	८	२६	त्वामिद्धिहवामहे	४	७	२७	त्विषीमंतोअध्वरस्येवदि	५	१	८
त्वादत्तेभीरुद्रशंतमेभिः	२	७	१६	त्वामग्नेवसुपतिंवसूनां	३	८	१८	त्वामिद्यवयुर्मम	६	५	३२	त्वेअग्नआहवनानिभूरि	५	१	२६
त्वामग्नेअंगिरसोगुहाहितं	४	१	३	त्वामग्नेवाजसातमं	४	१	५	त्वामिद्वृत्रहंतम	४	२	६	त्वेअग्नेविश्वेअमृतासो	२	५	१९
त्वामग्नेअतिथिंपूर्व्यंविशः	३	८	२६	त्वामग्नेसमिधानोवसिष्ठः	५	२	१२	त्वामिद्वृत्रहंतम	५	८	१६	त्वेअग्नेसुमतिंभिक्ष	१	५	२०
त्वामग्नआदित्यासः	२	५	१९	त्वामग्नेसमिधानंयविष्ठ	३	८	२६	त्वामिद्वृत्रहंतमसुता	६	६	२६	त्वेअग्नेस्वाहुत	५	२	२२
त्वामग्नऋतायवःसमीधि	३	८	२६	त्वामग्नेस्वाध्यः	४	५	२२	त्वामीळतेअजिरंदूत्याय	५	२	१४	त्वेअसुर्यं१वसवोन्यृण्वन्	५	२	८
त्वामग्नेदमआवि	२	५	१८	त्वामग्नेहरितोवावशानाः	५	२	७	त्वामीळेअधद्विता	४	५	२१	त्वेइदग्नेसुभगेयवि	१	३	९
त्वामग्नेधर्णसिंविश्वधावयं	३	८	२६	त्वामग्नेहविष्मंतः	४	१	१	त्वामुग्रमवसेचर्षणीसहं	४	७	२८	त्वेइंद्राप्यभूमविप्रा	२	६	५
त्वामग्नेपितरमिष्टि	२	५	१८	त्वामच्छाचरामसि	६	७	१६	त्वामुजातवेदसं	८	८	८	त्वेक्रतुमपिवृंजंतिविश्वे	८	७	१
त्वामग्नेपुष्करादधि	४	५	२३	त्वामस्याव्युषिदेवपूर्वे	३	८	१७	त्वामुतेदधिरेहव्यवाहं	५	२	२३	त्वेधर्माणआसते	७	७	४

॥ ४१ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
त्वेधेनुःसुदुघाजातवेदः	८	२	२०	त्वेसोमप्रथमावृक्तबर्हिषः	७	५	२३	दधामितेसुतानां	६	३	११	दर्शन्नुविश्वदर्शतं	१	२	१९
त्वेपितोमहानांदेवानां	२	५	७	त्वेहुयत्पितरश्चिदिंद्र	५	२	२४	दधिक्रामग्निमुषसं	३	१	२०	दर्शन्न्वत्रश्रृतपाँअनिंद्रान्	७	७	१६
त्वेरायइंद्रतोशतमाः	२	४	८	त्वोतासस्त्वावसा	७	१	२२	दधिक्रामुनमसाबोधयंतः	५	४	११	दविद्युतत्यारुचा	७	१	४१
त्वेवसूनिपुर्वणीकहोतः	४	५	७	त्वोतासस्त्वायुजा	६	५	२	दधिक्रावाणंबुबुधानोअ	५	४	११	दशाक्षिपोयुज्यतेबाहूअ	४	२	२०
त्वेवसूनिसंगता	६	५	३२	त्वोतासोमघवन्निंद्रविप्राः	३	६	१८	दधिक्रावाप्रथमोवाज्यर्वा	५	४	११	दशाक्षिपःपूर्व्यंसीं	३	१	२३
त्वेविश्वातविषीसध्र्यग्घि	१	४	१०	त्वोतोवाज्यह्नयो	२	५	२२	दधिक्राव्णइदुनुचर्किराम	३	७	१४	दशंतेकलशानां	३	६	३०
त्वेविश्वासरस्वति	२	८	१०	दक्षस्यवादितेजन्मनि	८	२	६	दधिक्राव्णइषऊर्जोमहोय	३	७	१३	दशमासाञ्छशयानः	४	४	२०
त्वेषमित्थासमरणंशिमीं	२	२	२५	दक्षिणावतामिदिमानि	२	१	१०	दधिक्राव्णोअकारिषं	३	७	१३	दशरथान्प्रष्टिमतः	४	७	३४
त्वेषस्तेधूमऋण्वति	४	५	२	दक्षिणावाम्प्रथमोहूतएति	८	६	३	दधिक्रांवःप्रथममश्विनोष	५	४	११	दशराजानःसमिताअयज्य	५	६	५
त्वेषासोअग्नेरमवंतो	१	३	११	दक्षिणाश्वंदक्षिणागांददा	८	६	४	दधिष्वाजठरेसुतं	३	३	१	दशराज्ञीरशिवेनानवघ्नन्	१	८	१२
त्वेषंगणंतवसंखादिहस्तं	४	३	२३	ददानमिद्ददभदंतमन्म	२	२	१७	दध्युष्टाभृगवोमानुषेष्वा	१	४	२४	दशश्यावाऋधद्रयः	६	४	५
त्वेषंरूपंकृणुतउत्तरंयत्	१	७	२	ददीरेक्णस्तन्वेददिर्वसु	६	४	३	दध्यङ्हमेजनुषंपूर्वो	२	२	४	दशस्यंतामनवेपूर्व्यंदिवि	६	२	६
त्वेषंरूपंकृणुतवर्णोअस्य	७	२	२६	दधन्नृतंधनयन्नस्य	१	५	१५	दनोविशइंद्रमृध्रवाचः	२	४	१६	दशमह्यंपौतक्रतः	६	४	२७
त्वेषंवयंरुद्रंयज्ञसाधं	१	८	५	दधन्वेवायदीमनु	२	५	२६	दभ्रेभिश्चिच्छशीयांसं	३	६	२७	दशस्यंतोनोमरुतोमृळंतु	५	४	२५
त्वेषंशर्धोनमारुतंतुविष्व	४	८	३	दधानोगोमदश्ववत्	६	४	१	दभ्रंचिद्धित्वावतः	३	६	४८	दशस्यानःपुर्वणीकहोतः	४	५	१३
वेसुपुत्रशवसः	६	६	१७	दधामितेमधुनोभक्षमग्रे	६	७	४	दमूनसोअपसोयेसुहस्ताः	४	२	१९	दशानामेकंकपिलंसमानं	७	७	१८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
दशावनिभ्योदशकक्ष्येभ्यः	८	४	३०	दामानंविश्वचर्षणे	६	२	९	दिवश्चिद्रोचनादधि	५	८	२६	दिवोधर्तासिशुक्रःपीयूषः	७	५	२०
दशाश्वान्दशकोशान्	४	७	३४	दाशराज्ञेपरियत्तायविश्व	५	६	५	दिवस्कण्वासइंदवः	१	३	३४	दिवोधामभिर्वरुण	५	५	११
दशेमंत्वष्टुर्जनयंतगर्भं	१	७	१	दाशेमकस्यमनसा	६	६	५	दिवस्परिप्रथमंजज्ञेअग्निः	७	८	२८	दिवोनतुभ्यमन्विंद्रसत्रा	४	६	९
दस्मोहिष्मावृषणं	२	१	१६	दासपत्नीरहिगोपाअतिष्ठ	१	२	३८	दिवस्पृथिव्याअधि	६	८	२१	दिवोनयस्यरेतसोदुघानाः	१	७	८
दस्रायुवाकवःसुता	१	१	५	दिदृक्षंतउषसोयामन्नक्तोः	३	२	३	दिवस्पृथिव्योरवआवृणी	७	८	६	दिवोनयस्यविधतोनवीं	४	५	४
दस्राहिविश्वमानुषक्	६	२	२७	दिदृक्षेण्यःपरिकाष्ठासुजे	२	२	१५	दिवस्पृथिव्याःपर्योजउद्भृ	४	७	३५	दिवोनसर्गाअससृग्रमह्नां	७	४	१६
दस्यूञ्छिम्यूंश्चपुरुहूतएवैः	१	७	११	दिवःपीयूषमुत्तमं	७	१	८	दिवाचित्तमःकृण्वंति	१	३	१६	दिवोनसानुपिप्युषी	६	८	६
दंडाइवेद्गोअजनासआस	५	३	२३	दिवःपीयूषंपूर्व्यंयदुक्थ्यं	७	५	२३	दिवायांतिमरुतोभूम्याग्नि	२	३	६	दिवोनसानुस्तनयन्नचिक्र	७	३	१३
दातामेपृषतीनां	६	४	४७	दिवक्षसोअग्निजिह्वाऋता	८	२	१०	दिविक्षयंतारजसःपृथिव्यां	५	५	६	दिवोनाकंमधुजिह्वा	७	३	११
दादृहाणोवज्रमिंद्रो	२	१	८	दिवक्षसोधेनवो	३	१	१	दिवितेनाभापरमोयआददे	७	३	४	दिवोनाभाविचक्षणः	६	७	३८
दाधारक्षेममोकोनर	१	५	१०	दिवश्चित्तेबृहतोजातवेदः	१	४	२५	दिविनकेतुरधिधायिहर्यतः	८	५	५	दिवोनांवृष्टिंमरुतोररीध्वं	४	४	२८
दानामृगोनवारणः	६	३	८	दिवश्चिदस्यवरिमाविपप्रथे	१	४	१९	दिविमेअन्यःपक्षः	८	६	२७	दिवोमानंनोत्सदन्	६	४	४२
दानायमनःसोमपावन्न	१	४	२०	दिवश्चिदातेरुचयंतरोकाः	२	८	२७	दिविस्पृशंयज्ञमस्माकम	७	८	१०	दिवोयस्कंभोधरुणःस्वातत	७	२	३१
दानासःपृथुश्रवसः	६	४	५	दिवश्चिदापूर्व्याजायमाना	३	२	२५	दिविस्वनोयततेभूम्योप	८	३	६	दिवोरुक्मउरुचक्षाउदेति	५	५	५
दानोअग्नेधियारयिं	५	१	२३	दिवश्चिदावोमवत्तरेभ्यः	८	३	८	दिवेदिवेसदृशीरन्यमर्धं	४	७	३४	दिवोवराहमरुषंकपर्दिनं	१	८	५
दानोअग्नेबृहतोदाः	२	५	२१	दिवश्चिद्दादुहितरं	३	६	२०	दिवोधर्ताभुवनस्यप्रजापतिः	३	८	४	दिवोवासानुस्पृशतावरीय	८	२	२१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
दिव्यं१न्यःसदनंचक्रउच्चा	२	८	६	दुहानऊधर्दिव्यंमधुप्रियं	७	५	१२	देवंदेवंराधसेचोदयंति	५	५	२६	देवानांदूतःपुरुधप्रसूतः	३	३	२७
दिव्यंसुपर्णंवायसंबृहंतं	२	३	२३	दुहानःप्रत्नमित्पयः	६	८	३२	देवंदेवंवोवसइंद्रं	६	१	४	देवानांनुवयंजान	८	३	१
दिव्यःसुपर्णोवचक्षिसोम	७	४	१०	दुहीयन्मित्रधितयेयुवाकुः	१	८	२३	देवंदेवंवोवसेदेवं	६	२	३३	देवानांपत्नीरुशतीरवंतु	४	२	२८
दिव्याआपोअभियदेनमा	५	७	३	दूणाशंसख्यंतव	४	७	२६	देवंनरःसवितारं	३	४	११	देवानांभद्रासुमतिरृजू	१	६	१५
दिशःसूर्योनमिनाति	३	२	३	दूतंवोविश्ववेदसं	३	५	८	देवंवोअद्यसवितारमेषे	४	३	३	देवानांमानेप्रथमाअतिष्ठ	७	७	१९
दीदिवांसमपूर्व्यं	३	१	१३	दूरंकिलप्रथमाजग्मुरासां	८	६	११	देवंवोदेवयज्यया	४	१	१३	देवानांयुगेप्रथमे	८	३	१
दीर्घंह्यंकुशंयथा	८	७	२२	दूरमितपणयोवरीयः	८	६	६	देवस्त्वष्टायद्धचारुत्वमानट्	८	२	२२	देवानामिदवोमहत्	६	६	३
दीर्घतंतुर्बृहदुक्षायमग्निः	८	२	२०	दूराच्चिदावसथोअस्यक	४	७	१०	देवबर्हिर्वर्धमानं	२	५	२२	देवान्वसिष्ठोअमृतान्ववं	८	२	११
दीर्घतमामामतेयो	२	३	१	दूरादिहेवयत्सतुतेन	५	३	२२	देवयंतोयथामतिं	१	१	१२	देवान्वसिष्ठोअमृतान्ववं	८	२	१४
दीर्घस्तेअस्त्वंकुशः	६	१	२३	दूरादिहेवयत्सती	५	८	१	देवस्त्वष्टासविताविश्वरूपः	३	३	३१	देवान्वायच्चकृमाक	२	५	३
दुराध्यो३अदितिंस्रेवयंत	५	२	२५	दूरेतन्नामगुह्यंपराचैः	८	१	१६	देवस्यवयंसवितुःसवीम	५	१	१५	देवान्हुवेबृहच्छ्रवसःस्वस्त	८	२	१२
दुरोअश्वस्यदुरइंद्रगोरसि	१	४	१५	दृतेरिवतेवृकमस्तुसख्यं	४	८	४	देवस्यसवितुर्वयं	३	४	११	देवाव्योनःपरिषिच्यमानाः	७	४	१६
दुरोकशोचिःक्रतुर्न	१	५	१०	दृशानोरुक्मउर्व्याव्यद्यौ	७	८	२९	देवहितिंजुगुपुर्द्वादशस्य	५	७	४	देवाश्चित्तेअमृताजातवेदः	८	२	२०
दुर्गेचिन्नःसुगंकृधि	६	६	२२	दृशेन्योयोमहिनासमिद्धः	८	४	११	देवाःकपोतइषितोयदिच्छ	८	८	२३	देवाश्चित्तेअसुर्यायपूर्वे	५	२	४
दुर्मंत्वत्रामृतस्यनाम	७	६	१२	दृळ्हाचिदस्माअनुदुः	२	१	२२	देवाएतस्यामवदंतपूर्वे	८	६	७	देवाश्चित्तेअसुर्यप्रचे	२	६	२९
दुहंतिसप्तैकामुप	६	५	१५	दृळ्हाचिद्यावनस्पतीन्	४	४	२९	देवानांचक्षुःसुभगावहंती	५	५	२४	देवासआयन्परशूँरबिभ्रन्	७	७	२१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
देवासस्त्वावरुणोमित्रो	१	३	८	देवैर्नोदेव्यदितिर्निपातु	१	७	२४	द्यामिंद्रोहरिधायसं	३	३	८	द्युम्नीवांस्तोमोअश्विना	६	६	१०
देवासोहिष्मामनवेसमं	६	२	३३	देवैर्नोदेव्यदितिर्निपातु	३	८	७	द्यावाचिदस्मैपृथिवी	२	६	९	द्युम्नेषुपृतनाज्ये	३	२	२२
देवींवाचमजनयंतदेवाः	६	७	५	देवोदेवानामसिमित्रो	१	६	३२	द्यावानोअद्यपृथिवीअनां	७	८	६	द्यौर्नयइंद्राभिभूमा	४	६	९
देवीःषळुर्वीरुरुनःकृणोत	८	७	१५	देवोदेवान्परिभूरृतेन	७	६	११	द्यावानःपृथिवीइमं	२	८	१०	द्यौर्मेपिताजनितानाभि	२	३	२०
देवीदिवोदुहितरासुशि	८	२	२२	देवोदेवायधारय	६	७	२०	द्यावापृथिवीजनयन्नभि	८	२	१३	द्यौर्वःपितापृथिवी	२	५	१५
देवीदेवस्यरोदसीजनित्री	५	६	२२	देवोनयःपृथिवीं	१	७	१९	द्यावाभूमीअदितेत्रासीं	५	५	४	द्यौश्चत्वापृथिवीयज्ञियासः	२	८	२६
देवीदेवेभिर्यजतेयजत्रैः	३	८	८	देवोनयःसवितासत्य	१	५	१९	द्यावायमग्निंपृथिवीजनि	८	१	२	द्यौश्चनःपृथिवीचप्रचेतसा	७	८	९
देवीयदितविषीत्वावृधोत	१	४	२१	देवोभगःसवितारायोअंश	४	२	१७	द्यावाहक्षामा	७	६	११	द्यौश्चिदस्यामवाँअहेः	१	४	१३
देवीर्द्वारोविश्रयध्वं	३	८	२०	देवोवोद्रविणोदाः	५	२	१२	द्यावोनयस्त्वंपनयं	४	५	५	द्यौ३ष्पितःपृथिविमातर	४	८	११
देवेनंनोमनसादेवसोम	१	६	२३	दैवीपूर्तिर्दक्षिणादेवयज्या	८	६	३	द्यावोनस्तृभिश्चित	२	७	१९	द्रप्समपश्यंविषुणेचरंतं	६	६	३४
देवेभिर्देव्यदिते	६	१	२५	दैव्याहोताराप्रथमाविदु	२	५	२३	द्युक्षंसुदानुंतविषीभिरावृ	६	६	१	द्रप्सश्चस्कंदप्रथमाँअनुद्यू	७	६	२५
देवेभिर्न्विषितोयज्ञियेभिः	८	४	१०	दैव्याहोताराप्रथमान्यृंजे	२	८	२३	द्युतद्यामानंबृहतीमृतेन	४	४	२३	द्रप्सःसमुद्रमभियज्जिगा	८	७	८
देवेभ्यःकमवृणीतमृत्युं	७	६	१३	दैव्याहोताराप्रथमा	३	१	२	द्युतानंवोअतिथिंस्वर्णरं	४	५	१७	द्रवतांतउषसावाज	३	१	१४
देवेभ्यस्त्वामदायकं	६	७	३०	दैव्याहोताराप्रथमापुरोहिं	८	२	१४	द्युभिरक्तुभिःपरिपातम	१	७	३७	द्रविणोदाददातुनः	१	१	२९
देवेभ्यस्त्वावृथापाजसे	७	५	२१	दैव्याहोताराप्रथमासुवा	८	६	९	द्युभिर्हितंमित्रमिवप्रयोगं	७	६	२	द्रविणोदाद्रविणसः	१	१	२९
देवेभ्योहिप्रथमंयज्ञियेभ्यः	३	८	५	दोहेनगामुपशिक्षासखायं	७	८	२२	द्युमत्तमंदक्षंधेह्यस्मे	४	७	१७	द्रविणोदाद्रविणसस्तुर	१	७	४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
द्रविणोदाःपिपीषति	१	१	२९	द्विमाताहोताविदथेषुस	३	३	२९	धन्वच्चयत्कृन्तत्रच	८	४	४	धियाचक्रेवरेण्यो	३	१	२९
द्रापिंवसानोयजतोदिविं	७	३	१४	द्विर्यत्पंचजीजनन्संवसा	३	५	५	धन्वनागाधन्वनाजिंजयेम	५	१	१९	धियावर्दिविष्यंतः	३	६	६
द्रुहोनिषत्ताषृशनीचिदेवैः	८	३	३	द्विर्यंपंचस्वयशसं	७	४	२३	धन्वन्स्रोतःकृणुतेगातुं	१	७	२	धिष्ववज्रंगभस्त्योः	४	७	२४
द्रुहंजिघांसंध्वरसमनिं	३	६	१०	द्विषोनोविश्वतोमुखाति	१	७	५	धर्तारोदिवऋभवःसुह	८	२	११	धिष्वाशवःशूरयेनः	२	६	६
द्रुयाँअग्नेरथिनोविंशतिं	४	६	२४	द्वेहृदस्यक्रमणेस्वर्दृशौ	२	२	३५	धर्तादिवोरजसस्पृष्टऊ	३	३	१३	धीभिरर्वद्भिरर्वतः	४	७	२३
द्वाविमौवातौवातः	८	७	२५	द्वेतेचक्रेसूर्येब्रह्माण	८	३	२३	धर्तादिवःपवतेकृत्व्योरसः	७	३	१	धीभिर्हिन्वंतिवाजिनं	७	५	११
द्वादशप्रधयश्चक्रमेकं	३	७	२	द्वेनप्तुर्देववतःशतेगोः	५	१	२८	धर्मणामित्रावरुणाविपश्चि	४	४	१	धीभिःसातानिकाण्वस्य	५	७	३३
द्वादशप्रधयश्चक्र	२	३	२३	द्वेविरूपेचरतःस्वर्थे	१	७	१	धाताधातृणांभुवनस्य	८	७	१६	धीरात्वस्यमहिनाजनूंषि	५	६	८
द्वादशारंनहितज्जराय	२	३	१६	द्वेरश्मीभूरपजायाकल्मदि	७	८	३	धानावंतंकरम्भिणं	३	३	१७	धीरासःपदंकवयोनयंति	२	२	१५
द्वासुपर्णासयुजासखाया	२	३	१७	द्वेसमीचीबिभृतश्चरंतं	८	४	१३	धामंतेविश्वंभुवनमधिश्रि	३	८	११	धीरोह्यस्यद्मसत्	६	३,	४१
द्वितायदीकीस्तासः	२	१	१३	द्वेस्रुतीअशृणवंपितॄणां	८	४	१२	धायोभिर्वायोयुज्येभिरर्कैः	४	५	४	धुनेतयःसुप्रकेतंमदंतः	३	७	२६
द्वितायमृक्तवाहसे	४	१	१०	द्वंनःसर्पिरासुतिः	२	५	२८	धारयंतआदित्यासो	२	७	६	धूनथद्यांपर्वतांदाशुषे	४	३	२१
द्वितायोवृत्रहंतमः	६	६	२७	धनुर्हस्तादाददानोमृतस्य	७	६	२७	धाराबरामरुतो	२	७	१९	धृतव्रताआदित्याइषिरा	२	७	११
द्विताविव्रबेसनजासनीळे	१	५	२	धनंनस्पंद्रंबहुलंयोअस्मे	७	८	२२	धासिंकृण्वानओषधीः	६	३	३०	धृतव्रताःक्षत्रियायज्ञनि	८	२	१३
द्विताव्यूर्ण्वन्नमृतस्यधा	७	४	४	धनुर्हस्तादाददानोमृतस्य	७	६	२७	धियंपूषाजिन्वतुविश्वमि	२	८	१६	धृतव्रतोधनदाःसोमवृद्धः	४	६	७
द्विधासूनवोसुरंस्वर्विदं	८	१	१८	धन्याचिद्धित्वेधिषणाव	४	५	१३	धियंवोअप्सुदधिषेस्वर्षां	४	२	२७	धृषताश्चिद्धृषन्मनः	६	४	४०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
धृषत्पिबकलशेसोममिं	४	७	३१	नकिरिंद्रत्वदुत्तरः	३	६	१९	नक्षोणीभ्यांपरिभ्वेत	२	६	१७	नतमंहोनदुरितंकुतश्चन	२	६	२९
धेनुंनत्वासूयवसेदुदुक्षन्	५	२	२४	नकिरेषांनिंदितामर्त्येषु	३	२	२५	नघात्वद्रिगपवेतिमेमनः	७	८	२४	नतमंहोनदुरितंदेवासो	८	७	१३
धेनुःप्रत्नस्यकाम्यं	३	४	३	नकिर्देवामिनीमसि	८	७	२२	नघाराजेंद्रआदभन्नः	२	४	२१	नतस्यमाययाचन	६	२	१२
धेनुष्टइंद्रसूनृता	६	१	१४	नकिह्येषांजनूंषिवेद	५	४	२३	नघावसुर्नियमते	४	७	२५	नतस्यविद्मतदुषुप्रवोचत	७	८	२०
धेनूर्जिन्वतमुतजिन्वतंवि	६	३	१६	नकिष्टएताव्रता	१	५	१३	नघासमामपजोषंजभार	३	६	१६	नताअर्वारेणुककाटोअश्नुते	४	६	२५
ध्रुवंतेराजावरुणः	८	८	३१	नकिष्टंकर्मणानश	६	५	८	नघेमन्यदापपन	५	७	२०	नतानशंतिनदभातितस्क	४	६	२५
ध्रुवंध्रुवेणहविषा	८	८	३१	नकिष्टंकर्मणानशद्यश्चकार	६	२	४०	नजामयेतान्वोरिक्थमा	३	२	५	नतामिनंतिमायिनोनधी	३	४	१
ध्रुवंज्योतिर्निहितंदृशयेकं	४	५	११	नकिष्ट्वद्रथीतरः	१	६	६	नतंजिनंतिबहवोनदभ्रा	३	६	१३	नतिष्ठंतिननिमिषंत्येते	७	६	७
ध्रुवाएववःपितरोयुगेयुगे	८	४	३१	नकीमिंद्रोनिकर्तवे	६	५	३१	नतंतिग्मंचनत्यजः	६	४	८	नतेअदेवःप्रदिवोनिवासते	७	८	१२
ध्रुवाद्यौर्ध्रुवापृथिवी	८	८	३१	नकीरेवंतंसख्यायविंदसे	६	२	३	नतंराजानावदितेकुतश्चन	७	८	१७	नतेअंतःशवसोधाय्यस्य	४	७	१
ध्रुवासुत्वासुक्षितिषुक्षिय	५	६	१०	नकींवृधीकइंद्रते	६	५	३१	नतंविदाथयइमाजजान	८	३	१७	नतेगिरोअपिमृष्येतुरस्य	५	३	५
ध्वस्रयोःपुरुषंत्योः	७	१	१५	नक्तोषासावर्णमामेम्याने	१	७	३	नतइंद्रसुमतयोनरायः	५	२	२७	नतेतइंद्राभ्या१स्मदृष्व	४	२	१
नकिःपरिष्टिर्मघवन्मघस्य	६	६	११	नक्तोषासासुपेशसा	१	१	२५	नतद्दिवानपृथिव्यानुमन्ये	४	८	१४	नतेदूरेपरमाचिद्रजांसि	३	२	१
नकिःसुदासोरथं	५	३	१८	नक्षंतइंद्रमवसे	६	४	२४	नतमग्नेअरातयः	६	५	११	नतेव्रतास्तिराधसः	६	१	१४
नकिरस्यशचीनां	६	३	३	नक्षद्ववमरुणीःपूर्व्यंराट्	१	८	२४	नतमश्नोतिकश्चन	८	१	२	नतेविष्णोजायमानोनजा	५	६	२४
नकिरस्यसहंत्य	१	२	२३	नक्षद्धोतापरिसद्मामिताय	२	४	१३	नतमंहोनदुरितानिमर्त्यं	५	६	३	नतेसखासख्यंवष्ट्येतत्	७	६	६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
नतेसव्यंनदक्षिणं	६	२	१५	नत्वावँइंद्रमोजसा	५	८	११	नमसेदुपसीदत	६	७	३७	नयंविविक्तोरोदसी	६	१	५
नत्वागभीरःपुरुहूतसिंधुः	३	२	११	ननूनंब्रह्मणामृणं	६	३	४	नमस्तेअग्नओजसे	६	५	२५	नयंशुक्रोनदुराशीः	५	७	१७
नत्वादेवासआशत	६	६	३७	ननूनमस्तिनोश्वः	२	४	१०	नमस्यतहव्यदातिंस्वध्वरं	३	८	१८	नयंहिंसंतिधीतयोनवाणीः	४	७	६
नत्वद्धोतापूर्वोअग्नेयजीयान्	३	८	१६	नपंचभिर्दशभिर्वष्ट्यारभं	४	२	३	नमागरंनद्योमातृतमा	२	३	१	नयःसंपृच्छेनपुनर्हवीतवे	६	७	६
नत्वावृहंतोअद्रयः	६	६	११	नपर्वतानन्नद्योवरंतवः	४	३	१८	नमातमन्नश्रमन्नोत	२	७	१३	नयईषंतेजनुषोया	५	१	७
नत्वारासीयाभिशस्तये	६	१	३४	नपाताशवसोमहः	६	२	२१	नमामिमेथनजिहीळणुषा	७	८	३	नयजमानरिष्यसि	६	२	४०
नत्वावरंतेअन्यथा	३	६	२८	नपातोदुर्गहस्यमे	६	४	४७	नमृत्युरासीदमृतंनतर्हि	८	७	१७	नयसीद्वतिद्विषः	४	७	२२
नत्वावाँअन्योदिव्योनपा	५	३	२१	नपापासोमनामहे	६	४	३८	नमृषाश्रांतंयदवंतिदेवाः	२	४	२२	नयस्यतेशवसान	६	५	२
नत्वाशतंचनहुतः	७	१	२३	नपूषणंमेथामसि	१	३	२५	नमोदिवेबृहतेरोदसीभ्यां	२	१	२६	नयस्यदेवादेवतानमर्ताः	१	७	१०
नदक्षिणाविचिकिते	२	७	८	नसीभिर्योविवस्वतः	६	८	३	नमोमहद्भ्योनमो	१	२	२४	नयस्यद्यावापृथिवीअनु	१	४	१४
नदंनभिन्नममुयाशयानं	१	२	३७	नप्रमियेसवितुर्दैव्यस्य	३	८	५	नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्ष	७	८	१२	नयस्यद्यावापृथिवीनध	८	४	१५
नदंवओदतीनां	६	५	५	नभोजाममुर्नन्यर्थमीयुः	८	६	४	नमोवाकेप्रस्थितेअध्वरे	६	१	१७	नयस्यवर्ताजनुषान्वस्ति	३	६	४
नदस्यमारुधतःकाम	२	४	२२	नमःपुरातेवरुणो	२	७	१०	नयंजरंतिशरदोनमासा	४	६	१८	नयस्यसातुर्जनितोर	३	५	५
नदुष्टुतीमर्त्योविंदतेवसु	५	३	२१	नमइदुग्रंनमआविवासे	४	८	१२	नयंदिप्संतिदिप्सवः	१	२	१८	नयत्परोनांतरः	२	८	८
नदेवानामतिव्रतं	७	८	२	नमइंद्रेणसख्यं	२	६	२२	नयंदुध्रावरंतेनस्थिरामुरः	६	४	४८	नयत्पुराचकृमाकद्धनूनं	७	६	६
नदेवानामपिह्रुतः	६	२	३९	नमत्स्त्रीसुभसत्तरा	८	४	२	नयंरिपवोनरिषण्यवो	२	२	१७	नयस्येंद्रोवरुणोनमित्रः	२	८	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
नयातवइंद्रजुजुवुर्नः	५	३	३	नरोयेकेचास्मदा	७	७	३	नवोनवोभवतिजायमानः	८	३	२३	नहितेपूर्तमक्षिपत्	४	५	२४
नयुष्मेवाजबंधवः	६	५	४	नवग्वासःसुतसोमासइंद्रं	४	१	२५	नवस्तोमममग्नये	५	२	१८	नहितेशूरराधसः	६	४	३
नयेदिवःपृथिव्याअंतं	१	३	२	नवयदस्यनवतिंचभोगान्	४	१	२४	नव्यंतदुक्थ्यंहितं	१	७	२२	नहितेषाममाचन	८	८	४३
नयोरुपब्दिरश्व्यः	१	५	२२	नवयोनवतिंपुरः	६	६	२१	नसंस्कृतंप्रमिमीतोगमि	४	४	१७	नहित्वारोदसीउभे	१	१	२०
नयोवरायमरुतां	२	२	१२	नवाअरण्यानिर्हंति	८	८	४	नसजीयतेमरुतोनहन्यते	४	३	१५	नहित्वाशूरदेवान्	६	५	३७
नरागौरेवविद्युतंतृषाणा	५	५	१६	नवाउएतन्म्रियसेनरि	२	३	१०	नसराजाव्यथतेयस्मिन्नि	४	२	८	नहित्वाशूरोनतुरोनधृष्णु	४	६	१९
नरादंसिष्ठावत्रये	८	८	१	नवाउतेतन्वातन्वं१संप	७	६	८	नससखायोनददातिसख्ये	८	६	२२	नहिदेवोनमर्त्यः	१	१	३८
नरावाशंसंपूषणमगोह्यं	८	२	६	नवाउदेवाःक्षुधमिद्वधं	८	६	२२	नसःस्वोदक्षोवरुणध्रुतिःसा	५	६	८	नहिनुतेमहिमनःसमस्य	४	६	२३
नराशंसमिहप्रियं	१	१	२४	नवाउमांवृजनेवारयंते	७	७	१५	नसायकस्यचिकितेजनासः	३	३	२३	नहिनुयादधीमसि	१	५	३१
नराशंसस्यमहिमानमेषां	५	२	१	नवाउसोमोवृजिनंहिनो	५	७	७	नसीमदेवआपदिषं	६	५	९	नहिमन्युःपौरुषेयः	६	५	११
नराशंसोनोवतुप्रयाजे	८	८	४०	नवानांनवतीनां	२	५	१६	नसेशेयस्यरोमशं	८	४	४	नहिमेअक्षिपच्चन	८	६	२६
नराशंसंवाजिनंवाजयन्निह	१	७	२४	नवानोअग्नआभर	३	८	२३	नसेशेयस्यरंबते	८	४	४	नहिमेअस्त्यघ्न्या	६	७	१२
नराशंससुधृष्टमं	१	१	३५	नविजानामियदिवेद	२	३	२१	नसोमइंद्रमसुतोममाद	५	३	१०	नहिमेरोदसीउभे	८	६	२७
नराशंसःप्रतिधामानि	२	५	२२	नवीळवेनमतेनस्थिराय	४	६	१८	नहिग्रभायारणःसुशेवः	५	२	६	नहिवःशत्रुर्विविदे	१	३	१८
नराशंसःसुषूदति	३	८	२०	नवेपसानतन्यते	१	५	३१	नहितेअग्नेवृषभप्रतिधृषे	६	४	३४	नहिवऊतिःपृतनासु	५	४	२९
नरेवतापणिनासख्यमिंद्रः	३	६	१४	नवोगुहाचकृमभूरिदुष्कृ	८	५	१७	नहितेक्षत्रंनसहोनमन्युं	१	२	१४	नहिवश्चरमंचन	५	४	२९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
नहिवामस्तिदूरके	१	२	४	नानानंवाउनोधियः	७	५	२५	नास्मैविद्युत्तन्यतुः	१	२	१८	नितद्दधिषेवरंपरंच	८	७	२
नहिवांवव्रयामहे	६	३	२४	नानाहित्वाहवमानाजना	१	७	१४	नास्यवर्तानतरुताम्वस्ति	५	१	८	नितिक्रियोवारणमन्न	४	५	५
नहिवोअस्त्यर्भकः	६	२	३७	नानाह्यंप्रेवसि	४	५	१६	नाहमिंद्राणिरारण	८	४	३	नितिग्ममभ्यंशुं	६	५	१४
नहिषस्तवनोमम	६	३	१०	नामौकांसिदुर्योविश्वमायु	२	८	२	नाहंतंतुंनविजानाम्योतुं	४	५	११	नितिग्मानिभ्राशयन्भ्रा	८	६	२०
नहिष्मयद्ववःपुरा	५	८	२२	नापाभूतनवोतीतृषा	३	७	४	नाहंतंवेददभ्यंदभस्सः	८	६	५	नित्यंनसूनुंमधुबिभ्रंत	२	४	१
नहिष्मातेशतंचन	३	६	२५	नाभानाभिंनआददे	६	७	३५	नाहंवेदभ्रातृत्वंनोस्वसृ	८	६	६	नित्यश्चाकन्यात्स्वपतिर्दमू	७	७	२७
नहिस्थूर्यृतुथायातमस्ति	८	७	१९	नाभापृथिव्याधरुणोमहो	७	२	२८	नाहंतंवेदयइतिब्रवीति	७	७	१५	नित्यस्तोत्रोवनस्पतिः	६	७	३९
नहीनुवोमरुतोअंत्यस्मे	२	४	५	नाभिंयज्ञानांसदनंरयीणां	४	५	९	नाहमतोनिरयादुर्गहैतत्	३	५	२५	नित्येचिन्नुयंसदने	२	२	१७
नह्यं१न्यंबळाकरं	६	५	३५	नाभ्याआसीदंतरिक्षं	८	४	१९	निकाव्यावेधसःशश्वत्	१	५	१७	नित्वादधेवरआ	३	१	२३
नह्यस्यानामगृभ्णामि	८	८	३	नामानितेशतक्रतो	३	२	२१	निक्रमणंनिषदनंविवर्तनं	२	३	९	नित्वादधेवरेण्यं	३	१	२९
नह्यं१गनृतोत्वत्	६	२	१७	नावानक्षोदःप्रदिशःपृथि	८	१	१८	नित्वातंचित्यःपुरुसंभृतंव	६	४	४८	नित्वानक्ष्यविश्पते	५	२	१९
नह्यं१गपुराचन	६	२	१७	नावेवनःपारयतंयुगेव	२	८	४	निगव्यतामनसासेदुरकैः	३	२	६	नित्वामग्नेमनुर्दधे	१	३	१५
नाकस्यपृष्ठेअधि	२	१	१०	नासत्याभ्यांबर्हिरिवप्रवृंजे	१	८	८	निगव्यवोनवोद्रुह्यवश्च	५	२	२६	नित्वायज्ञस्यसाधनं	१	३	३०
नाकेसुपर्णमुपपप्तिवांसं	७	३	११	नासत्यामेपितराबन्धुपृच्छ	३	३	२७	निगावोगोष्ठेअसदन्	२	५	१४	नित्वावसिष्ठाअह्वंतवाजि	८	७	६
नाकेसुपर्णमुपयत्पतंतं	८	७	८	नासदासीन्नोसदासीत्	८	७	१७	निग्रामासोअविक्षत	८	७	१४	नित्वाहोतारमृत्विजं	१	३	३२
नानाचक्रातेयम्या३वपूंषि	३	३	३०	नास्माकमस्तितत्तरः	६	४	५४	निचेतारोहिमरुतोगृणंतं	५	४	२७	निदुरोणेअमृतोमर्त्यानां	२	८	१६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
निदुर्गइंद्रश्नथिह्यमित्रान्	५	३	९	निराहावान्कृणोतन	८	५	१८	निश्रमणक्रभवोगामपिंश	१	७	३१	नीचीनबारंवरुणःकबंधं	४	४	३९
निधीयमानमपगूह्ळमप्सु	७	७	३०	निरिणानोविधावति	६	८	३	निश्चर्मणोगामरिणीत	२	३	५	नीललोहितंभवति	८	३	२५
निनोहोतावरेण्यः	१	२	२०	निरिंद्रबृहतीभ्यः	५	७	२८	निषसादधृतव्रतः	१	२	१७	नूअन्यत्राचिदद्रिवः	६	२	१७
निपर्वतःसाद्यप्रयुच्छन्	२	६	४	निरिंद्रभूम्याअधि	१	५	२९	निःषिध्वरीरोषधी	६	४	३०	नूइत्थातेपूर्वथाचप्रवा	२	१	२१
निपस्त्यासुत्रितस्तभूयन्	८	१	२	निरुत्वसारमस्कृत	८	७	१४	निःषिध्वरीस्तओषधीरुता	३	३	३१	नूइंद्ररायेवरिवस्कृधीनः	५	३	११
निमिषश्चिज्जवीयसा	६	५	१८	निर्मथितःसुधित	३	१	२३	निषीमिदत्रगुह्यादधानाः	३	२	२३	नूइंद्रशूरस्तवमानऊती	५	२	३०
नियद्यामायवोगिरिः	५	८	१८	निर्मायाउत्येअसुराअभूव	८	७	९	निषुव्रह्मजनानां	५	८	३	नूगृणानोगृणतेप्रत्नराजन्	४	७	११
नियद्युवेथेनियुतःसुदानू	२	४	२४	निर्यत्पूतेवस्वधितिःशुचि	५	२	४	निषुसीदगणपतेगणेषु	८	६	१३	नूचपुराचसदनंरयीणाम्	१	७	४
नियद्वृणक्षिश्वसनस्यमूर्ध	१	४	१७	निर्यदांबुध्नान्महिषस्यव	२	२	८	निषूनमातिमतिंकयस्य	२	१	१६	नूचित्सभ्रेषतेजनोनरेषन्	५	३	२
नियुवानानियुतःस्पार्हवी	५	६	१३	निर्युवाणोअशस्तीः	३	७	२४	निष्कंवाघाकृणवते	६	४	९	नूचित्सहोजाअमृतोनितुं	१	४	२३
नियुत्वंतोग्रामजितोयथा	४	३	१५	निवर्तध्वंमानुगात	७	७	१	निष्वापयामिथूदृशा	१	२	२७	नूचिन्नइंद्रोमघवासहूती	५	३	११
नियुत्वान्वायवागहि	२	८	७	निवेवेतिपलितोदूतआसु	३	३	२९	निसर्वसेनइषुधीरं	१	३	१	नूचिन्नुतेमन्यमानस्यदस्म	५	३	६
नियेनमुष्टिहत्यया	१	१	१५	निवोयामायमानुषः	१	३	१३	निसामनामिषिरामिंद्र	३	२	२	नूतआभिरभिष्टिभिः	४	२	९
नियेरिणंत्योजसा	४	३	१९	निशत्रोःसोमवृष्ण्यं	६	८	९	निहोताहोतृषदने	२	६	१	नूतेपूर्वस्यावसोअधीतौ	२	५	२५
निरभ्रयोरुरुचानिरुसूर्यः	५	७	२८	निशुष्णइंद्रधर्णसिं	५	८	११	नीचावयाअभवद्वृत्रपुत्र	१	२	३७	नूत्वाइदिंद्रतेवयं	६	२	२
निराविध्यगिरिभ्यआ	६	५	३०	निशुष्मामिंदवेषां	७	१	९	नीचावंततउपरि	७	८	४	नूत्वामग्नईमहेवसिष्टाः	५	२	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
नूत्वामग्नईमहेवसिष्ठाः	५	२	११	नूनव्यसेनवीयसे	६	७	३३	नूमेगिरोनासत्या	६	६	८	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	६	१२
नूदेवासोवरिवःकर्तनानः	५	४	१५	नूनमिन्द्रंपुरुवाजाभिरूती	४	५	१२	नूमेब्रह्माण्यग्नउच्छशाधि	५	१	२६	नूचिरंमरुतोवीरवंतं	१	५	८
नूनंमंइंद्रापराय़चस्य	४	७	५	नूनस्स्वरंथिरोदेवसोम	७	४	२०	नूमेब्रह्माण्यग्नउच्छशाधि	५	१	२७	नूसमानंदिव्यंनाक्षिदेवाः	४	८	१३
नूनंपुनानोविभिःपरिस्रव	७	५	१२	नूनोअग्नऊतये	४	१	२	नूमेहवमाशृणुतंयुवाना	५	५	१३	नूचक्षसोअनिमिषंतोअ	८	२	३
नूनंतदिंद्रदद्धिनः	६	१	७	नूनोअग्नेवृकेभिःस्वस्ति	४	५	६	नूमेहवमाशृणुतंयुवाना	५	५	१६	नूचक्षसंत्वावयं	६	७	३१
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	६	नूनोगोमद्वीरवद्धेहिरत्नं	५	५	२२	नूरोदसीअभिष्टुतेवसिष्ठैः	५	४	६	नूचक्षाएषदिवोमध्यआ	८	७	२७
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	१८	नूनोरयिंपुरुवीरंबृहंतं	३	७	२०	नूरोदसीअभिष्टुतेवसिष्ठैः	५	४	७	नूचक्षारक्षःपरिपश्यविक्षु	८	४	२६
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	२०	नूनोरयिंमहामिंदो	६	८	३०	नूरोदसीअहिनाबुध्न्येन	३	८	७	नूणामुत्वानृतमंगीर्भिरु	३	३	१५
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	२२	नूनोरयिरथ्यंचर्षणिप्रां	४	८	७	नूरोदसीबृहद्भिर्नोवरूथैः	३	८	८	नूधूतोअद्रिषुतोबर्हिषिप्रि	७	२	२७
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	२४	नूनोरयिमुपमास्वनृवंतं	६	४	३	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	५	२०	नृबाहुभ्यांचोदितोधारया	७	२	२७
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	२६	नूनोरास्वसहस्त्रवत्	३	२	१३	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	५	२४	नृभिर्धूतःसुतोअश्नैः	५	७	१७
नूनंसातेप्रतिवरंजरित्रे	२	६	१६	नूमआवाचमुपयाहिवि	४	६	१२	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	६	२	नृभिर्येमानोजज्ञानःपूतः	७	५	२०
नूनइद्धिवार्यमासा	४	१	९	नूमन्वानएषां	३	३	१०	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	६	४	नृभिर्येमानोहर्यतोविचक्ष	७	५	१५
नूनइंद्रावरुणागृणाना	५	१	१२	नूमर्तोदयतेसनिष्यन्	५	६	२५	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	६	६	नृवत्तइंद्रनृतमाभिरूती	४	६	८
नूनएहिवार्यमग्ने	४	१	८	नूमित्रोवरुणोअर्यमानः	५	५	४	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	६	८	नृवद्दस्रामनोयुजा	५	८	१
नूनमर्तेविहायसे	६	२	१३	नूमित्रोवरुणोअर्यमानः	५	५	५	नूष्टुतइंद्रनूगृणानः	३	६	१०	नृवद्वसोसदमिद्धेह्यस्मे	४	४	३६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
नेतारऊषुणस्तिरः	८	७	१३	न्युप्रियोमनुषःसादिहोता	५	५	२०	पथस्पथःपरिपतिं	४	८	६	परःसोअस्तुतन्वा३तना	५	७	७
नेमिंनमंतिचक्षसा	६	६	१८	न्यू३षुवाचंप्रमहेभरामहे	१	४	१५	पदापणींरराधसः	६	४	४४	परंऋणासावीरध	२	७	१०
नेशत्तमोदुधितंरोचतद्यौः	३	४	१५	पंचजनाममहोत्रंजुषंतां	८	१	१३	पदेइवनिहिते	३	३	३०	परशुंचिद्धितपति	३	३	२३
नेहभद्रंरक्षस्विनः	६	४	९	पंचपदानिरुपोअन्वरोहं	७	६	१३	पदेपदेमेजरिमानिधायि	४	२	१५	परस्याअधिसंवतः	६	५	२६
नैतावदन्येमरुतोयथेमे	५	४	२७	पंचपादंपितरंद्वादशाकृतिं	२	३	१६	पदंदेवस्यनमसाव्यंतः	४	४	३५	पराकात्ताच्चिदद्रिवः	६	६	२०
नैतावदेनापरोअन्यदस्ति	७	७	२८	पंचारेचक्रेपरिवर्तमाने	२	३	१६	पदंदेवस्यमीळ्हुषः	६	७	११	परागावोयवसंकच्चिदाघृ	५	७	३३
न्यक्रतून्ग्रथिनोमृध्रवाचः	५	२	९	पज्रेवचर्चरंजारं	८	६	२	पद्यावस्तेपुरुरूपा	३	३	३०	पराचिच्छीर्षावबृजुस्तइंद्र	१	३	१
न्यक्रंदयन्नुपयंतएनं	८	५	२०	पतंगमक्तमसुरस्य	८	८	३५	पनाय्यंतदश्विना	६	४	२८	पराणुदस्वमघवन्नमित्रान्	५	३	२१
न्य१ग्निंजातवेदसंदधाता	४	१	१४	पतंगोवाचंमनसा	८	८	३५	पन्यंपन्यमित्सोतारः	५	७	२१	परादेहिशामुल्यं	८	३	२५
न्य१ग्निंजातवेदसंहोत्रवा	४	१	२०	पतातिकुंडृणाच्या	१	२	२७	पन्यआदर्दिरच्छता	६	३	४	पराद्यदेवावृजिनं	८	४	७
न्यग्नेनव्यसावचः	६	३	२२	पतिर्भवबृत्रहन्त्सूनृतानां	३	२	८	पन्यइदुपगायत	६	३	४	परापूर्वेषांसख्यावृणक्ति	४	७	३३
न्य१ग्वातोववाति	८	१	२५	पतिर्ह्यध्वराणां	१	३	२९	पन्यांसंजातवेदसं	६	५	२१	परामेयंतिधीतयः	१	२	१९
न्य१न्यस्यमूर्धनि	१	२	३१	पत्तोजगारप्रत्यंचं	७	७	१७	पपृक्षेण्यमिंद्रत्वेह्योजः	४	२	२	परायतीनामन्वेतिपाथः	१	८	२
न्यर्बुदस्यविष्टपं	६	३	१	पत्नीवंतःसुताइमे	६	६	२५	प्रप्राथक्षामहिदंसोव्युं	४	६	२	परायतींमातरं	३	५	२५
न्यस्मैदेवीस्वधितिर्जिहीते	४	१	३३	पत्नीवपूर्वहूतिं	२	१	१	पयस्वतीरोषधयः	७	६	२५	परायाहिमघवन्	३	३	१९
न्याविध्यदिलीबिशस्य	१	३	३	पथएकःपीपायतस्करोय	६	२	३६	परंमृत्योअनुपरेहि	७	६	२६	परावतोयेदिधिषंत	८	२	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
परावतंनासत्यानुदेथां	१	८	९	परिणोवृणजन्नघा	६	४	७	परिपूषापरस्तात्	४	८	२०	परिवाराण्यव्यया	७	५	३
परावीरासएतन	४	३	२६	परिणोहेतीरुद्रस्यवृज्याः	२	७	१८	परिप्रजातःक्रत्वा	१	५	१३	परिविश्वानिचेतसा	६	८	१०
पराव्यक्तोअरुषः	७	२	२६	परितृंधिपणीनां	४	८	१७	परिप्रधन्वेंद्रायसोम	७	५	२०	परिविश्वानिसुधिता	३	१	१०
पराशुभ्राअयासोयव्या	२	४	४	परितेजिग्युषोयथा	७	४	२७	परिप्रयंतंवय्यंसुषंसदं	७	२	२०	परिविष्टंजाहुषंविश्वतःसीं	१	८	११
पराश्रुणीहितपसा	८	४	७	परितेदूळभोरथो	३	५	९	परिप्रसोमतेरसः	७	२	१५	परिवृक्तेवपतिविद्यं	८	५	२१
पराहुयस्थिरंहुथ	१	३	१८	परिरमनामितद्रु	३	५	४	परिप्रासिष्यदत्कविः	६	८	३	परिवोविश्वतोदधे	७	७	१
पराहिमेविमन्यवः	१	२	१६	परित्यंहर्यतंहरिं	७	४	२४	परिप्रियःकलशे	७	४	७	परिषद्मंह्यरणस्यरेक्णो	५	२	६
पराहींद्रधावसि	८	४	१	परित्रिधातुरध्वरं	६	५	१५	परिप्रियादिवःकविः	६	७	३२	परिष्यसुवानोअक्षाः	७	४	२३
परिकोशंमधुश्चुतं	७	५	६	परित्रिविष्ट्यध्वरं	३	५	१५	परियत्कविःकाव्या	७	४	४	परिष्यसुवानोअव्ययं	७	४	२३
परिक्षितापितरा	८	२	१०	परित्वागिर्वणोगिरः	१	१	२०	परियत्काव्याकविः	६	७	२८	परिष्कृण्वन्ननिष्कृतं	६	८	२९
परिचिन्मर्तोद्रविणं	७	७	२७	परित्वाग्नेपुरंवयं	८	४	९	परियदिंद्ररोदसीउभे	१	३	२	परिष्कृतासइंदवः	७	१	३
परिणःशर्मयन्त्या	६	८	३१	परिदिव्यानिमर्मृशत्	६	८	४	परियदेषामेको	१	५	१२	परिसस्निर्नवाजयुः	७	५	६
परिणेतामतीनां	७	५	६	परिदेवीरनुस्वधाः	७	५	६	परियोरश्मिनादिवः	६	२	२४	परिसद्मेवपशुमांति	७	४	२
परिणोअश्वमश्वविद्	७	१	१८	परिद्युक्षंसहसः	७	२	२५	परियोरोदसीउभे	६	८	८	परिसुवानश्चक्षसे	७	५	१२
परिणोदेववीतये	७	१	११	परिद्युक्षःसनद्रयिः	७	१	९	परिवाजपतिःकविः	३	५	१५	परिसुवानासइंदवः	६	७	३४
परिणोयाह्यस्मयुः	७	१	३९	परिधामानियानिते	७	२	७	परिवाजेनवाजयुं	७	१	३३	परिसुवानोगिरिष्ठाः	६	८	८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
परिसुवानोहरिः	७	४	२	परोहिमर्त्यैरसि	४	८	४	पवमानऋतःकविः	७	१	२९	पवमानस्यतेवयं	७	१	१८
परिसोमऋतंबृहत्	७	१	१३	पर्जन्यःपितामहिषस्य	७	३	६	पवमानऋतंबृहत्	७	२	११	पवमानस्यविश्ववित्	७	१	३७
परिसोमप्रधन्वा	७	२	३३	पर्जन्यवातावृषभापृथि	४	८	६	पवमानधियाहितः	६	८	१५	पवमानःस्वर्विदः	७	१	१६
परिस्पशोवरुणस्यस्मदिष्टा	५	६	९	पर्जन्यवृद्धंमहिषंतं	७	५	२६	पवमाननितोशसे	७	१	३४	पवमानाअसृक्षत	७	१	३४
परिह्विष्मापुरुहूतः	७	३	२३	पर्जन्यायप्रगायत	५	७	२	पवमानमवस्यवः	६	८	१	पवमानाअसृक्षत	७	५	१६
परिहूतेदुनाजनः	६	४	८	पर्जन्यावातावृषभा	८	२	१०	पवमानमहिश्रवः	६	७	३७	पवमानादिवस्परि	७	१	३५
परीघृणाचरतितित्विषे	१	४	१३	पर्यूषुप्रधन्ववाजसातये	७	५	२२	पवमानमहिश्रवः	७	४	२८	पवमानासआशवः	७	१	३५
परीतोषिंचतासुतं	७	५	१२	पर्वतश्चिन्महिवृद्धोबिभाय	४	३	२५	पवमानमह्यर्णो	७	३	१८	पवमानासइंदवः	७	२	१४
परीतोवायवेसुतं	७	१	३१	पर्शुर्हनाममानवी	८	४	४	पवमानविदारयिं	६	८	३३	पवमानोअजीजनत्	७	१	२१
परीमेगामनेषत	८	८	१३	पर्षितोकंतनयंपर्तृभिष्टं	४	८	२	पवमानविदारयिं	७	१	३२	पवमानोअतिस्रिधः	७	२	१०
परेयिवांसंप्रवतः	७	६	१४	पर्षिदीनेगंभीरआँ	६	४	५३	पवमानरसस्तव	७	१	२१	पवमानोअभिस्पृधः	६	७	२८
परेहिविप्रमस्तृतं	१	१	७	पर्वतेवाजसातये	६	८	१	पवमानरुचारुचा	७	२	१	पवमानोअभ्यर्षा	७	३	११
परोदिवापरएना	८	३	१७	पवतेहर्यतोहरिः	७	२	५	पवमानसुवीर्यं	६	७	३७	पवमानोअसिष्यदत्	७	१	६
परोमात्रयातन्वावृधान	५	६	२४	पवतेहर्यतोहरिः	७	५	११	पवमानस्यजंघ्नतः	७	२	२१	पवमानोरथीतमः	७	२	१२
परोमात्रमृचीषमं	६	५	२	पवमानःसुतोनृभिः	७	१	२७	पवमानस्यतेकवे	७	२	८	पवमानोव्यश्नवत्	७	२	१२
परोयस्त्वंपरमआजनिष्ठाः	४	१	२६	पवमानःसोअद्यनः	७	२	१७	पवमानस्यतेरसः	७	१	२१	पवस्वगोजिदश्वजित्	७	१	१६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
पवस्वजनयन्निषः	७	२	७	पवस्वदेवायुपक्	७	१	३४	पवस्वसोममहान्समुद्रः	७	५	२०	पांतिमित्रावरुणाववद्यात्	२	४	५
पवस्वदक्षसाधनः	६	८	१५	पवस्वमधुमत्तमइंद्राय	७	५	१७	पवस्वाद्योअदाभ्यः	७	१	१६	पाकत्रास्थनदेवाः	६	१	२७
पवस्वदेवमादनः	७	३	९	पवस्ववाचोअग्रियः	७	१	२८	पवस्वेंदोपवमानः	७	४	१०	पाकःपृच्छामिमनसावि	२	३	१४
पवस्वदेववीतये	७	५	१०	पवस्ववाजसातमः	७	४	२८	पवस्वेंदोवृषासुतः	७	१	२३	पातंनोरुद्रापायुभिः	४	४	८
पवस्वदेववीरति	६	७	१८	पवस्ववाजसातये	६	८	३३	पवित्रंतेविततं	७	३	८	पातावृत्रहासुतं	५	७	२२
पवस्वदेवायुपक्	७	१	३४	पवस्ववाजसातयेभि	७	५	१६	पवित्रवंतःपरिवाचं	७	२	२९	पातासुतमिंद्रोअस्तुसो	४	६	१५
पवस्वमधुमत्तमइंद्राय	७	५	१७	पवस्वविश्वचर्षणे	७	२	७	पवित्रेभिःपवमानः	७	४	१५	पातासुतमिंद्रोअस्तुसोमं	४	७	१८
पवस्ववाचोअग्रियः	७	१	२८	पवस्ववृत्रहन्तम	६	८	१४	पवीतारःपुनीतन	६	७	२२	पातिप्रियंरिपोअग्रंपदंवेः	२	८	२४
पवस्ववाजसातमः	७	४	२८	पवस्ववृष्टिमासुनः	७	१	६	पशुंनःसोमरक्षसि	७	७	१२	पारावतस्यरातिषु	६	३	१३
पवस्ववाजसातये	६	८	३३	पवस्वसोमक्रतुवित्	७	३	२१	पशून्नचित्रासुभगा	१	६	२६	पार्षद्वाणःप्रस्कण्वं	६	४	१८
पवस्ववाजसातयेभि	७	५	१६	पवस्वसोमक्रत्वेदक्षाय	७	५	२०	पश्चात्पुरस्तादधरात्	८	४	९	पावकयायश्चितयंत्याकृपा	४	५	१७
पवस्वविश्वचर्षणे	७	२	७	पवस्वसोमद्दिव्येषु	७	३	१६	पश्चेदमन्यदभवत्	८	८	७	पावकवर्चाःशुक्रवर्चाः	८	७	२८
पवस्वदक्षसाधनः	६	८	१५	पवस्वसोमदेववीतये	७	२	२४	पश्यन्नन्यस्याअतिथिं	८	७	९	पावकशोचेतवहिक्षयंपरि	२	८	१८
पवस्वदेवमादनः	७	३	९	पवस्वसोमद्युम्नीसुधारः	७	५	२०	पश्वानतायुंगुहा	१	५	९	पावकानःसरस्वती	१	१	६
पवस्वदेववीतये	७	५	१०	पवस्वसोममधुमाँऋतावा	७	४	८	पश्वायत्पश्वावियुता	८	१	२८	पात्रमानीर्योअध्येति	७	२	१८
पवस्वदेववीरति	६	७	१८	पवस्वसोममंदयन्	७	२	१६	पांतमावोअंधसः	६	६	१५	पावीरवीकन्याचित्रायुः	४	८	६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
पावीरवीकन्याचित्रायुः	८	२	११	पितुश्चिद्रूधर्जनुषाविवेद	२	८	१४	(पिबापिबेदिंद्रशूर)	२	५	६	पीवोअन्नाँरयिवृधःसुमे	५	६	१३
पाहिगायांधसोमदे	६	३	७	पितुःप्रत्नस्यजन्मना	१	६	१३	पिबापिबेदिंद्रशूर	७	७	८	पीवोअश्वाःशुचद्रथाहिभू	३	७	९
पाहिनइंद्रसुष्टुत	२	१	१७	पितेवपुत्रमविभः	८	२	२०	पिबावर्धस्वतवघासुतासः	३	२	१९	पुत्रमिवपितरौ	८	७	१९
पाहिनोअग्नएकया	६	४	३३	पित्रश्चिच्चक्रुःसदनंसमस्मै	३	२	७	पिबासुतस्यरसिनः	५	७	२५	पुत्रिणाताकुमारिणा	६	२	३९
पाहिनोअग्नेपायुभिः	२	५	१०	पिन्वंत्यपोमरुतःसुदानं	१	५	७	पिबासोममभियमुग्रतर्दं	४	६	१	पुत्रोनजातोरण्वो	१	५	१३
पाहिनोअग्नेरक्षसः	१	३	१०	पिपर्तुनोअदितीराजपुत्रा	२	७	७	पिबासोममिंद्र	२	१	१८	पुनंतुमांदेवजनाः	७	२	१८
पाहिनोअग्नेरक्षसो	५	१	२५	पिपर्तुमातदृतस्य	७	८	७	पिबासोममिंद्रमंदतु	५	३	५	पुनःपत्नीमग्निरदात्	८	३	२८
पाहिविश्वस्माद्रक्षसोअरा	६	४	३३	पिप्रीळेअंशुर्मद्योन	३	६	८	पिबासोमंमदायकं	६	६	३०	पुनःपुनर्जायमाना	१	६	२५
पितायज्ञानामसुरोविप	२	८	२०	पिप्रीहिदेवाँउशतः	७	५	३०	पिबासोमंमहते	८	६	२०	पुनःसमव्यद्विततंवयंती	२	८	२
पितायत्स्वांदुहितरं	८	१	२७	पिबतंघर्मंमधुमंतमश्वि	६	६	१०	पिबेदिंद्रमरुत्सखा	६	५	२८	पुनरेतानिवर्तता	७	७	१
पितुंनुस्तोषंमहो	२	५	६	पिबतंचतृष्णुतंचाचगच्छ	६	३	१५	पिशङ्गभृष्टिमंभृणं	२	१	२२	पुनरेनानिवर्तय	७	७	१
पितुभृतोनतंतुमित्	८	८	३०	पिबतंसोमंमधुमंतमश्वि	६	६	१०	पिशंगरूपःसुभरो	२	५	२३	पुनरेहिवृषाकपे	८	४	४
पितुर्नपुत्रःसुभृतोदुरोण	६	१	३४	पिबंतिमित्रोअर्यमा	६	६	२८	पीपायधेनुरदितिः	२	२	२३	पुनर्दायब्रह्मजायां	८	६	७
पितुर्नपुत्राःक्रतुं	१	५	१२	पिबंत्यस्यविश्वेदेवासः	७	५	२१	पीपायसःश्रवसामर्त्येषु	४	५	१२	पुनर्नोअसुंपृथिवी	८	१	२३
पितुर्मातुरध्यायेम्	७	२	२९	पिबस्वधेनवानां	६	३	४	पीपिवांसंसरस्वतः	५	६	२०	पुनर्नःपितरोमनः	८	१	१९
पितुश्चगर्भंजनितुश्चबभ्रे	२	८	१४	पिबात्वस्यगिर्वणः	५	७	१५	पीवानंमेषमपचंत	७	७	१८	पुनर्येचक्रुःपितरायुवाना	३	७	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
पुनर्वैदेवाअददुः	८	६	७	पुनानोरूपेअव्यये	६	८	६	पुरुत्राचिद्धिवांनरा	५	८	४	पुरूतमंपुरूणांस्तोतॄणां	४	७	२६
पुनातादक्षसाधनं	७	५	७	पुनानोवरिवस्कृधि	७	१	३८	पुरुत्राहिसदृङ्ङसि	५	८	३६	पुरूयस्तइंद्रसंत्युक्था	४	२	१
पुनातितेपरिस्रुतं	६	७	१७	पुनीषेवामरक्षसंमनीषां	५	६	७	पुरुत्राहिसदृङ्ङसि	६	३	३३	पुरूरवोमामृथामा	८	५	३
पुनानःकलशेष्वा	६	७	३१	पुमाँएनंतनुतउत्	८	७	१८	पुरुत्वादाशिवान्वोचे	२	२	१९	पुरूरुणाचिद्ध्यस्ति	४	४	८
पुनानःसोमजागृविः	७	५	१३	पुरंदराशिक्षंतवज्रहस्ता	१	७	२९	पुरुद्रप्साअंजिमंतःसुदा	४	३	२१	पुरूवपांस्यश्विनादधाना	१	८	१४
पुनानःसोमधारया	७	१	३५	पुरंनधृष्णवारुज	६	५	२०	पुरुप्रियाणऊतये	५	८	१	पुरोगाअग्निर्देवानां	२	५	९
पुनानःसोमधारया	७	५	१२	पुरःसद्यइत्थाधिये	७	१	१७	पुरुमंद्रापुरूवसू	५	८	२७	पुरोजितीवोअंधसः	७	५	१
पुनानइंदवाभर	७	४	२७	पुराभिंदुरितेभ्यः	६	३	४१	पुरुषएवेदंसर्वं	८	४	१७	पुरोवोमंद्रंदिव्यंसुवृक्तिं	४	५	१२
पुनानइंदवाभर	६	८	३०	पुराणमोकःसख्यं	३	४	४	पुरुष्टुतस्यधामभिः	३	२	२१	पुरोळाअग्नेपचतः	३	१	३१
पुनानइंदवेषां	७	१	४१	पुराणावांवीर्या३प्रब्रवा	७	८	२५	पुरुहिवांपुरुभुजादेष्णं	५	१	४	पुरोळाइत्तुर्वशोयक्षुं	५	२	२५
पुनानश्चमूजनयन्	७	५	१५	पुराणांअनुवेनंतं	८	७	२३	पुरुहूतोयःपुरुगूर्तः	४	७	६	पुरोळाशंचनोघसो	३	३	१७
पुनानासंश्रनूषदः	६	७	३०	पुरायस्सूरस्तमसोअपीतेः	१	८	२५	पुरुहूतंपुरुष्टुतं	६	६	१५	पुरोळाशंचनोघसो	३	६	२९
पुनानेतन्वामिथः	३	८	८	पुरासंबाधादभ्यावदृत्स्व	२	६	१८	पुरूणिदस्मोनिरिणाति	२	२	१७	पुरोळाशंनोअंधसः	६	५	३१
पुनानोअक्रमीदभि	६	८	३०	पुरांभिंदुर्युवाकविः	१	१	२१	पुरूणिहित्वासवना	८	४	१६	पुरोळाशंपचत्यं	३	३	१७
पुनानोदेववीतये	७	१	३८	पुरीष्यासोअग्नयः	३	१	२२	पुरूण्यग्नेपुरुधात्वाया	४	४	३६	पुरोळाशंयोअस्मै	६	२	३८
पुनानोयातिहर्यतः	६	८	३३	पुरुकुत्सानीहिवामदाशत्	३	७	१८	पुरूतमंपुरूणामी	१	१	९	पुरोळाशंसनश्रुत	३	३	१७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
पुष्टिर्नरण्वाक्षितिर्न	१	५	९	पूर्व्यांहोतरस्यनो	१	२	२०	पृक्षेताविश्वाभुवनाववक्षि	२	७	१९	प्रऋभुभ्योदूतमिववाचं	३	७	१
पुष्यात्क्षेमेअभियोगेभवा	४	२	८	पूषणंन्व१जाश्वं	४	८	२१	पृक्षोवपुःपितुमान्	२	२	८	प्रकविर्देववीतये	६	८	१०
पूर्वापरंचरतो	८	३	२३	पूषण्वतेतेचकृमा	३	३	१८	पृच्छामित्वापरमंतंपृथि	२	३	२०	प्रकारवोमननावच्यमा	२	८	२६
पूर्वापुषंसुहवंपुरुस्पृहं	६	२	५	पूषण्वतेमरुत्वते	२	२	११	पृच्छेतदेनोवरुणदिदृक्षूपो	५	६	८	प्रकाव्यमुशनेव	७	४	१२
पूर्वामनुप्रदिशंयाति	७	५	२४	पूषन्तवव्रतेवयं	४	८	२०	पृणीयादिन्नाधमानाय	८	६	२२	प्रकृतान्यृजीषिणः	६	३	१
पूर्वामनुप्रयंति	२	१	२१	पूषन्ननुप्रगाइहि	४	८	२०	पृथक्प्रायन्प्रथमा	७	८	२७	प्रकृष्टिहेवशूषएति	७	२	२५
पूर्वाविश्वस्माद्भुवना	२	१	४	पूषागाअन्वेतुनः	४	८	१९	पृथुपाजाअमर्त्यः	३	१	२८	प्रकेतुनाबृहतायाति	७	६	२
पूर्वीभिर्हिददाशिम	१	६	१२	पूषात्वेतश्च्यावयतु	७	६	२३	पृथूकरस्नाबहुलागभस्ती	४	६	७	प्रक्षोदसाधायसासस्र	५	६	१९
पूर्वीरस्यनिष्षिधो	३	३	१५	पूषात्वेतोनयतुहस्तगृह्य	८	३	२५	पृथूरथोदक्षिणाया	२	१	४	प्रगायताभ्यर्चाम	७	४	११
पूर्वीरहंशरदःशश्रमाणा	२	४	२२	पूषाराजानमाघृणिः	१	२	१०	पृदाकुसानुर्यजतोगवेषणः	६	१	२४	प्रगायत्रेणगायत	७	१	१७
पूर्वीरिंद्रस्यरातयः	१	१	२१	पूषाविष्णुर्हवनंमे	६	४	२४	पृषदश्वामरुतःपृश्नि	१	६	१९	प्रघान्वस्यमहतोमहानि	२	६	१५
पूर्वीरुषसःशरदश्च	३	६	२	पूषासुबंधुर्दिवआपृथि	४	८	२४	पृषध्रेमेध्येमातरिश्वनि	६	४	२४	प्रचक्रेसहसासहः	५	७	३०
पूर्वीश्चिद्धित्वेतुविकूर्मिना	६	४	५०	पूषेमाआशाअनुवेद	७	६	२३	पृष्टोदिविधाय्यग्निःपृथि	५	२	७	प्रचर्षणिभ्यःपृतनाहवेषु	१	७	२९
पूर्वीष्टइंद्रोपमातयः	६	३	२५	पूष्णश्चक्रंनरिष्यति	४	८	१९	पृष्टोदिविपृष्टोअग्निः	१	७	६	प्रचित्रमर्कंगृणतेतुराय	५	१	८
पूर्वअधरंजसो	२	१	७	पृक्षप्रयजोद्रविणःसुवाचः	३	१	२	पौरंचिद्ध्युदप्रुतं	४	४	१३	प्रचेतसंत्वाकवे	६	७	१२
पूर्वोदेवाभवतुसु	१	६	३१	पृक्षस्यवृष्णोअरुषस्यनूस	४	५	१०	पौरोअश्वस्यपुरुकृद्गवाम	६	४	३७	प्रच्यवानाज्जुजुरुषः	४	४	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रजानन्नग्नेतवयोनिं	८	४	२०	प्रतआशवःपवमान	७	३	१२	प्रतितेदस्यवेवृक	६	४	२७	प्रतियदापोअदृश्रं	७	७	२६
प्रजापतिर्मह्यमेता	८	८	२७	प्रतआश्विनीःपवमान	७	३	१२	प्रतित्यंचारुमध्वरं	१	१	३६	प्रतियत्स्यानीथादर्शि	१	७	१८
प्रजापतेनत्वदेतानि	८	७	४	प्रतइंद्रपूर्व्याणिप्र	८	६	१३	प्रतित्वादुहितर्दिवः	५	६	१	प्रतिवएनानमसाहमेमि	२	४	११
प्रजाभ्यःपुष्टिंविभजंत	२	६	१०	प्रततेअद्याशिपिविष्टनाम	५	६	२५	प्रतित्वाद्यसुमनसोबुधंत	५	५	२५	प्रतिवांरथंनृपतीजरध्यै	५	५	१२
प्रजामृतस्यपिप्रतः	५	८	९	प्रततेअद्याकरणंकृतंभूत्	४	६	६	प्रतित्वाशवसीवदत्	६	३	४२	प्रतिवांसूरउदितेमित्रं	५	५	९
प्रजावतावचसा	१	५	२४	प्रतद्दुःशीमेपृथवाने	८	४	२८	प्रतित्वास्तोमैरीळतेवसिं	५	५	२३	प्रतिवांसूरउदितेसूक्तैः	५	५	७
प्रजावतीःसूयवसं	४	६	२५	प्रतद्विष्णुस्तवते	२	२	२४	प्रतिद्युतानामरुषासोअ	५	५	२२	प्रतिवोवृपदंजयः	६	१	३७
प्रजाहतिस्रोअत्यायमी	६	७	८	प्रतद्वोचेयंभव्यायै	२	१	१७	प्रतिघ्रानाभरत	३	३	१८	प्रतिश्रुतायवोधृपत्	६	३	१
प्रजिह्वयाभरतेवेपः	८	१	२	प्रतमिंद्रनशीमहि	५	८	१०	प्रतिनस्तोमंत्वष्टांजुषेत	५	३	२७	प्रतिषीमग्निर्जरतेसमिद्धः	५	५	२५
प्रणइंदोमहेतने	७	१	१	प्रतव्यसींनव्यसीं	२	२	१२	प्रतिप्रयाणमसुरस्यविद्वान्	४	३	३	प्रतिष्टोभंतिसिंधवःपवि	२	४	७
प्रणइंदोमहेरणे	७	२	९	प्रतव्यसोनमउक्तिंतुरस्य	४	२	२१	प्रतिप्रयाहींद्रमीळ्हुषोनॄन्	२	४	९	प्रतिष्यासूनरीजनी	३	८	२
प्रणातिभिष्टेहर्यश्व	८	५	२४	प्रतार्यायुःप्रतरं	८	१	२२	प्रतिप्राशव्याँइतः	६	२	३९	प्रतिस्तोमेभिरुषसंवसिष्ठाः	५	५	२७
प्रणुत्यंविप्रमध्वरेषुसाधुं	३	८	१३	प्रताँअग्निर्बभसत्	३	५	१	प्रतिप्रियतमंरथं	४	४	१५	प्रतिस्पशोविसृज	३	४	२३
प्रणेतारंवस्योअच्छ	६	१	२१	प्रतिकेतवःप्रथमाअदृश्रन्	५	५	२५	प्रतिब्रवाणिवर्तयते	८	५	३	प्रतिस्मरेथांतुजयद्भिरेवैः	५	७	६
प्रणोदेवीसरस्वती	४	८	३०	प्रतिघोराणामेतानाम	२	४	९	प्रतिभद्राअदृक्षत	३	८	३	प्रतीचीनेमामहनि	७	६	२८
प्रणोधन्वांत्विंदवः	७	३	४	प्रतिचक्ष्वविचक्ष्वेंद्र	५	७	९	प्रतिमेस्तोममदितिर्जगृ	४	२	१७	प्रतुद्रवपरिकोशं	७	३	२२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रतुविद्युम्नस्यस्थविरस्य	४	६	६	प्रतेरथंमिथूकृतं	८	५	२०	प्रत्यङ्देवानांविशः	१	४	७	प्रदक्षिणिदभिगृणंति	२	८	१२
प्रतेअग्नयोग्निभ्योवरं	५	१	२३	प्रतेरदद्वरुणोयातवे	८	३	६	प्रत्यर्चीरुशदस्याः	१	६	२४	प्रदानुदोदिव्योदानु	७	४	१५
प्रतेअग्नेहविष्मतीमिय	३	१	१९	प्रतेवोचामवीर्या	३	६	२८	प्रत्यधिर्यज्ञानां	७	७	१३	प्रदीधितिर्विश्ववारा	२	८	२२
प्रतेअश्नोतुकुक्ष्योः	३	३	१६	प्रतेसोतारओण्योः	६	८	६	प्रत्यस्मैपिपीषते	४	७	१४	प्रदेवत्राब्रह्मणे	७	७	२४
प्रतेअस्याउषसःप्रा	७	७	२२	प्रतांविंवक्मिवक्म्योयए	२	४	५	प्रत्यस्यश्रेणयोददृश्रे	८	७	३०	प्रदेवंदेववीतये	४	५	२९
प्रतेदिवोनवृष्टयः	७	१	२९	प्रत्ववर्जनयागिरः	६	१	८	प्रत्युअदर्श्यायती	५	६	१	प्रदेवमच्छामधुमंतः	७	२	१९
प्रतेधाराअत्यण्वानि	७	३	२१	प्रत्वान्मानादध्याये	७	२	३०	प्रत्वक्षसःप्रतवसः	१	६	१४	प्रदेवंदेव्याधिया	८	८	३४
प्रतेधाराअसश्चतः	७	१	१४	प्रत्वोहिकमीड्योअध्वरेषु	५	८	३६	प्रत्वादूतंवृणीमहे	१	३	८	प्रदैवोदासोअग्निः	६	७	१३
प्रतेधारामधुमतीः	७	४	१७	प्रत्वांरयीणांयुजं	४	७	२४	प्रत्वानमोभिरिंदवः	६	८	६	प्रद्यावायज्ञैःपृथिवीऋता	२	३	२
प्रतेनावंनसमने	२	६	१८	प्रत्वांहोतारमीड्यं	६	३	३७	प्रत्वामुंचामिवरुणस्य	८	३	२४	प्रद्यावायज्ञैःपृथिवीनमो	५	४	२०
प्रतेपूर्वाणिकरणानिविप्रा	३	६	२	प्रत्यंचमर्कमनयन्	८	८	१५	प्रथमंजातवेदसं	६	२	१३	प्रद्युम्नायप्रशवसे	५	८	३४
प्रतेपूर्वाणिकरणानिवोचं	४	१	३०	प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानः	२	८	२४	प्रथमभाजंयशसंवयोधां	४	८	६	प्रधन्वासोमजागृविः	७	५	९
प्रतेबभ्रूविचक्षण	३	६	३०	प्रत्यग्निरुषसामग्र	३	५	१३	प्रथमाहिसुवाचसा	२	५	९	प्रधाराअस्यशुष्मिणः	६	८	२०
प्रतेमदासोमदिरासः	७	३	१२	प्रत्यग्निरुषसांजात	३	५	१४	प्रथश्चयस्यसप्रथश्च	८	८	३९	प्रधारामध्वोअग्रियः	६	७	२८
प्रतेमहेविदथेशंसिषं	८	५	५	प्रत्यग्नेमिथुनादह	८	४	९	प्रथिष्टयस्यवीरकर्मं	८	१	२६	प्रनःपूषाचरथंविश्वदेव्यः	८	४	२५
प्रतेयक्षिप्रतइयर्मि	७	५	३२	प्रत्यग्नेहरसाहरः	८	४	९	प्रथिष्टयामन्पृथिवीचिदेषां	४	३	२३	प्रनव्यसासहसःसूनुमच्छ	४	५	८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रनिम्नेनैवसिंधवः	६	८	७	प्रपींपयवृषभजिन्ववाजा	३	१	१५	प्रबोधयोषःपृणतो	२	१	८	प्रमित्रयोर्वरुणयोः	५	५	८
प्रनुयदेषांमहिनाचि	२	५	५	प्रपुनानस्यचेतसा	६	८	६	प्रब्रह्माणिनभाकुवत्	६	३	२४	प्रमित्रायप्रार्यम्णे	६	७	६
प्रनुवयंसुतेयातेकृतानि	४	१	२६	प्रपुनानायवेधसे	७	५	६	प्रब्रह्माणोअंगिरसोनक्षंत	५	४	९	प्रमेनमीसाम्यइषे	८	१	६
प्रनुवोचासुतेषुवां	४	८	२५	प्रपूतास्तिग्मशोचिषे	१	५	२८	प्रब्रह्मैतुसदनादृतस्य	५	४	१	प्रमेपंथादेवयानाअदृश्रन्	५	५	२३
प्रनूनंजातवेदसं	८	८	४६	प्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिः	५	४	२०	प्रभंगीशूरोमघवातुवीमघः	६	४	३९	प्रमेविविक्वाअविदन्	३	६	२
प्रनूनंजायतामयं	८	२	२	प्रपूषणंवृणीमहे	५	७	३२	प्रभंगंदुर्मतीनां	६	४	४	प्रयंतमित्परि	२	२	२२
प्रनूनंधावतापृथक्	६	७	५	प्रप्यायस्वप्रस्यंदस्व	७	२	१८	प्रभर्तारथंदाव्यंतं	५	७	२३	प्रयंतियज्ञंविपयंतिबर्हिः	५	३	३
प्रनूनंब्रह्मणस्पतिः	१	३	२०	प्रप्रक्षयायपन्यसे	६	७	३२	प्रभूर्जयंतंमहां	८	१	१	प्रयंरायेनिनीषसि	६	७	१३
प्रनूमहित्वंवृषभस्य	१	४	२५	प्रप्रपूष्णस्तुविजातस्य	२	२	२	प्रभ्रातृव्यंसुदानवः	६	६	४	प्रयंतुवाजास्तविषीभिरग्न	३	१	२६
प्रनूसमर्तःशवसा	१	५	८	प्रप्रवस्त्रिष्टुभमिषं	६	५	५	प्रमंदिनेपितुमदर्चता	१	७	१२	प्रयआरुःशितिपृष्टस्यधासेः	३	१	१
प्रनेमंस्मिन्ददृशे	८	१	६	प्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वे	५	२	११	प्रमंहिष्ठायगायत	६	७	१४	प्रयज्ञएतुहेत्वोनसप्तिः	५	४	१०
प्रनोयच्छत्वर्यमा	८	७	२९	प्रप्रावोअस्मेस्वयं	२	१	१७	प्रमंहिष्ठायबृहतेबृहद्रये	१	४	२२	प्रयज्ञएत्वानुषक्	४	१	२०
प्रपंथेपथामजनिष्ट	७	६	२४	प्रबभ्रवेवृषभायश्वितीचे	२	७	१७	प्रमन्महेशवसानाय	१	५	१	प्रयंज्यवोमरुतोभ्राजदृष्टयः	४	३	१७
प्रपर्वतानामुशतीउपस्था	३	२	१२	प्रबाहवासिसृतंजीवसेनः	५	५	४	प्रमातुःप्रतरंगुह्यं	८	३	१४	प्रयत्तेअग्नेसूरयः	१	७	५
प्रपवमानधन्वसि	६	८	१४	प्रबुध्न्यावईरतेमहांसि	५	४	२४	प्रमात्राभीरिरिचे	३	३	१०	प्रयत्पितुःपरमात्	२	२	८
प्रपस्त्या३मदितिंसिंधुम	३	८	६	प्रबोधयोषोअश्विना	५	८	३३	प्रमायुयुक्रेप्रयुजः	७	८	१	प्रयत्सिन्धवःप्रसवंयथाय	३	२	२०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रयदग्नेःसहस्वतः	१	७	५	प्रयाःसिस्रतेसूर्यस्ये	७	८	६	प्राजावाचंजनयंन्	७	३	३	प्रवएतेसुयुजोयामन्निष्टये	४	२	२३
प्रयदित्थापरावतः	१	३	१८	प्रयुंजनीदिवएतिब्रुवाणा	४	३	१	प्ररुद्रेणययिनायंति	८	४	२३	प्रवताहिक्रतूनां	३	६	२४
प्रयदित्थामहिनानृभ्यो	२	४	१४	प्रयुजोवाचोअग्रियः	६	७	२८	प्ररेभएत्यतिवारं	७	३	१८	प्रवत्तेअग्नेजनिमा	८	७	३०
प्रयद्वांदिष्टएषां	१	७	५	प्रयेगावोनभूर्णयः	६	८	३१	प्रवःपांतमंधसो	२	२	२५	प्रवत्वतीयंपृथिवीमरुद्भ्यः	४	३	१५
प्रयद्रथेषुपृषतीरयु	१	६	५	प्रयेगृहादममदुस्त्वाया	५	२	२८	प्रवःपांतंरघुमन्यवो	२	१	१	प्रवद्यामनासुवृतारथेन	१	८	१८
प्रयद्वस्त्रिष्टुभमिषं	५	८	१८	प्रयेजातामहिनायेचनुस्व	४	४	३३	प्रवःशर्धायघृष्वये	१	३	१२	प्रवर्तयदिवोअश्मानमिंद्र	५	७	८
प्रयद्वहध्वेमरुतः	८	३	११	प्रयेदिवोबृहतःशृण्विरे	४	४	३३	प्रवःशुक्रायभानवेभरध्वं	५	२	५	प्रवांदंसांस्यश्विनाववोचं	१	८	१२
प्रयद्वहेथेमहिनारथस्य	२	४	२४	प्रयेदिवःपृथिव्यान	८	३	१०	प्रवःशंसाम्यद्रुहः	६	२	३३	प्रवांनिचेरुःकुकुहोवशां	२	४	२५
प्रयद्वांमित्रावरुणास्पूर्ध	५	१	१०	प्रयेधामानिपूर्व्याण्यर्चां	३	८	६	प्रवःसखायोअग्नये	४	५	२५	प्रवांमहिद्यवीअभि	३	८	८
प्रयमंतवृषसवासः	७	८	२३	प्रयेमित्रंप्रार्यमणं	८	४	१५	प्रवःसतांज्येष्ठतमाय	२	६	१७	प्रवांरथोमनोजवाइयर्ति	५	५	१४
प्रयाघोपेभृगवाणेनशोभे	१	८	२२	प्रयेमेबंध्वेषे	४	३	१०	प्रवःस्पळक्रन्त्सुवि	४	३	२४	प्रवांशरद्वान्वृषभोननिः	२	४	२६
प्रयाजान्मेअनुयाजान्	८	१	११	प्रयेययुरवृकासोरथाइव	५	५	२१	प्रवइंद्रायगायत	६	६	१२	प्रवांसामित्रावरुणावृतावा	५	५	३
प्रयाजिगातिखर्गलेवनक्तं	५	७	८	प्रयेवसुभ्यईवदानमोदुः	४	३	३	प्रवइंद्रायबृहते	६	६	१२	प्रवांस्तोमाःसुवृक्तयः	५	८	२९
प्रयातशीभमाशुभिः	१	३	१४	प्रयेशुंभंतेजनयो	१	६	९	प्रवइंद्रायमादनं	५	३	१५	प्रवाचमिंदुरिष्यति	६	७	३९
प्रयाभिर्यासिदाश्वांसम	५	६	१४	प्रयोननक्षेअभ्यो	६	४	१९	प्रवउग्रायनिष्टुरे	६	३	२	प्रवाच्यंवचसःकिं	३	५	२
प्रयामहिम्नामहिनासुचे	४	८	३२	प्रयोवांमित्रावरुणा	६	७	६	प्रवएकोमिमय	२	७	११	प्रवाच्यंशश्वधावीर्यं१तत्	३	२	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रवाजमिंदुरिष्यति	६	८	२५	प्रवेपयंतिपर्वतान्	१	३	१८	प्रवोयहंपुरूणां	१	३	८	प्रसक्षणोदिव्यःकण्वहोता	४	२	१३
प्रवाताइवदोधतः	८	६	२६	प्रवोग्रावणःसविता	८	८	३३	प्रवोरयियुक्ताश्वंभरध्वं	४	२	१३	प्रसक्षयंतिरतेविमही	६	२	३३
प्रवातावांतिपतयंतिविद्यु	४	४	२७	प्रवोच्छारिरिचेदेवयुः	७	७	२९	प्रवोवाजाअभिद्यवः	३	१	२८	प्रसद्योअग्नेअत्येष्यन्यान्	३	८	१३
प्रवामंधांसिमद्यान्यस्थुः	५	५	१४	प्रवोदेवायाग्नये	३	१	१३	प्रवोवयुंरथयुजंकृणुध्वं	४	२	१४	प्रससगुमृतधीतिं	८	१	४
प्रवामचंत्युक्थिनः	३	१	११	प्रवोदेवंचित्सहसानमग्निं	५	२	१०	प्रवोवायुंरथयुजं	८	२	७	प्रससवंधिराशसा	६	५	१९
प्रवामवोचमश्विनाधिय	३	७	२१	प्रवोधियोमंद्रयुवः	७	३	१५	प्रशंतमावरुणंदीधितीगीः	४	२	१७	प्रससहोतासनकादरोचत	३	१	३४
प्रवामश्नोतुसुष्टुतिः	१	१	३३	प्रवोअच्छारिरिचे	१	१	२६	प्रशंसमानोअतिथिर्नमि	६	१	३०	प्रसमित्रमर्तोअस्तु	३	४	५
प्रवायुमच्छाबृहतीमनी	४	८	५	प्रवोमरुतस्तविषाउदन्य	४	३	१४	प्रशंसागोष्वघ्न्यं	१	३	१२	प्रसम्राजेबृहतेमन्मनु	५	१	१२
प्रवांवृजेसुप्रयाबर्हिरेषां	५	४	६	प्रवोमहीमरमतिंकृणुध्वं	५	४	२	प्रशर्धआर्तप्रथमं	३	३	१४	प्रसम्राजेबृहदर्चागभीरं	४	४	३०
प्रविश्वसामन्नत्रिवत्	४	१	१४	प्रवोमहेमतयोयंतुविष्णवे	४	४	३३	प्रशर्धायमारुतायस्वभान	४	३	१४	प्रसम्राजोअसुरस्यप्रशस्तिं	५	२	९
प्रविष्णवेशूषमेतुमन्म	२	२	२४	प्रवोमहेमंदमानायांधसः	८	१	९	प्रशुक्रासोवयोजुवः	७	२	६	प्रसम्राजंचर्षणीनां	६	१	२०
प्रवीरमुग्रंविविचिं	६	४	१७	प्रवोमहेमहिवृधेभरध्वं	५	३	१६	प्रशुक्रैतुदेवीमनीषा	५	३	२५	प्रसवेतउदीरते	७	१	७
प्रवीरयाशुचयोददिरेवां	५	६	१२	प्रवोमहेमहिनमो	१	५	१	प्रशुंध्युवंवरुणायप्रेष्ठां	५	६	१०	प्रससाहिषेपुरुहूत	८	८	३८
प्रवीरायप्रतवसेतुराय	४	८	७	प्रवोमहेसहसा	२	१	१३	प्रशोशुचत्याउषसो	८	४	१६	प्रसाकमुक्षेअर्चतागणाय	५	४	२८
प्रवृण्वंतोअभियुजः	६	८	११	प्रवोमित्रायगायत	४	४	६	प्रश्यावाश्वधृष्णुया	४	३	८	प्रसाक्षितिरसुरया	२	२	२०
प्रवेधसेकवयेवेद्याय	४	२	७	प्रवोयज्ञेषुदेवयंतोअर्चन्	५	४	१०	प्रश्येनोनमदिरमंशुमस्मै	४	६	१०	प्रसावांचिसुष्टुतिर्मघोनां	५	४	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रसीमादित्योअसृजत्	२	७	९	प्रसूनवऋभूणां	८	८	३४	प्रसोमोअतिधारया	६	८	२०	प्राग्नयेतवसेभरध्वंगिरं	५	२	७
प्रसुग्मंताधियसानस्य	७	७	२९	प्रसूनएत्वध्वरः	६	२	३१	प्रस्कंभदेष्णाअनवभ्र	२	४	२	प्राग्नयेबृहतेयज्ञियाय	४	१	४
प्रसुज्येष्ठंनिचिराभ्यां	२	१	२६	प्रसूमहेसुशरणायमेधां	४	२	१९	प्रस्तुतिर्वांधाम	२	२	२३	प्राग्नयेवाचमीरय	८	८	४५
प्रसुन्वानस्यांधसः	७	५	३	प्रसेनानीःशूरोअग्रे	७	४	६	प्रस्तोकइन्नुराधसस्तइंद्र	४	७	३४	प्राग्नयेविश्वशुचेधियंधे	५	२	१६
प्रसुमेधागातुवित्	७	४	२	प्रसोअग्नेतवोतिभिः	६	१	३४	प्रस्तोषदुपगासिषत्	६	५	३७	प्राग्रुवोनभन्वो३नवक्रा	२	६	२
प्रसुवआपोमहिमानं	८	३	६	प्रसोताजीरोअध्वरेष्व	५	६	१४	प्रस्वानासोरथाइव	६	७	३४	प्राचीनंबर्हिःप्रदिशा	८	६	८
प्रसुवानइंदुरक्षाः	७	२	१२	प्रसोमदेववीतये	७	५	१४	प्रहंसासस्तृपलंमन्युं	७	४	१२	प्राचीनंबर्हिरोजसा	२	५	८
प्रसुवानोअक्षाःसहस्रं	७	५	२१	प्रसोममधुमत्तमः	७	१	३३	प्रहिक्रतुंवृहथोयं	२	७	१३	प्राचीनोयज्ञःसुधितं	५	२	१०
प्रसुवानोधारयातना	६	८	२४	प्रसोमयाहिधारया	७	२	८	प्रहित्वापूषन्नजिर	२	२	२	प्राचीमुदेवाश्विनाधियं	५	५	१२
प्रसुविश्वान्रक्षसो	१	५	२४	प्रसोमयाहींद्रस्य	७	५	२१	प्रहिन्वानासइंदवः	७	१	३९	प्रांचंयज्ञंचकृमवर्धतांगीः	२	८	१३
प्रसुश्रुतंसुराधसं	६	४	१६	प्रसोमस्यपवमानस्य	७	३	६	प्रहिन्वानोजनिता	७	३	२६	प्रातःसुतमपिबोहर्यश्व	३	७	६
प्रसुषविभ्योमरुतो	३	६	१५	प्रसोमायव्यश्ववत्	७	२	२	प्रहिरिरिक्षओजसा	६	६	११	प्रातरग्निंप्रातरिंद्रंहवाम	५	४	८
प्रसुष्टुतिःस्तनयंतंरुवंतं	४	२	१९	प्रसोमासःस्वाध्यः	६	८	२१	प्रहोताजातोमहान्	८	१	१	प्रातरग्निःपुरुप्रियः	४	१	१०
प्रसुस्तोमंभरतवाजयंतः	६	७	४	प्रसोमासोअधन्विषुः	६	८	१४	प्रहोत्रेपूर्व्यंवचः	३	१	७	प्रानर्जैरथेजरणेव	७	८	१८
प्रसूतइंद्रप्रवताहरिभ्यां	३	२	२	प्रसोमासोमदच्युतः	६	८	२२	प्रह्यच्छामनीषाः	७	७	१३	प्रातर्जितंभगमुग्रंहुवेम	५	४	८
प्रसूतोभक्षमकरंचरौ	८	८	२५	प्रसोमासोविपश्चितः	६	८	२३	प्राक्तुभ्यइंद्रःप्रवृधः	८	४	१६	प्रातर्देवीमदितिंजोहवीमि	४	४	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
प्रातर्यजध्वमश्विनाहिनो	४	४	१८	प्रास्मैहिनोतमधु	७	७	२५	प्रेतोमुंचामिनामुतः	८	३	२४	प्रोअस्माउपस्तुतिं	६	४	४०
प्रातर्यावभिरागतं	६	३	२१	प्रास्यधाराअक्षरन्	६	८	१९	प्रेदंब्रह्मवृत्रतूर्येष्वाविथ	६	३	१९	प्रोग्रांपीतिंवृष्णइयर्मि	८	५	२४
प्रातर्यावाणाप्रथमायजध्वं	४	४	१८	प्रास्यधाराबृहतीः	७	४	१०	प्रेद्धोअग्नेदीदिहिपुरो	५	१	२३	प्रोतयेवरुणंमित्रमिंद्रं	४	६	१२
प्रातर्यावाणारथ्येववीरा	२	८	४	प्रियंदुग्धंनकाम्यं	४	१	११	प्रेद्ध्वग्निर्वावृधेस्तोमेभिः	२	८	२४	प्रोत्येअग्नयोग्निषु	३	८	२३
प्रातर्याव्णःसहस्कृत	१	३	३२	प्रियंश्रद्धेददतः	८	८	९	प्रेरयसूरोअर्थंन	७	७	२२	प्रोथदश्वोनयवसेविष्य	५	२	३
प्रातर्युजंनासत्याधि	७	८	२१	प्रियमेधवदत्रिवत्	१	३	३१	प्रेष्ठमुप्रियाणां	६	७	१४	प्रोद्रोणेहरयःकर्माग्मन्	४	७	९
प्रातर्युजाविबोधय	१	२	४	प्रियातष्टानिमेकपिः	८	४	१	प्रेष्ठंवोअतिथिंगृणीषे	२	५	४	प्रोरोमित्रावरुणा	५	५	३
प्रातारत्नंप्रातरित्वा	२	१	१०	प्रियापदानिपश्वो	१	५	११	प्रेष्ठंवोअतिथिंस्तुषे	६	६	५	प्रोष्ठेशयावह्येशया	५	४	२२
प्रातारथोनवोयोजि	२	६	२१	प्रियावोनामहुवेतुराणां	५	४	२३	प्रेहिप्रेहिपथिभिः	७	६	१५	प्रोष्वस्मैपुरोरथं	८	७	२१
प्रान्यच्चक्रमवृहःसूर्यस्य	४	१	२४	प्रियासइत्तेमघवन्नभिष्टौ	५	२	३०	प्रेह्यभीहिधृष्णुहि	१	५	२९	प्रोस्यवह्निःपथ्याभिः	७	३	२५
प्रावःस्तोतारंमघवन्नव	६	३	१८	प्रियोनोअस्तुविश्पतिः	१	२	२१	प्रैतुब्रह्मणस्पतिः	१	३	२०	बट्सूर्यश्रवसामहाँअसि	६	७	८
प्रावीविपद्वाचऊर्मिं	७	४	७	प्रीणीताश्वान्हितंजयाथ	८	५	१९	प्रैतेवदंतुप्रवयं	८	४	२९	बण्महाँअसिसूर्य	६	७	८
प्रावेपामाबृहतो	७	८	३	प्रेंद्रस्यवोचंप्रथमाकृतानि	५	६	२३	प्रैषामज्मेषुपृथिवी	१	६	१३	बतोबतासियमनैव	७	६	८
प्रास्तौदृष्वौजाऋष्वेभिः	८	५	२७	प्रेंद्राग्निभ्यांसुवचस्यां	८	६	२१	प्रैषःस्तोमःपृथिवीमंतरिं	४	२	१९	बभ्रवेनुस्वतवसे	६	७	३६
प्रास्माऊर्जंघृतश्चुतं	५	८	२८	प्रेताजयतानरः	८	५	२३	प्रोअयासीदिंदुरिंद्रस्य	७	३	१५	बभ्राणःसूनोसहसोव्यद्यौत्	२	८	१४
प्रास्मैगायत्रमर्चत	५	७	११	प्रेतांयज्ञस्यशंभुवा	२	८	१०	प्रोअश्विनाववसेकृणु	२	५	५	बभ्रुरेकोविषुणःसूनरः	६	२	३६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
बर्हिःप्राचीनमोजसा	६	६	२४	बिभर्तिचार्विंद्रस्यनाम	७	५	२१	बृहंतइद्भानुयेते	२	६	६	बृहस्पतेप्रतिमेदेवतां	८	५	१२
बर्हिर्वायत्स्वपत्याय	१	६	४	बिभ्रद्द्रापिंहिरण्ययं	१	२	१८	बृहंतंवगंभरेषु	८	६	२	बृहस्पतेप्रथमंवाचः	८	२	२३
बर्हिषदःपितरऊती	७	६	१७	बीभत्सूनांसयुजंहंसं	८	७	१०	बृहच्छायोअपलाशः	७	७	१७	बृहस्पतेयापरमापरावत्	३	७	२६
बलंधेहितनूषुनो	३	३	२२	बृहदुक्थंहवामहे	६	३	२	बृहन्निदिध्मएषां	६	३	४२	बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वो	५	६	२२
बलविज्ञायःस्थविरः	८	५	२२	बृहतीइवसूनवेरोदसी	१	४	२५	बृहस्पतइंद्रवर्धतंनः	३	६	२७	बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वो	५	६	२३
बहवःसूरचक्षसः	५	५	९	बृहत्सुम्नःप्रसवीतानिवेशं	३	८	४	बृहस्पतिर्नःपरिपातु	७	८	२३	बृहस्पतेसदमिन्नःसुगं	१	७	२४
बह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रः	५	१	१९	बृहत्स्वश्चंद्रममवद्यदुक्थ्यं	१	४	१३	बृहस्पतिर्नःपरिपातु	७	८	२५	बोधद्यन्माहरिभ्यां	३	५	१६
बह्वीःसमाअकरमंतः	८	७	९	बृहदिंद्रायगायत	६	६	१२	बृहस्पतिर्नःपरिपातु	७	८	२७	बोधामेअस्यवचसो	२	२	१६
बळस्यनीथाविपणेश्च	८	४	२३	बृहदुगायिषेवचोसुर्या	५	६	२०	बृहस्पतिर्नयतुदुर्गहा	८	८	४०	बोधासुमेमघवन्वाचमेमां	५	३	५
बळित्थातद्वपुषे	२	२	८	बृहद्भिरग्नेअर्चिभिः	४	८	२	बृहस्पतिःप्रथमंजायमानः	३	७	२६	बोधिन्मनसारथ्या	४	४	१५
बळित्थादेवनिष्कृतं	४	४	५	बृहद्वदंतिमदिरेण	८	४	२९	बृहस्पतिरमतहित्यत्	८	२	१८	बोधिन्मनाइदस्तुनः	६	६	२४
बळित्थापर्वतानां	४	४	२८	बृहद्वयोबृहतेतुभ्यमग्ने	४	७	२२	बृहस्पतिःसमजयद्वसूनि	५	१	१९	ब्रह्मगामश्वंजनयंतः	८	२	११
बळित्थामहिमावां	४	८	२५	बृहद्वयोमघवद्भ्योदधात	५	७	२८	बृहस्पतेअतियदर्यो	२	६	३१	ब्रह्मचतेजातवेदः	७	५	३२
बळृत्वियायधाम्ने	६	४	४३	बृहद्वयोहिभानवे	४	१	८	बृहस्पतेजुषस्वनः	३	४	९	ब्रह्मचारीचरतिवेविं	८	६	७
बाधसेजनान्वृषभेवमन्यु	४	७	२७	बृहद्वरूथंमरुतां	६	१	२८	बृहस्पतेतपुषाश्नेव	२	७	१२	ब्रह्मजिन्वतमुतजिन्वतं	६	३	१६
बिभयाहित्वावतः	६	३	४७	बृहंतइद्भानवोभाऋजीकः	२	८	१५	बृहस्पतेपरिदीया	८	५	२२	ब्रह्मणस्पतिरेता	८	३	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ब्रह्मणस्पतेत्वमस्य	२	६	३२	ब्राह्मणादिंद्रराधसः	१	१	२८	भद्रंमनःकृणुष्ववृत्रतूर्ये	६	१	३२	भरायसुभरतभागं	८	५	१५
ब्रह्मणस्पतेत्वमस्ययंता	२	७	३	ब्राह्मणासोअतिरात्रेनसो	५	७	४	भद्रंवैवरंवृणते	८	८	२२	भरेषुहव्योनमसोप	२	६	३१
ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथा	२	७	३	ब्राह्मणासःपितरःसोम्या	५	१	२०	भद्रमिदंरुशमाअग्नेअक्रन्	४	१	२८	भरेष्विंद्रंसुहवं	८	२	४
ब्रह्मणस्पतेसुयमस्य	२	७	३	ब्राह्मणासःसोमिनोवाच	५	७	४	भद्रमिंद्राकृणवत्सरं	५	६	२०	भर्गोहनामोतयस्य	८	१	२८
ब्रह्मणाग्निःसंविदानः	८	८	२०	ब्राह्मणोस्यमुखमासीत्	८	४	१९	भद्राअग्नेर्वध्र्यश्वस्य	८	२	१९	भवाद्युम्नीवाध्र्यश्वस्य	८	२	१९
ब्रह्मणातेब्रह्मयुजायुन	३	२	१७	भगंधियंवाजयंतः	२	८	३	भद्रातेअग्नेस्वनीक	३	५	५	भवानोअग्नेवितोत	७	६	२
ब्रह्मन्वीरब्रह्मकृतिंजुषाण	५	३	१३	भगएवभगवाँअस्तुदेवाः	५	४	८	भद्राअश्वाहरितःसूर्यस्य	१	८	७	भवानोअग्नेसुमनाउपेतौ	३	१	१८
ब्रह्मप्रजावदाभर	४	५	२८	भगप्रणेतर्भगसत्यराधः	५	४	८	भद्रातेहस्तासुकृतोत	३	६	६	भवामित्रोनशेव्यो	२	२	२६
ब्रह्माकृणोतिवरुणः	१	७	२२	भगंभक्तस्यतेवयं	१	२	१३	भद्राददक्षउर्वियाविभा	५	१	५	भवावरूथंगृणतेविभावो	१	४	२४
ब्रह्माणंब्रह्मवाहसं	४	७	२२	भगस्यस्वसावरुणस्य	२	१	४	भद्रावस्त्रासमन्या	७	४	११	भवावरूथंमघवन्मघोनां	५	३	१८
ब्रह्माणइंद्रोपयाहिविद्वा	५	३	१२	भजंतविश्वेदेवत्वं	१	५	१२	भद्रोनोअग्निराहुतः	६	१	३२	भारतीपवमानस्य	६	७	२५
ब्रह्माणस्त्वावयंयुजा	६	१	२२	भद्रंकर्णेभिःशृणुयाम	१	६	१६	भद्रोभद्रयासचमानः	७	५	३१	भारतीळेसरस्वति	२	५	९
ब्रह्माणिहिचकृषेवर्धनानि	४	६	१६	भद्रंतेअग्नेसहसिन्	३	५	११	भरद्यदिविरतो	३	६	१५	भास्वतीनेत्री	१	६	२५
ब्रह्माणिमेमतयःशंसुतासः	२	३	२४	भद्रंनोअपिवातयमनः	७	७	२	भरद्वाजायसप्रथः	४	५	२७	भास्वतीनेत्रीसूनृतानां	१	८	१
ब्रह्मातइंद्रगिर्वणः	६	६	१३	भद्रंनोअपिवातय	७	७	११	भरद्वाजायावधुक्षतद्विता	४	८	३	भिंधिविश्वाअपद्विषः	६	३	४९
ब्रह्मादेवानांपदवीः	७	४	७	भद्रंभद्रंनआभर	६	६	२६	भरामेध्मंकृणवा	१	६	३०	भिनत्पुरोनवतिं	२	१	१९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
भिनद्गिरिंशवसा	३	५	२१	भूयामंतेसुमतौवाजिनोव	५	७	२५	भूरीदिंद्रस्यवीर्यं	६	४	२६	मंदिष्टयदुशनेकाव्येसचा	१	४	११
भिनद्वलमंगिरोभिः	२	६	१६	भूयामोषुत्वावतः	३	६	२८	भूर्जज्ञउत्तानपदः	८	३	१	मंद्रंहोतारमुशिजोयविष्ठ	५	२	१३
भीतायनाधमानाय	४	४	२०	भूरिकर्मणेवृषभायवृष्णे	१	७	१७	भूषन्नयोधिबभ्रूषु	२	२	६	मंद्रंहोतारमुशिजः	८	१	१
भीमोविवेषायुधेभिरेषां	५	३	३	भूरिचकर्थयुज्येभिः	२	३	२५	भूमिश्चिद्घासितूतुजिः	३	६	२७	मंद्रंहोतारमृत्विजं	६	३	३७
भुज्युमंहसःपिपृथः	८	२	११	भूरिचक्रमरुतःपित्र्याणि	५	४	२६	भोजंत्वामिंद्रवयं	२	६	२०	मंद्रंहोतारंशुचिमद्वयावि	२	८	१९
भुरंतुनोयशसा	८	३	९	भूरितइंद्रवीर्यं१तव	१	४	२२	भोजमश्वाःसुष्ठुवाहः	८	६	४	मंद्रजिह्वाजुगुर्वणिः	२	२	११
भुवस्त्रितस्यमर्ज्यैः	६	८	२४	भूरिदक्षेभिर्वचनेभिः	८	६	१५	भोजाजिग्युःसुरभिं	८	६	४	मंद्रयासोमधारया	६	७	२६
भुवनस्यपितरंगीर्भिराभिः	४	८	६	भूरिदाभूरिदेहिनो	३	६	३०	भोजायाश्वंसमृजंति	८	६	४	मंद्रस्यकवेर्दिव्यस्यवह्नेः	४	७	११
भुवश्चक्षुर्महऋतस्य	७	६	३	भूरिदाह्यसिश्रुतःपुरुत्रा	३	६	३०	मंत्रमखर्वंसुधितंसुपेशसं	५	३	१९	मंद्रस्यरूपंविविदुः	७	२	२०
भुवस्त्वमिंद्रब्रह्मणा	८	१	९	भूरिनामवंदमानोदधाति	३	८	१७	मंथतानरःकविमद्वयंतं	३	१	२२	मंद्राकृणुध्वंधियआतनुध्वं	८	५	१८
भुवोजनस्यदिव्यस्यराजा	४	६	१४	भूरिभिःसमहऋषिभिः	६	५	१०	मंदमानऋतादधि	८	३	३	मंद्रोहोतागृहपतिः	१	३	८
भुवोयज्ञस्यरजसः	७	६	४	भूरिहितेसवनामानुषेषु	५	३	६	मंदंतुत्वामघवन्निंद्रेंदवः	५	७	३०	मंसीमहित्वावयं	७	७	१३
भुवोवितावामदेवस्य	३	५	२०	भूरिद्वेअचरंतीचरंतं	२	५	२	मंदंतुत्वामंदिनो	२	१	१३	मंहिष्ठावाजसातमा	५	८	१
भूम्याअंतंपर्येकेचरंति	८	६	१७	भूरीणिभद्रानर्येषु	२	४	२	मंदस्वहोत्रादनुजोषमंधसः	२	८	१	मंहिष्ठंवोमघोनां	४	२	१०
भूयइद्वावृधेवीर्याय	४	७	२	भूरीणिहित्वेदधिरेअनीका	३	१	१९	मंदस्वासुस्वर्णर	५	८	१६	मक्षूकनायाःसख्यंनवग्वा	८	१	२७
भूयसावस्नमचरत्	३	६	१२	भूरीदिंद्रउदिनक्षंत	७	६	४	मंदामहेदशतयस्य	२	१	३	मक्षूकनायाःसख्यंनवीयः	८	१	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
मक्षूतातेंद्रसुतानामंसः	७	७	८	मत्स्वासुक्षिप्रहरिवस्तवींम	६	७	३	मध्येहोतादुरोणेबर्हिषोरा	४	५	१४	मनोम्वाहुवामहे	८	१	१९
मक्षूदेववतोरथः	६	२	४०	मथीयद्दींविष्टोमा	२	२	१७	मध्वऊषुमधूयुवा	४	४	१२	मन्युरिंद्रोमन्युरेवास	८	३	१८
मक्षूनवर्हिःप्रजायाः	८	१	२७	मथीयदींविभृतो	१	५	१५	मध्वःपिबतंमधुपेभिरास	३	७	२१	मन्यैस्वायुक्षियंयुक्षियानां	६	३	३२
मक्षूनयेषुदोहसेंचिदुया	५	१	७	मदुच्युत्क्षेतिसादने	६	७	३८	मध्वःसूदंपवस्व	७	४	१९	ममंवनतेंमघवन्	३	५	२६
मक्षूहिष्मागच्छथईवतोघू	३	७	१९	मदेनेषितंमदं	५	७	१४	मध्वःसोमंस्याश्विनामदा	१	८	१३	ममंवनरवायुवतिः	३	५	२६
मक्षस्यंतेतविषस्यप्रजूतिं	३	२	१५	मदेमदेहिनो	१	६	२	मध्वोवोनाममारुतंयज	५	४	२७	ममतुत्वादिव्यःसोमः	८	६	२०
मघोनआपंवस्वनः	६	७	३१	मधुनक्मुतोषसो	१	६	१८	मनीषिणःप्रभरध्वं	८	५	१०	ममत्तुनःपरिज्मावसर्हा	२	१	१
मघोनःस्मवृत्रहत्येषुचोदय	५	३	१९	मधुनोद्यावापृथिवीमिमि	५	१	१४	मनीषिभिःपवतेपूर्व्यः	७	३	१५	ममत्वासूरउदिते	५	७	१५
मतयःसोमपामुरुं	३	३	३	मधुपृष्ठंघोरमयासं	७	३	२५	मनुष्वत्त्वानिधीमहि	४	१	१३	ममंदेवाविहवेसंतु	८	७	१५
मतीजुष्टोधियाहितः	७	१	१	मधुमतीरोषधीर्द्यावआपः	३	८	९	मनुष्वदग्नेअंगिरस्वदंगिरः	१	२	३५	ममंद्वितारांष्ट्रंक्षत्रियस्य	३	७	१७
मत्सिनोवस्यइष्टये	२	४	१९	मधुमंतंतनूनपाद्	१	१	२४	मनुष्वदिंद्रसवनंजुषाणः	३	२	९	ममंपुत्राःशत्रुहणः	८	८	१७
मात्सिवायुमिष्टये	७	३	२६	मधुमन्मेपरायणं	७	७	१०	मनोअस्याअनआसीत्	८	३	११	ममब्रह्मेंद्रयाह्यच्छ	२	६	२२
मात्सिवायुमिष्टये	७	४	१९	मधुमान्नोवनस्पतिः	१	६	१८	मनोजवसावृषणामदच्युत	६	२	८	ममाग्नेवर्चोविहवेषु	८	७	१५
मात्सिसोमवरुणं	७	३	२६	मधुवाताऋतायते	१	६	१८	मनोजवाअयमानः	६	७	५	मयासोअन्नमत्तियो	८	७	११
मत्स्यपायितेमहः	२	४	१८	मधोर्धारामनुक्षर	६	८	७	मनोनयेषुहवनेषु	८	१	२६	मयिदेवाद्रविणमा	८	७	१५
मत्स्वासुक्षिप्रमंदिभिः	१	१	१७	मध्यायत्कर्त्वमभवत्	८	१	२७	मनोनयोऽध्वनः	१	५	१६	मयोदधेमेधिरःपूतदक्षः	२	८	१३

॥ ५६ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
मयोभूर्वातोअभिवातू	८	८	२७	मर्तांश्चिद्वोमृतवोरुक्मवक्ष	६	१	४०	महाँअमत्रोवृजनेविरप्शी	३	२	१९	महान्त्सधस्थेध्रुवआनिष	२	८	२६
मरुतःपिबतऋतुना	१	१	२८	मर्ताअमर्त्यस्यते	५	८	३५	महाँअसिमहिष	३	३	१०	महिकेरवऊतये	१	३	३१
मरुतोमारुतस्यनः	६	१	४०	मर्माणितेवर्मणाच्छादया	५	१	१२	महाँअसिसोमज्येष्ठः	७	२	१०	महिक्षेत्रंपुरुश्चंद्रंविविद्वान्	३	२	७
मरुतोयद्धवोदिवः	५	८	२०	मर्मृजानासआयवः	७	१	३९	महाँअस्यध्वरस्यप्रकेतो	५	२	१४	महिज्योतिर्निहितंवक्षणा	३	२	३
मरुतोयद्धवोबलं	१	३	१४	मर्योनशुभ्रस्तन्वं	७	४	९	महाँआदित्योनमसो	३	४	५	महिज्योतिर्बिभ्रतंत्वा	७	८	१३
मरुतोयस्यहिक्षये	१	६	११	महःसरायएषते	२	२	१८	महाँइंद्रोनृवदाचर्षणिप्राः	४	६	७	महित्रीणामवोस्तु	८	८	४३
मरुतोवीळुपाणिभिः	१	३	१७	महःसुवोअरमिषेस्तवाम	६	४	४	महाँइंद्रोयओजसा	५	८	९	महित्वाष्ट्रमूर्जयंतीरजुर्यं	३	१	१
मरुत्वंतोअप्रतीतस्यजि	४	२	१८	महउग्रायतवसेसुवृक्तिं	६	६	३३	महाँइंद्रःपरश्चनु	१	१	१५	महिद्यावापृथिवीभूतं	८	४	२६
मरुत्वंतमृजीषिणं	६	५	२७	महत्तत्सोमोमहिषः	७	४	१९	महाँउग्रोवावृधेवीर्याय	३	२	१९	महिप्सरःसुकृतंसोम्यं	७	२	३१
मरुत्वंतंवृषभं	३	३	११	महत्तदुल्बंस्थविरं	८	१	१०	महाँउतासियस्यते	५	३	१६	महिमहेतवसेदीध्येनॄन्	४	२	१
मरुत्वंतंवृषभंवावृधानं	४	६	८	महत्तद्वःकवयः	३	३	२७	महाँऋषिर्देवजा	३	३	२०	महिमहेदिवेअर्चा	३	३	२४
मरुत्वंतंहवामहे	१	२	९	महत्तन्नामगुह्यंपुरुस्पृक्	८	१	१६	महांतामित्रावरुणा	६	२	२१	महिम्नएषांपितरः	८	१	१८
मरुत्वाँइंद्रमीढ्वः	६	५	२८	महदद्यमहतामावृणीमहे	७	८	११	महांतोमह्नाविभ्वो३	२	४	३	महिराधोविश्वजन्यंदधा	४	७	३४
मरुत्वाँइंद्रवृषभो	३	३	२१	महश्चर्कर्म्यर्वतःक्रतुप्राः	३	७	१३	महांतंकोशमुदचानिषिंच	४	४	२८	महित्रोमहतामवः	६	४	७
मरुत्सुवोदधीमहि	७	३	८	महश्चित्त्वमिंद्रयतएतान्	२	४	८	महांतंत्वांमहीरनु	६	७	१८	महिवोमहतामवः	६	४	५१
मरुत्स्तोत्रस्यवृजनस्यगोपा	१	७	१३	महश्चिदग्नएनसो	३	५	१२	महांतंमह्नावयं	६	१	५	महिषासोमायिनश्चित्र	१	५	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
महीअत्रेमहिनावार	२	२	२०	महोअर्णःसरस्वती	१	१	६	माकस्मैधातमभ्यमित्रिणे	१	८	२३	मातारुद्राणांदुहितावसू	६	७	८
महीद्यावापृथिवीइहज्येष्ठे	३	८	८	महोदेवान्यजसियक्ष्यानु	४	८	१	माकस्यनोअररुषो	५	६	१८	मातुर्दिधिषुमब्रवं	४	८	५१
महीद्यौःपृथिवीचनः	१	२	६	महोद्रुहोअपविश्वायुधा	४	६	९	माकस्ययक्षंसदमित्	३	४	२२	मातुष्पदेपरमेशुक्रआयोः	४	२	२२
महीमित्रस्यसाधथः	३	८	८	महो अग्नेसुवितस्य	५	१	२७	माकस्याद्भुतक्रतू	४	४	८	मातेअमाजुरोयथा	६	२	३
महीमेअस्यवृषनाम	७	४	२१	महोनोरायआभर	७	१	२३	माकांकुवीरमुदृहोवनस्प	४	८	४	मातेअस्यांसहसावन्पारि	५	२	३०
महीयदिधिषणाशिश्नथे	३	२	७	महोमहानिपनयंत्यस्य	३	२	१६	माकिरेनापथागात्	५	८	८	मातेगोदत्रनिरराममराधसः	६	२	४
महीरस्यप्रणीतयः	४	७	२१	महोरुजामिबंधुता	३	४	२५	माकिर्नएनासख्यावि	७	७	९	मातेराधांसिमातऊतयो	१	६	८
महीरस्यप्रणीतयः	६	१	५	महोविश्वांअभिषतः	६	२	१४	माकिर्नेशन्माकीरिषत्	४	८	२०	मातेवयज्जरसेपप्रथानः	४	१	७
महीत्रामतिरश्विनामयोभु	१	८	२६	महोयस्पतिःशवसः	७	७	६	माकुध्र्यगिंद्रशूरवस्वीः	७	७	८	मातेहरीवृषणावीतपृष्ठा	३	२	१७
महीसमैरच्चम्वा	३	३	३१	मह्यंयजंतुममयानि	८	७	१५	माचिदन्यद्विशंसत	५	७	१०	मात्रपूषन्नाघृणइरस्यः	५	४	७
महेचनत्वामद्रिवः	५	७	१०	मह्यंत्वष्टावज्रमतक्षत्	८	१	५	माच्छेद्मरश्मींरितिनाधं	१	७	२८	मात्रेनुतेसुमिते	७	७	२३
महेनोअद्यबोधय	४	४	२१	मह्यातेसख्यंवश्मिशक्तीः	३	२	७	माजस्वनेवृषभनोररीथाः	४	७	१८	मात्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगंधिः	२	३	९
महेनोअद्यसुवितायबोधि	५	५	२२	मांचत्वारआशवः	६	५	२३	मातलीकव्यैर्यमोअंगिरो	७	६	१४	मात्वातपत्प्रियआत्मापि	२	३	१०
महेयत्पित्रईरसं	१	५	१५	मांदेवादधिरेहव्यवाहं	८	१	१२	माताचयत्रंदुहिता	३	३	३०	मात्वामूराअविष्यवः	६	३	४६
महेशुल्कायवरुणस्यनुत्वि	५	६	३	मांधुरिंद्रंनामदेवता	८	१	७	मातादेवानामदिते	१	८	४	मात्वारुद्रचुक्रुधामानमो	२	७	१६
महोअग्नेःसमिधानस्य	७	८	११	मांनरःस्वश्वावाजयंतः	३	७	१७	मातापितरमृतआबभाज	२	३	१५	मात्वाश्येनउद्वधीन्मासुप	२	८	११

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
मात्वासोमस्यगल्दया	५	७	१३	मानिंदतयइमां	३	५	१	मानोमर्धीराभरा	३	६	४	मापृणंतोदुरित	२	१	१०
मादयस्वसुतेसचा	१	६	२	मानोअग्नेदुर्भृतयेसचैषु	५	१	२७	मानोमहांतमुतमानोअर्भं	१	८	६	माप्रगामपथोवयं	८	१	१९
मादयस्वहरिभिर्येतइंद्र	१	७	१३	मानोअग्नेमतये	३	१	१६	मानोमित्रोवरुणोअर्यमा	२	३	७	माभूमनिष्ट्यांइवे	५	७	१२
माध्यंदिनेसवनेजातवेदः	३	१	३१	मानोअग्नेवसृजो	२	५	१०	मानोमृचारिपूणां	६	४	५२	मामेममाश्रमिष्मः	५	७	३१
माध्यंदिनस्यसवनस्य	३	३	१७	मानोअग्नेवीरतेपरादा	५	१	२६	मानोरक्षआवेशीदाघृणीव	६	४	३५	मामामिमंतवसंतमत्र	४	२	१२
मानःशंसोअररुपः	१	१	३४	मानोअग्नेसख्यापित्र्या	१	५	१६	मानोरक्षोअभिनड्यातुमा	५	७	९	मायाभिरिंद्रमायिनं	१	१	२१
मानःसमस्यदूढ्यः	६	५	२५	मानोअज्ञातावृजनादुरा	५	३	२१	मानोवधायहत्नवे	१	२	१६	मायाभिरुत्सिसृप्सत	६	१	१६
मानःसेतुःसिषेदयं	६	४	५२	मानोअरातिरीशत	२	५	२८	मानोवधीरिंद्रमापरादा	१	७	१९	मायावांमित्रावरुणादिवि	४	४	१
मानःसोमपरिबाधः	१	३	२७	मानोअस्मिन्मघवन्	१	४	१७	मानोवधीरुद्रमापरादाः	५	४	१३	मारेअस्मद्विमुमुच	३	३	४
मानःसोमसंवीविजः	६	५	३४	मानोअस्मिन्महाधने	६	५	२६	मानोवधैर्वरुणयेतइष्टौ	२	७	१०	माजलियोमृज्यतेस्वेदमू	३	८	१३
मानस्तेनेभ्योयेअभि	२	६	३२	मानोगव्येभिरश्व्यैः	६	५	२०	मानोवृकायवृक्येसमस्मै	४	८	१२	मावएनोअन्यकृतंभुजेम	४	८	१२
मानइंद्रपरावृणक्	६	६	३७	मानोगुह्यारिपआयोरहन्द	२	७	१५	मानोहिंबुध्न्योरिषेधात्	५	३	२६	मावांवृकोमावृकीः	२	४	२९
मानइंद्रपीयत्नवे	५	७	१९	मानोदेवानांविशः	६	५	२५	मानोहिंसीजनिताय:	८	७	४	माविदन्परिपंथिनः	८	३	२६
मानइंद्राभ्या३दिशः	६	६	२०	मानोनिदेचवक्तवे	५	३	१५	मानोहृणीतामतिथिर्वसु	६	७	१५	मावोघ्नंतंमाशपंतं	१	३	२३
मानएकस्मिन्नागसि	६	३	४८	मानोमर्ताअभिद्रुहन्	१	१	१०	मानोहेतिर्विवस्वतः	६	४	५४	मावोदात्रान्मरुतोनिररा	५	४	२६
मानस्तोकेतनयेमानआ	१	८	६	मानोमर्तायरिपवे	६	४	३३	मापापत्वायनोनरेंद्राग्नी	५	६	१७				

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
मावोंमृगोनयवसे	१	३	१५	मित्रश्चतुभ्यंवरुणः	३	१	१४	मिमातुद्यौरदितिर्वीतयेनः	४	२	२४	मूषोनशिश्नाव्यदंति	७	८	१
मावोरसानितभाकुभा	४	३	१२	मित्रश्चनोवरुणश्च	४	४	१०	मिमीहिश्लोकमास्ये	१	३	१७	मृगोनभीमःकुचरोगिरि	८	८	३८
मावोरिषस्खनिता	८	५	११	मित्रस्तन्नोवरुणोदेवोअर्यः	५	५	६	मिम्यक्षयेषुरोदसीनुदेवी	४	८	८	मृजंतित्वादशक्षिपः	६	७	३०
माश्नूनैंअग्नेनिषदामनृणां	५	१	२५	मित्रस्तन्नोवरुणोमामहंत	५	४	१९	मिम्यक्षयेषुसुधिता	२	४	४	मृजंतित्वासमग्रुवः	७	२	१
मासख्युःशूनमाविंदे	६	३	४९	मित्रस्तन्नोवरुणोरोदसीच	५	४	७	मिहःपावकाःप्रतताअभूवन्	३	२	८	मृजानोवारेपवमानः	७	५	२८
मासातेंअस्मत्सुमतिर्विदत्	१	८	२६	मित्रस्यचर्षणीधृतोवो	३	४	६	मीढुष्मतीवपृथिवीपराह	४	३	१९	मृज्यमानःसुहस्त्य	७	५	१६
मासीमवद्यआभाक्	६	५	३६	मित्रातनानरथ्या	६	२	२१	मुंचंतुमाशपथ्या	८	५	११	मृत्योःपदंयोपयंत	७	६	२६
मास्वेंधतसोमिनोदक्षता	५	३	१९	मित्रायपंचयेमिरे	३	४	६	मुंचामित्वाहविषाजीवना	८	८	१९	मृळतंनोमरुतोमावधि	४	३	१८
माहंमघोनोंवरुण	२	७	८	मित्रायशिक्षवरुणाय	८	२	९	मुनयोवातरशनाः	८	७	२४	मृळानोरुद्रोतनोमयस्कृ	१	८	५
माहंमघोनोंवरुण	२	७	१०	मित्रावरुणवंताउतधर्मवं	६	३	१६	मुमुग्ध्यो३ मनवे	२	२	५	मेयंतुतेवह्नयोयेभिरीयसे	२	८	१
माहंमघोनोंवरुण	२	७	११	मित्रोअग्निर्भवतियत्समिं	२	८	२४	मुमोदगर्भोवृषभः	७	६	३	मेधाकारंविदथस्य	८	४	२१
मित्रंकृणुध्वंखलु	७	८	५	मित्रोअंहोश्चिदादुरु	४	४	३	मुषायसूर्यंकवे	२	४	१८	मेहनाद्वनंकरणात्	८	८	२१
मित्रंनयंशिम्यागोषु	२	२	२०	मित्रोजनान्यातयति	३	४	५	मूराअमूरनवयं	७	५	३२	मैनमग्नेविदहोमा	७	६	२०
मित्रंनयंसुधितंभृगवोदुः	४	५	१७	मित्रोदेवेष्वायुषु	३	४	६	मूर्धादिवोनाभिरग्निः	१	४	२५	मोघमन्नंविंदते	८	६	२३
मित्रंवयंहवामहे	१	२	८	मित्रोनोअत्यंहुतिं	६	४	५१	मूर्धानंदिवोअरतिंपृथि	४	५	९	मोतेरिषन्येअच्छोक्तिभिर्व	६	७	१५
मित्रंहुवेपूतदक्षं	१	१	४	मिमातिवह्निरेतशः	७	१	३९	मूर्धाभुवोभवतिनक्तं	८	४	११	मोषुणःपरापरा	१	३	१६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
मोषुत्वावाघतश्चन	५	३	१७	यंत्रायध्वइदमिदं	५	४	२९	यंदेवासोवथवाजसातौ	७	८	८	यःककुभोनिधारयः	६	३	२६
मो षुदेवाअदस्वः	१	७	२०	यंत्वमग्नेसमदहः	७	६	२२	यंदेवासोवथवाजसातौ	८	२	५	यःकुक्षिःसोमपातमः	१	१	१६
मो षुणःसोममृत्यवे	८	१	२२	यंत्वंरथमिंद्रमेधसातौ	५	१	१६	यंबाहुतेवपिप्रति	१	३	२२	यःकृंतदिद्वियोन्यं	६	३	४७
मोषुब्रह्मेवतंद्रयुः	६	६	२०	यंत्वंविप्रमेधसातौ	६	५	११	यंमर्त्यःपुरुस्पृहं	३	८	२५	यःपरस्याःपरावतः	८	८	४५
मोषुवरुणमृन्मयंगृहं	५	६	११	यंत्वागोपवनोगिरा	६	५	२३	यंमेदुरिंद्रोमरुतः	५	७	२९	यःपंचचर्षणीरभि	५	२	१८
मोषुवोअस्मदभिता	२	२	४	यंत्वाजनासइंधते	६	३	३४	यंयज्ञंनयथानरः	१	३	२२	यःपावमानीरध्येति	७	२	१८
मोषूणइंद्रात्रपृत्सुदेवैः	२	४	१५	यंत्वाजनासईळते	६	५	२३	यंयुवंदाश्वध्वरायदेवा	५	१	१२	यःपुष्पिणीश्चप्रस्वश्च	२	६	२१
मोषूणोअत्रजुहुरन्त	३	३	२८	यंत्वाजनासोअभिसं	७	५	३२	यंरक्षंतिप्रचेतसः	१	३	२२	यःपृथ्व्यायवधसे	२	२	२६
मोष्व१ग्रदुर्हणावान्	५	७	२०	यंत्वादेवादधिरेहव्य	८	१	२	यंवर्धयंतीद्गिरः	४	७	१६	यःपृथिवींव्यथमाना	२	६	७
यंकुमारनवंरथं	८	७	२३	यंत्वादेवापिःशुशुचानः	८	५	१३	यंविप्राउक्थवाहसः	६	१	३	यःपौरुषेयेणक्रविषा	८	४	८
यंकुमारप्रावर्तयः	८	७	२३	यंत्वादेवासोमनवेदधुरिह	१	३	९	यंवैसूर्यंस्वर्भानुः	४	२	१२	यःप्रागतोनिमिषतः	८	७	३
यंक्रंदसीअवसा	८	७	४	यंत्वाद्यावापृथिवीयं	७	५	३०	यंसीमकृण्वन्तमसे	३	५	१३	यःशक्रोमृक्षोअश्व्यः	६	४	४८
यंक्रंदसीसंयती	२	६	८	यंत्वापूर्वमीळितो	८	२	१९	यंसीमनुप्रवतेवद्रवंतं	३	७	११	यःशग्मस्तुविशग्मते	४	७	१६
यंजनासोहविष्मंतः	६	५	२१	यंत्वावाजिन्नघ्न्याअभि	७	३	५	यंसुपर्णःपरावतः	८	८	२	यःशश्वतोमह्येनो	२	६	८
यंतेश्येनःपदाभरत्	६	६	२	यंदेवासस्त्रिरहन्नायजंते	२	८	२२	यंसोममिंद्रपृथिवी	३	३	१०	यःशंबरंपर्वते	२	६	९
यंतेश्येनश्चारुमवृकं	८	८	२	यंदेवासोजनयंताग्निं	८	४	११	यंस्मापृच्छंतिकुह	२	६	७	यःशुक्रइवसूर्यो	१	३	२६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यःशूरेभिर्हव्योयश्चभीरु	१	७	१२	यआघ्रायचकमानाय	८	६	२२	यइंद्रायवचोयुजा	१	२	१	यउक्थेभिर्नविंधते	६	४	१८
यःश्वेताँअधिनिर्णिज	६	३	२७	यआनयत्परावतः	४	७	२१	यइंद्रायसुनवत्	३	६	१२	यउग्रइंद्रशर्यहा	४	५	२८
यःसंग्रहाविचर्षणिः	४	७	२७	यआपिर्नित्योवरुणप्रियः	५	६	१०	यइमाविश्वाजातानि	४	४	२६	यउग्राअर्कमानृचुः	१	१	३६
यःसप्तरश्मिर्वृषभः	२	६	९	यआयुंकुत्संमतिथिग्व	६	४	२२	यइमाविश्वाभुवनानि	८	३	१६	यउग्रेभ्यश्चिदोजीयान्	७	२	१०
यःसमिधायआहुती	६	१	२९	यआर्जीकेषुकृत्वसु	७	२	५	यइमेउभेअहनी	४	४	२६	यउग्रःसन्ननिष्टृतः	६	३	८
यःसस्थेचिच्छतक्रतुः	६	३	३	यआस्तेयश्चचरति	५	४	२२	यइमेद्यावापृथिवी	८	६	९	यउदाजन्पितरो	८	२	१
यःसुनीथोददाशुषे	२	५	२९	यआस्वत्कआशये	६	३	२७	यइमेरोदसीउभे	३	३	२१	यउदानड्व्ययनं	७	७	१
यःसुन्वंतमवतियः	२	६	९	यइद्धआविवासति	४	८	२९	यइमेरोदसीमही	५	८	१२	यउदृचियज्ञेअध्वरेष्ठाः	८	३	११
यःसुन्वतेपचतेदुध्रः	२	६	९	यइंदोःपवमानस्य	७	५	२८	यइमेरोदसीमही	६	८	८	यउदृचींद्रदेवगोपाः	१	४	१६
यःसुषव्यःसुदक्षिणः	६	३	७	यइंद्रचमसेष्वा	६	६	२	यईंखयंतिपर्वतान्	१	१	३७	यउद्नःफलिगंभिनत्	६	३	५
यःसृबिंदमनर्शनिं	६	३	१	यइंद्रयतयस्त्वा	५	८	१२	यईंचकारनसोअस्यवेद	२	३	२०	यउशतामनसासोमं	८	८	१८
यःसोमसख्येतव	१	६	२१	यइंद्रशुष्मोमघवंतेअस्ति	५	३	१०	यईंचिकेतगुहा	१	५	११	यउस्रियादमेष्वादो	२	५	२९
यःसोमःकलशेष्वा	६	७	३८	यइंद्रसस्त्यव्रतः	६	६	३६	यईंराजानावृतुथा	५	१	२	यउस्रियाअप्याअंतः	७	५	१८
यःस्त्रीहितीषुपूर्व्यः	१	५	२१	यइंद्रसोमपातमः	६	१	१	यईंवहंतआशुभिः	४	३	२८	यऋक्षादंहसोमुचत्	६	२	२०
यःस्मारुंधानोगध्यासम	३	७	२१	यइंद्राग्नीचित्रतमोरथे	१	७	२६	यईशिरेभुवनस्य	८	२	४	यऋज्रामह्यंमामहे	५	७	१६
यआत्मदाबलदायस्य	८	७	३	यइंद्राग्नीसुतेषुवां	४	८	२५	यउक्थाकेवलादधे	६	४	२०	यऋज्ञावातरंहसः	६	३	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यकृतेचिदभिश्रिषः	५	७	१२	यच्चित्रमप्नउषसोवहंती	१	८	४	यजंतेअस्यसख्यंवयश्च	५	४	१	यज्ञइंद्रमवर्धयत्	६	१	१४
यकृतेचिद्गास्पदेभ्यः	५	७	२४	यच्चिद्धितेअपिव्यथिः	६	३	४५	यजमानायसुन्वते	४	१	१९	यज्ञस्यकेतुंप्रथमंपुरोहितं	४	१	३
यकृतेनसूर्यमारो	८	२	१	यच्चिद्धितेगणाइमे	४	४	२१	यजध्वैनंप्रियमेधा	५	७	२४	यज्ञस्यकेतुंप्रथमं	८	७	५
यकृप्वःश्रावयत्सखा	६	४	३	यच्चिद्धितेपुरुष	३	५	१२	यजस्ववीरप्रविहि	२	३	५	यज्ञस्यकेतुःपवते	७	३	१३
यकृष्वाकृष्टिविद्युतः	४	३	१०	यच्चिद्धितेविशोयथा	१	२	१६	यजस्वहोतरिषितोयजी	४	५	१३	यज्ञस्यवोरथ्यंविश्पतिं	८	४	२३
यएकइच्च्यावयति	३	५	२१	यच्चिद्धित्वाजनाइमे	५	७	१०	यजानोमित्रावरुणा	१	५	२३	यज्ञस्याहिस्थऋत्विजा	६	३	२०
यएकइत्तमुष्टुहि	४	७	२८	यच्चिद्धित्वंगृहेगृहे	१	२	२५	यजामहृष्वमसावृद्धमिंद्रं	३	२	१०	यज्ञानांरथ्येवयं	६	३	४१
यएकइद्धव्यश्चर्षणीनां	४	६	१३	यच्चिद्धिवांपुरऋषयः	५	८	२६	यजामहइंद्रंवज्र	७	७	९	यज्ञायज्ञावोअग्नये	४	८	१
यएकइद्विदयते	१	६	६	यच्चिद्धिशश्वतातना	१	२	२१	यजामहेवांमहःसजोषा	२	२	२३	यज्ञायज्ञावःसमनातुतुर्व	२	४	६
यएकश्चर्षणीनां	१	१	१४	यच्चिद्धिशश्वतामसि	३	६	२९	यजिष्ठंत्वायजमाना	२	१	१२	यज्ञासाहंदुवइषे	७	७	३
यएकोअस्तिदंसना	५	७	१५	यच्चिद्धिशश्वतामसि	६	४	४७	यजिष्ठंत्वाववृमहे	६	१	२९	यज्ञेदिवोनृषदनेपृथिव्या	५	६	२०
यएनमादिदेशति	४	८	२२	यच्चिद्धिसत्यसोमपा	१	२	२७	यज्जातवेदोभुवनस्य	८	४	१०	यज्ञेनगातुमप्सुरो	२	६	२७
यओजिष्ठइंद्रतंसुनो	४	७	५	यच्छक्रासिपरावति	६	१	९	यज्जायथाअपूर्व्य	६	६	१२	यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाः	२	३	२३
यओजिष्ठस्तमाभर	७	५	२	यच्छक्रासिपरावतियदं	६	६	३६	यज्जायथास्तदहरस्य	३	३	१२	यज्ञेनयज्ञमयजंत	८	४	१९
यओहतेरक्षसोदेववीतौ	४	२	१८	यच्छल्मलौभवतियन्नदी	५	४	१७	यज्ञंचनस्तन्वंचप्रजांच	८	८	१५	यज्ञेनवर्धतजातवेदसं	२	५	२०
यच्चगोषुदुःष्वप्न्यं	६	४	९	यच्छुश्रूयाइमंहवं	६	३	४५	यज्ञंपृच्छाम्यवमं	१	७	२०	यज्ञेनवाचःपदवीय	८	२	२३

॥ ६० ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यज्ञेभिरद्भुतक्रतुं	६	२	१०	यत्तृतीयंसवनंरत्नधेयं	३	७	६	यत्तेराजञ्छृतंहविः	७	५	२८	यत्रराजावैवस्वतः	७	५	२७
यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं	६	१	४	यत्तेअपोयदोषधीः	८	१	३१	यत्तेविश्वमिदंजगत्	८	१	२१	यत्रवह्निरभिहितः	४	३	४
यज्ञेनेंद्रमवसाचक्रेअर्वा	३	२	११	यत्तेकृष्णःशकुनः	७	६	२१	यत्तेसमुद्रमर्णवं	८	१	२०	यत्रवेत्थवनस्पते	३	८	२१
यज्ञेयज्ञेसमर्त्यः	८	४	२६	यत्तेगात्रादग्निनापच्यमाना	२	३	९	यत्तेसादेमहसा	२	३	१०	यत्रशूरासस्तन्वोवितन्वते	४	७	२९
यज्ञैरथर्वाप्रथमः	१	६	४	यत्तेचतस्रःप्रदिशः	८	१	२०	यत्तेसूर्यंयदुषसं	८	१	२१	यत्राचक्रुरमृतागातुमस्मै	५	५	५
यज्ञैरिषूःसन्नममानः	८	४	५	यत्तेदिक्षुप्रराध्यं	४	३	१०	यत्तेसोमगवाशिरो	२	५	७	यत्रानंदाश्चमोदाश्च	७	५	२७
यज्ञैर्वायज्ञवाहसः	१	६	११	यत्तेदिवंयत्पृथिवीं	८	१	२०	यत्रकामानिकामाश्च	७	५	२७	यत्रानरःसमयंतेकृतध्वं	५	६	४
यज्ञःसंमिश्लाःपृषतीभिः	२	७	२५	यत्तेपराःपरावतः	८	१	२१	यत्रकचतेमनः	४	५	२४	यत्रानुकामंचरणं	७	५	२७
यज्ञोदेवानांप्रत्येतिसुम्नं	१	७	२५	यत्तेपर्वतान्बृहतः	८	१	२१	यत्रग्रावापृथुबुध्नः	१	२	२५	यत्रावदेतेअवरः	८	४	१३
यज्ञोहितइंद्रवर्धनोभूत्	३	२	११	यत्तेपवित्रमर्चिवत्	७	२	१७	यत्रज्योतिरजस्रं	७	५	२७	यत्रासमुद्रःस्कभितः	८	८	७
यज्ञोहिष्मेंद्रंकश्चिदृंधन्	२	४	१५	यत्तेपवित्रमर्चिषि	७	२	१७	यत्रदेवाँऋघायतो	३	६	१९	यत्रासुपर्णाअमृतस्यभागं	२	३	१८
यज्ञोहीळोवोअंतरः	६	१	२८	यत्तेभूतंचभव्यंच	८	१	२१	यत्रद्वाविवजघना	१	२	२५	यत्रेदानींपश्यसि	८	४	६
यतइंद्रभयामहे	६	४	३८	यत्तेभूमिंचतुर्भृष्टिं	८	१	२०	यत्रनार्यपच्यवं	१	२	२५	यत्रोतबाधितेभ्यः	३	६	१९
यतासुजूर्णीराति	३	५	४	यत्तेमरीचीःप्रवतः	८	१	२०	यत्रबाणाःसंपतंति	५	१	२२	यत्रोतमर्त्यायकं	३	६	२०
यत्किंचेदंवरुणदैव्येजने	५	६	११	यत्तेमनुर्यदनीकं	८	२	१९	यत्रब्रह्मापवमान	७	५	२७	यत्रौषधीःसमग्मत	८	५	९
यत्तदस्सूरएतशं	५	७	१२	यत्तेयमंवैवस्वतं	८	१	२०	यत्रमंथांविबध्नते	१	२	२५	यत्पर्जन्यकनिक्रदत्	४	४	२८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यत्पाकत्रामनसा	७	९	३०	यत्सोमआसुतेनरं	५	६	१८	यथापवथामनवे	७	४	८	यथावामत्रिरश्विना	६	३	२८
यत्पांचजन्ययाविशा	६	४	४३	यत्सोमचित्रमुक्थ्यं	६	८	९	यथापूर्वेभ्योजरितृभ्यः	२	४	१८	यथाविद्वाँअरंकरत्	२	५	२६
यत्पुरुषेणहविषा	८	४	२८	यत्सोमामिंद्रविष्णवि	६	१	४	यथापूर्वेभ्योजरितृभ्यः	२	४	१९	यथाविप्रस्यमनुषो	१	५	२४
यत्पुरुषंव्यदधुः	८	४	१९	यत्सोमोवाजमर्षति	७	१	१३	यथापूर्वेभ्यःशतसाः	७	३	७	यथाहत्यद्वसवो	३	५	१२
यत्पूर्व्यंमरुतोयच्चनूतनं	४	३	१८	यत्स्योदीर्घप्रसद्मनि	५	८	३४	यथाभवदनुदेयी	८	७	२३	यथाहत्यद्वसवोगौर्यं	८	७	१३
यत्प्रायासिष्टपृषतीभिर	४	३	२३	यथाकण्वेमघवन्त्रस	६	४	१५	यथामनौसांवरणौ	६	४	१८	यथाहान्यनुपूर्वं	७	६	२६
यत्त्वातुरीयमृतुभिः	१	१	१९	यथाकण्वेमघवन्मेधेअध्वरे	६	४	१७	यथामनौविवस्वति	६	४	२०	यथाहोतर्मनुषोदेवताता	४	५	५
यत्त्वादेवप्रपिबंति	८	३	२०	यथाकलांयथाशफं	६	४	१०	यथायजोहोत्रमग्नेपृथि	३	१	१७	यथेयंपृथिवीमही	८	१	२५
यत्त्वापृच्छादीजानः	६	२	२०	यथागौरोअपाकृतं	५	७	३०	यथायुगंवरत्रया	८	१	२५	यथोतकृत्व्येधने	५	८	६
यत्त्वायामिंद्रद्धितस्वः	८	१	४	यथाचित्कण्वमावतं	५	८	५	यथारुद्रस्यसूनवः	६	१	३९	यदंगतविषीयसे	५	८	१४
यत्त्वासूर्यस्वर्भानुः	४	२	११	यथाचिद्वृद्धमतसं	६	४	२२	यथावःस्वाहाग्नयेदाशेम	५	२	४	यदंगतविषीयवः	५	८	१८
यत्त्वाहोतारमनजन्मियेधे	३	१	१९	यथाचिन्मन्यसेहृदा	४	३	१९	यथावरोसुषाम्णे	६	२	२०	यदंगत्वाभरताःसंतरेयुः	३	२	१४
यत्त्वेषयामानदयंत	२	४	१	यथादेवाअसुरेषु	८	८	९	यथावरोसुषाम्णे	६	२	४०	यदंगदाशुषेत्वं	१	१	२
यत्संवत्सममृभवोगामरक्ष	३	७	१	यथानोअदितिःकरत्	१	३	२६	यथावशंतिदेवास्तथेदसत्	६	२	३५	यदंतरापरावतं	३	३	२
यत्सानोःसानुमारुहत्	१	१	१९	यथानोमित्रोवरुणः	१	३	२६	यथावातःपुष्करिणीं	४	४	२०	यदंतरिक्षेपतथःपुरुभुजा	५	८	३४
यत्सिंधौयदसिक्न्यां	६	१	४०	यथानोमित्रोअर्यमा	६	२	४०	यथावातोयथावनं	४	४	२०	यदंतरिक्षेयद्दिवि	५	८	३०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यदंतियच्चदूरके	७	२	१७	यदद्भिःपरिषिच्यसे	७	२	२	यदश्वंवप्रथमंवांवृणानः	१	७	२७	यदापीतासोअंशवः	५	८	३३
यदक्रंदःप्रथमंजायमानः	२	३	११	यदद्यकर्हिकर्हिचित्	६	५	१८	यदयातंदिवोदासायवर्तिः	१	८	११	यदारमक्रवृभवःपितृभ्यां	३	७	१
यदग्नएषासमितिः	७	६	१०	यदद्यत्वापुरुष्टुत	४	८	२२	यदयातंशुभस्पती	८	३	२२	यदावज्रंहिरण्यमित्	७	७	९
यदग्नेअद्यमिथुना	८	४	७	यदद्यत्वाप्रयतियज्ञेअस्मि	३	१	३४	यदयुक्थाअरुषा	१	६	३१	यदावलस्यपीयतः	८	२	१७
यदग्नेकानिकानिचित्	६	७	१२	यदद्यभागंविभजासि	२	१	४	यदर्जुनसारमेय	५	४	२२	यदावाजमसंनत्	८	२	१६
यदग्नेदिविजाअसि	६	३	३४	यदद्यवांनासत्या	५	८	३१	यदश्वस्यक्रविषोमक्षिका	२	३	८	यदाविर्यदपीच्यं	६	४	९
यदग्नेमर्त्यस्त्वं	६	१	३३	यदद्यसूरउदिते	५	५	८	यदश्वान्धूर्षुपृषतीरयुग्ध्वं	४	३	१८	यदावीरस्यरेवतोदुरोणे	५	४	९
यदग्नेस्यामहं	६	३	४०	यदद्यसूरउदिते	६	२	३४	यदश्वायवासउपस्तृणंति	२	३	१०	यदावृत्रंनदीवृतं	६	१	६
यदचरस्तन्वावावृधानः	८	१	१५	यदद्यसूर्यउद्यति	६	२	३४	यदश्विनापृच्छमानौ	८	३	२२	यदाशसानिःशसा	८	८	२२
यदज्ञातेषुवृजनेषु	७	७	१५	यदद्यसूर्यब्रवोनागाः	५	५	१	यदस्यधामनिप्रिये	६	१	६	यदासमर्यंव्यचे	३	६	१२
यदत्त्युपजिह्विका	६	७	१२	यदद्यस्थःपरावति	४	४	११	यदस्यमन्युरध्वनीत्	५	८	११	यदासुमर्तोअमृतासु	८	५	२
यदद्रिगावोअद्रिगू	६	२	७	यदद्याश्विनावपाक्	५	८	३४	यदाजिंयात्याजिकृत्	६	३	४३	यदासूर्यममुंदिवि	६	१	६
यददोदिवोअर्णवः	६	२	२९	यदद्याश्विनावहं	५	८	३२	यदातेमारुतीर्विशः	६	१	६	यदिक्षितायुर्यदिवा	८	८	१९
यददोपितोअजगन्	२	५	७	यदन्यासुवृषभो	३	३	३१	यदातेविष्णुरोजसा	६	१	६	यदिंद्रचित्रमेहना	४	२	१०
यददोवाततेगृहे	८	८	४४	यदपामोषधीनां	२	५	७	यदातेहर्यताहरी	६	१	६	यदिंद्रतेचतस्रः	४	२	५
यदद्यकच्चवृत्रहन्	६	६	२१	यदप्सुयद्वनस्पतौ	५	८	३०	यदादीध्येनदविषाणि	७	८	३	यदिंद्रदिविपार्येयदृधक्	४	७	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यदिंद्रनाहुषीष्वा	४	७	२८	यदिंद्राग्नीयदुषुतुर्वे	१	७	२७	यदीघृतेभिराहुतः	६	१	३३	यदूवध्यमुदरस्यापवाति	२	३	८
यदिंद्रपूर्वोअपरायशिक्षन्	५	३	२	यदिंद्राहन्प्रथमजामहीनां	१	२	३६	यदीदहंयुधये	७	७	१५	यदेदेनमदधुः	८	४	१२
यदिंद्रपृतनाज्ये	६	१	५	यदिंद्राहंयथात्वं	६	१	१४	यदीमन्थंतिबाहुभिः	३	१	३३	यदेमिप्रस्फुरन्निव	५	६	११
यदिंद्रप्रागपागुदक्	५	७	३०	यदिंद्रेणसरथंयाथोअश्वि	५	८	३२	यदीमातुरुपस्वसा	२	५	२६	यदेषामन्योअन्यस्यवाचं	५	७	३
यदिंद्रप्रागपागुदक्	६	४	४६	यदिंद्रोअनयद्रितः	४	८	२३	यदीमिंद्रश्रवाय्यं	४	२	९	यदेषांपृषतीरथे	५	८	२३
यदिंद्रब्रह्मणस्पते	८	८	२२	यदिंमवृद्धसत्पते	६	१	२	यदीमृतस्यपयसा	१	५	२७	यद्गायत्रेअधिगायत्रं	२	३	१८
यदिंद्रमन्मशस्त्वा	६	१	१९	यदिमाश्वजयन्नहं	८	५	१०	यदीमेनाँउशतोअभ्यवं	५	७	३	यद्गोपावददितिःशर्मभद्रं	५	५	२
यदिंद्रयावतस्त्वं	५	३	२०	यदिमेरारणःसुते	६	३	२	यदीशीयामृतानां	७	८	२	यद्दधिषेप्रदिविचार्वन्नं	५	६	२३
यदिंद्रराधोअस्ति	६	४	२५	यदिमेभुस्यमावरः	६	१	११	यदीसुतेभिरिन्दुभिः	४	७	१४	यद्दधिषेमनस्यसि	६	३	४८
यदिंद्रसर्गेअर्वतः	४	७	२९	यदिन्विंद्रपृथिवीदशभु	१	४	१४	यदुत्तमेमरुतोमध्यमेवा	४	३	३५	यद्देवाअदःसलिले	८	३	२
यदिंद्राग्नीअवमस्यां	१	७	२७	यदिवाहमनृतदेवआस	५	७	७	यदुदंचोवृषाकपे	८	४	४	यद्देवानांमित्रमहःपुरोहि	१	३	३०
यदिंद्राग्नीउदितासूर्ये	१	७	२७	यदिस्तुतस्यमरुतोअधी	५	४	२४	यदुदीरतआजयो	१	६	१	यद्देवापिःशंतनवे	८	५	१३
यदिंद्राग्नीजनाइमे	६	३	२५	यदिस्तोमंममश्रवत्	५	७	१२	यदुद्वतोनिवतोयासि	८	७	३०	यद्देवायतयोयथा	८	३	२
यदिंद्राग्नीदिविष्ठो	१	७	२७	यदीगणस्यरशनामजीगः	३	८	१२	यदुलूकोवदतिमोघं	८	८	२३	यद्देवाःशर्मशरणं	६	४	८
यदिंद्राग्नीपरमस्यां	१	७	२७	यदीसुतासइंदवः	६	४	१६	यदुपऔच्छःप्रथमा	८	१	१६	यद्वत्यद्वांपुरुमीह्लस्य	२	२	२०
यदिंद्राग्नीमदथःस्वे	१	७	२७	यदीसोमागभ्रुधृताअर्म	४	१	२८	यदुगोयासिभानुना	५	८	३३	यद्वत्यन्मित्रावरुणा	२	२	३

॥ ६१ ॥

॥ ६२ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यद्नूनंपरावतिं	६	४	१७	यद्वातजूतोवनो	१	५	९	यद्विजामन्परुषिवंदनं	५	४	१७	यन्नूनमश्यांगतिं	४	४	२
यद्नूनंयद्वायज्ञे	६	४	१५	यद्वातृक्षामघवंब्रुह्मावाज	४	७	२८	यद्विरूपाचरंमर्त्येषु	८	५	४	यन्नूनंधीभिरश्विना	५	८	३३
यद्रप्राचीरजगंत	८	८	१३	यद्वादिविपार्येसुष्विमिंद्र	४	६	१५	यद्वीळाविंद्रयत्स्थिरे	६	३	४९	यन्मन्यसेवरेण्यं	४	२	१०
यद्रयांतिमरुतः	१	३	१४	यद्वाप्रवृद्धसत्पते	६	६	२१	यद्वृत्रंतववाशनिं	१	५	३१	यन्मरुतःसभरसःस्वर्णरः	४	३	१५
यद्विष्यमृतुशोदेवयानं	२	३	७	यद्वाप्रस्रवणेदिवः	६	४	४६	यद्योदेवाश्चकृम	७	८	१३	यमग्निमेध्यातिथिः	१	३	१०
यद्स्यातइंद्रश्रुष्टिरस्ति	२	४	२१	यद्वाभिपित्वेअसुराऋतंय	६	२	३४	यद्वावयंप्रमिनाम	७	५	३०	यमग्नेपृत्सुमर्त्य	१	२	२३
यद्दंहिष्ठंनातिविधेसुदानू	४	३	३१	यद्वामरुत्वःपरमेसधस्थे	१	७	१३	यद्वःश्रांतायसुन्वते	६	४	५२	यमग्नेमन्यसेरयिं	७	७	४
यद्युंजतेमरुतोरुक्मवक्षसः	२	७	२०	यद्वायज्ञंमनवेसंमिमिक्ष	५	८	३४	यन्नइंद्रोजुजुषे	३	६	७	यमग्नेवाजसातम	४	१	१२
यद्युंजाथेवृषणमश्विना	२	२	२७	यद्वारुमेरुशमेश्यावकेकृ	५	७	३०	यन्नासत्यापराके	५	८	३२	यमत्यमिववाजिनं	६	७	२६
यद्ययंपृश्निमातरः	१	३	१५	यद्वावन्यपुरुष्टुत	६	४	४८	यन्नासत्यापरावति	१	४	२	यमश्विनाददथुःश्वेतमश्वं	१	८	९
यद्योधयामहतोमन्यमा	५	६	२३	यद्वावानपुरुतमं	८	३	५	यन्नासत्यापरावति	५	८	२७	यमश्वीनित्यमुपयातियं	५	१	२५
यद्यावइंद्रतेशतं	६	५	८	यद्वाशक्रपरावति	६	१	४	यन्नासत्याभुरण्यथः	५	८	३१	यमस्यमायम्यं१कामः	७	६	७
यद्रोदसीप्रदिवोअस्ति	५	३	२	यद्वासिरोचनेदिवः	६	६	३६	यन्नियानंन्ययनं	७	७	१	यमाचिदत्रयमसूरसूत	३	२	२५
यद्वाउविश्पतिः	६	२	११	यद्वासिसुन्वतोवृधः	६	१	४	यन्निर्णिजारेक्णसाप्रावृ	२	३	७	यमादहंवैवस्वतात्	८	१	२५
यद्वागवदंत्यविचेतनानि	६	७	५	यद्वाहिष्ठंतदग्नये	४	१	१८	यन्नीक्षणंमांस्पचन्या	२	३	९	यमादित्यासोअद्रुहः	६	१	३६
यद्वाजिनोदामसंदानम	२	३	८	यद्वाकुक्षीवाँउत	५	८	३१	यंनुनकिःपृतनासु	३	३	१३	यमापोअद्रयोवना	४	८	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यमायघृतवद्धविः	७	६	१६	ययागाआकरामहे	८	८	१४	यस्तित्याजसचिविदं	८	२	२४	यस्तेमदोवरेण्यः	७	१	२१
यमाययमधुमत्तमं	७	६	१६	ययारध्रंपारयथात्यंहः	२	७	२१	यस्तुभ्यमग्नेअमृता	३	४	१७	यस्तेमदःपृतनाषाट्	४	६	८
यमायसोमंसुनुत	७	६	१६	ययोरधिप्रयज्ञाः	५	८	३४	यस्तुभ्यमग्नेअमृताय	८	४	२२	यस्तेमन्योविधद्वज्र	८	२	१३
यमासाकृपनीळं	७	७	२	यवंवृकेणाश्विनावपन्ता	१	८	१७	यस्तुभ्यंदाशान्नयोवा	१	५	१२	यस्तेयज्ञेनसमिधायउक्थैः	४	५	७
यमिंद्रदधिषेत्वं	६	६	३६	यवंयवंनोअन्धसा	७	१	१२	यस्तेअग्नेनमसायज्ञमीट्टे	४	१	४	यस्तेरथोमनसो	८	६	१२
यमिमंत्वंवृषाकपिः	८	४	१	यश्चिकेतससुक्रतुः	४	४	१५	यस्तेअग्नेसुमतिंमर्तः	७	६	१०	यस्तेरेवाँअदाशुरिः	६	३	४४
यमीगर्भमृतावृधः	७	५	५	यश्चिदापोमहिना	८	७	४	यस्तेअद्यकृणवद्भद्रशोचे	७	८	२९	यस्तेशृंगवृषोनपात्	६	१	२४
यमीद्धासवयसा	२	२	१३	यश्चिद्धितइत्थाभगः	१	२	१३	यस्तेअनुस्वधामसत्	३	३	१६	यस्तेसाधिष्ठोवसे	४	२	५
यमुपूर्वमहुवेतमिदंहुवे	२	८	१	यश्चिद्धित्वाबहुभ्यः	१	६	६	यस्तेगर्भममीवा	८	८	२०	यस्तेसाधिष्ठोवसेतेस्याम	६	४	२३
यमेइवयतमाने	७	६	१३	यस्तइध्मंजभरत्सि	३	४	१७	यस्तेचित्रश्रवस्तमः	६	६	१८	यस्तेसूनोसहसोगीर्भि	४	५	१५
यमेनदत्तंत्रितएनमायुन	२	३	११	यस्तइन्द्रप्रियोजनोददा	५	३	२	यस्तेद्रप्सःस्कन्दतियः	७	६	२५	यस्तेस्तनःशशयोयोमयो	२	३	२३
यमैरिरेभृगवोविश्व	२	२	१२	यस्तइन्द्रमहीरपः	५	८	१२	यस्तेद्रप्सस्कन्नोयस्ते	७	६	२५	यस्तेहन्तिपतयन्तं	८	८	२०
यमैच्छाममनसासः	८	१	१३	यस्तऊरूविहरति	८	८	२०	यस्तेनूनंशतक्रतो	६	६	१८	यस्त्वादेविसरस्वति	४	८	३०
यमोनौगातुंप्रथमो	७	६	१४	यस्तस्तंभसहसाविज्मोअ	३	७	२६	यस्तेभरादन्नियते	३	४	१७	यस्त्वादोषायउपासि	३	४	१७
यमृत्विजोबहुधाकल्प	६	४	२९	यस्ताचकारसकुहस्विदिंद्रं	४	६	११	यस्तेमदोयुज्यश्चारु	५	३	५	यस्त्वद्धोतापूर्वोअग्नेयजी	३	१	१६
यमोहजातोयमो	१	५	१०	यस्तिग्मशृंगोवृषभोनभी	५	२	२९	यस्तेमदोवरेण्यः	६	४	२	यस्त्वाभ्रातापतिर्भूत्वा	८	८	२०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यस्त्वामग्नइनधते	३	५	१२	यस्मिन्नश्वासऋषभासः	८	४	२२	यस्मैपुत्रासोअदितेः	८	८	४३	यस्यत्यन्महित्वं	७	७	१३
यस्त्वामग्नेहविष्पतिः	१	१	२३	यस्मिन्नुक्थानिरण्यन्ति	६	१	२०	यस्यगाअन्तरश्मनः	४	७	१५	यस्यत्रिधात्ववृतं	६	७	११
यस्त्वास्वग्नेनतमसा	८	८	२०	यस्मिन्वयंदधिमा	७	८	२३	यस्यगावावरुषा	४	६	२४	यस्यत्रीपूर्णामधुना	२	२	२४
यस्त्वास्वश्वःसुहिरण्यो	३	४	२४	यस्मिन्विश्वाअधिश्रियः	६	६	१८	यस्यंतीव्रसुतंमदं	४	७	१५	यस्यत्वमग्नेअध्वरं	३	४	११
यस्त्वाहृदाकीरिणामन्य	३	८	१९	यस्मिन्विश्वानिकाव्या	६	३	२७	यस्यतेअग्नेअन्येअग्नयः	६	१	३५	यस्यत्वमिंद्रस्तोमेषु	६	४	२०
यस्पतिर्वार्याणां	७	७	१०	यस्मिन्विश्वानिभुवनानि	५	७	१	यस्यतेद्युम्नवत्पयः	७	२	१२	यस्यत्वमूर्ध्वोअध्वराय	६	१	३०
यस्माअन्येदशप्रति	५	७	२९	यस्मिन्विश्वाश्चर्षणयः	५	७	२३	यस्यतेनूचिदादिशं	६	६	२३	यस्यदूतोअसिक्षये	१	५	२१
यस्माअरासतक्षयं	६	४	७	यस्मिन्वृक्षेमध्वदःसुपर्णा	२	३	१८	यस्यतेपीत्वावृषभः	७	५	१७	यस्यद्यावापृथिवीपौंस्यं	१	७	१२
यस्माअर्कंसप्तशीर्षाण	६	४	१८	यस्मिन्वृक्षेसुपलाशे	८	७	२३	यस्यतेपूषन्सख्ये	२	२	२	यस्यद्विबर्हसोबृहत्	६	१	१७
यस्माऊमासोअमृता	२	४	१	यस्मैत्वमायजसे	१	६	३०	यस्यतेमधुंरसं	७	२	३	यस्यनइंद्रःपिबाद्यस्य	७	५	१९
यस्मादिन्द्राद्बृहतःकिंच	२	६	१७	यस्मैत्वंवसोदानायशिक्ष	६	४	१९	यस्यतेमहिनामहः	६	५	१	यस्यप्रयाणमन्वन्यइद्य	४	४	२४
यस्मादृतेनसिध्यति	१	१	३५	यस्मैत्वंमघवन्निंद्रगिर्वणः	६	४	२१	यस्यतेविश्वमानुषः	६	३	४९	यस्यप्रस्वादसोगिरः	७	८	२
यस्माद्रेजन्तकृष्टयः	६	७	१३	यस्मैत्वंवसोदानायमंहसे	६	४	२१	यस्यतेविश्वाभुवनानि	७	८	१३	यस्यमंदानोअंधसः	४	७	१५
यस्मान्नऋतेविजयन्ते	२	६	८	यस्मैत्वंसुकृतेजातवेदः	३	८	१९	यस्यतेस्वादुसख्यं	६	५	३	यस्यमापरुषाशतं	४	१	२१
यस्मिन्देवामन्मनि	७	६	१२	यस्मैत्वंसुद्रविणो	१	६	३२	यस्यत्यच्छंबरंमदे	४	७	१५	यस्यमाहरितोरथे	७	८	१
यस्मिन्देवाविदथे	७	६	१२	यस्मैधायुरदधामर्त्याय	३	२	२	यस्यत्यत्तमहिमानं	८	६	१२	यस्यवर्णंमधुश्चुतं	७	२	२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यस्यवायूयंप्रतिवाजिनो	६	१	३९	यस्यानामःसूर्यस्येवयामः	१	७	८	याआपोदिव्याउतवास्रवं	५	४	१६	यातेकाकुत्सुकृतायावरि	४	७	१३
यस्यवायोरिवद्रवत्	४	७	२६	यस्यानूनागभीराः	६	१	२०	याइंद्रप्रस्वस्त्वा	५	८	१२	यातेजिह्वामधुमती	३	४	२
यस्यविश्वानिहस्तयोः	२	४	१९	यस्यामितानिवीर्या	६	२	१९	याइंद्रभुजआभरः	६	६	३६	यातेदिद्युदवसृष्टादिवस्प	५	४	१३
यस्यविश्वानिहस्तयोः	४	७	२२	यस्यायंविश्वआर्यो	६	४	१९	याओषधीःपूर्वाजाता	८	५	८	यातेधामानिदिवि	१	६	१९
यस्यव्रतेपृथिवीनन्नमीति	४	४	२७	यस्यारुशन्तोअर्चयः	१	४	५	याओषधीःसोमराज्ञीः	८	५	११	यातेधामानिपरमाणि	८	३	१६
यस्यशर्मन्नुपविश्वेजनासः	५	२	९	यस्यावधीत्पितरंयस्य	४	२	३	याओषधीःसोमराज्ञीर्वि	८	५	११	यातेधामानिहविषा	१	६	२२
यस्यत्राश्वत्पपिवांइन्द्र	८	६	१२	यस्याश्वासःप्रदिशि	२	६	८	यागुंगूर्यासिनीवाली	२	७	१५	यातेभीमान्यायुधा	७	१	२३
यस्यश्रवोरोदसीअन्तरु	५	२	२८	यस्येक्ष्वाकुरुपव्रते	८	१	२४	योगोमतीरुषसःसर्ववीरा	१	८	४	यादस्रासिन्धुमातरा	१	३	३३
यस्यश्वेताविचक्षणा	६	३	२७	यस्येमेहिमवन्तः	८	७	३	यागौर्वर्तनिंपर्येति	८	२	१०	यादंपतीसमनसा	६	२	३८
यस्यसंस्थेनवृण्वते	१	१	९	यस्यौषधीःप्रसर्पथ	८	५	१०	याजामयोवृष्णइच्छन्ति	३	४	२	यादृगेवददृशेतादृगुच्यते	४	२	२४
यस्याअनन्तोअह्रुतः	४	८	३१	याँआभजोमरुतइन्द्रसो	३	२	१८	यातऊतिरमित्रहन्	४	७	२३	यादेवेषुतन्व१मैरयन्त	८	८	२७
यस्याग्निर्वपुर्गृहे	६	१	३१	यांत्वादिवोदुहितर्वर्धय	५	५	२४	यातऊतिरवमायापरमा	४	६	१९	याद्राध्यं१वरुणोयोनिम	२	८	३
यस्याजस्त्रंशवसामानमु	१	७	१०	यांपूषन्ब्रह्मचोदनीं	४	८	१८	यातंच्छर्दिष्पाउतनःपर	५	८	३२	याधर्तारारजसोरोचनस्यो	४	४	७
यस्याजुषन्नमस्विनः	६	५	२५	यांमेधियंमरुतः	८	२	८	यातिदेवःप्रयतायात्युद्यता	१	३	६	याधारयन्तदेवाः	५	५	८
यस्यादेवाउपस्थे	६	६	२८	याःप्रवतोनिवतः	५	४	१७	यातेअग्नेपर्वतस्येव	३	४	२	यानिस्थानान्यश्विनादधा	५	५	१७
यस्यानक्षादुहिता	७	७	१७	याःसरूपाविरूपा	८	८	२७	यातेअष्ट्रागोओपशा	४	८	१८	यानीन्द्राग्नीचक्रथुर्वीर्या	१	७	२६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
यानुषेताष्वोदिवः	६	३	२५	याभिःकृशानुमसने	१	७	३७	याभीरेभंनिवृतं	१	७	३३	याविश्वासांजनितारा	५	१	१३
यानःपीपरदश्विना	१	३	३४	याभिःकुत्समार्जुनेयं	१	७	३७	यामथर्वामनुष्पिता	१	५	३१	यावीर्याणिप्रथमानि	८	६	१५
यान्रायेमर्तान्त्सुषूदो	१	५	२०	याभिःपक्थमवथोयाभि	६	२	६	यामंबेष्ठाःशुभाशोभिष्ठाः	५	४	२३	यावृत्रहापरावति	६	३	४६
याभ्वोनरोदेवयंतोनिमिमि	३	१	४	याभिःपठर्वाजठरस्य	१	७	३६	यारुचोजातवेदसः	८	८	४६	यावोभेषजामरुतःशची	२	७	१८
यापृतनासुदुष्टरा	४	४	३२	याभिःपत्नीर्विमदाय	१	७	३६	यावत्तरस्तन्वोयावदो	५	६	१३	यावोमायाअभिद्रुहे	२	७	८
याःफलिनीर्याअफलाः	८	५	१०	याभिःपरिज्मातनयस्य	१	७	३३	यावदिदंभुवनंविश्व	१	७	२६	यावःशर्मशशमानाय	१	६	१०
याभिरंगिरोमनसा	१	७	२६	याभिःशचीभिर्वृषणा	१	७	३४	यावयद्द्वेषसन्त्वा	३	८	३	याशर्धायमारुतायस्वभा	४	८	३
याभिरंतकंजसमान	१	७	३४	याभिःशचीभिरमसा	३	४	७	यावयद्द्वेषाऋतपाऋतेजाः	१	८	३	याश्चेदमुपशृण्वन्ति	८	५	११
याभिर्नराप्रसदस्युं	५	८	२९	याभिःशंतातीभवथो	१	७	२६	यावयावृक्यंवृकं	८	७	१४	यासांतिस्रःपंचाशतः	२	१	२२
याभिर्नराशयवेयाभिः	१	७	३६	याभिःशुचन्तिंधनसां	१	७	३४	यावन्मात्रमुषसोन	८	४	१३	यासांराजावरुणोयाति	५	४	१६
याभिर्नरंगोषुयुधं	१	७	३७	याभिःसिन्धुंमधुमंतं	१	७	३४	यावातेसान्तिदाशुषे	५	२	४	यासिकुत्सेनसरथं	३	५	१९
याभिर्महामतिथिग्वं	१	७	३५	याभिःसिन्धुमवथयाभि	६	१	४०	यावांकशामधुमती	१	२	४	यासुजूर्णिःश्रेणिःसुम्ने	८	५	२
याभिर्वम्रंविपिपानं	१	७	३५	याभिःसुदानूऔशिजाय	१	७	३५	यावांशतंनियुतोयाः	५	६	१३	यासुनीथेशौचद्रथे	४	४	२१
याभिर्विश्पलांधनसा	१	७	३४	याभिःसूर्यंपरियाथः	१	७	३५	यावांसन्तिपुरुस्पृहो	३	७	२३	यासुबाहुःस्वंगुरिः	२	७	१५
याभिःकण्वमभिष्टिभिः	१	४	१	याभिःसोमोमोदते	७	७	२४	यावांसन्तिपुरुस्पृहः	४	८	२८	यासुरथारथीतमा	१	२	४
याभिःकण्वंमेधातिथिं	५	८	२८	यामीरसांक्षोदसोम्नः	१	७	३५	यावित्थाश्लोकमादिव	१	६	२७	यासुराजावरुणोयासुसो	५	४	१६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
याःसूर्योरश्मिभिराततान	५	५	१४	युक्ष्वाहिदेवहूतमान्	६	५	२४	युनक्तसीराविद्युगा	८	५	१८	युवंनरास्तुवतेकृष्णियाय	१	८	२४
यास्तेधारामधुश्चुतः	७	१	२५	युक्ष्वाहिवाजिनी	१	६	२६	युनज्मितेब्रह्मणा	१	६	३	युवंनरास्तुवतेपज्रियाय	१	८	९
यास्तेपूषन्नावोअंतःसमुद्रे	४	८	२४	युक्ष्वाहिवृत्रहन्तम	५	७	२८	युयूषतःसवयसा	२	२	१३	युवंनोयेषुवरुणा	४	४	२
यास्तेप्रजाअमृतस्य	१	३	२७	युक्ष्वाह्यरुषीरथे	१	१	२७	युयोताशरुमस्मदां	६	१	२७	युवंपयउस्रियायामधत्तं	२	४	२३
यास्तेराकेसुमतयःसुपेशस	२	७	१५	युगेयुगेविदथ्यंगृणद्भ्यः	४	५	१०	युयोपनाभिरुपरस्यायोः	१	७	१८	युवंपेदवेपुरुवारमश्विना	१	८	२१
युक्ष्वंह्यरुषीरथे	४	३	२०	युजंहिमामकृथाआदिदिं	४	१	२७	युवंकण्वायनासत्या	५	८	५	युवंदेवाक्रतुना	६	४	२८
युंजतेमनउतयुंजतेधियः	४	४	२४	युजाकर्माणिजनयन्	८	१	१७	युवंकवीष्ठःपर्यश्विनारथं	७	८	१९	युवंप्रत्नस्यसाधथोमहोयत्	३	२	२४
युंजंतिब्रध्नमरुषं	१	१	११	युजानोअश्वावातस्य	७	७	६	युवंचित्रंदधथुर्भोजनंनरा	५	५	२१	युवंभुज्युमवविद्धंसमुद्रे	५	५	१६
युंजन्तिहरीइषिरस्यगाथ	६	७	२	युजानोहरितारथे	४	७	३३	युवंच्यवानमश्विनाजरन्तं	१	८	१५	युवंभुज्युंभुरमाणंविभिर्ग	१	८	२०
युंजंत्यस्यकाम्या	१	१	११	युजेरथंगवेषणंहरिभ्यां	५	३	७	युवंच्यवानंजरसोमुमुक्तं	५	५	१८	युवंभुज्युंसमुद्रआ	८	८	१
युंजाथांरासभंरथे	६	६	८	युजेवांब्रह्मपूर्व्यं	७	६	१३	युवंच्यवानंसनयं	७	८	१५	युवंमित्रेमंजनं	४	४	३
युक्तस्तेअस्तुदक्षिण	१	६	३	युधायुधमुपघेदेषि	१	४	१६	युवन्तामिन्द्रापर्वता	२	१	२१	युवंमृगंजागृवांसं	५	८	८
युक्तामातासीद्धुरिदक्षिणा	२	३	१५	युधेद्रोमह्नावरिवश्चकार	३	२	१६	युवंतासांदिव्यस्य	१	७	३३	युवंरथेनविमदाय	७	८	१६
युक्तोहयद्वांतौग्र्याय	२	३	१	युध्मस्यतेवृषभस्य	३	३	१०	युवंतुग्रायपूर्व्येभिरेवैः	१	८	१५	युवंरेभंपरिषूतेरुरुष्यथः	१	८	२१
युक्ष्वाहिकेशिनाहरी	१	१	१९	युध्मोअनर्वाखजकृत्सम	५	३	१	युवंदक्षंधृतव्रता	१	१	२८	युवंवरोसुषाम्णे	६	८	२६
युक्ष्वाहित्वंरथासहा	६	२	२९	युध्मंसन्तमनर्वाणं	६	६	१६	युवंधेनुंशयवेनाधिताय	१	८	१९	युवंवस्त्राणिपीवसा	२	२	२२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
युवंवन्दनंनिर्ऋतंजरण्यया	१	८	२१	युवंहिस्थःस्वर्पती	६	८	९	युवांदेवास्त्रयएकादशासः	६	४	२८	युवोरथस्यपरिचक्रमीयते	६	२	५
युवंविप्रस्यजरणां	७	८	१६	युवंह्यभूराजावसीदतं	८	७	२०	युवाकुहिशचीनां	१	१	३२	युवोरश्विनावपुषेयुवायुजं	१	८	२०
युवंशाक्रामायाविना	७	७	१०	युवंह्यास्तंमहोरन्युवं	१	८	२३	युवादत्तस्यधिष्ण्या	६	२	२८	युवोराष्ट्रंबृहदिन्वतिद्यौः	५	६	६
युवंश्यावायरुशतीमदत्तं	१	८	१४	युवमत्यस्यावनक्षथः	२	४	२३	युवानंविश्पतिंकविं	६	३	४१	युवोरुषाअनुश्रियं	१	३	३५
युवंश्रियमश्विनादेवताता	३	७	२०	युवमग्नयेवनीतायतप्तं	१	८	१९	युवानापितरापुनः	१	२	१	युवोरुपूरथंहुवे	६	२	२६
युवंश्रीमिर्दर्शताभिं	५	१	४	युवमेतानिदिवि	१	६	२८	युवानोरुद्राअजरा	१	५	६	युवोर्ऋतंरोदसी	३	३	२४
युवंश्वेतंपेदवइंद्रजूतं	१	८	१९	युवमेतंचक्रथुःसिन्धुषुप्लवं	२	४	२७	युवाभ्यांदेवीधिषणामदा	१	७	२८	युवोर्दानायसुभरा	१	७	३३
युवंश्वेतंपेदवे	७	८	१६	युवांगोतमःपुरुमीह्ळो	२	४	२९	युवाभ्यांमित्रावरुणा	४	४	२	युवोर्यदिंसख्यायास्मे	८	१	३०
युवंसुराममश्विना	८	७	१९	युवांचिद्धिष्माश्विनावनु	२	४	२४	युवाभ्यांवाजिनीवसू	५	८	१	युवोर्हिमातादितिः	८	७	२०
युवंहकृशंयुवमश्विना	७	८	१९	युवांनरापश्यमानासआ	५	६	४	युवामिद्युत्सुपृतनासुवह्नं	५	६	२	युवोःश्रियंपरियोषावृणीत	५	५	१६
युवंहगर्भंजगतीषु	२	२	२७	युवांपूषेवाश्विनापुरंधिः	२	४	२६	युवामिद्ध्यवसेपूर्व्याय	३	७	१६	युष्माँउनक्तमूतये	५	८	१९
युवंहघर्मंमधुमन्तमत्रये	२	४	२३	युवांमृगेववारणा	७	८	१८	युवामिंद्राग्नीवसुनोविभा	१	७	२८	युष्माकंदेवाअवसाहनिप्रि	५	४	२९
युवंहभुज्युंयुवमश्विना	७	८	१९	युवांयज्ञैःप्रथमा	२	२	२१	युवासमारुतोगणः	४	३	२८	युष्माकंबुध्नेअपाम्	८	३	१०
युवंहरेभंवृषणा	७	८	१६	युवांस्तोमेभिर्देवयंतः	२	२	३	युवासुवासाःपरिवीतआ	३	१	३	युष्माकंस्मारथाँअनु	४	३	११
युवंहस्थोभिषजा	२	२	२०	युवांहघोषापर्यश्विनायती	७	८	१८	युवोरजांसिसुयमासोअ	२	४	२३	युष्मादत्तस्यमरुतोविचेत	४	३	१६
युवंहिष्मापुरुभुजेममेधतुं	६	६	९	युवांहयंतउभयासआजि	५	६	५	युवोरत्रिश्चिकेतति	४	४	१२	युष्मेदेवाअपिष्मसि	६	४	८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
युष्मेषितोमरुतोमर्त्येषित	१	३	१९	यूयंहरत्नंमघवत्सुधत्थ	५	४	३	येगोमंतंवाजवंतंसुवीरं	३	७	४	येतेशुष्मंयेतविषीमवर्धन्	३	२	९
युष्मोतोविप्रोमरुतःशत	५	४	२८	यूयंहिदेवीर्ऋतयुग्भिरश्वैः	३	८	१	येचपूर्वऋषयोयेचनूत्नाः	५	३	६	येतेसरस्वऊर्मयो	५	६	२०
यूनंऊषुनविष्ठया	६	१	३९	यूयंहिष्ठासुदानवः	४	८	१३	येचाकनन्तचाकनन्तनूते	४	१	३१	येतेसंतिदशग्विनः	५	७	११
यूपव्रस्काउतयेयूपवाहाः	३	२	८	यूयंहिष्ठासुदानवः	५	८	२०	येचाहंतिमरुतःसुदानवः	६	१	३९	येत्रिंशतित्रयस्परः	६	२	३५
यूयमस्मभ्यंधिषणाभ्यस्प	३	७	८	यूयंहिष्ठासुदानवइन्द्र	६	६	४	येचित्पूर्वऋतसापः	८	८	१२	येत्वादेवोस्रिकंमन्य	२	५	१२
यूयमस्माकंयतवस्योअ	४	३	१८	येअग्नयोनशोशुचन्निधाना	५	१	७	येचिद्धित्वामृषयःपूर्वं	१	४	५	येत्वामिंद्रनतुष्टुवुः	५	८	११
यूयंगावोमेदयथाकृशं	४	६	२५	येअग्निदग्धायेअनग्निद	७	६	१९	येचिद्धिपूर्वऋतसापआस	२	४	२२	येत्वाहिहत्येमघवन्	३	३	११
यूयंतःसत्यशवसः	१	६	१२	येअग्नेचन्द्रतेगिरः	४	१	२	येचिद्धिमृत्युबंधवः	६	१	२८	येदेवानांयज्ञियायज्ञिया	५	३	३०
यूयंदेवाःप्रमतिर्यूय	२	७	११	येअग्नेनेरयन्तिते	४	१	१२	येचेहपितरोयेच	७	६	१९	येदेवासइहस्थन	६	३	३७
यूयंधूर्षुप्रयुजोन	८	३	१०	येअग्नेःपरिजज्ञिरे	८	२	२	येतातृषुर्देवत्रा	७	६	१८	येदेवासोअभवतासुकृत्या	३	७	६
यूयंनउग्रामरुतः	२	४	२	येअर्वाचस्ताँउपराचआहुः	२	३	१७	येतेत्रिरहन्त्सवितःसवासः	३	८	५	येदेवासोदिव्येकादशस्थ	२	२	४
यूयंमर्तंविपन्यवः	४	३	२८	येअश्विनायेपितरायऊती	३	७	४	येतेपवित्रमूर्मयः	७	१	१८	येद्रप्साइवरोदसी	५	८	२१
यूयंरयिंमरुतःस्पार्हवीरं	४	३	१६	येअंजिषुयेवाशीषुस्वभा	४	३	११	येतेपंथाःसवितःपूर्व्यासः	१	३	७	येनःपूर्वेपितरः	७	६	१८
यूयंराजानमिर्यंजनाय	४	३	२३	येअंस्यायेअंग्याः	२	५	१५	येतेविप्रब्रह्मकृतः	८	१	९	येनःसपत्नाअपते	८	७	१६
यूयंराजानःकंचिच्चर्षणी	६	१	३५	येकेचज्मामहिनोअहिमा	४	८	१६	येतेवृषणोवृषभासइंद्र	२	४	२०	येनचष्टेवरुणोमित्रोअर्यमा	६	१	३२
यूयंविश्वंपरिपाथ	८	७	१३	येगव्यतामनसाशत्रुमादु	४	७	२८	येतेशुक्रासःशुचयःशुचि	४	५	८	येनजगोतीष्यायवे	६	१	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
येनतोकायतनयाय	४	३	१३	येनेमाविश्वाच्यवना	२	६	७	येराधांसिददुत्यश्व्या	५	२	२२	येसोमासःपरावति	७	२	५
येनदीर्घंमरुतः	२	४	३	येपाकशंसंविहरंतएवैः	५	७	६	येवध्वश्चन्द्रंवहतुं	८	३	२६	येस्तोतृभ्योगोअग्रा	२	५	१९
येनद्यौरुग्रापृथिवी	८	७	३	येपातयन्तेअज्मभिर्गिरी	६	४	४	येवाजिनंपरिपश्यन्ति	२	३	९	येस्तोतृभ्योगोअग्रां	२	५	२१
येनमानासश्चितयंतउस्रा	२	४	११	येपायवोमामतेयं	२	२	१६	येवायवइंद्रमादनास	५	६	१४	येस्थामनोर्यज्ञियास्ते	७	८	१०
येनवृद्धोनशवसा	४	७	१६	येपायवोमामतेयं	३	४	२५	येवावृधंतपार्थिवाः	४	३	९	येहत्येतेसहमाना	३	५	५
येनवंसामपृतनासुशर्धतः	६	४	३३	येपृषतीभिर्ऋष्टिभिः	१	३	१२	येवांदंसांस्यश्विना	५	८	३०	येहरीमेधयोक्थामदन्तः	३	७	२
येनासमुद्रमसृजोमहीर्	५	७	२६	येभिःसूर्यमुषसंमन्दसानः	४	६	१	येवृक्णासोअधिक्षमि	३	१	४	योअग्निंतन्वो३दमे	६	३	३८
येनासिंधुंमहीरपः	६	१	१	योभिस्तिस्रःपरावतः	५	८	२	येशुभ्राघोरवर्पसः	१	१	३६	योअग्निंदेववीतये	१	१	२३
येनसूर्यंज्योतिषा	७	८	१२	येभ्योमातामधुमत्	८	२	३	येषामज्मेषुपृथिवी	१	३	१३	योअग्निंहव्यदातिभिः	६	१	३१
येनाकस्याधिरोचने	१	१	३७	येभ्योहोत्रांप्रथमा	८	२	४	येषामर्णोनसप्रथः	६	१	३८	योअग्निःक्रव्यवाहनः	७	६	२२
येनादशग्वमध्रिगुं	६	१	१	येमहोरजसोविदुः	१	१	३६	येषामाबाधऋग्मियः	६	२	९	योअग्निःक्रव्यात्प्रविवेश	७	६	२१
येनानवग्वोदध्यङ्ङ्	७	५	१७	येमूर्धानःक्षितीनां	६	४	५३	येषामिळाघृतहस्ता	५	२	२२	योअग्निःससमानुषः	६	३	२३
येनापावकचक्षसा	१	४	८	येमेपंचाशतंददुः	४	१	१०	येषांश्रियाधिरोदसी	४	३	३८	योअग्नीषोमाहविषा	१	६	२९
येनावतुर्वशंयदुं	५	८	२१	येयजत्रायईड्याः	१	१	२७	येसत्यासोहविरदः	७	६	१८	योअत्यइवमृज्यते	६	८	३३
येनेंद्रोहविषाकृत्वी	८	८	१७	येयज्ञेनदक्षिणयासमक्ताः	८	२	१	येसवितुःसत्यसवस्य	७	८	११	योअदधाज्ज्योतिषि	८	१	१५
येनेंद्रोहविषाकृत्वी	८	८	३२	येयुध्यन्तेप्रधनेषु	८	८	१२	येसोमासःपरावति	६	६	२२	योअद्रिभित्प्रथमजाऋता	५	१	१७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
योअध्वरेषुशन्तम	१	५	२५	योगर्भमोषधीनां	५	७	२	योनःकश्चिद्रिरिक्षति	६	१	२७	योनोअग्नेअररिवां	२	२	१६
योअग्निध्मोदीदयत्	७	७	२४	योगृणतामिदासिथ	४	७	२४	योनःपिताजनितायो	८	३	१७	योनोअग्नेदुरेवआ	४	५	२७
योअपाचीनेतमसिमदं	५	२	९	योगेयोगेतवस्तरं	१	२	२९	योनःपूषन्नघोवृकः	१	३	२४	योनोअग्नेभिदा	१	५	२८
योअप्सुचन्द्रमाइव	६	६	२	योजनान्महिषाँइव	८	१	२४	योनःशश्वत्पुराविथ	६	५	३५	योनोदातावसूनां	६	४	१८
योअप्स्वाशुचिनादैव्येन	२	७	२३	योजागारतमृचःकाम	४	२	२५	योनःसनुत्यउतवा	२	७	१३	योनोदातासनःपिता	६	४	२०
योअर्योमर्तभोजनं	१	६	२	योजातएवप्रथमो	२	६	७	योनःसनुत्योअभिदास	४	५	७	योनोदामआर्योवा	७	८	१४
योअश्वस्यदधिक्राव्णोअ	३	७	१३	योजिनातिनजीयते	७	१	१२	योनःस्वोअरणोय	५	१	२२	योनोदेवःपरावतः	६	१	२
योअश्वानांयोगवांगोपति	१	७	१२	योदभ्रेभिर्हव्योयश्च	७	८	१४	योनआगोअभ्येनोभराति	३	८	१७	योनोमरुतोअभिदुर्हणायु	५	४	३०
योअश्वेभिर्वहतेवस्तउस्रा	६	४	६	योदुष्टरोविश्ववारःश्रवाय्य	६	४	२	योनइदमिदंपुरा	६	२	२	योनोमरुतोवृकतातिमर्त्यं	२	७	२०
योअस्माअन्नंतृषु	८	३	१४	योदेवोदेवतमो	३	६	७	योनइंदुःपितरोहृत्सुपीतः	६	४	१३	योनोरसंदिप्सतिपित्वोअ	५	७	६
योअस्मैघ्रंसउतवायऊधं	४	२	३	योदेह्यो३अनमयद्वधस्नैः	५	२	९	योनइंद्राभितोजनः	८	७	२१	योब्रह्मणेसुमतिमायजाते	५	५	२
योअस्मैहविषाविधत्	४	८	१९	योद्धासिक्रत्वाशवसोतदं	६	६	११	योनइंद्राभिदासति	८	७	२१	योभानुभिर्विभावाविभा	७	६	१
योअस्मैहव्यदातिभिः	६	२	१३	योधर्ताभुवनानां	६	३	२६	योनाभिरंसहवसुं	२	६	११	योभूयिष्ठंनासत्याभ्यां	४	४	१८
योअस्मैहव्यैर्घृतवं	२	७	५	योधारयापावकया	७	५	१	योनिमेकआससादद्योतन	६	२	३६	योभोजनंचदयसे	२	६	११
योअस्यपारेरजसः	८	८	४५	योवृपितोयोवृतः	६	३	८	योनिष्टइंद्रनिषदेअकारि	१	७	१८	योमइतिप्रवोचति	४	१	२१
योगक्षेमंवआदाया	८	८	२४	योनस्त्वान्यनमन्योज	२	७	१	योनिष्टइंद्रसदनेअकारि	५	३	८	योमइमंचिदुत्मना	६	४	६

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
योमर्त्येष्वमृतऋतावा	३	४	१५	योराजभ्यऋतनिभ्यो	२	७	८	योवाघतेददातिसूनरंवसु	१	३	२०	योवःसुनोत्यभिपित्वेअह्नां	३	७	६
योमापाकेनमनसाचरंतं	५	७	६	योराजाचर्षणीनां	६	५	८	योवाचाविवाचोमृध्रवाचः	७	७	९	योवःसेनानीर्महतः	७	८	५
योमायातुंयातुधानेत्याह	५	७	८	योरायो३वनिर्महान्	१	१	८	योवामश्विनामनसोजवी	१	८	१३	योव्यतीरँफाणयत्	६	५	७
योमित्रायवरुणाया	२	१	२६	योरायो३वनिर्महान्	६	३	३	योवामुरुव्यचस्तमं	६	२	२८	योव्यंसंजाहृषाणेन	१	७	१२
योमृळयातिचक्रुषेचिदा	५	६	९	योरेवान्योअमीवहा	१	१	३४	योवामृजवेक्रमणाय	५	१	१४	योहत्वाहिमरिणात्स	२	६	७
योमेधेनूनांशतं	४	३	२७	योरोहितौवाजिनौवाजि	४	२	७	योविश्वतःसुप्रतीकः	१	६	३१	योहवांमधुनोदृतिः	५	८	४
योमेराजन्युज्योवा	२	७	१०	योवरेवृजनेविश्वथाविभु	२	७	३	योविश्वस्यजगतःप्राण	१	७	१२	योहव्यान्यैरयतामनुर्हितः	६	१	२३
योमेशताचविंशतिंचगो	४	१	२१	योवर्धनओषधीनांयोअपां	५	७	१	योविश्वाद्यतेवसु	६	७	१४	योहस्यवांरथिरावस्तउस्रा	५	५	१६
योमेहिरण्यसंदृशः	५	८	८	योवांगर्तंमनसातक्षदेतं	५	५	६	योविश्वान्यभिव्रता	६	३	६	योहोतासीत्प्रथमः	८	४	१०
योयजातियजातइत्	६	२	३८	योवांयज्ञैःशशमानो	२	२	२१	योविश्वाभिविपश्यति	३	४	१०	यौतेश्वानौयमरक्षितारौ	७	६	१६
योयज्ञस्यप्रसाधनः	८	१	१९	योवांनासत्यावृषिः	५	८	२७	योविश्वाभिविपश्यति	८	८	४५	रक्षाणोअग्नेतव	३	४	२२
योयज्ञोविश्वतस्तंतुभिः	८	७	१८	योवःपरिज्मासुवृत्	७	८	१५	योवृत्रायसिनमत्रा	२	७	१२	रक्षासुनोअररुषः	६	८	१९
योरक्षांसिनिजूर्वति	८	८	४५	योवांयज्ञेभिरावृतः	६	२	२८	योवेदिष्ठोअव्यथिषु	५	७	२१	रक्षोहणंवाजिनमा	८	४	५
योरजांसिविममेपार्थिवा	४	८	७	योवांयज्ञोनासत्याहविः	५	५	१७	योवोदेवाघृतस्नुना	४	८	१५	रक्षोहाविश्वचर्षणिः	६	७	१६
योरध्रस्यचोदिता	२	६	८	योवांरजांस्यश्विना	६	५	२०	योवोवृताभ्योअकृणोत्	७	७	२५	रण्वःसंदृष्टौपितुमान्	८	२	८
योरयिवोरयिंतमः	४	७	१६	योवांरथोनृपतीअस्तिवो	५	५	१८	योवःशिवतमोरसः	७	६	५	रथंनुमारुतंवयं	४	३	२०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
रथंयांतंकुहकोह	७	८	१८	रथोनयातःशिक्वभिः	२	२	९	राजंतमध्वराणां	१	१	२	रायस्पूर्धिस्वधावः	१	३	१०
रथंयुंजतेमरुतःशुभेसुखं	४	४	१	रथोयोवांत्रिवन्धुरः	६	२	५	राजानावनभिद्रुहा	२	८	७	रायावयंससवांसोमदे	३	७	१८
रथंयेचक्रुःसुवृतंनरेष्ठां	३	७	२	रदत्पथोवरुणःसूर्याय	५	६	९	राजानोनप्रशस्तिभिः	६	७	३४	रायाहिरण्ययामतिः	५	५	९
रथंयेचक्रुःसुवृतंसुचेतसः	३	७	७	रपत्कविरिंद्रार्कसातौ	२	४	१७	राजामेधाभिरीयते	७	२	४	रायेनुयंजज्ञतूरोदसीमे	५	६	१२
रथंवामनुगायसं	५	८	७	रपद्गंधर्वीरप्याच	७	६	९	राजाराष्ट्राणांपेशोनदीनां	५	३	२६	रायोधारास्याघृणे	४	८	२१
रथंहिरण्यवंधुरं	३	७	२२	रमध्वंमेवचसेसोम्याय	३	२	१२	राजासमुद्रंनद्यो३वि	७	३	१३	रायोबुध्नःसंगमनोवसूनां	१	७	४
रथंहिरण्यवंधुरं	५	८	६	रयिर्नचित्रासूरोन	१	५	१०	राजासिंधूनामवसिष्ट	७	३	२५	रायोबुध्नःसंगमनोवसूनां	८	७	२७
रथदाहंनंहविरस्यनाम	५	१	२०	रयिर्नयःपितृवित्तो	१	५	१९	राजासिंधूनांपवतेपतिः	७	३	१८	रारंधिसवनेषुनः	३	२	३
रथानांनये१राः	८	३	१२	रयिंदिवोदुहितरोविभा	३	८	२	राजंवहिजनिभिःक्ष्येष्वे	५	२	२४	रामिक्षयंरासिमित्र	२	६	५
रथायुनावमुतनो	२	२	७	रयिंनश्चित्रमश्विनं	६	७	२३	राज्ञोनुतेवरुणस्य	१	६	१९	रिशादसःसत्पतींरदब्धा	४	८	११
रथिरासोहरयोयेतेअस्त्रि	६	४	१७	रयिंसुक्षत्रंस्वपत्यमायुः	१	८	११	राज्ञोनुतेवरुणस्य	७	३	२४	रुजादृळ्हाचिद्रक्षसः	७	४	१
रथीतमंकपर्दिनं	४	८	२१	रेरेहव्यंमतिभिर्यज्ञियानां	५	७	६	रातियद्वामरक्षसंहवामहे	६	७	७	रुद्रस्ययेमीळ्हुषःसंति	५	१	७
रथीवकशयाश्वाँअभिक्षि	४	४	२७	रश्मींरिवयच्छतमध्वराँ	६	३	१७	रात्रीभिरस्माअहभिः	७	६	७	रुद्राणामेतिप्रदिशाविचक्ष	१	७	१३
रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनः	५	१	२०	रसंतेमित्रोअर्यमा	७	१	४०	रात्रीव्यख्यदायती	८	७	१४	रुवतिभीमोवृषभः	७	२	२४
रथंनपृथुपाजसा	३	७	२२	रसाय्यःपयसा	७	४	१३	रायःसमुद्रांश्चतुरः	६	८	२३	रुशद्वत्साबृशतीश्वेत्यागात्	१	८	१
रथेष्ठायाध्वर्यवः	५	७	३२	राकामहंसुहवांसुष्टुतीहुवे	२	७	१५	रायस्कामोवज्रहस्तंसुदक्षिं	५	३	१७	रूपंरूपंप्रतिरूपोबभूव	४	७	३३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
रूपंरूपंमघवाबोभवीति	३	३	२०	वच्यंतेवांककुहासः	१	३	३१	वनस्पतेवसृजोपदेवा	५	२	२	वयंघातेअपूर्व्यं	६	४	५०
रेभदत्रंजनुषापूर्वः	८	४	२५	वभ्रमेकोबिभर्तिहस्तआ	६	२	३६	वनस्पतेवीड्वंगोहिभूयाः	४	७	३५	वयंघातेत्वेइत्	६	४	५०
रेवतीर्नःसधमादे	१	२	३०	वज्रंयश्चक्रेसुहनाय	८	५	२७	वनस्पतेशतवल्शोविरोह	३	१	४	वयंचिद्धिवांजरितारःस	२	४	२४
रेवद्वयोदधाथे	२	२	२१	वज्रेणहिवृत्रहावृत्रं	८	६	११	वनीवानोममदूतासः	८	१	४	वयंजयेमत्वयायुजावृतं	१	७	१४
रेवाँइद्रेवतस्तोता	५	७	१९	वभ्रासूनोसहसोनोविहा	४	५	१५	वनेनवायोन्यधायि	७	७	२२	वयंतइंद्रस्तोमेभिः	६	४	२५
रैभ्यासीदनुदेयी	८	३	२१	वभ्राहिसूनोअस्यद्मसद्वा	४	५	५	वनेमतद्धोत्रया	२	१	१७	वयंतएभिःपुरुहूतसख्यैः	४	६	८
रोदसीआवदता	१	५	७	वधीर्दिद्रोवराशिखस्य	४	६	२३	वनेमपूर्वीरर्यो	१	५	१४	वयंतद्वःसम्राजआवृणीम	६	२	३४
रोहिच्छ्यावासुमदंशुर्ल	१	७	२१	वधीर्हिदस्युंधनिनंघनेन	१	३	१	वनेषुजायुर्मर्तेषु	१	५	११	वयंतेअग्नउक्थैर्विधेम	३	८	१९
रोहितंमेपाकस्थामा	५	७	२९	वधीवृत्रंवज्रेणमंदसानः	२	३	२५	वनेषुव्यं१तरिक्षंततान	४	४	३०	वयंतेअग्नेसमिधाविधेम	५	२	१७
वंदस्वमारुतंगणं	१	३	१७	वधूरियंपतिमिच्छंत्येति	४	२	८	वनोतिहिसुन्वन्	२	१	२२	वयंतेअद्यररिमाहिकामं	३	१	१४
वंसगेवपूष्यांशिंबाता	८	६	१	वधेनदस्युंप्रहिचातयस्व	३	८	१९	वन्वन्नवातोअभि	७	३	२५	वयंतेअस्यवृत्रहन्	६	२	१६
वंस्वविश्वावार्याणिप्रचेत	५	२	२३	वधैर्दुःशंसांअप	१	६	३१	वपंतिमरुतोमिहं	५	८	१८	वयंतेअस्यवृत्रहन्	७	४	२३
वंस्वानोवार्यापुरु	६	२	१४	वनस्पतिंरसृजन्नु	२	५	२३	वपुर्नुतच्चिकितुषेचिदत्र	५	१	७	वयंतेअस्यामिंद्रद्युम्नहूतौ	४	६	२२
वक्ष्यंतीवेदागनीगंति	५	१	१९	वनस्पतिंपवमान	६	७	२५	वम्रीभिःपुत्रमग्रुवो	३	६	२	वयंतेतइंद्रयेचदेवा	५	३	१४
वचोदीर्घप्रसद्मनि	६	२	२४	वनस्पतेरशनया	८	२	२२	वयंघत्वासुतावंतः	६	३	७	वयंतेतइंद्रयेचनरः	४	२	१
वचोविदंवाचमुदीरयंती	६	७	८	वनस्पतेवसृजोपदेवान्	२	८	२३	वयंघातेअपिष्मसि	६	३	२	वयंतेवयइंद्रविद्धि	२	६	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
वयंनामप्रब्रवामाघृतस्य	३	८	१०	वयमिंद्रत्वायवः	८	७	२१	वरिष्ठोअस्यदक्षिणामियु	४	७	९	वषट्तेविष्णवासआकृणो	५	६	२४
वयंमित्रस्यावसि	४	४	३	वयमिंद्रत्वेसचा	३	६	२७	वरुणोमित्रोअर्यमा	६	२	३५	वषट्तेविष्णवासआकृणो	५	६	२५
वयंवोवृक्तबर्हिषः	६	२	३२	वयमुत्वागृहपतेजनानां	४	५	२०	वरुणंवोरिशादसं	४	४	२	वसांराजानंवसतिंजनां	३	८	१४
वयंशूरेभिरस्तृभिः	१	१	१५	वयमुत्वातदिदर्थाः	५	७	२०	वरुणःप्राविताभुवत्	१	२	९	वसिष्ठासःपितृवत्	८	२	१४
वयंसोमव्रतेतव	८	१	१९	वयमुत्वादिवासुते	६	४	४४	वरेथेअग्निमातपः	६	५	१९	वसिष्ठंहवरुणोनाव्याधा	५	६	१०
वयंहितेअमन्महि	१	२	३१	वयमुत्वापथस्पते	४	८	१७	वर्धंतीमापःपन्वा	१	५	९	वसिष्वाहिमियेध्य	१	२	२०
वयंहित्वाबंधुमंतं	६	२	१	वयमुत्वामपूर्व्य	६	२	१	वर्धस्वासुपुरुष्टुत	६	१	११	वसुरग्निर्वसुश्रवाः	४	१	१६
वयंहिवांहवामहे	६	२	२७	वयमुत्वाशतक्रतो	६	६	१७	वर्धायंयज्ञउतसोमइंद्रं	४	७	१०	वसुर्वसुपतिर्हिकं	६	३	४०
वयंहिवांहवामहेविपन्य	६	६	१०	वयमेनमिदाह्यः	६	४	४९	वर्धान्यंपूर्वीःक्षपो	१	५	१४	वसुंनचित्रमहसं	८	७	५
वयःसुपर्णाउपसेदुः	८	३	४	वयश्चित्तेपतत्रिणः	१	४	६	वर्धान्यंविश्वेमरुतःसजो	४	६	३	वसूनांवाचर्कृषे	८	३	५
वयमग्नेअर्वता	२	५	२१	वयाइदग्नेअग्नयस्ते	१	४	२५	वर्षंतुतेविभावरि	४	४	२९	वसूरुद्रापुरुमंतू	२	३	१
वयमग्नेवनुयामत्वोता	३	८	१६	वयोनयेश्रेणीःपप्तुरोजसा	४	३	२४	वर्षिष्ठक्षत्राउरुचक्षसानरा	६	७	६	वसोरिंद्रंवसुपतिं	१	१	१८
वयमद्येंद्रस्यप्रेष्ठा	२	४	५	वयोनवृक्षंसुपलाशं	७	८	२४	ववक्षइंद्रोअमित	३	५	१७	वस्याँइंद्रासिमेपितुः	५	७	११
वयमिद्वःसुदानवः	६	६	४	वराइवेद्रैवतासोहिरण्यैः	४	३	२५	ववक्षुरस्यकेतवः	६	१	२	वस्वींतेअग्नेसंदृष्टिः	४	५	२५
वयमिंद्रत्वायवो	३	३	४	वरिवोधातमोभव	६	७	१६	वव्राजासीमनदतीरद	२	८	१५	वहंतिसीमरुणासो	५	१	५
वयमिंद्रत्वायवः	५	३	१५	वरिष्ठेनइंद्रवंधुरेधाः	४	७	३१	वव्रासोनयेस्वजास्वतवसः	२	४	६	वहंतुत्वामनोयुजः	३	७	२४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
वहंतुत्वारथेष्ठां	६	३	९	वाज्यंसिवाजिनेना	८	१	१८	वायवायाहिदर्शत	१	१	३	वावसानाविवस्वतः	१	३°	३५
वहुकुसंमिंद्रयस्मिन्वाक	२	४	१६	वातआवातुभेषजं	८	८	४४	वायवायाहिवीतये	४	३	५	वावृधानउपद्यवि	५	८	१६
वहिंष्ठेभिर्विहरन्या	३	५	११	वातंत्विषोमरुतोवर्षनि	४	३	२१	वायविंद्रश्चचेतथः	१	१	३	वावृधानस्यतेवयं	६	१	१५
वहिष्ठयशसंविदथस्य	१	४	३६	वातस्यपरमंधीळिता	३	८	२१	वायविंद्रश्चशुष्मिणा	३	७	२३	वावृधानायतूर्वये	६	८	२२
वाचंसुमित्रावरुणाविरावं	४	४	१	वातस्यनुमहिमानं	८	८	२६	वायविंद्रश्चसुन्वतः	१	१	४	वावृधानाशुभस्पती	५	८	३
वाचस्पतिंविश्वकर्माणं	८	३	१६	वातस्ययुक्तान्त्सुयुजश्चिद	४	१	३०	वायुरस्माउपामंथत्	८	७	२४	वावृधानोमरुत्सखा	६	५	२७
वाचमष्टापदीमहं	६	५	२८	वातस्याश्वोवायोःसखा	८	७	२४	वायुर्नयोनियुत्वान्	७	३	२४	वावृधानःशवसाभूर्योजाः	८	७	१
वाचोजंतुःकवीनां	७	२	१५	वातासोनयेधुनयः	८	३	१२	वायुर्युंक्तेरोहिता	२	१	२३	वाशीमंतऋष्टिमंतोमनी	४	३	२१
वाजयन्निवनूरथा	२	५	२९	वातेवाजुर्वानद्येवरीतिः	२	८	४	वायोनवप्रपृंचती	१	१	३	वाशीमेकोबिभर्तिहस्तआ	६	२	३६
वाजिनीवतीसूर्यस्ययोषा	५	५	२२	वातोपधूतइषितः	८	४	२१	वायायाहिशिवादिवः	६	२	३०	वाश्राअर्षंतींदवः	६	८	२
वाजिंतमायसह्यसे	८	६	१९	वाममद्यसवितर्वाममुश्वो	५	१	१५	वायोयेतेसहस्रिणः	२	८	७	वाश्रेववियुन्मिमाति	१	३	१६
वाजीवाजेषुधीयते	३	१	२९	वामस्यहिप्रचेतस	६	६	३	वायोशतंहरीणां	३	७	२४	वासयसीववेधसस्त्वंनः	५	४	४
वाजेभिर्नोवाजसाता	१	६	३१	वामंनोअस्त्वर्यमन्	६	६	३	वायोशुक्रोअयामिते	३	७	२३	वास्तोष्पतेध्रुवास्थूणां	६	१	२४
वाजेवाजेवतवाजिनोनः	५	४	५	वामंवामंतआदुरे	३	६	२३	वार्णत्वायव्याभिः	६	७	२	वास्तोष्पतेप्रतरणोनएधि	५	४	२१
वाजेषुसासहिर्भव	३	२	२२	वामीवामस्यधूतयः	४	८	४	वार्त्रहत्यायशवसे	३	२	२१	वास्तोष्पतेप्रतिजानीह्य	५	४	२१
वाजोनुतेशवसस्पात्वंतं	४	१	७	वायंउक्थेभिर्जरंते	१	१	३	वावर्तयेषांराया	८	४	२८	वास्तोष्पतेशग्मयासंसदा	५	४	२१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ	वर्गः
वाहिष्ठोवांहवानां	६	२	२९	वितिष्ठध्वंमरुतोविक्षि	५	७	८	विदुष्टेअस्यवीर्यस्य	२	१	२०	विद्युद्धस्ताअभिद्यवः	५	८	२२
विक्रोशनासोविष्वंचः	७	७	१८	वितेवज्रासोअस्थि	१	५	३०	विदुष्टेविश्वाभुवनानि	३	७	१८	विद्युद्रथामरुतः	३	३	२६
विघृत्वावाँऋतजातयं	२	५	११	वितेविष्वग्वातजूतासोअ	४	५	८	विद्ळहानिचिदद्रिवः	४	७	२२	विद्युन्नयापतंतीदविद्यो	८	५	२
विघ्नंतोदुरितापुरु	७	१	२४	वित्वक्षणःसमृतंचक्रमासु	४	२	४	विद्मातेअग्नेत्रेधा	७	८	८२	विद्युन्महसोनरोअश्मदि	४	३	१४
विचक्रमेपृथिवीमेषएतां	५	६	२५	वित्वदापोनपर्वतस्यपृष्ठात्	४	६	१८	विद्मासखित्वमुतशूरभो	६	२	२	विद्राँअग्नेवयुनानि	१	५	१७
विचिद्वृत्रस्यदोधतः	५	८	१०	वित्वाततस्रेमिथुना	२	१	२०	विद्माहितेपुरावयं	६	५	२६	विद्वांसाविद्दुरःपृच्छेत्	१	८	२२
विचेदुच्छंत्यश्विनाउषासः	५	५	१९	वित्वानरःपुरुत्रा	१	५	१४	विद्माहिस्वातुविकूर्मिं	६	५	३७	विद्वीपानिपापततिष्ठदुच्छुन	६	१	३६
विजनान्छ्यावाःशितिपा	१	३	६	विदद्यत्पूर्व्यंनष्टं	६	५	३४	विद्माहित्वाधनंजयं	३	३	६	विद्वेषांसीनुहिवर्धयेळां	४	५	१२
विजयुषारथ्याया	५	१	२	विदद्यदीसरमारुग्णमद्रेः	३	२	६	विद्माहित्वाधनंजयं	६	३	४४	विधुंदद्राणंसमने	८	१	१६
विजानीह्यार्यान्येचदस्यव	१	४	१०	विदंतीमत्रनरो	१	५	११	विद्माहित्वावृषंतमं	१	१	२०	विधेमतेपरमेजन्मन्नग्ने	२	६	१
विजिहीष्ववनस्पते	४	४	२०	विदाचित्नुमहांतोयेवएवा	४	२	१५	विद्माहियस्तेअद्रिवः	६	६	१८	विनइंद्रमृधोजहि	८	८	१०
विजेषकृदिंद्रइव	८	३	१८	विदादिवोविष्यन्नद्रिमुक्थैः	४	२	२६	विद्माहिरुद्रियाणां	६	१	३६	विनोदेवासोअद्रुहः	६	२	३२
विज्योतिषाबृहताभात्य	३	८	१५	विदादेवाअघानां	६	४	७	विद्मह्यस्यवीरस्य	५	७	२१	विनोवाजाऋभुक्षणः	३	७	१०
वितद्ययुररुणयुग्भिरश्वैः	५	१	६	विदानासोजन्मनोवाजर	३	७	३	विद्यामादित्याअवसः	२	७	६	विनःपथःसुवितायं	१	६	१७
वितन्वतेधियोअस्माअपां	४	३	१	विदुःपृथिव्यादिवोजनि	५	३	२५	विद्यामेषिरजस्पृथु	१	४	८	विनःसहस्रंशुरुधोरदंतु	५	५	४
वितर्तूर्यंतेमघवन्विपश्चि	५	७	१०	विदुर्गाविद्विषःपुरः	१	३	२२	विद्युतोज्योतिःपरिसंजि	५	३	२३	विपथोवाजसातये	४	८	१७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
विपश्चितेपवमानाय	७	३	२०	विभिद्यापुरंशयथा	८	२	१५	वियदहेरधविपः	६	६	२१	विराट्सम्राट्	२	५	८
विपाजसापृथुनाशोशुचान	३	१	१५	विभिद्वांचरतएकतयासह	६	२	३६	वियद्रांमिपर्वतस्य	३	६	६	विराणिमित्रावरुणयोः	८	७	१६
विपिप्रोरहिमायस्यद्दह्ळाः	४	६	१०	विभुप्रभुप्रथमंमेहना	२	७	२	वियद्वाचंकीस्तासोभरंते	५	१	१०	विरायऔर्णोदुरः	१	५	१२
विपूरशारयातुद	४	८	१८	विभूतरातिंविप्रचित्रशो	६	१	२९	वियस्यतेत्रयसानस्या	८	६	१८	विरूपासइदृषयः	८	२	१
विपृक्षोअग्नेमघवानो	१	५	१९	विभूपंशमउभयाँअनुव्र	४	५	१८	वियस्यंतेपृथिव्यांपाजो	५	२	३	विविप्रोरहिमायस्यद्दह्ळाः	४	६	१०
विपृच्छामिपाक्याउनदेवा	१	८	२२	विभ्राजंज्योतिषास्वः	६	७	१	वियाजानातिजसुरिं	४	३	२७	विवातजूतोअतसेषुतिष्ठते	१	४	२३
विप्रंविप्रासोवसे	५	८	३६	विभ्राजंज्योतिषास्वः	८	८	२८	वियासृजतिसमनं	१	४	४	विवृक्षान्हंन्त्युतहन्तिरक्ष	४	४	२७
विप्रंहोतारमद्रुहं	६	३	२७	विभ्राजमानउपसामुपस्थात्	५	५	५	वियेच्यृतंत्यृतासपंत	१	५	११	विवृत्रपर्वशोययुः	५	८	२२
विप्रंथतांदेवजुष्टं	८	२	२१	विभ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यं	८	८	२८	वियेतंअग्नेभेजिरेअनीकं	५	१	२४	विवेपयन्माश्रिपणाजजान	३	२	११
विप्रंस्यवास्तुवतःसंहसो	६	१	३१	विभ्राड्बृहत्सुभृतं	८	८	२८	वियेधुःशरदुंमासमादहः	५	५	१०	विव्यक्थमहिनावृषन्	६	६	१९
विप्रायुज्ञेपुमानुंपेपुकारू	५	२	२	विमच्छ्रथायरशना	२	७	९	वियेभ्राजंतेसुमखास	१	६	९	विशंविशंमघवापरि	७	८	२५
विप्रासोनमन्मभिः	८	३	१२	विमृळीकायतेमनः	१	२	१६	वियोममेयम्यांसंयती	७	२	१९	विशांकविंविश्पतिंमानु	३	८	१८
विप्रेंभिर्विप्रसंत्य	४	३	५	विमेकर्णापतयतोविचक्षुः	४	५	११	वियोरजांस्यमिमीतसुक्र	४	५	९	विशांकविंविश्पतिंमानु	२	८	१८
विभक्तारंहवामहे	१	२	५	विमेपुरुत्रापतयंति	३	३	२८	वियोररप्शऋषिभिः	३	६	३	विशांकविंविश्पतिंशश्वती	४	४	३६
विभक्तासिंचित्रभानो	१	२	२३	वियत्तिरोधरुणमच्युतं	१	४	२१	वियोवीरुत्सुरोध	१	५	११	विशांगोपाअस्य	१	६	३०
विभावादेवःसुरणःपरिक्षि	२	८	२१	वियद्स्थाधजतो	२	२	९	विरक्षोविमृधोजहि	८	८	१०	विशांराजानमद्भुतं	६	३	३३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
विशामासामभयानां	८	४	२५	विश्वमस्यानानामचक्षसे	१	४	४	विश्वाउतत्वयावयं	२	५	२८	विश्वारूपाण्याविशन्	६	८	१५
विशोयदह्वेनृभिः	१	५	१३	विश्वमित्सवनंसुतं	१	१	३१	विश्वाद्वेषांसिजहिचावचा	६	४	२२	विश्वारोधांसिप्रवतः	३	६	७
विशोविशईडयमध्वरेषु	४	८	५	विश्ववेदसोरयिभिः	१	५	७	विश्वाधामानिविश्वचक्षः	७	३	१२	विश्वावसुरभितन्नोगृणा	८	७	२७
विशोविशोवोअतिथिं	६	५	२१	विश्वस्माअग्निंभुवनाय	८	४	१२	विश्वानरस्यवस्पतिं	६	५	१	विश्वावसुंसोमगन्धर्वमाप	८	७	२७
विश्पतिंयह्वमतिथिंनरः	२	८	२१	विश्वस्माइत्स्वर्दृशे	७	१	५	विश्वानिदेवसवितः	४	४	२५	विश्वावसुनिसंजयन्	६	८	१९
विश्वयंतामुर्विया	२	५	२२	विश्वस्मात्सीमधमाँ	३	६	१७	विश्वानिदेवीभुवना	१	६	२५	विश्वासांगृहपतिर्विशाम	४	८	२
विश्रयंतामृतावृधः	१	१	२४	विश्वस्मान्नोअदितिः	७	८	९	विश्वानिनोदुर्गहाजातवे	३	८	१९	विश्वासांत्वाविशां	२	१	१३
विश्रयंतामृतावृधः	२	२	१०	विश्वस्यकेतुर्भुवनस्य	७	८	२८	विश्वानिभद्रामरुतोरथेषु	२	४	२	विश्वासोमपवमान	६	८	३०
विश्वंपश्यंतोविभृथातनू	६	१	४०	विश्वस्यराजापवते	७	३	१	विश्वानिविश्वमनसः	६	२	१६	विश्वाहात्वासुमनसः	७	८	१३
विश्वंप्रतीचीसप्रथाउदं	५	५	२५	विश्वस्यहिश्रुष्टयेदेवऊर्ध्वः	२	८	२	विश्वानिशक्रोनर्याणि	३	५	२८	विश्वाहिमर्त्यत्वना	६	६	१७
विश्वंसत्यंमघवाना	२	७	३	विश्वस्यहिप्रचेतसा	४	४	९	विश्वान्देवाँआवहसोमपी	१	४	५	विश्वाहिवोनमस्यानि	८	२	३
विश्वकर्मन्हविषा	८	३	१६	विश्वस्यहिप्राणनंजीवनं	१	४	४	विश्वान्देवान्हवामहे	१	२	९	विश्वाहेंद्रोअधिवक्ता	१	७	११
विश्वकर्माविमनाः	८	३	१७	विश्वस्यहिप्रेषितः	७	८	१२	विश्वान्यन्योभुवनाजज्ञा	२	८	६	विश्वाहेंद्रोअधिवक्ता	१	७	१५
विश्वजितेधनजिते	२	६	२७	विश्वाँअर्योविपश्चितः	६	४	४७	विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेनवा	६	३	१४	विश्वेअद्यमरुतोविश्वे	७	८	८
विश्वतश्चक्षुरुत	८	३	१६	विश्वाःपृतनाअभिभूतरं	६	६	३७	विश्वामित्राअरासत	३	३	२१	विश्वअस्यान्युषिमाहिना	४	२	२७
विश्वदानींसुमनसःस्या	४	८	१४	विश्वाअग्नेपदुहारातीर्ये	५	१	२४	विश्वारूपाणिप्रतिमुंचते	४	४	२४	विश्वेचनेदुनात्वा	३	६	१९

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
विश्वेतइंद्रवीर्यं	६	४	४१	विश्वेदेवाःशृणुतेमंहवंमे	४	८	१६	विश्वेहित्वामजोषपः	६	२	१८	विश्वोअन्यान्ययुजे	८	३	१४
विश्वेसातेसवनेषुप्रवाच्या	६	७	४	विश्वेदेवाःसहधीभिः	८	२	११	विश्वेहिविश्ववेदसः	४	४	५	विपृमृधाअनुपादानमि	४	१	२७
विश्वेन्त्यण्णुराभरत्	६	५	३०	विश्वेदेवाःस्वाहाकृतिं	६	७	२५	विश्वेहित्मामनवेविश्ववेद	६	२	३१	विपृत्रृदिद्राअमतेः	७	८	२४
विश्वेदनुरोधनाअस्य	२	६	११	विश्वेभिरग्नेअग्निभिः	१	२	२१	विश्वेह्यस्मयजताय	२	६	१७	विषेणभंगुरावतः	८	४	९
विश्वेदेतेजनिमा	२	३	२५	विश्वेभिःसोम्यंमधु	१	१	२७	विश्वैर्देवस्त्रिभिरेकादशै	६	३	१४	विष्टंभोधरुणादिवो	७	३	२५
विश्वेदेवाअकृपंत	७	७	१०	विश्वेभ्योहित्वाभुवनेभ्यः	२	६	३२	विश्वादेवस्यनेतुः	४	३	४	विष्टीशमीतरणित्वेनवाघ	१	७	३०
विश्वेदेवाअनमस्यन्भिया	४	५	११	विश्वेयजत्राअधि	८	२	५	विश्वोयस्यव्रतेजनः	६	८	२५	विष्णुरित्थापरममस्य	७	५	२९
विश्वेदेवाऋतावृधः	४	८	१५	विश्वेयद्वांमंहनामंदमानाः	५	१	९	विश्वोविहाया	२	१	१५	विष्णुर्गोपाःपरमं	३	३	२९
विश्वेदेवानोअद्यास्वस्तये	४	३	७	विश्वेपामदितिर्यज्ञि	३	४	१५	विश्वोह्यन्योअरिः	७	७	२०	विष्णुर्योनिंकल्पयतु	८	८	४२
विश्वेदेवाममशृण्वंतुयज्ञि	४	८	१६	विश्वेपामिरज्यंतंवसूनां	६	४	४	विषंगवायातुधानाः	८	४	८	विष्णुंस्तोमास पुरु	३	३	२६
विश्वेदेवासआगत	२	८	९	विश्वेपामिरज्यवः	८	४	२६	विषाहोत्राविश्वमश्नोति	८	२	८	विष्णोर्नुकंवीर्याणि	२	२	२४
विश्वेदेवामआगत	४	८	१५	विश्वेपामिहस्तुहि	६	७	१०	विषाह्यग्नेगृणते	३	५	११	विष्णोःकर्माणिपश्यत	१	२	७
विश्वेदेवासोअधवृष्ण्यां	८	६	१५	विश्वेपांवःसतांज्येष्ठतमा	५	१	९	विपुद्वेपोव्यंहति	६	४	५४	विष्पर्धसोनरांनशंसैः	२	४	१४
विश्वेदेवासोअसुरः	१	१	६	विश्वेपांह्यध्वराणामनीकं	७	५	३०	विपुविश्वाअभियुज	६	३	४३	विसद्योविश्वादंहिता	५	२	२६
विश्वेदेवासोअस्त्रिधः	१	१	६	विश्वेपुहित्वासवनेपु	२	१	२०	विपुविश्वाअरातय	८	७	२१	विसर्माणंकृणुहिवित्तमेषां	४	२	१८
विश्वेदेवाःशास्तनमा	८	१	१२	विश्वेहित्वासजोषसः	४	१	१५	विपूचरस्वधाअनु	६	३	४	विसुपर्णोअंतरिक्षाण्यख्य	१	३	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
विसूर्योअमतिंनश्रियंसा	४	२	२६	वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा	१	८	८	वृषणस्तेअभीशवः	६	३	९	वृषापवस्वधारया	७	२	२
विसूर्योमध्येअमुचत्	८	७	२६	वीळुपविभिर्मरुतऋभुक्ष	६	१	२६	वृषणंत्वावयंवृषन्	३	१	३०	वृषापुनानआयुषु	६	८	९
विहित्वामिंद्रपुरुधा	८	६	१३	वीळासतीरभिधीराअतृ	३	२	५	वृषणंधीभिरप्सुरं	७	१	३४	वृषामतीनांपवते	७	३	१५
विहिसोतोरसृक्षत	८	४	१	वृकश्चिदस्यवारणउरामथिः	६	४	४९	वृषाग्निंद्रवृषपा	२	२	४	वृषामदइंद्रेश्लोकउक्था	४	६	१७
विहिहोत्राअवीता	३	७	२४	वृकायचिज्जसमानायशक्तं	५	५	१५	वृषभंचर्षणीनां	३	४	१०	वृषायज्ञोवृषणः	८	२	१३
विह्यख्यंमनसावस्यइच्छ	१	७	२८	वृक्षाश्चिन्मेअभिपित्वेअरा	५	७	३३	वृषभोनतिग्मशृंगः	८	४	३	वृषायंतेमहेअत्यायपूर्वीः	३	१	२
वीतिहोत्रात्वाकवे	४	१	१९	वृक्षेवृक्षेनियतामीमयत्	७	७	१९	वृषाकपायिरेवति	८	४	३	वृषायमाणोवृणीतसोमं	१	२	३६
वीतिहोत्राकृतद्वसू	६	२	३९	वृज्यामतेपरिद्विषः	६	३	४३	वृषाग्रावावृषामदः	४	२	११	वृषायामिंद्रतेरथः	६	१	१३
वीतीजनस्यदिव्यस्य	७	४	१	वृंजेहयन्नमसाबर्हिरग्नौ	४	५	१३	वृषाग्राव्णावृषामदः	६	१	०१३	वृषायूथेववंसगः	१	१	१४
वीतीयोदेवंमर्तोदुवस्येत्	४	५	३०	वृतेवयंतंबहुभिर्वसव्यैः	४	४	३५	वृषाजजानवृषणंरणाय	५	३	१	वृषारवायुवदते	८	८	४
वीद्वयासिदिव्यानि	७	७	२९	वृत्रखादोवलंरुजः	३	३	९	वृषाणंवृषभिर्यतं	६	८	२४	वृषाविजज्ञेजनयन्	७	५	१९
वीरस्यनुस्वश्व्यं	३	३	३१	वृत्रस्यत्वाश्वसथादीषमा	६	६	३३	वृषातेवज्रउतते	२	६	१८	वृषावृषंधिंचतुरः	३	६	७
वीरेण्यःक्रतुरिंद्रः	८	५	२५	वृत्राण्यन्यःसमिथेषुजिघ्न	५	६	५	वृषात्वावृषणंवर्धतुद्यौः	४	२	७	वृषावृष्णेदुदुहे	७	६	९
वीरेभिर्वीरान्वनवत्	२	७	४	वृत्रेणयदहिनाबिभ्रत्	८	६	१४	वृषात्वावृषणंहुवे	४	२	११	वृषावृष्णेरोरुव	७	४	१
वीळुचिदारुजत्नुभिः	१	१	११	वृथाक्रीळंतइंदवः	६	८	११	वृषात्वावृषणंहुवे	६	१	१३	वृषावोअंशुर्नकिला	८	४	३०
वीळुचिदृह्लापितरो	१	५	१५	वृषणश्वेनमरुतोवृषप्सुना	६	१	३७	वृषानक्रुद्धःपतयत्	७	८	२५	वृषाशोणोअभिकनिक्रदु	७	४	१२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
वृषासिदिवोवृषभःपृथि	४	७	२०	वृष्णोअस्तोषिभूम्यस्युग	४	२	१४	वेषिह्यध्वरीयतां	४	५	२	वैश्वानरोमहिम्नाविश्व	१	४	२५
वृषासोतासुनोतुते	६	३	९	वेत्थाहिनिर्ऋतीनां	६	२	१९	वेषीद्वस्यदूत्यं१	३	५	९	वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनं	५	३	१२
वृषासोमद्युमाँअसि	७	१	३६	वेत्थाहिवेधोअध्वनः	४	५	२१	वेयश्वस्यश्रुतंनरा	६	२	२८	वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनं	५	३	१३
वृषाह्यग्नेअजरः	४	८	१	वेत्थाहिवेधोअध्वनः	६	२	१९	वैश्वानरतवतत्सत्यमस्तु	१	७	६	वोचेमेदिंद्रंमघवानमेनं	५	३	१४
वृषाह्यसिभानुना	७	२	१	वेत्यध्वर्युर्जनिवान्वाअतिस्पृ	४	२	२४	वैश्वानरतवतानिव्रतानि	४	५	९	व्यकृणोतचमसंचतुर्धा	३	७	५
वृषाह्यसिराधसे	४	२	५	वेत्यध्वर्युःपथिभीरजिष्ठैः	६	७	७	वैश्वानरतवधामान्याचके	२	८	२१	व्यं१तन्रुद्राव्यहानिशिक्व	४	३	१४
वृषेवयूथापरिकोशं	७	३	१	वेदमासोधृतव्रतः	१	२	१७	वैश्वानरस्यदंसनाभ्योबृह	२	८	२१	व्यचस्वतीरुर्वियावि	८	६	८
वृषोअग्निःसमिध्यते	३	१	३०	वेदयस्त्रीणिविदथान्येषां	४	८	११	वैश्वानरस्यविमितानिच	४	५	९	व्यंजतेदिवोअंतेष्वक्तून्	५	५	२६
वृष्टिद्यावारीत्यापा	४	४	६	वेदवातस्यवर्तनिं	१	२	१७	वैश्वानरस्यसुमतौस्याम	१	७	६	व्यं१निनस्यधनिनः	२	२	१९
वृष्टिंदिवःपरिस्रव	६	७	३१	वेदायोवीनांपदं	१	२	१७	वैश्वानरंकवयो	८	४	१२	व्यं१जिभिर्दिवआतास्व	१	८	३
वृष्टिंदिवःशतधारः	७	४	८	वेदिषदेप्रियधामाय	२	२	५	वैश्वानरंमनसाग्निंनिचा	३	१	२६	व्यं१तरिक्षमतिरत्	६	१	१५
वृष्टिंनोअर्षदिव्यांजिगा	७	४	१४	वेधाअदृप्तोअग्निर्वि	१	५	१३	वैश्वानरंविश्वहा	८	४	१२	व्यंत्रिकयेपुमंदसानः	२	६	५
वृष्णःकोशःपवतेमध्वं	२	६	१७	वेभिस्त्वापूषन्नृजसे	५	७	३३	वैश्वानरःप्रत्नथानाकमारु	२	८	१९	व्य१र्यइंद्रतनुहिश्रवांसि	८	६	२१
वृष्णस्तेवृष्ण्यंशवः	०	१	३६	वेरध्वरस्यदूत्यानि	३	५	७	वैश्वानरायधिषणामृतावृ	२	८	१६	व्यर्यमावरुणश्चेतिपंथां	३	८	६
वृष्णेयत्तेवृषणोअर्कमर्चा	४	१	२९	वेषिहोत्रमुतपोत्रंजनानां	७	५	३०	वैश्वानरायपृथुपाजसेवि	२	८	२०	व्यश्वस्त्वावसुविदः	६	२	१२
वृष्णशधायसुमखायवेध	१	६	६	वेषिह्यध्वरीयतां	३	५	९	वैश्वानरायमीह्लुषे	३	५	१	व्यस्तभ्नाद्रोदसीमित्रोअ	४	५	१०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
व्य१स्मेअधिशर्मतत्	६	४	७	शंनःसूर्यउरुचक्षाउदेतु	५	३	२९	शंसामहामिंद्रं	३	३	१३	शतंजीवशरदोवर्धमानः	८	८	१९
व्यानळिंद्रःपृतनाः	७	७	२३	शंनःसोमोभवतुब्रह्मशं	५	३	२९	शंसामित्रस्यवरुणस्यधा	५	५	३	शतंतेराजन्भिषजःसहस्रं	१	२	१४
व्युच्छन्तीहिरश्मिभिः	१	४	६	शंनोअग्निर्ज्योतिरनीकोअ	५	३	२८	शंसावाध्वर्योप्रतिमे	३	३	१९	शतंतेशिप्रिनूतयःसुदासे	५	३	९
व्युच्छादुहितर्दिवः	४	४	२२	शंनोअजएकपाद्देवोअस्तु	५	३	३०	शंसेदुक्थंसुदानवः	५	३	१५	शतंदासेबल्बूथे	६	४	६
व्यु१षाआवोदिविजाऋते	५	५	२२	शंनोअदितिर्भवतुव्रतेभिः	५	३	२९	शकमयंधूममारादपश्यं	२	३	२२	शतंधारादेवजाताः	७	४	१६
व्यु१षाआवःपथ्या३जनां	५	५	२६	शंनोदेवःसवितात्रायमाण	५	३	२९	शकेमत्वासमिधं	१	६	३०	शतंनइंदऊतिभिः	७	१	९
व्यूर्ण्वतीदिवोअंता	१	६	२६	शंनोदेवाविश्वदेवाभवंतु	५	३	३०	शग्धिपूर्धिप्रयंसिच	१	३	२५	शतंमेगर्दभानां	६	४	२७
व्येतुदिद्युद्विषामशेवा	५	३	२६	शंनोदेवीरभिष्टये	७	६	५	शग्धिवाजस्यसुभगप्रजा	३	१	१६	शतंमेषान्वृक्येचक्षदानं	१	८	११
व्रजंकृणुध्वंसहिवो	८	५	१९	शंनोद्यावापृथिवीपूर्व	५	३	२८	शग्धीनइंद्रयत्त्वा	५	७	२७	शतंमेषान्वृक्येमामहानं	१	८	१६
व्रतातेअग्नेमहतोमहानि	२	८	२६	शंनोधाताशमुधर्तानोअ	६	३	२८	शग्धीनोअस्ययद्धपौरमा	५	७	२७	शतंराज्ञोनाधमानस्य	२	१	११
व्रतेनस्थोध्रुवक्षेमा	४	४	१०	शंनोभगःशमुनःशंसोअ	५	३	२८	शग्ध्यू३षुशचीपते	६	४	३६	शतंवायःशुचीनां	१	२	२८
व्रातंव्रातंगणंगणंसुशस्ति	३	१	२७	शंनोभवचक्षसाशं	७	८	१३	शचीभिर्नःशचीवसू	२	२	३	शतंवायदसुर्यप्रतित्वा	८	५	२७
शंनइंद्राग्नीभवतामवो	५	३	२८	शंनोभवहृदआपीतइंदो	६	४	११	शचीवइंद्रपुरुकृद्द्युमत्तम	१	४	१५	शतंवायस्यदशसाकं	२	६	११
शंनइंद्रोवसुभिर्देवो	५	३	२९	शंनोभवंतुवाजिनोहवेषु	५	४	५	शचीवइंद्रमवसे	८	३	५	शतंवेणून्छतंशुनः	६	४	२६
शंनःकरत्यर्वते	१	३	२७	शंनोमित्रःशंवरुणः	१	६	१८	शचीवतस्तेपुरुशाकशाका	४	६	१७	शतंश्वेतासउक्षणो	६	४	२६
शंनःसत्यस्यपतयोभवंतु	५	३	३०	शंरोदसीसुबंधवे	८	१	२३	शच्याकर्तपितरायुवाना	३	७	५	शतंवोअंबधामानि	८	५	८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
शतक्रतुमर्णवंशाकिनं	३	३	१५	शमूपुवांमधूयुवा	४	४	१४	शश्वंतंहिप्रचेतसः	६	४	५४	शिशुंजज्ञानंहर्यतं	७	४	९
शतधारमुत्समक्षीयमाणं	३	१	२७	शयुःपरस्तादध	२	३	२९	शश्वंतोहिशत्रवोरारधुष्टे	५	२	२७	शिशुंनत्वाजेन्यंवर्धयंति	७	५	३२
शतधारंवायुमर्कं	८	६	३	शरस्यचिदार्चत्कस्यावता	१	८	१२	शाकमनाशाकोअरुणः	८	१	१७	शिशुर्नजातोवचक्रदत्	७	२	३१
शतपवित्राःस्वधयामदं	५	४	१४	शरासःकुशरासो	२	५	१४	शाचिंगोशाचिपूजन	६	१	२४	शीतिकेशीतिकावति	७	६	२२
शतब्रध्नइषुस्तव	६	५	३०	शर्धंशर्धंवएषां	४	३	१३	शासइत्थामहाँअसि	८	८	१०	शीरंपावकशोचिषं	६	७	११
शतभुजिभिस्तमभिहुते	२	४	२	शर्धोमारुतमुच्छंस	४	३	९	शासद्वह्रिर्दुहितुर्नप्त्यंगात्	३	२	५	शीर्ष्णःशीर्ष्णोजगतस्तस्थु	५	५	१०
शतमहंतिरिन्दिरे	५	८	१७	शर्यणावतिसोमं	७	५	२६	शिक्षाणइंद्ररायआ	६	६	१६	शुंभमानऋतायुभिः	६	८	२४
शतमश्मन्मयीनां	३	६	२३	शवसाह्यसिश्रुतः	६	२	१५	शिक्षाविभिंदोअस्मै	५	७	२४	शुंभमानाऋतायुभिः	७	१	३६
शतमिन्नुशरदो	१	६	१६	शविष्ठंनआभरशूरशवः	४	६	८	शिक्षेयमस्मैदित्सेयं	६	१	१४	शुकेषुमेहरिमाणं	१	४	८
शतानीकाहेतयो	६	४	१६	शशःक्षुरंप्रत्यंचं	७	७	२१	शिक्षेयमिन्महयतेदिवेदिवे	५	३	२०	शुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्य	४	८	२४
शतानीकवप्रजिगाति	६	४	१४	शशमानस्यवानरः	१	६	१२	शिप्रिन्वाजानांपते	१	२	२७	शुक्रःपवस्वदेवेभ्यःसोम	७	५	२०
शतेनानोअभिष्टिभिः	३	७	२२	शश्वत्तममीळते	८	२	२१	शिवःकपोतइषितोनो	८	८	२३	शुक्रःशुशुक्वाँउषोन	१	५	१३
शतैरपद्रन्पणयइंद्रात्र	४	६	९	शश्वत्पुरोषाव्युवासदेव्य	१	८	३	शिवस्त्वष्टरिहागहि	३	८	२१	शुक्रस्याद्यगवाशिरः	२	८	७
शत्रूयंतोअभियेनः	८	४	१६	शश्वदग्निर्वध्र्यश्वस्यशत्रून्	८	२	२०	शिवानःसख्यासंतु	३	५	१०	शुक्रेभिरंगैरजआततन्वा	२	८	१३
शनैश्चिद्यंतोअद्रिवः	६	३	४४	शश्वदिंद्रःपोप्रुथद्भिर्जिगा	१	२	३१	शिशानोवृषभोयथा	६	४	३४	शुचिंमर्कैर्बृहस्पतिं	३	४	९
शमग्निरग्निभिःकरत्	६	१	२६	शश्वद्धिवःसुदानवः	६	४	५४	शिशुंजज्ञानंहरिंमृजंति	७	५	२१	शुचिरपःसूयवसा	२	७	८

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
शुचिरसिपुरुनिष्ठाः	५	७	१८	शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	१६	शुनःशेपोह्यह्वद्गृभीतः	१	२	१५	शृंगाणीवेच्छृंगिणांसंददृ	३	१	४
शुचिर्देवेष्वर्पिता	२	२	११	शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	१८	शुभ्रमंधोदेववातं	७	१	२४	शृंगंवनःप्रथमागातमर्वा	२	८	४
शुचिंनयामन्निषिरंस्वर्विदं	२	८	१९	शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	२०	शुभ्रंनुतेशुष्मंवर्धयंतः	२	६	३	शृणुतंजरितुर्हवमिंद्राग्नी	५	६	१७
शुचिंनुस्तोमंनवजातम	५	६	१५	शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	२४	शुभ्रोवःशुष्मःक्रुध्मीमनांसि	५	४	२३	शृणुतंजरितुर्हवं	६	६	७
शुचिःपावकउच्यते	६	८	१४	शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	२६	शुश्रुवांसाचिदश्विनापुरू	५	५	१७	शृणोतुनऊर्जांपतिर्गिरः	४	२	१५
शुचिःपावकवंद्योग्ने	२	५	२८	शुनंहुवेममघवानं	३	३	७	शुष्णंपिप्रुंकुयवंवृत्रमिंद्र	१	७	१७	शृण्वंतंपूषणंवयं	४	८	२०
शुचिःपावकोअद्भुतः	२	२	१०	शुनंहुवेममघवानं	३	३	१२	शुष्मासोयेतेअद्रिवः	४	२	९	शृण्वंतुनोवृषणः	३	३	२७
शुचिःपुनानस्तन्वं	७	२	२४	शुनंहुवेममघवानं	३	३	१३	शुष्मिन्तमन्नऊतये	३	२	२२	शृण्वंतुस्तोमंमरुतः	१	३	३०
शुचिःष्मयःस्माअत्रिवत्	३	८	२५	शुनंहुवेममघवानं	३	३	१४	शुष्मिन्तमोहितेमदः	२	४	२८	शृण्वेवीरउग्रमुग्रंदमायन्	४	७	३३
शुचीतेचक्रेयात्या	८	३	२२	शुनंहुवेममघवानं	८	४	१६	शुष्मीशर्धोनमारुतं	७	३	२४	शृण्वेवृष्टेरिवस्वनः	६	८	३१
शुचीवोहव्यामरुतःशुचीनां	५	४	२४	शुनंहुवेममघवानं	८	५	२५	शूरग्रामःसर्ववीरः	७	३	२६	शृतंयदाकरसि	७	६	२८
शुनंनःफालाविकृषंतुभूमिं	३	८	९	शुनमष्ट्राव्यचरत्	८	५	२१	शूरस्येवयुध्यतो	३	३	२९	शेवारेवार्यापुरु	५	७	१४
शुनंवाहाःशुनंनरः	३	८	९	शुनमस्मभ्यमूतये	८	७	२३	शूराइवेद्युयुधयो	१	६	१०	शेषंनुतइंद्रसस्मिन्योनौ	२	४	१६
शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	४	शुनमंधायभरमह्वयत्सा	१	८	१६	शूरोनधत्तआयुधा	७	३	१	शेषेवनेषुमात्रोः	६	४	३४
शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	८	शुनश्चिच्छेपंनिदितंसहस्रात्	३	८	१५	शूरोवाशूरंवनतेशरीरैः	४	६	१९	शोचाशोचिष्ठदीदिहि	६	४	३३
शुनंहुवेममघवानमिंद्रं	३	२	११	शुनासीराविमांवाचंजुषेथां	३	८	९	शूषेभिर्वृधोजुषाणः	७	६	१	श्नथद्वृत्रमुतसनोतिवाजं	४	८	२७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
श्यावाश्वस्यरेभतस्तथाश्व	६	३	१९	श्रावयेदस्यकर्णा	३	६	१८	श्रुधीनोअग्नेसदने	७	६	१०	श्वसित्यप्सुहंसोनसीदन्	१	५	९
श्यावाश्वस्यसुन्वतस्तथाश्व	६	३	१८	श्रियसेकंभानुभिः	१	६	१३	श्रुधीनोअग्नेसदने	७	६	१२	श्वित्यंचोमादक्षिणतस्कप	५	३	२२
श्यावाश्वस्यसुन्वतः	६	३	२१	श्रियेकंवोअधितनूषु	१	६	१४	श्रुधीहवमिंद्रमारिषण्यः	२	६	३	श्वेतंरूपंकृणुतेयत्	७	२	३२
श्येनआसामदितिःकक्ष्यो	४	२	२५	श्रियेजातःश्रियआ	७	४	४	श्रुधीहवंतिरश्च्या	६	६	३०	षट्त्रिंशांश्चचतुरःकल्पयं	८	६	१७
श्येनाविवपतथोहव्यदात	६	३	१५	श्रियेतेपादादुवआ	४	७	१	श्रुधीहवंविपिपानस्याद्रेः	५	३	५	षड्भाराँएकोअचरन्	३	४	१
श्येनोनयोनिंसदनं	७	२	२६	श्रियेतेपृश्निरुपसेचनी	८	५	२७	श्रुधीहवंविपिपानस्य	८	८	६	षष्टिंसहस्राश्व्यस्यायुता	६	४	५
श्रत्तेदधामिप्रथमाय	८	८	५	श्रियेपूषन्निषुकृतेवदेवा	२	५	१	श्रुष्टीवानोहिदाशुषे	१	३	३१	षळश्वाँआतिथिग्वे	६	५	४
श्रद्धयाग्निःसमिध्यते	८	८	९	श्रियेमर्यासोअञ्जीन्	८	३	३०	श्रुष्टीवायज्ञउद्यतःसजोषा	५	१	११	संक्रंदनेनानिमिषेण	८	५	२२
श्रद्धांदेवायजमानाः	८	८	९	श्रियेसुदृशीरुपरस्ययास्वः	४	२	२३	श्रुष्ट्यग्नेनवस्यमे	६	२	११	संगच्छध्वंसंवदध्वं	८	८	४९
श्रद्धांप्रातर्हवामहे	८	८	९	श्रीणन्नुपस्थादिवं	१	५	१२	श्रयाअग्निश्चित्रभानुः	२	६	२	संगच्छमानेयुवति	२	५	२
श्रवच्छ्रुत्कर्णईयतेवसूनां	५	३	१७	श्रीणामुदारोधरुणः	७	८	२८	श्रेष्ठंनोअद्यसवितः	७	८	७	संगच्छस्वपितृभिःसं	७	६	१५
श्रवःसूरिभ्योअमृतंवसुत्व	५	६	१	श्रुतंगायत्रंतकवानस्याहं	१	८	२३	श्रेष्ठंयविष्ठभारताग्ने	२	५	२८	संगोमदिंद्रवाजवत्	१	१	१८
श्रवोवाजमिषमूर्जंवहंती	५	१	६	श्रुतंमेमित्रावरुणा	२	१	२	श्रेष्ठंयविष्ठमतिथिंस्वाहु	१	३	२८	संगोभिरांगिरसः	८	२	१७
श्रातंमन्यऊधनि	८	८	३७	श्रुतंवोवृत्रहन्तमं	६	६	२४	श्रेष्ठंवःपेशोअधिधायिदर्शं	३	७	८	संघोषःशृण्वेवमैरमित्रैः	३	२	४
श्रातंहविरोष्विंद्रप्रयाहि	८	८	३७	श्रुधिश्रुत्कर्णवह्निभिः	१	३	३०	श्रेष्ठोजातस्यरुद्रश्रियासि	२	७	१६	संचत्वेजग्मुर्[illegible]	४	७	६
श्रायंतइवसूर्यं	६	७	३	श्रुधीनइंद्रह्वयामसित्वा	४	६	२१	श्रोणामेकउदकंगामवाज	२	२	५	संचोदयचित्रमर्वाक्	१	१	१७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
संजर्भुराणस्तरुभिःसुतेगृ	४	२	२३	संभानुनायततेसूर्यस्य	४	२	८	संयन्मिथःपस्पृधानासो	१	८	२०	सःस्वाकृणोतिकेतुमा	३	८	२४
संजागृवद्भिर्जरमाण	८	४	२०	संभूम्याअंताध्वसिराअ	५	६	४	संयस्मिन्विश्वावसूनि	७	६	१	सःश्वितानस्तन्यतूरोचनि	४	५	८
संजानानाउपसीदन्न	१	५	१७	संमाग्नेवर्चसासृज	१	२	१२	संयंस्तुभोवनयो	२	५	१३	सआगमदिंद्रोयोवसूनां	४	२	७
संतिह्य१र्यआशिष	६	४	२५	संमातपंत्यभितः	१	७	२१	संयादानूनियेमथुः	६	२	२२	सआनोयोनिंसदतुप्रेष्ठो	५	६	२१
संतेपयांसिसमु	१	६	२२	संमातपंत्यभितः	७	८	१	संवत्सइवमातृभिः	७	५	८	सआवक्षिमहिनआ	७	५	३१
संत्रीपवित्राविततानि	७	४	२१	संमातृभिर्नशिशुः	७	४	३	संवत्सरंशशयानाः	५	७	३	सआहुतोविरोचते	८	६	२४
संदक्षेणमनसा	७	२	१९	संमिश्लोअरुषोभव	७	१	२२	संवत्सरीणंपयउस्रियायाः	८	४	८	सइज्जनेनसविशास	२	७	५
संदेवैःशोभतेवृषा	६	८	१५	संमील्ययद्भुवनापर्यसर्पत	२	३	६	संवांकर्मणासमिषाहिनो	५	१	१३	सइत्तमोवयुनंततन्वत्	४	६	११
संनःशिशीहिभुरिजोरि	५	७	३३	संयजनान्क्रतुभिः	२	१	२१	संवांशतानासत्यासहस्रा	५	१	४	सइत्तंतुंसविजानात्योतुं	४	५	११
संनुवोचावहैपुनः	१	२	१९	संयज्ञनौसुधनौविश्वशर्ध	४	२	४	संवृक्तधृष्णुमुक्थ्यं	७	१	५	सइत्क्षेतिसुधितओकसि	३	७	२७
संनोरायाबृहताविश्वपेश	१	४	५	संयत्तइंद्रमन्यवः	३	६	२५	संवोमदासोअग्मत	१	२	१	सइत्सुदानुःस्ववाँऋतावे	५	१	११
संपश्यमानाअमदन्नभि	३	२	६	संयदिषोवनामहे	३	८	२४	संसमिद्युवसेवृषन्	८	८	४९	सइत्स्वपाभुवनेष्वास	३	८	८
संपूषन्नध्वनस्तिर	१	३	२४	संयद्धनंतमन्युभिर्जना	५	४	२६	संसीदस्वमहाँअसि	१	३	९	सइद्भिःकण्वतमः	८	६	१८
संपूषन्विदुषानय	४	८	१९	संयद्वयंयवसादः	७	७	२६	संसृष्टधनमुभयं	८	३	१९	सइद्दस्तेवप्रतिधादसिष्य	४	५	३
संप्रेरतेअनुवातस्य	८	८	२६	संयन्मदायशुष्मिणः	१	२	२८	संहोत्रंस्मपुरानारीः	८	४	२	सइद्दानायदभ्याय	८	१	२६
				संयन्महीमिथतीस्पर्धमा	५	६	१५	सःस्तोम्यःसहव्यः	६	१	२१	सइद्दासंतुवीरवं	८	५	१४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सइद्भोजोयोगृहवे	८	६	२२
सइद्राजाप्रतिजन्यानिवि	३	७	२७
सइद्वनेनमस्युभिर्वचस्यते	१	४	१९
सइधानउषसोराम्या	२	५	२१
सइधानोवसुष्क	१	५	२७
सइन्नुरायःसुभृतस्य	८	८	५
सइन्महानिसमिथानि	१	४	१९
सइषुहस्तैःसनिषंगिभिः	८	५	२२
सईंपाहियऋजीषीतरुत्रः	४	६	१
सईंमहींधुनिमेतोः	२	६	१५
सईंमृगोअप्योवन	२	२	१४
सईंरथोनभुरिषाट्	७	३	२४
सईंरेभोनप्रतिवस्तउस्राः	४	५	४
सईंवृषाजनयत्तासुगर्भं	२	७	२४
सईंवृषानफेनमस्य	८	१	२७
सईंसत्येभिःसखिभिः	८	२	१६
सईंस्पृधोवनतेअप्रतीतः	४	६	१०
सकृद्धद्यौरजायत	४	८	४
सकेतुरध्वराणां	३	१	७
सक्तुमिवतितउना	८	२	२३
सक्षपःपरिषस्वजे	६	३	२६
सखायआनिषीदत	१	२	५
सखायआनिषीदत	७	५	७
सखायआशिषामहि	६	२	१५
सखायस्तइंद्रविश्वहस्याम	५	३	४
सखायस्तेविषुणाअग्नएते	४	१	४
सखायस्त्वाववृमहे	३	१	५
सखायःक्रतुमिच्छत	६	५	१०
सखायःसंवःसम्यंचं	३	८	२४
सखायोब्रह्मवाहसे	४	७	२१
सखासख्येअपचत्तूयमग्निः	४	१	२४
सखाहयत्रसखिभिर्नवग्वै	३	२	२५
सखीयतामविता	३	५	२४
सखेविष्णोवितरंविक्रम	३	७	५
सखेसखायमभ्या	३	४	१२
सख्येतइंद्रवाजिनः	१	१	२१
सगृणानोअद्भिर्देववान्	८	१	३०
सगृत्सोअग्निस्तरुणश्चिद	५	२	५
सगोमघाजरित्रेअश्व	४	७	७
सगोरश्वस्यविव्रजं	६	३	१
सग्रामेभिःसनितासरथे	१	७	९
सघातंवृषणंरथमधि	१	६	३
सघानःसूनुःशवसा	१	२	२२
सघानोदेवःसवितासहा	५	४	१२
सघानोयोगआभुवत्	१	१	९
सघायस्तेददाशति	३	१	७
सघाराजासत्पतिः	१	४	१८
सघावीरोनरिष्यति	१	१	३४
सघेदुतासिवृत्रहन्	३	६	३२
सचंतयदुषसःसूर्येण	८	६	११
सचंद्रोविप्रमर्त्यो	२	२	१९
सचक्रमेमहतोनिरु	४	४	३३
सचस्वनायमवसेअभीके	४	६	१८
सचायदासुजहतीषु	८	५	२
सचायोरिंद्रश्चर्कृषे	८	५	२६
सचासोमेषुपुरुहूतवज्रि	६	४	४९
सचिकेतमहीयसा	६	३	२२
सचित्रचित्रंचितयंतमस्मे	४	५	८
सचेतयन्मनुषो	३	४	१३
सजातूभर्माश्रद्दधानओ	१	७	१६
सजातेभिर्वृत्रहासेदुहव्यै	३	२	७
सजात्तोगर्भोअसि	७	५	२९
सजामिभिर्यत्समजाति	१	७	१०
सजायतप्रथमः	३	४	१४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सजायमानःपरमे	२	२	१२
सजायमानःपरमेव्योम	४	५	१०
सजायमानःपरमेव्योम	५	२	८
सजिन्वतेजठरेषुप्रजज्ञि	२	८	१९
सजिह्वयाचतुरनीकऋज	४	३	२
सजूरादित्यैर्वसुभिः	४	३	६
सजूर्देवेभिरपांनपातं	५	३	२६
सजूर्मित्रावरुणाभ्यां	४	३	६
सजूर्विश्वेभिर्देवेभिः	४	३	६
सजोषसआदित्यैर्मादय	३	७	४
सजोषस्त्वादिवोनरः	४	५	१
सजोषाइंद्रवरुणेनसोमं	३	७	४
सजोषाइंद्रसगणो	३	३	११
सजोषाधीराःपदैरनु	१	५	९
सतत्कृधीषितस्तूयमग्ने	४	५	७
सतःसंतःप्रतिमानंपुरोभू	३	२	६
सतुर्वणिर्महाँअरेणु	१	४	२१
सतुवस्त्राण्यधपेशनानि	७	५	२९
सतुश्रुधिश्रुत्यायोदुवो	४	७	८
सतुश्रुधींद्रनूतनस्य	४	६	१२
सतूनोअग्निर्नयतु	३	४	१३
सतूपवस्वपरिपार्थिवं	७	२	२८
सतूपवस्वपरिपार्थिवं	७	५	१६
सतेजानातिसुमतिंयविष्ठ	३	४	२४
सतेजीयसामनसात्वोतः	३	१	१९
सतोनूनंकवयःसं	८	१	१४
सत्तोहोतानऋत्वियः	३	३	३
सत्तोहोतामनुष्वदा	१	७	२२
सत्यंतदिंद्रावरुणा	६	४	३०
सत्यंतत्तुर्वशेयदौ	६	३	४७
सत्यंत्वेषाअमवन्तः	१	३	१६
सत्यमित्तंनत्वावान्	४	७	२
सत्यमित्त्वामहेनदि	६	५	२३
सत्यमित्थावृषेदसि	६	३	८
सत्यमिद्वाउतंवयं	६	४	४१
सत्यमिद्वाउअश्विना	४	४	१२
सत्यमुग्रस्यबृहतः	७	५	२६
सत्यमूचुर्नरएवाहिचक्रुः	३	७	२
सत्यामाशिषंकृणुता	८	२	१६
सत्यासत्येभिर्महतीमह	५	५	२२
सत्येनोत्तभिताभूमिः	८	३	२०
सत्रातेअनुकृष्टयो	३	६	१९
सत्रात्वंपुरुष्टुत	६	१	१९
सत्रामदासस्तव	४	७	८
सत्रायदींभार्वरस्य	३	६	६
सत्राहणंदाधृषिं	३	५	२२
सत्रासाहंवरेण्यंसहोदां	३	२	१६
सत्रासाहोजनभक्षो	२	६	२७
सत्रासोमाअभवन्	३	५	२२
सत्रितस्याधिसानवि	६	८	२७
सत्रेहजाताविषितानमो	५	३	२४
सत्वंदक्षस्यावृकोवृधोभूः	४	५	१७
सत्वंनइंद्रधियसानोअर्कैः	४	२	१
सत्वंनइंद्रवाजेभिः	६	१	२१
सत्वंनइंद्रसूर्येसोअप्सु	१	७	१९
सत्वंनइंद्राकवाभिः	४	७	५
सत्वंनऊर्जांपते	६	२	२१
सत्वंनश्चित्रवज्रहस्तधृष्णु	४	७	२७
सत्वंनोअग्नेवमो	३	४	१२
सत्वंनोअर्वन्निदायाः	४	५	१४
सत्वंनोदेवमनसा	६	२	३०
सत्वंनोरायःशिशीहि	३	१	१६
सत्वंविप्रायदाशुषे	६	३	३१
सत्वमग्नेप्रतीकेन	८	६	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सत्त्वमग्नेविभावसुः	६	३	३५	सदेवःकविर्नपितः	६	८	२७	सध्रीचीःसिंधुमुशतीरिवा	८	६	११	सनःस्तवानआभर	१	१	२३
सत्त्वमग्नेसौभगत्व	१	६	३२	सदोद्वाचक्रातेउपमादिवि	६	२	३६	सध्रीमायंतिपरि	२	६	१०	सनःस्तवानआभर	६	२	१५
सत्त्वमस्मदपद्विषः	५	८	३५	सद्येवप्राचोविमिमाय	२	६	१५	सनःक्षुमन्तंसदने	७	८	१४	सनइंद्रत्वयताया इषेधाः	५	३	२
सत्वांभरिषोगविषोदुव	३	७	१४	सद्यश्चिद्यस्यचर्कृतिः	४	८	४	सनःपर्षिःपारयाति	६	१	२१	सनइंद्रत्वयताया इषेधाः	५	३	४
सत्वांमदद्वृषामदः	१	५	२९	सद्यश्चिद्यःशवसापंच	८	८	३६	सनःपवस्ववाजयुः	७	१	१	सनइंद्रःशिवःसखा	६	६	२१
सदर्शतश्रीरतिथिः	८	४	२०	सद्यश्चिन्नुतेमघवन्नभि	५	२	३०	सनःपवस्वशंगवे	६	७	३६	सनइंद्राययज्यवे	७	१	२०
सदसस्पतिमद्भुतं	१	१	३५	सद्यःसोअस्यमहिमा	५	७	२६	सनःपावकदीदिवः	१	१	२३	सनइळानयासह	६	७	९
सदस्यमदेसद्वस्यपीता	४	६	२३	सद्योअध्वरेरथिरंजनन्त	५	२	१०	सनःपावकदीदिहि	३	१	८	सनऊर्जेव्य१व्ययं	७	१	६
सदाकवीसुमतिमाचके	१	८	१७	सद्योजातओषधीभिर्वव	२	८	२५	सनःपितेवसूनवे	१	१	२	सनस्साव्यंपशुं	४	३	२६
सदापृणोयजतोविद्विषो	४	२	२५	सद्योजातस्यददृशानः	३	५	७	सनःपुनानआभर	६	८	३०	सनद्वाजंविप्रवीरं	८	१	३
सद्रासिरण्योयवसेव	७	६	९	सद्योजातोव्यमिमीत	८	६	९	सनःपुनानआभर	७	१	१९	सनश्चित्राभिरद्रिवो	३	६	२७
सदासुगःपितुमान्	३	३	२७	सद्योजुवस्तेवाजाः	६	५	३८	सनःपृथुश्रवाय्यं	४	५	२३	सनाचसोमजेषिच	६	७	२२
सदिद्धितेतुविजातस्यम	४	६	४	सद्योहजातोवृषभः	३	३	१२	सनःशर्माणिवीतये	३	१	१३	सनाज्योतिःसनास्वः	६	७	२२
सदूतोविश्वेदभि	३	४	१३	सद्रुह्वणेमनुषः	८	५	१५	सनःशक्रश्चिदाशकत्	६	३	३	सनात्सकाच्छिद्रुवना	२	७	१
सदृशीरद्यसदृशी	२	१	५	सद्विबंधुर्वैतरणः	८	१	२९	सनःसिंधुमिवनावया	१	७	५	सनातातइंद्रनव्यआगुः	२	४	१७
सदृह्वेचिदभितृणत्तिवाज	६	७	१३	सधारयत्पृथिवींपप्रथ	१	७	१६	सनःसोमेषुसोमपाः	६	६	३७	सनातातइंद्रभोजनानि	५	२	३०

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सनात्सनीळाअवनीरवा	१	५	२	सनेमयेतऊतिभिः	२	६	६	सनोनियुद्भिःपुरुहूतवेधः	६	४	१४	सनोवस्वउपमासि	६	५	१२
सनादक्षमुतक्रतुं	६	७	२२	सनेमिकृध्या१स्मदा	७	५	७	सनोनृणांनृतमो	१	५	२५	सनोवाजायश्रवसइषेच	४	६	३
सनादग्नेमृणसि	८	४	८	सनेमिचक्रमजरंविवा	२	३	१६	सनोनेदिष्ठंददृशा	२	१	१३	सनोवाजेष्वविताप्रुरूव	६	४	३
सनादेवतवरायो	१	५	३	सनेमित्वमस्मदा	७	५	८	सनोबोधिपुरएतासुगेषु	४	६	१२	सनोत्रिभावाचक्षणिनेत्र	४	५	५
सनाद्दिवंपरिभूमा	१	५	२	सनेमिमस्यंस्वपस्यमानः	१	५	२	सनोबोधिपुरोळाशंररा	४	६	१६	सनोविश्वादिवोवसु	७	१	१४
सनापुराणमध्येमि	३	३	२५	सनेम्यस्मद्युयोतदिद्युं	५	४	२३	सनोबोधिश्रुधीहवं	४	१	१६	सनोविश्वान्याभर	६	६	२६
सनामानाचिद्ध्वसयः	८	३	४	सनोअद्यवसुत्तये	७	१	१	सनोबोधिसहस्य	२	५	२१	सनोविश्वाहासुक्रतुः	१	२	१८
सनायतेगोतमइंद्र	१	५	३	सनोअर्षपवित्रआ	७	१	३८	सनोभगायवायवे	७	१	१	सनोविश्वेभिर्देवेभिः	६	५	११
सनायुवोनमसानव्यो	१	५	३	सनोअर्षाभिदूत्यं	७	१	२	सनोभगायवायवे	७	१	१९	सनोवृषन्त्सनिष्ठया	६	६	१७
सनितःसुसनितः	६	४	४	सनोज्योतींषिपूर्व्य	६	८	२६	सनोमदानांपते	७	५	७	सनोवृषन्नमुंचरुं	१	१	१४
सनिताविप्रोअर्वद्भिः	५	७	२४	सनोदूराच्चासात्	१	२	२२	सनोमंद्राभिरध्वरे	४	५	२१	सनोवृष्टिंदिवस्परि	२	५	२७
सनितासिप्रवतोदाशुषे	५	४	३	सनोदेवदेवताते	७	४	६	सनोमहाँअनिमानः	१	२	२४	सनोवेदोअमात्यं	५	२	१८
सनिमित्रस्यपप्रथः	६	१	३	सनोदेवेभिःपवमान	७	४	३	सनोमित्रमहस्त्वं	६	३	३८	सनोहरीणांपते	७	५	८
सनीव्याभिर्जरितार्	४	७	४	सनोधीतीवरिष्ठया	४	१	१७	सनोयुवेंद्राजोहूत्रः	२	६	२५	सपत्यतउभयोर्नृम्णमयोः	४	६	२०
सनेमतत्सुसनिता	७	८	१०	सनोनव्येभिर्वृष	१	२	१९	सनोराधांस्याभर	५	२	२०	सपप्रथानोअभिपंचभूम	५	५	१६
सनेमतेवसानव्यइंद्र	४	६	१०	सनोनियुद्भिरापृण	४	७	२५	सनोरेवत्समिधानः	२	५	२१	सपर्यवोभरमाणाअभिज्ञु	५	२	१

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सपर्येण्यःसप्रियोविश्व	४	४	३१	ससक्षरन्तिशिपावे	७	६	१३	ससास्यासन्परिभ्रयः	८	४	१९	सभूतुयोहप्रथमाय	२	६	१९
सपर्वतोनधरुणेष्वच्युतः	१	४	१२	सस्वाहुरितोरथे	१	४	८	ससिंमृजन्तिवेधसः	६	८	१९	सभ्रातरंवरुणमग्न	३	४	१२
सपवस्वधनंजय	७	१	३	ससदिशोनानासूर्याः	७	५	२८	ससीचिद्दामदुच्युता	६	३	१०	समंजंतुविश्वेदेवाः	८	३	२८
सपवस्वमदायकं	७	१	२	ससधामानिपरियन्	८	७	६	सप्रकेतउभयस्यप्रविद्वान्	५	३	२४	समंदस्वाह्यंधसो	३	३	४
सपवस्वमदिन्तम	७	१	७	ससभिःपुत्रैरदितिः	८	३	२	सप्रत्नथाकविवृधः	६	४	४२	समंदस्वाह्यंधसः	४	७	२६
सपवस्वयआविथेंद्रं	७	१	२२	ससमर्यादाःकवयः	७	५	३३	सप्रत्नथासहसाजायमानः	१	७	३	समंदस्वाह्यनुजोषमुग्र	४	६	१६
सपवस्वविचर्षणे	६	८	३१	ससमेससशाकिनः	४	३	१०	सप्रत्नवन्नवीयसा	४	५	२५	समंद्रयाचजिह्वया	५	२	२३
सपवस्वसहमानः	७	५	२३	ससयुंजंतिरथमेकचक्रं	२	३	१४	सप्रत्नवन्नव्यसे	७	४	१	समजैषमिमाअहं	८	८	१७
सपविञ्रेविचक्षणः	६	८	२७	ससवीरासोअधरात्	७	७	१७	सप्रथमेव्योमनि	६	१	७	समउमनाजनिमामानुषा	४	६	५
सपित्र्याण्यायुधानि	७	६	४	ससस्वसारोअभिमातरः	७	३	१९	सप्रवोळ्हन्परिगत्या	२	६	१५	समग्र्यापर्वत्याउवसूनि	८	२	१९
सपुनानउपसूरे	७	४	१८	ससस्वसृररुषीर्वावशानः	७	५	३३	सप्राचीनान्पर्वतान्	२	६	१९	समत्रगावोभितोनवन्ते	४	१	२७
सपुंनानोमदिंतमः	७	४	२६	ससहोतारस्तमिदीळते	६	४	३५	सबाधोयंजनाइमे	६	५	२२	समत्सरःपृत्सुवन्वन्	७	४	७
सपूर्व्यानिविदाकव्य	१	७	३	ससहोत्राणिमनसावृणा	२	८	२२	सबोधिसूरिर्मघवा	२	५	२७	समत्सुत्वाशूरसतामुराणं	२	४	१४
सपूर्व्यःपवतेयं	७	३	२	ससानांससक्रद्दयः	२	६	३५	सभंदनाउदियर्ति	७	३	२०	समत्स्वग्निमवसे	५	८	३६
सपूर्व्योमहानां	६	४	४२	ससापोदेवीःसुरणः	८	५	२५	सभामेतिकितवः	७	८	४	समध्वरायोषसोनमंत	५	४	८
सपूर्व्योवसुवित्	७	४	७	ससाधंगर्भाभुवनस्यरेतः	२	३	२१	सभिक्षमाणोअमृतस्य	७	२	२३	समनातूर्णिरुपयासि	८	३	३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
समनेववपुष्यतः	६	४	४१	समातरानदद्दशानः	७	२	२४	समानुषेवृजने	२	१	१५	समिधायस्तआहुतिं	४	५	१
समन्यायन्त्युपमयन्त्य	२	७	२२	समातराविचरन्	७	२	१९	समानेअहंत्रिरवद्यगोहना	१	३	४	समिधायोनिशितीदाश	६	१	३१
समन्युर्मीःसमदनस्यकु	१	७	९	समातरासूर्येण	४	७	४	समानोअध्वास्वस्रोरनन्त	१	८	१	समिद्धमग्निंसमिधागिरा	४	५	१८
समन्युमर्त्यानां	६	५	३२	समातरिश्वापुरुवार	१	७	३	समानोमंत्रःसमितिः	८	८	४९	समिद्धश्चित्समिध्यसे	८	८	८
समतोअग्नेस्वनीकरेवान्	५	१	२७	समानंनीळंवृषणः	७	५	३३	समानोराजा	३	३	२८	समिद्धस्यप्रमहसः	४	१	२२
सममृंजानआयुभिः	७	१	१४	समानंपूर्वीरभिवावशा	८	७	७	समान्याविंयुते	३	३	२५	समिद्धस्यश्रयमाणःपुर	३	१	३
सममृंजानआयुभिःप्रय	७	२	११	समानंवत्समभि	२	२	१५	समामृजेतिरोअण्वानि	७	५	१४	समिद्धाग्निर्वनवत्स्तीर्णब	४	२	८
सममृंजानइन्द्रियाय	७	२	२३	समानंवांसजात्यं	६	५	२०	समाववर्तिविष्ठितोजिगी	२	८	३	समिद्धेअग्नौसुतइंद्रसो	४	७	१२
समश्विनोरवसानूतं	४	४	१७	समानऊर्वेअधिसंगतासः	५	५	२३	समाहिंनइंद्रोअर्णो	२	६	२३	समिद्धेष्वग्निष्वानजाना	१	७	२६
समश्विनोरवसानूतं	४	४	१८	समानमस्माअनपावृत्	८	४	१४	समित्तमघमश्नवत्	६	१	२७	समिद्धोअग्नआवह	२	२	१०
समश्विनोरवसानूतनेन	४	२	१९	समानमंज्येषां	६	१	३८	समित्तान्वृत्रहाखिदत्	६	५	२९	समिद्धोअग्नआहुत	४	१	२२
समश्विनोरवसानूतनेन	४	२	२२	समानमुत्यंपुरुहूतं	७	८	२१	समित्समित्सुमनाबोध्य	२	८	२२	समिद्धोअग्निर्दिविशोचि	४	१	२२
समस्मिन्जायमानः	८	५	२	समानमेतदुदकं	२	३	२३	समिधाग्निंदुवस्यत	६	३	३६	समिद्धोअग्निर्निहितः	२	५	२२
समस्यमन्यवेविशः	५	८	९	समानयाजनोहिवां	१	२	३१	समिधाजातवेदसे	५	२	१७	समिद्धोअद्यमनुषो	८	६	८
समस्यहरिंहरयः	७	४	६	समानीवआकूतिः	७	८	४९	समिधानउसन्त्य	६	३	३७	समिद्धोअद्यराजसि	२	५	८
समह्वात्रिश्वादुरितानि	५	२	१५	समानुषीषुदूळभो	३	५	९	समिधानःसहस्रजित्	४	१	२०	समिद्धोविश्वतस्पतिः	६	७	२४

॥ ७७ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
समिध्यमानःप्रथमानुध	३	१	१७	समीपणेरजतिभोजनंमु	४	२	४	समुप्रयंतिधीतयः	७	७	११	सम्राजोयेसुवृधोयज्ञं	८	२	३
समिध्यमानोअध्वरे	३	१	२८	समीरेभासोअस्वरन्	६	६	३८	समुप्रियाअनूषत	७	५	२	सम्राज्ञीश्वशुरेभव	८	३	२८
समिध्यमानोअमृतस्यरा	४	१	२२	समुत्येमहतीरपः	५	८	२२	समुप्रियोमृज्यते	७	४	११	सम्राळन्यःस्वराळन्यउ	५	६	२
समिद्धगर्दभंमृण	१	२	२७	समुत्वाधीभिरस्वरन्	७	२	८	समुवांयज्ञंमहयन्नमोभिः	५	५	३	सयंताविप्रएषां	३	१	१३
समिंद्रणोमनसानेषिगो	४	२	१७	समुद्रज्येष्ठाःसलिलस्य	५	४	१६	समुवोयज्ञंमहयन्नमोभिः	५	४	९	सयह्व्योरे वनीर्गोष्ववी	८	५	१४
समिंद्ररायासमिषारभेम	१	४	१५	समुद्रमासामवतस्थेअग्रि	४	२	२४	समंज्यतेसुकर्मभिः	७	४	२६	सयुध्मःसत्वाखजकृत्सम	४	६	४
समिंद्रणोतवायुना	७	१	१९	समुद्रःसिंधूरजो	८	२	१४	समृज्यमानोदशभिः	७	२	२३	सयोजतेअरुषाविश्वभोज	५	२	२१
समिंद्रेरयगामनड्वाहं	८	१	२३	समुद्रादर्णवादधि	८	८	४८	समेनमहुताइमाः	६	८	२४	सयोनमुहेनमिथूजनोभूत्	४	६	१
समिंद्रोगाअजयत्	३	५	२३	समुद्रादूर्मिमुदियर्ति	८	७	७	समेवपुश्छदयदश्विनोर्यः	४	८	५	सयोवृषानराज	२	२	१८
समिंद्रोरायोबृहती	६	४	२१	समुद्रादूर्मिर्मधुमांउदार	३	८	१०	समोहेवायआशत	१	१	१६	सयोवृषावृष्ण्येभिःसमो	१	७	८
समीचीनाअनूषत	६	८	२९	समुद्रियाअप्सरसः	७	३	३	समौचिद्धस्तौनसमं	८	६	२३	सयोव्यस्थादभिदक्ष	२	५	२१
समीचीनासआसते	६	७	३५	समुद्रेअन्तःशयते	६	७	५	सम्यक्सम्यंचोमहिषाः	७	२	२९	सरंहतउरुगायस्य	७	४	१२
समीचीनेअभिस्मना	७	५	५	समुद्रेणसिंधवोयादमा	३	२	२०	सम्यक्स्रवन्तिसरितोन	३	८	११	सरत्नं यौंवसु	१	३	२३
समीरथंनभुरिजोः	७	२	२५	समुद्रेत्वानृमणो	७	८	२८	सम्राजाउग्रावृषभादिव	४	४	१	सरथंनरथीतमः	४	७	२३
समावत्संनमातृभिः	७	५	७	समुद्रोअप्सुमामृजे	६	७	१८	सम्राजायाघृतयोनी	४	४	६	सरंधयत्सदिवः	२	६	२४
समीसखायोअस्वरन्	७	१	२	समुपूष्णागमेमहि	४	८	१९	सम्राजावस्यभुवनस्यराज	४	४	१	सरस्वतित्वमस्मान्	२	७	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सरस्वतिदेवनिदोनिबर्ह	४	८	३०	सरोरुवद्वृषभः	७	७	२०	सवायुमिंद्रमश्विना	६	७	२९	सवृत्रहेंद्रःकृष्णयोनीः	२	६	२६
सरस्वतियासरथं	७	६	२४	सर्गाँइवसृजतंसुष्टुतीरुप	६	३	१७	सवावशानइहपाहि	३	३	१६	सवृत्रहेंद्रश्चर्षणीधृत्तं	६	६	३५
सरस्वतींदेवयंतः	७	६	२४	सर्वंपरिक्रोशंजहि	१	२	२७	सवावृधेनर्योयोषणा	५	६	१९	सवेतसुंदशमायंदशोणिं	४	६	१०
सरस्वतींयांपितरः	७	६	२४	सर्वेनंदंतियशसा	८	२	२४	सवितापश्चातात्सविता	७	८	११	सवेददेवआनमं	३	५	८
सरस्वतीसरयुःसिंधुः	८	२	७	सवज्रभृद्दस्युहाभीमउग्रः	१	७	१०	सवितायंत्रैःपृथिवीं	८	८	७	सवेदसुष्टुतीनां	७	७	१३
सरस्वतीसाधयंती	२	५	२३	सवर्धितावर्धनः	७	४	१८	सवितारमुषसमश्विना	१	३	२९	सव्यामनुस्फिग्यंवावसे	५	७	३१
सरस्वत्यभिनोनेषिवस्यः	४	८	३२	सवाह्निभिर्ऋक्वभिः	४	७	४	सविद्वाँअपगोहं	२	६	१६	सव्राधतःशवसानेभिः	८	५	१५
सरस्वान्धीभिर्वरुणः	८	२	१२	सवह्निरप्सुदुष्टरः	६	८	१०	सविद्वाँअंगिरोभ्यः	६	४	४२	सव्राधतोनहुषो	२	१	२
सराजसिपुरुष्टुत	६	१	१७	सवह्निःपुत्रःपित्रोःपवि	२	३	३	सविद्वाँआचपिप्रयो	२	५	२०	सशुष्मीकलशेष्वा	६	८	८
सरायस्खामुपसृजा	४	७	८	सवह्निःसोमजागृविः	६	८	२६	सविप्रश्चर्षणीनां	३	५	८	सशेवृधमधिधाद्युम्नमस्मे	१	४	१८
सरुद्रेभिरशस्तवार	८	५	१४	सवायज्ञेपुमानवी	७	४	२४	सविश्वादाशुषेवसु	६	८	२६	सश्रुधियःस्मापृतना	२	१	१६
सरूपैरासुनोगहि	६	३	१३	सवाजंयातापदुष्पदायन्	८	५	१४	सवीरोअप्रतिष्कुतः	५	३	१८	सक्षितानस्तन्यतूरोच	४	५	८
सरेतोधावृषभःशश्वतीनां	५	७	१	सवाजंविश्वचर्षणिः	१	२	२३	सवीरोदक्षसाधनः	७	५	३	ससत्पतिःशवसाहंति	४	५	१५
सरेवाँइवविश्पतिः	१	२	२४	सवाजीरोचनादिवः	६	८	२७	सवृत्रहत्येहव्यः	३	६	११	समत्यसत्वन्महते	४	७	३
सरोचयज्जनुषारोदसी	२	८	१७	सवाज्यक्षाःसहस्र	७	५	२१	सवृत्रहावृषासुतः	६	८	२७	ससद्मपरिणीयते	३	५	९
सरोरुवदभिपूर्वाः	७	२	१९	सवाज्यर्वासऋषिर्वचस्य	३	७	८	सवृत्रहेंद्रऋभुक्षाः	६	६	३५	ससप्तधीतिभिर्हितः	६	७	३२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मन्त्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
ससमुद्रोअपीच्यः	६	३	२०	ससुन्वेयोवसूनां	७	५	१९	सहदानुंपुरुहूतक्षियंतं	३	२	२	सहस्रश्रृङ्गोवृषभः	५	४	२२
ससर्गेणशवसातक्तो	४	७	४	ससुष्टुभासऋक्वतागणेन	३	७	२६	सहवामेननउषोवि	१	४	३	सहस्रसामाग्निवेशिंगृणी	४	२	४
ससर्परीरभरत्	३	३	२२	ससुष्टुभासस्तुभा	१	५	१	सहव्युवाळमर्त्यः	३	१	९	सहस्रंतइंद्रोतयोनः	२	४	४
ससर्परीरमतिं	३	३	२१	ससुनुभिर्नरुद्रेभिर्ऋभ्वा	१	७	८	सहश्रुतइंद्रोनाम	२	६	२६	सहस्रंव्यतीनां	३	६	३०
ससव्येनयमतिव्राधतश्चि	१	७	९	ससूनुर्मातराशुचिः	६	७	३२	सहस्तोमाःसहछंदसः	८	७	१८	सहस्रसाकमर्चत	१	५	३०
ससस्ययद्वियुता	३	५	७	ससूर्यप्रतिपुरोनउद्गाः	५	५	४	सहस्रणीथःशतधारः	७	३	१०	सहस्राक्षेणशतशारदेन	८	८	१९
ससंतुत्याअरातयः	१	२	२७	ससूर्यस्यरश्मिभिः	७	३	१८	सहस्रणीथाःकवयः	८	८	१२	सहस्राक्षोविचर्षणिः	१	५	२८
ससंनयःसविनयः	२	७	२	ससूर्यःपर्युरूवरांसि	८	४	१४	सहस्रदाग्रामणीर्मा	८	२	२	सहस्रातेशतावयं	३	६	३०
ससंस्तिरोविष्टरः	२	२	६	ससृवांसमिवत्मना	३	१	५	सहस्रधापंचदशा	८	६	१७	सहस्रेणेवसचतेयवीयुधा	५	७	३१
ससानात्याँउतसूर्यंससान	३	२	१६	ससोमआमिश्लतमः	४	७	१	सहस्रधारंवृषभं	७	५	१७	सहस्रेपृषतीनां	६	४	४७
ससुक्रतुऋतचिदस्तुहो	५	६	७	सस्तुमातासस्तुपिता	५	४	२२	सहस्रधारःपवते	७	५	२	सहस्रोतिःशतामघः	७	१	२६
ससुक्रतुर्योविदुरःपणीनां	५	२	१२	सःस्तोम्यःसहव्यः	६	१	२१	सहस्रधारेवताः	७	२	३२	सहस्वमन्योअभिमातिं	८	३	१९
ससुक्रतुःपुरोहितो	२	१	१४	सस्थावानायवयसित्वमे	६	३	१९	सहस्रधारेवतेसं	७	२	२९	सहावापृत्सुतरणिः	३	३	१३
ससुक्रतूरणितायःसुतेषु	६	६	३५	सस्निमविंदच्चरणे	८	७	२७	सहस्रधारेवितते	७	२	३०	सहिक्रतुःसमर्यः	१	५	२५
ससुतःपीतयेवृषा	६	८	२७	सस्वश्चिद्धितन्वः१शुंभ	५	४	३०	सहस्रवाजमभिमातिषा	८	५	२५	सहिक्षत्रस्यमनसस्यचि	४	२	२४
ससुन्वतइंद्रःसूर्य	२	६	२३	सस्वश्चिद्धिसमृतिस्त्वेष्ये	५	५	२	सहस्रशीर्षापुरुषः	८	४	१७	सहिक्षपावाअग्नी	१	५	१४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सहिक्षयेणक्षम्यस्यजन्मन	५	४	१३	सहिष्मांजरितृभ्यआ	६	८	१०	साकंवदंतिबहवः	७	२	२७	सामासत्योक्तिःपरि	७	८	१२
सहिक्षेमोहविर्यज्ञः	७	७	२	सहिष्माधन्वाक्षितं	३	८	२५	साकंहिशुचिनाशुचिः	२	५	२६	सावसुदधतीश्वशुराय	८	५	१
सहिस्वंदेवशश्वते	७	४	२३	सहिष्मांविश्वचर्षणिः	४	१	१५	साकुमुक्षोमर्जयंत	७	४	३	सावहयोक्षभिरवातो	५	१	५
सहिद्युताविद्युतावेति	८	५	१४	सहिसत्योयंपूर्वेचित्	४	१	१७	सातिर्नवोमवतीःस्वर्वतीः	२	४	७	साविद्सुवीरामरुद्भिरस्तु	५	४	२३
सहिद्युभिर्जनानां	४	३	८	सहिस्वसृत्पृषदश्वो	१	६	१३	सातेअग्नेशंतमा	६	५	२२	सास्माअरंप्रथमंस	२	६	२१
सहिद्वरोद्वरिषुवव्रऊधनि	१	४	१२	सहोतायस्यरोदसीचिद्	२	८	२७	सातेजीवातुरुततस्य	७	७	१९	सास्माअरंबाहुभ्यां	२	६	२०
सहिधीभिर्हव्योअस्त्युग्र	४	६	५	सहोताविश्वंपरिभूत्व	२	५	२०	साद्युम्नैर्द्युम्निनीबृहत्	६	५	२२	सास्माकेभिरेतरीनशूषैः	४	५	१४
सहिपुरूचिदोजसा	२	१	१२	सहोतासेदुदूत्यं	३	५	८	साधुर्नगृध्नुरस्तेव	१	५	१४	साहायेसंतिमुष्टिहेवहव्य	६	१	३९
सहियोमानुषायुगा	४	५	२५	सहोभिर्विश्वंपरि	८	१	१८	साध्वपांसिसनता	२	५	२३	साह्वान्विश्वाअभियुजः	३	१	१०
सहिरत्नानिदाशुषे	४	४	२५	सहोषुणोवज्रहस्तैः	५	८	२४	साध्वर्याअतिथिनीः	८	२	१७	सिंचंतिनमसावतं	६	५	१५
सहिविश्वातिपार्थिवा	४	५	२४	सांतपनाइदंहविः	५	२	३०	साध्वीमकर्देववीतिं	८	१	१३	सिंधुर्नक्षोदःशिमीवाँ	२	७	४
सहिविश्वानिपार्थिवा	४	७	२४	साकंजातःक्रतुना	२	६	२८	सानोअद्ययस्यावयं	८	७	१४	सिंधुर्नक्षोदःप्रनीचा	१	५	१०
सहिवेदावसुधितिं	३	५	८	साकंजाताःसुभ्वःसाकमु	४	३	१७	सानोअद्याभरद्वसुः	४	४	२१	सिंधुर्हवांरसयासिंचदश्वा	३	७	१९
सहिशर्धोनमारुतं	२	१	१३	साकंजानांसप्तथमाहुरेक	२	३	१६	सानोविश्वाअतिद्विषः	४	८	३१	सिंधूरिवप्रवणआशुयाय	४	७	२९
सहिशुचिःशतपत्रःसशुं	५	६	२२	साकंयक्ष्मप्रपत	८	५	१०	सामद्विबर्हामहिं	३	५	१	सिंधोरिवप्राध्वनेशूघना	३	८	११
सहिश्रवस्युःसदनानि	१	४	२०	साकंयुजाशकुनस्येव	८	६	१	सामक्नुशायेनिध्रिमत्	८	१	२२	सिंधोरिवप्रवणेनिम्ने	७	२	२२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सिंहंनसम्तमध्वः	७	३	२५	सुगव्यंनोवाजीस्वभ्व्यंपुंसः	२	३	१०	सुताइंद्रायवायवे	४	३	६	सुनोतामधुमत्तमं	६	८	२०
सिंहाइवनानदति	१	५	७	सुगस्तेअग्नेसनवित्तोअध्वा	५	४	९	सुताइंद्रायवायवे	६	८	२३	सुनोतासोमपाव्ने	५	३	१८
सिप्राअग्नेधियोअस्मे	७	६	२	सुगुरसत्सुहिरण्यः	२	१	१०	सुतावंतस्त्वावयं	६	४	४६	सुन्वंतिसोमंरथिरासः	८	३	९
सिनीवालिपृथुष्टुके	२	७	१५	सुगोततेसुपथापर्वते	५	१	५	सुतासोमधुमत्तमाः	७	५	१	सुपर्णइत्थानखमासि	७	७	२१
सिषक्तिसावांसुमतिश्चनि	५	५	१७	सुगोहिवोअर्यमंमित्र	२	७	७	सुतेअध्वरेअधिवाचं	८	४	३१	सुपर्णवस्तेमृगोअस्याद	५	१	२१
सिषक्तुनऊर्जव्यस्यपुष्टेः	४	२	१६	सुज्योतिषःसूर्यदक्षपितन्	४	८	८	सुतेसुतेन्योकसे	१	१	१८	सुपर्णंविप्राःकवयः	८	६	१६
सिषासतूरयीणां	७	१	४	सुतंभरोयजमानस्यसत्प	४	२	२५	सुत्रामाणंपृथिवींद्यां	८	२	४	सुपर्णागतआसते	१	७	२२
सीदंतस्तेवयोयथा	६	२	१	सुतःसोमोअसुतादिंद्र	४	७	१३	सुदक्षोदक्षैःक्रतुना	८	४	२१	सुपर्णावाचमक्रतो	८	४	२९
सीदहोतःस्वउलोकेचिकि	३	१	३३	सुतइत्त्वंनिमिश्लइंद्रसोमे	४	६	१५	सुदासेदस्रावसुबिभ्रंता	१	४	२	सुपेशसंमावसृजंत्यस्तं	४	१	२८
सीरायुंजंतिकवयः	८	५	१८	सुतइंदोपवित्रआ	७	४	२६	सुदेवःसमहासति	४	३	१३	सुपेशसंसुखंरथं	१	४	६
सुकर्माणःसुरुचो	३	४	१९	सुतइंद्रायवायवे	६	८	२४	सुदेवास्थकाण्वायना	६	४	२६	सुप्रतीकेवयोवृधा	३	८	२१
सुकिंशुकंशल्मलिं	८	३	२३	सुतइंद्रायविष्णवे	७	१	३०	सुदेवोअद्यप्रपतेदना	८	५	३	सुप्रवाचनंतववीर	२	६	१२
सुकृत्सुपाणिःस्ववान्	३	३	२६	सुतएतिपवित्रआ	६	८	३९	सुदेवोअसिवरुण	६	५	७	सुप्रावर्गंसुवीर्यंसुष्टुवार्यं	६	२	८
सुक्षेत्रियासुगातुया	१	५	५	सुतपाव्नेसुताइमे	१	१	९	सुनिर्मथानिर्मथितः	३	१	३४	सुप्रावीरस्तुसक्षयः	५	५	८
सुखंरथंयुयुजेसिंधुः	८	३	७	सुताअनुस्वमारजः	७	१	३१	सुनीतिभिर्नयसित्रायसे	२	६	२९	सुप्राव्यःप्राशुषाळे	३	६	१४
सुगःपंथाअनृक्षरः	१	३	२२	सुताइंद्रायवज्रिणे	७	१	३२	सुनीथोघासमर्त्यः	६	४	१	सुप्रैतुःसूयवसोन	२	५	१३

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सुब्रह्माणंदेववंतं	८	१	३	सुवीर्यंस्वश्व्यंसुगव्यं	६	१	६	सुसंदृशंत्वावयं	१	६	४	सूर्यंचक्षुर्गच्छतुवातं	७	६	२०
सुभगःसप्रयज्यवो	१	६	१२	सुवृद्रथोवर्ततेयन्	२	४	२९	सुसंदृशंत्वावयं	८	८	१६	सूर्याचंद्रमसौधाता	८	८	४८
सुभगःसवऊतिषु	६	१	३८	सुशंसोबोधिगृणतेयवि	१	३	२९	सुसमिद्धायशोचिषे	३	८	२०	सूर्यायावहतुःप्रागात्	८	३	२२
सुभागान्नोदेवाःकृणुत	८	३	१३	सुशिल्पेबृहतीमही	६	७	२५	सुसमिद्धोनआवह	१	१	२४	सूर्यायैदेवेभ्यः	८	३	२३
सुमंगलीरियंवधूः	८	३	२६	सुशेवोनोमृळयाकुः	६	५	३४	सूक्तवाकंप्रथममात्	८	४	११	सूर्यैविषमासजा	२	५	१५
सुयुग्भिरश्वैःसुवृता	३	४	३	सुषहासोमतानिते	६	८	१९	सूक्तेभिर्वोवचोभिर्देवजु	४	२	२६	सूर्योदेवीमुषसंरोचमानां	१	८	७
सुयुग्वहंतिप्रतिवा	३	४	२	सुषुप्वांसंऋभवस्तदपृच्छ	२	३	६	सूनोर्मानेनाश्विनागृणाना	१	८	१५	सूर्योनोदिवस्पातु	८	८	१६
सुरथाआतिथिग्वे	६	५	४	सुषुप्वांसंननिर्ऋतेरुपस्थे	१	८	१३	सूयवसाद्भगवतीहिभूयाः	२	३	२१	सूर्योरश्मिंयथासृज	६	३	५
सुरुक्मेहिसुपेशसा	२	५	९	सुषुमायातमद्रिभिः	२	२	१	सूरउपाकेतन्वं	३	५	१९	सृजंतिरश्मिमोजसा	५	८	१९
सुरूपकृत्नुमूतये	१	१	७	सुषोमेशर्यणावति	५	८	२३	सूरश्चक्रंप्रवृहत्	२	१	१९	सृजःसिंधूँरहिना	८	६	११
सुविज्ञानंचिकितुषेजनां	५	७	७	सुष्टुभोवांवृषण्वसू	४	४	१५	सूरश्चिदाहरितोअस्य	८	४	२४	सृजोमहीरिंद्रया	२	६	३
सुवितस्यमनामहे	६	८	३१	सुष्ठामारथःसुयमा	३	८	२६	सूरश्चिद्रथंपरितक्म्यायां	४	१	३१	सृण्यंवजर्भरीतुर्फरीतू	८	६	२
सुविवृतंसुनिरजं	१	१	२०	सुष्वाणासइंद्रस्तुमसि	८	८	६	सूरोनयस्यदृशतिररेपाः	४	५	३	सेदग्निरग्नीँरत्यस्त्वन्या	५	१	२५
सुवीरस्तेजनिता	३	५	२१	सुष्वाणासोव्यद्रिभिः	७	५	३	सूर्यरश्मिर्हरिकेशः	८	७	२७	सेदग्निर्योवनुष्यतोनिपा	५	१	२५
सुवीरंरयिमाभर	४	५	२६	सुसंकाशामातृमृष्टेव	२	१	६	सूर्यस्येवरश्मयः	७	२	२२	सेदग्नेअस्तुसुभगः	३	४	२४
सुवीरासोवयंधना	७	१	२२	सुसंदृक्तेस्वनीकप्रतीकं	५	२	४	सूर्यस्येववक्षथोज्योतिरेषां	५	३	२३	सेदुग्रोअस्तुमरुतःसशु	५	४	७

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सेदंभवोयमवथ	३	७	१०	सोअर्पेंद्रायपीतयें	७	१	२५	सोमःपुनानोअव्ययं	७	५	२३	सोमाअसृग्रमाशवः	६	८	१३
सेनैवसृष्टामंदधा	१	५	१०	सोअस्यवज्रोहरितः	८	५	५	सोमःप्रथमोविविदे	८	३	२७	सोमाअसृग्रमिंदवः	६	७	३८
सेमन्नःकाममापृण	१	१	३१	सोअस्यविशेमहिशर्म	७	३	१४	सोमःसुतोधारयात्यः	७	४	१९	सोमानंस्वरणं	१	१	३४
सेमन्नःस्तोममागहि	३	३	३०	सोअंगिरसामुचथा	२	६	२५	सोमद्दुःसुतोअस्तु	६	४	५०	सोमापूषणाजननारयीणां	२	८	६
सेमांवेतुवषट्कृति	५	२	१९	सोअंगिरोभिरंगिरस्तमो	१	७	८	सोमउषुवाणःसोतृभिः	७	५	१३	सोमापूषणारजसोविमानं	२	८	६
सेमामविड्ढिप्रभृतिं	२	७	१	सोचिन्नुभद्राक्षुमती	७	६	९	सोमएकेभ्यःपवते	८	८	१२	सोमारुद्राधारयेथामसु	५	१	१८
सेहानउग्रपृतनाअभिद्रुहः	६	३	१९	सोचिन्नुवृष्टिर्यूथ्या३स्वा	७	७	९	सोमंगीर्भिष्ट्वावयं	१	६	२१	सोमारुद्रायुवमेतान्यस्मे	५	१	१८
सैनानीकेनसुविदत्रो	२	६	१	सोचिन्नुसख्यानर्यइनः	८	१	९	सोममन्यउपासदत्	४	८	२३	सोमारुद्राविवृहतंविषूची	५	१	१८
सोअग्नईजेशशमेचमर्तः	४	४	३६	सोताहिसोममद्रिभिः	५	७	१३	सोममिंद्राबृहस्पती	३	७	२५	सोमासोनयेसुतास्तृप्तांश	२	४	६
सोअग्नएनानमसासमि	५	६	१६	सोदंचंसिंधुमरिणान्	२	६	१६	सोमयास्तेमयोभुवः	१	६	२०	सोमाःपवंतइंदवः	७	५	२
सोअग्निर्योवसुर्गृणे	३	८	२२	सोमंगावोधेनवः	७	४	१७	सोमराजन्मृळयानःस्व	६	४	१२	सोमेनादित्याबलिनः	८	३	२०
सोअग्नेअह्नांहारिः	७	३	२०	सोममन्यतेपपिवान्	८	३	२०	सोमरारंधिनोहृदि	१	६	२१	सोमोअर्षतिधर्णसिः	६	८	१३
सोअद्धादाश्वध्वरः	६	१	३०	सोमंराजानमवसे	८	७	२९	सोमस्यधारापवतेनृ	६	३	५	सोमोअस्मभ्यं	३	४	११
सोअप्रतीनिमनवे	२	६	२३	सोमःपवतेजनिता	७	४	६	सोमस्यमातवमंवक्ष्यग्ने	२	८	१३	सोमोजिगातिगातुवित्	३	४	११
सोअभ्रियोनयवसः	८	५	१५	सोमःपुनानऊर्मिणा	७	५	१०	सोमस्यमित्रावरुणा	६	५	१७	सोमोददद्गंधर्वाय	८	३	२८
सोअर्णवोननद्यः	१	४	१९	सोमःपुनानोअर्षति	६	८	१	सोमस्यराज्ञोवरुणस्य	८	८	२५	सोमोदेवोनसूर्यः	७	१	३२

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
सोमोधेनुंसोमो	१	६	२२	स्तीर्णेबर्हिषिसमिधाने	४	८	१६	स्तेगोनक्षामत्येति	७	७	२८	स्त्रियःसतीस्ताँउमेपुंसः	२	३	१७
सोमोनवेधाऋत	१	५	९	स्तुतइंद्रोमघवा	३	५	२४	स्तेनंरायसारमेय	५	४	२२	स्त्रियोहिदासआयुधानि	४	१	२७
सोमोमीढ्वान्पवते	७	५	१३	स्तुतश्चयास्त्वावर्धति	५	७	२२	स्तोतायत्तेअनुव्रतः	६	१	१०	स्थिरंमनश्चकृषेजातइंद्र	४	१	२६
				स्तुतासोनोमरुतोमृळय	२	४	११	स्तोतायत्तेविचर्षणिः	६	१	८	स्थिरंहिजानमेषां	१	३	१३
सोमोराजाप्रथमो	८	६	७	स्तुषउवोमहऋतस्यगोपा	४	८	११	स्तोत्रमिंद्रायगायत	६	३	४६	स्थिरावःसंतुनेमयः	१	३	१७
सोमोवधूयुरभवत्	८	३	२१	स्तुषेजनंसुव्रतंनव्यसीभिः	४	८	५	स्तोत्रमिंद्रोमरुद्गणः	४	८	१६	स्थिरावःसंत्वायुधापरा	१	३	१८
सोषामविंदत्सस्वः	८	२	१८	स्तुषेनरादिवोअस्य	५	१	१	स्तोत्रंराधानांपते	१	२	२८	स्थिरेभिरंगैःपुरुरूपउग्रो	२	७	१७
स्तंभीद्धद्यांसधरुणंप्रुषाय	१	८	२४	स्तुषेय्यंपुरुवर्पसं	८	७	२	स्तोत्रेरायेहरिरर्षा	७	४	१२	स्थिरौगावौभवतां	३	३	२२
स्तरीरुत्वद्भवतिसूतउत्व	५	७	१	स्तुषेसावांवरुणमित्र	२	१	२	स्तोमंजुषेथांयुवशेवकन्य	६	३	१४	स्थूरस्यरायोबृहतो	३	६	५
स्तरीयत्सूतसद्यो	७	७	२८	स्तुहिभोजान्स्तुवतोअस्य	४	३	१३	स्तोमंतइंद्रविमदाः	७	७	९	स्थूरंराधःशताश्वं	५	७	३३
स्तवानुतइंद्रपूर्व्या	२	६	४	स्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानं	२	७	१८	स्तोमंवोअद्यरुद्राय	८	४	२४	स्पर्धंतेवाउदेवहूयेअत्र	५	६	७
स्तविष्यामित्वामहं	१	३	२८	स्तुहिश्रुतंविपश्चितं	६	१	८	स्तोमाआसन्प्रतिधयः	८	३	२१	स्पार्हायस्यश्रियोदृशे	५	२	१८
स्तीर्णंतेबर्हिःसुतइंद्रसो	३	२	१८	स्तुहिस्तुहीदेतेघाते	५	७	१५	स्तोमासस्त्वागौरिवीतेरव	४	१	२५	स्मत्पुरंधिर्नआगहि	६	३	१२
स्तीर्णंबर्हिरुपनोयाहि	२	१	२४	स्तुहींद्रंव्यश्ववत्	६	२	१९	स्तोमासस्त्वाविचारिणि	४	४	२९	स्मदभीशूकशावंता	६	२	२५
स्तीर्णाअस्यसंहतोविश्व	२	८	१४	स्तृणानासोयतस्रुचो	२	२	१०	स्तोमेनहिदिविदेवासः	८	४	११	स्मदेतयासुकीर्त्या	६	२	२९
स्तीर्णेबर्हिषिसमिधा	३	५	४	स्तृणीतबर्हिरानुषक्	१	१	२४	स्त्रियंदृष्ट्वायकितवं	७	८	५	स्यामतेतइंद्रयेते	२	६	५

॥ ८१ ॥

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
स्वामंवोमनंवोदेववीतये	८	२	१४	स्वयंकविर्विधर्तरि	७	१	४	स्वस्तयेवाजिभिश्चप्रणेतः	३	२	४	स्वादुःपवस्वदिव्याय	७	३	१०
स्यूमनावाचउदियर्तिव	१	८	४	स्वयंचित्समंन्यतेदाशुरि	५	७	३२	स्वस्तयेवायुमुपब्रवामहै	४	३	७	स्वादोपितोमधोपितो	२	५	६
स्योनापृथिविभव	१	२	६	स्वयंदधिध्वेतविषीयथा	४	३	१७	स्वस्तिदाविशस्पतिः	८	८	१०	स्वादोरभक्षिवयसःसुमे	६	४	११
स्वर्केद्रस्यधमतः	७	२	२९	स्वयंयजस्वदिविदेव	७	६	२	स्वस्तिनइंद्रोवृद्धश्रवाः	१	६	१६	स्वादोरित्थाविषूवतो	१	६	६
स्रुवेवयस्यहरिणी	८	५	६	स्वयुरिंद्रस्वराळसि	३	३	९	स्वस्तिनःपथ्यासुधन्वसु	८	२	५	स्वाध्योदिवआसप्त	१	५	१८
स्वआदमेसुदुघायस्यधेनुः	२	७	२३	स्वरंतिस्वासुतेनरः	६	३	७	स्वस्तिनोदिवोअग्ने	७	६	२	स्वाध्योवि दुरोदेवयंतो	५	२	१
स्वआयस्तुभ्यंदमआ	१	५	१६	स्वर्जितंमहिमंदानं	८	८	२५	स्वस्तिनोमिमीतामश्विना	४	३	७	स्वायुधस्यतेसतः	६	८	२१
स्वग्नयोवोअग्निभिः	६	१	३०	स्वर्जेषेभरआप्रस्य	२	१	२१	स्वस्तिपंथामनुचरेम	४	३	७	स्वायुधंस्ववसंसुनीथं	८	१	३
स्वग्नयोहिवार्यं	१	२	२१	स्वर्णरमंतरिक्षाणि	८	२	९	स्वस्तिमित्रावरुणा	४	३	७	स्वायुधःपवतेदेवः	७	३	२२
स्वदस्वहव्यासमिषो	३	३	२७	स्व१र्णवस्तोरुषसामरो	५	२	१३	स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठा	८	५	५	स्वायुधःसोतृभिः	७	४	९
स्वधामनुश्रियंनरः	६	१	३७	स्वर्भानोरधयदिंद्रमायाः	४	२	१२	स्वःस्वायधायसेकृणु	२	५	२६	स्वायुधासइष्मिणःसुनि	५	४	२४
स्वध्वराकरतिजातवेदा	५	२	२३	स्व१र्यद्वेदिसुदृशी	३	५	१७	स्वादवःसोमाआयाहि	५	७	२२	स्वावृग्देवस्यामृतं	७	६	११
स्वध्वरासोमधुमंतोअग्न	३	७	२१	स्ववृजंहित्वामहमिंद्र	७	८	१४	स्वादिष्ठयामदिष्ठया	६	७	१६	स्वाहाकृतस्यतृंपतं	६	३	१७
स्वनानयस्यभामासः	७	५	३१	स्वश्वायशसायातमर्वाक्	५	५	१६	स्वादुषंसदःपितरोवयो	५	१	२०	स्वाहाकृतान्यागह्युप	२	२	११
स्वनोनवोमवाग्नेजयद्धृषा	४	४	३३	स्वश्वासिंधुःसुरथा	८	३	७	स्वादुष्किलायंमधुमाउता	४	७	३०	स्वाहाग्नयेवरुणाय	३	८	२१
स्वमेनाभ्युप्याचुमुरिं	२	६	२६	स्वसास्वस्रेज्यायस्यै	२	१	८	स्वादुष्टेअस्तुसंसुदे	६	१	२३	स्वाहायज्ञंकृणोतन	१	१	२५

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
स्विध्मायद्वनधितिरपस्या	१	८	२५	हयेजायेमनसातिष्ठघोरे	८	५	१	हर्यश्वंसत्पतिंचर्षणीसहं	६	२	२	हस्तेवशक्तिमभिसंददानः	२	८	५
हंतावृत्रमिंद्रःशूशुवानः	५	३	१	हयेदेवायूयमिदापय	२	७	११	हवंएषामसुरोनक्षतद्यां	८	३	५	हारिद्रवेवपतथोवनेदुप	६	३	१५
हंतावृत्रंदक्षिणेन	५	७	२३	हयेनरोमरुतोमृळतानः	४	३	२२	हवंतइंद्रमहिमा	५	३	१२	हितोनसप्तिरभि	७	२	२४
हंताहंपृथिवीमिमां	८	६	२७	हयेनरोमरुतोमृळतानः	४	३	२३	हवंतउत्वाहव्यंविवाचि	५	३	१४	हिनोतानोअध्वरं	७	७	२६
हंतोनुकिमाससे	६	५	३६	हयोनविद्वाँअयुजिस्वयंधु	४	२	२८	हविर्हविष्मोमहि	७	३	८	हिन्वंतिसूरमुस्रयः	७	२	१
हंसःशुचिषद्वसु	३	७	१४	हरयोधूमकेतवः	६	३	२९	हविर्वाजारोअपां	१	३	३३	हिन्वंतिसूरमुस्रयःपवमा	७	२	१४
हंसाइवकृणुथ	३	३	२०	हरिंमृजंत्यरुषो	७	२	२७	हविष्कृणुध्वमागमत्	६	५	१४	हिन्वानासोरथाइव	६	७	३४
हंसाइवश्रेणिशो	३	१	४	हरिंहियोनिमभियेसमस्व	८	५	५	हविष्पांतमजरंस्वर्विदि	८	४	१०	हिन्वानोवाचमिष्यति	७	१	३७
हंसाविवपतथोअध्वगा	६	३	१५	हरिःसृजानःपथ्यां	७	४	५	हवामभिर्हवतेयोहविर्भिः	२	७	१६	हिन्वानोहेतृभिर्यतः	७	१	२१
हंसासोयेवांमधु	३	७	२१	हरित्वतावर्चसासूर्यस्य	८	६	१२	हवेत्वासूरउदिते	६	१	९	हिमेनाग्निंघ्रंसमवारयेथां	१	८	४९
हंसैरिवसखिभिर्वावद	८	२	१५	हरिश्मशारुर्हरिकेशआयस्	८	५	६	हव्यवाळग्निरजरः	३	८	१८	हिमेवपर्णामुषितावनानि	८	२	१८
हतंचशत्रून्यततंच	६	३	१५	हरीनुकंरथइंद्रस्य	२	६	२१	हस्काराद्विद्युतस्पर्यतो	१	२	१०	हिरण्यकर्णंमणिग्रीवं	२	१	३
हतवृत्रंसुदानवः	१	२	९	हरीनुतइंद्रवाजयंता	२	६	३	हस्तच्युतेभिरद्रिभिः	६	७	३६	हिरण्यकेशोरजसो	१	५	२७
हतोवृत्राण्यार्या	४	८	२८	हरीन्वस्ययावने	७	७	९	हस्ताभ्यांदशशाखाभ्यां	८	७	२५	हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रे	८	७	३
हत्वायदेवाअसुरान्यदाय	८	८	१५	हरीयस्यसुयुजाविव्रतावेः	८	५	२६	हस्तेदधानोनृम्णा	१	५	११	हिरण्यत्वङ्मधुवर्णोघृत	४	४	१८
हनामैनाँइतित्वष्टायदब्र	२	३	४	हर्यन्नुपसमर्थयः	३	३	८	हस्तेनैवग्राह्यआधिरस्याः	८	६	७	हिरण्यदंतंशुचिवर्ण	३	८	१४

मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः	मंत्रः	अष्ट.	अ.	वर्गः
हिरंण्यनिर्णिगयोंअस्य	४	३	३१	हिरंण्यरूपःसहिरंण्यसं	२	७	२३	हृणीयमानोअपहि	३	८	१५	होतारंचित्ररंथं	७	५	२९
हिरंण्यपाणिमूतये	१	२	४	हिरंण्यशृंगोयोंअस्यपादा	२	३	१२	हृत्सुपीतासोंयुध्यंते	५	७	१९	होतारंत्वावृणीमहे	४	१	१२
हिरंण्यपाणिःसविता	१	३	७	हिरंण्यस्तूपःसवितर्यथा	८	८	७	हृदातष्टेषुमनंसोजवेषु	८	२	२८	होतारंविश्ववेंदसं	१	३	२९
हिरंण्यपाणिःसविता	३	३	२६	हिरंण्यहस्तमश्विनारराणा	१	८	१७	हृदिस्पृशंस्तआसते	७	७	२१	होतारंसप्तजुह्वो३ यजिष्ठं	१	४	२४
हिरण्ययींअरणीयं	८	८	४२	हिरण्यहस्तोअसुरः	१	३	७	हेतिःपक्षिणीनदंभात्य	८	८	२३	होत्रादहंवरुणबिभ्यंदाय	८	१	१०
हिरण्ययींवांराभिः	५	८	६	हिङ्कृण्वतीवंसुपत्नी	२	३	१९	होताजनिष्टचेतंनः	२	५	२६	हृदंनहित्वान्यृषंत्यूर्मयः	१	४	१३
हिरण्ययेंनपुरुभू	३	७	२०	हुवेवंःसुद्योत्मानं	२	५	२४	होतादेवोअमंर्त्यः	३	१	२९	हृदाइंवकुक्षयंःसोमधानां	३	२	२०
हिरण्ययेंनरथेन	५	८	७	हुवेवंःसूनुंसहंसो	४	५	७	होताध्वर्युरावंयाअग्निर्मि	२	३	७	ह्वयामसित्वेंद्रंया	४	७	१३
हिरण्ययेंभिःपविभिंः	१	५	८	हुवेवातंस्वनंकविं	६	७	९	होतानिषंत्तोमनो	१	५	१२	ह्वयामिदेवाँअयातुः	५	३	२५
हिरंण्यरूपमुषसोव्युंष्टौ	४	३	३१	हुवेवोंदेवीमदिंतिं	४	८	८	होतायक्षद्वनिनों	२	२	४	ह्वयाम्यग्निंप्रथमंस्वस्तये	१	३	६

इतिशाकलसंहितामंत्रकोशःसंपूर्णः ।

॥ प्रशस्तिः ॥

जंब्वंतर्गतदक्षिणापथगते**गोदावरी**दक्षिणेसह्याद्यब्धितटांतरालविलसत्क्षेत्रेपुन**र्भार्गवे** । यापूस्तत्रफिरंगभूपकलिता**गोमांतकाख्या**पुरां स्रष्टुःसर्जनचातुरींप्रथयतीवर्वर्तिसर्वोपरि ॥ १ ॥ ग्रामोस्तितत्रसुमहान्कमलानिवासोयं**पेडणे**इतिजनाःसमुदाहरंति । योभक्तहेतुपरिपूरक देवसंघैःश्रीमद्भिरर्थिजनहृच्छयदैश्चजुष्टः ॥ २ ॥ यस्यांतरे**भगवती**प्रमुखाहिदेव्यःसूर्जस्वला**रवळनाथ**मुखाश्चदेवाः । छायाश्रिताखिल मनोरथपूरणेनकल्पद्रुमाइवलसंत्यनिशंप्रसन्नाः ॥ ३ ॥ तत्पश्चिमेपरिसरे**पणशी**तिवाच्यांजातायदेकनिलयाःपणशीकराख्याः । आसंश्चिराद् **रवळनाथ**पदारविंदसेवैकतानमनसोऽमलकीर्तिभाजः ॥ ४ ॥ तेष्वन्वयेष्टकरणेनसुशीलविद्यासंपद्भरेणविमलाचरणेनशश्वत् । श्रीशप्रसाद समवाप्ततपःश्रुताब्धिगुर्वादरेणतिलकोऽजनि**लक्ष्मणार्यः** ॥ ५ ॥ मार्यापितंनिजमनोनुगुणैवसाध्वीभामेवकृष्णमवृणोदथ**सत्यभामा** । दांपत्यकंजुजुषतुःसुतपुत्रिपौत्रैर्धर्मेणतौचिरमदभ्रसुखौप्रपंचे ॥ ६ ॥ तद्वर्ष्मजेषुपणशीकर**वासुदेवशर्मा**जनिष्टचरमःसुरविप्रभक्तः । ग्रंथंसम स्कृषतशाकलसंहिताख्यंपारायणाध्ययनहोमविधानपूर्णं ॥ ७ ॥ तमांचक**न्निर्णयसागरेशः**श्रेष्ठी**तुकाराम**चतुर्धराख्यः (चौधरीत्युपनाम) । शकेदगम्न्यष्टसुधांशु १८३२ केऽब्देसाधारणेबाहुलमासिपूर्णः ॥ ८ ॥ वर्णक्षोदकलाकलापकलनाच्छ्रीमानभू**ज्जावजी**क्षोणीमंडलवर्ति

मुद्रणकलाजीवातुरासीच्छनैः । धैर्यौदार्यगुणैरुदारयशसागांभीर्यतःसागरोयज्ज्ञोनिर्गयसागरोविसृमरोबर्वर्तिलोकोत्तरः ॥ ९ ॥ आस्तांतत्तनुजावुदारयशसौदीपात्प्रदीपावित्रज्येष्टःपैतृकसद्गुणैःकिलतुकारामोभवन्मंडितः । ईड्यस्तत्सदृशोऽनुजोपिसमशीलःपांडुरंगाभिधःसौभ्रात्रेणविलोभकौजनमनःस्तोमोहमय्यांपुरि ॥ १० ॥ पितुरनंतरमात्मगुणैर्जनंप्रकुरुतामधिकंवशवर्तिनम् । विनयतोनयतोनयतोऽधिकोऽन्यइतिसागरजाप्यवृणोच्चतौ ॥ ११ ॥ स्वंस्वैरिणीवचपलाकमलेतिलोकवादंप्रमार्ष्टुमिवयावचलासतीसा । वृत्वामुदाचिरमरीरमदुत्सवेनलुब्धाप्रलोभकतदीयगुणैर्गुणज्ञा ॥ १२ ॥

॥ इतिशुभम् ॥

प्रामादिकान्प्रथमसंस्करणावशिष्टान्दोषान्प्रमार्ज्यबहुलेनपरिश्रमेण ।
ऋक्संग्रहोऽयमधुनापुनरंकितोभूत्प्रीतोस्त्वनेनभगवाञ्छ्रुतिशास्त्रविच्च ॥ १ ॥

॥ ऋक्संहितासमाप्ता ॥

इदं पुस्तकं घसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघैसामगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७

॥ अथ शिक्षादिवेदषडङ्गप्रारंभः ॥

अथशिक्षा—पाणिनीया ।

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ हरिः ॐ ॥ अथशिक्षांप्रवक्ष्यामिपाणिनीयंमतंयथा ॥ शास्त्रानुपूर्वंतद्विद्याद्यथोक्तंलोक-
वेदयोः ॥ प्रसिद्धमपिशब्दार्थमविज्ञातमबुद्धिभिः ॥ पुनर्व्यक्तीकरिष्यामिवाचउच्चारणेविधिं ॥ त्रिषष्टिश्चतुःषष्टि-
र्वावर्णाःशंभुमतेमताः ॥ प्राकृतेसंस्कृतेचापिस्वयंप्रोक्ताःस्वयंभुवा ॥ स्वराविंशतिरेकश्चस्पर्शानांपंचविंशतिः ॥
यादयश्चस्मृताह्यष्टौचत्वारश्चयमाःस्मृताः ॥ अनुस्वारोविसर्गश्च≍क≍पौचापिपराश्रितौ ॥ दुःस्पृष्टश्चेतिविज्ञेयोऌ-
कारःप्लुतएवच ॥ १ ॥ आत्माबुद्ध्यासमेत्यार्थान्मनोयुङ्क्तेविवक्षया ॥ मनःकायाग्निमाहंतिसप्रेरयतिमारुतम् ॥
मारुतस्तूरसिचरन्मंद्रंजनयतिस्वरम् ॥ प्रातःसवनयोगंतंछंदोगायत्रमाश्रितम् ॥ कंठेमाध्यंदिनयुगंमध्यमंत्रैष्टुभा-
नुगम् ॥ तारंतार्तीयसवनंशीर्षण्यंजागतानुगम् ॥ सोदीर्णोमूर्ध्न्यभिहतोवक्रमापद्यमारुतः ॥ वर्णान्जनयतेतेषांवि-
भागःपंचधास्मृतः ॥ स्वरतःकालतःस्थानात्प्रयत्नानुप्रदानतः ॥ इतिवर्णविदःप्राहुर्निपुणंतन्निबोधत ॥ २ ॥
उदात्तश्चानुदात्तश्चस्वरितश्चस्वरास्त्रयः ॥ ह्रस्वोदीर्घःप्लुतइतिकालतोनियमाअचि ॥ उदात्तेनिषादगांधारावनुदा-
त्तऋषभधैवतौ ॥ स्वरितप्रभवाह्येतेषड्जमध्यमपंचमाः ॥ अष्टौस्थानानिवर्णानामुरःकंठःशिरस्तथा ॥ जिह्वामूलं

चदंताश्चनासिकोष्ठौचतालुच ॥ ओभावश्चविवृत्तिश्चशषसारेफएवच ॥ जिह्वामूलमुपध्माचगतिरष्टविधोष्मणः ॥
यद्योभावप्रसंधानमुकारादिपरंपदं ॥ स्वरांतंतादृशंविद्याद्यदन्यद्व्यक्तमूष्मणः ॥ ३ ॥ हकारंपंचमैर्युक्तमंतःस्थाभि-
श्चसंयुतं ॥ औरस्यंतंविजानीयात्कंठ्यमाहुरसंयुतं ॥ कंठ्यावहाविचुयशास्तालव्याओष्ठजावुपू ॥ स्युर्मूर्धन्याऋटु-
रषादंत्यालृतुलसाःस्मृताः ॥ जिह्वामूलेतुकुःप्रोक्तोदंत्योष्ठ्योवःस्मृतोबुधैः ॥ एऐतुकंठतालव्याओऔकंठोष्ठजौ
स्मृतौ ॥ अर्धमात्रातुकंठ्यास्यादेकारैकारयोर्भवेत् ॥ ओकारौकारयोर्मात्रातयोर्विवृतसंवृतं ॥ संवृतंमात्रिकंज्ञेयं
विवृतंतुद्विमात्रिकं ॥ घोषावासंवृताःसर्वेअघोषाविवृताःस्मृताः ॥ ४ ॥ स्वराणामूष्मणांचैवविवृतंकरणंस्मृतं ॥
तेभ्योपिविवृतावेङौताभ्यामैचौतथैवच ॥ अनुस्वारयमानांचनासिकास्थानमुच्यते ॥ अयोगवाहाविज्ञेयाआश्रय-
स्थानभागिनः ॥ अलाबुवीणानिर्घोषोदंत्यमूल्यस्वराननु ॥ अनुस्वारस्तुकर्तव्योनित्यंह्रोःशषसेषुच ॥ अनुस्वारे
विवृत्यांतुविरामेचाक्षरद्वये ॥ द्विरोष्ठ्यौतुविगृह्णीयाद्यत्रौकारवकारयोः ॥ व्याघ्रीयथाहरेत्पुत्रान्दंष्ट्राभ्यांनचपी-
डयेत् ॥ भीतापतनभेदाभ्यांतद्वद्वर्णान्प्रयोजयेत् ॥ ५ ॥ यथासौराष्ट्रिकानारीतक्रँइत्यभिभाषते ॥ एवंरंगाःप्रयो-
क्तव्याःखेअराँइवखेदया ॥ रंगवर्णंप्रयुंजीरन्नोग्रसेत्पूर्वमक्षरं ॥ दीर्घस्वरंप्रयुंजीयात्पश्चान्नासिक्यमाचरेत् ॥ हृदये-
चैकमात्रस्त्वर्धमात्रस्तुमूर्धनि ॥ नासिकायांतथार्धंचरंगस्यैवंद्विमात्रता ॥ हृदयादुत्करेतिष्ठन्कांस्येनसमनुस्वरन् ॥

मार्दवंचद्विमात्रंचजघन्वाँइतिनिदर्शनं ॥ मध्येतुकंपयेत्कंपमुभौपार्श्वौसमौभवेत् ॥ सरंगंकंपयेत्कंपंरथीवेतिनिद-
र्शनं ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्यानाव्यक्तानचपीडिताः ॥ सम्यग्वर्णप्रयोगेणब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ६ ॥ गीतीशीघ्री
शिरःकंपीतथालिखितपाठकः ॥ अनर्थज्ञोल्पकंठश्चषडेतेपाठकाधमाः ॥ माधुर्यमक्षरव्यक्तिःपदच्छेदस्तुसुस्वरः ॥
धैर्यंलयसमर्थंचषडेतेपाठकागुणाः ॥ शंकितंभीतमुद्घृष्टमव्यक्तमनुनासिकं ॥ काकस्वरंशिरसिगतंतथास्थानविव-
र्जितं ॥ उपांशुदष्टंत्वरितंनिरस्तंविलंबितंगद्गदितंप्रगीतं ॥ निष्पीडितंग्रस्तपदाक्षरंचवदेन्नदीनंनतुसानुनास्यं ॥
प्रातःपठेन्नित्यमुरःस्थितेनस्वरेणशार्दूलरुतोपमेन ॥ मध्यंदिनेकंठगतेनचैवचक्राह्वसंकूजितसंनिभेन ॥ तारंतुविद्या-
त्सवनंतृतीयंशिरोगतंतच्चसदाप्रयोज्यं ॥ मयूरहंसान्यभृतस्वराणांतुल्येननादेनशिरःस्थितेन ॥ ७ ॥ अचोस्पृष्टाय-
णस्त्वीषन्नेमस्पृष्टाःशलःस्मृताः ॥ शेषाःस्पृष्टाहलःप्रोक्तानिबोधानुप्रदानतः ॥ अमोनुनासिकानह्रोनादिनोहझषः
स्मृताः ॥ ईषन्नादायणंजश्चश्वासिनस्तुखफादयः ॥ ईषच्छ्वासांश्चरोविद्याद्गोर्धामैतत्प्रचक्षते ॥ दाक्षीपुत्रःपाणिनि-
नायेनेदंव्यापितंभुवि ॥ छंदःपादौतुवेदस्यहस्तौकल्पोथपठ्यते ॥ ज्योतिषामयनंचक्षुर्निरुक्तंश्रोत्रमुच्यते ॥ शिक्षा-
घ्राणंतुवेदस्यमुखंव्याकरणंस्मृतं ॥ तस्मात्सांगमधीत्यैवब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ८ ॥ उदात्तमाख्यातिवृषोंगुलीनांप्रदे-
शिनीमूलनिविष्टमूर्धा ॥ उपांतमध्येस्वरितंधृतंचकनिष्ठिकायामनुदात्तमेव ॥ उदात्तंप्रदेशिनींविद्यात्प्रचयंमध्यतों-

गुलिं ॥ निहतंतुकनिष्ठिक्यांस्वरितोपकनिष्ठिकां ॥ अंतोदात्तमाद्युदात्तमुदात्तमनुदात्तंनीचस्वरितं ॥ मध्योदात्तंस्वरितंद्व्युदात्तंत्र्युदात्तमितिनवपदशय्या ॥ अग्निःसोमःप्रवोवीर्यंहविषांस्वर्बृहस्पतिरिंद्राबृहस्पती ॥ अग्निरित्यंतोदात्तंसोमइत्याद्युदात्तंप्रेत्युदात्तंवइत्यनुदात्तंवीर्यंनीचस्वरितं ॥ हविषांमध्योदात्तंस्वरितिस्वरितं ॥ बृहस्पतिरितिद्व्युदात्तमिंद्राबृहस्पतीइतित्र्युदात्तं ॥ अनुदात्तोहृदिज्ञेयोमूर्ध्न्युदात्तउदाहृतः ॥ स्वरितःकर्णमूलीयःसर्वास्येप्रचयःस्मृतः ॥ ९ ॥ चाषस्तुवदतेमात्रांद्विमात्रंत्वेववायसः ॥ शिखीरौतित्रिमात्रंतुनकुलस्त्वर्धमात्रकं ॥ कुतीर्थादागतंदग्धमपवर्णंचभक्षितं ॥ नतस्यपाठेमोक्षोस्तिपापाहेरिवकिल्बिषात् ॥ सुतीर्थादागतंव्यक्तंस्वाम्नाय्यंसुव्यवस्थितं ॥ सुस्वरेणसुवक्त्रेणप्रयुक्तंब्रह्मराजते ॥ मंत्रोहीनःस्वरतोवर्णतोवामिथ्याप्रयुक्तोनतमर्थमाह ॥ सवाग्वज्रोयजमानंहिनस्तियथेंद्रशत्रुःस्वरतोपराधात् ॥ अवक्षरंहनायुष्यंविस्वरंव्याधिपीडितं ॥ अक्षताशस्त्ररूपेणवज्रंपततिमस्तके ॥ हस्तहीनंतुयोधीतेस्वरवर्णविवर्जितं ॥ ऋग्यजुःसामभिर्दग्धोवियोनिमधिगच्छति ॥ हस्तेनवेदंयोधीतेस्वरवर्णार्थसंयुतं ॥ ऋग्यजुःसामभिःपूतोब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १० ॥ शंकरःशांकरींप्रादाद्दाक्षीपुत्रायधीमते ॥ वाङ्मयेभ्यःसमाहृत्यदेवींवाचमितिस्थितिः ॥ येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्यमहेश्वरात् ॥ कृत्स्नंव्याकरणंप्रोक्तंतस्मैपाणिनयेनमः ॥ येनधौतागिरःपुंसांविमलैःशब्दवारिभिः ॥ तमश्चाज्ञानजंभिन्नंतस्मैपाणिनयेनमः ॥ अज्ञानांधस्य

लोकस्यज्ञानांजनशलाकया ॥ चक्षुरुन्मीलितंयेनतस्मैपाणिनयेनमः ॥ त्रिनयनमभिमुखनिःसृतामिमांयइहपठेत्प्रयतश्चसदाद्विजः ॥ सभवतिधनधान्यपशुपुत्रकीर्तिमानतुलंचसुखंसमश्नुतेदिवीतिदिवीति ॥ ११ ॥ अथशिक्षामात्मोदात्तश्चहकारंस्वराणांयथागीत्यचोस्पृष्टोदात्तंचाषस्तुशंकरएकादश ॥ ॥ इतिपाणिनीयशिक्षासमाप्ता ॥ ॥

॥ इतिपाणिनीयशिक्षासंपूर्णा ॥

अथज्योतिषं–लगधः ।

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ ॥ पंचसंवत्सरमयंयुगाध्यक्षंप्रजापतिं ॥ दिनर्त्वयनमासांगंप्रणम्यशिरसाशुचिः ॥ प्रणम्यशिरसाकालमभिवाद्यसरस्वतीं ॥ कालज्ञानंप्रवक्ष्यामिलगधस्यमहात्मनः ॥ ज्योतिषामयनंकृत्स्नंप्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः ॥ विप्राणांसंमतंलोकेयज्ञकालार्थसिद्धये ॥ निरेकंद्वादशार्धाब्दंद्विगुणंगतसंज्ञिकं ॥ षष्ठ्याषष्ठ्यायुतंद्वाभ्यांपर्वणांराशिरुच्यते ॥ स्वरार्कमेकेसोमार्कौयदासाकंसवासवौ ॥ स्यात्तदादियुगंमाघस्तपःशुक्लोदिनंत्यजः ॥ १ ॥ प्रपद्येतेश्रविष्ठादौसूर्याचांद्रमसावुदक् ॥ सार्पार्धेदक्षिणार्कस्तुमाघश्रावणयोःसदा ॥ घर्मवृद्धिरपांप्रस्थःक्षपाह्रासउदग्गतौ ॥ दक्षिणेतौविपर्यस्तौषण्मुहूर्त्ययनेनतु ॥ द्विगुणंसप्तमंचाहुरयनाद्यंत्रयोदश ॥ चतुर्थंदशमंचैवद्विर्युग्माद्यंबहुलेप्यृतौ ॥ वसुस्त्वष्टाभगोजश्चमित्रःसर्पाश्विनौजलं ॥ धाताकश्चायनाद्याश्चार्धपंचनभस्त्वृतुः ॥ भांशाःस्युरष्टकाःकार्याःपक्षाद्द्वादशचोद्गताः ॥ एकादशगुणःस्योनःशुक्लेर्धंचैंदवायदि ॥ २ ॥ कार्याभांशाष्टकास्थानेकलाएकान्नविंशतिः ॥ ऊनस्थानेद्विसप्ततीरुद्वपेदूनसंमिताः ॥ त्र्यहंशीभशेषोदिवसांशभागश्चतुर्दशस्याप्युपनीतभिन्नं ॥ भार्धेधिकेचाधिगतेपरेंशेद्वावुत्तमैकंनवकैरवेद्यं ॥ पक्षात्पंचदशाच्चोर्ध्वंतद्भुक्तमितिनिर्दिशेत् ॥ नवभिस्तूद्गतोंशः

स्यादूनांशद्व्यधिकेनतु ॥ जौद्राघःखेश्वेहीरोषाचिन्मूषण्यःसोमाधानः ॥ रेमृघ्राश्वाओजस्तृण्वोहर्येष्ठाइत्यृक्षालिंगैः ॥ जावाद्यंशैःसमंविद्यात्पूर्वार्धेपार्वसूत्तरे ॥ भादानांशाश्चतुर्दशीकाष्ठानांदेविनाकलाः ॥ ३ ॥ कलादशचविंशास्याद्विमुहूर्तस्तुनाडिके ॥ द्विर्त्रिंशस्तत्कलानांतुषट्शतीत्र्यधिकंभवेत् ॥ नाडिकेद्वेमुहूर्तस्तुपंचाशत्पलमाषकं ॥ माषकात्कुंभकोद्रोणःकुटपैर्वर्धतेत्रिभिः ॥ ससप्तकुंभयुक्स्योनःसूर्याद्योनिंत्रयोदश ॥ नवमानिचपंचाह्नःकाष्ठाःपंचाक्षराःस्मृताः ॥ श्रविष्ठाभ्यांगुणाभ्यस्तान्प्राग्विलग्नान्विनिर्दिशेत् ॥ सूर्यान्मासान्षळभ्यस्तान्विद्याच्चांद्रमसानृतून् ॥ अतीतपर्वभागेषुशोधयेद्विगुणांतिथिं ॥ तेषुमंडलभागेषुतिथिनिष्ठांगतोरविः ॥ ४ ॥ याःपर्वभादानकलास्तासुसप्तगुणांतिथिं ॥ प्रक्षिपेत्कलासमूहस्तुविद्यादादानकीःकलाः ॥ यदुत्तरस्यायनतोयनंस्याच्छेषंतुयद्दक्षिणतोयनस्य ॥ तदेवषष्ठ्याद्विगुणंद्विभक्तंसद्वादशंस्याद्दिवसप्रमाणं ॥ तदर्धदिनभागानांसदापर्वणिपर्वणि ॥ ऋतुशेषंतुतद्विद्यात्संख्यायसहपर्वणां ॥ इत्युपायसमुद्देशोभूयोप्येनंप्रकल्पयेत् ॥ ज्ञेयराशिंगताभ्यस्तान्विभजेज्ज्ञानराशिषु ॥ अग्निःप्रजापतिःसोमोरुद्रोदितिर्बृहस्पतिः ॥ सर्पाश्चपितरश्चैवभगश्चैवार्यमापिच ॥ ५ ॥ सवितात्वष्टाथवायुश्चेंद्राग्नीमित्रएवच ॥ इंद्रोनिर्ऋतिरापोवैविश्वेदेवास्तथैवच ॥ विष्णुर्वसवोवरुणोजएकपात्तथैवच ॥ अहिर्बुध्न्यस्तथापूषाश्विनौयमएवच ॥ नक्षत्रदेवताएताएताभिर्यज्ञकर्मणि ॥ यजमानस्यशास्त्रज्ञैर्नामनक्षत्रजंस्मृतं ॥ इत्येतन्मासवर्षाणांमुहूर्तोदयपर्वणां ॥ दिनर्त्वयनमासांगंव्याख्यातंलगधोब्रवीत् ॥ सोमसूर्यस्त्रिचरितोलोकाँल्लोकेचसंमितं ॥ सोमसूर्यस्त्रिचरितोविद्वान्वेदविदश्नुते ॥ ६ ॥ विषुवंतद्गुणंद्वाभ्यांरूपहीनंतुषड्गुणं ॥ यल्लब्धंतानिपर्वाणितथोर्ध्वंसातिथिर्भवेत् ॥ माघशुक्लप्रवृत्तस्तुपौषकृष्णसमापिनः ॥ युगस्यपंचवर्षाणिकालज्ञानंप्रचक्षते ॥ तृतीयांनवमींचैवपौर्णमासींत्रयोदशीं ॥ षष्ठींचविषुवांप्रोक्तोद्वादश्यांचसमंभवेत् ॥ चतुर्दशीमुपवसथस्तथाभवेद्यथोदितोदिनमुपैतिचंद्रमाः ॥ माघशुक्लाह्निकोयुंक्तेश्रविष्ठायांचवार्षिकीं ॥ यथाशिखामयूराणांनागानांमणयोयथा ॥ तद्वद्वेदांगशास्त्राणांज्योतिषंमूर्धनिस्थितं ॥ वेदाहियज्ञार्थमभिप्रवृत्ताःकालानुपूर्वाविहिताश्चयज्ञाः ॥ तस्मादिदंकालविधानशास्त्रंयोज्योतिषंवेदसवेदयज्ञान्योज्योतिषंवेदसवेदयज्ञानिति ॥ ७ ॥ ॥ पंचसंवत्सरंप्रपद्येतेकार्याःकलादशचयाःपर्वसविताविषुवंसप्त ॥ ॥ इतिवेदांगज्योतिषंसमाप्तम् ॥ ॥ ॥ ॥

॥ इतिवेदांगज्योतिषंसंपूर्णं ॥

अथछन्दः—पिंगलनागः ।

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःॐम् ॥ मयरसतजभनलगसंमितंभ्रमतिवाङ्मयंजगतियस्य ॥ सजयतिपिंगलनागःशिवप्रसादाद्विशुद्धमतिः ॥ त्रिगुरुंविद्धिमकारंलघ्वादिसमन्वितंयकाराख्यं ॥ लघुमध्यमंतुरेफंसकारमंतेगुरुनिबद्धं ॥ लघ्वंत्यंहितकारंजकारमुभयोर्लघुंविजानीयात् ॥ आदिगुरुंचभकारंनकारमिहपैंगलेत्रिलघुं ॥ दीर्घसंयोगपरंतथास्वरव्यंजनांतमूष्मांतं ॥ सानुस्वारंचगुरुंक्वचिदवसानेपिलघ्वंत्यं ॥ आदिमध्यावसानेषुयरतायांतिलाघवं ॥ भजसागौरवंयांतिमनौतुगुरुलाघवं ॥ त्रिविरामंदशवर्णषण्मात्रमुवाचपिंगलःसूत्रं ॥ छंदोवर्गपदार्थप्रत्ययहेतोश्चशास्त्रादौ ॥ १ ॥ धीश्रीस्त्रीम् । वरासाय् । कागुहार् । वसुधास् । सातेक्वत् । कदासज् । किंवदभ् । नहसन् । गृल् । गंते । ध्रादिपरः । हे । लौसः । ग्लौ । अष्टौवसवइति ॥ २ ॥ छंदः । गायत्री । दैव्येकं । आसुरीपंचदश । प्राजापत्याष्टौ । यजुषांषट् । साम्नांद्विः । ऋचांत्रिः । द्वौद्वौसाम्नांवर्धेत । त्रींस्त्रीनृचां । चतुरश्चतुरःप्राजापत्यायाः । एकैकंशेषे । जह्यादासुरी । तान्युष्णिगनुष्टुब्बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगत्यः । तिस्रस्तिस्रःसनाम्न्यएकैकाब्राह्म्यः । प्राग्यजुषामार्ष्यइति ॥ ३ ॥ पादः । इयादिपूरणः । गायत्र्यावसवः । जगत्याआदित्याः । विराजो-

॥ ६ ॥ दिशः । त्रिष्टुभोरुद्राः । एकद्वित्रिचतुष्पादुक्तपादं । आद्यंचतुष्पादृतुभिः । क्वचित्रिपादृषिभिः । साषादनिचृत् । पङ्क्सप्तकयोर्मध्येष्टावतिपादनिचृत् । द्वौनवकौषट्कश्चनागी । विपरीतावाराही । षट्कसप्तकाष्टकैर्वर्धमाना । विपरीताप्रतिष्ठा । तृतीयंद्विपाज्जागतगायत्राभ्यां । त्रिपात्त्रैष्टुभैः । उष्णिग्गायत्रौजागतश्च । ककुम्मध्येचेदंत्यः । पुरउष्णिक्पुरः ॥ ४॥ परोष्णिक्परः । चतुष्पादृषिभिः । अनुष्टुप्गायत्रैः । त्रिपात्क्वचिज्जागताभ्यांच । मध्येंतेच । बृहती जागतस्त्रयश्चगायत्राः । पथ्यापूर्वश्चेत्तृतीयः । न्यंकुसारिणीद्वितीयः । स्कंधोग्रीवीक्रौष्टुकेः । उरोबृहतीयास्कस्य । उपरिष्टाद्बृहत्यंते । पुरस्ताद्बृहतीपुरः । क्वचिन्नवकाश्चत्वारः । वैराजौगायत्रौच । त्रिभिर्जागतैर्महाबृहती । सतोबृहतीतांडिनः । पंक्तिर्जागतौगायत्रौच । पूर्वौचेदयुजौसतःपंक्तिः । विपरीतौच ॥ ५ ॥ आस्तारपंक्तिःपरतः । प्रस्तारपंक्तिःपुरतः । विष्टारपंक्तिरंतः । संस्तारपंक्तिर्बहिः । अक्षरपंक्तिःपंचकाश्चत्वारः । द्वावप्यल्पशः । पदपंक्तिःपंच । चतुष्कषट्कौत्रयश्च । पथ्यापंचभिर्गायत्रैः । जगतीषड्भिः । एकेनत्रिष्टुब्ज्योतिष्मती । तथाजगती । पुरस्ताज्ज्योतिःप्रथमेन । मध्येज्योतिर्मध्यमेन । उपरिष्टाज्ज्योतिरंत्येन । एकस्मिन्पंचकेछंदःशंकुमती । षट्केककुद्मती । त्रिपादनिष्ठमध्यापिपीलिकमध्या । विपरीतायवमध्या । ऊनाधिकेनैकेननिचृद्भुरिजौ । द्वाभ्यांविराट्स्वराजौ । आदितःसंदिग्धे ॥ ६ ॥ देवतादितश्च । अग्निःसवितासोमोबृहस्पतिर्मित्रावरुणाविंद्रोविश्वेदेवादेवताः । स्वराःषड्जऋषभगांधारमध्यमपंचम- ॥ ६ ॥

धैवतनिषादाः । सितसारंगपिशंगकृष्णनीललोहितगौरावर्णाः । आग्निवेश्यकाश्यपगौतमांगिरसभार्गवकौशिकवासिष्ठानिगोत्राणि । श्यामान्यतिच्छंदांसि । रोचनाभाःकृतयः । अनुक्तानांकामतोवर्णाइति ॥ ७॥ चतुःशतमुत्कृतिः । चतुरश्चतुरस्त्यजेदुत्कृतेः । तान्यभिसंव्याप्रेभ्यःकृतिः । प्रकृत्याचोपसर्गवर्जितः । धृत्यष्टिशक्वरीजगत्यः । पृथक्पृथक्पूर्वतएतान्येवैषां । द्वितीयंद्वितीयमतितः । अथलौकिकं । आत्रैष्टुभाच्चयदार्षं । पादश्चतुर्भागः । यथावृत्तसमाप्तिर्वा । लःसमुद्रागणः । गौगंतमध्यादिर्न्लश्च । स्वराअर्धंचार्यार्धं । अत्रायुङ्नज् । षष्ठोज् । न्लौवा । न्लौचेत्पदंद्वितीयादि । सप्तमःप्रथमादि । अंत्येपंचमः ॥ ८ ॥ षष्ठश्चल् । त्रियुगणेयुपादःपथ्याद्यचे । विपुलान्या । चपलाद्वितीयचतुर्थौग्मध्येजौ । पूर्वेमुखपूर्वा । जघनपूर्वेतरत्र । उभयोर्महाचपला । आद्यर्धेसमागीतिः । अंत्येनोपगीतिः । उत्क्रमेणोद्गीतिः । अर्धेवसुगणआर्यागीतिः । वैतालीयंद्विःस्वराअयुक्पादेयुग्वसवोंतेलगौ । गौपच्छंदसिकं । आपातलिकाभ्गौग् । शेषेपरेणयुङ्नसाकं । षट्चामिश्रायुजि । पंचमेनपूर्वःसाकंप्राच्यवृत्तिः । अयुक्तृतीयेनोदीच्यवृत्तिः । आभ्यांयुगपत्प्रवृत्तकं । आयुक्चारुहासिनी ॥ ९ ॥ युगपरांतिका । गंताद्द्विर्वसवोमात्रासमकल्नवमः । द्वादशश्चवानवासिका । विश्लोकःपंचमाष्टमौ । चित्रानवमश्च । परयुक्तेनोपचित्रा । एभिःपादाकुलकं । गीत्यार्यालः । शिखाविपर्यस्तार्धा । लःपूर्वश्चेज्ज्योतिः । गश्चेत्सौम्या । चूलिकैकान्नत्रिंशदेकत्रिंशद-

तेग् । साम्येननसमालांग्लइति ॥ १० ॥ वृत्तं । सममर्धसमंविषमंच । समंतावत्कृत्वःकृतमर्धसमंविषमंच । राश्यूनं । ग्लितिसमानी । ल्गितिप्रमाणी । वितानमन्यत् । पादस्यानुष्टुब्वक्रं । नप्रथमात्स्नौ । द्वितीयचतुर्थयो रश्च । वान्यत् । यच्चतुर्थात् । पथ्यायुजोज् । विपरीतैकीयं । चपलायुजोन् । विपुलायुग्लःसप्तमः । सर्वतःसैतवस्य । भ्रौन्तौच । प्रतिपादंचतुर्वृद्ध्यापदचतुरूर्ध्वं । गावंतआपीडः ॥ ११ ॥ गावादौचेत्प्रत्यापीडः । प्रत्यापीडोगावादौच । प्रथमस्यविपर्यासेमंजरीलवल्यमृतधाराः । उद्गतामेकतसजौस्लौन्सौज्गौभ्नौज्लौग्स्जौस्जौग् । तृतीयस्यसौरभकंनौभ्गौ । ललितंनौसौ । उपस्थितप्रचुपितंपृथगाद्यम्सौज्भौगौस्नौज्नौग्नौस्नौन्जौय् । वर्धमानंतृतीयेनौस्नौन्सौ । शुद्धविराळृषभंतज्राः । अर्धे । उपचित्रकंसौस्लौग्भौभ्गौग् । द्रुतमध्याभौभ्गौन्जौज्यौ । वेगवतीसौस्गौभौभ्गौग् । भद्रविराट्त्जौगौम्सौज्गौग् । केतुमतीरजौस्गौभ्रौन्गौग् । आख्यानकीतौज्गौग्ज्तौज्गौग् । विपरीताख्यानकीज्तौज्गौग्तौज्गौग् । हरिणप्लुतासौस्लौन्भौभ्रौ । अपरवक्रंनौलौन्जौज्रौ । पुष्पिताग्रानौयौन्जौज्रौग् ॥ १२ ॥ यवमतीजौजौज्रौज्रौग् । शिखैकान्नत्रिंशदेकात्रिंशदंतेग् । खंजामहत्ययुजीति ॥ १३ ॥ यतिर्विर्विच्छेदः । तनुमध्यात्यौ । कुमारललिताज्सौग् । माणवकाक्रीडितकंभ्तौल्गौ । चित्रपदाभौगौ । विद्युन्मालामौगौ । भुजगशिशुभृतानौम् । हलमुखीनौस् । शुद्धविराण्म्सौज्गौ । पणवोम्नौय्गौ । रुक्मवतीभ्मौस्गौ । मयूरसा-

रिणीजौगौ । मत्ताम्भौस्गौ । उपस्थितात्जौज्गौ । एकरूपंसौज्गौग् । इंद्रवज्रातौज्गौग् । उपेंद्रवज्राज्तौज्गौग् । वाद्यंतावुपजातयः । दोधकंम्भौभ्गौग् । शालिनीम्तौतगौग्समुद्रऋषयः ॥ १४ ॥ वातोर्मीम्भौतगौग्च । भ्रमरविलसितंम्भौन्लौग् । रथोद्धतानौलौग् । स्वागतानौभ्गौग् । वृत्तानौस्नौग् । श्येनीजौलौग् । जगती । वंशस्थाज्तौज्रौ । इंद्रवंशातौज्रौ । द्रुतविलंबितंन्भौभ्रौ । तोटकंसः । पुटोनौम्यौवसुसमुद्राः । जलोद्धतगतिज्सौज्सौरसर्तवः । भुजंगप्रयातंयः । स्रग्विणीरः । प्रमिताक्षरास्जौसौ । वैश्वदेवीमौयाविंद्रियऋषयः । नवमालिनीन्जौभ्याविति ॥ १५ ॥ प्रहर्षिणीम्नौज्रौग्त्रिकदशकौ । रुचिराज्भौस्जौग्समुद्रनवकौ । मत्तमयूराम्तौय्सौग् । असंवाधाम्तौन्सौगाविंद्रियनवकौ । अपराजितानौसौल्गौस्वरऋषयः । प्रहरणकलितानौभ्नौल्गौच । वसंततिलकाज्ञौजौगौ । सिंहोन्नताकाश्यपस्य । उद्धर्षिणीसैतवस्य । चंद्रावर्तानौनौस् । मालर्तुनवकौचेत् । मणिगुणनिकरोवस्वृषयः । मालिनीनौम्यौयूच । ऋषभगजविलसितंभ्रौनौन्गौस्वरनवकौ । हरिणीन्सौम्रौस्लौग्रससमुद्रऋषयः । पृथ्वीज्सौज्सौय्लौग्वसुनवकौ । वंशपत्रपतितंभ्रौन्भौन्लौग्दिगृषयः । मंदाक्रांताम्भौन्तौद्गौग्स्नुद्रर्तुस्वराः । शिखरिणीय्मौन्सौभ्लौग्तुरुद्राः । कुसुमितलतावेल्लिताम्तौन्यौयाविंद्रियर्तुस्वराः ॥ १६ ॥ शार्दूलविक्रीडितंम्सौज्सौतौगादित्यऋषयः । सुवदनाम्रौभ्नौय्भौल्गौस्वरऋषिरसाः । ग्लितिवृत्तं । स्रग्धराम्रौभ्नौयौयूत्रिःसप्तकाः । मद्रकंभ्रौन्रौन्रौन्गौ-

दिगादित्याः । अश्वललितंन्जौभ्जौभ्जौभ्लौग्रुद्रादित्याः । मत्ताक्रीडामौलौनौन्लौग्ग्वसुपंचदशंको । तन्वीभ्तौन्सौ-भौन्यौद्विरादित्याः । क्रौंचपदाभ्मौस्भौनौनौग्भूतेंद्रियवस्वृषयः । भुजंगविजृंभितंमौलौनौसौल्गौवसुरुद्रऋषयः । अपवाहकोम्नौनौनौन्सौगौनवकर्तुरसेंद्रियाणि । दंडकोनौरः । प्रथमश्चंडवृष्टिप्रपातः । अन्यत्ररातमांडव्याभ्यां । शेषःप्रचितइति ॥ १७ ॥ अत्रानुक्तंगाथा । द्विकौग्लौ । मिश्रौच । पृथग्लामिश्राः । वसवस्त्रिकाः । लर्धे । सैकेग् । प्रतिलोमगुणंद्विर्लाद्यं । ततोग्येकंजह्यात् । द्विरर्धे । रूपेशून्यं । द्विःशून्ये । तावदर्धेतद्गुणितं । द्विर्द्व्यूनं । तदंतानां । एकोनेद्धा । परेपूर्णंपरेपूर्णमिति ॥ १८ ॥ मयद्वादशधीःपंचदशछंदःषोडशपादःपरोष्णिक्प्रस्तारपंक्ति-र्विंशतिर्विंशतिरेकविंशतिर्देवतादितोष्टौचतुःशतंषष्ठोविंशतिर्विंशतिर्युगपरांतिकात्रयोदशवृत्तंगाथादौत्रिंशतिस्त्रिंशति-र्यवमतीत्रीणियतिर्विंशतिर्वातोर्मीमष्टादशप्रहर्षिणीविंशतिःशार्दूलविक्रीडितंपञ्चदशात्रानुक्तंसप्तदशाष्टादश ॥ १९ ॥ इतिछंदःसमाप्तः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ इतिवेदांगछंदःसमाप्तः ॥

अथ निघंटुः यास्कः ।

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःॐम् ॥ गौः । ग्मा । ज्मा । क्ष्मा । क्षा । क्षमा । क्षोणी । क्षितिः । अवनिः । उर्वी । पृथ्वी । मही । रिपः । अदितिः । इळा । निर्ऋतिः । भूः । भूमिः । पूषा । गातुः । गोत्रेत्येकविंशतिःपृथिवी-नामधेयानि ॥ १ ॥ हेम । चंद्रं । रुक्मं । अयः । हिरण्यं । पेशः । कृशनं । लोहं । कनकं । कांचनं । भर्मं । अमृतं । मरुत् । दत्रं । जातरूपमितिपंचदशहिरण्यनामानि ॥ २ ॥ अंबरं । वियत् । व्योम । बर्हिः । धन्व । अंतरिक्षं । आकाशं । आपः । पृथिवी । भूः । स्वयंभूः । अध्वा । पुष्करं । सगरः । समुद्रः । अध्वरमितिषोळ-शांतरिक्षनामानि ॥ ३ ॥ स्वः । पृश्निः । नाकः । गौः । विष्टप् । नभइतिषट्साधारणानि ॥ ४ ॥ खेदयः । किरणाः । गावः । रश्मयः । अभीशवः । दीधितयः । गभस्तयः । वनं । उस्राः । वसवः । मरीचिपाः । मयूखाः । सप्तऋषयः । साध्याः । सुपर्णाइतिपंचदशरश्मिनामानि ॥ ५ ॥ आताः । आशाः । उपराः । आष्ठाः । काष्ठाः । व्योम । ककुभः । हरितइत्यष्टौदिङ्नामानि ॥ ६ ॥ श्यावी । क्षपा । शर्वरी । अक्तुः । ऊर्म्या । राम्या । यम्या । नम्या । दोषा । नक्ता । तमः । रजः । असिक्नी । पयस्वती । तमस्वती । घृताची । शिरिणा । मोकी । शोकी । ऊधः । पयः । हिमा । वस्वीतित्रयोविंशतीरात्रिनामानि ॥ ७ ॥ विभावरी । सूनरी । भास्वती । ओ-

दती । चित्रामघा । अर्जुनी । वाजिनी । वाजिनीवती । सुम्नावरी । अहना । द्योतना । श्वेत्या । अरुषी ।
सूनृता । सूनृतावती । सूनृतावरीतिषोळशोषोनामानि ॥ ८ ॥ वस्तोः । द्युः । भानुः । वासरं । स्वसराणि ।
घ्रंसः । घर्मः । घृणः । दिनं । दिवा । दिवेदिवे । द्यविद्यवीतिद्वादशाहर्नामानि ॥ ९ ॥ अद्रिः । ग्रावा ।
गोत्रः । वलः । अश्नः । पुरुभोजाः । वलिशानः । अश्मा । पर्वतः । गिरिः । व्रजः । चरुः । वराहः । शंबरः ।
रौहिणः । रैवतः । फलिगः । उपरः । उपलः । चमसः । अहिः । अभ्रं । बलाहकः । मेघः । दृतिः । ओदनः ।
वृषंधिः । वृत्रः । असुरः । कोशइतित्रिंशन्मेघनामानि ॥ १० ॥ श्लोकः । धारा । इळा । गौः । गौरी । गांधर्वी ।
गभीरा । गंभीरा । मंद्रा । मंद्राजनी । वाशी । वाणी । वाणीची । वाणः । पविः । भारती । धमनिः ।
नाळी । मेळिः । मेना । सूर्या । सरस्वती । निवित् । स्वाहा । वग्नुः । उपब्दिः । मायुः । काकुत् । जिह्वा ।
घोषः । स्वरः । शब्दः । स्वनः । ऋक् । होत्रा । गीः । गाथा । गणः । धेना । ग्नाः । विपा । नना । कशा ।
धिषणा । नौः । अक्षरं । मही । अदितिः । शची । वाक् । अनुष्टुप् । धेनुः । वल्गुः । गल्दा । सरः । सुपर्णी ।
बेकुरेतिसप्तपंचाशद्वाङ्नामानि ॥ ११ ॥ अर्णः । क्षोदः । क्षद्म । नभः । अंभः । कबंधं । सलिलं । वाः । वनं ।
घृतं । मधु । पुरीषं । पिप्पलं । क्षीरं । विषं । रेतः । कशः । जन्म । बृबूकं । बुसं । तुग्र्या । बर्बुरं । सुक्षेम ।

धरुणं । सुरा । अररिंदानि । ध्वस्मन्वत् । जामि । आयुधानि । क्षपः । अहिः । अक्षरं । स्रोतः । तृप्तिः ।
रसः । उदकं । पयः । सरः । भेषजं । सहः । शवः । यहः । ओजः । सुखं । क्षत्रं । आवयाः । शुभं । यादुः ।
भूतं । भुवनं । भविष्यत् । आपः । महत् । व्योम । यशः । महः । सर्णीकं । स्वृतीकं । सतीनं । गहनं ।
गभीरं । गंभरं । ईं । अन्नं । हविः । सद्म । सदनं । ऋतं । योनिः । ऋतस्ययोनिः । सत्यं । नीरं । रयिः ।
सत् । पूर्णं । सर्वं । अक्षितं । बर्हिः । नाम । सर्पिः । अपः । पवित्रं । अमृतं । इंदुः । हेम । स्वः । सर्गाः ।
शंबरं । अभ्वं । वपुः । अंबु । तोयं । तूयं । कृपीटं । शुक्रं । तेजः । स्वधा । वारि । जलं । जलाषं । इदमि-
त्येकशतमुदकनामानि ॥ १२ ॥ अवनयः । यव्याः । खाः । सीराः । स्रोत्याः । एन्यः । धुनयः । रुजानाः ।
वक्षणाः । खादोअर्णाः । रोधचक्राः । हरितः । सरितः । अग्रुवः । नभन्वः । वध्वः । हिरण्यवर्णाः । रोहितः ।
सस्रुतः । अर्णाः । सिंधवः । कुल्याः । वर्यः । उर्व्यः । इरावत्यः । पार्वत्यः । स्रवंत्यः । ऊर्जस्वत्यः । पयस्वत्यः ।
तरस्वत्यः । सरस्वत्यः । हरस्वत्यः । रोधस्वत्यः । भास्वत्यः । अजिराः । मातरः । नद्यइतिसप्तत्रिंशन्नदीना-
मानि ॥ १३ ॥ अत्यः । हयः । अर्वा । वाजी । सप्तिः । वह्निः । दधिक्राः । दधिक्रावा । एतग्वः । एतशः ।
पैद्वः । दौर्गहः । औच्चैश्रवसः । तार्क्ष्यः । आशुः । ब्रध्नः । अरुषः । मांश्चत्वः । अव्यथयः । श्येनासः ।

सुपर्णाः । पतंगाः । नरः । ह्वार्याणां । हंसासः । अश्वाइतिषड्विंशतिरश्वनामानि ॥ १४ ॥ हरीइंद्रस्य । रोहिं-
तोग्नेः । हरितआदित्यस्य । रासभावश्विनोः । अजाःपूष्णः । पृषत्योमरुतां । अरुण्योगावउषसां । श्यावाः
सवितुः । विश्वरूपाबृहस्पतेः । नियुतोवायोरितिदशादिष्टोपयोजनानि ॥ १५ ॥ भ्राजते । भ्राशते । भ्राश्यति ।
दीदयति । शोचति । मंदते । भंदते । रोचते । ज्योतते । द्योतते । द्युमदित्येकादशज्वलतिकर्माणः ॥ १६ ॥
जमत् । कल्मलीकिनं । जंजणाभवन् । मल्मलाभवन् । अर्चिः । शोचिः । तपः । तेजः । हरः । हृणिः । शृंगा-
णिशृंगाणीत्येकादशज्वलतोनामधेयानि ॥ १७ ॥ गौर्हेमांबरंस्वःखेदयआताःश्यावीविभावरीवस्तोरद्रिश्लोकोर्णो-
वनयोत्योहरीइंद्रस्यभ्राजतेजमदितिसप्तदश ॥ इतिनिघंटेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

अपः । अप्नः । दंसः । वेषः । वेपः । विष्ट्वी । व्रतं । कर्वरं । करुणं । शक्म । क्रतुः । करणानि । करांसि ।
करिक्रत् । करंती । चक्रत् । कर्त्वं । कर्तोः । कर्तवे । कृत्वी । धीः । शची । शमी । शिमी । शक्तिः । शिल्प-
मितिषड्विंशतिः कर्मनामानि ॥ १ ॥ तुक् । तोकं । तनयः । तोक्म । तक्म । शेषः । अप्नः । गयः । जाः ।
अपत्यं । यहुः । सूनुः । नपात् । प्रजा । बीजमितिपंचदशापत्यनामानि ॥ २ ॥ मनुष्याः । नरः । धवाः ।
जंतवः । विशः । क्षितयः । कृष्टयः । चर्षणयः । नहुषः । हरयः । मर्याः । मर्त्याः । मर्ताः । व्राताः । तुर्वशाः ।

द्रुह्यवः । आयवः । यदवः । अनवः । पूरवः । जगतः । तस्थुषः । पंचजनाः । विवस्वंतः । पृतनाइतिपंचविं-
शतिर्मनुष्यनामानि ॥ ३ ॥ आयती । च्यवाना । अभीशू । अप्नवाना । विनंगृसौ । गभस्ती । करस्नौ । बाहू ।
भुरिजौ । क्षिपस्ती । शक्करी । भरित्रेतिद्वादशबाहुनामानि ॥ ४ ॥ अग्रुवः । अण्व्यः । क्षिपः । विशः ।
शर्याः । रशनाः । धीतयः । अथर्यः । विपः । कक्ष्याः । अवनयः । हरितः । स्वसारः । जामयः । सनाभयः ।
योक्त्राणि । योजनानि । धुरः । शाखाः । अभीशवः । दीधितयः । गभस्तयइतिद्वाविंशतिरंगुलिनामानि ॥ ५ ॥
वश्मि । उश्मसि । वेति । वेनति । वेसति । वांछति । वष्टि । वनोति । जुषते । हर्यति । आचके । उशिक् ।
मन्यते । छन्त्सत् । चाकनत् । चकमानः । कनति । कानिषदित्यष्टादशकांतिकर्माणः ॥ ६ ॥ अंधः । वाजः ।
पयः । श्रवः । पृक्षः । पितुः । सुतः । सिनं । अवः । क्षु । धासिः । इरा । इळा । इषं । ऊर्क् । रसः । स्वधा ।
अर्कः । क्षद्म । नेमः । ससं । नमः । आयुः । सूनृता । ब्रह्म । वर्चः । कीलालं । यशइत्यष्टाविंशतिरन्ननामानि
॥ ७ ॥ आवयति । भर्वति । बभस्ति । वेति । वेवेष्टि । अविष्यन् । बप्सति । भसथः । बब्धां । ह्वरतीतिदशा-
त्तिकर्माणः ॥ ८ ॥ ओजः । पाजः । शवः । तवः । तरः । त्वक्षः । शर्धः । बाधः । नृम्णं । तविषी । शुष्मं ।
शुष्णं । दक्षः । वीळु । च्यौत्नं । शूषं । सहः । यहः । वधः । वर्गः । वृजिनं । वृक् । मज्मना । पौंस्यानि ।

घर्णसिः । द्रविणं । स्पंद्रासः । शंबरमित्यष्टाविंशतिर्बलनामानि ॥ ९ ॥ मघं । रेक्णः । रिक्थं । वेदः । वरिवः । श्वात्रं । रत्नं । रयिः । क्षत्रं । भगः । मीळ्हुं । गयः । द्युम्नं । इंद्रियं । वसु । रायः । राधः । भोजनं । तना । नृम्णं । बंधुः । मेधा । यशः । ब्रह्म । द्रविणं । श्रवः । वृत्रं । वृतमित्यष्टाविंशतिरेवधननामानि ॥ १० ॥ अघ्न्या । उस्रा । उस्रिया । अही । मही । अदितिः । इळा । जगती । शक्करीतिनवगोनामानि ॥ ११ ॥ रेळते । हेळते । भामते । भृणीयते । ख्रीणाति । भ्रेषति । दोधति । वनुष्यति । कंपते । भोजतइतिदशक्रुध्यतिकर्माणः ॥ १२ ॥ हेळः । हरः । हृणिः । त्यजः । भामः । एहः । ह्वरः । तपुषी । जूर्णिः । मन्युः । व्यथिरित्येकादशक्रोधनामानि ॥ १३ ॥ वर्तते । अयते । लोटते । लोठते । स्यंदते । कसति । सर्पति । स्यमति । स्रवति । संस्रते । अवति । श्चोतति । ध्वंसति । वेनति । मार्ष्टि । भुरण्यति । शवति । कालयति । पेलयति । कंठति । पिस्यति । बिस्यति । मिस्यति । प्रवते । प्लवते । च्यवते । कवते । गवते । नवते । क्षोदति । नक्षति । सक्षति । म्यक्षति । सचति । ऋच्छति । तुरीयति । चतति । अतति । गाति । इयक्षति । सश्चति । त्सरति । रंहति । यतते । भ्रमति । ध्रजति । रजति । लजति । क्षियति । धमति । मिनाति । ऋण्वति । ऋणोति । स्वरति । सिसर्ति । वेविष्टि । योयोष्टि । रिणाति । रीयते । रेजति । दध्यति । दभ्नोति । युध्यति । धन्वति । अरुषति । आर्यति । डीयते । तकति । दीयति । ईषति । फणति । हनति । अर्दति । मर्दति । सस्रते । नसते । हर्यति । इयर्ति । ईर्ते । ईखते । जयति । श्वात्रति । गंति । आगनीगंति । जंगंति । जिन्वति । जसति । गमति । ध्रति । ध्राति । ध्रयति । वहते । रथर्यति । जेहते । ष्वःकति । क्षुंपति । प्साति । वाति । याति । इषति । द्राति । द्रूळति । एजति । जमति । जवति । वंचति । अनिति । पवते । हंति । सेधति । अगन् । अजगन् । जिगाति । पतति । इन्वति । द्रमति । द्रवति । वेति । हयंतात् । एति । जगायात् । अयुथुरितिद्वाविंशंशतंगतिकर्माणः ॥ १४ ॥ नु । मक्षु । द्रवत् । ओषं । जीराः । जूर्णिः । शूर्ताः । शूघनासः । शीभं । तृषु । तूयं । तूर्णिः । अजिरं । भुरण्युः । शु । आशु । प्राशुः । तूतुजिः । तूतुजानः । तुर्ज्यमानासः । अज्राः । साचीवित् । द्युगत् । ताजत् । तरणिः । वातरंहाइतिषड्विंशतिःक्षिप्रनामानि ॥ १५ ॥ तळित् । आसात् । अंबरं । तुर्वशे । अस्तमीके । आके । उपाके । अर्वाके । अंतमानां । अवमे । उपमइत्येकादशांतिकनामानि ॥ १६ ॥ रणः । विवाक् । विखादः । नदनुः । भरे । आक्रंदे । आहवे । आजौ । पृतनाज्यं । अभीके । समीके । ममसत्यं । नेमधिता । संकाः । समितिः । समनं । मीळ्हे । पृतनाः । स्पृधः । मृधः । पृत्सु । समत्सु । समर्ये । समरणे । समोहे । समिथे । संख्ये । संगे । संयुगे । संगथे । संगमे । वृत्रतूर्ये । पृक्षे । आणौ ।

॥ १२ ॥ शूरसातौ । वाजसातौ । समनीके । खले । खजे । पौंस्ये । महाधने । वाजे । अज्म । सद्म । संयत् । संवतइतिषट्चत्वारिंशत्संग्रामनामानि ॥ १७ ॥ इन्वति । नक्षति । आक्षाणः । आनट् । आष्ट । आपनः । अशत् । नशत् । आनशे । अश्नुतइतिदशव्याप्तिकर्माणः ॥ १८ ॥ दभ्नोति । श्नथति । ध्वरति । धूर्वति । वृणक्ति । वृश्चति । कृण्वति । कृन्तति । श्वसिति । नभते । अर्दयति । स्तृणाति । स्नेहयति । यातयति । स्फुरति । स्फुलति । निर्वपंतु । अवतिरति । वियातः । आतिरत् । तळित् । आखंडल । द्रूणाति । रम्णाति । शृणाति । शम्नाति । तृणेढि । ताळ्हि । नितोशते । निर्बर्हयति । मिनाति । मिनोति । धमतीतित्रयस्त्रिंशद्वध-कर्माणः ॥ १९ ॥ दिद्युत् । नेमिः । हेतिः । नमः । पविः । सृकः । वृकः । वधः । वज्रः । अर्कः । कुत्सः । कुलिशः । तुंजः । तिग्मः । मेनिः । स्वधितिः । सायकः । परशुरित्यष्टादशवज्रनामानि ॥ २० ॥ इरज्यति । पत्यते । क्षयति । राजतीतिचत्वारऐश्वर्यकर्माणः ॥ २१ ॥ राष्ट्री । अर्यः । नियुत्वान् । इनइनइतिचत्वारीश्व-रनामानि ॥ २२ ॥ अपस्तुभ्नुष्याआयत्य१ग्रुवोवश्म्यंधआवयत्योजोमघमङ्यारेळतेहेळोवर्ततेनुतळिद्रणइन्वतिद-भ्नोतिदिद्युदिरज्यतिराष्ट्रीद्वाविंशतिः ॥ इतिनैघंटुकेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥ १२ ॥

ॐउरु । तुवि । पुरु । भूरि । शश्वत् । विश्वं । परीणसा । व्यानशिः । शतं । सहस्रं । सलिलं । कुविदि-

तिद्वादशबहुनामानि ॥ १ ॥ ऋहन् । ह्रस्वः । निघृष्वः । मायुकः । प्रतिष्ठा । कृधु । वम्रकः । दभ्रं । अर्भकः । क्षुल्लकः । अल्पइत्येकादशह्रस्वनामानि ॥ २ ॥ महत् । ब्रध्नः । ऋष्वः । बृहत् । उक्षितः । तवसः । तविषः । महिषः । अभ्वः । ऋभुक्षाः । उक्षाः । विहायाः । यह्वः । ववक्षिथ । विवक्षसे । अंभृणः । माहिनः । गभीरः । ककुहः । रभसः । व्राधन् । विरप्शी । अद्भुतं । बर्हिष्ठः । बर्हिपदितिपंचविंशतिर्महन्नामानि ॥ ३ ॥ गयः । कृदरः । गर्तः । हर्म्यं । अस्तं । पस्त्यं । दुरोणे । नीळं । दुर्याः । स्वसराणि । अमा । दमे । कृत्तिः । योनिः । सद्म । शरणं । वरूथं । छर्दिः । छदिः । छाया । शर्म । अज्मेतिद्वाविंशतिर्गृहनामानि ॥ ४ ॥ इरज्यति । विधेम । सपर्यति । नमस्यति । दुवस्यति । ऋध्नोति । ऋणद्धि । ऋच्छति । सपति । विवासतीतिदशपरिचरण-कर्माणः ॥ ५ ॥ शिंबाता । शतरा । शातपंता । शिल्गुः । स्यूमकं । शेवृधं । मयः । सुग्म्यं । सुदिनं । शूषं । शुनं । शग्मं । भेषजं । जलाषं । स्योनं । सुम्नं । शेवं । शिवं । शं । कमितिविंशतिःसुखनामानि ॥ ६ ॥ निर्णिक् । वव्रिः । वर्पः । वपुः । अमतिः । अप्सः । प्सु । अप्नः । पिष्टं । पेशः । कृशनं । मरुत् । अर्जुनं । ताम्रं । अरुषं । शिल्पमितिषोडशरूपनामानि ॥ ७ ॥ अस्रेमा । अनेमा । अनेद्यः । अनवद्यः । अनभिशस्त्यः । उक्थ्यः । सुनीथः । पाकः । वामः । वयुनमितिदशप्रशस्यनामानि ॥ ८ ॥ केतुः । केतः । चेतः । चित्तं । ऋतुः ।

असुः । धीः । शची । माया । वयुनं । अभिख्येत्येकादशप्रज्ञानामानि ॥ ९ ॥ बट् । श्रत् । सत्रा । अद्धा । इत्था । ऋतमितिषट्सत्यनामानि ॥ १० ॥ चिक्यत् । चाकनत् । अचक्ष्म । चष्टे । विचष्टे । विचर्षणिः । विश्वचर्षणिः । अवचाकशदित्यष्टौपश्यतिकर्माणः ॥ ११ ॥ हिकं । नुकं । सुकं । आहिकं । आकीं । नकिः । माकिः । नकीं । आकृतमितिनवोत्तराणिपदानिसर्वपदसमाम्नानाय ॥ १२ ॥ इदमिव । इदंयथा । अग्निर्नये । चतुरश्चिद्ददमानात् । ब्राह्मणाव्रतचारिणः । वृक्षस्यनुतेपुरुहूतवयाः । जारआभगं । मेषोभूतो३भियंनयः । तद्रूपः । तद्वर्णः । तद्वत् । तथेत्युपमाः ॥ १३ ॥ अर्चति । गायति । रेभति । स्तोभति । गूर्धयति । गृणाति । जरते । ह्वयते । नदति । पृच्छति । रिहति । धमति । कृपायति । कृपण्यति । पनस्यति । पनायते । वल्गूयति । मंदते । भंदते । छंदति । छदयते । शशमानः । रंजयति । रजयति । शंसति । स्तौति । यौति । रौति । नौति । भनति । पणायति । पणते । सपति । पपृक्षाः । महयति । वाजयति । पूजयति । मन्यते । मंदति । रसति । स्वरति । वेनति । मंद्रयते । जल्पतीतिचतुश्चत्वारिंशदर्चतिकर्माणः ॥ १४ ॥ विप्रः । विग्रः । गृत्सः । धीरः । वेनः ।
वेधाः । कण्वः । ऋभुः । नवेदाः । कविः । मनीषी । मंधाता । विधाता । विपः । मनश्चित् । विपश्चित् । विपन्यवः । आकेनिपः । उशिजः । कीस्तासः । अद्धातयः । मतयः । मतुथाः । वाघतइतिचतुर्विंशतिर्मेधाविनामानि ॥ १५ ॥ रेभः । जरिता । कारुः । नदः । स्तामुः । कीरिः । गौः । सूरिः । नादः । छंदः । स्तुप् । रुद्रः । कृपण्युरितित्रयोदशस्तोतृनामानि ॥ १६ ॥ यज्ञः । वेनः । अध्वरः । मेधः । विदथः । नार्यः । सवनं । होत्रा । इष्टिः । देवताता । मखः । विष्णुः । इंदुः । प्रजापतिः । धर्मइतिपंचदशयज्ञनामानि ॥ १७ ॥ भरताः । कुरवः । वाघतः । वृक्तबर्हिषः । यतस्रुचः । मरुतः । सबाधः । देवयवइत्यष्टावृत्विङ्नामानि ॥ १८ ॥ ईमहे । यामि । मन्महे । दद्धि । शग्धि । पूर्धि । मिमिड्ढि । मिमीहि । रिरिड्ढि । रिरीहि । पीपरत् । यंतारः । यंधि । इषुध्यति । मदेमहि । मनामहे । मायतइतिसप्तदशयाच्ञाकर्माणः ॥ १९ ॥ दाति । दाशति । दासति । राति । रासति । पृणक्षि । पृणाति । शिक्षति । तुंजति । मंहतइतिदशदानकर्माणः ॥ २० ॥ परिस्रव । पवस्व । अभ्यर्ष । आशिषइतिचत्वारोध्येषणाकर्माणः ॥ २१ ॥ स्वपिति । सस्तीतिद्वौस्वपितिकर्माणौ ॥ २२ ॥ कूपः । कातुः । कर्तः । वव्रः । काटः । खातः । अवतः । क्रिविः । सूदः । उत्सः । ऋश्यदात् । कारोतरात् । कुशयः । केवटइतिचतुर्दशकूपनामानि ॥ २३ ॥ तृपुः । तक्वा । रिम्वा । रिपुः । रिक्वा । रिहायाः । तायुः । तस्करः । वनर्गुः । हुरश्चित् । मुषीवान् । मलिम्लुचः । अघशंसः । वृकइतिचतुर्दशैवस्तेननामानि ॥ २४ ॥ निण्यं । सस्वः । सनुतः । हिरुक् । प्रतीच्यं । अपीच्यमितिषण्णिर्णीतांतर्हितनामधेयानि ॥ २५ ॥ आके । पराके । पराचैः ।

आरे । परावतइतिपंचदूरनामानि ॥ २६ ॥ प्रत्नं । प्रदिवः । प्रवयाः । सनेमि । पूर्व्यं । अह्नायेतिषट्पुराणनामानि ॥ २७ ॥ नवं । नूत्नं । नूतनं । नव्यं । इदा । इदानीमितिषळेवनवनामानि ॥ २८ ॥ प्रपित्वे । अभीके । दभ्रं । अर्भकं । तिरः । सतः । त्वः । नेमः । ऋक्षाः । स्तृभिः । वम्रीभिः । उपजिह्विका । ऊर्दरं । कृदरं । रंभः । पिनाकं । मेना । ग्नाः । शेपः । वैतसः । अया । एना । सिषक्तु । सचते । भ्यसते । रेजतइतिषड्विंशतिर्द्विशउत्तराणिनामानि ॥ २९ ॥ स्वधे । पुरंधी । धिषणे । रोदसी । क्षोणी । अंभसी । नभसी । रजसी । सदसी । सद्मनी । घृतवती । बहुले । गभीरे । गंभीरे । ओण्यौ । चम्वौ । पार्श्वौ । मही । उर्वी । पृथ्वी । अदिती । अही । दूरअंते । अपारेअपारेइतिचतुर्विंशतिर्द्यावापृथिव्योर्नामधेयानिनामधेयानि ॥ ३० ॥ उर्वीहन्महद्रयिंइरज्यतिशिंबातानिर्णिगम्नेमाकेतुर्वद्रूचिक्यद्धिकमिदमिवार्चतिविप्रोरेभोयज्ञोभरताईमहेदातिपरिस्रवस्वपितिकूपस्त्रिपुनिर्ण्यमाकेप्रत्नंनवंप्रपित्वेस्वधेत्रिंशत् ॥ इतिनैघंटुकेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

ॐ जहा । निधा । शिताम । मेहना । दमूनाः । मूषः । इषिरेण । कुरुतनं । जठरे । तितउ । शिप्रे । मध्या । मंदू । इर्मांतासः । कायमानः । लोधं । शीरं । विद्रधे । द्रुपदे । तुग्वनि । नंसंते । नसंतः । आहनसः । अद्मसत् । इष्मिणः । वाहः । परितक्म्या । सुविते । दयते । नूचित् । नूच । द्रावने । अकूपारस्य । शिशीते । ॥ १४ ॥

सुतुकः । सुप्रायणाः । अप्रायुवः । च्यवनः । रजः । हरः । जुहुरे । व्यंतः । ऋाणाः । वाशी । विषुणः । जामिः । पिता । शंयोः । अदितिः । एरिरे । जसुरिः । जरते । मंदिने । गौः । गातुः । दंसयः । तूताव । चयसे । वियुते । ऋधक् । अस्याः । अस्येतिद्विषष्टिःपदानि ॥ १ ॥ सस्निं । वाहिष्ठः । दूतः । वावशानः । वार्यं । अंधः । असश्चंती । वनुष्यति । तरुष्यति । भंदना । आहनः । नदः । सोमोअक्षाः । श्वात्रं । ऊतिः । हासमाने । पड्भिः । ससं । द्विता । व्राः । वराहः । स्वसराणि । शर्याः । अर्कः । पविः । वक्षः । धन्व । सिनं । इत्था । सचा । चित । आ । द्युम्नं । पवित्रं । तोदः । स्वंचाः । शिपिविष्टः । विष्णुः । आघृणिः । पृथुज्रयाः । अथर्युं । काणुका । अध्रिगुः । आंगूषः । आपांतमन्युः । श्मशा । उर्वशी । वयुनं । वाजपस्त्यं । वाजगंध्यं । गध्यं । गधिता । कौरयाणः । तौरयाणः । अह्रयाणः । हरयाणः । आरितः । व्रंदी । निष्षपी । तूर्णाशं । क्षुंपं । निचुंपुणः । पादुः । पादुः । वृकः । जोषवाकं । कृत्तिः । श्वघ्नी । समस्य । कुटस्य । चर्षणिः । शंबः । केपयः । तुतुमाकृषे । अंसत्रं । काकुदं । बीरिटे । अच्छ । परि । ई । सीं । एनं । एनां । सृणिरितिचतुरुत्तरमशीतिःपदानि ॥ २ ॥ आशुशुक्षणिः । आशाभ्यः । काशिः । कुणारुं । अलातृणः । सलल्लूकं । कत्पयं । विस्रुहः । वीरुधः । नक्षद्दाभं । अस्कृधोयुः । निशृंभाः । वृबदुक्थं । ऋदूदरः । ऋदूपे । पुलुकामः । असिन्वती । कपना । भाऽऋजीकः ।

रुजानाः । जूर्णिः । ओमना । उपलप्रक्षिणी । उपसि । प्रकलवित् । अभ्यर्धयज्वा । ईक्षे । क्षोणस्य । अस्मे । पाथः । सवीमनि । सप्रथाः । विदथानि । श्रायंतः । आशीः । अजीगः । अमूरः । शशमानः । देवोदेवाच्याकृपा । विजामातुः । ओमासः । सोमानं । अनवायं । किमीदिने । अमवान् । अमीवा । दुरितं । अप्वा । अमतिः । श्रुष्टी । पुरंधिः । रुशत् । रिशादसः । सुदत्रः । सुविदत्रः । आनुषक् । तुर्वणिः । गिर्वणसे । असूर्तेसूर्ते । अम्यक् । यादृश्मिन् । जारयायि । अग्रिया । चनः । पचता । शुरुधः । अमिनः । जज्झतीः । अप्रतिष्कुतः । शाशदानः । सृप्रः । सुशिप्रः । शिप्रे । रंसु । द्विबर्हाः । अक्रः । उराणः । स्तियानां । स्तिपाः । जबारु । जरूथं । कुलिशः । तुंजः । बर्हणा । ततनुष्टिं । इलीविशः । कियेधाः । भृमिः । विष्पितः । तुरीपं । रास्पिनः । ऋंजतिः । ऋजुनीती । प्रतद्वसू । हिनोत । चोष्कूयमाणः । चोष्कूयते । सुमत् । दिविष्टिषु । दूतः । जिन्वति । अमत्रः । ऋचीषमः । अनर्शराति । अनर्वा । असामि । गल्दया । जल्हवः । बकुरः । वेकनाटान् । अभिधेतन । अंहुरः । बतः । वाताप्यं । चाकन् । रथर्यति । असक्रां । आधवः । अनवब्रवः । सदान्वे । शिरिंबिठः । पराशरः । क्रिविर्दती । करूळती । दनः । शरारुः । इदंयुः । कीकटेषु । बुंदः । वृंदं । किः । उल्बं । ऋबीसमृबीसमितित्रयस्त्रिंशच्छतंपदानि ॥ ३ ॥ जहासस्त्रिमाशुद्रुक्षणिस्त्रीणि ॥ इतिनैघंटुकेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

॥ ॐ अग्निः । जातवेदाः । वैश्वानरइतित्रीणिपदानि ॥ १ ॥ द्रविणोदाः । इध्मः । तनूनपात् । नराशंसः । इळः । बर्हिः । द्वारः । उषासानक्ता । दैव्याहोतारा । तिस्रोदेवीः । त्वष्टा । वनस्पतिः । स्वाहाकृतयइतित्रयोदशपदानि ॥ २ ॥ अश्वः । शकुनिः । मंडूकाः । अक्षाः । ग्रावाणः । नराशंसः । रथः । दुंदुभिः । इषुधिः । हस्तघ्नः । अभीशवः । धनुः । ज्या । इषुः अश्वा । अश्वाजनी । उलूखलं । वृषभः । द्रुघणः । पितुः । नद्यः । आपः । ओषधयः । रात्रिः । अरण्यानी । श्रद्धा । पृथिवी । अप्वा । अग्नायी । उलूखलमुसले । हविर्धाने । द्यावापृथिवी । विपाट्छुतुद्री । आर्त्नी । शुनासीरौ । देवीजोष्ट्री । देवीऊर्जाहुतीतिषट्त्रिंशत्पदानि ॥ ३ ॥ वायुः । वरुणः । रुद्रः । इंद्रः । पर्जन्यः । बृहस्पतिः । ब्रह्मणस्पतिः । क्षेत्रस्यपतिः । वास्तोष्पतिः । वाचस्पतिः । अपांनपात् । यमः । मित्रः । कः । सरस्वान् । विश्वकर्मा । तार्क्ष्यः । मन्युः । दधिक्राः । सविता । त्वष्टा । वातः । अग्निः । वेनः । असुनीतिः । ऋतः । इंदुः । प्रजापतिः । अहिः । अहिर्बुध्न्यः । सुपर्णः । पुरूरवाइतिद्वात्रिंशत्पदानि ॥ ४ ॥ श्येनः । सोमः । चंद्रमाः । मृत्युः । विश्वानरः । धाता । विधाता । मरुतः । रुद्राः । ऋभवः । अंगिरसः । पितरः । अथर्वाणः । भृगवः । आप्त्याः । अदितिः । सरमा । सरस्वती । वाक् । अनुमतिः । राका । सिनीवाली । कुहूः । यमी । उर्वशी । पृथिवी । इंद्राणी । गौरी । गौः ।

धेनुः । अघ्न्या । पथ्या । स्वस्तिः । उषाः । इळा । रोदसीतिषट्त्रिंशत्पदानि ॥ ५ ॥ अश्विनौ । उषाः । सूर्या । वृषाकपायी । सरण्यूः । त्वष्टा । सविता । भगः । सूर्यः । पूषा । विष्णुः । विश्वानरः । वरुणः । केशी । केशिनः । वृषाकपिः । यमः । अजएकपात् । पृथिवी । समुद्रः । अथर्वा । मनुः । दध्यङ् । आदित्याः । सप्तऋषयः । देवाः । विश्वेदेवाः । साध्याः । वसवः । वाजिनः । देवपत्न्योदेवपत्न्यइत्येकत्रिंशत्पदानि ॥ ६ ॥ अग्निर्द्रविणोदाअश्वोवायुःश्येनोऽश्विनौषट् ॥ इतिनैघंटुकेपंचमोऽध्यायः ॥

॥ शिक्षादिवेदांगचतुष्टयंसमाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं वैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयवैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७, सन १९८६

॥ अष्टाध्यायीसूत्रपाठप्रारंभः ॥

॥ अष्टाध्यायीसूत्रपाठप्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ हरिःॐम् ॥ येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्यमहेश्वरात् । कृत्स्नंव्याकरणंप्रोक्तंतस्मैपाणिनयेनमः ॥ १ ॥ येनधौतागिरःपुंसांविमलैःशब्दवारिभिः । तमश्चाज्ञानजंभिन्नंतस्मैपाणिनयेनमः ॥ २ ॥ वाक्यकारंवररुचिंभाष्यकारंपतंजलिम् । पाणिनिंसूत्रकारंचप्रणतोऽस्मिमुनित्रयम् ॥ ३ ॥ अइउण् । ऋऌक् । एओङ् । ऐऔच् । हयवरट् । लण् । ञमङणनम् । झभञ् । घढधष् । जबगडदश् । खफछठथचटतव् । कपय् । शषसर् । हल् । इतिप्रत्याहारसूत्राणि ॥ वृद्धिरादैच् । अदेङ्गुणः । इकोगुणवृद्धी । नधातुलोपआर्धधातुके । क्ङितिच । दीधीवेवीटाम् । हलोऽनन्तराःसंयोगः । मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः । तुल्यास्यप्रयत्नंसवर्णम् । नाज्झलौ । ईदूदेद्द्विवचनंप्रगृह्यम् । अदसोमात् । शे । निपातएकाजनाङ् । ओत् । संबुद्धौशाकल्यस्येतावनार्षे । उञः । ऊँ । ईदूतौचसप्तम्यर्थे । दाधाघ्वदाप् ॥१॥ आद्यन्तवदेकस्मिन् । तरप्तमपौघः । बहुगणवतुडतिसंख्या । ष्णान्ताषट् । डतिच । क्तक्तवतूनिष्ठा । सर्वादीनिसर्वनामानि । विभाषादिक्समासेबहुव्रीहौ । नबहुव्रीहौ । तृतीयासमासे । द्वन्द्वेच । विभाषाजसि । प्रथमचरमतयाल्पार्धकतिपयनेमाश्च । पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणिव्यवस्थायामसंज्ञायाम् । स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् । अन्तरंबहिर्योगोपसंव्यानयोः । स्वरादिनिपातमव्ययम् । तद्धितश्चासर्वविभक्तिः । कृन्मेजन्तः । क्त्वातोसुन्कसुनः ॥ २ ॥ अव्ययीभावश्च । शिसर्वनामस्थानम् । सुडनपुंसकस्य । नवेतिविभाषा ।

इग्यणःसंप्रसारणम् । आद्यन्तौटकितौ । मिदचोऽन्त्यात्परः । एचइग्घ्रस्वादेशे । षष्ठीस्थानेयोगा । स्थानेऽन्तर
तमः । उरण्रपरः । अलोऽन्त्यस्य । ङिच्च । आदेःपरस्य । अनेकाल्शित्सर्वस्य । स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ । अचःप
रस्मिन्पूर्वविधौ । नपदान्तद्विर्वचनवरेयलोपस्वरसवर्णानुस्वारदीर्घजश्चर्विधिषु । द्विर्वचनेऽचि । अदर्शनंलोपः
॥ ३ ॥ प्रत्ययस्यलुक्श्लुलुपः । प्रत्ययलोपेप्रत्ययलक्षणम् । नलुमताङ्गस्य । अचोऽन्त्यादिटि । अलोऽन्त्यात्पूर्वउप
धा । तस्मिन्निितिनिर्दिष्टेपूर्वस्य । तस्मादित्युत्तरस्य । स्वंरूपंशब्दस्याशब्दसंज्ञा । अणुदित्सवर्णस्यचाप्रत्ययः । तपर
स्तत्कालस्य । आदिरन्त्येनसहेता । येनविधिस्तदन्तस्य । वृद्धिर्यस्याचामादिस्तद्वृद्धम् । त्यदादीनिच । एङ्प्रा
चांदेशे ॥ ४ ॥ वृद्धिराद्यन्तवदव्ययीभावःप्रत्ययस्यलुक्पञ्चदश ॥ इतिप्रथमाध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥
गाङ्कुटादिभ्योऽञ्णिन्ङित् । विजइट् । विभाषोर्णोः । सार्वधातुकमपित् । असंयोगाल्लिट्कित् । इन्धिभवतिभ्यां
च । मृडमृदगुधकुषक्लिशवदवसःक्त्वा । रुदविदमुषग्रहिस्वपिप्रच्छःसंश्च । इकोझल् । हलन्ताच्च । लिङ्सिचावा
त्मनेपदेषु । उश्च । वागमः । हनःसिच् । यमोगन्धने । विभाषोपयमने । स्थाघ्वोरिच्च । नक्त्वासेट् । निष्ठाशी ॥ २ ॥
ङ्स्विदिमिदिक्ष्विदिधृषः । मृषस्तितिक्षायाम् ॥ १ ॥ उदुपधाद्भावादिकर्मणोरन्यतरस्याम् । पूङःक्त्वाच । नोप
धात्थफान्ताद्वा । वंचिलुंच्यृतश्च । तृषिमृषिकृषेःकाश्यपस्य । रलोव्युपधाद्धलादेःसंश्च । ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घ

प्लुतः । अचश्च । उच्चैरुदात्तः । नीचैरनुदात्तः । समाहारःस्वरितः । तस्यादितउदात्तमर्धह्रस्वम् । एकश्रुतिदूरा
त्संबुद्धौ । यज्ञकर्मण्यजपन्यूंखसामसु । उच्चैस्तरांवावषट्कारः । विभाषाछन्दसि । नसुब्रह्मण्यायांस्वरितस्यतूदात्तः ।
देवब्रह्मणोरनुदात्तः । स्वरितात्संहितायामनुदात्तानाम् । उदात्तस्वरितपरस्यसन्नतरः ॥ २ ॥ अपृक्तएकाल्प्रत्ययः ।
तत्पुरुषःसमानाधिकरणःकर्मधारयः । प्रथमानिर्दिष्टंसमासउपसर्जनम् । एकविभक्तिचापूर्वनिपाते । अर्थवदधातु
रप्रत्ययःप्रातिपदिकम् । कृत्तद्धितसमासाश्च । ह्रस्वोनपुंसकेप्रातिपदिकस्य । गोस्त्रियोरुपसर्जनस्य । लुक्तद्धितलु
कि । इद्गोण्याः । लुपियुक्तवद्व्यक्तिवचने । विशेषणानांचाजातेः । तदशिष्यंसंज्ञाप्रमाणत्वात् । लुब्योगाप्रख्याना
त् । योगप्रमाणेचतदभावेऽदर्शनंस्यात् । प्रधानप्रत्ययार्थवचनमर्थस्यान्यप्रमाणत्वात् । कालोपसर्जनेचतुल्यम् ।
जात्याख्यायामेकस्मिन्बहुवचनमन्यतरस्याम् । अस्मदोद्वयोश्च । फल्गुनीप्रोष्ठपदानांचनक्षत्रे ॥ ३ ॥ छन्दसिपुन
र्वस्वोरेकवचनम् । विशाखयोश्च । तिष्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वन्द्वेबहुवचनस्यद्विवचनंनित्यम् । सरूपाणामेकशेषएकवि
भक्तौ । वृद्धोयूनातल्लक्षणश्चेदेवविशेषः । स्त्रीपुंवच्च । पुमान्स्त्रिया । भ्रातृपुत्रौस्वसृदुहितृभ्याम् । नपुंसकमनपुंस
केनैकवच्चास्यान्यतरस्याम् । पितामात्रा । श्वशुरःश्वश्र्वा । त्यदादीनिसर्वैर्नित्यम् । ग्राम्यपशुसंघेष्वतरुणेषुस्त्री
॥ ४ ॥ गाङ्कुटाद्युदुपधादपृक्तश्छन्दसिपुनर्वस्वोस्त्रयोदश ॥ इतिप्रथमाध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ भूवादयो

धातवः । उपदेशेऽजनुनासिक इत् । हलन्त्यम् । नविभक्तौतुस्माः । आदिर्ञिटुडवः । षःप्रत्ययस्य । चुटू ।
लशक्वतद्धिते । तस्यलोपः । यथासंख्यमनुदेशःसमानाम् । स्वरितेनाधिकारः । अनुदात्तङितआत्मनेपदम् । भा
वकर्मणोः । कर्तरिकर्मव्यतिहारे । नगतिहिंसार्थेभ्यः । इतरेतरान्योन्योपपदाच्च । नेर्विशः । परिव्यवेभ्यःक्रियः ।
विपराभ्यांजेः । आङोदोऽनास्यविहरणे ॥ १ ॥ क्रीडोऽनुसंपरिभ्यश्च । समवप्रविभ्यःस्थः । प्रकाशनस्थेयाख्ययो
श्च । उदोऽनूर्ध्वकर्मणि । उपान्मन्त्रकरणे । अकर्मकाच्च । उद्विभ्यांतपः । आङोयमहनः । समोगम्यृच्छिप्रच्छि
स्वरत्यर्तिश्रुविदिभ्यः । निसमुपविभ्योह्वः । स्पर्धायामाङः । गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयो
गेषुकृञः । अधेःप्रसहने । वेःशब्दकर्मणः । अकर्मकाच्च । संमाननोत्संजनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषुनि
यः । कर्तृस्थेचाशरीरेकर्मणि । वृत्तिसर्गतायनेषुक्रमः । उपपराभ्याम् । आङउद्गमने ॥ २ ॥ वेःपादविहरणे । प्रो
पाभ्यांसमर्थाभ्याम् । अनुपसर्गाद्वा । अपह्नवेज्ञः । अकर्मकाच्च । संप्रतिभ्यामनाध्याने । भासनोपसंभाषाज्ञानय
त्नविमत्युपमन्त्रणेषुवदः । व्यक्तवाचांसमुच्चारणे । अनोरकर्मकात् । विभाषाविप्रलापे । अवाद्ग्रः । समःप्रतिज्ञा
ने । उदश्चरःसकर्मकात् । समस्तृतीयायुक्तात् । दाणश्चसाचेच्चतुर्थ्यर्थे । उपाद्यमःस्वकरणे । ज्ञाश्रुस्मृदृशांसनः ।
नानोर्ज्ञः । प्रत्याङ्भ्यांश्रुवः । शदेःशितः ॥३॥ म्रियतेर्लुङ्लिङोश्च । पूर्ववत्सनः । आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य ।

प्रोपाभ्यांयुजेरयज्ञपात्रेषु । समःक्ष्णुवः । भुजोऽनवने । णेरणौयत्कर्मणौचेत्सकर्तानाध्याने । भीस्म्योर्हेतुभये ।
गृधिवंच्योःप्रलम्भने । लियःसंमाननशालीनीकरणयोश्च । मिथ्योपपदात्कृञोऽभ्यासे । स्वरितञितःकर्त्रभिप्राये
क्रियाफले । अपाद्वदः । णिचश्च । समुदाङ्भ्योयमोऽग्रन्थे । अनुपसर्गाज्ज्ञः । विभाषोपपदेनप्रतीयमाने । शेषा
त्कर्तरिपरस्मैपदम् । अनुपराभ्यांकृञः । अभिप्रत्यतिभ्यःक्षिपः ॥ ४ ॥ प्राद्वहः । परेर्मृषः । व्याङ्परिभ्योरमः ।
उपाच्च । विभाषाकर्मकात् । बुधयुधनशजनेङ्प्रुद्रुस्रुभ्योणेः । निगरणचलनार्थेभ्यश्च । अणावकर्मकाच्चित्तवत्कर्तृ
कात् । नपादम्याङ्यमाङ्यसपरिमुहरुचिनृतिवदवसः । वाक्यषः । द्युद्भ्योलुङि । वृद्भ्यःस्यसनोः । लुटिचक्लृपः
॥ ५ ॥ भूवादयःक्रीडोऽनुवेःपादम्रियतेःप्राद्वहस्त्रयोदश ॥ इतिप्रथमाध्यायेतृतीयःपादः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ आकडा
रादेकासंज्ञा । विप्रतिषेधेपरंकार्यम् । यूस्त्र्याख्यौनदी । नेयङुवङ्स्थानावस्त्री । वामि । ङितिह्रस्वश्च । शेषोघ्य
सखि । पतिःसमासएव । षष्ठीयुक्तश्छन्दसिवा । ह्रस्वंलघु । संयोगेगुरु । दीर्घंच । यस्मात्प्रत्ययविधिस्तदादिप्रत्य
येऽङ्गम् । सुप्तिङन्तंपदम् । नःक्ये । सितिच । स्वादिष्वसर्वनामस्थाने । यचिभम् । तसौमत्वर्थे । अयस्मयादी
निच्छन्दसि ॥ १ ॥ बहुषुबहुवचनम् । द्व्येकयोर्द्विवचनैकवचने । कारके । ध्रुवमपायेऽपादानम् । भीत्रार्थानांभय
हेतुः । पराजेरसोढः । वारणार्थानामीप्सितः । अन्तर्धौयेनादर्शनमिच्छति । आख्यातोपयोगे । जनिकर्तुःप्रकृ

तिः । भुवःप्रभवः । कर्मणायमभिप्रैतिससंप्रदानम् । रुच्यर्थानांप्रीयमाणः । श्लाघह्नुङ्स्थाशपांज्ञीप्स्यमानः । धारेरुत्तमर्णः । स्पृहेरीप्सितः । क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानांयंप्रतिकोपः । क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोःकर्म । राधीक्ष्योर्यस्यविप्रश्नः । प्रत्याङ्भ्यांश्रुवःपूर्वस्यकर्ता ॥ २ ॥ अनुप्रतिगृणश्च । साधकतमंकरणम् । दिवःकर्मच । परिक्रयणेसंप्रदानमन्यतरस्याम् । आधारोऽधिकरणम् । अधिशीङ्स्थासांकर्म । अभिनिविशश्च । उपान्वध्याङ्वसः । कर्तुरीप्सिततमंकर्म । तथायुक्तंचानीप्सितम् । अकथितंच । गतिबुद्धिप्रत्यवसानार्थशव्दकर्माकर्मकाणामणिकर्तासणौ । हृक्रोरन्यतरस्याम् । स्वतन्त्रःकर्ता । तत्प्रयोजकोहेतुश्च । प्राग्रीश्वरान्निपाताः । चादयोऽसत्त्वे । प्रादयः । उपसर्गाःक्रियायोगे । गतिश्च ॥ ३ ॥ ऊर्यादिच्विडाचश्च । अनुकरणंचानितिपरम् । आदरानादरयोःसदसती । भूषणेऽलम् । अन्तरपरिग्रहे । कणेमनसीश्रद्धाप्रतीघाते । पुरोऽव्ययम् । अस्तंच । अच्छगत्यर्थवदेषु । अदोऽनुपदेशे । तिरोऽन्तर्धौ । विभाषाकृञि । उपाजेऽन्वाजे । साक्षात्प्रभृतीनिच । अनत्याधानउरसिमनसी । मध्येपदेनिवचनेच । नित्यंहस्तेपाणावुपयमने । प्राध्वंबन्धने । जीविकोपनिषदावौपम्ये । तेप्राग्धातोः ॥ ४ ॥ छन्दसिपरेऽपि । व्यवहिताश्च । कर्मप्रवचनीयाः । अनुर्लक्षणे । तृतीयार्थे । हीने । उपोऽधिकेच । अपपरीवर्जने । आङ्मर्यादावचने । लक्षणेत्थंभूताख्यानभागवीप्सासुप्रतिपर्यनवः । अभिरभागे । प्रतिःप्रतिनिधिप्रतिदानयोः । अधिपरीअनर्थकौ । सुःपूजायाम् ।

अतिरतिक्रमणेच । अपिःपदार्थसंभावनान्ववसर्गगर्हासमुच्चयेषु । अधिरीश्वरे । विभाषाकृञि । लःपरस्मैपदम् । तङानावात्मनेपदम् ॥ ५ ॥ तिङस्त्रीणित्रीणिप्रथममध्यमोत्तमाः । तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः । सुपः । विभक्तिश्च । युष्मद्युपपदेसमानाधिकरणेस्थानिन्यपिमध्यमः । प्रहासेचमन्योपपदेमन्यतेरुत्तमएकवच्च । अस्मद्युत्तमः । शेषेप्रथमः । परःसंनिकर्षःसंहिता । विरामोऽवसानम् ॥ ६ ॥ आकडाराद्बहुष्वनुप्रतिगृणऊर्यादिच्छन्दसितिङोदश ॥ इतिप्रथमाध्यायेचतुर्थःपादः ॥ ४ ॥ ॥ इतिसूत्रपाठेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ समर्थःपदविधिः । सुबामन्त्रितेपराङ्गवत्स्वरे । प्राक्कडारात्समासः । सहसुपा । अव्ययीभावः । अव्ययंविभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्ध्यर्थाभावात्ययासंप्रतिशब्दप्रादुर्भावपश्चाद्यथानुपूर्व्ययौगपद्यसादृश्यसंपत्तिसाकल्यान्तवचनेषु । यथासादृश्ये । यावदवधारणे । सुप्प्रतिनामात्रार्थे । अक्षशलाकासंख्याःपरिणा । विभाषा । अपपरिबहिरंचवःपंचम्या । आङ्मर्यादाभिविध्योः । लक्षणेनाभिप्रतीआभिमुख्ये । अनुर्यत्समया । यस्यचायामः । तिष्ठद्गुप्रभृतीनिच । पारेमध्येषष्ठ्यावा । संख्यावंश्येन । नदीभिश्च ॥ १ ॥ अन्यपदार्थेचसंज्ञायाम् । तत्पुरुषः । द्विगुश्च । द्वितीयाश्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नैः । स्वयंक्तेन । खट्वाक्षेपे । सामि । कालाः । अत्यन्तसंयोगेच । तृतीयातत्कृतार्थेनगुणवचनेन । पूर्वसदृशसमोनार्थकलहनिपुणमिश्रश्लक्ष्णैः । कर्तृकरणेकृताबहुलम् । कृत्यैरधिकार्थवचने ।

अन्नेनव्यंजनम् । भक्ष्येणमिश्रीकरणम् । चतुर्थीतदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । पंचमीभयेन । अपेतापोढमुक्तप तितापत्रस्तैरल्पशः । स्तोकान्तिकदूरार्थकृच्छ्राणिक्तेन । सप्तमीशौण्डैः ॥ २ ॥ सिद्धशुष्कपक्वबन्धैश्च । ध्वाङ्क्षेण क्षेपे । कृत्यैर्ऋणे । संज्ञायाम् । क्तेनाहोरात्रावयवाः । तत्र । क्षेपे । पात्रेसमितादयश्च । पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराण नवकेवलाःसमानाधिकरणेन । दिक्संख्येसंज्ञायाम् । तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारेच । संख्यापूर्वोद्विगुः । कुत्सिता निकुत्सनैः । पापाणकेकुत्सितैः । उपमानानिसामान्यवचनैः । उपमितंव्याघ्रादिभिःसामान्याप्रयोगे । विशेषणंवि शेष्येणबहुलम् । पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवीराश्च । श्रेण्यादयःकृतादिभिः । क्तेननञ्विशिष्टेनान ञ् ॥ ३ ॥ सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाःपूज्यमानैः । वृन्दारकनागकुंजरैःपूज्यमानम् । कतरकतमौजातिपरिप्रश्ने । किं क्षेपे । पोटायुवतिस्तोककतिपयगृष्टिधेनुवशावेहद्बष्कयणीप्रवक्तृश्रोत्रियाध्यापकधूर्तैर्जातिः । प्रशंसावचनैश्च । युवा खलतिपलितवलिनजरतीभिः । कृत्यतुल्याख्याअजात्या । वर्णोवर्णेन । कुमारःश्रमणादिभिः । चतुष्पादोगर्भिण्या । मयूरव्यंसकादयश्च ॥ ४ ॥ समर्थोऽन्यपदार्थेसिद्धशुष्कसन्महद्द्वादश ॥ इतिद्वितीयाध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे । अर्धंनपुंसकम् । द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् । प्राप्तापन्नेचद्वि तीयया । कालाःपरिमाणिना । नञ् । ईषदकृता । षष्ठी । याजकादिभिश्च । ननिर्धारणे । पूरणगुणसुहितार्थसदव्यय

तव्यसमानाधिकरणेन । क्तेनचपूजायाम् । अधिकरणवाचिनाच । कर्मणिच । तृजकाभ्यांकर्तरि । कर्तरिच । नित्यं क्रीडाजीविकयोः । कुगतिप्रादयः । उपपदमतिङ् । अमैवाव्ययेन ॥ १ ॥ तृतीयाप्रभृतीन्यन्यतरस्याम् । क्त्वाच । शेषोबहुव्रीहिः । अनेकमन्यपदार्थे । संख्ययाव्ययासन्नादूराधिकसंख्याःसंख्येये । दिङ्नामान्यन्तराले । तत्रतेनेद मितिसरूपे । तेनसहेतितुल्ययोगे । चार्थेद्वन्द्वः । उपसर्जनंपूर्वम् । राजदन्तादिषुपरम् । द्वन्द्वेघि । अजाद्यदन्तम् । अल्पाच्तरम् । सप्तमीविशेषणेबहुव्रीहौ । निष्ठा । वाहिताग्न्यादिषु । कडाराःकर्मधारये ॥ २ ॥ पूर्वापराधरोत्तरंतृ तीयाप्रभृतीन्यष्टादश ॥ इतिद्वितीयाध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ अनभिहिते । कर्मणिद्वितीया । तृतीया चहोश्छन्दसि । अन्तरान्तरेणयुक्ते । कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे । अपवर्गेतृतीया । सप्तमीपंचम्यौकारकमध्ये । कर्म प्रवचनीययुक्तेद्वितीया । यस्मादधिकंयस्यचेश्वरवचनंतत्रसप्तमी । पंचम्यपाङ्परिभिः । प्रतिनिधिप्रतिदानेचयस्मा त् । गत्यर्थकर्मणिद्वितीयाचतुर्थ्यौचेष्टायामनध्वनि । चतुर्थीसंप्रदाने । क्रियार्थोपपदस्यचकर्मणिस्थानिनः । तुम र्थाच्चभाववचनात् । नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्योगाच्च । मन्यकर्मण्यनादरेविभाषाप्राणिषु । कर्तृकरणयोस्तृती या । सहयुक्तेऽप्रधाने । येनाङ्गविकारः ॥१॥ इत्थंभूतलक्षणे । संज्ञोऽन्यतरस्यांकर्मणि । हेतौ । अकर्तर्यृणेपंचमी । विभाषागुणेऽस्त्रियाम् । षष्ठीहेतुप्रयोगे । सर्वनाम्नस्तृतीयाच । अपादानेपंचमी । अन्यारादितरर्तेदिक्छब्दांचूत्तरप

॥ ६ ॥ दाज्ञाहियुक्ते । षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन । एनपाद्वितीया । पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याम् । करणेचस्तोकाल्पकृच्छ्र कतिपयस्यासत्त्ववचनस्य । दूरान्तिकार्थैःषष्ठ्यन्यतरस्याम् । दूरान्तिकार्थेभ्योद्वितीयाच । सप्तम्यधिकरणेच । यस्यचभावेनभावलक्षणम् । षष्ठीचानादरे । स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च । आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम् ॥२॥ यतश्चनिर्धारणम् । पंचमीविभक्ते । साधुनिपुणाभ्यामर्चायांसप्तम्यप्रतेः । प्रसितोत्सुकाभ्यांतृ तीयाच । नक्षत्रेचलुपि । प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रेप्रथमा । संबोधनेच । सामन्त्रितम् । एकवचनंसं बुद्धिः । षष्ठीशेषे । ज्ञोऽविदर्थस्यकरणे । अधीगर्थदयेशांकर्मणि । कृञः प्रतियत्ने । रुजार्थानांभाववचनानामज्वरेः । आशिषिनाथः । जासिनिप्रहणनाटक्राथपिषांहिंसायाम् । व्यवहृपणोःसमर्थयोः । दिवस्तदर्थस्य । विभाषोपसर्गे । द्वितीयाब्राह्मणे । प्रेष्यब्रुवोर्हविषोदेवतासंप्रदाने ॥३॥ चतुर्थ्यर्थेबहुलंछन्दसि । यजेश्चकरणे । कृत्वोर्थप्रयोगेकालेऽ धिकरणे । कर्तृकर्मणोःकृति । उभयप्राप्तौकर्मणि । क्तस्यचवर्तमाने । अधिकरणवाचिनश्च । नलोकाव्ययनिष्ठाख लर्थतृनाम् । अकेनोर्भविष्यदाधमर्ण्ययोः । कृत्यानांकर्तरिवा । तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यांतृतीयान्यतरस्याम् । चतुर्थी चाशिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थहितैः ॥ ४ ॥ अनभिहितइत्यर्थभूतयतश्चप्रेष्यब्रुवोस्त्रयोदश ॥ इतिद्वितीयाध्या येतृतीयःपादः ॥ १ ॥ ७ ॥ द्विगुरेकवचनम् । द्वन्द्वश्चप्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् । अनुवादेचरणानाम् । अध्वर्युक्र ॥ ६ ॥

तुरनपुंसकम् । अध्ययनतोऽविप्रकृष्टाख्यानाम् । जातिरप्राणिनाम् । विशिष्टलिङ्गोनदीदेशोऽग्रामाः । क्षुद्रजन्त वः । येषांचविरोधःशाश्वतिकः । शूद्राणामनिरवसितानाम् । गवाश्वप्रभृतीनिच । विभाषावृक्षमृगतृणधान्यव्यं जनपशुशकुन्यश्ववडवपूर्वापराधरोत्तराणाम् । विप्रतिषिद्धंचानधिकरणवाचि । नदधिपयआदीनि । अधिकरणै तावत्त्वेच । विभाषासमीपे । सनपुंसकम् । अव्ययीभावश्च । तत्पुरुषोऽनञ्कर्मधारयः । संज्ञायांकन्थोशीनरेषु ॥ १ ॥ उपज्ञोपक्रमंतदाद्याचिख्यासायाम् । छायाबाहुल्ये । सभाराजामनुष्यपूर्वा । अशालाच । विभाषासेनासु राच्छायाशालानिशानाम् । परवल्लिङ्गंद्वन्द्वतत्पुरुषयोः । पूर्ववदश्ववडवौ । हेमन्तशिशिरावहोरात्रेचच्छन्दसि । रात्राह्नाहाःपुंसि । अपथंनपुंसकम् । अर्धर्चाःपुंसिच । इदमोऽन्वादेशेऽशनुदात्तस्तृतीयादौ । एतदस्त्रतसोस्त्रतसौ चानुदात्तौ । द्वितीयाटौस्स्वेनः । आर्धधातुके । अदोजग्धिर्ल्यप्तिकिति । लुङ्सनोर्घस्लृ । घञपोश्च । बहुलंछन्दसि । लिट्यन्यतरस्याम् ॥ २ ॥ वेञोवयिः । हनोवधलिङि । लुङिच । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । इणोगालुङि । णौ गमिरबोधने । सनिच । इङश्च । गाङ्लिटि । विभाषालुङ्लृङोः । णौचसंश्चङोः । अस्तेर्भूः । ब्रुवोवचिः । चक्षिङः ख्याञ् । वालिटि । अजेर्व्यघञपोः । वायौ । ण्यक्षत्रियार्षञितोयूनिलुगणिञोः । पैलादिभ्यश्च । इञःप्राचाम् ॥ ३ ॥ नतौल्वलिभ्यः । तद्राजस्यबहुषुतेनैवास्त्रियाम् । यस्कादिभ्योगोत्रे । यञञोश्च । अत्रिभृगुकुत्सवसिष्ठगोत

माङ्गिरोभ्यश्च । बह्वचइञःप्राच्यभरतेषु । नगोपवनादिभ्यः । तिककितवादिभ्योद्वन्द्वे । उपकादिभ्योऽन्यतरस्यामद्वन्द्वे । आगस्त्यकौण्डिन्ययोरगस्तिकुण्डिनच् । सुपोधातुप्रातिपदिकयोः । अदिप्रभृतिभ्यःशपः । बहुलंछन्दसि । यङोऽचिच । जुहोत्यादिभ्यःश्लुः । बहुलंछन्दसि । गातिस्थाघुपाभूभ्यःसिचःपरस्मैपदेषु । विभाषाघ्राधेट्शाच्छासः । तनादिभ्यस्तथासोः । मन्त्रेघसह्वरणशवृदहाद्वृच्कृगमिजनिभ्योलेः ॥ ४ ॥ आमः । अव्ययादाप्सुपः । नाव्ययीभावादतोऽम्त्वपंचम्याः । तृतीयासप्तम्योर्बहुलम् । लुटःप्रथमस्यडारौरसः ॥ ५ ॥ द्विगुरुपञ्चोपक्रमंवेञोवञ्जिर्नतौल्वलिभ्यआमःपञ्च ॥ इतिद्वितीयाध्यायेचतुर्थःपादः ॥ ४ ॥ इतिद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ प्रत्ययः । परश्च । आद्युदात्तश्च । अनुदात्तौसुप्पितौ । गुप्तिज्किद्भ्यःसन् । मान्बधदान्शान्भ्योदीर्घश्चाभ्यासस्य । धातोःकर्मणःसमानकर्तृकादिच्छायांवा । सुपआत्मनःक्यच् । काम्यच्च । उपमानादाचारे । कर्तुःक्यङ्सलोपश्च । भृशादिभ्योभुव्यच्वेर्लोपश्चहलः । लोहितादिडाज्भ्यःक्यष् । कष्टायक्रमणे । कर्मणोरोमन्थतपोभ्यांवर्तिचरोः । बाष्पोष्मभ्यामुद्वमने । शब्दवैरकलहाभ्रकण्वमेघेभ्यःकरणे । सुखादिभ्यःकर्तृवेदनायाम् । नमोवरिवश्चित्रङः क्यच् । पुच्छभाण्डचीवराण्णिङ् ॥ १ ॥ मुण्डमिश्रश्लक्ष्णलवणव्रतवस्त्रहलकलकृततूस्तेभ्योणिच् । धातोरेकाचोहलादेःक्रियासमभिहारेयङ् । नित्यंकौटिल्येगतौ । लुपसदचरजपजभदहदशगॄभ्योभावगर्हायाम् । सत्यापपाशरूप ॥ ७ ॥

वीणातूलश्लोकसेनालोमत्वचवर्मवर्णचूर्णचुरादिभ्योणिच् । हेतुमतिच । कण्ड्वादिभ्योयक् । गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्यआयः । ऋतेरीयङ् । कमेर्णिङ् । आयादयआर्धधातुकेवा । सनाद्यन्ताधातवः । स्यतासीलृलुटोः । सिब्बहुलंलेटि । कास्प्रत्ययादाममन्त्रेलिटि । इजादेश्चगुरुमतोऽनृच्छः । दयायासश्च । उषविदजागृभ्योऽन्यतरस्याम् । भीह्रीभृहुवांश्लुवच्च । कृञ्चानुप्रयुज्यतेलिटि ॥ २ ॥ विदांकुर्वन्त्वित्यन्यतरस्याम् । अभ्युत्सादयांप्रजनयांचिकयांरमयामकःपावयांक्रियाद्विदामक्रन्निति च्छन्दसि । च्लिलुङि । च्लेःसिच् । शलइगुपधादनिटःक्सः । श्लिषआलिङ्गने । नदृशः । णिश्रिद्रुस्रुभ्यःकर्तरिचङ् । विभाषाधेट्श्व्योः । गुपेश्छन्दसि । नोनयतिध्वनयत्येलयत्यर्दयतिभ्यः । अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ् । लिपिसिचिह्वश्च । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । पुषादिद्युताद्य्लृदितःपरस्मैपदेषु । सर्तिशास्त्यर्तिभ्यश्च । इरितोवा । जॄस्तम्भुम्रुचुम्लुचुग्रुचुग्लुचुग्लुंचुश्विभ्यश्च । कृमृदृरुहिभ्यश्छन्दसि । चिण्तेपदः ॥ ३ ॥ दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम् । अचःकर्मकर्तरि । दुहश्च । नरुधः । तपोऽनुतापेच । चिण्भावकर्मणोः । सार्वधातुकेयक् । कर्तरिशप् । दिवादिभ्यःश्यन् । वाभ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्लमुत्रसित्रुटिलषः । यसोऽनुपसर्गात् । संयसश्च । स्वादिभ्यःश्नुः । श्रुवःशृच । अक्षोऽन्यतरस्याम् । तनूकरणेतक्षः । तुदादिभ्यःशः । रुधादिभ्यःश्नम् । तनादिकृञ्भ्यउः । धिन्विकृण्व्योरच ॥ ४ ॥ क्र्यादिभ्यःश्ना । स्तंभुस्तुंभुस्कंभुस्कुंभुस्कु

ञ्भ्यःश्नुश्च । हलःश्नःशानज्झौ । छन्दसिशायजपि । व्यत्ययोबहुलम् । लिङ्याशिष्यङ् । कर्मवत्कर्मणातुल्यक्रियः । तपस्तपःकर्मकस्यैव । नदुहस्नुनमांयक्चिणौ । कुषिरजोःप्राचांश्यन्परस्मैपदंच । धातोः । तत्रोपपदंसप्तमीस्थम् । कृदतिङ् । वासरूपोस्त्रियाम् । कृत्याःप्राङ्ण्वुलः । तव्यत्तव्यानीयरः । अचोयत् । पोरदुपधात् । शकिसहोश्च । गदमदचरयमश्चानुपसर्गे ॥ ५ ॥ अवद्यपण्यवर्यागर्ह्यपणितव्यानिरोधेषु । वह्यंकरणम् । अर्यःस्वामिवैश्ययोः । उपसर्याकाल्याप्रजने । अजर्यंसंगतम् । वदःसुपिक्यप्च । भुवोभावे । हनस्तच । एतिस्तुशास्वृदृजुषःक्यप् । ऋदुपधाच्चाक्लृपिचृतेः । ईचखनः । भृञोऽसंज्ञायाम् । मृजेर्विभाषा । राजसूयसूर्यमृषोद्यरुच्यकुप्यकृष्टपच्याव्यथ्याः । भिद्योद्ध्यौनदे । पुष्यसिद्ध्यौनक्षत्रे । विपूयविनीयजित्यामुंजकल्कहलिषु । प्रत्यपिभ्यांग्रहेश्छन्दसि । पदास्वैरिबाह्यापक्ष्येषुच । विभाषाकृवृषोः ॥ ६ ॥ युग्यंचपत्रे । अमावस्यदन्यतरस्याम् । छन्दसिनिष्टर्क्यदेवहूयप्रणीयोन्नीयोच्छिष्यमर्यस्तर्याध्वर्यखन्यखान्यदेवयज्यापृच्छ्यप्रतिषीव्यब्रह्मवाद्यभाव्यस्ताव्योपचाय्यपृडानि । ऋहलोर्ण्यत् । ओरावश्यके । आसुयुवपिरपिलपित्रपिचमश्च । आनाय्योऽनित्ये । प्रणाय्योऽसंमतौ । पाय्यसांनाय्यनिकाय्यधाय्यामानहविर्निवाससामिधेनीषु । क्रतौकुण्डपाय्यसंचाय्यौ । अग्नौपरिचाय्योपचाय्यसमूह्याः । चित्याग्निचित्येच । ण्वुल्तृचौ । नन्दिग्रहिपचादिभ्योल्युणिन्यचः । इगुपधज्ञाप्रीकिरःकः । आतश्चोपसर्गे । पाघ्राध्माधेड्दृशःशः । अनुपसर्गाल्लिम्पविन्दधारिपारिवेद्युदेजिचेतिसातिसाहिभ्यश्च । ददातिदधात्योर्विभाषा । ज्वलितिकसन्तेभ्योणः ॥ ७ ॥ श्याद्व्यधास्रुसंस्र्वतीणवसावहृलिहश्लिषश्वसश्च । दुन्योरनुपसर्गे । विभाषाग्रहः । गेहेकः । शिल्पिनिष्वुन् । गस्थकन् । ण्युट्च । हश्चव्रीहिकालयोः । प्रुसृल्वःसमभिहारेवुन् । आशिषिच । प्रत्ययोमुण्डविदांदीपजनक्र्यादिभ्योऽवद्ययुग्यंचश्याद्व्यधादश ॥ इतितृतीयाध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ छ ॥ कर्मण्यण् । ह्वावामश्च । आतोऽनुपसर्गेकः । सुपिस्थः । तुन्दशोकयोःपरिमृजापनुदोः । प्रेदाज्ञः । समिख्यः । गापोष्टक् । हरतेरनुद्यमनेऽच् । वयसिच । आङिताच्छील्ये । अर्हः । स्तम्बकर्णयोरमिजपोः । शमिधातोःसंज्ञायाम् । अधिकरणेशेतेः । चरेष्टः । भिक्षासेनादायेषुच । पुरोऽग्रतोऽग्रेषुसर्तेः । पूर्वेकर्तरि । कृञोहेतुताच्छील्यानुलोम्येषु ॥ १ ॥ दिवाविभानिशाप्रभाभास्कारान्तानन्तादिबहुनान्दीकिंलिपिलिबिबलिभक्तिकर्तृचित्रक्षेत्रसंख्याजङ्घाबाह्वहर्यत्तद्धनुररुःषु । कर्मणिभृतौ । नशब्दश्लोककलहगाथावैरचाटुसूत्रमन्त्रपदेषु । स्तम्बशकृतोरिन् । हरतेर्दृतिनाथयोःपशौ । फलेग्रहिरात्मंभरिश्च । छन्दसिवनसनरक्षिमथाम् । एजेःखश् । नासिकास्तनयोर्ध्माधेटोः । नाडीमुष्ट्योश्च । उदिकूलेरुजिवहोः । वहाभ्रेलिहः । परिमाणेपचः । मितनखेच । विध्वरुषोस्तुदः । असूर्यललाटयोर्दृशितपोः । उग्रंपश्येरंमदपाणिंधमाश्च । प्रियवशेवदःखच् । द्विषत्परयोस्तापेः । वाचियमोव्रते ॥ २ ॥ पूःसर्वयोर्दारिसहोः । सर्वकूलाभ्रकरीषेषुक

षः । मेघर्तिभयेषुकृञः । क्षेमप्रियमद्रेऽण्च । आशितेभुवःकरणभावयोः । संज्ञायांभृतृवृजिधारिसहितपिदमः । गमश्च । अन्तात्यन्ताध्वदूरपारसर्वानन्तेषुडः । आशिषिहनः । अपेक्लेशतमसोः । कुमारशीर्षयोर्णिनिः । लक्षणेजायापत्योष्टक् । अमनुष्यकर्तृकेच । शक्तौहस्तिकपाटयोः । पाणिघताडघौशिल्पिनि । आढ्यसुभगस्थूलपलितनग्नान्धप्रियेषुच्व्यर्थेष्वच्वौकृञःकरणेख्युन् । कर्तरिभुवःखिष्णुच्खुकञौ । स्पृशोऽनुदकेक्विन् । ऋत्विग्दधृक्स्रग्दिगुष्णिगंचुयुजिक्रुञ्चांच । त्यदादिषुदृशोनालोचनेकञ्च ॥३॥ सत्सूद्विषद्रुहदुहयुजविदभिदच्छिदजिनीराजामुपसर्गेऽपिक्विप् । भजोण्विः । छन्दसिसहः । वहश्च । कव्यपुरीषपुरीष्येषुञ्युट् । हव्येऽनन्तःपादम् । जनसनखनक्रमगमोविट् । अदोऽनन्ने । क्रव्येच । दुहःकब्घश्च । मन्त्रेश्वेतवहोक्थशस्पुरोडाशोण्विन् । अवेयजः । विजुपेच्छन्दसि । आतोमनिन्क्वनिब्वनिपश्च । अन्येभ्योऽपिदृश्यन्ते । क्विप्च । स्थःकच । सुप्यजातौणिनिस्ताच्छील्ये । कर्तर्युपमाने । व्रते ॥ ४ ॥ बहुलमाभीक्ष्ण्ये । मनः । आत्ममानेखश्च । भूते । करणेयजः । कर्मणिहनः । ब्रह्मभ्रूणवृत्रेषुक्विप् । बहुलंछन्दसि । सुकर्मपापमन्त्रपुण्येषुकृञः । सोमेसुञः । अग्नौचेः । कर्मण्यग्न्याख्यायाम् । कर्मणीनिविक्रियः । दृशेःक्वनिप् । राजनियुधिकृञः । सहेच । सप्तम्यांजनेर्डः । पंचम्यामजातौ । उपसर्गेचसंज्ञायाम् । अनौकर्मणि ॥ ५ ॥ अन्येष्वपिदृश्यते । निष्ठा । सुयजोर्ङ्वनिप् । जीर्यतेरतृन् । छन्दसिलिट् । लिटःकानज्वा । क्वसुश्च । भाषायांसदवसश्रुवः । उपेयिवाननाश्वाननूचानश्च । लुङ् । अनद्यतनेलङ् । अभिज्ञावचनेलृट् । नयदि । विभाषासाकाङ्क्षे । परोक्षेलिट् । हशश्वतोर्लङ्च । प्रश्नेचासन्नकाले । लट्स्मे । अपरोक्षेच । ननौपृष्टप्रतिवचने ॥६॥ नन्वोर्विभाषा । पुरिलुङ्चास्मे । वर्तमानेलट् । लटःशतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे । संबोधनेच । लक्षणहेत्वोःक्रियायाः । तौसत् । पूङ्यजोःशानन् । ताच्छील्यवयोवचनशक्तिषुचानश् । इङ्धार्योःशत्रकृच्छ्रिणि । द्विषोऽमित्रे । सुञोयज्ञसंयोगे । अर्हःप्रशंसायाम् । आक्वेस्तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिषु । तृन् । अलंकृञ्निराकृञ्प्रजनोत्पचोत्पतोन्मदरुच्यपत्रपवृतुवृधुसहचरइष्णुच् । णेश्छन्दसि । भुवश्च । ग्लाजिस्थश्चग्स्नुः । त्रसिगृधिधृषिक्षिपेःक्नुः ॥७॥ शमित्यष्टाभ्योघिनुण् । संपृचानुरुधाङ्यमाङ्यसपरिसृसंसृजपरिदेविसंज्वरपरिक्षिपपरिरटपरिवदपरिदहपरिमुहदुषद्विषद्रुहदुहयुजाक्रीडविविचत्यजरजभजातिचरापचरामुषाभ्याहनश्च । वौकषलसकत्थस्रम्भः । अपेचलषः । प्रेलपसृद्रुमथवदवसः । निन्दहिंसक्लिशखादविनाशपरिक्षिपपरिरटपरिवादिव्याभाषासूञोवुञ् । देविक्रुशोश्चोपसर्गे । चलनशब्दार्थादकर्मकाद्युच् । अनुदात्तेतश्चहलादेः । जुचङ्क्रम्यदन्द्रम्यसृगृधिज्वलशुचलषपतपदः । क्रुधमण्डार्थेभ्यश्च । नयः । सूददीपदीक्षश्च । लषपतपदस्थाभूवृषहनकमगमशृभ्यउकञ् । जल्पभिक्षकुट्टलुण्टवृङःषाकन् । प्रजोरिनिः । जिदृक्षिविश्रीण्वमाव्यथाभ्यमपरिभूप्रसूभ्यश्च । स्पृहिगृहिपतिदयिनिद्रातन्द्राश्रद्धाभ्यआलुच् ।

॥ ९ ॥

दाधेट्सिशदसदोरुः । सृघस्यदःक्मरच् ॥ ८ ॥ भंजभासमिदोघुरच् । विदिभिदिच्छिदेःकुरच् । इण्नशजिसर्ति
भ्यःक्वरप् । गत्वरश्च । जागरूकः । यजजपदशांयङः । नमिकम्पिस्म्यजसकमहिंसदीपोरः । सनाशंसभिक्षउः ।
विंदुरिच्छुः । क्याच्छन्दसि । आदृगमहनजनःकिकिनौलिट्च । स्वपितृषोर्नजिङ् । शॄवन्द्योरारुः । भियःक्रुक्लुक
नौ । स्थेशभासपिसकसोवरच् । यश्चयङः । भ्राजभासधुर्विद्युतोर्जिपॄजुग्रावस्तुवःक्विप् । अन्येभ्योऽपिदृश्यते ।
भुवःसंज्ञान्तरयोः । विप्रसंभ्योड्वसंज्ञायाम् ॥ ९ ॥ धःकर्मणिष्ट्रन् । दाम्नीशसयुयुजस्तुतुदसिसिचमिहपतदशनहः
करणे । हलसूकरयोःपुवः । अर्तिलूधूसूखनसहचरइत्रः । पुवःसंज्ञायाम् । कर्तरिचर्षिदेवतयोः । ञीतःक्तः । म
तिबुद्धिपूजार्थेभ्यश्च । कर्मणिदिवापूःसर्वसत्सूबहुलमन्येष्वपिनन्वोःशमितिभंजभासधःकर्मण्यष्टौ ॥ इतितृतीया
ध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ ७ ॥ उणादयोबहुलम् । भूतेऽपिदृश्यन्ते । भविष्यतिगम्यादयः । यावत्पुरानिपात
योर्लट् । विभाषाकदाकर्ह्योः । किंवृत्तेलिप्सायाम् । लिप्स्यमानसिद्धौच । लोडर्थलक्षणेच । लिङ्चोर्ध्वमौहूर्तिके ।
तुमुन्ण्वुलौक्रियायांक्रियार्थायाम् । भाववचनाश्च । अण्कर्मणिच । लृट्शेषेच । लृटःसद्वा । अनद्यतनेलुट् । पदरु
जविशस्पृशोघञ् । सृस्थिरे । भावे । अकर्तरिचकारकेसंज्ञायाम् । परिमाणाख्यायांसर्वेभ्यः ॥ १ ॥ इङश्च ।
उपसर्गेरुवः । समियुद्रुदुवः । श्रिणीभुवोऽनुपसर्गे । वौक्षुश्रुवः । अवोदोर्नियः । प्रेद्रुस्तुस्रुवः । निरभ्योःपूल्वोः ।

॥ १० ॥

उन्न्योर्ग्रः । कॄधान्ये । यज्ञेसमिस्तुवः । प्रेस्त्रोऽयज्ञे । प्रथनेवावशब्दे । छन्दोनाम्निच । उदिग्रहः । समिमुष्टौ ।
परिन्योर्नीणोर्द्यूताभ्रेषयोः । परावनुपात्ययइणः । व्युपयोःशेतेःपर्याये । हस्तादानेचेरस्तेये ॥ २ ॥ निवासचिति
शरीरोपसमाधानेष्वादेश्चकः । संघेचानौत्तराधर्ये । कर्मव्यतिहारेणच्स्त्रियाम् । अभिविधौभावइनुण् । आक्रोशेऽ
वन्योर्ग्रहः । प्रेलिप्सायाम् । परौयज्ञे । नौवृधान्ये । उदिश्रयतियौतिपूद्रुवः । विभाषाङिरुप्लुवोः । अवेग्रहोवर्ष
प्रतिबन्धे । प्रेवणिजाम् । रश्मौच । वृणोतेराच्छादने । परौभुवोऽवज्ञाने । एरच् । ऋदोरप् । ग्रहवृदृनिश्चिगम
श्च । उपसर्गेऽदः । नौणच ॥ ३ ॥ व्यधजपोरनुपसर्गे । स्वनहसोर्वा । यमःसमुपनिविषुच । नौगदनदपठस्वनः ।
क्वणोवीणायांच । नित्यंपणःपरिमाणे । मदोऽनुपसर्गे । प्रमदसंमदौहर्षे । समुदोरजःपशुषु । अक्षेषुग्लहः । प्रजने
सर्तेः । ह्वःसंप्रसारणंचन्यभ्युपविषु । आङियुद्धे । निपानमाहावः । भावेऽनुपसर्गस्य । हनश्चवधः । मूर्तौघनः ।
अन्तर्घनोदेशे । अगारैकदेशेप्रघणःप्रघाणश्च । उद्घनोऽत्याधानम् ॥ ४ ॥ अपघनोऽङ्गम् । करणेऽयोविद्रुषु ।
स्तम्बेकच । परौघः । उपघ्नआश्रये । संघोद्घौगणप्रशंसयोः । निघोनिमितम् । ड्वितःक्त्रिः । ट्वितोऽथुच् । यज
याचयतविच्छप्रच्छरक्षोनङ् । स्वपोनन् । उपसर्गेघोःकिः । कर्मण्यधिकरणेच । स्त्रियांक्तिन् । स्थागापापचोभावे ।
मन्त्रेवृषेषपचमनविदभूवीराउदात्तः । ऊतियूतिजूतिसातिहेतिकीर्तयश्च । व्रजयजोर्भावेक्यप् । संज्ञायांसमजनिष

टनिपतमनविदषुञ्शीङ्भृञिणः । कृञःशच ॥ ५ ॥ इच्छा । अप्रत्ययात् । गुरोश्चहलः । षिद्भिदादिभ्योऽङ् ।
चन्तिपूजिकथिकुम्बिचर्चश्च । आतश्चोपसर्गे । ण्यासश्रन्थोयुच् । रोगाख्यायांण्वुल्बहुलम् । संज्ञायाम् । विभाषा
ख्यानपरिप्रश्नयोरिञ्च । पर्यायार्हणोत्पत्तिषुण्वुच । आक्रोशेनञ्यनिः । कृत्यल्युटोबहुलम् । नपुंसकेभावेक्तः ।
ल्युट्च । कर्मणिचयेनसंस्पर्शात्कर्तुःशरीरसुखम् । करणाधिकरणयोश्च । पुंसिसंज्ञायांघःप्रायेण । गोचरसंचरवहव्र
जव्यजापणनिगमाश्च । अवेतॄस्त्रोर्घञ् ॥ ६ ॥ हलश्च । अध्यायन्यायोद्यावसंहाराधारावायाश्च । उदङ्कोऽनुदके ।
जालमानायः । खनोघच । ईषद्दुःसुषुकृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषुखल् । कर्तृकर्मणोश्चभूकृञोः । आतोयुच् । छन्दसिगत्यर्थे
भ्यः । अन्येभ्योऽपिदृश्यते । वर्तमानसामीप्येवर्तमानवद्वा । आशंसायांभूतवच्च । क्षिप्रवचनेलृट् । आशंसावचने
लिङ् । नानद्यतनवत्क्रियाप्रबन्धसामीप्ययोः । भविष्यतिमर्यादावचनेऽवरस्मिन् । कालविभागेचानहोरात्राणाम् ।
परस्मिन्विभाषा । लिङ्निमित्तेलृङ्क्रियातिपत्तौ । भूतेच ॥ ७ ॥ वोताप्योः । गर्हायांलडपिजात्वोः । विभाषाकथ
मिलिङ्च । किंवृत्तेलिङ्लृटौ । अनवक्लृप्त्यमर्षयोरकिंवृत्तेऽपि । किंकिलास्त्यर्थेषुलृट् । जातुयदोर्लिङ् । यच्चयत्रयोः । ॥ ११ ॥
गर्हायांच । चित्रीकरणेच । शेषेलृडयदौ । उताप्योःसमर्थयोर्लिङ् । कामप्रवेदनेकच्चिति । संभावनेऽलमितिचे
त्सिद्धाप्रयोगे । विभाषाधातौसंभावनवचनेऽयदि । हेतुहेतुमतोर्लिङ् । इच्छार्थेषुलिङ्लोटौ । समानकर्तृकेषुतुमुन् ।

लिङ्च । इच्छार्थेभ्योविभाषावर्तमाने ॥ ८ ॥ विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषुलिङ् । लोट्च । प्रैषातिसर्ग
प्राप्तकालेषुकृत्याश्च । लिङ्चोर्ध्वमौहूर्तिके । स्मेलोट् । अधीष्टेच । कालसमयवेलासुतुमुन् । लिङ्यदि । अर्हेकृत्यतृ
चश्च । आवश्यकाधमर्ण्ययोर्णिनिः । कृत्याश्च । शकिलिङ्च । आशिषिलिङ्लोटौ । क्तिच्क्तौचसंज्ञायाम् । माङिलुङ् ।
स्मोत्तरेलङ्च ॥ उणादयइङोनिवासव्यधजपोरपघनइच्छाहलश्चवोताप्योर्विधिषोडश ॥ इतितृतीयाध्यायेतृतीयः
पादः ॥ ३ ॥ ७ ॥ धातुसंबन्धेप्रत्ययाः । क्रियासमभिहारेलोट्लोटोहिस्वौवाचतध्वमोः । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् ।
यथाविध्यनुप्रयोगःपूर्वस्मिन् । समुच्चयेसामान्यवचनस्य । छन्दसिलुङ्लङ्लिटः । लिङर्थेलेट् । उपसंवादाशङ्कयोश्च ।
तुमर्थेसेसेनसेअसेन्क्सेकसेनध्यैअध्यैन्कध्यैकध्यैन्शध्यैशध्यैन्तवैतवेङ्तवेनः । प्रयैरोहिष्यैअव्यथिष्यै । दृशेविख्येच ।
शकिणमुल्कमुलौ । ईश्वरेतोसुन्कसुनौ । कृत्यार्थेतवैकेन्केन्यत्वनः । अवचक्षेच । भावलक्षणेस्थेण्कृञ्वदिचरिहुत
मिजनिभ्यस्तोसुन् । सृपितृदोःकसुन् । अलंखल्वोःप्रतिषेधयोःप्राचांक्त्वा । उदीचांमाङोव्यतीहारे । परावरयोगेच
॥ १ ॥ समानकर्तृकयोःपूर्वकाले । आभीक्ष्ण्येणमुल्च । नयद्यनाकाङ्क्षे । विभाषाग्रेप्रथमपूर्वेषु । कर्मण्याक्रोशेकृञः
खमुञ् । स्वादुमिणमुल् । अन्यथैवंकथमित्थंसुसिद्धाप्रयोगश्चेत् । यथातथयोरसूयाप्रतिवचने । कर्मणिदृशिविदोः
साकल्ये । यावतिविन्दजीवोः । चर्मोदरयोःपूरेः । वर्षप्रमाणऊलोपश्चास्यान्यतरस्याम् । चेलेक्नोपेः । निमूलसमू

लयोःकषः । शुष्कचूर्णरूक्षेषुपिषः । समूलाकृतजीवेषुहन्कृञ्ग्रहः । करणेहनः । स्नेहनेपिषः । हस्तेवर्तिग्रहोः । स्वेपुषः ॥ २ ॥ अधिकरणेबन्धः । संज्ञायाम् । कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नशिवहोः । ऊर्ध्वेशुषिपूरोः । उपमानेकर्मणिच । कषादिषुयथाविध्यनुप्रयोगः । उपदंशस्तृतीयायाम् । हिंसार्थानांचसमानकर्मकाणाम् । सप्तम्यांचोपपीडरुधकर्षः । समासत्तौ । प्रमाणेच । अपादानेपरीप्सायाम् । द्वितीयायांच । स्वाङ्गेऽध्रुवे । परिक्लिश्यमानेच । विशिपतिपदिस्कन्दांव्याप्यमानासेव्यमानयोः । अस्यतितृषोःक्रियान्तरेकालेषु । नाम्न्यादिशिग्रहोः । अव्ययेऽयथाभिप्रेताख्यानेकृञःक्त्वाणमुलौ । तिर्यच्यपवर्गे ॥ ३ ॥ स्वाङ्गेतस्प्रत्ययेकृभ्वोः । नाधार्थप्रत्ययेच्व्यर्थे । तूष्णीमिभुवः । अन्वच्यानुलोम्ये । शकधृषज्ञाग्लाघटरभलभक्रमसहार्हास्त्यर्थेषुतुमुन् । पर्याप्तिवचनेष्वलमर्थेषु । कर्तरिकृत् । भव्यगेयप्रवचनीयोपस्थानीयजन्याप्लाव्यापात्यावा । लःकर्मणिचभावेचाकर्मकेभ्यः । तयोरेवकृत्यक्तखलर्थाः । आदिकर्मणिक्तःकर्तरिच । गत्यर्थाकर्मकश्लिषशीङ्स्थासवसजनरुहजीर्यतिभ्यश्च । दाशगोघ्नौसंप्रदाने । भीमादयोऽपादाने । ताभ्यामन्यत्रोणादयः । क्तोऽधिकरणेचध्रौव्यगतिप्रत्यवसानार्थेभ्यः । लस्य । तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ् । टितआत्मनेपदानांटेरे । थासःसे ॥ ४ ॥ लिटस्तझयोरेशिरेच् । परस्मैपदानांणलतुसुस्थलथुसणल्वमाः । विदोलटोवा । ब्रुवःपञ्चानामादितआहोब्रुवः । लोटोलङ्वत् । एरुः । सेर्ह्यपिच्च । वाछन्दसि ।

मेर्निः । आमेतः । सवाभ्यांवामौ । आडुत्तमस्यपिच्च । एतऐ । लेटोऽडाटौ । आतऐ । वैतोऽन्यत्र । इतश्चलोपःपरस्मैपदेषु । सउत्तमस्य । नित्यंङितः । इतश्च ॥ ५ ॥ तस्थस्थमिपांतांतंतामः । लिङःसीयुट् । यासुट्परस्मैपदेषूदात्तोङिच्च । किदाशिषि । झस्यरन् । इटोऽत् । सुट्तिथोः । झेर्जुस् । सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च । आतः । लङःशाकटायनस्यैव । द्विषश्च । तिङ्शित्सार्वधातुकम् । आर्धधातुकंशेषः । लिट्च । लिङाशिषि । छन्दस्युभयथा । धातुसंबन्धेसमानाधिकरणेस्वाङ्गेलिटस्तस्थस्थमिपांसप्तदश ॥ इतितृतीयाध्यायेचतुर्थःपादः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ इत्यष्टाध्यायीसूत्रपाठेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ ङ्याप्प्रातिपदिकात् । स्वौजसमौट्छष्टाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्सुप् । स्त्रियाम् । अजाद्यतष्टाप् । ऋन्नेभ्योङीप् । उगितश्च । वनोरच । पादोऽन्यतरस्याम् । टाबृचि । नषट्स्वस्रादिभ्यः । मनः । अनोबहुव्रीहेः । डाबुभाभ्यामन्यतरस्याम् । अनुपसर्जनात् । टिड्ढाणञ्द्वयसज्दघ्नञ्मात्रचतयप्ठक्ठञ्कञ्क्वरप्ख्युनां । यञश्च । प्राचांष्फतद्धितः । सर्वत्रलोहितादिकतन्तेभ्यः । कौरव्यमांडूकाभ्यांच । वयसिप्रथमे ॥ १ ॥ द्विगोः । अपरिमाणबिस्ताचितकम्बल्येभ्योनतद्धितलुकि । काण्डान्तात्क्षेत्रे । पुरुषात्प्रमाणेऽन्यतरस्याम् । बहुव्रीहेरूधसोङीष् । संख्याव्ययादेर्ङीप् । दामहायनान्ताच्च । अनउपधालोपिनोऽन्यतरस्याम् । नित्यंसंज्ञाछन्दसोः । केवल

सी

मामकभागधेयपापापरसमानार्यकृतसुमङ्गलभेषजाच्च । रात्रेश्चाजसौ । अन्तर्वत्पतिवतोर्नुक् । पत्युर्नोयज्ञसंयोगे ।
विभाषासपूर्वस्य । नित्यंसपत्न्यादिषु । पूतक्रतोरैच । वृषाकप्यग्निकुसितकुसिदानामुदात्तः । मनोरौवा । वर्णाद
नुदात्तात्तोपधात्तोनः । अन्यतोङीष् ॥ २ ॥ षिद्गौरादिभ्यश्च । जानपदकुण्डगोणस्थलभाजनागकालनीलकुशका
मुककबराद्वृत्त्यमत्रावपनाकृत्रिमाश्राणास्थौल्यवर्णानाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छाकेशवेशेषु । शोणात्प्राचाम् ।
वोतोगुणवचनात् । बह्वादिभ्यश्च । नित्यंछन्दसि । भुवश्च । पुंयोगादाख्यायाम् । इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमार
ण्ययवयवनमातुलाचार्याणामानुक् । क्रीतात्करणपूर्वात् । क्तादल्पाख्यायाम् । बहुव्रीहेश्चान्तोदात्तात् । अस्वाङ्ग
पूर्वपदाद्वा । स्वाङ्गाच्चोपसर्जनादसंयोगोपधात् । नासिकोदरौष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाच्च । नक्रोडादिबह्वचः । सहन
ञ्विद्यमानपूर्वाच्च । नखमुखात्संज्ञायाम् । दीर्घजिह्वीचच्छन्दसि । दिक्पूर्वपदान्ङीप् ॥ ३ ॥ वाहः । सख्यशिश्वी
तिभाषायाम् । जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । पाककर्णपर्णपुष्पफलमूलवालोत्तरपदाच्च । इतोमनुष्यजातेः । ऊङु
तः । बाह्वन्तात्संज्ञायाम् । पङ्गोश्च । ऊरूत्तरपदादौपम्ये । संहितशफलक्षणवामादेश्च । कद्रुकमण्डल्वोश्छन्दसि ।
संज्ञायाम् । शार्ङ्गरवाद्यञोङीन् । यङश्चाप् । आवट्याच्च । तद्धिताः । यूनस्तिः । अणिञोरनार्षयोर्गुरूपोत्तमयोः
ष्यङ्गोत्रे । गोत्रावयवात् । क्रौड्यादिभ्यश्च ॥ ४ ॥ दैवयज्ञिशौचिवृक्षिसात्यमुग्रिकाण्ठेविद्धिभ्योऽन्यतरस्याम् ।

समर्थानांप्रथमाद्वा । प्राग्दीव्यतोऽण् । अश्वपत्यादिभ्यश्च । दित्यदित्यादित्यपत्युत्तरपदाण्ण्यः । उत्सादिभ्योऽ
ञ् । स्त्रीपुंसाभ्यांनञ्स्नञौभवनात् । द्विगोर्लुगनपत्ये । गोत्रेऽलुगचि । यूनिलुक् । फक्फिञोरन्यतरस्याम् । तस्या
पत्यम् । एकोगोत्रे । गोत्राद्यून्यस्त्रियाम् । अतइञ् । बाह्वादिभ्यश्च । सुधातुरकङ्च । गोत्रेकुंजादिभ्यश्च्फञ् ।
नडादिभ्यःफक् । हरितादिभ्योऽञः ॥ ५ ॥ यञिञोश्च । शरद्वच्छुनकदर्भाद्भृगुवत्साग्रायणेषु । द्रोणपर्वतजीव
न्तादन्यतरस्याम् । अनृष्यानन्तर्येबिदादिभ्योऽञ् । गर्गादिभ्योयञ् । मधुबभ्र्वोर्ब्राह्मणकौशिकयोः । कपिबोधादा
ङ्गिरसे । वतण्डाच्च । लुक्स्त्रियाम् । अश्वादिभ्यःफञ् । भर्गात्त्रैगर्ते । शिवादिभ्योऽण् । अवृद्धाभ्योनदीमानुषी
भ्यस्तन्नामिकाभ्यः । ऋष्यन्धकवृष्णिकुरुभ्यश्च । मातुरुत्संख्यासंभद्रपूर्वायाः । कन्यायाःकनीनच । विकर्णशुङ्ग
च्छगलाद्वत्सभरद्वाजात्रिषु । पीलायावा । ढक्चमण्डूकात् । स्त्रीभ्योढक् ॥ ६ ॥ द्व्यचः । इतश्चानिञः । शुभ्रा
दिभ्यश्च । विकर्णकुषीतकात्काश्यपे । भुवोवुक्च । कल्याण्यादीनामिनङ् । कुलटायावा । चटकायाऐरक् ।
गोधायाढ्रक् । आरगुदीचाम् । क्षुद्राभ्योवा । पितृष्वसुश्छण् । ढकिलोपः । मातृष्वसुश्च । चतुष्पाद्भ्योढञ् ।
गृष्ट्यादिभ्यश्च । राजश्वशुराद्यत् । क्षत्राद्घः । कुलात्खः । अपूर्वपदादन्यतरस्यांयड्ढकञौ ॥ ७ ॥ महाकुलादञ्ख
ञौ । दुष्कुलाड्ढक् । स्वसुश्छः । भ्रातुर्व्यच्च । व्यन्सपत्ने । रेवत्यादिभ्यष्ठक् । गोत्रस्त्रियाःकुत्सनेणच । वृद्धा

॥ १२ ॥

ढक्सौवीरेषुबहुलम् । फेश्छच । फाण्टाहृतिमिमताभ्यांणफिञौ । कुर्वादिभ्योण्यः । सेनान्तलक्षणकारिभ्यश्च । उदीचामिञ् । तिकादिभ्यःफिञ् । कौशल्यकार्मार्याभ्यांच । अणोद्व्यचः । उदीचांवृद्धादगोत्रात् । वाकिनादीनां कुक्च । पुत्रान्तादन्यतरस्याम् । प्राचामवृद्धात्फिन्बहुलम् ॥ ८ ॥ मनोर्जातावञ्यतौषुक्च । अपत्यंपौत्रप्रभृतिगोत्रम् । जीवतितुवंश्येयुवा । भ्रातरिचज्यायसि । वान्यस्मिन्सपिण्डेस्थविरतरेजीवति । वृद्धस्यचपूजायाम् । यूनश्चकुत्सायाम् । जनपदशब्दात्क्षत्रियादञ् । साल्वेयगान्धारिभ्यांच । द्व्यञ्मगधकलिङ्गसूरमसादण् । वृद्धेत्कोसलाजादाञ्ञ्यङ् । कुरुनादिभ्योण्यः । साल्वावयवप्रत्यग्रथकलकूटाश्मकादिञ् । तेतद्राजाः । कम्बोजाल्लुक् । स्त्रियामवन्तिकुन्तिकुरुभ्यश्च । अतश्च । नप्राच्यभर्गादियौधेयादिभ्यः । ङ्याब्द्विगोःषिङ्गौरादिवाहोदैवयज्ञियञिञोर्ध्वंचोमहाकुलान्मनोर्जातावष्टादश ॥ इतिचतुर्थाध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ छ ॥ तेनरक्तंरागात् । लाक्षारोचनाशकलकर्दमाट्ठक् । नक्षत्रेणयुक्तःकालः । लुबविशेषे । संज्ञायांश्रवणाश्वत्थाभ्याम् । द्वन्द्वाच्छः । दृष्टंसाम । कलेर्ढक् । वामदेवाड्ड्यड्ड्यौ । परिवृतोरथः । पाण्डुकम्बलादिनिः । द्वैपवैयाघ्रादञ् । कौमारापूर्ववचने । तत्रोद्धृतममत्रेभ्यः । स्थण्डिलाच्छयितरिव्रते । संस्कृतंभक्षाः । शूलोखाद्यत् । दध्नष्ठक् । उदश्वितोऽन्यतरस्याम् । क्षीराड्ढञ् ॥ १ ॥ सास्मिन्पौर्णमासीतिसंज्ञायाम् । आग्रहायण्यश्वत्थाट्ठक् । विभाषाफाल्गुनीश्रवणाकार्तिकीचैत्रीभ्यः ।

सास्यदेवता । कस्येत् । शुक्राद्घन् । अपोनप्त्रपांनप्तृभ्यांघः । छच । महेन्द्राद्घाणौच । सोमाट्ट्यण् । वाय्वृतुपित्रुषसोयत् । द्यावापृथिवीशुनासीरमरुत्वदग्नीषोमवास्तोष्पतिगृहमेधाच्छच । अग्नेर्ढक् । कालेभ्योभववत् । महाराजप्रोष्ठपदाट्ठञ् । पितृव्यमातुलमातामहपितामहाः । तस्यसमूहः । भिक्षादिभ्योऽण् । गोत्रोक्षोष्ट्रोरभ्रराजराजन्यराजपुत्रवत्समनुष्याजाद्वुञ् । केदाराद्यञ्च ॥ २ ॥ ठञ्कवचिनश्च । ब्राह्मणमाणववाडवाद्यत् । ग्रामजनबन्धुसहायेभ्यस्तल् । अनुदात्तादेरञ् । खण्डिकादिभ्यश्च । चरणेभ्योधर्मवत् । अचित्तहस्तिधेनोष्ठक् । केशाश्वाभ्यांयञ्छावन्यतरस्याम् । पाशादिभ्योयः । खलगोरथात् । इनित्रकट्यचश्च । विषयोदेशे । राजन्यादिभ्योवुञ् । भौरिक्याद्यैषुकार्यादिभ्योविधलभक्तलौ । सोऽस्यादिरितिच्छन्दसःप्रगाथेषु । संग्रामेप्रयोजनयोद्धृभ्यः । तदस्यांप्रहरणमितिक्रीडायांणः । घञःसास्यांक्रियेतिञः । तदधीतेतद्वेद । क्रतूक्थादिसूत्रान्ताट्ठक् ॥ ३ ॥ क्रमादिभ्योवुन् । अनुब्राह्मणादिनिः । वसन्तादिभ्यष्ठक् । प्रोक्ताल्लुक् । सूत्राच्चकोपधात् । छन्दोब्राह्मणानिचतद्विषयाणि । तदस्मिन्नस्तीतिदेशेतन्नाम्नि । तेननिर्वृत्तम् । तस्यनिवासः । अदूरभवश्च । ओरञ् । मतोश्चबह्वजङ्गात् । बह्वचःकूपेषु । उदक्चविपाशः । संकलादिभ्यश्च । स्त्रीषुसौवीरसाल्वप्राक्षु । सुवास्त्वादिभ्योऽण् । रोणी । कोपधाच्च । वुञ्छण्कठजिलसेनिरढञ्ण्ययफक्फिञिञ्ञ्यकक्ठकोऽरीहणकृशाश्वर्श्यकुमुदकाशतृणप्रेक्षाश्मसखिसंकाशबलपक्षकर्णसुतंगमप्रगदिन्वराहकुमुदा

दिभ्यः ॥ ४ ॥ जनपदेलुप् । वरणादिभ्यश्च । शर्करायावा । ठक्छौच । नद्यांमतुप् । मध्वादिभ्यश्च । कुमुदनडवेत
सेभ्योड्मतुप् । नडशादाड्ड्वलच् । शिखायावलच् । उत्करादिभ्यश्छः । नडादीनांकुक्च । शेषे । राष्ट्रावारपारा
द्घखौ । ग्रामाद्यखञौ । कत्र्यादिभ्योढकञ् । कुलकुक्षिग्रीवाभ्यःश्वास्यलंकारेषु । नद्यादिभ्योढक् । दक्षिणापश्चा
त्पुरसस्त्यक् । कापिश्याःष्फक् । रङ्कोरमनुष्येऽण्च ॥ ५ ॥ द्युप्रागपागुदक्प्रतीचोयत् । कन्थायाष्ठक् । वर्णौवुक् ।
अव्ययात्त्यप् । ऐषमोह्यःश्वसोऽन्यतरस्याम् । तीररूप्योत्तरपदादञ्ञौ । दिक्पूर्वपदादसंज्ञायांञः । मद्रेभ्योञ् ।
उदीच्यग्रामाच्चबह्वचोऽन्तोदात्तात् । प्रस्थोत्तरपदपलद्यादिकोपधादण् । कण्वादिभ्योगोत्रे । इञश्च । नद्यचः
प्राच्यभरतेषु । वृद्धाच्छः । भवतष्ठक्छसौ । काश्यादिभ्यष्ठञ्ञिठौ । वाहीकग्रामेभ्यश्च । विभाषोशीनरेषु । ओर्दे
शेठञ् । वृद्धात्प्राचाम् ॥ ६ ॥ धन्वयोपधाद्वुञ् । प्रस्थपुरवहान्ताच्च । रोपधेतोःप्राचाम् । जनपदतदवध्योश्च ।
अवृद्धादपिबहुवचनविषयात् । कच्छाग्निवक्रवर्तोत्तरपदात् । धूमादिभ्यश्च । नगरात्कुत्सनप्रावीण्ययोः । अरण्या
न्मनुष्ये । विभाषाकुरुयुगंधराभ्याम् । मद्रवृज्योःकन् । कोपधादण् । कच्छादिभ्यश्च । मनुष्यतत्स्थयोर्वुञ् । अप ॥ १५ ॥
दातौसाल्वात् । गोयवाग्वोश्च । गर्तोत्तरपदाच्छः । गहादिभ्यश्च । प्राचांकटादेः । राज्ञःकच ॥ ७ ॥ वृद्धादकेका
न्तखोपधात् । कन्थापलदनगरग्रामह्रदोत्तरपदात् । पर्वताच्च । विभाषामनुष्ये । कृकणपर्णाद्भारद्वाजे । तेनसास्मि

न्ठञ्क्रमादिभ्योजनपदेद्युप्रागपाग्धन्ववृद्धात्पञ्च ॥ इतिचतुर्थाध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ ७ ॥ युष्मदस्मदोरन्यत
रस्यांखञ्च । तस्मिन्नणिचयुष्माकास्माकौ । तवकममकावेकवचने । अर्धाद्यत् । परावराधमोत्तमपूर्वाच्च । दिक्पूर्व
पदाट्ठञ्च । ग्रामजनपदैकदेशादञ्ठञौ । मध्यान्मः । असांप्रतिके । द्वीपादनुसमुद्रंयञ् । कालाट्ठञ् । श्राद्धेशरदः ।
विभाषारोगातपयोः । निशाप्रदोषाभ्यांच । श्वसस्तुट्च । संधिवेलाद्यृतुनक्षत्रेभ्योऽण् । प्रावृषएण्यः । वर्षाभ्यष्ठक् ।
छन्दसिठञ् । वसन्ताच्च ॥ १ ॥ हेमन्ताच्च । सर्वत्राण्चतलोपश्च । सायंचिरंप्राह्णेप्रगेऽव्ययेभ्यष्ट्युट्युलौतुट्च ।
विभाषापूर्वाह्णापराह्णाभ्याम् । तत्रजातः । प्रावृषष्ठप् । संज्ञायांशरदोवुञ् । पूर्वाह्णापराह्णार्द्रामूलप्रदोषावस्करा
द्वुन् । पथःपन्थच । अमावास्यायावा । अच । सिन्ध्वपकराभ्यांकन् । अणञौच । श्रविष्ठाफल्गुन्यनुराधास्वा
तितिष्यपुनर्वसुहस्तविशाखाषाढाबहुलाल्लुक् । स्थानान्तगोशालखरशालाच्च । वत्सशालाभिजिदश्वयुक्शतभिषजो
वा । नक्षत्रेभ्योबहुलम् । कृतलब्धक्रीतकुशलाः । प्रायभवः । उपजानूपकर्णोपनीवेष्ठक् ॥ २ ॥ संभूते । कोशा
ड्ढञ् । कालात्साधुपुष्प्यत्पच्यमानेषु । उप्तेच । आश्वयुज्यावुञ् । ग्रीष्मवसन्तादन्यतरस्याम् । देयमृणे । कला
प्यश्वत्थयवबुसाद्वुन् । ग्रीष्मावरसमाद्वुञ् । संवत्सराग्रहायणीभ्यांठञ्च । व्याहरतिमृगः । तदस्यसोढम् । तत्र
भवः । दिगादिभ्योयत् । शरीरावयवाच्च । दृतिकुक्षिकलशिवस्त्यस्त्यहेर्ढञ् । ग्रीवाभ्योऽण्च । गम्भीराञ्ज्यः ।

अव्ययीभावाच्च । अन्तःपूर्वपदाट्ठञ् ॥ ३ ॥ ग्रामात्पर्यनुपूर्वात् । जिह्वामूलाङ्गुलेश्छः । वर्गान्ताच्च । अशब्देयत्खावन्यतरस्याम् । कर्णललाटात्कनलंकारे । तस्यव्याख्यानइतिचव्याख्यातव्यनाम्नः । बह्वचोऽन्तोदात्ताट्ठञ् । क्रतुयज्ञेभ्यश्च । अध्यायेष्वेवर्षेः । पौरोडाशपुरोडाशात्ष्ठन् । छन्दसोयदणौ । द्व्यजृद्ब्राह्मणर्क्प्रथमाध्वरपुरश्चरणनामाख्याताट्ठक् । अणृगयनादिभ्यः । ततआगतः । ठगायस्थानेभ्यः । शुण्डिकादिभ्योऽण् । विद्यायोनिसंबन्धेभ्योवुञ् । ऋतष्ठञ् । पितुर्यच्च । गोत्रादङ्कवत् ॥ ४ ॥ हेतुमनुष्येभ्योऽन्यतरस्यांरूप्यः । मयट्च । प्रभवति । विदूराञ्ञ्यः । तद्गच्छतिपथिदूतयोः । अभिनिष्क्रामतिद्वारम् । अधिकृत्यकृतेग्रन्थे । शिशुक्रन्दयमसभद्वन्द्वेन्द्रजननादिभ्यश्छः । सोऽस्यनिवासः । अभिजनश्च । आयुधजीविभ्यश्छःपर्वते । शण्डिकादिभ्योञ्यः । सिन्धुतक्षशिलादिभ्योऽणञौ । तूदीशलातुरवर्मतीकूचवाराड्ढक्छण्ढञ्यकः । भक्तिः । अचित्ताददेशकालाट्ठक् । महाराजाट्ठञ् । वासुदेवार्जुनाभ्यांवुन् । गोत्रक्षत्रियाख्येभ्योबहुलंवुञ् । जनपदिनांजनपदवत्सर्वंजनपदेनसमानशब्दानांबहुवचने ॥ ५ ॥ तेनप्रोक्तम् । तित्तिरिवरतन्तुखण्डिकोखाच्छण् । काश्यपकौशिकाभ्यामृषिभ्यांणिनिः । कलापिवैशम्पायनान्तेवासिभ्यश्च । पुराणप्रोक्तेषुब्राह्मणकल्पेषु । शौनकादिभ्यश्छन्दसि । कठचरकाल्लुक् । कलापिनोऽण् । छगलिनोढिनुक् । पाराशर्यशिलालिभ्यांभिक्षुनटसूत्रयोः । कर्मन्दकृशाश्वादिनिः । तेनैकदिक् । तसिश्च ।

उरसोयच्च । उपज्ञाते । कृतेग्रन्थे । संज्ञायाम् । कुलालादिभ्योवुञ् । क्षुद्राभ्रमरवटरपादपादञ् । तस्येदम् ॥ ६ ॥ रथाद्यत् । पत्रपूर्वादञ् । पत्राध्वर्युपरिषदश्च । हलसीराट्ठक् । द्वन्द्वाद्वुन्वैरमैथुनिकयोः । गोत्रचरणाद्वुञ् । सङ्घाङ्कलक्षणेष्वञ्यञिञामण् । शाकलाद्वा । छन्दोगौक्थिकयाज्ञिकबह्वृचनटाञ्ञ्यः । नदण्डमाणवान्तेवासिषु । रैवतिकादिभ्यश्छः । कौपिंजलहास्तिपदादण् । आथर्वणिकस्येकलोपश्च । तस्यविकारः । अवयवेचप्राण्योषधिवृक्षेभ्यः । बिल्वादिभ्योऽण् । कोपधाच्च । त्रपुजतुनोःषुक् । ओरञ् । अनुदात्तादेश्च ॥ ७ ॥ पलाशादिभ्योवा । शम्याःष्लञ् । मयड्वैतयोर्भाषायामभक्ष्याच्छादनयोः । नित्यंवृद्धशरादिभ्यः । गोश्चपुरीषे । पिष्टाच्च । संज्ञायांकन् । व्रीहेःपुरोडाशे । असंज्ञायांतिलयवाभ्याम् । द्व्यचश्छन्दसि । नोत्वद्वर्ध्रबिल्वात् । तालादिभ्योऽण् । जातरूपेभ्यःपरिमाणे । प्राणिरजतादिभ्योऽञ् । ञितश्चतत्प्रत्ययात् । क्रीतवत्परिमाणात् । उष्ट्राद्वुञ् । उमोर्णयोर्वा । एण्याढञ् । गोपयसोर्यत् ॥ ८ ॥ द्रोश्च । मानेवयः । फलेलुक् । प्लक्षादिभ्योऽण् । जम्ब्वावा । लुप्च । हरीतक्यादिभ्यश्च । कंसीयपरशव्ययोर्यञञौलुक्च ॥ ९ ॥ युष्मद्धेमन्तात्संभूतेग्रामाद्धेतुतेनरथात्पलाशादिभ्योद्रोश्चाष्टौ ॥ इतिचतुर्थाध्यायेतृतीयःपादः ॥ ३ ॥ ७॥ प्राग्वहतेष्ठक् । तेनदीव्यतिखनतिजयतिजितम् । संस्कृतम् । कुलत्थकोपधादण् । तरति । गोपुच्छाट्ठञ् । नौद्व्यचष्ठन् । चरति । आकर्षात्ष्ठल् । पर्पादिभ्यःष्ठन् । श्वग

णाठञ्च । वेतनादिभ्योजीवति । वस्नक्रयविक्रयाठ्ठन् । आयुधाच्छच । हरत्युत्सङ्गादिभ्यः । भस्त्रादिभ्यष्ठन् । विभाषाविवधवीवधात् । अण्कुटिलिकायाः । निर्वृत्तेऽक्षद्यूतादिभ्यः । क्त्रेर्मम्नित्यम् ॥ १ ॥ अपमित्ययाचिताभ्यांकक्कनौ । संसृष्टे । चूर्णादिनिः । लवणाल्लुक् । मुद्गादण् । व्यंजनैरुपसिक्ते । ओजःसहोऽम्भसावर्तते । तत्प्रत्यनुपूर्वमीपलोमकूलम् । परिमुखंच । प्रयच्छतिगर्ह्यम् । कुसीददशैकादशात्ष्ठन्ष्ठचौ । उञ्छति । रक्षति । शब्ददर्दुरंकरोति । पक्षिमत्स्यमृगान्हन्ति । परिपन्थंचतिष्ठति । माथोत्तरपदपदव्यनुपदंधावति । आक्रन्दाठ्ठञ्च । पदोत्तरपदंगृह्णाति । प्रतिकण्ठार्थललामंच ॥ २ ॥ धर्मंचरति । प्रतिपथमेतिठंश्च । समवायान्समवैति । परिषदोण्यः । सेनायावा । संज्ञायांललाटकुक्कुट्यौपश्यति । तस्यधर्म्यम् । अण्महिष्यादिभ्यः । ऋतोऽञ् । अवक्रयः । तदस्यपण्यम् । लवणाठ्ठञ् । किसरादिभ्यष्ठन् । शलालुनोऽन्यतरस्याम् । शिल्पम् । मड्डुकझर्झरादणन्यतरस्याम् । प्रहरणम् । परश्वधाठ्ठञ्च । शक्तियष्ट्योरीकक् । अस्तिनास्तिदिष्टंमतिः ॥ ३ ॥ शीलम् । छत्रादिभ्योणः । कर्माध्ययनेवृत्तम् । बह्वच्पूर्वपदाठ्ठच् । हितंभक्षाः । तदस्मैदीयतेनियुक्तम् । श्राणामांसौदनाट्टिठन् । भक्तादणन्यतरस्याम् । तत्रनियुक्तः । अगारान्ताट्ठन् । अध्यायिन्यदेशकालात् । कठिनान्तप्रस्तारसंस्थानेषुव्यवहरति । निकटेवसति । आवसथात्ष्ठल् । प्राग्घिताद्यत् । तद्वहतिरथयुगप्रासङ्गम् । धुरोयड्ढकौ । खःसर्वधुरात् । एकधुराल्लुक् ।

शकटादण् ॥ ४ ॥ हलसीराट्ठक् । संज्ञायांजन्या । विध्यत्यधनुषा । धनगणंलब्धा । अन्नाण्णः । वशंगतः । पदमस्मिन्दृश्यम् । मूलमस्याबर्हि । संज्ञायांधेनुष्या । गृहपतिनासंयुक्तेञ्यः । नौवयोधर्मविषमूलमूलसीतातुलाभ्यस्तार्यतुल्यप्राप्यवध्यानाम्यसमसमितसंमितेषु । धर्मपथ्यर्थन्यायादनपेते । छन्दसोनिर्मिते । उरसोऽण्च । हृदयस्यप्रियः । बन्धनेचर्षौ । मतजनहलात्करणजल्पकर्षेषु । तत्रसाधुः । प्रतिजनादिभ्यःखञ् । भक्ताण्णः ॥ ५ ॥ परिषदोण्यः । कथादिभ्यष्ठक् । गुडादिभ्यष्ठञ् । पथ्यतिथिवसतिस्वपतेर्ढञ् । सभायायः । ढश्छन्दसि । समानतीर्थेवासी । समानोदरेशयितओचोदात्तः । सोदराद्यः । भवेछन्दसि । पाथोनदीभ्यांड्यण् । वेशन्तहिमवद्भ्यामण् । स्रोतसोविभाषाड्यड्ड्यौ । सगर्भसयूथसनुताद्यत् । तुग्राद्घन् । अग्राद्यत् । घच्छौच । समुद्राभ्राद्घः । बर्हिषिदत्तम् । दूतस्यभागकर्मणी ॥ ६ ॥ रक्षोयातूनांहननी । रेवतीजगतीहविष्याभ्यःप्रशस्ये । असुरस्यस्वम् । मायायामण् । तद्वानासामुपधानोमन्त्रइतीष्टकासुलुक्चमतोः । अश्विमानण् । वयस्यासुमूर्ध्नोमतुप् । मत्वर्थेमासतन्वोः । मधोर्ञच । ओजसोऽहनियत्खौ । वेशोयशआदेर्भगाद्यल् । खच । पूर्वैःकृतमिनयौच । अद्भिःसंस्कृतम् । सहस्रेणसंमितौघः । मतौच । सोममर्हतियः । मयेच । मधोः । वसोःसमूहेच ॥ ७ ॥ नक्षत्राद्घः । सर्वदेवात्ता

तिल् । शिवशमरिष्टस्यकरे । भावेच । प्राग्वहतेरपमित्यधर्मशीलंहलपरिषदोरक्षोनक्षत्राच्चत्वारि ॥ इतिचतुर्थाध्या
येचतुर्थःपादः ॥ ४ ॥ इतिअष्टाध्यायीसूत्रपाठेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ प्राक्क्रीताच्छः । उगवादिभ्योयत् । कम्बलाच्चसंज्ञायाम् । विभाषाहविरपूपादिभ्यः । तस्मैहितम् ।
शरीरावयवाद्यत् । खलयवमाषतिलवृषब्रह्मणश्च । अजाविभ्यांथ्यन् । आत्मन्विश्वजनभोगोत्तरपदात्खः । सर्वपु
रुषाभ्यांणढञौ । माणवचरकाभ्यांखञ् । तदर्थविकृतेःप्रकृतौ । छदिरुपधिबलेर्ढञ् । ऋषभोपानहोर्ञ्यः । चर्म
णोऽञ् । तदस्यतदस्मिन्स्यादिति । परिखायाढञ् । प्राग्वतेष्ठञ् । आर्हादगोपुच्छसंख्यापरिमाणाट्ठक् । असमा
सेनिष्कादिभ्यः ॥ १ ॥ शताच्चठन्यतावशते । संख्यायाअतिशदन्तायाःकन् । वतोरिड्वा । विंशतित्रिंशद्भ्यांड्वुन्नसं
ज्ञायाम् । कंसाट्टिठन् । शूर्पादञन्यतरस्याम् । शतमानविंशतिकसहस्रवसनादण् । अध्यर्धपूर्वद्विगोर्लुगसंज्ञाया
म् । विभाषाकार्षापणसहस्राभ्याम् । द्वित्रिपूर्वान्निष्कात् । बिस्ताच्च । विंशतिकात्खः । खार्याईकन् । पणपादमा
षशताद्यत् । शाणाद्वा । द्वित्रिपूर्वादण्च । तेनक्रीतम् । तस्यनिमित्तंसंयोगोत्पातौ । गोद्व्यचोऽसंख्यापरिमाणाश्वा
देर्यत् । पुत्राच्छच ॥ २ ॥ सर्वभूमिपृथिवीभ्यामणञौ । तस्येश्वरः । तत्रविदितइतिच । लोकसर्वलोकाट्ठञ् ।
तस्यवापः । पात्रात्ष्ठन् । तदस्मिन्वृद्ध्यायलाभशुल्कोपदादीयते । पूरणार्धाट्ठन् । भागाद्यच्च । तद्धरतिवहत्यावह

तिभाराद्वंशादिभ्यः । वस्नद्रव्याभ्यांठन्कनौ । संभवत्यवहरतिपचति । आढकाचितपात्रात्खोऽन्यतरस्याम् ।
द्विगोष्ठंश्च । कुलिजाल्लुक्खौच । सोऽस्यांशवस्नभृतयः । तदस्यपरिमाणम् । संख्यायाःसंज्ञासंघसूत्राध्ययनेषु ।
पङ्क्तिविंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पंचाशत्षष्टिसप्तत्यशीतिनवतिशतम् । पंचद्दशतौवर्गेवा ॥ ३ ॥ सप्तनोऽञ्छन्दसि ।
त्रिंशच्चत्वारिंशतोर्ब्राह्मणेसंज्ञायांडण् । तदर्हति । छेदादिभ्योनित्यम् । शीर्षच्छेदाद्यच्च । दण्डादिभ्योयः । छन्द
सिच । पात्राद्घंश्च । कडंकरदक्षिणाच्छच । स्थालीबिलात् । यज्ञर्त्विग्भ्यांघखञौ । पारायणतुरायणचान्द्रायणंवर्त
यति । संशयमापन्नः । योजनंगच्छति । पथःष्कन् । पन्थोणनित्यम् । उत्तरपथेनाहृतंच । कालात् । तेननिर्वृ
त्तम् । तमधीष्टोभृतोभूतोभावी ॥ ४ ॥ मासाद्वयसियत्खञौ । द्विगोर्यप् । षण्मासाण्ण्यच्च । अवयसिठंश्च । समायाः
खः । द्विगोर्वा । रात्र्यहःसंवत्सराच्च । वर्षाल्लुक्च । चित्तवतिनित्यम् । षष्टिकाःषष्टिरात्रेणपच्यन्ते । वत्सरान्ता
च्छश्छन्दसि । संपरिपूर्वात्खच । तेनपरिजय्यलभ्यकार्यसुकरम् । तदस्यब्रह्मचर्यम् । तस्यचदक्षिणायज्ञाख्येभ्यः ।
तत्रचदीयतेकार्यंभववत् । व्युष्टादिभ्योऽण् । तेनयथाकथाचहस्ताभ्यांणयतौ । संपादिनि । कर्मवेषाद्यत् ॥ ५ ॥
तस्मैप्रभवतिसंतापादिभ्यः । योगाद्यच्च । कर्मणउकञ् । समयस्तदस्यप्राप्तम् । ऋतोरण् । छन्दसिघस् । काला
द्यत् । प्रकृष्टेठञ् । प्रयोजनम् । विशाखाषाढादण्मन्थदण्डयोः । अनुप्रवचनादिभ्यश्छः । समापनात्सपूर्वपदात् ।

ऐकागारिकट् चौरे । आकालिकडाद्यन्तवचने । तेनतुल्यंक्रियाचेद्वतिः । तत्रतस्येव । तदर्हम् । उपसर्गाच्छन्दसि धात्वर्थे । तस्यभावस्त्वतलौ । आचत्वात् ॥ ६ ॥ नञ्पूर्वात्तत्पुरुषादचतुरसंगतलवणवटबुधकतरसलसेभ्यः । पृथ्वादिभ्यइमनिज्वा । वर्णदृढादिभ्यःष्यञ्च । गुणवचनब्राह्मणादिभ्यःकर्मणिच । स्तेनाद्यन्नलोपश्च । सख्युर्यः । कपिज्ञात्योर्ढक् । पत्यन्तपुरोहितादिभ्योयक् । प्राणभृज्जातिवयोवचनोद्गात्रादिभ्योऽञ् । हायनान्तयुवादिभ्यो ऽण् । इगन्ताच्चलघुपूर्वात् । योपधाद्गुरूपोत्तमाद्वुञ् । द्वन्द्वमनोज्ञादिभ्यश्च । गोत्रचरणाच्छ्लाघात्याकारतदवेतेषु । होत्राभ्यश्छः । ब्रह्मणस्त्वः । प्राक्क्रीताच्छतात्त्वसर्वभूमिसप्तनोऽश्मासात्तसैप्रभवतिननञ्पूर्वात्षोडश ॥ इतिपञ्चमा ध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ ७ ॥ धान्यानांभवनेक्षेत्रेखञ् । व्रीहिशाल्योर्ढक् । यवयवकषष्टिकाद्यत् । विभाषातिलमा षोमाभङ्गाणुभ्यः । सर्वचर्मणःकृतःखखञौ । यथामुखसंमुखस्यदर्शनःखः । तत्सर्वादेःपथ्यङ्गकर्मपत्रपात्रंव्याप्नोति । ऽाम्रपदंप्राप्नोति । अनुपदसर्वान्नायानयंबद्धाभक्षयतिनेयेषु । परोवरपरंपरपुत्रपौत्रमनुभवति । अवारपारात्यन्तानु कामंगामी । समांसमांविजायते । अद्यश्वीनावष्टब्धे । आगवीनः । अनुग्वलंगामी । अध्वनोयत्खौ । अभ्यमित्राच्छच । गोष्ठात्खञ्भूतपूर्वे । अश्वस्यैकाहगमः । शालीनकौपीनेअधृष्टाकार्ययोः ॥ १ ॥ व्रातेनजीवति । साप्तपदीनंसख्यम् । हैयङ्गवीनंसंज्ञायाम् । तस्यपाकमूलेपील्वादिकर्णादिभ्यःकुणब्जाहचौ । पक्षात्तिः । तेनवित्तश्चुंचुप्चणपौ । विन ञ्भ्यांनानाञौनसह । वेःशालच्छङ्कटचौ । संप्रोदश्चकटच् । अवात्कुटारच्च । नतेनासिकायाःसंज्ञायांटीटञ्नाटज्भ्र टचः । नेर्बिडज्बिरीसचौ । इनच्पिटच्चिकचिच । उपाधिभ्यांत्यकन्नासन्नारूढयोः । कर्मणिघटोऽठच् । तदस्यसंजा तंतारकादिभ्यइतच् । प्रमाणेद्वयसज्दघ्नञ्मात्रचः । पुरुषहस्तिभ्यामण्च । यत्तदेतेभ्यःपरिमाणेवतुप् । किमिदंभ्यां वोघः ॥ २ ॥ किमःसंख्यापरिमाणेडतिच । संख्यायाअवयवेतयप् । द्वित्रिभ्यांतयस्यायज्वा । उभादुदात्तोनि त्यम् । तदस्मिन्नधिकमितिदशान्ताड्डः । शदन्तविंशतेश्च । संख्यायागुणस्यनिमानेमयट् । तस्यपूरणेडट् । नान्ता दसंख्यादेर्मट् । थट्च्छन्दसि । षट्कतिकतिपयचतुरांथुक् । बहुपूगगणसंघस्यतिथुक् । वतोरिथुक् । द्वेस्तीयः । त्रेः संप्रसारणंच । विंशत्यादिभ्यस्तमडन्यतरस्याम् । नित्यंशतादिमासार्धमाससंवत्सराच्च । षष्ट्यादेश्चासंख्यादेः । मतौछःसूक्तसाम्नोः । अध्यायानुवाकयोर्लुक् ॥ ३ ॥ विमुक्तादिभ्योऽण् । गोषदादिभ्योवुन् । तत्रकुशलःपथः । आकर्षादिभ्यःकन् । धनहिरण्यात्कामे । स्वाङ्गेभ्यःप्रसिते । उदराट्ठगाद्यूने । सस्येनपरिजातः । अंशंहारी । तन्त्रा दचिरापहृते । ब्राह्मणकोष्णिकेसंज्ञायाम् । शीतोष्णाभ्यांकारिणि । अधिकम् । अनुकाभिकाभीकःकमिता । पार्श्वे नान्विच्छति । अयःशूलदण्डाजिनाभ्यांठक्ठञौ । तावतिथंग्रहणमितिलुग्वा । सएषांग्रामणीः । शृङ्खलमस्यबन्धनं करभे । उत्कउन्मनाः ॥ ४ ॥ कालप्रयोजनाद्रोगे । तदस्मिन्नन्नंप्रायेसंज्ञायाम् । कुल्माषादञ् । श्रोत्रियँश्छन्दो

ऽधीते । श्राद्धमनेनभुक्तमिनिठनौ । पूर्वादिनिः । सपूर्वाच्च । इष्टादिभ्यश्च । छन्दसिपरिपन्थिपरिपरिणौपर्यवस्था तरि । अनुपद्यन्वेष्टा । साक्षाद्द्रष्टरिसंज्ञायाम् । क्षेत्रियच्परक्षेत्रेचिकित्स्यः । इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्रदृष्टमिन्द्रसृष्ट मिन्द्रजुष्टमिन्द्रदत्तमितिवा । तदस्यास्त्यस्मिन्निितिमतुप् । रसादिभ्यश्च । प्राणिस्थादातोलजन्यतरस्याम् । सिध्मा दिभ्यश्च । वत्सांसाभ्यांकामबले । फेनादिलच्च । लोमादिपामादिपिच्छादिभ्यःशनेलचः ॥ ५ ॥ प्रज्ञाश्रद्धार्चा भ्योणः । तपःसहस्राभ्यांविनीनी । अण्च । सिकताशर्कराभ्यांच । देशेलुबिलचौच । दन्तउन्नतउरच् । ऊषशु षिमुष्कमधोरः । द्युद्रुभ्यांमः । केशाद्वोऽन्यतरस्याम् । गाण्ड्यजगात्संज्ञायाम् । काण्डाण्डादीरन्नीरचौ । रजःकृ ष्यासुतिपरिषदोवलच् । दन्तशिखात्संज्ञायाम् । ज्योत्स्नातमिस्राशृङ्गिणोर्जस्विन्नूर्जस्वलगोमिन्मलिनमलीमसाः । अतइनिठनौ । व्रीह्यादिभ्यश्च । तुन्दादिभ्यइलच्च । एकगोपूर्वाट्ठञ्नित्यम् । शतसहस्रान्ताच्चनिष्कात् । रूपादा हतप्रशंसयोर्यप् ॥ ६ ॥ अस्मायामेधास्रजोविनिः । बहुलंछन्दसि । ऊर्णायायुस् । वाचोग्मिनिः । आलजाटचौब हुभाषिणि । स्वामिन्नैश्वर्ये । अर्शआदिभ्योऽच् । द्वन्द्वोपतापगर्ह्यात्प्राणिस्थादिनिः । वातातीसाराभ्यांकुक्च । वयसिपूरणात् । सुखादिभ्यश्च । धर्मशीलवर्णान्ताच्च । हस्ताज्जातौ । वर्णाद्ब्रह्मचारिणि । पुष्करादिभ्योदेशे । बलादिभ्योमतुबन्यतरस्याम् । संज्ञायांमन्माभ्याम् । कंशंभ्यांबभयुस्तितुतयसः । तुन्दिबलिवटेर्भः । अहंशुभमो

र्युस् ॥ ७ ॥ धान्यानांभ्रातेनकिमोविमुक्तादिभ्यःकालप्रयोजनात्प्रज्ञाश्रद्धास्मायामेधाविंशतिः ॥ इतिपञ्चमाध्याये द्वितीयःपादः ॥ २ ॥ छ ॥ प्राग्दिशोविभक्तिः । किंसर्वनामबहुभ्योऽद्व्यादिभ्यः । इदमइश् । एतेतौरथोः । एत दोऽन् । सर्वस्यसोऽन्यतरस्यांदि । पञ्चम्यास्तसिल् । तसेश्च । पर्यभिभ्यांच । सप्तम्यास्त्रल् । इदमोहः । किमोऽ त् । वाहचच्छन्दसि । इतराभ्योऽपिदृश्यन्ते । सर्वैकान्यकिंयत्तदःकालेदा । इदमोर्हिल् । अधुना । दानींच । तदोदाच । तयोर्दार्हिलौचच्छन्दसि ॥ १ ॥ अनद्यतनेर्हिलन्यतरस्याम् । सद्यःपरुत्परार्यैषमःपरेद्यव्यद्यपूर्वेद्युरन्ये द्युरन्यतरेद्युरितरेद्युरपरेद्युरधरेद्युरुभयेद्युरुत्तरेद्युः । प्रकारवचनेथाल् । इदमस्थमुः । किमश्च । थाहेतौचच्छन्दसि । दिक्छब्देभ्यःसप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्योदिग्देशकालेष्वस्तातिः । दक्षिणोत्तराभ्यामतसुच् । विभाषापरावराभ्याम् । अञ्चेर्लुक् । उपर्युपरिष्टात् । पश्चात् । पश्चपश्चाचच्छन्दसि । उत्तराधरदक्षिणादातिः । एनबन्यतरस्यामदूरेऽपञ्च म्याः । दक्षिणादाच् । आहिचदूरे । उत्तराच्च । पूर्वाधरावराणामसिपुरधवश्चैषाम् । अस्तातिच ॥ २ ॥ विभाषा वरस्य । संख्यायाविधार्थेधा । अधिकरणविचालेच । एकाद्धोध्यमुञन्यतरस्याम् । द्वित्र्योश्चधमुञ् । एधाच्च । याप्येपाशप् । पूरणाद्भागेतीयादन् । प्रागेकादशभ्योऽछन्दसि । षष्ठाष्टमाभ्यांञच । मानपश्वङ्गयोःकन्लुकौच । एकादाकिनिच्चासहाये । भूतपूर्वेचरट् । षष्ठ्यारूप्यच । अतिशायनेतमबिष्ठनौ । तिङश्च । द्विवचनविभज्योपपदे

तरवीयसुनौ । अजादीगुणवचनादेव । तुश्छन्दसि । प्रशस्यस्यश्रः ॥ ३ ॥ ज्यच । वृद्धस्यच । अन्तिकबाढयो
र्नेदसाधौ । युवाल्पयोःकनन्यतरस्याम् । विन्मतोर्लुक् । प्रशंसायांरूपप् । ईषदसमाप्तौकल्पब्देश्यदेशीयरः । वि
भाषासुपोबहुच्पुरस्तात्तु । प्रकारवचनेजातीयर् । प्रागिवात्कः । अव्ययसर्वनाम्नामकच्प्राक्टेः । कस्यचदः ।
अज्ञाते । कुत्सिते । संज्ञायांकन् । अनुकम्पायाम् । नीतौचतद्युक्तात् । बह्वचोमनुष्यनाम्नष्ठज्वा । घनिलचौच ।
प्राचामुपादेरडज्वुचौच ॥ ४ ॥ जातिनाम्नःकन् । अजिनान्तस्योत्तरपदलोपश्च । ठाजादावूर्ध्वंद्वितीयादचः । शेव
लसुपरिविशालवरुणार्यमादीनांतृतीयात् । अल्पे । ह्रस्वे । संज्ञायांकन् । कुटीशमीशुण्डाभ्योरः । कुत्वाडुपच् ।
कासूगोणीभ्यांष्टरच् । वत्सोक्षाश्वर्षभेभ्यश्चतनुत्वे । किंयत्तदोर्निर्धारणेद्वयोरेकस्यडतरच् । वाबहूनांजातिपरिप्रश्ने
डतमच् । एकाच्चप्राचाम् । अवक्षेपणेकन् । इवेप्रतिकृतौ । संज्ञायांच । लुम्मनुष्ये । जीविकार्थेचापण्ये । देवप
थादिभ्यश्च ॥ ५ ॥ वस्तेर्ढञ् । शिलायाढः । शाखादिभ्योयः । द्रव्यंचभव्ये । कुशाग्राच्छः । समासाच्चतद्विष
यात् । शर्करादिभ्योऽण् । अङ्गुल्यादिभ्यष्ठक् । एकशालायाष्ठजन्यतरस्याम् । कर्कलोहितादीकक् । प्रत्नपूर्वविश्वे
मात्थाल्छन्दसि । पूगाञ्ञ्योऽग्रामणीपूर्वात् । व्रातच्फञोरस्त्रियाम् । आयुधजीविसंघाञ्ञ्यड्वाहीकेष्वब्राह्मणराज
न्यात् । वृकाट्टेण्यण् । दामन्यादित्रिगर्तषष्ठाच्छः । पर्श्वादियौधेयादिभ्योऽणञौ । अभिजिद्विदभृच्छालावच्छि

खावच्छमीवदूर्णावच्छ्रुमदणोयञ् । ञ्यादयस्तद्राजाः ॥ ६ ॥ प्राग्दिशोऽनद्यतनोर्विभाषाज्यचजातिनाम्नोवस्तेरेको
नविंशतिः ॥ इतिपञ्चमाध्यायेतृतीयःपादः ॥ ३ ॥ ७ ॥ पादशतस्यसंख्यादेर्वीप्सायांवुन्लोपश्च । दण्डव्यवसर्ग
योश्च । स्थूलादिभ्यःप्रकारवचनेकन् । अनत्यन्तगतौक्तात् । नसामिवचने । बृहत्याआच्छादने । अषडक्षाशितं
ग्वलंकर्मालंपुरुषाध्युत्तरपदात्खः । विभाषाञ्चेरदिक्स्त्रियाम् । जात्यन्ताच्छबन्धुनि । स्थानान्ताद्विभाषासस्थानेने
तिचेत् । किमेत्तिङव्ययघादाम्वद्रव्यप्रकर्षे । अमुचच्छन्दसि । अनुगादिनष्ठक् । णचःस्त्रियामञ् । अणिनुणः ।
विसारिणोमत्स्ये । संख्यायाःक्रियाभ्यावृत्तिगणनेकृत्वसुच् । द्वित्रिचतुर्भ्यःसुच् । एकस्यसकृच्च । विभाषाबहो
र्धाविप्रकृष्टकाले ॥ १ ॥ तत्प्रकृतवचनेमयट् । समूहवच्चबहुषु । अनन्तावसथेतिहभेषजाञ्ञ्यः । देवतान्तात्ताद
र्थ्येयत् । पादार्घाभ्यांच । अतिथेर्ञ्यः । देवात्तल् । अवेःकः । यावादिभ्यःकन् । लोहितान्मणौ । वर्णेचानित्ये ।
रक्ते । कालाच्च । विनयादिभ्यष्ठक् । वाचोव्याहृतार्थायाम् । तद्युक्तात्कर्मणोऽण् । ओषधेरजातौ । प्रज्ञादिभ्यश्च ।
मृदस्तिकन् । सस्नौप्रशंसायाम् ॥ २ ॥ वृकज्येष्ठाभ्यांतिल्तातिलौचच्छन्दसि । बह्वल्पार्थाच्छस्कारकादन्यतरस्या
म् । संख्यैकवचनाच्चवीप्सायाम् । प्रतियोगेपञ्चम्यास्तसिः । अपादानेचाहीयरुहोः । अतिग्रहाव्यथनक्षेपेष्वकर्तरि
तृतीयायाः । हीयमानपापयोगाच्च । षष्ठ्याव्याश्रये । रोगाच्चापनयने । अभूततद्भावेकृभ्वस्तियोगेसंपद्यकर्तरिच्विः ।

अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसांलोपश्च । विभाषासातिकात्कर्ये । अभिविधौसंपदाच । तदधीनवचने । देयेत्राच । देवमनुष्यपुरुषपुरुमर्त्येभ्योद्वितीयासप्तम्योर्बहुलम् । अव्यक्तानुकरणाद्व्यजवरार्धादनितौडाच् । कृञोद्वितीयतृतीयशम्बबीजात्कृषौ । संख्यायाश्चगुणान्तायाः । समयाच्चयापनायाम् ॥ ३ ॥ सपत्रनिष्पत्रादतिव्यथने । निष्कुलान्निष्कोषणे । सुखप्रियादानुलोम्ये । दुःखात्प्रातिलोम्ये । शूलात्पाके । सत्यादशपथे । मद्रात्परिवापणे । समासान्ताः । नपूजनात् । किमःक्षेपे । नञस्तत्पुरुषात् । पथोविभाषा । बहुव्रीहौसंख्येयेडजबहुगणात् । ऋक्पूरब्धूःपथामानक्षे । अच्प्रत्यन्ववपूर्वात्सामलोम्नः । अक्ष्णोऽदर्शनात् । अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनडुहर्क्सामवाङ्मनसाक्षिभ्रुवदारगवोर्वष्ठीवपदष्ठीवनक्तंदिवरात्रिंदिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषायुषद्व्यायुषत्र्यायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृद्धोक्षोपशुनगोष्ठश्वाः । ब्रह्महस्तिभ्यांवर्चसः । अवसमन्धेभ्यस्तमसः । श्वसोवसीयःश्रेयसः ॥ ४ ॥ अन्ववतप्ताद्रहसः । प्रतेरुरसःसप्तमीस्थात् । अनुगवमायामे । द्विस्तावात्रिस्तावावेदिः । उपसर्गादध्वनः । तत्पुरुषस्याङ्गुलेःसंख्याव्ययादेः । अहःसर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्चरात्रेः । अह्नोऽह्नएतेभ्यः । नसंख्यादेःसमाहारे । उत्तमैकाभ्यांच । राजाहःसखिभ्यष्टच् । गोरतद्धितलुकि । अग्राख्यायामुरसः । अनोश्मायःसरसांजातिसंज्ञयोः । ग्रामकौटाभ्यांचतक्ष्णः । अतेःशुनः । उपमानादप्राणिषु । उत्तरमृगपूर्वाच्चसक्थ्नः । नावोद्विगोः । अर्धाच्च ॥५॥ खार्याः ॥ २२ ॥

प्राचाम् । द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । अनसन्तान्नपुंसकाच्छन्दसि । ब्रह्मणोजानपदाख्यायाम् । कुमहद्भ्यामन्यतरस्याम् । द्वन्द्वाच्चुदषहान्तात्समाहारे । अव्ययीभावेशरत्प्रभृतिभ्यः । अनश्च । नपुंसकादन्यतरस्याम् । नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः । झयः । गिरेश्चसेनकस्य । बहुव्रीहौसक्थ्यक्ष्णोःस्वाङ्गात्षच् । अङ्गुलेर्दारुणि । द्वित्रिभ्यांषमूर्ध्नः । अप्पूरणीप्रमाण्योः । अन्तर्बहिर्भ्यांचलोम्नः । अञ्नासिकायाःसंज्ञायांनसंचास्थूलात् । उपसर्गाच्च । सुप्रातसुश्वसुदिवशारिकुक्षचतुरश्रैणीपदाजपदप्रोष्ठपदाः ॥ ६ ॥ नञ्दुःसुभ्योहलिसक्थ्योरन्यतरस्याम् । नित्यमसिच्प्रजामेधयोः । बहुप्रजाश्छन्दसि । धर्मादनिच्केवलात् । जम्भासुहरिततृणसोमेभ्यः । दक्षिणेर्मालुब्धयोगे । इच्कर्मव्यतिहारे । द्विदण्ड्यादिभ्यश्च । प्रसंभ्यांजानुनोर्ज्ञुः । ऊर्ध्वाद्विभाषा । ऊधसोऽनङ् । धनुषश्च । वासंज्ञायाम् । जायायानिङ् । गन्धस्येदुत्पूतिसुसुरभिभ्यः । अल्पाख्यायाम् । उपमानाच्च । पादस्यलोपोऽहस्त्यादिभ्यः । कुम्भपदीषुच । संख्यासुपूर्वस्य ॥ ७ ॥ वयसिदन्तस्यदतृ । छन्दसि । स्त्रियांसंज्ञायाम् । विभाषाश्यावारोकाभ्याम् । अग्रान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । ककुदस्यावस्थायांलोपः । त्रिककुत्पर्वते । उद्विभ्यांकाकुदस्य । पूर्णाद्विभाषा । सुहृद्दुर्हृदौमित्रामित्रयोः । उरःप्रभृतिभ्यःकप् । इनःस्त्रियाम् । नद्यृतश्च । शेषाद्विभाषा । नसंज्ञायाम् । ईयसश्च । वन्दिते

भ्रातुः । ऋतश्छन्दसि । नाडीतन्त्र्योःस्वाङ्गे । निष्प्रवाणिश्च ॥ ८ ॥ पादशतस्यतत्प्रकृतवृकज्येष्ठाभ्यांसपत्रान्वव तप्रात्खार्यानन्दुःसुभ्योवयसिविंशतिः ॥ इतिपञ्चमाध्यायेचतुर्थःपादः ॥ ४ ॥ इतिपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥

ॐ ॥ एकाचोद्वेप्रथमस्य । अजादेर्द्वितीयस्य । नन्द्राःसंयोगादयः । पूर्वोऽभ्यासः । उभेअभ्यस्तम् । जक्षित्या दयःषट् । तुजादीनांदीर्घोऽभ्यासस्य । लिटिधातोरनभ्यासस्य । सन्यङोः । श्लौ । चङि । दाश्वान्साह्वान्मीढ्वां श्च । ष्यङःसंप्रसारणंपुत्रपत्योस्तत्पुरुषे । बन्धुनिबहुव्रीहौ । वचिस्वपियजादीनांकिति । ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टि विचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनांङितिच । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । स्वापेश्चङि । स्वपिस्यमिव्येञांयङि । नवशः ॥ १ ॥ चायःकी । स्फायःस्फीनिष्ठायाम् । स्त्यःप्रपूर्वस्य । द्रवमूर्तिस्पर्शयोःश्यः । प्रतेश्च । विभाषाभ्यवपूर्वस्य । शृतंपाके । प्यायःपी । लिड्यङोश्च । विभाषाश्वेः । णौचसंश्चङोः । ह्वःसंप्रसारणम् । अभ्यस्तस्यच । बहुलंछन्द सि । चायःकी । अपस्पृधेथामानृचुरानृहुश्चिच्युषेतित्याजश्राताःश्रितमाशीराशीर्ताः । नसंप्रसारणेसंप्रसारणम् । लिटिवयोयः । वश्चास्यान्यतरस्यांकिति । वेञः ॥ २ ॥ ल्यपिच । ज्यश्च । व्यश्च । विभाषापरेः । आदेचउपदेशे ऽशिति । नव्योलिटि । स्फुरतिस्फुलत्योर्घञि । क्रीङ्जीनांणौ । सिध्यतेरपारलौकिके । मीनातिमिनोतिदीङांल्य पिच । विभाषालीयतेः । खिदेश्छन्दसि । अपगुरोणमुलि । चिस्फुरोर्णौ । प्रजनेवीयतेः । बिभेतेर्हेतुभये । नित्यं

स्मयतेः । सृजिदृशोर्झल्यमकिति । अनुदात्तस्यचर्दुपधस्यान्यतरस्याम् । शीर्षंश्छन्दसि ॥ ३ ॥ येचतद्धिते । अ चिशीर्षः । पद्दन्नोमास्हृन्निशसन्यूषन्दोषन्यकञ्छकन्नुदन्नासञ्छस्प्रभृतिषु । धात्वादेःषःसः । णोनः । लोपोव्योर्व लि । वेरपृक्तस्य । हल्ङ्याब्भ्योदीर्घात्सुतिस्यपृक्तंहल् । एङ्ह्रस्वात्संबुद्धेः । शेश्छन्दसिबहुलम् । ह्रस्वस्यपितिकृ तितुक् । संहितायाम् । छेच । आङ्माङोश्च । दीर्घात् । पदान्ताद्वा । इकोयणचि । एचोऽयवायावः । वान्तो यिप्रत्यये । धातोस्तन्निमित्तस्यैव ॥ ४ ॥ क्षय्यजय्यौशक्यार्थे । क्रय्यस्तदर्थे । भय्यप्रवय्येचच्छन्दसि । एकःपूर्वप रयोः । अन्तादिवच्च । षत्वतुकोरसिद्धः । आद्गुणः । वृद्धिरेचि । एत्येधत्यूठ्सु । आटश्च । उपसर्गादृतिधातौ । वासुप्यापिशलेः । औतोम्शसोः । एङिपररूपम् । ओमाङोश्च । उस्यपदान्तात् । अतोगुणे । अव्यक्तानुकरणस्या तइतौ । नाम्रेडितस्यान्त्यस्यतुवा । नित्यमाम्रेडितेडाचि ॥ ५ ॥ अकःसवर्णेदीर्घः । प्रथमयोःपूर्वसवर्णः । तस्मा च्छसोनःपुंसि । नादिचि । दीर्घाज्जसिच । वाछन्दसि । अमिपूर्वः । संप्रसारणाच्च । एङःपदान्तादति । ङसिङ सोश्च । ऋतउत् । ख्यत्यात्परस्य । अतोरोरप्लुतादप्लुते । हशिच । प्रकृत्यान्तःपादमव्यपरे । अव्यादवद्यादवक्र मुरव्रतायमवन्त्ववस्युषुच । यजुष्युरः । आपोजुषाणोवृष्णोवर्षिष्ठेम्बेऽम्बालेऽम्बिकेपूर्वे । अङ्गइत्यादौच । अनुदा त्तेचकुधपरे ॥ ६ ॥ अवपथासिच । सर्वत्रविभाषागोः । अवङ्स्फोटायनस्य । इन्द्रेच । प्लुतप्रगृह्याअचिनित्यम् ।

आङोऽनुनासिकश्छन्दसि । इकोऽसवर्णेशाकल्यस्यह्रस्वश्च । ऋत्यकः । अप्लुतवदुपस्थिते । ई३ चाक्रवर्मणस्य । दिव उत् । एतत्तदोःसुलोपोऽकोरनञ्समासेहलि । स्यश्छन्दसिबहुलम् । सोऽचिलोपेचेत्पादपूरणम् । सुट्कात्पूर्वः । अडभ्यासव्यवायेऽपि । संपर्युपेभ्यःकरोतौभूषणे । समवायेच । उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु । किरतौल वने ॥ ७ ॥ हिंसायांप्रतेश्च । अपाच्चतुष्पाच्छकुनिष्वालेखने । कुस्तुम्बुरूणिजातिः । अपरस्पराःक्रियासातत्ये । गोष्पदंसेवितासेवितप्रमाणेषु । आस्पदंप्रतिष्ठायाम् । आश्चर्यमनित्ये । वर्चस्केऽवस्करः । अपस्करोरथाङ्गम् । विष्किरःशकुनिर्विकिरोवा । ह्रस्वाच्चन्द्रोत्तरपदेमन्त्रे । प्रतिष्कशश्चकशेः । प्रस्कण्वहरिश्चन्द्रावृषी । मस्करमस्करि णौवेणुपरिव्राजकयोः । कास्तीराजस्तुन्देनगरे । कारस्करोवृक्षः । पारस्करप्रभृतीनिचसंज्ञायाम् । अनुदात्तंपदमेक वर्जम् । कर्षात्वतोघञोऽन्तउदात्तः । उञ्छादीनांच ॥ ८ ॥ अनुदात्तस्यचयत्रोदात्तलोपः । धातोः । चितः । तद्धितस्य । कितः । तिसृभ्योजसः । चतुरःशसि । सावेकाचस्तृतीयादिर्विभक्तिः । अन्तोदात्तादुत्तरपदादन्यतर स्यामनित्यसमासे । अञ्चेश्छन्दस्यसर्वनामस्थानम् । ऊडिदंपदाद्यप्पुम्रैद्युभ्यः । अष्टनोदीर्घात् । शतुरनुमोनद्यजा दी । उदात्तयणोहल्पूर्वात् । नोङ्धात्वोः । ह्रस्वनुड्भ्यांमतुप् । नामन्यतरस्याम् । ङ्याश्छन्दसिबहुलम् । षट्त्रिच तुर्भ्योहलादिः । झल्युपोत्तमम् ॥ ९ ॥ विभाषाभाषायाम् । नगोश्वन्साववर्णराड्कुङ्कृद्भ्यः । दिवोझल् । नृचान्यतरस्याम् । तित्स्वरितम् । तास्यनुदात्तेन्ङिददुपदेशाल्लसार्वधातुकमनुदात्तमन्ह्विङोः । आदिःसिचोऽन्यत रस्याम् । स्वपादिर्हिंसामच्यनिटि । अभ्यस्तानामादिः । अनुदात्तेच । सर्वस्यसुपि । भीह्रीभृहुमदजनधनदरिद्रा जागरांप्रत्ययात्पूर्वंपिति । लिति । आदिर्णमुल्यन्यतरस्याम् । अचःकर्तृयकि । थलिचसेटीडन्तोवा । ञ्नित्यादि र्नित्यम् । आमन्त्रितस्यच । पथिमथोःसर्वनामस्थाने । अन्तश्चतवैयुगपत् ॥ १० ॥ क्षयोनिवासे । जयःकरणम् । वृषादीनांच । संज्ञायामुपमानम् । निष्ठाचद्व्यजनात् । शुष्कधृष्टौ । आशितःकर्ता । रिक्तेविभाषा । जुष्टार्पितेचच्छ न्दसि । नित्यंमन्त्रे । युष्मदस्मदोर्ङसि । ङयिच । यतोऽनावः । ईडवन्दवृशंसदुहाण्यतः । विभाषावेण्विन्धान योः । त्यागरागहासकुहश्वठक्रथानाम् । उपोत्तमंरिति । चङ्यन्यतरस्याम् । मतोःपूर्वमात्संज्ञायांस्त्रियाम् । अन्तोऽवत्याः ॥ ११ ॥ ईवत्याः । चौ । समासस्य ॥ १२ ॥ एकाचश्चायोल्यपिचयेचक्षय्यजय्यावकःसवर्णेऽवप थाहिंसायामनुदात्तस्यविभाषाक्षयईवत्यास्त्रीणि ॥ इतिषष्ठाध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ ७ ॥ बहुव्रीहौप्रकृत्यापूर्वप दम् । तत्पुरुषेतुल्यार्थतृतीयासप्तम्युपमानाव्ययद्वितीयाकृत्याः । वर्णोवर्णेष्वनेते । गाधलवणयोःप्रमाणे । दाया द्यंदायादे । प्रतिबन्धिचिरकृच्छ्रयोः । पदेऽपदेशे । निवातेवातत्राणे । शारदेऽनार्तवे । अध्वर्युकषाययोर्जातौ । सदृशप्रतिरूपयोःसादृश्ये । द्विगौप्रमाणे । गन्तव्यपण्यंवाणिजे । मात्रोपज्ञोपक्रमच्छायेनपुंसके । सुखप्रिययोर्हिते ।

प्रीतौच । स्वंस्वामिनि । पत्यावैश्वर्ये । नभूवाक्चिद्दिधिषु । वाभुवनम् ॥ १ ॥ आशङ्काबाधनेदीयःसुसंभावने । पूर्वेभूतपूर्वे । सविधसनीडसमर्यादसवेशसदेशेषुसामीप्ये । विस्पृष्टादीनिगुणवचनेषु । श्रज्यावमकन्पापवत्सुभावे कर्मधारये । कुमारश्च । आदिःप्रत्येनसि । पूगेष्वन्यतरस्याम् । इगन्तकालकपालभगालशरावेषुद्विगौ । बह्वन्यत रस्याम् । दिष्टिवितस्त्योश्च । सप्तमीसिद्धशुष्कपक्वबन्धेष्वकालात् । परिप्रत्युपापावर्ज्यमानाहोरात्रावयवेषु । राज न्यबहुवचनद्वन्द्वेऽन्धकवृष्णिषु । संख्या । आचार्योपसर्जनश्चान्तेवासी । कार्तकौजपादयश्च । महान्व्रीह्यपराह्ण गृष्टीष्वासजाबालभारतहैलिहिलरौरवप्रवृद्धेषु । क्षुल्लकश्चवैश्वदेवे । उष्ट्रःसादिवाम्योः ॥ २ ॥ गौःसादसादिसार थिषु । कुरुगार्हपतरिक्तगुर्वसूतजरत्यश्लीलदृढरूपापारेवडवातैतिलकद्रूःपण्यकम्बलोदासीभाराणांच । चतुर्थीतद र्थे । अर्थे । क्तेच । कर्मधारयेऽनिष्ठा । अहीनेद्वितीया । तृतीयाकर्मणि । गतिरनन्तरः । तादौचनितिकृत्यतौ । तवैचान्तश्चयुगपत् । अनिगन्तोऽञ्चतौवप्रत्यये । न्यधीच । ईषदन्यतरस्याम् । हिरण्यपरिमाणंधने । प्रथमोऽचि रोपसंपत्तौ । कतरकतमौकर्मधारये । आर्योब्राह्मणकुमारयोः । राजाच । षष्ठीप्रत्येनसि ॥ ३ ॥ क्तेनित्यार्थे । ग्रामःशिल्पिनि । राजाचप्रशंसायाम् । आदिरुदात्तः । सप्तमीहारिणौधर्म्येऽहरणे । युक्तेच । विभाषाध्यक्षे । पापंचशिल्पिनि । गोत्रान्तेवासिमाणवब्राह्मणेषुक्षेपे । अङ्गानिमैरेये । भक्ताख्यास्तदर्थेषु । गोबिडालसिंहसैन्धवेषू पमाने । अकेजीविकार्थे । प्राचांक्रीडायाम् । अणिनियुक्ते । शिल्पिनिचाकृञः । संज्ञायांच । गोतन्तियवंपाले । णिनि । उपमानंशब्दार्थप्रकृतावेव ॥ ४ ॥ युक्तारोह्यादयश्च । दीर्घकाशतुषभ्राष्ट्रवटंजे । अन्त्यात्पूर्वंबह्वचः । ग्रामेऽनिवसन्तः । घोषादिषुच । छात्र्यादयःशालायाम् । प्रस्थेऽवृद्धमकर्क्यादीनाम् । मालादीनांच । अमहन्नव न्नगरेऽनुदीचाम् । अर्मेचावर्णंद्व्यच्त्र्यच् । नभूताधिकसंजीवमद्राश्मकज्जलम् । अन्तः । सर्वंगुणकार्त्स्न्ये । संज्ञायां गिरिनिकाययोः । कुमार्यांवयसि । उदकेऽकेवले । द्विगौक्रतौ । सभायांनपुंसके । पुरेप्राचाम् । अरिष्टगौडपूर्वेच ॥ ५ ॥ नहास्तिनफलकमार्देयाः । कुसूलकूपकुम्भशालंबिले । दिक्छब्दाग्रामजनपदाख्यानचानराटेषु । आचार्यो पसर्जनश्चान्तेवासिनि । उत्तरपदवृद्धौसर्वंच । बहुव्रीहौविश्वंसंज्ञायाम् । उदराश्वेषुषु । क्षेपे । नदीबन्धुनि । निष्ठोपसर्ग पूर्वमन्यतरस्याम् । उत्तरपदादिः । कर्णोवर्णलक्षणात् । संज्ञौपम्ययोश्च । कण्ठपृष्ठग्रीवाजङ्घंच । शृङ्गमवस्थायांच । नञोजरमरमित्रमृताः । सोमनसीअलोमोषसी । क्रत्वादयश्च । आद्युदात्तंद्व्यच्छन्दसि । वीरवीर्यौच ॥ ६ ॥ कूल तीरतूलमूलशालाक्षसममव्ययीभावे । कंसमन्थशूर्पपाय्यकाण्डंद्विगौ । तत्पुरुषेशालायांनपुंसके । कन्थाच । आ दिश्चिहणादीनाम् । चेलखेटकटुककाण्डंगर्हायाम् । चीरमुपमानम् । पललसूपशाकंमिश्रे । कुरुसूदस्थलकर्षाःसंज्ञा याम् । अकर्मधारयेराज्यम् । वर्ग्यादयश्च । पुत्रःपुम्भ्यः । नाचार्यराजर्त्विक्संयुक्तज्ञात्याख्येभ्यः । चूर्णादीन्यप्रा

॥ २५ ॥

णिषष्ठ्याः । षट्चकाण्डादीनि । कुण्डंवनम् । प्रकृत्याभगालम् । शितेर्नित्यावह्वज्बहुव्रीहावभसत् । गतिकारकोपपदात्कृत् । उभेवनस्पत्यादिषुयुगपत् ॥७॥ देवताद्वन्द्वेच । नोत्तरपदेऽनुदात्तादावपृथिवीरुद्रपूषमन्थिषु । अन्तः । थाथघञ्क्ताजबित्रकाणाम् । सूपमानात्क्तः । संज्ञायामनाचितादीनाम् । प्रवृद्धादीनांच । कारकाद्दत्तश्रुतयोरेवाशिषि । इत्थंभूतेनकृतमितिच । अनोभावकर्मवचनः । मन्क्तिन्व्याख्यानशयनासनस्थानयाजकादिक्रीताः । सप्तम्याःपुण्यम् । ऊनार्थकलहंतृतीयायाः । मिश्रंचानुपसर्गमसंधौ । नञोगुणप्रतिषेधेसंपाद्यर्हहितालमर्थास्तद्धिताः । ययतोश्चातदर्थे । अच्कावशक्तौ । आक्रोशेच । संज्ञायाम् । कृत्योकेष्णुच्चार्वादयश्च ॥ ८ ॥ विभाषातृन्नन्नतीक्ष्णशुचिषु । बहुव्रीहाविदमेतत्तद्भ्यःप्रथमपूरणयोःक्रियागणने । संख्यायाःस्तनः । विभाषाछन्दसि । संज्ञायांमित्राजिनयोः । व्यवायिनोऽन्तरम् । मुखंस्वाङ्गम् । नाव्ययदिक्छब्दगोमहत्स्थूलमुष्टिपृथुवत्सेभ्यः । निष्ठोपमानादन्यतरस्याम् । जातिकालसुखादिभ्योऽनाच्छादनात्क्तोऽकृतमितप्रतिपन्नाः । वाजाते । नञ्सुभ्याम् । कपिपूर्वम् । ह्रस्वान्तेऽन्त्यात्पूर्वम् । बहोर्नञ्वदुत्तरपदभूम्नि । नगुणादयोऽवयवाः । उपसर्गात्स्वाङ्गंध्रुवमपर्शु । वनंसमासे । अन्तः । अन्तश्च ॥ ९ ॥ ननिविभ्याम् । परेरभितोभाविमण्डलम् । प्रादस्वाङ्गंसंज्ञायाम् । निरुदकादीनिच । अभेर्मुखम् । अपाच्च । स्फिगपूतवीणाञ्जोध्वकुक्षिसीरनामनामच । अधेरुपरिस्थम् । अनोरप्रधानकनीयसी । पुरुषश्चान्वादिष्टः ।

अतेरकृत्पदे । नेरनिधाने । प्रतेरंश्वादयस्तत्पुरुषे । उपाद्द्व्यजजिनमगौरादयः । सोरवक्षेपणे । विभाषोत्पुच्छे । द्वित्रिभ्यांपाद्दन्मूर्धसुबहुव्रीहौ । सक्थंचाक्रान्तात् । परादिश्छन्दसिबहुलम् ॥ १० ॥ बहुव्रीहावाशङ्कागौःसादक्तेनित्यार्थेयुक्तानहास्तिनकुलतीरदेवताविभाषाननिव्येकोनविंशतिः ॥ इतिषष्ठाध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ ॥ ७ ॥

अलुगुत्तरपदे । पंचम्याःस्तोकादिभ्यः । ओजःसहोऽम्भस्तमसस्तृतीयायाः । मनसःसंज्ञायाम् । आज्ञायिनिच । आत्मनश्चपूरणे । वैयाकरणाख्यायांचतुर्थ्याः । परस्यच । हलदन्तात्सप्तम्याःसंज्ञायाम् । कारनाम्निचप्राचांहलादौ । मध्याद्गुरौ । अमूर्धमस्तकात्स्वाङ्गादकामे । बन्धेचविभाषा । तत्पुरुषेकृतिबहुलम् । प्रावृट्शरत्कालदिवांजे । विभाषावर्षक्षरशरवरात् । घकालतनेषुकालनाम्नः । शयवासवासिष्वकालात् । नेन्सिद्धबध्नातिषुच । स्थेचभाषायाम् ॥ १ ॥ षष्ठ्याआक्रोशे । पुत्रेऽन्यतरस्याम् । ऋतोविद्यायोनिसंबन्धेभ्यः । विभाषास्वसृपत्योः । आनङृतोद्वन्द्वे । देवताद्वन्द्वेच । ईदग्नेःसोमवरुणयोः । इद्वृद्धौ । दिवोद्यावा । दिवसश्चपृथिव्याम् । उषासोषसः । मातरपितरावुदीचाम् । पितरामातराचच्छन्दसि । स्त्रियाःपुंवद्भाषितपुंस्कादनूङ्समानाधिकरणेस्त्रियामपूरणीप्रियादिषु । तसिलादिष्वाकृत्वसुचः । क्यङ्मानिनोश्च । नकोपधायाः । संज्ञापूरण्योश्च । वृद्धिनिमित्तस्यचतद्धितस्यारक्तविकारे । स्वाङ्गाच्चेतोऽमानिनि ॥ २ ॥ जातेश्च । पुंवत्कर्मधारयजातीयदेशीयेषु । घरूपकल्पचेलड्ब्रुवगोत्रमत

हतेषुङ्योऽनेकाचोह्रस्वः । नद्याःशेषस्यान्यतरस्याम् । उगितश्च । आन्महतःसमानाधिकरणजातीययोः । द्व्यष्टनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । त्रेस्त्रयः । विभाषाचत्वारिंशत्प्रभृतौसर्वेषाम् । हृदयस्यहृल्लेखयदण्लासेषु । वाशोक ष्यञ्रोगेषु । पादस्यपदाज्यातिगोपहतेषु । पद्यत्यतदर्थे । हिमकाषिहतिषुच । ऋचःशे । वाघोषमिश्रशब्देषु । उद कस्योदःसंज्ञायाम् । पेषंवासवाहनधिषुच । एकहलादौपूरयितव्येऽन्यतरस्याम् । मन्थौदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहार वीवधगाहेषुच ॥ ३ ॥ इकोह्रस्वोऽङ्योगालवस्य । एकतद्धितेच । ङ्यापोःसंज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । त्वेच । इष्टकेषी कामालानांचिततूलभारिषु । खित्यनव्ययस्य । अरुर्द्विषदजन्तस्यमुम् । इचएकाचोऽम्प्रत्ययवच्च । वाचंयमपुरंद रौच । कारेसत्यागदस्य । श्येनतिलस्यपातेञे । रात्रेःकृतिविभाषा । नलोपोनञः । तस्मान्नुडचि । नभ्राण्नपान्न वेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रनाकेषुप्रकृत्या । एकादिश्चैकस्यचादुक् । नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् । सहस्यसःसंज्ञायाम् । ग्रन्थान्ताधिकेच । द्वितीयेचानुपाख्ये ॥ ४ ॥ अव्ययीभावेचाकाले । वोपसर्जनस्य । प्रकृ त्याशिष्यगोवत्सहलेषु । समानस्यच्छन्दस्यमूर्धप्रभृत्युदर्केषु । ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयो वचनबन्धुषु । चरणेब्रह्मचारिणि । तीर्थेये । विभाषोदरे । दृग्दृशवतुषु । इदंकिमोरीश्की । आसर्वनाम्नः । वि ष्वग्देवयोश्चटेरद्र्यञ्चतौवप्रत्यये । समःसमि । तिरसस्तिर्यलोपे । सहस्यसध्रिः । सधमादस्थयोश्छन्दसि । द्व्यन्तरुप

सर्गेभ्योऽपईत् । ऊदनोर्देशे । अषष्ठ्यतृतीयास्थस्यान्यस्यदुगाशीराशास्थास्थितोत्सुकोतिकारकरागच्छेषु । अर्थेवि भाषा ॥ ५ ॥ कोःकत्तत्पुरुषेऽचि । रथवदयोश्च । तृणेचजातौ । कापथ्यक्षयोः । ईषदर्थे । विभाषापुरुषे । कवंचो ष्णे । पथिचच्छन्दसि । पृषोदरादीनियथोपदिष्टम् । संख्याविसायपूर्वस्याह्नस्याहन्नन्यतरस्यांङौ । ढ्लोपेपूर्वस्यदी र्घोऽणः । सहिवहोरोदवर्णस्य । साढ्यैसाढ्वासाढेतिनिगमे । संहितायाम् । कर्णेलक्षणस्याविष्टाष्टपंचमणिभिन्नच्छि न्नच्छिद्रस्रुवस्वस्तिकस्य । नहिवृतिवृषिव्यधिरुचिसहितनिषुक्कौ । वनगिर्योःसंज्ञायांकोटरकिंशुलुकादीनाम् । वले । मतौबह्वचोऽनजिरादीनाम् । शरादीनांच ॥ ६ ॥ इकोवहेऽपीलोः । उपसर्गस्यघञ्यमनुष्येबहुलम् । इकःकाशे । दस्ति । अष्टनःसंज्ञायाम् । छन्दसिच । चितेःकपि । विश्वस्यवसुराटोः । नरेसंज्ञायाम् । मित्रेचर्षौ । मन्त्रेसोमा श्वेन्द्रियविश्वदेव्यस्यमतौ । ओषधेश्चविभक्तावप्रथमायाम् । ऋचितुनुघमक्षुतङ्कुत्रोरुष्याणाम् । इकःसुञि । द्व्यचो ऽतस्तिङः । निपातस्यच । अन्येषामपिदृश्यते । चौ । संप्रसारणस्य ॥७॥ अलुक्षष्ठ्याजातेरिकोऽव्ययीभावेकोः कत्तदिकोवहएकोनविंशतिः । इतिषष्ठाध्यायेतृतीयःपादः ॥ ३ ॥ छ ॥ अङ्गस्य । हलः । नामि । नतिसृचतसृ । छन्दस्युभथा । नृच । नोपधायाः । सर्वनामस्थानेचासंबुद्धौ । वासपूर्वस्यनिगमे । सान्तमहतःसंयोगस्य । अप्तृ न्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् । इन्हन्पूषार्यम्णांशौ । सौच । अत्वसन्तस्यचाधातोः । अनुनासि

कस्यक्किझलोःक्किति । अज्झनगमांसनि । तनोतेर्विभाषा । क्रमश्चक्त्वि । च्छ्वोःशूडनुनासिकेच । ज्वरत्वरस्रिव्यवि
मवामुपधायाश्च ॥ १ ॥ राल्लोपः । असिद्धवदत्राभात् । श्नान्नलोपः । अनिदितांहलउपधायाःक्किति । दंशसञ्जस्व
ञ्जांशपि । रञ्जेश्च । घञिचभावकरणयोः । स्यदोजवे । अवोदैधोद्मप्रश्रथहिमश्रथाः । नाञ्चेःपूजायाम् । क्त्विस्क
न्दिस्यन्दोः । जान्तनशांविभाषा । भञ्जेश्चचिणि । शासइदङ्हलोः । शाहौ । हन्तेर्जः । अनुदात्तोपदेशवनतित
नोत्यादीनामनुनासिकलोपोझलिक्किति । वाल्यपि । नक्तिचिदीर्घश्च । गमःक्वौ ॥ २ ॥ विड्वनोरनुनासिकःस्यात् ।
जनसनखनांसञ्झलोः । येविभाषा । तनोतेर्यकि । सनःक्तिचिलोपश्चास्यान्यतरस्याम् । आर्धधातुके । भ्रस्जोरोप
धयोरमन्यतरस्याम् । अतोलोपः । यस्यहलः । क्यस्यविभाषा । णेरनिटि । निष्ठायांसेटि । जनितामन्त्रे । शमिता
यज्ञे । अयामन्ताल्वाय्येत्न्विष्णुषु । ल्यपिलघुपूर्वात् । विभाषापः । युप्लुवोर्दीर्घश्छन्दसि । क्षियः । निष्ठायामण्य
दर्थे ॥३॥ वाक्रोशदैन्ययोः । स्यसिच्सीयुट्तासिषुभावकर्मणोरुपदेशेऽज्झनग्रहदृशांवाचिण्वदिट्च । दीङोयुडचि
क्किति । आतोलोपइटिच । ईद्यति । घुमास्थागापाजहातिसांहलि । एर्लिंङि । वान्यस्यसंयोगादेः । नल्यपि । मय
तेरिदन्यतरस्याम् । लुङ्लङ्ऌङ्क्ष्वडुदात्तः । आडजादीनाम् । छन्दस्यपिदृश्यते । नमाङ्योगे । बहुलंछन्दस्यमा
ङ्योगेऽपि । इरयोरे । अचिश्नुधातुभ्रुवांय्वोरियङुवङौ । अभ्यासस्यासवर्णे । स्त्रियाः । वाम्शसोः ॥ ४ ॥ इणो

यण् । एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ओःसुपि । वर्षाभ्वश्च । नभूसुधियोः । छन्दस्युभयथा । हुश्नुवोःसार्वधातुके ।
भुवोवुग्लुङ्लिटोः । ऊदुपधायागोहः । दोषोणौ । वाचित्तविरागे । मितांह्रस्वः । चिण्णमुलोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् ।
खचिह्रस्वः । ह्लादोनिष्ठायाम् । छादेर्घेऽद्व्युपसर्गस्य । इस्मन्त्रन्क्विषुच । गमहनजनखनघसांलोपःक्कित्यनङि । तनि
पत्योश्छन्दसि । घसिभसोर्हलिच ॥ ५ ॥ हुझल्भ्योहेर्धिः । श्रुशृणुपॄकृवृभ्यश्छन्दसि । अङितश्च । चिणोलुक् ।
अतोहेः । उतश्चप्रत्ययादसंयोगपूर्वात् । लोपश्चास्यान्यतरस्यांम्वोः । नित्यंकरोतेः । येच । अतउत्सार्वधातुके ।
श्नसोरल्लोपः । श्नाभ्यस्तयोरातः । ईहल्यघोः । इद्दरिद्रस्य । भियोऽन्यतरस्याम् । जहातेश्च । आचहौ । लोपोयि ।
घ्वसोरेद्धावभ्यासलोपश्च । अतएकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिंटि ॥६॥ थलिचसेटि । तॄफलभजत्रपश्च । राधोहिंसायाम् ।
वाजॄभ्रमुत्रसाम् । फणांचसप्तानाम् । नशसददवादिगुणानाम् । अर्वणस्त्रसावनञः । मघवाबहुलम् । भस्य ।
पादःपत् । वसोःसंप्रसारणम् । वाहऊठ् । श्वयुवमघोनामतद्धिते । अल्लोपोऽनः । षपूर्वहन्धृतराज्ञामणि । विभा
षाङिश्योः । नसंयोगाद्वमन्तात् । अचः । उदईत् । आतोधातोः ॥ ७ ॥ मन्त्रेष्वाङ्यादेरात्मनः । तिविंशतेर्डि
ति । टेः । नस्तद्धिते । अह्नष्टखोरेव । ओर्गुणः । ढेलोपोऽकद्र्वाः । यस्येतिच । सूर्यतिष्यागस्त्यमत्स्यानांयउपधायाः ।
हलस्तद्धितस्य । आपत्यस्यचतद्धितेऽनाति । क्यच्व्योश्च । बिल्वकादिभ्यश्छस्यलुक् । तुरिष्ठेमेयःसुः । टेः । स्थूल

दूरयुवह्रस्वक्षिप्रक्षुद्राणांयणादिपरंपूर्वस्यचगुणः । प्रियस्थिरस्फिरोरुबहुलगुरुवृद्धतृप्रदीर्घवृन्दारकाणांप्रस्थस्फवर्बंहिगर्वर्षित्रब्द्राघिवृन्दाः । बहोर्लोपोभूचबहोः । इष्ठस्ययिट्च । ज्यादादीयसः ॥ ८ ॥ रऋतोहलादेर्लघोः । विभाषर्जोश्छन्दसि । प्रकृत्यैकाच् । इनण्यनपत्ये । गाथिविदथिकेशिगणिपणिनश्च । संयोगादिश्च । अन् । येचाभावकर्मणोः । आत्माध्वानौखे । नमपूर्वोऽपत्येऽवर्मणः । ब्राह्मोऽजातौ । कार्मस्ताच्छील्ये । औक्षमनपत्ये । दाण्डिनायनहास्तिनायनाथर्वणिकजैह्माशिनेयवाशिनायनिभ्रौणहत्यधैवत्यसारवैक्ष्वाकमैत्रेयहिरण्मयानि । ऋत्व्यवास्त्व्यवास्त्वमाध्वीहिरण्ययानिच्छन्दसि ॥ ९ ॥ अङ्गस्यरात्लोपोविड्वनोर्वाक्रोशेणोयण्हुझल्भ्यस्थलिचमन्त्रेषुरऋतःपंचदश ॥ इतिषष्ठाध्यायेचतुर्थःपादः ॥ ४ ॥ इत्यष्टाध्यायीसूत्रपाठेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ युवोरनाकौ । आयनेयीनीयियःफढखछघांप्रत्ययादीनाम् । झोऽन्तः । अदभ्यस्तात् । आत्मनेपदेष्वनतः । शीङोरुट् । वेत्तेर्विभाषा । बहुलंछन्दसि । अतोभिसऐस् । बहुलंछन्दसि । नेदमदसोरकोः । टाङसिङसामिनात्स्याः । ङेर्यः । सर्वनाम्नःस्मै । ङसिङ्योःस्मात्स्मिनौ । पूर्वादिभ्योनवभ्योवा । जसःशी । औङआपः । ॥ २९ ॥
नपुंसकाच्च । जःशसोःशिः ॥ १ ॥ अष्टाभ्यऔश् । षड्भ्योलुक् । स्वमोर्नपुंसकात् । अतोऽम् । अद्ड्डतरादिभ्यःपञ्चभ्यः । नेतराच्छन्दसि । युष्मदस्मद्भ्यांङसोऽश् । ङेप्रथमयोरम् । शसोन । भ्यसोभ्यम् । पञ्चम्याअत् । एकवचनस्यच । सामआकम् । आतऔणलः । तुह्योस्तातङाशिष्यन्यतरस्याम् । विदेःशतुर्वसुः । समासेऽनञ्पूर्वेक्त्वोल्यप् । क्त्वापिच्छन्दसि । सुपांसुलुक्पूर्वसवर्णाच्छेयाडाड्यायाजालः । अमोमश् ॥ २ ॥ लोपस्तआत्मनेपदेषु । ध्वमोध्वात् । यजध्वैनमितिच । तस्यतात् । तप्तनप्तनथनाश्च । इदन्तोमसि । क्त्वोयक् । इष्ट्वीनमितिच । स्नात्व्यादयश्च । आज्जसेरसुक् । अश्वक्षीरवृषलवणानामात्मप्रीतौक्यचि । आमिसर्वनाम्नःसुट् । त्रेस्त्रयः । ह्रस्वनद्यापोनुट् । षट्चतुर्भ्यश्च । श्रीग्रामण्योश्छन्दसि । गोःपादान्ते । इदितोनुम्धातोः । शेमुचादीनाम् । मस्जिनशोर्झलि ॥ ३ ॥ रधिजभोरचि । नेट्यलिटिरधेः । रभेरशब्लिटोः । लभेश्च । आङोयि । उपात्प्रशंसायाम् । उपसर्गात्खल्घञोः । नसुदुर्भ्याकेवलाभ्याम् । विभाषाचिण्णमुलोः । उगिदचांसर्वनामस्थानेऽधातोः । युजेरसमासे । नपुंसकस्यझलचः । इकोऽचिविभक्तौ । तृतीयादिषुभाषितपुंस्कंपुंवद्गालवस्य । अस्थिदधिसक्थ्यक्ष्णामनङुदात्तः । छन्दस्यपिदृश्यते । ईचद्विवचने । नाभ्यस्ताच्छतुः । वानपुंसकस्य । आच्छीनद्योर्नुम् ॥ ४ ॥ शप्श्यनोर्नित्यम् । सावनडुहः । दृक्स्ववःस्वतवसांछन्दसि । दिवऔत् । पथिमथ्यृभुक्षामात् । इतोऽत्सर्वनामस्थाने । थोन्थः । भस्यटेर्लोपः । पुंसोऽसुङ् । गोतोणित् । णलुत्तमोवा । सख्युरसंबुद्धौ । अनङ्सौ । ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसांच । तृज्वत्क्रोष्टुः । स्त्रियांच । विभाषातृतीयादिष्वचि । चतुरनडुहोरामुदात्तः । अम्संबुद्धौ । ऋतइद्धातोः ॥ ५ ॥

उपधायाश्च । उदोष्ठ्यपूर्वस्य । बहुलंछन्दसि ॥ ६ ॥ युवोरष्टाभ्योलोपोरधिशप्ध्यनोरुपधायास्त्रीणि ॥ इतिसप्तमा ध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ सिचिवृद्धिःपरस्मैपदेषु । अतोल्रान्तस्य । वदव्रजहलन्तस्याचः । नेटि । ह्म्य न्तक्षणश्वसजागृणिश्व्येदिताम् । ऊर्णोतेर्विभाषा । अतोहलादेर्लघोः । नेड्वशिकृति । तितुत्रतथसिसुसरकसेषुच । एकाचउपदेशेऽनुदात्तात् । श्र्युकःकिति । सनिग्रहगुहोश्च । कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुवोलिटि । श्वीदितोनिष्ठायाम् । यस्यविभाषा । आदितश्च । विभाषाभावादिकर्मणोः । क्षुब्धस्वान्तध्वान्तलग्नम्लिष्टविरिब्धफाण्टबाढानिमन्थमन स्तमःसक्ताविस्पष्टस्वरानायासभृशेषु । धृषिशसीवैयात्ये । दृढःस्थूलबलयोः ॥ १ ॥ प्रभौपरिवृढः । कृच्छ्रगहनयोः कषः । घुषिरविशब्दने । अर्देःसंनिविभ्यः । अभेश्चाविदूर्ये । णेरध्ययनेवृत्तम् । वादान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टच्छन्न ज्ञप्ताः । रुष्यमत्वरसंघुषास्वनाम् । हृषेर्लोमसु । अपचितश्च । हृह्वरेश्छन्दसि । अपरिह्वृताश्च । सोमेह्वरितः । ग्रसितस्कभितस्तभितोत्तभितचत्तविकस्ताविशस्तृशंस्तृशास्तृतरुतृतरूतृवरुतृवरूतृवरूत्रीरुज्वलितिक्षरितिवमित्यमि तीतिच । आर्धधातुकस्येड्वलादेः । स्नुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते । ग्रहोऽलिटिदीर्घः । वृतोवा । नलिङि । सिचि चपरस्मैपदेषु ॥ २ ॥ इट्सनिवा । लिङ्सिचोरात्मनेपदेषु । ऋतश्चसंयोगादेः । स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदितोवा । रधादिभ्यश्च । निरःकुषः । इण्निष्ठायाम् । तीषसहलुभरुषरिषः । सनीवन्तर्धभ्रस्जदम्भुश्रिस्वृयूर्णुभरज्ञपिसनाम् ।

क्लिशःक्त्वानिष्ठयोः । पूङश्च । वसतिक्षुधोरिट् । अञ्चेःपूजायाम् । लुभोविमोहने । जृव्रश्च्योःक्त्वि । उदितोवा । सेऽसिचिकृतचृतच्छृदतृदनृतः । गमेरिट्परस्मैपदेषु । नवृद्भ्यश्चतुर्भ्यः । तासिचक्लृपः ॥ ३ ॥ अचस्तास्वत्थल्यनि टोनित्यम् । उपदेशेऽत्वतः । ऋतोभारद्वाजस्य । बभूथाततन्थजगृभ्मववर्थेतिनिगमे । विभाषासृजिदृशोः । इड त्त्यर्तिव्ययतीनाम् । वस्वेकाजाद्घसाम् । विभाषागमहनविदविशाम् । सनिंससनिवांसम् । ऋद्धनोःस्ये । अञ्जेःसि चि । स्तुसुधूञ्भ्यःपरस्मैपदेषु । यमरमनमातांसक्च । स्मिपूङ्रञ्ज्वशांसनि । किरश्चपञ्चभ्यः । रुदादिभ्यःसार्व धातुके । ईशःसे । ईडजनोर्ध्वेच । लिङःसलोपोऽनन्त्यस्य । अतोयेयः ॥ ४ ॥ आतोङितः । आनेमुक् । ईदासः । अष्टनआविभक्तौ । रायोहलि । युष्मदस्मदोरनादेशे । द्वितीयायांच । प्रथमायाश्चद्विवचनेभाषायाम् । योऽचि । शेषेलोपः । मपर्यन्तस्य । युवावौद्विवचने । यूयवयौजसि । त्वाहौसौ । तुभ्यमह्यौङयि । तवममौङसि । त्वमावे कवचने । प्रत्ययोत्तरपदयोश्च । त्रिचतुरोःस्त्रियांतिसृचतसृ । अचिरऋतः ॥ ५ ॥ जरायाजरसन्यतरस्याम् । त्यदा दीनामः । किमःकः । कुतिहोः । क्वाति । तदोःसःसावनन्त्ययोः । अदसऔसुलोपश्च । इदमोमः । दश्च । यः सौ । इदोऽय्पुंसि । अनाप्यकः । हलिलोपः । मृजेर्वृद्धिः । अचोञ्णिति । अतउपधायाः । तद्धितेष्वचामादेः । कितिच ॥ ७ ॥ सिचिप्रभाविट्सन्यचआतोजरायाअष्टादश ॥ इतिसप्तमाध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ छ ॥

देविकाशिंशपादित्यवाड्दीर्घसत्रश्रेयसामात् । केकयमित्रयुप्रलयानांयादेरियः । नय्वाभ्यांपदान्ताभ्यांपूर्वौतुताभ्यामैच् । द्वारादीनांच । न्यग्रोधस्यचकेवलस्य । नकर्मव्यतिहारे । स्वागतादीनांच । श्वादेरिञि । पदान्तस्यान्यतरस्याम् । उत्तरपदस्यच । अवयवादृतोः । सुसर्वार्धाज्जनपदस्य । दिशोऽमद्राणाम् । प्राचांग्रामनगराणाम् । संख्यायाःसंवत्सरसंख्यस्यच । वर्षस्याभविष्यति । परिमाणान्तस्यासंज्ञाशाणयोः । जेप्रोष्ठपदानाम् । हृद्भगसिन्ध्वन्तेपूर्वपदस्यच । अनुशतिकादीनांच ॥ १ ॥ देवताद्वन्द्वेच । नेन्द्रस्यपरस्य । दीर्घाच्चवरुणस्य । प्राचांनगरान्ते । जङ्गलधेनुवलजान्तस्यविभाषितमुत्तरम् । अर्धात्परिमाणस्यपूर्वस्यतुवा । नातःपरस्य । प्रवाहणस्यढे । तत्प्रत्ययस्यच । नञःशुचीश्वरक्षेत्रज्ञकुशलनिपुणानाम् । यथातथयथापुरयोःपर्यायेण । हनस्तोऽचिण्णलोः । आतोयुक्चिण्कृतोः । नोदात्तोपदेशस्यमान्तस्यानाचमेः । जनिवध्योश्च । अर्तिह्रीव्लीरीक्नूयीक्ष्माय्यातांपुङ्णौ । शाच्छासाह्वाव्यावेपांयुक् । वोविधूननेजुक् । लीलोर्नुग्लुकावन्यतरस्यांस्नेहविपातने । भियोहेतुभयेषुक् ॥ २ ॥ स्फायोवः । शदेरगतौतः । रुहःपोऽन्यतरस्याम् । प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यातइदाप्यसुपः । नयासयोः । उदीचामातःस्थानेयकपूर्वायाः । भस्त्रैषाजाज्ञाद्वास्वानञ्पूर्वाणामपि । अभाषितपुंस्काच्च । आदाचार्याणाम् । ठस्येकः । इसुसुक्तान्तात्कः । चजोःकुघिण्यतोः । न्यङ्क्वादीनांच । होहन्तेर्ञ्णिन्नेषु । अभ्यासाच्च । हेरचङि । सन्लिटोर्जेः । विभाषा

चेः । नक्कादेः । अजिव्रज्योश्च ॥ ३ ॥ भुजन्युब्जौपाण्युपतापयोः । प्रयाजानुयाजौयज्ञाङ्गे । वञ्चेर्गतौ । ओकउचःके । ण्यआवश्यके । यजयाचरुचप्रवचर्चश्च । वचोऽशब्दसंज्ञायाम् । प्रयोज्यनियोज्यौशक्यार्थे । भोज्यंभक्ष्ये । घोर्लोपोलेटिवा । ओतःश्यनि । क्सस्याचि । लुग्वादुहदिहलिहगुहामात्मनेपदेदन्त्ये । शमामष्टानांदीर्घःश्यनि । ष्ठिवुक्लमुचमांशिति । क्रमःपरस्मैपदेषु । इषुगमियमांछः । पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्तिसर्तिशदसदांपिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः । ज्ञाजनोर्जा । प्वादीनांह्रस्वः ॥ ४ ॥ मीनातेर्निगमे । मिदेर्गुणः । जुसिच । सार्वधातुकार्धधातुकयोः । जाग्रोऽविचिण्णल्ङित्सु । पुगन्तलघूपधस्यच । नाभ्यस्तस्याचिपितिसार्वधातुके । भूसुवोस्तिङि । उतोवृद्धिर्लुकिहलि । ऊर्णोतेर्विभाषा । गुणोऽपृक्ते । तृणहइम् । ब्रुवईट् । यङोवा । तुरुस्तुशम्यमःसार्वधातुके । अस्तिसिचोऽपृक्ते । बहुलंछन्दसि । रुदश्चपञ्चभ्यः । अङ्गार्ग्यगालवयोः । अदःसर्वेषाम् ॥ ५ ॥ अतोदीर्घोयञि । सुपिच । बहुवचनेझल्येत् । ओसिच । आङिचापः । संबुद्धौच । अम्बार्थनद्योर्ह्रस्वः । ह्रस्वस्यगुणः । जसिच । ऋतोङिसर्वनामस्थानयोः । घेर्ङिति । आण्नद्याः । याडापः । सर्वनाम्नःस्याड्ढ्रस्वश्च । विभाषाद्वितीयातृतीयाभ्याम् । ङेराम्नद्याम्नीभ्यः । इदुद्भ्याम् । औत् । अच्चघेः । आङोनास्त्रियाम् ॥ ६ ॥ देविकादेवतास्फायोभुजमीनातेरतोदीर्घोविंशतिः ॥ इतिसप्तमाध्यायेतृतीयःपादः ॥ ३ ॥ ७ ॥ णौचङ्युपधायाह्रस्वः । नाग्लोपिशा

स्वृदिताम् । भ्राजभासभाषदीपजीवमीलपीडामन्यतरस्याम् । लोपःपिबतेरीच्चाभ्यासस्य । तिष्ठतेरित् । जिघ्रते
र्वा । उर्ऋत् । नित्यंछन्दसि । दयतेर्दिगिलिटि । ऋतश्चसंयोगादेर्गुणः । ऋच्छत्यृताम् । शृदृप्रांह्रस्वोवा । केऽणः ।
नकपि । आपोऽन्यतरस्याम् । ऋदृशोऽङिगुणः । अस्यतेस्थुक् । श्वयतेरः । पतःपुम् । वचउम् ॥ १ ॥ शीङः
सार्वधातुकेगुणः । अयङ्यिक्ङिति । उपसर्गाद्ध्रस्वऊहतेः । एतेर्लिङि । अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः । च्वौच । रीङृ
तः । रिङ्शयग्लिङ्क्षु । गुणोऽर्तिसंयोगाद्योः । यङिच । ईघ्राध्मोः । अस्यच्वौ । क्यचिच । अशनायोदन्यधना
याबुभुक्षापिपासागर्धेषु । नच्छन्दस्यपुत्रस्य । दुरस्युर्द्रविणस्युर्वृषण्यतिरिषण्यति । अश्वाघस्यात् । देवसुम्नयोर्य
जुषिकाठके । कव्यध्वरपृतनस्यर्चिलोपः । द्यतिस्यतिमास्थामित्तिकिति ॥ २ ॥ शाच्छोरन्यतरस्याम् । दधाते
र्हिः । जहातेश्चक्त्वि । विभाषाछन्दसि । सुधितवसुधितनेमधितधिष्वधिषीयच । दोदद्घोः । अचउपसर्गात्तः ।
अपोभि । सःस्यार्धधातुके । तासस्त्योर्लोपः । रिच । हएति । यीवर्णयोर्दीधीवेव्योः । सनिमीमाघुरभलभशकपत
पदामचइस् । आप्ज्ञप्यृधामीत् । दम्भइच्च । मुचोऽकर्मकस्यगुणोवा । अत्रलोपोऽभ्यासस्य । ह्रस्वः । हलादिःशेषः ॥ ३२ ॥
॥ ३ ॥ शर्पूर्वाःखयः । कुहोश्चुः । नकवतेर्यङि । कृषेश्छन्दसि । दाधर्तिदर्धर्तिदर्धर्षिबोभूतुतेतिक्तेऽलर्ष्यापनीफण
त्संसनिष्यदत्करिक्रत्कनिक्रदद्भरिभ्रद्दविध्वतोदविद्युतत्तरीत्रतःसरीसृपतंवरीवृजन्मर्मृज्यागनीगन्तीतिच । उरत् ।

द्युतिस्वाप्योःसंप्रसारणम् । व्यथोलिटि । दीर्घइणःकिति । अतआदेः । तस्मान्नुड्द्विहलः । अश्नोतेश्च । भवतेरः ।
ससूवेतिनिगमे । णिजांत्रयाणांगुणःश्लौ । भृञामित् । अर्तिपिपर्त्योश्च । बहुलंछन्दसि । सन्यतः । ओःपुयण्ज्यपरे
॥ ४ ॥ स्रवतिशृणोतिद्रवतिप्रवतिप्लवतिच्यवतीनांवा । गुणोयङ्लुकोः । दीर्घोऽकितः । नीग्वञ्चुस्रंसुध्वंसुभ्रंसुक
सपतपदस्कन्दाम् । नुगतोऽनुनासिकान्तस्य । जपजभदहदशभञ्जपशांच । चरफलोश्च । उत्परस्यातः । तिच ।
रीगृदुपधस्यच । रुग्रिकौचलुकि । ऋतश्च । सन्वल्लघुनिचङ्परेऽनग्लोपे । दीर्घोलघोः । अत्स्मृदृत्वरप्रथम्रदस्तृ
स्पशाम् । विभाषावेष्टिचेष्ट्योः । ईचगणः ॥ ५ ॥ णौचङिशीङःशाच्छोःशर्पूर्वाःस्रवतिसप्तदश ॥ इतिसप्तमाध्यायेच
तुर्थःपादः ॥ ४ ॥ इत्यष्टाध्यायीसूत्रपाठेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ सर्वस्यद्वे । तस्यपरमाम्रेडितम् । अनुदात्तंच । नित्यवीप्सयोः । परेर्वर्जने । प्रसमुपोदःपादपूरणे । उप
र्यध्यधसःसामीप्ये । वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूयासंमतिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु । एकंबहुव्रीहिवत् । आबाधेच । कर्म
धारयवदुत्तरेषु । प्रकारेगुणवचनस्य । अकृच्छ्रेप्रियसुखयोरन्यतरस्याम् । यथास्वेयथायथम् । द्वंद्वंरहस्यमर्यादाव
चनव्युत्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगाभिव्यक्तिषु । पदस्य । पदात् । अनुदात्तंसर्वमपादादौ । आमन्त्रितस्यच । युष्मद
स्मदोःषष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वांनावौ ॥ १ ॥ बहुवचनस्यवस्नसौ । तेमयावेकवचनस्य । त्वामौद्वितीयायाः ।

नचवाहाहैवयुक्ते । पश्यार्थैश्चानालोचने । सपूर्वायाःप्रथमायाविभाषा । तिङोगोत्रादीनिकुत्सनाभीक्ष्ण्ययोः । तिङ्ङतिङः । नलुट् । निपातैर्यद्यदिहन्तकुविन्नेच्चेच्चणकच्चिद्यत्रयुक्तम् । नहप्रत्यारम्भे । सत्यंप्रश्ने । अङ्गाप्रातिलोम्ये । हिच । छन्दस्यनेकमपिसाकाङ्क्षम् । यावद्यथाभ्याम् । पूजायांनानन्तरम् । उपसर्गव्यपेतंच । तुपश्यपश्यताहैःपूजायाम् । अहोच ॥ २ ॥ शेषेविभाषा । पुराचपरीप्सायाम् । नन्वित्यनुज्ञैषणायाम् । किंक्रियाप्रश्नेऽनुपसर्गमप्रतिषिद्धम् । लोपेविभाषा । एहिमन्येप्रहासेलृट् । जात्वपूर्वम् । किंवृत्तंचचिदुत्तरम् । आहोउताहोचानन्तरम् । शेषेविभाषा । गत्यर्थलोटालृण्नचेत्कारकंसर्वान्यत् । लोट्च । विभाषितंसोपसर्गमनुत्तमम् । हन्तच । आमएकान्तरमामन्त्रितमनन्तिके । यद्धितुपरंछन्दसि । चनचिदिवगोत्रादितद्धिताम्रेडितेष्वगतेः । चादिषुच । चवायोगेप्रथमा । हेतिक्षियायाम् ॥ ३ ॥ अहेतिविनियोगेच । चाहलोपएवेत्यवधारणम् । चादिलोपेविभाषा । वैवावेतिचच्छन्दसि । एकान्याभ्यांसमर्थाभ्याम् । यद्वृत्तान्नित्यम् । पूजनात्पूजितमनुदात्तंकाष्ठादिभ्यः । सगतिरपितिङ् । कुत्सनेचसुप्यगोत्रादौ । गतिर्गतौ । तिङिचोदात्तवति । आमन्त्रितंपूर्वमविद्यमानवत् । नामन्त्रितेसमानाधिकरणेसामान्यवचनम् । विभाषितंविशेषवचनेबहुवचनम् ॥ ४ ॥ सर्वस्यबहुवचनस्यशेषेऽहेतिचतुर्दश ॥ इत्यष्टमाध्यायेप्रथमःपादः ॥ १ ॥ ७४ ॥ पूर्वत्रासिद्धम् । नलोपःसुप्स्वरसंज्ञातुग्विधिषुकृति । नमुने । उदात्तस्वरितयोर्यणःस्वरितोऽनुदात्तस्य । एकादेशउदात्तेनोदात्तः । स्वरितोवानुदात्तेपदादौ । नलोपःप्रातिपदिकान्तस्य । नङिसंबुद्ध्योः । मादुपधायाश्चमतोर्वोऽयवादिभ्यः । झयः । संज्ञायाम् । आसन्दीवदष्ठीवच्चक्रीवत्कक्षीवद्रुमण्वच्चर्मण्वती । उदन्वानुदधौच । राजन्वान्सौराज्ये । छन्दसीरः । अनोनुट् । नाद्धस्य । कृपोरोलः । उपसर्गस्यायतौ । ग्रोयङि ॥ १ ॥ अचिविभाषा । परेश्चघाङ्कयोः । संयोगान्तस्यलोपः । रात्सस्य । धिच । झलोझलि । ह्रस्वादङ्गात् । इटईटि । स्कोःसंयोगाद्योरन्तेच । चोःकुः । होढः । दादेर्धातोर्घः । वाद्रुहमुहष्णुहष्णिहाम् । नहोधः । आहस्थः । व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशांषः । एकाचोबशोभष्झषन्तस्यस्ध्वोः । दधस्तथोश्च । झलांजशोऽन्ते । झषस्तथोर्धोऽधः ॥ २ ॥ षढोःकःसि । रदाभ्यांनिष्ठातोनःपूर्वस्यचदः । संयोगादेरातोधातोर्यण्वतः । ल्वादिभ्यः । ओदितश्च । क्षियोदीर्घात् । श्योऽस्पर्शे । अञ्चोऽनपादाने । दिवोऽविजिगीषायाम् । निर्वाणोऽवाते । शुषःकः । पचोवः । क्षायोमः । प्रस्त्योऽन्यतरस्याम् । अनुपर्गात्फुल्लक्षीबकृशोल्लाघाः । नुदविदोन्दत्राघ्राह्रीभ्योऽन्यतरस्याम् । नध्याख्यापॄमूर्च्छिमदाम् । वित्तोभोगप्रत्यययोः । भित्तंशकलम् । ऋणमाधमर्ण्ये ॥ ३ ॥ नसत्तनिषत्तानुत्तप्रतूर्तसूर्तगूर्तानिच्छन्दसि । क्विन्प्रत्ययस्यकुः । नशेर्वा । मोनोधातोः । म्वोश्च । ससजुषोरुः । अवयाःश्वेतवाःपुरोडाश्च । अहन् । रोऽसुपि । अम्नरूधरवरित्युभयथाछन्दसि । भुवश्चमहाव्याहृतेः । वसुस्रंसुध्वंस्वनडुहांदः । तिप्यनस्तेः । सिपिधातोरुर्वा ।

दश्च । वोरुपधायादीर्घइकः । हलिच । उपाधायांच । नभकुर्छुराम् । अदसोऽसेर्दादुदोमः ॥४॥ एतईद्बहुवचने । वाक्यस्यटेःप्लुतउदात्तः । प्रत्यभिवादेऽशूद्रे । दूराद्धूतेच । हैहेप्रयोगेहैहयोः । गुरोरनृतोऽनन्त्यस्याप्येकैकस्यप्राचाम् । ओमभ्यादाने । येयज्ञकर्मणि । प्रणवष्टेः । याज्यान्तः । ब्रूहिप्रेष्यश्रौषड्वौषडावहानामादेः । अग्नीत्प्रेषणेपरस्यच । विभाषापृष्टप्रतिवचनेहेः । निगृह्यानुयोगेच । आम्रेडितंभर्त्सने । अङ्गयुक्तंतिङाकाङ्क्षम् । विचार्यमाणानाम् । पूर्वंतु भाषायाम् । प्रतिश्रवणेच । अनुदात्तंप्रश्नान्ताभिपूजितयोः ॥ ५ ॥ चिदितिचोपमार्थेप्रयुज्यमाने । उपरिस्विदासीदितिच । स्वरितमाम्रेडितेऽसूयासंमतिकोपकुत्सनेषु । क्षियाशीःप्रैषेषुतिङाकाङ्क्षम् । अनन्त्यस्यापिप्रश्नाख्यानयोः । प्लुतावैचइदुतौ । एचोऽप्रगृह्यस्यादूराद्धूतेपूर्वस्यार्धस्यादुत्तरस्येदुतौ । तयोर्य्वावचिसंहितायाम् ॥ ६ ॥ पूर्वत्राचिषड्ढोर्नसत्तैतईच्चिदित्यष्टौ ॥ इत्यष्टमाध्यायेद्वितीयःपादः ॥ २ ॥ छ ॥ मतुवसोरुसंबुद्धौछन्दसि । अत्रानुनासिकः पूर्वस्यतुवा । आतोऽटिनित्यम् । अनुनासिकात्परोऽनुस्वारः । समःसुटि । पुमःखय्यम्परे । नश्छव्यप्रशान् । उभयथर्क्षु । दीर्घादटिसमानपादे । नॄन्पे । स्वतवान्पायौ । कानाम्रेडिते । ढोढेलोपः । रोरि । खरवसानयोर्विसर्जनीयः । रोःसुपि । भोभगोअघोअपूर्वस्ययोऽशि । व्योर्लघुप्रयत्नतरःशाकटायनस्य । लोपःशाकल्यस्य । ओतोगार्ग्यस्य ॥ १ ॥ उञिचपदे । हलिसर्वेषाम् । मोऽनुस्वारः । नश्चापदान्तस्यझलि । मोराजिसमःक्वौ । हेमपरेवा । नपरेनः । ङ्णोःकुक्टुक्शरि । डःसिधुट् । नश्च । शितुक् । ङमोह्रस्वादचिङमुण्नित्यम् । मयउञोवोवा । विसर्जनीयस्यसः । शर्परेविसर्जनीयः । वाशरि । कुप्वोः≍क≍पौच । सोऽपदादौ । इणःषः । नमस्पुरसोर्गत्योः ॥ २ ॥ इदुदुपधस्यचाप्रत्ययस्य । तिरसोऽन्यतरस्याम् । द्विस्त्रिश्चतुरितिकृत्वोऽर्थे । इसुसोःसामर्थ्ये । नित्यंसमासेऽनुत्तरपदस्थस्य । अतःकृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णीष्वनव्ययस्य । अधःशिरसीपदे । कस्कादिषुच । छन्दसिवाप्राम्रेडितयोः । कःकरत्करतिकृधिकृतेष्वनदितेः । पञ्चम्याःपरावध्यर्थे । पातौचबहुलम् । षष्ठ्याःपतिपुत्रपृष्ठपारपदपयस्पोषेषु । इडायावा । अपदान्तस्यमूर्धन्यः । सहेःसाडःसः । इण्कोः । नुम्विसर्जनीयशर्व्यवायेऽपि । आदेशप्रत्यययोः । शासिवसिघसीनांच ॥ ३ ॥ स्तौतिण्योरेवषण्यभ्यासात् । सःस्विदिस्वदिसहीनांच । प्राक्सितादड्व्यवायेऽपि । स्थादिष्वभ्यासेनचाभ्यासस्य । उपसर्गात्सुनोतिसुवतिस्यतिस्तौतिस्तोभतिस्थासेनयसेधसिचसञ्जस्वञ्जाम् । सदिरप्रतेः । स्तन्भेः । अवाच्चालम्बनाविदूर्ययोः । वेश्चस्वनोभोजने । परिनिविभ्यःसेवसितसयसिवुसहसुट्स्तुस्वञ्जाम् । सिवादीनांवाड्व्यवायेऽपि । अनुविपर्यभिनिभ्यःस्यन्दतेरप्राणिषु । वेःस्कन्देरनिष्ठायाम् । परेश्च । परिस्कन्दःप्राच्यभरतेषु । स्फुरतिस्फुलत्योर्निर्निविभ्यः । वेःस्कभ्नातेर्नित्यम् । इणःषीध्वंलुङ्लिटांधोऽङ्गात् । विभाषेटः । समासेऽङ्गुलेःसङ्गः ॥ ४ ॥ भीरोःस्थानम् । अग्नेःस्तुत्स्तोमसोमाः । ज्योतिरायुषःस्तोमः । मातृपितृभ्यांस्व

सा । मातुःपितुर्भ्यामन्यतरस्याम् । अभिनिसःस्तनःशब्दसंज्ञायाम् । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यच्परः । सुविनिर्दुर्भ्यः सुपिसूतिसमाः । निनदीभ्यांस्नातेःकौशले । सूत्रंप्रतिष्णातम् । कपिष्ठलोगोत्रे । प्रष्ठोऽग्रगामिनि । वृक्षासनयोर्विष्टरः । छन्दोनाम्निच । गवियुधिभ्यांस्थिरः । विकुशमिपरिभ्यःस्थलम् । अम्बाम्बगोभूमिसव्यापद्वित्रिकुशेकुशङ्कङ्गुमञ्जिपुञ्जिपरमेबर्हिर्दिव्यग्निभ्यःस्थः । सुषामादिषुच । एतिसंज्ञायामगात् । नक्षत्राद्वा ॥ ५ ॥ ह्रस्वात्तादौतद्धिते । निसस्तपतावनासेवने । युष्मत्तत्ततक्षुष्वन्तःपादम् । यजुष्येकेषाम् । स्तुतस्तोमयोश्छन्दसि । पूर्वपदात् । सुञः । सनोतेरनः । सहेःपृतनर्ताभ्यांच । नरपरसृजिस्पृशिस्पृहिसवनादीनाम् । सात्पदाद्योः । सिचोयङि । सेधतेर्गतौ । प्रतिस्तब्धनिस्तब्धौच । सोढः । स्तम्भुसिवुसहांचङि । सुनोतेःस्यसनोः । सदेःपरस्यलिटि । निव्यभिभ्योऽड्व्यवायेवाछन्दसि ॥ ६ ॥ मतुवसोरुजिचेदुदुपधस्यस्तौतिण्योर्भीरोर्ह्रस्वात्तादेकोनविंशतिः ॥ इत्यष्टमाध्यायेतृतीयःपादः ॥ ३ ॥ ७ ॥ रषाभ्यांनोणःसमानपदे । अट्कुप्वाङ्नुम्व्यवायेऽपि । पूर्वपदात्संज्ञायामगः । वनंपुरगामिश्रकासिध्रकासारिकाकोटराग्रेभ्यः । प्रनिरन्तःशरेक्षुप्लक्षाम्रकार्श्यखदिरपीयूक्षाभ्योऽसंज्ञायामपि । विभाषौषधिवनस्पतिभ्यः । अह्नोऽदन्तात् । वाहनमाहितात् । पानंदेशे । वाभावकरणयोः । प्रातिपदिकान्तनुम्विभक्तिषुच । एकाजुत्तरपदेणः । कुमतिच । उपसर्गादसमासेऽपिणोपदेशस्य । हिनुमीना । आनिलोट् । नेर्गदनदपतपदघुमास्यतिहन्तियातिवातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषुच । शेषेविभाषाकखादावषान्तउपदेशे । अनितेः । अन्तः ॥ १ ॥ उभौसाभ्यासस्य । हन्तेरत्पूर्वस्य । वमोर्वा । अन्तरदेशे । अयनंच । छन्दस्यृदवग्रहात् । नश्चधातुस्थोरुषुभ्यः । उपसर्गाद्बहुलम् । कृत्यचः । णेर्विभाषा । हलश्चेजुपधात् । इजादेःसनुमः । वानिंसनिक्षनिन्दाम् । नभाभूपूकमिगमिप्यायीवेपाम् । षात्पदान्तात् । नशेःषान्तस्य । पदान्तस्य । पदव्यवायेऽपि । क्षुभ्नादिषुच । स्तोश्चुनाश्चुः ॥ २ ॥ ष्टुनाष्टुः । नपदान्ताट्टोरनाम् । तोःषि । शात् । यरोऽनुनासिकेऽनुनासिकोवा । अचोरहाभ्यांद्वे । अनचिच । नादिन्याक्रोशेपुत्रस्य । शरोऽचि । त्रिप्रभृतिषुशाकटायनस्य । सर्वत्रशाकल्यस्य । दीर्घादाचार्याणाम् । झलांजश्झशि । अभ्यासेचर्च । खरिच । वावसाने । अणोऽप्रगृह्यस्यानुनासिकः । अनुस्वारस्ययियिपरसवर्णः । वापदान्तस्य । तोर्लि ॥ ३ ॥ उदःस्थास्तम्भोःपूर्वस्य । झयोहोऽन्यतरस्याम् । शश्छोऽटि । हलोयमांयमिलोपः । झरोझरिसवर्णे । उदात्तादनुदात्तस्यस्वरितः । नोदात्तस्वरितोदयमगार्ग्यकाश्यपगालवानाम् । अअइति । रषाभ्यामुभौष्टुनोदःस्थाष्टौ ॥ इत्यष्टमाध्यायेचतुर्थपादः ॥ ४ ॥ इत्यष्टाध्यायीसूत्रपाठेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

॥ इतिश्रीपाणिनिमुनिप्रणीतोऽष्टाध्यायीसूत्रपाठःसमाप्तः ॥

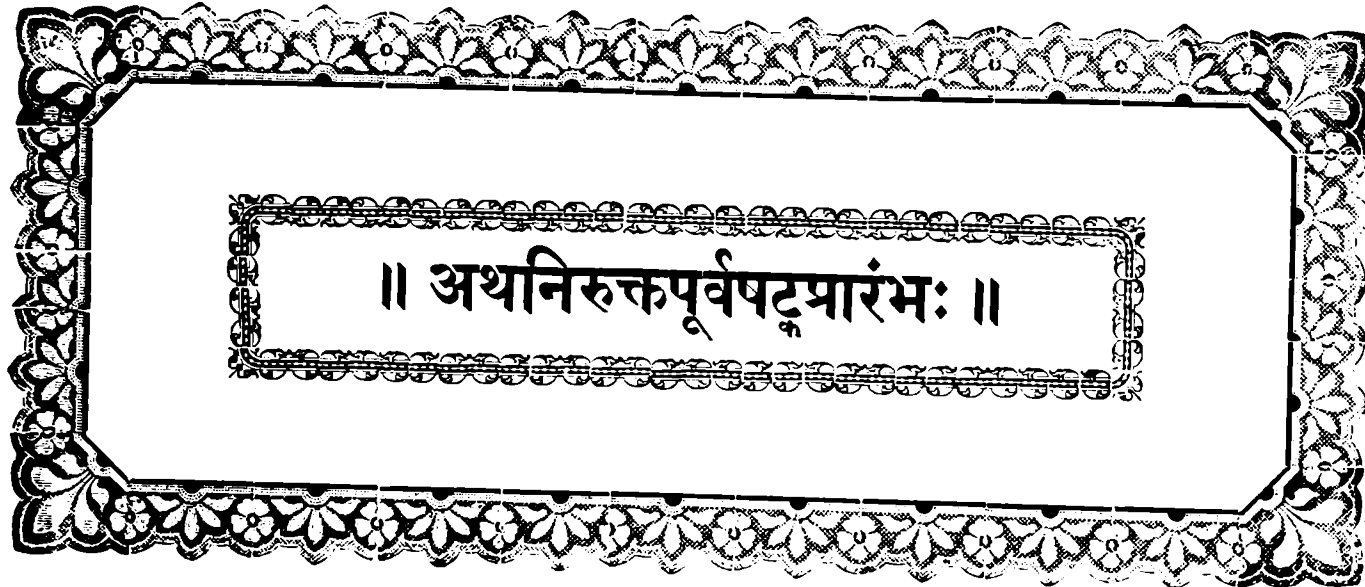

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा
स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् ।

शके १९०७, मन १९८६

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७

॥ अथनिरुक्तपूर्वषट्कप्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिःॐ ॥ समाम्नायःसमाम्नातःसव्याख्यातव्यस्तमिमंसमाम्नायंनिघंटवइत्याचक्षतेनिघंटवःकस्मा
न्निगमाइमेभवंतिच्छंदोभ्यःसमाहृत्यसमाहृसत्यसमाम्नातास्तेनिगंतवएवसंतोनिगमनान्निघंटवउच्यंतइत्यौपमन्यवो
ऽपिवाहननादेवस्युःसमाहताभवंतियद्वासमाहृताभवंतितद्यान्येतानिचत्वारिपदजातानिनामाख्यातेचोपसर्गनिपाता
श्चतानीमानिभवंतितत्रैतन्नामाख्यातयोर्लक्षणंप्रदिशंतिभावप्रधानमाख्यातंसत्त्वप्रधानानिनामानितद्यत्रोभेभावप्रधा
नेभवतःपूर्वापरीभूतंभावमाख्यातेनाचष्टेव्रजतिपचतीत्युपक्रमप्रभृत्यपवर्गपर्यंतंमूर्तंसत्त्वभूतंसत्त्वनामभिर्व्रज्यापक्तिरि
त्यदइतिसत्त्वानामुपदेशोगौरश्वःपुरुषोहस्तीतिभवतीतिभावस्यास्तेशेतेव्रजतितिष्ठतीतींद्रियनित्यंवचनमौदुंबरायणः
॥ १ ॥ तत्रचतुष्ट्वंनोपपद्यतेयुगपदुत्पन्नानांवाशब्दनामितरेतरोपदेशःशास्त्रकृतोयोगश्चव्याप्तिमत्त्वात्तुशब्दस्याणी
यस्त्वाच्चशब्देनसंज्ञाकरणंव्यवहारार्थंलोकेतेषांमनुष्यवद्देवताभिधानंपुरुषविद्यानित्यत्वात्कर्मसंपत्तिर्मंत्रोवेदेषड्भाव
विकाराभवंतीतिवार्ष्यायणिर्जायतेऽस्तिविपरिणमतेवर्धतेऽपक्षीयतेविनश्यतीतिजायतइतिपूर्वभावस्यादिमाचष्टेना
परभावमाचष्टेनप्रतिषेधत्यस्तीत्युत्पन्नस्यसत्त्वस्यावधारणंविपरिणमतइत्यप्रच्यवमानस्यतत्वाद्विकारंवर्धतइतिस्वांगा
भ्युच्चयंसांयौगिकानांवार्थानांवर्धतेविजयेनेतिवावर्धतेशरीरेणेतिवाऽपक्षीयतइत्येतेनैवव्याख्यातःप्रतिलोमंविनश्य
तीत्यपरभावस्यादिमाचष्टेनपूर्वभावमाचष्टेनप्रतिषेधति ॥ २ ॥ अतोऽन्येभावविकाराएतेषामेवविकाराभवंतीतिह

स्मार्हतेयथावचनमभ्यूहितव्यानिनिर्बद्धाउपसर्गाअर्थान्निराहुरितिशाकटायनोनामाख्यातयोस्तुकर्मोपसंयोगद्योतका
भवंत्युच्चावचाःपदार्थाभवंतीतिगार्ग्यस्तद्यऽएषुपदार्थःप्राहुरिमेतन्नामाख्यातयोरर्थविकरणमाइत्यर्वागर्थेप्रपरेत्येतस्य
प्रातिलोम्यमभीत्याभिमुख्यंप्रतीत्येतस्यप्रातिलोम्यमतिसुइत्यभिपूजितार्थेनिर्दुरित्येतयोःप्रातिलोम्यंन्यवेतिविनिग्र
हार्थीयाउदित्येतयोःप्रातिलोम्यंसमित्येकीभावंव्यपेत्येतस्यप्रातिलोम्यमन्वितिसादृश्यापरभावमपीतिसंसर्गमुपेत्युप
जनंपरीतिसर्वतोभावमधीत्युपरिभावमैश्वर्यंवैवमुच्चावचानर्थान्प्राहुस्तउपेक्षितव्याः ॥ ३ ॥ अथनिपाताउच्चाव
चेष्वर्थेषुनिपतंत्यप्युपमार्थेऽपिकर्मोपसंग्रहार्थेऽपिपदपूरणास्तेषामेतेचत्वारउपमार्थेभवंतीवेतिभाषायांचान्वध्यायं
चाग्निरिवेंद्रइवेतिनेतिप्रतिषेधार्थीयोभाषायामुभयमन्वध्यायंनेंद्रंदेवममंसतेतिप्रतिषेधार्थीयःपुरस्तादुपाचारस्तस्य
यत्प्रतिषेधतिदुर्मदासोनसुरायामित्युपमार्थीयउपरिष्टादुपाचारस्तस्ययेनोपमिमीतेचिदित्येषोऽनेककर्माचार्यश्चिदिदं
ब्रूयादितिपूजायामाचार्यःकस्मादाचार्यआचारंग्राहयत्याचिनोत्यर्थानाचिनोतिबुद्धिमितिवादधिचिदित्युपमार्थेकु
ल्माषांश्चिदाहरेत्यवकुत्सितेकुल्माषाःकुलेषुसीदंतिनुइत्येषोऽनेककर्मेदंनुकरिष्यतीतिहेत्वपदेशेकथंनुकरिष्यतीत्यनुपृ ॥ २ ॥
ष्टेनन्वेतदकार्षीदितिचाथाप्युपमार्थेभवति ॥ वृ॒क्षस्य॒नु॒ते॑पुरुहूतव॒याः ॥ वृक्षस्येवतेपुरुहूतशाखावयाःशाखावेते
वातायनाभवंतिशाखाःखशयाःशक्नोतेर्वाथयस्यागमादर्थपृथक्त्वमहविज्ञायतेनत्वौद्देशिकमिवविग्रहेणपृथक्त्वात्सक

र्मोपसंग्रहश्चेतिसमुच्चयार्थउभाभ्यांसंप्रयुज्यतेऽहंचत्वंचवृत्रहन्नित्येतस्मिन्नेवार्थेदेवेभ्यश्चपितृभ्यएत्याकारोवेतिविचा
रणार्थेहंताहंपृ॒थि॒वीमि॒मांनिदधानीहवेहवेत्यथापिसमुच्चयार्थेभवति ॥ ४ ॥ वायुर्वात्वामनुर्वात्वेति । अहइतिचह
इतिचविनिग्रहार्थीयौपूर्वेणसंप्रयुज्येतेअयमहेदंकरोत्वयमिदमिदंहकरिष्यतीदंनकरिष्यतीत्यथाप्युकारएतस्मिन्नेवा
र्थेउत्तरेणमृषेमेवदंतिसत्यमुतेवदंतीत्यथापिपदपूरणइदमुतदुहीत्येषोऽनेककर्मेदंहिकरिष्यतीतिहेत्वपदेशेकथंहिकरि
ष्यतीत्यनुपृष्टेकथंहिव्याकरिष्यतीत्यसूयायांकिलेतिविद्याप्रकर्षएवंकिलेत्यथापिननुइत्येताभ्यांसंप्रयुज्यतेऽनुपृष्टेन
किलैवंननुकिलैवमेतिप्रतिषेधेमाकार्षीर्माहार्षीरितिचखल्वितिचखलुकृत्वाखलुकृतमथापिपदपूरणएवंखलुतद्बभूवेति
शश्वदितिविचिकित्सार्थीयोभाषायांशश्वदेवमित्यनुपृष्टएवंशश्वदित्यस्वयंपृष्टेनूनमितिविचिकित्सार्थीयोभाषायामुभ
यमन्वध्यायंविचिकित्सार्थीयश्चपदपूरणश्चागस्त्यइंद्रायहविर्निरुप्यमरुद्भ्यःसंप्रदित्सांचकारसइंद्रएत्यपरिदेवयांचक्रे
॥ ५ ॥ न नू॒नम॑स्ति॒नो॒श्वः॒कस्तद्वे॑द॒यदद्भु॑तं । अ॒न्यस्य॑चि॒त्तम॒भिसं॑च॒रेण्य॑मु॒ताधी॑तं॒विन॑श्यति ॥ ननूनमस्त्यद्यतनं
नोएवश्वस्तनंमद्यास्मिन्द्यविद्युरित्यह्नोनामधेयंद्योततइतिसतःश्वउपाशंसनीयःकालोह्योहीनःकालः ॥ कस्तद्वे॑द॒यद
द्भु॑तं ॥ कस्तद्वेदयदभूतमिदमपीतरदद्भुतमभूतमिवान्यस्यचित्तमभिसंचरेण्यमभिसंचार्यन्योनानेयश्चित्तंचेततेरुता

धीतंविनश्यतीत्यप्याध्यातंविनश्यत्याध्यातमभिप्रेतमथापिपदपूरणः ॥ ६ ॥ नू॒नंसा॒ते॒प्रति॒व॒रंज॒रि॒त्रेदु॑ही॒यदिन्द्र॒द

क्षिणामघोनीं । शिक्षास्तोतृभ्योमातिधग्भगोनोबृहद्वदेमविदथेसुवीराः ॥ सातेप्रतिवुग्धांवरंजरित्रेवरोवरयितव्यो
भवतिंजरितागरितादक्षिणामघोनीमघवतीमघमितिधननामधेयंमंहतेर्दानकर्मणोदक्षिणादक्षतेःसमर्धयतिकर्मणो
व्यृद्धंसमर्धयतीत्यपिवाप्रदक्षिणागमनाद्दिशमभिप्रेत्यदिग्घस्तप्रकृतिर्दक्षिणोहस्तोदक्षतेरुत्साहकर्मणोदाशतेर्वास्याद्दा
नकर्मणोहस्तोहंतेःप्राशुर्हनने देहिस्तोतृभ्यःकामान्मास्मानतिदंहीर्मास्मानतिहायदाभगोनोऽस्तुबृहद्वदेमस्वेवेदनेभ
गोभजतेर्बृहदितिमहतोनामधेयंपरिवृढंभवतिवीरवंतःकल्याणवीरावावीरोवीरयत्यमित्रान्वेतेर्वास्याद्गतिकर्मणोवी
रयतेर्वासीमितिपरिग्रहार्थीयोवापदपूरणोवा । प्रसीमादित्योअसृजत् ॥ प्रासृजदितिवाप्रासृजत्सर्वतइतिवाविसीम
तःसुरुचोवेनआवरितिचव्यवृणोत्सर्वतआदित्यःसुरुचआदित्यरश्मयःसुरोचनादपिवासीमेत्येतदनर्थकमुपबंधमाद
दीतपंचमीकर्माणंसीम्नःसीमतःसीमातोमर्यादातःसीमामर्यादाविषीव्यतिदेशावितिंत्वइतिविनिग्रहार्थीयंसर्वनामानु
दात्तमर्धनामेत्येके ॥ ७ ॥ ऋचांत्वःपोषमास्तेपुपुष्वान्गायत्रंत्वोगायतिशक्करीषु । ब्रह्मात्वोवदतिजातविद्यांयज्ञस्यमा
त्रांविमिमीतउत्वः ॥ इत्यृत्विक्कर्मणांविनियोगमाचष्टऋचामेकःपोषमास्तेपुपुष्वान्होतर्गर्चनीगायत्रमेकोगायतिशक्क ॥ ३ ॥
रीषूद्गातागायत्रंगायतेःस्तुतिकर्मणःशक्वर्यऋचःशक्नोतेस्तद्यदाभिर्वृत्रमशकद्धंतुंतच्छक्करीणांशक्करीत्वमितिविज्ञायते
ब्रह्मैकोजातेजातेविद्यांवदतिब्रह्मासर्वविद्यःसर्ववेदितुमर्हतिब्रह्मापरिवृढःश्रुततोब्रह्मपरिवृढंसर्वतोयज्ञस्यमात्रांविमि

मीतएकोऽध्वर्युरध्वर्युरध्वरयुरध्वरंयुनक्त्यध्वरस्यनेताध्वरंकामयतइतिवापिवाधीयानेयुरुपबंधोऽध्वरइतियज्ञनाम
ध्वरतिर्हिंसाकर्मातत्प्रतिषेधोनिपातइत्येकेतत्कथमनुदात्तप्रकृतिनामस्याद्दृष्टव्ययंतुभवत्युतत्वंसख्येस्थिरपीतमाहुरि
तिद्वितीयायामुतोत्वस्मैतन्वंविसस्रइतिचतुर्थ्यामथापिप्रथमाबहुवचने ॥ ८ ॥ अक्षण्वन्तःकर्णवंतःसखायोमनोजवे
ष्वसमाबभूवुः । आदघ्नासउपकक्षासउत्वेह्रदाइवस्नात्वाउत्वेदद्दृश्रे ॥ अक्षिमंतःकर्णवंतःसखायोऽक्षिचष्टेरनक्तेरि
त्याग्रायणस्तस्मादेतेव्यक्ततरेइवभवतइतिहविज्ञायतेकर्णःकृंततेर्निकृत्तद्वारोभवत्यृच्छतेरित्याग्रायणऋच्छंतीवखेउ
दगंतामितिहविज्ञायतेमनसांप्रजवेष्वसमाबभूवुरास्यदघ्नाअपरउपकक्षदघ्नाअपरआस्यमस्यतेरास्यंदतएनदन्नमिति
वादघ्नंदघ्यतेःस्रवतिकर्मणोदस्यतेर्वास्याद्विदस्ततरंभवतिप्रस्नेयाह्रदाइवैकेप्रस्नेयादद्दशिरेस्नानार्हाह्रदोह्रादतेःशब्दक
र्मणोह्लादतेर्वास्याच्छीतीभावकर्मणोऽथापिसमुच्चयार्थेभवतिपर्यायाइवत्वदाश्विनमाश्विनंचपर्यायाश्चेत्यथयेप्रवृत्तेऽ
र्थेऽमिताक्षरेषुग्रंथेषुवाक्यपूरणाआगच्छंतिपदपूरणास्तेमिताक्षरेष्वनर्थकाःकमीमिद्विति ॥ ९ ॥ निष्टक्वासश्चि
दिन्नरोभूरितोकावृकादिव । बिभ्यस्यंतोववाशिरेशिशिरंजीवनायकं ॥ शिशिरंजीवनाय ॥ शिशिरंशृणातेःशम्नाते
र्वा । एमेनंसृजतासुते । आसृजतैनंसुते । तमिद्वर्धतुनोगिरः । तंवर्धयंतुनोगिरःस्तुतयोगिरोगृणातेः । अयमुतेस
मतसि । अयंतेसमतसीवोऽपिदृश्यतेसुविदुरिवसुविज्ञायेतेइवाथापिनेत्येषइदित्येतेनसंप्रयुज्यतेपरिभये ॥ १० ॥

हविर्भिरेकेस्वरितःसचंतेसुन्वंतएकेसवनेषुसोमान् । शचीर्मदंतउतदक्षिणाभिर्नेज्जिह्मायंत्योनरकंपतामेतिनरकंन्यर
कंनीचैर्गमनंनास्मिन्नमणंस्थानमल्पमप्यस्तीतिवाथापिनचेत्येषइदित्येतेनसंप्रयुज्यतेनुपृष्टेनचेत्सुरांपिबंतीतिसुरासुनो
तैरेवमुच्चावचेष्वर्थेषुनिपतंतितउपेक्षितव्याः ॥ ११ ॥ इतीमानिचत्वारिपदजातान्यनुक्रांतानिनामाख्यातेचोपस
र्गनिपाताश्चतत्रनामान्याख्यातजानीतिशाकटायनोनैरुक्तसमयश्चनसर्वाणीतिगार्ग्योवैयाकरणानांचैकेतद्यत्रस्वरसं
स्कारौसमर्थौप्रादेशिकेनगुणेनान्वितौस्यातांसंविज्ञातानितानियथागौरश्वःपुरुषोहस्तीत्यथचेत्सर्वाण्याख्यातजानि
नामानिस्युर्यःकश्चतत्कर्मकुर्यात्सर्वंतत्सत्वंतथाचक्षीरन्यःकश्चाध्वानमश्नुवीताश्वःसवचनीयःस्याद्यत्किंचित्तृंद्यात्तृणंत
दथापिचेत्सर्वाण्याख्यातजानिनामानिस्युर्यावद्भिर्भावैःसंप्रयुज्येततावद्भ्योनामधेयप्रतिलंभःस्यात्तत्रैवंस्थूणादरश
यावासंजनीचस्यात् ॥ १२ ॥ अथापियएषांन्यायवान्कार्मनामिकःसंस्कारोयथाचापिप्रतीतार्थानिस्युस्तथैनान्या
चक्षीरन्पुरुषंपुरिशयइत्याचक्षीरन्नष्टेत्यश्वंतर्दनमितितृणमथापिनिष्पन्नेऽभिव्याहारेऽभिविचारयंतिप्रथनात्पृथिवी
त्याहुःकएनामप्रथयिष्यत्किमाधारश्चेत्यथानन्वितेऽर्थेऽप्रादेशिकेविकारेपदेभ्यःपदेतरार्धान्त्संचस्कारशाकटायनए
तेःकारितंचयकारादिंचांतकरणमस्तेःशुद्धंचसकारादिंचाथापिसत्त्वपूर्वोभावइत्याहुरपरस्माद्भावात्पूर्वस्यप्रदेशोनोप
पद्यतइतितदेतन्नोपपद्यते ॥ १३ ॥ यथोहिनुवाएतत्तद्यत्रस्वरसंस्कारौसमर्थौप्रादेशिकेनगुणेनान्वितौस्यातांसर्वंप्रा
देशिकमित्येवंसत्यनुपालंभएषभवतियथोएतद्यःकश्चतत्कर्मकुर्यात्सर्वंतत्सत्वंतथाचक्षीरन्निितिपश्यामःसमानकर्मणां
नामधेयप्रतिलंभमेकेषांनैकेषांयथातक्षापरिव्राजकोजीवनोभूमिजइत्येतेनैवोत्तरःप्रत्युक्तोयथोएतद्यथाचापिप्रतीता
र्थानिस्युस्तथैनान्याचक्षीरन्निितिसंत्यल्पप्रयोगाःकृतोप्यैकपदिकायथाव्रततिर्दमूनाजाट्य आट्णारोजागरूकोदर्विहोमी
तियथोएतन्निष्पन्नेऽभिव्याहारेभिविचारयंतीतिभवतिहिनिष्पन्नेऽभिव्याहारेयोगपरीष्टिःप्रथनात्पृथिवीत्याहुःकए
नामप्रथयिष्यत्किमाधारश्चेत्यथवैदर्शनेनपृथुरप्रथिताचेदप्यन्यैरथाप्येवंसर्वएवदृष्टप्रवादाउपालभ्यंतेयथोएतत्पदे
भ्यःपदेतरार्धान्त्संचस्कारेतियोनन्वितेर्थेसंचस्कारसतेनगर्ह्यःसैषापुरुषगर्हानशास्त्रगर्हाइतियथोएतदपरस्माद्भावा
त्पूर्वस्यप्रदेशोनोपपद्यतइतिपश्यामःपूर्वोत्पन्नानांसत्वानामपरस्माद्भावान्नामधेयप्रतिलंभमेकेषांनैकेषांयथाबिल्वादो
लंबचूडकइतिबिल्वंभरणाद्वाभेदनाद्वा ॥ १४ ॥ अथापीदमंतरेणमंत्रेष्वर्थप्रत्ययोनविद्यतेऽर्थमप्रतियतोनात्यंतं
स्वरसंस्कारोद्देशस्तदिदंविद्यास्थानंव्याकरणस्यकात्स्न्यंस्वार्थसाधकंचयदिमंत्रार्थप्रत्ययायानर्थकंभवतीतिकौत्सोऽन
र्थकाहिमंत्रास्तदेतेनोपेक्षितव्यंनियतवाचोयुक्तयोनियतानुपूर्व्याभवंत्यथापिब्राह्मणेनरूपसंपन्नाविधीयंतेउरुप्रथस्वे
तिप्रथयतिप्रोहाणीतिप्रोहत्यथाप्यनुपपन्नार्थाभवंत्योषधेत्रायस्वैनंस्वधितेमैनंहिंसीरित्याहहिंसन्नथापिविप्रतिषिद्धा
र्थाभवंति । एकएवरुद्रोऽवतस्थेनद्वितीयः । असंख्यातासहस्राणियेरुद्राअधिभूम्याम् ॥ अशत्रुरिंद्रजज्ञिषेशतंसेना

अजयत्साकमिंद्रइत्यथापिजानंतंसंप्रेष्यंत्यग्नयेसमिध्यमानायानुब्रूहीत्यथाप्याहादितिःसर्वमित्यदितिर्द्यौरदितिरंतरि
क्षमितितदुपरिष्टाद्व्याख्यास्यामोथाप्यविस्पष्टार्थाभवन्त्यम्यग्यादृश्मिन्जारयायिकाणुकेति ॥ १५ ॥ अर्थवंतःश
॥ ५ ॥ ब्दसामान्यादेतद्वैयज्ञस्यसमृद्धंयद्रूपसमृद्धंयत्कर्मक्रियमाणमृग्यजुर्वाभिवदतीतिचब्राह्मणंक्रीळंतौपुत्रैर्नप्तृभिरितिय
थोएतन्नियतवाचोयुक्तयोनियतानुपूर्व्याभवंतीतिलौकिकेष्वप्येतद्यथेंद्राग्नीपितापुत्रावितियथोऽएतद्ब्राह्मणेनरूपसंप
न्नाविधीयंतइत्युदितानुवादःसभवतियथोऽएतदनुपपन्नार्थाभवंतीत्याम्नायवचनादहिंसाप्रतीयेतयथोऽएतद्विप्रतिषि
द्धार्थाभवंतीतिलौकिकेष्वप्येतद्यथासपत्नोऽयंब्राह्मणोऽनमित्रोराजेतियथोएतज्जानंतंसंप्रेष्यतीतिजानंतमभिवादय
तेजानतेमधुपर्कंप्राहेतियथोऽएतददितिःसर्वमितिलौकिकेष्वप्येतद्यथासर्वरसाऽअनुप्राप्ताःपानीयमितियथोएतदवि
स्पष्टार्थाभवंतीतिनैषस्थाणोरपराधोयदेनमंधोनपश्यतिपुरुषापराधःसभवतियथाजानपदीषुविद्यातःपुरुषविशेषोभव
तिपारोवर्यवित्सुतुखलुवेदितृषुभूयोविद्यःप्रशस्योभवति ॥ १६ ॥ अथापीदमंतरेणपदविभागोनविद्यते । अव
सायपद्वतेरुद्रमृळेतिपद्वदवसंगावःपथ्यदनमवतेर्गत्यर्थस्यासोनामकरणस्तस्मान्नावगृह्णंत्यवसायाश्वानितिस्यतिरुपसृ ॥ ५ ॥
ष्टोविमोचनेतस्मादवगृह्णंतिदूतोनिर्ऋत्याइदमाजगामेतिपंचम्यर्थप्रेक्षावाषष्ठ्यर्थप्रेक्षावाःकारांतंपरोनिर्ऋत्याआचक्ष्वे
तिचतुर्थ्यर्थप्रेक्षैकारांतंपरःसंनिकर्षःसंहितापदप्रकृतिःसंहितापदप्रकृतीनिसर्वचरणानांपार्षदान्यथापियाज्ञेदैवतेनबह

वःप्रदेशाभवंतितदेतेनोपेक्षितव्यंतेचेद्वायुलिंगज्ञाअत्रस्मइति । इंद्रंनत्वाशवसादेवतावायुंपृणंतीतिवायुलिंगंचेंद्रलिंगं
चाग्नेयेमंत्रेऽग्निरिवमन्योत्विषितःसहस्वेतितथाऽग्निर्मान्यवेमंत्रैत्विषितोज्वलितस्त्विषिरित्यप्यस्यदीप्तिनामभवत्यथा
पिज्ञानप्रशंसाभवत्यज्ञाननिंदाच ॥ १७ ॥ स्थाणुरयंभारहारःकिलाभूदधीत्यवेदंनविजानातियोर्थं । योर्थज्ञइत्स
कलंभद्रमश्नुतेनाकमेतिज्ञानविधूतपाप्मा । यद्गृहीतमविज्ञातंनिगदेनैवशब्द्यते । अनग्नाविवशुष्कैधोनतज्ज्वलतिकर्हि
चित् । स्थाणुस्तिष्ठतेरर्थोऽर्तेररणस्थोवा ॥ १८ ॥ उतत्वःपश्यन्नददर्शवाचमुतत्वंःशृण्वन्नशृणोत्येनां । उतोत्वस्मै
तन्वं१ विसस्रेजायेवपत्यउशतीसुवासाः ॥ अप्येकःपश्यन्नपश्यतिवाचमपिचशृण्वन्नशृणोत्येनामित्यविद्वांसमाहार्ध
मप्येकस्मैतन्वंविसस्रइतिस्वमात्मानंविवृणुतेज्ञानंप्रकाशनमर्थस्याहानयावाचोपमोत्तमयावाचाजायेवपत्येकामयमा
नासुवासाऋतुकालेषुसुवासाःकल्याणवासाःकामयमानाऽऋतुकालेषुयथासएनांपश्यतिसशृणोतीत्यर्थज्ञप्रशंसातस्यो
त्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ १९ ॥ उतत्वंसख्येस्थिरपीतमाहुर्नैनंहिन्वंत्यपिवाजिनेषु । अधेन्वाचरतिमाययैषवाचं
शुश्रुवाँअफलामपुष्पां ॥ अप्येकंवाक्सख्येस्थिरपीतमाहूरममाणंविपीतार्थंदेवसख्येरमणीयेस्थानइतिवाविज्ञातार्थं
यंनाप्नुवंतिवाग्ज्ञेयेषुबलवत्स्वप्यधेन्वाह्येषचरतिमाययावाक्प्रतिरूपयानास्मैकामान्दुग्धेवाग्दोह्यान्देवमनुष्यस्थानेषु
योवाचंश्रुतवान्भवत्यफलामपुष्पामित्यफलास्माअपुष्पावाग्भवतीतिवाकिंचित्पुष्पफलेतिवार्थंवाचःपुष्पफलमाहया

ज्ञदैवतेपुष्पफलेदेवताध्यात्मेवासाक्षात्कृतधर्माणऋषयोबभूवुस्तेऽवरेभ्योऽसाक्षात्कृतधर्मभ्यऽउपदेशेनमंत्रान्त्संप्रादु
रुपदेशायग्लायंतोऽवरेबिल्मग्रहणायेमंग्रंथंसमाम्नासिषुर्वेदंचवेदांगानिचबिल्मंभिल्मंभासनमितिवैतावंतःसमानक
र्माणोधातवोधातुर्दधातेरेतावंत्यस्यसत्त्वस्यनामधेयान्येतावतामर्थानामिदमभिधानंनैघंटुकमिदंदेवतानामप्राधान्ये
नेदमितितद्यदन्यदैवतेमंत्रेनिपततिनैघंटुकंतत् । अश्वंनत्वावारवंतं । अश्वमिवत्वावालवंतंवालादंशवारणार्थाभवं
तिदंशोदशतेः । मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाः । मृगइवभीमःकुचरोगिरिष्ठामृगोमार्ष्टेर्गतिकर्मणोभीमोबिभ्यत्यस्मा
द्भीष्मोऽप्येतस्मादेवंकुचरइतिचरतिकर्मकुत्सितमथचेद्देवताभिधानंक्वायंनचरतीतिगिरिष्ठागिरिस्थायीगिरिःपर्वतः
समुद्गीर्णोभवतिपर्ववान्पर्वतःपर्वपुनःपृणातेःप्रीणातेर्वार्धमासपर्वदेवानस्मिन्प्रीणंतीतितत्प्रकृतीतरत्संधिसामान्यान्मे
घस्थायीमेघोपिगिरिरेतस्मादेवंतद्यानिनामानिप्राधान्यस्तुतीनांदेवतानांतद्दैवतमित्याचक्षतेतदुपरिष्टाद्व्याख्यास्या
मोनैघंटुकानिनैगमानीहेह ॥ २० ॥ (समाम्नायस्तत्रचतुष्ट्वमतोऽन्येऽथनिपातावायुर्वात्वाननूनंनूनंसातऋचांत्वो
क्षण्वंतोनिष्टत्क्रासोहविर्भिरितीमान्यथापियोयथोहिन्वथापीदमर्थवंतोऽथापीदंस्थाणुरयंमुतत्वःपश्यन्नुतत्वंसख्येविं
शतिः) ॥ इतिनिरुक्तपूर्वषट्केप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

ॐ ॥ अथनिर्वचनंतद्येषुपदेषुस्वरसंस्कारौसमर्थौप्रादेशिकेनगुणेनान्वितौस्यातांतथातानिनिर्ब्रूयादथानन्वितेऽ
र्थेऽप्रादेशिकेविकारेऽर्थनित्यःपरीक्षेतकेनचिद्वृत्तिसामान्येनाविद्यमानेसामान्येऽप्यक्षरवर्णसामान्यान्निर्ब्रूयान्नत्वेवन
निर्ब्रूयान्नसंस्कारमाद्रियेतविशयवत्योहिवृत्तयोभवंतियथार्थविभक्तीःसंनमयेत्प्रत्तमवत्तमितिधात्वादीएवशिष्येतेअ
थाप्यस्तेर्निवृत्तिस्थानेष्वादिलोपोभवतिस्तःसंतीत्यथाप्यंतलोपोभवतिगत्वागतमित्यथाप्युपधालोपोभवतिजग्मतुर्ज
ग्मुरित्यथाप्युपधाविकारोभवतिराजादंडीत्यथापिवर्णलोपोभवतितत्त्वायामीत्यथापिद्विवर्णलोपस्तृचइत्यथाप्यादि
विपर्ययोभवतिज्योतिर्घनोबिंदुर्वाट्यइत्यथाप्याद्यंतविपर्ययोभवतिस्तोकारज्जुःसिकतास्तर्क्वित्यथाप्यंतव्यापत्तिर्भव
ति ॥१॥ ओघोमेघोनाधोगाधोवधूर्मध्वित्यथापिवर्णोपजनआस्थद्वारोभरूजेतितद्यत्रस्वरादनंतरांतस्थांतर्धातुभवति
तद्द्विप्रकृतीनांस्थानमितिप्रदिशंतितत्रसिद्धायामनुपपद्यमानायामितरयोपपिपादयिषेत्तत्राप्येकेऽल्पनिष्पत्तयोभवंति
तद्यथैतदूतिर्मृदुःपृथुःपृषतःकुणारुमित्यथापिभाषिकेभ्योधातुभ्योनैगमाःकृतोभाष्यंतेदमूनाःक्षेत्रसाधाइत्यथापिनै
गमेभ्योभाषिकाउष्णंघृतमित्यथापिप्रकृतयएवैकेषुभाष्यंतेविकृतयएकेषुशवतिर्गतिकर्माकंबोजेष्वेवभाष्यतेकंबोजाः
कंबलभोजाःकमनीयभोजावाकंबलःकमनीयोभवतिविकारमस्यार्येषुभाषंतेशवइतिदातिर्लवनार्थेप्राच्येषुदात्रमुदीच्ये
ष्वेवमेकपदानिनिर्ब्रूयादथतद्धितसमासेष्वेकपर्वसुचानेकपर्वसुचपूर्वंपूर्वमपरमपरंप्रविभज्यनिर्ब्रूयाद्दंड्यःपुरुषोदंडपुरु

षोदंडमर्हतीतिवादंडेनसंपद्यतइतिवादंडोददतेर्धारयतिकर्मणोऽक्रूरोददतेमणिमित्यभिभाषंतेदमनादित्यौपमन्यवो
दंडमस्याकर्षतेतिगर्ह्योयाँकक्ष्यारज्जुरश्वस्यकक्षंसेवतेकक्षोगाहतेःक्सइतिनामकरणःख्यातेर्वानर्थकोऽभ्यासःकिमस्मि
न्ख्यानमितिकषतेर्वातत्सामान्यान्मनुष्यकक्षौबाहुमूलसामान्यादश्वस्य ॥ २ ॥ राज्ञःपुरुषोराजपुरुषोराजाराज
तेःपुरुषःपुरिषादःपुरिशयःपूरयतेर्वापूरयत्यंतरित्यंतरंपुरुषमभिप्रेत्य ॥ यस्मात्परंनापरमस्तिकिंचिद्यस्मान्नाणीयोन
ज्यायोऽस्तिकश्चित् । वृक्षइवस्तब्धोदिवितिष्ठत्येकस्तेनेदंपूर्णंपुरुषेणसर्वमित्यपिनिगमोभवतिविश्वकद्राकर्षांवीतिचक
द्रइतिश्वगतौभाष्यतेद्रातीतिगतिकुत्सनाकद्रातीतिद्रातिकुत्सनाचंकद्रातिकद्रातीतिंसतोऽनर्थकोऽभ्यासस्तदस्मिन्न
स्तीतिविश्वकद्रःकल्याणवर्णरूपःकल्याणवर्णस्येवास्यरूपंकल्याणंकमनीयंभवतिवर्णोवृणोतेरूपंरोचतेरेवंतद्धितसमा
सान्निर्ब्रूयान्नैकपदानिनिर्ब्रूयान्नावैयाकरणायनानुपसन्नायाऽनिदंविदेवानित्यंह्यविज्ञातुर्विज्ञानेऽसूयोपसन्नायतुनिर्ब्रू
याद्योवालंविज्ञातुंस्यान्मेधाविनेतपस्विनेवा ॥ ३ ॥ विद्याहवैब्राह्मणमाजगामगोपायमाशेवधिष्टेऽहमस्मि । अ
सूयकायानृजवेऽयतायनमाब्रूयावीर्यवतीतथास्यां । यआतृणत्त्यवितथेनकर्णावदुःखंकुर्वन्नमृतंसंप्रयच्छन् । तंमन्ये
तपितरंमातरंचतस्मैनद्रुह्येत्कतमच्चनाह । अध्यापितायेगुरुंनाद्रियंतेविप्रावाचामनसाकर्मणावा । यथैवतेनगुरोर्भो
जनीयास्तथैवतान्नभुनक्तिश्रुतंतत् । यमेवविद्याःशुचिमप्रमत्तंमेधाविनंब्रह्मचर्योपपन्नं । यस्तेनद्रुह्येत्कतमच्चनाहतस्मै

॥ ७ ॥

माब्रूयानिधिपायब्रह्मन्निर्तिनिधिःशेवधिरिति ॥ ४ ॥ अथातोऽनुक्रमिष्यामोगौरितिपृथिव्यानामधेयंयद्दूरंगताभव
तियच्चास्यांभूतानिगच्छंतिगातेर्वाकारोनामकरणोऽथापिपशुनामेहभवत्येतस्मादेवाऽथाप्यस्यांताद्धितेनकृत्स्नवन्निग
माभवंतिंगोभिःश्रीणीतमत्सरमितिपयसोमत्सरःसोमोमंदतेस्तृप्तिकर्मणोमत्सरइतिलोभनामाभिमत्तएनेनधनंभवति
पयःपिबतेर्वाप्यायतेर्वाक्षीरंक्षरतेर्घसेर्वेरोनामकरणउशीरमितियथांशुंदुहंतोअध्यासतेगवीत्यधिषवणचर्मणोऽशुःशम
ष्टमात्रोभवत्यननायशंभवतीतिवाचर्मचरतेर्वोच्चृत्तंभवतीतिवाथापिचर्मचश्लेष्माचगोभिःसंनद्धोअसिवीळयस्वेतिरथ
स्तुतावथापिस्नावचश्लेष्माचगोभिःसंनद्धापततिप्रसूतेतीषुस्तुतौज्यापिगौरुच्यतेगव्याचेत्ताद्धितमथचेन्नगव्यागमय
तीषूनिति ॥ ५ ॥ वृक्षेवृक्षेनियतामीमयद्गौस्ततोवयःप्रपतान्पूरुषादः । वृक्षेवृक्षेधनुषिधनुषिवृक्षोव्रश्चनाद्वृत्वाक्षा
न्तिष्ठतीतिवाक्षाक्षियतेर्निवासकर्मणोनियतामीमयद्गौःशब्दंकरोतिंमीमयतिःशब्दकर्माततोवयःप्रपतंतिपुरुषानदना
यविरितिशकुनिनामवेतेर्गतिकर्मणोऽथापीषुनामेहभवत्येतस्मादेवादित्यो(ऽपि)गौरुच्यते । उतादःपरुषेगवि । पर्वव
तिभास्वतीत्यौपमन्यवोऽथाप्यस्यैकोरश्मिश्चंद्रमसंप्रतिदीप्यतेतदेतेनोपेक्षितव्यमादित्यतोऽस्यदीप्तिर्भवतीतिंसुषुम्नः
सूर्यरश्मिश्चंद्रमागंधर्वइत्यपिनिगमोभवतिसोऽपिगौरुच्यते । अत्राहगोरमन्वतेतितदुपरिष्टाद्व्याख्यास्यामःसर्वेऽपि
रश्मयोगावउच्यंते ॥ ६ ॥ तावांवास्तून्युश्मसिगमध्यैयत्रगावोभूरिशृंगाअयासः । अत्राहतदुरुगायस्यवृष्णःपरमं

पदमवभातिभूरि । तानिवांवास्तूनिकामयामहेगमनायैयत्रगावोभूरिशृंगाबहुशृंगा भूरीतिबहुनोनामधेयंप्रभवतीति
सतःशृंगंश्रयतेर्वाशृणातेर्वाशम्नातेर्वाशरणायोद्गतमितिवाशिरसोनिर्गतमितिवायासोऽयनास्तत्रतदुरुगायस्यविष्णो
॥ ८ ॥ र्महागतेःपरमंपदंपरार्ध्यस्थमवभातिभूरि । पादःपद्यतेस्तन्निधानात्पदंपशुपादप्रकृतिःप्रभागपादःप्रभागपादसामान्या
दितराणिपदान्येवमन्येषामपिसत्त्वानांसंदेहाविद्यंतेतानिचेत्समानकर्माणिसमाननिर्वचनानिनानाकर्माणिचेन्नाना
निर्वचनानियथार्थंनिर्वक्तव्यानीतीमान्येकविंशतिःपृथिवीनामधेयान्यनुक्रांतानितत्रनिर्ऋतिर्निरमणादृच्छतेःकृच्छ्रा
पत्तिरितरा सापृथिव्यासंदिह्यतेतयोर्विभागस्तस्याएषाभवति ॥ ७ ॥ यईंचकारनसोअस्यवेदयईंददर्शहिरुगिन्नुत
स्मात् । समातुर्योनापरिवीतोअंतर्बहुप्रजानिर्ऋतिमाविवेश । बहुप्रजाःकृच्छ्रमापद्यतइतिपरिव्राजकावर्षकर्मेतिनैरु
क्तायईंचकारेतिकरोतिकिरतीसंदिग्धौवर्षकर्मणानसोऽस्यवेदमध्यमःसएवास्यवेदमध्यमोयोददर्शादित्योपहितंसमा
तुर्योनौमातांतरिक्षंनिर्मीयंतेऽस्मिन्भूतानियोनिरंतरिक्षंमहानवयवःपरिवीतोवायुनायमपीतरोयोनिरेतस्मादेवपरियु
तोभवतिबहुप्रजाभूमिमापद्यतेवर्षकर्मणाशाकपूणिःसंकल्पयांचक्रेसर्वादेवताजानामीतितस्मैदेवतोभयलिंगाप्रादुर्बभू ॥ ८ ॥
वतांनजज्ञेतांपप्रच्छविविदिषाणित्वेतिसास्माएतामृचमादिदेशैषामद्देवतेति ॥ ८ ॥ अयंसशिंक्ते येनगौरभीवृता
मिमातिमायुंध्वसनावधिश्रिता । साचित्तिभिर्निहिचकारमर्त्यंविद्युद्भवन्तीप्रतिवव्रिमौहत । अयंसशब्दायतेयेन

गौरभिप्रवृत्तामिमातिमायुंशब्दंकरोतिमायुमिवादित्यमितिवावागेषामाध्यमिकाध्वंसनेमेघेऽधिश्रितासाचित्तिभिः
कर्मभिर्नीचैर्निकरोतिमर्त्यंविद्युद्भवंतीप्रत्यूहतेवव्रिंवव्रिरितिरूपनामवृणोतीतिसतोवर्षेणप्रच्छाद्यपृथिवींतत्पुनरादत्ते
॥ ९ ॥ हिरण्यनामान्युत्तराणिपंचदश हिरण्यंकस्माद्ध्रियतआयम्यमानमितिवाह्रियतेजनाज्जनमितिवाहितरमणं
भवतीतिवाहृदयरमणंभवतीतिवाहर्यतेर्वास्यात्प्रेप्साकर्मणोऽतरिक्षनामान्युत्तराणिषोळशांतरिक्षंकस्मादंतराक्षांतंभव
त्यंतरेमेइतिवाशरीरेष्वंतरक्षयमितिवातत्रसमुद्रइत्येतत्पार्थिवेनसमुद्रेणसंदिह्यतेसमुद्रःकस्मात्समुद्द्रवंत्यस्मादापःसम
भिद्रवंत्येनमापःसंमोदंतेऽस्मिन्भूतानिसमुदकोभवतिसमुनत्तीतिवातयोर्विभागस्तत्रेतिहासमाचक्षतेदेवापिश्चार्ष्टिषे
णःशंतनुश्चकौरव्यौभ्रातरौबभूवतुःसशंतनुःकनीयानभिषेचयांचक्रेदेवापिस्तपःप्रतिपेदेततःशंतनोराज्येद्वादशवर्षाणि
देवोनववर्षतमूचुर्ब्राह्मणाअधर्मस्त्वयाचरितोज्येष्ठंभ्रातरमंतरित्याभिषेचितंतस्मात्तेदेवोनवर्षतीतिसशंतनुर्देवापिंशि
शिक्षराज्येनतमुवाचदेवापिःपुरोहितस्तेऽसानियाजयानिचत्वेतितस्यैतद्वर्षकामसूक्तंतस्यैषाभवति ॥ १० ॥ आर्ष्टि
षेणोहोत्रमृषिर्निषीदन्देवापिर्देवसुमतिंचिकित्वान् । सउत्तरस्मादधरंसमुद्रमपोदिव्याअसृजद्वर्ष्याअभि । आर्ष्टिषेण
ऋष्टिषेणस्यपुत्रइषितसेनस्येतिवासेनासेश्वरासमानगतिर्वापुत्रःपुरुत्रायतेनिपरणाद्वापुंनरकंततस्त्रायतइतिवाहोत्रमृ
षिर्निषीदन्नृषिर्दर्शनात्स्तोमान्ददर्शेत्यौपमन्यवस्तद्यदेनांस्तपस्यमानान्ब्रह्मस्वयंभ्वभ्यानर्षत्तऋषयोऽभवंस्तदृषीणामृषि

त्वमितिविज्ञायतेदेवापिर्देवानामाप्त्यास्तुत्याचप्रदानेनचदेवसुमतिंदेवानांकल्याणींमतिंचिकित्वांश्चेतनावान् । सउ
त्तरस्मादधरंसमुद्रं । उत्तरउद्धततरोभवत्यधरोऽधोऽरोऽधोनधावतीत्यूर्ध्वगतिःप्रतिषिद्धातस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय
॥ ११ ॥ यद्देवापिःशंतनवेपुरोहितोहोत्रायवृतःकृपयन्नदीधेत् । देवश्रुतंवृष्टिवनिंरराणोबृहस्पतिर्वाचमस्माअय
च्छत् । शंतनुःशंतनोस्त्वितिवाशमस्मैतन्वाऽअस्त्वितिवापुरोहितःपुरएनंदधतिहोत्रायवृतःकृपायमाणोऽन्वध्यायद्दे
वश्रुतंदेवाएनंशृण्वंतिवृष्टिवनिंवृष्टियाचिनंरराणोरातिरभ्यस्तोबृहस्पतिर्ब्रह्मासीत्सोऽस्मैवाचमयच्छद्बृहदुपव्याख्या
तं ॥ १२ ॥ साधारणान्युत्तराणिषड्दिवश्चादित्यस्यचयानित्वस्यप्राधान्येनोपरिष्टात्तानिव्याख्यास्यामआदित्यःक
स्मादादत्तेरसानादत्तेभासंज्योतिषामादीप्तोभासेतिवादितेःपुत्रइतिवाल्पप्रयोगंत्वस्यैतदार्चाभ्याम्नायेसूक्तभाक्सूर्यमा
दितेयमदितेःपुत्रमन्यासामपिदेवतानामादित्यप्रवादाःस्तुतयोभवंतितद्यथैतन्मित्रस्यवरुणस्यार्यम्णोदक्षस्यभगस्यांश
स्येत्यथापिमित्रावरुणयोः । आदित्यादानुनस्पतीदानपती । अथापिमित्रस्यैकस्य । प्रसमित्रमर्तोऽअस्तुप्रयस्वान्य
स्तआदित्यशिक्षतिव्रतेनेत्यपिनिगमोभवत्यथापिवरुणस्यैकस्य । अथावयमादित्यव्रतेतव । व्रतमितिकर्मनामनिवृत्ति ॥ ९ ॥
कर्मवारयतीतिसतइदमपीतरद्व्रतमेतस्मादेववृणोतीतिसतोऽन्नमपिव्रतमुच्यतेयदावृणोतिशरीरं ॥ १३ ॥ स्वरादि
त्योभवतिसुअरणःसुईरणःस्वृतोरसान्स्वृतोभासंज्योतिषांस्वृतोभासेतिवैतेनद्यौर्व्याख्याता । पृश्निरादित्योभवति

प्राश्नुतएनंवर्णइतिनैरुक्ताःसंस्प्रष्टारसान्त्संस्प्रष्टाभासंज्योतिषांसंस्पृष्टोभासेतिवाथद्यौःसंस्पृष्टाज्योतिर्भिःपुण्यकृद्भिश्च ।
नाकआदित्योभवतिनेतारसानांनेताभासांज्योतिषांप्रणयोऽथद्यौःकमितिसुखनामतत्प्रतिषिद्धंप्रतिषिध्येतनवाअमुंलो
कंजग्मुषेकिंचनाकंनवाअमुंलोकंगतवतेकिंचनासुखंपुण्यकृतोह्येवतत्रगच्छंति । गौरादित्योभवतिगमयतिरसान्गच्छ
त्यंतरिक्षेऽथद्यौर्यत्पृथिव्याअधिदूरंगताभवतियच्चास्यांज्योतींषिगच्छंति । विष्टबादित्योभवत्याविष्टोरसानाविष्टोभा
सांज्योतिषामाविष्टोभासेतिवाथद्यौराविष्टाज्योतिर्भिःपुण्यकृद्भिश्च । नभआदित्योभवतिनेतारसानांनेताभासांज्यो
तिषांप्रणयोऽपिवाभनएवस्याद्विपरीतोननभातीतिवैतेनद्यौर्व्याख्याता ॥ १४ ॥ रश्मिनामान्युत्तराणिपंचदशरश्मि
र्यमनात्तेषामादितःसाधारणानिपंचाश्वरश्मिभिर्दिङ्नामान्युत्तराण्यष्टौदिशःकस्माद्दिशतेरासदनादपिवाभ्यशनात्त
त्रकाष्ठाइत्येतदनेकस्यापिसत्त्वस्यनामभवतिकाष्ठादिशोभवंतिक्रांत्वास्थिताभवंतिकाष्ठाउपदिशोभवंतीतरेतरंक्रांत्वा
स्थिताभवंत्यादित्योऽपिकाष्ठोच्यतेक्रांत्वास्थितोभवत्याज्यंतोऽपिकाष्ठोच्यतेक्रांत्वास्थितोभवत्यापोऽपिकाष्ठाउच्यंते
क्रांत्वास्थिताभवंतीतिस्थावराणां ॥ १५ ॥ अतिष्ठंतीनामनिवेशनानांकाष्ठानांमध्येनिहितंशरीरं । वृत्रस्यनिण्यंविच
रंत्यापोदीर्घतमआशयदिंद्रशत्रुः । अतिष्ठंतीनामनिविशमानानामित्यस्थावराणांकाष्ठानांमध्येनिहितंशरीरंमेघःश
रीरंशृणातेःशम्नातेर्वावृत्रस्यनिण्यंनिर्णामंविचरंतिविजानंत्यापइतिदीर्घंद्राघतेस्तमस्तनोतेराशयदाशेतेरिंद्रशत्रुरिंद्रोऽ

स्यशमयितावाशातयितावातस्मादिंद्रशत्रुस्तत्कोवृत्रोमेघइतिनैरुक्तास्त्वाष्ट्रोऽसुरइत्यैतिहासिकाअपांचज्योतिषश्चमि
श्रीभावकर्मणोवर्षकर्मजायतेतत्रोपमार्थेनयुद्धवर्णाभवंत्यहिवत्तुखलुमंत्रवर्णाब्राह्मणवादाश्चविवृध्याशरीरस्यस्रोतांसि
निवारयांचकारतस्मिन्हतेप्रसस्यंदिरआपस्तदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ १६ ॥ दासपत्नीरहिगोपाअतिष्ठन्निरुद्धाआपः
पणिनेवगावः । अपांबिलमपिहितंयदासीद्वृत्रंजघन्वाँऽअपतद्ववार । दासपत्नीर्दासादिपत्न्योदासोदस्यतेरुपदासयति
कर्माण्यहिगोपाअतिष्ठन्नहिनागुप्ताअहिरयनादेत्यंतरिक्षेऽयमपीतरोऽहिरेतस्मादेवनिर्ह्रसितोपसर्गआहंतीति । निरु
द्धाआपःपणिनेवगावः । पणिर्वणिग्भवतिपणिःपणनाद्वणिक्पण्यंनेनेक्ति । अपांबिलमपिहितंयदासीत् । बिलंभरं
भवतिबिभर्तेर्वृत्रंजघ्निवानपववारतद्वृत्रोवृणोतेर्वावर्ततेर्वावर्धतेर्वायदवृणोत्तद्वृत्रस्यवृत्रत्वमितिविज्ञायतेयदवर्ततततद्वृ
त्रस्यवृत्रत्वमितिविज्ञायतेयदवर्धततद्वृत्रस्यवृत्रत्वमितिविज्ञायते ॥ १७ ॥ रात्रिनामान्युत्तराणित्रयोविंशती
रात्रिःकस्मात्प्ररमयतिभूतानिनक्तंचारीण्युपरमयतीतराणिध्रुवीकरोतिरातेर्वास्याद्दानकर्मणःप्रदीयन्तेऽस्यामवश्या
याउषोनामान्युत्तराणिषोळशोषाःकस्मादुच्छतीतिसत्यारात्रेरपरःकालस्तस्याएषाभवति ॥ १८ ॥ इदंश्रेष्ठंज्यो
तिषांज्योतिरागाच्चित्रःप्रकेतोअजनिष्टविभ्वा । यथाप्रसूतासवितुःसवायँऽएवारात्र्युषसेयोनिमारैक् ॥ इदंश्रेष्ठंज्योति
षांज्योतिरागमच्चित्रंप्रकेतनंप्रज्ञाततममजनिष्टविभूततमंयथाप्रसूतासवितुःप्रसवायरात्रिरादित्यस्यैवंरात्र्युषसेयोनि

पाणोभवतिरेक्णइतिधननामरिच्यतेप्रयतोनित्यस्यरायःपतयःस्यामपित्र्यस्येवधनस्य । नशेषोअग्नेअन्यजातमस्ति ।
शेषइत्यपत्यनामशिष्यतेप्रयतोऽचेतयमानस्यतत्प्रमत्तस्यभवतिमानःपथोविदूदुषइतितस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥२॥
नहिग्रभायारणःसुशेवोऽन्योदर्योमनसामंतवाउ । अधाचिदोकःपुनरित्सएत्यानोवाज्यभीषाळेतुनव्यः । नहिग्रही
तव्योऽरणःसुसुखतमोऽप्यन्योदर्योमनसापिनमंतव्योममायंपुत्रइत्यथसओकःपुनरेवतदेतियतआगतोभवत्योकइति
निवासनामोच्यतएतुनोवाजीवेजनवानभिषहमाणःसपत्नान्नवजातःसएवपुत्रइत्यथैतांदुहितृदायाद्यउदाहरंतिपुत्रदा
याद्यइत्येके ॥ ३ ॥ शासद्वह्निर्दुहितुर्नप्त्यंगाद्विद्वाँऽऋतस्यदीधितिंसपर्यन् । पितायत्रदुहितुःसेकमृंजन्त्संशग्म्येन
मनसादधन्वे । प्रशास्तिवोढासंतानकर्मणेदुहितुःपुत्रभावंदुहितादुर्हितादूरेहितादोग्धेर्वानप्तारमुपागमद्दौहित्रंपौत्र
मितिविद्वान्प्रजननयज्ञस्यरेतसोवांगादंगात्संभूतस्यहृदयादधिजातस्यमातरिप्रत्यृतस्यविधानंपूजयन्नविशेषेणमिथु
नाःपुत्रादायादाइतितदेतदृक्श्लोकाभ्यामभ्युक्तं । अंगादंगात्संभवसिहृदयादधिजायसे । आत्मावैपुत्रनामासिसजीव
शरदःशतमित्यविशेषेणपुत्राणांदायोभवतिधर्मतः । मिथुनानांविसर्गादौमनुःस्वायंभुवोऽब्रवीत् । नदुहितरइत्येके
तस्मात्पुमान्दायादोऽदायादास्त्रीतिविज्ञायतेतस्मात्स्त्रियंजातांपरास्यंतिनपुमांसमितिचस्त्रीणांदानविक्रयातिसर्गावि
द्यंतेनपुंसःपुंसोऽपीत्येकेशौनःशेपेदर्शनात् । अभ्रातृमतीवादइत्यपरं । अमूर्यायँतिजामयःसर्वालोहितवाससः ।

अभ्रातरइववयोषास्तिष्ठंतिहतवर्त्मनः । अभ्रातृकाइवयोषास्तिष्ठंतिसंतानकर्मणेपिंडदानायहतवर्त्मानइत्यभ्रातृकाया अनिर्वाहऔपमिकस्तस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ ४ ॥ अभ्रातेवपुंसएतिप्रतीचीगर्तारुगिवसनयेधनानां । जायेवपत्य उशतीसुवासाउषाहस्रेवनिरिणीतेअप्सः । अभ्रातृकेवपुंसःपितॄनेत्यभिमुखीसंतानकर्मणेपिंडदानायनपतिंगर्तारोहिणी वधनलाभायदाक्षिणाजीगर्तःसभास्थाणुर्गृणातेःसत्यसंगरोभवतितंतत्रयापुत्रायापतिकासारोहतितांतत्राक्षैराघ्नंतिसा रिक्थंलभतेश्मशानसंचयोऽपिगर्तउच्यतेगुरतेरपगूर्णोभवतिश्मशानंश्मशयनंश्मशरीरंशरीरंशृणातेःशम्नातेर्वाश्म श्रुलोमश्मनिश्रितंभवतिलोमलुनातेर्वालीयतेर्वानोपरस्याविःकुर्यादुपरस्याविःकुर्याद्गर्तेष्ठाःस्यात्प्रमायुकोयजमानइ त्यपिनिगमोभवतिरथोऽपिगर्तउच्यतेगृणातेःस्तुतिकर्मणःस्तुततमंयानं । आरोहथोवरुणमित्रगर्तमित्यपिनिगमोभ वतिजायेवपत्येकामयमानासुवासाऋतुकालेषूषाहसनेवदंतान्विवृणुतेरूपाणीतिचतस्रउपमानाभ्रात्रीमुपयच्छेततोकं ह्यस्यतद्भवतीत्यभ्रातृकायाउपयमनप्रतिषेधःप्रत्यक्षःपितुश्चपुत्रभावःपितायत्रदुहितुरप्रत्तायारेतःसेकंप्रार्जयतिसंदधा त्यात्मानंसंगमेनमनसेत्यथैतांजाम्यारिक्थप्रतिषेधउदाहरंतिज्येष्ठंपुत्रिकायाइत्येके ॥ ५ ॥ नजामयेतान्वोरिक्थमा रैक्चकारगर्भंसनितुर्निधानं । यदीमातरोजनयंतवह्निमन्यःकर्तासुकृतोरन्यऋंधन् । नजामयेभगिन्यैजामिरन्येऽस्यां जनयंतिजामपत्यंजमतेर्वास्याद्गतिकर्मणोनिर्गमनप्रायाभवतितान्वआत्मजःपुत्रोरिक्थंप्रारिचत्प्रादाच्चकारैनांगर्भनि

धानींसनितुर्हस्तग्राहस्ययदिहमातरोजनयंतवह्निंपुत्रमवह्निंचस्त्रियमन्यतरःसंतानकर्ताभवतिपुमान्दायादोऽन्यतरो ऽर्धयित्वाजामिःप्रदीयतेपरस्मै ॥ ६ ॥ मनुष्यनामान्युत्तराणिपंचविंशतिर्मनुष्याःकस्मान्मत्वाकर्माणिसीव्यंतिमन स्यमानेनसृष्टामनस्यतिःपुनर्मनस्वीभावेमनोरपत्यंमनुषोवातत्रपंचजनाइत्येतस्यनिगमाभवंति ॥ ७ ॥ तदद्यवाचः प्रथमंमंसीययेनासुराँऽअभिदेवाऽअसाम । ऊर्जादउतयज्ञियासःपंचजनाममहोत्रंजुषध्वं । तदद्यवाचःपरमंमंसीययेना सुरानभिभवेमदेवाअसुराअसुरताःस्थानेष्वस्ताःस्थानेभ्यइतिवापिवासुरितिप्राणनामास्तःशरीरेभवतितेनतद्वंतःसोदे वानसृजततत्सुराणांसुरत्वमसोरसुरानसृजततदसुराणामसुरत्वमितिविज्ञायते । ऊर्जादउतयज्ञियासः । अन्नादा श्चयज्ञियाश्चोर्गित्यन्ननामोर्जयतीतिसतःपक्वंसुप्रवृक्णमितिवा । पंचजनाममहोत्रंजुषध्वं । गंधर्वाःपितरोदेवाअसुरा रक्षांसीत्येकेचत्वारोवर्णानिषादःपंचमइत्यौपमन्यवोनिषादःकस्मान्निषदनोभवतिनिषण्णमस्मिन्पापकमितिनैरुक्ताः । यत्पांचजन्ययाविशा । पंचजनीनयाविशापंचपृक्तासंख्यास्त्रीपुंनपुंसकेष्वविशिष्टाबाहुनामान्युत्तराणिद्वादशबाहूक स्मात्प्रबाधतआभ्यांकर्माण्यंगुलिनामान्युत्तराणिद्वाविंशतिरंगुलयःकस्मादग्रगामिन्योभवंतीतिवाग्रगालिन्योभवंती तिवाग्रकारिण्योभवंतीतिवाग्रसारिण्योभवंतीतिवांकनाभवंतीतिवांजनाभवंतीतिवापिवाभ्यंचनादेवस्युस्तासामेषा भवति ॥८॥दशावनिभ्योदशकक्ष्येभ्योदशयोक्त्रेभ्योदशयोजनेभ्यः। दशाभीशुभ्योअर्चताजरेभ्योदशधुरोदशयुक्ताव

हंद्यः । अवनयोंऽगुलयोभवंत्यवंतिकर्माणिकक्ष्याःप्रकाशयंतिकर्माणियोक्त्राणियोजनानीतिव्याख्यातमभीशवोऽ
भ्यश्नुवतेकर्माणि । दशधुरोदशयुक्तावहंद्यः । धूर्धूर्वतेर्वधकर्मणइयमपीतराधूरेतस्मादेवविहंतिवहंधारयतेर्वाकांतिक
र्माणउत्तरेधातवोऽष्टादशान्ननामान्युत्तराण्यष्टाविंशतिरन्नंकस्मादानतंभूतेभ्योऽत्तेर्वात्तिकर्माणउत्तरेधातवोदशबल
नामान्युत्तराण्यष्टाविंशतिर्बलंकस्माद्बलंभरंभवतिबिभर्तेर्धननामान्युत्तराण्यष्टाविंशतिरेवधनंकस्माद्धिनोतीतिसतो
गोनामान्युत्तराणिनवक्रुध्यतिकर्माणउत्तरेधातवोदशक्रोधनामान्युत्तराण्येकादशगतिकर्माणउत्तरेधातवोद्वाविंशंश
तंक्षिप्रनामान्युत्तराणिषड्विंशतिःक्षिप्रंकस्मात्संक्षिप्तोविकर्षोऽतिकनामान्युत्तराण्येकादशांतिकंकस्मादानीतंभवतिसं
ग्रामनामान्युत्तराणिषट्चत्वारिंशत्संग्रामःकस्मात्संगमनाद्वासंगरणाद्वासंगतौग्रामावितिवातत्रखलइत्येतस्यनिगमाभ
वंति ॥९॥ अभीदमेकमेकोअस्मिनिष्षाळभीद्वाकिमुत्रयःकरंति । खलेनपर्षान्प्रतिहन्मिभूरिकिंमानिंदंतिशत्रवोऽनिं
द्राः । अभिभवामीदमेकमेकोऽस्मिनिष्षहमाणःसपत्नानभिभवामिद्वौकिंमात्रयःकुर्वंत्येकइतासंख्याद्वौद्रुततरासंख्या
त्रयस्तीर्णतमासंख्याचत्वारश्चलिततमासंख्याष्टावश्नोतेर्नवनवननीयानावाप्तावादशदस्तादृष्टार्थावाविंशतिर्द्विर्दशतः
शतंदशदशतःसहस्रंसहस्वदयुतंनियुतंप्रयुतंतत्तदभ्यस्तमंबुदोमेघोभवत्यरणमंबुतद्दोंबुदोऽबुमद्भातीतिवांबुमद्भवती
तिवासयथामहान्बहुर्भवतिवर्षस्तदिवाबुर्दंखलेनपर्षान्प्रतिहन्मिभूरि । खलइवपर्षान्प्रतिहन्मिभूरिखलइतिसंग्रामना

मरिचत्स्थानंस्त्रीयोनिरभियुतएनांगर्भस्तस्याएषापराभवति ॥ १९ ॥ रुशद्वत्सारुशतीश्वेत्यागादारैगुकृष्णासदना
न्यस्याः । समानबंधूअमृतेअनूचीद्यावावर्णंचरतआमिनाने । रुशद्वत्सासूर्यवत्सारुशदितिवर्णनामरोचतेर्ज्वलतिक
र्मणःसूर्यमस्यावत्समाहसाहचर्याद्रसहरणाद्वा रुशतीश्वेत्यागात् । श्वेत्याश्वेततेररिचत्कृष्णासदनान्यस्याःकृष्णवर्णा
रात्रिःकृष्णंकृष्यतेर्निकृष्टोवर्णोऽथैनेसंस्तौतिसमानबंधूसमानबंधनेअमृतेअमरणधर्माणावनूचीअनूच्यावितीतरेतर
मभिप्रेत्यद्यावावर्णंचरतस्तेएवद्यावौद्योतनादपिवाद्यावाचरतंस्तयासहचरतइतिस्यादामिनानेऽआमिन्वानेअन्योन्य
स्याध्यात्मंकुर्वाणेऽअहर्नामान्युत्तराणिद्वादशाहःकस्मादुपाहरंत्यस्मिन्कर्माणितस्यैषनिपातोभवतिवैश्वानरीयायामृ
चि ॥ २० ॥ अहश्चकृष्णमहरर्जुनंचविवर्तेतेरजसीवेद्याभिः । वैश्वानरोजायमानोनराजावातिरज्योतिषाग्निस्तमांसि ।
अहश्चकृष्णंरात्रिःशुक्लंचाहरर्जुनंविवर्तेतेरजसीवेद्याभिर्वेदितव्याभिःप्रवृत्तिभिर्वैश्वानरोजायमानइवोद्यन्नादित्यःसर्वे
षांज्योतिषांराजावाहन्नग्निर्ज्योतिषातमांसिमेघनामान्युत्तराणित्रिंशन्मेघःकस्मान्मेहतीतिसतआउपरउपलइत्येताभ्यां
साधारणानिपर्वतनामभिरुपरउपलोमेघोभवत्युपरमंतेऽस्मिन्नभ्राण्युपरताआपइतिवातेषामेषाभवति ॥ २१ ॥ देवानां
मानेप्रथमाऽअतिष्ठन्कृंतत्रादेषामुपराउदायन् । त्रयस्तपंतिपृथिवीमनूपाद्वाबृबूकंवहतःपुरीषं । देवानांनिर्माणेप्रथमा
ऽअतिष्ठन्माध्यमकादेवगणाःप्रथमइतिमुख्यनामप्रतमोभवतिकृंतत्रमंतरिक्षंविकर्तनंमेघानांविकर्तनेनमेघानामुदकं

जायते ॥ त्र्यस्तपंतिपृथिवीमनूपाः । पर्जन्योवायुरादित्यःशीतोष्णवर्षैरोषधीःपाचयंत्यनूपाअनुवपंतिलोकान्स्वेन
स्वेनकर्मणायमपीतरोऽनूपएतस्मादेवानूप्यतेऽउदकेनापिवान्वाबितिस्याद्यथाप्रागितितस्यानूपइतिस्याद्यथाप्राचीन
मिति । द्वाबृबूकंवहतःपुरीषं । वाय्वादित्याउदकैबृबूकमित्युदकनामब्रवीतेर्वाशब्दकर्मणोभ्रंशतेर्वापुरीषंपृणातेःपूर
यतेर्वा ॥ २२ ॥ वाङ्नामान्युत्तराणिसप्तपंचाशद्वाक्कस्माद्वचेस्तत्रसरस्वतीत्येतस्यनदीवद्देवतावच्चनिगमाभवंतितद्य
द्देवतावदुपरिष्टात्तद्व्याख्यास्यामोऽथैतन्नदीवत् ॥२३॥ इयंशुष्मेभिर्बिसखाऽइवारुजत्सानुगिरीणांतविषेभिरूर्मिभिः ।
पारावतघ्नीमवसेसुवृक्तिभिःसरस्वतीमाविवासेमधीतिभिः । इयंशुष्मैःशोषणैःशुष्ममितिबलनामशोषयतीतिसतोबिसं
बिस्यतेर्भेदनकर्मणोवृद्धिकर्मणोवासानुसमुच्छ्रितंभवतिसमुभ्नमितिवामहद्भिरूर्मिभिःपारावतघ्नींपारावारघातिनीं
पारंपरंभवत्यवारमवरमवनायसुप्रवृत्ताभिःशोभनाभिःस्तुतिभिःसरस्वतींनदींकर्मभिःपरिचरेमोदकनामान्युत्तराण्ये
कशतमुदकंकस्मादुनत्तीतिसतोनदीनामान्युत्तराणिसप्तत्रिंशन्नद्यःकस्मान्नदनाइमाभवंतिशब्दवत्योबहुलमासांनैघं
टुकंवृत्तमाश्चर्यमिवप्राधान्येनेतत्रेतिहासमाचक्षतेविश्वामित्रऋषिःसुदासःपैजवनस्यपुरोहितोबभूवविश्वामित्रःसर्वमि-
त्रःसर्वसंसृतंसुदाःकल्याणदानःपैजवनःपिजवनस्यपुत्रःपिजवनःपुनःस्पर्धनीयजवोवामिश्रीभावगतिर्वासवित्तंगृही
त्वाविपाट्छुतुद्र्योःसंभेदमाययावनुययुरितरेसविश्वामित्रोनदीस्तुष्टावगाधाभवतेत्यपिद्विवदपिबहुवत्तद्यद्द्विवदुपरि ॥ ११ ॥

ष्टात्तद्व्याख्यास्यामोऽथैतद्बहुवत् ॥ २४ ॥ रमध्वंमेवचसेसोम्यायऋतावरीरुपमुहूर्तमेवैः । प्रसिंधुमच्छाबृहतीमनी
षावस्युरह्वेकुशिकस्यसूनुः । उपरमध्वंमेवचसेसोम्यायसोमसंपादिनऋतावरीऋतवत्यऋतमित्युदकनामप्रत्यृतंभवति
मुहूर्तमेवैरयनैरवनैर्वामुहूर्तोमुहुऋतुर्ऋतुरर्तेर्गतिकर्मणोमुहुर्मूढइवकालोयावदभीक्ष्णंचेत्यभीक्ष्णमभिक्षणंभवतिक्षणः
क्षणोतेःप्रक्ष्णुतःकालःकालःकालयतेर्गतिकर्मणःप्राभिह्वयामिसिंधुंबृहत्यामहत्यामनीषयामनसईषयास्तुत्याप्रज्ञयावा
वनायकुशिकस्यसूनुःकुशिकोराजाबभूवक्रोशतेःशब्दकर्मणःक्रंशतेर्वास्यात्प्रकाशयतिकर्मणःसाधुविक्रोशयितार्थानां
मितिवानद्यःप्रत्यूचुः ॥ २५ ॥ इंद्रोअस्माँऽअरदद्वज्रबाहुरपाहन्वृत्रंपरिधिंनदीनां । देवोऽनयत्सवितासुपाणिस्तस्य
वयंप्रसवेयामउर्वीः । इंद्रोअस्मानरदद्वज्रबाहूरदतिःखनतिकर्मापाहन्वृत्रंपरिधिंनदीनामितिव्याख्यातंदेवोऽनयत्स
वितासुपाणिःकल्याणपाणिःपाणिःपणायतेःपूजाकर्मणःप्रगृह्यपाणीदेवान्पूजयंति । तस्यवयंप्रसवेयामउर्वीः । उर्व्य
ऊर्णोतेर्वृणोतेरित्यौर्णवाभःप्रत्याख्यायांततआशुश्रुवुः ॥ २६ ॥ आतेकारोशृणवामावचांसिययाथदूरादनसारथे
न । निर्तेनंसैपीप्यानेवयोषामर्यायेवकन्याशश्वचैते । आशृणवामतेकारोवचनानियाहिदूरादनसाचरथेनचनिनमाम
तेपाययमानेवयोषापुत्रंमर्यायेवकन्यापरिष्वजनायनिनमाइतिवाऽश्वनामान्युत्तराणिषड्विंशतिस्तेषामष्टाउत्तराणिब
हुवदश्वःकस्मादश्नुतेऽध्वानंमहाशनोभवतीतिवातत्रदधिक्राइत्येतद्दधत्क्रामतीतिवादधत्क्रंदतीतिवादधदाकारीभव

यितादित्यः समाधीरःपाकमत्राविवेशेतिधीरोधीमान्पाकःपक्तव्योभवतिविपक्वप्रज्ञआदित्यइत्युपनिषद्वर्णोभवतीत्यधि
दैवतमथाध्यात्मंयत्रसुपर्णाःसुपतनानींद्रियाण्यमृतस्यभागंज्ञानस्यानिमिषंतोवेदनेनाभिस्वरंतीतिवाभिप्रयंतीतिवे
श्वरःसर्वेषामिंद्रियाणांगोपायितात्मासमाधीरःपाकमत्राविवेशेतिधीरोधीमान्पाकःपक्तव्योभवतिविपक्वप्रज्ञआत्मेत्या
त्मगतिमाचष्टे ॥ १२ ॥ बहुनामान्युत्तराणिद्वादशबहुकस्मात्प्रभवतीतिसतोह्रस्वनामान्युत्तराण्येकादशह्रस्वोह्रसतेर्म
हन्नामान्युत्तराणिपंचविंशतिर्महान्कस्मान्मानेनान्यान्जहातीतिशाकपूणिर्महनीयोभवतीतिवातत्रववक्षिथविवक्षस
इत्येतेवक्तेर्वावहतेर्वासाभ्यासाद्गृहनामान्युत्तराणिद्वाविंशतिर्गृहाःकस्माद्गृह्णंतीतिसतांपरिचरणकर्माणउत्तरेधातवोद
शसुखनामान्युत्तराणिविंशतिःसुखंकस्मात्सुहितंखेभ्यःखंपुनःखनतेरूपनामान्युत्तराणिषोळशरूपंरोचतेःप्रशस्यनामा
न्युत्तराणिदशप्रज्ञानामान्युत्तराण्येकादशसत्यनामान्युत्तराणिषट्सत्यंकस्मात्सत्सुतायतेसत्प्रभवंभवतीतिवाष्टाउत्तरा
णिपदानिपश्यतिकर्माणउत्तरेधातवश्चायतिप्रभृतीनिर्चनामान्यामिश्राणिनवोत्तराणिपदानिसर्वपदसमाम्नानायाथा
तउपमायदतत्तत्सदृशमितिगार्ग्यस्तदासांकर्मज्यायसावागुणेनप्रख्याततमेनवाकनीयांसंवाप्रख्यातंवोपमिमीतेऽथापि ॥ १५ ॥
कनीयसाज्यायांसं ॥ १३ ॥ तनूत्यजेवतस्करावनर्गूरशनाभिर्दशभिरभ्यधीतां । तनूत्यक्तनूत्यक्तावनर्गूवनगामिनाव
ग्निमंथनौबाहूतस्कराभ्यामुपमिमीतेतस्करस्तत्करोभवतियत्पापकमितिनैरुक्तास्तनोतेर्वास्यात्संततकर्माभवत्यहोरात्र

कर्मावा । रशनाभिर्दशभिरभ्यधीतां । अभ्यधीतामित्यभ्यधातांज्यायांस्तत्रगुणोऽभिप्रेतः ॥ १४ ॥ कुहस्विद्दो
षाकुहवस्तोरश्विनाकुहाभिपित्वंकरतःकुहोषतुः । कोवांशयुत्राविधवेवदेवरंमर्यंनयोषाकृणुतेसधस्थआ । क्वस्विद्रात्रौ
भवथःक्वदिवाक्वाभिप्राप्तिंकुरुथःक्ववसथःकोवांशयनेविधवेवदेवरंदेवरःकस्माद्द्वितीयोवरउच्यतेविधवाविधातृकाभ
वतिविधवनाद्वाविधावनाद्वेतिचर्मशिराअपिवाधवइतिमनुष्यनामतद्वियोगाद्विधवादेवरोदिव्यतिकर्मामर्योमनुष्यो
मरणधर्मायोषायौतेराकुरुतेसहस्थानेऽथनिपाताःपुरस्तादेवव्याख्यातायथेतिकर्मोपमा । यथावातोयथावनंयथासमु
द्रएजति । भ्राजंतोअग्नयोयथा । आत्मायक्ष्मस्यनश्यतिपुराजीवगृभोयथा । आत्माऽततेर्वाप्तेर्वापिवाप्तइवस्याद्या
वद्व्याप्तिभूतइति । अग्निर्नयेभ्राजसारुक्मवक्षसः । अग्निरिवयेमरुतोभ्राजमानारोचिष्णूरस्काभ्राजस्वंतोरुक्मव
क्षसः ॥ १५ ॥ चतुरश्चिद्ददमानाद्बिभीयादानिधातोः । नदुरुक्तायस्पृहयेत् । चतुरोऽक्षान्धारयतइतितद्यथाकि
तवाद्बिभीयादेवमेवदुरुक्ताद्बिभीयान्नदुरुक्तायस्पृहयेत्कदाचिदाइत्याकारउपसर्गःपुरस्तादेवव्याख्यातोऽथाप्युपमा
र्थेदृश्यते । जारआभगं । जारइवभगमादित्योऽत्रजारउच्यतेरात्रेर्जरयितासएवभासांतथापिनिगमोभवति ।
स्वसुर्जारःशृणोतुनइत्युषसमस्यस्वसारमाहसाहचर्याद्रसहरणाद्वापित्वयंमनुष्यजारएवाभिप्रेतःस्यात्स्त्रीभगस्तथास्या
भजतेर्मेषइतिभूतोपमा । मेषोभूतो३भियन्नयः । मेषोमिषतेस्तथापशुःपश्यतेरग्निरितिरूपोपमा । हिरण्यरूपःस

हिरण्यसंदृग्पांनपात्सेदुहिरण्यवर्णः । हिरण्यवर्णस्येवास्यरूपंथाइतिच । तंप्रत्नथापूर्वथाविश्वथेमथा । प्रत्नइवपूर्व
इवविश्वइवेमइवेत्ययमेततरोऽमुष्मादसावस्ततरोऽस्मादमुथायथासावितिव्याख्यातंवदितिसिद्धोपमा । ब्राह्मणवद्वृ
षलवत् । ब्राह्मणाइववृषलाइवेतिवृषलोवृषशीलोभवतिवृषाशीलोवा ॥ १६ ॥ प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदोविरूपवत् ।
अंगिरस्वन्महिव्रतप्रस्कण्वस्यश्रुधीहवं । प्रियमेधःप्रियाअस्यमेधायथैतेषामृषीणामेवंप्रस्कण्वस्यशृणुह्वानंप्रस्कण्वःक
ण्वस्यपुत्रःकण्वप्रभवोयथाप्राग्रमर्चिषिभृगुःसंबभूवभृगुर्भृज्यमानोनदेहेऽगारेष्वंगिराअंगाराअंकनाअंचनाअत्रैवतृती
यमृच्छतेत्यूचुस्तस्मादत्रिर्नत्रयइतिविखननाद्वैखानसोभरणाद्भारद्वाजोविरूपोनानारूपोमहिव्रतोमहाव्रतइति ॥ १७ ॥
अथलुप्तोपमान्यर्थोपमानीत्याचक्षतेसिंहोव्याघ्रइतिपूजायांश्वाकाकइतिकुत्सायांकाकइतिशब्दानुकृतिस्तदिदंशकुनि
षुबहुलंनशब्दानुकृतिर्विद्यतइत्यौपमन्यवःकाकोऽपकालयितव्योभवतितित्तिरिस्तरणात्तिलमात्रचित्रइतिवाकपिंज
लःकपिरिवजीर्णःकपिरिवजवतईषत्पिंगलोवाकमनीयंशब्दंपिंजयतीतिवाश्वाशुयायीशवतेर्वास्याद्गतिकर्मणःश्वसिते
र्वासिंहःसहनाद्धिंसेर्वास्याद्विपरीतस्यसंपूर्वस्यवाहंतेःसंहायहंतीतिवाव्याघ्रोव्याघ्राणाद्व्यादायहंतीतिवा ॥ १८ ॥ अ ॥ १६ ॥
र्चतिकर्माणउत्तरेधातवश्चतुश्चत्वारिंशन्मेधाविनामान्युत्तराणिचतुर्विंशतिर्मेधावीकस्मान्मेधयातद्वान्भवतिमेधामतौ
धीयतेस्तोतृनामान्युत्तराणित्रयोदशस्तोतास्तवनाद्यज्ञनामान्युत्तराणिपंचदशयज्ञःकस्मात्प्रख्यातंयजतिकर्मेतिनैरु

क्तायाच्ञोभवतीतिवायजुरुन्नोभवतीतिवाबहुकृष्णाजिनइत्यौपमन्यवोयजूंष्येनंनयंतीतिवर्त्विङ्नामान्युत्तराण्यष्टा
वृत्विक्कस्मादीरणऋग्यष्टाभवतीतिशाकपूणिर्ऋतुयाजीभवतीतिवायाच्ञाकर्माणउत्तरेधातवःसप्तदशदानकर्माणउत्त
रेधातवोदशाध्येषणाकर्माणउत्तरेधातवश्चत्वारःस्वपितिसस्तीतिद्वौस्वपितिकर्माणौकूपनामान्युत्तराणिचतुर्दशकूपः
कस्मात्कुपानंभवतिकुप्यतेर्वास्तेननामान्युत्तराणिचतुर्दशैवस्तेनःकस्मात्संस्त्यानमस्मिन्पापकमितिनैरुक्तानिर्णीतांत
र्हितनामधेयान्युत्तराणिषण्णिर्णीतंकस्मान्निर्णिक्तंभवतिदूरनामान्युत्तराणिपंचदूरंकस्माद्द्रुतंभवतिदुरयंवापुराणना
मान्युत्तराणिषट्पुराणंकस्मात्पुरानवंभवतिनवनामान्युत्तराणिषळेवनवंकस्मादानीतंभवति ॥ १९ ॥ द्विशउत्तराणि
नामानिप्रपित्वेऽभीकइत्यासन्नस्यप्रपित्वेप्राप्तेऽभीकेऽभ्यक्ते । आपित्वेनःप्रपित्वेतूयमागहि । अभीकेचिदुलोककृ
दित्यपिनिगमौभवतोदभ्रमर्भकमित्यल्पस्यदभ्रंदभ्नोतेःसुदंभंभवत्यर्भकमवहृतंभवति । उपोपमेपरामृशमामेदभ्रा
णिमन्यथाः । नमोमहद्भ्योनमोअर्भकेभ्यइत्यपिनिगमौभवतस्तिरःसतइतिप्राप्तस्यतिरस्तीर्णंभवतिसतःसंसृतंभवति ।
तिरश्चिदर्ययापरिवर्तिर्यातमदाभ्या । पात्रेवभिंदन्त्सतएतिरक्षसइत्यपिनिगमौभवतस्त्वोनेमइत्यर्धस्यत्वोऽपततोने
मोऽपनीतोऽर्धंहरतेर्विपरीताद्धारयतेर्वास्याद्दुद्धृतंभवत्यृध्नोतेर्वास्यादृद्धतमोविभागः । पीयतित्वोअनुत्वोगृणाति ।
नेमेदेवानेमेऽसुराइत्यपिनिगमौभवतऋक्षाःस्तृभिरितिनक्षत्राणांनक्षत्राणिनक्षतेर्गतिकर्मणोनेमानिक्षत्राणीतिचब्राह्म

र्णमृक्षाउदीर्णानीवख्यायंतेस्तृभिस्तीर्णानीवख्यायंते । अमीयऋक्षानिहितासउच्चा पश्यंतोद्यामेवस्तृभिरित्यपि
निगमौभवतोवम्रीभिरुपजिह्विकाइतिसीमिकानांवम्योवमनात्सीमिकास्यमनादुपजिह्विकाउपजिघ्र्यः । वम्रीभिःपुत्र
मग्रुवोअदानं । यदत्त्युपजिह्विकायद्वम्रोअतिसर्पतीत्यपिनिगमौभवतऊर्दरंकूदरमित्यावपनस्योर्दरमुदीर्णभवत्यूर्जेदी
र्णवा । तमूर्दरंनपृणतायवेनेत्यपिनिगमोभवतितमूर्दरमिवपूरयतियवेनकृदरंकृतदरंभवति । समिद्धोअंजन्कृदरंम
तीनामित्यपिनिगमोभवति ॥ २० ॥ रंभःपिनाकमितिदंडस्य । रंभआरभंतएनं । आत्वारंभंनजिव्रयोररम्भेत्यपि
निगमोभवंत्यारभामहेत्वाजीर्णाइवदंडंपिनाकंप्रतिपिनष्ठ्येनेनकृत्तिवासाःपिनाकहस्तोऽवततधन्वेत्यपिनिगमोभवति
मेनाग्नाइतिस्त्रीणांस्त्रियस्त्यायतेरपत्रपणकर्मणोमेनामानयंत्येनाग्नागच्छंत्येनाः । अमेनांश्चिज्जनिवतश्चकर्थ । ग्नास्त्वा
कृंतन्नपसोऽतन्वतेनेत्यपिनिगमौभवतःशेपोवैतसइतिपुंस्प्रजननस्यशेपःशपतेःस्पृशतिकर्मणोवैतसोवितस्तंभवंति । य
स्यामुशंतःप्रहरामशेपं । त्रिःस्ममाह्नःश्नथयोवैतसेनेत्यपिनिगमौभवतोऽयैनेत्युपदेशस्य । अयातेअग्नेसमिधाविधेमेति
स्त्रियाः । एनावोअग्निमितिनपुंसकस्य । एनापत्यातन्वंसंसृजस्वेतिपुंसः । सिषक्तुसचतइतिसेवमानस्य । सनःसि
षक्तुयस्तुरः । सनःसेवतांयस्तुरः । सचस्वानःस्वस्तये । सेवस्वनःस्वस्तये । स्वस्तीत्यविनाशिनामास्तिरभिपूजितः
स्वस्तीतिभ्यसतेरेजतइतिभयवेपनयोः । यस्यशुष्माद्रोदसीअभ्यसेतां । रेजतेअग्नेपृथिवीमखेभ्यइत्यपिनिगमौभवतो

द्यावापृथिवीनामधेयान्युत्तराणिचतुर्विंशतिस्तयोरेषाभवति ॥ २१ ॥ कतरापूर्वाकतरापरायोःकथाजातेकवयःको
विवेद । विश्वंत्मनाबिभृतोयद्धनामविवर्तेतेअहनीचक्रियेव । कतरापूर्वाकतरापरैनयोःकथंजातेकवयःकएनेविजाना
तिसर्वमात्मनाबिभृतोयद्धैनयोःकर्मविवर्तेतेचैनयोरहनीअहोरात्रेचक्रयुक्तेइवेतिद्यावापृथिव्योर्महिमानमाचष्टआच
ष्टे ॥ २२ ॥ (कर्मनामानिपरिषद्यनहिग्रभायशासद्वांहैरभ्रातेवनजामयैमनुष्यनामानितदद्यदशावनिभ्योऽभीदं
त्वयावयंयत्रासुपर्णाबहुनामानितनूत्यजेवंकुहस्विच्चतुरश्चित्प्रियमेधवदथलुप्तोपमान्यर्चतिद्विशोरंभःकतरापूर्वाद्वावि
शतिः ॥) इतिनिरुक्तेपूर्वषट्केतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

ॐ ॥ एकार्थमनेकशब्दमित्येतदुक्तमथयान्यनेकार्थान्येकशब्दानितान्यतोऽनुक्रमिष्यामोऽनवगतसंस्कारांश्चनि
गमांस्तदैकपदिकमित्याचक्षतेजहाजघानेत्यर्थः ॥ १ ॥ कोनुमर्याअमिथितःसखासखायमब्रवीत् । जहाकोअस्मदी
षते । मर्याइतिमनुष्यनाममर्यादाभिधानंवास्यान्मर्यादामर्यैरादीयतेमर्यादामर्यादिनोर्विभागोमेथतिराक्रोशकर्मा
पापकंजघानकमहंजातुकोऽस्मद्भीतःपलायतेनिधापाश्याभवतियन्निधीयतेपाश्यापाशसमूहःपाशःपाशयतेर्विपाश
नात् ॥ २ ॥ वयःसुपर्णाउपसेदुरिंद्रंप्रियमेधाऋषयोनाधमानाः । अपध्वांतमूर्णुहिपूर्धिचक्षुर्मुमुग्ध्य१स्मान्निधये
वबद्धान् । वयोवेर्बहुवचनंसुपर्णाःसुपतनाआदित्यरश्मयउपसेदुरिंद्रंयाचमानाअपोर्णुह्याध्वस्तंचक्षुश्चक्षुःख्यातेर्वाच

ष्टेर्वापूर्धिपूरयदेहीतिवांमुंचास्मान्पाशैरिवबद्धान्पार्श्वतःश्रोणितःशितामतःपार्श्वंपर्शुमयमंगंभवतिपर्शुःस्पृशतेःसंस्प्र
ष्टापृष्ठदेशंपृष्ठंस्पृशतेःसंस्पृष्टमंगैरंगमंगनादंचनाद्वाश्रोणिःश्रोणतेर्गतिचलाकर्मणःश्रोणिश्चलतीवगच्छतोदोःशिताम
भवतिदोर्द्रवतेर्योनिःशितामेतिशाकपूणिर्विषितोभवतिश्यामतोयकृत्तइतितैटीकिःश्यामंश्यायतेर्यकृद्यथाकथाचकृ
त्यतेशितिमांसतोमेदस्तइतिगालवःशितिःश्यतेर्मांसंमाननंवामानसंवामनोऽस्मिन्त्सीदतीतिवामेदोमेद्यतेः ॥ ३ ॥
यदिंद्रचित्रमेहनास्तित्वादातमद्रिवः । राधस्तन्नोविदद्वसउभयाहस्त्याभर । यदिंद्रचित्रंचायनीयंमहनीयंधनम
स्तियन्मइहनास्तीतिवात्रीणिमध्यमानिपदानित्वयानस्तद्दातव्यमद्रिवन्नद्रिरादृणात्येनेनापिवात्तेःस्यात्तेसोमादइति
हविज्ञायतेराधइतिधननामराध्नुवंत्येनेनतन्नस्त्वंवित्तधनोभाभ्यांहस्ताभ्यामाहरोभौसमुब्धौभवतोदमूनादममनावा
दानमनावादांतमनावापिवादमइतिगृहनामतन्मनाःस्यान्मनोमनोतेः ॥ ४ ॥ जुष्टोदमूनाअतिथिर्दुरोणइमंनो
यज्ञमुपयाहिविद्वान् । विश्वाअग्नेअभियुजोविहत्याशत्रूयतामाभराभोजनानि । अतिथिरभ्यतितोगृहान्भवत्यभ्ये
तितिथिषुपरकुलानीतिवापरगृहाणीतिवादुरोणइतिगृहनामदुरवाभवंतिदुस्तर्पाइमंनोयज्ञमुपयाहिविद्वान्त्सर्वाअग्ने
अभियुजोविहत्यशत्रूयतामाहरभोजनानिनिहत्यान्येषांबलानिशत्रूणांभवनादाहरभोजनानीतिवाधनानीतिवामूषो
मूषिकाइत्यर्थोमूषिकाःपुनर्मुष्णातेर्मूषोऽप्येतस्मादेव ॥ ५ ॥ संमातपंत्यभितःसपत्नीरिवपर्शवः । मूषोनशि

श्नाव्यदंतिमाध्यःस्तोतारंतेशतक्रतोवित्तंमेअस्यरोदसी । संतपंतिमामभितःसपत्न्यइवेमाःपर्शवःकूपपर्शवोमूषिका
इवास्नातानिसूत्राणिव्यदंतिस्वांगाभिधानंवास्याच्छिश्नानिव्यदंतीतिवासन्तपन्तिमाध्यःकामाःस्तोतारंतेशतक्रतोवि
त्तंमेअस्यरोदसी । जानीतंमेऽस्यद्यावापृथिव्याविति त्रितंकूपेऽवहितमेतत्सूक्तंप्रतिबभौतत्रब्रह्मेतिहासमिश्रमृङ्मि
श्रंगाथामिश्रंभवतित्रितस्तीर्णतमोमेधयाबभूवापिवासंख्यानामैवाभिप्रेतंस्यादेकतोद्वितस्त्रितइतित्रयोबभूवुः ॥ ६ ॥
इषिरेणतेमनसासुतस्यभक्षीमहिपित्र्यस्येवरायः । सोमराजन्प्रणआयूंषितारीरहानीवसूर्योवासराणि । इषणेनवैषणे
नवार्षणेनवातेमनसासुतस्यभक्षीमहिपित्र्यस्येवधनस्यप्रवर्धयचनआयूंषिसोमराजन् । अहानीवसूर्योवासराणि । वा
सराणिवेसराणिविवासनानिगमनानीतिवाकुरुतनेत्यनर्थकाउपजनाभवन्तिकर्तनहंतनयातनेतिजठरमुदरंभवतिज
ग्धमस्मिन्ध्रियतेधीयतेवा ॥ ७ ॥ मरुत्वाँइंद्रवृषभोरणायपिबासोममनुष्वधंमदाय । आसिंचस्वजठरेमध्वऊ
र्मित्वंराजासिप्रदिवःसुतानां । मरुत्वानिंद्रमरुद्भिस्तद्वान्वृषभोवर्षितापांरणायरमणीयायसंग्रामायपिबसोममनुष्व
धमन्वन्नंमदायमदनीयायजैत्रायासिंचस्वजठरेमधुनऊर्मिंमधुसोममित्यौपमिकंमाद्यतेरिदमपीतरन्मध्वेतस्मादेवत्वं
राजासिपूर्वेष्वप्यहःसुसुतानां ॥ ८ ॥ तितउपरिपवनंभवतिततवद्वातुन्नवद्वातिलमात्रतुन्नमितिवा ॥ ९ ॥ सक्तु
मिवतितउनापुनंतोयत्रधीरामनसावाचमक्रत । अत्रासखायःसख्यानिजानतेभद्रैषांलक्ष्मीर्निहिताधिवाचि । सक्तु

मिवपरिपवनेनपुनंतःसक्तुःसचतेर्दुर्धावोभवतिकसतेर्वास्याद्विपरीतस्यविकसितोभवतियत्रधीरामनसावाचमकृषतप्र
ज्ञानंधीराःप्रज्ञानवंतोध्यानवन्तस्तत्रसखायःसख्यानिसंजानतेभद्रैषांलक्ष्मीर्निहिताधिवाचीतिभद्रंभगेनव्याख्यातं
भजनीयंभूतानामभिद्रवणीयंभवद्रमयतीतिवाभाजनवद्वालक्ष्मीर्लाभाद्वालक्षणाद्वालप्स्यनाद्वालाञ्छनाद्वालषतेर्वा
स्याल्लप्सुाकर्मणोलग्यतेर्वास्यादाश्लेषकर्मणोलज्जतेर्वास्यादश्लाघाकर्मणःशिप्रेइत्युपरिष्टाद्व्याख्यास्यामः ॥ १० ॥ त
त्सूर्यस्यदेवत्वंतन्महित्वंमध्याकर्तोर्विततंसंजभार । यदेदयुक्तहरितःसधस्थादाद्रात्रीवासस्तनुतेसिमस्मै । तत्सूर्य
देवत्वंतन्महित्वंमध्येयत्कर्मणांक्रियमाणानांविततंसंह्रियतेयदासावयुंक्तहरणानादित्यरश्मीन्हरितोऽश्वानितिवाथरा
त्रीवासस्तनुतेसिमस्मैवेसरमहरवयुवतीसर्वस्मादपिवोपमार्थेस्याद्रात्रीववासस्तनुतइतितथापिनिगमोभवति । पुनः
समव्यद्विततंवयंती । समनात्सीत् ॥ ११ ॥ इंद्रेणसंहिदृक्षसेसंजग्मानोअबिभ्युषा । मंदूसमानवर्चसा । इं
द्रेणहिसंदृश्यसेसंगच्छमानोऽबिभ्युषागणेनमंदूमदिष्णूयुवांस्थोऽपिवामंदुनातेनेतिस्यात्समानवर्चसेत्येतेनव्याख्यातं
॥ १२ ॥ ईर्मांतासःसिलिकमध्यमासःसंशूरणासोदिव्यासोअत्याः । हंसाइवश्रेणिशोयतंतेयदाक्षिषुर्दिव्यमज्मम ॥ १९ ॥
श्वाः । ईर्मांताःसमीरितांताःसुसमीरितांताःपृथ्वंतावासिलिकमध्यमाःसंसृतमध्यमाःशीर्षमध्यमावापिवाशिरआदि
त्योभवतियदनुशेतेसर्वाणिभूतानिमध्येचैषांतिष्ठतीदमपीतरच्छिरएतस्मादेवसमाश्रितान्येतदिंद्रियाणिभवंति ॥ सं

शूरणासोदिव्यासोअत्याः । शूरःशवतेर्गतिकर्मणोदिव्यादिविजाअत्याअतनाः । हंसाइवश्रेणिशोयतंते । हंसाहंते
र्घ्नन्त्यध्वानंश्रेणिशइतिश्रेणिःश्रयतेःसमाश्रिताभवन्तियदाक्षिषुर्यदापन्दिव्यमज्ममजनिमाजिमश्वाअस्त्यादित्यस्तुति
रश्वस्यादित्यादश्वोनिस्तष्टइति । सूरादश्वंवसवोनिरतष्टेत्यपिनिगमोभवति ॥ १३ ॥ कायमानोवनात्वंयन्मातृरज
गन्नपः । नतत्तेअग्नेप्रमृषेनिवर्तनंयद्दूरेसन्निहाभवः । कायमानश्चायमानःकामयमानइतिवावनानित्वंयन्मातृरपोऽ
गमउपशाम्यन्नतत्तेअग्नेप्रमृष्यतेनिवर्तनंदूरेयत्सन्निहभवसिजायमानः । लोधंनयन्तिपशुमन्यमानाः । लुब्धमृषिंन
यन्तिपशुंमन्यमानाः । शीरंपावकशोचिषं । पावकदीप्तिं । अनुशायिनमितिवाशिनमितिवा ॥ १४ ॥ कनीनकेव
विद्रधेनवेद्रुपदेऽअर्भके । बभ्रूयामेषुशोभेते । कनीनकेकन्यकेकन्याकमनीयाभवतिक्वेयंनेतव्येतिवाकमनेनानीयतइ
तिवाकनतेर्वास्यात्कान्तिकर्मणःकन्ययोरधिष्ठानप्रवचनानिसप्तम्याएकवचनानीतिशाकपूणिर्विद्रधयोर्दारुपाद्वोर्दारु
दणातेर्वाद्रूणातेर्वातस्मादेवद्रुनवेनवजातेअर्भकेअवृद्धेतेयथातदधिष्ठानेषुशोभेतेएवंबभ्रूयामेषुशोभेतेबभ्र्वोरश्वयोः
संस्तवइदंचमेऽदादिदंचमेऽदादित्यृषिःप्रसंख्यायाह । सुवास्त्वाअधितुग्वनि । सुवास्तुर्नदीतुग्वतीर्थंभवतितूर्णमेतदा
यन्ति । कुविन्नंसंतेमरुतःपुनर्नः । पुनर्नोनमंतेमरुतोनसंतइत्युपरिष्टाद्व्याख्यास्यामः । येतेमदाआहनसोविहायस
स्तेभिरिंद्रंचोदयदातवेमघं । येतेमदाआहननवंतोवचनवंतस्तैरिंद्रंचोदयदानायमघं ॥ १५ ॥ उपोअदर्शिशुंध्युवोन

॥ २० ॥ वक्षौन्नोधाइवाविरंकृतप्रियाणि । अप्नसप्नसंसतोबोधयंतीशश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणां । उपादर्शिशुन्ध्युर्वः शुन्ध्युरा
दित्योभवतिशोधनात्तस्यैववक्षोभासोध्यूढमिदमपीतरद्वक्षएतस्मादेवाध्यूढंकायेशकुनिरपिशुंध्युरुच्यतेशोधनादेवोद
कचरोभवत्यापोऽपिशुंध्यवउच्यंतेशोधनादेवनोधाऋषिर्भवतिनवनंदधातिसयथास्तुत्याकामानाविष्कुरुतएवमुषारू
पाण्याविष्कुरुतेऽप्नसदप्नाप्नंभवत्यप्नसादिनीतिवाप्नसानिनीतिवा । ससतोबोधयंतीशश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणां ।
स्वपतोबोधयंतीशाश्वतिकतमागात्पुनरागामिनीनां । तेवाशीमंतइष्मिणः । ईषणिनइतिवैषणिनइतिवार्षणिनइति
वावाशीतिवाङ्नामवाश्यतइतिसत्याः । शंसावाध्वर्योप्रतिमेगृणीहींद्रायवाहःकृणवावजुष्टं । अभिवहनस्तुतिमधि
षवणप्रवादांस्तुतिंमन्यंतऐंद्रीत्वेवशस्यतेपरितक्म्येत्युपरिष्टाद्व्याख्यास्यामः ॥ १६ ॥ सुवितेसुइतेसूतेसुगतेप्रजाया
मितिवा । सुवितेमाधाइत्यपिनिगमोभवतिदयतिरनेककर्मा । नवेनपूर्वंदयमानाःस्यामेत्युपदयाकर्मा । यएकइद्वि
दयतेवस्विर्तिदानकर्मावाविभागकर्मावा । दुर्वर्तुर्भीमोदयतेवनानीतिदहतिकर्मादुर्वर्तुर्दुर्वारः । विदद्वसुर्दयमानो
विशत्रूनितिहिंसाकर्मा । इमेसुताइंदवःप्रातरित्वनासजोषसापिबतमश्विनातान् । अयंहिवामूतयेवंदनायमांवायसो ॥ २० ॥
दोषादयमानोअबूबुधत् । दयमानइति । नूचिदितिनिपातःपुराणनवयोर्नूचेतिच । अद्याचिन्नूचित्तदपोनदीनां ।
अद्यचपुराचतदेवकर्मनदीनां । नूचपुराचसदनंरयीणां । अद्यचपुराचसदनंरयीणांरयिरितिधननामरातेर्दानकर्मणः

॥ १७ ॥ विद्यामतस्यतेवयमकूपारस्यदावने । विद्यामतस्यतेवयमकुपरणस्यदानस्यादित्योऽप्यकूपारउच्यतेऽकूपा
रोभवतिदूरपारःसमुद्रोऽप्यकूपारउच्यतेऽकूपारोभवतिमहापारःकच्छपोऽप्यकूपारउच्यतेऽकूपारोनकूपमृच्छतीति
कच्छपःकच्छंपातिकच्छेनपातीतिवाकच्छेनपिबतीतिवाकच्छःखच्छःखच्छदोऽयमपीतरोनदीकच्छएतस्मादेवकमुद
कंतेनछाद्यते । शिशीतेशृंगेरक्षसेविनिक्षे । निश्यतिशृंगेरक्षसोविनिक्षणनायरक्षोरक्षितव्यमस्माद्रहसिक्षणोतीतिवा
रात्रौनक्षतइतिवा । अग्निःसुतुकःसुतुकेभिरश्वैः । सुतुकनःसुतुकनैरितिवासुप्रजाःसुप्रजोभिरितिवा । सुप्रायणाअ
स्मिन्यज्ञेविश्रयंतां । सुप्रगमनाः ॥ १८ ॥ देवानोयथासदमिद्वृधेअसन्नप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे । देवानोयथास
दावर्धनायस्युरप्रायुवोऽप्रमाद्यंतोरक्षितारश्चाहन्यहनिच्यवनऋषिर्भवतिच्यावयितास्तोमानांच्यवानमित्यप्यस्यनिग
माभवंति । युवंच्यवानंसनयंयथारथंपुनर्युवानंचरथायतक्षथुः । युवांच्यवनंसनयंपुराणंयथारथंपुनर्युवानंचरणाय
ततक्षथुर्युवाप्रयौतिकर्माणितक्षतिःकरोतिकर्मारजोरजतेर्ज्योतीरजउच्यतउदकंरजउच्यतेलोकारजांस्युच्यंतेऽसृगह
नीरजसीउच्येते । रजांसिचित्राविचरंतितन्यवइत्यपिनिगमोभवतिहरोहरतेर्ज्योतिर्हरउच्यतउदकंहरउच्यतेलोकाह
रांस्युच्यंतेऽसृगहनीहरसीउच्येते । प्रत्यग्नेहरसाहरःशृणीहीत्यपिनिगमोभवति । जुहुरेविचितयंतः । जुहिरेविचेत
शि. वे. ७ यमानाव्यंतइत्येषोऽनेककर्मापदंदेवस्यनमसाव्यंतइतिपश्यतिकर्मावीहिशूरपुरोळाशमितिखादतिकर्मा । वीतंपातंप

॥ २१ ॥ यसउस्रियायाः । अभ्रीतंपिबतंपयसउस्रियायाउस्रियेतिगोनामोस्राविणोऽस्यांभोगाउस्रेतिच । त्वामिंद्रमतिभिःसुते
सुनीथासौवसूयवः । गोभिःक्राणाअनूषतगोभिःकुर्वाणाअस्तोषत । आतूषिंचहरिमींद्रोरुपस्थेवाशीभिस्तक्षताश्मन्म
यींभिः । आसिंचहरिंद्रोरुपस्थेद्रुममयस्यहरिःसोमोहरितवर्णोऽयमपीतरोहरिरेतस्मादेव । वाशीभिस्तक्षताश्मन्मयी
भिः । वाशीभिरश्ममयीभिरितिवावाग्भिरितिवा । सशर्धदर्योविषुणस्यजंतोर्माशिश्नदेवाअपिगुर्ऋतंनः । सउत्सह
तांयोविषुणस्यजंतोर्विषमस्यमाशिश्नदेवाअब्रह्मचर्याःशिश्नंश्नथतेः । अपिगुर्ऋतंनः । सत्यंवायज्ञंवा ॥ १९ ॥ आ
घातागच्छानुत्तरायुगानियत्रजामयःकृणवन्नजामि । उपबर्बृहिवृषभायबाहुमन्यमिच्छस्वसुभगेपतिंमत् । आगमि
ष्यन्तितान्युत्तराणियुगानियत्रजामयःकृणवंत्यजामिकर्माणिजाम्यतिरेकनामबालिशस्यवासमानजातीयस्यवोपजन
उपधेहिवृषभायबाहुमन्यमिच्छस्वसुभगेपतिंमदितिव्याख्यातं ॥ २० ॥ द्यौर्मेपिताजनितानाभिरत्रबंधुर्मेमातापृ
थिवीमहीयं । उत्तानयोश्चम्वो३र्योनिरंतरत्रापितादुहितुर्गर्भमाधात् । द्यौर्मेपितापातावापालयितावाजनयिताना
भिरत्रबंधुर्मेमातापृथिवीमहतीयंबंधुःसंबंधनान्नाभिःसन्नहनान्नाभ्यासन्नद्धागर्भाजायन्तइत्याहुरेतस्मादेवज्ञातीन्त्स ॥ २१ ॥
नाभयइत्याचक्षतेसबंधवइतिचज्ञातिःसंज्ञानात् । उत्तानयोश्चम्वो३र्योनिरंतः । उत्तानउत्ततानऊर्ध्वतानोवातत्र
पितादुहितुर्गर्भंदधातिपर्जन्यःपृथिव्याःशंयुःसुखयुः । अथानःशंयोररपोदधात । रपोरिप्रमितिपापनामनीभवतःश

मनंचरोगाणांयावनंचभयानामथापिशंयुर्बार्हस्पत्यउच्यते । तच्छंयोरावृणीमहेगातुंयज्ञायगातुंयज्ञपतयइत्यपिनिग
मोभवतिगमनंयज्ञायगमनंयज्ञपतये ॥ २१ ॥ अदितिरदीनादेवमाता ॥ २२ ॥ अदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षमदिति
र्मातासपितासपुत्रः । विश्वेदेवाअदितिःपंचजनाअदितिर्जातमदितिर्जनित्वं । इत्यदितेर्विभूतिमाचष्टएनान्यदीना
नीतिवा । यमेरिरेभृगवः । एरिरइतीर्तिरुपसृष्टोऽभ्यस्तः ॥ २३ ॥ उतस्मैनंवस्त्रमथिंनतायुमनुक्रोशंतिक्षितयोभरे
षु । नीचायमानंजसुरिंनश्येनंश्रवश्चाच्छापशुमच्चयूथं । अपिस्मैनंवस्त्रमथिमिववस्त्रमाथिनंवस्त्रंवस्तेस्तायुरितिस्तेननाम
संस्त्यानमस्मिन्पापकमितिनैरुक्तास्तस्यतेर्वास्यादनुक्रोशन्तिक्षितयःसंग्रामेषुभरइतिसंग्रामनामभरतेर्वाहरतेर्वानी
चायमानंनीचैरयमानंनीचैर्निचितंभवत्युच्चैरुच्चितंभवतिजस्तमिवश्येनंश्येनःसंशनीयंगच्छति । श्रवश्चाच्छापशुमच्च
यूथं । श्रवश्चापिपशुमच्चयूथंप्रशंसांचयूथंचधनंचयूथंचेतिवायूथंयौतेःसमायुतंभवति । इन्धानएनंजरतेस्वाधीः ।
गृणाति । मन्दीमन्दतेःस्तुतिकर्मणः । प्रमंदिनेपितुमदर्चतावचः । प्रार्चतमंदिनेपितुमद्वचोगौर्व्याख्यातः ॥ २४ ॥
अत्राहगोरमन्वतनामत्वष्टुरपीच्यं । इत्थाचंद्रमसोगृहे । अत्रहगोःसममंसतादित्यरश्मयःस्वंनामापीच्यमपगतमपचि
तमपिहितमंतर्हितंवामुत्रचंद्रमसोगृहेगातुर्व्याख्यातोगातुंकृणवन्नुषसोजनायेत्यपिनिगमोभवतिदंसयःकर्माणिदंसयं
त्येनानि । कुत्सायमन्मन्नह्यश्चदंसयइत्यपिनिगमोभवति ॥ सतूतावनैनमश्नोत्यंहतिः । सतुतावनैनमंहतिरश्नोत्यं

हंतिश्चांहश्चांहुश्चहंतेर्निरूढोपधाद्विपरीतात् । बृहस्पतेचयसइत्पियारुं । बृहस्पतेयच्चातयसिदेवपीयुंपीयतिर्हिंसाकर्मा वियुतेद्यावापृथिव्यौवियवनात् । समान्यावियुतेदूरेअंते । समानंसंमानमात्रंभवतिमात्रामानाद्दूरंव्याख्यातमंतोऽ ततेर्ऋधगितिपृथग्भावस्यप्रवचनंभवत्यथाप्यृध्नोत्यर्थेदृश्यते । ऋधगयाऋधगुताशमिष्ठाः । ऋध्नुवन्नयाक्षीर्ऋध्नुवन्नश मिष्ठाइतिचास्याइतिचास्येतिचोदात्तंप्रथमादेशेऽनुदात्तमन्वादेशेतीव्रार्थतरमुदात्तमल्पीयोऽर्थतरमनुदात्तं । अस्या ऊषुणउपसातयेभुवोऽहेळमानोररिवाँऽअजाश्वश्रवस्यतामजाश्व । अस्यैनःसातयउपभवाहेळमानोऽक्रुध्यन्नरिवान्नाति रभ्यस्तौऽजाश्वेतिपूषणमाहाजाश्वाजाअजनाअथानुदात्तं । दीर्घायुरस्यायःपतिर्जीवातिशरदःशतं । दीर्घायुरस्यायः पतिर्जीवतुसशरदःशतंशरच्छृताअस्यामोषधयोभवंतिशीर्णाआपइतिवास्येत्यस्याइत्येतेनव्याख्यातं ॥ २५ ॥ अस्यवा मस्यपलितस्यहोतुस्तस्यभ्रातामध्यमोअस्त्यश्नः । तृतीयोभ्राताघृतपृष्ठोअस्यात्रापश्यंविश्पतिंसप्तपुत्रं । अस्यवामस्यव ननीयस्यपलितस्यपालयितुर्होतुर्ह्वातव्यस्यतस्यभ्रातामध्यमोऽस्त्यशनोभ्राताभरतेर्हरतिकर्मणोहरतेभागंभर्तव्यो भवतीतिवातृतीयोभ्राताघृतपृष्ठोऽस्यायमग्निस्तत्रापश्यंसर्वस्यपातारंवापालयितारंवाविश्पतिंसप्तपुत्रंसप्तमपुत्रंसर्पण पुत्रमितिवासप्तसृप्तासंख्यासप्तादित्यरश्मयइतिवदंति ॥ २६ ॥ सप्तयुंजंतिरथमेकचक्रमेकोअश्वोवहतिसप्तनामा । त्रिनाभिचक्रमजरमनर्वयत्रेमाविश्वाभुवनाधितस्थुः । सप्तयुंजंतिरथमेकचक्रमेकचारिणंचक्रंचकतेर्वाचरतेर्वाक्रामते

वैकोऽश्वोवहतिसप्तनामादित्यःसप्तास्मैरश्मयोरसानभिसंनामयंतिसप्तैनमृषयःस्तुवंतीतिवेदमपीतरन्नामैतस्मादेवा भिसंनामात्संवत्सरंप्रधानउत्तरोऽर्धर्चस्त्रिनाभिचक्रंत्र्यृतुःसंवत्सरोग्रीष्मोवर्षाहेमंतइतिसंवत्सरःसंवसंतेऽस्मिन्भूतानि ग्रीष्मोग्रस्यंतेऽस्मिन्रसावर्षावर्षत्यासुपर्जन्योहेमंतोहिमवान्हिमंपुनर्हंतेर्वाहिनोतेर्वाजरमजरणधर्माणमनर्वमप्रत्यृतम न्यस्मिन्यत्रेमानिसर्वाणिभूतान्यभिसंतिष्ठंतेतंसंवत्सरंसर्वमात्राभिःस्तौति । पंचारेचक्रेपरिवर्तमानइतिपंचर्तुतयापंच र्तवःसंवत्सरस्येतिचब्राह्मणंहेमंतशिशिरयोःसमासेनषळरआहुरर्पितमितिषळृतुतयाराःप्रत्यृतानाभौषट्पुनःसहतेः । द्वादशारंनहितज्जराय । द्वादशप्रधयश्चक्रमेकमितिमासानांमासामानात्प्रधिःप्रहितोभवति । तस्मिन्त्साकंत्रिशतान शङ्कवोऽर्पिताःषष्टिर्नचलाचलासः । षष्टिश्चहवैत्रीणिचशतानिसंवत्सरस्याहोरात्राइतिचब्राह्मणंसमासेन । सप्तशता निविंशतिश्चतस्थुः । सप्तचवैशतानिविंशतिश्चसंवत्सरस्याहोरात्राइतिचब्राह्मणंविभागेनविभागेन ॥ २७ ॥ (एकार्थं कोनुवयःसुपर्णायदिंद्रजुष्टोदमूनाःसंमातपंतीषिरेणमरुत्वाँतितउसक्तुमिवतत्सूर्यस्येंद्रेणसमीमातासःकायमानःकनी नकेवोपोअदर्शिसुवितेविद्यामदेवानआघाद्यौर्मेऽदितिरदितिरुतस्मात्राहास्यवामस्यसप्तयुंजंतिसप्तविंशतिः) ॥ इति निरुक्तेपूर्वषट्केचतुर्थोऽध्यायःसमाप्तः ॥ ४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

ॐ ॥ सस्निमविंदुच्चरणेनदीनां । संस्नातंमेघं । वाहिष्ठोवांहवानांस्तोमोदूतोहुवंनरा । वोळ्हतमोह्वानानांस्तोमोदूतो
हुवंनरौनरामनुष्यानृत्यंतिकर्मसुदूतोजवतेर्वाद्रवतेर्वावारयतेर्वा । दूतोदेवानामसिमर्त्यानामित्यपिनिगमोभवतिवाव
शानोवष्टेर्वावाश्यतेर्वा । सप्तस्वसूररुषीर्वावशानइत्यपिनिगमोभवतिवार्यंवृणोतेरथापिवरतमं । तद्वार्यंवृणीमहेवरि
ष्ठंगोपयत्यं । तद्वार्यंवृणीमहेवर्षिष्ठंगोपायितव्यंगोपायितारोयूयंस्थयुष्मभ्यमितिवांधइत्यन्ननामाध्यानीयंभवति ।
आमत्रेभिःसिंचतामद्यमंधः । आसिंचतामत्रैर्मदनीयमंधोऽमत्रंपात्रममाअस्मिन्नदंत्यमापुनरनिर्मितंभवतिपात्रंपानां
त्तमोऽप्यंधउच्यतेनास्मिन्ध्यानंभवतिनदर्शनमंधंतमइत्यभिभाषंतेऽयमपीतरोंऽधएतस्मादेव । पश्यदक्षण्वान्नविचेत
दंधइत्यपिनिगमोभवति ॥ १ ॥ असश्चंतीभूरिधारेपयस्वती । असज्यमानेइतिवाव्युदस्यंत्याविवितिवाबहुधारेउदक
वत्यौवनुष्यतिर्हंतिकर्मानवगतसंस्कारोभवति । वनुयामवनुष्यतइत्यपिनिगमोभवति । दीर्घप्रयज्युमतियोवनुष्यातिव
यंजयेमपृतनासुदूढ्यः । दीर्घप्रततयज्ञमभिजिगांसतियोवयंतंजयेमपृतनासुदूढ्यंदुर्धियंपापधियंपापःपातापेयानांपा
पत्यमानोऽवाङेवपततीतिवापापत्यतेर्वास्यात्तरुष्यतिरप्येवंकर्मा । इंद्रेणयुजातरुषेमवृत्रमित्यपिनिगमोभवतिभंदना
भंदतेःस्तुतिकर्मणः । पुरुप्रियोभंदतेधामभिःकविरित्यपिनिगमोभवति । सभंदनाउदियर्तिप्रजावतीरितिच । अन्ये
नमदाहनोयाहितूयं । अन्येनमदहनोगच्छक्षिप्रंमाहंसीवभाषमाणेत्यसभ्यभाषणादाहनाइवभवत्येतस्मादाहनःस्यादृ

षिर्नदोभवतिनदतेःस्तुतिकर्मणः । नदस्यमारुधतःकामआगन् । नदनस्यमारुधतःकामआगमत्संरुद्धप्रजननस्यब्रह्म
चारिणइत्यृषिपुत्र्याविलपितंवेदयंते ॥ २ ॥ नयस्यद्यावापृथिवीनधन्वनांतरिक्षंनाद्रयःसोमोअक्षाः । अश्नोतेरित्ये
के । अनूपेगोमान्गोभिरक्षाःसोमोदुग्धाभिरक्षाः । लोपाशःसिंहंप्रत्यंचमत्साः । क्षियतिनिगमःपूर्वःक्षरतिनिगमउत्त
रइत्येकेऽनूपेगोमान्गोभिर्यदाक्षियत्यथसोमोदुग्धाभ्यःक्षरतिसर्वेक्षियतिनिगमाइतिशाकपूणिःश्वात्रमितिक्षिप्रनामा
शुअतनंभवति । सपतत्रीत्वरंस्थाजगद्यच्छ्वात्रमग्निरकृणोज्जातवेदाः । सपतत्रिचेत्वरंस्थावरंजंगमंचयत्तत्क्षिप्रमग्निर
करोज्जातवेदाऊतिरवनात् । आत्वारथंयथोतयइत्यपिनिगमोभवतिहासमानेइत्युपरिष्टाद्व्याख्यास्यामः । वम्रकःपड्भिरु
पसर्पदिंद्रं । पानैरितिवास्पाशनैरितिवास्पर्शनैरितिवा । ससंनपक्कमविदच्छुचंतं । स्वपनमेतन्माध्यमिकंज्योतिर
नित्यदर्शनंतदिवाविदज्ज्वाल्यमानं । द्विताचसत्तास्वधयाचशंभुः । द्वैधंसत्तामध्यमेचस्थानउत्तमेचशंभुःसुखभूः ।
मृगंनव्रामृगयंते । मृगमिवव्रात्याःप्रैषाः ॥ ३ ॥ वराहोमेघोभवतिवराहारः । विध्यद्वराहंतिरोअद्रिमस्तेत्यपिनिगमो
भवत्ययमपीतरोवराहएतस्मादेववरमाहारमाहार्षीरितिचब्राह्मणंवृहतिमूलानिवरंवरंमूलंवृहतीतिवा । वराहमिंद्र
एमुषमित्यपिनिगमोभवत्यंगिरसोऽपिवराहाउच्यंते । ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैः । अथाप्येतेमाध्यमकादेवगणावराह
वउच्यंते । पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतोवराहून् । स्वसराण्यहानिभवंतिस्वयंसारीण्यपिवास्वरादित्योभव

तिंसएनानिसारयति । उस्राइवस्वसराणीत्यपिनिगमोभवतिंशर्याअंगुलयोभवंतिंशर्याइषवःशरमय्यःशरःशृणातेः । श
र्याभिर्नभरमाणोगभस्त्योरित्यपिनिगमोभवत्यर्कोदेवोभवतियदेनमर्चंत्यर्कोमंत्रोभवतियदनेनार्चंत्यर्कमन्नंभवत्यर्चति
भूतान्यर्कोवृक्षोभवतिसवृतःकटुकिम्ना ॥ ४ ॥ गायंतित्वागायत्रिणोऽर्चंत्यर्कमर्किणः । ब्रह्माणस्त्वाशतक्रतउद्वंश
मिवयेमिरे । गायंतित्वागायत्रिणःप्रार्चंतितेऽर्कमर्किणोब्राह्मणास्त्वाशतक्रतउद्येमिरेवंशमिववंशोवनशयोभवतिवन
नाच्छ्रयतइतिवापवीरथनेमिर्भवतियद्विपुनातिभूमिं । उतपव्यारथानामद्रिंभिंदंत्योजसा । तंमरुतःक्षुरपविनाव्ययु
रित्यपिनिगमौभवतोवक्षोव्याख्यातंधन्वांतरिक्षंधन्वंत्यस्मादापस्तिरोधन्वातिरोचतइत्यपिनिगमोभवतिसिनमन्नंभव
तिसिनातिभूतानि । येनस्मासिनंभरथःसखिभ्यइत्यपिनिगमोभवतीत्थामुथेत्येतेनव्याख्यातंसचासहेत्यर्थः । वसु
भिःसचाभुवा । वसुभिःसहभुवौचिदितिनिपातोऽनुदात्तःपुरस्तादेवव्याख्यातोऽथापिपशुनामेहभवत्युदात्तश्चिदसि
मनासिचितास्त्वयिभोगाश्चेतयसइतिवा आइत्याकारउपसर्गःपुरस्तादेवव्याख्यातोऽथाप्यध्यर्थेदृश्यते । अभ्रआँ
अपः । अभ्रे आ अपः । अपोऽभ्रेऽधीतिद्युम्नंद्योततेर्यशोवान्नंवा । अस्मेद्युम्नमधिरत्नंचधेहि । अस्मासुद्युम्नंचरत्नंचधे
हि ॥ ५ ॥ पवित्रंपुनातेर्मंत्रःपवित्रमुच्यते । येनदेवाःपवित्रेणात्मानंपुनतेसदेत्यपिनिगमोभवतिरश्मयःपवित्रमुच्यं
ते । गभस्तिपूतोनृभिरद्रिभिःसुतइत्यपिनिगमोभवत्यापःपवित्रमुच्यंते । शतपवित्राःस्वधयामदंतीर्बह्वदकाः । अग्निः ॥ २४ ॥

पवित्रमुच्यतेवायुःपवित्रमुच्यतेसोमःपवित्रमुच्यतेसूर्यःपवित्रमुच्यतइंद्रःपवित्रमुच्यते । अग्निःपवित्रंसमापुनातुवा
युःसोमःसूर्यइंद्रःपवित्रंतेमापुनंत्वित्यपिनिगमोभवतितोदस्तुद्यतेः ॥ ६ ॥ पुरुत्वादाश्वान्वोचेऽरिरग्नेतवस्विदा ।
तोदस्येवशरणआमहस्य । बहुदाश्वांस्त्वामेवाभिह्वयाम्यरिरमित्रऋच्छतेरीश्वरोऽप्यरिरेतस्मादेवयदन्यदेवत्याअग्ना
वाहुतयोहूयंतइत्येतदृष्ट्वैवमवक्ष्यत् । तोदस्येवशरणआमहस्य । तुदस्येवशरणेऽधिमहतःस्वंचाःसुअंचनः । आजुह्वा
नोघृतपृष्ठःस्वंचाइत्यपिनिगमोभवतिशिपिविष्टोविष्णुरितिविष्णोर्द्वेनामनीभवतःकुत्सितार्थीयंपूर्वंभवतीत्यौपमन्यवः
॥ ७ ॥ किमित्तेविष्णोपरिचक्ष्यंभूत्प्रयद्ववक्षेशिपिविष्टोअस्मि । मावर्पोअस्मदपगूहएतद्यदन्यरूपःसमिथेबभूथ ।
किंतेविष्णोऽप्रख्यातमेतद्भवत्यप्रख्यापनीयंयन्नःप्रब्रूषेशेपइवनिर्वेष्टितोऽस्मीत्यप्रतिपन्नरश्मिरपिवाप्रशंसानामैवाभिप्रे
तंस्यात्किंतेविष्णोप्रख्यातमेतद्भवतिप्रख्यापनीयंयदुतप्रब्रूषेशिपिविष्टोऽस्मीतिप्रतिपन्नरश्मिःशिपयोऽत्ररश्मयउच्यंते
तैराविष्टोभवति । मावर्पोअस्मदपगूहएतत् । वर्पइतिरूपनामवृणोतीतिसतोयदन्यरूपःसमिथेसंग्रामेभवसिसंयतर
श्मिस्तस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ ८ ॥ प्रतत्तेअद्यशिपिविष्टनामार्यःशंसामिवयुनानिविद्वान् । तंत्वागृणामितवसम
तव्यान्क्षयंतमस्यरजसःपराके । तत्तेऽद्यशिपिविष्टनामार्यःप्रशंसाम्यर्योऽहमस्मीश्वरःस्तोमानामर्यस्त्वमसीतिवातंत्वा
स्तौमितवसमतव्यांस्तवसइतिमहतोनामधेयमुदितोभवतिनिवसंतमस्यरजसःपराकेपराक्रांते । आघृणिरागतहृणिः । आ

घृणेसंसचावहै। आगतहृणेसंसेवावहैपृथुज्रयाःपृथुजवः। पृथुज्रयाअमिनादायुर्दस्योः । प्रामापयदायुर्दस्योः ॥९॥ अग्निंनरोदीधितिभिररण्योर्हस्तच्युतीजनयंतप्रशस्तं। दूरेदृशंगृहपतिमथर्युं। दीधितयोऽङ्गुलयोभवंतिधीयंतेकर्मस्वरणीप्रत्यृतएनेअग्निःसमरणाज्जायतइतिवाहस्तच्युतीहस्तप्रच्युत्याजनयंतप्रशस्तंदूरेदर्शनंगृहपतिमतनवंतं ॥ १० ॥ एकयाप्रतिधापिबत्साकंसरांसित्रिंशतं। इंद्रःसोमस्यकाणुका। एकेनप्रतिधानेनापिबत्साकंसहेत्यर्थइंद्रःसोमस्यकाणुकाकांतकानीतिवाक्रांतकानीतिवाकृतकानीतिवेंद्रःसोमस्यकांतइतिवाकणेघातइतिवाकणेहतःकांतिहतस्तत्रैतद्याज्ञिकावेदयंतेत्रिंशदुक्थपात्राणिमाध्यंदिनेसवनएकदेवतानितान्येतस्मिन्कालएकेनप्रतिधानेनपिबंतितान्यत्रसरांस्युच्यंतेत्रिंशदपरपक्षस्याहोरात्रास्त्रिंशत्पूर्वपक्षस्येतिनैरुक्तास्तद्याएताश्चांद्रमस्यआगामिन्यआपोभवंतिरश्मयस्ताअपरपक्षेपिबंतितथापिनिगमोभवतियमक्षितमक्षितयःपिबंतीतितंपूर्वपक्षआप्याययंतितथापिनिगमोभवतियथादेवाअंशुमाप्याययंतीत्यध्रिगुर्मंत्रोभवतिगव्यधिकृतत्वादपिवाप्रशासनमेवाभिप्रेतंस्यात्तच्छब्दवत्त्वादध्रिगोशमीध्वंसुशमिशमीध्वंशमीध्वमध्रिगविवित्यग्निरप्यध्रिगुरुच्यते । तुभ्यंश्चोतंत्यध्रिगोशचीवोऽधृतगमनकर्मवन्निंद्रोप्यध्रिगुरुच्यते । अध्रिगवओहमिंद्रायेत्यपिनिगमोभवत्यांगूषःस्तोमआघोषः । एनांगूषेणवयमिंद्रवंतः । अनेनस्तोमेनवयमिंद्रवंतः ॥ ११ ॥ आपांतमन्युस्तृपलप्रभर्माधुनिःशिमीवाञ्छरुमाँऋजीषी । सोमोविश्वान्यतसावनानिनार्वागिंद्रंप्रतिमाना

निदेभुः । आपातितमन्युस्तृप्रप्रहारीक्षिप्रप्रहारीसृप्रप्रहारीसोमोवेंद्रोवाधुनिर्धूनोतेःशिमीतिकर्मनामशमयतेर्वाशक्नोतेर्वाऋजीषीसोमोयत्सोमस्यपूयमानस्यातिरिच्यतेतदृजीषमपार्जितंभवतितेनर्जीषीसोमोथाप्यैंद्रोनिगमोभवत्यृजीषीवज्रीतिहर्योरस्यसभागोधानाश्चेतिधानाभ्राष्ट्रेहिताभवंतिफलेहिताभवंतीतिवाबब्धांतेहरीधानाउपऋजीषंजिघ्रतामित्यपिनिगमोभवत्यादिनाभ्यासेनोपहितेनोपधामादत्तेबभस्तिरत्तिकर्मासोमःसर्वाण्यतसानिवनानिनार्वागिंद्रंप्रतिमानानिदभ्नुवंतियैरेनंप्रतिमिमतेनैनंतानिदभ्नुवंत्यर्वागेवैनमप्राप्यविनश्यंतीतींद्रप्रधानेत्येकेनैघंटुकंसोमकर्मोभयप्रधानेत्यपरंश्मशाश्रुअश्नुतइतिवाश्माश्नुतइतिवा । अवंश्मशारुधद्वाः । अवारुधच्छ्मशावारिति ॥ १२ ॥ उर्वश्यप्सराउर्वभ्यश्नुतऊरुभ्यामश्नुतउरुर्वावशोऽस्याअप्सराअप्सारिण्यपिवाप्सइतिरूपनामाप्सातेरप्सानीयंभवत्यादर्शनीयंव्यापनीयंवास्पष्टंदर्शनायेतिशाकपूणिर्यदप्सइत्यभक्षस्याप्सोनामेतिव्यापिनस्तद्राभवतिरूपवतीतदनयात्तमितिवातदस्यैदत्तमितिवातस्यादर्शनान्मित्रावरुणयोरेतश्चस्कंदतदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ १३ ॥ उतासिमैत्रावरुणोवसिष्ठोर्वश्याब्रह्मन्मनसोऽधिजातः । द्रप्संस्कन्नंब्रह्मणादैव्येनविश्वेदेवाःपुष्करेत्वाददंत । अप्यसिमैत्रावरुणोवसिष्ठोर्वश्याब्रह्मन्मनसोऽधिजातोद्रप्संस्कन्नंब्रह्मणादैव्येनद्रप्सःसंभृतप्सानीयोभवतिसर्वेदेवाःपुष्करेत्वाधारयंतपुष्करमंतरिक्षंपोषतिभूतान्युदकंपुष्करंपूजाकरंपूजयितव्यंवेदमपीतरत्पुष्करमेतस्मादेवपुष्करंवपुष्करंवापुष्पंपुष्पतेर्वयुनंवेतेःकांतिर्वा

॥ २६ ॥

प्रज्ञावा ॥ १४ ॥ सइत्तमोऽवयुनंततन्वत्सूर्येणवयुनवच्चकार । सतमोऽप्रज्ञानंततन्वत्सतंसूर्येणप्रज्ञानवच्चकारंवाज
पस्त्यंवाजपतनं । सनेमवाजपस्त्यमित्यपिनिगमोभवतिवाजगन्ध्यंगध्यत्युत्तरपदं । अश्यामवाजगंध्यमित्यपिनिग
मोभवतिगध्यंगृह्णातेः । ऋज्रावाजंनगध्यंयुयूषन्नित्यपिनिगमोभवतिगध्यतिर्मिश्रीभावकर्मा । आगधितापरिगधि
तेत्यपिनिगमोभवतिकौरयाणःकृतयानः । पाकस्थामाकौरयाणइत्यपिनिगमोभवतितौरयाणस्तूर्णयानः । सतौ
रयाणउपयाहियज्ञं । मरुद्भिरिंद्रसखिभिःसजोषाइत्यपिनिगमोभवत्यह्रयाणोह्रीतयानः । अनुष्टुयाकृणुह्यह्रयाणेत्य
पिनिगमोभवतिहरयाणोहरमाणयानः । रजतंहरयाणइत्यपिनिगमोभवति । यआरितःकर्मणिकर्मणिस्थिरः ।
प्रत्यृतःस्तोमान्व्रंदीव्रंदतेर्मृदूभावकर्मणः ॥ १५ ॥ नियद्वृणक्षिश्वसनस्यमूर्धनिशुष्णस्यचिद्व्रंदिनोरोरुवद्वना । निवृ
णक्षियच्छ्वसनस्यमूर्धनिशब्दकारिणःशुष्णस्यादित्यस्यचशोषयितूरोरूयमाणोवनानीतिवावधेनेतिवा । अव्रदंतवीळि
तेत्यपिनिगमोभवतिवीळयतिश्चव्रीडयतिश्चसंस्तंभकर्माणौपूर्वेणसंप्रयुज्येतेनिष्षपीस्त्रीकामोभवतिविनिर्गतपसाःपसः
सपतेःस्पृशतिकर्मणः । मानोमघेवनिष्षपीपरादाः । सयथाधनानिविनाशयतिमानस्त्वंतथापरादास्तूर्णाशमुदकंभ
वतितूर्णमश्नुते । तूर्णाशंनगिरेरधीत्यपिनिगमोभवतिक्षुंपमहिच्छत्रकंभवतियत्क्षुभ्यते ॥ १६ ॥ कुदामर्तमराधसंप
दाक्षुंपमिवस्फुरत् । कदानःशुश्रवद्गिरइंद्रोअंग । कदामर्तमनाराधयंतंपादेनक्षुंपमिवावस्फुरिष्यतिकदानःश्रोष्य

तिचगिरइंद्रोअंगांतेतिक्षिप्रनामांचितमेवांकितंभवतिनिचुंपुणःसोमोनिचांतपृणोनिचमनेनप्रीणाति ॥ १७ ॥ पत्नी
वंतःसुताइमउशंतोयंतिवीतये । अपांजग्मिर्निचुंपुणः । पत्नीवंतःसुताइमेऽद्भिःसोमाःकामयमानायंतिवीतयेपाना
यापांगंतानिचुंपुणःसमुद्रोऽपिनिचुंपुणउच्यतेनिचमनेनपूर्यतेऽवभृथोऽपिनिचुंपुणउच्यतेनीचैरस्मिन्क्वणंतिनीचैर्दध
तीतिवा । अवभृथनिचुंपुणइत्यपिनिगमोभवतिनिचुंपुणनिचुंकुणेतिचपदिगंतुर्भवतियत्पद्यते ॥ १८ ॥ सुगुरसत्सुहि
रण्यःस्वश्वोबृहदस्मैवयइंद्रोदधाति । यस्त्वायंतंवसुनाप्रातरित्वोमुक्षीजयेवपदिमुत्सिनाति । सुगुर्भवतिसुहिरण्यः
स्वश्वोमहच्चास्मैवयइंद्रोदधातियस्त्वायंतमन्नेनप्रातरागामिन्नतिथे । मुक्षीजयेवपदिमुत्सिनाति । कुमारोमुक्षीजामो
चनाच्चसयनाच्चततनाच्चपादुःपद्यतेः । आविःस्वःकृणुतेगूहतेबुसंसपादुरस्यनिर्णिजोनमुच्यते । आविःकुरुतेभास
मादित्योगूहतेबुसंबुसमित्युदकनामब्रवीतेःशब्दकर्मणोभ्रंशतेर्वायद्वर्षन्पातयत्युदकंरश्मिभिस्तत्प्रत्यादत्ते ॥ १९ ॥
वृकश्चंद्रमाभवतिविवृतज्योतिष्कोवाविकृतज्योतिष्कोवाविक्रांतज्योतिष्कोवा ॥ २० ॥ अरुणोमासकृद्वृकःपथायंतं
ददर्शहि । उज्जिहीतेनिचाय्यातष्टेवपृष्ठ्यामयीवित्तंमेअस्यरोदसी । अरुणआरोचनोमासकृन्मासानांचार्धमासानां
चकर्ताभवतिचंद्रमावृकःपथायंतंददर्शनक्षत्रगणमभिजिहीतेनिचाय्ययेनयेनयोक्ष्यमाणोभवतिचंद्रमास्तक्ष्णुवन्निवपृ
ष्टरोगींजानीतंमेऽस्यद्यावापृथिव्याविर्त्यादित्योऽपिवृकउच्यतेयदावृंक्ते । अजोहवीदश्विनावर्तिकावामास्नोयत्सीम

मुंचतंवृकस्य । आह्वयदुषाअश्विनावादित्येनाभिग्रस्तातामश्विनौप्रमुमुचतुरित्याख्यानंश्वापिवृकउच्यतेविकर्तनात् । वृकश्चिदस्यवारणउरामथिः । उरणमथिः । उरणऊर्णावान्भवत्यूर्णापुनर्वृणोतेरूर्णोतेर्वावृद्धवाशिन्यपिवृक्युच्यते शतंमेषान्वृक्येचक्षदानमृज्राश्वंतंपितांधंचकारेत्यपिनिगमोभवतिजोषवाकमित्यविज्ञातनामधेयंजोषयितव्यंभवति ॥ २१ ॥ यइंद्राग्नीसुतेषुवांस्तवत्तेष्वृतावृधा । जोषवाकंवदतःपज्रहोषिणानदेवाभसथश्चन । यइंद्राग्नीसुतेषुवांसोमेषुस्तौतितस्याश्नीथोऽथयोऽयंजोषवाकंवदतिविजंजपःप्रार्जितहोषिणौनदेवौतस्याश्नीथःकृत्तिःकृंततेर्यशोवान्नंवा । महीवकृत्तिःशरणातइंद्र । सुमहत्तइन्द्रशरणमंतरिक्षेकृत्तिरिवेतीयमपीतराकृत्तिरेतस्मादेवसूत्रमय्युपमार्थेवा । कृत्तिंवसानआचरपिनाकंबिभ्रदागहीत्यपिनिगमोभवतिश्वघ्नीकितवोभवतिस्वंहंतिस्वंपुनराश्रितंभवति । कृतंनश्वघ्नीविचिनोतिदेवने । कृतमिवश्वघ्नीविचिनोतिदेवनेकितवःकिंतवास्तीतिशब्दानुकृतिःकृतवान्त्राशीनामकःसममितिपरिग्रहार्थीयंसर्वनामानुदात्तं ॥ २२ ॥ मानःसमस्यदूढ्यः१परिद्वेषसोअंहतिः । ऊर्मिर्ननावमावधीत् । मानःसर्वस्यदुर्धियःपापधियःसर्वतोद्वेषसोंऽहतिरूर्मिरिवनावमावधीदूर्मिरूर्णोतेर्नौःप्रणोत्तव्याभवतिनमतेर्वातत्कथमनुदात्तप्रकृतिनामस्याद्दृष्टव्ययंतुभवत्युतोसमस्मिन्नाशिशीहिनोवसोइतिसप्तम्यांशिशीतिर्दानकर्मा । उरुष्याणोअघायतःसमस्मादितिपंचम्यामुरुष्यतीरक्षाकर्माथापिप्रथमाबहुवचने नभंतामन्यकेसमे ॥ २३ ॥ हविषांजारोअपांपिपर्तिपपुरिर्नरा।

पिताकुटस्यचर्षणिः । हविषापांजरयितापिपर्तिपपुरिरितिपृणातिनिगमौवाप्रीणातिनिगमौवापिताकृतस्यकर्मणश्चायितादित्यःशंबइतिवज्रनामशमयतेर्वाशातयतेर्वा । उग्रोयःशंवःपुरुहूततेनेत्यपिनिगमोभवतिकेपयःकपूयाभवंतिकपूयमितिपुनातिकर्मकुत्सितंदुष्पूयंभवति ॥ २४ ॥ पृथक्प्रायन्प्रथमादेवहूतयोऽकृण्वतश्रवस्यानिदुष्टरा । नयेशेकुर्यज्ञियांनावमारुहमीमैवतेन्यविशंतकेपयः । पृथक्प्रायन्पृथक्प्रथतेःप्रथमादेवहूतयोयेदेवानाह्वयंताकुर्वतःश्रवणीयानियशांसिदुरनुकराण्यन्यैर्येऽशक्नुवन्यज्ञियांनावमारोढुमथयेनाशक्नुवन्यज्ञियांनावमारोढुमीमैवतेन्यविशंतेहैवतेन्यविशंतंऋणेहैवतेन्यविशंतास्मिन्नेवलोकइतिवेमइतिबाहुनामसमीरिततरोभवति । एताविश्वासवनातूतुमाकृषेस्वयंसूनोसहसोयानिदधिषे । एतानिसर्वाणिस्थानानितूर्णमुपाकुरुषेस्वयंबलस्यपुत्रयानिधत्स्वांसत्रमंहसत्राणंधनुत्राकवचंवाकवचंकुअंचितंभवतिकांचितंभवतिकायेऽचितंभवतीतिवा ॥ २५ ॥ प्रीणीताश्वान्हितंजयाथस्वस्तिवाहंरथमित्कृणुध्वं । द्रोणाहावमवतमश्मचक्रमंसत्रकोशंसिंचतानृपाणं । प्रीणीताश्वान्त्सुहितंजयथजयनंवोहितमस्तुस्वस्तिवाहनंरथंकुरुध्वंद्रोणाहावंद्रोणंद्रुममयंभवत्याहावआह्वानादावहआवहनादवतोऽवातितोमहान्भवत्यश्मचक्रमशनचक्रमसनचक्रमितिवांसत्रकोशमंसत्राणिवःकोशस्थामीयानिसंतुकोशःकुष्णातेर्विकुषितोभवत्ययमपीतरःकोशएतस्मादेवसंचयआचितमात्रोमहान्भवतिसिंचतनृपाणंनरपाणंकूपकर्मणासंग्राममुपमिमीतेकाकुदंताल्वित्याचक्षतेजिह्वाकोकुवासा

स्मिन्धीयतेजिह्वाकोकुवाकोकूयमानावर्णान्नुदतीतिवाकोकूयतेर्वास्याच्छब्दकर्मणोजिह्वाजोहुवातालुतरतेस्तीर्णतमंमं
गंलततेर्वास्याद्विपरीतांद्यथातललतेत्यविपर्ययः ॥ २६ ॥ सुदेवोअसिवरुणयस्यतेसप्तसिन्धवः । अनुक्षरंतिकाकुदं
॥ २८ ॥ सूर्म्यंसुषिरामिव । सुदेवस्त्वंकल्याणदेवःकमनीयदेवोवाभवसिवरुणयस्यतेसप्तसिंधवःसिंधुःस्रवणाद्यस्यतेसप्तस्रोतां
सितानितेकाकुदमनुक्षरंतिसूर्मिंकल्याणोर्मिस्रोतःसुषिरमनुयथाबीरिटंतैटीकिरंतरिक्षमेवमाहपूर्ववयतेरुत्तरमिरतेर्व
यांसीरंत्यस्मिन्भांसिवातदेतस्यामृच्युदाहरंत्यपिनिगमोभवति ॥ २७ ॥ प्रवांवृजेसुप्रयाबर्हिरेषामाविश्पतीवबीरि
टइयाते । विशामक्तोरुषसःपूर्वहूतौवायुःपूषास्वस्तयेनियुत्वान् । प्रवृज्यतेसुप्रायणंबर्हिरेषामेयातेसर्वस्यपातारौवा
पालयितारौवाबीरिटमंतरिक्षंभियोवाभासोवाततिरपिवोपमार्थेस्यात्सर्वपतीइवराजानौबीरिटेगणेमनुष्याणांरात्र्या
विवासेपूर्वस्यामभिहूतौवायुश्चनियुत्वान्पूषाचस्वस्त्ययनायनियुत्वान्नियुतोऽस्याश्वानियुतोनियमनाद्वानियोजनाद्वा
ऽच्छाभेराप्तुमितिशाकपूर्णिःपरींसीमितिव्याख्यातएनमेनामस्याअस्येत्येतेनव्याख्यातंसृणिरंकुशोभवतिसरणादंकु ॥ २८ ॥
शोऽचतेराकुचितोभवतीतिवानेदीयइत्सृण्यःपक्वमेयादित्यपिनिगमोभवत्यंतिकतममंकुशादायात्पक्वमौषधमागच्छ
त्वित्यागच्छत्विति ॥ २८ ॥ (सस्निमसश्चंतीनयस्यवराहोगायंतित्वापवित्रंपुरुत्वाकिमित्तेप्रतत्तेऽग्निंनरएकया

पांतमन्युरुर्वश्यप्सराउतासिसइन्नियत्कदामर्तपत्नीवंतःसुगुरसद्भूकश्चंद्रमाअरुणोमायइंद्राग्नीमानःसमस्यहविषाजारः
पृथक्प्रायन्प्रीणीताश्वान्सुदेवःप्रवावृजेऽष्टाविंशतिः) ॥ इतिनिरुक्तेपूर्वषट्केपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥

ॐ ॥ त्वमग्नेद्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि । त्वंवनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वंनृणानृपतेजायसेशुचिः । त्वमग्नेद्युभिरहोभिस्त्वमाशुशुक्षणिराशुइतिचशुइतिचक्षिप्रनामनीभवतःक्षणिरुत्तरःक्षणोतेराशुशुचाक्षणोतीतिवास नोतीतिवाशुक्शोचतेःपंचम्यर्थेवाप्रथमातथाहिवाक्यसंयोगआइत्याकारउपसर्गःपुरस्ताच्चिकीर्षितजउत्तरआशुशो चयिषुरितिशुचिःशोचतेर्ज्वलतिकर्मणोऽयमपीतरःशुचिरेतस्मादेवनिष्षिक्तमस्मात्पापकमितिनैरुक्ताः । इंद्रआशा भ्यस्परिसर्वाभ्योअभयंकरत् । आशादिशोभवंत्यासदनादाशाउपदिशोभवंत्यभ्यशनात्काशिर्मुष्टिःप्रकाशनान्मुष्टि र्मोचनाद्वामोषणाद्वामोहनाद्वा । इमेचिदिंद्ररोदसीअपारेयत्संगृभ्णामघवन्काशिरित्ते । इमेचिदिंद्ररोदसीरोधसी द्यावापृथिव्यौविरोधनाद्रोधःकूलंनिरुणद्धिस्रोतःकूलंरुजतेर्विपरीताल्लोष्टोऽविपर्ययेणापारेदूरपारेयत्संगृभ्णासिमघ वन्काशिस्तेमहान् । अहस्तमिंद्रसंपिणक्कुणारुं । अहस्तमिंद्रकृत्वासंपिंढिपरिक्वणनंमेघं ॥ १ ॥ अलातृणोवलइंद्रव्र जोगोःपुराहंतोर्भयमानोव्यार । सुगान्पथोअकृणोन्निरजेगाःप्रावन्वाणीःपुरुहूतंधमंतीः । अलातृणोऽलमातर्दनो मेघोवलोवृणोतेर्व्रजोव्रजत्यंतरिक्षेगोरेतस्यामाध्यमिकायावाचःपुराहननाद्भयमानोव्यार । सुगान्पथोअकृणोन्निरजे

गाः । सुगमनान्पथोऽकरोन्निर्गमनायगवां । प्रावन्वाणीःपुरुहूतंधमंतीः । आपोवावहनाद्वाचोवावदनाद्बहुभिराहूत मुदकंभवतिधमतिर्गतिकर्मा ॥ २ ॥ उद्वृहरक्षःसहमूलमिंद्रवृश्चामध्यंप्रत्यग्रंशृणीहि । आकीवतःसललूकंचकर्थब्रह्मद्विषेतपुर्षिंहेतिमस्य । उद्धररक्षःसहमूलमिंद्रमूलंमोचनाद्वामोषणाद्वामोहनाद्वावृश्चमध्यंप्रतिशृणीह्यग्रमग्रमागतंभवत्या कियतोदेशात्सलल्लूकंसलुब्धंभवतिपापकमितिनैरुक्ताःसररूकंवास्यात्सर्तेरभ्यस्तात्तपुषिस्तपतेर्हेतिर्हंतेः । त्यांचिदित्था कत्पयंशयानं । सुखपयसंसुखमस्यपयः । विस्रुहआपोभवंतिविस्रवणात् । वयाइवरुरुहुःसप्तविस्रुहइत्यपिनिगमो भवतिवीरुधओषधयोभवंतिविरोहणात् । वीरुधःपारयिष्णवइत्यपिनिगमोभवतिनक्षद्दाभमश्नुवानदाभमभ्यशने नदभ्नोतीति । नक्षद्दाभंततुरिंपर्वतेष्ठामित्यपिनिगमोभवत्यस्कृधोयुरकृध्वायुःकृध्विति ह्रस्वनामनिकृत्तंभवति । यो अस्कृधोयुरजरःस्वर्वानित्यपिनिगमोभवतिनिशृंभानिश्रथ्यहारिणः ॥ ३ ॥ आजासःपूषणंरथेनिशृंभास्तेजनश्रियं । देववंहंतुबिभ्रतः । आवहंत्वजाःपूषणंरथेनिःश्रथ्याहारिणस्तेजनश्रियंजातश्रियंबृबदुक्थोमहदुक्थोवक्तव्यमस्माउक्थ मितिबृबदुक्थोवा । बृबदुक्थंहवामहइत्यपिनिगमोभवत्यृदूदरःसोमोमृदूदरोमृदुरुदरेष्विति वा । ऋदूदरेणसख्या सचेयेत्यपिनिगमोभवत्यृदूपेइत्युपरिष्टाद्व्याख्यास्यामःपुलुकामःपुरुकामः । पुलुकामोहिमर्त्यइत्यपिनिगमोभवत्यसि न्वतीअसंखादंत्यौ । असिन्वतीबप्सतीभूर्यत्तइत्यपिनिगमोभवतिकपनाःकंपनाःक्रिमयोभवंति । मोषथावृक्षंकपने ववेधसइत्यपिनिगमोभवतिभाऋजीकःप्रसिद्धभाः । धूमकेतुःसमिधाभाऋजीकइत्यपिनिगमोभवतिरुजानानद्योभवं तिरुजंतिकूलानि । संरुजानाःपिपिषइंद्रशत्रुरित्यपिनिगमोभवतिजूर्णिर्जवतेर्वाद्रवतेर्वादूनोतेर्वा । क्षिप्ताजूर्णिर्नव क्षतीत्यपिनिगमोभवति । परिंग्रंसमोमनावांवयोऽगात् । पर्यगाद्वांग्रंसमहरवनायान्नं ॥ ४ ॥ उपलप्रक्षिण्युपले षुप्रक्षिणात्युपलप्रक्षेपिणीवेंद्रऋषीन्पप्रच्छदुर्भिक्षेकेनजीवतीतितेषामेकःप्रत्युवाचशकटःशाकिनीगावोजालमस्यंदनंव नंमुदधिःपर्वतोराजादुर्भिक्षेनववृत्तयइतिसानिगदव्याख्याता ॥ ५ ॥ कारुरहंततोभिषगुपलप्रक्षिणीनना । नाना धियोवसूयवोऽनुगाइवतस्थिमेंद्रायेंदोपरिस्रव । कारुरहमस्मिकर्तास्तोमानांततोभिषक्तइतिसंताननामपितुर्वापु त्रस्यवोपलप्रक्षिणीसक्तुकारिकाननानमतेर्मातावादुहितावानानाधियोनानाकर्माणोवसूयवोवसुकामाअन्वास्थिता स्मोगावइवलोकमिंद्रायेंदोपरिस्रवेत्यध्येषणा । आसीनऊर्ध्वामुपसिक्षिणात्युपस्थेप्रकलविद्वणिग्भवतिकलाश्चवे दप्रकलाश्च । दुर्मित्रासःप्रकलविन्मिमानाइत्यपिनिगमोभवत्यभ्यर्धयज्वाभ्यर्धयन्यजति । सिपक्तिपूषाअभ्यर्धयज्वे त्यपिनिगमोभवतीक्षेईशिषे । ईक्षेहिवस्वउभयस्यराजन्नित्यपिनिगमोभवतिक्षोणस्यक्षयणस्य । महःक्षोणस्याश्वि नाकण्वायेत्यपिनिगमोभवति ॥ ६ ॥ अस्मेतेबन्धुः । वयमित्यर्थः । अस्मेयातंनासत्यासजोषाः । अस्मानित्यर्थः । अस्मेसमानेभिर्वृषभपौंस्येभिः । अस्माभिरित्यर्थः । अस्मेप्रयंधिमघवन्नृजीषिन् । अस्मभ्यमित्यर्थः । अस्मेआराच्चि

द्वेषःसनुतर्युयोतु । अस्मदित्यर्थः । ऊर्वइवपप्रथेकामोअस्मे । अस्माकमित्यर्थः । अस्मेधत्तवसवोवसूनि । अस्मास्वि
त्यर्थः । पाथोऽतरिक्षंपथाव्याख्यातं । श्येनोनदीयन्नन्वेतिपाथइत्यपिनिगमोभवत्युदकमपिपाथउच्यतेपानात् ।
आचष्टआसांपाथोनदीनामित्यपिनिगमोभवत्यन्नमपिपाथउच्यतेपानादेव । देवानांपाथउपवक्षिविद्वानित्यपिनिग
मोभवतिसवीमनिप्रसवे । देवस्यवयंसवितुःसवीमनीत्यपिनिगमोभवतिसप्रथाःसर्वतःपृथुः । त्वमग्नेसप्रथाअसीत्य
पिनिगमोभवतिविदथानिवेदनानि । विदथानिप्रचोदयन्नित्यपिनिगमोभवति ॥ ७ ॥ श्रायंतइवसूर्यंविश्वेदिंद्रस्यभ
क्षत । वसूनिजातेजनमानओजसाप्रतिभागंनदीधिम । समाश्रिताःसूर्यमुपतिष्ठंतेऽपिवोपमार्थेस्यात्सूर्यमिवेंद्रमुपति
ष्ठंतइतिसर्वाणींद्रस्यधनानिविभक्ष्यमाणाःसयथाधनानिविभजतिजातेचजनिष्यमाणेचतंवयंभागमनुध्यायामौजसा
बलेनौजओजतेर्वोब्जतेर्वाशीराःश्रयणाद्वाश्रपणाद्वाथेयमितराशीराशास्तेः । इंद्रायगावआशिरमित्यपिनिगमोभवति
सामेसत्याशीर्देवेष्वितिच । यदातेमर्तोअनुभोगमानळादिद्ग्रसिष्ठओषधीरजीगः । यदातेमर्तोभोगमन्वापदथग्रसि
तृतमओषधीरगारीर्जिगर्तिर्गिरतिकर्मावागृणातिकर्मावागृह्णातिकर्मावा । मूराअमूरनवयंचिकित्वोमहित्वमग्नेत्वम्
गवित्से । मूढावयंस्मोऽमूढस्त्वमसिनवयंविद्मोमहत्त्वमग्नेत्वंतुवेत्थशशमानःशंसमानः । योवांयज्ञैःशशमानोहदा
शतीत्यपिनिगमोभवति । देवोदेवाच्याकृपा । देवोदेवान्प्रत्यक्तयाकृपाकृपक्कृपतेर्वाकल्पतेर्वा ॥ ८ ॥ अश्रवंहिभूरि

दावत्तरावाविजामातुरुतवाघास्यालात् । अथासोमस्यप्रयतीयुवभ्यामिंद्राग्नीस्तोमंजनयामिनव्यं । अश्रौषंहिबहुदा
तृतरौवाविजामातुरसुसमाप्ताज्जामातुर्विजामातेतिशश्वद्दाक्षिणाजाःक्रीतापतिमाचक्षतेऽसुसमाप्तइववरोऽभिप्रेतो
जामाताजाअपत्यंतन्निर्मातोतवाघास्यालादपिचस्यालात्स्यालआसन्नःसंयोगेनेतिनैदानाःस्याल्लाजानावपतीतिवाला
जालाजतेःस्यंशूर्पंस्यतेःशूर्पमशनपवनंश्रृणातेर्वाऽथसोमस्यप्रदानेनयुवाभ्यामिंद्राग्नीस्तोमंजनयामिनव्यं । नवतरमोमा
सइत्युपरिष्टाद्व्याख्यास्यामः ॥ ९ ॥ सोमानंस्वरणंकृणुहिब्रह्मणस्पते । कक्षीवंतंयऔशिजः । सोमानंसोतारंप्रका
शनवन्तंकुरुब्रह्मणस्पतेकक्षीवंतमिवयऔशिजःकक्षीवान्कक्ष्यावानौशिजउशिजःपुत्रउशिग्वष्टेःकान्तिकर्मणोऽपित्व
यंमनुष्यकक्षएवाभिप्रेतःस्यात्तंसोमानंसोतारंमाप्रकाशनवन्तंकुरुब्रह्मणस्पते ॥ १० ॥ इन्द्रासोमासमघशंसमभ्य१
घंतपुर्ययस्तुचरुरग्निवाँइव । ब्रह्मद्विषेक्रव्यादेघोरचक्षसेद्वेषोधत्तमनवायंकिमीदिने । इन्द्रासोमावघस्यशंसितारमघं
हन्तेर्निर्ह्रसितोपसर्गआहन्तीतितपुस्तपतेश्चरुर्मृच्चयोभवतिचरतेर्वासमुच्चरन्त्यस्मादापोब्रह्मद्विषेब्राह्मणद्वेष्ट्रेक्रव्यादेक्र
व्यमदतेघोरचक्षसेघोरख्यानायक्रव्यंविकृत्ताज्जायतइतिनैरुक्ताद्वेषोधत्तमनवायमनवयवंयदन्येनव्यवेयुरद्वेषसइति
वाकिमीदिनेकिमिदानीमितिचरतेकिमिदंकिमिदमितिवापिशुनायचरतेपिशुनःपिंशतेर्विपिंशतीति ॥ ११ ॥ कृणु
ष्वपाजःप्रसितिंनपृथ्वींयाहिराजेवामवाँइभेन । तृष्वीमनुप्रसितिंद्रूणानोऽस्तासिविध्यरक्षसस्तपिष्ठैः । कुरुष्वपाजः

पाजः पालनात्प्रसितिमिव पृथ्वीं प्रसितिः प्रसयनात्तंतुर्वा जालं वा याहि राजेवामात्यवानभ्यमनवान्स्ववान्वेरा भृतागणे
नेगतभयेन हस्तिनेतिवा तृष्व्यानुप्रसित्या द्रूणानस्तृष्वीतिक्षिप्रनाम तरतेर्वा त्वरतेर्वा सितासिविध्य रक्षसस्तपिष्ठैस्तप्ततमै
॥ ३१ ॥ स्तृप्ततमैः प्रपिष्टतमैरितिवा । यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये । अमीवाभ्यमनेन व्याख्यातो दुर्णामा क्रिमिर्भव
तिपापनामा क्रिमिः क्रव्ये मेद्यतिक्रमतेर्वा स्यात्सरणकर्मणः क्रामतेर्वा । अतिक्रामन्तो दुरितानि विश्वा । अतिक्रममा
णादुर्गतिगमनानि सर्वाण्यप्वा यदेनया विद्धोऽपवीयते व्याधिर्वा भयं वा । अप्वे परेहीत्यपि निगमो भवत्यमतिरमामयी
मतिरात्ममयी । ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतत्सवीमनीत्यपि निगमो भवति श्रुष्टीतिक्षिप्रनामाशु अष्टीति ॥ १२ ॥ ताँ
अध्वर उशतो यक्ष्यग्ने श्रुष्टी भगं नासत्या पुरंधिं । तानध्वरे यज्ञ उशतः कामयमानान्यजाग्ने श्रुष्टी भगं नासत्यौ चाश्विनौ स
त्यावेव नासत्यावित्यौर्णवाभः सत्यस्य प्रणेतारावित्याग्रायणो नासिकाप्रभवौ बभूवतुरितिवा पुरन्धिर्बहुधीस्तत्कः पुरन्धि
र्भगः पुरस्तात्तस्यान्वादेश इत्येकमिन्द्र इत्यपरं स बहुकर्मतमः पुरां च दारयितृतमो वरुण इत्यपरं तं प्रज्ञया स्तौति । इमामूनु
कवितमस्य मायामित्यपि निगमो भवति रुशदिति वर्णनाम रोचतेर्ज्वलतिकर्मणः । समिद्धस्य रुशददर्शि पाज इत्यपि निगमो ॥ ३१ ॥
भवति ॥ १३ ॥ अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो अस्त्याप्यं । अस्ति हि वः समानजातिता रेशयदारिणो देवा
अस्त्याप्यमाप्यमाप्नोतेः सुदत्रः कल्याणदानः । त्वष्टा सुदत्रो विदधातु राय इत्यपि निगमो भवति सुविदत्रः कल्याणवि

द्यः । आग्नेयाहि सुविदत्रेभिरर्वाङित्यपि निगमो भवत्यानुषगिति नामानुपूर्वस्यानुषक्तं भवति । स्तृणन्ति बर्हिरा
नुषगित्यपि निगमो भवति तुर्वणिस्तूर्णवनिः । स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्य इत्यपि निगमो भवति गिर्वणा देवो भवति गीर्भि
रेनं वनयन्ति । जुष्टं गिर्वणसे बृहदित्यपि निगमो भवति ॥ १४ ॥ असूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि ।
असुसमीरिताः सुसमीरिते वातसमीरिता माध्यमका देवगणा ये रसेन पृथिवीं तर्पयंतो भूतानि च कुर्वन्तिति आयजंतेत्यति
क्रांतं प्रतिवचनं । अम्यक्सा त इन्द्र ऋष्टिः । अमाक्तेतिवाभ्यक्तेतिवा । यादृश्मिन्धायि तमपस्यया विदत् ।
यादृशेऽधायि तमपस्यया विदत् । उस्रः पितेव जारयायि यज्ञैः । उस्र इव गोपिता जायियज्ञैः ॥ १५ ॥ प्रवो
ऽच्छा जुजुषाणासो अस्थुरभूत विश्वे अग्रियोत वाजाः । प्रास्थुर्वो जोषयमाणा अभवत सर्वेऽग्रगमनेनेतिवाग्रगरणेने
तिवाग्रसंपादिन इतिवापि वाग्रमित्येतदनर्थकमुपबंधमाददीत । अद्धीदिंद्र प्रस्थितेमा हवींषि चनो दधिष्व पचतोत
सोमं । अद्धीन्द्र प्रास्थितानीमानि हवींषि चनो दधिष्व चन इत्यन्ननाम पचतिर्नामीभूतस्तं मेदस्तः प्रतिपचता ग्रभीष्टामि
त्यपि निगमो भवत्यपिवा मेदसश्च पशोश्च सात्वं द्विवचनं स्याद्यत्र ह्येकवचनार्थः प्रसिद्धं तद्भवति । पुरोळा अग्ने पचत इ
तियथा शुरुध आपो भवन्ति शुचं संरुंधति । ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वीरित्यपि निगमो भवत्यमिनोऽमितमात्रो महान्भ
वत्यभ्यमितो वा । अमिनः सहोभिरित्यपि निगमो भवति जज्झतीरापो भवंति शब्दकारिण्यः । मरुतो जज्झतीरि

वेत्यपिनिगमोभवंत्यप्रतिष्कुतोऽप्रतिष्कृतोऽप्रतिस्खलितोवा । अस्मभ्यमप्रतिष्कुतइत्यपिनिगमोभवतिंशाशदानः
शाशाद्यमानः । प्रस्वांमतिमतिरच्छाशदानइत्यपिनिगमोभवति ॥ १६ ॥ सृप्रःसर्पणादिदमपीतरंत्सृप्रमेतस्मादेवंस
र्पिर्वातैलंवा । सृप्रकरस्नमूतयइत्यपिनिगमोभवतिंकरस्नौबाहूकर्मणांप्रस्नातारौंसुशिप्रमेतेनव्याख्यातं । वाजेसुशि
प्रगोमतीत्यपिनिगमोभवतिंशिप्रेहनूनासिकेवांहनुर्हंतेर्नासिकानसतेः । विष्यस्वशिप्रेविसृजस्वधेनेइत्यपिनिगमोभ
वतिंधेनादधातेरंसुरमणात् । सचित्रेणचिकितेरंसुभासेत्यपिनिगमोभवतिंद्विबर्हाद्वयोःस्थानयोंःपरिवृढोमध्यमेचस्था
नउत्तमेच । उतद्विबर्हाअमिनःसह्रोभिरित्यपिनिगमोभवंत्यक्रआक्रमणात् । अक्रोनबभ्रिःसामथेमहीनामित्यपिनिग
मोभवंत्युराणउरुकुर्वाणः । दूतईयसेप्रदिवउराणइत्यपिनिगमोभवतिस्तियाआपोभवन्तिस्त्यायनात् । वृषासिंधू
नांवृषभःस्तियानामित्यपिनिगमोभवतिंस्तिपाःस्तियापालनंउपस्थितान्पालयतीतिवा । सनःस्तिपाउतभवातनूपाइ
त्यपिनिगमोभवतिंजबारुजवमानरोहिंजरमाणरोहिगरमाणरोहीतिवा । अग्रेरुपआरुपितंजबारिंत्यपिनिगमोभवति
जरूथंगरूथंगृणातेः । जरूथंहन्यक्षिरायेपुरंधिमित्यपिनिगमोभवतिंकुलिशइतिवज्रनामंकूलशातनोभवति । स्कंधाँ
सीवकुलिंशेनाविवृक्णाहिंःशयतउपपृक्पृथिव्याः । स्कंधोवृक्षस्यसमास्कन्नोभवंत्ययमपीतरस्कन्धएतस्मादेवांस्कन्नं
कायेंऽहिःशयतउपपर्चनःपृथिव्यांस्तुंजस्तुंजतेर्दानकर्मणः ॥ १७ ॥ तुंजेतुंजेयउत्तरेस्तोमाइंद्रस्यवज्रिणः । नाविन्धे

अस्यसुष्टुतिं । दानेदानेयउत्तरैस्तोमाइंद्रस्यवज्रिणोंनास्यतैविंदाभिसमाप्तिंस्तुतेर्बर्हणापरिबर्हणा । बृहच्छ्रवाअसुरोब
र्हणाकृतइत्यपिनिगमोभवति ॥ १८ ॥ योअंस्मैघ्रंसउतवायऊधनिसोमंसुनोतिभवंतिद्युमाँअह । अपांपशक्रस्ततनुष्टिमूह
तितनूशुभ्रंमघवायःकवासखः । घ्रंसइत्यहर्नामग्रस्यंतेऽस्मिन्रसांगोरूधउद्धततरंभवंत्युपोन्नद्धमितिवांस्नेहानुप्रदान
सामान्यांद्रात्रिरप्यूधउच्यतेंसयोऽस्माअहन्यपिवारात्रौंसोमंसुनोतिभवत्यहद्योतनवांनपोहत्यपोहतिंशक्रस्तितनिषुंध
मंसंतानादपेतंमलंकरिष्णुमयज्वानंतनूशुभ्रंतनूशोभयितारंमघवायःकवासखोंयस्यकपूयाःसखायः । न्यांविध्यदिली
बिशंस्यदृह्लाविशृंगिणंमभिनच्छुष्णमिंद्रः । निरविध्यदिलाबिलशयस्यदृह्लानिंव्यभिनच्छृंगिणंशुष्णमिंद्रः ॥ १९ ॥
अस्माइदुप्रभंरातूतुंजानोवृत्रायवज्रमीशानःकियेधाः । गोर्नपर्वविरंदातिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपांचरध्यै । अस्मैप्रहरतूर्णंत्व
रमाणोंवृत्रायवज्रमीशानःकियेधांःकियद्धाइतिवांक्रममाणधाइतिवांगोरिवपर्वाणिंविरदमेघस्येष्यंन्नर्णांस्यपांचरणायं
भृमिर्भ्राम्यतेः । भृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानामित्यपिनिगमोभवतिंविष्पितोविप्राप्तः । पारंनोअस्यविष्पितस्यपर्षन्नित्य
पिनिगमोभवति ॥ २० ॥ तन्नंस्तुरीपमद्भुतंपुरुवारंपुरुत्मनां । त्वष्टापोषांयविष्यंतुरायेनाभांनोअस्मयुः । तन्नस्तू
र्णापिमहत्संभृतमात्मनांत्वष्टाधनस्यपोषायविष्यत्वित्यंस्मयुरस्मान्कामयमानोंरास्पिनोरास्पींरपतेर्वारसतेर्वा । रा
स्पिनस्यायोरित्यपिनिगमोभवंत्यृंजतिःप्रसाधनकर्मा । आवऋंजसऊर्जांव्युष्टिष्वित्यपिनिगमोभवंत्यृजुरित्यप्यस्यभ

वति । ऋजुनीतीनोवरुणइत्यपिनिगमोभवतिप्रतद्वसूप्रासवसू । हरीइंद्रप्रतद्वसूअभिस्वरेत्यपिनिगमोभवति ॥ २१ ॥
हिनोतानोअध्वरंदेवयज्याहिनोतब्रह्मसनयेधनानां । ऋतस्ययोगेविष्यध्वमूधःश्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः । प्रहिणुत
नोऽध्वरंदेवयज्यायैप्रहिणुतब्रह्मधनस्यसननायऋतस्ययोगेयज्ञस्ययोगेयाज्ञेशकटइतिवाशकटंशकृदितंभवतिशनकैस्त
कतीतिवाशब्देनतकतीतिवा । श्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः । सुखवत्योभवतास्मभ्यमापः । चोष्कूयमाणइंद्रभूरिवामं ।
ददादिंद्रबहुवननीयं । एधमानद्विळुभयस्यराजाचोष्कूयतेविशइंद्रोमनुष्यान् । व्युदस्यत्येधमानानहद्वेष्ट्यसुन्वतःसुन्व
तोऽभ्यादधात्युभयस्यराजादिव्यस्यचपार्थिवस्यचचोष्कूयमाणइतिचोष्कूयतेश्चर्करीतवृत्तंसुमत्स्वयमित्यर्थः । उप
प्रागात्सुमन्मेऽधायिमन्म । उपप्रैतुमांस्वयंयन्मेमनोऽध्यायियज्ञेनेत्याश्वमेधिकोमंत्रोदिविष्टिषुदिवएषणेषु । स्थूरंरा
धःशताश्वंकुरुंगस्यदिविष्टिषु । स्थूरःसमाश्रितमात्रोमहान्भवत्यणुरनुस्थवीयांसमुपसर्गोलुप्तनामकरणोयथासंप्रतिकु
रुंगोराजाबभूवकुरुगमनाद्वाकुलगमनाद्वाकुरुःकृंततेःक्रूरमित्यप्यस्यभवतिकुलंकुष्णातेर्विकुषितंभवतिदूतोव्याख्या
तोजिन्वतिःप्रीतिकर्मा । भूमिंपर्जन्याजिन्वन्तिदिवंजिन्वन्त्यग्नयइत्यपिनिगमोभवति ॥ २२॥ अमत्रोऽमात्रोमहान्भ
वत्यभ्यमितोवा । महाँअमत्रोवृजनेविरप्शीत्यपिनिगमोभवति । स्तवैवज्र्यृचीषमः । स्तूयतेवज्र्यृचासमोऽनर्शरातिमन
श्लीलदानमश्लीलंपापकमश्रिमद्विषमं । अनर्शरातिंवसुदामुपस्तुहीत्यपिनिगमोभवत्यनर्वाप्रत्यृतोऽन्यस्मिन् । अनर्वा
णंवृषभंमन्द्रजिह्वंबृहस्पतिंवर्धयानव्यमर्कैः । अनर्वमप्रत्यृतमन्यस्मिन्वृषभंमन्द्रजिह्वंमन्दनजिह्वंमोदनजिह्वमितिवा
बृहस्पतिंवर्धयनव्यमर्कैरर्चनीयैःस्तोमैरसामिसामिप्रतिषिद्धंसामिस्यतेः। असाम्योजोबिभृथासुदानवः । असुसमाप्तंबलं
बिभृथकल्याणदानाः ॥२३॥ मात्वासोमस्यगल्दयासदायाचन्नहंगिरा । भूर्णिंमृगंनसवनेषुचुक्रुधंकईशानंनयाचिषत् ।
माचुक्रुधंत्वासोमस्यगालनेनसदायाचन्नहंगिरागीत्यास्तुत्याभूर्णिमिवमृगंनसवनेषुचुक्रुधंकईशानंनयाचिष्यतइतिग
ल्दाधमनयोभवंतिगलनमासुधीयते । आत्वाविशन्त्विन्दवआगल्दाधमनीनां । नानाविभक्तीत्येतेभवतआगलनाधम
नीनामित्यत्रार्थः ॥२४॥ नपापासोमनामहेनारायासोनजल्हवः । नपापामन्यामहेनाधनानज्वलनेनहीनाअस्त्यस्मासु
ब्रह्मचर्यमध्ययनंतपोदानकर्मेत्यृषिरवोचद्बकुरोभास्करोभयंकरोभासमानोद्रवतीतिवा ॥ २५ ॥ यवंवृकेणाश्विनावपं
तेषंदुहंतामनुषायदस्रा । अभिदस्युंबकुरेणाधमन्तोरुज्योतिश्चक्रथुरार्याय । यवमिववृकेणाश्विनौनिवपंतौवृकोलांगलं
भवतिविकर्तनाल्लांगलंलगतेर्लांगूलवद्वालांगूलंलगतेर्लंगतेर्लंबतेर्वान्नंदुहंतौमनुष्यायदर्शनीयावभिधमंतौदस्युंबकुरेण
ज्योतिषावोदकेनवार्यईश्वरःपुत्रोबेकनाटाःखलुकुसीदिनोभवंतिद्विगुणकारिणोवाद्विगुणदायिनोवाद्विगुणंकामयंत
इतिवा । इंद्रोविश्वान्बेकनाटाँअहर्दृशउतक्रत्वापणीँरभि । इंद्रोयःसर्वान्बेकनाटानहर्दृशःसूर्यदृशोयइमान्यहानिपश्यं
तिनपराणीतिवाभिभवतिकर्मणापणींश्चवणिजः ॥ २६ ॥ जीवान्नोअभिधेतनादित्यासःपुराहथात् । कद्धस्थहवन

श्रुतः । जीवतोनोऽभिधावतादित्यां:पुराहननात्कनुस्थहानश्रुतइतिमत्स्यानांजालमापन्नानामेतदार्षंवेदयन्तेमत्स्याम
धाउदकेस्यंदंतेमाद्यन्तेऽन्योन्यंभक्षणायेतिवाजालंजलचरंभवतिजलेभवंवाजलेशयंवांहुरोंऽहस्वानंहूरणमित्यप्यस्य
भवति । कृण्वन्नंहूरणादुर्वित्यपिनिगमोभवति । सप्तमर्यादाःकवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदभ्यंहुरोगात् । सप्तैवमर्यादाः
कवयश्चक्रुस्तासामेकामप्यधिगच्छन्नंहस्वान्भवतिस्तेयमतल्पारोहणंब्रह्महत्यांभ्रूणहत्यांसुरापानंदुष्कृतस्यकर्मणःपुनः
पुनःसेवांपातकेनृतोद्यमितिबतइतिनिपातःखेदानुकंपयोः ॥ २७ ॥ बतोबतासियमनैवतेमनोहृदयंचाविदाम । अन्या
किलत्वांकक्ष्येवयुक्तंपरिष्वजातेलिबुजेववृक्षं । बतोबलादतीतोभवतिदुर्बलोबतासियमनैवतेमनोंहृदयंचविजानीमो
ऽन्याकिलत्वांपरिष्वंक्ष्यतेकक्ष्येवयुक्तंलिबुजेववृक्षंलिबुजाव्रततिर्भवतिलीयतेविभजंतीतिंव्रततिर्वरणाच्चसयनाच्चतत
नाच्चवाताप्यमुदकंभवतिवातएतदाप्याययति । पुनानोवाताप्यंविश्वश्चंद्रमित्यपिनिगमोभवति । वनेनवायोन्यधा
यिचाकन् । वनइववायोवेःपुत्रश्चायन्निर्तिवांकामयमानइतिवावेतिचयइतिचंचकारशाकल्यउदात्तंत्वेवमाख्यातम
भविष्यदसुसमाप्तश्चार्थोरथर्यतीतिसिद्धस्तत्प्रेप्सूरथंकामयतइतिवा । एषदेवोरथर्यतीत्यपिनिगमोभवति ॥ २८ ॥ ॥ ३४ ॥
धेनुंनइषंपिन्वतमसंक्रां । असंक्रमणीं । आधवआधवनात् । मतीनांचसाधनंविप्राणांचाधवमित्यपिनिगमोभवत्यन
वब्रवोऽनवक्षिप्तवचनः । विजेषकृदिंद्रइवानवब्रवइत्यपिनिगमोभवति ॥ २९ ॥ अरायिकाणेविकटेगिरिंगच्छसदा

न्वे । शिरिंबिठस्यसत्वभिस्तेभिष्ट्वाचातयामसि । अदायिनिकाणेविकटेकाणोऽविक्रांतदर्शनइत्यौपमन्यवःकणतेर्वा
स्यादणूभावकर्मणःकणतिःशब्दाणूभावेभाष्यतेऽनुकणतीतिमात्राणूभावात्काणोदर्शनाणूभावात्काणोविकटोविक्रां
तगतिरित्यौपमन्यवःकुटतेर्वास्याद्विपरीतस्यविकुटितोभवतिगिरिंगच्छसदानोनुवेशब्दकारिके । शिरिंबिठस्यसत्व
भिः । शिरिंबिठोमेघःशीर्यतेबिठेबिठमंतरिक्षंबिठंबीरिटेनव्याख्यातंतस्यसत्त्वैरुदकैरितिस्यात्तैष्ट्वाचातयामोऽपिवा
शिरिंबिठोभारद्वाजःकालकर्णोपेतोऽलक्ष्मीर्निर्नाशयांचकारतस्यसत्त्वैःकर्मभिरितिस्यात्तैष्ट्वाचातयामश्चातयतिर्नाशने
पराशरःपराशीर्णस्यवसिष्ठस्यस्थविरस्यजज्ञे । पराशरःशतयातुर्वसिष्ठइत्यपिनिगमोभवतींद्रोऽपिपराशरउच्यतेप
राशातयितायातूनां । इंद्रोयातूनामभवत्पराशरइत्यपिनिगमोभवतिक्रिविर्दतीविकर्तनदंती । यत्रावोदिद्युद्रदति
क्रिविर्दतीत्यपिनिगमोभवतिकरूळतीकृत्तदती । अपिवादेवंकंचित्कृत्तदंतंदृष्ट्वैवमवक्ष्यत् ॥ ३० ॥ वामंवामंतआदुरे
देवोददात्वर्यमा । वामंपूषावामंभगोवामंदेवःकरूळती । वामंवननीयंभवत्यादुरिरादरणात्तत्कःकरूळतीभगःपुर
स्तात्तस्यान्वादेशइत्येकंपूषेत्यपरंसोऽदन्तकोऽदंतकःपूषेतिचब्राह्मणं । दनोविशंइंद्रमृध्रवाचः । दानमनसोनोमनु
ष्यानिंद्रमृदुवाचःकुरु । अवीरामिवमामयंशरारुरभिमन्यते । अबलामिवमामयंबालोऽभिमन्यतेसंशिशरिषुरिदंयु
रिदंकामयमानोऽथापितद्वदर्थेभाष्यतेवसूयुरिन्द्रोवसुमानित्यत्रार्थः । अश्वयुर्गव्यूरथयुर्वसूयुरिंद्रइत्यपिनिगमोभव

ति ॥ ३१ ॥ किंतेकृण्वंतिकीकटेषुगावोनाशिरंदुह्रेनतपंतिघर्मं । आनोभरप्रमगंदस्यवेदोनैचाशाखंमघवन्रंधयानः ।
किंतेकुर्वन्तिकीकटेषुगावःकीकटानामदेशोऽनार्यनिवासःकीकटाःकिंकृताःकिंक्रियाभिरितिप्रेप्सावानैवचाशिरंदुह्रेन
तपंतिघर्मंहर्म्यमाहरनंःप्रमगंदस्यधनानिमगंदःकुसीदीमांगदोमामागमिष्यतीतिचददातितदपत्यंप्रमगंदोऽत्यंतकुसी
दिकुलीनःप्रमदकोवायोऽयमेवास्तिलोकोनपरइतिप्रेप्सुःपंडकोवापंडकःपंडगःप्रार्दकोवाप्रार्दयत्यांडावांडावाणीइवव्री
डयतिंतत्स्थंनैचाशाखंनीचाशाखोनीचैःशाखःशाखाःशक्नोतेराणिररणात्तन्नोमघवन्रंधयेतिरध्यतिर्वशगमनेबुंदयिषुर्भ
वतिबुंदोवाभिंदोवाभयदोवाभासमानोद्रवतीतिवा ॥ ३२ ॥ तुविक्षंतेसुकृतंसूमयंधनुःसाधुर्बुंदोहिरण्ययः । उभाते
बाहूरण्यासुसंस्कृतऋदूपेचिदृदूवृधा । तुविक्षंबहुविक्षेपंमहाविक्षेपंवातेसुकृतंसूमयंसुसुखंधनुःसाधयितातेबुंदोहिरण्म
यंउभौतेबाहूरण्यौरमणीयौसंग्राम्यौवर्दूपेंअर्दनपातिनौगमनपातिनौशब्दपातिनौदूरपातिनौवामर्मण्यर्दनवेधिनौगम
नवेधिनौशब्दवेधिनौदूरवेधिनौवा ॥ ३३ ॥ निराविध्यद्गिरिभ्यआधारयत्पक्कमोदनं । इंद्रोबुंदंस्वाततं । निरविध्य
द्गिरिभ्यआधारयत्पक्कमोदनंमुदकदानंमेघं । इंद्रोबुंदंस्वाततं । वृंदंबुंदेनव्याख्यातंवृंदारकश्च ॥३४॥ अयंयोहोताकि
रुसयमस्यकमप्यूहेयत्समंजन्तिदेवाः । अहरहर्जायतेमासिमास्यथादेवादधिरेहव्यवाहं । अयंयोहोताकर्तासयम
स्यंकमप्यूहेऽन्नमभिवहतियत्समश्नुवंतिदेवाअहरहर्जायतेमासेमासेऽर्धमासेऽर्धमासेवाथदेवानिदधिरेहव्यवाहमुल्बमू

र्णोतेर्वृणोतेर्वा । महत्तदुल्बंस्थविरंतदासीदित्यपिनिगमोभवत्यृबीसमपगतभासमपहृतभासमंतर्हितभासंगतभासंवा
॥ ३५ ॥ हिमेनाग्निंघ्रंसमवारयेथांपितुमतीमूर्जमस्माऽअधत्तं । ऋबीसेअत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुःसर्वगणंस्वस्ति ।
हिमेनोदकेनग्रीष्मांतेग्निंघ्रंसमहरवारयेथामन्नवतींचास्माऊर्जमधत्तमग्नयेयोऽयमृबीसेपृथिव्यामग्निरंतरोषधिवनस्प
तिष्वप्सुतमुन्निन्यथुःसर्वगणंसर्वनामानंगणोगणनाद्गुणश्चयद्दृष्टओषधयउद्यन्तिप्राणिनश्चपृथिव्यांतदश्विनोरूपंतेनै
नौस्तौतिस्तौप्तति ॥ ३६ ॥ (त्वमग्नेऽलातृणउद्वृहाजासउपलप्रक्षिणीकारुरहमस्मेतेश्रायंतइवाश्ववंहिसोमानंस्वरणंमिं
द्रासोमाकृणुष्वपाजस्ताँअध्वरेऽस्तिहिवोऽसूर्तेसूर्तेप्रवोच्छासृप्रस्तुंजेतुंजेयोअस्माअस्माइत्तन्नस्तुरीपंहिनोतानोऽमत्रो
मात्वानपापासोयवंवृकेणजीवाप्नोबतोबतासिधेनुंनोऽरायिकाणेवामंवामंकिंतेतुविक्षंतेनिराविध्यदयंयोहिमेनाग्निंषट्
त्रिंशत्) ॥ इतिनिरुक्तेपूर्वषट्केषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ इतिनिरुक्तपूर्वषट्कःसमाप्तः ॥ ॥ ॥

॥ इति निरुक्तपूर्वषट्कः समाप्तः ॥

॥ अथ निरुक्तोत्तरषट्कप्रारम्भः ॥

ॐ ॥ अथातोदैवतंतद्यानिनामानिप्राधान्यस्तुतीनांदेवतानांतद्दैवतमित्याचक्षतेसैषादेवतोपपरीक्षायत्कामऋषि
र्यस्यांदेवतायामार्थपत्यमिच्छन्स्तुतिंप्रयुंक्तेतद्दैवतःसमंत्रोभवतितास्त्रिविधाऋचःपरोक्षकृताःप्रत्यक्षकृताआध्यात्मि
क्यश्चतत्रपरोक्षकृताःसर्वाभिर्नामविभक्तिभिर्युज्यंतेप्रथमपुरुषैश्चाख्यातस्य ॥ १ ॥ इंद्रोदिवइंद्रईशेपृथिव्याइंद्रमिद्गा
थिनोबृहदिंद्रंणेतेतृत्सवोवेविषाणाइंद्रायसामगायतनेंद्रादृतेपवतेधामकिंचनेंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचमिंद्रेकामाअयंसते
त्यथप्रत्यक्षकृतामध्यमपुरुषयोगास्त्वमितिचैतेनसर्वनाम्नात्वमिंद्रबलादधिविनइंद्रमृधोजहीत्यथापिप्रत्यक्षकृताःस्तो
तारोभवन्तिपरोक्षकृतानिस्तोतव्यानिमाचिदन्यद्विशंसतकण्वाअभिप्रगायतोपप्रेतकुशिकाश्चेतयध्वमित्यथाध्यात्मि
क्यउत्तमपुरुषयोगाअहमितिचैतेनसर्वनाम्नायथैतदिंद्रोवैकुंठोलबसूक्तंवागांभृणीयमिति ॥ २ ॥ परोक्षकृताःप्रत्यक्ष
कृताश्चमंत्राभूयिष्ठाअल्पशआध्यात्मिकाअथापिस्तुतिरेवभवतिनाशीर्वादइंद्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचमितियथैतस्मिन्सू
क्तेऽथाप्याशीरेवनस्तुतिःसुचक्षाअहमक्षीभ्यांभूयासंसुवर्चामुखेनसुश्रुत्कर्णाभ्यांभूयासमितितदेतद्बहुलमाध्वर्यवेयाज्ञे
षुचमंत्रेष्वथापिशपथाभिशापौ । अद्यामुरीययदियातुधानोअस्मि । अधासवीरैर्दशभिर्वियूयाइत्यथापिकस्यचिद्भाव
स्याचिख्यासा । नमृत्युरासीदमृतंनतर्हि । तमआसीत्तमसागूळ्हमग्रे । अथापिपरिदेवनाकस्माच्चिद्भावात् । सुदेवो
अद्यप्रपतेदनावृत् । नविजानामियदिवेदमस्मीत्यथापिनिंदाप्रशंसे । केवलाघोभवतिकेवलादी । भोजस्येदंपुष्करि

णीववेद्मेत्येवमक्षसूक्तेद्यूतानिंदा चकृषिप्रशंसाचैवमुच्चावचैरभिप्रायैर्ऋषीणांमंत्रदृष्टयोभवंति ॥ ३ ॥ तद्येऽनादिष्टदे
वतामंत्रास्तेषुदेवतोपपरीक्षायद्देवतःसयज्ञोवायज्ञांगंवातद्देवताभवंत्यथान्यत्रयज्ञात्प्राजापत्याइतियाज्ञिकानाराशंसा
इतिनैरुक्ताअपिवासाकामदेवतास्यात्प्रायोदेवतावास्तिह्याचारोबहुलंलोकेदेवदेवत्यमतिथिदेवत्यंपितृदेवत्यंयाज्ञदैव
तोमंत्रइत्यपिह्यदेवतादेवतावत्स्तूयंतेयथाश्वप्रभृतीन्योषधिपर्यंतान्यथाप्यष्टौद्वंद्वानिसनमन्येतागंतूनिवार्थान्देवता
नांप्रत्यक्षदृश्यमेतद्भवतिमाहाभाग्याद्देवतायाएकआत्माबहुधास्तूयतएकस्यात्मनोऽन्येदेवाःप्रत्यंगानिभवंत्यपिचस
त्वानांप्रकृतिभूमभिर्ऋषयःस्तुवंतीत्याहुःप्रकृतिसार्वनाम्न्याच्चेतरेतरजन्मानोभवंतीतरेतरप्रकृतयःकर्मजन्मानआत्मज
न्मानआत्मैवैषांरथोभवत्यात्माश्वाआत्मायुधमात्मेषवआत्मासर्वंदेवस्यदेवस्य ॥ ४ ॥ तिस्रएवदेवताइतिनैरुक्ताअ
ग्निःपृथिवीस्थानोवायुर्वेंद्रोवांतरिक्षस्थानःसूर्योद्युस्थानस्तासांमाहाभाग्यादेकैकस्याअपिबहूनिनामधेयानिभवंत्यपिवा
कर्मपृथक्त्वाद्यथाहोताध्वर्युर्ब्रह्मोद्गातेत्यप्येकस्यसतोऽपिवापृथगेवस्युःपृथग्घिस्तुतयोभवंतितथाभिधानानियथोएत
त्कर्मपृथक्त्वादितिबहवोऽपिविभज्यकर्माणिकुर्युस्तत्रसस्थानैकत्वंसंभोगैकत्वंचोपेक्षितव्यंयथापृथिव्यांमनुष्याःपश
वोदेवाइतिस्थानैकत्वंसंभोगैकत्वंचदृश्यतेयथापृथिव्याःपर्जन्येनचवाय्वादित्याभ्यांचसंभोगोऽग्निनाचेतरस्यलोकस्य ॥ २ ॥
तत्रैतन्नरराष्ट्रमिव ॥ ५ ॥ अथाकारचिंतनंदेवतानांपुरुषविधाःस्युरित्येकंचेतनावद्वद्धिस्तुतयोभवंतितथाभिधाना

न्यथापिपौरुषविधिकैरंगैःसंस्तूयंते । ऋष्वातइंद्रस्थविरस्यबाहूयत्संगृभ्णामघवन्काशिरित्ते । अथापिपौरुषविधिकै
र्द्रव्यसंयोगैः । आद्वाभ्यांहरिभ्यामिंद्रयाहि । कल्याणीर्जायासुरणंगृहेते । अथापिपौरुषविधिकैःकर्मभिः । अद्धींद्र
पिबचप्रस्थितस्याश्रुत्कर्णश्रुधीहवं । अपुरुषविधाःस्युरित्यपरमपितुयद्दृश्यते ॥ ६ ॥ अपुरुषविधंतद्यथाग्निर्वायुरादि
त्यःपृथिवीचंद्रमाइतियथोएतच्चेतनावद्वद्धिस्तुतयोभवंतीत्यचेतनान्यप्येवंस्तूयंतेयथाक्षप्रभृतीन्योषधिपर्यंतानियथो
एतत्पौरुषविधिकैरंगैःसंस्तूयंतइत्यचेतनेष्वप्येतद्भवत्यभिक्रंदंतिहरितेभिरासभिरितिग्रावस्तुतिर्यथोएतत्पौरुषविधि
कैर्द्रव्यसंयोगैरित्येतदपिताद्दृशमेवसुखंरथंयुयुजेसिंधुरश्विनमितिनदीस्तुतिर्यथोएतत्पौरुषविधिकैःकर्मभिरित्येतद
पिताद्दृशमेवहोतुश्चित्पूर्वेहविरद्यमाशतेतिग्रावस्तुतिरेवापिवोभयविधाःस्युरपिवापुरुषविधानामेवसतांकर्मात्मानएते
स्युर्यथायज्ञोयजमानस्यैषचाख्यानसमयः ॥ ७ ॥ तिस्रएवदेवताइत्युक्तंपुरस्तात्तासांभक्तिसाहचर्यंव्याख्यास्यामोऽ
थैतान्यग्निभक्तीन्ययंलोकःप्रातःसवनंवसंतोगायत्रीत्रिवृत्स्तोमोरथंतरंसामयेचदेवगणाःसमाम्नाताःप्रथमेस्थानेऽग्ना
यीपृथिवीळेतिस्त्रियोऽथास्यकर्मवहनंचहविषामावाहनंचदेवतानांयच्चकिंचिद्दार्ष्टिविषयिकमग्निकर्मैवतदथास्यसंस्तवि
कादेवाइंद्रःसोमोवरुणःपर्जन्यऋतवआग्नावैष्णवंहविर्नत्वृक्संस्तविकीदशतयीषुविद्यतेऽथाप्याग्नापौष्णंहविर्नतुसंस्तव
स्तत्रैतांविभक्तिस्तुतिमृचमुदाहरंति ॥ ८ ॥ पूषात्वेतश्च्यावयतुप्रविद्वाननष्टपशुर्भुवनस्यगोपाः । सत्वैतेभ्यःपरिदद

त्पितृभ्योऽग्निर्देवेभ्यःसुविदत्रियेभ्यः । पूषात्वेतःप्रच्यावयतुविद्वाननष्टपशुर्भुवनस्यगोपाइत्येषहिसर्वेषांभूतानांगोपा
यितादित्यःसत्वैतेभ्यःपरिददत्पितृभ्यइतिसांशयिकस्तृतीयःपादःपूषापुरस्तात्तस्यान्वादेशइत्येकमग्निरुपरिष्टात्तस्यप्र
कीर्तनेत्यपरं । अग्निर्देवेभ्यःसुविदत्रियेभ्यः । सुविदत्रंधनंभवतिविंदतेर्वैकोपसर्गाद्ददातेर्वास्याद्द्व्युपसर्गात् ॥ ९ ॥
अथैतानींद्रभक्तीन्यंतरिक्षलोकोमाध्यंदिनंसवनंग्रीष्मस्त्रिष्टुप्पंचदशस्तोमोबृहत्सामयेचदेवगणाःसमाम्नातामध्यमेस्था
नेयाश्चस्त्रियोऽथास्यकर्मरसानुप्रदानंवृत्रवधोयाचकाचबलकृतिरिंद्रकर्मैवतदथास्यसंस्तविकादेवाअग्निःसोमोवरुणः
पूषाबृहस्पतिर्ब्रह्मणस्पतिःपर्वतःकुत्सोविष्णुर्वायुरथापिमित्रोवरुणेनसंस्तूयतेपूष्णारुद्रेणचसोमोऽग्निनाचपूषावातेन
चपर्जन्यः ॥ १० ॥ अथैतान्यादित्यभक्तीन्यसौलोकस्तृतीयसवनंवर्षाजगतीसप्तदशस्तोमोवैरूपंसामयेचदेवगणाः
समाम्नाताउत्तमेस्थानेयाश्चस्त्रियोऽथास्यकर्मरसादानंरश्मिभिश्चरसधारणंयच्चकिंचित्प्रवल्हितमादित्यकर्मैवतच्चंद्र
मसावायुनासंवत्सरेणेतिसंस्तवएतेष्वेवस्थानव्यूहेष्वृतुच्छंदःस्तोमपृष्ठस्यभक्तिशेषमनुकल्पयीतशरदनुष्टुबेकविंशस्तो
मोवैराजंसामेतिपृथिव्यायतनानिहेमंतःपंक्तिस्त्रिणवस्तोमःशाक्वरंसामेत्यंतरिक्षायतनानिशिशिरोऽतिच्छंदास्त्रयस्त्रिं ॥ ३ ॥
शस्तोमोरैवतंसामेतिद्युभक्तीनि ॥ ११ ॥ मंत्रामननाच्छंदांसिछादनात्स्तोमःस्तवनाद्यजुर्यजतेःसामसंमितमृचास्यतेर्व
र्चासमंमेनइतिनैदानागायत्रीगायतेःस्तुतिकर्मणस्त्रिगमनावाविपरीतागायतोमुखादुदपतदितिचब्राह्मणमुष्णिगुत्स्ना

ताभवतिस्निह्यतेर्वास्यात्कांतिकर्मणउष्णीषिणीवेत्यौपमिकमुष्णीषंस्नायतेःककुप्ककुभिनीभवतिककुप्चकुब्जश्चकुजते
र्वोब्जतेर्वानुष्टुबनुष्टोभनाद्गायत्रीमेवत्रिपदांसतींचतुर्थेनपादेनानुष्टोभतीतिचब्राह्मणंबृहतीपरिबर्हणात्पंक्तिःपंचपदा
त्रिष्टुप्स्तोभत्युत्तरपदाकातुत्रितास्यात्तीर्णतमंछंदस्त्रिवृद्वज्रस्तस्यस्तोभनीतिवायत्त्रिरस्तोभत्तत्रिष्टुभस्त्रिष्टुप्त्वमितिविज्ञा
यते ॥ १२ ॥ जगतीगततमंछन्दोजलचरगतिर्वाजल्गल्यमानोऽसृजदितिचब्राह्मणंविराड्विराजनाद्वाविराधनाद्वा
विप्रापणाद्वाविराजनात्संपूर्णाक्षराविराधनादूनाक्षराविप्रापणादधिकाक्षरापिपीलिकमध्येत्यौपमिकंपिपीलिकापेलते
र्गतिकर्मणइतीमादेवताअनुक्रांताःसूक्तभाजोहविर्भाजऋग्भाजश्चभूयिष्ठाःकाश्चिन्निपातभाजोऽथोताभिधानैःसंयुज्य
हविश्चोदयतींद्रायवृत्रघ्नइंद्रायवृत्रतुरइंद्रायांहोमुचइतितान्यप्येकेसमामनंतिभूयांसितुसमाम्नानाद्यत्तुसंविज्ञानभूतं
स्यात्प्राधान्यस्तुतितत्समामनेऽथोतकर्मभिर्ऋषिर्देवताःस्तौतिवृत्रहापुरंदरइतितान्यप्येकेसमामनंतिभूयांसितुसमा
म्नानाद्व्यंजनमात्रंतुतत्तस्याभिधानस्यभवतियथाब्राह्मणायबुभुक्षितायौदनंदेहिस्नातायानुलेपनंपिपासतेपानीयमिति
॥ १३ ॥ अथातोऽनुक्रमिष्यामोऽग्निःपृथिवीस्थानस्तंप्रथमंव्याख्यास्यामोऽग्निःकस्मादग्रणीर्भवत्यग्रंयज्ञेषुप्रणीय
तेंऽगंनयतिसंनममानोऽक्नोपनोभवतीतिस्थौलाष्ठीविर्नक्नोपयतिनस्नेहयतित्रिभ्यआख्यातेभ्योजायतइतिशाकपूणि
रितादक्ताद्दग्धाद्वानीतात्सखल्वेतेरकारमादत्तेगकारमनक्तेर्वादहतेर्वानीःपरस्तस्यैषाभवति ॥ १४ ॥ अग्निमीळेपुरो

हिंतंयज्ञस्यदेवमृत्विजं । होतांरंरत्नधातमं । अग्निमीळेऽग्निंयाचामीळिरध्येषणाकर्मापूजाकर्मावापुरोहितोव्याख्यातो
यज्ञश्चदेवोदानाद्वादीपनाद्वाद्योतनाद्वाद्युस्थानोभवतीतिवायोदेवःसादेवताहोतारंह्वातारंजुहोतेर्होतेत्यौर्णवाभोरत्न
॥ ४ ॥ धातमंरमणीयानांधनानांदातृतमंतस्यैषापराभवति ॥ १५ ॥ अग्निःपूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्योनूतनैरुत । सदेवाँऽएहव
क्षति । अग्निर्यःपूर्वैर्ऋषिभिरीळितव्योवेदितव्योऽस्माभिश्चनवतरैःसदेवानिहावहत्विति॑सनमन्येतायमेवाग्निरित्यप्ये
तेउत्तरेज्योतिषीअग्नीउच्येतेततोनुमध्यमः ॥ १६ ॥ अभिप्रवंतसमनेवयोषाःकल्याण्यः१स्मयमानासोअग्निं । घृतस्य
धाराःसमिधोनसंतताजुषाणोहर्यतिजातवेदाः । अभिनवंतसमनसइवयोषाःसमनंसमननाद्वासंमाननाद्वाकल्याण्यः
स्मयमानासोअग्निमित्यौपमिकंघृतस्यधाराउदकस्यधाराःसमिधोनसंतंनसतिराप्नोतिकर्मावानमतिकर्मावा । ताजुषा
णोहर्यतिजातवेदाः । हर्यतिःप्रेप्साकर्माविहर्यतीतिसमुद्रादूर्मिर्मधुमाँऽउदारादित्यादित्यमुक्तंमन्यंतेसमुद्राद्ध्येषोऽद्भ्यउ
देतीतिचब्राह्मणमथापिब्राह्मणंभवत्यग्निःसर्वादेवताइतितस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ १७ ॥ इंद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहु
रथोदिव्यःससुपर्णोगरुत्मान् । एकंसद्विप्राबहुधावदंत्यग्निंयमंमातरिश्वानमाहुः । इममेवाग्निंमहांतमात्मानमेकमात्मा ॥ ४ ॥
नंबहुधामेधाविनोवदंतींद्रंमित्रंवरुणमग्निंदिव्यंचगरुत्मंतंदिव्योदिविजोगरुत्मान्गरणवान्गुर्वात्मामहात्मेतिवायस्तु
सूक्तंभजतेयस्मैहविर्निरुप्यतेऽयमेवसोग्निर्निपातमेवैतेउत्तरेज्योतिषीएतेननामधेयेनभजेते ॥ १८ ॥ जातवेदाःकस्मा

ज्जातानिवेदजातानिवैनंविदुर्जातेजातेविद्यतइतिवाजातवित्तोवाजातधनोजातविद्योवाजातप्रज्ञानोयत्तज्जातःपशून
विंदतेतितज्जातवेदसोजातवेदस्त्वमितिब्राह्मणंतस्मात्सर्वानृतून्पशवोऽग्निमभिसर्पंतीतिचतस्यैषाभवति ॥ १९ ॥
प्रनूनंजातवेदसमश्वंहिनोतवाजिनं । इदंनोबर्हिरासदे । प्रहिणुतजातवेदसंकर्मभिःसमश्नुवानमपिवोपमार्थेस्यादश्व
मिवजातवेदसमितीदंनोबर्हिरासीदत्विति॑तदेतदेकमेवंजातवेदसंगायत्रंतृचंदशतयीषुविद्यतेयत्तुकिंचिदाग्नेयंतज्जात
वेदसानांस्थानेयुज्यतेसनमन्येतायमेवाग्निरित्यप्येतेउत्तरेज्योतिषीजातवेदसीउच्येतेततोनुमध्यमः । अभिप्रवंतस
मनेवयोषाइतितत्पुरस्ताद्व्याख्यातमथासावादित्यंउदुत्यंजातवेदसमितितदुपरिष्टाद्व्याख्यास्यामोयस्तुसूक्तंभजतेयस्मै
हविर्निरुप्यतेऽयमेवसोऽग्निर्जातवेदानिपातमेवैतेउत्तरेज्योतिषीएतेननामधेयेनभजेते ॥ २० ॥ वैश्वानरःकस्मा
द्विश्वान्नरान्नयतिविश्वएनंनरानयंतीतिवापिवाविश्वानरएवस्यात्प्रत्यृतःसर्वाणिभूतानितस्यवैश्वानरस्तस्यैषाभवति
॥ २१ ॥ वैश्वानरस्यसुमतौस्यामराजाहिकंभुवनानामभिश्रीः । इतोजातोविश्वमिदंविचष्टेवैश्वानरोयततेसूर्येण ।
इतोजातःसर्वमिदमभिविपश्यतिवैश्वानरःसंयततेसूर्येणराजायःसर्वेषांभूतानामभिश्रयणीयस्तस्यवयंवैश्वानरस्यक
ल्याण्यांमतौस्यामेतितत्कोवैश्वानरोमध्यमइत्याचार्यावर्षकर्मणाह्येनंस्तौति ॥ २२ ॥ प्रनूमहित्वंवृषभस्यवोचंयंपूरवो
वृत्रहणंसचंते । वैश्वानरोदस्युमग्निर्जघन्वाँऽअधूनोत्काष्ठाअवशम्बरंभेत् । प्रब्रवीमितन्महत्त्वंमाहाभाग्यंवृषभस

वर्षितुरपायंपूरवःपूरयितव्यामनुष्यांवृत्रहणंमेघहनंसचंतेसेवंतेवर्षकामांदस्युर्दस्यतेःक्षयार्थादुपदस्यंत्यस्मिन्रसाउप
दासयतिकर्माणितमग्निर्वैश्वानरोघ्नन्नवाधूनोदपःकाष्ठाअभिनच्छम्बरंमेघमथासावादित्यइतिपूर्वेयाज्ञिकाएषांलोका
नांरोहेणसवनानांरोहआम्नातोरोहात्प्रत्यवरोहश्चिकीर्षितस्तामनुकृतिंहोताग्निमारुतेशस्त्रेवैश्वानरीयेणसूक्तेनप्रतिपद्य
तेसोऽपिनस्तोत्रियमाद्रियेताग्नेयोहिभवतिततआगच्छतिमध्यस्थानादेवतारुद्रंचमरुतश्चततोऽग्निमिहस्थानमत्रैवस्तो
त्रियंशंसत्यथापिवैश्वानरीयोद्वादशकपालोभवत्येतस्यहिद्वादशविधंकर्माथापिब्राह्मणंभवत्यसौवाआदित्योऽग्निर्वैश्वा
नरइत्यथापिनिवित्सौर्यवैश्वानरीभवत्यायोद्यांभात्यापृथिवीमित्येषहिद्यावापृथिव्यावाभासयत्यथापिछान्दोमिकंसू
क्तंसौर्यवैश्वानरंभवतिदिविपृष्टोअरोचतेत्येषहिदिविपृष्टोअरोचतेत्यथापिहविष्पांतीयंसूक्तंसौर्यवैश्वानरंभवत्ययमेवा
ग्निर्वैश्वानरइतिशाकपूणिर्विश्वानरावित्यप्येतेउत्तरेज्योतिषीवैश्वानरोऽयंयत्ताभ्यांजायतेकथंन्वयमेताभ्यांजायतइ
तियत्रवैद्युतःशरणमभिहंतियावदनुपात्तोभवतिमध्यमधर्मैवतावद्भवत्युदकेंधनःशरीरोपशमनउपादीयमानएवायंसं
पद्यतउदकोपशमनःशरीरदीप्तिरथादित्यादुदीचिप्रथमसमावृत्तआदित्येकंसंवामणिंवापरिमृज्यप्रतिस्वरेयत्रशुष्कगो
मयमसंस्पर्शयन्धारयतितत्प्रदीप्यतेसोऽयमेवसंपद्यतेथाप्याहवैश्वानरोयततेसूर्येणेतिनचपुनरात्मनात्मानंसंयततेन्ये
नैवान्यःसंयततइतइममादधात्यमुतोऽमुष्यरश्मयःप्रादुर्भवंतीतोऽस्यार्चिषस्तयोर्भासोःसंसंगंदृष्ट्वैवमवक्ष्यदथयान्ये

तान्यौत्तमिकानिसूक्तानिभागानिवासावित्राणिवासौर्याणिवापौष्णानिवावैष्णवानिवावैश्वदेव्यानिवातेषुवैश्वानरी
याःप्रवादाअभविष्यन्नादित्यकर्मणाचैनमस्तोष्यन्नित्युदेषीत्यस्तमेषीतिविपर्येषीत्याग्नेयेष्वेवहिसूक्तेषुवैश्वानरीयाःप्रवा
दाभवन्त्यग्निकर्मणाचैनंस्तौतीतिवहसीतिपचसीतिदहसीतियथोएतद्वर्षकर्मणाह्येनंस्तौतीत्यस्मिन्नप्येतदुपपद्यते । स
मानमेतदुदकमुच्चैत्यवचाहभिः । भूमिंपर्जन्याजिन्वंतिदिवंजिन्वंत्यग्नयः । इतिसानिगदव्याख्याता ॥ २३ ॥
कृष्णंनियानंहरयःसुपर्णाअपोवसानादिवमुत्पतंति । तआववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद्घृतेनपृथिवीव्युंद्यते । कृष्णंनिरय
णंरात्रिरादित्यस्यहरयःसुपर्णाहरणाआदित्यरश्मयस्तेयदामुतोऽर्वांचःपर्यावर्ततेसहस्थानादुदकस्यादित्यादथघृतेनो
दकेनपृथिवीव्युद्यतेघृतमित्युदकनामजिघर्तेःसिंचतिकर्मणोऽथापिब्राह्मणंभवत्यग्निर्वाइतोवृष्टिंसमीरयतिधामच्छदि
वखलुवैभूत्वावर्षतिमरुतःसृष्टांवृष्टिंनयंतियदाखलुवाअसावादित्योन्यङ्रश्मिभिःपर्यावर्ततेऽथवर्षतीतियथोएतद्रोहा
त्प्रत्यवरोहश्चिकीर्षितइत्याम्नायवचनादेतद्भवतियथोएतद्वैश्वानरीयोद्वादशकपालोभवतीत्यनिर्वचनंकपालानिभवं
त्यस्तिहिसौर्यएककपालःपंचकपालश्चयथोएतद्ब्राह्मणंभवतीतिबहुभक्तिवादीनिहिब्राह्मणानिभवंतिपृथिवीवैश्वानरः
संवत्सरोवैश्वानरोब्राह्मणोवैश्वानरइतियथोएतन्निवित्सौर्यवैश्वानरीभवतीत्यस्यैवसाभवतियोविड्भ्योमानुषीभ्योदीदे
दित्येषहिविड्भ्योमानुषीभ्योदीप्यतेयथोएतच्छांदोमिकंसूक्तंसौर्यवैश्वानरंभवतीत्यस्यैवतद्भवतिजमदग्निभिराहुतइति

जमदग्नयः प्रजमिताग्नयो वा प्रज्वलिताग्नयो वा तैरभिहुतो भवतीति यथो एतद्धविष्पांतीयं सूक्तं सौर्यं वैश्वानरं भवतीत्यस्यैव तद्भवति ॥ २४ ॥ हुविष्पांतमजरं स्वर्विदि दिविस्पृश्याहुतं जुष्टमग्नौ । तस्य भर्मणे भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथंत । हविर्यत्पानीयमजरं सूर्यविदि दिविस्पृश्यभिहुतं जुष्टमग्नौ तस्य भरणाय च भावनाय च धारणाय चैतेभ्यः सर्वेभ्यः कर्मभ्यो देवा इममग्निमन्नेनापप्रथंत तथाप्याह ॥ २५ ॥ अपामुपस्थे महिषा अगृभ्णत विशो राजानमुपतस्थुर्ऋग्मियं । आदूतो अग्निमभरद्विवस्वतो वैश्वानरं मातरिश्वा परावतः । अपामुपस्थ उपस्थाने महत्यन्तरिक्षलोक आसीना महांत इति वा गृह्णत माध्यमिका देवगणा विश इव राजानमुपतस्थुर्ऋग्मियमृग्मंतमिति वार्चनीयमिति वा पूजनीयमिति वाहरद्यं दूतो देवानां विवस्वत आदित्याद्विवस्वान्विवासनवान्प्रेरितवतः परागताद्वास्याग्नेर्वैश्वानरस्य मातरिश्वानमाहर्तारमाह मातरिश्वा वायुर्मातर्यन्तरिक्षे श्वसिति मातर्याश्वनितीति वाथैनमेताभ्यां सर्वाणि स्थानान्यभ्यापादं स्तौति ॥ २६ ॥ मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् । मायामूतु यज्ञियानामेतामपो यत्तूर्णिश्चरति प्रजानन् । मूर्धा मूर्तमस्मिन्धीयते मूर्धा यः सर्वेषां भूतानां भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन्त्स एव प्रज्ञां त्वेतां मन्यंते यज्ञियानां देवानां यज्ञसंपादिनामपो यत्कर्म चरति प्रजानन्त्सर्वाणि स्थानान्यनुसंचरति त्वरमाणस्तस्योत्तरा भूयसे निर्वचनाय ॥ २७ ॥ स्तोमेन हि दिवि देवासो अग्निमजीजनञ्छक्तिभी रोदसिप्रां । तमू अकृण्वन्त्रेधा भुवे कं स ओषधीः पचति विश्वरूपाः । स्तोमेन यं हि दिवि देवासो अग्निमजनयञ्छक्तिभिः कर्मभिर्द्यावापृथिव्योरापूरणं तमकुर्वंस्त्रेधाभावाय पृथिव्यामंतरिक्षे दिवीति शाकपूणिर्यदस्य दिवि तृतीयं तदसावादित्य इति हि ब्राह्मणं तदग्नीकृत्य स्तौत्यथैनमेतयादित्यीकृत्य स्तौति ॥ २८ ॥ यदेदेनमदधुर्यज्ञियासो दिवि देवाः सूर्यमादितेयं । यदा चरिष्णू मिथुनावभूतामादित्प्रापश्यन्भुवनानि विश्वा । यदैनमदधुर्यज्ञियाः सर्वे दिवि देवाः सूर्यमादितेयमदितेः पुत्रं यदा चरिष्णू मिथुनौ प्रादुरभूतां सर्वदा सहचारिणावुषाश्चादित्यश्च मिथुनौ कस्मान्मिनोतिः श्रयतिकर्मा थुइति नामकरणस्थकारो वा नयतिः परो वनिर्वा समाश्रितावन्योन्यं नयतो वनुतो वा मनुष्यमिथुनावप्येतस्मादेव मेथंतावन्योन्यं वनुत इति वाथैनमेतयाग्नीकृत्य स्तौति ॥ १९ ॥ यत्रा वदेते अवरः परश्च यज्ञन्योः कतरो नौ वि वेद । आ शेकुरित्सधमादं सखायो न क्षंत यज्ञं क इदं वि वोचत् । यत्र विवदेते दैव्यौ होतारावयं चाग्निरसौ च मध्यमः कतरो नौ यज्ञे भूयो वेदेत्याशक्नुवंति सत्सहमदनं समानाख्याना ऋत्विजस्तेषां यज्ञं समश्नुवानानां को न इदं विवक्ष्यतीति तस्योत्तरा भूयसे निर्वचनाय ॥ ३० ॥ यावन्मात्रमुषसो न प्रतीकं सुपर्ण्यो३ वसंते मातरिश्वः । तावद्दधात्युप यज्ञमायन्ब्राह्मणो होतुरवरो निषीदन् । यावन्मात्रमुषसः प्रत्यक्तं भवति प्रदिदर्शनमिति वास्त्युपमानस्य संप्रत्यर्थे प्रयोग इहेव निधेहीति यथा सुपर्ण्यः सुपतना एता रात्रयो वसते मातरिश्वञ्ज्योतिर्वर्णस्य तावदुपदधाति यज्ञमागच्छन्ब्राह्मणो होतास्याग्नेर्होतुरवरो निषीदन्होतृजपस्त्वनग्निर्वैश्वानरीयो भवति देव सवितरेतं त्वा वृणतेऽग्निं होत्राय सह पित्रा वैश्वानरेणेतीमामे

॥ ६ ॥

वाग्निःसवितारमाहसर्वस्यप्रसवितारंमध्यमंवोत्तमंवापितरंयस्तुसूक्तंभजतेयस्मैहविर्निरुप्यतेऽयमेवसोग्निर्वैश्वानरोनि
पातमेवैतेउत्तरेज्योतिषीएतेननामधेयेनभजेतेभजेते ॥ ३१ ॥ (अथातोदैवतमिंद्रोदिवःपरोक्षकृतास्तद्येनतिस्रोऽथा
कारचिंतनमपुरुषविधंतत्तिस्रएवदेवताइत्युक्तंपूषात्वाथैतानींद्रभक्तीन्यथैतान्यादित्यभक्तीनिमंत्रामननाजगतीगतत
मथातोनुक्रमिष्यामोऽग्निमीळेऽग्निःपूर्वेभिरभिप्रवंतेद्रंमित्रंजातवेदाःकस्मात्प्रनूनंजातवेदसंवैश्वानरःकस्माद्वैश्वान
रस्यप्रनूमहित्वंकृष्णंनियानंहविष्पांतमपामुपस्थेमूर्धाभुवस्तोमेनहियदेदेनंयत्रावदेतेयावन्मात्रमेकत्रिंशत्)॥ इतिनि
रुक्तउत्तरषट्केप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

ॐ ॥ द्रविणोदाःकस्माद्धनंद्रविणमुच्यतेयदेनदभिद्रवंतिबलंवाद्रविणंयदेनेनाभिद्रवंतितस्यदाताद्रविणोदास्त
स्यैषाभवति ॥ १ ॥ द्रविणोदाद्रविणसोग्रावहस्तासोऽअध्वरे । यज्ञेषुदेवमीळते । द्रविणोदायस्त्वंद्रविणसइतिद्रवि
णसादिनइतिवाद्रविणसानिनइतिवाद्रविणसस्तस्मात्पिबत्वितिवा । यज्ञेषुदेवमीळते । याचंतिस्तुवंतिवर्धयंतिपूजयं
तीतिवातत्कोद्रविणोदाइंद्रइतिक्रौष्टुकिःसबलधनयोर्दातृतमस्तस्यचसर्वाबलकृतिरोजसोजातमुतमन्यएनमितिचाहा
थाप्यग्निंद्राविणोदसमाहैषपुनरेतस्माज्जायते। योअश्मनोरंतरग्निंजजानेत्यपिनिगमोभवत्यथाप्यृतुयाजेषुद्राविणोदसाः
प्रवादाभवंतितेषांपुनःपात्रस्येंद्रपानमितिभवत्यथाप्येनंसोमपानेनस्तौत्यथाप्याहद्रविणोदाःपिबतुद्राविणोदसइत्यय

मेवाग्निर्द्रविणोदाइतिशाकपूणिराग्नेयेष्वेवहिसूक्तेषुद्राविणोदसाःप्रवादाभवंति । देवाअग्निंधारयन्द्रविणोदामित्यपि
निगमोभवतियथोएतत्सबलधनयोर्दातृतमइतिसर्वासुदेवतास्वैश्वर्यंविद्यतेयथोएतदोजसोजातमुतमन्यएनमितिचा
हेत्ययमप्यग्निरोजसाबलेनमथ्यमानोजायतेतस्मादेनमाहसहसस्पुत्रंसहसःसूनुंसहसोयहुंयथोएतदग्निंद्राविणोदसमाहे
त्यृत्विजोऽत्रद्रविणोदसउच्यंतेहविषोदातारस्तेचैनंजनयंति । ऋषीणांपुत्रोअधिराजएषइत्यपिनिगमोभवतियथोएत
त्तेषांपुनःपात्रस्येंद्रपानमितिभवतीतिभक्तिमात्रंतद्भवतियथावायव्यानीतिसर्वेषांसोमपात्राणांयथोएतत्सोमपानेनैनं
स्तौतीत्यस्मिन्नप्येतदुपपद्यते । सोमंपिबमंदसानोगणश्रिभिरित्यपिनिगमोभवतियथोएतद्द्रविणोदाःपिबतुद्राविणोद
सइत्यस्यैवतद्भवति ॥ २ ॥ मेद्यंतुतेवह्नयोयेभिरीयसेऽरिषण्यन्वीळयस्वावनस्पते । आयूयाधृष्णोअभिगूर्यात्वंने
ष्ट्रात्सोमंद्रविणोदःपिबऋतुभिः । मेद्यंतुतेवह्नयोवोढारोयैर्यास्यऋष्यन्दृढीभवायूयधृष्णोअभिगूर्यत्वंनेष्ट्रीयाद्धिष्ण्यां
द्धिष्ण्योधिषण्योधिषणाभवोधिषणावाग्धिषेर्दधात्यर्थेधीसादिनीवाधीसानिनीतिवावनस्पतइत्येनमाहैषहिवनानांपा
तावापालयितावावनंवनोतेःपिबर्तुभिःकालैः ॥ ३ ॥ अथातआप्रियआप्रियःकस्मादाप्नोतेःप्रीणातेर्वाप्रीभिराप्रीणा
तीतिचब्राह्मणंतासामिध्मःप्रथमागामीभवतीध्मःसमिन्धनात्तस्यैषाभवति ॥ ४ ॥ समिद्धोअद्यमनुषोदुरोणेदेवोदे
वान्यजसिजातवेदः । आचवहमित्रमहश्चिकित्वान्त्वंदूतःकविरसिप्रचेताः । समिद्धोऽद्यमनुष्यस्यमनुष्यस्यगृहेदेवोदे

वान्यजसिजातवेदआचवहमित्रमहश्चिकित्वांश्चेतनावांस्त्वंदूतःकविरसिप्रचेताःप्रवृद्धचेतायज्ञेध्मइतिकात्थक्योऽग्नि
रितिशाकपूणिस्तनूनपादाज्यंभवतिनपादित्यननंतरायाःप्रजायानामधेयंनिर्णततमाभवतिगौरत्रतनूरुच्यतेतताअस्यां
भोगास्तस्याःपयोजायतेपयसआज्यंजायतेऽग्निरितिशाकपूणिरापोऽत्रतन्वउच्यंतेततांअंतरिक्षेताभ्यओषधिवनस्पत
योजायंतओषधिवनस्पतिभ्यएषजायतेतस्यैषाभवति ॥ ५ ॥ तनूनपात्पथऋतस्ययानान्मध्वासमंजन्त्स्वदयासुजि
ह्व । मन्मानिधीभिरुतयज्ञमृन्धन्देवत्राचकृणुह्यध्वरंनः । तनूनपात्पथऋतस्ययानान्यज्ञस्ययानान्मधुनासमंजन्त्स्वद
यकल्याणजिह्वमननानिचनोधीभिर्यज्ञंचसमर्धयदेवान्नोयज्ञंगमयनराशंसोयज्ञइतिकात्थक्योनराअस्मिन्नासीनाःशंसं
त्यग्निरितिशाकपूणिर्नरैःप्रशस्योभवतितस्यैषाभवति ॥ ६ ॥ नराशंसस्यमहिमानमेषामुपस्तोषामयजतस्ययज्ञैः । येसु
क्रतवःशुचयोधियंधाःस्वदंतिदेवाउभयानिहव्या । नराशंसस्यमहिमानमेषामुपस्तुमोयज्ञियस्ययज्ञैर्येसुकर्माणःशुच
योधियंधारयितारःस्वदयंतुदेवाउभयानिहवींषिसोमंचेतराणिचेतिवातांत्राणिचावापिकानिचेतिवैळईट्टेःस्तुतिकर्मण
इंधतेर्वातस्यैषाभवति ॥ ७ ॥ आजुह्वानईड्योवंद्यश्चायाह्यग्नेवसुभिःसजोषाः । त्वंदेवानामसियह्वहोतासएनान्यक्षी
षितोयजीयान् । आहूयमानईळितव्योवंदितव्यश्चायाह्यग्नेवसुभिःसहजोषणस्त्वंदेवानामसियह्वहोतायह्वइतिमहतो
नामधेयंयातश्चहूतश्चभवति । सएनान्यक्षीषितोयजीयान् । इषितःप्रेषितइतिवाधीष्टइतिवायजीयान्यष्टृतरोबर्हिः

परिबर्हणात्तस्यैषाभवति ॥ ८ ॥ प्राचीनंबर्हिःप्रदिशापृथिव्यावस्तोरस्यावृज्यतेअग्रेअह्नां । व्युप्रथतेवितरंवरीयोदेवे
भ्योअदितयेस्योनं । प्राचीनंबर्हिःप्रदिशापृथिव्यावसनायास्याःप्रवृज्यतेऽग्रेऽह्नांबर्हिःपूर्वाह्णेतद्विप्रथतेवितरंवितीर्ण
तरमितिवाविस्तीर्णतरमितिवावरीयोवरतरमुरुतरंवादेवेभ्यश्चादितयेचस्योनंस्योनमितिसुखनामस्यतेरवस्यन्त्येतत्से
वितव्यंभवतीतिवाद्वारोजवतेर्वाद्रवतेर्वावारयतेर्वातासामेषाभवति ॥ ९ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया विश्रयंतांपतिभ्योन
जनयःशुंभमानाः । देवीर्द्वारोबृहतीर्विश्वमिन्वादेवेभ्योभवतसुप्रायणाः । व्यंचनवत्यउरुत्वेनविश्रयंतांपतिभ्यइव
जायाऊरूमैथुनेधर्मेशुशोभिषमाणावरतममंगमूरूदेव्योद्वारोबृहत्योमहत्योविश्वमिन्वाविश्वमाभिरेतियज्ञेगृहद्वारइ
तिकात्थक्योऽग्निरितिशाकपूणिरुषासानक्तोषाश्चनक्ताचोषाव्याख्यातानक्तेतिरात्रिनामानक्तिभूतान्यवश्यायेनापि
वानक्ताव्यक्तवर्णातयोरेषाभवति ॥ १० ॥ आसुष्वयंतीयजतेउपाकेउषासानक्तासदतांनियोनौ । दिव्येयोषणेबृह
तीसुरुक्मेअधिश्रियंशुक्रपिशंदधाने । सेष्मीयमाणेइतिवासुष्वापयंत्याविततिवासीदतामितिवान्यासदतामितिवाय
ज्ञियेउपक्रांतेदिव्येयोषणेबृहत्यौमहत्यौसुरुक्मेसुरोचनेअधिदधानेशुक्रपेशसंश्रियंशुक्रंशोचतेर्ज्वलतिकर्मणःपेशइति
रूपनामपिंशतेर्विपिंशितंभवतिदैव्याहोतारादैव्यौहोतारावयंचाग्निरसौचमध्यमस्तयोरेषाभवति ॥ ११ ॥ दैव्याहो
तारापृथमासुवाचामिमानायज्ञंमनुषोयजध्यै । प्रचोदयंताविदथेषुकारूप्राचीनंज्योतिःप्रदिशादिशंता । दैव्यौहोता

रौप्रथमौसुवाचौनिर्मिमानौयज्ञंमनुष्यस्यमनुष्यस्ययजनायप्रचोदयमानौयज्ञेषुकर्तारौपूर्वस्यांदिशियष्टव्यमितिप्रदिशं
तौतितिस्रोदेवीस्तिस्रोदेव्यस्तासामेषाभवति ॥ १२ ॥ आनोयज्ञंभारतीतूयमेत्विळामनुष्वदिहचेतयंती । तिस्रोदेवी
र्बर्हिरेदंस्योनंसरस्वतीस्वपसःसदंतु । ऐतुनोयज्ञंभारतीक्षिप्रंभरतआदित्यस्तस्यभाइडाचमनुष्यवदिहचेतयमानाति
स्रोदेव्योबर्हिरिदं खंसरस्वतीचसुकर्माणआसीदंतुत्वष्टातूर्णमश्नुतइतिनैरुक्तास्त्विषेर्वास्याद्दीप्तिकर्मणस्त्वक्षतेर्वास्या
त्करोतिकर्मणस्त ाभवति ॥ १३ ॥ यइमेद्यावापृथिवीजनित्रीरूपैरपिंशद्भुवनानिविश्वा । तमद्यहोतरिषितोयजीया
न्देवंत्वष्टारमिहयक्षिविद्वान् । यइमेद्यावापृथिव्यौजनयित्र्यौरूपैरकरोद्भूतानिचसर्वाणितमद्यहोतरिषितोयजीयान्दे
वंत्वष्टारमिहयजविद्वान्माध्यमिकस्त्वष्टेत्याहुर्मध्यमेचस्थानेसमाम्नातोऽग्निरितिशाकपूणिस्तस्यैषापराभवति ॥ १४ ॥
आविष्ट्योवर्धतेचारुरासुजिह्मानामूर्ध्वःस्वयशाउपस्थे । उभेत्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीचीसिंहंप्रतिजोषयेते । आ
विरावेदनात्तत्योवर्धतेचारुरासुचारुचरतेर्जिह्मंजिहीतेरूर्ध्वउच्छ्रितोभवतिस्वयशाआत्मयशाउपस्थउपस्थानउभेत्वष्टुं
र्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीचीसिंहंप्रतिजोषयेते । द्यावापृथिव्याविनिवाहोरात्रेइतिवारणीइतिवाप्रत्यक्तेसिंहंसहनंप्रत्या
सेवेते ॥ १५ ॥ वनस्पतिर्व्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ १६ ॥ उपावसृजत्मन्यासमंजन्देवानांपाथऋतुथाहवींषि ।
वनस्पतिःशमितादेवोअग्निःस्वदंतुहव्यंमधुनाघृतेन । उपावसृजात्मनात्मानंसमंजन्देवानामन्नमृतावृतौहवींषिकाले

कालेवनस्पतिःशमितादेवोअग्निरित्येतेत्रयःस्वदयंतुहव्यंमधुनाचघृतेनचतत्कोवनस्पतिर्यूपइतिकात्थक्योऽग्निरिति
शाकपूणिस्तस्यैषापराभवति ॥ १७ ॥ अंजंतित्वामध्वरेदेवयंतोवनस्पतेमधुनादैव्येन । यदूर्ध्वस्तिष्ठाद्द्रविणेहधत्ताद्य
द्वाक्षयोमातुरस्याउपस्थे । अंजंतित्वामध्वरेदेवान्कामयमानावनस्पतेमधुनादैव्येनचघृतेनचयदूर्ध्वःस्थास्यसिद्रविणा
निचनोदास्यसियद्वातेकृतःक्षयोमातुरस्याउपस्थउपस्थानेऽग्निरितिशाकपूणिस्तस्यैषापराभवति ॥ १८ ॥ देवेभ्योव
नस्पतेहवींषिहिरण्यपर्णप्रदिवस्तेअर्थं । प्रदक्षिणिद्रशनयानियूयऋतस्यवक्षिपथिभीरजिष्ठैः । देवेभ्योवनस्पतेहवींषि
हिरण्यपर्णऋतपर्णापिवोपमार्थेस्याद्धिरण्यवर्णपर्णेतिप्रदिवस्तेअर्थंपुराणस्तेसोऽर्थोयंतेप्रब्रूमोयज्ञस्यवहपथिभीरजिष्ठैर्ऋ
जुतमैरजस्वलतमैस्तपिष्ठतमैरितिवातस्यैषापराभवति ॥ १९ ॥ वनस्पतेरशनयानियूयपिष्टतमयावयुनानिविद्वान् ।
वहदेवत्रादिधिषोहवींषिप्रचदातारममृतेषुवोचः । वनस्पतेरशनयानियूयसुरूपतमयावयुनानिविद्वान्प्रज्ञानानिप्र
जानन्वहदेवान्यज्ञेदातुर्हवींषिप्रब्रूहिचदातारममृतेषुदेवेषुस्वाहाकृतयःस्वाहेत्येतत्सुआहेतिवास्वावागाहेतिवास्वंप्राहे
तिवास्वाहुतंहविर्जुहोतीतिवातासामेषाभवति ॥ २० ॥ सद्योजातोव्यमिमीतयज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः । अस्य
होतुःप्रदिश्यृतस्यवाचिस्वाहाकृतंहविरदंतुदेवाः । सद्योजायमानोनिरमिमीतयज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाम्यस्यहो
तुःप्रदिश्यृतस्यवाच्यास्येस्वाहाकृतंहविरदन्तुदेवायजंतीतीमाआप्रीदेवताअनुक्रांताअथकिंदेवताःप्रयाजानुयाजाआ

ग्नेयाइत्येके ॥ २१ ॥ प्रयाजान्मेअनुयाजांश्चकेवलानूर्जस्वन्तंहविषोदत्तभागं । घृतंचापांपुरुषंचौषधीनामग्नेश्चदीर्घमायुरस्तुदेवाः । तवप्रयाजाअनुयाजाश्चकेवलऊर्जस्वंतोहविषःसंतुभागाः । तवाग्नेयज्ञो३यमस्तुसर्वस्तुभ्यंनमंतांप्रदिशश्चतस्रः । आग्नेयावैप्रयाजाआग्नेयाअनुयाजाइतिचब्राह्मणंछन्दोदेवताइत्यपरंछन्दांसिवैप्रयाजाश्छंदांस्यनुयाजाइतिचब्राह्मणंमृतुदेवताइत्यपरंमृतवोवैप्रयाजाऋतवोऽनुयाजाइतिचब्राह्मणंपशुदेवताइत्यपरंपशवोवैप्रयाजाःपशवोऽनुयाजाइतिचब्राह्मणंप्राणदेवताइत्यपरंप्राणावैप्रयाजाःप्राणावाअनुयाजाइतिचब्राह्मणंमात्मदेवताइत्यपरंमात्मावैप्रयाजाआत्मावाअनुयाजाइतिचब्राह्मणंमाग्नेयाइतितुस्थितिर्भक्तिमात्रमितरत्किमर्थंपुनरिदमुच्यतेयस्यैदेवतायैहविर्गृहीतंस्यात्तांमनसाध्यायेद्वषट्करिष्यन्निितिहविज्ञायतेतान्येतान्येकादशाप्रीसूक्तानितेषांवासिष्ठमात्रेयंवाध्र्यश्वंगार्त्समदमितिनाराशंसवंतिमैधातिथंदैर्घतमसंप्रैषिकमित्युभयवंत्यतोऽन्यानितनूनपात्वंतितनूनपात्वंति ॥ २२ ॥ (द्रविणोदाःकस्माद्द्रविणोदाद्रविणसोमेद्यंतुतेऽथातआप्रियःसमिद्धोअद्यतनूनपान्नराशंसस्याजुह्वानःप्राचीनंव्यचस्वतीरासुष्वयंतीदैव्याहोतारानोयज्ञंयइमेआविष्टोवनस्पतिरुपावसृजांजंतिदेवेभ्योवनस्पतेवनस्पतेरशनयानियूयसद्योजातःप्रयाजान्मेद्वाविंशतिः) ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्केद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ अथयानिपृथिव्यायतनानिसत्त्वानिस्तुतिंलभंतेतान्यतोऽनुक्रमिष्यामस्तेषामश्वःप्रथमागामीभवत्यश्वोव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ १ ॥ अश्वोवोह्लासुखंरथंहसनामुपमंत्रिणः । शेपोरोमण्वन्तौभेदौवारिन्मंडूकइच्छतींद्रायेंदोपरिस्रव । अश्वोवोह्लासुखंवोह्लारथंवोह्लासुखमितिकल्याणनामकल्याणंपुण्यंसुहितंभवतिसुहितंगम्यतीतिवाहसैतावापातावापालयितावाशेपमृच्छतीतिवारिवारयतिमानोव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ २ ॥ मानोमित्रोवरुणोअर्यमायुरिंद्रऋभुक्षामरुतःपरिख्यन् । यद्वाजिनोदेवजातस्यसप्तेःप्रवक्ष्यामोविदथेवीर्याणि । यद्वाजिनोदेवैर्जातस्यसप्तेःसरणस्यप्रवक्ष्यामोयज्ञेविदथेवीर्याणिमानस्त्वंमित्रश्चवरुणश्चार्यमाचायुश्चवायुरयनइंद्रश्चोरुक्षयणऋभूणांराजेतिवामरुतश्चपरिख्यन्छकुनिःशक्नोत्युन्नेतुमात्मानंशक्नोतिनदितुमितिवाशक्नोतितकितुमितिवासर्वतःशंकरोऽस्त्वितिवाशक्नोतेर्वातस्यैषाभवति ॥ ३ ॥ कनिक्रदज्जनुषंप्रब्रुवाणइयर्तिवाचमरितेवनावम् ॥ सुमंगलश्चशकुनेभवासिमात्वाकाचिदभिभाविश्व्याविदत् । न्यक्रंदीज्जन्मप्रब्रुवाणोयथास्यशब्दस्तथानामेरयतिवाचमीरयितेवनावंसुमंगलश्चशकुनेभवकल्याणमंगलोमंगलंगिरतेर्गृणात्यर्थेगिरत्यनर्थानितिवांगलमंगवन्मज्जयतिपापकमितिनैरुक्तामागच्छत्वितिवामाचत्वाकाचिदभिभूतिःसर्वतोविदद्गृत्समदमर्थमभ्युत्थितंकपिंजलोऽभिववाशेतदभिवादिन्येषर्भवति ॥ ४ ॥ भद्रंवददक्षिणतोभद्रमुत्तरतोवद । भद्रंपुरस्तान्नोवदभद्रंपश्चात्कपिंजल । इतिसानिगदव्याख्यातागृत्समदोगृत्समदनो

गृत्सइतिमेधाविनामगृणातेःस्तुतिकर्मणोमंडूकामज्जूकामज्जनान्मदतेर्वामोदतिकर्मणोमंदतेर्वातृप्तिकर्मणोमंडयतेरि
तिवैयाकरणामंडएषामोकइतिवामंडोमदेर्वामुदेर्वातेषामेषाभवति ॥ ५ ॥ संवत्सरंशशयानाब्राह्मणाव्रतचारिणः।
वाचंपर्जन्यजिन्वतांप्रमंडूकाअवादिषुः । संवत्सरंशिश्यानाब्राह्मणाव्रतचारिणोऽब्रुवाणाअपिवोपमार्थेस्याद्ब्राह्मणाइ
वव्रतचारिणइतिवाचंपर्जन्यप्रीतांप्रावादिषुर्मंडूकावसिष्ठोवर्षकामःपर्जन्यंतुष्टावतंमंडूकाअन्वमोदंतसमंडूकाननुमोद
मानान्दृष्ट्वातुष्टावतदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ ६ ॥ उपप्लवदमंडूकिवर्षमावदतादुरि । मध्येहृदस्यप्लुवस्वनिगृह्यचतुरः
परः । इतिसानिगदव्याख्याताऽक्षाअश्नुवतएनानितिवाभ्यश्नुवतएभिरितिवातेषामेषाभवति ॥ ७ ॥ प्रावेपामाबृह
तोमादयंतिप्रवातेजाइरिणेवर्वृतानाः । सोमस्येवमौजवतस्यभक्षोविभीदकोजागृविर्मह्यमच्छान् । प्रवेपिणोमामहतो
विभीदकस्यफलानिमादयंतिप्रवातेजाःप्रवणेजाइरिणेवर्तमानाइरिणंनिर्ऋणमृणातेरपार्णभवत्यपरताअस्मादोषधयइ
तिवा । सोमस्येवमौजवतस्यभक्षः । मौजवतोमूजवतिजातोमूजवान्पर्वतोमुंजवान्मुंजोविमुच्यतइषीकयैषीकेषतेर्गति
कर्मणइयमपीतरेषीकैतस्मादेवविभीदकोविभेदनाज्जागृविर्जागरणान्मह्यमचच्छदत्प्रशंसत्येनान्प्रथमयानिंदत्युत्तरा
भिर्ऋषेरक्षपरिद्यूनस्यैतदार्षवेदयंतेग्रावाणोहन्तेर्वागृणातेर्वागृह्णातेर्वातेषामेषाभवति ॥ ८ ॥ प्रैतेवदन्तुप्रवयंवदामग्रा
वभ्योवाचंवदतावदद्भ्यः । यदद्रयःपर्वताःसाकमाशवःश्लोकंघोषंभरथेंद्रायसोमिनः । प्रवदंत्वेतेप्रवदामवयंग्रावभ्यो

वाचंवदतवदद्भ्योयदद्रयःपर्वताअदरणीयाःसहसोममाशवःक्षिप्रकारिणःश्लोकःशृणोतेर्घोषोघुष्यतेःसोमिनोयूयंस्थे
तिवासोमिनोगृहेष्वितिवायेननराःप्रशस्यंतेसनाराशंसोमंत्रस्तस्यैषाभवति ॥ ९ ॥ अमंदान्स्तोमान्प्रभरेमनीषासिंधाव
धिक्षियतोभाव्यस्य । योमेसहस्रममिमीतसवानतूर्तोराजाश्रवइच्छमानः । अमंदान्स्तोमानबालिशाननल्पान्वाबालो
बलवर्तीभर्तव्योभवत्यंबास्माअलंभवतीतिवाबास्मैबलंभवतीतिवाबलोवाप्रतिषेधव्यवहितःप्रभरेमनीषयामनसईषया
स्तुत्याप्रज्ञयावासिंधावधिनिवसतोभावयव्यस्यराज्ञोयोमेसहस्रंनिरमिमीतसवानतूर्तोराजातूर्णइतिवात्वरमाणइति
वाप्रशंसामिच्छमानः ॥ १० ॥ यज्ञसंयोगाद्राजास्तुतिंलभेतराजसंयोगाद्युद्धोपकरणानितेषांरथःप्रथमागामीभवति
रथोरंहतेर्गतिकर्मणःस्थिरतेर्वास्याद्विपरीतस्यरममाणोऽस्मिंस्तिष्ठतीतिवारपतेर्वारसतेर्वातस्यैषाभवति ॥ ११ ॥ वन
स्पतेवीड्वंगोहिभूयाअस्मत्सखाप्रतरणःसुवीरः । गोभिःसन्नद्धोअसिवीळयस्वास्थातातेजयतुजेत्वानि । वनस्पतेदृढां
गोहिभवास्मत्सखाप्रतरणःसुवीरःकल्याणवीरोगोभिःसंनद्धोअसिवीळयस्वेतिसंस्तंभस्वास्थातातेजयतुजेतव्यानिदुंदु
भिरितिशब्दानुकरणंद्रुमोभिन्नइतिवादुंदुभ्यतेर्वास्याच्छब्दकर्मणस्तस्यैषाभवति ॥ १२ ॥ उपश्वासयपृथिवीमुतद्यांपु
रुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत् । सदुंदुभेसजूरिंद्रेणदेवैर्दूराद्दवीयोअपसेधशत्रून् । उपश्वासयपृथिवींचदिवंचबहुधातेघोषं
मन्यतांविष्ठितंस्थावरंजंगमंचयत्सदुंदुभेसहजोषणइंद्रेणचदेवैश्चदूराद्दूरतरमपसेधशत्रूंनिषुधिरिषूणांनिधानंतस्यैषाभ

वति ॥ १३ ॥ बह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसमनावगत्य । इषुधिःसंकाःपृतनाश्चसर्वाःपृष्ठेनिनद्धोजय
तिप्रसूतः । बह्वूनांपिताबहुरस्यपुत्रइतीषूनभिप्रेत्यप्रस्मयतइवापाव्रियमाणःशब्दानुकरणंवासंकाःसचतेःसंपूर्वाद्वा
किरतेःपृष्ठेनिनद्धोजयतिप्रसूतइतिव्याख्यातंहस्तघ्नोहस्तेहन्यतेतस्यैषाभवति ॥ १४ ॥ अहिरिवभोगैःपर्येतिबाहुं
ज्यायाहेतिंपरिबाधमानः । हस्तघ्नोविश्वावयुनानिविद्वान्पुमान्पुमांसंपरिपातुविश्वतः । अहिरिवभोगैःपरिवेष्टयति
बाहुंज्यायावधात्परित्रायमाणोहस्तघ्नःसर्वाणिप्रज्ञानानिप्रजानन्पुमान्पुरुमनाभवतिपुंसतेर्वाभीशवोव्याख्यातास्तेषा
मेषाभवति ॥ १५ ॥ रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनःपुरोयत्रयत्रकामयतेसुषारथिः । अभीशूनांमहिमानंपनायतमनःपश्चा
दनुयच्छंतिरश्मयः । रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनःपुरस्तात्सतोयत्रयत्रकामयतेसुषारथिःकल्याणसारथिरभीशूनांमहि
मानंपूजयामिमनःपश्चात्संतोऽनुयच्छंतिरश्मयोधनुर्धन्वतेर्गतिकर्मणोवधकर्मणोवाधन्वंत्यस्मादिषवस्तस्यैषाभवति
॥ १६ ॥ धन्वनागाधन्वनाजिंजयेमधन्वनातीव्राःसमदोजयेम । धनुःशत्रोरपकामंकृणोतिधन्वनासर्वाःप्रदिशो
जयेम । इतिसानिगदव्याख्यातासमदःसमदोवात्तेःसंमदोवामदतेर्ज्याजयतेर्वाजिनातेर्वाप्रजावयतीषूनितिवातस्या
एषाभवति ॥ १७ ॥ वक्ष्यंतीवेदागनीगंतिकर्णंप्रियंसखायंपरिषस्वजाना । योषेवशिंक्तेविततताधिधन्वञ्ज्याइयंसमने
पारयंती । वक्ष्यंतीवागच्छतिकर्णंप्रियमिवसखायमिषुंपरिष्वजमानायोषेवशिंक्तेशब्दंकरोतिविततताधिधनुषिज्येयंस

मनेसंग्रामेपारयंतीपारंनयंतीषुरीपतेर्गतिकर्मणोवधकर्मणोवातस्यैषाभवति ॥ १८ ॥ सुपर्णंवस्तेमृगोअस्यादंतोगो
भिःसंनद्धापततिप्रसूता । यत्रानरःसंचविचद्रवंतितत्रास्मभ्यमिषवःशर्मयंसन् । सुपर्णंवस्तइतिवाजानभिप्रेत्यमृग
मयोऽस्यादंतोमृगयतेर्वागोभिःसंनद्धापततिप्रसूतेतिव्याख्यातंयत्रनराःसंद्रवंतिचविद्रवंतिचतत्रास्मभ्यमिषवःशर्म
यच्छंतुशरणंसंग्रामेष्वश्वाजनींकशेत्याहुःकशाप्रकाशयतिभयमश्वायकृष्यतेर्वाणूभावाद्वाक्पुनःप्रकाशयत्यर्थान्खश
याक्रोशतेर्वाश्वकशायाएषाभवति ॥ १९ ॥ आजंघंतिसान्वेषांजघनाँऽउपजिघ्नते । अश्वाजनिप्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु
चोदय । आघ्नंतिसानून्येषांसरणानिसक्थीनिसक्थिसचतेरासक्तोऽस्मिन्कायोजघनानिचोपघ्नंतिजघनंजंघन्यते
रश्वाजनिप्रचेतसःप्रवृद्धचेतसोऽश्वान्त्समत्सुसमरणेषुसंग्रामेषुचोदयोलूखलमुरुकरंवोर्करंवोर्ध्वखंवोरुमेकुर्वित्यब्रवी
त्तदुलूखलमभवदुरुकरंचैतदुलूखलमित्याचक्षतेपरोक्षेणेतिचब्राह्मणंतस्यैषाभवति ॥ २० ॥ यच्चिद्धित्वंगृहेगृहउलू
खलकयुज्यसे । इहद्युमत्तमंवदजयतामिवदुंदुभिः । इतिसानिगदव्याख्याता ॥ २१ ॥ वृषभःप्रजांवर्षतीतिवातिबृह
तिरेतइतिवातद्वृषभकर्मावर्षणाद्वृषभस्तस्यैषाभवति ॥ २२ ॥ न्यक्रंदयन्नुपयंतएनममेहयन्वृषभंमध्यआजेः । तेनसूभ
र्वंशतवत्सहस्रंगवांमुद्गलःप्रधनेजिगाय । न्यक्रंदयन्नुपयंतएनमितिव्याख्यातममेहयन्वृषभंमध्यआजेराजयनस्याज
वनस्येतिवातेनतंसूभर्वंराजानंभर्वतिरत्तिकर्मातद्वासूभर्वंसहस्रंगवांमुद्गलःप्रधनेजिगायप्रधनइतिसंग्रामनामप्रकीर्णा

न्यस्मिन्घनानिभवंतिद्रुघणोद्रुममयोघनस्तत्रेतिहासमाचक्षतेमुद्गलोभार्म्यश्वऋषिर्वृषभंचद्रुघणंचयुक्त्वासंग्रामेव्यवहृ
त्याजिंजिगायतदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ २३ ॥ इमंतंपश्यवृषभस्ययुंजंकाष्ठायामध्येद्रुघणंशयानं । येनजिगायशत
वत्सहस्रंगवांमुद्गलःपृतनाज्येषु । इमंतंपश्यवृषभस्यसहयुजंकाष्ठायामध्येद्रुघणंशयानंयेनजिगायशतवत्सहस्रंगवांमु
द्गलःपृतनाज्येषुपृतनाज्यमितिसंग्रामनामपृतनानामजनाद्वाजयनाद्वामुद्गलोमुद्गवान्मुद्गगिलोवामदनंगिलतीतिवाम
दंगिलोवामुदंगिलोवाभार्म्यश्वोभृम्यश्वस्यपुत्रोभृम्यश्वोभृमयोऽस्याश्वाअश्वभरणाद्वापितुरित्यन्ननामपातेर्वापिबते
र्वाप्यायतेर्वातस्यैषाभवति ॥ २४ ॥ पितुंनुस्तोषंमहोधर्माणंतविषीं । यस्यत्रितोव्योजसावृत्रंविपर्वमर्दयत् । तंपि
तुंस्तौमिमहतोधारयितारंबलस्यतविषीतिबलनामतवतेर्वावृद्धिकर्मणोयस्यत्रितओजसाबलेनत्रितस्त्रिस्थानइंद्रोवृत्रं
विपर्वाणंव्यर्दयतिनद्योव्याख्यातास्तासामेषाभवति ॥ २५ ॥ इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिस्तोमंसचतापरुष्ण्या ।
असिक्न्यामरुद्वृधेवितस्तयार्जीकीयेशृणुह्यासुषोमया । इमंमेगंगेयमुनेसरस्वतिशुतुद्रिपरुष्णिस्तोममासेवध्वमसि
क्न्याचसहमरुद्वृधेवितस्तयाचार्जीकीयआशृणुहिसुषोमयाचेतिसमस्तार्थोऽथैकपदनिरुक्तंगंगागमनाद्यमुनाप्रयुवतीग ॥ १३ ॥
च्छतीतिवाप्रयुवितंगच्छतीतिवासरस्वतीसरइत्युदकनामसर्तेस्तद्वतीशुतुद्रीशुद्राविणीक्षिप्रद्राविण्याशुतुन्नेवद्रवतीति
वेरावतींपरुष्णीत्याहुःपर्ववतीभास्वतीकुटिलगामिन्यसिक्न्यशुक्लासितासितमितिवर्णनामतत्प्रतिषेधोऽसितंमरुद्वृधाः

सर्वानद्योमरुतएनावर्धयंतिवितस्ताविदग्धाविवृद्धामहाकूलार्जीकीयांविपाळित्याहुर्ऋजीकप्रभवावर्जुगामिनीवाविपा
ड्विपाटनाद्वाविपाशनाद्वाविप्रापणाद्वापाशाअस्यांव्यपाश्यंतवसिष्ठस्यमुमूर्षतस्तस्माद्विपाळुच्यतेपूर्वमासीदुरुंजिरासु
षोमासिंधुर्यदेनामभिप्रसुवंतिनद्यःसिंधुःस्यंदनादापआप्नोतेस्तासामेषाभवति ॥ २६ ॥ आपोहिष्ठामयोभुवस्तानं
ऊर्जेदधातन । महेरणायचक्षसे । आपोहिस्थसुखभुवस्तानोऽन्नायधत्तमहतेचनोरणायरमणीयायचदर्शनायौषध
यओषद्धयंतीतिवौषत्येनाधयंतीतिवादोषंधयंतीतिवातासामेषाभवति ॥ २७ ॥ याओषधीःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रियु
गंपुरा । मनैनुबभ्रूणामहंशतंधामानिसप्तच । याओषधयःपूर्वाजातादेवेभ्यस्त्रीणियुगानिपुरामन्येनुतद्बभ्रूणामहंब
भ्रुवर्णानांहरणानांभरणानामितिवाशतंधामानिसप्तचेतिधामानित्रयाणिभवंतिस्थानानिनामानिजन्मानीतिजन्मा
न्यत्राभिप्रेतानिसप्तशतंपुरुषस्यमर्मणांतेष्वेनादधतीतिवारात्रिर्व्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ २८ ॥ आरात्रिपा
र्थिवंरजःपितरःप्रायुधामभिः । दिवःसदांसिबृहतीवितिष्ठसआत्वेषंवर्ततेतमः । आपूपुरस्त्वंरात्रिपार्थिवंरजःस्थानैर्म
ध्यमस्यदिवःसदांसिबृहतीमहतीवितिष्ठसआवर्ततेत्वेषंतमोरजोऽरण्यान्यरण्यस्यपत्न्यरण्यमपार्णंग्रामादरमणंभवती
तिवातस्याएषाभवति ॥ २९ ॥ अरण्यान्यरण्यान्यसौयाप्रेवनश्यसि । कथाग्रामंनपृच्छसिनत्वाभीरिवविंदतीं ३।
अरण्यानीत्येनामामंत्रयतेयासावरण्यानिवनानिपराचीवनश्यसिकथंग्रामंनपृच्छसिनत्वाभीविंदतीवेतीवःपरिभयार्थे

वांश्रद्धाश्रद्धानात्तस्याएषाभवति ॥ ३० ॥ श्रद्धयाग्निःसमिंध्यतेश्रद्धयाहूयतेहुविः । श्रद्धांभगस्यमूर्धनिवचसावेद
यामसि । श्रद्धयाग्निःसाधुसमिध्यतेंश्रद्धयाहविःसाधुहूयतेंश्रद्धांभगस्यभागधेयस्यमूर्धनिंप्रधानांगेवचनेनावेदयामः
पृथिवीव्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ ३१ ॥ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी । यच्छांनःशर्मसप्रथः । सुखानः
पृथिविभवांनृक्षरानिवेशन्यृक्षरःकण्टकऋच्छतेंःकंटकःकंतपोवाकृंततेर्वाकंटतेर्वास्याद्गतिकर्मणउद्गततमोभवतिंयच्छ
नःशर्मयच्छंतुशरणंसर्वतःपृथ्वप्वाव्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ ३२ ॥ अमीषाँचित्तंप्रतिलोभयंतीगृहाणांगान्यप्वे
परेहि । अभिप्रेहिनिर्दहहृत्सुशोकैंरंधेनामित्रास्तमसासचंतां । अमीषांचित्तानिप्रज्ञानानिप्रतिलोभयमानागृहाणां
गान्यप्वेपरेह्यभिप्रेहिनिर्दहैंषांहृदयानिशोकैंरंधेनामित्रास्तमसासंसेव्यंतामग्नाय्यग्नेःपत्नींतस्याएषाभवति ॥ ३३ ॥
इहेंद्राणीमुपह्वयेवरुणानींस्वस्तयें । अग्नायींसोमंपीतये । इतिसानिगदव्याख्याता ॥ ३४ ॥ अथातोऽष्टौद्वंद्वान्यु
लूखलमुसलेंउलूखलंव्याख्यातंमुसलंमुहुःसरंतयोरेषाभवति ॥ ३५ ॥ आयजीवाजसातमाताह्यु१च्चाविंजर्भृतः ।
हरींइवांधांसिबप्सता । आयष्टव्येअन्नानांसंभक्ततमेंतेह्युच्चैर्विहृियेतेंहरीइवान्नानिभुंजानेंहविर्धानेहविषांनिधानेंतयो
रेषाभवति ॥ ३६ ॥ आवांमुपस्थमद्रुहादेवाःसींदंतुयज्ञियाः । इहाद्यसोमंपीतये । आसीदंतुवामुपस्थउपस्थानंमद्रो
ग्धव्येइतिवांयज्ञियादेवायज्ञसंपादिनंइहाद्यसोमपानायंद्यावापृथिव्यौव्याख्यातेंतयोरेषाभवति ॥ ३७ ॥ द्यावा

नःपृथिवीइमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं । यज्ञंदेवेषुयच्छतां । द्यावापृथिव्यौनइमंसाधनमद्यदिविस्पृशंयज्ञंदेवेषुनियच्छतां
विपाट्छुतुद्र्यौव्याख्यातेंतयोरेषाभवति ॥ ३८ ॥ प्रपर्वतानामुशतीउपस्थादश्वेइवविषितेहासमाने । गावेवशुभ्रेमा
तरारिहाणेविपाट्छुतुद्रीपयसाजवेते । पर्वतानामुपस्थादुपस्थानादुशत्यौकामयमानेंअश्वेइवविमुक्तेइतिवाविषण्णेइ
तिवाहासमानेंहासतिःस्पर्धायांहर्षमाणेवांगावाविवशुभ्रेशोभनेंमातरौसंरिहाणेंविपाट्छुतुद्र्यौपयसाप्रजवेतेंआर्त्नीअ
र्तन्यौवारण्यौवारिषण्यौवातयोरेषाभवति ॥ ३९ ॥ तेआचरंतीसमनेवयोषामातेवपुत्रंबिंभृतामुपस्थें । अपशत्रून्वि
ध्यतांसंविदानेआर्त्नीइमेविस्फुरंतींअमित्रान् । तेआचरंत्यौसमनसाविवयोषेंमातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थउपस्थानेंऽपवि
ध्यतांशत्रून्त्संविदानेंआर्त्न्याविमेविघ्नत्यावमित्रान्छुनासीरौशुनोवायुःशुएत्यंतरिक्षेंसीरआदित्यःसरणात्तयोरेषाभव
ति ॥ ४० ॥ शुनासीराविमांवाचंजुषेथांयद्दिविचक्रथुःपयः । तेनेमामुपसिंचतं । इतिसानिगदव्याख्यातादेवीजो
ष्ट्रीदेव्यौजोषयित्र्यौद्यावापृथिव्याावितिवाहोरात्रेइतिवासस्यंचसमाचेतिकात्थक्यस्तयोरेषसंप्रैषोभवति ॥ ४१ ॥
देवीजोष्ट्रीवसुधितीययोरन्याघाद्वेषांसियुयवदान्यावक्षद्वसुवार्याणियजमानायवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयजं । देवीजो
ष्ट्रीदेव्यौजोषयित्र्यौवसुधितीवसुधान्यौययोरन्याघानिद्वेषांस्यवयावयत्यावहत्यन्यावसूनिवरणीयानियजमानायव
सुवननायचवसुधानायचंवीतांपिबेतांकामयेतांवायजेतिसंप्रैषोदेवीऊर्जाहुतीदेव्याऊर्जाह्वान्यौद्यावापृथिव्याावितिवा

॥ १४ ॥

वांश्रद्धाश्रद्धानात्तस्याएषाभवति ॥ ३० ॥ श्रद्धयाग्निःसमिध्यतेश्रद्धयाहूयतेहविः । श्रद्धांभगस्यमूर्धनिवचसावेद यामसि । श्रद्धयाग्निःसाधुसमिध्यतेश्रद्धयाहविःसाधुहूयतेश्रद्धांभगस्यभागधेयस्यमूर्धनिप्रधानांगेवचनेनावेदयामः पृथिवीव्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ ३१ ॥ स्योनापृथिविभवानृक्षरानिवेशनी । यच्छानःशर्मसप्रथः । सुखानः पृथिविभवानृक्षरानिवेशन्यृक्षरःकण्टकऋच्छतेःकंटकःकंतपोवाकृंततेर्वाकंटतेर्वास्याद्गतिकर्मणउद्गततमोभवतियच्छ नःशर्मयच्छंतुशरणंसर्वतःपृथ्वप्वाव्याख्याततातस्याएषाभवति ॥ ३२ ॥ अमीषांचित्तंप्रतिलोभयंतीगृहाणांगान्यप्वे परेहि । अभिप्रेहिनिर्दहहृत्सुशोकैरंधेनामित्रास्तमसासचंतां । अमीषांचित्तानिप्रज्ञानानिप्रतिलोभयमानागृहाणां गान्यप्वेपरेह्यभिप्रेहिनिर्दहैषांहृदयानिशोकैरंधेनामित्रास्तमसासंसेव्यंतामग्नाय्यग्नेःपत्नीतस्याएषाभवति ॥ ३३ ॥ इहेंद्राणीमुपह्वयेवरुणानींस्वस्तये । अग्नायींसोमपीतये । इतिसानिगदव्याख्याता ॥ ३४ ॥ अथातोऽष्टौद्वंद्वान्यु लूखलमुसलेउलूखलंव्याख्यातंमुसलंमुहुःसरंतयोरेषाभवति ॥ ३५ ॥ आयजीवाजसातमाताह्यु१च्चाविजर्भृतः । हरीइवांधांसिबप्सता । आयष्टव्येअन्नानांसंभक्ततमेतेह्युच्चैर्विहियेतेहरीइवान्नानिभुंजानेहविर्धानेहविषांनिधानेतयो रेषाभवति ॥ ३६ ॥ आवामुपस्थमद्रुहादेवाःसीदंतुयज्ञियाः । इहाद्यसोमपीतये । आसीदंतुवामुपस्थउपस्थानमद्रो घव्येइतिवायज्ञियादेवायज्ञसंपादिनइहाद्यसोमपानायद्यावापृथिव्यौव्याख्यातेतयोरेषाभवति ॥ ३७ ॥ द्यावा

नःपृथिवीइमंसिध्रमद्यदिविस्पृशं । यज्ञंदेवेषुयच्छतां । द्यावापृथिव्यौनइमंसाधनमद्यदिविस्पृशंयज्ञंदेवेषुनियच्छतां विपाट्छुतुद्यौव्याख्यातेतयोरेषाभवति ॥ ३८ ॥ प्रपर्वतानामुशतीउपस्थादश्वेइवविषितेहासमाने । गावेवशुभ्रेमा तरारिहाणेविपाट्छुतुद्रीपयसाजवेते । पर्वतानामुपस्थादुपस्थानादुशत्यौकामयमानेअश्वेइवविमुक्तेइतिवाविषण्णेइ तिवाहासमानेहासतिःस्पर्धायांहर्षमाणेवागावाविवशुभ्रेशोभनेमातरौसंरिहाणेविपाट्छुतुद्यौपयसाप्रजवेतेआर्त्नीअ र्तन्यौवारण्यौवारिषण्यौवातयोरेषाभवति ॥ ३९ ॥ तेआचरंतीसमनेवयोषामातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थे । अपशत्रून्वि ध्यतांसंविदानेआर्त्नीइमेविस्फुरंतीअमित्रान् । तेआचरंत्यौसमनसाविवयोषेमातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थउपस्थानेऽपवि ध्यतांशत्रून्संविदानेआर्त्न्याविमेविघ्नत्यावमित्रान्छुनासीरौशुनोवायुःशुएत्यंतरिक्षेसीरआदित्यःसरणात्तयोरेषाभव ति ॥ ४० ॥ शुनासीराविमांवाचंजुषेथांयद्दिविचक्रथुःपयः । तेनेमामुपसिंचतं । इतिसानिगदव्याख्यातादेवीजो ष्ट्रीदेव्यौजोषयित्र्यौद्यावापृथिव्याविवितिवाहोरात्रेइतिवासस्यंचसमाचेतिकात्थक्यस्तयोरेषसंप्रैषोभवति ॥ ४१ ॥ देवीजोष्ट्रीवसुधितीययोरन्याघाद्वेषांसियुयवदान्यावक्षद्वसुवार्याणियजमानायवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज । देवीजो ष्ट्रीदेव्यौजोषयित्र्यौवसुधितीवसुधान्यौययोरन्याघानिद्वेषांस्यवयावयत्यावहत्यन्यावसूनिवरणीयानियजमानायव सुवननायचवसुधानायचवीतांपिबेतांकामयेतांवायजेतिसंप्रैषोदेवीऊर्जाहुतीदेव्याऊर्जाह्वान्यौद्यावापृथिव्याविवितिवा

होरात्रेइतिवासस्यंचसमाचेतिकात्थक्यस्तयोरेषसंप्रैषोभवति ॥ ४२ ॥ देवीऊर्जाहुतीइषमूर्जमन्यावक्षत्सग्धिंसपीति
मन्यानवेनपूर्वंदयमानाःस्यामपुराणेननवंतामूर्जमूर्जाहुतीऊर्जयमानेअधातांवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज । देवीऊर्जाहु
तीदेव्याऊर्जाह्वान्यावन्नंचरसंचावहत्यावहत्यन्यासहजग्धिंचसहपीतिंचान्यानवेनपूर्वंदयमानाःस्यामपुराणेननवंता
मूर्जमूर्जाहुतीऊर्जयमानेअधातांवसुवननायचवसुधानायचवीतांपिबेतांकामयेतांवायजेतिसंप्रैषोयजेतिसंप्रैषः ॥ ४३ ॥
(अथयान्यश्वोवोह्यमानोमित्रःकनिक्रदज्जद्रंवदसंवत्सरमुपप्लवदप्रावेपाःप्रैतेवदंत्वमंदान्यज्ञसंयोगाद्वनस्पतउपश्वा
सयवह्वीनामहिरिवभोगैरथेतिष्ठन्धन्वनागावक्ष्यंतीवसुपर्णवस्तआजंघंतियच्चिद्धित्वंवृषभोन्यक्रंदयन्निमंतंपितुंन्विमं
मआपोहियाओषधीरारान्यरण्यानिंश्रद्धयास्योनामीषामिहेंद्राणीमथातोष्टावायजीआवामुपस्थंद्यावानःप्रपर्वतानांते
आचरंतींशुनासीरौदेवीजोष्ट्रींदेवीऊर्जाहुतीत्रिचत्वारिंशत्) ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्केतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥
ॐ ॥ अथातोमध्यस्थानादेवतास्तासांवायुःप्रथमागामीभवतिवायुर्वातेर्वेतेर्वास्याद्गतिकर्मणएतेरितिस्थौलाष्ठीवि
रनर्थकोवकारस्तस्यैषाभवति ॥ १ ॥ वायवायाहिदर्शतेमेसोमाअरंकृताः । तेषांपाहिश्रुधीहवं । वायवायाहिदर्शनी
येमेसोमाअरंकृतअलंकृतास्तेषांपिबशृणुनोह्वानमितिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यत्तस्यैषापराभवति ॥ २ ॥ आसस्राणा
सःशवसानमच्छेंद्रंसुचक्रेरथ्यासोअश्वाः। अभिश्रवऋज्यंतोवहेयुर्नूचिन्नुवायोरमृतंमिदस्येत् । आससृवांसोऽभिबलाय

मानमिंद्रंकल्याणचक्रेरथेयोगायरथ्याअश्वारथस्यवोह्वारऋज्यंतऋजुगामिनोऽन्नमभिवहेयुर्नवंचपुराणंचश्रवइत्यन्न
नामश्रूयतइतिसतोवायोश्चास्यभक्षोयथानविदस्येदितींद्रप्रधानेत्येकेनैघंटुकंवायुकर्मोभयप्रधानेत्यपरंवरुणोवृणोती
तिसतस्तस्यैषाभवति ॥३॥ नीचीनबारंवरुणःकवंधंप्रससर्जरोदसीअंतरिक्षं । तेनविश्वस्यभुवनस्यराजायवंनवृष्टिर्व्युन
त्तिभूम । नीचीनद्वारंवरुणःकवंधंमेघंकवनमुदकंभवतितदस्मिन्धीयतउदकमपिकवंधमुच्यतेबंधिरनिभृतत्वेकमनि
भृतंचप्रसृजतिद्यावापृथिव्यौचांतरिक्षंचमहत्त्वेनतेनसर्वस्यभुवनस्यराजायवमिववृष्टिर्व्युनत्तिभूमिंतस्यैषापराभवति
॥ ४ ॥ तमूषुसमनागिरापितृणांचमन्मभिः । नाभाकस्यप्रशस्तिभिर्यःसिंधूनामुपोदयेसप्तस्वसासमध्यमोनभंतामन्य
केसमे । तंस्वभिष्टौमिसमानयागिरागीत्यास्तुत्यापितृणांचमननीयैःस्तोमैर्नाभाकस्यप्रशस्तिभिर्ऋषिर्नाभाकोबभूवयः
स्यंदमानानामासामपामुपोदयेसप्तस्वसारमेनमाहवाग्भिःसमध्यमइतिनिरुच्यतेऽथैषएवभवति । नभंतामन्यकेसमे ।
माभूवन्नन्यकेसर्वेयेनोद्विषंतिदुर्धियःपापधियःपापसंकल्पारुद्रोरौतीतिसतोरोरूयमाणोद्रवतीतिवारोदयतेर्वायदरुद
त्तद्रुद्रस्यरुद्रत्वमितिकाठकंयदरोदीत्तद्रुद्रस्यरुद्रत्वमितिहारिद्रविकंतस्यैषाभवति ॥ ५ ॥ इमारुद्रायस्थिरधन्वनेगिरः
क्षिप्रेषवेदेवायस्वधाम्ने । अषाह्यायसहमानायवेधसेतिग्मयुधायभरताशृणोतुनः । इमारुद्रायदृढधन्वनेगिरःक्षिप्रेष
वेदेवायाम्नवतेऽषाढायान्यैःसहमानायविधात्रेतिग्मायुधायभरतशृणोतुनस्तिग्मंतेजतेरुत्साहकर्मणआयुधमायोधना

तस्यैषापराभवति ॥ ६ ॥ यातेदिद्युदवसृष्टादिवस्परिक्ष्मयाचरतिपरिसावृणक्तुनः । सहस्रंतेस्वपिवातभेषजामानस्तोकेषुतनयेषुरीरिषः । यातेदिद्युदवसृष्टादिवस्परिदिवोऽधिदिद्युद्द्यतेर्वाद्युतेर्वाद्योततेर्वाक्ष्मयाचरतिक्ष्मापृथिवीतस्यांचरतितयाचरतिविक्ष्मापयंतीचरतीतिवापरिवृणक्तुनःसासहस्रंतेस्वाप्तवचनभेषज्यानिमानस्त्वंपुत्रेषुचपौत्रेषुचरीरिषंस्तोकंतुद्यतेस्तनयंतनोतेररग्निरपिरुद्रउच्यतेतस्यैषाभवति ॥ ७ ॥ जराबोधतद्विविड्ढिविशेविशेयज्ञियाय । स्तोमंरुद्रायदृशीकं । जरास्तुतिर्जरतेःस्तुतिकर्मणस्तांबोधतयाबोधयितरितिवातद्विविड्ढितत्कुरुमनुष्यस्यमनुष्यस्ययजनायस्तोमंरुद्रायदर्शनीयमिंद्रइरांदृणातीतिवैरांददातीतिवैरांदधातीतिवैरांदारयतइतिवैरांधारयतइतिवेंदवेद्रवतीतिवैंदौरमतइतिवेंधेभूवानीतिवातद्यदेनंप्राणैःसमैंधंस्तदिंद्रस्येंद्रत्वमितिविज्ञायतइदंकरणादित्याग्रायणइदंदर्शनादित्यौपमन्यवइंदतेवैश्वर्यकर्मणइन्छत्रूणांदारयितावाद्रावयितावादरयिताचयज्वनांतस्यैषाभवति ॥ ८ ॥ अर्ददुरुत्समसृजोविखानित्वमर्णवान्बद्बधानाँऽअरम्णाः । महांतमिंद्रपर्वतंवियद्वःसृजोविधाराअवदानवंहन् । अर्दणाउत्सउत्स उत्सरणाद्वोत्सदनाद्वोत्स्यंदनाद्वोनत्तेर्वाव्यसृजोऽस्यखानित्वमर्णवानर्णस्वतएतान्माध्यमिकान्त्संस्त्यायान्वाबध्यमानानरम्णारम्णातिःसंयमनकर्माविसर्जनकर्मावामहांतमिद्रपर्वतंमेघंयद्व्यवृणोर्व्यसृजोऽस्यधाराअवहन्नेनंदानवंदानकर्माणंतस्यैषापराभवति ॥ ९ ॥ योजातएवप्रथमोमनस्वान्देवोदेवान्क्रतुनापर्यभूषत् । यस्यशुष्माद्रोदसीअभ्यसे ॥२६॥

तांनृम्णस्यमह्नासजनासइंद्रः । योजायमानएवप्रथमोमनस्वींदेवोदेवान्क्रतुनाकर्मणापर्यभवत्पर्यगृह्णात्पर्यरक्षदत्यक्रामदितिवायस्यबलाद्द्यावापृथिव्यावप्यबिभीतांनृम्णस्यमह्नाबलस्यमहत्त्वेनसजनासइंद्रइत्यृषेर्दृष्टार्थस्यप्रीतिर्भवत्याख्यानसंयुक्तापर्जन्यस्तृपेराद्यंतविपरीतस्यतर्पयिताजन्यःपरोजेतावाजनयितावाप्राजयितावारसानांतस्यैषाभवति ॥ १० ॥ विवृक्षान्हंत्युतहंतिरक्षसोविश्वंबिभायभुवनंमहावधात् । उतानागाईषतेवृष्ण्यावतोयत्पर्जन्यःस्तनयन्हंतिदुष्कृतः । विहन्तिवृक्षान्विहंतिचरक्षांसिसर्वाणिचास्माद्भूतानिबिभ्यतिमहावधान्महान्ह्यस्यवधोऽप्यनपराधोभीतःपलायतेवर्षकर्मवतोयत्पर्जन्यःस्तनयन्हंतिदुष्कृतःपापकृतोबृहस्पतिर्बृहतःपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥ ११ ॥ अश्नापिनद्धंमधुपर्यपश्यन्मत्स्यंनदीनउदनिक्षियन्तं । निष्टज्जभारचमसंनवृक्षाद्बृहस्पतिर्विरवेणाविकृत्य । अशनवतामेघेनापिनद्धंमधुपर्यपश्यन्मत्स्यमिवदीनउदकेनिवसंतंनिर्जहारतच्चमसमिववृक्षाच्चमसःकस्माच्चमंत्यस्मिन्निति बृहस्पतिर्विरवेणशब्देनविकृत्यब्रह्मणस्पतिर्ब्रह्मणःपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥ १२ ॥ अश्मास्यमवतंब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभियमोजसातृणत् । तमेवविश्वेपपिरेस्वर्दृशोबहुसाकंसिसिचुरुत्समुद्रिणं । अशनवंतमास्यंदनवंतमवातितंब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभियंमोजसाबलेनाभ्यतृणत्तमेवसर्वेपिबंतिरश्मयःसूर्यदृशोबह्वेनंसहसिंचंत्युत्समुद्रिणमुदकवंतं ॥ १८ ॥ क्षेत्रस्यपतिःक्षेत्रंक्षियतेर्निवासकर्मणस्तस्यपातावापालयितात्रातस्यैषाभवति ॥ १४ ॥ क्षेत्रस्यपतिनावयंहि

तेनैंवजयामसि । गामश्वंपोषयित्वासनोमृळातीदृशें । क्षेत्रस्यपतिनावयंसुहितेनेवजयामोंगामश्वंपुष्टंपोषयितृचाहरे
तिसनोंमृळातीदृशें । बलेनवाधनेनवामृळतिर्दानकर्मातस्यैषापराभवति ॥ १५ ॥ क्षेत्रस्यपतेमधुंमन्तमूर्मिंधेनुरिंवपयों
अस्मासुंधुक्ष्व । मधुश्चुतंघृतमिंवसुपूंतमृतस्यंनःपतयोमृळयंतु । क्षेत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मिंधेनुरिवपयोऽस्मासुधुक्ष्वेतिम
धुश्चुतंघृतमिवोदकंसुपूतंमृतस्यनःपातारोवापालयितारोवामृळयंतुमृळयतिरुपदयाकर्मापूजाकर्मावातद्यत्समान्यामृ
चिसमानाभिव्याहारंभवतितज्जामिभवतीत्येकंमधुमंतंमधुश्चुतमितियथायदेवसमानेपादेसमानाभिव्याहारंभवतित
ज्जामिभवतीत्यपरं । हिरण्यरूपःसहिरण्यसंदृगितियथायथाकथाचविशेषोऽजामिभवतीत्यपरं । मंडूकाइवोदकान्मंडू
काउदकादिवेतियथा । वास्तोष्पतिर्वास्तुर्वसतेर्निवासकर्मणस्तस्यपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥१६॥ अमीवहा
वास्तोष्पतेविश्वारूपाण्याविशन् । सखासुशेवएधिनः । अभ्यमनहावास्तोष्पतेसर्वाणिरूपाण्याविशन्त्सखानःसुसुखो
भवशेवइतिसुखनामंशिष्यतेर्वकारोनामकरणोऽतस्थांतरोपलिंगीविभाषितगुणःशिवमित्यप्यस्यभवतियद्यद्रूपंकाम
यतेतत्तद्देवताभवति । रूपंरूपंमघवाबोभवीतीत्यपिनिगमोभवतिवाचस्पतिर्वाचःपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥ १७ ॥
॥ १७ ॥ पुनरेहिंवाचस्पतेदेवेनमनंसासह । वसोष्पतेनिरामयमय्येवतन्वं१ममं । इतिसानिगदव्याख्यातापान्नपा
त्तनूनप्त्राव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ १८ ॥ योअनिध्मोदीदयदुप्स्वं१तयंविप्रासईळतेअध्वरेषुं । अपान्नपान्मधुम

तीरपोदायाभिरिंद्रोंवावृधेवीर्याय । योऽनिध्मोदीदयद्दीप्यतेऽभ्यंतरमप्सुयंमेधाविनःस्तुवंतियज्ञेषुसोऽपान्नपान्मधु
मतीरपोदेह्यभिषवार्ययाभिरिंद्रोवर्धतेवीर्यायवीरकर्मणेयमोयच्छतीतिसतस्तस्यैषाभवति ॥ १९ ॥ परेयिवांसंप्रवतो
महीरनुबहुभ्यःपंथामनुपस्पशानं । वैवस्वतंसंगमनंजनानांयमंराजानंहविषादुवस्य । परेयिवांसंपर्यागतवंतंप्रवतउद्व
तोनिवतइत्यवतिर्गतिकर्माबहुभ्यःपंथानमनुपस्पाशयमानंवैवस्वतंसंगमनंजनानांयमंराजानंहविषादुवस्येतिदुवस्यती
राध्नोतिकर्माग्निरपियमउच्यतेतमेताऋचोऽनुप्रवदंति ॥ २० ॥ सेनेवसृष्टामंदधात्यस्तुर्नदिद्युत्त्वेषप्रतीका । यमोहं
जातोयमोजनित्वंजारःकनीनांपतिर्जनीनां । तंवश्चराथावयंवसत्यास्तंनगावोनक्षंतइद्धं । इतिद्विपदाःसेनेवसृष्टाभयं
वाबलंवादधात्यस्तुरिवदिद्युत्त्वेषप्रतीकाभयप्रतीकाबलप्रतीकायशःप्रतीकामहाप्रतीकादीप्तप्रतीकावा । यमोहजात
इंद्रेणसहसंगतः । यमाविहेहमातरेत्यपिनिगमोभवतियमइवजातोयमोजनिष्यमाणोजारःकनीनांजरयिताकन्यानां
पतिर्जनीनांपालयिताजायानांतत्प्रधानाहियज्ञसंयोगेनभवंति। तृतीयोअग्निष्टेपतिरित्यपिनिगमोभवतितंवश्चराथाचरं
त्यापश्वाहुत्यावसत्याचनिवसंत्यौषधाहुत्यास्तंयथागावआप्नुवंतितथाप्नुयामेद्धंसमृद्धंभोगैर्मित्रःप्रमीतेस्त्रायतेसंमिन्वा
नोद्रवतीतिवामेदयतेर्वातस्यैषाभवति ॥२१॥ मित्रोजनान्यातयतिब्रुवाणोमित्रोदाधारपृथिवीमुतद्यां । मित्रःकृष्टीरनिं
मिषाभिचष्टेमित्रायंहव्यंघृतवंज्जुहोत । मित्रोजनानायातयतिब्रुवाणःशब्दंकुर्वन्मित्रएवधारयतिपृथिवींचदिवंच

तेनैवजयामसि । गामश्वंपोषयित्न्वासनोमृळातीदृशे । क्षेत्रस्यपतिनावयंसुहितेनेवजयामोगामश्वंपुष्टंपोषयितृचाहरे
॥ १७ ॥ तिसनोमृळातीदृशे । बलेनवाधनेनवामृळतिर्दानकर्मातस्यैषापराभवति ॥ १५ ॥ क्षेत्रस्यपतेमधुमन्तमूर्मिंधेनुरिवपयो
अस्मासुधुक्ष्व । मधुश्चुतंघृतमिवसुपूतमृतस्यनःपतयोमृळयंतु । क्षेत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मिंधेनुरिवपयोऽस्मासुधुक्ष्वेतिम
धुश्चुतंघृतमिवोदकंसुपूतमृतस्यनःपातारोवापालयितारोवामृळयंतुमृळयतिरुपदयाकर्मापूजाकर्मावातद्यत्समान्यामृ
चिसमानाभिव्याहारंभवतितज्जामिभवतीत्येकंमधुमंतंमधुश्चुतमितियथायदेवसमानेपादेसमानाभिव्याहारंभवतितत
ज्जामिभवतीत्यपरं । हिरण्यरूपःसहिरण्यसंदृगितियथायथाकथाचविशेषोऽजामिभवतीत्यपरं । मंडूकाइवोदकान्मंडू
काउदकादिवेतियथा । वास्तोष्पतिर्वास्तुर्वसतेर्निवासकर्मणस्तस्यपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥१६॥ अमीवहा
वास्तोष्पतेविश्वारूपाण्याविशन् । सखासुशेवएधिनः । अभ्यमनहावास्तोष्पतेसर्वाणिरूपाण्याविशन्त्सखानःसुसुखो
भवशेवइतिसुखनामशिष्यतेर्वकारोनामकरणोऽतस्थांतरोपलिंगीविभाषितगुणःशिवमित्यप्यस्यभवतियद्यद्रूपंकाम
यतेतत्तद्देवताभवति । रूपंरूपंमघवाबोभवीतीत्यपिनिगमोभवतिवाचस्पतिर्वाचःपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥ १७ ॥
॥ १७ ॥ पुनरेहिवाचस्पतेदेवेनमनसासह । वसोष्पतेनिरामयमय्येवतन्वं१ मम । इतिसानिगदव्याख्यातापान्नपा
त्तनूनप्त्राव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ १८ ॥ योअनिध्मोदीदयदप्स्वं१ तर्यंविप्रासईळतेअध्वरेषु । अपांनपान्मधुम

तीरपोदायाभिरिंद्रोवावृधेवीर्याय । योऽनिध्मोदीदयद्दीप्यतेऽभ्यंतरमप्सुयंमेधाविनःस्तुवंतियज्ञेषुसोऽपान्नपान्मधु
मतीरपोदेह्यभिषवायंयाभिरिंद्रोवर्धतेवीर्यायवीरकर्मणेयमोयच्छतीतिसतंस्तस्यैषाभवति ॥ १९ ॥ परेयिवांसंप्रवतो
महीरनुबहुभ्यःपंथामनुपस्पशानं । वैवस्वतंसंगमनंजनानांयमंराजानंहविषादुवस्य । परेयिवांसंपर्यागतवंतंप्रवतउद्व
तोनिवतइत्यवतिर्गतिकर्माबहुभ्यःपंथानमनुपस्पाशयमानंवैवस्वतंसंगमनंजनानांयमंराजानंहविषादुवस्येतिदुवस्यती
राध्नोतिकर्माग्निरपियमउच्यतेतमेताऋचोऽनुप्रवदंति ॥ २० ॥ सेनेवसृष्टामंदधात्यस्तुर्नदिद्युत्त्वेषप्रतीका । यमोह
जातोयमोजनित्वंजारःकनीनांपतिर्जनीनां । तंवश्चराथावयंवसत्यास्तंनगावोनक्षंतइद्धं । इतिद्विपदाःसेनेवसृष्टाभयं
वाबलंवादधात्यस्तुरिवदिद्युत्त्वेषप्रतीकाभयप्रतीकाबलप्रतीकायशःप्रतीकामहाप्रतीकादीप्तप्रतीकावा । यमोहजात
इंद्रेणसहसंगतः । यमाविहेहमातरेत्यपिनिगमोभवतियमइवजातोयमोजनिष्यमाणोजारःकनीनांजरयिताकन्यानां
पतिर्जनीनांपालयिताजायानांतत्प्रधानाहियज्ञसंयोगेनभवंति । तृतीयोअग्निष्टेपतिरित्यपिनिगमोभवतितंवश्चराथाचरं
त्यापश्वाहुत्यावसत्याचनिवसंत्यौषधाहुत्यास्तंयथागावआप्नुवंतितथाप्नुयामेद्धंसमृद्धंभोगैर्मित्रःप्रमीतेस्त्रायतेसंमिन्वा
नोद्रवतीतिवामेदयतेर्वातस्यैषाभवति ॥२१॥ मित्रोजनान्यातयतिब्रुवाणोमित्रोदाधारपृथिवीमुतद्यां । मित्रःकृष्टीरनिं
मिषाभिचष्टेमित्रायहव्यंघृतवज्जुहोत । मित्रोजनानायातयतिब्रुवाणःशब्दंकुर्वन्मित्रएवधारयतिपृथिवींचदिवंच

मित्रः कृष्टीरनिमिषाभिविपश्यतीतिकृष्टयइतिमनुष्यनामकर्मवंतोभवंतिविकृष्टदेहावामित्रायहव्यंघृतवज्जुहोतेति
व्याख्यातंजुहोतिर्दानकर्माकःकमनोवाक्रमणोवासुखोवातस्यैषाभवति ॥ २२ ॥ हिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रेभूतस्यजा
तःपतिरेकआसीत् । सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम । हिरण्यगर्भोहिरण्मयोगर्भोहिरण्यमयो
गर्भोऽस्येतिवागर्भोगृभेर्गृणात्यर्थेगिरत्यनर्थानितिवायदाहिस्त्रीगुणान्गृह्णातिगुणाश्चास्यागृह्यंतेऽथगर्भोभवतिसमभ
वदग्रेभूतस्यजातःपतिरेकोबभूवसधारयतिपृथिवींचदिवंचकस्मैदेवायहविषाविधेमेतिव्याख्यातंविधतिर्दानकर्मासर
स्वान्व्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ २३ ॥ येतेसरस्वऊर्मयोमधुमंतोघृतश्चुतः । तेभिर्नोविताभव । इतिसानिगद
व्याख्याता ॥ २४ ॥ विश्वकर्मासर्वस्यकर्तातस्यैषाभवति ॥ २५ ॥ विश्वकर्माविमनाआद्विहायाधाताविधातापं
रमोतसंदृक् । तेषामिष्टानिसमिषामदंतियत्रासप्तऋषीन्परएकमाहुः । विश्वकर्माविभूतमनाव्याप्ताधाताचविधाताचं
परमश्चसंद्रष्टाभूतानांतेषामिष्टानिवाकांतानिवाक्रांतानिवागतानिवामतानिवानतानिवाद्भिःसहसंमोदंतेयत्रैतानिसप्त
ऋषीणानिज्योतींषितेभ्यःपरआदित्यस्तान्येतस्मिन्नेकंभवंतीत्यधिदैवतमथाध्यात्मंविश्वकर्माविभूतमनाव्याप्ताधाता
चविधाताचपरमश्चसंदर्शयितेंद्रियाणामेषामिष्टानिवाकांतानिवाक्रांतानिवागतानिवामतानिवानतानिवान्नेनसहसं
मोदन्तेयत्रेमानिसप्तऋषीणानींद्रियाण्येभ्यःपरआत्मातान्येतस्मिन्नेकंभवंतीत्यात्मगतिमाचष्टेतत्रेतिहासमाचक्षतेवि

श्वकर्माभौवनःसर्वमेधेसर्वाणिभूतानिजुहवांचकारसआत्मानमप्यन्ततोजुहवांचकारतदभिवादिन्येषर्ग्भवतियइमा
विश्वाभुवनानिजुह्वदितितस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ २६ ॥ विश्वकर्मन्हविषावावृधानःस्वयंयजस्वपृथिवीमुत
द्यां । मुह्यन्त्वन्येअभितोजनासइहास्माकंमघवासूरिरस्तु । विश्वकर्मन्हविषावर्धयमानःस्वयंयजस्वपृथिवींचदिवंचं
मुह्यन्त्वन्येअभितोजनाःसपत्नाइहास्माकंमघवासूरिरस्तुप्रज्ञातातार्क्ष्यस्त्वष्ट्राव्याख्यातस्तीर्णेऽन्तरिक्षेक्षियतितूर्णमर्थं
रक्षत्यश्नोतेर्वातस्यैषाभवति ॥ २७ ॥ त्यमूषुवाजिनंदेवजूतंसहावानंतरुतारंरथानां । अरिष्टनेमिंपृतनाजमाशुंस्वस्त
येतार्क्ष्यमिहाहुवेम । तंभृशमन्नवन्तंजूतिर्गतिःप्रीतिर्वादेवजूतंदेवगतंदेवप्रीतंवासहस्वन्तंतारयितारंरथानामरिष्टने
मिंपृतनाजितमाशुंस्वस्तयेतार्क्ष्यमिहह्वयेमेतिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यत्तस्यैषापराभवति ॥ २८ ॥ सद्यश्चिद्यःशवसा
पंचकृष्टीःसूर्यइवज्योतिषापस्ततान । सहस्रसाःशतसाअस्यरंहिर्नस्मावरन्तेयुवतिंनशर्यां । सद्योऽपियःशवसाबलेन
तनोत्यपःसूर्यइवज्योतिषापंचमनुष्यजातानिसहस्रसानिनीशतसानिन्यस्यसागतिर्नस्मैनांवारयंतिप्रयुवतीमिवशरम
यीमिषुंमन्युर्मन्यतेर्दीप्तिकर्मणःक्रोधकर्मणोवधकर्मणोवामन्युन्त्यस्मादिषवस्तस्यैषाभवति ॥ २९ ॥ त्वयामन्योसर
थमारुजन्तोहर्षमाणासोऽधृषितामरुत्वः । तिग्मेषवआयुधासंशिशानाअभिप्रयन्तुनरोअग्निरूपाः । त्वयामन्योसरथ
मारुह्यरुजंतोहर्षमाणासोऽधृषितामरुत्वंस्तिग्मेषवआयुधानिसंशिश्यमानाअभिप्रयंतुनरोअग्निरूपाअग्निकर्माणःसंन

द्राःकवचिनइतिवादधिक्राव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ३० ॥ आदधिक्राःशवसापंचकृष्टीःसूर्यइवज्योतिषापस्ततान ।
सहस्रसाःशतसावाज्यर्वापृणक्तुमध्वासमिमावचांसि । आतनोतिदधिक्राःशवसाबलेनापःसूर्यइवज्योतिषापंचमनु
ष्यजातानिसहस्रसाःशतसावाजीवेजनवानवेरणवान्त्संपृणक्तुनोमधुनोदकेनवचनानीमानीतिमधुधमतेर्विपरीतस्य
सविता सर्वस्यप्रसवितातस्यैषाभवति ॥ ३१ ॥ सवितायंत्रैःपृथिवीमरम्णादस्कंभनेसवितोद्यामदृंहत् । अश्वमिवा
धुक्षद्धुनिमंतरिक्षमतूर्तेबद्धंसवितासमुद्रं । सवितायंत्रैःपृथिवीमरमयदनारंभणेऽतरिक्षेसविताद्यामदृंहदश्वमिवाधु
क्षद्धुनिमंतरिक्षेमेघंबद्धमतूर्तेबद्धमतूर्णइतिवात्वरमाणइतिवासवितासमुदितारमितिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यदादि
त्योऽपिसवितोच्यतेतथाचहैरण्यस्तूपेस्तुतोऽर्चन्हिरण्यस्तूपऋषिरिदंसूक्तंप्रोवाचतदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ ३२ ॥
हिरण्यस्तूपःसवितर्यथात्वांगिरसोजुह्वेवाजेअस्मिन् । एवात्वार्चन्नवसेवंदमानःसोमस्येवांशुंप्रतिजागराहं । हिरण्य
स्तूपोहिरण्यमयःस्तूपोहिरण्यमयःस्तूपोऽस्येतिवास्तूपःस्त्यायतेःसंघातःसवितर्यथात्वांगिरसोजुह्वेवाजेऽन्नेऽस्मिन्नेवं
त्वार्चन्नवनायवंदमानःसोमस्येवांशुंप्रतिजागर्म्यहंत्वष्टाव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ३३ ॥ देवस्त्वष्टासविताविश्वरू
पःपुपोषप्रजाःपुरुधाजजान । इमाचविश्वाभुवनान्यस्यमहद्देवानामसुरत्वमेकं । देवस्त्वष्टासवितासर्वरूपःपोषतिप्रजा
रसानुप्रदानेनबहुधाचेमाजनयतीमानिचसर्वाणिभूतान्युदकान्यस्यमहच्चास्मैदेवानामसुरत्वमेकंप्रज्ञावत्त्वंवानवत्वं

वापिवासुरितिप्रज्ञानामास्यत्यनर्थानस्ताश्चास्यामर्थाअसुरत्वमादिलुप्तंवातोवातीतिसतस्तस्यैषाभवति ॥ ३४ ॥ वात
आवातुभेषजंशंभुमयोभुनोहृदे । प्रणआयूंषितारिषत् । वातआवातुभैषज्यानिशंभुमयोभुचनोहृदयायप्रवर्धयतुच
नआयुरग्निर्व्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ३५ ॥ प्रतित्यंचारुमध्वरंगोपीथायप्रहूयसे । मरुद्भिरग्नआगहि । तंप्रतिचा
रुमध्वरंसोमपानायप्रहूयसेसोऽग्नेमरुद्भिःसहागच्छेतिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यत्तस्यैषापराभवति ॥ ३६ ॥ अभित्वा
पूर्वपीतयेसृजामिसोम्यंमधु । मरुद्भिरग्नआगहि । अभिसृजामित्वापूर्वपीतयेपूर्वपानायसोम्यंमधुसोममयंसोऽग्नेमरु
द्भिःसहागच्छेति ॥ ३७ ॥ वेनोवेनतेःकान्तिकर्मणस्तस्यैषाभवति ॥ ३८ ॥ अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाज्योतिर्जरायू र
जसोविमाने । इममपांसंगमेसूर्यस्यशिशुंनविप्रामतिभीरिहन्ति । अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाःप्राष्टवर्णगर्भाआपइतिवा
ज्योतिर्जरायुज्योतिरस्यजरायुस्थानीयंभवतिजरायुजरयागर्भस्यजरयायूयतइतिवेममपांचसंगमनेसूर्यस्यचशिशुमि
वविप्रामतिभीरिहंतिलिहंतिस्तुवंतिवर्धयंतिपूजयंतीतिवाशिशुःशंसनीयोभवतिशिशीतेर्वास्याद्दानकर्मणश्चिरलब्धो
गर्भोभवत्यसुनीतिरसून्नयतितस्यैषाभवति ॥ ३९ ॥ असुनीतेमनोअस्मासुधारयजीवातवेसुप्रतिरानआयुः । रारंधिनः
सूर्यस्यसन्दृशिघृतेनत्वंतन्वंवर्धयस्व । असुनीतेमनोऽस्मासुधारयचिरंजीवनायप्रवर्धयचनआयूरंधयचनःसूर्यस्यसं
दर्शनायरध्यतिर्वशगमनेऽपिदृश्यते । मारधामद्विषतेसोमराजन्नित्यपिनिगमोभवतिघृतेनत्वमात्मानंतन्वंवर्धयस्व

त्राःकवचिनइतिवांदधिक्राव्याख्यातंस्तस्यैषाभवति ॥ ३० ॥ आदधिक्राःशवसापंचकृष्टीःसूर्यइवज्योतिशापस्ततान । सहस्रसाःशतसावाज्यर्वापृणक्तुमध्वासमिमावचांसि । आतनोतिदधिक्राःशवसाबलेनापःसूर्यइवज्योतिषापंचमनुष्यजातानिसहस्रसाःशतसावाजीवेजनवानवेरणवान्संपृणक्तुनोमधुनोदकेनवचनानीमानीतिमधुमतेर्विपरीतस्य सवितासर्वस्यप्रसवितातस्यैषाभवति ॥ ३१ ॥ सवितायंत्रैःपृथिवीमरम्णादस्कंभनेसविताद्यामदृंहत् । अश्वमिवाधुक्षद्धुनिमंतरिक्षमतूर्तेबद्धंसवितासमुद्रं । सवितायंत्रैःपृथिवीमरमयदनारंभणेऽतरिक्षेसविताद्यामदृंहदश्वमिवाधुक्षद्धुनिमंतरिक्षेमेघंबद्धमतूर्तेबद्धमतूर्णइतिवात्वरमाणइतिवासवितासमुदितारमितिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यदादित्योऽपिसवितोच्यतेतथाचहैरण्यस्तूपेस्तुतोऽर्चन्हिरण्यस्तूपऋषिरिदंसूक्तंप्रोवाचतदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ ३२ ॥ हिरण्यस्तूपःसवितर्यथात्वांगिरसोजुह्वेवाजेअस्मिन् । एवात्वार्चन्नवसेवंदमानःसोमस्येवांशुंप्रतिजागराहं । हिरण्यस्तूपोहिरण्यमयःस्तूपोहिरण्यमयःस्तूपोऽस्येतिवास्तूपःस्त्यायतेःसंघातःसवितर्यथात्वांगिरसोजुह्वेवाजेऽन्नेऽस्मिन्नेवंत्वार्चन्नवनायवंदमानःसोमस्येवांशुंप्रतिजागर्म्यहंत्वष्टाव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ३३ ॥ देवस्त्वष्टासविताविश्वरूपःपुपोषप्रजाःपुरुधाजजान । इमाचविश्वाभुवनान्यस्यमहद्देवानामसुरत्वमेकं । देवस्त्वष्टासवितासर्वरूपःपोषतिप्रजारसानुप्रदानेनबहुधाचेमाजनयतीमानिचसर्वाणिभूतान्युदकान्यस्यमहच्चास्मैदेवानामसुरत्वमेकंप्रज्ञावत्त्वंवानवत्वं

वापिवासुरितिप्रज्ञानामास्यत्यनर्थानस्ताश्चास्यामर्थाअसुरत्वमादिलुप्तंवातोवातीतिसतस्तस्यैषाभवति ॥ ३४ ॥ वातआवातुभेषजंशंभुमयोभुनोहृदे । प्रणआयूंषितारिषत् । वातआवातुभैषज्यानिशंभुमयोभुचनोहृदयायप्रवर्धयतुचनआयुरग्निर्व्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ३५ ॥ प्रतित्यंचारुमध्वरंगोपीथायप्रहूयसे । मरुद्भिरग्नआगहि । तंप्रतिचारुमध्वरंसोमपानायप्रहूयसेसोऽग्नेमरुद्भिःसहागच्छेतिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यत्तस्यैषापराभवति ॥ ३६ ॥ अभित्वापूर्वपीतयेसृजामिसोम्यंमधु । मरुद्भिरग्नआगहि । अभिसृजामित्वापूर्वपीतयेपूर्वपानायसोम्यंमधुसोममयंसोऽग्नेमरुद्भिःसहागच्छेति ॥ ३७ ॥ वेनोवेनतेःकान्तिकर्मणस्तस्यैषाभवति ॥ ३८ ॥ अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाज्योतिर्जरायूरजसोविमाने । इममपांसंगमेसूर्यस्यशिशुंनविप्रामतिभीरिहन्ति । अयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाःप्राष्टवर्णगर्भाआपइतिवाज्योतिर्जरायुर्ज्योतिरस्यजरायुस्थानीयंभवतिजरायुजरयागर्भस्यजरयायूयतइतिवेममपांचसंगमनेसूर्यस्यचशिशुमिवविप्रामतिभीरिहंतिलिहंतिस्तुवंतिवर्धयंतिपूजयंतीतिवाशिशुःशंसनीयोभवतिशिशीतेर्वास्याद्दानकर्मणश्चिरलब्धोगर्भोभवत्यसुनीतिरसून्नयतितस्यैषाभवति ॥ ३९ ॥ असुनीतेमनोअस्मासुधारयजीवातवेसुप्रतिरानआयुः । रारंधिनःसूर्यस्यसन्दृशिघृतेनत्वंतन्वंवर्धयस्व । असुनीतेमनोऽस्मासुधारयचिरंजीवनायप्रवर्धयचनआयूरंधयचनःसूर्यस्यसंदर्शनायरध्यतिर्वशगमनेऽपिदृश्यते । मारधामद्विषतेसोमराजन्नित्यपिनिगमोभवतिघृतेनत्वमात्मानंतन्वंवर्धयस्व

तौव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ४० ॥ ऋतस्यहिशुरुधःसंतिपूर्वीर्ऋतस्यधीतिर्वृजिनानिहंति । ऋतस्यश्लोकोबधिरात
तर्दकर्णाबुधानःशुचमानआयोः । ऋतस्यहिशुरुधःसंतिपूर्वीर्ऋतस्यप्रज्ञावर्जनीयानिहंतिऋतस्यश्लोकोबधिरस्यापिक
र्णावातृणत्तिबधिरोबद्धश्रोत्रःकर्णौबोधयन्दीप्यमानश्चायोरयनस्यमनुष्यस्यज्योतिषोवोदकस्यवैदुरिंधेरुनत्तेर्वातस्यै
षाभवति ॥ ४१ ॥ प्रतद्वोचेयंभव्यायेन्दवेहव्योनयइषवान्मन्मरेजतिरक्षोहामन्मरेजति । स्वयंसोअस्मदानिदोवधै
रजेतदुर्मतिं । अवस्रवेदघशंसोऽवतरमवक्षुद्रमिवस्रवेत् । प्रब्रवीमितद्भव्यायेन्दवेहवनार्हइवयइषवानन्नवान्कामवा
न्वामननानिचनोरेजयतिरक्षोहाचबलेनरेजयतिस्वयंसोऽस्मदभिनिंदितारं । वधैरजेतदुर्मतिं । अवस्रवेदघशंसस्ततश्चा
वतरंक्षुद्रमिवावस्रवेदभ्यासेभूयांसमर्थमन्यंतेयथाहोदर्शनीयाहोदर्शनीयेतितत्परुच्छेपस्यशीलंपरुच्छेपऋषिःपर्ववच्छे
पःपरुषिपरुषिशेपोऽस्येतिवेतीमानिसप्तविंशतिर्देवतानामधेयान्यनुक्रांतानिसूक्तभांजिहविर्भांजितेषामेतान्यहविर्भा
जिवेनोऽसुनीतिर्ऋतइंदुःप्रजापतिःप्रजानांपातावापालयितावातस्यैषाभवति ॥ ४२ ॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्योविश्वा
जातानिपरितावभूव । यत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणां । प्रजापतेनहित्वदेतान्यन्यःसर्वाणिजाता ॥ २० ॥
नितानिपरिबभूवयत्कामास्तेजुहुमस्तन्नोअस्तुवयंस्यामपतयोरयीणामित्याशीरहिर्व्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ४३ ॥
अब्जामुक्थैरहिंगृणीषेबुध्नेनदीनांरजःसुषीदन् । अप्सुजमुक्थैरहिंगृणीषेबुध्नेनदीनांरजःसूदकेषुसीदन्बुध्नमन्तरिक्षंब

द्धाअस्मिन्धृताआपइतिवेदमपीतरद्बुध्नमेतस्मादेवबद्धाअस्मिन्धृताःप्राणाइतियोऽहिःसबुध्न्योबुध्नमन्तरिक्षंतन्निवा
सात्तस्यैषाभवति ॥४४॥ मानोऽहिर्बुध्न्योरिषेधान्मायज्ञोअस्यस्रिधदृतायोः । माचनोऽहिर्बुध्न्योरेषणायधान्मास्ययज्ञो
स्राचस्रिधद्यज्ञकामस्यसुपर्णोव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ४५ ॥ एकःसुपर्णःससमुद्रमाविवेशसइदंविश्वंभुवनंविच
ष्टे । तंपाकेनमनसापश्यमंतितस्तंमातारेळ्हिसउरेळ्हिमातरं । एकःसुपर्णःससमुद्रमाविशतिसइमानिसर्वाणिभूतान्य
भिविपश्यतितंपाकेनमनसापश्यमंतितइत्यृषेर्दृष्टार्थस्यप्रीतिर्भवत्याख्यानसंयुक्तातंमातारेळ्हिवागेषामाध्यमिकासउ
मातरंरेळ्हिपुरूरवाबहुधारोरूयतेतस्यैषाभवति ॥ ४६ ॥ समस्मिञ्जायमानआसतग्नाउतेमवर्धन्नद्यःस्वगूर्ताः । महे
यत्त्वापुरूरवोरणायावर्धयन्दस्युहत्यायदेवाः । समासतास्मिञ्जायमाणेग्नागमनादापोदेवपत्न्योवापिचैनमवर्धयन्न
द्यःस्वगूर्ताःस्वयंगामिन्योमहतेचयत्त्वापुरूरवोरणायरमणीयायसंग्रामायावर्धयन्दस्युहत्यायचदेवादेवाः ॥ ४७ ॥
(अथातोमध्यस्थानावायवायाह्यासस्राणासोनीचीनबारंतमूष्विमारुद्रायंयातेदिद्युज्जराबोधादर्दर्योजातोविवृक्षानश्चा
पिनद्धमश्मास्यमवतंक्षेत्रस्यपतिःक्षेत्रस्यपतिनाक्षेत्रस्यपतेऽमीवहापुनरेहियोअनिध्मःपरेयिवांसंसेनेवसृष्टामित्रोजना
न्हिरण्यगर्भोयेतेसरस्वोविश्वकर्मासर्वस्यकर्ताविश्वकर्माविमनाविश्वकर्मन्हविषात्यमूषुसद्यश्चित्त्वयामन्योआदधि
क्राःसविताहिरण्यस्तूपोदेवस्त्वष्टावातआवातुप्रतित्यमभित्वावेनोवेनतैरयंवेनोऽसुनीतऋतस्यहिंप्रतद्वोचेयंप्रजापते

ऽन्नमुक्थैर्मानोहिरेकःसुपर्णःसमस्मिन्त्सप्तचत्वारिंशत्) ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्केचतुर्थोऽध्यायःसमाप्तः ॥ ४ ॥
ॐ । श्येनोव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ १ ॥ आदायश्येनोअभरत्सोमंसहस्रंसवाँअयुतंचसाकं । अत्रापुरंधिर
जहादरातीर्मदेसोमस्यमूराअमूरः । आदायश्येनोऽहरत्सोमंसहस्रंसवानयुतंचसहसहस्रंसहस्रसाव्यमभिप्रेत्यतत्रायु
तंसोमभक्षास्तत्संबंधेनायुतंदक्षिणाइतिवातत्रपुरंधिरजहादमित्रानदानानितिवामदेसोमस्यमूराअमूरइत्यैंद्रेचसूक्तेसो
मपानेनचस्तुतस्तस्मादिंद्रंमन्यंतओषधिःसोमःसुनोतेर्यदेनमभिषुण्वंतिबहुलमस्यनैघंटुकंवृत्तमाश्चर्यमिवप्राधान्येनत
स्यपावमानीषुनिदर्शनायोदाहरिष्यामः ॥ २ ॥ स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधाराया । इंद्रायपातवेसुतः । इतिसानि
गदव्याख्याताथैषापराभवतिचंद्रमसोवैतस्यवा ॥ ३ ॥ सोमंमन्यतेपपिवान्यत्संपिंषंत्योषधिं । सोमंयंब्रह्माणोविदुर्न
तस्याश्नातिकश्चन । सोमंमन्यतेपपिवान्यत्संपिंषंत्योषधिमितिवृथासुतमसोममाहसोमंयंब्रह्माणोविदुरितिनतस्याश्ना
तिकश्चनायज्वेत्यधियज्ञमथाधिदैवतंसोमंमन्यतेपपिवान्यत्संपिंषंत्योषधिमितियजुःसुतमसोममाहसोमंयंब्रह्माणोवि
दुश्चंद्रमसंनतस्याश्नातिकश्चनादेवइत्यथैषापराभवतिचंद्रमसोवैतस्यवा ॥ ४ ॥ यत्त्वादेवप्रपिबंतिततआप्यायसे ॥ २१ ॥
पुनः । वायुःसोमस्यरक्षितासमानांमासआकृतिः । यत्त्वादेवप्रपिबंतिततआप्यायसेपुनरितिनाराशंसानभिप्रेत्यपूर्वप
क्षापरपक्षावितिवावायुःसोमस्यरक्षितावायुमस्यरक्षितारमाहसाहचर्याद्रसहरणाद्वासमानांसंवत्सरणांमासआकृतिः

सोमोरूपविशेषैरोषधिश्चंद्रमावाचंद्रमाश्चायंद्रमतिचंद्रोमाताचांद्रंमानमस्येतिवाचंद्रश्चंदतेःकांतिकर्मणश्चंदनमित्यप्य
स्यभवतिचारुद्रमतिचिरंद्रमतिचमेर्वापूर्वंचारुरुचेर्विपरीतस्यतस्यैषाभवति ॥ ५ ॥ नवोनवोभवतिजायमानोऽह्नांके
तुरुषसामेत्यग्रं । भागंदेवेभ्योविदधात्यायन्प्रचंद्रमास्तिरतेदीर्घमायुः । नवोनवोभवतिजायमानइतिपूर्वपक्षादिमभि
प्रेत्याह्नांकेतुरुषसामेत्यग्रमित्यपरपक्षांतमभिप्रेत्यादित्यदैवतोद्वितीयःपादइत्येकेभागंदेवेभ्योविदधात्यायन्नित्यर्धमा
सेज्यामभिप्रेत्यप्रवर्धयतेचंद्रमादीर्घमायुर्मृत्युर्मारयतीतिसतोमृतंच्यावयतीतिवाशतबलाक्षोमौद्गल्यस्तस्यैषाभवति
॥ ६ ॥ परंमृत्योअनुपरेहिपंथांयस्तेस्वइतरोदेवयानात् । चक्षुष्मतेशृण्वतेतेब्रवीमिमानःप्रजांरीरिषोमोतवीरान् ।
परंमृत्योध्रुवंमृत्योध्रुवपरेहिमृत्योकथितंतेनमृत्योमृतंच्यावयतेभवतिमृत्योमदेर्वामुदेर्वातेषामेषाभवति ॥ ७ ॥ त्वेष
मित्थासमरणंशिमीवतोरिंद्राविष्णूसुतपावामुरुष्यति । यामर्त्यायप्रतिधीयमानमित्कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः ।
इतिसानिगदव्याख्याताविश्वानरोव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ ८ ॥ प्रवोमहेमंदमानायांधसोऽर्चाविश्वानरायवि
श्वाभुवे । इंद्रस्ययस्यसुमखंसहोमहिश्रवोनृम्णंचरोदसीसपर्यतः । प्रार्चतयूयंस्तुतिंमहतेऽधसोऽन्नस्यदात्रेमंदमाना
यमोदमानायस्तूयमानायशब्दाय्यमानायेतिवाविश्वानरायसर्वंविभूतायेंद्रस्ययस्यप्रीतौसुमहद्बलंमहच्चश्रवणीयंयशो
नृम्णंचबलंनृम्णंतंद्यावापृथिव्यौवःपरिचरतइतिकमन्यंमध्यमादेवमवक्ष्यत्तस्यैषापराभवति ॥ ९ ॥ उदुज्योतिरमृतं

विश्वजन्यंविश्वानरःसवितादेवोअश्नेत् । उदशिश्रियज्ज्योतिरमृतंसर्वजन्यंविश्वानरःसवितादेवइतिधातासर्वस्यवि
धातातस्यैषाभवति ॥ १० ॥ धातादधातुदाशुषेप्राचींजीवातुमक्षितां । वयंदेवस्यधीमहिसुमतिंसत्यधर्मणः । धाता
ददातुदत्तवतेप्रवृद्धांजीविकामनुपक्षीणांवयंदेवस्यधीमहिसुमतिंकल्याणींमतिंसत्यधर्मणोविधाताधात्राव्याख्यातस्त
स्यैषनिपातोभवतिबहुदेवतायामृचि ॥ ११ ॥ सोमस्यराज्ञोवरुणस्यधर्मणिबृहस्पतेरनुमत्याउशर्मणि । तवाहमद्यमघव
न्नुपस्तुतौधातर्विधातःकलशाँअभक्षयं । इत्येताभिर्देवताभिरभिप्रसूतःसोमकलशानभक्षयमितिकलशःकस्मात्कलाअ
स्मिन्छेरतेमात्राःकलिश्चकलाश्चकिरतेर्विकीर्णामात्राः ॥ १२ ॥ अथातोमध्यस्थानादेवगणास्तेषांमरुतःप्रथमागामिनोभ
वंतिमरुतोमितराविणोवामितरोचिनोवामहद्द्रवंतीतिवातेषामेषाभवति ॥ १३ ॥ आविद्युन्मद्भिर्मरुतःस्वर्कैरथेभिर्यात
ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः । आवर्षिष्ठयानइषावयोनपप्ततासुमायाः । विद्युन्मद्भिर्मरुतःस्वर्कैःस्वंचनैरितिवास्वर्चनैरितिवास्व
र्चिभिरितिवारथैरायातऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैरश्वपतनैर्वर्षिष्ठेनचनोऽन्नेनवयइवापततसुमायाःकल्याणकर्माणोवाकल्या
णप्रज्ञावारुद्राव्याख्यातास्तेषामेषाभवति ॥ १४ ॥ आरुद्रासइंद्रवंतःसजोषसोहिरण्यरथाःसुवितायगंतन । इयंवोअस्म
त्प्रतिहर्यतेमतिस्तृष्णजेनदिवउत्साउदन्यवे । आगच्छतरुद्राइंद्रेणसहजोषणाःसुवितायकर्मणइयंवोऽस्मदपिप्रतिकाम
यतेमतिस्तृष्णजइवदिवउत्साउदन्यवेतृष्णक्तृष्यतेरुदन्युरुदन्यतेर्ऋभवउरुभांतीतिवर्तेनभांतीतिवर्तेनभवंतीतिवाते

षामेषाभवति ॥ १५ ॥ विष्ट्वीशमीतरणित्वेनवाघतोमर्तासःसंतोअमृतत्वमानशुः । सौधन्वनाऋभवःसूरचक्षसःसंव
त्सरेसमपृच्यंतधीतिभिः । कृत्वाकर्माणिक्षिप्रत्वेनवोढारोमेधाविनोवामर्तासःसंतोऽमृतत्वमानशिरेसौधन्वनाऋभ
वःसूरख्यानावासूरप्रज्ञावासंवत्सरेसमपृच्यंतधीतिभिःकर्मभिर्ऋभुर्विभ्वावाजइतिसुधन्वनआङ्गिरसस्यत्रयःपुत्राबभू
वुस्तेषांप्रथमोत्तमाभ्यांबहुवन्निगमाभवंतिनमध्यमेनतदेतदृभोश्चबहुवचनेनचमसस्यचसंस्तवेनबहूनिदशतयीषुसूक्ता
निभवंत्यादित्यरश्मयोऽप्यृभवउच्यंते । अगोह्यस्ययदसस्तेनागृहेदृतद्येदमृभवोनानुगच्छथ । अंगोह्यआदित्योऽगूह
नीयस्तस्ययदस्वपथगृहेयावत्तत्रभवथनतावदिहभवथेत्यंगिरसोव्याख्यातास्तेषामेषाभवति ॥ १६ ॥ विरूपासइदृष
यस्तइद्गंभीरवेपसः । तेअङ्गिरसःसूनवस्तेअग्नेःपरिजज्ञिरे । बहुरूपाऋषयस्तेगंभीरकर्माणोवागंभीरप्रज्ञावातेऽङ्गिरसः
पुत्रास्तेऽग्नेरधिजज्ञिरइत्यग्निजन्मपितरोव्याख्यातास्तेषामेषाभवति ॥ १७ ॥ उदीरतामवरउत्परासउन्मध्यमाःपित
रःसोम्यासः । असुंयईयुरवृकाऋतज्ञास्तेनोऽवंतुपितरोहवेषु । उदीरतामवरउदीरतांपरउदीरतांमध्यमाःपितरःसो
म्याःसोमसंपादिनस्तेऽसुंयेप्राणमन्वीयुरवृकाअनमित्राःसत्यज्ञावायज्ञज्ञावातेनआगच्छंतुपितरोह्वानेषुमाध्यमिकोय
मइत्याहुस्तस्मान्माध्यमिकान्पितॄन्मन्यंतेऽगिरसोव्याख्याताःपितरोव्याख्याताभृगवोव्याख्याताअथर्वाणोऽथनवंत
स्थर्वतिश्चरतिकर्मातत्प्रतिषेधस्तेषामेषासाधारणाभवति ॥ १८ ॥ अंगिरसोनःपितरोनवग्वाअथर्वाणोभृगवःसोम्या

॥ २१ ॥

सः । तेषांवयंसुमतौयज्ञियानामपिभद्रेसौमनसेस्याम । अंगिरसोनःपितरोनवगतयोनवनीतगतयोवाथर्वाणोभृगवः सोम्याःसोमसंपादिनस्तेषांवयंसुमतौकल्याण्यांमतौयज्ञियानामपिचैषांभद्रेभंदनीयेभाजनवतिवाकल्याणेमनसिस्यामे तिमाध्यमिकोदेवगणइतिनैरुक्ताःपितरइत्याख्यानमथाप्यृषयःस्तूयंते ॥ १९ ॥ सूर्यस्येववक्षथोज्योतिरेषांसमुद्रस्ये वमहिमागंभीरः । वातस्येवप्रजवोनान्येनस्तोमोवसिष्ठाअन्वेतवेवः । इतियथाआप्याआप्नोतेस्तेषामेषनिपातोभवत्यै न्द्र्यामृचि ॥ २० ॥ स्तुषेय्यंपुरुवर्पसमृभ्वमिनतममाप्त्यमाप्त्यानाम् । आदर्षतेशवसासप्तदानून्प्रसाक्षतेप्रतिमानानि भूरि । स्तोतव्यंबहुरूपमुरुभूतमीश्वरतममाप्तव्यमाप्तव्यनामादृणातियःशवसाबलेनसप्तदातृनितिवासप्तदानवा नितिवाप्रसाक्षतेप्रतिमानिबहूनिसाक्षतिराप्नोतिकर्मा ॥ २१ ॥ अथातोमध्यस्थानाःस्त्रियस्तासामदितिःप्रथमा गामिनीभवत्यदितिर्व्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ २२ ॥ दक्षस्यवादितेजन्मनिव्रतेराजानामित्रावरुणाविवाससि । अतूर्तपंथाःपुरुरथोअर्यमासप्तहोताविषुरूपेषुजन्मसु । दक्षस्यवादितेजन्मनिव्रतेकर्मणिराजानौमित्रावरुणौपरिचर सिविवासतिःपरिचर्यायाहविष्माँआविवासतीत्याशास्तेर्वातूर्तपंथाअत्वरमाणपंथाबहुरथोऽर्यमादित्योऽरीन्नियच्छतिं सप्तहोतासप्तास्मैरश्मयोरसानभिसंनामयंतिसप्तैनमृषयःस्तुवंतीतिवाविषमरूपेषुजन्मसुकर्मसूदयेष्वादित्योदक्षइत्या हुरादित्यमध्येचस्तुतोऽदितिर्दाक्षायणी । अदितेर्दक्षोअजायतदक्षाद्वदितिःपरीतिचतत्कथमुपपद्येतसमानजन्मानौ स्यातामित्यपिवादेवधर्मेणेतरेतरजन्मानौस्यातामितरेतरप्रकृतीअग्निरप्यदितिरुच्यतेतस्यैषाभवति ॥ २३ ॥ यस्मै ॥ २३ ॥

त्वंसुद्रविणोददाशोऽनागास्त्वमदितेसर्वताता । यंभद्रेणशवसाचोदयासिप्रजावताराधसातेस्याम । यस्मैत्वंसुद्रविणो ददास्यनागास्त्वमनपराधत्वमदितेसर्वासुकर्मततिष्वागआङ्पूर्वाद्गमेरेनएतेःकिल्बिषंकिल्भिदंसुकृतकर्मणोभयंकीर्ति मस्यभिनत्तीतिवायंभद्रेणशवसाबलेनचोदयसिप्रजावताचराधसाधनेनतेवयमिहस्यामेतिसरमासरणात्तस्याएषाभव ति ॥ २४ ॥ किमिच्छंतीसरमाप्रेदमानड्दूरेह्यध्वाजगुरिःपराचैः । कास्मेहितिःकापरितक्म्यासीत्कथंरसायाअतरः पयांसि । किमिच्छंतीसरमेदंप्रानड्दूरेह्यध्वाजगुरिर्जंगम्यतेःपरांचनैरंचितःकातेऽस्मास्वर्थहितिरासीत्किंपरितकनं परितक्म्यारात्रिःपरितएनांतक्मतक्मेत्युष्णनामतकतइतिसतःकथंरसायाअतरःपयांसीतिरसानदीरसतेःशब्दकर्म णःकथंरसानितान्युदकानीतिवादेवशुनीन्द्रेणप्रहितापणिभिरसुरैःसमूदइत्याख्यानंसरस्वतीव्याख्यातातस्याएषाभव ति ॥ २५ ॥ पावकानःसरस्वतीवाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञंवष्टुधियावसुः । पावकानःसरस्वत्यन्नैरन्नवतीयज्ञंवष्टुधि यावसुःकर्मवसुस्तस्याएषापराभवति ॥ २६ ॥ महोअर्णःसरस्वतीप्रचेतयतिकेतुना । धियोविश्वाविराजति । महदर्णः सरस्वतीप्रचेतयतिप्रज्ञापयतिकेतुनाकर्मणाप्रज्ञयावेमानिचसर्वाणिप्रज्ञानान्यभिविराजतिवागर्थेषुविधीयतेतस्मान्मा ध्यमिकांवाचंमन्यंतेवाग्व्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ २७ ॥ यद्वाग्वदंत्यविचेतनानिराष्ट्रीदेवानांनिषसादमंद्रा ।

यतन्नऊर्जंदुदुहेपयांसिक्वस्विदस्याःपरमंजगाम । यद्वाग्वदंत्यविचेतनान्यविज्ञातानिराष्ट्रीदेवानांनिषसादमंद्रामदना यतनोऽनुदिशऊर्जंदुदुहेपयांसिक्वस्विदस्याःपरमंजगामेतियत्पृथिवींगच्छतीतिवायदादित्यरश्मयोहरंतीतिवातस्या एषापराभवति ॥ २८ ॥ देवींवाचमजनयंतदेवास्तांविश्वरूपाःपशवोवदंति । सानोमंद्रेषमूर्जंदुहानाधेनुर्वागस्मानुप सुष्टुतैतु । देवींवाचमजनयंतदेवास्तांसर्वरूपाःपशवोवदंतिव्यक्तवाचश्चाव्यक्तवाचश्चसानोमदनान्नंचरसंचदुहानाधे नुर्वागस्मानुपैतुसुष्टुतानुमतीराकेतिदेवपत्न्याविति नैरुक्ताःपौर्णमास्याविति याज्ञिकायापूर्वापौर्णमासीसाऽनुमतिर्यो त्तरासाराकेतिविज्ञायतेऽनुमतिरनुमननात्तस्याएषाभवति ॥ २९ ॥ अन्विदनुमतेत्वंमन्यासैशंचनस्कृधि । क्रत्वेद क्षायनोहिनुप्रणआयूंषितारिषः । अनुमन्यस्वानुमतेत्वंसुखंचनःकुर्वन्नंचनोऽपत्यायधेहिप्रवर्धयचनआयूंराकारातेर्दा नकर्मणस्तस्याएषाभवति ॥ ३० ॥ राकामहंसुहवांसुष्टुतीहुवेशृणोतुनःसुभगाबोधतुत्मना । सीव्यत्वपःसूच्याच्छिद्यमा नयाददातुवीरंशतदायमुक्थ्यं । राकामहंसुह्वानांसुष्टुत्याह्वयेशृणोतुनःसुभगाबोधत्वात्मनासीव्यत्वपःप्रजननकर्मसू च्याच्छिद्यमानयासूचीसीव्यतेर्ददातुवीरंशतप्रदमुक्थ्यंवक्तव्यप्रशंसंसिनीवालीकुहूरितिदेवपत्न्याविति नैरुक्ताअमा वास्येइतियाज्ञिकायापूर्वामावास्यासासिनीवालीयोत्तरासाकुहूरितिविज्ञायतेसिनीवालीसिनमन्नंभवतिसिनातिभूता निवालंपर्ववृणोतेस्तस्मिन्नन्नवतीवालिनीवावालेनैवास्यामणुत्वाच्चंद्रमाःसेवितव्योभवतीतिवातस्याएषाभवति ॥ ३१ ॥

सिनीवालिपृथुष्टुकेयादेवानामसिस्वसा । जुषस्वहव्यमाहुतंप्रजांदेविदिदिड्ढिनः । सिनीवालिपृथुजघनेस्तुकस्त्याय तेःसंघातःपृथुकेशस्तुकेपृथुस्तुकेवायात्वंदेवानामसिस्वसास्वसासुअसास्वेषुसीदतीतिवाजुषस्वहव्यमदनंप्रजांचदेवि दिशनःकुहूर्गूहतेःक्वाभूदितिवाक्वसतीह्रूयतइतिवाक्वाहुतंहविर्जुहोतीतिवातस्याएषाभवति ॥ ३२ ॥ कुहूमहंसुवृतं विद्मनापसमस्मिन्यज्ञेसुहवांजोहवीमि । सानोददातुश्रवणंपितृणांतस्यैतेदेविहविषाविधेम । कुहूमहंसुकृतंविदितक र्माणमस्मिन्यज्ञेसुह्वानामाह्वयेसानोददातुश्रवणंपितृणांपित्र्यंधनमितिवापित्र्यंयशइतिवातस्यैतेदेविहविषाविधेमेति व्याख्यातंयमीव्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ ३३ ॥ अन्यमूषुत्वंयम्यन्यउत्वांपरिष्वजातेलिबुजेववृक्षं । तस्यवात्वं मनइच्छासवातवाधाकृणुष्वसंविदंसुभद्रां । अन्यमेवहित्वंयम्यन्यस्त्वांपरिष्वंक्ष्यतेलिबुजेववृक्षंतस्यवात्वंमनइच्छस वातवाधानेनकुरुष्वसंविदंसुभद्रांकल्याणभद्रांयमीयमंचकमेतांप्रत्याचचक्षइत्याख्यानं ॥ ३४ ॥ उर्वशीव्याख्याता तस्याएषाभवति ॥ ३५ ॥ विद्युन्नयापतन्तीदविद्योद्भरन्तीमेअप्याकाम्यानि । जनिष्टोअपोनर्यःसुजातःप्रोर्वशीति रतदीर्घमायुः । विद्युदिवयापतंत्यद्योततहरंतीमेअप्याकाम्यान्युदकान्यंतरिक्षलोकस्ययदानूनमयंजायेताद्भ्योऽध्यय इतिनर्योमनुष्योनृभ्योहितोनरापत्यमितिवासुजातःसुजाततरोऽथोर्वशीप्रवर्धयतेदीर्घमायुःपृथिवीव्याख्यातातस्याए षाभवति ॥ ३६ ॥ बळित्थापर्वतानांखिद्रंबिभर्षिपृथिवि । प्रयाभूमिंप्रवत्वतिमह्नाजिनोषिमहिनि । सत्यंत्वंपर्वता

केदनं केदनं मेदनीं कलमगुत्रधारवर्सिषृधिविप्रजिन्वमिंवामूमिंमप्रवणवर्तिमहस्त्वेनमहती॰युदकवतीतिवैंद्राणी
इत्यतीतस्याएषाभवति ॥ ३७ ॥ इन्द्राणीमासुनारिषुसुभगामहमश्रवं । नह्यस्याअपरंचनजरसामरतेपतिर्विश्व
स्मादिन्द्रउत्तरः । इन्द्राणीमासुनारिषुसुभगामहमशृणवंनह्यस्याअपरामपिसमांजरयाम्रियतेपतिःसर्वस्माद्यइंद्रउत्त
रस्तमेतद्रूमस्तस्याएषापराभवति ॥ ३८ ॥ नाहमिंद्राणिरारणसख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्येदमप्यंहविःप्रियंदेवेषुगच्छ
तिविश्वस्मादिंद्रउत्तरः । नाहमिंद्राणिरमेसख्युर्वृषाकपेर्ऋतेयस्येदमप्यंहविरप्सुशृतमद्भिःसंस्कृतमितिवाप्रियंदेवेषु
निगच्छतिसर्वस्माद्यइंद्रउत्तरस्तमेतद्रूमोगौरीरोचतेर्ज्वलतिकर्मणोऽयमपीतरोगौरोवर्णएतस्मादेवप्रशस्योभवतितस्या
एषाभवति ॥ ३९ ॥ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदी । अष्टापदीनवपदीवभूवुषीसहस्राक्षरा
परमेव्योमन् । गौरीर्निर्मिमायसलिलानितक्षतीकुर्वत्येकपदीमध्यमेनद्विपदीमध्यमेनचादित्येनचचतुष्पदीदिग्भिरष्टा
पदीदिग्भिश्चावांतरदिग्भिश्चनवपदीदिग्भिश्चावांतरदिग्भिश्चादित्येनचसहस्राक्षराबहूदकापरमेव्यवनेतस्याएषापरा
भवति ॥ ४० ॥ तस्याःसमुद्राअधिविक्षरंतितेनजीवंतिप्रदिशश्चतस्रः । ततःक्षरत्यक्षरंतद्विश्वमुपजीवति । तस्याः
समुद्राअधिविक्षरंतिवर्षतिमेघास्तेनजीवंतिदिगाश्रयाणिभूतानिततःक्षरत्यक्षरमुदकंतत्सर्वाणिभूतान्युपजीवंतिगौ
र्व्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ ४१ ॥ गौरमीमेदनुवत्संमिषंतंमूर्धानंहिङ्ङकृणोन्मातवाउ । सृक्वाणंघर्ममभिवावशा

नामिमातिमायुंपयतेपयोभिः । गौरन्वमीमेद्वत्संनिमिषंतमनिमिषंतमादित्यमितिवामूर्धानमस्याभिहिङ्ङकरोन्मनना
यसृक्वाणंसरणंघर्महरणमभिवावशानामिमातिमायुंप्रप्यायतेपयोभिर्मायुमिवादित्यमितिवावागेषामाध्यमिकाघर्मधु
गितियाज्ञिकाधेनुर्धयतेर्वाधिनोतेर्वातस्याएषाभवति ॥ ४२ ॥ उपह्वयेसुदुघांधेनुमेतांसुहस्तोगोधुगुतदोहदेनां । श्रे
ष्ठंसवंसवितासाविषन्नोऽभीद्धोघर्मस्तदुषुप्रवोचं । उपह्वयेसुदोहनांधेनुमेतांकल्याणहस्तोगोधुगपिचदोग्ध्येनांश्रेष्ठंमवं
सवितासुनोतुनइत्येषहिश्रेष्ठःसर्वेषांसवानांयदुदकंयद्वापयोयजुष्मदभीद्धोघर्मस्तंसुप्रब्रवीमिवागेषामाध्यमिकाघर्मधु
गितियाज्ञिकाअघ्न्याहंतव्याभवत्यघघ्नीतिवातस्याएषाभवति ॥ ४३ ॥ सूयवसाद्भगवतीहिभूयाअथोवयंभगवंतः
स्याम । अद्धितृणमघ्न्येविश्वदानींपिबशुद्धमुदकमाचरंती । सुयवसादिनीभगवतीहिभवाथेदानींवयंभगवंतःस्याम
द्धितृणमघ्न्येसर्वदापिबचशुद्धमुदकमाचरंतीतस्याएषापराभवति ॥ ४४ ॥ हिंकृण्वतीवसुपत्नीवसूनांवत्समिच्छंती
मनसाभ्यागात् । दुहामश्विभ्यांपयोअघ्न्येयंसावर्धतांमहतेसौभगाय । इतिसानिगदव्याख्यातापथ्यास्वस्तिःपंथाअं
तरिक्षंतन्निवासात्तस्याएषाभवति ॥ ४५ ॥ स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वत्यभियावाममेति । सानोअमासोअरणेनि
पातुस्वावेशाभवतुदेवगोपा । स्वस्तिरेवहिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वतीधनवत्यभ्येतियावसूनिवननीयानिसानोऽमागृहेसानि
रमणेसानिर्गमनेपातुस्वावेशाभवतुदेवीगोप्त्रीदेवान्गोपायत्वितिदेवाएनांगोपायंत्वितिवैषाव्याख्यातातस्याएषाभ

॥ २५ ॥

नांमेघानांखेदनंछेदनंभेदनंबलमुत्रधारयसिपृथिविप्रजिन्वसियाभूमिंप्रवणवतिमहत्त्वेनमहतीत्युदकवतीतिवेंद्राणी
द्रस्यपत्नीतस्याएषाभवति ॥ ३७ ॥ इन्द्राणीमासुनारिषुसुभगामहमश्रवं । नह्यस्याअपरंचनजरसामरतेपतिर्विश्व
स्मादिन्द्रउत्तरः । इन्द्राणीमासुनारिषुसुभगामहमशृणवंनह्यस्याअपरामपिसमांजरयाम्रियतेपतिःसर्वस्माद्यइंद्रउत्त
रस्तमेतद्ब्रूमस्तस्याएषापराभवति ॥ ३८ ॥ नाहमिंद्राणिराणसख्युर्वृषाकपेर्ऋते । यस्येदमप्यंहविःप्रियंदेवेषुगच्छ
तिविश्वस्मादिंद्रउत्तरः । नाहमिंद्राणिरमेसख्युर्वृषाकपेर्ऋतेयस्येदमप्यंहविरप्सुशृतमद्भिःसंस्कृतमितिवाप्रियंदेवेषु
निगच्छतिसर्वस्माद्यइंद्रउत्तरस्तमेतद्ब्रूमोगौरीरोचतेर्ज्वलतिकर्मणोऽयमपीतरोगौरोवर्णएतस्मादेवप्रशस्योभवतितस्या
एषाभवति ॥ ३९ ॥ गौरीर्मिमायसलिलानितक्षत्येकपदीद्विपदीसाचतुष्पदी । अष्टापदीनवपदीबभूवुषीसहस्राक्षरा
परमेव्योमन् । गौरीर्निर्मिमायसलिलानितक्षतीकुर्वत्येकपदीमध्यमेनद्विपदीमध्यमेनचादित्येनचचतुष्पदीदिग्भिरष्टा
पदीदिग्भिश्चावांतरदिग्भिश्चनवपदीदिग्भिश्चावांतरदिग्भिश्चादित्येनचसहस्राक्षराबहूदकापरमेव्यवनेतस्याएषापरा
भवति ॥ ४० ॥ तस्याःसमुद्राअधिविक्षरंतितेनजीवंतिप्रदिशश्चतस्रः । ततःक्षरत्यक्षरंतद्विश्वमुपजीवति । तस्याः
समुद्राअधिविक्षरंतिवर्षतिमेघास्तेनजीवंतिदिगाश्रयाणिभूतानिततःक्षरत्यक्षरमुदकंतत्सर्वाणिभूतान्युपजीवंतिगौ
र्व्याख्यातातस्याएषाभवति ॥ ४१ ॥ गौरमीमेदनुवत्संमिषंतंमूर्धानंहिङ्ङकृणोन्मातवाउ । सृक्काणंघर्ममभिवावशा

नामिमातिमायुंपयतेपयोभिः । गौरन्वमीमेद्वत्संनिमिषंतमनिमिषंतमादित्यमितिवामूर्धानमस्याभिहिङ्ङकरोन्मनना
यसृक्काणंसरणंघर्महरणमभिवावशानामिमातिमायुंप्रप्यायतेपयोभिर्मायुमिवादित्यमितिवावागेषामाध्यमिकाघर्मधु
गितियाज्ञिकाधेनुर्धयतेर्वाधिनोतेर्वातस्याएषाभवति ॥ ४२ ॥ उपह्वयेसुदुघांधेनुमेतांसुहस्तोगोधुगुतदोहदेनां । श्रे
ष्ठंसवंसवितासाविषन्नोऽभीद्धोघर्मस्तदुषुप्रवोचं । उपह्वयेसुदोहनांधेनुमेतांकल्याणहस्तोगोधुगपिचदोग्ध्येनांश्रेष्ठंमवं
सवितासुनोतुनइत्येषहिश्रेष्ठःसर्वेषांसवानांयदुदकंयद्वापयोयजुष्मदभीद्धोघर्मस्तंसुप्रब्रवीमिवागेषामाध्यमिकाघर्मधु
गितियाज्ञिकाअघ्न्याहंतव्याभवत्यघघ्नीतिवातस्याएषाभवति ॥ ४३ ॥ सूयवसाद्भगवतीहिभूयाअथोवयंभगवंतः
स्याम । अद्धितृणमघ्न्येविश्वदानींपिबशुद्धमुदकमाचरंती । सुयवसादिनीभगवतीहिभवाथेदानींवयंभगवंतःस्यामा
द्धितृणमघ्न्येसर्वदापिबचशुद्धमुदकमाचरंतीतस्याएषापराभवति ॥ ४४ ॥ हिंकृण्वतीवसुपत्नीवसूनांवत्समिच्छंती
मनसाभ्यागात् । दुहामश्विभ्यांपयोअघ्न्येयंसावर्धतांमहतेसौभगाय । इतिसानिगदव्याख्यातापथ्यास्वस्तिःपंथाअं
तरिक्षंतन्निवासात्तस्याएषाभवति ॥ ४५ ॥ स्वस्तिरिद्धिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वत्यभियावाममेति । सानोअमासोअरणेनि
पातुस्वावेशाभवतुदेवगोपा । स्वस्तिरेवहिप्रपथेश्रेष्ठारेक्णस्वतीधनवत्यभ्येतियावसूनिवननीयानिसानोऽमागृहेसानि
रमणेसानिर्गमनेपातुस्वावेशाभवतुदेवीगोप्त्रीदेवान्गोपायत्वितिदेवाएनांगोपायंत्वितिवोषाव्याख्यातातस्याएषाभ

वति ॥ ४६ ॥ अपोषाअनसःसरत्संपिष्टादहविभ्युषी । नियत्सींशिश्नथद्वृषा । अपासरदुषाअनसःसंपिष्टान्मेघाद्वि
भ्युष्यनोवायुरनितेरपिवोपमार्थेस्यादनसइवशकटादिवानःशकटमानद्धमस्मिंश्चीवरंमनितेर्वास्याज्जीवनकर्मणउपजी
वंत्येनन्मेघोऽप्यनएतस्मादेवयन्निरशिश्नथद्वृषावर्षितामध्यमस्तस्याएषापराभवति ॥ ४७ ॥ एतदस्याअनःशयेसुसं
पिष्टंविपाश्या । ससारसींपरावतः । एतदस्याअनआशेतेसुसंपिष्टमितरदिवविपाशिविमुक्तपाशिसस्सारोषाःपरावतः
प्रेरितवतःपरागताद्वेळाव्याख्याताःतस्याएषाभवति ॥ ४८ ॥ अभिनइळायूथस्यमातास्मन्नदीभिरुर्वशीवागृणातु ।
उर्वशीवाबृहद्दिवागृणानाभ्यूर्ण्वानाप्रभृथस्यायोः । सिषक्तुनऊर्जव्यस्यपुष्टेः । अभिगृणातुनइळायूथस्यमातासर्वस्य
मातास्मदभिनदीभिरुर्वशीवागृणातूर्वशीवाबृहद्दिवामहद्दिवागृणानाभ्यूर्ण्वानाप्रभृथस्यप्रभृतस्यायोरयनस्यमनुष्य
स्यंज्योतिषोवोदकस्यवासेवतांनोऽन्नस्यपुष्टेरोदसीरुद्रस्यपत्नीतस्याएशाभवति ॥ ४९ ॥ रथंनुमारुतंवयंश्रवस्युमाहु
वामहे । आयस्मिन्तस्थौसुरणानिबिभ्रतीसचामरुत्सुरोदसी । रथंक्षिप्रंमारुतंमेघंवयंश्रवणीयमाह्वयामहआयस्मिन्त
स्थौसुरमणीयान्युदकानिबिभ्रतीसचामरुद्भिःसहरोदसीरोदसी ॥ ५० ॥ (श्येनोव्याख्यातआदायस्वादिष्ठयासोमं
मन्यतेयत्त्वादेवनवोनवःपरंमृत्योत्वेषमित्थाप्रवोमहउदुज्योतिर्धातादादातुसोमस्यराज्ञोऽथातोमध्यस्थानादेवगणा
आविद्युन्मद्भिरारुद्रासोविष्टीशमीविरूपासउदीरतामंगिरसोनःसूर्यस्येवस्तुषेय्यमथातोमध्यस्थानाःस्त्रियोदक्षस्यवा ॥ २६ ॥

यस्मैत्वंकिमिच्छंतीपावकानोमहोअर्णोयद्वाग्वदंतींदेवींवाचमन्विदनुमतेराकामहंसिनीवालिंकुहूमहमन्यमूषूर्वशीवि
द्युन्नबळित्थेंद्राणींनाहमिंद्राणिंगौरीर्मिमायतस्याःसमुद्रागौरमीमेदुपह्वयेसूयवसाद्धिंकृण्वतींस्वस्तिरिध्यपोषाएतद
स्याअभिनइळरथंनुपञ्चाशत्) ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्केपंचमोऽध्यायःसमाप्तः ॥ ५ ॥
ॐ ॥ अथातोद्युस्थानादेवतास्तासामश्विनौप्रथमागामिनौभवतोऽश्विनौयद्व्यश्नुवातेसर्वरसेनान्योज्योतिषान्योऽ
श्वैरश्विनावित्यौर्णवाभस्तत्कावश्विनौद्यावापृथिव्यावित्येकेऽहोरात्रावित्येकेसूर्याचंद्रमसावित्येकेराजानौपुण्यकृता
वित्यैतिहासिकास्तयोःकालऊर्ध्वमर्धरात्रात्प्रकाशीभावस्यानुविष्टंभमनुतमोभागोहिमध्यमोज्योतिर्भागआदित्यस्तयो
रेषाभवति ॥ १ ॥ वसातिषुस्मचरथोऽसितौपेत्वाविव । कुदेदमश्विनायुवमभिदेवाँअगच्छतं । इतिसानिगदव्या
ख्यातावसातिषुस्मचरथोवसातयोरातयोत्रसंतेस्माइतरेतरातयोवक्तेर्वावहतेवासितौपेत्वामिव । अपेत्वावृत्रहणंसुरा
तयोस्तयोःसमानकालयोःसमानकर्मणोःसंस्तुतप्राययोरसंस्तवेनैषोऽर्धर्चोभवतिवासात्योऽन्यउच्यतउषःपुत्रस्त्वान्य
इतितयोरेषापराभवति ॥ २ ॥ इहेहजातासमवावशीतामरेपसातन्वा३नामभिःस्वैः । जिष्णुर्वामन्यःसुमखस्यसूरिर्दि
वोअन्यःसुभगःपुत्रऊहे । इहचेहचजातौसंस्तूयेतेपापेनालिप्यमानयातन्वानामभिश्चस्वैर्जिष्णुर्वामन्यःसुमहतोबल
स्यैरयितामध्यमोदिवोऽन्यःसुभगःपुत्रऊह्यतआदित्यस्तयोरेषापराभवति ॥ ३ ॥ प्रातर्युजाविबोधयाश्विनावेहगं

च्छतां । अस्यसोमस्यपीतये । प्रातर्योगिनौविबोधयाश्विनाविहागच्छतामस्यसोमस्यपानायतयोरेषापराभवति
॥ ४ ॥ प्रातर्यजध्वमश्विनाहिनोतनसायमस्तिदेवयाअजुष्टं । उतान्योअस्मद्यजतेविचावः पूर्वः पूर्वोयजमानोवनी
यान् । प्रातर्यजध्वमश्विनौप्रहिणुतनसायमस्तिदेवेज्याअजुष्टमेतदप्यन्योऽस्मद्यजतेविचार्वः पूर्वः पूर्वोयजमानोवनीया
न्वनयितृतमस्तयोःकालःसूर्योदयपर्यंतस्तस्मिन्नन्यादेवताओप्यंतउषावष्टेःकांतिकर्मणउच्छतेरितरामाध्यमिकातस्या
एषाभवति ॥ ५ ॥ उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यंवाजिनीवति । येनतोकंचतनयंचधामहे । उषस्तच्चित्रंचायनीयंमंहनी
यंधनमाहरास्मभ्यमन्नवतियेनपुत्रांश्चपौत्रांश्चदधीमहितस्याएषापराभवति ॥ ६ ॥ एताउत्याउषसःकेतुमक्रतपूर्वेअर्धे
रजसोभानुमंजते । निष्कृण्वानाआयुधानीवधृष्णवः प्रतिगावोऽरुषीर्यंतिमातरः । एतास्ताउषसःकेतुमकृषतप्रज्ञान
मेकस्याएवपूजनार्थेबहुवचनंस्यात्पूर्वेऽर्धेऽन्तरिक्षलोकस्यसमंजतेभानुना । निष्कृण्वानाआयुधानीवधृष्णवः । नि
रित्येषसमित्येतस्यस्थानेएमीदेषांनिष्कृतंजारिणीवेत्यपिनिगमोभवतिप्रतियंतिगावोगमनादरुषीरारोचनान्मातरोभा
सोनिर्मात्र्यःसूर्यासूर्यस्यपत्न्येषैवाभिसृष्टकालतमातस्याएषाभवति ॥ ७ ॥ सुकिंशुकंशल्मलिंविश्वरूपंहिरण्यवर्णंसु
वृतंसुचक्रं । आरोहसूर्येअमृतस्यलोकंस्योनंपत्येवहतुंकृणुष्व । सुकाशनंशल्मलंसर्वरूपमपिवोपमार्थेस्यात्सुकिंशुक
मिवशल्मलिमितिकिंशुकंक्रंशतेःप्रकाशयतिकर्मणःशल्मलिःसुशरोभवतिशरवान्वारोहसूर्येअमृतस्यलोकमुदकस्यसु

खंपत्येवहतुंकुरुष्वसवितासूर्यांप्रायच्छत्सोमायराज्ञेप्रजापतयेवेतिचब्राह्मणंवृषाकपायीवृषाकपेःपत्न्येषैवाभिसृष्टकाल
तमातस्याएषाभवति ॥ ८ ॥ वृषाकपायिरेवतिसुपुत्रआदुसुस्नुषे । घसत्तइंद्रउक्षणःप्रियंकाचित्करंहविर्विश्वस्मादिं
द्रउत्तरः । वृषाकपायिरेवतिसुपुत्रेमध्यमेनसुस्नुषेमाध्यमिकयावाचास्नुषासाधुसादिनीतिवासाधुसानिनीतिवास्वप
त्यंतत्सनोतीतिवाप्राश्नातुतइंद्रउक्षणएतान्माध्यमिकान्त्संस्त्यायानुक्षणउक्षतेर्वृद्धिकर्मणउक्षंत्युदकेनेतिवाप्रियंकुरु
ष्वसुखाचयकरंहविःसुखकरंहविःसर्वस्माद्यइन्द्रउत्तरस्तमेतद्ब्रूमआदित्यंसरण्यूःसरणात्तस्याएषाभवति ॥ ९ ॥ अपागू
हन्नमृतांमर्त्येभ्यःकृत्वीसवर्णामददुर्विवस्वते । उताश्विनावभरद्यत्तदासीदजहादुद्वामिथुनासरण्यूः । अप्यगूहन्नमृ
तांमर्त्येभ्यःकृत्वीसवर्णामददुर्विवस्वतेऽप्यश्विनावभरद्यत्तदासीदजहाद्द्वौमिथुनौसरण्यूर्मध्यमंचमाध्यमिकांचवाच
मितिनैरुक्तायमंचयमींचेत्यैतिहासिकास्तत्रेतिहासमाचक्षतेत्वाष्ट्रीसरण्यूर्विवस्वतआदित्याद्यमौमिथुनौजनयांचकार
सासवर्णामन्यांप्रतिनिधायाश्वंरूपंकृत्वाप्रदुद्राव सविवस्वानादित्यआश्वमेवरूपंकृत्वातामनुसृत्यसंबभूवततोऽश्विनौ
जज्ञातेसवर्णायांमनुस्तदभिवादिन्येषर्ग्भवति ॥ १० ॥ त्वष्टादुहित्रेवहतुंकृणोतीतीदंविश्वंभुवनंसमेति । यमस्यमा
तापर्युह्यमानामहोजायाविवस्वतोननाश । त्वष्टादुहितुर्वहनंकरोतीतीतीदंविश्वंभुवनंसमेतीमानिचसर्वाणिभूतान्यभि
समागच्छंतियमस्यमातापर्युह्यमानामहतोजायाविवस्वतोननाशरात्रिरादित्यस्यादित्योदयेऽतर्धीयते ॥ ११ ॥ सवि

ताव्याख्यातंस्तस्यकालोयदाद्यौरपहततमस्काकीर्णरश्मिर्भवतितस्यैषाभवति ॥ १२ ॥ विश्वारूपाणिप्रतिमुञ्चतेक
विःप्रासावीद्भद्रंद्विपदेचतुष्पदे । विनाकमख्यत्सवितावरेण्योऽनुप्रयाणमुषसोविराजति । सर्वाणिप्रज्ञानानिप्रतिमुं
चतेमेधावीकविःक्रांतदर्शनोभवतिकवतेर्वाप्रसुवतिभद्रंद्विपाद्भ्यश्चतुष्पाद्भ्यश्चव्यचिख्यपन्नाकंसवितावरणीयःप्रया
णमनूषसोविराजत्यधोरामःसावित्रइतिपशुसमाम्नायेविज्ञायतेकस्मात्सामान्यादित्यधस्तात्तद्वेळायांतमोभवत्येतस्मा
त्सामान्यादधस्ताद्रामोऽधस्तात्कृष्णःकस्मात्सामान्यादित्यग्निंचित्वानरामामुपेयाद्रामारमणायोपेयतेनधर्मायकृष्ण
जातीयैतस्मात्सामान्यात्कृकवाकुःसावित्रइतिपशुसमाम्नायेविज्ञायतेकस्मात्सामान्यादितिकालानुवादंपरीत्यकृकवा
कोःपूर्वशब्दानुकरणंवचेरुत्तरंभगोव्याख्यातंस्तस्यकालःप्रागुत्सर्पणात्तस्यैषाभवति ॥ १३ ॥ प्रातर्जितंभगमुग्रंहुवेम
वयंपुत्रमदितेर्योविधर्ता । आध्रश्चिद्यंमन्यमानस्तुरश्चिद्राजाचिद्यंभगंभक्षीत्याह । प्रातर्जितंभगमुग्रंह्वयेमवयंपुत्रमदि
तेर्योविधारयितासर्वस्याध्रश्चिद्यंमन्यमानआढ्यालुर्दरिद्रस्तुरश्चित्तुरइतियमनामतरतेर्वात्वरतेर्वात्वरयातूर्णगतिर्यमो
राजाचिद्यंभगंभक्षीत्याहांधोभगइत्याहुरनुत्सृप्तोनदृश्यतेप्राशित्रमस्याक्षिणीनिर्जघानेतिचब्राह्मणंजनंभगोगच्छतीति
वाजनंगच्छत्यादित्यउदयेनसूर्यःसर्तेर्वासुवतेर्वास्वीर्यतेर्वातस्यैषाभवति ॥१४॥ उदुत्यंजातवेदसंदेवंवहंतिकेतवः । दृशे
विश्वायसूर्यं । उद्वहंतितंजातवेदसंरश्मयःकेतवःसर्वेषांभूतानांदर्शनायसूर्यमितिकमन्यमादित्यादेवमवक्ष्यंत्तस्यैषापरा

भवति ॥ १५ ॥ चित्रंदेवानामुदगादनीकंचक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः । आप्राद्यावापृथिवीअंतरिक्षंसूर्यआत्माजगतस्त
स्थुषश्च । चायनीयंदेवानामुदगमदनीकंख्यानंमित्रस्यवरुणस्याग्नेश्चापूपुरद्द्यावापृथिव्यौचांतरिक्षंचमहत्त्वेनतेनसू
र्यआत्माजंगमस्यचस्थावरस्यचाथयद्रश्मिपोषंपुष्यतितत्पूषाभवतितस्यैषाभवति ॥ १६ ॥ शुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्य
द्विषुरूपेअहनीद्यौरिवासि । विश्वाहिमायाअवसिस्वधावोभद्रातेपूषन्निहरातिरस्तु । शुक्रंतेअन्यल्लोहितंतेअन्यद्य
जतंतेअन्यद्यज्ञियंतेअन्यद्विषमरूपेतेअहनीकर्मद्यौरिवचासिसर्वाणिप्रज्ञानान्यवस्यन्नवन्भाजनवतीतेपूषन्निहदत्तिर
स्तुतस्यैषापराभवति ॥ १७ ॥ पथस्पथःपरिपतिंवचस्याकामेनकृतोअभ्यानळर्कं । सनोरासच्छुरुधश्चन्द्राग्राधियं
धियंसीषधातिप्रपूषा । पथस्पथोऽधिपतिंवचनेनकामेनकृतोऽभ्यानळर्कमभ्यापन्नोऽर्कमितिवासनोददातुचायनी
याग्राणिधनानिकर्मकर्मचनःप्रसाधयतुपूषेत्यथयद्विषितोभवतितद्विष्णुर्भवतिविष्णुर्विशतेर्वाव्यश्नोतेर्वातस्यैषाभव
ति ॥ १८ ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदं । समूळ्हमस्यपांसुरे । यदिदंकिंचतद्विक्रमतेविष्णुस्त्रिधानिधत्तेपदं
त्रेधाभावायपृथिव्यामंतरिक्षेदिवीतिशाकपूणिःसमारोहणेविष्णुपदेगयशिरसीत्यौर्णवाभःसमूळ्हमस्यपांसुरेप्यायनेऽ
न्तरिक्षेपदंनदृश्यतेऽपिवोपमार्थेस्यात्समूळ्हमस्यपांसुलइवपदंनदृश्यतइतिपांसवःपादैःसूयंतइतिवापन्नाःशेरतइतिवा
पसंनीयाभवंतीतिवा ॥ १९ ॥ विश्वानरोव्याख्यातस्तस्यैषनिपातोभवत्यैन्द्र्यामृचि ॥ २० ॥ विश्वानरस्यवस्प

तिमनानतस्यशवसः । एवैश्चचर्षणीनामूतीहुवेरथानां । विश्वानरस्यादित्यस्यानानतस्यशवसोमहतोबलस्यैवैश्वकामै
रयनैरवनैर्वाचर्षणीनांमनुष्याणामूत्याचपथारथानामिंद्रमस्मिन्यज्ञेह्वयामिंवरुणोव्याख्यातस्तस्यैषाभवति ॥ २१ ॥
॥ २९ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यंतंजनाँअनु । त्वंवरुणपश्यसि । भुरण्युरितिक्षिप्रनामभुरण्युःशकुनिर्भूरिमध्वानंनयतिस्व
र्गस्यलोकस्यापिवोह्वातत्संपातीभुरण्युरनेनपावकख्यानेन । भुरण्यंतंजनाँअनु । त्वंवरुणपश्यसि । तत्तेवयंस्तुमइ
तिवाक्यशेषोऽपिवोत्तरस्यां ॥ २२ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यंतंजनाँअनु । त्वंवरुणपश्यसि । विद्यामेषिरजस्पृ
थ्वहामिमानोअक्तुभिः । पश्यन्जन्मानिसूर्य । व्येषिद्यांरजश्चपृथुंमहांतंलोकमहानिचमिमानोक्तुभीरात्रिभिःसहपश्य
न्जन्मानिजातानिसूर्योपिवापूर्वस्यां ॥ २३ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यंतंजनाँअनु । त्वंवरुणपश्यसि । प्रत्यङ्देवानां
विशःप्रत्यङ्ङुदेषिमानुषान् । प्रत्यङ्विश्वंस्वर्दृशे । प्रत्यङ्ङिदंसर्वमुदेषिप्रत्यङ्ङिदंज्योतिरुच्यतेप्रत्यङ्ङिदंसर्वमभिविपश्य
सीत्यपिवैतस्यामेव ॥ २४ ॥ येनापावकचक्षसाभुरण्यन्तंजनाँअनु । त्वंवरुणपश्यसि । तेननोजनानभिविपश्यसिके
शीकेशारश्मयस्तैस्तद्वान्भवतिकाशनाद्वाप्रकाशनाद्वातस्यैषाभवति ॥ २५ ॥ केश्यग्निंकेशीविषंकेशीबिभर्तिरोदसी । ॥ २९ ॥
केशीविश्वंस्वर्दृशेकेशीदंज्योतिरुच्यते । केश्यग्निंचविषंचविषमित्युदकनामविष्णातेर्विपूर्वस्यस्नातेःशुद्ध्यर्थस्यविपूर्वस्य
वासचतेद्यावापृथिव्यौचधारयतिकेशीदंसर्वमिदमभिविपश्यतिकेशीदंज्योतिरुच्यतइत्यादित्यमाहाथाप्येतेइतरेज्यो

तिषीकेशिनीउच्यतेधूमेनाग्नीरजसाचमध्यमस्तेषामेषासाधारणाभवति ॥ २६ ॥ त्रयःकेशिनऋतुथाविचक्षतेसंवत्सरेव
पतएकएषां । विश्वमेकोअभिचष्टेशचीभिर्ध्राजिरेकस्यददृशेनरूपं । त्रयःकेशिनऋतुथाविचक्षतेकालेकालेऽभिविप
श्यंतिसंवत्सरेवपतएकएषामित्यग्निःपृथिवींदहतिसर्वमेकोऽभिविपश्यतिकर्मभिरादित्योगतिरेकस्यदृश्यतेनरूपंमध्य
मस्याथयद्रश्मिभिरभिप्रकम्पयन्नेतितद्वृषाकपिर्भवतिवृषाकम्पनस्तस्यैषाभवति ॥ २७ ॥ पुनरेहिवृषाकपेसुविताकल्प
यावहै । यएषःस्वप्ननंशनोऽस्तमेषिपथापुनर्विश्वस्मादिंद्रउत्तरः । पुनरेहिवृषाकपेसुप्रसूतानिवःकर्माणिकल्पयावहैय
एषःस्वप्ननंशनःस्वप्नान्नाशयस्यादित्यउदयेनसोऽस्तमेषिपथापुनःसर्वस्माद्यइंद्रउत्तरस्तमेतद्ब्रूमआदित्यंयमोव्याख्यात
स्तस्यैषाभवति ॥ २८ ॥ यस्मिन्वृक्षेसुपलाशेदेवैःसंपिबतेयमः । अत्रानोविश्पतिःपितापुराणाँअनुवेनति । यस्मिन्वृ
क्षेसुपलाशेस्थानेवृतःक्षयेवापिवोपमार्थेस्याद्वृक्षइवसुपलाशइतिवृक्षोव्रश्चनात्पलाशंपलाशनाद्देवैःसंगच्छतेयमोरश्मि
भिरादित्यस्तत्रनःसर्वस्यपातावापालयितावापुराणाननुकामयेताजएकपादजनएकःपादएकेनपादेनपातीतिवैकेनपा
देनपिबतीतिवैकोऽस्यपादइतिवा । एकंपादंनोत्खिदतीत्यपिनिगमोभवतितस्यैषनिपातोभवतिवैश्वदेव्यामृचि
॥ २९ ॥ पावीरवीतन्यतुरेकपादजोदिवोधर्तासिंधुरापःसमुद्रियः । विश्वेदेवासःशृणवन्वचांसिमेसरस्वतीसह
धीभिःपुरंध्या । पविःशल्योभवतियद्विपुनातिकायंतद्वत्पवीरमायुधंतद्वानिंद्रःपवीरवान् । अतितस्यैपवीरवानित्य

पिनिगमोभवतितद्देवतावाक्यावीरवीपावीरवीचदिव्यावाक्तन्यतुस्तनित्रीवाचोऽन्यस्यांअजश्चैकपादिवोधारयिता
॥ १० ॥ सिन्धुश्चापश्चसमुद्रियाश्चसर्वेचदेवाःसरस्वतीचसहपुरन्ध्यास्तुत्याप्रयुक्तानिधीभिःकर्मभिर्युक्तानिशृण्वंतुवचनानीमा
नीतिंपृथिवीव्याख्यातातस्याएषनिपातोभवत्यैंद्राग्न्यामृचि ॥ १० ॥ यदिंद्राग्नीपरमस्यांपृथिव्यांमध्यमस्यामवम
स्यामुतस्थः। अतःपरिवृषणावाहियातमथासोमस्यपिबतंसुतस्य । इतिसानिगदव्याख्यातासमुद्रोव्याख्यातस्तस्यैष
निपातोभवतिपावमान्यामृचि ॥ ११ ॥ पवित्रवंतःपरिवाचमासतेपितैषांप्रत्नोअभिरक्षतिव्रतं । महःसमुद्रंवरुण
स्तिरोदधेधीराइच्छेकुर्धरुणेष्वारभं । पवित्रवंतोरश्मिवंतोमाध्यमिकादेवगणाःपर्यासतेमाध्यमिकांवाचंपितैषांप्रत्नः
पुराणोऽभिरक्षतिव्रतंकर्ममहःसमुद्रंवरुणस्तिरोऽतर्दधात्यथधीराःशक्नुवंतिधरुणेषूदकेषुकर्मणआरंभमारब्धुमजएक
पाद्व्याख्यातःपृथिवीव्याख्यातासमुद्रोव्याख्यातस्तेषामेषनिपातोभवत्यपरस्यांबहुदेवतायामृचि ॥ १२ ॥ उतनोऽ
हिर्बुध्न्यःशृणोत्वजएकपात्पृथिवीसमुद्रः। विश्वेदेवाऋतावृधोहुवानाःस्तुतामंत्राःकविशस्ताअवंतु । अपिचनोऽहि
र्बुध्न्यःशृणोत्वजश्चैकपात्पृथिवीचसमुद्रश्चसर्वेचदेवाःसत्यवृधोवायज्ञवृधोवाहूयमानामंत्रैःस्तुतामंत्राःकविशस्ताअवंतु ॥ ३० ॥
मेधाविशस्तादध्यङ्प्रत्यक्तोध्यानमितिवाप्रत्यक्तमस्मिन्ध्यानमितिवाथर्वाव्याख्यातोमनुर्मननात्तेषामेषनिपातोभवत्यैं
द्र्यामृचि ॥ १३ ॥ यामथर्वामनुष्पितादध्यङ्धियमत्नत । तस्मिन्ब्रह्माणिपूर्वथेंद्रउक्थासमग्मतार्चन्ननुस्वराज्यं ।

यामथर्वाचमनुश्चपितामानवानांदध्यङ्चधियमतनिषततस्मिन्ब्रह्माणिकर्माणिपूर्वेन्द्रउक्थानिचसंगच्छंतामर्चन्योऽ
नूपास्तेस्वाराज्यं ॥ १४ ॥ अथातोद्युस्थानादेवगणास्तेषामादित्याःप्रथमागामिनोभवंत्यादित्याव्याख्यातास्तेषामेषाभ
वति ॥ १५ ॥ इमागिरआदित्येभ्योघृतस्नूःसनाद्राजभ्योजुह्वाजुहोमि । शृणोतुमित्रोअर्यमाभगोनस्तुविजातोवरु
णोदक्षोअंशः । घृतस्नूर्घृतप्रस्नाविन्योघृतप्रस्नाविण्योघृतसानिन्योघृतसारिण्यइतिवाहुतीरादित्येभ्यश्चिरंजुह्वाजुहो
मिचिरंराजभ्यइतिवाशृणोतुनइमागिरोमित्रश्चार्यमाचभगश्चबहुजातश्चधातादक्षोवरुणोंऽशश्चांशोऽशुनाव्याख्यातः
सप्तऋषयोव्याख्यातास्तेषामेषाभवति ॥ १६ ॥ सप्तऋषयःप्रतिहिताःशरीरेसप्तरक्षंतिसदमप्रमादं । सप्तापःस्वपतो
लोकमीयुस्तत्रजागृतोअस्वप्नजौसत्रसदौचदेवौ । सप्तऋषयःप्रतिहिताःशरीरेरश्मयआदित्येसप्तरक्षंतिसदमप्रमादंसं
वत्सरमप्रमाद्यन्तंःसप्तापनास्तएवंस्वपतोलोकमस्तमितमादित्यंयन्तितत्रजागृतोऽस्वप्नजौसत्रसदौचदेवौवाय्वादित्या
वित्यधिदैवतमथाध्यात्मंसप्तऋषयःप्रतिहिताःशरीरेषळिंद्रियाणिविद्यासप्तम्यात्मनिसप्तरक्षंतिसदमप्रमादंशरीरमप्र
माद्यन्तिसप्तापनानीमान्येवंस्वपतोलोकमस्तमितमात्मानंयंतितत्रजागृतोऽस्वप्नजौसत्रसदौचदेवौप्राज्ञश्चात्मातैजस
श्चेत्यात्मगतिमाचष्टेतेषामेषापराभवति ॥ १७ ॥ तिर्यग्बिलश्चमसऊर्ध्वबुध्नोयस्मिन्यशोनिहितंविश्वरूपं । अत्रासत
ऋषयःसप्तसाकंयेअस्यगोपामहतोबभूवुः । तिर्यग्बिलश्चमसऊर्ध्वबंधनऊर्ध्वबोधनोवायस्मिन्यशोनिहितंसर्वरूपमत्रा

सतञ्ऋषयःसप्तसहादित्यरश्मयोयेअस्यगोपामहतोबभूवुरित्यधिदैवतमथाध्यात्मंतिर्यग्बिलश्चमसऊर्ध्वबंधनऊर्ध्वबो
धनोवायस्मिन्यशोनिहितंसर्वरूपमत्रासतऋषयःसप्तसहेंद्रियाणियान्यस्यगोपृणिमहतोबभूवुरित्यात्मगतिमाचष्टेदेवा
॥ ११ ॥ व्याख्यातास्तेषामेषाभवति ॥ ३८ ॥ देवानांभद्रासुमतिर्ऋजूयतांदेवानांरातिरभिनोनिवर्ततां । देवानांसख्यमुप
सेदिमावयंदेवानआयुःप्रतिरंतुजीवसे । देवानांवयंकल्याण्यांमतावृजुगामिनामृतुगामिनामितिवादेवानांदानमभि
नोनिवर्ततांदेवानांसख्यमुपसीदेमवयंदेवानआयुःप्रवर्धयंतुचिरंजीवनायविश्वेदेवाःसर्वेदेवास्तेषामेषाभवति ॥ ३९ ॥
ओमासश्चर्षणीधृतोविश्वेदेवासआगत । दाश्वांसोदाशुषःसुतं । अवितारोवावनीयावामनुष्यधृतःसर्वेचदेवाइहाग
च्छतदत्तवंतोदत्तवतःसुतमितितदेतदेकमेवंवैश्वदेवंगायत्रंतृचंदशतयीषुविद्यतेयत्तुकिंचिद्बहुदैवतंतद्वैश्वदेवानांस्था
नेयुज्यतेयदेवविश्वलिंगमितिशाकपूणिरनत्यंतगतस्त्वेषउद्देशोभवतिबभ्रुरेकइतिदशद्विपदाअलिंगाभूतांशःकाश्यप
आश्विनमेकलिंगमभितष्टीयंसूक्तमेकलिंगंसाध्यादेवाःसाधनात्तेषामेषाभवति ॥ ४० ॥ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्ता
निधर्माणिप्रथमान्यासन् । तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाः । यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाअग्निनाग्निमय ॥ २१ ॥
जंतदेवाअग्निःपशुरासीत्तमालभंततेनायजंतेतिचब्राह्मणं । तानिधर्माणिप्रथमान्यासन् । तेहनाकंमहिमानःसमसेवं
तयत्रपूर्वेसाध्याःसंतिदेवाःसाधनाद्द्युस्थानोदेवगणइतिनैरुक्ताःपूर्वंदेवयुगमित्याख्यानंवसवोयद्विवसतेसर्वमग्निर्वसु

भिर्वासवइतिसमाख्यातस्मात्पृथिवीस्थानाइंद्रोवसुभिर्वासवइतिसमाख्यातस्मान्मध्यस्थानावसवआदित्यरश्मयोवि
वासनात्तस्माद्द्युस्थानास्तेषामेषाभवति ॥ ४१ ॥ सुगावोदेवाःसदनमकर्मयआजग्मुःसवनमिदंजुषाणाः । जक्षिवां
सःपपिवांसश्चविश्वेऽस्मेधत्तवसवोवसूनि । स्वागमनानिवोदेवाःसुपथान्यकर्मयआगच्छतसवनानीमानिजुषाणाःखा
दितवंतःपीतवंतश्चसर्वेऽस्मासुधत्तवसवोवसूनितेषामेषापराभवति ॥ ४२ ॥ ज्मयाअत्रवसवोरंतदेवाउरावंतरि
क्षेमर्जयंतशुभ्राः । अर्वाक्पथउरुज्रयःकृणुध्वंश्रोतादूतस्यजग्मुषोनोअस्य । ज्मयाअत्रवसवोऽरमन्तदेवाज्मापृथि
वीतस्यांभवाउरौचान्तरिक्षेमर्जयन्तगमयन्तरमयन्तशुभ्राःशोभमानाअर्वाचएनान्पथोबहुजवाःकुरुध्वंशृणुतदूतस्य
जग्मुषोनोऽस्याग्नेर्वाजिनोव्याख्यातास्तेषामेषाभवति ॥ ४३ ॥ शंनोभवन्तुवाजिनोहवेषुदेवतातामितद्रवःस्वर्काः ।
जंभयंतोऽहिंवृकंरक्षांसिसनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः । सुखानोभवन्तुवाजिनोह्वानेषुदेवतातौयज्ञेवितद्रवःसुमितद्रवःस्व
र्काःस्वंचनाइतिवास्वर्चनाइतिवास्वर्चिषइतिवाजम्भयंतोऽहिंचवृकंचरक्षांसिचक्षिप्रमस्मद्यावयन्त्वमीवादेवाश्वाइति
वादेवपत्न्योदेवानांपत्न्यस्तासामेषाभवति ॥ ४४ ॥ देवानांपत्नीरुशतीरवंतुनःप्रावन्तुनस्तुजयेवाजसातये । याःपा
र्थिवासोयाअपामपिव्रतेतानोदेवीःसुहवाःशर्मयच्छत । देवानांपत्न्यउशत्योऽवंतुनःप्रावंतुनस्तुजयेऽपत्यजननायचा
न्नसंसननायचवाःपार्थिवासोयाअपामपिव्रतेकर्मणितानोदेव्यःसुहवाःशर्मयच्छन्तुशरणंतासामेषापराभवति ॥ ४५ ॥

उतग्नाव्यंतुदेवपत्नीरिंद्राण्य१ग्नाय्यश्विनीराट् । आरोदसीवरुणानीशृणोतुव्यंतुदेवीर्यऋतुर्जनीनां । अपिचग्नाव्यंतु
देवपत्न्यइन्द्राणींद्रस्यपत्न्यग्नाय्यग्नेःपत्न्यश्विन्यश्विनोःपत्नीराड्राजतेरोदसीरुद्रस्यपत्नीवरुणानीचवरुणस्यपत्नीव्यंतुदे
॥ ३२ ॥ व्यःकामयंतांयऋतुःकालोजायानांयऋतुःकालोजायानां ॥ ४६ ॥ (अथातोद्युस्थानावसातिर्वुस्मेहेहजाताप्रातर्युजा
प्रातर्यजध्वमुषस्तच्चित्रमेताउत्याःसुकिंशुकंवृषाकपाय्यपागूहँस्त्वष्टादुहित्रेसविताविश्वारूपाणिप्रातर्जितमुदुत्यंचित्रं
शुक्रंतेपथस्पथइदंविष्णुर्विश्वानरोव्याख्यातोविश्वानरस्ययेनापावकेतिचतुष्कंकेश्यग्निंत्रयःकेशिनःपुनरेहियस्मिन्वृक्षे
पावीरवीयदिंद्राग्नीपवित्रवंतउतनोहिर्यामथर्वाथातोद्युस्थानादेवगणाइमागिरःसप्तऋषयस्तिर्यग्बिलोदेवानांभद्रामासो
यज्ञेनसुगावोदेवाज्मयाअत्रशंनोभवंतुदेवानांपत्नीरुतग्नाव्यंतुषट्चत्वारिंशत्) ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्केषष्ठोऽध्यायः ६

॥ अथपरिशिष्टम् ॥

ॐ ॥ अथेमाअतिस्तुतयइत्याचक्षतेऽपिवासंप्रत्ययएतस्यान्माहाभाग्याद्देवतायाःसोऽग्निमेवप्रथममाहत्वमग्नेद्यु ॥ ३२ ॥
भिस्त्वमाशुशुक्षणिरितियथैतस्मिन्सूक्तेनहित्वदारेनिमिषश्चनेशइतिवरुणस्याथैषेंद्रस्य ॥ १ ॥ यद्द्यावइंद्रतेशतंशतं
भूमीरुतस्युः । नत्वावज्रिन्त्सहस्रंसूर्याअनुनजातमष्टरोदसी । यदितइंद्रशतंदिवःशतंभूमयःप्रतिमानानिस्युर्नत्वाव

ज्रिन्त्सहस्रमपिसूर्यानद्यावापृथिव्यावप्यभ्यश्नुवीतामित्यथैषादित्यस्य ॥ २ ॥ यदुदंचोवृषाकपेगृहमिंद्राजगंतन ।
क१स्यपुल्वघोमृगःकमगंजनयोपनोविश्वस्मादिंद्रउत्तरः । यदुदंचोवृषाकपेगृहमिंद्राजगमतक्कस्यपुल्वघोमृगःक्वसब
ह्वादीमृगोमृगोमार्ष्टेर्गतिकर्मणःकमगमद्देशंजनयोपनःसर्वस्माद्यइंद्रउत्तरस्तमेतद्ब्रूमआदित्यमथैषादित्यरश्मीनां ॥३॥
विहिसोतोरसृक्षतनेंद्रंदेवममंसत । यत्रामदद्वृषाकपिरर्यःपुष्टेषुमत्सखाविश्वस्मादिंद्रउत्तरः । व्यसृक्षतहिप्रसवायन
चेंद्रंदेवममंसतयत्रामाद्यद्वृषाकपिरर्यईश्वरःपुष्टेषुपोषेषुमत्सखाममसखामदनसखायेनःसखायस्तैःसहेतिवासर्वस्माद्य
इंद्रउत्तरस्तमेतद्ब्रूमआदित्यमथैषाश्विनोः॥४॥ सृण्येवजर्भरीतुर्फरीतूनैतोशेवतुर्फरीपर्फरीका । उदन्यजेवजेमनामदेरू
तामेजराय्वजरंमरायु । सृण्येवेतिद्विविधासृणिर्भवतिभर्ताचहंताचतथाश्विनौचापिभर्तारौजर्भरीभर्तारावित्यर्थस्तुर्फ
रीतूहंतारौ । नैतोशेवतुर्फरीपर्फरीका । नितोशस्यापत्यंनैतोशंनैतोशेवतुर्फरीक्षिप्रहन्तारौ । उदन्यजेवजेमनामदेरू ।
उदन्यजेवेत्युदकजेइवरत्नेसामुद्रेचान्द्रमसेवाजेमनेजयमनेजेमनामदेरू । तामेजराय्वजरंमरायु । एतज्जरायुजंश
रीरंशरदमजीर्णमथैषासोमस्य ॥ ५ ॥ तरत्समन्दीधावतिधारासुतस्यांधसः । तरत्समंदीधावति । तरतिसपापंसर्वं
मंदीयःस्तौतिधावतिगच्छत्यूर्ध्वांगतिं । धारासुतस्यांधसः । धारयाभिषुतस्यसोमस्यमंत्रपूतस्यवाचास्तुतस्याथैषा
यज्ञस्य ॥ ६ ॥ चत्वारिशृंगात्रयोअस्यपादाद्वेशीर्षेसप्तहस्तासोअस्य । त्रिधाबद्धोवृषभोरोरवीतिमहोदेवोमर्त्याँआ

विवेश । चत्वारिशृंगेतिवेदावाएतउक्तास्त्रयोऽस्यपादाइतिसवनानित्रीणिद्वेशीर्षेप्रायणीयोदयनीयेसप्तहस्तासःसप्तछं
दांसित्रिधाबद्धस्त्रेधाबद्धोमंत्रब्राह्मणकल्पैर्वृषभोरोरवीतिरोरवणमस्यसवनक्रमेणऋग्भिर्यजुर्भिःसामभिर्यदेनमृग्भिः
शंसंतियजुर्भिर्यजंतिसामभिःस्तुवंतिमहोदेवइत्येषहिमहान्देवोयद्यज्ञोमर्त्याँआविवेशेत्येषहिमनुष्यानाविशतियजना
यतस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ ७ ॥ स्वर्यंतोनापेक्षंतआद्यांरोहंतिरोदसी । यज्ञंयेविश्वतोधारंसुविद्वांसोवितेनिरे ।
स्वर्गच्छंतईजानावानेक्षंतेतेऽमुमेवलोकंगतवंतमीक्षंतमिति । आद्यांरोहंतिरोदसी । यज्ञंयेविश्वतोधारंसर्वतोधारं
सुविद्वांसोवितेनिरइत्यर्थैषावाचःप्रवहितेव ॥ ८ ॥ चत्वारिवाक्परिमितापदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमनीषिणः ।
गुहात्रीणिनिहितानेंगयंतितुरीयंवाचोमनुष्यावदंति । चत्वारिवाचःपरिमितानिपदानितानिविदुर्ब्राह्मणायेमेधावि
नोगुहायांत्रीणिनिहितानिनार्थवेदयंतेगुहागूहतेस्तुरीयंत्वरतेःकतमानितानिचत्वारिपदान्योंकारोमहाव्याहृतयश्चेत्या
र्षंनामाख्यातेचोपसर्गनिपाताश्चेतिवैयाकरणामंत्रःकल्पोब्राह्मणंचतुर्थीव्यावहारिकीतियाज्ञिकाऋचोयजूंषिसामानि
चतुर्थीव्यावहारिकीतिनैरुक्ताःसर्पाणांवाग्वयसांक्षुद्रस्यसरीसृपस्यचतुर्थीव्यावहारिकीत्येकेपशुषुतूणवेषुमृगेष्वात्मनि
चेत्यात्मप्रवादाअथापिब्राह्मणंभवति सावैवाक्सृष्टाचतुर्धाव्यभवदेष्वेवलोकेषुत्रीणिपशुषुतुरीयंयापृथिव्यांसाग्नौसार
थंतरेयांतरिक्षेसावायौसावामदेव्येयादिविसादित्येसाबृहतिसास्तनयित्नावथपशुषुततोयावागत्यरिच्यतंतांब्राह्मणेष्व
दधुस्तस्माद्ब्राह्मणाउभयींवाचंवदंतियाचदेवानांयाचमनुष्याणामित्यर्थैषाक्षरस्य ॥ ९ ॥ ऋचोअक्षरेपरमेव्योम
न्यस्मिन्देवाअधिविश्वेनिषेदुः । यस्तन्नवेदकिमृचाकरिष्यतिइयत्तद्विदुस्तइमेसमासते । ऋचोअक्षरेपरमेव्यवनेय
स्मिन्देवाअधिनिषण्णाःसर्वेयस्तन्नवेदकिंसऋचाकरिष्यतियइत्तद्विदुस्तइमेसमासतइतिविदुषउपदिशतिकतमत्तदेतद
क्षरमो३मित्येषावागितिशाकपूणिर्ऋचश्चह्यक्षरेपरमेव्यवनेधीयंतेनानादेवतेषुचमंत्रेष्वेतद्धवाएतदक्षरंयत्सर्वांत्रयींवि
द्यांप्रतिप्रतीतिचब्राह्मणं ॥ १० ॥ आदित्यइतिपुत्रःशाकपूणेरेषगर्भवतियदेनमर्चंतिप्रत्यृचःसर्वाणिभूतानितस्ययद
न्यन्मंत्रेभ्यस्तदक्षरंभवतिरश्मयोऽत्रदेवाउच्यंतेयएतस्मिन्नधिनिषण्णाइत्यधिदैवतमथाध्यात्मंशरीरमत्रऋगुच्यतेयदे
नेनार्चंतिप्रत्यृचःसर्वाणींद्रियाणितस्ययदविनाशिधर्मंतदक्षरंभवतींद्रियाण्यत्रदेवाउच्यन्तेयान्यस्मिन्नात्मन्येकंभव
न्तीत्यात्मप्रवादाः ॥ ११ ॥ अक्षरंनक्षरतिनक्षीयतेवाक्षरंभवतिवाचोऽक्षइतिवाक्षोयानस्यांजनात्तत्प्रकृतीतरद्वर्तन
सामान्यादित्ययंमंत्रार्थचिंताभ्यूहोऽभ्यूढोऽपिश्रुतितोपितर्कतोनतुपृथक्त्वेनमंत्रानिर्वक्तव्याःप्रकरणशएवतुनिर्वक्त
व्यानह्येषुप्रत्यक्षमस्त्यनृषेरतपसोवापारोवर्यवित्सुतुखलुवेदितृषुभूयोविद्यःप्रशस्योभवतीत्युक्तंपुरस्तान्मनुष्यावाऋषि
षूत्क्रामत्सुदेवानब्रुवन्कोनऋषिर्भविष्यतीतितेभ्यएतंतर्कमृषिंप्रायच्छन्मंत्रार्थचिन्ताभ्यूहमभ्यूढंतस्माद्यदेवकिंचानू
चानोऽभ्यूहत्यार्षंतद्भवति ॥ १२ ॥ हृदातष्टेषुमनसोजवेषुयद्ब्राह्मणाःसंयजंतेसखायः । अत्राहत्वंविजहुर्वेद्याभिरो

हन्ब्रह्माणोविचरंत्युत्वे । हृदातष्टेषुमनसांप्रजवेषुयद्ब्राह्मणाःसंयजंतेसमानाख्यानाऋत्विजोऽत्राहत्वंविजहुर्वेद्याभिर्वे दितव्याभिःप्रवृत्तिभिरोहब्रह्माणऊहब्रह्माणऊहएषांब्रह्मेतिवासेयंविद्याश्रुतिमतिबुद्धिस्तस्यास्तपसापारमीप्सितव्यंत दिदमायुरिच्छतानविर्वक्तव्यंतस्माच्छन्दःसुशेषाउपेक्षितव्याअथागमोयांयांदेवतांनिराहतस्यास्तस्यास्ताद्भाव्यमनुभव त्यनुभवति ॥ १३ ॥ (अथेमायद्यावोयदुदंचोविहिसोतोःसृण्येवतरत्सचत्वारिशृंगास्वयंतश्चत्वारिवागृचोअक्षरंआ दित्यइत्यक्षरंनक्षरतिहृदातष्टेषुत्रयोदश) ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्केसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥

ॐ ॥ व्याख्यातंदैवतंयज्ञांगंचाथातऊर्ध्वमार्गगतिंव्याख्यास्यामःसूर्यआत्मेत्युदितस्यहिकर्मद्रष्टाऽथैतदनुप्रवदं त्यथैतंमहांतमात्मानमेषर्ग्गणःप्रवदतींद्रंमित्रंवरुणमग्निमाहुरित्यथैषमहानात्मात्मजिज्ञासयात्मानंप्रोवाचाग्निरस्मिज न्मनाजातवेदाअहमस्मिप्रथमजाइत्येताभ्यां ॥ १ ॥ अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदाघृतंमेचक्षुरमृतंमआसन् । अर्कस्त्रि धातूरजसोविमानोऽजस्रोघर्मोहविरस्मिनाम । अहमस्मिप्रथमजाऋतस्यपूर्वंदेवेभ्योअमृतस्यनाभिः । योमाददाति सइदेवमावाअहमन्नमन्नमदंतमद्मि । इतिसहज्ञात्वाप्रादुर्बभूवैवंतंव्याजहारायतमात्मानमभ्यात्मजमंतिकमन्यस्मा आचचक्ष्वेति ॥२॥ अपश्यंगोपामनिपद्यमानमाचपराचपथिभिश्चरंतं । ससध्रीचीःसविषूचीर्वसानआवरीवर्तिभुवने ष्वंतः । आवरीवर्तिभुवनेष्वंतरित्यथैषमहानात्मासत्वलक्षणंस्तत्परंतद्ब्रह्मतत्सत्यंतत्सलिलंतदव्यक्तंतदस्पर्शंतदरूपंतदर ॥ ३४ ॥

संतदगंधंतदमृतंतच्छुक्लंतन्निष्ठोभूतात्मासैषाभूतप्रकृतिरित्येकेतत्क्षेत्रंतदज्ञानात्क्षेत्रज्ञमनुप्राप्यनिरात्मजमथैषमहाना त्मात्रिविधोभवतिसत्वंरजस्तमइतिसत्वंतुमध्येविशुद्धंतिष्ठत्यभितोरजस्तमसीइतिकामद्वेषस्तमइत्यविज्ञातस्यविशुध्य तोविभूतिंकुर्वतःक्षेत्रज्ञपृथक्त्वायकल्पतेप्रतिभातिलिंगोमहानात्मातमोलिंगोविद्याप्रकाशलिंगस्तमोऽपिनिश्चयलिंग आकाशः ॥ ३ ॥ आकाशगुणःशब्दआकाशाद्वायुर्द्विगुणःस्पर्शेनवायोर्ज्योतिस्त्रिगुणंरूपेणज्योतिषआपश्चतुर्गुणा रसेनाद्भ्यःपृथिवीपंचगुणागंधेनपृथिव्याभूतग्रामस्थावरजंगमास्तदेतदहर्युगसहस्रंजागर्तितस्यान्तेसुषुप्स्यन्नंगानिप्रत्या हरतिभूतग्रामाःपृथिवीमपियंतिपृथिव्यपआपोज्योतिषंज्योतिर्वायुंवायुराकाशमाकाशोमनोमनोविद्यांविद्यामहांतमा त्मानंमहानात्माप्रतिभांप्रतिभाप्रकृतिंसास्वपितियुगसहस्रंरात्रिस्तावेतावहोरात्रावजस्रंपरिवर्तेतेसकालस्तदेतदहर्भव तियुगसहस्रपर्यन्तमहर्यद्ब्रह्मणोविदूरात्रिंयुगसहस्रांतांतेऽहोरात्रविदोजनाइति ॥ ४ ॥ तंपरिवर्तमानमन्योऽनु प्रवर्ततेस्रष्टाद्रष्टाविभक्तातिमात्रोऽहमितिगम्यतेसमिथ्यादर्शनेदंपावकंमहाभूतेषुचिरोण्वाकाशाद्वायोःप्राणश्चक्षुश्चव क्तारंचतेजसोऽद्भ्यःस्नेहंपृथिव्यामूर्तिःपार्थिवांस्त्वष्टौगुणान्विद्यात्रीन्मातृतस्त्रीन्पितृतोस्थिस्नायुमज्जानःपितृतस्त्व ङ्मांसशोणितानिमातृतोऽन्नपानमित्यष्टौसोऽयंपुरुषःसर्वमयःसर्वज्ञानोऽपिक्लृप्तः ॥ ५ ॥ सयद्यनुरुध्यतेतद्भवतियदिध र्मोऽनुरुध्यतेतद्देवोभवतियदिज्ञानमनुरुध्यतेतदमृतोभवतियदिकाममनुरुध्यतेसंच्यवतइमांयोनिंसंदध्यात्तदिदमत्र

मतैश्लेष्मारेतसःसंभवतिश्लेष्मणोरसोरसाच्छोणितंशोणितान्मांसंमांसान्मेदोमेदसःस्नावास्नाव्नोऽस्थीन्यस्थिभ्योम
ज्जामज्जातोरेतस्तदिदंयोनौरेतःसिक्तंपुरुषःसंभवतिशुक्रातिरेकेपुमान्भवतिशोणितातिरेकेस्त्रीभवतिद्वाभ्यांसमेननपुं
सकोभवतिशुक्रभिन्नेनयमोभवतिशुक्रशोणितसंयोगान्मातृपितृसंयोगाच्चतत्कथमिदंशरीरंपरंसंयम्यतेसौम्योभवत्ये
करात्रोषितंकललंभवतिपंचरात्राद्बुद्बुदाःसप्तरात्रात्पेशीद्विःसप्तरात्रादर्बुदःपंचविंशतिरात्रःस्वस्थितोघनोभवतिमास
मात्रात्कठिनोभवतिद्विमासाभ्यंतरेशिरःसंपद्यतेमासत्रयेणग्रीवाव्यादेशोमासचतुष्केणत्वग्व्यादेशःपंचमेमासेनखरो
मव्यादेशःषष्ठेमुखनासिकाऽक्षिश्रोत्रंचसंभवतिसप्तमेचलनसमर्थोभवत्यष्टमेबुद्ध्याध्यवस्यतिनवमेसर्वांगसंपूर्णोभवति ।
मृतश्चाहंपुनर्जातोजातश्चाहंपुनर्मृतः । नानायोनिसहस्राणिमयोषितानियानिवै । आहाराविविधाभुक्ताःपीतानां
नाविधाःस्तनाः । मातरोविविधादृष्टाःपितरःसुहृदस्तथा । अवाङ्मुखःपीड्यमानोजंतुश्चैवसमन्वितः । सांख्यं
योगंसमभ्यस्येत्पुरुषंवापंचविंशकमिति ततश्चदशमेमासेप्रजायतेजातश्चवायुनास्पृष्टस्तन्नस्मरतिजन्ममरणमंतेचशु
भाशुभंकर्मैतच्छरीरस्यप्रामाण्यं ॥ ६ ॥ अष्टोत्तरंसन्धिशतंमष्टाकपालंशिरःसंपद्यतेषोडशवपापलानिनवस्नायु
शतानिसप्तशतंपुरुषस्यमर्मणामर्धचतस्रोरोमाणिकोट्योहृदयंह्यष्टकपालानिद्वादशकपालानिजिह्वावृषणौह्यष्टसुपर्णौत
थोपस्थगुदपाय्वेतन्मूत्रपुरीषंकस्मादाहारपानसिक्तत्वादनुपचितकर्मणावन्योन्यंजायेतेइतितंविद्याकर्मणीसमन्वार

भेतेपूर्वप्रज्ञाचमहत्यज्ञानतमसिमग्नोजरामरणक्षुत्पिपासाशोकक्रोधलोभमोहमदभयमत्सरहर्षविषादेर्ष्यासूयात्मकैर्द्व
द्वैरभिभूयमानःसोऽस्मादार्जवंजवीभावानांतन्निर्मुच्यतेसोऽस्मात्पाप्मनोमहाभूमिकावच्छरीरान्निमेषमात्रैःप्रक्रम्यप्रकृति
रधिपरीत्यतैजसंशरीरंकृत्वाकर्मणोऽनुरूपंफलमनुभूयतस्यसंक्षयेपुनरिमंलोकंप्रतिपद्यते ॥ ७ ॥ अथयेहिंसामा
श्रित्यविद्यामुत्सृज्यमहत्तपस्तेपिरेचिरेणवेदोक्तानिवाकर्माणिकुर्वन्तितेधूममभिसंभवंतिधूमाद्रात्रिंरात्रेरपक्षीयमाणप
क्षमपक्षीयमाणपक्षाद्दक्षिणायनंदक्षिणायनात्पितृलोकंपितृलोकाच्चंद्रमसंचंद्रमसोवायुंवायोर्वृष्टिंवृष्टेरोषधयश्चैतद्भूत्वा
तस्यसंक्षयेपुनरेवेमंलोकंप्रतिपद्यते ॥ ८ ॥ अथयेहिंसामुत्सृज्यविद्यामाश्रित्यमहत्तपस्तेपिरेज्ञानोक्तानिवाकर्माणि
कुर्वंतितेऽर्चिरभिसंभवंत्यर्चिषोऽहरह्नआपूर्यमाणपक्षमापूर्यमाणपक्षादुदगयनमुदगयनाद्देवलोकंदेवलोकादादित्यमा
दित्याद्वैद्युतंवैद्युतान्मानसंमानसःपुरुषोभूत्वाब्रह्मलोकमभिसंभवन्तितेनपुनरावर्ततेशिष्टादंदशूकायतइदंनजानन्ति
तस्मादिदंवेदितव्यमथाप्याह ॥ ९ ॥ नतंविदाथयइमाजजानान्यद्युष्माकमंतरंबभूव । नीहारेणप्रावृताजल्प्या
चासुतृपउक्थशासश्चरंति । नतंविद्ययाविदुषोयमेवंविद्वांसोवदंत्यक्षरंब्रह्मणस्पतिमन्यद्युष्माकमंतरमन्यदेषामंतरं
बभूवेतिनीहारेणप्रावृतास्तमसाजल्प्याचासुतृपउक्थशासःप्राणंसूर्यंयत्पथगामिनश्चरंत्यविद्वांसःक्षेत्रज्ञमनुप्रवदंत्यथा
होविद्वांसःक्षेत्रज्ञोऽनुकल्पतेतस्यतपसासहाप्रमादमेत्यथाप्तव्योभवतितेनासंततमिच्छेत्तेनसख्यमिच्छेदेषहिसखाश्रे

ष्ठःसंजानातिभूतंभवद्भविष्यदितिज्ञाताकस्माज्जायतेसखाकस्मात्सख्यतेसहभूतेंद्रियैःशेरतेमहाभूतानिसेंद्रियाणिप्र
ज्ञयाकर्मकारयतीतितस्ययदापःप्रतिष्ठाशीलमुपशमआत्माब्रह्मेतिसब्रह्मभूतोभवतिसाक्षिमात्रोव्यवतिष्ठतेऽबंधोज्ञान
कृतोऽथात्मनोमहतःप्रथमंभूतनामधेयान्यनुक्रमिष्यामः ॥ १० ॥ हंसः । घर्मः । यज्ञः । वेनः । मेधः । कृमिः ।
भूमिः । विभुः । प्रभुः । शंभुः । राभुः । वधकर्मा । सोमः । भूतं । भुवनं । भविष्यत् । आपः । महत् ।
व्योम । यशः । महः । स्वर्णीकं । स्वृतीकं । स्मृतीकं । सतीकं । सतीनं । गहनं । गभीरं । गह्वरं । कं । अन्नं ।
हविः । सद्म । सदनं । ऋतं । योनिः । ऋतस्ययोनिः । सत्यं । नीरं । हविः । रयिः । सत् । पूर्णं । सर्वं ।
अक्षितं । बर्हिः । नाम । सर्पिः । अपः । पवित्रं । अमृतं । इंदुः । हेम । स्वः । सर्गाः । शम्बरं । अम्बरं ।
वियत् । व्योम । बर्हिः । धन्व । अंतरिक्षं । आकाशं । आपः । पृथिवी । भूः । स्वयंभूः । अध्वा । पुष्करं ।
सगरः । समुद्रः । तपः । तेजः । सिंधुः । अर्णवः । नाभिः । वृक्षः । ऊर्ध्वः । तत् । यत् । किं । ब्रह्म । वरे-
ण्यं । हंसः । आत्मा । भवति । वधंत्यध्वानं । यद्वाहिष्या । शरीराणि । अव्ययंचसंकुरुते । यज्ञः । आत्मा ।
भवति । यदेनंतन्वतेऽथैतंमहांतमात्मानमेतानिसूक्तान्येताऋचोऽनुप्रवदंति ॥ ११ ॥ सोमःपवतेजनितामतीनांज
नितादिवोजनितापृथिव्याः । जनिताग्नेर्जनितासूर्यस्यजनितेंद्रस्यजनितोतविष्णोः । सोमःपवतेसोमःसूर्यःप्रसवना

ज्जनितामतीनांप्रकाशकर्मणामादित्यरश्मीनांदिवोद्योतनकर्मणामादित्यरश्मीनांपृथिव्याःप्रथनकर्मणामादित्यरश्मी
नामग्नेर्गतिकर्मणामादित्यरश्मीनांसूर्यस्यस्वीकरणकर्मणामादित्यरश्मीनामिंद्रस्यैश्वर्यकर्मणामादित्यरश्मीनांविष्णो
र्व्याप्तिकर्मणामादित्यरश्मीनामित्यधिदैवतमथाध्यात्मंसोमआत्माप्येतस्मादेवेंद्रियाणांजनितेत्यर्थः । अपिवासर्वाभि
र्विभूतिभिर्विभूततआत्मेत्यात्मगतिमाचष्टे॥ १२॥ ब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनामृषिर्विप्राणांमहिषोमृगाणां । श्येनोगृध्रा
णांस्वधितिर्वनानांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन् । ब्रह्मादेवानामित्येषहिब्रह्माभवतिदेवानांदेवनकर्मणामादित्यरश्मीनांपद
वीःकवीनामित्येषहिपदंवेत्तिकवीनांकवीयमानानामादित्यरश्मीनामृषिर्विप्राणामित्येषहिऋषिणोभवतिविप्राणांव्या
पनकर्मणामादित्यरश्मीनांमहिषोमृगाणामित्येषहिमहान्भवतिमृगाणांमार्गणकर्मणामादित्यरश्मीनांश्येनोगृध्राणामि
तिश्येनआदित्योभवतिश्यायतेर्गतिकर्मणोगृध्रआदित्योभवतिगृध्यतेःस्थानकर्मणोयतएतस्मिंस्तिष्ठतिस्वधितिर्वना
नामित्येषहिस्वयंकर्माण्यादित्योधत्तेवनानांवननकर्मणामादित्यरश्मीनांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन्नित्येषहिपवित्रंरश्मी
नामत्येतिस्तूयमानएषएवैतत्सर्वमक्षरमित्यधिदैवतमथाध्यात्मंब्रह्मादेवानामित्ययमपिब्रह्माभवतिदेवानांदेवनकर्म
णामिंद्रियाणांपदवीःकवीनामित्ययमपिपदंवेत्तिकवीनांकवीयमानानामिंद्रियाणामृषिर्विप्राणामित्ययमप्यृषिणोभव
तिविप्राणांव्यापनकर्मणामिंद्रियाणांमहिषोमृगाणामित्ययमपिमहान्भवतिमृगाणांमार्गणकर्मणामिंद्रियाणांश्येनोगृ

घ्राणामितिइयेनआत्माभवतिइयायतेर्ज्ञानकर्मणोगृघ्राणींद्रियाणिगृध्यतेर्ज्ञानकर्मणोयतएतस्मिंस्तिष्ठतिस्वधितिर्वना नामित्यथमपिस्वयंकर्माण्यात्मनिधत्तेवनानांवननकर्मणामिंद्रियाणांसोमःपवित्रमत्येतिरेभन्नित्ययमपिपवित्रमिंद्रि याण्यत्येतिस्तूयमानोऽयमेवैतत्सर्वमनुभवत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ १३ ॥ तिस्रोवाचईरयतिप्रवह्निर्ऋतस्यधीतिंब्रह्मणो मनीषां । गावोयंतिगोपतिंपृच्छमानाःसोमंयंतिमतयोवावशानाः । वह्निरादित्योभवतिसतिस्रोवाचःप्रेरयत्यृचोयजूं षिसामान्यृतस्यादित्यस्यकर्माणिब्रह्मणोमतान्येषएवैतत्सर्वमक्षरमित्यधिदैवतमथाध्यात्मंवह्निरात्माभवतिसतिस्रोवा चईरयतिप्रेरयतिविद्यामतिबुद्धिमतामृतस्यात्मनःकर्माणिब्रह्मणोमतान्ययमेवैतत्सर्वमनुभवत्यात्मगतिमाचष्टे ॥१४॥ सोमंगावोधेनवोवावशानाःसोमंविप्रामतिभिःपृच्छमानाः । सोमःसुतःपूयतेअज्यमानःसोमेअर्कास्त्रिष्टुभःसंनवंते । एतएवसोमंगावोधेनवोरश्मयोवावश्यमानाःकामयमानाआदित्यंयंत्येवमेवसोमंविप्रारश्मयोमतिभिःपृच्छमानाःका मयमानाआदित्यंयंत्येवमेवसोमःसुतःपूयतेअज्यमानएतमेवार्काश्चत्रिष्टुभश्चसन्नवंतेततएतस्मिन्नादित्यएकंभवंतीत्य धिदैवतमथाध्यात्ममेतएवसोमंगावोधेनवइंद्रियाणिवावश्यमानानिकामयमानान्यात्मानंयंत्येवमेवसोमंविप्राइंद्रिया णिमतिभिःपृच्छमानानिकामयमानान्यात्मानंयंत्येवमेवसोमःसुतःपूयतेअज्यमानइममेवात्माचसप्तऋषयश्चसंनवंते तान्येतस्मिन्नात्मन्येकंभवंतीत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ १५ ॥ अक्रान्त्समुद्रःप्रथमेविधर्मन्जनयन्प्रजाभुवनस्यराजा । वृषापवित्रेअधिसानोअव्येबृहत्सोमोवावृधेसुवानइंदुः । अत्यक्रमीत्समुद्रआदित्यःपरमेव्यवनेवर्षकर्मणाजनयन्प्र जाभुवनस्यराजासर्वस्यराजावृषापवित्रेअधिसानोअव्येबृहत्सोमोवावृधेसुवानइंदुरित्यधिदैवतमथाध्यात्ममत्यक्रमी त्समुद्रआत्मापरमेव्यवनेज्ञानकर्मणाजनयन्प्रजाभुवनस्यराजासर्वस्यराजावृषापवित्रेअधिसानोअव्येबृहत्सोमोवावृधे सुवानइंदुरित्यात्मगतिमाचष्टे ॥ १६ ॥ महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोऽवृणीतदेवान् । अदधादिंद्रेपवमान ओजोऽजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुः । महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोऽवृणीतदेवानाधिपत्यमदधादिंद्रेपवमानओजो ऽजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुरादित्यइंदुरात्मा ॥ १७ ॥ विधुंदद्राणंसमनेबहूनांयुवानंसंतंपलितोजगार । देवस्यपश्यका व्यंमहित्वाद्यामममारसह्यःसमान । विधुंविधमनशीलंददद्राणंदमनशीलंयुवानंचंद्रमसंपलितआदित्योगिरतिसद्योम्रि यतेसदिवासमुदितेत्यधिदैवतमथाध्यात्मंविधुंविधमनशीलंददद्राणंदमनशीलंयुवानंमहांतंपलितआत्मागिरतिरात्रौ म्रियतेरात्रिःसमुदितेत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ १८ ॥ साकंजानांसप्तथमाहुरेकजंषळिद्यमाऽऋषयोदेवजाइति । तेषामि ष्टानिविहितानिधामशःस्थात्रेरेजंतेविकृतानिरूपशः । सहजातानांषण्णामृषीणामादित्यरश्मयस्तेषामिष्टानिवाकांता निवाक्रांतानिवागतानिवामतानिवानतानिवाद्भिःसहसंमोदंतेयत्रैतानिसप्तऋषीणानिज्योतींषितेभ्यःपरआदित्यस्ता न्येतस्मिन्नेकंभवंतीत्यधिदैवतमथाध्यात्मंसहजातानांषण्णामिंद्रियाणामात्मासप्तमस्तेषामिष्टानिवाकांतानिवाक्रांता

निर्वांगतानिवामतानिवानतानिर्वाणेनसहसंमोदंतेयत्रेमानिसप्तऽऋषीणानींद्रियाण्येभ्यःपरआत्मातान्येतस्मिन्नेकंभ
वंतीत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ १९ ॥ स्त्रियःसतीस्ताँउमेपुंसआहुःपश्यदक्षण्वान्नविचेतदंधः । कविर्यःपुत्रःसईमाचिकेत
यस्ताविजानात्सपितुष्पितासत् । स्त्रियएवैतिताःशब्दस्पर्शरूपरसगंधहारिण्यस्ताअमुंपुंशब्देनिराहारःप्राणइतिपश्य
न्कष्टान्नविजानात्यंधःकविर्यःपुत्रःसइमाजानातियःसइमाजानातिसपितुष्पितासदित्यात्मगतिमाचष्टे ॥ २० ॥ सप्ता
र्धगर्भाभुवनस्यरेतोविष्णोस्तिष्ठंतिप्रदिशाविधर्मणि । तेधीतिभिर्मनसातेविपश्चितःपरिभुवःपरिभवंतिविश्वतः ।
सप्तैतानादित्यरश्मीनयमादित्योगिरतिमध्यस्थानोर्ध्वशब्दोयतएतस्मिंस्तिष्ठंतितानिधीतिभिश्चमनसाचविपर्ययंतिप
रिभुवःपरिभवंतिसर्वाणिकर्माणिवर्षकर्मणेत्यधिदैवतमथाध्यात्मंसप्तेमानींद्रियाण्ययमात्मागिरतिमध्यस्थानोर्ध्वशब्दो
यान्यस्मिंस्तिष्ठंतितानिधीतिभिश्चमनसाचविपर्ययंतिपरिभुवःपरिभवंतिसर्वाणींद्रियाणिज्ञानकर्मणेत्यात्मगतिमाचष्टे
॥२१॥ नविजानामियदिवेदमस्मिनिण्यःसन्नद्धोमनसाचरामि । नहिविजानान्बुद्धिमतःपुत्रःपरिवेदयंतेऽयमादित्योऽ
यमात्मा ॥२२॥ अपाङ्प्राङेतिस्वधयागृभीतोऽमर्त्योमर्त्येनासयोनिः । ताशश्वंताविषूचीनावियंतान्य१न्यंचिक्युर्ननि
चिक्युरन्यं । अपांचयतिप्रांचयतिस्वधयागृभीतोऽमर्त्यआदित्योमर्त्येनचंद्रमसासहतौशश्वद्गामिनौविश्वगामिनौबहु
गामिनौवापश्यत्यादित्यंचंद्रमसमित्यधिदैवतमथाध्यात्ममपांचयतिप्रांचयतिस्वधयागृभीतोऽमर्त्यआत्मामर्त्येनमन ॥ ३८ ॥

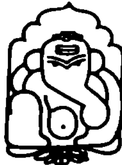
सासहतौशश्वद्गामिनौविश्वगामिनौबहुगामिनौवापश्यत्यात्मानंमनइत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ २३ ॥ तदिदासभुवने
षुज्येष्ठंयतोजज्ञउग्रस्त्वेषनृम्णः । सद्योजज्ञानोनिरिणातिशत्रूननुयंविश्वेमदंत्यूमाः । तद्भवतिभूतेषुभुवनेषुज्येष्ठमा
दित्यंयतोजज्ञउग्रस्त्वेषनृम्णोदीप्तिनृम्णःसद्योजज्ञानोनिरिणातिशत्रून्निरितिरिणातिःप्रीतिकर्मादीप्तिकर्मावानुमदन्तियं
विश्वऊमाइत्यधिदैवतमथाध्यात्मंतद्भवतिभूतेषुभुवनेषुज्येष्ठमव्यक्तंतपोजायतउग्रस्त्वेषनृम्णोज्ञाननृम्णःसद्योजज्ञा
नोनिरिणातिशत्रून्निरितिरिणातिःप्रीतिकर्मादीप्तिकर्मावानुमदन्तियंसर्वऊमाइत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ २४ ॥ कोअद्ययुं
क्तेधुरिगाऋतस्यशिमीवतोभामिनोदुर्हृणायून् । आसन्निषून्हृत्स्वसोमयोभून्यएषांभृत्यामृणधत्सजीवात् । कआदित्यो
धुरिगायुंक्तेरश्मीन्कर्मवतोभानुमतोदुराधर्षानसून्यसुनवंतीषुनिषुणवंतिमयोभूनिसुखभूनियइमंसंभृतंवेदकथंसजीव
तीत्यधिदैवतमथाध्यात्मंकआत्माधुरिगायुंक्तइन्द्रियाणिकर्मवतोभानुमतोदुराधर्षानसून्यसुनवंतीषूनिषुणवंतिमयो
भूनिसुखभूनियइमंसंभृतंवेदचिरंजीवतीत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ २५ ॥ कईषतेतुज्यतेकोबिभायकोमंसतेसंतमिंद्रंको
अंति । कस्तोकायकइभायोतरायेऽधिब्रवत्तन्वे३कोजनाय । कएवगच्छतिकोददातिकोबिभेतिकोमंसतेसंतमिंद्रंक
स्तोकायापत्यायमहतेचनोरणायरमणीयायचदर्शनीयाय ॥ २६ ॥ कोअग्निमीट्टेहविषाघृतेनस्रुचायजाताऋतुभिर्ध्रु
वेभिः । कस्मैदेवाआवहनाशुहोमकोमंसतेवीतिहोत्रःसुदेवः । कआदित्यंपूरयतिहविषाचघृतेनचस्रुचायजाताऋतु

भिर्ध्रुवेभिरिरितिकस्मैदेवाआवहानाशुहोमार्थान्कोमंसतेवीतिहोत्रःसुदेवःकल्याणदेवइत्यधिदैवतमथाध्यात्मंकआत्मा
नंपूरयतिहविषाचघृतेनचस्रुचायजाताऋतुभिर्ध्रुवेभिरिरितिकस्मैदेवाआवहानाशुहोमार्थान्कोमंसतेवीतिहोत्रःसुप्रज्ञःक
ल्याणप्रज्ञइत्यात्मगतिमाचष्टे ॥ २७ ॥ त्वमंगप्रशंसिषोदेवःशविष्ठमर्त्यं । नत्वदन्योमघवन्नस्तिमर्डितेन्द्रब्रवीमि
तेवचः । त्वमङ्गप्रशंसीर्देवःशविष्ठमर्त्यंनत्वदन्योऽस्तिमघवन्पातावापालयितावाजेतावासुखयितावेंन्द्रब्रवीमितेवच
स्तुतियुक्तं ॥ २८ ॥ हंसःशुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणसत् । नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजा
ऋतजाअद्रिजाऋतं । हंसइतिहंसाःसूर्यरश्मयःपरमात्मापरंज्योतिःपृथिवीव्याप्तोतिव्याप्तंसर्वंव्याप्तंवननकर्मणान
भ्यासेनादित्यमंडलैनेतित्ययतीतिलोकोत्ययतीतिहंसयंत्ययतीतिहंसाःपरमहंसाःपरमात्मासूर्यरश्मिभिःप्रभूतगभीरव
सतीतित्रिभिर्वसतीतिवारश्मिर्वसतीतिवावह्निर्वसतीतिवासुवर्णरेताःपूषागर्भारिभेतिरिभंतावनकुटिलानिकुटंतारि
भंतांतरिक्षाचरत्पथांतरिक्षाचरदितिदिविभुविगमनंवासुभानुःसुप्रभूतोहोतादित्यस्यगताभवंत्यतिथिर्दुरोणसत्सर्वेदु
रोणसंद्रवंसर्वेरसाविकर्षयतिरश्मिर्विकर्षयतिवह्निर्विकर्षयतिवननंभवत्यश्वगोजाअद्रिगोजाधरित्रिगोजाःसर्वेगोजा
ऋतजाबहुशब्दाभवंतिनिगमोनिगमव्यतिभवत्यृषेनिर्वचनाय ॥ २९ ॥ द्वासुपर्णासयुजासखायासमानंवृक्षंपरिष
स्वजाते । तयोरन्यःपिप्पलंस्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्योअभिचाकशीति । द्वौद्वौप्रतिष्ठितौसुकृतौधर्मकर्तारौदुष्कृतंपापंपरि

सारकमित्याचक्षतेसुपर्णासयुजासखायेत्यात्मानंदुरात्मानंपरमात्मानंप्रत्युत्तिष्ठतिशरीरएवतज्जायतेवृक्षंरक्षशरीरंवृक्षं
पक्षौप्रतिष्ठापयतितयोरन्यद्भुक्त्वान्नमनश्नन्नन्यैसरूपतांसलोकतामश्नुतेयएवंवेदान्नमनश्नन्नन्योअभिचाकशीतीत्या
त्मगतिमाचष्टे ॥ ३० ॥ आयाहींद्रपथिभिरीळितेभिर्यज्ञमिमंनोभागधेयंजुषस्व । तृप्तांजहुर्मातुळस्येवयोषाभागस्ते
पैतृष्वसेयींवपामिव । आगमिष्यंतिशक्रोदेवतास्ताश्चिभिस्तीर्थैभिःशक्रप्रतरैरीळितेभिस्त्रिभिस्तीर्थैर्यज्ञमिमंनोयज्ञभागं
मग्नीषोमभागाविंद्रोजुषस्वतृप्तामेवंमातुळयोगकन्याभागंसभर्तृकेवसायादेवतास्तास्तत्स्थानेशक्रंनिदर्शनं ॥ ३१ ॥ विप्रं
विप्रासोऽवसेदेवंमर्तासऊतये । अग्निंगीर्भिर्हवामहे । विप्रंविप्रासोऽवसेविदुर्वेदविंदतेवेदितव्यंविमलशरीरेणवायु
नाविप्रस्तुहृत्पद्मनिलयस्थितंमकारसंमितमुकारंपूरयेन्मकारनिलयंगतंविप्रंप्राणेषुबिंदुसिक्तंविकसितंवह्नितेजःप्रभंक
नकपद्मेष्वमृतशरीरममृतजातस्थितममृतवाचामृतमुखेवदंति । अग्निंगीर्भिर्हवामहे । अग्निंसंबोधयेदग्निःसर्वादेव
ताइतितस्योत्तराभूयसेनिर्वचनाय ॥ ३२ ॥ जातवेदसेसुनवामसोममरातीयतोनिदहातिवेदः । सनःपर्षदतिदुर्गा
णिविश्वानावेवसिंधुंदुरितात्यग्निः । जातवेदसइतिजातमिदंसर्वंसचराचरंस्थित्युत्पत्तिप्रलयन्यायेनाच्छायसुनवाम
सोममितिप्रसवेनाभिषवायसोमंराजानममृतमरातीयतोयज्ञार्थमितिस्मौनिश्चयेनिदहातिदहतिभस्मीकरोतिसोमोदद
दित्यर्थःसनःपर्षदतिदुर्गाणिदुर्गमनानिस्थानानिनावेवसिंधुंयथाकश्चित्कर्णधारोनावेवसिंधोःस्यंदनान्नदींजलदुर्गाम

हाकूलांतारयतिदुरितात्यग्निरिरितिदुरितानितारयतितस्यैषापराभवति ॥ ३३ ॥ इदंतेऽन्याभिरसमानमद्भिर्याःका
श्चसिंधुंप्रवहंतिनद्यः । सर्पोजीर्णामिवत्वचंजहातिपापंसशिरस्कोऽभ्युपेत्य । इदंतेऽन्याभिरसमानाभिर्याःकाश्चसिंधुं
पतिंकृत्वानद्योवहंतिसर्पोजीर्णामिवसर्पस्त्वचंत्यजतिपापंत्यजंत्यापआप्नोतेंस्तासामेषाभवति ॥ ३४ ॥ त्र्यंबकंयजा
महेसुगन्धिंपुष्टिवर्धनं । उर्वारुकमिवबन्धनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृतात् । त्र्यंबकोरुद्रस्तंत्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंसगंधिंसु
ष्टुगंधिंपुष्टिवर्धनंपुष्टिकारकमिवोर्वारुकमिवफलंबंधनादारोधनान्मृत्योःसकाशन्मुंचस्वमांकस्मादित्येषामितरेषाप
राभवति ॥ ३५ ॥ शतंजीवशरदोवर्धमानःशतंहेमंतान्छतमुवसंतान् । शतामिंद्राग्नीसविताबृहस्पतिःशतायुषाह
विषेमंपुनर्दुः । शतंजीवशरदोवर्धमानइत्यपिनिगमोभवतिशतमितिशतंदीर्घमायुर्मरुतएनावर्धयंतिशतमेनमेवंशता
त्मानंभवतिशतमनंतंभवतिशतमैश्वर्यंभवतिशतमितिशतंदीर्घमायुः ॥ ३६ ॥ मातेराधांसिमातऊतयोवसोऽस्मा
न्कदाचनादभन् । विश्वाचनउपमिमीहिमानुषवसूनिचर्षणिभ्यआ । माचतेधामानिमाचतेकदाचनःसरिषुःसर्वा
णिप्रज्ञानान्युपमानायमनुष्यहितोऽयमादित्योऽयमात्माथैतदनुप्रवदन्त्यथैतंमहान्तमात्मानमेषगणःप्रवदतिवैश्वक
र्मणेदेवानांनुवयंजानानासदासीन्नोसदासीत्तदानीमितिचसैषातमजिज्ञासासैषासर्वभूतजिज्ञासाब्रह्मणःसारिष्टंसरूप
तांसलोकतांगमयतियएवंवेदनमोब्रह्मणेनमोमहतेभूतायनमःपारस्करायनमोयास्कायब्रह्मशुक्लमसीयब्रह्मशुक्लमसीय

॥ ३७ ॥ व्याख्यातमग्निरस्मिजन्मनापश्यंगोपामाकाशगुणस्तंपरिवर्तमानंसयद्यनुरुध्यतेऽष्टोत्तरमथयेहिंसामाश्रि
त्याथयेहिंसामुत्सृज्यनतंहंसोघर्मःसोमःपवतेब्रह्मादेवानांतिस्रोवाचईरयतिसोमंगावोऽक्रान्महत्तत्सोमोविधुंदद्राणंसा
कंजानास्त्रियःसतीःसप्तार्धगर्भानविजानाम्यपाङ्प्राङेतितदिदासकोअद्ययुंक्तेकईषतेकोअग्निमीट्टेत्वमंगहंसःशुचिष
द्वासुपर्णायाहीर्द्रविप्रंविप्रासोजातवेदसंइदंतेऽन्याभिस्त्र्यंबकंशतंजीवमातेराधांसीतिसप्तत्रिंशत् ॥ ॥ इतिनिरुक्त
उत्तरषट्केऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ इतिनिरुक्तउत्तरषट्कःसमाप्तः ॥ ॥ ॥

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा
स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् ।

शके १९०७, मन १९८६

श्रीः ॥ ॥ अथास्यनिरुक्तस्याखिलपुरुषार्थोपकारवृत्तिसमर्थस्यसंग्रहः ॥ यथा—नामाख्यातोपसर्गनिपातलक्षणम् १, भावविकारलक्षणम् २. नामान्याख्यातजानिसर्वाणिचयथोपन्यस्यपक्षप्रतिपक्षतोविचार्यावधारणम् ३, सर्वाण्याख्यातजानिकानिचिदेवानेकधातुजान्यपीतिमंत्राणामर्थवत्त्वानर्थवत्त्वेविचार्य शास्त्रारंभप्रयोजनद्वारेणार्थवत्तावधारणम् ४, पदविभागपरिज्ञानप्रतिज्ञानबोधावलंबिप्रदर्शनायआदिमध्यांतानेकदैवतलिंगसंकटेषुमंत्रेषुयाज्ञिकपरिज्ञानद्वारेणदेवतापरिज्ञानप्रतिज्ञा ५, अर्थज्ञप्रशंसा ६, अर्थज्ञानावधारणम् ७, वेदवेदांगव्यूहः ८, सप्रयोजननिघंटुसमाम्नायविरचनम् ९, प्रकरणत्रयविभागेननैघंटुकप्रधानदेवताभिधानप्रविभागलक्षणम् १०, निर्वचनलक्षणद्वारेण शब्दवृत्तिविषयोपदेशः ११, अर्थप्राधान्यालोपोपधाविकारवर्णलोपविपर्ययोपदेशेनसामर्थ्योपप्रदर्शनायादिमध्यांतलोपोपधाविकारवर्णलोपविपर्ययाद्यंतवर्णव्यापत्तिवर्णोपजनोदाहरणचिंता १२, अंतस्थांतर्धातुनिमित्तेनसंप्रसार्यासंप्रसार्योभयप्रकृतिधातुनिर्वचनोपदेशः १३, भाषिकप्रायोवृत्तिभ्योनैगमशब्दार्थप्रसिद्धिः १४, नैगमप्रायोवृत्तिभ्योभाषिकशब्दार्थप्रसिद्धिः १५, देशव्यवस्थयाशब्दरूपव्यपदेशः १६, तद्धितसमासनामनिर्वचनलक्षणम् १७, शिष्यलक्षणम् १८, विशेषेणव्याख्ययातत्त्वपर्यायभेदसंख्यासंदिग्धोदाहरणान्निर्वचनव्यवस्थयानामाख्यातोपसर्गनिपातानांविभागेननैघंटुकप्रकरणानुक्रमणम् १९, अनेकार्थानवगतसंस्कारानक्रमणम् २०, परोक्षकृत

प्रत्यक्षकृताध्यात्मिकमंत्रलक्षणम् २१, स्तुत्याशीःशपथाभिशापाभिख्यापरिदेवनानिंदाप्रशंसादिभिर्मंत्राभिव्यक्तिहेतूपदेशः २२, निदानपरिज्ञानव्याख्यापनायानादिष्टदेवतोपपरीक्षणायाध्यात्मोपदेशप्रकृतिभूमत्वम् २३, इतरेतरजन्मत्वम् २४, स्थानत्रयभेदशस्तिसृणामेकैकस्यामाहाभाग्यकृतोऽनेकनामधेयप्रतिलंभः २५, पृथगभिधानंतूत्पत्तिसंबंधाद्वा २६, देवतानामाकारचिंतनम् २७, भक्तिसाहचर्यसंस्तवकर्मसूक्तभाक्त्वहविर्भाक्त्वव्यंजनभाक्त्वानि २८–३३, पृथिव्यंतरिक्षद्युस्थानदेवतानामभिधेयाभिधानव्युत्पत्तिप्राधान्यश्रुत्युदाहरणम् ३४, तन्निर्वचनविचारोपपत्त्यवधारणानुक्रमेणव्याख्यायदैवतप्रकरणनिर्णयः ३५. विद्यापारप्राप्त्युपायोपदेशः ३६, मंत्रार्थनिर्वचनद्वारेणदेवताभिधाननिर्वचनफलंदेवताताद्भाव्यम् ३७, इत्येषसमासतोनिरुक्तशास्त्रचिंताविषयः ॥ तस्यैषागवाद्यादेवपत्न्यंतापंचाध्यायीसूत्रसंग्रहः । साचपुनरियंसाक्षात्कृतधर्मभ्योमहर्षिभ्यउपदेशेनमंत्रार्थमुपश्रुत्यश्रुतर्षिभिरवरशक्तिदौर्बल्यमवेक्ष्यतदनुजिघृक्षयावाच्यार्थसामर्थ्यादभिधेयानुश्रीयमंत्रार्थावबोधायछंदोभ्यःसमाहृत्यसमाहृत्यसमाम्नाता । सैषाछंदोवयवभूताछंदोधर्मिण्येवयथायथापन्नस्तागौर्गोधर्माइति ॥ ॥ ॥

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् ।

शके १९०७, सन १९८६

॥ इतिनिरुक्तंसमाप्तम् ॥

॥ इतिनिरुक्तंसमाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम । शके १९०७

अथाश्वलायनश्रौतसूत्रप्रारंभः ॥

॥ पूर्वषट्कः ॥

अथाश्वलायनश्रौतसूत्रप्रारंभः ॥

॥ पूर्वषट्कः ॥

अथाश्वलायनश्रौतसूत्रप्रारंभः ॥

॥ पूर्वषट्कः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीवेदपुरुषायनमः ॥ हरिः ॐम् ॥ ॥ अथैतस्यसमाम्नायस्यवितानेयोगापत्तिंवक्ष्यामोऽग्न्याधे
यप्रभृतीन्याहवैतानिकानिदर्शपूर्णमासौतुपूर्वंव्याख्यास्यामस्तंत्रस्यतत्राम्नातत्वाद्दर्शपूर्णमासयोर्हविःष्वासन्नेषुहोता
मंत्रितःप्रागुदगाहवनीयादवस्थायप्राङ्मुखोयज्ञोपवीत्याचम्यदक्षिणावृद्विहारंप्रपद्यतेपूर्वेणोत्करमपरेणप्रणीताइध्मम
परेणाप्रणीतेचात्वालंचात्वालवत्स्वेतत्तीर्थमित्याचक्षतेतस्यनित्याःप्रांचश्चेष्टांअंकधारणाचंयज्ञोपवीतशौचेचविहाराद
व्यावृत्तिश्चतत्रचेत्कर्मकांगवचनेदक्षिणंप्रतीयादनादेशेकर्मचोदनायांहोतारंददातीतियजमानंजुहोतिजपतीतिप्राय
श्चित्तेब्रह्माणमृचंपादग्रहणेसूक्तंसूक्तादौहीनेपादेऽधिकेतृचंसर्वत्रजपानुमंत्रणाप्यायनोपस्थानान्युपांशुमंत्राश्चकर्मकर
णाःप्रसंगादपवादोबलीयान्प्रपद्याभिहृततरेणपादेनवेदिःश्रोण्योत्तरयापार्ष्णीसमांनिधायप्रपदेनबर्हिराक्रम्यसंहितौ
पाणीधारयन्नाकाशवत्यंगुलीहृदयसंमितावंकसंमितौवाद्यावापृथिव्योःसंधिमीक्षमाणएतद्धोतुःस्थानमासनंवासर्वत्रैवं
भूतोवचनादन्यत्प्रेषितोजपति ॥१॥ नमःप्रवक्त्रेनमउपद्रष्ट्रेनमोनुख्यात्रेकइदमनुवक्ष्यतिसइदमनुवक्ष्यतिषण्मोर्वीरंह
सस्पांतुद्यौश्चपृथिवीचाहश्चरात्रिश्चापश्चौषधयश्चवाक्समस्थितयज्ञःसाधुच्छंदांसिप्रपद्येहमेवमाममुमितिस्वंनामादिशे
तभूतेभविष्यतिजातेजनिष्यमाणआभजाम्यपाव्यवाचोअशांतिंवहेत्यंगुल्यग्राण्यवकृष्यजातवेदोरमयापशून्मयीतिप्र
तिसंदध्याद्धर्ममेद्यावापृथिवीवर्माग्निर्वर्मसूर्योवर्ममेसंतुतिरश्चिका: ॥ तदद्यवाचःप्रथमंमसीयेतिसमाप्यसामिधेनीरन्वा

हाँ२ इतिहिंकृत्यभूर्भुवःस्वरो३ मितिजपत्येषोभिहिंकारोभूर्भुवःस्वरित्येवजपित्वाकौत्सोहिंकरोतिनचपूर्वंजपंजपत्यथ
सामिधेन्यःप्रवोवाजाअभिद्यवोऽग्नआयाहिवीतयेगृणानईळेन्योनमस्यस्तिरोंग्निंदूतंवृणीमहेसमिध्यमानोअध्वरेसमि
द्धोअग्नआहुतेतिद्वैताएकश्रुतिसंततमनुब्रूयादुदात्तानुदात्तस्वरितानांपरःसन्निकर्षऐकश्रुत्यंस्वरादिमृगंतमोंकारंत्रि
मात्रंमकारांतंकृत्वोत्तरस्याअर्धर्चेवस्येत्तत्संततमेतदवसानंमुत्तरादानमविप्रमोहैसमाप्तौप्रणवेनावसानेचतुर्मात्रोवसा
नेतस्यांतापत्तिस्पर्शेषुस्ववर्ग्यमुत्तमंमंतस्थासुतांतामनुनासिकांरेफोष्मस्वनुस्वारंत्रिःप्रथमोत्तमेअन्वाहाध्यर्धकारमध्य
र्धामुक्त्वावस्येदथद्वेद्वेप्रथममुत्तमस्यामथाध्यर्धाताःपंचदशाभ्यस्ताभिरेतेनशस्त्रयाज्यानिगदानुवचनाभिष्टवनसंस्त
वनानिनत्वन्यत्राध्यर्धकारंनजपःप्रागभिहिंकारान्नाभिहिंकाराभ्यासावबहुषुप्रकृत्यानावच्छेदादौशस्त्रेष्वेवहोत्रकाणा
मभिहिंकारःसामिधेनीनामुत्तमेनप्रणवेनाग्नेमहाँऽअसिब्राह्मणभारतेतिनिगदेवसाय ॥ २ ॥ यजमानस्यार्षेयान्प्र ॥ २ ॥
वृणीतेयावंतःस्युःपरंपरंप्रथमंपौरोहित्यान्राजविशांराजर्षीन्वाराज्ञांसर्वेषांमानवेतिसंशयेदेवेद्धोमन्विद्धऋषिष्टुतोवि
प्रानुमदितःकविशस्तोब्रह्मसंशितोघृताहवनःप्रणीर्यज्ञानांरथीरध्वराणामतूर्तोहोतातूर्णिर्हव्यवाळित्यवसायास्पात्रंजु
हूर्देवानांचमसोदेवपानोरांइवाग्नेनेमिर्देवांस्त्वंपरिभूरस्यावहदेवान्यजमानायेतिप्रतिपद्यदेवताद्वितीययाविभक्त्यादे
शमादेशमावहेत्यावाहयत्यादिंष्ठावयंन्नग्नआवहेतितुप्रथमदेवतामग्निंसोममित्याज्यभागावग्निमग्नीषोमावितिपौर्णमा

स्यामग्नीषोमयोःस्थानेइंद्राग्नीअमावास्यायामसन्नयतइंद्रंमहेंद्रंवासंनयतोंतरेणहविषीविष्णुमुपांश्वंतरेयिणोग्नीषोमीयं
पौर्णमास्यांवैष्णवममावास्यायामेकेनैकेकंचनान्येषामप्युपांशूनामावहस्वाहायादृप्रियाधामानीदंहविर्महोज्यायइत्यु
च्चैर्येऽन्येतद्वचनाःपरोक्षास्तानुपांशूच्चैर्वाप्रत्यक्षमुपांशुप्रतिचोदनमावाहनंसर्वाआदिश्यसकृदेकप्रदानास्तथोत्तरेषुनिग
मेष्वेकामिवसंस्तुयात्समानांदेवतांसमानार्थामव्यवहितांसकृन्निगमेष्वोह्वास्वावापिकासुदेवाँऽआज्यपांआवहाग्निंहो
त्रायावहस्वंमहिमानमावहावहजातवेदःसुयजायजेत्यावाह्ययथास्थितमूर्ध्वजानुरुपविश्योदग्वेदेर्व्युह्यतृणानिभूमौप्रा
देशंकुर्यादिदितिर्मातास्यांतरिक्षान्माच्छेत्सीरिदमहमग्निनादेवेनदेवतयात्रिवृतास्तोमेनरथंतरेणसाम्नागायत्रेणछंदसा
ग्निष्टोमेनयज्ञेनवषट्कारेणवज्रेणयोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तंहन्मीत्याश्रावयिष्यंतमनुमंत्रयेताश्रावययज्ञंदेवेष्वाश्रा
वयमांमनुष्येषुकीर्त्यैयशसेब्रह्मवर्चसायेतिप्रवृणानेदेवसवितरेतंत्वावृणतेग्निंहोत्रायसहपित्रावैश्वानरेणद्यावापृथिवी
मांपातामग्निर्होताहंमानुषइतिमानुषइत्यध्वर्योःश्रुत्वोदायुषास्वायुषोदोषधीनांरसेनोत्पर्जन्यस्यधामभिरुदस्थाममृताँ
अन्वित्युत्तिष्ठेत्षष्टिश्चाध्वर्योनवतिश्चपाशाअग्निंहोतारमंतराविचृत्ताः ॥ सिनंतिपाकमतिधीरएतीत्युत्थायंऋतस्यपंथा
मन्वेमिहोतेत्यभिक्रम्यांसेध्वर्युमन्वारभेतपार्श्वस्थेनपाणिनाग्नीध्रमंकदेशेनसव्येनवेंद्रमन्वारभामहेहोतृवूर्येपुरोहितम् ।
शि. वे. १७ येनायंनुत्तमंस्वर्देवाअंगिरसोदिवमितिसंमार्गतृणैस्त्रिरभ्यात्मंमुखंसंमृजीतसंमार्गोऽसिसंमाप्रजयापशुभिर्मृड्ढीतिसकृ

न्मंत्रेणद्विस्तूष्णींसर्वत्रैवंकर्मावृत्तौस्पृष्ट्वोदकंहोतृषदनमभिमंत्रयेताहेदैधिषव्योदतस्तिष्ठान्यस्यसदनेसीदयोस्मत्पाकत
रइत्यंगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यांहोतृषदनात्तृणंप्रत्यग्दक्षिणानिरसेंन्निरस्तःपरावसुरितींदमहमर्वावसोःसदनेसीदामीत्युपवि
शेद्दक्षिणोत्तरिणोपस्थेनैतेनिरसनोपवेशनेसर्वासनेषुसर्वेषामहरहःप्रथमोपवेशनेपिसमानेद्विरितिगौतमः ॥३॥ ब्रह्मौद
नेप्राशिष्यमाणेऽग्न्याधेयेब्रह्माबहिष्पवमानात्प्रत्येत्यसोमेप्रसृप्यहोतास्रुगादापनेपशौनपत्नीसांयाजिकेनान्यत्रहोतुरिति
कौत्सउपविश्यदेवबर्हिःस्वासस्थंत्वाध्यासदेयमित्यभिहिषहोतःप्रतरांबर्हिषद्भ्वोतिजानुशिरसाबर्हिरुपस्पृश्यातऊर्ध्वंज
पेद्भूपतयेनमोभुवनपतयेनमोभूतानांपतयेनमोभूतयेनमःप्राणंप्रपद्येपानंप्रपद्येव्यानंप्रपद्येवाचंप्रपद्येचक्षुःप्रपद्येश्रोत्रंप्र
पद्येमनःप्रपद्यआत्मानंप्रपद्येगायत्रींप्रपद्येत्रिष्टुभंप्रपद्येजगतींप्रपद्येनुष्टुभंप्रपद्येछंदांसिप्रपद्येसूर्योनोदिवस्पातुनमोमह
द्भ्योनमोअर्भकेभ्योविश्वेदेवाःशास्तनमायथेहाराधिहोतानिषदायजीयांस्तदद्यवाचःप्रथमंमसीयेतिसमाप्यप्रदीप्तइध्मे
स्रुचावादापयेन्निगदेनाग्निर्होतावेत्वग्नेहोत्रंवेत्तुप्रावित्रंसाधुतेयजमानदेवतायोअग्निमित्यवसायहोतारमवृथाइतिजपे
दथसमापयेद्धृतवतीमध्वर्योस्रुचमास्यस्वदेवयुवंविश्ववारेईळामहेदेवाँईळेन्यान्नमस्यामनस्यान्यजामयज्ञियानितिस ॥ ३ ॥
माप्तेस्मिन्निगदेध्वर्युराश्रावयातिप्रत्याश्रावयेदाग्नीध्रंउत्करदेशेतिष्ठन्स्फ्यमिध्मसन्नहनीनीत्यादायदक्षिणामुखइतिशा
ठ्यायनकंमस्तुश्रौ३षळित्यौकारंप्लावयन् ॥ ४ ॥ प्रयाजैश्चरंतिपंचैतेभवंत्येकैकंप्रेषितोयजत्यागूर्याज्यादिरनुयाज

जैये३यजामहइत्यागूर्वषट्कारोंत्यःसर्वत्रोच्चैस्तरांबलीयान्याज्यायास्तयोरादीप्लावयेद्याज्यांतंचविविच्यसंध्यक्षराणाम
कारेंनचेद्द्विवचनोव्यंजनांतोवाविसर्जनीयोनत्यक्षरोपधोरिफ्यतइतश्चरेफीलुप्यतेरेफीप्रथमःस्वंतृतीयंनित्यंमकारेये३
यजामहेसमिधःसमिधोअग्नआज्यस्यव्यंतू३वौ३षळितिवषट्कारइतिप्रथमोवागोजःसहओजोमयिप्राणापानाविर्तिवष
ट्कारमुक्त्वोक्त्वानुमंत्रयतेदिवाकीर्त्योवषट्कारस्तथानुमंत्रणमेतद्याज्यानिदर्शनंतनूनपादग्नआज्यस्यवेत्वितिद्वितीयो
न्यत्रवसिष्ठशुनकात्रिवध्र्यश्वराजन्येभ्योनराशंसोअग्नआज्यस्यवेत्विततेषामिळोअग्नऽआज्यस्यव्यंत्विततृतीयोबर्हि
रग्नआज्यस्यवेत्वितिचतुर्थआगूर्यपंचमेस्वाहामुंस्वाहामुमितियथावाहितमनुद्रुत्यदेवतायथाचोदितमनावाहितास्वा
हादेवाआज्यपाजुषाणाअग्नआज्यस्यव्यंत्वित्यातोमंद्रेणोर्ध्वंचशंयुवाकान्मध्यमेनहवींष्यास्विष्टकृतंउत्तमेनशेषोग्निर्वृ
त्राणिजंघनदितिपूर्वस्याज्यभागस्यानुवाक्यात्वंसोमासिसत्पतिरित्युत्तरस्यंजुषाणोअग्निराज्यस्यवेत्वितिपूर्वस्ययाज्या
जुषाणःसोमआज्यस्यहविषोवेत्वित्युत्तरस्यंतावागूर्यादेशंयजतिसर्वाश्चानुवाक्यावत्योप्रैषाअन्याअन्वायात्याभ्यःसौ
मिकीभ्यश्चयाअंतरेणवैश्वानरीयंपत्नीसंयाजांश्चैतौवात्रघ्नौपौर्णमास्यामनुवाक्यालिंगविशेषान्नामधेयान्यत्वंततोविचा
रोनित्येयाज्येवृधन्वंतावमावास्यायामग्निःप्रत्नेनमन्मनासोमगीर्भिष्ट्वावयमित्यातोवाग्यमनंमंतराचयाज्यानुवाक्येनि
गदानुवचनाभिष्टवनशस्त्रजपानांचारभ्यासमाप्तेरन्यद्यज्ञस्यसाधनादापद्यांतोदेवाअवंतुनइतिजपेदपिवान्यांवैष्णवीं

॥५॥ उक्तादेवतास्तासांयाज्यानुवाक्याअग्निर्मूर्धाभुवोयज्ञस्यायमग्निःसहस्रिणइतिवेदंविष्णुर्विचक्रमेत्रिर्देवःपृथिवीमे
षएतामग्नीषोमासवेदसायुवमेतानिदिविरोचनानींद्राग्नीअवसागतंगीर्भिर्विप्रःप्रमतिमिच्छमानएंद्रसानसिंरयिंप्रससा
हिषेपुरुहूतशत्रून्महाँऽइंद्रोयओजसाभुवस्त्वमिंद्रब्रह्मणामहानिति यद्यग्नीषोमीयउपांशुयाजोऽग्नीषोमायोऽअद्यवामा
न्यंदिवोमातरिश्वाजभारेत्यथस्विष्टकृतःपिप्रीहिदेवांउशतोयविष्ठेत्यनुवाक्यायेरयजामहेग्निंस्विष्टकृतमयाळग्निरित्यु
क्त्वाषष्ठ्याविभक्त्यादेवतामादिश्यप्रियाधामान्ययाळित्युपसंतनुयादेवमुत्तराअयाळयाळितित्वेवंतासांपुरस्तादाज्य
पांतमनुक्रम्यदेवानामाज्यपानांप्रियाधामानियक्षदग्नेहोतुःप्रियाधामानियक्षत्स्वंमहिमानमायजतामेज्याइषःकृणोतु
सोअध्वराजातवेदाजुषतांहविरग्नेयदद्यविशोअध्वरस्यहोतरित्यनवानंयजतिप्रकृत्यावा ॥ ६ ॥ प्रदेशिन्याःपर्वणीउत्तमे
अंजयित्वौष्ठयोरभ्यात्मंनिमार्ष्टिवाचस्पतिनातेहुतस्येषेप्राणायप्राश्नामीत्युत्तरमुत्तरेमनसस्पतिनातेहुतस्योर्जेऽपानाय
प्राश्नामीत्यधरमधरेस्पृष्ट्वोदकमंजलिनेळांप्रतिगृह्यसव्येपाणौकृत्वापश्चादस्याउदगंगुलिंपाणिमुपधायावांतरेळामवदाप
यीतांतरेणांगुष्ठमंगुलीश्चस्वयंद्वितीयमाददीतंप्रत्यालब्धामंगुष्ठेनाभिसंगृह्यप्रत्याहृत्यांगुलीरमुष्टिंकृत्वादक्षिणतइळांप ॥ ४ ॥
रिगृह्यास्यसंमितामुपह्वयतेप्राणसंमितांवा ॥ इळोपहूतासहदिवाबृहतादित्येनोपास्मांइळाह्वयतांसहदिवाबृहतादित्ये
नेळोपहूतासहांतरिक्षेणवामदेव्येनवायुनोपास्माँइळाह्वयतांसहांतरिक्षेणवामदेव्येनवायुनेळोपहूतासहपृथिव्यारथंतरे

णाग्निनोपास्माँइळाह्वयतांसहपृथिव्यारथंतरेणाग्निना ॥ उपहू तागावःसहाशिरउपमांगावःसहाशिराह्वयंतामुपहूता
धेनुःसहऋषभोपमांधेनुःसहऋषभाह्वयतामुपहूतागौर्घृतपद्युपमांगौर्घृतपदीह्वयतामुपहूतादिव्याःसप्तहोतारउपमांदि
व्याःसप्तहोतारोह्वयंतामुपहूतःसखाभक्षउपमांसखाभक्षोह्वयतामुपहूतेळावृष्टिरुपमामिळावृष्टिर्ह्वयतामित्युपांश्वथो
च्चैः । इळोपहूतोपहूतेळोपास्माँइळाह्वयतामिळोपहूता । मानवीघृतपदीमैत्रावरुणीब्रह्मदेवकृतमुपहूतंदैव्याअध्वर्य
वउपहूताउपहूतामनुष्याः । यइमंयज्ञमवान्येचयज्ञपतिंवर्धानुपहूतेद्यावापृथिवीपूर्वजेऋतावरीदेवीदेवपुत्रे ॥ उपहू
तोयंयजमानउत्तरस्यांदेवयज्यायामुपहूतोभूयसिहविष्करणइदंमेदेवाहविर्जुषंतामितितस्मिन्नुपहूतइत्युपहूयावांतरेळां
प्राश्नीयादिळेभागंजुषस्वनःपिन्वगाजिन्वार्वतोरायस्पोषस्येशिषे तस्यनोरास्वतस्यनोदास्तस्यास्तेभागमशीमहि ॥
सर्वात्मानःसर्वतनवःसर्ववीराःसर्वपूरुषाःसर्वपुरुषाइतिवा ॥ ७ ॥ मार्जयित्वानुयाजैश्चरंतिपरिस्तरणैरंजलिमंतर्धा
यापआसेचयतेतन्मार्जनंदेवादयोनुयाजावीतवत्पदांतास्त्रयएकैकंप्रेषितोयजति ॥ देवंबर्हिर्वसुवनेवसुधेयस्यवेतु । देवो
नराशंसोवसुवनेवसुधेयस्यवेतु । देवोअग्निःस्विष्टकृत्सुद्रविणामंद्रःकविःसत्यमन्मायजीहोताहोतुर्होतुरायजीयानग्ने
यांदेवानयाक्ष्याँअपिप्रेर्येतेहोत्रेअमत्सततांससनुर्षीहोत्रांदेवंगमांदिविदेवेषुयज्ञमेरयेमंस्विष्टकृच्चाग्नेहोताभूर्वसुवनेव
सुधेयस्यनमोवाकेवीहीत्यनवानंवा ॥ ८ ॥ सूक्तवाकायसंप्रेषितइदंद्यावापृथिवीभद्रमभूदार्ध्मसूक्तवाकमुतनमोवाक

मृध्यासमसूक्तोच्यमग्नेत्वंसूक्तवागसि । उपश्रुतीदिवस्पृथिव्योरोमन्वतीतेस्मिन्यज्ञेयजमानंद्यावापृथिवीस्तां । शंगयी जीरदानूअत्रस्नूअप्रवेदेउरुगव्यूतीअभयंकृतौ । वृष्टिद्यावारीत्यापाशंभुवौमयोभुवाऊर्जस्वतीपयस्वतींसूपचरणाचस्व धिचरणाचतयोराविदीत्यवसायंप्रथमयाविभक्त्यादिश्यदेवतामिदंहविरजुषतावीवृधतंमहोज्यायोकृतेत्युपसंतनुयादे वमुत्तराअक्रातामक्रतेतिंयथार्थमुक्तमुपांशौरावापिकांतमनुद्रुत्यदेवाआज्यपाआज्यमजुषंतावीवृधंतमहोज्यायोऽक्रता ग्निर्होत्रेणेदंहविरजुषतावीवृधतमहोज्यायोकृत । अस्यामृधेद्धोत्रायांदेवंगमायामाशास्तेयंयजमानोसावसावित्यस्यादि श्यनामनींउपाँशुसन्निधौगुरोः ॥ आयुराशास्तेसुप्रजास्त्वमाशास्तेरायस्पोषमाशास्तेसजातवनस्यामाशास्तउत्तरांदेवय ज्यामाशास्तेभूयोहविष्करणमाशास्तेदिव्यंधामाशास्तेविश्वंप्रियमाशास्तेयदनेनहविषाशास्तेतदश्यात्तदृध्यात्तदस्मैदे वारासंतांतदग्निर्देवोदेवेभ्योवनतेवयमग्नेर्मानुषाः । इष्टंचवित्तंचोभेचनौद्यावापृथिवीअंहसस्पातामिहगतिर्वामस्येदं नमोदेवेभ्यइति ॥ ९ ॥ शंयुवाकायसंप्रेषितस्तच्छंयोरावृणीमहइत्याहानुवाक्यावदप्रणवांवेदमस्मैप्रयच्छत्यध्वर्युस्तं गृह्णीयाद्वेदोसिवेदोविदेयेत्युदायुषेत्येतेनोपोत्थायपश्चाद्गार्हपत्यस्योपविश्यसोमंत्वष्टारंदेवानांपत्नीराग्निंगृहपतिमित्या ज्येनयजेत्याप्यायस्वसमेतुतेसंतेपयांसिसमुयंतुवाजाइहत्वष्टारमग्नियंतन्नस्तुरीपमधपोषयित्नुदेवानांपत्नीरुशतीरवंतु नइतिद्वेअग्निर्होतागृहपतिःसराजाहव्यवाळग्निरजरःपितानइतिपत्नीसंयाजाअथप्रजाकामोराकांसिनीवालींकुहूमिति

प्राग्गृहपतेर्यजेतराकामहंसिनीवालिकुहूमहमितिद्वेद्वेयाज्यानुवाक्ये । कुहूमहंसुवृतंविद्मनापसमस्मिन्यज्ञेसुहवांजोहवीमि । सानोददातुश्रवणंपितृणांतस्यैतेदेविहविषाविधेम । कुहूर्देवानाममृतस्यपत्नीहव्यानोअस्यहविषःशृणोतु । संदाशुषेकिरतुभूरिवामंरायस्पोषंयजमानेदधात्वित्याज्यंपाणितलेवदापयीतेळामुपहूयसर्वाप्राश्नीयाच्छंयुवाकोभवेन्न वा ॥ १० ॥ वेदंपत्न्यैप्रदायवाचयेद्धोताध्वर्युर्वावेदोसिवित्तिरसिविदेयकर्मासिकरणमसिक्रियासंसनिरसिसनिता सिसनेयंघृतवंतंकुलायिनंरायस्पोषंसहस्रिणंवेदोददातुवाजिनं । यंबहवउपजीवंतियोजनानामसद्वशी । तंविदेयप्र जांविदेयकामायत्वेतिवेदशिरसानाभिदेशमालभेतप्रजाकामाचेदथास्यायोक्त्रंविचृतेत्प्रत्वामुंचामिवरुणस्यपाशादिति तत्प्रत्यग्गार्हपत्याद्द्विगुणंप्राक्पाशंनिधायोपरिष्टादस्योदगग्राणिवेदतृणानिकरोतिपुरस्तात्पूर्णपात्रंसंश्लिष्टंवेदतृणैरभि मृश्यवाचयेत्पूर्णमसिपूर्णमेभूयाःसुपूर्णमसिसुपूर्णमेभूयाःसदसिसन्मेभूयाःसर्वमसिसर्वमेभूयाअक्षितिरसिमामेक्षेष्ठाइ त्यथैनांपूर्णपात्रात्प्रतिदिशमुदकमुदुक्षन्नुदुक्षंतींवाचयतिप्राच्यांदिशिदेवाऋत्विजोमार्जयंतांदक्षिणस्यांदिशिमासाःपि तरोमार्जयंतांप्रतीच्यांदिशिगृहाःपशवोमार्जयंतामुदीच्यांदिश्यापओषधयोवनस्पतयोमार्जयंतामूर्ध्वायांदिशियज्ञःसं वत्सरःप्रजापतिर्मार्जयतांमार्जयंतामितिवाथास्याउत्तानमंजलिमधस्ताद्योक्त्रस्यनिधायातमनश्वसव्यंपूर्णपात्रंनिनयन्वा चयेन्माहंप्रजांपरासिचंयानःसयावरीस्थन । समुद्रेवोनिनयानिस्वंपाथोअपीथेतिवेदतृणान्यग्रेगृहीत्वाविधून्वंत्संततं ॥ ५ ॥

स्तृणंत्सव्येनगार्हपत्यादाहवनीयमेतितंतुंतन्वन्नजसोभानुमन्विहीतिशेषंनिधायप्रत्यगुदगाहवनीयादवस्थायस्थाल्याः
स्रुवेणादायसर्वप्रायश्चित्तानिजुहुयात्स्वाहाकारांतैर्मंत्रैर्नचेन्मंत्रेपठितोयत्किंचाप्रेषितोयजेदन्यत्राप्येवंभूतौव्यक्तहोमा
भ्याधानोपस्थानानिच । अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तीश्चसत्यमित्वमयाअसि । अयासावयसाकृतोयासन्हव्यमूहिषेयानो
धेहिभेषजंस्वाहा । अतोदेवाअवंतुनइतिद्वाभ्यांव्याहृतिभिश्चभूःस्वाहाभुवःस्वाहास्वःस्वाहाभूर्भुवःस्वःस्वाहेतिहुत्वा
संस्थाजपेनोपस्थायतीर्थेननिष्क्रम्यानियमओंचमेस्वरश्चमेयज्ञोपचतेनमश्च । यत्तेन्यूनंतस्मैतउपयत्तेतिरिक्तंतस्मैते
नमइतिसंस्थाजपइतिहोतुः ॥ ११ ॥ अथब्रह्मणोहोत्राचमनयज्ञोपवीतशौचानिनित्यःसर्वकर्मणांदक्षिणतोध्रुवाणांप्र
ज्ञतांवाबहिर्वेदियांदिशंव्रजेयुःसैवतत्रप्राचीचेष्टास्वमंत्रासुस्थानासनयोर्विकल्पस्तिष्ठद्धोमाश्चयेवषट्काराआसीतान्य
त्रसमस्तपाण्यंगुष्ठोग्रेणाहवनीयंपरीत्यदक्षिणतःकुशेषूपविशेद्बृहस्पतिर्ब्रह्माब्रह्मसदनआशिष्यतेबृहस्पतेयज्ञंगोपायेत्यु
पविश्यजपेदेषब्रह्मजपःसर्वयज्ञतंत्रेषुसाग्नौयत्रोपवेशनमुपविष्टमतिसर्जयतेब्रह्मन्नपःप्रणेष्यामीतिश्रुत्वाभूर्भुवःस्वर्बृह
स्पतिप्रसूतइतिजपित्वों३प्रणयेत्यतिसृजेत्सर्वत्रयथाकर्मत्वादेशाःप्रणवाद्युच्चैरूर्ध्वंवाप्रणवादतऊर्ध्वंवाग्यतआस्तआह
विष्कृतउद्वादनादामार्जनात्पशौसोमेघर्मादिचातिप्रैषादिचासुब्रह्मण्यायाःप्रातरनुवाकाद्यांतर्यामाद्धरिवतोनुसवनमे
ळायाःस्तोत्रेष्वतिसर्जनाद्यावषट्कारादोहचःपवमानेषुयच्चकिंचमंत्रवद्धोत्राशेषआपत्तिश्चयत्रत्वग्निःप्रणीयतेपिससोमे

तदादितत्रवाग्यमनंदक्षिणतश्चव्रजन्जपत्याशुःशिशानइतिसूक्तंसमाप्योपवेशनाद्युक्तंनतुसौमिकेप्रणयनेब्रह्मजपोन्यत्र
विसृष्टवागबहुभाषीयज्ञमनाविपर्यासेंतरितेमंत्रेकर्मणिवाख्यातेवोपलक्ष्यवाजान्वाच्याहुतिंजुहुयाद्दृक्तश्चेद्भूरितिगार्ह
पत्येयजुष्टोभुवइतिदक्षिणआग्नीध्रीयेसोमेषुसामतःस्वरित्याहवनीयेसर्वतोविज्ञातेवाभूर्भुवःस्वरित्याहवनीयएवंप्राक्प्र
याजेभ्योंगारंबहिष्परिधिनिर्वृत्तंस्रुवदंडेनाभिनिदध्यान्मातपोमायज्ञस्तपन्मायज्ञपतिस्तपन्नमस्तेअस्त्वायतेनमोरुद्रप
रायते । नमोयत्रनिषीदसीत्यमुंमाहिंसीरमुंमाहिंसीरिति चप्रतिदिशमध्वर्युयजमानौपुरस्ताच्चेद्ब्रह्मयजमानौदक्षिणतो
होतृपत्नीयजमानान्पश्चादाग्नीध्रयजमानाउत्तरतोथैनमनुप्रहरेदाहंयज्ञंददेनिर्ऋतेरुपस्थात्तंदेवेषुपरिददामिविद्वान् ।
सुप्रजास्त्वंशतहिमामदंतइहनोदेवामयिशर्मयच्छतेतितमभिजुहुयात्सहस्रशृंगोवृषभोजातवेदाःस्तोमपृष्ठोघृतवान्सुप्र
तीकः । मानोहिंसीद्धिंसितोनेत्वाजहामिगोपोषंचनोवीरपोषंचयच्छस्वाहेति ॥ १२ ॥ प्राशित्रमाह्रियमाणमीक्षतेमि
त्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षइतिदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांप्रतिगृह्णामीतितदंजलिनाप्रतिगृह्यपृथि
व्यास्त्वानाभौसादयाम्यदित्याउपस्थइतिकुशेषुप्राग्दंडंनिधायांगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यामसंखादन्प्राश्नीयादग्नेष्ट्वास्येनप्रा
श्नामिबृहस्पतेर्मुखेनेत्याचम्यान्वाचामेत्सत्येनत्वाभिजिघर्मीयाअप्स्वंतर्देवतास्ताइदंशमयंतुचक्षुःश्रोत्रंप्राणान्मेमाहिं
सीरितींद्रस्यत्वाजठरेदधामीतिनाभिमालभेतप्रक्षाल्यप्राशित्रहरणंत्रिरनेनाभ्यात्ममपोनिनयतेमार्जयित्वास्मिन्ब्रह्म

भागंनिदध्यात्पश्चात्कुशेषुयजमानभागमन्वाहार्यमवेक्षेतंप्रजापतेर्भागोस्यूर्जस्वान्पयस्वानक्षितिरसिमामेक्षेष्ठा असिंश्च
लोकेमुष्मिंश्चप्राणापानौमेपाहिकामायत्वेत्यस्पृशन्नवघ्रायांगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यांशिष्टंगृहीत्वाब्रह्मभागेनिदध्याद्ब्रह्मन्प्र
स्थास्यामइतिश्रुत्वाबृहस्पतिर्ब्रह्माब्रह्मसदनआशिष्टबृहस्पतेयज्ञमजूगुपःसयज्ञंपाहिसयज्ञपतिंपाहिसमांपाहिंभूर्भुवःस्व
र्बृहस्पतिप्रसूतइतिजपित्वों३प्रतिष्ठेतिंसमिधमनुजानीयात्संस्थितेजघन्यऋत्विजांसर्वप्रायश्चित्तानिजुहुयात्तमितरेन्वा
लभेरन्होतारंवैतयोर्नित्यहोमःसर्वेसंस्थाजपेनोपतिष्ठंतउपतिष्ठंते॥ १३ ॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
ॐ३म् ॥ पौर्णमासेनेष्टिपशुसोमाउपदिष्टास्तैरमावास्यायांपौर्णमास्यांवायजेतराजन्यश्चाग्निहोत्रंजुहुयात्तपस्विने
ब्राह्मणायेतरंकालेंभक्तमुपहरेदृतसत्यशीलःसोमसुत्सदाजुहुयाद्बहुषु बहूनामनुदेश आनंतर्ययोगोद्वेद्वेतुयाज्यानुवाक्ये
अदृष्टादेशेनित्येअग्न्याधेयंकृत्तिकासुरोहिण्यांमृगशिरसिफल्गुनीषुविशाखयोरुत्तरयोःप्रोष्ठपदयोरेतेषांकस्मिंश्चिद्वसंते
पर्वणिब्राह्मणआदधीतग्रीष्मवर्षाशरत्सुक्षत्रियवैश्योपकृष्टायस्मिन्कस्मिंश्चिदृतावादधीतसोमेनयक्ष्यमाणोनर्तुंपृच्छेन्न
नक्षत्रमश्वत्थाच्छमीगर्भादरणीआहरेदनपेक्षमाणोयोअश्वत्थःशमीगर्भआरुरोहत्वेसचा । तंत्वाहरामिब्रह्मणायज्ञियैः
केतुभिःसहेतिपूर्णाहुत्यंतमग्न्याधेयंयदित्विष्टयस्तनुयुःप्रथमायामग्निरग्निःपवमानोग्नआयूंषिपवसेग्नेपवस्वस्वपाःसहव्य
वाळमर्त्योग्निर्होतापुरोहितइतिस्विष्टकृतःसंयाज्येइत्युक्तेसौविष्टकृतीप्रतीयात्सर्वत्रदेवतागमेनित्यानामपायोयाःस्विष्ट

कृतमंतराज्यभागौचतास्तत्स्थानएषसमानजातिधर्मोद्वितीयस्यांवृधन्वंतावग्निःपावकोग्निःशुचिःसनःपावकदीदिवोग्ने
पावकरोचिषा । अग्निःशुचिव्रततमउदग्नेशुचयस्तवसाह्वान्विश्वाअभियुजोग्निमीळेपुरोहितमितिसंयाज्येतृतीयस्यांसा
मिधेन्यावावपतेप्रागुपोत्तमायाःपृथुपाजाअमर्त्यइतिद्वेधाय्येइत्युक्तएतेप्रतीयात्पुष्टिमंतावग्निनारयिमश्नवद्गयस्फानो
अमीवहेत्यग्नीषोमाविंद्राग्नीविष्णुरितिवैकल्पिकान्यदितिरुतत्वामदितेमहिमहीमूषुमातरंसुव्रतानामृतस्यपत्नीमवसेहु
वेम । तुविक्षत्रामजरंतीमुरूचींसुशर्माणमदितिंसुप्रणीतिं । प्रेद्धोअग्नइमोअग्नइतिसंयाज्येविराजावित्युक्तएतेप्रतीयादि
तितिस्रआद्योत्तमेवैवस्यातामाद्यावातथासतितस्यामेवधाय्येविराजावितिमात्रेविकारेवैराजतंत्रेतिप्रतीयादाधानाद्द्वा
दशरात्रमजस्राअत्यंतंतुगतश्रियः ॥ १ ॥ उत्सर्गेपराह्णेगार्हपत्यंप्रज्वल्यदक्षिणाग्निमानीयविट्कुलाद्वित्तवतोवैकयोनय
इत्येकेध्रियमाणंवाप्रज्वल्यारणिमंतंवामथित्वागार्हपत्यादाहवनीयंज्वलंतमुद्धरेद्देवंत्वादेवेभ्यःश्रियाउद्धरामीत्युद्धरे
दुद्ध्रियमाणउद्धरपाप्मनोमायदविद्वान्यच्चविद्वांश्चकार । अह्नायदेनःकृतमस्तिकिंचित्सर्वस्मान्मोद्धृतःपाहितस्मादिति
प्रणयेदमृताहुतिममृतायांजुहोम्यग्निंपृथिव्याममृतस्ययोनौ । तयानंतंकाममहंजयानिप्रजापतिःप्रथमोयंजिगायाग्ना
वग्निःस्वाहेतिनिदध्यादादित्यमभिमुखएवंप्रातर्व्युष्टायांतमेवाभिमुखोराष्ट्रायदेनइतितुप्रणयेदतऊर्ध्वमाहिताग्निर्व्रत
चार्याहोमादनुदितहोमीचोदयादस्तमितेहोमोनित्यमाचमनंमृतसत्याभ्यांत्वापर्युक्षामीतिजपित्वापर्युक्षेत्त्रिस्त्रिरेकैकंपु

नःपुनरुदकमादायानंतर्येविकल्पोंदक्षिणंत्वेवप्रथमंविज्ञायतेंपितावाएषोग्नीनांयद्दक्षिणःपुत्रोगार्हपत्यःपौत्रआहवनीय
स्तस्मादेवंपर्युक्षेद्गार्हपत्यादविच्छिन्नामुदकधारांहरेंत्संतुंतन्वन्नजसोभानुमन्विहीत्याहवनीयात्पश्चाद्गार्हपत्यस्योपविश्यो
दगंगारानपोहेंत्सुहुतकृतस्थसुहुतंकरिष्यथेतिंतेष्वग्निहोत्रमधिश्रयेंदधिश्रितमध्यधिश्रितमधिश्रितंहि ३इति। इळाया
स्पदंघृतवच्चराचरंजातवेदोहविरिदंजुषस्व । येग्राम्याःपशवोविश्वरूपास्तेषांसप्तानांमयिपुष्टिरस्त्वितिवानदध्यधिश्रये
दधिश्रयेदित्येके ॥२॥ पयसानित्यहोमोयवागूरोदनोदधिसर्पिर्ग्रामकामान्नाद्यकामेंद्रियकामतेजस्कामानामधिश्रितम
वज्वलयेंदनधिश्रयंदध्यग्निष्टेतेजोमाहार्षीरितिंस्रुवेणप्रतिषिंच्यान्नवाशांतिरस्यमृतमसीतिंतयोरव्यतिचारःपुनर्ज्वलता
परिहरेग्निरंतरितंरक्षोंतरिताअरातयइतिंसमुदंतंकर्षन्निवोदगुद्वासयेंद्दिवेत्वांतरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वेतिनिदधत्सुहुतकृत
स्थसुहुतमकार्ष्टेत्यंगारानतिसृज्यस्रुक्स्रुवंप्रतितपेत्प्रत्युष्टंरक्षःप्रत्युष्टाअरातयोनिष्टप्तंरक्षोनिष्टप्ताअरातयइत्युत्तरतः
स्थाल्याःस्रुचमासाद्योमुन्नयानीत्यतिसर्जयीताहिताग्निराचम्यापरेणवेदिमतिव्रज्यदक्षिणतउपविश्यैतच्छ्रुत्वोमुन्नयेत्य
तिसृजेदतिसृष्टोभूरिळाभुवइळास्वदिळावृधइळेतिस्रुवपूरमुन्नयेदप्रियमप्रियंपूर्णतमंयोनुज्येष्ठमृद्धिमिच्छेत्पुत्राणांयो
स्यपुत्रःप्रियःस्यात्तंप्रतिपूर्णमुन्नयेत्स्थालीमभिमृश्यसमिधंस्रुचंचाध्यधिगार्हपत्यंहृत्वाप्राणसंमितामाहवनीयंसमीपेंकुशे
षूपसाद्यजान्वाच्यसमिधमादध्याद्रजतांत्वाग्निज्योतिषंरात्रिमिष्टकामुपदधेस्वाहेतिंसमिधमाधायविद्युदसिविद्यमेपा

प्मानमृतात्सत्यमुपैमि मयि श्रद्धे त्यपउपस्पृश्यप्रदीप्तांद्व्यंगुलमात्रेभिजुहुयाद्भूर्भुवःस्वरो३मग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निःस्वाहेतिंपूर्वामाहुतिंहु
त्वाकुशेषुसादयित्वागार्हपत्यमवेक्षेतंपशून्मेयच्छेत्यथोत्तरांतूष्णींभूयसीमसंसृष्टांप्रागुदगुत्तरतोवाप्रजापतिंमनसाध्या
यंस्तूष्णींहोमेषुसर्वत्रभूयिष्ठंस्रुचिशिष्ट्वात्रिरनुप्रकंप्यावमृज्यकुशमूलेषुनिमार्ष्टिपशुभ्यस्त्वेतिंतेषांदक्षिणतउत्तानाअंगु
लीःकरोतिप्राचीनावीतीतूष्णींस्वधापितृभ्यइतिवापोवनिनीयवृष्टिरसिवृश्चमेपाप्मानमप्सुश्रद्धेत्यपउपस्पृश्याहिताग्निर
नुमंत्रयेताधानमुक्त्वातेनऋषिणातेनब्रह्मणातयादेवतयांगिरस्वद्ध्रुवासीदेतिसमिधंताअस्यसूददोहसइतिंपूर्वामाहुति
मुपोत्थायोत्तरांकांक्षेतेक्षमाणोभूर्भुवःस्वःसुप्रजाःप्रजाभिःस्यांसुवीरोवीरैःसुपोषःपोषैराग्नेयीभिश्चाग्नआयूंषिपवसइति
तिसृभिः ॥ ३ ॥ संवत्सरेसंवत्सरेयवाग्वापयसावास्वयंपर्वणिजुहुयाद्दत्विजामेकइतरंकालमंतेवासीवास्पृष्ट्वोदकमुद
ङ्ङावृत्यभक्षयेंदपरयोर्वाहुत्वायुषेत्वाप्राश्नामीतिप्रथमंमन्नाद्यायत्वेत्युत्तरंतूष्णींसमिधमाधायाग्नयेगृहपतयेस्वाहेतिंगार्ह
पत्येनित्योत्तरातूष्णींसमिधमाधायाग्नयेसंवेशपतयेस्वाहेतिंदक्षिणेग्नयेन्नादायान्नपतयेस्वाहेतिंवानित्योत्तराभक्षयित्वा
भ्यात्ममपःस्रुचानिनयतेत्रिःसर्पदेवजनेभ्यःस्वाहेत्यथैनांकुशैःप्रक्षाल्यचतस्रःपूर्णाःप्रागुदीच्योर्निनयेद्दतुभ्यःस्वाहादि
ग्भ्यःस्वाहासप्तऋषिभ्यःस्वाहेतरजनेभ्यःस्वाहेतिंपंचमींकुशदेशेपृथिव्याममृतंजुहोम्यग्नयेवैश्वानरायस्वाहेतिषष्ठींपश्चा
द्गार्हपत्यस्यप्राणममृतेजुहोम्यमृतंप्राणेजुहोमिस्वाहेतिंप्रताप्यांतर्वेदिनिदध्यात्परिकर्मिणेवाप्रयच्छेदग्रेणाहवनीयंपरी

त्यसमिधआदध्यात्तिस्रस्तिस्रउदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रथमांसमंत्रामाहवनीयेदीदिहीतिंगार्हपत्येदीदायेतिंदक्षिणेदीदिदायेत्यु
त्तंपर्युक्षणंताभ्यांपरिसमूहनेंपूर्वेतुपर्युक्षणादेवंप्रातरुपोदयंव्युषितउदितेवासत्यऋताभ्यांत्वेतिपर्युक्षणमोमुन्नेष्यामीत्य
तिसर्जनंहरिणींत्वासूर्यज्योतिर्षमहरिष्टकामुपदधेस्वाहेतिंसमिदाधानंभूर्भुवःस्वरों३सूर्योज्योतिर्ज्योतिःसूर्यःस्वाहेतिं
होमउन्मार्जनंच ॥ ४ ॥ प्रवत्स्यन्नग्नीन्प्रज्वल्याचम्यातिक्रम्योपतिष्ठतआहवनीयंशंस्यपशून्मेपाहीतिंगार्हपत्यंनर्यप्रजां
मेपाहीतिदक्षिणंमथर्वपितुंमेपाहीतिंगार्हपत्याहवनीयावीक्षेतेंमान्मेमित्रावरुणौंगृहान्गोपायतंयुवं ॥ अविनष्टानविहृ
तान्पूषैनानभिरक्षंत्वस्माकंपुनरायनादितिंयथेतंप्रत्येत्यप्रदक्षिणंपरियन्नाहवनीयमुपतिष्ठते । ममनामंप्रथमंजातवेदः
पितामाताचदधंतुर्यदग्रें ॥ तत्त्वंबिभृहिपुनराममैतोस्तवाहंनामबिभराण्यग्नइतिंप्रव्रजेदनपेक्षमाणोमाप्रगामेतिसूक्तंज
पन्नारादग्निभ्योवाचंविसृजेतंसदासुगःपितुमांअस्तुपंथाइतिंपंथानमवरुह्यानुपस्थिताग्निश्चेत्प्रवासमापद्येतेहैवसंतत्रंसं
तंत्वाग्नेहृदावाचामनंसावाबिभर्मि ॥ तिरोमासंतंमाप्रहासींज्योतिषात्वावैश्वानरेणोपतिष्ठतइतिंप्रतिदिशमग्नीनुपस्था
यापिपंथामगन्महीतिप्रत्येत्यसमित्पाणिर्वाग्यतोग्नीन्ज्वलतःश्रुत्वाभिक्रम्याहवनीयमीक्षेतंविश्वदानींमारभंतोनातुरेण
मनंसा ॥ अग्नेमातेप्रतिवेशारिषाम ॥ नमंस्तेअस्तुमीढुषेनमंस्तउपसद्वनें ॥ अग्नेशुंभस्वतन्वःसंमारय्यासृजेत्यग्निषुस
मिधउपनिधायाहवनीयमुपतिष्ठते । ममनामतवंचजातवेदोवासुसीइंवविवसानौचरावः ॥ तेबिभृवोदक्षसेजीवसे

चयथायथंनौतन्वौजातवेदइतिंततःसमिधोभ्यादध्यादाहवनीये । अगंन्मविश्ववेंदसमस्मभ्यंवसुवित्तमं । अग्नेसम्रा
ळभिद्युम्नंमभिसहआयच्छस्वस्वाहेतिंगार्हपत्येयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यःप्रजायावसुवित्तमः ॥ अग्नेगृहपतेभिद्युम्नम
भिसहआयच्छस्वस्वाहेतिदक्षिणेंयमग्निःपुरीष्योरयिमान्पुष्टिवर्धनः ॥ अग्नेपुरीष्याभिद्युम्नमभिसहआयच्छस्वस्वा
हेतिंगार्हपत्याहवनीयावीक्षेतेंमान्मेमित्रावरुणौंगृहानजूगुपतंयुवं ॥ अविनष्टानविहृतान्पूषैनानभ्यराक्षींदास्माकंपुन
रायनादितिंयथेतंप्रत्येत्यप्रोष्यभूयोदशरात्राच्चतुर्गृहीतमाज्यंजुहुयान्मनोज्योतिर्जुषतामाज्यंमेंविच्छिन्नंयज्ञंसमिमंद
धातु ॥ याइष्टाउषसोयाअनिष्टास्ताःसंतनोमिहविषाघृतेनस्वाहेत्यग्निहोत्राहोमेचंप्रतिहोममेकेंपरिसमुह्योदग्विहा
रादुपविश्यभूर्भुवःस्वरितिवाचंविसृजेतंगृहानीक्षेताप्यनाहिताग्निर्गृहामाबिभीतोपवःस्वस्त्येवोस्मासुचप्रजायध्वंमाच
वोगोपतीरिषदितिप्रपद्येतंगृहानहंसुमनसःप्रपद्येवीरघ्नोवीरवतःसुवीरान् ॥ इरांवहंतोघृतमुक्षमाणास्तेष्वहंसुमनाःसंवि
शानीतिंशिवंशग्मंशंयोःशंयोरितिंत्रिरनुवीक्षमाणोविदितमप्यलीकंनतदहर्ज्ञापयेयुर्विज्ञायतेभयंवोभयंमेस्त्वित्येवोप
तिष्ठेतंप्रवसन्प्रत्येत्याहरहर्वेति ॥ ५ ॥ अमावास्यायामपराह्णेपिंडपितृयज्ञोदक्षिणाग्नेरेकोल्मुकंप्राग्दक्षिणाप्रणयेंद्येरू
पाणिप्रतिमुंचमानाअसुराःसंतःस्वधयाचरंति ॥ परापुरोनिपुरोयेभरंत्यग्निष्टाल्लोकात्प्रणुदात्वस्मादितिंसर्वकर्माणितां
दिशमुपसमाधायोभौपरिस्तीर्यंदक्षिणाग्नेःप्रागुदक्प्रत्यगुदग्वैकैकशःपात्राणिसादयेच्चरुस्थालिशूर्पंस्फ्योलूखलमुसलं

स्रुवध्रुवकृष्णाजिनंसकृदाच्छिन्नंध्ममेक्षणकमंडलूंन्दक्षिणतोग्निष्ठमारुह्यचरुस्थालींव्रीहीणांपूर्णांनिमृजेत्परिसन्नाभिद
ध्यात्कृष्णाजिनउलूखलंकृत्वेतरान्पत्न्यवहन्यादविवेचमवहतान्सकृत्प्रक्षाल्यंदक्षिणाग्नौश्रपयेदर्वागतिप्रणीतांत्स्फ्येन
लेखामुल्लिखेदपहताअसुरारक्षांसिवेदिषदइतितामभ्युक्ष्यंसकृदाच्छिन्नैरवस्तीर्यासादयेदभिघार्यस्थालीपाकमाज्यंसर्पि
रनुत्पूतंनवनीतंवोत्पूतंध्रुवायामाज्यंकृत्वादक्षिणतआंजनाभ्यंजनंकशिपूपबर्हणानिप्राचीनावीतींध्ममुपसमाधायमेक्ष
णेनादायावदानसंपदाजुहुयात्सोमायपितृमतेस्वधानमोग्नयेकव्यवाहनायस्वधानमइतिस्वाहाकारेणवाग्निंपूर्वयज्ञोप
वीतीमेक्षणमनुप्रहृत्यप्राचीनावीतींलेखांत्रिरुदकेनोपनयेच्छुंधंतांपितरःशुंधंतांपितामहाःशुंधंतांप्रपितामहाइतितस्यां
पिंडान्निपृणीयात्पराचीनपाणिःपित्रेपितामहायप्रपितामहायैतत्तेसौयेचत्वामत्रान्वितितस्मैतस्मैयएषांप्रेताःस्युरिति
गाणगारिःप्रत्यक्षमितरानर्चयेत्तदर्थत्वात्प्रेतेभ्यएवनिपृणीयादितितौल्वलिःक्रियागुणत्वादपिजीवांतआत्रिभ्यःसर्वे
भ्यएवनिपृणीयादितिगौतमःक्रियाह्यर्थकारितोपायविशेषोजीवमृतानांनपरेभ्योऽनधिकारान्नप्रत्यक्षंनजीवेभ्योनिपृ
णीयान्नजीवांतार्हितेभ्योजुहुयाज्जीवेभ्यःसर्वहुतंसर्वजीविनोनामान्यविद्वांस्ततपितामहप्रपितामहेति॥६॥निपृतानानुमं

त्रयेतांऽत्रपितरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वमितिसव्यावृदुदङ्ङावृत्त्यंयथाशक्त्यप्राणन्नासित्वाभिपर्यावृत्यामीमदंत
पितरोयथाभागमावृषायीषतेतिचरोःप्राणभक्षंभक्षयेन्नित्यंनिनयनंमसावभ्यंक्ष्वासावंक्ष्वेतिपिंडेष्वभ्यंजनांजनेवासोद

द्याद्दशामूर्णास्तुकांवापंचाशद्वर्षतायाऊर्ध्वंस्वंलोमैतद्वःपितरोवासोमानोतोन्यत्पितरोयुङ्ग्ध्वमित्यथैनानुपतिष्ठेतन
मोवःपितरइषेनमोवःपितरऊर्जेनमोवःपितरःशुष्मायनमोवःपितरोघोरायनमोवःपितरोजीवायनमोवःपितरोरसाय।
स्वधावःपितरोनमोवःपितरोनमएतायुष्माकंपितरइमाअस्माकंजीवावोजीवंतइहसंतःस्याम । मनोन्वाहुवामहइतिच
तिसृभिरथैनान्प्रवाहयेत्परेतनपितरःसोम्यासोगंभीरेभिःपथिभिःपूर्विणेभिः ॥ दत्त्वायास्मभ्यंद्रविणेहभद्रंरयिंचनः
सर्ववीरंनियच्छतेत्यग्निंप्रत्येयादग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैरितिगार्हपत्यंयदंतरिक्षंपृथिवीमुतद्यांयन्मातरंपितरंवाजिहिंसिम ।
अग्निर्मातस्मादेनसोगार्हपत्यःप्रमुंचतुकरोतुमामनेनसं ॥ वीरंमेदत्तपितरइतिपिंडानांमध्यमंपत्नींप्राशयेदाधत्तपितरो
गर्भंकुमारंपुष्करस्रजं ॥ यथायमरपाअसदित्यप्स्वितरावतिप्रणीतेवायस्यवार्गतुरंनकाम्याभावःसप्राश्नीयान्महारोगे
णवाभितप्तःप्राश्नीयादन्यतरांगतिंगच्छेत्येवमनाहिताग्नेर्नित्येश्रपयित्वातिप्रणीयजुहुयाद्विवत्पात्राणामुत्सर्गस्तृणंद्वि
तीयमुद्रिक्ते ॥७॥ दर्शपूर्णमासावारप्स्यमानोऽन्वारंभणीयामग्नाविष्णूसरस्वतींसरस्वानग्निर्भगी ॥ अग्नाविष्णूसजो
षसेमावर्धंतुवांगिरः ॥ द्युम्नैर्वाजेभिरागतं । अग्नाविष्णूमहिधामप्रियंवांवीथोघृतस्यगुह्याजुषाणा ॥ दमेदमेसुष्टुतिर्वा
मियानांप्रतिवांजिह्वाघृतमुच्चरण्यत् ॥ पावकानःसरस्वतींपावीरवीकन्याचित्रायुःपीपिवांसंसरस्वतोदिव्यंसुपर्णंवाय
संबृहंतंमासवंसवितुर्यथासनोराधांस्याभरेत्याधानाद्यद्यामायवींयदिवार्थाव्यथेरन्पुनराधेयइष्टिस्तस्यांप्रयाजानुयाजा

न्विभक्तिभिर्यजेत्समिधःसमिधोग्नेग्नआज्यस्यव्यंतु । तनूनपादग्निमग्नआज्यस्यवेत्विळोअग्निनाग्नआज्यस्यव्यंतु ।
बर्हिरग्निरग्नआज्यस्यवेत्विर्तिसमिधाग्निंदुवस्यतेद्युभुवाणितइत्याग्नेयावाज्यभागौबुद्धिमदिंदुमंतावित्याचक्षतेतथानु
वृत्तिरिज्याचनित्यंपूर्वमनुब्राह्मणिनोग्नआयूंषिपवसइत्युत्तरंनित्यस्तूत्तरेहविःशब्दआग्नेयंहविरधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्याभि
ष्टेअद्यगीर्भिर्गृणंतएभिर्नोअर्कैरग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैरितिसंयाज्येदेवंबर्हिरग्नेवसुवनेवसुधेयस्यवेतु ॥ देवोनराशंसोग्नौव
सुवनेवसुधेयस्यवेत्विति ॥ ८ ॥ आग्रयणंव्रीहिश्यामाकयवानांसस्यंनाश्नीयादग्निहोत्रमहुत्वायदावर्षस्यतृप्तस्यादथा
ग्रयणेनयजेतापिहिदेवाआहुस्तृप्तोनूनंवर्षस्याग्रयणेनहियजतइत्यग्निहोत्रींवैनानादयित्वातस्याःपयसाजुहुयादपिवा
क्रियायवेष्विष्टिस्तुराज्ञःसर्वेषांचैकेश्यामाकेष्ट्यांसौम्यश्चरुः सोमयास्तेमयोभुवोयातेधामानिदिवियापृथिव्यामित्यवां
तरेळायानित्यंजपमुक्त्वासव्येपाणौकृत्वेतरेणाभिमृशेत्प्रजापतयेत्वाग्रहंगृह्णामिमह्यंश्रियैमह्यंयशसेमह्यमन्नाद्याय ॥
भद्रान्नःश्रेयःसमनैष्टदेवास्त्वयावसेनसमशीमहित्वा ॥ सनोमयोभूःपितवाविशेहशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदइतिप्राश्या
चम्यनाभिमालभेतामोसिप्राणतदृतंब्रवीम्यमासिसर्वानसिप्रविष्टः ॥ समेजरांरोगमपनुद्यशरीरादमामएधिमामृथा ॥ ११ ॥
मइंद्रेत्येतेनभक्षिणोभक्षान्सर्वत्रनवभोजनेथव्रीहियवानांधाय्येविराजावग्नींद्राविंद्राग्नीवाविश्वेदेवाःसोमोयदितत्रश्या
माकोद्यावापृथिवी आघायेअग्निमिंधतेसुकर्माणःसुरुचोदेवयंतोविश्वेदेवासआगतयेकेचज्मामहिनोअहिमाया

महीद्यौःपृथिवीचनःप्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिरिति ॥ ९ ॥ अथकाम्याआयुष्कामेष्ट्यांजीवातुमंतावानोअग्नेसु
चेतुनात्वंसोममहेभगमित्यग्निरायुष्मानिंद्रस्त्रातायुष्टेविश्वतोदधदयमग्निर्वरेण्यः ॥ पुनस्तेप्राणआयातुपरायक्ष्मंसु
वामिते ॥ आयुर्दाअग्नेहविषोजुषाणोघृतप्रतीकोघृतयोनिरेधि ॥ घृतंपीत्वामधुचारुगव्यंपितेवपुत्रमभिरक्षतादिमं ॥
त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रंमातेअस्यांसहसावन्परिष्टौपाहिनोअग्नेपायुभिरजस्रैरग्नेत्वंपारयानव्योअस्मानितिसंयाज्ये
स्वस्त्ययन्यांरक्षितवंतावग्नेरक्षाणोअंहसस्त्वंनःसोमविश्वतइत्यग्निःस्वस्तिमान्स्वस्तिनोदिवोअग्नेपृथिव्याआरेअस्म
दमतिमारेअंहइतिपूर्वयोक्तेसंयाज्येपुत्रकामेष्ट्यामग्निःपुत्रीयस्मैत्वंसुकृतेजातवेदोयस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोग्निस्तु
विश्रवस्तममितिद्वेसंयाज्येआग्नेय्याउत्तरेनित्येमूर्धन्वतस्तुभ्यंताअंगिरस्तमाश्यामतंकाममग्नेतवोतीतिकामायवैमृध्या
उत्तरेविनइंद्रमृधोजहि मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाःसघुत्तिमिंद्रसच्युतिंप्रच्युतिंजघनंच्युतिं ॥ प्रनाकाफानआभर ॥
प्रयप्स्यन्निवसक्थ्यौविनइंद्रमृधोजहि ॥ जनीखुदद्यथासर्पमभिनःसुष्टुतिंनयेतीद्रायदात्रेपुनर्दात्रेवायानिनोधनानि
कुत्रोजिनासिमन्युना ॥ इंद्रानुविद्धिनस्तान्यनेनहविषापुनः ॥ पुनर्नइंद्रोमघवाददातुधनानिशक्रोधनीःसुराधाः ॥
अस्मद्र्यक्कृणुतांयाचितोमनःश्रुष्टीनइंद्रोहविषामृधातीत्याशानामाशापालेभ्योवाशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्योअमृते
भ्यः ॥ इदंभूतस्याध्यक्षेभ्योविधेमहविषावयं ॥ विश्वाआशामधुनासंसृजाम्यनमीवाआपओषधयःसंतुसर्वाः ॥ अ

न्विभक्तिभिर्यजेत्समिधःसमिधोअग्नआज्यस्यव्यंतु । तनूनपादग्निमग्नआज्यस्यवेत्विळोअग्निनाग्नआज्यस्यव्यंतु ।
बर्हिरग्निरग्नआज्यस्यवेत्विति समिधाग्निंदुवस्यतेह्यूषुब्रवाणितइत्याग्नेयावाज्यभागौबुद्धिमदिंदुमंतावित्याचक्षतेतथानु
वृत्तिरिज्याचंनित्यंपूर्वमनुब्राह्मणिनोग्नआयूंषिपवसइत्युत्तरंनित्यस्तूत्तरेहविःशब्दआग्नेयंहविरधाह्यग्नेक्रतोर्भद्रस्याभि
ष्टेअद्यागीभिर्गृणंतएभिर्नोअर्कैरग्नेतमद्याश्वंनस्तोमैरितिसंयाज्येदेवंबर्हिरग्नेर्वसुवनेवसुधेयस्यवेतु ॥ देवोनराशंसोग्नौव
सुवनेवसुधेयस्यवेत्विति ॥ ८ ॥ आग्रयणंव्रीहिश्यामाकयवानांसस्यंनाश्नीयादग्निहोत्रमहुत्वायदावर्षस्यतृप्तस्यादथा
ग्रयणेनयजेतापिहिदेवाआहुस्तृप्तोनूनंवर्षस्याग्रयणेनहियजतइत्यग्निहोत्रींवैनानादयित्वातस्याःपयसाजुहुयादपिवा
क्रियायवेष्विष्टिस्तुराज्ञःसर्वेषांचैकैश्यामाकेष्ट्यांसौम्यश्चरुः सोमयास्तेमयोभुवोयातेधामानिदिवियापृथिव्यामित्यवां
तरेळायानित्यंजपमुक्त्वासव्येपाणौकृत्वेतरेणाभिमृशेत्प्रजापतयेत्वाग्रहंगृह्णामिमह्यंश्रियैमह्यंयशसेमह्यमन्नाद्याय ॥
भद्रांनःश्रेयःसमनैष्टदेवास्त्वयावसेनसमशीमहित्वा ॥ सनोमयोभूःपितवाविशेहशंनोभवद्विपदेशंचतुष्पदइतिप्राश्या
चम्यनाभिमालभेतामोसिप्राणतदृतंब्रवीम्यमासिसर्वानसिप्रविष्टः ॥ समेजरांरोगमपनुद्यशरीरादमामएधिमामृथा
मइंद्रेत्येतेनभक्षिणोभक्षान्सर्वत्रनवभोजनेथव्रीहियवानांधाय्येविराजावग्नींद्राविंद्राग्नीवाविश्वेदेवाःसोमोयदितत्रश्या
माकोद्यावापृथिवी आयायेअग्निमिंधतेसुकर्माणःसुरुचोदेवयंतोविश्वेदेवासआगतयेकेचज्मामहिनोअहिमाया

महीद्यौःपृथिवीचनःप्रपूर्वजेपितरानव्यसीभिरिति ॥ ९ ॥ अथकाम्याआयुष्कामेष्ट्यांजीवातुमंतावानोअग्नेसु
चेतुनात्वंसोममहेभगमित्यग्निरायुष्मानिंद्रस्त्रातायुष्टेविश्वतोदधदयमग्निर्वरेण्यः ॥ पुनस्तेप्राणआयातुपरायक्ष्मंसु
वामिते ॥ आयुर्दाअग्नेहविषोजुषाणोघृतप्रतीकोघृतयोनिरेधि ॥ घृतंपीत्वामधुचारुगव्यंपितेवपुत्रमभिरक्षतादिमं ॥
त्रातारमिंद्रमवितारमिंद्रंमातेअस्यांसहसावन्परिष्टौपाहिनोअग्नेपायुभिरजस्रैरग्नेत्वंपारयानव्योअस्मानितिसंयाज्ये
स्वस्त्ययन्यांरक्षितवंतावग्नेरक्षाणोअंहसस्त्वंमःसोमविश्वतइत्यग्निःस्वस्तिमान्स्वस्तिनोदिवोअग्नेपृथिव्याआरेअस्म
दमतिमारेअंहइतिपूर्वयोक्तेसंयाज्येपुत्रकामेष्ट्यामग्निःपुत्रीयस्मैत्वंसुकृतेजातवेदोयस्त्वाहृदाकीरिणामन्यमानोग्निस्तु
विश्रवस्तममितिद्वेसंयाज्येआग्नेय्याउत्तरेनित्येमूर्धन्वतस्तुभ्यंताअंगिरस्तमाश्यामतंकाममग्नेतवोतीतिकामार्यवैमृध्या
उत्तरेविनइंद्रमृधोजहि मृगोनभीमःकुचरोगिरिष्ठाःसघुत्तिमिंद्रसच्युतिंप्रच्युतिंजघनंच्युतिं ॥ प्रनाकाफानआभर ॥
प्रयप्स्यन्निवसक्थ्यौविनइंद्रमृधोजहि ॥ जनीखुदद्यथासर्फमभिनःसुष्टुतिंनयेतींद्रायदात्रेपुनर्दात्रेवायानिनोधनानि
कुत्सोजिनासिमन्युना ॥ इंद्रानुविद्धिनस्तान्यनेनहविषापुनः ॥ पुनर्नइंद्रोमघवाददातुधनानिशक्रोधनीःसुराधाः ॥
अस्मद्र्यक्कृणुतांयाचितोमनःश्रुष्टीनइंद्रोहविषामृधातीत्याशानामाशापालेभ्योवाशानामाशापालेभ्यश्चतुर्भ्योअमृते
भ्यः ॥ इदंभूतस्याध्यक्षेभ्योविधेमहविषावयं ॥ विश्वाआशामधुनासंसृजाम्यनमीवाआपओषधयःसंतुसर्वाः ॥ अ

॥ ११ ॥

यंयजमानोमृधोव्यस्यत्वगृभीताःपशवःसंतुसर्वइतिलोकेष्टिःपृथिव्यंतरिक्षंद्यौरितिदेवताःपृथिवींमातरंमहींमंतरिक्षमु
पब्रुवे ॥ बृहतीमूतयेदिवं ॥ विश्वंबिभर्तिपृथिव्यंतरिक्षंविपप्रथे ॥ दुहेद्यौर्बृहतीपयः ॥ वर्मेमेपृथिवीमह्यंतरिक्षंस्वस्त
ये ॥ द्यौर्मेशर्ममहिश्रवइतितिसृणांत्रयाणांप्रथमेप्रथमस्योत्तरेमध्यमस्योत्तमाप्रथमायोत्तमस्य ॥ १० ॥ मित्रविंदामहावै
राज्यग्निःसोमोवरुणोमित्रइंद्रोबृहस्पतिःसवितापूषासरस्वतीत्वष्टेत्येकप्रदानाः ॥ अग्निःसोमोवरुणोमित्रइंद्रोबृहस्प
तिःसविताय:सहस्री ॥ पूषानोगोभिरवसासरस्वतीत्वष्टारूपेणसमनक्तुयज्ञं ॥ प्रतिलोममादिश्ययजेंद्ये३यजामहेत्वष्टा
रंसरस्वतींपूषणंसवितारंबृहस्पतिमिंद्रंमित्रंवरुणंसोममग्निं ॥ त्वष्टारूपाणिदधतीसरस्वतीभगंपूषासवितानोददातु ॥
बृहस्पतिर्ददर्दिंद्रःसहस्रंमित्रोदातावरुणःसोमोअग्निरित्यष्टौवैराजतंत्रास्तासामाद्याःषळेकहविषःस्नुषाःश्वशुरीययाभि
चरन्यजेतेंद्रःसूरोअतरद्रजांसिस्नुषासपत्नाःश्वशुरोहमस्मि ॥ अहंशत्रून्जयामिजर्हृषाणोऽहंवाजंजयामिवाजसातौ ॥
इंद्रःसूरःप्रथमोविश्वकर्मामरुत्वाँअस्तुगणवान्सजातैः ॥ ममस्नुषाःश्वशुरस्यप्रशिष्टौसपत्नावाचंमनसउपासतां ॥
जुष्टोदमूनाअग्नेशर्धमहतेसौभगायेतिसंयाज्यैविमतानांसंमत्यर्थेसंज्ञान्यग्निर्वसुमान्सोमोरुद्रवानिंद्रोमरुत्वान्वरुणआ
दित्यवानित्येकप्रदानाः ॥ अग्निःप्रथमोवसुभिर्नोअव्यात्सोमोरुद्रैरभिरक्षतुत्मना ॥ इंद्रोमरुद्भिर्ऋतुथाकृणोत्वादित्यै
र्नोवरुणःशर्मयंसत् ॥ समग्निर्वसुभिर्नोअव्यात्संसोमोरुद्रियाभिस्तनूभिः ॥ समिंद्रोरातहव्योमरुद्भिःसमादित्यैर्वरु

॥ १२ ॥

णोविश्ववेदाइत्यैंद्रामारुतींभेदकामामरुतोयस्यहिक्षयेप्रशर्धायमारुतायस्वभानवइत्यैंद्रीमनूच्यमारुत्यायजेन्मारुतीम
नूच्यैंद्यायजेदिंद्रंपूर्वंनिगमेषुमरुतोवेंद्रंवाप्रदानादूर्ध्वंमरुतःप्रकृत्यासंपत्तिकामाःसंज्ञानींचैंद्राबार्हस्पत्यांप्रधृष्यमाणा
आनइंद्राबृहस्पतीअस्मेइंद्राबृहस्पतीइतियद्यपींद्रायचोदयेयुः ॥ ११ ॥ पवित्रेष्ट्यामपामिदंन्ययनंसमुद्रस्यनिवे
शनं ॥ अन्यंतेअस्मत्तपंतुहेतयःपावकोअस्मभ्यंशिवोभव ॥ नमस्तेहरसेशोचिषेनमस्तेअस्त्वर्चिषे ॥ अन्यंतेअस्मत्तपंतु
हेतयःपावकोअस्मभ्यंशिवोभवेतिपावकवत्यौधाय्येपावकवंतावाज्यभागावग्नीरक्षांसिसेधतियोधारयापावकयेत्यृचौ
याज्येयत्तेपवित्रमर्चिष्याकलशेषुधावतीतिपवित्रइत्येतेग्निःपवमानःसरस्वतीप्रियाअग्निःपावकःसवितासत्यप्रसवोग्निः
शुचिर्वायुर्नियुत्वानग्निर्व्रतपतिर्दधिक्रावाग्निर्वैश्वानरोविष्णुःशिपिविष्टऽउतनःप्रियाप्रियास्विमाजुह्वानायुष्मदानमो
भिर्वाग्रुरग्रेगायज्ञप्रीर्वायोशुक्रोअयामितेदधिक्राव्णोअकारिषमादधिक्राःशवसापंचकृष्टीर्जुष्टोदमूनाऽअग्नेशर्धमहते
सौभगायेतिसंयाज्येसैषासंवत्सरमतिप्रवसतःशुद्धिकामोवातदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ वैश्वानरींव्रातपतींपवित्रेष्टिंत
थैवच ॥ ऋताःवृतौप्रयुंजानःपुनातिदशपौरुषमिति ॥ १२ ॥ वर्षकामेष्टिःकारीरीतस्यांप्रतित्यंचारुमध्वरमीळेअग्निं
स्ववसंनमोभिरितिधाय्येयाःकाश्चवर्षकामेष्ट्योप्सुमंतावप्स्वग्नेसधिष्टवाप्सुमेसोमोऽअब्रवीदित्यग्निर्धामच्छन्मरुतःसूर्य
स्तिस्रश्चपिंज्यउत्तराहिरण्यकेशोरजसोविसारइतिद्वैत्वंत्याचिदच्युताधामंतेविश्वंभुवनमधिश्रितमितिवावाश्रेवविद्यु

न्मिमार्तिपर्वतश्चिन्महिवृद्धोबिभार्यसृजंतिरश्मिमोजसावहिष्ठेभिर्विहरन्यासितंतुमुदीरयथामरुतःसमुद्रतःप्रवोमरुत
स्तविषाउदन्यवआयंनरःसुदानवोददाशुषेविद्युन्महसोनरोअश्मदिद्यवःकृष्णंनियानंहरयःसुपर्णानियुत्वंतोग्रामजितो
यथानरोऽग्नेबाधस्वविमृधोविदुर्गहायंत्वादेवापिःशुशुचानोअग्नइतिसंयाज्येऋचोनूच्ययजुर्भिरेकेयजंतिसंस्थितायांस
र्वादिशउपतिष्ठेतांच्छावदतवसंगीर्भिराभिरितिचतसृभिःप्रत्यृचंसूक्तेनसूक्तेनवा ॥ १३ ॥ अतऊर्ध्वमिष्ट्ययनानिसांव
त्सरिकाणितेषांफाल्गुन्यांपौर्णमास्यांचैत्र्यांवाप्रयोगस्तुरायणमग्निरिंद्रोविश्वेदेवाइतिपृथगिष्टयोऽनुसवनमहरहरेका
वांत्रिहविर्दाक्षायणयज्ञेद्वेपौर्णमास्यौद्वेअमावास्येयजेतनित्येपूर्वेयथासंनयतोमावास्यायामुत्तरयोरैंद्रंपौर्णमास्यांद्विती
यंमैत्रावरुणममावास्यायामानोमित्रावरुणायद्वंहिष्ठंनातिविधेसुदानूइतिप्राजापत्यइळादधःप्रजापतेनत्वदेतान्यन्यं
स्तवेमेलोकाःप्रदिशोदिशश्चपरावतोनिवतउद्वतश्च ॥ प्रजापतेविश्वसृज्जीवधन्यंइदंनोदेवप्रतिहर्यहव्यमितिद्यावापृथि
व्योरयनंपौर्णमासेनामावास्यादामावास्येनापौर्णमासादसमाम्नातास्वर्थात्तंत्रविकारोध्वर्युर्वायथास्मरेद्वैराजंत्वग्निमं
थनेधाय्येत्वेवैकेदेवतलक्षणायाज्यानुवाक्यागायत्र्यावतीहूतवत्युपोत्तवतीपुरस्ताल्लक्षणानुवाक्यात्रिष्टुब्व्रतीवीतवती ॥ १३ ॥
जुष्टवत्युपरिष्टाल्लक्षणायाज्यापिवान्यस्यछंदसोनतुयाज्याह्वसीयसीनोष्णिङ्नबृहतीक्षामनष्टहतदग्धवतीस्तुवर्जयेद्व्य
क्तेतुदैवतेतथैवलक्षणमपिवाव्यक्तेनधिगच्छंन्सर्वशोनधिगमआग्नेयीभ्यांव्याहृतिभिर्वादेवतामादिश्यप्रणुयाद्यजेच्चन

स्वाभ्यांवेमुमाशृणुधीहवंयंत्वागीर्भिर्हवामहे ॥ एदंबुहिर्निषीदनः ॥ स्तीर्णबर्हिरानुषगासदेतदुपेळानाइहनोअद्यगच्छ ॥
अहेळतामनसेदंजुषस्ववीहिहव्यंप्रयतमाहुतंमइतिनमेआग्नेय्यावनिरुक्ते ॥ १४ ॥ चातुर्मास्यानिप्रयोक्ष्यमाणःपूर्वेद्यु
र्वैश्वानरपार्जन्यौवैश्वानरोअजीजनदग्निर्नोनव्यसीमतिं ॥ क्ष्मयावृधानओजसा ॥ पृष्टोदिविपृष्टोअग्निःपृथिव्यांपर्ज
न्यायप्रगायतंप्रवातावांतिपतयंतिविद्युतइत्यग्न्याधेयप्रभृत्यातउपांशुहविषःसौमिक्यःप्रायश्चित्तिक्योन्वायात्यैककपा
लाःसर्वत्रवारुणवर्जंसावित्रश्चातुर्मास्येषुप्रधानहवींषिचैकेपित्र्योपसदःसतंत्राःपौनराधेयिकीचंप्रागुत्तमादनुयाजादपि
वासुमंद्रतंत्रा आगूःप्रणववषट्काराउच्चैःसर्वत्रंतथाग्रयणेग्रियमाहार्यस्तुप्राणसंततःप्रणवःपुरोनुवाक्यायास्तथागूर्वष
ट्कारौयाज्यायास्तंत्रस्वराण्युपांशोरुच्चानिमंद्राण्युपांशुतंत्राणां ॥ १५ ॥ प्रातर्वैश्वदेव्यांप्रेषितोऽग्निमंथनीयाअन्वाहं
पश्चात्सामिधेनीस्थानस्यपदमात्रेवस्थायाभिहिंकृत्याभित्वादेवसवितर्महीद्यौःपृथिवीचनस्त्वामग्नेपुष्करादधीतितिसृ
णामर्धर्चंशिष्ट्वारमेदासंप्रैषादन्यत्राप्यंतऋचोवसानेजायमानेत्वेतस्मिन्नेवावसानेग्नेहंसिन्यत्रिणमितिसूक्तमावपेतपुनः
पुनराजन्मनोजातंश्रुत्वानंतरेणप्रणवेनशिष्टमुपसंतनुयाच्छिष्टेनोत्तरामुतब्रुवंतुजंतवआयंहस्तेनखादिनमित्यर्धर्चआर
मेत्प्रदेवंदेववीतयइतिद्वेअग्निनाग्निःसमिध्यतेत्वंह्यग्नेअग्निनातमर्जयंतसुक्रतुंयज्ञेनयज्ञमयजंतदेवाइतिपरिदध्यात्सर्व
त्रोत्तमांपरिधानीयेतिविद्याद्धाय्येविराजौनवप्रयाजाःप्रागुत्तमाच्चतुरआवपेतदुरोअग्नआज्यस्यव्यंतूषासानक्ताग्नआ

ज्यस्यवीतांदैव्याहोताराग्नआज्यस्यवीतांतिस्रोदेवीरग्नआज्यस्यव्यंत्वित्यग्निःसोमःसवितासरस्वतीपूषामरुतःस्वतव
सोंविश्वेदेवाद्यावापृथिवीआविश्वदेवंसत्पतिंवाममद्यसवितर्वाममुश्वःपूषंतवव्रतेवयंशुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यदिहेहवः
स्वतवसःप्रचित्रमर्कंगृणतेतुरायेतिनवानुयाजाःषळूर्ध्वंप्रथमाद्देवीर्द्वारोवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतु । देवीउषासानक्तावसु
वनेवसुधेयस्यवीतां । देवीजोष्ट्रीवसुवनेवसुधेयस्यवीतां । देवीऊर्जाहुतीवसुवनेवसुधेयस्यवीतां । देवादैव्याहोताराव
सुवनेवसुधेयस्यवीतां । देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीर्वसुवनेवसुधेयस्यव्यंत्वित्यनुयाजानांसूक्तवाकस्यशंयुवाकस्यवोपरिष्टाद्वा
जिभ्योवाजिनमनावाह्यादेशैशंनोभवंतुवाजिनोहवेषुवाजेवाजेवतवाजिनोनइत्यूर्ध्वज्ञुरनवानंयाज्याग्नेवीहीत्यनुवषट्
कारौवाजिनस्याग्नेवीहीतिवायत्रक्वचैकसंप्रैषेद्वौवषट्कारौसमस्तावेवंतत्रद्विरनुमंत्रयेतंनचागूरुत्तरस्मिन्वाजिनभक्षमि
ळामिवप्रतिगृह्योपहवमिच्छेताध्वर्यउपह्वयस्वब्रह्मन्नुपह्वयस्वाऽग्नीदुपह्वयस्वेतियन्मेरेतःप्रसिच्यतेयद्वामेअपिगच्छति
यद्वाजायतेपुनः । तेनमाशिवमाविंशतेनमावाजिनंकुरु ॥ तस्यतेवाजिपीतस्योपहूतस्योपहूतोभक्षयामीतिप्राणभक्षंभ
क्षयेदेवमध्वर्युब्रह्माग्नीध्रोयजमानःप्रत्यक्षमितरेचदीक्षिताः । पौर्णमासेनेष्ट्वाचातुर्मास्यव्रतान्युपेयात्केशान्निवर्तयीतश्म
श्रूणिवापयीताधःशयीतमधुमांसलवणक्षयवलेखनानिवर्जयेदृतौभार्यामुपेयाद्वापनंसर्वेषुपर्वस्वाद्योत्तमयोर्वा ॥ १६ ॥ ॥ १४ ॥
पंचम्यांपौर्णमास्यांवरुणप्रघासैःपश्चाद्दार्शपौर्णमासिकायावेदेरुपविश्यप्रेषितोग्निप्रणयनीयाःप्रतिपद्यतेप्रदेवंदेव्याधिये

तितिस्रइळायास्त्वापदेवयमग्नेविश्वेभिःस्वनीकदेवैरित्यर्धर्चआरमेदासीनःप्रथमामन्वाहोपांशुसप्रणवांतत्रस्थानात्स्था
नसंक्रमणेप्रणवेनावसायानुच्छ्वस्योत्तरांप्रतिपद्यतेप्राणसंततंभवतीतिविज्ञायतउत्तरमग्निमनुव्रजन्नुत्तराइमंमहेविदथ्या
यशूषमयमिहप्रथमोधायिधातृभिरितितुराजन्यवैश्ययोराद्येपश्चादुत्तरस्यावेदेरवस्थायोत्तरवेदेस्तुसोमेषुनिहितेग्नौसी
दहोतःस्वउलोकेचिकित्वान्निहोताहोतृषदनेविदानइतिद्वेपरिधायतस्मिन्नेवासनउपविश्यभूर्भुवःस्वरितिवाचंविसृजे
तान्यत्रापियत्रानुब्रुवन्ननुव्रजेत्तिष्ठत्संप्रैषेषुतथैववाग्विसर्गोऽग्निमंथनादिसमानावैश्वदेव्याहविषांतुस्थानेषष्ठप्रभृतीनां
मिंद्राग्नीमरुतोवरुणःकः ॥ इंद्राग्नीअवसागतंश्नथद्वृत्रमुतसनोतिवाजंमरुतोयस्यहिक्षयेराइवेदचरमाअहेवेमंमेवरुणश्रु
धितत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानःकयानश्चित्रआभुवद्धिरण्यगर्भःसमवर्ततताग्रइतिप्रतिप्रस्थातावाजिनेतृतीयःसंस्थिता
यामवभृथंव्रजेतितत्रावभृथेष्टिःकृताकृतातामुपरिष्टाद्व्याख्यास्यामोद्वयोर्मासयोरैंद्राग्नःपशुः ॥ १७ ॥ तथाततःसाकमे
धाःपूर्वेद्युस्तिस्रइष्टयोनुसवनंप्रथमायामग्निरनीकवाननीकवंतमूतयेग्निंगीर्भिर्हवामहे । सनःपर्षदतिद्विषः । सेनानीकेन
सुविदत्रोअस्मेइत्युत्तरस्यांवृधन्वंतौमरुतःसांतपनाःसांतपनाइदंहविर्योनोमरुतोअभिदुर्हृणायुरितिमरुद्भ्योगृहमेधेभ्यं
उत्तराज्यभागप्रभृतीळांतागृहमेधासआगतंप्रबुभ्यावईरतेमहांसीतिपुष्टिमंतौविराजौसंयाज्येअनिगदेअन्यत्राप्यना
वाहनंआवहनेपिपित्र्यायांपशौचंबहुचैतस्यांराश्यामन्नंप्रसुवीरंस्तस्याविवासेपौर्णदर्वंजुहुयुर्ऋषभेरवाणेस्तनयित्नोवाग्नी

ध्रंहैकेरावयंतिब्रह्मपुत्रंवदंतोयदिहोतारंचोदयेयुस्तस्ययाज्यानुवाक्ये । पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत ॥ वस्नेवविक्रीणावहाइषमूर्जंशतक्रतो ॥ देहिमेददामितेनिमेधेहिनितेदधे ॥ अपामिक्ष्यमिवसंभरकोंबादददेददर्दितिमरुद्ध्यःक्रीळिभ्यउत्तरौतब्रुवंतुजंतवोयंकृत्लुरगृभीतइतिपरोक्षवात्रैग्नौक्रीळंवःशर्धोमारुतमत्यासोनयेमरुतःस्वंचोजुष्टोदमूनाअग्नेशर्धमहतेसौभगायेतिसंयाज्यैवाजिनावभृथवर्जंमाहेंद्र्युक्तावरुणप्रघासैर्हविषांतुसप्तमादीनांस्थानेइंद्रोवृत्रहेंद्रोमहेंद्रोवाविश्वकर्मातूनइंद्रवृत्रहन्ननुतेदायिमहइंद्रियायविश्वकर्मन्हविषावावृधानोयातेधामानिपरमाणियावमति ॥ १८ ॥ दक्षिणाग्नेरग्निमतिप्रणीयपित्र्यांसाशय्वंतालुप्तजपाहोतारमवृथावषट्कारानुमंत्रणाभिहिंकारवर्जंतस्यांप्राचिकर्माणिदक्षिणेतराणितथान्वयमुशंतस्त्वानिधीमहीत्येतांत्रिरनवानंताःसामिधेन्यस्तासामुत्तमेनप्रणवेनावहदेवान्पितृन्यजमानायेतिप्रतिपत्तिरग्निंहोत्रायावहस्वंमहिमानमावहेत्येतस्यस्थानेग्निंकव्यवाहनमावाहयेदुत्तमेचैनंप्रयाजेप्रागाज्यपेभ्योनिगमयेत्सूक्तवाकेचाग्निर्होत्रेणेत्येतस्यस्थानेनेहप्रादेशोनबर्हिष्मंतौप्रयाजानुयाजौनेळायांभक्षभक्षणेनमार्जनंनसूक्तवाकेनामादेशईक्षितःसीदहोतरितिवोक्तउपविशेज्जीवातुमंतौसव्योत्तर्युपस्थाःप्राचीनावीतिनोहविर्भिश्चरंतिदक्षिणआग्नीध्रउत्तरोध्वर्युर्द्वेद्वेअनुवाक्येअध्यर्धामनवानंमोस्वधेत्याश्रावणमस्तुस्वधेतिप्रत्याश्रावणमनुस्वधास्वधेतिसंप्रैषोयेस्वधेत्यागूर्येस्वधामहइतिवास्वधानमइतिवषट्कारोनित्याःप्लुतयःपितरःसोमवंतःसोमोवापितृमान्पितरोबर्हिषदःपितरो

ग्निष्वात्तायमउदीरतामवरउत्परासस्त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वउपहूताःपितरःसोम्यासस्त्वंसोमप्रचिकितोमनीषासोमोधेनुंसोमोअर्वंतमाशुंत्वंसोमपितृभिःसंविदानोबर्हिषदःपितरऊत्यर्वागाहंपितृन्त्सुविदत्राँअवित्सीदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्याग्निष्वात्ताःपितरएहगच्छतयेचेहपितरोयेचनेहयेअग्निदग्धायेअनग्निदग्धाइमंयमप्रस्तरमाहिसीदेतिद्वेपरेयिवांसंप्रवतोमहीरनुवैवस्वतायचेन्मध्यमायाज्यायेतातृषुर्देवत्राजेहमानास्त्वदग्नेकाव्यात्वन्मनीषाःसप्रत्नथासहसाजायमानइत्यग्निःस्विष्टकृत्कव्यवाहनःप्रकृत्यातऊर्ध्वंवषट्कारक्रियायांचोर्ध्वमाज्यभागाभ्यामन्यन्मंत्रलोपादेकैकाचानुवाक्यायोअग्निःकव्यवाहनस्त्वमग्नईळितोजातवेदइतिसंयाज्येभक्षेषुप्राणभक्षान्भक्षयित्वावर्हिष्यनुप्रहरेयुःसंस्थितायांप्राग्वानुयाजाभ्यांदक्षिणावृतोदक्षिणाग्निमुपतिष्ठंतेनावृत्यानतिप्रणीतचर्यायामयाविष्ठाजनयत्कर्वराणिसहिघृणिरुरुर्वरायगातुः। सप्रत्युदैद्धरुणंमध्वोअग्रंस्वायंत्तनूंतन्वामैरयतेत्यावृत्यत्वेवेतरावाहवनीयंसुसंदृशंत्वेतिपंक्त्यागार्हपत्यमग्निंतंमन्यइत्यथैनमभिसमायंतिमाप्रगामाग्नेत्वंनइतिजपंतःपूर्वेणगार्हपत्यंसूक्तेसमाप्यसव्यावृतऋयंवकान्व्रजंतितत्राध्वर्यवःकर्माधीयतेप्रत्येत्यादित्ययाचरंतिपुष्टिमंतौधाय्येविराजौ ॥ १९ ॥ पंचम्यांपौर्णमास्यांशुनासीरीययावाग्यथोपपत्तिवावाजिनवर्जंसमानावैश्वदेव्याहविषांतुस्थानेषष्ठप्रभृतीनांवायुर्नियुत्वान्वायुर्वाशुनासीराविंद्रोवाशुनासीरइंद्रोवाशुनःसूर्यउत्तमआवायोभूषशुचिपाउपनःप्रयाभिर्यासिदाश्वांसमच्छसत्वंनोदेवमनसेशानायप्रहुतिंयस्तआनट्

शुनासीराविमांवाचंजुषेथांशुनंनःफालाविकृषंतुभूमिमिंद्रंवयंशुनासीरमस्मिन्यज्ञेहवामहे ॥ सवाजेषुप्रनोविषत् ॥
अश्वायंतोगव्यंतोवाजयंतःशुनंहुवेममघवानमिंद्रमश्वायंतोगव्यंतोवाजयंतस्तराणिविश्वदर्शतश्चित्रंदेवानामुदगाद
॥ १६ ॥ नीकमितियाज्यानुवाक्याःसमाप्यसोमेनयजेताशक्तौपशुनाचातुर्मास्यानिवापुनश्चातुर्मास्यानिवापुनः ॥ २० ॥ ॥
इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्के द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ ॥ ॥
हरिःॐ३म् ॥ पशाविष्टिरुभयतोन्यतरतोवाग्नेयीवाग्नावैष्णवीवोभेवान्यत्तरापुरस्तादुक्तमग्निप्रणयनंपश्चात्पाशुबं
धिकायावेदेरुपविश्यप्रेषितोयूपायाज्यमानायांजंतित्वामध्वरेदेवयंतइत्युत्तमेनवचनेनार्धर्चआरमेदुच्छ्रयस्ववनस्पते
समिद्धस्यश्रयमाणःपुरस्तादूर्ध्वऊषुणऊतयइतिद्वेजातोजायतेसुदिनत्वेअह्नामित्यर्धर्चआरमेद्युवासुवासाःपरिवीतआ
गादितिपरिदध्याद्यत्रैकतंत्रेबहवःसपशवोत्यंपरिधायसंस्तुयादनभिहिंकृत्ययान्वोनरोदेवयंतोनिमिम्युरितिषड्भिःपंच
भिर्वानभ्यासमेकउक्तमग्निमंथनंतथाधाय्यैकृताकृतावाज्यभागावावाहनेपशुदेवताभ्योवनस्पतिमनंतरंसंमार्गैःसंमृ
ज्यप्रवृताहुतीर्जुहुयाज्जुष्टोवाचेभूयासंजुष्टोवाचस्पतयेदेविवाक् ॥ यद्वाचोमधुमत्तमंतस्मिन्माधाःसरस्वत्यैवाचेस्वा ॥ १६ ॥
हा ॥ पुनरादायपंचविग्राहंस्वाहावाचेस्वाहावाचस्पतयेस्वाहासरस्वत्यैस्वाहासरस्वतेमहोभ्यःसंमहोभ्यःस्वाहेतिसो
मएवैकेप्रशास्तारंतीर्थेनप्रपाद्यदंडमस्मैप्रयच्छेद्दक्षिणोत्तराभ्यांपाणिभ्यांमित्रावरुणयोस्त्वाबाहुभ्यांप्रशास्त्रोःप्रशिषाप्र

यच्छामीतितथायुक्ताभ्यामेवेतरोमित्रावरुणयोस्त्वाबाहुभ्यांप्रशास्त्रोःप्रशिषाप्रतिगृह्णाम्यवक्रोविधुरोभूयासमितिप्र
तिगृह्योत्तरेणहोतारमतिव्रजेद्दक्षिणेनदंडंहरेन्नचानेनसंस्पृशेदात्मानंवान्यंवाप्रैषवचनादन्यान्यपियज्ञांगान्युपयुक्ता
निनविहारेणव्यवेयाद्दक्षिणोहोतृषदनात्प्रह्वोवस्थायवेद्यांदंडमवष्टभ्यब्रूयात्प्रैषांश्चादेशमनुवाक्यांचसप्रैषेपूर्वांप्रैषात्पर्य
ग्निस्तोकमनोतोन्नीयमानसूक्तानिचसोमआसीनोन्यत् ॥१॥ एकादशप्रयाजास्तेषांप्रैषाःप्रथमंप्रैषसूक्तमुक्तंद्वितीयेध्वर्यु
प्रेषितोमैत्रावरुणःप्रेष्यतिप्रैषैर्होतारंहोतायजत्याप्रीभिःप्रैषसलिंगाभिःसमिद्धोअग्निरितिशुनकानांजुषस्वनःसमिधमि
तिवसिष्ठानांसमिद्धोअद्येतिसर्वेषांयथऋषिवाप्राजापत्येतुजामदग्न्यःसर्वेषांदशसूक्तेषुप्रेषितोमैत्रावरुणोग्निर्होतानइ
तितृचंपर्यग्नयेन्वाहाध्रिगवेप्रेष्योपप्रेष्यहोतरितिवोक्तोजेदग्निरसनद्वाजमितिप्रैषमुक्त्वांतर्वेदिदंडंनिदध्यादध्रिगुंहोतो
हंनंगानिदैवतंपशुमितियथार्थंपुंवन्मिथुनेमेधपतीमेधायांविकल्पोयथार्थमूर्ध्वमध्रिगोरन्यन्मिथुनेभ्यःसर्वेषुयजुर्निग
देषुप्रकृतौसमर्थनिगमेषुप्राकृतास्त्वेवमंत्राणांशब्दाःप्रतिनिधिष्वपिनाभिरुपमामेदोहविरित्यनूह्यानि ॥ २ ॥ दैव्याः
शमितारआरभध्वंमुतमनुष्याउपनयतमेध्यादुरआशासानामेधपतिभ्यांमेधम् ॥ प्रास्माअग्निंभरतस्तृणीतबर्हिरन्वेनं
मातामन्यतामनुपितानुभ्रातासगर्भ्योनुसखासयूथ्यः ॥ उदीचीनांअस्यपदोनिधत्तात्सूर्यंचक्षुर्गमयताद्वातंप्राणमन्व
वसृजतादंतरिक्षमसुंदिशःश्रोत्रंपृथिवींशरीरं ॥ एकधास्यत्वचमाच्छयतात्पुरानाभ्याअपिशसोवपामुत्खिदतादंतरेवो

ष्माणंवारयध्वात् ॥ श्येनमस्यवक्षःकृणतात्प्रशसाबाहूशलादोषणीकश्यपेवांसाच्छिद्रेश्रोणीकवषोरूस्नेकपर्णाष्ठीवंता
षड्विंशतिरस्यवंक्रयंस्ताअनुष्ठ्योच्यावयतांद्गात्रंगात्रमस्यानूनंकृणुतात् ॥ ऊवध्यगोहंपार्थिवंखनतात् ॥ अस्नारक्षः
संसृजतात् ॥ वनिष्ठुमस्यमाराविष्टोरूकंमन्यमानानेद्वस्तोकेतनयैरवितारवच्छमितारः ॥ अध्रिगोशमीध्वंसुशमिशमी
ध्वैंशमीध्वमध्रिगा३उअपापास्नारक्षःसंसृजतांच्छमितारोपापेत्युपांश्वेकधाषड्विंशतिरितिद्विर्द्विंबहूनांपुरांतरितिचैके
ध्रिग्वादितित्रिरुक्त्वांशमितारोयदत्रसुकृतंकृणवथास्मासुतद्यदुष्कृतंमन्यत्रतदितिजपित्वांदक्षिणावृदावर्ततेमैत्रावरु
णश्चसव्यावृतौब्रह्मयजमानौसंज्ञप्तेपशावावर्तेरन् ॥ ३ ॥ वपायांश्रप्यमाणायांप्रेषितस्तोकेभ्योन्वाहंजुषस्वसप्रथस्तमं
मिमंनोयज्ञमित्युक्तमादापनैंस्वाहाकृतिभ्योहोतायक्षंदग्निंस्वाहाज्यस्यस्वाहांमेदसइतिप्रैषंउत्तमाप्रीयाज्यांवपापुरोळा
शोहविरितिपशोःप्रदानानितानिपृथङ्नानादेवतेषुमनोतांचनमनोतावर्तेतेत्येकेतेषांसालिंगाःप्रैषांस्तेष्वग्नीषोमयोःस्थानें
यायापशुदेवताछागस्थानंउस्रोगौर्मेषोविकौंहयोश्वोन्वादेशेंव्यक्तचोदनांमेवंवनस्पतिःस्विष्टकृंत्सूक्तवाकप्रैषेषुंप्राजाप ॥ १७ ॥
त्येत्वग्निचित्यासंयुक्तैवायव्यंपशुपुरोळाशमेकेवायव्येप्राजापत्यैंतेनपशुदेवतावर्धतइत्याचार्याःपुरोळाशतत्प्रधानत्वा
त्पुरोळाशनिगमेषुपुरोळाशवद्धवींष्याज्यवर्जैयेषांतेनसमवत्तहोमौमेधोरभीयानितिंपश्वभिधानेआदद्धसकरंज्जुषतःम
घदग्रभींदवीवृधतेतिदेवतानां ॥४॥ हुतायांवपायांसब्रह्मकाश्चात्वालेमार्जयंतेंनिधायदंडंमैत्रावरुणंइदमापःप्रवहतंसु

मित्र्यानआपओषधयःसंतुदुर्मित्र्यास्तस्मैसंतुंयोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मंइत्येतावन्मार्जनंपशौतीर्थेननिष्क्रम्यांऽसीता
मापुरोळाशश्रपणांत्तेनचरित्वास्विष्टकृदाचरेयुर्यदित्वन्वायात्यानिंतैरग्रेचरेयुंर्नतुतेषांनिगमेष्वनुवृत्तिर्नान्येषामूर्ध्वमा
वाहनादुत्पन्नानांमिळामग्नेपुरुदंसंसनिंगौंहोंतायक्षदग्निंपुरोळाशस्यंस्वदस्वहव्यासमिषोदिदीहीतिंपुरोळाशस्विष्टकृत
ऊर्ध्वमिळायाः ॥५॥ मनोतायैसंप्रेषितंस्त्वंह्यग्नेप्रथमइत्यन्वाहहविषाचरंतितत्रप्रैषेकरतएवांग्नीषोमावेवमित्यैतरेयिणों
न्यत्रद्विदेवतांन्मैत्रावरुणदेवतेचंतथादृष्टत्वात्प्रकृत्यागाणगारिंरुत्पन्नानांस्मृतआम्नायैनर्थभेदेनिरर्थोविकारौंयाज्या
याअंतरार्धचौंवसाहोमआरमैंद्वनस्पतिनाचरंतिंप्रैषमभितोयाज्यानुवाक्यैयत्राग्नेराज्यस्यहविषइत्यत्राज्यभागांवयाळ
ग्निरग्नेराज्यस्यहविषइतिंस्विष्टकृतीळाुपहूयांनुयाजैश्चरंतितेषांप्रैषांस्तृतीयंप्रैषसूक्तमेकादशेहप्रागुत्तमाद्वावाव्पेतंदे
वोवनस्पतिर्वसुवनेवसुधेयस्यवेतु ॥ देवंबर्हिर्वारितीनांवसुवनेवसुधेयस्यवेत्वित्यंनवानंप्रेष्यत्यनवानंयजंत्युक्तमुत्तमे
सूक्तवाकप्रैषैपूर्वस्मिन्निगमेगृह्णन्नित्यत्राज्यभागौंबध्नन्नमुष्मा अमुंबध्नन्नमुष्माअमुमितिंपशूंश्चदेवताश्चदेवताश्चैवैकपशु
कांःपशूंश्चैवैकदेवतांनुत्तरआज्येनेत्याज्यभागांवमुष्माअमुनेतिपूर्वेणोक्तंसमाप्यप्रैषंमग्नौदंडमनुप्रहरेंदनवभृथेत्वभृथे
न्यत्रकृताकृतंवेदस्तरणंतीर्थेननिष्क्रम्यांग्निपशुकेतनान्यव्यवयंतोंहृदयशूलमुपोयमानमनुमंत्रयेरंन्छुगसियोस्मान्द्वेष्टि
यंचवयंद्विष्मंस्तमभिशोचेतिंतस्योपरिष्टादपउपस्पृशंतिंद्वीपेराज्ञोवरुणस्यगृहोमितोहिरण्ययः ॥ सनोंधृतव्रंतोराजाधा

मौधाम्नइहमुंचतु ॥ धाम्नोधाम्नोराजन्नितोवरुणनोमुंच ॥ यदापोअघ्न्याइतिवरुणेतिशपामहेततोवरुणनोमुंच ॥ मयि
वापोमोषधीर्हिंसीरतोविश्वव्यचाभूस्त्वेतोवरुणनोमुंच ॥ सुमित्र्यानआपओषधयःसंत्वितिचास्पृष्ट्वानवेक्षमाणाअसंस्पृ
शंतःप्रत्यायंतःसमिधःकुर्वतेतिस्रस्तिस्रएकैकोग्नेःसमिदसितेजोसितेजोमेदेहीतिप्रथमामेधोस्येधिषीमहीतिद्वितीयांस
मिदसिसमेधिषीमहीतितृतीयामित्योपतिष्ठंतआपोअद्यान्वचारिषमितिततःसमिधोभ्यादधतियथागृहीतमग्नेःसमिद
सितेजोसितेजोमेदाःस्वाहा॥सोमस्यसमिदसिदुगिष्टेर्मापाहिस्वाहा॥पितॄणांसमिदासिमृत्योर्मापाहिस्वाहेतिततःसंस्थाज
पइतिपशुतंत्रं॥६॥ प्रदानानामुक्ताःप्रैषास्तेषांयाज्यानुवाक्याःसर्वेषामग्रेग्रेनुवाक्यास्ततोयाज्यादैवतेनपशुनानात्वमग्ने
नयसुपथारायेअस्मानितिद्वेपाहिनोअग्नेपायुभिरजस्रैःप्रवःशुक्रायभानवेभरध्वंयथाविप्रस्यमनुषोहविर्भिःप्रकारवोमन
नावच्यमानाएकाचेतत्सरस्वतीनदीनामुतस्यानःसरस्वतीजुषाणासरस्वत्यभिनोनेषिवस्यःप्रक्षोदसाधायसासस्रएषा
पावीरवीकन्याचित्रायुर्यस्तेस्तनःशशयोयोमयोभूस्त्वंसोमप्रचिकितोमनीषेतिद्वेत्वंनःसोमविश्वतोवयोधायातेधामा
निदिवियापृथिव्यामषाढंयुत्सुपृतनासुपप्रियातेधामानिहविषायजंतियास्तेपूषन्नावोअंतःसमुद्रइतिद्वेपूषेमाआशाअनु
वेदसर्वाःशुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यत्प्रपथेपथामजनिष्टपूषापथस्पथःपरिपतिंवचस्याबृहस्पतेयापरमापरावदितिद्वेबृह
स्पतेअतियदर्योअर्हात्तमृत्वियाउपवाचःसचंतेसंयंस्तुभोवनयोनयंत्येवापित्रेविश्वदेवायवृष्णेविश्वेअद्यमरुतोविश्वंऊ

त्यानोदेवानामुपवेतुशंसआनोविश्वआस्क्रागमंतुदेवाविश्वेदेवाःशृणुतेमंहवंमेयेकेचज्मामहिनोअहिमायाअग्नेयाहिदू
त्यंमारिषण्यइंद्रंनरोनेमधिताहवंतइतितिस्रउरुंनोलोकमनुनेषिविद्वान्प्रससाहिषेपुरुहूतशत्रून्स्वस्तयेवाजिभिश्चप्रणे
तःशुचीवोहव्यामरुतःशुचीनांनूष्ठिरंमरुतोवीरवंतमावोहोताजोहवीतिसत्तःप्रचित्रमर्कंगृणतेतुरायाराइवेदचरमाअ
हेवयावःशर्मशशमानायसंत्यावृत्रहणावृत्रहभिःशुष्मैराभरतंशिक्षतंवज्रबाहुउभावामिंदाग्नीआहुवध्यैशुचिंनुस्तोमंनव
जातमद्यंगीर्भिर्विप्रःप्रमतिमिच्छमानःप्रचर्षणिभ्यःपृतनाहवेष्वादेवोयातुसवितासुरत्नःसघानोदेवःसवितासहावेतिद्वे
उदीरयकवितमंकवीनांभगंधियंवाजयंतःपुरंधिमितिद्वेअवसिंधुंवरुणोद्यौरिवस्थादयंसुतुभ्यंवरुणस्वधावएवावंदस्व
वरुणंबृहंतंतत्त्वायामिब्रह्मणावंदमानइतिद्वेअस्तभ्नाद्द्यामसुरोविश्ववेदाइत्यैकादशिनाः ॥ ७ ॥ अग्नीषोमाविमंसुमेयु
वमेतानिदिविरोचनानीतितृचावावांमित्रावरुणाहव्यजुष्टिमायातंमित्रावरुणासुशस्त्यानोमित्रावरुणाहव्यजुष्टिंयुवंव
स्त्राणिपीवसावसाथेप्रबाहवासिसृतंजीवसेनोयद्वंहिष्ठंनातिविधेसुदानूहिरण्यगर्भःसमवर्तताग्रइतिषट्प्राजापत्याश्चित्रं
देवानामुदगादनीकमितिपंचशंनोभवचक्षसाशंनोअह्नावायोभूषशुचिपाउपनःप्रयाभिर्यासिदाश्वांसमच्छानोनियुद्भिः
शतिनीभिरध्वरंपीवोअन्नाँरयिवृधःसुमेधारायेनुयंजज्ञतूरोदसीमेप्रवायुमच्छाबृहतीमनीषातववायवृतस्पतेत्वांहिसुप्स
रस्तममितिद्वेकुविदंगनमसायेवृधासईशानायप्रहुतिंयस्तआनट्प्रवोवायुंरथयुजंकृणुध्वंमुतत्वामदितेमह्यनेहोनउरुव्र

जेंदितिर्ह्यजनिष्टसुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसँमहीमूषुमातरंसुव्रतानामदितिर्द्यौरदितिरंतरिक्षँनतेविष्णोजायमानोनजा
तेस्त्वंविष्णोसुमतिंविश्वजन्याँविचक्रमेपृथिवीमेषएतांत्रिर्देवःपृथिवीमेषएतांपरोमात्रयातन्वावृधानेरावतीधेनुमतीहि
भूतँविश्वकर्मन्हविषावावृधानइतिद्वेविश्वकर्माविमनाआद्विहायाःकिंस्विदासीदधिष्ठानंयोनःपिताजनितायोविधाता
यातेधामानिपरमाणियावमायइमेद्यावापृथिवीजनित्रींतन्नस्तुरीपमधपोषयित्नुदेवस्त्वष्टासविताविश्वरूपोदेवत्वष्टर्यद्ध
चारुत्वमानट्पिशंगरूपःसुभरोवयोधाःप्रथमभाजंयशसंवयोधांसोमापूषणाजननारयीणामितिसूक्तमादित्यानामव
सानूतनेनैमागिरआदित्येभ्योघृतस्नूस्तआदित्यासउरवोगभीराइमंस्तोमंसक्रतवोमेअद्यतिस्रोभूमीर्धारयंतांरुतद्यून्नद
क्षिणाविचिकितेनसव्यामहीद्यावापृथिवीइहज्येष्ठेऋतंदिवेतदवोचंपृथिव्याइतिद्वेप्रद्यावायज्ञैःपृथिवीनमोभिरितिद्वेप्र
द्यावायज्ञैःपृथिवीऋतावृधामृळानोरुद्रोतनोमयस्कृधीतिद्वेआतेपितर्मरुतांसुम्नमेतुप्रबभ्रवेवृषभायश्वितीचइतितिस्र
आपश्चातान्नासत्यापुरस्तादागोमतानासत्यारथेनेतिचतस्रोहिरण्यत्वङ्मधुवर्णोघृतस्नूरभिक्रत्वेंद्रभूरधज्मँस्त्वंमहाँइंद्रतु
भ्यंहक्षाःसत्राहणंदाधृषिंतुम्रमिंद्रँसहदानुंपुरुहूतक्षियंतँस्तुतइंद्रोमघवायद्धवृत्रैवावस्वइंद्रःसत्यःसम्राड्यद्वाग्वदंत्यवि
चेतनानिपतंगोवाचंमनसाबिभर्तिचत्वारिवाक्परिमितापदानियज्ञेनवाचःपदवीयमायन्नितिद्वेदेवींवाचमजनयंतदे
वाजनीयंतोन्वग्रवइतितिस्रोदिव्यंसुपर्णवायसंबृहंतँसवावृधेनर्योयोषणासुयस्यव्रतंपशवोयंतिसर्वेयस्यव्रतमुपतिष्ठँत

आपः ॥ यस्यव्रतेपुष्टिपतिर्निविष्टस्तंसरस्वंतमवसेहुवेमेतिपशवःसौम्याश्चनिर्मिताश्चनिर्मितऐंद्राग्नःषाण्मास्यःसांवत्सरो
वाप्राजापत्यउपांशुसावित्रसौर्यवैष्णववैश्वकर्मणाश्चैतेषांतत्रोपांशुयाजविकारान्वक्ष्यामःप्रैषादिरागुरस्थानेआदद्धस
त्करदितिचैतानियथास्थानमुपांशु ॥८॥ सौत्रामण्यामाश्विनसारस्वतैंद्राःपशवोवार्हस्पत्योवाचतुर्थऐंद्रसावित्रवारुणा
पशुपुरोळाशामार्जयित्वायुवंसुराममश्विनेतिग्रहाणांपुरोनुवाक्याहोतायक्षदश्विनासरस्वतीमिंद्रंसुत्रामाणंसोमानांसु
राम्णांजुषंतांव्यंतुपिबंतुमदंतुसोमान्त्सुराम्णोहोतर्यजेतिप्रैषःपुत्रमिवपितरावश्विनोभेतियाज्याग्नेवीहीत्यनुवषट्कारः
सुरासुतस्याग्नेवीहीतिवा॥नानाहिवांदेवहितंसदस्कृतंमासंसृक्षाथांपरमेव्योमनि ॥ सुरात्वमसिशुष्मिणीतिसुरामवेक्ष्या
धोबाहूसोमएषइतिसोमँयदत्ररिप्तंरसिनःसुतस्ययदिंद्रोअपिबच्छचीभिः ॥ इदंतदस्यमनसाशिवेनसोमंराजानमिहभ
क्षयामीतिभक्षजपःप्राणभक्षोत्र ॥ ९ ॥ विध्यपराधेप्रायश्चित्तिःशिष्टाभावेप्रतिनिधिरन्वाहिताग्नेःप्रयाणोपपत्तौपृथग
ग्नीन्नयेयुस्तुभ्यंताअंगिरस्तमेतिवाज्याहुतिंहुत्वासमारोपयेदयंतेयोनिर्ऋत्वियइत्यरणीगार्हपत्येप्रतितपेत्पाणीवायातेअ
ग्नेयज्ञियातनूस्तयेह्यारोहात्मात्मानमच्छावसूनिकृण्वन्नर्यापुरूणि ॥ यज्ञोभूत्वायज्ञमासीदयोनिंजातवेदोभुवआजाय
मानइत्येवमनन्वाहिताग्निरहुत्वायदिपाण्योररणीसंस्पृश्यमंथयेत्प्रत्यवरोहजातवेदःपुनस्त्वंदेवेभ्योहव्यंवहनःप्रजान
न् ॥ प्रजांपुष्टिंरयिमस्मासुधेह्यथाभवयजमानायशंयोरित्याहवनीयमवदीप्यमानमर्वाक्शम्यापरासादिदंतएकंपरऊ

तएकमितिसंवपेद्यदित्वतीयाद्यमावास्यांपौर्णमासींवातीयाद्यदिवान्यस्याग्निषुयजेतयदिवास्यान्योग्निषुयजेतयदि वास्यान्योग्निरग्नीन्व्यवेयाद्यदिवास्याग्निहोत्रउपसंनेहविषिवानिरुप्तेचक्रीवछ्वापुरुषोवाविहारमंतरियाद्यदिवाध्वेप्रमी येतेष्टिरग्निःपथिकृद्वेत्याहिवेधोअध्वनआदेवानामपिपंथामगन्मेत्यनड्वान्दक्षिणाव्यवायेत्वनग्निनाप्रागिष्टेर्गामंतरेणा तिक्रमयेद्भस्मनाश्चुनःपदंप्रतिवपेदिदंविष्णुर्विचक्रमइतिगार्हपत्याहवनीययोरंतरंभस्मराज्योदकराज्याचसंतनुयात्तंतुं तन्वन्रजसोभानुमन्विहीत्यनुगमयित्वाचाहवनीयंपुनःप्रणीयोपतिष्ठेतयदग्नेपूर्वप्रहितंपदंहितेसूर्यस्यरश्मीनन्वातता नं । तत्ररयिष्ठामनुसंभवैतांसंनःसृजसुमत्यावाजवत्या । त्वमग्नेसप्रथाअसीतिचाध्वेप्रमीतस्याभिवान्यवत्सायाःपय साग्निहोत्रंतूष्णींसर्वहुतंजुहुयुरासमवायाद्याहिताग्निपरपक्षेम्रियेताहुतिभिरेनंपूर्वपक्षंहरेयुर्हविषांव्यापत्तावोद्वासुदे वतास्वाज्येनेष्टिंसमाप्यपुनरिज्याव्यापन्नानिहवींषिकेशनखकीटपतंगैरन्यैर्वाबीभत्सैर्भिन्नसिक्तानिचापोभ्यवहरेयुःप्र जापतेनत्वदेतान्यन्यइतिचवल्मीकवपायांवासान्नाय्यमध्यमेनपलाशपर्णेनजुहुयाद्विष्यंदमानंमहीद्यौःपृथिवीचनइ त्यंतःपरिधिदेशेनिवपेयुरन्यतरादोषेव्यासिच्यप्रचरेयुःपुरोळाशंवातत्स्थानेउभयदोषऐंद्राग्नंपंचशरावमोदनंतयोःपृथ क्प्रचयैंद्रमेवेत्येकेवत्सानांधानेवायवेयवागूमग्निहोत्रमधिश्रितंस्रवदभिमंत्रयेतगर्भंस्रवंतमगदमकर्माग्निर्होतापृथिव्यं तरिक्षं । यतश्चुतदग्नावेवतन्नाभिप्राप्नोतिनिर्ऋतिंपरस्तादिति ॥ १० ॥ यस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टादुह्यमानोपविशेत्ताम ॥ २० ॥

भिमंत्रयेतयस्माद्भीषानिषीदसिततोनोअभयंकृधि । पशून्नःसर्वान्गोपायनमोरुद्रायमीढुषइत्यथैनामुत्थापयेदुदस्था देव्यदितिरायुर्यज्ञपतावधात् । इंद्रायकृण्वतीभागंमित्रायवरुणायचेत्यथास्याऊधसिचमुखेचोदपात्रमुपोह्यदु ग्ध्वाब्राह्मणंपाययेद्यस्याभोक्ष्यन्स्याद्यावज्जीवंसंवत्सरंवावाश्यमानायैयवसंप्रयच्छेत्सूयवसाद्भगवतीहिभूयाइतिशोणि तंदुग्धंगार्हपत्येसंक्षाप्यान्येनजुहुयाद्भिन्नंसिक्तंवाभिमंत्रयेतसमुद्रंवःप्रहिणोमिस्वांयोनिमपिगच्छत । अरिष्टाअस्माकं वीरामयिगावःसंतुगोपतावितियस्याग्निहोत्र्युपावसृष्टादुह्यमानास्पंदेतसायत्तत्रस्कंदयेत्तदभिमृश्यजपेद्यदद्यदुग्धंपृथि वीमसृप्तयदोषधीरत्यसृपद्यदापः । पयोगृहेषुपयोअघ्न्यायांपयोवत्सेषुपयोअस्तुतन्मयीतितत्रयत्परिशिष्टंस्यात्तेनजुहुया दन्येनवाभ्यानीयैतद्दोहनाद्याप्राचीनहरणात्प्रजापतेर्विश्वभृतितन्वंहुतमसीतितत्रस्कन्नाभिमर्शनंशेषेणजुहुयात्पुनरु न्नीयाशेषआज्यमशेषएतदाहोमाद्वारुणींजपित्वावारुण्याजुहुयादनशनंमान्यस्माद्धोमकालात्पुनर्होमंचगाणगारिरग्नि होत्रंशरशरायत्समोषामुमितिंद्विष्टारमुदाहरेद्विष्यंदमानंमहीद्यौःपृथिवीचनइत्याहवनीयस्यभस्मांतेनिनयेत्सान्नाय्यव द्वीभत्सेभिवृष्टेमित्रोजनान्यातयतिब्रुवाणइतिसमिदाधानंयत्रवेत्थवनस्पतइत्युत्तरस्याआहुत्यास्कंदने ॥११॥ प्रदोषां तोहोमकालःसंगवांतःप्रातस्तमतिनीयचतुर्गृहीतमाज्यंजुहुयाद्यदिसायंदोषावस्तर्नमःस्वाहेतियदिप्रातःप्रातर्वस्तर्नमः स्वाहेत्यग्निहोत्रमुपसाद्यभूर्भुवःस्वरितिजपित्वावरंदत्त्वाजुहुयादिष्टिश्चवारुणीहुत्वाप्रातर्वरदानमनुगमयित्वाचाहव

॥ २१ ॥ नीयैंपुनःप्रणयेदिहैवक्षेम्यएधिमाप्रहासीरमुंमामुंमामुष्यायणमितिततइष्टेसिंत्रःसूर्योभियोमहिनादिवं । प्रसमित्रम
र्तोअस्तुप्रयस्वानितिसंस्थितायांपत्न्यासहवाग्यतोग्नीन्ज्वलतोहरनश्नन्नुपासीतद्वयोर्दुग्धेनवासेग्निहोत्रंजुहुयादधिश्रि
तेन्यस्मिन्द्वितीयमवनयेत्प्रातरिष्टिरग्निर्व्रतभृत्स्वमग्नेव्रतभृच्छुचिरग्नेदेवाँइहावह । उपयज्ञंहविश्चनः । व्रतानिबिभ्रद्व्र
तपाअदब्धोयजानोदेवाँअजरःसुवीरः ॥ दधद्रत्नानिसुमृळीकोअग्नेगोपायनोजीवसेजातवेदइत्येषैवार्त्याश्रुपातेयद्याह
वनीयमप्रणीतमभ्यस्तमियाद्बहुविद्ब्राह्मणोग्निंप्रणयेद्दर्भैर्हिरण्येग्रतोह्रियमाणेभ्युदितेचतुर्गृहीतमाज्यंरजतंचहिरण्यव
दग्रतोहरेयुरथैतदाज्यंजुहुयात्पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखउपविश्योषाःकेतुनाजुषतांस्वाहेतिकालात्ययेनशेषोनत्विहाग्निरनुग
म्यंआहवनीयेचेद्ध्रियमाणेगार्हपत्योनुगच्छेत्स्वेभ्यएनमवक्षामेभ्योमंथेयुरनुगमयेत्वितरंक्षामाभावेभस्मनारणीसंस्पृ
श्यमंथयेदितोजज्ञेप्रथममेभ्योयोनिभ्योअधिजातवेदाः । सगायत्र्यात्रिष्टुभाजगत्यानुष्टुभाचदेवेभ्योहव्यंहवनःप्रजा
नन्निितिमथित्वाप्रणीयाहवनीयमुपतिष्ठेताग्नेसम्राळिषेरायेरमस्वसहसेद्युम्नायोर्जेपत्याय । सम्राळसिस्वराळसि
सारस्वतौत्वोत्सौप्रावतामन्नादंत्वान्नपत्यायादधइत्यतएवैकेप्रणयंत्यन्वाहृत्यदक्षिणंसहभस्मानंवागार्हपत्यायतनेनि
धायाथप्रांचमाहवनीयमुद्धरेत्ततइष्टिरग्निस्तपस्वान्जनद्वान्पावकवानायाहितपसाजनेष्वग्नेपावकोअर्चिषा । उपेमां
सुष्टुतिंमम । आनोयाहितपसाजनेष्वग्नेपावकदीद्यत् । हव्यादेवेषुनोदधदितिप्रणीतेनुगतेप्राग्घोमादिष्टिरग्निर्ज्योति

ष्मान्वरुणंउदग्नेशुचयस्तवाग्नेबृहन्नुषसामूर्ध्वोअस्थादितिसर्वांश्चेदनुगतानादित्योभ्युदियाद्वाभ्यस्तमियाद्वोग्न्याधेयंपु
नराधेयंवासमारूढेषुचारणीनाशे ॥ १२ ॥ अथाग्नेय्यइष्टयोव्रतातिपत्तौव्रतपतयेसाग्नावग्निप्रणयनेग्निवतेक्षामायामा
रदाहेशुचयेसंसर्जनेग्निनान्येनमिथश्चेद्विविचयेगार्हपत्याहवनीययोर्वीतयेग्राम्येणसंवर्गायवैद्युतेनाप्सुमतेवैश्वानराय
विमतानामन्नभोजनएषैवकपालेनष्टेनुद्वासितेभ्याश्रावितेवासुरभयएवंयस्मिन्जीवेमृतशब्दस्त्वमग्नेव्रतपाअसियद्वोव
यंप्रमिनामव्रतान्यग्निनाग्निःसमिध्यतेत्वंह्यग्नेअग्निनाग्नेत्वमस्मद्युयोध्यमीवाअक्रंददग्निस्तनयन्निवद्यौर्वितेविष्विग्वातजू
तासोअग्नेत्वामग्नेमानुषीरीळतेविशोग्नआयाहिवीतयेयोअग्निंदेववीतयेकुवित्सुनोगविष्टयेमानोअस्मिन्महाधनेप्स्वग्नेस
धिष्टवंयदग्नेदिविजाअस्यग्निर्होतान्यसीदद्यजीयान्त्साध्वीमकर्देववीतिंनोअद्येतियस्यभार्यागौर्वायमौजनयेदिष्टिर्मरु
तःसान्नाय्येपुरस्ताच्चंद्रमसाभ्युदितेग्निर्दातेंद्रःप्रदाताविष्णुःशिपिविष्टोग्नेदादाशुषेरयिंसयंताविप्रएषांदीर्घस्तेअस्त्वंकु
शोभद्रातेहस्तासुकृतोतपाणीवषट्तेविष्णवासऽआकृणोमिप्रतत्तेअद्यशिपिविष्टनामेत्यपिवाप्रायश्चित्तेष्टीनांस्थानेतस्यै
तस्यैदेवतायैपूर्णाहुतिंजुहुयादितिविज्ञायतेहविषांस्कन्नमभिमृशेद्देवांजनमगन्यज्ञस्तस्यमाशीरवंतुवर्धतां ॥ भूतिर्घृते
नमुंचतुयज्ञोयज्ञपतिमंहसः ॥ भूपतयेस्वाहाभुवनपतयेस्वाहाभूतानांपतयेस्वाहा ॥ यज्ञस्यत्वाप्रमयोन्मयाभिमया
प्रतिमयाद्रप्सश्चस्कंदेत्याहुतिश्चेद्बहिष्परिध्याग्नीध्रएनांजुहुयाद्धुतवतेपूर्णपात्रंदद्याद्दवतेअनुवाक्येयाज्येचाविपरिहृत्या

ज्येअवदानेहविषीवायद्वोदेवा अतिपातयानिवाचा चप्रयुतीदेवहेळनं ॥ अरायोअस्माँअभिदुच्छुनायतैन्यत्रास्मन्मरु
स्तन्निधेतनस्वाहेत्याज्याहुतिंहुत्वामुख्यंधनंदद्यात्स्थानिनीमनावाह्यदेवतामुपोत्थायावाहयेन्मनसेत्येकेआज्येनास्था
निनींयजेत् ॥१३॥ हविषिदुःशृतेचतुःशरावमोदनंब्राह्मणान्भोजयेत्क्षामेशिष्टेनेष्ट्वापुनर्यजेताशेषेपुनरावृत्तिःप्रागावा
हनाच्चदोषेप्यत्यंतंगुणभूतानांप्राक्स्विष्टकृतउक्तंप्रधानभूतानामवदानदोषेपुनरायतनादवदानंद्वेष्ट्रेत्विहदक्षिणांदद्या
द्दक्षिणादानउर्वरांदद्यात्कपालंभिन्नमनपवृत्तकर्मगायत्र्यात्वाशताक्षरयासंदधामीतिसंधायापोभ्यवहरेयुरभिन्नोघुर्मो
ज़ोरदानुर्यतआर्तस्तदगन्पुनः॥ इध्मोवेदिःपरिधयश्चसर्वेयज्ञस्यायुरनुसंतरंतु ॥ त्रयस्त्रिंशत्तंतवोयान्वितन्वतइमंयज्ञंस्व
धजायेयजंते ॥ तेभिश्छिद्रंप्रतिदध्मोयजत्रस्वाहायज्ञोअप्येतुदेवानित्येवमवलीढाभिःक्षिप्तेष्वपएवान्यानिमृन्मयानि
भूमिर्भूमिमगान्मातामातरमप्यगात्॥ भूयास्मपुत्रैःपशुभिर्योनोद्वेष्टिसभिद्यतामितियदिपुरोळाशःस्फुटेद्वोत्पतेतवांब
र्हिष्येनंनिधायाभिमंत्रयेतकिमुत्पतसिकिमुत्प्रोष्ठाःशांतःशांतेरिहागहि ॥ अघोरोयज्ञियोभूत्वासीदसदनंस्वमासीदसद
नंस्वमितिमाहिंसीर्देवप्रेरितआज्येनतेजसाज्यस्वमानःकिंचनरीरिषः। योगक्षेमस्यशांत्याअस्मिन्नासीदबर्हिषीत्यग्निहोत्रा
यकालेग्नावजायमानेप्यन्यमानीयजुहुयुःपूर्वालाभउत्तरोत्तरंब्राह्मणपाण्यजकर्णदर्भस्तंबाप्सुकाष्ठेषुपृथिव्यांहुत्वात्वपि
मंथनंपाणौचेद्वासेनवरोधःकर्णेचेन्मासवर्जनंस्तंबेचेन्नाधिशयीताप्सुचेदविवेकंएतत्सांवत्सरव्रतंयावज्जीविकंवाग्नावनु

गतंतराहुतींहिरण्यउत्तरांजुहुयाद्धिरण्यउत्तरांजुहुयात् ॥१४॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्केतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
हरिः ॐ३म् ॥ दर्शपूर्णमासाभ्यामिष्ट्वेष्टिपशुचातुर्मास्यैरथसोमेनोर्ध्वंदर्शपूर्णमासाभ्यांयथोपपत्त्येकेप्रागपिसोमेनैके
तस्यर्त्विजश्चत्वारस्त्रिपुरुषास्तस्यतस्योत्तरेत्रयोहोतामैत्रावरुणोच्छावाकोग्रावस्तुदध्वर्युःप्रतिप्रस्थातानेष्टोन्नेताब्रह्माब्रा
ह्मणाच्छंस्याग्नीध्रःपोतोद्गाताप्रस्तोताप्रतिहर्तासुब्रह्मण्यइत्येतेहोनेकाहैर्याजयंत्येतएवाहिताग्नयइष्टप्रथमयज्ञागृहपतिस
प्तदशादीक्षित्वासमोप्याग्नींस्तन्मुखाःसत्राण्यासतेतेषांसमावापादियथार्थमभिधानमैष्टिकेतंत्रेदीक्षणाद्यनग्नीनामग्निर्मु
खमितिचयाज्यानुवाक्ययोर्दंडप्रदानेप्रैषेषुनिवित्सुघृतयाज्यायांकुह्वांचाच्छावाकनिगदोपहवप्रत्युपहवेचार्षेयाणिगृह
पतेःप्रवरित्वात्मादीनांमुख्यानामेवंद्वितीयतृतीयचतुर्थानांयावंतोनंतर्हिताःसमानगोत्रास्तावतांसकृदावर्तयेद्द्वांद्रव्या
न्वयाःसंस्काराःसाग्निचित्येषुक्रतुषूखासंभरणीयामिष्टिमेकेग्निर्ब्रह्मण्वानग्निःक्षत्रवानग्निःक्षत्रभृदेतेनाग्नेब्रह्मणावावृध
स्वब्रह्मचतेजातवेदोनमश्चपुरूण्यग्नेपुरुधात्वायासचित्रचित्रंचितयंतमस्मे । अग्निरीशेबृहतःक्षत्रियस्याचामितेसुमतिं
घोष्यर्वागितीदंप्रभृतिकर्मणांशनैस्तरामुत्तरोत्तरमेतत्त्वपिपौर्णमासात्प्रायणीयावत्सोमप्रवहणमूर्ध्वंप्रथमायाअग्निप्रण
यनीयायाऔपवसथ्येनियमोमध्यमादिघर्मे ॥ १ ॥ दीक्षणीयायांधाय्येविराजावग्नाविष्णू ॥ अग्निर्मुखंप्रथमोदेवता
नांसंगतानामुत्तमोविष्णुरासीत् ॥ यजमानायपरिगृह्यदेवान्दीक्षयेदंहविरागच्छतंनः ॥ अग्निश्चविष्णोतपउत्तमंमहो

दीक्षापालायवनतंहिशक्रा ॥ विश्वैर्देवैर्यज्ञियैःसंविदानौदीक्षामस्मैयजमानायधत्तमितिसाग्निचित्येत्रीण्यन्यानिवै
श्वानरआदित्याःसरस्वत्यदितिर्वाधारयंतआदित्यासोजगत्स्थाइतिद्वेएतेएवभुवद्वन्द्योभुवनपतिभ्योवानेदमादिषुमा
र्जनंमर्वागुदयनीयायांइदमादीळायांसूक्तवाकेचागूराशीस्थानंउपहूतोयंयजमानोस्ययज्ञस्यागुरउद्दचमशीयेतितस्मि
न्नुपहूतआशास्तेयंयजमानोस्ययज्ञस्यागुरउद्दचमशीयेत्याशास्तेनचात्रनामादेशःप्रकृत्यांत्यऊर्ध्वंपश्विळायादीक्षितानां
संचरौगार्हपत्याहवनीयावंतराग्नेःप्रणयनाद्दीक्षणादिरात्रिसंख्यानेनदीक्षाअपरिमिताएकाहप्रभृत्यासंवत्सरात्संवत्सरं
त्वेवसत्रंतद्द्वादशाहतापश्चितेषुयथासुत्योपसदःकर्माचारस्त्वेकाहानामेकातिस्रोवादीक्षास्तिस्रउपसदःसुत्यमहरुत्तमंदी
क्षांतेराजक्रयः ॥ २ ॥ तदहःप्रायणीयेष्टिःपथ्यास्वस्तिरग्निःसोमःसवितादितिःस्वस्तिनःपथ्यासुधन्वस्वितिद्वेअग्ने
नयसुपथारायेअस्मानादेवानामपिपंथामगन्मत्वंसोमप्रचिकितोमनीषायातेधामानिदिवियापृथिव्यामाविश्वदेवंसत्प
तिंयइमाविश्वाजातानिसुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेहसंमहीमूषुमातरंसुव्रतानांसेदग्निरग्नींरत्यस्त्वन्यानितिद्वेसंयाज्येशंय्वं
तेयमनाज्यभागासंस्थितायां ॥ ३ ॥ राजानंक्रीणंतितंप्रवक्ष्यत्सुपश्चादनसस्त्रिपदमात्रेऽतरेणवर्त्मनीअवस्थायप्रे
षितोग्नेभिहिंकारात्त्वंविप्रस्त्वंकविस्त्वंविश्वानिधारयन् ॥ अपजन्यंभयंनुदेत्यस्पंदमन्पार्ष्णींप्रपदेनदक्षिणापांसूंस्त्रि
रुदुप्यानुब्रूयांद्भद्रादभिश्रेयःप्रेहिबृहस्पतिःपुरएतातेअस्तु ॥ अथेमवस्यवरआपृथिव्याआरेशत्रून्कृणुहिसर्ववीरइति

तिष्ठन्ननुव्रजन्नुत्तराअंतरेणैववर्त्मनीसोमयास्तेमयोभुवइतितिस्रःसर्वेनंदंतियशसागतेनागन्देवक्रतुभिर्वर्धतुक्षयमित्य
र्धर्चआरमेदवस्थितेनासिंदक्षिणात्पक्षादभिक्रम्यराजानमभिमुखोवतिष्ठतेंप्रपाद्यमानेराजन्यग्रेणानोनुसंव्रजेद्यातेधा
मानिहविषायजंतीमांधियंशिक्षमाणस्यदेवेतिनिहितेपरिदध्याद्राजानमुपस्पृशन्वसनेशुपुवा ॥ ४ ॥ अथातिथ्येळां
तांतस्याअग्निमंथनंधाय्येअतिथिमंतौसमिधाग्निंदुवस्यताप्यायस्वसमेतुतइतिविष्णुरिदंविष्णुर्विचक्रमेतदस्यप्रियम
भिपाथोअश्यांहोतारंचित्ररथमध्वरस्यप्रप्रायमग्निर्भरतस्यशृण्वइतिसंयाज्येसंस्थितायामाज्यंतानूनप्त्रंकरिष्यंतोभि
मृशंत्यनाधृष्टमस्यनाधृष्यंदेवानामोजोअभिशस्तिपाः ॥ अनभिशस्त्यंजसासत्यमुपगेषांस्वितेमाधाइतिस्पृष्ट्वोदकंरा
जानमाप्याययंतींदमादिमदंतीरबर्थउपसंतस्वंशुरंशुष्टेदेवसोमाप्यायतामिंद्रायैकधनिविदआतुभ्यमिंद्रःप्यायतामात्व
मिंद्रायप्यायस्वाप्याययास्मान्सखीन् ॥ सन्यामेधयास्वस्तितेदेवसोमसुत्यामुद्दचमशीयेतिस्पृष्ट्वोदकंनिह्नवंतेप्रस्तरे
पाणीन्निधायोत्तानांदक्षिणान्त्सव्यांनीचंएष्टारायएष्टावामानिप्रेषेभगाय ॥ ऋतमृतवादिभ्योनमोदिवेनमःपृथिव्या
इति ॥ ५ ॥ स्पृष्ट्वोदकंप्रवर्ग्येणचरिष्यत्सूत्तरेणखरंपरिव्रज्यपश्चादस्योपविश्यप्रेषितोभिष्टुयाद्दगात्रानमृचमृचंमनवा
नमुक्त्वाप्रणुत्यावस्यैद्ब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्ताद्विसीमतःसुरुचोवेनआवः ॥ सबुध्न्याउपमाअस्यविष्ठाःसतश्चयोनिमस
तश्चविवः ॥ इयंपित्रेराष्ट्र्येत्यग्रेप्रथमायजनुषेभूमनेष्ठाः ॥ तस्माएतंसुरुचंह्वारमह्यंधर्मंश्रीणंतिप्रथमस्यधासेः ॥ महा

न्महीअस्तभायद्विजातौद्यांपितासन्नपार्थिवंषरजः ॥ सबुध्नादाष्टजनुषाभ्युग्रंबृहस्पतिर्देवतातस्यसम्राट् ॥ अभि त्यंदेवंसवितारमोण्योःकविक्रतुमर्चामिसत्यसवंरत्नधामभिप्रियंमतिंकविं ॥ ऊर्ध्वायस्यामतिर्भाअदिद्युतत्सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुःकृपास्वःस्तृपास्वरितिवांसंसीदस्वमहाँअसीतिसंसाद्यमानेंजंतियंप्रथयंतोनविप्राइत्यज्यमा नेंपतंगमक्तमसुरस्यमाययायोनःसनुत्योअभिदासदग्नेभवानोअग्नेसुमनाउपेताविति‍द्वेचाःकृणुष्वपाजःप्रसितिंनपृथ्वी मितिपंचपरित्वागिर्वणोगिरोधिद्वयोरदधाउक्थ्यंवचःशुक्रंतेअन्यद्यजतंतेअन्यंदपश्यंगोपामनिपद्यमानंस्रक्केद्रप्सस्या यंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भाःपवित्रंतेविततंब्रह्मणस्पतइतिद्वेवियत्पवित्रंधिषणाअतन्वतघर्मंशोचंतंप्रणवेषुबिभ्रतः ॥ समु द्रेअंतरायवोविचक्षणंत्रिरह्नोनामसूर्यस्यमन्वत ॥ गणानांत्वाप्रथश्चयस्यापश्यंत्वेत्येतस्याद्ययायजमानमीक्षतेद्वि तीययापत्नींतृतीययात्मानंकाराधद्धोत्राश्विनावामितिनवाभात्यग्निर्वाणेवेळेद्यावापृथिवीइतिप्रागुत्तमायाअरूरुच दुषसःपृश्निरग्रियइत्यावपेतोत्तरेणार्धर्चेनपत्नीमीक्षेतोत्तमयापरिहितेसमुत्थाप्यैनानध्वर्यवोवाचयंतीतिनुपूर्वपटलम् ॥ ६ ॥ अथोत्तरमुपविष्टेष्वध्वर्युर्घर्मंदुघामाह्वयतिसंप्रैषउत्तरस्यानभिहिंकृत्योपह्वयेसुदुघांधेनुमेतामितिद्वेअभि त्वादेवसवितःसमीवत्संनमातृभिःसंवत्सइवमातृभिर्यस्तेस्तनःशशयोयोमयोभूर्गौरमीमेदनुवत्संमिषंतंनमसेदुपसीदतं संजानानाउपसीदन्नभिज्ञुंवादशभिर्विवस्वतोदुहंतिसप्तैकांसमिद्धोअग्निरश्विनातप्तोवांघर्मआगतं ॥ दुह्यंतेगावोवृषणेह

धेनवोदस्रामदंतिकारवः ॥ समिद्धोअग्निर्वृषणारतिर्दिवस्तप्तोघर्मोदुह्यतेवामिषेमधु ॥ वयंहिवापुरुतमासोअश्विना हवामहेसधमादेषुकारवः ॥ तदुप्रयक्षतममस्यकर्मेतमन्वन्नभोदुह्यतेघृतंपयउत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइत्येतामुक्त्वावतिष्ठतेदु ग्धायांमधुक्षत्पिप्युषीमिषमित्याह्रियमाणंउपद्रवपयसागोधुघोषमाघर्मेसिंचपयउस्रियायाः ॥ विनाकमस्यत्सवि तावरेण्योनुद्यावापृथिवीसुप्रणीतिरित्यासिच्यमानंआनूनमश्विनोर्ऋषिरितिगव्यंआसुतेसिंचतश्रियमित्याजआसिक्त योःसमुत्येमहतीरपइतिमहावीरमादायोत्तिष्ठत्सूदुष्यदेवःसविताहिरण्ययेत्यनुत्तिष्ठेत्प्रैतुब्रह्मणस्पतिरित्यनुव्रजेन्नंधर्व इत्थापदमस्यरक्षतीतिखरमवेक्ष्यतमतिक्रम्यनाकेसुपर्णमुपयत्पतंतमितिसमाप्यप्रणवेनोपविशेदनिरस्यतृणंप्रेषितोयज तितप्तोवांघर्मोनक्षतिस्वहोताप्रवामध्वर्युश्चरतिप्रयस्वान् ॥ मधोर्दुग्धस्याश्विनातनायावीतंपातंपयसउस्रियायाः ॥ उभापिबतमश्विनेतिचोभाभ्यामनवानमग्नेवीहीत्यनुवषट्कारोघर्मस्याग्नेवीहीतिवांब्रह्मावषट्कृतेजपत्यनुवषट्कृतेचविं श्वाआशादक्षिणसाद्विश्वान्देवानयाळिह ॥ स्वाहाकृतस्यघर्मस्यमध्वःपिबतमश्विनेत्येवमेवापराह्णिकेयदुस्रियास्वाहु तंघृतंपयोयंसवामश्विनाभागआगतं ॥ माध्वीधर्ताराविदथस्यसत्पतीतप्तंघर्मंपिबतंसोम्यंमधु ॥ अस्यपिबतम श्विनेतिचाप्रेषितोहोतानुवषट्कृतेस्वाहाकृतःशुचिर्देवेषुघर्मोयोअश्विनोश्चमसोदेवपानः ॥ तमीविश्वेअमृतासोजुषा णागंधर्वस्यप्रत्यास्नारिहंति ॥ समुद्रादूर्मिमुदियर्तिवेनोद्रप्सःसमुद्रमभियजिगाति ॥ सखेसखायमभ्याववृत्स्वो

र्ध्वऊषुणऊतयइतिद्वेंतंघेमित्थानमस्विनइतिंप्रागाथींपूर्वाह्णेंकाण्वीमपराह्णेन्यतरांवात्यंतंकाण्वींत्वेवोत्तमेंपावकशोचे
तवहिक्षयंपरीत्युक्त्वाभक्षमाकांक्षेद्वाजिनेनभक्षोपायोंहुतंहविर्मधुहविरिंद्रतमेग्नावश्यामतेदेवघर्मं ॥ मधुमतःपितुम
तोवाजवतोंगिरस्वतोंनमस्तेअस्तुमाभाहिंसीरितिभक्षजपःकर्मिणोघर्मंभक्षयेयुःसर्वेतुदीक्षिताःसर्वेषुदीक्षितेषुगृहपतेस्तृ
तीयोत्तमौभक्षौसंप्रेषितःश्येनोनयोनिंसदनंधियाकृतंमायस्मिन्त्सप्तवासवारोहंतुपूर्व्यारुहः ॥ ऋषिर्हंदीर्घश्रुत्तमंमिंद्रस्य
घर्मोअतिथिः ॥ सूयवसाद्भगवतीहिभूयाइतिपरिदध्यादुत्तमेप्रागुत्तमायाहविर्हविष्मोमहिसद्मदैव्यमित्यावपेत ॥ ७ ॥
अथोपसत्तस्यांपित्र्ययाजपाःप्रादेशोपवेशनेचप्रकृत्येहोपस्थंउपसद्यायमीह्लुषइतितिस्रएकैकांत्रिरनवानंताःसामिधेन्य
स्तासामुत्तमेनप्रणवेनाग्निंसोमंविष्णुमित्यावाह्योपविशेन्नावाहयेदित्येकेनावाहनेप्येताएवदेवताअग्निर्वृत्राणिजंघनद्वं
उग्रइवशर्यहात्वंसोमासिसत्पतिर्गयस्फानोअमीवहेदंविष्णुर्विचक्रमेत्रीणिपदाविचक्रमइतिस्विष्टकृदादिलुप्यतेप्रया
जाआज्यभागौचनित्यमाप्यायनंनिह्नवश्चैषैवापराह्णइमांमेअग्नेसमिधमिमामितितुसामिधेन्योविपर्यासोयाज्यानुवा
क्यानांपाण्योश्चनिह्नवइत्युपसदःसुपूर्वाह्णेस्वपराह्णेचराजक्रयाद्यहःसंख्यानेनैकाहानांतिस्रःषड्हीनानांद्वादशचतुर्विं
शतिःसंवत्सरइतिसत्राणांप्रथमयज्ञेनैकेघर्मंमौपवसथ्यउभेपूर्वाह्णेप्रथमस्यामुपसदिवृत्तायांप्रेषितःपुरीष्यचितयेन्वाहहो
तादीक्षितश्चेद्यजमानोदीक्षितेपश्चात्पदमात्रेवस्थायाभिहिंकृत्यपुरीष्यासोअग्नयइतित्रिरुपांशुसप्रणवामपिवासुमंद्रंव्रज

त्स्वनुव्रजेत्तिष्ठःसुविसृष्टवाक्प्रणयतेतिब्रूयादथाग्निंसंचितमनुगीतमनुशंसेत्पश्चादग्निपुच्छस्योपविश्याभिहिंकृत्याग्निर
स्मिजन्मनाजातवेदाइतित्रिर्मध्यमयावाचैतस्मिन्नेवासनेवैश्वानरीयस्ययजातित्रयमेतत्साग्निचित्यंब्रह्माप्रतिरथंजपि
त्वादक्षिणतोग्नेर्बहिर्वेद्यास्तऔदुंबर्याभिहवनादुक्तमग्निप्रणयनंदीक्षितस्तुवसोर्धारामुपसर्पेत् ॥८॥ हविर्धानेप्रवर्तयंतित
दुक्तंसोमप्रवहणेनंदक्षिणस्यतुहविर्धानस्योत्तरस्यचक्रस्यांतरावर्तमपादयोर्युजेवांब्रह्मपूर्व्यंनमोभिःप्रेतांयज्ञस्यशंभुवायु
वांयमेइवयतमानेयदैतंमधिद्वयोरदधाउक्थ्यंवचइत्यर्धर्चआरमेदव्यवस्ताचेद्रराटींविश्वारूपाणिप्रतिमुंचतेकविरिति
व्यवस्तायांमेथ्योरुपनिहतयोःपरित्वागिर्वणोगिरइतिपरिदध्यात् ॥ ९ ॥ अग्नीषोमौप्रणेष्यत्सुतीर्थेनप्रपद्योत्तरेणाग्नीध्री
यायतनंसदश्चपूर्वयाद्वारापत्नीशालांप्रपद्योत्तरेणशालामुखीयमतिव्रज्यपश्चादस्योपविश्यप्रेषितोनुब्रूयात्सावीर्हिदेवप्र
थमायपित्रेवर्ष्माणमस्मैवरिमाणमस्मै ॥ अथास्मभ्यंसवितःसर्वतातादिवेदिवआसुवाभूरिपश्वइत्यासीनोनुव्रजन्नुत्तराः
प्रैतुब्रह्मणस्पतिर्होतादेवोअमर्त्यःपुरस्तादुपत्वाग्नेदिवेदिवेदोषावस्तरुपप्रियंपनिप्नतमित्यर्धर्चआरमेदाग्नीध्रीयेनिहिते
भिहूयमानेग्नेजुषस्वप्रतिहर्यतद्वचइतिसमाप्यप्रणवेनोपरमेदुत्तरेणाग्नीध्रीयमतिव्रजत्स्वतिव्रज्यसोमोजिगातिगातुविद्दे
वानांतमस्यराजावरुणस्तमश्विनेत्यर्धर्चआरमेत्प्रपाद्यमानंराजानमनुप्रपद्येतांऽतश्चप्रागाअदितिर्भवासिंश्येनोनयोनिं
सदनंधियाकृतमस्तभ्नाद्द्यामसुरोविश्ववेदाइतिपरिदध्यादुत्तरयावाक्षेमाचारैब्रह्मैवमेवप्रपद्यापरेणवेदिमतिव्रज्यदक्षि

णतःशालामुखीयस्योपविशेत्सहोतारमनूत्थायंयथेतमग्रतोव्रजेद्यदिराजानंप्रणयेदुक्तमप्रणयतःप्राप्यहविर्धानेगृहपत
येराजानंप्रदायहविर्धानेअग्रेणापरेणवातिव्रज्यदक्षिणतआहवनीयस्योपविशेदग्निपुच्छस्यसाग्निचित्यायामेतद्ब्रह्मासनं
पशौप्रातश्चावपाहोमाद्यदित्वग्रेणप्रत्येयात्प्रपाद्यमाने ॥ १० ॥ अथाग्नीषोमीयेणचरंत्युत्तरवेद्यामादंडप्रदानाद्दंडंप्रदा
यमैत्रावरुणमग्रतःकृत्वोत्तरेणहविर्धानेअतिव्रज्यपूर्वयाद्वारासदःप्रपद्योत्तरेणयथास्वंधिष्ण्यावतिव्रज्यपश्चात्स्वस्यधि
ष्ण्यस्योपविशतिहोतावतिष्ठतइतरोयदिदेवसूनांहवींष्यन्वायातयेयुरग्निर्गृहपतिःसोमोवनस्पतिःसवितासत्यप्रसवोबृ
हस्पतिर्वाचस्पतिरिंद्रोज्येष्ठोमित्रःसत्योवरुणोधर्मपतीरुद्रःपशुमान्पशुपतिर्वा ॥ त्वमग्नेबृहद्वयोहव्यवाळग्निजरःपि
तानस्त्वंचसोमनोवशोब्रह्मादेवानांपदवीःकवीनांमाविश्वदेवंसत्पातिनप्रमियेसवितुर्दैव्यस्यतद्बृहस्पतेप्रथमंवाचोअग्रं
हंसैरिवसखिभिर्वावदद्भिःप्रससाहिषेपुरुहूतशत्रूंन्भुवत्स्वमिंद्रब्रह्मणामहांननमीवासइळयामदंतःप्रसमित्रमर्तोअस्तुप्र
यस्वांस्त्वान्नष्टवान्महिमायपृच्छतेत्वयावद्धोमुमुक्षते ॥ त्वंविश्वस्माद्भुवनात्पासिधर्मणासुर्यात्पासिधर्मणा ॥ यत्किंचे
दंवरुणदैव्येजनेउपतेस्तोमान्पशुपाइवाकरमितिद्वे ॥ ११ ॥ यद्युवैसर्वपृष्ठान्यग्निर्गायत्रस्त्रिवृद्राथंतरोवासंतिकइंद्रस्त्रै
ष्टुभःपंचदशोवार्हतोग्रैष्मोविश्वेदेवाजागताःसप्तदशावैरूपावार्षिकामित्रावरुणावानुष्टुभावेकविंशौवैराजौशारदौबृह
स्पतिःपांक्तस्त्रिणवःशाक्वरोहैमंतिकःसवितातिच्छंदास्त्रयस्त्रिंशोरैवतःशैशिरोदितिर्विष्णुपत्न्यनुमतिः॥ समिद्दिशामा

शयानःस्वर्विन्मधुरेतोमाधवःपात्वस्मान् ॥ अग्निर्देवोदुष्टरीतुरदाभ्यइदंक्षत्रंरक्षतुपात्वस्मान् ॥ रथंतरंसामभिःपात्व
स्मान्गायत्रीछंदसांविश्वरूपा ॥ त्रिवृन्नोविष्टयास्तोमोअह्नांसमुद्रोवातइदमोजःपिपर्तु ॥ उग्रादिशामभिभूतिर्वयो
धाःशुचिःशुक्रेअहन्योजसीनां ॥ इंद्राधिपतिःपिपृतादतोनोमहिक्षत्रंविश्वतोधारयेदं ॥ बृहत्सामक्षत्रभृद्वृद्धवृष्ण्यंत्रि
ष्टुभौजःशुभितमुग्रवीरं ॥ इंद्रस्तोमेनपंचदशेनमध्यमिदंवातेनसगरेणरक्ष ॥ प्राचीदिशांसहयशायशस्वतीविश्वेदेवाः
प्रावृषाह्नांस्वर्वती ॥ इदंक्षत्रंदुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्यंसहस्यंसहस्वत् ॥ वैरूपेसामंनिहतच्छकेयंजगत्यैनंविक्ष्वावेशया
नि ॥ विश्वेदेवाःसप्तदशेनवर्चइदंक्षत्रंसलिलवातमुग्रं ॥ धर्त्रीदिशांक्षत्रमिदंदाधारोपस्थाशानांमित्रवदस्त्वोजः ॥
मित्रावरुणाशरदाह्नांचिकित्वमस्मैराष्ट्रायमहिशर्मयच्छतं ॥ वैराजेसामन्नधिमेमनीषानुष्टुभासंभृतंवीर्यंसहः ॥ इदंक्ष
त्रंमित्रवदार्द्रदानुमित्रावरुणारक्षतमाधिपत्ये ॥ सम्राड्दिशांसहसाम्नीसहस्वत्यृतुर्हेमंतोविष्टयानःपिपर्तु ॥ अवस्युवा
ताबृहतीनुशक्वरीमंयज्ञमवतुनोघृताचीं ॥ स्वर्वतीसुदुघानःपयस्वतीदिशांदेव्यवतुनोघृताची ॥ त्वंगोपाःपुरएतोतप
श्चाबृहस्पतेयाम्यांयुङ्ग्धिवाचं ॥ ऊर्ध्वादिशांरंतिराशौषधीनांसंवत्सरेणसवितानोअह्ना ॥ रैवत्सामातिच्छंदाउच्छंदो
ऽजातशत्रुःस्योनानोअस्तु ॥ स्तोमत्रयस्त्रिंशेभुवनस्यपत्नीविवस्वद्वातेअभिनोगृणीहि ॥ घृतवतीसवितराधिपत्यैपय
स्वतीरंतिराशानोअस्तु ॥ ध्रुवादिशांविष्णुपत्न्यघोरास्येशानासहसोयामनोता ॥ बृहस्पतिर्मातरिश्वोतवायुःसंध्वाना

वाताअभिनोगृणंतु ॥ विष्टंभोदिवोधरुणःपृथिव्याअस्येशानाजगतोविष्णुपत्नी ॥ व्यचस्वतीषयंतीसुभूतिःशिवानो
अस्त्वदितेरुपस्थे ॥ अनुनोद्यानुमतिर्यज्ञंदेवेषुमन्यतां ॥ अग्निश्चहव्यवाहनोभवतंदाशुषेमयः ॥ अन्विदनुमतेत्वंम
न्यासैशंचनस्कृधि ॥ ऋत्वेदक्षायनोहिनुप्रणआयूंषितारिषदितिवैश्वानरीयंनवमंकार्यंदशमंकोअद्ययुंक्तेधुरिगाऋतस्ये
तिद्वेऔपयजैरंगारैरनभिपरिहारेप्रयतेरन्नाग्नीध्रीयाच्चेदुत्तरेणहोतारंशामित्राच्चेद्दक्षिणेनमैत्रावरुणमुपोत्थानमग्रेकृत्वा
निष्क्रम्यवेदंगृह्णीयान्नेदमादिषुहृदयशूलमर्वागनुबंध्यायाःसंस्थितेवसतीवरीःपरिहरंतिदीक्षिताअभिपरिहारयेरन्
॥१२॥ अथैतस्यारात्रेर्विवासकालेप्राग्वयसांप्रवादात्प्रातरनुवाकायामंत्रितोवाग्यतस्तीर्थेनप्रपद्याग्नीध्रीयेजान्वाच्याहु
तिंजुहुयादासन्यान्मामंत्रात्पाहिकस्याश्चिदभिशस्त्यैस्वाहेत्याहवनीयेवागग्रेगाअग्रएतुसरस्वत्यैवाचेस्वाहा ॥ वाचंदे
वींमनोनेत्रांविराजमुग्रांजैत्रीमुत्तमामेहभक्षां ॥ तामादित्यानावमिवारुहेमानुमतांपथिभिःपारयंतींस्वाहेतिद्वितीयां
मातःसमानंब्रह्मणश्चप्राप्यहविर्धानैररराटीमभिमृशंत्युर्वंतरिक्षंवीहीतिद्वार्येस्थूणेदेवीद्वारौमामासंताप्तंलोकंमेलोककृ
तौकृणुतमितिप्रपद्यांतरेणयुगधुराउपविश्यप्रेषितःप्रातरनुवाकमनुब्रूयान्मंद्रेणापोरेवतीःक्षयथाहिवस्वउपप्रयंतइतिसू
क्तेअवानोअग्नइतिषळग्निमीळेग्निंदूतंवसिष्वाहीतिसूक्तयोरुत्तमामुद्धरेत्त्वमग्नेव्रतपाइत्युत्तमामुद्धरेत्त्वंनोअग्नेमहोभिरि
तिनवेमेविप्रस्येतिसूक्तेयुक्ष्वाहिप्रेष्ठंवस्त्वमग्नेबृहद्वयइत्यष्टादशार्चंतस्त्वेतिसूक्तेअग्नेपावकदूतंवइतिसूक्तेअग्निर्होतानोअ

ध्वरइतितिस्रोग्निर्होताग्नइळेतिचतस्रःप्रवोवाजाउपसद्यायत्वमग्नेयज्ञानामितितिस्रउत्तमाउद्धरेदग्नेहंस्याग्निंहिन्वंतुनः
प्राग्नयेवाचमितिसूक्तेइमांमेअग्नेसमिधमिमामितित्रयाणामुत्तमामुद्धरेदितिगायत्रंत्वमग्नेवसूंस्त्वंहिक्षैतवदग्नायोहोता
जनिष्टप्रवोदेवायाग्नेकदातइतिपंचसखायःसंवस्त्वामग्नेहविष्मंतइतिसूक्तेबृहद्वयइतिदशानांचतुर्थनवमेउद्धरेदुत्तमामु
त्तमांचादितस्त्रयाणामित्यानुष्टुभंमबोध्यग्निःसमिधेतिचत्वारिप्राग्नयेबृहतेप्रवेधसेकवयेत्वंनोअग्नेवरुणस्यविद्वानित्येत
त्प्रभृतीनिचत्वार्यूर्ध्वऊषुणःससस्ययद्वियुतेतिपंचभद्रंतेअग्नइतिसूक्तेसोमस्यमातवसंप्रत्यग्निरुषसइतित्रीण्याहोतेतिद
शानांतृतीयाष्टमेउद्धरेद्दिवस्परीतिसूक्तयोःपूर्वस्योत्तमामुद्धरेत्त्वंह्यग्नेप्रथमइतिषण्णांद्वितीयमुद्धरेत्पुरोवोमंद्रमितिच
त्वारितंसुप्रतीकमितिषड्वेवःसुद्योतमानंनिहोताहोतृषदनइतिसूक्तेत्रिमूर्धानमितित्रीणिवह्निंयशसमुपप्रजिन्वन्निति
त्रीणिकातउपेतिरितिसूक्तेहिरण्यकेशइतितिस्रोपश्यमस्यमहतइतिसूक्तेद्वेविरूपेइतिसूक्तेअग्नेनयाग्नेबृहन्नित्यष्टानामु
त्तमादुत्तमास्तिस्रउद्धरेत्त्वमग्नेसुहवोरण्वसंदृगितिपंचाग्निंवोदेवमितिदशानांतृतीयचतुर्थेउद्धरेदितित्रैष्टुभंमेनावोअ
ग्निंप्रवोयह्वमग्नेविवस्वत्सखायस्त्वायमग्निरग्नआयाह्यच्छानःशीरशोचिषमितिषळदर्शिगातुवित्तमइतिसप्तेतिबार्हतंमग्ने
वाजस्येतितिस्रःपुरुत्वात्वामग्नईळिष्वाहीत्यौष्णिहंजनस्यगोपास्त्वामग्नऋतायवइममूषुवोअतिथिमुषर्बुधमितिनवत्व
मग्नेद्युभिरितिसूक्तेत्वमग्नेप्रथमोअंगिरानूचित्सहोजाअमृतोनितुंदतइतिपंचवेदिषदइतिषण्णांतृतीयमुद्धरेदिमंस्तोमम

हंतैंसंजागृवद्भिश्चित्रइच्छिशोर्वसुंनचित्रमहसमितिजागतंमग्निंतंमन्यइतिपांक्तमित्याग्नेयःक्रतुः ॥ १३ ॥ अथोषस्यः
प्रतिष्यासूनरीकस्तउषइतितिस्रइतिगायत्रमुषोभद्रेभिरित्यानुष्टुभमिदंश्रेष्ठंपृथूरथइतिसूक्तेप्रत्यर्चिरित्यष्टौद्युतद्यामान
मुषोवाजेनैदमुत्यदुदुश्रियइतिसूक्तेव्युषाआवोदिविजाइतिषळितित्रैष्टुभंप्रत्युअदर्शिसहवामेनेतिबार्हतमुषस्तच्चित्रमा
भरेतितिस्रऔष्णिहमेताउत्याइतिचतस्रोजागतमहेनोअद्येतिपांक्तमित्युषस्यःक्रतुः ॥ १४ ॥ अथाश्विनएषोउषाः
प्रातर्युजेतिचतस्रोश्विनायज्वरीरिषआश्विनावश्वावत्यागोमदूषुनासत्येतितृचांदूरादिहेवेतितिस्रउत्तमाउद्धरेद्वाहिष्ठो
वांहयानामितिचतस्रउदीराथामामेहवमितिगायत्रंयदद्यस्थइतिसूक्तेआनोविश्वाभिस्त्यंचिदत्रिमित्यानुष्टुभमाभात्य
ग्निरितिसूक्तेग्रावाणेवनासत्याभ्यामितित्रीणिधेनुःप्रत्नस्यकउश्रवदितिसूक्तेस्तुषेमरेतिसूक्तेयुवोरजांसीतिपंचानांतृती
यमुद्धरेत्प्रतिवांरथमितिसप्तानांद्वितीयमुद्धरेदितित्रैष्टुभमिमाउवामयंवामोत्यमह्न आरथमितिसप्तद्युम्नीवांयत्स्थइति
बार्हतमश्विनावर्तिरस्मदाश्विनावेहगच्छतमितितृचौयुवोरुषूरथंहुवइतिपंचदशेत्यौष्णिहमबोध्यग्निर्ज्मएषस्यभानुरा
वांरथमभूदिदंयोवांपरिज्मेतित्रीणित्रिश्विन्नोअद्येळेद्यावापृथिवीइतिजागतंप्रतिप्रियतममितिपांक्तमित्येतेषांच्छंदसां
पृथक्सूक्तानिप्रातरनुवाकःशतप्रभृत्यपरिमितोनान्यैराग्नेयंगायत्रमत्यावपेद्ब्राह्मणस्यनत्रैष्टुभंराजन्यस्यनजागतंवैश्य
स्याध्यासवदेकपदद्विपदायथास्थानंध्रुवाणिमांगलान्यगन्ममहातारिष्मेळेद्यावापृथिवीइतिसंजागृवद्भिरितिचयःप्रेष्य

न्त्स्वर्गकामईळेद्यावीयमावर्तयेदातमसोपघातात्कालउत्तमयोत्सृप्यासनान्मध्यमस्थानेनप्रतिप्रियतममित्युपसंतनुया
त्पुनरुत्सृप्योत्तमयोत्तमस्थानेनपरिदध्यादंतरेणद्वार्येस्थूणेअनभ्याहतमाश्रावयन्निवाश्रावयन्निव ॥ १५ ॥ इत्याश्व
लायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्केचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
हरिःॐम् ॥ ॥ परिहितेपइष्यहोतरित्युक्तोनभिहिंकृत्यापोनप्त्रीयाअन्वाहैषच्छनैस्तरांपरिधानीयायास्तासां
निगदादिशनैस्तरांताभ्यश्चाप्रसर्पणात्परंमंद्रेणप्रातःसवनंचाध्यर्धकारंप्रथमामृगावानमुत्तरावृष्टिकामस्यप्रकृत्यावाप्र
कृतिभावेपूर्वेष्वासामर्धर्चेषुलिंगानिकांक्षेत्प्रदेवत्राब्रह्मणेगातुरेत्वितिनवहिनोतानोअध्वरंदेवयज्येतिदशमीमावर्वृतती
रधनुद्विधाराइत्यावृत्तास्वेकधनासुप्रतियदापोअदृश्रमायतीरितिप्रतिदृश्यमानास्वाधेनवःपयसातूर्ण्यर्थाःसमन्यायं
त्युपयंत्यन्याइतितीर्थदेशेहोतृचमसेपांपूर्यमाणआपोनदेवीरुपयंतिहोत्रियमितिसमाप्यप्रणवेनोपरमेदागतमध्वर्युमवे
रपोध्वर्या३उइतिपृच्छेत्युतेमनंनमुरितिप्रत्युक्तोनिगदंब्रुवन्प्रतिनिष्क्रामेत्तास्वध्वर्योइंद्रायसोमंसोतामधुमंतं । वृष्टिव
निंतीव्रांतंबहुरमध्यंवसुमतेरुद्रवतआदित्यवतऋभुमतेविभुमतेवाजवतेबृहस्पतिवतेविश्वदेव्यावतइत्यंतमनवानमु
क्त्वोदगासांपथोवतिष्ठेतोपातीतास्वन्वावर्तेतयस्येंद्रःपीत्वावृत्राणिजंघनत्प्रसजन्यानितारिषों३मंबयोयंत्यध्वभिरिति
तिस्रउत्तमयानुप्रपद्येतेमाअग्मन्रेवतीर्जीवधन्याइतिद्वैसन्नासूत्तरयापरिधायोत्तरांद्वार्यामासाद्यराजानमभिमुखउप

विशेदनिरस्यतृणं ॥ १ ॥ उपांशुहूयमानैंप्राणंयच्छस्वाहात्वासुहवसूर्यायप्राणप्राणंमेयच्छेत्यनुमंत्र्यउःइत्यनुप्राण्यादंत
र्याममपानंयच्छस्वाहात्वासुहवसूर्यायापानापानंमेयच्छेत्यनुमंत्र्यऊँइतिचाभ्यपान्यादुपांशुसवनंग्रावाणंव्यानायत्वेत्य
भिमृश्यवाचंविसृजेतपवमानायसर्पणेन्वक्छंदोगान्मैत्रावरुणोब्रह्माचनित्यौतावंतरेणेतरेदीक्षिताश्चेंद्रप्सश्चस्कंदेति
द्वाभ्यांविप्रुड्ढोमौहुत्वाध्वर्युमुखाःसमन्वारब्धाःसर्पंत्यातीर्थदेशात्तत्स्तोत्रायोपविशंत्युद्गातारमभिमुखास्तान्होतानुमंत्र
यतेत्रैवासीनोयोदेवानामिहसोमपीथोयज्ञेबर्हिषिवेद्यांतस्यापिभक्षयामसिमुखमसिमुखमसिमुखंभूयासमितिदीक्षितश्चे
द्ब्रजैत्स्तोत्रोपस्वारायंसर्पेंच्चोत्तरयोःसवनयोर्ब्रह्मन्स्तोष्यामःप्रशास्तरितिस्तोत्रायातिसर्जितावतिसृजतोभूरिंद्रवंतःसवि
तृप्रसूताइतिजपित्वोस्तुध्वमितिब्रह्माप्रातःसवनेभुवइतिमाध्यंदिनेस्वरितितृतीयसवनेभूर्भुवःस्वरिंद्रवंतःसवितृप्रसू
ताइत्यूर्ध्वमाग्निमारुतात्स्तुतदेवेनसवित्राप्रसूताऋतंचसत्यंचवदत ॥ आयुष्मत्यऋचोमागातंतनूपात्साम्नओ३मिति
जपित्वामैत्रावरुणःस्तुध्वमित्युच्चैः ॥ २ ॥ अथसवनीयेनपशुनाचरंतियद्देवतोभवत्याग्नेयोग्निष्टोमऐंद्राग्नउक्थ्येद्वि
तीयऐंद्रोवृष्णिःषोळशिनितृतीयःसारस्वतीमेष्यतिरात्रेचतुर्थीतिक्रतुपशवःपरिव्ययणाद्युक्तमग्नीषोमीयेणाचात्वाल
मार्जनाद्दंडप्रदानवर्जमुपविश्याभिहिंकृत्यपरिव्ययणीयांत्रिरावहदेवान्त्सुन्वतेयजमानायेत्यावाहनादिसुन्वच्छब्दोंम्रे
यजमानशब्दादैष्टिकेषुनिगमेषुनांत्याद्धारियोजनादूर्ध्वंनप्रावित्रंसाधुतैयजमानदेवताओमन्वतीतेस्मिन्यज्ञेयजमाने

तिचप्रागाज्यपेभ्यःसवनदेवताआवाहयेदिंद्रंवसुमंतमावहेंद्रंरुद्रवंतमावहेंद्रमादित्यवंतमृभुमंतंविभुमंतंवाजवंतंबृह
स्पतिवंतंविश्वदेव्यावंतमावहेतिताःसूक्तवाकएवानुवर्तयेत्प्रवृताहुतीर्जुहोतिवषट्कर्तारोन्येच्छावाकांचात्वालेमार्जयि
त्वाध्वर्युपथउपतिष्ठंतआदित्यप्रभृतीन्धिष्ण्यामादित्यमग्रेध्वनामध्वपतेश्रेष्ठःस्वस्त्यस्याध्वनःपारमशीयेतियूपादित्या
हवनीयनिर्मथ्यानग्नयःसगराःसगराअग्नयःसगरास्थसगरेणनाम्ना ॥ पातमाग्नयःपिपृतमाग्नयोनमोवोअस्तुमामाहिंसि
ष्टेतिसव्यावृतःशामित्रोवध्यगोहचात्वालोत्करास्तावानेवमेवंदक्षिणावृतआग्नीध्रीयमच्छावाकस्यवादंदक्षिणंमार्जालीयं
खरमित्युत्तरेणाग्नीध्रीयंपरिव्रज्यप्राप्यसदोभिमृशंत्युर्वंतरिक्षंवीहीतिद्वार्येसंमृश्यैवमपरानुपतिष्ठंतउपस्थितांश्चानुपस्थि
तांश्चाप्यपश्यंतोव्यनीक्षमाणाहोतामैत्रावरुणोब्राह्मणाच्छंसीपोतानेष्टेतिपूर्वयाद्वारासदःप्रसर्पंत्युरुंनोलोकमनुनेषिवि
द्वानितिजपंतउत्तरेणसर्वान्धिष्ण्यान्त्संनात्संनानपरेणंयथास्वंधिष्ण्यानांपश्चादुपविश्यजपंतियोअद्यसौम्योवधोघायू
नामुदीरति ॥ विषूकुहमिवधन्वनाव्यस्याःपरिपंथिनंसदसस्पतयेनमइत्येवमपरयाब्रह्माप्रसृप्यदक्षिणपुरस्तान्मैत्राव
रुणस्योपविशेत्तमन्वंचऋत्विजःप्रसर्पकाःपूर्वेणौदुंबरीमपरेणधिष्ण्यान्यथांतरमनूपविशंत्येतयावृताग्नीध्रआग्नीध्रीयम
प्याकाशंदक्षिणादयोधिष्ण्याउदक्संस्थाःप्रसर्पिणामाद्यौतुविपरीतौतेषांविसंस्थितसंचरायथास्वंधिष्ण्यानुत्तरेणदक्षि
णमधिष्ण्यानां ॥ ३ ॥ अथैंद्रैःपुरोळाशैरनुसवनंचरंतिधानावंतंकरंभिणमितिप्रातःसवनेनुवाक्यामाध्यंदिनस्यसवन

स्यंधानाइतिमाध्यंदिनैंतृतीयेधानाःसवनेपुरुष्टुतेतितृतीयसवनैंहोतायक्षदिंद्रंहरिवाँऽइंद्रोधानाअत्त्वितिप्रैषौलिंगैरनु
सवनमुद्धृत्यादेशपदंतेनैवेज्यांहोतायक्षदसौयजयोस्तुस्थानंआगूर्वषट्कारौयत्रक्वचप्रैषेणयजेंदथस्विष्टकृतोंग्नेजुषस्व
नोहविर्माध्यंदिनेसवनेजातवेदोंग्नेतृतीयेसवनेहिकानिषइत्यनुसवनमनुवाक्यांहोतायक्षदग्निंपुरोळाशानामितिप्रैषौंह
विरग्नेवीहीतियाज्यैतास्वनुवाक्यासुंपुरोळाशशब्दंबहुवदेकेविज्ञायतेपूयतिवाएतद्दचोक्षरंयदेनदूहतितस्माद्दचंनोहेत्
॥ ४ ॥ द्विदेवत्यैश्चरंतिवायवइंद्रवायुभ्यांवायवायाहिदर्शतेंद्रवायूइमेसुताइत्यनुवाक्येअनवानंपृथक्प्रणवैंहोतायक्ष
द्वायुमग्रेगाँहोतायक्षदिंद्रवायूअर्हतेतिप्रैषावनवानंमग्रंपिबामधूनामितियाज्येअनवानमेकागुरैंपृथग्वषट्कारैंइदमाद्य
नवानंप्रातःसवनइज्यानुवाक्यैंप्रैषै।चोत्तरयोर्ग्रहयोर्हुत्वैतद्ग्रहपात्रमाहरत्यध्वर्युस्तद्गृह्णीयांदैतुवसुःपुरूवसुरितिप्रतिगृह्य
दक्षिणमूरुमपोच्छाद्यंतस्मिन्सादयित्वांकाशवतीभिरंगुलीभिरपिदध्यांदेवमुत्तरेसव्येनत्वपिधार्यतयोःप्रतिग्रहोभक्ष
णंचमैत्रावरुणस्यायंवांमित्रावरुणांहोतायक्षन्मित्रावरुणांगृणानाजमदग्निनैत्यैतुवसुर्विदद्वसुरितिप्रतिगृह्यदक्षिणेनैंद्र
वायवंहृत्वांभ्यात्मंसादनमाश्विनस्यंप्रातर्युजाविबोधयंहोतायक्षदश्विनानासत्यांवावृधानाशुभस्पतीइत्यैतुवसुःसंयद्व
सुरितिप्रतिगृह्यैवमेवहृत्वोत्तरेणंशिरःपरिहृत्याभ्यात्मतरंसादनंमनुवचनप्रैषयाज्यासुंनित्योध्वर्युतःसंप्रैषंउन्नीयमाने
भ्योन्वाहांत्वावहंत्वसाविदेवंमिहोपयातेत्यनुसवनंहोतायक्षदिंद्रंप्रातःप्रातःसावस्यंहोतायक्षदिंद्रंमाध्यंदिनस्यसवनस्यं

होतायक्षदिंद्रंतृतीयस्यसवनस्येतिप्रेषितःप्रेषितोहोतानुसवनंप्रस्थितयाज्याभिर्यजतिनामादेशमितरैंप्रशास्ताब्राह्मणा
च्छंसीपोतानेष्टाग्नीध्रोच्छावाकश्चोत्तरयोःसवनयोंःपुराग्नीध्रादिदंतेसोम्यंमधुमित्रंवयंहवामहइंद्रत्वावृषभंवयंमरुतोय
स्यहिक्षयेंग्नेपत्नीरिहावहोंक्षान्नायवशान्नायेतिप्रातःसवनिक्यःप्रस्थितयाज्याःपिबासोममभियमुग्रतर्दइतितिस्रोर्वाङे
हिसोमकामंत्वाहुस्तवायंसोमस्त्वमेह्यर्वाङिन्द्रायसोमाःप्रदिवोविदानांऽआपूर्णोअस्यकलशस्वाहेतिमाध्यंदिन्यंइंद्रऋभु
भिर्वाजवद्भिःसमुक्षितंमिंद्रावरुणासुतपाविमंसुतंमिंद्रश्चसोमंपिबतंबृहस्पतंआवोवहंतुसप्तयोरघुष्यदोंमेवनःसुहवाऽ
आहिगंतनैंद्राविष्णूपिबतंमध्वोअस्यैमंस्तोममर्हतेजातवेदसइतितार्तीयसवनिक्यंःसोमस्याग्नेवीहीत्यनुवषट्कारंःप्रस्थि
तयाज्यासुशस्त्रयाज्यासुंमरुत्वतीयेहारियोजनैंमहिम्न्याश्विनेचतैरोअन्ह्यैंतदेषाभियज्ञगाथागीयते । ऋतुयाजान्द्वि
देवत्यांन्यश्चपात्नीवतोग्रहः । आदित्यग्रहसावित्रौतान्त्समानुवषट्कुर्थाइतिप्रतिवषट्कारंभक्षणंतूष्णीमुत्तरमेत्यध्व
र्युरयाळग्नीदितिपृच्छंत्ययाळितिप्रत्याहंसभद्रमकर्योनःसोमस्यपाययिष्यतीतिहोताजपति ॥ ५ ॥ ऐंद्रवायवमुत्तरेर्धे
गृहीत्वांध्वर्यवेप्रणामयेंदेषवसुःपुरूवसुरिहवसुःपुरूवसुंर्मयिवसुःपुरूवसुंर्वाक्पावाचंमेपाह्युपहूतावाक्सहप्राणेनोपमां
वाक्सहप्राणेनह्वयतांमुपहूताऋषयोदैव्यासंस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजांउपमामृषयोदैव्यासोह्वयंतांतनूपावानस्तन्वस्त
पोजाइत्यध्वर्यउपह्वयस्वेत्युक्त्वांवघ्रायनासिकाभ्यांवाग्देवीसोमस्यतृप्यत्वितिभक्षयेंत्सर्वत्रप्रतिभक्षितंहोतृचमसेकिं

चिदवनीयानाचम्यौपह्वानादिपुनःसंभक्षयित्वानसोमेनोच्छिष्टाभवंतीत्युदाहरंतिशेषंहोतृचमसआनीयोत्सृजेदेवमु
त्तरैनत्वेनयोःपुनर्भक्षोनकंचनद्विदेवत्यानांमनवनीतमवसृजेन्मैत्रावरुणमेषवसुर्विदद्वसुरिहवसुर्विदद्वसुर्मयिवसुर्विद
द्वसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मेपाह्युपहूतंचक्षुःसहमनसोपमांचक्षुःसहमनसाह्वयतामुपहूताऋषयोदैव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजा
उपमामृषयोदैव्यासोह्वयंतांतनूपावानस्तन्वस्तपोजाइत्यक्षीभ्यांत्विहावेक्षणंदक्षिणेनाग्रेसव्येनपाणिनाहोतृचमसमाद
दीतैतुवसूनांपतिर्विश्वेषांदेवानांसमिदितितस्यारत्निनातस्योरोर्वसनमपोच्छाद्यतस्मिन्त्सादयित्वाकाशवतीभिरंगुली
भिरपिदध्यादाश्विनंयथाहृतंपरिहृत्यपुनःसादयित्वाध्वर्यवेप्रणामयेदेषवसुःसंयद्वसुरिहवसुःसंयद्वसुर्मयिवसुःसंयद्व
सुःश्रोत्रपाःश्रोत्रंमेपाह्युपहूतंश्रोत्रंसहात्मनोपमांश्रोत्रंसहात्मनाह्वयतामुपहूताऋषयोदैव्यासस्तनूपावानस्तन्वस्तपोजा
उपमामृषयोदैव्यासोह्वयंतांतनूपावानस्तन्वस्तपोजाइतिकर्णाभ्यांत्विहोपोद्यच्छेद्दक्षिणायाग्रेनिधायहोतृचमसंस्पृष्ट्वोद
कमिळामुपह्वयतंउपोद्यच्छंतिचमसानवांतरेळांप्राश्याचम्यहोतृचमसंभक्षयेदध्वर्यउपह्वयस्वेत्युक्त्वादीक्षितोदीक्षिता
उपह्वयध्वंयजमानाइतिवामुख्यान्वापृथग्घोत्रकाउपह्वयध्वमितीतरानेवमितरेयथासभक्षंत्वदीक्षितामुख्यचमसादच
मसाद्द्रोणकलशाद्वोक्तःसोमभक्षजपःसर्वत्रहोतुर्वषट्कारेचमसाहूयंतउद्गातुर्ब्रह्मणोयजमानस्यतेषांहोताग्रेभक्षयेदिति
गौतमोभक्षस्यवषट्कारान्वयत्वादभक्षणमितरेषामितितौल्वलिःकृतार्थत्वाद्भक्षयेयुरितिगाणगारिरतःसंस्कारत्वात्का

चतच्चमसतास्यांश्चचान्यःसंबंधोभक्षयित्वापामसोमममृताअभूमशंनोभवहृदआपीतइंदविर्तिमुखहृदयेअभिमृशेरन्ना
प्यायस्वसमेतुतेसंतेपयांसिसमुयंतुवाजाइतिचमसानाद्योपाद्यान्पूर्वयोःसवनयोराद्यांस्तृतीयसवनेसर्वत्रात्मानमन्यत्रै
कपात्रेभ्यआप्यायितांश्चमसान्त्सादयंतितेनाराशंसाभवंति ॥ ६ ॥ एतस्मिन्कालेप्रपद्याच्छावाकउत्तरेणाग्नीध्रीयं
परिव्रज्यपूर्वेणसदआत्मनोधिष्ण्यदेशउपविशेत्पुरोळाशदृगळंप्रत्तमिळामिवोद्यम्याच्छावाकवदस्वेत्युक्तोच्छावोअग्नि
मवसइतितृचमन्वाहात्येनप्रणवेनोपसंतनुयाद्यजमानहोतरध्वर्योग्नीद्ब्रह्मन्पोतर्नेष्टरुतोपवक्तरिषेषयध्वमूर्जोजयध्वंनि
वोजामयोजिहतान्यजामयोनिःसपत्नायामनिबाधितासोजयताभीत्वरीजयताभीत्वर्याःश्रवद्वइंद्रःशृणवद्वोअग्निःप्र
स्थायेंद्राग्निभ्यांसोमंवोचतोपोअस्मान्ब्राह्मणान्ब्राह्मणाह्वयध्वमितिसमाप्तेस्मिन्निगदेध्वर्युर्होतर्युपहवंकांक्षेत्प्रत्येतासु
न्वन्यजमानःसूक्तावामप्रभोदुत्तप्रतिष्ठोतोपवक्तरुतनोगावउपहूताउपहूतइत्युपह्वयतउपहूतःप्रत्यस्माइत्युन्नीयमाना
यानूच्यप्रातर्यावभिरागतमिति यजतिनिधायपुरोळाशदृगळंस्पृष्ट्वोदकंचमसंभक्षयेन्नास्पृष्ट्वोदकाःसोमेनेतराणिहवीं
ष्यालभेरन्नादायैनदादित्यप्रभृतीन्धिष्ण्यानुपस्थायापरयाद्वारासदःप्रसृप्यपश्चात्स्वस्यधिष्ण्यस्योपविश्यप्राश्नीयादुप
विष्टेब्रह्माग्नीध्रीयंप्राप्यहविरुच्छिष्टंसर्वेप्राश्नीयुःप्रागेवेतरेगताभवंतिप्राश्यप्रतिप्रसृप्य ॥ ७ ॥ ऋतुयाजैश्चरंतितेत
षांप्रैषाःपंचमंप्रैषसूक्तंतेनतेनैवप्रोषितःप्रेषितःससयथाप्रैषंयजतिहोताध्वर्युगृहपतिभ्यांहोतरेतद्यजेत्युक्तःस्वयंषष्ठेपृष्ठ

ष्याहर्नैपश्चादुत्तरवेदेरुपविश्याध्वर्युःपश्चाद्गार्हपत्यस्यगृहपतिरथैतद्दतुपात्रमानंतर्येणवषट्कर्तारोभक्षयंतिपृथगध्वर्युः
प्रतिभक्षयेत्तास्मिंश्चैवोपहवः ॥ ८ ॥ पराङध्वर्यावावृत्तेसुमत्पद्ग्दे पितामातरिश्वाच्छिद्रापदाधादच्छिद्रोक्थाकवयः
शंसन्त्सोमोविश्वविन्नीथानिनेषद्बृहस्पतिरुक्थामदानिशंसिषद्वागायुर्विश्वायुर्विश्वमायुःकइदंशंसिष्यतिसइदंशंसिष्य
तीतिजपित्वानभिहिंकृत्यशोंसावोमित्युच्चैराहूयतूष्णींशंसंशंसेदुपांशुसप्रणवमसंतन्वन्नेषआहावःप्रातःसवनेशस्त्रादिषु
पर्यायप्रभृतीनांचसर्वत्रचांतःशस्त्रंतेनचोपसंतानःशस्त्रस्वरःप्रतिगरंओथामोदैवेतिशोंसामोदैवेत्याहावेप्लुतादिःप्रणवे
प्लुतादिरवसानेप्रणवेप्रणवआहावोत्तरेवसानेचप्रणवांतोवायत्रयत्रचांतःशस्त्रंप्रणवेनावस्यतिप्रणवांतएवतत्रप्रतिगरः
शस्त्रांतेतुप्रणवोभूरग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्नों३मृइंद्रोज्योतिर्भुवोज्योतिरिंद्रों३मृसूर्योज्योतिर्ज्योतिःस्वःसूर्यो३मितित्रिपद
स्तूष्णींशंसोयद्युवैषट्पदःपूर्वैर्ज्योतिःशब्दैरग्नेवस्येदुच्चैर्निविदंयथानिशांतमग्निर्देवेद्धइतिनास्याआह्वानंनचोपसंतानउ
त्तमेनपदेनप्रवोदेवायेत्याज्यमुपसंतनुयादेतेननिविदउत्तराःसर्वेचपदसमाम्नायाउपसंतानस्त्वन्यत्राह्वानंचनिविदांमा
ज्याद्यांत्रिःशंसेदर्धर्चशोविग्राहंतन्निदर्शयिष्यामः ॥ प्रवोदे॒वाया॒ग्नये॒बर्हिष्ठमर्चास्मै ॥ गमंद्दे॒वेभि॒रासनो॒यजिष्ठोब॒र्हिं
रासदो३मित्यृगावानंवैवमेवैतेनाद्याःप्रतिपदामनृगावानमनुब्राह्मणंवानुपूर्व्यमाहूयोत्तमयापरिदधातिसर्वशस्त्रपरि
धानीयास्वेवमुक्थंवाचिघोषायत्वेतिशस्त्वाजपेदग्नइंद्रश्चदाशुषोदुरोणइतियाज्योक्थपात्रमग्नेभक्षयेत्ततश्चमसांश्चमसि

नःसर्वशस्त्रयाज्यांतेषुवषट्कर्तैकपात्राण्यादित्यग्रहसावित्रवर्जं ॥ ९ ॥ स्तोत्रमग्नेशस्त्रादेषेतिप्रोक्तउद्गातुर्हिंकारेप्रा
तःसवनआह्वयीरन्प्रतिहारउत्तरयोःसवनयोर्वायुरग्नेगायत्रप्रीरितिसप्तानांपुरोरुचांतस्यास्तस्याउपरिष्टात्तृचंतृचंशं
सेद्वायवायाहिदर्शतेतिसप्ततृचाद्वितीयांप्रउगेत्रिःपुरोरुग्भ्यआह्वयीतंषष्ठ्यांत्रिरवस्येदर्धर्चेर्धर्चउत्तमांनशंसेच्छंसंत्येके
तृचआह्वानमशंसनेमाधुच्छंदसंप्रउगमित्येतदाचक्षतउक्थंवाचिश्लोकायत्वेतिशस्त्वाजपेद्विश्वेभिःसोम्यंमध्वितिया
ज्याप्रशास्ताब्राह्मणाच्छंस्यच्छावाकइतिशस्त्रिणोहोत्रकास्तेषांचतुराहावानिशस्त्राणिप्रातःसवनेतृतीयसवनेपर्यायेष्वति
रिक्तेषुचपंचाहावानिमाध्यंदिनेस्तोत्रियानुरूपेभ्यःप्रतिपदनुचरेभ्यःप्रगाथेभ्योधाय्याभ्यइतिपृथगाह्वानंहोतुरपितेभ्य
श्चान्यदनंतरमादौनिविद्धानीयानांसूक्तानामनेकंचेत्प्रथमेऽवाहावआपोदेवतेचतृचेतेषांतृचास्तोत्रियानुरूपाःशस्त्रादि
षुसर्वत्रमाध्यंदिनेप्रगाथास्तृतीयायथाग्रहणमन्यद्याज्यांतानिशस्त्राण्युक्थंवाचीत्येषांशस्त्वाजपःप्रातःसवनऊर्ध्वंचषो
ळशिनःसर्वेषामुक्थंवाचींद्रायेतिमाध्यंदिनउक्थंवाचींद्रायदेवेभ्यइत्युक्थेषुसषोळशिकेष्वनंतरस्यपूर्वेणस्तोत्रियेणानु
रूपस्यछंदःप्रमाणलिंगदैवतान्यार्षंचैकंआनोमित्रावरुणानोगंतरिशादसाप्रवोमित्रायप्रमित्रयोर्वरुणयोरितिनवायातं
मित्रावरुणेतियाज्यायाहिसुषुमाहितइतिषट्स्तोत्रियानुरूपावनंतराःसत्तेंद्रत्वावृषभमुद्धेदभीतितिस्रइंद्रक्रतुविदंसुत
मितियाज्यैंद्राग्नीआगतंसुतमिंद्राग्नीअपसस्परि । तोशावृत्रहणाहुवइतितिस्रइहेंद्राग्नीउपयेवामस्यमन्मनइतिनवैंद्रा

ग्नीआगतंसुतमितियाज्या ॥ १० ॥ संस्थितेषुसवनेषुषोळशिनिषातिरात्रेप्रशास्तःप्रसुहीत्युक्तःसर्पतेतिप्रशास्ताति
सृजेद्धोतादक्षिणेनौदुंबरीमंजसैतरेपरयाद्वारौत्तरांवेदिःश्रोणीमभिनिःसर्पतिंमृगतीर्थमित्येतदाचक्षतएतेननिष्क्रम्यय
थार्थंनत्वेवान्यन्मूत्रेभ्यएतेननिष्क्रम्यकृत्वोदकार्थंवेद्यांसमस्तानुपस्थायापरयाद्वारानित्ययावृतासदोद्वार्येचाभिमृश्य
तूष्णींप्रतिप्रसर्पत्येषावृत्सर्पतेतिवचनैपूर्वयैवगृहपतिः ॥ ११ ॥ एतस्मिन्कालेग्रावस्तुत्प्रपद्यतैतस्योक्तमुपस्थानैपूर्वे
याद्वाराहविर्धानेप्रपद्यदक्षिणस्यहविर्धानस्यप्रागुदगुत्तरस्याक्षशिरसस्तृणंनिरस्यराजानमभिमुखोवतिष्ठतैनात्रोपवेश
नौयोअद्यसौम्यइतित्वथास्मा अध्वर्युरुष्णीषंप्रयच्छातितदंजलिनाप्रतिगृह्यत्रिःप्रदक्षिणंशिरःसमुखंवेष्टयित्वायदासोमां
शूनभिषवायव्यपोहैत्यथग्राव्णोभिष्टुयान्मध्यमस्वरेणेदंसवनंमभित्वादेवसवितर्युंजतेमनउतयुंजतेधियआतूनइंद्रक्षु
मंतैमाचिदन्यद्विशंतप्रैतेवदंत्वित्यर्बुदंप्रागुत्तमायाआवक्रंजसेप्रवोग्रावाणइतिसूक्तयोरंतरोपरिष्टात्पुरस्ताद्वापावमा
नीरोप्यंयथार्थमावाग्रहग्रहणाच्छिष्टयापरिधायवेद्यंयजमानस्योष्णीषमादायंयथार्थमंत्येष्वहःसुप्रतिप्रयच्छेदितरेष्व
थापरमभिरूपंकुर्यादितिगाणगारिराप्यायस्वसमेतुतइतितिस्रोमृजंतित्वादशक्षिपएतमुत्यंदशक्षिपोमृज्यमानःसुह
स्त्यांदशभिर्विवस्वतोदुहंतिसप्तैकामधुक्षत्पिप्युषीमिषमाकलशेषुधावतिपवित्रेपरिषिच्यतइत्येकाकलशेषुधावतिश्ये
नोवर्मविगाहतइतिद्वेएतासामर्बुदस्यचतुर्थीमुद्धृत्यंतृचांतेषुतृचानवदध्यादाप्याय्यमानेप्रथमैमृज्यमानेद्वितीयैदुह्यमा

नेतृतीयमासिच्यमानेचतुर्थंबृहच्छन्देबृहच्छन्देचतुर्थीमाचिदन्यद्विशंसतेतियदिग्रावाणःसंह्रादेरन्त्समानमन्यदर्बुद
मेवेत्येकेप्रवोग्रावाणइत्येकउक्तंसर्पणंस्तुतेमाध्यंदिनेपवमानेविहृत्यांगारान् ॥ १२ ॥ दधिघर्मेणचरंतिप्रव
र्ग्यवांश्चेत्तस्यो कमृगावानैघर्मेणेज्याभक्षिणश्चहोतर्वदस्वेत्युक्तउत्तिष्ठतावपश्यतेत्याहश्रातंहविरित्युक्तःश्रातंहविरित्य
न्वाहश्रातंमन्यऊधनिश्रातमग्नावितियजत्यग्नेवीहीत्यनुवषट्कारोदधिघर्मस्याग्नेवीहीतिवा ॥ मयित्यदिंद्रियंबृहन्म
यिद्युम्नमुतक्रतुः ॥ त्रिशुद्धर्मोविभातुमआकूत्यामनसासहविराजाज्योतिषासह ॥ तस्यदोहमशीयतैतस्यतइंद्रपी
तस्यत्रिष्टुप्छंदसउपहूतस्योपहूतोभक्षयामीतिभक्षजपोयंधिष्ण्यवतांप्रांचमंगारैरभिविहरेयुःपश्चात्स्वस्यधिष्ण्यस्योपवि
श्योपहवमिष्ट्वापरित्वाग्नेपुरंवयमितिजपेदनिष्ठादीक्षितःसवनीयानांपुरस्तादुपरिष्टाद्वापशुपुरोळाशेनचरंत्यक्रियामेके
न्यत्रतदर्थवादवदनात्क्रियामाश्मरथ्योन्विताप्रतिषेधात्पुरोळाशाद्युक्तमानाराशंससादनान्नत्विहद्विदेवत्याएतस्मि
न्कालेदक्षिणानीयंतेहीनैकाहेषुकृष्णाजिनानिधून्वंतःस्वयमेवदक्षिणापथंयंतिदीक्षिताःसत्रेष्विदमहंमांकल्याण्यैकीर्त्यै
तेजसेयशसेमृतत्वायात्मानंदक्षिणान्नयानीतिजपंतउन्नेष्यमाणास्वाग्नीध्रीयआहुतीजुह्वतिददानीत्यग्निर्वदतिवायुराह
तथेतितत् ॥ हंतेतिचंद्रमाःसत्यमादित्यःसत्यमोमापस्तत्सत्यमाभरन् ॥ दिशोयज्ञस्यदक्षिणादक्षिणानांप्रियोभूया
संस्वाहा ॥ प्राचिह्येधिप्राचिजुषाणाप्राच्याज्यस्यवेतुस्वाहेतिद्वितीयां ॥ कइदंकस्माअदात्कामःकामायादात्कामोदा

ताकामः प्रतिग्रहीताकामंसमुद्रमाविशकामेनत्वाप्रतिगृह्णामिकामैतत्तेवृष्टिरसिद्यौस्त्वाददातुपृथिवीप्रतिगृह्णात्वित्य
तीतास्वनुमंत्रयेतंप्राण्यभिमृशेदप्राणिकन्यांचंसर्वत्रचैवंप्रतिगृह्याग्नीध्रीयंप्राप्यहविरुच्छिष्टंसर्वेप्राश्नीयुःप्राश्यप्रतिप्रस्
प्य ॥ १३ ॥ मरुत्वतीयेनग्रहेणचरंतींद्रमरुत्वइहपाहिसोमंहोतायक्षदिंद्रंमरुत्वंतंसजोषाइंद्रसगणोमरुद्भिरितिंभक्षयि
त्वैतत्पात्रंमरुत्वतीयंशस्त्रंशंसेदध्वर्योशोंसावोमितिमाध्यंदिनेंशस्त्रादिष्वाहावंआत्वारथंयथोतयइदंवसोसुतमंधइतिं
मरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरांविंद्रनेदीयएदिहीतींद्रनिहवःप्रगाथःप्रनूनंब्रह्मणस्पतिरितिब्राह्मणस्पत्यस्तृचाः प्रतिपदनु
चराद्वृचाःप्रगाथाआतोर्धचंसर्वस्तोत्रियानुरूपाःप्रतिपदनुचराःप्रगाथाःसर्वत्रप्राक्चछंदांसित्रैष्टुभात्सर्वाश्चैवाचतुष्प
दाःपंक्तिषुद्विरवस्येद्द्वयोर्द्वयोःपादयोरर्धर्चशोवाश्विनेपच्छःशस्यगतांतुपच्छःसमासमुत्तमेपदेपच्छोन्यत्पादैरवसायार्ध
र्चांतैःसंतानोग्निर्नेतात्वंसोमक्रतुभिःपिन्वंत्यपइतिधाय्याःप्रवइंद्रायबृहतइतिंमरुत्वतीयःप्रगाथोंजनिष्ठाउग्रइत्येकभूय
सीःशस्त्वामरुत्वतीयांनिविदंदध्यात्सर्वत्रैवमयुजासुमाध्यंदिनेएकांतृचेर्धायुग्मास्वेकांशिष्टातृतीयसवनेक्षिणीमृजानः
परिदध्याध्यायन्नेनआत्मनोन्यत्राप्येतयापरिदधदेवमुक्थंवाचींद्रायशृण्वतेत्वेतिशस्त्वाजपेद्येत्वाहिहत्येमघवन्नवर्ध
न्नितियाज्या ॥ १४ ॥ निष्केवल्यस्याभित्वाशूरनोनुमोभित्वापूर्वपीतयइतिंप्रगाथौस्तोत्रियानुरूपौयदिरथंतरंपृष्ठंयद्यु
वैबृहत्त्वामिद्धिहवामहेत्वंह्येहिचेरवइतिंप्रगाथाएतेभवंतितान्द्वेतिस्रस्कारंशंसेच्चतुर्थषष्ठौपादौबार्हतेप्रगाथेपुनरभ्यसि

त्वोत्तरयोरवस्येद्बृहतीकारंचेत्तावेवार्द्धिस्तृतीयपंचमौतुकाकुभेषुप्रत्यादानाद्युत्तरैवमेतत्पृष्ठेष्वहःस्विंद्रनिहवब्राह्मणस्प
त्यान्बृहतीकारमितरेषुपृष्ठेषुबृहद्रथंतरयोश्चतृचस्थयोहौत्रकाश्चयेषांप्रगाथास्तोत्रियानुरूपाःसर्वमन्यद्यथास्तुतंपरिमि
तशस्यएकाहःसयद्युभयसामायत्पवमानेतस्ययोनिरनुरूपोयोनिस्थानएवैनामन्यत्रशंसेदूर्ध्वंधाय्यायायोनिस्थानंमने
कानंतर्येसकृत्पृथग्वाह्वानंमेवमूर्ध्वमिंद्रनिहवात्प्रगाथानांयद्वावानेतिधाय्यांपिबासुतस्यरसिनइतिसामप्रगाथंइंद्रस्यनु
वीर्याणीत्येतस्मिन्नैंद्रींनिविदंदध्यादनुब्राह्मणंवास्वरउक्थंवाचींद्रायोपशृण्वतेत्वेतिशस्त्वाजपेत्पिबासोममिंद्रमंदतुत्वे
तियाज्या ॥ १५ ॥ होत्रकाणांकयानश्चित्रआभुवत्कयात्वंनऊत्याकस्तमिंद्रत्वावसुंसद्योहजातएवात्वामिंद्रोशन्नुषुणः
सुमनाउपाकइतियाज्यातंवोदस्ममृतीषहंतत्त्वायामिसुवीर्यमितिंप्रगाथौस्तोत्रियानुरूपाउदुत्येमधुमत्तमाइंद्रःपूर्भिदु
दुब्रह्माण्यृंजीषीवज्रीवृषभस्तुराषाळितियाज्यांतरोभिर्वोविदद्वसुंतरणिरित्सिषासतीतिंप्रगाथौस्तोत्रियानुरूपाउदिन्व
स्यरिच्यतेभूयइदिमामूर्ष्वित्युपोत्तमामुद्धरेत्सर्वत्रपिबावर्धस्वतवघासुतासइतियाज्या ॥ १६ ॥ अथतृतीयसवनंमु
त्तमस्वरेणादित्यग्रहेणचरंत्यादित्यानामवसानूतनेनहोतायक्षदादित्यान्प्रियान्प्रियधाम्नआदित्यासोअदितिर्मादयंता
मितिंनैतंग्रहमीक्षेतहूयमानंस्तुतआर्भवेपवमानेविहृत्यांगारान्मनोतादिपश्विळांतंपशुकर्मकृत्वापुरोळाशाद्युक्तमाना
राशंससादनात्सन्नेषुप्रदिष्टात्पुरोळाशस्यतिस्रस्तिस्रःपिंड्योदक्षिणतःप्रतिस्वंचमसेभ्यःस्वेभ्यःपितृभ्यउपास्येयुरत्रपित

रोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वमितिसव्यावृतआग्नीध्रीयंप्राप्यहविरुच्छिष्टंसर्वेप्राश्नीयुःप्राश्यप्रतिप्रसृप्य ॥ १७ ॥
सावित्रेणग्रहेणचरंत्यभूद्देवःसवितावंद्योनुनोहोतायक्षद्देवंसवितारंदमूनादेवःसवितावरेण्योदधद्रत्नादक्षपितृभ्यआयु
नि ॥ पिबात्सोमंममदन्नेनमिष्टयःपरिज्मा चिद्रमतेअस्यधर्मणीतिंवषट्कृतेहोतावैश्वदेवंशस्त्रंशंसेत्सर्वादिशोध्यायेच्छं
सिष्यन्यस्यांद्वेष्योनतामध्वर्योशोशोंसावोमितितृतीयसवनेंशस्त्रादिष्वाहावस्तत्सवितुर्वृणीमहेद्यानोदेवसवितरितिवै
श्वदेवस्यप्रतिपदनुचरावभूद्देवएकयाचदशभिश्चस्वभूतेंद्वाभ्यामिष्टयेविंशत्याचतिसृभिश्चवहसेत्रिंशताचनियुद्भिर्वाय
विहताविमुंचप्रद्यावेतिदैर्घतमसंसुरूपकृत्नुमूतयेतक्षन्रथमयंवेनश्चोदयत्पृश्निगर्भायेभ्योमातामधुमत्पिन्वतेपयएत्रापित्रे
विश्वदेवायवृष्णआनोभद्राःक्रतवोयंतुविश्वतइतिनववैश्वदेवंवैश्वदेवाग्निमारुतयोःसूक्तेषुसावित्रादिनिविदोदध्याच्च
तस्रोवैश्वदेवउत्तरास्तिस्रउत्तरैसूक्तानांतद्धिदैवतदैवतेनसूक्तांतोधाय्याश्चात्रैकपातिनीरदितिद्यौरदितिरंतरिक्षमितिप
रिदध्यात्सर्वत्रवैश्वदेवेद्विःपच्छोर्धर्चशःसकृद्भूमिमुपस्पृशन्नुक्थंवाचींद्रायदेवेभ्यआश्रुत्यैत्वेतिशस्त्वाजपैद्विश्वेदेवाः
शृणुतेमंहवंमइतियाज्या ॥ १८ ॥ त्वंसोमपितृभिःसंविदानइतिसौम्यस्ययाज्यांतंघृतयाज्याभ्यामुपांशूभयतःप
रियजंतिघृताहवनोघृतपृष्ठोअग्निर्घृतेश्रितोघृतम्वस्यधाम ॥ घृतप्रुषस्त्वाहरितोवहंतुघृतंपिबन्यजसिदेवदेवानितिपुर
स्तादुरुविष्णोविक्रमस्वोरुक्षयायनस्कृधि ॥ घृतंघृतयोनेपिबप्रप्रयज्ञपतिंतिरेत्युपरिष्टादन्यतरतश्चेदग्नाविष्णूमहि

धामप्रियंवामित्युपांश्वेवाहृतंसौम्यंपूर्वमुद्गातृभ्योगृहीत्वावेक्षेतयत्तेचक्षुर्दिवियत्सुपर्णेयेनैकराज्यमजयोहिना ॥ दीर्घं
यच्चक्षुरदितेरनंतंसोमोनृचक्षामयितद्दधात्वित्यपश्यन्हृदिस्पृक्क्रतुस्पृग्वर्चोधावर्चोअस्मासुधेहि ॥ यन्मेमनोयमंगतं
यद्वामेअपरागतं ॥ राज्ञासोमेनतद्वयमस्मासुधारयामसि ॥ भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाइतिचांगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यां
माज्येनाक्षिणीअज्यछंदोगेभ्यःप्रयच्छेद्विहृतेषुशालाकेष्वाग्नीध्रःपात्नीवतस्ययजत्यैभिरग्नेसरथंयाह्यर्वाङित्युपांश्वेत्रने
ष्टारंविसंस्थितसंचरेणानुप्रपद्यतस्योपस्थउपविश्यभक्षयेत् ॥ १९ ॥ अथयथेतंस्वभ्यग्रमाग्निमारुतंतस्याद्यांपच्छऋगा
वानैपच्छःशस्य।चैदर्धर्चशइतरांसंतानमुत्तमेनवचनेनंवैश्वानरायपृथुपाजसेशंनःकरत्यर्वतेप्रत्वक्षसःप्रतवसोयज्ञायज्ञा
वोअग्नयेदेवोवोद्रविणोदाइतिप्रगाथौस्तोत्रियानुरूपौप्रतव्यसींनव्यसींमापोहिष्ठेतितिस्रोवियतमपउपस्पृशन्नन्वारब्धे
ष्वपावृतशिरस्कंइदमादिप्रतिप्रतीकमाह्वानमुतनोहिर्बुध्न्यःशृणोतुदेवानांपत्नीरुशतीरवंतुनइतिद्वेराकामहमितिद्वेपा
वीरवीकन्याचित्रायुरिमंयमप्रस्तरमाहिसीदम।तलीकव्यैर्यमोअंगिरोभिरुदीरतामवरउत्परासआहंपितृन्त्सुविदत्राँऽ
अवित्सीदंपितृभ्योनमोअस्त्वद्यस्वादुष्किलायमितिचतस्रोमध्येचाह्वानंमदामोदैवमोदामोदैवोमित्यासांप्रतिगरोययो
रोजसास्कभितारजांसिवीर्येभिर्वीरतमाशविष्ठा ॥ यापत्येतेअप्रतीतासहोभिर्विष्णूअगन्वरुणापूर्वहूतौ ॥ विष्णोर्नुकंवी
र्याणिप्रवोचैतंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विह्येवानइंद्रोमघवाविरप्शीतिपरिदध्याद्भूमिमुपस्पृशन्नुत्तमेनवचनेनंध्रुवावनय

नंकांक्षेंदुक्थंवाचींद्रायदेवेभ्यंआश्रुतायत्वेतिशस्त्वाजपेंदग्नेमरुद्भिःशुभयद्भिर्ऋक्वभिरितियाज्यैत्यंतोग्निष्टोमोग्निष्टोमः ॥ २० ॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्केपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॐम् ॥ उक्थ्येतुहोत्रकाणांमेहूषुब्रवाणितंआग्निरगामिभारतंश्चर्षणीधृतमस्तभ्नाद्द्यामसुरइतितृचांविंद्रावरुणायुवमावांराजानांविंद्रावरुणामधुमत्तमस्येतियाज्यांवयमुत्वाभपूर्व्यंयोनइदमिदंपुरेतिंप्रगाथौसर्वाःककुभंःप्रमंहिष्ठायोदप्रुतोच्छामइंद्रंबृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वइतियाज्याधाहींद्रगिर्वणइयंतइंद्रगिर्वणंक्रतुर्जनित्रीनूमर्तोंभवामित्रःसंवांकर्मणेंद्राविष्णूमदपतीमदानामितियाज्येत्यंतउक्थ्यः ॥ १ ॥ अथषोळश्यंसाविसोमइंद्रतइतिस्तोत्रियानुरूपांवात्वावहंतुहरयइतितिस्रोगायत्र्यउपोषुशृणुहीगिरंःसुसंदृशंत्वावयंमघवन्नित्येकाद्वेचपंक्तीयदिंद्रपृतनाज्येंऽयंतेअस्तुहर्यतइत्यौष्णिहबार्हतौतृचावांधूर्ष्वस्माइतिद्विपदांब्रह्मन्वीरब्रह्मकृतिंजुषाणइतित्रिष्टुबेषब्रह्मायऋत्वियंइंद्रोनामश्रुतोगृणे । विस्रुतयोयथापथंइंद्रत्वद्यंतिरातयः ॥ त्वामिच्छवसस्पतेंयंतिगिरोनसंयतइतितिस्रोद्विपदांःप्रतेमहेविदथेशंसिषंहरीइतितिस्रोजगत्यंस्त्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरं ॥ प्रोष्वस्मैपुरोरथमितितृचावातिच्छंदसौपच्छःपूर्वंद्वेधाकारंमुत्तरमनुष्टुब्गायत्रीकारंप्रचेतनप्रचेतयायाहिपिषमत्स्व ॥ क्रतुश्छंदऋतंबृहत्सुम्नआधेहिनोवसधित्यनुष्टुंप्प्रप्रवस्त्रिष्टुभमिषमर्चतप्रार्चत ॥ योव्यतीँरफाणयदितितृचाआनुष्टुभांउत्तमस्योत्तमांशिष्टौंत्तमांनिविदंदध्यांलिंगैःपदानुपूर्वंव्याख्यास्यामो

मत्सदहिंवृत्रमपांजिन्वदुदार्यंमुद्यांदिविसमुद्रंपर्वताँऽइहौंद्यद्भ्रस्यविष्टपमितिपरिधानीयैंवाह्येवैवाहींद्रं ॥ एवाहिशक्रोवशीहिशक्रइतिजपित्वांपाःपूर्वेषांहरिवःसुतानामितियजति ॥२॥ विहृतस्येंद्रजुषस्वंप्रवहायाहिशूरहरीइह ॥ पिबासुतस्यमतिर्नमध्वश्चकानश्चारुर्मदाय ॥ इंद्रजठरंनव्यंनपृणस्वमधोर्दिवोन ॥ अस्यसुतस्यस्वर्णोपत्वांमदाःसुवाचोअस्थुः ॥ इंद्रस्तुराषाण्मित्रोनंजघानवृत्रंयतिर्न ॥ बिभेदवलंभृगुर्नंससाहेशत्रून्मदेसोमस्य ॥ श्रुधीहवंनइंद्रोनंगिरोजुषस्ववज्रीन ॥ इंद्रसयुग्भिर्दिद्युंनंमत्स्वामदायमहेरणाय ॥ आत्वाविशंतुकविर्नंसुतासइंद्रत्वष्टान ॥ पृणस्वकुक्षीसोमोनांविड्ढीशूरधियाहियानः ॥ साधुर्नगृध्नुर्ऋभुर्नांस्तेवशूरश्चमसोन ॥ यातेवभीमोविष्णुर्नंत्वेषःसमत्सुक्रतुर्नेतिस्तोत्रियानुरूपांऊर्ध्वंस्तोत्रियानुरूपाभ्यांतदेवशस्यंविहरेत्पादान्व्यवधायार्धर्चशःशंसेंत्पूर्वासांपूर्वाणिपदानिंगायत्र्यःपंक्तिभिःपंक्तीनांतुद्वेद्वेपदेशिष्येतेताभ्यांप्रणुयांदुष्णिहोबृहतीभिंरुष्णिहांतूत्तमान्पादांन्द्वौकुर्यांच्चतुरक्षरंमाद्यंद्विपदाश्चतुर्धाकृत्वांप्रथमात्रिष्टुभोत्तराजगतीभिंरुत्तमायाश्चतुर्थमक्षरमंत्यंपूर्वस्याद्यमुत्तरस्यांनुष्टुभमतिछंदःस्ववदध्यांद्वितीयतृतीययोस्तृतीययोःपादयौंरवसानतउपदध्यांत्प्रचेतनेतिपूर्वस्याँप्रचेतयेत्युत्तरस्यांमुत्तरास्वितरान्पादान्षष्ठान्कृत्वांनुष्टुप्कारंशंसेंदूर्ध्वंस्तोत्रियानुरूपाभ्यांमातोविहृतस्तत्रप्रतिगरंओथामोदैवंमदेमदामोदेवोमथेर्तियाज्यांजपेनोपसृजेंदेवाह्येवापाःपूर्वेषांहरिवःसुतानामेवाहीद्रं ॥ अथोइदंसवनंकेवलंते ॥ एवाहिशक्रोममद्धिसोमंमधुमंतामिंद्रवशीहिशक्रःसत्रावृषंजठ

रआवृषस्वेतिसमानमन्यत्स्तोत्रियार्थनिविदेपरिधानीयायाइत्याहावआहृतंषोळशिपात्रैसमुपहावंभक्षयंतिघर्मेचभक्षि
णोमैत्रावरुणस्त्वयइछंदोगाइंद्रषोळशिन्नोजस्विस्त्वंदेवेष्वस्योजस्वंतंमामायुष्मंतंवर्चस्वंतंमनुष्येषुकुरु ॥ तस्यतइंद्रपीत
स्यानुष्टुप्छंदसउपहूतस्योपहूतोभक्षयामीतिभक्षजपः ॥ ३ ॥ अतिरात्रेपर्यायाणामुक्तःशस्योपायोहोतुरपियथाहोत्रका
णांप्रथमेपर्यायेहोतुराद्यांवर्जयित्वाप्रत्यृचंस्तोत्रियानुरूपेषुप्रथमानिपदानिद्विरुक्त्वावस्यंतिशिष्टेसमसित्वाप्रणुवंतिस
र्वेसर्वासांमध्यमेमध्यमानिप्रत्यादायर्चगंतैःप्रणुवंत्युत्तमान्युत्तमेचतुरक्षराणित्वच्छावाकश्चतुःशस्त्राःपर्यायाहोतुराद्यं
याज्याभ्यः पूर्वेपर्यासाःपांतमावोअंधसोपादुशिग्र्यंधसस्त्यमुवःसत्रासाहमितिसूक्तशेषोभित्यंमेषमध्वर्यवोभरतेंद्राय
सोममितियाज्याप्रवइंद्रायमादनंप्रकृतान्यृजीषिणःप्रतिश्रुतायवोधृषदितिपंचदशदिवश्चिदस्येतिपर्यासःसनोनव्येभि
रितिचास्यमदेपुरुवर्पासिविद्वानितियाज्यावयमुत्वातदिदर्थावयमिंद्रत्वायवोभिवार्त्रहत्यायेत्युत्तमामुद्धरेदिंद्रोअंगम
हद्भयमभिन्यूषुवाचमप्सुधूतस्यहरिवःपिबेहेतियाज्यैद्रायमद्वनेसुतमिंद्रमिद्गाथिनोबृहदैंद्रसानसिमेतोन्विंद्रंस्तवामे
शानंमानोअस्मिन्मघवन्निंद्रपिबतुभ्यंसुतोमदायेतियाज्यायंतइंद्रसोमोयंतेमानुषेजनउद्धेदभीत्युत्तमामुद्धरेदहंभुवम
पाय्यस्यांधसोमदायेतियाज्यातूनइंद्रक्षुमंतमाप्रद्रवपरावतोनह्यन्यंबळाकरमित्यष्टावीखयंतीरहंदापातासुतमिंद्रोअ
स्तुसोमैहंतावृत्रमितियाज्याभित्वावृषभासुतेभिप्रगोपतिंगिरातूनइंद्रमद्यगितिसूक्तेअश्वावतिप्रोग्रांपीतिंवृष्णइयमिंस

त्यामितियाज्यैदंवसोसुतमंधइंद्रेहिमत्स्यंधसःप्रसम्राजमुपक्रमस्वाभरधृषतातदस्मैनव्यमस्यपिबयस्यजज्ञानइंद्रेतिया
ज्यैदंह्यन्वोजसामहांइंद्रोयओजसासमस्यमन्यवेविशइतिद्विचत्वारिंशद्विश्वजितेतिष्ठाहरीरथआयुज्यमानेतियाज्या
त्वेतानिषीदतात्वशत्रवागहिंनकिरिंद्रत्वदुत्तरइत्युत्तमामुद्धरेच्छ्त्तेदधामीदंत्यत्पात्रमिंद्रपानमितियाज्यायोगेयोगेतव
स्तरंयुंजंतिब्रध्नमरुषंयदिंद्राहंप्रतेमहऊतीशचीवस्तववीर्येणेतियाज्यैद्रःसुतेषुसोमेषुयइंद्रसोमपातमआघायेअग्निमिंधत
इतिसप्तदशयइंद्रचमसेष्वासोमःप्रवःसतांप्रोद्रोणेहरयःकर्मांग्मन्नितियाज्यैतिपर्यायाःपर्यासवर्जगायत्राः ॥ ४ ॥ संस्थि
तेष्वाश्विनायस्तुवतेशंसिष्यन्विसंस्थितसंचरेणनिष्क्रम्याग्नीध्रीयेजान्वाच्याहुतीर्जुहुयादग्निरज्वीगायत्रेणच्छंदसातम
श्यांतमन्वारभेतस्मैमामवतुतस्मैस्वाहा ॥ ऊषाअज्विनीत्रैष्टुभेनच्छंदसाताम‍श्यांतामन्वारभेतस्यैमामवतुतस्यैस्वाहा ॥
अश्विनावज्विनौजागतेनच्छंदसातावश्यांतावन्वारभेताभ्यांमामवतुताभ्यांस्वाहा ॥ बण्महाँऽअसिसूर्येतिद्वाभ्यामिं
द्रंवोविश्वतस्परीतिचप्राश्याज्यशेषमपउपस्पृशेन्नाचामेद्विज्ञायतेदेवरथोवाएषयद्धोतानाक्षमद्भिःकरवाणीतिप्राश्य
प्रतिप्रसृप्यपश्चात्स्वस्यधिष्ण्यस्योपविशेत्समस्तजंघोरुररत्निभ्यांजानुभ्यांचोपस्थंकृत्वायथाशकुनिरुत्पतिष्यन्नुपस्थंकृत
स्त्वेवाश्विनंशंसेदग्निर्होतागृहपतिःसराजेतिप्रतिपदेकपातिनीपच्छएतयाग्नेयंगायत्रमुपसंतनुयात्प्रातरनुवाकन्यायेन
तस्यैवसमाम्नायस्यसहस्रावममोदेतोःशंसेद्वार्हतास्त्रयस्तृचाःस्तोत्रियाःप्रगाथावातान्पुरस्तादनुदैवतंस्वस्यच्छंदसोय

थास्तुतंशंसेद्येषुवान्येषुपच्छोद्विपदाउपसंतनुयादेकपदास्ताभ्यश्चोत्तराविच्छंदसउद्धरेदपिवातन्यायेनशंसनैनतुपच्छो
न्यास्त्रिष्टुब्जगतीभ्यःपांक्तेनोदितेसौर्याणिप्रतिपद्यतेसूर्योनोदिवउदुत्यंजातवेदसमितिनवचित्रंदेवानांनमोमित्रस्येंद्र
क्रतुंनआभराभित्वाशूरनोनुमोबहवःसूरचक्षसइतिप्रगाथामहीद्यौःपृथिवीचनस्तेहिद्यावापृथिवीविश्वशंभुवाविश्वस्य
देवीमृचयस्यजन्मनोनयारोशातिनग्रभदितिद्विपदाबृहस्पतेअतियदर्योअर्हादितिपरिधानीयाप्रतिपदेपरिधानीयायाइ
त्याहावोबृहत्सामचैत्तस्ययोनिंप्रगाथेषुद्वितीयांतृतीयांवानवाश्विनेनग्रहेणसपुरोळाशेनचरंतीमेसोमासस्तिरोअन्ह्यास
स्तीव्रास्तिष्ठंतिपीतयेयुवभ्यां ॥ हविष्मतानासत्यारथेनायातमुपभूषतंपिबध्याइत्यनुवाक्याहोतायक्षदश्विनासोमानां
तिरोअन्ह्यानामितिप्रैषःप्रवामंधांसिमद्यान्यस्थुरुभापिबतमश्विनेतियाज्येअध्यर्धामनवानंयद्येतस्यपुरोळाशस्यस्विष्ट
कृदाचरेयुःपुरोळाअग्नेपचतोग्नेवृधानआहुतिमितिसंयाज्ये ॥ ५ ॥ यदिपर्यायानभिव्युच्छेत्सर्वेभ्यएकंसंभरेयुःप्रथमा
द्धोताद्वितीयान्मैत्रावरुणोब्राह्मणाच्छंसीचोत्तमादच्छावाकोद्वौचेद्धौप्रथमाद्धाउत्तमादपिवासर्वेस्युःस्तोमनिर्हस्तांऊर्ध्वं
स्तोत्रियानुरूपेभ्यःप्रथमोत्तमांस्तृचांछंसेयुर्निर्हासएवैकस्मिन्होतृवर्जमित्येकआश्विनायैकस्तोत्रियोग्नेविवस्वदुषसइति
तंपुरस्तादनुदैवतैस्वस्यच्छंदसोयथास्तुतंशंसेत्त्रीणिषष्टिशतान्याश्विनैविमतानांप्रसवसंनिपातेसंसवोनंतर्हितेषुनद्यावा
पर्वतेनवाप्येकेंतर्हितेष्वपितथासतिसंत्वरादेवतावाहनात्कयाशुभेतिचमरुत्वतीयेपुरस्तात्सूक्तस्यशंसेद्योजातएवेतिनि

ष्केवल्येममाग्नेवर्चइतिवैश्वदेवसूक्तस्यापिवैतेष्वेवनिविदोदध्यादुद्धरेदितराणिस्थानेचैन्निविदोतिहरेन्माप्रगामेतिपुर
स्तात्सूक्तंशस्त्वान्यस्मिंस्तद्दैवतेदध्यात् ॥ ६ ॥ सोमातिरेकेस्तुतशस्त्रोपजनःप्रातःसवनेस्तिसोमोअयंसुतोगौर्धयतिम
रुतामितिस्तोत्रियानुरूपौमहाँऽइंद्रोयओजसातोदेवाअवंतुनइत्यैंद्रीभिर्वैष्णवीभिश्चस्तोममतिशस्यैंद्रायजेद्वैष्णव्यावै
द्रावैष्णव्येतिगाणगारिर्दैवतप्रधानत्वात्संवांकर्मणासमिषाहिनोमीतिमाध्यंदिनेबणमहाँऽअसिसूर्योदुत्यद्दर्शतंवपुरिति
प्रगाथौस्तोत्रियानुरूपौमहाँइंद्रोनृवद्विष्णोर्नुकंयाविश्वासांजनितारामतीनामितियाज्यातृतीयसवनउत्तरोत्तरांसंस्था
मुपेयुरातिरात्रादतिरात्राच्चेत्प्रतत्तेअद्यशिपिविष्टनामप्रतद्विष्णुस्तवतेवीर्येणेतिस्तोत्रियानुरूपौमाध्यंदिनेनशेषस्त्रेष
मित्थासमरणंशिमीवतोरितिवायाज्या ॥ ७ ॥ क्रीतेराजनिनष्टेदग्धेवापिदग्धानिसदोहविर्धानान्यनावृताक्रियेरन्ना
वृतावान्यंराजानमभिषुणुयुरनधिगमेपूतीकान्फाल्गुनान्यन्यावाओषधयःपूतीकैःसहप्रायश्चित्तंवाहुत्वोत्तरमालभेत
सुत्यासूक्तमेवमन्येतप्रतिधुक्प्रातःसवनेशृतंमाध्यंदिनेदधितृतीयसवनेश्रायंतीयंब्रह्मसामयदिफाल्गुनानिवारवंतीयं
यज्ञायज्ञीयस्यस्थानेश्रायंतीयमेकंएकदक्षिणंयज्ञंसंस्थाप्योदवसायपुनर्यजेततस्मिन्पूर्वस्यदक्षिणांदद्यात्सोमाधिगमेप्र
कृत्या ॥ ८ ॥ दीक्षितानामुपतापेपरिहितेप्रातरनुवाकेनुपाकृतेवापुष्टिपतेपुष्टिश्चक्षुषेचक्षुःप्राणायप्राणंत्मनेत्मानेवाचे
वाचमस्मैपुनर्धेहिस्वाहेतिब्रह्माहुतिंहुत्वाशीतोष्णाअपःसमानीयैकविंशतिमासुयवान्कुशपिंजूलांश्चावधायताभिरद्भि

रवर्यैकुर्वीतताभिरेनमाप्लावयेज्जीवानामस्थता ३॥ इममर्मुजीवयतजीविकानामस्थता ३॥ इममर्मुजीवयतसंजीवानाम
स्थता ३॥इममर्मुसंजीवयतसंजीविकानामस्थता ३॥इममर्मुसंजीवयतेत्यौषधिसूक्तेन चाप्लाव्यानुमृजेदुपांश्वंतर्यामौतेप्रा
णापानौपातामसाउपांशुसवनस्तेव्यानंपात्वसावैंद्रवायवस्तेवाचंपात्वसौमैत्रावरुणस्तेचक्षुषीपात्वसावाश्विनस्तेश्रोत्रं
पात्वसावाग्रयणस्तेदक्षक्रतूपात्वसाउक्थ्यस्तेंगानिपात्वसौध्रुवस्तआयुःपात्वसावितियथासनमनुपरिक्रमणंत्रातारमिंद्र
मवितारमिंद्रमितिताक्ष्यीदिर्यद्यप्यन्यदैकाहिकाद्वैश्वदेवंस्वस्त्यात्रेयेनिविदंदध्यात्प्रकृत्यानिगदे ॥ ९ ॥ संस्थितेतीर्थेन
निर्हृत्यावभृथेप्रेतालंकारान्कुर्वंतिकेशश्मश्रुलोमनखानिवापयंतिनलदेनानुलिंपंतिनलदमालांप्रतिमुंचंतिनिष्पुरीषमेके
कृत्वापृषदाज्यंपूरयंत्यहतस्यवाससःपाशतःपादमात्रमवच्छिद्यप्रोर्णुवंतिप्रत्यग्दशेनाविःपादमवच्छेदमस्यपुत्राअमाकु
र्वीरन्नग्नीनस्यसमारोप्यदक्षिणतोबहिर्वेदिदहेयुराहार्येणानाहिताग्निंपत्नींचप्रत्येत्याहःसमापयेयुःप्रातरनभ्यासमनभि
हिंकृतानिशस्त्रानुवचनाभिष्टवनसंस्तवनानिपुराग्रहग्रहणात्तीर्थेननिष्क्रम्यत्रिःप्रसव्यमायतनंपरीत्यपर्युपविशंतिपश्चा
द्धोतोत्तरोध्वर्युस्तस्यपश्चाच्छंदोगाआयंगौःपृश्निरक्रमीदित्युपांशुस्तुवतेस्तुतेहोताप्रसव्यमायतनंपरिव्रजंस्तोत्रियमनु ॥ ३९ ॥
व्रजेदप्रणुवन्यामीश्चप्रेहिप्रेहिपथिभिःपूर्व्येभिरितिपंचानांतृतीयमुद्धरेन्मैनमग्नेविदहोमाभिशोचइतिषट्पूषात्वेतश्च्या
वयतुप्रविद्वानितिचतस्रउपसर्पमातरंभूमिमेतामितिचतस्रःसोमएकेभ्यउरूणसावसुतृपाउदुंबलावितिचसमाप्यसंचि

त्यतीर्थेनप्रपाद्ययथासनमासादयेयुर्भक्षेषुप्राणभक्षान्भक्षयित्वादक्षिणेमार्जालीयेनिनयेयुर्दक्षिणस्यावावेदिश्रोण्यांसप्त
दशमहर्भवतित्रिवृतःपवमानारथंतरपृष्ठोग्निष्टोमःसंस्थितेऽवभृथमेकेगमयंत्येतस्यैतदहरभिशब्दयंतोनिर्मथ्येनवाद
ग्ध्वानिखायसंवत्सरादेनमग्निष्टोमेनयाजयेयुर्नेदिष्ठिनंवादीक्षयेयुरपिवोत्थानंगृहपताउक्तःस्तुतशस्त्रविकारएकाहेषुय
यजमानासनेशयीतसंस्थितेपायतीष्ववभृथंगमयेयुरित्यालेखनःपूर्वेणसदोदहेयुरित्याश्मरथ्यएषएवावभृथः ॥ १० ॥
अग्निष्टोमोत्यग्निष्टोमउक्थ्यःषोळशीवाजपेयोतिरात्रोप्तोर्यामइतिसंस्थास्तासांयामुपयंतितस्याअंतेयज्ञपुच्छमनुयाजाद्यु
त्कैपशुनाशंयुवाकावुत्तमस्त्विहसूक्तवाकप्रैषौवीवृधतेतिपुरोळाशदेवतापशुदेवतामेकेयदिसवनीयस्यपशोःपशुपुरोळा
शंकुर्युरवीवृधेतांपुरोळाशैरित्येवब्रूयात्सवनीयैरेवेंद्रोवर्धतेपशुपुरोळाशेनपशुदेवतोर्ध्वंशंयुवाकाद्धारियोजनोपाःसोमम
त्तमिंद्रप्रयाहिधानासोमानामिंद्राद्धिचपित्रचंयुनज्मितेब्रह्मणाकेशिनाहरीइतीज्यानुवाक्येअंत्येष्वहस्सुतिष्ठासुकंमघ
वन्मापरागाअयंयज्ञोदेवयाअयंमियेधइतीतरेषुपरायाहिमघवन्नाचयाहीतिवानुवाक्योत्तरवत्स्वहःस्वननुवषट्कृतेति
प्रैषंमैत्रावरुणआहेहमदएवमघवन्निंद्रतेश्वइत्यद्येत्यतिरात्रेद्यसुत्यामितिचंतस्यांतंश्रुत्वाग्नीध्रःश्वःसुत्यांप्राहश्वःसुत्यांवा
एषांब्राह्मणानौतामिंद्रायेंद्राग्निभ्यांप्रब्रवीमिमित्रावरुणाभ्यांवसुभ्योरुद्रेभ्यआदित्येभ्योविश्वेभ्योदेवेभ्योब्राह्मणेभ्यः
सौम्येभ्यःसोमपेभ्योब्रह्मन्वाचंयच्छेति ॥ ११ ॥ आहृतमुन्नेत्राद्द्रोणकलशमिळामिवप्रतिगृह्योपहवमिष्ट्वावेक्षेतहरिव

तस्तेहारियोजनस्यस्तुतस्तोमस्यशस्त्वोक्थस्यैष्टयजुषो योभक्षोगोसनिरश्वसनिस्तस्यतउपहूतस्योपहूतोभक्षयामीतिप्राण
भक्षंभक्षयित्वाप्रतिप्रदायद्रोणकलशमात्मानमाप्याय्ययथाप्रसृप्तंविनिःसृप्याग्नीध्रीयेविनिःसृप्ताहुतीजुह्वत्ययंपीतइंदु
रिंद्रंसदेधादयंविप्रोवाचमर्चन्नियच्छन् ॥ अयंकस्यचिद्धुहतादभीकेसोमोराजानसखायंरिषेधात्स्वाहा ॥ इदंराधो
अग्निनादत्तमागाद्यशोभर्गःसहओजोबलंच ॥ दीर्घायुत्वायशतशारदायप्रतिगृभ्णामिमहतेवीर्यायस्वाहेत्याहवनीये
षट्षट्शकलान्यभ्यादधतिदेवकृतस्यैनसोवयजनमसिस्वाहा ॥ पितृकृतस्यैनसोवयजनमसिस्वाहा ॥ मनुष्यकृतस्यै
नसोवयजनमसिस्वाहा ॥ आत्मकृतस्यैनसोवयजनमसिस्वाहा ॥ एनसएनसोवयजनमसिस्वाहा ॥ यद्वोदेवाश्चकृ
मजिह्वयागुर्वितिचद्रोणकलशाद्धानागृहीत्वावेक्षेरन्नापूर्यास्थामापूरयतप्रजयाचधनेनचेंद्रस्यकामदुघास्थकामान्मेधु
ङ्ग्ध्वेप्रजांचपशूंश्चेत्यवघ्रायातःपरिधिदेशेनिवपेयुःप्रत्येत्यतीर्थदेशेपांपूर्णाश्मसास्तान्त्सव्यावृतोव्रजंतिहरिततृणानि
विमृज्यप्रतिस्वंचमसेभ्यस्त्रिःप्रसव्यमुदकैरात्मनःपर्युक्षंतेदक्षिणैःपाणिभिरितरैर्वाप्रदक्षिणंस्वधापित्रेस्वधापितामहाय
स्वधाप्रपितामहायेत्युक्त्वैजीवमृतेभ्यःपाणींश्मसेष्ववधायाप्सुधूतस्यदेवसोमतेमतिविदोनृभिःसुतस्यस्तुतस्तोमस्यश ॥ ४० ॥
स्त्वोक्थस्यैष्टयजुषोयोभक्षोगोसनिरश्वसनिस्तस्यतउपहूतस्योपहूतोभक्षयामीतिप्राणभक्षान्भक्षयित्वामाहंप्रजांपरासि
चमित्येतेनाभ्यात्मंनिनीयाच्छायंयोमरुतःश्लोकएत्वित्येतयाभिमृशंतिदधिक्राव्णोअकारिषमित्याग्नीध्रीयेदधिद्रप्सा

न्प्राश्यसख्यानिविसृजंतउभाकवीयुवानासत्यादाधर्मणस्पती ॥ परिसत्यस्यधर्मणाविसख्यानिसृजामहइति ॥ १२ ॥
पत्नीसंयाजैश्चरित्वावभृथंव्रजंतिव्रजंतःसाम्नोनिधनमुभयंत्यवभृथेस्थातिष्ठंतश्चरंतिप्रयाजाद्यनुयाजांतानास्यामिळा
नबर्हिष्मंतौप्रयाजानुयाजावप्सुमंतौगायत्रौवारुणंहविरवतेहेळोवरुणनमोभिरितिद्वेअग्नीवरुणौस्विष्टकृदर्थेत्वंनो
अग्नेवरुणस्यविद्वानितिद्वेसंस्थितायांपादानुदकांतेवदध्युर्नमोवरुणायाभिष्ठितोवरुणस्यपाशइतिततआचामंतिभक्ष
स्थावभृथोसिभक्षितस्यावभृथोसिभक्षंकृतस्यावभृथोसीतिप्रोष्ठ्यप्रथमेनप्रष्ठीवांतिप्रगिरंत्युत्तराभ्यांततआचम्याप्लवंत
आपोअस्मान्मातरःशुंधयंत्विदमापःप्रवहतसुमित्र्यानआपओषधयःसंत्वित्येतयावृताभ्युक्षेरन्नैवाप्यदीक्षिताउन्नेनैना
नुन्नयत्युन्नेतरुन्नोन्नयोन्नेतर्वस्वोअभ्युन्नयानइत्युन्नीयमानाजपंत्युद्वयंतमसस्परीत्युदेत्यसमानमतऊर्ध्वंहृदयशूलेनासं
स्थाजपात्संस्थाजपेनोपतिष्ठंतेयेयेपवृत्तकर्माणः ॥ १३ ॥ गार्हपत्यउदयनीययाचरंतिसाप्रायणीययोक्ताप्पथ्यास्वस्ति
रिहोत्तमाज्यहविषाविपरीताश्चयाज्यानुवाक्यास्तेचैवकुर्युर्येप्रायणीयांप्रकृत्यासंयाज्यैसंस्थितायांमैत्रावरुण्यनूबंध्यास
दस्येकउत्तरवेद्यामेकेहुताग्रांवपायायद्येकादशिन्यग्रतःकृताग्नीषोमीयेणसंचरेणव्रजित्वागार्हपत्येत्वाष्ट्रेणपशुनाचरंत्यं
जनादिपर्यग्निकृत्वोत्सृजंत्यपुनरायनायदित्वध्वर्यवआज्येनसमाप्नुयुस्तथैवहोताकुर्यात्संप्रैषवदादेशान्पशुवन्निपाता
न्यद्यनूबंध्येपशुपुरोळाशमनुदेविकाहवींषिनिर्वपेयुर्धातानुमतीराकासिनीवालीकुहूः ॥ धाताददातुदाशुषेप्राचींजीवा

तुमक्षितां ॥ वयंदेवस्यधीमहिसुमतिंवाजिनीवतः ॥ धाताप्रजानामुतरायईशेधातेदंविश्वंभुवनंजजान ॥ धाताकृ
ष्टीरनिमिषाभिचष्टेधात्रइद्धव्यंघृतवज्जुहोतेतिदेवीनांचेत्सूर्योद्यौरुषागौःपृथिवीसत्पुरंधिर्नआगहीतिद्वेआद्यांतनोषि
रश्मिभिरावहंतीपोष्यावार्याणिनताअर्वारेणुककाटोअश्नुतेनतानशंतिनदभातितस्करोबळित्थापर्वतानांदृह्णाचिद्याव
नस्पतीन्पश्वलाभेपयस्यांमैत्रावरुण्यनूबंध्यास्थानेआज्यभागप्रभृतिवाजिनांताकर्मिणोवाजिनंभक्षयेयुःसर्वेतुदीक्षिताः
सर्वेतुदीक्षितोत्थिताःपृथगग्नीन्त्समारोप्योदग्देवयजनान्मथित्वोदवसानीययायजंतेपौनराधेयिक्यविकृताविकृता ॥
॥ १४ ॥ ॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्केषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्कः संपूर्णः ॥

॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेपूर्वषट्कः ॥

॥ अथाश्वलायनश्रौतसूत्रप्रारंभः ॥
॥ उत्तरषट्कः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ ३म् ॥ सत्राणामुक्तादीक्षोपसदएतेनाह्नासुत्यानिप्रातरनुवाकाद्युदवसानीयांतान्यंतानि
पत्नीसंयाजांतानीतराणिद्रप्सप्राशनसख्यविसर्जनेत्वंत्यएवंध्रुवाःशस्त्राणामातानाःसूक्तान्येवसूक्तस्थानेष्वहीनेषुदैवते
नव्यवस्थास्तृचाःप्रउगेसर्वाहर्गणेषुतायमानरूपाणोप्रथमादह्नःप्रवर्तेतेंअभ्यासातिप्रैषावह्नउत्तमेशस्त्रेपरिधानीयायाउ
त्तमेवचनउत्तमंचतुरक्षरैर्द्विरुक्त्वाप्रणुयाद्द्वितीयादिषुत्यमूषुवाजिनंदेवजूतमितिताक्ष्यमग्रैनिष्केवल्यसूक्तानांजातवेद
सेसुनवामसोममित्याग्निमारुतेंजातवेदस्यानामारंभणीयाःपर्यासान्कद्वतोहरहःशस्यानीतिहोत्रकाद्द्वितीयादिष्वेवंता
निसर्वाणिसर्वत्रान्यत्राह्नउत्तमाद्वैकल्पिकान्यग्निष्टोमेहर्गणमध्यगतेग्निष्टोमायनेषुवान्यान्यभ्यासातिप्रैषाभ्यामितिकौ
त्सौविकृतौतद्गुणभावान्नित्यानिहोतुरितिगौतमःसंघातादावनुप्रवृत्तत्वादच्युतशब्दत्वाच्चहोत्रकाणामपिगाणगारि
र्नित्यत्वात्सत्रधर्मान्वयस्यंप्रगाथतृचसूक्तागमेष्वैकाहिकंतावदुद्धरेत् ॥ १ ॥ चतुर्विंशेहोताजनिष्टेत्याज्यमानोमित्राव
रुणामित्रंवयंहवामहेमित्रंहुवेपूतदक्षमयंवांमित्रावरुणापुरूरुणाचिद्ध्यस्तिप्रतिवांसूरउदितइतिषळहस्तोत्रियामैत्रावरु
णस्यायाहिसुषुमाहितंइंद्रमिद्गाथिनोबृहदिंद्रेणसंहिद्दक्षसआदहस्वधामन्वित्येकाद्वेचेंद्रोदधीचोअस्थभिरुत्तिष्ठन्नोज
सासहभिंधिविश्वाअपद्विषइतिब्राह्मणाच्छंसिनइंद्राग्नीआगतंसुतमिंद्रेअग्नानमोबृहत्ताहुवेययोरिदमियंवामस्यमन्मन
इंद्राग्नीयुवामिमेयज्ञस्यहिस्थऋत्विजेत्यच्छावाकस्यतेषांयस्मिन्स्तुवीरन्त्सःस्तोत्रियोयस्मिंच्छ्वःसोनुरूपएकःस्तोत्रिये

ष्वहः सुंयोन्योनंतरः सोनुरूपोनचेत्सर्वोहर्गणः षळहोवैकाहिकस्तथासंत्यंत्येचोर्ध्वमनुरूपेभ्यऋजुनीतीनोवरुणइंद्रंवोवि
श्वतस्परींयत्सोमआसुतेनरइत्यारंभणीयाः शस्त्वास्वान्स्वान्परिशिष्टानावेपरैश्चतुर्विंशमहाव्रताभिजिद्विश्वजिद्विषुव
त्सुसर्वस्तोमसर्वपृष्ठेषुचोर्ध्वमावापात्प्रतिवांसूरउदितेव्यंतरिक्षमतिरच्छयावाश्वस्यसुन्वतइतितृचाः पर्यासाः सत्वेवमैत्रा
वरुणस्यषळहः स्तोत्रियउत्तमः सपर्यासस्तद्दैवतमन्यंपूर्वस्यस्थानेकुर्वीतान्यत्रापिसंनिपातेनतृचंसूक्तंवानंतर्हितमेकासने
द्विः शंसेन्महावालभिदंचेच्छंसेदूर्ध्वमनुरूपेभ्यआरंभणीयाभ्योवानाभाकांस्तृचानावपेरन्गायत्रीकारंसक्षपः परिषस्वज
इतिमैत्रावरुणीयः ककुभोनिधारयइतिवापूर्वीष्टइंद्रोपमातयइतिब्राह्मणाच्छंसीताहिमध्यंभराणामित्यच्छावाकः ॥ २ ॥
मरुत्वतीयेप्रैतुब्रह्मणस्पतिरुत्तिष्ठब्रह्मणस्पतइतिब्राह्मणस्पत्यावावपेतपूर्वौनित्याद्बृहदिंद्रायगायतनकिः सुदासोरथमि
तिमरुत्वतीयाऊर्ध्वंनित्यात्कयाशुभेतिचमरुत्वतीयेपुरस्तात्सूक्तस्यशंसेदेवंस्थितान्प्रगाथान्पृष्ठ्याभिप्लवयोरन्वहंपुनः पु
नरावर्तयेयुरेकैकंब्राह्मणस्पत्यानामेवंमरुत्वतीयानांध्रुवइंद्रनिहवोधाय्याश्चबृहत्पृष्ठंरथंतरंवातयोरक्रियमाणस्ययोनिं
शंसेद्वैरूपवैराजशाक्वररैवतानांचपृष्ठ्यस्तोत्रियायोन्योर्धर्चांस्तासांविधानमन्वहंताभ्यऊर्ध्वंसामप्रगाथानुक्तोरथंतरस्यो ॥ २ ॥
भयंशृणवच्चनइतिबृहतइंद्रत्रिधातुशरणंत्वमिंद्रप्रतूर्तिषुमोषुत्वावाघतश्चनेतिसद्विपदउपसमस्येद्विपदामिंद्रमिद्देवतात
यइतीतरेषांपृष्ठ्यएवैकैकमन्वहंतदिदासेतिचपुरस्तात्सूक्तस्यशंसेदुक्थपात्रंचमसांश्चेतरातिग्राह्यान्भक्षयंतिनिष्केवल्ये

नित्योभक्षजपः षोळशिपात्रेणभक्षिणः ॥ ३ ॥ होत्रकाणांकयानश्चित्रआभुवत्कयात्वंनऊत्यामाचिदन्यद्विशंसतय
च्चिद्धित्वाजनाइमइतिस्तोत्रियानुरूपामैत्रावरुणस्यतंवोदस्ममृतीषहंतत्त्वायामिसुवीर्यमभिप्रवः सुराधसंप्रसुश्रुतंसुरा
धसंवयंघत्वासुतावंतः कईवेदसुतेसचाविश्वाः पृतनाअभिभूतरंनरंतामिंद्रंजोहवीमियाइंद्रभुजआभरइत्येकाद्वेचेंद्रोमदा
यवावृधेमदेमदेहिनोददिः सुरूपकृत्नुमूतयेशुष्मिंतमन्नऊतयेश्रायंतइवसूर्यंबण्महाँअसिसूर्योदुत्यद्दर्शतंवपुरुदुत्येमधुमत्त
मास्त्वमिंद्रप्रतूर्तिषुत्वमिंद्रयशाअसींद्रक्रतुंनआभरेंद्रज्येष्ठंनआभरात्वासहस्रमाशतंममत्वासूरउदितइतिब्राह्मणाच्छं
सिनंस्तरोभिर्वोविदद्वसुंतरणिरित्सिषासतित्वामिदाह्योनरोवयमेनमिदाह्योयोराजाचर्षणीनांयः सत्राहाविचर्षणिः स्वा
दोरित्थाविषूवतइत्थाहिसोमइन्मदउभेयदिंद्ररोदसीअवयत्त्वंशतक्रतोनकिष्टंकर्मणानशन्नत्वाबृहंतोअद्रयउभयंशृण
वच्चनआवृषस्वपुरूवसोकदाचनस्तरीरसिकदाचनप्रयुच्छसियतइंद्रभयामहेयथागौरोअपाकृतंयदिंद्रप्रागपागुदग्यथा
गौरोअपाकृतमित्यच्छावाकस्यस्तोत्रियानुरूपाणांयद्यनुरूपेस्तुवीरन्स्तोत्रियोनुरूपऊर्ध्वंस्तोत्रियानुरूपेभ्यः कस्तमिंद्र
त्वावसुंकंनव्योअतसीनां ॥ कदून्वस्याकृतमितिकद्वंतः प्रगाथाअपप्राचइंद्रविश्वाँअमित्रान्ब्रह्मणातेब्रह्मयुजायुनज्म्यु
रुंनोलोकमनुनेषिविद्वानितिकद्वन्त्यआरंभणीयाऊर्ध्वमारंभणीयाभ्यः सद्योहजातइत्यहरहः शस्यंमैत्रावरुणोस्माइदुप्रत
वसेश्रासद्द्विरितीतरावहीनसूक्तेआसत्योयात्वित्यहीनसूक्तंद्वितीयंमैत्रावरुणउदुब्रह्माण्यभितष्टेवेतीतरावहरहः शस्ये

नूनंसातइत्यंतमुत्तमंमहीनसूक्तानिंषळहस्तोत्रियानावपत्सूंदुष्यदेवःसविताहिरण्ययेतितिस्नंस्तेहिद्यावापृथिवीयज्ञस्य
वोरथ्यमितिवैश्वदेवंपृक्षस्यवृष्णोवृष्णेशर्धायंयज्ञेनवर्धतेत्याग्निमारुतमग्निष्टोमइदमहरुक्थ्योवा ॥ ४ ॥ अभिप्लवपृष्ठ्या
हानिरथंतरपृष्ठान्ययुजानिंबृहत्पृष्ठानीतराणिंतृतीयादिषुपृष्ठ्यस्यान्वहंद्वितीयानिंवैरूपवैराजशाक्वररैवतानितेषांयथा
स्थानेक्रियायांयोनीःशंसेंत्सर्वत्रचास्वयोनिभावेन्यत्राश्विनाद्यज्ञायज्ञीयस्यत्वक्रियमाणस्यापिंसानुरूपांयोनिंव्याहावं
शंसेदूर्ध्वमितरस्यानुरूपाद्धोत्रकाःपरिशिष्टानावापानुद्धृत्यमित्रंवयंहवामहेमित्रंहुवेपूतदक्षंमयंवांमित्रावरुणानोमित्रा
वरुणेतितृचाःप्रवोमित्रायेतिचतुर्णांद्वितीयमुद्धरेत्प्रमित्रयोर्वरुणयोरितिषट्कान्येभिरदाभ्येतितिस्नोमित्रस्यचर्षणीधृ
तइतिचतस्रोमैत्र्योयच्चिद्धितेविशइतिवारुणमेतस्यतृचमावपेतमैत्रावरुणोनित्यादधिकंस्तोमकारणात्पंचसप्तदशेनवै
कविंशेद्वादशचतुर्विंशेपंचदशत्रिणवेएकविंशतिंत्रयस्त्रिंशेद्वात्रिंशतंचतुश्चत्वारिंशेषट्त्रिंशतमष्टाचत्वारिंशंएकाल्पीय
सीवैंकाहेष्वेकभूयसीर्वानारंभणीयानपर्यासाअंत्याऐकाहिकास्तृचाःपर्यासस्थानेषुब्राह्मणाच्छंसिनःसुरूपकृत्नुमूतयइ
तिंषट्सूक्तान्यावापउक्तोमैत्रावरुणेनेहेंद्राग्नीइंद्राग्नीआगतंताहुवेयंयोरिदमितिनवेंयंवामस्यमन्मनइत्येकादशयज्ञस्यहि
स्थइत्यच्छावाकस्यायात्विंद्रोवसइतिमरुत्वतीयमानइंद्रइतिनिष्केवल्यंप्रथमस्याभिप्लविकस्यमध्यंदिनइत्युक्तएतेशस्त्रे
प्रतीयादहीनसूक्तस्थानेएवात्वामिंद्रयन्नइंद्रःकथामहामिंद्रःपूर्भिद्यएकइद्यस्तिग्मशृंगइमामूष्विच्छंतित्वाशासद्वह्नि

रितिसंपाताएकैकस्यत्रयस्त्रयउक्तामरुत्वतीयैर्युजतेमनइहेहवइतिचतस्रोदेवान्हुवइतिवैश्वदेवं ॥ ५ ॥ द्वितीयस्यच
तुर्विंशेनाज्यंवायोयेतेसहस्रिणइतिद्वेतीव्राःसोमासआगहीत्येकोभादेवादिविस्पृशेतिद्वेशुक्रस्याद्यगवाशिरइत्येकायंवां
मित्रावरुणेतिपंचतृचागात्संमदंप्रउगमित्येतदाचक्षतेविश्वानरस्यवस्पतिमिंद्रइत्सोमपाएकइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनु
चराविंद्रसोमंयातऊतिरवमेतिमध्यंदिनोनिष्केवल्यस्योत्तमेविपरीतेभारद्वाजोहोताचेत्प्रकृत्याचातुर्विंशिकंतृतीयसव
नंविश्वोदेवस्यनेतुरित्येकातत्सवितुर्वरेण्यमितिद्वेआविश्वदेवंसत्पतिमितितुवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचरावाज्यप्रउगेप्रति
पदनुचराश्चोभयोर्युग्मेष्वेवमभिप्लवे ॥ ६ ॥ तृतीयस्यत्र्यर्यमायोजातएवेतिमध्यंदिनस्तद्देवस्यघृतेनद्यावापृथिवीइति
तिस्रोनश्वोजातःपरावतोयइतिवैश्वदेवंवैश्वानरायधिषणांधारावरामरुतस्त्वमग्नेप्रथमोऽअंगिराइत्याग्निमारुतंचतुर्थ
स्योग्रोजज्ञइतिनिष्केवल्यंह्वयाम्यग्निमस्यमेद्यावापृथिवीइतितिस्रस्ततंमेअपइतिवैश्वदेवंवैश्वानरंमनसेतितिस्रःप्रयेशुं
भंतेजनस्यगोपाइत्याग्निमारुतंपंचमस्यकयाशुभायस्तिग्मशृंगइतिमध्यंदिनःकयाशुभीयस्यतुनवम्युत्तमान्यत्रापियत्र
निविद्धानंस्याद्घृतवतीभुवनानामभिश्रियेंद्रऋभुभिर्वाजवद्भिरितितृचौकदुप्रियायेतिवैश्वदेवंपृक्षस्यवृष्णोवृष्णेशर्धाय
नूचित्सहोजाइत्याग्निमारुतंषष्ठस्यसावित्राभवेतृतीयेनवैश्वानरीयंचकतरापूर्वोषासानक्तेतिवैश्वदेवंप्रयज्यवइमंस्तोम
मित्याग्निमारुतमित्यभिप्लवःषळहस्तस्याग्निष्टोमावभितउक्थ्यामध्यउक्थ्येषुस्तोत्रियानुरूपामैत्रावरुणस्य ॥७॥ एह्यूषु

ब्रवाणितंआग्निरगामिभारतंःप्रवोवाजाअभिद्यवोंभिप्रयांसिवाहसांप्रमंहिष्ठायगायतंप्रसोअग्नेतवोतिभिरग्निंवोवृधंतंम ग्नेयंयज्ञमध्वरंयजिष्ठंत्वावबृमहेंयःसमिधायआहुंत्यातेअग्नइधीमंह्युभेसुश्चंद्रसर्पिषइतिद्वेएकाचाग्निंतंमन्येयोवसुरातेव त्सोमनोयमंदाग्नेस्थूरंरयिंभरंप्रेष्ठंवोअतिथिंश्रेष्ठंयविष्ठभारतंभद्रोनोअग्निराहुतोयदीघृतेभिराहुतंआघायेअग्निमिंधतं इमाअभिप्रणोनुमइत्यंथब्राह्मणाच्छंसिनोभ्रातृव्योअनात्वंमातेअमाजुरोयथैवाह्यसिवीरयुंरेवाह्यस्यसूनृतातंतेमदंगृ णीमसिंतम्वभिप्रगायतंवयमुत्वामपूर्व्ययोनइदमिदंपुरंद्रायसामगायतंसखायऽआशिषामहियएकइद्धिदयतंयइंद्रसो मपातमंएंद्रनोगध्येदुमध्वोमदिंतरंमेतोन्विंद्रंस्तवामंसखायःस्तुहींद्रंव्यश्ववंस्वंनइंद्राभरवयमुत्वामपूर्व्ययोनइदमिदंपु रायाहीमइंदवइतिंसमाहार्योनुरूपौभ्रातृव्योअनात्वंमातेअमाजुरोयथैत्यथाच्छावाकस्यंद्रंविश्वाअवीवृधन्नुक्थमिंद्रा यशंस्यंश्रुधीहवंतिरश्च्याआश्रुत्कर्णश्रुधीहवंमसाविसोमइंद्रतंइमामिंद्रसुतंपिबंयदिंद्रचित्रमेहनायस्तेसाधिष्ठोवसेंपुरां भिंदुर्युवाकविंर्वृषाह्यसिराधसेंगायंतित्वागायत्रिणंआत्वागिरोरथीरिवेतिसूक्तानामेकैकंशिष्ट्वावपेरन् ॥ ८ ॥ स्तोमे वर्धमानंइमाउवांभृमयोमन्यमानाइतितिस्रइंद्राकोवामितिसूक्तेंश्रुष्टीवांयज्ञोयुवांनरापुनीषेवामिमानिवांभागधेयानी त्येतस्यंयथार्थंमैत्रावरुणोयस्तस्तंभयोअद्रिंभिद्यज्ञेदिवइतिसूक्तेंअस्तेवसुप्रतरंमायात्विंद्रःस्वपतिंरिमांधियमितिब्राह्म णाच्छंसीविष्णोर्नुकमितिसूक्तेंपरोमात्रयेत्यच्छावाकः ॥ ९ ॥ पृष्ठ्यस्याभिप्लवेनोक्तेंअहनीआद्येआद्याभ्यांतृतीय

सवनानिचान्वाहंमुपप्रयंतइतितुप्रथमेहन्याज्यंमाग्निंदूतमितिद्वितीयेंतृतीयेयुक्ष्वाहीत्याज्यंवायवायाहिवीतयइत्येकां वायोयाहिशिवादिवइतिद्वेंइंद्रश्चवायवेषांसुतानामितिद्वयोरन्यतरांद्विरामित्रेवरुणेवयंमश्विनावेहगच्छतंमायाह्यद्रि भिःसुतंसजूर्विश्वेभिर्देवेभिरुतनःप्रियाप्रियास्वित्यौष्णिहंप्रउगंमुत्तमेन्वृचमभ्यासाश्चतुरक्षरानवातृतीयेनाभिप्लविके नोक्तोमध्यंदिनंस्तंतमिद्राधसेमहेत्रयइंद्रस्यसोमाइतिंमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौवैरूपंचेत्पृष्ठंयद्द्यावइंद्रतेशतंयदिंद्रया वतस्त्वमितिंप्रगाथौस्तोत्रियानुरूपौ ॥ १० ॥ चतुर्थेहनिप्रातरनुवाकप्रतिपद्यर्धर्चाद्योन्यूंखोद्वितीयंस्वरमोकारंत्रि मात्रमुदात्तंत्रिस्तस्यतस्यचोपरिष्टादपरिमितान्पंचवाधौकारानुदात्तानुत्तमस्यतुत्रीन्पूर्वमक्षरंनिहन्यतेन्यूंख्यमानेतद पिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः ॥ आपो२ ३॰३॰३॰३॰३॰ऽ३॰२ ३॰३॰३॰३॰३॰ऽ३॰२ ३॰३॰३॰रेवतीःक्षयथाहिवस्वःक्रतुंच भद्रंविभृथामृतंच ॥ रायो२ ३॰३॰३॰३॰३॰ऽ३॰२ ३॰३॰३॰३॰३॰ऽ३॰२ ३॰३॰३॰श्चस्थस्वपत्यस्यपत्नीःसरस्वतीतद्गृणते वयोधो२ मापो२ आग्निंनस्ववृक्तिभिरित्याज्यंतस्योत्तमावर्जंतृतीयेषुपादेषुन्यूंखोनिनर्दश्चोक्तोन्यूंखःस्वरादिरंतओकारं श्चतुर्निनर्दउदात्तौप्रथमोत्तमावनुदात्तावितरांउत्तरोनुदात्ततरःप्लुतःप्रथमोमकारांतउत्तमंस्तदपिनिदर्शनायोदाहरिष्या मः । आग्निंनस्ववृक्तिभिः ॥ होतारंत्वावृणीमहे ॥ यज्ञो२ ३॰३॰३॰३॰३॰ऽ३॰२ ३॰३॰३॰३॰३॰ऽ३॰२ ३॰३॰३॰यस्तीर्णब र्हिषेविवोमदो२ ३॰२ ३॰२ ॐ २ शीरंपावकशोचिषंविवक्षसो२ माग्निंनस्ववृक्तिभिः ॥ होतारंत्वावृणीमहे ॥ ३॰२ ३॰३॰३॰

३४३४ऽ३४३ ३४३४३४३४३४ऽ३४३ ३४३४३४मदेथमदैवो ३ ३४३ ३४३ ३४३ मोथामोदैवौमित्यस्यप्रतिगरोपिवोदात्तादनुदात्तंस्वरितमुदात्तमितिचतुर्निनर्दंस्तदपिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः ॥ आग्निंनस्ववृक्तिभिः ॥ होतारंत्वावृणीमहे ॥ यज्ञो३ ३४३४३४३४३४ऽ३४३ ३४३४३४३४३४ऽ३४३ ३४३४३४यस्तीर्णबर्हिषेविवोमदो ३ ३४३ ३४३ ॐ ३ शीरंपावकशोचिषंविवक्षसों३ माग्निंनस्ववृक्तिभिः ॥ होतारंत्वावृणीमहे ॥ ३४३ ३४३४३४३४३४३ ३४३ ३४३४३४३४३४३ ३४३४३४मदेथमदैवो३ ३४३ ३४३ ३४३ मोथामोदेवौमित्यस्यप्रतिगरः प्रथमादर्धौकारादध्वर्युर्न्यूंखयेद्द्वितीयाद्वान्युपरमंहैकैयथावासंपादयिष्यंतोमन्येरन्वायोशुक्रोअयामितेविहिहोत्राअवीतावायोश्वतंहरीणामिंद्रश्ववायवेषांसोमानांमाचिकितानसुक्रतूंआनोविश्वाभिरूतिभिस्त्यमुवोअप्रहणमपत्यंवृजिनंरिपुंमंबितमेनदीतमईत्यानुष्टुभंप्रउगमेकपातिन्यः प्रथमस्तंत्वायज्ञेभिरीमहइदंवसोसुतमंधइतिंमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौश्रुधीहवमिंद्रमरुत्वाँइंद्रेतिमरुत्वतीयंमंत्येनिविदंदध्यादनेकभावेसूक्तानांवैराजंचेत्पृष्ठंपिबासोममिंद्रमंदतुत्वेतिस्तोत्रियानुरूपौकुहश्रुतइंद्रोयुध्मस्यतइतिनिष्केवल्यंश्रुधीहवीयस्यतुतृचंआद्येर्धर्चादिषुन्यूंखएवंकुहश्रुतीयस्यविराजांमध्यमेषुपादेषुनित्यइहप्रतिगरोन्यूंखादिः प्रणवांतः प्रणवेकुहश्रुतीयानामर्धर्चशश्चैनदुत्तमावर्जंनतेगिरोअपिमृष्येतुरस्यंप्रवोमहेमहिवृधेभरध्वमितिचतस्रस्तिस्रश्चविराजस्तासामूर्ध्वमारंभणीयाभ्यस्तृचानावपेरन्नाद्यंमैत्रावरुणस्तस्योत्तमादिशस्तानांतृचंब्राह्मणाच्छंसींतस्यचाच्छावाकोयजामहइंद्रंवज्रदक्षिणमितिद्वितीयांनेवमेवपंचमेहनियश्चिद्धिसत्यसोमपाइत्येकैकमेवमेवषष्ठेहनींद्रायहिद्यौरसुरोअनम्नतेत्येवमेव ॥ ११ ॥

स्तोमेवर्धमानेकोअद्यनर्योवनेनवायंआयाह्यर्वाङित्यष्टर्चान्यावपेरन्नुपरिष्टात्पारुच्छेपीनांतैरप्यनतिशस्तऐंद्राणित्रैष्टुभान्यंमरुच्छब्दान्यावपेरन्नत्वेतान्यनोप्यातिशंसनमेकयाद्वाभ्यांवाप्रातःसवनेपरिमिताभिरुत्तरयोःसवनयोःपंचमस्येममूषुवोअतिथिमुषर्बुधमितिनवाज्यंमानोयज्ञंदिविस्पृशमितिद्वेआनोवायोमहेतनइत्येकारथेनपृथुपाजसाबहवः सूरचक्षसइमाउवांदिविष्टयःपिबासुतस्यरसिनोदेवंदेवंवोवसेदेवंदेवंबृहदुगायिषेवचइतिबार्हतंप्रउगंप्रगाथानेकेद्वितीयोत्तमवर्जंयत्पांचजन्ययाविशेंद्रइत्सोमपाएकइतिंमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरावविताासीत्थाहींद्रपिबतुभ्यमितिमरुत्वतीयंशाक्करंचेत्पृष्ठंमहानाम्न्यःस्तोत्रियस्ताअध्यर्धकारंनवप्रकृत्यातिस्रोभवंतिताभिःपुरीषपदान्युपसंतनुयात्पंचाक्षरशःपूर्वाणिपंचसर्वाणिवायथानिशांतंयोनिस्थानेतुयथानिशांतंसपुरीषपदाउत्तमेनसंतानःस्वादोरित्थाविषूवतऽउपनोहरिभिःसुतमिंद्रंविश्वाअवीवृधन्नितित्रयस्तृचाअनुरूपःप्रेदंब्रह्मेंद्रोमदायसत्रामदासइतिनिष्केवल्यंपांक्तेपूर्वेसूक्तेमरुत्वतीयेपांक्तेनिष्केवल्येआद्येतुत्रिष्टुबुत्तमेतयोरवसानोशतक्रतौसमप्सुजिदितिमरुत्वतीयेशचीपतेनेद्येतिनिष्केवल्येनिष्केवल्ये ॥ १२ ॥ ॥ इतिश्रौतसूत्रेउत्तरषट्केप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिः३ॐम् ॥ षष्ठस्यप्रातःसवनेप्रस्थितयाज्यानांपुरस्तादन्याःकृत्वोभाभ्यामनवानंतोयजंतिवृषन्निंद्रवृषपाणास
इंदवःसुषुमायातमद्रिभिर्वनोतिहिसुन्वन्क्षयंपरीणसोमोषुवोअस्मदभितानिपौंस्योंषूणोअग्नेश्टणुहित्वमीळितोंग्निंहोता
रंमन्येदास्वंतंदध्यङ्हमेजनुषंपूर्वोअंगिराइत्येवमेवमाध्यंदिनेध्यर्धातुतत्रानवानंपिबासोममिंद्रसुवानमद्रिभिरिंद्राय
हिद्यौरसुरोअनम्नतेतिंषळुपरिष्टात्त्वृचक्रतुयाजानांप्रैषमृतेसौयजंमृचंचानवानमुक्त्वक्रगंतैरसौयजेतिप्रेष्यैदेवमेवयजं
तिंतुभ्यंहिन्वानोवसिष्ठगाअपइतिद्वादशायंजायतमनुषोधरीमणीत्याज्यमेकेनद्वाभ्यांचविग्रहंस्त्रिभिरवसानंचतुर्भिः
प्रणवोयत्रार्धर्चशःपारुच्छेप्यंस्तीर्णंबर्हिरितितृचौसुषुमायातमद्रिभिर्युवांस्तोमेभिर्देवयंतोअश्विनावर्महइंद्रवृषन्निंद्रास्तु
श्रौषळोषूणोऽअग्नेश्टणुहित्वमीळितोयेदेवासोदिव्येकादशस्थैयमददाद्रभसमृणच्युतमितिप्रउगंद्वेचैकाचपंचमएकपा
तिन्यउपोत्तमंउत्तमेन्वृचमभ्यासाअष्टाक्षरानवासपूर्व्योमहानांत्रयइंद्रस्यसोमाइतिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदनुचरौयंत्वंरथ
मिंद्रसयोवृषैंद्रमरुत्वइतितिस्रइतिमरुत्वतीयमेकेनाग्रेवसायद्वाभ्यांप्रणुयाद्वाभ्यामवसायद्वाभ्यांप्रणुयाद्यत्रपच्छःपारु
च्छेप्यौरैवतंचेत्पृष्ठंरेवतीर्नःसधमादेरेवाँइद्रेवतःस्तोतेतिस्तोत्रियानुरूपावेंद्रयाह्युपर्नःप्रघान्वस्याभूरेकइतिनिष्केवल्यम
भित्यंदेवंसवितारमोण्योरित्येकातत्सवितुर्वरेण्यमितिद्वेंदोषोआगाद्बृहद्गायद्युमद्धेह्याथर्वण ॥ स्तुहिदेवंसवितारं ॥
तमुष्टुह्यंतःसिंधुंसूनुंसत्यस्ययुवानं ॥ अद्रोघवाचंसुशेवं ॥ सघानोदेवःसवितासाविषद्वसुपतिः ॥ उभेसुक्षितीसुधा

तुरितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदनुचराउद्धृत्यचोत्तमंसूक्तंत्रीणीदमित्थारौद्रमितिप्रागुपोत्तमायायेयज्ञेनेत्यावपतेतस्यार्धर्च
शःप्रागुत्तमायाऊर्ध्वंचतुर्थ्याःशिष्टेशस्त्वास्वस्तिनोमिमीतामश्विनाभगइतितृचइतिवैश्वदेवं ॥ १ ॥ होत्रकाणांद्विप
दास्विहोक्थ्येषुस्तुवतेतऊर्ध्वमनुरूपेभ्योविकृतानिशिल्पानिशंसेयुर्मैत्रावरुणस्याग्नेत्वंनोअंतमोग्नेभवसुषमिधासमिद्धइ
तिस्तोत्रियानुरूपावथवालखिल्याविहरेत्तदुक्तंषोळशिनासूक्तानांप्रथमद्वितीयेपच्छस्तृतीयचतुर्थेअर्धर्चशऋक्शःपंचम
षष्ठेव्यतिमर्शंवाविहरेत्पूर्वस्यप्रथमामुत्तरस्यद्वितीययोत्तरस्यप्रथमांपूर्वस्यद्वितीययातयोर्नानर्चांप्रथमद्वितीयाभ्यांपा
दाभ्यामवस्येत्प्रथमद्वितीयाभ्यांप्रणुयात्तृतीयोत्तमाभ्यामवस्येत्तृतीयोत्तमाभ्यांप्रणुयादेवंव्यतिमर्शमर्धर्चश उत्तरेएवं
व्यतिमर्शमृक्शउत्तरेविपरिहरेदेवोत्तमेसूक्तेगायत्रेसर्वत्रैमानिवांभागधेयानीतिप्रागुत्तमायाआहूयदूरोहणंरोहेद्धंसःशु
चिषदितिपच्छोर्धर्चशस्त्रिपद्याचतुर्थमनवानमुक्त्वाप्रणुत्यावस्येत्पुनस्त्रिपद्यार्धर्चशःपच्छएवसप्तमंमेतद्दूरोहणमावांरा
जानावितिनित्यमैकाहिकमितिनुहौंडिनावथमहावालभिदेतान्येवषट्सूक्तानिव्यतिमर्शंपच्छोविहरेद्व्यतिमर्शमर्धर्च
शोव्यतिमर्शमृक्शःप्रगाथांतेषुचानुपसंतानंऋगावानमेकपदाःशंसेदिंद्रोविश्वस्यगोपतिरिंद्रोविश्वस्यभूपतिरिंद्रोविश्व
स्यचेततींद्रोविश्वस्यराजतीतिचतस्रएकांमहाव्रतादाहरेत्त्रयोविंशतिमष्टाक्षरान्पादान्महानाम्नीभ्यःसपुरीषाभ्यःषोळ
शिनोक्तःप्रतिगरोन्यत्रैकपदाभ्योवकृष्यैकपदाअविहरंश्चतुर्थंशंसेत्समानमन्यत् ॥२॥ ब्राह्मणाच्छंसिनंइमानुकंभुवना

सीषधामेतिपंचायावाजंदेवहितंसनेमेतिंस्तोत्रियानुरूपावपप्राचइंद्रेतिसुकीर्तिस्तस्यार्धर्चशश्चतुर्थीमथवृषाकपिंशंसेद्य
थाहोताज्याद्यांचतुर्थेपंक्तिशंसंत्विहाप्रणवांतश्चप्रतिगरौद्वितीयेपांक्तावसानैतस्मादूर्ध्वंकुंतापंतस्यादितश्चतुर्दशविग्राहं
निनर्दंशंसैत्तृतीयेषुपादेषूदात्तमनुदात्तपरंयत्प्रथमंतंनिनर्दैत्तदपिनिदर्शनायोदाहरिष्यामः । इदंजना उपश्रुत । मराशं
सस्तविष्यते । षष्टिंसहस्रानवतिंचकौरमआरुशमेषुदद्महो३मोथामोदैवोमित्यस्यप्रतिगरश्चतुर्दश्यामेकेनद्वाभ्यांचवि
ग्रहःशेषोर्धर्चशएताअश्वाआप्लवंतइतिंसप्ततिंपदान्यष्टादशवानवाद्यान्यलाबुकंनिखातकमितिसप्तयदींहनत्कथंहनत्प
र्याकारंपुनःपुनरितिचैतेंविततौकिरणौद्वावितिषळनुष्टुभोदुंदुभिमाहननाभ्यांजरितरोथामोदैवंकोशबिलेजरितरोथा
मोदैवंरजनिग्रंथेर्धानांजरितरोथामोदैवोपानहिपादंजरितरोथामोदैवोत्तरांजनीमांजन्यांजरितरोथामोदैवोत्तराजनीं
वर्त्मन्यांजरितरोथामोदैवेतिप्रतिगराअवसानेष्विहेत्थंप्रागप्रागुदगितिचतस्रोद्वेधाकारंप्रणवेनासंतन्वन्नलावूनिजरि
तरोथामोदैवों ३ ॥ पृषातकानिजरितरोथामोदैवों ३ ॥ अश्वत्थपलाशंजरितरोथामोदैवों ३ ॥ पिपीलिकावटोजरि
तरोथामोदैवों ३ मितिप्रतिगराःप्रणवेषुभुगित्यभिगतइतित्रीणिपदानिंसर्वाणियथानिशांतंश्वाजरितरोथामोदैवंपर्ण
शदोजरितरोथामोदैवंगोशफोजरितरोथामोदैवेतिप्रतिगरावीमेदेवाऽअक्रंसतेत्यनुष्टुप्पंक्तीयीयप्स्यतेंजरितरोथामोदै
वंहोताविष्टीमेनजरितरोथामोदैवेतिप्रतिगरावादित्याहजरितरंगिरोभ्योदक्षिणामनयन्निंतिंसप्तदशपदान्योंहजरितरो

थामोदैवंतथाहजरितरोथामोदैवेतिप्रतिगरौव्यत्यासंमध्येप्रणवउत्तमस्त्वमिंद्रशर्मरिणेतिभूतेच्छंदस्तिस्रएताअनुष्टुभो
यदस्याअंहुभेद्याइत्याहनस्याआज्याद्ययोक्ताश्चतुर्थैकपृन्नरोयद्धप्राचीरजगंतेतिचैते ॥ ई३इइइइइऽई३इइइइइऽई३इ
इइ ॥ किमयमिदमाहो३ओ३ओ३ओ३मोथामोदैवोमित्यासांप्रतिगरोदधिक्राव्णोअकारिषमित्यनुष्टुप्सुतासोमधुमत्त
माइतिचतिस्रोवद्रप्सोअंशुमतीमतिष्ठदितितिस्रोच्छामइंद्रमितिनित्यमैकाहिकं ॥३॥ अथाच्छावाकस्यप्रवइंद्रायवृत्रहं
तमायेतिंस्तोत्रियानुरूपावथैवयामरुदुक्तोवृषाकपिना३ ॥ ओ३ओओओओओऽओ३ओओओओओऽओ३ओओओ३ ॥
मदेमधोर्मदस्यमदिरस्यमदैवो३ओ३ओ३ओ३मोथामोदैवोमित्यस्यप्रतिगरऽक्रतुर्जनित्रीतिनित्यान्यकौहिकान्येवमु
क्थानिंयत्रयत्रद्विपदासुस्तुवीरन्नित्यशिल्पंत्विदमहर्विश्वजिच्चतौचेदग्निष्टोमौयदिवोक्थ्येष्वद्विपदासुस्तुवीरन्माध्यं
दिनएवोर्ध्वमारंभणीयाभ्यःप्रकृत्याशिल्पानिशंसेयुर्बार्हतान्येवसूक्तानिंवालखिल्यानांमैत्रावरुणःसुकीर्तिंब्राह्मणाच्छं
सीवृषाकपिंचपंक्तिशंसंद्यौर्नयइंद्रेत्यच्छावाकःप्रत्येवयामरुदित्येतदाचक्षतेंहोतैवयामरुतमाग्निमारुतेंपुरस्तान्मारुत
स्यंपच्छःसमासमुत्तमेपदैषष्ठेत्वेवपृष्ठ्याहंन्यहरहःशस्यस्यैकभूयसीःशस्त्वामैत्रावरुणोदूरोहणंरोहेत्संपातसूक्तएकाहीभ
वत्सुनह्येकाहीभवंत्स्वहरहःशस्यानिंनारंभणीयानकद्वंतःकद्वतांस्थानेनित्यान्प्रगाथान्छस्त्वासंपातानेवसंपातवत्स्वही
नसूक्तानीतरेषुततोत्यान्यैकाहिकानिंसंपातवत्सुतुसर्वस्तोमेषुप्राकृतेवैकाहेऽहीनसूक्तान्यादितस्तृतीयानिंसामसूक्तानि

सप्रगाथानिसर्वपृष्ठेषुपृष्ठानिपृष्ठ्येसंस्था अग्निष्टोमःप्रथमैषोळशीचतुर्थमुक्थ्याइतरइतिपृष्ठ्यःप्रत्यक्षपृष्ठोन्यैःपरोक्षपृष्ठए
तैर्वोपसृष्टैर्वैरूपादीनामभावेंपृष्ठ्यःस्तोमःपवमानभावंआपक्यपृष्ठ्यस्तनूपृष्ठ्योंहोतुश्चेच्छ्यैतनौधसे ॥ ४ ॥ अभिजि
द्बृहत्पृष्ठउभयसामांयद्यपिरथंतरंयज्ञायज्ञीयस्यस्थानेपिबवांस्त्विहसामप्रगाथःपिबासोमंतमुष्टुहीतिमध्यंदिनस्तयोरै
काहिकेंपुरस्तादन्येवाशंसेयुरेतेएवेतिगौतमःसप्तदशत्वात्पृष्ठस्ययावत्योयावत्यःकुशानांनवतोदशतोवानिष्केवल्येताव
तिसूक्तामध्यंदिनाःस्युरितिमहान्यायोमरुत्वतीयस्योत्तमेविपरीतेचातुर्विंशिकंतृतीयसवनंमभिप्लवत्र्यहःपूर्वस्वरसा
मानःस्वराणित्विहपृष्ठानितेषांस्तोत्रियायज्ञायथाअपूर्व्यमत्स्यपायितेमहंएमेनंप्रत्येतनेत्याद्योवासर्वेषांवयंघत्वासुतावं
तइतितिस्रोबृहत्योयस्तेसाधिष्टोवसइतिषळनुष्टुभइत्यनुरूपाःस्तोत्रियेयथायुक्ताबृहतीतथानुरूपेस्थायीन्येतानियथाबृ
हद्रथंतरे ॥ ५ ॥ विषुवांदिवाकीर्त्यंउदितेप्रातरनुवाकःपृथुपाजाअमर्त्यइतिषड्धाय्याःसामिधेनीनांसौर्यःसवनीय
स्योपालंभ्यःसोमापौष्णोवासमुद्रादूर्मिरित्याज्यंत्यंसुमेषंकयाशुभेतिचमरुत्वतीयंमहादिवाकीर्त्यपृष्ठंविभ्राड्बृहत्पिब
तुसोम्यंमधु नमोमित्रस्यवरुणस्यचक्षसइतिस्तोत्रियानुरूपौयदिबृहद्रथंतरेपवमानयोःकुर्युर्योनीएनयोःशंसेद्रथंतरस्य
पूर्वामाद्येभवतोन्याभिरपिसंनिपातंउत्तमस्त्विहसामप्रगाथोनृणामुत्वानृतमंगीर्भिरुक्थैरितितिस्रोयस्तिग्मशृंगोभित्यं
मेषमिंद्रस्यनुवीर्याणीत्येतस्मि ऐंद्रीनिविदंशस्त्वाशंसेदेवोचराणिषट्दिवश्चिदस्यसुतइत्त्वमेषप्रपूर्वीवृषामदःप्रमंहिष्ठाय

त्यमूष्विर्तींहताक्ष्यंमंततस्तस्यैकाशस्त्वाहूयदूरोहणंरोहेदितिनिष्केवल्यंविकर्णंचेद्ब्रह्मसामोध्र्वमनुरूपात्तंवोदस्ममृतीष
हंमभिप्रवःसुराधसमितिब्राह्मणाच्छंसीश्यैतनौधसयोर्योनीशंसेन्नौधसस्यपूर्वांश्यैतस्योत्तरांमेतद्धोत्रकाणांयोनिस्थानं
यच्चप्रगाथआह्वानमेताभ्यस्तत्पंचाहावपरिमितत्वादुत्तमेनाभिप्लविकेनोक्तंतृतीयसवनंमैकाहिकौतुप्रतिपदनुचरौभा
संचयज्ञायज्ञीयस्यस्थानेपृक्षस्यवृष्णोऽअरुषस्यनूसहइतिस्तोत्रियानुरूपौमूर्धानंदिवोअरतिंपृथिव्यांमूर्धादिवोनाभिर
ग्निःपृथिव्याइतिवान्यासुचेदेवंलिंगास्वतोनुरूपंआवृत्ताःस्वरसामानः ॥ ६ ॥ विश्वजितोग्निंनरइत्याज्यंचतुर्विंशेनम
ध्यंदिनोवैराजंतुपृष्ठंसन्यूंखंबृहतश्चयोनिंप्राग्वैरूपयोन्याहोत्रकाणांपृष्ठानिशाक्वरवैरूपरैवतानितेयोनीःशंसंतिवामदे
व्यस्यमैत्रावरुणंउक्थेब्राह्मणाच्छंसिनःकालेयस्याच्छावाकएकाहिकौस्तोत्रियावेतयोर्योनीताअंतरेणकद्वतश्चैतेषामेव
पृष्ठानांसामप्रगाथान्सत्रामदासोयोजातएवाभूरेकइतिसामसूक्तानिपुरस्तात्सूक्तानांमुक्तंतृतीयसवनंमुत्तमेनपृष्ठ्याहै
काहिकौतुप्रतिपदनुचरौबृहच्चेदग्निष्टोमसामंत्वमग्नेयज्ञानामितिस्तोत्रियानुरूपावितिनवरात्रःसर्वेग्निष्टोमाउक्थ्यानेके
स्वरसाम्नोद्वितीयमाभिप्लविकंगौरायुरुत्तरंत्र्यहक्लृप्तेपूर्वस्मात्र्यहात्सवनशोयथांतरंगौरायुरुत्तरात्षळहक्लृप्तेयुग्मेभ्योगौ
रयुजेभ्यआयुर्दशरात्रेपृष्ठ्यःषळहःपूर्वत्र्यहःपुनश्छंदोमानत्वत्रस्थायिवैरूपंतृतीयेप्रथमस्यछांदोमिकस्यद्विषूक्तोमध्यं
दिनोवैषुवतेनिविद्धानेपूर्वेचद्वितीयस्यशंसामहांमहश्चित्त्वमिंद्रपिबासोममभिंतमस्यद्यावापृथिवीमहांइंद्रोनृवदितिम

रुत्वतीयमपूर्व्यापुरुतमानितांसुतेकीर्तित्वंमहाँइंद्रयोहदिवश्चिदस्यत्वंमहाँइंद्रतुभ्यमितिनिष्केवल्यँतृतीयस्येंद्रस्वाहा
गायत्सामतिष्ठाहरीप्रमंदिनेइमाउत्वेतिमरुत्वतीयँसंचत्वेजग्मुरितिसूक्तेआसत्योयात्वहंभुवँतत्तइंद्रियमितिनिष्केव
ल्यमायाहिवनसेमानुकंबभ्रुरेकइतिद्विपदासूक्तानिपुरस्ताद्वैश्वदेवसूक्तानामितिनुसमूह्ळः ॥ ७ ॥ व्यूह्ळश्चेत्पृष्ठ्यस्यो
त्तरेत्र्यहेमध्यंदिनेषुगायत्रांस्तृचानुपसंशस्यतेषुनिविदोदध्यादिमंनुमायिनंहुवेत्यमुवःसत्रासाहंमरुत्वाँइंद्रमीढ्वस्तमिंद्रं
वाजयामस्यंयंहयेनवाइदमुपनोहरिभिःसुतमितित्रैष्टुभान्येषांतृतीयसवनानिचतुर्थेहन्यादेवोयातुप्रद्यावेतिवासिष्ठंप्र
ऋभुभ्यःप्रशुक्रैत्विवितिवैश्वदेवंवैश्वानरस्यसुमतौकईव्यक्ताअग्निंनरइत्याग्निमारुतमष्टादशोत्तमेविराजोद्विपदाएकादश
मारुतंएकविंशतिवैश्वदेवसूक्तेपंचमस्योदुष्यदेवःसवितादमूनाइतितिस्रोमहीद्यावापृथिवीइहज्येष्ठेइतिचतस्रऋभुर्वि
भ्वास्तुषेजनमितिवैश्वदेवंहविष्पांतंवपुर्नुतदग्निर्होतागृहपतिःसराजेतितिस्रइत्याग्निमारुतमुत्तमावैश्वदेवसूक्तेसाध्या
सोत्तमाजातवेदस्येसर्वत्राध्यासानुपसमस्यप्रणुयात्षष्ठस्योदुष्यदेवइतिगात्समदंकिमुश्रेष्ठउपनोवाजाइतित्रयोदशार्भ
वंचतस्रश्चवैश्वदेवसूक्तेतृचमंत्यमुद्धरेदितिवैश्वदेवंमहश्चकृष्णंमध्वोवोनामसप्रत्नथेत्याग्निमारुतमितिपृष्ठ्यः ॥ ८ ॥
अथछंदोमाःसमुद्रादूर्मिरित्याज्यमावायोभूषशुचिपाउपनःप्रयाभिर्यासिदाश्वांसमच्छानोनियुद्भिःशतिनीभिरध्वरंप्र
सोताजीरोअध्वरेष्वस्थाद्येवायवइंद्रमादनासोयावांशतंनियुतोयाःसहस्रमित्येकपातिन्यःप्रयद्वांमित्रावरुणास्पूर्धन्ना

गोमतानासत्यारथेनानोदेवशवसायाहिशुष्मिन्प्रवोयज्ञेषुदेवयंतोअर्चन्प्रक्षोदसाधायसासस्रएषेतिप्रउगंमाध्यंदिनेसू
क्तेविपरिहृत्यैतरयोर्निविदोदध्यादेवमुत्तरयोश्चतुर्थपंचमेंअभित्वादेवसवितःप्रेतांयज्ञस्यशंभुवायंदेवायजन्मनइतितृ
चाएभिरग्नेदुवइतिवैश्वदेवंनित्यानिद्विपदासूक्तानिवैश्वानरोअजीजनदित्येकासविश्वंप्रतिचाक्लृपदृतूनुत्सृजतेवशी ॥
यज्ञस्ययवउत्तिरन् ॥ वृषापावकदीदिह्यग्नेवैश्वानरद्युमत् ॥ जमदग्निभिराहुतः ॥ प्रयद्वस्त्रिष्टुभंदूतंवइत्याग्निमा
रुतं ॥ ९ ॥ द्वितीयस्याग्निंवोदेवमित्याज्यंकुविदंगनमसायेवृधासःपीवोअन्नांरयिवृधःसुमेधाउच्छन्नुषसःसुदिनाअरि
प्राइत्येकपातिन्यउशंतादूतानदभायगोपायावत्तरस्तन्वोयावदोजइत्येकाद्वेचप्रतिवाँसूरऽउदितेसूक्तैर्धेनुःप्रत्नस्यकाम्यं
दुहानाब्रह्माणइंद्रोपयाहिविद्वान्नूध्र्वोऽअग्निःसुमतिंवस्वोअश्रेदुतस्यानःसरस्वतीजुषाणेतिप्रउगंहिरण्यपाणिमूतयइति
चतस्रोमहीद्यौःपृथिवीचनोयुवानापितरापुनरितितृचौदेवानामिदवइतिवैश्वदेवंमृतावानंवैश्वानरंमृतस्यज्योतिषस्प
तिं ॥ अजस्रंघर्ममीमहे ॥ दिविपृष्टोअरोचताग्निर्वैश्वानरोमहान् ॥ ज्योतिषाबाधतेतमः ॥ अग्निःप्रत्नेषुधामसुकामो
भूतस्यभव्यस्य ॥ सम्राळेकोविराजति ॥ क्रीळंवःशर्धोग्नेमृळेत्याग्निमारुतं ॥ १० ॥ तृतीयस्यागन्ममहेत्याज्यंप्रवी
रयाशुचयोदद्रिरेतेंतेसत्येनमनसादीध्यानादिविक्षयंतारजसःपृथिव्यामाविश्ववाराश्विनागतंनोयंसोमइंद्रतुभ्यंसुन्वे
आतुप्रब्रह्माणोअंगिरसोनक्षंतसरस्वतींदेवयंतोहवंतआनोदिवोबृहतःपर्वतादासरस्वत्यभिनोनेषिवस्यइतिप्रउगमेक

पातिन्यउत्तमोदोषोआगात्प्रवांमहिद्यवीअभीतितृचाविंद्रइषेददातुनस्तेनोरत्नानिधत्तनेत्येकाद्वेचयेत्रिंशतीतिवैश्वदेवं
वैश्वानरोनऊतयआप्रयातुपरावतः ॥ अग्निर्नःसुष्टुतीरुप ॥ वैश्वानरोनआगमदिमंयज्ञंसजूरुप ॥ अग्निरुक्थेनवा
हसा ॥ वैश्वानरोअंगिरोभ्यःस्तोमउक्थंचचाकनत् ॥ ऐषुद्युम्नंस्वर्यमत् ॥ मरुतोयस्यहिप्राग्नयेवाचमित्याग्निमारुतं
॥ ११ ॥ दशमेहन्यनुष्टुभांस्थानेग्निंनरोदीधितिभिररण्योरितितृचमाग्नेयेक्रतांउषाअपस्वसुस्तमइतिपच्छोद्विपदांत्रि
रुषस्यंआशुश्वायातमश्विनास्वश्वेतितृचमाश्विनेक्रतौस्तोकसूक्तस्यद्वितीयतृतीययोःस्थानेग्नेघृतस्यधीतिभिरुभेसुश्चंद्र
सर्पिषइत्येतैइदमापःप्रवहतेत्येतस्याःस्थानआपोअस्मान्मातरःशुंधयंत्वित्यच्छावोअग्निमवसेप्रत्यस्माइतितृचयोःस्थाने
च्छानःशीरशोचिषंप्रतिश्रुतायवोधृषदितितृचावच्छावाकःपरित्वाग्नेपुरंवयमित्येतस्याःस्थानेग्नेहंसिन्यत्रिणमित्युत्तिष्ठ
तावपश्यतेत्येतस्याःस्थानउत्तिष्ठन्नोजसासहेत्युरुविष्णोविक्रमस्वेतिघृतयाज्यास्थानेभवामित्रोनशेव्योघृतासुतिरित्यं
हरहश्वाहर्गणेषुयत्रैतदहःस्यात्सिनीवाल्याअभ्यस्येदित्येकेनास्मिन्नहनिकेनचित्कस्यचिद्विवाच्यमविवाक्यमित्येतदा
चक्षतेसंशयेबहिर्वेदिस्वाध्यायप्रयोगोंतर्वेदीत्येकेनव्यंजनेनोपहितेनवार्थःप्रत्यसित्वाप्रायश्चित्तंजुहुयुरग्नेतमद्याश्वंन
स्तोमैरित्याज्यंपंचाक्षरेणविग्रहोदशाक्षरेणवात्वारथंयथोतयइत्येतस्याःस्थानेत्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरमितिसखाय
आशिषामहीतितिस्रउष्णिहोमरुत्वाँइंद्रेतिमरुत्वतीयंकयानश्चित्रआभुवदित्येतासुरथंतरंपृष्ठंतस्ययोनिंशंसेद्बृहतश्चगा

णगारिंदशरात्रेयुग्मान्वयत्वात्ताक्ष्र्येणैकपदाउपसंशस्यंक्रगावानमेकपदाःशंसेदिंद्रोविश्वस्यगोपतिरितिचतस्रऽउत्तम
योपसंतानोयइंद्रसोमपातमइतिषळुष्णिहोयुध्मस्यतइतिनिष्केवल्यंतत्सवितुर्वृणीमहइत्येतस्याःस्थानेभित्यंदेवंसवि
तारमोण्योरित्यृभुक्षणइत्याभर्वंपश्वानतायुमितिद्वैपदंसमिद्धमग्निंसमिधागिरागृणइतितृचश्चद्विप्रतीकंजातवेदस्यंचतु
र्थेनव्यूह्यस्येतराणिसूक्तानिवामदेव्यमग्निष्टोमसामाग्निंनरोदीधितिभिररण्योरितिस्तोत्रियानुरूपावग्निष्टोमइदमहरू
र्ध्वंपत्नीसंयाजेभ्यः ॥ १२ ॥ गार्हपत्येजुह्वतीहरमेहरमध्वंमिहधृतिरिहस्वधृतिरग्नेवाट्स्वाहावाळित्याग्नीध्रीयंउप
सृजंधरुणंमातरंधरुणोधयन् । रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासुदीधरत्स्वाहेतिसदःप्रसृप्यमानसेनस्तुवतेयर्हिस्तुतंमन्येतां
ध्वर्यवित्याह्वयीतहोहोतरितीतरआयंगौःपृश्निरक्रमीदित्युपांशुतिस्रःपराचीःशस्त्वाव्याख्यास्वरेणचतुर्होतॄन्व्याचक्षी
तदेवावाअध्वर्योप्रजापतिगृहपतयःसत्रमासतोहोतस्तथाहोतरित्यध्वर्युःप्रतिगृणात्यवसितेवसितेदशसुपदेषुतेषांचि
त्तिःस्रुगासी३त् । चित्तमाज्यमासी३त् । वाग्वेदिरासी३त् । आधीतंबर्हिरासी३त् ॥ केतोअग्निरासी३त् । विज्ञा
तमग्नीदासी३त् । प्राणोहविरासी३त् । सामाध्वर्युरासी३त् । वाचस्पतिर्होतासी३त् । मनउपवक्तासी३त् ।
तेवाएतंग्रहमगृह्णत । वाचस्पतेविधेनामन् । विधेमतेनाम । विधेस्त्वमस्माकंनाम्नाद्यांगच्छ । यांदेवाःप्रजा
पतिगृहपतयऋद्धिमराध्नुवंस्तामृद्धिंरात्स्यामइत्यपव्रजत्यध्वर्युरथप्रजापतेस्तनूरितरउपांश्वनुद्रवतिब्रह्मोद्यंचान्नादाचा

ऋपत्नीचंभद्राचकल्याणीचानिलयाचापभयाचानाप्ताचानाप्याचानाधृष्याचाप्रतिधृष्याचापूर्वाचाभ्रातृव्याचेतित
न्वोंग्निर्गृहपतिरितिहैकआहुःसोस्यलोकस्यगृहपतिर्वायुर्गृहपतिरितिहैकआहुःसोंतरिक्षलोकस्यगृहपतिरसौवैगृहपति
र्योसौतपत्येषपतिर्ऋतवोगृहाः ॥ येषांवैगृहपतिंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवतिराध्नोतिसगृहपतीराध्नुवंतितेयजमानाः ॥
येषांवाअपहतपाप्मानंदेवंविद्वान्गृहपतिर्भवत्यपसगृहपतिःपाप्मानंहतेपतेयजमानाः पाप्मानंघ्नतेध्वर्योअरात्स्मेत्युच्चै
रेषायाज्यैषवषट्कारौनानुवषट्कारौत्युक्तंवषट्कारानुमंत्रणमरात्स्महोतरित्यध्वर्युःप्रत्याहमनसाध्वर्युर्ग्रहंगृहीत्वामनसा
भक्षमाहरंतिमानसेषुभक्षेषुमनसोपह्वानभक्षणेमनसात्मानमाप्याय्यौदुंबरींसमन्वारभ्यवाचंयच्छंत्यानक्षत्रदर्शनात्त
त्रानधरान्पाणींश्चिकीर्षेरन्दृश्यमानेष्वध्वर्युमुखाःसमन्वारब्धाःसर्पंत्यातीर्थदेशाद्युवंतमिंद्रापर्वतापुरोयुधेतिजपंतो
ध्वर्युपथेनेत्येकेदक्षिणस्यहविर्धानस्याधोक्षेणेत्येकेप्राप्यवरान्वृत्वावाचंविसृजंतेयदिहोनमकर्मयदित्यरीरिचाम । प्रजा
पतिंतत्पितरमप्येत्वित्यथवाचंनिह्नवंतेवागैतुवागुपैतुवागुपमैतुवागित्युत्करदेशेसुब्रह्मण्यांत्रिराहूयवाचंविसृजंतेनित्य
स्त्विहवाग्विसर्गएतावत्सात्रंहोतृकर्मान्यत्रमहाव्रतात्तदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ अतिरात्रश्चतुर्विंशःषळहावभिजित्स्व ॥ ११ ॥
राः ॥ विषुवान्विश्वजिच्चैवंच्छंदोमादशमव्रतं ॥ प्रायणीयश्चतुर्विंशःपृष्ठ्योभिप्लवएवच ॥ अभिजित्स्वरसामानौविषु
वान्विश्वजित्तथा ॥ छंदोमादशमंचाहउत्तमंतुमहाव्रतं ॥ अह्नीनैकाहःसत्राणांप्रकृतिःसमुदाहृियते ॥ यद्यन्यधीयतेपू

र्वधीयतैतंप्रतिग्रामंत्यहानिपंचविंशतिर्यैर्वैसंवत्सरोमितः ॥ एतेषामेवप्रभवस्त्रीणिषष्टिशतानियदितितद्येकेचनछांदो
ग्येवांध्वर्यवेवाहोत्रामर्शाःसमाम्नातानतान्कुर्यादकृत्स्नत्वाद्धौत्रस्यंछंदोगप्रत्ययंस्तोमःस्तोत्रियःपृष्ठंसंस्थेत्यध्वर्युप्रत्ययं
तुव्याख्यानंकामकालदेशदक्षिणानांदीक्षोपसत्प्रसवसंस्थोत्थानानामेतावत्त्वंहविषामुच्चैरुपांशुतायाहविषांचानुपूर्व्य
मेतेभ्यएवाहोभ्योहीनैकाहान्पश्चात्तरान्व्याख्यास्यामः ॥ १३ ॥ एतद्विदंब्रह्मचारिणमनिराकृतिनंसंवत्सरावमंचा
रयित्वाव्रतमनुयुज्यानुक्रोशिनेप्रब्रूयादुत्तरमहर्महानाम्नीरग्रंउदगयनेपूर्वपक्षेश्रोष्यन्बहिर्ग्रामात्स्थालीपाकंतिलमिश्रं
श्रपयित्वाचार्यायवेदयीतविदितेव्रतसंशयान्पृष्ट्वालघुमात्राच्चेदापत्कारितास्युरन्वारब्धेजुहुयादग्नावग्निश्चरतिप्रविष्ट
ऋषीणांपुत्रोअधिराजएषः ॥ तस्मैजुहोमिहविषाघृतेनमादेवानांमोमुहद्भागधेयंमोअस्माकंमोमुहद्भागधेयंस्वाहा ॥
यातिरश्चीनिपद्यतेहंविधरणीइति ॥ तांत्वाघृतस्यधारयायजेसंराधनीमहंस्वाहा ॥ यस्मैत्वाकामकामायवयंसम्राड्यजा
महे ॥ तमस्मभ्यंकामंदत्त्वाथेदंत्वंघृतंपिबस्वाहा ॥ अयंनोअग्निर्वरिवःकृणोत्वयंमृधःपुरएतुप्रभिंदन् ॥ अयंशत्रूञ्जयतु
जर्हृषाणोयंवाजंजयतुवाजसातौस्वाहा ॥ असूयंत्यैचानुमत्यैचस्वाहा ॥ प्रदात्रेस्वाहा ॥ व्याहृतिभिश्चपृथग्घुत्वाहैतंस्था
लीपाकंसर्वमशानेतिभुक्तवंतमपामंजलिपूर्णमादित्यमुपस्थापयेत्त्वंव्रतानांव्रतपतिरासिव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतेनशके
यंतेनराध्यासमितिसमाप्यसंमील्यवाचंयच्छेत्कालमभिसमीक्षमाणोयदासमयिष्यादाचार्येणैकरात्रमध्यायोपपादना

त्रिरात्रंवानित्याध्यायेनंतमेवकालमभिसमीक्षमाणआचार्योहतेनवाससात्रिःप्रदक्षिणंशिरःसमुखंवेष्टयित्वाहैतंकालमे
वंभूतोस्वपन्भवेतितंकालमस्वपन्नासीतानुवक्ष्यमाणेपराजितायांदिश्यग्निंप्रतिष्ठाप्यासिमुदकमंडलुमश्मानमित्युत्तर
तोग्नेःकृत्वावत्सतरींप्रत्यगुदगसंश्रवणेबध्वापश्चादग्नेराचार्यस्तृणेषूपविशेदपराजितांदिशमभिसमीक्षमाणोब्रह्मचारी
लेपान्परिमृज्यप्रदक्षिणमग्निमाचार्यंचकृत्वोपसंगृह्यपश्चादाचार्यस्योपविशेत्तृणेष्वेवंप्रत्यग्दक्षिणाभिसमीक्षमाणःपृष्ठेन
पृष्ठंसंधायब्रूयान्मनसामहानाम्नीर्भो३ अनुब्रूहीतिपुनःपृष्टानुक्रोशिनेसंमील्यैवानुब्रूयात्सपुरीषपदास्त्रिरनूच्योन्मुच्यो
ष्णीषमादित्यमीक्षयेन्मित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतीक्षेमित्रस्यत्वाचक्षुषासमीक्षेमित्रस्यवश्चक्षुषानुवीक्षइतिदिशःससंभाराःपुन
रादित्यंमित्रस्यत्वाचक्षुषाप्रतिपश्यामियोस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्विष्मस्तंचक्षुर्होहेतुर्ऋच्छत्वितिभूमिमुपस्पृशेदग्नइळानम
इळानमऋषिभ्योमंत्रकृद्भ्योमंत्रपतिभ्योनमोवोअस्तुदेवेभ्यःशिवानःशंतमाभवसुमृळीकासरस्वतिमातेव्योमसंदृशि ॥
भद्रंकर्णेभिःशृणुयामदेवाःशंनइंद्राग्नीभवतामवोभिःस्तुषेजनंसुव्रतंनव्यसीभिःकयानश्चित्रआभुवदितितिस्रःस्योनापृ
थिविभवेतिसमाप्यसमानंसंभारवर्जमेषद्वयोःस्वाध्यायधर्मआचार्यवदेकःफाल्गुनाद्याःश्रवणायाअनधीतपूर्वाणाम
ध्यायस्तैष्याद्यधीतपूर्वाणामधीतपूर्वाणां ॥ १४ ॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेउत्तरषट्केद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥
हरिःॐम् ॥ उक्तप्रकृतयोहीनैकाहाःसिद्धैरहोभिरह्नामतिदेशोनतिदेशेत्वेकाहोज्योतिष्टोमोद्वादशशतदक्षिणस्ते

॥ १२ ॥

नशस्यमेकाहानांगोआयुषीविपरीतेद्व्यहानांत्र्यहाणांपृष्ठ्यत्र्यहःपूर्वोभिप्लवत्र्यहोवैवंप्रायाश्चदक्षिणाअर्वागतिरात्रेभ्यः
साहस्रास्त्वतिरात्राद्व्यहास्त्र्यहाश्चयेभूयांसस्त्र्यहादहीनाःसहस्रंतेषांत्र्यहेप्रसंख्यायान्वहंततःसहस्राणिसमावत्त्वेवंदक्षि
णानयेयुरतिरिक्तास्तूत्तमेधिकाअतिदिष्टानांस्तोमपृष्ठसंस्थान्यत्वादनन्यभावोनित्यानैमित्तिकाविकारामाध्यंदिनेतुहो
तुर्निष्केवल्यंस्तोमकारितंशस्यंतत्रोपजनस्ताक्ष्यवर्जमग्रेसूक्तानांहानौततएवोद्धारोयेर्वाक्तिवृतस्तोमाःस्युस्तृचाएवत
त्रसूक्तस्थानेषुयथानित्यानिविदोभ्युदियात् ॥ १ ॥ उक्तानिचातुर्मास्यानिसोमान्वक्ष्यामःपर्वणांस्थानेयूपकानेकंप
रिधौपशुंनियुंजंतिवैश्वदेव्याःस्थानेप्रथमंपृष्ठ्याहर्जनिष्ठाउग्रउग्रोजज्ञइतिमध्यंदिनेऐकाहिकाहोत्राःसर्वत्रप्रथमसांपाति
केष्वहःस्वेकाहीभवत्सुवैश्वानरपार्जन्येहविषीअग्नीषोमीयस्यपशोःपशुपुरोळाशेन्वायातयेयुःप्रातःसवनिकेषुपुरोळाशेषु
वैश्वदेव्याहवींष्यन्वायातयेयुर्वैश्वदेवःपशुर्बार्हस्पत्यानूबंध्यावरुणप्रघासस्थानेद्व्यहउत्तरस्याह्नःप्रातःसवनिकेषुपुरोळा
शेषुवरुणप्रघासहवींष्यन्वायातयेयुर्मारुतवारुणौपशूमैत्रावरुण्यनूबंध्याग्निष्टोमऐंद्राग्नस्थानेसाकमेधस्थानेत्र्यहोतिरा
त्रांतोद्वितीयस्याह्नोनुसवनंपुरोळाशेषुपूर्वेद्युर्हवींषितृतीयेहन्युपांश्वंतर्यामौहुत्वापौर्णदर्वंप्रातःसवनिकेषुक्रैळिनंमाध्यं
दिनेषुमाहेंद्राण्यंतरेणघृतयाज्यैदक्षिणेमार्जालीयेपित्र्यातत्रोपस्थानंयथानतिप्रणीयचरतामनूबंध्यायाःपशुपुरोळाश
आदित्यमन्वायातयेयुराग्नेय्यैंद्राग्निकादशिनाःपशवःसौर्यानूबंध्याग्निष्टोमःशुनासीरीयायाःस्थानेप्रातःसवनिकेषुपुरो

ळाशेषुशुनासीरीयायाहवींष्यन्वाधातयेयुर्वायव्यःपशुराश्विन्यनूबंध्यान्वहंपंचाशच्छोदक्षिणाः ॥ २ ॥ अथराजसू
याःपुरस्तात्फाल्गुन्याःपौर्णमास्याःपवित्रेणाग्निष्टोमेनाभ्यारोहणीयेनयजेतपौर्णमास्यांचातुर्मास्यानिप्रयुंक्तेनित्यानिप
र्वाणिचक्राभ्यांतुपर्वांतरेषुचरंत्यहर्विपर्ययंपक्षविपर्ययंवासंवत्सरांतेसमानपक्षेभिषेचनीयदशपेयाउक्थ्योबृहत्पृष्ठउभय
सामाभिषेचनीयःसंस्थितेमरुत्वतीयेदक्षिणतआहवनीयस्यहिरण्यकशिपावासीनोभिषिक्तायपुत्रामात्यपरिवृतायराज्ञे
शौनःशेपमाचक्षीतहिरण्यकशिपावासीनऽआचष्टेहिरण्यकशिपावासीनःप्रतिगृणातियशोवैहिरण्यंयशसैवेनंतत्समर्ध
यत्योमित्यृचःप्रतिगरंएवंतथेतिगाथायाओमितिवैदैवंतथेतिमानुषंदैवेनचैवैनंतन्मानुषेणचपापादेनसःप्रमुंचतितस्मा
द्योराजाविजितीस्यादप्ययजमानआख्यापयेतैवैतच्छौनःशेपमाख्यानंनहास्मिन्नल्पंचनैनःपरिशिष्यतेसहस्रमाख्यात्रे
दद्याच्छतंप्रतिगरित्रेयथास्वमासनेसंसृपेष्टिभिश्चरित्वादशपेयेनयजेततत्रदशदशैकैकंचमसंभक्षयेयुर्नित्यान्प्रसंख्यायेत
राननुप्रसर्पयेयुर्येमातृतःपितृतश्चदशपुरुषंसमनुष्ठिताविद्यातपोभ्यांपुण्यैश्चकर्मभिर्येषामुभयतोनाब्राह्मण्यंनिनयेयुःपि
तृतइत्येकेनवग्वासःसुतसोमासइंद्रंसखाहयत्रसखिभिर्नवग्वैरितिनिविद्धानयोराद्येसूक्तमुखीयेइत्युक्तएतेप्रतीयादुत्तर
आपूर्यमाणपक्षेकेशवपनीयोबृहत्पृष्ठोतिरात्रोद्वयोर्मासयोर्व्युष्टिद्व्यहोग्निष्टोमःपूर्वमहःसर्वस्तोमोतिरात्रंउत्तरमुत्तरआपू
र्यमाणपक्षेक्षत्रस्यधृतिरग्निष्टोमः ॥ ३ ॥ इतिराजसूयान्यायक्लृप्ताश्चदक्षिणाअन्यत्राभिषेचनीयदशपेयाभ्यामभि

षेचनीयेतुद्वात्रिंशतंद्वात्रिंशतंसहस्राणिपृथङ्मुख्येभ्यःषोळशषोळशद्वितीयिभ्योष्टावष्टौतृतीयिभ्यश्चत्वारिचत्वारिपा
दिभ्यःसंसृपेष्टीनांहिरण्यमाग्नेय्यांवत्सतरीसारस्वत्यामवध्वस्तःसावित्र्यांश्यामःपौष्ण्यांशितिपृष्ठोबार्हस्पत्यायामृषभ
ऐंद्र्यांमहानिरष्टोवारुण्यांसाहस्रोदशपेयइमाश्चादिष्टदक्षिणाःसौवर्णीस्रगुद्गातुरश्वःप्रस्तोतुर्धेनुःप्रतिहर्तुरजःसुब्रह्मण्या
यैहिरण्यप्राकाशावध्वर्योराजतौप्रतिप्रस्थातुर्द्वादशपृष्ठौह्योगर्भिणोब्रह्मणोवशामैत्रावरुणस्यरुक्मोहोतुर्ऋषभोब्राह्मणा
च्छंसिनःकार्पासंवासःपोतुःक्षौमीवरासीनेष्टुरेकयुक्तंयवाचितमच्छावाकस्यानड्वानाग्नीध्रस्यवत्सतर्युन्नेतुस्त्रिवर्षःसांडो
ग्रावस्तुतः ॥४॥ उशनसःस्तोमेनगरगीर्णमिवात्मानंमन्यमानोयजेतौशनायत्सहस्यै ३ रयातं ॥ त्वमपोयदवेतुर्वशायेति
सूक्तमुखीयेगोस्तोमभूमिस्तोमवनस्पतिसवानांनताअर्वारेणुककाटोअश्नुतेनतानशंतिनदभातितस्करोबळित्थापर्वता
नांद्दह्लाचिद्यावनस्पतींन्देवेभ्योवनस्पतेहवींषिवनस्पतेरशनयानियूयेतिसूक्तमुखीयाआधिपत्यकामोब्रह्मवर्चसकामो
वाबृहस्पतिसवेनयजेततस्यतृचाःसूक्तस्थानेष्वग्निर्देवेषुराजतीत्याज्यंयस्तस्तंभधुनेतयइतिसूक्तमुखीयेइंद्रमरुत्वइहनृ
णामुत्वेतिमध्यंदिनंउदुष्यदेवःसविताहिरण्ययाघृतवतीभुवनानामभिश्रियेंद्रऋभुभिर्वाजवद्भिःसमुक्षितंस्वस्तिनोमि
मीतामश्विनाभगइतिवैश्वदेवंवैश्वानरंमनसाग्निंनिचाय्यप्रयंतुवाजास्तविषीभिरग्नयःसमिद्धमग्निंसमिधागिरागृणइ
त्याग्निमारुतंहोत्रकाऊर्ध्वंस्तोत्रियानुरूपेभ्यःप्रथमोत्तमांस्तृचान्छंसेयुःप्रगाथेभ्यस्तुमाध्यंदिनेनुसवनमेकादशैकादशद

क्षिणाएकादशैकादशवासहस्राणिशतानिवाश्वोमाध्यंदिनेधिकोभुवाभ्रातृव्यवानधिबुभूषुर्यजेतसद्यस्क्रियानुक्रियाप
रिक्रियावास्वर्गकामएकत्रिकेणत्र्येकेनवान्नाद्यकामोगोतमस्तोमेनयइच्छेद्दानकामामेप्रजास्यादित्येतेषांसप्तानांशस्यमु
क्थंबृहस्पतिसवेनत्वंभुवःप्रतिमानंपृथिव्याभुवस्त्वमिंद्रब्रह्मणामहान्त्सद्योहजातोवृषभःकनीनस्त्वंसद्योअपिबोजातइं
द्रानुत्वाहिन्नेअधदेवदेवाअनुतेदायिमहइंद्रियायकथोनुतेपरिचराणिविद्वानितिद्वेएकस्यचिन्मेविश्वस्त्वोजएकंनुत्वा
सत्पतिंपांचजन्यंत्र्यर्यमामनुषोदेवतातांप्रघान्वस्यमहतोमहानींत्थाहिसोमइन्मदइंद्रोमदायवावृधइतिसूक्तमुखीयाः
॥ ५ ॥ गोतमस्तोममंतरुक्थ्यंकुर्वीतेंप्रहांतरुक्थ्यश्चेंदग्नेमरुद्भिर्ऋक्वभिःपाइंद्रावरुणाभ्यांमत्स्वेंद्राबृहस्पतिभ्यामिंद्रा
विष्णुभ्यांसजूरित्याग्निमारुतेंपुरस्तात्परिधानीयायाआवपेतोभय्योराह्वानमन्यतरस्यामेकंउक्थ्यःस्तोत्रियेषुचैद्यज्ञाय
ज्ञीयेनस्वैर्वासकृदाहूयस्तोत्रियांस्तथानुरूपानन्यत्राप्येवंस्तोत्रियानुरूपसंनिपातेयद्युवैयज्ञायज्ञीययोनौसवैरेवोक्थ्य
सामभिःप्रकृत्यास्यात्तथासति ॥ ६ ॥ श्येनाजिराभ्यामभिचरन्यजेताहंमनुर्गर्भेनुसंस्त्वयामन्योयस्तेमन्यवितिमध्यं
दिनौशेषोबृहस्पतिसवेनसन्नद्धालोहितोष्णीषानिस्त्रिंशिनोयाजयेयुःशरमयंबर्हिमौंसलाःपरिधयोबैभीतकइध्मोवाघा
तकोवापगूर्याश्रावयेत्प्रत्याश्रावयेच्चच्छिंदन्निववषट्कुर्याद्रुषन्निवजुहुयात्साद्यस्केषूर्वरावेदिःखलउत्तरवेदिःखलेवाली
यूपःस्फ्यग्रोयूपोचषालःकलापीचषालइत्यागंतुकाविकाराअन्यांश्चाध्वर्यवोविदुःसिद्धेतुशस्येहोतासंप्रैषान्वयस्यात्पा

प्याकीर्त्यापिहितोंमहारोगेणवायोवालंप्रजननःप्रजांनविंदेतसोग्निष्टुतायजेततिष्ठाहरीयोजातएवेतिमध्यंदिनेःसर्वाग्ने
यश्चेत्स्तोत्रियानुरूपाआग्नेयाःस्युर्विचारिवापिवासर्वेषुदेवताशब्देष्वग्निमेवाभिसंनमेत्तथासत्यन्वक्षमिंद्रस्तुतायजेतेंद्र
सोममिंद्रंस्तवेतिमध्यंदिनोभूतिकामोवाग्रामकामोवाप्रजाकामोवोपहव्येनयजेतेंमाउत्वायएकइदितिमध्यंदिनेइंद्रा
द्योःकुलायेनप्रजातिकामस्तिष्ठाहरीतमुष्टुहीतिमध्यंदिनेऋषभेणविजिगीषमाणोमरुत्वाँइंद्रयुध्मस्यतइतिमध्यंदिनेस्ती
व्रसोमेनान्नाद्यकामःकस्यवीरस्तीव्रस्याभिवयसइतिमध्यंदिनोविघनेनाभिचरैस्तस्यशस्यमजिरेणैंद्राविष्णोरुत्क्रांतिना
स्वर्गकामइमाउत्वाद्यौर्नयइंद्रेतिमध्यंदिनोयःकामयेतनैष्णिह्यंपाप्मनइयामितिसऋतपेयेनयजेतऋतस्यहिशुरुधःसंति
पूर्वीरितिसूक्तमुखीयैंसत्येनचमसान्भक्षयंतिसत्यमियंपृथिवीसत्यमयमग्निःसत्यमयंवायुःसत्यमसावादित्यइतिसोमच
मसोदक्षिणा ॥ ७ ॥ अतिमूर्तिनायक्ष्यमाणोमासंसौर्याचांद्रमसीभ्यामिष्टीभ्यांयजेतशुक्लंचांद्रमस्यासौर्ययेतरंमत्रा
हगोरमन्वतनवोनवोभवतिजायमानस्तरणिर्विश्वदर्शतश्चित्रंदेवानामुदगादनीकमितियाज्यानुवाक्याःसइंमहींधुनिमे
तोररम्णात्स्वभ्रेनाभ्युप्याचुमुरिंधुनिंचेतिसूक्तमुखीयैंसूर्यस्तुतायशस्कामःपिबासोममभींद्रंस्तवेतिमध्यंदिनोव्योम्नान्ना
द्यकामोविश्वदेवस्तुतायशस्कामःपंचशारदीयेनपशुकामएतेषांत्रयाणांकयाशुभातदिदासेतिमध्यंदिनेउभयसामानौ
पूर्वाउक्थ्यःपंचशारदीयोविशोविशोवोअतिथिमित्याज्यंकण्वरथंतरंपृष्ठंगोसवविवधौपशुकामइंद्रसोममेतायामेतिम

ध्यंदिनौदशसहस्राणिदक्षिणाःषोळशैकाहाआयुर्गौरितिव्यत्यासंभुद्भिद्बलभिदौस्वर्गकामंइंद्रसोममिंद्रःपूर्भिदितिम
ध्यंदिनौविनुत्यभिभूत्योरिषुवज्रयोश्चमन्युसूक्तेअभिचरन्यजेतंत्विष्यपचित्योःसम्राट्स्वराजोराड्विराजोःशदस्यचैका
हिकैउपशदस्याशिमरायोश्चंकयाशुभीयतदिदासीयेभूतिकामराज्यकामान्नाद्यकामैंद्रियकामतेजस्कामानामेतेका
माद्ययोर्द्वयोर्ऋषिस्तोमाव्रात्यस्तोमाश्चपृष्ठ्याहानिनाकसदऋतुस्तोमादिक्स्तोमाश्चाभिप्लवाहानि ॥ ८ ॥ वाजपेयेनाधि
पत्यकामःसप्तदशदीक्षाःसप्तदशापवर्गोवाहिरण्यस्रजऋत्विजोयाजयेयुर्वज्रकिंजल्काशतपुष्कराहोतुर्विश्वजिदाज्यैक
याशुभातदिदासेतिमध्यंदिनःसंस्थितेमरुत्वतीयेबार्हस्पत्येष्टिराज्यभागप्रभृतीळांतांबृहस्पतिःप्रथमंजायमानोबृहस्प
तिःसमजयद्वसूनित्वामीळतेअजिरंदूत्यायाग्निंसुदीतिंसुदृशंगृणंतइतिसंयाज्येयदित्वध्वर्यवआजिंजापयेयुरथब्रह्माती
र्थदेशेमयूखेचक्रंप्रतिमुक्तंतदारुह्यप्रदक्षिणमावर्त्यमानेवाजिनांसामगायादाविर्मर्याआवाजंवाजिनोअग्मन् ॥ देवस्य
सवितुःसवे ॥ स्वर्गाअर्वतोजयतःस्वर्गाअर्वतोजयतीतिवायदिसामनाधीयात्रिरेतामृचंजपेत्तृतीयेनाभिप्लविकेनोक्तंतृ
तीयसवनंचित्रवतीषुचेत्स्तुवीरंस्त्वंनश्चित्रऊत्याग्नेविवस्वदुषसइत्यग्निष्टोमसाम्नःस्तोत्रियानुरूपौषोळशीतिविहृतस्मादू
र्ध्वमतिरिक्तोक्थंप्रतत्तेअद्यशिपिविष्टनामप्रतद्विष्णुस्तवतेवीर्येणेतिस्तोत्रियानुरूपौब्रह्मजज्ञानंप्रथमंपुरस्तादित्तेदित्सु
प्राध्वंत्वामिच्छवसस्पतेतंप्रत्नथेतित्रयोदशानामेकांशिष्ट्वाहूयदूरोहणंरोहेद्बृहस्पतेयुवमिंद्रश्चवस्वइतिपरिधानीयावि

भ्राड्बृहत्पिबतुसोम्यंमध्वितियाज्यातस्यगवांशतानामश्वरथानामश्वानांसाद्यानांवह्यानांमहानसानांदासीनांनिष्क
कंठीनांहस्तिनांहिरण्यकक्ष्याणांसप्तदशसप्तदशानिदक्षिणादशान्येदक्षिणागणाधनानांशतावमापराध्यानांपूर्वान्वाग
णशोभ्यस्येत्सप्तदशसप्तदशसंपादयेदितिवाजपेयंस्तेनेष्ट्वाराजाराजसूयेनयजेतब्राह्मणोबृहस्पतिसवेन ॥ ९॥ अनिरुक्त
स्यचतुर्धैरेनंप्रातःसवनंचतृतीयसवनंचतंप्रत्नथेतितुत्रयोदशवैश्वदेवैकयाशुभातदिदासेतिमध्यंदिनोहोत्रकाऊर्ध्वंस्तो
त्रियानुरूपेभ्यःप्रथमान्त्संपातान्छंसेयुरहीनसूक्तानिवैवंपूर्वेसवनेबृहत्पृष्ठेष्वसमाम्नातेषुप्रतिकामंविश्वजिच्छिल्पंस्तस्य
समानंविश्वजिताप्रगाथेभ्योबृहस्पतिसवेनाज्यैंनिष्केवल्यमरुत्वतीयौचतृचौताभ्यांतुपूर्वेऐकाहिकैहोत्रकाऊर्ध्वंप्रगाथे
भ्यःशिल्पान्यविकृतानिशंसेयुःसामसूक्तानिचाद्यांस्तृचानहीनसूक्तानामंत्यानामैकाहिकानामुत्तमान्त्समानंतृतीयसव
नंबृहस्पतिसवेननाभानेदिष्ठस्त्विहपूर्वोवैश्वदेवात्तृचादेवयामरुच्चाग्निमारुतेमारुतांत्तयोरुक्तःशस्योपायः ॥ १० ॥
यस्यपशवोनोपधरेरन्नन्यान्वाभिजनान्निनीत्सेतंसोप्तोर्यामेणयजेतमाध्यंदिनेशिल्पयोनिवर्जंमुक्तोविश्वजितैकाहेनंगर्भ
कारंचेत्स्तुवीरंस्तथैवस्तोत्रियानुरूपान्रथंतरेणाग्नेततोवैराजेनंततोरथंतरेणंबृहद्वैराजाभ्यांवैवमेववामदेव्यशाक्करेमैत्रा
वरुणस्यनौधसवैरूपेब्राह्मणाच्छंसिनःश्यैतवैरूपेवाकालेयरैवतेअच्छावाकस्यसामानंतर्येणद्वौद्वौप्रगाथावगर्भकारम
तिरात्रस्त्विहाद्वैपदोक्थ्यश्चेद्विषुवतंतृतीयसवनंमूर्ध्वमाश्विनादतिरिक्तोक्थानिजराबोधतद्विविड्ढिजरमाणःसमिध्यसे

ग्निर्नेंद्रेणाभात्यग्निः क्षेत्रस्यपतिनावयमितिपरिधानीयायुवंदेवाक्रतुनापूर्व्येणेतियाज्यायदद्यकच्चवृत्रहन्नुद्देदभिश्रुताम
घमानोविश्वाभिः प्रातर्यावाणाक्षेत्रस्यपतेमधुमंतमूर्मिमितिपरिधानीयायुवांदेवास्त्रयएकादशासइतियाज्यातमिंद्रंवाज
यामसिंमहाँइंद्रोयओजसानूनमश्विनातंवांरथंमधुमतीरोषधीर्द्यावआपइतिपरिधानीयापनाय्यंतदश्विनाकृतंवामिति
याज्यातोदेवाअवंतुनइतिस्तोत्रियानुरूपाउतनोधियोगोअग्राइतिवानुरूपस्योत्तमेळेद्यावापृथिवीउभाउनूनंदैव्याहो
ताराप्रथमापुरोहितेतिपरिधानीयायंवांभागोनिहितोयजत्रेतियाज्यायदिनाधीयात्पुराणमोकः सख्यंशिवंवामितिचत
स्रोयाज्यास्तद्वोगायसुतेसचास्तोत्रमिंद्रायगायतत्यमुवः सत्रासाहँसत्रातेअनुकृष्टयइतिवास्तोत्रियानुरूपाअपरिमिताः
परः सहस्रादक्षिणाश्वेतश्चाश्वतरीरथोहोतुर्होतुः ॥ ११ ॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेउत्तरषट्केतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥
ॐम् ॥ ज्योतिरृद्धिकामस्यनवसप्तदशप्रजातिकामस्यविषुवत्स्तोमोभ्रातृव्यवतोगौरभिजिच्चगौरुभयसामासर्वस्तो
मोबुभूषतआयुर्दीर्घव्याधेः पशुकामस्यविश्वजिद्ब्रह्मवर्चसकामवीर्यकामप्रजाकामप्रतिष्ठाकामानांपृष्ठ्याहान्यादितः पृथ
क्कामैरित्यतिरात्रास्तेषामाद्यास्त्रयएेकाहिकशस्याइत्येकाहाअथाहीनाद्व्यहप्रभृतयोद्वादशरात्रपरार्ध्याअग्निष्टोमादयो
तिरात्रांतामासापवर्गाअपरिमाणदीक्षाऐकाहांश्चैतरेयिणः साहस्रशश्वदक्षिणाअतिरात्रांश्चसर्वशस्तत्राह्नांसंख्याः संख्या
ताः षळहांताअभिप्लवादतिरात्रस्त्वंत्यः संख्यापूरणेगृहीतानांहानांवैश्वानरोधिकः ॥ १ ॥ आंगिरसंस्वर्गकामोयोवा

पुण्योहीनोनुप्रेप्सुः स्याच्चैत्ररथमन्नाद्यकामः कापिवनंस्वर्गकामइतिद्व्यहाः प्रथमस्यतूत्तरस्याह्नस्तार्तीयंतृतीयसवनंत्वंहि
क्षैतवदितिचाज्यंगर्गत्रिरात्रंस्वर्गकामस्तस्यमध्यमस्याह्नोवामदेव्यंपृष्ठंविशोविशीयमग्निष्टोमसामवारवंतीयमुत्तमेत्वम
ग्नेवसूँरितिचाज्यंबैदत्रिरात्रंराज्यकामः सर्वेत्रिवृतोतिरात्राश्छंदोमपवमानांतर्वसूपशुकामः पराकच्छंदोमपराकौस्वर्ग
कामइतित्र्यहागर्गत्रिरात्रशस्याअत्रेश्चतुर्वीरंवीरकामस्तस्यवीरवंत्याज्यानियमग्नेवाजसातमेतिद्वितीयेहन्याज्यमग्नायो
मर्त्यइतितृतीयेग्निंनरइतिचतुर्थेषोळशिमच्चतुर्थंतस्याभित्वावृषभासुतइतिगायत्रीषुरथंतरंपृष्ठमनुष्टुब्बृहतीषुबृहच्चतुर्थे
त्वंवलस्यगोमतोयज्ञायथाअपूर्व्येतिवाजामदग्नंपुष्टिकामस्तस्यपुरोळाशिन्यउपसदोवैश्वामित्रंभ्रातृव्यवान्प्रजाकामो
वसिष्ठसंसर्पमितिचतुरहाः सार्वसेनंपशुकामोदैवंभ्रातृव्यवान्पंचशारदीयंपशुकामोव्रतवंतमायुष्कामोबाबरंवाक्प्रवदि
षुरितिपंचपंचरात्राः पंचशारदीयस्यतुसप्तदशोक्षाणऐंद्रामारुतामारुतीभिः सहवत्सतरीभिः सप्तदशभिः सप्तदशभिः पं
चवर्षपर्यग्निकृताः सवनीयास्तेषांत्रींस्त्रींश्चतुर्व्यहः स्वालभेरन्परिशिष्टान्पंचपंचमेव्रतवतस्तुतृतीयस्याह्नस्थानेमहाव्रतंपृ
ष्ठ्यपंचाहउत्तमः ॥ २ ॥ ऋतूनांषळहंप्रतिष्ठाकामः पृष्ठ्यः समूह्ळोन्यूह्ळोवापृष्ठ्यावलंबंपशुकामः पृष्ठ्यपंचाहोभ्यासक्तो
विश्वजिच्चसंभार्यमायुष्कामः पृष्ठ्यत्र्यहः पूर्वोभिप्लवत्र्यहश्चर्षिसप्तरात्रमृद्धिकामः प्राजापत्यंप्रजाकामश्छंदोमपवमान
व्रतंपशुकामोजामदग्नमन्नाद्यकामएतेचत्वारः पृष्ठ्योमहाव्रतंचव्रतंतुस्वस्तोमंप्रथमेसप्तदशंद्वितीयेछंदोमपवमानंतृतीयेच

तुर्विंशोबहिष्पवमानःसप्तदशःशेषश्चतुर्थेऽऐंद्रमत्यन्याःप्रजाबुभूषँस्त्रिकद्रुकाऽअभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतंसर्वस्तोमोज
नकसप्तरात्रमृद्धिकामोंऽभिप्लवचतुरहोविश्वजिन्महाव्रतंज्योतिष्टोमःपृष्ठ्यःस्तोमोविश्वजिच्चपशुकामस्यसप्तमोदेवत्व
मीप्सतोऽष्टरात्रःपृष्ठ्योमहाव्रतंज्योतिष्टोमोनवरात्रमायुष्कामःपृष्ठ्यस्त्रिकद्रुकाश्चत्रिकद्रुकाःपृष्ठ्यावलंबइतिपशुकामस्ये
तिनवरात्रौत्रिककुबध्यर्धःपृष्ठ्योमहात्रिककुब्व्यूढोनवरात्रःसमूढस्त्रिककुप्समूढश्चतुष्टोमस्त्रिककुबध्यर्धोऽभिप्लवऽए
तैश्चतुर्भिःस्वानांश्रैष्ठ्यकामोयजेतकुसुरुबिंदुमृद्धिकामस्त्रयाणांपृष्ठ्याहामेकैकंत्रिच्छंदोमवंतंपशुकामःपृष्ठ्यावलंबस्यप्रा
ग्विश्वजितश्छंदोमादशमंचाहःपुराभिचरंज्योतिर्गामभितोगौरभिजितंविश्वजिदायुषंशललीपिशंगंश्रीकामोंऽभिप्लव
त्र्यहःपूर्वस्त्रिरितिदशरात्राः ॥ ३ ॥ पौंडरीकमृद्धिकामःपृष्ठ्यस्तोमश्छंदोमागोतमस्तोमोविश्वजिद्व्यूढोनवरात्रो
महाव्रतंवैश्वानरऽइतिवाऽथसंभार्यावतिरात्रश्चतुर्विंशमध्यर्धोऽभिप्लवःपृष्ठ्योवैंद्रवज्रंभ्रातृव्यवान्पृष्ठ्यस्याद्येऽअहनी
व्यत्यासमानवरात्रान्महाव्रतम् ॥ ४ ॥ अथद्वादशाहाभवेयुःसत्राणिभवेयुरहीनावोक्तोदशरात्रःसमूढोव्यूढोवातम
भितोतिरात्रौसंभार्ययोर्वावैश्वानरमुपदध्यात्संवत्सरप्रवह्लंश्रीकामोतिरात्रश्चतुर्विंशंविषुवद्वर्जोनवरात्रोमहाव्रतमथभ
रतद्वादशाहइममेवैकाहंपृथक्संस्थाभिरुपेयुरतिरात्रमग्रेथाग्निष्टोममथाष्टाउक्थ्यानथाग्निष्टोममथातिरात्रमितिद्वाद
शाहास्तैरात्मनाबुभूषंतःप्रजयापशुभिःप्रजनयिष्यमाणाःस्वर्गलोकमेष्यंतःस्वानांश्रैष्ठ्यमैच्छंतऽउपेयुर्वायजेतवेतिपृथ

क्त्वमथसामान्यमपरिमितत्वाद्धर्मस्यप्रदेशान्वक्ष्यामोयथाहिपरिमितावर्णाअपरिमितांवाचोगतिमाप्नुवंत्येवमेवपरि
मितानामह्नामपरिमिताःसंघाताःसिद्धानित्वहानितेषांयःकश्चसमाहारःसिद्धमेवशस्यमह्नांतुसशयैस्तोमपृष्ठसंस्थाभिरे
कैव्यवस्थांतदकृत्स्नंदृष्टत्वाद्व्यतिक्रमस्यछंदोगैरेवकृत्वासमयमह्नोबार्हतराथंतरतायामेकाहेनशस्यंराथंतराणांद्वितीये
नाभिप्लविकेनबार्हतानामपिवाकयाशुभीयतदिदासीयेएवंनिविद्धानीयेस्यातामैकाहिकमितरत् ॥ ५ ॥ सर्वान्का
मानाप्स्यन्त्सर्वाविजितीर्विजिगीषमाणःसर्वाव्युष्टीर्व्यसिष्यन्नश्वमेधेनयजेताश्वमुत्स्रक्ष्यन्निष्टीभ्यांयजेताग्निर्मूर्धन्वा
न्विराजौसंयाज्येपौष्णीद्वितीयात्वमग्नेसप्रथाअसिसोमयास्तेमयोभुवइतिसद्वंतौत्वांचित्रश्रवस्तमयद्वाहिष्ठंतदग्नयइति
संयाज्येअश्वमुत्सृज्यरक्षिणोविधायसावित्र्यस्तिस्रइष्टयोहरहर्वैराजतंत्राःसवितासत्यःप्रसवःप्रसवितासवितायइमावि
श्वाजातान्यादेवोयातुसवितासुरत्नःसघानोदेवःसवितासहावेतिद्वेसमाप्तासुसमाप्तासुदक्षिणतआहवनीयस्यहिरण्यक
शिपावासीनोभिषिक्तायपुत्रामात्यपरिवृतायराज्ञेपारिप्लवमाचक्षीतहिरण्मयेकूर्चेऽध्वर्युरासीनःप्रतिगृणात्याख्यास्यन्न
ध्वर्यवित्याह्वयीतहोहोतरितीतरः ॥ ६ ॥ प्रथमेहनिमनुर्वैवस्वतस्तस्यमनुष्याविशस्तइमआसतइतिगृहमेधिनउपस
मानीताःस्युस्तानुपदिशत्यृचोवेदःसोयमितिसूक्तंनिगदेद्वितीयेहनियमोवैवस्वतस्तस्यपितरोविशस्तइमआसतइतिस्थ
विराउपसमानीताःस्युस्तानुपदिशतियजुर्वेदोवेदःसोयमित्यनुवाकंनिगदेत्तृतीयेहनिवरुणआदित्यस्तस्यगंधर्वाविशस्त

इमआसतइतिंयुवानःशोभनाउपसमानीताःस्युस्तानुपदिशत्यथर्वाणोवेदःसोयमितिंयन्नेषजंनिशातंस्यात्तन्निगदेत्चतुर्थे हनिसोमोवैष्णवस्तस्याप्सरसोविशस्ताइमाआसतइतिंयुवतयःशोभनाउपसमानीताःस्युस्ताउपदिशत्यांगिरसोवेदःसो यमितिंयद्घोरंनिशातंस्यात्तंनिगदेत्पंचमेहन्यर्बुदःकाद्रवेयस्तस्यसर्पाविशस्तइमआसतइतिंसर्पाःसर्पविदइत्युपसमानी ताःस्युस्तानुपदिशतिंविषविद्यावेदःसोयमितिंविषविद्यांनिगदेत्षष्ठेहनिकुबेरोवैश्रवणस्तस्यरक्षांसिविशस्तानीमान्यास तइतिंसेलगाःपापकृतइत्युपसमानीताःस्युस्तानुपदिशतिंपिशाचविद्यावेदःसोयमितिंयत्किंचित्पिशाचसंयुक्तंनिशातं स्यात्तन्निगदेत्सप्तमेहन्यसितोधान्वस्तस्यासुराविशस्तइमआसतइतिंकुसीदिनउपसमानीताःस्युस्तानुपदिशत्यसुरविद्या वेदःसोयमितिंमायांकांचित्कुर्यादष्टमेहनिमत्स्यःसांमदस्तस्योदकेचराविशस्तइमआसतइतिंमत्स्याःपुंजिष्ठाइत्युपसमा नीताःस्युस्तानुपदिशतिंपुराणविद्यावेदःसोयमितिंपुराणमाचक्षीतनवमेहनिताक्ष्योवैपश्यितस्तस्यवयांसिविशस्तानीमा न्यासतइतिंवयांसिब्रह्मचारिणइत्युपसमानीताःस्युस्तानुपदिशतीतिहासोवेदःसोयमितीतिहासमाचक्षीतदशमेहनिध मइंद्रस्तस्यदेवाविशस्तइमआसतइतिंयुवानःश्रोत्रियाअप्रतिग्राहकाइत्युपसमानीताःस्युस्तानुपदिशतिंसामवेदोवेदः सोयमितिंसामगायादेवमेतत्पर्यायशःसंवत्सरमाचक्षीतदशमीन्दशमीन्त्समापर्यन्त्संवत्सरांतेदीक्षेत ॥ ७ ॥ त्रीणिसु त्यानिभवंतिंगोतमस्तोमःप्रथमंद्वितीयस्याह्नःपशोरुपाकरणकालेश्वमानीयबहिर्वेद्यास्तावेवास्थापयेयुःसचेदवघ्रायादु

पवर्तेतवायज्ञसमृद्धिंविद्यानंचैत्सुगव्यंनोवाजीस्वश्व्यमितिंयजमानंवाचयेत्तमवस्थितमुपाकरणायेयदक्रंदइत्येकादश भिःस्तौत्यप्रणुवन्ननुस्वाध्यायमित्येकेंधिगोशमीध्वमितिशिष्टाषड्विंशतिरस्यवंक्रयइतिवामानोमित्रइत्यावपेतोपप्रागा च्छसनंवाज्यर्वेतिचद्वेसंज्ञप्तमश्वंपत्न्योधून्वंतिदक्षिणान्केशपक्षानुद्ग्रथ्यैतरान्प्रचृत्यसव्यानूरूनाघ्नानांअथास्मैमहिषी मुपनिपातयंतिंतांहोताभिमेथतिंमाताचतेपिताचतेऽग्रेवृक्षस्यक्रीळतः ॥ प्रतिळानीतितेपितागभेमुष्टिमतंसयदितिंसा होतारंप्रत्यभिमेथत्यनुचर्यश्चशतंराजपुत्र्यौमाताचतेपिताचतेऽग्रेवृक्षस्यक्रीळतः ॥ यीयप्स्यतइवतेमुखंहोतर्मात्वंवदो बह्वितिंवावातांब्रह्मोर्ध्वामेनामुच्छ्रयतांद्गिरौभारंहरन्निव ॥ अथास्यैमध्यमेजतुशीतेवातेपुनर्निवर्तिंसाब्रह्माणंप्रत्यभि मेथत्यनुचर्यश्चशतंराजपुत्रवंऊर्ध्वमेनमुच्छ्रयतगिरौभारंहरन्निव ॥ अथास्यमध्यमेजतुशीतेवातेपुनर्निवर्तिंसदःप्रसृ प्यस्वाहाकृतिभिश्चरित्वा ॥ ८ ॥ ब्रह्मोद्यंवदंतिंकःस्विदेकाकीचरतिंकउस्विज्जायतेपुनः ॥ किंस्विद्धिमस्यभेषजंकिं स्विदावपनंमहदितिंहोताध्वर्युपृच्छतिं सूर्यएकाकीचरतिंचंद्रमाजायतेपुनः ॥ अग्निर्हिमस्यभेषजंभूमिरावपनंमहदि तिप्रत्याह किंस्वित्सूर्यसमंज्योतिंःकिंसमुद्रसमंसरः ॥ कःस्वित्पृथिव्यैवर्षीयान्कस्यमात्रानविद्यतइत्यध्वर्युर्होतारंपृ च्छतिं सत्यंसूर्यसमंज्योतिंर्द्यौःसमुद्रसमंसरः ॥ इंद्रःपृथिव्यैवर्षीयान्गोस्तुमात्रानविद्यतइतिप्रत्याह पृच्छामित्वाचि तयेदेवसखंयदित्वमत्रमनसाजगंथ ॥ केषुविष्णुस्त्रिषुपदेष्वस्थःकेषुविश्वंभुवनमाविवेशेतिंब्रह्मोद्गातारंपृच्छत्यपितेषु

त्रिषुपदेष्वास्मिंयेषुविश्वंभुवनमाविवेश ॥ सद्यःपर्येमिपृथिवीमुतद्यामेकेनांगेनदिवोअस्यपृष्ठमितिप्रत्याहकेष्वंतःपुरुष आविवेशकान्यंतःपुरुषआर्पितानि ॥ एतद्ब्रह्मन्नुपवल्हामसित्वाकिंस्विन्नःप्रतिवोचास्यत्रेत्युद्गाताब्रह्माणंपृच्छतिपंचस्वं तःपुरुषआविवेशतान्यंतःपुरुषआर्पितानि ॥ एतत्त्वात्रप्रतिवन्वानोअस्मिनमाययाभवस्युत्तरोमदितिप्रत्याहप्रांचमु पनिष्क्रम्यैकैकशोयजमानंपृच्छंति पृच्छामित्वापरमंतंपृथिव्याइतीयंवेदिःपरोअंतःपृथिव्याइतिप्रत्याहमहिम्नापुरस्ता दुपरिष्टाच्चवपानांचरंतिसुभूःस्वयंभूःप्रथमसंतर्महत्यर्णवे ॥ दधेहगर्भमृत्वियंयतोजातःप्रजापतिः ॥ होतायक्ष त्प्रजापतिंमहिम्नोजुषतांवेतुपिबतुसोमंहोतर्यजेतिप्रैषस्तवेमेलोकाःप्रदिशोदिशश्चेतियाज्याश्वोजस्तूपरोगोमृगइतिप्रा जापत्यावैश्वदेवीक्लृप्तिरितरेषांपशूनांप्रचरंतिपंचमेनपृष्ठ्याहाशस्यंव्यूह्ळस्य ॥ ९ ॥ तस्यविशेषान्वक्ष्यामोऽग्निंतंमन्य इत्याज्यंतस्यैकाहिकमुपरिष्टात्प्रउगतृचेष्वैकाहिकास्तृचास्त्रिकद्रुकेषुमहिषोयवाशिरमितिमरुत्वतीयस्यप्रतिपदेकातृच स्थानऐकाहिकोनुचरःसूक्तेषुचांत्यमुद्धृत्यैकाहिकमुपसंशस्यंतस्मिन्निविदंदध्यादेवंनिष्केवल्येभित्यंदेवंसवितारमोण्यो रितिवैश्वदेवस्यप्रतिपदेकातृचस्थानऐकाहिकोनुचरःसूक्तेषुचैकाहिकान्युपसंशस्यंतेषुनिविदोदध्यादेवमेवाग्निमारुतेच तुर्थपृष्ठ्याहरुत्तमंज्योतिगौरायुरभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतंसर्वस्तोमोप्तोर्यामोवाभूमिपुरुषवर्जमब्राह्मणानांवित्तानिप्र ॥ १९ ॥

तिदिशमृत्विग्भ्योदक्षिणाददातिप्राचीदिग्घोतुर्दक्षिणाब्रह्मणःप्रतीच्यध्वर्योरुदीच्युद्गातुरेताएवहोत्रकाअन्वायत्ताअ न्वायत्ताः ॥ १० ॥ ॥ इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेउत्तरषट्केचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ॥ ॥

हरिःॐम् ॥ अथैतेषामहांयोगविशेषान्वक्ष्यामोयथायुक्तानियस्मैयस्मैकामायभवंत्ययमेवैकाहोतिरात्रआदौप्राय णीयएषोंत्यउदयनीयोव्यक्तोमध्येहीनेषुवैश्वानरएषएवंतावंतरेणव्यूह्ळोदशरात्रएषाप्रकृतिःसत्राणांतत्रावापस्थानमू र्ध्वंदशरात्रादेकाहार्थेमहाव्रतंप्राग्दशरात्रादितरेषामह्नांव्यहाधोगोआयुषीत्र्यहार्थेत्रिकद्रुकाअभिप्लवत्र्यहंपूर्वंत्रिकद्रुका इत्याचक्षतेचतुरहार्थेत्रिकद्रुकामहाव्रतंचपंचाहार्थेभिप्लवपंचाहउत्तमस्यतुषष्ठात्तृतीयसवनेषळहार्थेभिप्लवःषळहएवं न्यायाआवापाःषळहांताःपुनःपुनःपूर्णःपूर्णश्चषळहस्तंत्रतामेवगच्छति ॥ १ ॥ द्वौत्रयोदशरात्रावृद्धिकामानांप्रथमंपृ ष्ठ्यंछंदोमांश्चांतरासर्वस्तोमोतिरात्रौन्यायक्लृप्तंव्रतवंतंप्रतिष्ठाकामाद्वितीयंत्रीणिचतुर्दशरात्राणिसार्वकामिकंप्रथमंद्वौ पृष्ठ्यावावृत्तउत्तरस्तल्पेवोदकेवाविवाहेवामीमांस्यमानाद्वितीयंपृष्ठ्यमभितस्त्रिकद्रुकान्यायक्लृप्तंव्यहोपजनंप्रतिष्ठाका मास्तृतीयंचत्वारिपंचदशरात्राणिदेवत्वमीप्सतांप्रथमंप्रथमस्यचतुर्दशरात्रस्यपृष्ठ्यमध्येमहाव्रतंब्रह्मवर्चसकामाद्विती यंद्वितीयस्यचतुर्दशरात्रस्याग्निष्टुत्प्रायणीयादनंतरःसात्राहीनिकाउभौलोकावाप्स्यतांतृतीयंतृतीयस्यचतुर्दशरात्रस्या ग्निष्टुत्प्रायणीयस्थानेन्यायक्लृप्तस्त्र्यहोपजनःशेषोन्यायक्लृप्तंत्र्यहोपजनंप्रतिष्ठाकामाश्चतुर्थंषोळशरात्रंचतूरात्रोपजन

॥ २० ॥ मन्नाद्यकामाः सप्तदशरात्रं पंचरात्रोपजनं पशुकामा अष्टादशरात्रमायुष्कामाः षळहश्चात्र पूर्यं तं सतंत्रस्योपजनं वक्ष्याम एकान्नविंशतिरात्रमेकरात्रोपजनं ग्राम्यानारण्यान्पशूनवरुरुत्स्यमाना विंशतिरात्रं प्रतिष्ठाकामा अभिजिद्विश्वजितावभिप्लवादूर्ध्वं ॥ २ ॥ द्वावेकविंशतिरात्रौ प्रतिष्ठाकामानां प्रथमं त्रयाणामभिप्लवानां प्रथमावंतरातिरात्रौ ब्रह्मवर्चसकामा द्वितीयं नवरात्रस्याभिजिद्विश्वजितोः स्थाने द्वौ पृष्ठ्यावावृत्त उत्तरः संवत्सरसंमिता इत्याचक्षते द्वाविंशतिरात्रं चतूरात्रोपजनमन्नाद्यकामास्त्रयोविंशतिरात्रं पंचरात्रोपजनं पशुकामा द्वौ चतुर्विंशतिरात्रौ प्रजातिकामाः पशुकामा वा प्रथमं षळहश्चात्र पूर्यं तं सतंत्रत्योपजनं वक्ष्यामः स्वर्गे लोके सत्स्यंतो ब्रध्नस्य विष्टपं रोक्ष्यंतो द्वितीयं पृष्ठ्यस्तोमस्त्रयस्त्रिंशो निरुक्तो विशालः पृष्ठ्यस्तोमा एकविंशत्रिणवस्त्रयस्त्रिंशाः प्रतिलोमाः पूर्वस्मिन्त्र्यहेनुलोमा उत्तरस्मिन्त्स विशालोपि वोत्तर एव त्र्यहः प्रतिलोमोनुलोमश्चानिरुक्तमहरावृत्तः पृष्ठ्यस्तोमस्त्रिवृदनिरुक्तो ज्योतिरुभयसामा संसदामयनमित्येतदाचक्षते पंचविंशतिरात्रमेकरात्रोपजनमन्नाद्यकामाः षड्विंशतिरात्रं द्विरात्रोपजनं प्रतिष्ठाकामाः सप्तविंशतिरात्रं त्रिरात्रोपजनमृद्धिकामा अष्टाविंशतिरात्रं चतूरात्रोपजनं ब्रह्मवर्चसकामा एकान्नत्रिंशद्रात्रं पंचरात्रोपजनं परमां विजितिं विजिगीषमाणास्त्रिंशद्रात्रमन्नाद्यकामाः षळहश्चात्र पूर्यं तं सतंत्रस्योपजनं वक्ष्याम एकत्रिंशद्रात्रमेकरात्रोपजनमन्नाद्यकामा द्वात्रिंशद्रात्रं द्विरात्रोपजनं प्रतिष्ठाकामाः ॥ ३ ॥ त्रीणि त्रयस्त्रिंशद्रात्राणि प्रतिष्ठाकामानां प्रथमं त्रयाणामभिप्लवानामुपरिष्टादुपरिष्टादतिरात्रौ ब्रह्म ॥ २० ॥

वर्चसकामा द्वितीयं चतुर्णां पंचरात्राणामावृत्त उत्तम उत्तमौ चांतरा सर्वस्तोमोतिरात्र उभौ लोकावाप्स्यतां तृतीयं षण्णां पंचरात्राणां मध्ये विश्वजिदतिरात्र आवृत्तास्तूत्तरे त्रयं चतुस्त्रिंशद्रात्रं चतूरात्रोपजनमन्नाद्यकामाः पशुकामानामुत्तराणि चत्वारि पंचत्रिंशद्रात्रः पंचरात्रोपजनः षड्त्रिंशद्रात्रे षळह उपजायतें सतंत्रस्योपजनं वक्ष्यामः सप्तत्रिंशद्रात्र एकरात्रोपजनोऽष्टात्रिंशद्रात्रो द्विरात्रोपजन एकान्नचत्वारिंशद्रात्रं त्रिरात्रोपजनमनंतां श्रियमिच्छंतश्चत्वारिंशद्रात्रं चतूरात्रोपजनं परमां विराजि प्रतितिष्ठंत एकचत्वारिंशद्रात्रप्रभृतीन्युत्तराणि न्यायेनाष्टाचत्वारिंशद्रात्रात्पंचाशद्रात्रप्रभृतीनि चाषष्टिरात्राद्द्विषष्टिरात्रप्रभृतीनि चैकोनशतरात्रात्तत्रैकरात्र चतूरात्रोपजनानि प्रतवंति ॥ ४ ॥ सत्त्रैकान्नपंचाशद्रात्राणि विपाप्मनावत्स्यंतः प्रथममतिरात्रस्त्रीणि त्रिवृंत्यहान्यतिरात्रौ दश पंचदशान्यतिरात्रौ द्वादश सप्तदशान्यतिरात्रः पृष्ठ्योतिरात्रौ द्वादशैकविंशान्यतिरात्रस्त्रिवृतां प्रथमोग्निष्टोमः षोळश्युत्तमः पंचदशानामुक्थ्या इतरे विधृतय इत्याचक्षते यमातिरात्रं यमां द्विगुणामिव श्रियमिच्छंतो द्वावभिप्लवौ गो आयुषी अतिरात्रौ द्वावभिप्लवावभिजिद्विश्वजितावतिरात्रावेकोभिप्लवः सर्वस्तोमनवसप्तदशावतिरात्रौ महाव्रतं स्वानां श्रैष्ठ्यकामास्तृतीयं चतुर्णां पृष्ठ्याहामेकैकं नवकृत्वो नव वर्गाणां प्रथमषष्ठसप्तमोत्तमान्यहान्यग्निष्टोमा उक्थ्या इतरे महाव्रतं सवितुः ककुभ इत्याचक्षते ॥ ५ ॥ त्रयाणामुत्तरेषां न्यायक्लृप्ता अभिप्लवाः प्रथमस्य तूर्ध्वं चतुर्थात्सर्वस्तोमोतिरात्र उपसत्सु गार्हपत्ये गुग्गुलुसुगंधितेजनपैतुदारुभिः पृथक्सर्पींषि विपच्यानुस

वनंसंनेषुनाराशंसैष्वांजीरन्नभ्यंजीरंश्चयेवर्चसानभायुर्येवात्मानंनैवजानीरंस्तएताउपेयुरांजनाभ्यंजनीयाइत्याचक्षतं एताएवप्रतिष्ठाकामानामांजनाभ्यंजनवर्जमेतासामेवसर्वस्तोमस्थानेमहाव्रतंमैंद्रमत्यन्याःप्रजाबुभूषंतंएतासामेवसर्व स्तोममुद्धृत्ययथास्थानंमहाव्रतंसंवत्सरकामानाप्स्यंतंउत्तममतिरात्रंश्चतुर्विंशंत्रयोभिप्लवानवरात्रोभिप्लवौगोआयुषीद शरात्रोव्रतमतिरात्रःसंवत्सरसंमिताइत्याचक्षतंएकषष्टिरात्रंप्रतिष्ठाकामाएतासामेवपृष्ठ्यावभितोनवरात्रंतयोरावृत्तउ त्तरःशतरात्रमायुष्कामाश्चतुर्दशाभिप्लवाश्चतुरहोपजनाइतिरात्रिसत्राणि ॥ ६ ॥ अथगवामयनंसर्वकामाःप्रायणीय चतुर्विंशेऽउपेत्यचतुरभिप्लवान्पृष्ठ्यपंचमान्पंचमासानुपर्यत्यथषष्ठंसंभरंतित्रीनभिप्लवान्पृष्ठ्यमभिजितंस्वरसाम्नइत्या द्याभ्यांपूर्यतेहोभ्यामितिनुपूर्वपक्षोथविषुवानेकविंशोनपूर्वस्यपक्षसोनोत्तरस्यावृत्ताःस्वरसामानःषळहाश्चोत्तरस्यपक्ष सःस्वरसाम्नोविश्वजितंपृष्ठ्यंत्रीनभिप्लवानितिसप्तमंद्विरात्रोनंकृत्वाथपृष्ठ्यमुखांश्चतुरभिप्लवांश्चतुरोमासानुपयंत्यथोत्त मंसंभरंतित्रीनभिप्लवान्गोआयुषीदशरात्रंव्रतोदयनीयाभ्यांसप्तमःपूर्यतइतिन्वेकसंभार्यमुत्तरंपक्षोथद्विसंभार्यंव्रतोदय नीयेएवोत्तमस्यंगोआयुषीसप्तमस्यंगोआयुषीवाविहरेयुर्गाविश्वजितोनंतरंमायुषंपूर्वंदशरात्रादपिवोर्ध्वंविश्वजितःसप्त मंसवनमासंकृत्वोद्धरेयुर्गोआयुषीदशरात्रंचापिवोत्तरस्यपक्षसोहान्येवावर्तेरंन्ननुलोमाःषळहाःस्युःषळहावावर्तेरंन्ननु लोमान्यहानीतिगवामयनंसर्वेवाषळहाअभिप्लवाःस्युरभिप्लवाःस्युः ॥७॥ इतिश्रौतसूत्रेउत्तरषट्केपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

॥ २१ ॥

हरिः ॐम् ॥ गवामयनेनादित्यानामयनंव्याख्यातंसर्वेत्वभिप्लवास्त्रिवृत्पंचदशामासाश्चपृष्ठ्यमध्यमानवषष्ठसप्त मोत्तमान्वर्जयित्वाबृहस्पतिसवेंद्रस्तुतौचाभिजिद्विश्वजितोःस्थानेसप्तमस्यचमासस्योत्तमयोरभिप्लवयोःस्थानेत्रिवृद्यू ह्योदशरात्रंउद्भिद्बलभिदौचोत्तमस्यचमासस्यादौयेभिप्लवास्त्रयंऽउद्धृत्यतेषांमध्यमंमथस्युःपृष्ठ्यमध्यमाःसमूह्योदशरा त्रः ॥१॥ आदित्यानामयनेनांगिरसामयनंव्याख्यातंत्रिवृतस्त्वभिप्लवाःसर्वेपृष्ठ्यादयश्चाद्यामासाःपंचपूर्वस्यपक्षसश्च त्वारस्तूत्तरस्यंपृष्ठ्यांताअष्टमादयंउत्तमस्यचमासस्यादौयेषळहास्त्रयःपृष्ठ्यांताएवतेपिस्युःपूर्वौस्यातामभिप्लवौ ॥ २ ॥ दृतिबातवतोरयनंप्रायणीयोतिरात्रस्त्रिवृतामासंपंचदशेनमासंसप्तदशेनमासमेकविंशेनमासंत्रिणवेनमासंत्रयस्त्रिंशेन मासंव्रतंविषुवत्स्थानएतैरेवमासैःप्रतिलोमैःपक्षउत्तरमुदयनीयोऽतिरात्रएतेषामेवाह्नामतिरात्रावित्यपरंमन्यत्राप्यादि ष्टैःकालपूरणेनचेत्संस्थानियमः ॥ ३ ॥ कुंडपायिनामयनंमासंदीक्षिताभवंतितेमासिसोमंक्रीणंतितेषांद्वादशोपसदो भवंतिसोममुपनह्यंप्रवर्ग्यपात्राण्युत्साद्योपनह्यवामासमग्निहोत्रंजुह्वतिमासंदर्शपूर्णमासाभ्यांयजंतेमासंवैश्वदेवेनमा संवरुणप्रघासैर्मासंसाकमेधैर्मासंशुनासीरीयेणंयदहर्मासःपूर्यतेतदहरिष्टिंसमाप्याग्निप्रणयनादिधर्मोत्सादनादिवौपव सथिकंकर्मकृत्वाश्वोभूतेप्रसुनुयुस्तद्धैकउपसह्यएवानंतरंकुर्वंतितथाहृष्टत्वात्सौत्यान्मासानग्निहोत्रादीन्वदंतस्तदनुप पन्नंपश्वर्थंह्यग्निप्रणयनंतस्यचश्वःसुत्यानिमित्तमतिप्रणीतचर्यायांचवैगुण्यंदर्शपूर्णमासयोस्तथाग्निहोत्रस्यसदोहविर्धा

नान्याग्नीध्रीयाग्नीषोमप्रणयनैवसतीवरीग्रहणानिपश्वर्थानिभवंतिसुत्यार्थान्येकेतत्कालाश्चैवतद्गुणाःसिद्धस्वभावानां
नव्यवधानादन्यत्वंयथापृष्ठ्याभिप्लवयोःसगुणानांह्येवकर्मणांमुद्धारउपजनोवासुब्रह्मण्यात्वत्यंतमनवधृतेहकालसंख्या
सत्वादुत्सर्गमेकेसुत्योपसद्गुणत्वात्क्रियात्वेवंप्रवृत्तेह्यंतमगत्वावस्थानेदोषस्त्रिवृतामासंपंचदशेनमासंसप्तदशेनमासमे
कविंशेनमासंत्रिणवेनमासमष्टादशत्रयस्त्रिंशानिद्वादशाहस्यदशाहानिमहाव्रतंचातिरात्रश्चसर्वेणयज्ञेनयजंतेयएतदुप
यंति ॥ ४ ॥ सर्पाणामयनंगोआयुषीदद्दशीस्तोमैअनुलोमेषण्मासान्प्रतिलोमेषट्ज्योतिर्द्वादशीस्तोमोविषुवत्स्थानेप्र
काशकामाउपेयुस्त्रैवार्षिकंप्रजाकामागवामयनंप्रथमःसंवत्सरोथादित्यानामथांगिरसांचत्वारितापश्चितानिक्षुल्लकताप
श्चितंप्रथमंसंवत्सरंसदीक्षोपसत्कंतस्यचत्वारःसौत्यामासागवामयनस्यप्रथमषष्ठसप्तमोत्तमास्त्रैवार्षिकंतापश्चितंतस्यसौ
त्यःसंवत्सरउक्थोगवामयनेनज्योतिर्गौरायुरभिजिद्विश्वजिन्महाव्रतंचतुर्विंशानांवैकैकंद्वादशवार्षिकंतापश्चितंतस्यच
त्वारःसौत्याःसंवत्सरागवामयनशस्याःपूर्वेणैवन्यायेनापिवोत्तरस्यपक्षसौद्वाविंशतिःसवनमासाभवेयुस्त्रयोविंशतिःपू
र्वस्यषट्त्रिंशद्वार्षिकंमहातापश्चितंतस्यद्वादशसौत्याःसंवत्सरागवामयनशस्याःपूर्वेणैवन्यायेनप्रजापतेर्द्वादशसंवत्सरैस्त्रय
स्त्रिवृतःसंवत्सरास्त्रयःपंचदशास्त्रयःसप्तदशास्त्रयएकविंशाएतैरेवस्तोमैःशाक्त्यानांषट्त्रिंशद्वार्षिकमेकैकेननवनववर्षा
ण्येतैरेवस्तोमैःसाध्यानांशतसंवत्सरमेकैकेनपंचविंशतिःपंचविंशतिर्वर्षाण्येतैरेवस्तोमैर्विश्वसृजांसहस्रसंवत्सरमेकैके

नार्धतृतीयान्यर्धतृतीयानिवर्षशतान्यग्नेरग्निष्टोमसहस्रंसहस्रसाव्यमित्येतदाचक्षते ॥ ५ ॥ अथसारस्वतानिसर
स्वत्याःपश्चिमउदकांतेदीक्षेरंस्तेतत्रैवदीक्षोपसदःकृत्वाप्रायणीयंचसरस्वतींदक्षिणेनतीरेणशम्याप्रासेशम्याप्रासेहरहर्य
जमानाअनुव्रजेयुःसंहार्यउलूखलबुध्नोयूपश्चक्रीवंतिसदोहविर्धानान्याग्नीध्रीयंपत्नीशालंचदक्षिणपुरस्तादाहवनीयस्या
वस्थायब्रह्माशम्यांप्रहरेत्सायत्रनिपतेत्तद्गार्हपत्यस्यायतनंततोधिविहारोविषमेचेन्निपतेदुद्धृत्यसमेविहरेयुरप्सुचेद्वारु
णंपुरोळाशंनिर्वपेयुरपान्नप्त्रेचरुमपान्नपादाह्यस्यादुपस्थंसमन्यायंत्युपयंत्यन्याइत्यातस्समानंसर्वेषांमित्रावरुणयोरय
नंकुंडपायिनामयनस्याद्यान्षण्मासानावर्तयंतोव्रजेयुर्मासिमासिचगोआयुषीउपेयुरायुरयुग्मेषुगौर्युग्मेष्वितिनुप्रथमः
कल्पोथद्वितीयोयथामावास्यायामतिरात्रःस्यात्तथादीक्षेरंस्तेमावास्यायामतिरात्रंसंस्थाप्यतदहरेवामावास्यस्यंसान्ना
य्यवत्सानपाकुर्युस्तंपक्षमामावास्येनव्रजित्वापौर्णमास्यांगामुपेयुःपौर्णमासेनोत्तरंव्रजित्वामावास्यायामायुषमुपेयुरेव
मावर्तयंतोव्रजेयुरिंद्राग्न्योरयनंगोआयुषीभ्यामर्यम्णोयनंत्रिकद्रुकैःसरस्वतीपरिसर्पणस्यंशस्यमुकंगवामयनेनैकपा
तीनित्वहान्यतिरात्राःपृष्ठ्याहश्चतुर्धमितिनुगतयोथोत्थानानिप्लाक्षंप्रस्रवणंप्राप्योत्थानंतेयमुनायांकारपचवैवभृथम
भ्युपेयुरुदेत्याग्नयेकामायेष्टिंवैराजतंत्रांतस्त्यामश्वांचपुरुषींचधेनुकेदद्युरेतद्वोत्थानंमृषभैकशतानांवागवांसहस्रभावे
सर्वस्वज्यान्यांगृहपतिमरणेवाज्यान्यांतूत्तिष्ठंतोविश्वजितातिरात्रेणोत्तिष्ठेयुर्गृहपतिमरणआयुषागवागवांसहस्रभाव

इतिशस्यं ॥ ६ ॥ अथसवनीयाःक्रतुपशवोवात्यंतमाग्नेयोवैंद्राग्नोवाग्नेयंवारथंतरपृष्ठेष्वैंद्रंबृहत्पृष्ठेष्वैकादशिनान्वाप्रा
यणीयोदयनीययोरतिरात्रयोःसमस्तानालभेरन्नैंद्राग्नमंतर्धौवान्वहंवैकैकशएकादशिनीनत्वेवैकादशिनीन्न्यूनामालभे
रन्नेतेनचेत्पश्वयननेयुस्तृतीयेहनिदशरात्रस्यद्वात्रिंशतमेकादशिन्यःसंतिष्ठंतेतएतस्मिन्नवरात्रेतिरिक्तपशूनालभेरन्वै
ष्णवंवामनमेकविंशेऐंद्राग्नंत्रिणवेवैश्वदेवंत्रयस्त्रिंशेद्यावापृथिवीयांधेनुंचतुर्विंशेतस्याएववत्संवायव्यंचतुश्चत्वारिंशआ
दित्यांवशामष्टाचत्वारिंशेमैत्रावरुणीमविवाक्येवैश्वकर्मणमृषभंमहाव्रतआग्नेयमुदयनीयेतिरात्रेपिवैकादशिनीमेवंत्र
यस्त्रिंशीपूरयेयुरभिजिद्विश्वजिद्विषुवंतिद्विपशूनिस्युः ॥ ७ ॥ अथसत्रिधर्मादीक्षणादिपित्र्याणांदेवानांचधर्माणां
प्राकृतानांनिवृत्तिःसर्वशश्चवर्जयेयुर्ग्राम्यचर्यासरणंविवृतस्मयनंस्त्र्यभिहासमनार्याभिभाषणमनृतंक्रोधमपांप्रगाहणम
भिवर्षणमारोहणंचवृक्षस्यनावोवारथस्यवादीक्षिताभिवादनेदीक्षितस्त्वौपसदमुभौसुन्वंतौसमसिद्धांताःपूर्वारंभिणम
भितम्रतरंवासर्वसाम्येयथावयौनृत्यगीतवादितान्यन्यांश्चाव्रत्योपाचारान्नचैनान्बहिर्वेदिषदोभ्याश्रावयेयुर्नोदक्या
न्नोएवाभ्युदियान्नाभ्यस्तमियात्तेषांचेत्किंचिदापदोपनमेत्त्वमग्नेव्रतपाअसीतिजपेदाख्यायवेतरेषूपहवंल्लीप्सेतावकी
र्णिनंतैरेवदीक्षितद्रव्यैरपर्युप्यपुनर्दीक्षयेयुराग्रयणकालेनवानांसवनीयांनिर्वपेयुर्दीक्षोपसत्सुव्रतदुघआदयेयुस्तेषांव्रत्या
निपयोदीक्षासुव्यतिनीयकालमुपसदांचतुर्थमेकस्यादुग्धेनतावदेवत्रिभिःस्तनैस्तावद्वाभ्यामेकेनतानदेवसुत्यासुहविरु

च्छिष्टभक्षाएवस्युर्धानाःकरंभःपरिवापःपुरोळाशःपयस्येतितेषांयद्यत्कामयीरंस्तत्तदुपविगुल्फयेयुराशिरदुघोदध्यर्थं
सौम्यंवाविगुल्फंनिर्वपेयुरितिशौनकोयावच्छरावंमन्येरन्वैश्वदेवमेकेबार्हस्पत्यमेकेसर्वान्वानुसवनमपिवान्यत्रसिद्धं
गार्हपत्येपुनरधिश्रित्योपव्रतयेरन्नन्यान्वापथ्यान्भक्षानामूलफलेभ्यएतेनवर्तयेयुःपशुनाच ॥ ८ ॥ तस्यविभागंव
क्ष्यामोहनूसजिह्वेप्रस्तोतःश्येनंवक्षउद्गातुःकंठःकाकुद्रःप्रतिहर्तुर्दक्षिणाश्रोणिर्होतुःसव्याब्रह्मणोदक्षिणंसक्थिमैत्राव
रुणस्यसव्यंब्राह्मणाच्छंसिनोदक्षिणंपार्श्वंसांसमध्वर्योःसव्यमुपगातॄणांसव्योंसःप्रतिप्रस्थातुर्दक्षिणंदोर्नेष्टुःसव्यंपोतुर्द
क्षिणऊरुरच्छावाकस्यसव्यआग्नीध्रस्यदक्षिणोबाहुरात्रेयस्यसव्यःसदस्यस्यसदंचानूकंचगृहपतेर्दक्षिणौपादौगृहपतेर्व्र
तप्रदस्यसव्यौपादौगृहपतेर्भार्यायैव्रतप्रदस्यौष्ठएनयोःसाधारणोभवतितंगृहपतिरेवप्राशिष्यांजाघनींपत्नीभ्योहरंतितां
ब्राह्मणायदद्युःस्कंध्याश्चमणिकास्तिस्रश्चकीकसाग्रावस्तुतस्तिस्रश्चैवकीकसाअर्धंचवैकर्तस्योन्नेतुरर्धंचैववैकर्तस्यक्लोमा
चशमितुस्तद्ब्राह्मणायदद्यादयब्राह्मणःस्याच्छिरःसुब्रह्मण्यायैयःश्वःसुत्यांप्राहतस्याजिनंमिळासर्वेषांहोतुर्वातावाए
ताःषट्त्रिंशतमेकपदायज्ञंवहंतिषट्त्रिंशदक्षरावैबृहतीबार्हताःस्वर्गालोकास्तत्प्राणेषुचस्वर्गेषुचलोकेषुप्रतितिष्ठंतोयंतिस
एषःस्वर्ग्यःपशुर्यएनमेवंविभजंत्यथयेतोन्यथातद्यथासेलगावापापकृतोवापशुंविमथ्नीरंस्तादृक्तत्तांवाएतांपशोर्विभक्तिं
श्रौतऋषिर्देवभागोविदांचकारतामुहाप्रोच्यैवास्माल्लोकादुच्चक्रामतामुहगिरिजायबाभ्रव्यायामनुष्यःप्रोवाचततोहै

नामेतदर्वाञ्चनुष्या अधीयते ॥ ९ ॥ सर्वेसमानगोत्राःस्युरितिगाणगारिःकथंह्याप्रीसूक्तानिभवेयुःकथंप्रयाजाइत्यपिं
नानागोत्राःस्युरितिशौनकस्तंत्राणांव्यापित्वाद्गृहपतिगोत्रान्वयाविशेषास्तस्यराद्धिमनुराद्धिःसर्वेषांप्रवरास्त्वावर्तेर
न्नावापधर्मित्वाज्जामदग्न्यावत्सास्तेषांपंचार्षेयोभार्गवच्यावनाप्नवानौर्वजामदग्न्येत्यथहजामदग्न्यानांभार्गवच्यावनाप्न
वानेत्यार्ष्टिषेणानांभार्गवच्यावनाप्नवानार्ष्टिषेणानूपेतिबिदानांभार्गवच्यावनाप्नवानौवबैदेतियस्कवाधौलमौनमौक
शार्कराक्षिसार्ष्टिसावर्णिशालंकायनजैमिनिदैवंत्यायनानांभार्गववैतहव्यसावेतसेतिश्यैतानांभार्गववैन्यपार्थेतिमित्रयु
वांवाध्र्यश्वेतित्रिप्रवरंवाभार्गवदैवोदासवाध्र्यश्वेतिशुनकानांगृत्समदेतित्रिप्रवरंवाभार्गवशौनहोत्रगार्त्समदेति ॥ १० ॥
गोतमानामांगिरसायास्यगौतमेत्युचथ्यानामांगिरसौचथ्यगौतमेतिरहूगणानामांगिरसराहूगण्यगौतमेतिसोमराज
कीनामांगिरससोमराज्यगौतमेतिवामदेवानामांगिरसवामदेव्यगौतमेतिबृहदुक्थानामांगिरसबार्हदुक्थ्यगौतमेतिपृ
षदश्वानामांगिरसपार्षदश्ववैरूपेत्यष्टादंष्ट्रंहैकेऽनुवर्तंतीत्यांगिरसमष्टादंष्ट्रपार्षदश्ववैरूपेत्यृक्षाणामांगिरसबार्हस्पत्यभार
द्वाजवांदनमातवचसेतिकक्षीवतामांगिरसौचथ्यगौतमौशिजकाक्षीवतेतिदीर्घतमसामांगिरसौचथ्यदैर्घतमसेतिभर
द्वाजाग्निवेश्यानामांगिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजेति ॥ ११ ॥ मुद्गलानामांगिरसभार्म्यश्वमौद्गल्येतिताक्ष्यंहैके
ऽनुवर्तंतीत्यांगिरसंताक्ष्र्यभार्म्यश्वमौद्गल्येतिविष्णुवृद्धानामांगिरसपौरुकुत्स्यत्रासदस्यवेतिगर्गाणामांगिरसबार्हस्पत्य

भारद्वाजगार्ग्यशैन्येत्यांगिरसशैन्यगार्ग्येतिवाहरितकुत्सपिंगशंखदर्भभैमगवानामांगिरसांबरीषयौवनाश्वेतिमंधाता
रंहैकेऽनुवर्तंतीत्यांगिरसंमांधात्रांबरीषयौवनाश्वेतिसंकृतिपूतिमाषतंडिशंबुशैवगवानामांगिरसगौरिवीतसांकृत्येतिशा
क्त्योवामूलैशाक्त्यगौरिवीतसांकृत्येति ॥ १२ ॥ कण्वानामांगिरसाजमीढकाण्वेतिघोरमुहैकेऽनुवर्तंतेवकृण्याजमीढ
मांगिरसपौरकाण्वेतिकपीनामांगिरसामहीयवोरुक्षयसेत्यथयएतेद्विप्रवाचनायथैतच्छौंगशैशिरयोभरद्वाजाहशुंगाः
कताःशैशिरयस्तेषामुभयतःप्रवृणीतैकमितरतोद्वावितरतौद्वौवेतरतस्त्रीनितरतौनहिचतुर्णांप्रवरोऽस्तिनपंचानामति
प्रवरणमांगिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजकात्यात्कीलेति ॥ १३ ॥ अत्रीणामात्रेयार्चनानसश्यावाश्वेतिगविष्ठिराणामा
त्रेयगाविष्ठिरपौर्वातिथेतिचिकितगालवकालबवमनुतंतुकुशिकानांवैश्वामित्रदेवरातौदलेतिश्रौमतकामकायनानांवै
श्वामित्रदेवश्रवसदैवतरसेतिधनंजयानांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसधानंजय्येत्यजानांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसाज्येतिरोहि
णानांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसरौहिणेत्यष्टकानांवैश्वामित्रमाधुच्छंदसाष्टकेतिपूरणवारिधापयंतानांवैश्वामित्रदेवरातपौ
रणेतिकतानांवैश्वामित्रकात्यात्कीलेत्यघमर्षणानांवैश्वामित्राघमर्षणकौशिकेतिरेणूनांवैश्वामित्रगाथिनरैणवेतिवेणू
नांवैश्वामित्रगाथिनवैणवेतिशालंकायनशालाक्षलोहिताक्षलोहितजह्नूनांवैश्वामित्रशालंकायनकौशिकेतिकश्यपानां
काश्यपावत्सारासितेतिनिध्रुवाणांकाश्यपावत्सारनैध्रुवेतिरेभाणांकाश्यपावत्साररैभ्येतिशंडिलानांशांडिलासितदैव

लेर्तिकाश्यपासितदैवलेतिवा ॥ १४ ॥ वासिष्ठेतिवसिष्ठानांयेन्यउपमन्युपराशरकुंडिनेभ्यंउपमन्यूनांवासिष्ठाभर
द्वस्विद्रप्रमदेतिंपराशराणांवासिष्ठशात्त्यपाराशर्येतिंकुंडिनानांवासिष्ठमैत्रावरुणकौंडिन्येत्यंगस्तीनामागस्त्यदार्ढच्यु
तेध्मवाहेतिंसोमवाहोवोत्तमंआगस्त्यदार्ढच्युतसोमवाहेतिंपुरोहितप्रवरोराज्ञामथयदिसार्ष्टप्रवृणीरन्मानवैलपौरूरव
सेतीतिसत्राणितान्यदक्षिणानितेषामंतेज्योतिष्टोमः पृष्ठ्यशमनीयःसहस्रदक्षिणोन्योवाप्रज्ञातदक्षिणोदक्षिणावतापृष्ठ्या
निशमयेरन्निितिविज्ञायतेसएवहेतुःप्रकृतिभावेप्रकृतिभावेनमोब्रह्मणेनमोब्रह्मणेनमआचार्येभ्योनमआचार्येभ्योनमः
शौनकायनमःशौनकाय ॥ १५ ॥ अथपरिशिष्टखंडं ॥ भृगूणांनविवाहोस्तिचतुर्णामादितोमिथः ॥ श्यै
तादयस्त्रयस्तेषांविवाहोमिथइष्यते ॥ षण्णांवैगोतमादीनांविवाहोनेष्यतेमिथः ॥ दीर्घतमाऔचथ्यःकक्षीवांश्चैक
गोत्रजाः ॥ भरद्वाजाग्निवेश्यर्क्षाःशुंगाःशैशिरयःकताः ॥ एतेसमानगोत्राःस्युर्गर्गानेकेवदंतिवै ॥ पृषदश्वामुद्गला
विष्णुवृद्धाःकण्वोगस्त्योहरितःसंकृतिःकपिः ॥ यस्कश्चैषांमिथइष्टोविवाहःसर्वैरन्यैर्जामदग्न्यादिभिश्च ॥ यावत्स
मानगोत्राःस्युर्विश्वामित्रोनुवर्तते ॥ तावद्वसिष्ठश्चात्रिश्चकश्यपश्चपृथक्पृथक् ॥ द्व्यार्षेयाणांत्र्यार्षेयसन्निपातेअवि
वाहः ॥ त्र्यार्षेयाणांपंचार्षेयसन्निपातेअविवाहः ॥ विश्वामित्रोजमदग्निर्भरद्वाजोथगौतमः ॥ अत्रिर्वसिष्ठःकश्यपइ
त्येतेसप्तऋषयः ॥ सप्तानामृषीणामगस्त्याष्टमानांयदपत्यंतद्गोत्रमित्याचक्षते ॥ एकएवऋषिर्यावत्प्रवरेष्वनुवर्तते ॥

तावत्समानगोत्रत्वमन्यत्रभृग्वंगिरसांगणादित्यंसमानप्रवरैर्विवाहः ॥ १६ ॥ इतिपरिशिष्टखंडं ॥ इत्याश्वलायन
श्रौतसूत्रेउत्तरषट्केषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ॥

इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रेउत्तरषट्कःसंपूर्णः ॥

इदं पुस्तकं घसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा
स्वीयघसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७

इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रं समाप्तं ॥

इत्याश्वलायनश्रौतसूत्रं समाप्तं ॥

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७

॥ अथाश्वलायनगृह्यसूत्रप्रारंभः ॥

॥ अथाश्वलायनगृह्यसूत्रप्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ हरिः ॐ३म् ॥ उक्तानिवैतानिकानिगृह्याणिवक्ष्यामस्त्रयःपाकयज्ञाहुताअग्नौहूयमानाअनग्नौप्र हुताब्राह्मणभोजनेब्रह्मणिहुताअथाप्यृचउदाहरंतियःसमिधायआहुतीयोवेदेनेतिसमिधमेवापिश्रद्दधानआदधन्मन्ये तयजइदमितिनमस्तस्मैयआहुत्यायोवेदेनेतिविद्ययैवाप्यस्तिप्रीतिस्तदेतत्पश्यन्नृषिरुवाच ॥ अगोरुधायगविषेद्युक्षाय दस्म्यंवचः ॥ घृतात्स्वादीयोमधुनश्चवोचतेतिवचएवमइदंघृताच्चमधुनश्चस्वादीयोस्तिप्रीतिःस्वादीयोस्त्वित्येवतदा ह ॥ आतेअग्नऋचाहविर्हृदातष्टंभरामसि ॥ तत्तेभवंतूक्षणऋषभासोवशाउतेत्येतएवमउक्षाणश्चऋषभाश्चवशाश्चभवं तियइमंस्वाध्यायमधीयतइतियोनमसास्वध्वरइतिनमस्कारेणवैखल्वपिनवैदेवानमस्कारमतियज्ञोवैनमइतिहिब्राह्म णंभवति ॥ १ ॥ अथसायंप्रातःसिद्धस्यहविष्यस्यजुहुयादग्निहोत्रदेवताभ्यःसोमायवनस्पतयेग्नीषोमाभ्यामिंद्राग्नि भ्यांद्यावापृथिवीभ्यांधन्वंतरयइंद्रायविश्वेभ्योदेवेभ्योब्रह्मणेस्वाहेत्यथबलिहरणमेताभ्यश्चैवदेवताभ्योऽद्भ्यओषधिवन स्पतिभ्योगृहायगृहदेवताभ्योवास्तुदेवताभ्यइंद्रायेंद्रपुरुषेभ्योयमाययमपुरुषेभ्योवरुणायवरुणपुरुषेभ्यःसोमायसो मपुरुषेभ्यइतिप्रतिदिशंब्रह्मणेब्रह्मपुरुषेभ्यइतिमध्येविश्वेभ्योदेवेभ्यःसर्वेभ्योभूतेभ्योदिवाचारिभ्यइतिदिवानक्तंचा

१ सौत्रमंत्राणांत्रैस्वर्ये नसंप्रदायस्थेमा बहुलंविपर्यासोपलंभात्। अतस्तएकश्रुत्यैवपठितुंयुक्ताः । अथापित्रिस्वरीरसिका यथात्रानुकु- र्वन्तितथादर्शितम् ।

रिभ्यइतिनक्तंरक्षोभ्यइत्युत्तरतः स्वधापितृभ्यइतिंप्राचीनावीतीशेषंदक्षिणानिनयेत् ॥ २ ॥ [[1]अथगृहबलिदेवतानांकीर्तयिष्यामोयत्रयत्रवसंतिते ॥ द्वारेपितामहंविंद्यात्प्रक्रीळेचउमापतिं ॥ आग्नेय्यांबलभद्रंचयमंविष्णुंचदक्षिणे ॥ नैर्ऋत्यांस्कंदवरुणंचसोमंसूर्यंचपश्चिमे ॥ वायव्यामश्विनौवसवःसोमोरुद्रउत्तरस्यांदिशि ॥ ईशान्यांनक्षत्राणींद्रगृहाः पूर्वस्यांदिशि ॥ गृहमध्येब्रह्माणंप्रतिष्ठाप्यंऋद्धिर्वृद्धिःश्रियाकीर्तिंरिति ॥ (प्रदक्षिणंनिष्क्रम्यगृहनिवेशनांतस्यंप्रागुदङ्प्रोक्ष्यबलिंनिवेदयेत् ॥) ततःस्मार्तबलित्रयंगृहांगणेदेयंविहितं ॥ येभूताःप्रचरंतिदिवानक्तंबलिमिच्छंतोवितुं[2]दस्यप्रेष्ठाः ॥ तेभ्योबलिंपुष्टिकामोददामिमयिपुष्टिंपुष्टिपतिर्ददातुस्वाहा ॥ ऐंद्रवारुणवायव्यांयाम्यांनैर्ऋतिकाश्चये ॥ तेकाकाःप्रतिगृह्णंतुभूम्यांपिंडंमयार्पितं ॥ वैवस्वतकुलेजातौद्वौश्यामशबलौशुनौ ॥ ताभ्यांपिंडोमयादत्तोरक्षेतांपथिमांसदा ॥ श्वचांडालभूतपतितवायसेभ्योंन्नंभूमौनिक्षिपेत् ॥ यमोसियमदूतोसिंवायसोसिनमोस्तुते ॥ सप्तजन्मकृतंपापंबलिंभक्षंतुवायसाः ॥ गोदोहनमात्रंतत्रस्थित्वाऽतिथिमाकांक्षेत् ॥ हस्तौपादौप्रक्षाल्याचम्यगृहंप्रविशेत् ॥ शांतापृथिवीशिवमंतरिक्षंद्यौर्नोदेव्यभयंनोऽअस्तु ॥ शिवादिशःप्रदिशऽउद्दिशोनंऽआपोविद्युतःपरिपांतुसर्वतःशांतिःशांतिःशांतिः ॥ इतिपरिशिष्टं ॥] अथखलुयत्रक्वचहोष्यन्त्स्यादिषुमात्रावरंसर्वतःस्थंडिलमुपलिप्योल्लि

१ इदंपरिशिष्टंनप्राचीनकोशेषूपलभ्यते भिन्नभिन्नपाठांतरयुक्तंचयथालब्धंनिवेशितमितिज्ञेयम् । २ विदुरस्यप्रेष्ठाः ।

ख्यषड्रेखाउदगायतांपश्चात्प्रागायतेनानांतयोस्तिस्रोमध्येतदभ्युक्ष्याग्निंप्रतिष्ठाप्यान्वाधायपरिस्तीर्यपुरस्ताद्दक्षिणतःपश्चादुत्तरतइत्युदक्संस्थंतूष्णींपर्युक्षणंपवित्राभ्यामाज्यस्योत्पवनंमप्रच्छिन्नाग्रावनंतर्गर्भौप्रादेशमात्रौकुशौनानांतयोर्गृहीत्वांगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यामुत्तानाभ्यांपाणिभ्यांसवितुष्ट्वाप्रसवउत्पुनाम्यच्छिद्रेणपवित्रेणवसोःसूर्यस्यरश्मिभिरितिंप्रागुत्पुनातिसकृन्मंत्रेणद्विस्तूष्णींकृताकृतमाज्यहोमेषुपरिस्तरणंतथाज्यभागौपाकयज्ञेषुंब्रह्माचधन्वंतरियज्ञशूलगववर्जंममुष्मैस्वाहेतिजुहुयादग्निरिंद्रःप्रजापतिर्विश्वेदेवाब्रह्मेत्यनादेशंएकबर्हिरिध्माज्यस्विष्टकृतःस्युस्तुल्यकालास्तदेषाभियज्ञगाथागीयते ॥ पाकयज्ञान्त्समासाद्यैकाज्यानेकबर्हिषः ॥ एकःस्विष्टकृतःकुर्यान्नानापिसतिदैवतइति ॥३॥ उदगयनआपूर्यमाणपक्षेकल्याणेनक्षत्रेचौलकर्मोपनयनगोदानविवाहाःसार्वकालमेकेविवाहंतेपांपुरस्ताच्चतस्रआज्याहुतीर्जुहुयादग्नआयूंषिपवसऽइतितिसृभिःप्रजापतेनत्वदेतान्यन्यऽइतिचव्याहृतिभिर्वासमुच्चयमेकेनेकेकांचनंत्वमर्यमाभवसियत्कनीनामितिंविवाहेचतुर्थीं ॥ ४ ॥ कुलमग्रेपरीक्षेतंयेमातृतःपितृतश्चेतिंयथोक्तंपुरस्ताद्बुद्धिमतेकन्यांप्रयच्छेद्बुद्धिरूपशीललक्षणसंपन्नामरोगामुपयच्छेतदुर्विज्ञेयानिलक्षणान्यष्टौपिंडान्कृत्वाऽऋतमग्रेप्रथमंजज्ञंऽऋतेसत्यंप्रतिष्ठितं ॥ यदियंकुमार्यभिजातातदियमिहप्रतिपद्यतांयत्सत्यंतद्दृश्यतामितिंपिंडानभिमंत्र्यकुमारींब्रूयादेषामेकंगृहाणेतिंक्षेत्राच्चेदुभयतःसस्याद्गृह्णीयादन्नवत्यस्याःप्रजाभविष्यतीतिविद्याद्गोष्ठात्पशुमतींवेदिपुरीषाद्ब्रह्मवर्चस्विन्यविदा

सिनोह्रदात्सर्वसंपन्नांदेवनात्कितवींचतुष्पथाद्विप्रव्राजिनींरिणादधन्यांश्मशानात्पतिघ्नी ॥ ५ ॥ अलंकृत्यकन्यामु
दकपूर्वांदद्यादेषब्राह्मोविवाहस्तस्यांजातोद्वादशावरान्द्वादशपरांन्पुनात्युभयतंऋत्विजेविततेकर्मणिदद्यादलंकृत्यसदै
वोदशावरान्दशपरांन्पुनात्युभयतःसहधर्मंचरतइतिप्राजापत्योऽष्टावरानष्टपरान्पुनात्युभयतोंगोमिथुनंदत्त्वोपयच्छे
तसआर्षःसप्तावरान्सप्तपरान्पुनात्युभयतोंमिथःसमयंकृत्वोपयच्छेतसगांधर्वोंधनेनोपतोष्योपयच्छेतसआसुरःसुप्ता
नांप्रमत्तानांवापहरेत्सपैशाचोहत्वाभित्त्वाचशीर्षाणिरुदतींरुदद्भ्योहरेत्सराक्षसः ॥ ६ ॥ अथखलूच्चावचाजनपदध
र्माग्रामधर्माश्चतान्विवाहेप्रतीयाद्यत्तुसमानंतद्वक्ष्यामःपश्चादग्नेर्दृषदमश्मानंप्रतिष्ठाप्योत्तरपुरस्तादुदकुंभंसमन्वार
ब्धायांहुत्वातिष्ठन्प्रत्यङ्मुखःप्राङ्मुख्याआसीनायागृभ्णामितेसौभगत्वायहस्तमितिंगुष्ठमेवगृह्णीयाद्यदिकामयीतपुमां
सएवमेपुत्राजायेरन्नितिंगुलीरेवस्त्रीकामारोमांतेहस्तंसांगुष्ठमुभयकामःप्रदक्षिणमग्निमुदकुंभंचत्रिःपरिणयन्जपत्यमो
हमस्मिसात्वंसात्वमस्यमोहंद्यौरहंपृथिवीत्वंसामाहमृक्त्वंतावेहविवहावहै ॥ प्रजांप्रजनयावहैसंप्रियौरोचिष्णूसुमन
स्यमानौजीवेवशरदःशतमितिपरिणीयपरिणीयाश्मानमारोहयतीममश्मानमारोहाश्मेवत्वंस्थिराभव ॥ सहस्वपृतना
यतोभितिष्ठपृतन्यतइतिवध्वंजलावुपस्तीर्यभ्राताभ्रातृस्थानोवाद्विर्लाजानावपतित्रिर्जामदग्न्यानांप्रत्यभिघार्यहविर
वत्तंचैषोवदानधर्मोऽर्यमणंनुदेवंकन्याअग्निमयक्षत ॥ सइमांदेवोअर्यमांप्रेतोमुंचातुनामुतस्वाहा ॥ वरुणंनुदेवंकन्या

अग्निमयक्षत ॥ सइमांदेवोवरुणःप्रेतोमुंचातुनामुतस्वाहा ॥ पूषणंनुदेवंकन्याऽअग्निमयक्षत ॥ सइमांदेवःपूषांप्रेतो
मुंचातुनामुतस्वाहेत्यविच्छिंदत्यंजलिंस्रुचेवजुहुयादपरिणीयशूर्पपुटेनाभ्यात्मंतूष्णींचतुर्थमोप्योप्यहैकेलाजान्परिण
यन्त्यथोत्तमेआहुतीनसंनिपततोथास्यैशिखेविमुंचतियदिकृतेभवतऊर्णास्तुकेकेशपक्षयोर्बद्धेभवतःप्रत्वामुंचामिवरु
णस्यपाशादित्युत्तरामुत्तरयाथैनामपराजितायांदिशिसप्तपदान्यभ्युत्क्रामयतीषएकपदीूर्जेद्विपदीरायस्पोषायत्रिपदी
मायोभव्यायचतुष्पदीप्रजाभ्यःपंचपदीऋतुभ्यःषट्पदीसखासप्तपदीभवसामामनुव्रताभव ॥ पुत्रान्विंदावहैबहूंस्तेसंतु
जरदष्टयइत्युभयोःसन्निधायशिरसीउदकुंभेनावसिच्यब्राह्मण्याश्चवृद्धायाजीवपत्न्याजीवप्रजायाअगारएतांरात्रींवसे
द्ध्रुवमरुंधतींसप्तऋषीनितिदृष्ट्वावाचंविसृजेतजीवपत्नीप्रजांविंदेयेति ॥ ७ ॥ प्रयाणउपपद्यमानेपूषात्वेतोनयतुहस्तगृह्ये
तियानमारोहयेदश्मन्वतीरीयतेसंरभध्वमित्यर्धर्चेननावमारोहयेदुत्तरेणोत्क्रमयेज्जीवंरुदंतीतिरुदत्याविवाहाग्निमग्र
तोजस्रंनयंतिकल्याणेषुदेशवृक्षचतुष्पथेषुमाविदन्परिपंथिनइतिजपेद्वासेवासेसुमंगलीरियंवधूरितीक्षकानीक्षेतेहप्रियं
प्रजयातेसमृध्यतामितिगृहंप्रवेशयेद्विवाहाग्निमुपसमाधायपश्चादस्यानडुहंचर्मास्तीर्यप्राग्ग्रीवमुत्तरलोमंतस्मिन्नुपवि
ष्टायांसमन्वारब्धायामानःप्रजांजनयतुप्रजापतिरितिचतसृभिःप्रत्यृचंहुत्वासमंजंतुविश्वेदेवाऽइतिदध्नःप्राश्यप्रतिप्र
यच्छेदाज्यशेषेणवानक्तिहृदयेतऊर्ध्वमक्षारालवणाशिनौब्रह्मचारिणावलंकुर्वाणावधःशायिनौस्यातांत्रिरात्रंद्वादशरा

त्रंसंवत्सरंवैकऋषिर्जायतइतिचरितव्रतःसूर्याविदेवधूवस्त्रंदद्यादन्नंब्राह्मणेभ्योऽथस्वस्त्ययनंवाचयीत ॥८॥ पाणिग्रह
णादिगृह्यंपरिचरेत्स्वयंपत्न्यपिवापुत्रःकुमार्यंतेवासीवानित्यानुगृहीतःस्याद्यदितूपशाम्येत्पत्न्युपवसेदित्येकेतस्याग्निहो
त्रेणप्रादुष्करणहोमकालौव्याख्यातौहौम्यंचमांसवर्जंकामंतुव्रीहियवतिलैरग्नयेस्वाहेतिसायंजुहुयात्सूर्यायस्वाहेतिप्रा
तस्तूष्णींद्वितीयेउभयत्र ॥९॥ अथपार्वणस्थालीपाकस्तस्यदर्शपूर्णमासाभ्यामुपवासइध्माबर्हिषोश्चसंनहनंदेवताश्चोपां
शुयाजेंद्रमाहेंद्रवर्जंकाम्याइतरास्तस्यैतस्यैदेवतायैचतुरश्चतुरोमुष्टीन्निर्वपतिपवित्रेअंतर्धायामुष्मैत्वाजुष्टंनिर्वपामीत्यथै
नान्प्रोक्षतियथानिरुप्तममुष्मैत्वाजुष्टंप्रोक्षामीत्यवहतांस्त्रिःफलीकृतान्नानाश्रपयेत्समोप्यवायदिनानाश्रपयेद्विभज्यतं
डुलानभिमृशेदिदममुष्माइदममुष्माइतियद्युवैसमोप्यव्युद्धारंजुहुयाच्छृतानिहवींष्यभिघार्योदगुद्वास्यबर्हिष्यासाद्य
प्रत्यभिघार्येध्ममभिघार्यायंतइध्मआत्माजातवेदस्तेनेध्यस्ववर्धस्वचेद्धवर्धयचास्मान्प्रजयापशुभिर्ब्रह्मवर्चसेनान्नाद्येन
समेधयस्वाहेतितूष्णीमाधारावाघार्याज्यभागौजुहुयादग्नयेस्वाहासोमायस्वाहेत्युत्तरमाग्नेयंदक्षिणंसौम्यंविज्ञायतेचक्षु
षीवाएतैयज्ञस्ययदाज्यभागौतस्मात्पुरुषस्यप्रत्यङ्मुखस्यासीनस्यदक्षिणमक्ष्युत्तरंभवत्युत्तरंदक्षिणंमध्येहवींषिप्रत्यक्तरं
वाप्राक्संस्थान्युदक्संस्थानिवोत्तरपुरस्तात्सौविष्टकृतंमध्यात्पूर्वार्धाच्चहविषोवद्यतिमध्यात्पूर्वार्धात्पश्चार्धादितिपंचाव
त्तिनामुत्तरार्धात्सौविष्टकृतंनात्रहवींषिप्रत्यभिघारयतिस्विष्टकृतंद्विरभिघारयतियदस्यकर्मणोत्यरीरिचंयद्वान्यूनमि

हाकरं ॥ अग्निष्टत्स्विष्टकृद्विद्वान्त्सर्वंस्विष्टंसुहुतंकरोतुमे ॥ अग्नयेस्विष्टकृतेसुहुतहुतेसर्वप्रायश्चित्ताहुतीनांकामानांसम
र्धयित्रेसर्वान्नःकामान्समर्धयस्वाहेतिबर्हिषिपूर्णपात्रंनिनयेदेपोवभृथःपाकयज्ञानामेतत्तंत्रंहविरुच्छिष्टंदक्षिणा ॥ १० ॥
अथपशुकल्पउत्तरतोग्नेःशामित्रस्यायतनंकृत्वापाययित्वापशुमाप्लाव्यपुरस्तात्प्रत्यङ्मुखमवस्थाप्याग्निंदूतमितिद्वाभ्यां
हुत्वासपलाशयार्द्रशाखयापश्चादुपस्पृशेदमुष्मैत्वाजुष्टमुपाकरोमीतिव्रीहियवमतीभिरद्भिःपुरस्तात्प्रोक्षत्यमुष्मैत्वाजुष्टं
प्रोक्षामीतितासांपाययित्वादक्षिणमनुबाहुंशेषंनिनयेदावृतैवपर्यग्निकृत्वोदंचंनयंतितस्यपुरस्तादुल्मुकंहरंतिशामित्रए
षभवतिवपाश्रपणीभ्यांकर्तापशुमन्वारभतेकर्तारंयजमानःपश्चाच्छामित्रस्यप्राक्शिरसंप्रत्यक्शिरसंवोदक्पादंसंज्ञप्य
पुरानाभेस्तृणमंतर्धायवपामुत्खिद्यवपामवदायवपाश्रपणीभ्यांपरिगृह्याद्भिरभिषिच्यशामित्रेप्रताप्याग्रेणैनमग्निंहृत्वा
दक्षिणतआसीनःश्रपयित्वापरीत्यजुहुयादेतस्मिन्नेवाग्नौस्थालीपाकंश्रपयंत्येकादशपशोरवदानानिसर्वांगेभ्योवदायशा
मित्रेश्रपयित्वाहृदयंशूलेप्रताप्यस्थालीपाकस्याग्रतोजुहुयादवदानैर्वासहैकैकस्यावदानस्यद्विर्द्विरवद्यत्याघृतैवहृदयशू
लेनचरंति ॥ ११ ॥ चैत्ययज्ञेप्राक्स्विष्टकृतश्चैत्यायबलिंहरेद्यद्युवैविदेशस्थंपलाशदूतेनयत्रवेत्थवनस्पतइत्येतयर्चाद्वौ
पिंडौकृत्वावीवधेभ्याधायदूतायप्रयच्छेदिमंतस्मैबलिंहरेतिचैनंब्रूयादयंतुभ्यमितियोदूतायप्रतिभयंचैदंतराशस्त्रमपि
किंचिन्नाव्याचेन्नद्यंतराप्लवरूपमपिकिंचिदनेनतरितव्यमितिधन्वंतरियज्ञेब्रह्माणमग्निंचांतरापुरोहितायाग्रेबलिंहरेत्

॥ १२ ॥ उपनिषदिगर्भलंभनंपुंसवनमनवलोभनंचयदिनाधीयात्तृतीयेगर्भमासेतिष्येणोपोषितायाःसरूपवत्सायागो
र्दधनिद्वौद्वौतुमाषौयवंचदधिप्रसृतेनप्राशयेत्किंपिबसिकिंपिबसीतिपृष्ट्वापुंसवनंपुंसवनमितित्रिःप्रतिजानीयादेवंत्री
न्प्रसृतांनथास्यैमंडलागारच्छायायांदक्षिणस्यांनासिकायामजीतामोषधींनस्तःकरोतिप्रजावज्जीवपुत्राभ्यांहैके ॥ आ
तेगर्भोयोनिमैतुपुमान्बाणइवेषुधिं ॥ आवीरोजायतांपुत्रस्तेदशमास्यः ॥ अग्निरेतुप्रथमोदेवतानांसोस्यैप्रजांमुंचतुमृ
त्युपाशात् ॥ तदयंराजावरुणोनुमन्यतांयथेयंस्त्रीपौत्रमघंनरोदादितिप्राजापत्यस्यस्थालीपाकस्यहुत्वाहृदयदेशमस्या
आलभेतयत्तेसुशीमेहृदयेहितमंतःप्रजापतौ ॥ मन्येहंमांतद्विद्वांसंमाहंपौत्रमघंनियामिति ॥ १३ ॥ चतुर्थेगर्भमासे
सीमन्तोन्नयनंमापूर्यमाणपक्षेयदापुंसानक्षत्रेणचंद्रमायुक्तःस्यादथाग्निमुपसमाधायपश्चादस्यानडुहंचर्मास्तीर्यप्राग्ग्री
वमुत्तरलोमंतस्मिन्नुपविष्टायांसंमन्वारब्धायांधाताददातुदाशुषइतिद्वाभ्यांराकामहमितिद्वाभ्यांनेजमेषप्रजापतेनत्व
देतान्यन्यइतिचाथास्यैयुग्मेनशलाटुग्लप्सेनत्र्येण्याचशलल्यात्रिभिश्चकुशपिंजूलैरूर्ध्वंसीमंतंव्यूहतिभूर्भुवःस्वरो ३
मितित्रिश्चतुर्वावीणागाथिनौसंशास्तिसोमंराजानंसंगायेतामितिसोमोनोराजावतुमानुषीःप्रजानिविष्टचक्रासावितिं
यांनदीमुपवसिताभवंतिब्राह्मण्यश्चवृद्धाजीवपत्योजीवप्रजायद्यदुपदिशेयुस्तत्तत्कुर्युर्ऋषभोदक्षिणा ॥ १४ ॥ कुमारं
जातंपुरान्यैरालंभात्सर्पिर्मधुनीहिरण्यनिकाषंहिरण्येनप्राशयेत्प्रतेददामिमधुनोघृतस्यवेदंसवित्राप्रसूतंमघोनां ॥ आ

युष्मान्गुप्तोदेवताभिःशतंजीवशरदोलोकेअस्मिन्नितिकर्णयोरुपनिधायमेधाजननंजपतिमेधांतेदेवःसविितामेधांदेवी
सरस्वती ॥ मेधांतेऽअश्विनौदेवावाधत्तांपुष्करस्रजावित्यंसावभिमृशत्यश्माभवपरशुर्भवहिरण्यमस्तृतंभव ॥ वेदो
वैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतमिति(दक्षिणंस्तनंप्रक्षाल्यहिरण्योदकेनेमांकुमारोजरांधयतुदीर्घमायुःप्रजीवसे ॥ अस्यै
स्तनौप्रयुंजानाआयुर्वर्चोयशोबलमितिदक्षिणंस्तनंप्रदायें)द्रश्रेष्ठानिद्रविणानिधेह्यस्मेप्रयंधिमघवन्नृजीषिन्नितिचंनाम
चास्मैदद्युर्घोषवदाद्यंतरंतस्थमभिनिष्ठानांतंद्व्यक्षरंचतुरक्षरंवाद्व्यक्षरंप्रतिष्ठाकामश्चतुरक्षरंब्रह्मवर्चसकामोयुग्मानित्वेव
पुंसामयुग्मानिस्त्रीणामभिवादनीयंचसमीक्षेततन्मातापितरौविद्यातामोपनयनात्प्रवासादेत्यपुत्रस्यशिरःपरिगृह्यजपं
त्यंगादंगात्संभवसिहृदयादधिजायसे ॥ आत्मावैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतमितिमूर्धनित्रिरवघ्रायावृतैवकुमार्यै
॥ १५ ॥ षष्ठेमास्यन्नप्राशनंमाजमन्नाद्यकामस्तैत्तिरंब्रह्मवर्चसकामोघृतौदनंतेजस्कामो (दध्योदनमिंद्रियकामःक्षीरो
दनंपशुकामो) दधिमधुघृतमिश्रमन्नंप्राशयेदन्नपतेन्नस्यनोदेह्यनमीवस्यशुष्मिणः ॥ प्रप्रदातारंतारिषऽऊर्जंनोधेहि
द्विपदेचतुष्पदइत्यावृतैवकुमार्यै ॥ १६ ॥ तृतीयेवर्षेचौलंयथाकुलधर्मंवोत्तरतोग्नेर्व्रीहियवमाषतिलानांपृथक्पूर्णश
रावाणिनिदधातिपश्चात्कारयिष्यमाणोमातुरुपस्थआनडुहंगोमयंनवेशरावेशमीपर्णानिचोपनिहितानिभवंतिमातुःपि

१ धनुश्चिह्नगतोभागःक्वचिन्नास्ति ।

तादक्षिणतएकविंशतिकुशपिंजूलान्यादायब्रह्मावैतानिधारयेत्पश्चात्कारयिष्यमाणस्यावस्थायशीतोष्णाअपःसमानी
योष्णेनवायउदकेनेहीतितासांगृहीत्वानवनीतंदधिद्रप्सान्वाप्रदक्षिणंशिरस्त्रिरुंदत्यदितिःकेशान्वपत्वापउंदंतुवर्चसइ
तिदक्षिणेकेशपक्षेत्रीणित्रीणिकुशपिंजूलान्यभ्यात्माग्राणिनिदधात्योषधेत्रायस्वैनंस्वधितेमैनंहिंसीरितिनिष्पीड्यलौहे
नक्षुरेणप्रच्छिनात्तियेनावपत्सविताक्षुरेणसोमस्यराज्ञोवरुणस्यविद्वान् ॥ तेनब्रह्माणोवपतेदमस्यायुष्मान्जरदष्टिर्यथा
सदितिप्रच्छिद्यप्रच्छिद्यप्रागग्रान्छमीपर्णैःसहमात्रेप्रयच्छतितानानडुहेगोमयेनिदधाति ॥ येनधाताबृहस्पतेरग्नेरिंद्रस्य
चायुषेवपत् ॥ तेनतआयुषेवपामिसुश्लोक्यायस्वस्तयऽइतिद्वितीयंयेनभूयश्चराञ्यांज्योक्पश्यातिसूर्यं ॥ तेनतऽआ
युषेवपामिसुश्लोक्यायस्वस्तयइतितृतीयंसर्वैर्मंत्रैश्चतुर्थमेवमुत्तरतस्त्रिःक्षुरतेजोनिमृजेद्यत्क्षुरेणमर्चयतासुपेशसावसाव
पसिकेशान् ॥ शुंधिशिरोमास्यायुःप्रमोषीरितिनापितंशिष्याच्छीतोष्णाभिरद्भिरबर्थंकुर्वाणोक्षण्वन्कुशलीकुर्वितिय
थाकुलधर्मंकेशवेशान्कारयेदावृतैवकुमार्यै ॥१७॥ एतेनगोदानंषोडशेवर्षेकेशशब्देतुश्मश्रुशब्दान्कारयेच्छ्मश्रूणीहों
दातिशुंधिशिरोमुखंमास्यायुःप्रमोषीरितिकेशश्मश्रुलोमनखान्युदक्संस्थानिकुर्वितिसंप्रेष्यत्याप्लुत्यवाग्यतःस्थित्वाहः
शेषमाचार्यसकाशेवाचंविसृजेतंवरंददामीतिगोमिथुनंदक्षिणासंवत्सरमादिशेत् ॥ १८ ॥ अष्टमेवर्षेब्राह्मणमुपनये

१ प्राशयेदित्युत्तरं 'सावेकामोभवतीतिविज्ञायते' इतिक्वचिदधिकम् ।

द्गर्भाष्टमेवैकादशेक्षत्रियंद्वादशेवैश्यंमाषोडशाद्ब्राह्मणस्यानतीतःकालआद्वाविंशात्क्षत्रियस्याचतुर्विंशाद्वैश्यस्यातऊ
र्ध्वंपतितसावित्रीकाभवंतिनैनानुपनयेन्नाध्यापयेन्नयाजयेन्नैभिर्व्यवहरेयुरलंकृतंकुमारंकुशलीकृतशिरसंमहतेनवास
सासंवीतमैणेयेनवाजिनेनब्राह्मणंरौरवेणक्षत्रियमाजेनवैश्यंयदिवासांसिवसीरंत्रक्तानिवसीरन्काषायंब्राह्मणोमांजिष्ठं
क्षत्रियोहारिद्रंवैश्यस्तेषांमेखलामौंजीब्राह्मणस्यधनुर्ज्याक्षत्रियस्यावीवैश्यस्यतेषांदंडाःपालाशोब्राह्मणस्यौदुंवरःक्षत्रिय
स्यबैल्वोवैश्यस्यकेशसंमितोब्राह्मणस्यललाटसंमितःक्षत्रियस्यप्राणसंमितोवैश्यस्य ॥ १९ ॥ सर्वेवासर्वेषांसमन्वा
रब्धेहुत्वोत्तरतोग्नेःप्राङ्मुखआचार्योपतिष्ठतेपुरस्तात्प्रत्यङ्मुखइतरोपामंजलीपूरयित्वातत्सवितुर्वृणीमहइतिपूर्णेनास्य
पूर्णमवक्षारयत्यासिच्यदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांहस्तंगृह्णाम्यसावितितस्यपाणिनापाणिंसां
गुष्ठंगृह्णीयात्सवितातेहस्तमग्रभीदसावितिद्वितीयमग्निराचार्यस्तवासावितितृतीयमादित्यमीक्षयेद्देवसवितरेषतेब्रह्म
चारीतंगोपायसमामृतेत्याचार्यःकस्यब्रह्मचार्यसिप्राणस्यब्रह्मचार्यसिकस्त्वाकमुपनयतेकायत्वापरिददामीतियुवासु
वासाःपरिवीतऽआगादित्यर्धर्चेनैनंप्रदक्षिणमावर्तयेत्तस्याध्यंसौपाणीकृत्वाहृदयदेशमालभेतोत्तरेणाग्निंपरिसमुह्यब्रह्म
चारीतूष्णींसमिधमादध्यात्तूष्णींवैप्राजापत्यंप्राजापत्योब्रह्मचारीभवतीतिविज्ञायते ॥ २० ॥ मंत्रेणहैकेग्नयेसमिध

माहार्षंबृहतेजातवेदसे ॥ तयात्वमग्नेवर्धस्वसमिधाब्रह्मणावयंस्वाहेतिंसमिधमाधायाग्निमुपस्पृश्यंमुखंनिमार्ष्टित्रि
स्तेजसामासमनज्मीतिंतेजसाह्येवात्मानंसमनक्तीतिविज्ञायते ॥ मयिमेधांमयिप्रजांमय्यग्निस्तेजोदधातु ॥ मयिमे
धांमयिप्रजांमयींद्रइंद्रियंदधातु ॥ मयिमेधांमयिप्रजांमयिसूर्योभ्राजोदधातु ॥ यत्तेअग्नेतेजस्तेनाहंतेजस्वीभूयासं ॥
यत्तेअग्नेवर्चस्तेनाहंवर्चस्वीभूयासं ॥ यत्तेअग्नेहरस्तेनाहंहरस्वीभूयासमित्युपस्थायजान्वाच्योपसंगृह्यब्रूयादधीहिभोः
सावित्रींभो३अनुब्रूहीतिंतस्यवाससापाणिभ्यांचपाणीसंगृह्यसावित्रीमन्वाहंपच्छोर्धर्चशःसर्वांयथाशक्तिवाचयीतहृद
यदेशेस्योर्ध्वांगुलिंपाणिमुपदधातिंममव्रतेहृदयंतेदधामिंममचित्तमनुचित्तंतेअस्तु ॥ ममवाचमेकव्रतोजुषस्वंबृहस्पति
ष्ट्वानियुनक्तुमह्यमिति ॥ २१ ॥ अथपरिशिष्टं ॥ इयंदुरुक्तात्परिबाधमानाशर्मवरूथंपुनतीनआगात् ॥ प्राणापाना
भ्यांबलमाभरंतींप्रियादेवानांसुभगामेखलेयं ॥ ऋतस्यंगोप्त्रीतपसःपरस्पींघ्नतीरक्षःसहमानाअरातीः ॥ सानःसमंत
मनुपरेहिभद्रयांभर्तारस्तेमेखलेमारिषाम ॥ मेखलामाबध्यदंडंप्रदायंब्रह्मचर्यमादिशेंद्ब्रह्मचार्यस्यपोशानकर्मकुरु
दिवामास्वाप्सीराचार्याधीनोवेदमधीष्वेतिंद्वादशवर्षाणिवेदब्रह्मचर्यंग्रहणांतंवासायंप्रातर्भिक्षेतसायंप्रातःसमिधमाद
ध्यादप्रत्याख्यायिनमग्रेभिक्षेतांप्रत्याख्यायिनींवांभवान्भिक्षांददात्वित्यनुप्रवचनीयमितिवांतदाचार्यायवेदयीतंतिष्ठे

१ ससमिधमित्यत्रत्यःसकारोवैदिकपाठेयद्यपिलुप्तप्रायोदृश्यतेतथापिवृत्तिकारादृतोस्ति ।

दहःशेषमस्तमितेब्रह्मौदनंमनुप्रवचनीयंश्रपयित्वाचार्यायवेदयीताचार्यःसमन्वारब्धेजुहुयात्सदसस्पतिमद्भुतमितिं
सावित्र्याद्वितीयंयद्यत्किंचातऊर्ध्वमनूक्तंस्यादृषिभ्यस्तृतीयंसौविष्टकृतंचतुर्थंब्राह्मणान्भोजयित्वावेदसमाप्तिंवाचयी
तातऊर्ध्वमक्षारालवणाशींब्रह्मचार्यधःशायींत्रिरात्रंद्वादशरात्रंसंवत्सरंवाचरितव्रतायमेधाजननंकरोत्यानिंदितायांदि
श्येकमूलंपलाशंकुशस्तंबंवापलाशापचारेंप्रदक्षिणमुदकुंभेनंत्रिःपरिषिंचंतंवाचयतिं सुश्रवःसुश्रवाअसिंयथात्वंसुश्रवः
सुश्रवाअस्येवंमांसुश्रवःसौश्रवसंकुरु ॥ यथात्वंदेवानांयज्ञस्यनिधिपोंस्येवमहंमनुष्याणांवेदस्यनिधिपोभूयासमित्येते
नवापनादिपरिदानांतंव्रतादेशनंव्याख्यातमित्यनुपेतपूर्वस्याथोपेतपूर्वस्यकृताकृतंकेशवपनंमेधाजननंचानिरुक्तंपरि
दानंकालश्चंतत्सवितुर्वृणीमहइतिसावित्रीं ॥ २२ ॥ ऋत्विजोवृणीतेंन्यूनानतिरिक्तांगान्येमातृतःपितृतश्चेतिंयथोक्तं
पुरस्ताद्यूनऋत्विजोवृणीतइत्येकेंब्रह्माणमेवप्रथमंवृणीतेंथहोतारमथाध्वर्युमथोद्गातारंसर्वान्वायेहीनैकाहैर्याजयंतिसद
स्यंसप्तदशंकौषीतकिनःसमामनंतिंसकर्मणामुपद्रष्टाभवंतीतिंतदुक्तमृग्भ्यांयमृत्विजोबहुधाकल्पयंतइतिंहोतारमेवप्र
थमंवृणीतेंग्निर्मेहोतासमेहोताहोतारंत्वामुंवृणइतिहोतारंचंद्रमामेब्रह्मासमेब्रह्माब्रह्माणंत्वामुंवृणइतिब्रह्माणमादित्यो
मेध्वर्युरित्यध्वर्युंपर्जन्योमउद्गातेत्युद्गातारमापोमेहोत्राशंसिन्यइतिहोत्रकांन्रश्मयोमेचमसाध्वर्यवइतिंचमसाध्वर्यूंना
काशोमेसदस्यइतिंसदस्यंसवृतोजपेन्महन्मेवोचोंभर्गोमेवोचोंभगोमेवोचोंयशोमेवोचंस्तोमंमेवोचंःक्लृप्तिंमेवोचोंभुक्तिं

मेत्रोचस्तृप्तिंमेवोचंःसर्वंमेवोचइतिजपित्वाग्निष्टेहोतासतेहोताहोताहंतेमानुषइतिहोताप्रतिजानीतैचंद्रमास्तेब्रह्मासते
ब्रह्माब्रह्मैत्रमितरेयथादेशंतन्मामवतुतन्माविशतुतन्माजिन्वतुतेनभुक्षिषीयेतिचयाजयिष्यन्नयस्तमार्त्विज्यमकार्यंमही
नस्यनीचदक्षिणस्यंव्याधितस्यातुरस्यंयक्ष्मगृहीतस्यानुदेश्यभिशस्तस्यक्षिप्तयोनेरितिचैतेषांसोमःप्रवाकंपरिपृच्छेत्कोय
ज्ञःकऋत्विजःकादक्षिणेतिकल्याणैःसहसंप्रयोगोनमांसमश्नीयुर्नस्त्रियमुपेयुराक्रतोरपवर्गादेतेनाग्नेब्रह्मणावावृधस्वेति
दक्षिणाग्नावाज्याहुतिंहुत्वायथार्थंप्रव्रजेदेवमनाहिताग्निर्गृह्यइमामग्नेशरणिंमीमृषोनइत्येतयर्चा ॥२३॥ऋत्विजोवृत्वाम
धुपर्कमाहरेत्स्नातकायोपस्थितायराज्ञेचाचार्यश्वशुरपितृव्यमातुलानांचदधनिमध्वानीयसर्पिर्वामध्वलाभेविष्टरःपाद्य
मर्घ्यमाचमनीयंमधुपर्कोगौरित्येतेषांत्रिस्त्रिरेकैकंवेदयंते ॥ अहंवर्ष्मसजातानांविद्युतामिवसूर्यः ॥ इदंतमधितिष्ठामि
योमाकश्चाभिदासतीत्युदगग्रेविष्टरउपविशेदाक्रम्यवापादौप्रक्षालपयीतदक्षिणमग्रेब्राह्मणायप्रयच्छेत्सव्यंशूद्रायप्रक्षा
लितपादोर्घ्यमंजलिनाप्रतिगृह्याथाचमनीयेनाचामत्यमृतोपस्तरणमसीतिमधुपर्कमाह्रियमाणमीक्षतेमित्रस्यत्वाचक्षुषा
प्रतीक्षइतिदेवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्यांप्रतिगृह्णामीतितदंजलिनाप्रतिगृह्यसव्येपाणौकृत्वाम
धुवाताऋतायतइतितृचेनावेक्ष्यानामिकयाचांगुष्ठेनचत्रिःप्रदक्षिणमालोड्यवसवस्त्वागायत्रेणच्छंदसाभक्षयंत्वितिपु
रस्तान्निमार्ष्टिरुद्रास्त्वात्रैष्टुभेनछंदसाभक्षयंत्वितिदक्षिणतआदित्यास्त्वाजागतेनच्छंदसाभक्षयंत्वितिपश्चाद्विश्वेत्वादे

वाऽआनुष्टुभेनच्छंदसाभक्षयंत्वित्युत्तरतोभूतेभ्यस्त्वेतिमध्यात्त्रिरुद्गृह्यविराजोदोहोसीतिप्रथमंप्राश्नीयाद्विराजोदोहम
शीयेतिद्वितीयंमयिदोहःपद्यायैविराजइतितृतीयंनसर्वंनतृप्तिंगच्छेद्ब्राह्मणायोदङ्ङुच्छिष्टंप्रयच्छेदलाभेप्सुसर्ववाथाचम
नीयेनान्वाचामत्यमृतापिधानमसीतिसत्यंयशःश्रीर्मयिश्रीःश्रयतामितिद्वितीयमाचांतोदकायगांवेदयंतेहतोमेपाप्मा
पाप्मामेहतइतिजपित्वोंकुरुतेतिकारयिष्यन्मातारुद्राणांदुहितावसूनामितिजपित्वोमुत्सृजतेत्युत्स्रक्ष्यन्नामांसोमधुप
र्कोभवतिभवति ॥ २४ ॥ ॥ इत्याश्वलायनेगृह्यसूत्रेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ ॥
हरिः ॐ ३म् ॥ श्रावण्यांपौर्णमास्यांश्रवणाकर्माक्षतसक्तूनांनवंकलशंपूरयित्वादर्वींचबलिहरणींनवेशिक्येनिदधात्यक्ष
तधानाःकृत्वासर्पिषार्धाअनक्त्यस्तमितेस्थालीपाकंश्रपयित्वैककपालंचपुरोळाशमग्नेनयसुपथारायेअस्मानितिचतसृ
भिःप्रत्यृचंहुत्वापाणिनैककपालमच्युतायभौमायस्वाहेत्यविप्लुतःस्यादाविःपृष्ठोवामानोअग्नेवसृजोअघायेत्येनमाशयेना
भिजुहोतिशंनोभवंतुवाजिनोहवेष्वित्यक्ताधानाअंजलिनामात्येभ्यइतराद्यात्कलशात्सक्तूनांदर्वींपूरयित्वाप्रागुपनि
ष्क्रम्यशुचौदेशेपोवनिनीयसर्पदेवजनेभ्यःस्वाहेतिहुत्वानमस्करोतियेसर्पाःपार्थिवायआंतरिक्ष्यायेदिव्यायेदिश्यास्ते
भ्यइमंबलिमाहार्षंतेभ्यइमंबलिमुपाकरोमीतिप्रदक्षिणंपरीत्यपश्चाद्बलेरुपविश्यसर्पोसिसर्पतांसर्पाणामधिपतिरस्यन्नेन

१ अविप्लुतइतिपाठः प्रचुरप्रचारोप्यबद्धोहेयएव ।

मनुष्यांस्त्रायसेपूपेनसर्पान्यज्ञेनदेवाँस्त्वयिमासंतंत्वयिसंतःसर्पामाहिंसिषुर्ध्रुवांतेपरिददामीतिध्रुवामुंतेध्रुवामुंतइत्यमा
त्याननुपूर्वंध्रुवमांतेपरिददामीत्यात्मानमंततोनैनमंतराव्यवेयुरापरिदानात्सर्पदेवजनेभ्यःस्वाहेतिसायंप्रातर्वलिंहरेदा
प्रत्यवरोहणात्प्रसंख्यायहैकेतावतोवलींस्तदहरेवोपहरंति ॥ १ ॥ आश्वयुज्यामाश्वयुजीकर्मनिवेशनमलंकृत्यस्नाताः
शुचिवाससःपशुपतयेस्थालीपाकंनिरुप्यजुहुयुःपशुपतयेशिवायशंकरायपृषातकायस्वाहेतिपृषातकमंजलिनाजुहुयादू
नंमेपूर्यतांपूर्णंमेमोपसदत्पृषातकायस्वाहेतिसजूर्ऋतुभिःसजूर्विधाभिःसजूरिंद्राग्निभ्यांस्वाहा ॥ सजूर्ऋतुभिःसजूर्वि
धाभिःसजूर्विश्वेभ्योदेवेभ्यःस्वाहा ॥ सजूर्ऋतुभिःसजूर्विधाभिःसजूर्द्यावापृथिवीभ्यांस्वाहेत्याहिताग्नेराग्रयणस्थाली
पाकोनाहिताग्नेरपिशालाग्नौ ॥ २ ॥ मार्गशीर्ष्यांप्रत्यवरोहणंचतुर्दश्यांपौर्णमास्यांवानिवेशनंपुनर्नवीकृत्यलेपनास्तर
णोपस्तरणैरस्तमितेपायसस्यजुहुयुरपश्वेतपदाजहिपूर्वेणचापरेणच ॥ सप्तचवारुणीरिमाःसर्वाश्चराजवांधवीःस्वाहा ॥
नवैश्वेतश्चाभ्यागारेहिर्जघानकिंचन ॥ श्वेतायवैदावार्यनमःस्वाहेतिनात्रसौविष्टकृदभयंनःप्राजापत्येभ्योभूयादित्य
ग्निमीक्षमाणोजपतिशिवोनःसुमनाभवेतिहेमंतंमनसाध्यायात्पश्चादग्नेःस्वस्तरःस्वास्तीर्णस्तस्मिन्नुपविश्यस्योनापृथिवि
भवेतिजपित्वासंविशेत्सामात्यःप्राक्शिरा उदङ्मुखोयथावकाशमितरेज्यायान्ज्यायान्वानंतरोमंत्रविदोमंत्रान्जपेयुः
संहायातोदेवाअवंतुनइतित्रिरेतांदक्षिणामुखाःप्रत्यङ्मुखाउदङ्मुखाश्चतुर्थंसंहायसौर्याणिस्वस्त्ययनानिचजपित्वान्नसं

स्कृत्यब्राह्मणान्भोजयित्वास्वस्त्ययनंवाचयीत ॥ ३ ॥ हेमंतशिशिरयोश्चतुर्णामपरपक्षाणामष्टमीष्वष्टकाऽएक
स्यांवापूर्वेद्युःपितृभ्योदद्यादोदनंकृसरंपायसंचतुःशरावस्यवापूपानुदीरतामवरउत्परासइत्यष्टाभिर्हुत्वायावतीभिर्वा
कामयीताथश्वोभूतेष्टकाःपशुनास्थालीपाकेनचाप्यनडुहोयवसमाहरेदग्निनावाकक्षमुपोषेदेषामेष्टकेतिनत्वेवानष्टकः
स्यात्तांहैकेवैश्वदेवींब्रुवतआग्नेयीमेकेसौर्यामेकेप्राजापत्यामेकेरात्रिदेवतामेकेनक्षत्रदेवतामेकेऋतुदेवतामेकेपितृदेवता
मेकेपशुदेवतामेकेपशुकल्पेनपशुंसंज्ञप्य्प्रोक्षणोपाकरणवर्जंवपामुत्खिद्यजुहुयाद्वहवपांजातवेदःपितृभ्योयत्रैनान्वेत्थ
निहितान्पराकेमेदसःकुल्याउपैनान्स्रवंतुसत्याऽएताआशिषःसंतुसर्वाःस्वाहेत्यथावदानानांस्थालीपाकस्यचाग्नेनयसुप
थारायेअस्मानितिद्वेग्रीष्मोहेमंतऽऋतवःशिवानोवर्षाःशिवाअभयाःशरन्नः ॥ संवत्सरोधिपतिःप्राणदोनोहोरात्रेकृणु
तांदीर्घमायुःस्वाहा ॥ शांतापृथिवीशिवमंतरिक्षंद्यौर्नोदेव्यभयंनोअस्तु ॥ शिवादिशःप्रदिशउद्दिशोनआपोविद्युतःप
रिपांतुसर्वतःस्वाहा ॥ आपोमरीचीःप्रवहंतुनोधियोधातासमुद्रोवहंतुपापं॥ भूतंभविष्यदभयंविश्वमस्तुमेब्रह्माधिगुप्तः
स्वाराक्षराणिस्वाहा ॥ विश्वआदित्यावसवश्चदेवारुद्रागोप्तारोमरुतःसदंतु ॥ ऊर्जंप्रजाममृतंपिन्वमानःप्रजापतिर्मयिप
रमेष्ठीदधातुस्वाहा ॥ प्रजापतेनत्वदेतान्यन्यःसौविष्टकृत्यष्टमींब्राह्मणान्भोजयेदित्युक्तं ॥४॥ अपरेद्युरन्वष्टक्यंतस्यै
वमांसस्यप्रकल्प्यदक्षिणाप्रवणेग्निमुपसमाधायपरिश्रित्योत्तरतःपरिश्रितस्यद्वारंकृत्वासमूलंवर्हिस्त्रिरपसलैरविधून्व

न्परिस्तीर्यैहवींष्यासादयेंदोदनंकृसरंपायसंदधिमंथान्मधुमंथाश्चपिंडपितृयज्ञकल्पेनहुत्वामधुमंथवर्जंपितृभ्योदद्या
त्स्त्रीभ्यश्चसुराचाचाममित्यधिकंकर्षूष्वेकेद्वयोःषट्सुवापूर्वासुपितृभ्योदद्यादपरासुस्त्रीभ्यएतेनमाघ्यावर्षंप्रोष्ठपद्याअ
परपक्षेमासिमासिचैवंपितृभ्योयुक्षुप्रतिष्ठापयेन्नवावरान्भोजयेदयुजोवायुग्मान्वृद्धिपूर्तेष्वयुग्मानितरेषुप्रदक्षिणमुपचा
रोयवैस्तिलार्थः ॥ ५ ॥ रथमारोक्ष्यन्नानापाणिभ्यांचक्रेअभिमृशेदहंतेपूर्वंपादावारभेबृहद्रथंतरेतेचक्रेवामदेव्यमक्ष
इत्यक्षाधिष्ठानेदक्षिणपूर्वाभ्यामारोहेद्वायोष्टावीर्येणारोहामींद्रस्यौजसाधिपत्येनेतिरश्मीन्संमृशेदरश्मिकान्वादंडेनं
ब्रह्मणोवस्तेजसासंगृह्णामिसत्येनवःसंगृह्णामीत्यभिप्रवर्तमानेषुजपेत्सहस्रसनिंत्राजमभिवर्तस्वरथदेवप्रवहंवनस्पतेवी
डुंगोहिभूयाइत्येतयान्यान्यपिवानस्पत्यानिस्थिरौगावौभवतांवीळुरक्षऽइतिरथांगमभिमृशेत्सुत्रामाणंपृथिवींद्यामनेह
समितिंनावंनवरथेनयशस्विनंवृक्षंहृदंवाविदासिनंप्रदक्षिणंकृत्वाफलवतीःशाखाआहरेदन्यद्वाकौटुंबंसंसदमुपयायाद
स्माकमुत्तमंकृधीत्यादित्यमीक्षमाणोजपित्वावरोहेदृषभंमासमानानामित्यभिक्रामन्वयमद्येंद्रस्यप्रेष्ठाइत्यस्तंयात्यादि
त्येतद्वोदिवोदुहितरोविभातीरितिव्युष्टायां ॥ ६ ॥ अथातोवास्तुपरीक्षांनूखरमवित्रदिष्णुंभूमौषधिवनस्पतिवंद्यस्मि
न्कुशवीरिणंप्रभूतंकंटकिक्षीरिणस्तुसमूलान्परिखायोद्वासयेदपामार्गःशाकःस्तिल्वकःपरिव्याधइतिचैतानियत्रसर्वत
आपोमध्यंसमेत्यप्रदक्षिणंशयनीयंपरीत्यप्राच्यःस्यंदेरन्नप्रवदत्यस्तत्सर्वसमृद्धंसमवस्रवेभक्तशरणंकारयेद्ब्रह्मन्नंहभव

तिंदक्षिणाप्रवणेसभांमापयेत्साद्यूताहभवार्तियुवानस्तस्याकितवाःकलहिनःप्रमायुकाभवंतियत्रसर्वतआपःप्रस्यंदेर
न्त्सास्वस्त्ययन्यद्यूताचं ॥ ७ ॥ अथैतैर्वास्तुपरीक्षेतंजानुमात्रंगर्तंखात्वातैरेवपांसुभिःप्रतिपूरयेदधिकेप्रशस्तंसमेवा
तंन्यूनेगर्हितंमस्तमितेपांपूर्णंपरिवासयेत्सोदकेप्रशस्तमार्द्रेवातंशुष्केगर्हितंश्वेतंमधुरास्वादंसिकतोत्तरंब्राह्मणस्यलोहितं
क्षत्रियस्यपीतंवैश्यस्यतत्सहस्रसीतंकृत्वायथादिक्समचतुरस्रंमापयेदायतचतुरस्रंवातच्छमीशाखयोदुंबरशाखयावाशं
तातीयेनत्रिःप्रदक्षिणंपरिव्रजन्प्रोक्षत्यविच्छिन्नयाचोदकधारयापोहिष्ठामयोभुवइतितृचेनवंशांतरेषुशरणानिकारयेद्ग
र्तेष्ववकांशीपालमित्यवधापयेन्नास्यदाहुकोभवतीतिविज्ञायतेमध्यमस्थूणायागर्तेवधार्यप्रागग्रोदगग्रान्कुशानास्तीर्य
व्रीहियवमतीरपआसेचयेदच्युतायभौमायस्वाहेत्यथैनामुच्छ्रीयमाणामनुमंत्रयेतेहैवतिष्ठनिमितातिल्विलास्तामिराव
तींमध्येपोषस्यतिष्ठंती॥आत्वाप्रापन्नघायवआत्वाकुमारस्तरुणआवत्सोजायतांसह॥ आत्वापरिश्रितःकुंभआदध्नःकल
शैरयन्निति ॥८॥ वंशमाधीयमानंमृतेनस्थूणामधिरोहवंशद्राघीयआयुःप्रतरंदधानाऽइतिसदूर्वासुचतसृषुशिलासुम
णिकंप्रतिष्ठापयेत्पृथिव्याअधिसंभवेत्यरंगरोवावदीतित्रेधाबद्धोवरत्रया ॥ इरामुहप्रशंसंत्यनिरामपबाधतामितिवा
थास्मिन्नपआसेचयेदेतुराजावरुणोरेवतीभिरस्मिंस्थानेतिष्ठतुमोदमानः ॥ इरांवहंतोघृतमुक्षमाणामित्रेणसाकंसहसंवि
शंत्वित्यथैनच्छमयार्तिंव्रीहियवमतीभिरद्भिर्हिरण्यमवधायशंतातीयेनत्रिःप्रदक्षिणंपरिव्रजन्प्रोक्षत्यविच्छिन्नयाचोदक

धारयापोहिष्ठामयोभुवइतितृचेनेनमध्येगारस्यस्थालीपाकंश्रपयित्वावास्तोष्पतेप्रतिजानीह्यस्मानितिचतसृभिःप्रत्यृचंहु
त्वान्नंसंस्कृत्यब्राह्मणान्भोजयित्वाशिवंवास्तुशिवंवास्त्वितिवाचयीत ॥ ९ ॥ उक्तंगृहप्रपदनंवीजवतोगृहान्प्रपद्येतक्षे
त्रंप्रकर्षयेदुत्तरैःप्रोष्ठपदैःफल्गुनीभीरोहिण्यावाक्षेत्रस्यानुवातंक्षेत्रस्यपतिनावयमितिप्रत्यृचंजुहुयाज्जपेद्वागाःप्रतिष्ठमा
ना अनुमंत्रयेतमयोभूर्वातोऽअभिवातूस्राइतिद्वाभ्यामायतीर्यासामूधश्चतुर्बिलंमधोःपूर्णघृतस्यच ॥ तानःसंतुपयस्व
तीर्बह्वीर्गोष्ठेघृताच्यः ॥ उपमैतुमयोभुवंऊर्जंचौजश्चबिभ्रतीः ॥ दुहानाअक्षितंपयोमयिगोष्ठेनिविशध्वंयथाभवाम्यु
त्तमोयादेवेषुतन्वमैरयंतेतिचसूक्तशेषमागावीयमेकैगणानासामुपतिष्ठेतागुरुगवीनांभूतास्थप्रशस्तास्थशोभनाःप्रियाः
प्रियोवोभूयासंशंमयिजानीध्वंशंमयिजानीध्वं ॥ १० ॥ ॥ इतिगृह्यसूत्रेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥

हरिः ॥ ॐ ३म् ॥ अथातःपंचयज्ञादेवयज्ञोभूतयज्ञःपितृयज्ञोब्रह्मयज्ञोमनुष्ययज्ञइतितद्यदग्नौजुहोतिसदेवयज्ञो
यद्बलिंकरोतिसभूतयज्ञोयत्पितृभ्योददातिसपितृयज्ञोयत्स्वाध्यायमधीतेसब्रह्मयज्ञोयन्मनुष्येभ्योददातिसमनुष्ययज्ञ
इतितानेतान्यज्ञानहरहःकुर्वीत ॥ १ ॥ अथस्वाध्यायविधिःप्राग्वोदग्वाग्रामान्निष्क्रम्यापआप्लुत्यशुचौदेशेयज्ञोप
वीत्याचम्याक्लिन्नवासादर्भाणांमहदुपस्तीर्यप्राक्कूलानांतेषुप्राङ्मुखउपविश्योपस्थंकृत्वादक्षिणोत्तरौपाणीसंधायपवित्रवं
तौविज्ञायतेपांवाएषऽओषधीनांरसोयद्दर्भाःसरसमेवतद्ब्रह्मकरोतिद्यावापृथिव्योःसंधिमीक्षमाणःसंमील्यवायथावा

युक्तमात्मानंमन्येततथायुक्तोधीयीतस्वाध्यायमोंपूर्वाव्याहृतयःसावित्रीमन्वाहपच्छोर्धर्चशःसर्वामितितृतीयं॥२॥अथ
स्वाध्यायमधीयीतऋचोयजूंषिसामान्यथर्वांगिरसोब्राह्मणानिकल्पान्गाथानाराशंसीरितिहासपुराणानीतियदृचोधी
तेपयआहुतिभिरेवतद्देवतास्तर्पयतियद्यजूंषिघृताहुतिभिर्यत्सामानिमध्वाहुतिभिर्यदथर्वांगिरसःसोमाहुतिभिर्यद्ब्राह्म
णानिकल्पान्गाथानाराशंसीरितिहासपुराणानीत्यमृताहुतिभिर्यदृचोधीतेपयसःकुल्याअस्यपितॄन्त्स्वधाउपक्षरंतियद्य
जूंषिघृतस्यकुल्यायत्सामानिमध्वःकुल्यायदथर्वांगिरसःसोमस्यकुल्यायद्ब्राह्मणानिकल्पान्गाथानाराशंसीरितिहासपु
राणानीत्यमृतस्यकुल्याःसयावन्मन्येततावदधीत्येतयापरिदधातिनमोब्रह्मणेनमोअस्त्वग्नयेनमःपृथिव्यैनमओषधी
भ्यः ॥ नमोवाचेनमोवाचस्पतयेनमोविष्णवेमहतेकरोमीति॥३॥देवतास्तर्पयतिप्रजापतिर्ब्रह्मावेदादेवाऋषयःसर्वाणि
च्छंदांस्योंकारोवषट्कारोव्याहृतयःसावित्रीयज्ञाद्यावापृथिवीऽअंतरिक्षमहोरात्राणिसांख्याःसिद्धाःसमुद्रानद्योगिरयः
क्षेत्रौषधिवनस्पतिगंधर्वाप्सरसोनागावयांसिगावःसाध्याविप्रायक्षारक्षांसिभूतान्येवमंतान्यथऽऋषयःशतर्चिनोम
ध्यमागृत्समदोविश्वामित्रोवामदेवोत्त्रिर्भरद्वाजोवसिष्ठःप्रगाथाःपावमान्यःक्षुद्रसूक्तामहासूक्ताइतिप्राचीनावीतीसुमं
तुजैमिनिवैशंपायनपैलसूत्रभाष्यभारतमहाभारतधर्माचार्याजानंतिबाहविगार्ग्यगौतमशाकल्यबाभ्रव्यमांडव्यमांडू
केयागर्गीवाचक्नवीवडवाप्रातीथेयीसुलभामैत्रेयीकहोळंकौषीतकंमहाकौषीतकंपैंग्यंमहापैंग्यंसुयज्ञंसांख्यायनमैतरेयं

महैतरेयैंशाकलंबाष्कलंसुजातवक्रमौदवाहिंमहौदवाहिंसौजामिंशौनकमाश्वलायनंयेचान्येऽआचार्यास्तेसर्वेतृप्यन्त्वि
तिप्रतिपुरुषंपितॄंस्तर्पयित्वागृहानेत्ययद्ददातिसादक्षिणाथापिविज्ञायतेसयदितिष्ठन्व्रजन्नासीनःशयानोवायंयंक्रतुमधी
तेतेनतेनहास्यक्रतुनेष्टंभवतीतिविज्ञायतेतस्यद्वावनध्यायौयदात्माशुचिर्यद्देशः ॥४॥ अथातोध्यायोपाकरणमोषधीनां
प्रादुर्भावेश्रवणेनश्रावणस्यपंचम्यांहस्तेनवाज्यभागौहुत्वाज्याहुतीर्जुहुयात्सावित्र्यैब्रह्मणेश्रद्धायैमेधायैप्रज्ञायैधारणायै
सदसस्पतयेनुमतयेछंदोभ्यऽऋषिभ्यश्चेत्यथदधिसक्तूञ्जुहोत्यग्निमीळेपुरोहितमित्येकाकुषुंभकस्तदब्रवीदावदंस्त्वंशकुने
भद्रमावदंगृणानाजमदग्निनाधामंतेविश्वंभुवनमधिश्रितंगंतानोयज्ञंयज्ञियाःसुशर्मियोनस्वोऽअरणःप्रतिचक्ष्वविच
क्ष्वाग्नेयाहिमरुत्सखायत्तेराजन्छृतंहविरितिद्वृचाःसमानीवऽआकूतिरित्येकातच्छंयोरावृणीमहइत्येकाध्येष्यमाणोध्या
प्यैरन्वारब्धएताभ्योदेवताभ्योहुत्वासौविष्टकृतंहुत्वादधिसक्तून्प्राश्यततोमार्जनमपरेणाग्निंप्राक्कूलेषुदर्भेषूपविश्योद
पात्रेदर्भान्कृत्वाब्रह्मांजलिकृतोजपेदोंपूर्वाव्याहृतयःसावित्रींचत्रिरभ्यस्यवेदादिमारभेत्तथोत्सर्गेषण्मासानधीयीतसं
मावृत्तोब्रह्मचारिकल्पेनयथान्यायमितरेजायोपेयेत्येकेप्राजापत्यंतद्वार्षिकमित्येतदाचक्षतेमध्यमाष्टकायामेताभ्योदे
वताभ्योन्नेनहुत्वापोभ्यवयंत्येताएवतद्देवतास्तर्पयंत्याचार्यानृषीन्पितॄंश्चैतदुत्सर्जनं॥५॥अथकाम्यानांस्थानेकाम्याश्चर
वस्तानेवकामानाप्नोत्यथव्याधितस्यातुरस्ययक्ष्मगृहीतस्यवाषळाहुतिश्चरुंमुंचामित्वाहविषाजीवनायकमित्येतेनस्वप्नम

मनोज्ञंदृष्ट्वाधानोदेवसवितरितिद्वाभ्यांयच्चगोषुदुःस्वप्न्यमितिपंचभिरादित्यमुपतिष्ठेतयोमेराजन्युज्योवासखावेतिवा
क्षुत्वाजृंभित्वामनोज्ञंदृष्ट्वापापकंगंधमाघ्रायाक्षिस्पंदनेकर्णध्वननेचसुचक्षाअहमक्षीभ्यांभूयासंसुवर्चामुखेनसुश्रुत्कर्णा
भ्यांमयिदक्षक्रतूइतिजपेद्गमनीयांगत्वायाज्यंयाजयित्वाभोज्यंभुक्त्वाप्रतिग्राह्यंप्रतिगृह्यचैत्यंयूपंवोपहत्यपुनर्मामै
त्विंद्रियंपुनरायुःपुनर्भगः॥पुनर्द्रविणमैतुमांपुनर्ब्राह्मणमैतुमांस्वाहा॥इमेयेधिष्ण्यासोअग्नयोयथास्थानमिहकल्पतां ॥
वैश्वानरोवावृधानोन्तर्यच्छतुमेमनोहृद्यंतरममृतस्यकेतुःस्वाहेत्याज्याहुतीर्जुहुयात्समिधौवाजपेद्वा ॥ ६ ॥ अव्याधितं
चेत्स्वपंतमादित्योभ्यस्तमियाद्वाग्यतोनुपविशन्रात्रिशेषंभूत्वायेनसूर्यज्योतिषाबाधसेतमइतिपंचभिरादित्यमुपतिष्ठेता
भ्युदियाच्चेदकर्मश्रांतमनभिरूपेणकर्मणावाग्यतइतिसमानमुत्तराभिश्चतसृभिरुपस्थानंयज्ञोपवीतीनित्योदकःसंध्यामु
पासीतवाग्यतःसायमुत्तरापराभिमुखोन्वष्टमदेशंसावित्रींजपेदर्धास्तमितेमंडलआनक्षत्रदर्शनादेवंप्रातःप्राङ्मुखस्तिष्ठ
न्नामंडलदर्शनात्कपोतश्चेदगारमुपहन्यादनुपतेद्वादेवाःकपोतइतिप्रत्यृचंजुहुयाज्जपेद्वावयमुत्वापथस्पतइत्यर्थचर्यांच
रिष्यन्संपूषन्विदुषइतिनष्टमधिजिगमिषन्मूढोवासंपूषन्नध्वनइतिमहांतमध्वानमेष्यन्प्रतिभयंवा ॥ ७॥ अथैतान्युप
कल्पयीतसमावर्तमानोमणिंकुंडलेवस्त्रयुगंछत्रमुपानद्युगंदंडंस्रजमुन्मर्दनमनुलेपनमांजनमुष्णीषमित्यात्मनेचाचार्या
यचयद्युभयोर्नविंदेताचार्यायैवसमिधंत्वाहरेदपराजितायांदिशियज्ञियस्यवृक्षस्याद्रामन्नाद्यकामःपुष्टिकामस्तेजस्कामो

वाब्रह्मवर्चसकामंउपवातामुभयीमुभयकामंउपरिसमिधंकृत्वागामन्नंचब्राह्मणेभ्यःप्रदायंगौदानिकंकर्मकुर्वीतात्मनि
मंत्रान्त्सन्नमयैदेकक्लीतकेनंशीतोष्णाभिरद्भिःस्नात्वायुवंवस्त्राणिपीवसावसाथेइत्यहतेनवाससीआच्छाद्याश्मनस्तेजो
सिचक्षुर्मेपाहीतिंचक्षुषीआंजयीतांश्मनस्तेजोसिश्रोत्रंमेपाहीतिंकुंडलेआवध्नीतानुलेपनेनपाणीप्रलिप्यंमुखमग्रेब्राह्मणो
नुर्लिंपेद्बाहूराजन्यउदरंवैश्यंउपस्थंरुयूरूसरणजीविनोनातास्यनातोंहंभूयासमितिंस्रजमपिबध्नीतनमालोक्तांमालेतिचे
द्ब्रूयुःस्रगित्यभिधापयीतंदेवानांप्रतिष्ठेस्थःसर्वतोमापातमित्युपानहावास्थायदिवश्छन्नासीतिछत्रमादत्तेवेणुरसिवान
स्पत्योसिसर्वतोमापाहीतिवैणवंदंडमायुष्यमितिसूक्तेनंमणिंकंठेप्रतिमुच्योष्णीषंकृत्वातिष्ठन्त्समिधमादध्यात् ॥ ८ ॥
स्मृतंनिंदाचविद्याचंश्रद्धाप्रज्ञाचपंचमी ॥ इष्टंदत्तमधीतंचंकृतंसत्यंश्रुतंव्रतं ॥ यदग्नेसेंद्रस्यसप्रजापतिकस्यंसऋषिक
स्यंसऋषिराजन्यस्यंसपितृकस्यंसपितृराजन्यस्यंसमनुष्यस्यंसमनुष्यराजन्यस्यंसाकाशस्यंसातीकाशस्यसानूकाशस्यस
प्रतीकाशस्यंसदेवमनुष्यस्यंसगंधर्वाप्सरस्कस्यंसहारण्यैश्चपशुभिर्ग्राम्यैश्चयन्मआत्मनआत्मनिव्रतंतन्मेसर्वव्रतमिदम
हमग्नेसर्वव्रतोभवामिस्वाहेतिंममाग्नेवर्चइतिंप्रत्यृचंसमिधोभ्यादध्याद्यत्रैनंपूजयिष्यंतोभवंतिंतत्रैतांरात्रींवसेद्विद्यांत
गुरुमर्थेननिमंत्र्यंकृतानुज्ञातस्यवास्नानंतस्यैतानिव्रतानिभवंतिंननक्तंस्नायान्ननग्नःस्नायान्ननग्नःशयीतंननग्नांस्त्रियमी
क्षेतान्यत्रमैथुनाद्वर्षतिनधावेन्नवृक्षमारोहेन्नकूपमवरोहेन्नबाहुभ्यांनदींतरेन्नसंशयमभ्यापद्येतंमहद्वैभूतंस्नातकोभवती

तिविज्ञायते ॥ ९ ॥ गुरवेप्रस्नक्ष्यमाणोनामप्रब्रुवीतेदंवत्स्यामोभो३ इत्युच्चैरूर्ध्वंनाम्नःप्राणापानयोरुपांश्वामंद्रैरिंद्रहरि
भिरितिचातोवृद्धोजपतिंप्राणापानयोरुरुव्यचास्तयाप्रपद्येदेवायसवित्रेपरिददामीत्यृचंचसमाप्योप्राक्स्वस्तीतिजपि
त्वामहित्रीणामित्यनुमंत्र्यैवंमतिसृष्टस्यनकुतश्चिद्भयंभवतीतिविज्ञायतेवयसाममनोज्ञावाचःश्रुत्वाकनिक्रदज्जनुषंप्रब्रु
वाणइतिसूक्तेजपेद्देवींवाचमजनयंतदेवाइतिचंस्तुहिश्रुतंगर्तसदंयुवानमितिंमृगस्ययस्यादिशोबिभीयाद्यस्माद्वातांदि
शमुल्मुकंमुभयतःप्रदीप्तंप्रत्यस्येन्मंथंवाप्रसव्यमालोड्याभयंमित्रावरुणामह्यमंस्त्वर्चिषाशत्रून्दहंतंप्रतीत्यमाज्ञातारं
माप्रतिष्ठांविंदंतुमिथोभिंदानाउभयंतुमृत्युमितिंसंसृष्टंधनमुभयंसमाकृतमितिंमंथंन्यंचंकरोति ॥ १० ॥ सर्वतोभया
दनाज्ञातादष्टावाज्याहुतीर्जुहुयात्पृथिवीवृतासाग्निनावृतातयावृतयावत्र्यायस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहा ॥ अंत
रिक्षंवृतंतद्वायुनावृतंतेनवृतेनवर्त्रेणयस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहा ॥ द्यौर्वृतासादित्येनवृतातयावृतयावत्र्यायस्मा
द्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहा ॥ दिशोवृतास्ताश्चंद्रमसावृतास्ताभिर्वृताभिर्वत्रीभिर्यस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहा ॥
आपोवृतास्तावरुणेनवृतास्ताभिर्वृताभिर्वत्रीभिर्यस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहा ॥ प्रजावृतास्ताःप्राणेनवृतास्ताभिं
र्वृताभिर्वत्रीभिर्यस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहा ॥ वेदावृतास्तेछंदोभिर्वृतास्तैर्वृतैर्वत्रैर्यस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वा
हा ॥ सर्ववृतंतद्ब्रह्मणावृतंतेनवृतेनवर्त्रेणयस्माद्भयाद्बिभेमितद्वारयेस्वाहेत्यथापराजितायांदिश्यवस्थायस्वस्त्यात्रेयं

जपतियतइंद्रभयामहइतिचसूक्तशेषं ॥ ११ ॥ संग्रामेसमुपोढेराजानंसंनाहयेदात्वाहार्षमंतरेधीतिपश्चाद्रथस्यावस्थाय
जीमूतस्येवभवतिप्रतीकमितिकवचंप्रयच्छेदुत्तरयाधनुरुत्तरांवाचयेत्स्वयंचतुर्थींजपेत्पंचम्येषुधिंप्रयच्छेदभिप्रवर्तमा
नेषष्ठींसप्तम्याश्वानष्टमींमिषूनवेक्षमाणंवाचयत्यहिरिवभोगैःपर्येतिबाहुमितितलंनह्यमानमथैनंसारयमाणमुपारुह्या
भीवर्तंवाचयतिप्रयोवांमित्रावरुणेतिचद्वेअथैनवोमन्वीक्षेतांप्रतिरथशाससौपर्णैःप्रधारयंतुमधुनोघृतस्येत्येतत्सौपर्णंस
र्वादिशोनुपर्यायादादित्यमौशनसंवावस्थायप्रबोधयेदुपश्वासयपृथिवीमुतद्यामितितृचेनदुंदुभिमभिमृशेदवसृष्टापरा
पतेतीषून्विसर्जयेद्यत्रबाणाःसंपतंतीतिचयुध्यमानेषुजपेत्संशिष्याद्वासंशिष्याद्वा ॥ १२ ॥ ॥ इतिगृ. तृ. ॥ ३ ॥
अथचतुर्थःपादः ॥ हरिः ॐ३म् ॥ ॥ आहिताग्निश्चेदुपतपेत्प्राच्यामुदीच्यामपराजितायांवादिश्युदवस्येद्ग्रा
मकामाअग्नयइत्युदाहरंत्याशंसंतएनंग्राममाजिगमिषंतोऽगदंकुर्युरितिहविज्ञायतेऽगदःसोमेनपशुनेष्ट्येष्ट्वावस्येदनिष्ट्वा
वासंस्थितेभूमिभागंखानयेद्दक्षिणपूर्वस्यांदिशिदक्षिणापरस्यांवादक्षिणाप्रवणंप्राग्दक्षिणाप्रवणंवाप्रत्यग्दक्षिणाप्रवण
मित्येकेयावानूर्ध्वबाहुकःपुरुषस्तावदायामंव्याममात्रंतिर्यग्वितस्त्यवागभितआकाशंश्मशानंबहुलौषधिकंकंटकिक्षी
रिणस्त्विवितियथोक्तंपुरस्ताद्यत्रसर्वतआपःप्रस्यंदेरन्नेतदादहनस्यलक्षणंश्मशानस्यकेशश्मश्रुलोमनखानीत्युक्तंपुरस्ता
द्विगुल्फंबर्हिराज्यंचदधन्यत्रसर्पिरानयंत्येतत्पित्र्यंपृषदाज्यम् ॥ १ ॥ अथैतांदिशमग्नीन्नयंतियज्ञपात्राणिचा

न्वंचंप्रेतमयुजोमिथुनाप्रवयसःपीठचक्रेणगोयुक्तेनेत्येकेनुस्तरणींगामजांवैकवर्णांकृष्णामेकेसव्यबाहूबध्वानुसंकालयं
त्यन्वंचोमात्याअधोनिवीताःप्रवृत्तशिखाज्येष्ठप्रथमाःकनिष्ठजघन्याःप्राप्यैवंभूमिभागंगर्तोदकेनशमीशाखयात्रिःप्रस
व्यमायतनंपरिव्रजन्प्रोक्षत्यपेतवीतविचसर्पतातइतिदक्षिणपूर्वउद्धृतांतआहवनीयंनिदधात्युत्तरपश्चिमेगार्हपत्यंदक्षि
णपश्चिमेदक्षिणमथैनमंतर्वेदीध्मचित्तिंचिनोतियोजानातितस्मिन्बर्हिरास्तीर्यकृष्णाजिनंचोत्तरलोमंतस्मिन्प्रेतंसंवेश
यंत्युत्तरेणगार्हपत्यंहृत्वाहवनीयमभिशिरसमुत्तरतःपत्नींधनुश्चक्षत्रियायतामुत्थापयेद्देवरःपतिस्थानीयोंतेवासीजरद्दा
सोवोदीर्ष्वनार्यभिजीवलोकमितिकर्तावृषलेजपेद्धनुर्हस्तादाददानोमृतस्येतिधनुरुक्तंवृषलेऽधिज्यंकृत्वासंचितिमचि
त्वासंशीर्यानुप्रहरेत् ॥ २ ॥ अथैतानिपात्राणियोजयेद्दक्षिणेहस्तेजुहूंसव्यउपभृतंदक्षिणेपार्श्वेस्फ्यंसव्येऽग्नि
होत्रहवणीमुरसिध्रुवांशिरसिकपालानिदत्सुग्रावाणोनासिकयोःस्रुवौभित्त्वाचैकंकर्णयोःप्राशित्रहरणेभित्त्वाचैकमुदरे
पात्रींसमवत्तधानंचचमसमुपस्थेशम्यामरणीऊर्वोरुलूखलमुसलेजंघयोःपादयोःशूर्पेछित्त्वाचैकमासेचनवंतिपृषदाज्यं
पूरयंत्यमापुत्रोदृषदुपलेकुर्वीतलौहायसंचकौलालमनुस्तरण्यावपामुत्खिद्यशिरोमुखंप्रच्छादयेदग्नेर्वर्मपरिगोभिर्व्य
यस्वेतिवृक्काउद्धृत्यपाण्योरादध्यादतिद्रवसारमेयौश्वानावितिदक्षिणेदक्षिणंसव्येसव्यंहृदयेहृदयंपिंड्यौचैकेवृक्कापचा
रइत्येकेसर्वांयथांगंविनिक्षिप्यचर्मणाप्रच्छाद्येममग्नेचमसंमाविजिह्वरइतिप्रणीताप्रणयनमनुमंत्रयतेसव्यंजान्वाच्यद

॥१४॥

वाज्याहुतीर्जुहुयादग्नयेस्वाहाकामायस्वाहालोकायस्वाहानुमतयेस्वाहेतिपंचमीमुरसिप्रेतस्यास्माद्वैत्वमजायथाअयं
त्वदधिजायतामसौस्वर्गायलोकायस्वाहेति ॥ ३ ॥ प्रेष्यतियुगपदग्नीन्प्रज्वालयतेत्याहवनीयश्चेत्पूर्वंप्राप्नुयात्स्वर्गलो
कएनंप्रापदितिविद्याद्रात्स्यत्यसावमुत्रैवमयमस्मिन्नितिपुत्रोगार्हपत्यश्चेत्पूर्वंप्राप्नुयादंतरिक्षलोकएनंप्रापदितिविद्याद्रा
त्स्यत्यसावमुत्रैवमयमस्मिन्नितिपुत्रोदक्षिणाग्निश्चेत्पूर्वंप्राप्नुयान्मनुष्यलोकएनंप्रापदितिविद्याद्रात्स्यत्यसावमुत्रैवमयम
स्मिन्नितिपुत्रोयुगपत्प्राप्तौपरामृद्धिंवदंतितंदह्यमानमनुमंत्रयतेप्रेहिप्रेहिपथिभिःपूर्व्येभिरितिसमानंसएवंविदादह्यमा
नःसहैवधूमेनस्वर्गंलोकमेतीतिविज्ञायतउत्तरपुरस्तादाहवनीयस्यजानुमात्रंगर्तंखात्वाद्भिपूरयित्वावकांशीपालमित्यव
धापयेत्ततोहवाएषनिष्क्रम्यसहैवधूमेनस्वर्गंलोकमेतीतिविज्ञायतइमेजीवाविमृतैरावबृत्रन्नितिसव्यावृतोव्रजंत्यनवेक्ष
माणायत्रोदकमवहद्भवतितत्प्राप्यसकृदुन्मृज्यैकांजलिमुत्सृज्यतस्यगोत्रंनामचगृहीत्वोत्तीर्यान्यानिवासांसिपरिधाय
सकृदेनान्पीड्योदग्दशानिविसृज्यासतआनक्षत्रदर्शनादादित्यस्यवादर्शनेप्रविशेयुःकनिष्ठप्रथमाज्येष्ठजघन्याःप्राप्या
गारमश्मानमग्निंगोमयमक्षतांस्तिलानपउपस्पृशंतिनैतस्यांरात्र्यामन्नंपचेरन्क्रीतोत्पन्नेनवावर्तेरन्त्रिरात्रमक्षारालवणा
शिनःस्युर्द्वादशरात्रंवामहागुरुषुदानाध्ययनेवर्जयेरन्दशाहंसपिंडेषुगुरौचासपिंडेप्रत्तासुचस्त्रीषुत्रिरात्रमितरेष्वाचार्ये
ष्वज्ञातौचासपिंडेप्रत्तासुचस्त्रीष्वदंतजातेपरिजातेचैकाहंसब्रह्मचारिणिसमानग्रामीयेचश्रोत्रिये ॥ ४ ॥ संचयनमूर्ध्वंद

शम्याःकृष्णपक्षस्यायुजास्वेकनक्षत्रेलक्षणेकुंभेपुमांसमलक्षणायांस्त्रियमयुजोमिथुनाःप्रवयसःक्षीरोदकेनशमीशाखया
त्रिःप्रसव्यमायतनंपरिव्रजन्प्रोक्षतिशीतिकेशीतिकावतीत्यंगुष्ठोपकनिष्ठिकाभ्यामेकैकमस्थ्यसंह्रादयंतोवदध्युःपादौपू
र्वंशिरउत्तरंसुसंचितंसंचित्यपवनेनसंपूयंयत्रसर्वतआपोनाभिस्यंदेरन्नन्यात्रवर्षाभ्यस्तत्रगर्तेवदध्युरुपसर्पमातरंभूमिमे
तामित्युत्तरयापांसूनवकिरेदवकीर्योत्तरामुत्तेस्तभ्नामीतिकपालेनापिधायाथानवेक्षन्प्रत्याव्रज्यापउपस्पृश्यश्राद्धमस्मै
दद्युः ॥ ५ ॥ गुरुणाभिमृताअन्यतोवापक्षीयमाणाअमावास्यायांशांतिकर्मकुर्वीरन्पुरोदयादग्निंसहभस्मानंसहायतनं
दक्षिणाहरेयुःक्रव्यादमग्निंप्रहिणोमिदूरमित्यर्धर्चेनतंचतुष्पथेन्युप्ययत्रवात्रिःप्रसव्यंपरियंतिसव्यैःपाणिभिःसव्यानू
रूनाघ्नानाअथानवेक्षन्प्रत्याव्रज्यापउपस्पृश्यकेशश्मश्रुलोमनखानिवापयित्वोपकल्पयीरन्नवान्मणिकान्कुंभानाचम
नीयांश्चशमीसुमनोमलिनःशमीमयमिध्मंशमीमय्यावरणीपरिधींश्चानडुहंगोमयंचर्मचनवनीतमश्मानंयावत्योयुवतय
स्तावंतिकुशपिंजूलान्यग्निवेलायामग्निंजनयेदिहैवायमितरोजातवेदाऽइत्यर्धर्चेनतंदीपयमानाआसतआशांतरात्रादा
युष्मतांकथाःकीर्तयंतोमांगल्यानीतिहासपुराणानीत्याख्यापयमानाउपरतेषुशब्देषुसंप्रविष्टेषुवागृहंनिवेशनंवादक्षि
णाद्वारपक्षात्प्रक्रम्याविच्छिन्नामुदकधारांहरेत्तंतुंतन्वन्रजसोभानुमन्विहीत्योत्तरस्मादथाग्निमुपसमाधायपश्चादस्यान
डुहंचर्मास्तीर्यप्राग्ग्रीवमुत्तरलोमंतस्मिन्नमात्यानारोहयेदारोहतायुर्जरसंवृणानाऽइतीमंजीवेभ्यःपरिधिंदधामीतिपरि

धिंपरिदध्यादंतर्मृत्युंदधतापर्वतेनेत्यश्मानमुत्तरतोग्नेःकृत्वापरंमृत्योअनुपरेहिपंथामितिचतसृभिःप्रत्यृचंहुत्वायथाहा
न्यनुपूर्वंभवंतीत्यमात्यानीक्षेतयुवतयःपृथक्पाणिभ्यांदर्भतरुणकैर्नवनीतेनचांगुष्ठोपकनिष्ठाभ्यामक्षिणीऽआंज्यपरां
च्योविसृजेयुरिमानारीरविधवाःसुपत्नीरित्यंजनाईक्षेताश्मन्वतीरीयतेसंरभध्वमित्यश्मानंकर्ताप्रथमोभिमृशेदथापरा
जितायांदिश्यवस्थायाग्निनानडुहेनगोमयेनचाविच्छिन्नयाचोदकधारयापोहिष्ठामयोभुवइतितृचेनपरीमेगामनेषतेति
परिक्रामत्सुजपेत्पिंगलोनड्वान्परिणेयःस्यादित्युदाहरंत्यथोपविशंत्यत्राभिरंस्यमानाभवंत्यहतेनवाससाप्रच्छाद्यासतेस्व
पंतओदयादुदितआदित्येसौर्याणिस्वस्त्ययनानिचजपित्वान्नंसंस्कृत्यापनःशोशुचदघमितिप्रत्यृचंहुत्वाब्राह्मणान्भोज
यित्वास्वस्त्ययनंवाचयीतगौःकंसोहतंवासश्चदक्षिणा ॥६॥ अथातःपार्वणेश्राद्धेकाम्यआभ्युदयिकेएकोद्दिष्टेवाब्राह्म
णान्श्रुतशीलवृत्तसंपन्नानेकेनवाकालेज्ञापितान्स्नातान्कृतपच्छौचानाचांतानुदङ्मुखान्पितृवदुपवेश्यैकैकमेकैकस्य
द्वौद्वौत्रींस्त्रीन्वावृद्धौफलभूयस्त्वंनत्वेवैकंसर्वेषांकाममनाद्येपिंडैर्व्याख्यातमपःप्रदायदर्भान्द्विगुणभुग्नानासनंप्रदाया
पःप्रदायतैजसाश्ममयमृन्मयेषुत्रिषुपात्रेष्वेकद्रव्येषुवादर्भांतर्हितेष्वपआसिच्यशंनोदेवीरभिष्टयइत्यनुमंत्रितासुतिलां
नावपतितिलोसिसोमदेवत्योगोसवेदेवनिर्मितः ॥ प्रत्नवद्भिःप्रत्तःस्वधयापितृनिमाँल्लोकान्प्रीणयाहिनःस्वधानमऽइ
तिप्रसव्येनेतरपाण्यंगुष्ठांतरेणोपवीतित्वाद्दक्षिणेनवासव्योपगृहीतेनपितरिदंतेअर्घ्यंपितामहेदंतेअर्घ्यंप्रपितामहेदंते

अर्घ्यमित्यपपूर्वंताःप्रतिग्राहयिष्यन्सकृत्सकृत्स्वधाअर्घ्याइतिप्रसृष्टाअनुमंत्रयेत यादिव्याआपःपृथिविसंबभूवुर्या
अंतरिक्ष्याउतपार्थिवीर्याः ॥ हिरण्यवर्णायज्ञियास्तानआपःशंस्योनाभवंत्वितिसंस्रवान्समवनीयताभिरद्भिःपुत्रका
मोमुखमनक्ति ॥ नोद्धरेत्प्रथमंपात्रंपितृणामर्घ्यपातितं ॥ आवृतास्तत्रतिष्ठंतिपितरःशौनकोब्रवीत् ॥ उद्धरेद्यदि
चेत्पात्रंविवृतंवायदाभवेत् ॥ तदासुरंभवेच्छ्राद्धंक्रुद्धैःपितृगणैर्गतैरिति ॥ ७ ॥ एतस्मिन्कालेगंधमाल्यधूपदीपा
च्छादनानांप्रदानंमुद्धृत्यघृताक्तमन्नमनुज्ञापयत्यग्नौकरिष्येकरवैकरवाणीतिवाप्रत्यभ्यनुज्ञाक्रियतांकुरुष्वकुर्वित्यथा
ग्नौजुहोतियथोक्तंपुरस्तादभ्यनुज्ञायांपाणिष्वेववाग्निमुखावैदेवाःपाणिमुखाःपितरइतिहिब्राह्मणंयदिपाणिष्वाचांतेष्व
न्यदन्नमनुदिशत्यन्नमन्नेसृष्टंदत्तमृभुकमितितृप्तान्ज्ञात्वामधुमतीःश्रावयेदक्षन्नमीमदंतेतिचसंपन्नमितिपृष्ट्वायद्यदन्नमु
पभुक्तंतत्तत्स्थालीपाकेनसहपिंडार्थमुद्धृत्यशेषंनिवेदयेदभिमतेनुमतेवाभुक्तवत्स्वनाचांतेषुपिंडान्निदध्यादाचांतेष्वेके
प्रकीर्यान्नमुपवीयोस्वधोच्यतामितिविसृजेदस्तुस्वधेतिवा ॥ ८ ॥ अथशूलगवःशरदिवसंतेवार्द्रयाश्रेष्ठंस्वस्ययूथस्या
कुष्ठिपृषत्कल्माषमित्येकेकामंकृष्णमालोहवांश्चेद्व्रीहियवमतीभिरद्भिरभिषिच्यशिरस्तऽआभसतोरुद्रायमहादेवायजु
ष्टोवर्धस्वेतितंवर्धयेत्संपन्नदंतमृषभंवायज्ञियायांदिश्यसंदर्शनेग्रामादूर्ध्वमर्धरात्रादुदितइत्येकेवैद्यंचरित्रवंतंब्राह्मणमु
पवेश्यसपलाशामार्द्रशाखांयूपंनिखायव्रततत्यौकुशरज्जूरवाशनेअन्यतरयायूपंपरिवीयान्यतरयार्धशिरसिपशुंबध्वायूपे

रशनायांवानियुनाक्तियस्मैनमस्तस्मैत्वाजुष्टंनियुनज्मीतिप्रोक्षणादिसमानंपशुनाविशेषान्वक्ष्यामःपात्र्यापलाशेनवाव
पांजुहुयादितिहविज्ञायतेहरायमृडायशर्वायशिवायभवायमहादेवायोग्रायभीमायपशुपतयेरुद्रायशंकरायेशानाय
स्वाहेतिषड्भिर्वोत्तरैरुद्रायस्वाहेतिवाचतसृषुचतसृषुकुशसूनासुचतसृषुदिक्षुबलिंहरेद्यास्तेरुद्रपूर्वस्यांदिशिसेनास्ताभ्य
एनंनमस्तेअस्तुमामाहिंसीरित्येवंप्रतिदिशंत्वादेशनंचतुर्भिःसूक्तैश्चतस्रोदिशउपतिष्ठेतकद्रुद्रायेमारुद्रायातेपितरिमारु
द्रायस्थिरधन्वनइतिसर्वरुद्रयज्ञेषुदिशामुपस्थानंतुषान्फलीकरणांश्चपुच्छंचर्मशिरःपादानित्यग्नावनुप्रहरेच्छ्रोगंचर्मणा
कुर्वीतेतिशांवत्यउत्तरतोग्नेर्दर्भवीतासुकुशसूनासुवाशोणितंनिनयेच्छ्वासिनीर्घोषिणीर्विचिन्वतीःसमश्नुतीःसर्पायएत
द्वोनेनवःप्रीणात्यथोदङ्ङावृत्यश्वासिनीर्घोषिणीर्विचिन्वतीःसमश्नुतीःसर्पायद्वोत्रतद्धरध्वमितिसर्पेभ्योयत्तत्रासृगूवध्यं
वावस्रुतंभवंतितद्धरंतिसर्पाःसर्वाणिहवाअस्यनामधेयानिसर्वाःसेनाःसर्वाण्युच्छ्रयणानीत्येवंविद्यजमानंप्रीणातिना
स्यब्रुवाणंचनहिनस्तीतिविज्ञायतेनास्यप्राश्नीयान्नास्यग्राममाहरेयुरभिमारुकोहैषदेवःप्रजाभवतीत्यमात्यानंततःप्रति ॥१७॥
षेधयेन्नियोगात्तुप्राश्नीयात्स्वस्त्ययनइतिसएषशूलगवोधन्योलोक्यःपुण्यःपुत्र्यःपशव्यआयुष्योयशस्यइष्ट्वान्यमुत्सृजे
न्नानुत्सृष्टस्यान्महापशुर्भवतीतिविज्ञायतेशंतातीयंजपन्गृहानियात्पशूनामुपतापएतमेवदेवंमध्येगोष्ठस्ययजेतस्थाली

पाकंसर्वहुतंत्वर्हिराज्यंचानुप्रहृत्यधूमतोगाआनयेच्छंतातीयंजपन्पशूनांमध्यमियान्मध्यमियान्नमःशौनकायनमःशौन
काय ॥ ९ ॥ ॥ इत्याश्वलायनगृह्यसूत्रेचतुर्थोऽध्यायःसमाप्तः ॥ ४ ॥ इत्याश्वलायनगृह्यसूत्रंसमाप्तम् ॥ ॥

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा
स्वीयघैसासगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७

॥ इत्याश्वलायनगृह्यसूत्रंसमाप्तम् ॥

॥ इत्याश्वलायनगृह्यसूत्रंसमाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं घसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघसामगुरुजात्वदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शक १९०७

॥ इत्याश्वलायनगृह्यसूत्रंसमाप्तम् ॥

इदं पुस्तकं घैसासोपाव्हहरिशर्मतनुजनुषा वेदाचार्यविनायकशर्मणा स्वीयघैसासमगुरुजीवेदपाठशालाद्वारा प्रकाशितम् । शके १९०७,

॥ इति ऋग्वेददशग्रंथसमाप्तिः ॥